FARIS. – IM PRIMERIE V» P. LAROUSSE ET C“

49, KUB MOtaL PAUM LIk-LHAMX â, 49

COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

R. P. CORNELII A LAPIDE

E SOCIETATE JESU,

6ANCTÆ SCRIPTURAE OL1M LOVANII, POSTEA ROMÆ PROFEBSOBISj

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

DtŒCMll AMBIAN. PRB&BTTUL

--------- Q ----------

EDITIO NOVA

ACCURATE EXPURGATA MENDIS QUAS IN PRIOREM IRREPSERANT.

TOMUS SEXTUS

IN PROVERBIA SALOMONIS

------ LIBRARY------
of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. I.

PARISHS

APUD LUDOV1CUM VIVES, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO LICTA PELAMBRE, 13

M DCCC LXW

COMMENTARIA

IN

PROVERBIA SALOMONIS.

——Library----
of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. i.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pauper ambulans in simplicitateprœstat diviti insipienti; divitia addunt amicos; non decent stultum delicus; doctrina per patientiam probatur; ira et hilaritas regis; mulier litigiosa; uxor prudens donum est Dei; pigritia parit soporem et famem; custodiens legem custodit animam; femeratur Deo qui miseretur pauperis; erudiendi sunt fUii; audienda consilia; pauper præstat mendaci; timor Domini parit vitam; piger torpets flagellatione impii sapit pius; affligens patrem, infelix; testis iniquus ridet justitiam; irrisoribus parata supplicia.*

1. Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives torquens labia sua, et insipiens. 2. Ubi non est scientia animæ, non est bonum : et qui festinus est pedibus, offendet. 3. Stultitia hominis supplantat gressus ejus, et contra Deum fervet animo suo. 4. Divitiae addunt amicos plurimos : a paupere autem et hi, quos habuit, separantur, 5. Testis falsus non erit impunitus : et qui mendacia loquitur, non effugiet. 6. Mulli colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis. 7. Fratres hominis pauperis oderunt eum : insuper et amici procul recesserunt ab eo. 8. Qui tantum verba sectatur, nihil habebit : qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, et custos prudenti® inveniet bona. 9. Falsus testis non erit impunitus, et qui loquitur mendacia peribit. 10. Non decent stultum delici® : nec servum dominari principibus, i 1. Doctrina viri per patientiam noscitur, et gloria ejus est iniqua praetergredi. 12. Sicut fremitus leonis, ita et regis ira : et sicut ros super herbam, ita et hilaritas ejus. 13. Dolor patris, filius stultus : et tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier. 14. Domus et diviti® dantur a parentibus : a Domino autem proprie uxor prudens. 15. Pigredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet. 16. Qui custodit mandatum, custodit animam suam : qui autem negligit viam suam, mortificabitur. 17. Fœncratur Domino, qui miseretur pauperis; et vicissitudinem suam reddet ei. 18. Erudi filium tuum, ne desperes : ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam. 19. Qui impatiens est, sustinebit damnum : et cum rapuerit, aliud apponet. 20. Audi consilium , et suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis. 21. Muli® cogitationes in corde viri : voluntas autem Domini permanebit. 22. Homo indigens misericors est, et melior est pauper quam vir mendax. 23. Timor Domini ad vitam, et in plenitudine commorabitur absque visitatione pessima. 24. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. 25. Pestilente flagellato stultus sapientior erit; si aulein corripueris sapientem, intelliget disciplinam. 26. Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est et infelix. 27. Non cesses, fili, audire doctrinam, nec ignores sermones scienti®. 28. Testis iniquus deridet judicium, et os impiorum devorat iniquitatem. 29. Parata sunt derisoribus judicia, et mallei percutientes stultorum corporibus.

1. Mflt or est pauper, qui ambulat in simplicitati. (Syrus, *in innocentia)* sua, qiam dives tor- QI F.NS LABIA SUA, ET INSIPIENS. — « Melior, » tUITl ethice, id est justior, innocentior, sanctior; tum physice, id est præ'danlior, quia quietior et sapicntior. Pro *in simplicitate sua* hebraico est 1OP3 telummo, id est *integritate,* vel *perfectione sua.* Sic saepe alibi DD *tam,* id est simplex, vocatur vir sincerus, doli malique expers, integer et perfectus,ut cum Job vocaturavirsimplex ct rectus,«id est perfectus, *Job.* i, 1. Pro *torquens* hebraico est Vpp *iekes,* id est pervertens, depravans. Unde Septuaginta vertunt arpáis, id est *tortuosus,* qualis est vafer et astutus. Igitur Septuaginta Complutenses (nam in Romanis hic versus et duo sequentes desiderantur) sic habent, *melior est mendicus ambulans in simplicitate sua, quam perversus labiis suis, ct* ipse *stultus}* Pagninus, *quam perversus picpter labia* sua, *qui est stultus;* Vatablus, *quam qui prava labia habet, et stultus est;* Syrus, *quam stultus, cujus vice prava sunt ;* Chaldæus, *quam ille qw' pervertit vias suas, ipse est stultus.* Vox enim dites non est in llcbrœo, nec in Graeco Complutensium : unde nonnulli codices, ac ex iis Jansenius eam a textu Latino expungit, sicquo explicat, quasi pauper non opponatur diviti, sed torquenti labia sua, qui est slullus, *q. d.* Melior est paupertas quam stultitia, quia paupertas consistit ct facile associatur cum sapientia et integritate vit® : conlorsio vero, id est depravatio labiorum, cum ca consistere nequit, sed est insipientia et pravitas. Nam contorquens labia est is qui non sincere agit, sed verba componit fallacia, quibus decipiat, cum aliud corde gerat, aliud oro promat. Melior est ergo pauper, qui simpliciter et innocenter vivit, quam contorquens labia, qui plenus est dolo : hic enim hominem dolosum ct perversum efficit. Verum Auctor *Catener, Grao.,* Beda et Códices Romæ emendati legunt «i *dives : sic* enim clara est antithesis inter divitem, sed simplicem et sincerum, ac divitem, sed depravantem sermones, et dolosum.

Sensus ergo est, *q.* d. Melior est pauper doli export, no candide, innocenter integreque vivens, quam dives versutus, qui suis dolis, artibus ct fraudibus magnas sibi parat opes : hic enim est insipiens,id est impius; pauper vero est sapiens, id est probus ct pius. Nam t» et *insipiens* non connexionem , quasi possit esse contorquens vol depravans labia, qui non sit insipiens (hoc enim falsum eq); sed causam signitical, *q.* <L Melior est pauper simplex divite torquente labia, quia scilicet labia componit et torquet ad decipiendum ; *et,* id est *quia,* bio est insipiens, id est impius. Innuit Salomon paupertati cognatam esse «apicnliam, id est simplicitatem, innocentiam, sanctitatem ; opibus vero cognatam esse insipientium, id est fraudes, usures, injustitiam, pravitatem, juxta dlud : « Omnis dives aut iniquus, aut iniqui litres. ▮

Ratio ergo a priori, cur pauper simplex præstet diviti doloso, est quod simplicitas cl innocentia, quam affert paupertas, praestet dolo et pravitate, quam affert cupiditas opunii illa enim est veritas, veraque et mera sapientia ; hæc vanitas est, vanaquo ct mera insipientia : illa eniin ducit ad felicitatem cœlestem, hæc ad ignes gehennœ. Unde Aben-Ezra sic exponit, *q. d.* Vir integer melior est perverso, qui sermones suos pervertit. Sic ct R. Levi.

Exemplum hujus rei est in S. Francisco, qui pauper fuit non tantum censu, sed et sensu ac spiritu, hoc est amator mirus paupertatis Evangelic®, ideoque per eam ad magnam simplicitatem et sanctitatem pervenit. ¡lie enim sapientior, melior, sanctior, Deo et mundo gratior ct honoratior fuit, quam omnes divites dolosi ct versuti. Idem dicas dc quibuslibet Religiosis paupertatem professis ct colentibus. Rursum exempla hujus sententi® sunt in pauperibus opificibus ct mercatoribus, qui, quia candide justequo juxta conscientiam operantur ct negotiantur, hinc parum lucrantur : hi enim in sua innocenti pauperie praestant divitibus, qui per dolos ct fraudes sc in immensum locupletant. Illi enim habent bonam conscientiam, ideoque justitiam, pacem, gaudium et spem vitæ œtcrnæ : hi vero malam habent conscientiam, ideoque injustitiam, turbationes, mœrorcs, ac de sua salute desperant. Nam, ut ait Apostolus, I *Timoth.* vi, 9 : a Qui volunt divites Geri, incidunt in tentationem ct in laqueum diaboli, ct desideria multa inutilia ct nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. »

.Mystice Beda : « Melior, ait, est simplex auditor verbi Dei, si ca qure intelligent in Scripturis potuit, operando perficit, quam eruditus quisque, si in illis quæ acute intellexit, ad lueresim praedicandam labia retorquet. »

2. Udi non est scientia animæ, non est donum : Vcr ‘–l ET QUI FESTLNUS EST PEDIBUS, OFFENDET. — Chaldæus et Syrus, *qui festinus est pedibus in malum, peccat;* Aben-Ezra, *qui ad rapinam festinat, piaculi noxam subit.* Est miosis : « non est bonum,» id est, est malum, imo pessimum. Ti *anima:* potest referri vel ad -A *scientia,* ut comma ponatur post *anima:,* uti ponunt Rotnani ; vel ad H non *est bonum, q. d.* Ubi non csl scientia, ibi aniinæ non est bene, sed male, Unde Auctor *Catcnæ Grœcor.* vertit, *anima sapientia destituta non est bona,* id est non est pulchra, non est heno instituta. Alius vertit, ne *vita quidem sine scientia suavis est;* Tigurina, *neque bene habet animus imperitus, ut qui festinat et pedibus offendit,* quasi hic versus pertineat ad versum praeccd., ejusque det causam, *q. d.* Ideo præslat pauper simplex diviti perverso ct insipiente, quia ubi non est scientia sive sapientia, ibi animus male habet < quia caret oculo ct duce, ac proinde instar cicci festine ambulantis in saxa et scandala impingit et offendit. Vatablus

vero per üW *nephes,* id est animam, ifltcllllgens vim animalem ct concupiscibilem sive desiderium, sic vertit ct explicat : « Etiam absque prudentia desiderium res pessima est, ct velox pedibus peccat : velox scilicet ad implendum desiderium suum, » *q. d.* Concupiscentia quæ non regitur a prudentia, res pessima est, quia velociter hominem trahit ad sui expletionem, cumque cæca sit, facile in scopulos impingit, hominemque in ruinam precipitai (1).

Significat ergo Salomon proprium animæ bonum, et quasi peculium, esso scientiam : cætera enim bona, ut opes, honores, deliciæ animæ sunt extrínseca; scientia vero eidem est intrinseca; quare scientia est vitale bonum animæ (utpote vitalis ejus actio, cognitio ct intellectio), cum cætera bona sint exanima ct mortua. Unde R. Levi sic explicat, *q. d.* Cum quis peritia rerum spoliatus est, contingit ejus cupiditatem ct libidinem in id ferri, quod honestum non sil; qui vero præccps cupiditatibus obsequitur, crimine se obstringit. Causam dat S, Augustinus, tract. De *Vita beata :* « .Major, ait, ac miserabilior egestas non est, quam egero sapientia ; et qui non eget sapientia, nulla re omnino egere potest. Est ergo animi egestas nihil aliud quam stultitia, » Et inferius : « Beatum esso nihil est aliud quam non egere, hoc est esso sapientem. Sapientia enim nihil est aliud quam modus animi, hoc est quo se animus liberat, ut neque excurrat in nimium, ncque infra quam plenum est coarctelur. » Addilque sapientem, qm habet sapientiam, habere Deum, ideoque esse beatum. Verum Romani cælcrique « *animæ* combinant cum scieutiar esto eodem fere sensus redeat.

saentia anvn<r, Qmerilurergo quænam sil *scientia anima ?Primo,* Chaldæus *scientiam anima* accipit eam qua anima scit el cognoscit scipsam. Unde vertit, *qui nescit animam suam, non est ei bonum.* Nam, ut ait Agapetus Diaconus, *Admonit. ad Justinianum Imperatorem,* num. 3 : « Divinum documentum ct potissimum nos homines, ut cognoscat se quisque, docemur. Qui enim scipsum cognovit, cognoscet Deum; Deum vero qui cognovit, assimilabilur Deo; assimilabilur autem Deo, qui dignus factus Deo est; dignus denique fit Deo, qui nihil indignum pairat Deo, sed qui ul cogilat quæ ipsius sunt, ita tam loquitur quæ cogitat, quam facit quæ loquitur. » Hinc illud templo Apollinis Delphici inscriptum vclut oraculum : wrô, id est, nosce *teipsum,*

primo,

s«c indo. *Secundo,* alii *scientiam anima* accipiunt pro scientia spiritus, quæ opponitur scienti® et sapienti® carnis, *q. d.* Qui sapit ea quæ sunt animæ et spiritus, non quæ carnis, hic ingens habet bonum; quia qui eo caret, cæcus est ct exoculatus : unde instar cæcl festinantis in saxa impinget. Nam, ut ait Apostolus, Rom. mi, 6 : « Prudentia carnis mors est; prudentia autem spiritus vita et pax : quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subjecta. ▮ Vide ibi dicta.

Tertio, alii *-n sáentiam anima* interpretantur Tert*>. eam quæ intimos animæ sinus, fundum, sensa, cogitationes, intentiones scrutatur, penetrat et pervidet ; a bona enim volilione et intentione pendet tota operis bonitas. Unde S. Gregorius, XIX *Moral,* cap. vm, moraliter explicans Cherubinos, quos Ezechiel, cap. i, vidit tam intus quam foris plenos oculis : « Hinc est, ait, quod animalia quæ per Prophetam videntur, in circuitu et intus plena oculis esse memorantur. Quisquis enim exteriora sua honeste disponit, sed interiora negligi!, in circuitu oculos habet, sed intus non habet. Sancti vero omnes, quia et exteriora sua circumspiciunt, ut bona de se exempla fratribus praebeant; et interiora sua vigilanter attendunt, quia sese irreprobabiles interni judicis obtutibus parant; el in circuitu oculos et intus habere perhibentur, magisque se, quo Deo placeant, in sua interna componunt, sicut per Psalmistam quoque de sancta Ecclesia dicitur : Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, » *Psalm.* xliv, 14.

Quarto et genuine, *scientia anima* est sapientia, Quarto prudentia et providentia, qua anima non solum præsenlia, sed etpræterita ac futura circumlustrat et prospicit, ut actiones suas ita honeste et perfecte componat, ut eas in judicio Christi, coram oculatissimis Christi oculis defendere et tueri possit, itaque ab eo bravio et gloriæ coelesti adjudicari mereatur. Prudentia enim est oculis animæ, cl qui ca pollet, prudenter videt, pnevidet et providet, ubi figat actionis suæ gressus, quare secure incedit, perinde ut qui in tenebris prævium facem sequitur. Qui vero prudentia caret, velut cæcus in tenebris hujus vita ambulat ctcespilat, quia quo eum rapit cæca concupiscentia, eo festinus sequitur; quare in multa scandala et scelera impingit, ac tandem in barathrum gehennæ præceps corruit. Scientia ergo animæ est prudentia, quæ consulit saluti animæ, quæ prospicit ejus præmiaet supplicia, ideoque hominem incitat ad bone vivendum, ct ad fugiendum peccata; quam proinde Sapiens cap. ix, 10, nuncupat «scientiam Sanctorum; > ct Angelus, « prudentiam Judorum,» *Luca* i, 17. «Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?» *Matth.* xvi, 26. Quæ verba ponderans S. Chrysostomus, hom. 56 *in Matth. ; «* Non, ait, aliam habes animam, quam possis pro anima tua dare. Nam pecuniam qui amisit, aliam pro amissa potest afferre ; similiter qui ædes, qui servos, qui cætera hujusmodi amisit; animam vero si perdas, aliam pro ea dare nunquam poteris; sed si rex orbis atque dominus esses, si omnia quæ in orbe sunt, et ipsum orbem

(1) *Etiam* (conf. notat, supra xvn,26) *in imprudentia,* inconsiderantia *animi non est bonum ,* id est, cum quis non circumspecte el provide, sed caute el temere agit, ole.

offerres, non poteris animam eruere unam. » Unde concludit : « Cæteris omnibus neglectis, omnem curam, omne studium, omnem operam tuam ad ipsam conferas. Noli igitur de alienis curare, et te ac tua negligere : quod plerique omnes nunc faciunt; his similes qui metallorum operi traditi sunt : nullum enim illi emolumentum. nullas opes inde consequuntur, sed magno periculo atque detrimento suo aliis laborant. nihil prorsus de sudore ac labore et morte, quam plerumque obeunt, ad fructum suum inde convertentes. Hos igitur plurimi nunc imitantur, qui non sibi, sed aliis divitias quærunt. Imo vero et his multo miseriores sumus; quoniam mois doloris finem illis, nobis autem quos gehenna exspectat, vene afflictionis initium affert.

Idem S. Chrysostomus, hom. 13 *in Epist. ad Romanos,* docet animam tam sapienter et concinne debere vivere, et regere corpus, quam sapienter et concinno citharœdus componit pulsatque citharam, et navarchus navim.

Mystice Beda : « Anim® quidem humanœ, ait, scientia vit® cœlestis est necessaria, quia nimirum sine hac beata in perpetuum esse non potest; attamen qui effrenatis sensibus mentis plus appetit sapere quam docet, plerumque offensionem hærelicœ slulliti® temerarius incurrit. Quod in primis humani generis parentibus mystice signatum est, qui dum appetitu scienti® majoris velitum contingere properabant, a statu beatitudinis, in qua conditi sunt, deviantes, in poenam miseri® et mortalitatis inciderunt. »

Et qui festinis est pedibus, offendet. — Festinationem opponit scienti®, id est prudenti®, quia prudens lente progreditur ad opus (pedes enim sunt symbolum actionis et operis) : prius enim considerat ejus rationem, qualitatem, modum, pericula, commoda, etc.; imprudens vero hæc non considerans, temere properat ad opus, jdeoque sese in pericula et damna tam culp® quam pœn® precipitai. Sapiens ergo maturus est et lentus, insipiens vero fêstinus et præccps; unde illud vulgo tritum : « Festina lente;» et: a Canis festinans c®cos par'll catulos. « Sapienter Plato in Politico: «Qui, ait, plus satis festinat initio, serius ad finem pervenit.» idem, lib. Vil De *Republica :* « Dum festino, ait, omnia celeriter percurrere, tardior sum. « S. Augustinus, *Contra Pelilianum,* ait iis qui perturbatione aliqua festinant, accidere ut vestem, aut calceos perverse induant, quæ res postea moram afferat ; idem usu venire bis qui multa simul citoque agere conantur, neque quidquam assequuntur. Vide dicta ad illud, cap. un, vers. 11 : < Substantia festinata minuetur. » Sane Augustus Cæsar, teste Suetonio in ejus Vita, cap. xxv, dicere solebat, « nihil minus duci perfecto convenire, quam festinationem; » crebroque illud jactabat : « Sal cito, si sat bene. « In re bellica plus effecit Fabii cunctatio, quam M. Minutii praecipitatio; undo Enmus :

Unus homo nobis cunctando restituit rem (1).

Hanc gnomen apposito equi et bovis apologo, venustis parabolis coronato, graphice repræsentat Cyrillus, lib. I *Apolog. moral.,* cap. mi , cujus titulus : *In omnibus ordinata gravitate procede.* « Cum agiliter, ait, equus hinc inde discurreret, onustum bovem obvium habuit graviter incedentem. Cui dixit : Quid divisa est tibi ungula, eum sub tanto pondere magis libi nunc esset soliditas opportuna? At ille respondit : Nimirum qui me condidit, hoc providit ut semper ita procedam, quo sub onere magis incedam ordinata gravitate. An ignoras quod sœpe perditio a pede celeri derivetur? Nam mortalia omnia plena sunt periculis; quare ubique oportet cum gravitate incedere, ut possis statuto pede uno, ubi ponendus sit alius, salubriter providere. Similiter tarda sapientia est hominibus : nam sensibus membrisque mortalibus aggravati, sapienti® lumen absconditum, in altissimis situm, longis temporibus vix attingunt. Et ob hoc quanto maturius eam quærunt, tanto securius inveniunt. Nos vero, si gravitate tarda incedimus, moderatius laboramus, et hoc quod agimus, lucidius intuemur, et quiescente anima, cuncta melius judicamus. Nam et sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. Quamobrem si cuín larditer procedifflus, velocius id quod intendimus, expedimus. Quia hoc modo lucerna prudenti® ducimur, qua per directum veritatis amotis deviis, melius fini operis providemus. » Deinde idipsum similitudine coelorum, navis et imbris confirmat : « Nonne mutari cœlestis facies non videtur, et tamen rapidissima rcgularilate defertur? Repentinum sagax natura non patitur, et qu® subito ingruunt, plus confusa mentem subvertunt. Immoderato cursu nisi gravitate præpcdialur navis, dissolvitur, et festinato partu fertur catulus natus cœcus. Moderatiori vero imbre tellus pinguis efficitur, et ordinato gressu non solum decentius, sed etiam salubrius grues incedunt. Tu autem, diarissime, quia indivisa ungula velocior agitaris, s®pe lapsu confunderis, quo nimirum etiam immundum animal judicaris. Quo audito, recedens equus erubuit. »

Apoto,

Etem* Pll,

3. Stultitia hominis supplantat gressus ejus; et contra Dominum fervet animo suo. — Septuaginta, *imprudentia viri vastat tías ejus, Reum autem accusat urde suo;* Symmachus, *et contra Dominum irascitur cor ejus;* Chaldaeus, *stultitia hominis instabilem facit viam ejus, et cor ejus murmurat;* Syrus, *conqueritur corde* suo. Pro *fervet* hebraico est verbum qjn *zaaph,* quod significat perturbari, jactari, æstuare : sicut fervet olla aqu®, dum vi igni?

Veri,a.

(1) Et Statius, *Thebaid.* X, 699:

MâlecaucU ministrai
•mpelus.

bullit ; el sicut mare æstuat, dum veniis fluctibmque jactatur. Simili enim modo fluctibus passionum allei nantium nunc ine, nunc tristiliæ, nunc indignationis jactatur anima stulti» id est improbi; unde Abcn-Ezra explicat, g. *d.* «Irascitur, tristatur, et cum vexalur, in Deo spem non collocat, »

Jam pruno, R. Salomon sic exponit, g. *d.* Ob crimina adversis vir premitur, cum prie sua dementia consuetudines suas pervertat, criminaque incurrat, quorum pœnas persolvat; cum vero calamitate vexalur, in Deum ira aestuat, et in divinum judicium machinationes molitur, ut constat de fratribus Joseph, qui aiebant : « Quidnnm est hoc, quod fecit nobis Deus?» Sic R. Levi : Viri dementia efficitur, ut negotia male succedant; cum aliquid vehementer optarit, quod accommodata ratione illa non sit aggressus : et post haec cum cogitata ex animi sententia non absolvuntur, in Deum ira effertur,a quo plectitur, ut arbitratur, cum animo destinata irrita sint, nec id a dementia sua comparatum fuisse animadvertit.

«Stultitia» hic dupliciter capi potest : *primo,* proprie pro imprudentia; *secundo,* pro improbitate : sic enim hoc libro stultus passim vocatur improbus. Sensus ergo hic duplex est. *Primo,* proprie, g. *d.* Cum homo imprudenter et stulte quid egit, indeque optato caret successu, imo in pericula et damna se conjecit; non accusat suam imprudentiam et stultitiam, sed eam transcribit in Deum, Deique providentiam accusat, quod non direxerit et fortunaverit acliones ejus, sed infelices sibi dederit sortes, casus et eventus. Sicut ergo mare, dum æstuat, videtur fluctus in cœlura attollere et jacere : sic stulti, dum ira æsluant, in coelum os attollunt, ac murmura et blasphemias in Deum jaciunt, quod res suas non prosperarli. Est autem hæc insignis stultitia, eo quod contra Deum indignetur et insurgat, cui nulla in re nocere potest, et cujus manum justamque vindictam effugere nequit. Hoc proprie hic intendit Salomon.

Secundo, q. d. «Stultitia,» id est impietasct improbitas, «hominis supplantat gressus ejus,» id est, adigit eum in scelera scelerumquo poenas; at illo hæc ipsa non suæ stultitia?, id est improbitati (quæ \era et propria eorum est causa), sed Deo assignat; quare contra Deum murmurat, quod is sua providentia omnes causas ordinando ita eas disposuerit, ut ipsum illicerent in scelera scelerumquo pœnas. Unde S. Augustinus , *epist.* 105, legit: « insipientia viri violat vias ejus, Deum autem causatur in cordo suo. » Ita Calvinus cum suis in Deum quasi primam causam rejicit omnia opera hominum tam mala quam bona. Et Melanchthon sacrilege evomuit tam esse Dei opus proditionem Judæ, quam vocationem Pauli, quod sub anathemate damnat Concilium Tridentinum, sess. VI, can. G. Idem fecere Philosophi, qui omnia tam bona quam mala tribuerunt fato; fatum enim aestimarunt vol esse Reum, vel Dei provîdentiam, quos proinde refutat S. Augustinus, lib. V *De Civitat.* cap. i, S. Chrysostomus, orat. 3 *De Protid.;* Lactantius, Justinus, Athenagoras et alii scribentes contra Gentiles. Idem faciunt rudes Christiani, quin et litterali, cum funis irmet impietatis aguntur. Tunc enim impius, ut ait Psaltes, ponit in ccelum os suum : « Posuerunt, ait. in calura os suum, et lingua eorum transivit in terra,» *Psal.* lxxii, 9; Deumque probris ct maledictis sacrilege lacessit. Quin ct Adam post peccatum superbiens, culpam peccati assignans Evæ. tacite camdem retorsit in Deum, dicens: n Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi,» *Genes,* m, 12. Unde Naziaozeuus in Iambico *de Ira :* « Vidi ipse, ait, saxa, pulverem et verba aspera quæ jaceret in Deum. » Hæc est summa improbitatis, hic impietatis apex et culmen, ut mirum sit terram talibus non dehiscere vivosque absorbere, sicut vivos absorbuit Core, Dathan et Abiron contra Deum et Mosen murmurantes, Aubier. XVI. Unde tales redarguens Ecclesiasticus, cap. XV, 11 : a Non dixeris, ait, per Deum abest; quæ enim odit ne feceris. Non dicas: Ille me implanavit. Non enim necessarii sunt ei homines impii. Omne cxecramenlum erroris odit Dominus. » Vide ibi dicta.

Ratio a priori hujus sententiæ est ipsa indoles stultitiae et improbitat s; stultitia enim non est aliud quam stultus et superbus amor sui ipsius: stultus enim, quia laborat philautia, nimis amat seipsum : hinc uimis magni æstimat seipsum. Quare, cum errat et peccat, errorem et peccatum suum videre non vult; sed a seipso oculos avertens, illud transcribit in Deum occasione accepta, quod Deus omnium rerum sit causa prima, quæ causas secundas regit, disponit ct ordinat. Verum fallit et fallitur. Nam Deus disponit quidem causas secundas, sed unamquamque juxta suam conditionem, nimirum necessarias necessario, liberas vero libere. Quare liberas libertati suæ permittit, ut in eorum potestate sit operari bene vel male, ac consequenter mereri præinium vel supplicium. Alioqui enim Deus esset causa peccati, quod tam insulsum est quam impium ; Deus enim, cum sil purissimus, optimus el sanctissimus, exsecratur omne peccatum, eique gehennam præparavit. Perinde ergo dicunt, qui Deum faciunt auctorem peccati, ac si solem, qui est fons lucis, dicerent esse fontem caliginis: vel ignem, qui esi fons caloris, dicerent esse fontem frigoris: vel animam, quæ est fons vitæ, dicerent esse causam mortis. Peccatum enim est caligo, frigus et mors animæ : Deus vero est bol, ignis et unima animæ nostra*. Id videntes Manichœi, licet hæretici el impii, tamen, ut a Deo tantum nefas averterent, finxerunt duos esse deos, unum bonum, qui esset auctor omnis boni ; aliorum malum, qui esset auctor omnis mali et peccati, v.g. diabolum vel Luciferum. Vide S. Barilium, hom.

Quod Deus non est auctor malorum, ubi tantumdem esso ait facere Deum auctorem peccati, quantum est negare Deum ; Deus enim auctor peccati non est deus, sed diabolus. Vide et S. Augustinum, *De Gratia et Libero arbitrio,* cap. ii, ubi concludens, ait : « Nemo ergo Deum causetur in cordo suo, sed sibi imputet quisque, cum pcccat. #

Ven. 4. 4. DIYITIÆ addunt amicos plurimos : A paupere autem et m, quos habuit, separantur. — Septuaginta, *at pauper et ab existente amico relinquitur;* Syrus ct Symmachus, *at pauper segregatur ab amicis suis;* Chaldæus, *opes adducunt amicos plurimos.Sensus* clarus est, *q. d.* Diviti® diviti multos parant amicos; quia omnes cupiunt amici esse divitis, ut ejus divitias participent : quare non tam divitis quam divitiarum sunt amici. At vero si quis in paupertatem incidat, nullos acquiret amicos ; quin et ab aliis, quos in pinguiore fortuna habuit, deseretur : quia omnes fugiunt pauperem ct paupertatem, nipote a qua nihil commodi, sed mulla incommoda exspectare debeant. Si enim veri essent pauperis amici, utique ejus pauperiem suis opibus levarent; amicorum enim omnium sunt communia. Hoc ipso ergo, quo amicum pauperem deserunt, significant se non personas, sed fortunas amare, neo veros, sed ollares et personatos esse amicos. Vide dicta cap. XIV, 20, ct *Eccli.* xm, 25. Tales ergo sunt sicut hirundines, qu® in restate ad calidas regiones advolant, hieme aufugiunt : sic enim isti ad opes advolant, ab inope devolant. Diviti® ergo addunt amicos plurimos, eo modo quo popin® carnium nidore multa muscarum examina advocant et alliciunt; cessante autem nidore avolant omnes ; sic divitiæ, spe lucelli (nam suavis odor lucri) omnes ad divitem Invitant; sed spe per pauperiem cvauascentc, illico dilabuntur universi. A Guam*. Salomone idem hausere Plato ct Philosophi. Platonis enim gnome est in *Epigramm. :*

Diritit multi jmid. ¡jnperü mod.

An tandem eiperlua nosti verbum velas illud,
Quod qui nil bibet, huic nullus amicus adesi?

Comici :

Felicibus cognatus esi vel quilibet.

Et :

Adversa cm sors, buie amici sunl procul.

Petronii Arbitri :

Cum fortuna minei, vultum servatis, amici :
Cum ceddil, turpi vertitis ota fugai.

Plauti *Epiche. :*

I< amicas est, qui in re dobla te juvH,
Ubi re ut opus.

P. Mimi :

Aaicwn opima) ru parant, tristes probant.

Ausonii :

Attuo» rabo, adversis probas.

Symbolice, Jansenius per divitem accipit liberalem; per pauperem, avanim, *q. d.* Diviti® liberaliter erogata* addunt amicos plurimos, juxta illud Salvatoris : « Facite vobis amicos do mammona iniquitatis, n At ab eo qui pauper est animo, tenuis scilicet in benefaciendo propter avaritiam, etiam quos habuit amicos, separantur, exosi scilicet ejus avaritiam, aut, ut habent llobræa, *pauper ab amico separatur :* quod in paupere per avaritiam optimo locum habet, qui non solum separatur ab amico, quia ab illo relinquitur, sed quia ipsemcl illum prior relinquit, metuens ne quid cogatur impendero amico, quia pluris facit pecuniam quam amicum. Symbo- ,io*-

Mj'slice, Beda per divites accipit Apostolos et sanctos Doctores, qui divites sunt, multosquo ditant gratia et gloria : per pauperes philosophos, utpotc vacuos voris virtutibus, gratia et gloria, *q. d.* Divitiæ regni coelestis, quæ per sanctos Doctores fidelibus tribuendo prædicanlur, multos amicos et eisdem prœdicatoribus, et earum largitori Domino asciscunt. A Philosophis autem c®terisque Gentium magistris, quia nihil cerlm beatitudinis in futurum norunt promittere, et hi quos habuero separantur, videlicet conversi ad fidem spemque Dominic® passionis certissimam. Accedit et anonymus in *Catena Grœcorum* : « Agitur, ait, hio do sapientiæ et cognitionis opibus; hæ enim (quod virtutibus ornat® suul) Angelorum amicitiam nobis adjungunt, a qua homo immundus et impurus, sicut ab Angelo quoquo quem a puero custodem acceperat, sejungitur. Hunc talem proinde secundum virtutem appellat pauperem, siquidem spiritalis amicitia virtute et cognitione nititur. Per has enim sacris illiscœlcstibusquo virtutibus et potestatibus consociamur. **Mystice,**

5. Testis falsus non erit impunitus : et qui MENDACIA LOQUITUR, NON EFFUGIET, — scilicet pCBnam ct vindiciam, vel hominum vel Dei. Ex Hobrœo ad litteram vertunt Aquila, Theodotion et Chaldaeus, hs'is *falsus non erit innocens,* sed *innocens* per metalepsin sumilur pro *impunitus,* uti ct *Exod.* XX, 7 : «Neo enim habebit insontem,» id est impunitum, «Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.» Nonnulli putant idem dici hemistichio posteriori, quod dictum est priori. Melius alii censent hemistichium prius poenam intentare testi falso duntaxat; posterius vero eamdem poenam extendere ad quemlibet, qui mendacium perniciosum quoinodolibet concinnat in noxam proximi, sivo ut falsus testis, sive ut accusator, sive ut sycophanta ct calumniator, etc. Ita Auctor *Catena* Grœcorum, R. Levi, Jansenius et alii. Unde Septuaginta, accusatori adaptantes sic vertunt, *testis falsus non erit impunitus; et qui accusat inique, non effugiet;* Aquila et Syrus, non *evadet salvus.* Sensus ergo est, *q. d.* Testis qui falsum crimen alteri impingit, aut quomodocumque falsum testatur, prir-sertiin in judicio, hic poenam talionis falsariis jure statutam Vera. s.

non evadet. Solet enim falsila» hæo detegi, vel a partfi adversa, qute injuste lædilur, vel a judice, vel ab alio falsitatis conscio ct hoste. Sic testes falsi accusantes Susannam adulterii, ex lege talionis lapidationem adultero statutam, ipsimet falsitatis a Daniele convicti subierunt, *Daniel,* cap. Kin. Quod si quando falsus testis oculos et manus hominum eludat vel evadat, certe non eludet, nec evadet oculos omnia intuenti» et manus omnipotentis Dei, qui falsitatem ct injuriam hanc vel presenti, vol (eterna poena plectet in gehenna.

Similiter qui mendacia quomodolibel velut bullas ore efflat et eloquitur, quibus proximo nocet vel in fama, vel in fortunis, vel in libértalo et vita ; quia scilicet suo mendacio causa est ut proximus infametur, aut opibus spolietur, aut incarccrctur, vel occidatur : hic non effugiet judicium et vindictam vel hominum, vel certe Dei, qui eo acrior in cum vindex insurget, quo potentior et justior. Magis enim graviusquo hac falsilate lædilur veritas et majestas Dei, quam hominum : quocirca majori huic culpa» et off>nsæ majus supplicium irrogabit. Maxime vero falsus testis in judicio lædit sanctitatem Dei per perjurium quod commilit; solet enim judex testem ad juramentum adigere, ut juret per Deum se dicturum veritatem ; quare, cum falsum jurat, Deum facit testem vel conlcstem falsitatis, qu» ingens est Dei injuria. Quare Udem suam liberare volens Dens, veritatem ipsam eruit, ct in lucem educit, itaque falsum testem prodit, ao ut falsarium ct perjarum vel per se, vel per judicem punit.

Nota: Tò *qui mendacia loqitftur* Hebraico est.çui *mendacia* n'3» *iaphiach,* id est *efflat,* vel *expirât;* Vatablus, *evomit*. Qua voce significatur *primo,* mendacem hunc esse effrontem et impudentem; nam, cum communiter mendax, utpolo malo sibi conscius metuensque redargui, tremula et anhela voce mendacium enuntiat, tamen quando fit effrons et impudens, contenta fortlquc voco expirai mendacia, perinde ac si certam veritatem intrepidus enuntiaret; *secundo,* cum cum Impetu gravia et copiosa efflare mendacia, sicut caminus efflat scintillas; *tertio,* dignum esso cui flatus et spiritus strangulando intercludatur, cum eo abutatur ad efflandum mendacia; *quarto,* cum diu latere non posse. Sicut enim spiritum, quem respirando attrahimus, mox expiramos (respiratio enim est reciprocatio spiritus Inspirantis ct expilantis), sic pariter mendax non potest diu continere mendacium, quin protinus illud expiret, id est revocet, vel signis aliquibus prodat. Mendax, enim inconstans est, et, quod asseruit, mox negat. Unde illud : « Oportet mendacem memorem esso sui.» Exemplum datPelrarcha,lib. 1 *De* Vim *solitana in urinatoribus :* «Nemo, ait, sub aquis diu vivit, erumpat oportet, ac frontem, quam celabat, aperiat: » nam spiritus diu contineri non potest. Plura de voce *iaphiach,* id est efflat, dixi superius.

6 et 7. Multi colunt personam potentis, et AMICI SUNT DONA TRIBUENTIS. FRATRE» HOMINIS PaUperis oderunt eum : issuPER (Hebraice » *aph ki,* quod passim vertunt, *quanto magis)* et amici procul recesserunt ab eo. — Hebraice est in singulari, et *amicus,* id est quisque amicorum, ait Aben-Ezra, *recessit ab eo.* Pro *potentis* hebraico esi 3H5 *nadib,* id est liberalis, indeque potentis et principis, ut vertit Noster, Syrus, Chaldæufl et Septuaginta, tum quia liberalis meretur evehi ad principatum ; tum vicissim quia principe» maxime decet liberalità», ut videatur eis esse propria et regia dos. Hebraea ergo ad verbum sic habent, multi *deprecantur factem liberalis* (1), d *omnis amicus est* (est, vel esse cupit) viro *doni,* id est viro munifico, qui copiosa dona largitur. Ita Vatablus, Pagninus et alii. Rursum pro *mulli* Hebraice est 0'31 *rabbim,* quod subinde optimates significat, ut patet *Jerem.* 1 xi, 1. ▼ «».».

Unde *primo,* Aben-Ezra, R. Levi et Vatablus sic vertunt, *viri prceclari,* vel *optimates deprecabuntur faciem liberali»; et omnis amicus* (est) viri *munifici,* ut commendet liberalitatem, *q.d.* Liberalis et munificus adeo predarti» et excellens est, ut etiam optimates eum rogent, illis ut suppetias ferat, vel benevolcntiro necessitudinem non deneget.

Noster cum Septuaginta, Syro et Chaldffio vertit, *potentis,* ob causas jam dictas, et ob antithesin pauperis, do qua vers. seq. Sensus ergo planus est, *q. d.* Plerique omne» colunt viros divites et potentes, quia eorum potentiam timent et amant: timent, ne per eam sibi noceant; amant, quia ab ea dona et beneficia exspectant. Ex adverso pauperem nec timent, nec amant, sed oderunt ctrecedunt ab eo non tantum fratres, sed et amici, qui sæpc magis amant amicum quam fratres, uti dixit cap. præced. vers. ult. Hoo est quod dixit vers. 4: «Divitiæ addunt amicos, a paupere et hi quos habuit, separantur ; » et alibi sæpe. Quo significat *primo,* commodum divitiarum, quod multos concilient amicos; et incommodum paupertatis quod omnes eam æque ao pauperes fugiant : ut hac ratione incitet quemque ad honestum laborem, quo moderatas opes indeque amicos sibi paret; ct ad fugam otii, quod est causa paupertatis, quam omnes fugiunt et horrent. Rursum non esse fidendum amicis, quod multi vero non sint amici divitum, sed divitiarum; ideoquo fleti ct simulati, uti dixi vers. 4. Quocirca Agapetus Diaconus, *Admonit. ad Justinianum Imperatorem,* eum impense horiatur ad beneficentiam, ut per eam sibi homines, imo Deum conciliet. Sio enim alt, num. 35 : «Existima tunc demum te tuto regnare, cum volentibus imperas hominibus. Quod enim invito animo subjicitur, seditionibus fluctuat

U ñero- >•umiu imptrú.

(1) Qui propriu» hujus vocis significatus hic retinendus est ob parallelisraum.

capta occasione; quod vero vinculis benevolentia* regitur, stabilem servat erga rectorem obedientiam.» Et num. 44: « Inexhausto sunt beneficent æ opes. Nam largiendo acquiruntur, et dissipando colliguntur, lias tuo insitas animo habens, munificentissime Imperator, largire omnibus affatim petentibus abs te. Infinilicuplas enim pro eis habebis remuneraiones, cum tempus operam remunerandi venerit. » Et num. 48 : « Esto subditis, pientissime Imperator, et formidabilis, ob excellentiam potestatis; et amabilis, ob largitionem beneficentia). Neque formidinem contemnens propter amorem : nec item amorem negligens, ob formidinem; sed tam mansuetudinem præ te ferens haud aspernabilem, quam aspernabilem familiaritatem immiti severitate castigans. » Et num. 58 : «Arx quidem, indepopulabilibus muris munita, contemnit obsidentes se hostes; pium autem vestrum imperium, cum et liheralitate erga miseros voluti muro cinctum, et precum turribus corroboratum sit, invictum nullisque hostium telis pervium fit, præclara et celebria contra eos erigens trophæa.»

Mystice Jamenins : Multi, inquit, colunt personam potentis, id est Christi ; hunc enim multi colere caperunt, ejusquo vultum deprecari, ac gratiam favoremque ambire (nam pro *colere personam ,* Hebraice est *deprecari vultum),* postquam ascendendo in altum potens factus est et liberalis, dona sui Spiritus diversa varie distribuens, juxta illud : « Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. » Contra etiam fratres et amici Judaici populi, postquam pauper factus est in Scripturarum intelligentia et donis Dei, odire cœperunt eum et relinquere, quia Apostolis et Judæis oriundi ab cis alienati sunt.

Porro Chaldæus et Septuaginta pro jHrt *harea,* id est *amicus,* alio puncto legunt pin *hara,* id est *malus.* Unde Chaldæus vertit, *mulli sunt qui ministrant coram principe, et malus dat munera;* Hebraice, *et malus vir munerum;* Symmachus, vir *donorum, q. d.* Multi serviunt principi, at mali magis ei adulantur, magisque sunt pclaccs et importuni : hinc plura ei extorquent muncra ; cum boni et probi, quia sinceri sunt, honesti et verecundi, nesciant adulari et improbe postulare, unde pauciora obtinent; sed hi sua probitate decori sunt principi, illi sua improbitate dedecori et probro. Unde Septuaginta vertunt, *multi colunt faciem principis ; omnis autem malus fit opprobrium viro.* Quod aliqui sic exponunt per antithesin, g.d. Princeps et liberalis sua liberalitate omnes sibi conciliat et amicat : at malus, id est sordidus et avarus, viro, id est cuilibet, est odio et probro.

Verum Auctor *Catenae Grate,* aliter hanc sententiam ex Septuaginta vertit, aptiusque ad llcbræa et Chaldaea explicat ex S. Chrysostomo, quasi conlortim in adulatores principum ; sic enim vertit, multi peutim reyis *pmonam observant et colunt ; interim improbi viro principi probrum et dedecus conciliant potius quam gloriam.* Deinde sic explicat : « Qui, inquit, extern® dignitatis vel auctoritatis rationem habent, illi in et adulationis vitium facile incidunt. At vir sincerus et verax malis, cujuscumque tandem conditionis aut qualitatis exstiterint, non adulatur, neque serviliter blanditur, sed quoscumque tales noverit, palam reprehendit et corrigit. Admonet hic illos qui aliorum obsequiis demulceri sermonibusque extolli solent, qualessunt reges virique principes, ne ejusmodi assentatorios cultus ab improbis sibi deferri facile patiantur, cum nihil hinc fere aliud, nisi dedecus et probrum referre queant; nam sive pecunia assentator donetur, sive alia quacumque re, turpiter semper et sordide adulatur, n

Subdunt Septuaginta, *omnis qui fratrem inopem odit, etiam ab amicitia recedit.* Quod dupliciter accipias : *Primo, q.d.* Qui amicum pauperem odit, ostendit se vere non esso amicum : amici enim est amico in necessitate, v. g. in paupertate constituto succurrere. *Secundo, q. d.* Qui odit paupertatem et pauperem, incplus est ad amicitiam : amicus enim in omni fortuna amico adhæret et copulatur, nec opes amici, sed mores et amicilire honestum spectat.

8. Qui TANTUM VERBA SECTATUR , NIHIL HABEBIT : Vers.*. QUI AUTEM POSSESSOR EST MENTIS, DILIGIT AMMAM suam ; et custos prudenti^ (Syrus, *qui fidelitatem servat)* inyeniet bona. — Hebraice, *qui persequitur verba, non ipsa* (id est *non erunt); possidens cor diligens animam suam; custodiens intelligentiam ad inveniendum bonum;* Chaldæus et Syrus, *ubi sunt qui insectantur verbis suis, nihil* (gratile et orniellì®) cù *erit residuum. Qui possidet cor bonum , custodit animam suam ; qui custodit prudentiam, inveniet bonum.* Septuaginta vero plura addunt, qure non sunt in Hebræo, *cogitatio bonis scientibus eam appropinquabit , et vir prudens inveniet* (Auctor *Cátente Græc., facile deprehendet) eam. Multa mala faciens perficiet malitiam; qui autem contendit* (nonnulli legunt iTifixrmî, id est *pungit, stimulat) verbis, non salvabitur. Qui possidet prudentiam, diligit seipsum; qui autem custodit prudentiam, inveniet bona.* Pro *perficiet malitiam,* Auctor *Catena: Graecorum* vertit, *ad malitiæ fastigium pertinget.*

Jam mulli prima verba : « Qui tantum verba sectatur, nihil habebit, » jungunt versui prrecedenti. Unde *primo,* Rabbini in *Ikrescit Rabba,* id est in *Genesi Magna,* puta in *Magno Commentario Geneseos,* et ex eis R. Salomon hic pro kS non *lo hemma,* per K, id est *non illa,* legentes ìS *lo* non *hemma,* per 1, id est *ipsi illa,* sic vertunt, *qui alium prosequitur verbis,* puta accusationibus, calumniis vel probris, *ipsi illa,* id est in ipsuminet illa recident, in illius caput revolventur; atque explicant de Joseph patriarcha: Qui, inquiunt, accusavit fratres apud patrem mendaciter de tribus criminibus, *primum,* quod viventium membra ederent ; sed hoc in ipsum Joscphum recidit, cum

t Hi cri nini ¿tu?óu

ipso vivens a fratribus divenditus est Ismaelitis; *secundum,* quod ancillarum patris sui, puta Bal® et Zelplwe, filios aspernarentur : hoc quoque in ipsum recidit, dum ipso idcirco in servitutem ab Ismaelitis abductus est in Ægyptum, ac in servum venditus fuit Putiphari; *tertium,* quod fratres conjicerent oculos in alienigenas mulieres : hoc quoque in ipsum recidit, dum uxor Pulipharis oculos conjecit in Joseph, ac renuentem sibi obsequi in vincula conjici curavit. Verum lue sunt fabell® Rabbinica, imo calumniæ et blasphemi® in Josephum patriarcham cl Prophetam eximía sanctum : cujus proinde accusatio fratrum vera fuit, non mendax calumnia, uti patet ex iis quæ dixi *Gen.* xxxvn, 2. Aptius est quod subdit Aben-Ezra : a Qui autem possessor est mentis, » Hebraice est, inquit, *qui acquirit cor,* id est qui comparat scientiam (hœc enim cordis nomen sortitur), hic *diligit animam,* id est vitam, *suam,* ut eam usque ad senectutis ætatem producat. *Secundo,* melius alii hæc ita versui præced. connectunt, g. *d.* Amicus recedit a paupere, qui, dum sectatur verba promissionum sibi ab amicis Lictarum, hoc est, dum illa reposcit, invenit ea non subsistere, sed cassa esse et irrita, ideoque nihil ex ; quæ sectatus fuit, assequitur (4).

Verum Noster, Chaldæus, Syrus, Septuaginta et cœtcri, *qui tantum verba sectatur nihil habebit,* referunt ad sequentia : « Qui autem possessor est cordis, diligit animam ; » horum enim sunt antithesis. Unde *primo,* noster Salazar profunde per *cor* accipit secretum; per eum, « qui verb sectatur, » revelatorem secreti, *q.d.* Inter prudentem et imprudentem hoc interest, quod vir imprudens, sui non compos, verbis temere effusis mentem suam ubique prodit, ac proinde secreti et arcani nihil sibi servat. At prudens cautusque vir, qui possessor est mentis suce, nimirum qui sui compos est, nec temere aperit consilia sua, diligit animam suam, id est, semelipsum a multis malis et infortuniis immunem ac liberum prestai, quæ ex proditione mentis et consiliorum evenire solent.

Et custos i'hudentiæ inyenit dona. — Hic scilicet, qui prudenter consilia sua celat, non solum mala vitat plurima, sed etiam pleraque bonasibi comparat, quæ sæpius consiliis caute celatis cflicacitcr assequi licet : itaque « prudentia custodem vocat cum qui prudentissimi consilia sua apud se custodit clauditque.

Secundo, planius, plemus, generalius magisque adaquate opponit sectantem verba possessori mentis, et custodi prudenti®, id est eum qui solis verbis pascitur, illi qui per sapientiam possidet cor, hunequo illi longe preferì, *q. d.* Qui pascitur verbis, pascitur vento : verba enim mox, ut prolata sunt, in ventum abeunt et evanescunt: nihil ergo habebit ; at qui pascitur sapientia, possidebit eam, imo per eam fiet possessor cordis, id est mentis, ut omnes ejus affectiones, actiones, motus sapienter juxta dictamen reclæ rationis et legis divina regat componatque. Quare talis diligit animam suam, quia illi optime consulit, ac felicitatem et gloriam æternam conciliat. Igitur custos sapientiae et prudentia inveniet bona tum praesentia in terris, tum æterna in ccelis. Unde Jansenius : Sensus est, inquit, *q. d.* Qui sive docendo, sive audiendo alios, tantum sectatur verba, hoc est, ornatum verborum tantum spectat, colum curans ut bene et eleganter dicat, non ut bona et utilia proferat aut audiat; aut qui id tantum agit, ut dicat aut audiat, non autem ut ea quæ dicit aut audit, etiam faciat, is nullum solidum fructum inde conscquetur : ‹i Non enim auditores legis justi ' uut apud Deum, sed factores legis justificabuntur. » Et : a Qui fecerit et docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. » Qui vero « possessor est mentis, » vel, ut est hebraico, *cordis,* hoc est qui cordatus est, nec contentus est verbis, sed intra se possidet sapientiam, eamque animo retinet, meditando jugiter in lege Dei, is vere a diligit animam suam, n hoc est seipsum, quia sibi bene prospicite! benefacit; ct qui prudentiam non tantum audit, sed etiam custodii in animo suo et operibus, is inveniet bona et in presenti et in futuro sæculo : « Beali enim qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. »

Accedit et Lyranus : « Qui tantum verba sectatur, nihil habebit.» Hoc, inquit, dupliciter exponitur. Uno modo do discipulo, qui magis diligit ornatum verborum , quam bonam scientiam, et ille nihil reportat veritatis a doctoro, aut ita parum, ut pro nihilo computetur. Alio modo de doctore, qui habet bona verba et nulla facta, ct iste nihil prendi reportabit a Deo : et huic consonat littera sequens, cum dicitur: a Qui autem possessor est mentis, » per virtutes morales, quibus vires sensitiva continentur in obedientia rationis, « diligit animam suam, » quia vult ei verum bonum, quod est bonum virtutis. « Et custos prudentia,»qu® dirigit virtutes morales, a inveniet bona, » grati® in presenti, et gloria in futuro. Hucusque Lyranus.

Hinc D. Thomas, I H, *Quœst.* XXV, art. 7, docet Solitos solos bonos diligere seipsos, malos vero se odisse, idquo probat ex quinque proprietatibus amori› et amiciti® assignatis ab Afistote'e, lib. IX *Ethi*\ ».

(1) Tò *qui tantum verba ,* etc., duplici modo ad praecedentia jungi potest, i. *Sectatur* illo pauper *verba,* id est, fidem habet verbis quibus amici auxilium promittunt; non *sunt,* vana sunt, promissis non statur, i. Si quod *beri* dat, legeris : *Sectatur verba sunt ei,* habet verba, cassa scilicet. Maurcro probabile est hæc verba esse alius sententiæ reliquias, ea pnesertim ratione, quod trium membrorum sententia) ab hac libri parte abhorrent.

Vers. 8. *Qui acquirit cor»* id est intelligentiam (conf. supra XV , 32), *amat animam suam ; qui servat,* custodit *prudentiam,* e*l *ad inveniendum bonum,* bonum assequitur.

cap. IV : « Unusquisque enim amicus, inquit, *primo* quidem vult suum amicum esse et vivere; *secundo,* vult ei bona ; *tertio,* operatur bona ad ipsum ; *quarto,* convivit ei delectabiliter; *quinto,* concordat cum ipso, quasi cum eodem delectatus ei contristatus. Et secundum hoc boni diligunt seipsos, quantum ad interiorem hominem, quia etiam volunt ipsum servari in sua integritate, et optant ei bona ejus, quæ sunt bona spiritualia, et etiam ad assequenda opera intendunt, et deleo tabililer ad cor proprium redeunt; quia ibi inveniunt bonas cogitationes in praesenti, et memoriam præleritoruni honorum, et spem futurorum bonorum, ex quibus delectatio causatur. Similiter etiam non patiuntur in seipsis voluntatis dissensionem , quia tota anima earum tendit in unum. E contrario autem mali non volunt conservari in integritate interioris hominis, neque appetunt ›i spiritualia bona, neque ad hoc operantur, neque delectabile est eis secum convivere redeundo ad cor; quia inveniunt ibi malaci præsenlia, et praeterita, ct futura quæ abhorrent; neque etiam sibi ipsis concordant propter conscientiam remordentem, secundum illud psalmi : Arguam te, et statuam contra faciem tuam. Et per eamdem probari potest, quod mali amant seipsos secundum corruptionem exterioris hominis, sic autem boni non amant seipsos. »

Igitur qui verba sectatur, similisest chamæleonti qui aura pascitur; qui vero sectatur sapientiam, qua iit possessor mentis, similis est homini qui solido cibo vescitur, quo roboratur et vegetatur ad opera virilia et heroica : ille philologus est, hic philosophus; ille verbosam et inanem eloquentiam, hic realera et solidam sapientiam venatur ; illi dicas illud quod loquaci rhetori vel
Gdosæ rabulæ peroranti dixit vir sapiens : « Incipit flu-
u loqui- mcn vevborum et mentis gutta. » Et illud quod Lacon luscini©, cum plumis revulsis minimum reperisse! carnium, dixit, teste Plutarcho in Lacon : « Vox es, et prœtereanihil.» Quocirca Thales» qui fuit primus septem Græciæ Sapientoni, apud Laertium, lib. I,cap. i, ait, a multa verba non arguere sapientiam, n Sapiens enim non nisi cum res postulaverit, loquetur, et paucis suam absolvet sententiam : insipiens ergo est graculus, quia garrulus; sapiens vero est cygnus, quia silens et mente sapiens. Unde illud Gregorii Nazianzenl, epist. 1 *ad Celeusium* sibi silentium exprobrantem : « Tunc cantabunt cygni, eum graculi tacuerint. n Similia in verbosos sunt Graecorum ct Latinorum proverbia. Syncsiiepist. *ad Theophilum :*
Fiorii- a Levissima res oratio ; Homeri, (pii passim verba vocat id est volucria sive alata; Juvenalis : « Volat irrevocabile verbum ; » Ciceronis : a Sunt Hcnnodori verba mercimonium. » Hermoderus enim pro mercibus vendebat verba scriptaque Platonis. Huc faciunt illa usu trita : « Turture loquacior, cicada vocalior ; Hirundinum mustea; Arabias tibicen; Archit© nrepitaculum ; Dodonæum æs ; Daulia cornix ; Lingua, quo vadis?Tclenia Echo; , qui præter verba nihil affert; Verba pro farina, » cum c contra moneat Jurisconsultus, « peculium ro, non verbis augendum esse ; Verbigerari ; Verbis pugnas, non re; Verborum strepitu ne quid inoveare.»

9. Falsus testis non erit impunitus : et qui loqui- vm.t
tir mendacia, permit. — « Mendacia ⁵) accipe nociva et perniciosa; hæcenim plena ct perfcclasunt mendacia, qualia sunt calumniatorum, susurronum, seditiosorum, hærclicorum , etc., qui suis mendaciis et calumniis rixas et bella concitant. Unde Septuaginta vertunt, *qui autem accendit malum, peribit ab* eo. Justa enim numinis vindicta fit, ut susurrones, calumniatores, seditiosi, clc., deprehensa eorum falsitate et perversitate, illius pœnas dent vel per judicem, vel per plebem, vel per Deum, aut in rixa et bello quod suscitarunt, communi cladi involvantur, et cum rixantibus occidantur et pereant. lliec sententia repetitur; audivimus enim eamdem vers. 5, ubi eam fusius explicui.

10. Non DECENT STULTUM DELICUS, NEC SERVUM DO- VerMO.
minari principibus. — Hebraice, non *est decora stulto delectatio,* vel *voluptas, quanto magis servum dominari principibus,* repete non *est decorum;* Septuaginta, non *conferunt stulto delicia, et si servus incipiat cum contumelia dominari,* vel *in dynastam et principem dominari;* utrumque enim significat Grœcum Junxçijtw, ut notat Auctor *Catenae Græc.*

Primo, Vatablus sic exponit, q. d. Non decel stultum delectatio, id est, non decet stultum paco conscientiæ fruì, quæ est summa lœtilia. Ratio est, quia conscientiam habet sibi similem, id est stultam, temerariam et impiam, quæ non nisi turbida, tumultus, lites et rixas spirat ; unde pace fruì nequit.

Secundo, alii, q. d. Non decet stultum ut se oblectet falsa opinione sapienti©, de caqué sibi blandiatur, persuadendo scilicet se esso sapientem, imo octavum Sapientoni, et sapientissimum mortalium, uti subinde superbos stulle sibi persuadere cernimus. Quid enim co superbius? quid stultius? Mullo minus decet, si servus, id est homo plebeius et Vilis, ita fee efferat, ut principibus se sapientia vel industria, etc., antecellerej æslimet, cosque præ se dcspiciat.

Tertio, plane et genuino, q. d. Non decet stultum deliciatl, vel delicate ab hero aliisque tractari, mullo minus decet servum dominari, id est imperiose præessc cl imperitare (hoc enim est SüO *intscol*) principibus. Apposite comparat stultum scivo , quia servus servili, id e^t hebeti et stolido, est ingenio instar stulti; vicissim stultus est servus suæ stallili© stultæque cupiditatis. Est argumentum a minori ad majus, ut pa-
tet ex Hebræo, q. d. Si non decet stultum deli- Non
ciati, mullo magis non decet servum dominari, idque viris principibus. Pro *non decet* hebraico delicia.

cat FIMO aS *lo nave,* id est, non est decorum, non est pulchrum, nec speciosum, hoc est, turpe est, indignum cl valdo noxium : est miosis. Stultus loto hoc libro intclligitur non physice, id est mento captus : hic cnim instar bruti temperans est, nec plus deliciarum sumit quam natura forat; sed olhicc, id est imprudens, insipiens, qui stulto suas concupiscentias sequitur ac sensum rationi, humana divinis , carnalia spiritualibus anteponit.

flit io

Ratio a priori est, quod stultus sit liber ct dissolutus, qui omno quod concupiscit, protinus arripit, coquo voluptuatur, sesc oppici et inebriat. Illi ergo congruit disciplina potius quam delici®, casligatio potius quam epulatio , virga potius quam vina; servo vero ex natura, conditione ct ingenio suo convenit servire, non dominari. Quare indecorum est, quasi inversus naturai ordo, si dolici® dentur stulto immerenti, qui iis abutitur, magisque stullescit et insolescit ; non vero sapienti, qui eas meretur, iisqucrccto utitur, ut melius ct jucundius orationi, studio et sapienti® vacare possit. Multo magis indecorum est, si servus stolidus imperioso domini tur heris et principibus sapientibus, quorum est regere et imperare, præscrlim cum servus, si evehatur ad principatum , superbiat et insolescat, ac tyrannice dcminelur,sæviatquc in liberos ct potentes, quasi sibi contrapositos ct toto genere adversos, quod indignum videtur, tyrannicum et intolerabile, ac sæpe causa est eversionis regis et regni. Unde illud cap. XXX. 21 : « Per tria movetur terra, et quartum non potest sustinere : per servum, cum regnaverit; per stultum, cum saturatus fuci it pane ; per odiosam mulierem , cum in matrimonio fuerit assumpta; et per ancillam, cum fuerit hærcs dominas su® (i). » liitellige hæc de servis serviliter natis ct educatis, sivo de iis qui servili sunt indole ct ingenio, ideoquo hebetes, viles et abjecti. Nam servus libcralitcr educatus , vel qui sapientia ct animo pollet, non tam servus est quam liber, ac liberis et nobilibus subindo imperat, juxta illud *Eccli.* X, 28 : «Servo sensato liberi servient. » Ita sextus Romanorum rex servus fuit ct serva natus, indeque vocatus Servius Tullus : cum enim illi adhuc, puero dormienti circa caput flamma emicuisset, prodigium hoc Prisci Tarquinii regis uxor Tanaquil admirata, Servium serva natum in modum filii educavit, et ad regium fastigium evexit, ait Valerius Maximus, lib. 1, cap. vi ; atque Servius hic prrecipuus sancitor legum fuit, ait Tacitus, lib. Ili. Sic Joseph servus Putipharis, ob sapientiam et prophetiam, a Pharaonc evectus fuit ad principatum Ægypti, *Genes.* cap. xu, 10. Verum enim vero servi sapientes dum ad gradum altiorem, vel etiam regnum evehuntur, summe student modesti® et humilitati, ut mitigent rei indignitatem, et sopiant invidiam nobilium, cosque sibi concilient. Ita fecit Agathocles qui, ex figulo factus rex Slciliœ, in figulina vasis ccenabat, ut pristina? tenuis fortume memor subditis sese non anteferret, sed aequaret, imo supponeret ; de quo eleganter et sapienter Ausonius in *Epigramm.* sect, i

Nec urvum domi¡uri. Cur?

(i) Et Claudianus in *Eutrop.* lib. I, ver». 181 soqq. :

Aip'rlut nihil ri burniti, entn turril in altum.
CoocU frrit.duin cuocU liniet i de» «vit ¡Uoniuec,
Ut te pò»-*' putrui; nec bella* telrlor ulU cal,
Qn*m servi nbh l in libera coli» ftifeiilli.

Fama est fictilibus cernasse Agathoclea regem,
Atqne abacum Sni.0 srpe onerasse luto.
Fertiila gemmatis turn poneret aurea vasis,
Et misreret opes pauperiemque simul,
Qnxrenti causam respondit : Rex ego qui sum
Sicania:, figulo sum geuilore satus.
Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progrediete loco.

Agllî» H ignio re».

Mystice, non decet stultam concupiscentiam deliciis indulgere, sed potius ab iis refrenari, ne in gulam, ebiictal.m, libidinem aliaquc scelera velili sus in lutum proruat. Similiter non decet servum hero et principi, id est corpus animo, ac sensum rationi et menti dominari, sed potius illi subjici, ab eoque regi; si enim corpus contra mentem dominatum obtineat, non proderunt illi ullæ spirituales delici®, ait Auctor *Catenal Græær.* Additque : « Sancti in continuis rerum spiritualium deliciis aitatem transigunt. Ad hos namque perlinet illud : Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis lui ; hai autem delicis apud stultos et improbos nullum locum habent. » Rursum non decet servum, id est eum qui servit suis passionibus et vitiis, evehi in principem vel pr.tlatum, ut dominelur sapientibus et principibus, puta probis et justis, qui sapienter cupiditatibus suis, animo ct affectibus dominantur. Ita Beda: « Non decent, ail, hæreticum delicia? Scripturarum, quia bis bene uti non novit; neque illum, qui servus adhuc peccati esse probatur, praferri aliis in regimine Ecclesiro »

11. DOCTIUXA VIRI riiR PAT1EM1AM XOSCITI R Î ET Ver». II. GLORIA EJIS EST IMQUA PRETERUREIIl. —« Dottrina» hic non speculativa, sed practica intclligitur, puta sapientia, prudentia, discretio. Multi enim sunt doctispoculative,qui tamen sunt impatientes, imo speculatio non raro causal impatientiam ; ut vero qui sapiens est et prudens, is simul et patiens est. Hebraice, *intelligenfia viri prolongat naretn,* id est iram ejus; ira enim in naribus cernitur. Unde llcbrœi longum naribus vocant tardum ad iram; brevem vero, vel arcium naribus, vocant citum pronumque in iram. Sensus ergo est, *q. d.* Intelligent ia et sapientia prolongat iram, id est, facit hominem ir® potentem , patientem et longanimem Prudentia enim est mater patienti®; dictat enim in adversis illam, volui unicum malorum remedium,exercendam ct capessendam osso. Symmachus et Theodotion. *prudentia hominis longanimitas ejus;* Syrus, *doctrina viri est Datantia** R .Sa-

Sapieealia tu.

lomon, *si vir iramcombeat, mente praestabit;* Chaldœos, *intellectus hominis est differre furorem suum ;* Aben-Ezra, *a viri prudentia et doctrina furor protrahitur;* R. Levi, *viri prudentia iram produci parat, ne facile ab illa inflammetur, cum illa occurrunt quæ bilem ciere solent;* Septuaginta vero, *misericors vir longanimis est,* quia scilicet prudentia dictat misericordiam, scilicet misericorditer et longanimiter tolerandas esse proximorum infirmitates, defectus, dicteria et injurias; prudentia ergo gignit patientiam mediante misericordia, juxta illud : « Charitas patiens est,» 1 *Cor.* xm. Sic enim et misericordia patiens, imo compatiens est.

Primo. Jam *primo,* S. Gregorius, hom. 35 *in Evang.,* etili, part. *Pastor,* admon. 10, hœc accipit de doctoribus; horum enim est id quod docent, confirmare per patientiam, a Per impatienti® vitium, ait, ipsa virtutum nutrix doctrina dissipatur. Scriptum namque est : Doctrina viri per patientiam noscitur. Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto convincitur minus patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si vivendo nesciat œquanimiter mala aliena tolerare. » Huc accedit Beda ac Lyranus, qui hœc accipiunt de Apostolis ac viris Aposlolicis, qui doctrinam suam ac predicalionem Evangeli! obsignarunt sua patientia tot laborum, dolorum, mortis et martyrii. Reipsa enim ostenderunt quam vera et salutaris esset doctrina Christi, cum pro ea mori non dubitarunt, cumque omnia iniqua, id est, omnes illecebrosas iniquitates huic doclrinæ repugnantes, generose praetergressi sunt, ut illi se suosque actus per omnia conformarent. Significatur ergo Apostolos suam doctrinam confirmasse per duo, scilicet per patientiam, et per vite innocentiam. Igitur hi auctores doctrinam active accipiunt, qua scilicet doctor ea quœ docet, per patientiam et sanctitatem probat et corroborat.

tau»». *Secundo,* alii *dotti inani* passive accipiunt, scilicet quam a doctore excipit hauritque discipulus, *q. d.* Probus discipulus se ostendit doctrinis salutaris, et vere sapientias esse studiosum. *Primo,* per patientiam, qua et patienter magistrum audit, et cx ejus doctrina adversa quæque œquanimiter tolerat, juxta illud *Jacobi* cap. ! : a Sit autem omnis homo velox ad audiendum , tardus autem ad loquendum , et tardus ad iram ; » cupido enim audiendi, et tarditas loquendi, parit tarditatem irascendi. *Secundo,* per fugam iniquitatis, si scilicet iniqua pretergrediatur ; hoc enim docet doctor, ipsaque doctrina sapientiæ.

Tecto. *Tertio,* Jansenius ex Hebreo six explicat : Hebrea, inquit, habent, *intclligentia hominis protrahere* (vel *differre) facit iram ejus.* Qui enim intelligent est et prudens, tardus est ad iram et vindictam, tum quod perpendat se pleraque admittere, quæ a Deo severius punienda sunt, si pergat ia proximum severus esse ; tum quod advertat indecorum esse passionibus suis obsequi, stalunque ad ultionem et iram prosilire; deinde, iram impedire animum, ne possit cernere verum, atque ex acceleratione ultionis plerumque committi quœ postea displicent, a Ira enim viri Dei justitiam non operatur. »

Accedit noster Salazar, qui ex Chaldæo sic explicat : Chaldæus vertit, *intellectus hominis est differre furorem , et pulchritudo ejus prœtergredi malitiam.* Et consonat cum Hebreo, *intellectus viri prolongavit narem suam.* Nam quid aliud est narem prolongare, nisi indignationem differre? iram autem differre, exstinguere est : nam indignatio subito sævit, ac subito desævit ; atque adeo qui illi non statini obtemperat, camdem differendo fallit atque eludit. Et quidem in hac dilatione ire sapientia viri precipue declaratur. Nam cum iram sola ratio coercere possit, qui subitos illius impetus (quos acres el vehementes esse constat) e vestigio compescit, in eo quidem rationem plurimum vigere perspicue ostenditur ; itaque acceptis injuriis, non irasci, non indignari, sapientiæ maximæ argumentum est.

Hic sensus subtilis et appositus est, sed arctior, nec sententi® llebraicæet Vulgate versionis vim et pondus adæquat, mentemque exhaurit. Nam Hebneum *prolongare narem,* id est iram, non tantum significat differre iram; sed eam sopire, et prorsus exstinguere per patientiam et longanimitatem.

Quarto ergo plane, plene et adaequate, *q. d.* Qairio. Doctrina, id est, ut Hebrea, intelligente et prudentia, viri prolongat iram, id est facit longanimem, patientem et lardum ad iram, imo ire herum et dominum, ut ad libitum pro re nata eam assumat et deponat : vera enim prudente dictat in adversis usurpandam esse patientiam; ac proinde « doctrina,» id est prudentia, «viri per patientiam noscitur, » ut vertit Noster. Ex eo enim quod prudentia causet patientiam , recte ex patientia, vclut effectu, cognoscitur prudentia ejus causa, ita ut vera certaque consequentia, et argumento ab effectu ad causam colligas : Hic homo est patiens; ergo est prudens, quia prudentia infallibUiter causât patientiam. Vicissim ex causa colligas effectum : Petrus est sapiens; ergo est et patiens. Atque e converso : Judas impatiens est ; ergo insipiens. Vicissim : Judas insipiens est; ergo impatiens. D.cit hoc Solomon, ut vulgi errorem confutet. Vulgus enim æstimat eos qui patienter tolerant probra et injurias esse simplices et pusillanimes, viles et abjectos. Contrarium ergo hic docet Salomon, nimirum *primo,* insigniter sapientes et prudentes esse, qui patienter sustinent probra et adversa ; *secundo,* magnanimos et gloriosos esse, qui injurias non vindicant, sed eas magno animo transcendunt et contemnunt. Hoc est enim quod subdit : a Et gloria ejus est iniqua prætergredi. »

Alludit ad physiognomiam hominis et anima- Qoi latli lium; omnia enim animalia, quæ breves habentiuDl nA' nares, el modice respirant, sunt infirma et invalida : quæ vero 'ongas latasque habent nares, et u>. curt

magnum attrahunt spiritum, sunt fortia et valida, aplaque ad magna onera ferenda, quia abundant calore, indeque robore. Ideo enim magnum attrahunt spiritum, quia magnarum sunt virium, et ut magnum calorem, quo œstuant, temperent. Sic qui longas habent nares, ut habent Hebræa, id est, qui longum ducunt patientiæ spiritum, animo sunt magno et valido ad multa adversa fortiter sustinendum; qui vero breves habent nares, id est arctum patientiæ spiritum, animo sunt parvo et invalido ad adversa, dura et gravia sufferendum. Kursum longitudo narium signum est sapientiæ et prudentiæ, teste Aristotele in *Physiognom.* Unde illud :

Et pueri nasum rhinocerotis habent.

Sic ergo Physica consonat et subservit Ethicæ, nimirum longitudo narium designat prudentem et fortem, sicut longitudo animi, id est patientia ct longanimitas, signum est animi sapientis, validi ct magnanimi. Unde illud *Cant.* vu, 4 : a Nasus tuus sicut turris Libani, qui respicit contra Damascum, » in quem locum vide S. Gregorium, Rupcrlum, Philonem Carpathium, nostrum Deirio et Gislerium.

¿nr sapiens est patiens? hat«0 a prior!, ¡'rimo.

Ratio a priori est *primo,* quod sapiens ct prudens sapienter intelligat, in hac vita adeo infelici et misera, multa adversa homini esse exspectanda et toleranda, ac proinde ad ea se comparat, ut per patientiam ea facile sufferat; scit enim, si in iis sit impatiens, malum malique sensum se duplicaturum : cruciabitur enim et sensu mali, et sensu sure impatientiæ , cum simplum habiturus sit dolorem, si patiens sit ; tantum enim affligetur sensu mali, sed et hunc imminuet el alleviabit per patientiam. Adde quod, si sil impatiens, incurret offensam Dei, ac novæ pœnæ el cruciatus ab eodem infligendi reatum. Qui ergo sapit, ut hanc offensam et reatum evitet, cavet ab impatientia, sludelque patientiæ.

sec'iodo. *Secundo,* quod sapiens prudenter intelligat summum hujus vitae animæque bonum esse pacem, pacem autem gigni a patientia; quare in omnibus adversis patientiam amplectitur, ut pacem animæ adeo optatam consequatur. Unde S.Chrysosloinus, hom. 33 in epist. I *ad Cor.:* « Lenitas, ait, ct patientia est radix totius philosophia!; quocirca dicebat quidam sapiens: Vir patiens est multæ prudentiæ. » Nam, ut ait Christus, Lucrrxxi: « In patientia vestra possidebitis animas vestras.»

Tritio. *Tertio,* quod sapiens sit magni animi, quocirca magna tolerat, juxta illud Senecæ in *Troade :*

Quo plura possis, plura patienter feras.

Rursum inlclligit vindictam esse opus animi abjecti ct feminei, ideoque se indignum, juxta illud Juvenalis, *satyr.* 13 :

Infirmi est animi exiguique voluptas
Ultio ; continuo sic collige, quod vindicta
Nemo magis gaudet quam femioa.

Ex adverso S. Chrysostomus loco jam citato : « Lenis, ait, et patiens idcirco dicitur fMtxp&ajwc, id est longanimis, quod longam quamdam et magnam habeat animam : nam quod est longum, dicitur etiam magnum ; animam vero spes longam efficit.» Et Valerius Maximus, lib. III : «Longanimiter se in adversis gerere, ait, quid aliud est, quam «ævientem fortunam pudore victam in sui adjutorium convertere? n

Quarto, quod sæpius sciat ira et vindicta non 0<urta. tolli, sed augeri et exacerbari malum, tam suum, qui illud patitur, quam inimici, vel æmuli, qui illud agit et infligit; patientia vero utrumque leniri, sopiri et exstingui.

Denique scit sapiens et magni animi c'se, superiorem se exhibere et sublimiorem omni injuria, fortuna et adversitate ; quare omnia generose despicit, mentemque in Deo et cado defigit quasi mundo superior, civis Angelorum, animæ possessor, cœli dominus, Dei filius et haeres.

Exemplar hujus sapientiæ fuit Christus Dominus, qui summam sapientiam ostendit in summa patientia tormentorum maximorum et crucis acerbissimae; adeo ut haec patientia certum argumentum fuerit divinitatis illius, scilicet esse Deum, qui tanta tam placide et fortiter tolerabat, praesertim quia illa tolerabat, quia dixerat se esse Deum, ac ut ostenderet se vere, ut dixerat, esse Deum. Nisi enim verax fuisset et sanctus, utique non potuisset tanta tolerare. Mendax enim et superbus sui jactator millies in tantis tormentis defecisset, suamque jactantiam et impatientiam ostendisset Hoc est quod ait Apostolus, *Ephes,* ni, 18 : « Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis qua* sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum; scire etiam supereminentem scientia! duritatem Christi. » Ubi fuse egi de quatuor dimensionibus crucis Christi, æque ac palientiœ ac charitatis.

Hinc sequitur mensuram sapientiæ esse men- M-mnr» suram patientiæ, ac, quantum quis crescit inp.i- ”r'ra“ tientia, tantum et crescere in sapientia. Unde tar» p». S. Gregorius, lib. Il *in Ezech.,* hom. 21 : « Scriptum tieatL». est, ait : Doctrina viri per patientiam noscitur. Si itaque index doctrinas patientia est, tanto quisque doctus ostenditur, quanto patiens fuerit.» Jam 1res sunt patientiæ gradus : *primus* est patienter pati adversa: *secundus,* libenter; *tertius,* gaudenter quælibct dura sufferre. lidem sunt gradus sapientiæ. Unde S. Bernardus tertium hunc gradum asserit esse proprium sapientiæ, quæ a sapore nomen habet, ideoque sapit et gustat adversa : « Ad virtutem, ait, spectat injurias fortiter ferre, ad sapientiam in tribulationibus gaudere : nam sustinere Dominum, virtutis est; gustare autem et videre , quia suavis est Dominus, sapientia!. » Vide eumdem, serm. 48 in *Cantic.,* et sermone De *Sapientia, Obedtenha et Patientia.*

Et gloria ejus iniqua fr.et ergruh.— Chaldæus, *et pulchritudo* (Syus, *laus) ejus preetergredi maii-*

ham : Aquila, *gloriatio <jus gradi super preuaricationem;* Symmachus, *splendor ejus supergredi injustitiam. Primo,* R. Salomon, Aben-Ezra, Beds et alii exponunt, *g. d.* Gloria hominis est fugere iniquitatem et sectari (equilatero. Honor et decus viri, quo a cætcris afficitur, in co situs est, ut crimina inoffenso pede prætcrgrediatur.Sed quid hoc nd prius hemistichium? *Secundo,* Septuaginta vertunt, *gloriatio autem ejus supervenit iniquis,* quod Scholiaste exponit, *q. d.* Justi gloriatio est punire iniquos, hæc enim est gloria ct decusjustifiai vindicativa. Sed hic sensus videtur adversad hemistichio precedenti. Unde planius et concinnius auctor *Calena Grceeor.* sic explicat, *g. d.* Bura patitur vir pius ct misericors, exsultant et gloriantur iniqui. *Tertio,* Jansenius et Vatablus, *g. d.* Gloria hominis est connivcrc ad transgressionem fratris sui. Vir enim excelsus aliorum lapsus dissimulat, ct quasi non videt; quia altiora cogitat, ct mente in cœlis cura Deo et Beatis versatur. *Quarto,* genuine, plane ctapposite ad prius hemistichium, *g. d.* Non probrosum, ut vulgus existimat, sed honorificum et gloriosum est, contemptus, prævaricationes (has enim significat Hebraeum yjD pesca) et injurias sibi illatas alto pede et animo excelso transgredi, despicere et transilire. Unde Tigurina vertit, *prudens homo differt iram suam, et delicta dissimulando major ct major fit.* Rationem a priori dal S. Chrysoslomus, bomil. 2î in epût. *ad* Roman., et iG in *epist. ad Ephes.,* quod sancta summaque ultio sit injuriam dissimulare et condonare : « Nihil, ait, «¡que confusionem facit ingerenti mala, sicut fortis tolerantia patientis, et neque in verbo, neque in opere ladders vindictam. » S. Basilius, hoinil. *De ira :* « Inimicum si despexeris, acrius illum vindicabis. Quid enim adversario durius esse potest, quam te animum gerere injuriis omnibus alliorem? sine illum frustra te adlatrarc, in seipso disrumpi.» Nuper Philippus 11, Hispanice rex, mire patiens iræquc potens, cum, litteris manu sua ad Pontificem scriptis, famulus præceps pro pulvero atramentum injecisset, subrisit, abanique poposcit chartam ad rescribendas litteras, dicens: «Qui nescit tolerare, nescit regnare.»

ai ni ' liin-0 i ii.

Hoc significat HebreuminiRDD *lipharlo,* id est ^or*aeÌU5› decor, ornatus, splendor, magnificentia; eslque gradatio, *q.d.* Sapientis osi patienter ferre adversa, adeoque eximia sapientia est patientia : at vero adversa, probra ct injurias prælergredi, id esi dissimulare, despicere, el quasi non videre, non curare, nihil facere, ingens est non tantum sapientia, sed et gloria, splendor ct magnificentia; hoc enim indicat, imo efficit hominem gloriosum, splendidum et magnificum, utpotc laude et vituperio superiorem, terra celsiorem; ao consortio, felicitate el gloria Dei et Angelorum, quos nulla probra tangunt, perfrui incipientem.

Rursum, pro iniqua *pratergredi* hebraico est PCD bp 13p *abor al* pesca; quod *primo* verta-., *transire juxta* vel *prêter praevaricationem,* vel *iniquitatem.* Unde Noster vertit, *praetergredi iniqua.* Sicut enim peregrini, dum in longinquam regionem abeunt, ibi a puoris et incolis subindo ridentur, ac dicteriis ct probris impetuntur, ob peregrinum habitum, linguam et mores ; illi tamen scientes se esse peregrinos, omnia illa dissimulant, ct taciti, quasi ad se non perlinerent, pretergrediuntur, ac. suo itinere pergunt, anhelantes ut ad optatum vim terminum pertingant. Sic pariter vir sapiens ct patiens, sciens se peregrinum in terra, civem vero codi et domesticum Dei, omnes injurias, probra ct adversa, qum in peregrinatione sua per hanc in terra vitam sustinet, pretergrcdilur, dissimulat, non curat, imo non aspicit, quasi ad se non pertinerent, ac per patientiam pergit strenue ad patriam coelestem; dicitque cum Psalte : « Ego autem lanquam surdus non audiebam, ct sicut mutus non aperiens os suum, » *Psalm,* xxxvn, 14.

Secundo, abor al pesca vertas, *transire* vel *transilire super prcevaricationem.* Sicut enim viatores, si irrsordes, fossas, vel cloacas incidant, non per eas transeunt ne maculentur, sed eas passum dilatando vel saliendo transcendunt et transiliunt : sic pariter sapiens magno animo superat ct transcendit omnia dicteria, convicia, injurias, casque quasi viles et exiles infrase positas, despicit, pedibus calcat, imo quasi in coelo positus ex alto videt ct ridet. Unde S. Chrysostomus, hom. 41 *in Acta,* audet dicere : «Non ulcisci, Deo facit «¡qualora. » S. Isidorus, lib. ll *Soliloq.:* «Magna, ait, est virtus, si non lædas eum a quo kesus es; magna est fortitudo, si etiam læsus remittas; magna est gloria, si cui potuisti nocere parcas. » Quin ct Seneca: «Magni, ait, animi est injurias despicere, etc. Pusilli hominis et miseri est repetere mordentem, ut mures et f rmicre, ad quas si manum converteris, ora convertunt imbecillia; schedi putant, si tanguntur. » Exemplum insigne præbuit Theodosius Imperator, qui constitutionem sancivil hoc modo, lege unica, cap. *Si guis :* « Si quis, inquiens, modestia* nescius et pudoris ignarus, improbo p4ulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit, eum pœnœ nolumus subjugari, neque durum aliquid aut asperum nolumus sustinere : quoniam, si id ex levitate processerit, contemnendum est; sicxinsania, miseratione dignissimum; si ab injuria, dimittendum.» Digna profecto tanto prin cipe vox, ct quam aureis inscriptam characteribus suis in aulis præferrc principes deberent.

Non ulcisci fieli similem Deo.

Vidit hoc per umbram Socrates præcipuus moralis philosophia*. doctor, qui doctrinam suain mira morum lenitate et patientia continuavit, adeo ut non tantum ab exteris, sed etiam ab uxore sua Xantippc indigna non tantum verba, sed et verbera, placido el lrarqumo semper uni-

mo tolerarit, ac tandem carcerem ct mortem pro veritate, puta pro unius Dei assertione ct cultu, a suis civibus irrogatam patienter et fortiter sustinuerit, teste Laertio in ejus Vita.

Verf.it. 12. Sicut fremitus (Pagninus, rugffui) leoxis, ITA IT REGIS IRA; ET SICUT ROS SUPER HERBAM, ITA et miahitas ejus. — Chaldæus, *fremit sicut leo ira regis, et sicut ros super herbam voluntas* vel *beneplacitum ejus;* Aquila, Symmachus et Thcodolion, *gratia ejus;* Syrus, *benevolentia ejus.* Hanc enim significat Hcbræum pyq *raison;* Valablus, *clementia, q, d.* « Ut rore herba virescit, ita populus clementia regis crescit et vires colligit; » Septuaginta, *regis minœ similes fremitui* (Lucifer Calaritanus, Apol. pro S. *Athanasio,* legit *gemitibus) leonis.* Pro *leonis* hebraico est TSD *kepir,* id est leo adolescens qui medite est ætatis, medius scilicet inter catulum ct leonem state ætatis. Hic enim quia more juvenum famelicus est, magnamque babel orexin, hinc prædæ est cupidissimus, adeoque rugit, fremit, gemit et sœvit. Huic similis est ira regis, sive ca justa sit, sive injusta. Juslæ regis iras hanc gnomen applicat S. Augustinus, epist. 68 *ad Januarium,* ubi ait Circumcelliones hæreticos conatos fuisse concitare Imperatoris iram in Calnolicos, sed Deum eamdam convertisse m ipsosmet hæreticos : a Scriptum est, ait : Nihil intereat minas regis et iram leonis. Damelem calumniosi inimici in lacum leonum mitti coegerunt, vicit innocentia ejus eorum malitiam, Ulæsus inde levatus est, ipsi illuc missi perierunt. Similiter majores vestri Cæcilianum et ejus societatem regi© iræ consumendam objecerunt; cujus innocentia liberata, ab eisdem regibus eadem vos patimini, quæ illos pati vestri voluerunt, quoniam scriptum est : Qui parat proximo foveam, ipse incidet in eam. » Magis tamen convenit hæc gnome ira* regis injustœ, uti mox patebit. binis et scopus ejus est *primus,* ut ostendat quam subditi debeant revereri regem, eique obsequi, ne ejus iram instar leonis formidabilem incurrant. Quod enim Ico est in animalibus, hoc rex est in populis; leo enim est rex animalium. Unde Amos, cap. ni, 8 : « Leo rugiet, ait, quis non timebit?»

Secundus, ut moneat reges compescere iram, no, si eam sinant indomitam, imo ei obsequantur, quasi leones sævianl et lacerent populum. Ita 1L Levi. Unde S. Chrysostomus regem alloquens hom. 4 *in Mallh.,* eum monet ut iram quasi ferum Iconem contineat et domet. El Seneca, lib. I *De Clementia,* cap. v : * Non decet, ait, regem sæva el inexorabilis ira. Non mullum enim supra eum eminet, cui se irascendo exiequal. At si dal vilain, si dal dignitatem periclitantibus et meritis amittere, facit quod nulli, msi rerum potenti, licet. » Quocirca, eodem lib. cap. vu, idem sapienter reges monet : a Quod si dii, ait, placabiles et ©qui delicia potentium non staimi fulminibus oroseqminhir quanto œquius hominem hominibus prepositum, miti animo exercere imperium, et cogitare utrum mundi status gratior oculis, pulchriorque sit sereno et puro die, an cum fragoribus crebris omnia quatiuntur, et ignes hinc atque illinc micant? Atqui non alia facies est quieti atque moderati imperii, quatn sereni cœli atque nitentis; crudele regnum turbidum tenebrisque obscuratum est inter trementes, et od repentinum sonitum expavescentes, nec eo qui omnia conturbat inconcusso. »

Tertius, ut moneat electores regum et principurn, ne regem vel principem eligant iracundum, ct irae impotentem. Hic enim, si fiat rex, grassabitur in populum ut leo per rapinas, redes, expilationes, etc.; ac nemo ei resistere poterit. Talis fuit Nero, qui crudelissime saeviit in cives, in Senatum, in Apostolos, in Romam universam. Unde Apostolus, II *Tim.* cap. iv, 17: « Liberatus, inquit, sum de ore leonis, » id est Neronis. Quare qui reipublicæ consultum volunt, eligant regem natura mitem et placidum, uti apes eligunt regem carentem communi aculeo, ac placidum. «Iracundissime , ait Seneca, lib. I *De Clementia,* cap. xix. ac pro corporis captu pugnacissima sunt apes, el aculeos in vulnere relinquunt : rex ipse sine aculeo est, etc. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cum tanto hominum moderatior animus esse debeat, quanto vehementius nocet. » Et post nonnulla: * Errat si quis existimat tutum esse regem, ubi nihil n rege tutum est; sed securitas securitate mutu i paciscenda est. Salvum regem in aperto clementia præstabit : unum est inexpugnabile munimentum, amor civium. » Et sub finem cap.: u Proximum illis (diis) locum tenet is, qui se ex deorum natura gerit, beneficus ac laxgus,et in melius potens. Hoc affectare, hoc imitari decet, maximum ita haberi, ut optimus simul habeatur. »

Porro, ira regis apposite comparatur fremitui 1« leonis. *Primo,* quia leo pronus est ad iram, et 1^," fere semper iratus, atque ira ejus gravis est, ideo- Primo, que horrende rugit et sævit. Audi Plinium lib. Vili, cap. ivi : a Leonum animi index cauda, sicut et equorum aures. Immota ergo, placidus, clemens, blandientique similis : quod rarum est; crebrior enim iracundia ejus. In principio terra wbcratur : incremento terga, seu quodam incitai lento, flagellantur. » Sic pariter reges natura pro i sunt ad iram; quia enim sublimes sunt et elati, non ferunt se vel in minimo loedi vel despici : unde, si id liat, irascuntur, indignantur et rugiunt. Hinc Seneca poeta, *tragad.* 6 : a (iravis ira regum est semper. » El Seneca philosophus, lib. IH *De Ira,* cap. XXX : « Frivolis, ait, turbamur ct inauibus; taurum color rubicundus excitat, ad umbram aspis exsurgit, omnia quæ natura fera ac rabida sunt, consternantur ad vana: idem quoque inquietis ac stolidis ingeniis evenit, rerum suspicione feriuntur, adeo ut interdum injurias vocent modica beneficia. » Ita reges, non sapientes

et graves, sea .nipcrbi et feri, umbris injuriam feriuntur et indignantur.

Secufo. *Secundo,* quia sicut leo iracundus est et fortis, ¡raque ejus acuit fortitudinem, et vicissim fortitudo acuit iram : sic in rege ir® juncta potestas est, idcoque formidabilis. Nam, ut ait Sececa in Proverfctu : « Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia.* AudiS. Basilium, hom. 9 f/ exam.: • «Unacum leone animositas et ad incandescendam iræ propensio illi agnata est, vita solitaria, expers societatis ad ea quæ genus subeunt idem. Velut enim tyrannus quidam animantium rationis expertium, pares honores congressionesque cum cœteris non acceptat, sed aspernatur. » Unde Auctor *Catena; Græcor.:* «Regum minæ, ait, recte Iconum rugitui assimilantur. Nam, si illis ita visum fuerit, indicta causa slatim occidunt. Quis enim, si voluerit, prohibebit eos? Siquidem exsequendi facultas adjuncta est voluntati. »

Tutto. *Tertio,* rugitus Iconis adeo terribilis .est, ut animalia omnia eo percellantur ct obstupescant, adeo ut quasi attonita haereant, nec sc loco moveant, quo fit, ut fugere nequeant, sed a leone accurrente comprehendantur ct lanientur. Leo ergo remotas a se bestias rugitu suo sistit ; ac deinde adeas accurrit ct necat. Sic pariter voces, edicta et imperia regum omnes, quatumvis remotos, percellunt, nec ea quis effugere potest. Nam illico adsunt regii satellites qui ea exsequuntur. Audi S. Basilium, loco citato : «Cui (leoni) tanta quoque vocis elicienda? natura praestitit instrumenta, ut animantium complura longe ipso celeriora solo sæpc rugitu capiantur. » S. Ambrosius, lib. VI *Hexamcr.* cap. ni, more suo secutus S. Basilium : « Leo, inquit, naluræ superbus ferocia, aliarum ferarum generibus miscere se nescit, sed quasi rex quidam plurimorum dedignatur consortium ; quæ autem se ei sociare fera audeat? cujus voci tantus naturaliter inest terror, ut multa animantium, quæ per celeritatem possent impetum ejus evadere, rugientis ejus sonitu velut quadam vi attonita, atque icta deficiant? «

o uto *Quarto,* leo per iram efferatur ct furit : ita ct rex per iram hominem exuit, feram et leonem induit, imo instar furi® furit; ira est fera, furor est furia. Audi Senecam lib.1 *De Ira,* cap. i:

h> f i «Quidam e sapientibus iram dixerunt brevem ' | insaniam, eie. Ut autom scias insanos esse, quos ira possedit, ipsum illorum habitum intuere. Nam ut furentium certa indicia sunt, audax et minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietas manus, color versus, crebra et vehementius acta suspiria : ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant et micant oculi, mullus ore toto rubor, exæstuante ab imis præcordiis sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur. horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum scipsos torquentium sonus, gemitus mugitusque, et parum explanatis vocibus sermo præruplus, et comptes® sœpius manus, et pulsata humus pedibus, et totum concitum corpus, magnasque iræ minas agens, fœda visu ct hftrenda facies, depravantium se atque intumescentium, n Subdit deinde omnia animalia per iram feritatem suam exasperare : « Spumant apris ora, dentes acuuntur attritu; taurorum cornua jactantur in vacuum, et arena pulsa pedum spargitur; Icones fremunt; inflantur irritatis colla serpentibus; rabidorum canum tristis aspectuscst. Nullum est animal tam horrendum, tamque perniciosum natura, ut non appareat in illo, si ira invasit, nov® feritatis accessio. »

Quinto, Physici perhibent Iconem ex ira ct rabie emori, idcoque morientem gemere et lacrymari. Unde Plinius, loco citato : « Creditum, inquit, est a moriente humum morderi, et lacrymam letto dare, » scilicet ex rabie et furore. Unde et Lucifer legit : a Regis min® similes gemitibus leonis; » ita non raro principes ex ira et furore, præserlim si eam explere seque ulcisci nequeant, apoplexia tanguntur et exanimantur, aut ab iis quos impetunt, occiduntur. Vide Senecam, lib. I *De Ira,* cap. n et m.

Sexto, rugitus leonis prænuntius esc necis. Leo Seito. enim, cum in aliquem rugit, mox in eum involat, lacerat, occidit et devorat. Sic ct « indignatio regis nuntii mortis, » uti dixit cap. xvi, vers. 14. Et sicut leo cum quem laniavit, sic et rex cum quem ex ira occidit, nequit revocare ad vitam, etsi cum facti pœnitcat, ac iram in clementiam commutarit, ait anonymus in *Catena Graecorum.* Rursum leones integras urbes ct provincias vastant. Unde Polybius, apud Plinium loco citato, ait leones in senecta grassari in homines, < ac tunc obsidere Afric® urbes; caque decausa crucifixos vidisse cum Scipione, quo cætcri metu pœn® similis absterrerentur a noxa. » Sic rex iracundus et sœviens integras urbes totumque regnum expilat ct vastat. Unde Ezcchicl Joakim regem Juda comparans leunculo, cap. xix, vers, fi : « Tulit, ait, unum dc leunculis suis, leonem constituit eum qui incedebat inter leones, ct factus est leo; ct didicit prædam capere, ct homines devorare; didicit viduas facere, ct civitates eorum in desertum adducere; et desolata est terra, ct plenitudo ejus, a voce rugitus ejus. » Merito exclamat Seneca, lib. I *De Clementia,* cap. ult. : « Quod istud, dii boni, malum est occidere sævire, delectari sono catenarum, ct civium capita decidere; quocumque ventum est, multum sanguinis fundere, aspectu suo terrere ac fugare? Qu® alia vita esset, si leones ursique regnarent! si serpentibus in nos ac noxiosissimo cuique animali daretur potestas? Illa rationis expertia, ct a nobis immanitatis crimine damnata abstinent suis, et tuta est inter feras similitudo morum. Apud homines tamen nec a necessariis quidem rabies temperat sibi. »

Septimo, leones ponunt iras et fremitus, si audiant galli canium, si videant, ignes, vel rotarum

orbes circumactos, si in oculos eorum pallium vestemve injicias : hæc enim expavescunt. Unde Piiuius loco citato docet rationem capiendi leonem esse, si quis in caput eorum velum immittat: «Vix credibili modo, inquit, torpescente tanta illa feritate, quamvis levi injectu operio capite, ita ut devinciatur non repugnans : videlicet omnis vis constat in oculis. » Ita reges iracundi ct tyranni timent umbras, res nihili suspectas habent : nimirum populi concursum et globum expavescunt, putantes so peti, se ad necem qureri, ut contigit Neroni; praesertim vero si oculi eis obvelentur et caput comminatione allions vel majoris potestatis, quæ cos principatu spoliatura sit, illico ponunt animos ct iras. Vere Seneca in *OEdip, :*

> Qui sceptra duro sævus imperio regit,
> Timet timentes : metus in auctorem redit.

Et apud cumdem *Thyestes,* act. 3 :

> Dum excelsus steti, nunquam pavere destiti,
> Atque ipsum mei ferrum pavere lateris.

Hoc est quod ait Job cap. xxiv, vers, tí : « Et cum steterit, non credet vil® suæ ; » nam, ut ait S. Chrysostomushoin.Sm *Maith. :* a Semper major potestas majori timori subjecla est. Sicut enim rami arborum in excelso positarum, etiamsi levis aura flaverit, moventur, sic et sublimes homines etiam levis nuntii fama conturbat. » Sic adventum Magorum «audiens Herodes rex turbatus est,» *Matth.* n. Sic Domitianus Imperator adeo pavidus erat ct suspicax, « ut parietes porticuum, in quibus spatiari consueverat, sphengite lapide distinxerit, e cujus splendore per imagines, quidquid a tergo fieret, provideret, » ait Suetonius in ejus *Vita,* cap. xiv. Vere Petrarcha, *dial.* 95 : «Contemplare, ait, Caium, Neronem, Domitianum, Commodum, Bassianum, etc., videbis usitatum ct communem tyrannorum exitum, aut gladium aut venenum. »

Er sicut ros super herbam, ita et hilaritas ejus. — Alia metaphora ct similitudine (quod Hebræis est familiare) explet antilhesin. Iram enim regis comparavit rugitui leonis, nunc ei opponit regis hilaritatem et benevolentiam, eamquo componit comparatque rori ob mullas analogias. H.liritai *Pruno* enim, sicut ros matutinus solis ardores /imh» temperat, ac herbas æstu hesterni solis arcscen- ròri. tes humeclat, refrigerat et exhilarat, æque acho- rrim.i. mines, qui quot roris stillas, tot unionum margaritas sibi videntur inlueri, quæ et visum oblectant, et æstum mitigant; imo Plinius, lib. IX, cap. XXXIII,docet rorem, cumin concham apertam illabitur, ac vi coelesti, præserlim fulminis, constringitur, verti in margaritam : sic pariter serenus et hilaris regis vultus subditurum timores et mœrores abstergit, cosque exhilarat, amoenat, et in spem rerum magnarum erigit.

Sexuado, sicut ros suavem auram ct halitum vitalem espiral animantibus, omnibusque viventibus : sic pariter rex, hilari vultu suos contuens, cis animos, vigorem et vitam aspirare videlur.

Tertio, ros pinguis est, pinguemque ct quasi oleatum succum germinibus, seminibus et plantis instillat, itaque cos irrorando impinguat, incrassat ct fecundat : sic pariter rex sua benevolentia, liberalitatc et beneficentia subditos alit, ditat, bonisque omnibus cumulat.

Quarto, ros leniter et sensim sine sensu suavi- Quirto terque herbis illabitur, itaque eis succum vitalem suggerit, quo adolescant ct crescant in folia, fructus et flores : sic etiam regis comitas et lenitas leniler suaviterque in subditos influit, facitque ut opibus deliciisque crescant et abundent. Ex adverso ira cl sævitia regis est velut imber procellosus, qui secum vehit fulmina ct tonitrua, quibus segetes herbasque sternit, vastat, exanimat ct perdit. Unde S. Chrysoslomus, serin. De Jfansue*tudine,* tom. V: « Ira, inquii, est quasi fulmen et tempestas magna in anima, servicnteinque sibi amentem reddit. » Hinc Christi ortus, vita et regnum, quia lenissimum et suavissimum, comparatur rori, *Isaiæ* xlv, 8 : «Rorate, inquit, cœli desuper, et nubes pluant justum, p Ubi mulla de rore ejusque symbolis dixi.

Mystice Beda, Baynus et Jansenius hæc accipiunt de Christo, qui est Rex regum et Dominus dominantium. Christus enim in judicio hilaris ct blandus justis ut ros, ac terribilis apparebit injustis ut leo. Ipse enim utico de tribu Judaincos rugiet fulminando sententiam ætcrnæ damnationis : a Ite, maledicti, in ignem œternum. » Ejusdem erga justos et sanctos favor, ac vultus hilaritas, tanquam ros herbam irrigans, eosdem post præsentis vil® dolores ct cruces recreabit, ac virere faciei omni gratia et gloria in domo Dei in aeternum.

13. Dolor patris, filius stultus; et tecta jugi- Vm. u ter perstillantia, litigiosa mulier. — Hebraice, *contritiones patris filius stultus, ct sicut distillati continuans sunt contentiones mulieris;* Symmachus, *et guttæ festinantes rixæ mulieris.* Sicut enim est guttarum in pluvia, sic ct conviciorum in rixa reciprocatio. Aquila, *et stillicidium continuum contentiones mulieris;* Septuaginta, *verecundia patri suo filius imprudens, et non pura vota de mercede meretricis;* Chaldæus, *filius stultus gravis est patri suo sicut acida uva* (labrusca, quæ nunquam maturescit et dulcescit); *et sicut stillicidium, quod distillât, litigia mulieris;* Syrus, *confusio patris filius vecors, et tanquam guttæ stillantes cogitatio mulieris;* Vatablus, *calamitas patris filius stultus, ct uxor rixosa sicut tectum jugiter perstillatis;* R. Salomon sic explicat, *stillicidium assiduumpluviæquc in domum defluentes vexant domesticos, eosdemque domo pellunt, quod idem pravæ mulieris nxæ efficiunt.* Aben-Ezra vertit, *infortunia patris filius stultus, et stilla expellens, jurgia mulieris, q> d.* Demens filius in cau¿a est ut polenti suo adversa contm-

gant; ac sicut stillicidium domesticos domo ejicit, ita muliebres rixæ, quæ. nunquam quiescunt, sed semper stillant, eosdem domo eliminant. R. Levi : Vecors parenti est ipsa calamitas, cl pernicies ob iram vehementem et moerorem, quibus succumbit ob nefariam agendi rationem filii. Idem etiam gravissime angitur, cum ab uxore sua jurgia rixasque seri advertit, quemadmodum ab assiduo stillicidio in domum jugiter defluente vexatur; hinc enim efficitur ut domi se continere gravissimum ducat, quod idem ob mulierem seditiosam contingit.

Beda per mulierem litigiosam accipit hieresin et hæreticos, qui non nisi lites et rixas stillant, quibus evertant domum Ecclesiae. Verum hoc mysticum est.

Igitur ad liltcram Salomon duo hic velul homonyma assignat, ejusdem scilicet generis et cognominis (nam filius stultus sæpe vel nascitur, vel educatur a matre stulta, imprudenti et rixosa, qu e marito permolesta sunt, et dolores graves creant. *Primum* est filius stultus, id est imprudens, liber, vagus, inobediens, rebellis, ebriosus, rixosus, etc.; hujus enim stultitia, id est malitia et pravi mores, tribuuntur patri, quasi is illos eum docuerit, aut dissimulant nec correxerit. Vide dicta cap. x, 1, et cap. xm, i. *Secundum* est uxor rixosa, quæ crebris suis litibus et quiritationibus, velut stillis assidue tundit et pulsat aures animnque mariti, ac tandem pertundit, ut eum in iram, impatientiam et tristitiam, mceroremquo continuum, qui euin consumat, adigat. Sicut enim slillre continuo cadentes cavant sensim lapidem, sic rixæ uxoris assidute excavant et exhauriunt cor mariti, licet robustum et adamantinum. Rursum et magis apposito Noder *stillicidium* (ut habent Hebraea) refert ad tecta, ‹/. d. Sicut tecta jugiter perstillantia exedunt trabes, lapides, tabulatum, pavimenta, totamque domum destruunt . faciuntque inhabitabilem, et idcirco eogunt incolam alio migrare : sic et uxor assiduo litigans cogit pene maritum ei dare libellum repudii, aliamque ducere, quod olim Judiéis erat licitum, aut certe facere divortium jam Christianis permissum, ut se ab ejus thoro et consortio separet, imo in alias domos, teiras et regiones commigret. Hoc enim suavius est, quam omnem iu querelis ct rixis transigere vitam : hæc enim non humana, sed canina est vita, ac mors potius quam vita. Nec tantum maritum, sed et famulos, ancillas, filios el filias litigiorum ejus impatientes ct portatos cogit alio aspirare et migrare. Hunc esse sensum liquet ex cap. xxvii, III, ubi hæc sententia repetitur . «Tecta perstillantia, Inquit, in die frigoris ct litigiosa mulier comparantur. » ibi enim Septuaginta vertunt, ‹jull‹r ejiciunt *hominem in die htni.il» de domo* sua; sic et *mulier conviciatrix dc* propria domo.

Tono mulieres multæ In lites et rixas pronæ sunt quia natura sua superbo: sunt, loquaces, dicaces, invalid®; uude quod vi et armis non possunt, hoc verbis et querelis extorquere conantur; iracundæ priescilim, cum pregnante» sunt, ct uterum ferunt ex femella, cujus causam physicam dat Petrus Apponensis, insignis medicus, in *Problem. Aristotelis,* lib. X, cap. XXXV. Hinc Menander: «Tempestas in domibus est viris mulier.» Ovidius, libro II *De Arte amandi :* « Dos est uxoria, lites.» Juvenalis, *satyra* 6 :

> Nulla fere causa est, in qua non femiua litem
> Moverit.

Et post pauca :

> Semper habet lites alternaque jurgia lectus,
> In quo nupta jacet : minimum dormitur in illo.

Certe Socrates assidue sum Xanlippes jurgiis exagitatus ad cajam occalluerat, ut iis non magis offenderetur, quam si rotæ putealis stridorem audiret; dictitabatquc se domi ab ea discere tolerantiam, qua in publico utendum esset, Vide Laertium, libro 11, cap. v. Socratem imitentur mariti, qui Xanlippes duxerunt. Terentius in *Eunuch.:*

> Novi ingenium mulierum :
> Nolunt ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro.

S. Hieronymus, lib. I *inJovin.,* citat illud ex Vario Geinino : «Qui non litigat, caelebs est.» Xystus Pythagoricus in *Enchir.* : «Si pugnare vis,uxorem duc, et filios procrea. » Exstat hic juxta Romam in via Tiburtina monumenti inscriptio, quam citant Joviauus Pontanus, lib. *De Obedienlia,* Volaterranus in *Philoloq.,* ct alii; estque luee : « Heus, viator, miraculum! hic vir et uxor non litigant. Qui sumus, non dico. At ipsa dicam : Hia Btebius ebrius ebriam me nuncupat. Hei, uxor, etiam mortua litigas! »

Nota : Septuaginta Hebræum »3’10 *midiene,* id est contentiones, lites, eliso *iod,* derivant a m3 *nede,* id est meretricium, puta merces quæ datur meretrici, a radice m3 *nada,* id est removit, elongavit, fugavit; quod hæc merces quasi sordida, cl scelere fornicationis maculata, arcenda esset a sancto templo, sacrisquo ejus oblationibus. Undo Ezechiel cap. ivi, 33, |’3T3 *nedanain* cum *nun* paragogico vocat dona et mercedes meretricis. Hao ergo do causa Septuaginta vertunt, *neque vota dc meretricis mercede óblala casta suai.* Alludit ad illud a Deo sancitum : « Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini tui, etc., quia abominatio est utrumque, » Deutor, xxm, 18. Vide ibi dicta, et Philonem in eleganti oratione cujus est titulus, *Mercedem mereiridt non cue recipiendam.*

Tropologice, Auctor *Catena Græcoruin* : Merces meretricis, inquit, est animi impuritas, ‹ujus oblatio Deo placere nequii. Huc accedit S. Ambrosius, lib. III, epistola 19 *ad Constantium ;* « Totus mundus, inquit, possessio ejus (sapientis)

est, quoniam tolo oo quasi suo utitur. Quid igitur circumscribitur frater? quid fraudatur mercenarius? Non magna, inquit, lucra de mercede meretricis *(Proverb,* xix), id est lubrica) istius fragilitatis. Meretrix ipsa non specialis, sed publica. Non una mulier, sed vaga omnis cupiditas, meretrix est. » Verum Vulgata versio uti aptior et Hebraeo conformior, sic et verior est ac germanior.

ficatur matrimonium, sive connubium viri et uxoris, institutum esse a Deo, uti explicat S. Chrysostomus, homil. 23 in *epist. ad Rwvinos,* et Innocentius Pontifex, XXVI, C. 3 *bewte,* § Sí *vero :* hoc enim commune est omnibus matrimoniis, etiam rixosis et pessimis; sed insuper significatur in particulari, viro prudentiel probo a Deo praeparari uxorem prudentem et probam, hocque esso ingens et proprium donum Dei.

Dixerat versu procedenti Sapiens quantum malum sit uxor rixosa : nunc mali remedium exhibet, scilicet ut quaeratur uxor prudens, ideoque compositis moribus, placida et obediens; hanc autem esse donum Dei asserit, ideoque a Deo assidue flagitandam. Non enim omnis uxor, etiam bona, cuilibet viro est congrua, v. g. tristis non est commoda lœto, nec pauper diviti, nec plebeja principi, nec liberalis tenaci, nec lenis austero, et ita de caeleris; sed lenis leni, læla Leto, austera austero, divos diviti, nobilis nobili, pauper pauperi, adeoque inter virum et uxorem debel esse proportio et congruentia affectuum, morum, conditionum, qualis est vocum in harmonia musica. Cum ergo hanc harmoniam solus norit Deus, nipote qui solus novit et pervidet internas affectiones, conditiones, infirmitates viri et uxoris, ideoque solus novit quæ uxor cui viro congruat, hinc ipse solus hanc conjugum et matrimonii harmoniam vel procurare, vel effleere potest. Verum, quia plerique, dum quærunt uxores, non spectant hanc harmoniam, sed uxorum opes, nobilitatem, pulchritudinem, etc., hinc multa videmus molesta ct infausta passim conjugia. Quæ enim potest esse voluptas, quæ consonantia, qu® felicitas, ubi quod maritus vult, uxor non vult; quod ille amat, hæc odit; de quo ille lætatur, hæc tristatur? Quæ recreatio cohabitare tali, eique intime conjungi, idque per omnem vitam, qu® tuis moribus ct sensibus plane est adversa? Omitto lites, rixas, zelotypias, etc., quæ inde nascuntur, ac non raro utrisque exitium præsens et æternum afferunt. Sane mulli damnantur, eo quod conjuges sibi incongruas, ideoque molestos et rixosas nocti sint.

Porro hæc harmonia viri et uxoris, ut sit suave probumque conjugium, multiplex est, multaque requirit, nimirum *primo,* consonantiam religionis, fidei et pietatis, ut scilicet uxor non sit haeretica, infidelis ct impia, sed cum marito in fide et pietate consentiat ; *secundo,* consonantiam morum; *tertio,* consonantiam conditionum; *quarto,* consonantiam amoris; *quinto,* consonantiam temperandi prospera ct adversa; *sexto,* consonantiam pacis cl concordi® in familia.

Igitur, uxor intelligens ct prudens est *primo,* quæ se accommodat religioni et pietati mariti, imo quæ maritum a religione et pietate defleclcutem in viam revocat, et ad eam reducit, uti Patricium a*que ac filium S. Augustinum reduxit S. Monica, Clodovæum Clotildis, Constantinum

'ers. i». 1 i. Domos et nivnir. damur a parentibus: a Domino autem proprie uxor pRUDEXs. — Hebraice, *domus et divitia* (sunt) */arreditas patrum; sed a Domino uxor intelligent;* Aquila et Theodotion, *sciens;* Syrus, *a Domino desponsatur uxor viro;* Chaldaeus, *« Deo traditur mulier viro;* Septuaginta, *domum et substantiam dividunt patres pueris; a Domino autem aptatur mulier viro;* S. Ambrosius, *a Deo preeparabitur uxor viro ;* Auctor *Catena Graecorum, uxorem autem marito consociat Deus.*

Per *domum* accipe tum proprie dictam, tum familiam familiæquc splendorem, dignitatem et nobilitatem; hæc enim a parentibus transmittitur ad filios.

Nota rè *proprie, q. d.* Uxor prudens est proprium cl singularo donum Dei. Sic Sara a Deo data fuit Abrabæ, ct altera Tobiæ, Rebecca Isaaco, Rachel Jacobo.

Dices : Etiam domus et opes sunt donum insigne Dei. Respondeo : Verum est ; sed quia illa a parentibus hæreditatc relinquuntur filiis, uxor vero commoda ct prudens, licet sollicite inquirenda sit, maxime tamen a Deo procuratur, ct ab eo petenda est ; Deus enim licet sua providentia omnia regat, curet et procuret, magis tamen cu-

thorcon» rat ct procurat majora ct magis necessaria : talis aulc,n est uxor fidelis, sapiçns, commodis inori-

li, t bus, et viri ingenio congruens, quia inde pendet

donum, fides, pax, salus et pnedestinatio viri, filiorum ct totius familias. Sicut ergo in vocatione ad statum Religionis, hæc potius Religio quam illa huic homini congruit, et a Deo præparatur, si Deum vocantem consulere, audire et sequi velit : sic pariter qui vocatur ad matrimonium, non tam su® aut parentum, sive phintasi®, sive cupiditati, sive sollicitudini ct industria*, quam Deo debet inniti, atque ab co, ut sibi commodam ct congruam dirigat, identidem obsecrare. Simili sensu dixit cap. XVI, 1 : « Hominis est animam præpararc, ct Domini gubernare linguam, » uti ibidem explicui. Septuaginta pro *aptatur* græce habent quæ vox valde accommodata est rei praesenti, habclque emphasim; enim est idem quod congruo, adapto, quadro, coiqpono, conglutino, tempero : et maxime competit musicis, qui voces diversas, graves, acutas ct medias inter so contemperant, ut suavem concentum et harmoniam

H rmor».. viri et uxorii. efficiant. Similis debet esse harmonia, id est compositio, coaptatio, congruentia, consonantia inter virum et uxorem ; hanc autem solus efficere potest Deus. Itaque hac sententia non tantum signi-

Seito PleI·

prinu, religio

S. Helena, etc. Hæc enim prima maximequo necessaria conjugii est harmonia. Audi S. Ambrosium in cap. svi *Lucte,* lib. Vili, sub initium: «Domum et substantiam patres partiuntur tiliis; a Deo autem præparatur viro uxor : quod qui in Greco legit, non putat esse contrarium ; bene enim dixit Grecus ô^sÇit su. Harmonia enim conveniens et apta rerum omnium dicitur commissa connexio. Harmonia est, cum fistulæ organi per ordinem copulata: legitime tenent gratiam cantilena: , chordarumque aptus servat ordo concordiam. Itaque non habent harmoniam suam nuptire, quando Christiano viro Gentilis mulier non legitime copulatur. » Ac post nonnulla concludit: «Ergo ubi nuptiæ, harmonia esse debet ; ubi harmonia est, Deus jungit; ubi harmonia non est, pugna atque dissensio est, quæ non est a Deo; quia Deus charitas est. Noli ergo uxorem dimittere, ne Deum ture copulre diffitearis auctorem; etenim si alienos, multo magis uxorios debet tolerare et emendare mores. »

Hæc est prima causa cur non sit ducenda uxor infidelis vel hœretica, quia scilicet solvit harmoniam fidei et conjugii. Duas alias dat idem S. Ambrosius, lib. 1 *De Abraham,* cap. ix, scilicet primo, quod casta probisque moribus esse nequeat illa quæ caret fide; fides enim est basis et fundamentum castitatis creterarumqiie virtutum ; *secundo,* quod periculum sit ne infidelis et hœretica maritum pervertat, facialquesibi similem infidelem et hrereticum. «Cum sancto enim, inquit, sanctus eris, et cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro et unus spiritus est; quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides? Et ideo cave, Christiane, Gentili aut Judæo filiam tuam tradere. Cave, inquam, Gentilem, aut Judream, atque alienigenam, hoc est hæreticam et omnem alienam a fide tua, uxorem accersas libi. Prima conjugii fides castitatis gratia est. Si idola colat, quorum prædicantur adulteria; si Christum neget, qui preceptor et remunerator est pudicitiæ, quomodo potest diligere pudicitiam? Si Christiana sil, non est salis, nisi ambo initiati sitis Sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendum est, et conjunctis precibus obsecrandus Deus. Accedit aliud insigne castimonia:, si credas a Deo tibi quod sortitus es, conjugium datum. Unde et Salomon ait : A Deo præparatur viro uxor. Non possunt hoc dispares fide credere, ut ab eo quem non colunt, putent sibi connubii impertitam gratiam. Ratio docet, sed amplius exempla movent. Sæpe illecebra decepit etiam fortiores maritos, et a religione fecit discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem cave. Primum ergo in conjugio religio quærilur.» Ha Nonna, mater S. Grcgorii Nazianzeni marito suo Gregorio seniori, fidei et pietatis magistram - ' prabuit, ait eorum filius S. Gregorius Nazianxeuus, oral. 12.

Secundo, uxor prudens est, quæ senioribus níariti conformat, imo suos ad ejus mores fingit et format. Non sufficit enim uxori, quod sit casta, proba, sancta ; sed insuper marito obsequi et obsecundare debet, ut conjugii in morum consonantia suavem gratamque harmoniam efficiat. Sicut enim in cithara, lyra, vel organo non sufficit chordam vel fistulam quamlibet gratum sonum reddere, sed quælibet alteri, adeoque omnes inter se apta proportione contemperari debent, ut unius sonus alteri congrue respondeat et succinat, itaque omnes simul unum modulentur concentum : sic pariter in societate, prreserlim conjugii, non sufficit quemque sibi esse bonum, sed unus alterius moribus et sensibus sese accommodet oportet, ut unum omnes edant civilis societatis concentum. Rursum, sicut materia certis qualitatibus, v. g. lignum siccitate et calore, fortnæ, puta igni, congruentibus praeparari et disponi debet, ut deinde in eam forma ignis inducatur : sic pariter uxor moribus mariti congruere debet, ut unum cum eo conjugium et quasi compositum oeconomicum efficiat. In hoc enim uxor materiæ, maritus formæ analogiam subit. Quocirca Socrates dicere solebat viros oportere parere legibus civitatis, uxores vero maritorum quibuscum vivunt, moribus; norma enim conjugis vir est. / Equitas ergo docet ut viris vclut capiti obtemperent. Preclare S. Ambrosius, lib. Ill, epist. 25 *ad Eccles. Vercellensem,* sub finem : « Mulier, inquit, viro deferat, non serviat; regendam se prebeat, non coercendam. Indigna est conjugio, quæ difcna est jurgio. Vir quoque uxorem tanquam gubernator dirigat, lanquam consortem vitæ honoret, i. ^cinet ut cohæredi gratiæ. *n*

Tertio, uxor prudens est, quæ quærit vel facit consonantiam sortis et conditionis cum marito, Quocirca virgo prudens, si sit tenuis fortunae, non consentiet nubere marito nobili vel principi, nisi ejus ancilla, non conjux, esse velit ; sed qua> ret maritum suæ sortis, conditionis et status. Prima enim conjugii lex est :

Si qua velis apte nubere, nube pari.

Ita Ovidius in *Epist. Dejaniræ ad Herculem.* Eadem fuit septem Græciœ Sapicntum aliorumque plurimorum sententia, uti fuse ostendit Tiraquellus, leg. *S Cunnub.,* num. lOetscq. Undo Ausonius SoIonem ita loquentem inducit :

Par pari jugato conjux : quod impar est, dissidet.

Quod si quo casu contingat virginem tradi marito impari, puta ditiori, vel nobiliori, sataget ipsa suo laboro, sua virtute, sua prudentia compensare quod opibus vel nobilitali deest, adeoque adæquare vel superaro opes cl genus mariti. Sicut ergo cum ramus unius arboris alteri inseritur, ejus conditioni per omnia se conformat et adrequal, ut videatur non insitus, sed enatus : sic pa-

rltcr uxor Insita qynsl marito per conjugium, ci per omnia se accommodet cl adæquet. Hinc sicut, ut surculus unius arboris alteri inseratur, neccsse est ut ejusdem cum co sit conditionis et generis; nec enim surculus nucis inseritur piro, sed alteri ex genere nucum; nec pirus inseritur nuci, sed piro alterius speciei : sic pariter ut uxor inseratur marito, curet illum deligere, qui ejusdem secum sit sortis et conditionis. Unde Clcobulus œqualem uxorem ducendam esse suadebat; si enim ex superiore familia duxeris, inquit, non affines tibi, sed dominos comparabis. Ita Stobæus, serm. 3 De *Temperantia.*

Qmru, amons. *Quarto* et maxime uxor prudens est, quæ cum marito efficit consonantiam amoris; hæc enim est vinculum, nodus et anima conjugii. Quocirca nullum amabit nisi maritum, affectum omnem in cum defiget, cor suum ei tradet; quod ipse diligit, diliget et ipsa; quod ipse odit, oderit et ipsa. Ubi enim est amor, ibi Deus est auctor et mediator conjugii; ubi vero est odium, ibi diabolus est paranymphus conjugii. Audi auctorem *Imperfecti* apud S. Chrysostomum Jiomil. 1 *in SIatth.:* aBooz, ait, interpretatur in *virtute, vel virtus in ipso,* sive *prævalens,* qui secundum imperium Dei accipit uxorem Ruth a Deo provisam; in virtute generat filios, et in seipsis virtutem habentes, et praevalentes. Qui autem accipiunt uxores ex provisione diaboli, id est, non religionis intuitu, nec fideles, in infirmitate generant filios, nec prævalcntes unquam, nec fortes nisi in malo, et ad poenam irreligionis su®, non ad gaudium, nec ad consolationem videntur filios genuisse. » Hoc est, quod Deus instituens matrimonium in copula Adami et Ev® sanxit: «Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suæ,» *Genes.* u, 24.

Onlnb. a(fec- *Quinto,* uxor prudens temperabit mariti nimiam jn prosperjs lætiliam, et nimiam in adversis mœstiliam, atque iram cœterosque immoderatos ejus affectus componet. Sicut enim David, pulsando concinne citharam, leniebat iram, melancholiam et spiritum malignum Saulis, I *Reg.* xvi, 23 : sic et uxor prudens sua gratia, prudentia et blandiloquentia, velut citharæ pulsu mitigat et temperat omnft mariti moerores, indignationes cæterasque animi perturbationes. ItaS. Monica sua modestia, silentio, prudentia, iras et æstus Patricii moderabatur, et quasi modulando componebat, uti refert S. Augustinus, lib. IX *Confess,* cap. ix. Sic Abigail sua humili et gratiosa oratione lenivit iras Davidis jam properantis ad cœdcm et vindictam ob duritiem Nabal, I *lleg.* xxv, 23.

Setto, coocor- lc *Sexto,* uxor prudens sua sapientia facit harmonjan) pacis et concordi® in familia, ut omnes suo gradu contenti unanimiter vivant, nec alter alteri invideat, sed omnes in unum conspirent ad commune familiæ lucrum et commodum. Hæc enim insignis est pacis et unanimitatis œconomic® consonantia, testo Plutarcho in *Moral.,* in qua maritus velut bassum modulatur, filii altum, servi et ancili® contratenorem, uxor tenorem, vehit medium, qui bassum cum alto et enntratenore harmonice componit et consociat. Quis tantam tamque multiplicem conjugii, id est uxoris et mariti, harmoniam procurabit vel efficiet, nisi Deus omniscius et omnipotens, qui omnia in mensura, numero et pondere disponit? *Sap.* ***xi,*** 21. Deus enim solus est qui prudentiam dat mulieri, et prudentem congruamque viro merenti dep-iut, juxta illud *Ecdi.* xxvi, 3; «Pars bona mulier bona, in parte bona timentium Deum dabitur viro pro factis bonis. » Hinc vulgo aiunt matrimonia in coelis copulari. Confirmat Salomon : < Domus et diviti® dantur a parentibus, a Domino autem uxor prudens. » Sic Moses attestatur Abrabami filio Isaaco Rebeccam a Deo praeparatam fuisse uxorein. Saram propterea alius ducere nequivit, quia Tobi® juniori timenti Deum illa ex ordinatione divina debebatur. Samson puellam Philistæam sibi uxorem dari petebat, parentes vero illius contra legem Dei hoc esse matrimonium arbitrantes, dehortabantur eum ne duceret; nesciebant enim quod res a Domino fieret, ut cx illis nuptiis bellum inter Judæos et PhilM-eos oriretur, quo Judaei e diuturna servitute liberarentur. Estheri, ut cæteris virginibus ab Assuero regepræferretur, Deus admirabilem pulchritudinem contulit, ut absque ornatu externo, aliis comptis atque delibutis virginibus longe præcelleret.

Quocirca conjuges, si scxtuplicem hanc harmoniam jam recensitam optent, Deum ament et colant. Si enim Deo per amorem uniantur, eodem unientur interse : tum quia quæ uniuntur eidem tertio, uniuntur inter se; tum quia idem est amor, quo amamus Deum et proximum, praesertim conjugem propter Deum.

Moraliter discant hic juvenes, cum uxores quærunt commodas, non fidere sibi, nec parentibus et amicis, sed Deum sibi constituant ducem, ac proinde ejus gratiam pernitentia, oratione, eleemosynis aliisque piis sanctisque operibus conciliare studeant, ut ab eo ad uxorem prudentem sibi congruentem manu ducantur. Legant sapiens piumque consilium quod Raphael Archangelus dedit Tobiu' ducturo Saram, *Tob.* vi, 16, illudque sibi applicant et opere expleant.

Mystice Auctor *Catena* Græc. sic exponit, *q. d.* « Domus et diviti®, » etc., hoc est, sapienti® virtulisque doctrinam impertiuntur doctores; ipsam autem virtutem et sapientiam (quæ quasi sponda et uxor est viri sapientis) largitur Dominus. Rursum anima cl mens virtute ornata est sponda, quam sibi præparat et despondet Christus. Undo S. Ambrosius, lib. Vili *in Luc.,* post initium: • Invenis, ait, conjugium quod nemo dubitet a Deo junctum, cum ipse dicat : Nemo venit ad me, nisi Pater meus qui misit me attraxerit eum. Ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mystice Salomon dixit : A Deo præparatur viro uxor.

Vir Christus, uxor fccclesia est : charitnto uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad Filium, non separet persecutio, non avertat luxuria, non philosophia dcprædetnr, non Manichæus contaminet, non Arianus avertat, non Sabellianus iniidat. Deus junxit, Judæus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt tldci et sapienti® veritatem. » Et pnulo post : « Mane ergo tu in domo patris, mano cum sponso, enitere ut placeas viro. Mens qua* credidisti Deo, esto fortis mulier, qualis illa vel anima, Vel Ecclesia, de qua dicit Salomon : Mulierem fortem quis inveniet? 1'rctiosior autem est lapidibus pretiosis, quæ talis est; confidit in ea vir suus.» Et post nonnulla ! « Veni, Domine Jesu, ut invenias sponsam tuam, non contaminatane non adulteratam, quae non violaverit domum tuam, non mandata neglexerit. Dicat tibi : Inveni quem dilexit anima mea; introducat te in domum vini (vinum enim lætificat cor hominis), inebrietur spiritu, agnoscat mysterium, loquatur oraculum. »

vtn is. 15. Pigredo immittit soporem, et ajuma dissoluta esvriet .—Septuaginta, *pavor* vel *timiditas* (htec enim est comes et soror pigritiae) *delinet effeminatum ; anima autem otiosi esuriet.* Pro *soporem* hebraico est HOTVI *tardona,* qu® vox gravem soporem et veternum significat; unde Aquila et Symmachus vertunt, *ItnMa.* Sic sopor Ad® immissus fuit exstasis, *Genes,* n, 21. Theodolion vero vertit, id est gravem soporem. Pro *dissoluta* hebraico est *remia,* id est remissa vel fraudulenta, uti dixi cap. x, I. Unde Chaldceus vertit, et *anima dolosa* (Syrus, *superba) esuriet.*

Sopori. Salomon hic duo mala assignat, quæ consefluunlur ex pigritia et torpore. Prius est sopor. Sicut enim labor facit vigilem, sic otium et torpor facit dormire et stertere; sopor autem ingens est

Priwum. malum. *Primo,* quia sopor parit penuriam ct famem, uti mox dicam.

s«ma“ *Secundo,* quia sopor laxat et dissolvit nervos, indeque omnia membra, ac idcirco facit hominem nervem, invalidum, languidum. « Torporo enim vires alligantur et enervantur, » ait R. Levi; ac tandem torpor vertitur in lethargum. Causam a priori dat S. Augustinus, lib. De *Quanti!. anima :* « Nervos, ait, vegetat mollioresque efficit siccitas calorque moderatus ; contra eos laxat atque infirmat humidus rigor: itaque somno nimio (quia eum frigidum et humidum dicunt medici, et probant) membra languescunt, atque ipse exergefactorum conatus multo est debilior, ideoque nihil est fractius et enervius lethargicis. At quosdam phreneticos, quibus vigili® et acuì® febres, id est tot calida plus nimio nervos tendunt atque durant, majoribus viribus quam integra valetudine reluctare videmus, etiamsi eorum corpus sil (Egritudine attenuatius ct exilius. »

Tertiis, Tertio, quod sopor uon lanium corpus, sed et ingenium m ntemque hebetet et corrumpat. Sicut emm gladius in vagina semper conditus leruginem sibi inducit : sio et quies ac torpor animo gravedinem et hebetudinem, quasi ærugincm, allerunt, Undo Baptista Mantuanus, lib. i *Parthen. i*

> Calcar, *ait,* erit segni, pigros rubigine sensus
> Otia corrodunt, sopibquo pectora torpor.

EI Plutarchus in *Moral. :* « Ingenium hominis, ait, seu cariem et senium in otio contrahit, ct muta quies, vilaquo sedentaria non solum corooribus, sed etiam animis marcorem conciliat, »

Quarto, quia torpor et sopor sunt mortis imago, *Qau-*
in camque vergunt, adooquo non tam vita quam *tu“*
morsessevidetur. Unde illud Philosophi : « Otium est vivi hominis sepultura. » Vita enim in motu ct actione consistit ; piger ergo, qui ab eo vaoat, non tam vivus est quam mortuus. Bino pigliti® *Torcili*
symbolum est torpedo piscis, qui e longinquo per retia torporem immittens torpere facit, imo *torulo*
stupefacit piscatorum manus, teste Aristotele, *Pl**,*
lib. IV *llistor. animal,* cap. xxxvn, Æliano, Plinio ct aliis. Sic et pigritiæ symbolum est narcissus flos, ita dictus ava?»ii, id est torpor, quod suo odoro torporem et veternum inducat, testo Plutarcho, lib. III *Sympos.*

Ubi nota ex hoc flore Furiis infernalibus coronam necti solitam, ut Eustachius affirmat; et Sophocles narcissum vocavit magnorum Deorum subterraneorum coronamentum : nimirum qui torpori student , et florem hunc desides olfaciunt, coronam infernis diis nectunt; ct ut strenui atque diligentes in bonis ^peribus corona regni sunt in manu Dei, sic contra ipsi corona ob desidiam fiunt dromonum in inferno.

Huic sententi® antistropbæ sunt ill® Philoso- Gnomi
phorum ct Theologorum apud Antonium in *Melissa,* cap. XLvetxLVKS.Gregorii Nazianzeni : «Segnities somni conjux. Infirma et dissoluta ingenia tum ad virtutem, tum ad vitium similiter remissa et languida suut, difflciliaque ad sc commovendum , et in neutram partem insigniter inclinant otiosorum momenta ; » S. Clementis : « Qui infirmi ct imbecilles sunt, iis vel quod mcdiocro est, supra vires ipsorum videtur ; » S. Chrysoslomi : « Nihil est tam facile, quod non valde gravo ct invisum magna pigritia reddat;necquidqunm tam laboriosum ct difficile, quod studium et alacritas non facillimum official ; » S. Basilii : « Ollum maleficii principium ; » Democrat! : a Natura virtutem corrumpit Incurius; improbitatem corrigit doctrina; ct facilia negligentibus dabuntur, difficilia vero curis capiuntur; ut enim instrumentum quod remittitur ct intenditur, jucunda voluptate oblectat : sic etiam vit® ratio hominum ct otio ct negotio dispertienda est ; » Xenophontis : « Deus sic statuit, ut illis qui nolint imperare et præscribere sibi honesta facta, alios eis imperantes inducat dominos. «

Et ajuma dissoluta esuriet.— « Dissoluta, » id est remissa (hoc enim significat hebrœum n’OT *remia),* pigra, ‘orpida. Alterum hoc est pigritiæ

malum, scilicet esuries. Balio esi, quod pigritia pariat soporem, sopor olium cl inertiam, inertia penuriam el famem. Qui enim nolunt laborare, sed otiando torpescunt, nihil lucrantur vel comparant, ex quo vivant. Vide dicta cap. x, 4.

Uree gnome locum habet in bonis tam spiritualibus, quam corporalibus. Sicut enim pigritia temporalis parit soporem et penuriam temporalium ; sic pigritia spiritualis parit soporem et penuriam bonorum spiritualium. Qui enim nolunt exercere actus charitatis, misericordi e, orationis, pietatis, patientiae, etc., hi torporem el soporem quemdam contrahunt, quo ad omne bonum opus tiunt inhabiles el inepti , ac insuper penuriam gratile, consolationem, omniumque donorum spiritualium incurrunt. Ita BedaexS. Gregorio, Hugo, Dionysius et alii. « Piger, ait Boda, appellatur qui recte sentiendo quasi vigilat, quamvis nihil operando torpescat. Sed pigredo immittit soporem , quia paulisper etiam recte sentiendi vigilantia amittitur, dum a bene operandi studio cessatur. »

Libor parat omne XQum.

Quocirca recte Philo apud Antonium inSfehssu, loco jam citato : « Principium omnis boni, ait, virtutis laborem esse Deus hominibus ostendit; quo remoto nihil boni apud genus humanum constitui potest. Qui laborem lugli, ipsa bona fugit; qui autem tolerantor et fortiter sustinet dura, ad bealiludinem festinat. » Praeclarius S. Gregorius Nazianzenus ibidem : «Generosa, ait, ingenia ratione quidem moderante et dirigente, magnum habent ad sequendam virtutem momentum. » Et S. Chrysostomus ibidem : « Exiguo tempore,o perditeli, ait, elaboremus, no bonis excidamus aeternis. Brevis est temporis labor, at in sæcula multa requies. Ubi major labor, ibi major voluptas. Qui prudentia præditus est, ad laborem non gravate accedit, propter consequentes laborum fructus. »

Gnomi.

Denique S. Gregorius hunc locum egregie pertractat,Ut part. Paster.cap.xvi : «Pigris itaquo, ait, intimandum est, quod siepe,dum opportune agere quia possumus, nolumus, paulo post cum volumus, non valemus. Ipsa quippe mentis desidia, dum congruo fervoro non accenditur, a bonorum desiderio funditus convalescente furlim torpore mactatur. Unde apto per Salomonem dicitur : Pigredo immittit soporem. Piger enim recte sentiendo quasi vigilat, quamvis nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia paulisper etiam recto sentiendi vigilantia amittitur , dum a liene operandi studio cessatur. Ubi recte subjungitur : Et anima dissoluta esuriet. Nam quia so ad superiora stringendo non dirigit, ne lerlam so inferius per desideria expandit ; et du n studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infima] fumo sauciatur; ut quo se per disciplinam ligaro dissimulat, eo se esuriens per voluptatum desideria spargat. Hinc ab eodem rursus Salomone scribitur : In desideriis est omnis otio'us. Hinc, ipsa veritate predicante, uno quidem exeunte spiritu munda domus dicitur ; sed multiplicius redeunte, dum vacat, occupatur. »

16. Qui CUSTODIT MAXDATUM , CUSTODIT AXIMAM Ver*. 14. SI AM ; QLI AUTEM .Xf.GUGIT VIAM SUAM, MtIMIFIC ABITt n. — Hebraice, *serrans præepfum terrât animam suam; ct qui rias* suns (Vatablns, o/yptum stmm) *despicit, morietur;* Syrus, *interimetur;* Chald«u«, *qtu* sjk *rnil viam suam morietur ;* Cajetanus, *et remtemnens vias ejus peribit : ejus,* scilicet *mandati, q. d.* Qui tías, id est directiones et ordinationes mandati contemnit, ontemptum hunc luet morte presenti vel interna; illam enim inferet ei judex, hanc Deus. Ita Aben-Ezra : « Mortificabitur, ait, id est morte afficietur, Deo ita stali; He, Immaturo adhuc tempore (in llore œtalis) ; scribitor autem DOl' iumirt, quia morte mulctabitur a judicibus , si evulgetur eum propalam præcepta contempsi-se. » Sic et B. Levi. Hinc toties in Exodo, Levitino, Numeris el Deuteronomio, Deus legibus suis pcenara mortis adjicit, eamque praevaricantibus interminatur; vide inter alia *Levit.* cap. XX, ubi singulis pene versibus iis mortem intentat.

Porro viam vocat mandatum sive legem ; hoc enim exigit antithesis (1). Dei enim mandatum est via homini a Deo præscripta, per quam recta ad virtutem, salutem et D um ipsum continuis animi passibus tendere debet. Ita Auctor *Caten. Grece.:* « Mandata, ait, vocantin* præcepta, quia mentem nd praecipientem dirigunt et impellunt ; viæ vero, quia hominem ad Deum iter instituentem suaviter ducunt, et quo eundum sit clare illi ostendunt. » Sensus ergo est. *q. d.* Qui custodit mandatum Dei, vel hominis vice Dei mandantis, hic custodii animam, id est vitam suam, tum pr.vsentem, tum æternam ; qui autem spernit mandatum, quod quasi viam ad salutem homini praestituit Deus, hic morte afficietur presenti a judice, adorna a Deo. Hoc est quod ait Ecclesiasticus, eap. XV : « Si volueris servare mandata, conservabunt te. » El Christus, MutlA. xix, 17 : « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. » Hinc et Plato dixit : « Lex est liberi hominis anima, » tum quia lex quasi anima hominem dirigit et impellit ad actionem honestam lego praescriptam, in qua vita homine digna consistit ; tum quia , sicut anima abounto , perit homo , sic lege contempla , perit unimus. Lex ergo servat aut perdit auiin <m vitnmquo hominis, ut proinde recto ejus anima dici queat»

Moraliter, hic disco quam legem amaro, colere u» el custodire debeamus, idquo triplici ex causa. Pròna est ex parte Dei, quia qui am.it el colit le- ob m geni, amat et colit Deui» legislatorem. Lex enim Trun*.

(t) Mollas alii *tiam* tetiStt obvio accipiunt ! Qui non cnr.it *instituta omnia et acta* componere el revocare ad dhina præcepta, is sibi ipse perniciem arcessit.

non *est* altad qnam ratio, mens ct voluntas Dei ; a lege enim ¿eterna, quæ est in mente Dei, derivatur omnis lex nostra, sicut radius derivatur a solo, et splendor ab igne. Quare qui conformat se legi, conformat se rationi et voluntati Dei. Unde Christus : a Si diligitis me, ait, mandata mea ser-
tyrodi. vale, » *Joan,* xiv, 15. *Secunda* est ex parte legis, quia legis objectum est dictamen virtutis; lex enim præscribit officia virtutum omnium. Si ergo
Tertb. amas virtutem, ama legem. *Tertia,* quam dat hic Salomon, est ex parte nostra, quia qui custodit legem, custodii animam, qui vero eam spernit, spernit animam suam, id est vitam, salutem et felicitatem animæ suæ. Quantum ergo illam amas, tantum ama el serva legem.

Vrn. 17. 17. FOENERATUR DOMINO, QUI MISERETUR PAUPERIS; ET VICISSITUDINEM SUAM REDDET EI, — Ut Sicut ille miserius est pauperis, iliique benefecit, sic illius misereatur Deus, illique benefaciat, ait Abcn-Ezra; ac illum sua benedictione cumulet, ut, ad quodcumque manum extenderit, benedictionem rerumque copiam ei tribuat, ait R. Levi. R. Salomon vero : Cum quisæger, inquit, decumbit, in limineque mortis ambulat, tunc eleemosyna apud divinam justitiam intercedit pro liberali, inquiens : Cum pauperes animam agerent ob famem, hos hic ad vitam revocabat, abunde opportuna suppeditans ; cur ergo istius animus longam cum corpore vitæ usuram, non habeat? cur membris non restituatur ?

Pro *fceneratur* hebraico est HT7D *malue,* id est mutuat vel mutuum dat, ut vertit Pagninus, sive simpliciter, sive cum usura, ut patet *Deut.* cap. XXVIII, 12 et 44. Sic et Græcum Sxwí*», ut vertunt Septuaginta, ambiguum est; nam significat ex ¿equo, et qui citra usuram dat mutuo, et qui ad usuram. Sic et Latinum *fcenerari,* etsi proprie significat, dare ad usuram, tamen subinde idem est ac mutuare, Hebræa ergo ad verbum habent, *mutuat Domino, qui miseretur tenuis; ct retributionem suam reddet ei;* Septuaginta, *et secundum donum ejus retribuet ei;* Chaldæus, *qui quœnt commodare Domino, miseretur pauperis, ct retributio bona retribuetur ei* ; Syrus, *secundum opera ejus retribuetur* ; Valablus, *secundum beneficium,* vel *officium, rependetur ei.* Igitur sensus est, *q. d.* Qui pauperi benefacit, fcencratur, id est mutuum dat Deo, quod amplo cum fœnore ct incremento ab ipso est recepturus; quare non tam donum dat quam mutuum, imo usuram et fenus. Igitur mutuum hic non simplex, sed cum augmento , puta fœnus et usura, inlelligitur. Ita Interpretes ct Patres mox citandi. AudiS. Rasilium in *Psalm.* xxxviii : « Cur, ait, non dixit : Qui miseretur pauperi, dat Deo? novit Scriptura avaritiam nostram, intellexit appetitum nostrum insatiabilem, qui sibi majora ad habendum proponit redundantiam, ac plus semper quærere ; ob oamque causam non dixit omnino : Qui miseretur pauperi, dat Deo , ulne simplicem largitionem et retributionem sortis existimes; sed : Fomeratur Deo, ut avarus et lucri cupidus, audito usurarum nomine, scipsum misericordi® dederet. »

Salomon ergo ut declaret vim cleemosyn®, quantumque Deo placeat, asserit Deum ¿estimare sibi datum quod datur pauperi, ac quasi se obligare, ut illud danti restituat cum magno sortis incremento, usura et lucro : Deus enim pauperes et miseros, utpotc omni ope destitutos, sibi arrogat, et quasi providenti® su® filios adoptat, ac eorum se peculiariter Deum et curatorem in Scrip- stremo-
tura indigitat. Unde ipse ait *Matth.* xxv : « Quod 'yna eu
uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, » *q. d.* Me debitorem agnosco. Hoc ergo fœnus, hœcusura quefruo
beneficenti® sancta est et divina, æque ac fructuosissima, atque longe fructum lucrumque usurariorum superat. *Primo* enim, si dignitatem ct nobilitatem debitoris requiris, per hoc clecmosyn® fœnus debitorem nobis facimus non hominem pauperem et vilem, sed Deum ipsum nobilissimum ct ditissimum. Quanti est sibi obligare Deum, cumque sua fidejussione quasi vadimonio sibi obstrictum delinere? AudiS. Ambrosium, lib. *De Tobia,* cap. xvi : « Docebo, ait, quomodo boni feneratores esse possitis, quomodo bonas quæratis usuras. Dicit Salomon : Fœnerat Domino qui miseretur pauperi, secundum datum autem ejus retribuet ei. Ecce bonum fenus de malo factum est, ecce irreprehensibilis fenerator, ecce usura laudabilis. Nolite ergo jam invidentem me vestris commodis ¿estimare. Putatis quod hominem subtraham vobis debitorem? Deum provideo, Christum subrogo, illum demonstro qui vos fraudaro non possit. Fœnerate ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille adstringilur et tenetur, ille scribit quidquid egenus acceperit; Evangelium ejus cautio est. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem. Quid dubitatis dare? Si quis vobis dives hujus sæcnli offeratur, qui fido promittat sua pro aliquo debitore, statini numeratis pecuniam. Pauper est vobis Dominus cceli, ct conditor mundi hujus? ct adhuc delibcratis^quem ditiorem quæratis fidejussorem?» EtS. Gregorius Nazianzenus in *Tetrast.:*

> Livori et atre deme quid rubigini,
> Ac debitorem prefer omnibus Deum,
> Frisio rependit sceptra qui cœleslia;
> Alis tegisque, pauperes pascens, Deum.

Secundo, usurarius ultra sortem accipit, jure secunda
usuræ et lucri, sortis dunlaxat vigesimam partem, V. g. Si mutuet centum aureos, recipit centum ct quinque : Deus autem sortem duplicat, imo centuplicat. Hoc est enim centuplum a Christo promissum iis qui se sectantes sua distribuunt in pauperes, *Matth.* xix, 29. Unde S. Chrysostomus, hom. 3 *in* Gen. : « Qui miseretur, ait, pauperi, feneratur Deo. Vide usuræ raram naturam et admirabilem. Alius est qui accipit, ct alius qui se dandi fenoris reum facit; et non hoc solum

nnmino ; sed quia in hoc usuræ genere non est locus ingratitudini, neque ulli alii damno; neque sicut hic, semel dare qui pollicetur, sed centupla dantur, ct non solum centupla ; nam aliqua dantur in presenti vita, aliqua in futura, nempe vita ætcrna. Et in presentí quidem vita, si quis nobis solum duplicia polliceretur pro his quæ a nobis dantur, parati essemus illi omnem nostram substantiam afferre. Tametsi ibi magna ingratitudo, multe ct stupendos avarorum fraudes; ct mulli qui boni habentur fœnus non solvunt, vel ob malevolentiam nolentes, vel sœpe ct propter inopiam non valentes. Quoniam autem nihil tale omnium Domino imputari potest (nam ct capitalis summa in tuto est, ct centuplum hic promittitur eleemosynam expendentibus, ct in futurum vita retorna reponitur), quro igitur nobis defensio crii, si negligentes fuerimus, et non festinaverimus centupla pro paucis accipere, ct pro praesentibus futura, ct pro temporalibus œterna? »

Fusius idipsum ostendit idem S.Chrysostomus, hom. 53 *ad Populum,* ubi inter alia incusat divitum insipientiam, qui Deum centuplum promittentem dimittunt, et opes suas iis tradunt qui ne sortem quidem reddent : a Quid enim, ait, nobis venter reddit, qui plurima consumit? stercus ct corruptionem. Quid inanis gloria? livorem et invidiam. Quid avaritia? curam et sollicitudinem. Quid intemperantia? gehennam ct veneniferum vermem. Hi namque sunt divitum debitores, has sorti jungentes usuras, presentía mala pœnasque futuras. His ergo, q meso, ad tantam mutuabimus ultionem, ct nostra Christo non credemus cœlum preteudenti, reternam vitam et arcana bona? » Si excuses : Christus post longum tempus differt solutionem hujus usuræ, occurrit Chrysostomus : « Hoc libi talentum multiplicat. Fœnus enim cflicilur majus; nam in mutuando hoc facere videmus fœneratorcs, qui post inultum temporis redimentibus libentius fœneranlur : qui namque statini totum reddit, usure cursum interrumpit; qui vero diu retinet, majorem facit usuræ fructum ac qureslum. «

Tirilo. *Tertio,* quod Deus bis solvit hoc fœnus, scilicet semel in terra, secundo in cœlo. In terra enim eleemosynariis multiplicat opes, uti docet Apostolus, IIConnf/i. IX, 10, clS. Chrysostomus, hom. *Quod eleemosyna est ars omnium quaestuosissima.* Idipsum constat jugi ?experientia. Exemplum illustro est in Vita S. Joannis Elecmosynarii, qui quo plus erogabat in pauperes, eo duplo ct triplo amplius recipiebat. In cœlo vero longe plura ct majora rependit Deus. Undo S. Gaudentius, *serin.* 13 : « Qui miseretur pauperis, Deo firneratur. Recipit enim, inquit, magna pro modicis, ct cœleslia pro terrenis. » LIS Ambrosius, loco Jam citato : « Non peribit, inquit, quod paupei acceperit, ct vobis quod dederitis inopi sine custode aervabilur. Quod si inaremwlum usurarum quieritis, In lege benedictio, in Evangelio cœlcstis est merces: quid suavius benedictione? quid majus est cœlo? Si escarum desideratur usura, ca quoque præsto est, siculi legimus. Is enim qqi mi>erctur pauperum, ipse pascetur. » Vide el 5. Chrysostomum, hom. 15 *in Matthawn.*

Quarto, quod usurarius hm sortem quam usuram exponit perdendi periculo. Si enim debitor non sit solvendo, vel nolit solvere asuras, utpote injustas ct extortas, usurarius perdet eas. Incertum ergo el anceps csl ejus lucrum, æque ac sors. At eleemosynarins securum ct certum apud Deum repositum habet cum sorte lucrum. Quocirca sapiens consilium suggerit S. Basibus, hom. 8 th *Divites avaros* : « Si, inquit, unus tantum tibi sit panis, ad fores autem rogator adsit, deprome illum; dans vero manus in cœlum tolle, dieque miserabilia lise et benigna verba: Unum hunc panem habeo, quem vides, Domine; et occasio periculi est. Ast præceptum tuum mihi propono, et de modico do fratri esurienti. Da el tu, Domine, periclitanti servo tuo. Novi tuam bonitatem , ture potentiae confido , quod non diu tuam gratiam differes; sed brevi, cum tibi placuerit, affatim dona luæ magnificenliæ patebunt. Quod si ad hunc modum feceris ct dixeris, non dubium quin panis hic quem in hac dabis angustia, agriculture semen ac copiam suppeditabit, multumque tibi ex terra fœnoris reddet, arrhabo cibi futuri , misericordiæ conciliator. Dic rursus illud ^•doniæ mulieris verbum, quod maxime huic proposito quadrai, opporlunæ bistorte illius memor : Vivit Dominus, quod hunc solum in domo habeo, quem ego et filii mei edamus. Tu quoque similiter olei lecythum gratia Dei refertum Jubebis, nec minus farius hydriam continuo plenam, si cx eo quod habes dederis. Qui enim dando divina? grati® confidunt, puteos imitantur, qui continuo exhausti minima deficiunt, sed duplo copiosiores evadunt. Si eges, Deo diviti fac faeneros : crede, inquam, illi qui quod afllicto datur, perpetuo quasi suœ person® datum amplectitur, cl de suo reddit dignus ubique fidejussor, terra marique apertos habens thesauros. Quod si navigas, mutuum repetes. In medio maris sortem cum fœnore capies. Magnificus enim est in dando fœnore. »

Igitur a si vis fœnerari, fœnerare Deo. » Deus enim assicurai tibi sortem ct ingens ejus lucrum, dum semetipsum in hypothecam dat, et promissionem suam pro cautione. Ita S. Chrysostomus, *in Psalm,* xxxvm: « Medium, inquit, se el quasi sequestrem prostitit pauperi quidem sponsorem, pignus autem vel hypothecam creditori. Non habeo. inquis, huic fidem propter inopiam; mihi credo propter copiam. Qui miseretur pauperis, fœnoralur Deo. Ne time, inquit, mihi fœneraris. » fct S. Augustinus, in *Psalm,* xxxvi : « Cum autem pauper orat pro se, tanquam Deo dicit ; Domine, mutuum accepi, fide dic pro me proinde; et si non tenes pauperem creditorem, sed idoneum

Lmes fidejussorem. Ecce Deu- de Scriptura sua dicit : Da, securus esto, reddam, n

Quinto, accipiens pecuniam ad usuram ingens ‹ X ea accipit commodum, ob quod ad usuram se obligat. Deus autem nihil ex eleemosyna utilitatis accipit, sed oinne opus nostrum illi est sterile ct infecundum ; ct tamen pro co promissione sua se obstringit ad solvendam ingentem ejus usuram, quæ ingens ejus est dignatio cl libéralités. Ita S. Irenrous, lib. VI *Contra hares.* cap. xxxiv : « Qui miseretur, inquit, pauperis, fceneratur Deo; qui enim nullius indigens est Deus, in se assumit bonas operationes nostras ad hoc, ut præstet nobis retributionem bonorum suorum. » Et S. Rasilius, in *Psalnt.* xiv, serin. 2 *Contra fameratores :* « Quando pauperi, inquit, das in Domini gratiam, idem ipsum et donum et fcenus est : donum quidem, quod a paupero non speres te recepturum ; mutuum vero sive fcenus, ob Domini munificam liberalitalem, qui parva per pauperem cum acceperit, magna pro illis retribuet. Non vis Universorum Dominum tibi ad exsolutionem auctoratum habere? Si quis in civitate dives tibi pro aliis spondeat, fidejussionem illius accipis; Deum vero non admittis, tanto se plura persoluturum aauperum causa pollicentem? »

Sexto, quod is qui accipit ad usuram, usurario solum se obliget ad solvendam usuram, non autem sese obstringit ad alendas vel ditandas ejus proles, uxorem ct familiam. Virumque aulein clcemosynario pra stat Deus. Unde S. Cyprianus, tract. D' Opere *et Eleemosyna* : «Qui miste tur, inquit, pauperis, fœneral Deo; » ac deinde objiciens sibi excusationem divitum qua obtendunt s ' prolibus ct familias debere providere, idenque ncit posse dare eleemosynam, respondet : a Illi, inquit, asdgna facultates tuas, quas hmredibus serves; ille sil liberis tuis tutor, ille curator, illo contra omnes injurias sæculares divina majestate protector. Patrimonium Deo creditum nec respublica eripit, nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forens e evertit; in tuto est hrereditas, quæ Deo custode servatur. Hoc est c iris pignoribus in posterum providere, hoc est futuris hærcdlbus paterna pietate consulere, secundum fidem Scriptural sanclæ dicentis : Junior fui, etenim senui, et non vidi justum derelictum, neque semen ejus egens pane. Tota die miseretur et frenerai, et semen ejus in benedictione erit, n Et S. Chrysostomus, homil. 7 ›‹ epfrL od Romanos: « linque, i.iqUit, si liberis tiu~ magnas opes relinquere vis, Dei providenti » r ! tiquito. Nam cum die liberorum tuorum facultates una cum ipsis liberis sibi imperi ri viderit, nonne illis divitias omnes adaptriet? » Et post nonnulla : « Quapropter si illos rara periculum relinquere vis divites, relinquito ili - Deuin dcbitoMUtJ, ipsique Deo has testamentarias tabulas porrigito. »

frp'imo, quod Usurarius pecuniam dat suam, non alienam; at clecmosynarius dans eleemosynam non dat de suo, sed ex eo quod Dei eM, quodque a Deo accepit; et tamen Deus poscens ab eo ut per pauperem libi reddat suum quod dedit, insuper pro eo spondei fornus i pro veteri ergo credito novum spondet debitum. UndeS. Rasilius, citatus a Damasceno, lib. 11 *Paral,* cap. xvi : « Qui libi, inquit, dedit opes, per pàtipefUm manus eleemosynam a te petit; fœnerate ergo Deo, quia licet ipse quæ sua sunt accipiat, lamen perinde ac si beneficio affectus fuisset, integram gratiam persolvit. » Porro hoc credito ct debito suo mire oblectatur Deus, avetque fieri nobis debitor, uti docet S. Chrysostomus, homil. 15 *in Natili.* Imo idem S. Chrysostomus ait Deum sinere quasi se corrumpi hoc clccmosynæ credito, ut in judicio debita ct peccata noslra dissimulet, non videat et condonet : sicut judex a reo pecunia corrumpitur, ut eum non damnet, sed absolvat. Sic enim scribit in cap. xxtt *Lucas :* « Judex no ter per pauperes corrumpitur. Fac ergo per pauperis manum judicis posticum pulses; etenim ille munera tua per eam accipit, ac leges adulterat. Accipit, inquam, atque ex justo benignus efilcitur; accipit, inquam, et veritati misericordiam anteponit, ac cum peccatorum lance pauperum manum contra perpendit. » At rursus, homil. *in Psal.* xxxvttt : « Si Deus a nobis femori cipil, ergo noster est debitor; utrum ergo cum habere vis judicem, an debitorem? Debitor creditorem verelur, judex cum qui in judicium adducitur, non verelur. »

Hic ergo ingentes sunt stimuli ad exercendam eleemosynam, tum corporalem, tum spiritualem, quæ quanto corporali est dignior el major, tanto majus a Deo tum opum, tum grati® et glorias farnus recipiet. Vide S. Paulinum, epist. *ad Alelhium,* tam ipsius, quam Ruflinæ uxoris, quæ filia erat S. Paul», eleemosynas celebrantem. Undo ita concludit : « Pretiosa Domino anima, quas do rebus pretium margaritas capit. Est enim conjux fidei, soror virginitatis, filia perfectionis, cui Paula mater, soror Eustochium, tu maritus. » El epist. sequenti *de Gazophylacio,* ubi inter cælora adhortando ait : « Excitemus ergo nos ab inerti» somno, ct vehit negligenti» torporem discutiamus, et avariti® vincula rumpamus. Consule ipsa veritatis oracula, ct respondebit libi Propheta : Qui miseretur pauperis, Deuin fœneral. Coelestis igitur trapezita' hæc mensa est, thesaurum vitro struens, et ad margaritam negotiandam Dei iœnus exercens ; qui enim fœneralur pauperes Domini, præstolalur a Domino Deo retributionem mercedis æternœ. »

Illustre est exemplum in *Prato spirit.* Joannis Moschi, cap. excv, de Evagrlo philosopho, qui audiens a Synesio Episcopo hanc gnomon Salomonis : «Fnmeralur Domino, qui miseretur pauperis . *n* dedit el pecunias erogandas in pauperes, poposcitque ab eo chirographum , quo promitteret sibi eas in alia vih cum fœnore reddendas;

quod et morions sccum sepeliri jussit; ac post mortem apparens Syncsio, jusrit ut illuti reciperet, sibi enim abunde satisfactum esse. Porro in chirographo subscriptum invenerunt : « Ego Evagrius philosophus tibi S. 1). Syncslo Episcopo salutem. Accepi debitum in his litteris manu tua conscriptum, satisfactumquo mihi est, et nullum habeo contra te jus propter aurum quod dedi tibi, et per te Christo Beo Salvatori nostro. »

Vrrs. 19. 18. Envoi FILIUM TUUM, NE DESCERES} AD I5Tf.IIPECTIONEM AÜTEM EJUS NE PONAS ANIMAM TUAM. — Hebraice, *castiga filium tuum, quia est spes* (correctionis), *et ad occisionem ejus ne leves animam tuam;* Chaldæus, *et ad mortem ejus ne extollas animam tuam* ; Septuaginta, *erudi filium tuum ; sic. enim crii liilr-ic,* id est *Lonæ spei; ad contumeliam autem ejus no eleveris animo tuo* ; Vatablus, *castiga filium tuum, dum spes superest; et ad clamorem illiusnc advertas animum, q. d.* « Sine cum clamare, et nc desinis castigare:»sic et Cajetanus; qui pro W2Î1 *hamito,* id est *interfectionem ejus,* aliis punctis legunt WCrt *liciniato,* id est *tumultum,* fremitum et clamorem *tjus;* rlCil *hama* enim significat strepere, clamare, tumultuari. Sic cl Pagninus in *Léxico* : «Ad sonitum ejus, inquit, id est ad fictum ejus, nc apponas cor tuum, *q. d.* Ne audiens eum ejulantem ex commiseratione parcas, mannmquo inhibeas, sed pergas castigare, donec vilium extundas (1).

Sensus planus est, q. d. Ne cesses erudire, id est bonis moribus et disciplinis informare, corripere et castigare filium tuum ; esto enim sit hebetior, durior vel protervior, tamen do ejus correctione et probitate ne desperes, ut eruditionem et castigationem omittas; qui enim hodie non instruitur, nec corrigitur, cras instituetur et corrigetur. Disciplinai enim et ætali puerili suum dandum est tempus; et nullum vilium ita pertinax est, præsertim in puero , quin eruditione et castigatione, si ea constans et continua sit, eximatur cl eradatur. Unde Septuaginta vertunt, *crudi filium tuum, sic cium erit bonæ spei;* Hebraea el Chaldiea, *quia est spes,* ut per instructionem el castigationem filius evadat eruditus el probus, ideoque long.T.vus, ait Aben-Ezra, *q. d.* In castigatione sila est tota spes probitatis filii; si vero eam negligis, ac filio omnia indulges, tollis omnem spem virtutis et salutis ipsius.

Aliter Janscnius explicat t» *ne desperes, q, d.* Erudi filium tuum, ne, si eum non erudias, sed illi frena laxes, de ejus correctione diffidas, nc do ejus probitate el salute desperes. « Ad Interfectionem autem ne apponas animam tuam, » *q. d.* Ne eum desperatione quasi inutilem, imo probrosum et noxium interficias. Salazar vero, ‹/. *d. Ne* libi in animum veniat ut tibi persuadeas filium interficiendum, si cum durius educes, increpes cl castiges ; nam severior educatio filios facit vitales, vegetos et fortes, uti docet S. Ambrosius, lib. V *Ilexamer.* xm, exemplo alcyonis avis, qu® juxta mare media hieme pullos excludit, et nudos exponendo frigori, mari et veniis, dure educat. Verum quia non dicitur non *pones* in futuro, sed *nc ponas* in optativo vel imperativo, hino prior explicatio genuina est. Igitur jus patri® potestatis extendit se ad hfercdilatem et libertatem, non autem ad vitam. Potest enim parens filium perversum et rebellem exheredare, polest et emndem in casu extrem® necessitatis in servum vendere, non tamen potest ei vitam adimere.

Ratio physica a priori est, quod parens non lum i potent filio adimero Id quod el non dedit; atqui pnor!' non dedit ei animam el vitam : anima enim ra- g.,™ tionali? a solo Deo creatur, et creando infunditur. p»m Ergo non potest illam ci adimere, sed solus Deus, qui illam creavit, et creando infudit, ao proinde solus in illam habet jus necis et vitœ. Secus est in aliis animalibus, quorum animæ sunt cx traduce. Nam bos, v. g., generando bovem communicat ei non tantum corpus, sedet animum ac vitam; sicut enim lux candela» producit lucem, accendilquc aliam candelam : sic anima bovis vel vacca» producit animam vituli. Hinc fit ut jus plenum in fertus animalia cælera usurpent, ac bin‹lc eo? vita privent, uti aquila», ciconia»,etc., filios degeneres precipitant et occidunt. Quocirca modeste Bcn-Syra, *Alphabeto* 1 littera *firth ;* « Filiuin, inquit, non filium (id est filium rebellem, qui se non gerit ut filium, cl perversum) sine ut in aqu® summo remiget: » quia sæpe remus emendat quos non potuit paterna castigatio.

Inhumani ergo sunt Japones, simile^que ali® Bnban barbar® gentes, qui sibi fas putant filios, quos alere nequeunt, occidere; quod satius censeant illos mori, quam vitam pauperem misernmque agere. Unde noster S. Franclscui Xaverlu?, veniens in Japonom, Bcrnardum Japoncm hac de causa morti a parente destinatum eripuit, eique vice patris exstitit alendo, el erudiendo eum tam ad vitam pro sentem quam mternam. Impii parit r fuere Carthagincnscs . qui filios suos mactabant ut sacrificarent cos Saturno, teste Piatone in Minoe; et Judivi, qui filios suos concremabant idolo Moloch, uti dixi *Levit.* xvm, 21. Barbari et olim fuere POTS®, de quibus scribit Aristoteles, lib. Nili *E hic.* cap. X : « Apud Persas patris imperium tyrannicum est, qui ut servis filiis suis utuntur.» Porro l'l ito, llb. VH Oc Lejfôw, doci l in educatione filiorum cavenda esso duo extrema, scilicet deli las et nimiam severitatem, quod illis dissolvatur unimus, hac fiat servilis : « Hier, inquit, nostra est sententia, delicias puerorum mores reddere difficile?, morosos, iracundos, et qui levibus occasion bus vehementer per-

(t) Hebr. est, *castiga filium tuum, dum spes est,* dum corrigi potest; *sed ne in animum indureris cum necare,* quad de eo corrigendo desperes. Phrasis, *ne nitallar animam tuam,* signitleat : ne Appetas, vel desiderium tuum illuc tendere permittas: vid, *Ont.* xxiv, 15; *Ps.* ixrv , 4; XXV, ' ; *Jercin.* xxn, 27.

celhnhir. Contra vero nimiam et feram severitatem corumdrm mores reddere humiles, illiberales, ab humanæ societatis commerciis abhorrentes.* Et mox mediocritatem inculcans, assent « rectam vivendi rationem ita esse constitutam, ut neque voluptates tantum persequatur, neque a doloribus omnino abhorreat, sed medium quoddam amplectatur^ quod medium ego nunc tranquillum pacatumque habitum vocabam. »

C€?t; i h ¿i Pnmo. Porro Septuaginta pro *interfectionem* vertunt quod *primo* vertas, immanior improbitas, protervia, insolentia, fastus, procacia, *q. d.* Noli ponere animam, id est ne consideres, nec cures quod filius sit improbior, protervior, procacior, ut ob id eum castigare omittas, quasi desperans de ejus emendatione; imo vero eo magis eum castiga, et flagella flagellis adde, donec hanc ejus proterviam et improbitatem sternas et contundas : sicut equi petulci et feroces tamdiu calcaribus urgendi sunt, donec ferociam ponant, ct a sessore se regi sinant.

Scordo. *Secundo,* vertas vituperium, contumelia, *q. d.* Castiga filium mente quieta et sedata; at noli ex ira cum probris et contumeliis proscindere, ne vel in desperationem ruat, vel in proterviam, ac pudorem et reverentiam exuens, contumeliam contumelies regerat, ac verba verbis, quin et verbera verberibus reponat. Unde Apostolus, *Coloss.* in : « P.itres, inquit, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.» Servilis enim educatio facit filios serviles, id est timidos et pusillanimes, ait S. Chrysoslomus ibidem. Unde Auctor *Catena Græc.* vertit, *erudi filium tuum, et frugi bonæque spei vir evadet; animo autem ne in insolentiam te efferas,* ut lilium superbe et insolenter increpare et st rncre velis. Et Syrus, ad *opprobrium ejus ne adjicias animam tuam.* Cum enim filio improperas, tibi ipsi improperas ; dedecus enim filii est dedecus patris. Hinc S. Gregorius Nazianzenus in Carmine *ad Vital,* docet, patres debere moderate castigare filios, eo quod nimia objurgatio pariat impudentiam, quæ mater est scelerum. Sic enim canit :

Ne tenerum abnimpst reprehensio dora pudorem,
Auxilium patntas quo nullum firmius usquam est.
Probra etenim effrontes faciunt, bomtasque modestos
Et venia, ac natos p ©sertim laudis amantes, ele.

i r *Tertio,* est vis illata, sævitia, ferocia, doti imintum, injuria in corpus, *q. d.* Castiga filium, at noli ci inferre vim, ut in eum sævias, eum Lrdas, mutiles, interficias, ut vertit Noster.

Quii* *Quarto.* Aben Eira injuriam et *interfectionem* accipit non pastivam, quam scilicet filius patiatur a patro «aviente, sed activam, quam scilicet filais mv tiens olfis infligit. Unde sic exponit, *q.d.* Erudi filium, quia est spes; sperandum enim est, c.im illum castigaveris, ad diuturnum tempus vitam producturum. « Ad interfectionem ejus (qna cæteros morti dedit), no pona*; animam tuarn,» nimirum ei consentiendo, ut ex ejus præda nutriaris. Aut «ad interfectionem ejus ne ponas animam luam,» *q. d.* Cum filius tuus alium interfecerit, tu, o pater, illum interfecisti, quia filium non castigando eique indulgendo in sceleribus et cædibus eum aluisti.

Huc facit historia vel apologus pueri et matris apud .Esopum : »‹ Puer, inquit, ex litterario ludo condiscipuli libruin furatus tulit matri. Cum ea vero non corripuisset,sed potius amplexata fuisset, provectus ætate coepit et majora furari. In ipso autem furto aliquando deprehensus, ducebatur recta ad mortem. At sequente et lugento matre, ille carnifices orabat, ut pauca quædarn mntri colloqueretur in aurem. Quæ cum illico ori filii se admovisset, ille aurem dentibus demorsam abscidit. Matre autem et aliis accusantibus, quia non solum furatus sit, sed jam et in matrem impius esset, ille ait: Hæc enim mihi perditionis fuit causa. Si enim cum librum furatus eram, me corripuisset, non ad hæc usque progressus nunc ducerer ad mortem. » Affabulalio : « Fabula significat eorum, qui non in principio puniuntur, in majus augeri mala. »

Verum procedentes expositiones germaniores sunt, ac tertia plane consentit Vulgatae. Interfectio enim hic filii non activa, sed passiva, qua scilicet interficiatur a patre, intelligitur. Unde et Hebræa sic plane cum Pagnino vertas, *et ad interficiendum eum ne eleves animam tuam.* Hoc enim est immane parricidium superans communes ammæ conceptus, destinationes ct machinationes. Unde ad illud velut exorbitans oportet levari, et vi attolli animam patris parricidæ, ut naturalem animæ pietatem et amorem in filium sœvitiainhumana superet et transcendat. De filiorum castigatione plura dixi EccZi. xxx, i et seq.

Loquitur Salomon de interfectione quæ propria auctoritate fit, non quæ publica. Nam *I)euter.* cap. XXI, 20, jubetur vel permittitur parentibus ut filium inobedientem, epulonem, protervum ducant ad judices, qui eum lapidari decernant ; et tamen hoc ipsum parentis est probrum et damnum. Unde de Junio Bruto primo consule Horn©, qui Tarquinios et reges urbe expulit, ac filios Tarquiniis faventes securi perculi jussit, itu cecinit Virgilius, lib. VI *Æneidos :*

Consulis imperium hic primus «evasque secures
Accipiet, natos|ue pater nova bella moventes
Ad panam pulchra pro libertate vocabit.
Infelix, utcumque ferent ea fala minores.
Vincet amor patri©, laudumque immensa cupido.

19. Qui impatiens EST , SUSTINEDIT DAMNUM/ CT Veri.lM CUM RAPUERIT, AUUD APPONET.— Hebraice, *magnus ira sustinet mulctam; quia* si *eripias* (eum), *adhuc tamen addet,* supple ira efl'ervcDcciu, consequenter et muleta, *q. d.* Qui proclivis est ad nam, in pomos et damna incurret, ac beet ex uno libero.

tur, iterum effervescente ira in alia caque majora temere se conjiciet. Hic versus accipi potest ut connexus præcedenti, quasi ejus det causam. Unde Complutenses ct alii nonnulli addunt particulam causalem *enim :* «Qui enim impatiens est,» etc. Igitur Vatablus sic vertit et explicat, si *nimium severus fueris* (in castigando lilium, eum vulnerando vel interficiendo), *damnum accipies; st liberas, rursum addes.* Cajetanus, *grandiens* (grandem faciens) *iram, sustinebit panarn ; quia si facies evadere, adhuc addes.* Idque sic explicat, *q.d.* Qui filium iracundius usque ad morbum vel mortem castigat, non tam filium quam seipsuin plectit, quia privat se filio unice dilecto, itaque sibi perpetuum dolorem ct maerorem, ac Dei vindicis, quin et sæpe hominis judicis, vindictam accersit. « Quia si facies evadere, adhuc addes,» *q. d.* Si moderate castiges filium, ut ex castigatione salvus inlegerque evadat, adhuc licebit alias eum instruere et castigare, ut quod prius non didicit, posterius discat. Unde Pagninus plane vertit, *magnus ira addit poenam; quia si erueris eum, adhuc addes castigare.* Aben-Ezra vero sic explicat, *q. d.* Sine filium iracundum irasci et furere, ut ita det poenas sicut peccato se obstrinxit. Neque vero cum liberaro studeas; cum enim semel illuni incolumem praestiteris, necesso erit ut alias saepissime ad cum eripiendum labores, quia in iram præceps in alias lites et rixas noxasquo irruet, praesertim quia confidit se rursutn a patre liberatum iri (1).

Verum esto occasione castigationis filii versu præcedenti sancite hæc sententia ingeratur, ad eainque referri possit, tamen generalis est, et ad quamvis iracundiam et impatientiam extendenda est. Nam particulam *enim* non habent Hebræa, nccGræca, nec Latina Romana. Undo *primo,* 11. Salomon sic explicat, *q. d.* Qui nimius est in ira dabit poenas : quod si ira edomita hostem tuum imminenti discrimini subtraxeris, adhuc addes dies et bona. *Secundo,* melius R. Levi : Qui modum, inquit, irarum excedit non evadet, quin objecte hujus consuetudinis pœnas solvat : nam cum hac ratione jurgia inter mortales excitet, si aliquando ob iram servatus sit, quod qui hunc appetebat timore perculsus sit, immoderatum ejus æslum contemplatus, iræ tamen assuescet, rursmnquo in alios excandescet, ut deniquo quispiam existai, qui inhunc insurgat etmaclel; atque hic prava hujusmodi institutione calamitatis sibi opifex erit.

Nota : Procum *rapuerit* hebraica est bwi *tatsil,* quod R. Levi, Pagninus et alii vertunt, sí *liberor veris,* si eripueris; ct Theodotion, *homomagnæ iræ,* inquit, *mulctabitur: quoniam* si *eripueris, adhuc adjiciet.* Noster tamen vertit, *cum rapuerit;* ct Septuaginta íiv lepxmtau, id est *si vastaverit,* corruperit. Radix enim *natsal,* id est liberare, subinde significat rapere, diripere, spoliare, ut patet *Genes.* xxxi, 9 ct 10; *Exodi* m, 22, el U Paralip. XX, 24 et 25. Rursum *tatsilet* ipDTJi *tosiph,* id est *addet,* sunt futuri temporis, et significant tam secundam personam masculinam, *q. d.* «Cum tu, oimpatiens, aliquid rapueris,addes damnum; » quam tertiam femininam, scilicet : «Cum rapuerit, addet,» ut respiciatnon *chema,* id est iram quæ praecessit, *q. d.* Magnus ira sustinebit damnum, ct cum ira ejus quid rapuerit, aliud damnum addet. Sic utraque expositio eodem redit, uti recte advertit Baynus. Unde Noster sensum plene reddidit dicens : a Cum rapuerit,» scilicet quippiam impatiens præ impatientiae! ira (hanc enim in se includit impatiens) « aliud addet, » scilicet damnum quod praecessit.

Jam r» *cum rapuerit* varii varie explicant. *Primo,* aliqui supplent pronomen se, id est, cum impatiens se abripuerit et liberaverit ab uno damno, relapsus in impatientiam, aliud sibi accerset. Simili phrasi ait Horatius, Ub. li Semi. satyr. 7 :

> Ocius hinc te
> Ni rapis, accedes operi agro nona Sabino.

Et Ovidius, de vacca, *Fragmento* 6 :

> Illuc se rapuit, gregibusque immiscuit illis.

Secundo, Jausenius : «Cum rapuerit, inquit, hoc est, cum raptim tulerit et reportarit unum damnum, mox in aliud incurret. Sic Horatius, lib. II *Serm.* satyr. 5, ait :

> Sic tamen ut limis raphs, quid prima secundo
> Cera velit versu,

id est, obliquis oculis raptim legas. Simili enim modo ira raptim inferens noxam alicui, raptim vicissim similem sibi accersit.

Rursum *rapere* est raptim ac festinanter ducere. Unde Plinius in Panegyr. *Trajani :* «Per hoc omne spatium, inquit, cum legiones duceres, vel potius (tanta velocitas era!) raperes, non vehiculum unquam, non equum respexisti.» Sic impatiens per impatientiam rapit, id est, raptim damnum aliis irrogans, idem in se concitat et abripit.

Tertio et proprie, *rapere* est per vim aut cum festinantia, sive eum ira vel furore trahere, evellere, auferre; hi enim sunt effectus iræ ct impatientia». Ejus ergo proprium est rapere, id est trahere et raptare eum cui irascitur, eique vel pilos, vel vestes, vel pecunias, vel libertatem, vel sanitatem, vel vitam auferre et eripere.

(1) Rosenmullerus, *tors* (legit *)TU, translata *tortis* significatione) *excandescentia* est *accipere,* voi, Ut *accipiens* quis sit *panam; etiamsi eripueris* illum, ad iracundiam pronum, *et adhuc addes,* id est ales illius iracundiam ; 'cl *addet,* seu *perget* ira ejus. Maurer, iræ *praceps,* vel *properus* (legit Sii, radicem autem hIJ eodem fere sensu accipit ac t u vo/w , *ruere) luii pernam*› ni est luat pœnam; *nam* , ri *eripueris,* impunitum evaderò sineris, *iterum facies,* dentio necesso habebis sinere evadere, quippe mox relapsurum. — Quod *keri* legi jubet, emendatio videtur verbi non intellecti.

Sensus ergo est, q. *d.* Qui impatiens est sive in Instruendo et corrigendo filiuin, sive in paupertate, morbo, contumeliis aut qualibet alia adversitate tol randa, hic sustinebit damnum, quia tum seipsmn pace mentis privat, ct impatientia sua scipsum cruciat; tum aliis per suas querelas, iras ct rixas ingentem creat molestiam; eosquc contra se concitat; at si impatientia suæ indulgens alterum raptet, trahat et vellicet, aut ei vestem, famam, pecuniam vel sanitatem et vitam auferat (v. g. veneno aut verberibus interficiendo filium, uti præcessil), tuno utique longe majora damna sibi accerset, mulctasque vel pecuniae vel libertatis in carcere, vel nucis a Deo vel judice infligenda: sibi accerset. Ita Dionysius Carlhusianus : « Qui impatiens est, inquit, id est, ex filii sui peccato ad impatientiam concitatur, sicquc illum impetuose redarguit, sustinebit damnum, quia seipsmn graviter laedit in anima, et subditum magis exasperat, scandalizat, perturbat, quam sanet. Ideo ait Apostolus : Patres, nolite ad iracundiam provocaro filios vestros, ut non pusillo animo fiant ; sed educato illos in disciplina ct correptione Domini. Hinc asserit Augustinus: Quidquid lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigentis. Et Prosper : Leviter castigatus exhibet reverentiam castiganti, asperitate autem nimiæ increpationis offensus, neo increpationem, ncc salutem recipit; et cum rapuerit, id est aliquem violenter tractaverit, aut alicui sua subtraxerit, aliud apponet, id est majus damnum incurret. Taliter igitur studeamus delinquentem curarc in anima, ut non per iram, impatientiam, aut alio modo laedamus aut perimamus pr opria corda, cum dicat Salvator : Quid proficit homo si lucretur universum mundum, so autem ipsum perimat, et detrimentum sui faciat? n

Hue accedunt Septuaginta, qui vertunt id est *vir inalto tuentis, insanus, impatiens, mata cogitans ct machinatis, multa damna patietur, q. d.* Impatiens qui mala aliis vult et optat, eadem sibi creat, ademque tacite sibi vult ct optat. Lex enim talionis est, quod alteri feceris, mereris ut idem lihi flat. S» *autem vexaverit* vel *laserit, et animam suam addet, q. d.* Sin autem impatientia ejus in actum externum proruperit, aliosquc vel in fama, vel in opibus, vel in corpore lœserit, tunc sane graviora damna subibit; reddetur enim ei talio, ut oculum det pro ocnlo, dentem pro dente, animam, id est vitam suam, pro anima, id est vita quam alteri eripuit, ac proprie animam suam ob injuriam proximo illatam a terna» damnationi et morti obligat. Ita Auctor *Catena Gvæc r..:«* Mentis pravitas, inquit, perse minore pœna mulctatur; majori vero, si in opus externum exeat. » Et Chaldæus, vir iracundus, inquit, suscipiet pernam, id est, iracundi» suæ illico damna sentiet ; *et quando exaltatur, super onus suum addit,* ç. d. Si ira excrescat, et in noxam necemve alterius ruat, utique majoris supplicii onus ct debitum sibi concitat.

Hæc est generalis et adaequata hujus sententi» expositio, sub qua parlieulutiin ad varias impatienti» species par.tcr et damna descendero licet. Unde Beda eam explicat et appropriai, *pruno,* correplioni mananti ex animo impatienti ; secundo, furto et rapino». « Si enim duritia, inquit, contradicentis fratris quem erudirò empisti, provocatus ipse in impatientias vitium labaris, damnum profecto ture virtutis incurris; et cum illi durius forte increpando, spem promerendi» salutis agendæque pœnitentiæ quam habuerat, rapueris, rationem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto judici reddes, Patel litter» sensus, quia qui per impatientiam inopia», furto servit, aut rapinis, damnum suæ animæ facit ; et cum rem proximi tollit, etsi non homini pro hoc, certe æterno judici rationem reddere debet. Unde alia editio ita hunc versum transtulit : Male cogitans homo mullo damno affligitur; et si perniciosus fuerit, animam suam apponet : quia nimirum cum pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam invitus dabit. »

Accedit Lyranus : « Impatiens, inquit, sustinebit damnum, scilicet patientias quam perdit. Et cum rapuerit rem alienam ex impatientia, aliud apponet, scilicet damnum innocenti» cum damno patienti». » Quocirca illos tantum paupertatis damna experiri, qui paupertatem œgrc ferunt, docci S. Chrysoslomns, in epistola I *ad Corinth.* hom. 20 : «Propterca, inquit, pauperes sumus, quia paupertatem formidamus, etiamsi talenta habeamus innumerabilia. Non enim qui nihil habet est pauper, sed is qui horret paupertatem. Nam et in calamitatibus non eos deflemus, qui multa mala patiuntur, sed eos qui ferre nesciunt,» etc. Quin et Seneca, *epist.* 123 : « Paupertas, ait, nulli malum est nisi repugnanti. »

Moraliler, disce hic impatientiam sibi ipsi esse carnificem, sicut vico versa patientia malorum omnium sibi ipsi est medicina ct medicus. Patiens enim omnia leniter, patienter, et sæpe hilariter fert, ideoque ca vel parum vel nihil sentit ; at impatiens, sua impatientia se discrucians, omnium malorum sensum sibi auget ct duplicat. Rursum inimicitias, lites, rixas sibi accersit. Denique per injurias quas aliis inferi, reum se constituit, ut pecunia, libertate vel vita mulctelur, eo quod alios injuste iisdem mulctaverit. Sic ira et impatientia Simeonis et Levi vindicantium stuprum Dime sorori illatum, maxima damna attulit; nam omnes Sichimilas occidit, ac totam Jacobi familiam stirpemque Israel periculo excidii objecit. Unde Jacob moriens eis maledicens : ¶ Maledictus, inquit, furor eorum, quia pertinax; ct indignatio eorum, quia dura. » Sic ira et impatientia Saulis non ferentis Davidem sibi requari, se suamque familiam perdidit, dum perdere sategit Davidem.

E’-n» raraiû.

Memorabile et huic loco perappo-itum est Gxcmphitn, qiiodrecil.it Phœdrus libertus Augusti Cæsnris, lib. Ill *Fabul.* cap. xi.ix. Quidam, inquit, liberte* accusavit heram apud herum do adulterio, ut ntriusque hieres evaderet. Herus, ut scelus deprehenderet, finxit se foras proficisci ; at noctu festinus domum rediit : adit lectum in tenebris, virum in eo cubantem deprehendit, quem suspicans esso adulterum, ex impatientia pracipitanter confodit. At illato lumine videt esse filium suum : quarc pr® dolore impatiens eodem pugione seipsmn transverberat Uxor apud centumviros agitur reaviricidii ct filiicidii, quod tam virum quam filium occiderit. Augustus Cassar, rei veritate vestigata et perspecta, hanc tulit sententiam : « Libertus, qui omnis mali causa exstitit, det poenas: nam heram orbatam tam viro quam filio miserandam magis quatu damnandam censeo. » En pater impatiens impatienti® su® hæc damna retulit : primo, cœfiein filii; *secundo,* caulem sui ipsius ; *tertio,* uxoris orbitatem, calumniam et vit® periculum.

Præclarc S. Gregorius, III part. *Pastor,* admon. 10: «Audient, inquit, impatientes quod electis suis Veritas dicit : In patientia vestra possidebitis animas vestras. Sic enim conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam, ct anima possideat corpus. Jus vero animæ a corporis possessione repellitur, si non prius anima a ratione possideatur. Custodem igitur conditionis nostr® patientiam Dominus esse monstravit, quia in ipsa nos possidere nosmelipsos docuit. Quanta ergo sil impatienti® culpa cognoswmus, perquam et hoc ipsum amittimus possidere quod sumus.»

Vide de daiunis iræ el impatienti® S. Basiliuiu, hom. Dc ira; Cassianimi, lib. VIH De *Inslit. renani.* cap. i ; S. Nazianzenum in cairn. De *ira;* S. Chrysostomum, hom. 8 *in Haliti.,* et Senecam, lib. I *Dc Ira,* cap. H

Ver». IO.

?i>. Avd, consilium, et suscipe disciplinam, UT SIS sapiens in novissimi» tits. — Chaldæus, *in (ino tuo;* Syrus, *in semitis* luis; Symmachus, *audiens consilium suscipiet disciplinam;* Vatablus, *audi consilium, d castigationem amplectere, tanilemquc* sopies; Septuaginta, audi, *fili, disciplinam patris lui, ut sis sapiens in novissimis tuis.* Ad omnes enim, sed maxime ad juniores fiæc exhortatio pertinet, qu® apto versibus præcedcut. subnectitur : sicut enim ibi docuit parentes ut filios ipslmant ct castigent, sic hic monet filios ut castigationem hanc vehit paternam humili libcnlique animo suscipiant. Solet enim Salomon disciplinam tiliis et adolescentibus commendare, quia hæc ®tas, cum sil flexilis e| instar labui® ras®, disciplinai est capax, caque indiget, nu in vitia, ad qu® fervor juvenilis trahit, abripiatur.

Sensus ergo est, q. d. 0 juvenis, ijudi et sequere consilia et monita patrum ct seniorum, idque non semel, sed assidue et continuo ; sio enim magnam colliges sapientiam et vir in senecta plane sis sapiens et virtute præditns. Sicut enim flumen, v. g. Rhenus in Alpibus, ubi nascitur, est exiguus, sed sensim progrediens illabentibus in eum rivulis augetur, ut tandem plenus ingensque fiat fluvius : sic prorsus puer exiguum habet sapientiae, sed audiens et discens sensim colligit sapienti® cumulum, ut in senecta illam habeat perfectam, adeo ut et in alios eam derivare, cosque sapiente* efficere possit, fnde illud Hesiodi : « Della sunt juvenum, opera virorum, consilia senum. » Sapientia ergo senes decet, primo, quia ipsa senectutis est decus; *secundo,* quia senium est finis vite hominis: a fine autem bono pendet bona mors, salus et felicitas -eterna; in senio ergo quemque sapere convenit; *tertio,* quia senum est juvenes docere prudentiam et virtutem tam verbo quam exemplo. Inde illud : ◊ Corona senum mulla peritia, » *Ecdi.* cap. xxv, 8. Vide Ibi dicta.

21. MULTJS COGITATIONES 15 CORDE VIBI ; VOLUNTAS Vtr* SI. ai tejí Domini per manebit . — Aben-Ezra et Baynus hunc versum nectunt praecedenti, quasi ejus det causam, 7. d. Suscipe, o fili, disciplinam Dei et patris tui, ac ne declines post cogitationes el desideria cordis tui, quia cum multis cogitationibus humana mens scateat, nulla tamen prater Dei consilium consistere potest. R. Levi vero hunc versum absolute accipit, referique tara ad beneficia quam ad supplicia, quæ Deus pro peccatis irrogat, q. d. Fieri nequii ut cogitationibus ct consiliis luis frustreris cogitationes et consilia Dei, quibus libi aliisque benefacere vel malefacere cogitat çt destinat. Si ergo peccasti, noli sequi cogitationes tuas, ut media invenias quibus judicium Dei et meritas pomas evadas; sedad Deum pceuitens recurre, veniamque posce, et ejus gratiam concilia. Quidquid enim aliud cogitaris et machinatus fueris, frustrancum experieris. Deus enim mille scit modos ct vias illud evertendi, ac stabiliendi beneficium vel supplicium, quod tibi irrogare decrevit, vultque hoc suum decretum permanere, et in exeeutionem deduci.

Denique generalis hæc gnomo generatilo significat cogitationes et consilia hominum esse varia, incerta et evanida; Dei vero esse una, certa et stabilia. Per cogitatio/ies enim accipe consilia, volilionesel decreta. Ende pro *colunias* hebralceest HaP *étui,* grace fcj'M. , id est consilium. Opponit enim consilia et providentiam hominum consiliis et providenliæ Uçi, quod illa sil incerta et instabilis, hæc certa el sibilis, juxta illud Sapienti® lx, 1i : « Cogitationes mortalium timidæ, et incerte providenliæ mHra. »,

Dicit id Salomon hqç fino el fructu : *Primo,* ut doceat nos non confidere nostris cogitationibus et consiliis, sedeas substraeré comites et providenti® Dei; sic enim ermd stabiles et efficaces, atque ad optatum fineip rem deducent. Unde Tobijs inoriens hoc eopsiliiuu dedit lilio, cap. tv, vers. 20 : « Omni tempore benedic Deum; et peta

Homo

n¡ cûj *ih“-

ab eo ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant. » *Secundo,* ut doceat nos nostra desideria conformare voluntati Dei : sic enim prudentia erunt æquc ac sancta. *Tertio,* ut doceat nos orare Deum, ut consiliis suis nostra dirigat, nobisque inspiret ea quæ ipsi placita, vel ab ipso sancita et decreta sunt. Si enim nostris liventis nitamur, quæ s®pe Dei consiliis et volutati contraria sunt, incassum laborabimus. Dei enim voluntas ct providentia omnia nostra consilia elidet et dissipabit instar fumi, uti dissipavit consilia fratrum Joseph ; fecit enim ut eum vendendo facerent principem / Egypti et Pharaonis, qui volens perdere infantes Hebræorum, magis eos n llplicavit, *Eiod.* i. Sin autem Dei providential nostra consilia committamus, ipse ea diriget, et ad felicem exitum perducet, juxta illud quod de sapientia dicitur, *Sopient,* vi, 17 : « Quoniam dignos scipsa circuit quærens, et in viis ostendit se illis hilariter, et iu omni providentia occurrit illis. »

njiio i Ratio a priori est : *Prima,* quod cogitationes, consiliaet providenti® hominum sint inultas, ideonu,‘ que varile, instabiles, inceri®. Homo enim cum parum futura penetret et provideat, dum iis consulere vult, multa cogitat consilia, quibus mens ejus in varia distrahitur, ut nesciat quid elicere et capessere debeat. Unde quod ei initio placuit, mox displicet; quod elegit, mox refutat : bine quia toties mutat, nutant labantque ejus consilia, ac siepe dicit quod deterius, inutilius et inefficacius est, vel futurum est. Deus autem sibi constat ; nam unum capit consilium optimum et sapientissimum, illudquesua providentia ct decreto sancit stabilitque, ut immobile sit, ideoque futurum efficax. Ita Auctor *Cáteme Graecor. :* « Hominis, inquit, animus instabilis et mutabilis est; Dei vero mens et sententia stabilis et immutabilis. »

Secuela. *Secunda,* quod consilia ad res futuras provide ct sapienter disponendas pendeant a multis causis secundis, quæ contingentes sunt, ideoque homini incerile, quia in se mutabiles : quo fit ut, dum homo iis innititur, iis deficientibus pariter deficiat, omniaque ejus consilia corruant et evanescant. Deus vero, cum sua providentia omnia contingentia dirigat ct disponat, facit ut certo eveniat id quod ipse voluit et decrevit; quare idipsum reipsa fieri necessum est.

Tfrt *Tertia,* quod voluntas hominis sit imbecilla, nec rebus causisque a se cogitatis efficaciam dare possit; hanc autem dare valet Deus. Quare cum Deus absoluta voluntate aliquid vult, idipsum fiat necesse est, nec ullus daemonum vel hominum id impedire valet, quia ejus voluntas est omnipotens æquc ac sapientissima, ac proinde omnia hominum ac daemonum consilia sibi contraria dissipare potest, ct mille rationes facile rem conficiendi advinvenire et depromere. Hoc est quod ait David (quo hic alludit Salomon, ulpole filius ejus) : « Consilium Domini in ætcriium manet, cogitationes cordis ejus in generatione et generationem, » *Psalm.* XXXII, 11.

Igitur in rebus omnibus, priesertim incertis, dubiis et perplexis, non tamen a ratione nostra, quam a Dei mente pendere et consilium petera debemus, ac dicere cum Josaphal rege in arctis posito, et pene a Moabitis perdito : « In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. » Quo enim majora sunt pericula, eo majora Deus suggerit auxilia; quo remotior est homo, eo vicinior est Deus, si invocetur; quo longius abest creaturarum subsidium, eo præsentius est divinum, uti patet ex promissis S. Scripturae, et ex ipsa fidelium experientia. Quisque enim idipsum reipsa in se siepe expertus est, experitur et experietur. Hoc est quod cap. sequenti, vers. 24, ait Salomon : « A Domino diriguntur gressus viri; quis autem hominum intelligere potest viam suam ? »

22. Homo indigens misericors est ; et melior est Ven.» PACPEii, quam vm mendax. — Hebræa ad verbum habent, *desiderium hominis misericordia: ejus; ct bonus pauper pree viro mendacii.* Sic et Chaldreus et Syrus, qui addit, *quam vir dives qui mentitur.* Unde *primo,* ex Hebræo sic explicat R. Salomon, quasi dicat : Misericordia et pietas in primis efficit ut vir misericors sit in hominum desideriis; unde pauper præstantior est mendace, qui montes aureos pollicetur, et nihil præstat.

Secundo, Aben-Ezra, q. d. Desiderat homo misericordiam exercere in miseros, qui illa indigent, quia virum maxime decet pietas et misericordia: hinc præstat pauper mendaci se misericordem ct beneficum ostentanti, sed fallenti spem. I

Tertio, R. Levi prorsus contrarie vertit. Nam per non *chcsed,* id est misericordia, accipit probrum et vituperium (sic enim *chesed* pro probro accipitur *Levit.* xx,15, ct alibi per antiphrasim); unde vertit, *cupiditas hominis est probrum,* id est viliosa et probrosa, cum cuncta humani cordis cogitatio et cupiditas ab ipsis incunabulis prona ct intenta sit ad malum, *Genes,* vi, 5. Quamobrem illkis cupido et vola nihil aliud spectant, quam res carnis et materi® sordibus constantes, in qua cum mutis ct brutis animantibus convenit. Atque ideo pauper, qui cupiditatem suam explere nequit, præstat mendaci, qui rebus hisce vanis et mendacibus fruitur, ct ad satietatem, imo nauseam, sese oblectat et ingurgitat.

Quarto, Tigurina vertit, *volupe sit homini benefacere; melior est vir pauper homine negante,* qui negat pauperi eleemosynam. 1

Quinto, Vatablus, *desiderium hominis est* (vel esse debet) *gratia ejus* (scilicet Dei, qui priecessit vers, præced.), *et præstantior est pauper homme mendace,* id est hypocrita, qui sibi aliquid IribuiL

Srr/o, Baynus, g. *d.* Homo naturaliter desiderai audiri misericors, et habere nomen laudemque liberalis et benefici, adeo ut etiam avari subinde benefici sint, ut beneficentiam suam ostenUnt; sed praestat pauperem esse nihil aliis donantem, quam divitem misericordiam per ostentationem simulantem.

Septimo, Cajetanus pronomen *ejus* referens ad Deum, qui præcessit vers. **Si,** sic vertit et explicat , *desiderium hominis est misericordia ejus,* id est primum et summum hominis desiderium est, Deum misericordem experiri. Idem aptius *ejus* refert ad hominem, g. *d.* Hominis desiderium, appetitus et propensio natura sua fertur ad miserendum et succurrendum miseris. Hebræum enim HIÑA /aava significat desiderium avidum : radix enim niN *ava* ¡dem est quod Latinum *aveo,* id est avide cupio.

Octavo, magis connexe Jansenius, *q. d.* Desiderant homines ut possint esse benefici et liberales in egenos, prœtexunt id suo desiderio ct avariti®, asserentes se desiderare divitias ob beneficentiam et misericordiam egenis exhibendam. Àt melior est vir pauper, qui sua sorte contentus vivit, quam is qui mendaciter suo ad conquirendas divitias desiderio prœtexit opera beneficenti®. Vel sic : Omnes quidem homines ex natura desiderant esse benefici; præstat tamen pauperem esse, et beneficum esse non posse, quam mendaciter de beneficentia gloriari, et suam, quam quis non exercuit beneficentiam prædicare.

Nono, Septuaginta Hebræum *taava,* id est desiderium, vertunt, xapwo;, id est *fructus (fructus* enim est desiderium, id est res desiderata ct summe optata agricolo; et laboranti) *viro est misericordia ejus; melior est autem pauper justus quam mendax dives.* Jam per fructum Auctor *Catena Græc.* accipit meritum et mercedem; unde vertit, magnus *proventus est homini eleemosyna,* vel *misericordia,* quasi dicat : Ingens census et redditus est eleemosyna : quia ingentem affert mercedem ct compensationem a Deo. Eleemosyna ergo est praedium quovis agro feracius. Alii *fructum* accipiunt pro effectu ct proprietate, quæ ex hominis natura ct indole prodit et resultat, *q. d.* Sicut ex arbore vel semine prodit et producitur fructus, v. gr. pomum : sic ex hominis natura et indole prodit humanitas, beneficentia ct misericordia. Homini enim congenita est humanitas, ut homo non sit qui humanus non oit ct misericors, sed inhumanus, crudelis ac barbarus. Unde S. Chrysostomus, hotnil. 54 *in Matth. :* « Non voluntati, inquit, solum ct arbitrio humanitatem et misericordiam Deus commisit, verum etiam ejus non parvas partes naturæ ipsi insevit; qui hanc non habet, a natura hominis decidet. » Unde Job xxxi, 18 : « Ab infantia mea, inquit, crevit mecum miseratio, ct de utero matris meœ egressa est mecum (1). v

(1) *Desiderium* si paodveseu objective capitur, emerget

Ubi nota : Humanitas et commiseratio naturalis a natura insita est homini, ut videns hominem sibi congenerem miserum naturaliter ei condo* lc.it et misereatur: at misericordia supernaturalis, qua quis compatitur homini, non tantum ut creatur®, sed ut homini elevato ad statum supernaturalem, scilicet ut capaci grati® et destinato ad gloriam sempiternam, præsertim si compatiatur, ex chántate et amore Dei, cujus proximus miser est imago; hæc, inquam, misericordia supernaturaliter inseritur homini, sed apte et accommodate ad ejus naturam, quæ. ut dixi, propensa est ad humanitatem ct miscncordam. Unde sicut ramus piri unius ramo piri alterius sibi congeneris inoculatur et inseritur, atque per hanc insertionem fit melior ct feracior, pluresque et -meliores fructus profert, ut docent agricolæ, et constat experientia : sic pariter cum per Dei gratiam, perque merita et exempla Christi inseritur naturæ nostræ misericordia supernaturalis, tunc utique majores et præslanliores beneficentiae dat fructus et opera.

Hæc de lectione Hebræa et Græca. Jam dubium est qua ratione noster Latinus Interpres pro *taava,* id est *desiderium,* verterit *egestas,* nimirum : « Egestas hominis est misericordia ejus, » id est, ut ipse explicat : « Homo indigens misericors est. »

Respondeo, quia Ilcbræi egentem et pauperem vocant jvnx *ebion,* id est desiderantem, eo quod pauper omnibus egens omnia desideret, ut suam egestatem levet. Pauper ergo est *ebion,* id est multivolus (ladix enim H3X *aba* significat velle, cupere, desiderare), desiderans et desiderius, ac quasi ipsum desiderium : quia lotus ex desideriis conflatus videtur. Hinc et desiderare subinde idem est quod deficere et deesse, ut cum dicimus in familia desiderari supellectilem, proles, ancillas, etc., id est deesse. Unde liæreticus ille priscus vocari voluit *Ebion,* id est pauper, quod volens libensque esset pauper effectus, testons se fuisse unum ex illis qui pretium rerum suarum posuissent ad pedes Apostolorum, uti testotur Eusebius, lib. Ill *Histor.* cap. xxi. Verum S. Ignatius, epist. *ad Philadeph.,* opposite ludens idipsum in cum retorquet, asseritque cum vere ebionem, id est pauperem , vocari, eo quod pauperrime sentiret de Christo, spolians eum divinitate, dicensque eum merum esse hominem. Hic, inquit, vere est ebion, id est iuops mentis, et pauper sensu potius quam censu.

Ebirn, u **

Hinc moralilcr disce avarum, licet divitem,

sensus concinnus, scilicet hic : *Desiderium hominis,* id est, quod hominem fácil desideratum, amatum, omnibusque acceptum, est *beneficentia ejus. Vir mendax* hic est dives qui benefacturum se falso pollicetur. Nou male Maurer HlNfl *desiderium* accipit ul *Gen. sui,* i6, ver. litquo *decus.* Vulgatus interpres *desiderium hominis* cep*t pro *indigente,* quia quxs eorum lautum, quibus caret, desiderio tenetur.

vere tamen pauperem esse, quia quoplura habet, eo phira desiderat; suis vero contentum, esto pauper sit, vere esse divitem. Porro homorindigens est misericors, quia, ut ait Lyranus : « Experientia miseri® su® movet eum ad miserendum aliis in affectu, licet non valeat in effectu, » juxta illud Didonis apud Virgilium, lib. IV *Æncid.:*

Noti ignita mili, miseris succurrere disçp.

Nullus enim ita sentit miseriam alienam, atque is qui eamdem in se expertus est. Hac de causa Christus incarnatus est, ut hominum misereri disceret: « Debuit enim per omnia fratribus similari ut misericors tlcret, ® ait Apostolus, 77<^r. n, 17. Eadem de causa Deus permisit S. Petrum labi in roccatum abnegationis Christi, et S. Paulum in leccatimi persecutionis fidelium, ut pmnitentds discerent compati peccatoribus et pœnitentibns. Quin et Aristoteles in Politic, ait : «Senes proni sunt ad compatiendum, quia pluribus indigent, similiter ct femin®. » Indigens igitur miseretur affeçtu, quin ct effectu si potest; dat enim parva qu® habet liberali animo ct affectu, cum non potest magna. Significat ergo, inquit Jansenius, nostra litiera, hominem indigentem ut plurimum magis esse misericordem, quam sil dives, ut qui per experientiam novit quam gravis sit miseria et indigentia, ideoque virum pauperem presfare divili mendaci, qui ne benefaciat, mentitur so non habere quod tribuat. Ille enim, quanquam non possit, cupit benefacere; hic vero, cum possit, uon vult. Aut significatur indigentiam hoc boni conferre homini, ut mlsericpr? sil erga alios miseros^ atque inter duo mala, nempe paupertatem cl mendacium, minus malum esse paupertatem, quanquam illam valde fugiant homines, el pro exfremo malo ducant. Juxta priorem intclligcntiuu significatur paupertatem duo bona conferre homini, nempe voluntatem benefaciendi, et pr.Bservafionem a peccato mendacii. Vere enim potp4 dicere non posse benefaçcre. líic énim verum est ijlud Apostoli : « Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta ‹ sl, non secundum id quod non habet,» ll Cor. vm, 12. Vide ibi dicta.

Mystice Bpda hæc refert ad egestatem et paupertatem mentis : a Indigentem, inqilif, fligit fiuwiltm qqj çe perpetuis ^onis egere siifc cessa* tipue regolili talis namque iit ijiiseríjéprdíam consequatur a Domino, nunquam proximo misereri recusat Jkquo clsub;-qm ntei .umcçül : Et melior est pauper quam vir mendax. Melior est liamque humilis corde, qui pihil fidit suis operibus, quam qui su pre excellentia vii lutum viri nomine dignuni dttCéns, fallitur nescius quod, dum gloriam Dei In se transfert, superbiendo perdit bona que gessit. »

Porro Lyranus legit; u Melior est pauper justus quam vir mend ix.» sicque explicat, *q ‹l.* Melior rd pauper, qui non decimal u verilato juslili®, quam vir potens, qui ab ea declinat por mendacia. Verum -ré justus non est in Hebreo et Latinis Romanis; est tamen in Greco, ac ibi per justum commodius accipies misericordem, de quo sermo precedi!, *ff. ‹l.* « Eructus viri est misericordia ejus;* quare melior esi pauper justus, id est misericors, qui miseretur affectu, quin ct effectu dans pauca qu® habet, quam vir *mendax,* puta dives vel simulans se divitem, qui mendaciter multa promittit, cum parva presici.

23. Timor Domini ad vitam : et in plenitudine commorabitur absque visitatione pessima. — **Hebraice,** *timor Domini ad vitas;* et *satur pernoctabit, non visitabitur a malo;* Chaldtnus, *timor Domini ad vitam; et qui satiabitur ab co, pernoctabit, nec visitabitur a malo.* De versione Septuaginta dicam inferius. R. Levi sic explicat, *q.* d. Dei timor instituit ad vitam nullis terminis circumscriptam ; quocirca qui Deum veretnr, satietate perfusus durabit, neque unquam esurie premetur, nec corporis cupiditatibus æstuabit, nec in memoriam ejus aliquid mali revocabitur, quod cogitationem abripiat, cum a divino timore coerceatur, ne turpia exoptet. Vatablus, timor *Domini affert vitam, exsaturat, et sic commorari facit, ut nullum malum ingruat.* Lyranus et Dionysius sic exponunt, *q. d.* Timor Dei filialis, qui ex amore Dei cavet offensam, ducit ad vitam beatam; et *in plenitudine,* scilicet beatitudini, *commorabitur* (in perpetuum) *absque visitatione pessimi* (sic enim ipsi legunt pro pessima), scilicet cacodremonis, cui ad Beatos nullus patet accessus. Alludere enim videtur Salomon ad illud Davidis patris sui, *Psalm.* cx : «Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam cum, quoniam cognovit nomen meum, n Verra».

Per *vitám* intelligo vigorem, sanitatem, longævitatcm. Nam, ut ait Poeta : «Non est vivere, sed valere vita. » Vera ergo vita est'vegeta, sana, longieva : qu® enim misera est, infirma ct caduca, mops polius est quam vita, ut ait S. Gregorius. Per *plenitudinem* accipe saturitatem, ut habent Uciÿæà : yenter enim satur cibo plenus est; saturitas ergo est stomachi plenitudo.

Commendat timorefn Di i a qiiatiiòr eximiis ejus dotibus cl fructibus. *Primus* c>t vita, id est vigor ct samias; sçà/nlus, sat suaVis soiuii^scT quies; *yuàrtUS.* libèrallo ab omni trillo. Est prO'Opopœia. Timór eriím Del lile comparatur iiohæ valídíeqúe cohqdcxióni hominis validi et robusti. Sicut çnîm homo bon.'ò' firm eque coïnplcxioùb vitam hábi l vectam et Stomachum rob .-I un, ni ytiòs|ibcl ' 'I»'" natm " ' n ruos Itpeojnedat pi çpncnqifat, iisqne ko saturet. JIjule iìl ut ex çibis bonis Tiene coflcoclís suaves vapores ct halitus de stomacho In caput ascendant, cerebninique inhalent, itaque ei suhvcin et iimœnum soporem concilient : quo fit ut nullos malignos, biliosus vel melancholicos vapores in caput Qnuncr i» ».

admittat, qui ei tristia phantasmata et spectra représentent, ac. bilem vel tristitiam ct pavorem injiciant: sic pariter timor Dei est optima hominis interioris mcnlisque complexio, quæ ci spiritus vigorem, sanitatem fit robur conciliat, ac, stomachum bonum, pnta bonam conscientiam (hæc enim est unimæ stomachus : nam, ut ait S. Augustinus, tract. 32 pi Joan. : «Venter interioris hominis est conscientia cordis,»), quæ legis divinæ dictamina, Deique inspirationes Sanctorum hortamenta ct exempla, etc., velút coelestes animæ cibos, summe appetit, comedit et digerit, iisque se exsaturat. Unde iit ut anima eorum ruminatione vclut halitibus quibusdam divinis imbuta, placide in Deo rebusque divinis conquiescat, et quasi indormiat, dicens cum Psalte, *Psal.* ni : « tn pace in idipsum dormiam ct requiescam.» Hæc quies miram ei Irclitiam omnis mœroris et trislitiæ malique expertem parit ct producit.

Prinus tu vita. *Primo* ergo, timor Dei affert vitam, imo vitas, pU|a tcnipora)cm ct spiritualem, præsentem et aeternam, paluræ, graliæ et gloriae, juxta illud *Eccli.* i, 12 : «Timor Domini delectabit cor, ct dabit laetitiam et gaudium ct longitudinem dierum.» Capsas ibidem assignavi.

Sccnn-*tnriuj*" *Secundo,* limor Dei affert saturitatem : solus cn*m Deus, utpote infinitus, et bonum immensum, potest animam animæque immensam capacitatem implere et saturare. Timor ergo, id est amor Dei, quia Deum Dciquc gratiam <ecum adducit, saturat mentem ; cum timor ct amor mundi cam siliquis porcorum, puta bonis exilibus et caducis, scilicet auro, argento, vino dcliciisquc, ct pompis sæculi pascens, saturare nequeat, sed jejunam, aridam cl famelicam relinquat. Rursum timor Dei saturat corpus ct ventrem, quia qui timet amatque Deum, paucis contentus, terrena non admodum concupiscit, satur, dum habet necessaria, ita ut dicat cum S. Paulo : « Habeo autem omnia cl abundo, » *Philip,* iv, 18. Et vero, cmn omnium auctorem secum habeat, cujus rei famem sustinere possit?

Tertiu», ,u' ' *Tertio,* saturitas hæc jqcnli quietem ct mirum tranquillitatis somnum inhalat ct irrorat, ut inter omnes mundi varietates el turbines semper sibi similis, quieta, placita el immota consistat, juxta illud cap. mi, 21 : «Non contristabit justum, quidquid ei acciderit. »

U'urtu», Ou'Û *Quarto,* hæc quies expellit omnem tristitiam omncqno malum, ac perenne gaudium mentisquo jubilum excitat, ut tam in adversis quam prosperis Deo gratias agat, exsultet, el dicat cmn Psalle: «Benedicam Dominum pj omni tempore; scippar laus ejus in ore meo, » *Psalm.* x,xxm. lime non metuit dæmonum hominmnque terriculamenta, illusiones et phantasmata, scrupulos et lentaliones; sed cum S. Antonio illa fidi t, illisquc insultat, dicendo : « Dominus illuminatio mea, et salus mea: quem timebo? Dominus protector vit e nw : a quo trepidabo?» *Psalm,* xxvi, i. Quare etsi pro justitia, vel conditione hujus mortalitatis quid patiatur, non dolet, sed gaudet, dicitque illud Apostoli : « Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui sccundnm propositum vocati sunt sancti, » *Ilom.* vm. Quare malum omne ipsi vertitur in bonum.

Ratio a priori ergo hujus sententiae est, quod fatto timens Deum eum habeat hypera«pisten, qui illi i*TM*' omne bonum accersat, et omne malum avertat, imo scuto suæ providenti® et omnipotenti® propulset. Quis ergo ei noceat? quid ipse timeat? «Si Deus pro nobis, quis contra nos? » *Poni.* vm, .31. Hoc est quod orando profitetur, poslulatque Ecclesia in collecta Dominic® infra octavam Corporis Christi, dicens: «Sancti nominis tui, Domine, timorem pariter ct amorem fac nos habere perpetuum, quia nunquam tua gubernatione destituis, quos in soliditate tu® dilectionis instituis.»

Porro Septuaginta vertunt, *timor Domini ad vitam;* îçcCî;, id est *carens timore vero morabitur in locis ubi non est scientia;* Scholiasles, *errans et satur pernoctabit sine visitatione mala.* Videntur ergo Septuaginta contrariad Vulgat® versioni, *q. d.* Pius, qui habet timorem Dei, perveniet ad vitam; impius vero qui caret timore Dei, cupiditate ct vitiis suis velut ebrius, oberrabit, et in obvia quæque impinget proruetque, ac sine metu intrepide in omnia scelera, indeque in gehennam praecipitem se dabit. Pius tendit ad vitam in cadis perennem, impius vero ad mortem in gehenna perpetuam, ubi nulla est Dei verique scientia. Ita Auctor *Catena Graecorum.*

Verum hic sensus adversatur Hebraeo, Chaldæo et Latin® Vulgat®; quocirca cum non intendisse Septuaginta interpretes, dum llebræa in Græcum verterunt, certum videtur. Igitur ri áoofícc non notat impium timore Dei vacuum, sed ipsum timorem Dei, *q. d.* ç&Cot Kjjívj fçt ísifix, id est, ti- 4'-&;IM mor Dei caret timore, impavidus est et intrepidos, ut vertunt Complutenses. Est hoc timoris paradoxum. Timor cnim Dei omnem aliarum rerum terribilium metum excludit, sicut metus mortis ct gehennae omnem alium metum extundit, ct sicut lux solis obscurat lucem stellarum, juxta illud Christi : «Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidue; sed potius timete cum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam,» *Matth.* x. 28. Vis ergo nihil timere? Time Deum. Timor enim Dei omnem alium timorem expellit. Undo *Eecli.cap.* XXXIV : « Qui tim-1 Dominum, inquit, nihil trepidabit, cl non pavebit; quon am ipse est spes ejus. » Vide ibi dicta. Hunc esse sensum patet ex llebra'o. Chnld.ro, Vulgata et cætcris interpretibus.

2i AÿSGOXDIT PIGFR MAXIM SVAJI SIP ASCELLA, XEC ad os si i)i applicat eam. — ITo *asedia* hebraico est nn*7y *tsaUackat,* id est *lebes,* vel olla; alii. *frixorium, vel patina.* Unde Tigurina vertit, *piqi r manum suam in patinam inserit, nec t am mi os suum retrahit: R.* Safon / /ı‹ •‹M , *cum is ab*

igne removetur, supponit manus, ut co se calefaciat ; Abcn-Ezra : « Deses desidet, perinde ac si in vase manus haberet absconditas ct sepultas; quare, cum ob inertiam nihil inveniat quod comedat, manum ad os applicare non poterit; n Lyranus : « Piger sub caldaria abscondit manum suam, id est, tempore frigido interrumpit comestionem propior manuum calefactionem ; » Cajetanus : « Piger mittit manum in ollam calentem, atque ejus calore dclinitus non vult eam extrahere, et ad os applicare; » R. Levi : « Inerii idem contingit ac si manus exigu® lanci inclusisset, ex qua illas ægre abstrahere posset; pra desidia enim manibus sopitis ligatisque videtur, ita ut nullum o* us præstet; licetquo alimenta desint, ut ideo oporteat aliqua arte necessaria ad vitam transigendam lucrari, manibus tamen suis imperare nequit, ut aliquid elaborent, quo vitam conservet, quod insinuant illa: Nec ad os suum applicat,» etc. (1).

Alius vertit, *condit piger manum suam in frixorium, ct hanc piget referre ad os suum, q.* d. Citius patitur piger corrumpi in caldaria cibum, quam ut statim in os ingerat, quod nimirum quæ friguntur et torrentur, stalim incalescant, et, nisi illico excipiantur, adustione dispereant. Noster vertit, *sub ascella :* hanc enim metaphorice significat llebraum *tsallachat,* quia ascella vel axilla, nipote concava et profunda, speciem habet lebetis vel ollæ. Unde Baynus, Pagninuset alii, quin ctSeptuaginta ac Syrus vertunt, *in sinu;* sub axilla enim quasi in sinu pigri-ct frigidi recondunt manus, ut calefiant et torpeant. Graphice ergo depingit pigritiae habitum et gestum. Sic enim pigros videmus complicatis sub anxilla manibus desides et inertes sedere, ut præ inertia, torpore et frigore vix manum ex sinu extrahere, ctad os admovere sustineant.

Dicitur ascella vel axilla diminutive quasi parva ala, sicut maxilla a mala, paxillus a palus ; nam brachia sunt homini quod alæ avi. Ita Priscianus. Melius alii alam ab axilla per detractionem littera media* derivant. Ita Cicero in *Orat.:* o Quomodo enim, inquit, vester axilla Ala factus est, nisi fuga littera vastioris? quam litteram etiam e maxillis, e taxillis, et vexillo, ct paxillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit. »

Igitur *primo,* significatur et culpatur hic extrema pigrorum ignavia, qua torpere malunt quam manducare. Est hyperbole. Vix enim invenitur adeo piger, qui esuriens manum ori, ut cibum ingerat, non applicet, ut famem depellat, et stomachum latrantem saturet. Sunt tamen nonnulli adeo torpidi et frigidi, inquit Baynus et Jansenius, qui malunt torpere quam comedere; frigus enim et torpor famem hebetant et sedant, ut vel nullam vel exiguam sentiant. His ergo molestum est vel cibum capere , vel faciem lavare, aut caput pectere, vel tantillo tempore calore quem in sinu quænint, aut olii suavitate carcre. Sumina, significatur tantam nonnullorum esse pigritiam, ut et quæ facillima sunt factu, et necessaria corpori vel animo detrectent et recusent. Hunc esse sensum palet ex cap. xxvi, 15, ubi hæo sententia repetitur et explicatur : « Abscondit, inquit, piger manum sub ascella sua, et laborat, si ad os suum eam converterit. »

Secundo, significatur pigrum manibus otiosis desidere, nec velle laborare, ut cibum comparet : quare non habere quod comedat et ori applicet. Unde Vatablus ex llebræo sic ad verbum vertit, *abscondit piger manum in sinu suo, etiam ad os suum non adducet illam, q, d.* Nihil habebit quod in os ingerat. Et sic exponi potest Vulgata versio: Nec ad os suum applicat illam, *q. d.* Nec ad comparandum ori suo victum applicat illam.

Hac de causa Hicroglyphici pingunt acediain quasi anum deformem, male vestitam, sedentem capite innixam in manum sinistram quæ cubito incumbit genibus, a dextera tenet funem, sinistra torpedinem vel testudinem domiportam, cum hoc lemmate : « Torpet iners; » anum, quia senes sunt segnes; male vestitam, quia « pigritia est nutrix egestatis, » ait Seneca, lib. *Dcltenef.;* sedentem, quia facit desides. Unde S. Bernardus acedos stimulans : a 0 homo, inquit, impudens! millia millium ministrant ei, et decies millies centena millia assistunt ei, ct tu sedere præsumis? » Capite devexo et declivi, quia « per torporem vires ct ingenium defluunt, » ait Isidoros, lib. II *Soliloquiorum.* Tehet funem, quia ligat homines, facitque inhabiles ad operandum. Gestat torpedinem pisciculum, quia hic remoratur sistilque naves in medio cursu : undo et remora dicitur. Testudo in incessu tardissima est, uti ct accdus. ItaCæsar de Ripa, in *Iconologia,* pag. 8. 1

Porro Septuaginta addunt to *injuste,* sicque vertunt, *qui manus in sinu suo injuste abscondit, neque ori suo applicabit eas;* quod Auctor *Catcnæ* Græcorum ex variis varie explicat : « Qui, inquit, manum in sinu suo abdit injuste, hoc est, aliena rapit ct occultat, nunquam abundabit, quia cum ea semper sterilitate ct rerum penuria conflictabitur, ut illud quoque, quod ori suo applicet, hoc est comedat, ei defulurum sit. » Alius : « Qui virtutes in actione positas hausit, neque illas tamen in opus deducit, is vero germanoque alimento scipsum privat. » Didymus : a Qui improbe vivit, manusque contra animam injuste abscondit, neque terram suam excolit, quo tandem modo panibus ille impleri quandoque poterit? siquidem virtutes circa actiones occupat® manuum rationem obtinent, ut quo* panem illum ori uus-

(1) *Tiallachat* non dubium significare *parapsidem* seu *patinam,* qua cibus apponitur. Manum quidem ad escam capiendam in ea altius immergit piger esuriens, sed triet ipsam cibo repletam ori «uo admovere. Cæterum notum est, Orientales in capiendis cibis nec fuscinis, uxculiriSj nec cochlearibus, sed solis manibus uti.

tro adfrant, qui de coalo descendit. Non pob*-rit proinde talis, quod sit piger ct ignavus, ullum omnino frugi actionis initium comparare. » Alius : « Qui bei voluntatem novit, neque illam tamen facit, ætern.s bonis nunquam potietur, ut qui manus in sinu suo turpiter abdiderit; quamobrem qui nibil operis præstat, nihil quoque habebit quod in os ingerat. Adverte autem ut ridiculo schemate ignavi hic ingenium exprimat, nempe per manus in sinu abditas, d

Pressius, concinnius et profundius noster Salazar, *q. d.* Qui vi et injuria alienas pecunias auferunt, ori suo nequaquam eas admovent, quia citius quam illas in usus proprios convertere possint, ipsis peribunt; ita enim experientia duce novimus ablatas furto pecunias male dilabi et perire solitas. Alia etiam accommodatior expositio est : « Qui abscondit manus suas in sinu injuste, » id est, qui pecunias ex avaritia celat, manus contrahens, atque in sinum immergens contra jus fasque ; a neque ori suo admovebit illas, » is profecto neque illas in usus proprios expendere audebit : ita enim fert avarorum ingenium, ut non modo pecunias suas aliis non impendunt, sed nequo eisdem ipsi victitare ausmt ; avaritia enim, quæ largitiones in pauperes vel amicos inhibet, sumptus etiam ad proprias utilitates spectantes, sordidissime vetat. Hæc juxta Septuaginta.

Mystico et tropologice, S. Gregorius, lib. XII *Moralium,* cap. X : « Pigro,inquit, labor est manum suam ad os porrigere ; quia desidiosus quisquí prædicalor nec hoc vult operari quod dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci suæ opere concordare. » Quæ verba hic transcripsit Beda. Præclare S. Bernardus, serra. 63 *in Cantica,* pi-
Torporii 8riliœ effectus et damna enumerans ; « Hoe frigus, inquit, si semel animum pervaserit, subit
Kbema. quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor tingitur virium, horror austeritatis intenditur, limor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vit®, sopitur ratio, spiritus exstinguitur, defervescit novilius fervor, ingravescit lepor fastidiosus, refrigescit fraterna chantas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura ? Dissimulatur lex, abdicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur limor Domini. Dantur postremo impudenti® manus : præsumilur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, ille plenus ignominia et confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cœlo in cœnum, de claustro iusæculum, de paradiso in infernum. »

Ten Î5. 25. PESTILENTE FLAGELLATO STULTUS 8APIENTIOR (Septuaginta, id est *astutior)* er it : si AUTEM CORRIPUERIS SAPIENTEM, INTELLIGET DISCIPLINAM. — Septuaginta, si *autem corripueris virum prudentem, cogitabit sensum;* Hebraice, *derisorem ri quis percusserit, simplex astutus efficitur: ct si increpueris intelligent-m, intcllig ' scientiam* (I); Chaldæus, *percute illusorem, et insipiens astu'ior* (cautior) /îet : *et corripe prudentem, ut intelbgat scientiam;* Syrus, *stultus, quando flagellatur, prudens cavet.*

« Pestilentes » ergo hic et alibi vocantur derisores et illusores, qui omnia sacra et sancta rident, et in jocum ludumque vertunt, imo traducunt et subsannant; hi enim sunt summe noxii et pestilentes. Hi proinde pene sunt incurabiles, nec verbis, sed verberibus comprimendi, ut, si non ipsi, certe alii eorum supplicio resipiscant et sapiant. Pro *stultus* hebraice e>t *pethi,* id est parvulus, simplex, rudis, innocens, insipiens. Pro *sapienter erit,* hebr. est onjP *iaraim* , id est, astulus cautusque fiet instar serpentis. Tradunt enim physici, et inter eos Albertus Magnus, lib. *De Animal.,* in *serpente,* quod, si quis serpentem occidat vel comburat, ejus nidore et fœtore percepto fugere reliquos serpentes, quasi verenles ne idem sibi contingat ; itaque unius exemplo sapere et fuga sibi consulere; atque hoc esse "iugulare remedium ad purgandum locum serpentibus infestum. Simili modo sapere jubet nos Salomon, ut, dum flagitiosum quempiam vel a Deo, vel a judice acriter plecti videmus, flagilium omne caveamus. Lude S. Chrysostomus, homilia 17 *in Genesim,* doc< t Deum serpenti qui Evam decep;t, graves inflixisse pœnas, *Genes,* ni, 14; ideoque Adæ leviores imposuisse, nipote qui ex serpentis pœna jam caulior evasisset. Tritum est illud :

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Sic ob jilagas Pharaonis et deletum Amalee, Jethro resipuit ad Dominum conversus, ct proselytus est effectus, ait R. Salomon. Vide *Exod.* cap. XVIII, 9.

Vere Comicus:

Puni malum unum, et mille corrigo malos.
Dilata pœna bis nocet innocentia.
Unicum ri'um coerce, facinus sustulisti.
Nulla ubi pœna est malorum, ibi esse non licet bonis.
Corpus omne ne tabescat, membra qusdam tolliunii.
Conterendus illico est, ut apparuerit scorpius.

Et Seneca : « Sapiens ex correctione peccati alterius emendat suum. » Hoc est quod sancit Apostolus, | *Timoth.* V, ¿0 : « Peccantes coram omnibus argue, ut et czeleri timorem habeant. »

Si AU1EM CORRIPIERIS SAPIENTEM, INTELLIGET DISCIPLINAM, — *q. d.* Pestilens et stultus non nisi flagellis et verberibus; sapiens vero verbis duntaxat correptus resipiscet, discetque disciplinam,

(1) Hoc sensu : Si sannionem, qui profano animo religionem hooestatemquo omnem despicit, perrunas, baud quidem illum corriges, sed hoc tamen eflicies. ut sim. plicior, qui non malo consitio peccat, |K»ua illi inflicta inunitus, prudenlior flat. Is cui opponitur *ÍHieltigsiij,* Cat *siutptex; irrisor* non nisi secundas partes agit.

ait R. Levi, juxta illud : « Sapientem nutu , stultum fuste, » scilicet corripu. Unde Apostolus *ad Tilum,* i, 12 : «Cretenses, inquitj semper mendaces, malæ bestia», ventres pigri , etc., quam oh causam increpa illos dure. » Sic S. Stephnnus dure duros Judeéós Increpavit, vocans ens proditores ct Christicidas, Act. vii. Sicut enim silices non nisi malleorum ictibus crebris finduntur, arente vero levi tactu : sic pariter dura corda non nisi acribus plagis el flagris scinduntur; mollia vero leni castigatione.

ver».!». 20. Qct affligit patte» et FLOAT (male aliqui legunt, *fdgit;* Hebraice enim est ri'13' *iabridth,* id est fugat; græee, dswôiiÿmwî, id est impellens, expellens) MATIUM, IGXOlll.MOSL'S 1ST Er INFELIX. — Pro *affligit* hebraico est TICO *mcscaddcd,* id est vastat, perdit, diripit, expilat, praedatur, item affligit, ut patet *I'sal.* xvi, 9 : « A facie impiorum qui me afflixerunt. » Unde primo, Pagninus vertit , *qui destruit paterna bona, fugabit matrem, filius pudore afficiens et erubescere faciens;* Tigurina, *qui patri damnum dat, et matrem expellit, dedecorosus est filius et ignominiosus;* Valablus, *qui diripit patrem, et fligat matrem, est filius pudore et probro afficiens,* ffcilicet parentes ; Aben-Ezra, *qui patrem aboleri jubet, matremque effugare curat, hic filius est ignominiosus;* R. Salomon : « Qui perdit patrenij matromque fugat, iis ignominiam inurit, improbumqtie terit iter. Sic cum vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ (Ismaelem) idolis cultum deferentem, et verenda nudantem, tam filium quam matrem cum probro domo expulit. » flæc ille ; R. Levi : «Ignominia, inquit, probrisque progenitores suos afficiens ob morum improbitatem , tum etiam quod cupiditatibus obsequatur, hic, inquam, parentem suum a praedonibus diripi curat, quo prædæ partem eum illis ineat. Vel etiamsi forte ab illis mutuo acceperit, hi ad parentem hujus accedunt, ut, quæ filius debebat, persolvat, eademque de causa mater in fugam conjicitur. Quamobrem filios a prima letale a parentibus recto institui necesse est, ne ab iis pernicies inferatur. »

Sensus ergo est. ait Jansenius, *q. d.* Is qui impia sua vita patrem affligit, cumque suis bonis exuit, sive per violentiam, sive per decoctionem bonorum ; el matri causa est ut fugere cogatur, ac domum suam, sive patriam, relinquere, vel quia non potest ferre insolentiam filii, Vel quia per ip-um ad paupertatem redacta, diutius in domo ac patria manere non potest, talis plane est ignominiosus, omnique vituperio dignus i t opprobrio (1). Dignus item qui et hic, et in futuro, infelix sit, quia infelices reddit suos parentes.Hebrum etiam aliter verti possunt, ut sit setitentia majoris ponderis, hoc modo: • Vastat patrem, et lïignt matrem lilius pudendus et probrosus, » hoc est qui pudendam vitam vivi!, parentes sæpe spoliat et bonis et domo: au!, tantum peccat atque qui parentes ttd inopiam et exilium adigit.

Rursum, si pro yroo *meseadded* per *schin* legas meo *mesadded* persi», significat qui contuitdii, confringit, vel conterit patrem: muf sminò enim significat confringere el conterere glebas, dum aratur ager, puta occare. Unde Septuaginta vertunt, *qui inhonorat patrem, et fugat matrem suam , confundetur, et exprobrabilis erit;* Chuldams, *qui deridet patrem, et fugat matrem, filius est ignominiosus, et confusione dignus;* Syrus, *filius est pudorem incurrens et confundens, q. d.* Qui patrem senoscentem et in terram per mortem devergentem, quasi glebam vilem despicit, probris et injuriis allicit, cumque quasi pedibus proterit et conculcat, hio tam se, quam parentes ignominia et probro gravissimo afficit, ideoque infelix est ct erit. Solet enim hæc parentum dehonestatio ct afilietio, futura» infelicitatis esse praesagium, imo illicium.

Rallo u priori est, quod talis seso naturai hostem, omnisque honestatis inimicum palam ostendat, ait Auctor *Catener Gratorum.* Nihil enim turpius quam eos , a quibus naturam et omne bonumaccepistijiiflligcreet injuriis afficere. Rursum, sicut decus parentum est decus filiorum , sic deSiccus et probrum parentum est dedecus et probrum filiorum , præseriim turn ipsunet hoc illis irrogant : quocirca homines tales ut scelestos vituperori et execrnri solent. Ac DeUs naluiie anclor hanc parentum injuriam graviter ulciscitur, atque filios injurios gravibus ærtmmis castigat, ut miseri et infelices ubique degant, ac easdem molestías, injurias ct probra a filiis suis patiantur, quas ipsi parentibus suis irrogarunt, uli crebra experientia constat. Celebre est illud patris, qui a filio ex domo ignominiose protractus usque ad limen ostii : a Sine, inquit, fili, hucusque enim ego protraxi pattern meum. » Sic Deus injuriam parentum talione ulciscitur; paler enim Deum patrem filiis reprresentat, ejusque vicos gerit. Unde Dialo, lib. XI *De Legibus,* párenles filiis colondos esse docet « quasi quædam numina : Nullum uliud tale, inquit, ct tam efficax simulacrum domi haberi potest, si recle, ef, ut decet, a tiliis colantnr; n quare parentum dogmata volui oracula n tiliis excipienda esse asserit. Ita Cain occidendo Abelem, affligens ct dehonestans parentes AdaT mum el Evam, tremore membrorum percussus a Deo miser, vagus el profugus oberravit, Genes. tv, 12. Ita Absalom , Davidem patrem regno spoliare satagens, in arbore coma implicitus stbpensus basii, acu Joab tribus lanceis confossus interiit, ll *llcjum,* XVIII, 11. Vide quæ de honorandi» parentibus dixi Ecrit, tu, 1 ot sequentibus.

(1) Prestat, per transpositionem subjecti et predicali, qu ili» sepius in hoc libro observatur (e. g. vi, «3), verba in hunc inmluni interpretari, *filius turpi» et acquati, sea probro affilient* patent®, *perdit patrem ti fugai mainm,* maximum delrimeiitum affert patri, tnaircm cogit excitatis in domo turbis fur i siili ctntóulern, vel du¿n>utistacullatibuscx xdibus iundisque suis ex» edere.

Symbolice, Auctor *Cati na: Gracarum* per patrem accipit mentem, per matrem sensum, g. *d.* Qui rectas mentis semitas studio repudiat, reclzcque sententi® via deserta in contrariam ingreditur, illo confundetur. Possunt hæc quoque ad hi-rcticos referri : illi enim veritatem repellentes, ct falsitatem ipsi præferenles, patrem quidem Deum, quod in se est, dehonestant; matrem vero Dei Ecclesiam irritant. Hiec ille.

Denique filii spirituales, puta discipuli, Religiosi, subditi, qui suos magistros, Pradatos, rectores vexant et affligunt, probram perenne, ao infelicitatem vite pruisenlis el futura» sibi accorsont.

27. Non cesses, fil i, audir b doctr inam, nec ignores ser mones scienti.». — Hebraice est nffirmative, *cessa, fili mi, audire doctrinam, ad errandum ab eloquiis scientia.* Est concessio et ironia, g. *d.* Concedo ut, si tibi lubeal, non audias doctrinam, permitto te tuæ surditati, sed scito quod per eam a scientia aberrabis (I). Unde Noster clare sensum reddidit addendo negationem, *non cesses audire, fili, doctrinam;* Chaldæus, *cresce, fili mi, ct audi disciplinam, ct non cesses a verbis oris qtu.* Accedunt Septuaginta, *filius,* inquiunt, *omittens custodire disciplinam patris, meditabitur eloquia inala,* vel *improbos sermones* (id est res) *animo vertat, q. d.* « Qui prœcepta divina animo nunquam pertractat, immundas agitat eructatque cogitationes, » ait Auctor *Catena: Gracorum.*

Porro Valablus, Haynus, Cnjetanus et alii hebrnizantes bree accipiunt de doctrina mala; undo ex Hebrœo sic vertunt, *cessa, fili mi, audire eruditionem, quæ adducit lo ut erres ab eloquiis scientia.* ita Pagninus; vel: *Desine, fili mi, audire dis^ciplinam a verbis scientia: seducentem.* Ita Votabitis ct Aben-Ezra : Cessa, inquit, ct abstine ab errando, errorique modum statue. Longius abit It. Levi, qui censet hic vetari nimium philosophi® studium, ne quis ictatem universam in philosophia politica terat, sed potius vehe sapienti®, id est moribus formandis, virtulibusquo acquirendis et augendis, assidue incumbat. Verum nostra Vulgata versio, cui astipulantur Septuaginta, plana et vera est; Hebraeum enim IDID *musar* significat doctrinam bonam, puta disciplinam ct castigationem sapientum. Eatudem significat *scientia; scientia* enim hic passim sumitur pro sensu, prudentia ac sapientia. Quare posterius hemistichium connexum est cum priore, ejusque fructum et effectum denotat, *q. d.* Fili, ne cesses audire sanam patris tui doctrinam; sic enim fiet ut non ignores, sed calleas sermones scienti®, id est prudentes et sensatus, quos identidem this auribus inserit in-onatque pater. Hinc Syrus vertit, *permane, fili mi, ausculta correptionem, ne obliviscaris sermonis scientia;.*

(I) Ita Ewaldus; quanquam Vatabll el Aben-Ezra interpretatio, quuj datur intra, non contemnenda.

2«. Test is iniqius der idet icdict cm, f.t 09 impío- RIM devor at (ChaldjiUs, *profert ;* Syrus, *uetalur* el *investigat}* iniquit at em, — Hebraice, *t&tis Belial deridebit judicium,* etc. *Bellat* enim, id esi sine jugo, significat hominem valde impinm, qui jugum onrne legis excutit, rebellem, apo-tatam, qualis initio fuit Lucifer, uti dixi cap. vi. vera. 12. Vm.n.

In lo aliqui pro *testis Belial* vertunt, *testis diaboli,* id est diabolicus. Sic fal«i testes, qui Naboth innocentem accusarunt de blaxpbemia, vocantur *testes Bellat,* id est filii diaboli, ut vertit Noster lib. Ill *Begum,* XXI, 13. Nam, ut ait S. Augustinus, tract. 42 m illud S. *Joannis* vm : *Cum loquitur mendacium; ex propriis loquitur, qina mendax est, ut pater ejus* (scilicet mendacii; hoc enim latet in voce *inendax).* « Quomodo, inquit, Deus Pater genuit Filium veritatem, sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. » Et inferida : a Nam forte tu mendax es, quia mendacium loqueris, sed non es pater mendacii. Nam quod dicis mendacium, a diabolo accepisti, ct illi credidisti. » Sicut ergo veraces sunt membra Christi, qui est ipsa veritas, teste Apostolo, *Ephes,* rv, 13: sic mendaces sunt filii ct membra diaboli, qui est pater mendacii, uti docet S. Augustinus, lib. *De Mendacio.* Pluribus idipsum confirmat hic noster Salazar. Pro *deridet* hebraico fest ph' *xalits,* quod secundo verti potest, *interpretatur, effatur, loquitur.* Pro *devorat* Rabbini vertunt, *tegit, abscondit.* Unde

Primo, R. Salomon sic vertit et explicat : Iniquus testis in alium illa éffatur et testatur, cx quibus jure in judiciis verberibus morteque afficiatur. < Et os impiorum devorat iniquitas, > id est, iniquitas et scelus vorat impios; alii, interpretatu» *judicium,* id est, illud In alteram ct malam falsamque partem inclinat.

Secundo, Aben-Ezra : Testis iniquus, inquit, t stlmonia sua vera slnceraque esse affirmabit, perinde ac si esset judicii, id est veritatis et Justitias interpres, vel certe pronuntiabit ludibria in judicio; bs impiorum tegit, Id est occultai, iniquitatem et scelera. Sic et R. Levi.

Tertio, alii, *q. d.* Testis iniquus deridet judicium, id est legem Dei qua? sancit : « Non ilices falsum testimonium. » Hem deridet judicium, id est vindictam Dei, fcquo ac judibiúm in mendaces et perjuros, juxta llliid : « Testis falsus non erit impunitus. » Ipse enim putat suam thlsitalem latch) homines, neo curari aut puniri a Deo.

Quarto, Cajelanus vertit, trtfts *iniquus deridet» furiet judicium,* id est ludibrio et risui exponit sanctas judicum sententias, dum eas /alsi) siib testimonio torquet nd injustitiam, faeilque ut nocens absolvatur, iiinoceus plectatur : quod est illudere judicio et judicibus, illosque ridiculos efficere.

Quinto, VatilblUs vertit, *testis inutilis vel nihili subsannat aiquitalem, ac os ejus devorat,* id est dissimulat, *iniquitatetn,* ad mala corde suo legit et

occulit, *q. d.* Abscondit intra se iniquitatem, dum veritatem (egit mentiendo, vel dum meditatam iniquitatem apud se servat, ut suo tempore eam in alios effundat, juxta illud : « Sub lingua ejus labor et dolor, » *Psalm,* rx.

Sexto et genuine : «Testis iniquus deridet, » id est contemnit, iloccipendit, et quasi ridendo abjicit, «judicium, » id est justitiam, quia contra eam imprudenter falsum dat testimonium. Hinc deridet judicium ct sententiam judicum, quia eam velut rem nihili, falsum testando, vel verum obscurando, pervertit. Deridet quoque «judicium, » id est vindiciam Dei, quia eam sibi superventuram nec credit, nec metuit, sed fallitur. Nam vero Dei judicio condemnabitur, ct dabit pœnas in igne, qui paratus est diabolo et angelis ejus; illi enim, qui est pater mendacii, obsecutus est. Unde^equitur : « Parata sunt derisoribus judicia. »

Et os impiorum devorat iniquitatem.— « Impiorum, » tum testium falsorum, de quibus sermo precessi!, tum quorumlibet aliorum, *q. d.* Impii avidissime ct plenissime patrant scelera, caque in conscience stomachum quasi devorando trajiciunt, ea scilicet aviditate, magnitudine et copia, qua famelici devorant panem cibosque delicatos, *q. d.* Impii sunt helluones non tam vinorum quam scelerum. Ita Beda et Lyranus, qui notant dici *devorat,* quia impius non masticat, nec expendit sceleris gravitatem, eique impendens supplicium ; quod si faceret, utique sentiret et saperet ejus amaritudinem, illudque rejiceret et evomeret. lluc facit illud *Job.* xv, ¡6 : « Homo inutilis, qui bibit quasi aquam iniquitatem. » Mendaces enim, perjuri, ebriosi, luxuriosi, crolerique impii scelera instar epularum vorant. Notus est impius ille jocus parasiti et irrisoris, qui adulando concupiscenti® llenrici Vili, Angli® regis, Annam Bolenani uxorem ducere volentis, cum rex quadrerei, «quantum foret peccatum matrem simul ct filiam cognoscere? » (ferebatur enim Anna esse llenrici filia) sacrilege respondit : « Tantumdem ac pullum cum gallina devorare, » uti refert Sanderus in *Histor. Schism. Angi.*

Secundo, « os impiorum devorat iniquitatem, » id est, sine rubore et pudore, impudenter mentitur, quasi mendacium esset res nihili, imo ludicra, ridiculae! delectabilis, quo sensu Christus ait Pharisæos culicem colore, et camelum glutire, *Maith.* cap. XXIII.

Tertio, Baynus rò *devorat,* vel, ut ipse vertit, *abscondit,* explicat de judicibus iniquis, qui falsis testibus patrocinantur, *q. d.* Testis Belial, id est testis nihili, nullius honoris et fain®, pejerans ridet judicium et justitiam, atque os impiorum judicum eos luetur, tegit et abscondit; itaque eorum iniquitatem consentiendo et cooperando in se transcribit, et quasi devorat, *q. d.* Judicia instituta sunt, ut iniquitates delecta! per veros testes, et bonorum judicum sententias, puniantur. Sed longe alder usu venit subinde, dum testis Belial loquitur falsum testimonium in judicio, et iniqui judices abscondunt iniquitatem malorum, quos adductos in judicio punire oportuit, et imprimis hos falsos testes.

Porro Septuaginta alio abeunt : nam ip *cd,* id est *testis,* derivant a ip' *iaad,* id est condicere, promittere, despondere; unde vertunt, *qui spondet puerum imprudentem, injuria afficit justificationem.* Sive, ut clare vertit Auctor *Catena Gracor., qui fidem suam pro puero stulto obliqat, justitiam ifijuria afficit : os impiorum devorat judicia.* Quod anonymus ibidem sic explicat mystice : « Per sponsionem jusliliæ, offensionem, sicut per puerum human® natur® infirmitatem et caecitatem designat. » Aquila ct Theodotion, *devorabit* vel *deglutiet legem,* id est legem transgredietur audacter, perinde ac si eam deglutirei. Ad litteram vero *primo,* sic exponas, *q. d.* Qui vovet offertquo Deo in religione, vel templo ad clericatum aut sacerdotium, filium imprudentem et stultum, alios prudentiores et prestantiores sibi etsroculo reservans, hic injuria afficit justificationem, id est Dei justitiam ct sanctitatem : broc enim quia optima et prestantissima, optima et prudentissima sibi offerri deposcit. Unde Cain culpatur quasi violator Numinis et profanus, quod non optima ut Abel, sed pessima ex gregibus Deo obtulerit, *Genes,* iv.

Secundo, q. d. Pater qui filio suo minorenni vel imprudenti, uxorem despondet, injuria afficit justitiam ct sanctitatem matrimonii : quia exponit illam periculo dissolutionis ct violationis, ne scilicet minorennis grandior factus, aut imprudens per imprudentiam, matrimonii jura violet et abrumpat. Grecum enim *iypiqiM* dicitur de patre, cum uxorem filio stipulatur, et Hebreum *TJ ed,* si a 7JP *iaad,* id est desponsare, derives, significat desponsantem.

Tertio ct optime, Complutenses vertunt, *qui spondet pro filio imprudente, injuria afficit justitiam, q.* d. Qui filium, nepotem vel amicum commendat ad beneficia vel officia, v. g. ut sit Pastor, Episcopus, judex, consiliarius, senator, gubernator Reipublicæ, cumque spondet sufficienti prudentia cœterisquedolibusadofficium requiritis esse præditum, cum ipse sit imprudens ct insufficiens, hic utique graviter hedit justitiam, id est jus Reipublicæ, vel Ecclesiro,qn® juste exigit præfici sibi Episcopos ct Presides idoneos ct dignos, qui jura sacra et profana juste sanctcquc administrent. Quare qui imprudentes et ineptos commendat, pro cisque spondet, omnium damnorum, quie inde consequuntur, reus est, et ad eorum restitutionem tenetur. Qui ergo spondet pro Pastore vel Episcopo imprudente ct inepto, omnium animarum quæ ejus culpa percunt, rcus est, casque in die judicii tam a sponsore, quam a Pastore vel Episcopo requiret Deus. Qui ergo sapii, suœque anima! consultum vult, non nisi insignes, quorum prudentia ct virtus diu probata est

commendet, nec sinat se trabi ab affectu sanguinis et cognationis, qui mullos excæcat, et in ruinam agit.

Ver n. 29. Pahata sunt derisoribus (Symmachus, pestilentibus) judicia : et mallei percutientes stultohum corporibus.— Hebraice, *et percussiones stultorum dorso ;* Septuaginta, *parantur* ôxckxçct;, id est *intemperantibus* (Complutenses, *luxuriosis) flagella et supplicia, similiter imprudentibus ;* Theodotion, *et confractiones dorso dementium.* Pro *mallei percutientes,* Hebraice est Diobno *mahalumot,* id est graves percussiones, quibus res quassatur, cuditur, contunditur : obii *holam* enim significat pulsare, concutere, conquassare, conculcare. Chaldæus vertit, *verbera;* Vatablus, *vibices;* Syrus, *virgee populo dementi.* Sensus est, *q. d.* Irrisores derident judicia Dei et hominum; at sciant cedo ea sibi parata esse, maxime ob hanc causam et culpam, quod ea derideant : similiter et stulti, id est peccatores quilibet, sciant suo dorso paratas imminere graves a Deo plagas, quæ quasi mallei cos contundant et conterant.

Per *judicia* accipe tum judicium proprie dictum, quo Deus iniquos testes justiliæ et judicii irrisores per se vel per judices condemnat ; tum supplicium justo Dei, vel regum, tyrannorum aut judicum judicio, reo et scelerato inflictum. Unde Chaldæus vertit, *dolores.* Noster Salazar per *malleos percutientes* censet alludi ad crurifragium, quod iis qui in crucem agebantur dari consuevit; hoc enim malleis inferri solitum credibile est, ut sensus sit : a Mallei percutientes stultorum corporibus,)» vel, ut habent Hebraea, *confractiones* vel *contusiones stultorum corporibus,* id est crux et crurifragium stultis illis derisoribus, *q. d.* Adeo severe cum illis nugatoribus fiet, ut extrema supplicia, crucem videlicet, et cruriuni totiusque corporis cffractionem experiri cogantur. De crurifragio vide Lipsium, *De Cruce,* lib. II, cap. 14.

Lyranus hæc refert ad supplicia sontibus a regibus vel judicibus inflicta : nam alii, inquit, suspenduntur, alii decapitaniur, alii comburuntur, alii aliis pœnis corporalibus puniuntur secundum diversa flagitia ab eis commissa, et hoc ad terrorem aliorum. Sic Nabuchodonosor vocatur «malleus universa' terre, » *Jercm.* 1,23, quia Deus eo quasi malleo contudit et vastavit omnes gentes ob carum scelera. Et Jahcl impium Sisaram malleo occidit, *Judie.* iv,2i. Preclaro S. Augustinus in *Psalm,* xxxvi : « Quid, inquit, sibi plaudit iniquus, quia do illo flagellum sibi fecit Pater meus? illum assumit ad ministerium, me erudit ad patrimonium. » Beda hæc referi ad supplicia gehennæ: a Reprobi, inquit, jussionis vel comminationis divin© judicium derident; parala tamen eos exspectant judicia damnationis, quæ ut mallei ferrum candens, ita eos in Maui fornaco gehennæ sine lino verberant, » Vidi in- ¿ebenns quale* T gentes malleos ferreos molis aquatilibus elevari, quibus tundebatur ferrum candens in Ardenna, qui sane horrorem intuenlibus incutiebant, at* que ex illis imaginatus sum malleos gehennæ, quibus in incude ardenti tunduntur reprobi.

Optime Dionysius bæc refert ad supplicia tam a judicibus in hac vita, quam a Deo in die extremi judicii reis irroganda : a Parata sunt, inquit, derisoribus veritatis et æquilatis judicia, quoniam Deus paratus est eos judicare et condemnare, juxta illud Isaiæ : Stat ad judicandum Dominus. Et Judas ait : Ecce venit Dominus facere judicium, et arguere impios. In lege quoque divina ac positiva instituta sunt justa judicia contra tales, el mallei percutientes parati sunt stultorum , id est impiorum , corporibus, quibus etiam in hac vita pro diversis flagiliis varia et amara infliguntur tormenta et flagellationes, mulilaliones, suspendia, rotationes ac consimilia genera mortis, infernalia quoque supplicia impoenitentibus, quemadmodum in Apocalypsi dicitur: Timidis, et incredulis, et cxecralis, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure. »

Mystice, *mallei* peccatorum sunt concionatores efficaces, qui sceleratis intentando minas et flagella Dei, eos conterunt et convertunt, *Jercm.* cap. xxiii, 29.

Denique sapienter S. Augustinus, in *Psalm.* xxxi, sub finem, docet flagella quælibet, quibus affligimur, non esse referenda ad hominem vel ad diabolum, sed ad Deum, qui homine vel diabolo utitur ad nos flagellandum, uti eo usus fuit in flagellando Job i. Deus enim, inquit S. Augustinus, filios flagellat ad disciplinam, ut emendentur; reprobos autem ad pœnam, ut crucientur ad aliorum exemplum; nullus vero sine flagello fuit, est, vel erit in hae vita, ne quidem ipse Unigenitus Dei. Idem Augustinus in *Psalm.* xxxvn, ad illa : *Quoniam ego in flagella paratus sum :* « Si flagellat, inquit, me pater meus, in flagella pa-uritm*. ratus sum , quia mihi Ineruditas præparalur. Non vis flagellum, non tibi datur ineruditas. Omnis enim filius necesse est ut flagelletur : usque adeo omnis flagellatur, ut nec illi pepercerit qui peccatum non habebat. »

Sacro huic Salomonis oraculo congruit oratu- Gnome. Ium datum Pausaniæ, duci Laconico :

Pœna luenda tibi est, allert injuria clades.

Et oraculum Greco carmine datum Pisistrato :

flùide àvópGJTTuv riaiv cùx áxcríati.

Hoc est, *nemo hominum iniqua agens poenam non pendit.*

Socralesasserebat, «civitatesoptime gubernari, cum injusti dant pœnas, » uli refert Plato, lib. II *De Philosoph.* Lycurgus dictitabat, a duabus rebus contineri rempublicam, premio scilicet et pœnu, » uli referi Cicero, epist *ad Brutum,* ubi et citat Solonem qui, rogatus, «quid reipubhciu

maxime e«sd Salutiferum, » respondit : «Si boni pnemiis invitarentur, mali autem pcenis coercerentur.» Catonis censura fuit, «injuriam, eli unsi facienti nihil afTerat periculi , universis tamen periculosam esse. n *q. d.* Pernia delicti non est ncgligenda, ne ex unius injuria impunita, multi allicianlur ad similem aliis irrogandam spe simili4 impunitatis. Sapienter Seneca, lib. *De Clementia :* «Ut fulmina, inquit, paucorum periculo cedunt, omnium metu : sic animadversiones magnarum potentatum terrent latius quam uocent. »

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Luxuriosa res vinum; de ferrante in regem, et relinquendis contentionibus; piger ob frigus non laborans mendicat; rc.i justtis dissipat omne malum; nemo potest dicere mundum se habere cor. Vitanda sunt pondus et p.ndus, somnus, panis mendacii, revelatio mysterii, cupido vindicta!, devoratio sanctorum, et festinata haneditas; satanda vero lucerna Domini, misericordia, veritas et ticmeitlia.

1. Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas; quicumque his delectatur, non erit sapiens. 2. Sicut rugitus leonis, ita et terror regis : qui provocat eum, peccat in animam suam. 3. Honor est homini, qui separat se a contentionibus : omnes autem stulti miscentur contumeliis. 4. Propter frigus piger arare noluit : mendicabit ergo ¿estate, et non dabitur illi. 5. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri : sed homo sapiens exhauriet illud. 6. Multi homines misericordes vocantur : virum autem fidelem quis inveniet? 7. Justus, qui ambulat in simplicitate stia, beatos post se filios derelinquet. 8. Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo. 9. Quis potest dicere : Mutulum est cor meum, purus snrn a peccato? 10. Pondus et pondus, mensura et mensura : utrumque abominabile est apud Deum. 11. Ex studiis suis inlclligilur puer, si munda el recta sint opera ejus. 12. Aurem audientem, et oculum videntem, Domitius fecit ttlrUtnquc. 13. Noli diligerò somnum, ne te egestas opprimat : aperi oculos tuos, et saturare panibus. 14. Malum est, malum est, dicit omnis emptor : el cum recesserit, tunc gloriabitur. 15. Est aurum, et multitudo gemmarum : et vas pretiosum labia scientiæ. 1G. Tolle vestimentum ejus, qhi fidejussor exstitit alieni, et pro extraneis aufer pignus ab eo. 17. Suavis est homini panis mendacii, et postea implebitur os ejus calculo. 18. Cogitationes consiliis roborantur, et gubernaculis tractanda sunt bella. 19. Ei qui revelat mysteria, et ambulat fraudulenter, et dilatat labia sua, ne commiscearis. 20. Qui maledicit patri suo et mairi, exstinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. 21. llæredilas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit. 22. Ne dicas : Reddam malum; exspecta Dominum, et liberabit te. 23. Abominatio est apud Dominum pondus et pondus : statera dolosa non est bona. 24. A Domino diriguntur gressus viri : quis autem hominum inlelligere potest viam suam? 25. Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare. 2G. Dissipat impios rex sapiens, et incurvat stiper eos fornicem. 27. Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta veniris. 28. Misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus. 29. Exuitalio juvenum, fortitudo eorum : et dignitas senum, canities. 30. Livor vulneris absterget mala, et plagæ in secretioribus veniris.

i. LIXVniOSA RES VINUM, ET TUilCLTUOSA EBRIETAS; QtTQBQLE IIIs DELECTATUR, NON ERIT SAPIENS,— Pro *luxuriosa res est vinum,* Hebraice est *derisor* vel ') vinum. Ita Aquila et Iheodotion. Quod vara varie explicant

Primo, Chaldrtlis vertit, *ad illusionem est vinum,* Pagninus, *derisorem farit vinum;* temulenti enim omnes et omnia rident, oinniaque jura et sacra in ludo-, nugas ctjoebs vertunt; Vatablus, *tub-*SUnitutor cituurtuio deditus est, *tumultum facit,qiu*

siceram amati Aben-Ezra, derisor vini, supple vir, *q. d.* «Derisor est vir vini, id est, vino addictus (1). »

Secundo, Tigurina vertit, *ludicra res est vinum,* quin scilicet facit homines ludicros et ridiculos; dat enim multos spiritus, qui causant effusam Ttilinin, quæ solvitur in risus, ludos et jocos. Undo illud llomeri apud Stobæum : « Vinum quemvis srtpientissimum cantare, molliter ridere et tripudiare impulit. »

Tertio, Syrus vertit, *fui te est vinum, et ebrietas probrosa.* Vide de vini foi libidine IH *Esdra:* in, Vinum a vcrs jq e( ]g Unde Varro vinum a vi dictum ‘ censet, quod vim inferat rationi, menti totiqüo homini.

Quarto, Symmachus et alii vertunt, *pestilens est vinum.* Sic enim hebnemn |,l7 *Ms,* id est irrisor, Noster ct Septuaginta subinde vertunt *pestilens, q. d.* Vinum est res summe noxia et pestilens, quia rationem, quæ est quasi vita et anima hominis , qua homo ct rationalis est, illi eripit, ut homo videatur esse bestia ct brutum : unde in omnem licentiam et petulantiam se effundit. Hinc ‘Axi- Septdaginta ample et nervose vertunt «t'jç::, quod multa significat : *primo,* petulantem ; sctun- |l" do, libidinosum el impudicum ; *tertio,* protervum cl procaccili; *quarto,* prodigum; *quinto,* inlempei-antem et imihOdeiatum ; *sexto,* immodestum, indomitum, effrenem; *septimo,* improbum, perditum, impiUiil; hæc omnia competunt vino: vinum enim temulentos facit, petulantes,Impudicos, procaces, pródigos, intemperantes, indomitos, improbos. Proprio dicitur quasi «, id est sine, et zokàoiç, id est castigatione, non quæ punitio dicitur, sed quæ cohibitio est appetitionis, *q. d.* Incastigatus, ineocrcilus, effrenis, qui suos libidinum ct concupitecentiii' impetus, quos vinum excitat, non castigat, nec refrenat. Audi Gellium, lib. XIX, cap. H : « Qütv nimia, ait ,ex gustu atque tat to est voluptas, ea, sicut viri sapientes cchsucrunt,omnium rerum fivdissiiuu est, cosque maxime qlff duabus istis belluini^ voluptatibus seso dëdldenml, gravissimi vitii vocabulis Gricci appellant àiwXxçw; vel ifcpxniç; líos COB Vel incontinentes dicimus vel intemperantes. » Audi S. IJasilium, homil. *De ebrietate:* « Ipsa, ait, incontinentia aperte ex vino velut ex quodam fonte manat, quæ brüloruin omnem in feminas insaniam longe superat ; Mquidlmi ammantili bruta natura: términos non excedunt, at hi qui vino obruuntur, iu masclilis femitiam, in femina rursus masculum quærunt. » Et S. Uhrysostomus, bondi. *Do ebrietate : »* Quid enim non mall facit ebrietas ? porcos facit ex hominibus, ac porcis etiam deteriores ; nam porcus quidem in luto volutatur, ac stercore pascitur; illa vero abominabiliori quam illa est, mensa vescitur, illicitos concubitus excogitans el exlegas amores. »

Noster secutus Septuaginta vertit, *luxuriosa res est vinum* ; ubi *luxuriosa* idem est quod *w-.sr,-.-.* Luxuria enim hic non solam libidinem remque venercam, sed quemlibet luxum significat. Inde huc alludens Apostolus, *Ephcs.* v, 18 : « Nolite, ait,inebriari vino, in quo est*a*>TÍa,» id est luxus, lascivia,crapula, spurcitia, impudicitia, « luxuria. » S. Ambrosius, bb. II *Offic.* cap. xxi, legit : « Prodigum est vinum, et contumeliosa ebrietas ; » *prodigum,* quia opes consumit et dilapidat. Unde addit S. Ambrosius: a Prodigum est sumptuosis affluere conviviis et vino plurimo. Piodigum est popularis favoris gratia exinanire prciprias opes. « Vinum enim animum solvit, facilque effuse lætum el hilarem : quo fit ut sua profundat, faciatque donationes enormes, et omnia sua dissipet, quorum mox, dum sobrius est, eum sera capit pœnilentin. Rursum *prodigum,* quia temulentos facit profusos iu petulantiam, cachinnos, sannas, contumelias, revelationem secretorum, maledicta, crapulam, libidinem : hæc enim prodigalitas, sive luxuria, quemlibet luxum, quo homo in illicita diffluit, significat.

Igitur vinum est res luxuriosa, quia omnem luxum creat; est ct tumultuosa, quia tumultus, lites ct pugnas ciet. Itaque vinum, ait Janscnius, « luxuriosa res » dicitur, quod ad luxum, prodigalitatem, libidinem ac omnem lasciviam et petulantiam homines provocet. Duo ergo mala vino vel ebrietati tribuit, quorum unum ad immodicas voluptates, alterum ad turbas el iram perlinet; unum ad concupiscibilem, alterum ad irascibilem vim. Unde S. Ambrosius, *Exhort. ad* virginis : « Ebrietas, inquit, est ilugitiorum omnium mater, procella corporis, naufragium castitatis.» Insuper vinum est ¿mUçvi, id est indomitum, quia dum semel hominem occupat, arcem mentis invadit, ut homo ei resistere nequeat, sed sinat illud sibi dominari, imo ex una ebrietate trahatur ad alium ot aliam : huc enim eum trahit vini dulcedo et consuetudo.

Audi S. Rasilium, hom. *Contra ebrietatem :* «Cum enim multum mi ri, inquit, infusum fuerit, quasi tyrannus quidam arcem petit, eia summo veilice ingentes tumultus animo præbct, nulli rei nec principi quidem porcens; sed ipsam primum rationem in servitutem adducit, deinde cam dispositionem et ornatum qui doctrina partus est, confundit atque perturbat, risu indecoro, horrenda voco, ira precipiti, libidine effrenata, cestro ac furore in omnem voluptatem. »

Hoc est quod ait Salomon, cap. xxm, 29 : « Cui vœ ? cujus patri va> *1* cui rixie? cui fovea* ? cui sine cau§a vulnera? cui suffusio oculorum? nonne bis qui commorantur in vino, el student calic!bus epotandis ? »

(1) Sensus esi, *irrisor est vinum, tumultuans sterra.* Vino el sicorai per mctonjiniain cflecli pro (illiciente tribuitur quoti illis «cm inebriantibus eral tribuendum. CÍ. *llabac.* ii, 5. Similiter latini *mors pallida, otium senne* dicunt. *El quisque trtans,* seu *titubans to,* alterutro, *non sapiet.*

Et tcmcltcosa ebrietas.— Hebraice, *d tumultuans ricera: sicera* vocatur omnis potus inebrians ; Chaldæus, *inebriat sicera;* alii, *derisorem facit* tinum, *d turbatorem sicera;* Pagninus, *tumultuantem efficit sicera.* Septuaginta, 6&tçixcv *pifo*, id est *injuriosa , insolens,* vel *contumeliosa est ebrietas.* Sic et Syrus; nam, ut ait S. Chrysostomus, homil. 54 *ad Populum :* « Sicut hostibus urbem subeuntibus, ct obsidione facta, ex perturbatione multus efficitur tumultus : ita fit et in anima subrepente vino. » Idem, *homil.* 51 : a Ubi ebrietas, inquit, ibi diabolus ; ubi turpia verba, ubi saturitas, ibi dæmones choreas agunt. » Abcn-Ezra arctius : Temulentus, inquit, tumultuatur et exclamat, ut sibi vinum infundant.

jl nilur de ‘ tutu»

Moraliter, tria hic ebrietatis damna notat Salomon : *primum,* quod temulentos faciat derisores ct ridiculos quasi simias; *secundum,* quod faciat luxuriosos, petulantes et spurcos ut sues; *tertium,* quod faciat rixosos et pugnaces ut canes et leones.

Hoc ut symbolice représentent Gesta Romanorum, fingunt Noe, qui vini fuit inventor, *Genes.* IX, 20, miscuisse vili et vino sanguinem quatuor animalium, puta cimine, leonis, porci et agni: nam vinum inebriat, ct ebrios alios facit inoiion. s quasi simias ; alios pugnaces ct crudeles quasi kones ; alios lubricos et fcedos quasi porcos; alios mites, blandos et pios quasi agnos.

Audi S. Rasilium, homil. 14 *In ebrietatem :* « Ebrietas, ail, dœmon est voluntarius, ex voluptate animis nostris inditus. Ebrietas malitire mater est, virtutis inimica ; fortem virum reddit ignavum, ex temperante facit lascivum; justitiam ignorat, prudentiam exstinguit. Sicut enim aqua igni est adversa, sic vinum immodicum rationi , etc. Quid, qureso, sunt ebrii aliud quam Gentium idola? Oculos habent, ct non vident. » S. Ambrosius, in lib. *De Elia et Jejunio :* a Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentivum insani®, ebrietas venenum insipienti®. Hæc sensus hominum mutat et format; per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes, etc. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt. • S. Hieronymus in cap. v *ad Galat.:* « Quartum decimum locum inter camis opera ebrietas apud Apostolum tenet. Ebriosi quippe regnum Del non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: Cavete, ait, ne forte graventur corda vestra vino et crapula. Vino hominis sensus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur, etc. Pulchre quidam non ignobilis orator, cum ebrium dc somno describeret excitatum, ait : Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua sententia express:t quodam modo nec mortuum eum fuisse, nec vivum. » S. Chrysostomus, honul 57 ad *Populum :* « Ubi ebrietas, ibi diabolus. Talem habebat mensam dives ille Epulo, proplarea ne quidem guttæ aqure dominus fuit. » Et iterum, *homil.* 1 : « Ebrius dæmon est voluntarius, mortuus animatus, morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium. Non enim in conventibus tantum inutilis ebrius, aut in privatis et publicis negotiis, sed ct solo aspectu est omnibus gravissimus, faetores exhalans teterrimos, eructationes ct oscitationes. »

E Philosophis instar omnium sit Seneca, ita ad Lucilium scribens: « Dic quam turpe sit plus sibi ingerere, quam capiat, et stomachi sui non nosse mensuram. Quam multa ebrii faciant, quibus sobrii erubescant ! nihil aliud esse ebrietatem quam voluntariam insaniam, etc. Omne vitium ebrietas et intendit et detegit, obstantem malis conatibus verecundiam removet. Ubi possedit animum nimia vis vini, quidquid mali latebat emergit. » Et paulo post : a Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc acerrimas gentes bellicosasque hostibus tradidit; hæc multorum annorum pertinaci bello defensa moenia patefecit; hæccontumacissimos, el jugum recusantes in alienum egit arbitrium ; hæc invictos acie mero domuit. »

Exeu>

Vis exempla? Audi Clementem Alexandrinum, lib. II *Pœdaij.* cap. n : « Ebrietate, ait, maxime Plaulunlur Scylhæ, Celtæ, Iberi, Thraces, quæ universes sunt bellicos® nationes, pulchrumque ac beatum vitre sua» studium belligerare putant. Nos aut ni qui sumus genus pacificum ad usum, non ad petulantiam convivantes, sobriis haustibus amicilire ergo bibamus, vclut convenienti nomine appellentur pocula amicilire. » Causam dat S. Chrysostomus, homil. *De ebrietate :* « Quanto magis meri sibi infundunt, tanto majores ili inardescunt semper ; haustus plurium phialarum sitis fit; fomes ct voluptas ad extremum evanescit ; silis vero facta insedabilis, in ipsum ebrietatis prrecipitium relabi passim facit cos quos captivos tenet. » Addit deinde : « Hinc vel maxime stupescat quis amentiam eorum qui vino dediti sunt, quod ne sibi ipsis tantum parcere volunt, quantum alii utribus : nam hos quidem vini venditores non patiuntur plus requo impleri, nc rumpantur ; ipsi vero miserum ventrem nec hac quidem providentia dignantur, sed usque ad crepitum et ruptionem implent et infarciunt. » Et S. Basilios, homil. *De ebrietate:* « Sicut, ait, navigia onusta, tempestate si forte corrcpla fuerint, necessario onerum abjectione levia fiunt : sic etiam etsi necessario ea quæ ipsis oneri sunt, deponunt, vinumque vomentes ct cruciantes vix onere liberantur ; sed tanto miserabiliores sunt his qui adversa tempestate jactantur, quanto hi ventos, mare necessitatemque omnem externam accusant; at ipsi voluntariam ex ebrietate tempestatem subeunt. »

Symbolice Auctor *Catenæ Græcor.* per *vinum* et *ebrietatem* accipit iram, de qua sequitur ; « Sicut rugitus leonis, ita et ira regis, n E*t enim excandescenGa et iuror quædam temulenti® species.

atque illa ex vino nascitur; vinum enim sanguinem accendit, indequo bilem concitat. Quamobrem Nazaræi, quo ine expertes viverent, a vino abstinere jubebantur : hæc ille.

QUICUMQUE BIS DELECTATUR, NON ERIT SAPIENS. — Pro *delectatur* hebraico est n» *soge,* id est *errans ;* sed errare in vino et amore est iisdem delectari, ut patet ex cap. v, 19; qui enim quapiam re delectatur, in ea totus animo errat el oberrat, hoc est, totus in ea occupatur, hæretet pascitur.Undo Septuaginta vertunt, *omnis autem imprudens talibus complicatur ;* vel, ut Procopius legit, *qui commiscetur his, non est sapiens;* Complutenses vero, *omnis autem qui se perdit* (vino se ratione privans, et mentem quasi exuens), *non erit sapiens;* Chaldæus, *quicumque erraverit in ea* ; Syrus, *quicumqueea exarserit.* Sensus est, ait Salazar, *q. d.* Vinum non modo libidiucm alit, et iram accendit, sed etiam rationis ac sapienti® lumen exstinguit, non solum quia in ebrietate ratio ac mens exulat,scd quia bibaces etiam, cum sibi constant, desipere solent. Hinc pervulgatum illud Menandri dictum : « Multum merum pauca cogit sapere, » Causam attingit Galenus : quia vinum merum caput petere solet, ac cerebro immersos sensus nimia humidilate hebetat. Unde est illud Heracliti apud Stobæum,serm. 5 *De temperantia :* « Homo vinosus vacillat, et ab impubère puero ducitur, animam habens humidam, ignarus quorsum eat ; est au-
Aiiima tem anima sicca sapientissima et optima. » Siccam animam appellat eam, cujus aciem vini hu-
Mp,L miditas nimia obtusis sensibus non hebetavit.

Rursum vinum excitat passiones appetitus concupiscibilis et irascibili, qui turbant judicium rationis, ut verum cernere nequeat ; ad hoc enim requiritur animus sedatus, et corpus temperatum. Unde Osce cap. iv : « Fornicatio , ait, vinum et ebrietas auferunt cor; p vide ibi dicta.

Denique anima humana, ingurgitans se vino , deprimit se ad res materiales ct carnales, fitque similis jumentis et brutis : sapientia enim sita est in rebus spiritualibus a sensu abstractis, uti patet in Angelis. Intemperans ergo hebescit et brutescit ut sus; temperans acuitur, sapitel intelligit ut Angelus. Hinc Græcis tam temperantiam quam prudentiam significat; adeoque sobrietas, teste Aristotele, lib. VI *Ethic,* cap. v, dicitur Qwypcajvr quasi atiieuça rijv çovr.ow, id est servans prudentiam , et, ut ait Socrates apud Platonem , quasi tjwTT.pía t í; , id est sxilus prudentiæ
Bullit»!, ei sapienti®. Sobrietas ergo est mater sapienti®,
ti ' j columna fortitudinis, galea contra lasciviam, oculorum auriga, benevolenti® custos, cogitationum circumcisio, luxuri® castratio, anim® corporisque harmonia; opera turpia impedii, continentiam promovet, cor flectit, precibus ct votis rationem ceu regulam adhibet. Contraria prorsus facit ebrietas el temperantia.

Hinc quoque Philosophi, ut studio philosophi® essent apti, a vinolentia, gula, luxuria diligenter abstinuerunt. Atque, ut in *PivMro* asserft Hato: a Nequaquam est philosophi circa delectatione* gustus el tactus versari. » Unde cum quidam interrogasse! Platonem : a Unde tibi sapientia tanta? n respondit: «Quiaplus consumpsi olei in lampade, quam vini in calice. » Aristoteles quoque in *Problematibus* suis fatetur « quod amatores dulcium sunt fatui. » Nec dissonat inde, quod de sapientia scriptum est in *Job :* « Non invenitur in terra suaviter viventium. »

Hinc, ut ait Dionysius lib. IV *Proverb,* suorum, cap. v, scribit Cyrillus : « Vinum mei ori est, sed fel capiti venenosum ; sapii in ore, ardet in ventre, fumat in capite, contundit sensus, vigorem confundit, imaginationem destruit, tollit mentem, visum obnubilat, nervos laxat, linguam balbificat et inhonestat, manus mobilitat, pectus inflammat, spumat luxuriam, vim gignitivam enervat, gressus inordinat, totumque corpus vastat, ita quod a planta usque ad verticem non est in eo sanitas.» HæcDionysius.

2. Sicut rugitus leonis, ita et terror (hebraico Vm. s nO'X *ema,* id est *terror)* regis; qui provocat eus, peccat in animam suam. — Pro *leonis* hebraica est TDD *képhir,* id est leunculi, sive catuli leonis: hic enim pr® fame latrante stomacho juvenili magis rugit ad prædam quam leo grandævus. Prius hemistichium hujus versus audivimus et explicuimus cap. præced. vers. 12. Septuaginta vertunt, *non differunt mina regis a furore leonis ; qui autem irritat eum, peccat in suam ipsius animam.* Pro *irritat,* Aquila, Symmachus et Theodotion vertunt , id est *qui insultat ;* Pagninus, *qui irascitur cum co;* Syrus, *rugit sicut leo furor regis; qui illum ira inflammat, peccat in animam suam ;* R. Salomon, *qui regi iram ciet* (1). Hebræum "npriD *mitabber,* cum sil *hitpael,* significat actionem in agentem reflexam, sive actionem quro desinit in passionem, *q. d.* Transiens in iram, et transire sib ifaciens iram, hoc est, ira sua prorumpendo in contumelias el maledicta, provocat in se iram et ultionem regis. Complutenses addunt xxt , id est *et qui immiscet,* scilicet se regis negotiis, ait Auctor *Catener Gnecorum.* Unde S. Ambrosius, lib. II *Apolog. David,* cap. ni, legit : « Non distat ira regis ab ira leonis; qui stimulat eum et admiscet, peccat inanimam suam,» id est in vitam suam, quia eam objiciens irru regis, exponit certo mortis ct ultionis periculo: uti Clitus, arguens Alexandrum, ab eo occisus est. *Secundo,* a in animam, » id est in conscientiam, quia eam lœdit gravissimo inobedienliæ, irreverenti® ct contemptus scelere, *Hom.* mu, I el scq. Posset quoque ro *immiscet* vel *admiscet* sic accipi, *q. d.* Non solum qui provocat iram regis, peccai in animam suain, sed etiam is qui provocanti se admiscet et associat. Sicut enim ignis

(1) Rosca multaros, *qui excandescit in eum* id est, regA palam irascitur. Mauret» *imiat eum.*

non tantum objecta ligna, sed el vieina proserpendo comburit : sio el ira regis non tantum in reos illam provocantes, sed in eorum parentes, amicos ct socios grassatur.

Huc facit illud Isai. xxv, vers. 4 : « Spiritus robu-torum quasi turbo impellens parietem, » Furii interdum et saevit concitatissimus regis spiritus, exsurgit subitus, agit atras minarum nubes, evertit obvia quæque, concitat maria, ct firmissimis ædificiisatque antiquissimis roboribus increbrescens minatur ; quem sedare ct compescere illius est solius, qui « imperat ventis ct mari;» nam «in hominis potestate non est prohibere hujusmodi spiritum. »

Addit S. Ambrosius : « Cave ergo ne aliquis stimulet potestatem, ne cassibus animn irretita vitio se non possit exuere, » g. 4. Ngíí n-ovocare regis .ram.qmn provocando iram stimulas ejus polesini m; ira r.atcm potestare armataest indomabilis : est enim instar retis quod hinc ira, inde potestate animam regis implicat et complicat, ut ab hoc iras vitio se non possit exuere; illico enim ut vult iram ponere, intervenit potestas ct majestas, dictitans se esse læsam, ac vindictam exposcens. Excipe casum,quo rex jubet aliquid contra Deum : tunc enim magis ‘¡menda est ira Dei quam ira regis. Unde S. Chrysostomus, hom. 5 *De vobis Isafœ,* laudans Azariam pontificem, qui increpuit Oziam regem volentem contra jus et fas ndolere Deo incensum; hoc enim proprium est sacerdotum ct pontificum: «Non aspiciebat, ait, principatus fastum; non expendebat quanta res esset animum cupiditate temulentum cohibere; non audiebat illud Salomonis: Minœ regis, sicut ira leonis; sed subl itis oculis adcœlum, casque pœnas consideran?, illudque tribunal, ct his cogitationibus sese muniens, impetum fecit in tyrannum. Noverat enim, noverat, inquam, quod comminatio regis similis sit ire leonis, duntaxat his qui terram spectarent. Verura homini qui cœlum haberet pr® oculis, quique sic induxerat animum, ut vitam citius deponeret, quam sacras leges conspiceret violari, quovis cane vilior erat ille. Nihil enim eo imbecillius, qui divinas leges conculcat; et coulra nihil potentius co qui leges div-nas defendí!. Nam qui peccatum committit, servus est peccati, etiamsi decem millia coronarum habeat in capite. Rursus,si quis facit justitiam, ipso rego regalior est, etiamsi omnium fuerit infimus.»

Apposite hic versus subnectitur precedenti, quia vinum ct ebrietas ebrium faciunt impudentem, iracundum ct vesanum, ut quoslibet probris d rixis appetat, nec parcat regi aut principi; q «are ejus iram et vindictam in se concitat. Ita R ivuus. Apposite quoque rex comparatur leoni, ct ira regis rugitui leonis, quia sicut leo eminet in animalibus, eonunque est rex ct princeps, sic cl tex in populo, ct sicut celsitudo acuit iram in leone, sicci maj' Tas læsa acuii furorem in rege. Quart q i regem provocat et stimulat, leonem provocat et stimulat; leo enim, nisi slimiiletur, non irascitur, sed stimulatus excandescit, nec sedari potest : sic etrex Iconem quasi in corde gerit, ut, si eum stimules, ungues leonis experturus sis.

3. Honor est homini qui separat se a contentioniiws; OMNES autem stulti hiscent in CONTUMELIIS, — id eat contentionibus; hin enim in probra el contumelias prorumpunt. Hebraice, *gioita est homini quiescere* (Aquila, *suportaederfi) a Hic; quisquis so liti miscet, stultus est ;* Septuaginta, *gloria esi tiro aversari contumeliam : omnis autem stultus talibus complicatur;* Symmachus, *gloriosum est separari ab odiosa contentione.*

Pro *miscetur* hebraico cstpbjn' *iitgala,* quod Syrus et Chaldæus vertunt, *deridet : Omnis,* inquiunt, *qui stultus est, deridet,* scilicet contentionem, hoc est, contentiones et lites quasi ridens et ludibundus capessit; at postea sentiens earum damna sero pœnitet. R. Salomon vertit, *patefiet, q. d.* Probra et ignominia stulli, qui se non separat a contentione, revelabuntur ct patefient. Irati enim ct contendentes sibi mutuo omnia vilia el probra etiam secreta, quæ norunt, objiciunt, el palain exprobrant. Unde el Symmachus vertit, *stultus autem revelatur,* aut *revelat se.* Aben-Ezra hunc versum nectit precedenti, *q. d.* Rex honorem impendit viro rixoso, quando a rixa quieverit, et so a dissidiis exemerit; illi, inquam, a quo ad iram inflammatus fuerat. Verum hoc arctius est; hm enim gnomo? generales sunt, ideoque sæpc disparii®, nec inter se connexm. Igitur hac sententia, uti et aliis pluribus, dehortatur Salomon a litibus et rixis, occurritque tacit® objectioni, itaque fontem mali indicat et succidit, *q. d.* Solent homines, si verbulo asperiori tangantur, lites capessere, atque huio sum cupiditati pretexunl sui nominis famam et honorem. Dicunt enim : Talis læsit meum honorem; ergo lis illi intentanda est mihi, ut honorem meum ab co ablatum recuperem. Rursum, si lis sit inchoata, ac in ejus decursu deprehendant eam esse injustam, aut valde molestam et noxiam, nolunt ab ea cessare, nec pedem referre, ne videantur injuste vel temere eam inchoasse, aut parti adversa» victoriam cedere. At errant, quia honor et gloria hominis est litem non inchoare, et si inchoata sit, ab ea cessare.

Ratio est *prima,* quod lites mille ofierant curas, molestias, mœrorcs, pericula, ignominias, profusionem opum, etc., quæ longe plus damni afferunt quam sperari possit lucri ex lite, etiamsi illa nobis adjudicaretur, quod tamen anccpsesl et dubium. Sapientis ergo est eam non natam precidere vel nalam illico succidere.

Secunda, quod lites auferant pacem ct charilatem, quæ prestai omnibus mundi bonis. Unde vere dixit Cardinalis Bellarminus : « Melior est uncia pacis et charitatis, libra victoria?, n Quid honorificentius pace? quid gloriosius charitate?

Tertia, quod lites, nisi succidantur, crescant

in Immensum, flantque immortales et irreconciliabile*, juxta illud cap. xvii, 11 : « Semper jurgia qurerit malus ; angelus autem crudelis mittetur contra cum. » Et illud cap. xviii, vers. 6 : «Labia stulti miscent so rixis, et os ejus jurgia provocat. » Quare sapientes litem comparant serpenti, qui, cum per foramen caput inseruerit, per illud totum deinde corpus inferi, insiuuat et irrepit. Hinc lis una serit aliam, ct aliam sine fine, sicut fragum unum serit aliud et aliud, ut totum hortum pervadat. Quocirca prudenter Salomon, cap. xvii, vers. 14 : « Qui dimittit aquam, inquit, caput est jurgiorum; et antequam patiatur contumeliam, judicium deserit. » Et Ecclesiasticus, cap. XXVIII, vers. 10 : « Abstine te a lite. » Vide ibi dicta.

Quarti. *Quarta,* quod lis cum proximo pariat litem internam cum animo; anima enim irati ct litigantis mille passionibus aestuat perpetim, sccum disceptat ct litigat, dum ira ct cupido vindicte cum reda ratione illam vetante, decertant ct digladiantur. Unde S. Ambrosius, et ex eo Dionysius : « Contentio, ait, est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Melius est cum pace et gratia emigrare, quam cum contentione et discordia cohabitare."Meliusest sine lite abire, quam cum jurgio resistere. » Nam, ut ait S. Jacobus, cap. ni, vers. Hi : « Non est i ta sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica; ubi enim zelus ct contentio, ibi inconstantia ct omne opus pravum. » Fons omnis mali est superbia, indeque odium latens incordo, qua quis non vult proximo cedere, ncc reconciliari, multo minus reconciliation un qurererc, camque prior poscere. Hoc enim vile ct inglorium a?stimant homines saeculi.

g >næ. Sed errant, quia honorificum estquærcre opus heroicæ virtutis, puta reconciliationisctamiciliæ; quare qui prior eam occupai, ct partem adversam prævenil poscilquc pacem, hic sine dubio magnanimus est, quia iræ et vindicte victor ct dominus, ac proinde ingenti honoro ct gloria dignus; ct <]uia inimicitias tam in seipso quam in mimicis suis sopit et interficit. Hoc autem est opus heroicum, magnanimum ct gloriosum. Id itu e-se palet ex moro Dei ; Deus enim, quem decet omnis honor ct gloria, peccatores gratia sua prævenil, monetque ut sibi reconciliari velint, imo ad hoc Chri^lqiu misit, juxta illud Apostoli : « Deus erat in Christo inqudum reconcilians Ubi. » Deus ergo hoc opus, ut scilicet quis prior se reconciliet inimico, suo exemplo honestavit, decoravit ct glorificavi!. Quis enim indecorum ■ibi æslimct.quod decorum sibi duxit Deus?

Audi S. Basilimn apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. lavili: « In certaminibus imprpbi-.atis mirerior e4 qui vicerit, proplerca quod peccatis onustior discedit; » el S. Qregoriuin Nazianzemnn : « Præstat honeste vinci, quam periculoso et injuste vincere. Qui ingenio sunt "bellicoso, gloriam <uam ex publico mato venantur, et dedecore suo gloriantur. » Et S. Chrysoslomum ibidem: «Quid internos temere digladiamur? Quid bellamus alii cum aliis, quibus præceptum est ut cos qui nos oderint, amemus?»

Salomonem secuti Philosophi idem profitentur. Euripides in *Andromache :* « A pravo initio, ait, lite* magnas hominis lingua producit. Hoc vero capientes cavent, ne quid inter amicos contentionis excitent. » Idem in *Protesilao :* « Allero duorum colloqucntium indignante, is qui se non opponit, plus sapii. » Demosthenes a quodam conviciis lacessrtus ; « Nolim, ait, tccnm in hoc genus certaminis descendere, in quo qui vincitur, ipso victore est melior. » Aristippus contumeliis appetitus a quodam : « Penea te, ait, est maledicere: penesme autem recte audire.» Musonius in serra. An Philosophus actionem injuriarum contra aliquem suscepturus sit: «Satius est, ait, et excelso viro dignius, injuriam vincere quam litem. Mi canimus quisquis est, litem exscindit, et adversario parcit. » Pittacus, cum posset injuriantem ulcisci, pepercit dicens : a Venia ultione melior est. Illa namque mitis est ingenii, hcc ferini. » Pythagoras: « Magnam peritiam, ait, existimato, qua ferre potes aliorum imperitiam. » Theophrastus : « Qui inimicum suo cum malo vindicat, dat potius poenam, quam ab illo sumat; non autem ita inimicos ulciscaris, ut tibi magis qunin illis obsis. » Plutarchus,tract. *DeuHHIateex inimicis rapienda :* « Silentium, ait, in aliorum conviciis nescio quid egregium, Socraticum, aut potius Herculeum pr.e se fert. Siquidem et ille non quantum museam odiosa verba curabat. » Seneca : « Turpius nihil est quam eum eo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris. » Valerius Maximus : « Plena victoria est ad clamantem tacere, nec respondere provocanti. » Habet enim mercedem ei gloriam de sua patientia, ct do proximi medela. Quare sicut nihil deformius quam respond're furentibus, sic nihil utilius quam tacere provocatis. Denique sapiens sciens verum esse illud Seneca*: «A malis vituperari, laudari est,» non movetur contumelia? verbis.

4. PnOMI'R FBIGUS PIGER ARARE TiOLUIT : ME.XDICADIT ERGO ASTATE, ET XOX PABITIR ILLI. — Hebraice, *postulabit in* messe *ct non,* supple, accipiet vel inveniet. Pro *frigus* hebraico est {prt «AorepA, quod proprie significat probrum vel exprobra tioncin, ut vertunt Septuaginta. Inde hiemem,qua cana, horrida et algida est quasi probrum et de decus totius anni; inde pueritiam et adolesccn tiara, quæ multa risu et probro digna per imprudentiam committit. Pro *arare* hebraico est tnrt *charas,* quod significat *primo,* araro; seni* *to.* fabricare; *tertio,* silere; *quarto,* obsurdescere. Pro *mendicabit* hebraico est bxw *scaal,* quod *primo,* postulare significat; *secundo,* mendicare; *tertio,* commodare; *quarto,* mutuo accipere vel peluria Hinc

Pruno, Chaldæus vertit, *penuriam sustinet piger, et non tacet; petet in messe, ct non habebit;* Syrus, *deest pigro, postulat in messe, ct non est, q. d.* Piger dum ex omissione arationis ct laboris penuriam sustinet, non lacet, sed penuriam suam passim gemens exponit; unde petit panem in messe, et joido ci velut ob pigritiam indigno dare curat.

Secundo, Septuaginta vertunt, *exprobratus piger non confunditur; similiter et qui fœnore accipit frumentum in messe, q. d.* Piger adeo deses est ct torpet, ut, etiamsi quis ci pigritiam indeque penuriam exprobret, non erubescat : malcns torpere et mendicare cum pudore, quam vicium sibi parare cum labore. Talis est qui, cum in hieme arare noluerit, cogitur in messe frumentum accipere ad usuram, cum non habeat unde restituat. Hic enim mavult onus fœnoris et usuræ cum otio ct torpore, quam laboris ct arationis suæ fructu gaudere in messe.

Tertio, optime vertit Noster, cui consentit Symmachus dum vertit, *propterfrigus piger non arabit, ct poscet in messe, et non inveniet;* et Tigurina, *pree frigore non arat piger, sed mendicans in messe nihil auferet;* Vatablus, *ct interrogabit famulum de messe, num pulchra sit ? et nulla erit.*

Sensus obvius, facilis ct planus est, *q. d.* Piger in hieme fugiens laborem et frigus, negligit colere suum prredium; quare nullam in restate colliget messem, sed cogetur mendicato petere vel eleemosynam vel mutuum, ut vivat. Sed vix erit qui ei det, tum quia pigritia sua se indignum reddidit, tum quia mutuum nemo ei dabit, cum sciat eum ob inopiam non esse solvendo, nec posse reddere. Huc facit proverbium Apostoli, II Cor. ix, 6: « Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus (id est copiose ct largiter), dc benedictionibus et metet. » Et : « Si quis non vult operari, nec manducet,» II *Thessal.* m, 10.

Tropologice et anagogice, Patres hoc referunt ad torporem bonorum operum, præsertim eleemosynœ, quo pigri negligimi bene operari et laborare in hac vita, ob desidiam timentes asperitatem et molestias virtutis, ideoque in altera mendicabunt; sed nemo eis opitulabitur, juxta parabolam virginum petentium oleum veniente sponso, *Matth.* XXV. Nam, ut ait Apostolus, *Calat.* vi, 8: «Quæ seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem ; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam œternam. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes. » Ita S. Gregorius, IR part. *Pastor.* admonit. 16 : « Propter frigus, ait, quippe piger non arat, dum desidia et torpore constrictus, agere quæ debet bona considerat ct dissimulat. Propter frigus quippe piger non arat» dum parva cx adverso mala metuit, et operari maxima prætermitlit. Bene autem dicitur : Mendicabit æstate, et uon dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exsudat, cum sol judicii ferventior apparuerit, quia frustra regni aditum postulat, nihil accipiens æstate mendicat. » Hugo Cardinalis duas alias affert expositiones. Prior esi : « Piger (id est tepidus) propter frigus (charitale) arare noluit, › ideo scilicet inservire in agro seu vinea Ecclesia) recusavit. « Ea propter mendicabit restate,» in die videlicet judicii. Posterior : Vir, frigore charitalis intepescens, sui cordis agrum aratro pœnitentire proscindere non vult, et bonis operibus conserere. ‹i Mendicabit ergo restate, » nimirum instante jam morte, morbo ingravescente, et febri exresluante, postulabit tempus pœnilcnliæ, «c< non dabitur ei. »

Accedit R. Salomon : « Propter frigus, ait, piger noluit arare, hoc est, algorem timens deses, sedentarius jacet, neque ullum opus præstat, studioque legis non vacat. » Et R. Levi : « Deses, ait, in rei exordio corpus suum ararc, id est ad institutionis conformationem recipiendam parare non studebit, atque ideo sapientiam adipisci nequibit, ncc in illa ullam operam impendet; cx quo fiet ut mens a Deo indita opportunos fruclus non ferat. » Porro apposite prresens vita hiemi, futura in cœlo restali comparatur, tum quia vita hrec plena est mœroris, asperitatis, ignoranti^ ct tenebrarum; tum quia destinata est arationi, id est labori ad proferendas felicitatis et glorire fruges. In futura autem et cadesti, discussa hujus vitre caligine et frigore, dies reterna Solis divini perpetuo fulgore ct calore clarescet, ac messem omnis felicitatis dabit. Hoc est quod dicitur *Cant,* ii, 11 : «Jam hiems transiit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in lerra nostra. » Et *Psal.* cxxv, 6 : « Euntes ibant ct flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. » Huc facit Hebrreorum proverbium : a Qui in vespere sabbati non paravit quod comedat die sabbati, non comedet in sabbato,» id est, qui non laborat, ut merita bonorum operum sibi congreget in hac vita, mercedem vitre et glorire sempiternre non percipiet in futura. Hoc enim sreculum est laboris ct meriti, futurum vero quietis et mercedis.

5. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde vwA VIRI, SED HOMO SAPIENS EXHAURIET ILLUD. — SyCUS, *aquæ profundes verbum in corde regis.* Pro *sed* hebraico est *et;* verum *et* hebraico ponitur pro *sed, enim, quanquam,* et qualibet alia conjunctione, nipote qua carent Hcbrrei. Undo hoc loco pro *ct* Septuaginta quoque vertunt *sed.*

.Primo, Aben-Ezra exponit, *q. d.* Sicut aqure profundae, frigidre pellucidreque sunt ; nullius enim pedibus perturbantur: ita sapientia consiliumque, quibus cor prudentis affluit, .incera perspicuaque erunt. «Sed homo sapiens,» etc. *q. d.* Vir autem, postquam prudentire compos factus fuerit, consilium cx corde suo hauriet, id est sibi magister erit, et suamet industria hanc comparabit. Accedit Hugo : Comparatur, inquit, consilium viri profundi aqua; propter ablutio"

nem, propter irrigationem, propter fecunditatem, propter refrigerationem.

Secundo, IL Salomon, *q. d.* Doctrina sapientis in animi penetralibus seposita est; sed enim accedat prudens discipulus illum, cx cujus praecordiis expiscabitur et hauriet, *q. d.* Feminœ sunt similes fontibus supra terram erumpentibus, qui omnem aquam quam recipiunt protinus effundunt : sic enim femime quidquid sciunt, effutiunt. At viri cordati et cauli similes sunt puteis profundis, qui doctrinam suam celant, ideoque mentem instar putei, nova semper per meditationem et studium assiduum affluente aqua doctrinæ, eadem augent et adimplent; quocirca vir sapiens assidue cx cis hauriet ct discet, ut ct ipse mentem suam profundum doctrinæ puteum efficiat.

Tertio, noster Salazar censet esse hypallagen, quare sic esse verba ordinanda : Dcotrina in corde viri eruditi est profunda instar putei, quare qui illam exhauriet, utique evadet entque homo sapiens; sicut enim putei ab imo scaturientes, quo pluresab his aquas extrahunt, eo amplius redundant, nam aquæ ad locum nuper exhaustum sponte decurrunt : sic etiam accidit doctoribus; nam quo plures ab his doctrinam et sapientiam profundam hauriunt, eo major ct profundior in ipsis sapientia affluit. Deinde auditores sapienti® studiosi admonentur non esse obvium ac facile doctrinam parere, sed aquæ adinstar profundissimæ magno labore exhauriri. « Homo exhauriens illud sapiens ent; » optimi auditoris precipua officia complectitur : silentium scilicet, ne effundat audita; animi demissionem ct docilitatem, ut disciplinée sese adaptet; perseverantiam, ut ad profundissima sapienti® dogmata pertingat; conatum ac robur, ne languescat; et hæc omnia ad sapientiam comparandam necessaria esse ostendit.

Quarto, proprie ct genuine, per a consilium » accipias arcanas viri cordati cautique cogitationes, consilia, intentiones, machinationes: hæ enim profundæ sunt ; sed tamen a viro sapiente erui et educi possunt, juxta illud : « Pravum est cor omnium ct inscrutabile, quis cognoscet illud?» *Jerern.* xvn, 9. Unde Lyranus, per *consilium* accipit secretum. Ita Vatablus, qui vertit, *velut aqua profunda est consilium in corde viri; at vir intelligens eliciet illud;* sicque explicat, g. *d.* Difficile est ex mente hominis extrahere consilium. Et R. Levi : Consilium, ait, in corde viri latens non ita facile exploratur, sed tantum post singularem indagiicm, cum sit velut aqua profunda, cui quæ subsunt difficile pertingi possunt ; verum prudens sedula investigatione, ac diligenti studio consilium cx illius animo hauriet. Et Auctor *Cátente Græcor.* ex Septuaginta sic vertit et explicat, *ct si consiium in corde calidi viri abditum est instar aquæ profundæ, attamen vir prudens exhauriet illud, q. d.* « Et si hominis versipellis consilium instar gurgitis vel putei cujusdam sil altum, nihilominus vir prudens exhauriet, et in manifestam lucem prôfcrel illud. » Et Jansenius hrec intelligil de cogitationibus et consiliis, quibus quid agere sapiens aliquis decrevit. Hujusmodi enim consilia et animi decreta is qui vere virilem habet animum, non instar feminarum cuivis facile prodit, sed abscondita servat in penetralibus cordis sui, velati aquam profundam, ita ut non facile quivis eam expiscari et intelligere possit. Attamen vir prudens, ct intelligentia multa preditus, ex profundo cordis alieni eruere novit, et voluti profundam aquam exhaurire, latens in corde consilium; uti enim novit variis rationibus, ut penetret quod erat occultum consilium in corde viri. Adhibet enim inultas circumlocutiones et sermones a re remotas, aperit quædam sua, aliaque pleraque facit, quibus quod occultum erat, percipiat.

Significat ergo hæc gnome viros cordatos esse profundos et secretos, co^demque per sapientiam ct solertiam varias adinvenire praxes et modos expiscandi aliorum consilia et secreta. Quocirca a pari hæc accipias de consiliis quibuslibet, quibus plenum est cor sapientis, quibusque ipse alios erudit, consulit, instruit, sive in rebus civilibus, sive œconomicis, sive spiritualibus : hæc enim, quia profunda sunt, difficile capiuntur; sed tamen vir prudens assidue ca hauriens, audiens et meditans, tandem percipiet ea Sic Paulus loquebatur sapientiam in mysterio, I *Corinth.* n. Sic Christus profundam sapientiam docebat per parabolas, quas ægre auditores capiebant: Apostoli tamen, secreto eum interrogantes, carum senium et mentem Christo interpretante discebant. Cæteri enim, ut mundani ct animales, non capiebant sublimia et profunda consilia Christi : eis enim paradoxa videbantur; qualia sunt : a Qui vult venire post me, tollat crucem suam, et sequatur me. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam ælernam custodit eam. Si vis exaltari, humilia te. Morere, ut vivas. Esto pauper spiritu, ut sis dives in cœlo. Si vis esse beatus, patere persecutionem pro Christo. » At sapientes, puta veri Christiani, spirituales et religiosi hæc capiunt, et practicando exhauriunt.

Septuaginta pro *exhauriet* vertunt id est *exantlabit;* qua voce significatur ad hauriendum et eruendum consilia viri cordati profunda, opus esse non solum fune ct situla, sed et anilia, imo machina tubica (aqua enim in sui profundo adeo arcta est, ut situlam non admittat, sed tubum duntaxat, vel canalem); sicut enim per illam aquæ profundæ per tubos exiguos suctu vel attractu aeris sursum elevantur et adducuntur, sic sagaci et solerti vestigatione sapientis consilium latens in corde viri sursum ad os attrahitur et elicitur. E tubis enim aer in iis latens et arctatus attractu antliæ sursum educitur, ideoque ad impediendum vacuum cogitur aquae sui profundo arrendere, ad implendum spatium intrinsecum tuborum, quod deseruit aer per antliam sursum

r

ChmU*

attractas, ei vactium reliquit. Sic pariter dum sapientes varias miscent quæstiones ct interrogationes, varias audiunt responsiones, e quibus inter se collatis eliciunt secretum latens in corde respondentis, imo cogunt eum idipsum fateri ct prodere, ne vacuus mente vel cerebro ac vecors appareat. Sapientes enim cx causis colligunt effectus, ex antecedentibus sequentia, cx signis conjectant de re cujus sunt signa, cx connexis divinant ea qua^ communiter conjungi ct comitari solent; dato enim iino connexorum, alterum necesso est ut comitetur ct detur. Denique ex locis ct argumentis topicis Dialectici multa rimantur, inferunt et colligunt.

Inlelligc hæc ut plurimum ita sc habere. Nam subinde contrarium accidit; sunt enim quidam ita cauti et tedi, ut facilius c pumice aquam, quam cx ore et corde eorum secretum elicias. Quocirca tales in aulis principimi magni œstiniantur; principes enim, qui sua consilia volunt esse secretísima, non nisi secreti tenacibus ea communicant. Hinc legatis suis hoc primum dant præceplum, ut arcana sui principis celent, aliorum vero expisccntur. In secreto enim consistit vis et nervus rei conficiendas, uti alias monui. Igitur in aulis videas subinde ingens certamen inter legatos, dum alii aliorum secreta expiscari, alii veroeasludioso occultare conantur; at vincit

Frids npis* nodi teattum.

qui sapientia ct calliditate antecellit. Sunt qui ad expiscandum utantur hac praxi: Invitant alios ad convivium, laute habent, vino ct propinationibus obruunt, ac cum exhilarati et inebriati fuerint, secret i exquirunt, «In vino enim veritas, ct, quod latet in corde sobrii, hoc natat in ore ebrii.»

C. Mitti HOMIXES SIsrntCORDES VOCÀXTL'R, VinUM àVtem hbELEM quis Ixvexiet? — Hebrea ad verbum habent, *multitudo hominis vocdbit virum misericordia,* vel *gratia sua; ct virum* CZI'JION *emitnim,* id est *veritaltlm,* vel *fidelitatum, firmitatum ct constantiarum quii inveniet?* Unde

Primo, Aben-Ezrti, id est filius Ezræ, sic vertit i Multi homines predicant suam beneficentiam, ut Phatisil, qui facturi eleemosynam tubam Inflabant, *Matlh.* vi, 2. Verum quis inveniet virum fidelem, qui beneficia conferat, nec badem phedlcd? vel quis ille est qui de se vera loquatur (1)?

Secundo, Pagninusvertit, *magni hominis praedicabit unusquisque* miserti*ordium, ct virum* vermem quis *inveniet?* Scriptum est enim : u Omnis homo mendax, n *Psal.* exv, **II,** q. d. Multi inveniuntur misericordes, at pauci veraces. Aut, q. *d.* Multi ore prædicant, ct in coelum evehunt benelactorum suorum beneficentiam : at qui opero fideles sint, id est beneficia beneficiis Cependant et compensent; perrari silnt. ita R. Levi.

0PtA«IMiurer,midtfÀominum *predicant ruam qirítpu* ccntiam, -•'! verum hominem, *fidum,* qui opere I qù J jaclát, *Quii ini'ínféi?*

Tertio, idem H. Levi explicat, *q. d.* Multi sunt qui semel iterumve misericordiam exercent : at qui in ea fideles» id est constantes et perpetui sint, perrari sunt.

Quarto, Cajetanus vertit, *multi vocantur viri gratia, sed virum fidelem quis inveniet ? q.* ‹l. Multi sunt qui gratuita beneficia libenter acceptant, ct gratias agunt; at qui fideliter res alienas sute fidei commissas curent, perpauci sunt, *q. d.* Magnificum est gratiam aliis præstare, sed sua alteri administranda committere, intutum et periculosum est : pauci enim fideles inveniuntur; onun enim quæ sua sunt, quærnnt.

Quinto , Vatablus vertit, *mulli invocant virum in quem contulerunt beneficia ; virum autem fidelem quis inveniet ? q. d.* Quotus quisque est qui, licet a benefactore suo rogatus et invocatus, invenitur memor beneficii accepti, gratus, et qui rependat? Alii vertunt, *multi volunt dici benefici, sed fide non prastant quod dicuntur, parum suo nomini respondentes.*

Sexto, noster Salazar, *q. d.* Multi sunt qui misericorditer sua aliis elargiuntur, et pauci qui sint fideles, id est justi, ut aliena non invadant, aut invasa restituant, *q. d.* Facilius est exerccro misericordiam, quam servare justitiam; facilius est sua impertiri, quam aliena restituere, vel non appetere. Sic enim videmus multos ex rapto facere eleemosynas, imo ea dare templo; at nolle ca dominis suis i tiluere, ne videantur raptores et injusti.

Septimo, Beda, R. Salomon, Jansenius ct alii explicátil, *q. d.* Mulli vocantur misericordes, at pauci in misericordia sunt fideles. Mulli habent liotnen misericordium, at pauci fidem, id est rem et veritatem, quia scilicet in eleemosyna qurerunl ostentationem , lucrum aut aliud interesse : unde eam faciunt ficte, non fideliter, id est vere et sincere propter Ileum; ut sil antithesis inter vocari misericordem, et esse fidelem, *q. d.* Mulli vocantur misericordes et fideles, at pauci reipsn sunt.

Octavo, ample et adæquate, Scriptura solet jungere misericordiam et fidelitatem, sive veritatem et justitiam, ac per misericordiam intelligil opus virtutis liberale et indebitum, per fidelitatem vero necessarium et debitum, quod multiplex est, sicut multiplices sunt leges roque ao officia, ad quæ quisque sc obligavit. Dicit ergo Salomon : Facile est esse misericordem, quia qui per vices ad libitum exercet misericordiam, vocatur misericors, et ut talis ab omnibus laudatur : at virum qui per omnia sil fidelis, id est sincero, integre ct fideliter exsequatur omnia ad quæ legibus tenetur, item omnia a«l quæ cx officio obligatur, invenire est difficile. Multi enim dant eleemosynas, sed interim rapiunt, fallunt, fraudant alios: multi ergo sunt misericordes, at rari fideles. Fidelis enim omni tempore debet esse fidelis, atque Ad plurima cx tide prestancia obligatur, quae

omnia fideliter prestare est difficile. Unde Lyrantis ct Dionysius hæc applicant fidelitati correctionis vitiorum, 7. *d.* « Multi homines misericordes vocantur, » qui tamen nnn sunt secundum veritatem, sed magis pusillanimes, impunia vitia relinquentes, ideo subditur : s Virum autem fidelem » in correctione vitiorum, secundum officium sibi impositum, « quis inveniet?» 7. d. Raro invenitur. Propter quod dicitur *Luc.* xvni : « Eilius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra,» id est fidelitatem, puta fidelem hominem, qui postposito humano timore et favore justitiam faciat? Hucusque Lyranus. UndeS. Augustinus, serin. 13 De *Sanctis,* ex nuper inventis : « An non, inquit, sunt in te viscera pietatis Christians, ut plangas corpus a quo recessit anima, ct non plangas animam a qua recessit Deus? » 7. *d.* Rarus vir ita fidelis, amicum suum non palpans, nec veritatem relinquens.

Opponitur enim hic inori is *chasdo,* id est *vir misericordia sua,* id est, suis operibus pietatis, qure ipsi sua devotio suggerit, addictus, rf> ú'N C3U1X is *emunim,* id est *viro veritatum,* fidelitatum, firmitatum, constantiarum, 7. *d.* Qui non semel, sed ubique ct semper fidelis est, sui similis et con-tans instar SS. Constantii ct Constantini.

h ewiu-nim quii? *Is emunim* ergo est, qui sua commoda posthabet fidei, qui sua munia integra cum fide obit, qui in tcntalionc ab officio se dimoveri non patitur, qui ncc minis, nec promissis, nec donis ab æquo et justo abduci se sinit, qui usque ad mortem et martyrium iniquitati resistit, qui quos cx officio corrigere debet, corrigit, ct nemini licet potenti parcit. Virum ergo misericordem facile est invenire, quia ad misericordiam invitat tum benignitas naturæ, tum laus hominum : sed virum fidelem, qui in quavis adversitate Deo ct hominibus maneat fidus, qui sibi in quavis virtute ubique constet, qui impiis animose resistat, qui vitam pro fide prodigai, qui cceteris a fide deficientibus solus in fide perstet, instar *Tolta* 1, 5, quis inveniet? Utique hic rarus est ct difficilis inventu.

Hara avis in terris, nigroque simillima cygno.

Eim- Is *emunim* fuit Abraham, qui Deo fidelis exstitit usque ad immolationem filii sui Isaac. Is *emunim* fuit Joseph, qui hero suo fidelem sc praebuit usque ad calumniam et carcerem. Unde M ithalhias moriturus, Judam cætcrosque filios suos Machabaos exhorlans ad fidelitatem præstandam Deo in persecutione Antiochi : « Nunc, ait, confortata est superbia et castigatio, ct tempus eversionis, ct rra indignationis; nunc ergo, o filii, aemulatores estote legis, citiate animas vestras pro testamento patrum vestrorum, ct mementote operum patrum, qune fecerunt in generationibus suis; et accipietis gloriam magnam, ct nomen «'ternum. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et reputatum est ei ad justitiam? Joseph in lempore anglisti® gum custodivit mandatam, et factus est dominus /Eirypti. Phinees pa'er noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii (eterni. Jesus, dum implevit verbum, fartu* est dnx in Israel.» Et Judith, viti, 22, exhortaos suos ad constantiam in obsidione llolofrrnis : « Memores, ait, esse debent, quomodo pater noster Abraham tentata* est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectu? est. Sic baac, sic Jacob, sic Moyses, et omnes qui placuerunt Deo, per mullas tribulationes transierunt fideles. Illi autem qui tribulationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam ct improperium murmurationis suæ contra Deum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, ct a serpentibus perierunt. » Sic Mosen a fide laudat Deus, xn,7 : < At non talis, ait, servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est.» Undo et pnvmium subdit : a Ore enim ad os loquor ei ; et palam, elnon perænigmata ct figuras Dominam videt. » Et Apostolos a fide commendat et præmiat Christus : « Vos, ait, estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, et (idcirco) ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mcusam meam in regno meo, » Lu/.œ xxii, 28.

Porro Septuaginta hebr. ni roô, id est multus vel multitudo, vertentes *magnus* vel *magnitudo,* sic transferunt, *magnum homo, ef pretiosum vir mi~scricors; hominem autem fidelem opus est invenire.* Citat hanc Salomoni* gnomon S. Chryso^tomus, homil. 4 *in epist. ad Philipp.,* sub finem. Nerba ejus quæ a nonnullis male citantur sic pneci*e habent : « Magnum quid est homo, propter quid? et pretiosum, ait, vir misericors. Istud enim est homo misericors : imo misereri est Deum esse. Vides quanta sit misericordiae Dei potentia? illa omnia fecit, illa mundum operata est, illa Angelos fecit propter solam bonitatem. Propterea et gehennam minatus est, ut regnum consequamur: regnum vero consequamur per misericordiam. Quanam ratione, cum solus esset. tot ac tanta fecit? an non propter bonitatem? au non propter benignitatem? »

Nota quod ait: a Imo misereri est Deum esse, » ç. t/. Deo et divinitati propria dos est se communicare, benefacere, et misereri miserorum, adeo ut hæc ejus videatur propria esse indoles ct natura, utque Deus videatur esse Deus per beneficentiam et misericordiam. Quare qui eam imitantur divini fiunt, et quasi dii quidam terreares, juxta illud S.Gregorii .\ azianzeni,De *Cura pauper..* « Esto calamitoso Deus. »

Porro Auctor *Catenæ Gran.* ex Septuaginta sic legit et explicat : « Ites magna homo, quippe qui secundum Dei imaginem et similitudinem conditus sit. Porro autem si homo misericordiam secundum usum, reliquasque virtutes complexus fuerit, e.x magno pretiosus evadit. Interim quempiam ex hominum numero invenire, qui ub Dei

honorem cl ex fide officium faciat,perrarum,magnæque difficultatis res est : siquidem ri opuses/ idem est hoc loco, quod arduum vel difficile est talem aliquem invenire. » Et S. Ambrosius, in *Psal.* cxviii, octonario 18 : « Magnum sane munus, si se ipse cognoscat, et quædam forma justiliæ, mundo magis quam sibi nasci. Unde Salomon ait : Grande homo ct pretiosum vir misericors; virum autem fidelem opus est invenire. Et vero magnus est qui divini operis interpres est, ct imitator Dei. Homo est enim qui potuit dicere : Imitatores mei estote, sicut ct ego Christi. Terram excolit, mari tanquam possessione utitur, cœli ornamenta grandis miratur assertor. Evanuerat rerum natura, nisi qui ca uteretur divina providentia esset adjectus. Denique postquam fecit Deus coelum cl terram ct maria, posleaquam omnia reptilia, volatilia, animantia protulit, hominem fecit, quem animantibus viventibus anteferret. De quo non immerito cœlcslis sententia resultavit : Faciamus hominem ad imaginem ct similitudinem nostram. » Idem S. Ambrosius, conc. 3 *in funere Theodosii Imperatoris,* tora. V, hanc sententiam adaptat Theodosio, ejusque misericordiam ct fidem celebrat.

Denique D. lidarius in Psa/. cxviii, littera *iod :* « Grande, ait, homo, et pretiosum vir misericors ; virum vero fidelem opus est invenire. Quid enim tam difficile est, quidvc tam ardui operis est, quam invenire cum qui meminerit secundum imaginem ct similitudinem Dei se esse factum, divinorum eloquiorum studio intentus, rationem animo suæ corporisque cognoverit, cl originem utriusque generis naturamque perceperit, ad quem denique finem hæc institutio sua orlusque contendat? Atque ob id magnum quiddam est homo. Iloc enim nomen, ubi rerum superius commemoratarum cognitione neglecta in vitia deciderit, amittit, indignus scilicet jara judicatus homo nuncupari. Et cum secundum imaginem et similitudinem Dei factus sil, secundum exprobrationes Propheticas ct Evangélicas, aut serpens, aut progenies viperarum, aut equus, aut mulus, aut vulpes ei nomen est, ct proprietas ei nominis sui, ubi de innocentia exciderit, auferetur, p

Igitur magnum quid est homo misericors, sed necessarium homo fidelis ; ubique enim opus est fidelitate et fidelibus officialibus ac ministris, quibus nos et nostra credamus, præsertim res con^cientiæ ct salutis. Talis fuit S. Paulus, qui proinde, I Tímot/i. i, 12 : * Gratias, ait, ago ei qui me confortavit in Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio. » Tales ministros, puta Sacerdotes ct Episcopos, quæsivit, et in Ecclesia quærcndos docuit Christus, *Matth.* cap.xxiv, 15: a Quis, putas, ait,est fidelis servus cl prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in ' r e? Beatus ille servus <.nem,»-uri ve ierit dominus qus, inventili sii fa :i<nt« m. Amen dico vobis, quoniam super omnia riona sua constituel cum. » El Christus scribens Episcopo Smyrnæ *Apoca!.* ii, 10 : a Esto fidelis, inquit, usque ad mortem,cl dabo libi coronam vit®.» Et vers. 13: « Antipas, inquit, testis meus fidelis, qui occisus est apud vos. » Et cap. i, vers. 5, Christus ipsa vocatur « testis fidelis. » Et cap. xix, vers. Il : « Ecce, ait, equus albus, et qui se hbat super cura, vocabatur Fidelis et Verus, et cum justifia judicat et pugnat, n Fidelis Deo et Ecclcsiæ fuit Archidiáconos S. Laurentius, qui ad ignem assatus : a In craticula, inquit, te Deum non negavi, et ad ignem applicatus te Christum confessus sum. Probasti cor meum, ct visitasti nocte; igne me examinasti (acri utique examine), et non est inventa in me iniquitas. »

7. Justus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet. — Pro *in simplicitate* hebraico est ion-) *botammo,* id est *in integritate sua;* Pagninus, *in perfectione sua.* Sic *Job,* i, 1, ct passim alibi,justus cl sanctus vocatur *simplex,* id est iuteger vite scelcrisque purus. Arctius ergo Lyranus : *In simplicitate,* hoc est, inquit, *sine falsitatis plica.* Plenius dixisset , sine iniquitatis vel peccati plica. Quare ex licbræo sic ad verbum vertit Vatablus, *ambulantis in probitate sua justi felices sunt filii post ipsum;* Chaldæus, *qui ambula* in simplicitate sua justus est, ct beati filii ejus post cum;* Septuaginta, *qui conversatur sine vituperatione,* id est *inculpate in justitia, beatos filios suos derelinquet,* hoc est, inquit Auctor *Catena Griccor.:* «Qui justitiam coram Deo ct hominibus exercet, etseipsum et alios quoque qui ipsum audiunt,salvat. » R. Levi : Probus, inquit, integritatis æqui ' latisquo semitam capessens, non ipse solum a calamitatibus servatur, sed etiam ejus sobolcs divina» providenliæ maxime cordi est ob parentis merita; quin eadem, cum a parente suo honeste informata fuerit ad cultum divinum, id sibi demeretur, ut peculiarem providentiam Dei propitiam experiatur. ven.1

Nota ri *ambulat,* id est, continue progreditur ct proficit. Unde S. Bernardus, serm. 49. *in Cant.:* a Ambulare, inquit, proficere est. Ambulabat Apostolus qui dicebat, *Philip,* m : Non arbitror mfl comprehendisse ; et addit : Unum autem quæ re< tro sunt obliviscens, ad ea qua! ante sunt me extendo, etc. Ergo non ambulantem, sed sedentem a mortis tenebris comprehendi periculum est. Et quis sedens, nisi qui non curat proficere? » Pro *beatos* hebraico est HtfN *asre,* id est *beatitudine* filiis ejus post ipsum, q. d.* Non una, sed multiplex, imo omnimoda bealitudo dabitur ûliis justi. Proh ut,a

Prima est ipsa justitia. Justus enim ambulans in simplicitate, id est justitia et probitate, in eadem educat filios cosque facit sibi similes , simplices, id est justos el probos. Ad hoc enim obligat eum simplicitas, id esi justitia cl officium parentis : hujus enim est in probitate vivere, in Pno»

carpio filios educare. Ilie est fons cælcrarum beatitudinum : quia enim justus ad justitiam efformatsuos filios, hinc Deus tam illi quam ipsis benedicit, omnique bono cumulat et beat. Hoc enim promisit, *Exodi* xx, 5, dicens : a Ego sum Dominus Deus tuus, foriis, zelotes, visitans (id est puniens) iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me ; ct faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea. »

natio Batió physica est, quod filii sint portio ct quasi membra parentum. Quare dum pater bene vel male agit, punitur vel præmiatur non tantum in se, sed ct in filiis, tanquam in sui partibus et membris. Sic Adam peccans, tam culpam quam pœnani transcripsit in omnes posteros, nipote Ethica, sui partes ct propagines. Ethica est, ut hoc frenum Deus daret parentibus, quo cos a peccato cohiberet, et in officio suique cultu contineret, scilicet minando so eorum male facta puniturum diam in filiis, ct promittendo se benefacta eorum prœmiaturum in posteris. Magna enim est in parentibus cura ct sollicitudo filiorum, ac propter cos beandos mulla agunt, quæ non agerent pro seipsis.

Secando. *Secunda* ergo bcatiludo, qua Deus boat filios justorum, est hominum favor cl benedictio. Omnes enim probis proborum parentum filiis applaudunt cl benedicunt, ul contigit Tobiæ juniori, cui Raguel soccr ait : «Benedictio sit libi, fili, quia boni cl optimi viri filius es, » Tobiw vn, 7. Ha Aben-Ezra : Qui integritatis, inquit, semita insislit, justus vocabitur, ct beatos post se filios relinquet. Ili enim propter parentum integritatem a cæteris honore afficientur, ita ut etiam beati praedicentur. Beatitatem ergo ex parentum æquilate assequimur. Sic ct Lyranus.

Tertio. *Tertia* est abundantia rerum hujus vit®, prosperitas, potentia, gloria. Hæc enim Judæis promiserai Deus, si juste viverent, se daturum tam ipsis quam filiis eorum, juxta illud *Psal.* exi : « Beatus vir qui limet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. Potens in terra erit semen ejus (Chaldæus, *fortes in lege erunt filii ejus),* generatio rectorum benedicetur. Gloria et divili® in domo ejus »

Quitto. *Quarta* et summa béatitude promissa justis justorum filiis est gloria et felicitas sempiterna : hæc enim certo et semper eis obtingit, cum temporalis sæpc denegetur, atque hæc maxime pendet a bona institutione parentum. Certum enim signum divins prædesliuationis filiorum est bona educatio parentum, sicut reprobis est mala. Lude Tobias moriturus hoc ultimum filio dedit monitum, cap. IV, 23 : «Noli timere, fili mi; pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, el recesserimus ab omni peccato, ct fecerimus bene. »

Citat hanc gnomon S. Cyprianus, tract. *De Opere Eleemosyna,* de caque illam explicat, *q. d.* Paler qui justitiam , id est eleemosynam facit, filios divites et beatos efficit. Simplicitas enim vocatur simplex et candida liberalità.? eleemosynarii. Unde Apostolus ait, II *Corinth,* ix, H : «Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem,» id est eleemosynam. Sed audiS. Cypi ia- Patareip num : «Si ergo vere filios tuos diligis, si eis exbibes plenam ct paternam dulcedinem charilatis, operari magis debes, ul filios tuos Deo justa ope- «Moratione commendes. Nec cum libens luis cogites qoiu patrem, qui et temporarius et infirmus est; sed illum pares, qui æternuset firmus filiorum spiritualium pater est. Illi assigna facultates luas, quas hæredibus servas; ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes injurias saeculares divina majestate protector. Patrimonium Deo creditum nec respublica eripit, ncc fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. In tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur.> Probat deindeidipsumexScriptura, dicens: «Hoc est charis pignoribus in posterum providere; hoc est futuris hæredibus paterna pietate consulere, secundum fidem Scriptura! sanet® dicentis : Junior fui, el senui, ct non vidi justum derelictum, nec semen ejus egens pane. Tota die miseretur et fœnerat : et semen ejus in benedictione est. Et iterum : Qui conversatu: sine vituperatione in justitia, beatos post se filios relinquit. Prævaricator itaque et proditor pater cs, nisi filiis luis fideliter consulas, nisi conservandis cis religiosa el vera pietate prospicias : qui studes terreno magis quam cœlcsli patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quam Christo, bis delinquis, ct geminum ac duplex crimen admittis; ct quod non præparas filiis luis Dei Patris auxilium, ct quod doces filios patrimonium plus amare quam Christum. »

Illustre hac de re exemplum exstat apud Joan- Eier»-nem Moschum in *Prato spirit,* cap. cci, de filio P,rtBU Constantinopolitano, cui pater, omniasuaexpendens in pauperes, non aliam hæreditafem quam Christum curatorem reliquit; qui proinde ei unicam viri nobilis cl divitis filiam uxorem, et cum ca totam ejus hæreditalcm procuravit.

8. Rex, qui sedet ix solio judicii, dissipat omxh Vcn. s. malum intuitu suo. — Vatablus, *intuendo;* Chaldæus, *a facie sua omnes impios;* Septuaginta, cum *rex justus sederit super thronum, non adversatur* (id est, non objicit se, Scholiasles, *non subsistit) omne malum in oculis ejus;* Auctor *Catenis Gravor., nullum malum in oculis illius se ingerit* (I).

Sensus est, *q. d.* Hex qui ex alto celsitudinis suæ throno regnum suum circumlustrat, gubernat, regit et judicat, solo hoc sui intuitu omnia scelera et scelestos fugat ct dissipat: omnes enim male sibi conscii. verentes regis judicium, iram

(I) lUiS4»ninullcriis, *dissipat,* exterminat, plcctitque *oculis tuis omnem malum* virurn. Maurer, *ventilat^* id est so cernit, *oculis suis* lustrantibus *omne matum.* Cf. vers. i5.

et vindictam, diffugiunt, ct scse abscondunt; quique sedus aliquod machinabantur vel machinaturi erant, regis acrimoniam metuentes, mentem manusque a scelere cohibent. Vident enim regem non esse desidero, nec otiari,sed vigilem et acrem suum capessere solium , id est usurparo suam auctoritatem, officio regali perfungi, et strenue potestatem sibi a Deo creditam exercere, ut bonis se patrem ct tutorem, malis se terribilem ct vindicem exhibeat, iliisque ampla proemia, his acria supplicia irroget. Docet creo hæc gnome quantum valeat auctoritas ac vigilantia regum et principimi, cum suum munus strenue obeunt; ac quantum valeant eorum decreti et judicia, quando cum æquitate ct auctoritate tractantur, ac fortiter exsecutioni mandantur. Vere Perses apud Aristotelem in *GEcononi.:* a Ut oculo domini, inquit, equus pinguescit, sic sano coram oculis principis jus viget, »

Srdrrf Nota : tû çui *sedet in solio judicii* multa involcomplectitur. Primo enim significat regem «pitoor debere esse rectum et acrem, ut e solio judicii wUU justum judicium proferat, ac pios præmiel, impios castiget ; *secundo*, cum debere esse sapientem , ut bonum a malo secernat, justos ab injustis dijudicet ; *tertio,* cum habere amplissimam judicandi potestatem; *quarto,* debere perse judicare, ncc credere omnia suis consiliariis, prætoribus, judicibus, quin potius debere eis invigilaro, cosque judicare, an sinceri sint, an muneribus sinant se corrumpi, an per gratiam et favorem jus dicant, etc. Sic enim omnes continet in officio, dissipatque sua vigilia suoque intuitu omne malum. Unde Plolemœus Philadelphus septuaginta S. Scriptum Interpretibus, uti refert Aristaeus, singulis singulas quæstiones politicas proponens, hanc ci, qui ordine erat decimus quintus, proposuit : «Quid in regno potissimum observandum?» Ad quam ille : «Conservaro, inquit, se a muneribus incorruptum, et magnam vikc partem invigilaro,justitiamque ante omniacolore, et hujusmodi amicos sibi compararo. Justos enim Deus amat.» Quinquagesimo quarto deinde hanc proposuit : a Quid regnum conservet? » Ad quam ille : «Cura, inquit, ct meditatio, ne quid a rerum præpositis male agatur committaturquo in plebem, quemadmodum facis cum libi Deus præstantem intellectum præbeat. n

8 1&&» Hac de causa S. Ludovicus, inclytus Francia) fT rcx› Angulis hebdomadis bis pro tribunali sede- «Lcrbit bat, ut causas viduarum ct miserorum a senato- 1 i i* a ribus neglectas cognosceret, et decideret pari jus- * titia ac clementia. Idem monens Philippo filio inter alia monita hoc reliquit: «In administranda •ustitia esto «verus et rectus, ut facias quæ leges decernunt, ncc ab iis declines ad dexteram vel sinistram. Diligenter ausculta querelas pauperum, ct satage ut veritatem intclhgas. Non libi sufficiat elegisse in judices meliores regni viros, red insuner iis invigila ct investiga, qua ratione officio suo fungantur. » Dex enim, qui omnia sua consiliariis vel officialibus credit, iis solium suum cedit, ac scabellum sibi diligit, in quo qua^i puer vel pupillus sedens, ab iis se ct regnum regi sinit : quæ res ipsi vjtupcrimn, officialibus invidiam, toti reipublicæodium ot indignationem creat.

Quarto, significat hæc phrasis regem, dum sic sedet in solio judicii quasi vicarius Dei, ab eo peculiariter illustrari, dirigi, corroborari ad dissipandum omne malum, juxta illud cap. xvi, vers. 10 : a Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus. » Vide ibi dicta.

Igitur rex est quasi sol, unde primus Persarum Rex *t rex dictus est Cyrus, id est sol : hoc enim persico ,Vyr"5*. significai Gyrus. *Primo* enim sicut sol oriens, in primo, suo quasi curru et solio gloriose residens, fugat tenebras ac feras, quin ct fures, homicidas, adulteros cæterosque scelestos , qui lucifuga) tenebras capiant ad sua scelera celandum : sic pariter rex justus et sapiens suo intuitu, quasi solari , dissipat omnes peccatorum umbras et caligines.

Secundo, sicut sol obit et lustral successive sin- Secondo; gulas terne regiones, ut eas illustret, calefaciat, fecundet: sic rex obeat subinde suas provincias: sua enim præsenlia multa scelera dissipabit, multas lites et difficultates componet, subditos recreabit, audiet, solabitur, ab iisque gravamina nimia depellet, et beneficia grandia conferet. « Principibus adeunda sæpius longinqua imperii. Quoties Divum Augustum meminimus in Occidentem atque Orientem meavisse comite Livia?» ail Tacitus, III *Annul.* Sane si rex llispaniarum, inilio tumultuum Belgicorum, in Belgium, uti fecerat Carolus V, se contulisset, aut conferre potuisset, eos sedasti, qui usque nunc perdurant, ct pene sunt insanabiles. Præclarc Diologencs apud Stobcum, sorm. 48 *De regno ; a* Judicare, inquit, et jus suum singulis distribuere proprium opus est regis, qui ceu deus quidam in mundo est. » Divinius D. Thomas, lib. Ili *l)c ¡ieqim. Principum,* cap. in, regem comparai angelo summo, qui a Deo illuminatur, utcœleros illuminet.

Tertio, sol thronum suum quasi collocat in me- Tertiu ridiano : ibi enim splendidius coruscat, et radios potentissimos m omnes orbis paries ejaculatur, quibus omnia luce et ardore suo complot : ila rex thronum judicii sui collocet in metropoli, ul in medio regni silus vehit in ccnlro, omnes regni sui provincias quasi circuli sui peripheriam cireumspicial, judicet, zelo jnsliliæ et virtutis accendat. I

Quarto, sicut sol oculis validis est placidus, gratus ct hilaris, infirmis vero apparel fulmineus, ingrains et noxius : sic vultus regis bonis est jucundus, malis terribilis, ut solo ejus aspectu percellantur ct fugiant. Quod de Hcgo dicitur, intcllige de quovis Principe, Prælalo, Hectore, Pastore, Episcopo, Præside, imo de quovis patrefa-

millas : hic enim in sua domo et familia est quasi rex.

snnio- Symbolice Auctor *Catena: Gracor. :* Rex, inquit, sedens in solio judicii est Deus, qui in curia ccelesli residens inde omne malum prospicit, corrigit et dissipat. Rursum rex hic est Christus, qui in die judicii mala et malos omnes, quantumvis occulta et occultos, suo aspectu, voce et sententia auferet a ten a,et relegabit in tartara. Ita Bcda, Salonius ct Hugo.

Mystice S. Augustinus, lib. *De Correpl. et Gratia,* cap. XIII, et alii : Rex, inquiunt, est Christus, qui jam ad dexteram Dei sedens, inde radiis gratile suœ illustrat mentes peccatorum, ab ¡¡«que omnia mala ct peccata abigit, et ad Dei gratiam omnemque virtutem traducit, juxta illud *Psalm.* xtiv : a Sedes tua, Deus, in sæculum sacculi; virga directionis virga regni tui. » Ubi S. Augustinus : « Rex, inquit, a regendo dicitur : non autem regit, qui non corrigit. Ad hoc est Rex noster rectorum rex ; quomodo et sacerdos a sanctificando nos, sic ct rex a regendo nos. » Et paulo ante : Sagittœ tureacutæ,Potentissime;populi subte cadent in corda inimicorum regis. » Ubi S. Augustinus : «Occisus est inimicus Christi, ut vivat discipulus Christi; de cœlo emissa est sagitta, corde percussus est Sanius, etc. 0 sagillam acutam potentissimam, qua accepta cecidit Saulus, ut esset Paulus I »

Tropologice, Rex sedens in solio judicii est mens et ratio, quæ, dum in homine solium regni et judicii occupat, fugat et dissipat omne malum errorum et vitiorum, quod sensus et potentiæ caetera*, præsertim concupiscentia, ct appetitus tum concupiscibilis, tum irascibilis suggerit. Iline rex dicitur quasi recte agens, ait Isidorus. Mens ergo dmn recte agit, et ca leras potentias recte agere cogit, rex est. Quare qui sapit, monti dat suum regimen, non appetitui, non concupiscentiæ : mentem ergo in throno regali judicii collocet, ut illic cæteris potentiis imperet, ¡Rasque menti obedirc compellat. Hac ratione regnum animas quietum, nobile, sanctum ct gloriosum nanciscitur. Ita R. Levi. Hinc illud : « Rex eris, si ratio te rexerit. » Audi S. Gregorium in *Psalm,* v *Panit.* vers. 23 : « In conveniendo populos in unum, et reges, ut serviant Domino : Per reges, ait, cos intelligcs, qui animorum suorutn motus secundum Dei voluntatem dirigunt, cisque regum more dominantur, dum in rationis eminentia qu^si solio regali presidentes, repugnantia quasque servituti subjiciunt, et pacatis omnibus, aequitatis leges et innocenliæ jura in scipsis disponunt. ▮

Gnema l ⁱ⁾ — d iibu». Salomoni succinunt cæteri Theologi ol Philosophi. Antonius in *Melissa,* part. II, cap. i, citat g irenæym dicentem : « Rex omnis justus sacerdotalem obtinet ordinem, » id est auctoritatem, jus ct officium, ut profana dissipet, sancta sanciat; el Democritum dicentem : a Principem in rerum opportunitatibus uti decet ratione, adversus hostes audacia, benevolentia autem erga subjectos; » et Isocratem dicentem : « Gravis et metueudus fac videare, nihil eorum qua» fiunt inexploratum relinquendo ; clemens autem leviora delictis supplicia statuendo ; » el Diodorum dicentem : « Regem bene fungentem suo mun< re decet justyni ct magnanimum et veracem el liberalem in largiendo essa, ac quavis cupiditate majorem : supplicia leviora delitto, gratiam autem beneficio majorem referre, tum subjectis, tum amicis. » Et cap. vi, citat S. Chrysoslomum dicentem : « Non in pretiosa veste ct zona, nec in præconis voce cernitur princeps; sed in eo quod collapsa reficiat, quæ male constituta sunt, corrigat, ac in universos animadvertat, nec patiatur a pofentioribus jus auferri. » Agapetus Diaconus Justinianum Imperatorem in *Admonitorio* ita commonefacit, num. 2: « Cœu gubernator vigilat perpetuo Imperatoris oculatissimus intellectus, çonlineps tuto æquitalis clavos, atque expellens fortiter impetuosos iniquitatis fluctus, ut pe cymba mundanæ reipublicæ illidatur (luctibus iniquitatis. a El num. 9 : « Sollicitam Imperatoris animam speculi in modum abstergi oportet, ut divinis splendoribus semper coru-cet, rerumque distincta judicia inde condiscat ; nihil enim adeo facit, quæ peragenda sunt, conspicere, atque custodire eam perpetuo sinceram. » Et num. 27 : «Tibi ipsi custodiendi leges impone necessitatem, cum non habeas in terris, qui te possit cogere. Sic enim tum legum præ te feres cultum ipse, ante alios eas reveren lo; tum subditis conslabjt legum prævaricationem periculis non esse immunem. » El num 28 : « Peccare et non cohibere peccantes juxta «stima. Si quis i nim in civitate vitam quidem ipse traducat juste, toleret autem viventes inique, socius malorum apud Deum judicatur. Quod si velis bifariam approbari, ut pulcherrima queque gerentes honora, ita teterrima patrantibus succensp. » Et num. 3(1 : « Terrarum orbis a Deo cum creditum libi sit regnum, cave ne aliquo utaris ex pravis ad rerum administrationes. Quæ enim illi perperam fecerint, eorum rationem reddet Deo, qui peccandi facultatem ipsis induisent. Magna igitur et diligenti cum perscrutatione magistratuum promotiones fiant oportet, n Et num. 36 : « I t dominium imperii tui facias decanlabilo, quantam habes adversus subditos peccantes iram, tantam habendam esse tibi adversus teipsum pece mtem censeto. Nemo enim valut tanta pollentem potestate corrigere, nisi ratio propria, quæ ex ipso peccant* moveatur.» Et num. 42: «Intenta mente auscultari debent rerum judices. Difficilis namque captu est ju?li inventio, facileque effugero solet non admodum attendentes. Quod si prætermissa dicentium eloquentia, dictorumque neglecta vcrisimililudino, ad penitissimam intentionum profunditatem penetraverint, sic demum haurient

quod ab ipsis qnæritur; geminique insontes erunt delicti, neque ipsi honestum prodendo, neque aliis id, ut committant, concedendo. • Et num. 46 : « Sicut oculus innatus est corpori, ita Imperator mundo adaptatus est, a Deo datus pro administrat ione rerum quæ usui sunt. Oportet igitur eum omnibus hominibus quasi propriis membris prospicere, ut proficiant iti bonis, neu malorum offensaculo illidantur. » Et num. 48 : « Esto subditis, pientissime Imperator, et formidabilis ob excellentiam potestatis, et amabilis ob largitionem benelicenliæ; neque formidinem contemnens propter amorem, nec item amorem neglieens ob formidinem; sed tam mansuetudinem præ te ferens haud aspernabilem, quam aspernabilem familiaritatem immiti severitate castigans. • Euripidis in *Syleo* aurea de principe vox est : ‹ Justis sii aequus et justos; malis vero omnium maximus hostis in terra. » Et Isaiæ: Qui puniunt injustos» ii reliquis injuriam fieri prohibent. » Et Hyperidis: « Incipientibus malis obstruendæ sunt viæ.» El Pythagora: ‹ Qui de malis pœnas non sumunt, bonos affici volunt injuriis. »

vtr». ». 9. Quis potest dicere : Muxdim est cor meum, puros sim a peccato? — Hebraice, *quis dicet : Mundavi cor meum, purus sum a peccato meo ?* Ita Symmachus; Septuaginta, *quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis libere dicere audeat* (hoc est enim , uti legunt Complulenses, S. Chrysostomus, S. Hieronymus, lib. I *Contra Pclag.,* qui vertit, *quis confidit,* pro quo Romani et S. Augustinus repetunt xow/t.w ji, id est *gloriabitur) se mundum esse a peccatis ?* Unde liquet Septuaginta œque ac Nostrum pro W3T *zickiti* in *pici,* id est mundavi, legisse >DOT *zachiti* in *cal,* id est, mundus sum corde meo; atque W)HD *mcchattati,* id est a peccato meo, accepisse pro nsono *mechattat,* id est a peccato, ut *iod* non sit pronomen affixum, sed paragogicum, uti est alias sœpe.

Calvinus, lib. III *Institut.* cap. xiii, § 3, ex hoc loco et similibus contendit neminem in hac vita vere esse justum, ut cor habeat intrinsecus purum a peccato, sed illud semper infectum esse et inordinatum aliqua irxy», sive aliquo pravo motu superbia, luxuriæ, similisve concupiscentia. Quare omnes ejus actus esse peccata : ac proinde non habere justitiam sibi intrinsecam, sed justificari per cxtrinsecam Christi justitiam sibi imputatam. Verum hæc est hæresis damnata ab Ecclesia ct Concilio Tridentino, sess. VI, imo a S. Scriptura, in qua Christus ait : « Beati mundo corde, quonium ipsi Deum videbunt, » *Matth. v,* 8. Et David, *Psalm,* 1 , i2 : « Cor mundum, ait, crea in me, Deus, » Et *Psalm,* cxviii, 1 : a Beati immaculati in via. » Et Paulus, *Ephes,* i, 4 : «Ut essemus, ait, sancti et immaculati in conspectu ejus. ®

Nemo ' tur» sententiis jam citatis videatur adversan, Interpretes varii explicant, omnes apposite. io.

Primo, Captantis respondet, in Hebræo esse : « Ouis potest dicere : Mundavi cor meum, et puriíicavi mea peccato meo? v-n»n! ¡l ?!• <7. a. Superbe quis sibi suisque viribus arroget justitiam et munditiem a peccato, cum hoc sit opus Dei, non hominis, grati®, non natura? Dicat ergo : Deus mundavit cor meum, non ego.

Secundo, S. Chrysostomus in *Psalm.* Cx1h, ad illa vers. 2 : « Non inires in judicium cum servo tuo; » Gabriel Vasqucz, H II, disput. 200, cap. iv, et Salazar sic exponunt, *q. d. Quis dicit,* id est, quis dicere ct jactare audeat se purum a peccato? Unde Septuaginta vertunt, *quis gloriabitur,* id est quis gloriabundus pradicet, *se castum habere cor?* Taxatur ergo hic non simplex affirmatio, sed superbia, jactantia et gloriatio : quia nonnulli instar Pharisæi Evangelici de sua innocentia vel justifia gloriantur, eamque sibi adseribunt, non Deo. Esto enim nonnulli sunt justi et mundi corde, tamen de eo gloriari seque jactare non debent, tum quia hæc mundities non est opus ipsorum, sed Dei; tum quia qui hodie justus est, cras potest fieri injustus, et ex fragilitate innata corruere in peccata, uti plerique corruunt.

Tertio, S. Augustinus in *Psalm,* cxlix, Beda, Jansenius, Baynus et Bellarminus, lib. IH *De Justificat.* cap. iv, hæc exponunt de incertitudino grati®, eamque hinc probant contra Hærclicos et Catharinum, qui volunt justos certo scire se esse justos et puros a peccato. Ut sit sensus, *q. d.* Nemo, quantumvis justus, cerloscitse esse justum, hoc est, se esse in gratia et amicitia Dei : non enim habent testimonium infallibile suæ grati® et justitia), ac multa latent in fundo cordis occulta, quæ homo ipse non videt, nec perspicit, sed solus Deus. Ilie sensus Vulgat® versioni valde inhæret et consonat, œque ac textui llebrœo, qui habet, *quis dicet : Mundavi cor meum, et purus sum a peccato incoi q. d.* Quis certo scit, ut dicere et asserere audeat, severam egisse pœnitentiam, ac per eam emundasse se a peccatis prœtcritis : praserlim in adolescentia, inquit Aben-Ezra, commissis? juxta illud : a De propitiato peccato noli esse sine metu, » *Eccli.* cap. xv, 5. Tertio.

Quarto, alii exponunt, *q. d.* Nemo potest diu vivere sine peccato saltem veniali. Esto enim quandoque justus sit purus ab omni peccato etiam veniali, ut cum recens est baptizatus, cum plene confessus est et absolutus, cum vehementes actus contritionis et charitatis elicit, tamen in hoc puritatis statu diu durare nequit, quin ex innato peccati formile in illud relabatur, juxta illud *Eccli.* vu, 21 : u Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, ct non peccet. » Ita explicat S. Augustinus, lib. *De Bono virg.* cap. x1viii, cl S. Hieronymus, lib. I *Contra Pclag.,* ctS. Chrysostomus, conc. 3 *De Lazaro.* Huic expositioni favet hebraum UV3Ì *zicchiti;* radix enim HDÏ *zacha* vel *zachah* significat mundum esse ab omni labe, seu vitio aut macula. Unde "p *zach* vocatur mundus, cui Qairto.

nihil lobis aut vitii est admixtum, sincerus, clarus, irreprehensibilis ; et ronoT *zecuMth* vocatur crystallus, ob munditiem et claritatem transparentem, ut sensus sit, 7. *d.* Quis dice re audeat se habere cor plane purum ab omni labe, imo cor crystallinum, id est purum, sincerum, lucidum instar crystalli, cui nulla macula etiam levicula et venialis insit? *q. d.* Nemo.

Quinto. *Quinto,* S. Chrysostomus in terra; motum et Lazarum, *semi-* 6, per peccatum accipit fomitem peccati, sive sordes concupiscentia; reliquas ex peccato, quibus nemo in hac vita carere potest : « Licet, ait, justus sit quis, licet millies sil justus, el ad culmen ipsum ascenderit, ita ut expers sit peccati, non potest esse mundus a sorde; licet millies justus sit, est tamen homo. Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut quis confidit mundum se esse a peccato? Propterea dicere in oratione jubemur : Dimitte nobis debita nostra, ut orationis consuetudine admoneamur illis nos obnoxios esse suppliciis. Etenim Paulus Apostolus, vas electionis, Dei templum, os Christi, lyra Spiritus, doctor orbis terrarum, qui terram ct mare peragravit, qui peccatorum spinas revulsit, qui religionis semina jactavit, ille regibus opulentior, ille divitibus potenlior, ille magis philosophus quam ipsi philosophi, ille disertior oratoribus, qui nihil habebat ct omnia possidebat, qui mortem umbra sua solvebat, qui morbos suis vestimentis fugabat, qui trophæa erexit in mari, qui ad tertium usque cœlum raptus est, el in paradisum ingressus, qui Christum Deum prædicavit; ille dicit : Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum, I *Corinth,* iv, 4. Qui talem tantamque virtutum multitudinem acquisierat, ait : Qui autem judicat me, Dominus est. Quis ergo gloriabitur castum se habere cor, aut quis confidet mundum se esso a peccato? Impossibile est igitur ut ullus homo sil a peccato immunis. Quid enim ait : Justus esi? misericors csl ? pauperum amans esi ? at vitium aliquod habet, vel importune contumeliis afficit, vel inani gloria ducitur, vel aliud quippiam tale agit ; non enim recensenda sunt omnia. »

Porro hic fomes concupiscenti® maxime cernitur in libidine et rebus veneréis. Harum enim concupiscentia ila innata csl homini, ut nemo possit habere ab eis purum cor, quin aliquando sentiat impuras ct obscenas imaginationes, titillationes, motus, nisi id singulari dono alicui concedat Deus, uti concessit S. Thomro Aquinati, qui fugati meretrice ad se sollicitandum immissa, orans el indormiens visus sibi ab Angelis cingulo castitatis præcingi, deinceps omni libidinis sensu caruit. Idem donum habuit noster B. Aloysius Gonzaga, ideoquo Angelus est nuncupatus. Unde Septuaginta vertunt, *quis gloriabitur castum* (scilicet ab incestis cl fœdis luxuria? cogitationibus et stimulis) *sc habere cor?* Harum remedium csl humilitas humilisque grati® Dei invocatio. Undo S. Augustinus, De S. *Virgin,* cap. 1i : « Quod bonum (virginitatis), ait, quanto magnum video, tanto ei ne pereat futuram superbiam pertimesco. Non ergo custodit bonum virginitatis, nisi Deui ipse qui dedit; et Deus charilas est. Custos erge virginitatis chantas; locus autem hujus custodi^, humilitas. Ibi quippe habitat qui dixit super humilem el quietum, et trementem verba sua, requiescere spiritum suum, *Isaiæ* cap. 1ivi. Fiden ter enim dico : Facilius sequuntur Agnum, età non quocumque ierit, certe quocumque potuerint, conjugati humiles, quam superbientes virgines. »

Ratio a priori est, quod motus hujus appetitus Ratio • el concupiscenti® sint maxime homini carnali, pr,or" œque ac cœleris animantibus, connaturales : quare sæpe rationem prævcniunt, ita ut voluntas eos cogatur senlire invita, etsi consentire in ejus sit arbitrio. Jam enim perdidimus frenum ju>tiliæ originalis, quo Adam hosce motus ita frenabat et cohibebat, ut exsurgere non possent, nisi eo vidente et volente. Igitur sicut ulcus, puta vomica, perpetuo putidum ebullit vomitque pus, et sicut cloaca jugiter exhalat fœtidos vapores, et sicut caminus ardens continuo ejaculatur fumum ignisque scintillas : sic pariter concupiscentia, luxuriae praesertim, assidue exhalat fœdas imaginationes et motus libidinis.

Antistropha hujus sententi® Salomonis est illa S. Joannis, *epist.* I, cap. 1,8 : a Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, cl veritas in nobis non est. » Vide ibi dicta.

10. Pondus et pondis, mensura et mensura, Vm.to. UTRUMQUE ABOMINABILE EST APUD DeLM, — *q.d.* Duplex el diversum pondus, duplex et diversa mensura, cum scilicet quis majori utitur dum emit, minori dum vendit, fácil rem abominabilem Deo et hominibus, quia facit injustitiam, et evertit hominum societatem et commercia, quæ injustitia jusli<que ponderibus et mensuris consistunt. Vide dicla cap. xi, I, et cap. xvi, II. Hebraice est, *lapis ct lapis* (quia lapidibus olim utebantur pro ponderibus), *cphaet epha, abominatio sunt ista ambo coram Domino,* id est, ut Vatablus, diverso *pondere uti, et diversa mensura uti, utrumque detestatur Dominum;* Septuaginta,*pondus magnum et pusillum, et mensures duplices immundee sunt apud Dominum.* S. Hieronymus in cap. xlv *Ezcchiel.* « Statera grandis et minor, abominabile est utrumque in conspectu Dei. »

Mystice, *primo* R. Levi, *q. d.* Non licet veritati Dapi»«t pondus addere, ut eam plusœquo amplifices; nec detrahere, ut eam plus æquo imminuas. odn

Secundo, S. Gregorius, hom. 4 *in Ezechielem :* Dum. Pondus et pondus, etc. « Scimus, ait, quia in negolialorum duplici pondere aliud majus, aliud PrX. minus est ; nam aliud pondus habent ad quod Secuiato. pensant sibi, et aliud pondus ad quod pensant proximo; ad dandum quidem pondera leviora, ad accipiendum veru gravia préparant. Umnis

¡taque homo qui aliter pensat ea quæ sunt proximi, ct aliter ea quæ sua sunt, pondus et pondus habet. tlrumquo ergo abominabile est apud Deum: quia si sic proximum ut se diligeret, hunc jn bonis sicut se amaret; et si sic se sicut proximum adspicerel, se in malis sicut proximum judicaret. »

Ter/fo, Auctor *Catena Græc.* sic ex Septuaginta legit : « Statera parva ct magna, aliaque et alia mensura, utraque coram Domino sunt immunda; sed ille quoque qui facit ea, in studiis suis pnepedirtur. n Qux sic explicat : Mens mala dolosaque animi affectio, cujusmodi ea est. quæ oratione quidem utitur blanda et commoda, opus autem adfert nullum , vel tantum immundum , exsecrabiles sunt apud Dominum. Aut per parvam et magnam mensuram, in quavis re vel actione defectus et excessus denotatur ; utrumquo enim adjunctum habet vilium. Aut mensura duplici utuntur, qui ab aliis beneficia accipere volunt, paria tam» n reddere animum nunquam inducunt. Qui enim facit talia, in manuum suarum operibus impeditur, hoc est, nullum felicem successum sortietur. Hæc ille.

Ojirto. *Quarto,* Cassianus siccx Septuaginta legit et explicat. *Collât.* XXI, cap. xxii : « Pondus magnum et pusillum, etmensuræ duplices, immunda sunt apud Dominum utroque, et qui fácil ea, in adinventionibus suis compedietur. Proinde non solum illo quo diximus, sed etiam hoc modo studendum est nobis, ut ne iniqua pondera in cordibus nostris, nec in horreis conscienti® nostre mensuras duplices habeamus, id est ne ipsi ea quæ districtionis regulam molliunt, remotiore indulgentia presumentes cos quibus verbum Domini predicamos, districtioribus preceplis et gravioribus. quam ipsi perferre possimus, ponderibus obruamus. Quod cum facimus, quid nisi duplici pondere atque mensura pr.eceptorum Domini, mercem frugemque vel appendimus, vel metimur? Rationem subjicit : Si enim aliter ea nobis, aliter nostris fratribus dispensemus, recte increpamur a Domino, eo quod stateras dolosas ac mensuras duplices habeamus, secundum illam sententiam Salomonis qua dicitur : Abominatio est Domino pondus duplex, et statera dolosa non est bonum in conspectu ejus. Hoc etiam modo reatum dolosi ponderis duplfcisque mensure evidenter incurrimus, si dMricliora quædam, quæ puv.iiim per nostras cellulas exercere consuôvimw>, humans laudis cupidilate coram fratribus ostentemus, abstinentiores scilicet et sanctiores apparere affectantes humano conspectui quam divino. »

/•ri ti II, Ex STUDIIS SUIS IXTFU.IGirVR PUER, S! MUXDA ET RECTA SIXT OVERA EJUS. — Pro Stlldwì hebraico cM VhSyO *madlalau,* id est molimina, slu-'d i cogitationes,machinationes,exercitia,consiai. ad:nventiones, occupation» -. Radix enim Hbp oidi significai meditari, cogitare, conari, moliri, faccrc, designare, animi vim et potentiam declarare. Unde Ship *old* vocalur puer, qui semper aliquid agit et molitur ; et CD'hìbpn *taalulim* vocantur ludicra, quæ machinantur pueri, quibus animi sui indolem ct propensionem indicant.

Pro ín/eW</i7ur hebraico est *iUnat k-:r,* quod proprie significat *cognoscitur, (ntdliqilur.* Subindo tamen contrarium significai, scilicet occultatur, abscondit se, vel alienat se. Unde R. Levici Aben-Ezrasic vertunt, *instudiissuis occultat sepuer, etiam-si purum cl rectum sil opus ejus, q, d.* Non facile cognoscitur natura pueri ex operibus. Nonnullicnim pueri astuti sunt dissimulatores et fallaces, ita ut tegant sua studia et consilia. Unde Iit ut ea quæ agunt in fronte probitatis speciem prebeanl ; eorum vero mens impura sit, et sceleribus scateat. R. Emmanuel vertit, *in operibus suis alienum se prabetpuer, q. d.* Subinde pueri alios se præbent in puerilia, quam futuri sint in virili letate ; mutant enim indolem et mores, et alienant se a moribus quos habituri sunt in senectute. Aut potius, *q. d.* Puer, cum munda et recta opera exercet, alienat se ab infantia et telate puerili, quia super œtatem preclare se gerit, ut non tam puer, quam vir vel senex esse videatur.

Verum 1DXT *iitnacker* proprie significat *cognoscitur, intclligitur,* itaque hic vertendum esse patet ex antecedentibusctsequentibus; sic enim plana ct clara finit oratio, </. *d.* Ex studiis suis cognoscitur puer, qualis futurus sit vir. Si enim munda et recta sint opera ejus in puerilia, verisimiliter talia quoque erunt ejusdem in virili celate. Aut : Ex studiis suis intclligitur puer, si munda et recta *sint,* id est futura sint, opera ejus in senectute ; to enim *sint* non est in Hebreo : liebrei enim subintelligunt verbum substantivum. Unde hic subintelligas tam *erunt,* ani *futura sunt,* quam *sint.*

Rursum, *iitnacker* descendit a TM *narhar,* quæ radix uti litteris, ita ct significatione alludit ad rro cara, id est fodit, perfodit ; dum enim oculus corporis vel mentis quid cognoscit ct perspicit, videtur idipsum sua acie penetrare et perfodero. Unde Plato consuit visionem fieri emissione speciernm ex oculis ad rem visam penetrandam, ct quasi perfodiendam; licet verius Aristoteles ct Peripatetici censeant visionem fieri non emissione, sed receptione specierum ab objecto ; per illas enim res visu penetratur, et (piasi pei fodi-

Vi ni anri IndicUa tur ab oculo. Quare, sicut thesaurus, vel ven® auri et urgentia peritis vestigantur ct inveniuntur; sciunt enim certa signa, ex quibus cognoscunt ibi latere aurum , v. g. si superficies terne extima herbas ct germina non proferat, sed sterilis sit et glabra; si color terra? accedat ad colorem auri, si in ea ramenta vel vena? auri argentique appareant, uli docet Gregorius Agricola, lib. I *Ile ile metallica.* Undo Plinius, lib. XXXIII, cap. iv : u Montes Hifpaniæ, ait, aridi sterilesque, ct in quibus nihil aliud gignatur, huic bono (auro) coguntur fertiles esse. » Additque : « Aurum qui

quaerunt, anie omnia scgulum tollunt ; ita vocantur indicium; alveus, ubi id est, arcnreque lavantur, atque ex eo quod resedit conjectura capitur, ut inveniatur aliquando in summa tellure protinus, rara felicitate. » Segullum est terne genus in summo solo, ex quo metallarii cognos-
Pnrriti» cljni subesse venam auri. Quare, visis bis signis,
P»h'ñ-H perfodiunt terram, el latens aurum eruunt. Sic
uti. pariter pueri in pueritia dant signa et speèimina futura) probitatis, quæ viri sagaces vestigant et quasi perfodiunt ; signa hæc sunt : si opera eorum sint munda, id est pura ab omni lascivia et impuritate; ac recta, id est aliena a fraude, fuco, simulatione, dolo, mendacio, nequitia, malignitate. Inde enim sagaces conjiciunt eorum in virili œlate opera fore similia, imo majora ct heroica. Itaque natura prreludit in pueris id quod factura est in viris, juxta illud Ovidii :

Ingenium cadeste suis velocius annis
Surgit, et ingrate fert mah damna mors.

E«m- Sic S. Ambrosius puer, rebus sacris se oblec-
pb' tans, prrelusit se fore sacerdotem, imo Episcopum ; unde ct manum osculandam sorori prrebnit, edixitque se fore Episcopum. Sic S. Thomas Aquinas infans volvebat chartas , ac prœserlim unam in qua scriptum erat : « Avo, Maria, n illamque sibi a nutrice arreptam omni studio reposcil, ac redditam transglutivit, qua re portendit se fore libris et cultui B. Virginis addictum. Sic S. Nicolaus infans, feria quarta et sexta abstinens a sugendis matris uberibus, futura' abstinentia) et sanctitatis specimen dedil. Plura hac de yc exempla recensui II *Tiinoth.* 111, 13.

Hinc Spartani pueris exhibebant instrumenta artium omnium, et illis ad quæ sponte accurrebant, quibusque se occupabant, eosdem applicabant; in illis enim ad qnie indoles natura* fert hominem, quis pie excellit. Significat ergo Salomon ex pueritias indole ct moribus fere deprehendi, qualis totius vita* deinceps futura sjt ratio.

Inti lligc gnomon hanc communiter et ut plurimum veram es c, at non semper, tum quin pueri subinde vafri dissimulant interna sua consilia; tum quia subinde a seipsis degenerant, prrescrtim cum in malos incidunt socios , ut alii prorsus sint viri, aliaque agant ct appetant quam fecerint pueri. Sed ut plurimum qualis quis est in pueritia, talis quoque est in virili retato. Quocirca omnes Theologi et Philosophi, ac nominatim Plato ct Aristoteles in *Politio.,* docent summam in República habendam esso curam puerorum, ut recle instituantur : pueros enim esse seminarium Reipublicre; quales enim formantur pueri, (ales evadunt vili. Monet ergo parentes ct magistros hic Salomon, ut in puerorum indolem invigilent, eoi unique vitiant propensiones indagare satagant, ut deindo eas corrigere, et in virtutes flectere queant.

Poiro codices Septuaginta hio variant. Complutenses enim legunt, *in studiis* suis *impedietur* «do-
lescens, cum sancto, et recta tia ejus, *q. d.* Vir sanctus impediet ct coercebit prava adolescentis studia , ejusque vias ct actiones moderabitur, et rectas efficiet; Romani, *in adiu veni lumbus suis im~ pedietur adolescens; cum sancto, ct recta* via *ejus,* id est, ut clarc vertit Auctor *Catena Gmor. : u* Adolescens, cum sancto familiariter conversans, rectam faciet viam suam.» Cassianus, *Collai.* XXI, cap. XXII, et alii aliter dispungunt; priorem enim paitcm versus referunt ad versum pr ocedentem hoc modo: a Pondus magnum et pusillum, e! mensura: duplices immundis sunt apud Dominum, et qui facit ea, in adinventionibus suis compedietur, » id est capietur vinculis, constringetur ct punietur. Orinile subdunt quasi novam sententiam : « Adolescens cum sancto (si versetur), recta erit via ejus. »

12. Albem avdiextem, et ocvlvu videmem, Do- v«n. it.
mixes fecit utbemqle. — Septuaginta vertunt, *auris audit et oculus videt. Dominus ferit et utraque,* vel *utrumque est opus Domini,* ut vertit Auctor Caica® *Grate„* qui *primo,* sic explicat, 7. d. Ut oculus, qui recte videt, videt opera Domini : ita auris quoque, qure recte audit, audit mirabilia ejusdem Domini. Utrumquo ergo fit opera el operatione Domini, 7. *d.* Deus dedit homini non solum potentiam videndi et audiendi, sed et rectum ejus usum, tum physicum, ut scilicet auris recte sonos ct sonorum discrimina percipiat, oculus vero recte colorum omnium species videat et discernat; tum potius ethicum, ut scilicet aure utamur ad audiendum honesta, casta, sancta, oculis utamur ad eadem intuendum. Unde inferendum relinquit hominem Deo in hoc recto sensuum usu gratias agere, obsequi et obsecundare debere, ut iis utatur ad Dei honorem el beneplacitum, scilicet ut aures non aperiat nisi ad audiendum Dei legem . psalmodiam, officia divina, scientias et res honestas, etc.; oculos vero non pandat nisi ad intuendum creaturas Dei. ut ex iis Creatorem agnoscat ct laudet. Hoc enim fmo Deus homini oculos ct aures dedit. Vide S. Chrysoslomum, homil. 11 *in epist. ad Romanos,* el homil. 22 ini ad *Corinthios.*

Secundo, noster Salazar apposite hunc versum refert ad prrecedonlem. Nam cum praemiserit Salomon, inquit, ex primis studii' et conatibus pueri ingenium et indolem deprehendi, an docilis ad audiendum, et acris ad speculandum sit; apta quidem subdit : «Aurem audientem, ct oculmj videntem, Dominus fecit utrumquo,» 7. *d.* in his non intercedit consilium aut libertas; quod enim quis ad audiendum sil docilis, et ad speculandum acris, pars natura) est a Deo ipso creata, atque adeo in pueris etiam qui nondum consilii el rationis compotes sunt, non purum elucet. Itaque « in animo scintillai sunt, quæ pnœeoploris spiritu excilatre, generosum disciplina) fomitem arripiunt ; alioquin algidum m cinerem uo-

qnfdqnom flaveris,» ait Petrarcha, *Dialog.* 81.

Tertio, alii hæc referunt ad Deum, ç. *d.* Deus dedit homini oculos ad videndum, aures ad audiendum; quanto magis ipse oculos habet oculatissimos, ct aures ad audiendum acerrimas, juxta illud *Psal.* xeni, vers. 9 : « Qui plantavit aurem, non audiet; aut qui finxit oculum, non considerat? n Contra eos qui vers. 7 dixerunt : « Non videbit Dominus; nec hitelligel Deus Jacob. » Et : «Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, et circa cardines cadi perambulat, » *Job.* xxii, 14. Significat ergo omnia nuda et aperta esse oculis Dei lucidissimis, et auribus auritissimis (I). a Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur,» *Sapientia,* i, 10. Huc facit illud Plinii, lib. II, cap. vu : « Deus totus est •ensus, totus visus, lotus auditus, totus animæ, t'Mus animi, totus sui. »

Quarto, plenius et profundius noster Hicrony-Bnis Prado in *Ezcch.* cap. xn, vers. 2 : Oculo videre, inquit, est perspicue et aperte cernere ; aure audire, est percipere et tenere recte quæ audis; idem est videndo videre, ct audiendo audire. Ratio hujus significationis est, quia ii ablativi, infinitivi, vel gerundia augent ct complent actionem verbi, importantque modum quo fieri solet; i quoniam visio fit mediante luce, et auditio excipiendo el tenendo verbum quod profertur, inde videndo videre, est dilucide cernere; ct audiendo audire, est recte tenere; sicut etiam ore loqui, vel loquendo loqui, est cordate loqui, vel ex premeditato, quia vere verbum oris esi id quod mente concipitur ct cogitatur. Quoniam ergo sensus hi sunt ministri intellectus et voluntatis, heris suis per omnia similes (nam visus ct intellectus claritate delectantur el operantur : auris ct voluntas suavitate ct bonitate capiuntur); inde est ul pro intellectu non cxcæcato usurpetur *oculus videns,* ct *auris audiens* pro voluntate non obdurata affectu aliquo immoderato apud *Matth.* xm, 9, et in *Apoca!,* xin, 9 : « Qui habet aures audiendi, audiat,» id est voluntatem morigeram ct obedientem. Inde illud *Psalm,* xvii, 45 : «In auditu auris obedivit mihi.» Et Proverò. xx, 12 : « Oculum videntem, el aurem audientem, Dominus fecit utrumque, » id est doctorem eruditum, et auditorem verbi docilem esse, opus Dei est ex œquo mirabile. Meminit autem horum sensuum, quoniam, ut notavit Polychronius, visus ct auditus tantum recipiunt admonitionem; aut enim cernentes aliorum calamitatem ad sanitatem revertimur, aut audientes divinas leges diligentiorcs in studio virtutis efficimur, neque est alius praeterea sensus, qui ad pietatem inducat. Hæc Prado.

Accedit R. Salomon : « Divinum opus, ait, sunt aures el oculi mortalium; su opere delectatur Deus auribus reprehensionem audientibus, oculisque rerum eventum prospicientibus. » Et R. Levi : « Ili duo sensus, ait, visus scilicet et auditus, peculiarem præ cmteris operam præstant, ut vir quoad mores et animi sensa absolutus veraxque evadat.» El Vatablus : a Audientem, ait, Del præcepta, et videntem quæ bona sunt, utrumque facit Dominus.» Alii hæc referunt ad bonam obedientiæ politiam. Hæc enim oxistit, cum Superiores oculo, id est bonis consiliis, omnia administrant, ct populus aure obedienti cis paret, 7. *d.* Ulrumque est Dei donum ct benedictio; nam in utroque consistit reipublicæ et cujusvis collegii vel congregationis columen, salus ct felicitas.

13. NOLI DILIGERE SOMNUM, NE TE EGESTAS OPPRf- Veri.It MAT : APERI OCELOS TUOS, ET SATURARE PANIBUS. — Pagninus, *satura te panibus : saturare,* id est saturaberis. Sæpe enim apud Hebreos imperativus ponilur pro futuro, ut *Psalm.* xxxiii : « Accedile ad eum, ct illuminamini, » id est illuminabimini. Pro *ne te egestas opprimat,* hebraico est CIMI *pen tiuvares,* id est, ne hæreditate priveris, ne depaupereris. Radix enim *iaras* significat lucredilarc ct possidere, sed in *niphal* est contrariæ significationis, et significat hæreditate depelli ac depauperan, cum quis ex Croeso fit, non Cyrus, sed Irus et Iro pauperior. Est metalepsis ; ex somno enim intelligitur desidia, cx desidia otium, ex otio laboris fuga, quæ pari! egestatem. Vico versa, cx apertione oculorum intelligitur vigilia, ex vigilia surrectio, ex surrectione labor, qui parit saturitatem, id est rerum abundantiam. Hæc enim instar cátente connexa sunt, unumque alteri velut annulus annulo inseritur et innectitur, ut cx uno cætera inferas et inlelligas.

Aben-Ezra hunc versum nectit præcedenli, 7. *d.* Aures ad institutionem auscultandam, oculi vero ad ea contemplanda, quibus corrigimur, procreati sunt a Deo; quamobrein ne diligas somnum, oculi enim non nisi ad somnum statis horis capessendum sunt offecti, cum postea penetrandis ac arripiendis disciplinis institutis vacaro debeant. Redit ad vetandam socordiam ; hujusenim comes, imo parens est somnus, vel potius dilectio et amor somni. Somnus enim naturalis est, et natura debitus; et amor somni fere vitiosus est, quia nimius. Dormire, inquit Cajctanus, necessitatis est; sed diligere dormitationem, voluntatis est ac pigritia, et hic allectus longiorem efficit somnum quam opus sit. Qui enim amat dormire, pergit dormire in mullam lucem, nec exsurgit, sed somno indulgel, donec torpori suo satisfaciat, juxta illud S. Dominici Loricati : « Somnus somnum adescai, vigilias vigilia pariunl.» Sensus ergo est, *q. d.* Noli diligerò somnum, nec ei ad pigri corporis libitum indúlgelo, ut lucem el tempus labori destinatum otiando el dormitando transigas, ne cx oho in egestatem incidas, iliaque te. opprimat, ct fame emaciari, imo mori cogat; quare aperi oculos tuos, cxpergiscero, somnum excute, labora ut vicium tibi pares, ac satureris panibus, id est abundes omm re ad victum ne-

(i) Iu hodiernorum plcrique.

cessarla vel opportuna; panis cniin Hcbreis quemlibet cibum significat.

Mystice, *q. d.* Excuto somnum desidiæ ac concupiscenti^ ac bonis operibus te dede, ut victum spiritualem tibi compares, quo vivas in omnem æternilatem. Victus hic est Eucharistia et S. Scriptura in presenti vita, ac gloria ct felicitas perpetua in futura. ItaBoda: «Noli, ait, diligere somnum peccati et incrliæ, de quo Apostolus ait : Hora est jam nos de somno surgere, ne le, si non bene vigilare noveris, egestas opprimat in futuro: illa scilicet gravissima egestas, ubi nc; stillam aquæ unam sitiens invenire queas, nec oleum exstinctis lampadibus infundere. Aperi oculos tui cordis ad vigilias sancias, ac saturitatem libi gaudiorum coelestium bene vivendo conquire.»

Septuaginta alio abeunt, vertunt enim, *noli diligere detrahere, no extollaris; aperi oculos tuos, ct implere panibus.* Quod aliqui explicant de furio, quod comes, imo filia est somni, otii et desidire, *q. d.* Noli otiando detrahere ct furari res el opes proximorum, ne extollaris in patibulum, ct suspendaris. Verum pro *detrahere* grece est xnTakoXuv, quod significat detrahere non opibus, sed famæ obloqui, deblaterare, criminari. Igitur bebræum H3Ü *scena,* quod proprie somnum significat, a radice *iascan,* id est dormivit, Septuaginta vertunt *detractionem,* a radice nOw *scana,* id est mutavit, alteravil, id est detraxit famæ. Detractor enim solet res aliter narrare quam geslæ sint, itaque ens mutare et alterare in pejus, imo fingere ct mentiri. Unde cap. xvii, vers. 9, dicitur : « Qui celat delictum, quæril amicitias; qui altero ser. mone repetit (hebraico **iW** *scana,* id est *mutat),* separat fedéralos. » Noli ergo detrahere ct obloqui proximo, ne extollaris, id est, noli alterum criminando deprimere, ut te extollas. Radix enim detractionis est superbia, qua quis ut se extollat, alium sibi œqualcm vel nnnulum vituperando deprimit. UndeS. Hieronymus, vel potius Paulinos ad *Celantium:* «Nulli unquam, ait, omnino detrahas, nec aliorum vituperatione te laudabiliorem videri velis; magis luam vitam exornaro disco, quam alienam carpere. » Adde etiam Hieronymum in epist. *ad llusticum :* « Vilium satis hominum est, et suam laudem quærentium, alios viles facere; quia alterius vituperatione se laudari putant. Et cum suo merito placere non possint, placere volunt in comparatione malorum.»

Pro *ne extollaris* grasce est ¡ay. quod Complutenses et Regia Biblia vertunt*, *ne percas;* Cyprianus, lib. Ill *Testimon., ne extollaris;* licet nonnulli codices habeant, *ne eradiceris.* Verum huic Septuaginta versioni, puta detractioni famæ, non salis respondet id quod additur : a Aperi oculos tuos, et saturare panibus; » ac hebræum scena semper alibi somnum significai, non detractionem : quare Vulgata versio, uti aptior et verior, anteferenda est.

Vt<»- u. 14. Malum 1st, malum est, dicit omnis kmptou : et cum recesserit, TU5C gloriabît cr. — Hebraice bbnri' *iilhalld,* id exi laudat se el jactat, quod rem pretiosam vili emerit. Pro *malum* hebraice est JTi *ra,* pro quo Chaldœus aliis punctis legens jn *rea.* id est *socius,* vertit, *socius ad socium dicit quod emit, et tunc gloriatur et prodicat;* Hebraice e t, *malum, malum, dicit emptor, et abiens sibi laudabit se.* Redundat more Hebraico to *sibi, q. d.* Cum rem emit, illam habet in honoro et pretio. Aut S c emphasim habet, *q.d.* Cum recesserit, sibi rem vii emptam vindicans, tunc gloriatur. Id enim pci aposiopesin inlelligi patet exsensa et mente ser> tenliæ. Quidam vertunt, *cum vero amiserit, turn laudat.* Res enim, cum possidentur, vilescunt: cum vero amittuntur, habentur in pretio et anxie requiruntur, nicest hominis genius. LndeR. Levi: « Longe dissimilis, ait, est possessio sapienti^ ab aliarum rerum possessione : cum enim calera argenti pretio æstimentur, ea ab emptore deprimuntur, et vitii insimulantur, pretioque paria negantur quod venditor exigit; postquam autem hic discesserit, merces dilaudat, seque eas non emisse dolet, atque ideo vilia videntur quæ oblineret, ct optima quibus careat. Secus vero prorsus contingit in sapientia comparanda : nec enim eam quis sibi utilem arbitratur, nisi cum illam sit adeptus. »

Jam *primo,* Baynus hæc refert ad labores, œrumnas ct pericula, quæ subeunt mercatores, ut ditescant, *q. d.* Multa mala, id est mullas molestias, curas et dolores subeunt mercatores, ut merces et opes comparent; at ubi eas compararmi, gaudent et gloriantur. Inde illud Horatii :

> Impiger extremos currit mertator ad Indos,
> Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Hinc mystice Salonius, et ex eo Glossa : «Qui œterna, ail, premia desiderat, malum est, malum esi, dicit; quia in presenti debet sustinere, ut, cum recesserit de mundo, glorielur, perspiciens quia non sunt condignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » Accinit etiam Hugo Cardinalis qui non tam ad laborum tolerantiam, quam ad poenitentiam hanc gnomon referi. Mystice, inquit, exponitur de co qui nummo pœnilenliæ merces emit cœlestes; malum esi, dicit, id est nimis carum, nimis molestum poenitere, ct cum emptor, id est panitens, recesserit a foro pœnitentiæ iu domum coelestis palriæ, tunc sane gloriabitur, quia bonum forum habuit. Addit etiam merces cœlestes non tam ideo caras videri, quia mullis constent laboribus, quam ex eo, quia nondum explicatæ sunt.

Huc accedit expositio R. Salomonis : « Qui sacre legis, ait, cognitione ditatur per œrumnarum famisque flagella, illud sœpe queritur^ et heu clamitat ob hunc cruciatum el angustiam; verum ubi sapientia cumulabitur, labores, quibus functus est, sibi gloriosos prædicabil. »

Secundo, idem Baynus : F

mouif, vult nos spectaro uon initia, sed fines laborum, ül enim illi rem primo vituperant, quo vilms emani; deinde ubi emerint, jactant so et gloriantur de sua sive industria, sive perIlia in rebus comparandis : sic sapientia, in cujus acqui, silionc vigilare ct laborare suum filium monet Sapiens, minime juvenibus arridet; sed malum esi, malum est, inquiunt, mane somnum excutere, ct litterarum studiis sive rebus divinis indulgere; sed olim, ex ephebis ct puerilibus annis ¿grossi, ubi maximis sudoribus voluti negotiator venditis omnibus unicam sibi margaritam comparaverint, sibi gratulabuntur ipsis.

Sicut ergo mercatores labores damnant, cum eos subeunt et sentiunt; at ubi aliis esurientibus ipsi saturantur panibus el deliciantur, tum eosdem laudani, tum gloriantur se laborasse, cl laboribus loi opes el commoda comparasse : sic qui virtutibus et sapienti® insistunt, initio ardua multa ct difficilia experiuntur; at postea sibi gratulantur, quod virtutem ct sapientiam suis laboribus pepererint, el cum ex hoc sæculo laboribus cl doloribus referto recesserint, lune gloriabuntur; quia tunc clare videbunt, quod non sunt condign® passiones hujus leïnporiô ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, *Roman.* vm. Hic sensus valde appositus est; hte enim parermi® volui parabolæ sub cortice littcræ arcanum quid el latens sapienti® el virtutis decus significant. Unde el Chaldæus hanc gnomon nectit sequenti, in qua studium sapienti® opibus et auro antefertur.

Teriib, Jansenius consci hac parœmia insinuari hominis ingenium, quo fere aliena vituperamus, nostra laudamus, in eis nobis placent? s ct gloriantes, adeo ut easdem omnino res et actiones cum quis apud alios videt, audacter damnet; cum vero in seipsum translatas conspicit, laudet atque extollat. Vulgari enim parœmia quis merces suas vendere dicitur, cum res suas dilaudat. Unde noster Salazar ita exacte singula adaptat et explicat, 7. d. Vere ita accidit, ut aliis res suas venditantibus et ostentantibus, auditores velul astuti quidam emptores non solum non probent, sed etiam verbis suis extenuent. Ili vero qui ea ratione alienas res extenuant, si (orte earum aliquam adepti sini, non solum apud se gloriantur et gestiunt, sed ellam illam simili modo venditare, et aliis commendare maxime adnitunlur. Itaque his verbis Salomon improbam quorumdam hominum propensionen ad suas res laudandas, alienas aspernandas et extenuandas, mercatorum exemplo damnat.

Quarto, plane et genuine notat hic Salomon genium ct indolem hominum in emendo 11 v< n* dendo; in emendo enim rem plus aquo vituperant, in vendendo plusæquolaudant. Malum est, dicit cmplor, ait Lyranus, quia replicat rei defectum, ut imminuat ejus pretium. Qui enim emunt, rum emendam malam ct vitiosam causantur, uno omnes ejus defectus ct vitia enarrant, et nimis amplificant, ut venditor viliori pretio eam vendat. Qui vero vendunt, rei vendenda» praestantiam extollunt, ut ejus pretium adaugeant. Qua in re subinde contra charilatem peccant, subinde etiam contra justitiam, ut cum quodam ingenio artis rei vitium tegunt; cum mentiuntur, rem vitio carere, vel habere dotes quas non habet; cum rem vitiosam tanto pretio vendunt, quanto integram; cum simplices decipiunt et fraudant; cum venditor ignorat rei prœstanliam et pretium, ul cum gemmam vendit pro vitro ; aut emploi vitrum emit pro gemma. Denique cum emptor rogai an res vitio carcat, tenetur ex justitia venditor rei vitia, maxime occulta, aperire, uti docet noster Lessius, lib. II *Dc Justitia,* cap. xxi de emptione, dubit. **II.** Kalio a priori est hominum cupiditas et avaritia : «Omnes enim quæ sua sunt quærunt, n ut ait Apostolus; ad lucrum ergo suum rem pretiosam extenuant, dum emuni; ct vilem extollunt, dum vendunt. Huic cupidilati medetur chnritas, quæ jubet et dicl.it : a Dilige proximum tuum sicut leipsum. Quod libi non vis fieri, alteri ne feceris. Prout vultis ut faciant vobis homines, ct vos facite illis similiter, » *Lucre* cap. v¡, 31. a

llic est sensus litteralis ct quasi grammaticus hujus parœmiæ, sub quo profundius symbolice significantur illa quæ paulo ante, praesertim secundo loco annotavi. Sic enim parabolo'suum in cortice habent sensum grammaticum, sub quo aliud parabolice, seu ad litteram significatur, quod paulo ante indicavi.

Huc facit « facetissima cujusdam mimi urbanitas, qui, ut refert S. Augustinus, lib. XIII *De Trinitate,* cap. in, cum se promisisset in theatro quid in animo haberent, el quod vellent omnes, aliis ludis esse dicturum, atque cum ad diem constitutum ingenti exspectatione majbr multitudo conflueret, suspensis cl silentibus omnibus dixisse perhibetur : Vili vultis emere, ct caro vendere. In quo dicto levissimi scenici, omnes tamen conscientias invenerunt suas, caque vera ante oculos omnium constituta, ct improvisa dicenti admirabili favore plauserunt. » Subdit S. Augustinus hoc omnium esse non omnino, sed pin* rorumque : « Nam scio ipse hominem, ait, cun, venalis ei codex fuisset oblatus, pretiique ejus ignarum, el ideo quiddam exiguum poscentem cerneret venditorem, justum pretium, quod mullo amplius erat, nec opinanti dedisse. Quid si etiam quispiam nequitia tanla possessus, ul vili vendat quæ dimiserunt parentes, el care emat quæ consumat per libidines, magno pretio stupra emendo, parvo autem rura vendendo? Largilicnis etiam gratia novimus quosdam emisse frumenta carius, et vilius vendidisse suis civibus.» Subdit deinde simile de cupiditate laudis : a Illud etiam quod vetus poeta dixit Ennius : Omnes mortales sese laudari exoptant ; profecto et Mimi

de scippo, cl dc Ite quos expertus fuerat, conjccil in tiliis, et videtur praenuntiasse hominum omnium voluntates. Denique si ct mimus ille dixisset : Laudari omnes vultis, nemo vestrum vult vituperari; similiter quod esset omnium voluntatis dixisse videretur. Sunt tamen qui vitia sua oderint, ct in quibus sibi displicent ipsi, nec ab aliis se laudari velint, graHa>que agunt objurgantium benevolentia!, cum ideo vituperantur ut corrigantur. At si dixisset : Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis; dixisset aliquid quod nullus in sua non agnosceret voluntate. (Jiiidquid enim aliud quisquam latenter velit, ab bac voluntate, quæ omnibus hominibus satis nota est, non recedit, n

' 15. 18. Est album et multitudo gemmarum; vas autem PIU TIOSUM LABIA SCIEXTLE, — 7. *d.* AUVUm CSI pretiosum, et multitudo gemmarum est pretiosa; at longe pretiosiora sunt labia plena scientia». To enim *pretiosum* in priori membro intelligitur, el ex posteriori membro per zeugma repetendum est, 7. *d.* Homines aurum et geminas magno habent in pretio ; at ego verum et summum rerum pretium colloco in corde ct ore crudito. Hoc enim fundit auri massas ct tot gemmas, quot sententias. Cum enim de castitate disserit, fundit aureas gnomas, et quasi smaragdos virginitatis. Cum dc temperantia ratiocinatur, fundit amethystos sobrietatis. Cum de amore Dei, fundit carbunculos charilatis. Cum de patientia, fundit jaspides fortitudinis. Cum de constantia, fittldil adam mies martyrii, ele. Per *scientiam* enim hic el toto hoc libro non speculativa, sed practica intelligitur, quæ in prudentia ct virtutum studio cornisti!. Per *vas* phrasi llebræa accipe organum ct instrumentum. Undo Auctor *Calcnæ Graecor.* pulchre ex Septuaginta vertit, *exstat aurum, exstat pretioso* rum lapidum copia, at plus utroque honoratum* or*ejanum sunt labia intelligente.* llebræa habent, est *aurum ct multitudo gemmarum, ct vas pretiosum* hi*lia scientia'; Syrus, ct vasa pretiosa et labia scientia.* Chaklæus hunc nectit versui ptfcecdohll, quasi sint verba emptoris, qui cum tolerando multa mala, id est labores et ærumnas. comparavit scientiam, gloriatur, predicai ct dicit : « Est Rurum ct multitudo margaritarum preliosartnn, el vasa pretiosa labia scienti®,» 7. *d.* Parvo malo ct labore cotnparavi mihi scientiam, qua* pretiosior est gemmis et auro. Sic et 11. Levi.

Jam *primo,* R. Levi sic exponit, 7. d. Sunt qui auro et lapidibus pretiosis abundant, sed tamen res preliosæ, ut sunt labia Scientia», non sunt illis.

Secundo, Baynus, g. *d.* Facile sibi comparat opes, aurum et inultas margaritas ct vasa pretiosa, qui pollet scientia labiorum, hoc est, vir sapiens et eloquens facillime fiotesi ditescere : ut jam juvenibus debeat prima cura haberi de sapientia, non dc mercatura, aut aliis artibus quibus opes acquiruntur. Facile &t, dlcèbdt olim Thales Milesius, philosophis ditescere, si velint; id quod re ipsa ostendit: nam perspecta percursum siderum olei futura caritate, omnes totius provinci® comparavi! olivas; quare dives admodum evasit.

Tertio, melius Cajetaous ex Hebreo censet htc pretyim scienti® comparari pretio auri et margaritarum. Copula enim *et* Latinis, ac magis Hebrew, s®pc est nola comparationis. Unde Vatablus vertit, *d vdut vas pretiorum td lenno saentix, id est sermo dodxts d eruditus.*

Quarto, profundius Noster, Septuaginta et ahi pro *ct* vertunt, *autem;* Hebræum enim l *vau,* id est *et,* sæpc Hebreisest adversativum significans fCTzi. Unde Tigurina vertit, os *scitum auro, gemmis ac pretiosis vasis pretiosius est.* Ht c versio verbo tenus liberior est, sed sensum fere adaequat. Igitur scientia hic non tantum confertur, sed antefertur auro ct gemmis, 7. d. In auro laudatur fulgor, soliditas, pretium; al magis fulget, migis solida, constans et pretiosa est scientia, id est prudentia, virtus el sapientia. Tagus et alii nonnulli fluvii, sed pauci et eximii, sunt auriferi, vehuntque ramenta auri : at magis aurifer l sunt labia sapientis ; vehunt enim aurum sapienti®* virtutis et charitatis. Talia fuere labia S. Joannis Conslanlinopolitani Patriarch®, qui proinde cognominatus est Chrysoslomus, id esi aureum os; et B. Petri Ravennatis, qui inde dictus est Chrysologus, id est aureus sermo, ob eloquii suavitatem ct elegantiam. Unde a Sixto III Pontifice Maximo jussu S. Petri Apostoli, et S. Apollinaris primi Ravennatium Episcopi, illi in somnis apparentium, a late licet juvenis, creatus est Ravenn e Archiopiscopus. Sic S. Athanasii, Basilii, iNazianzcni, Ambrosii, Hieronymi, Augustini aurea, imo gemmea, erat sapientia et eloquentia.

Margaritarum omnis laus et « dos in candore, magnitudine, orbe, kevore, pondere consistit, » ait Plinius lib. IX, cap. xxxv. Ita vir sciens, id est sapiens et eloquens, pnvsertim Apostolicus, candoris laudem habet in castitate, magnitudinis m magnanimitate j ofrbis sive orbiculat e et rolundœ figura? in animi resignatione et obedientia, lœvoris in modestia el morum compositione, ponderis in gravitate et prudentia. Vide 13 doles margaritorum, quas viris Religiosis et Apostolici* applicavi *Apoc.* xxi, 2i.

Porro Hebr.rum D'J'JD *j>eninim,* non tantum margaritas sive uniones, sed et Lipides pretiosos, ul vertunt Septuaginta, sivo gemmas, ul vertit Noster, significat. Igitur vir sapiens el eloquens doPs habet carbunculi, sapphiri, berylli, adamantis Oæterafumque gemmarum, quas recensui *Apoc.* xxi, 19 et seq. Aliqui *peninim* vertunt, *penitissima* vel *intima,* tum quia uniones intimar sunt sua» concha», tum quia cx intimo ct profundissimo maii eruuntur; inde enim nauta» eas expiscantur. Sio profundum est cor sapientis, et quasi pelagus inexhaustum sopitali®, ex quo

auditorem sapientiam expiscari assidue usque ad fundum convenit, ut penetret intima ejus sensa, ac dictorum et sententiarum ejus profunda arcana scrutetur. Hoc est quod dixi cap. in, 13 : « Beatus homo, qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia.» Rationem subdit dicens: «Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, et auri primi, et purissimi fructus ejus; pretiosior est cunctis opibus ; ct omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari.» Et cap. vnr, 19 : «Melior est fructus meus auro et lapide pretioso, ct genimina mea argento electo.» Vide ibi dicta; et *Job.* cap. xxvni, 15 : « Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus, » etc.

Vas autem pretiosum labia scientia. — *Vas,* id est primo, organum promens ct suavi quasi harmonia modulans scientiam ; *secundo, vas,* id est, hominis supellex ct divitiarum pars: omnis enim supellex Hebraístas dicitur, ait Janscnius; *tertio,* proprie *vas,* puta dolium, amphora, crater aut cyathus continens ornansque sapientiam rem pretiosissimam. Igitur tò vas notat *primo,* quod, ffun'ûr s*cul vas› Pula dolium vel crater, plenus est vino, sic cor et os sapientis plenum est scientia; *secundo,* sicut crater impletur- vino, ut convivis ‘ propine tur : sic sapiens non sibi soli sapit, sed sapientiam suam ore et labiis aliis propinat ct Tertio, communicat; *tertio,* sicut crateres c quibus divites hauriunt et bibunt vina, solent affabre elaborari, auroquo artificiose ornari, ct gemmis distingui ac quasi ocellari, tum ad ornatum, tum ut suaviorem efficiant potum: sic parilcr sapiens affabre dicta sua sermonesque elaborat, distinguit, disponit, concinnat, ut videatur esse crater quidam concinnus ct affabre compositus. Sapienti^ enim ct eloquentia maxime consistit in ordine ct apta rerum sententiarumque dispositione , compagine ac nexu. Sic enim fit concinna et apposita quasi structura ct fabrica, ut ab auditoribus perspici possit el capi, itaque in corum animos influat ct persuadeat ea quæ virtutis et salutis sunt. Sicut enim exercitus decor et robur consistit in castrorum acie rite disposita et ordinata; hæc enim hostibus est impenetrabilis, ideoque invicta ct victrix omnium, cum turba inordinata et confusa se invicem impediat, et hosti proterendam objiciat : sic pariter orationis energia et vis consistit in apta corum quæ dicuntur serie ct dispositione, ut quælibet res et ratio suo ordine collocetur, ubi plus habitura est ponderis et efficacie, œque ac decoris ct elegantice : sic enim animos audientium docet, delectat, movet et penetrat, ut ei resistere nequeant. Vide Ciceronem in *Oratore.*

Hinc Themistocles ad regem Persarum fugiens, cum coram eo peroraret, dixit orationem similem esse picturatis stragulis, qua:, dum explicantur, rerum pictarum ordinem et concinnitatem ostentant. Ita PiularUuu m ApupAt/uym. Augusta* vero Cesar, scribens ad suum Maecenatem, taxavit ejus in stylo lasciviam, et in compositione insolentiam ; unde eam imitando reprasenlans, hanc subjecit clausulam : «Vale mei gentium, cbur ex Etruria, laser Aretinum, adamas Lupernas, Tiberinum margaritum, Cilniorum smaragde, jaspis figulorum, berylle Porsennæ, carbunculum habeas malagma moecharum. » Ita Suetonius in *Augusto.*

16. Tolle vestimentum ejus qui fidejussor extitit alieni; et pro extraneis, aufer pignus ab eo. — *Fidejussor alieni* est, qui fidejubet, sive spondet pro alieno, id est extraneo : hunc enim significat hebræum "lì *zar.* Rursum *pro extraneis* hebraico est *pro extranea,* vel incognita, scilicet non re, sed femina; hanc enim significat hebræum rPIDD *nochna,* pro quo Regia et alii codices melius cum Vulgata et Pagnino legunt, *nochriim,* id est extraneis. Perperam enim Rabbini puncta supposuerunt, ac pro *nochriim* punctant *nochriam; nochriam* enim llæbrœis non est usitatum nihilque significat, quanquam ipsi id fecerint bono fine, ut scilicet innuerent veram lectionem esse *nochria,* uti notatur in margine.

Sensus ergo est, *g. d.* Si quis sibi fidejubeat pro extraneis, puta pro extraneo viro vel extranea et incognita femina, ut tibi consulas, tuamque rem assccures, accipe ab eo pignus, adeoque si aliud non habeat, accipe vestem ejus in pignus, ut, si uterque vel alteruter fidem fallat, aut solvendo non sit, ex pignore rem tuam recuperes. Ratio est, quod anceps et lubrica sit negotiatio cum extraneo, utpote non satis cognito, et remote habitanti : quocirca si debitum solvere nolit, aut non possit, clabilur, et ad suos redit; unde a creditore ad solvendum cogi nequit : civem et vicinum ad civitatis magistratum cites, externum si cites, aufugiet. Sic Gallus Hispanum, Germanus Polonum , Anglus cotum, Italus Græcum difficulter coget ad debitum pnestandum : si enim cogere velit, debitor in suam Hispaniam, Poloniam, Scotiam, Graciam redibit, itaque manus creditoris effugiet. Quis enim eum in oris tam remotis requiret? aut quis ei litem apud suos intentare audeat? Quare qui sibi consultum velit, fidejussorem pro extraneo exigat, pignusque ab eo accipiat, ut securius et citius debili solutionem extorqueat. Extraneo enim tardante, vel tergi versante, solvere tard,'*, quoque, vel tergiversatur solvere ejus fidejussor* non enim vult ex suo alienum debitum doper* dere. Quare ut eum cogas cito et secure sponsionem suam prastare, pignus ab eo tolle, præsen tim si ipse quoque fidejussor sil extraneus, uti ex llebrao verti potest; Hebrai enim carent ca* sibus, unde idem nomen quemlibet casum sig« nificat. Hinc Tigurina vertit, st *alienus spoponderit, eripe vestem ejus, ut pro extraneo sit pignus (jus.* Melius tamen Noster vertit in genitivo, *sponsor* sive *hdejussor alieni,* hoc est extranei. Sequi-

enim : *Et* pro *extraneis, pignus aufer ab co* (i). Hunc esse sensum liquet ex cap. xxvn, vers. 13, ubi in llebrœo eadem ad verbum est sententia quæ hic, ibiquo Noster vertit, *tolle vestimentum ejus qui spopondit pro extraneo ; et pro alienis aufer ei pignus.* Porro si pignus hoc esset pauperis, puta vestis in qua pauper dormire solebat, ante vesperam ei reddendum erat; mane tamen rursus illi auferri poterat, juxta legem veterem latam *Exodi* XXII, 26. Quanquam illa lex proprie spectat ad pauperem debitorem, ex mutuo praesertim, ut patet ex vere. 25, non ad fidejussorem, licet a pari ad eum,extendi queat : fidejussor enim est debitor ejus pro quo fidejussit. Unde *Dcut.* xxiv, 10, extenditur ad debitorem quemlibet, qui rem aliquam alteri debet quomodolibet.

Hic versus nunc deest in Septuaginta Romanis et cæteris; Complutenses tamen (¡adequo Regii) qui in Septuaginta suppleverunt illa quæ deerant, imo Septuaginta accommodarunt Hebræo el Vulgato versioni, hunc versum sic efferunt, *tolle vestimentum spondentis pro alieno, ct pro alieno accipe pignus ab eo* (Chaldæus, *pignora illud).* Unus codex vetus Septuaginta sic habet, *tolle vestem ejus, qui fidejussor exstitit alieni, ct pro extraneo oppignavit se.*

Directe ergo el expresse hæc gnome monet creditores ut sibi caveant in commerciis cum extraneis, idcoque sponsorem exigant, et ab eo vestem in pignus accipiant, ut, cum fidejussor sua veste carere nequeat, cogatur adeam recipiendam stimulare extraneum ad persolvendum illico debitum. Indirecte vero ct tacite monet fidejussores ut in sponsione, præsertim pro extraneis, non sint temerarii cl præcipitcs, uti sunt prodigi et libidinosi, utpotc a quibus creditor vestem in pignus accepturus sit, ct debitum omne exacturus. Cum enim extraneos abeuntes insequi nolit, fidejussorem adibit, ab coque fidem datam debitumque omne reposcet. Vide quæ de periculo fidejussoris dixi cap. vi, 1. R. Salomon, in cap. xxvn, vers. 13, et alii nonnulli rò *tolle et aufer* accipiunt Juwrnxû; in modo potential, pro *potest tolli et auferri,* vel meretur ut tollatur, aut rcipsa tolletur ct auferetur, *q. d.* Is qui facile et temere fidejubet pro extraneo, merctur ut ab co vestis et pignus tollatur; imo deficiente extraneo judex fidejussorem ad pignus, omneque debitum extranei præstandum condemnabit, idcoquc vestem reliquamque supellectilem ei auferet. Simili phrasi ait Psalles, *Psal.* cxl iii, 5 : a Tange montes, ct fumigabunt,» id est, superbiet tumidi.instar montium, si a Deo tangantur, id est fulmineside-rentur, similive plaga afflentur, uti merentur, mox in fumum abibunt, ct in cinerem vertentur. Ila S. Hieronymus ibidem.

Juxta hunc sensum tropologice R. Levi exponit, *q. d.* « Qui fidejussor exstitit alieni,» id est, qui obsequitur concupiscentia*, quæ mentem a Deo et lege alienat, omnium rerum possessione spoliatur, et pro ca omne peccatorum, ad quæ illicit concupiscentia, debitum persolvet. Vatablusper *alienum* accipit infidelem et haereticum; qui cmm pro eo qui fide caret, spondet, fidem suam periculo, et res suas spolio exponit.

Allcgorice, Christus, spondens pro debito ct culpa extranei Adæ et hominum peccatorum a Deo alienorum, spoliatus fuit vestibus et stragulis, adeoque nudus plane pependit in cruce, in eaque velut in lecto mortis obdormiit.

Mystice Hugo : Tolle vestimentum, id est curam sæcularium, inquit, ejus qui fidejussit pro animabus et pro extraneis. Pressius noster Salazar : Tolle, inquit, a Prælalis et Pastoribus vestem, id est stragula delicatiora, ne dormiant, sed magis vigilent, et insomnes sint. Ipsi enim pro animabus proximorum fidem suam obstrinxerunt; ideoque, ut eis gratiam el salutem a Deo impetrent, decet eos austerior vita, vigilia el chameuniae, id est humicubationes.

17. Suavis est uomini panis mendacii (Complutenses, *mendax;* Auctor Catene *Græc., mendacis),* ET POSTEA IMPLEBITUR OS EJUS CALCULO. — Complutensis el Regia, *silicibus;* Auctor *Catcnæ Græc., lapillis;* alii, *arena,* ut arena opponatur farinæ, unde panis conficitur : sicut calculi opponuntur frustulis panis.

Quærcs, quis est « panis mendacii, » sive mendax? Respondeo, ad litteram grammatice panis wenrfa-
mendax est panis lapidosus, cui lapilli vel arenæ sunt immixti. Hic enim præ se fert veritatem panis, qU
sed mentitur, et fallit comedentes. Dum enimeum comedunt, initio quidem bolos panis vident ct gustant : at ubi eum masticant et comminuunt, lapillis plenum sentiunt, quibus dentes et palatum offendunt, juxta illud *Thren.* m, 16 : < Fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.» Vide ibi dicta.

Jam sub hoc cortice litteræ, seu paraboto, Rrfp.
« panis mendacii » parabolice significat *primo,* Pn®*
cibos et opes mendacio, puta usura, fraude ct injustitia partos. Unde Tigurina vertit, *dulcis est homini panis fraude partus; at tandem os ejus scrupulis implebitur.* Sicut enim panis scrupulis et lapillis mixtus aspicienti pulcher, sed masticanti molestus, utpole lapidosus et scrupulosus, accidit : ita opes ct delicto fraude parto *initio* suaves videntur; al in fine exitios® deprehenduntur, cum scilicet conscientiam, quæ anta® est os* mille scrupulis, angoribus, *¡itibus, onere* restituendi, etc., lancinant, cruciant ct excarnificant

(1) «Ostendere vult scriptor, quam periculosum sit promittere aliquem, se alius loco aliquid praestiturum esse, cum, si, quod fiat plerumque, debitor solvere nequeat, ejus loco in potestatem creditoris Incidat sponsor. Quod ut vividis coloribus exprimat, ad creditorem conversus : Age, inquit, comprehende sponsorem loco debitoris, cape, vindica tibi de I>onis sponsoris tantum, quantum incautus ille se præsliturum esse promiserat, » Hæc Maurer ad hunc lucum*

praesertim dnm n judice fraudulenti damnantur, aut a Deo fraus eorum detegitur el punitur. Tunc ergo, quod inique partum est, concoqui non potest, sed os, stomachum totumque hominem cruciat.

tree do. *Serunto,* « panis mendacii » per synecdochen significat quaslibet opes, delicias, voluptates, etiam juste partas. Ilis enim si quis per gulam, superbiam, avaritiam, aliudve vilium indulgent vel inhiet, initio quidem suaves videntur; at tandem sentiuntur perniciosa), perinde ac si panem lapidosum manderei. Punietur enim vel ab hominibus, vel a Deo, vel a remorsu conscienti®, vel a crapula damnisque gulam croleraque vilia consequentibus. Unde mystice Beda, et ex eo Glossa i a In quocumque membro, ait, quis amplius peccaverit, in eo punietur. Qui in lingua magis deliquerit, in ea plus arsurus esae perhibetur, dum os ejus calculo, qui est lapis ignitus, implendum dicitur, quod accidit divili qui epulabatur quotidie splendide, cum in inferno ardens lingum refrigerium petebat, quæ in verbis superfluis in epulando defluxerat, *Luctu* xvi.

Parabolico ergo significat hæc gnomo deliciis, voluptati, gulro ct cuivis vitio in speciem blando suum inesse calculum, suos lapillos et scrupulos, qui longe magis illis vacantem cruciant, quam Oqm voluptas prævia oblectant. Omne enim peccatum jzttUnm jjanc iiabei naturam ct consuetudinem, ut primo * dulcedine quadam sensus mulcent, aniiuumque diluì, titillet et oblectet; at postea dentes comedentium lœdat, sive per remorsum oonsoientiœ, sive por pœnam multiplicem peccato debitam. Unde Poeta i

Sperne voluptates, nocel empta dolore voluptâs.

«ce®*. Quocirca Aristoteles admonebat ut « voluptates contemplemur non venientes, sed abeuntes, n hoc est non ft fronte, sed a tergo. Venientes enim fucata specie blandiuntur, abeuntes nutem poenitentiam ac dolorem relinquunt. Ita Laertius, lib. V, cap. i. Et Socrates voluptatem pruritui et frictioni comparans : « Quam miro, ait, hoc natur® comparatum est. ut h® duro res eosg Invicem comitentur, voluptas ct dolor, n Prurientes enim se incanì èhm voluptate, sed mox a Iric- * tione sc morderi et vellicari sentiunt. Idem Sacrâtes dicebat, «eos qui sc ad continentiam ac frugilitItem cxcrcuh<enl, el longe plus babero voluptatis, ac minus dolorum, quam qui °«imma cura undique parurent oblectamenta, n Qu i l voluptates intemperantium præter animi sild male consdì cruciatiim, pr.iter infamiam ac paupertatem, frequenter Ipd etiam corpori plus vifrrunt molesti® quam delectationis. Contra quro sunt optima, eadem sunt jucundissima, si quis assuevtrit Ita Laertius, lib. II, cnp.v.

Xenio. Tertio, Anclor *Calente Gracorum* vertit, pants tn mM-ns; Çq Iw ; enim a significai panis mendecrti a rem, si ultimam noles accent* circumflexo significat *panem mendacis.* Jam *panis mendacis* sunt adulationes, artes, fraudes, quibus mendax alios oblectare et seso exaltare satagit. 11® enim initio suaves tam dicenti quam audienti acoidunl : at tandem deprehensa earum (abitato et vanitate, utrumque cruciant, sicut contingit hærelicis et Judæis, uti mox ostendam.

Nonnulli *calculum* hic accipiunt arithmeticum; calculis enim solet fieri supputatio et computus nummorum, huneque dant sensum, quasi dicunt: Qui alienas facúltales administrant, casque per mendacia el fraudes in suos usus convertunt, initio earum commodis fruunlur; aChbi ab heris, vel judicibus, vel confessarti» in confessione, aut a Deo in die judicii, earum rationem reddere cogentur, tuno ora ipsorum implebuntur calculis, id est numeris ac ratiociniis quibus rem alienam defraudarunt, quos tunc partiri el digerere non poterunt.

Alii *calculum* condemnatorium accipiunt. Olim enim judices ferebant sententiam condemnatio* nis, conjiciendo in urnam calculum nigrum; absolutionis vero, conjiciendo candidum, quasi dicant : Os mendacis et fraudatoris implebitur calculo, id est condemnabitur vel a judice, vel a Deo.

Insuper noster Salazar per *calculum* accipit minora pondera, qualia sunt drachm® el scrupuli. Unde scrupulosi vocantur, qui minuliin ros parvas nimis expendunt et ponderant, Ç. *d.* Qui in vita res alienas fraudarunt vel diripuerunt, ac voluptate allecti magna rapinarum pondera corraserunt, neo tamen æstimarunt vel curarunt; bi in hora mortis scrupulis conscienti® angentur, ac minima quroiibet delicta stimulantia sentient, ut eorum remorsu crucientur et obruantur. Si ad Deum judicem hoc referas, sensus erit : «Etpostea os ejus implebitur calculo, » id est pristina* voluptatis et deliciarum ; id tamen reliqui manebit, experientia scilicet sa vissimi cujusdam examinis, in quo judex non modo ingentia furta et rapinas arbitrii sui libra expendet, sed etiam scrupulis, hoc esi minutissimis ponderibus ulctur, ut levísimas culpas IrutineL

Verum Hebræum yvn *rkasafs* calculum significat, non arithmeticum, nec condemnatorium, nec libralem; sed naturalem, puta lapillum asperum, acutum ct penetrantem, qui pani immixtus dentes ct palatum oflvndit. Alludit enim ad *kitsds,* id est extrema præoidere, et ad nïH *chatsa,* id est dimidiare, hoc est rem in duas vel lres mediai partes discindere, Inde yn ^*ets* vocatur *saffitta,* a penetrando, co quod dividat ct dimidiet id quod langit. Sensus ergo inilio assignatus germanus est ct genuinus.

Mystice : llaìrcticis suavis est panis mendacii, id est laba doctiina, quam pro pane Evangelico gaudent populo ministrare ; at postea .sentire coguntur non esse vere panem quod porrigunt,

dum snatn doctrinam defendere non possunt, sed eam evomere el abjicere adiguntur, pncscr-tim in judicio Dei cl in gehenna. Ibi ergo Arius, Nestorius, Calvinus et similes vident hæresim suam fuisse panem mendacii, cumque in calcu-lum, id est acrem poenam ignemque gohennæ, esse conversum. Itu Jansenius. Unde Glossa per *calculum* accipit amaritudinem pœnitentiæ succe-dentem voluptati concupiscentia).

Hinc Galalinus, lib. VII *De Arcanis fidei,* cap. xv, hunc versum apposite explicat de Judæis : hisce enim mendacium perûdiæ suie est delectabile. Cum enim oderint Christum el veritatem, Talmu-dicis Rabbinorum mendacium fabellis, quasi epulis suavissimis, sesc oblectant; sed os eorum implebitur calculo, id est, poena inferni æterna. Nam calculus, inquit, cum durus sit, masticari non potest, neque consumi, neque degluliri, ne-que expui, cum totum os plenum est. Sic poena inferni durissima est ct perdurat, nullatenusquo evadi potest, neque finiri, neque diminui, neque aliqua lacrymarum humiditale molliri. Hoc est quod de iisdem vaticinatus est Jeremías, ix, 3 : « Extenderunt linguam suam quasi arcum menda-cii, et non veritatis, etc., ct me non cognoverunt, dicit Dominus. » Et vers. 5 : a Docuerunt linguam suam loqui mendacium; ut inique agerent, la-boraverunt. » Hoc est quod de iisdem prædixit S. Paulus, II *Thcssal.* n, 9, Deum scilicet pu mis-surum Judæos Antichristo : « Cujus est adventus, ait, secundum operationem Satanic, in omni vir-tute, et signis, et prodigiis mendacibus, ct in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt, eo quod charitatcm veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erro-ris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. » Anlichrisli ergo signa, opes cl delicia? erunt Judaeis panis mendacii, qui mox eis verte-tur in calcolimi ct tormentum.

Veri. 16. **18. COGITATIONES CONSILIIS ROBORANTUR, I.T GU-**BERNACULIS TRACTANDA SUNT BELLA. —.SjTUS, *prop-ter provocationem fit bellum,* ut cum quis alium per injuriosum dictum vel facium ad duellum vel bellum provocat. R. Salomon sio explicat, *q. d.* Cum ad pugnandum eum Satana deveneris, id aggredere inunitus auxiliis pœnitentiæ, pre-cum et jejunii. Pro *roborantur* hebraico est pon *iiccon,* quod Chaldaeus vertit, *diriguntur;* R. Levi, *rectificantur :* « Cum, ait, quis cogitationibus in-ter se repugnantibus implicatur consilio inito, -tranquillitate et quiete fruetur; id autem evenit, cum molitionibus hisce animi simul collectis, ve-ra a falsis secernuntur, contemplatione suis nu-meris absoluta, ct animo sedato. Quod si dum aliquæ cogitationes inter se pugnent, alacriter bellum gere in eam, cujus opera a virtutum co-ronide arcearis; ita enim tutus eris ab iis, quibus gravissimis difficultatibus irretiris ; nam inter se pugnantes cogitationes, quibus quis distrahi-tur, perturbationem panum quoad rerum se-riem (I). »

Noster et alii passim melius vertunt *roborantur.* Robur enim includit directionem, cique vires superaddit. *Gubernaculis,* id est, consiliis quibus bella gubernantur, ct ad felicem exitum victo-riamque diriguntur. Hoc enim significat rnbann *tachbulot;* Septuaginta, *ct in rationibus gub< man-di fac bellum;* Cajelanus, *in ingeniis,* puta in so-lerla, sagacitate, astutia, qua? maxime cernitur in strategematibus, quibus periti duces hostem superant, et insignes nfcruntviclorias. Ikbræum *tachbulot* alludit ad *chibbel,* id est malus, funes, rudentes; et ad Smn *choM,* id est guber-nator navis. Sicut enim peritus nauclerus appo-site ad ventos extendens funes et vela, ac movens gubernaculum, dirigit navim ad destinatum por-tum : ite gubernator exercitus apposite disponens regensque milites suis consiliis, artibus et strate-gematibus, dirigit exercitum ad victoriam. Hinc reges sapientes habent consilium belli quod vo-cant, puta consiliarios rei bellicœ peritos, qui consilia bellum dextre gerendi inveniant et sug-gerant. Unde noster Salazar per *gubernacula* acci-pit duces strenuos ct militaris artis peritos : hi enim bella prudenter conficiunt, sicut Jurisperiti in pace juste et pacate rempublicam adminis-trant. Favent Septuaginta in *Catena Gracorum,* dum sic vertunt, *cogitationes firmantur per consi-lium ; per gubernatorum autem industriam geritur bellum. Unde* Leo Imperator, De Re *militari,* cap. i, num. il : a Proprium, ait, imperatoris munus est subjectos suos prudentia, fortitudine, justitia, temperantia anteire. » Et cap. it, num. 7 : a Cir-cumspectum, prudentem et solertem oportet esse imperatorem, in omnes partes cogitationem ani-mi quadam celeritate versantem ; perturbationes enim inopinate) cum incidunt, confestim præsen-tis auxilii excogitationem requirunt. »

Sensus ergo est, </. d. «Cogitationes, » id est u wio cogitat i, destinata, proposita hominum in se in- P"'‘‘ ceila, instabilia, mutabilia, roborantur et contir-muntiir per prudentia sapientoni consiliariorum tiara con-ilia, ut ex incertis fiant certa, ex instabilibus i”131 stabilia, ex mobilibus immobilia. R ilio est, quia ^ “r‘ pluros consiliarii provident omnes difficultates, omnesquo modos et media rei conllciendæ ; qui-bus perspectis et sapienter ordinalis, res liquida el moraliter certa efficitur, ut nihil in ea mutare vel innovare oporteat. Rursum, qui plurimum nititur consiliis, certus et intrepidus rem aggre-ditur. In iis enim prudenter figit pedem : sperat enim prudenter felicem rei exitum; quod si is non succedat, ipso extra culpam cl infamiam est: habet enim quo se tueatur, prudentem consi-lium. Significat ergo hæc gnome in bellis rebus-

fi) *cogitata (* pltinlls distributing, uatn Mqnltor in hobr. verhum singular*) *tomillo* adhibito *firmantur, el cum comitii),* nec sine consilm sonis, *fac,* ger» *bellum.*

que conficiendis plus valere industriam, consilia, artes et slratagemata quam copiam ct robur militum: ac gnavum ducem, qui rei bellicæ peritus Fit, plus effecturum quam externas quaslibet vires ct munitiones.

Bx«m- Unde Alexander Magnus, rogatus qua ratione tot hostes tam brevi tempore debellasse!, respondit : « Consilio, eloquentia ct arte imperatoria. » Ita Stobæus, *serm.* 54. Ita Gedeon cum trecentis duntaxat militibus, tubis totidem clangendo, ct lagenas titione flammante inserto complodendo, ingentem exercitum repræsentans, tantum pavorem Madianitis injecit, ut innumera eorum agmina fuderit fugaritque, *Judie,* cap. ni, vers. 18. Ita Abraham cum trecentis octodecim vernaculis noctu hostes imparatos ct dormientes invadens, quatuor regum exercitus cecidit, *Genes,* xiv, 13. Ita Judith profugam se simulans Holofernem occidit, totaque Assyriorum castra dissipavit, *Judith* cap. mu, 11. Ita Romani « possederunt omnem locum consilio suo ct patientia, » I *Machab.* vin, 3. Ita Samson per trecentas vulpes, titiones ardentes caudis singularum alligando, ingentem Philistæis cladem dedit, omnesque eorum segetes combussit, *Judie,* xv, 5.

Goom. Quocirca Leo Imperator in *Tadicis,* sive *De Re militari,* quam contra Saracenos instituendam conscripsit, cap. i, num. 3 : « Ars imperatoria est, ait, m quibus exercitatio, vel studium, aut industria ponitur cum çpxTr.fr.uàTwv, id est consiliorum imperatoriorum et Irophæorum collectione. » Et cap. m, num. 2 : a Ante omnes res maxime bellicas, cum iis prafectis consilium capias, qui libi ad hoc idonei videbuntur, cujus generis turmarchæ reliquique sunt. Ubi vero firmitatem aliquam habere consilium videbitur, rem ipsam, de qua deliberasti, omni studio ac diligentia contendas ad exitum perducere.» Et num. G: «Consultores autem adhibe experientes rerum, provi- dos, perspicaces, œrumnarum ac prosperitatis tuæ socios, ad excogitandum solertes, fideles, qui neque libi ad gratiam obtemperabunt, neque illi qui rei susceptor exist'd, neque sibi mutuo; sed qui quod cogitant dicunt, qui simplici et incorrupto animo sunt, nullumque ex iis rebus lucrum quærunt, sed eo ipso tempore quid maxime utile sil explorant. » Et num. 9 : « Delibera tarde, nisi aliqua necessitas celeritatem requirit; ubi consulueris, si nullum impedimentum sit, mature facito. » El cap. xx, num. 7 : a Magna imperatoria laus est temperantem in victu et vigilantem esse ; noctu enim de rebus gravibus magis deliberamus, faciliusque noctu concluditur, quando animus ab omni externo rerum tumultu quiescit. » Et num. 8 : « Alia inimicis dicito, alia facito. Res graves ct secretas cum multis ne communices, sed paucis, iisque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere sœpe necessarium est. » Et num. 108 : «Solem ol ventum et pulverem a tergo habeas tuorum, et cx advei o faciei hostium; siquidem hostium oculi vel sole hebetati vel spiritus pulvere obstructus, vel corpora vento transverberata facile libi victoriam concedunt.» Similia habet Vegetius, lib. Ill, cap. ¡X. Plura de utililate consilii dixi cap. i, 5, ad illa : « Intelligens gubernacula possidebit. »

19. Et QUI REVELAT MYSTERIA, ET AMBULAT FRAÜ- Veri. <9. DULENTER, ET DILATAT LABIA SUA, NE COMMISCEARIS. — Multi ex Ileb neo bimembrem faciunt hanc sententiam. Hebræa enim ad verbum sic habent, *revelans secretum vadens delator, et dilatanti,* vel *pellicienti, labiis suis ne misceas te* (1). Unde Septuaginta bimembri modo sic vertunt, *revelans mysterium ambulat fraudulenter, et seducenti labiis suis ne commiscearis.* Complutensis et Regia legunt, *revelans consilia in consessu vadit dujdex lingua, et cum extendente labia sua ne misccare.* Auctor *Catena* Grate.* clarius, *(pii aperit consilia secreta in consessu, bilinguis incedit ; cum eo porro, qui dilatat labia sua, ne te misceas.* Vatablus, *qui revelat secretum, ambulat in delatione, ct cum eo qui homines allicit, verbis suis ne misceas te, q. d. Fuge consilium delatoris, etpræterca blandicntis.* Cajetanus, *revelans mysteria ambulat explorator, q. d.* Qui secreta revelat non tam amicus est, uti se esse simulat, quam explorator et delator. Aut, *q.d.* Ex hoc cognosces quempiam non esse amicum, sed exploratorem, si nimirum tua secreta revelet ct prodat. Ilie enim est bilinguis, quia amice coram te loquitur, inimice vero ct hostiliter apud alienos, quibus te tuaque consilia prodit.

Verum quia, si bimembrem facias sententiam, nulla est connexio posterioris hemistichii cum priore, hinc Noster melius Hebræa vertit in dativo (nomina enim Hebræa cujuslibct sunt casus), itaque unimembrem et connexam efficit sententiam, hoc modo : Revelanti mysterium, sive secretum, ct fraudulenter instar delatoris ambulanti, ct dilatanti labia sua ne commiscearis. Tria enim hic notat vitia inter se connexa, quorum unum cx alio ordine suo manat et profluit. *Primum* est revelare mysteria, sive secreta, alterius sibi commissa, quod est crimen infidelitatis et proditionis; *secundum,* ambulare fraudulenter ut exploratorem et delatorem. Explorator enim agit loquiturque fraudulenter, ut secreta cxpiscctur, quæ ad alios deferat. *Tertium* est dilatare labia sua, id est blandirhvcrbis amplis, speciosis et magnificis; hisce enim solent exploratores expiscari secreta quæ aliis prodant. Monet ergo cavendum esse proditorem, qui hisce tribus vitiis scatet, qui scilicet ample blandiendo expiscatur secreta, quæ deinde ad alios defert. Unde Tigurina vertit, *ne ineas amicitiam cum eo qui secretum revelat, aut qui ut mercator circuit et blandiloquus est.* Hebræum enim *rachil* significat mercatorem, indeque delatorem : quia sicut mercator

(I) IlecIlUB, *qui rev tat secretum, incedit detractor,* delator; *et* ei *cujus patent labia,* garrulo, *ne te admisceat.*

merces, ita delator sermones factaque aliorum ad alios defert ct traducit.

Antisfropha huic gnomæ est illa Arabum, Cen-*turia* I, num. 36 : « Ne aperi secretum tuum si-miis, » id est derisoribus ct revelatoribus. Sicut enim simire gestus hominum, quos conspicantur, imitando referunt : sic derisores ct proditores eo-rum, quos derident et produnt, dicta factaque narrando aliis repraesentant. Et illa, *Centuria* i, num. 56 : « Ne profer opprobrium fratri tuo ; » vel, ut alii vertunt, *ne manifesta faditatem fratris tui.* Ei Ha Ben-Sira, *Mphab.* 2, littera *sein :* a Su-persede litigare cum vicinis tuis; ct si animad-verteris in sociis tuis rem malam, ne profer infa-miam ipsorum lingua tua. » Si quid ergo in ami-co videris vituperabile, sile; si quid laudabile, prome et lauda. Nam, ut aiunt Arabes : «Quando magnificabis eum quem vides, is magnificabit te quem non vides. » Et rursum : « Laudatio ditat, diffamatio mulctat. »

Nota : Pro *dilatat* hcbraice est nniD *pothe,* quod *primo* Syrus vertit, *festinat ;* sic enim veitit, *qui fidelis est spiritu rem occultat, ct cum co cujus labia sunt festinantia ne commiscearis, q. d.* Fidelis est tardiloquus, ct arcana occultat ; at vero infidelis est prreceps ct festinus ad loquendum, ideoque facile secreta effudit : quare ei ne commiscearis. Et sic aliqui exponunt tò *dilatat labia sua, q. d.* Qui ver-bosus ct garrulus est : hic enim longiorem quam par est habet linguam, ut vulgo dicitur, ct latio-ra requo labia, quia ultra secreti fidem debiliquo silentii limites temere se dilatant ct extendunt. Probant cx Aristotele, qui in *Physiognomicis* do-cet cos, qui labra extenta ct magnum oris rictum habent, esso loquaces nimium ac mordaces, et ad canes referri. Addit vero Albertus Magnus eos-dem esso secreti revelatores : h rc enim duo sibi semper invicem hrerent, inultum loqui et nullum secretum servare. Ita docet Plutarchus in bb. *De Garrulitate,* ubi garrulis et loquacibus hæc duo vitia familiaria esse dicit, arcana detegere, et ser-monibus ab aliis acceptis semper aliquid addere. Quocirca Seneca, epist. HO *ad Lucilium :* « Nihil requo proderit ad quietem commodam retinen-dam, quam minimum cum aliis loqui, plurimum secum. Est quredam dulcedo sermonis, qure irre-pit ct blanditur, et non aliter quam ebrietas aut amor secreta producit.

Secundo, proprie F1D3 *patha* significat allicere, pellicere, blandiri, adulari, seducere, decipere. Qui enim decipere satagunt alios, ipsis adulantur et blandiuntur, ut blanditiis suis eos fallant et capiant, sicut pisces et aves capiuntur esca. Undo Tigurina vertit, *nc meas amicitiam cum co qui blan-diloquus est*, nimirum cave a blandiente et blan-ditias : sicut Ulysses cavebat Sirenes eorumque cantus abblandicntes : ct sicut viatores cavent ca-nes dolosos, qui abblandiendo mordent. Alii,pel-licienti, vel *decipienti*, vel *adulanti,* vel *seducenti ne commiscearis.* Ila H. Salomon, Aben-Ezra ct alii. Idem significat Noster, Septuaginta et Pagninus, dum vertunt, *dilatat;* adulator enim et seductor dilatat labia sua, ampla et speciosa narrando vel promittendo, ut iis audientem ¡Ricial et capiat, ac præsertim ut ejus arcana expiscetur, qure de-inde aliis prodat, quod proprie hic intendit Salo-mon. Omnia enim hrec ad secreti revelationem ejusque proditorem spectant. Hoc enim ingens est crimen, exosum ct noxium. Rationem a priori dedi *Eccli.* XXVII, 19. Hinc palet hf bræum HHDp i-*tha* non tantum significare *illicere cl decipere,* ?cd etiam *dilatare,* quia deceptor dilatat labia sua ultra limites veritatis ct fidelitatis ad falsa, spe-ciosa, vana, fallacia, quibus alium capiat. Unde cap. XXIV, 2R, Septuaginta Hebraeum *patha* ver-tunt, *ne dilateris labiis tuis.* Et *Deui.* xi, 16, Sep-tuaginta *-z patha* vertunt, *ne dilatetur cor vc>trum,* id est, ul Noster explica!, *nc deripiatur cor ves-trum,* ut scilicet bonis terree saliati lasciviatis in-star vitulorum, ac dilatetis cor vestrum ultra cul-tum veri Dei ad adorandum deos alienos, quæ sumina est deceptio et error.

20. Qui maledicit patri suo et matri, fxstin- Vers-to.
GUF.TUn LUCERNA EJUS IX MEDUS TENEBRIS. — Hebraice, *in nigredine* vel *obscuritate caliginis;* Childrens, *sicut caligo tenebrarum;* Syrus, sicut pupd/a *tene-brosa.* Hæc enim hcbraice vocatur *ischon,* a similitudine virunculi, sive pupule, quæ apparet in pupilla. Unde etgræcum xcfxi, ul vertunt Sep-tuaginta, et pupillas ct puellas sive pupulas signi-ficat. Ex Septuaginta ergo sic vertas, *pupilla* vel *puella ejns videbunt tenebras, q. d.* Fibre ejus in retate puellari ante nuptias moriemur : quare ejus prosapi® ct propaginis spes exstinguetur. « Ma-ledicit, » id est probris, sannis, conviciis, irrisio-nibus incessit : aut eis mortem, pestem aliudve malum imprecatur : aut simili modo dictis vel factis in eos injurius, maledicus vel m deficus csL

Nota *et matri,* id est vel matri : sufficit enim ad culpam et pernam alterutri maledicere, ut pa-tet *Levit. XX, 9.* Unde Septuaginta vertunt, *male-dicentis patrem aut matrem exstinguetur fax, pupilla autem oculorum ejus videbunt tenebras:* Symmachus, *exstinguetur fax ejus b* axt?c|xr.vn, id est, *in obsrurila-nío,* volta *luna illuni;* alii, *in pupilla noctis* vel ca-liginis, id est m nigerrima ct obscurissima norte; pupilla enim oculi, quia nigerrima, hinc symbo-him est nigredinis, caliginis et obscuritatis.

Quieres, qurenam hrec « lucerna, » ct quomodo exstinguenda in mediis tenebris? Lucerna tymbufi. rd««' m

Respondeo *primo* : « Lucerna » sua luce sym-bolum est claritatis, excellenti®, fainre, nominis et glorire. Unde vulgo dicimus aliquem officere luminibus alterius, dum ejus famam et gloriam obscurat. Sensus ergo est, *q. d.* Qui maledicus vel maleficus est in patrem vel matrem, etfamsi alias pnrclarus sil, et mullis nominibus illustris, obscurabit omnia hrec nomina, atque omne de-cus» claritatem, dignitatem et gloriam exstinguet, et obruet tenebris iwpire m parantes maledicen-

tiæ, et quæ ex ea sequitur ignominia), probri et infami®; imo non tantum se, sed et totam familiam, ejusque splendorem, hujus impietatis cl infamiæ probro et caligine offuscabit, Ilie sensus planus est, obvius et communis.

tat doa. *Secundo, a* lucerna » symbolum est rationis, cognitionis, prudenti®, g. *d.* Punientur magna ignorantia, ait Vatablus, ut ratione capti et mente privati, nec tam homines quam besti® esse videantur, eo quod sponte lumen naturalis rationis, quæ dictat parentes esse colendos, sopierint vel exstinxerint Unde noster Salazar sic exponit, *q. d.* Eilius qui parentes violat, ipsosque maledictis ac conviciis a se longius pellit, a exstinguetur fax ejus in nocte illuni, » id est, ratio ct consilium in ipso deficiet, et in nocte atra versabitur. Quia is qui proprio consilio caret, et patris matrisve exhortationes documentaque præslo non habet, in nocte agit sine sole, sine luna et sine face. Et quidem ejus qui parentes læsit, decens utique pœna est defectus consilii ct rationis. Is enim qui humanitatem omnino exuit, et ad feras quodam modo per immanitatem descivit, digne muletatur in his bonis quæ maxime hominem a feris discernunt, scilicet in ratione et consilio.

Tertiem. *Tertio,* « lucerna » symbolum est filiorum, nepotum et posterorum. Sicut enim lucerna una accendit aliam et aliam, per camquc lumen suum propagat : sic pater suum quasi spiritum ct vitam inspirat filiis, eamque per nepotes et posteros propagat. Undo mulli veterum censuerunt animam hominis, æque ac equi el bestiarum, nasci cx traduco, hoc est, animam filii traduci et gigni cx anima parentis, sicut lumen luccrnæ unius traducitur ex luce luccrnæ alterius. Verum hic est error ; verum tamen est spiritus vitales ct consequenter vitam filii traduci cx spiritu et vita parentis. Hinc illud Lucretii, lib. II :

El quasi cursores vitii lampad» tradunt.

Et Plato, lib. VI *De Legibus,* docet parentes vitam filiis tradere, sicut cursores tœdas accensas, quas inilio stadii a prefecto acceperant, eo emenso tradebant aliis et hi aliis el aliis; is autem in cujus manu fax exstinguebatur, habebatur infaustus, turpis et inglorius : sic pater qui moriebatur sine liberis, ut in eo lucerna famili® exstingueretur, habebatur i ¿lix et inglorius. Rursum patris vita ct gloria post mortem superest ct vivit in filio, quem post se quasi alterum se relinquit. Dicit ergo Salomon quod maledici in parentes exstinguetur lucerna, id est filiorum geueralio ct propago, ut scilicet filios non generet, vel si generet, cito emoriantur, itaque ipse ejusque nomen emoriatur, abeatque in tenebris mortis ct oblivionis Tternæ. Qui enim patrem non honorat, meretur carere honore paterno, ut scilicet pater non fiat. Jui generantem spernit, dignus est qui genitura et getu ratione privetur. Ex adverso Deus in Scripturi? dicitur filiis piis parare lucernam, id est filios el posteritatem illustrem et splendidam, ut Davidi et Christo dicens : a Paravi lucernam Christo meo, » *Psalm,* cxxxi, vers. 17. Et do Ahia : « Propter David dedit ei DomiuusDeussuus lucernam in Jerusalem, ut suscitaret filium ejus post eum, » HI *Regum* xv, 4. *Lucerna* ergo *Davidis* regis est posteritas regia, sive filii et nepotes Davidi in regno ex ordine succedentes, igitur hio sensus valde huic loco appositus, æque ne phrasi ac Scripturæ conveniens est.

Quarto, u lucerna » symbolum est vite. Sicut enim vita alitur húmido radicali : sic lucerna úrdeos alitur oleo, coque deficiente languet et emoritur. Unde illud Polyxcnæ in *Iphigenia* Euripidis : « Vale, amicum lumen , o id est vale, vita ; en morior. Ignis enim est vivax, videhirque vivere; unde a nonnullis existimatus est esse animal, non ea tantum do causa, quod ut animalia cætera nutriatur, imo omnivorus sit et insatiabilis ; sed quod etiam sensu pollere videatur, quod tuncprecipue, cum exstinguitur, apparet, quippe qui velut principii vitalis expers minimo sil, inclamat, excandescit, stridei, ulcisci studet, reluetabundusquo resistit, velut reliqua faciunt animantia quæ violenta morte perimuntur, inquit Pierius, *Hieroglyph.* 46, cap. xiv. Sensus ergo est, *q. d.* Maledicus in parentes non tantum filiis ct prosapia, sed et vita ipsa privabitur vel a judice, vel a l)ao, juxta legem ab eo sancitam, *Levit,* xx, 9 : « Qui maledixerit patri suo, aut matri, morio moriatur; patri matrique qui maledixit, sanguis ejus sil super eum ; » idquo « in mediis tenebris,» cum maximo lucerna opus est, id est in juventute, nil Cajeteros, cum maximo cum vivero oportebat, immatura morie el illiberis morietur esterna oblivione sepultos. Addit Pierius, cap. ix : At Vestalis ignis, inquit, quem tanta diligentia Romana) virgines nutriebant, sublimiorem divinioremque vitam prie se ferro videbatur : hunc itaque ct custodia ct nutrimento adjuvabant, quod superioris illius vite symbolum œlernum videretur. Atque inter portenta, ut Dionysius ct alii referunt urbis peritur® praesagium habebatur, si casu ali quo accidisset eum exstinguit Hinc Camillus ad Quirites ait: « Quid do aeternis Veste ignibus, signoque quod imperii pignus custodia ejus templi tenetur, loquar? » Et Virgilios, *Æncid.* Il :

Ælernumqos adjiis cííerl pcnclralibm lgnem.

Comoro est nonnunquam lucernam in basi alicujus simulacri : id ælcrnitatem significare nonnulli arbitrantur. Hucusque Pierius. Sane Romm in ccemoleriis S. Priscilla), S. Sebastiani, S. Laurentii el aliorum , in sepulcris Martyrum et fidelium , videmus passim appositas lucernas testaceas quttii ipsorum fidei, epoi ot virtutis redivivos indices, ac triumphi, vit® et glori® tesseras, quodj licet mortui mundo, vivant lamen Deo in apn vite œlernœ › exspectantes gloriosam corporis ro* surrectionem. Hæc lucerna pariter maledicis filiis

exriingurfur, quia vita Merna privabuntur, ibuntquo in tartara ad tenebras exteriore».

Qn»r>-le®* Quinto, « Incorna, » puta lux el ignis, symbolum est pietatiâj sanctitatis, religionis, cultu* divini ipsiusquo divinitatis. Hinc luccrnæ in Missa et Officiis divinis adhibentur, el ad corpora Martyrum oppanduntur, uti Rom® in templo S< Concili® 80 lampades jugiter noctu diuque ardentes onsplclmus. Cur ignis deceat Deum et divina optemdecim ratione* ct analogias recensui *Levititi* 1x, in fine capitis. Sensus ergo est, g. *d.* Maledicus ct impius in parentes exstinguit in mente sua Incernam, id est lumen pietatis, sanctitatis et cultus divini ; quia Del jubentis coli parentes, metum , amorem et obedientiam exuit, videturque plane profanus, impius et atheus. Hinc Plato, lib. XI *De Legibus:* « Cultus deorum , inquit, ad honorandum parentes v^lut prooemium est. » Hinc rursum lucerna symbolum est sacerdotii, ut Je*rem.* xxv, 10: « Perdam, etc., lumen luccrnæ, » id est perdam sacerdotium cujus est lucernas curare, el templum in quo accendebantur, ac sabbata ct sacra quæ earum splendore celebrabantur, evertam. Quocirca sacerdotes olim lucernas, lampades et tedas accensas præfercbanf. Ende illud Clementis Alexandrini in *Protreptico* de sacerdotibus Bacchi : « Exstingue ignem, o sacerdos, reverere lampades , o tu, qui faces geris ! Tuum Iacchum lux arguit. » Pluribus id demonstrat Lipsius in *Electis,* et Martini)* de Roa, lib. II *Sltigul.* cap. xvL

Solum. Serfe, « lucerna» symbolum est dominatus, opum regni et imperii; quia , sicut ignis est rex elementorum, ita princeps est hominum. Quapropter lucerna), faces ct ignes regibus præfcrri solcbaht, uti ostendi *Jercm.* cap. i, 13. Hinc ortum ut a sacris maximo scriptoribus lucerna pro regno ac regibus, pro splendore ac gloria capiatur , tif purpura ct faces pro magistratu, et ejust generis alia. Sic dicitur I! *Ílc¡¡um* xxi, 17 : « Non exstingues lucernam tsrael, » id est regnum aut regem. Et Regius Propheta : « Paravi, inquit, lucernam Christo meo, » id est regnum atque imperium regi meo. Joannes vero Baptista *lucerna* dicilur, primum quia Christo divum atque hominum vero regi terras ineunti facem præluxit: sive imperium ejus el principatum hoc voluti symbolo profilons; sive nuptias, quas cum sponsa sua Ecclesia celebraturus advenerat. Deindo etiam *lucerna* dicilur, quia non erat ipse lux, sed lucis nuntius, ct ideo lucerna lucens; el, quia ignem continebat illum, qui ignem venerat missurus in (erras, ardens. Hæc accensa primum in utero parentis, cum ambo pueri ne suscepti quidem in lucom, lucem alter dedit, alter recepit; deinde inflammata uberius, cum ad wntanem die coivere lustrali. Ha noster Marlinus de Roa, lib. Il *Singular.* cap. xvii. Significat ergo Salomon filios licet pótenles principes late dominantes, si maledici cl impii sint in parentes, per justam Dei vindictam hac potentia, dominatu etregnoexuendos, uti contigit Absalomo regnum Davidi* patri» impie invadenti, qui in arbore capillis suspensus a Joab tribus lanceis confossus est, II *ginn* xvm, 14.

Septimo, < lucerna» et lux pymbolum est lætiSept* ti», prosperitati» ct felicitatis; hero enim animum ranm* recreat et beat, uti lux oculos. Hinc de impio audivimus, cap. ini, 9 : « Lucerna impiorum exstinguetur. » Et Job cap. xvin, 6 : « Lux, inquit, obtenebrescet in tabernaculo ejus, et lucerna qua super cum est exstinguetur. » Et cap. xxix, 3 : a Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris,» id esi, quando prospera utebar fortuna, quando copiosus eram, felix et fortunatus. Lucerna ergo maledici in parentes exstinguitur in tenebris, cum in impietatis poenam Deus illi prosperitatem adimit, eamque commutat in calamitatem, et felicitatem in infelicitatem, dum scilicet efficit ut omnia ei cadant infeliciter, ac in caput maledicum resultent, quod patri suo insultare non eet veritum. « In tenebris » ergo, id est per tenebras, cum scilicet gravissima tenebre eam obruent. Id autem fit turn in morte, quæ omnem claritatem et felicitatem impiorum tollit; tum in tempore etiam temporalis ultionis divin®, quæ frequenter per tenebras significatur. Contrade justo dicilur : « Orietur in tenebris lux tua, et tenebr» luæ erunt sicut meridies,» *Isaice* cap. 1viií, 10. Et rursum: s Quis ex vobis timens Dominum, qui ambulavit in tenebris, ct non est lumen ei? » huic?1, 10. Adveniente enim die mortis ct ultionis divin®, non vincitur ab cis tenebris virtus et claritas juste mm, sed magis elucescit et tenebras superat : at contra impiorum claritas ab illis tenebris superatur et opprimitur.

Ilio sensus valde appositus æque ac communis et impius est, cirterosque omnes complectitur ; lucerna enim et lux symbolum est teliti® cl felicitatis, omniumque quæ voluptatem et gaudîfun pariunt, aut habentur in honore, in deliciis ac pretio; ejusmodi sunt opes, fama, potentia, dominatus, regna, imperia, triumphi, decus ac gloria, cæteraquo hujus generis.

Symmachus vctlit, *exstinguetur fax ejus in nocte illuni,* id est in densissimis tenebris, cum nec a lucerna, nec a cœlo lumen habebit. Omne enim noctis lumen est a luna et stellis.

Symbolice, luna repræsenlal matrem, sicut sol patrem, juxta illud Joscphi : « Vidi quasi solem p* ¡unam cl stellas undecim adorare me,» id est vidi patrem, matrem et undecim fratres adoraro /ne, *Gu^s.* xxxvii. Sicut enim nocte, absente sole, lima præbel lumen : sic absente vel moriente palco mater filio exhibet solatia, consilia et monita salutis; si luna fiat illunis, id est, si absit >o! moriatur muter, filiti» patre et maire carens omni solatio cf consilio destituitur. Dicit ergo Salomon: Eilius, qui probris vel conviciis incessit patrem

ct matrem, meretur utroque orbari, æque ac filiis, nimirum meretur ut ipse nec sit pater filiis amissis, nec filius parentibus exstinctis; sic enim omnis illi lucerna tam superne quam inferne exstinguitur.

Mystice, per patrem et matrem accipe Praelatos, Pastores, Principes; qui enim his maledicit, lucerna ejus septuple! jam recensita exstinguetur. Hinc Auctor *Catenæ Græcorum :* Per patrem, inquit, hoc loco accipe Deum; per matrem vero, legis justitiam : quos qui maledictis incesserit, aut aspernatus alioqui fuerit, *lucerna,* hoc est cognitionis lux, quæ in ipso erat, exstinguetur. Pupillæ autem oculorum ejus videbunt tenebras, nempe futuri judicii terrorem et obscuritatem.

Çnr 21. **2!. HÆREDITAS AD QUAM FESTINATUR IN PRINCIPIO, IN NOVISSIMO BENEDICTIONE CAREDIT. — HebraiCC Ct** Chaldaice, in *fine non benedicetur;* Septuaginta, *pars festinata in primis, in novissimis non benedicetur.* Est hic in llebræo teri *uketif,* ut vocant Massorctæ, id est varietas lectionis cl scriptionis. Scribitur enim nbniDD *mebochelet* per *chef,* qu® radix tantum hic reperite, et *¿ochar.* xi, 8, ubi fuse eam explicui. Significat enim rem detestabilem, quam abominamur ct nauseando evomimus, qualis est a hæreditas festinata,» praesertim furto et malis artibus parta, ait Aben-Ezra. Sed legendum est nbfl13O *mebohelct* per *he,* id est festinata, ut vertunt Septuaginta, Symmachus, Theodotion, Pagninus et alii; Tigurina, *prapropera;* Vatablus, *praecipitata,* vel *cum praecipitatione parta;* Aben-Ezra, *ex rapina congesta :* tales enim sæpe sunt, quæ cito ct festinanter per fas et nefas corraduntur. Radix enim *bahal* importat cum passione celeritatem temporis et præcipitantiam, ac significat acceleravit, festinavit, praecipitavit, turbavit, subito terrore perculit. Congruit significatione, ®que ac litteris per metathesin transpositis, cumhjH *habal,* quod subitam cvancscentiam significat; undo VoH *hebcl* est vanitas, indequo dictus est *Abel,* quod cito occisus a Cain fratre suo subito evanuerit. Sic et hiciate/ vertitur in *habal,* id est opes cito partæ ato evanescunt |l).

Sensus ergo est. g. *d.* llæreditates et opes cito et praecipitanter partæ carent benedictione, id est successu , felicitate, abundantia et fructu ; quia adeo non augentur, ut sensim decrescant et deficiant, tum quia praecipitanter et tumultuarie, ideoque imprudenter, ac sœpo per tas et netas corraduntur : praecipitantia enim opponitur considerationi ct consilio, quo res firmari el felicem exitum sortiri solent; tum quia lueres illas cito sine magno labore, uno faede peperil : hinc nii* noris eas æslimat, minusque tutatur et conservai; quæ enim quis magno labore ct sudore peperit, illa diligit, curai, studiose conservat, ait R. Levi. Ut hœo gnome idem dicat quod illa cap. xiu,il : a Substantia festinata minuetur; quæ autem paulatina colligitur manu, multiplicabitur;» ubi multis eam explicui. Exemplum datR. Salomon, tribus Gad, Ruben et dimidiam Manasse, qu® quia festine pariem suam acceperunt cis Jordanem, hinc prim® patuerunt incursui hostium, ac prim® vastate sunt ab Hazacl rege Syri®, tempore Jehu regis Israel ct Joas regis Juda, IV *Heg.* x, 33.

Igitur hanc sententiam recte adaptes parentibus, qui per fas ct nefas opes accumulant, ut amplam hæreditatem filiis post se relinquant; nam hi non raro sua spe frustrantur, ac sæpe filios pauperes dimittunt. Ratio est, quod male parta male dilabuntur; el, ut vulgo dicitur :

De male quæsitis non gaudet tertius bærcs.

Secundo, Cajetanus apposite sic exponit, *q. d.* Ilæreditas, quam filius juvenis ante mortem patris adire festinat, benedictione caret; quia ab eo regi et conservari nequit, sed juveniliter et temere dissipatur, consumitur et decoquitur. Hinc illud vulgo tritum : « Si vultur es, exspecta cadaver; » si vis hæreditate paterna gaudere, caque saliari ct frui, exspecta mortem patris, instar vulturis, qui nullum animal occidit, sed mortua vel ab aliis occisa depascitur. Exemplum est in filio prodigo, qui praepropere portionem hæreditatis su® a patre exigens, eam consumpsit luxuriose vivendo cum meretricibus. Unde ad tantam pauperiem redactus est, ut coactus sit fieri subulcus ct pascere porcos, *Luca* xv.

Tertio, to *festinatur* accipi potest pro « cito ct festinanter consumitur,» q. *d.* Ilæreditas, quæ cito ct festinanter consumitur, benedictione carchit, id est, ocius deficiet et dissipabitur. Sic enimhelluoncs el juvenes, cum ad mensam dapum opumque festinata ingluvie accedunt, illico eam absumunt. devorant et dissipant. Est melalepsis.

Triplex hæc expositio oritur ex triplici acceptione verbi *festinatur. Primo* enim «festinatur, • id est festinato acquiritur; *secundo,* a festinatur, • id est festinato aditur et occupatur; *tertio,* fes linatur,» id est festinato consumitur.

Mystice, homines mundani, quia festinant luo* reditare terram et fruì praesentibus, hinc amittunt bona futura et hæreditatem coelestem. Ita Cain, ædificans civitatem in terra, amisit civitatem supernam, *Genes,* iv : allunc imitantur homines, qui festinant ad festivitatem lerrcnæ felicitatis, nec futuram exspectant dedicationem regni filii Del (undo et illud dictum Sapientis : Ilæreditas, ad duali' festinatur in principio, in novissimis benedictione carebil),» ut exspectavit llenoch, id est dedicatio, «qui ambulans cum Deo non inveniebatur, quia tulit eum Deus. Siquidem justi per fidem in septima mundi œtate dedicatam sibi

(t) Ewaldus vertit, *hœredtlas devota, detestata,* coltolo ejusdem significationis verbo arab.SîlX Qui significatos nrc male derivatur a significatu *fastidiendi,* vel, ut alii volunt *propulsandi,* et apte respondet verbo in allero hemistichio. Cæteruni *Karcditas* hic, ut sepe alias per synecdochen pro onuu eo quod quis posidet, si Aum noa jure hereditario illud obtinuenl. usurpatur.

sperant requiem, et eorum spes in illud proficiscitur, quod in praesenti non videtur. Non enim habemus, inquiunt, hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus,» inquit Ruperlus, lib. IV *in Genes,* cap. x.

Sicut ergo Esau gulose, avide et pnepropere inhians pulli Jacobi, vendidit eidem et perdidit jura primogenitune, *Genes,* xxv, 34 : sic impii, quia præpropere et impatienter inhiant felicitati et voluptati, hinc eam quam mundus affert, acceptant in terra, ideoque perdunt cœlestcm, quam justi longa spe et patientia in tribulationibus hujus mundi exspectantes, nanciscuntur in cœlis. Unde Apostolus, *Ilcbr.* xi, 1 : « Fides, ait, est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. » Vide totum illud caput. Accedit Auctor *Catenæ Græc.,* qui sic explicat, 7. *d.* Malitia inilio avidis faucibus haurit voluptatem ; at sub finem sectatorem suum in maledictionem dejicit. Porro autem virtus, quæ a labore exordium facit, desinit tandem in benedictionem. Aut pars accelerata ea hic dicitur, quæ nimia festinatione ct tumultuatione suscepta est, juxta illud : «Tunc festinaverunt principes Edom, » *Exodi* xv. Hœc ille.

Mature consultandum.

Moralitcr, hic disce quantum malum sit praepropera festinatio ac præcipitantia, quamque sapientiæ et prudentiæ, quæ consilium ct maturitatem requirit ad opes spiritales æque ac corporales comparandas, contraria. Hinc Augusti Caesaris gnome erat, id est *festina lente,* teste Gellio, lib. X, cap. xi. Et Comicus : « Tutiora sunt quæ lentis consiliis providentur, quam quæ calidis consiliis properantur. Delibera utilia, mora tutissima est. In nocte consilium. » Sallustius : «Antequam incipias, consulta; ubi consulueris, mature facto opus est; » quam sententiam laudat Aristoteles, lib. VI *Moral.* Bias : « Cunctanter aggredere negotium, verum in suscepto constanter persevera.» Terentius in *Phorm.:* «Dii bene vertant quod agas, pedetentim tamen;» et, ut Plularchusait, «bubulo pede.» Sophocles in *(Edip.t* « Periculosa est præpropera prudentia. » Mimus Publianus : « Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius. » Quintilianus : « Praecox illud ingeniorum genus non temero pervenit ad frugem.» Vulgo dicunt : « Qui pueri adhuc et vehit ante tempus sapiunt, in senectute stultos evadere.» Aelius apud Gellium, ait sibi in juvenilibus ingeniis, itidem ut in pomis immaturis, placere acerbitatem, nam hæc demum maturescere; porro maturitas tempestivam allori suavitatem: reliqua ante tempus putrescere. Hoc innuit Homerus, *Iliad.* 1, ubi Pallas a tergo stat Achilli, cumque manum admoventem gladio coercet.

Gnoma.

rr»cipiimii»

Festinationis comites esso solent error et pœnilentia, juxta illud : « Multis malorum causa est præcipitantia.» Et illud : «Canis festinans cæcos paril catulos. » S. Hieronymus *ad Pammach.:* « Scitum est, inquit, illud Catoni^ : Sai cito, si sat bene.» Sic qui pnepropere virtutes consecrantur, properatas potius et evanidas acquirunt quam solidas et perpetuas. Solent enim praecocia cito flaccescere; quod autem paulatim accrescit, durabile est, juxta illud Horatii : «Crescit occulto velut arbor ævo. » Unde Pindarus, hymno 8 in *Nemeis :* « Augescit, ait, virtus velut cum arbor virente rore surgit, sapientes inter viros sublata justosque ad liquidum æthera. »

Tropologice S. Gregorius, HI *Pastor,* admon. 21, hanc gnomon adaptat, imo objicit avaris, qui caducis obviis inhiantes amittunt æterna, quasi inquilini terne ct exules ccrli : « Curn quælibet, ait, praesentis mundi lucra desiderant, et quœ de futuro damna patientur, ignorant, audiant quod scriptum est : Ilæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit. Ex hac quippe vita initium ducimus, ut ad benedictionis sortem in novissimo veniamus. Qui itaque in principio h ereditare festinant, sortem sibi in novissimo benedictionis amputant; quia, dum per avariti® nequitiam hic multiplicari appetunt, illic ab æterno patrimonio exbæredes fiunt. » Beda vero sic : «Hœreditas ad quam festinatur,» etc., hoc est : « Qui gradum regiminis, priusquam subesse didicerit, id est ante tempus, festinans, praeposterus, accipit, in novissimo mercede benedictionis, quæ bonis rectoribus debetur, carebit; qui ad mysterium altaris indodus et temerarius accessit, ct ipse in die novissimo gratiam renumerationis, quæ bene ministrantibus repromittitur, perdet. Potest et ita accipi, quod qui in præscuti suas ulcisci vult injurias, hic corona patientiæ in futuro carebit. Cui sensui potissimum videtur convenire quod sequitur : Ne dicas : Reddam malum; exspocia Dominum, et liberabit le.»

V.n. ti-

22. Ne dicas : Reddam malim; exspect a Dominoti, et liberabit te. — Hebraice qb veiosco ZucA, id est salvabit te. erit tibi Jesus. Nomen enim Jesus, id est salvator, derivatur a *lasca,* id est salvavit. Septuaginta, *ne dixeris : Ulciscar inimicum* (S. Cyprianus, lib. HI *Testimon.,* et *ad Demetrianum* legit : *Ulciscar me de inimico meo), sed sustine Dominum, ut tibi auxilio sit* ; Syrus : *Reddam malum pro bono* : melius alii : *Reddam malum pro malo.* Proprie cium vetat vindiciam et retaliationem, no scilicet malum malo rependatur. Reddoro enim est simile simili vel par pari retribuere. Unde Aben-Ezra : « Ne dicas, ail, te par pari repensurum iis qui to malo affecerint. » Hic enim appetitus par pari regerendi in malis, valde vehemens est in homine, illique quasi innatus ; ac nonnulla) nationes ad hoc ita proclives sunt, ut in ea re suum honorem, imo felicitatem sitam putent. Auctor *Catenæ Grœcorum :* « Ne teipsum vindices, inquit, sed praestolare Dominum, qui dixit : Da mihi vindictam, et ego retribuam, » *Roman.* cap. xii, vers. 19.

Ne dicas — in animo tuo, et multo minus oro tuo. turn quia oro enuntiando malum vindicta)

animo con^eptr propositn m> illud obfirmns; tum quin alios scandalizas; tutu quia sunt qui putant se obligari in conscientia praestare id quod dixerunt, esto malum sit et alteri injurium, quales sunt hodie Puritani puriores, imo impuriores in Aligli h

Ratio a priori est, quia reddere malum pro malo non est Actus jnstitiæ, sed vindicta*, qui» illicita est omnique juro votita; malum ergo repercutiendum est scuto patientiæ, non telo vindicta'. Rursum qui malum intulit, dedit tibi occasionem magum virtutis et meriti; non ergo tibi malum, sed Ingens bonum obtulit; maloriam enim tibi dedit magno* victoriœ et corona. Quare non odio, sed amoro, non vindicta, sed potius gratiarum actione dignus est. Qui ergo nos verbo aut verbere lœdunt, non tormentorum carnifices, sed coronarum aurifices sunt : igitur benefici sunt, non malefici, ac tantum eorum beneficium (materi de, non formale, quia non est ex eorum mente et intention»*) beneficio pari pensandum est. Vide quæ de Imo re dixi *Horn.* xu, 17; *Eccli.* xxvm, 7 et ?cq., et I *Petr.* n, 23.

Exspect a Dominum, et liberabit tb. — Non dicit, *ct tiindicabil te,* licet et hoc sæpe vere contingat, sed *liberabit te,* ut significet læsum debere d'siderare sui liberationem, non læsoris pœnam et noxam. Chaldæus, *spera in Dco, et salvabit te.* Pro *exspecta* hebraico est mp fannie, quod verbum dicitur de iis qui magno animi desiderio in aliquem intenti sunt et respiciunt, cumque exspectant el amplectuntur, sibique applicant. Significat ergo læsum non ad amicos, non ad satellites, non ad milites, sed ad Deum confugere debere, in eum respicere, totaque spe intendere, ab coque exspectare sui liberationem ; igitur loto corde d here Deum amplecti, cumque suœ læsioni et dolori valut pharmacum eflicacissiinum ct solatium certissimum applicare. Hoc facit noster Jesus, id est salvator, suis dilectis in se confidentibus, totaque acie mentis intendentibus. Aspice ergo in eum, e» 'use te vicissim oculo paternœ providenti® respiret et salvabit, juxta illud Psallis : u Sicut oculi h *v<irum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillæ in manibus domina» sui», ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, n *Psahn.* exii, 2. Intuere quo affectu canes in herum prandentem ré-piclurtt, ut ab eo escam accipiant; pari affectu tu respice in Jesuin, ct omni bono pascet te.

replia litte ergo gnome eum, qui injuriam patitur, itìstruit docctque quid facere debeat, eique panopliam inviet im suggerit, qua omnia vincat et superet. Panoplia luce est patientia, militas, ani-
truM Wl r(signatio et spes In Deum. Hac enim tolerando vincit *primo,* injuriam, quamvis atrocem et multiplicem, uti Chri>lus dux noster vicit, teste S. Petro, loco jam citato.

Secundo, vincit ipsum injuriantem, dum injuriis ejus se non moveri, imo iis fortiorem et celsiorem ostendit, ac bonum pro malo rependit; qua dimítate velili igne cor ejus succendit, sibique devincit, illudquc cogit, tit amantem se redamet, itaque ex inimico facit amicum.

Tertio, vincit seipsum, puta suam iram, vin- Tertia
diche cupidinem, impatientiam, omnibusque hisce, ac cæteris animi motibus quasi rex dominatur ct imperat. Patiens ergo sui est dominus ct rex animi, ac consequenter dæmonls, imo dæinonum omnium, qni olim victi ab ira, mino omnes ad eamdem suscitare conantur.

Quarto, vincit adatantes cl audicnlcs. Hi enim, qlluu. audita ejus invicla patientia, eum admirantur, amant el colunt.

Quinto, vincit ipsum Deum, ab coque opem Qoinh. elicit, ul cum ab omni malo libérât. Ex adverso impatiens vincitur *jmimo^* ab injuria proftimi; secundo, ab injurianle, ab coque se kedi ct subigi fatetur; *tertio,* ab ira ct impatientia sua, ac a diemone qui eam suscitat; *quarto,* ab adstanlibus, qui eum irrident; *quinto,* a Deo, qui eum deserit, ct injuriis majoribus exponit.

Hanc ergo gnomen usurpa, tibi applica, rumi- GnomB. na et practica, quicumque paleris, ct omnis mali in ea levamen invenies. Vere S. Augustinus : « Maledictum, ait, patientia repercussum in ductorem redit, eo qui petebatur illæso. » Hinc Jeremías Christi patientis typus, tot probris ct pldgis a Judæis affectus, ad Deum confugiens, cap. XVII, 14 : a Sana me, Domine, inquit, ct sanabor; salvum me fac, ct salvus ero, quoniam laus mea tu es. » Et mox : « Et ego non sum turbatus te pastorem sequens, ct diem hominis non desideravi, tu scis. Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in dic afflictionis. » Et David, fugiens Absalon, maledictis a Semei appetitus : « Dimitte eum, inquit, ut maledicat juxta præcepluin Domini, si forte respiciat Dominus afflictionem meam, ct reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna, » Il *Bequrn,* cap. XVI, vers. 11.

Salomoni succinit Siracidcs, *Ecdi.* i, 29 : « Usque in tempus, ait, sustinebit patiens, ct pontea redditio jucunditatis, n Et cap. ii, 21 : « Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, ct patientiam habebunt usque ad inspectionem illius. » Et vers. 2 : a Ne festines in tempore oductionis (afflictionis), sustine sustentationes Dei, conjungere Deo, ct sustine, ut crescat in novissimo vita tua. » El vers. 6 : « Crede Ileo, et recuperabit te, et dirige viam tuam, ct spei a in illum.© El S. Ignatius, apud Antonium in *Melica,* part. 11, cap. i.xxxix el xc : « Firmiler, ail, dum cæderis, quasi incus stato. Generosi athlebe esl cmdi et vincere ; maxime autem propter Deum omnia nobis patienda sunt, ut ipse nos patiatur. Patienter alii alios cum mansuetudine patimini, ut semper Deus nos leniter Lral. 0 S. Gregorius

Nazlanzenus, ibidem : « Est iu fabulis, ait, plantam quamdam esse, quæ, cum inciditur, germinet, quit-quo cum ferro certare dicatur, quæ morte vivat, et incisione nascatur, ct consumptione augeatur. Talis mihi videtur osse sapiens, qui in perturbationibus claritatem consequitur, cui virtutis materia est molentia, ct adversis ornatior redditur. Utile est audaciam mansuetudine vincere, ct meliores reddere injuriam facientes, quæ nobis inferuntur patienter ferendo. Nihil t fortius iis qui ferre omnia parati sunt.» S. Chrysostomus ibid. : «Nulla res a-que facit venerabiles, ait, atque injuriam sustinere. Solet Deus non a principio mala avertere, sed cum usquo ad summum venerint ct creverint, cum nihil præLcrmissum fuerit ab hostibus, quin omnia experti sint, tum simul omnia in summam tranquillitatem convertit, ac præter omnium exspectationem res ipsas optime constituit ct firmat. Cum quis te offendit, noli ad ipsum aspicere, sed ad d-emonem impellentem, et iram totam in illum ottundilo; illius autem miserere, qui a daemone impellitur. n S. Rasilius ibid. ; « Si irasceris convicianti, ait, convicia approbasti. Quid enim ira insipientius? Sin vero nihil moveris iram, injuriam facientem pudore affecisti, re ipsa temperantiam declarans, p S. Gregorius Nysscnus, S. Basilii frater, apud Maximum, *sermone* 42 ; « Conviciorum, ait, et contumeliarum progressus lenitate ferendi sistitur. Nam si quis contumelia contumeliam, el convicio convicium ulciscatur, hæc ipsa vilia augebit, dum quod absurdum est similibus alit. Firma ct indubitata gratia.* spes, el fruitio est iis qui per patientiam exspectant. »

Ver».) 23. Ar OMINATIO EST APUD DoMI.NI.'! PONDIS ET I NDVS ¡STATERA DOLOSA NON EST DONA,—ECd mala, i; io pessima. Est miosis : minus enim dicitur, et plus signific atur. Hebraice, *Mances doli non bonum;* Chaldaice, *non placet coram eo.* Audivimus hanc gnomen vers. 10, et cap. xi, vers. 1, ubi earn explicui.

Mystice, S. Ambrosius in *Psalm.* 1 xi, ex Septuaginta sic legit: «Exsecrabile Domino duplex pondus, et statera fallax non bona; » sieque explicat : «In quo significat eos qui rapinam inexplebili corde meditantur, et sobrietatem front protendunt Tales scribm Judæorum sunt, qui on ra gravia aliis observantia* durioris imponunt, non habentes rectum jugum aniline suæ, sed propensa iniquitate curvati : ipsi autem suorum pr.ceptorum refugi sunt. »

Rursum alii ha*c applicant iis qui se coram Deo in secreto humiliant, sed coram hominibus publico extollunt. Audi S. Hernardum, semi. 42 *in Canile. :* « Pondus, ait, et pondus abominatio est apud Deum. Quid enim? tu te depretiaris in secreto apud teipsum veritatis trutina ponderatus, et foris alterius pretii mentions majori te pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepisti ! Time Deum, ct noli hanc rem pessimam facere, ut, quem humiliat veritas, extollat volunta» : hoc enim est resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. » Verum, ut idem ait ; « Haec humilitas, quam nobis veritas parat, non habet colorem; » sed necesso est charitale formetur ct inflammetur.

21. A Domino dirigentir gre-svs viri (fortis et Ven.s4 strenui, qui magna ct ardua molitur : hunc enim significat hebræuin 332 *gebtr;* unde *Gabriel,* id est *fortitudo Dei);* QLTS AtTEM HOMINI» INTELLIGERE potest viam suam? — Septuaginta, *mortalis autem quomodo (Ogitatcrit vias suas?* Hebraice, *a Domino gressus hominis,* subaudi, pendent, sunt, diriguntur ; *et homo quomodo intelliget viam suam ?* Hanc gnomon mutuatus est Salomon a patre suo Davide, *Psalm.* xxxvi, vers. 23 : « Apud Dominum (Hebraice, *a Domino)* gressus homins dirigentur, el viam ejus volet. » Ubi pro *dirigentur* hebraico est 12312 *conannu,* id est, ut S. Hieronymus, *firmantur;* alii, *praparantur,* vel aplintur; alii, *rati/icantur ;* alii, *pe>fficiuntur.* Rad¡x enim (213 *cunen* dicitur de quacumque aptationc, quæ in se includit firmitatem, certitudinem ct soliditatem. *Gressus* et via significant opera, studia, actiones, lolumque vitae institutum et decursum. ILec enim omnia in homine, utpote viatore, non sunt stabilia, sed perennis quidem motus et transitus, ut ex Origene ail S. Ambrosius. Significat ergo non hominis, sed Dei ejnsque providenti® esse actiones, status totamque vitam homini- disponere, ordinare, stabilire, prosperare, perficere et ad felicem finem deducere. Ihec enim omnia significat ra *diriguntur.* Porro actiones hominis sunt duplices, scilicet naturales et sup.¡naturales : illas dirigit Deus naturali ct communi sua providentia, has supernatural! et speciali. Unde de naturalibus Rabbini et Baynus sic exponunt, *q. d.* Nescit homo profecturus alio, quando, quod et quale iter debeat capessere, pra-sorlim in bivio vel trivio; noscit rursum quid in itinere ei sil eventurum, el quando quomodoque domum sit reversurus. Melius fideles de supcrn.durjLbus accipiunt. Unde David, *Psalm.* xxxvi, hauc gnomen applicat justo (hic enim est *geber,* id esi vir strenuus), cujus gressus, id esi actiones et studia Deus dirigit, id est secundat, moderatur el prosperat, ut ad finem felicitatis a-terna* perveniat. Igitur dirigit eum, id est regii el protegit inter tot adversa, tenlaliones et pericula, ne in peccatum (nisi veniale) labatur. Quod si in morl.de lapsus sit, illico eripit cum, uti Davidem lapsum in adulterium el homicidium Urite erexit. Unde subdit : « Cum ceciderit, non collidetur; quoniam Dominus supponit manum suum. »

Diredio ergo hæc Dei esi multiplex : *primo enim oirtstio* Deus dirig t aclioues nostras, cum ab ¡eterno eas destimi cl pnvordiiiat, ut in tempore ad eas liominem excitet, juxta illud : « Ipdus factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis (hoc ¿uim P,M- est ad Opt ra bona) quæ pnrparavit Deus, ut iu illis ambulemus, » *Ep/ies. u,* io.

.-<fl :.!». *Secundo,* cum in tempore ad eas hominem excitat et dirigit mentem illuminando, et voluntatem ad eas impellendo.

j rm. *Tertio,* cum modum eas ordinate et feliciter exsequendi homini suggerit. Sic dirigit gressus viatoris, cum vias securas illi suggerit : sæpe enim nisi a Deo dirigeremur, eligeremus vias periculosas, in quibus incideremus in latrones vel temporales, vel spirituales, uti sunt dœmoncs, mali socii, scandala, tentationes, illecebrae peccandi.

'urta. *Quarto,* cum obstacula et obstantes studiis nostris amovet, ut cum S. Paulo amovit obstacula Judæorum ct Gentilium prædicationi Evangeli! obsistentium. Unde ipse rogat Thessalonicenses, *epist.* II, cap. m, 1, dicens : « Orate pro nobis, ut sermo Dei currat et clarificetur, sicut et apud vos ; cl ul liberemur ab importunis et malis hominibus : non enim omnium est fides. »

q *Quinto,* cum in exsecutione hominem dirigit, ne erret, ne labatur, ac, si erravit vel lapsus sit, cum corrigit et erigit ; si lassus sit, sustentat ; si pusillanimis desperet, in spem elevat; si dubius sil, ostendit quid eligere debeat. Hoc est quod quotidie orat Ecclesia ad Primam : « Sit splendor Domini Dei nostri super nos ; ct opera manuum nostrarum dirige super nos : dirigere ct sanctificare, regere et gubernare dignare, Domine Deus, rex cœli et terne, hodie corda et corpora nostra, sensus, sermones et actus nostros in lege tua, ct in operibus mandatorum tuorum, ut hic ct in æternum te auxiliante salvi ct liberi esse mercamur. »

s«ii. *Sexto,* cum eas secundat ct prosperat, ut optatum finem consequantur, v. g. ut prædicatores, confessarii, doctores auditores suos illuminent, convertant, sanctificent. Ita Christus, Deo dirigente, a exsultavit ut gigas ad currendam viam, etc. nec est qui se abscondat acalore ejus, » *Psal.* xvnr, 7. Et Apostoli, de quibus ait Isaías, cap. lu , 7 : « Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem! »

Srpim*. *Septimo,* cum homini suggerit illum vit® statum , illas occupationes et studia, illum vite tenorem, quo prœvidet eum sine peccati periculo el lapsu victurum , ac recta perventurum ad gloriam el felicitatem æternam, dando continue gratiam quam prœvidet fore congruam ct cflicaccm : unde pro ca assidue orandus est Deus, ut cam suggerat ; ab illa enim pendet nostra salus, prædcstinatio, electio et felicitas alterna. Hinc orandum crebro cum Psalte : « Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea, » *Psalm,* ivi, 5. Et : « Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, ct non dominelur mei omnis injustitia, » *Psalm.* civili, 133.

Ociare, cum eas perficit, ut in dies in virtutum intensione etextensione crescamus ct perficiamur. Hoc est quod Deum orat Ecclesia Dominica infra Octavam Nativitatis : « Dirige actus nostros in beneplacito tuo, ut in nomine dilecti Filii tui mereamur bonis operibus abundare. » nino S. Prosper, lib. I *De Vocat. Gent.,* cap. ci, docet quod Deus sit auctor omnium virtutum et omnis boni : « Quod nemo, ait, possit recto incederò nisi Domino dirigente, liquet ex illo Salomonis : A Domino corriguntur gressus viri; mortalis autem quomodo intelligit vias suas? » Et Reda hic: « Quicumque hominum, ait, gressus rectum iter incedunt, non fit hoc liberiate humani arbitrii, sed gubernatione illiuscui dicit Isaías, cap. xxvi : Omnia enim opera nostra operatus es nobis. Quis autem hominum intelligere potest viam suam? In hoc, inquit, manifeste claret, quia quidquid boni habet quisque, a seipso non habet, sed per gratiam Dei : quod nec per sui libertatem arbitrii qualis futurus sit, qualiter, vel quamdiu victurus, intelligere poterit. »

Hinc de sponsa, puta Ecclesia, et anima sancta a Deo sponso directa, dicitur *Cant,* vn, l : « Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Deus est enim qui operatur in nobis et velle el perficere pro bona voluntate, » *Philip,* n, i3. Quin et R. Levi hanc Salomonis gnomon sic explicat, *q. d.* «. Incedentis gressus a Domino sunt, cum opera divina indigeat, quæ singulis passibus adsit et comitetur. » Et Auctor *Cáteme Græc. :* « Sensus est, ait, qui mortalia el terrena adhuc sapit : quomodo is rectam vitam inlelligere,aut Domini vias sanctificare ct consecraro valeat?» Vide ibi dicta cap. xvi, 9.

Quis autem hominum intelligeiib potest viam suam?—Hebraice, *et Adam quomodo intelligct viam suam?* Adam ab *adama,* hoc est homo ab humo, q. *d.* Homo ex humo factus, ct humi ul vermis repens, quomodo cognoscet viam excelsam, quæ eum ducat in coelum? Tò et, primo, accipi potest ut causale pro *enim,* ut det causam præcedentis hemistichii, *q. d.* A Domino dirigi debent gressus viri : nec enim homo per se valet intelligere viam suam, ut scilicet prospiciat et prævideat qua via secure sit incedendum, quid agendum , quid in dubio eligendum, quæ sit via ct modus ad feliciter rem conficiendam : hæc enim omniasupcranl hominis providentiam, ct divinam requirunt. Sæpe enim homo putat se recta via virtutis incedere, et curva vitii incedit; putat se ire in Jerusalem, dum vadit in Jericho ; putat se •inire viam cœli, et init viam inferni Juxta illud cap. xvi, 2o : « Est via quæ videtur homini recta, et novissima ejus ducunt ad mortem. » Rursum putat sc capessere viam ad felicitatem, ct capessit contrariam. Aman, invitatus cum rege Assuero a regina Esther, putabat se ire ad gloriam, ct ibat ad furcam. Æsopns in via deprehensus a magistratu , rogatus quo iret, respondit se nescire. Magistratus, sibi ab eo illudi vel insultari putans, eum abduxit in carcerem. Tum Æsopus : « Nonne, inquit, vere dixi me nescire quo irem? ibam enim in carcerem , et hoc nesciebam. » Ita quotidie dum domo eximus, nescimus quo eamus :

quia smpo preter monten) ab occurrentibus alio abducimur. Quare, duin egredimur, oremus cum Psalte : « Vias tuas, Domine, demonstra milii, ct semitas tuos edoce me, » ut scilicet Deus gressus nostros ita dirigat, ut nobis aliisque bonum aliquod acccrsamus, ac vel verbo vel aspectu malum et peccatum avertamus.

Secundo, to *cl* potest accipi ut illativum, indicans eventam ct sequelam, ut significet idem quod *ergo, q. d.* Dei solius est dirigere gressus viri, cosque previdero et ordinare, ul boni sint, ct ut felicem exitum sortiantur. Hoc enim solus ille potest, cujus est nosse ac praestituere omnibus finem mediaque ad finem opportuna : quis ergo hominum audeat sibi hanc prænotioncm et ordinationem arrogare ? quod enim a Dei pendet directione, non potest ab homine percipi et penetrari. Ita fere Cajetanus.

Secundum utramque explicationem commendatur nobis Dei providentia, et cura peculiaris circa studia, affectus et opera hominis in hac vita : ut hoc intelligentes propria? prudenti® non innitamur nimium, sed a Deo in omnibus pendeamus, ejus directioni nos committentes, juxta illud *TMce* ¡y, 20 : « Pete a Deo ut vias tuas dirigat, cl omnia consilia tua in ipso permaneant. » Hoc est quod Deo confitetur Jeremías cap. x, 23 : « Scio, Domine, quod non est hominis via ejus, nec viri, ut dirigat gressus suos. »

Hinc colligas causam cur hic sit felix, ille infelix, non esse fortunam, non indolem, non cœlum, sed Deum : Deus enim pro libito liberaque electione quem vult facit felicem, non tantum si prudens sit, sed ct si imprudens. Prudens enim esto non semper, sæpe tamen prosperatur in actionibus, ul felices habeat successus : tum quia prudenter omnia disponit, ut feliciter eveniant; tum quia meretur ut Deus actiones suas dirigat cl prosperet. D. Thomas, lib. Ill *Contra Gentes,* cap. xcii, quærit quæ sit causa cur quis sil fortunatus, id est, ut illi pretor opinionem bona bonique eventus obveniant? ac respondet propriam causam bona? fortume esse Deum, Deique benevolentiam cl electionem, qua aliquem feliciter ut plurimum regit cl dirigit, v. g. ut fodiat tali vel tali loco ubi inveniat thesaurum : uti autem aliquando ministerio Angelorum id suggerentium vel persuadentium ; cœlum autem cadique influxum proprio non facere bonam fortunam, sed subinde ad illam disponere per accidens, v. g. cum quem inclinat ad fodiendum, cui fossioni per accidens conjuncta est inventio thesauri. Nec enim coelum inclinat, ul hic potius fodias ubi est thesaurus, quam alibi ubi non esi. Quare cum hæc duo cœlum combinare non possit, sequitur cœlum per se non esse causam bonæ fortunæ. Deo ergo nihil est fortuitum, quia ipso est rector ct director fortunæ. Denique cur hic sit felix, illo infelix, fuse domi *Genes,* xxx, 27.

Symmachus pro *via* vertit ¡d est orbitam sive semitam curulem, quæ symbolum e«t vil r, sive vivendi rationis planæ el expedite, quam solus Deus uti novit, ita homini quem amat, suggerit. Sicut enim currus per orbitam plane ct expedite rotatur, sic per vivendi rationem sibi commodam ct congruam quLque facile et expedite ad metam, puta ad felicitatem ct gloriam æternam Deo aurigante decurrit. Hinc conclude neminem ab ca via, in quam a Deo vocante inducitur, exorbitare debere; hæc enim illi curulis, id est facilis et proclivis est ad destinatum finem. Hæc, inquam , illi t^íx, id est currus via : quia per illam non tam incedit, quam vehitur, quo nihil suavius, ac jucundius ; rcliquæ vero viæ, quas homo non ex Dei impulsu, sed ex proprio consilio init, difficiles illi sunt, salebrosa, deerrantes, et ad præcipitia ferentes etc.

Hinc Gentiles deum faciebant colebantque Janum, tanquam viæ indicem; ct Mercurium, lanquam viæ ducem ; ac Domiducum vocabant invocabantque deum, qui novam sponsam domum deduceret, quamvis et domiduca eadem de caur sa Juno nuncupabatur. Audi ex Varrone S. AL> gustinum, lib. VI *De Civit.* cap. ix : « Si domum, ait, ducenda est quæ nubit, adhibetur Deus Domiducus ; ut in domo sit, adhibetur Deus Domitius. » Verius Christiani Deum verum invocant, ut gressuum actionumque sanctarum directorem; sciunt enim se viam adoriri non posse, nisi Deo præcunte, juxta illud : a Post Dominum ambulabunt,» Osce xi, 10. Unde S. Augustinus, lib. II *Contra duas epist. Pelagian,* cap ix : « Hæc, ait, est human® voluntatis natura, ut ad malum quidem ejus prior sit, ad bonum vero eius Drior sit voluntas Creatoris ejus. »

Exemplum illustre hujus sententi® fuit Littorius, qui, teste Prospero in *Chronie.,* et Baronio anno 439, pro Theodosio Imperatore cl Romanis pugnans, confidens in suis Hunnis, victus vinctusque est a Theodorico rege Gothorum, qui spem ponens in Deo Arelatem obsedit et cepit. Unde Liltoriuin tacito nomine hac Salomonis gnome perstringens Salvianus, lib. VII *De Gubern.:* «Itaque, ait, agnovit hoc ille dux nostre partis, qui eamdem urbem hostium, quam eodem die victorem se intraturum esse præsumpsit, captivus intravit. Probavit scilicet quod Propheta dixit : Quia non est hominis via ejus, nec viri est, ut ambulet, cl dirigat gressus suos. Nam quia viam suam juris sui existimavit, nec gressum directionis habuit, nec viam salutis invenit, effusa est, ut legimus, abjectio super principem; seduclus est in invio, et non in via, el ad nihilum deducius est, vclut aqua decurrens. In quo quidem preter ipsam rerum infelicitatem presens judicium Dei patuit, ul. quidquid facturum se usurparat, ipse pateretur. Nam quia sino divinitatis auxilio, ac Dei ductu capiendum a se hostem credidit, ipse captus est ; consilii ac sapienti® summam usurpavit, ignominiam temeritatis incurrit; vincula

qu p aliis paravit, ipse sustinuit.» Idipsum deinde particulatim per antitheses elegantes ostendit : « Et quid, rogo, evidentius Dei judicium esse potuit, quam ut habens prædatoris fiduciam pra* 'a fieret, triumphum præsumens triumphus esset, circumdaretur, corriperetur, alligaretur, retorta tergo brachia gereret; manus, quas bellicosas putabat, vincias videret; puerorum ac mulierum spectaculum fieret, illudentes sibi barbaros cerneret, irrisionem sexus promiscui sustineret, et qui maximum habuerat supercilium foriis viri, mortem subiret ignavi ? »

25. Rl ixa est iiovixi devorare Sanctos, et post vota retractare. — Ha Romani. \lii legunt *tractare.* Et sic legendum contendit Franciscos Lucas in Mhs hic. Quintuplex hic est lectio, quam nobis indocta peperit scribarum audacia. Pro *devorare* enim alii legunt *devolare;* alii, *devovere;* alii, *denotare;* alii, *devocare* (I).

Qninv - * rim*. *pruno ergo* Bcda, Salonius, Lyranus et alii legunl, *ruina est homini devotare Sanctos,* id est voto se obdringere ad persequendos Sanctos, inquiunt Salonius el Beda ; aut Sanctis vota crebra nuncupare, inquiunt Lyranus et lingo : hoc enim laqueus est ei quem postea votorum pœnilel, ut ea violet. Sic *Ador,* xxm, 12 ; a Quadraginta viri devoverunt se dicentes neque manducaturos, neque bibiluros, donec occiderent Paulum. » Porro tí *devotavit,* licet modo videatur esse vox barbara, olim tamen fuit in usu; usurpatur enim ab Apuleio, lib. IX *Mctamorph.* : «Coeli numina, inquit, qu® dejerando subito devotasti, *t* Et Cicero in Paradoxis: « Quæ vis, inquit, Coclitem contra omnes hostium copias tenuit in ponto sohiin ? quæ patrem Decium, qu® lilium devotavit, ac immisit in armatas hostium copias?» In antiquis enim codicibus sic legitur.

Se.uixU. *Secundo,* alii legunt, *ruina est homini devovere Sanctis,* id est temere res suas, vel seipsum Sanctis vovere et consecrare; postea enim res suas et suam libertatem repetens, votum transgreditur.

1«,ia. *Tedio,* C ijetanus el alii legunt, ruina csl *homini denotare Símelos,* id est denigravo Sanctos, eorum famam laidcre, ipsosque conviciis afficere et blasphemare.

çpiit». *Quarto,* alii legunt, *ruina est homini devocare Sanctos,* id est eos invocare, eorumque opem precibus et votis c cœlo in suum auxilium devocare, ac postea vota hæc retractare ct irritare, uti nonnulli faciunt, cum voti compotes facti sunt.

q .o. Verum vera lectio est, ruina *est homini devorare Sanctos.* Legit Noster cados, id est Sanctum, id est Sanctos. Jam aliis punctis legunt enp codes, id est sanctitatem, id csl sanctuarium , vel sanclificalurn, id est res Deo sanclfficatas et consecratas. Unde Hebrœa ad verbum sic habent : *Laqueus,* vel *muscipula est homini devorare* vel *puncipitare sanctitatem,* id est sancta, *et post vota* (converti) *ad quœrendum.*

Jam tota difficultas est quid sit *devorare Sanctos,* *Dtwa* vel, ut hebraico. est, *sanctitatem ? Primo,* Vatablus sic vertit et explicat : « Scandalum hominis devorat sanctitatem, ct post vota quærere solemus; id h est, peccatum hominis, quod est scandalum, destruere solet auxilium illud divinum, quod vere est et maxime sanctum; et postea quærere solemus quid in causa fuerit quominus consecuti simus quod petimus volis. » Huc accedit H. Salomon : « Cum mortalis, inquit, peccati piaculo obstringitur, tunc sanctitatem a Deo concessam devorat, id est perdit et corrumpit. » Slcct II Levi et alii, *q. d.* Detrimentum est homini devorare rem Deo consecratam aut debitam, et postea quærere vota quibus Deus placetur; ut significetur sacrilegorum el sceleratorum (nam omnes scelerati rem sacram, puta virtutem et gratiam devorant perduntque) vota irrita esse ct ingrata Deo.

Secundo, Cajctanus, *q. d.* Laqueus est homini Stand* devorare rem sacram, ut primogenita et reliqua debita sacerdotibus ex lege aut Deo oblata; ct etiam laqueus est homini post vota emissa inquirere num votum obliget, aut modum quo quis possit solvi obligatione voli, ct non reddere quod vovit, ut significetur hoc versu duplex sacrilegii genus, nimirum rapere res Deo consecratas, et violare votum.

Tertio, Baynus, Janscnius, Franciscos Lucas, Tertio. Salazar el alii passim exponunt, *q. d.* Lapsus et piaculum est ingens, ac gravissimæ ruinæ sibi est occasio, qui, poslquam ad se rapuit sanctorum justorumque bona, et devoravit innocuam Dei plebem velut escam panis, ad vota convertitur. Sic enim solent sub morlein fœneratores, ct alii rcrumpnblicarumdevoralorespromittcrealqucassignarc largam cl< (mosynam, quæ aut pauperibus distribuatur, aut monachorum familiis dividatur, aut in alios pios usus vertatur; quibus in hujusmodi votis fiducia perpetuai frequenter ruins causam dat. Sic *devorare* sumitur pro *spoliare, Habac.* in, 14 : « Exsultatio eorum sicut ejus qui pauperem devorat, » id est spoliat, perdit, depauperai, « in abscondito. » El cap. i : « Quare respicis super iniqua agentes, et taces devotanto impio justiorem sc? » El *Psalm.* xxxiv : «Nec dicant: Devoravimus eum. » Et siepe alibi. *Devorare* ergo *Sanctos,* vel, ut nonnulli legunt, Sancta, est viros justos sanclosque bonis exuere, aut vita etiam spoliare, vel consumere ea quæ Sanctis per votum aut oblationem sunt data cl consecrata, iliec homini sunt laqueus et ruina, quia ingentium calamiHlmn el excidii sunt causa.

ita hoc anno 1628, Rupclla hurcticorum invicta Sion, quæ tot Sancta el Sanctos devoravit, Sanctis suas, imo Dei, injurias ulciscentibus, ipso omnium Sanctorum festo in potestate Christianis-

ti) Seww est, Mçimwj *hominis* , homini perniciosum e»t, M irairrr *proloquitur sacrum,* votum, *tl post tola quocren,* pottilue votum solsere?

Rnptih n Í'i *un* i Sanctó" mm oo- «i'imu.

Bimi regno nc invictissimi Francorum regis Ludocivi XIII venit. Nec dubium ipso pro sancta tide (:l Sanctorum cultu tam pia animositate pugnante, Sanctos vlcissim pro eo depugnasse, cum omnes validiD classis hostilis machinæ et machinationes, jn ¡pSamnlet cœlitus vi ventorum subito retortu et repulsæ fuerint, ut Christinnissimo regi illud Claudiani de Theodosio conira Eugenium decertante vere occinere liceat ;

O nimium dilecte Deo, cui militat ether,
El conjurati veniunt ad classica ventil

Eodem omnium Sanctorum festo per Octavam recurrente, Fcrdinnndus II Imperator pilssimus œque ac felicissimus, ante páticos annos Duco Bavaro heroe inclyto, Pragam totamque quasi Bohemiana expugnavit, eamque Ilussltis et Calvinislis Sanctorum hostibus ereptam Ecclesiæ, œque ac sibi, lanquatn legitimo regi restituit. Sanctorum præserliin SS. Wenceslai, Adalberti cl Viti, Bohemlæ patronorum, auspiciis victoriam hanc partam fuisse, non dubiis indiciis ostensum ; quin et ipsorummet Sanctorum apparitionibus præsignificalum est, qui proinde pro Orthodoxis dimicantes, tela quasi fulmina in haereticos duplo plures contorserunt, ut illud fulminei Barac *(barac* enim hebraice est *fulmen)* contra Sisaram prælianlis hic usurpare liceat : «De coelo dimicatum est contra cos ; slellæ manentes in ordine et cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt,» Judie. V, 20, nimirum uti olim duo fulmina belli Scipiadæ. Ita hoc ævo Austriadæ.

ItaConstantinopolis, vindiccSpiritu Sancto, ipso ejus Pentecostes festo, Græcis pncumatomachis, utpote Spiritum Sanctum a Patre et Filio procedere negantibus, a Mahomclo capta anno Domini 1433 in Turearum manus venit. Quid hæo significant, imo clamant nisi illud :

Discite justitiam moniti, ct non temnere Divot.

Ilie sensus planus, facilis, obvius, adeoquo communis est. Verum non salis connectit prius hemistichium cum posteriore, nec salis apte explicat ri› vola *retractare,* quæ vox significat ulrumquo hemistichium loqui de votis.

Quarto, ergo novum suggeram sensum, qui operosior quidem est, sed profundior, ac prius hemistichium cum posteriore aptissime coimectit, quem lectoris judicio submitto. Ihec phrasis *devorare Sanctos* non accipienda est proprie; nulla finiti! est gens tam barbara (exceptis Brasiliis anthropophngis, qui Salomoni et Judæis incogniti vel invisi fuere) quæ proprie devoret Sanctos. Accipienda ergo est figurate, ut sit parceraia, sive phrasis proverbialis significans nominare ct invocare Sanctos ita festinanter et præcipilanter, ut eos transglutire ct devorare videaris. Sic qui Litanias précipitant celerrimo dicendo : « Sancte Petre, S. Paule, S. Jacolw, » etc., el spatium adslantibus respondendi ad singulos, « ora pro nobis, » non relinquunt, videntur *devorare Sanctos,* id est nomina Sanctorum. Simili modo, qui festine vovendo tumultuarie Invocant Sanctos, dicendo ¡Sancte Deus, si mihi dederis prolem, sanctificabo tibi bovem. S. Michael, 3. Gabriel, S. Rapii tel, *1 dederis mihi copiam frumenti, offeram tibi triginta modio*- trilici. S. Abraham, S. Isaac, S. Jacob, si mihi a D'0 obtinueris amplam familiam, voveo tibi quotidianum nocturnum luuion. Quod Judæis videtur fuisse familiare.

Ili, inquam, dicebantur UHjJ plh /ita *kodes* vel *cades,* id est devorare Sanctos vel Sancta, quia sicut cibus dicitur devorari, cum sine masticatione el comestione integer in stomachum transmittitur, el devorando quasi devolat : sic devorantur Sancti, Id est preces et vola Sanctis facta, cum ea sine previa conridcrationo et consultatione integra, id est indiscussa, temere et in< ensuite effutiuntur. Lu i enim Hebræis est precipitare, deglutire, absorbere, perdere, corrumpere. Ita *Job.* st, 3, pro eo quod nos habemus : « Inde ct verba raca dolore sunt plena; • Xatahlus vertit, *verba mea absorpta sunt;* alii, verla *mea* prtretpffantur, id est temere effutiuntur. Hinc Pagninus in *Léxico* ait, *lua* significare loqui, quale est eloqui votum. Unde aliqui vertunt : *Laqueus est homini sanctitatem,* id est conceptis verbis aliquid Deo vovere, sanctificare et con.-ecrare; « et post vota inquirere » rem aliquam deteriorem, quam pro meliori Deo vota surroget ct substituat. Sic Latini dicuntur devorare verba, quia ea précipitant et absorbent, précipitant, r vel loquendo, vel audiendo, vel legendo, uti faciunt helluoncs librorum. Unde Cicero, pro *Sestio :* « Verbum ipsum, ait, omnibus modis animi cl corporis devorabat. » Et Plautus in *Panul. :* « Orationem hanc dulces aures devorant. » Hinc devorare orationem alicujus ponitur pro non animadvertere. Unde Cicero in *Bruto :* « Ejus oratio, ait, nimia religione attenuata, doctis et attente audientibus erat illustris, a multitudine autem devorabatur, » id est, non intellecta transmittebatur. Quæ significatio ducta est ab iis qui cibum non gustatum transmittant quasi stupente palato. Hinc rursum devorare nomen alicujus o1 nominis oblivisci. Ita Plautus in *Trinummo* : « Devoravit, ait, nomen imprudens modo. » Simili modo devorantur Sancti ct vota Sanctis facta.

Hunc esse sensum liquere videtur *prima, ex* co quod cwteri Interpretes hanc phra>im, *decorare Sanctos* vel Sancta, interpretentur, pr.vcipitiDter et temere vovere aliquid Sanctis. Audi Septuaginta : « Laqueus viro quid ex propriis sanctificare : postea enim quam voverit, evenit pernitere.» Aut, ut clarius Auctor *Calena Gratorum :* «Laqueum libi injicit vir, qui ex propriis facultatibus temere quippiam Deo sanctificat (id est vovet el consecrat), siquidem post votum editimi inconsulte plurimum contingit pœnitudo. \ quo exemplum dat Jcphte,qui tumere vovit, si „vtor

in bello evaderet, se primum quod o domo occurreret Peo sacrificaturum; occurrit autem primo ei filia, unde eam Deo sacrificavit cum dolore et pœnitudine. Item Ananiam el Saphiram, qui facultates suas Deo cum vovissent, inde partem «arripuerunt, unde morte a S. Petro puniti sunt, *Actor,* cap. v. Accedit Chaldæus: *Laqueus v-t,* ait, i ro *qui vovit sanctitatem* (vel, ut alii vertunt, *sanctuario}, et* postea *tangit eum anima ipsius.* puta anione dolor el poenitudo ; Syrus : *Laqueus est viro qui vovit sanctitatem, et postea voti panitet.*

Sentndo, idipsum arguit connexio prioris hemistichii cum posteriori ; posterius enim explicat prius, quasi dicat : *Ruina,* Hebraice, *laqueus est homini devorare Sanctos,* id est, præcipitanter ct temere instar devorantis vovere quid Sanctis, *et post vota retractare; hoc* est, paulo post vola, quæ præcipitanter Sanctis vovisti, revocare; hoc enim proprie est *retractare.* Unde Hebraice est, et *post vota* converti *ad quærendum* effugium, scilicet vestigando modos et rationes, quibus te a vo'o, cujus te pœnitet, liberes. Est metaphora sumpta a famelico, qui devorat cibos, id est non masticatos, nec dentibus comminutos, sed integros transglutit et transmittit in stomachum. Hic enim iis stomachum onerat et gravat, qui proinde cogitur eos retractare, id est minutili) ruminare et concoquere quod potest, quod non potest rejicere et revomere. Simili modo, qui præceps temere quid vovet, post votum nuncupatum sentiens voti exsequendi difficultatem vel impossibilitatem, illud retractat, cogita'que qua ratione illud redimere, imminuere, mutare vel annullare possit. Votum ergo temerarium voventi est laqueus; quia sicut laqueus capit, stringit et strangulat aves illaqueatas: ita votum hoc capit, stringit et strangulat conscientiam, dum eam cruciat, angustat, lancinat, ac subinde suffocat ct cnccat, cum scilicet voti pcenitens illud violat el transgreditur. Igitur talis bis devorat Sancta et Sanctos : *primo,* cum precipitai, et præcipitanter nuncupat cis sanctum votum ; *secundo,* cum votum jam emissum rursum devorat, id est violat, perdit, con«utnil. Idem est ergo : « Laqueus est bomini devorare Sanctos *vel* Sancta, n quod : «Laqueusest homini post vola retractare,» id est /otum emissum revocare et violare.

Tertio, hæc expositio cæteras omnes complectitur, omnesque in se unit; qui enim devorat Sanctos, id est temere Sanctis quid vovet, hic temere denotat el devovet Sanctis ; hic denotat, id est denigrat el dehonestat Sanctos; hic frustra devocat Sanctos in suum auxilium; hic etiam devorat, id est spoliat Sanctos re illis exvoto debita; hic etiam *devorat Sancta,* ut legunt nonnulli, id est res sanctas, quas Sanctis vovit. Sive enim lepas devorare Sanctos, sive Sancta, eodem res redit; «ancta enim devorantur, cum «anctaeis voto debita devorantur : sicut dicunus a tyrannis devorari pauperes, cum per rapinas bona pauperum devorantur.

Quarto, quiasicse explicat Salomon,*Ecclc.* v, 1, dicens : « Ne temero quid loquaris (Hebraico, *ne pracipites ore tuo),* neque cor tuum sit velox (Hebraice, *ne festinet)* ad proferendum sermonem (votum) coram Deo; » quod explicat dum subdit : « Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis et stulta promissio, etc., multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere. » Quid clarius?

26. Dissipat (Chaldæus, *dispergit)* impios hex sa- v MENS, et incurvat super eos fornicem. — Prior pars consentit cum vers. 8 : « Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo. » Vide ibi dicta. Nota tò *dissipat* ; docet enim modum quo cœlus, consilia et vires impiorum sint infringenda, nimirum eos dissipando el segregando; sic enim consilia et vires in unum conferre nequeunt, ac singuli, dum separati sunt, facile opprimuntur. Hic ergo verum est illud : « Si vis regnare, divide,» id est disjunge ct separa; separatione enim tollitur consensus et robur impias multitudinis. Prior ergo pars est clara; at posterior obscura. Quærilur enim quid sit « incurvare fornicem (1) ? »

Primo, Hebraea habent : *Reverti facit,* vel reducit *super cos totam* ; et Septuaginta : *Immittet illis -surfin,* id est *rotam;* Chaldæus, *volvit cos super rotam;* Syrus, *reducit super eos currum.* Alludere enim videtur ad factum Davidis, qui impios Ammonitas asc devictos serravit, et circumegit super eos ferrata carpenta, II *Regum,* xn,31. Est metaphora mutuata a.trituratione, quæ in Syria, Italia aliisque locis rotis et equis fieri solet; hæc enim supplicii et punitionis est symbolum, juxta illud *Isaia:* xxvm, 27, piorum supplicia describentis per metaphoram triturationis : « Non enim, ait, in serris triturabitur gith, nec. rota plaustri super cyminum circuibit. » Et mox : « Non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum. »

Igitur *fornicem,* hic accipias non domus, sed rotæ, puta canthum, sive extimam superficiem et curvaturam rotæ : sicut enim fornix m domo est arcus concameratus, sic fornix in rota est rotzn curvatura et canthus, rota enim arcuata dici potest fornicata per catachresin.Quod enim est rotunditas in rota, hoc est fornix rotundus m domo : quare sicut domus ob fornicem rotunda, sic rota ob rotunditatem fornicata videtur. Hic ergo sensus valde appositus et genuinus videtur, cumque exigit vox rota, quæ est in Hebræo, Græco, Chaldæo et Syro. Sensus est, *q. d.* Rex sapiens acribus

(1) Maurer, *ventilar,* secernit *improbos rex sapiens, ct ducit super eos rotam,* puta tribularem, ut palea; instar MSexcuUal. Inesl Cartee-, «portio*.

tormentis, quale est rota, dissipat ct exterminat impios. Ita R. Salomon, R. Levi, Aben-Ezra, Vatablus, Pagninus, Baynus, Jansenius et alii.

Rursum rota, sive fornix rola?, accipi potest pro genere quæstionis , sive torture et supplicii apud veteres usitati, quod tj/z//;, id est rota, dicebatur. Unde Cicero, *Tuscul.* V, ait, a in rotam beatam vitam non ascendere, n Torquebant enim reos rota ad eliciendam veritatem, uti nunc torquent equuleo, quod rpxiwtai, id est rota torquere et examinare, dicebatur. Erat ergo rota instrumentum ligneum in modum rotæ, in quo servorum reorumque corpora distenta et circumacta examinabantur; quale est quod Galli vulgo vocant *pilon :* quare rota diversa est ab equuleo,
lumenta tou. Reos enim alligabant rotæ, pedes, manus ac totum corpus incurvando et rotæ applicando; sioque rotam gyrando cos rotabant, idque subinde supra vel juxta ignem, itaque eos assabant. Unde Tertullianus in *Apolog.,* agens de martyriis et Martyribus : « Licet, ait, nunc sarmentitios et semaxios appelletis, quia ad stipitem dimidii axis revincti sarmentorum ambitu exurimur. » Et Josephus, lib. *DeMachabais,* cap. ¡x et seq., docet eos ab Antiocho tortos tormento rotæ, ac primi inter septem fratres supplicium vocat rotam : a Illigari, ait, el innecti rotæ jubetur tendentibus corpus radiis. » Et in tertio : a Cum jam cruoris nimie defluentis vacuitate defectus, orbatus manibus et pedibus proximam sibi adesse mortem cerneret.» Et in quarto : « Partes ct frusta corporis horrendissimo pependere aspectu. » Audi et Gentiles. Seneca in *Ilcrcul. furente :*

Rapitur volucri tortus Ixion rota.

Alius :

Volvitur Ixion, el se sequiturque fugitque.

Tibullus, lib. 1, *Eleg.* 3 :

Versantur celeri noxia membra rota.

Mmo. Celerrime enim reos rotabant rotam gyrando, nunc in unam pariem, nunc conversim in aliam mulato motu; quo fiebat ut in hac rotatione effunderentur viscera, et membra omnia distorquerentur el divellerentur. Undo Euripides in *Plurniss. :* « Membra alia, inquit, ab aliis disjiciebantur, tanquam si mitterentur c funda. » Et Josephus, de Machabæo : «Solutis hinc inde visceribus, venisqno distentis.p Appendebant insuper pedibus rei robe alligati saxum, quo corpus mole illa magis premeretur. Addebant etiam vel subji-
iKondo. ciebant ignes. Audi Josephum : « Praeparatur incendium, et, ul erat affixus rotæ, igni in catasta objicitur, atque ita tendentibus corpus radiis, ct contrahentibus flammis, costis deinde patentibus
Ferito. laterum vitalia rumpuntur. » *Tertio,* reum in rota manibus, pedibus lotoque corpore distentum flagellabant. Unde ArUlc^haues m *irené:* «In rota trahatur flagellandus.» *Quarto,* reum membris amputatis mutilabant. Audi Josephum : « Inter perorandum ut brutum animal excoriatur, lingua extrahitur, sartagini ipse injicitur.» Quod ctiarnnum reis atrocium criminum faciunt Germani in rota membri contundendo, praesertim per ossifragium, vel etiam resecando; alioqir. rota Germanorum a rota veterum plane diversa est. Denique Virgilios, IV*Æneid.,* pœnas damnatorum apud inferos describens sic canil:

Saxum ingens volvunt alii, radiisque rotarum
Disincti pendent.

Ubi vide nostrum Ludovicum de la Cerda, et Plutarchum in *Nicia,* Ammianum Marcellinum, lib. XXI, et Nicephorum, lib. MI, xxiv. Unde Auctor *Catcnæ Græcor. :* a Rotam, ail, super impios inducet. Per rotam autem inevitabile supplicium, quod in peccatores apud inferos conslitulum est, denotat. » Quocirca ct rotas apud inferos, in iisque damnatos torqueri, viderunt qui in exstasi eo rapti leguntur. Hisce enim torquet eos Christus rex sapientissimus, ait Beda.

Hinc el S. Augustinus in Psa/m. xi, sub finem, ex Septuaginta hanc Salomonis gnumen sic legit, applicalque impiis circulantibus : « In circuitu impii ambulant, id est, ait, in temporalium ro rum cupidilate, quæ septem dierum repetito circuitu tanquam rota volvitur, ct ideo non perveniunt in octavum, id est in sternum, pro quo iste Psalmus titulatus est. Ita et per Salomonem dicitur : Ventilator enim impiorum est rex sapiens, et immittit illis rotam malorum. » Hoc ergo tormento rote acerrimo rex sapiens impios puniens, eos dissipat ac profligat.

Posset quoque id est *rota,* accipi id est *trochlea,* quod supplicii genus in martyriis erat frequens, uli docet Baronius in *Martyrol.,* ad diem 7 decembris. Ibi enim celebratur martyrium « S. Servi martyris, qui sub Uunnerico rege Ariano fustibus cæsus, trochleis sublime elevatus, atque ictu celeri super silices pondere corporis dimissus, et lapidibus acutissimis perfricatus, martyrii palmam adeptus est. » Trochlea enim proprie rota est rotam continens volubilem, per quam funis tractorius immissus, ligatum brachiis revinctum reum sursum trahit, vel remissus deorsum relaxat. Hoc ergo tormentum dictum fuit elevatio ad trochleas, ac Romæ el in Italia eliamnum est frequens, et vulgo *la corda* dicitur. De hoc recte dicitur : « Incurvat super eos rotam, » vel fornicem rotatilem ; hac enim pœn.i *et* similibus rex sapiens impios percellit, fugatei dissipat. Ex rota enim, velut specie precipua e. notissima, omne supplicii genus, quo impii a n> gibus plectuntur, intelligit per synecdochen. HL sensus valde appositus planeque germanus videlur, tangitque maxime impios judices, presides, magistratus, gubernatores, quos rex plectit tormenta rote, quo ipsi alios nmoccnlts injuste

mulctarunt. Unde Hebraice est : *Reverti facit, vel reducit super* cos *rotam.*

¡bu i r- *Secundo,* alii per *rotam* intelligunt revolutionem fortunæ et dignitatis, *q. d.* Rex sapiens sua prudentia impiorum fortunam ct dignitatem rotat, incurvat el deorsum gyrat, ut qui in dignitatum culmine eminebant, conversa rota in imum deprimantur. Sic Seneca, lib. ¡l *De Clement.,* ait : «Fastigia potius time quam ama, ne le inde vacuum et inanem fortuna, rota vertente, demittat.» Favet hebræum *fasciò,* id est reverti facit, convertit, revolvit et devolvit rotam.

Foran üjonj- phlb'* *Tertio,* Bcda, Lyranus el alii per *fornicem* intelligunt arcum triumphalem, quem reges devictis hostibus impiis in trophæum erigere solent, *q. d.* Rex sapiens impios domat, debellat, subjugat, ac de impietate victa fornicem triumphalem excitat, uti fecit Saul devicto Amalee, I *Reg.* xv, 12. Hoc enim est regum officium, æque ac decus et gloria, quod Deus ct respublica regi impios persequenti polliceturet parat, nimirum certam de iis victoriam, ac post eam triumphum et arcum triumphalem quasi perenne victori® monumentum, *q. d.* Rex sapiens incurvat super eos fornicem, id est, ita impios delet et sepelit, ut super eorum cadavera fornicem vel in signum ultionis, vel in signum triumphi ædificct. Ilebræum ergo (DIN *ophan,* id est rota, sumitur pro fornice, qui rotundus est instar rolæ, puta pro arcu triumphali. Sic Titus ct Vespasianus, devictis impiis Judœis Christicidis, Romæ erexerunt fornicem triumphalem, cui insculptus est Titi triumphus, qui eliamnum in eo exstat ct visitur. Sic Constantinus Magnus, devictis cadesti ope quinque tyrannis, Diocletiano, Maximiano, Maxentio, Maximino ct Licinio, per signum S. Crucis in cœlo apparentis hoc lemmate : « In hoc signo vinces, » labarum cruce Christi signatum erexit, atque fornicem triumphalem, qui eliamnum Romæ cernitur, et Arcus Constantini dicitur. Idem fecit Theodosius, subacto Maximino, Arbogaste et Eugenio.

Pend* *Quarto,* noster Salazar per *fornicem* accipit ma£nlfi('a palatia et nnusolæa, quæ impii sibi construxerunt, *q. d.* Rex sapiens et prudentia clarus impios de medio tollit, ac ne ipsorum memoria ad posteros decurrat, si quas sepulcrorum moles aut mausolæa sibi in posteritatis monumentum sustulerunt, hæc quidem devolvit aut decurvat super cos, id cd diruit, ac solo exœquat, quemadmodum Josios fecisse fertur IV *Rcg.* xxiu ; hic enim eorum qui in saltibus et lucis diis adoleverant sepulcra dejecit, ct ossa in cineres redegit. Vel abler : Rex isto sapiens non solum impios exscindit, sed etiam eorum palatia et moles diruit, quum pœnam hodie in proditores leges statuunt, ut scilicet ipsorum ædes solo œquentur, ct sale adhpergantur, ne quod ipsorum monumentum exstet. â

Lknique per *fornicem* accipi potest furca et patibulum, *q. d.* Rex sapiens tmpios in fornico suspendit, itaque eorum in impietate asseclas fugat ct dissipat. Sic enim olim in fornicibus, inserendo eis annulos, quibus funis suspendendorum innecteretur, reos suspendebant, uti ctiumnum nonnullis in locis fit, praesertim in Lombardia. Ili enim fornices magis commodi sunt ad suspendendum, el sæpe obvii, ac magis durant; cum operosum sit cuique reo suum patibulum eteri* cem e ligno erigere. Quocirca vidi alicubi patibula triangula, c triplici laterum columna erecta ; latera autem hæcsibi invicem per fornicem optimo et solidissimo junguntur et innectuntur. Rex ergo sapiens curvat super impios fornicem, dum cx curvato et arcuato fornice duram eorum cervicem curvat ct suspendit. Forati profdKA*

Iliuc disce quanta sit regis potentia in bonum æque ac malum. Unde ænigma septuple* ;

Quid pessimani? tyrannus.
Quid longissimum ? tempus.
Quid brevissimum? bcaeûciam.

Immemores enim sunt homines beneficiorum.

Quid omtílain óptlnluni? Detis.
Quid maxime expetendum ? salus animæ.
Quid tutpisslinum? diali dæmones.
Quid potent¡¿simum? rex.

27. Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ INVESTIGAT OMNIA SECRETA VENTRIS. — *Primo,* aliqui cum Aben-Ezra per *lucernam Domini* intelligunt ipsam Dei cognitionem, quæ omnia etiam sccretissima cordium penetrat et pervidet. Unde ex llebræo sic vertunt, *lux Domino spiritus hominis, perscrutanti omnia penetralia ventris, q. d.* Deo lucidus, id est perspicuus est, et patet hominis spiritus; ipse enim omnia intima mentis perscrutatur el pervidet. Spiritus ergo, id est cogitatio ct intentio secreta hominis, quæ Cœteros latet, Deo patet, eique perspicua est valut lux; ipso enim omnia intima rimatur, juxta illud *Jercmfxxvti,* 9: « Pravum est cor omnium, ct inscrutabile : quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes (1). » Vers, h Luceras colum bomioii.

Hinc Septuaginta vertunt : KupUv Trr.r. ávOpó- w y/.iXta;, id est j *lux Domini est anima hominis, qui* (Dominus) *scrutatur latebras ventris,* u Significatur, inquit Auctor *Catena} Gra^* eorum, nihil in homine usque adeo abditum latere, quod Deo sil obscurum, quippe, cum ipsa etiam anima, ubi eam scrutatur, lux ipsi cxislaQ hoc est, æque illi pateat atque lux ipsa.® Deus ergo intimos animi recessus pervadit ct perspicit. UndcScholiastes **vertit,id** est *fax, Domini spiritus hominis, qui scrutatur pcnetì'uha* (alii, cuòicula) *vMns.*

(t) *tuctigia Jòtà,* lurtleti à Jová dcbcnKuni, divinitas datum est anfmui Aômhtft, *pcrceiftgans Omnia pcUclratia corporis,* abdiiiniaia qujj^uu.

Secundo, alii per *lucernam* vel *lucem Domini* accipiunt Dei favorem ct benevolentiam, qui instar lucis recreat ct vivificat. Unde vertunt, *exhilarari* a *Deo vita est hominis, et penetrat totum corpus.*

Tertio. *Tertio,* a'di hcbrætim FRJüJ *nescama,* id est spiraculum vel spiritum, cum R. David vertunt *serno ;* hic enim fit per spiritum linguam certa ratione allidendo ad palatum, labia et dentes, *q'd.* ‹ Lucerna Domini sermo hominis, » id est, sermo hominis pii et eruditi est a lucerna Domini, » id est clara et ignita lux, per quam Deus mentes audientium illuminat, et sui amori: accendit, atque adeo intima ejus pervadit, caque luce suæ cognitionis ct ardoris quaquaversum complet et collustrat. Aut, *q. d.* Sermo hominis est luc&na ct lux a Deo data, ut per eam homo secreta sua alteri pandat, imo Ut alter ex sermone ipsius penetret ejus arcana, colligatquo qualis sit ejus mens et allectus internus. Nam, utaitS. Hieronymus : u Mens el conscientia lucet in ore. » Et Philo, lib. *Quod omnis probus sil liber :* «Sicut, ait, ea qu® in tenebris abdita sunt colantur, donec lux effulgens ea indicet, sic cogitationes meas recondit animus in loco invisibili, donec vox lucis more cunctas relegat. »

Quarto. *Quarto,* alii per *spiraculum hominis* accipiunt spiritum vitalem, ipsatnquc vitam hominis; hæc enim in respiratione consistit, *q. d.* Spiritus vitalis ipsaque vita hominis est quasi lumen derivatum ct accensum a lucerna, id est a luce ct spiritu vitali, qui est in Deo; Deus enim est ipsa vita increata et essentialis, a qua omnis Angelorum, hominum ct animalium vita dimanat, ceu
inar i radius a sole. Ita Auctor *Cátente Grcec.* Lucerna
cn¡nl CS(symbolum; sicut enim lucerna ali-
u,cur7 tur oleo ct aera, coque deficiente exstinguitur : Ha vita alitur húmido radicali cl spiritu sive halitu, coque deficiente deficit et emoritur. Rursum, sicut lucerna una accendit aliam sibi vicinam : sic pater vitam suam communicat filio. Unde Plato, lib. VI De *Lajibtts* ; «Gignentes, ait, ct alentes liberos, vitam tanquam lampada alii aliis tradunt. » Et illud Lucretii quod citavi versu 20 :

Et quasi cursores vital lampada tradunt.

U.-, mi- Hinc illa lucernarum superstitio, ut cx ca omen
,u'" caperent an proles futura esset Vitalis, quam re-
itiiml ceiisi-l ct carpit S. Chrysostomus, hornil. 22 *in epist.* l *ad i'orinth. :* «Siquidem, ait, cum nomen filio imponendum sit, omissa Sanctorum appellatione, sicut majores faciebant, ttcccnsis lucernis, ct his nominibus (Gentilium) impositis, quæ pluriniUth duraverit, ejus nomine filium appellant, hinc curti dltilurnius victurum conjectati. » Undo ct illud Plauti Iti *Gurbülíone :* « Tuto tibi, puer, es lautus, luces cereum. » Hinc rursum sponsis præfcrebant lampades et Undas accensas in nuptiis, ut significarent quod per opus nuptiale lumen vite prolibus a se gignendis essent communicaturi. Hoc significarunt Gentiles, dum finxerunt Prometheum furatum esse lucen a copio , caque corporibus hominum inserta, illa animasse et vivificasse.

Quinto el genuine, *spiraculum,* sive spiritus hc- Qn.nto
minis, est ipsa ejus anima, vel animus, ut vertit Pagninus. Hæc enim hebraice dicitur ne-
scama, id est spiritus, quia anima respiratione 3e
prodii, æque ac conservatur in homine, *q. d.* Anima hominis est quasi spiritu-, lucidus, sive lux spiritalis derivata et illuminata ab immensa luce, sive a spiritu lucidissimo Dei, per quam et seipsum, imo intima sua, ac Deum creatorem suum cognoscit : quod non faciunt cætera animalia. Spiritus ergo vite, quem Deus sufflavit in faciem Adac, indendo ei animam rationalem, Genes, n, est tanquam lampas, imo fax reliquis animæ potentiis, lumen eis administrans et cognitionem , per quod lumen ei inditum anima vestigat el pervidet intimas suas cogitationes, desideria et intentiones. « Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? » l *Corinth,* ¡i, ii. Nec tantum suas, sed ct alienas rimatur et perspicit Unde noster Salazar apposite sic explicat : « Lucerna Domini spiraculum hominis, » id est, mens quidem lux est a Deo homini immissa, vel certe lux magna et splendidissima, lucerna scilicet alias omues lucernas vincens est mens humana; nam aliarum splendor lucernarum objecto quovis corpore opaco deficit, et ulterius non pervadit : at mens omnia penetrat, adeo ut nec crassissimi corporis objectu contineri possit, quominus ejus lux ad interna et arcana cordis perveniat, el latentes in animis aliorum cogitationes deprehendat.

Porro lucem® hujus, puta animæ, lux est duplex : una naturalis, puta naturale rationis lumen, quo proj cæteris animantibus a Deo dotatus est homo : quod duas potentias nobilissimas, puta intellectum ct voluntatem complectitur, quibus homo omnia qu® in mundo sunt inlelligere

turali*, puta gratia cum suis virtutibus. Hæc enim est quasi lucerna et lux ccelestis, derivata et accensa a lumino divino, quapræeuntc fit ut homo longe melius et clarius quam per lumen ratiouis naturale investiget, cognoscat et dirigat secreta ventris, id est intimas cogitationes mentis tum suæ, tum subinde etiam alien®. Unde Baynus hunc versum nectens præcedenli : Et hæc, inquit , ad regem sapientem referri videntur, qui dum judicia Dei exercet, et in terris illius quodam modo fungitur munere,divina sapientia ct lumino indiget, quo malos a bonis secernere possit, et secreta cordium investigare, quod ipse fecit Salomon, dum duabus mulieribus de infantibus mortuo et vivo contendentibus auscultaret, lll *Ucq.* m.

Do posteriore hoc lumine supernaturali grati u intelhgil hunc locum S. Hieronymus (vel poliui

Rabanas), lib. I in *Lamentationes Jcrcmiæ,* cap. i, 20 : « Lucerna Domini, ait, spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris. Lux enim grati® quæ desuper venit, spiraculum hominis praestat ad vitam; quæ videlicet lux omnia secreta ventris investigare dicitur, quia occulta mentis penetrat, ut ea quæ de ipsa latebant animam, ante ejus flendo oculos reducat. Hinc ipse Jeremías in anterioribus ait : Ventrem meum dolco; qui, ut ventrem suum quid dixisset ostenderet, adjunxit : Sensus cordis mei turbati sunt. Uteri itaque nomine mens recte accipitur, quia sicut proles in utero concipitur, sic cogitatio in mente generatur; el sicut in ventre cibi, ita continentur in mente cogitationes, » Et S. Gregorius, lib. II *Moral,* cap. xviii : « Quid, ait, venter nosier est, nisi mens? quæ, dum cibum suum supernum, videlicet intellectum suscipit, refecta procul dubio omnium membra actionum regit. Nisi enim sacra eloquia aliquando mentem nomine ventris exprimerent, Salomon utique non dixisset : Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris. Quia nimirum, dum nos gratia superni respectus illuminat, cuncta etiam mentis nostro nobis absconsa manifestat.» Idem, III part. *Pastor,* admonil. 13 : a Lucerna Domini, ait, spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris, ac si diceret : Divini afflatus illuminatio, cumin mentem hominis venerit, eam sibimetipsi illuminans ostendit, qua*, ante Spiritus Sancti adventum cogitationes pravas et portare poterat, et pensare nesciebat. » Accedit Valablus, qui sic vertit et explicat : « Illuminatio Homini est anima hominis vel in anima hominis, quia spiritus hominis sino spiritu Dei se non agnoscit. »

Rursum gratia anima* pro respiratione est ; nam quidquid respiratio coi pori prostat, hoc divina gratia præstat animæ. lime S. Cyprianus, orat, *in* S. *Pentecost.,* docet ex isto spiritu quem trahimus « fieri respirationem, aspirationem, suspirationem, exspirationem, inspirationem; » respiratio vitam, exspiratio mortem sonat, adspiratio effusum ad superiora halitum, inspiratio immissum ad interiora Halum, suspiratio vero interruptum dolore anhelitum significat. Quare, cum ait Salomon Dei gratiam pro spiraculo esse animæ, insinuat hanc illi adinslar respirationis esse, quia ex ejus aura vivit animus, et ipsa deficiente quasi emoritur.

Cur gratia assimiletur luci spiritali, voccturquc luxet lucerna, causas plurcs assignavi I Joan. cap. i, 5 Gratia igitur est lux investigans omnia secreta veniris, vel, ut alii vertunt, omnia cubicula mentis, puta omnes mentis potentias, vires, secessus, casque illustrat, dirigit, purificat, accendit, præslatque omne id menti, quod lux præstat oculis et corpoh.

Denique viset energia latet in t » *Incenia Domini;* U c euun continet radicem et causam totius sententi®, quasi dicat : Causa ct radix cur spiritus et mens hominis, praesertim gratia Dei illustrata, penetret secreta quæque mentis, etiam alien®, est quod ipsa sit lucerna Domini, id est lucerna et lumen creatum accensum ex ipso lucis fonte, qui est in Deo : quia enim mens creata est lucis divinæ et increata) participatio, hinc et ipsa cognitionem perspicientiamque divinam participat, ut, sicut Deus secreta cordium penetrat et perspicit, s¡5 et ipsa quasi radius lucis divinæ secreta cordium, non quidem clare perspicere, uti facit Deus, sed ex signis ct conjc turis sagacitate mira solerter vestigare, conjicere el quasi per rimam conspicere valeat. Hoc est quod ait Psaltes, *Psal.* IV, 7 : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; » quia « lumen naturale rationis, ait Lyranus, est quædam impressio divini luminis;» multo magis talis est lumen supcrnaturale gratiæ, revelationis et directionis Dei.

28. Misericordia et veritas custodiunt regem, ven.ii. ET ROBORATUR CLEMENTIA THRONUS EJUS.— Ilebl'æa : *Et fulcit in misericordia thronum suum;* Septuaginta : *Misericordia ct veritas custodia est regi;* Aquila ct Symmachus : *Conservabunt regem, ct circumdabunt in justitia thronum ejus;* Lucifer Calaritanus, *Apolog. pro S. Athanasio,* legit : « Misericordia et veritas tutela est regi, ct circuibunt justi sedem ejus. » Hebræum non *chesed* significat pietatem, misericordiam, clementiam. *

Primo, S. Athanasius, *Apolog. ad Constantium* Verini *Imperatorem,* veritatem proprie accipit; unde ex emtodli hac Salomonis gnome urget Constantium, ut ve- p/ ^' ritalem tum religionis et fidei, tum causæet innocenti® suæ contra Arianorum calumnias indaget, colat ct tueatur. Hæc enim veritas, veroque religionis cultus et propugnatio, maxime custodit reges et regna, uti de regibus priscis legimus in historiis, el in modernis Hispaniae, Germania) ct Galli® oculis cernimus. Sed audi S. Athanasium, imo divinum in eo loquentem Spiritum : « Ha rem examina, quasi veritas tibi in consilio adsit, quæ regum ct imprimis Christianorum tutela est; cum ea vos regna administrare tutissimum est, dicente sacra Scriplura : Misericordia ct veritas regi custodia est, ct circumdabit justitia thronum ejus. Hanc enim cum Zorobabel ille sapiens roteris anteferret, victoriam retulit, et acclamatum est ab universo populo : Magna res est veritas, ct praevalet omnibus, » etc. Et inferius, orans Deum ut Constantio placidam veritatis mentem indat : «Domine omnipotens, Pater Domini nostri Jcsu Christi, lu per Verbum tuum imperium famulo tuo Constantio dedisti, tu illumina mentem illius, ut, cognitis calumniis, benevolenler accipiat meam excusationem, omnibusque clarum reddat, quam aures habeat confirmatas communilasque veritate, solumque sibi, uti dictum est, accepta esse labia justa : ita enim solium regni fortunatum fieri per Salomonem pronuntiasti. »

Secundo, ahi per *veritatem* accipiuul veracità- s^undo.

tein in loquenno, fidelitatem in promissis, constantiam in dictis et factis. Uree enim reges, contra omnes subditorum hostiumque querelam , calumnias, insidias, molitiones tuetur. Quocirca, cap. XVII, 7, dixit Salomon : « Non decent stultum verba composita, nec principem labium mentions, » ubi plura hac de re dixi. Ha Vatablus : Oportet, inquit, regem esse clementem et veracem; potior tamen est clementia.

Tirilo. *Tertio,* optime ex phrasi Scripture per *veritatem* accipias justitiam : hrec enim componi solet ct opponi misericordi®, quod illa debita sit, hrec indebita et gratuita, atque utraque custodit regem, *q. d.* Reges multorum patent invidire ct insidiis : quare satellites ct stipatores quasi custodes corporis et vit® sibi accersunt, qui cos vallent ct custodiant. At ego, rex sapientissimus, dico et edico non esse meliores, fideliores el potcnliores satellites et custodes regis quam hosce duos, scilicet misericordiam ct justitiam, acprrescrlim misericordiam et clementiam : hrec enim roborat thronum et regnum ejus.

inditi* fSl'mei denienti*, K'?* • irin*, Ili ergo duo sunt hyperaspistre, qui nocte diequc Pro rc6c excu^an^cumque perpetim tuentur ct custodiunt. Ratio a priori est prima, quod rex per misericordiam sibi devinciat animos subditorum : per justitiam profliget fraudes, insidias et technas inimicorum, quibus profligatis cretcros omnes per misericordiam sibi amicat. Dum ergo omnes habet amicos, non est quem vereatur ct timeat. Rursum, rex probos per clementiam sibi devincit, improbos per justitiam prosternit : illos ergo habet amicos, hos prostratos ct subactos, ut nocere nequeant. Accedit quod rex justus et misericors similes sibi constituat ofllciales, judices ct magistratus, puta justos ct misericordes, qui populum rite gubernantes, eum in offleio ct amore regis sui continent. Unde Lucifer legit : « Et circuibunt justi sedem ejus, » justi nimirum ministri ct officiales : hi enim solent se regis sui moribus conformare, cosque moribus suis exprimere ct representare.

Secunda, quod misericordia et justitia sint du® bases el column® sustentantes quodlibcl regimen, regnum et reinpublicara ; justitia enim cuique jus suum tribuit, itaque pacem conciliat ' misericordia in omnes liberalis est, itaque omnium gratiam el benevolentiam emeretur, adeouo ipsos inimicos amicat. Soliditas autem regis regni maxime in civium et exterorum amore benevolentia consistit. Misericordia vero regis axime cernitur in defensione miserorum, pauerum subventione, oppressorum sublevatione, re moderatione, clementia et vindictre mitigatione aut condonatione, cum res ct tempus poscit : justitia in justis legibus, scelerum castigatione, improborum vindicta. « Nam misericordia sine justitia, ait Lyranus, est pusillanimitas, et justitia sine misericordia est crudelitas, qure destruunt regem et regnum; sed misericordia justitia stimulata, et justitia misericordia temperati custodiunt regem et regnum. » Hinc de veri Salomonis, id est Christi, regno perpetuo canit David, *Psalm,* xi.iv, vers. 7 : «Sedes tua, Deus, in sreculuin sreculi; virga directionis virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te, Deus, Deus tuus oleo Iretitire prre consortibus suis. » Unde et Aristoteles, lib. V *Ethic,:* «Justitia, inquit, perfecta virtus est, et preclarissima virtutum, ct neque est Hesperus ita, neque Lucifer admirabilis. » Clementia vero virtutum est suavissima, omnibusque gratissima, juxta illud cap. svi, IS : « In hilaritate vultus regis, vita; et clementia ejus quasi imber serotinus. »

Tertia, quod misericordia el justitia regem Twii*. maxime decent, ideoque maxime Deo chirum efficiunt, ut ipse ejus sit custos et tutor : quocirca a Deo protectus rex, non est quod ullum metuat. Idcirco autem Deo charus est, quia Deum imitatur : Deus enim ex se propendet in misericordiam, justitiam vero non ex se exerit, sed coactus impiorum sceleribus, qui ei quasi invito vindicte flagellum extorqw nf. Idem facit rex misericors et justus, uti docet S. Thomas, lib. I D» *Eruditu„e principis,* cap. xvi, citms hanc Salomonis gnomon : « Multum, inquit, necessaria e-t principi misericordia; custodit enim eum, ne ignis zeli et iracundia illum destruat. Unde *Prov.* xx, dicitur: Misericordia el veritas custodiunt regem. Ignis zeli ardere debet in oleo misericordi®; deficiente vero hoc oleo, ignis zeli destruit principes : sicut ignis, si desit oleum materiale, destruit lampadcm. Gregorius super *Ezcchitl.* : Sancti zeli districtio de virtute misericordi e necesso est ut ardeal. » Et inferius : «Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli parcere; modum enim tenere debemus : sed quia difficile temperamentum est, quid requo plus futurum est, in partem hutuauiorem prepondere!.» Quocirca iu dubio an prestet uti misericordia an justitia, princeps in misericordiam potius propendeat.

Errant ergo politici et Machiavellista', quorum Allu hrec sunt principia qure principibus instillant : uuu « Subditos preme, ne rebellent ; eos tribulis aggrava, ut eorum paupertate te dites et robores. Metu n “ eos opprime : oderint ergo, dum metuant. Eis vires, opes et animos adime, ut servos libi facias ct mancipes. Arcibus urbes doma. » Uree et similia hic evertit Salomon. Arces enim et cadera jam dicta srepe sunt nidi tyrannorum, ut ille aiebat; rex autom solium nulla re melius firmat, quam amore et clementia : clementia enim omnium bonorum est mater, uti ex S. Ambrosio ostendi cap. xi, 19. Vidit hoc Seneca Neronis preceptor, qui ad eumdem scribens, lib. *De Clementia :* « Non est opus, inquit, latera montium abscondere multiplicibus muris, ac turribus sepire; salvum regem clementia in aperto prrestabit, crudelitas hostes multiplicat. » El Cicero, II *Offic.:* « Malus, inquit, diuturnitatis custos est metus, coutraque bene»

lentia fidelis est, vel ad perpetuitatem. Etenim qui se metui volent, a quibus metuuntur, eosdem metuant Decesse est. » Ita David, stabilitatem throni sibi suisque posteris a Deo poscens, ut illam impetret : « Memento, inquit, Domine, David et omnis mansuetudinis ejus, p In qn® verba S. Gregorius scribens docet Davidem , singularis mansuetudinis merito, obtinuisse ut Deus ejus regnum in posteris perpetuaret usque ad excidium Judaeorum; imo ipse David idipsum indicat II *Reg.* XXII, 36 : «Mansuetudo tua, inquit (quam mihi communicasti), multiplicavit me.»

Gnomi Pum t,, Exempla illustria, el gnomas regum et principum Salomonie® persimiles accipe. Alexander magnus imperium suum stabilivit clementia, qu.e tanta in eo fuit, ul Darius rex Persarum invidens precaretur a diis, ut aut superare possit clementia Alexandrum, aut, si is regno spoliaretur, solus Alexander in Persarum regno imperaret. Antigonus, rex Macedonum, amicis suadentibus ut, si Athenas caperet, validis illas praisidiis communiret, ne quando deficerent, respondit sc semper in ea fuisse sententia, ut crederet «clementiam plus posse quam violentiam. » Idem cum inilio regni durior fuisset, senex jam factus, clementer et placide regnum administravit. Verum, cum morum mutationem mirarentur subditi, respondit: «Prius opus erat regno, nunc gloria et benevolentia, qua regnum recuperatum servatur.» Ita Plularchus in *Apophth. regum*. Pittacus, unus e septem Græciæ sapientibus, fifii sui interfectorem ad sc missum, ut do eo supplicium sumeret, causa cognita, dimisit, dicens « ignoscentiam esse potiorem pcenitentia; » vel, ut alii : a Melius est ignoscere quam punire.» Ita Laertius, lib. I. Cato monebat potentes ut parce uterentur sua potestate, qua semper uti possent, sentiens potentiam clementia et comilate fieri diuturnam, ferocia brevem. Julius Cœsar, rerum potitus, statuas Pompeii dejectas honorifice reposuit. Tum Cicero : « Cesar, ait, dum Pompeii statuas reponit, suas stahilit,» sentiens illum hoc non in Pompeii gratiam facere, sed ut sibi clementi® nomine cives conciliaret, sicque suum regnum constabiliret. Ita Plularchus in *Apophth.* Nero initio imperii adeo fuit clemens, ut rei cujusdam capite damnati sententi® subscripturus, exclamarit : a Elinam litteras nescirem ; » testis est Seneca, lib.ll *De Clement.* Theodosius junior, rogatus cur neminem eorum a quibus lædebatur capite mulctaret, respondit : «Elinam liceret mihi ct mortuos ad vitam revocare!» Alfonsos Aragonum rex, mmi® lenitatis insimulatus, respondit : «Malo multos mea clementia et mansuetudine servare, quam paucos mea severitate perdere. Hominis enim est clementia, belluarum feritas. Ego justitia bonis uratus sum, malis autem clementia. Nihil enim magis adver-arios flectit quam placabilitatis et man uetudinis nomen.» Ha Panormitanus, lib. Il fis Gi^lu *Alfonsi.* Vere Sallustius in *Bello Jugurth.*: « Non exercitus, ait, neque thesauri, præsidia regni sunt, verum amici, quos neque annis cogere, ncque auro parare queas : officio ac fide parantur. »

29. Exsultatio juvenum, fortitudo eohum : et dignitas senum, canities. — Pro *exsultatio* hebraico est mxSA *tipheret,* id est decor, pulchritudo, gloria, magnificentia, qua juvenes quasi hinnuli subsiliunt et exsultant. Pro *dignitas* hebraico est TIFI *hadar,* id est (jecor, pulchritudo, decus, splendor, excellentia; Septuaginta, *ornatus adoles centibus sapientia : gloria autem seniorum canities;* Aquila, Symmachus ct Theodotion, *ornatus juvenibus fortitudo;* Ghaldæus, *decus juvenum est robur, et laus senum canities.* Auctor *Catcnæ Urcee.* Septuaginta sic explicat, *g. d. Sicut canities senem reddit venerabilem, ita sapientia juvenem;* Syrus, *honor senum canities;* R. Salomon, *ut juveni gloriosum est viribus excellere, ita senibus canities ornamento est.* Sic et R. Levi.

Per *canitiem, primo,* aliqui per catachresin in-instò» telligunt sensum et sapientiam : hæc enim est cana, id est antiqua; ac vicissim cani, id est senes, ‹lUjj♦' per experientiam multam snnt sapientes. Unde R" P- nonnulli senium a sensu dictum putant. Ita S. Isi- Prtox dorus, lib. II De *Offic. Eccles.* cap. vil : « Gloria, ait, senum canities, id est sapientia, de qua dicitur *Sapient. iv,8:* Canities hominum est prudentia. » Sic ct S. Hieronymus, lib. 11 *Comment, in Isaiæ* cap. in, suh initium : « Gloria senum canities. Qu® est ista canities? haud dubium quin sapientia, de qua scriptum est : Canities hominum prudentia est. Cumque nongentos ct eo amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legamus, nullus alius prius appellatus est presbyter, id est senex, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse convincitur. Unde scribit et Joannes post pueros et juvenes etiam ad senes, dicens : Scripsi vobis, patres, quia cognovistis eum qui a principio est. Et Roboam filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia noluit audire presbyteros. » Quæ S. Hieronymi verba translata sunt in Jus Canonicum, et habentur *disi.* 84, can. fin.

Secundo, alii proprie *canitiem* accipiunt, *g. d.* *Sccnnd0,* Capilli cani decorant senes, ipsaque canities est decus et dignitas eorum, qu® facit eos honorabiles ct venerabiles, præsertim quia canities el candor capitis indicat canitiem et candorem mentis. Undo S. Isodorus, lib. XI *Origin.,* cap. n : «Çanilies, ait, vocata a candore quasi candides. Undc est illud : Florida juventus, lactea canities, *g. d.* Candida. Senectus autem multa sccum bona afiert : quia nos a potcnlissimis dominis liberat, voluptatibus imponit modum, libidinis frangit impetus, auget sapientiam, dat maturiora consilia. » Idem, lib. II *De Rifferentiis spiritai.* § 15 ; « Senectus, ait, a quinquagesimo anno incipit, et septuagesimo septimo terminatur. » Et S. Ambrosius, *ad Angsium,* lib. HI, epist. 21 : «Vero, ait, scnectua

illa venerabilis; quæ non canis solum, sed mirabilis albescit; ea enim est reverenda canities animæ, in canis cogitationibus et operibus effulgens. » Et lib. I De *Cain,* cap. ni : « Senectus venerabilis est, non annis cana, sed moribus, n Et S. Chrysostoinus, homil. 4 *in epist. ad llebr.,* in morali : " Etenim, ait, canos honoramus, non quia colorem candidum nigro colore amplius honoramus; sed quia indicium est vitæ in virtute provectæ, et videntes ex hoc conjicimus interiorem canitiem : si vero contraria senectuti gesserint, irrisibiles hunt propter hoc potius. Nam el regem honoramus et ejus purpuram el diadema, quoniam isla signa sunt principatus; si vero viderimus illum cum purpura conspui, ab armigeris suis conculcari, præfocari, in custodiam milii, dissipari, numquid reveremur tunc purpuram aut diadema? nonno ipsum schema plorabimus? Noli ergo propter canos velle honorari, quando ipse illos contumelia afficis ; nam ct ipsi ulcisci se debent, quoniam schema splendidum adeo et honorabile confundis. »

Tertio. *Tertio,* per *canitiem* accipias ipsam senectutem : hanc enim significat hcbræum m>O *seba, q. d.* Decus ct dignitas senum est ipsa senectus, quæ tum in canis ac vultu gressuque gravi, tum in morum ct sermonum gravitate et maturitate cernitur. Hæc ergo senectus est morum gravitas ct sanctitas, quæ dignitas est quasi divina. Undo Junius, orator et philosophus, apud Stobæum, *serm.* 116 : ulloc maximum, ait, ct pulcherrimum a diis donum hominibus esse datiim reor, per quod divinæ nature quodam modo similes fiant, d Et infra: «Senectus divinæ moderationis imitationem quamdam in sc exprimit. » Hinc Macrobius, lib. II Saturn. : «Senectus, ait, nobis, si sapimus, adoranda est; » quare subdit senum consilia ct monita voluti oracula, et deorum responsa accipienda esse, eo quod secura sint et coria instar oraculorum.

&>nu qnni in,“ uveuci. Pumo. Igitur senectus est dignitas quædam divina, ac senex intor juvenes est quasi deus quidam terrestris. Primo, quia senectus est imago antiquitatis ct aeternitatis Dei; undo Deus visus est Danieli, cap YII, vcrs quns¡ u antiquus dierum, » capillos habens candidos, id est canos. Similiter visus est S. Joanni, *Apocal.* i, 14. Quocirca S. Ambrosius, lib. Ili, epist. 21 *ad Anysiutn :* « Quro, ait, est vere ætas senectutis nisi vita immaculata, quæ non diebus aut mensibus, sed sreculis propagatur, cujus sine fine est diuturnitas, sine debilitato longævilas? Quo enim diuturnior, eo fortior; et quo diutius eam vitam vixerit, eo fortius in virum perfectum cxcrcscit. n

bimulo. *Scninao,* quia sicut Deus est insensibilis carens omni appetitu, passione ct perturbatione, puta ira, amore, tristitia, vindicta, etc. « Dii, altillo, non comedunt fruges, non potant fervida vina:» sic et senex, frigescente corpore, vacat perturbationibus animi, iisque dominatur, quibus flagrat •anguinea ct calida juventus; quin et appetitu“ cibi el potus in senibus deficit, quare frigent in eia cum Cerere et Baccho Mars et Venus. Hinc S. Chrysostomus, homil. 4 *ad Ilebr.,* senem passionibus dominantem comparat æquatque regi : « Itex, ait, est senex, si voluerit, cl eo qui purpuram habet regalior, siquidem passiones animi vicerit, et vclut armigeros subjecerit passiones. Si vero abstrahatur cl dejiciatur a solio, ct amoris pecuniarum, et ornandi corpus, ct deliciarum, ct ebrietatis, et iracundiæ, et Venerearum rerum servus effectus, cl crines habeat oleo comptos, ct totam aetatem suam per malam voluntatem ignominia afficiat, quali poma non sit dignus hujusmodi?»

Tertio, sicut Deus pollet sapientia, sic et suo Term modo senectus. Unde S. Hieronymus ait in senibus omnia deficere, excepta sapientia : hanc enim solam vigere. EIS. Ambrosius, lib. I *llexam*.cap.vm: « Senectus ipsa, ait, in bonis moribus dulcior, in consiliis ulilior, ad constantiam subeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis, sobrietas mentis est. Unde ait Apostolus : Cum infirmor, tunc potens sum, » II *Cor.* sil, 10. Huc facit illud Ovidii, VI *Mctamorph. :* « Seris venit usus ab annis. » Et illud Comici : u Sapienti® ætas condimentum est, vicissim sqpientia aetati cibus est, » *q. d.* Sapientia ælate senili conditur, quia ipsa vclut insuavis ct ingrata est in juvene : redditur enim gratior et amabilior a senectute; vicissim sapientia senectutem instar cibi pascit et vegetat. Sapientia ergq ornat senectutem, ct vicissim ornatur ab illa.

Quarto, sicut Dens multam numerat hominum, Qwo animalium rerumque creatarum progeniem : sic ct senes multam cernunt filiorum ct nepotum propaginem.

Quinto, sicut Deus futura prævidct et praedicit • 4>int» sic et senes per longam experientiam futura prospiciunt ct enuntiant ; unde juvenibus sana dant consilia de iis quæ in futurum per omnem vitam agenda vel non agenda sunt. «Testimonium enim divinitatis est veritas divinationis,» ait Tertullianus, *Apolog.* XX, juxta illud Jsaiaxi.i,23 : «Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos. »

Denique senes saturi et pleni dierum, vicinique morti nonnisi transitum cogitant ad beatam immortalitatem, ut Deo juncti ejus gloria et vita beata in omne ævuin perfruantur. Unde S. Chrysostomus, hom. 37in *Genes.:* «Tu autem (o Abraham), ait, abibis ad patres tuos, conversus in senectute bona. Non dixit: Morieris, sed abibis, quasi peregrinaturo co el migraturo a patria in patriam. » Mox docet senectutem bonam esse, non quæ indulged deliciis el ventri ; sed « qui in via virtutis, ait, ambulavit, hio vere conversus in senectute bona, vita defungitur, cl laborum praesentium invenit mercedes et retributiones. »

Quærcs, quorsum ct quo line scopoque liage gnomon assignet Salomon?

Respondeo primo, physice, ut significet disparitateli) aetatum senectutis et juventutis, ac cuilibet astati suum decorem ac decus attribuat : nimirum juventutis decus esse robur, senectutis ipsam senectam, ac proinde juvenes exsultare sua vivacitate vivacique robore ; senes vero in sua senili gravitate conquiescere, ct quasi confidere: quare juvenes non debere senibus insultare, nec hos vicissitn juveniles juvenum gestus motusque aspernari, sed quemque sua sorte cl ©tate ^on- ■entum vivere, muluamque pacem colere , nec alterum ab altero opus et mores d¡sparis aetatis requirere. Juvenes enim decet labor, senes quies, gravitas, maturitas.

Secundo, ethice, ut significet, licetjuventuti æque ac senectuti sui sint defectus ct vitia, ulramque tamen suas habere dotes et dona, caque talia per quæ utrique ct sibi mutuo, et rcipublicæ sint utiles et necessarii ; rcipublicæ enim necessaria est fortitudo juvenum, et sapientia ac reverentia senum. Et quemadmodum juvenes egent consilio ac sapientia senum, ne quid temere agant viribus corporis quibus pollent, ita senibus vires non sufficiunt, sed juniorum opera coguntur uti, ut jam illis facile coeat amicitia, et harmoniam quamdam in república conservent. Ita Jansenius et Baynus. Quod ergo Plutarchus dixit do vino aqua miscendo, « deum furentem ab alio deo sobrio temperari, » idem dicas dejuvemini fervore a senili maturitate temperando. Sicut enim juvenum ardor senum torporem exacuit, ita vicissim hic illum moderatur, ct ad mediocritatem reducit. Unde S. Ambrosius, lib. I *De Cain ct Abel,* cap. ni : « Graves, ait, motus nostræ adolescenti© fida senectutis statione placidantur. »

Tertio, tacite hic Salomon monet juvenes ctsc- ' nes sui officii, nimirum juvenes, ut suum robur exerceant, nec sinant illud torpore et otio marcescere, sed eo utantur ad senum et rcipublicæ bonum; senes vero ut a labore juvenum conquiescant, cumque sua maturitate el consilio moderentur ct dirigant. Quam senum consilium cl exemplum utile sit juventuti , preclare docet S. Ambrosius, lib. ll *De Cain,* cap. ni, sub finem.

Quarto, ut robur juvenibus sit stimulus ad ardua heroicaquc virtutis et forlitudinis opera capessenda; senecta vero solctur senes memoria prælcrilorum laborum , virtutum ct meritorum , oosque tacite suæ dignitatis ct virtutis admoneat, ne quid ea indignum , juvenile et degener committant, sed juvenibus plenum maturitatis et morum compositionis dent exemplum. UndeS. Chrysostomus, hom. 4 *in episi. ad Ucbr.,* in morali : « Absurdum est, ait, si senex in taberna sedeat, senex ad circum festinet, senex ad theatrum ascendal, instar pueri currens cum plebe; vere confusio est et irrisio, ut canitie quidem ornetur extrinsecus, intrinsecus autem animum habeat puerilem ; ct siquidem vituperaverit illum juvenis, •tatim cano* iu medium profert* tu illos reverere primus; si vero tu cis uon exhibes reverentiam jam senex, quomodo juvenem tuos canos revereri desideras ? Non revereris, inquis, hos canos, sed tu cos confundis. Deus te honoravit, candorem capilli dedit, multam praerogativam contulit; quid honorem illum prodis ? illum honorem quomodo revereaturjuvenis, cum te viderit se quoque amplius lascivi© deditum? Canities quippe tunc est venerabilis, quando ea gerit qua? canitiem decent; cum vero juveniliter conversatur, plus juvenibus ridicula erit : quomodo poteritis istorum juvenes admonere vos senes, dum inebriamini per incontinentiam vestram? non enim nunc accusans seniores hæc dico, sed juvenes. Qui enim hæc agitis, etsi ad centesimum veniatis annum, milii juvenes videmini, et similes pueris. n

Exemplo sit Elcazarus, qui ab Antiocho jussus comcdcre porcinam lege vetitam, ni atrociter excarnificari vellet, « respondit cito, dicens præmitti se velle in infernum. Non enim telati nostræ dignum est, inquit, fingere, ut multi adolescentium arbitrantes Elcazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, ct ipsi propter meam simulationem, et propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, et per hoc maculam atque exsecrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo : adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis confcstim ad supplicium trahebatur, » Il *Machab.* vi, 23. Unde Eleazarumcelebrans S. Ambrosius, lib. Il *De Jacob,* cap. x : « Non sum ita senex, ait. ul mihi non juvenescat animi fortitudo. Nequaquam contingat mihi, ut fiam senex incentivum juvenilis erroris, qui hucusque eram forma salutaris instituti. Senectus portus debet esse, non vitæ superioris naufragium. » Eipmi4uni. 1

Salomonem de re secutus Siracides, hasco illi antistvophas edidit gnomas : « Corona senum multa peritia, el gloria illorum timor Dei, » *Eccli.* XXV, 8. Ubi senes septuplici corona donavi. « Princeps populi in sapientia sermonis sui, in sensu vero seniorum verbum, p cap. ix, 24. «Quæ in juventute tua non congregasti, quomodo in senectute tua invenies? n cap. xv, 5. « Quam speciosa veteranis sapientia ! n ibid. vers. 7.

Et Philosophi, quos citat Stobæus, *serm.* 116, ut Euripides in *Bellerophonte :* « 0 fili, manus quidem juveniles ad agendum robuste sunt, seniorum autem sententi® prestante » Idem in *Menalippe:* « Velus hoc dictum est, opera quidem juniorum, consilia autem seniorum vim habere, p Alexis : « Senectus similis est vino veteri. Senectus justior est juventa. » Hippothoon • « Canæ se-

nectuli flores sunt inter homines. » Pili enim cani singles simi floribus candidis; quos autem fructus hi flores edant, docet Democritus dicens : < Robur el forma corporis bona sunt ; senectus autem flos est temperanti® et prudenti®. » Antihonius : *a* Leonum senecta melior est vigentibus Ninnulis. n Pythagonis ct Plato : « Senectus non Jam est juxta finem vitæ, quam juxta principium eno beateque vivendi. » Plutarchus : « Juvenes decet ut ¿emutentur seniores, juxta Simonidem:

Ut lactens pullus cursum comitatur equai.

Vm 30. 30. Livor vulneris absterget mala ; ET plagje in secretioribus ventris ,— id est hydropisis , ait R. Salomon; at non sola : ¡dures enim sunt morbi et plagæ, quæ secreto ventris immittuntur, quales fuere immissæ Philistæia ob oblatam arcam Dei, I Λeg. v,6, ad quos hic alludit Salomon. Pro *absterget* hebraico est priori *tamruc,* id est defricatio, abstcrsio, purificatio, emaculatio, *est in malo,* id est mali et malorum : piD *marac* enim significat tergere, defricare, polire. Undo Pagninus et Vatablus vertunt, *livor vulneris est medicina abstcrsiva mali, q. d.* « Livores vulneris tergunt hominem malum, ejusque malitiam ct vilia abstergunt. » Aut : « Livores vulneris, id est qui sunt causa vulneris, sunt medicinas hominum malorum, quia hi verbis non corriguntur, sed flagellis ct virga disciplinæ, imo plagis profundis, quæ penetrant usque ad imum ventrem. » Hinc el Cajetanus vertit, *percussiones capitis mundabunt malum, ct vulnera cubicula ventris.* Sicut enim catapotia et pilulæ cubicula, id est omnes sinus stomachi ct ventris pervadunt, ex iisque phlegmata ct humores noxios abstergunt, itaque hominem sanant : sic pariter plaga' et tribulationes intimos mentis sinus penetrant, ex cisque quidquid vitiosum est eradunt ct abstergunt, itaque eam sanitati et sanctitati restituunt. Livor est percussio, qua quis verberatur, ut flat lividus, *vulneris,* id est usque ad vulnera , quibus sanguis effluit , ait Aben-Ezra, qui hanc gnoinen nectit procedenti, *q. d.* Sicut robur ornat politique juvenem , canities senem , ita livores et plagæ ornant impium, tum quia pœna decet, et quasi ornat culpam; tum quia eam eluit ct abstergit, itaque impium purificat ct expolit : « Plagæ, ait, sunt impii pigmenta, quibus expoliatur. » *Plaga* proprie est ictus, verber, percussio; hæc enim grince vocatur KXirpi, Dorice nXa-p a irXrxxaw, id est *percutio ;* hinc *plagare* est percutere , ut *Zachanæ* mi, 6, ait Christus crucifixus : « His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. » Et IV *Esdras* xv, 51 : « Plagata et castigata a mulieribus (1). »

(1) *Vibices vulneris,* id est plagarum vestigia tam alta ut in aperta desinant vulnera, sunt *purgatio in malo,* sunt id quo emendatur malus; *et plagæ penetralium corporis,* quæ in intima viscera penetrant. Verba hæc postrema partem subjecti constituunt; prædicatum vero, quod medio loco constitutum est, ad utrumque pertinet, tum quod pnecessit, tum quod sequitur. Significatur, depravatos hmnines uouiusi severioribus casligaUouibus corrigi pOS60.

Sensus ergo planus est, *q. d.* Sicut ollæ immundaj defricantur cinere, et panni immundi Uxivio, aliæque maculæ sale, aceto et nitro ; sic pariter vitia tum privala hominis, tum publica civitatatis et rcipublicæ defricant, detergimi et emaculant verbera, vulnera et plagie, præsertim quæ ventrem, id est intima hominis tangunt, feriunt ct cruciant. Rursum, sicut apostema, sive ulcus latens, curatur secando et aperiendo illud, ut pus et sanies effluat : eo enim absterso caro pura unitur et solidatur (eo enim alludit) ; unde livor vulneris idem est quod plaga vulneris, id est plaga vulnus aperiens; aut livor vulneris, id est pus et sanies livida e vulnere secto et aperto effluens : sic pariter verbera et plagæ, quæ Deus impiis immittit, eos vulnerant, et vulnerando aperiunt eorum oculos et mentem, ut sanies peccatorum per poenitentiam effluat et tergatur; qua abstersa mens quasi polita suæ sanitati et puritati restituitur. Ha S. Gregorius cujus verba mox recitabo. Ita et R. Levi. Livore ergo ct verberibus corriguntur mali, vel certe mala ipsorum, ut mali a vitiis abstineant, si non virtutis amore, certe formidine pœnæ ab iis se coerceant. Ita dolor est medicina doloris in morbis uti corporis, sic ct animi. Unde Rabbini nonnulli sic vertunt, *livorem vulneris medicina est cum malo,* id est cum dolore, *et plagæ etiam intimæ sanantur cum dolore,* id est, sicut plaga? in summa cute ct in anima sanantur cum dolore, sic et malus cum dolore sanatur. Hic genuinus est sensus. Uvor ’

Verum, quia alii alios addunt non inutiles, cos hic attexam, et quemque suo auctori ad fidem et pondus majus, de more assignabo. *Primo* ergo Chaldæus vertit, *pavores et plagæ occurrunt malo, et punctura acus in interioribus ventris ejus, q. d.* Tribus suppliciis muletantur impii : *primo,* pavoribus anxi® conscienti®, ac subinde spectris horrendis , quæ vel imaginatio ex pavore, vel Deus ex justo judicio eis objicit, uti objecit Æpyptiis in plaga tenebrarum, *Sapient,* cap. xvii, Gctseq.; ct Theodorico regi Ariano, qui comedens piscem visus est sibi videre S. Joannem Pontificem et Symmachum consulem, quos injuste occiderat, sibi minitantes, coquo spectro ex pavore morbum et mortem incurrit; *secundo,* plagæ omnis generis; *tertio,* puncturo intimæ et instar acus acutissimo) , quæ penetralia ventris ct mentis transpungunt.

Secundo, Septuaginta vertunt, *livores et contri-* Secundo, hones, seu *vulnera occurrunt malis; plagæ autem in secretioribus venfris;* Syrus, *contritio ct cruciatus occurrunt malo.* Quod aliqui per gradationem triplicis pœnæ, sive modi feriendi exponunt. Nam gladio, v g. quis *pruno* ferire potest plano, quæ levis est percussio sino vulnere ; *secundo,* acie gla-

dii vulnerando, secando, mutilando ; *tertio,* cuspide gladii transfodiendo. Simili modo Deus, inquit Salazar, gladium iræ suæ contra improbos vibrat, primum quidem cx plano, deinde cresim, tandem punctim eos ferit : livorem primum, deinde vulnus, ac demum plagam profundam ct interna viscera penetrantem infligens. Quos enim livor non coercet, vulnere petit; illis autem quos vulnus non cohibet, gladium profundissime in viscera immergit. Itaque Salomon gradus recenset, per quos ira Dei contra sceleratos exardescit. Hoc est qnod dixit Salomon, capite præcpdenti, versu ultimo : «Parata sunt derisoribus judicia, et mallei percutientes stultorum corporibus. »

Tulio. *Tertio,* R. Salomon, et ex co Lyranus sic vertunt, *livor vulneris cva<uatio in malo, ct percussura in ventre;* sicque exponunt : « Evacuatio, scilicet substantia:, vel divitiarum in malo , id est in malis operibus, sicut conliqgit prodigis ct insipientibus, est, supple liyor vulneris, causaliter, quia talibus solent inferri livores, vulnera et percqssuræ in ventre, id est plagæ mortales usque ad membra vitalia in ventre latentia pertingentes, » sicut gulosis ct ebriosis nimia crapula inducit hydropisin, colicam, calculum aliosque morbos intima cruciaptcs.

Quarto. *Quarto,* Baynus explicat, *q. d.* Quod in vulneribus corporis videmus fieri, idem sentiendum de plagis paenlis. Collectio purulenta in vulneribus facit ad sanitatem ct purgationem mali, ct plagæ quæ fiupt in penetralibus yeptris, hoc est, animæ morbi eodem modo curantur per livores ct saniept in unum locum collectam : dum ad memoriam peccata revocantur, dum perpepdimus quam ingens malum sit Reum offendere, dum de gravitate et facilitate peccandi cogitamus, ct ex animo dolentes purulentiam plagarum animæ per poenitentiam ad unum voluti locuni revocare videmur, ct purgare.

Quinto, alii per hypallagen : Livor vulneris, inquiunt, est vulnus livoris, puta vulnus stillans lividum pus ct saniem, *q. d.* Iu apostemate et ulcere livor purulentus latens non aliter sappri potest, nisi profunde vulneretur, et collectam saniem expellat : sic etiam peccatis quæ pudor tegit et occulit, mederi fas non est, nisi profundo Rotore ct pernitentia animus transfigatur, ut abrupto pudore per confessionem colluvies pt sanies pec? catorum ctlluat, quo facto abstersa conscientia, denuoejus plaga: ita coalescent, ut nujlum eorum supersit vestigium. Hæc enim est prenilenliæ vis et energia, quæ sic animarum vulnera curat ct abolet, ut neque cicatrix, neque verruca apparitura sit, ait S. Chrysostomus. Ita profundus dolor pudorem S. Magdalcnæ abstersit in publico convivio.

Sexto, alii apposite censent hic doceri modum curandi morbos et vitia animi ex modo quo medici curant plagas ct ulcera corporis. Unde sip gnomon exponnnt : Sicut livor vulneris abstergit mala corporis, et (id est sic) plagæ in intericribus ventris, supple, eadem abstergunt, *q. d.* Sicut medicus curat apostema et plagain, eam vulnerando etaperiendo, ut sanies laten* cflluat: sic enim cum ea omne malum abstergit ; sic pariter latentia ct profunda animæ vitia non curantur, nisi vulnerando eam per pudorem, angorem, moerorem : eie enim aperto vulnere Intentis vitii sanies effluet, ct vitium abstergetur. Ita S. Monica injuventute proniorad vini gustum, cum ab ancilla iracunda *meribibula* vocaretur, hoc prpbro et pudore velut vulnere medullitus icta, omnem vini cupidinem ex animo erasit. Hoc stimulo, ait S. Augustinus, lib. IX *Confess,* cap. vin, «percussa respexit foeditatem suam, confestimquc damnavit atque exuit: sicut amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt. » Simili modo, dum salsius ct amarius aliqui do vitiis corripiuntur, pudore ct dolore animam penetrante,' ct quasi secante, ipsi illico eadem ab se abscindunt, uti quotidiana docet experientia. Plagie ergo in interioribus ventris sunt facta et dicta vel dicteria, quæ intimam audientis animam dolore transfigunt, itaque compungunt et curant. Hic sensus valde appositus, reconditus ct illustris est.

Mystice S. Gregorius, III *Pastor,* admon. 13, etex eo Bcdahic: « Admonendi, ait, sunt rrgri, ut considerent quanti sit muneris molestia corporalis, quæ et admissa peccata diluit, et ea quæ admitti poterant compescit; quæ sumpta ab exterioribus plagis, concussa: menti pœnitentiæ vulnera infligit. Ündc scriptum est : Livor yulneris abstergit mala, et plagæ in secretioribus ventris. Mala enjin livor vplnerjs abstergit, quia flagellorum dolor vel cogitatas, vel perpetratas nequitias diluit. » Et po-l nonnulla : « Livor ergo vulneris abstergit mala, et plagæ in secretioribus ventris; quia cum exterius percutimur, ad peccatorum nostrorum memoriam taciti afflictique reyocamur, atque ante oculos nostros cuncta quæ a nobis spnt male gesta reducimus, et per hoc quod foris patimur, magis intus, quod fecimus, dolemus. Unde fit ut inter aperta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia spnat nequitias pravi operis occultum vulnus doloris. » Idem, XXIII *Moral.* cap. xiii : « Menti consideranti, ait, ct seso per pmnitentiam laceranti, quasi qu edam plagæ percussionis sunt lamenta compunctioni*. » Et mox citato hoc loco : « Per livprem quippe vulneris disciplinan: insinuat corporcæ percussionis. Plagæ vero in secretioribus ventris, sunt interna mentis vqlncra, quæ per compunctionem fiunt : sicut enim venter cibis repletus extenditur, jta mens pravis cogitationibus dilatata sublevatur. Abstergunt igitur mala, et livor vulneris, et plagæ in secretioribus ventris : quia et disciplina exterior culpas diluit, et extensam mentem compunctio pœnitentiæ ul-

tionc transfigit. Sed hoc inter se utraque hæc diflermrl, quod plagæ percussionum dolent, lainenta compunctionum sapiunt. Illui affligentes cruciant, ista reficiunt dum affligunt. Per illas in afflictione inceror est, per hæc in mœrore lætilia. »

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cor regis in manu Dei, cut misericordia etjudicium placent pra vidimi»} rapina raptares devorant; antpdu» præstat muliere rixosa; repellens pauperem repelletur; epuler depauperan!; pro justo dabitur impius; custodiáis os custodit animam; desideria occidunt pigrum; non cft sopientia contra Dominum, cujus est dare salutem d victoriam.

1. Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini : quocumque voluerit, inclinabit illud. 2. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. 3. Facere misericordiam et judicium, magis placet Domino, quam victimae. 4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis : lucerna impiorum peccatum. 5. Cogitationes robusti semper in abundantia, omnis autem piger semper in egestate est. 6. Qui congregat thesauros lingua m.ndacii, vanus et excors est, et impingetur ad laqueos mortis. 7. Rapios impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium. 8. Perversa via viri aliena est : qui autem mundus est, rectum opus ejus. 9. Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi. 10. Anima impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo. 11. Mutatalo pestilente sapienlior erit parvulus; ct si scctgtnr sapientem, sumet i n*iim. 12. Excogitat justus de domo impii, ut detrahat impios a malo. 13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, cl non exaudietur. 14. Munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam. 15. Gaudium justo est facere judicium, et pavor operantibus iniquitatem. 1G. Vir, qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur. 17. Qui diligit epulas, in egestate erit : qui amat vinum et pinguia, non ditabitur. 18. Pro justo datur impius, et pro rectis iniquus. 19. Mi liusest habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda. 20. Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo justi : et imprudens homo dissipabit illud. 21. Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam, justitiam et gloriam. 22. Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fiducia» ejus. 23. Qui custodit os suum et linguam suam, custodit ab angustiis animam stjam. 24. Superbus et arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam. 25. Desideria occidunt pigrum : noluerunt enim quidquam manus ejus operari; 2G. tota die concupiscit et desiderat : qui autem justus est tribuet, et non cessabit. 27. Ilostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere. 28. Testis mendax peribit : vir obediens loquelur victoriam. 29. Vir impius procaciter oblirmat vultum suum : qui autem rectus est, corrigit viam suam. 30. Non est sapientia, non est punienti i, non est consilium contra Dominum. 31. Equus paratur ad diem belli : Dominus autem salutum tribuit.

i. Cor rgii] iqm. romo.

1. Sicut divisiones aqi aiuim, it i con arms ix manu Domini : QiociMyi i:r voi.ur.nir, isc.i.ix unr ILLUD. — 1.jliinub, Illigo, hiODVIUS Ct alii, per *divisiones agnarum* accipiunt primigeuiam inain separationem aquarum, qua Deus initio mundi divisit aquas superas ab inferis, jntcrpquuus mediui® flrmampnlum, Ge/as. i,G, ‹/. *d.* Sicut Deus primitus divisit aquas superas ab inferis, sic dividit cor regis, nunc itimi elevando, ut magna et sublimia cogitet e| moliatur; nunc illud deprimendo, ut exilia et humilia cogitet et tractet : imo ipsum regem nunc erigit, ut sit potens; nnqu deprimit, ut sit abjectus et plebejus, uti dei'T'P''5*! superbum Nabuchodonosorem,

commutando eum mbestiam, *Daniel,* cap. iv, 30.

Porro nonnulli per aquas superas accipiunt nubes, quæ superant coelum, id est aerem infimae regionis, *q. d.* Sicut Deus vento immisso agit nubes, ut depluant in eum terre locum, quem ipse elegerit : sic pariter spiritu suo agit mentem regis, ut eo feratur, illudquc exsequatur quod Deo placitum fixumque fuerit.

Mo. *Secundo,* alii referunt hæc ad divisiones maris Rubri, quas fecit Deus per Mosco, ut transirent Ilebræi, et mox revoluto mari in eodem mergerentur insequentes Ægyptii. Ibi enim Deus cor Pharaonis regis inclinavit (illa ratione et modo qu< m recensui *Exodi* vn, 3) ad sequendum Hebreos, ut in mari eum cum suis demergeret. Simili modo Deus corda et consilia impiorum regum et tyrannorum in ipsosmet revolvit, ul iisdem, quæ in alios impie struxerant, capiantur ct obruantur.

Rursum alii per *divisiones aquarum* intelligent varias maris divisiones, tractus el sinus, qui suos divisos habent motus et æstus : in aliis enim semel per diem est æstus, ut mare nunc crescat, nunc decrescat; in aliis bis vel ter, ct in aliis quater, *q. d.* Sicut mare marisque sinus et æstus in manu sunt Dei, ut cos dividat et moderetur ad libitum : sic pariter cor regis, quod instar maris variis cogitationibus, consiliis, meditationibus æstuat, in manu est Dei, ut cos dividat ct dirigat ad libitum. Confirmant hunc sensum aliqui cx Hebrea voce *pelagim,* quasi inde pelagus, id est mare, sil derivatum ; verum hoc preposteren est : nam *pelagim* Hebraice *divisiones* significat, non mare.

Insuper Beda per *divisiones aquarum* accipit flumina, quæ ex mari oriuntur. Unde nostcr Salazar sic hanc gnomon conformat, *q. d.* Sicut flumina ex mari quidem Deo auctore fluunt, et rursum eodem quasi libratore longissima telluris spatia percurrunt, abluunt et infundunt, ct tandem in mare rclabuniur : sic etiam regis arbitria, imperia cl leges ju$tœ ex divinæ voluntatis ct imperii pelago derivantur, ct in subditos ccu flumina quædam inde transeunt : adeo ut bona principis voluntas, quædam divinæ voluntatis insinuatio cl derivatio dici debeat, cui contraire nefas sit. Id sibi vult illud : « Quocumque voluerit, inclinabit illud,» id est, in eam partem voluntas ejus fertur, in quam voluntas Dei pendet : ita ut justa principis arbitria, quædam divinae voluntatis derivationes el defluvia sint,quæ ubi magnas regiones late abluerunt, ad mare ejusdem voluntatis divinæ sese referant. Itaque Salomon, secundum hanc expositionem, obsequium el obedientiam erga reges, suadet subditis : quia Deus eorum corda ct studia regit, ac per ipsos suam voluntatem subditis denuntiat. Hoc est quod ipsa Sapientia, puta Deus, de se proclamat, cap. vin, **1i** : «Meum est consilium et æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, et legum conditores justa dcccrnunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam. »

Tertio et genuine, per *divisiones aquarum* accipias illas quibus flumina in varias terre partes derivantur ct decurrunt, aut quibus aquarum congeries in hortos el arva deducitur, ut eos irriget et fœcundet, uti deducitur Nilus per tolam Ægyptum, itaque eam oblimat ct fertilem facit. Hos enim rivos significat hebræum uSo *palge.* Unde Chaldæus, Syrus, Cajetanus, Vatablus, Pagninuset alii vertunt, *sicut rivi aquarum, ita cor regis in manu Domini.* Ttîrtkw

Porro rivi hi fiunt vel a Deo et a natura, vel ab agricola, aut aquilege qui aquam legit et colligit, eamque per aquæductus deducit quo libet, uti Romæ per tubos ct canales fieri videmus. Hinc Auctor *Catena Græc.* ex Septuaginta ita vertit, *siait impetus aquæ est in manu Dei, ita corregís; solo enim nutu quocumque voluerit, inflectit illud,* quasi dicat : Sicut Deus flumina, ut Nilum, derivat per rivos in certis terre partes, ul illas humectent et fœcundenl : sic pariter idem Deus cor et cogitationes regis derivat et deducit, ut in hanc gentem vel personam ferantur, in eamque bcneficæ sint, non in aliam : nimirum quia cum alicui favet Dominus, inspirat sana principibus consilia, atque ad ea implenda impellit; cum vero alicui succensel, sinit eos in reprobum abire sensum, atque ad ea inclinat, quæ in malum et ultionem subditorum faciant. Patuit istud in Saule, prius electo ct postea reprobato; item in Davide, qui quanquam esset secundum cor Domini, tamen cum addidit furor Domini irasci contra Israel, commovit David ad numerationem populi perniciosam Israel, ut patet II *Deg.* ult. Unde illud *Job.* XXX, 31 : « Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. » Quod si cor regis est in manu Domini, quod maxime liberum videtur; quanto magis reliquæ vires, castra, exercitus, reliquusque belli apparatus; quanto magis alii privati homines ? Ut hæc gnome spectet ad illam cap. xx, 27 : «Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ (Septuaginta, *qui,* scilicet Dominus) investigat omnia secreta veniris. »

Rursum rivi hi deducuntur ab agricola vel aquilege, ct tunc sensus erit, *q. d.* Sicut divisiones aquarum, id est rivuli fontis, vel torrentis aut fluminis, eo dividuntur ct decurrunt, quo ab agricola vel aquilege deducuntur : sic cor regis eo deducitur, quo Deus illud inclinarit ct deduxerit.

Gnomæ hæ quia concisæ sunt, hinc multa includunt, quæ legenti subaudienda, et interpreti supplenda relinquunk

Igitur rò *divisiones* includit tam fontem cx quo deducuntur aquœ, quam rivos qui deducuntur, ac locum ct terre partes in quas deducuntur. Vicissim cor regis includit consilia, molitiones, decreta, beneficia vel maleficia, quæ ex eo vclut Corol- hnnm Primunu

fonte manant in subditos cl rempublicam. Proprie ergo cor regís comparatur fonti ; consilia ct beneficia, etc., rivulis; locus et terne partes, populis el personis in quas conferuntur, </. d. Sicut fons est in manu agricole vel aquilegis, ul pro libito cum per fossas el canales deducal in has norli domusve areolas, ut eas rigel, potet, fecundet : sic cor regis est in manu Dei, ul ad libitum illud deducat in eas cogitationes, consilia et afleclus, qui huic populo vel person® utiles ct commodi sint, vel inutiles et noxii, non aliter. Facit id Deus suggerendo regi consilia ita speciosa, ut mens ad ea capessenda rapiatur, atque affectum erga ca regi indendo, ut ca amet et cu-
nox men piat, contraria vero fastidiat el respuat. Ita Deus dissipavit consilium Achitophel, bonum Absalomo, sed Davidi noxium, II *Bcg.* XVII : « Agendo in corde Absalonis ul tale consilium repudiaret, ct aliud quod ei non expediebat, eligeret, » ait S. Augustinus, *De Gratia ct libero arbitr.* cap. XX. Mille autem modos ct rationes, quibus id agat, novit et in mente manuque sua habet Deus, nipote omniscius et omnipotens, ac mentium rex et dominus : solus enim ipse menti illabitur, eamque mollit, indurat, flectit, gyrat, agitque quocumque ei placuerit, idque facit certo et fortiter, sed suaviter et facile, relinquendo menti liberum arbitrium liberamque electionem : sicut enim aqua facta via, puta canali vel fossa declivi, sponte in illam defluit, sic cor regis sponte fertur in ca quæ Deus illi blande ct congrue suggerit, proponendo ei interius ca quæ novit illius ingenio congruere, uti hunc locum explicat D. Thomas, I part. *Quast,* LXXXIII, art. 1, ad 3. Movet ergo non cogendo, sed mulcendo, leniendo, blandiendo, suadendo, etc.

Significat ergo hæc gnome *primo,* cor regis qui nulli subditus videtur, sed omnibus dominari, subjici Deo, in ejusque esse manu, sicut lutum in manu figuli, ul illud fingat ct formet prout libuerit. Esto enim omnium hominum corda sint in manu Dei, proprie tamen id dicitur de corde regis, quia Deus peculiarem habet ejus providentiam : tum quia rex est vicarius Dei in terris, Deique vico gubernat rempublicam; tum quia Deus peculiarem habet curam reipublicæ et regni, hujus autem regimen ac felicitas vel infelicitas pendet a rege. Quocirca cum Deus succendet reipublicæ ob ejus peccata, regem vel principem infatuat, ut rempublicam perdat; cum vero ei bene vult, regi sana suggerit consilia, sanumque affectum, ul reipublicæ bonum prudenter totis viribus procuret. Porro si cor regis est in manu Dei sicut hilum in manu figuli, imo magis; ergo magis illi dominatur quam figulus luto, puta pleno jure et divina potestate. Hinc ex hac Salomonis gnome infert Franciscos Suarez, tom I *De Gratia,* proleg. 1, cap. V, num. 9, Deum immediate per seipsum posse necessitare voluntatem ex parle ipsius potenti®, nulla facta mutatione ex paite judicii seu objecti, nec in aliis conditionibus physice vel moraliter requisitis ad libere volendum, idijpque satis indicat S. Thomas, Quest. XXII, *De Ventate,* art. 8. Verum tunc voluntas non ageret libere, nipote necessitate adacta. Quare Deus hac sua absoluta potestate de facto non utitur, sed voluntatem suæ libertati relinquit.

Secundo, significat regem, si recte regere velit, s*amdebere sinere se regi a Deo, ac proinde debere*nBU ejus nutum et voluntatem per preces vestigare, ac cognitum studiose exsequi.

Tertio, significat, si quis quippiam a rege impetrare cupiat, debere primo adire Deum, ac ab eo postulare ut is cor regis dirigat, et ad hoc quod postulat concedendum inflectat, uti fecit Esther quæ oravit Deum, ut cor A^sucri regis mariti sui inflecteret in amorem Judæorum, eisque vitam et libertatem, jam dolo Aman per decretum ereptam, condonaret, oravit ct impetravit. Audi eam orantem, cap. XIV, vers. 13 : « Tribue sermonem compositum in ore meo, et transfer cor illius in odium hostis nostri, ut et ipse pereat, etcæteri qui ei consentiunt. » Qui ergo regis gratiam ambit, prius Dei gratiam ambiat sibique conciliet. Unde S. Augustinus, lib. *De Gratia et libero arbitrio,* cap. XXI , loquens de Assuero ct Esther : a Intuitus est eam, ait, tanquam taurus impetu indignationis suæ, et timuit regina, et conversus est color ejus per dissolutionem, et inclinavit se super caput delicate suæ, quæ præcedebat eam, et convertit Dcus, et transtulit indignationem ejus in lenitatem. Scriptum est in *Proverbiis Salomonis :* Sicut impetus aquæ, sic cor regis in manu Dei : quocumque voluerit, declinabit illud. Et in psalmo legitur dictum de Æçyptiis, quid eis fecerit Deus : Et convertit cor eorum ut odissent populum ejus, ut dolum facerent in servos. »

Quarto, cum principimi consilia et affectus reipublic® noxia experimur, sciamus hoc a Deo peccatis irato proficisci, ac proinde ejus iram poenitendo placemus : cum vero salutaria, non tam regi, quam Deo, qui cor regis regit, gratias agamus, a Igitur, ait Ludovicus Molina, I, part. *Qudst,* XIV, art. 13, disp. 21, cor regis (quod in terra pœnæ timore prœmiique spe alium non habet a quo coerceatur, caque ratione difficilius quam corcujusvis alterius, in unam aut alteram pariem a quoquam alio inflectitur) dicitur esse in manu Dei, qui quocumque voluerit inclinabit illud, donis videlicet et auxiliis in unam aut alte* ram partem suaviter illud trahendo, quo Deus ipse voluerit servato inierim integro jure innat® libertatis human®. Est etiam cor regis in manu Domini, quoniam potest illi necessitatem inferre ut id velit, quod placuerit Deo ipsum velle, uti I H, *Quœst.* VI, ostendimus: verum Deus non consuevit uti hac sua potestate, sed relinquere solet homines in manu consilii sui. »

Denique Septuaginta vertunt, *sicut impetus aauce.*

sic cor regis in manu bei, q. d. Cor regis, ira aliare cupidilate æsluans, est sicut impetus fluvii vet terentis, cm nemo resistere, nullus obex objici palest : at Deus levi flexu illos divertere, gyrare, .1 iu adversam partem flectere valet. Rursus sicut Deus aquœ vel torrenti dat impetum, ut pronus in aliquam lerræ partem ruat : sic idem Deus cordi regis immiltit impetus et ardores ad id capessendum, quod ipse per eos peragere vult, juxla illud *Psalm,* XLV, 5: « Fluminis impetus fetificat civitatem Dei. » Arabicus, *sicut elevatio aquarum, ita cor regís in manti Dei, quocumque annutrit, declinat illud illuc;* Syrus, *sicut rivus aquarum cor regis in manibus Dei; quocumque voluerit, declinare faciet illud.* Porro Auctor *Catena Gnecor.* sic explicat Septuaginta, *q. d.* « Sicut impetus aquarum injectas stipulas, vel frondes, in omnem agit versatque partem : ita Deus cor regis ad quodeumque voluerit, impellit. Stimulat autem cor regis a justitia aversum ad poenitentiam viteque frugem, inclinat autem non vi aut potestate utens, sed erudiens et instituens, suaviterque trahens, ita ut eo sponte se vertat, quo Deus invitat, omniaque ad Dei laudem et gloriam referat. V

Insuper S. Rasilius ct S. Gregorius Nazianzenus censent cor regis in manu esse Dei, eo quod Dens reges regumque corda et vitas contra hostes et insidias tueatur et conservet intactos. Cor enim vite est principium, idcoque ejusdem symbolum. Audi eos apud Antonium in Melissa, part. II, cap. i : «Si cor regis, ait S. Basilius, in manu Dei est, non servatur armorum robore, sed divino adminiculo ac ductu. Est autem in Dei manu, non quivis, sed hoc regis nomine dignus. » S. Gregorius Nazianzenus vero : «Regis, ait, purpuram metuite ; legislator enim et legislatoribus est ipsa ratio. Quid vobis sil commissum cognoscite, ct quale sit in rebus vestris mysterium : universus mundus sub manu vestra exiguo diademate et parvo panniculo tenetur. Superna solius Dei sunt, at inferna etiam vestra. Estote dii subjectis, ut aliquid dicam etiam audacius. Cor regis esse ia manu Dei el dictum et creditum est : illic sit robuir vestrum, non etiam in auro et phalangibus.»

h- Tropologice, Beda per cor regis accipit cor jus-
' -r- li, quod affectus suos regit ct moderatur : « Quare cor regis, ait, et non potius omnium hominum in manu Dei esse perhibet, cum scriptum sit : Quia in manu ejus sunt omnes fines terne, nisi forte regem, sanctum quemque appellat, qui vitiorum bella in seipso vincere, virtutum militiam novis stipare? Sicut enim Dominus multifidis aquarum divisionibus terrarum fines late simul et acris implet, tegit quoque aquis superiora cœlorum : ita cor regis quocumque voluerit, inclinabit illud ; quia sicut divisiones gratiarum juxta suam voluntatem ct Angelis et hominibus tribuit ; ita et corda saneforum quibuscumque voluerit digna donationibus red-i L Neque ullum habet Pelagianista locum, quo absque Dei gratia quis salvus fieri possit, n

Cor ergo justi regnum est in quo regnal Deus. Cm juui Unde S. Ambrosius in *Psalm.* cxvin, octon. 14, ad "r'""114 illud : *Anima mea in manibus luis :* « Scit, ait, Propheta, scii ubi animœ su® presidium locet, unde opem speret ; in manibus Del vult constituere animam suam, quia cor regis in manu Dei c.-t. Quicumque proprium corpus subegerit, nec ejus passionibus turbari animam suam rector sui congrua vivacitate permiserit, is bene regia quadam potestate se cohibens rex dicitur, quod regere se noverit, arbiter sui juris sit, ut non captivus trahatur iu culpam, nec jiræceps feratur in vilium : hujus anima non perit in æternum. ncc quisquam rapit eam de manu Patris omnipotentis, aut Filii. .Manus enim Dei, quee solidavit caelum, quos tenuerit non amittit. »

Rursum S. Ambrosius (vel qurquls est auctor: nam non esse hoc opus S. Ambrosii Mediolanensis ostendi prooemio *in* Apoca/ .) in Apec. cap. vin, sub initium : «Angelus, ait, thuribulum aureum in manu tenuisse dicilur, quia corda Apostolorum in manu Dei erant, sicut dicit Salomon : Cor regis in manu Dei, quocitmqne voluerit inclinabit illud. Numquid cor istud Salomonis in manu Dei erat, quando idola adorabat? numquid or Antiochi aut Herodis in manu Dei erat? Numquid corda regum sanctos Dei persequentium in manu Dei erant? non, sed in manu diaboli erant; quia ad qurecumque volebat fdclnord, ea inclinabat. Corda vero regum spiritualium, id est sanctorum, in manu Dei sunt, el ideo Ud quacumque voluerit, inclinabit ea. » Quocirca Syriestus, *hymno* 4, ita Deum celebrat ct invocat : « Mens es mentis, animarum anima, naturarum natura. »

2. Ohms via vini recta sibi videtur : Appendit ver*.i autem corda Dominus. — Syriis, *hominis recite sunt in oculis anima: ejus; ct Dominus aptat, disponit, stabilit cor.* Arabicus, *omnis homo appaiti apud semelipsum justus, ct Dominus perforat* (penetrat) *corda.* Qua res, quomodo omnis via viri recta ei videatur, cum multi scelerati, ut homicida), raptores, adulteri, blasphemi, sciant se perverso ct sceleste agere?

Primo, Lyranus respondet catlsamque dat : quia, ait, « sicut dicit !s. Dionysius, nullus aspiciens ud malum operatur, sed semper aspicit ad bonum verum vel apparens. Appendit autem corda Dominus in statera suæ justiliæ, ut secundum inerita vel demerita reddat cis premia vel supplicia, n Sic ct lansenius, Cajctanus ct alii. Verum peccator aspicit ad bonum utile vel delectabile, non autem ad rectum, id est honestum et legi consonum : unde scelestis via sua ct vita non videtur recta, sed tort i et scelesta. Sed responderi potest diam scelestos suam habere honestatem mundanam et umbraticam, qua vitia sua virtutum nomine palliant, dum iram vdcaht ge-

nerositatcm; luxum, magnificentiam ; prodigalitatem, libcralitaiem ; temeritatem, animositatem, etc. ; adeoque de suis sceleribus quasi de facinoribus egregiis gloriantur.

Secundo et magis genuine, *vir* hic et alibi vocatur homo probus, honestus, virtutis et lamie studiosus : a viro enim dicta est virtus, qua»i viri opus; unde Septuaginta vertunt, *omnis >ir videtur sibi justus; dirigit autem corda Dominus.* Sic tir pro viro probo et cordato sumitur *Job.* cap. i, 1 : « Vir erat in terra Ilus nomine Job ; » ubi vide S. Gregorium. Talem virum jubetur iu plateis Jerusalem quærerc Jeremías, cap. v, vers. 1. Et *Prov.* x,23: aSapienlia autem èst viro prudentia.» Et cap. ss, vers. 24 : « A Domino diriguntur gressus viri. » Et cap. xii, 8 : « Doctrina sua noscetur vir. » Et cap. xviii, 4 : « Aqud profunda verba ex ore viri.» Et vers. 11 : « Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam. » Similia sunt cap. xix, 11 et 21, cap. XX, 5. Huc facit illud Herodoti in *Polyhymn. :* « Homines permulti, viri perpauci. » Unde Diogenes, accensa lucerna meridie in medio foro, rogatus quid quæreret : u Hominem, ait, qurero, virum quiero. » Sensus ergo est, g. d. Omnis vita, id est actio viri probi, videtur ipsi eam studiose perpendenti et perscrutanti esse proba et recta : at Deus penetral ponderatque singulorum corda, ac sæpe videt in eo latere aliquem affectum vitiosum, qui causa est actionis, illamqiic vitiat et inquinat, aut certe minus probam ct sanctam efficit, juxta illud cap. ivi, 2 : « Spirituum ponderator est Dominus. » Per cor enim accipe spiritum, affectum et intentionem cordis : hæc enim ponderat, id est librat, examinat, appretiat, æstimat, judicat Deus. Vide ibi dicta. Multi enim cx cupiditate, vel philautia, vel errore specie boni falluntur, pulantque sc bene agere, cum male agunt : quia fundum cordis sui, et latentes in eo occultos vindicte, avaritire, superbiae^ etc., affectus, qui cos ad actionem impellunt, non pervident : hosco autem pervidet et ponderat, ex cisque actionem bonam vel malam æslimat jtidicalquo Deus. Quare homines sibi de bonitate suarum actionum blandiri, fidere et credere non debent, sed Dei judicio cum timore se submittere, illudquc exspectaro ac dicere cum S. Paulo : ▮ Nihil mihi conscius sum ; sed nou in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est,» 1 *Corinth,* iv, 4.

Solus ergo Deus est verus cordium libripens, mentium librator, et spirituum ponderator, qui ¿adissimo judicii sui lauco corda singulorum ct opera trutinat et expendit, ac udamussim quodlibet discernit el dijudicat, quid scilicet, quale et quantum sit, quantique valoris el meriti, quod justus, licet probus et studiosus actionum suarum scrutator, præstare nequit. Addant hic alias aliorum versiones ct expositiones, ne lector per libros oberrare cogatur, sed hic omnes in unum congesta» ruperial, iisque pro re nata uti queat.

Primo, aliqui sic exponunt, g. *d.* Nulla via, id est nulla actio, tam prava et distorta est, quin alicui pravo et distorto recta et hone-ta cs«e videatur. Hinc Detis constituit in hotnlne stiteram reclie rationis el judicii, ut in illa appendantur omnes actiones et Intentiones cordis, et ex ejus œqililibrio videatur adamussim quid æquum et rectum sil. u Tibi, ail S. Basilius in *Psalm,* txi, propria datur libra, quæ sufficiens discrimen boni el mali demonstrat. »

Secundo, alii, g. *d.* Omnis via, id est actio et vita viri probi ex probitate manans, rteta et proba uti ci videtur, sic et est non ex ipso, sed ex Deo, qui corda appendit, id est librat et complanat, ut planum virtutis iter videant, ineant et capes-ant. Unde Chaldæus el Septuaginta vertunt, *dirigit* (Symmachus ct Theodotion id est para/, *firmat;* Cajetanus, *adaptat} autem corda Dominus;* Vatablus, *concinnat, q. d.* u Qui infundit bonam voluntatem est Dominus. » Sicct R. Levi, R. Salomon et Abcn-Ezra, qui proinde hunc versum nectit sequenti : u Facere misericordiam et judicium magis placet Domino quant vi lime. » Ecce sic appendit corda Dominus. Quocirca Nazianzenus in *Apolog. : a* Præstant ssimum. ait, est ut omnis nostra oratio ct actio a Deo incipiat, et fn Deum desinat. Principium tibi sit, tibi finiat omnia Christus. u Ita banc gnomen explicat S. Prosper, lib. 1 De *Vocat. Gerdium,* cap. ix; atque ex ea contra Pelagianos probat quod Deus sit auctor omnis virtutis ct omnis boni.

Tertio, noster Salazar duas alias adjungit expositiones. Prior est, *q. d.* Homini quidem plana et proclivis videtur via, quæ ad exsecutionem mali tendit, quia videlicet delectabilis est, sæpius etiam expedita et nullis impedimentis difficilis : beus autem non hanc externam viam, sed internam illam, qua itur ad consensum, libella sua examinat, atque in illa insuperabiles mal® conscienti® clivos invenit. Posterior, quam ipse preferí, est : homo quidem, sibi placens in sua* æslim itionis statera, van® elationis levitate efferri solet; sed tamen Deus tantam cordis levitatem solet immisso pondere degravare, el (liceat sic dicere) sublimem lancem, quam sui existimatio extulit, ad terram deponere. Quod duplici modo prestare potest, humilitatis videlicet, aut diam humiliationis, onero imposito : utrumque cuim animi elationem deprimit, et fastum dejicit.

Quarto, Pagninus vertit, *numerat autem corda Deus, q. d.* Numerat Deus an in Domino sint duo corda, unum exterius simulatum, alterum interius verum, qua|ia habent hypocrite. Hæc numerat et exsecratur Deus, qui unum nobis cor indidit, quod tam interius gerere, quam exterius profui re nos voluit. Rursum numerat Deus corda, id est cordium cogitatione^ el intentiones, ex cisque actionis pondus et valorem metitur et œstimat.

3. FaCEHE JIISEIIICORDIAX ET JUDICIUM JUOIS I'LA-

cet Domino quam victima. — Pro *misericordiam* hcbraice est *justitiam,* et sic legerunt multi codices Latini ante correctionem Romanam, æque ac Septuaginta, Chaldæus. Vatablus, Pagninus et alii. Oebrea ergo sic habent, *facere justitiam ct judicium electum Domino præ sacrificio;* quod Septuaginta sic explicant, *facere justa, ct veracem esse, placita Deo magis quam hostiarum sanguis;* el Chaldæus, *qui facit justitiam ct judicium, complacet sibi in eo Deus magis quam in sacrificio.* Auctor *Catenæ Græc.* ex Septuaginta sic vertit, *fili, opus justum et oratio vera magis placent Deo quam cruenta victima.* Magna hæc est justitiæ et veritatis laus, quod Deo placeant pr® victimis : ipse enim est prima et summa Veritas, a qua omnis veritas dimanat; sicut e contrario : «Diabolus mendax est, el pater ejus, » scilicet mendacii, *Joan,* vin, 44. Huc facit proverbium Arabicum : a Esto unicuique libra, » id est esto justus, neque declina ab æquo, ct nemini injuriam facias ut deprimas libram justitiæ. Et : « Non est justitia cum avaritia, » *q. d.* Difficile est justum simul ct avarum esse. Et : a Non est justitia celeritas justitiæ, n puta ut judex præcipitel sententiam re non satis explorata.

Verum Noster per *justitiam* intellexit misericordiam : opus enim præclarum justi, indexque ejus justitiæ et sanctitatis est misericordia. Unde subindo «justitia» ponitur pro misericordia, ut *Daniel,* iv, 24 : « Peccata tua eleemosynis (Chaldæus, *justitia)* redime. » *Psalm,* exi, 9 : «Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in saeculum saeculi. » Justitia, id est eleemosyna quam dedit pauperibus, uti explicat Apostolus R *Corinth.* IX, 9. Adde quod hoc loco *justitia* proprie dicta intelligaturper *judicium* quod sequitur : solet enim Scriptura omne ofllciuin virtutis complecti his duobus, *misericordia* ct *justitia;* omne enim vel debitum est, ct significatur justitia: vel indebitum ct liberale, et significatur misericordia. Sensus est, *q. d.* Studere virtuti ct sanctitati, puta operibus vel debitis cx justitia, vel gratuitis cx misericordia, magis placet Deo quam victimæ; quia h© morta® sunt ct cadavera bestiarum, illæ vero vitales sunt vivæque actiones hominum, quibus propter Deum Deique leges mortificatur concupiscentia per misericordiam et justitiam, quam proximo, qui est imago Dei, ejus causa et amore exhibemus. Rursum per *misericordiam* quasi vitam damus proximo famæ aliove malo emorienti, ct in proximo vitam quasi damus ipsi Deo, qui quod proximo datur, sibi datum æslimat. Gloriosius enim est Beo, quod sit vit®, quam quod sit necis auctor et dominus : vitæ autem auctor est per misericordiam , necis per victimationem.

Unde huc alludens Micbœas (quem sequitur Christus, *Matth.* ix, 13), cap. vi, 6, cx persona aliorum interrogans : « Quid dignum offeram Domino? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo? aut numquid placari potest Dominus in millibus arietum? » respondet : «Indicabo tibi, o homo, quid sil bonum, ct quid Dominus requirat a tc : utique faccro judicium, et diligerò misericordiam.» Vide ibi dicta; ibi enim causas recensui, cur opera misericordi© et jusliliæ magis placeant Deo quam victimæ. Quare illas hic non iterabo, ut pergam ad alia.

4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis : lucerna dipiorüm, peccatum. — Pro *est* Hebrea habent *ct,* et sic legunt Complutenses: verum Romani ct alii legunt *est ;* quia Hebrœum *vau,* id est conjunctio copulativa, subinde significat *est :* sicut enim *et,* sic ct *est* copulat prædicalum cum subjecto (i). Ven.4.

Quærcs quænam sit *exaltatio oculorum et dilatatio cordis?* *Exaltotio oc* cordi».*

Nonnulli hæc in bonum accipiunt pro virtute; unde *primo,* aliqui per *exaltationem oculorum* accipiunt magnanimitatem : magnanimus enim, uti altam habet mentem, ita ct altis oculis magna aspicit magnaque meditatur, *q. d.* Magnanimitas uti exaltat oculos, sic et dilatat cor, illudquc facit magnificum, ut magna moliatur ct ambiat. Favent Septuaginta, qui vertunt, id est *magnanimus,* vel magna sapiens et meditans, *in injuria audax : fax autem impiorum peccatum.* Et sic clara est antithesis prioris hemistichii cum posteriore, *q. d.* Magnanimitas exaltat oculos ut magna spectet, ct dilatat cor ut magna amet, destinet ct moliatur : hinc magnanimus in injuriis quibusvis, etiam atrocibus, perferendis ct despiciendis est animosus ct audax; c contrario impii peccata, velut lucernam semper ob oculos habent, quæ eorum mentem deprimit, arctat, vilemque et pusillanimem efficit. Constat enim aves rapaces, ut milvos, lucerna oculis objecta hebetari et ferociam ponere : sic et impii, dum peccata perpetrata memori© obversantia recogitant ct intuentur, contrahunt mentem, fiuntque timidi ct pusillanimes. Rursum, sicut musc© ad lucernam advolantes alas adurunt, seque comburunt ct enecant : sic impii ad peccati flammulam advolantes ea se comburunt, occidunt ct in gehennm flammas precipitant. Huc facit illud Nazianzeni in *Iambicis :* run.

> pulchrum invideri, turpis invidentia;
> Incede celsus invidos linquens humi.

Secundo, Hugo ct Dionysius : *Dilatatio cordis,* inquit, est charilas (vel ut alii, spes) cor dilatans ad omnes et omnia, ut iis benefaciat; hœc est *exaltatio oculorum,* quia oculos attollit, ut spectet superna et cœleslia, utque spe bonorum ©ternorum magna meditetur ct moliatur, sicut cx adverso cupiditas cor contrahit, ct ad terrena deprimit, juxta illud Psaltis : « Oculos suos statuerunt declinare in terram. »

(t) Est in hebr. *elatio oculorum,* superbia, *et latitudo cordis,* vana sui fiducia , quod utruinque vilium est *lucerna,* lumen, gloriatio *impiorum* (eo gaudent ct sibi placeat) « est *peccatum,* quod Dei iram provocat.

Tertio, R. Levi : *Exaltatio oculorum,* inquit, est «cientia; hæc enim oculos attollit ad videndum sublimia, hæc pariter dilatat cor, id est tumidum et superbum efflcit, juxta illud Apostoli : « Scientia inflat, charitas ædilicat.»

Verum alii passim hæc in malam partem accipiunt, ut significent vitium. Unde

Resp. geunloa ‘nao. *Primo,* aliqui per *exaltationem oculorum* accipiunt avaritiam, juxta illud cap. xxin, S: «No erigas oculos tuos ad opesquas non potes babero. » Avaritia autem est a dilatatio cordis, » quia illud dilatat ad multa, etiam aliena, concupiscendum ct rapiendum. Quod enim de aquis dicitur : « Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ, » idem de opibus dicas. Hæc est lucerna impiorum, quam dum sequuntur, in peccata multa incidunt : « Radix enim omnium malorum est cupiditas, græce çiXxp-ppix, id est *argenti cupido,* I *Tim.* vi, 10; unde *Psalm,* c, 5, ubi nos cx Septuaginta legimus : a Superbo oculo et insatiabili corde, » Hebrea eadem verba habet, quæ hic usurpat Salomon, quæ sic ibidem vertit S. Hieronymus, *superbum oculis et latum corde.* R. Abraham : « Latus corde, ait, est qui dilatat cor suum ad ferendum adversa, et nec Deum quidem veretur; » quales sunt avari, qui toti opibus inhiant; unde hæc cupiditas ita cor, id est conscientiam, dilatat, ut omnia iniqua putent esse æqua, ac mille titulos suis usuris et fraudibus praetexant : in his enim inveniendis sunt acutissimi et oculatissimi.

fcciwdo. *Secundo,* alii melius per *exaltationem oculorum* ex phrasi Scripturæ accipiunt superbiam, juxta illud cap. vi, 17 : a Oculos sublimes, linguam mendacem. » Et cap. XXX, 13 : « Generatio cujus excelsi sunt oculi, et palpebrae ejus in alta surrectæ. » Et *Eccli.* xxin, 5 : a Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. » Et alibi sæpe. Per « dilatationem cordis » vero Jansenius et alii accipiunt avaritiam, quasi hic duo vitia capitalia notentur, quæ velut lucerna impiis ad omnia peccata facem praeferant; duo hæc sunt, superbia el avaritia.

Tertio ct genuine, *extollentia oculorum* notat animi libertatem ct superbiam, qua arrogantes oculos attollunt, cuncta arroganter circumspiciunt, omnesque el omnia præ se despiciunt. *Dilatatio cordis* notat voluntatis tumorem, fastum, libertatem ct concupiscentiam, qua superbi el impii, effrenes el libertini suam cupidinem ad omnia extendunt, omnia sibi licere putant, omnia sibi deberi æslimant, ut quidquid lubcl et libet agant. *Extollentia* ergo *oculorum* spectat ad imaginationem el intellectum; *dilatatio cordis* ad affectum ct voluntatem, hæcque illius est causa; idcirco enim superbi altam el vagam habent imaginationem, quia latum et tumidum habent cor el voluntatem. Alludit ad proportionem dimensionis corporum; corpora enim hominum quantum in alium crescunt et extolluntur, tantum proportionaliter in latum dilatantur el intumescunt. Simili cniin modo arrogantes el concupiscentes quantum dilatant suam voluntatem et concupiscentiam, tantum et dilatant suam phantasiam, ut omnia presumant, nihil timeant, nullis legibus coarclari se sinant : excluso enim timore Dei, qui animum ad angustias redigebat, eum dilatat ad quidlibet audendum.

Explicat quod dixit versu preced. : « Omnir via viri sibi recta videtur, » *q. d.* Quisque, elian superbus ct impius, putat se recte agere, etiair dum prave agit, quia *dilatatio cordis,* id est, ejm arrogantia et concupiscentia, est *exaltatio oculo* rum,* id est exaltat et dilatat oculos aciemque mentis, ut putet sibi omnia licere, sibi omnia esse proba et recta : altum enim oculorum supercilium effectus et signum est tumoris et arroganti®, qua tumet cor el voluntas. Quocirca « lucerna impiorum est peccatum. » *Lucerna,* id est gloria, excellentia et felicitas impiorum et superborum, qua ipsi insolescunt, gloriantur seseque jactant, *est peccatum,* pula arroganti® et concupiscenti® jam dicte, significate per exaltationem oculorum el dilatationem cordis. Posterius hemistichium explicat prius. Alludit ad lucernam de qua dixit, cap. xm, 9 : « Lux justorum lætificat, lucerna autem impiorum exstinguetur. » Et cap. xx, vers. 27 : * Lucerna Domini spiraculum hominis, » *q. d.* Deus indidit homini lucernam rationis, ut illam sequens rectam capessat virtutis viam; at impii, hac excussa, lucernam sibi statuunt « elevationem oculorum et dilatationem cordis, » hoc est, arrogantiam ct concupiscentiam; ac proinde eligunt, non viam justitiæ, nec judicii, nec divini cultus, sed peccati, puta concupiscenti® et arroganti®, quæ illis recta videtur, facilque ut omnia quæ agunt eis recte acta videantur.

Hunc esse sensum liquet ex Septuaginta qui vertunt : a id est *magna sapiens,* hoc est magnanimus, arrogans et gloriosus, in iojuria est audax; fax autem impiorum est peccatum; » vel, ut clarius vertit Auctor *Catenæ :* «Superbus in irroganda injuria temerarius et audax est; impiorum autem lucerna est peccatum, » quod sic explicat, *q. d.* < Temerare audaces de iis plerumque gloriari solent, de quibus pudore merito affici deberent. Impii enim ita comparati sunt, ut ipsa etiam peccata sibi honori ducant. Significantiora sunt verba Græca Septuaginta :

OpaouxápiUc, id est, *arrogans in injuria est thraso,* sive *audaci et thrasonico est corde.* Nam ut ait S. Gregorius : a Superborum mens semper ad irrogandas contumelias est valida, ad perferendas infirma. » Quocirca hæc tria eodem pertinere censent Aben-Ezra, Jansenius et alii ; unde sic ex Hebreo vertunt, *exaltatio oculorum, et dilatatio cordis, quæ sunt lucerna impiorum, sunt peccatum;* grande scilicet et insigne; Syrus, *lux oculorum et dilatatio* (Chaldæus, *tumor) cordis et lucerna impiorum peccatum, q. d.* Superbia et tumor impiis facem et lucem ad omnia scelera preferì. Hur

sum, *q. d.* Superbi suum fastum ostentant, coque vehit lucerna se splendidos et gloriosos effici putant- Preclare Philo apud Damacenum, lib. Ill Pa-*ralip*- cap. xxxv : a Impudens aspectus, ait, ct pendula cervix, ac continua superciliorum agitatio, et superbus incessus, et nulla ex re rubore afflei fœd|$simi animi indicia sunt, obscuras probrorum suorum formas in conspicuo corpore insculpentis.

Pro *lucerna* hebraice est U mr, quod Aben-Ezra apposite vertit, *aratio, sulcus;* Baynus, *novale;* unde Vatablus vertit, *novale impiorum progerminat peccatum,* nempe *fastum ct cupiditatem insatiabilem, q. d.* Novale, sive ager novus quem arant impii et superbi, est peccatum. Impius crebro arat, id est molitur et machinatur peccatum; quot sulcos arando ducit arator, tot peccata arat et concinnat impius el superbus. Aratio ergo significat *primo,* consuetudinem peccandi, *secundo,* facilitatem; *tertio,* contemptum: sicut enim arator calcat sulcos a se arando productos, sic peccator calcat el floccipendil peccata a se patrata- Pagninus *nir* vertit *cogitatio, q. d.* Cogitatio impiorum cl superborum lota fertur in peccatum. R, Salomon nir vertit *cultura,* sjcque explicat : Cum quis cupiditates animi explere optat, impiorum culturam amplectitur, qui quidem nihil aliud animo agitantet conantur, quam crimina et impia. Hæc ergo est via, qua incedunt imo quam aranl impii, quæ proinde eis recta v;deRir, juxta illud *Osce* x, 43; « Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacii, quia coqfisus es in yiis tuis. » Vide ibi dicta. Hinc pro *peccatum* hehraicc pst flNUn cfaiW, id csl error, deviatio, *q, d.* Impii dum concupiscentias c| peccata vel lucernam suam sequuntur, pulanlque se rectam felicitatis viam ¡pire, falluntur, ct toto cœjo aberrant: sequuntur enim *clialtaf,* id est devium iter, quod eos deducet in errores, hæreses pt gehenpam. Hup enim superbos ducit superbia, juxta illud S. Augustini : «Superbimagistri erroris existant, quia veritatis discipuR esse polperunt. »

penique nostiq Murtinus dq Roa, l|b. 11 *Singul.* cap. xvni, lucem pl lucernam docet esse symbolum dominatus, regni, triumphi, decoris et glori e ; unde hami gnomep Salomonis s|c legit, et sic nove expopit: Ejaltgtty *oculorum,* ¡4 est, alta; magnæque cl ygn® spes opumel honorum, quas impii oculis mentis $uæ proponunt el promittunt; *et* dilatatio cordis, jd csl, impiorum festa, delici®, gaudia, convivía, triumphi; et *lucerna ui.piarum,* id csl modicus eorum splendor et gloria, quæ est instar modicæ lucis lucerna coqclusæ, ac instar modici acris et apre iepui^, est pucolua», id est vanitas, ipppitfts, ac vpjul umbra, et citius evanescit, atque in pihilum redigitur; sic enim subito transit voluptas superbi®, gulæ, omnisqufi peccati, cui cx adverso concQiial illud Isatm- xyli, 28 : « Quoniqin tu populum humilem « dvmi facies, et oculos superborum humiliabis, hoc est, eorum superbiam comprimes, spiritus franges, spes omnes rescindes, et gloriam obscurabis; quoniam tu illuminas lucernam meam, Domino, lloc est, tu oleum Irotiliro mihi instillas, qui exhilaras faciem meam in oleo, tu mero felicitatis et gloria; auctor es ; impiis autem lucernas inanes et vacuas reddis, et tandem ex Sfinguis, cum divites dimittis inanes, et nullum cis verro voluptatis atque felicitatis gustum habere permittis. Illuminare autem, el illuminatio idem in sacris Litteris valent quod exhilarare, et exhilaratio. Huc etiam allusit idem Sapiens *Proverb.* XXIV, cum dixit : Ne romulcris impios, quoniam non habent futurorum spem mali. Et Proverb, xiu, dicitur : Lux justorum Letificai, lucerna autem impiorum exstinguetur; quod eisdem pene verbis legitur *Job.* xviii et xxi. Et quoniam multa exemplaria legunt : Exaltatio oculorum est dilatatio cordis, etc., addo etiam significanter id dictum, oculos quippe, ut alt S. Gregorius Nazianzcnus, cor nefarie sequi solet, ut vere dixerit Jeremías Propheta, *Thrcn.* cap. ni : Oculus meus deprrodalus est animam meam. Ideo B. Job pepigit fœdus cum oculis suis, non ut no videret, sed ut ne cogitaret quidem de virgine. Nam ubi oculi viderint extraneas *(Prov.* xxmjcor loquelur perversa; » nimirum magna vis, magnus dominatus oculorum in corda, magna viclssim cordiurn adversus oculos servitus, caque præsens ct subita. Hucusque Martlnus de Roa,

S. COGITATIONES ROBUSTI SEMPER IN ABUNDANTIA Ven (id est, tendunt et ducunt ad abundantiam, pariuntque rerum copiam), omnis autem piger semper IN EGESTATE EST. — PfO *robusti* hcbraicc CSt j'Tin *chargts,* id est precisi, strenui, diligentis, impigri, laboriosi ; hjc enim vere robustus est Lpn corpore quam animo, qui robusto et sedulo corde capessit labores, superatque omnes difficultates oçcurrenlcs. Hebrea videntur Vulgata; adversari : nam pro piger habent ('N *ats,* id est festinus, celer, preccps; unde sic habent, *cogitationes strenui vére \n abundantiam, ct omnis festinus vere ad defectum.* Ex Hebreo ergo *primo,* Chaldrons vertit, *cogitationes collcçtæ ad abundantiam,* ct pes *festinus ad egestatem tendit;* Giggeius, pro *colletta:* vertit *electee.* Sensus csl, *q. d.* Cogitationes hominis, quro se non dispergunt in varia, sed in pauca colligunt, ideoque secura et ipcliora eligunt, sensim res augent, ct parjunt abundantiam; at vcfo quro festjpro sunt el precipites, dum in varia se spargunt, cupiuntque jubito multa corradere, pariunt egestatem. Raijo est, quod hæc ampleçtantur qmnja etjam duRia ct periculosa, pbi parya spes lucri, ct peficuluin gst perdenda; sortis; unde subinde in momento QlUnia perdunt ; iljro vero noi) amplectantur ujsi secura, quro parent periculo, el meliora qüjp pips dant lucri et fructus; quare sensim ';pn>KCmlo, opes suas valde (piangi ut. Patet hoc in mercatoribus; qui e nrudeniea sirnt. pecu

nias rum non expendunt nisi in cambia ct merces securas ct meliores, itaque mire dite«cunt. Imprudentes vero, dum pecunias expendunt in obvia qineque, aœpe merces emunt parvi momenti, vel corruptas vel periculosas, quarum deinde jacturam faciunt, itaque depauperantur.

Secundo, Syrus vertit, *cogitationes electi, fideles; flagitiosi, ad penuriam, q. d.* Cogitationes viri justi et probi sunt fideles, id est, stabiles el efficaces, ac fideliter cum ad optatum finem, puta ad rerum, quas ambit, copiam deducunt ; cogitationes vero flagitiosi, qui scilicet per scelus, per fas et nefas cupit res suas augere, cum deducunt ad penuriam. Ratio est, quod male parta male dilabuntur; quæ vero juste parta sunt, fideliter permanent. Sic et R. Salomon : *Charuts,* inquit, id est robustus, sedulus, est vir integer, qui veritatis viæ insistit, ct icquitatem colit; bujus cogitationes tendunt solum ad felicitatem et honestum lucrumpræceps autem et moræ impatiens, qui tempus trudere velit, in egestate est. Et Abcn-Ezra : Qui, inquit, ad male agendum præceps ruit, ideo id efficit, ut rerum suarum copia spolietur.

Tedio, Pagninus vertit, *cogitationes viri solliciti vere tendunt ad superabundantiam, et omnis qui est inconsideratus, tendit vere ad defectum;* qui enim sunt præcipiles, non considerant incommoda et pericula rei annexa, in quæ proinde dum incidunt, damna incurrunt non levia. Sicci Vatablus, *cogitationes seduli,* ait, *profecto tendunt ad abundantiam, et omnis ardelio vel præceps profecto tendit ad inopiam.*

Quarto, Codices Septuaginta hic variant. In Romano enim hæc gnome decst; in Complulcnsi aulem ct Regio sic habet : *Cogitationes fortium in satietatem, omnis autem festinans tantum in minore.* In Vaticano autem sic : *Cogitationes* wvrfuvsw;, id est *præcidcntis, concidentis, colligentis* (alii legunt <wrrij*w»v»ç, id est*præscindcntes,* scilicet a supervacuis, hoc est præcisæ, concisæ, collecte) *tantum ad abundantiam;* omnis autem festinus tantum ad inopiam. Hebræuni enim *charuts* significat hominem præcisum et præcidcnlcm, qui scilicet præcidit sua consilia, rationes, sumptus, ac superfluos resecat, atque præcisos duntaxat præciscquo necessarios facit; hic enim hac sua præcisione fit locuples. Rursum *charuts* significat hominem diligentem et præcidcntem, qui scilicet rejicit ct recidit res inutiles ct illicitas, ac cogitat duntaxat agilque quæ commoda suntet utilia. Ita R. Levi, quem audi : « Solcrlis, ait, ct acuti viri cogitationes limitibus circumscripta?, ct veluti judicio decisa sunt ab ipso negotii exordio, cum nimirum actiones suas aggreditur; hinc ad emolumentum el copiarum incrementum spectant : in suis enim ncgqtiis apfajn init rationem, ideoque optato rerum fine potitur. Piger, Hebraice yx *ats,* id est *festinus, præceps* vero in agendo nullam cautionem adhibens, vel attentam meditationem, an consentaneum id agere sit necne, qureve ratio ineunda. Hic, inquam, nihil aliud reportabit, quam rerum indigentiam, non autem cumulum bonorum et incrementum. «

Quinto, Noster pro yx *ats,* id est *festinus, præceps,* vertit contrarie, scilicet piger. Unde hoc? aliqui censent per antiphrasin pigrum vocari *ats,* id csl festinum, quia minime festinat, sed tardus lentusque est velut testudo. Verum nihil est hic quod hanc antiphrasim subindicet. Quare videtur Noster pro yx *ats* legisse bvp *atsel,* id est piger ; vel certe pro *ats* legit yx x4 fo *ats,* id est non festinus, tardus, piger. Nam el quidam codices Septuaginta; ut patet ex *Catena Græcor.,* habent |at, id est, non *festinans.* Hic enim directe opponitur t í *charuts,* id est præciso, diligenti, strenuo, festino : videtur enim!?, quia immediate praecessit in Sd coi, id est omnis, et x, quia sequitur in yx *ats,* quasi superflue iterarentur, excidisse ex textu Hebræo, sicque excidisse negatio xS *lo,* id est non. Denique hac ratione plane consentit hic versus cum vers. 4, cap. x : « Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium divitias parat. » Fortes enim vocantur diligentes, impigri, laboriosi, industrii, strenui, qui suasolertia et strenuitate ad magnas opes tum corporales, tum spirituales; puta ad magnam gratiam magnasque virtutes facile evadunt; cum pigri et acedi sua pigritia in inopiam extremam prolabantur. Fu«e hac de re dixi cap. x, vers. 4; quare hic ca non repetam, ac paucis gnomen præsenlem explicabo.

Potest ea dupliciter accipi : Primo, *q. d.* Cogitationes robusti et strenui cogitant et machinantur robusta et strenua, ut iis sibi pariant rerum abundantiam; piger autem non cogitat nisi de otio el inertia, ct consequenter de egestate, qua sentit se affligi. Strenuus ergo pascitur, laetatur, roboratur cl dilatatur suis generosis cogitationibus; piger vero suis pigris affligitur, arctatur et cruciatur.

Secundo, *q. d.* Cogitationes robusti tendunt ducuntque cum ad abundantiam : cogitationum enim viri robusti ct strenui finis cl fructus est rerum copia; cogitationum vero pigri finis ct fructus est egestas, *q. d.* Diligentia parit opes, negligentia inopiam ; labor et strenuitas pariunt rerum copiam, inertia ct pigritia penuriam. Exemplum est in muliere forti, cujus opes et gloriam describit Salomon toto cap. xxxr.

Moralilcr, hinc disce a cogitationibus primis pendere futuram copiam vel inopiam : quare qui in juventute magna cogitant, el animo destinant, magni evadunt; qui parva ct pigra, parvi, pigri ct inopes. Sic a novitiatu pendet tota deinceps vita in Religione : qualis enim quis fuerit novitius, talis evadet Religiosus; si fervens et strenuus fuerit, in resecandis vitiis, in exercendis virtutibus.in novitiatu, strenuus et in virtutibus locuples evadet Religiosus; sin in novitiatu fuerit tepidus et torpidus, tepidus et torpidus per om-

•rem vitam manebit Religiosus. Ha ordinarie fieri udemus : pauci sunt qui singulari Dei gratia per (errorem aut occasionem vehementem excitati, teporem hunc in fervorem commutent.

* 6 Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanis et excors est, et impingetur ad laqueos hortis. — Noster cum Septuaginta legit 'PplD *mofa see,* id est, *laqueos mortis ;* jam legunt *mebukesce,* id est *quœrentes mortem.* Rursum pro *vanus et excors est, et impingetur ad laqueos mortis,* Hebraice est, *vanitas expulsa,* vel *impulsa in laqueos mortis;* Theodotion, *est vapor agitatus;* alii, *fumus expulsus;* Chaldæus, *dissipabuntur et evellentur.* Ilebræa ergo sic habent ad verbum : *Opus,* vel *operatio thesaurorum in lingua mendacii vanitas expulsa,* vol *impulsa ad laqueos mortis.* Unde recte sensum reddidit Noster mutans abstractum *opus,* in concn tum, *qui operatur;* si enim ipsa operatio, et coacervatio thesaurorum per mendacia, est vanitas expulsa in laqueos mortis; ergo el ipse eorum operator ct coacervator per mendacia est vanus el excors, qui scilicet per avaritiam a corde, id est a sapientia et prudentia, quin et ab ipsa vita, seipsum expellit el impellit in laqueos mortis. Tò ergo *expulsa,* quod est in Hebreo, Noster per duo verba reddidit, scilicet per *excors* ct *impellitur:* avaritia enim expellit hominem a recta ratione, el impellit in cœcitalem, nt implied sc in laqueos et pericula mortis. Hinc Septuaginta vertunt, *qui operatur thesauros lingua mendaci, vana sectatur in rete mortis;* vel, ut alii legunt, *et venit,* aut *veniet, in rete mortis.* Jam pro *mokcscc,* id est *laqueos,* legentes *mcbakesce,* id est *quœrentes,* vel, ut Symmachus legit, *quaerens mortem,* vertunt varie, sed eodem sensu; Chaldæus, opera *cellariorum* (Interpres non sat clare expressit vocem bOTDI *desúnala,* id est *thesaurorum) in lingua mendacii dissipabuntur, ct evellentur illi qui quaerunt mortem ;* Syrus, *qui congregant thesauros lingua mendacii, ad perditionem destruentur mortem quœrcntes, g. d.* Qui quærit thesauros per mendacia, non quærit opes, sed vanitatem el mortem; hanc enim acquirit. Pagninus : *Congregatio thesaurorum lingua mendax est, ut stipula propulsata : quaerunt mortem qui cos congregant ;* Vatablus clare : *Congregatio thesaurorum cum sermone mendaci est vanitas,* e/ rts *quœ propelli solet, tendentia ad mortem : lies,* ail, *qua* propelli solet a vento, id est nullius commodi;* Cajetanus : *Vanitas impulsa quaestores mortis, q. d.* Vulgo quæstores pecunia» sunt qui corrogant nummos : hi vero sunt quæstores mortis, qui per opes mortem sibi ct suis conquirunt (I).

Porro Ihesauros congregant per linguam mendoccm, *primo,* judices qui, auro corrupti, mendacem ferunt sententiam; *secundo,* falsi testes, qui falsum testimonium vendunt auro; *tertio,* advocati, qui injustam causam defendunt ob lucrum; *quarto,* mercatores, qui mentiendo merces esse tante bonitatis, tante substantias, tanti valoría ct pretii, aut tales quales non sunt, eas justo carius vendunt; *quinto,* qui mendaciter adulando emungunt crumenas diviluin ct principum; *sexto,* qui mendaciter promittunt montes aureos, ut confectionem auri ex ærc, argento, etc., per alebymiam, itaque corradunt a variis pecunia; acervos et fugiunt, uti nuper in Italia fecit Græcus quidam, qui propterea a Duce Bavariæ in furcam actus est; denique qui quomodolil el per fraudes ct dolos colligunt nummos. His opes fraude parte fiunt laquei et pedicæ mortis, dum fraude deprehensa velut falsarii et fures vita mulctaniur presenti a judice, vel a parle læsa, et œlerna a Deo.

Hæc ergo coacervatio thesaurorum per fraudes ct mendacia vocatur *vanitas,* tum quia consuta et conflata est ex re vana ct inani, puta mendacio, quod slalim veritate comperta difflatur ct evanescit instar vaporis et fumi. Ita Aben-Ezra; tum quia cito evanescens hominem vanum, nudum ct miserum reliquit. Verum miserrimum, ct maxime divitem mendacem crucians est, quod per opes tam vanas ct mendaces accersat sibi mortem et gehennam. Ite enim opes gutture el lingua mendaci parte, in ejus jugulum redeunt, illamque ream velut feroces carnifices ct tortores laqueo stringunt, strangulant, suffocant, perinde ut aves, V. g. perdices, furlim et quasi per fraudem ct mendacium carpentes messem alienam, laqueo capiuntur ct strangulantur; ac sicut fere, ut lepores, ursi, lupi, furtim et mendaciter invadentes agros alienos, retibus ad id paratis illaqueantur, capiuntur et necantur. Quanta, putas, est crux et afflictio animæ perjuri, falsi testis, falsarii, mercatoris fraudulenti, in gehenna, dum ob opes tam frivolas, quas per mendacium acquisivit, videt sesc in ignibus flammantis incendii perpetuantis in aeternum! quam illa suam dementiam accusat, seque ipsam cædit cl lancinat, quod ipsa sibi ob cupidinem rei tam inanis etcaducæ, torture, et tormentorum fuerit causa et parens! nimirum rugii el exclamat illud *Isaiœ,* cap. xxxiii, LI : « Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? »

Huc facit apologus corvi et serpentis apud / Esopum. Corvus, ait, cibi indigens, ut serpentem in aprico dormientem vidit, devolando rapuit. Hic cum se vertisset, atque momordisset ipsum, corvus moriturus dixit : *a* Me miserum, qui tale reperi lucrum quo etiam pereo ! n Corvus est raptor, serpens sunt opes rapte, quæ ipsum raptorem mordent et perimunt. Similis est apud cumdem apologus cassitæ, qure laqueo capia plorans dicebat : a Hei mihi misera» et infelici volucri ! non aurum surripui cuju^quain, non argentum, non aliud quidquam pretiosum; granum autem

Apot> ^ucorT^ pe^u. Et car

(I) *Opus thesaurorum,* thesauri *(opus* ponitur pro *collectione,* Pr i *pol* Alexandrini legerunt *poet,* quod Vulgatu* reddi '.t, *parti lingua mendaci,* fraude el dolo, sunt *hablvx diputas,* Illlitus iustar cvwcsciint, *petentes* wic >•, ' ' 'Unni iis aflerenlcs, qui illos p inuil.

tritici parvum mortis mihi causa fuit.» Ita raptores ob viles opes terrenas incurrunt mortem pratentem etæternam, tuneque lugent dicuntque simile illi quod cassita dixit.

tiqnei fnndu- Jam relia hæc et laquei, quibus vincuntur, cruciantur et suffocantur ii qui colligunt opes per fraudes ct mendacia, sunt varii et multiplices,

iriinou *Primus* est angor conscieuliæ, qui semper eos remordet, quod perperam el injuste opes per frau-

SecuD- d»**- des colligantur. *Secundus* est cupiditas el affectus erga opes injuste partas : hic enim cos ila stringit et illaqueat, ut etiam cum Dei ad poenitentiam impulsus sentiunt, imo cum pœnitent et confitentur, remaneant in habituali affectu opes male partas relinendi, nolinlque eas restituere uti obligantur : aut, si velint, idque promittant contestano, mox a confessione in pristinum affectum eas relinendi relabantur; quare omnis eorum poenitentia vana esi, et confessio irrita, ac saepe sacrilega, quia non habent verum propositum se emendandi, et restituendi ea quæ abstulerunt. Hinc videmus ex centum vix tres reperiri qui

fertini. ablata restituant. *Tertius* laqueus est horror mortis, qui eos ita allligit, ut ejus nomen audire non sustineant; adveniente vero morte, sola ejus cogitatione torquentur, ideoque citius moriuntur et exanimantur. Post mortem vero hunc laqueum deferunt ad tribunal Christi, eoque illaqueati a Christo damnantur, et praecipitantur in tartara, ubi vinculis æternis gehenna? astringuntur. Unde hic quidam, pro *impellitur in laqueos mortis,* legunt, *venit in profundum inferni, q. d.* Gravissimum est hoc scelus falsariorum ; quare non in summum, ncc in medium, sed in imum inferni, ut cum Juda proditore et falsario sedeant, præ-

Ouirtui. cipitantur. *Quartus* est limor infamia» et punitionis humana», ne scilicet a judico condemnentur velut fures et falsarii, itaque opes, famam, libertatem,

Quiutus. et subinde vitam amittant. *Quintus* laqueus est filiorum ct nepotum, quibus opes male partas relinquunt : hi enim omnibus laqueis jam dictis a parentibus innectuntur, dum cis in hæreditate fraudibus parta succedunt, nec de ejus restitutione cogitant. Quocirca sapienter monet S. Augustinus, *serm.* 25 : « Patrimonii lui, quo es ligatus, compedes in hac vita resolve, abjice a te divitiarum onera, abjice vincula voluntaria. » Et S. Chrysoslomus, homil. *in Psalm,* xlix : « Tortor, ait, corpus vincit, divitiæ vero animum vinciunt. Vides enim vinclum, nec illius te miseret : eum propterca adi, quod vincitur non necessitate, sed consulte, ct quod ipse vincula sibi attraxit.»»

v*w. 7. 7. Rapina impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium, — id est facere id quod justum est, puta non rapere aliena, et reddere cuique suum jusct debitum. Pro rapina hebraico est ITO *sod,* id est vastitas, vastatio, rapina, perditio, pernicies. Pro *detrahent* hebraico est **mw** *iegorem,* quod derivari potest, *primo,* a TU *gur,* id est peregrinari, commorari, pavere, contrahere; *secundo,* a H"U *gara,* id est attrahere, detrahere, serrare; *tertio,* a *garam* , id est exossare: unde vertas, *vastatio,* vel *rapina impios exossabit.* Hinc *primo,* H. Salomon vertit, *rapina impiorum habitabit cum eis, q. d.* Impii rapinam predando acciverunt in domum suam; hinc ipsa rapina apud eos habitans diripiet eos (rapirne enim officium et opus est rapere), ut sicut alienos diripuerunt, ita et ipsi diripiantur. Est prosopopoeia : fingitur enim rapina quasi persona ct carnifex diripiens impios raptores. Unde Syrus vertit, *fractio impiorum veniet super eos,* id est, vastitas qua alios confregerunt, redibit in eorum caput; ct Tigurina, *damnum, quod dant impii, ad ipsos redibit, qui noluerunt facere quod aequum et justum est;* Pagninus, *rapinam impiorum adducet Dominus super eos.*

Secundo, Noster genuine vertit, *rapinae impiorum detrahent eos, q. d.* Rapino» el opes rapte, quæ impios in altum opulenliæ, potenti® el dignitatis fastigium evexerunt, hæ ipsæ paulo post velut pondus plumbeum et gravissimum ex hoc culmine detrahent eos, quando ob rapinam, vel a judice, vel a Deo opibus non tantum raptis, sed et legitime partis spoliabuntur, quin et libertate, fama, vita et salute privabuntur. Hinc Zacharias, cap. y, vers. 7, vidit impietatem in amphora sedentem occlusam talento plumbi. Nide ibi dicta. Unde Symmachus vertit, *rapina impiorum diruet cos;* Chaldæus, *túlleteos;* Vatablus, *direptio impiorum perdet eos* (1).

Tertio, Aben-Ezra vertit, rapina *impiorum serrabit cos, q. d.* Rapina est quasi serra serrans, et dissecans raptorum conscientiam, animum et mentem. Rapina enim magis mordet conscientiam, quam cætera crimin i, ac sicut vulnus serra inQictum difficile coalescit, ut tradunt chirurgi, eo quod inæqualiter adinorsæ, el extrite dentibus serra? carnes non coeant : sic pariter vulnus menti intlictum a furti conscientia vix coalescit et persan dur, etiam post poenitentiam, et rei furto sublate restitutionem : rapinte enim preterite memoria jugiter conscientiam flagellat, eique occlamat : Cur aliena rapuisti? cur hoc te dedecore el macula inussisti? ut in perpetuum auditurus sis, raptor, omnesque conscii digito te ostensuri dicant : En ille rapior, en ille fur.

Quarto, alii vertunt, *rapina* vel *vastitas impios exossabit,* id est, usque ad ossa consumet, ossa eorum comminuet, perdet, devorabit, juxta illud *Sophoniæ* ni, 3 : « Principes ejus iu medio ejus, quasi leones rugientes; judices ejus lupi vespere non relinquebant (hebraico **WJ** *garemu,* id est exossabant, ne ossa quidem relinquebant) in mane. »

Quinto, Septuaginta vertunt, ¿U&pc, id est *perditio,* vel *pernicies, impiis hospitabilis erit,* vel *hos-*

(t) *1'iolentia improborum abripit cos,* >ua irnpru'us abripit, perdit violeulia, etc.

pitto suscipieturl non enim volunt facere justa, vel, ut vertit ct explicat Auctor *Cátente Orcecor. :* a Pestis aut exitium apud impios morabitur, » ut qui tequum et justum facere nequaquam velint. Recte hæc : neque enim calamitates et miseri® ab Impietate divelli, neque pœnœ rursum et cruces ab iis qui justa facere detrectant, sejungi possunt. Igitur sicut mortis domus est in inferno (ibi enim quasi in propria domo moratur) i sic exitii et cladis sedes propria est anima et domus impiorum, salutis vero et felicitatis sedes est anima et domus justorum.

Ojw petogrimntur

Noster vero Salazar sic exponit, *q. d.* Rapina ab impiis hospitio suscipietur, id est, fortume fraudibus part® non diu apud improbos moran|ur> sed adinstar hospitis seu peregrini in diversono manent ocius discedunt, et ad alios divertunt, tam diu quidem per hospitia et diversoria pererrantes, quoad sedem et regionem sibi propriam nanciscantur, quoad nimirum ad aliquem perveniant, qui juste eas et sine fraude acquirat : ibi enim diutius hærent, et tanquam incoi® in patria sua morantur.

Hiño pro *hospitabitur,* alii vertunt *peregrinabitur, q. d.* Opes male parim apud impios sunt quasi peregrin® el exules; unde anhelant, ut ad justos velut in patriam redeant. Hinc S. Chrysostomus solet divitias compararo servis fugitivis, qui ab hero extero fugiunt ad suos. Audi illum, horn, in illud : *Astitit regina a dextris tuis,* etc. « Videte, ait, divitias quas semper vocabam servum fugitivum ; nec fugacem modo dixerim, sed et viricidam : non enim se possidentes deserunt solum, sed et ipsos jugulant ; cum enim eas quis solerti magis studio coluerit, tunc vel maximo proditionem moliuntur in sui cultorem. »

Ap bpu 'wm*

Idipsum eleganti apis et arane® apologo feslivis antithetis venusto reprœsentat Cyrillus, lib. ill *Apolog. moral,* cap. un, cui titulus : *Contra eos qui laborare omittunt, et student de rapina vivere :* « Aranea, ait, arto fraudis suæ retiaculum texens, cum coram illa apis ad laboris sui studium pergens transiret, dixit illi : Quonam, quietis impatiens, tota die vaga curris ac circuís? Cui illa virtutis suavitate mellita patienter respondit : Discurro per flores, meis laboribus pabulum mellis emens. Tunc aranea dixit : Stultum est, tantum pro stilla roris melliflui circuire. Ad hæc apis adjunxit : lino stultum est quod judicas non sentire; stolidissimum autem est pro victu vitam evomere, pro vilissima re carissimam medullam fundere, pro incerto certum expendero, pro mimmo magnum perdere, ac pro foetidissima musca te ipsam eviscerare. Ego nihil certe de propriis amittendo, semper in re certa laboro. Tu vero toll dic insidiaris eviscerata, et pro incerto das et perdis interiora tua, ut rapias extrinsecmn x alienum. » Deinde id alia ratione ostendit : « Cteterum cum in retiaculum occultatum nihil inciderit, quid babes aliud, nisi quod perdidisti tuum? omnis namque fur ante perdit sua quam aliena. Nempe dat pro veste fidei gloriam, pro auro justitiam, pro cibo vitam, pro accidente substantiam, ct pro iniquitate pascenda, tanquam mercator stolidus, virtutis clarissimae famam perdit. Melior est igitur labor faolus fructu juslitiæ, quam tempestuosissima quies rapacis avaritiae. Ilis auditis, aranea se abscondit, »

8. Perversa via viri ai.ih.vi est : qui autem mun- Vm.i DUS EST, RECTUM opus ejus. — Tigurina, *perversi vir» via aliena est, mundi autem opus rectum.* Opponitur enim perversiti *t ú mundo,* quod perversi via et opus alienum sit, mundi autem rectum. Nam hominis perversi via ct vita pariter perversa et aliena est. Per perversum accipe generatili! quemlibet impium et improbum; sed proprie vafrum, dolosum, fictum, malitiosum, fallacem, fraudatorem, impostorem : hic enim opponitur mundo, Hebraice "|T *tach,* id est puro, pellucido limpido, vitreo, sincero et aperto, cujus scilicet cor et opera candida, aperta et simplicia omnibus patent, et pollucent instar vitri (1).

Quæres, a quo aliena sit via viri perversi, sive perversa? Respondeo, a recto; opponit enim viam alienam perversi operi recto mundi, quasi dicat: Perversi via et opus alienum est a recto et rectitudine, quia obliquum est, pravum, distortum; probi vero et mundi conforme est recto.

Igitur *primo,* opus perversi alienum est a ree- Vhpr.ri lo, hoc est, al) eo quod recta ratio dictat esse ree- al„.',“a tum, probum, honestum : hinc consequenter se- pHCiUr> *eundo,* alienum est a dignitate hominis, quæ con- Primo, sistit in ratione et natura rationali, quod scilicet ixCIloJo< sequatur ductum et dictamen rcctæ rationis, ngatque et vivat non ut brutum animal, sed ut homo rationalis : unde malitia non est aliud quam dissonantia operis, sive operatio dissonans a natura rationali, et conveniens animali bruto; hoc enim non rationem, sed phantasiam et concupiscentiam sequitur. Ita boda, Jansenius et alii.

Hinc *tertio,* via perversi perversa et aliena est Tertio, a Deo, uti legunt nonnulli Codices : Deus enim instituit in homine tribunal judicii et rcctæ rationis, sanxitque ut homo illud quasi libellam ct perpendiculum rectitudinis in omnibus sequatur.

Quarto, via perversi aliena est a societate ct Quarto, convictu hominum s hic enim nititur ratione ree* titudinis, œquitatis et juslitiæ, g. d. Impius et dolosus abit a via trita ct communi agendi rationo

(1) Post Scholtens Gesenius, *perversa,* seu *tortuosa est via viri criminibus onusti,* ut *razar* sit pro *iazar* (uti *Gen.* xi, 30, *valent* pío *¡atad),* ab arab. *tazar,* portavit, unde nrir, proprie negotiis publicis onustus, gall, *chanjd des affaires de l'Blati* hinc metaphor., *portavit onera aliena, pernos luit,* passive *crimine gravalus est,* Maurer* *qui tortuosa viœ* est *vir, recedit* a veri rectique via , a Deu, ut vfUfir compositum sil ex copula praticati indice, et *zar* , 3 perf. Tn verbi; *recedere* autmi absoluto positum pro recedere a tecto et a Deo, prursus ut *Psal.* LVIH, 4.

liohlintirn ; qnaro Incedit per avia, novosque loquendi ct agendi modos pravos et distortos comminiscitur *. hinc, quasi alienus, omnibus invisus est.

Quinto. Quinto, eadem aliena est a seipso. Unde Pagninus vertit, reversa (inversa) *est* vfri tiri impii et *alieni ;* ct Syrus, *qui pervertit «tam suam, vir est extraneus:* et Aben-Ezra, via *demrsa est alieni* viri *via, qui nimirum,* ail R. Salomon, a prœeepft< *divinis fit alienus.* Igitur impius et dolosus ali< n.ll se a seipso, quia cum nihil tam corijuhctuih sit ¿I urium, quam homo sibi ipsi, per dolum ct fallaciam abit ab humanitate et puritate candoreque humano sibi innato, quem alias prtese tulit, ut jam non idem qui ante, sed plane alius, el a Seipso diversus esse videatur.

Proteu» e »n»|‹›* Hinc dolosum veteres, ait Nazianzenus, orat. 22, wpræsentarunt per Proteum qui se in omnes› quas volebat, formas transformabat, ct ex homine nuhc se faciebat vulpem, nuric leonem, mino lupum, nunc aliud quodlibct animal. Slmili éhini modo homo dolosus hunc astutiam vulpis, nunc leonis minas, nunc lupi sa'Villam, etc., assUtrili et inducit ; imo per doluiri quasi transformat Se in vulpem, per gulam iri porcum, per iram ct rixam in canoni, per atíédiain in asinum, per superbiam in leonem, pòi* rdpinam in lupum. Undo Glossa: «Justo, inquit, Coram Ueo vivere est proprium humanæ conditionis, juxta illud *Eccle.* xii : Deum time, ei mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo. Qui perverse vivit, allenàm ab humana natura viam incedit ; perversa ergo actio est contra naturam et aliena; qiii autem mundus est opere, recte quod per naturam originaliter sumpsit, exsequitur. »

Porro Chaldæus vertit, *qui pervertit viam alicujus, extraneus est, q. d.* Qui alium depravat, et in scelus inducit, est sicut ethnicus ct publicanus. Alludit ad Judíeos, qui extraneos, puta Gentiles, utpoto idololatras, abominabantur velut ethnicos et atheos vel polytheos, *q. d.* Qui alium ad flagitium pellicii ct pervertit, fugiendus est ct aversandus velut ethnicus, quia sicüt ethnicus, a Deo vero alienus, alios ab eodem alienat : sic pariter seducens alios ad scelus, a Deo alienus, alios ab eodem alienaro satagit ¡ quare ejus Conversatio, velut aliena ct othnlea, omni studio viro probo fugienda est. Ex adverso vero viri mundi et probi, cujus recta sunt opera, trinvcrsalio ambienda et accersenda èst. Hic ciiim scoüm omnes ducit ad Deum suum.

Denique Septuaginta veflunt, *ad percefios perversas vias inibii Detis • mundá ciiirn ct tecta opera ejus, q. d.* Deus facit ul perversi incidant In per-l versa, id est tristia et adversa, ac prmscrtiin ut dolosi incidant In fraudes ct dolos eosdem vel similes, quos aliis struxerunt, quia munda, recta, sincera et candida sunt opera Del, Utpotc qui per essentiam est Ipsa increata ct imtnvtisa puritas, mundities, candor ct sanctitas. Quare ipse perversos et dolosos odit, plectit et punit, ut suis dolis copiantur et pereant. Hoc est quod Deo ait Psalles, *Psalm.* xyii, Ì7 : «Cum electo electus eris, ct cum perverso perverteris, » id est non benigne, sed maligne ct perverse ages, quia ipse perverse agit cum Deo suo. Auctor *Catena üræror.* « perversas vias, w quas Deus ndltit perversis, aCcipit vias gehennæ, *q. d.* Deus perversos ablegat ad sempiterni ignis supplicia, ut vim sum fructus ibi capiant) suisque desideriis saturentur.

Via ergo impiorum est perversa, et mille difficultatibus implicita, ex quibus se explicare et extricare nequeunt, in illos ergo competit proverbium Hebraeorum : Asmo-camdiw. Camelum fune ducunt, asinum agunt aga-ones ante se. Qui contra facit, hunc vocant *Arino~camehm:* et est in proverbio, ubi quis neque regredi, neque progredi potest. Auctor Lend *Thalmudici :* < Mos asini est, ait, ut ducatur, el mos cameli ut trahatur. Dui vero habet ¿sinuiti et camelum, si collocaverit asinum post se ad trahendum eum, et camelum ante se ad ducendum eum, cum neque ille traili se sinat, neque iste duci, manet homo inter illa jumenta medius, ita ut progredi nequeat. Ideo fecerunt inde quasi adagium de eo qui non potest ire, perinde ut asino-camelus. »

9. Mitius EST SEDERE IN ANGULO DOMATIS, QUAM Ven. ». CUM MULIERE LITIGIOSA IN DOMO COMMUNI. — Dorrtdtfs est vox Greca Mgnlflcans *tedum :* hoc enim si* gniíical hebr. n *gag* ; uhde Chaldæus vertit, fn *angulo tèdi;* Syrus* stiper cornu tetti. Hebrea nd verbum habent, tn pinna tecti; pinna enim hebraico ct angulum ut pinnam significati *Ttxfum* proprie accipe ; synecdochice tamen tectum significat domum, uti et Græcuni In Palestina enim tecta sunt plana, non culminata, ¿US. Hieronymus, quasi mœniana et solaria, in quibus proinde ambulare, eœnare, imo tota æslate per noctem sub dio, ob regionis irstutn ad captandam auram, dormire solent. Septuaginta vertunt ûr iWjcu, id est subdialisi ubi non sub tecto, sed sub dio degas* Pro in *domo communi* hebraica est 13H ÎV33 *bebeth* cÀe&er, id est in *domo societatis,* ubi scilicet non sis solus, sed cum pluribus in societate vivas. Septuaginta vertunt, id est *communi,* pro quo S. Hieronymus in SopÂonia legit RxiVM, id est nova. Hebrea ad verbum sic habent ! *bonum eSt habitare hiper angui))* vel pinna *tetti, præ muliertì contentionum et doné) societatis.* Unde vertit Tigurina t *Præstat habitare in pinna tedi, quam cum* muliere n'xohi, *quæ pariem ædium habet* ;et claro Valablus : Satius *est habitare in an** gulb *ledi, quam cum muliere contentiosa, din domo soridàtis, q. d.* Prestai soluni habitare, sub dio in loco sublimi, in quo a ventorum injuria non sis lutus, quam cuín múllete rixosa.

Sensus ergo est, 7. </. Satius est solitarium degere in tecto, ac sub dio, veniis, pluviis cæterisqutí acris injuriis exponi) quam *in* domo commuai, et domesticis frequente habitare cum mu-

Mulier nio»i Olli1)0 culi

ut™ •ipriHt

l'cre contentiosa. Ilujus enim litigia omnibus cœli Kij mis respondent iisque preponderant : hæc enim, ail noster Salazar, dum clamat, tonat; cum probra et maledicta jacit, fulminat ; cum contendit et litigat, nimbos et tempestates ciet; urit, cum querula est, et cura rigidam se ct minime amantem exhibet, glaciem effundit. Demum si quæ aline sunt graviores cœli injuriæ, lue certe uxoris morosæ injuriis omnino cedunt. Et quidem Socrates uxori suæ tonitrua dedit, quem cum post multos clamores uxor sua Santippe aqua e fenestra emissa perfudisset : « Facile, ait, futurum putabam, ut post tonitruum pluviam sentirem; » quemadmodum ergo tonitrua, sic ct reliquas cœli inclementias uxori aptare licet. Porro nominat *angulum,* hebraico *pinnam,* vel *pinnaculum tecti,* ut significet majus esse periculum a litigiis mulieris, quam a statione in pinna tecti, tum plani, tum magis fastigiati, sive acuminati, qualia modo sunt, et olim quoque non deerant in Judæa : qui enim stat in pinna, subit periculum ruendi in terram, seque collidendi, si in alteram partem corpus inflectat ct declinet, quod facile fit ; qui vero assidue audit litigia mulieris, in majori est periculo non corpus duntaxat, uti prior; sed et animam per iram, impatientiam, vindictam collidendi, ne scilicet lites litibus, probra probris, verbera verberibus, sanguinem sanguini regerat, imo uxorem litigiosam veneno gladiove perimat, ut se a tanta larnque continua molestia liberet : facilius est enim homini in angulo pinnaque fastigii rectum cautumque ne in alteram partem devergat, indeque ruat, consistere, quam inter assidua litigia mentem rectam screnamque, ne in iram ct vindictam, prolabatur, conservare.

Admim

Angulus ergo *domatis,* sive tecti, notat *primo,* iocum excelsum; *secundo,* semotum et solitarium;

q atuor.

periculosum; *quarto,* angustum : accedit *quinto,* in pinna acumen pungens sedentem in ea; unde opponitur *domui* communi, scilicet multis, hoc est sociali, ut habent Hebrea, et *amples.*

Anguli

ut vertit Pagninus. Hinc anguli etymon hoc dat Varro, quod sit locus angustissimus. Pomponius Lætus vero : « *Angulus,* inquit, dicitur a Greco ¿qvtòcc, sive ab eo quod est <fp;, id est *prope,* quod aduncatur, quod res diverso coactæ faciunt anguli formam. » Prestel ergo has angustias, et quatuor cœtera incommoda jam dicta subire, quam habitare in domo ampla, sociali el commoda, sed litigiosa per uxorem morosam ct rixos.un : hæc enim magis pungit et cruciat. Huc fai it lepos Rabbini cujusdam ex Cabala acceptus:

Lqri «JMll

IPN *isdia,* ait, et *isch* conjugii sunt vocabula, atque Dei auctoris conjugii nomen nl m continent : quando antem in conjugio non adest n* ia, et adimitur ex ü'N *isch* littera *iod* media, ct ex HCK *ischa* ultima littera *he,* quæ simul junctæ *ia,* quod est nomen Dei, puta abbreviatura *Jehova,* constituunt, cum scilicet abest a conjugio Dei timor, invocatio, fides, dilectio, ct consequenter Dei favor et benedictio, mafiet utrinque ÚN et CN *cs* et *cs,* id est ignis et ignis, puta hic ignis Purgatorii, et illic gehennæ œternus. Hunc ignem parit ignis irarum, lilium ct rixarum. Annon ergo præstat habitare in angulo domatis, quam cum muliere rixosa. Gnome hæc igitur significat quantum malum sit mala mulier, ideoque caule deligendam esse uxorem, nec ducendam malam, etiamsi quis cum ea habiturus sit pulchras ædes et latos fundos.

Hinc *secundo,* aliqui sic exponunt, *q.* d. Melius est habitare in angulo domus, id est in loco aliquo secreto et semoto in domo parentum, id est, melius est cælibem domi parentum secreto degere, quam uxorem ducere, quæ ex indole feminea sæpe clamosa est ct litigiosa, ac cum ea in domo ampla el communi habitare. Alii explicant, *q. d.* Melius est cum servis secedere in angulum domus, quam in media domo versari inter lites uxorias, a Quam rarum , ait S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.,* mulierem sine his vitiis inveniri, novit ille qui duxit uxorem; unde pulchre Varius Geminius , sublimis orator : Qui non litigat, inquit, cælebs est ; melius est enim habitare in angulo tecti, quam cum uxore maledica in domo communi. Si domus communis mariti et uxoris erigit uxorem in superbiam, et contumeliam viro facit; quanto magis si ditior uxor fuerit, et in domo ejus vir manserit. Incipit enim non uxor esse, sed domina,et viro, si offenderit, migrandum est. » Huc facit festivum epigramma Ausonii de Grammatici cujusdam rixoso matrimonio:

Arma virumque docens, atque Jrma virumque peritus,
Non duxi uxorem, sed magis arma, domum.
Namque dies totos (otasque ex ordine noctes
Litibus oppugnat meque meumque larem.
Atque ut perpetuis dotata a Marte duellis,
Arma in me tollit, nec datur ulla quies.
Jamque repugnanti dedam me, ut denique victum
Jurget ob hoc solum, jurgia quod fugiam.

Unie simile est Palladæ pariter de Grammatico :

Grammatico duria est uxor mihi pestifer ira,
Artis ct infelix ira mihi auspicium.
Heu miseri en gemina falis modo comprimor ira,
Artis grammalices femineæque domi.

Tertio , aliqui mulierem litigiosam accipiunt meretricem ; hujus enim domus est multis amasiis communis, et meretrices maxime sunt litigiosæ, ac lites et rixas inter amasios excitant, ideoque sæpe pugnarum et cædium sunt causa, *q. d.* Melius est noctem in angulo quolibet transigere, quam in domo meretricis ampla el spatiosa. Unde Symmachus ct Theodotion vertunt : *Melius est sedere in angulo domatis, quam habitare cum muliere in domoh^vwj,* id est *sodalitia* aut *meretricia.*

Allegorico, melius est sedere in *angulo domatis,* id est Ecclesiæ, quæ est domus Dei, quam cum

muliere litigiosa, id est cum synagoga Judæorum, quæ cum Deo et Christo litigat et contendit. Unde II. Salomon : « Midras Agadæ ait hoc esse vaticinium, quo insinuatur divini numinis præsenliam ab Israelilis tandem ablatum iri, cum essent tanquam mulier litigiosa; domus autem communis seu societatis appellatur, quod in ea additi sint præpotcnti Deo socii, velut simulacrum a Manasse in templo collocatum. » Similiter mulier litigiosa, ait Jansenius, est Ecclesia malignantium et hæreticorum, quæ contentionum et rixarum nullum facit neque modum, neque finem , cum qua in eisdem habitarc mansionibus, et in eisdem civitatibus et regionibus quam durum sit et molestum homini Catholico, temporis hujus calamitas per experientiam docet. Certe eorum consortium fugiendum juxta Pauli monitionem etiam hic docemur, ac eligendum, ut cum Propheta efficiamur passer solitarius in tecto.

Mniiex en 'viu aciín.

Tropologice Bcda per *angulum domatis* accipit v^am Religiosam, ccelestem et contemplativam, quæ præstat uxore litigiosa, id est vita activa, negotiosa, mille curis implexa, et perturbata in sæculo. Aliter: a Quid per augulum domatis,inquit, nisi vita Religiosa ab omni actione terrena remota, et a turbationibus vitæ presentís quieta? Quid per mulierem litigiosam nisi perturbati saeculi actio designatur, quæ amatoribus suis incessanter tentationes movet, jurgia atque scandala seminat, immittit lites, concitat bella, dividit unitatem, pacem violat, amicitias dissipat, eosque, dum variis cupiditatibus inflammat, nec in semetipsis quiescere sinit, nec in fraterna dilectione connexos esse permittit? »

Eiem-

Huc facit illud Thomœ a Kempis auctoris aurei libelli *De Imitatione Christi :* « In omnibusrequiem qutesivi, et non inveni nisi in «n Çwcrken met cen bcccrktn, » id est *in angulo cum libello.* Ita S. Alexius maluit sedere, imo instar canis jacere, in angulo domus paternæ, quam habitare cum uxore in domo ampla, ct mundi pompis implicari. Idem fecit B. Joannes Calybita, cujus proinde angulus in ecclesiam conversus Romæ religiose visitur. Solebat S. Ignatius fundator Societatis nostre a curis et tumultibus secedere in solarium, ibique contemplando stellas et cœlum in lacrymas diffluere, atque ad Sanctorum societatem anhelando exclamare : « Quam sordet mihi terra, cum cœlum aspicio ! »

Denique Codices Septuaginta hic variant inter se, ct nonnihil discrepant ab Hebreo, Syro et Vulgata; Romani enim sic habent *: Melius habitare super angulum sub dio, quam in calce litis cum iniquítate, ct in domo communi ;* Complutenses el Regii : a Melius habitaro in angulo subdiali, id est sine tecto, quam in pictis domibus cum injustitia, et in domo communi. » Quod mystice sic explicat Auctor *Calenæ Gracorum :* « Subdialis angulus est secreta studiosi hominis actio a sole jusüliœ illustrata ; domus autem picta est malitia virtutis colore vestita, aut virtutem simulans »

Preclare S. Rasilius apud Antonium in A/e/fssa, part. II, cap. txxvi : * Quies , inquit, milium est purgationis animi, cum neque lingua res humanas loquitur, nec oculi corporum colores, et aptas membrorum compactiones circumspiciunt; nec aures animi intentionem solvunt audiendis canticis ad voluptatem modulatis, aut dictis scurrilibus et ridiculis, qua re animi intentio languescere maxime solet; mens enim cum ad res externas non dissipatur, nec in mundum per partes, in quibus siti sunt sensus , diffunditur, ad seipsam revertitur, ac per sese ad Dei notionem ascendit, atque illa pulchritudine cum circumlustratur ac illuminatur, ipsius quoque nature obliviscitur, non alimenti cura aut vestimenti animam sollicitans ; sed liberata terrenis curis omne suum studium ad comparanda bona sempiterna transfert ; quo nimirum temperantiam et fortitudinem, justitiam et prudentiam et reliquas virtutes habeat et exerceat. » Ibidem S. Gregorius Nazianzenus , S. Basihi collega : « Quietos , ait, nos esse oportet, ut non turbulente cum Deo colloquamur, et paululum revocemus mentem ab iis quæ seducunt, el errore involvunt. » Et S. Gregorius Kyssenns, S. Basilii frater : « Otiosa quies pluris æstimanda quam negotiorum illustris tractatio. v Ibidem ct cap. seq. B. Nilus : « Sapiens, ait, otium et quietem prosequitur ut rerum divinarum opportune compos fiat, sapiens demigrat a vita confusa et perturbata ad beatam vitam et pacificis convenientem. Perfecti animi est cure vacuitas, impii autem curis conteri. » Et B. Cyrillus : «In mente tumultuet angore plena, neque rerum honestarum cogitatio, neque Dei gratia inest. » Gqjm

10. Anima impii desidfrat malum , non miserebiTUR proximo sto. — Hebraice : *Misericordiam et gratiam non inveniet in oculis qus amicus,* vel *proximus ejus ;* Chaldæus : *Et non consequetur misericordiam in oculis ejus socius ejus ;* Vatablus : *Impio nullus alius placet, quidquid tandem egerit, non reddetur gratus quibuscumque officiis.* Pro *impius* hebraico est ym *rasca,* id est improbus, inquietus, turbator, damnosus, malignus. Hujus ergo indoles el ingenium hic describitur, *q. d.* Improbus mali est cupidus, improbus sua improbitate desiderat improba ; improbitas sua eum non sinit quiescere, sed instigat ad desiderandum mala, ut scilicet alios vexet, turbet, malis afficiat, perinde ac si dæmonem (huic enim simibs est improbitas) in ventre gereret, qui cum ad omne scelus impelleret ; quare « non miserebitur proximo suo, » sed cum sine causa invadit, probris afficit, verberat, male mulctal. Est miosis: « non miserebitur, » id est immisericors, sævus et crudelis est in proximos, juxta illud cap. xii, 10 : < Novit justus jumentorum suorum animas; viscera autem impiorum crudelia. » ven. io

Significatur ergo improbitatis natura, quod ma-

ligna sit, malefica, sæva ct crudelis, nata in aliorum perniciem, ut eam continuo desiderare et machinari videatur, nec quiescat donec eam expleat, eaque expleta, aliam ordialur ct aliam; cx adverso probitatis et sanctitatis natura est nulli malefacere, sed omnibus quoad potest benefacere , uti fecit Christus , de quo ait S. Petrus, *Actor.* x, 38: a Qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. » lluo facit Illud S. Cyrilli apud Antonium in *Melissa,* pari. II, cap. 1xxxvih : « Principium et radix, ct quasi fons et procreatio nostrarum perturbationum est ad malum propensus appetitus, ad ipsas invitans mentem , ac primo prœstigiis illudens, postea vim adhibens et conculiens. Siquidem fumi more, vel diam quemadmodum vapores quidam, insitarum voluptatum appetitus in nobis nascuntur; sed qui temperans est el foriis, moins increpat, nec longius progredi sinit, facile infirmos adhuc perturbationis motus superat. Iners autem et négligeas voluptatum principia admittit, quasi cogitationes nudas; cum permiserit in latitudinem progredi, difficillimum erit resistere ; nam qui ante captus est, ct jam occupatus, is consiliorum suorum non est dominus j imo magis victrici perturbationi quasi barbaro alicui subjicietur. » Pro vypa *Leenau,* idesl *in oculis ejus,* Septuaginta legentes *becne,* id est in *oculis,* vertunt, *anima impii, quæ desiderio fertur ad mala, non consequetur misericordiam ab ullo hominum.* Hæc est enim lex talionis, ut, qui immisericors est cl sævusin alios, ipsos cætcrosquo omnes immisericordes etsævos in so experiatur ; omnes enim oderunt et persequuntur immisericordem et crudelem. Ex adverso Christus *Haith.* V : « Beati misericordes, ait, quoniam ipsi misericordiam conscqueniur. » Huc accedit Syrus, qui vertit l *Impius non apparet in conspectu sociorum suorum.* Nota : Voluntas non potest desiderare nisi bonum, ut docet D. Thomas ,1 1 1, *Quast.* Vili, art. l ; bonum enim est objectum voluntatis. Impii ergo, cum desiderant mala , iu iis aliquid boni, non honesti, sed utilis vel delectabilis considerant, illudque appetunt ct desiderant : malum enim in se appeti nequit.

Vm. II. **il.** MVLCTATO PESTILENTE SAPIENTIOR ERIT PARVULIS : ET SI SECTETUR SAPIENTEM, SVMRT SCIENTIAM. — Hebraice, *castiqato illusore sapiet parvulus, et intdKgendo sapientem assumet scientiam.* Quod *primo,* Syrus sic vertit, *ad punitionem irrisoris stolidus sapiens fiet ; sapiens autem in consilio* seu *meditatione accipit scientiam, q. d.* Stolidus emendatur et sapit per castigationem impiorum et irrisorum ; at voro sapiens consulendo et meditando flet snpientior, cautior et doctior. Accedit R. Salomon : e Castigationes, inquit, et verbera illusoribus indichi ⧫ futuis sapientiorem mentem injiciunt ut resipiscant, » ut caveant scelera, si non amore justitias, corlo timore vindicta!.

StiuJido, Septuoxmla vi&rlunL *intemperante mulctato simplex redditur astutior; quin sapiens quoque, sijudicio valet, cautionis notitiam hinc capiet.* Sensus est, ait Auctor *Catena* GràSòoruth, q. d.* a Dum mali improbique homines propior sederti sua puniuntur, pueri et indocti redduntur cautiores ct prudentiores. Ad hünc quoque modum justus in sanguine peccatoris lavat manus suas, pœnaque illius animadversa actiones sitas expiat. Ita etiam meretrices in sanguine Achab ct Jesabel seso lavissc scribuntur. Sapiens, ait, hinc admonitus, ct quodam modo redargutus, dabit operatu ne ipso etiam in eadem incommoda incidat. »

Tertio, R. Levi et Vatablus vcrtdnt, *dum mulctant judices derisorem, sapiens redditur simplex ; et cum omnia prospera cedunt sapienti, accipit scientiam ;* hebræuin enim *haskel,* id est inlelligcre, vel prudenter agere, subinde per nictalcpsin significat prosperari : prudenti^ enim Comes ct fructus solet esse felicitas, et prosper rei stiCcessus. Sensus est, *q. d.* Simplex dum videt pUniri derisores, iii est impios, qui omnia rident, discit sapere, ut eorum scelera devitet, ne in similem eorum pœnain incidat; dum vero videt sapienti, id est prudenti ct justo, omnia prospere cedere, fit sciens el prudens, ut sapientis sapientiam et opera sancta imitetur, Itaque ejus prosperitatem sibi pariter accersat.

Quarto, Noster optime vertit, *muleta!o pestilente sapientior erit parvulus; ct si sedetur sapientem, sumet scientiam ;* praclicain scilicet, puta Ethicam humanam et divinam, quæ docet scienter ct prudenter vitam instituere, ut per eam ad veram felicitatem perveniamus; hæccnltn est vera scientia sanctorum, in qua proinde scientiam acliohes sequuntur, ut corpus umbra, ait Clemens Alexandrinus; cum exadverso « neque in piscibus vox, neque in indoctis virtus qumrehda sit, » ait Plutarchus in *Moral.* Omnia enim hæc spectant ad parvulum, hebraioe qiD *pclhi,* id est simplicem, imperitum, persuasibilem, flexilem, docilem, qui facile se doceri, flecti el persuaderi sinit, u Simplicem enim format morum simplicitas, p ait S. Rasilius. Hunc ergo docendi duos modos assignat . Primus est per castigationem improbi ; secundus est per auditionem, et sequelam sapientis, *q. d.* Parvulus, id est simplex et facilis, adeo docilis est, ut non egeat castigari in sé, sed sufficiat ei, quod videat castigari alios qui improbi sunt; inde enim discit cavere improbitatem, ob quam videt eos puniri. Adit ergo sapientem, cumque audiens plenam discit recte agendi vivendiqueseientiam. Nam ut divine ait S. Gregorius Nazianzenus apud Antonium in *Melissa,* pati. I, cap. L : « Nihil inexpugnabilius philosophia, nihil tranquillius. Omnia prius cedent, quatn philosophus. Duo sunt invicta, Deus el Angelus ; et tertium philosophia ; esi enim philosophus non materialis iii materia, in corpore incircumscriptus, in terra cœlesûa, m affectibus imperturbatus, ubique inferior cælcris, præterquam animi ma-

pnihidine, et cedendo vincens illos qui se vincere putant. Unam ego sapientiam novi, timore Deum. Etenim sapienti® initium timor Domini. » Et alibi : « Audi summam sermonis : Deum time, et præoepta ejus observa. » Prior hujus versus pars iteratur cap. XIX, 25, ubi eam explicui; posterior uatet ex dictis cap. i, 4 s quare bio iota non addam. Exemplum est in Pharaone, cujus flagellis sapuere Hebræi aliæquo gentes, *Hom.* ix, 17. Endo S. Augustinus : « Plagæ Ægyptiorum, ait, est eruditio filiorum Israel ; » nam, ut vulgo dicitur : u Gæditur canis, ut paveat leo (1). »

Ver», it. 12. Excogitat justis de domo impii, ut detrahat impios a MAI.O. — ilebræa ad verbum sic habent, *intelligens juslus ad domum impii, defla tais impios ad malum ;* quod varii varie vertunt et explicant. Pro *deflectens* hebraico est cp *mudlleph,* id est detorquens, detrahens, deflectens, pervertens, subvertens. Pro excogitat hebraico est *maskil,* id est intelligens, intelligonter scrutans, investigans, excogitans (2).

Primo, R. Salomon per *justum* accipit Deum, qui justissimus est bonorum malorumquo judex et vindex, *q. d.* Deus excogitat modos quibus aboleat domum impii, ut eam detrahat in ruinam el exitium, uti fecit Amalecitis. Aben-Ezra prius hemistichium refert ad virum justum, posterius vero ad Deum, *q, d.* Juslus excogitat, hebraico *maskil,* id est inlolligit quam male se gerat domus impii, idcoquo quam parum ab exilio absit; unde prudentiam comparai, ct sapientior reddilur a domo impii, ut ejus impietatem el annexum exitum caveat ; quia *pervertit impios ad malum,* supple Deus, g. d. Exilium imminet domui impii, quia Deus eam diris devovebit el exterminabit. Accedit Paguinus, qui vertit, *considerat justus finem domus impii, el videt quod Dominus pervertit impios ad malum ipsorum;* et Vatablus, *sapiens redditur justus propter domum in,pii ; pervertit* (supple Deus) *impios in malum. Sapi* s, *ait, fit justus propter domum ac familiam impii,quam videt perire, quia Dominus pervertit impios, ut male pereant.*

Secundo, R. Levi, *q. d.* Justus domui impii prosperam fortunam parat, cum nimirum in ejus domo moratur; lune enim Deus in justi gratiam iniquum benedictione cumulat, uti benedixit Laban propter Jacob.

Tertio, Cbaldœus vertit, *contemplatur justus domum impii, et transferí impios ad malum;* Symmachus, *et subvertit impios in malum, q. d,* Juslus princeps vel judex impios persequendo exterminat, et scelestos capite mulctal, ut Rempublicam eorum sceleribus ct impietate liberet. Ita se fecisse testatur David *Psalm,* c : * Declinantem a me malignum non cognoscebam, detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. In matutino interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperderem de civitate Domini omnes operante- iniquitatem. X

Quarto, Tigurina verlit, *erudiat licet justus impiam domum, impii tamen ad scelus deflectunt, q.d.* Impii magis propensi sunt ad malum, quam pii potentes sunt ad erudiendum ct convertendum, quia prævalet eorum impidas el malitia pietati et zelo piorum.

Quinto, Septuaginta *domum impii* accipiunt internam, puta cor et conscientiam ; unde vertunt, *contemplatur justus corda impiorum, et vilipenda impios in malum ;* ct Syrus, *inlclligit justus corda iniquorum, detrudit scelestos in malum, q. d.* Juslus considerat quam impii in cordibus angantur scrupulis, curis crucientur, timoribus et periculis affligantur ; quare vilipendio externam eorum pompam , opes et felicitatem tanquam a ad malum » deputai, id est non inter bona, sed inter mala enumerat et recenseL Auctor vero *Catena Grat.* sic Septuaginta verlit cl explicat : a Justus impiorum corda inlelligit, neque insultat illis, dum versantur in malis. Sensus est : Justus impiorum facta non incusat, nec insectatur, nec aspernatur, ul impius justorum opera solet. Nam ct falsas sape accusationes conira justum intendit, et malis illum tametsi insontem involvere contendit, quorum omnium nihil facit justus; imo vero a malis illos abducere satagit. »

Scafo, optime Noster « JH7 *¡ara,* id est *malum,* accipiens (hoc enim Ilebrsis usitatum est) pro *pTjmera,* id est *a malo,* vertit, *excogitat justus de domo impii, ut detrahat implosa malo, q. d.* Tanta esi charitas, tantus zelus justi, ut non tantum curet res suas domusquo sua?, sed et alienas, etiam impiorum ; quare omni solerlia et studio excogitat modos et rationes convertendi domum, id est familiam impii, ul impios in ea degentes, puta herum, heram, filios, tilias, servos, ancillas detrahat a malo, puta a mala vita et sceleribus, quibus eos implicitos videt.

Facit id justus *primo,* ex amore impiorum, quia eorum boni et salutis est studiosus; *secundo,* ex amore vicini®, civitatis et Riipublicœ, quia soihcel domus impii sua scelera, corumque vindictam humanam et divinam velut pestem afflat vicinis, ao tuti civitati et Ruipubliea» : quare, ut ab ea mulum avertat, radicem vitiatam, puta domum impii, sanaro conatur ; *tertio,* ex amare Dei quem adeo videt offendi in domo impii : Dei enim oflonsa maxime tangit et eradat cor justi ; undo, ut eum avertat, excogitat omnia media illam tollendi; quare excogitat omnes modos convertendi ad frugem domum et familiam impii.

(1) Verte cx Hebr., *ubi mulclant irrisorem, uiptl,* illius damno monitus, *simple r t ct ilocenrio sopicnltm,* hic «c-*cipli scientiam.* Coiif. xix, 15.

(1) Rosenmullerus, allento *cmsideratj ustus* homo *impii familiam,* ut aliquandiu floreant, dum alii» u;>priluunlped *est qui pervertat impios in malum,* scilicctlleiis, ut expresse dicitur infra, Ixit, 12. Afaurcr, *attenditJustus,* id est Deus, *tui domum improh dejicit* precipites dat *(murabas* 6» mdJMM».

Hoc est quod ait S. Jacobus cap. v, áü : « Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ sum, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum. » Vide ibi dicta.

ÎBtMiio. ¡ta Christi ingeniosa et immensa charitas cxcomodos Angelis et hominibus inopinabiles,

D..1 ‹ quibus impios a peccatis abstraheret, nimirum

txco ini Verbum caro factum est, ac semetipsum exinani-

TJ .ha formam servi accipiens, in similitudinem ho-

ai.iin.ii. minum factus, et habitu inventus ut homo, ut homines verbo et exemplo doceret peccata ca-

CLr.in vere › el casie sancteque vivere : qua de causa usque ad mortem obiit vicos et castella, prædicans regnum Dei, sanans infirmos, energumenos a Satana liberans, mortuos suscitans. Denique, hac de causa opprobria, tormenta atrocissima, ac tandem acerbissimam mortem crucis subiit, ut homo videns se tam caro stetisse Christo, adeoque dilectum a Christo, amorem amori rependeret, ac mundo carnique abrenuntians, soli Deo et

PrMinm justitia» viverci. Nullum enim decorum dignum-

ut'i .'.r (Iue amons esl pretium, nisi reciprocus amor. Hunc disce in cruce, quam atrocissimam pro inimicis suis ultro Christus subiit usque ad mortem. Academia enim amoris est Calvaria. Nec hic stetit incensus et immensus Christi amor, sed el modum excogitavit admirabilem, quo post abitum in cœlum visibiliter absens, invisibiliter fidelibus esset præsens quotidie in Eucharistia, per eamque lotum se tolamque deitatem et humanitatem cum universis suis dotibus nobis communicaret, ut in ea seipsum singulis, et singulos omnibus otnnesque singulis, in seipso realiler uniret, et substantialiter incorporaret. Quid mirabilius, quid ingeniosius, quid amabilius, quid divinius ab amore nostro excogitari potuit? Quocirca nihil Christum in hac vita mortalem ita afflixit, ac etiainnum jam immortalem in cœlo ita male habet, quam dum videt homines ingratos amorem hunc suum non ©stimare et parvipendere. Unde ipse apparens S. Brigiltæ quasi recenter crucifixus , cum illa rogaret : < Quis te , o Domine, ita crucifixit? » respondit : a Hi qui charitatem meam contemnunt. » lia habet *VitaS. Brigittes.* Hinc et B. Jacoponus assidue lacrymabatur : causam rogatus, dixit : ‹ Eo quod amor non ametur. » Idem deflebat S. Franciscos aliique Sancti, et etiamnum deflent.

Christum secuti sunt Apostoli et viri Apostolici. Inde S. Paulus mille modos excogitavit convertendi animas , ut patet ex idea vitæ ejus, quam praefixi A« *tibus Apost*. Quocirca ipse Corinthios ita exstimulat epist. 11, cap. v, 20 : « Pro Christo legatione fungimur, lanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. »

s L-ai- Ita» alios innumeros omittam , S. Ignatius

ul fundator Societatis nostre miros excogitabat modos retrahendi homines a vitiis, ut, cum se in gehdoin aquam demersit, quo lascivum juvenem ab obscenis amoribus retraheret, eosque quasi injecta frigida restingueret. Hinc obibat urbes ct provincias in summa egestate catechizans, admonens, docens, concionans, hoc fine et fructu, ut ex orbe auferretur peccatum. Hac de causa *Exercitia spiritualia,* quæ inultis saluti fuere, conscripsit, scholas omnium liberalium artium ubique terrarum, ad juventutem a teneris bonis moribus ac litteris imbuendam fundavit, missiones ad Indos luce Evangelii collustrandos instituit; collegia, domos professorum, residentias ubivis gentium, ad eas in Christiana vita confirmandas stabilivit. Denique totus fuit in excogitandis modis el rationibus, quibus populos omnes, omnem ætatem, conditionem el sexum ad salutem perduceret.

Assecla ejus fuit S. Franciscas Xaverius, qui s Xm magnis itineribus, laboribus, periculis, innumera rli- Indorum millia ad fidem et sanctitatem convertit, ac mira ad eorum salutem excogitavit, uti videre est in ejus Vita. Ubi inter cætera duo videre est efficacissima ad peccatores convertendos arma , nimirum vitæ sanctitatem et charitalem ; utraque enim ipse pollens, barbaros et peccatores maximos ad Christum traduxit; unde solebat ultro eos adire, imo cum eis comare et prandere, ac mira comitate et gratia nunc unam, nunc alteram pellicem eis detrahere, donec tandem omnes avelleret ; sanctitati enim ejus et charitali, quam in singulos profundebat, nemo resistere poterat.

Apposite Christus Petrum constituturus suum Vicarium, et Ecclesiæ totius Pastorem, prius ejus amorem praetentavit, dicens : « Petre, amas me plus his? n illoque respondente : « Domine, tu scis quia amo te; » iterum et tertio idem ab eo interrogans el audiens, subjunxit : « Pasce oves meas, » ul significaret summo amore præditum esse debere cum qui earum pastor el sanctificator esse velit.

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pau- Ven.13.
PERIS, ET IPSE CLAMABIT, ET NON EXAUDIETUR. — Hebraice, *et non respondebitur ei;* Septuaginta, *qui obturat aures suas ne audiat infirmum, et ipse invocabit, ct non erit qui exaudiet. Obturare aurem suam,* inquit Jansenius, metaphorice positum est pro nolle audire, et se gerere quasi non audiat alicujus clamorem, imo declarare sibi alterius clamorem esse molestum. Et bene non dicit : Ad precem, sed « ad clamorem,» ut quorumdam inclementiam designet, qui non solum precibus egenorum non excitantur, sed nec clamoribus superantur ad audiendum. Proinde juste talibus duplex malum eventurum subjungitur : primum, quia etiam talis clamabit, quo significatur ipsum in gravem aliquam calamitatem casurum, quæ ipsum clamare præ angustia compellet ; *secundum f* quia etiam cum clamabit, et summis precibus contendet impetrare liberationem et subsidium, non exaudietur, juxta illud Psalmi : « Cia-

maverunt, nec orni qui salvos faceret; ad Dominum, noe exaudivit eos. n

Ratio hujus sententia* est lex talionis, sancita a Deo et a Christo, *Imw s* vi : a Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis, » tum ab hominibus, tum potinsa Deo, qui sicut in misericordes misericors, sic in duros durus est, præsertim quia ipse est pauperum pater, ac beneficentiam, vel duritiem erga cos sibi arrogat; unde eos contra divites avaros ad se clamantes exaudit. Rursum durus,qui Deum in paupere, et ex paupere ad se clamantem non audit, is sane dignus est, ut vicissim clamans ad Deum ab eo non audiatur. Unde Chaldteus vertit , vocaôif *quoquo Deum, et non exaudietur;* ctS. Cyprianus, *De Opere et Eleemosyna:* a Et ipse invocabit Deum, et non erit qui exaudiat ; » et Syrus : « Deum invocabit, ct non respondebit. » Exemplum est in divite Epulone, qui clamantem Lazarum non audiens, in gehenna pro refrigerio clamans ad Abraham, ab eo non est exauditus. Juste guttam aquæ petiit nec impetravit, qui micam panis Lazaro negavit. Desiderat guttam, qui negaverat micam, a 0 dives, qua fronte petis guttam, qui noluisti porrigere micam? n ait S. Augustinus, serm. 237 *De Temp.* Unde idem S. Augustinus, hom. 23 *De verbis Domini secundum Lucam,* agens de divite ct Lazaro : a Pensantur, ait, pro divitiis poena?, refrigerium pro paupertate, pro purpura flamma, refectio pro nuditate, ut salva sit cequitas statene; ct non mentitur modus illius mensura? : In qua, ait, mensi fueritis mensura, ita metietur vobis. Ideo negatur in pœnis misericordia diviti, quia ipse, dum viveret, noluit misereri; ideo rogans dives non exauditur in tormentis, quia rogantem pauperem non exaudivit in terris. Dives ct pauper duo sibi sunt contraria ; sed iterum duo sibi sunt necessaria. Nullus indigeret, si invicem sc supportarent, ct nemo laboraret, si sc ambo juvarent. Dives propter pauperem factus est, et pauper propter divitem. Pauperis est orare, et divitis erogare : Dei est pro parvis magna pensare, dc misericordia ejus parva, magna nascitur copia. Fecundus est ager pauperum, cito reddit dominantibus fructum. Via cœli est pauper, per quam venitur ad Patrem. Incipe ergo erogare, si non vis errare : patrimonii tui, quo es ligatus, compedem in hac vita résolve, ut libere ad cœlum possis accedere. »

Denique huic gnomœ similis est illa Philonis apud Maximinum, serm. 7 : a Talem te servis ct miseris præsta, qualem Deum in te esse velles; ul enim audivimus, sic a Deo audiemur; atque ul intuemur alios, sic Deus nos intuebitur; offeramus ergo misericordia? misericordiam, ut simili simile consequamur. » Et illa Sixti Pythagoran , *sententia* 208 : « Orationem Deus non exaudit hominis, qui egenum non exaudit. w Exstant tomo V *Bibliotheca SS. Patrum* hujus Sixti sententia* sapientes, et peno Christianæ. Et illa S. Grcgorii Nazianzeni in *Carmine i*

> Pauper accessit, el nihil cooaecotw abivit.
> Metuo, Chnsle, ne et e^o manu tua excidam :
> Nam quod quis non dedit, aedpere etiam non «perrt.

linee sciens Tobias Ita moriturus mandat filio su<^ cap. IV, 7 : «Ex substantia tua fac eleemosynam, ct noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet ut nec avertatur a te facies Domini. »

14. Munus absconditum exstinguit ibas, et do- ven u. NUM IN SINU INDIGNATIONEM MAXIMAM. — Tigurina : *Munus clandestinum restinguit iram.* Aliqui per *donum in sinu* accipiunt donum in sinu non pauperis datum, sed in sinu avari reconditum , ut sit antithesis inter liberalem et avarum. Unde Septuaginta vertunt, *munus occultum avertit iras; muneribus autem qui parcit, furorem suscitat fortem;* ct Syrus dc more secutus Septuaginta, *et qui praebere negat, excitat furorem, q. d.* Liberalis, qui occulte dat irato principi vel potenti munera, per illa avertit ct placat ejus iras ; e contra avarus, qui parcit muneribus, excitat iram Dei et hominum : quia per avaritiam multos offendit, ac ut opes corroget, sæpe jura violat, itaque Dei hominumque m se iras suscitat, quas magis adauget, dum avare et injuste partis parcit, nec ea in pauperes, uti charitasexigit, erogat, ut offensas sopiat vel mitiget. Verum alii passim censent hic nullam esse anlithesin, sed eodem, puta ad liberalem munera dantem utrumque hemistichium pertinere. Idem est ergo « munus absconditum,» quod « donum in sinu, » scilicet alterius, clam reconditum ct immissum.

Sensus ergo est, *q. d.* Munus absconditum, id est, secreto et clam datum judici vel principi, sedat ejus iras; donum vero insigne (hoc enim significat inis *sochad*) eidem quasi nescienti vel dissimulanti occulte in sinum suggestum, exstinguit ejus indignationem quantumvis magnam. Vis est in t í *absconditum* ct in *sinu.* Judices enim ct principes nolunt publice et palam sibi dari munera , ne videantur ea expetere, vel iis corrumpi ad iniquas sententias proferendum , itaque viles et infames habeantur ; quare eis abscondite, et in sinu quasi ignorantibus, vel repugnantibus, oportet immittere dona quæ animas eorum emolliunt, alliciunt et elucrantur, ut iram el odium in amorem el benevolentiam convertant, ut dixi cap. XVIII, vers. 16. Rursum principum aulicis ct ministris secreto danda sunt munera, ne principes id resciant iisque offendantur : secreto ergo accipientes munera mediatores erunt apud principem , et dantem ei conciliabunt. Ita R. Levi, Aben-Ezra et alii passim.

Significat ergo, ait Baynus et Jansenius, Salomon, hac gnome, quantum valeat liberalitas si prudenter exhibeatur, quod per munera culte data sedentur sœpc iræ etiam maxi quæ multis verbis ac personarum au exstingui non possunt. Aut significat quo

avaritiam qua plerumque ob munera secreto data se sinunt corrumpi, ut, quam deberent vindictam inferre, non inferant. Juxta mysticam intelligentiam commendatur hac sententia virtus cleemosynœ, quæ, si fiat juxta præscriptum Evangeli), nempe ; « Nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua,» hoc est, si fiat in occulto, non ad ostentationem, non ad vanam gloriam, sed coram eo qui videt ip abscondito, iram exstinguet judicis, sedabitque ct mutabit sententiam illam plenam ir® et furoris in illam clemenlissimam ; « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. »

Et omnino verisimile est hupe sensum proprie esse intentum, idque sub similitudine simplicis intelligenti®, ut ex his qu® inter homines fiunt, intelligamus quid liberalilas valeat apud Deum, sicquo commendetur misericordia in pauperes, sicut cl superiori versu , ut et R. Salomon. Unde nonnulli priorem hemistichii partem referunt ad Deum, posteriorem ad judicem, ut prior confirmetur per posteriorem. 9. *d.* Donum secreto datum pauperi sedabit iram Dei, sicut munus secreto injectum in sinum judicis, ejus furorem ct severitatem legum, quantumvis magnam et vehementem exstinguere solet.

Exemplum est in Abigail, quæ suis muneribus restinxit iras Davidis properantis ad exilium Nabal, I *Jlcg.* XXV, 18. Vere Poeta munus comparat torpedini pisciculo, qui manum piscatoris tangens eam stupefacit :

> Anne manus torpent tibi, cum clam munera sumis Î
> Non sentis! certo mens animasene stupent.

Nimiruia u placant Deos, nedum homines ipsos munera. Nil non potest jam muneris suffragium. » Apposito Plinius, *Panegyr. ad Trajanum,* cap. XLiii, munera vocat a illitos cibis hamos, opertos prxda laqueos. » Narrat S. Hieronymus in *Vita S. Ihlarionif,* Ililarionem decem auri libras sibi a demoniaco a so sanato oblatas respuisse, ciqu'¡ panem hordeaceum offerendo dixisso : « Qui t-ili cibo aluntur, aurum pro iulo ducunt. » At quam pauci tales l

Porro noster Pineda in Ecclc. cap. vu, 10, a donum in sinua componit, opponit et pr.tponil indignationi in sinu, qme maxima est ; ira enim qu.T in sinu animæ reconditur, tegitur el quasi radicatur, intima esi, profundissima, diuturna et gravissima. Unde deca ait Eizte. cap.vu,10: idra in sinu stulti requiescit. » El Aristoteles, IV *Ethic.* cap. v, docet « iracundos, quamvis cito irascantur, çl quibus non oportet, et magis quam opor-l-.|, ct manifestos Case ob celeritatem; at illud optimum habere, quod cito etiam desistunt : amiros autem illos esse, qui cum difficultate placantur , d longo tempore sunt sub ira; detinent enim illanr » <| ni>-i ponant ultro iræ modum, longo tempore opus est ut ira in se coquatur : etenim quia manifesti non sunt, nenio illis persuadet. »

Igitur amari iram habent in sinu reconditam : quare ut hæc eis evellatur per bcneficicntiam, oportet etiam donum, quod eam evellat, in sinum mitti, ut in absconditum indignationis penetralo penetret pariter ejus antidotum præsentaneum, quod ejus acrimoniam vel retundat, vel pervincat, sicut scamoniuni in intimas corporis venas pervadit, indeque noxios humores evocat, itaque hominem sanitati restituit.

Quocirca tq *donum in sinu* rursum significat donum sinuale, hoc est anim® suave ct gratum, quod ipso sinu amoris syi cupide complectatur : nisi enim tale sit, non excludet ex sinu iram cl odium ; quare ut illam excludas, quæro cl offer irato donuqi quod scis illi foro sinuato, id est apprime exoptatum et gratum, ut ex co iram exprimat el expungat. *Donum* ''' sinuile' ¿t galli,

Igitur sicut venatores viverras in terræ sinus ct antra immittunt, ut inde lepores expellant, itaque prodeuntes in lucem capiant : sio pariter donum in sinum irati ingerendum est, ut ex eo malevolentiam extorqueat.

15. Gaudium justo est facere judicium, et pavor operantibus iniquitatem. — Pro *pavor* hebraico est ilDHO *mcchitta,* id ost *consternatio, contritio;* Syrus, *confractio.* Hæc recte per antithesin opponitur gaudio justi, quia ipsa comes individua est mœroris cl tristitiæ : ubi enim est mœror, ibi est pavor et consternatio ; ubi vero est gaudium, ibi pariter est confidentia, securitas, animositas. *Judicium,* id est justitiam; jam quia justitia tripliciter sumitur, hinc triplex hic oritur sensus. Ven. is.

Pfimo, justitia hic proprie ct stricte accipi potest, quæ scilicet jus suum cuique reddit, ac præsertim, quæ probo merita præmia, improbo merita supplicia attribuit, sive id fiat a Deo, sive ab homine judice. De Deo accepit II. Salomon, q. d. Magnam capit Deus voluptatem judicio in justos exercendo, ut vitam bonis omnibus cumulatam saiculi venturi meritis circumfluentes obtineant. Gaudio item justus, id est Deus, perfunditur, cumflagella œrumnasque injustos immittit, ut futuro ®vo puri reddantur. « Pavor operantibus iniquitatem,» q. *d.* Cum illi animum non adjungant, ut ad meliorem frugem redeant, nec fructum ullum ex hisce calamitatibus percipiant, nec UTumnis vexati proficiant, hiño consternantur. Ile homine judice accepit R. Levi : Cum justitia , inquit, apud mortales exercetur* id justo gaudium afferet ; tunc enim confidet regni retibus haud se involutum iri, cum a nefarie agendo sedulo abstineat. Hoc idem agentibus inique est ipsa calamitas et consternatio : vehementer enim formidant, ne criminum suorum pœnas luant. ¿'«stiti*

Rine lalroncs, ait Lyranus, communiter timidi et pavidi sunt : nam, ut docet S. Paulus, *Horn.* im, ministri justitiae in bonum sunt bonis, in malum, pula in pavorem cl vindictam, malis

lluc accedit noster Salwar : ‹* Gaudium est justo facera judicium, » 7. d. ait ; Justus, cum videt Superiorum ac Principem justa agere, ac subditos suos in officio continere, gaudet utique ac gestit : quoti ex adverso ipefum et pavorem maximum improbis incutere solet. Ille gaudet, quia immunis est a delicto; hi pavent ac metuunt, quia eisdem sceleribus obstricti, eam quæ aliis juste infligitur pœna, sibi quoque ajusto et severo judice imponendam liment.

Nota hebr.eum *mechitta,* id est *angustia,* vel *dolor parturientis, his qui operantur iniquitatem.* Orígenes enim, hom. 2 *in Josué,* legem cum obstetrice acute composuit ; quia nimirum reluctantes subditorum voluntates ad vitam et mores secundum rationem, ut ita dicam, pariandos obstetricis in morem juvat. Cogita ergo in omni homine etiam improbo voluntatem rectis consiliis et cogitationibus bonos mores suadentibus gravidam, ad bonam honestamque vitam pariandam nunquam non stimulari. Ergo dum adest Superior ac Princeps aliquis juste agens, et severitate sua subditos urgens, illico improbos omnes dolor quidam et angustia parturienti similis invadit, illos nimirum ad bonos mores etiam cum dolore et molestia parjendos, præccptis ac legibus obstetricantibus Superioris severitas cogit. Hæc expositio commoda est et apposita, camque sequitur Auctor *Catenæ Græcorum.*

secundi. *Secundo,* ajiqui per *justitium* acceperunt eleemosynam, quæ non raro in Scriptura vocatur *justitia* ob causas ante recensitas, *q. d.* Justus beneficus cum gaudio facit eleemosynam, tum quia jucundum est benefacere, tum quia scit ct experitur opes suas per eleemosynas non decrescere, sed accrescere, tum denique quia scit clecmosynariis promissum a Christo regnum cadeste, *Matth.* XXV. At vero avarus ¡pique negans eleemosynam, et iniquitates suas eleemosynis non redimens, mœrot et pavet, tum quia avaritia in se sordida est, contracta et mœsta; tum quia sentit per eam opes suas imminui et exhauriri, seque depauperari; tum quia pavet gehenuam avaris et illiberalibus a Christo comminatam, *Matth,* XXV. Ita Baynus.

r»riii. *Tertio,* alii justitiam ample et generatili! capiunt pro qualibet virtute, sive pro 00 quod justum Juitai est, æquum et honestum, *q. d.* Justus facit opera pudei, virtutum cum gaudio, el impii operantur iniquimX’ talem cum moerore, pavore et angore, tum quia c«rT virtus in se jucunda est, hela et delectabilis, vitium vero faidum, triste el abominabile; tum quia Deus virtuti ampla præmia pncscrlim in cado, vitiis vero apipla supplicia in gehenna proposuit; tum denique quia Deus consolationes cœlestos animabus bone operantium, præsortim ubi opps est arduum ; desolationes vero, angores et pavores mentibus malo operantium, in justum vel præmium, vel supplicium immittit. Hinc S. Agatha, S. Cæcilia, S. Agnes, S. Laurentius, etc., ad tormenta et martyria ibant lælabundæ quasi ad epulas ct delicias. Ita Beda : « Gaudet justus, ait, cum bonis desudat operibus, quia sperat se propter hæc bonis remunerandum esse perennibus; at vero reprobi, dum mala, quæ Dominum prohibuisse norunt, faciunt, quamvis luxuriae suæperpetratione carnaliter delectentur, mentis tamen pavore interno carere nequeunt, quia se mala perpetua passuros, pro his quæ tem - poralitcr male fecerint, non ambigunt.

Rursum magis connexe et profunde cum Jansenio utrumque eodem referas, ut unum et idem significetur, et justo esse gaudium, et operantibus iniquitatem esse pavorem, nempe facere judicium; facere enim judicium justis est gaudium, malis autem pavor vel contritio (nam ct sic Hcbræa verti possunt), quia et justi gaudent, cum quod æquum est ac bonum eis aggrediendum est, et mali rum tale quid cis incumbit, cum metu animoque languido illud aggrediuntur, atque a bene operando sibi metuunt, tanquam re ipsis difficili ct insolita.

Similis est hæc gnome illi cap. x, 29 : a Fortitudo simplicis via Domini, et pavor his qui operantur malum. » Huic perlinet versio Septuaginta: « Gaudium justorum est (acere judicium : sanctus autem apud homines impuros, ct facinoribus obstrictos, immundus habetur,» tum quia impuri justos impuros silique similes judicant; tum quia, sicut justi vituperant actiones injustorum, gaudentque cum vident cos puniri : sic ex æqui injusti justorum actiones el virtutes vituperant, et velut impuras ct vitiosas accusant. Ita Auctor *Cotonee Greecorum.*

Moraliter, hic disce solam justitiam, id est opera Virtn» virtutis, parere gaudium : *primo,* quia justus cx | habitu justiliæ operatur. Delectabile autem cuique 4,,,,, est secundum habitum operari, ait Lyranus; s<> cai? *eundo,* quia opera virtutis pariunt bonam conscientiam, quæ mire animum tranquillat ct exhilarat; sunt enim opera ct fructus Spiritus Sancti, qui esi fons omnis gaudii, jqxta illud *Qalat.* v,22: « Fructus Spiritus, ait, est charitas, gaudium, pax, » e|c, Audi B. Caesarem Arelatensem, *hom.* 12 : « Verum gaudium non possidetur, nisi pax et justitia teneatur; pròna es(enim, et quasi radix justitia, secunda pax, *tertia* gaudium : de justitia nascitur pax, de pace gnudiun; generatur. Jpstitia cl pax quasi bona opera esse videntur ; gaudium yero fructus esse bonorum operum iptelljgitqr, » El S. Bernardini! in lib- *Consideratione : a* Quid ditius, quid in cordi: dulcius, quid in terra quietius est ct securius l^ona. conscientia ? damna rerum non metuit, pop verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ et ipsa morie magis erigitur quam fleprimitup. »

Consentiunt nostris scriptores Ethnici. Cicofp, *ad Torquatum* epist. famil. : « Conscientia recte voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum. » Et Seneca, *ad Lucilium :* <£iolo tibi

L

unquam deesse lætiliam, volo illam tibi domi nasci. Nascitur, si modo intra teipsum sit. Cætcræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt , leves sunt, nisi forte tu judicas illum gaudere, qui ridet. Mihi crede, res secura est verum gaudium. » Et paulo post : « Veri boni avi* ditas tota est; quid sit istud interrogas, aut unde subeat? dicam : Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, cx rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vite et continuo tenore unam prementis viam. »

Secundo, quia opera bona Deum sibi conciliant, in coque velut sui fine ct centro conquiescunt, atque ab eo gaudium omne præsens et œternum exspectant. Hoc est quod ait *Eccli.* cap. i, Il : 0 Timor Domini gloria, et gloriatio, et lætitia, et ccrona exaltationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit lætiliam, ct gaudium, et longitudinem dierum. » El Malachias, cap. iv, 2 : « El orietur vobis timentibus nomen meum Sol justiliæ, et sanitas in pennis ejus, et egrediemini, el salietis sicut vituli de armento. » Unde Chrysoslomus, hom. 18 *ad Populum :* « Non multis opus est sermonibus; sed si solum dictum Apostoli cogitemus, vitam inveniemus; nec enim simpliciter dixit : Gaudete semper; sed addidit continuæ voluptatis causam, cum dixit : Gaudete in Domino semper. In Domino semper gaudens, ex accidente nullo voluptate hac excidere potest. Alia nempe cuncta, in quibus gaudemus, mutabilia sunt et transitu facilia; Deum vere sicut oportet timens, et in ipso confidens, voluptatis radicem lucratus est, et omnem habet lœliliæ fontem. »

Denique S. Bernardus, epist. 114 *ad Sanctimonial, quamdam :* « Magnum est mihi gaudium quod te ad verum et perfectum gaudium velle tendere comperi; quod non est de terra, sed de cado, id est non de hac convalle plorationis, sed dc illa quam fluminis impetus lælificat, civitate Dei. Et revera illud verum et solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur, ct quod, cum possederis, nemo tollet a te; cui comparata omnis aliunde jucunditas mœror est, omnis suavitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum foedum, omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum. »

16. Vir , QUI BRRAVERIT A VIA DOCTRIXJJ, IK COETU GIGAXTUM COMMORABITUR.—Hic eCCC CSt paVOT et contritio destinata operantibus iniquitatem, uti dixit vers, prœccd. Pro *gigantum* hebraice est *rephaim,* quod Noster alibi vertit, *mortuos;* alibi, *dœmones :* quia enim gigantes cum Deo pugnantes ab eo morte puniti, et in tartara ad dœmones, quorum superbiam et scelera imitati fuere, deturbati sunt, hinc per *rephaim,* id est gigantes, significantur mortui et dœmones, puta status damnatorum in gehenna. Vide dicta *Gen.* vi. H“braicé dicuntur *rephaim* a percellendo, quod Eua monstruosa procerilate, deformitate, robore hommes percellerent, metu dibsolverent, ct quasi exanimarent : non *rippa* enim est dissolvere. Græce dicuntur 717**71;, gigantes,quasi 77,71*1?;, id est terra geniti, terræ filii, ut vertit Chaldæus et Syrus : 7x71*1?; enim dicitur a 7(7*011*1, id est nascor, et 7*?* seu p quod lingua dorica 7* facit, el terram significat. Vide dicta cap. ix, 18 Unde Philo, lib. *De Gigantibus :* « Legislator, ait, te docere vult alios esse terræ, alios cœli, alio* Dei homines. Terræ, eos qui venantur voluptates corporis, et harum usumfructum, quærendo undecumque singularum materiam; cœli, cos qui tenent artes ac scientias: quod enim nostri cœlesto est, mens est; Dei vero homines, sacerdotes et Prophelæ sunt. »

Pro vía *doctrina:* hebraice est *via intclligentia,* id est via prudenti®, qua scilicet prudenter itur ad virtutem, ad salutem et felicitatem, quæ est *via justitia,* ut vertunt Septuaginta. Hæc via est ipsa lex Dei ; qui enim in ea conversando ambulat, rectam salutis viam incedit. Hinc Chaldæus vertit, *filius hominis, qui errat a via intellectus, cum filiis terra commorabitur ;* Syrus, *cum filiis terra requiescet,* Symmachus, *in catu* úts|i¿yww*, id est *eorum qui cum Deo pugnant,* puta gigantum; Septuaginta, *vir errans a via justitia in synagoga gigantum requiescet;* Aben-Ezra, *in catu mortuorum quiescet, nr* amplius aberrabit;* R. Levi, *cum ad adultam atatem venerit, cito et repentino casu morietur, et ad catum mortuorum transibit;* R. Salomon, *in catu gehenna erit.*

Jam hæc sententia ample accipi potest, ut conveniat cuivis peccatori, *q. d.* Peccator qui relicta via recta virtutis etprudentiæ, quæ ducit ad felicitatem, capessit viam aviam voluptatis, carnis et mundi, quam olim capessivere gigantes, ct ante eos dœmones duce Lucifero; hic utique ad eorum, quorum viam secutus est, metam cl terminum, puta ad gehennam deducetur, ac eorum coetui copulabitur. Itaque significatur, ait Jansenius, eos qui, via quæ ducit ad vitam deserta, hic maluerunt sequi impulsus ac consilia dœmonum, qui velut superbi gigantes se Deo opposuerunt, acæquare voluerunt, socios futuros damnationis eorum, cum eis dicetur : ‹t Ite, maledicti, in ignem œternum, qui paratus est diabolo ct angelis ejus, d Aut cos qui hic Deo obedire noluerunt, partem habituros cum gigantibus illis, ob quorum scelera mundus in initio periit diluvio. Consistit autem versus hujus elegantia in oppositione erroris et quietis, nempe quia qui erravit a recta via, post longos errores tandem quiescet, sed infeliciter, el, ut meruit, in cœtu mortuorum atque gigantum. ItaS. Gregorius, lib. XVII *Moral.* m, ad illa *Job.* xxvi : a Ecce gigantes gemunt sub aquis, » per gigantes accepit peccatores, qui de peccato superbiunt : « Illi enim non vivunt, ait, quia peccando vitam justiliæ perdiderunt. Isti etiam posi mortem resurgere nequeunt, quia post culpam suam inflati per superbiam, ad pœnilenliæ remedia non recurrunt, lime rursum scrip-

tum est : Vir qui erraverit a via doctrinre, in cœtu gigantum commorabitur; quia quisquis iter rectitudinis deserit, quorum se numero nisi superborum spirituum jungit? n

Rursum, proprie et precise hanc gnomen tribuas hrerelicis, falsis doctoribus, similibusque erronibus; hi enim proprie errant a via doctrina», puta a vera fide, ac proinde ad cœlum gi-
Gigintes gaulum detrudentur. Apposite luerctici comparanlur gigantibus : *primo,* quia eorum super-
primo. biain ct fastum imitantur, quo reque ut gigantes cum Deo ejusquo Ecclesia superbissimum ineunt bellum, ut Deum fidei auctorem falsilalis insimulare, cumque quasi ad duellum perfidire provocare audeant, Ilreretici ergo requb ac gigantes sunt Oioua/w, ut vertit Symmachus, ideoque si in hreresi perdurent, tandem in atheismum ruunt, ac velut athei Deum ct omne numen pernegant, uti quotidiana docet experientia.

««eundo. *Secundo,* sicut Deus ob gigantes induxit diluvium, coque vasta illorum corpora mersit et perdidit : ita ob hreresim Deus provinciis illa infectis immittit gravissimas bellorum, seditionum, tumultuum, etc., clades, quibus hrercticos absorbeat et interimat,uti accidisse vidimus hoc sreculo in Francia, Germania, Belgio, Anglia, Scotia, etc. Fabulantur poetœ Titanes a Jove fulmine afflatos: ita haeretici a Deo siderantur et deturbantur in tartara.

Tertio. *Tertio,* gigantum parens fuit diabolus suadens filiis Dei, id est filiis Scth, ardentissima libidine copulari filiabus hominum, id est filiabus Cain, ob carum pulcln tudinem : sic pariter hreresis ct haereticorum parens est diabolus, mater est libido. Audi S. Grcgorium Nazianzcnum, orat. 48 *Dc conventiculo hcereticorum :* « Chorus ille diaboli propugnaculum erat, ibi exercitum sibi construxerat, ac defensores ct satellites suos in co collocarci. Hic mendacii exercitus, fraudis propugnatores, dremonum expeditio, immundorum spirituum legiones. Ac, si cliam externorum nominum aliquid ursurpare licet, ibi pravus furiarum exercitus adversus Ecclesiam bacchatus est. Sic enim, ul feminas eas appellem, adducor, qure supra naturam ad malum viriles se præbebant. » Idem, *orat.* 4, asserit hrercticos superare diabolum malitia cl perfidia. Hinc plcriquc haeresiarchae dremonem habuere paredrum, id est assessorem cl familiarem, uti pluribus exemplis ostendi *Tim.* cap. IV, vers. i.

Qnirto. *Quarto,* quia hrercticorum , nipote nocenlissimorum, locus est in profundo inferni sub creteris damnatis, ubi pariter degunt gigantes et dœmones cum suo Lucifero.

Quinto, de gigantibus mira fabulati sunt poeta, qure fuse recenset Salazar, ct apposite adaptat hrerelicis. ltalrenreus,lib. II *Adven. hærcscs,* cap. 1 u i; Orígenes, homil. 7 *in Numer.;* Hieronymus m XXIV cap. *Isaia,* asserunt gigantum impiissimorum et superbissimorum figuram gerere Luc-

ti.

relíeos omnes, et qui adversus Deum rebf'^nt, et Ecclesia; contumeliam fac uni. Vide Grcgorium loco citato, et Cassianum, *Collai.* VIH, cap. xxi; atque hanc interpretandi rationem cum refert Thcodorelus, Quresl. 48 *in Gen.:* « Nonnulli, inquit, dicunt gigantes esse Dei osores, el Dei adversarios homines. » Denique audi Auctorem *Catena Crceto, rum* in hunc locum : * Errat, inquit, a via justiliæ, qui aberrat ab orthodoxa fide, vel a vita et conversatione Christiano homine digna. In his enim posita sunt viæ justitire. Gigantes autem vel dremones appellat, vel hrereticos, vel alios quoscumque a Deo alienos; designat autem illos hoc nomine, quod ad mala patranda prepotentes sint, n Alius ibidem : Scriptura, inquit, *gigantes* homines fastu plenos Dcoque rebelles, el insigniter improbos vocare solet. Sensus ergo est : Annumerabitur gigantibus, hoc est diabolis, vel hrereticis Deum oppugnantibus. Cœterum nomen hoc *gigas* tria significat : *primo* namque denotat hominem Deo ex instituto adversantem, ut : « Non recipiet quispiam a gigantibus spolia,» quod Symmachus reddidit a Deoverebellibus.» Mox vero hominem vasta corporis mole prreditum, ut : «Vidimus ibi filios gigantum, et eramus coram illis quasi locusta. » Postremo autem fortem vel robusluin, ul : « Exultavit sicut gigas ad currendam viam suam. » Hæc ille.

17. Qui DILIGIT EPELAS IX EGESTATE ERIT; QUI Verw H. AMAT VIXVM ET PINGUIA, NON DITABITUR. — Hebraice, vir *egestatis* (erit) *diligens gaudium; et dihgen» utnuin ct oleum non ditabitur,* id est, qui diligit assidui convivii epulas el gaudia, ad egestatem redigetur. Unde hoc gaudium explicans subdit : < Qui amat vinum et pinguia, non ditabitur; » hebrreum enim fQü *socmen,* id est oleum, significat quidquid est pingue, tum in carnibus et epulis, tum in aromatibus : unde significat unguentum, quo convivantes olim deliciarum causa solebant inungi, tum ob mollitiem, tum ob odoris fragrantiam. Significat ergo divitem, si opiparis mensis et gaudiis conviviorum indulgeat, in iliaque tempus et opes profundat, iis exhaustis ad egestatem redigendum; pauperem vero qui ditari satagit, esto mullum laboret, tamen non ditandum, si labores suos in vino et symposiis decoquat el consumat. Generatila significat epulas lautamque vitam parere inopiam; sobriam vero el parcam labori mixtam afferre rerum copiam. Unde Chaldæus, Syrus cl Vatablus hanc gnomen sub ima periodo reddunt. Chaldæus sic : Fir *qui egenus est, et diligit laetitiam diligitque vinum ct unguentum, non ditabitur;* Syrus : Ftr *indigens, ct diligens gaudia, et vinum ct jucunditatem, non ditabitur;* Valablui breviter ct clare ; *Vir tenuis, qui laetitia, vino et unguentis indulget, nunquam ditabitur.*

Nota, Salomonem non absolute inseclaribibeotes vinum, et edentes pinguia, sed eos qui hæc diligunt,ut cor et mentem iis affigant : hi enim intemperanter ca sectantes consumunt aniittunt-

que divitias præscntcs cl œlernas. Celebre est illud :

Venter, pluma, venus laudem fugienda sequenti.

Nimirum 1res sunt capitales vene laudis ac honestatis omnis hostes, tres exitiales pestes, gula, inertia, luxuria, Hæ scilicet sunt pellaces ill® Sirenes , quibus sapienti® adumbrator Ulysses aures obstruxerat : hæ verœ Gorgones, torporem menti industriæque conciliantes : hæ rapacissima Harpyia animorum pabuli dcpcculatrices, quæ patria, hoc est mentis, bona comedunt, ratione exuunt, mentisque lumen excæcant.

Porro Septuaginta vertunt contrarie, vir *egenus amat Icetitiam ; diligens vinum et oleum ad divitias,* Sed conciliandi sunt, *q. d.* Qui amai læta festaque symposia, semper egeuus erit, quia diligit vinum ct oleum caque habet pro summis deliciis : quare in ea suas divitias expendit et consumit, ut iis leniat ct sopiat suos angores et moerores , quos ei suggerit panique paupertas : nam vinum animum merrentem exhilarat, oleum mulcet et delinit corpus. Auctor vero *Catena Græcor.* mysticum dat sensum : « Per virum inopem, ait, sobriam contincntemquc mentem designare videtur. Hæc enim lætatur cum justis, et amicam habet munditiem, et eleemosynam olei nomine significatam inter procipuas opes censet.»

Vcrutn, ut idem Auctor subdit, probabile est Codices Septuaginta hic æquc ac alibi esse vitiatos, ac in iis desiderari negationem non, ut pro *ad divitias* legas, non *ad divitias,* id est, *non ditabitur.* Sic enim habent Hebræa, Chald.ea, Syius, Aquila, Symmachus, Theodotion. Vulgata et catari Interpretes ad unum omnes.

Apologùfduìuù ’

Hujus sententi® veritatem eleganti aquæ ct olei aP°i°n° venustat, et ad oculum demonstrat Cynilus, lib. IV *Apotog. moral,* cap. vi, cui titulus, *Contra amatores pinguium :* « In vitrea, ait, lampade, cum oleum aqua superfusum ad intima prius descendisset, et mox in sublime moveretur, locuta est ei aqua dicens : Liquid, frater mi, in oliv.v radicibus te nutrivi, et tanto impetu ingratitudinis spreta reverentia ascendisti? Cui oleum respondit : Quippe naturæ impetum, et rationis gre-sum sequens, hoc facio ; quibus non licet esse rebellem. Nonne ct tu, carissima, eadem te impellente natura, cum grata superius fuisses, abstracta do supernis, ad ima descendisti ? Ad hoc aqua quiete subjunxit. Ut video nosli, doce me quomodo te natura supernatare faciat. Cui oleum dixit : In promptu causa est, quia ignea pinguedo me levat. Quod cum aqua diligenter notasscl,lychùus illico accensus coepit se oleo enutrire. Cumque se videret oleum gutlatim decrescere, flammam vero excrescere, paulatim Indignatum ita fertur dixisse : 0 flamma, adhrrsisti suaviter, ut ' on-mueres socium fraudulenter : quando satiabìtùr ardor tuus ? Cui illa respondit: Quando nimirum uncluositas tua desiccabitur; nisi enim prius a te amoveatur pinguedo, comburendi actio nunquam cessabit. » Probat idipsum exemplo asbesti, corporis et libidinis, a An ignoras quod ab asbesto in aeternum nón separor, quoniam unduoso húmido invisibiliter auhærentc perpetuo vivit meus vigor? sic in vilæ primordio semel in medullis corporis accensa lamdiu exardeo, quamdiu in eis cibi pinguedo regenerabitur. Nonne ardor libidinis tantum protenditur, quantum vita in luxuria incrassatur? Quibus dictis post modicum consumpto oleo, flamina venit ad aquam : cui statini contra calidum illa frigus suum opposuit, clcontra ardoris voraginem substantiali macredine se armavit ; cœpitque mox aqua clamare, ct dixit : Quid est hoc quod agis, avara? cur vis extinguere vitam meam me consumendo , ut paulo ante oleum destruxisti ? Novi malitiam tuam, ego sum medicina tua. Quo dicto, flamma exstincta est. »

Ej«w Pl*-

Moralità*, disce hic convivia et symposia parere egestatem, tum corporalem, tum spiritalem ; parcimoniam vero parere abundantiam. Sapienter Dionysius apud Antonium in *Melissa,* parte 1, cap. XL : « Des operam, ait, ut nunquam temere consumas pecuniam, unde nullam tibi gloriam paries; nam divitiæ magnæ non tam mulla accipiendo, quam non multa expendendo colligun-tur. » Quam id verum sit norunt mercatores et patresfamilias opulenti, quia frugales. Intuere Hollandos. Tritum est illud : « Magnum vectigal est parcimonia.» Quocirca ab hac parcimonia S. Ambrosiuslaudal Satyrum fratrem in ejus *Obitu :* « Nunquam, ait, accuratioribus epulis, «aut congestis ferculis delectatus est, nisi cum amicos ad epulas rogaret; quantum naturæ satis esset, noti quantum voluptati superesset requirens, ct certo erat non pauper opibus, sed tamen pauper spiritu. » Idem in *l's.* cxvm, octon. 9 : « Multa, ait, videntur in hoc su culo jucunda esse quæ non sunt : luxuries videtur esse jucunda, sed exhausto lit amara patrimonio. Suaves epulœ cum sumuntur, sed fœtidæ, cum egeruntur. » Nota est historia filii prodigi, qui epulis et luxui vacando dissipavit patrimonium, eoque redactus est, ut coactus sil agere subulcum ct pascere porcos, Luc. XV, 15.

Prrcimo-

Gooma.

Multo magis dcliciæ et epula partant egestatem spiritalem deliciarum, grati®, virtutum ct consolationum divinarum : quia sicut «gustato spiritu desipii omnis caro , » ut ait S. Bernardus, sic vicissim, « cui sapitearo, ei desipii spiritus. » Undo S. Gregorius, homil. 40in *Evang.:* «Mala, ait, Laxari purgavit ignis inopiæ, et bono divitis remuneravit felicitas vitæ præsentis. illum paupertas afflixit et tersit, istum abundantia remuneravit et repulit; qmcmnque ergo in hac vita bene habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde in eis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas corumdem remunerado sit bonorum ; et cum quoslibet pauperes nonnulla reprehensibilia perpe-

trare conspicitis, nolite despicere, nolite despe* rare : quia fortassis quod superfluitas tenuisdm® pravitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. Vide *Amos,* cap. vi, 4 ; S. *Jacobum* cap. v, 5, qui acriter epulones insectantur, cisque inopiam ct vie œtcrnæ maledictionis intentant, ubi pluribus hac de re egi.

»8. 18. Pao justo dat un nines. et pro rectis im- QV'CS.— Hebraice "IDID *copher,* id est *expiatio justi impius;* Chaldæus ct Syrus, *in commutative justi tradetur impius, ct pro rectis direptores;* Vatablus, *redemptio est pro justo impius,* etc. id *est, subducitur periculojustus, ct impius pro eo subit periculum;* Tigurina, *impius expiat pro justo et praevaricator pro recto;* Pagninus, *pro redemptione justi dabitur impius, et pro rectis praevaricator.*

Porro Septuaginta hanc gnomen jungentes præcedenli, *copher* vertunt zio¿wíó*^.a, id est *purgatio,* vel ad verbum, *circumpurgatio autem justi est iniquus;* Aquila, Symmachus ct Theodotion, *propitiatio autem justi iniquus.* Auctor *Catenae Grece.* exponit Septuaginta, *q. d.* a Iniquus quasi quisquilie, ct alvi purgamenta apud justum contemptibilis est. » Verum frigida est hæc expositio : unde idem auctor aliam magis genuinam adjungit, de qua mox.

Primo ergo peda pro *datur* legendo, ut videtur, *damnatur,* sic erpicai : a Justi et recti idem e^se videntur; sed aistat inter impios ct iniquos, quod iniqui sunt omnes reprobi, impii vero, qui majoribus implicati sceleribus, vel nunquam sanctæ mysteria fidei perceperunt, vel post accepta ad apostasiam redierunt. Unde potest hoc loco impius, omnis fidelium persecutor accipi. Porro iniquorum vocabulo generaliter omnes mali videntur signari. Et pro justo datur impius, cum pro martyre persecutor, qui cum morti dederit, punitur; pro rectis iniqui , qui eorum justitiam videntes imitari nolebant. Damnatur Herodes non tantum pro innocentibus, quos impie neci tradidit, sed ct augmentum damnationi» accipit, quia fidem Magorum sequi ad quærendum Dominum noluit, cum esset Judaus ct Prophetarum dicta cognosceret. Hinc enim Dominus ait : Regina Austri «urget iu judicio cum generatione ista ct condemnabit cam, etc. : nun quia ipsa sua virtute ac potentia condemnabit, sed quia in ejus comparatione condemnabuntur, qui devotionem ejus scientes, cum multo facilius possent sapientur curam, quam dissimulabant,habere.» Verum hu.c explicatio non satis exhaurit vim sententi®, nec salis explicat rò *pro* cl Hebræum IDID *copher,* id est expiatio, redemptio, pretium.

Secundo, aptius Baynus : « Pro justo datur impius, » id est, inquit, eum malum aliquod impendet justo, frequenter iit ut justus illud evadat, et impius illud pro eo patiatur. Verum nec hoc satis exhaurit Hebræum *cophcr* et Græcum ziptx&ap- *pa.* Quocirca

Tertio, profundius et nervosius, *copher,* id est « expiatio justi est impius, » hoc est, impii sunt impiw quasi piaculum, pretium et velut hostia pro peo cato justi, 7. *d.* Cum Deu* urbi vel republic® cladem immittit in pœnam peccatorum, quæ clades etiam justis obtingeret ob levia quædam eorum peccata, quibus particulam pœnæ meriti sunt; Ileus cos diligens, eorum miserens, facit ut clades pœnœ tota in impios devolvatur, ut ipsi, qui potissimam cladis causam dederunt, illam totam exsorbeant, ac proinde pro justis ira Dei patiendo satisfaciant : quare tunc justi supplicio impiorum quasi redimuntur et expiantur, quia impii sunt cladis immissæ pretium et redemptio, quam acceptat Deus, ut iis punitis cesset ejus ira, ac vindictam revocet, gladiumque exertum in vaginam condat. Impii ergo sunt zifoóhftu, id est piaculum mundi ct justorum, uti vertunt Septuaginta. Exemplum illustre est II *Regum,* cap. xxi, ubi inducta Israel a Deo fames ob cæsos a Saule Gabaonitas, contra fidem eis a Josué datam cap. IX, 16, expiatur nece septem nepotum Saulis, utpolc posterorum Saulis rei et nocentis. Ita Lyranus, R Salomon, Aben-Ezra, Janscnius et alii. Ratio a priori est : Quod impii sint summe no- • ccntcs ct rei, merentur ergo esse piaculum com- priofJ* mune tam sUorum scelerum, quam delictorum justi : piaculum enim imum pro omnibus deligi solet cx omnibus caput maxime reum et nocens, nec impii queri possunt se poenam alieni peccati, puta justi, luere, quia solis suis sceleribus longe majorem merentur : quare Deo potius gratias agant, quod supplicium sibi debitum mitiget, puniatque citra condignum. Hic enim agitur de clade communi reipublicæ, cujus piaculum sunt impii : nam in particulari quisque etiam justus particularem a Deo vel in hac vita, vel iu futura pœnam et poenitentiam accipiet singulorum delictorum.

Porro gnome hæc generalis multis aptari po- Fnn». test: *primo,* applices criminatoribus, qui alios falso criminis accusant : falsitate enim deprehensa lege talionis pœnam, quam falso alteri decersele cogitabant, subire coguntur. Hæc enim justa est imquæ accusationis vindicta, et juslitiæ justique quasi piaculum. Sie iniqui senes, falso Susannan adulterii accusantes, lapidationem adulteris decretam subierunt, *Daniel,* cap. xili; et Ainau subiit pœnam perduellionis Mardochæo et Judais intentatam, *Esther* cap. vu, vers. 9.

Secundo, iis qui injustam necem simileve dam- SectoK num per vim vel fraudem insonti machinantur : justo enim Dei judicio solet hæc vis et fraus in machinantium caput retorqueri. Exemplum appositum recenset S. Gregorius, lll *Dial.* cap. xv, vlum* de S. Sabino Canusino Episcopo, ad quem ejus Archidiáconos ambiens ejus episcopatum venenum misit per puerum, cui S. Sabinus fraudem spiritu Dei pra scntiens : « Da mihi, ait, ego bibo; sed valde dic ei qui tibi illud dedit : Ego quidem venenum bibo, sed tu Episcopus non eris. Facto

igitur signo crucfc venenum Episcopus bibit securus, eademque hora in loco alio in quo erat Archidiaconus ejus defunctus est, ac si per os Episcopi ad Arcidiaconi viscera illa venena transissent. Cui tamen ad inferendam mortem venenum quidem corporale defuit, sed hunc in conspectu ælcmi Judicis venenum suæ inaliti® occidit. »

Tertio, ct maxime apposite, tn communibus rcipublicæ cladibus, quas Deus illi ob civium peccata immittit, esto subinde bonos cum malis involvat, sæpe tamen bonos vel ex parte, vel in totum indemnes servat, ac victim® destinat impios, utpote maximo reos ct nocentes. Illi ergo sunt id est piaculum, sive victima piacularis, quæ expiet noxas omnes rcipublicæ, ac iustos a damno eximat. Ita imminente obsidione et excidio Hierosolyra® per Titum, Christiani cum suo Episcopo S. Simeone monitu Dei urbe excesserunt, secesserunlque in Pellam urbem, itaque a clade salvi mansere, uti ex S. Epiphanio, *hærcsi* 29 et 30, docet Baronius anno Christi 68, cap. xLvn et 1.

Quarto, in particularibus casibus sæpe damnum justo imminens a Deo devolvitur in impium, ut hic illius vice in exilium ruat : oculus enim providenti® Dei justus ct vigil excubat, in damno et vindicta, pclitque reum el noxium caput. Cum forlc, inquit B. Levi, juxta communis providenti® ordinem noxium quid justo obvenire oporteret, pro illo Deus iniquum supponit, ut pro integris scelesti calamitatibus involvantur ; quod quidem evenit, cumob peculiarem providentiam, qua Deo cordi sunt, subducantur probi hisce ærumnis. Cum vero impii fruclum hunc reportent cx suis criminibus, ut ab iisdem aboleantur (crimina scilicet, hoc est, ut peccaro cessent ct pœnitcanl),hac de causa profligati ad hujusmodi calamitatem adiguntur.

Deum imitantur pii reges el principes, qui onera rcipublicæ declinant a fidelibus ct probis in infideles et impios, præsertim h creticos : un le cis graviora cæleris vectigalia imponunt, ut sic eos ad fidem el probitatem compellant. Sic hoc anno Domini 1629, Ferdinandus II Imperator piissimus ct invictissimus, per suumCbiliarcham milite praesidiario onerando hærclicos velut infidos et rebelles, Catholicos vero exonerando, Silesiam ad fidem orthodoxam convertit : hærctici enim Silesilæ, ut milite liberarentur, hœBCsim ejurarunt.

Hujus rei figura fuit duplex hircus, in festo expiationis, scilicet unus emissarius, qui liber a sacerdote dimittebatur; ct alter pro peccato, qui pro emissario maciabatur et immolabatur. Emissarius enim représentai justos, alter pro peccato impios, LcxnL xvi, 8 et scq. Vide ibi dicta.

Intelligo huc subinde vel non raro fieri, non tamen semper. Nam quandoque Deus facit contrarium, smitque justos pro impiis, imo per impios affligi in hac vita; sed in futura certo cerliuè injusti pro justis punientur in gehenna. Ita Christus justus pro impiis omnibus passus est, ut eos a peccato, dæmone, morte, inferno liberaret, qu® sane immensa ejus fuit clementia ct charilas, juxta illud *Isaia:* 1 u i, 4 : « Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, etc.; ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra : disciplina pacis noslræ super eum, et livore ejus sanati sumus : omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, ct posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. » Sic Apostolus, I *Corinth,* iv : «Tanquam purgamenta, ait (græce id est *piacula,* quorum morte purgetur et expietur mundus), hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. » Vide ibi dicta.

19. Melius est habitarb in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda. — Septuaginta addunt, *el linguaci,* hæc enim est causa iræ ct rixæ. Datio a priori est : *Prima,* quod satius sit in deserto solitarium degere in quiete, quam in domo et turba cum ira et rixa, prœsertim mulieris linguacis et contcntiosæ. Ven. it. um™ p^. * Primi, Seco»'

Secunda, quod in deserto vita agatur cum feris, puta cum leonibus et draconibus; his autem sæviorct truculentior est mulier rixosa et nequam, pH ait *Eccli.* cap. xxv, vers. 23.

Tertia, quod in deserto vita agatur sine labe peccati, quæ in conversatione hominum, aepræserlim mulieris dicacis et rixosæ, facile ct crebro contrahitur, juxta illud S. Leonis : « Ncccssc est de terreno pulvere etiam religiosa corda sordescere, n Indeserto licetlibetque contemplari cœlum et cœlestia, ac conversari cum Deo ct Angelis, agereque vitam cœlestem et angelicam, qualem in eo egit S. Joannes Baptista, S. Antonius, S. Paulus, S. Hilarión, S. Hieronymus, S. Basilius, S. Gregorius Nazianzenus et innumera Anachoretarum millia. Vide quæ de deserti et solitudinis commodis dixi *Osee* n, vers. 14, ad illa : « Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus. » Deliqua qu® ad hanc gnomen spectant, explicui vers. 9.

Mystice, Auctor *Catenæ Græcorum :* Mulier pugnax et linguax, inquit, c*t vitium ct malitia; hæc enim illum, cum quo habitat, rixosum, linguacem cl iracundum facit. Terra deserta est virtus, quæ non habet pristinos habitatores, neque homines secundum desideria erroris depravatos; sed novos ct integros, adeoque inimicus homo diabolus non invenit in ea requiem, juxta illud : « Ambulat per loca arida et inaquosa, quærens requiem, el non invenit; » est enim ille rex omnium, qui in humidis ct aquosis locis degunt; unde ct de sapientia, ut in iisdem illi se opponat, scriptum exstat : « Aquosæ sunt serait® domorum ejus, » *Job.* XL, 16, juxta Septuaginta.

Rursum « terra deserta » est vita contemplativa»

qu® sane prêtât mulieri rixosæ, id est vitre activai et negotiosre, quæ mullís curis, rixis, tumultibus immixta est ct obnoxia.

îm to. 20. Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo justi : et imprudens homo dissipabit illud. — Hebraice, *in habitaculo sapientis, ct stultus homo absorbebit illud;* Septuaginta, *thesaurus* (Chaldæus, . *argentum) desiderabilis reguiescct super os sapientis; imprudentes autem viri devorabunt illum;* Syrus : *sapientia ct prudentia filiorum hominum deglutid illud.* Huic gnoinre similis est illa Plutarchi in *Moral. : a* Prudentia, ut plurimum, bonam fortunam donat; fortunavero prudentiam non facit : omnia quidem negotia curabis, impritn \ autem prudentiam exercebis; quippe maxima res inclusa minima, bona mens est in humano corpore. » Et illa Solonis : « Prudentiam tantum caeleris virtutibus, quantum visus cæleris sensibus prostat. » Et illa Naziaozcni in *Distichis :* a Malo mentis stillam quam fortume mare, n

Rabbinus quidam exponit, 7. *d.* Viri studiosi et sapientes carius habent oleum quam vinum cæterasque delicias, eo quod oleo utantur in lucubratione ct nocturnis antelucanisque studiis. Unde rogatus ille cur plus sociis saperci, respondit : « Quia plus lucratus sum oleo meo, quam vicini mei vino. » Sic Demosthenes orator, rogatus unde tantam naclus esset facundiam, respondit : « Quia plus olei quam vini consumpsi. »

Germanius Aben-Ezra : HVIS *otsar,* inquit, id est thesaurus, est nomen generiamo, universa præstantiorum ciborum genera comprehendens, quæ a viro reponuntur; olei voro tantum facta • est mentio, quod inter cœlera primas obtineat, cum illo cultum Deo deferamus; mortales autem inter arbores cæleras oleæ principatum tribuerunt, ob illius prostantem pinguedinem, ut testatur tritum illud, sapientis esse oleum recondere nec illo vesci; imprudens vero, Hebraice 'TDD *kesil,* id est stultus, mox ut oleum et cibos comparavit, eosdem devorat el dissipat.

oiei usos qn.vhu- ex' Oleum ergo per synecdochen significat abun-(]antiam annonce el deliciarum, quia Terra* sancto opulentia in Scriptura commendatur a fertilitate olei; olei enim magnus est usus : *primo,* in cibis; *secundo,* in luminibus; *tertio,* in medicinis; *quarto,* in unguentis ad robur, æque ac ad recreationem el rcfocillationcm corporis jucundam et deliciosam.

Sensus itaque est, 7. *d.* Sapiens sua sapientia, prudentia et providentia comparat sibi opum, vestium rerumque omnium ad familiam necessariarum thesauros desiderabiles, id est pretiosos, ingentes et eximios, ideoque expetibiles, ac proscrito oleum, id est annonam omnis generis ad se suosque copiose alendos; imprudens vero ct insipiens hæc omnia a majoribus prudenter congesta subito per epulas, convivia, largitiones, ludos, etc., prodige consumet, ac in meretrices, parasitos, scurras profundet. Posset quoque JOO *sccmen,* id est oleum, ad thesaurum referri, 9. d. Thesaurus oleatus, id est pinguis et uber, est in domo justi. I nde Vatablus vertit, thesauna erpe-*tibilis, ct copiosus* sive *pinguis est in domo justi.* Rursum hac gnome significat Salomon thesauros, id est res pretiosas, comparari ct studiose conservari a sapiente, ab incipiente vero prodigi et dilapidari. Ita sapientes alii libros pretiosos et bibliothecas instruunt, uti fecit Ptol< meus Philadelphus ; alii raras vestes, alii picturas, alii gemmas, alii vina, alii aromata pretiosa, etc., comparant et recondunt, ut suis ct suorum usibus, cum opus erit, serviant ; at insipientes et improvidi slatini omnia prodigunt, ideoque, cum iis indigent, ca mendicare coguntur.

Mystice, *oleum, primo,* symbolum est gratia* et oi*hra-charitatis; unde Beda sic explicat, *g. d.* «Claritas bonorum operum Deo semper amabili*, et pinguedo dilectionis in sanctorum Ecclesia refulget. Verum reprobi non tantum virlut s re non assequi, sed et persequi, et quantum valent in bonis obruere festinant. Potest sane hic versus ct de quolibet Martyrum accipi, in cujus habitaculo, iJ est copore, anima sancta Dei videlicet thesaurus servatur; abundat et unctio grati® spiritualis : at persecutor imprudens hujusmodi habit iculum disrumpere potest; thesaurum vero, qui habitaculo tenebatur, ct oleum nequaquam tingere potest. Unde Dominus docet : Non timete eos qui occidunt corpus, ct post hæc non habent amplius quid faciant, n *Matth.* cap. x.

Secundo, oleum symbolum est misericordi® et Seeua-clcemosyn e, 7. *d.* Hæc duo cernas in justi domo, daax-thesaurum ingentem, hoc est amplas opes et oleum, id est effu-am misericordiam; utraque enim inter sc connexa sunt; nam largior eleemosyna opes adauget. « Imprudens homo dissipabit illud, » quia videlicet avare recondens, ac piis largitionibus parcens, illico ulraque consumit ac perdit.

Tertio, oleum symbolum est consolationum spiritualium, quas Deus immittit justo, ut virtutis labores el dolores soletur ct mulceat, ac ad majores invitet et corroboret, juxta illud *Isaiæ* x, 27 : « Computrescet jugum a facie olei. » Ubi plura hac de re dixi. Hoc oleum experiuntur novitii in ingressu Religionis, coquo fit ut subito in alios homines commutentur. Delicatus adolescens, ait noster Alvarez de Paz, el inter delicias el voluptates enutritus, qui laute et opipare vescebatur, el mollissimas vestes induebat, jam cibis insulsis et male apparatis vescitur, imo ipsa inedia el fame reficitur, et vilissimo sacco, aut asperrimo cilicio lectus hilaris et totus incedit. Voluptuosus atque illecebris su® carnis addictus jam honestatem amat, carnem tlagrisy vigiliis et ciborum parcitate domat, ct omnem sensum voluptatis exhorret; ambitiosus et honorum, fam® ac dignitatum cupidus, jam pedibus proteri et conculcari appetit, ignominiam amplectitur, et vilia ob-

•cquia, abjecta servitia et humiles functiones non erubescit : iracundus, velut ovis mansueta, nec provocatur injuriis, nc? lacessitur contumeliis, ncc conviciis irritatur : avarus opes spernit, et paupertatem non timet, quia pauperes Christus beatos appellat : otiosus et acedus laborem non fugit, quia nemo athleta sine sudore coronatur; de cibo non cogitat, quia fides, aut vera de Deo fiducia concepta famem non metuit ; non horret super nudum humum exesa jejuniis membra collidere, quia Dominus seenni jacet; squalidi capitis incultam cresariem non perhorrescit, quia Christus sui est capitis ornamentum; coenobii silentium ct ccllcB secretum cum non terret, quia per paradisum mente deambulat. Ecce has metamorphoses facit oleum consolationum Dei. Vide P. Piatum, De *Bono status Beligiosi,* lib. III, initio, per plura capita. Vide et Cassianum, *Collât.* XII, cap. Xu.

Porro Septuaginta pro mon *binue,* id est, *in tabernaculo,* per affinitatem characterum legentes nsn *bepe,* id est /n *ore* sapiente, hoc est *in ore* sapientis, vertunt, *thesaurus desiderabilis requiescit super os sapientis; imprudentes autem viri devorabunt illud,* llic.thcsaurns est sapientia S. Scripturre et lex Dei. Unde Auctor *Catenæ Grœcorum : u* Qui vere sapiens est, ait, divina eloquia nunquam non in ore suo circumfert; amentes autem et stulti oblivioni tradunt illa. » El S. Gregorius, Jib. II *in Ezcchielem,* bom. 18, hinc docet os justi esse gazophylacium snpientine : « Sapientia denim, ait, atque scientia doctrinæ spiritalis verre sunt divitire, in quarum comparatione quæ transire possunt, falsai nominantur. De his divitiis per Salomoncn dicitur : Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis; excepto autem eo, quod ad retornara patriam divitias spiritales ducunt, est eis a terrenis divitiis magna distantia : quia spiritales divitiæ crogalre proficiunt, Ierren® autem divitiæ aut erogantur et deficiunt, aut retinentur et utiles non sunt. Qui ergo has in se veras divitias continent, recto gazophylacia nominantur. »

Thesaurus ergo, id est inexhausta sanai ulilisque doctrinæ aflluenlia, est in ore justi, indeque velut cx fonte jugiter manat, rigatque mentes audientium. Alii per /Acsawnrej intelligunt secretum, *q. d.* Sapiens ore suo continet secretum sibi commissum, velut thesaurum in ore suo depositum : celat ergo illud, nec alicui revelat aut prodit; at vero insipiens sua garrulilato secretum cITulit, propalat, dissipat et perdit.

21. QCI SEQUITUR JUSTITIAM ET MISERICORDIAM, INVENIET VITAM, JUSTITIAM ET GLORIAM. — Hebraice est JpTl *rodeph,* id est *qui prosequitur,* scilicet ardenter ct constanter, sicut venatores et canes venatici prosequuntur leporem, *justitiam ct misericordiam. Justitia* significat officium virtutis debitum , ut scilicet cuique tribuat suum jus ct quod ei jure debetur. *Misericordia* vero est opus virtuti» indebitum, id est liberale et gratuitum. Qui ergo utrique serio et constanter Incumbit, hic *a* invehiet vitam, » scilicet prosperam et longaevam, ac « justitiam, n ut aliijus suum ei tribuant, sicut ipse idem aliis tribuit, utque Deus prremium justitire et misericordia} ejus juro debitum rétribuât; et a gloriam, » tum prresentem apud homines, tum retornara apud Angelos in coelis. Itaque his tribus significatur quod vulgo dicimus, « bene beatequo vivet. » Undo Septuaginta vertunt, *via justifice ct misericordia: inveniet vitam et gloriam.* Hoc est quod Salomonem secutus Siracides ait, *Eccli.* 1, lia: Timor Domini (hic enim parit justitiam et misericordiam) gloria ct gloriatio, <l Iretitia et corona exullationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit Iretiliain, et gaudium, ct longitudinem dierum, » etc. Vide ibi dicta. Ha Auctor *Catena Grcecorum.* De ca gloria hic sermo est, inquit, de qua scriptum est : *a* Non sunt condignre passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » Deus namque hominum recto studioseque operantium merita renumeratione quam impendit, multis partibus excedit.

22. Civitatem fortium ascexdit sapiens, et destruxit robur FiDUc.i.E ejus.— Septuaginta, *ct diruit munitionem in qua confidebant impii;* Syrus, *domuit* (Chaldreus, *detrahit) arces fortitudinis ejus.* Ascendit, id est ascendendo occupat et expugnat; cum enim milites urbem invadunt, multos conscendunt muros, iisque obtentis, obtinent urbem : est metalcpsis. Undo Vatablus vertit, *fortium urbem expugnat sapiens, ct robur quo fidunt dejicit, q. d.* Sapientia vincit fortitudinem corporis; plus enim valent in bello et expugnatione urbium sapientoni consilia, artes, machinai el siratagemata, quam robur militum, uti docent Vegetius, Leo Imperator ct alii qui scripsere dc Re militari. Ita sapiens illa mulier, persuadens civibus ut traderent caput Seba rebellis Davidi et Joab, civitatem Abolam eidem subjugavit, ll *Jleg.* cap. XX, vers. 22. Vers.it.

Secundo, S. Hieronymus in cap. m *Ezech.,* per *sapientem* accipit justum ; sic enim legit : *Civitates firmas ascendit justus, q. d.* Justus subinde sua pietate, sanctitate ct fiducia in peum domat subjugatque urbes armis indomabiles. Ita Moses sua pietate ct oratione cepit civitates Schon regis Amorrhrei ct Og regis Basan, ait Lyramis. Ita Josué nixus Deo civitates Chananreonitn devicit. Ita Machabrei, sua probitate ct zelo pugnantes pro Deo Dciquc lege, ejus ope pr.Tclaras ct miraculosas de Antiocho obtinuere victorias, reque ac Hispani ct Lusitani prrecedenti sreculo pugnantes contra Mauros et Indos, aliosque infideles, ita ut totius pene Indire Occidenblis sint domini; quin et Romani idem de seipsjs ppfessi sunt. Audi Ciceronem in prima *contra Bullum :* « Quam volumus, ait, Patres Comcripti, ipsi nos amemus; tamen ncc numero Hispanos, nec robore Galjps, nec calliditate Pceuos, nec artibus Grrecos, nec

denique hujus gentis ac terne domestico nativo-quo sensu Italos ipsos ac Latinos, sed ct pietate ac religione, atque hac una sapientia (quod deorum immortalium numine omnia regi gubernarlque perspeximus) omnes gentes nationesque superavimus. »

Tertio, noster Salazar per *sapientem* accipit legatum, sive oratorem disertum et facundum, *q. A.* Sæpe accidit ut eam urbem, quam conferlssimm militum phalanges debellare non potuerunt, unus aliquis legatus aut orator eruditus, ipsam adiens suis persuasionibus ad Reditionem compellat, ita ut fortissimi viri, qui olim belli çt armorum vim facile fregerant el repulerant, unius viri oratione exarmati cedant, ct arma deponant. Sic Pyrrhus rex Epiri subegit gentes non armis, sed facundia legati sui Cyncæ. Hinc illud Ciceronis in Sallustium :

Cedant arma togæ, concedat laurea lingue.

« Qui togatus armatos, ct pace bellum oppressi, audes mihi eloquentiam ut vitium objicere. » Et lib. I De *arte Metor. :* « Eloquentia multre urbes sunt constitutœ, et plurima bella restincta. » Sic Menenius Agrippa sua eloquentia conciliavit plebem senatui.

Mystice Auctor *Catena Gracor.* : Per civitatem munitam, ait, accipe doctrinam ab orthodoxa fide et veritate alienam, aut improbos certe sceleratorum hominum conatus et cogitatus. Et Beda : «Civitatem fortium, ait, id es| mundum, subegit Christus, sed et quotidie civitatem fortium ascendit sapiens, et destruit robur fiducia ejus, cum aliquis fidelis doctor argumenta philosophorum vel haereticorum, vel etiam contumaces carhalium fratrum contradictiones, quibus scelera sua defendere et alleviare nituntur, aspersione fidei Ecclcsia«ticæ. castigationjs disciplina redarguit, atque eviscerans annullai. » Eadem pene ad verbum habet Salonius.

23. Qui custodit os suum et unguam suam, custodit ab angustus (Septuaginta, *de tribulatione:* alii, *a pressuris;* alii, a *torturis)* animam suam. — Lyramis, Aben-Ezra et Auctor *l'atencr* firœc. hæc accipiunt de gula ct crapula; qui enim ab ea custodit os suum, custodit a doloribus c(cruciatibus angustiantibus animam, id est stomachum, respirationem, conscientiam suam, juxta illud jîcc/i'. XXXI, 23 : « Vigilia, cholera et tortura viro infrunito. »

Melius alii passim hæc accipiunt de sermone, *q. d.* Qui custodit os suum ne prodat secretum, ne quem calumniatur, no infamet, ne incutiatur, ne falsum testatur, ne pejeret, ne blasphemet, etc., hic. ab angoribus custodit animam suam. Octoern- Angores hi sunt, *primo,* remorsus jugis consciencIUih |jæ. *secun(i0/* dolor el poenitudo de ore impruincon* denter laxato; *tertio,* iniinicilire, lites, rixre et tlocati». credes cx dicacitate consequentes; *quarto,* pericula carceris, infamire, spolii,necis, etc.: *quinto,* obligatio restitutionis famre proximo ablate; sea> *to,* damna proximo aut reipuhlicre per verba injuria vel imprudentia illata ; septimo, reatus irai Dei ; *orlavo,* angor in die judicii, pavorque damnationis et gehennre. Hi enim sunt quasi totidem aculei arctantes, torquentes et cruciantes animam lingote incontinentis, loquacis et maledicae.

Identidem Salomon ct cum secutus Siracide* inculcant linguai noxas et damna, ut moneant quam arcte illa frenanda et custodienda sit. Vide dicta *Eccli.* xxvm, 29, et *Jacobi* m, 0.

Vc|erum Anachoretarum in *Vitis Pa'rum* fuitG axioma : « In omni loco si taciturnus fueris, requiem habebis. » Unde tria illa dogmata S. Arsemi : « Fuge, tace, quiesce. » Qui et Seneca, *epist.* 107 : « Nihil, ait, æque prodest quam quiescere, e| minimum cum aliis loqui, secum plurimum. » Nam, ut ait Horatius, *epist.* 19, lib. I :

El semel emissam volst irrevocabile verbum.

Et S. Hieronymus, epist. *De Virgin, sere. :* « Lapis emissus est sermo prolatus. » Huc facit proverbium Arabicum, *Cent.* 1, num. 37 : « \ppone janure ture frenum, et non thnebis inimicos tuos; id est frena os tuum, et impone illi frenum silentii, ct non metuas ab adversariis. »

21. SIPERCIS ET ARROGANS VOCATUR INDOCTUS, QUI IN IRA OPERATUR SI PERDIAM. — Pro *indocfUS* hebraice est i*b *lets,* id est irrisor, illusor, ac consequenter pestilens, nefarius. Hinc *primo, ex* Hebraeo sic vertas, supepbits *arrogans* (Vatablus, petulans superbus), *cujus nonvu illusor, per iram* opera'ur *superbiam,* id est apdax e| superbum facinus designat, quod R. Salomon exponit, *q.* d. Qui animo tumido arrogantique est, ad eximiim delusor fiet, aures arguenti prreberc denegans. Aben-Ezra vero, *q. d.* Sup. ibus arrogans derisoris appellationem «ortietur, quia in ira excedet limites modestie, cliaritatis ct justitiae, ac prorumpet in verba ct facta contumeliosa, aliisque injuria. Ira enim hebraico vocatur map *ebra,* transitus, excessus, quod limites benevolcnlte, rationis ct requitatis prretergredialur, excedat ct violet.

Secundo, Chaldaeus verba invertens sic vertit, *derisor tumidus, superbus est nomen ejus, faciens iram superbia sua, q. d.* Derisor, id est nefarius ct sceleratus, est homo superbus ct fastu tumens, quia per suam superbiam et fastum in iracunda verba ‹t verbera, quibus alios irrideat, contemnat, vexet, conterat, prorumpit.

Tertio, Syrus vertit, *auditi, cujus nomen validum est, iniquitatem finit in furore suo, q. d.* Superbus qui omnia audet, ideoque validi et praepotentis nomen oblinet, hic in audacia ct furore prareeps insolenter omnia agit, omnibus est injurius et noxius, omnibus prreessa ct imperiose dominari satagit.

Quarto, Septuaginta vertunt, *audax ct arrogans et astçntatur, peslUc/is vocatur, qui autem injuria-*

rum memor est, iniquus; alii, *qui operatur in ira, superbus;* Lucifer Calaritanus, *Apolog. pro S. Athor nasia,* legit, *temerarius ct superbus pestilentia vocabitur;* Auctor *Catenæ Græcor.* legit : a Temerarius el arrogans, ct superbus, designatur appellatione pestis; qui autem memor est injuriarum, vocatur iniquus. « Atque simpliciter ut verba sonant explicat.

Pressius noster Salazar : Vir audax, ait, qui temere et ex tempore ad ulciscendum sese projicit (quod superbiæ et arroganti® proprium est), pestilens aut pestilentia vocatur; pestilens nimirum fixistit, seu pestis ipsa. Quia sicut pestis eos quos afflavit aut perculit ocius perimit, sic etiam ille quam citissime conceptum in alios furorem effundit. Subdit : a Et qui injuriarum memor est, iniquus, » supple, « vocatur, » id est existit, nimirum qui injurias non statini ulciscitur, sed eas memoria retinens opportunitatem vindicta» sumend® exspectat, is utique iniquus, græce

id est exlex, est, et ab omni æquitate et justitia valde remotus. Hujus autem malitiam præfert Salomon, quia ille alnis subitaneus et improvidus ultor, non ita injustus existit: si enim dat, etiam subinde recipit refertque damnum. Hic vero injuriarum memor ideo injustus magis et iniquus, quia opportunitatem ulciscendi captans, ita certo aliis damnum infert, ut ipse nihil damni referat, quod certe passim usu venit : *iniquus* est ergo, quia non œque, sed inique damnum cum inimico partitur, imo totum in eum dolose devolvit. Adde quod inulta inique contra cum machinatur : *iniquus* enim notat malitiam, malignitatem, continuumque nocendi studium sive per vim, sive per dolum.

•«pernobdoi? •urî ’

Quinto, Noster pro *lets,* id est derisor, nefarius, pestilens, vertit *indoctus,* id est insipiens, stultus, fatuus, hoc est impius, sceleratus, nefarius. Sicut enim *doctrina,* id est sapientia cl probitas viri per patientiam noscitur, uti dixit cap. xix, vers. 11, sic pariter ignorantia, id est insipientia et improbitas viri noscitur per superbiam, iram el impatientiam. Sensus ergo est, *q. d.* Qui superbus est ct arrogans, vocatur et reipsa est *indoctus,* id est insipiens, fatuus, stolidus, improbus el sceleratus, quia talis pronus in iram per eam designat opera superba et iracunda, quibus aliis vel famam, vel bona, vel pacem, vel vitam etiam ipsam injuste per vim vel dolum eripit; superbi enim levi verbo vel facto, quo se tangi deprimive imaginantur, illico instar canum concitantur in bilem, per eamque prosiliunt in contumelias, jurgia, rixas, rapinas, cædes, etc. Igitur superbus vocatur *indoctus* ct imprudens, quia esto se aliis doctiorem el prudentiorem œslimet, tamen opera ejus contrarium indicant, eo quod multa superbe operetur per iram; superbia enim et ira superbiam sequens effleiunt ut quis mulla imprudenter el stulte agat. Quo significatur, inquit laniemus, eum qui superbus est, cumhonorem quæral el famam maxime, famam tamen et celebritatem nominis non assecuturum , imo ignoininiosis nomenclaturis appellandum , dignumque imprimis qui vocetur derisor, ut qui alios pr® se contemnat et irrideat, ac salutares aliorum munitiones cum derisione rejiciat, ex ira animi fasluosi superbo se contra omnes gerens. Superbiam enim non lanium sequitur irrisio ct contemptus aliorum, sed et ira ct excandescentia contra cos qui non satisfaciunt desideriis, aut qui conlrariantur voluntati superborum, qua impulsi, in aliorum noxas, verbera et cædes prorumpunt. Talis ergo vocatur ct revera est *leis,* id est irrisor, pestilens, nefarius, sceleratus. Vero Evagrius, apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. Lxxiv : «Superbus animus, inquit, diversorium est latronum.» Et Siracides, cap. x, vers. 7 : « Odibilis coram Deo est el hominibus superbia. » Vide ibi dicta (i).

25. Desideria occidunt pigrum; noluerunt enim Vers. îs. QUIDQUAM MANUS EJUS OPERARI. — Significantius llebrœa : *Desiderium pigri occidet cum, quia renuerunt manus ejus operari.* Septuaginta : *Non enim manus ejus eligunt facere quippiam.* Symmachus et Theodolion : *Concupiscentia pigri interlidet eum ;* alii, *dejicit aim.*

Verbum *occidunt* tripliciter exponi potest : *Primo,* indirecte et concomitanter, quia scilicet desideria comitantur pigrum usque ad mortem, ipseque in suis desideriis moritur non assecutus quod desideravit, ut desideria cum occidere dicantur, quia eum ad mortem usque perducunt aut concomítantur. Istud ut in corporaliter pigris accidere videmus, ita similiter in spiritualiter pigris, qui cum salutem desiderent ct tamen labores bonoruni operum subire detrectant desiderando, ct nihil prœterea agendo, incidunt in mortem animæ, ct tandem etiam in mortem aeternam. Derideris p"gnim. Primo,

Secundo, directe et dispositive, *q. d.* Desideria pigrum assidue cruciant, itaque affligunt, ut cum enecare videantur, imo sensim eum consumendo ct tabefaciendo ad necem disponant et deducant. Ratio est *prima,* quod pigritia cum sit otiosa, nec alia re sese occupans, tota diffluit in cogitationes et desideria, caque varia et multiplicia : nam otiosus ex uno desiderio labitur in aliud ct aliud, adeoque in plurima ct quasi infinita, qu® ei mens otiosa instar molendini versatili^, imo operantis semper et rotantis, continuo suggerit, ct suggerendo atterit ct consumit; quare sicut occupatio et labor habendi desideria hebetat et restinguit, sic otium eadem acuit et accendit : cumque nulla ex parle cis satisfiat, crescunt, et instar ilamm® exardescunt ct gliscunt. Unde recte Noster D1SD *taaual,* id est desiderium, cxpli- Secando,

(1) Rosenmullerus, *superbum* et *inflatum,* s^u *elatum,* quod attinet, *irrisor* csl *nomen ejus agens in excessu insolentii.* id est curn,

cans per plurale Ditto taauo/ A, vertit, *desideria* oc-*cidunt pigrum» Secunda* ratio est egestas ct fames: cum enim nolit laborare, indiget pane et cibo; ejus ergo desiderium el fames cum assiduo cruciat, consumit, et subinde sensim enecat.

Simili phrasi Dalila suis desideriis fatigans Sam-Eonem, ut revelaret ci secretum, in quo sila erat sua fortitudo, dicitur cum quasi occidisse; sic enim dc eo dicitur *Judie,* xvi, 16 : «Cumque molesta esset ei, ct per multos dies jugiter adh i rerel, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, ct ad mortem usque lassata est; tunc apeliens veritatem, » etc.

Tertio, effective et plene: a Desideria,* id est carentia rei desiderati, puta carentia panis cl cibi, quem desiderat piger famelicus, occidit cuín; quia pigri non raro fame moriuntur et enecantur : desiderium enim cibi non csl aliud quam inedia et fames. Adhæc desideria concupiscentis adeo sunt aestuantia, ut eum in lites, rixas ct pugnas adigant, quibus el facultates, et famam, et vitam subinde amittat. Tritum csl illud Hebneorum : «Camelus, desiderans cornua, etiam aures perdidit. » Et illud S.Cypriani : «Qui totum vult, totum perdit.» Et illud Hesiodi : «Stolidi ignorant quanto plus sit dimidium toto. » Fit enim sæpc ul qui iniqua desiderat, æqua perdat; ct qui aliena concupiscit, propriis spolietur. «Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis; non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam,» ait Ecclesiasticus, cap. xiv, 9.

Rursum desideria ejus subinde sunt tam vehementia el impotentia, ut eum conficiant, imo aliquando ad sui necem impellant, ut seipsum in flumen præcipitet, aut laqueo vel veneno vitam sibi adimat; pigritia enim, sive ignavia, mater est mœroris, lædii, pusillanimitatis, desperationis. Sic Rachel adeo impotenter desiderabat filios, ul diceret Jacobo marito, *Gen.* xxx, 1 : « Da mihi liberos, alioquin moriar, » hoc est, « mortem mihi ipsa consciscam, » ait Isidoros Pclusiiola, lib. II. «*pist.* 274.

Sic desiderium sanctum videndi Christum coque fruendi, quotidie gliscens, tandem confecit consumpsilquc B. Virginem, ut eo solo sine morbo mortua credatur, uti docet Suarez et multi Theologi, juxta illud *Cant,* ii : a Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo;» tanta est vis incensi et ardentis desiderii.

Mystice R. Levi : Iners, inquit, cupiditate jugiter inflammatur coronidis virtutum obtinenda', verum a desidia retrahitur, quo minus huic comparando; vacet : ex quo mortem obibit, nihilque eidem præter cupiditates supererit, cum illius manus elaborare aliquid noluerint, quo vota succederent.

Huc accedunt gnomœ snpientum : « Omnium lenlalionum ct cogitationum malarum et inutilium sentina otium est. Summa mentis malitia cs| otium iners, » ait S. Bernardus *ad Fruir. de Monte Dei-* Cassianus : « Acedus prmsentia odit, absentia desiderat; laborans ab uno, otiosus ab infinitis (hemonibus oppugnatur.» Ennius in *Iphigenia :* «Otioso in otio animus nescit quid velit. Imus huc, hinc, illuc : cum illuc ventum est, ire illinc lubet; incerte errat, præter propter vitam vivit.› Diogenes apud Laertium, lib.VI, ait, « otiosorum negotium esse amorem cl cupiditatem,» quod hic affectus maxime occupet otio deditos; ita enim fit ut, dum otio vacant, in rem negotiosissimam incidant. Quocirca quot scintillas ejaculatur fornax ardens, tot desideria suscitat mens otio æsluans: qui ergo pravas cogitationes el concupiscentias effugere vult, fugiat otium, det se labori. Rursum quidam vir doctus et pius sic exponit : «Desideria occidunt pigrum, id est, piger, qui per inertiam Dei inspirationes, cl sancta virtutum vilæque perfectioris desideria sibi ab eo immissa non exsequitur, justo Dei ¡udicio a gratia deseritur, ac permittitur labi in gravia mala, tum pœnæ, tum culpæ, imo ¿ub nde in peccatum mortale, quod occidit animam. Hoc enim meretur ejus socordia, ingratitudo et gratiae neglectus. Vide dicta Prov. i, 24.

26. Tota die coxcupisot et desidebat ; qui autem JUSTUS EST TRIBUET, ET XON CESSABIT — tribuere œque ac laborare, ul laborando comparet plura quæ tribuat el eroget, tum ad familiam copiose alendam, tum ut egenorum inopiam sublevet. Hebraice, *tota die concupiscit concupiscentiam,* id est cupide et ardenter concupiscit, ut anima ejus plena sil concupiscentiis el desideriis habendi. Vatablus, *tota die flagrat cupiditate; justus autem largitur, nec parcit.* Pergit explicare dedderia et concupiscentiam pigri, qui nolens laborare alienis injuste inhiat, quem proinde opponit justo, qui juste laborando et erogando, sua aliis liberaliler communicat. Aben-Ezra, *probus,* ait, *inerti largietur;* R. Levi : «Æstuat subinde piger desiderio, sed id nullam in eo impressionem facit; justus autem opportunam actionem studiique partem singulis rebus impendit, nec operam suam deesse vult ad artes vel sapientiam adipiscendam. » Est antithesis inter pigrum et justum, id est sedulum, ideoque liberalem et beneficum ; sœpe enim in Scriptura beneficentia vocatur justitia. Antithesis hæc est, quod piger totus sit iu desiderio, ideoque in inopiacltortura perpetua; justus vero, id est sedulus el liberalis, totus sit in operatione, ideoque in rerum copia ct gaudio, adeo ut non tantum ipse copiose vivat, sed et aliis superflua tribuat, nec tribuere cesset, aut laborare, ul plura tribuat. Hic enim est genius liberalis ct seduli, hiec ejus indoles ct conditio, ut aliena non concupiscat sicut piger, sed potius sua aliis largiatur, idque *tota die,* id est assidue el continuo ; tò enim *tota die* ex antithesi in posteriori hemistichio est repetendum. Justus ergo tota die sua largitur et tribuit, adacquo quo die nihil cuipiam tribuit, rnœrens dicit

cum Tito Imperatore : «Amici, diem perdidi. »

Septuaginta hanc gnomen videntur a procedenti disjungere, nec de pigro, sed de quovis impio, proserlim avaro accipere ; unde sic vertunt, *impius tota die concupiscit concupiscentias malas; justus autem miseretur ct miseratur non parce. Concupiscentias malas* vocat *molestas,* quia scilicet animum affligunt ct excruciant. Rursum proprie *malas,* quia impius desiderat rapere aliena, ditaro se per fas ct nefas, aliaquc scelera perpetrare. Unde Auctor *Catena; Graecorum* vertit, *impius tota die improbis desideriis jactatur ct agitatur, justus autem prodige ct citra intermissionem largitur et miseretur.*

Mystice, idem Auctor : « Hoc loco, ait, diabolus impius appellatur, ut qui tota die homines impetat, ct in peccata procipilesagere desideret. Justus autem est Christus; hic enim est qui, generis nostri misertus, seipsum pro nobis in mortem tradidit. Angelorum proprium est nunquam male concupiscere, sed semper bene : dæmonum vero est tota die totaque vita malis semper desideriis resinare; hominum autem, modo bona et justa, modo mala et injusta desideria concipere, n

fm.t7. 27. Hostia «piorum abominabiles, quia offerentir ex scelere. — Pro guía hebraico est o qN *aph ki,* quod Pagninus, Vatablus ct alii vertunt, *quanto magis;* sed Noster disjunclim ea accepit, ç. *d. Certe quia :* sic ct Aquila, Septuaginta et alii. Rursum pro *ex sedere* hebraice est noiD *bezimma,* id est, in *mala cogitatione,* machinatione, scelere; Syrus, *in iniquitate.* Unde triplex hic oritur versio, triplicem notans hosti® impiorum defectum et vilium, scilicet *primo,* quod sint hostiæ impiorum, id est inimicorum et hostium hei, qui grati® Dei expertes in peccato et scelere constituti offerunt illam Deo, qui exosi sunt; *secundo,* quod offerantur ex scelere, imo quod impii offerant scelus, puta hostiam furto above scelere compa-
Ad ho- ratam *et* maculatam; *tertio,* quod hostiam offe-
IV* ¡n- ranl wa'a intentione. Quando hæc tria concur-
udi tria runt, dicitur pravus pravum prave offerre. Cum
rfsnl' ex adverso, ut hostia sit Deo grata, tria requiran-
mlwr* tur : *prunum est* offerentis dignitas, ut scilicet sit justus Deoque gratus; *secundum,* ut offerat hostiam probam ct sanctam; *tertium,* ut bona mente, bono fine, bona intentione illam offerat. Hostias hic proprie dictas, puta sacrificia ct victimas accipio: has enim significat hcbræumnZH *zebach;* licet et ad improprie dictas, quales sunt eleemosyna», vota, dona, etc., extendi possit.

Pruno, ergo Vatablus vertit, *immolatio impiorum abominanda est, quanto magis si in scelere obtulerunt eam? q. d.* Deus abhorret a sacrificio impiorum, quod summopere gratum illi esse debuerat, eo quod offeratur ab indignis, puta impiis; ergo multo magis abhorret ab impiis eorum operibus ¿¿sceleribus. Impii enim, ait R. Levi, hostias offerunt, ut suam impietatem iis explent, ac interim in sua impietate remanere volunt, nec de ea poenitere : quare perinde faciunt ac qui lavant immundas manus, nec maculas eluunt, id est lavant manus / Ethiopis ; aut perinde ac qui lavant manus aqua, et simul stercoro inquinant. Itaque hæc gnome in eos quadrat, ait Jansenins, qui cum sint scelero aliquo obnoxii, cujus poenitudine non ducuntur, nihilominus putant per alia pietatis opera iram Dei posso placari; hanc impiam ct scelestam cogitationem de Deo concipientes, quasi licentiam alicui concederet malo agendi ob qu®dam ipsius munera, quemadmodum faciunt nonnunquam terreni judices. Convenit cum hoc illud *Isaiæ,* cap. i, vers. 13: «Incensum abominatio est mihi,» etc. Et valet contra eos qui, cum perseverent in peccatis, putant se Deum placare eleemosynis, contra quos scripsit D. Augustinus librum *De Fide et Operibus.*

Secundo, Aquila vertit, *hostiæ impiorum abominatio, quia cogitatio* (mala) *afferet illud;* et Pagninus, *sacrificium impiorum est abominatio, quanto magis si mala intentione attulerit illud* (1)? HOT *zimina* enim significat malam cogitationem, intentionem, machinationem ct molitionem sceleris. Hosti® bon® oblatio vitiatur ex intentione mala, si videlicet offeratur ad obtinendam a Deo rem injustam vel impiam; ut cum fures, raptores, adulteri offerunt Deo hostias eo fine ut det eis amplas prædas et speciosas mulieres. Sic quoque accipi potest quod Noster vertit, *quia offeruntur ex scelere, q. d.* ex intentione sceleris. Ita Deus detestatus est victimas Balaam et Balac regis .Moab, quæ non nisi ad exccrationem gentis Israelitiche offerebantur, *Num.* xxiii, 1 et seq.

Tertio, proprie Noster cum Chaldreo vertit, *ex scelere;* el Septuaginta, *hostia; impiorum abominatio Domino; etenim inique offerunt ea$, q. d.* Deus abominatur hostias quas impii ei offerunt ex furto, rapto aliovc scelere. Ratio est, quia h® hosti® sunt scelest®, imo scelus; res enim hirto subducta vel rapta vocatur et revera est furtum vel rapina, quia furti vel rapina» objectum et materia, idcoquc maculata et scelerata. Rursum hosti® offeruntur Deo, quasi primo rerum omnium auctori. Quare fur vel raptor ex rapto offerens hostiam Deo tacite protestatur ct significat Deum sui furti et rapin® esse auctorem, seque in gratiarum actionem hanc sua» rapin® pariem Deo quasi primo auctori offerre. Hoc autem ingens est blasphemia, quia impius suum scelus in Deum vehit primam ejus causam refundit, cumque facit scelestum, imo primum sceleris effectorem, quo nihil horribilius dici vel coritari potest.

Salomonem secutus Siracides *Eccli.* xxxiv, 23 ct seq., multis insectatur impiorum hostias ct munera. Vide ibi dicta.

28. Testis mendax peribit : vir obediens loquetur victoriam. — Hebraice : *Testis mendaciorum*

(1) Ita Maurer. *Mala intentione,* tcil. dc scelesto facinore perpeti ando cogitans.

peribit; seti vir audiens hquctur in finem, vel *loquetur victoriam;* Aquila, Symmachus et Theodotion, *ad victoriam ibit*. Hebræum enim rw *netsach* H finem ct victoriam, quæ litis bellique est finis, significat. Radix enim CÏ3 *natsach* significat prœvalcrc, vincerò et ad finem perducere. Hinc pomo, Cajctanus vertit, *testis mendax peribit; vir autem audiens semper aut fortiter loquetur, q. d.* Mendax qui testatur ea quæ non vidit nec audivit, sed quæ ipse confinxit, hic deficiet, ct mendacii® suis se perdet, quia sibi in dictis suis non constabit, sed variabit, et subinde sibi contradicet; at qui ca tantum quæ audivit testatur, hic fortiter et constanter loquetur, quia semper sibi constabit, nec in ullo quod sibi contradicat, redargui poterit, sed sui semper similis idem perpetuo dicet et testabitur. Unde Chaldæus vertit, *et vir audiens recte loquetur;* et clare hunc sensum exprimens Pagninus vertit, *testis mendax peribit; et vir qui testatur quod audivit, semper testificatili idem, q. d.* Vir qui testatur quod audivit, ac. certo novit, ncc ex suo fingit cerebro sicut testis mendax, is semper loquetur, non imponetur ci silentium sicut mendaci testi, nec afficietur pudore, nec morte, nec aliqua alia poma, sicut testis mendax, contra quem etiam profana lego sancitur lex talionis. Dignus enim c®t qui suo testimonio pereat, qui per illud alios perdere voluit; divina aut in lego testis mendax in æternam incidet mortem et perditionem. Secundum hunc sensum pulchra est oppositio membrorum hujus sentenline. Sic ct R. Levi, nisi quod *-z qui audnit,* arctet ad eum, qui audivit mendacium testis mendacis, quasi dicat: Mendax in suis dictis sibi non constat, sed sæpe contradicit : at tostis qui tc-talur se a mendaci mendacium audivisse, verum lo-latur. ideoque sibi constat.

Secundo, R. Salomon : Tostis, inquit, falsum testimonium dicens perdetur, vel a judice vel a Deo; testis autem qui auditet obedit legi dicenti : «Non dices fal-mn t- -limonium,» hic assidue loquetur, id est vivet, ac vit i long vv i a Deo donabitur. Sic *loqui* pro virere sumitur *llcbf.* ix, i, ubi do Abel dicitur : « Defunctus adhuc loquitur, » id est adhuc vivit; ct *Gen.* cap. n. vers.7 ; «Factus est homo in animam viventem; » Chald.rns vertit, *fa'tus est homo in animam loqucntcm.*

Terito, Abcn-Ezra, (¡nasi dicat : Testis mendax et perjurus peribit; qui autem audierit cum periisse, id omni ætale quam deget ci teris praedicabit, scilicet testis nn ndacis memoriam propter ejusdem mendacia pcrii®se.

Quarto, Septuaginta vertunt, *testis mendax interibit; vir autem obediens custoditus loquetur,* id est, ut clare vertit Auctor Cgtenœ *Gure., vir autem legi obediens caute, loquetur,* cavens scilicet studiose ne mendacium aut falsum testimonium dicat, per quod intercalet pereat.

Mystico idem Auctor : «Testis falsus,ait, vocatur diabolus (JtiScXci enim græcc idem est quod *calumniator,* qui «cilicet bona justorum opera apud Deum criminatur et mendaciter accusat). « Nam hic semper ctpræpostere agit, caque nobis suggerit quæ ct Deo «unt adversa, et a veritate aliena. Vir autem obediens est Christus. Nam, ut Apostolus docet, factus est Patri obediens usque ad mortem, mortem antem crucis.

Quinto, Noster profunde ct nervose cum Aquila, Symmacho ct Theodotion vertit, *tcs'<< mendax peribit; vir obediens loquetur victoriam :* testi mendaci pereunti opponitur vir audiens veritatem illique obediens: hic enim vivit et vincit; veritas enim vincit mendacium, do eoque triumphat (1).

Ad litteram significat *primo,* ait Jansenius, testem mendacem, ct omnem qui in perniciem alterius mentitur, quia contra legem agit, male periturum, ita ut sive hic, sive alibi dignas persolvat pœnas; at omnem qui legi divinæ obedit, ct ob id mendacia, sicut et omnia alia vitia declinat, confidenter locuturum, quomodo omnia supplicia vicerit, omnesque inimicos suos superaverit, atque pulchram de omnibus victoriam reportaverit ; cum testis mendax tacere cogetur pudore affectus, ct digne punitus.

Secundo, pressius, ac magis apposite et contraposite, significat, cum, qui contra aliquem profert falsum testimonium, periturum: illum vero qui innocenter vivit, obediendo legi divine. liberandum a malo quod falso testimonio c: parabatur, et gloriose triumphaturum de illo.

T. <-*tio,* ct perfectissimo, noster Salazar per testem mendacem intclligit eum qui falsum testimonium in aliquem dicit, et a Superiori' ac judice iniquam adversus illum sententiam extorquet. Ait ergo Salomon : Ejusmodi teslis falsus, etsi ad horam vincere, et d ı adversario suo triumphare videatur, tandem aliquando p ı ibit, ac «uæ falsitatis pœnas dabit; vir autem obedi-n« loquetur victorias, id est, qm iniquam senti nliam a Superiore latam æquo animo fert, ct eidem humiliter paret : tametsi ab adversario suo victus ct cjcctus vi-Icatur, tamen illi victorias demum suas enuntiare et praedicare licebit, vel quia detecta fraude amissam gloriam recipiet, ct in falsum testem pn-na recidet; vel certe quii inju-t ı sentential parens ct acquiescens nobilem de adversario sibi injurio, nobiliorem do iniquo judice, nobtlisMm un de semetipso victoriam reportat.

Hue facit illud S. Augustini in *Psal.* i.xx : «Sola obedient! i tenet palmam, -ola inobedicnli ⁑ invenit pœnam. » Et illud o. Curtii, lib. Vili *De Vita Alexandri Magni :* « Obsequio m ligantur imperia, et principimi sævitia in mansuetudinem vertitur civium obedientia. » Ita Christus Patri, imo

(t) Maurer, *sert tir qui aurtirlt.* testi» auritus, qui non nlsi «pire ipso audivit (ostntur, testis vorax, *in prrjMuum loqueiirr,* dabitur «i samj ‹t faculta* testandi. Ewalilus *aurticntem* cimi esse ccns-'▮, qui admittit disciplinam ut monili salutari i, it i ut sceleribus so abstiucal tapi alus omnibus quatti falso testimonia

Pilato, Annæ, Caiphæ ac tortoribus obediens usque a<i niortem crucis, de omnibus, deque ipsa morte, peccato, gehenna, dremonibus triumphavit. Unde Philo Carpathius in *Cant.* cap. in, num. 3, ad illa : *Invenerunt me vigiles,* legit : « Sola patientia canit victorias, n Crux Christi ergo fuit quasi triumphus et currus triumphalis obedientis patientis, et patientis obedientire.

Symbolice, potest ad falsos et veros doctores hæc sententia accommodari ' falsi enim, quales sunt hrerctici, cito cum sua falsitate pereunt; veri vero vincunt et triumphant. Super omnia enim vincit virtus et veritas, quæ falsitate et hæresibus instar cerre liquescentis evanescentibus, semper perdurat ac triumphat.

Mystice Bcda : « Testis mendax peribit, » etc., hoc est, ait, « qui se Deo servire testatur, nec factis dicta exsequitur,peribit; qui vero fideliter, ut promittit, jussis subditur divinis, hujus loquela ad victoriam perveniet, quia dum per obedientiam suam desideria vincere satagii, per justitiam judicis postmodum victoriæ palmam percipit. »

Tropologice, disce hic quam potens debellatrix el victrix sit obedientia, quæ de adversariis omnibus reportat victoriam, deque rebus omnibus triumphat.

OMiens Yi0051 dltr.O-IK4.

Primo enim obediens loquclur, id est loqui poterit victoriam, et canere triumphum de victo diabolo omnibusque ejus asseclis dremonibus. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. IV *in I Reg.* cap. v : « Victim® sunt obsequia obedicnliunr.quiadum pro Deo hominibus subjicimur, superbos spiritus superamus, cæteris quidem virtutibus dremones impugnamus, per obedientiam vm::tuus : victores ergo sunt qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfecte subjiciunt, ipsi lapsis per inobedientiam angelis dominantur. » Una autem ex prrecipuis causis quare per obcdientiam diabolum vincimus, ea est, quia ejus dolos et technas obediendo detegimus. Quoties nos ille sub specie boni ad malum pertrahit? quoties ad indiscretum fervorem aut ad ridiculum teporem impellit? Ilos insultus obedicnlire virtus eludit : nam dum ad Patrem spiritualem accurrimus, dum ei cogitationes immissas detegimus, dum ab eo eruditi simpliciter obedimus, el quid unumquodque sil, an bonum, an malum, cl ire cognoscimus, et quousque progrediendum nobis sil, et quid tanquam supra vires fugiendum, quid vero tanquam juxta vocationem nostram amplectendum, nequaquam ignoramus. Ideo dicebat S. Antonia- (ut in Vitis *Patrum* narratur) : a Si fieri Dotest, quantos passus ambulat monachus, vel quot calices aqure bibit in cella sua, declaret senioribus, ut a recto non deviet. » B. Dorotheus, Doctnna 3, narrat quemdam monachum a durinone fuisse dilectum, ab coque cæteris ¡irrelatom eo quod nollet a Superiore gubernari, slalunque subdit. < Tales diligit, atque his maxime delectatur qui sine duce sunt; non his qui ses® submittunt ei, qui post Deum auxilium prestare potens est, et manum dare. Neque enim diabolus ille cunctos adeundi fratres potestatem habuit, cum illum sanctus Pater reperii tot potiunculas, tot pigmenta, tot alabastra circumferentem, non omnibus propinavit. Nam quisquis illius prresentit insidias, accurrit illico, et cogitationes suas quascumque latentes aperuit Patri, et sic auxilium invenit in tempore lentalionis; et hac do causa non potuit adversus eos iniquus insidiator. Info licem illum unum invenit, qui seipsum regeret ct instrueret, qui nullum haberet coadjutorem, quemque ut voluit, ludo habuit, discedensque soli gratias egit, cretcros omnes detestatus. »

Quocirca S. Bernardus, serm 3 in psalm. *Qui habitat :* « Obsecro, ait, vos novellre plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni cl mali, nolite sequi cordis vestri judicium, nolite abundare in sensu vestro, ne vos tanquam rudes adhuc versutus ille vcnalor decipiat: nam silvestribus illis, ct omnino bestialibus bestiis (saeculares homines loquor) apertos salis expandit laqueos, nipote quos facile capiendos esse non dubitat; vobis autem qui tanquam prudentiores cervi serpentes necatis, et desideratis ad fonlcin vivum, subtiliores occultat laqueos, et callidiora fraudis sure argumenta conquirit. Unde, obsecro vos, humiliamini sub potenti manu Dei pastoris vestri, et acquiescite eorum consiliis qui melius norunt venatoris illius versutias, edocti diuturno longi temporis exercitio, et crebris experimentis, tam in se quam in multis. 9

Secundo, obedientia vincit mundum, quia mundi prrecipuum desiderium suis sectatoribus immissum est, cæteris omnibus dominari; obedienlia vero plane hoc desiderium rejicit cl calcat, quia non tantum Superioribus, sed et paribus, imo inferioribus, se subjicit cl obedit. Rursum nihil est aliud mundum vincere, quam pessimorum hominum voluntati conversatione nostra contradicere, ct Dei voluntatem amplecti : hæc autem ille solus facit, qui fideliter ejus mandatis obedit. S. Joannes quidem mundi victoriam fidei ascribit, sed si bene inteiligalur, quatenus se obedientia! conjungit. « Omne, ait, quod natum est ex Deo vincit mundum, et hrec est victoria qure vincit mundum, fides nostra,» *IJoan.v,* L Muodum-

Tertio, obediens vincit tertium suum hostem maxime periculosum, quia internum ct interius sibi assidue insidiantem, puta carnem, ejusque appetitus ct concupiscentias, prreserlim gulre ct libidinis. Unde nosicr Thomas theodidactos, lib. Ili De *Imitatione Christi,* cap. xiv : « Qui non libenter, ait, cl sponte suo Superiori se subdit, signum est quod caro sua necdum perfecte sibi obedit, sed srepe recalcitrat ct murmurat, » quasi diceret : Garni sure ille se subdit, qui Prelato obtemperare non nititur; et dum illi sponte so

submittit, miro modo ab imperio carnis liberatur. Sic etiam S. Bernardus, serm. *in Festo omnium Sanctorum,* secundam illam beatitudinem intellexit : *Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram,* « Hanc ego terrain, ait, corpus nostrum intelligo. Quod si possidere vult anima, si regnaro desiderat super membra sua, neccssc est ut sit ipsa mitis et Superiori suo subjecta : quoniam tale inveniet inferius suum, qualem se exhibuerit Superiori ; armatur enim creatura ad ulciscendam sui injuriam creatoris. Et ideo noverit anima quæ rebellem sibi invenit carnem suam, se quoque minus quam oporteat superioribus potestatibus esso subjectam. Mansuescat ipsa, ct humilietur sub potenti manu Dei altissimi: subjecta sit Deo, ct his pariter, quibus vice ejus habet obedîrc Prœlatis; et continuo corpus suum inveniet obediens ct subjectum. » Sic ille.

Primus homo per inobcdienliam a Deo descivit, et slatini carnem adversus mentem rebellantem sensit, cui ipsa inobedienlia contra spiritum vires adjecit. « Aperti sunt oculi amborum, » ait Scriptura, ut scilicet impetum carnis suæ adversus spiritum insurgentis adverterent, et sc peccato pacem perdidisse cognoscerent. Nam, ut docet S. Augustinus, lib. .XIV *De Civit,* xvn, ad hominis inobedientiam redarguendam, sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat, gratiaqua remota, ut poena reciproca inobedienlia plecteretur, exstitit in motu corporis quædam impudens novitas el fecit attentos, reddidiique confusos. Hinc pai iter *primo,* parenti inobedienti obedientiam debitam negavere «etera animalia, paulo ante ei a Deo subjecta. Audi S. Gregorium, lib. XXXV *Moral,* cap. xiii : « Adam quia suo auctori esse subditus noluit, jus carnis suæ, quam regebat, amisit, ut in seipso inobedienti® suæ confusio redundaret, cl superatus disceret quid elatus amisisset. » Hanc vero proprii corporis rebellionem non Adamus tantum, sed etiam ejus posteri Deo inobedientes experiuntur. ul notat 1). Bernardus, serm. 1 *in Festo omnium Sanctorum.* Eleganter vero S. Augustinus, in *Psalm.* cxliii, in hanc sententiam argumentatur: «Agnosco, ait, ordinem, tu Deo, tibi caro (scilicet obediat): quid justius? quid pulchrius? Tu majori, minor tibi. Servi tu ei qui fecit te, ut libi serviat quod est factum propter te; si autem contemnis tu servire Deo, nunquam efficies ut tibi caro : qui non obtemperas Domino, torqueris a servo. »

Insuper obedientia vincit et superat reliquas virtutes. Hinc cum quatuor totidem virtutibus excellentes offerrentur Abbati Pambo, *prunus* in jejunio, *secundus* in paupertate, *tertius* in charitate, *quartus* in obedientia præcellens; Pambo quartum obedientem cæteris tribus prelulit : esto enim charilas in sc maxima sil virtutum, ideoque major obedientia, tamen perpetuo obediens habet nexum, firmitatem ctstatum virtutis, quem non habet charitalem ad libitum exorcens : obediens enim alien® voluntatis se servum fecit. Quocirca tales viri Confessores sunt, si ad finem vit® ita permanserint. Hæc Abbas Pambo in Fifis *Patr.* lib. V, libello xiv, num 7.

Quarto, obediens vincit seipsum, puta suam voluntatem et judicium proprium, quorum uti jam post lapsum difficillima et periculosissima, sic pariter nobilissima et gloriosissima est victoria. Unde S. Gregorius, XXXV *Moral,* cap. x : « Vir, ait, obediens loquclur victorias; quia dum alienai voci humiliter subdimur, nosmetipsos m corde superamus. » Addit noster Alvarez de Paz, tract. *De Obedientia : a* Et vero hæc est precipua obedientiæ victoria : quia homo vincens seipsum, qui vicit reliqua ornnia, fortior ostenditur, et majorem ex hoc facinore, quam ex aliis gloriam assequitur. Vincit homo seipsum per obedientiam: nam judicio suo compedes injicit, ac voluntatem catenis illigat, el corpus ac omnem motum ejus a noxia libertate avocat, elad Dei servitium provocat. Vincit seipsum, quia suis desideriis vim infert, ct libens propter amorem Domini alterius voluntati subjicit. » Obediens ergo loquetur victorias quas de dæmone, mundo, carne ac seipso triumphans retulit, carumque ampla a Christo præmia recipiet, juxta illud *Apoc.* cap. n, vers. 7, 11, 17, 26: « Vincenti dabo edere dc ligno vitæ. Qui vicerit, non lædetur a morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum, et calculum candidum. Qui vicerit, et custodierit usque m finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, et reget eas in virga ferrea. » Et cap. m, vers. 5, 12 et 21 : « Qui vicerit, ait, sic vestietur vestimentis albis, ct non delebo nomen ejus de libro vil®, cl confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Qui vicerit , dabo ci sedere mecum in throno meo. » Hinc noster Alvarez de Paz, lib. V, pag. 3, cap. xiv *De Obedientia.*

Quinto, obediens vincit hostes in bello, Paganos, haereticos, ct quoslibet homines quantumvis sceleratos ct impios. Hostes in bello : quia cum in militia milites prompte obediunt capitaneo, capitane! duci, fiunt invicti, sternunique hostes. Ha Abraham cum trecentis vernaculis expeditis, ac ad nutum obedienlibus prævertil prostravitque quatuor reges. Sic Religiones in quibus subditi prompte obediunt Prelato, sunt inviet®, vincuntque omnes adversarios. Paganos, puta Indos, vicit, et Christo sibique subegit S. Franciscos Xaverius per obedientiam, qua a S. Ignalio subito missus in Indiam, illico paruit, ac postero die Roma eodem perrecturus discessit. In India quoque per omnia S. Ignatii monilis promptissime obtemperavit.

H eréticos, puta Lutheranos, per obedientiam vicit noster Petrus Cauisius. Nam anno Domini 1557, cum Melanchlhono, Illyrico, Brenlio, Bullingcro , «elerisquc Lutheranorum gigantibus Wormati® disputaturus coram Ferdinando Impe-

ratore cum superbi illi terræ filii numero el tumultu superiores, violentam présumeront, imo molirentur victoriam, Canisius ad P. Jacobum Lamium Vicarium Societatis Jesu Generalem, cujus obedienlia certamen susceperat, intrepidus Ha scripsit : « Loquitur in me Dominus Deus : per servum suum et superiorem meum audiam eum, ct non trepidabit cor meum, etiamsi consistant adversum me castra, quoniam in obedienlia spes est forliludo mea, nec eligam in domo Dei esse aliud quam jumentum apud te omnibus diebus vitæ meæ. » Nec eum spes fefellit. Immisit enim Deus in gigantes illos spiritum dissensionis ct confusionis, quo factum, ut princeps eorum Melanchtbon a suis alumnis mire discerperetur, Céleri inter se digladianles invicem sese lacerarent et conficerent. Ita noster Sacchinus in *Vita Canisii,* lib. 1Í, pag. 121 et 131.

Similiter quotidie experimur in Religione. Ad orbis enim victorias mittendi viri Religiosi, a sui victoria incipiendum esse probe noverunt, nihilque proinde difficultatis in pnecepto causantes, promptos et expeditos se monstrant ad opus. Quocirca prompta obedienlia Xavenum fecit non tantum Apostolum Indiorum, sed ct thaumaturgum, ut plurimos a morte ad vitam excitaret : nam ad hoc vocati sumus, ut vulneratos curemus, alligemus confractos, et erroneos revocemus. Multi enim sunt membra diaboli, qui futuri sunt Christi discipuli, ait S. Franciscus Assisias.

Sexto, obedienlia victrix est maris, ignis, terras et animalium, cœli ct inferni, adcoque nihil fere per obedientiam lentatur, quod Dei virtute propter quem obeditur, non facile superatur : maris, ut cum Petrus jussu Christi supra mare ambulavit, *Matth.* XIV, 29; cum .Moses jussu Dei mare Rubrum divisit, ut sicco alveo transirent Hebræi, quo facto divisum reduxit, in eoque mersit Phajaonem ejusque exercitum, *Exodi* cap. xiv; cum Josuo, cap. ni, jussu Dei Jordanem dispescuit, et sicco pede castra llebræorum traduxit.

Ignis, cum 1res pueri llebræorum Deo fideles el obedientes, jussu Nabuchodonosoris in fornacem ardentem conjecti, in ea illæsi perstiterunt. *Daniel.* ni. Sic in *Vitis Patrum,* hb. V, cap. IV, num. 18, jussu Abbatis pater filium jactavit in fui num ardentem. Statim autem factus est furnus vclut ros, qua ex re acquisivi! gloriam sicut Abraham patriarcha immolans filium suum.

Similo est exemplum Religiosi qui a Superiore jussas fumum ardentem ingredi, illæsus in eo perstitit. Referi idipsum graphice ex *Vitis Patrum* Severus Sulpilius in VtlaS. Martini; dialog. 1, cap. xu : « Exundabat, ait, abruptis fiamma fornacibus , et intra camini illius concava totis habenis reunabal incendium, iloc igitur advenam illum jubet magister intrare. Nec distulit parare præcepto, medias tlammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide viclœ, velut illis quondam Hebræis pueris cessere venienti. Superata natura est, fugit incendium, et qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus seipsum miratus est. »

Terne et bestiarum. Notus est Paulus ille magni Antonii discipulus, miraculorum facultate ipso magistro major, cum Antonius quos ipse curare non poterat, ad cum mitteret, ncque aliam ob causam nisi unius obedienlia.'. Sic enim Antonius ipse pnedicabat, eumque quasi obedientiæ exemplar omnibus ostendebat, et exstat adhuc multorum ejus illustrium factorum memoria. Notus etiam Joannes, qui a suo Abbate, el quidem joco, jussus ul leienam comprehenderet, ipse serio accipiens non solum non expavit irruentem, sed etiam fugientem insecutus, iteratis vocibus Abbatis sui nomine sistere jussit, captamque ac ligatam ad monasterium perduxit. Notus etiam alter Joannes, qui cum triennio toto aridum stipitem, ut erat ei injunctum, quotidie irrigasse!, idque aqua longe hausta, demum viruit fructusque edidit, quos ejus magister ad ecclesiam deferens fratribus ostentabat : « Ecce , inquiens, obedientiæ fructum. » Vide *Vitas Patron,* lib. V, cap. xiv *De obed.,* et lib. IV, cap. xxvi. Ibidem lib. Vili,num. 113(sequor sectionem nostril'. Hcriberti), narratur quod cum duo germani fratres in monasterio quodam viverent, alter obediendi, alter castigandi corporis studiosissimus, hunc quidem ad alterius sanctitatem explorandam mandasse ei, ut in fluvium crocodilis refertum descenderet, idque eum impigre fecisse, ita ut immanes illæ belluæ accurrerent, et quasi blandiendo corpus ejus oblingerent ; paulo autem post cum in humanum cadaver incidissent, prece communiter facta, excitatum esso a morte ; camque laudem cum sibi abstinens ille tacitis cogitationibus arrogaret, severius objurgatum esso ab Abbate, cui revelatum fuerat non illius jejuniis, sed alterius obedientiæ beneficium illuda Deo donatum fuisse. Celebris est sententia seniorum apud Antonium in *Melissa,* parle II, cap. xci : « Obedienlia juncta continentiis vel bestias subigit. »

Coeli, ut cum Josué pugnans contra quinque reges Amorrhæorum, obediens Deo stitit solem ccelosque omnes : « Obediente Domino voci hominis, ct pugnante pro Israel, » Josué cap. x, 14. Cum Ezechia-. Deo obediens meruit per Isaiam a morbo lelhali sanari, et in ejus signum umbram solis, ipsumque solem retroagi per decem lineas, IV *Iley. XX,* 3 et 11.

Inferni, ut cum Christus a factus obediens usque ad mortem meruit, ut in nomine Jesu omne genu tlcclatur coelestium, terrestrium ct infernorum, » *Philip.* n,8 et 9, ideoque descendent ad infernum de eo triumphavit, ex coque putres omnes in codum per triumphum eduxit.

Septimo, obedienlia vincit tenlalioncs quaslibet et peccata, mortem et gehennam. Hinc dc Quisti obedienlia ait Paulus *Uebr.* x, 1 et 10 : < Tunc

T*ntitiones. mortem et gehea- <41,

dixi : Ecce venio; in capile libii scriptum est de mu, ul faciam , Deus, voluntatem luam , etc. lu qua voluntate sanctifleati sumus per oblationem corporis Jesu Christi. » Idem asserit Isaías, cap. un, 10 et H. Unde Paulus I *Cor.* cap. xv, 55 : a Absorpta est, ail, mors in victoria; ubi est, mors, victoria tua ? ubi osi, mors, stimulus tuus? stimulus autem mortis peccatum esi ; virtus vero peccati lex : Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. » Exempla hujus victoriie, prœserlim in tenlationc luxuriæ, videre est in Vilis *Patnim,* lib. V, cap. xiv.

Denique per obedientiam superamus omnia pericula damnationis, quæ sane summi momenti est victoria. Quocirca Climacus, *gradu* 4 : « Obedientia, ait, est perfecta abnegatio propriæ anima et proprii corporis, mors voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine damno, sepultura voluntatis, vita humilitatis, ct quasi si quis dormiendo iter faciat. » Idemquc addit, vivere in obedienlia nihil aliud esse quam suum onus aliorum humeris imponere, natare super aliorum ulnas, et sustentari in aquis ne mergamur, sed sine periculo hoc grande pelagus hujus vitae transeamus, et quidem brevissima navigatione. Quid melius, aut quid majus dici poterat ?

Vidit Anachoreta ille in Vitis *Patrum,* lib. V, cap. Xiv, num. 19, quatitor ordines Sanctorum in coelo : primum, intimiorum in infirmitate Deo gratias agentium; *secundum,* proximis ex amore ministrantium ; *tertium,* in solitudine Deo servientium ; *quartum* et summum, obedientium, hosque torque aurea et corona insignes illustriori cætet is gloria decorari. Ratio est, quia obediens similis est ahgelis, dc quibus dicitur *Psalm.* cm : « Qui facis angelos tuos spiritus, cl ministros tuos ignem urentem, » qui omnia vincit, imo urit et ignit. Nam, ul ait S. Bernardus serm. *De virtute obedientice,* a velociter currit sermo Dei, et velocem habere desiderat sequentem. Vides enim quanta velocitate currit ille qui dicit *Psal.* cxvm : Viam mandatorum tuorum cucurri. Fidelis obediens nescit inoras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripil praecipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes ; totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præcipientem, el hominem festinanter obedientem. »

Octavo, obedienlia vincit ipsummet Deum, ut obedienli nihil negaro queat. Sic enim par pavi refert, ul, cum obedimus Deo, ipso vicissim quasi mira dignatione obediat nobis, juxta illud a se promissum : « Voluntatem timentium se faciet,» rsn/m. cxtiv, 19. Unde auctor serm. *ad Fratres in ¿remo* a^ud S. Augiistihum, tomo X, serm. 61 : «Sciendum, ait, frames', quod quanto 'modo erimus ipsi obedientes Superioribus nostris, tanto útil Deus obcdieïis orÂtionihüs hbstris. » Congruum enim est, ut si Dei voluntatem faciamus, ipse vicissim faciat nostram , et sic obedienlia ia Deo fácil no- quasi omnipotentes. Hinc S. Gregorius XXXV *Moral.* cap. x, explicans illud I Reg. xv *Melior est obedientia qium intima:* « Quia, ait, per victimas aliena caro , per obedientiam vero voluntas propria maciatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio praecepti se immolat. » Hinc Jacob obediendo matri supplantavit Esau, matrisque jussu cum fugiens, et Dei jussu ad suos rediens, atque cum Deo, vel verius cum angelo Dei luctans, Israel, id est, Deo dominantis, nomen et benedictionem accepit, *Genes.* XXXII, 9 cl 28. Sim le dicitur de Abraham, *Genes.* xviii, i8, 24 et scq. Item de Mose, *Exodi* xxxtt, 9, 1Oet 11.

Potest etiam verti plane ex hebreo cum recentioribus : a Obediens in perpetuum loquetur, » et vivet; loquetur, inquam, lum huic sæculo per celebrem sui memoriam, et relictum posteris sui exemplum, sicut Hc&r. xi, 4, dicitur Abel defunctus adhuc loqui; tum in futuro. Loquetur, inquam, ul testis verax Dei œquilatem, et obedientiæ victricis veram prudentiam, securitatem, præiniuin æternum et palmam. Ita Beda. Et sic constat antithesis cum precedenti hemistichio. Illustre exemplum habet Climachus, *gradu* 4 de obedientia, ante finem, de insigni quodam obediente, Achatio nomine, qui mortuus e sepulcro a sene evocatus, el interrogatus num mortuus esset? respondit, obedientem non posse mori.

29. Vir impios procacit cr oburmat vultumsuum; QUI AUTEM RECTIS EST, CORRIGIT VIAM SUAM. —SjTUS, *dirigit viam suam;* Hebræa, vir *impius roborat facies suas, ct rectus ipse parabit viam suam ;* Chaldæus, *impudi ‹5 fade est* vir impius,* Septuaginta, impius vir *imprudenter subsistit facie; rectus autem ipse intclhgit vias suas ;* Theodotion, *vir impius ob(innabit faciem suam.* Ac pro illis verbis, *corrigit faciem suam,* Aquila ct Symmachus vertunt, *parabit,* aul *expediet viam tuam.* Nota : Pro J'3' *iac/tin,* id est dirigit, corrigit, Septuaginta legerunt, *iabin,* id est intelligit. Unde Auctor *Cáteme* Grrrcar. vertit, *rectus autem vias suas discutit et deligit,* id est, etiamsi a nemine admoneatur, seipsum tamen examinat, et si qua parie opus videtur, emendat (I).

Pro *vultum suum,* hebraice est VJM *bepanau,* quod 11. Salomon accipit pro 1'2X3 'I *ippau,* id est in *ira sua, q. d.* Quo tempore perditus excandescit , impudentiam ac proterviam suam demonstrat, quam inaccensis naribus vultuque ostendit. Verum aliud est *bepana»,* aliud *beappau.* Jam *primo,* Pagninus vertit, *roboravit contra eum vir impius faciem suum; rectus initem ipse disponet viam suam,* ul hic versus referatur ad praecedentem,

‹i) Setuus est : Perfricta fronte improbus divina ottima cl humana ferociter contemnit; probus vero suam agendi rationeni ccmpotut ad pietatis morninque pnecepia.

q, d. Testis mendax dum contra innocentem falsum profert testimonium, contra cum se roborat, ct obfirmat ut videatur verum, n:n falsum dicere. Et R. Levi : Impius, inquit, et perditus frontem perfricat, ne illius mutatio cognoscatur, atque is motus qui consequi solet speciem vultus cum quis mentitur. Verum vir integer optime perspectum habebit, quod institutum quoad oris vultusque conformationem, amplecti oporteat.

Et Baynus : *Roborat,* inquit, trfr *impius,* supple verba falsa, *vultu suo,* cum imprudentia videlicet proferens falsum testimonium, et ipso vultu affirmans falsum; vel *contra vultum ejus,* hoc est illius qui respondet ct contradicit. Sed justus et ¿equus judex facile intelliget vias et mores illius. Aliter, qui rectus est, et affert verum testimonium, faciet judices intclligerc vias ejus, satis habens rem exponere nude tanquam simplicem veritatem. Hæc ille.

Secundo, melius idem Baynus : Hæc gnome, inquit, significat discrimen inter impium ct rectum sive justum, quorum ille vultum firmat, ct magna sive constantia, sive impudentia, facit malum : hic vero dirigit vias suas, ut neque deficiat a recto, nec cum ostentatione quidquam faciat; non enim vultu aut fastu rectitudinem suam præ se fert. Si legatur *intelliget,* erit sensus : Qui rectus est, satis habet quod inlelligat vias suas, absque eo quod vultu ex tenore ostentet, multo minus vultu præfcrt pervicaciam vel impudentiam; scit enim utrumque dedecere sapientem et virum probum.

Tertio et genuine, hæc gnome significat discrimen ricti el impii, dum uterque de aliquo defectu, errore aut lapsu admonetur vel corripitur, sive exterius ab homine, præsertim Superiore, sive interius a Deo. Impius enim quia superbus, et quia vitio, in quod lapsus est, pertinaciter adhærere decrevit, contra monentem et monitionem sese roborat, mentem vultumque procaciter obfirmat, ac vilium suum proterve tuetur, ct monenti insultat; rectus vero si moneatur, erratum lapsumque agnoscit et corrigit, quia humilis est et prudens, ac recti justique amans.

Amitbe» •° Hinc collige has impii rcctiquc antitheses. *Primo,* impius si moneatur, erubescere nescit : rectus rubescit, ac pudore et rubore suffunditur.

dun corrh Ulltor‘ *Secundo,* impius imprudenter et impudenter vitium excusat vel pernegat; rectus agnoscit ct confitetur. *Tertio,* impius in vitio obstinatus est et impœnitens; rectusflexilispœnitet etdolet. *Quarto,* impius in lapsu persistit; rectus lapsum corrigit ct emendat. *Quinto,* impius fronte ænca monenti resistit el resultat; rectus oculos fronlemquc demittit, et cervicem monenti inclinat ac submittit. *Sexto,* impius obfirmat vultum, ut scilicet perficiat id quod destinavit vel coepit, licet impium per fas el nefas, etiam si famæ, opum, vite ct animæ jacturam facturum se sciat; at rectus periculum videns prudenter id declinat el cavet.

Audi S. Gregorium, lib. X *Moralium,* cap. m : « Sicut recti, inquit, de quibusdam, quæ ab cis non recte gesta sunt, correptionis vocem ministerium charitatis testimoni, sic perversi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt, isti ad insaniam suæ defensionis eriguntur. lUi correptionis adjutorium vitæ suæ patrocinium deputant, per quod, dum præsenlis vitii culpa corripitur, venturi judicii ira temperatur; isti cura sc impeti redargutione conspiciunt, gladium percussionis credunt; quia dum per correptionis vocem culpa detegitur, præsentis gloriæ opinio fœdatur. Hinc quippe in laudem justi per Salomonem dicit veritas : Doce justum, et festinabit accipere. Hinc pravorum contumaciam despicit dicens : Qui erudit derisorem, ipse sibi facit injuriam. Sic Judas, inquit Beda, quia impius corde erat, quamvis ipso Domino sc redarguente, noluit male coepta restringere. Porro Petrus, quia rectus erat corde, id est rectitudinis amator, respiciente se Domino mox poenitendo correxit, quod negando deliquit. »

Sic Pharao Deo Mosique monenti, ut tyrannidem faslumquo deponeret, ac Hebreos in / Egypto oppressos missos faceret, obstrependo restitit, obduravitque cor vulturaque suum instar tauri torvi et sævi, *Exodi* vn, 3. Sic Jeremías, cap. ni, vers. 3, ait : « Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere ; » ct Ezechiel, cap. ni, 7 : « Domus Israel attrita est fronte, el duro corde. » Vide quæ hisce locis annotavi. Sic haeretici pro verilate et sinceritate, quam sustulerunt, substituere impudentiam, ac obfirmato taurinoque vultu fidei resistunt, suamque perfidiam insoleuter propugnant.

Moralitcr, disce hic stultum recte monenti resistere et obstrepere; at prudentis et recti esse, correptionem admittere, ac corripienti parere, lapsusque corrigere : sic enim homo sibi, legique ct Deo restituitur, imo legem prius violatam adimplet. Nam, ut ait S. Bernardus, *De Prompto et Dispcns.* cap. xvi, « partienda est observatio regularis in præcepta et remedia; præceplis instituitur vita contra peccatum, remediis restituitur post peccatum innocentia. Sic ergo utraque ista complectitur nostra professio, ut professus quisque cum in aliquo forte regularium mandatorum deliquerit, si ad remedium æque regulare confugerit, etsi convincitur transgressor mandati, non tamen pacti praevaricator. Solum itaque censuerim fregisse votum, violasse propositum, pactum prævaricasse, et qui præceptum contempserit ct remedium. Nam illum sane dico securum, qui etiamsi interdum obcdicntiælimitcmprælcrit, consilium non respuit pœnitenliæ. Regulares namque terminos, etsi sæpe deliquerit, non evadit, qui censuræ, quæ ex regula est, disciplinam non subterfugit. Pars siquidem regulæ est regularis correctio, et in ca repentur non solum bonæ vitæ instructio, sed etiam emendatio pravœ ; inve-

niuntur in ca et prœcepla obedicntiæ, cl inobedienliæ remedia, ut nc peccando quidem a regula recedatur. »

Corrí- i nìiXs ut modi- «®»

Rationem ad correctionem admittendam, imo nn*bicndam suggerit efficacem S. Rasilius, in *Degù*fis *fusius disput.,* regula 52 : a Eorum, ait, quibus medicina fit, partes existimari debent, antistitis in se animadversiones non ad odium accipere, neque impotentem dominationem existimare curationem eam, quam misericordia quis adductus, consulendi causa animæ ipsorum saluti, ipsis adhibeat. Esset enim a decoro abhorrens, si cum qui adversa corporis valetudine laborant, ii usque adeo magnam medicis fidem habeant, ut, esto ipsos secent, esto urant, esto amarissimis dandis medicamentis medeantur, nihrlominus tamen inter beneméritos de se illos numerent : nos non itidem quoque adversus animarum nostrarum medicos, quandocumquc duriore imponenda nobis re aliqua salutem nobis efficiunt, fuerimus animati, cum Apostolus dicat : Et quis est qui melætificat, nisi qui contristatur cx me? » II *Cor.* n, 2. Porro qui correptionem alterius vult effugere, faciat id quod monet proverbium Arabicum, *Centuria* i, num. 22 e « Puta vitem tuam manu tua, non manu aliena, id est, reprehende teipsum super delicto luo, priusquam alius te reprehendat super eodem; » et num. 26 : u Non scabat caput tuum preter ungues tuos. »

Ven. 30.

30. Non est sapientia (Chaldæus, *intclligcntia),* NON EST PRUDENTIA, NON EST CONSILII M CONIRA DOMINUM. — Syrus, *non est consilium sicut Domini;* hebraico, mrv "Ed S *lencgcd Jehova,* id est coram vel e regione Domini, ut scilicet cum eo componi, illique opponi possit, </. *d.* Humana sapientia si cum divina conferatur, non est sapientia, vel prudentia, sed insipientia potius et amenlia. Rursum, « non est sapientia, non est prudentia coram Domino, » scilicet non tantum ut Deo resistat, sed ut nec coram eo slare possil, imo ut divinæ voluntati el nutui volens nolens inserviat, sicut patuit in fratribus Joseph, qui sua malignitate ct venditione eum evexerunt in principem / Egypti, ut Dei consilium implerent. Sic malitia Aman evexit Mardochæum et Judæos. Sic dænionis machinamenta extulerunt Job, et Judæorum sævitia Christum crucifixum. Unde Septuaginta Romani habent, *non est sapientia,* etc., *apud* (minus recte Complutenses vertunt, *contra) impium,* quæ scilicet Deo sese opponat, ciquc resistat, el illius consilia vel decreta eludat : apud impium, inquam, tam hominem quam dœmonem, ait Cassianus, *Collât.* VII, cap. xvni, licet verius sit apud Septuaginta legi debere, *non est sapientia, etc., contra Dominum,* ut monet Auctor *Catenae Grœcor.* Sic enim constanter legunt Hebrea, Chaldæus, Syrus, Vulgata, Aquila, Symmachus, Theodotion cœtcrique Interpretes.

Sententia est clara, et usu quotidiano evidens •X certa. Unde R. Salomon sic explicat : « Sapiens quilibet ac prudens in nulla prorsus est æstimatione, si cum Deo comparetur; multoque magis si sua sapientia abutatur in Deum, licet nobilis sit magister, r.allo honore afficietur. » Aben-Ezra sic : « Conjunguntur hæc duo ad hunc sensum : Non est vir cui prudentia, sapientia vel consilium prosit contra Dominum, hoc est, ut ab illius manibus subducatur aliqua horum ope, etiamsi ad fugam capessendam, ad prelii diem equum prepararli, se tamen subducere nequii, et discrimen evadere. Dei enim est incolumem prestare, quem pre arbitratu voluerit. » R. Levi vero sic : « Non est sapientis <*lc., nulli usui sunt sapientia, prudentia, ¿onsiliumque in iis quæ quis animo in Deum machinatur : licet enim is maxima sapientia polleat, remque apprime intelligat, aptissimum denique consilium ineat; haud tamen poterii divinum decretum immutare, vel illud assequi, ut constat ex iis quæ Josepho contigerunt, ac ex variis historiis, quæ in sacris vaticiniis passim leguntur. Illam etiam mentem hujus versiculi forte affirmabimus : Haud nimirum opus est sapientia, prudentia consilioque illi qui charus sil Deo pro* ximusque ejusdem cure, qui nempe Deo adhæ* serit, ut votorum suorum compos fieri studeat ; divinum enim numen ita conatus el studia mortalis instituit, ut recte cogitata succedant. Utrique autem explicationi optime consentit quod mox subditur. »

Ratio hujus senlentiæ est, *prima,* quia sapientia Dei est increata et infinita; quæ in immensum superat ct transcendit omnem sapientiam prudentiamque creatam et finitam omnium hominum, dæmonum ct angelorum; *secunda,* quia sapientia Dei est omnipotens, cui proinde nemo resistere valet : quis enim arietet contra omniscium et omnipotentem? a prion'

Finis, scopus et fructus hujus sententiæ est, ut cx ea discamus unumquemque quantumvis sapientem, merito debere ab illo uno pendere, illi fidere, non sibi, nec quidquam illi lentandum, quod divinæ voluntati noverit esse contrarium, quæ adeo non potest impediri humana vel dæmoniaca prudentia, ut magis per eam promoveatur ct perficiatur, dum quid contra eam homo vel dæmon lentat, ut patet in fratribus Joseph, in Pharaone, m Herode, et redemptione generis humani, quam diabolus omnibus modis impedire studuit.

31. Equus paratur ad diem belli : Dominus autem v«r*. Si; salutem tribuit. — Hebrea, *Dominus autem est salus* (i); Chaldæus, a *Domino autem salus;* Septuaginta, a *Domino autem auxilium;* Vatablus, *a Do* mino autem datur salus,* qui ct addit : Hæc gnome pendet a precedente, eamque probat, *q. d.* « Equites impii parant sibi equos, quibus fidant; cum tantum salus a Deo, non ab equo, pendeat. » Del «u Per *equum* intelligo equites : hi enim in bello sunt

11) **Proprie, *tri Jowr est vUtoruk***

validissimi, et peditatum sternunt ct proculcant : item currus, arma, machinas omnemquc bellicum apparatum. Salus intelligitur non tantum liberatio a nece omnique malo et periculo, sed ct victoria : hæc enim plena in bello totius exercitus et geniis est salus. Sensus est, *q. d.* Duces et milites ad bellum comparant equos, arma, currus, etc., idque congrue et prudenter; sed tamen hæc omnia frustra sunt, nisi Deus auxiliatur : Dei enim est dare salutem ct victoriam. Quare hinc discant duces et milites ita apparare bellum, ut potissimam spem in Deo collocent, idcoque assiduis precibus, ac puritate vit® ct eleemosynis ejus opem sibi concilient. Utrilibet enim dimicantium parti sive aciei, licet infirmiori minusque armis ct mdilibus instruct® Deus faverit, victoriam obtinebit, et victrix triumphabit. Frustra ergo acies, frustra arma, frustra milites, ni Deus propitius concurrat, detque victoriam.

Ratio priori, * Ratio a priori est, *prima,* quod præparatio rei facilis exsecutio vero ob varias rerum peristases et circumstantias, dum præsertim vari® hinc inde occurrunt remoræ, quæ rem impediunt, sit difficilis,idcoquc licet utraque pendeat a Deo; magis tamen secunda, quam proinde Scriptura tribuere solet Deo, quasi primo ct principali effectori. Juxta illud cap. xvi, i : « Dominis est animam præparare, et Domini gubernare linguaui; » et vers. 9 ; « Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus. » Ubi plura hac de re dixi.

Stcnndi. *Secunda,* quod Deus peculiarem habeat curam rerum magnarum, quæ multa complectuntur, mogniquo suut momenti : tales autem sunt principimi gentiumque plurium exercitus, bella, vietori®.

Tetti*. *Tertia,* quod Deus maxime curet gubernationem regum et regnorum, et ab æterno decreverit ut regna ct imperia sibi vicissim per sæcula succedant, eantque per gentes ct familias quasi circulando in orbem, juxta illud *Daniel,* iv, 14 : a In sententia vigilum decretum est, ct sermo sanctorum, ct petitio : donec cognoscant viventes, quoniam dominatur. Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, dabit illud; » et *Proverb.* vin, 15 : a Per me reges regnant. » Uæc autem regum et regnorum translatio ct vicissitudo iit per bella et victorias. Quocirca cum Deus vult regnum de gente una in aliam transferre, facit ut hæc illam bello appetat, debellet et vincat. Sic monarchiam Assyriorum transtulit ad Babylonios, Assyrios debellando per Nabuchodonosor ; Babyloniorum transtulit ad Persas, Balthasarem el Babylonios debellando per Cyrum; Per.-arum ad Graxos, Darium ct Persas debellando per Alexandrum Magnum; Giecorum ad Romanos, Griecos debellando per Scipionem, Paulum ÆmiUum, aliosque duces Romands. Simili modo singulis fere sæculis, sive singulis annorum centuriis, videmus Deum regna de una domo et familia in aliam per bella et victorias transferre.

Hinc illud oraculum Balaam : « Dominus Deua ejus cum eo (Israele) est, et clangor victorire regis in illo. Deus eduxit illum do Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis,» *Num.* xxui, 21 ; et illud Davidis : « Tua est, Domine, magnificentia, ct potentia, ct gloria atque victoria, etc. Tuum, Domine, regnum, tu es super omnes principes, » I *Paralip.* xxix, H. Quocirca Judas Machabæusa considerans adventum multitudinis, ct apparatum varium armorum, ct ferocitatem bestiarum (Nicanoris), extendens manus in ccelum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam, » Il *Mach.* xv, 21.

Porro, hæc gnome locum habet in bellis ct victoriis non solum corporalibus, sed ct spiritualibus, quibus contra tentationes carnis, mundi et dæmonis assidue confligimus, ct vincimus. Hæc enim victoria fit per gratiam Christi, juxta illud Pauli : « Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum, » 1 *Cor.* xv, 57 ; et : a Deo autem gratias, qui semper triumphat (id est triumphare facit) nos in Christo, » II *Cor.* n, 14; et : « Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra,» 1 *Joan.* V, 4. Unde mystice Beda sic explicat : « Equus paratur ud bellum, Dominus autem salutem tribuit, » *q. d.* a Hominum quidem est Deo devote tempore persecutionis animum præparare, corpus offerre discrimini; sed divini est adjutorii, ut empto labori agonis victoria salusque succedat; » etS. Gregorius, lib. XXXI *Moral,* cap. ix, ct cap. xix : « Equi nomine, inquit, præparatio reclæ intentionis accipitur, sicut scriptum est : Equus paratur in diem belli, sed Deus salutem tribuit, quoniam contra tenlationem quidem se animus prreparat ; sed nisi adjuvetur desuper, salubriter non decertat, n Plura vide ibidem in S. Gregorio. Sic ct Auctor *Catena Crac. :* Equum, inquit, appellat mentem contra vilia strenue pugnantem ; equus enim in prælio acer est, animosus, velox, ferox, exsultans. Vide *Job.* xxxix, 21 et seq. Sic et Hugo per equum accipit hominis animum et corpus : utrumque enim præparatur ad bellum tenlationum ab equite, id est mente ct ratione, quæ utrumque frenat, regit, dirigit, acuit, accendit ad pnelium, ut per Dei opem ct gratiam victoriam adipiscatur. « Præparatur autem, inquit Hugo, ad bellum equus iste tempore persecutionis in tribus. Primo, In assuefactionc laboris, doloris, famis, sitis, frigoris et cæterarum ejusmodi molestiarum, ne cum in bellum venerit, solo sonitu buccin® terreatur. *Secundo,* præparatur virtute et animositate sessoris: equus enim sub strenuo sessore stl-enuior est. *Tertio,* præparatur armorum munitione, ne ad singula jacula vulneretur. Arma voco hic fortitudinem, patientiam, audaciam, quibus contemnitur mors:

tunc vero equus hic expeditus et comparatus ad souituin liucciuie exsultans dicit vah, ct audaciler pergit in occursum armatis. »

Jl'1"1'?* iuuk». *Scarnilo,* equi sunt passiones ct virtutes, quas rcS*l rat*° el gratia Christi ut vincat. Ita S. Ambrosius, *De Isaac el anima,* cap. vili. Rursum equus ei! humanitas Christi, cui inequitans divinitas devicit peccatum, mortem, terram, coelum ct infernum. Ila S. Ambrosius, in *Psalm,* XL. Ejus verba recitavi *Uabacuc* m, 8, ad illa : « Qui ascondens super equos tuos, et quadrici* ture salvatio. »

Tertio, equus symbolum est Apostoli et prredicatoris ; ejus sessor et auriga est Chri-tus, victor infidelium ct peccatorum, juxta illud Apoc. vi, 2 : a Ecce equus albus, ct qui sedebat super illum, habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret, » ut scilicet Christus per Apostolos debellaret, suæque fidei subjugaret omnes gentes. Ubi plura hac de rc dud.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Melius est nomen bonum quam opes : callidus videns malum se abscondit : qualis puer, talis tener : seminani scelus metet mala : misericors benedicetur; derisorem ejice: mundus corde amicus erit regi: dur piger: Leo est in via : *os adulterai est vorago : stultitia pumi fugatur virga; opprimens pauperem, opprimetur a ditiore. Vers. 17, adhortatur ad studium sapientia: : vitandi iracundi ct sponsores : termini antiqui servandi; velox coram regibus stabit.*

1. Melius est nomen bonum quam divitia) multa* : super argentum et aurum, gratia bona. 2. Dives et pauper obviaverunt sibi : utriusque operator est Dominus. 3. Callidus vidit malum, et abscondit se : innocens pertrausiit, et afilietus est damno. 4. Finis modestiae timor Domini, divitiae et gloria et vita. 5. Arma el gladii in via perversi : custos autem animæ suæ longe recedit ab eis. 6. Proverbium est : Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. 7. Dives pauperibus imperat : et qui accipit mutuum, servus est fœheraulis. 8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, et virga ine EAæ consummabitur. 9. Qui pronus oslad misericordiam, benedicetur : de panibus enim suis dedit pauperi. Victoriam et honorem acquiret qui dat munera : animam autem aufert accipientium. 10. Ejice derisorem, et exibit cum eo jurgium, cessabunlque causæ et contumelia^. 11. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem. 12. Oculi Domini custodiunt scientiam : et supplantantur verba iniqui. 13. Dicit piger : Leo est foris, in medio platearum occidendus sum. 14. Fovea profunda os alienæ : cui iratus est Dominus, incidet in eam. 15. Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinœ fugabit eam. 16. Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, et egebit. 17. Inclina aurem luam, et audi verba sapientium . appone autem corad doctrinam meam : 18. quæ pulchra erit libi, cum servaveris eam in ventre luo, et redundabit in labiis luis. 19. Ut sit in Domino fiducia tua, unde et ostendi eam tibi hodie. 20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus et scientia : 21. ul ostenderem libi firmitatem, et eloquia veritatis : respondere cx his illis qui miserunt te. 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est, neque conteras egenum in porta : 23. quia judicabit Dominus causam ejus, el configet eos, qui confixerunt animam ejus. 24. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso : 25. ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ luæ. 26. Noli esse cum hisqui defigunt manus suas, et qui vadease offerunt pro debitis : 27. si enim non habes undo restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo? 28. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres lui. 29. Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus slab*t, nec erit ante ignobiles.

1. MniCS EST NOMES BONTM, QL'AJI DIVITI.fi MtJL-T.fi : SIPER ARGENTITI ET AI'RVM, GRATIA BONA. — fiebraice, *cligibile nomen præ opulentia, præ auro et argento gratia est bona,* vel *bonum;* Chaldæus, Aquila et Theodotion, touxro», id est *electum,* vel politis, *eligendum nomen bonum præ divitiis.* Sic et Chaldæus.

Per *nomen* accipe famam, per *gratiam* gratiositatem, favorem, benevolentiam, amicitiam. Ti *bona* non tam referas ad t» *gratia,* quasi ejus sil epithetum, quam ad *risaper.* Notat enim gradum comparationis, quo confert et prefert gratiam auro et argento, *q. d.* Gratia est bona super argentum el aurum, id est præstat auro el argento. Unde Valablus vertit, *fama præferenda est magnis opibus, et gratia auro et argento melior est ;* ct Pagninus, *cligibilius est nomen bonum quam divitiæ, ct quam aurum ct argentum eligibilior est gratia bona,* id est benevolentia vicinorum et civium.

Sensus ergo est, *q. d.* Fama majus bonum est quam sint opes ; fama præstat opulenti® : similiter gratia ct benevolentia præstat auro ct argento. Posterior ha»c pars dat causam prioris, *q. d.* Melius est nomen bonum quam divitiæ multe, quia nomen bonum conciliat gratiam et favorem hominum, qui præstat auro et argento. Hæc enim gratia in se ingens est bonum, et præstantius opibus, atque ex ea necessaria vite ct opes facile comparantur, uti comparavit Joseph in carcere, *Genes,* xxxix, 29; Rulli in paupertate, cap. n, 13; Esther in condemnatione Judœoruin, cap. ni, 9, et cap. vu, 3. Adcoquc nihil crebrius in Scriptura, quam quod Sancti cupiant invenire grat am in oculis Dei et hominum. Nam, ut ait Antonius in *Melissa,* part. II, cap. xlix : « Gratia est voluti paradisus copiosus. » Hinc B. Virgo præ aliis titulis hoc uno salutatur ab Archangels. quod sit « gratia plena , » græcc
id est gratiosa effecta, gratia repleta.

Rursum hæc gratia arcel invidiam, quæ ingens est mahim, ingentiumque damnorum mater; ac parit amorem ct chaiitatcm, quæ omnium bonorum est fons et origo. Quocirca tacite hic monet Sapiens opes vel spernendas esse, ne tibi invidiam et nomen avari afflent : vel, si eas habeas, in indigentes erogandas esse, ut hominum gratiam concilies. Nihil enim illam ita conciliat atque eleemosyna et libcralitas. Unde Syrus vertit, *præ auro et argento bona est misericordia.* Nam Ihbraum (FI *cheti* tam misericordiam quam grati im significat : quin ct Latinum *gratia* sæpe pro misericordia accipitur. Hinc Auctor *Calena; Grate.* per *bonam gratiam* accipit honestam actionem, qualis est eleemosyna. Qui ergo gratiam hominum, quin el Dei, indeque nomen el famam ambii, studeat virtuti, præsertim misericordia» et liberalitali : hæc enim est radix et basis tam beti ;volintæ et grati®, quam nominis et fama».

Tutto, hæc gratia el Luna perdurat, cum opes diffluant, el cum vita finiantur. Fama enim post mortem crescit et perennat : præsertim quia homine vita functo, nullo jam scelero fama ejus maculari aut dedecorari potest. Ob has ergo tres rationes gratia cl fama præstat opibus, ac præ iis bonum est altioris ordinis. Infimum enim bonum sunt opes, medium fama, sumimini vita, præsertim animo» per gratiam et gloriam : opes enim mere sunt bonum externum et indifferens, utpote quibus tam male, quam bene uti possumus; fama vero magis intrinseca est homini, quia nititur et fundatur in ejus virtute, præsertim liberalilate et charitate. Hinc Calo :

Omnia si perdas, famam servare memento.

El Plautus in *Mostell. :* « Ego si bonam famam servasso, sat ero dives. » Unde R. Levi : « Constat inter omnes, ait, famam viro parari morum probitate, ac recle factis; quod lectius est quam si opulentissimis facultatibus instructus esset. Benevolentia etiam, quam sibi quis a cæteris conciliat, auro et argento est praeferenda : majori namque præsidio et robori in calamitatibus est morum integritas, preclare facta cl charitas; quam si quis auro argentoque muniatur, ut trito proverbio circumfertur, præstanlius esse habere amicum in foro, quam aurum arca reconditum. » Quod alii concinnius dicunt : a Utilior est favor in aula, quam aurum in arca. » Ita S. Cyrilhis, lib. XI *in Joanncm,* cap. xviii : « Melius est, ait, nomen bonum quam divitiæ mullæ, id est, melior est existimatio nominis alque gloria, quam divitiarum splendor; *nomen* enim sumitur pro gloria, ut *Joan,* xv : Manifestavi nomen (id'est gloriam tuam) hominibus; et *Isaiat* lvi : Deus promittit eunuchis voluntariis nomen, melius præ filiis : nomen, id est gloriam. »

Quocirca Salomonem de more secutus Siraeides, *Ecdi.* cap. xli, 15 : a Curam, ait, habe de bono nomine ; hoc enim magis permanebit libi quam mille thesauri pretiosi et magni.» Vide ibi dicta. Et *Ecdi.* cap. vh, 2 : a Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa. » Hinc de Josia dicitur *Ecdi.* xlix, io : « Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii. In omni ore quasi mei indulcabitur ejus memoria. » Hos secutus Isocrates, «d *Nicodem :* « Magis expetendum ducito, ait, ut liberis luis honestam famam, quam opes magnas relinquas; nam lue mortales sunt, illa immortalis; pecunias acquili possunt, fama pecuniis emi non potest; opes etiam improbis contingunt, gloriam vero parare non possunt, nisi virtute prestantissimi. n Nam, ut ait Cicero, II *Tuscul.,* et II *De Invent. :* «Gloria est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. »

Anagogice, melius est nomen justi, religiosi, sancti, filii Dei, quam omnis rerum copia : h ec enim corporea est, illud spirituale: hæc caduca, illud stabile : hæc temporalis, illud æternum.

Gntia iMi IUt 1- bu>uioD^ bul.

Rursum prostat Inire gratiam Dei, quam corrogare omne aurum et argentum : gratia enim Dei parit felicitatem et gloriam ælernam. Ita Beda : « Nomen bonum, ait, èst nomen Religionis, quod divitiis mundialibus jure profertur. Nam etsi mundum quis lucraretur universum, merito hunc contemneret, tantum ut nomen ejus scriberetur in coelo* ejusque memoria et inter Angelos et inter homines sanctos figeretur œlerna. Super argentum ct aurum gratia bona : illam significat gratiam, cum quis pro bono opere laudatur a bonis, imo pro collatis ei donis meritorum glorificatur Pater qui in coelis est. »

n»tio a priori, * ‘ Ratio a priori est prima, quia gratia est bonum supernaturale, ideoque transcendens opes omniaque bona et dona.

Secunda. Secunda, quia gratia sccum ducit virtutes et charitatem, quæ summum hujus vitæ est bonum.

Tuiia. *Tertia,* quia gratia est semen gloriæ : unde sicut ex semine nascitur seges et fructus, sic ex gratia nascitur gloria.

Quarta. *Quarta,* quia gratia facit nos sanctos, amicos, filios et hæredes Dei, ac cohæredes Christi.

Quinta. *Quinta,* quia gratia est summa participatio Dei ct divinitatis, juxta illud S. Petri, *epist.* II, cap. i, vers. 4 : « Per quem maxima et pretiosa dona accepimus, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturo. » Et illud *Psalm,* lxxxi, 6 : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes. »

Vcrt.t. “ D>ves et pauper obviaverunt sibi *(mutuo,* ait Chaldæus), utriusque operator est Dominus.—Syrus, *ambos fecit* (Arabicus, creavit) Dominus ; Ilcbræa, *faciens omnes* ipsos *Dominus : omnes ipsos,* id est utrumque. Est hebraismus, similis illi *Eccle.* ut, 20 : « Omnia pergunt ad unum locum ; » omnia, id est uterque, vel utrique, scilicet homo el jumenta, uti processit. Hebraei ergo vocem omne tribuunt etiam binario, cum Latini et Græci tribuant ternario. Undo illud Aristotelis : « Tria sunt omnia, » scilicet prima, quibus datur vox omnia.

Primo, Aben-Ezra hanc gnomon ad procedentem refert, quasi illam confirmet ct probet, *q.* d. « Tam gratia quam nomen honorificum divitiis est anteponenda; dives enim clinops sibi obviaverunt. Atque hoc ita intclligcs, cum rerum causan ccelitus in terram deveniant, homines qui hisce afficiuntur, eas obvias habere, *q. d.* huic divitias, alteri egestatem caelitus occurrero, quod quidem indicant illa : Utriusque operator est Bjus, cum a Deo divitiæ pauperiesque impertiantur, divitesquo ac indigentes efficiantur ; verum honorifica fama sorte non est obvia : hanc enim mortales sibi comparant proclare gestis, ut etiam gratia, quam ab illis inibunt qm horum gioì iosa gesta contemplati fuerint; quocirca multitudini divitiarum hæc sunt anteponenda. » R. Levi quoque hanc gnomeu ad procedentem referi, sed paulo alia ratione el textura : Ut, ait, declaretur divitias haud ita præoplondas contingere, ut dives inopi mutuo occurrat, hoc est, paulisper divitem a suis facultatibus decidere, inopem vero promoveri, ct paulatina iisdem augeri, ita ut hi pares facultatibus evadant, Deo hunc ad pauperiem tradente, alterum ad divitias provehente. Accedit R. Salomon : a Cum pauper, ait, divitis opem implorat, ut sibi alimenta subministret, divesque acerbis verbis in illum utatur; tunc omnia a Deo mutantur, ita ut hic ad egestatem redigatur, alter divitiis cumuletur. »

Secundo, idem R. Levi sic explicat : «Obviant, ait, sibi pauper et dives, quod alter absque alterius opera vitam traducere nequeat, atque ut exemplis agamus : Si universi facultatibus pollerent, nullus esset qui in ulla arte ac opere insudaret, communisque societas interiret. Quod si omnes paupertate laborarent, alter ab altero educari non posset : quamobrem constat aliquos a Deo divites, alios inopes fieri, ut res creatæ conserventur. Hæc etiam : Dives et pauper obviaverunt sibi, eamdem habebunt senterftiain, quam illa : Misericordia et veritas obviaverunt sibi ; justitia et pax osculaiæ sunt se, n *Psalm,* lxxxiv. Accedit Auctor *Catena Gracor. :* « Dives, ait, per eleemosynam expiat noxam, abolelque promeritam pœnam, per hanc nimirum adeptus charitatem : pauper autem per humilitatem el egestatem castigatur et eruditur. Universi itaque Deum agnoscant ct laudent, qui hunc quidem vult castigare ct premere, illum vero distribuere et erogare. »

Tertio, Beda : «Neque divitem, ait, propter divitias, honores, neque pro inopia pauperem despicias; sed hoc in utroque merito venerare, quia opus sunt divinum, et ad imaginem Dei facti sunt. » Et S. Augustinus, in *Quast. veteris et novi Testamenti,* Quœst. XLII, divitem et pauperem accipit materialiter, non formaliter, *q. d.* Deus naturam humanam tam dedit pauperi quam diviti ; Deus utruinque fecit hominem rationis compotem, cl felicitatis capacem. Objectioni enim occurrens sic ait : « Cum legamus apud Salomonem : Dives el pauper obviaverunt sibi ; fecit autem ambos Dominus; quomodo ergo personarum acceptio non est apud Deum? longe absit a fidelium mentibus hæc impietatis assertio. Nam Scriptura, ne pauperem contemnendum doceret ct divitem honorificandum, ostendit amborum opificem esse Deum, non utique in paupertate et divitiis, sed in co quod sunt. Si enim facultatibus ab invicem discrepant, non tamen naturo substantia. Nec enim, quia occasiones proventus quosdam faciunt in mundo, aut prosperos in divitiis, aut infaustos in paupertate; idcirco despiciendi sunt, quos Deus non illuminavit, aut suspiciendi, quibus Veritas non dedit testimonium; sed contemnendi plane sunt corruptores morum ct sacrilegi in lege Dei : honorandi vero diligentes Deum cl disciplinas cultores. Ili enim divites apud Deum habentur, qui bonæ conversationis

sunt; et quanto In mundo contemptibiliores sunt, tanto magis honorificentiores sunt in cœlo.» Caudam ab imis fundamentis, ct rationem a priori subdit: «Ipsi ministrant eis, ut perspicientes Dei voluntatem non solum in mundo, sed et in cœlo divites sint, ne pauci temporis divitiro excludant rolemos; illi vero quos paupertatis causa despiciendos putant, si futurum Dei judicium contemplentur, illic semper divites erunt, ubi divites sroculi egebunt, pœnitentes se pauperes non fuisse. *

Quarto, noster Pineda, lib. VI *De Rebus Salomonis,* cap. xi, in fine, urget rò *obviaverunt,* id est occurrerunt, obviam iverunt, quasi eo significetur sua ratione pauperi et indigenti subveniendum sit ad illius inopiam sublevandam, nimirum non solum non fugiendo, sed sponte accedendo, contra quam illi faciebant, qui « do longo steterunt » ad pauperis clamorem, *Psalm.* XXXVII, 12; non enim permittendus egenus, ut integrum ipse itor conficiat, quoad te deprecandum pervenire possit; sed pars etiam viæ a te suscipienda, ut illum quroras illiquo occurras, sicut scriptum est *Proverb,* cap. xxii, 2 : a Pauper ct dives obviaverunt sibi, utriusque operator est Dominus. * Non dissimili sane ratione optimus princeps et pietatis cultor, sive quivis alius familiro probus moderator, sponte obviam procedere debet indigentibus, non petitus, non vocatus; sed sua tantum pielate et officio impulsus, vel ad debito premio subditorum suorum spontanea obsequia prosequendum, vel ad ærumnas sublevandas, vel etiam ad imminentia damna opportuno remedio reprimenda. Quod a Salomone optimo sane principe et pietatis amante, tum sui muneris, tum parentis nomine sancte et pie prostituir! est. Ilroc Pineda. Unde David, III *Ilcg.* ii, 7, morions Salomoni ita procepit : « Sed el filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua; occurrerunt enim mihi, quando fugiebam a facie Absalon fratris tui. »

Quinto, alii per divitem accipiunt creditorem, ut idem dicatur hic quod cap. xxix, 13: «Pauper ct creditor (Hebrea, *vir usurarum;* Septuaginta, *fimerutor)* obviaverunt sibi; illuminator (fautor, custos, beneficentissimus provisor)est Dominus:» divites enim solent fœnerari pauperibus, cosque suis usuris sibi obligare et debitores efficere, do quo plura cap. xxix, 13.

Sexto, Baynus alio sensu urget tò *obviaverunt, q, d.* Fieri potest et sæpe fit ut, rota fortunæ gyrante, dives ab opibus ad inopiam, et pauper ab inopia ascendat ad opes : in qua gyratione rol® et commutatione fortunæ videntur occurrere invicem, dum alter escendit, alter descendit, et tamen « utriusque e<d factor Dominus,» </. d. Nemo œstimandus psI ex opibus, neque ex paupertate , cum ex his non pendoni neque fama nominis, neque gratia apud Deum aut homines; sed hæc quæ sunt maxime optauda, cumuaranlur per obedientiam creatoris et factoris, « Utriusque operator est Dominus, » *q,* d. Dum occurrunt invicem dives et pauper, in habitu exteriori ingens discrimen inter eos videtur, et longe pluris rostímalur unus quam alter apud homines, et tamen uterque ad imaginem Dei factus est : quam si pauper servaverit integram per vitro puritatem, apud Deum factorem non erit inferior vçj fama nominis, vel gratia, quam divos, quantumvis alloqui sil hic splendidus, bysso et purpura vestitus, illo vero squalidus cl ulceribus plenus, juxta parabolam Evangelicam, *Lucre* xvi. « Utriusque ergo operator est Dominus, » id est, ulriquo suam sortem assignat Deus, ul divos pauperem non spernat, el ul pauper diviti non invideat, sed sua sorte et gradu contentus uterque vivat, cum sciat illam non casu, sed sapienti Dei consilio et destinata voluntate sibi obvenisse, quam proinde omnes colere et venerari debent.

Septimo, alii contrarie accipiunt tò *obviaverunt :* nam metaphora sumpta a bellantibus, sibi inimico aut contrario animo occurrentibus, intelligunt hic significari conlrarietalem, quæ est inter divitem et pauperem ; unde vertunt, *dives et pauper contrarii sunt,* habitu s**<!icet et conditione, ct frequenter etiam animo, cum ille insolescat animo, iste humilietur, ac demisse se gerat; sed a utriusque operator (hebraico rroj? *ose,* id est formator, fictor et pictor) est Dominus,» *q. d.* Quod hio sit pauper, ille dives, non disparis naturo est conditio, sed paris nalurro dispar qualitas, sive pictura diversa : sicut enim pictor unam imaginem nudam pingit el fingit, aliam vero vestit el ornat; atque sicut in pictura nuda magis apparet ars pictoris, el pulchritudo picturo quro in vestitu regitur el obscuratur : sio in paupere magis apparet ars Dei, et paritas naturo quam in divile, quem opes vallant el velant. Igitur paupor est homo pictus, sed nudus; dives pictus, vestitus: tolle picturam, manet par eademquo natura humana, quro in utroque velut imago Dei pariter est veneranda. Ita S. Chryso domus, homil. 4 *J)e Lazaro,* et in *Psal.* xlviii, ad illa, *Simul in unum dives ct pauper:* « Est enim, ait, communis nostra natura, communiter omnes voco; communis nostra metar, communiter voco; communis nostra civitas est orbis terrarum. Sed si ox paupertale ac divitiis differentiam aliquam et inaequalitatem introduxistis, atque eam quoque rursus ejicio, non divites quidem vocans, pauperes autem expellens, sedet hos et illos, et non solummodo hos ct illos (verbi gratia) : hos, id est divitas, priores, illos vero, id est pauperes, posteriores; sed simul in unum, ul sil communis conventus, communis oratio, communis etiam auditio. Licet sis dives, ex eodem luto natus es, idem libi fuit cuín paupere ingressus, et idem ortus, el tu hominis filius es, ¿I ille. » Tandem ex hisce concludit: « Cum ergo quro sunl precipua et magis opportuna, el houore roqualia, ex roquo habeatis cur

propter umbras et somnia intumescis ex bis quæ nihili sunt, communia distinguens, communia natur®, communia ortus et generationis, communia affinitatis et necessitudinis? cur amb tum exteriorem adducis, ut distinctionem in eo efficias? non fero, non patior, et ideo voco te cum paupere simul ; simul, inquam, in unum dives et panpcr. »

dìt m r1"|*" *P»op»r diviu.

Oetaeo et optime, *q. d.* In eadem civitate et regione Pillea alii sunt divites, alii pauperes, quia Deus ita statuit et operatus est, ut alter alterius auxiliis juvaretur, itaque in unum corpus civile et politicum coalesceret respublica, omnique arte et supellectile abundaret; divites enim suis opibus alunt pauperes, ut alii sint sartores, alii sutores, alii pistores, alii fabri, alii aliam artem mechanicam exerceant : hasce enim omnes paupertas adinvenit, fecitque ut nulla reipublicæ deesset; nam si omnes essent divites, nemo vellet laborare, et sic artes omnes mechanic® cessarent magno hominum damno; quare dives pauperem fovere, et pauper diviti subservire, pro coque laborare debet : qua in re mira fuit Dei sapientia et dispositio, dum duas res ita dispares et quasi contrarias univit, et quasi æquavit, faciendo ut nec dives sine paupere, nec pauper sine divite vivere posset. Quod admirans Aristoteles, lib. IV *Polit.* cap. i : «Necesso est, inquit, duas civitates in una esse civitate, et eas quidem inter se contrarias, scilicet unam pauperum, aliam divitum;» sed itramque tanta harmonia inter se colligavit cl consociavit Deus, ut concordiam ct concentum mirabilem efficiant. Undo S. Augustinus, serm.2'> De *Verbis Domini :* « Dives, ait, ac pauper duo sibi sunt contraria; sed iterum duo sunt sibi necessaria : nullus indigeret, si invicem se supportarent; et nemo laboraret, si se ambo juvarent : dives propter pauperem factus est, cl pauper propter divitem factus est. Pauperis est orare, et divitis erogare. »

Nola tò *obviaverunt,* scilicet non tam casu quam studio, hoc est, obviam sibi mutuo iverunt sese invicem qurorentes, *q. d.* Dives ct pauper destinato consilio sibi invicem obviam eunt, quia alter alterius ope indiget, eamque requirit cl postulat. Dives enim a paupere postulat operam, ut proco sarciat, pinsat, fabricet, aret, serat, etc.; pauper vicissim a divite postulat pecuniam ct alimoniam. Dives ergo quaerit pauperem ciquo obviam vadit, ut ejus operam conducat ; pauper vicissim obvius vadit diviti, ut ab eo victum et lucrum aucupetur : cl sic Deus divitem perpauperem, ac pauperem per divitem sustentat et ditat.

Hic<ii«i <i ili» Ikî' eonnilo.

Significat igitur hac gnome Salomon *primo,* Dei concilio sapientissimo factum, ut in hoc corrupto I'01' pcccaliun mundo alii sint pauperes, alii divites; ul divites pauperibus succurrent, pauperes vero pro divitibus laborent, itaque mutuo uniantur, inviccmque adament, juvent, foveant. Audi S. Augustinum, *hom.* 13 inter 50: « Pauperes egere voluit Christus, sed propter nos. Omnes pauperes quos videtis, potuit illos Christus pascere, quomodo per corvum Ellam pavit; tamen cum et ipse Eli® subtraxit corvum, ut a vidua pasceretur, non Eliae prsstitit, sed vidu®. Quando ergo Deus pauperes facit, quia Ipse non vult ut Ipsi opes habeant; quando, inquam, facit pauperes, probat divites; sic enim scriptum est: Pauper et dives occurrerunt sibi. Ubi sibi occurrerunt? in hac vita natus est ille, natus est et iste; invenerunt se, occurrerunt sibi. Et quis fecit illos ambos? Dominus divitem quidem fecit, unde pauperem adjuvaret; pauperem, unde divitem probaret. Pro viribus suis unusquisque faciat. »

S. BaMlius, hom. *In ditescentes avaros* : «Quis, ait, peculator? illo qui ad se unum transfert qu® singulorum sunt, etc. Esurientis est panis quem tu retines; nudi est vestis, quam in arca custodis; discalceati calceus, qui apud te marcescit ; egentis argentum, quod tu terræ infossum possides : quare tot injustus es hominibus, quot poteras opem conferre. »

simii» d« °' H

Pulchra similitudine vitis et ulmi idipsum declarat Hermas S. Pauli discipulus in libro qui dicitur *Pastor.* Sicut enim vitis humi jacens est infructífera; si vero elevetur et sustentetur ab ulmo, tam sibi quam ulmo fructus suavissimos, puta uvas, profert : sic pauper cl paupertas sibi relicta inutilis est et misera; sin a divite erigatur et sustentetur, tam sibi quam divili eo ttiii oda et fructifera est. Audi Hermam : « Vitis fructifera est, ulmus autem lignum sine fructu est; sed vitis, nisi applicata fuerit ulmo, non potest fructum multum facere: jacens enim in terra malos fructus dat ; sed si suspensa fuerit super ulmum, et pro se ct pro ulmo fructum dat. limus ergo non minorem fructum dat quam vilis, sed potius majorem. Hec igitur similitudo posita est in servos Dei, in pauperem ct divitem. Dives enim habet opes, a Domino vero pauper est. Distrahitur enim circa divitias suas, ct valde exiguam habet orationem ad Dominum, cl quam habet, inertem habet, et non habentem virtutem. Cum igitur dives præstat pauperi quæ illi opus sunt, pauper orat ad Dominum pro divite, el Deus præstat diviti omnia bona, quia pauper dives est oratione, ct virtutem magnam habet bonorum operum suorum. »

vtcnp*

Aliam similitudinem affert S. Chrysostomus, hom. 35 in I ad *Corinth. :* « Sicut radix, inquit, in pingui plantata solo, quæ nobis singulis annis tempestivos affert fructus; sic pecunia in manibus pauperum plantata non solum in singulos annos, sed et in singulos dies spirituales nobis fructus affert, fidentiam scilicet ih Deum, peccatorum abscessum, conscientiam bonam, lætiliam spiritualem, spem jucundam, aliaque bona quæ preparavi! Deus diligentibus se. »

Secundo, hac gnome significat Salomon utrumque esse opus Dei, tam quoad substantiam, puta

humanam naturam, quam quoad conditionem paupertatis vel opulentiae ; Deus enim hunc facit pauperem, illum divitem justissimis de causis. Hoc ergo opus Dei quisque agnoscat, veneretur et laudet. Ait ergo : a Dives et pauper obviaverunt sibi, » id est, passim sibi occurrunt dispares opibus, sed pares creatione, ideoque nec diviti superbiendum, nec pauperi mœrcndum : tum quia natura, ut dixi, sunt pares; tum quia sic voluit Dominns, ut mutuis auxiliis et ofÔciis hæc vita contineretur, non omnes esse divites : tunc enim nemo laboraret ; nec omnes pauperes : tunc enim possent sese alere; tum denique quia tam paupertas, quam divitiæ donum est Dei. Nam sicut Deus divitibus dat divitias ad charitatis et eleemosyna», ita pauperibus dat paupertatem ad laboris et patientire materiam et meritum, cum gratia ulriusque proportionate. Et hæc omnia hic intendere videtur Sapiens.

Tertio, utrumque sua sorte contentum esse debere, ac in Dei ita dispertientis beneplacito conquiescere, præsertim quia Deus saepe pauperes censu facit divites sensu ct sapientia, uti patuit in Apostolis et primis fidelibus, teste S. Jacobo in eptih cap. ii,25 : « Nonne Deus, inquit, elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et haeredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?» Imo Deus ipse veniens in carnem pauperem vitam
Gooma. egit. Unde S. Chrysostomus apud Maximum, *sermone* 12 : « 0 quanta, ait, dignitas paupertatis est! Dei fit persona (vel Dei sustinet personam), latet in paupertate Deus. Et pauper est, qui manum protendit, sed Deus est qui recipit. » Et Plutarchus ibidem : a In bello, ait, ad se tuendum utilius est ferrum quam aurum; in vita autem ratio divitiis onestai. Talares toga; corpora, nimie divitiæ aniWÒs impediunt, n Et Aristoteles : « Paupertas multis eget : insatiabilis cupiditas omnibus.» Demócratas rogatus qua ratione «quis dives fieri possit,» respondit : «Si cupiditatum pauper erit; si non multa concupiscas, pauca etiam multa videbuntur : exigua enim appetentia paupertatem opulenti® efficit parem. Quantum est in natura, omnes sumus divites; sed quantum est in nobis, omnes sumus pauperes. Maxima mala effugerunt pauperes, insidias, invidiam, odium, in quibus divites quotidie versantur. » Aristides cognomento Justus, ‹ uidam paupertatem sibi exprobranti : « Mihi, ait, paupertas nihil mali videndum præbuit; tibi autem divitia» turbas non paucas. » Musonius: «Crœsi, ait, et Cyri thesauros, velut exlremæ paupertati obnoxios damnabimus; unum autem solum divitem credimus sap entem, ut qui possit ubique tantum reperire, quantum indigentia postulat. » Xenophon : «Paupertas est philosophia; quod enim hæc ore suadet, illa opere perficit. »

i»u v» *Quarto,* Salomon monet divites non debere aspernari pauperes, sed eos ut fratres ejusdemque
n#. Dei Patris filios complecti, alere et fovere; ad hoc enim eis Deus dedit opes. Unde Philo apud Maxi- Gooma.
mum, *serm.* 12 : a Divitiarum pulchritudo, ait, non est in crumena, sed in egentium subventione. » Et Moschion : « Sicut ornatus equorum et nidus avium, ut extollantur et gestiant, non efficiunt, sed in illo pedum velocitas, in his alæ : sic homini non ornatus, non deliciae, sed bonitas et beneficentia gloriam parturiunt. » Menander : « Beatus est ille qui opes et mentem habet. Is enim honeste ubi decet eis utitur. Animam decet habere divitem; pccuniæ vero istæ nil aliud sunt quam ostentatio et exterior ornatus vita. » Dion : « Deridendi, ait, sunt, qui ejus generis divitiis student, quas fortuna largitur, liberalitas servat, benignitas aufert. »

Denique hac gnome tacite monet pauperi per ut«rqn«
laborem et tolerantiam, diviti per continentiam et liberalilatem contendendum esse ad vitam fu- caiLtw.
turain , quæ solidis æternisque opibus abundat; ad hanc enim utrumque creavit, vocavit et destinavit Deus. Unde Isocrates : « Præsentibus, ait, contentus esto, et meliora quærilo. » Et Philistion : « Etiamsi fueris terne decem millium cubitorum dominus, mortuus tamen eris trium duntaxat vel quatuor. »

3. Callidus videt malum, et abscondit se : in- **Ven.3.**
NOCENS PERTRANSIIT, ET AFFLICTUS EST DAMNO. — « Callidus, » hebraico 'HJJ *arum,* id est astutus, dupliciter capitur : *primo,* in malam partem pro vafro, doloso et fraudulento; *secundo,* in bonam pro prudente, cauto et circumspecto. Innocens quoque oppositus callido, hebraico *pethi,* id est simplex, dupliciter capitur : *primo,* in bonam pariem pro sincero, candido, recto, mali ct doli experte; *secundo,* in malam pro inexperto, rudi, imprudente, insipiente, de quo dicitur cap. xiv, 15 : « Innocens credit omni verbo. »

Primo, Beda el Ungo juxta priorem callidi et innocentis acceptionem sic explicant : a Callidus, » id est hypocrita, vafer et fictus, qui cum fidelibus et probis fidelis est et probus, ubi ipsis pro fide cl probitate imminere videt persecutionem, subducit et abscondit se; at vero « innocens, » id est sincerus ct rectus, firmo pede procedit, ac pro fide et viriute damno mortique se fortiter exponit. Unde Beda per exemplum sic exponit: «Mulli cx principibus credidere in Dominum, sed propter Pharisæos non confitebantur, ut de Synagoga non ejicerentur. Etenim erant callidi; videbant malum persecutionis quod imminebat, et absconderunt fidem pietatis, quam parumper conceperant. Innocentes vero Apostoli pertransierunt itinere recto professionis quo cœperunt, et afflicti sunt verbere, vinculis, carcere, et ipsa etiam morte mutatati. Utcumque autem exemplum usque nunc in certamine fidei, et in communibus mulli sequuntur actibus. » Sic ille. Huc facit parabola pastoris et mercenarii proposita a Christo, *Joannis* X. Mercenarius enim velut hypocrita et callidus veniente lupo, ut vita periculum declinetf

fugit: unde lupus rapit et dispergit oves; at vero pastor bonus velut innocens, id est sincerus et rectus, lupo se opponit, imo a animam, n id est vitam suam, « ponit pro ovibus, » uti fecit Christus.

Secundo, melius alii passim juxta secundam acceptionem callidi et innocentis sic exponunt, *q. d.* « Callidus, d id est vir prudens et cautus; eminus prospicit futura; unde pnevidens imminere aliquod malum solerler illud declinat, et prudenter sese abscondit, itaque malum evadit; at vero «innocens, » id est inexpertus, imprudens, insipiens, qui futura non prospicit, securus via sua pergit; unde sœpe in damna non levia incurrit, ut hic idem fere dicatur quod cap. xiv, 15 : « Sapiens timet et declinat a malo; stultus transit et confidit. » Hebræum enim *pethi* proprie significat rudem, inexpertum, incautum, temerarium, stultum, ut vertunt Septuaginta, Chaldæus, Syrus et alii, qui instar ovis stolidæ ultro se in periculum ingerit et incurrit, dum sponte occurrit lupe vel lanioni, ab eoque pacifice sinit se duci ad macellum.

Hæc gnome generalis est ct ampla; unde variis casibus aptari potest, ut legibus poenalibus, exactionibus, mulctis, insidiis, periculis, incursibus hostium, etc.; in hisce enim cauti et prudentes subducunt sese ct abscondunt, uti fecit S. Athanasius in persecutione Arianorum, imo Christus in persecutione Pharisœorum ; stulti vero cas temere prævaricantes, vel audacter cæcisque oculis pertranseuntes, mulctantur ct damnis affleiuntur. Quocirca Septuaginta hanc gnomen arctantes ad leges poenales, quibus proprie competit, sic vertunt, *callidlis, vidais malignum punitum, valde ipse eruditur; imprudentes autem praetereuntes damno affecti sunt;* vel, ut nervosius paraphrastic vertit Auctor *Catenae Græcoruin : Cum prudentespromerita poena nequam homines mulctari cernunt, præpotens eruditionis exemplum inde capiunt; at stulti, qui clausis oculis hæc pertranseunt, in detrimentum incurrunt.* Septuaginta sequitur Syrus : *Astutus,* ait, *vidit improbum flagellari, et vehanenter correptus est; stulti autem pertransicrunt super cum, ct damno affecti sunt ;* Chaldæus : *Insipientes transierunt, et fiutatati sunt.* R. Salomon : Prudens, ait, pœnam LJxæ impositam animadvertit ct abscondit se, hoc est, ne piaculum indeque pœnam illi statutam Incurrat, se maxime cohibet : imprudens ct temerarius audacter prorumpit, ct in periculum damnumque ultro se conjicit.

Siphmi ^ncu-l lutu,

Salomon ergo hac sententia, ait Janscnius, indicat fructus sapientias et insipienti®, ut sic ad sapientiam invitet, et a stultitia avocet : ut autem in temporalibus rebus, quod hic Sapiens dicit, usu venire videmus, ita multo magis in spiritualibus rebus illud observandum est. Qui enim vere secundum Deum prudens est, per fidem et Scripturarum cognitionem videt mala aliquando peccatoribus obventura, ideo abscondit se a peccatoribus, inter quos versari recusat; abscondit se elongando se ab his rebus, per quas in mala illa poscct incidere ; abscondit te latitando sub umbra alarum Dei; stultus vero et imprudens transit confidenter, in suis desideriis progrediens ct illecebris mundanis. Inde affligetur aliquando , sive hic, sive in futuro, malo quod prævidere et cavere noluit; qua in re sapiens imitatur astutiam serpentis, qui, *Genes.* m, 1, dicitur CDTIJJ *arum,* id est callidus. Serpens enim in hieme, ut frigoris damna caveat, in antris et latebris, ubi aura est calidior, sese abscondit; itaque calorem et vitam conservat, donec ver el cestas appetat. Rursum, cum homines eum persequuntur, in silvis sub herbis ct foliis se abscondit, itaque mortem effugit. Idem facit vir prudens.

Hanc calliditatem fugiendi ct abscondendi se, lieni ingruente periculo, natura docuit bestias et animalia, præsertim invalida et imbecilla, quibus lu omnis salus est in fuga et in latebris, ut ex iis eamdem discant homines. Ita conchæ contra polypos et similes venatores sua testa se abscondunt; unde «polypi insidiantur apertis, imposi toque lapillo, ili securi grassantur, exirahuntque carnes, » ait Plinius, lib. IX, cap. xxx. Polypus vicissim, cum hostem metuit, « sub saxa subtectus desidet, ct in horum colorem se mutat, ut saxum esse videatur : » sic pisces majores fugit; minores autem fallit; nam hos « ad ipsum tanquam ad saxum adnatantes incautos brachiis suis, tanquam retibus capit,» ail Ælianus, lib. I *Var. Hist.* Idem docet Aristoteles, lib. IX *Hist, animal,* cap. xxxvn, Plinius, lib. IX, cap. xxix, Oppianus ct alii. Ostrea sive conchylia, cum cancrum suum hostem sentiunt, concham claudunt, caque se condunt : unde cancer illis insidiaos « explorat, ait S. \mbrosius, lib. V *Ucxam.* cap vin, si quando ostreum remotis in locis ab omni vento, contra solis radios diptychum aperiat, et reseret claustra testarum, ut libero aere visceris sui voluptatem quamdam capiat; ct tunc clanculo calculum immittens impedit conclusionem, ac sic aperta claustra reperiens, tuto inserit chelas, visceraquc interna depascitur. » Cancri pariter dum crustam ciacrl mutant, sicut serpentes pellem, in sabulojacent et latent, mortuorum similitudinem spccremque gerentes, donec crusta recrescat, qua tecti ct armati amisso timore confidentes prodeunt, ait .Elianus, lib. IX *De Animal.* cap. xl v. Testudines domiportae sua testa quasi concha se abscondunt; idem faciunt cochleœ. Rursum Ælianusr lib. X, cap. v, perdices ct ardeas hostes suos a cochleis agnosci scribit, ct fuga sibi cavero. Atque e cochlearum genero ariones vocari, quæ naturali quadam calliditate aves jam dictas decipiant et eludant; egressas enim testis suis absque metu pasci ; aves vero ad testas vacuas frustra advolare, et ut inanes viderint tanquam inutiles abjicere, et se resipere alio; dein rediro illas, quamque ad suam domum, et cibo jam saturas, et dolo suo incolumes. Ilistrix

ui CCQ- clxj.

i. siva ericius, porcellus hortensis, cx horto poma suffuratur; dumque venatorem videt, so intus colligit, totumque so spinis velut lanceis suis obtegit et abscon ’ t. Idem faciat vir cautus ct prudens, ac prmscrlim dum alias non habet latebras, ad mentis arcanum confugiat, ibique Deuin in auxilium vocet, in coquo se abscondat, uti faciebat S. Catharina Senensis : sic quasi echinus quidquid insidiarum præsenserit spinis suis claudetur, atque in sua se arma colliget, ut quicumque cum contingendum putaverit, vulneretur, inquit S. Ambrosius, lib. VI *llexam*. cap. iv, et S. Basilius, mt. hom. 9 *Ilexam*. Crocodili Nili augmenta pnesenliunt; unde ante illa, ova sua ad inaccessa Nilo loca mira providentia transferunt. Hinc qui ea offendunt, quantum Nili futurum sit incrementum, . quantaque terne fertilitas, facile colligunt. Milvus, ut docent Physici, quin ctJeremías, cap. vin, 7, hibernis mensibus latet, novitque quando sit prodeundum, aura scilicet clemeutiore; quod idem do turture, do hirundine, de cuculo, de gruibus, de ciconia dixeris, quibus id solemne est, ut intelligent sibi brum® tempore a nobis abeundum, atque in aprica loca recedendum. Præterea turtur nido suo, ne pullos suos incurset lupus, providet, •P’. squill® ei folia superjaciendo. Apes pluvias et frigora præsentiunt, ct quando horum alterum„ aut utrumquo impendere conjecturis assequuntur, non procul ab alveari volitant, sed circum illud convolantes voluti foribus incubant. Denique grue* tempestates præsentiunt : unde a mari devolant ad Mediterranea : sic et boves, equi, oves cæteraquc animalia oas pr.tsagiuni, et ad stabula locavo tuta confugiunt.

Hinc disco Providentiam, o homo, ct per rationem prospice corporis animæque pericula, caque fugiendo pr&cavo : prospice, inquam , Sodomal, id est mundi libidinibus omnique scelere nstuantis incendia, ac cum Lot fuge ad montem, ad secessum, inquam, ad statum tutiorem et perfectiorem. « Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animre vero su® detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? » ait interna Veritas. Vide S. Ambrosium, tract. De *Fuga sæculi,* Nota est X>x Angeli ad S. Arsonium, Arcadii ct llonorii Imperatorum magistrum : « Arseni, fugo, tace, qniosce, sic salvus cris. »

4. Fiais MODESTI Æ TIMOR DOMISI, DIVITIÆ, ET GLO-RIA , et vit a. — Pro *finis* hebraico est apy *ekeb,* quod primo, significat calcaneum ct plantam pedis: undo dictus est *Jacob,* id est supplantator, quod nascens tenuerit plantam Esau fratris, cumque postea supplantant proripiendo ei jus primogenitur®; *secundo,* finem, quia ultimum el finis humani corporis est calcaneus; *tertio,* inerccdem rt fructum : merces enim e<t tinis operis.

Tf’▮*. jani *primo,* Lyranus per *modestiam* accipit moderationem a< lionum el passionum, puta continentiam; hiec enim paril timorem Domini, opes, gloriam, vitam longam et æternam. Modestia enim a modo dicta est, ait Cicero in *Offlc.,* el Isidoros, lib. X *Etymol.,* littera *¡I :* « Modestus, ait, a modo dictus ct temperie, neo plus quidquam, nec minus agens. » Et Nonnius Marcellus : « Modestia, ait, moderatio, modus, modicum, mediocre, est basis virtutis, ex qua gignitur moderatio , quæ temperat aurigatquo modos in factis et dictis. » Alii : « Modestia dicitur quasi modus honestatis; honestas autem est pulchritudo virtutis.»

Secundo , Beda per *modestiam* accipit constan- sourds, tiara : « Modestiam, ait, dicit constantiam operum conitid- bonorum, timorem vero Domini illum qui per- tía. manet in sæcuhim sæculi; quia nimirum perfectio virtutum est ad hunc animi statum conscendero, quo gratiam conditoris vel in modico timeamus offendere, nihil prorsus ejus memori® proponentes, quæ alibi vocatur charitas perfecta, foras mittens timorem, servilem videlicet et insipientem, quo metuit quisque, no forte peccando poenis mereatur subigi. Quod autem subjungit : Diviti® , et gloria, et vita, in futuro significat. Finis ergo modesliæ timor Domini, diviti® ct gloria ct vita; quia nimirum perfectio virtutum est in hac vita, ut timeamus Dominum timore sancto, hoc est, sincera illum dilectione colamus; finis virtutum in futuro, ut divitiis hæreditatis promiss® regni coelestis gloriam, et vitam sine fine percipiamus a Domino. Unde Petrus : Itaque cum videritis, exullabitls lætitia inenarrabili et glorificala, reportantes finem fidei veslræ salutem animarum vestrarum, » I *Petr.* i.

Tertio el genuine, modestia est humilitas et T-rtloM mansuetudo, qua quis modeste, id est humilitor et mansuete, se gerit ; hæc enim hebqalce vocatur tii. Hljy *aitava.* Unde uy *anau* vocatur initis el mansuetus. Humilitas enim est fundamentum, radix et parens timoris Domini et virtutum omnium; ipsa enim humilem substernit Deo et hominibus, ut Deum revereatur, metuat, colat, amet, ejus leges servet, ¡psique per omnia obediat. Ipsa ergo paril timorem Domini ojusque augmentum, ac per eum Dei gratiam, per quam a Deo emeretur ct impetrat opes, gloriam, longævitatemct tandem vitam æternam, juxta illud cap. ni : « Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius diviti® ct gloria. » Ubi « longitudo dierum, » ac vita diuturna proponitur tanquam primum ct prrecipuum bonum ; unde cl dextene tribuitur. « Diviti® ct gloria n subsequuntur, ct sinistr® tribuuntur, tanquambona vit® accessoria. Et cap. x, longitudo dierum timori Dei tribuitur : « Timore ait, Domini apponet dies. » Et cap. xix : « Timo, Domini ad vitam » esse dicitur: tria autem illa humilitas el timor Domini adfert homini plerumque etiam in hac vita, semper autem copiosius et perfectius in futura vita. Hunc sensum ut ct nostra littera habeat, sic accipienda est, ut significetur modestia perducere hominem ad firmiter ct sancto timendum Deum, et per hunc timorem adferro

etiam homini divitias, gloriam ct vitam, ita Janecnius. Similia prorsus habet Siracldcs, *Eccli.* i, ‹l et scq. Vide Ibi dicta.

Illuc Chaldæus vertit, *merces mansuetudinis* (Syrus, *extrema humilitalif) est timor Domini, opes, gloria ct vita;* R. Salomon, *propter modestiam,* inquit, *divinus timor inditu'* Alii subaudiendo copulam *et* ex Ilcbrœo sic vertunt, *merces modestar, et timoris Domini sunt divitia, gloria ct vita,* quia modestia timori Domini est conjuncta, ct sicut illum parit, sic vicissim ab illo paritur ct augetur, adcoque quantum crescit una, tantum crescit et altera.

Septuaginta pro *modestia* vertunt *sapientia,* quia modestia et humilitas est vera sapientia, sicut superbia est insipientia. 1'ndc humilis practice est sapiens, superbus vero insipiens. Vertunt ergo, *generatio,* vel *progenies, sapientur timor Domini, et divitia, et gloria, et vita,* hoc est, ut vertit et explicat Auctor *Catena Grao.* : « Timor Domini parit sapientiam, et gloriam, et spiritales opes. Cæterum per sapientiæ ortum virtutes omnes inter se connexas indicat, ut quæ omnes sapientiam habeant matrem. Aut contra, Domini timorem sapientiæ parentem esse significat, aut sapientiæ sane generationem timorem Domini includere insinuat; siquidem timor Domini iis sunt opes, et gloria, et vita, qui possident illam. » Hæc est ergo progenies ct prosapia sapientiæ:sapientia sive prudentia generat timorem Domini, hic generat opes, hæ gloriam, gloria vitam longrovam et æternam.

Alii per hypallagen, vel per mclathesin, verba transponentes sic vertunt, *progenies timoris Domini est modudia,* vel *mansuetudo, divitia, gloria et* vita,juxta illud *¡saia* xxvi,secondimi Septuaginta: *Propter timorem tuum, Domine, utero concepimus, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis tua, quam fecimus super terram.*

Secundo, Cnjelanus hebræum Dpy *ekcb,* id est *finis,* vertit *calcaneus;* unde sic transfert per metatlvsin jam dictam: *Calcaneus timoris Domini est mansuetudo, divitia, honor ct vita,* quod Cajetanus sic explicat : Vis mansuetudinis qualis ac quanta sit describitur relative ad Deum, facúltales, honores et vitam : est enim sensus,quod vera mansuetudo calcat omnia, relative quidem ad Deum, timendo summum Deum; relative vero ad facultates, merendo divitias; relative autem ad honores, reddendo eos debitos sibi; ct demum relative ad vitam anima*, scavando illam : quamvis etiam ad vitam corporis extendi possit, eo quod mansuetus calcat præcipue iras proprias ct alienas, ac per hoc nocumentis vita? corporea* obviat. Describitur autem mansuetudinis vis a calcaneo, tum ad designandam mansuetudinis virtutem perfectam usque ad extremam pariem, significatam calcaneo: tum ad significandum actum mansuetudinis, qui est calcare. : mansuetorum enim est officium vincere, et calcare omnia animi quiete ; sed nisi ipsa calcatlo fiat filiali timore Dei, non virtus, sed apparentia virtutis est; cum autem timore Dei fit, omnia meretur bona facultatum, honorum et vitæ, frequenterque affert ea in república bene disposita; libenter enim tales eliguntur ct promoventur ab aliis. Hæc Cajet mus.

Igitur hac versione significatur *primo,* magnanimitas ct celsitudo viri sapientis, humilis et mansueti, quod scilicet animo fixus ìn ernie ct Deo pedibus ct calcaneis calcet omnes terra* opes, honores et pompas, æque ac omnem animi fastum, libidinem, cupiditatem,juxta illud *Eerli.* xxv, 11: «Timor Domini super omniasc superposuit»

Huc facit quod scribit Plinius, lib. XXIX, cap. xx, lupi calcaneum tantæ esse energies, ut sí ‹r ' vestigia calcet equus, quasi obstupe«cens sistat, pedemque figat. Rationem physicam d mt physici, quod equus ex vestigio lupum hostem -uum subodorato* metu percellatur, Ideoque quasi pavidus horreat, spiritus irasque suas frangat et domet; simili enim modo timor Domini mentem percellens omnem ejus fastum ct cupiditatem frangit ct edomat. Narratur de equo feroci ct indomito, hac ratione cum fuisse edomitum ct cicuratum. Immissus fuit in cum leo, equus ferox in angulo caput collocans calces obvertit leoni, iisque in caput ejus impactis hostem interemit; sed cx timore in hoc duello concepto ferociam ponens, cicur evasit, frenaque ct sessorem passus est : sic pariter limor Domini feroces, altos, cupidosque mentis spiritus edomat,et per mansuetudinem subigit ct cicurat.

Ciis* ceni Inpl «tupe» fuit e¡nnat car?

Ad hæc calcaneus significat mansuetum, calcando opes ct honores, iis dominari, corumquc dominium et possessionem immisso quasi per mansuetudinem pede el calcaneo adire. Herum enim possessio pedis calcisque impositione captatur. Hinc possessionem a pedum sessione Grammatici derivant. Mansuetudo ergo est quasi calcaneus, quo capitur tum corporis et passionum, tum opum honorumque possessio, juxta illud a Chri«to promissum, *Matth.* v : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. » Recte autem, inquit Salazar, mansuetudini calcaneus datur, qui i calce vestigia premuntur, et via teritur; nulli autem hominum vestigia sua tenacius virtuti affigunt, atque adeo ejusdem viam tritam et api it un aliis capiendam ofTorunt, quam mites. Hinc est illud *Psalm.* XXIV, 9 ; « Diriget mansuetos in judicio, docebit mites vias suas,» ut nimirum alii vestigiis eorum insistant, ct quam ipsi extriverint viam carpant.

Denique R. Salomon vertit, *calcaneus modestie est timor Domini :* «Quia, inquit, modestia est precipua rei pars, ct quasi fundamentum; *timor* nutem est id, cujus minor ratio habetur, quando subsequitur : ad pedes enim modestiæ timor incedit, » tum quia modestia a modo dicta mentem componit, et in medio *virtutis* collocat : unde imperat timori cæterisque animi passionibus et

affectibus, quos facit sibi obsequi, et quasi ad pedes suos incedere; tum quia hæc modestias et humilitatis congrua est merces, idcoque illi debita, et a Deo attributa, ut quantum se omnibus subjicit, tantum omnibus emineat ct dominclur, adeoqueipsa virtutum omnium sit uti fundamentum et basis, sic ct culmen apexque ; quod cretetras virtutes contineat, imo progeneret ct regat, ut velut fili® ad pedes ejus incedant (1).

U. Arma et gladii in via perversi : custos altem animæ suæ longe recedit ad eis. — Pro *arma* hebraico est OJ/ y *tsinnim,* quod significat quid prreacutum; unde *primo,* significat spinas, sudes et tribulos, quia acutos; *secundo,* lanceas, clypeos et arma acuta; *tertio,* frigus, ut patet *Proverb,* xxv, <3, quia frigus instar spin® acuire penetrat et pungit carnem.

Rursum pro *gladii* hebraico est O'HD *pachim,* id est *laquei;* item *laminæ,* qu® instar laqueorum extensre et expansresunt, ut patet Exod. xxxix, 3; ATum. XVII, 3. Item *gladii*; hi enim sunt laminœ extensre, et a Belgis aliisque ^gentibus laminœ vocantur. Hinc

Primo, R. Levi vertit, *frigus et laquei in via perversi;* aliqui legunt *superbi, q. d.* Via, per quam ad sua scelera procedunt perversi ct superbi, est molesta et horrida, quasi rigida et frigore congelata, atque laqueis obsepla, nimirum est laboriosa, ardua, periculosa, plenaque molestiis, curis, angoribus, doloribus. Considera viam vitamque latronum in silvis, qui frigora otnnesquo cœli injurias, item metus ct pavores assiduos, ac pericula quotidiana patiuntur, et cogita similem esse vitam quorumvis perversorum. Rursum, sicut frigore concrescunt, ct in altum tolluntur cumuli glaciei et nivis, sic ct superbia in sublimo jugiter attollit superbos, a Quoniam enim quasi cumulos crigitglacics, sic stultos erigit superbia, » ail S. Augustinus in *Psalm,* cxlvii. Denique sicut frigus glaciem durat solidatque in crystallum, sic malitia obdurat corda perversorum.

Secundo, melius alii passim vertunt, *spinæ et laquei.* Ha Septuaginta : *Tribuli,* ait, *ct laquei in viis tortuosis occurrunt ; qui autem custos est animæ suæ, abstinebit ab illis;* Syrus, *retia et laquei in via perversa;* Chaldreus, *pedica ct laquei, q. d.* Perversi perversitatis suæ duplicem pœnam luunt : *primam,* quod illa quasi spinœ ipsos pungat ct cruciet; *secundam,* quod eadem quasi laqueus eosdem irretiat ct obstringat, ut ab ea sc liberaro et expedire nequeant. Ha gulosus sua gula ct crapula, libidinosus sua luxuria velut spina pungitur et cruciatur, dum per eam morbum Gallicum, aliosque morbos, angores ct pericula incurrit, ac dia ipsa velut laqueo detinetur, ut ab illa se expedire et castitati vacare nequeat, uti de se in *Confessionibus* fatetur S. Augustinus. Sic avari, inhiantes lucro ct opibus, iis velut spinis punguntur, et velut laqueis illaqueantur, dum ob eas fraudes et usuras committunt, quibus animam illaqueant ct suffocant. Hinc Cajctanus et Baynus per spinas et laqueos hoc loco intelligunt divitias, sicut Christus easdem nuncupavit spinas, *Matth.* xiH, 22 : « Spinœ enim sunt, ait S. Gregorius, quia cogitationum suarum punctione mentem lacerant, cumque ad peccata pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant.

Tertio, et nervosius, pro *spinæ et tribuli* Noster vertit, *arma et gladii;* caque tam active, quæ scilicet feriant alios, quam passive, quibus scilicet feriantur ct ipsi, sive quæ impii tum aliis, tum sibi ipsis nescientes struunt. UndeBeda : « Dupliciter, ait, intclligendum, quia perversi armati semper sunt ad nocendum proximis verbo vel opero scelesto, ct ipsos parata semper exspectat ultio divini examinis. Qui vero animam suam in reternum salvari procurat, longe refugit ab hujusmodi armis ct gladiis, quia et mentem manumque suam a proximorum Lesione refrenat, et ne animadversione districti judicis feriatur, intenta mente prrecavct.

Et clarius Jansenius : Dupliciter, inquit, hrec gnome intclligi potest; nam « in via perversi,» hoc est in ejus vivendi ratione, sunt « arma ct gladii, spinteci laquei, » sive quia perversus aliis verbo ct facto nocere studet, et voluti armis ct gladiis impetere, ac voluti spinis pungere, atque laqueis fraudis et doli involvere; sive quia ipsemet sua perversa vita sibi mala conciliat, ac voluti gladiis confoditur, spinisque conscicntiœ remordentis pungitur, ac laqueis diftbli implicatur, a quo captivus detinetur ad ipsius voluntatem. Consentit cum illo : « Contritio el infelicitas in viis illorum. » Sic ct dupliciter accipi potest quod sequitur: «Custos autem animœ sure longo recedit ab cis. » Nam qui sollicite animam suam servaro studet, mentem manumque suam ab omni læsionc proximi refrenat, ct ne conscientia sua hic voluti gladiis et spinis quibusdam lædatur, aut no aliquando gladio ultionis divin® feriatur, tota mentis intentione prrecavct. Unde Irenreus, lib. Ill, cap. m, refert de S. Joanne, quod cum Ephesi vadens lavari vidisset intus Cerinthum, exilierit dc balneo non lotus, dicens quod timeret ne balneum concideret, quod in eo esset Cerinthus inimicus veritatis.

Denique tò *custos* significat sapientem qui curam animre gerit, quasi excubitorem in statione excubare, indeque eminus prospicere hostium insidias, arma, machinationes ct fraudes, ut contra ea sc muniat, vel fugiendo evadat juxta illud : « Vita mortalium vigilia. » Hinc R. Salomon hebrreum *tsinnim,* idest *arma,* vertens *latrones:* «Latrones, inquit, et laquei sunt absconditi in via profligati, » id est, calamitates cl pœnœ eidem imminent; custos vero animœ sure, qui scilicet rebu*

(t) T^cenliores vertunt, *mertes hum&mifs* el (ctt irSvJito) *Umoris Jota,* sunt *divitia et giuria et vita,* felix pola.

suis prospicit, suasquo actiones rito instituit, hujusmodi discrimina evadet. Alludit ad illud *Psalm.* x : « Pluet super peccatores laqueos, ignis ct sulphur pars calicis eorum (1). »

Mystice Hugo : Arma ct gladii, inquit, sunt potentia et opulentia sœcularis, quibus perversi pollent justosque premunt, cl sæpe opprimunt; sed qui vigil est ct custos anima» suæ, sua vigilantia < ct solcrtia ea declinat et effugit.

Veci. i. G. Pito veiidium est : Adolescens juxta viam suam ETIAM CUM SENI EIIIT, NON DECEDET AD EA. — Putant aliqui to *proverbium est* non esse in Hebreo, Cbaidæo, Greco et Syro; sed subintclligi. Hanc enim gnomen citat bic Salomon velut proverbium usu tritum, quod in vulgi ore passim versabatur. Verum errant, ut mox patebit.

Hebrea sic habent : *Dedica,* vel *initiapuerumad os viæ suce; etiam cum senescit, non recedet ab ea.* Greca Complutensis et Regia (m Romanis enim hic versus dccst),<7<aiviccv, id *est dedica,* vel *innova puerum juxta viam ejus; ct quamvis senuerit, non recedet ab ea;* aliqui legunt : *Dedicatio juvenis secundum viam ejus;* Chaldæus, *crudi adolescentem ;* Syrus, *qui corripit puerum juxta vias suas, quamvis senescat, non recedet ab eis;* Pagninus, *imbue puerum;* Cajctanus, *assuefac puerum.* Hebræum, enim *pn *chanoch* significat initiare, dedicare, imbuere, erudire, assuefacere. Sicut ergo *chanuchath habbait* vocatur dedicatio domus, sic *chanuchath hannaar* vocatur dedicatio, id est prima institutio pueri. Greci xxrx/ .wv vocant. Lude exstat apud Hebreos : *Sephcr chinnuch* de prima puerorum instilutionc, *q. d.* Catecbismus, sive doctrina puerorum.

Nostenrverlit, *proverbium est;* at qua ratione, quo respectu? Respondeo, **quia** *chanoch* accepit non ut imperativum, sicut cicleri jam citati, sed ut infinitivum, qui sæpe subit vicem nominis : *chanoch* ergo idem est quod *dedicare* ct *vernaculafe, q. d. Dedicatio est, sive vernaculum est,* boc est, inter vernaculos el domesticos vulgatum, ct solemni omnium usu quasi dedicatum « proverbium ost. » njiah *lannaar,* id est pueri, vel de puero.

Sensus ergo clarus est, *q. d.* Proverbium vulgo receptum, ct communi usu jugique experientia comprobatum sancitumque, idcoque verissimum est, puerum viam, id est modum vivendi, quem a teneris edoctus fuerit, hauserit, imbiberit, ita ut ei assueverit, retenturum usque ad senium, imo ad finem vilæ. Intellige ita communiter accidere, al non semper : quidam enim a moribus puentiæ in œtate virili degenerant, ac per occasiones sociorum, vel honorum et dignitatum, similenivo occasionem, mutant plane mores, imo indolem et naturam. Alii tacti a Deo efficaci gralia, eique strenue cooperantes in virili œtate vel senectute, corrigunt vitia adolescentia». Sed hi perpauci sunt, bæcque vis est gratiæ, non usus nature.

Quæres primo, quid sit to *juxta viam suam,* vel, ut Hebraice est, *juxta os viæ sua? Primo,* Pagninus os tie interpretatur modum: « Imbue, inquit, puerum secundum modum ejus,» *q. d.* Institue puerum juxta capacitatem suam, ut scilicet menti ejus tenerae facilia primum, deinde difficilia sensim instilles. Mens enim pueri est velut vas habens os angustum, cui liquor sensim instillandus; alioqui si totum simul infundas, ad latera diffluet ct pcrdelur. Simili enim modo sensim et quasi gullatim, probi sensus ct mores ingerendi sunt menti puerili : quod si fiat, puer sensim crescente judicio crescet ct aviditate discendi, adeo ut etiam in senecta discere et proficere aveat et gaudeat.

Secundo, Vatablus os *viæ* interpretatur *bivium : Initia,* inquit, *puerum juxta bivium viæ suæ,* id est institue, ct crudi puerum ab incunabulis, 7. *d.* Si recte institueris juvenem, ille usque ad senium in primæva rectitudine perseverabit : puer enim est in bivio virtutis et vitii, unde si viam virtutis ineat, usque ad senium perseverabit; sin viam vitii capessat, in senio cam non deseret. Recte autem os vocatur *bivium,* quia sicut os est bifidum (finditur enim in duo labra), sic bivium est bifidum : finditur enim ct secatur in duas vias, uti hic bivium adolescenti» secatur in viam virtutis ct viam vitii.

Tertio, R. Levi per *os viæ* accipit *propensionem, q. d.* Institue puerum juxta propensionem ejus: vide qua via, id est, quo feratur ejus propensio, ct juxta illam ipsum institue. Alii enim propendent ad studia, alii ad agriculturam, alii ad artes mechanicas, ctc. Dispice ergo ad quid feratur puer tuus, ac co illum dirige ct institue, ut recte et prudenler juxta illud vitam instituat. Nam si contra propensionem ejus ipsum ad aliud, a quo abhorret, cogere velis, operam perdes, juxta illud : 1 Ì »

Tu nibil invita facies dicesve Minerva.

Quarto , Cajctanus per os viœ accipit *aperturam,* sive initium, *rationis* ct judicii : sicut enim per os est aditus et ingressus in hominis corpus, el in vas quolibet : sic pariter per aperturam rationis est aditus et ingressus in mentem pueri. Unde *os* llebreis metaphorice significat initium et ingressum , 7. *d.* Cum primum in puero aperitur judicium ususquo rationis, imbue cum disciplina et bonis moribus : quia mens pueri est quasi tabula rasa, quæ id quod primum illi imprimitur facile recipit, ct tenaciter rctinet, sicut lana primum colorem; quo tingitur, imbibit et mordicus relinet. Imo ante usum rationis assuefac puerum bonis moribus. Monet Salomon, inquit Cajetanus, ut non differatur instructio pueri; sed in *ore* (ait) *viœ ejus* (hoc est, in ipso principio viœ pueri) cum

ft) llosenmullerus, jpímr el *laquei* sunt in via *perversi: qui custodii animam suam,* qui saluti suæ consulit, *clun* gauii so ab iis,* spinis ct laqueis, vel a perversis.

incipit palero ingressus in animum pueri, assuefac illum : quamvis enim non sit capax doctrina, est tamen capax consuetudinis; hoc est, curato ut incipiat assuescere bonis actibus, verbis inoribusque. Et rationem subjungit : quia quæ primum imbibimus, relinemus etiam in senectute. Et verum dicit secundum rationes communes progressus humani : nihil enim adimitur per hanc sententiam efficacité divin® grati®, vel etiam alicujus studii rari ad mutandum mores hominis rjjnscumque ælalis. Neque huic Salomonis sententia obstat verbum Apostoli : « Cum essem parvulus, sapiebam ul parvulus, loquebar ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli, » quia Apostolus loquitur de conditionibus consequentibus ætates, Solomon vero loquitur de moribus cl habilibus qui ex nostro usu adjunguntur pueri adolescenlisque ælali. Hinc symbolice, sicut os in se est angustum, se deinde oris angustia dilatatur in vase, ac in magnam vasis capacitatem desinit : sic pariter arcta pueri disciplina desinit iu magnam felici* talis et jucunditatis amplitudinem; hanc enim parit exercitatio et a^suefactio.

Quinto ol plane, Noster *ad os vice* vertit, *juxta viam:* nani *al phi* vel *lephi,* id est *ad os,* Hehrœis idem est quod ***secundum, juxta,*** uti Ilebran norunt, et mille S. Scriptura exemplis probari potest. Sensus est ergo, g. d. Pueri juxta viam suam, id est juxta modum agendi et methodum vivendi, quum iu pueritia haurit el imbibit, cuique assuescit, perget deinceps in eodem, adeo ut nec in senectute ab eo recedat. Unde Noster pro *puer* vertit *adolescens,* quæ vox, ut advertit Jansenius, hic potius est participium a verbo *adolesco,* quam nomen, *q. d.* Puer in certo vivendi modo, seu bonus cl probus ille sit, sive pravus et improbus, adolescens ct crescens ita eum imbibet, ut ne iu senio quidem ab eo dimoveri se sinat. Talis fuit Joseph, cui proinde paler Jacob moriendo benedicens : a Filius, ait, accrescens Joseph, illius accrescens ct decorus aspectu, » Gen. XLix, 22, ubi Septuaginta, *filius auctus Joseph, filius auctus desiderabilis, filius meus junior, ad* r/ie *revertere.* Quarc qui puero laxat habenas, sperans eum frenaro dum grandior fuerit, fallitur : provectior enim faciet id quod fecit, dum erat puer, nec vivendi consuetudinem mutabit , eritque quasi equus indomitus. Puer enim est inai ir animalis, puta equi, bovis, leonis, leporis qui quam viam initio tenuit, deinceps semper reL¿et. Noster ipiS *lunnaar,* id est puerum in accusativo, accepit pro ijttn *hannaar,* id est *puer* vol adolescens ìd nominativo. Sic enim articuli hi apud Hebræos subinde commutantur. Aut potiusj ul paulo ante dixi, *lunnaar* osi genitivi casus, vèl ablativi, 7. d. Proverbium est putri vel de puero, quod scilicet puer vel adolescans vum quam trivit m puerilia, non deseret in sumo.

Nota : Hcbræum *pn *chanoch, primo,* verti potest cum Septuaginta, *dedica puerum,* vel *dedicaiio pueri;* sicut enim altare vel templum dedicatur Deo, sic puer et pueritia vehit pura et intacta statini dedicanda est Deo, ut per eam reliqua omnis telas Deo, velut ejus auctori ct domino, dedicetur Vide S. Chry«ostomum, hom. *De Anna el Samuele :* Anna enim Samuelem puerum Deo dedicavit ; ubi inter cœlcra ait : « Annon absurdum est nos domum ruinam minantem fulcire, pecunias impendentes, fabros accersentes, denique nihil non facientes ; domum autem Dei (nam Dei domus esse debet adolescentis anima) ne vulgari quidem dignari cura, » Et inferius : a Si mater fueris, ad Annæ exemplum consecra filium tuum Deo, et in templum adducito, quin ipsum potius templum Deo regale para. Membra vestra, ait Apostolus, corpus Christi sunt, ac templum S. Spiritus qui est in vobis ; » ergo quamprimum sacrari ct dedicari Deo debent. Accedit S. Ambroisus *De Virgin.* lib. II; nam quod ibi de puellis scribit, id oliam de pueris eodem modo scribi dicique potest : « Virgo, ait, Dei domus est, munus parentum, sacerdotium castitatis; virgo matris hostia est, cujus quotidiano sacrificio vis divina placatur,» etc. Quocirca S. Thomas, III, *Quæst.* LXXXIX, ai l. G, in corp., docet puerum, cum incipit uti ratione, teneri converti ad Deum per actum fidei, amoris cl religionis, ci se offerendo vitamque omnem dedicando, sub poena peccati mortalis. DMieitio patii.

Secundo, chanoch verti potest, *initia puerum,* quasi tironem ad bellum per omnem vitam ineundum cum carne, mundo et dæmono : *chanich* enim est tiro, qui discit arma tracfeire, paraturque ul fiat miles, et ad omnia quæ militi® sunt instruitur, ul patet *Genes,* xiv, 14. Pueri ergo instructio debet esse similis tirocinio militis, qui assuefit armis, frigori, inediœ, labori, pugne, etc. Audi Theodoricum regem suos Gothos ad militiam instruentem apud Cassiodorum, lib. I, *epist.* 24 : a Producite, ait, juvenes vestros in Martiam disciplinam; nam quod in juventute non dicitur, in matura celalo nescitur.» Vegetius etiam, lib. I, cap. iv : « Incipientem, ait, pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorai; non enim tantum celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quoi discuntur a pueris. » Diodorus quoque de Baleariris corumquc peritia in lapidando sic scribit : a Ita recte lapides propellunt, ut raro effugiat ictum appetitus locus. Quod eis continuo a puerilia usus præbet, a matribus ad id certamen coactis : imponunt enim supra creotum lignum panem signum, quod jactu petant, neque ante cibum capiunt, quam panem lapide ejectum pro cibo sumant, » etc. Simili ratione parentes, magi-tri, pædagogi instruant pueros quasi tirones, ut contra concupiscentias decertent, et virtutis palmam obtineant. Tiraci» niuio.

Tertio, chanoch verti potest, *initia puerum,* ut scilicet initium lationis, ælalis el vil® recte for-

melur ad omnem honestatem ct probitatem, sicut Religiosi in ingrom Religionis ct novitiatu formantur ad omnia Religionis officia, ut probi Religiosi evadant. Quocirca Sophar amicus Job, cap. XX, 1 i:« Ossa, ait, ejus implebuntur vitiis udolcscenliæ ejus , ct cum eo in pulvere dormient. P Cur,quæso, non dixit, caro, sed *ossa ejus?* Plane, quia sicut quæ ossibus insident, cum ipsis durescunt ac durant, ita prorsus vitia juventutis, ul ibi notat D. Gregorius, lib. XV *Moral.* cap. v, quotidie duriora existant, adcoque inolescunt, ut etiam in senectute solidentur, el, quod deterius est, non imminuta, sed plerumque multiplicata, ut idem D. Gregorius citatus advertit. Unde Clemens Alexandrinus, lib. 11 *Pædagogi,* cap. x: a Sæpenumero, inquit, viri in malis vite institutis educati, evaserunt mulieribus magis effeminati, P quasi diceret : Illi ipsi, qui homines nascuntur , sæpenumero ob malam educationem, non crescunt in viros, sed senescunt in feminas, natura per malam educationem degenerante. Atque ulinam juventutis vitia in senectute sisterent ! sed proh dolor ! cum peccatore a in pulvere dormient, p hoc ogt, in sepulcro reponentur : nam cum cietera omnia, ut bene ad eum locum Titelmannus advertit, post mortem relinquantur, sola opera ab incunabulis, usque ad sepulcrum mortuos consequuntur. Ita noster Mendosa in 1 *Rcg.* cap. i, vers. 28.

Tineluia' *Quarto, chanoch* voili potest, *imbue puerum,* ut alludatur ad pannos, qui in tiuctura suis coloribus imbuuntur, juxta illud S. Hieronymi, epist. 7 *ad Lectam,* de institutione filito : u Difficulter eraditur , quod rudes anni perbiberunt ; lanarum conchylia quis in pristinum candorem revocet? recens testa diu et saporem retinet et odorem, quo primum imbuta est. p Alludit ad illud Horatii, 1 epist. *ad Lollium* :

Quo semel csl imbuta recens, servabit odorem
Tisia diu.

Et ad illud Quintiliani, I *Institut.* : a Natura, inquit, tenacissimi sumus eorum quæ rudibus annis percepimus, ut sapor, quo nova imbuis, durat; nec lunarum colores, quibus simplex ille candor mutatus csl, clui possunt. » Huic affinis est illa sententia Philonis, lib. *Quod omnis probus sit liber:* « Sicut vasa, inquit, odorem, quo primum fuerint imbuta, referunt; sic juvenum animi, quas primum formas imaginatione conceperint, nunquam aboleri sinunt, p Et illa Poete :

Quod nova testa bibit, inveterata sapii.

Quod ergo quis adolescens discit, hoc vir aut senex factus ægro dediscit.

Quinto, chanoch verti potest, *innova puerum,* ul alludatur ad novalia, id est agros novos, qui arantur, occantur, seruntur, ul copiosam segetem proferant. Simili enim modo aranda, occanda, et serenda est bonis præceptis et moribus mens pueri, ut virtutum omnium messem producat. Hinc Septuaginta vertunt tpwdvto*; unde *encanta* vocantur , quasi dicas *renovalia :* a vetustate enim veteris Adæ, puta a concupiscentia, renovando csl mens pueri, ut novilati suæ, in qua condili j csl a Deo in Adamo, restituatur : senectus enim cl senes innovari nequeunt; unde Diogenes dicebal, « mortuo mederi el senem docere, » ide'â esse. Quare stultus ille senex apud Thcogencn. non patiebatur se ab alio doceri, dicens : « Ne doceas, œlas me facit indocilem. » Quibus assentitur Seneca, lib. III, *epist.* 25 : « Grandior ætas, ait, dura ct intractabilis , non potest reformari;101XI tenera finguntur, n De proprio Philosophi e penu suum illud hexametron deprompsit Mantuanus, X *Æneidos ;*

Optima qatqut dies miseris morUbbos eri
Prima fugit.

Ubi primam œtatis diem, hoc est primam juventutem optimam appellavit. Rationem inculcat Se--ncca, lib. M, *epist.* 109, quia sola juventus discipiinoe capax est, non senectus : « Quare, ait, optima? quia juvenes possumus discere : hoc te mpus idoneum csl agitandis per studia ingeniis: quod superest, segnius el languidius csl. » Quasi optima vite pars illa sit, in qua discimus ; pessima, in qua a discendo languescimus ct otiamur, qualem esso imperitam senectutem Philosophus hic testatur. Unde illa paremia : a Senex psittacus nogligit ferulam. » Nam, ut Apuleius, hb. 11 *Floridor.,* et Plinius, lib. X *Natur. Utst.cap.* xui, memoriae prodiderunt, psittacus in primo vite biennio facile addiscit quidquid suggeritur, m senio sic obstupescit, ut. quantumvis flagelletur, nunquam doceatur. Eaindcm difficultatem fatetur D. Hieronymus, Præfal. tn *Evangelia :* a Periculosa, ait, præsumplio est senis mutare linguam , ct canescentem mundum ad Initia retrahere parvulorum. » Ita Mendoza in ! *Reg.* m, 13.

Sexto, chanoch verti potest *assuefacito puerum,* juxla illud *Thrcn* 3 : a Bonum est viro, cum porlavcril jugum ab adolescentia sua; » nam, ul ait Aristoteles, Il *Ethic,* capa : « Non parum referi, quin imo, id est quod rem causamque continet, homines a pueris id est assuefieri. » Consonat Plato, lib. 11 Dd *Legibus,* ubi sic de pueris statuit : a Disciplinam, ait, appello virtutem, quæ puerorum animos continere potest; voluptas enim el dolor, ¿unor et òdium, quam recle fieri potest, antequam ratione moveantur, in animos eorum influant, ul facilius cum ad ratiocinandum pervenerint, convenienter rationi omnia peragant. » Unde concludit : « Assuescat ergo a puerilia dolore ac voluptate recte moveri, ul a principio usque ad extremum vite oderint quæ odisse oportel, ct ament quæ amanda sint. »

QuoçircaS. Hieronymus elex eo Beda : «Gneca, ait, narrat historia Alexandrum, polenlissimum regem orbisque domitorem,et in muribus

ct in incessu Leonidis pædagogi sui non potuisse carere vitiis, quibus parvulus adhuc fuerat infestus. » Sic Susanna castitatem et constantiam, quam a teneris imbiberat, usque ad mortem retinuit, *Daniel,* xili, 3.

B i»a a 'rf n- Rationem physicam a priori dat Plato, lib. VII De *Legib.:* a Prima luce, ait, pueri in ludum litterarium proficiscantur. Quoniam vero nec pecudes, neque ullum aliud animal sine custode vivere debet, neque pueri etiam sine pædagogis, neque sine dominis servi; puer autem omnibus bestiis intractabilior est : cum enim sapienti® fontem nondum absolute compositum habeat, insidiosissimum est, acerrimum, potulentissimum omnium brutorum animalium. Idcirco mullis quasi frenis constringendus est puer, ct cum primum a matribus nutricibusque sejungitur, pædagogis continuo tradendus est, qui ejus lasciviam regant atque doment : deinde præccptoribus co endandus est ad eas disciplinas discendas, quæ liberum hominem decent. »

Rursum Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædag.* cap. v : «Est, inquit, in nobis uber ætatis ipsa juventus, » *q. d.* Sicut ex materno ubere sugitur lac, quo omnia infantis membra nutriuntur : ita ex juventute hauriuntur mores, quibus reliqu® n iales informantur.

Diabete im>-ha. tor do- *tvTqnî-* loor de anuí, Prudenter ergo vir sapiens : a Quatuor de causis, ait, dæmon adolescentes maxime venatur, *primo,* quia scit a Deo pios adolescentes maxime Hilari et expeli, ideo hunc ílorcm ætatis gaudet Deo præripere. » Hujus rei symbolo Beus, *Levit.* xi!, 8, non columbas, sed pullos columbarum sibi offerri præcepit; quia, ul ibi ait Theodoretus, detestabatur in adultis columbis lasciviam, in parvis pullis innocentiam amplectebatur.

Secundo, « quia sic viam sternit ad sequentis vit® peccata. »

Tertio, « quia adolescentes facile falli, difficile se expedire cx diaboli vinculis possunt, n

Ooi.u *doiw- «ottimi Quarto, «quia dum peccant, impotenter peccant. » Inde S. Augustinus, serin. 246 *De Temp. :* a q juvenes, inquit, flos ætatis, periculum mentis. o Idcirco, «quatuor sunt adolescentibus in omnem vitam profutura : *Primo,* Deum pluris omnibus æstimare, animamque omnibus post Deum rebus pretiosiorem esse scire.

Secundo, « B. Virginem Mariam ex toto corde, ut filii Dei matrem amare, eique se quotidie commendare, ct aliquid in ejus honorem facere. »

Tertio, «nunquam peccatum mortalo in conscientia sustinere, sed singulis diebus de peccatis dolere, ct ea quamprimum confiteri. »

Quarto, < quod morituri sint brevi crebro cogitare, quodque post mortem aut in æternum in inferno cum diabolo sint arsuri, aut in æternum Deo et Angelis in cœlo felicissime fruituri. » Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. I *De Interpellat, Job,* cap. vu : < Adolescentia sola est invalida viribus, infirma consiliis, vitio calens, fastidiosa monitoribus, illecebrosa deliciis. » Unde Poeta:

Cereus ia vitium flecti, monitoribus asper.

Quade re plura vide apud S. Augustinum, sertn 246 *De Temp.* Vide et quæ annotavi *Eccli.* xxx, 1 et seq.

7. Dives pauperidus imperat : et qui accipit mu» tuum, servus est foexeraxtis, — id est, dantis mutuum. Ilebræum enim mSo *maluc* significat eum qui dat mutuum sive cum usura, sive sine usura. Unde in Scriptura fenerans subinde idem est quod mutuans. Quocirca Pagninus vertit clare, *dives pauperibus dominabitur, ct servus erit mutuum accipiens viro mutuanti;* Vatablus, *et obœratus servit freneratori.*

Primo, Baynus sic explicat, quasi Salomon taxet hic perversum mundi usum, quo divitibus assignat dominium in pauperes, ob ipsorum opes, cum regere ct dominari sit non opulenti®, sed prudenti© et judicii, quod sæpe majus el sincerius habent pauperes, quam diviles, ulpole ab eorum cupidilate ct ambitione magis alieni.

Secundo, Lyranus ct Cajelanus censent hic accusari divilum supercilium el fastum, quo sibi arrogant imperium in pauperes, cosque quasi servos sibi mancipant. AudiS. Basilium inorat. *De divitiis ct paupertate :* « Canes, inquit, ubi aliquid acceperint, subito mansueti fiunt; at fenerator magis ac magis irritatur; non enim latrare cessat : etiamsi te jurejurando obstringas, fidem non habet, perscrutatur interna commercia, tua curioso inquirit, uxore præsente pudore affectum coram amicis contumeliis onerat, in foro minas jaciat, vitam denique tuam intolerabilem efficit. »

Tertio, plenius et simplicius R. Levi, Aben-Ezra, Janscnius et alii : Hæc gnome, inquiunt, declarat divitiarum commodum, et paupertatis incommodum, quod scilicet diviliæ secum vehant robur, potentiam, dominium; paupertas vero œrumnas, infirmitatem, obsequium et servitutem : unde tacite monet quemque, ul moderatas saltem opes sibi laborando paret, quo carum commodis fruatur, ct paupertatis incommoda devitet. «Dives ergo pauperibus imperat, n tum quia cos sibi muneribus, contractibus, mutuo, etc., obligat ct obstringit; tum quia dives per opes facile sibi comparat famulos, asseclas ct milites, quibus cætcris prevalent, iisque imperet; tum quia opea faciunt animosos ct confidentes, paupertas vero facit pusillanimes ct diffidentes; lum denique quia pauperes a divite alimoniam, multaque beneficia exspectant; dives vero a pauperibus nihil sperat. Quocirca solent in república divites eligi in magistratus, velut honoratiores ct polcntiores, ut cæteris velut inferioribus ct subjectis doininentur.

Mystice, Bcda explicat, *q. d.* « Divites virtutibus in judicio occulti inspectoris principantur eis, imo eorum in futuro judices existant, qui virtutum divitiis caruerunt. El qui verbum doctrin® salu-

taris accipit a doctore, servus est ejusdem doctoris, id est debitor implendi omnia qu© illi magisterii coelestis jure pnccipit. » Sic ct Auctor *Caten. Græc.,* R. Salomon, Hugo et alii.

Et qui accipit mutuum, servus est foederantis. — Hebraice, *et servus mutuum accipiens viro mutuum danti.* Apud Hebreos enim mhob *lemalue,* sicut ct quodlibct participium vel nomen pene cujuslibet est casus; unde verti potest in dativo, *mutuum danti;* et in ablativo, *mutuum dante;* et in accusativo, *virum mutuum dantem,* supple colet ct venerabitur. Septuaginta ergo vertunt, *divites pauperibus imperabunt, et famuli propriis dominis fanerabunt, q. d.* Divites pauperibus imperare solent, at modeste iis imperent memores rotam fortunæ sæpc verti ct converti, quo fit ut divites fiant pauperes, pauperes vero fiant divites, scilicet ut famuli mutuum dent heris ad inopiam redactis, itaque eos sibi subjiciant, et velut debitores obstringant; sic non raro fieri videmus, ut pauper fiat dives, debitor fiat creditor, famulus fiat herus, servus fiat dominus, subditus fiat Rex et Imperator. Ad hunc sensum nonnulli inflectere conantur versionem Vulgatam : « Et qui accipit mutuum, servus est fœnerantis; » sed vim ei faciunt, eamque a se ipsa alio detorquent.

Syrus secutus Septuaginta amplius planeque contrarium Hebræo asserit; sic enim habet, *pauper imperat diviti, el servus mutuum dabit fanoratori.* Septuaginta et Syrum secutus S. Ambrosius

Deo direi guiiî

De *Nabuthc,* cap. xiv : «Nescis, inquit, o homo, struerc divitias. Si vis dives esse, esto pauper sæculo, ut sis dives Deo. Dives fidei, dives esto Deo. Qui dives est in misericordia, hic est dives Deo. Dives in simplicitate, dives Deo est. Dives sapienti© et scienti©, dives est Deo. Sunt qui in paupertate abundent, et qui in divitiis egeant. Abundant pauperes, quorum profunda paupertas abundavit in divitiis simplicitatis su© : divites autem egueruntel esurierunt.» Probat id ex presenti Salomonis gnome, dum subdit : « Neque enim otiose scriptum est : Divitum pauperes præpositi erunt, et propriis servi dominis fœnerabunt; quia divites et domini supervacua et mala seminant, ex quibus non fructum colligant, sed spinas metant. Ideo pauperibus divites erunt subditi, et servi dominis spiritalia fœnerabunt, quemadmodum dives rogabat ul sibi stillam aqu© pauper Lazarus fœneraret. Poles, et tu dives, istam implero sententiam, si largiaris pauperi. Qui enim largitur pauperi, Domino fœneral. »

Idem S. Ambrosius mystico hanc gnomen exponens, lib. H De *Jacob ct Vita beata,* oap. III, eamque applicans Esau qui servivit Jacobo, et Judæis qui serviunt Christianis : « Mullorum servus est, inquit, qui subjectus est vitiis, multis se dominis addixit. Nam qui omnia prudenter agit, et ita vivit ul vult, is solus est Uber : non conditio fortuita servum facit, sed probrosa insipientia. L'cuique famulus prudens reget dominos stultos. et propriis dominis servi fœnerabunt. Quid fœnerabunl? non utique pecuniam, sed sapientiam, sicut et lex dicit : Fœncrabis gentibus multis, tu autem mutuum non accipies, *Deut.* xv. Fœnerabil Judæus proselyto divin© legis oracula, sed quia ipse legis mysteria videre non potuit, et qu© habebat nescivit oracula, qui litteram fœnerabat Gentibus, nunc ab his spiritualis doctrin© gratiam mutuatur, meritoque subjectus est servituti, quoniam qui mutuatur, servus e-t, quasi addictus fœnori creditoris; qui autem piai doctrin© fœnus impertit, is est princeps, sicut lex dicit : Princeps eris gentium multarum; tibi autem princeps ex ipsis non erit, *ibid.* Princeps enim est qui regit, qui ct habet sapienti© principatum, quem habuit populus Judæorum. Sed quoniam quod docebat servare non potuit, debet discere quod docerc nescivit. » Idem in Psa/. civ : < Denique famulo sapienti, inquit, multi (ut scriptum est) serviunt liberi, ct est servus intelligens, qui regat dominos stultos. Quem ergo magis liberum censes ? sola est sapientia libera, qu© divitibus pauperes proficit, ct quæ servos propriis fœnerare dominis facit, fœnerare non pecuniam, sed intellectum.» Et nonnullis interjectis, subdit : «Sed ille magis liber, qui intra se liber est, qui legibus natur© liber est, legem sciens natur© praescriptam esse moribus, non conditionibus, et mensuram officiorum consentaneam non hominis arbitrio, sed natur© disciplinis : utrum igitur iste liber libi tantummodo, an quidam censor videtur, ct praefectus moribus? Unde vere ait Scriptura : Quia pauperes divitum propositi erunt, et privati utique administrantium. Sapiens enim semper liber est, semper honoratus, semper is qui prosit legibus. »

Verum hæc lectio Syri et S. Ambrosii minus sincera minusque vera videtur : repugnai enim Hebræo, Vulgat©, Symmacho, Theodotioni, Chaldæo et cœteris, qui omnes consentiunt cum Vulgata.

Vulgata ergo versio vera et genuina est ; ejusque sensus planus est, *q. d.* Qui accipit mutuum, fit quasi servus mutuanlis; et qui accipit ad fœnus vel usuram, fit servus fœnerantis vel usurarii : quia illis debito mutui vel usuras obligatur, cisque quasi creditoribus fit debitor, ac se suaque obligat : quocirca fœnerator et creditor hebraico vocalur ntftJ *nose,* ab elevando et extollendo; quia qui ab eo mutuum accipit, cogitur ob beneficium acceptum ei supplicare, cum venerari et coiero. Chaldaice vero vocatur *raschia,* a radice *rasca,* id est potuit : creditor enim quasi potestatem ct jus habet in cum cui mutuum dedit.» Hinc vidua illa ad Elisaeum ail IV *Reg.* ir, ! : « Ecce creditor venii, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. » Hoc enim legibus priscis creditori licebat, uti notat Budæus in suis *Forensibus,* imo Christus, *Matth.* xvm, de servo nc-quam, rui fuerant dimissa decem millia talenta : 0 Cum, ait,

non haberet unde redderet, jussit cum dominus ejus venumdari, ct filios, et omnia quæ habebat, ct reddi. »

Porro legibus priscis creditores vindicasse sibi debitores quasi mancipia, adeoque olim in usu et lege fuisse, ut debitores tanquam servi et captivi ac vincti traderentur creditoribus, liquet ex veterum monumentis. Certe apud llcbrœos rei hujus non obscura sunt testimonia, *Isaice* 1 viii, vers. 6 : a Dissolve colligationes impietatis,» solve videlicet obligationes el vincula illa quæ impii ct improbi creditores debitoribus injiciunt ex pignoribus et fcenore contracta.

De Graecis idem testatur Plutarchus Comment. *De vitando arc alieno,* ubi eleganti similitudine de creditoribus et exactoribus sic loquitur : «Sicut Darius Athenas misit Datin cl Artaphernem, catenas ct vincula manibus gestantes ad vinciendum captivos, ita hi syngrapharum et tabularum tanquam compedum plena vasa Græciæ importantes, circum urbes ambulant. »

De Romanis docet Livius, lib. II et Vili : « Qui, ante nexi lucrant creditoribus tradebantur, et nectebantur alii; » apud Romanos enim nexus aut nexum erat obligationis genus, « cum corpus debitoris ut pignus capi poterat obligationis juro atque conditione, » ut explicat Budieus : nam debitor oppignoratus tradebatur creditori nexus. De quo ac de immanitate fœneratorum videndus Livius loco citato; Varro, lib. VI De *Lingua Lat.;* Cicero, In Topic, de abalienatione, mancipio et nexu disserens; Budæus in *Pandect,* in tit. *De in diem addict.;* Quintilianus, lib. VII, cap. iv ct cap. vni; Gellius, lib. XX, cap. i; Macrobius, Ub. I, cap. XVI; Cœlianus, lib. XII, cap. xx cl xxi. Sed Solon, ut Diodorus, Plutarchus et Laertius scribunt, illam legem Athenis abrogavit. « Solutio, ait Diodorus (dc Ægyptiorum legibus loquens), ex bonis debitoris solum bebat, corpus non poterat addici creditori. »

Addit Christus, *Matth.* xviu, creditori jus fuisse in corpus debitoris, ut illud torqueret ; « Iratus, ait, dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum, n Quod tane videtur olere immanissimam illam creditorum inhumanitatem, qua ad creditorum libidinem post vincula cl catenas debitorum membra dilaniabantur, quam refert Aulus Gellius, lib. XX, cap. i, ex leg. 12 Tabularum, cujus isto est verborum tenor : « Æris confessi, rebusque jure judicatis triginta dies justi sunto, post deinde manus injectio esto, in jus ducito, securo ducito, vincito, aut nervo aut compedibus quindecim pondo, aut, si volet, ma;ore vincito. » Deinde vero docet, si pluria essent creditores, eos habuisse jus secare noipus debitoris. «Tertiis, iuquit, nundinis partem» secanto, si plus mmusve secuerunt, sine fraude e»k>.s Addit deinde ex suo Gellius : « Nihil profitto iiutnauius, nihil inunitius, nisi (ut rcipsa apparet) «o cousiho tanta immanitas pœnæ denuntiata est, ne ad eam unquam perveniretur. ▮ Et Plutarchus, Commentario jam citato : « Nos dum contentos esse nostris rebus pudet, dandis pignoribus contraclibusquc subeundis in servitutem nosmet damus. » De carnidciua autem ct laniena illa paulo inferius : « Ili miseris debitoribus de foro locum flagitiosorum pcenis destinatum redegerunt, vulturum instar eos edentes et laniantes, et

Aliius inserto tundentes viscera rostro.

Ita noster Pineda in *Job.* xxii, 6.

Quocirca Persae, teste Herodoto, dictitabant duo esse peccata inter homines turpia, quorum primum est debitorem esse (hoc enim fere vel ex ignavia, vel ex gula el luxu nascitur), alterum mentiri, quod ex priori consequitur. Anonymus apud Suidam miserrimos ait esso homines, qui modo rubros, modo pallidos habent dentes, quo dicto notabat eos qui mutuo acceperunt ab aliis : hi enim, dum mutuum repetitur, erubescunt; dum vero creditorem viderint, pallescunt ne cogantur ad solvendum.

Praeclarius S. Basilius, apud Antonium in *Me-* Mivru
lissa, part. II, cap. xxviii : « Qui sc fœnoribus, ait, subjectum reddit, quorum possessionem non tenet, voluntariam perpetuamque servit servitutem. Item miserabilem spectavi, liberos homines, quorum patrimonia essent obærata, qui traherentur ut venirent ; non noctes debitori quietem adferunt, non dies est jucunda, non sol delectans, sed per omnem vitam in tristitia versalur : dies odit, qui ad praescriptum tempus properant; menses formidat, quasi usurarum genitores; si dormierit, in somnis videt fœneratorem capiti imminentem, infaustum somnium ; sin vigilarii, cogitatio ct sollicitudo dc usuris est. » Si hæc vera sint in debito et debitore pecuniæ, mullo veriora sunt in debito aninue, puta in peccato et peccatore, qui semper pavidus timet mortem, judicium, dæmones, gehennam, quro eum exspectat, ut solvat novissimam quadrantem, *Matth.* cap. V, 26.

8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, et vir- v«m.s»
GA IRM sue consummabitur. — Pro *iniquitatem* hebraico est nSiy aida, quæ vox est generalis significans omne pravum, quod contra leges vel æquitatem et honestatem committitur. Proprie tamen notat injustitiam et injuriam quæ alteri infertur. Dc injuria enim hic agi palet exeo quod subdit : « El virga ir® suæ consumetur; » quem enim injurius percutit, lume percussus repercutit.

Pro *metet mala* hebraico est *metet* ps *aven,* id est iniquitatem, vel dolorem ; *aven* enim significat malum tum culp®, tum pœnæ culpam consequentis. Lude A atablas vertit, *calamitotem ¡* Septuaginta , *qui seminat mala, metet mala;* Tlicodobon, *qui seminat injustitiam, uielet iniquitatem ;* Aquila, *damnum;* Symmachus, *qui seminat iniquitatem, metet injustitiam.*

Nonnulli hanc gnomen attexunt precedenti, et juxta versione™ Septuaginta attexi potest, at non juxta Vulgatam: juxta eam enim bæduæ sentential plane videntur disparate. Juxta eam ergo sensus est, *q. d.* Qui seminat culpam, metet pœnam, imo non raro novam culpam cum nova poena. Vis cl energia est in tu *seminat. Primo* enim, sicut semen habet vim producendi granum sibi simile, sic culpa vim habet producendi tam pœnam, quam culpam sibi similem. Ita injuria parit injuriam, rixa serit rixam, redes provocat aedem, convicium elicit convicium, ut qui iniquus ct injurius est alteri, vicissim ab eo similem injuriam, puta verber vel verbum asperum, velui prolem a se elicitam recipiat. *Secundo,* sicut unum granum satum, sic pariter una culpa multiplicem parit culpam et pœnam : mala enim semina fœcundiora sunt bonis. Si ergo semen virtutis unius parit mullas virtutes et præniia glorine, multo magis semen peccati pariet multa scelera et supplicia. *Tertio,* semen quodque suum profert granum, ut tritici triticum, hordei hordeum; sic quæque culpa proprias parit culpas ct poenas : nam superbia parit iram, invidiam, rixam, cædcs, etc.; gula vero parit comessationes, ebrietates, crapulas, asotias, libidines, lites, clc., insuper pœnam fastidii, vomitus, insomnii, catarrhi, febris, dysenteriae, vertiginis, ct mille morborum, quæ gulam consequi solent. Similiter alias poenas parit avaritia, alias acedia, alias invidia, etc. *Quarto,* sicut eadem terra, quæ semen recipit, recipit ad messem; ct sicut agricola, qui sciit, idem ct metit : sic pariter peccator, qui serit iniquitatem, idemet metit iniquitatem ejusque pœnam multiplicem; nam noxa caput sequitur, sicut carnifex sequitur reum, ut cum torqueat cl plectat. Hoc est quod ait Job cap. tv, 8 : « Qui seminant dolores, ct metunt cos.» Et Paulus, *Galat.* vi, 8 : « Quæ seminaverit homo, hæc et metet. » Et Christus, *Malth.* vu, 2 : a In qua incusura mensi fueritis, remetietur vobis. »

Semi- / meta nwú. stendo. Tenio. Quarto,

Et virga hub suæ consumetur. — Alii legunt, *consummabitur,* hoc est *consumetur.* « Virga iræ » *primo,* est ipsa ira, qua iratus quasi virga swvit, el verberat alios vel verbis asperis, vel etiam inflictis plagis cl verberibus : ob hanc enim justo Dei judicio simili aliorum ira et sævitia plectetur, qua alios vexavit et oppressit; ira enim virgae comparatur, ait Aben-Ezra, juxta illud *Isaiæ* x, 5 : a Virga furoris mei. » Sensus ergo est, 7 *d.* ha ejus, sævitia ct injust.tia vertetur ei in virgam, qua puniatur ct perdatur.

Secundo, a virga ine » est potestas (hujus enim insigne est virga ct sceptrum, ut habent Hebrea) cui juncta est superbia et ira : hæc enim vehementer premit, imo opprimit, juxta illud Sonore in *Proverbiis :* « Fulmen est, ubi cum potestate Habitat iracundia. » Verum tales similem al orum potestatem ira exacutam experientur cl sentient, vel in presenti vita, vel in futura.

Tertio, apposito ad semen et messem, de qua precessi! senno, *virga* hic accipi potest triturationis, flagellum scilicet quo e segete grana excutiuntur, 7. *d.* iniquus qui alios aliorumqua segetem et bona flagellavit, et trituravi!, ipse pariter segesque et bona ipsius ab aliis flagellabitur el triturabitur, ut in quo peccavit, in eodem cl puniatur, juxta legem talionis. Sic ergo virga sive flagellum, qua excutiendae erant ejus fruges, non fruges quæ nullæ sunt, sed ipsummet ejusque lolia ct spinas, id est scelera et crimina, diverberabunt et excutient; virga, inquam, ct flagellum quo flagellabitur, vel a beo, vel a judice, vel ab alio quomodobbet.

Pro *consumetur* Vatablus cl Pagninus vertunt, *deficiet, q. d.* Deus secundum opera retribuet unicuique, cl privabit facientes iniquitatem omni auctoritate, qua utuntur cum saevitia erga subditos ; ita R. Levi et Aben-Ezra. Alii vertunt *consumet,* scilicet cum, *q.* d. Ipsa virga irati consumet iratum, sive percutientem in ira. Inde Septuaginta vertunt, *plaqam autem operum suorum consummabit,* vel *operum suorum virus vulnusque ad finem sentiet,* ut vertit Auctor *Catena: Græror.* Sicut enim plaga pus ejicit virulentum, sic ira et sævitia parit dolorem el noxam auctori (1).

Mystice Beda: a Qui seminat, ait, iniquitatem, metet mala, » id est, « qui verbo aut exemplo suam in alios iniquitatem spargit, mes>is loco vindictam recipiet. » Porro quod sequitur : • Et virga ire suæ consumetur, » recte adaptes Docloribus et Superioribus, qui subditos peccantes rigide castigant, cum ipsi graviora peccent; aut iis qui aqua et proba docent, cum ipsi sint iniqui et improbi. Hi enim verbis suis damnant se ipsos : censuram enim, qua alios feriunt, ferunt in se ipsos; quare castigatione qua alios castigant, ipsi castigandi sunt, juxta illud Apostoli, *Rom.* 11, 21 : « Qui ergo ahum doces, te ipsum non docesqui predicas non furandum, furaris; qui dicis non mœchandum, mœcharis, » etc.

9. QUI PROMUS EST AD MISERICORDIA^, BENEDICETUR : DK PANIBUS TNIM SUIS DLDIT PAUPERI. — ITO *qui pronus est ad nusericordiam,* hebraice est py *tobain,* id est *bonus oculus,* vel potius *bonus oado;* Chaldæus, *qui bonum oculum habet,* a Bonus oculus, » ait tdtablus, est homo liberalis, benignus et candidus. « Bonus oculo» est, qui placido cl benigno oculo respicit pauperes, eo quod pronus sil ad misericordiam, tum pronitate nature, tum pronitate virtutis, puta pronas tum ex compassione naturali, tum potius ex assuefachonc charilalis, ait Lyranus. « Ilie benedicetur, » id est fortunabitur a beo, omnique benedictione temporali et relesti, humana et divina,

(I) Gcscdìus, *ct virga irae* Dei scii, qna sontes castigat, *parata est.* Ewaldus, *cl virga irce* i. 0. divina ejus pœnæ, *parata est.* Maurei , *cl vir ,a insolcntiir ejus,* qua insolentia ejus castigabitur, *parata est 1* quod prædUcoi.

presenti et retorna cumulabitur. Nam, ut ait S. Chrysostomus, homil. 1i *in cpist. ad Jlebr, :* « Eleemosyna ac misericordia est tanquam quæ-
Oenii adì rhn- tn». dam nurca e* vivens coiumba, placidum habens aspectum ct mitem oculum : nihil est illo oculo melius; itaque misericordia) oculi obvenerunt columbini, placidi, benevoli, et ipsa mititale quodam modo mitiores. »

Posset quoque tò *benedicetur* accipi pro laudabitur, 7. *d.* Laudabunt et benedicent eum homines, imo Deus el Angeli; sic enim huc alludens videtur explicare *Eccli.* cap. xxxi, 28, dum ait : « Splendidum in panibus benedicent labia multorum. B

Sensus est ergo, 7. *d.* Qui benignum habet cor, indeque benignum oculum, quo benigne respici.it egenos, esto ipse sil pauper, ut iis large benefacere nequeat : tamen benedicetur a Deo, quia liberali corde de pane sibi etiam necessario dedit pauperi, imo panem dimidiavil, dimidium pauperi tribuens, reliquum sibi servans : Deus enim magis respicit dantis promplitudinem benignamque mentem ct oculum, quam doni magnitudinem, juxta illud Christi, Luc. xxi, 3 : «Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit; nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei : hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit, misit. » Hinc Septuaginta vertunt, *hilarm datorem benedicit* aut *diligit Deus,*

juno 1 priofL Ratio a priori est, quod donum magis æstimetur ex affectu dantis, quam ex doni praslanlia : qui enim rem parvam dat ingenii animi affectu ct benevolentia, gratior est, et plus dare censetur, quam is qui rem magnam dat parvo animi affectu. Jam affectus animi, præsertim amor et benevolentia æque ac odium et indignatio, maxime pollucet emicalque in oculis, quasi in cordis fenestris. Hinc invidi et maligni, uli fascinatores, fascinum el virus gestant in oculis, iliisque illud vibrant in astantes, præsertim pueros, quo iit ut pueri cibum fastidiant, et labe conficiantur : ex adverso benigni ct benefici, benigno corde, oculo et manu tatúenles egenos, cisque benefacientes pro facultate sua, beet exigua, ipsis vitam el salutem conferunt. Salomonem secutus Bcn-Sira, *alphabeto* 1, littera *iod :* a Manum tuam, ait, a beneficentia ne abstrahas, p '

Qureres quanlum, quibus, quoties et quomodo benefaciendum ait? Respondeo, dandum esse quantum vires permittunt, ut potius supra vires largiendum quam infra. At imprimis habenda est ratio eorum quibus damus : nam, si parvo egeni, parum detur ; si mullo, mullum. Jam vero dandum est, quoties indigeni pauperes. Unde dicebat Aquila, preceptor Aquilre Ponlici, inopem qui mane nostram beneficentiam esset expertus, si vespere redeat, non esse dimittendum viduum. Sed quomodo, inquies, dabimus? Hic Ina observanda esse monent Hcbrai : primo, ul eleemosyna detur clam et in occulto, non palam et in aperto aut publico ; *secundo,* ut detur vultu hilari : nam hilarem datorem amat Deus, juxta dictum Apostoli; *tertio,* ut, cum damus, verbis blandis alloquamur : nam dono gratiam conciliat oratio, quæ sæpenumero plus valet ac potest, quam ipsum donum. Huc facit gnome Arabum, *Cent,* I, num. 80 : a Liberalis vicinus est Dei, vicinus hominis, vicinus paradisi, remotus ab igne inferni, » 7. *d.* Beneficus et liberalis felix est in hac vita et futura, in terra et in coelo. Praeclare Nazianzenus, orat. *De Cura pauperum :* « Deus esto, ait, calamitosis Dei misericordiam imitando ; nihil enim beneficentia divinius in hominem cadit.» Et rursum : « Pulcherrime hoc et benignissime Deus facit, quod non ex pretio rei dalæ, sed offerentis facultate et animo donum (estimai. Benignus esse ne differas, sed nunc esto; nec ideo quia pretii te summa destituit, totam relinquas librralitalcm, sed pariem reipsa præstes, partem animi promptiludine, aut proposilo in posterum (utrumquo enim significat grrecum ffpetyda). Magnum calamitoso remedium est misericordia ex animo collata, et genuina condolentia mullo leviorem reddit calamitatem. »

Huc facit apologus ursi, agni et columbre, ner- Apolo
vosis similitudinibus armatus, quem recenset Cyrillus, *Apolog, moralium,* lib. I, cap. xxii, cujus titulus : *Magis semper partem misericordia; teneas :* « Ursi catulum, ait, in captum agniculum srevientein desuper columba prospiciens, dixit : Ut quid in miserum srevis? Cui ille : Si generationem complexionemque ct morem meum attenderes, tu libi responderes : Nimirum ursi filius sum, ursum me fore physionomia ostendit, atque ideo nunc ursi morem imitor. Tunc illa subjunxit : Linque corruptam generationem, vince srevam complexionem, depone ferinum morem ; nam Deus clemens creavit te, natura pia nutrit te, plana terra sustentat te. Dulci sanguine vivis, amica membrorum compagine subsistis, et humorum tuorum pacis fcedere solidaris. Revera, totus ordo natura ad pietatem te trahit. Cmlcslia enim ac terrestria omnia tantum libi bonitatis indulgent, ut vivas. Quippe non emis corporis vivificum motum, nec cœli lumen, nec aeris flatum, nec telluris granum, nec exuberantis aqure profluvium, quibus vivis. Unde, quæso, libi hæc omnia, nisi ex sola natura clementia? Igitur derelinque furorem, mitiga rabiem, desine sævirc, et te ad imitandam communem pietatem converte. Ad hæc ille parum emollitus respondit : Profecto quæ sapienter hortaris live agerem, si domantem omnia mala rationem haberem. Mox illa: Bene, inquit, dixisti. Quoniam omnis crudelis asperitas ex feritate bestialis mentis exsurgit. Exasperatum enim mare tenebris offunditur, et aurum politura complanatum rutilantius micat. Sic lux sapientiæ benignitatis est socia, et pietatis semper amica, sed in mente perturbata suscita-

fur ira turbida, insipientia obscura, crudelitas aspera. » Unde hanc conclusionem practicam educit, ct velut epimylhium assignat : *a* Sapiens ergo ratione mala omnia vincens, passus offensam, magnanimitatis potentia spernit iram, beneficentia liberalitatis injuriam et crudelitatem remittit, nec amplius aliud quam beneficentiam sui cordis meminit. Sic illata mala constantia frangit, patientia vincit, et ex toto corde triumphatorem misericordia ostendit. Novit enim nocentem fore iracundi® jam subjectum, et idcirco devicto victor compatitur, et per su® pietatis antidotum infirmitatis alterius curat malum. Ita igitur sapientis invicta pax est, et vindicta, clementia. In bonis enim summa ejus victoria; el in malis, virtus inviolata. Qui vero flammis iræ cito accenditur, fœtet igneum ut sulphur. Sed cum opportune prudens irascilur, splendet ut aurum politum. Iracundus ergo est sulphur fœtidum, et iratus sapiens est aurum digestum. Quibus dictis abiit, v

Porro hæc sententia est illustris : hac de causa eam Septuaginta quasi paraphrastice per trinam dilatant et explicant; *prima* est : « Virum hilarem ctdalorem benedicit; » vel, ut alii legunt : < Diligit Deus; vanitatem operum ejus consummavit. » Priorem partem citat Apostolus, II *Cor.* ix, 7 : « Unusquisque, ait, prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus, n Et Roman, xil, 8 : « Qui miseretur in hilaritate, » ubi plura dc eadem annotavi. Præclare S. Augustinus in *Psal.* xl u, sub finem : a Si fregeris, ait, ex animo esurienti panem tuum, quia plerumque fita tristibus et murmurantibus, ut careant tœdio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis. Hilarem autem datorem diligit Deus : si panem dederis tristis, ct panem ct meritum perdidisti. » Expende rò non *ut reficiant viscera indigentis* 9 *q. d.* Qui mœstus vel indignans dat eleemosynam, reficit corpus pauperis, al sua mœslitia vel indignatione cruciat ct vulnerat ejus animum ct viscera; qui vero eam hilariter impertit, tam animum ct viscera, quam os el corpus egeni pascil et recréai, a Ergo cx animo fac, ut ille qui iulus videi, adhuc te loquente, dicat : Eccc adsum. » El mox :• a Vis orationem tuam volare ad Deum? fac illi duas alas, jejunium et eleemosynam. » Porro quod addunt Septuaginta, *vanitatem operum ejus consummavit* , antithesis est ejus quod vers, præcedenti de iniquo dixero : Qui *seminat mala, metet ct mala; plagam autem operum suorum consummavit,* g. d. Qui seminat mala, plagam pœnamquc plenam cl consummatam malorum quæ sevit, reportabit; qui vero sjminat bona, ac præsertim eleemosynas in pauperes hilariter disporti!, hic sua hilaritate suj plebit, perficiet ct consummabit quidquid in ejus operibus ct moribus vanum , id est vacuum est ct inane. Eleemosyna enim implet ea quæ actionibus cæteris desunt aut deficiunt, ac præsertim hilaris promptusque animus dandi, supplet ca quæ donationi ob paupertatem aliamvc causam desunt. Deus enim «stimai non tam donum quam donantis affectum; sicut ergo si aquam c vase effundas, in vas vacuum subintrat, eju^que vacuitatem replet succedens aer : sic si eleemosynam parvam des, bursam mentemque videris evacuare, atque vacuam, id est exilem et nullius momenti, rem efficere, sed vacuum illud supplet et replet hilaritas et promptitude plura dandi, si facultas suppeteret. Quocirca Salomonem secutus Siracides, *Eccli.* xxxv, 11 : « In omni dato, ait, hilarem fac, ⁄* græce ac-*, id est hilarifica, «vultum tuum.»

EUm* ífBl dilli*

Secunda est : *u* Qui miseretur pauperis, ip<e vicissim enutritur, ut qui egeno de panibus suis impertitus sit. » Qui enim miseretur, meretur misericordiam; et qui pascil alios, meretur pasci, juxta illud Christi, *Matthœi* v : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. > El Apostolus, II *Cor.* ix : « Qui seminat in benedictionibus , de benedictionibus et metet. » Vide sequentia et quæ ibidem annotavi.

Mystice Auctor *Catenæ Gr(reorum :* « Doctores, ait, qui pauperes spiritu doctrina sua pascunt, seipsos vel maxime alunt, juxta illud : In diebus famis suis ipsi panibus (hoc est sua ipsorum doctrina, per quam nimirum ipsi quoque sustentantur) saturabuntur. » Exc.npla hujus sententi® Eie»* et benedictionis eleemosynæ sunt in *Vita S. Joannís Elecmosynarii,* qui quo plura dabat pauperibus, co plura recipiebat, uti fusius alibi recensui; in *Vita* S. *Lydwinœ,* quæ sua liberalitale meruit obtinere bursam Christi, ex qua quautumcumque erogaret, semper supererat, quod ulterius erogaret; in Fi/ aS. *Catharine: Senensis,* et aliorum plurium. v'*-

Memorabile est quod de S. Liberali, nobili Altinate elTarvisii protectore legimus,eum iu «gros et pauperes mire fuisse liberalem, idcoque mullos a variis morbis curasse, adeoque una die 120 personis sanitatem divina virtute impertivisse. Cum vero hiemis tempore ad ecclesiam calhedralem pergeret, paupere nudo ct frigore trementi obvio, sibi vestem detractam tradidit, qui illi sequenti nocte apparens Christum se esse dixit, et vestem restituit, quam ille induens, a periculis non semel servatus est. Nam, cum Arianis praevalentibus, S. Heliodorus cum suis discipulis ut solitarium locum inveniret, in quo Deo deserviret, navim conscendisset, sævaque orta esset tempestas illam Liberalis extremo vestis illius demisso in mare illico sedavit : ita ex monumentis Ecclesia* Tarvisin® narrat Philippus Ferrarius iu *Catalogi Sanctorum Italice,* ad diem 27 aprilis.

Tertia est : < Victoriam et honorem acquirit munera dans, et animam quidem aufert possidentium, vel acceptantium ; » vai, ut Vulgata legit, *accipientium.* Hæc gnome non est in Hebræo, sed ex Septuaginta transcripta. Pro *aufert* græce est

«ç®f<ïr», quod Auctor *Catena! Gracorum* vertit, *evertit,* accipitque de donis quæ dantur principi vel judici ad evertendam justitiam.

Venun alii referunt ad eleemosynam et misericordiam, de qua hoc versu omnis est sermo, ut sensus sit, *q. d.* Beneficus el liberalis, qui dat eleemosynas vel munera, vincit sibique devincit et subjugat animos accipientium ; quare ab eis impetrat omne quod vult, ab eisque honoratur ut munificus, imo nt curator el pater, uti honoratus fuit Joseph ab / Egyptiis, dans eis frumenta et alimenta, idcoque vocitatus a Salvator mundi, » *Genes,* xl i, 45. Vere Comicus : a Magnes animi aurum, magnes animi munus. »

Mystice Auctor *Catena Gnrcorum :* Munera, inquit, sunt virtutes per quas homo animam suam dæmonibus, qui illam possidebant, eripit, imo animum Dei, Angelorum et hominum sibi conciliat, itaque quasi aufert ct suffuratur, sed pio fortique benevolentia! furto.

Posset *secundo,* hæc gnome accipi, ut sit argumentum a simili, puta a judico et principe, cui dantur munera, ‹/. *d.* Sicut qui munera dat judici, victoriam in lite obtinet; et qui ca dat principi, ab eo ad honores evehitur, eo quod dans munera accipientis animum per ea sibi obstringat : sic pariter victoriam et honorem omneque bonum, quin et gloriam æternam a Deo conscquetur, qui Dei amore dat dona pauperibus; hisce enim Dei animum, id est gratiam ct benevolentiam demeretur sibiquo conciliat.

nk-nio- Moraliter, nola hic quanta vis sit eleemosyna?
ijniTin- et beneficentia?, utpole, quæ ardua quæquc vin-

et de omnibus reportat victoriam. *Primo* enim vincit cos quibus benefacit, esto inimici sint et infensi; eorum enim cor emollit, allicit et in benefacientem reflectit; quis enim amantem se non redamet? quis benefactori suo malefaciat? Hoc est potens ct nobile victoria» genus, de quo Apostolus *Rom.* xu, 20 : « Si csuricrit, ait, inimicus tuus, ciba illum; si sitit, polum da illi : hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus ; noli vinci a malo, sed vince in bono malum, »

viodt Secundo, eleemosyna vincit avaritiam ct cupi-
yiri- ¿¡talem cæteraque vilia; nam, ut ail Apostolus, l *Timolh.* vi, 10 : « Radix omnium malorum est cupiditas. » Ratio est, quia contraria contrariis vincuntur : sicut ergo ignis exstinguitur aqua, sic cupiditas restinguitur eleemosyna et liberalitato.

Vtocit Tertio, eleemosyna vincit deletque peccatum,
F »t› non tantum præsens et futurum, sed et prreteritum, juxta illud Danielis, cap. iv, ad Nabuchodonoson m : « Peccata tua eleemosynis redime. » Et *Ecch.* m, 33 :a ignem ardentem exstinguit aqua, et (sic) eleemosyna resistit peccatis, et Deus prospector est ejus qui reddit gratiam. » Ratio est, quia eleemosyna facta ex amore Dei ct proximi esi actus charilalis; charitas autem abolet omne peccatum.

Quarto, eleemosyna expugnat erriuni avaris Expognii
clausum; ob eleemosynam enim datam Christus ea‘lu,n
judex eleemosynarios adjudicabit cado, immisericordes inferno.

Qui7i/ o,cleemosynariusvincitaurum omnesque auram,
opes mundi, quæ mortalibus dominantur : ipse ergo quasi auri mundique dominus illud regit, dispensat, erogat.

Sexto, beneficentia vincit dæmones, cosque fu- dita».
gai ct expellit. Ratio est, quod dæmones ob iram ct invidiam, qua flagrant in Deurn ct homines, sint plane maligni et malefici; maleficium autem vincitur a beneficio, ct maleficus a benefico; sicut ergo amor vincit odium, et amans odientem : sic eleemosynarius vincit dæmones; similis enim est Angelo, qui totus est beneficus; Angeli autem vincunt fugantquo dæmones. Huc facit illud *Psal.* xl, 2 : u Beatus vir qui inlelligit super egenum ct pauperem, in die mala liberabit cum Dominus. Dominus conservet eum, ct vivificet eum, ct non tradat cum in animam inimicorum ejus, » id est « dæmonum, » ait ibidem S. Chrysoslomus : « Sicut enim oleum efficit ut athlctæ elabantur e manibus adversariorum, ita etiam eleemosyna facit ut qui ea utuntur, declinent ac fugiant dæmones. » Idem S. Chrysoslomus, m cap. vi *ad Ephesios :* « Non est, ait, nobis colluctatio adversus carnem ct sanguinem, sed adversus mundi principes et potestates tenebrarum harum; ideo adversus tenebras lucis arma suscipere jubet Paulus : Abjiciamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Hanc ergo lucem, ne deficiat, continua olei instillatio nutriat, misericordiam adhibeamus; hrec enim nos contra validissimos hosier omni armorum genere instruit. »

Septimo, eleemosyna vincit Deum; undo ipsa Dento,
specie reginœ apparens S. Joanni Eleemosynario asseruit se Deo esse familiarissimam, et ab eo omnia ad libitum impetrare. Quocirca Poeta :

Munera, credo mihi, placant hominesque deosque.

Similem victoriam camque multiplicem Salomon assignavit ohedientiæ et obedienti, cap. xxi, 28. Si beneficentia vincit Deum, vincit el naturam (cujus auctoret rectoresl Deus), omniaquenatur® commoda et incommoda, ut paupertatem, famem, sitim, opulentiam, delicias, gulam, etc. Undo S Chrysoslomus, bom. 40 in 11 *ad Cor.,* in morali, celebrans viduam, quæ paruin farinas sibi ct filiis ad vitam necessari® dedit Eliae, asserit illam vicisse *primo,* naturam, quia tiliis non pepercit; *secund),* famem, quia cibo so privavit, ut eum daret Eli®; *tertio,* mortem, quia ejus periculo per inediam se exposuit; *quarto,* Abrahamum, quia sibi necessaria dedit : u Quid opini, ait, illa fortius fuit muliere? nonne contra natur® lyrannidem, ct contra famis violentiam, et contra mortis minas generose stetit, et omniumfuit fortissima? Sed audi quomodo Christus illam praedicat : Mult® enim, inquit, erant vidua in diebus Eli®, et ad

nullam missus est iTopheta quam ad illam. Dicam aliquid magnum ct admirabile. Ista patre nostro Abraham plus in hospitalitatem impendit; non enim ad armenium cucurrit sicut ille; sed pugillo illo farinæ præcurril omnes in hospitalitate celebres: nam ille quidem vincebat, quod ad hoc scipsum exhibebat ; ista vero neque pueris p -percit propter hospitem, etiam nondum futura exspectans. »

Hincnoslcr Martinas de Roa, lib. I *Singul.* cap. ix, sic exponit : a Qui pronus est in misericordiam, benedicetur, » id est bonus, imo optimus, hoc est divinus, imo Deus quidam terrestris, vocabitur. Nam bonitatis (Deus autem est ipsa bonitas) maxime proprium est benefacere. Nihil vidit melius Cicero, lib. II *De Natura Deorum :* « Sed ipse Jupiter, ait, id est Juvans pater, etc., a majoribus nostris optimus maximus dicitur; ct quidem ante optimus quam maximus, quia majus est certeque gratius prodesse omnibus, quam magnas opes habere. » Hinc Varroni dives dictus est, quasi divus , quod perinde ac Deus circumfluat maximis copiis, ct alienam inopiam ac miseriam, niliil ipse interea incommodi accipiens, levaro tam velit, quam possit. Nomen autem Dei nomen est libcralitatis et magnificentiæ; Jupiter a juvando dictus est, Deus a dando. Hinc olim Mæccnates, patroni ac principes liberalilatc in clientes ac suos, nomen sibi invenere divinum.

Dirts qnui divas.

Jupiter* fe'e''»110» dends.

Ven io. io. Ejice derisobem, et exibit cum r.o jurgium (Symmachus et Thcodotion, rixa), cessabuxt qub causa et contumelia. — Septuaginta, *ejice pestilentem c consessu, ct exibit simul cum illo jurgium; nam cum sederit in consessu, omnes inhonorat.* Græca, àriusXu, id est dehonestat, inhonorat, ignominia afficit, nihil œstimat, contemnit; Syrus, *cessabit lis ct opprobrium, ne, si sedeat in consessu, omnes probris afficiat;* Chaldæus, *ejice derisorem, et expelle contentiosum, et cessabit jurgium et ignominia.*

I'ro derisorem hebraico est pb *lets,* quæ vox significat hominem noxium el pestilentem, qui alios irridet, subsannat, divexat, pacem turbat, lites et pugnas concitat, qualis est susurro, detractor, conviciator, irrisor, turbulentus el seditiosus ; talis enim est causa ct fomes continuus jurgiorum ct rixarum ; alios enim probris el sannis nnpctit, ac seminat dissidia et lites. Ait ergo : « Ejice derisorem, » id est susurronem ct turbatorem, « ct exibit cum eo jurgium, cessabuntquo cauMB, » id est lites el contumelias. Ait *derisorem* in singulari, non *derisores* in plurali, quia unus inquietus et turbulentus sufficit ut totum coetum, totam urbem et rempublicam turbet, vexet, affligat, sicut modicum fermentum totam farinai massam inficit et fermentat. Qua similitudine probat Apostolus, I *Cor.* cap. v, 6, inccstuosum scandalosura ejiciendum esso ab Ecclesia. Ejice ergo derisorem vel e vita, no vivens alios turbet, ita aliqui ; vel simplicius, ejice e cœtu, cx urbe ct republica, ut cum eo velut suscitatore et face succendente exeant pariter jurgia, litet el contumeliae. Sicut enim in cithara, lyra, testudine, organo, harmonia consistit in consona et congrua singularum fidium vel fistularum inter se contemperatione, ila ut, si una dissonai, totam harmoniam turbet et perdat; quare citharœdus, lyricen vel organista, qui acutas habet aures, statino advertens qnæ fides vel fistula dissonet (esto cæteri artis impertii, ubi sit vitium non advertant, sed illud toti citharæ vel choro tribuant), illam cæteris contemperat, vel, si contemperari nequeat, ejicit, aliamque ejus loco consonam substituit, itaque redit consona prior melodia : sic pariter vita et pax communis couflalur et consistit cx singulorum civium paco et concordia ; quod si quis inquietus illi se attemperare nolit, magistratus vel principis est eum notare et ejicere; eo enim ejecto, redibit communis pax ei concordia, et cum ea salus. Unde Concilium Toletanum II, ct habetur 5, *Quant.* IV, cap. ult., in fine, sancit ut clamosi et contentiosi e concilio et coetu Episcoporum ejiciantur : «Ne contentiori vocibus, ait, senius audientium conturbent, aut judicii vigorem tumultu perturbent. Quicumque ergo in conventu concilii tumultu, aut contumeliis, vel risibus concilium perturbaverit, juxta divinte legis edictum quo pracipitur : Ejice derisorem, et exibit cum eo jurgium; cum omni dedecore deconfessione abstractus, a communi coetu secedat, et trium dierum excommunicationis sententiam ferat. »

Tales præ cæteris sunt hreretici, qui omnia humana el divina rident et in jocum vertunt, ideoque turbant fideles Catholicos. Unde Beda sic explicat : ▮ Ejice bæreticum, quem corrigere non potes, de Ecclesia, et cum illi libertatem prædicandi abstuleris, Cathohcæ paci auxilium præstabis. » Hac do causa Ecclesia ho'reticos, velut turbatores, seditiosos ct seductores excommunicat et ab Ecclesia ejicit, ut fidelium pacem, fidei integritatem et salutem tueatur.

Monet ergo hæc gnome patresfamilias, ut e domo ; pnesulos, ut ab Ecclesia ; principes, ut e civitate et Republica, expellant homines turbulentos ct pestilentes. Hi enim pacem turbant, omnes vexant, lites serunt, cives Inficiunt ; quare ut pories contagiosa» a patre, præsulo, vel principe, studiose indagandi, ac rigide eliminandi et expellendi sunt, ut cæterorum quieti ct saluti consulat.

Et Auctor *Catena Graeorum* partira littcraliter, partira tropologico : Ejice, inquit, e doctrina» cathedra hominem pravis opinionibus pravisque actionibus imbutum. Ejice itidem ex animæ tuæ regno pestilentem diabolum, neque soluin illum inde expello, sed odio quoque persequere : si enim sedem in illa ceperit, omnes bonas illius cogitationes per innatam malitiam et immunditiam turbabit et inquiriabit,» Apostolus enim ani-

mam pgr ea ipsa quamdam concilii similitudinem oblinere aperte ostendit, per quæ cogitationes hinc inde excusantes et accusantes inducit, *Horn,* n, 15.

ViH. II. **H. Qoi DILIGIT CORDIS MUNDITIAM, PROPTER GRATIAM LARIORUM SUORUM AMICI M HABEBIT R£GBM(1).**— Quæres, quænam vocetur hic *cordis munditia,* et quænam*gratia labiorum? Primo,* Baynus, Cajetanus et Jansenius per *cordis munditiam* accipiunt cordis candorem et sinceritatem, per *gratiam la-*

Cordi» MVndl-*fia* imical

rezem» Stanna voracitatem : utramque enim adamant reges et principes, tum quia vicarii sunt Dei, qui est prima veritas, puritas et sinceritas; tum quia vere et sincere jus dicere, populum regere, et omnia Reipublicæ munia administrare debent; quare summe oderunt hypocritas, dolosos, mendaces, fraudulentos, qui hanc veritatem adeo ipsis decoram, et ad bonum regimen necessariam offuscare, adimere vel pervertere conantur. Sensus ergo est, 7. *d.* Qui diligit « munditiem cordis, » id est candorem et sinceritatem, atque illi similem « gratiam labiorum, » id est sinceritali conformem voracitatem, a dolo, fuco et fraude alienam, hic placebit regibus et principibus, ut eum bibere amicum ct familiarem percupiant. Reges inlellige probos ct sapientes : nam improbi et insipientes amant sibi similes, præsertim cos qui sibi adulantur, esto mentiantur, fucum faciant, decipiant et illudant, uti Nero amabat Simonem magum et impostorem.

Primo.

Secundo, noster Salazar per *munditiam cordis* accipit cor ab odio, malignilate et malitia purum, placidum, pacificum, quietis et concordiæ studiosum; per *gratiam labiorum,* gratiam dicendi, et concili indi amorem, pacem, concordiam, ut hic ver us annectatur et opponatur praecedenti de ejiciendo derisore, 7. *d.* «Qui diligit cordis munditiam, ® etc., id est, si quis est sincero vir animo, verax, p icis et concordiæ studiosus, hunc cirte aliis posthabitis sibi rex in amicum adlegeredibet; is enim per omnia aptus est, ut ejus muneris functiones obeat. Itaque sicut illum alium derisorem quam longissime arcendum esse in superiori versu dixerat, ita hunc veracem et placidum hominem, quam proxime sibi adjungendum copulandumque docet hic Salomon. Cito subinde verba anctorum, quia nullus scipso meliur est mentis suæ interpres : a qua non raro aberrant, qui illam suis verbis interpretantur.

Tertio, Peda, Hugo, Dionysius ct alii per *cordis munditiam* accipiunt castitatem cordis; per gratiam *labiorum,* castitatem verborum, ob quam Christo, Regi regum, præ cœleris Apostolis dilectus fuit S. Joannes, et utramque in suis familiaribus adamant reges ct principes, tum ne aulæ, vel etiam thori regalis, pudicitiam suo sceltfO €1 infamia commaculent ; tum quia ubi est castitas a libidine, ibi est etiam castitas et puritas ab omni scelere, imo fidelitas, sinceritas, integritas; amor enim carnis sive libido ita potens est in homine, ut qui eam vicerit facile cætera vitia vincat, imo illa sine reliquis virtutibus, ac præsertim sine ingenti amoro vinci nequit. Unde S. Augustinus, lib. *DeS. Virginitate,* docet charitatem velutignem purgare et exurere omnes libidinis heces, ideoque virginitatem puriorem et splendidiorem efficere. Hæc vero castitas cordis parit castitatem oris, ut non nisi honesta, verecunda, casta, gravia, justa, sancta proloquatur; quæ insignis est gratia, qua omnes, sed maxime reges et principes, sibi conciliat. Tritum est illud :

ubieaitu M pTrTut «t virtus,

Os castum in verbis, a furto candida palma,
Climata terrarum visere cuncta queunt.

a Antiquitus, ait Lyranus, reges non permittebant aliquem sibi assistere, nisi mundum et honestum. »

Quarto,R. Levi per *munditiam cordis* accipitsincerum amorem et charitatem, 7. *d.* Cum quis sincero corde præstat, aliosque sincero amore prosequitur, hujusmodi benevolentia et chnritas, quam in socios suos amicosque verbis suis prodit, in eos imperium ac potestatem obtinet, ut eorum rex esse videatur. Hæc ille qui verba per hypallagen invertit, 7. d. Amicus erit regis, id est rex erit amicorum.

Quarto,

Quinto, et plenissime, per *munditiam cordis* accipias omnia jam dicta, puta munditiam ab omni simulatione, duplicitate, mendacio, dolo, libidine, omnique alia pravitate et cupiditate : hæc enim est plena et perfecta cordis munditia. Sensus ergo est, 7. *d.* Qui cor habet mundum ab omni vitio pravisque desideriis, ac simul habet gratiam dicendi, qua auditorum benevolentiam sibi conciliet, hic amicabit sibi reges et principes. Duo ergo ad hanc amicationem requirit, scilicet *primo,* munditiam cordis; *secundo,* gratiam labiorum, qua amabiles et gratiosi apud auditores reddimur, juxta illud *Psalm,* xliv, 3 : a Diffusa est gratia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in ælernum.» *Et Cant.* 1, 2: «Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescenlulæ dilexerunt te. » Sic Judæi « mirabantur in verbis gratine, quæ procedebant de ore ipsius» (Christi), *Luc.* iv, 22. Et Isaias, cap. 1, 4 : « Dominus, ait, dedit mihi linguam eruditam. »

Quinto, P,enli*

Porro unum sine altero non sufficit, sed tam munditia cordis, quam gratia labiorum adsit oportet. Unde ex llebræo cum Tigurina verlas, *rex amicus ejus qui munditiam cordis diligit ct labiorum gratiam.* Noster tamen vertit, *propter gratiam labiorum,* quia Hebræi sæpe subaudiunt *propter,* ul significet munditiem cordis parere gratiam labiorum; hæc enim mundities cordis parit munditiem honestatemque verborum, quæ audientes demeretur, et in sui amorem rapit; os

4

(l)H*br. est, *qui amat munditiem cordis,* qui mentem pnw.i atlectibus purgare studet, *cujus labia* sunt *grata* el gnticeu, çuj aviirw *rax* WU

enim simulacrum est cordis, et in verbis mundis velut in speculo resplendet mundities cordis, qure omnibus, sed maxime regibus carissima est. Sicut ergo auri a scoria defecati mundities, puritas et probitas tinnitu dignoscitur: sic mundities cordis ex tinnitu ct sonitu verborum mundorum patescit et cernitur. Hos ergo amicos sibi diligit rex, tum quia talibus se suaque credere audet, tum quia eos socios gubernationis asciscere potest : eorum enim puritas ct integritas in totum populum redundat; qualis enim gubernator, talis esse solet et populus : tum quia eorum mundities regi est decoriet ornamento. Indo enim vulgus colligit regem purum habere cor ab omni vitio, utpote qui non nisi puros et mundicordes sibi amicos et socios asciscat. Impuri enim, si in amicitiam regis irrepant, eum dedecorant et infamant, quasi ipse eis similis sit et impurus; perinde ac si quis nummum adulterinum regis imagine nsigniret, regem dedecoraret : imago enim regis nummis ab eo cusis additur, ut significet nummos esse legitimos ; qui ergo adulterinis eamdem addit, mentitur eos a rege cusos probatosque, velut legitimos, quæ ingens regi est injuria et infamia. Sicut ergo imago regis nummum verum purumque esse testalur : sic pariter regis gratia et amicitia viri puritatem et praestantiam suo testimonio commendat. Talis fuit Chusai, munditiei studiosus, ideoque amicus regis Davidis, qui proinde fideliter a Davide rebellionem Absalonis depulit, HRcg. xv et xvi.EtZabud, filius Nathan, amicus Salomonis, III *Reg.* iv, 5.

Significat ergo hæc gnome, ait Jansenius, eum qui amat integritatem animi, atque a fuco et impietate liber est, si accedat etiam dicendi gratia, regi ac magnatibus placiturum. Aut significatur talem non posse non habere gratiam labiorum apud reges, hoc est, talium ut plurimum verba sermonesque grata esse, quod sincero animo dicantur, cum impiorum ct fucatorum blandiloquentia, etiam elegans ct compta, sapientibus ingrata sil cl odiosa, utpote per quam malum machincntur. Unde de Dario scribitur quod, cum malum punicum in manu teneret, dixerit se non optare majorem thesaurum ullum , quam ut tot haberet Zopyros, quot essent grana illius pomi : significans regibus nihil gratius esse debere fidis amicis.

Porro mundus corde et gratiosus labiis non solum amicus est regis terreni, sed cl regis cœlcslis, puta Dei, juxta illud Christi, *Matth. v* : « Beati inundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. » Ita H. Salomon : Qui cordis, ait, et labiorum puritate præstat, amicum habet regem, id est Dcutn, qui et hunc amabit, et ut caderis in amoribus sit curabit. Quocirca pro *qui diligit,* hebraico est 3HX *oheb,* id est *diligens,* quod multi ad Deum referunt. Ita Chaldæus: *Diligit,* inquit, Deus *mundum corde, et in gratia labiorum suorum socius erit regis;* Syrus, cl *amat labia sociorum regis ;* Yatablus, amat (supple Dominus) cum *qui* puro est corde; propter *gratiam labiorum suorum socius ejus* (est ut) *rex, id est, tanto amore prosequitur amicum suum, quanto, si rex esset, quem ne verbo quidem offendere vellet;* Septuaginta, *diligit Deus corda sancta* (Aquila et Thcodotion, *munda* ; Symmachus, *casta* vel pura), *ct accepti sunt ei omnes immaculati in* citi, vel *qui tales sunt ut reprehendi non possint.* Deinde quod sequitur dc rege, ad sequentem versum rejicitur, hoc modo : *Rex labiis pascit* (legerunt npT *raah,* id est pascit, pro JH *rea,* id est amicus); oculi autem *Domini custodiunt sensum, q. d.* Regni robur magis consistit in regis prudentia, quam in potentia aut populi frequentia. Ha Auctor *Catenas Grxeorum.*

Denique Beda partim litteraliter, partira mystice sic explicat : « Qui mundo corde recta praedicat, inter illos annumerabitur, dc quibus eidem regi et conditori sæculorum Propheta dicebat : Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus. Nam si quis gratiam labiorum recta praedicando praemonstrat, cordis autem munditiam custodire dissimulat, nequaquam talis æterni regis amicitia frui posse putandus est. »

Ratio a priori est, quod Deus uti in essentia est spiritus purissimus et simplicissimus, carens omni compositione, etiam quæ sit duntaxal ex actu et potentia, ex genere et differentia, ex essentia et existenlia, qualis est in Angelis : sic pariter purissimus est in intellectu et voluntate, ideoque remotissimus ab omni errore, duplicitate, simulatione , cupiditate, passione, impuritate ; quare diligit Angelos, utpote puros spiritus, el ad suam puritatem præ cæteris creaturis accedentes. Item animas castas el puras, quia in his velut in terso limpidoque speculo resplendet divinæ puritatis et splendoris imago. Ife ergo Dei simillim® sunt; similitudo autem causai amorem et amicitiam, similis enim amat sibi similem. Hinc animæ castæ et puræ sunt templum Dei, juxta illud II *Cor.* vi, 16 : « Vos enim estis templum Dei, sicut dicit Deus : Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus, » *Levit.* xxvi, 12. Unde ex Chaldæo et Vatablo hoc loco sic vertas, et versionern jam recensitam invertas (Chaldæa enim ct Hcbra*a nomina, cum sint indeclinabilia, in quolibet casu verti possunt) : « Diligit Deum mundus corde,» etc. Talis ergo cum Harminio dicit : a Malo mori quam sordidari ; » puritas enim mihi carior est vita. Puritas autem stimma et increata est ipse Deus.

R»tio » pricrt

Huc faciunt gnomæ sapientum. Antonius in *Melissa,* parte II, cap. lxxxvii et lxxxviu, citati'' illud Basilii : «Primum beatissimum est, quod in corde nostro purum, quia radix est omnium corporis actionum cordis consilium. » Et illud Nazianzcni : a Non est pietas in vultus demissione, sed in cogitationis puritate. » Et illud Clementis : « Non facinorum abstinentia fidelem justificat, Gnom*

sari cogitationum castitas ct pura sinceritas. Oratio casta et vita nulla labe contaminata, thronus, et verum Dei templum est. » El illud Philonis » n Domus Dei cogitatio sapientis, ac hujus proprie vocatur Deus qui universorum est, quod Deus in ca Unquam in regia ambulat. » El illud S. Luche Virginis el Martyris ad Puschasium praefectum : * Caste cl pio viventes templum sunt Spiritus Sancti. »

Modm Vior* * r Jam modum mundandi cor suggerit ibidem ®* Lyrdlus : « Concupiscentia, ait, suscitat omnes impuras cogitationes ct perturbationes (sicut ignis excitat fumum), ad ipsas invitans mentem, ac primo pmstigjw illudens, postea vim adhibens ct conciliions : siquidem fumi more, vel ctiom sicut vapores quidam, insitarum voluptatum appetitus in nobis nascuntur; sed qui temperans est ct foriis, motus increpat, nec longius progredi sinit, ac facile infirmos adhuc perturbationis motus superat; iners autem et négligeas voluptatum principia admittit quasi cogitationes nudas; cumque permiserit in latitudinem progredi, difficillimum erit resistere : nam qui ante captus est ct jam occupatus, is consiliorum suorum non dominus est, imo magis victrici perturbationi quasi barbaro alicui subjicitur.

Quocirca sapienter S. Basilius, horn, in principium Proverò., et ex eo Damascenus, lib. Ill *Paralelorum,* cap. xxvn : « .Mentem, ait, oportet non secus ac gubernatorem quemdam, supra vitiosas affectiones insidentem, ac carnem vehit navem conscendentem, rationomquo tanquam clavum perite huc atque illuc obvertentem, fluctus generoso ac forti animo obterere; atque ita se comparare, ut sublimis manens, ac perturbationibus impervia, earum araarulentiu, perinde ac maris salsugine minime impleatur. » Citat ibidem Damascenus illud Didymi : « Diuturno studio ct meditatione, concitatorum animi motuum vis ac feritas debilitatur. iNec perturbationum auriga simul atque eas semel subegerit, tranquilla sunt omnia; semper enim quamdiu homo in hac vita versatur, hoc bellum durat. »

Vm. i!. Oculi Domini custodiunt scientiam ; et supplantantur (male in Regiis legitur, superp/an/entur) VEBBA iniqui. — Pro *rustodiunt* hebraico est TO3 nafseru, id est *observant.* Oculorum enim proprium est observare rem visam; item custodiunt, *serrant, conservant.* Rursum pro *supplantantur,* hebraico est *icsalleph* active, id est supplantat, calcat, proterit, evertit, scilicet Dominus Deus (I).

Quæres, quænam hæc scientia, et quomodo oppsita verbis iniqui?

CkxUD i *Primo,* Abcn-Ezra per *scientiam* accipit viros scientia praeditos : sic enim constat antithesis inter sapientes et iniquos, ç. d. Octdi, id est intellectus vel voluntas et beneplacitum, puta providentia Domini, custodit viros scientia imbutos ab universis calamitatibus; verba autem iniqui prave machinant!» in scientia excultos, pervertet, el irrita roddet. *Scientiam* intellige practican!, puta studium virtuti», quæ est scientia Sanctorum. Scientes ergo, sive sapientes, ¡¡dem sunt qui justi et sancti. EHI. Levi : Sapientoni mentem, inquit, conservant oculi, seu providoqlia IM, ut illorum cogitata ct consilia reipsa eveniant. Idem voro Deus iniquorum verba demolitur, cum eos dejiciat ub iis quoi consulto deliberaverunt» El Vatablus : *Deus,* inquit, *approbat ca quee a viris sapientibus geruntur; reprobat vero verba* (id est res), *opera et gesta pretearicatorum.* qnimt ^p- Pnro*

Secundo› Beda per *Scientiam* accipit veritatem, præsertim religionis el fidei, ‹/. d. Superna conspectio custodit semper in Ecclesia scientiam veritatis quam docuit; verba autem liœreticorum imo omnis sermo pietati et justitiæ contrarius, qui a Domino rege non servatur, cum suo auctoro subvertitur. Supplantantur ergo verba iniqui, dum hæretici dogmata exstinguuntur, ct quasi planta pedis calcantur ct suffocantur, ne sese propagent, ct ad vicinos postcrosve inficiendos proserpant. Secundo,

Tertio ⁹ Jansenius per *scientiam* accipit veritatornare prolatam,præsertim cum testis verum u se cognitum testatur. Potest, inquit, *scientia* simpliciler accipi pro cognitione rei, de qua aliqui loquuntur et testificantur : ut significetur providentiam Domini conservaro et tueri testimonium veritatis, illud scilicet, quo id quod sciunt homines loquuntur el testantur; contra vero illum subvertere iniquorum verba, qum in aliorum perniciem contra veritatem cogitaverunt, aliud dicentes quam sciunt esse verum. Favcl versio Cbaldæi, quæ pro *supplantantur verba iniqui,* vertit, *profudi/ verba prudonum;* ctSyri. *profligantur verba mendacii.* Chaldceum cl llcbræum SoSü *tiltcl* idem est quod proludit, profligat, ejicit, evellit, transportat; vel legit, obtegit, offuscat, obumbrat. Tertio,

Quarto, alii por *scientiam* accipiunt prudentiam et sapientiam. Hanc enim oculi, id est providentia Domini in orbe, ac praesertim in Ecclesia sua, tuetur el custodit, ao « verba, » id est dicta ot facta insipientium, id est iniquorum, prudontiæ et sapientiæ contraria subvertit. Quarte,

Quinto, plane el genuino, noster Salazar censet hæc dici adversus mendaces derisores, do quibus vers. 10, *q. d.* heus quidem omnia intuetur; nihil enim est quod ipsius perspicacissimam aciem fugiat, atque adeo ipse rerum omnium testis oculatus OBt; id sibi volunt illa verbo : « Oculi Domini custodiunt scientiam, » id est certissimam inluitivamque rei cujuslibet notitiam apud se asservant; a et supplantantur verba iniqui, u In Quinto, genuine,

(I) *Omit Jour observant,* custodiant ¿rírnifam, i. e. lunatur viros acieotia el sapientia prædilos, ne quid- <oun in o»t possint unpii ; *ct pervertit orrba perfidi,* seu *pr* rrarfcflíorü, res el insultila uupiuruin, faciens ut eiudant suis conatibus.

Ilebrmo hæc oratio est activa, hoc modo : *Et supplantat,* vel *pervertit verba iniqui.* Nimirum ipse Deus, qui oculatus rei testis est, verta, hoc est mendacia el dolos improbi impostoris coarguit, ejusque falsilalem palam evincit. Significat utique Salomon, etiam tunc cum quis confidentissime mentitur, quia rem prorsus latere exi-timat, haud lutum esse, quia Deum spectatorem habuit, qui rei cognitionem notitiamque apud se retinens, eam tunc cum volet, convicia ipsius falsilite aperire, et in vulgus spargere poterit; Quæ sano est perelegans Deoque digna sententia.

Denique generatim *scientia* hic accipi potest pro qualihet cognitione et veritale, sive fidei, sive morum, quam Deus in orbe et Ecclesia sua per doctores et sapientes tuetur el custodit, ac contrariam illi falsilalem, quum iniqui inducere conantur, supplantat ct obterit; Deo enim, qui prima est ventas, competit cujuslibet veritatis cura et tutela, ut ipsa esto ad tempus ab iniquis opprimatur, tamen Deo tutore ct vindice tandem caput efferat, clarescat, vincat et triumphet, uti patuit in Christo, Apostolis, S. Athanasio,S. Chrysoslomo,S. Gregorio Nazianzeno,cæterisque fidei, veritatis, prudentiæ et sapientiæ docloribus, defensoribus et athletis.

Septuaginta vertunt, *pascit labiis* rex; *oculi* autem *Domini conservant sensum; vilipendi! autem verba iniquus, q. d.* Rex sapientibus suis edictis, responsis, dictis, subditos vclut oves pascit, id est regit et in civili vita enutrit; iniqui autem ejus verba legesque vilipendimi, casque in alium sensum, qui suis cupiditatibus faveat, perperam interpretando detorquent; sed oculi Domini verum earum sensum conservant, juxta quem suo tempore, ac præsertim in die judicii iuiquos, vel. ut hebraica est, T33 *bogcd,* id est prævaricatorem legis, judicabit, condemnabit ct puniet. Itaque hac gnomo Salomon metu divini judicii percellit impios, qui leges regum pervertunt ct violant, ut ejus timore, ipsos ad sanam mentem regisque ct legum obedientiam reducat.

13. DicirriGEn : Leo est foris, in medio piatea-riM occidendis sum. — Septuaginta, *excusatiom m affert ct dicit piger :* Leo *inviis, et in plateis sicarii;* Syrus, *dicit piger quando mittitur: Leo invia, ecco occisor in platea;* Chaldæus, *dicit socors m socordia: Ec.cc leo foris, ct in plateis homicida.* R. Levi : Ignavus, ait, domo non prodit ad opus suum prre in signi desidia qua torpet, inquitque Iconem foris CS'O a quo discerpatur, si domo exeat, prædoncs que forum occupare, a quibus juguletur, si in illud se conferat.

Hæc gnomo socordiam pigrorum graphice ropræsontat ; ne enim cogantur laboraro ct laboro sibi victum parare, fingunt sibi mille inanes motus et pericula, ac parvas difficultates elevant, æ-timantque maximas, sicut pueri formidant umbras et larvas; et, ut vulgo dicitur : « Ex formica faciunt leonem; » tingunt, inquam, sibi *myrmicolconcm,* id est formicarium leonem, cum rem levem et occupationem facilem apprehendunt et reformidant, velut rem terribilem et insuperabilem. Linde Olympiodorns in illud *Job* cap. IV, 11, juxta Septuaginta : a Myrmicolcon periit, eo quod m>n haberet prædam : » Myrmycolcon, ait, id est formica leo, est diabolus, qui strenuis el generosis contemptui est ut formica ; timidis vero et ignavis terribilis est ut leo. l nde diaboli typus est : « Crocodilus, fugax animal audaci, audaci-simum timido,» ait Seneca, lib. IV *Natur. Quast.,* cap. n. Ex adverso de Modesto Valentis Imperatoris pwefecto, frustra S. Basilium ad arianisrnum pertrahere conantc, canit Cyrus Theodorus :

Modeste, Basilio Magno rubes :
Formica es, rugiis licei ui leo.

Dicit ergo piger: «Leo est foris,» id est leo extra urbem in agris grassatur, qui me, si urbe egrediar, laniabit et vorabit. « In medio platearum occidendus sum, » id est, in ipsa urbe ejusque plateis grassantur rixæel sicarii, qui, si domo egrediar, me occident ; ubique ergo obtendit pericula lethifera et insuperabilia, ne ad opusegredi cogatur, *q. d.* Nec urbe, nec domo tuto egredi possum. Si enim urbe egrediar, incidam in leonem qui mo discerpet; si domo exeam, incidam in rixantes et sicarios, qui me confodient. Necessum ergo, si vitam tueri velim, ut domi quietus et iners desideam. Contingit aliquando fortuito urbe exeuntes incidere in leones, et ab cis laniari, uti contigit Prophcko illi a Deo misso in Samariam, eo quod contra jussum Domini in ea cibum sumpsisset, lll *llcg.* cap. xiii, 24; idque in Africa nonnullis in locisfrcqucns est, teste Pliuio, lib. VIII, cap. XVI. Verum pigri periculum alterius loci in suum, ubi nullum est, transferunt, el quod semel uni contigit, universale faciunt, sibique appropriant. Hoc enim fácil metus quem parit inertia. Hebraice est, *dicit aliti,* id est piger ct tjr-ri<wgj. dus instar asini : Leo est *foris.* Asinus enim mire «ili» formidat Iconem, quasi hostem proprium sua: u'°°' vitæ insidiantem, ut carnibus suis pascatur. Hinc illud *Ecdi.* xiii, 23 : « Venatio leonis onager in cremo. » Alludit ad indolem et rugitum leonum. Hic enim adeo terribilis est, ut omma animalia percellat et stupefaciat, itaque sistat, capiat, laniet ct devoret, uti superius docui ex Pliuio; simili enim modo phantasmata terrifica ct apprehensio difficultatum, quas pigro suggerit ignavia, ita eum percellunt, ut eum stupefaciant, sistant, consumant, tabefaciant et cnecent. Gene- strenna# rosi cniin sunt quasi leones, qui nihil timent, sed omnibus sunt timori, præsertim asinis, id est pigris, qui omnia etiam luta et non timenda timeut; unde timoris se faciunt mancipium, pabulum el ludibrium.

Causa est, quod otium et inertia mille homini R*tio « suggerat apprehensiones et imaginationes, quæ priorl-

omnes laboris et rei faciendæ difficultates, etiam minimas, ad vivum repræsentant, exaggerant ct aggravant, quibus animus metu percellitur et la-^rcm exhorret. Unde S. Basilius, apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. XLVI : a Otium, inquit, maleficii principium. Propria est hæc ægritudo otiosi et desidiosi animi, ut vigilante corpore somnia videat. » Ibidem S. Chrysostomus : « Nihil, inquit, est tam facile, quod non valde grave et invisum magna pigritia reddat, nec quidquam tam laboriosum el difficile, quod studium et alacritas non facillimum efficiat. » Et Clemens : a Qui infirmi et imbecilles sunt, iis vel quod mediocre est supra vires ipsorum videtur.» Et Philo : « Innumeri neglecta exercitatione robur etiam naturale enervarunt. Consuetudine ct quiete confirmatum otium, insidiosum est. »

Hæc sententia vera est in temporalibus, verior in spiritualibus. Tardi enim et pigri fingunt sibi pericula ct onera quæ nulla sunt, ac trepidant timore ubi non est timor. Jejunare, orare, cupiditatibus resistere, etc., carnales ct pigri putant sibi esso intolerabile et impossibile. Unde Beda : « Leo, inquit, foris, in medio platearum occidendus sum, quod c*t aperte dicere : Et verba et opera virtutum, ubi ostendi foris coeperint, statini persecutio vel hominum, vel spirituum comitatur invidorum, nec valeo in tenfationibus resistere, sed in piis boni propositi vincor incœptis. » Sic ct Auctor *Catcnæ Græcorum : a* Qui, inquit, ad virtutem deses est, diccre sold : Leo est in via, hoc est, satius est vulgariler et incuriose vivere, quam periculum aliquod propter pietatem adire. Per leonem autem designatur diabolus : hic enim est qui virtutum vias obsidet; quin homicidarum quoque nomine dœmones haud inconcinne adumbrantur; » ac paulo post : « Aliter, piger dicit : Leo est in via, hoc est, dœmones pravaque cogitationes impedimento mihi sunt, quo minus in Dei prœceptis progressus faciam. »

Rursum hanc gnomen adaptes tepidis pigrisque Clericis, Sacerdotibus el Religiosis, qui otiari volunt mhilque agere, nec vacare contemplationi. nec actioni. Talis ergo reipsa dicit : Nolo secedere extra urbis frequentiam, in locum secretum,. ut vacem contemplationi, quia ibi grassatur leo, id est diabolus, qui anachoretis et contemplantibus mille parat tenlationes et laqueos ; nolo pariter vacare actioni, nolo concionari, catechizare, audire confessiones, quia in his periculа sunt ne perdam meipsum, el alienorum peccatorum reum me faciam, caque in me transcribam ; sed hi cogitent in otio cl desidia sibi longe gravius imminere periculum a pardo el panthera, qui desidibus insidiatur, ul in cos insiliat, conque laniet cl devoret, puta ab Asmodæo et spinta fornicationis, qui mille in otiosis suscitat cupiditatum omnium desideria, ct concupiscentia^ quæ illos opprimunt et suffocant, uti Asmodæus suffocavit septem sponsos Saræ ob inertiam et libidinem, *Tobiæ* cap. ni, vers. 8.

Preclare S. Augustinus, serm. (»5 De *Temp.,* loquens de sedulitate hospitalitatis, qua Abraham excepit Angelos, *Genes,* xviii : a Videte, ait, fratres, quam ferventi animo hospites debeatis excipere. Ecce ipse Abraham currit, uxor festinat, puer accelerat ; nullus est piger in domo sapientis. » Idem, *serm.* 245 : a Noli, ait, piger esse in opere, cujus mercedem desideras, etc.; transit labor, verni requies. » Labora ergo in tempore, ut quiescas ct exsultes in æternitate : «Non enim sunt condignre passiones (pariter et actiones laboresque) hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, » *Rom.* cap. vin, 18. Vive ergo, labora, patere, suda æternitati. Momentum est quod crucial, æternum quod delectat et beat.

14. Fovea profunda os aliens : cui iratus est Dominus, incidet in eam. — Hebraice, *fossa profunda os alienarum : cui succensct Dominus, cadet illuc.* Sic et apud Symmachum et Thcodotionem, *os alienarum,* scilicet mulierum, pula adulterarum ct meretricum. Septuaginta tamen *os alienarum,* scilicet rerum, accipiunt pro ore impii, quod aliena a lege et Deo eructat; unde vertunt, *fuvea profunda os iniqui ; qui autem odio habetur a Deo, incidet in eam.* Sic et R. Levi, qui sic explicat : Cum quis aliena pugnantiaque loquitur, quæ nimirum veritati arlisque fundamentis et principiis repugnant, id prorsus simile videtur profanóte foveæ, in quam qui decidat nullum habet adminiculum, quo inde exeat. «Cui iratus est. » Et iratus est Deus ei qui in hanc foveam corruit : nam subinde a recto tramite virtutumque culmine recedet, ita ut semper in pernicioso hoc instituto firmius obdurescat.

Verum alii passim per *alienas* accipiunt *meretrices.* Undè Vatablus, *os scorti profundus est hiatus, in quem cadet cui Dominus irascitur.* Per *osf* accipe oscula, nulus et eloquia, otHeraquemeretricia oris et vultus blandimenta, quibus meretrices quasi iynges viros ad se rapiunt et dementant. Sensus est, *q. d.* Os meretricis, quod osculis el verbis cantibusque amatoriis, instar sirenis juvenes et viros ad se allicit, est vorago profunda, juvenes virosque absorbens, instar llr<le, Vesuvii cl Ælnœ. S cut enim hi moules ignibus (estuantes globos igneos ejaculantur, quibus omnia circumcirca inflammant el comburunt: sic ol meretricis igne libidinis æsluans amoris flammas facesque ejaculatur, quibus omnes in sui concupiscentiam rapii et accendit. Rursum sicut Vesuvius propius ad os ejus accedentem Plinium secundum, tempore Vespasiani Imperatoris, ut causas tanli incendii investigaret, rapuit et absorbuit : sic os meretricis juvenes ad se accedentes rapit et devorat, ut sirenes devorarunt socios Ulyssis, quos cantibus dulcisonis ad se illexerant cl dementarent.

Fossa profunda per catachresin significat hio

exitium el perniciem extremam, pula pauperiem, morbos, infamiam, mortem, ac laudem barathrum gehennæ, in quæ incidunt qui ad meretrices accedunt. Hæc ergo fossa adeo profunda est, ut careal fundo, sitque intermina cl interna. Itaque meretrix csl gurges patrimoniorum, vorago bonorum omnium, abyssus gehennœ, juxta illud cap. vu, 27 : « Viæ inferi domus ejus, penetrantes interiora mortis, »

Porro sicut / Etna non semper ignes vomit, sed prius eos intra se colligit et coacervat, ul stato tempore simul ingentes flammarum moles ct quasi montes evibret : sic os meretricis studio subinde premit suos amores, ut collectos majori impetu suo tempore in accedentes ejaculetur, adeo ut iis resistendo non sint. Os ergo meretricis est quasi os barathri, imo quasi vestibulum inferni, ut, si in os meretricis incidas, casurus sis in amores et tricas meretricias, cx quibus nunquam te extricabis, ac tandem in barathrum inferni, ex quo per omnem œternitatem emergere non valebis. Ita Beda: a Fovea profunda, inquit, os alienœ, etc.; qui enim verba vel oscula meretricis libenter amplectitur, quasi januam jam gehennalis pulsat abyssi, citoque mergitur, si pedem cautus non retrahit, si non membra reliqua a vicinia cohibet fove® pœnalis, in quam nullus omnino nisi filius ire illabilur. »

Cui ir at us est Dominus, incidet in eam.—-Hebraice est **mjn** *zeum,* quæ vox notat ingentem iram, æslum et furorem, *q. d.* Cui vehementer irascitur Deus, sive qui est objectum indignationis divinæ, cl in quem ira fervet, ac furorem suum vibrai Deus, incidet in hanc meretricis fossam. Nonnulli hæc verba per hypallagen accipiunt, *q. d.* « Cui iratus est Dominus, incidet in eam, » id est, qui in ipsam inciderit, iram Dei in caput suum acccrsct : precipua vero ruin® illius pars ca erit, ex ruina illa ac fovea nunquam emergere. Verum alii simplicius hæc accipiunt uti sonant, *q. d.* Incidere in meretricem est poma precedents peccati : tantum enim lapsum tamque perniciosum non solet permittere Deus, nisi illi cui ob procedentia peccala vehementer irascitur.

Significat ergo Salomon quod, uti singularis est gratia Dei ab hac meretricia fovea preservali, quod paucis Deo dilectis contingit, ita peculiaris ejusdem vindictæ esse in eam incidere. Hinc Theologi docent peccatum posterius esse pœnam prioris, ac Deum minus peccatum præccdens punire majori subsequent, uti docet Magister Sententiarum in II, dist. XXXV, S. Augustinus, in *Psalm.* tvn; S. Gregorius, lib. XXVI *Moral.* cap. xii, cl alii passim; quod Hebræi dicunt : *Tninsgrcssio trahit transgressionem.*

Lniurit nt pomi Uredí.

Porro peccata, ob quæ Deus permittit homines incidere in meretricios amores inextricabiles, precipue sunt duo : *primum* est hæresis cl infidelitas, ob quam Deus permisit Philosophos in preposteras incidere libidines, uti docet Paulus, *Jiam.* i. Sic hoc sæculo hsreshn Calvini, Lulheri, Anabaptislarum vagis horrendisque libidinibus puniri, quas inauditi morbi et lues Gallica, aliæque horribiles pœnæ ac miscriæ consequuntur, audimus cl oculis conspicimus. *Secundum* est superbia : superbi® enim congrua poena est luxuria, ut qui per superbiam se ad summa attollunt, per luxuriam in ima deturbentur. Ende S. Gregorius, lib. XXVI *Moral,* cap. xm, docet castitatis custodiam esse humilitatem, superbi® vero pœnam esse libidinem : « Sic sic elati justa fuerant retributione feriendi; ul, quia superbiendo se hominibus proferunt, luxuriando usque ad jumentorum similitudinem devolvantur. Homo quippe, cum m honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.» Et plunbus interjectis : «Hinc quippe per Oscam, cap. v, contra Israelitas dicitur : Spiritus fornicationum in medio eorum, el Dominum non cognoverunt; qui, ul ostenderet quod causa libidinis cx culpa proruperit elalionis, mox subdidit dicens : Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus. Ac si diceret : Culpa, qua» per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperto respondit. » Ende sapienter concludit dicens : « Proinde per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis ; si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non levalur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub Deo recognoscit jura legitima* servitutis. Nam si Auctorem suum superbiendo contemnit, jure et a subjecta carne prelium suscipit. Ende ct ille primus inobediens, mox ut superbiendo peccavit, pudenda contexit. Quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit. El quia Auctori suo esse subditus nolint, jus carnis subdita?, quam regebat, amisit : ul in seipso videlicet mobedientiæ suæ confusio redundaret, ct superatus disceret quid elatus amisisset. »

Eir>p*r- cmt» euuutb a31‘

Tropologice, *fovea profunda* est os meretricis, id est os hæresis cl hærelici : hoc enim ab uno errore in alium, ab uno scelere in aliud prolabilur, aliosque secum trahit, itaque implicat, ul se extricare nequeat, quin profundius semper cadant, donee in abyssum inferni corruant; ab lucrosi enim rarus ad fidem orthodoxam c^t regressus : pauci enim errorem agnoscunt, pœnilenl el resipiscunt, a Cui iratus est Dominus, incidet in eam, » quia hæresis nunquam primum est peccatum, sed pœna procedentis superbi©, injusliliæ, vel luxuriœ. Summa enim ira est Dei, cum quem permittit in hærcsim labi : quare gravia scelera procedant oportet, quæ tantam iram Dei provocent, ul in hæreseos barathrum eum prolabi sinat. Unde Septuaginta Vaticani hic aliam gnomen congrue subtexunt, quæ non exstat in Hebreo, Chaldæo et Vulgata, nimirum hanc : « Sunt viæ malæ coram viro, et non dall-

Tropoio- othxremi.

g l reverti ab cis; avertere autem se oportet a via perversa et mala. » Scholia huic et aliam congruam attexunt : «Sunt vi® per quas non est ambulandum viro; impius autem vias mortis ct perditionis diligit, d

Porro ingens est stoliditas hominum, qui in hanc fossam et malorum voraginem non tantum incidunt, sed et ultro se injiciunt ct insiliunt. De-
E-npHo- lirus fuit Empedocles philosophus, Pylhagor® lo discipulus, et Rhetoric® inventor, qui, ut deus immortalis haberetur, in Ætnam insiliil; sed fer-
t De» re® ejus crepid® ex camino per flammam rejcctæ' rcm pahifecerunl. Unde Horatius, *Dc Arta Poetica:*

Deus immortalis haberi
Dum eapit Empedocles, ardentem fervidus Ætnam
lutluil.

Idem, lib. I, *epist.* **12** :

Empedocles, an Stertinium deliret acumen.

Empedoclis delirium imitantur, qui ultro in meretricios amores se præcipitant.

t «:i, is. 13. Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplina fugabit eam. — Vatablus, *et ferula castigatnx longe propellet eam ab illo;* Septuaginla Vaticani, *dementia pendet ex corde juvenis, virga autan et disciplina longe est ab eo ;* Complutenses et Regii, *stultitia suspensa est in corde juvenis,* etc.; Syrus, *stultitia avolare facit cor pueri, ct* virga *disciplina; longe est ab co* ; nimirum pro nop'HI' *iarclukenna* in *hiphtl,* id est *elongabit* vel *fugabit eam*. Septuaginta et Syrus aliis punctis legerunt rop'm* *iarchecna,* id est *elongabunt se ab eo virga et disciplina;* Auctor *Catena; Grate.* legit, *disciplina longe est ab ea,* scilicet a stultitia pueri, g. d Stultitia colligata est iu cordo pueri, quamdiu ipsa manet incastigata : castigatione enim solvitur et tollitur; «colligata est, » id est adimeret, annexa est, copulata est, perinde ac si fune alligata foret. Est catachresis (1).

Stultitia hæc est puerilis levitas, petulantia, ruditas, incogitantia, imprudentia, inexperientia, inconstantia, concupiscentia : hæc enim colligata, imo innata sunt puero : puer* enim esi quasi animal brutum, quod non ratione, sed seusu agitur, omuiaque quæ videt concupiscit. « Pueris ct bestiis, inquit Aristoteles, VI *Ethic,* cap. xiii, naturales insunt habitus, sed sine intellectu ct mente, noxii ette apparent. » Quaro sicut asinus, equus, mulus, virga vel baculo arcentur a suis cupiditatibus, et recta aguntur diruunturque quo sessor vel auriga voluerit ; sic pariter puer arcetur a jtubis sui» cupidinibus, ct agitur inviam rectam, ut vivat secundum dictamen'legis ct rect® rationis, per virgam disciplina;, qua castigatur a patre, magistro vel pedagogo : pueri enim stulti ct servi, quia rationem animumque habent debilem, hinc virgas timent magis quam enses et gladios : hinc stultitia proprie coercetur virgaliono, uti palet in fatuis.

Tò ergo *colligata* significat *primo,* fortein, nodo- Coa», sam et pertinacem hærere in puero stultitiam et puceau concupiscendam; sed ila ut non sit insolubilis el inemendabilis, quin vero per virgam disciplinæ pu. solvi tolliquo possit et debeat. l>rimo'

Secundo, naturam pueri ex se non esso stultam Secandi ct pravam, sed sanam et bonam; stultitiam vero illi extrinsecus advenire, sicut ligamen extrinsecus advenit rei ligat®, puta ex peccato Ad® : per hoc enim omnes pueri trahunt stultitiam, id est concupiscentiam ct peccatum originale.

Tertio, pueros a stultitia so non posse expedire, Tertio, quia ei colligati sunt, ac ligatam habent mentem per infantiam; quare stultitiahæc virga pellenda est. Pueri enim uti animalia rationem non capiunt, sed virg® flagra sentiunt, itaque stultitiam abdicant.

Quarto, «stultitia, » id est concupiscentia, hicQuirt* anlhropopathos inducitur ut persona, v. g. ut ludicrus genius, vel dæmoncuhis colligatus puero, cumque obsidens, occupans et ad ludicras actiones excitans, qui castigatione fugandus est.

Quinto, hac voco significatur concupiscentiam instar validi funis ligare filios Adie per omnem vitam. Nam, ut ait Isaias, cap. v, 18 : « V® qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, ct quasi vinculum plaustri peccatum ! » Et Salomon, *Proverb.* v, 22 : «Iniquitates su® capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. » Vide utrobiquo dicta.

Hugo censet stultitiam colligatam puero, sicut grana vel pale® colligantur in sacco; aut potius sicut pale® colligantur grano, qu® virga excutiunlur ct eventilantur, itaque granum manet purum et integrum. Cajelanus vero censet metaphoram peti ab ebrietate, qu® ligat mentem ebrii, sed excutitur ct discutitur verberibus et plagis. Puer enim, instar ebrii, sua cupiditate vcíuli ebrietate ligatam habet mentem ct rationem; sed virga disciplin® eam discutit, ut mens sil libera, et ratio evigilet. Alii censent tropum peti ab equis ct asinis, qui fune alligantur præsepio ct pabulo: sic enim pueri fune studili® et concupiscenti® alligantur suis ludicris ct cupcdiis.

Porro Septuaginta qui vertunt, *stultitia suspensa est ex cordo pueri,* videntur alludere ad bullas, quas veteres cx collo puerorum nobilium supra cor appendebant, quasi dicant : Stultitia instar bull®, adhæretcordi pueri nobilis vel libertini, quem scilicet parentes non castigant, sed sinunt agere quod lubet. Undo subdunt, *virga autem et aùciplma longe est ab eo, q. d.* Causa stalliti® pueri libertini est absentia virg®, quod scilicet parentes nimis ei indulgentes virg® parcant, itaque sinant eum in stultitia manere, in diesque magis stul-

(I) Sentes est : *Etiamsi* animo pnert Unititi» sit con-Jwnciis-iin, si Intimis pueri visceribus inh ' r.,a sluttua, toMMura bula expellet viiya casu¿atTÍX«

tcsccrc, oc suis affectionibus puerilibus libere incubare.

Simili modo stultitia, id est concupiscentia, colligata est in corde cujuslibel hominis, qui puer, id est, filius est Adæ, ideoque plenus ignorantia el concupiscentia : quare hæc illi adimenda est per virgam, tum abnegationis et mortificationis propriæ, tum castigationis et directionis alienae, quam scilicet ei præstat Superior, vel socius et amicus. Concupiscentia enim similis est puero, et ex viris facit pueros ob analogias, quas ex Thoma recensui *Eccli.* xxx, 8.

Porro, Syrus vertit, *stultitia avolare facit cor pueri.* Volatica enim est mens pueri, ct nunc huc, nunc illuc avolat, dum nunc hoc concupiscit, nunc istud; dum inquieta nusquam sistit, sed nunc hoc cogitat ct vult, nunc istud; nunc huc fertur, nunc alio ct alio, instar aviculæ quæ nunc huc, nunc illuc avolat : sic enim pulli avium, dum c nido avolant, nusquam quiescunt, sed ex uno ramo in alium et alium assidue devolant; discunt enim volare, et volaturiunt. Similiter volat mens et phantasia pueri, donec virga disciplinæ cohibeatur ct frenetur, libroque et scholæ similive rei alligetur ct astringatur.

Denique notandum, ait Janscnius, quod dicat *virga disciplina,* significans moderatam castigationem pueris adhibendam, non virgam iræ et sœviliæ, hoc est, castigandos cos non tam ad puniendum, quam ad emendandum. Virga iræ impiis debetur, qui scientes peccant; *virga disciplina* pueris, qui ex ignorantia peccant et inscitia. Hæc virga non fugat stultitiam ab impiis, cum in profundum peccatorum venerint : fugat a pueris qui timore pœnæad virtutes sunt formandi. Quantum enim hominum cura valeat ad corruptas naturæ mutationem et correctionem ostendit D. Basilius, homil. 5 *Ilenam.,* ex cura agricolarum, qua fructus feri ct silvestres emolliuntur, ct ad utilitatem humanam transmutantur.

Salomonem de more secutus Siracides, *Eccli.* XXX, I : u Qui diligit filium suum, inquit, assidu d illi flagella, ut lætclur m novissimo. » Elvers. 8: ‹i Equus indomitus evadit durus, et filius remissus evadet præceps. Lacta filium, ct paventem te faciet, » etc. Vido ibi dicta.

Cn m» ti jaren- llUl* lTU' Salomoni ct Süracidi astipulantur cælcri sapientes. Antonius in *Melissa,* part. Il, cap. xx, citat S. Basiliuiu dicentem › a Juventutis naturale vitium est, ut propter levitatem consilii ea so habere jam arbitrentur, quæ spe concupierunt, ideoque inflantur : quia prœ stultitia speratis se frui putant quasi prMcntdìUS. Juventus est levis, ct ad improbitatem proclivis : cupiditas effrenata, belluarum ira, lemuri(as, injuria, superbia, inflationes, magniquo spiritus congenita el coalitu malo juventutis sunt j invidile adversus rom excellentem, suspiciones do familiaribus, denique malorum omnium examen juventuti connexum ct copulatum est. Mobilissima est juvenius; diversis enim perturbationum fluctibus agitur. Eget ergo ductore, qui ad portum recta deducat; > et S. Nazianzenum dicentem : « Juventus est æstus temporis;» clS.Chrysostomum : « Ira ct cupiditatibus facilius juvenes ducuntur et vincuntur; quare majorem custodiam requirunt et frenum durius; » ct Philonem : a Juvenis summam potestatem adeptus cupiditatibus utens effrenatis, malum est inexpugnabile. n Apud Spartanos si puer a magistro, vel ab alio ob delictum castigatus querelam ad patrem detulisset, turpe erat patri, si hoc audito non iterum filium casligassct. Siquidem ex instituto majorum hanc habebant filiorum curam, æquc ac hanc do se mutuo fiduciam, ut crederent neminem esse qui cujusquam liberis, quos quisque pro suis habebat, quidquam imperaret inhonestum. Ita Plutarchus in *Apophth. Lacon.* Vide Aristotelem, lib. VIII *Politic,* cap. i et seq., praesertim cap. v, ubi docet pueros docendos esse musicam, ut per eam quasi disciplinam mores suos harmonice componant : a Cum vero conligerii, inquit, musicam esse delectabilium, virtutem autem esse circa læl.indum recte, et amare et odisse, oportet perfecto addiscere et assuefieri ad nullam rem adeo, ut ad judicandum recte, et ad gaudendum mansuetis moribus ct laudabilibus operibus, d Quod efficit harmonia mugica, quæ a terrenis voluptatibus ad se rapit aures mentemque pueri, eamque modulando quasi contemperat cl componit, sicut David citharam pulsando ct modulando contemperabat et sedabat perturbationes Saulis, l *Rùj.* ivi, Î3.

ul comp*> mu.

16. Qui CXLUMMXTUa rvUPERKM, VT XVGEJLT DIVITIAS SUAS, I)ADIT less DITIOIU XT EGEBIT. — <Cdum- Vert. t*. niahir,» id est per calumnias expdat, spoliat, defraudat; hebræum comi pOÿ *asce* significat calumniari, opprimere, defraudare bona aliena per sophisticas artes et lites occupare quod Græci dicunt sive id fiat mercedem promiscam negando, sive rem alterius injuste detinendo, vel invadendo, sive quoiuodolibet decipiendo, ct jure suo spoliando, vel re debita privando. Qui quidpiam horum facit, dicitur Sycophanta : de cujus vocis vi ei etymo plura diqam cap. xxvui, vers. 16. linde Pagninus vertit, *qui* vi *aufert a pauvre u4 augeat sua;* Vatablus, gui per i/yunam *et violcatiain opprimit pauperem, ut ditescat ipse.* llebnea ergo ad verbum sic balænt, *qui defraudat pavpertm ad multipiicandían, dans divih certe ad defectum;* quæ verba generalia, illigata et illimitata varie necti, ligari, limitari, et ad varios sensus particulares trahi possunt. Indo

Pruno, Chaldirus verbi, *qui calumniatur pauperem, multiplicat sibi malum; it qui dat divih, «gestas ent ei,* ut sententia sil buiKiubns duoquu significet : *pruno,* cum qui expilat pauperem, accumularo sibi mala, id est damna rerum cl fortunarum suarum; *secundo,* eum qui sua dat diviti spe retributionis, ad egestatem redigendum, um divites superbi avari et ingrati sæoe omnia reel-

piant, sed panini retribuant. Sic et Pagninus. Accedit Syrus, *qui opprimit pauperem, multiplicat molum; qui dat ditiori, est sibi pernicies.*

Secundo, Septuaginta hic variani; Complutenses enim et Regii habent : *Qui calumniatur pauperem multiplicat sua mala; dat autem diviti ad minus.* Quod Auctor *Catenæ Græcor.* sic una sententia transfert et elucidai : a Qui pauperem calumniatur, divili autem in re minoris momenti plusquam par est largitur, is mala sua cumulatiora reddit. Nerum Vaticanus Codex delet rò *mala,* uti delent Hebræa et Latina. Unde sic habet : *Qui calumniatur pauperem, mulla facit sua; dat autem diviti ad minus,* ilæcque vera videtur et genuina lectio Septuaginta. Jam to *ad minus* varii varie explicant. Auctor *Catenæ Græcor. : Ad minus,* id est, inquit, in re minoris momenti ; Scboliastes contra, *majorem dat occasionem malefaciendi, q. d.* Qui expdat pauperem, ut se ditet, hic pauperi dat occasionem, ut suæ inopiæ levandæ causa aliurn minorem pari modo expilet et spoliet. Alii, *ad minus, q. d.* Minor hæc est poena, quod scilicet sua cogatur dare ditiori : nam alia major manet eum pœna in futuro sæculo. Verum tò *ad minus* idem est quod Hebræa habent, *ad defectum, q. d. ad minus,* id est ad defectum et inopiam redigetur. Unde Symmachus vertit, *dabit diviti, omnino egestas.* Sensus ergo est, *q. d.* Qui expilat pauperem, ut ditetur, hic dabit pariter sua 'diviti; itaque *ad minus,* id est ad inopiam deducetur. Sic Septuaginta consentiunt cum Vulgata.

Mystice Rasilius, sive Magnus, sive Seleuciensis, in *Catena Græc.* : a Vide, inquit, ut diabolus iniquo ct calumniose nobiscum agat. Adimit nobis virtutes quas ipsi nos dederamus; reddit porro vilia quæ non petiveramus. Accipimus autem ab illo, tanquam ab eo qui in virtutibus pauper est. Donamus contra nostras illi virtutes, tanquam illi qui in malitia ct vitiis dives est, idque cum aperto nostro detrimento : siquidem quo quis plura illi donat, eo animam suam magis vulnerat. »

Tertio, R. Levi vertit, *qui premit pauperem, multiplicabit sibi opes; qui vero dat diviti, ad egestatem tendet;* ac per pauperem et divitem accipit appetitum et concupiscentiam, quam boni reprimunt ct stringunt, ut fiat inops et tenuis; mali vero laxant, ut fiat dives ct ampla. Qui coercet, inquit, appetentem facultatem, qua corporis cupiditatibus mfiammatur, cum nimirum hujus propensioni morem non gerit, id maximi lucri erit : quanto enim magis iis cohibendis quis assidue insudabit, tanto minori cura et cupidilate laborabit, atque ideo maxima copia ad satietatem semper affluet. Qui vero diviti dabit, qui nimirum cupiditatibus suis obsequetur, exinde egestate laborabit: tanto enim magis assidue esuriet, quo plura desiderabit, juxta tritum illud : « Homini exigua sunt membra, quæ qui saturet, famescat; qui fame excruciet, salur sil. » Hæc R. Levi. Verum hæc mystica sunt, nec apposite litteræ inaedificantur, quod requiritur in sensu mystico, ut vere sil mysticus, ct intentus a Spiritu Sancto.

Quarto, Baynus explicat, *q. d.* Qui calumniatur pauperem, id est, qui bona pauperum violenter rapit, vel qui egentem debita eleemosyna defraudat, ut ditescat; item qui dat diviti, id est qui blandiendo divitibus iis parva donat, ut majora recipiat (« qui, ut ait Isocrates, artificiosius ea vendunt, quam qui ex professo cauponantur»), uterque ad defectum et inopiam perveniet : nam vera ars ditescendi est largiri pauperibus, non auferre, juxta illud cap. xix, <7: « Fœneralur Domino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei. » Nec divitibus data dona prosunt, sed potius perduntur, quia divites semper suis augendis inhiantes datorum sunt immemores et ingrati, nova danda exspectantes.

Quinto, Rabbinus quidam tò *multiplicat,* vel; ut hebraice est, *ad multiplicandum,* accipit de multiplicatione tam passiva, quam activa, tam pœnæ, quam culpæ, *q. d.* Qui pauperem bonis suis spoliat, id lucri reportat, ut res sua multiplicetur; sed sicut multiplicat opes, sic el multiplicat opum dispersionem, ut, sicut ipse mullas multorum divitias rapuit, et in se uno collegit, sic vicissim illæ ex se uno in mullas partes secentur, et in multos dispertiantur, itaque inultis dilatis ipse ad egestatem redigatur. Sicut ergo multiplicavit sibi opes, sic multiplicabit et pœnam; multos fraudavit, a mullis fraudabitur; mulla rapuit, mulla rapientur ab eo.

Sexto, Noster optime vertit, *qui calumniatur pauperem ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori et egebit, q. d.* Qui defraudat ct expilat pauperem ut se ditet, hic pariter expilabitur a ditiore, quo fiet ut in egestatem incidat. Hœc enim congrua est pœna talionis, quam Dei providentia eis irrogat, uti experientia comprobat. Sic videmus cos qui alios deprædantur prædam fieri potenliorum: sicut piscis, qui prædalur minorem, fit prædaet pabulum majoris, adeoque omnes tandem fiunt præda ceti sive baiente. « Ineunt, ait Aristoteles, lib. IX *Ilistor. animal.* cap. n, prælium pisces majores contra minores ; major enim quisque el robustior minorem inferioremque devorat. » Idem docet S. Basilius, homil. 7 *Ilcxam.,* cujus verba recitavi *Ilabacuc* i, 14, ad illa : « Et facies homines quasi pisces maris. » Rursum qui violenter opprimunt pauperes, coguntur multa dare præsidibus, ut illorum patrocinio defensi licentius rapiant et opprimant tenues, qui nec viribus, nec opibus se tueri possunt ; aut vicissim divites iis polentiores juste aut injuste ab eis male parta rapiunt, quemadmodum videmus principes spoliare usurarios et raptores. Munit nos hæc sententia, ut, cum videamus malis artibus quosdam ditescere, non offendamur stalim, sed exitum exspectemus, ccrloque nobis persuadeamus non fore illis divitias stabiles, sed auferenda aliquando quæ inique sunt ablata, et per eadem pu-

Olendos, per quæ peccaverunt, ut est *Sapient.* cap. xi (1).

Queruntur multi subinde in variis provinciis se a principibus, magistratibus, præfectis, magnis urgeri tributis, et immanibus exhauriri exactionibus ; sed non aspiciunt ad causam el ad justum Dei judicium : causa enim est quam hic suggerit Salomon, scilicet, quod multi opes suas parent per usuras, fraudes et oppressiones pauperum; quare illas ut injuste partas Deus permittit rapi a fisco, judice, principe. Quid quereris, o raptor, tua a principe rapi, qui aliena diripuisti? quæ juste capit, vel injuste rapit princeps, non tua, sed aliena sunt ; alius ergo queratur de te tuaque rapina, non tu de principe. Hoc est quod intonat Isaias cap. xxxm, 1 : « V® qui prædaris, nonne et ipse prædaberis ? » ct *Jcrem.* cap. xxx, 16 : « Qui te vastant, vastabuntur; cunctosquc prædatorcs tuos dabo in prædam ; » prædo enim major quaerit rapitque minorem. Ilebræa habent plus energiae : « Qui calumniatur, etc., certe vel tantum ad defectum,» *q. d.* Qui expilat pauperem, cx hoc spolio sperat se ditare : sed fallitur, quia hoc spolium non alio tendit quam ad defectum, ut scilicet spoliantem velut furem deducat ad inopiam, vel ad furcam. Potest hæc gnome adaptari cleemosynæ,g. d. Qui calumniatur pauperem objiciendo ei quod sit dives, fictus, impostor, validus, qui possit laborando parare sibi victum, ideoque eum velut indignum eleemosyna debita defraudat, hic pariter incidet in calumnias ditiorum, et bonis suis privabitur.

Porro Cajetanus per ditiorem accipit Deum, *q. d.* Qui spoliat pauperem, etc., « dabit ipse ditiori, » id est, dabit opes rapto partas Deo, qui uti ditissimus est, sic et justissimus, ideoque injuste parta ab injustis possessoribus aufert. Verum hoc symbolicum et mysticum potius est quam litterale et genuinum.

Qood n n capit % Cbrhtm, ¿n, Goome.

Præclare S. Augustinus, in *Psalm.* cxxnt : « Ideo, inquit, te quærit major raptor, quia invenit minorem raptorem ; ideo te quærit major aquila, quia prior cepisti leporem : præda tibi fuit minor, prædaeris majori. » Idem, *homil.* 48 inter 50 : a Majores nostri, inquit, ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, cl Cæsari censum reddebant; modo autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus. » Sic piratæ capti ab Alexandro Magno, rogati qui ct quales essent, responderunt : « Sumus qualis tu, nos prædamur una navi, tu tota classe; » sed prædones minores præda fiunt majori. Imo Vospasianus Imperator, ait Suetonius, rapacissimum quemque ad gubernacula Rcipublicæ promovere solebat, ut mox ditatos condemnaret. Unde vulgo dictus est officiarios suos habere pro spongiis, quos veluti spongias et siccos madefaceret, el humenles exprimeret. Calo dicebat, « privatarum rerum fures in compedibus vitam agere, publicarum vero in auro et purpura conspicuos incedere. » Unde Diogenes Cynicus videns furem a magistratu duci in carcerem : « Magni, inquit, fures parvum ducunt, »

Mystice Beda : Is, inquit, qui pauperem spiritu fratrem calumniatur virtutibus ejus detrahendo, ut per hanc vituperationem ipse divitias quas desiderat, augeat, id est, gloriam laudis human® majorem quasi sanctior accipiat; merito talis calumniator quidquid bonæ actionis habere videbatur, amittet, et a fructu virtutum vacuus in fine manebit.

Baynus vero : Violentia, inquit, aufert a paupere , et dat divili, qui mentem suam ct ralionem virtutibus nudam el tenuem in bonis animæ, quotidie tenuiorem reddit per luxum et voluptates; parti vero brutæ el irrationali nihil negat, quasi pacem redimens, et se lutum existimans, si suo indulgeat genio ; hic ad magnam inopiam veniet et defectum, el cum divita Epulone cogetur a Lazaro mendicare, et petere ut veniat Lazarus et intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam fiamma voluptatis ardentem.

17. Inclina aurem tuam, et audi verba sapien- it(TIUM : APPONE AUTEM COR AD DOCTRINAM MEAM. — Septuaginta, *sermonibus sapientum admove aurem tuam , et audi meum sermonem, et confirma cor tuum, ut cognoscas quia boni sunt.* Salomon primis novem hujus libri capitibus mulla præfatus est de studio ct dignitate sapientiæ, ut ad eam mox a se enarrandam auditorem vel lectorem prepararci et accenderet. Inde cap. x huc usque sapientiam more veterum per breves gravesque gnomas evolvit et explicuit. Jam, quia longior ejus fuit oratio, et longior in cæteris deinceps evolvendis futura est, ne lector fatigatus vel taedio affectus iis audiendis legendisvo oscitet vel indormiat, eum compellando excitat, acuitque proposita nova sapientiæ excellentia, ut evigilet novamque attentionem dicendis praebeat. Sic enim magistri discipulos , et oratores suos auditores post longam perorationem fatigatos ct oscitantes, nova aliqua re proposita excitant, ut tædium somnunique excutiant, et quasi experrecti novo studio conatuque dicendis vigilanter attendant. Idem facit Siracidcs, *Eccli.* cap. xv, vers. 14, et alias sæpe post gnomas parænesim ad earum, id est ad sapienti® studium velut novum calcar interserit, coque legentem ad attentionem pungit et stimulat. Ait ergo : a Inclina aurem tuam, » id est, ares acue et propius adhibe, ut melius audias, magisque attendas iis quœ dicturus ct docturus sum. « Et audi verba sapientium, » id est veiba

(1) UmbreitUR et Maurer, *opprimit* aliquis *pauperem, ad augendum* ei. i. e. haud raro eo eventu opprimit, nt res ejus augeat, quum eo illo excitetur ad contendeudos nervos; *dat* aliquis *diviti, tantummodo ad egeitaiem,* i. e. dives qui plura accipit, eo ipso redigi potest ad egestatem , videlicet si vitæ se det otiosae.

ti

mea, qu® quasi ex omnibus sapientibus collecta eunt sapientiae medulla et compendium; unde explicans subdit : « Appone autom cor ad doctrinam meam. »

Suspicatur noster Salazar non improbabiliter, Salomonem notaro hic duos sapientes hujus sui convivii sapienti® convivas et interlocutores, nimirum Agur et Lemuel, de quibus cap. xxx. Illorum enim verba et dogmata inserenda videntur inter capita xxiv et xxv , ubi ea interserunt Septuaginta, licet in nostra Vulgata, æque ac in Hebrœo a collectoribus Proverbiorum translata sint in caput six. Dicit ergo Salomon : Vos, o convivas , audistis hucusque meam sapientiam, jam locum paro sociis meis Agur ct Lamueli, ut ipsi velut in dialogo conviviali more prisco interloquantur, itaque convivas alternis suis dictis recreent et pascant: quare attendite ad horum sapientum verba; interim pauca quæ cap. xxiii et Hiv adjiciam, ut meam mentem , sapientiam et doctrinam expleam, attenta placidaque non tantum aure, sed et mente cordeque excipite. Nam, ut ille ait : « In corde, non in ore, nec in auro sila est sapientia. » Addunt Septuaginta, et cor *tuum confirma, ut cognoscas quia boni sunt, q.* d. Cordis tui vagam levitatem , mobilitatem et inconstantiam hisce meis dictis stabili el confirma; sic enim experieris eorum bonitatem, id est usum et frudum. Sicut enim navis, ne maris fluctibus reslibusquc jactetur, stabilitur et firmatur imposita saburra : sic cor, ne cogitationum appetituumque restibus tn hujus vitre pelago abripiatur, stabiliendum est sapientoni dictis. Nam , ut ait S. Chrysoslomus, homil. 3 in epist. I *ad Thusal.:* « Navis sine onere, et mens sine prrecepto, ulraquo instabilis ac mobilis est. »

Ven. il. 18. Qus PULCHRA BAIT TIBI, CUM SERVAVERIS EAU in ventrb ico, ti redundabit in labiis tuis. — Pro *pulchra* hebraico esla'yj naún, id est pulchra, suavis, jucundaj Chaldæus, *dulcís;* Pagainus, *delectabilis:* Raynus, amona. Hinc illud *Huth* i, 20 : « Uree est Illa Noemi ; » et mox : « Notile me Vocare Noemi, id est pniohfatn. v Pro *redundabit* hcbraice est 1TD' *iiccomt,* id est parabuntur, disponentur, dirigentur, firmabuntur, stabilientur. Septuaginta, sí fwimüerís (sermones) in cor *tuum,* <*tihfientvnt te simul in labiis tint;* Aquila, Symmachus etThcodotion, *parabuntur in labiis tuis;* Chaldreus, *dirigentur simul in labiis luis;* Syrus, *firma* ea *tanquam* tinum super *labia hia;* AUclor *Catena! Grate., cum jmunditafe* ertvtduMl fn *labiis* hii», q. *d.* inquit : * Fili, incumbe lectioni non obiter aut perfunctorie,sed serio et Accurate, màgnoque animi judicio ct indagine ; per hanc et propter hanc «nim Irrtabilur cot tuuln, et recreabuntur labia tua, dteesque cum P'Altnista *t* onarn dulcia faucibus meis, Domine ! eloquia tua super mei ori meo fi). Commendat Salomon suam doctrinam, puta basco parobolas a pulchritudine ; pulchritudo autem hrec consistit tum in decore verborum, compositione et elegantia ; tum potius in rerum gravitate, acumine, suavitate, nexu, similitudine, antithesis proportione, ac prresertim in eloquio, quod scilicet is qui eam monte tenet, eaimftm labiis dicere,et sapienter eloqui, aliosque docere, et in vita honesta sanctaque erudire et riformare possit ; hrec enim insignis est pulchritudo, gratia et decus doctorale, quod sapientes creat Doctores, imo Prophetas ct Apostolos,

Per *ventrem* aliqui accipiunt memoriam; per *labia,* ruminationem, *q. d.* Si hrec mea dogmata in ventre memorire condideris, poteris ea sæpe ad os revocare ct mente ruminare, tumque senties eorum pulchritudinem ct dulcedinem. Sicut animalia munda cibum integrum in stomachum trajiciunt, ac postea eumdem ad os revocant, ruminant, digerunt; itaque eum concoquunt, et in siugula membra, ut alatdur, concoctum transmittunt. Audi S. Augustinum, *De Vera innocentia,* cap. cx ; «Auditor, inquil, similis esse debet animantibus , qure ab hoc quod ruminant munda esse dicuntur, ut non pigeat cogitare qure inalvo cordis concipit; et cum audit, sit similis edenti; cum audila m memoriam revocat, similis sit ruminanti. » Et Auclor *Imperfecti*, apud S. Chrysostomum, homil. 41 tn *Matlh. :* «Apua mareos illa animalia sunt munda, qure revocant cibos et ruminant ; ergo animal illud est mundum quod mandit, et tradit ventri, et de ventre revocat et ruminat; et homo etiam illo est spiritualis el sanctus, qui audiens verbum tractat, et cum intellexerit, memorire quasi utero tradit, et iterum de memoria tanquam ex utero ad os revocat, ruminat et retractat. »

Melius per *ventrem* accipias mentem : hrec enim est in anima quod venter in corpore, quia anima est intima, omnibusqu^ potentiis pnesidet, ac cibum, puta doctrinam sanam sanctamque, ut venter, omnibus impertit et dispertit. Sensus est, *q. d.* Si hrec mea dogmata serves in mente, eam tanta sapientia imbues, ut redundet in labia, ut scilicet labiis tubs cam eructes, el aliis ailles,' sicut cibus pretiosus venirem et stomachum imbuens redundat in os, ut halitus suaves eructet aliisque aspiret. Sic srepe in *Proverbiis* et alibi *venter* sumitur pro mente. Causas cx ulriusque analogia petitas assignants. Gregorius elilabanus,quorum verba citavi cap. xx, 27.

Nola to *redundabit, q. d.* Sicut vena aqure, sive scaturigo copiosa, in visceribus lerrre ita abundat, ut per orilicium iu superficia terire manet, emanet et exundet, fontemque perennem et rivum, imo subinde flumen, eflieiat : sic pariter hrec doctrina mea, quasi Vena perenniter scaturiens tot conceptus, tot dogmata, tot sententias tibi suggetet,

(t) Hebr. ett, qsin *jucundum est ei custodierit ta* verba ▮ri *iirttore tuo, et cum stabilientur simul super ¡abíis luís* t vei, si *parata fuerint omnia in labiis luis*

nt perenniter eas proloqui, docere et eructare possis; quare te cx discipulo faciet dOctorem facundum et fecundum, qui jugiter in alios eloquia sopienti® effundas. Doctor enim et « concinnator debel imitari fontes, qui semper emanant aquas, etiamsi nemo sit qui eas hauriat. Sic enim oportet illum qui concionatur, quamvis nullus auscultet, tamen doctrinam suam semper effundere, » ait S. Chrysoslomus, horn. 1 *De Lazará, Vere* Comicus : « Ut sol est oculorum, sic cordis lumen est sapientia; sapiens est speculum Dei limpidissimum, sapientia verbis non stat, sed Virtutibus. »

Idem voluehJ Septuaginta f *Si immiseris,* inquiunt, eos in cor *tuum, cedificabunt to* (aliqui legunt, *œdiJlMbuntur;* minus recte Complutenses legunt, *lafiflcabunt) in labiis tuis, q. d.* Hi sermones mei fundabunt te in vera sapientia, quo flet ut nihil nisi rectum, certum, solidum et in sapientia fundatum proloquaris.

Idem voluere Aquila, Symmachus ct Theodotion, dum vertunt, *parabuntur in labiis tuis, q. d.* Ita facundus evades ex hisce sententiis, ut, cum opportunum erit eas citare, illico in memoriam recurrant, ct ultro ad labia veniant, adeo ut ea in promptu, et quasi in labiis parata et recondita habere videaris.

Idem voluit Chaldaeus, dum vertit, *diriguntur simul in labiis tuis, q. d.* Frequenter ct opportune loqueris de hisce sententiis et mandatis. Ita Vatablus : diriguntur enim verba in labiis, cum data occasione quasi recta via occurrunt et enuntiantur, el ad aliorum salutem ordinantur.

Nota hic quam utile sit has et similes S. Scriptural sententias tenere, volvere, et memori® commendare; sic enim eis ad aliorum commodum quavis occasione facillimo uti possumus. Ita videmüs viros religiosos, confessarios, concionalores, qui hasce sententias callent, cis in familiari colloquio, in confessione,in concione,etc., ad libitum pro re nata uti, cisque velali jaculis ignitis Spiritus Sancti, conscientias et mentes auditorum ferirò et ignire. Qua in re insignis fuit illustrissimus et reverendissimus Dominus .MaUthias llovius, Archiepiscopus Mediliniensis, de quo plura dixi Prooemio in S. Paulum. Excelluit hac 'n rc S. WillibakhibjS. Itichardi regis Angli® filius, primus Lystctlensium Episcopus consecra-

s tVilli. b»hln» Vroverl 'lls n bii Silomoui».

Bonifacio; hic enim libros Sapientiales et Proverbia Salomonis pr® Prophetis aliisquo veteris Testamenti libris lectitans, ut habet ejus Vita conscripta a Philippo tertio Eysleltensi Episcopo, quam edidit et notis illustravit eruditus noster Jacobus Grelserus, mirus evasit in animarum vulneribus persanandis, huic iram, illi luxuriam, tertio superbiam, quarto tristitiam, quinto invidiam eximens, cunctosque ad omnem virtutem ct perfectionem efformans, cuique sua cx hisce sententiis pharmaca opportuna propinando, adeo ut et patri suo S. Richardo persuaserit regno Angli® renuntiare, ct Christum pauperem nudumque sequi; qui proinde purpuram cum sacco, sceptrum cum baculo commutans, Romam peregrinan* Luc® (quæ urbs est Itali®) sancto fine quievit, ac post mortem Comiti cuidam apparens, cumque a paralysi sanans : » Ego, inquit, sum S. Hichardus, quondam rex Anglorum, prius Dux Suevi®, exsul patriœ, spretor mundi, contemptor sui, qui regionum reliqui tributa, et Sanctorum quæsivi limina, simulque cum filiis meis peregre profectus sum ad regiones multas, et post longa exilia, post multa certamina in presenti civitate, qu® Luca vocatur, finita est mea pugna, et ex hoc sáculo nequam ereptus, ad suam gloriam assumpsit me Dominus. « Ita habet *Vita S. Wilhbaldi,* cap. xii.

Porro, cap. 1 vi, S. Willibaldi doles eloquii el vii® ita recensentur : « Erat in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in charilate perfectus, in humanitate profusus, in doctrina praecipuus, in sermone paratus, in conversatione sanctissimus ; sinceritatem mentis vultus sui serenitate monstrabat, et pietatem clementissimi cordis ostendebat in lenitate sermonis; quidquid ad salutem pertinere posse ælernam, non minus implebat beatissimus opere, quam sermonis predicationc docebat. » Et nonnullis interjectis : « Neglector etiam exstitit su® quietis, refuga propri® voluntatis, appetitor laboris; patiens abjectionis, impatiens honoris; pauper in pecunia, dives iu conscientia; humilis ad merita, superbus ad vilia. Denique nulla illi propensior cura, quam ut de Deo in lectione atque sermone, aut cum Deo in oratione loqueretur; » quocirca magno meritorum fructu, æque ac animarum messe cumulatus evolavit in coelum anno Domini 781.

kj)ls vtitate*.

19. Ut sit in Domno fiducia tua, umdb et ostexdi eam tibi HODIE.—Ti *ut* et *unde* indicant hunc versum pendere a præcedenti, *q. d.* Commendavi tibi doctrinam meam, jussique eam studiose servari in ventre mentis, hoc fine el fructu, ut scilicet Deo fidere possis, el cum eo confidenter agere, ac fiducialiter ab eo exspectare in hac vita ejus graliaiu et opem in qualibet re, in futura vero premia œlerna : hæc enim omnia tibi obtingent, si spem tuam a rebus creatis in Deum transtuleris, sequendo meam doctrinam : mea enim doctrina ct lex est doctrina et lex Dei; si ergo eam serves, Dei gratiam et amicitiam tibi conciliabis, ut omnem luam spem et fiduciam iu eo secure collocare possis. Undo Auclor *Calena; tìracor.* sic hunc versum neclit precedenti : « Si illam dimiseris in cor tuum, non absque jucunditate exundabit in labia tua, efllciclque ut spes tua in Dominum sit defixa, et vias suas tibi manifestabit. » Spem hanc explicat subdens : c Dum tu, inquit, Domini eloquia studiose evolveris, erigetur spes tua in illum, hoc est, omnem sensum oinnemque mentem tuam in illum defixam erectamque habebis;»

yer». u.

ac proinde *merito ab eo* sperabis gratiam, salutem et omne bonum; ut h; rectis itineribusdeducat, velut pastor ovem, instar Josephi, ac perducat ad felicitatem œfernam. Igitur attentionem auditoris excitat Salomon spe fructus, qui est fiducia in Domino. In Hebræo hic versus sibi nexus per se consistit : a Lì sit, inquit, in Domino spes tua, ostendi eam tibi hodie, etiam tu, n 7. *d.* Ostendi tibi legem et voluntatem Dei, ul eam amplexans, queas omnem tuam spem securo in eum defigere, et ab eo sperare omne bonum.

T$ *etiam tu* varii varie explent. Pagninus et Vatablus, g. *d. Etiam tu cooperare Deo;* Jansenius, *etiam tu nosti* vel *meminisli;* aut, *etiam tu ostendas cam aliis, sicut ego illam ostendi tibi.* Verum dico esse hebraismum, puta hebraicuin pleonasmum cum emphasi, *q, d.* Tibi, tibi, inquam, hæc ostendi : bénira *tu,* id est *tibi,* repetit, ut majori energia hæc auditori inculcet. Sic apud Latinos •pronomina *mihi, tibi,* sæpe per pleonasmum redundant. Unde Noster, Septuaginta et Chaldæus omiserunt *etiam tu.* Similis plane hebraísmos est cap. seq. vers. 15, ct alibi sæpe. Chaldæus verlit, *ut sit in Domino fiducia tua, ct ostendam,* aut *scire faciam tibi hodie;* ubi « *hodie* habet emphasim, *q. d.* Ut secure possis spem luam figere in Deo, ostendam tibi ejus voluntatem ct leges; ac nc queraris eas longas fore et prolixas, *hodie,* id c4. uno hoc dio cætera præcepta tibi tradam ct absolvam; non est quod diu scholam meam frequentes : si enim me hodie dicentem attente audieris, hodie etiam doctus evades.

Septuaginta alio nonnihil abeunt : *Ut fiat,* inquiunt, *super Dominum spes tua, et notam tibi faciat viam tuam ;* vel, ut Complutenses legunt, «¿rw, id est *suam, q. d.* Si mcæ doctrinæ obsequendo spes luas locaris in Deo, ipse dirigel vias, id est actiones tuas, ut prudenter eas instituas, ordinesque ad suum finem, puta ad felicitatem aeternam; ipse i ursum faciet libi notas vias suas, id est leges suas, per quas statuit te deducere ad <uam gloriam; (piare non tam me quam Deum doctoren! ct ductorem habebis, qui nec fallere, nec a meta aberrar»' potest.

Denique Aquila ct Symmachus vertunt, *notam tibi feci viam,* id est modum recte sanclcque vitam instituendi, quam si sequaris, pertinges ad vitam felicem et æternam (1).

Vers.w 20. Ecce descripsi cam tibi tripliciter, in cogitationibus M SCIENTIA. — Pro *tripliciter* hebraico est O'vSv *scnliscim,* quod significat *tria* vel *tema,* inde *triarios* ct *tnstatas* ct *triumviros,* qui ternis decem, id est triginta mililibuspræsidebant, aut terni rempublicam gubernabant; sicut Romam crso Julio Cæsare gubernarunt triumviri, scilicet Antonius, Lepidus ct Augustus; ac tertius a rege apud Hebreos scalis dicebatur. Unde R. Levi : Sicut, inquit, rex populum universum regit ot moderatur, idemque prostatur ab co qui a rego secundus est, duces autem partem aliquam ex universo populo regunt : ita pari ratione duces appellantur præcepta, quibus quis dirigalurquoad res singulares, in unoquoque prudentia! etscienliio genere.

Rursum, hæ sententiæ possunt vocari triarii, ob earum constantem veritatem, robur, ct efficaciam ; triarii enim erant milites fortissimi el robur exercitus. Hinc mira hic versionum varietas. Vatablus : *Ecce descripsi tibi triarios* vel *principes,* puta Agur et Lamuel, quos post me loquentes inducam, cap. xxx. R. Abraham : *Ecce descripsi tibi verba principalia* aut *ducalia;* alii, *principes ac duces;* R. Levi, *verba gloriosa;* Pagninus, *perfecta;* Aben-Ezra, *tribus diebus;* alii : *Ecce descripsi tibi triplicata* aut *triplicia ;* noster Vulgatus, *tripliciter,* secutus videlicet Septuaginta, qui in editione Ronue correcta sic habent : *Et tu vero describe ea tibi tripliciter in consilio ct in scientia, super latitudinem (ordis tui;* Complutensis autem ct Regia translatio verba ultima expunxit : « Tu autem, inquit, exscribe libi tripliciter in consilium ct cogitationem ; n Chaldæus : *Ecce descripsi ea tibi in tribus vicibus, in conciliis et in scientia.*

Jam Vatablus, R. Salomon ct Lyranus censent hic Salomonem loqui in persona Dei, *q. d.* Ego Deus doctrinam ct legem meam descripsi in ternis S. Scripturo voluminibus, puta in Lege, Prophetis ct Hagiographis. Hinc Rabbini in *Hidras* tradunt cx tribus triplicatis omne legis opus constare, tres esse reipublicœ et Ecclesiæ ordines, Sacerdotes, Levitas el Israelitas; tertio mense, ct tertio mensis dic legem datam a Deo; totam legem in tribus litteris, quæ sunt DON *emet,* id est veritas, consistere : datam enim esse legem a Deo Mosi in veritate, scriptam in veritate, acceptam ab Israelilis in veritate. Plura addunt ternarii mysteria ct symbola, quæ magis cabalistica sunt, quam ad litteram germana et solida.

Hugo vero ct Dionysius censent Salomonem loqui dc se, *q. d.* Ego Salomon meam sapientiam ternis libris conscripsi, nimirum Proverbiis, quibus incipientes; Ecclesiaste, quo proficientes; Canticis, quibus perfectos informo ct ii> sliluo.

Verum alii proprius et pressius, ideoque germanius censent Salomonem de hoc uno *Proverbiorum* libro loqui; nam Ecclcsiaslcn ct Cantica postea conscripsit. Igitur R. Levi, Vatablus ct Aben-Ezra vertunt, *ecce descripsi verba principalia,* aut *ducalia,* aut *gloriosa, q. d.* Non levia, non humilia, non vulgaria c trivio, sed insignep, principales, selectas, doctas ct acutas sententias, atque axiomata conscripsi, quæ proinde hebraico vocantur *miste,* id est sententiæ predominantes et eximiæ, uti dixi in Prooemio.

Verum Noster optime vertit : *Ecxe descripsi eam libi tripliciter;* sic enim vertunt et Septuaginta,

i) M uner, *ul iti in Jota fiducia lua , doceo te hodie.*

Orígenes, S. Hieronymus, Cassianus et alii mox citandi; sed quomodo *tripliciter?*

SiptaiU decripti ' ter?* primo.

Primo, S. Ambrosius in *Psal.* evin, oclon. 16, ad illa : *Oculi mei defecerunt in salutare tuum.* * Habes, inquit, in Proverbiis scriptum : Et tu describe hæc tibi tripliciter, in consilium et in cognitionem. Triplicem promisit scriptionem, ct duo subdidit, consilium ct cognitionem; sed cognitio gemina est : una spiritualium, altera corporalium, » *q. d.* Scribe hæc tripliciter, primo, in consilio; *secundo,* in cognitione angelorum et animarum; *tertio,* in cognitione corporalium.

s.cuodo.

Secundo, Cajetanus : *Scripsi,* inquit, *ea tripliciter,* id est librum hunc divisi in 1res sectiones : *prima* sectio est a cap. i usque ad cap. x; *secunda,* a cap. x usque ad cap. xxv; *tertia,* a cap. xxv usque ad finem libri. Baynus vero tertiam sectionem hinc orditur.

Tertb

Tertio, Orígenes, lib. IV *Periarch.,* S. Hieronymus in cap. XVI *Ezech.,* ct Cassianus, *Collât.* XIV, cap. vin : Scripsi, inquiunt, *ea tripliciter,* id est triplici sensu, *q. d.* Sententi® hæ me® non unum duntaxat continent sensum, sed triplicem, puta litteralem, tropologicum et allegoricum. Litteralis est quem primo et immediate ad litteram ipsa sententia significali; tropologicus est, cum sensus litteralis accommodatur ad mores formandos; allcgoricus, cum aptatur Christo et Ecclesia) ; anagogicus, cum assurgit ad res cœlestes et Ecclesiam' Beatçrum in coelis cum Christo regnantem. Dicit hoc Salomon, ut lectoris attentionem et studium acuat, *q. d.* Hæ meæ sententiæ non simplices, nec píame et obviæ sunt; sed triplices, profond® ct arcarne : triplicem enim continent sensum, cumque profundum, quem magno studio et indagine rimari oportet, uti Esscni olim rimabantur sensus mysticos S. Scripture, t ste' Eusebio, Josepho ct Philone. Sic Jerusalem ad litteram significat urbem Hierosolymitanam; tropologice, animam sanciam, quietam ct pacificam, quæ est urbs el templum Dei : Jerusalem enim htbraice idem est quod visio pacis. Allegorico, significat Ecclesiam terrestrem; anagogice, Ecclesiam cœleslem. Sic ct Auctor *Catena Gracor.,* quem audi : «Sicut homo, inquit, constat ex corpore, anima el spiritu : ila sacra Scriptura conslitirilur ex filiera tanquam ex corpore, ex tropologia tanquam ex anima, ct ex anagoge tanquam ex spiritu. Exempli gratia, in asina quæ ad castellum, quod ex adverso positum erat, ligata tenebatur, ac Christum servatorem sessorem habuit, primo observa tò Jw n , hoc est historiam, sive rem ipsam simpliciter gestam; mox vero secundum tropologiam expende quomodo, ut primum Deus Verbum super illam tanquam super jugale jumentum ascendisset, statini juxta rationis prescriplum moveri el incedere inccepcrit Postremo autem secundum anagogen spirilalemve theoriam considera humanam Christi naturam, e loco cx adverso paradisi posito assumptam, quo imaginem illius ferens qui extra paradisum pulsus fuerat, nos denuo in paradisum reveheret atque reduceret. » Hæc ille.

Quarto, noster Salazar : Tripliciter, inquit,hoc est varie, dissecte et inconnexe. Nam Plularchus in *Symposia?.,* præcipit ut ea quæ a sapientibus inter epulas jactantur problemata, soluta sint et ab invicem distracta, ne auditorum in convivio mens laboret. Salomon igitur, ut docilem sibi præstet discipulum, sic ait : «Ecce descripsi eam tibi tripliciter, » id est multipliciter et multifariam ; non enim unam aliquam orationem ex partibus inter se cohaerentibus pangere aut contexere animus fuit ; sed ut mos fert in convivialibus colloquiis multiplices, varias, solutas et incoherentes sententias conflare volui, quæ ob varietatem delectarent, et ob incohærenliam nimia mentis contentione non indigerent. ¿butti

Quinto et genuine : « Ecce descripsi eam (meam doctrinam el sapientiam ethicam) tibi tripliciter,» id est multipliciter, varie, plene et perfecte, ut preter eam nihil requiras; sed illa velut omnibus numeris absoluta te de omnibus agendis, quæ ad salutem ducunt, plene instruat; ternarius enim est symbolum multitudinis, perfectionis et universitatis. Unde Aristoteles ait : < Tria sunt omnia. » Et illud : « 0 terque qualerque (id est plene et summe) beati ! » El Hermes sive Mercurius vocatus est rpiepd-pço;, id est ter maximus, quod ct maximus philosophus, et sacerdos, et maximus denique rex fuerit; et S. Hieronymus acule ludens Tertullianum ait esse 1er Tullium , quia Ciceronem perfecte imitatus est. Plura de ternario ejusque symbolo vide apud Petrum Buugum, lib. *De Numeris* (1). Colato, 6<ooiafc

Excitat Salomon attentionem lectoris, dicendo sua hæc dogmata esse plenissima el absolutissima, idque a in cogitationibus et in scientia, » *q. d.* Scripsi hæc non obiter, non impremeditate, uti in buccam venerunt, sed cum premeditata exactaque cogitatione, ac mulla rerum experientia el scientia. Hebraice est, *in consiliis et in suentia, q. d.* Non temere hæc scripsi, sed cum mulla deliberatione, preinedilaliono, consilio et ex mulla rerum cognitione el scientia. Solent oratores in exordio orationis auditorem reddere attentum, benevolum et docilem : attentum ct benevolum reddidit vers. 18 et 19; nunc hoc vers. 20 cumdem rcddil docilem, ostendens modum quo hæc conscripsit, ut facilius ex methodo eorum

(I) Rosenmullcrus, *nonne scripsi libi,* in tuum usnm et commotlüin, *ducalia,* seu *principalia.* id est eximia ct pr.vstantia consilia, *de consiliis et scientia,* id est, ad scientiam comparandam ¡wrlineiitia ? Maurer **ri** *keiib* adhærens, *nonne scripsi tibi jam pridem de consiliis el scientia? n* Po&int ad ca, hiqnit, h.ix rehrri, quæ continemur libris superioribus. Sed qu® subjiciuntur ostendunt, ad hunc ipsum librum referenda esse, ita ul duduin a se parata esse qu® ducenda sint dicat scriptor.

doctrina capiatur. Ait ergo : « Descripsi eam tripliciter, » hoc est multipliciter ac variis modis, phrasibus, similitudinibus, antithesibus et figuris, quas passim cernere est in hisce Proverbiis ; item diligenter ct frequenter, scilicet non semel nec iterum, sed crebro sæpiusque eadem iterando et inculcando. Minutius alii, *q. d.* Tripliciter scripsi : *primo,* acriter vitia corripiendo ; *secundo,* blando ad virtutem alliciendo; *ferito,* perfectissima quædam suggerendo.

Mystice, S. Ambrosius in *Psalm,* cxvni, orlon. TH, ad illud : *Ignitum eloquium tuum:* « Tripliciter, inquit, describo libi ignitum eloquium Dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes, « *q. d.* Scripsi hæc triplici fine et fructu : primo, ad mundandos a vitiis lectores ; *secundo,* ad eos amore Dei accendendos ; *tertio,* ad eos in via virtutis ct perfectionis illuminandos.

Tropologice Boda et Salonius : «Descripsi eam tripliciter; » quia, inquiunt, trinas tuas actiones, puta cogitationes, locutiones et operationes erudire et informaro constitui, ut corde, ore et opere virtutem præferas. Et Hugo : « Ecce descripsi eam tripliciter, id est, inquit, in tribus habendam, scilicet in cogitatione, locutiono, operatione; ita se explicat Salomon, subdens: In cogitationibus, Id est ad cogitandum inferius cordo; et scientia, id estad docendum exterius oro ct opere. Ecco tripliciter descripta est sapientia ad cogitandum, ad loquendum ct ad operandum. Sic debet eam habere omnis doctor, et sic debet eam rccipero omnis auditor, ut scilicet sciat, dicat, faciat. » Rursum tripliciter, id est ad tres animæ potentias rite efformandas,puta ad illuminandum intellectum, ad exstimulandum voluntatem, ad confirmandum memoriam.

Porro Septuaginta hic variant. Auctor enim Caten® *'-acorum* sio legit : « Tuto autem trifariam illam ipsam doctrinam describo, nempo in consilio, in notitia, ct in cordis tui latitudine. » Ecce hic est ternarius subjectorum vd potentiarum, *q. d.* Scribe eam in intellectu, ubi viget consilium ; in memoria, ubi servatur rerum notitia; ct in cordis, id est voluntatis turo amplitudine, ut ea ample ct late per omnia illa imbuatur, imo circumfundatur. Cassianus loco citato legit, *fu autem desmbe ea tibi tripliciter super altitudinem cordis* tui ; Complutenses, *tu autem describe ea tibi* ipsi *Irsphcitcr in consilium et eogitatiunem ;* Vaticanus Codex, et tu vero *describe* ea *tibi tripliciter in consiltoel scientia super latitudinem cordis tui, g.* a. Sic ea exara et incide menti, ejusque consiliis et «cienliro, ut animo semper altissime haereant. Unde Chaldrous vertit, *descripsi ea tribus vicibus,* id est multis iteratisque vicibus ca inculcavi, ut plane menti turo infigatur.

vm.n 11 ' **bT osrnwnsM** tibi fibmitàtbm et floqiia **(id ut firmitatem eloquiorum : est hendyadis) TSBVUTIS, MsroNDEBB EX UI8 ILLIS** qci miserunt te. — Hebraico, *ad sciendam certitudinem eloquiorum veritatis, ad referenda eloquia veritatis mittentibus te* (I) ; Septuaginta, *doceo igitur te verum sermonem et scientiam obaudire, ut respondeas sermones verilqtis his qui proponunt tibi:* Syrus, *ut notum faciam tibi consilium et scientiam ;* Chaldrons, *veritatem el verba recta, ut referas verba veritatis illis qui miserunt te.*

Verba sunt clara ; tantum quæritur quid sit ri *mittentibus te?* Restringunt hoc aliqui ad legatum vel nuntium, *q. d.* Cum a quopiam mitteris legatus vel nuntius, hæc doctrina mea docebit te quid agere debeas, quidvc referre el respondere principi, vel alteri qui misit te. Verum hic sensus, uti arctior, ita impertinens videtur.

Secundo, alii melius explicant, *q. d.* « Respondere illis qui miserunt te, » scilicet consultum vel rogatum, *q. d.* Hæc doctrina te faciet doctum, imo doctorem, ut possis respondero omnibus qui suos famulos vel familiares mittent ad te, ut te de dubiis suis consulant vel interrogent. Unde Vatablus vertit, *ad referenda eloquia ventatis his qui ad te mittunt:* Septuaginta, *qui proponunt tibi.* Sio enim ad sapientes el doctores undequaque mittuntur quæsüones difficiles, ut ab iis resolvantur, uti Hiram mittebat ad Salomonem, tasto Josepho, Vili *Antiq.* n; imo « regina Saba, audita sapientia Salomonis, venit tentare eum in œuigmalibus; et docuit eam Salomon omnia verba quro proposuerat,» HI *Beg. x,* 1. Sic adS. Hieronymum, quasi ad oraculum, S. Dainasus, S. Augustinus et alii mittebant qurosliones e S. Scriptura resolvendas; et ad S. Augustinum mittebantur qurosliones de fide et hroresibus Pelagianorum, Donalislarum, Atianorum, etc. Hic sensus planus et genuinus est.

Tertio, vir doctus exponit sic : Ex his meis sententiis poteris respondero his qui miserunt te invitatum ad convivium, *q. d.* Cum aliqui mittent servos ut te invitent, ae in convivio more prisco proponent libi qnæstiones difficiles, ex hac mea institutione poteris eis respondere, casque dissolvere Olim enim sapientes m conviviis sibi invicem qnæstiones proponebant, ut patet ex Affienalo in *Camis sapientum,* Plutarcho in *Syinpos,* et aliis.

Denique plane, ut sonat, posset accipi hæc missio de filio vel puero, quem parentes, cognati vel amici mittunt ad scholas, ut hanc Salomonis sapientiam ediscat, *q. d.* In hac sapiential mero schola, o fili, ita institueris, ut domum ad parentes vel amicos reversus possis de omnibus quæ b iis aliisque libi proponentur respondero.

(t) Rectius, *a notum tibi faciendum,* ut docerem te *rectitudinem eloquiorum veritatis* (alii á<rj>íiT¿>;, *recii-ludinem* el *eloquia veritatis*), i. e. verba solida et vora ; *ad respondendum dicta veritatem,* i. e. talla dicta qunj -int mera veritas, *mittentibus te,* id est, ut in obeundis negotiis libi coinmi'si* noveria, qualem te <it agendo «t loquendo gerere debeas.

Quare, remota et impertinens est Aben-Ezrre expositio : « Qui miserunt te, hoc est, inquit, referam Domino a quo missus sum, ut te erudirem ; Intolligendi enim facultas Dei nuntius appellatur. » Mystico tamen admitti potesl. Doctor enim ad Deum omnia sua referat oportet ; a Deo enim mittitur, et illi rationem doctrina; suæ leddnt necesse est, lequo ac Principibus et Prrelalis Ecclesire : hi enim vico Dei oum mittunt.

îl 22 et 23. Nox facias violentiam pauperi, quia palper est : neque conteras (Syrus, *humilies)* ege-
2). num in porta, quia judicabit Dominus causam ejus, ET CONFIGET EOS QUI CONFIXERUNT ANIMAM EJUS. — Hebraice, *non diripias tenuem, quia tenuis est, neque conteras afflictum in porta ;* Septuaginta, *neque inhonores imbecillum in portis ;* Chaldaeus, ne *deprehenderis pauperem;* Vatablus, *pauperem nec vi opprimas, nec juris specie,* scilicet ut per amicum judicem eum condemnes m *porta,* id est in tribunali.

Ureo sententia potest primo, referri ad judices et principes. Hi onim olim sedebant tn *porta* urbis, vehit in loco aperto et libero, ad quem agrjcolre ut externi facile el securo convenire possent. In porta ergo sedebant, ul pro tribunali lites audirent, el cuique jus dicerent. Sic sensus erit, *q. d,* Noli vim et injuriam facere pauperi co quod pauper est, quice tueri et ulcisoi nequit, neque opprimas egenum *in porta,* id est in judicio, ut eum licet insontem condemnes, causamque adjudices diviti vel potenti, qui injustam contra egenum causam litemquo movet, ab eo muneribus corruptus, vel ejus potentiam reventus ; quia Deus summus judex causam pauperis suscipiet, cl damnabit tam judicem qui injuste damnavit pauperem, quam divitem qui injustam ei litem intentavit, et damnationis ejus fuit causa. Maximre enim injustitia) est, *porta,* id est loco et potestate judicii, abuti ad conterendum pauperem, qua pauperes et innocentes deberent ab injuria cl oppressione defendi, quamque Deus velul sacrum asylum ad eorum tutelam instituit.

Secundo, generalius potest hrec gnome accipi de quolibet divite vel potente ; tales onim non raro pauperes deprimunt, imo opprimunt : nt sopsus sil, *q. d.* Noli, o potens, pauperem promere, diripere, affligere, neque injustam ei litem moveas , ul condemnari eum cures, cl conteras *in porta,* id est in judioio per favores yel munera qure das judici; quia ejus causam in se suscipiet, ac judicabit Deus, tuum judicium condemnando el puniendo, atque ejus innocentiam declarando et premiando; Deus enim singularem curam pauperum gerit, nipote a creteris derelictorum et sibi uni relictorum, juxta illud : « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, » 1'sidoi, ia, vers. 14.

Tó r/uia pauper est, vel referas ad *violentiam, q. d.* Solent superbi facere violentiam pauperibus, quia pauperes, id est miseri et impotentes, ->unt qui se a potentiorum vi defendere nequeunt; at tu noli eorum paupertate abuti, nec ei insultes; aut potius ad rò non *facias, q. d.* Noli vim ct injuriam inferre pauperi, cum die sat mali patiatur in sua paupertate i ne ergo addas dolorem dolenti, afflictionem afflicto, Ita Aben-Ezra.

Ei configet eos qui confixerunt animam fjvs,— *q. d.* Sicut dives per injuriam, vim cl fraudem opprimens pauperem, velut adacto clavo vel pugione doloris ct angoris, intimam ejus animam transfigit et transpungit : sic pariter Deus par pari reddet, ac intima divitis viscera similibus doloris ct angoris aculeis punget et transfiget, idque srepe m hac vita, semper in futura. Noster Martjnus de Roa, lib I *Singular,* cap. iv, « *configit* exponit «manus injiciet, » tanquam creditor in debitorem ; cum enim, inquit, hortatus esset Sapiens ne pauperes ob debita in judicium vocaremus, opprimeremusque pro libidine, causam adjungit : a Quia judicabit Dominus causam ejus, et configet eos qui confixerunt animam ejus. » Hoc est, coget cos Dominus camdein subire fortunam, ct a<l egestatem rediget, ita ut rere alieno obligentur, ut creditores manus in cos injiciant vii.ciantque, non secus atque ipsi in defixos, id est obligatos sibi, pauperes saevierunt.

Pro *configet* hebraico est ynp *kaba,* quod tantum hic repetitur, et *Malach.* m, 8 : « Si affiget homo Deum, quia vos configitis me. » I bi S. Hieronymus asserit *kaba* ex Syrorum et Chaldreorum lingua significare *configere:* quare qui Levitas et pauperes rebus suis defraudat, cosque dolore cl rerumna vehit aculeo configit ct quasi crucifigit, hic Deum ct Christum (qui in pauperibus vivit, famel, sitit, patitur, affligitur, *Matth.* xxv, 35), quasi clavis adactis iterum configit ct crucifigit. Aben-Ezra *kaba* tripliciter vertit, *corrumpet,* aut *¡a - det,* aut *capiet eos qui corrumpunt,* vel *perdunt,* au| *rapiunt animam ejus;* Chaldreus, *ulciscetur ultiones animarum eorum* ; Syriis, *ct retribuet oppressionem animæ eorum;* Vatablus, *spoliabit spoliatores eorum vita* (l); Symmachus, *torquebit eos qui torquebant animamejus;* alii magisgenuine,supplantabit,calcabit, *conculcabit, pessumdabit cos* </ui *supplantarunt, calcarunt, conculcarunt, pessumdederunt animane ejus.* Plura de hoc verbo dixi *Malach.* in, 8.

Porro Septuaginta vertunt contrarie, et *liberabis animam tuam* á<nto>, id csl *innocentem, sanctam, tutam ct inviolabilem instar asyli, q. d.* Si violentiam non feceris pauperi, sed ab omni injuria innoxium, integrum purumque te servaveris, tutam prreslabis et ab omni malo liberam animam tu—n, ut videatur esse instar asyli sacrosancti ct inviolabilis. Nullum enim tale asylum, quale est innocentia, justitia et sanctitas. Dicuntur enim áoipwi homines a violentia tuli, ul sunt sacrosancti, quos attingere sine periculo non licet, quales apud Romanos erant tribuni plebis et cadu-

ti) Proprie, anima : ila hodierni omnes.

ccatores, quos jædore vel violare secluserat inexpiabile. Et statua» Imperatorum ad se confugientibus dabant jus asyliæ, id est Immunitatis et impunitatis; cujusmodi statuam Tiberii fuisse scribit Philostratus. Multo magis asylum lutum et inviolabile coram Deo ct hominibus præstat innocentia, integritas et ab omni crimine puritas. Forte Septuaginta *kaba* vertunt Jfcqs, id est *liberabis,* respicientes ad pmp *koba,* id est *galea, q. d.* Innocentia erit libi quasi galea, muniet caput tuum quasi galea, ipsa enim te ab omni malo liberabit, et indemnem lutumque ab omni hostili iclu per omnia praslabit, ut videarc inviolabilis.

Aliqui censent hæc de paupere dici : ad eum enim a divite hic deflecli sermonem, q. *d.* Dives ille opes injusto lucro pariens animam perdit; tu vero fortunas amittens animam servas, atque adeo longe deterior est illius conditio : nec tantum animam tuam ab interitu servas, sed etiam illam « iu asylo et jugi securitate ponis; » paupertas enim homini pro asylo est. Audi S. Chrysostomum in hom. *De recipiendo Severiano : a* Paupertas, inquit, lutum est asylum, portus tranquillus, perpetua securitas, deliciæ periculorum expertes, voluptas sincera, vita turbationum nescia, via fluctuum ignara. » Verum prior expositio magis connexa, ideoque magis apposita et germana est.

Eieio- Exempla hujus sententiæ sunt in Aman, qui pit- Judaeos pessurndedit, ideoque in eodem ligno in quo configere destinara! Mardochæum, ipse confixus fuit, *Esther* vn et scq.; in Sodomitis qui, affligentes Lot ejusque hospites, coelesti igne percussi conflagrarunt, *Genes,* xix; in Pharaone et Ægyptiis qui, opprimentes Hebraos cosque persequentes, in mari Rubro defixi et demersi sunt, £rod. XIV; in Christo et Christianis, quos afflixerunt ct cruciferunt Judæi, ideoque ipsi a Tito et Vespasiano afflicti et crucifixi sunt; reliquiœ vero eorum per orbem disperses, exules ct misera usque nunc vagantur, adeo ut nec palmum terra possideant. Unde Beda : « Melius, ait, hic locus, de illo intelligitur, qui, cum dives esset, pauper pro nobis factus est; ct non solum pauper, ut nos ditaret, sed ct ut nos redimeret, crucifigi dignatus est. Prohibet ergo sapientia suos auditores Domino in carne predicanti violentiam morlemque inferre, quia nimirum verius restat interitus cis qui in auctorem vite manum mittere non timuerunt. » Hæc ille.

Vtn U. 24 et 25. Noli esse amicus homini **IRACUNDO,** ne-

Vtx» !. QUE AMELLES CUM VIRO FURIOSO : NE FORTE DISCAS SEMITAS EJUS, ET SUMAS SCANDALUM ANIMÆ TU.P..— Hebraice, ne *associeris viro* vel *domino nasi* (id est pollenti ira : qui abundat ira, hac enim se ostendit in naso rugoso et ardente), *et cum* viro &r- *umdescentiarum ne incedas;* Septuaginta, *noli esse sodalis* uro *furioso, cum amico iracundo ne cohabites;* Symmachus, ne *amicitiam contradens ;* Chaldæus, non *commiscearis cum viro bilioso.*

Pro *scandalum* hebraico est cplO *mokes,* id est *laqueum;* Aquila, id est *offendiculum.* Pro *homini iracundo* hebraice est fjx DN *ct baal aph,* id estad verbum, *domino nasi,* vel *iræ :* non qui illam in potestate habeat, iliique dominetur; sed *domino,* id est possessori, qui magnam multamque bilem possidet, id est tenet et continet. Et significat, inquit Baynus, non cum duntaxat qui frequenter irascitur, sed eum etiam qui aliis iram suam afflat, cosque ad iram provocat; ac proinde eum qui dignus estira, et meretur ut quis ei irascatur, iramque in eum refundat, *q. d.* Ne societatem vel amicitiam jungas cum bilioso, qui iram exerit, lites ciet, ¡ras provocat, ideoque Deo et hominibus displicet. Alii *baal aph* vertunt, *marito iræ,* qui scilicet iram quasi uxorem sibi despondit et copulavit, ut ab ea divelli nec velit nec queat. Solent enim mulieres esse iracundæ, et iras litesque in domo ciere.

Causas hujus monili duas affert : Prior est, *ne forte discas,* hebraice *teelaph,* id est assuescas semitis ejus; biliosus enim suam bilem socio affricat, imo ira el rixa sua iras ejus rixasque suscitat, sicut canis allatrans cani ejus latratum provocat et reciprocat; socius enim socii, amicus amici mores imbibit ct induit. Difficile enim est cum eo qui crebro irascitur jugem servare sapientiam et mansuetudinem, ac iram, quam ille prolicit, cohibere ut non erumpat; quiiioc potest ct facit, hic sano vir magnus et perfectus est. Et ad hoc conandum esse docet S. Basilios, homil. *De ira :* « Noli, inquit, tuo adversario pro magistro uti, nec fieri velut speculum irati velis, illius formam in leipso ostendens, » ut scilicet ejus geslus, sermones et mores, truces, sævos, minaces et furibundos in te velut in speculo referas, regeras ct exprimas. Noli ergo irascenti irasci, convicianti convicium regerere, rixanti rixam reciprocare, latranti allatrare; sed gravitate et silentio iram ejus supera et seda, latratum canis te audire æslima, ct quietus pertransi. Hinc disce quod, sicut iratus socio afflat iram, ita mansuetus socio aspirat mansuetudinem, perinde ut rosæ suavem et roseum astantibus aspirant odorem; talis enim quisque evadit, quales sunt ii cum quibus conversatur. Si vis ergo efflei mitis, placidus, humilis, sanctus, zelosus, fuge asperos, sævos, superbos, impios, acedos, ac versare cum milibus, placidis, humilibus, sanctis, zclosis, juxta illud : « Cum sancto sl rlg sanctus eris, et cum viro innocente innocens ewsinceris; ct cum electo electus eris, el cum perverso hl'* perverteris, » *Psalm,* xvii, 26. Cælerum cx sub- CMrn juncta hac ratione patet non omnibus semper de- lincei* clinandam societatem iracundorum. Generaliter enim viri perfecti perversos fugere non debent, sed cum illis nonnunquam conversari, ut ad rectitudinem illos pertrahant, a quorum perversitate el vitiis non facile vincuntur. Unde ad infirmiores hoc praeceptum potissimum pertinet, quibus a conspectis exemplis plus est periculi, ut ct Beda annotavit, ita Jansenius.

Posterior causa fugicndæ societatis cum irato est : a Ne sumas scandalum animæ tuæ,» id est, ne ponas laqueum quo illaqueetur et stranguletur anima, id est vita tua, tum naturalis per mortem, **tum** supernatural!* per peccatum rixæ, pugnæ et homicidii, tum ælerna per pœnam gehennæ, irascentibus el conviciantibus decretam a Christo, *Matth. y,* 22. Unde Vatablus explicat, *q. d. a* Ne tandem male percas, el ab aliis interficiaris; » facile enim ex ira ilur in lilem, ex lite in rixam, ex rixa in pugnam, ex pugna in verbera ct cædes. Nam, ut ait S. Rasilius, hoinil. *De ira :* « Primo jaciuniur conlumelire inter iratos, el sic durant, donec contumelia! siculi sagittæ deficiant; deinde omni contumelia per linguam consumpta ad manus venitur el pugnam; ira namque certamen excitat, certamen vero convicium, convicium verbera, hæc vulnera, ex quibus et mortes sæpe sequuntur. » Et pluribus interjectis : « Postquam semel deturbata ratione iræ perturbatio animi dominatum occupaverit, hominem efferat omnino, nec hominem esse patitur, qui a ratione amplius auxilium habeat; nam quod est in venenatis venenum, id est in irritatis et acerbatis ira. Quemadmodum enim torrentes, per cava loca fluentes, quidquid occurret it sccum trahunt : sic içalorum impetus violenti sunt, talesque ut retineri non queant, ac per omnia similiter incurrunt. » Causam subdit : « Iratis non veneranda canities, non victus vitæ, non propinquitas generis, non prælerila beneficia, non aliud quidquam talium apud tales magno æslimatur. Irati non prius desistunt, quam per magnum ct insanabile malum iræ, ipsorum veluli bulla erumpat, el inflammatio discutiatur; neque enim gladii acies, neque ignis, neque aliud quidquam eorum quæ maxime limentur, ira furentem animum coercere potest, non magis quam cos qui a dæmonibus occupati tenentur, a quibus irati nihil prorsus, neque habitu, neque animi affectione differunt, »

In est kqueus, Ira ergo est laqueus animæ et vitæ. Sicut enim aves capiuntur laqueis, el mures muscipula imprudentes : sic homines, dum indulgent iræ, imprudentes et incogitantes incidunt in laqueos cl tricas, ex quibus se extricare nequeunt Porro hic primo, laqueus est, *primo,* in ira el lite exorta contra amicum iracundum; crebro enim iracundorum lites prosiliunt tandem in verberad neces, præsertim quia ira est subita, ct velut furor illico manum gladio admovet, antequam mens videat quid agat, atque amore amicorum quo major est, eo in majus vertitur odium ct iram : amicus enim censet ab amico majorem sibi fleri injuriam, si ab co lædalur, a quo omnem benevolentiam exspectabat, quam si ab extraneo, uti alibi ostendi. Sic Alexander Magnus in ira Clitum sibi amicissimum occidit, cujus mox eum summe pœnituil.

Secundo. *Secundo,* hic laqueus est in ira ct lite exorta contra alios et exteros; qui enim cum iracundo amico conversatur, hic ejus iras, lites et rixas, quas crebras et cum multis alit, in se suscipit. Quare cum in pugna ad manus venitur, oportet ut amicum juvet, cumque contra exteros propugnet. Jam pugna est laqueus cædium; in ea enim pugnaces levi momento vel occidunt, vel occiduntur. Quocirca Auctor *Imperfecti,* hom. <2 in *Matth.:* «Sicut ira, inquit, mater est homicidii, sic concupiscentia mater est adulterii. » Et S. Chrysoslomus, hom. 16 *in Matth.:* a Radix, inquit, homicidii iracundia est. Qui ergo radicem abscindit, multo facilius ramos ipsos poterit amputare, imo nec germinare quidem illos patietur. » Hinc sapienter Nazianzenus : « Freno, inquit, coerce iram, ne mente excidas. » Ira enim est instar feræ sævissimæ, quæ crudeliter in omnes sœvit. Rursum, ira est sicut mare ventis et procellis agitatum, quod fluctus in cœlum jactat, omniaque collidit ct didit, ait S. Cyrillus. Denique « ira furor brevis est, » ait Poeta.

Salomonem secutus Siracides, *Eccli.* vili, 19, specie tenus oppositam , sed reipsa appositam, similemque habet sententiam : « Cum iracundo, inquit, non facies rixam, et cum audace non eas in desertum ; quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, et ubi non est adjutorium , elidet te. » Qui enim amicus est iracundo, necesse est ut «epe in rixas cum eo incidat ; amicitia enim iracundi est iracunda ct rixosa, uti jam ostendi. Vide ibi dicta.

Ex hoc loco auctor lib. *De Amicitia»* cap. xii incnmb (exstat tom. IV Operum S. Angustiai), docetbi- P***® liosos parum aptos esse ad amicitiam : « Sunt vilia quædam, inquit, quibus si quis fuerit invo- tuus. Iulus, non diu leges amiciti» vel jura servabit; non enim ad amicitiam sunt idonei nimis iracundi, instabiles, suspiciosi, verbosi, quæ quatuor in electione amici notanda sunt. Difficile est cum, quem sæpe iracundiæ furor exagitat, non aliquando insurgere in amicum. Unde Ecclesiasticus: Est amicus qui odium el rixam ct convicia denudabit. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne sumas scandalum animæ tuæ. Sunt quidam ex naturali conspersione iracundi, qui tamen hanc ita comprimere et temperare solliciti sunt passionem, ut in quinque, quibus teste Scriptura amicitia dissolvitur atque corrumpitur, nunquam prosiliant: quamvis nounnunquam amicum sermone vel actu, vel zelo nimio offendant. Tales tolerandi sunt, ct cum nobis constet de offectu certitudo, si quis fuerit vel sermonis, vel actionis excessus, amico id indulgendum est; vel certe sine aliquo dolore, jocose insuper, in quo excesserit commonendus. »

26 et 27. Noli esse cum his qui dehglnt manus ven. te. **SUAS, ET QUI VADES SE OFFERUNT PRO DEBITIS : SI ENIM Ven. 17. NON HABES UNDE RESTITUAS, QUID CAUSA EST UT TOLLAT OPERIMENTUM DE CUBILI TUO?— « Qui defigunt,»** id est qui fidejubent defixa el data manu, quasi stipulatores et sponsores pro aliis. Hebraice, *ne*

sis in *percudentibus volam, in spondentibus pro debitis: si non est (ibi ad reddendum, ut quid accipiet lectum tuum desubter te?* Septuaginta, *ne personam cujuspiam erubescens,* vel *reveritus teipsum o/feras sponsorem; si enim non habueris unde dehitum solvas, unum hoc restat, ut lectum lateribus tuis substratum in pignus auferant.* Ita Auctor *Catena: Græc,* Chaldæus, *ne pepigeris manum tuam in fidejussione pro socio tuo : si non habueris unde restituas. subtrahetur stratum tuum de sub (e ;* Syrus, *ne des teipsum fidejussioni, quod vultum reverearis, confunderis a persona, etc., lectum auferent.* I)efi*gere* manus est vadem se darò creditori, eique se quasi in manus tradere, ut ab eo prehendi, judici sisti, vinciri ct in carcerem duci possit, si is pro quo spondet solvendo non sit, aut solvere nolit. Hæc ergo vincula sibi injicit sponsor, uti dixi cap. vi, 1.

Sensus est, *q. d.* Noie jungas, ingeras et inseras his qui timere spondent pro debitis alienis, ut tu in partem sponsionis venias, fiasque unus ex vadibus ct sponsoribus, præsertim si tibi parum sil opum et bonorum, ita ut non habeas unde debitum pro quo spondes, spondere valeas : « Quid enim causa est? » *q. d.* Cur te in periculum summæ et extremæ necessitatis ultro conjicias , ut creditor tollat pro pignore lectum vel stragula lecti, in quo cubas et dormis, ita ut commode cubare nequeas? lectus enim jure Cæsareo auferri nequit, si adsint alia minus necessaria, quæ a creditore in pignus tolli queant. Unde nec lectus venit in generali hypotheca bonorum, ut patet leg. 1 Codic. : *Quæ res pignori obliqari possunt.* Hinc et lege divina>£xodt xxn. 21, et Deuter. XXIV 12 ct 13, jubetur lectus ante solis occasum debitor reddi, ut in eo noctu dormire queat.

Causam facilitatis spondendi suggerunt Septuaginta, dum addunt : *¡¿rubescens faciem, q. d.* Dum versaris inter cos qui facile fidejubent pro amicis, erubesces, nisi et tu pariter fidejubeas : videberis enim vel timidior, vel scrupulosior, vel minus numanus minusque amicus amico ; ut ergo hanc verecundiam ct periculum fidejussionis devites, noli cum fidejussoribus vertavi, sod te ab cis subducito et abscedito. Vide quæ de periculo sponsionis dixi cap. vi, vers. 1.

Porro *vadis,* et per syncopen *vas,* est sponsor alterius in re capitali, ait Festus, ita dictus a iia-
ctyrock quod nui vades dederit, vadere ci, id est discedere, interim liccat. Undo Horatius, lib. I *Sermon.,* satyra 1 :

lile dátil vâdibuî, qui rure extractu* in urbem est.

Hinc sponsio ejus dicebatur *vadimonium. Vas,* ait Varro, lib.V *De Lingua latina,* dictus est, qui pro a*tfr0 vadimonium promittebat. Et *vadari,* ait Pnscianus, erat vadimonio obstringere, sive diem judicii ex compacto constituere, ct in jus vocare. Cicero, lib. Ili *Offic.,* de duobus Pythagoreis, cum is qui morti addictus erat, paucos sibi dies commendandorum buoium causa postulavisset, vas factus est alter sistendi ejus, ut, si illo non revertisset , moriendum esset ipsi. Hic tamen ct alibi *vas* sumitur pro sponsore cujuslibet debiti, ut sit idem quod *præs,* qui ita dicitur, quod præslare debeat quod fidejubendo promisit, ait Festus.

Mystice anonymus in *Catena Græcorum, q. d.* a Ne inconsulte pro carne vadimonium præstes ; » et R. Levi : « Adhortatur, inquit, ne animus pro facilitato concupiscentia? fidejubeat. »

Tropologice, Beda hæc accipit de Pastoribus et Episcopis : « Noli, inquit, esse cum his qui se, cum essent liberi, ac sibi vacantes, defigunt manus in curas salutis malorum, spondentes se rationem pro eorum animabus Domino reddituros. Si enim ille pro quo spopondisti non habet bona opera quibus te liberum ac securum reddat lute sponsionis, quæ tibi utilitas est, ut in die judicii pro ejus anima judiceris, amittasque habitum justitia» quo indutus esse videbaris, ac nudus ab ornamento virtutum esistere comprobaris ? quia quod Domino teste pollicitus es, implero nequiveras? Hoc autem dictum est, non quod curam regendarum animarum, cum tibi regulariter imposita fuerit, suscipere non debeas, sed ne passim nullo jubente doctoris tibi, ac præsulis officium temerarius usurpes. »

28. Ne TRANSGREDIARIS TERMINOS ANTIQUOS QUOS Vers. ÎS. posuerunt patres tui. — Hebraice, *ne retroagas terminum sæculi, quem fecerunt patres tui;* Pagninus, *ne transferas ;* Vatablus, *ne moveas loco perennes terminos;* Chaldæus, *ne mutes terminum, qui a secado est;* Septuaginta, *noli transferre terminos (eternos, quos posuerunt patres tui ;* Cajelanus, *ne adjungas terminos.* Omnia eodem redeunt. Septuaginta more suo sequitur Syrus.

Grammatice ad litteram sancit, no quis transferat et plus æquo extendat limites agrorum , possessionum, et rerum suarum, ut invadat et occupet agros vicinorum, ct res alienas, juxta legem a Deo sancitam *Douter,* xix, 14 : « Non assumes et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores m possessione tua, quam Dominus Deus dabit tibi in terra quam acceperis possidendam. « Rursum Judffiis non licebat agrum emptum detinere ultra annum jubilad : hic enim erat terminus alienationis; quo elapso pger emptus ad vendentem redire debebat, juxta legem, *Levit,* xxv, 13. Ita Baynus, Cajetanus, Lyranus, Jansonius et alii.

Ratio est, quod transferre terminos sit contra jus gentium et natura? : quia violat justitiam, tum commulavitam, qua res aliena invaditur el occupatur; tum legalem et politicam : nam turbat communem civium ct vicinorum pacem, ac possessiones hæreditatcsquo confundit, idcoquo gravium lilium,rixarum et cædium est causa. Hac de causa, priscis summa limitum fuit cura. Unde Virgilius : Limitum cnra‡ quanta pri*c>«.

Limei agro positus, litem ut discerneret arvis.

Limitum enim contentio privata wepe in bellum

adolescit, vclnti inter Iapyges ct Tarentinos in Italia eo pervenit dc finibus controversia , ut Iapyges nd usque viginti hominum millia collegerint exercitum, et instructa acio adversus Tarentinos et Rheginos depugnaverint. Sic cl inter Corinthios cl Megarenses privata dc finibus contentio bellum genuit, ct inter EgestcosclSelinuntios. Hæc ct plura narrat Diodorus Siculus, lib. I! ct lib. XII. Quocirca statuit Noma Pompilius, secundus Romanorum rex, teste Dionysio Halicarnasseo, lib. II, unumquemque fines suos circumscribi re, et finibus apponere lapides quos sacravit Jovi Terminali, atque decrevit sacra quotannis super eosdem fleri a continentibus , ct fines ipsos terminos vocavit, quos si quis occuluisset aut transtulisset, sacrum eum esso Dei lege sancivi!, ila ut cuicumqnc volenti eum occidero liceret, tanquam sacrilegum. Verba legis antiqua: de termino non movendo refert Crinitus : u Qui secus faxit, et terminum exarassit, ipsius cl boves sacri sunto.» Romulus ante statuerat, ut qui vicini terminos usurpasse!, is cui voluisset eripere, lotum agrum usurpantis in mulclæ locum acciperet, ct ad eum juste perlineret. Constantinus Cessar hanc legem retinuit in termino moto pendente controversia finium, et ante definitum sententia negotium: « Qui finalem, inquit, intulerit qurrstionem, si priusquam aliquid sententia terminetur, rem sibi alienam usurpare voluerit, non solum id quod male petebat, sed lite superatus tantum agri modum, quantum diripere lentavit. amittat, ut quisque contentus suo, non expetat quod juris est alieni. » Rodio tamen, ut sorQiii Dymis in cap. *Ex litteris,* 13 *De Probat.,* arbitrio judicis relinquitur, quas velit, nummarias, vel corporales, imponere terminorum translatoribus pœnas, adhibitis circumstantiis facti el personarum.

T m . dtn» li. UI3U0- 'um'

Hac de causa Romani deum fecere Terminum, ut ejus religione cohiberent hominum cupidita- (em, ne terminos agroruin transferrent, veriti ne dei Termini iram el vindictam in sc concitarent. Audi Ovidium, lib. II Fastorum :

Termine, sive lapis, sive es defossus in apro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
Tu populos, urbesqnc ct regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus acer.
Nulla libi ambitio esi, nullo corrumperis auro;
Legitima servas credita rura tide.
Termine, post illud levitas libi libera non est :
Qua positus fueris in statione, mane.
El seu vomeribus, seu tu pulsabere rnslris,
Clamato : Tuus est hic ager, illo tuus.

Huc facit illud S. Augustini, lib. IV Do *Civit.* xxitt : « Cum rex Tarquinius Capitolium unificare vellet, cumque locum qui dignior esset ab alienis diis cerneret præoccupatum, non audens aliquid contra eorum facere arbitrium, credensque illos tanto numini, suoque principi sponte cessuros, per augurium quiesivit utrum Jovi locum concedere vellent? Annuerunt omues pruder Martem, Terminum ct Juventatem. » Adeo Terminus Romanis erat immobilis et inviolabilis, nt ne quidem Jovi locum cedcrct, aut ejus gratia suos limites transferri pateretur. Pergit S. Augustinus : *a* Atque ideo Capitolium ita constructum est, ut etiam isti lres essent tam obscuris signis, ut hoc vix homines doctissimi scirent. » Causam subdit, cap. XXIX : s Sic enim, inquiunt, significatum est Mnrfiam gentem, id est Romanam, nemini locum quem teneret, daturam; Rom mos quoque terminos,propter deum Terminum, neminem commotorum : juventutem etiam Romanam, propter deam Juventatem, nemini esso cessuram. » Plura dc deo Termino, et ejus fe-tis Torminalibus vide apud Gyraldum, De Diis *Gentium,* syntagm. 1, pag. CO.

Denique l'iato ita sancit, lib. VIH De *Legibus :* « Primæ igitur sunt agrieulturæ leges, ac Jovis quidem Terminalis prima h ec lex sanciatur : Nemo limites terminosve agri moveto cujusvis domini, sive civis, sive peregrini finitimi, si in extrema regionis parte habeat agros . ratus n fas esse hæc movere, cl in quæ quadret illius dictum, immobilia movere; malitquc quilibet ingens saxum movere, quam parvum lapidem jurejurando a diis firmatum, quo amiciti.net inimic ti ' interposita deorum auctoritate, terminentur : alterius cnitn, Jupiter contribulis ; alterius, hospitalis est testis, qui cum infestissimis bellis excitantur »

Sytnbo. Ileo.

Symbolice,sub hoc grammatico sensu, etqu -i cortice littera' altius quid spectavit Salomon, nimirum, q. </. Ne transgrediaris limites fidei aut morum, quos orthodoxi Doctores aut Patres fixerunt . nt aliter credere , doccrc vel agere velis, quam ab illis sancitum est. Ita Salonius : « Terminos antiquos, inquit, dicit terminos veritatis el fidei, quo statuerunt ab initi o Catholici doctores; hoc ergo præcipit, ut veritatem Catholica doctrina: nemo aliter suscipiat, quam a Patribus est tradita, sive hoc præcipit, ut eloquia sanctarum Scripturarum nemo aliter interpretetur. » Pari modo non licet transgredi limites el statuta Rerumpublicarum. Ecclesiarum, Religionum,Ordinum, Monasteriorum, etc., quos fundatores el Patres constituerunt. Sic et Reda, Rugo, Dionysius et alii, quin et R. Salomon sic explicat, q. d. «Ne a parentum consuetudine institutisque recedas, tcque retro avoces. »

Addunt alii : Ne hæredilalem et censum tibi a parentibus relictum nimis augere satagas, ut opes immensas aggreges. Qua in re insigne exemplum dedit Thomas Morus Anglia? Cancellarius et Martyr, qui amplissimis honoribus in republica plurimos annos perfunctus, annuum tamen censum non auxit ad ducentos aureos, uti refert Stapletonus in ejus Vita. Accedit R. Levi : « Monemur , inquit, non esso mutandas definitiones et terminos, quos priores statuerint, cum ex his universis emolumentum con<tct; » ct Auctor *Car tciiæ (irax. :* « Patres , inquit, hoc loco appellat

mentis vires el facultates. Transfert autem is proprie patrum terminos, qui religionis metas et terminos pietatis transmutat in hæresim, aut superstitionem, aut impietatem. »

Hinc Calixtus Papa, ut habetur 9, *Quast.* II, cap. j : « Nullus, inquit, alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare vel ordinare presuma! : quia talis judicatio, vel ordinatio aut excommunicatio, vel damnatio nec rata erit, nec vires ullas habebit ; unde et Dominus loquitur : Non transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. » Hæc enim generalis est gnome; unde ad quoslibet terminos tam jurisdictionis, quam possessionis, Religionis, ordinationis, etc., aptari potest.

S. Hieronymus in *Osce* cap. v, 10 : « Transferunt, inquit, principes terminos, quos posuerunt patres eorum, quando immutant in mendacio veritatem , et aliud predicant quam ab Apostolis acceperunt. » Qua de re vide egregie ratiocinantera Vincentium Lirinenscm in aureo contra profanas bæresum novitates libello. Hoc est quod Judœos culpans intonat Deus, *Osce* v, 10 : a Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum.p Vide ibi dicta.

Denique hanc gnomon intorqueas in eos qui Evangelio, Religioni, Regulis a Patribus sancitis aliqua quasi perfectiora addere volunt, quasi illi soli plus reteris videant ct sapiant, quæ tacita est arrogantia. Quocirca S. Benedictus prudenter Regulis suis quippiam addi vetuit. Esto enim unus quid perfectius quam regula jubeat, comminisci ct agere queat, timen id non expendit toti communitati, Ordini aut collegio imponere. Preclare S. Gregorius Nazianzenus : « Noli, inquit, esse legalior, nec regula æquior, nec mandato sublimior. » Melius est ut traditioni patrum et legi te conformes, regula dirigaris, tequo præcepto commodes, quæ te docet Evangelium, nec adinvenias regulas el leges novas, quæ te ab antiquis et veris retrahant, prætexlu ilio ut magis in eis emineas.

is. 29. Vidisti virum velocem in opere suo? coram REGIBUS STABIT, NEC ERIT ANTE IGNOBILES. — P1O veZocrn hebraico est TJ1O *malar,* id est festinum, expeditum, strenuum, celerem, industrium. Pro *stabit* el *erit,* hebraico est *iitiatseb,* id est statuet se, sistet se, estque tam activum quam passivum, et significat actionem ab agente in scipsuin reflexam : quasi dicas : Sisletur et sistet seipsum. Pio *ignobiles* hebraice estCD'Dün *chasukim,* id est *tenebrosi,* ut vertit Theodotion; tenebrosi autem vocantur luridi, squalidi, viles, pauperes, ignavi, per catachresin. Hebrea ergo sic habent : *Vidisti virum celerem in opere suo, ad factem regum sistetur,* vel *sistet se, non sistet se ad facies tenebricosorum;* Septuaginta, virum *perspicacem, tuisque in operibus argutum et expeditum* re*gibus assistere oportet ; viris autem segnibus et ignavis nequaquam.* Ita vertit Interpres *Catena Grcecor,*

Est laus industria et velocitatis, *q. d.* Vir industrius, strenuus et velox est magnanimus, et ad res magnas expeditus; quare magnalibus et regibus insinuabit se, ut illis ad res magnas, præsertim in rcipublire gubernatione obsequatur et subserviat : nec seso abjiciet ad personas viles, ul res viles et exiles tractet. Quare vicissim hæc ejus industria ctstrenuitas placebit regibus, ul optent ambiantguo eum sibi assistere, cumque ad res magnas admoveant, ct ad magnas dignitates præfecturasque promoveant. Ita R. Levi: Significat, inquit, a sedulitate solerteli) ad dignitates evectum iri, et egestatem rerumque tenuitatem evasurum, juxta tritum illud : « Sex annis funes cunela occupat, nec ad ostium artificis pertingit, u Stare enim coram rege, vel regi assistere, Hebreis idem est quod regi esse in pretio, in deliciis, regi esse familiarem, eique in aula ministrare, a rege evehi ad ampla et regalia officia, cum rege regere regnum. Assistentes ergo regi vocantur regis intimi et consiliarii. Sic III *Reg.* xn, 6 : a Iniit consilium rex Roboam cum senioribus qui assistebant coram Salomone patre ejus. » Sic septem duces erant, a qui ex more regio semper ei (regi Assuero) aderant,et illorum faciebat cuncta consilio, *Esther* f, vers. 13. Sic septem angeli primarii dicuntur assistere Deo, *Tobia* xn, 15; *Zachar.* ni, 9, et alibi. Rursum assistere regi dicuntur praefecti stationarii, qui quasi proreges suo quisque loco consistunt, et provincias pro rege gubernant. Sic Azarias, filius Nathan, dicitur fuisse super cos qui assistebant regi Salomoni, id est principum prepositus, Hl/ teg.iv, 5. Vide nostrum Pincdam, lib. V *De Rebus Salomonis,* cap. xm, num. 8.

Moraliter, docet hic Salomon reges et principes debere seligere viros industrios et strenuos, ut cos officiis publicis præficiant : qui enim in regenda re privata, uti familia, strenuus est, hic pariter strenuus erit in regimine publico : uti docet Christus, *Luca* xix, 17 : u Euge, inquit, bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates;»>ct cap xvi, 10: « Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis est; » ct Paulus, I *Timoth.* m, 5, jubet eligi Episcopum « suæ domui bene prepositum. » Causam subdit: «Si quis autem domui suæpræesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? » Quin ct Aristoteles, lib. I *Polit,,* cap, i, docetcx bonisœconomis fieri, ideoque deligendos esse bonos politicos. Quare reges non sinant tales delitescere inter ignobiles, id est inter privatos, sed ad nobilia ct publica reipublicæ officia admoveant. Sic M. Agrippa rebus gerendis admotus fuit a Cæsare Augusto, quia, ut ail Velleius : « Vir fuit labore, vigilia, periculo invictus, et per omnia extra dilationes positus, consullisque facta conjungens. »

Qni a ^gihm di r

Ubi nota: Celeritas hæc laudanda est non tam in consilio, quam in consilii exsecutione. Nam, ut ait Aristoteles, Vi *Ethic,* ix ; «Celeriter deliberata

Velocitai u Jj X'

in wml-peragenda sunt, deliberandum autem tarde, o
l|0* SclUun est illud Taciti, lib. l *Hist.,* scelera impetu, bona consilia mora v/ dcsccre;» ct illud Livii, lib. XXXV : « Consilia callida ct audacia prima specie læta sunt, tractatu dura, eventu tristia; n et lib. XXII : a Omnia non properanti clara certaque sunt; festinatio improvida est et cæca; » et lib. XXXI : « Nihil magni discriminis consiliis tam inimicum quam celeritas, » Velocitas tamen ingenii in inveniendis consiliis, præscrtiin in rebus ct periculis subitis, quæ moram non patiuntur, laudanda est.

Mystice Auctor *Caten. Græc.* : « Qui ad rerum, ait, quæ existunt comprehensionem ingenium naclus est perspicax, ille humanarum materiaque concretarum rerum consideratione missa, in Prophetarum ct Apostolorum oraculis, tum in Christi Salvatoris mysteriis ct dogmatis sese occupare debet; d et Beda : «Quemcumque, inquit, velocem videris in opere suo, vel in opere bono, quod erat ci faciendum, strenuum atque sollicitum, scito hunc in die novissimi examinis coram Apostolis, qui cum Christo mundum judicantes sedebunt, esse staturum, quia videlicet eorum jussa sci vaverit, neque in parte ignobilium doctorum, quorum cavere fecit errorem, id est ad sinistram judicis esse ponendum, »

Tropologice, disce quam velocitas sit efficax ad res magnas rite conficiendas, si maturo consilio dirigatur. Hinc David laudat Saulum et Jonatham defunctos, quod fuerint « aquilis velociores, leonibus fortiores, n II *Reg.* cap. i, 23. Asael a rege Davide fuit accersitus inter triginta suos triarios ct fortissimos heroes, quia a velocissimus fuit quasi unus de capreis,» II *Reg.* cap. n, 18; Isaias, cap. win, 2 : « Ite, inquit, angeli veloces ad gentem convulsam. » Ecclesiasticus cap. xxxi, vers. 27 : « In omnibus, inquit, operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi.» dicta.

Velocitas enim rem cito conficit, æque ac fortiter; facit enim ut res existât antequam ab æmulis sentiatur, ct impediri possit. Rursum velox multa magnaque expedit ; reges autem multa magnaque expediant necesse est : quare velocibus, non lardis lentisve utantur oportet.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Quomodo sit edendum cum príncipe : non appetenda divitia, nec cibi invidorum : non vexandi *pupilli : castigandus puer : guarendo sapientia : fugiendi peccatores et gula dediti : honorandi parentes : fugienda meretrix et ebrietas.*

1. Quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam : 2. et statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam. 3. Ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii. 4. Noli laborare ut diteris ; sed prudenti® tnæ pone modum. 5. Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere : quia facient sibi pennas quasi aquilæ, et volabunt in ccelum. 6. Ne comedas cum homine invido, et ne desideres cibos ejus. 7. Quoniam in similitudinem arioli et conjectoris, æstimat quod ignorat. Comede et bibe, dicet tibi : et mens ejus non est tecum. 8. Cibos, quos comederas, evomes : et perdes pulchros sermones tuos. 9. In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquii tui. 10. Ne attingas parvulorum terminos : et agrum pupillorum ne introeas. 11. Propinquus enim illorum fortis est : et ipse judicabit contra te causam illorum. 12. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, et aures tuæ ad verba scienti». 13. Noli subtrahere a puero disciplinam : si enim percusseris eum virga, non morietur. 14. Tu virga percuties eum : et animam ejus de inferno liberabis. 15. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum. 16. Et exsultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua. 17. Non aemuletur cor tuum peccatores; sed iu timore Domini esto tota die. 18. Quia habebis spem in novissimo, et præstolatio tua non auferetur. 19. Audi, fili mi, et esto sapiens, et dirige in via animum tuum. 20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum qni carnes ad vescendum conferunt. 21. Quia vacantes polibus, et dantes symbola consumentur, et vestietur pannis dormitatio. 22. Audi

patrem tuum, qui genuit le : el ne contemnas cum senuerit mater tua. 23. Veritatem eme, el noli vendere sapientiam, el doctrinam, et intelligentiam. 24. Exsultat gaudio paler justi: qui sapientem genuit, lælabitur in eo. 25. Gaudeat pater tuus, et mater tua, et exsultet quæ genuit te. 26. Pi ebbe, lili mi, cor tuum mihi : et oculi tui vias meas custodiant. 27. Fovea enim profunda est meretrix : et puteus angustus, aliena. 28. Insidiatur in via quasi latro, et quos incautos viderit, interficiet. 29. Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveat? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? 30. Nonne his, qui commorantur invino, el studenl calicibus epotandis? 31. Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus; ingreditur blande, 32. sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet. 33. Oculi lui videbunt extraneas; et cor tuum loquelur perversa. 3L El eris sicut dormiens hi medio mari, el quasi sopitus gubernator amisso clavo : 33. et dices ; Verberaverunt me, sed non dolui : traxerunt me, et ego non sensi : quando evigilabo, et rursus vina reperiam?

Ven. i. 1 et 2. Quando suderis ut comedas cum principe, DILIGENTER ATTENDE QUJR APPOSITA SUNT ANTE FA-
Ven. Î. CIEN TUAM î ET STATUE CULI RUM IN GUTTURE TUO. SI TAMEN HABES IN POTESTATE ANIMAM TUAM. — Hebraice, *si cs dominus anitfite,* vel *vir animx.* Quod *secundo,* Valablus exponit, *q. d.* Si animie, id est gulæ et concupisccnliæ, es obnoxius. Unde vertit, *si tu gulæ tuce indulgere voles, gutturi tuo cultrum intentabis,* id est, te mortis necisve periculo exponens. Aut, ut Baynus, *q. d.* Si gulæ indulseris, tantum tibi creabis periculum, ac si cultrum in guttur tuum immitteres, toque sauciares ct interimeres. Unde Syrus vertit, *ne imponas cultrum in* os *tuum, si es vir animulus* (id est animalis, indulgens carni) *quoniam punis ejus panis est mendacii,* Pro *cultrum* hebraico est *sackin,* quod Valablus el alii vertunt, *spinas;* el cultelli inslar spinarum sunt acuti. Syrus contrarie vertit, *nc ponas cultrum inore tuo,* sed eodem sensu, *q.d.* Noli indulgere gulæ, ne indulgendo, illa quasi cultro le interimas, (eque iu mortis periculum conjicias; Septuaginta, sí *sederis comare ad mensam potentis,* vel *dynastae, magna attentione considera cujusmodi fercula tibi sint apposita; injice in ilta manum, sed ita ut certo statuas te quoque ejusmodi* preparare *debere.* Ita Auctor *Catenat Grazor.* Jam

Primo, S. Ambrosius, lib. 1 *Offlc,* cap. ixxi el xxxii, ct Cassianus, *Coital.* 11, cap. i, hanc gnomon explicant de gratiarum actione, *q. d.* Cum laute tractaris a principe, cogita quomodo ei gratias ngas vel verbis, vel obsequiis, vel reddendo par pari, ut simili splendida cana eum excipias. Unde Septuaginta addunt, *et injice manum luam, sciens quoniam talia te oporttl preparare.* Alius ergo, inquit S. Ambrosius, fructum accepti beneficii, ut aurum amo, argentum argento rependit; alius labofem, alius, haud scio an etiam loutiplctids, solum restituit ali» cium. Quid enim si reddendi nulla facultas suppetii? In beneficio reddendo plus animus quam census operatur, inagisque propenderai benevolentia, quam possibilitas referendi muneris. Gratia enim in eo ipso quod habetur, refertur, n

Hinc Ecclesiasticus, cap. xiii, vers 2 et seq., monet cavenda esse pauperi convivia et consortia divitum, velut onerosa illi nimis et sumpluosn: a Pondus, ait, super se tollet, qui honestiori (id est ditiori) se communicat; ct ditiori te ne socius fueris; » et vers. G : « Si habes, convivet tecum, ct evacuabit te, ct ipse non dolebit super te;» ct vers. 8 : a El confundet te in cibis suis, donec te exinaniat biset ter, et in novissimo deridebit te.»

Secundo, R. Levi : Cibus hic, inquit, est sapientia, qua vescitur pars in homine imperium obtinens, id est intelligens facultas. Cum ergo animo sedato consederis ad sapientiam adipiscendam, continget libi ut ca inlelligas quæ sub aspectum cadunt; si tamen in poteslale habebis animam tuam, ut vescaris illius cibis, hoc est, si imperium obtinebis in cupiditatem, quro menti dominatur. *a* Et statue, n q. *d.* Spinas potius in gullure luo ponas, et in ea parle qua cibum deglutimos, a quibus encceris, *q.d.* Præslat enecari quam obedire gulæ, aut præslat cuccare gulam ct concupiscentiam, quam illi vivere el obsequi. Verum clarum est huno sensum non esse litteralem, sed mysticum.

Terho, R. Salomon, *q. d.* Dum cœnas cum principe,diligenter attende ut inlelligas quisnam is sit erga te, an avarus, an splendidus; quod si illum avarum videris, ne re quapiam illius vescaris.

Quarto, argute noster Salazar, per «eaquæ apposita sunt » accipit non cibos, sed mentales quœsliones, problemata, œnigmala, quæ oliin a sapientibus sibi invicem in convivio proponebantur. Itaque sensus est, inquit, lotum mentis conatum atque vim cxcrc, ut gryphos atque problemata tibi inter epulas objecta calleas. « Statue gladium in gutture tuo, si tamen habes in poteslale animam tuam. » *Primo, q. d.* Tunc cum ad hunc modum problematis jaciendis inter convivas confligitur aut pugnatur, si tui compos esa

si videlicet mens tibi libera cl constans fuerit, vinique injurias non sensisti; linguam ad respondendum exacue et elima, ut exscindas ænigmatumet problematum libi propositorum nodos.

Addunt Septuaginta, *et injice manum tuam, «ciens quod talia te oportet preparare,* id est, bellariis ferculisque sobrie ao frugaliter sic frucrc, illud sciens, opus tibi esse, ut similes etiam parabolas gryphosque ad percontandum expedias.

Quinto, el genuine : Salomon hio docet pericula imminentia convivis principum, nisi sobrie, sapienter et circumspecte in iis se gerant; quod ut faciant cos hic admonet, *q. d.* Cum accubueris ineusæ principis, velut ejus conviva, mentem collige, ct diligenter solerterque adverte ea quæ tibi proponuntur, puta epulas, item actiones, studia, inte., ■ '•aliones, et quæcumque in convivio a domino vel principe exercenda sunt; adverte, inquam, ne delicite ct vina te seducant, et in nimiam hilaritatem vel ebrietatem quasi mento mola transferant; unde fiet ut arcana tua vel aliena patefacias, aut in dicta vel facta improvida, injuriosa, noxia vel suspecta erumpas, quæ tibi vel aliis periculum bonorum, famæ aut vilæ creent, quia « iu vino est veritas,» III *Esdra:* m, 10 et 18; ergo « statue cultrum in gutture tuo, » id est rofræna gulam tuam, et ex ca consequentem pruritum loquendi, per constans ac firmum propositum servandi sobrietatem ct silentium, perinde ac si cultrum gutturi interius immitteres, vel exterius apponeres ct apprimeres. Est catachresis, ‹?› *d.* Relaxes gulæ ctconcupisccnliæhabenas; satius enim esi immisso vel admisso gutturi cultello gulam faucesquo sibi præcludere, quam hilariter comedendo, bibendo et garriendo in periculum vel indignationem principum incurrere, ut ait Horatius, *De Arte poetica :*

> Dicuntur reges multis urgere culullis,
> El torquere mero, quos perspexesse looonnt.

Et Theognis :

Tornantum ▼inL

u Vim mihi facit vinum, animique non sum amplius compos mei. » Hoc enim tormentum meri, sive vim, valentius est tormento equulei; ex corde enim sobrii omnia secreta elicit in os bibonis cl temulenti, ut omnia pandat et prodat. «Si tamen habes in poteslaleanimam tuam,»q. d. Pones cultrum continentis cl mortificationis in gutture tuo, si quidem dominus es animæ tuæ, id est appetitus lui, ut eum regere, moderari el frænaro valeas; si enim id nequeas, nullus culter tibi fauces occludet. Audi Plinium, lib. XIV, cap. ultim. : «Tunc (cum vinum solverit rigorem vigoremque mentisjanimi secreta proferuntur; alii testamenta sua nuncupant, alii mortifera loquuntur, rediturasquo per jugulum voces non continent, quam multis ita peremptis; vulgoque veritas jam attributa vino est.» Optimo omnium D. Ambrosius: « Plerique etiam vino utuntur ut equuleo, et quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos lentant bibendo, ut patri® statum, salutem cl vimn, defensionis su® prodant consilia; virtus enim plerumque vincit dolorem, fidem autem potus excludit. Cognovi plerosque fidiculis exulceratos nomen suum negasse. Quis Inkr cyathos texit, quod latere cupiebat?» Culter ergo abstinenti® hic adhibendus est, æque ac silentii. Nam, ut ait S. Basilios in *Ilequlis fusius explicatis,* Hcg. 13 : *a* Silentium est quoddam velut gymnasium bene loquendi. »

Hunc esse genuinum hujus loci sensum, patet tum ex ipsis sententiæ verbis, tum ex co quod sequitur : « Ne desideres dc cibis ejus, in quo est panis mendacii. » Ex quibus liqUet de cibo el gula hic agi, *q. d.* Noli inhiare ejus cibis, esto opiparis el delicatis, quia mendaces, id est fallaces sunt, ut te in ruinam trahant. Ita Lyranus, lingo, Dionysius, Baynus, Jansenius, Valablus, ct alii passim. Accedit el Cajelanus, nisi quod *-A statue cultrum in gutture tuo* sic exponat, *q. d.* Si vis inlelligerc qua: ante faciem tibi proponuntur, pones multitudinem cultrorum circa guttur tuum, id est, cogitabis et considerabis te tanquam positum sub multitudine gladiorum imminentium gutturi tuo, ut hac consideratione inlelligas si es herus anim® tu®, id est, quod tu nou cs herus vit® tuæ, cum inter tot gladios verseris, ac proinde caute te geras libique consulas : » enim *si* subinde Hebræis est negativum, ídemque valet quod *non* (1).

Hem explicat exemplum Dionysii tyranni Sy- Dimo.i.4
racusanorum, quem cum Damocles beatum prædicaret, jussit cum Dionysius «collocari, inquit Cicero V *TuscuJ. v,* in aureo lecto strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto, abacosquc complures ornavit argento auroque cælato; tum ad mensam eximia forma pueros delectos jussit consistere, cosque ad nutum illius intuentesdiligenter ministrare ; aderant unguenta, coronas; incendebantur odores ; mens® conquisitissimis epulis exstruebantur : foi lunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari seta equina appensum demitti jussit, ut impenderet illius beali cervicibus, itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, neo plenum artis argentum, nec manum porrigebat iu mensam, jam ipsæ defluebant coron® : denique cxoraviUtyrannum, ut abito liceret, quod jam beatus nollet esso. »

Quocirca Plolomaius princeps aslronomorum,

(I) R^senmullcrus, *considerando considera,* probe considera, *eum qui* est auto *factem tuam,* cum quo verseris, et cavo ne inter geniales epulas libi verbum excidat , quo vel princeps offendatur, vel quod ab aliis in perniciem tuam possit converti. *Pone cultnm a t guttur tuum, si pratfittls appetitu tu* sis, 1. *e. si* te Incitat appetitus nd cibos immodice capiendos, cohibo gulam tuam velati cultro ei admoto. Minus recte Ewaldus, *cultrum admovebis gutturi tuo,*i. *o,* iu vita) discrimen te inferes, *si avidus fueris.*

id habetur in *Praefatione Almagesti.* invitatus a rege ad prandium, ses¿ excusavit dicens, « Regibus contingere quod contingit considerantibus picturas, quæ cum a longe videntur, placent, propinque vero non dulcescunt. »

Mrau Ledete. Tropologice, mensa hæc est Ecclesia, in qua Martyrunj, Confessorum, Virginum fortia el heroica virtutum exempla nobis ad imitandum proponuntur. Unde S. Gregorius, lib. IV *in* I *llcg.* cap. ix. tropologico explicans illud : *Tulit ergo cocus armum, et posuit ante Saul,* quem Samuel in regem jussu Dei ungere designabat: «Armum, ait, manducare est, quod exterius de forti actione precipitar, per propositum in mente recondere : quasi enim armum ante se ponere, et manducare electo cuique suadebat, qui dicebat : Si sederis ad mensam potentis, sapienter attende quæ apponuntur tibi, quia similia oportet te preparare. In mensa quippe potentis virtutem armi designavit; ct dum dixit: Sapienter attende quæ apponuntur tibi, armum ante se cum, cui dixit, ponere docuit; sed manducare eum debere insinuavit, quia dixit : Similia oportet te preparare; similia enim preparando manducabimus, quia dum fortia quæ audimus, proponimus agere, vclut comedentes in cordis venire reponimus cibos vitæ. »

Menu Scriptur® legi» divinæ. Ita S. Ambrosius, lib. l *Of fic.* cap. XXXII : a Cum sederis, inquit, ad illam mensam potentis, intellige quis sil iste potens; ct in paradiso delectationis positus, atque in convivio sapientiæ collocatus, considera quæ apponuntur tibi. Scriptura divina convivium sapienti® est, singuli libri singula sunt fercula : intellige prius quæ habeantur in ferculis dapes, ct tunc mitte manum ut ea quæ legis, vel quæ accipis a Domino Deo tuo, operibus exsequaris; et collalam in te gratiam officiis representes, ut Petrus el Paulus, qui evangelizando vicem quamdam largitori muneris reddiderunt, ut possint singuli dicere : Gratia autem Dei sum id quod sum, cl gratia ejus in me egena non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi. » Et fusius plcniusque, cap. xxxi : « Itaque el illud convivium in Proverbiis non de cibis, sed de oneribus est boms; quo enim melius epulantur animi quam bonis factisf aul quid aliud tam facile potest justorum exfilcre mentes, (piam boni operis conscientia? qui autem jucundior cibus, quam facere voluntatem Dei? quem cibum sibi solum Dominus abundare memorabat, sicut scriptum est in Evangelio : Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei qui est in cœlo. Hoc cibo delectemur, de quo ait Propheta : Delectare in Domino. Hoc cibo delectantur, qui superiores delectationes mirabili ingenio comprehenderunt; qui possunt scire qualis sit illa munda et intelligibili» mentis delectatio. Edamus ergo panem sapientiæ, et saturemur verbo Dei ; quia non in solo pane, sed in omni verbo Dei vita est hominis facti ad imaginem Dei. »

Accedit Auctor *Catena Grœcorum :* Si nummo singulari, inquit, *dynastes* legatur, ut quidam legunt, per *dynastam* aul principem Christum accipit: sin autem plurali *dynastarum ,* per *dynasta** virosve principes designatos æstima Moysen, cæterosque Prophetas. Per *mensam* porro et fercula, salutarem Christi servatoris doctrinam, ælernæque vitæ præmia ; per accubitum autem ad mensam, quemvis fidelem doctorein, facta honesta dictaque salubria animo identidem versantem, nec non divina Christi Domini documenta fideliter tradentem ; per manuum tandem ad escas propositas applicationem, a bonis operibus exordium faciendum, ipsaque adeo re, non verbis lanium, veros nos Christi imitatores esse, palam ostendendum significatur : qui enim hanc viam non ingrediuntur, sed ad fluxa vitæ hujus commoda sese convertunt, frustra œterna illa bona præstolanlur, quandoquidem nunquam illa consequantur. Per mensam dynastarum Prophetarum oracula designat. «Et injice manum luam,» quasi dicat: Ne in sola historia pedem figas, verum secundum illam ejusque notitiam virtutibus incumbas oportet, quo hinc animam tuam nutrias. Hæc Auctor.

Allegorico, per mensam hanc accipit Incarna- Memi tionem Verbi, lotamque Christi in carne œconomiam ct vitam. S. Bernardus (vel quisquis est auctor : stylus enim arguit non esse S. Bernardi), serm. 2 *in Cana Dornin.,* in hanc Salomonis sententiam, cujus initium est : u Sedisti ad mensam divitis. » *Primum,* ait, mensæ hujus ferculum est Christi obedientia; *secundum,* paupertas; *tertium* mors Christi reverenda. « Tu itaque qui sedes ad mensam divitis (Christi), ferculis quæ premisimus appositis teipsum subjiciens et humilians, incarnationis Dominio® sacramento non negligenter, sed diligenter attende quæ apponuntur tibi ; attende, inquam, ut discas in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, ut discas ad singula dona agere gratias: attende, inquam, ut nulla Dei munera debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non modica. » Et post nonnulla : «Sed quid illud, quod terribile videalur? hoc est: quoniam talia te oportet preparare. Nota, quoniam compatiendo, commoriendo et consepeliendo teipsum, et reterà; dignum est enim, cl tibi mullum expedit compati, commori, consepeliri passo, mortuo el sepulto : ad hoc enim facta sunt hujusmodi, ut his omnibus configuretur ct conformetur vita Christiani; qui enim tanquam membrum Christi dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, ct ipse ambulare; nam propler crucem ejus dictum est : Qui sunt Christi Jesu , carnem suam crucifixerunt cum vitiis ct concupiscentiis; propter sepulturam dictum est : Consepulli sumus cum Quisto, » etc. Vide sequentia, ubi hujus mensæ

fercula recenset omnes actiones ct passiones Christi, quæ nobis imitandæ ct moribus exprimendæ proponuntur.

Mensi Eucbi- Rursum, magis apposite ct presse S. Augustinus, tractat. 47 ct 48 *in Joan.,* per mensam hanc accipit Eucharistiam : « Quæ mensa est potentis, ait, nisi unde sumitur corpus ct sanguis ejus qui animam suam posuit pro nobis? ct quid est ad cam sedere, nisi humiliter accedere? et quid est considerare et intelligcre quæ apponuntur tibi, nisi digne tantam gratiam cogitare? ct quid est sic mittere manum, ut scias, quia talia te oportet preparare, nisi quod jam dixi : quia sicut pro nobis Christus animam suam posuit, sic ct nos debemus animas pro fratribus ponere? Sic enim ait etiam Apostolus Petrus : Christus pro nobis passus est relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Hoc est talia preparare; hoc beati Martyres ardenti dilectione feccrunt, quorum si non inaniter memorias celebramus, atque in convivio, quo ct ipsi saturati sunt, ad mensam Domini accedimus, oportet ut, quemadmodum ipsi, et nos talia præparcmus. » Subdit deinde S. Augustinus : « Neque hoc ita dictum est, quasi propterea Domino Christo pares esse possimus, si pro illo usque ad sanguinem martyrium duxerimus. Ille se nobis palmitibus præbuit vitem, nos habere præter illum non possumus vitam. Imitari qui potuit morientem, non autem potuit redimentem, » etc. Id probat cx sequenti Salomonis sententia, juxta Septuaginta : « Quod si avidior es, noli concupiscere cibos ejus : satius est enim ut nihil inde sumas, quam tibi plusquam oportet assumas : hæc enim, inquit, vitam habent fallacem, hoc est hypocrisim. Dicendo enim se sine peccato esse, justum non potest exhibere, sed fingere, ideo dictum est; hæc enim habent vitam fallacem. Unus est solus, qui et carnem hominis habere , et peccatum potuit non habere. Merito quod sequitur nobis præcipitur, ac tali verbo atque proverbio humana infirmitas convenitur, eique dicitur : Noli extendere te, cum sis pauper, contra divitem. Dives enim qui nec hæreditario, nec proprio unquam debito obnoxius, et ipse justus est, el alios justificat Christus. Noli contra eum te extendere, in tantum pauper, ut remissionis peccatorum appareas quotidianus in oratione mendicus. »

Accedit S. Chrysoslomus, homil. t/i *Psalm.* xxn etcxvi : « De mensa illa, ait, inebriati sunt, de qua dictum est : Accedens ad mensam potentis, considera ea quæ apponuntur tibi, sciens quod talia te oportet preparare. Quid est talia te oportet praeparare, nisi corpus cl sanguinem quod accipis ? Nam el illi Apostoli de ipso calice inebriati erant, de quibus dicebatur : Ili ebrii sunt musto, cum esset hora diei tertia. Sed quam praeclarus est iste calix ? videte quanta est claritas ex passionibus Apostolorum et Martyrum, » etc. Probal S. Chrysoblumus ex diu *Psalm.* cxv s < Parasti in conspectu meo mensam ad ersus eos qui tribulant me : quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, »7. *d.* Calicem pallenti® et martyrii illi qui pro me passus est retribuam, reddam sanguinem sanguini, vitam vite. Præclare enim S. Hieronymus, *epist.* 22 ; « Hæc est sola, ait, retributio, cum sanguis sanguine compensatur, et redempti cruore Christi pro redemptore libenter occumbimus. D

Porro si singula verba expendas, et Eucharis- Comnm tiæ applices, miram in eis vim reperies. *Primo* enim ait : « Quando sederis ut comedas cum cmb. principe,» puta cum Christo,*q. d.* In Eucharistia u». et est convivium Christi, in quo communionis quasi conviva cum Christo epulatur : tum quia Christus per sacerdotem, quasi sui vicarium, seipsum in Eucharistia immolat ct manducat; tum quia sicut communicans comedit Christum , sic vicissim ab eo comeditur ct incorporatur, ut ait S. Bernardus. Audi S. Thomam, Opuscul. LVHI *Dc Sacramento altaris,* cap. xx : « Tertio circa hunc modum consideranda est ratio remanducationis digne manducantium, de qua remanducatione dicitur, quod tales manducant et manducantur ; ct hujus ratio est, quia dum corpus Domini digne a fidelibus manducatur, non ipsum ut alii cibi in manducantem convertitur, sede converso illum vere manducans in illud spirilualiler mutatur; nam manducantem te Dominus sui corporis membrum facit, » etc. Quod triplici deinde similitudine confirmat.

Secundo ait : a Attende diligenter quæ apposita sunt ante faciem tuam, n hebraice est, *intellegendo intelligc, et perspice, q. d.* In Eucharistia visus et gustus judicant species panis libi exhiberi; at intellectus fide illustratus inlelligil, perspicit el credit, non panem, sed ipsum Christi corpus sub specie panis tibi appoui : attende ergo, ct dic cum Hebraeis manna e cœlo ningere cernentibus, *manhu,* id est, quid hoc ut mihi Christus totum se, id est totam humanitatem suam cum dcilate manducandam proponat? In Eucharistia enim summa requiritur consideratio, ut lauti epuli cibique dignitatem et pretium æstimes, reverearis, colas el adores, uti par est.

Tertio, ait: « Pone cultrum iu gutture tuo, » quasi dicat : Adhibe cultrum discretionis et lidei, quo cibum hunc divinum a communi dijudices el separes : « Qui enim manducat el bibit indigno , judicium sibi manducai el bibit, non dijudicans corpus Domini, » I *Cor.* xi, 29, *q. d.* indigne manducans Christum quasi gladium in gutture suo ponit, quo Christum per gultur transeuntem, quantum est ex se, confodit et occidit : reus enim est corporis Domini, id est, adeo graviter peccat, ac si Christum ipsum perimeret, uti peremerunt Judæi. Rursum, statue gladium continenti® in gutture, ne post communionem te etlimdas iu epulas, nugas, risus, lurpiluqma

detractiones, ete.; sed mentem intro collidas, ct cum Christo t io colloquaris, coque fruaris. Denique scito post communionem utendum tibi assidui? cultro mortificationis, ad resecandum passiones ct vitia, quæ Christo displicent, ut illi te immoles, commoriaris ct crucifigas. Unde Hugo : « Statue, ait, cultrum in gutture tuo, ut jugu-
letur scilicet vetus homo in te, ac novus, id est Christus› vivat, n Ex Cajctani sententia sic exponas , 7. *d.* Cogita fulgentes cultros et gladios angelorum altari assistentium, tanquam Christi militum et satellitum, rapiti tuo imminere, in illudane vibrari, si irreverenter, oscitanter, vel indigne tanta Sacramenta tractes. Si sacerdoti consecranti hunc cultrum adaptare velis, sic concinna, 7. d. Tu, A sacerdos, Christum immolans, cogita te quasi cultrum gestare in gutture, dum verba consecrationis profers : illis enim ceu gladio quasi dissecas et immolas Christum, dum vi consecrationis, sive vi verborum, corpus Christi ponis sub specie panis in patena, quasi separatum a sanguino; sanguinem vero sub specie vini ponis in calice, quasi separatum a corpore, ut Christi mortem repræsentes, esto per concomitantiam naturalem, ubi est corpus Christi, ibi sit et sanguis Christi, ac vice versa.

Quarto, « si tamen habes in potestate animam tuam,» significat cultrum discretionis, mortificationis et continenti® tam gulæ quam loquclæ, etc., non esse cujuslibet, sed cjus dunlaxat, qui, ut llebræa habent, est'CDD SyD 6aa/ nep/ies, id pct dominus ct possessor anim e suæ, ut ejus appetitui affectibusque dominelur, cosque moderari, frenare el regere sciat. Rursum hoc animæ dominium cl passionum quietem esse effectum Eucharistiæ; sed ita, ut requirat nostram cooperation m el laborem : si enim gratiæ per Eucharistiam date cooperemur, supprimemus vitia, dominabimur affectibus, erimus domini ct reges animæ nostra. ItaS. Catharina Senensis cx unica communione adepta est hoc animæ suæ dominium, imo iTTaOitxi, ut inter prospera «que ac adversa eodem esset vuUu, menteque constanti temper ct imperturbabili.

Quinto, Septuaginta addunt, *sciens quoniam taba te oportet praparare, q. d.* In Eucharistia non tantum manducas Christum, sed et reinanducaris a Christo, ait S. Thomas; non enim mutabis me in le , sed tu mutaberis in me, ait Christus per os S. Augustini : tic trgo ut tcipsum iis dotibus et moribus condias, ut sapidum de te Christum epulum exhibeas, alloc, inquit S. Augustinus, beati Martyres fecerunt: talia enim Domino exhibui runt, qualia de Domini mensa perceperunt, n Idem Christiani omnes quisque in suo stair .milari debent : quisque enim status uti suam habet crucem, sic et suum habet martyrium. Unde S- Urnirdus in Snhnfíú : a Martyrium, ait, sini sanguine triplex «st : parcitas in ubertate, quam habuit David et Job : largitas in pauper-
çr
*
UM
s. nr-
ikbu

tate, quam exercuit Tobias et vidua : castitas in juventute, qua usus est Joseph inÆgypto. » Pluribus idipsum ostendi (tazxi, in fine cap. Rationem a priori eleganter assignat S. Chrysostomus, in *Psalm,* xcv : « Exercitatio, inquit, pietatis quoddam est sine sanguine martyrium, hoc est testimonium evidens ac professum, cl quomodo? Audi et considera : in omni tribunali quid aliud Martyri proponitur, quam ut abneget Deum ? at dum adversus hanc propositionem decertat, manifestam accipit coronam martyrii. Super hos vero sanctos qui sine sanguine passi sunt, est utique pro judice ac tribunali ipsa conscientia, in quo justitiam lucri, ct a Deo nunquam deficere Martyres facit. » Idem, hom. 3 in epist. *ad Thcssalonicens.,* docet patientiam in morbo esse longum lenlumque martyrium. Et S. Augustinus, serm. 40 *De Sanctis,* sic statuit : « Non martyrium sola effusio sanguinis, nec sola dat palmam exustio illa flammarum : pervenitur non solum occasu, sed etiam contemptu carnis ad coronam. Absque injuria Sanctorum in persecutionibus defunctorum , dicere liceat, carnem afflixisse, libidinem superasse, avariti® restitisse, de mundo triumphasse, pars magna martyrii est. n

Porro Chnstus in hoc Eucharistte convivio, decem miracula nobis exhibet : similia nos illi per gratiam suam praparare oportet. *Primum* est transsubstanliatio, qua panis el vini substantia, solis accidentibus remanentibus, vi consecrationis transsubstantiatur et convertitur in substantiam corporis el sanguinis Christi. Pari modo peccator jam pœnitens in hoc convivio se quasi transsubstanliet oportet, ut qui antea fuit carnalis, fiat spiritalis; qui fuit superbus, gulosus, luxuriosus, invidus, iracundus, vi corporisChr¡sti fiat humilis, sobrius, castus, liberalis, mansuetus, juxta illud *Ephes,* cap. iv, 23 : a Induite novum hominem, qui secundum Deum crealus est injustitia et sanctitate veritatis. » Induite, inquam, Christum, imo transsubstantiamini in Christum, ut dicatis cum Paulo : a Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus, » Ga/aC n, 20. Sic species externa hominis erit eadem quæ prius, sed interior homo mutabitur, erilque alius, puta transformatus in Christum, nl quicumque Christianum talem videi it. Chrislum se videro putet : Christianus enim debet esse imago Christi, et (piasi alter Christus, ail Nyssenus, tract. *Quid sibi veht nomen Christiani.* Unde infert : « Christianismus est imitatio divinæ natura, » puta imitalio similitudinis Dei, in qua creatus est Adam» juxta illud Gcne.% 1 : « Fecit Deus hominem secundum imaginem et similitudinem suam ; p ct Christianismi professio est, ul homo reducatur ad pristinam et antiquam felicitatem, scilicet ul reducatur ad pristinam Dei similitudinem, ad quam primitus creatus est : in hac enim primæva creatione, et Dei similitudine consistit ejus felicitas.

Deceo
rislil
Priman,
A
CbrUtii.
tiodeiu-

s^nn- dum. *Sccwrfum* est, quod cum corpore ct sanguine Christi in Eucharistia, per concomitantiam ponatur quoque ejus anima cum tota sua sanctitate, cum visione cl amore beatifico, atque cum omnibus suis ornamentis el dotibus naturalibus ct supernaturalibus. Rursum, quod ponatur unio hypostatica, ipsaque hypostasis Verbi cum tota sua deitate, cl omnibus perfectionibus suis divinis. Hæc omnia eccc Christus in Eucharistia nobis proponit, hæc omnia manducamus cum Eucharistiam sumimus. Simili modo nos non tantum corpus, sed ct animam ejusque potentias, intellectum^ voluntatem et memoriam, item sensus interiores ct exteriores, omnesque vires, cogitationes, intentiones, actiones ct operationes Christo offerre et consecrare debemus, ul tote ferantur et dirigantur in Christum, ejusque amo* rem, honorem ct laudem; nec aliud quid extrinsecus spectare, non plausum, non delicias, non opes, non honores.

Tertium. *Tertium,* quod Christus hic se summe humiliet; cura enim sit immensus, totum se claudit in parvula hostia, imo in quoli'æt hostite puncto. Disce humiliari a Christo, o conviva Christi ! indignum enim est ut ubi se humiliat Deus, ibi superbiat homo, ait S. Bernardus. Rursum, Christus sc in hoc Sacramento abscondit, ita absconde tuas virtutes et dotes, ut soli Deo cupias patere et placere. Insuper Christus in multis Ecclesiis, præserlim in pagis el locis desertis, latet absconditus, desertus et incognitus, ita ul mullis diebus, et forte mensibus lateat solus, nec ab ullo visitetur, quin ct acris corruptioni, mucori et sordibus exponatur, presortim ubi negligentes et irreligiosi sunt sacerdotes: ila ct tu disce latere ct tolerare, si cum S. Alexio negligaris, vilipendaris, cl in angulum domus retrudaris. Christus solus latet, cl tu vis omnibus patere, ab omnibus coli ct honorari!

Qn*r- *Quartum* est : Christus in Eucharistia est totus in tota hostia, ct totus in qualibet hostiæ parte: ita ct tu totum tc trade Christo in lota vita, ct totum in qualibel vite parte, hora ct actione. «Nam, ulailS. Bonaventura, Dominus indivisum ct integrum corpus suum obtulit, male ergo dividor, ct vel minima mei parte illum defraudo.» «Quicum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, cl divbus ‹ st, » ait Apostolus, I Cor. vn;at in Eucharistia docetur ct roboratur, ul indivisum integi-unique se præslet in rebus tam divinis quam humanis, (am in conjugio quam in Religione. lia enim in or itione lota mens communicantis intendit Deo, ut familia non obliviscatur, sed gratiam a Deo poscat illam rite administrandi; ita vicissim tota intendit familiæ, ut non nisi propter Deum, ct ad Dei gloriam illam gubernet. Tdlis erat Nonna mater S. Grcgorii Nazi.uizeni, quæ, ut ipse ait in ejus *Encomio,* crebro smnens sacram synaxim, « tola crai in domesticis, cl tota in divinis. » Hoc maximo convenit Sacerdotibus ct Prelati» : horum taim est miscere actionem contemplationi, ut toti videantur esse in actione, et toti in contemplatione. Ende S. Gregorius, îl parle Pac/or. cap. vn : «Sít rector, impiit, internorum curam in exteriorum occupatione minuens, exteriorum providentiam in internorum occupatione non relinquens. »

Quintum, quod ex precedenti sequitur, est quod O* Christus in Eucharistia sit impassibilis : esto enim hl x species panis gladio transfigatur, lædatur, comburatur, Christi tamen corpus sub iis latens transfigi, tedi, comburi, imo (angi nequit : sicut si sub iisdem lateret Angelus, transfigi, tedi et tangi non posset. Imitare hanc Christi impassibilità(em. *v* Christus, ailS. Thomas in Opusculo *Dclmpassibititute,* a nullo extorno agente pati potest, non ab igne; non ab aqua, non a gladio, etc. Tu ergo, cum non possis esse impassibilis, esto tamen cum quadam impossibilitate patiens, » id est, sic fortiter patere, ut videaris esse impassibilis.

Sextum : Christus in Eucharistia est Insensibilis, s^tinnu tum passive : nullo enim sensu percipi potest, adeoque fallit et hebetat visum, auditum, odora- rinu tum, gustum et tactum, qui non aliud quam species panis et vini vident, audiunt, odorantur, gustant ct tangunt; tum active, quia, ut docet D. Thomas, et cx co Franciscos Suarez. IR part. *Quast.* LXXVl, art. 7, disp, 1 u, sect. 3, Christus in Eucharistia, eo quod loco non coextendatur. sed quasi in punctum loci sit contractus, naturaliter non potest sentire, audire, videre astantes, imo ncc seipsum : quia species visiva cælcræquo sensibiles requirunt extensionem ad locum; eamdem requirit ipsa potentia visiva, ut operari et videre possit. Dico naturaliter, quia superuaturaliler vi Spiritus divini id fieri potest : Deus enim utrumque defectum supplere potest, vel perse indendo oculo Christi species visivas objectorum, vel elevando illas, ul in Christi oculum, licet in puncto loci positum, agant et influant. Denique visiones rerum quos habet Christus in cœlo, omnino videntur eidem communicari in Eucharistia. Sicut enim substantia Christi eadem est in Eucharistia quæ est in cœlo : sic ct eadem utròbique habet accidentia, qualia sunt visiones el sensationes. Disco a Christo tuos sensus mortificare, flerique insensibilis, ut non nbi secundum mentem et spiritum vivas instar Christi, Dei et Angelorum : sensus enim Irahunt ad concupiscentias, spiritus vero ad cadesti» et divina; sensus ad vilia, spiritus ad vii tutes; sensus ad infernum, spiritus ad paradisum.

Septimum ; Christus reliquas dotes corporis glo- Septt- riosi (ibi propinat, puta claritatem, agilitatem, auau subldítatem : Christus enim habet corpus immortale, clarum, agile ct subtile : ita et tu prete illi corpus mentemque tuam puram per castitatem, claram per splendorem boni exempli, agilem per fervorem, subtilem per contenq»lationrm.

Octavum : Christus potestatem consecrandi et Ocunua

conficiendi Eucharistiam non uni, non decem, non centum, sed pluribus hominum millibus, adeoque omnibus sacerdotibus, etiam impuris, adulteris, homicidis, blasphemis, schismaticis et sceleratis concessit, neque ob ullam scelerum immanitatem ademit; voluitque hanc indignitatem pati ad nostrum commodum, ut nobis ubique et semper hoc divinum sacrificium, et œternilatis alimentum etiam per indignos sacerdotes copiose suppeteret, neque ob eorum malitiam nos tanto bono frustraretur. Ubique ergo divinam hanc mensam ac epulum hoc cadeste mira largitate cuilibet instruit. Exhibe ergo vicissim tu Christo cor amplum et amore latum, ut etiam inimicos tuos ames et colas, iisque beneficia pro maleficiis, et benedictiones pro maledictis rependas. Esto enim ipsi amorem hunc non mereantur, eum tamen meretur Christus. Christi ergo amore cos qui te non amant ama, ct Christum in iis redama, Christo in iis benedicito et benefacito.

Ncoum *Nonum :* Corpus Christi in Eucharistia est sine partium membrorumque commixtione, aut confusione : esto enim omnes simul et in eodem puncto sint, nec loco aerive. ambienti coextendantur, quælibet tamen retinet suum temperamentum, suam unionem, suam connexionem, suum ordinem, ct omnem internam dispositionem, quæ a respectu ct commcnsione loci non pendet. Caput euim Christi connexum est non ventri aut pedibus, sed collo, collum humeris, humeri pectori, pectus ventri, venter femoribus, femora tibiis, libi® pedibus : similiter et tu esto in humili parvoque verseris officio aut gradu, lamen in omnibus serva ordinem ct decorem, ut discrete, prudenter ct decore singula facias cl obeas. Sic præciara facies : pulchritudo enim et prestanti* operis non tam in ejus magnitudine cl excellentia quam in ejus modo, ordine, decore cl perfectione consistit. Unde Siracidcs, cap. xxxiii, 23 : « In omnibus, inquit, operibus tuis præcclens esto, n

Decimum : Christus in Eucharistia omnes totius orbis Christiani fideles pascit, sibi unit et incorporat, cisque suum divinitatis spiritum impertit, ut jam non tam homines quam dii quidam humani, ac homines quidam divini esse videantur, idquo non tantum omnes simul, sed et singuli scordili : sicut enim ferrum ignitum vi ignis ligna quælibet accendit, sic caro Christi vi divinitatis sibi conjundr homines ignit, facitque divinos. Hæc ergo est effusa Christi charilas, qua ipse velut caput nostrum, nobis singulis velut membris suis communicat suum spiritum suamque vitam, colligens omnes in unum corpus, et in unam voluti hypostasim perfectam et completam, omnesque illi inserimur ct voluti incorporamur, sicut partes alimenti convenienter intus applicite, per meatus naturæ incorporantur nobis, unaque fiunt hypostasis nobiscum, cum spiritus noster ad informandas et vivificandas illas sc extendit. Unde Apostolus, I Cor. x, 17 : « Unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. » Unus panis, qura iste panis non a comedentibus in iliorum substantiam convertitur (sicut fit in pane terreno et corruptibili), sed contra potius ipsos comedentes in scipsum convertit, et unum secum efficit, suas proprietates suamque formam illis communicans. Mirum sane consilium Dei, ut nos ad se attraheret, suique spiritus et vit® efficeret participes, in uno naturæ nostre individuo unitur carni human® hypostaticas, deinde hanc carnem speciebus panis cl vini convestitam dat nobis in alimentum, ct per illud alimentum nobis conjunctum ct commixtum, spiritum ct divinitatem suam ei alimento connexam in nos transfundit, ut hoc modo nos omnes sanctificet, et ad suam unitatem ct vitam redigat. Nullus modus suavior, cfficacior, admirabilior aut sapienlior poterat excogitari.

Imitare hanc immensam Christi charitatem, ut omnes tam exteros quam domesticos, tam Asianos et Indos quam Europæos, tam inimicos quam amicos, tam pauperes quam divites, omnes In Christo, imo Christo capili unire, et in ejus viscera trajicere satagas. Ob hoc enim Christus Eucharistiam instituit, ut sibi quasi capiti omnes fideles totamque Ecclesiam velut corpus et membra realiter et substantialiter uniret et incorporaret, ut omnia in Òmnibus sit, vivale! agat Christus. Unde Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* IV *Myslagog. :* a In Eucharistia, inquit, fimus concorporei ct consanguinei Christi. » Et Cyrillus Alexandrinus, lib. IV *in Joan.* cap. vu : « Sicut, ait, si quis liquefaci® cene aliam ceram infuderit, alleram cum altera per lotum commisceat ncccsse est : sic quj carnem cl sanguinem Domini accipit, cum ipso ita conjungitur, ut Christus in ipso ct ipse in Christo inveniatur.» Si hæc feceris, implebis quod hic dicunt Septuaginta : a Quoniam talia oportet te preparare. » I

3. Ne desideres de cibis ejus, in quo est panis ven. mendacii. — « in quo, » id est in quibus, scilicet cibis; vel « in quo, » scilicet cibo : hic enim continetur in *cibis,* sicut singulare cummetux m plurali : est synthesis. Hebraice, *ne concupiscas delicias ejus, et* (id est *quia) ipse est panis mendaciorum.* Ita Aquila cl Theodotion. Chaldæus, *ne desideres obsonia quæ sunt cibaria mendacii;* Syrus, si *est vir insatiabilis, ne desideres cibum ejus;* Septuaginta, si *autem insatiabilis es, noli concupiscere escas ejus: hœenim obtinent vitam falsam;* Auctor *Catcnce Graxorum:* «Plerumque enim cum mendaci vita hærenl conjunct®. » Quod sic explicat, *q.d.* a Ne concupiscas vana ct fluxa hujus vilæ commoda, quæ avari carnisque voluptatibus dediti, nunquam non insatiabiliter captant cl conseciantur. » Clare Vatablus, *ne concupiscas cupcdias ejus, cum sit esca fallax.* Hic versus coluere! cum præccdenti, ut patet ex pronomine *ejus,* scilicet *principis,* de quo sermo præcessit, g. *d.* Cum assides mensæ

principis, pone cnltrum sobrietatis et continentias in gutture tuo, siquidem habes in potestate animam tuam, id est animæ et gulæ tuœ appetitus, ut cos cohibere queas. Ne ergo concupiscas cibos ejus delicatos (hos enim significat hebr. TmOpOO *matammotau),* quin ipsi sunt panis mendacii, id est cibi mendaces ct fallaces.

Delicto SUDI mendaces. Fiimo. At cur mendaces? *Primo,* Isidoros Clarius : Cibi delicati, inquit, sunt mendaces, quia plerumque consistunt in rebus levibus ct tenuissimi succi, qui gulam titillant ct oblectant, sed comedentem non alunt, nec roborant; verus enim cibus est qui hominem alit ct roborat, quales sunt cibi solidi, qui plus substantiae habent, ct minus saporis.

Secundo. *Secundo,* Aben-Ezra : Sunt, inquit, panis irffndacii, id est viri loquentia mendacia.

Tertio. *Tertio* ct genuine, dcliciæ principis vocantur *panis mendacii,* tum quia hominem etiam sobrium deliciosa sua illecebra illiciunt ct fallunt, ut plus comedat quam sanitas ct sobrietas requirant, utque intemperanter se vinis delicatis ingurgitet, iiatque temulentus ct ebrius. Fallunt ergo, tum quia hominem inebriant et dementant; tum quia vina hæc fallunt bibentem, cumque loquacem, hilarem ct garrulum efficiunt, ut in hilaritatem eilusus secreta sua et aliena prodat, quibus non raro se ct alios perdit. Addit Cajetanus mendaces dici mensas regias, quia principes sæpe ad epulum invitant, quos capere cl occidere destinant, uti Aman ab epulis Assueri sublatus fuit in patibulum ; ct nostra memoria Dux Albanus principes nonnullos in Belgio ad solemne convivium invitavit, quos in eo captos jussu regis Philippi paulo post capite mulctavit. Dum ergo ad mensam a principe invitatus accumbis, cogita epulas ejus mendaces esse cl insidiosas, ac tot gulæ tuœ gladios imminere, quot ofieruntur dcliciæ. Cavo ergo tibi a gula, a loquacitate, ab omni cætcro periculo, luisque rebus prudenter quoad potes prospice.

Quarto. *Quarto,* noster Salazar hunc versum a precedenti disjungit, ac separatum constituit, sicque explicat : Carpit Salomon nimiam opum injusto partarum appetentiam, ailquc : « Ne desideres cibos*ejus, » id est, ne concupiscas aut aspires ad nimiam illam divitiarum ct deliciarum affluentiam, qua gaudet illo a in quo est panis mendacii; w nam ejusmodi opes fallaces sunt et mendaces, atque adeo possidentem ocius deserunt, et ad alios migrant. Congruit autem secundum hanc expositionem versus iste cum duobus seq. : «Noli laborare ut diteris, » etc. Et infra : a Nc erigas oculus tuos ad opes, » etc. Verum ex llebræo liquet hunc versum pendere a præcedcnti; id enim inter aha arguit pronomen *ejus,* quod in llebræo cum sit affixum, non nisi præcedcns, puta principem respicere potest. Rursum « dcliciæ » proprie non opes, sed escas delicatas significant. Denique do escis hic agi patet ex vers, i et 2«

Porro Septuaginta cx præcenenti versu repetunt to si *es ZJ£y baal nephes,* id est *dominus animæ,* vel, ut ipsi intelligunt, *habens animam,* id est animæ concupiscentiam et gulam ; unde vertunt, si *autem insatiabilis es, noli concupiscere escas ejus : hœ enim obtinent vitam falsam, q. d.* Esto sis insatiabilis ct gulosissimus, noli tamen concupiscere epulas principis, quia illae vitam sæpe fallunt, et cum illis mors glutilur , quia, ut alia omittam, cpulæ principum sæpe veneno inficiuntur : qua de causa principes solent adhibere præguslalores, qui cibos prælibenl, ut in eis venenum , si quod sil, se prodat, itaque ab eis abstineant et periculum declinent. Sic olim in Italia venenum propinabatur in vino Setino, quod delicatum est, idque in phiala aurea.

Moraliler, hic disce delicias omnesque hujus mundi voluptates ct pompas non esse veraces, xnMi sed fallaces, idque mullis de causis, ob quas he- Gioiti» braice vocantur *panis mendaciorum* in plurali ; et latine *dcliciæ* vocantur, quia illicia;, id est illices illecebrœ, ab illiciendo, id est fallendo et decipiendo. Prælcr enim causas jam dictas, *primo,* mentiuntur se habere veritatem voluptatis, cum ejus inanem duntaxat contineant speciem et umbram ; tenues enim sunt, viles, exiles, breves , quæ superficiem carnis ct sensuum lanium titillant , at non penetrant interiora animæ et cupiditatis, ut eam reficiant cl salient. Vere Climachus apud Maximum, *serm. 21 :* < Palato tenus, ait, percipitur ciborum voluptas, atque ibi terminum habet, ultra palatum non sentitur discrimen eorum quæ ingeruntur, cum omnia deinde æqualiter per naturam in fœtorem reducantur. » Ibidem S. Basilius : a Venter, ait, est perfidus mercator, penus nihil conservans, mullarum rerum incommodum relinens, res autem ipsas non conservans. » Et Epictetus : « Cura ut te non cibi, qui in ventrem ingeruntur, alant, sed animi lætitia : illi enim in excrementa vertuntur, et simul perit laus eorum ; animus autem a corpore sejunctus, incorruptus perpetuo manet. »

Secundo, quia voluptates mox abeunt, et abeunles in dolores desinunt, ac tristitiœ aculeos menti æque ac corpori infigunt, juxta illud : « Extrema gaudii lucius occupat, » *Proverb,* xiv, 13; creant enim nauseam stomachi,gravedinem capitis, vigilias, tormina, Datus, phlegmata, febres, ardores, calculum, pleurilides, apoplexias millequo alios morbos et œrumnas. Unde *Eccli.* x\xi, 23: a Vigilia, ait, cholera et tortura viro infrunito. » S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 38, delicias vocat pretiosum stercus : a Nec terra et mare, ait, pretiosum nobis stercus dono offerant : hoc enim honore delicias aflicere soleo; at nos in sermone deliciamur ct in lege divina. » Idem nomen deliciis indit S. Hieronymus, S. Gregorii Nazianzeni discipulus et assecla.

Preclare S. Chrysostomus, homil. 45 tn Jfat-*thœurn ;* « Deliciis, ait, senectus citius surrepil, de-

liciis sensus obtunduntur, deliciis cogitatio retardatur, citius mens tenebris obducitur, corpus dissolvitur, major stercoris copia reconditur atque reponitur; ita ex ingenii afflictorum acervo, navigio nimium oneribus oppresso, crebra contingunt naufragia :quid enim? responde, quajso, ita corpus pingue efficere studes ? an ut te ad immolandum ducamus, an ut immolatum mens® apponamus ? aves certe pingues ad saniorem di l'tam mutiles sunt, d Idem, homil. 58 *in Matthœum:* «Quid deliciarum iœiiitus mali non induci! ? sues ex hominibus facit ; imo vero eliam multo majores : sus enim in luto volvitur, et stercore nutritur; hic vero abominabilem magis sibi mensam construit, iniquas commixtiones excogitans : hic nullo certe a d<t mouiaco discrimine separatur; imprudens ct furiosus pariter est : et dæmonia quidem miseramur; hunc vero aversamur et odimus, quia sponte s'ni furorem attrahit , ut os, oculos, aures et cælera simpliciter sensuum instrumenta amarissimas voluptatis conficit cloacas, d

Idem, hom. 13 inepist. I *ad Timoth.,* explicans illud cap. V : *Vivens in deliciis mortua est :* « Vivit enim, ait, solummodo ventri (gulosus), cæleris sensibus mortuus est, neque aspicit quæ aspicienda, neque audit quæ necessario audire convenit, neque loquitur quæ loqui oportet. Quemadmodum mortuus quispiam in lecto jacens, complosis palpebris clausisque luminibus, nullum omnino sensum habet, ita el hic, imo longe deterius hic quam ille affectus est ; ille enim bona æque atque mala non sentit, hic autem malorum tantum amittit sensum, nihilque boni penitus sentit. »

Audi et B. Laurentium Justinianum in *Ligno vita,* tract. *De Paupertate,* cap. in : «Si pecuniam congregare conaberis, ait, eripies habenti, aut cupiditatibus laceraberis; si dignitatibus fulgere velis, danti supplicabis, et qui præire cœteros cupis, poscendi humilitate erubesces; si potentiam desideras, subjectorum insidiis obnoxius periculisque subjacebis; si gloriam appetis, per aspera quæque distractus quietus ct securus esse desistes; si voluptuosam vitam eligis, quis non aspernetur atque abjiciat vilissima; fragilissimæque rei, corporis scilicet, servus esse Î »

Tertio, quia inter epulas, soluta lingua, multa a convivis dicuntur mendacia, adulationes, hypocrises, fraudes, etc. Qua ue causa S. Augustinus ad mensam lectionem ct disputationem adhibebat, ut noxias fabulas et detractiones excluderet ; imo nunquam ad convivia accedebat, esto invitaretur, secutus exemplum S. Ambrosii, uti refert Posidonius in ejus Vita.

Quarto, quia invitans sæpe mentitur amorem , cum in corde tegat odium vel similem pravum affectum. Fere enim invitat alios, non ad ipsorum, ted ad suum commodum, ut eos sibi obliget, ab cisque aliouid , quod optat, impetret; imo suspectos vel inimicos invitat, ut in vino corum consilia cxpiscelur, aut ut in sceleris societatem pertrahat, aut ut noceat et lædal vel in fama, vel in sanitate et vita. Plura de deliciarum fallacia et frugalitatis commodis dixi *Daniel,* i, 16. Vide et S. Hieronymum, lib. II *Contra Jovinianum,* Riso in deliciosos el gulones detonantem.

4. Noli labobabb ut diti ais : sed piti dext i.b tuæ pone MODUM. — Gnome h ec facilis est : vetat enim nimium ditescendi studium nimiamque opum cupiditatem, </. *d.* Noli te cruciare el fatigare ut aurum auro, opes opibus aggreges, et sine fine accumulare satagas; hoc enim est vilium avariti®, ct jugis animæ avaræ cruciatus, qui sæpe hominem adigit ad usuras, fraudes aliasque illicitas artes, ut per fas et nefas divitia» in immensum coacervet quibus animam suam perdat trndatquc in gehennam.«Sed prudentiæ luæ pono modum.» Prudenti® proprie dici® modus poni nequii, cum ipsa sit modus virtutum omnium ; ipsa enim est virtus in medio recle rationis librata, cæterasque virtutes omnes librans et dirigens. Per *prudentiam* ergo hic solcrliain, industriam et providentiam a<l parandas opes intcllige, ut palet ex hebræo **rnrj** *bina*, id est *intelligentia.* Et ex vers, sequenti : « Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere. « Undo Aben-Ezra : « Abstine, ait, a prudentia qua ad divitias comparandas utaris, » quæ est prudentia, id est solerlia avarorum.

Sensus ergo est, *g. d.* Noli nimis esse solers, industrius el providus ad quærendas rationes lucrandi et modos ditescendi; sed huic tuæ industriæ pone modum, quem vera prudentia dictat, ut scilicet nonplus opimi velis coacervare, etiam justis licitisque modis, quam ad tuum tuœque familia; usum slalumque requiritur.Quorsum enim corrogabis opes, quas in arcis cellisque recondas, nulli usui futuras, nisi ut ab œrugiue lincisque rodantur et consumantur?

Alii exponunt, *g. d.* Noli desiderare opes impossibiles vel illicitas, sed divitiis tuis pone modum *prudentiæ,* in casu genitivo, ut scilicet modus, quem prudentia suggerit, moderetur tuum ditescendi studium tuasque divitias. Ita explicat S. Thomas, II 11, *Quasi.* CLXX,ari. I, ad 3 ; « Significatur, ail, non quod ipsa prudentia sil moderanda, sed quia secundum prudentiam est aliquis modus imponendus. » Modus autem hic est ut non parcs opes nisi licitis jusli^que artibus, casque moderatas, quæ sufficiunt ad honeste vivendum. Ilie sensus apte cohæret versui seq. : « Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non poles. » Hebræa ad verbum habent : « Ne labores ad ditescendum ; ab inlelligcntia tua cessa. » Quæ verba, quia generalia et limitata, varie limitali et ad varios particulares sensus derivan queunt; omnes tamen eodem tandem desinunt, ct in unum coeunt.

Primo igitur Pagninus vertit, *ne labores ut diteris, ne ab inlelligcntia iba desinas, g. d.* Nuli in-

hiare opibus,no opum cupido tibi intelligentiam, id est sanam mentem et sapientiam eripiat Sic et R. Levi : Cum, inquit, ea adeptus fueris, quæ tibi satis sint, ne de facultatibus coacervandis amplius angaris ; id enim te a sapientia longe arcet, cum tempus in divitiis cumulandis insumas, diverso prorsus fine ab eo qui proponendus sit in facultatibus comparandis; nam ideo ili® parantur, ut mortali sint adjumento, quo curis omnibus solutus lotus investigationi sapientiæ et prudentiæ vacaro possit.

Secundo, Cajetanus, *ne labores ad ditescendum, et ab intelligentia tua cessa;* hoc est, inquit, non sat est ut supersedeas labore ad parandas opi*, sed insuper ab opum cogitatione et amore inlelligentiam ct mentem tuam avoca, ut de iis ne cogites quidem. Sic enim poteris mente quieta et serena, itaque fructuoso vacare studio sapientiæ et virtutis.

Tertio, Aquila vertit, *noli laborare ut ditescas ab intelligentia tua, q. d.* Ne labores aggerere opes, quia quantascumque aggesseris, non eris reipsa dives, sed tantum dives « in intelligentia, » id est in opinione et restimatione tua : nam reipsa eris pauper, cum quo plura aggesseris, eo plura aggerere desiderabis : nam

Crescit amor nummi, quintum ipsa pecunia crescit.

Pauper autem est, qui suis non est contentus, sed plura semper deciderat, ct velut famelicus esurit sililque. Alii explicant, «ab intelligentia, » id est sine intelligentia tua, *g, d.* Noli velle ditescere sine ratione el labore per meram fortunam, per usuram, per rapinam : sed satage ditescere per inlelligentiam, id est per industriam tuam: hoc enim licitum et honestum, prius vero illicitum et injustum est.

Quarto, Chaldæus vertit, *ne accedas ad divitem, sed in intelligentia tua recede ab co,q. d.* Noli convivala cum divitibus, cum iisque splendido vivero et incedere cum multo famulatu, equis et rhedis : sic enim opes tuas profundes el ad paupertatem redigeris; sed acquare dictamen prudealim, ut ab cis te separes, ac separatus privatim sobrie ct parce vivas: sio enim quietus ages, ct res luas augebis. Syrus vero vertit, *no appropinques diviti, sed sapienter ad illum accede, q. d.* Noli esse familiaris divili, ne tua cum eo consumas; &ed tamen subindo, ubi illius ope, mutuo auxilio opus habes, ad illum prudenter accede, ut tibi opituletur ct benefaciat.

Quinto, Septuaginta vertunt, *ne eatendas te, cum sis pauper, ad divitem ; tua autem consideratione abstinc;* Complutensis el Regia, *ne contendas, cum sis pauper, cum divite;* clare Auctor *Catenæ Græc., si pauper fueris, ne cum divite contendas; verum prudentia tua usus ab ejusmodi contentione abstineas;* fatx enim Grrecis idem est quod cogitatio, intentio, sententia, item prudentia, sensus, intelligentia/ etc. Sont nonnulli pauperes, sud superbi, qui imprudenter volunt se requare divitibus, cum iisque certare in splendore victus, vestitus, familia», supellectilis crelerarumque rerum. Ros redarguit hic Salomon, tum quia supra vires ct facultates se extendunt, pluraque expendunt quam habeant: quare perinde faciunt ac si puer parvulus vellet se coexicndere et requare viro grandi; tum quia immodico sumptu sese et familiam ¡ìlico exhauriunt, el ad pauperiem redigunt, quæ mera est imprudentia et fatuitas ; nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. *Quod nano Itolitur* mu *a scipso :* « Pauperes, dum cupiunt divitibus exaequari, insanabilem rabiem patiuntur, insaniunt, furunt; nam idem morbus diversos singulis generat languores. »

Mystice Auctor *Catenæ Græcorum* : Condemnat hic, inquit, cos manifeste qui divina mysteria æque se explorata habere arbitrantur, atque Deus ipse. Pauper enim secundum se est omnis omnino homo; solus autem Deus absoluta dives est. Ne ergo Dei mysteria quæ ratione pervestigari plane non possunt, mente tua rimari frustra contenderis. R. Salomon vero sic , 7. d. « Ne valde sollicitum sis de doctrina augenda, transcursim ct desultorie rebus colligendis, et voraci lectione; nam tandem hæc omuia oblivioni trades.» Sicut enim cibus non masticatus devorando transglutitur, ac indigestus sæpe emiltilur : sic qui multa celeriter obilerque legendo transcurrunt, et quasi devoranybi parum retinent, et eorum quæ legerunt illico dbttvfecuntur.

Rursum hanc gnomen applices iis qui supra vires jejunare , orare , corpuh affligere, laborare satagunt, ut in sanclilate el virtutibus emineant, atque sanctos Anachoretas, Martyres, quin et Apostolos adrequent. Qua in re arrogantes el stolidi sunt : perdunt enim sanitatem corporis, nec sanctitatem mentis assequuntur. Sanctum quidem est illud : « Molire te pede magnorum virorum,» sed intra limites ture natura) et gratire tibi a Reo destinata? ; nam sanctum æque ac prudens est illud : u Metire le tuo pedo : Ne sutor ultra crepidam . Natur® sequitur semina quisque sure : Noli altum sapere, sed lime : quare in magnis et voluisse sat est. > Esto enim coneris extremis viribus, nunquam ad sanctitatem B. Virginis, vel S. Pauli, aut S. Laurentii, aut S. Franoisci pertinges , quia Deus longe majorem eis dedit gratiam quam tibi. Unde S. Paulus carpens pseudo-apostolos, qui so Apostolis veris requabanl, imo anteponebant, 11 *Cor.* x, 12 : u Non enim audemus, ait, inserere, aut compararo nos quibusdam, qui seipsos commendant ; sed ipsi in nobis nosmetip^os metientes, ct comjKirantes nosmetipsos nobis. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regufre, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. Non enim quasi non periiagentes ad vos superextendimus nos ; usque ad vos enim pervenimus in Evangelio (¿liristi » Ubi pro *supaexla^*

dimus, In Greco est verbum ûripaxTuvquv, quod *congruit* cum nostro «xfartfau hoc loco. Et rursum, *Horn,* xn, 3 : « Dico non plus sapere quam oportet sapere, sed sapero ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. » Unde sequitur :

Vtrt. 5 5. Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes RABERE ; QUIA FACIENT SIBI PENNAS QUASI AQUILÆ, et volabunt in coelum. — Hebraice, *nam avolare facies oculos tuos in eo,* id est ad eum (puta TSy *osccr,* id est opes, quod tacite latet in ITOJ/H *hascir,* id est *ditescas,* de quo versu præcedenti : *oscer* enim Hebraeis est masculinum, sicut Latinis est *Plutus,* id est opes), *et non ipse; quia faciendo faciet sibi alas, sicut aquila volabit in coelum* (1). R. Salomon to *in eo* refert ad laborem ct studium ditescendi, de quo præcessit, *q. d.* Si momento oculos deflectas, illosque claudas, studium illud evanescit, tum quia mens ct appetitus hominis est inconstans ct volubilis, tum quia labor et angor comparandi opes homini est molestus, cumque discruciat : illum ergo sentiens, cito deponit ct abjicit.

Jam to WW *vcenennu,* id est *et non ipse,* dupliciter accipi potest : *primo, q. d.* Cum ipse, scilicet Plutus (id est opes) non sint, vcl non existant: *secundo, q. d. Et non ipse,* scilicet est in tuo jure vel potestate, hoc est, ut vertit Noster, « quas non potes habere. » Igitur

Primo, hæc gnomo accipi potest de opibus jam partis et possessis, ut carum inconstantiam et fugaeitatem significet, g. d. Ne oculos, mentem ct cor defigas in tuis opibus, quia eas diu non potes habere; fugaces enim sunt, et illico ab uno in alium devolant instar aquilarum, quæ a terra avolant in coelum; vò enim *habere* sumitur inactu perfecto pro *habitas retinere ct firmiter possidere.* Hoc significat hebræum *veenennu,* id est *et non ipse, q. d,* Plutus non habet stabilem existentiam, consistentium ct constanliam ; sed instar avis inquiete, vagæ et fugacis transit ct avolat, ut amplius non appareat nec esse videatur. Unde Tigurina vertit, *num intenderes oculos tuos in id quod mox non est? Sumunt enim sibi alas divitiæ, ct velut aquila in acrem evolant;* Vatablus, *an conjicias oculos taos in eas, cum nullæ sint? Quoniam parando parabunt sibi alas et volabunt in cotium;* Chaldæus, *si alligaveris oculos tuos in cum, non comparabit tibi* ; Syrus, si *fixeris oculos tuos in illo, non apparebit tibi.*

De fugacitate divitiarum vide S. Chrysostomum, horn. 1 tn *Gtncsin,* cujus verba recitavi *Amos* vi, 5, ad illud juxta Septuaginta : *Sicut stantia putaverunt, ct non sicut fugientia.* Et hom. aurea *in Eutropium,* cujus exordium est : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas , » ubi ad vivum ob oculos ponit opum omniumque mundi pomparum vanitatem ct fugacitatem : exstat sub finem tom. V. El hom. 11 in 1 *epist. ad Corinth.,* ubi divitias comparat servo fugitivo et perfido.

Porro hæc fugacitas opum apte comparatur aquilæ in coelum evolanti. Aquila enim adeo alte volat, ut non tantum hominum, sed et avium cœterarum aspectum fugiat; longe enim cæteris omnibus supervolat, ut a nemine capi, sed omnes capere et prædari possit : ita quantumcumque opes capere coneris, illæ velut aquilæ evolabunt altissime, et non tantum manus tactumque, sed et aspectum tuum fugient. Opei tTolinl, Primo,

Secundo, simplicius et aptius Baynus, Jansenîus et alii hanc gnomen referunt ad opes non jam partas, sed parandas, quæ vires nostras superant, *q. d.* Noli corde concupiscere ct oculis sequi opes, quæ tuas vires et facultates superant, sive quas tua industria comparare non potes; quia si illas sequaris, illæ velut aquilæ evolabunt in coelum, ut eas assequi nequeas. Emphasis est in Hebræo : *Num avolare facies oculos tuos, q. d.* Opum nimiarum ct impossibilium cupido csl merus oculorum mentisque volatus, imo avolatus : facit enim ut mens a se avolet ad id quod assecutu est impossibile; oculi enim talium volando certare volunt cum volatu aquilarum, sed vincuntur: nam aquilæ ita alte volant, ut omnem oculorum aciem ictumque effugiant. secedo,

Rursum, esto oculis opes instar aquilarum assequererc, an ideo cas manu prehenderes et lui juris efficeres? utique non : non enim magis eas occupares quam aquilas volantes, quas oculis sequens tui juris efficis. Docet ergo hæc gnome cavendum esse ab avaritia ct concupiscentia oculorum, et moderandum esse studium se ditandi juxta sortem, artem et industriam a Deo datam; si enim modum hunc excesserimus, frustra Deo adversante laborabimus. Salomonem secutus Siracidcs, cap. xi, 10, pari modo a nimio opum studio avocat : a Si enim, ait, secutus fueris, non apprehendes, etc.; est homo laborans et festinans, ct dolens impius, et tanto magis non abundabit. » Vide ibi dicta.

Porro to *quas habere non potes* dupliciter accipi potest : *primo, q. d.* Quas physice oblinere nequis, quia luas vires ct facultates transcendunt; *secundo, q. d.* Quas ethice, id est, licite ct bona conscientia oblinere nequis, ut sensus sit : Noli per usuras, fraudes, injustos contractus aspirare ad opes illicitas; illas enim bona mente el fide oblinere vcl retinere nequis : quare justo Dei judicio justo iUre a te, velut ab injusto invasore , vcl possessore, aufugient ct avolabunt. Huc facit illud Catonis :

> Quod potes, id tentes; operis ne pondere pressos
> Succumbit labor ct frustra tentali relinquas.

Est prosopopeya : opes enim hic inducuntur Op*i d» quasi aves et aquilæ, quæ alas sibi faciunt, qui-

(t) Vel, ri *ketib* relineas, fium *votabit oculus tuus in erancictt,* quum evanescat, i. e. num in divitias •nde oculos conjicies, quum subito evanescant? itum *facit tibi alas, aquibr instar ct avium cati,* nam velut •lu tibi Um avium instar in auras avolabunt divitiæ.

bus se ab avaris se persequentibus proripiunt et longissime avolant. Recte autem opes aquilis comparantur : primo, quia amila ct robore, et volatu, et prædatione cæteras aves excellit, ut nullam sibi supervolare permittat, omnibus superior, nulli inferior, ut omnes prœdetur, ipsa vero nulli sit preda : pari modo opes impossibiles vel illicitæ superant omne avari studium et conatum, ut ab eo se rapi prædarique non sinant, sed potius eum prædenlur, aliorumque rapin© et prædæ exponant. Vere Apulcius in *Floridis,* lib. I : « Cum nubium tenus, ait, seso aquila extulit, nutu clementi lævorsum vel dextrorsum tanta mole corporis labilur, velificatas alas, quo libuit, advertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta despiciens; ibidem pennarum eminus indefesso remigio, ac paulisper contabundo volatu pene eodem loco pendula circumtuetur, et quærit quorsum potissimum in prædam superno sese ruat fulminis vice. »

Secando. *Scumdo,* aquilæ volant celerrime, ac cum in terra pabulum ceperint, illico in coelum avolant : sic et opes, præscrlim impossibiles et illicitæ, et ubi exiguam sui potiundi spem ostenderint, caque inaniter avarum ct stolidum laclarint, illico avolant. Aquila, ait Aldrovandus, fortissima et pernicissima, pennas habet firmitate ac duritie insigni; sola inter aves recta via, non oblique, ut cæteræ aves, fertur sursum. Hinc sub pedibus fert fulmen,quasi Jovis avis : nam «fulminasub Jove sunt; » fulmen autem ejus volatus celeritatem, vim impetumque notat. Sicut ergo nulla avis audet invadere aquilam, sed ipsa cætcras invadit et sternit: sic vir prudens non persequitur opes, qua* suam sortem ct industriam superant, ne modicas quas habet frustra insumat et prodigat, sed eas quæ sibi commons© sunt, quasque sua industria et labore assequi potest. Quare sicut stolidus esset falco, vel accipiter, si prosequeretur aquilam, quia ab aquila sterneretur ct necaretur : sic stolidi sunt, qui opes suas fortunam transcendentes seciantur, quia non tantum illas non assequuntur, sed et proprias perdunt, dum minores majoribus in prædam cedunt, uti experientia constat.

Tertio. *Tertio,* aquilæ volant altissime : sic ct opes omnem oculorum avari aciem cogitationemque eludunt et effugiunt. Aquila, inquit Aldrovandus, magnas habet alas, *Ezech.* xvn,3 ct 7; alte volat, juxta illud Poet© :

lia etiam sublimo volans cœloque propinquans,

relut cœlipeta, atque ardentes solis radios fixe intuetur; nidum in sublimi petra reponit, ne callidus raptor prope quandoque accedat. Rursum aquila, qpia sicca et calida, ingeniosa est, sagax, soleis, astuta. Hinc a Poetis dicitur Jovis ales Jovem comitari, ut pavo Junonem; Jovi nectar afferre, imo Jovem ferre. Hac de causa nonnulli olim aquilæ divinos honores deferebant, tanquam sub ejus specie Jovem venerantes. Unde Martialis, lib. V *Epigram.:*

Dic mihi quem portes, volucrum reginaT Tonmlem.
Nulla manu quare fulmina amat

Hinc Jupiter ei dedisse dicitur dominium avium, ut earum sit rex vel regina : hinc et aquila biceps insigne est imperii et imperatoris universi. Quocirca Pyrrhus rex a militibus acclamatus aquila: « Aquila, inquit, sum qui vestris armis quasi pennis sublevor. » Sic prorsus opes impossibiles et illicitæ altissime ab avaro avolant, velut aquil® ab aucupe.

Quarto, pennæ aquilæ mixtæ pennis anserum Oouto. aliarumque avium eas exterunt, arefaciunt et consumunt : sic et opes inique et male parte reliquas ©quas justeque partas devorant et absumunt. Id de pennis aquilæ docet Plinius, lib. X, cap. in, Albertus Magnus, Aldrovandus, Gesnerus in *Aquila.* Quocirca Ægyptii pernicio-am potentiam per aquilarum pennas designabant. Audi Pierium, *hierogl.* 19, cap. xi : Sacerdotes Ægyptii potentiam cujuspiam, quæ sociis et amicis omnibus perniciosa esset, per aquilæ pennas signifi- penna cabant. Hujusmodi siquidem ea vis est, ut aliarum avium plumas, si commisceantur, mter terere TorlUe el quodam modo devorare videantur, quod ct in tergoribus panther© atque byænœ identidem fieri compertum est; pantherinum quippe lergus hyænæ cedere suo loco diximus. Eamdem inter juglandem et quercum antipathiam e*se scribit Plinius, tanto quidem natur© dissidio, ut, si quercus juxta nucem juglandem sala sit, prorsus emoriatur. Est el illud huic miraculo perquam simile, quod de cardatilo fertur. Olus id apud Persas usitatissimum, cujus natura est humorem omnem terne ad se ita attrahere, ut reliquas circumpullulanles herb© cogantur arescere, de quo proverbium est apud Aristophanem. Id alio vocabulo scaphon vocant, iberis est Dioscoridi, Ægypliis semeth, nasturtium Romanis. Causam lutto vero super aquilæ pennis philosophi commontantur, quod, cum avis ipsa sit omnibus aliis infensa, derivetur vis ipsa animalis in res quoque ejus inanimes per sympathi© contagionem. Alii pestiferam maleolenti© vim quamdam inesse aliti deprehendero, propter quam tacta ab ea facile computrescant; indicio esse reliquias ejus hesternas neque ab ea ipsa, neque ab alio quopiam animalium repeti. Permeare voro contagionem eam etiam in pennas, quæ alienas juxta se positas adurere propemodum pro comperto traduntur. Ita ejus qui rerum summa potiatur, majestas fulgore suo reliquos obscurat, et voluti inicantissimum solis jubar ubi exortum fuerit, luclm omnibus stellis intercipit. Objiciunt alii hoc :n multorum principimi tyrannidem ct rapacitatem, quibus non sine rerum tuarum jactura possis adhærcscere : quomodocumque autem quispiam acceperit, natura hoc comparatam, ut debiliora

a validioribus absumantur. Hæc Pierius; eadem ad verbum habet Aldrovandus in *Aquila.*

Denique Septuaginta, Chaldæus ct Syrus hunc rersum praecedenti nectunt, ut omnia a vers. ! hucusque significent vitanda esse convivia et consortia principum el divitum. Igitur tc *in eo* vel *in illum*, quod est in Hchræo, referunt ad divitem vel principem; sic enim habent Septuaginta, *si intenderis oculos in cum* (principem, vel divitem), *nust/uam apparebit; parafa; enim sunt ci alce, ct revertitur in domum pnesidis* vel *prafecti sui, q. d.* Si spes tuas defigas in potente vel divito, falleris : nam ipse, ubi maxime eò opus habebis, se subducet, et te relido ad suos, v. g. ad suum pnesidem, vel præfectum se recipiet. Aut per præsidein accipe Deum, qui omnibus potentibus dominatur ctpræsidet, *q. d.* Noli sperare in potente, quia brevi morietur, nec apparebit; vita enim animaque hominum præsertim potenlum alata est, ct cito avolat ad vitæ mortisquo pnesidem Deum, ut ea velut judici sistatur, pro ineritis vel cado, vel gehennæ adjudicanda. Iluc facit illud *Ecdi.* X, II : « Omnis potentatus vita brevis. » Porro S. Hieronymus in cap, xvn *Ezech.* el Septuaginta sic legit : In bonam , inquit, pariem de aquila dicitur, quod justus dives effectus faciat sibi alas sicut aquilæ, ut possit reverti in domum praecessoris sui. El in *Isaiæ* cap. XL scriptum est, quod justi pennas afferant sicut aquilæ, currant, et non lassentur, ambulent, et non esuriant. » Similia habet in cap. i *Sophomæ* ϕ ubi tamen pro *prirressoris* minus recte legitur *præctpturis.*

Chaldæus sic habet : Sí *alligaveris m ulos tuos in tum* (divitem, «pii precessiti, *non comparcldt tibi ¡ quoniam faciens faciet sibi alas*ϕ *sicut aquila qua volat in cadum, q. d.* Si spem luam alliges diviti, ille ubi te ad miseriam redactum viderit, velut humi atlliclum despiciet, ac celsitudinem suam repetens ad suos divites avolabit : sicut aquila ubi in terram se demisit, modice ibi consistens escamque sumens, ea sumpta, illico in cwlum revolat.

Anagogice Beda : « Ne erigas, ait, mentem ad perscrutanda divinitatis arcana, quæ penetrare Sîüc U. nou poles : hæc enim cadentibus solum avibus patent, » puta Angelis et Beatis; hi enim sunt aquilæ, quæ suis meritis velut alis in cadum evolarunt, juxta illud Job xxxix : « Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila , et in arduis ponet nidum suum?» Ubi S. Gregorius, lib. IX *Moral,* cap. KYI, per aquilam accipit Sanctos rerunique sublimitatem et contemplationem. Idem per umbram videre prisci Romani, qui in suorum Imperatorum apolheosi, ex pyra, in (pia comburebant corum cadavera, emittebant aquilum, quasi illa animam Imperatorum volando surdum ferret m cadum, teste llerodiano, lib. IV. Unde Dion, Ub. LM : Aquila, ait, animam Augusti m pyra extulit in cadum.

Tropologice, ne aspires ad officia et valûtes luo statu et gradu celsiores; hæ enim avolabunt a te : V. g. pauper es, noli nimis esso liberalis in erogando, ne te depauperes, et nihil amplius erogare queas; esto liberalis affectu, ubi nequis effectu; vocatus es ad sortem Marthæ, noli aspirare ad sortem Magdalena*; opifex vel agricola es, noli aspirare ad statuto nobilis vel docloris; Grammaticus aut Rhetor es, noli te venditaro aut præponcre Philosopho, vel Theologo; Religiosus es, noli aflfóctarc Pastoratum vel Episcopatum; subditus es, noli ambire Decloratimi : honor enim velut aquila fugit sequentes, sequitur fugientes.

Apolo. glH eiialL

Huc facit apologus cameli apud Festum Avienum, *fabul.* 8. el alios : « Camelus enim, sui pcenitens, querebatur tauros insignes ire geminis cornibus, se inermem objectum cœlcris animalibus; orat Jovan, tflbi donari cornua. Ridet Jupiter stultitiam cameli, nec modo votum negat, verum auriculas belin e decurtat. » Affabulatio : «Sit quisque fortuna contentus sua, etenim multi fortunam meliorem secuti, incurrere pejorem. » Sic qui sectantur opes nimias vel illicitas, perdunt modicas el proprias. Camelus enim mercibus onustus divitis et divitiarum est symbolum ; unde illud Christi: «Faciliusest camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum, n *Matth.* xix, 24. Et sicut camelus non potest sequi aquilas, sic neo avarus opes immodicas. Unde Ægyptii, inquit Horus Apollo, lib. II, cap. c, hominem tardum et segnem repraesentarunt per camelum : « Hic enim solus cx omnibus animantibus crus inter eundum inflectit; undo et appellationem nactus est, cum græoe xxtwPx;, quasi záuxís;, a crurum inflexione dictus videatur. » Sapienter Ovidius, IV *Trist. :*

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, el intra
Fortunam debet quisque inauere suam.

Eram-pitim.

Memorabile est exemplum in *Vitis Patrum* de Joanne Parvo. Hic enim cum, relicto socio Anachoreta, solus vivere vellet sine cibo labore suo parto, in jugi contemplatione instar Angeli, post paucos dies famere et egere cœpit; unde noctu rediens ad socium, pulsando ostium ab eo audivit : « Joannes cibo non eget, quia factus est Angelus; » (piare totam noCtom sub dio in fame et frigore peregit; mane a socio intromissus el increpitus, resipuit didicitque laboraro, el labore sibi cibum parare. Exstat de eo elegans carmen Fulberli Caruotensis in line *Epistularum,* cujus hæc est clausula: a Cum Angelus esse non potuit, vir bonus esse didicit. » Qui ergo nequit esso Anachoreta, sit bonus Cœnobita; qui nequii esse Cœnobilà, bonus sit Clericus; qui nequii esse Clericus, bonus sit laicus; multi enim in conjugL salvantur, qui in clericatu et cœlibalu damnarentur.

«ootu*.

Prudenter Plato in PAoxfenc : « Nulli homini, ait, fas esi discedere ab eo munere, quod ei Deus imperavit. » Bt Blolomæus m *Prafal. Almaqcsti;*

• Insipiens est, ait, qui sui ignorat quantitatem. Qui scientiam suam ultra astutiam, quæ in ipso est. extendit, est sicut pastor debilis cum multis ovibus quas pascere ct regere nequit. » Divine *Eole*. cap. in, 22 : « Altiora le, ait, ne quæsieris, ct fortiora te no scrutatus fueris. »

hursuin tropologice sic exp mas, 7. d. Cura oculi carnis et concupiscentia? avolant ad suas cupidines, quas licito habere non poles; tu ab iis mento ad Deum et cœlum instar aquilæ avola. Unde B. Gregorius Nazianzcnus, Iambico 3 *ad Seleucum,* sic canit :

Sldtini atquo vitium noveris, coler avola
Mentis volatu, ml ctnin pernicius.

Ven. c. 6, 7 ct 8. Ne comfdas cum homine invido, et ne
DESIDERES CIBOS EJUSJ QUONIAM IN SIMII.III DIM M
Vers. 7. **AIUOLI ET CONJECTORIS, ÆSTIMAT QCOD IGNORAI. CO-**
MEDE ET BIBE, DICET TIBI : ET MENS FJUS NON EST TE-
Ven. 8. **CUM. CIIOS QUOS COMEDERAS, MOMES; ET PI RDI S PUL-**
cintos sermones nos. — Hebraice, *ne comedas panem mali oculi; et ne concupiscas epulas ejus, (pionium sicut (estimavi! in anima sua, sic ipse,* scilicet judicat ct loquitur, vel *sic ipsum,* scilicet esse censet ct judical, 7. *d.* Quod ipse imaginatur et phantasia sua concipit, hoc ccnset reipsa ita esse vel fore: qua in re siepe errai el fallitur. M lancholici enim, invidi et similes, qui corruptam habent phantasiam, multa tristia, suspiciosa, exotica, peregrina, horrida, timida ct anxia sibi fingunt et imaginantur, quæ a parte rei non existant, sed tantum in falsa eorum imaginatione. Unde hydrophobia el vertiginosis, quibus omnia gyrari videntur, dicimus : u No metuas, domus non gyrat, sed cerebrum tuum gyrat; gyrus non est in re, sed in phantasia tua. » Quocirca Noster apto clareque vertit, *quoniam in similitudinem aridi et conjectoris (estimai quod ignorat,* liebrairc est HJW *scaur,* quoti por ü el *V* multa significat : *primo,* cogitare, ©stimare, conjectare; *secundo,* horrrre el horripilare; *tertio,* spectrum, vel quid torrilicum el horrendum; *quarto,* portam; *quinto,* mensuram el mensurare, *q.d.* Avarus et sordidus præscribit in mensa exiguam mensuram ; Si quaru quis edendo vel bibendo excedat, aigre fert, etiamsi exterius dicat : Comedo, bibe. Aut, quasi dicat : Avarus mensurat ac numerat fd quod quisque edit aut bibit, imo quasi singulos bolos computat. Ita Isidoras Clarius.

Hinc varietas mira versionum; Cajetanus enim vertit, *quia sicut amaritudo in anima tjus, sic ipse,* id esi, ait, *shut amaritudo occultatur, sic occultat ipse se tibi ;* Tigurina, *nam intus in animo suo mentitur, idque faciens dicit tibi : Ede ct bibe; cor autem ejus non est tecum* Valablus, *quia quemadmodum cogitat in anima sua, id eri animo suo, ita res habet,* nimirum : « Comede et bibe, dicit tibi; at cor illius non est tecum; » Chaldæus, *ne comedas cum eo qui habet oculum nequam, quoniam shut porta erigitur, sic elevatur in anima sua;* Septuaginta, *ne cernes cum viro invido, neque conntpigras (Him escas; sicut enim si quis deglubat pilum, sic comedit ct bibit;* Symmachus, Hcwf *conjectans inanimo suo, sic comedit et bibit;* Syrus, *ne vescaris cum homine guloso, quia sicut vir déglutit picem,* ste *manducas et bibis cum eo, et cor ejus non est tecum* ; Aben-Ezra, *velut vir qui animo destinet suo venctque cogitationem de tc, ita alloquendo : Comede ct mbe, da* se *geret ille;* alii, *sicut speetrum fuit in anima, ita ipse est, dicit : Eumede,* etc. (I).

Panis *mali oculo* est panis avari, ideoque sordidi, invidi et maligni, qui scilicet malignis oculis te hilariter comedentem intuetur; veretor enim ne nimis muli l consumas, cumque sua annona prives et quasi depauperes. II| Aben-Ezra, B. Levi et H. Salomon, qui sic explicit : Avaro gravo est et acerbum si cibis illius v scaris, perinde ac si ejusdem ori amarissimum fel instillares : vox enim *scaur* significat ficus pnecoces amaras, *Jerem.* cap. XXIX, 17. Ihec ille. Syrus per *malum oculo,* accipit gulosum; hic enim maligne aspicit cibos, nipote quos gulose vorare, perdere et prodigete cogitet. Alii per *malum oculo,* accipiunt dolosum et malitiosum, qui noxia tibi molitur, ac, si possit, cibos veneno inficiet, ut te perimat. Unde Chaldæus vertit, *cor ejus dolosum est apud te.* Hinc C.ajetanus per *malum oculo,* accipit cuín qui lx ne dicta, vel facta m Io interpretatur, et in malum convertit. Plurrs api us ex Septuaginta et Chaldu o per *malum ondo* accipiunt invidum, qui invidet felicitati aliorum, juxta illud Christi : «An oculus tuus nequam (id est invidus) est, quia ego bonus sum? » *Matth.* xx, 15. Sic sensus erit, 7. *d.* Ne comedas cum eo qui tibi invidet, quia, licet amicum sc simulet Icquc invitet, dicendo : Comede et bibe; lamen quia in corde te odit, hinc licti ct periculosa esi ejus invitatio. Periculum enim ust ne cibum vel potum veneno inficiat, coque te interficiat t aut ne cibo potuque te obruat in tuum dedecus et perniciem, ut scilicet secreta tua prodas, vel alnjuid liberius aut inconcinnius dicas vel facias, quo libi noxam el probrum crees.

Pisie mali oculo quii?

Unde mystice per invidum nonnulli accipiunt diabolum, nostre saluti invidentem, qui. etsi favere nobis videatur, dum ad mundi voluptates nos invitat, animo tamen est a nostra felicitato alieno : proinde monemur non desiderare cx dbis ejus, hoc est ex voluptatibus hujus mundi, ad quas pertrahit : quod si fecerimus, evom nduin aliquando erit quod sumpsimus, sive nunc

(1) Vers. 7. verbi primaria significatio est *fidit, scidit;* hinc *lesiinuuit* ; verba eumi lin iendi ad judicandi potestatem transferuntur ; sensusque est. *nm* rtcut in anima sua lestiinat,* cogitai, *ila est,* non quaüi simulali humanitate videri vull. Maun ru sigullkulu idem est dC » *horruit :* lune *horridus, ferlus . sordidus , iliiiberatir;* sensuMjue est, *nam ut sordidus csl in animo suo, SIC est, q.d.* Noli eum hivil.uitein a Mimare ox benigms quibus utitur verbu, nam ut iiiiuo dlibciahs esi, sic <x>t.

per poenitentiam, sìve postea per pœnam, quando dabit quisque tantum pœnarum, quantum se deliciis intemperate immerserit.

Verum germanius alii passim per *malim oculo,* accipiunt avarum : hic enim oculo malo, id est regro, tristi et invido aspicit largius epulantes, eorumque epulatione torquetur, quod sua liberalius videat comedi et consumi : sic enim Siracides, Salomonem de more secutus, avarum vocat lividum, id est invidum, eique tribuit oculum nequam ct malum, cap. xiv, 8 : a Nequam, ait, est oculus lividi, etc. Oculus malus ad mala, et non satiabitur pane ; sed indigens et in tristitia erit super mensam suam. » Vide ibi dicta.

Sensus ergo est, *q. d.* Ne comi das cum homine avaro et sordido, ¡deoque refectioni ture invido, qui scilicet tibi creterisque convivis epulationem et hilaritatem dolendo invidet, a Quoniam in similitudinem conjectoris et arioli residual quod ignorat. » Quemadmodum enim illi frequenter sibi persuadent quod non est et quod ignorant, ita et avarus. Putat enim alios ejusdem esse ingenii, cujus est ipse, cum ex se alios metiatur, ut, quemadmodum ipse non ex animo favet convivis mensam, etiamsi verbis contrarium simulet : ita etiam convivas putat non exanimo loqui jucunda ct amica verba quæ cum eo proferunt. Unde subditur : a Comede et bibe, dicet libi; et mens ejus non est tecum, » hoc esi, animo libi non favet quod offert. Et seq. : a Cibos quos comederas evomes, et perdes pulchros sermones tuos, » hoc est, insuaves libi erunt apud sordidum cpulre, ac ubi illius sordes adverteris, displicebit tibi illius mensa, adeo ut velis te evomere posse cibos comestos, et peribit tibi omnis sermonis ct confabulationis elegantia quæ solet in conviviis adhiberi, quia non commovet avarum ad animi jucunditatem. Nihil proderit tibi quidquid pulchrum in convivio apud eum loculus es, vel laudando ejus dapes, vel agendo ei gratias, aut denique quidquid pro more in mensa locutus es. Ita Jan©enius et alii.

Est metalepsis, *q. d.* Nil tibi conferet avari cibus, licet delicatus, nec jucunda pulchraque super mensam colloquia : quia ubi animadvertes ejus avaram invidamque hypocrisin, dolebis te ei convivam fuisse, optabisquete nunquam cum eo cibum sumpsisse, sed potius omnem quem cum eo sumpsisti posse evomere.

Aliter to *evomes* explicat Vatablus, 7. *d.* Avarus el invidus adeo insulsas, sordidas et immundas tibi opponet epulas, ut nauseam et vomitum tibi moveant.

Noster Salazar apposite per pulchros sermones accipit problemata, œnigmala et gryphos qui olim in conviviis a sapientibus sibi invicem proponi solebant, 7. *d.* Si avaro el invido difficile aliquod problema, a nigraa aut gryphum inter epulas objeceris (quæ est illius malitia et veteraloiu calliditas), ejus sensum, arioli in moroRb se divinare significabit; ct licet illud non assequatur, tamen illum se penitus calluisse simulabit, atque adeo contemnet et pro nihilo habebit; quare « cibos quos comederas evomes, » ex fastidio scilicet respues, ac malles impransus manere. Aut, 7. *d.* a Dicet tibi : Comede et bibe, d id est, urgebit te ut cibo vinoque te infarcias, non ex benevolentia, sed ex invidia, ut scilicet tibi per ebrietatem et crapulam mentem sensumque eripiat, tcque omnibus deridendum proponat, cum natura urgente cogeris crapulam evomere, itaque perdes pulchros sermones quos dixisses, si sobrius fuisses ; nam ebrius existons non nisi deformes, inconcinnos et insulsos loqueris. Summa, convivium hoc invidi nil tibi voluptatis ct honoris, sed plurimum doloris et dedecoris afferet.

Nota : Ariolus vel hariolus est divinus, qui de futuris conjectat et divinat (hoc enim est nytf*scaur),* f 'J"'** ita dictus, ait Donatus : « Quasi fariolus, a faris, vel a fando; // eniin pro *F,* et F pro *II* in mullis locutionibus mutabantur. An ab halando? nam balita solent excludere velut mortalem animam, ut divinam recipiant, unde ct vocem ejusmodi dabant quæ est *O Ef* quod *O E* sonus exhalandi vim prrestet. n Uree Donatus. Significat ergo quod, sicut ariolus et conjector conjectant ea quæ ignorant, prout ipsi imaginantur, ac proinde eorum conjectatio, sæpe falsa, semper anceps est et dubia. Unde illud vetus: allidet haruspex, dum videt haruspici m ; 0 ridet nimirum hominum stultitiam, quod sibi ex aris et intestinis avium vel victimarum divinanti, quasi Prophelre veridico crederent, cum omnis ejus divinatio mera esset conjectura ct impostura : sic pariter avarus el invidus judicant et conjectant ea quæ ignorant, imo ea quæ non sunt, nec erunt, sed quæ ipsi imaginantur, qureque ipsis avaritia, melancholia el invidia suggerit, scilicet te nimis liberalilcr comedere, epulas omnes discindere, singula convivis distribuere, cosque ad bibendum invitare, ac proinde se magnam ciborum et opuin jacturam facturum, tcque illud intendere, ut scilicet ejus avaritiam rideas et calces : talem enim te restituât, qualis ipse est, scilicet fictum, avarum, invidum, qure omnia merre suspiciones sunt et sæpe falsre.

Sapienter Elias Cretensis in *Orat.* I *Nazianzeni:* a Sicut, ait, ad sinistri aliquid suspicandum segnis est, qui a vitio liber est : sic contra ad suspicionem proclivis esse solet, qui se vitio addixit, præserlim eidem de quo proximum tacite vel aperte insimulat, uti docent experientia el Cassianus, cælerique rerum spiritualium magistri. Vitium enim, quod temere alteri imputas, in teipso habes : ex te enim metiris alios, et tuum vitium creteris commune esse putas, quæ omnia merre suspiciones sunt et sæpe falsre. Vere S. Eucherius, epist. *ad Valerianum* : «Si vis esse verax, ait, suspicax non eris; non enim suspicamur nisi qure nescimus, n Et Nazianzenus, *orat.* 8 : « Non facilo is malum de alio suspicatur, qui non facile ad

malum impellitur, » quasi dicat : Probi minime suspicaces esse solent, sed improbi. Septuaginta llebræa legerunt *scaar* perü, ideoque vertunt *pilum : Sicut enim,* inquiunt, *si quis deglutiat pilum, sic comedit et bibit;* de quo mox plura. Syrus vertit, *sicut vir deglutii picem, sic manducas et bibis cum co, q. d.* Sicut pix comesta non reficit, sed fauces conglutinat, obstruit, strangulat el enecat : sic cibus avari ct invidi te non reficiet, sed instar picis te torquebit, cruciabit ct strangulabit. Ita Daniel, cap. xiv,26, draconem Babyloniorum massa cx pice et pilis in os ejus injecta suffocavit, ut creparet. Vide ibi dicta. Chaldæus Hebraeum *scaar* vertit, *portam : Sicut porta erigitur,* ait, Sic *elevatur in anima sua.* Quod R. Levi exponit, *q. d.* Sicut porta assidue patet, ut per eam homines egrediantur ct regrediantur : sic os avari et improbi mulla falsa proloquitur, quæ postea cum falsi convictum revocare et retractare necessum est. Alii vero sic explicant : Suadet Salomon, inquiunt, ne quis cum viro malitioso aut captioso commercium ineat, ut dolos ejus vitare possit; nam similis est porte alicui ex his quæ levari aut demitti solent, quæ primo quidem patet, et occurrentes sibi benigne excipii, deinde vero eosdem subito includit ac tenet. Et quidem cum in loco isto de œnigmalibus aut gryphis, qui inter epulas jactari solebant, sermo sit, non inepte quadrat hæc levate porte similitudo in cum qui eo animo in conviviis ænigmata et gryphos rogat, ut auditores captiose teneat et includat, ne evadere possint.

Verum tò *erigitur* et *elevatur* significat hæc a Clialdæo dici de superbo ct invido, qui scilicet invidei alien® sapienti® et laudi ex superbia, qua ipse iisdem antecellere aliis satagii, *q. d.* Ne comedas cum superbo el invido, quia esto simulet se tibi comem et æqualem, tamen sensim eriget se supra te, tuaque dicta et facta deprimet ct despiciet, ut ipse supra te emineat; sicut porta eminus ad illam pergenti videtur ipsi œqualis, at quo propius ad illam accedit, eo magis limen ejus supremum attolli videtur, ut longe supra caput ejus elevatum el excelsum appareat.

Porro Septuaginta hanc gnomen accipiunt quasi Salomon consulat, non tam ne quis invitatus ab invido ad convivium illud adeat, quam ne quis invidum invitet: hic enim invitantis epulas, mensam et honorem dedecorare et perdere sataget. Unde Syrus, Septuaginta do more exponens, invidum vocat gulosum ; unde sic vertunt, *ne canes aun viro invido,* etc.; *ncque enim secus cibum ct potum ingerit, quam si quis pilum* (Auctor *Catena Grœcorum* habet *filum) absorbeat, q. d.* Heiluatur, el velut belino epulas el vina transglutit, perinde ac si omnia essent instar exilis unius pili vel fili. Aut per pilum significat noxam el venenum : pili enim cibis ingesti fauces oppilant et suffocant. < Vidimus, ait Adagiographus, aliquem lactis pilo ebibito strangulatum. » Unde Syrus pro *pilo* vertit *picem,* quam certum est comedentes suffocare et strangularo. Pergunt Septuaginta, *ne ergo adducas eum ad te, ut comedas buccellam cum* eo; *evomet enim illam, ct contaminabit sermones tuos,* quia scilicet piæ hellualionc vomet, atque ad sermones tuos æque ac ad cibos nauseabit, oslendetque cos sibi displicere, seque eos parvipendere et fastidire. Ita Auctor *Catena Grajorum.* Loci hujus scopus, ait, huc tendit : Ne facile hominem invidum ad mensam luam admittas; nam cum ingratus sit, nullam dapibus luis habiturus est gratiam : sed nec prius quoque ingerere et helluare desistet, quam ingesta per vomitum abjecerit; hoc est; perinde sese geret ac si per vomitum evacuasse!, aut pilum deglutisse!, neque ullum illarum sensum capiet, sed pro nihilo ducet. Sublimiori -Autem sensu per invidum, illiberali^ a'ijc lique animi hominem significat, qui Sciipiuram divinam aspernatur, ejusdemque majestatem contemptui ducit : ne tali ergo, ait, mysticos Scripture sensus aperias; per pili autem exemplum aliter docentium doctrinam insinuat, ut quæ venenum suggerat verius quam alimentum. Itec ille.

Mystice quoque Buda hanc gnomen accipit de hæreticis : « Ne comedas, ait, cum homine invido, ct ne desideres cibos ejus, etc. De Scripturis cum h erético non loquaris, qui invidei humante saluti, ct mallei decipere quam corrigi. Quoniam sicut ariolus ct conjector somniorum astimat quod ignorat : ita hœreticus quæ non inlclligit in Scripturis, prout libet interpretari præsumil. Comede ct bibe, dicet libi; et mens ejus non est tecum... Securus, inquit, disce quæ dico, d age quæ doceo, cum in his quæ docet ipse fidem certam non habeat, sciens se finxisse quæ docet. Cibos quos comederas evomes, el perdes pulchros, clc. Sensus perversos quos ab hæreticis didiceras, Decesso est ut vel per pœnikntiam corrigendus deseras, vel post mortem pro bis pcenas luere cogaris, perdasque sermones confessionis, quibus cis prædicantibus humiliter favendum esse putaveras. »

9. In **AURIBUS** insipUntium (Syrus, *coram insi-Ven.9 piente)* ne loquaris : quia despicont doctrinam tuam. — Hebraice, *quia spernent intellectum ver'orum tuorum;* Septuaginta, *in auribus imprudentis noh quidquam dicere, ne forte irrideat sapientes* (S. Cyprianus, lib. III *Testim.* legit, *sensatos) sermones tuos, a* Insipientem » hic intellige in actu peifeclo, qui scilicet in sua insipientia, id est imprudentia et viliis obduratus, indocilis et incorrigibilis est : nam alioqui sapientis est docere insipientes qui discere volunt, ut fiant sapientes et virtute prediti. To *tn auribus* idem est quod «u-*diente stulto,* ul verlit Vatablus. Nola tamen quid amplius, nimirum res secretas, altas et sublimos (has enim in aurem dicere solemus), ut mysteria arcana fidei nostra? non esse committenda insipienti, qui eas non capit, ideoque nuet ct despicit. Unde Auctor *Catena Grcec.* sic verlit, sicqua explicat : Insipientis auribus nihil quidquam se-

secreto committas, ne forte prudentes sermones tuos derideat. Hic illud Christi Servatoris insinuatur simul et declaratur : a Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, no forte conculcent eas pedibus , » *Matth.vu.*

10 et 11. Ne attingas parvulorum terminos, et AGRUM PUPILLORUM NE INTROEAS: PROPINQUUS ENIM ILLORUM FORTIS EST, ET IPSE JUDICABIT CONTRA TE SAUSAM illorum. — Hebraice, *ne loco moveas terminos saxuli,* id est ab antiquo, vel al) olim longo tempore positos. Ita Vatablus; Chaldæus, *ne mutes terminum qui a serralo est ;* Septuaginta, *ne (ransponas terminos (eternos, et in possessionem orphanorum ne ingrediaris.* Symmachus, (sic enim corrigendum), id est, *ne transmoveas limités saxuli.* Pro *parvulorum* enim hebraico est *olam,* id est sæculi, id est sæculares, priscos et antiquos : Noster legit tzybblJJ *olclim,* id est parvulorum; vel o'?;; *clem,* id est pueri qui domi latet, idque congruentius respondet tw *pupillorum»* quod sequitur. Sicut enim cap. xxii, vers. 28, vetuit transferri terminos agrorum quorumlibet : ita hic vetat transferri limites aerorum parvulorum ct pupillorum, corumquc jura invadi. Parvuli enim et pupilli, quia judicio et robore carent ob teneram retatem, hinc subjacent vicinorum injuriis. Eas ergo hic vetat Salomon, *q. d.* Ne attinga-, id est, ne attingendo moveas et transferas agrorum terminos, ut invadas possessiones parvulorum, qui libi resistere nequeunt, corumque partem occupes; et agrum pupillorum ne introeas, ul eum occupes, aut viam in eo faciendo, vel aquæductum per eum deducendo, aliove onere vel servitute gravando libi contra jus et fas obnoxium facias; causam subdit.

Propinquus enim illorum fortis est. — Chaidæus, *quia redemptor eurum fortis est, ct judicabit causam eorum contra te;* Aquila et Symmachus, *vindex eorum fortis;* Hebraice, *litigabit litem eorum tecum,* vel *contra te.* Pro *propinquus* hebraico est bw *goel»* id est assertor, vindex, propinquus, consanguineus, redemptor, qui scilicet ohm apud Judæos jure propinqu talis, vel in se devolvebat causam propinqui l e-i, aut interfecti, ejusque sanguinem et necem vindicabat, ut palet Num. xxxv, vers. 12, 19, 21, 24, 2o, 27; vel si dc bonis consanguinei agebatur, rem ab eo devolutam et venditam solebat redimere et ad se revolvere:qualis erat frater, cl eo deliciente patruus, ac post eum ejus filii, pula patrueles defuncti, ac deinceps reliqui consanguinei ordine quisque suo. Hujus erat ducere fratris sui sine liberis defundi uxorem, ut fratri mortuo semen suscitaret, ejusque nomine filium procrearet, ct nominaret : sicut Booz duxit Huth, cap. n, vers. 20, et cap. iv, 4. Hmc S ptuaginla *goel* nunc vertunt *redemptor,* nunc *propinquus, nunc cognatus,* nuncaflbhs, nunc *liberator.*

Sensus ergo est, 7. *d.* Ne invadas agros vel bona parvulorum et pupillorum, quia licet parentum et propinquorum ope destituantur, ut tuam Injuriam repellere nequeant, tamen sunt in cura ct tutela Dei, qui fortis est. imo omnipotens : ipse enim est eorum *goel,* id est propinquus, tutor, iMuipo* curator ct vindex, ac proinde causam eorum aget contra te, teque injustiti n et rapinæ condemnabit, quus, et pro meritis puniet. Porro Deus vocatur *goel,* id <urT est propinquus vel consanguineus hominum, quia eos creavit, et quasi genuit ad imaginem et similitudinem suam, ut haberent animam spiritalem, rationalem, liberam, immortalem, etc., sibi similem, *Genes,* n. Sed proprie Deus dicitur *goel,* id est propinquus pauperum ct pupillorum, quia eos utpote ab omnibus derelictos sibi asciscit, in suam curam recipit, el quasi filios adoptat, ut pre cæteris peculiarem eorum habeat rationem et providentiam. Sicut enim pupillos in republica sibi arrogat magistratus et princeps, ul eorum tutor cl curator sit, ac eorum tutelam et curam fidissimis committat, qui nomine magistratus eos tueantur el curent : sic prorsus eosdem sibi arrogat Deus, qui est summus omnium princeps, judex et vindex; Dei enim est complecti el curare cos qui a cæteris negliguntur et deseruntur, juxta illud : «Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, n *Psal.* ix,34. Pauperes ergo, praesertim voluntate et spiritu, ac pupilli sunt quasi filii providèntiæ Dei: unde Deus vocatur «Pater orphanorum et judex viduarum,» *Psal.* lxvii, 6. Illorum ergo gloria hæc est, ut cum Psalle dicere possint, *Psal.* xxxn, 20 : «Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adjutor ct prolector noster est; quia in co lætabitiir cor nostrum, cl in nomine sancto ejus speravimus. » Et ille vicissim unicuique eorum dicat quod olim dixit Abrahn) : « Noli timere, ego protector tuus, el merces tua magna nimis, n *Genes,* xv, 1.

Sic in *VitaS. Onuphrii,* quam scripsit oculatus s› Onn. testis Paphnutius Abbas, legimus ipsum similes- phritu que Anachoretas a Deo traditos peculiari cune et. Angelorum, utpote quos homines relinquentes, cantora et ab hominibus derelictos, Angelorum vitam tabebant (emulantes, par crai Angelis singulariter esse curæ ct cordi. Unde narrat ibidem S. Onnphrius se ab Angelo ductum in eremum, quotidie ab eodem panem et aquam accepisse, diebus autem Dominicis sacram quoque Eucharistiam ; quin el ab eodem non raro in cœlum fuisse raptum, ut Beatorum consortio frueretur, atque hac ratione septuaginta annos in creino nullo hominum viso alacrem vixisse. « Cumque moreretur, ait Paphnutius, vocem Angelorum inultorum audivi laudantium Deum, ac œthera Angelicis cantibus resonantia gaudium ineffabile astris intulerunt, per quæ cœlesles exercitus animam militis inclyti cœlis invexerunt, n

Rursum cum Scriptura Deum vocat *goel,* insinuat quod Dei Filius, puta Christus, assumpturus sil carnem nostram, nosterqud futurus cognatus, imo frater› proximus et redemptor, ut jure

propinquitati» no» redimat, ct in libertatem vindicet. Hinc panpeitatnn assumpsit : natus enim est in stabulo, vixit in hospitio, mortuus est nudus in patibulo, ut significaret sc peculiariter esse propinquum, affinem, tutorem et redemptorem miserorum et pauperum, juxta illud *Isaiæ* lix, 20 : « Cum venerit Sion redemptor (Hebraice gocZ), ct eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, i» Et cap. LXi, i : «Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, etc., ut consolarer omnes lugentes. » Et cap. xli , 14 : *a* Noli timere, vermis Jacob, ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus; ct redemptor tuus sanctus Israel, n Et Job cap. xn, 25 : «Scio quod redemptor meus vivit, ct in novissimo die de terra surrccturus sum, ct in carne mea videbo Deum meum. » Christus ergo est judex, tutor ct vindex pauperum, qui proinde in dic judicii cos qui benefici fuerint in pauperes, quasi suos propinquos et fratres, adjudicabit cœlo; (pii vero in eos fuerint avari vel malefici, condemnabit ad tartara, *Matth.* xxv; causamque addit : « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. » Hinc idem Apostolos, qui parvulos asc amovebant, increpans ait : « Sinite parvulos venire ad me; talium enim est regnum cœlormp,» *Matth.* XIX, 14.

ChrhtuB lrnnf tutor.

Christus ergo est hominum, præsertim pauperum 9 pupillorum et miserorum *gocl,* id est consanguineus, propinquus, frater, tutor, curator, liberator, redemptor, actor, judex et vindex. « Ipse enim judicabit contra te (<jui cos opprimis) causam illorum, » tanquam eorum vindex tuusque judex. Hebraico, *ipse enim litigabit litem* eorum *tecum,* vel *contra te, q.* d. Ipse quasi actor litem causamque pauperum contra te qui eos affligis, judicio prosequetur, aget el peraget : tcque reum ostendet, convincet ct condemnabit. Quis ergo parvulos ct pupillos, licet mentis òpisquo inopes tangere, quis invadere audeat ? utique non alius nisi insanus, qui Deum ipsum, qui pater est pauperum, tangere ct invadere audeat, qui cum Deo instar giganlum contendere, cutnquq Qd bellum, imo ad duellum provocare présumât. Hinc dc Christo vaticinatus est Isaias, ul refert S. Lucas cap. iv, 18 : « Evangelizare paupribijs misit me. » Et David, *Psal.* lxxi, 4 : « Judicabit pauperes populi, ct salvos faciet filios pàupenun, et humiliabit calumniatorem.» El vers. 12: «LiUcraini pauperem a potente,clpauperem cui non erat adjutor. »

Ven. iî. 12. hUHEbUTIR AD DOCTRINAM COIl TUUM. ET AURIS tua AD veiida scientiai.— Hebraice, *ingredi fac ad disciplinam cor totum, et aurem tuam ad verba sçjcntiæ ;* Clialdæus , *introduc ad do trinam cor tuum;* Vatablus , *accommoda ad eruditionem cor tuipn ;* Septuaginta, *da,* vel *dede, in disciplinam çor tuum; aures autem tuas adhibe sermonibus sensus* vel *intelligentiæ*. Quod Auclor *Cáteme Græcor.* sic exponit, *q. d.* Mancipa cor tuum ad usum ‹l habitum praelicum ; ubi autem virtutem nracticam feliciter assecutus fueris, tum demum contemplatricem quoque venare, g. d. Da te primo vita» adiva», eaque perfecta, da te deinde vitæ contemplativae.

Verum hic sensus mysticus est ct anagogicus. Constat enim ex sæpe dictis, scientiam, doctrinam , intelligentiam, sensum, disciplinam, etc., hoc libro idem significare, nimirum scientiam ethicam sive praelitam, quæ in virtutum non arida speculatione, sed ardenti operatione consistit. Huic ergo dedendum esse cor et aures monet hic Salomon : aures, ut eam audiant, auditæque obo diant; cor, ut eam meditetur, sapiat, amet el exerceat : sic enim doctrina in mores influet, atque in sensus, manus, pedes cæleraque membra se exerel.

Verbum *ingrediatur* significat *primo,* studium et conatum adipiscendi doctrinam, id est sapientiam el virtutem , ob ejus difficultatem, naturo nostra! corruptio el concupiscentias repugnantem. *q. d.* Excita et impelle te magno conatu ad capessendam viam virlutis, quæ initio tibi erit ardua, at paulatim usu ipso fiet plana et facilis. Inde Seneca, lib. II, epist. 51 : «Quemadmodum, ait, virtutes relentæ exire non possunt, fu iliaque earumdem tutela est; ita initium ad illas ingrediendi arduum (rationem allexit), quii hoc primum imbecillœ mentii atque œgræ est formidare inexperta. » S. Ambrosius adeunde virlutis difficultatem m alio ponit: «Cum renuntiatur, ait, improbitati, slatini asciscitur virtus. Egressus enim maliliæ, virtutis operatur ingressum : eodemque studio quo crimen excluditur . innocentia copulatur. » Hinc R. Salomon sic vertit et exponit, *ad lue cor tuum ad doctrinam*, id est ad locum, v. *g.* ad scholam in qua sapientia informeris.

Secundo, verbum *ingrediatur* significat subjectionem el attentionem : sicut enim bos subdit inseritquo collum jugo, sic studiosus aures mentemque subdit inseritque disciplina?, juxta illud *EccU.* vi, 25: « Injice pedem tuum m compedes illius, el in torques illius collum tuum; subjice humerum tuum, et poi la ill un. » Præmium dat ibid. vers. 30, quod compedes hi erunt m bases virlutis, el torques in stolam gloriis.

*Perito^* significat arctum doctrine complexum: introit sicui enim forma ingreditur in materiam, ct vicissim materia in formam; atque sicut sigillum Uait impressum cero arctissime illi conjungitur, ilavrrtiu iu ul sigillum ingrediatur m ceram, iliique sui unaginem imprimat, el vicissim cera ingrediatur in sculpturam sigilli ad ejus imaginem excipiendam sibique imprimendam : sic doctrina ingreditur in aures et mentem discipuli, dum eas erudit; ac vicissim aures et mens discipuli ingreditur in doo Irinain, dum eam haurit ct sibi imprimit.

a

tjuarto, vox *ingrediatur* significat doctrinæ, id est vn lulis, capacitatem cl amplitudinem, ut eam non l un capere, quam ab ea capi, m eamque ingredi videamur. Nam sicut lux magua et copiosa

ingreditur in oculos, et vicissim oculi in lucem : sic pariter cognitio ingreditur in cognoscentem, et vicissim cognoscens ingreditur in cognitionem, praesertim practicam, dum eam sibi accommodat, ac in mentem moresque suos confert et transfert. Sic sensibile vehemens ingreditur sensum (V. g. color visum, sonus auditum), ac vicissim sensus ingreditur sensibile per vehementem sensationem. Sic amor Dei ingens et ardens est vclut ingens rogus el caminus, qui non tam in amantes ingredi, quam amantes circumfundere et complecti videtur. Talis est amor el gaudium Beatorum in cœlof de quo proinde Christus ait *Matth.* xxv, 21: « Intra in gaudium Domini lui; » quia hoc gaudium tantum larnque vastum erit, ut in eo velut in Oceano Beati natare, mergi ct absorberi videantur. Hinc illæ phrasesS. Pauli: < Induite novum hominem, » *Ephes,* iv, 24. « Induite viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, » *Coloss.* m, 12. H® virtutes enim sunt quasi vestes splendida; et divinae, in quas ingreditur homo, iisque se vestit, circumdat ct ornat.

Ven. n. 13 el 14. Noli subtrahere *a* puero disciplinam :si **EMM PERCUSSERIS EUM VIRGA, NON MORIETUR; TU \1R-**
Ven. 14 **GA PERCUTIES EUM, ET ANIMAM EJUS DE INFERNO LIBE-**RABIS. — Hebraice, *ne prohibeas a puero correptionem* / Septuaginta, *ne destiteris parvulum emendare.*

Vim«t Nola • tf v-irga » proprie est ferula et castigatio fr»num puerorum lascivientium, a natura el Deo ad id facta el composita, sicut frenum est equo ct camus asino. Unde videmus pueros formidare virgas, cl carum metu se ab omni petulantia cohibere, quin ct litteris diligentem navare operam, a qua alias abhorrent, denique omnia quæ jubentur strenue peragere. Pueri enim cum rationis et virtutis non sint capaces, nec suas passiones continenti® freno cohibere queant, sed instar bestiolarum agantur sua phantasia et appetitu, hinc tam ille quam hic virga coercendus et dirigendus est. Hinc « virga » symbolum est disciplina;, quæ lasciviam juventutis castigat, et mores ad honestatem efform it. Quocirca virga Palladi tutius bdpitnuit ueœ ab Homero passim accommodatur. Ulyssis quoque socii uno virgæ capite, puta falsa persuasione oc Insipientia, in brutorum species transformati, allero vero virgæ capite, puta vera disciplina ac rerum peritia, in humanam restituti effigiem perhibentur. Ita Pierius, *hieroglyph.* 15, cap. x1 ix.

Venus et efficacius S. Benedictus, monachum vagum a dœmone vexatum virga pcrcutiens, el divagalione et dæmone liberavit; a sicque antiquus hostis dominari non ausus est in ejus cogitatione, ac si ipse percussus fuisset ex verbere, » ait S. Gregorius, lib. H *Dialog,* cap. iv. Hac de causa in Capitulis monachorum defectus virga castigantur; virga enim curantur, qui crebra admonitione non emendantur. Rursum, virga notat wctorem dtbere castigare errata subditui um, sed moderate. Audi S. Gregorium, II part. *Past.* cap. vi, sub finem : a Curandum quippe est ut rectorem subditis cl matrem pietas, el patrem exhibeat disciplina. Atque inter hæc sollicita circumspectione providendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. » Et inferius : « Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi arca significat, in qua cum labulis virga simul ct manna est; quia cum Scripturœ sacræ scientia in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit cl manna dulcedinis. Hinc David ait : Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt; virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ quæ feriat, sil el consolatio baculi qure sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate sæviens; sil pietas, sed non plusquam expediat, parcens; ut, dum se in arce regiminis justitia clementiaque permiscet, is qui præcst, corda subditorum cl terrendo demulceat, et tamen ad terroris reverentiam demulcendo constringat. »

To *non morietur* tripliciter exponi potest : Primo, *q. d.* Si percusseris cum virga, liberabis eum morte tum corporis, lum animæ: utramque enim incurret, si impune sibi suæque libertati etconcupisceuliæ permittatur. Notum est exemplum adolescentis, qui materna indulgentia, ut iit, corruptus, cum ob scelera duceretur ad supplicium, exclamavit : a Non prætor, sed mater mea me ducit ad furcam. »

Secundo, q. d. Virgæ plaga non est lethifera, non occidet puerum; sed modico doloris sensu carnem ejus perstringet, ul anima sanetur, discalque suas cupidines frenare. Ictus virgæ non est ictus pugionis aut gladii, qui interimit, sed est ictus disciplinæ et medicinæ, qui vilia curat. Unde S. Gregorius Nyssenus, homil. 12 *in Cant. :* « Ergo videtur, ait, vox percutiendi hoc loco notare immortalitatem , juxta illud *Deuter.* xxxii, 39 : Ego interficiam, el vivificabo ; ego percutiam, ct rursum ipse sanabo : unde et David de hac virga oriri ait non vulnus, sed consolationem. Virga tua, inquit, el baculus tuus, ipsa consolata sunt me, » *Psalm,* xxii, 4.

Tertio, q. d. Parentes nimis amantes filiorum verentur quod, si eos castigent frequentius, eorum membra debilitabunt, ul fiant invalidi, infirmi, citius moriantur. At errant, nam disciplina ct severa educatio robustos efficit pueros, ut diu sani vegelique vivant ; mollis vero et indulgens educatio eosdem facit flaccidos, debiles, infirmos, ut cito moriantur, uti experientia constat. Unde Aben-Ezra sic exponit : a Non morietur, id est illuni liberabis, ne animus corpori similem mortem oppetat; vel servabis, ne immatura adhuc retate diem suum obeat. » Ita et R. Levi. Sic aquila pullos alis flagellando, adversis solis radiis exponendo, rostro ad sanguinem pungendo, excitat ad volandum, vegelosque ac validos efficit. Idem

Severa «b,C4lio

Exern. **il-**

facit accipiter, ursa, luscinia, cerva ct hirundo, uti ex S. Ambrosio docui *Eccli.* xxx, 13, in line. Idem S, Ambrosius severæ educationis filiorum exemplum ct specimen datalcyoncin avem : *a* Merito, ait, filios quos tam sollicite induimus, fovemus, abscondimus, servamus, exuimus divinæ clementi® involucro; alcyon vero quos nudos projicit, divino vestit indutu, » quia in mediæ hiemis rigore Deo fovendos, et contra æslus maris tutandos committit.

Symbolice, Rupertus,lib. IV *in Genes.* cap. xvi, per puerum accipit mundum recentem, quem lascivientem Deus virga diluvii castigavit, ut scirent ventura sœcula quantum ille peccatis adversetur: « Recte, ait, et utiliter, ut sapientia Dei doeuit, petulantem , atque in carne et sanguine lascivientem mundum recentem, tanquam stultum puerum corripuit, tali percudens vulnere, quod tota sua œtate nequeat oblivisci. »

Et animam ejus ab inferno liberabis.—Septuaginta, *a morte;* alii, e *sepulcro;* Cajetanus, *a fovea evadere facies,* id est a casibus ct ruinis, inquit, in quas incidere solent filii, quibus parentes laxarunt frena libertatis et concupiscentiae ; vel a fovea, id est ex profundo ignorationis antro, per doctrinam eum educes. Verum hebræumbxüsc/ ieol proprie infernum significat, uti Noster vertit, idque nervosius el significantius est. Docet ergo hic Salomon parentes, qui nimis indulgenter amant tractantque filios, nec peccantes castigant, exponere eos periculo inferni ; ac proinde pro virga dare eis gehennam, quæ sane ingens est imprudentia, imo maleficium etodium filiorum.Si ergo, o pater, amas filium, da ci vjrgam disciplinæ, si non visci dare ignem gehennæ; alterutrum enim
Virg*«t ei des oportet, virgam vel gehennam, elige. Quocirca prædestinatio, electio, salus et beatiludo fi-
si, ad liorum pendet ab educatione, severa castigatione
gtorUm. et virga parentum. Vice versa licentior educatio, ac omissio castigationis et virgæ parentum, est causa reprobationis ct damnationis filiorum ; ex illa enim ruunt in scelera, ob quæ reprobantur et damnantur. Nota est historia pueri quinquennis, qui ob blasphemias suas e sinu patris a dœmonibus abreptus est ad tartara, quam recenset S. Gregorius, IV *Dialog,* cap. xvni. Quot putatis in inferno sunt filii, qui maledicunt parentibus, ct maledicent dirasque omnes imprecabuntur in æternum, quod ob omissam castigationem sibi fuerint causadamnationis æternæ ! Nec sine causa: fuerunt enim eis parentes non vike, sed mortis ; non coeli, sed inferni ; non felicitatis, sed gehonnæ in æternum. Mores enim, quos puer induit, retinet in senium usque ad mortem : sicut psittaci, quod juvenes discunt, retinent et loquuntur etiam senescentes ; senescentes autem nihil addiscunt , licet blanditiis allecti, vel verberibus adacti, juxta illud: « Senex psittacus negligi! ferulam. • Quocirca sapienter Virgilius, lib. Ill *Georg. :*

Tu quos, *ait,* al atn<iiotn atqne u»um formabis agrestini.
Jam vitulos hortare, viamque insiste dominili,
Dum facile» animi juvenum, dum mobihs zUs.

15. Fili mi, si sapiens fuerit animos tuus, gaudebit tecum cor meum. — Hebraice, *fili mi, si* ss-*puerit cor tuum, latabilur et cor meum, etiam ego.* Est Hebraicus pleonasmus, similis illi cap. praecedentis, vers. 19, continentque auxesin, *q. d.* Ego, ego, inquam, toto corde, pleno meroque gaudio lœtabor et jubilabo. Septuaginta, *fili, si sapiens fueris, cor tuum laetificabis et cor meum;* Chaldæus, si *sapiens est cor tuum, laetabor ego in corde meo.*

16. Et exsultabunt renes mei, cum locuta fue- Terx '*•
RINT rectum labia tua. — Hebraice, *cum locuta fuerint labia tua rectitudines;* Septuaginta, *et immorabuntur tua labia ad labia mea.* Post varios stimulos huc usque adhibitos, hic stimulat Salomon sapienti® discipulum ad ejus studium, per aculeum reverenti® filialis, ct amoris paterni, *q.d.* Fili, si amas me patrem et præceptorem tuum, uti scio te intime amare, stude sapienti®, id est honestati ct virtuti; sic enim te œque ac me magno bono magnoque gaudio cumulabis. Profectus enim filii et discipuli est gaudium patris et magistri, præsertimsieum adeo profecisse videat, uti ex discipulo factus doctor, rectaquæ didicit proloquatur, aliosquc doceat : sic enim sapientiam, et per eam seipsum suumque nomen et decus in nepotes ct abnepotes, cæterosque futuri ævi posteros m multa sœcula transmittet et propagabit; pater enim vivit in filio, praeceptor in discipulo, quem moriens doctrinæ ct virtutis suæ hœredem relinquit,juxta illud *Eccli.* cap.xxx, 4 : «Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus; similem enim reliquit sibi post se. » Ita gaudebat Apostolus in profectu Christian® doctrinæ ct vitæ Philippensiumet Thessalonicensium,dicens : «Itaque, fratres mei carissimi et desideratissimi,gaudium meum, ct corona mea, » *Philip,* cap. iv, *1;* «Quæest enim nostra spes, gaudium aut corona glori® ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? » I *Thcssalon.* n,19. Vide ibi dicta.

Et exsultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.—«Renes,» *primo,* sedes et symbolum sunt affectus, desiderii, concupiscenti®, et inde, si re desiderata et concupita potiatur, gaudii. Ita Aben-Ezra (1). Quocirca Mathematici tradunt splenem regia sidere Saturni, hepar a Jove, sanguinem a Marte, cerebrum et cor a Sole, linguam a Mercurio, stomachum a Luna, renes vero ct genituram a Venere, quos proinde in Veneris potestate constituunt, ait Pierius, *hierogl. 33,* cap. XL, *et hierogl.* 34, cap. xvni.

Secundo, R. Levi: «Renes,» inquit, id est cogitationes; quæ enim concupiscimus, de iis crebro cogitamus; ubi enim est cor, ibi estel mens, *q. d.*

(t) UoscnraalleniB : « JìrnfSa et *cordi* H 'bryos venomealiores affectus ddserioera cou»ui.

Lrtitia voluptataque perfundentur cogitationes meæ, quando audiam labia tua quoad sapientiam recta locuta fuisse.

Tertio, « renes, n quia in cis origo seminis, sunt symbolum generationis et propaginis. Unde ilmd Ill *Reg.* cap. vin, 19 : « Filius tuus qui egredietur de renibus tuis. » Hinc renes dicti, quod ab eis rivi seminalis humoris oriantur, ait Varro. Semen enim est spuma probatissimi sanguinis, qui ab hepate adrenesimmiltitur; inde permeatus ad id aptos flexuoso quodam tramite ad genitalia ditabitur, quod in Anatomiis apertissime compertum est

Sensus ergo est, 7. *d.* Cum ego pater el prreceptor tuus videro te ex filio et discipulo facium patrem cl doclorem aliorum, intimis animi sensibus affectibusque, quorum symbolum sunt renes, exsultabo. Nam, ut docet Aristoteles, lib. VIII *Ethic,* cap. xi et xii, solent avi magis diligere nepotas, quam patres diligant filios; quia in nepotibus vident magis suam stirpem propagari, quam in filiis, ideoque se in iis diutius fore superstites : ita hic docet Salomon se gavisurum, si filius dtacat sapientiam, sed longe magis exsultaturum, si eamdem alios doceat ct in posteros propaget, ut multos sibi, velut ex patre jam avo «flecto, pariat nepotes et abnepotes.

An Bep tM, qui» Pj.ip j.fl Carì

Septuaginta vertunt, *et immorabuntur sermonibus tua labia ad labia mea, si recta fuerint, q. d.* Si labia tua recta fuerint, nl recta. honesta et sancta loquantur, aliosquc doceant, inhærebunt el immorabuntur mihi meæque institutioni ac sermonibus, quos labiis meis labiis tuis ingessi, sicut avicula solet ore suo cibum ori pullorum fame hianti ingerere. Rursum, *immorabuntur, q. d.* Non cessabo te instruere, si videro te alios instruentem; sed labia mea quasi affigam labiis luis, ut eis immorari videantur, ad jugiter tibi suggerendum honesta, quæ alios doceas. Hic enim ingens est stimulus magistro ad alacriter conslantcrque docendum, si videat su® doctrin® ingentem fructum, scilicet se docendo facere non Lanium discipulos, sed et doctores, qui doctrinam suam in plurimos spargant, eosquo sapientes, id est probos sanclosque efficiant.

Auctor *Catena Græcor.* sic legit : St *labia tua recta fuerint, cum labiis meis sermonem conferent, ne amulelur cor tuum peccatores;* quæ ultima verba Noster et alii rejiciunt in sequentem versum. Idem tuetor sic explicat, *q. d.* Si sermones tuos cum sermonibus meis contuleris, mcamque doctrinam et institutionem secutus fueris, tum demum sermones tui recti erunt; nam cum ex bonis initiis probisque causis sint orti , non poterunt non bonos cogitatus proferre. Secundum quosdam autem indicat hic mullos illum discipulos ct auditores habiturum, qui una cum bona dottrina bonam quoque doctrin® methodum tenuerit

s * Moralità, hic disce nihil verum afferre gaudium discenti æquo ac docenti, quam sapientiam, id tonfai est honestatem et virtutem. Sicut enim agricola gaudet, si sementis suis copiosam proferat messem : sic gaudet docens, si copiosos se in discipulo, et per eum in aliis, virtutis ct pietatis fructus producere videat. Nam, ut ille ait : «Agricola terram, philosophons animum excolit.» EIS.Gregorius Nazianzenus apud Antonium in *Melissa,* part. I, cap. 1 : « Nihil inexpugnabilius, ait, philosophia. nihil tranquillius; omnia prius cedunt quam philosophus. Duo sunt invicta, Deus et Angelus; cl tertium philosophia. Est enim philosophus, non materialis in materia, in corpore incircumscriptus, in terra cœlestis, in affectibus imperturbatus, ubique inferior cæteris praterquam animi magnitudine, et cedendo vincens illos qui se vincere putant. Unam ego sapientiam novi, timere Deum. Etenim sapienti® initium est timor Domini. » Et alibi : « Audi summam sermonis, Deum time, et mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo,» *Eccle.* xn. Quin et Socrates, ibidem rogatus quid in vita esset suavissimum, respondit : Disciplina et virtus.

17. Nox JBMILETÜR COR TUUM PECCATORES : SED IN timore Domini esto tota die. — Pro *esto* Tigurina vertit *persta,* scilicet immobilis, velut basis et columna fundata in Deo Deique timore, ut nullis tenlationum procellis ab eo dhnoveare, juxta illud *Psalm,* civili, 38 : « Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo; » in quæ verba vide S. Ambrosium.

18. Quia habebis spem in novissimo, et præstolatio tua nunquam auferetur. — Ex IlebræO TCpelendo to NOp* *ickannc,* id est *æmuletur,* sic verti potest cum Aben-Ezra et Valablo, *non cernuletur cor tuum peccatores, sed potius annulare timorem Domini,* id est virum timentem Dominum, *tota die,* id est omni tempore vil® tuæ, *q. d.* Non doleat cor tuum, non affligatur, non se cruciet, non invideat quod impios videat ditari el prosperari, ut eorum vivendi et ditescendi rationem æmulari et imitari velit; sed potius æmiilare et imitare timentes Deum, idque vehementi ardore et zelo ; quia esto ad tempus depanpereris, et adversa sustineas, tamen « in novissimo, » id est tandem aliquando vel in hac vita, vel in futura prosperitatem et felicitatem, quam sperasti, nancisceris, iliaque tibi non auferetur, sed perdurabit, teque beabit inrelernum. iiebræum enim NJp *kana,* id est æmulari, significat concitalionem animi, qualisesl in zelo. Hinc quando construitur cum *lamed,* significat *zelare,* et ardenter aliquid appetere vel ambire; quando vero construitur cum *beth,* uti hic fit, significat *invidere;* undo aptius explices, 7. *d.* Non invideas peccatoribus felicitatem ; sed hæc invidia causa est zeli : qui enim invidet altori felicitatem, eam sibi cupit, zelalur ct ambit. Alludit ad illud Davidis patris sui, *Psalm.* XXXVI, vers, i : « Noli æmulari in malignantibus, neque zela voiis lacientes iniqui Veis. ‹«•

tatcp, » quasi dicnt : No æmuloris, id est ne crucieris, ne invideas malignis ct impiis prosperitatem, ut per hoe conciteris ad eam cum eis appetendam, ut scilicet cum impiis vivas impie ad parandas tibi per impietatem opes, bonam sortem cl fortunam; quia hæc brevis, vilis et exilis, nec cum pretio et præmio pietatis conferenda. Unde subdit Psaltes : «Quoniamtanquam frenum velociter arescent, ct quemadmodum olera herbarum cito decident. » Pariter Salomon subdit hic pietatis praemium dicens : « Quia habebis spem, » etc. Unde R. Salomon sic explicat : « Ne flagitiosorum prosperitati et felicitati invideas, ut ideo illorum impia instituta sequaris, quia habebis spem, » *q.* d. Hoc enim iilud est, propter quod ad extremum speres. Sic et R. Levi.

Quia haredis spe» ix novissimo, et præstolatio tua nunquam auferetur. — Hebraice, *quia erit tibi posterius* vel *novissimum, ct spes tua non succidetur;* Septuaginta, *nam si screareris cam, erunt tibi nepotes, spes autem tua non recedet ;* Tigurina, ecce *enim tibi posteritas ;* Chaldæus, *ut sint notissima tua bona, ct spes tua non consumatur:* Syrus, *ut sit tibi novissimum, et spes tua non pereat ;* Aquila el Symmachus. et snes *tua non exterminabitur;* Pagninus, *quia est tibi merces;* Cìjctanus, sed *est finis, ct spes tua non succidetur ;* Valablus, erit *tibi revera finis, id est praemium : praemium enim censetur nomine finis, quod detur in fine operum* ; Aben-Ezra, *quia in novissimo sperabis, id est in extrema vita: (ucr parte : vel enim senectus innuitur, vel filii quos post se relinquit; ct spes tua non auferetur;* Hebraice, *non succidetur, quia scilicet Deum tibi,* velut se timenti el colenti, *beneficia collaturum sperabas.* Apposite Jansenius : Vocatur, ait, novissimum Hebraica phrasi merces operis, ct id quod tandem homo consequitur fructus cl commodi, *q. d.* Revera tibi persistenti jn timore Homini est novissimum quoddam, hoc est spes quædam certa mercedis tibi in futurum repositæ, aut merces ipsa tibi in novissimo danda. Unde non male sensum reddidit noster Interpres: « Quia habebis spem in novissimo,» hoc est.per perseverantiam in timore Dei erit et crescet in te spes in illud quod tandem assequeris. Aut habebis « in novissimo, » hoc est. tandem in exitu tuo id quod modo speras : ut spes pro re sperata accipiatur. Aut cum jam tibi erit decedendum» habebis bonam spem, decedes cum spe bona, ct id quod es pneslolatus, non auferetur a te, non frustrabeiis tua exspectatione sicut frustrabuntur impii (i).

Sensus ergo est, *q. d,* Ne invideas impiorum felicitati, ut cam et cos æmulari ct imitari velis, quia illa celerem habet finem, citoqdo instar floris vel freni deflorescet et interibit; sed potius (emulare timentes Deum : quia, etsi ad tempus cum iis affligaris et labores, tamen «pes mercedis nngnæ, tum in hac vita, tum in futura te manet, quæ nunquam succidetur; quod scilicet brevi erit finis laborum et dolorum tuorum, ac incipiet tua felicitas ct gaudium, quæ nunquam succidetur.

Nota : To *habebis* spem dupliciter accipi potest : *primo,* proprie, *q. d.* « Habebis, » id est retinebis « spem, n sperare nunquam desines te certo mercede timentibus Deum promissa potiturum, imo crescente virtute usque ad mortem cresces pariter in hac spe, cum impii ruente eorum felicitate perdant spem,cadantque in desperationem recuperando felicitatis amissae. Secundo, a habebis spem, n id est objectum spei, puta rem speratam, 7. d. Assequeris mercedem quam tanto tempore sperasti, spes tua vertetur in rem , fides in speciem, exspectatio in possessionem. Quare Socrates, rogatus qua re pii differrent ab impiis, respondit : Spe; sperant enim laborum premium. Piorum ergo propria est spes, impiorum vero desperatio. « Nihil, ait S. Chrysostomus, perinde animam nutrit et vegetat, atque spes læta ct bonorum exspectatio. » Et Philo : « Spes, ait, est previa mentis affectio, gaudium ante gaudium, ut quæ bonorum sit exspectatio. » Et Nyssenus apud Maximum, *serm.* 38 : « Eorum quæ exspectantur bonorum, afflictatio flos est; ergo propter fructum florem etiam decerpamus.» Hinc Apostolus spem vocat aneboram vitæ nostrae naufraga», *IMr.* m, 19.

Porro spes hæc, sive res sperata, partuu est æterna, puta felicitas cœlestis ; partira temporalis, puta longæva et felix vita, item filii cl nepotes longævi pariter cl felices, uli explicant Septuaginta, juxta illud Davidicum : a Quoniam qui malignantur, exterminabuntur : sustinentes autem Dominum, ipsi hœreditabunt terram, « fsu/. XXXVI, 9. Prior spes est Christianorum, posterior Judaeorum. De hac spe ct felicitatis præmio timentibus Deum promisso, multa habes *Sapient,* cap. v, vers. 16, et *Ecrii.* cap. 1,12 et seq. Vide ibi dicta. Etlsmœ cap. Lxv, vers. (3 : « Ecce, ait, servi mei comedent, el vos esurietis; ecce servi mei bibent, el vos sitietis; ecce servi mei Letabuntur, ct vos confundemini ; ecco servi mei laudabunt præ exsultatione cordis, ct vos clam ibitis pre dolore cordis. » Vide curadera, cap. 1xvi, 10. Nam, ut ait Nazianzenus, apud Antonium, in *Melissa,* part. 11, cap. xcxiii : « Premium virtutis est Deum fieri, ct purissima luco collustrari. » Hac spe, hoc præmio illecti veteres Ascetas et AnachoreLe, ad omnia dura timore et amore Dei subeunda ultro procurrerunt : qua do re lego Damascenum, in *Uislor. Harlaam et Josaphal.* cap. xii.

Mystico, Auctor *Catena Græc.* per *nepote** accipit pias cogitationes ct desideria menti inspirata a Christo, qui est pater el avus fidehuui et sano-

(1) Hoscnmnllcrus, *nam si adeat finis»* tandem, *spes tua non succidetur,* quum contra spes impiomm sit peritura. Maurer, *sed est eventus* felix, sed veniet exitus optatus quo spes tua implebitur; *et spes tua non delebitur.*

torum. Per nepotes, inquit, vel filios, subindicai hoc loco bonas cogitationes, quæ utique a bona mente oriuntur : eodem illo nomine spiritalia quoque theoremata designantur. Anima proinde ab ejusmodi contemplationibus ct cogitationibus vacua, sterilis prolisque expers merito appellatur. Proveniunt autem bona cogitata, salubnaque animi sensa a spiritali sponso, nempe Christo.

vm. 19. in. Audi, fili mi, et esto sapiens, et dirige in via animum tuim. — Hebraice, *audì tu, fili mi, et sapito, et rectifica,* vel *beatifica, in via cor tuum.* Hebraeum enim *ascer* proprio est *beatifica,* a radice *asear,* id est beatus fuit : sin a "ItD lascar derives, idem est quod *rectifica* (litterae enim nnx *elicvi,* inter quas sunt *aleph* et *iod,* non raro inter se commutantur). Hinc Tigurina vertit, *sape, ut beatum sit in via cor tuum.* Nam, ut dicitur *Psal.* i, 1, et alibi : « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum , etc., sed in lege Domini voluntas ejus. » Et *Psal.* cm, vers. I : a Beatus vir qui limet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. »

Juvenum est audire doctrinam sapientum, ct ex ea dirigere in via sapicnliæ ct virtutis omnia cordis sui cogitila, decreta et acta. Auditus enim est sensus disciplines, ait Aristoteles; si enim non audiant sapientiam, sed suam concupiscentiam ejusque asseclas, a via virtutis ad viam conviviorum et symposiorum , iu quæ propendet natura, facile deviabunt. Unde hoc monitum consulto sequenti versui de symposiis praemittit.

Huic proverbio simile est istud Comici : « Qui viam nescit ad mare, fluvium sequatur; qui viam nescit, vergiferum eligat, » *q. d.* Qui nescit viam sapicnliæ, interroget doclorem, ct sequatur ductorem.

Septuaginta vertunt, *dirige cogitationes cordis tui:* cogitationes enim sunt quasi viæ, per quas cor vadit ad cogitatorum desideria, exsecutiones et actiones; Pagninus, *ambulare fac* (alii, *fac progredi) in via cor tuum;* Vatablus, *facies incedere per viam regiam cor tuum;* Baynus, *fac ire,* vel *dedunto cor tuum, q. d.* Verbis monilisque sapientum, quasi stimulis excita cor tuum torpidum, illudque adige ad capessendam, vel strenue prosequendam arduam virtutis viam. Rursum R. Salomon sic exponit, *q. d.* ‹i Postquam sapientiam adeptus fueris, cordis tui semitas tuto inire potc-iis, cum mens sapientia exculta te ad crimina sollicitatura non sit. » Erit enim cor per sapientiam, id est per virtutem, jam purificatum, rectum et sanctum, nipote viæ ct legi Dei conforme. Aben-Ezra: « Ca-liga, ait, cor tuum, ac rite animum institue;» R. Levi : «Animum tuum assuesce præchris institutis, tum quoad mores, tum quoad opiniones.» Denique Syrus vertit, *audi, fili, et sopito, ct exsultabit cogitatio mea in corde tuo,*\i~ dens scilicet cor tuum sapere j ac recta velle el •gere.

20 ct ¿1. Noli esse in conviviis potatorum, nec IN COMESSATIONIBUS EORUM QUI CARNES AD VESCENDUM Véli. Ii. CONFERUNT : QUIA VACANTES POTIBUS, ET DANTES SYMBOLA CONSUMENTUR, ET VESTIETUR PANNIS DORMITATIO. — Dehortatur Salomon a symposiis et comessationibus duplici ratione : prior est, quod iis consumantur opes; posterior, quod iis inducatur dormitatio, otium, torpor cl ignavia, quibus fit ut homo potando consumens, el otiando dormitandoque nihil acquirens, ad extremam inopiam redigatur, adeo ut laceris vestibus indui, iisquo velut centone ex variis particulis consuto pannosus incedere cogatur. In Hcbræo non fit mentio symbolorum expressa, sed tacila; Debraia enim ad verbum habent, *ne sis inter potatores vini, ct inter epulones* vel *helluoncs carnis sibi; quia potator et epulo depauperatitur, ct laceris vestiet sopor.* Est prosopopoeia : sopori enim ct dormitationi velut person® hic actio tribuitur, *q. d.* Sopor facit ut sopori deditus incedat lacer, pannosus ct squalidus.

Tò *sibi* Cajelanus refert ad mutuas potatorum ct epulonum propinationes ct ferculorum missiones : illorum enim partes sibi invicem mittunt convivæ, ut sc invicem ad epulationem cl hilaritatem invitent, uti fecit Joseph fratribus, quos convivio excepit, *Genes,* xl iii , 34, ut sensus sit, *q. d.* Noli frequentare symposia cl convivia, in quibus bibones et epulones sc mutuo propinando, cogendoque respondere ad æqualcs hausIus, ac mittendo' delicatas epularum paries, ad epulandum ct compolandum provocant, imo adigunt. Verum melius Noster per tò *sibi* censuit notari symbola. Solebant enim olim,et cliamnum solent, epulones ct potatores instruere splendida convivia ct symposia, conferendo síóí, id est interse, symbola : quisque enim suam partem, vel carnium, vel vini, vel aliarum deliciarum, in commune epulum conferebat : quod proinde vocabatur *symbolum,* id est collatio cl corrogatio. Unde illud vetat Concilium Laodicense, cap. LV : « Non oportet, ait, ministros altaris, vel quoslibet Clericos, vel etiam laicos Christianos, ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, convivia celebrare. » De his symbolis hunc locum quoque accepere Septuaginta, dum vertunt, *ne sis bibax vini, aut frequens in symbolis ct carnium coemptionibus;* ct Aquila, Theodotion ct Symmachus, *ne sis cum his qui cx symbolis carnes edunt inter se;* Chaldæus, *ne sis inter eos qui comessantur carne, ncc inter illos qui inebriantur vino;* Syrus, *ne sis ebrius in vino, et ne sis carnium helluo* (1).

Sensus ergo est, *q. d.* Noli societatem cl amicitiam inire cum illis qui, crebro conferendo sym-

(1) *Ne sis inter potantes vinum , infer prodigentes carnem sibi,* pro sua libidine cibos lautiores ingurgitantes (Maurer, *inter eos qui prodigi eunt corporis sibi.* i. e. sui, qui libidinibus «lediti sunt : nam vini comrs lascivia est) ; *quia bibax et epulo pauper efflatur, el pannos induere facit dormitatio.*

boia et partes, instituunt opiparas mensas ct symposia; quia in his tuas opes exhauries ct consumes, atque epulis vinoque oneratus fies somnolentus, iners ct ignavus ; quo fiet ut ad pauperiem redigaris, cogarisque pannis laceris vestiri. Unde vertunt Septuaginta, *omnis enim ebrius et scortator mendicabit, omnisque somnolentus laceris detrilisque vestibus induetur;* S. Ambrosius, lib. Dc *Elia et Jejunio*› cap. vin, legit, *et induet sc scissa vestimenta insipientia,* quæ scilicet per suam insipientiam et insipientem gulam accdiamque cogitur induere; gulam enim velut individua comes sequitur libido, ulramque acedia, acediam somnolentia, somnolentiam paupertas et lacer® vestes, uti patet in lilio prodigo, *Luc.* cap. xv, li. Syrus, *quia vinolentus ct intemperans in carnium voracitate peribit, ct qui dormit, vestietur pannis laceris ct discissis;* Chaldæus, *quia qui ebrius el vorax est*, inopia *afficietur, ct pannis ruptis vestietur dormitatio;* R. Salomon, *ignavia et semnus'asseclas suos laceris vestimentis induet.*

Moraliler,hic disce quam gula sit exitialis; nam omnia prodigit, perditct consumit; nuil i est vorago, nullum barathrum,quod magis absorbeat, magisque praecipitet rem quam gula ; quo magis impletur, eo magis esurit; quo melius prandet, eo melius cœnare studet. Tacete Diogenes, cum luxuriosi cujusdam nepotis venalem domum proscriptam legeret : « Sciebam , ait, quod vino ciboque opplcla quamprimum dominum evomeret.» Idem, cum nimio luxu ad inopiam redactus adolescens oleas in cœna esitaret, forte prêterions : « Si sic pransus, ait, esses, non it i cañares. » Non insulse etimi Bion Borysthenites, philosophus peracutus et gravis, ad quemdam qui possessiones suas voraverat, inquit : «Terra Amphiaraum absorbuit, tu autem terram. »

Non opus est hic veterum quorumdam lurconum exempla commemorare, qui patrimonia sua per luxuriam subito prodegerunt, cujusmodi fuit Fabius ille, qui a devorato patrimonio Gurges fuit cognominatus; C. Sergius, cui Orate nomen fuit, quod id genus piscium magna aviditate vorarit; Abidius civis Romanus, quem Cato proterviam fecisse per jocum dixit; Æsopi tragoedi filius, qui quo majorem pecunia» vim citius in ventrem mergeret, liquefactos uniones prandio apposuit, ct psittacos ct aviculas cantu commendabiles, ct in deliciis habitas, magno quoque emptas præ ficedulis condire non dubitavit. Quotidiana, proh dolor! experientia magnam ejusmodi exemplorum copiam suppeditat, ut auctiones proscriptionesque quotidiana testantur. Vide S. Gregorium, lib. XXX *Moral,* cap. xiir.

Mystice Clemens Alexandrinus, lib. Il *Pœdag.* cap. n : « Omnis enim ebriosus, ait, ct fornicator mendicabit, ctinduetur laceris et pannosis omnis somnolentus; somnolentus enim est quisquis ad sapientiam non vigilat, sed ab ebrietate in somnum demergitur. Et laceris, ait, induetur dobachator, el per ebrietatem pudore afficietur propter cos qui aspiciunt. Peccatoris enim foramina sunt ea quæ ex veste carnali sunt lacerata, perforata libidinibus, per quæ dedecus intra animam cernitur, nempe peccatum, propter quod non facile servabitur vestia, quæ undique divulsa est ct dilaniata, multis marcescens cupiditatibus, a salute separata ac discissa. »

TropologiceS. Gregorius, lib.IVAI*oral.*cap.xxv, hunc locurn acute exponit dc detractoribus : « Sciendum quoque est, ait, quod hi qui alien® timi, vite detractione pascuntur, alienis procul dubio carnibus saturantur (expendit quippe illa *Job* verba : Et carnibus meis saturamini). Unde per Salomonem dicitur : Noli esso in conviviis potatorum, neque comedas cum eis qui carnes ad vescendum conferunt; carnes quippe ad vescendum conferre, est in collocutione derogationis vicissim proximorum vitia dicere. De quorum illic pœna mox subditur : Quia vacantes potibus et dantes symbola consumentur, et vestietur pannis dormitatio. Polibus enim vacant, qui de opprobrio vite alien® seso inebriai t; symbolum vero dare est, sicut unusquisque solet pro parte sui cibos ad vescendum, ita in confabulai one detractionis verba conferre. Sed tamen vacantes polibus et dantes symbola consumentur, quia scriptum e^t: Omnis detractor eradicabitur. Vestietur autem pannis dormitatio; quia despectumel inopem ab omnibus bonis operibus mors sua inveniet, quem hic ad alienæ vite exquirenda crimini detractionis suæ languor occupavit, 0 E idem exS. Gregorio transcripsit hic Beda el Glossa.

Auctor vero *Catener Grax.* hanc gnomen adapt it primo haeretico, deinde acedo et ad virtutes pigro : sic enim ait : a Omnis somnolentus vestietur, » etc., qui ut virtutem comparet non advigilat, neque sobrietati operam navat, is amiuæ suæ indumenta lacera et vilia ostendit : sordido cnitn humique repente studio illa disrumpit atque discindit. Anima autem vestimentasunt recta cl sana dogmata, veraque ct sana eorumdem sententia in opus cl praxim deducta : quæ quidem vestimenta homo studiosus virlutibusqus ornatus, nitida lucidaque adeptus, omni tempore candidis nitidisque indutus incedit, odioque habet tunicam carnis sordibus contaminatam. Hæc ille.

Denique Cassianus, lib. X *Institut,* cap. xn, per pannos, quibus se tegit piger, accipit excusationes frivolas impotenti® vel infirmitatis, etc., quibus ipse suam velat ignaviam : < Sino dubio enim, ail, non merebitur vestimento incorruptionis ornari, etc., quisquis somno otii vel ocediæ superatus, non induslriæ suæ labore, sed incili® pannis operiri maluerit; quia non vestimentum glori®, ncc decoris, sed ignominiosum excusationis velamen suæ coaptavit ignavia, » cie.

22. Audi patrem tuum, qh genuit te: et nk CONTEMNAS, CUM SENI ERIT MAI ER 1UA. — CÜaldæUS,

acquiesce patri tuo; Syrus, ne despidas senectam matris ture. Gnome hæc clara est : monet enim filium obedient!® et reverenti® quam prestare debet parentibus, sive cuín expresse quid praecipiunt; sive cum hortantur, monent vel suadent; sive cum filium instituunt et ad honestatem eruditiunt. Semper enim filius audire debet patrem, vel praecipientem, vel suadentem, vel instituentem, eiquo auscultare et quoad potest obedire. Rationem subdit : *Qui genuit te, q. d.* Audi patrem tuum, quia ipse genuit te : generatio enim hoc tibi audiendi debitum imponit; pater enim generando dedit tibi vitam humanam et rationalem, sed rudem et impolitam : illam ergo erudiendo polire ct perficere debet, ut perfecta sit ejus genitura, quæ sine illa manca et velut dimidia duntaxal foret. Jure ergo natur® pater debet erudire filium, et filius eum audire, ut sinat se ab eo erudiri. Sic aves pullos quos generarunt, voce et cantu suo erudiunt ad canendum, volatu ad volandum, venando et quærendo cibum ad venandi m; ac pulli per omnia parentes suos audiunt, cisque obsequuntur, itaque in sua specie perfecti evadunt. Simili modo equi, cameli, boves, quin et fera, ut leones, pardi, ursi, lupi catulos suos efTormant ad omnes actiones natura su® congruas, ac catuli adamussim eorum efformationem suscipiunt et sequuntur.

Rursum, ejus qui genuit prolem est eamdein alere tam in corpore, quam in anima. Sicut autem corporis alimentum est cibus corporeus : sic animæ alimentum est doctrina et disciplina. Tam ergo hanc quam illum parentes exhibere, et liberi filiali affectu suscipere debent.

Et ne contemnas, cum senuerit mater tua. — Sæpe enim mater senescens a filiis grandescentibus contemnitur, non solum ob sexum femineum, sed etiam ob ætatem senilem, qu® infirma est, morosa, tetrica, ac subinde judicio vacillat; unde a filiis despicitur, imo subinde ridetur quasi delira anus. Monet ergo filium ut semper memor sit juris materni, ac matrem licet senem cestirne! et revereatur ut matrem, cogitando quot fastidia pro co sustinuerit novem mensibus in utero, quot labores, metus et sollicitudines, ut natum aleret, fasciaret, educaret, solaretur, et de omnibus etiam minimis illi accurate provideret, idque perplures annos. Vide dicta *Ecdi.* m, vers. 3 et seq., ubi multis hac de re egi.

Mystice Auctor *Caténa Grcecor.* per matrem senem accipit doctrinam sanam et canam, de qua subdit: «Veritatem eme,» etc. Matris homine, inquit, hoc loco doctrina sacra significatur; ait ergo : Qu® doctrina infirmaci œgra tibi forte videtur, ea secundum se fortis et robusta est. Excita proinde teipsum, ct matrem sanam planeque vegetam invenies : tu enim tua negligenlia et ignavia illam senilem et imbecillem reddis. Mens, inquit, ct sensus anu··FU tu® gressus recte picque lingant. Hæc ille

¿3. Veritatem eme (Chaldæus, *possido),* et noli Vtr *11 VENDERE SAPIENTIAM, ET DOCTRINAM, ET 1NTEIXIUKNtiam. — Idem sunt *veritas, sapientia, doctrina* et *intelligentia, sed* connotato differunt. Unde Tigurina vertit, *veritatem, sapientiam, disciplinam ct prudentiam compara, el ne vendas.* Geminat, imo conternat hæc, ut ostendat quanta quantique facienda sit veritas, ulpote qu® *primo,* sit *sapientia,* qua sapientiam Dei participamus; *secundo, doctrina,* scilicet practica, quæ mores erudit et componit; *tertio, intelligentia,* qua intelligentes, prudentes et circumspecti in omni actione efficimur.

Sensus ergo est, *q. d.* Omni studio, omni labore et pretio compara et conserva tibi veritatem et sapientiam ethicam, nec ullo voluptatum, opuin aul honorum pretio eam vendas, id est commutes vel abjicias, quia ipsa pretiosior est omni auro et pretio, uti dictum est cap. m, 14. Unde Septuaginta, Complutenses el Regii (nam in Vaticanis hic versus deest) habent, *veritatem acquire, et ne repellas sapientiam;* Vulablus , *da operam ut tibi compares veritatem, et ne rejicias, ut solent qui aliquid vendunt.* Hoc fecere e Philosophis Diogenes, Bias, Crates, Aristoteles, Democritus el alii qui opes spreverunt, imo abjecerunt, ut toti vacarent philosophi®. Longe verius hoc prostitere Christiani doctores, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Chrysostomus, S. Hilarius, S. Athanasius eicæteri, qui pne sapientia el virtute Christiana abdicarunt a se omnes opes el voluptates. Idem faciunt hodie Religiosi, qui illud Christi sequuntur : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum, » Audi Nazianzenum in carni. *De Beatitudine :*

> *Felix* qui Christum fortunis omnibus emit,
> Mullique est vite regala leique piae.

Secundo, alii tò *vendas* proprie accipiunt, *q, d.* Ne ob lucrum alios sapientiam doceas, ut hoc pretio eam velut caupo nundineris, iliisque divendas. Ubi nota : Veritas proprie vendi nec potest, quia est actus vitalis cuique proprius et inhærens, vel ejus objectum, puta conceptio et judicium mentis conforme rei, cum scilicet mens rem concipit prout in se est; nec vendi debet, quia ventas est spiritalis : quæ si sit supernataralis, eam vendere erit simonia. Unde S. Augustinus, tract. *De Disciplina Christiana,* cap. !, tom IX; «Indignum, inquit, est, injuriosum est, si sapientia pecunia comparetur, n Vide nostrum Lessium, tract. *De Simonia,* dubit. 13, ubi fuscet exacte docet quibus casibus pro doctrina pretium accipere liceat, quibus non : Doctori, inquit, licet vendere suum docendi laborem, industriam ct vocem, non autem ipsam sapientiam, etc.

Rursum vendunt veritatem, qui legre, noe nisi magnis precibus fatigati eam aperire cl docere volunt. « Quod enim precibus emitur, caro emitur; » insuper qui eam venditant et ostentant: hi enim pretio laudis et glori® eam vendunt.

Veritu w »

Denique R. Salomon sic exponit, *q. d.* a Quando veritatem absque pretio assequi nequibis, eam persoluta mercede adipiscere; verum ne postea dicas : Sicut sapientiam meis sumptibus mihi comparavi, sic pretio mihi persoluto eadem alios imbuam. » Aben-Ezra sic, *q. d.* « feme libros in quibus veritas continetur, emptosque ne distrahas ct divendas; » R. Levi : «Veritatis cognitionem obtine, et cognitæ ne obliviscitor. » Primus sensus genuinus est.

si. 24. Exsultat gaudio pater justi : qui sapientem genuit, lætabitur in eo. — Hebraice, *exsultando exstillabit pater justi, ct gignens justum gaudebit in co;* Septuaginta, *bene educat pater justus, et in filio sapiente lentabitur anima ejus.*

tn. «. 25. Gaudeat pater tuus et mater tua, et exsultet quæ genuit te. — Chaldæus, *quñ peperit (e.* Prior gnome spectat ad patrem, posterior, quæ quasi conclusio ex priore infertur, ad filium, *q.d.* Mire gaudet et exsultat pater, si videat filium justitiam colere, pie et sancte vivere. « Qui enim genuit sapientem,» id est prudentem et probum, lætatur in eo, quia gaudet tum de bono filii, tum de suo : bonum enim et decus filii est bonum ct decus patris, ac insuper indoles ct semina virtutis filiorum hauriuntur ct manant a parentibus ; quare si homines videant filium egregie moratum, censent cum a patro ct matre hosco mores, vel certe bona morum semina bonamque indolem hausisse, juxta illud Horatii :

> Fortes creantur fortibus ct bonis:
> Est in juvencis, est in equis patrum
> Virtus : nec imbellem feroces
> Progenerant aquilæ columbam.

Sapientis genitor, ait R. Levi, gaudet ob ejusdem preclaro gesta ct negotia, cum illud preterea accedat, ut majori Dei cura gaudeat ob filii merita. In hoc ergo parentes gaudio ctlcruntur eadem de causa, qua ob filii insipientiam dolore a rumnisquo anguntur.

Inde conversus ad filium conclusionem hanc elicit: Ergo, o fili, ita vitam ct mores institue, ita sapienter ct probe vive, ut parentes hoc gaudio ingenti afficias, ut scilicet exsultet tam mater quam pater do tua virtute, preclare gestis, fama ct gloria: redde hoc solatium mairi, quæ genuit |c pro tot laboribus, molestiis ct periculis quæ subiit in te concipiendo, pariendo, lactando, educando, ut benedictionem eorum consequaris. Hanc enim Deus exaudit ct adimplet, uti adimplevit benedictionem Isaaci morientis datam Jacobo, Ge/ici. cap. Awn, 28.

Mystico Reda : a Gaudeat, inquit, Deus pater do tua justitia, gaudeat ct Ecclesia mater tua; sed ct sacerdos qui tc per gratiam baptismi regeneravit, qui te erudivit a parvulo, do tuis bonis gralulctur operibus. »

Yet>. u. 2t> et 27. Præbe (Hebraice, da), fili mi, cor tuum 'HUI : ET OCULI TUI VIAS MEAS CUSTODIANT (ChdldæUS, *pone, fili mi, cor tuum ad me).* Fovea e5IM profunda va». *ti* est mèretrix, ef puteus angustus aliena. — Septuaginta, *dolium pertusum* (alii, *fractum) est domus aliena, angustusque est puteus alienus.* Tg *enim* significat hunc versum cohærere precedenti, «jusque dare causam.

Ende *primo,* aliqui exponunt, *q. d.* O fili mi, dede cor tuum sapienti®, mibique ejus doctori; ne illud dedas insipienti meretrici : si enim ei illud dederis, absorbebitur velut in fovea profundissima, ex qua illud extrahere et sapienti® reddere erit difficile et pene impossibile. Ita Rugo, Dionysius et alii.

Secundo ct potius, *q. d.* O fifi, præbe (Hebraice, *da* vel *trade)* cor tuum sapienti®, ut ejus studio, mihique ejus magistro illud totum applices, et consequenter da mihi oculos tuos, ut illos dirigas ad vias, id est leges meas perlegendas, et magis ad easdem custodiendas : sic enim fiet ut non incidas in retia quæ libi parat meretrix, ut te in suam nassam et fossam ruinamque pertrahat : meretrix enim se comit, polit, ornat, ut oculos et corda juvenum ad se quasi siren rapiat, illidat et perdat. Nihil enim ita contrarium et insidiosum sapienti® ct virtuti ac libido et meretrix. Per *cor* accipe mentem el voluntatem. Prete *mihi cor* significat exigitque animi attentionem ad sermonem animo accipiendum, ait Aben-Ezra, qui NDXD *tissorna,* id est custodiant, censet per metathesin positum pro nXf'Vl *tarosna,* id est excurrant. Percurrant, inquit, oculi præceptorum meorum semitas. R. Levi : « Præbe, fili mi, cor tuum, * id est, inquit, ne aliud appetas, velisque quam ut virtute cutndlcris. < Oculi tui vias meas custodiant ; » eas servent vias, ad quas te in hoc libro institui, ut nimirum corporis cupiditatibus belhim indicas, mentisque absolutioni studeas. Cum autem cupiditates, quibus maxime abstrahitur mortalis, sint libidinis illecebro» vinique voluptas, ab iis abstinendum imprimis admonet. Ut ergo repudiemus fœd® libidinis vilium, inquit meretricem esse Unquam profundam fuvenni..

Nota : Jungit cordi oculos, quia est magna sympathia cordis cum oculis, ut cor in oculis, ct oculi in corde siti esse videantur. Quod enim cor amat, nd illud intuendum dirigit oculos, ut objecto amato per visum et intuitum se pascat. Unde vulgo dicitur : «Ubi oculi, ibi cor, ibi umor; ubi manus, ibi dolor. » Hinc oculi sunt in amore dures. « Oculi, ait Cicero *De Oratore,* sunt quorum intensione, tum remissione, tum conjectu, tum hilaritate motus animorum significamus, j»

Rursum oculi congrue junguntur vi®, quia oculi dirigunt incedentem, ut via recta incedat, no ab ea déficelai in avia, neve in scopulos et saxa impingat, aut in fossam corruat.

Moraliter, Deus exigit cor hominis, predellini fidelis el sancti, quia cor est principium vitæ onmisque cogitationis, voluntatis et actionis. Hinc cor est primum vivens, cl ultimum morieus :

quare si Dens possidet cor, possidet totam animam totumque hominem. Cor enim, id est voluntas, est quasi regina, quæ omnibus sensibus, potentiis et membris, vel politice vel despotice imperat et dominatur. Voluntas enim movet intellectum, ut in eo quod amat, rationes ct motiva ad amandum inveniat; movet memoriam, ut eorum jugiler recordetur, sibique ad jugiter amandum represente!: movet oculos ad intuendum rem amatam; aures, ad audiendum ejus laudes; tactum, ad illam amplectendam; pedes, ut ambulent ad eam possidendam; manus, ut eam prehendant; et sic de cæteris.

Deus ergo ab homine donum exigit. Sed quod? cor. Cur? quia cor est potissimum in homine, et virtute totus homo; cor enim complectitur regitque memoriam, intellectum cæterasque potentias. Cor enim hic *primo,* mentem; *secundo,* amorem, affectum et voluntatem, quæ origo est omnis affectus et actionis, significat. Deus cor suum, puta Spiritum Sanctum, ut ait S. Thomas ut Nyssenus, vel, ut Eucherus in *FormuL spiritai,* cap. i, Filium suum qui erat in ejus sinu et visceribus, dedit tibi : «Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret;» antidoten ergo poscit parile, scilicet cor tuum. Ferunt Eremitam quemdam postulasse a Deo quodnam donum cuperet, quo ejus gratiam cœlumque promereri posset ; at responsum ei datum a versipelle dæmone, donum hoc constare tribus partibus, scilicet nova luna, solis circulo, et quarta parte rolæ : nimirum luna nova semicorniculata refert litteram C, solis circulus litteram *O,* quarta rolæ pars litteram R. Junge hasce 1res litteras, habebis *cor,* hoc est donum, quod poscit Deus. Ita refert noster Maximilianus Sandæus in *Donario cordis Julii Episcopi llcrbipolensis.* Simile quid habet Robertas Olkot, aut potius Thomas Gnalcssus, lect. 12 in *Prov.* Ita Abel, cor suum offerens Deo, illi placuit pne Cain. Unde Rupertus in *Genes,* iv : 1'terque, inquit, obtulit, sed non recte divisit. Nam Cain, cum offerret sua Deo, seipsum sibi retinuerat, repositum habens cor in cupidilate terrena. Hujusmodi Deus portionem non accipit: « Sed præbe, ait, fili, cor tuum mihi. » At Caiu cor suum retinuit sibi, et fructus terne obtulit Deo. Abel autem primo cor suum, deinde rem suam offerendo plurimam hostiam obtulit. Sic Rupertus. Abel igitur præter seleclissima illa et adipalia munera suum amorem, quo nihil electius Deoquc gratius, obtulit. Nam quid ante oculos Dei valent munera omnia etiam pinguissima, si tamen amor negetur? «Operationes, ait D. Ambrosius, lib. I *De Jacob,* cap. vin, bono commendantur affectu.»

Audi S. Augustinum (vel quisquis est auctor : stylus enim arguit non esse S. Augustini), tract. De *quatuor virtutibus charitatis,* post medium, tom.1V. «Quid a te (Deus) expetit? quod Abraham dh dictum est : Da mihi unicum dilectum filium tuum; tibi dicit Sapientia : Da mihi, fili, cor tuum, ipse est dilectus unicus. Quid metuis offerre cor tuum? offer sacrificium, contritionem cordis Domino Deo tuo, et dic ei cum Propheta : Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Nihil metuas tali sacrificio oblato, et libi acceptum erit, etquod obtuleris integrum permanebit. »

Pulchre hanc sententiam pertractat S. Bernardus, *epist.* ad quemdam postulantem : *Quid a nobis requirat Deus?* « Cor nostrum, ait, nihil dignius producere potest, quam ut ei se restituat a quo factum est, et hoc a nobis Dominus expetit, dicens : Fili, da mihi cor tuum. Tunc siquidem cor hominum Deo datur, quando omnis cogitatio terminatur in eum, gyrat et circumflectitur super cum, et nihil vult penitus possidere præter cum, sicquc colligato sibi animo eum diligit, ut sine ipso amarus sit omnis amor. Nec aliud dixerim cor dono dare, quam ipsum captivare in omne obsequium ejus; et ita voluntati ejus ex toto supponere, ut nihil aliud velit, quam quod noverit eum velle. » Ex quibus concludit : « Itaque cor Domino datum, ipsum in omnibus et de omnibus adorabit, et gratias aget; etiamsi multa nostris sensibus molesta videantur, nihil turbationis ex rerum novilate suscipiet; lentatus a Domino per tribulationes et asperas qualitates non movebitur; aporiatus, id est inops, gaudebit. Quidquid illatum fuerit, etiamsi habeat asperum sensum, velut impellens ad superna, suscipiet. Qui cor suum dedit Deo, cantabit melodico, ct dicet cum Propheta David : Paralum cor meum, Deus, paratum cor meum, cantabo ct psallam in gloria mea. » Subdit deinde modos et gradus quibus cor dandum ct dirigendum est ad Deum, quos in ipso perlege.

Oremus ergo assiduo cum nostro P. Alvarez, lib. Ill *De Perfect,* pag. 2, cap. xvn : Domino Deus meus, cl Deus cordis mei, qui corde meo hæc verba intonare non cessas : « Præbe, fili mi, cor tuum mihi, » quibus amorem cordis efflagitas, ct ad dilectionem cx toto corde meam voluntatem inflammas : da, obsecro, cordi meo perfectum cordis amorem, quem præccplis, consiliis, beneficiis, suasionibus, promissis ct comminationibus postulare dignatus es : quia nemo tibi reddere aliquid poterit, nisi ut prius idem illi benigne concesseris, ct larga manu donaveris. Amorem lotius cordis a me postulas, dicens : Dilige me ex toto corde luo; et ego quidem fundum totius mei cordis, si tu prius dederis, libi restituo. Da igitur, Domine, per infinitam bonitatem tuam, ut te toto corde diligam, ut scilicet beneplacitum tuum et amorem tuum omnibus donis ac charismatibus præferam, ct nunquam a l diligenda creata, aut contra te, aut supra le, a'ot prœter le, noxia præsumplionc pereffluam.

Memorabile est exemplum in *Vita* D. *Hcnricj*

Susonis, cap. nr; hic enim dum flagrantissimo œternæ sapienti® desiderio arderei, illa se ipsi specie corporali videndam exhibuit : nunc enim elegantis pueli®, nunc pulcherrimi juvenis pr® se ferebat imaginem. Itaque dulcissimo ad eum convertens se, comiter, non tamen sine divina quadam majestate illi arridens, benigne his eum verbis affata est : a Præbe, fili, cor tuum mihi. » Tum vero vestigiis illius advolutus, medullitus ac humillime illi gratias egit. Inde illius in eam amor ardentior, ut eam sibi in sponsam copulare gestiret; quare amore ebrius exclamabat : « Ego toto corde, sensibus et animo te inexhaustam omnium desiderabilium abyssum, ardenti cordis mei affectu complector. » Interim nonnunquam cordi illius se communicabat ipsa, velut omnis boni fons et profluvium, in quo simul reperii quidquid pulchrum, amabile vel desiderabile esset : siquidem id in ea modo ineffabili existebat. Ergo identidem illam velut gratissimam amicam lacrymantibus oculis, et in immensum expanso cordis sinu complexus, illi totum cor suum obtulit, indeque Minister œternæ sapienti® est appellatus.

Fovea enim profunda est meretrix. — Idem dixit cap. XXII, vers. 44, ubi id explicui. Nota : To *profunda* significat hanc meretriciam foveam adeo esse altam voraginem, ut cadentibus in eam vix ulla sit spes emergendi. Ita enim in ea meretrix melleis suis laqueis et meretriciis artibus detinet amasios, ut ab ea sc expedire nequeant. Unde Comicus :

> Nil amor est aliud, nisi tristis et ægra voluptas;
> Nil nisi dulce malum, nil nisi triste bonum.
> Diminuit famam, factis melioribus obstat :
> Exiguo magnas tempore perdit opes.

Pro *fovea* hebraico est HHTO *scucha,* quod proprio significat foveam vel fossam, in quam incidentes perduntur; unde sumitur pro corruptione, desolatione, interitu, sepulcro. Hinc Septuaginta *scucha* nunc vertunt *fovea,* nunc *dolium,* ut hoc loco : dolium enim est cavum ut fossu; nunc *sordes,* quia fossæ solent esso lutos® ct sordid®, ut patet *Job* ix, 31 ; nunc *mors,* ut *Job* xvn, 14 (ubi Noster vertit, *putredo* : « Putredini, ait, dixi : Pater meus es; mater mea, cl soror mea, vermibus »); nunc *corruptio, vdJonæ* ii, 7; *pernicies,* vel *interitus,* vel *internecio,* ut *Psal.* ix, 15, *Isaiœ* 1 i, li; nunc *nugacitas,* ut *Psal.* cxvm, 85; nunc *invius,* ut *Jcrcm.* n, G; nunc *verbum,* ut *Jcrcm.* xvm, 20 ct 22.

Hæc omnia competunt meretrici. *Primo* enim meretrix est fossa profundissima, inquam amasii præcipitcs ruunt, perduntur ct intereunt, tam quoad animom, quam quoad corpus. Alludit ad domos ct gurgustia meretricum, qua* non tam domus quam anira, fossæ cl ferarum lustra videntur; unde et subterranei fornices vocantur, indeque nomen fornicationis : quin cl non raro in fossis mœnium urbiumque, arbo.ibus virgultisque degunt, ibiquo velut vulpes transeuntibus insidiantur, cosque ad nemorosas hasce fossas pelliciuntelpervertunt, uti in nonnullis Germani® urbibus ab cis factitari vidi. Mystice, foss® h® apposite significant juvenes a meretricibus seductos, cx alto vil® civilis et honest® muro, puta ex culmine honestatis, rationis el virtutis precipitare se in foveam profundissimam luxuriœ, infami® oinnisquc dedecoris ct sceleris.

Secundo, meretrix est mors, quia amasiorum animas cl sæpc corpora interficit; imo causa est ut ob ejus pulchritudinem inter se rixentur juvenes, seque mutuo digladiando occidant. Hinc S. Isidoras, de fornicariis agens : « Hi, ait, sunt quos jam lethale 0 obsignat; » per 0 enim judices olim reos damnabant ad tobara, id est mortem. Unde illud Persii : « Et potis est vitio nigrum præfigere theta, v S. Chrysostomus vero, hom. 49 *in Matth. :* « Luxuria, ait, non solum petulantes, sed ct homicidas facit, » uti Herodiadem fecit homicidam S. Joannis Baptist®. Eadem eslnûr<«

Tertio, meretrix est sepulcrum, sed dealbatum, et ailS. Chrysostomus in *Psalm,* 1 , quia exterius alba ci compta apparet, sed interius plena est sordibus, putredine, lue venerea, aliisque morbis amasios inficit el perdit; ipsa est sepulcrum, in quo vivos defodit libido. Inde Stobæus, semi. 6 *De intemperantia :* a Diogenes, ait, dicebat plerosque vivos seipsos humare, el putrefacere balucis humectantes, et re venerea putrefacientes. Morientes autem demum mandare corpus in suffimentis et aromatibus recondi ; alios etiam meile, ne cito putrescant,» *q. d.* Diogenes ridebat hominum dementiam, quod ipsi vivum corpus, quod conservare oportebat integrum, corrumpant tabo el sordibus luxuriæ : mortuum vero corpus, quod corrumpi necesse est, ipsi condiant balsamo, myrrha aliisque odoramentis, ut incorruptum servent : cum viva corpora potius condienda forent ad longiorem vitam, mortua vero incondita sinenda ut cito consumantur. Pulci cnX3J‘

Quarto, meretrix est sordida, imo sordes mer®, ct *^1«. quia pauperrima, sordidissima, foetidissima, plena putore, sanie, putredine. Unde S. Chrysostomus, hom. 29 *in Matth. :* «Quid, ait, luxuria coi reptus a dænioniaco differt? Quo fit ut nunquam sit in seipso, sed in sepulcris versetur. Sepulcra sunt meretricum diversoria, cum multo fœtore, multa putredine sint repleta. Non min®, non exhoilationes ipsum ligare poterunt : omnia hæc vincula spernit. »

Quinto, meretrix est pernicies tam sibi quam ti perni amasiis totiquo reipublicœ; perdit enim nobilissi- d*» mos ejus juvenes et cives.

Sexto, meretrix est nugacitas, quiapiena nugis, «t ungifraudibus ct mendaciis, quibus accedentes illicit, clUs* illaqueat et dementat, adeo ut cx iis conflata et consuta videatur.

Septimo, meretrix est dolium perforatum, in et dolium quod, etiamsi Cresi opes injeias, effluunt et pro- Prodiguntur, ipsaque semper eget, reinanelque inops lu‘‘*

et pauper. Unde Menander misit Venerem ad aurifodinas, quod nullo auro ejus inopia et sitis expleatur, teste Rhodigino, lib. Vili, cap. v. Vere S. Augustinus, semi. 50 *De Temp. :* <iSa?pc admodum, inquit, perdii luxuria, quod congregavit avaritia. » Vide dicta cap. v, vers. 10.

Et puteus angustus (1), aliena. — « Aliena, » id est meretrix, qure non est tua uxor. Hæc comparatur puteo angusto, *primo,* quia sicut puteus profundus est et obscurus, ut videatur esse barathrum, sic est et libido ac meretrix. Audi S. Chrysostomum, homil. 11 in I *ad Corinth. :* « Quando enim,ait, ab impudica libidine capta fuerit anima, sicut nubes et caligo corporis oculos : ita cum illa eripuerit menti perspiciendi facultatem, nihil sinit videre ulterius, non praecipitium, non gehennam, non timorem, sed ab illius occupata tyrannide deinceps facile potest expugnari a peccato, et tanqnarn fenestris carens paries undique ante oculos excitatus, non sinit radium justiliæ menti illucescere, absurdis libidinum cogitationibus ipsuin undique arcentibus. »

Secundo, sicut put us est angustus; unde illud ejus ænigma :

> Dic quibus m terris, el eris mihi magnus Apollo,
> Tres pateat cali spatium non amplius ulnas?

utique in puteo : sic pariter angusta est domus, supellex, anima resquo omnesmorelricis. Rursum ipsa se el amasios in extremas angustias adducit. Unde Syrus vertit : *Puteus angustiat et tribulationis.*

Tertio, puteus est cœno lutoque, inquit Auctor *Catena: Grarorum,* quin et ranis bufonibusquo refertus : sic et meretrix tota spurca est et foetida, quinci bufonem, id estdæmonem, in pectore gestat. Septuaginta vertunt, *et puteus angustus alienus.* Alludit ad puteos privatos domus alien®, qui angusti esse solent, nipote proprii domus unius : unde sæpe non sufficiunt dare aquam vicinis. Quocirca mullis in locis singulæ domus suos habent puteos. Sensus est, </. d. Sicut puteus alienæ domus est angustus, illiqui soli sullicit, non autem vicinis : sic pariter angusta est uxor aliena, quæ uni marito suo lege matrimonii astricta, ad alios se extendere nequii sine ingenti perfidia et periculo vitn»; si enim maritus resciat vel suspicetur uxorem alium adamare, utrumque ad necem persequetur, juxta illud cap. vi, 3i : « Quia zelus et (uror viri non parcet in dic vindici e, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. » Hoc est quod ail Isaias cap. xxviii, 20: « Coangustatum eststratum, ita ut alter decidat, et pallium breve utrumque operire non potest, n Vide dicta tap. v, 15, ad illa: u Bibe aquam de cisterna tua, cl fluenta putei tui, etc., habeto eas solus, nec feint alieni participes tui. »

R) Vade non patet exitus.

28. Insidiatur in via quasi latro, kt quos incautos viderit, interficiet. — Hebraice est tyirD *kechoteph,* id est *sicut prodo et rapina.* Hinc *primo,* Pagninus vertit, *etiam ipsa tanquam preedœ insidiabitur, q. d.* Sicut astuta vulpes insidiatur gallinis, et lupus ovibus, ut eas faciant suam prædam et escam : sic pariter meretrix insidiatur juvenibus incautis ct inexpertis, qui sunt velut simplices oves et gallinis, ut eos eorumque opes, quin et sanitatem, famam, vilain, conscientiam prædetur cl diripiat : unde a lupis, id est meretricibus, dicta sunt lupanaria.

Secundo, Marinus in *Lexicon* vertit, *etiam ipsa tanquam rapina insidiabitur.* Est hebraismus elegans, quo abstractum ponitur pro concreto. Rapina, id est rapacissima, scilicet fera, vel raptrix et latro. Unde Chaldæus vertit, *sicut rapino fera* (hoc est sicut *fera rapiens) oculis insidiabitur.* Meretrix enim est fera rapacissima et voracissima, imo congeries ferarum omnium, ut ex omnibus conflata videatur. In meretrice enim est astutia vulpis, ingluvies lupi, rixa canis, malignitas aspidis, sævitia tigridis, superbia leænæ, virulentia serpentis, truculentia draconis, uli docet S. Chrysostomus, hom. 15 *in Matth.* Vox *oculis* tam ad *rapiens,* quam ad *insidiabitur* referri potest,//, *d.* Cæteræ feræ oculis insidiantur, at pedibus iinguibusque duntaxat prædam rapiunt; meretrix vero feras superat, nam eminus oculis non tantum insidiatur, sed et rapit intuente» velut Siren, cosque ad se allicit ct pertrahit, sicut magnes ad se trahit ferrum semotum ct dissitum; raptos vero spoliat, necat, devorat instar Sirenum.

Tertio, Septuaginta vertunt cwrog.G>ç, idcst *concise,* hoc est brevi, cito, repente, raptim, uti vertunt Syrus, R. Salomon, Complutenses cl Regii; aut potius *concise,* id est in concisura ct conscissura rapirne. Feræ enim, dum ovem vel gallinam capiunt, illico eam dentibus unguibusque conscindunt, discerpunt cl lacerant, ut devorent. Sic ergo cx Septuaginta vertas, *hic enim* (fornicator) *in concisura peribit,* quia scilicet meretrix velut fera eum ul prædam conscindet, laniabit et devorabit.

Quarto, Noster clare ct nervose vertit, *insidiabitur quasi latro,* quia *rupinam* cum Marino accipit pro raptore, qualis est latro, aut pro Cjnri *cheteph,* id esi rapina, alii» punctis legit >pn *coteph,* id csl raptor, latro, prædo. Unde Tigurina vertit, *hæc etiam perinde, ut prodones solent, insidias struit.* Sic et R. Levi el Aben-Ezra.

Primo enim, sicut latro latet in cavernis, an- Merctrii
tris, sylvis, el fere in tenebris ac nocte grassatur; unde latro dictus est a latendo, vel quod a latere adoriatur, ait Festus : sic el meretrix occulte in- Pruno,
sidias struit, ac fere noctu prædam rapit. Rursum eadem hominem excæcal el dementat, spolialque luce rationis cl judicii, ul cæcum rapiat et prædetur. Audi S. Chrysoslomum, homil. 11 in I *ad Corinth.* ; u Sicul, ait, latrones el murorum elfos-

flores, quando volunt aliquid pretiosum capere, lucerna exstincta hoc faciunt : ita etiam in nobis facit libido; est enim in nobis perpetuo ardens lumen rationis. Ille igitur spiritus acquili© (nempe luxuria) magno impetu irruens flammam illam exstinguit, et protinus diripit spoliatquo omnia quæsunt recondita. » Quod enim facit libido, hoc 'acit libidinosa meretrix; hæc enim est libidinis illex et iynx ipsaque quasi libido.

secundo. *Secundo,* sicut latro primo thesaurum eripit, deinde vitam: sic et meretrix eripit primo opes cl pudicitiam (quæ ingens est thesaurus), deinde sanitatem ct vitam, ac amasios trudit in mortem et gehennam. Quocirca S. B rnurdus, cum juvenis esset forma eleganti, noctu tertio lentatus ab hospita ad fornicationem, exclamavit : a Latrones, latrones! » itaque pudore suffusam, et metu ne proderetur confusam abegit. Mane rogatus quosnam latrones noctu vidisset, respondit : a Veraciter aderat latro, et mihi castitatem hospita nitebatur auferre, irreparabilem thesaurum; • unde ut hæc latronum pericula evaderet, Ordinem Cisterciensem ingressus est. Si enim latro est qui opes rapit, quanto magis latro est, qui pudicitiam, quæ thesaurus est incomparabilis, eripere satagit? Ita habet Vita ejus, lib- 1, cap. in.

Tertio. *Tertio,* sicut latrones vias publicas obsident, ut transeuntes invadant : sic ct meretrices : unde et Semitari© sunt appellat©. De insidiis meretricis plura dicta sunt cap. vn, 10.

Mystice, omnia quæ dicta sunt de meretrice, adaptes concupiscenti© ct voluptati cuilibet illicit©, uti dixi cap. vu, 10 el seq.

Et quos incautos videbit .interficiet. Ilebr. *ct prævaricatorcs in homine addet* (1); Syrus, *ct multi homines ùiiquitatem multiplicant;* R. Salomon, re-*Lellesin homine addet,* id est *numirum eorum augehity qui inter Israelitas beo sint offensi;* Aben-Ezra, *prædunem m hominem addet,* id est prædonibus junget alios consimiles. Meretrix enim, ait R. Levi, cum parricidis el pnedombus societatem contrahit, atque incautos artibus suis in eum loeuift pellicit, in quo sicariorum manu cadant. Cajetanos, *ct peccatores in hominibus addet;* Tigurina, *sibi prævaricatorcs adjungit;* Vatablus, *multiplicat :* quia nimirum meretrix invitat omnes ad sui amorem, inde ad lites, rixas et ciedcs : quocirca incautum interficit, ut apte verbi Noster. Nam ex llebræo sío ud verbum vertas, *ct prævaiu itorcs ad Adamum congregabit* (si enim {yov *iosiph,* id est *addet,* derives ab cpx *asaph,* significat *congregabit),* hoc csl *interficiet,* flebr. emm mora vocatur *congregatio;* unde *congregari ad patres,* idem est quod mori; *congregare* vero *ad patri** csl interficere. Causas hujus phrasis assignavi *Osce* iv, 3, ad illa : u Et pisces maris congrogabuutur, » id est deficient et morientur, ut vertunt Septuaginta et Chaldæus. lime ct Thcodolion hoc lo a verlit, *ct prævaricatorts in homfnfbiu follet ;* Chaldæus, *et venatur filios insipientes;* Septuaginta, *ct omnis iniquus absumetur.* Vere S. Cyprianus, *be Singularitate Cleric. :* « Tempus, inquit,luctaminis adhuc geritur, cl mors per feminam adhuc grassatur, » *q. d.* Sicut Eva, seducens Adamum, induxit peccatum ct mortem in omnes posteros : sic etiam femina illex et libidinosa perdit majorem pariem hominum, cosque in libidinem, mortem ct gehennam sccum pertrahit. Pergit S. Cyprianus : a Méfltíor, si non videmus exinde interitus plurimorum. Quanti et quales Episcopi et clerici simul et laici post confessionum victoriarumque calcata certamina, post magnalia ct signa, vel mirabilia usquequaque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, cum volunt in navi fragili navigare! Quantos leones domuit una infirmitas delicata, quæ, cum sit vilis et misera, de magnis efficit prædam! » Unde exhortando subdit : « Longe sil pestis ista ct lues, el clandestina pernicies. 0 quam inordinabilis feminæ propinquitas jaculatur, cujus vicinia est dt lictorum latrocinium ! » *q. d.* Sicut urbes ct vi® propinqua latronibus, cædibus et latrociniis qu® ab iis assiduo perpetrantur, pleuæ sunt ct infames : sic et meretrix omnia vicina infesta reddit suis libidinibus et sceleribus, quæ ex illis consequuntur, adeo ut meretrix, sive lupa et lupanar, videatur esse delictorum omnium spclæum et latrocinium.

29. Cui væ? cujus patri vje? cui rix.e? cui fo- Ven. M
VEJE? CII SINE CAUSA VLLNLRA? CUI SUFFUSIO OCULO-
RIm? — Gnome hæc torquetur in bibones cl temulentos, eorumque gulæ et crapulæ multa graviaque damna accenset. L'nde subdit :

30. Nonne ms qui commorantur in vino, et stu- Ven. io.
DENT CALICIBUS EPOTANDIS? — « Cui Væ, » id est cui ingens calamitas et ejulatus, nisi vinoso et ebrio? R. Levi, cui *damnum perniciesque infertur? quisiia a lamentis querdisque telhera pulsat? Ebriosum. Væ* enim significat gemitum insignem cum tunsione pectoris, et comploslone manuum, ob ingentem cladem et dolorem, juxta illud : « Et scripta»erani in eo lamentationes, et carmen, et væ, » *E.cdiiel.* n, 9. Vide ibi dicta. Ubi S. Gregorius ait r<r notare ©ternam maledictionem et damnationem gehena© : Lee ergo paratur ebriis, ut p det *St ilai,* v, 21.

Cujus patri væ?— Rectu : llebræum enim >13K *aboi* componitur ex 3N *ab,* id csl *patris,* cl riM *ui,* id est væ (2). Eilii enim ebriosi parentibus mille dolores, molestias, tristitias, timores, lites, rixas el pericula creant. *Sciando,* alii *aboi* derivant ab H3N *aba,* id est doideravit; umíe vertunt, *cui appetitus* seu desiderium habendi mulla, qu© in symposia insumat ct absumat? utique guloiOet vinoso. *Tertio,* alii cum Aben-Ezra ver-

(1) Id est, et praevaricatores mur uuiuiucs luuitiplicaU

(2) Hmlicrui vertunt, cui *heu?* Sumlliuiuui ect grw-<uin aiCcî.

tunt, *cui egestas? JIM aba* enim sicut desiderare, sic et egere significat : hinc *ebion* vocatur egenus ct pauper, quia cum multis egeat, mulla desiderat, *q. d.* Vinoso est cupido omnium rerum, eo quod omnibus indigeat. Symposia enim cum deducunt ad extremam inopiam, faciuntquo omnibus egere. *Quarto,* Syrus vertit,cui *perturbatio?* et Septuaginta, *au tumultus?* Vinum enim ciet tumultus, ebriosque facit tumultuosos. Cum enim cerebrum habeant omnino perturbatum, et ut mare œstuans, omnia perturbant et litibus inflammant. *Quinto,* Chaldæus, *cui deformis aspectus?* Ebriosi enim fiunt lividi, luridi, tetrici, morosi, atque varias infoi mes bestiarum formas speciesque induunt; nunc enim ringunt ut canes, nunc grunniunt ut porci, nunc rugiunt ut leones, nunc gesticulantur ut simiæ, nunc torve intuentur ut tauri, nunc ululant ut lupi.

Cui mxx? — Septuaginta, *cui judicia? id* est lites. \ inum enim fumos calidos in caput exhalat, qui cerebrum indegne bilem accendunt; undo ira, lites, rixæ, cædes et verbera, ita quotidiana docet experientia gulonum convivia ct symposia desinere in rixas et cædes. Quocirca S. Chrysostoinus : « Sicut oleum, ait, alit lucernam, sic vinum iram inflammat, velut convenienti nomine appellentur pocula amicitia». » Exstat antiqua Francorum lex apud beatum Rhenanum, lib. II *lierum German.,* hac forma : « Nemo militi® socium aut quemlibetaliurnadpotandum invitato; quod si quis ebrius repertus fuerit, ejectus quoad culpam agnoscat, aquam bibito.» Utinam illa inpraxim revocetur!

Cui FOVIÆ? — Legit rTO *scuach* per *schin,* id est fossa, fovea, sepulcrum, uti dixi vers. 27. Jam legunt n'üsíacA, persia, id est garrulitas. Unde Pagninus, *cui mussitatio?* Regia, *cui murmur?* Complutenses, *cui tristitia et ineptia?* Vaticana, *cui molestia et (rica?* Vatablus, *apud quem nugaì* Syrus, *cui mala?* Chaldæus, cui *malorum congeries?* Nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. 10 in *Genesim:* «Vini largior usus infinitorum est causa malorum. » Ebrius enim vino dissolutus effundit cordis sui ineptias, suspiciones, odia, secreta, maledicta, calumnias, quibus mille malorum sibi et aliis est causa (t).

To *fovea* notat *primo,* ebrium pr® vertigine temulentias non posse rectos figere gressus, sed cespitare, impingere, et non raro in fossas prolabi, vel certe turbata imaginatione eas sibi fingere. Unde S. Ambrosius, lib. *De Elia ct Jejunio :* « Hinc, ail, van® imagines, incerti visus, instabiles gressus; umbras sæpe transiliunt sicut foveas. »

Secundo, favea est sepulcrum. Nam, ut ait S. Augustinus :>« Ebrietas est qua dam vivi hominis sepultura; » ebrius enim vino obruit sepehtque rationem et mentem, indeque hominem, ac induit speciem besliæ, quæ nonnisi tactu sensuquc agitur, imo cadaveris insensibilis ct mortui. Undo S. Chrysostomus, hom. 10 *in Genes.,* ebrium vocat « vivum cadaver. »

Tertio, fovea symbolice significat pericula quælibet, in quæ temulentus, utpole mero aestuans, intrepidus et audax ultro se conjicit. Vere S. Chrysostomus : « Ebrius, ait, est voluntarius daemon, » quia ebrius ita sævit, clamat, furit, ct omne nefas dicit, agilque perinde ac si esset dæmon incarnatus; sed in hoc dæmone est pejor, quod in hæc scelera se ultro et libere conjiciat, cum dæmon obduratus in malo nil possit boni velle vel agere, sed tantum id quod malum est. Unde in dæmonis arbitrio non est ut redeat ad statum Angelicum, sed necessario dæmon est, et dæmon perseverat. Ebrim vo-

Cui sine causa vulnera? —Ebrius enim sino offensa aut causa, quam aliquis ei dederit, rixatur, meledicit, verberat; idcoque vicissim percutitur ct verberatur, idquo certius ct certiore ictu, ulpote quem librat directa finnaque manu sobrius ct sui compos. Hebrea, *rui vulnera gratis?* Cajctanus, *cui percussiones capiti frustra?* Septuaginta, *cui contritiones supervacua?* Temulenti enim vino accensi temere rixantur, pugnant, et se invicem convulnerant. Audi S. Basilium, hom. *De Ebrietate :* «Hem! quid agis, o homo? famulus fugit dominum caedentem ac vulnerantem; tu autem permanes cum vino, quod singulis diebus caput ferit seu percellit tuum.» Hæc est pruna vini plaga, qua per se cerebrum percutit el sternit, ut rationis sil inops. Sequitur secunda, qua vinum per alios, quos ebrius lacessit, proprie dictas ei plagas infligit, <le quibus S. Ambrosius, *De Elia ct Jejunio,* cap. xii : « Uno die bibunt inultorum dierum labores, de ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt, pro vino sangui! effunditur, et ipsum sanguinem vina fuderunt.» Quocirca Fulgentius in *Mythologies,* in fabula Dyonisii : «Jupiter, ait, cx Semele genuit Bacchum. Cum Semele quatuor ejus sorores appellat® sunt : Ino, Autonoe, Semele el Agave. Quid sibi hæc fabula velit exquiramus. Quatuor sunt ebrietatis genera: *primo,* vinolentia; *secundo,* rerum oblivio; *tertio,* libido; *quarto,* insania. Unde et h® quatuor sorores diet® sunt Bacche, quasi vino vacantes. *Prima* Ino: choc enim græce, latine *vinum* dicimus; *secunda* Autonoe, quasi xvtt,7 où id est *seipsam non cognoscens; tertia* Semele, quasi «wjxaXuo, quod nos latine *corpus solutum* dicimus. Unde ipsa genuisse Liberum patrem (Bacchum) dicitur, id est de libidine nata ebrietas; *quarta* Agave, qu© ideo insani® comparatur, quod caput filii violenter abscidit. » lia Fulgentius, quem nonnulli S. Fulgentium Ruspensem Episcopum, qui floruit anno Domini 520, existimant. Verum Fulgentius hic Mylhologus, alius a S. Fulgenlio videtur, cum malcríes illa fabularum et stylus S. Fulgenti! gravitatem noa sapiat, ait noster Possevinus in *Biblioth,*

(1) Maurer, cui *quertla?* Koseumullcrns, *cui sollicitudo9*

Cui suffusio oculorum ?—Hebraice, ‹7‹a-*chlilut*, id est ctn *rubedo oculorum?* alii *chcuddilut* derivant a hbzD *calai,* id est consummavit, consumpsit , evertit; unde vertunt, *cui suffossio oculorum ?* Ebriosorum enim oculi videntur suffossi, ac vino madentes, videntur ei quasi innatare. Septuaginta, Tracci, id est *lividi* (Complutenses, *nigri) oculi.* Oculos lividos vel nigros, ait Auclor *Catenat Grirc.,*appellat cæculientes et cadaverosos, tenebrisque oppletos ; **Aquila,id** est *vacui;* sed videtur legendum id csl *laborantes distillatione,* puta rheumate et catarrhis; Chaldæus, *cui extrema oculorum prominent ?* Igitur hæc omnia eodem redeunt, sed unius mali oculorum varias conditiones el damna recensent. Vinum enim, primo ignitos vapores in caput ejaculans, oculos facit rubentes el quasi igneos, qui signum sunt audaciro et impudenti®, ait Aristoteles in *Physiognom.* Rubedo enim fit ex concursu sanguinis et caloris : sicut ex adverso pallor in metu iit cx fuga sanguinis el caloris. Ex rubedine sequitur hebetudo oculorum : oculi enim humore suffusi caligant et caecutiunt, inde corumdem tumor, livor, caligo ac nigredo.

Audi Clementem Alexandrinum, Il *Pcedag.* cap. ir : a Vino immodico oculi detorquentur ac diverluntur, cum pr® humoris multitudine visus tanqunm in piscina natitei, atque adeo mentiri coacti existimant quidem omnia in orbem cicumagi; numerare autem non possunt quæ procul suoi, tanquam sint unica. Atque duos soles videre mihi videor ebrius, dicebat ille Thebanus senex. Motus enim visus a vini calore, sæpe ejus quod est unum, multiplicatam apprehendit visione substantiam : nihil enim differt an visum videat, an id quod videtur. Idem enim visui cx utrisquo accidit, qui propter fluctuationem non potest subjectum perfecte comprehendere. » Et post nonnulla : a Cui sunt lividi oculi ? an non eorum qui in vinis tempus consumunt? etc. Salomon quidem eum qui potu nimio delectatur, etiam rationi mortuum esse ostendit per liventes oculos, quod est signum mortui, eam, quæ est iu Domino, ei mortem annuntians : oblivio enim eorum qu® ad veram vitam perlinent, vergit ad interitum. » Præclare Lucretius :

> Cum vini, *inquit,* vis penetravit
> Acris, et in venis discessit diditus ardor,
> Consequitur gravitai membrorum, privpeliuntur
> Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
> Nant oculi, clamor, singultus, jurgia gliscuut.

Porro,pro *suffusio alii* legunt *suffossio,* alii *confusio,* alii *confessio.* Audi singula enarrantem Franciscum Lucam hic erudito *notat.* 187 : Suffunduntur, inquit, ebriosorum oculi, nasusque rubore, quem humorum cx vino ortorum calor efficit. Efficit quoque humorum vis oculorum aciem obtundi, ct suffundi oculos caligine, quæ videndi imminuat facultatem. Trilinguis Collegii manuscriptum *confusio* habet, quod similiter vel ad ruborem csl relatum : habe t enim potatores ruborem perpetuum, quem verecundi temporarium; vel ad humorem, quo potatorum visus offunditur. Est autem apertum mendum quod habet Neurenbergensis editio , *confessio*, quamvis prodant ct confiteantur oculi ebrietatis studium. Chaldaica Paraphrasis, in Regia editione latina versa, esi : *Et cui extrema oculorum prominent ?* id quod pro suffossionis lectione facere possit; nam quæ suffodiuntur prominent, sicut prominet terra quam talpa suffodit. Sed non satis scio quid designet Paraphrasis, an oculos prominentes, an prominentes genas, qu® in rugas ebriosis contrahuntur, an quid aliud. Porro subministrat continue mullus frequensque vini polus calorem, qui oculorum humorem paulatina exhauriat, el videndi facultatem debilitet, landemque arefactis organis exstinguat, quod suffossione oculorum significari possit; nisi forte respectum sit, ab iis, inquam, qui pro *suffusio, suffossio* substituere (verisimillima est enim *suffusio* nostri Interpretis scriptura), ad potatorum pugnas, qui dum in prælia inermes traduntur, fortasse quod mulieribus csl consuetudo, manibus sibi invicem exarant genas, oculosque suffodiunt. Huc (ad pugnam dico) haud dubie respexerunt Græci, cum transtulerunt : Tivc; d *cujus lividi oculi ?* solent enim pugnis aut poculis cædere, el lividos mutuo sibi oculos dare. C® teram, graviora his non vaio et designant ct perpetiuntur, eo jue deveniunt, ut in cracem agantur , ubi eorum oculos suffodiant corvi de torrentibus, ct comedant filii aquilæ. Hæc Lucas.

Nonne bis qui commorantur in vino, et student calicibus epotabis? — Hebraice, *nonne his qui tardant super vinum , ct egrediuntur ad scrutandam mixtionem?* id esi, qui longas moras trahunt in compotationibus, quique sollicite investigant et scrutantur, ubinam sil vinum praestantius et generosius ad potandum? ail R. Salomon cl R. Levi. Vatablus, *apud eos nimirum qui vinum sectantur, qui veniunt scrutatum, ubi vinum misceatur ;* Septuaginta , *nonne vestigantibus ubi compotationes fiant?* Chaldæus, *his qui investigant domum mixtionis,* id est popinam ct vini tabernam. Syrus, irà *qui ita sc delinent, ac si esset domus compotationis.* Mox addit : *Ne vino inebrieris, sed loquere cum viris justis, et ambula cum illis, ct sermones consere,* quod accepit ex Septuaginta, de quibus vers. seq.

Potores ergo ita vino inhiant, ut cum Diogene Cynico in dolio morari el habitare videantur, non ad illud implendum, ut ille, sed ad illud evacuandum; non ad speculandum cœlos, uti ipse, sed ad exhauriendum calices. Hinc non tantum dies integros, sed ct noctes subinde perpotant el pergraecantur, ncc cessant, nisi vel somno obruantur, vel sopiti a mensa ad lectum velut porci vel cadavera auferartur. Nola : Vinum ab Hebrœis vocatur *mixtio* vcl *mixtura,* quia solent vina te-

nuia generosis, acria lembus, austera dulcibus misceri (Í). Aut potius, quia Hebræi prisci, nipote temperantes, vina sua, qi;æ generosa sunl, aqua miscebant ct diluebant, uli alibi ostendi. Prœclaro S. Augustinus, semi. 231 *De Tempore,* ebrios comparat paludibus, in quibus nd nisi ranæ el serpentes nascuntur; ac inter alia ebrietatis damna hæc rcccnsel : « Et est in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio, ct dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur quod scriptum est : Cui væ? cui tumultus? cui irœî cui rixæ? cui sino causa vulsero? cui suffusio ocidormn? Nonne his qui morantur in vino, ct eis qui investigant ubi potus fiunt, ct student calicibus epotandis? Sed illi qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur dicentes : Ingratum habeo amicum meum, si, quoties illum ad convivium vocavero, polum ei, quantum voluerit, ipse non dedero. At non sit tibi amicus qui te Deo vult facere inimicum, qui et tuus et suus est inimicus : si el te ct alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideo sapienter considera si justum sit ut te a Deo separes, dum te ebrioso conjungis, p

Audi dotes sobrietatis et damna ebrietatis ex Beda in *Collectaneis : a* Sobrietas serval memoriam, acuit sensum , sincerai mentem, dirigit vultum, integrat pudorem, mitigat vitia, figurat aciem, elinit aures, exonerat cerebrum , exprimit linguam, explicat sermonem, nutrit medullam, confirmat sanguinem, procurat venas, constringit nervos, contemnit libidinem, recreat somnum , propagat senectutem, perhibet mysterium, ct hominem constabilit. Ebrietas est imbecillitas, prima obvolvit memoriam, evacuat sensum, negligi! mentem, confundit intellectum, concitat libidinem, involvi! linguam, impedit sermonem, cor. rumpit sanguinem, obtundit visum, perturbat venas, obturat auditum, infirmat nervos, subvertit sensum, resolvit viscera, onerat cerebrum, debilitat memoriam, aufert fortitudinem , flagitat somnum, impedit menstrua, obturat animum , maculat corpus, ct hominem suo vitio coinquinat ct sine honore facit, n

Ven. 31. 31 et 32. Ne intuearis vinum, quando flavescit, CUM SPLENDUERIT IN VITRO COLOR EJUS : INGREDITUR Ven. H. HI ANDI , SLD IN NOVISSIMO MORDEUIÎ UT COLUUER, ET sicut regulus venena diffundet. — Hebraice, *ne aspitiffi vinum, quando rubescit,* quia in Palaestina non habent vanum album, sed tantum rubrum, uli mihi viri graves Romæ asseverarunt (2), cum *dederit in calice oculum suum.*

Noster pro *rubescit* vertit *flavescit*, quia flavus color est c viridi, rubro ct albo concretus : hoc est fulvus color, qualis est color auri, mellis et aristarum maturescentium. Undo hic color valde gratus est oculis, vakleque initat appetitum et gulam. Sane in Italia multa vina videmus aurescentia et aurei coloris, qu» oculos æque ac gulam illiciunt.

Rursum, flavus eoior non lantum in vino rubro, sed el albo cernitur : quare cuilibet vino competit. Denique flavus color ad rubrum accedit ct pertinet, ejusque est velut species. Unde Gellius, lib. II, cap. XXVI : u Asseverat rufum colorem multas habere species differentes, quas Latina oratio singulis propriisque vocabulis non demonstrat, sed una ruboris appellatione significat : quippe rufus color a rubore quidem appellatus est, sed aliter rubet ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, olitor crocus. El tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuatur, et igneum aliquid dicitur, et flammeum, ct sanguineum, et croceum, et ostrinum, ct aureum. Rufus enim ct ruber nihil a vocabulo rubei differunt. » Sed eodem loco Pronto contendit latine etiam sub *rufo* ct *rubro* colore has item differentias significari : « Fulvum, flavum, rubidum , phœniccum, rutilum , luteum, spadicem, aut acuentes, aut incendentes rufum, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscan, tes, aut virenti sensim albo illuminantes. »

Pro *color ejus* hebraico est *oculus ejus. Primo,* ad litteram et genuine, *oculum* Hebræi vocant *colorem,* et, ut Chaldæusvertit,*splendorem:* tam enim lux sive splendor, quam color, est objectum oculi et visus. Est melonymia frequens Ilebræis : ponitur enim potentia pro objecto, puta oculus pro colore. Unde Syrus vertit, *cum in calice sui pulchram speciem preebuerit;* Chaldæus, *cum posuerit in calice colorem suum.* Ocului T,nl Primo,

Secundo, Cajetanus : « Oculus, ait, vini appellatur perspicuitas ejus. Oculus enim naturalis est animantis pars habens in sc perspicuum ct vivum ; ac proplcrea quod est perspicuum ac vivax ipsius vini, ejusdem oculus appellatur, n Vinum enim generosum est spiritosum, ac spiritus per bullas seu oculos ejaculatur.

Tertio, oculus vini vocatur *lux solis*, vel *candelæ* aut *lampadis,* quæ recepta a vino in vitro, ab coque refracta vel repercussa speciem splendentis oculi exhibet : lux enim est figura) orbicularis instar oculi. Rursum, sicut per oculos maleficorum fit fascinum (per eos enim fascinantur pueri): sic per hosco quasi vim oculos fascinantur ct illiciuntur ad potandum inluentium aspectus el animi.

Signifieat ergo continendos esse oculos, ne vinum flavescens et aurescens intueamur : ipsum enim est pellax et illecebrosum, rapilquc ad se intuentis gulam, sicut species femina) rapit intuentis libidinem. Ita Eva, videns lignum pulchrum et gustatu suave, illecta fuit ad comedendum pomum vetitum, ilioque se, maritum et posteros omnes perdidit. Cohibe ergo oculos, ne vinum in vitro flavescens et subsiliens intueantur,

(I) Non nisi probe aromatibus dilutum vinum ct Grrci et Orientales veteres bibere solebant.

(i) Uectiuà : Vinum rubrum veteres, uti hodienuni Oneaula, plurii æslunarunt quam album.

quìa si videris, biódi. Magna enim e I vis,ipagnus oculoruin dominatila in cord a, magna vicissim cordimn adversus oculos tum sympathia tum servitus; quo enim feruntur oculi, eo repente et furtive rapiunt secum animos et corda.

Septuaginta paraphrastice nonnulla cx suo addentes, sic vertunt, ne *inebriamini* vmo(Vaticana, *vinis,* quia mixtura variorum magjs illecebrosa el deliciosa est, magisque turbat cerebrum et inebriat. Undo Nazianzenus apud Maximum, 30 : « Damnum, ait, putamus, nisi vernaculo vinum aliquod externum, velut tyrannus misceatur. » Vinum ergo mixtum sævit in cerebrum f istar tyranni), *sed conversamini aim hominibus /ustis* (sobriis el sapientibus), *et conversamini in deambulationibus,* id est, ut clarius vertit Auctor *Catenæ Græc. :* « Sed in porticibus publicisque ambulacris cum viris justis familiariter conversamini ; nam si in phialas ct pocula dederis oculos tuos, postea ambulabis nudior pistillo,» id est; ad extremam paupertatem el nuditatem redigeris. Pistillum enim quo aromata in moriario , aut uvæ in vase torcularis tunduntur, assidua tunsione plane nudatur, imo decoiticalur et raditur ; unde proverbia : « Pistillo calvior, » pro valde glabro ct calvo. « Pistillo nudior,» pro exhausto, u Pistillo retusior, » pro obluso el hebete, quales facit temulentia. « Ilyperi vertigo, sive pistilli circumlocutio , » de quo Plato in *Thcadelo*, pro eo cujus sermo in idem revolvitur, sive qui idem semper agitat, neque quidqu im tamen explicat; vel, ut interpretatur Hesychius, qui idem semper agit, neque quidquam tamen proficit, uli potores opera multa inchoant, sed nullum absolvunt, quia toti sunt in calicum circumvolutione. Alii *ii pistillo nudior* referunt ad revelationem secretorum : ebrii enim nudant et enuntiant omnia cordis arcana el secreta. Huc facit axioma Plutarchi in *Moral. :* « Mundus aqua et igne corrumpitur; luxuriosorum autem opes, amore ct ebrietate; » ct Menandri : « Multum meri parum sapere cogit; contumelia el vinum, amicorum mores amicis detegere solent. »

Ingreditur blaxde .— Chaldæus, *recte;* Hebraice, *procedit in rectitudinibus,* id est procedit recte, jucunde, blande. Aben-Ezra id refert ad vitrum vel calicem, ‹7. *d.* Vinum infusum recte Hiabitur in calicem, videtorque rectum ct natura? consentaneum, ita ut damnum inferre nequeat. It. Levi : « Vinum, ait, in calice miram sui speciem exhibet; servat enim natura'cur-iui) adrectitudm m, et ad œqualilatem vergit, ut solet vinum generosum, quod in suprema calicis superficie cum primum effunditur, pars subtilior apparet. » R. Salomon refert ad actiones qua' temulento rcctæ videntur, esto obliquai et prava' sint. « Quando, ait, quis ebrietate diilluit, quæcumque crimina incurrit, realas actiones arbitratur, cym omnia sua instituta ct vias rectas œstinml. » \\dahlus refert ad colorem et splendorem, quem vinum directe jacit in oculos intuentium; unde vertit, *noli contemplari vinum eum* ruM, *et cum phiala colorem suum reddit recta procedentem.*

Noster longe aptius refert ad gulam ct guttur potantis, *q. d.* Vinum decipit tum colore, tum gustu, quia gustatu est blandum, suave et delicatum; ingreditur enim in guttur directe, quia illi jucundum est et suave; suo enim vinoso sapore, qui dulcedinem habet, non mollem et flaccidam, sed acrepi et igneam, pungit stimulatque fauces ad illud avide hauriendum. Vinum ergo ambulat el illabilur *in rectitudinibus,* id est -ine offensione, sine asperitate, leniter et suaviter; ac videtur rectum, id est bonum, blandum el appetibile. Sic rccónn sæpe capitur pro jucundo, ut cum crebro in Scriptura dicitur ; a Rectum fuit ip oculis ejus, » id est ei placuit, fuitque gratum et jucundum.

Sed is novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus vrxi.M diffundet. — Hebraice, *et sicut regulus expandet,* scilicet suum virus et venenum. Hebraice est CT9' *iaphris,* quod Aben-Ezra vertit, *pungit,* propter calcaria quæ regulus in pcd;'>usgerit; R. Salomon, separat, id est,cuma vi/ disjungit ; Pagninus, *dolore affriet* ; Chaldæus, n* *,simum autem ejus sicut coluber mordet, et sicut e is qmi volat ;* Vatablus, *velut aspis punget ;* Syrus, *, d cogita maestitias, quia finis vini est sicut plaga colubri, ct sicut regulus qui volat ;* Septuaginta, *at novissime tanquam a serpente vulneratus extenditur, et tanquam* a *ceraste diffunditur qus venenum. Cerastes* est serpens bino cornu cornutus : «¿x; enim Graecis est cornu ; dolosum esse, arena se condere, et oblata necare, tradunt Plinius et Nicander. Unde Auctor *Catenæ Gfær. sic* explicat : Ad postremum, ail, ct animæ ct corporis mortem non secus a vino, quam si a ceraste, vel alio venenoso serpente esses morsns, moriera; qui enim a serpente mordetur, morsus doloris imlio vix sentit; ad finem tamen perit. Est autem cerastes pessimum el callidis-imum serpentis genus: etenim toto reliquo corpore sub arena abdito, sola cornua superne prominere sinit : hæc autem dum instar vermiculi subinde movet ei agii, incautas volucres aliasque animantes ad se allectat. Porro autem ut primum ad cornua, tanquam ad cert nn escam advolaverint, vel adrepserint, slatini illqs intercipit ct interimit. Hæc ille. Albertus .Magnus, Gesoerus el alii volimi cerastem esse dipsadem ; dipsas est serpens ita græce dictus, quod mordendo excilcf sitim, qua Ct ut morsi assidue sitientes jugiter bibant, ct tandem bibendo se suffocent vel erepent : sic et vinum iu potoribus sui sitim acuit, ut quo plus bibuyt, eo plus bibere sitiant, donec vmo se obruant, et non raro euccept (I).

Sensus ergo est, *q. d.* Vinum blande, jucunde el sapide per fauces iu stomachum ijlabitur; at

(i) Ucbr. est, *exitui <jui eerpeniit instar moniti tt ficui basdifciu* (abi, *vipera) punfil.*

in stomacho suum calorem et vinolentiam quasi virulentiam exercens, sanguinem et spiritus, ac per eos omnia membra inficit ct inflammat, ut jam non vinum, sed venenum serpentis et reguli esse videatur, quod proinde creat ardores, febres, calarrhos, nauseam, vomitum, milleque alios morbos, qui srope mortem afferunt, quin el corpus mentemque incitant ad libidines, rixas, caedes omneque nefas. Quare vinum pestilentius est quovis serpente et quovis veneno, quia hoc solum corpus inficit et necat; vini autem vis a corporo in animam mentemque proserpit, in caque rationem ac judicium sopit, et quasi interimit, ut anima sui impotens agatur phantasia ac concupiscentia gulæ, luxuriro, ir®, cæterorumque vitiorum, quam vinum suscitat et accendit.

Unde S. Ambrosius, lib. *De Elia et Jejunio,* cap. XVI : « Ebrietas, ait, fomentum libidinis, incentivum insani®, venenum sapienti®; » et cap. xiv : « Quis tale miscuit furoris poculum? quis tantum infudit mentibus venenum? » et infra : « Cibos promittis, tormenta irrogas; vina prrotendis, venena suffundis. Omne enim quidquid nocet, venenum est; tollit sensus, viscera exurit, somnum infestat, caput vexat. Eliam major vis vini, quam veneni est. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Merito Deus per Mosem non solum veneno, sed etiam veneno draconum, vinum comparavit dicens : Euror dra« conum vinum eorum, et ira aspidum insanabilis. Et pulchre additur, insanabilis; multi enim a reliquorum serpentoni veneno curantur, nemo ab ebrietate; certe veneno caro vulneratur, vino mens. »

PorronostcrMartinusdeRoa, lib VI *Singularium,* cap. su, per serpentem, sive colubrum, accipit viperam, sicque explicat : Quemadmodum ubi corpus ac mentem vinum occupavit, omnia perlui bala el confusa cernimus, ex una duas flammulas videmus, firmissim® column® nutant : ita di im quro sunt in mente, rerum figuras atque imagines, sive phantasmata, turbat ac miscet, facitque ut amici arcanum, quod, cum esset integer, visura est dulcissimum amiciti® pignus, in ebrietate sil vipera, qu® viscera disrumpat ut exeat; deinde cum exierit, et auctorem perdit primum, et alios deinde discruciat. Convenit cura hac sententia Plutarchus, qui in Comment. *De Loquacitate:* a Bal®nas, inquit, pisces et viperas partu rumpi aiunt; arcana autem eos qui non continent, foras elapsa perdunt. »

Mystice, vinum est quælibct voluptas et peccati illecebra; peccatum enim vinum est, non illud quod bon® vites germinant, sed quod pestilens adversarius noster propinat : nam « fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile, » Drufer. xxxn, 33. Hujus primus aspectus insipientibus pulcher et delectabilis videri solet, qui vindici® appetitu, superbi® dominatu, et voluptatis gustu letantur; sed faucibus mentis trajectum, ac in stomachum spiritualem translatum, o quales torsiones excitat, et quantis inquietudinibus animam gravati

Et sicut regulus venena diffundet. — *Regulus* latine idem est quod grœce *basiliscus;* hic enim est rex serpentum, sicut aquila avium, bal®na piscium, elephas jumentorum, leo ferarum. Appositio vinum comparatur basilisco. *Primo,* quia, sicut basiliscus solo intuitu eos quos aspicit necat, halitus venenatos et lethiferos oculis suis in eos vibrando : sic pariter vinum intuitu suo rapit, inficit et perdit potores. Unde ait Salomon : « Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color; » Hebraice, *oculus ejus.* «Basiliscus, ait Festus,dictus est, vel quod in capite habeat album quiddam instar diadematis, vel quod reliqua serpentum genera vim ejus fugiant;» sic pariter ebrios velut rixosos, pugnaces, homicidas, imo insanos ct furiosos, fugiunt omnes, etiam scelerati. «Basilisci, ait Plinius, lib. XXIX, cap. iv, quem etiam serpentes ipsi fugiunt, alios olfactu necantem, qui hominem, vel si aspiciat tantum, dicitur interimere, sanguinem magi miris laudibus celebrant; » sicet magi vino et vinosis se pascunt, suaquo magica exercent.

Secundo, Plinius, lib. VIII, cap. xxi, basiliscum ita describit: «Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes, nec flexu multiplici, ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus et erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modo, verum et afflatos; exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. » Sic pariter temulentus suis sibilis, clamoribus, minis et rixis fugat omnes; idem celsus ct superbus incedit. Vis mali ejus est in halitu, quo quasi igneo el se et alios accendit et ignit, ut videatur totus esse igneus, imo ignis omnia accendens ct vastans. Et hoc maxime hic spectat Salomon.

Tertio, / Elianus, Solinus et alii tradunt veneni basilisci remedium esso speculum: hoc enim illi objecto halitus ejus venenatos reverberari, et in basiliscum retorqueri, ipsumque enecare. Ita remedium temulenti® ct ebrietatis est, si quis inconditos et foedos tum suos, tum aliorum ebriorum mores, velut in speculo intueatur ; mox enim ut eos viderit, ipsum vini ct crapul® odiuin et horror capiet. Hinc Pythagoras rogatus : « Quomodo quis temulentiam relinqueret? » respondit : « Si sæpe quro per temulentiam designet, consideret, ct si ante oculos habeat vitam ebriorum. » Ita Maximus, *serm.* 30. Et Plato temulenti® deditis suadebat, ut poti ad speculum se contemplarentur; ita fore ut ab eo vitio recederent conspecta foeditate illius, ita refert Laertius, lib. 111; nihil enim insano similius quam ebnus. Quocirca Lacones pueris ostendebant servos vino temulentos, ut eorum gestus inconditos videntes, odio haberent ebrietatem. Ita Plutarchus in *Lacon.*

Giwìtob ‹ ▮’’* Tropologico, disco hie quanta sil malignitas vini nimie hausti ac teinulcnt‘e. Comparatur en,m veneno, imo colubro cl basilisco. Preclare S. Basilius apud Antonium in *Melissa,* parte I, cap. XU : « Ebrietas, ait, est dæmon sponte admissus per voluptatem in animos. Ebrietas mater est inaliti©, impugnatio virtutis. Hæc ex forti timidum facit, ex modesto lascivum, justitiam ignorat, prudentiam abolet. Nam sicut aqua pugnat cum igne, sic immoderatio vini mentem sobriam exstinguit. Ebriorum vita nec somnus est, nec vigilia, sed insomnium. His livent oculi, pallet cutis, spiritus est angustus, lingua resoluta, vox incerta, ct pedes tanquam pueris cespitantes. Ebrietas est rectæ rationis alienatio et delirium, luxuri© fomes, voluptatum suppeditatio, lues juventutis, animæ venenum, rationis exstinctio, virtutis alienatio, p

Ibidem Anacharsis : « *Primum,* ait, poculum bibitur sanitatis, *secundum* voluptatis, *tertium* injurio», *quartum* insaniæ. n Et Pythagoras : « Tres botri nascuntur in vite, *primus* voluptatis, secundus ebrietatis, *tertius* injuriæ. » Plato vero : « Ebrius gubernator, ait, omnia evertit, sive navim, sive currum, sive exercitum, quodeumque tandem sit, quod ab illo gubernatur, r Sixtus, non Pontifex, sed philosophus, in *Sententiis,* quæ exstant tomo V *Bibliotheca* SS. *Patrum,* ait : « Ebrietatem quasi insaniam fuge. 0 Plura de damnis temulenti© vide apud S. Chrysoslomum, S. Basilium, S. Augustinum, hom. *l)c Ebrietate.* Vide et quæ dixit *Eccli.* cap. xxxi, vers. 38.

Quocirca ebrietatem ita pingit S. Augustinus (vel quisquis est auctor : stylus enim arguit non esse S. Augustini), tract. *De Sobrietate ct Virgin,* cap. r, tom. IX : «Ebrietas ab anim© injuria incipit, cl flagitiorum omnium mater est, culparum materia, radix criminum, origo omnium vitiorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestas Imguie, procella corporis, naufragium castitatis. Ebrietas est insania voluntaria, turpitudo morum, dedecus vil®, honestatis infamia, anim© corruptela. p

Ter». 33. 33. OCULI TUI VIDEBUNT EXTRANEAS, ET COR TUUM loquetur perversa. — Pergit recensere damna vini ct ebrietatis. Eo enim hæc omnia perlinent, ut patet ex ultimis capitis verbis. To *videbunt* sumitur in actu non inchoato, sed perseveranti ct perfecto, *q. d.* Videndo inhærcbunl extraneis, carumquc specie et concupiscentia se pascent et oblectabunt. Unde Pynufius Abbas apud Cassianum, *Collât.* XX, cap. ix,cxhoc loco docet, oculos cum vident meretricem, vel rem turpem, illico ab ea esse avocandos : « Impossibile namque est, ait, mentem bonis cogitationibus immorari, cum principale cordis ad turpes atque terrenos intuitus fuerit devolutum. Vera est enim illa Salomonis sentcntia : Oculi tui cum viderint alienam, os tuum tunc loquetur prava, et jacebis tanquam iu corde maris, el sicut gubernator m magna tempestate. Dices autem : Ferlerunt me, sed non dolui; et deluserunt m?. ego autem nescivi. Relictis ergo non solum turpibus, sed etiam terrenis cogitationibus universis, erigenda est semper ad coelestia nostre mentis intentio, secundum Salvatoris nostri sententiam : Ubi enim ego sum, inquit, illic et minister meus erit, > *Joan.* xn.

Pro *extraneis* hebraico est JTTiT *taroth,* quod Cbaldæus, Vatablus, Cajelanus el alii vertunt, *extranea.* Hebræi enim genus femininum siepe usurpant pro neutro, ut sensus sit, *q. d.* Si vino deditus fueris, extranea, puta absurda phantasmata, visiones el spectra videbunt oculi tui, propter confusionem vaporum ascendentium ad cerebrum. Hac enim de causa ebriis omnia vi- * dentur gyrare et in orbem agi; aut pugnis, c©dibus et funeribus misceri; aut aquis mergi el suffocari ; oculi onim eorum vino mersi sunt et quasi innatant. Posset quoque w *extranea* referri ad peccata el libidines peregrinas et sodomitica*, de quibus mox.

Noster melius cum Septuaginta, R. Salomone et Aben-Ezra vertit *extraneas,* id est feminas alterius viri aut domus, qu® non sunt lu© uxores, quales sunt meretrices. Unde Tigurina vertit, *si oculi tui spectabunt meretrices, jam pectus quoque tuum perversa cogitabit, q. d.* Si vino induisons,sines, imo stimulante vino uliro quæres, videre meretrices, et filias vel uxores alienas, earumque concupiscentia exardescet cor tuum, ut actus venéreos secum loquatur, verset ac cogitet, ad eosque illas aliosque incitet el sollicitet. « Ebriosi enim ct vinolenti cor habent in lingua', » ait Plutarchus in *Moral.,* cum sobrii linguam habeant in corde. Ebrii enim effutiunt omnia qu® cogitant et desiderant; sobrii vero tacenda silent ct in corde servant. Causam dal S. Hieronymus ad Eustochium *De Virginitate servanda :* « Venter, inquit, mero ©stuans despumat in libidines; » quare qui ventrem farcit, venerem nutrit, ▮ ait B. Odo, Abbas Cluniacensis qui floruit anno Christi 900. Quocirca S. Basilius, hom. De *Ebrietate,* docet ebrios pejores ct luxuriosiores esse bestiis, quia contra naturam Sodom© peccata imitantur, quod non faciunt besli® : «Dicere ausim, inquit, temulentos magis expcries rationis esse quam ipsas bclluas; quadrupedia enim ac fer© omnes ordinatos habent ad coitum impetus ; at illi quorum animus ebrietate detinetur, corpusque præternaturali calore refertum est, omni tempore el omni pene hora ad immundos et turpes complexus dilabuntur. »

Porro Septuaginta vertunt, *oculi tui cum viderint alienam, os tuum tunc loquetur perversa, q*d.* Cum vino te ingurgitaris, si forte videris meretricem feminamve pulchram et comptam, protinus rapieris in ejus concupiscentiam; adeo ut nec os el labia cohibere queas, quin verba obscœna et venerem stimulantia proloquantur. Vinum culm el venerem excitat, et linguam ad

venerea proloquendum exstimulat. Vere S. Hieronymus, in cap. i *epist. ad Titum:* a Ubi saturitas, inquit, et ebrietas, ibi libido dominatur. Specta ventrem ct genitalia, qualis ordo membrorum, talis ct viliorum. Nunquam ego ebrium castum putabo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum. Dicat quisque quod volet, ego loquor conscientiam meam, scio mihi abstinentiam et nocuisse intermissam, et profuisse repetitam, d Idem, alibi : a Vinolentia scurrarum est ct comessatorum, venterque mero æstuans cito despumat in libidinem; » idque mox Noe ct Lot exemplis confirmat. Quamobrem Plato : « In civitate, inquit, nec servus, nec serva unquam vinum gustet, ucc ipsi quiaeni magistratus illo, quo magistratus gerunt, anno; neque gubernatores, neque judices, dum munus suum exercent, ullo modo vinum gustent. »

Haede causa prisci ascetœ, virgines ac juvenes sapientia? ct castitatis studiosi, vino abstinuere, vel non nisi modico usi sunt. Nam, ut ail S. Hieronymus ad Eustochium De *Custod. Virgin. :* « Vinum et adolescentia duplex est voluptatis incendium: quid oleum flammæ adjicimus? quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? Paulusad *Timoth.* epist. J,cap. v: «Jam noli, inquit, aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum ct frequentes tuas infirmitates. Vide quibils de causis vini potio concedatur, ut ex hoc stomachi dolor et frequens medeatur infirmitas. »

Quocirca prisci primique Patriarchas, imo homines omnes ab Adam usque ad Noe per 1500 et amplius annos abstinuere vino. Hoc enim invenit Noe post diluvium, Genes, ix, 20. Sic Nazaræi abstinebant vino, *Numer.* cap. vi, æque ac sacerdotes ingressuri tabernaculum, idque ex lege a Deo sancita LeviL x. Idem fecere Esseni, ut loti vacarent contemplationi ct studio rerum divinarum, teste Joscpho, Philone ct Eusebio. Quin ct Porpbyritis, lib. De *Abstinentia ab* esu *animal.,* asserit plerosquc ex eis divino alhatos spiritu vates exstitisse. Sié vino abstinuero Samuel, Samson, S. Joannes Baptista, S. Timotheus S. Pauli discipulum, S. Antonius, 8. Hilarión, S. Paula, cælcriquo eximii Prophétie et Anachoretæ; quin et cœnôbilæ, teste S. Hieronymo, Palladio, Evagrio et Ruffino in VilisPahum. Plura hujus rei exempla rcceUsni *Daniel.* 1, vers. 17.

34. Et nus sicut dormiess ix medio mari, et ◊iasi mrirvs gubernator, amisso clavo, — id est gubernaculo navis. Hebraice est, *sicut dormiens ui* aut verh»'c *muli,* puta in carchesio seu gabiA, in qua stat excubitor, ut piratas, rupes câ/teraque pericula eminus ex alto prospiciat, de ibque nantis admoneat. Hic enim, si dormiat, oNhlM omnes periculo exponit, quin et seipsum, ne scilicet ex alto in princeps ruat. Similiter facit ebrius. Re gia et Cajetanus vertunt, m *capite rudentum,* sive mnhun nauticorum ; R. Salmon *sicut sopitus in vertice clavi,* quod Noster sensate vertit, *amisso clavo;* consentiunt Sepldaginta, Syrus et Chaldæus, dc quibus inferius. Unde liquet Ilebræum Sdh *chibbel,* et rudentes, ct malum, et clavum navis significare. Radix enim Szin cAa-6a/ significat gubernare naveth; navis autem his tribus gubernatur, scilicet rudentibus, malo et clavo; unde ban *chobcl* vocatur naula, nauclerus* gubernator. Deniquti R. Emmanuel verlit, *sicut dormiens in vertice.* Hic enim aflchoram, qnm in mare mittenda erat ul naviHi firmaret, in ipsa navi delinet, elque indormit, quo fit ut assidué navis jactetur et fluctuet. Similiter jactatur el fluctuat ebrius, dum vino anchoram rationis amisit, illique sopitus indormit.

Recensuit Salomon mulla el gravia vini et viùolenlîœ damna, scilicet *primum,* vers. 29, quod pariat rixas, foveas, vulnera et suffusionem oculorum; *secundum,* vers. 32, quod mordeat ul coluber, ct ut regulus venena diffundat; *tertium,* vers. 33, quod suscitet luxuriam, tum oculorum, tum cordis el oris : quartum hic recenset, scilicet quod ebrium faciat similem navarcho dormienti, qui in navi jactatur fluctibus, iisque hauritur et mergitur.

Pro quo nota cum Lyrano hominem comparari navi; sicut enim navarchus assistit navi ut eam regat, sic ratio et mens assistit corpori fcl homini ut illum dirigat, ait Plato. Simili modo intelligentiæ, sive Angeli præsides cœlbrtun, assistunt suis orbibus coelestibus, perinde ac navarchus assistit navi, ul cos moveant et gyrent; sed hoc discrimine, quod Angeli duntaxalassistant codis, anima vero el mens non tantum assistat corpori, sed et illud informet, ita ut ex anima el corpore velut ex forma et materia coalescat ct confletur una res, sive unum compositum, quod est humo : quare navis est corpus, nauclerus est mens, clavus est ratio, judicium prudentia, quam rapit perdilquo ebriolas. ItaBeda.

Quocirca Gentiles, teste Carneade apud Philoslralurn, lib. Ill *be Imagin.,* Bacchum compotationis prtësîdem finxerunt et pinxerunt vehi navigio, in cujusprora erat panthera, in puppi tigris, hinc inde hedera ct musica instrumenti* in medio canalis vino æstuans: nulli m navigio fremi* nullum velum, nullus gubernator, ul significarent in compotationibus ita navigari inter turbines ct 'tempestates litium, detractionum; clamorum, pugnarum, ad naufragium olnnis honestatis el virtutis. Baçehum Velut navarchum sequuntur potandi nautæ, et calicum remiges, ul ait Athéniens, lib. X, qui vimini pro remo dátenles* ct ranarum more bibentes naüfràgium faciunt, jactura lum pteunîæ. tum mentis, tum virtutis.

Igitur *prano,* sicut dormiens in navi Jactatur Ebnui ventorum flatibus, ac maris æstibus et fluctibus, et nunc ad tfdera videtur Ascendere, nunc in abys- elini sum descendere et dumcvgi : sic pariter testibus phantasmatum et cupiditatum sur>um et deor- Pnm*

eum jactatur corius. Ita S. Ambrosius; lib. De *Elia et Jejunio,* cap. xvi.

Srcundo. *Secundo,* sicut nauclerus dormiens sinit navim agi in rupes, scyllas et charybdes, quibus eliditur vel circumrotatur ct mergitur : sic ebrius in mille fortunarum et vitro pericula sinit se abripi, imo ultro velut insanus iis se ingerit conviciando et rixando : quare non raro sc sua^uc perdit ct in exitium agit. Rursum, sicut nautro in tempestate navim exonerant, racrcesque pretiosissimas in mare abjiciunt : sic ebrius sæpe onus vini, quo ventrem saburravit, cogitur evomere ne erepet ; quo facto, rursum potat et ventrem onerat. « Cernas juvenes, ait S. Ambrosius, lib. Dc *Elia,* cap. XIII, terribiles visu hostibus dc convivio portari foras, ct inde ad convivium reportari : repleri, ut exhauriant ; et exhauriri, ut bibant. » An non horum vita est ingerere, digerere, egerere? ut ait S. Bernardus.

Tutto. *Tertio,* sicut dormiens in navi, sopita ratione, non sentit piratas, cœtcraquc necis discrimina, unde contra ca se munire nequit : sic pariter ebrius vino sopit mergitquo rationem, qua sopita, nequit se contra hostes, qui corpori vel anima'. insidiantur, tutari ; sed utrumque iis in pra> dam offert.

Qurio. *Quarto,* sicut navis, dormiente nauclero, qui clavum regere nequii, sed eum dimittit vel amittit, abit in vada, syrles, scopulos, id est in certum naufragium, quo ipsa cum nauclero omnibusque qui ca vehuntur, mergatur el pereat : sic pariter ebrius ruit in sui suorumque naufragium et ruinam. *Primo* enim viuo mergit rationem; *secundo,* mersa ratione, velut amisso mersoquo clavo, mergitur voluntas, phantasia, sensus omnes; quin et totum corpus vino oppletur et obruitur. Hinc *tertio,* sequitur naufragium sanitatis, temperanlire, castitatis omnisque honestatis, sapicnliro et virtutis.

Naulio sunt vires ct polcntiro animæ, gubernator est voluntas ; proreta, id est custos ct rector navis in prora, est mens et ratio ; navigantes sunt sensus ct membra corporis. Rursum mystice nautro sunt virtutes interna), gubernator est charitas, proreta est prudentia, navigantes sunt virtutes externa), prrosertim modestia, morumquo et gestuum compositio; hæc omnia ebrietate velut maris eluvione obruuntur ct pereunt.

Quocirca S. Basibus, *homil.* 14, qiub est do ebrietate : « Ebrietas, ait, est dromon voluntarius cx voluptate animabus nostris inditus, malitiro mater, virtutis inimica. Sicut aqua igni est adversa , sic vinum immodicum rationem supprimit. » Idoinque addit : a Ebriorum animro vino submcrsro sunt, n Rursus : « Mentis lumino per ebrietatem te privas? inter bestias rationo carentes annumerari potes, similisque illis videri. » Quocirca vere Isaías : « Absorpti, ait, sunt a vino ; » et alibi : « Vie qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino rostuetis. » Ubi Septuaginta legunt, ei*num enim succendet* eos, hoc est, interprete S. Basilio, affectuum flammis et incendio. « Vini, inquit, fervor corpori infusus, incendium fit ignitorum mimici vinculorum ; rationem enim ac mentem deprimit, voluptates et animi croteros affectus malos velut apum examen excitat »

l'orro hroc gnomo spectat ad omnes, sed maxime ad gubernatores, præsides, judices, rectores cosque quibus aliqua publico) vel privatro rei admini-tratio incumbit; hroc enim prudenter et recto peragi nequit ab ebrio, quia requirit limatum rationis judicium, consilium, vigilantiam et circumspectionem, quam prrostare nequit nisi sobrius, cui mens viget. Qui enim regat alios qui se regere nescii, sed regitur a vino ? Unde Salomon, cap. XXXI, vers. 4 : aNoli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum ; quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas, ct ne forte bibant, et oblivisc antur judiciorum, et mutent causam filiorum pauperis. »

Salomonem de more secutus Plato, lib. III *De* Gmm *Ilepuilica,* sic statuit : « Principibus ab ebrietate Ti“ diximus abstinendum : unicuique enim magis concedi, quam custodi, ut ebrietate gravatus ubi terrarum sit uesciat ; nempe ridiculum esset custode indigere custodem. » Et ante Platonem Solon, Atheniensium legislator, sanxit principem vel magistratum ebrium morte esse mulctandum, teste Laertio in Vita Solonis. Soloni corovus Cyrus Persarum rex, rogatus ab Astyage avo, cur vinum sibi propinatum non ebibisset, respondit : « Quia in vino venenum infudistis ; vidi enim vino hausto vos neque corporis, neque mentis esse compotes, n Ita Xenophon in *Putita Cyri.* Androclidcs vir sapiens monuit Alexandrum Magnum vino deditum, dicens : « Vinum potaturus , rex, memento te bibere terr® sanguinem : cicuta homini venenum, cicuta vinum.» Verum dixit. Nam Alexander ebrius occidit Clitum sibi amicissimum. Hinc Tiberius postea Imperator, quod avidius vinum biberet, a militibus pro Tiberio Claudio Nerone, dictus est Biberius Caldius Mero, militari joco, sed probroso scommate. Aurelianus Imperator de Bonoso bibace, qui postea creatus est Crosar, false dixit : « Non ul vivat, sed ut bibat natus est ; » testis est Vopiscos.

Gnomen hanc festivo apis ct potatoris apologo, Apot« cx vini damnis nervoso, repraesentat Cyrillus, lib. IV Apofoj. *mor.* cap. v : « Apem, ait, mellis stilli Idia in Doribus lingentem bibio reperii, et quid ibi quadrerei, cxquisivil. Cui illa respondit: Mei sitibunda quiero, mei colligo de Dorum profundo. At ille hoc audiens, cum risu dixit : Be?9 scripsit Aristoteles in Problematis suis fatuos esse dulcium amatores. Putaveram certe ta sensatam fore ex regis gubernatione el arte; sed, ut cerno, operatione minor est res tua. Nam nondum nosti quid sil mei et vitalis suavitas, quæ de radice, el de fructu ac Dore, stillat. Attamen qui*

compatior siti tuæ, veni nicciim, ct dabo tibi cellarium mellis plenum; utquid tota die sitibunda et anxia in aridis floribus lempedaris? Egredere, ccce te ducam ad fontem dulcedinis. At vero, cum illum credula sequeretur, deductam ad vitem sic allocutus est eam, dicens : Hic est flagrantia vitæ, abundantia graine, dulcedo lœtitine, valetudo mirificæ mcdicinæ. Istud est mei suavissimum cor sustentans; hic liquor balsamiticus substantiam salvans; hic ros nitidissimus homines deosque lætiflcans. Bibe ergo mccum, tu, sitibunda satis, ct cum jucunditate recumbe. Ad h cc sagax illa, vini odorem sentiens, mox ita fertur dixisse : Cerle hoc dudum audiveram, sed experientia nesciebam, quod amatores vini sint ebrii : idcirco quia vino mades, semper ebrius cs, et rationis lucerna cares, quia de vini corruptione genitus es. Atque ideo de proprietate vini corruptissime es locutus.» Deinde vini damna nervose conglomerans, subjicit : « Nam vinum ori quidem est mei, sed capiti venenosum fel; sapit in ore, arde! in ventre, fumat in capite, obtundit sensus, vigorem destruit, confundit imaginationem, tollit mentem, visum obnubilat, nervos laxat, linguam balbificat et inhonestat, manus mobilitat, pectus inflammat, spumat luxuriam, gignendi vim enervat, gressus inordinal, et lotum corpus vastat, ita ut a planta pedis usque ad verticcmcapitisnonsit in ebrio sanitas.»Exemplis denique idipsum confirmat : « Vinum quippe qui primus bibit (Genes, ix, 21)inebriatus est;inebriatus autem sopitus, nudatus, inhoneslatus, derisus fuit. (Genes, xix, 33) Lot eodem infectus stuprum filiarum non sentit. (11 *ficg.* xm, 32) Amnon temulentus fratris gladio cecidit; el *(Judith,* xiii, i) Holoferncs dux invictus, muliebri manu prostratus, pugione suo caput amisit. 0 amabile, dulce, ct omne venenum! odis amantes te, diligis abhorrentes te, occidis te perfruentes, submergis te sectantes, Jædis abutentes, mederis te utentes : novi te, mellitum venenum! Quibus dictis recessit. «

vìi» dirai», Ei -n- Pl'

Denique Septuaginta vertunt, *jacebis velut in corde maris, et tanquam gubernator clavo destitutus in magna tempestate.* Ita legit Auclor *Catena* Græcorum; quanquam *clavo destitutus* non legunt Regia, Complulensis et Vaticana; Chaldæus vero, *jacebis sicut in corde maris, cl sicut nauta qui dormit in* navi; Syrus, *sicut nauta in fluctibus maris.* Septuaginta egregie explicat Clemens Alexandrinus, lib. il *Palag.* cap. n : « Jacebis, ait, tanquam in corde maris, ct tanquam gubernator in mullis fluctibus. Ex hoc loco etiam adjuta dicit Poetica:

> Vinum bnmincm vi cens, sclut ipns corih furore
> Pellit, ren Libyci fluctuat unda mans,
> Quam notus aut Boreas agitant, etc.

Videtis naufragii periculum. Cor quidem multo potu obtuitur, multamaul m temulentiam minis maris comparavit, iu qua corpus tanquam navis, demersum turpitudinis ac dedecoris profandum subiit, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens scilicet humana, supereminentis ebrietatis fluctu circumagitur; et iu mari versans caligat, et propter procellæ tenebras a portu veritatis aberrat, donec in saxa mari latentia irruens scipsum, in voluptates impactum perdiderit. » Porro quanta sit ebrietatis tempestas, luculenter depingit S. Basilius, homil. *De ebrietate.*

Quartini vero quantarumque mercium in hac tempestate projectarum fiat jactura, describit S. Chrysostomus, *homil.* superius citata : « Similiter, ait, fit in ista temulentiae tempestate; sicut enim illic fit mercium jactura, ct istic omnium fere bonorum efficitur : sive modestiam inveniat, sive pudorem, sive prudentiam, sive mansuetudinem aut humilitatem, in iniquitatis pelagus omnia projicit ebrietas. » Est ergo ebrietas «sicut gubernator in magnis fluctibus, aut in magna tempestate. »

Mystice S. Gregorius, part. Ill *Pastor,* admon. 33 : « In medio mari dormii, ait, qui in hujus mundi tentationibus positus providere motus irruentium vitiorum, quasi imminentes undarum cumulos negligit ; et quasi clavum gubernator amittit, quando mens ad regendam navem corporis, studium sollicitudinis perdit. Clavum quippe in mari amittere, est intentionem providam inter procellas hujus sæculi non tenere. Si enim gubernator clavum sollicite stringit, modo in fluctibus ex adverso navem dirigit, modo ventorum impetus per obliquum findit. Ita cum mens vigilantem animam regit, modo alia superans calcat, modo alia providens declinat, ut et prœsenlia laborando subjiciat, ct contra futura certamina prospiciendo convalescat. »

Accedit Hugo : « Dormit, ait, in medio mari, id est in vita præsenli, cujus fluctus, cl sollicitudines, et desideria multos submergunt, sopitus gubernator amisso clavo remigis, id est studio sollicitudinis. Navis quidem est anima, ratio gubernator, clavus sollicitudo. Verberaverunt mc daemones tentationibus, illusionibus, quæ sunt verbera spiritalia; sed non dolili, non sensi, vel ignoravi. Traxerunt me in vitia sreculi, in funiculis vanitatis cl voluptatis, et ego non sensi, quia''Tinis peccator quasi ebrius vino voluptatis palatum cordis omnino emortuum habet, nec spiritualia vulnera, nec delectationem cordis sentit. » Hæc ille.

Igitur sicut dormiens inter procellas propior est periculo quam vigilans, ita qui plagas conscientia* non ««ni'l magis periclitatur quam qui illas subinde experitur. Quare D. Hieronymus in epist. l *ad Heliodorum:* « Erras, ait, frater, erras, si putas unquam Christianum persecutionem non pati. Tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis Adversarius noste** tanquam leo rugiens circuit, ele.., el tu pacen* ; ulasî Insidiatur iu oc-

culto sicut leo in spelunca sua. Insidiatur ut rapiat pauperem ; et lu frondosa) arboris tectus umbraculo, molles somnos futurus præda carpis? n El paulo post : « Licet in modum stagni fusum cequor arrideat, licet vix summa jacentis clementi spiritu terga crispentur : intus inclusum est periculum, intus est hostis, expedite rudentes, vela suspendite, crux antennœ figatur in frontibus; tranquillitas ista tempestas est. »

Veii. j5. 35. Et dices : Verberaverunt me, sed non dolci (Syrus, *ct non passus sum);* traxerunt me, et ego NON SENSI : QUANDO EVIGILARO, ET RURSUS VINA REPERIIM? — Pro *traxerunt* bebraice est Ao-*lamuni,* id est concusserunt, confregerunt, contuderunt me quasi malleo : nioSn *halmut* enim est malleus; Syrus, spreverunt *me, et ignoravi;* Chialdæus, *diripuerunt* vel *spoliaverunt me, et nescivi;* Septuaginta, *illuserunt mihi, ego autem non sensi.* Ita Vaticana; vel, ut Auctor *Catena Grœcorum, illudebant et vellicabant me, neque tamen quando esset diluculum advertebam.* Quod Auctor mystice exponit de dæmonibus, qui ebrio et peccatori cuflibAt illudunt, cumque cædunt, præsertim apud inferos ubi sera est poenitentia, nec ullum resipiscendi diluculum. Theodotion, *plausu exceperunt me;* Aben-Ezra et R. Levi, *contriverunt me;* Pagninus, *verberaverunt me, non arrotavi; concusserunt me, non cognovi cum qui me percussit.*

Quinta est hæc noxa vini el vinolenti®, caque triplex : *prima,* quod ebrium omnium ludibriis velut probrum, imo monstrum, ac verberibus, vclul facinorosum vel furiosum exponat; *secunda,* quod reddat hominem insensilem ad plagas et verbera, ictusquo malleorum, instar trunci vel saxi; *tertia,* quod faciat adeo dementem, ut post tot vini damna, nonnisi de nova potatione somniet el cogitet; solent enim uxores, filii vel famuli, maritos, vel parentes aut heros ebrios trahere, pulsare, vellicare, partim ex ira, ut cos castigent ct ludibrio habeant; partim studio, ut ebrietatem discutiant, cosque sanæ menti reddant : verbera enim et plagæ spiritus et sanguinem ad dorsum quod verberatur, evocant, itaque caput exonerant, ut cerebrum ad se redeat, el rationis fiat compos. Unde hoc remedium curandis tum ebriis, tum delirantibus præscribunt Medici. Hinc Moscovite ebrios tamdiu verberant, donec sobrii fiant, teste Sigismundo in *Historia iloscov.*

Quocirca S. Chrysostomus, hom. 58 *in Matth.,* ebrios asinis cl canibus turpiores vocat, additquo: a Diabolo, ait, nemo magis amicus quam qui deliciis et ebrietate maculatur; hic enim fons, hæc mater atque origo viliorum omnium est. Quid deliciarum hæc fœditasmali non inducit? sucs ex hominibus facit. Deliciis vacans nullo discrimine adæmoniaco separatur; impudens enim cl furiosus pariter est, et dæmoniacum omnes miseremur; hunc vero aversamur, quia sponte sibi furorem alirahit, et os, ocuIqs, nares, cælcraquc simpliciter sensuum instrumenta, amarissimas voluptatis conficit cloacas. » Et Origines, homil. 3 *in Lcvitic. :* • Sobrietas, inquit, omnium virtutum mater est, sicut c contrario ebrietas omnium vitiorum. n El aliquando post : « Est ergo ebrietas vini perniciosa in omnibus; sola namque est quæ simul cum corpore ct animam debilem reddat. » El mox : « In ebrietatis (Egritudine corpus simul ct anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitiatur; omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resolvit; oculos tenebrat, mentem velat oblivio, ita ut hominem se esse nesciat, ncc sentiat.

Quocirca S. Rasilius, hom. *De ebrietate :* aEbrietas, ait, rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea; quid, quæso, sunt ebrii quam Gentium idola? oculos habent, ct non vident; aures habent, ct non audiunt; manus paralysi affectas habent, pedes infirmos ac facile offendentes. *

Quando evigilabo, et rursus vina reperìam? — Ebrius non optat evigilare ab ebrietate; illam enim amat, imo nescii se esse ebrium, sed a somno et nocte, ut scilicet oriatur aurora, et mane consurgat ad vina nova quærendum el hauriendum : præter vina enim niliil amat, nihil somniat. Unde Hebr. *esi, quando expergiscar, addam, quœram illud* (vinum) *adhuc;* Chaldæus, *rursus addam quærere illud;* Aben-Ezra, *nunquam illud quaerere intermittam;* Septuaginta, *quando erit diluculum, ut vadens quœram quibuscum conveniam?* puta compotores meos. R. Salomon : Quando, inquit, evigilabit, vini vi debilitata non advertet damna ct plagas quas recepit, dum vino madesceret, ac denuo ad bibendum strenuus potator exsurget. Hoc enim in vinolentis est solemne; vinum enim cos totos ad se rapit, ut sine eo vivere nequeant, sicut porci ita inhiant como, quasi in illo ipsorum vita, salus et felicitas consistat; vinum enim sui sitim acuit et accendit, juxta proverbium : * Parthi quo plus bibunt, eo plus sitiunt. » Causam dat S. Rasilius, hom. *De ebrietate,* quod vinum, nipote calidum, ardores excitet, ardores sitim. His proinde Isaías væ prœsenlis et futur® œternæque maledictionis intentat, dicens cap. v, 11 : « Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, cl potandum usque ad vesperam, ut vino æsluelis. » Nam, ut ail S. Ambrosius, lib. i *De Elia ct Jejunio,* cap. xv : « Non immerito væ illis qui mane ebrietatis potum requirunt, quos convenie-bat Deo laudes referre, prevenire lucem, el vacare orationi, occurrere soli juslitiæ, qui nos visitat, ctexsurgit nobis; siquidem nos Christo, et non vino aut sicere surgamus. Hymni dicuntur, et tu citharam tenes? psalmi canuntur, et tu psalterium personas aut tympanum? Merito vœ qui salutem relinquis, mortem eligis. Vix diluculum, cl jam cursatur per tabernas, vinum quænlur, excutiuntur tapetes, accubitum festinant sternere, iagenas aureas, aureos calices exponunt. »

Sapienter Seneca, *epist.* 39 : «Quis hostis, ait, tam contumeliosus in quemquam fuit, quam in quosdam voluptates suæ sunt? quorum impotentiœ atque insanae libidini ob hoc unum possis ignoscere, quod, quæ fecere, patiuntur; nec immerito hic illos furor vexat : necesse est enim in immensum exeat cupiditas, quæ naturalem modum transilit. Illa enim habet suum finem, inania et ex libidine orta sine termino sunt. Necessaria metitur utilitas, supervacua quo rediges? voluptatibus itaque se immergunt, quibus in consuetudinem adductis carere non possunt. Et ob hoc miserrimi sunt, quod eo pervenerunt, ut illis quæ supervacua fuerant, facta sint necessaria. Serviunt itaque voluptatibus suis, non fruuntur, el mala sua (quod malorum ultimum est) amant. Tunc autem consummata est infelicitas, ubi turpia non solum delectant, sed etiam placent; et desinit esse remedio locus, ubi quæ fuerant vilia, mores sunt. »

Symbolice, sub vino quamvis voluptatem et concupiscentiam accipe. Hæc enim si frequentetur, hominem dementat, totumque occupat et sibi vindicat.

Unde tropologice, disce quod fructus sceleris, præsertim consuetudine roborati, sit insensibilitas mentis; hæc enim sceleratum invadit et corripit instar lethargi vel apoplcxiæ, adeo ut ncc monita parentum, magistrorum, confessariorum, condonatorum admittat, nec verbera et flagella quantumvis acria et dura sentiat, perinde ac si rationis, imo seusus et animæ esset expers, foretque stipes vel marmor. Quare a veterno peccatorum non evigilat, sed illi soporatus inhnerct ct immoritur.

Audi S. Grcgorium, III part. *Pastor,* admonit. 33 : « Unde ct per Salomonem vox percussi et dormientis exprimitur, qui ait : Verberavtnn't me, sed non clolni ; traxerunt me, et ego non sensi; quando evigilabo, et rursum vina reperiam? Mens quippe a cura suæ sollicitudinis dorniens verberatur, et non dolet; quia sicut imminentia mala non prospicit, sic nec qure perpetraverit agnoscit. Trahitur, el nequaquam sentit, quia per illecebras vitiorum ducitur, ncc tamen ad sui custodiam suscitatur. Qui quidem evigilare optat, ut rursum vina reperiat, quia quamvis somno torporis a sui custodia prematur, vigilaro tamen ad sæculi curas nititur, ut semper voluptatibus inebrietur; et cum ad illud dormiat, in quo solerter vigilare debuerat, ad illud vigilare appetit, ad quod laudabiliter dormire potuisset. »

Vide quam gravi somno consopitur peccator post ebibitum voluptatis vinum, ut miser novis insuper inflictis vulneribus laceretur, nec tamen doleat; trahatur per abrupta vitiorum, do barathro in barathrum præcipitetur, ncc tamen sentiat. En qualis veternus est peccatum, ut et vulnerum dolorem et ruinarum sensum adimat ? Contra vero mira est perspicacitas hominis, et sollicitudo evigilanlissima in negotiis hujus sæculi, in captandis vanitatibus honorum, in conquirendis illecebris voluptatum, quod statini adjungit Salomon : « Quando evigilabo, et rursus vina reperiam? »

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Non rapinis et fraudibus, sed sapientia, erigitur et ditatur domus: sapiens est fortis, cogitans mala est stultus. Erue destinatos neci. Sapientia meile suavior. Septies cadet justus, ct resurget. Ne gaudeas in lapsu inimici : detractorum perditio repente consurget. Impium justificans maledicetur, arguens laudabitur. Exerce agrum tuum. Ne dicas : Reddam par pari, *Pigro egestas adveniet (piasi cursor, et gitasi vir armatus.*

1. Ne cernuleris viros malos, nec desideres esse cum eis: 2. quia rapinas meditatur mens eorum, et fraudes labia eorum loquuntur. 3. Sapientia aedificabitur domus, et prudentia roborabitur. 4. In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa et pulcherrima. 5. Vir sapiens, fortis est : et vir doctus, robustus et validus. G. Quia cum dispositione initur bellum : et erit salus ubi inulta consilia sunt. 7. Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum. 8. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. 9. Cogitatio stulti peccatum est : ct abominatio hominum detractor. 10. Si desperaveris lassus in die angustia», imminuetur fortitudo tua. 11. Erue eos qui ducunturad mortem : el qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses, 12. Si dixeris : Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ip5e intelligit, et servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera

«na. 13. Comede, fili mi, mei, quia bonum est, et favum dulcissimum gutturi tuo. 14. Sic et doctrina sapientiæ animæ tua». ; quam cum inveneris, habebis In novissimis spem, et spes tua non peribit. 13. Ne insidierà, el quæras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus. 10. Septies enim cadet justus, et resurget : impii autem corruent in malum. 17. Cum ceciderit inimicus (nus, ne gaudeas, et in ruina ejus ne exsultet cor tuum. 18. Ne forte videat Dominus, et displiceat ei, et auferat ab eo iram suam. 19. Ne contendas cum pessimis, nec aemuleris impios. 20. Quoniam non habent futurorum spem mali, el lucerna impiorum extinguetur. 21. Time Dominum, fili mi, et regem, et cum detractoribus non commiscearis : 22. quoniam repente consurget perditio eorum : et ruinam ulriusque quis novit? 23. llæc quoque sapientibus : Cognoscere personam in judicio non est bonum. 24. Qui dicunt impio : Justus es, maledicent eis populi, et desleslahuntur eos tribus. 25. Qui arguunt eum, laudabuntur : et super ipsos veniet benedictio. 26. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. 27. Praepara foris opus tuum, et diligenter ‹ xerce agrum tuum : ut postea ædifices domum tuam. 28. Ne sis testis frustra contra proximum tuum : nec lactes quemquam labiis tuis. 29. Ne dicas : Quomodo fecit mihi, sic faciam ei : reddam unicuique secundum opus suum. 30. Per agrum hominis pigri transivi, et per vincam vii i stulti : 31. et ecce totum repleverant urtica», et operuerant superficiem ejus spina», et maceria lapidum destructa erat. 32. Quod cum vidissem, posui in corde meo, el exemplo didici disciplinam. 33. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas : 34. et veniet tibi quasi cursor egestas, et mendicitas quasi vir armatus.

Veii. i. 1 et 2. Nb «muleris viros malos, nec desideres Ve«i.l. ESSE CUM EIS; QUIA RAPINAS MEDITATUR MENS EORUM, ET FRAUDES (i) LABIA EORUM LOQUUNTUR. — ITO VIÏOÎ *malos* hcbraice est vires *malitiæ,* qui scilicet non simpliciter mali sunt, sed toti malitiæ dediti, nt non nisi rapinas el fraudes meditentur. Pro rapinas hcbraice est Tit? *scod,* id est vastitatem, perniciem, exitium. Pro *fraudes* hebraico c<4 SoP *amai,* id est laborem; sed *labor* Hebraeis sæpe sumitur pro fraude, iniquitate, injuria, injustitia. In hac enim concinnanda laborant impii, et laborare faciunt ac dolere cos in quorum damna istam concinnant, ut cos forlunis evertant. Unde Chaldæus vertit, *iniquitatem.* Sensus ergo est, *q. d.* « No cernuleris, » id est, no invideas prosperitati malorum, ut ad eam assequendam desideres cum eis inire societatem, corumque malitiam imitari, quia mens eorum nonnisi modos furandi ct rapiendi excogitat, ct os eorum non nisi fraudes et iniquitates eloquitur; quare scelerata est eorum societas æque ac prosperitas, ac proinde non invidenda, sed miseranda, tum quia diu durare nequii : opes enim injuria el scelere partas cito diffluunt et evanescunt; tum quia brevi atroces dabunt scelerum pœnas, vel in bao vita, vel in gehenna. Vide dicta cap. xxm, vers. 17. Septuaginta vertunt, *quia mendacia ct fucos meditatur cor eorum, et labores labia eorum loquuntur;* quæ verba eumdem reddunt sensum. Aliqui tamen per *mendacia, fucos* el *labores,* accipiunt divitias etiam licitas et licite partas : hæ enim non sunt veræ divitiæ, quia animum non satiant, nec beant; sed fucat® duntaxat, idcoque similes meretricibus, quæ cum sint deformes, formam et pulchritudinem fuco et pigmentis sibi conciliant, non veram el naturalem, sed fucatam , id est pictam el fictam, ut pulchre docet S. Chrysostomus, hom. De *divitiis et paupertate.*

Mystico Auctor *Catena-* Gorconun per viros malos accipit dæmones; hi enim mala et fraudes hominibus suggerunt, cosque ad mala suis consiliis impellunt, ut eos agant in ruinam ct gehennam. Porro id faciunt magna arte et fraude. Nam, ut ait Apostolus : «Satanas transfigurâtscin Angelum lucis; » ubi enim Satanas agnoscitur, facile repellitur. Quare prima in tcntaliqnu, quam ipse suggerit, homini cura sit ut oguoscat quod ha c sit tentatio, immissa non a spirila bono, sed malo, puta a Satana. Qui enim hoc advertit, ouiqi studio tam Satan® quam «-jus suggestioni resistit, llursnm, Satanas plenus esi mendaciis, fucis et fraudibus; quare fel malitiæ suæ obtegit melle voluptatis et fuco probitatis, ut videatur id quod suggerit esse probum et justum. Quocirca intigna solertia et discretione hi cjqs fuer detegendi sunt, ejusque sophismata resolvenda; sic enim fiet, ut appareat eorum inanitas ct impostura, ac facile instar tel ' aranearum diillentur et evanescant.

3. Sa VUMIA XUIfICABirill DOMO, tr I'RUDI.MIA Ver». a. r o b o r a d i t i R. — Est antithesis versus præcçdenlis, *q. d.* ait Beda : Ne ims< ear<' malis, ut per fraudes «t i;i*Ui)as pares tibi opes amplamam ‹

(I) Bcclius, *arumnas,* quas scilicet creant aliu.

quia hæc vere et solide non paratur rapinis, sod sapientia; illi ergo operam dato.

Porro *sapientia* tripliciter accipi potest : primo, pro prudentia : hæc enim est sapientia practica justorum, quam toto hoc libro docet Salomon; secundo, pro industria, arte et solertia : industrii enim in sua arte sapientes sunt; *tertio,* pro virtute et probitate : hæc enim est sapientia sanctorum. Hinc triplex pariter consurgit sensus.

u *Primus, q. d.* Per sapientiam, id est prudentiam, ttUlr œdificatur domus tum materialis, tum potius ci- primo, vilis, puta familia ampla, ac posteritas longæva, dives et splendida. Per eamdein quoque robora- ** tur, crescit et perficitur; iis enim quibus res fiunt et constant, iisdem et roborantur, crescunt ct perficiuntur. Hic sensus genuinus est, propricquo ct primario a Salomone et Spiritu Sancto intentus. Hæc ergo gnome docet tum prudcntiæ usum et fructum, tum modum parandi domos et familias, consistere non in rapinis, non in opibus, non in nobilitate, non in amicorum copia, sed in prudentia; vir enim prudens prudenter investigat rationes commodas, sed justas et probas, quibus res suas facile augere possit, easque capessit, ac vitat contrarias, quæ sibi damno fore videntur, ut res suas imminuant; unde hac via secure et juste res suas auget et promovet. Hoc est quod ait Sapientia, cap. vm, !8 : « Mecum sunt divili®, ct gloria, opes superbæ et justitia. »

J°' 7- 1>er sapientiam, id est per industriam ct artem ædificatur domus et familia, ac per eamdem roboratur. Id in domo materiali clarum est; hæc enim per artem architectonicam fabricatur, el quo major est in architecto hæc ars, eo pulchrius consurgit œdificium, fiuntque moenia, testudines, substructiones, qu® natur® artedestitut® videntur impossibiles. Considera Rom® fabricas priscas et novas, v. g. Pantheon, sine columnis, trabibus, fenestris, una continua testudine compaginatum, ac sursum in orbem apertum, ut lumen recipiat quo tota fabrica illustretur. Ita amphitheatrum, columnas Trajani et Antonini, colossos et pyramides; maxime vero basilicas S. Mari® Majoris, S. Laurentii, S. Joannis Lateranensis, S. Pauli, ac præsertim S. Petri, qu® urbis et orbis est miraculum, ac videbis hæc omnia per artem et industriam magnorum artificum esse constructa, ac firma et robusta per tot sæcula consistere. Rursum, prudentia dictat in æd.ticandis domibus æque ac urbibus, uti docet Aristoteles in *Politic.,* duo maxime spectanda ct captandi es*e, scilicet salubres aquas et auras, id est aerem et ventos, uti Rom® captant Aquilonem; hic enim Romanis est salutifer ct vitalis; quia tam aer quam aqua intima hominis pervadit et penetrat. In domo vero civili, id est in familia, idem est clarum per experientiam. Videmus enim artifices, mercatores aliosque viros intelligentes et industrios, per suam solertiam ad magnas opes et fortunas evadere,easque sibi formare et stabilire.

Tertius, q. d. Non per rapinas, fraudes et injus- Tenio. tiliam, sed per sapientiam, id est per virtutem, v,rlu* probitatem ct justitiam erigdutur ampi® famili®, ac per eamdem conservantur, roborantur ct crescunt, tum quia Deus virtuti hoc dat, non tam quasi præmium (virtus enim majus meretur premium, scilicet coeleste et æternum), sed quasi congiarium et mantissam, qu® ultra præinium laboranti adjici et supererogari solet ; tum quia virius omnibus est amabilis, omniumque favorem conciliat, ut omnes virtute præditum juvare et promovere satagant. Opes ergo et famili® virtute comparat® sunt stabiles ct firm® : cum ili® qu® rapinis et scelere parantur, slalim collabantur et ruant. Unde S. Chrysoslomus, hom. 2 *in epist. ad Ephesios. : a* Quænam vis, ait, te impellit ad rapiendum? Paupertas, inquies, ac timor de rebus necessariis. Imo propterca non debes rapere ; non sunt enim stabiles et firm® istiusmodi diviti®. Tu autem idem facis ac si quis, rogatus cur in arena domus fundamenta jaciat, dicat: Propter frigus cl propler pluviam. Propter hoc quidem non oportebat fundamenta jacere in arena ; ea enim certo evertunt procell® ct venii. Quare si vis esse dives, non sis avarus, nec plura habendi cupidus ; si vis filiis tradere divitias, posside justas, si ull® sint tales : e® enim manent, slantque firm® ac stabiles, n Hoc est quod dixit cap. xxni, 17 : « Non œmulelur cor tuum peccatores, sed in timore Domini esto tota die; quia habebis spem in novissimo, et præstolalio tua non auferetur, p

Nota: Pro *roborabitur* hebraico est jyorv *iiteonan,* quod mulla significat ct varie vertitur.

Primo, Chaldæus vertit, *et in prudentia praeparatur, q. d.* Sapiens magnam erigit domum el familiam, quia antea congruo tempore sibi comparat et pmparat omnia ad ejus fabricam necessaria, atque sumptus omnes justo calculo subducit, ne vires et opes suas excedant, juxta consilium Christi : « Quis ex vobis, volens turrim (edificare , non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? » *Lucae* xiv, 28.

Secundo, Septuaginta vertunt, cwcpôcûrou, id est, *corrigitur, emendatur, instauratur.* Unde Auctor *Catenae Graecorum* vertit, *per sapientiam domus e fundamentis mdificatur, et per prudentiam collapsa de~nuo instauratur.* Nam per familiaris rei curam et providenti® virtutem, tam nov® domus et famili® exstruuntur, quam collaps® in integrum restituuntur; uti per eam labenlem Jesse familiam restituit, imo ad regium fastigium evexit David. Unde de eo dicitur, l *Reg.* xvm, 14 : a In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, ct Dominus erat cum eo. Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis, el coepit cavere eum. n El vers. 30 : a Prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul, et celebre facium est nomen ejus nimis. »

Tertio, Vatablus vertit, *sapientia ædificatur domus, et intelligentia absolvitur;* R. Levi, *prudentia absolvetur et exornabitur, q. d.* Sapiens per suam sapientiam ct prudentiam, uti domum et familiam prudenter ædificare inchoat, sic el eamdem prudenter et feliciter absolvit : quia sapiens familia suæ limites statuit suæ prudentia; el sorti consentaneos, iisque contentus est, nec ultra eos ambitiose et imprudenter sc extendere destinat. Scit enim hoc esse superbum, æqueacpericulosum plenumque curis el angoribus ; quare ut quiete vivat, suo se pede metiens sua sorte contentus est: e contrario insipientes et arrogantes majora animo destinant, quam perficere queant ; unde se exponunt omnium ludibrio, de illisque dicitur illud : « Ilie homo ceepit aedificare, et non potuit consummare, » Luc. xiv, 30.

Quarto, Noster optime vertit, *roboratur :* Hebræum enim pio *concn* significat firmare, roborare, stabilire , itaque rem complere ct perficere; unde Pagninus vertit, *ct intelligentia stabilietur;* Syrus, *firmatur.* Roboratur autem familia a prudentia, tum quia hæc statuit et assignat cuique in familia congruum sibi officium, gradum ct ordinem familia necessarium vel utilem ; tum quia rixarum semina amovet, omniaque quæ ad pacem luendam faciunt procurat ; tum quia familiam stabilit annuis censibus, prædiis ct proventibus, c quibus dc copiosa annona et supellectile illi opportune providet et procurat, uti sequitur.

Quinto, Cajelanus et alii vertunt, *dirigitur* vel *disponitur.* Prudenti® enim est familiam, *pritno,* erigere ; *secundo,* dirigere et disponere ut cuique suum officium assignet; ac *tertio,* ei de annona ct supellectile providere.

Huic Salomonis gnomæ antistrophœ sunt ill® septem Grecite sapientem, quas recenset Plutarchus in *Convivio sapientoni.* Hi enim rogati quæ esset optima domus et familia, sic ordino quisque suo responderunt. Solon : « Ea, ait, mihi optima videtur domus, ubi res est neque injuste parta, neque in ea vel conservanda diffidenliæ, vel insumenda pœnitcntiæ est locus. » Bias : a In qua dominus sua sponte talem sc gerit, qualem foris propter leges. » Thales : « In qua plurimum otii domino conceditur. » Cleobulus : « In qua plurcs sunt qui diligant, quam qui metuant dominum. » Pittacus : « Ubi neque requiruntur supervacanea , neque desiderantur necessaria. » Chilon : « Maxime oportet domum urbi, quæ sub rege est, similem esse; adjecitque Lycurgum cuidam, qui populare imperium Spart® instituero ipsum juberet, respondisse : Prius tu hoc domi tuæ facito. »

Allegorico, Christus mira sapientia œdificavil el roboravit domum Ecclesiæ suæ, ut patet ex Evangeliis, tum ex ejus firmitate el propagatione per omnes gentes el per omnia sæcula. Simili sapientia fundatores Ordinum fundarunt suas domu» et familias Religiosas, uti fecere S. Basilios, S. Augustinus, S. Benedictus, S. Bernardus, S. Dominicus , S. Franciscus, S. Ignatius, ut patet ex innumeris viris sapientibus et sanctis, qui ex iis prodierunt et prodeunt.

Tropologice, domus spiritalis, quae in perfectione virtutum consistit, puta animus sanctus, ædificatur triplici sapientia, scilicet *prima,* prudentia ; *secunda,* praxi et industria; *tertia,* virtute. Nam discretionem el 'ndustriam ad perfectionem virtutis mullum valere ex hoc loco docet Cassianus, *Collât.* II, cap. iv, ac patet experientia.

Primo enim, qui sequuntur statum et virtutem ad quam natura apti, habiles cl proclives sunt, multum in ea proficiunt ; qju vero sequuntur statum ct virtutem, ad quam natura inepti sunt, et a qua abhorrent, ii nihil vel parum promovent: Pri‘‘°- naviganl enim adverso flumine et vento, quod durare nequii; illi vero secundo feruntur flumine et vento. Natura enim obsecundat gratiæ, et gratia perficit naturam ; cum ergo hæc duo in unum conspirant, magnum quid efficiunt. Ad hoc enim homo a Deo factus ficlusque videtur.

prui« * ’s; r fixnoei».

Secundo, multi magnos subeunt labores, jejunia, austeritates, et parum in virtute promovent, quia nesciunt vim virlutis non tam in labore corporis, quam in vigore spiritus consistere. Sapiens ergo, id sciens, huic precipue inteudil; illum tamen non negligit. Unde S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 23 : «Animi acrimonia, ait, cum ad pietatem accesserit, zelum parit; zelus autem fidei præsidium est. »

Terito, multi nesciunt, vel non cogitant de reetis intentionibus operi indifferenti, vel alias bono, addendis; hæ enim bonitatem operis tot virtutibus , quot intentionibus adaugent. Vir ergo sapiens ct industrius cum orat, cum studet, cum concionatur, etc., cogitabit et dicet : Ego hoc opus volo destinoque facere ex virtute, sive ex intentione et motivo charitatis, ut scilicet magis placeam Deo; et simul ex virtute gratitudini*, ut ei gratias agam pro innumeris beneficiis in me collalis; el ex virtute pœnitcntiæ, ut satisfaciam Deo pro peccatis contra cum admissis; et ex amore proximorum, ut illis prosim, eosque ad salutem conducam; el ex imitatione elitisti, ut ejus vitæ et passioni me conformem, etc. t »hìo.

Quarto, multi nesciunt quæ major, quæ minor sit virtus. Vir autem sapiens scit potissimas virtutes esse tres, scilicet humilitatem cum obedientia, religionem et charitatem; quarc in iis se assidue exercet, ac præsertim in charitate : hæc enim est regina virtutum, earumque uodus, vinculum ct complexio. Quare qui omnia sua ex charitate facit, cumque quotidie intendit, hic mire in virtutibus ct meritis crescit, perinde ut qui aurum eligit pro argento, ære cælerisque metallis, cum omnia indifferenter ei offeruntur, ut ip>e capessat quod volet. Hoc suadet Apostolus Colossensibus m, li, dicens : « Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. » Qurto.

Et I *Corinth.* cap. xvi, 14 : « Omnia vostra in oharitata fiant, v Et *Galat.* cap. v, 13 : « Per chantad m Spiritus servite invicem. » Et Timotheo, *episl* I, cap. i, 5 : a Finis prepepti est charitas do corde puro, et conscientia bona et fide non ficta. »

Ven. 4. **4.** In **DOCTRINA REPLEBUNTUR CELLARIA. UNIVERSA SUBSTANTIA PRETIOSA ET PULCHERRIMA.** — Hebraico, vi *scientia penetraba replebuntur omni substantia pretiosa et pulchra;* Chaldæus, *ct suavi;* Vatablus, *omnigenis opibus raris ct amoenis ;* Septuaginta,per *sensum ct iutelligcntiam implentur cellaria ex omnibus divitiis pretiosis ct bonis;* Syrus, *replebuntur omni possessione, et gloria, et voluptate. Docti*ina,sive scientia, idem est quod prudentia ct industria, uti sæpius monui. Sensus ergo est, *q. d.* Prudenti.e opus et fructus est primo, domum et familiam exstruere ; secundo, camdcm stabilire et roborare, uti dixi vers, præccd. ; nunc addo *tertio*, ejusdem esse familiam instruere tum annona copiosa, tum supellectile pulchra ct pretiosa : sic enim domus et familia omnem suam perfectionem, omne suum decus ct ornamentum obtinebit. Significat ergo h ec tria esse operosa ct difficilia, ac proinde ad ea paranda opus esse magna prudentia ct industria. Rursum, potat prudentiam præscribere ordinem congruum in hisce tribus servandum, scilicet *primo,* parandam esse domum et familiam, cujusquc statui ct facultatibus commensam, ut tot sint famuli, ancillæ, clientes, equi, rhedæ, quot status requit it, pt quot alere sufficit ; *secundo,* camdcm roborandam esse tum opeiibqs inter famulos el ancillas rite partilis; tum procurando eorum probitatem, pacem et concordiam ; tum providendo de annuo censu et prœdiis ad eos alendos necessariis, Inde *tertio,* comparandam esse annonam ct supellectilem decentem ct lectam. Provisio enim utriusque in menses ct annos sequentes opportuno tempore fieri debet, juxta leges prudenti® (Economie®. Hic est genuinus sensus Vulgat® nostr®. Cajelanus cl alii hebraizantes, qui hebræum piDD' *iiteonan* vertunt, non *roboratur,* sed *dirigitur* vel *disponitur,* paulo aliter vertunt ct explicant, uti dixi vers. 3; sed eodem sensus redit. Huc alludens Siracidcs, *Ecdi.* i,21 : « Omnem domum illius, ait, implebit a generationibus (frugibus ct fructibus a se genitis ct productis), ct receptacula a thesauris illius. » Exemplum est in Joseph, qui sua sapientia futuram famem providens, implevit horrea / Egypti tritico, quo per septem sterilitatis annos aluit .Egyptum , et totum pene orbem, *Gen.* x1 i, 47 ct scq.

Mystice R. Levi : Cum sapienti®, ait, id est sancta legis, arcana penetraris, cellaria, id est intima hominis, puta mens replebitur bonis pulchris ct pretiosis; longe enim gloriosior ct jucundior est viro hujus perfectionis possessio, quam quaelibet pretiosa? opes.

Predare has spiritales viri justi strenuique **opes** describens S. Prosper, lib. il *De Vita contempi.* cap. xin : « Ill® nobis, ait, sunt ambiend® diviti®, qu® nos ornare possunt, pariler et munire, quas nec acqulrére possumus invili, nec perdere, qu® nos conira hostiles impetus armant, a mundo disterminant, Deo commendant, ditant animas nostras atque nobilitant ; nobir cum sunt, intra nos sunt. » Et statili), ut istas opes amplissimas clarius manifestet, subdit : a Divitia) nostræ crcdend® sunt pudicitia, quæ nos pudicos; justitia, quæ justos; pictas, qu® pios; humilitas, quæ humiles; mansuetudo, qu® mansuetos; innocentia, qu® innocentes; puritas, qu® puros; prudentia, qu® prudentes ; temperantia, qu® temperantes; et chantas, quæ nos facit Deo ct hominibus charos, virtutum potentes, sæculi contemptores, ac bonorum omnium sectatores. »

5. Vir sapiens, fortis est : et vir doctus, ro- Ven.5.
BUSTUS et validus. — R. Salomon, *semper viribus pollet sapiens;* Aben-Ezra, vir *sapiens robore praeditus invenitur; el qui scientia proditus est, vires firmat et roborat.* Dixit sapientiam (edificare, au- sipleotu
gere ct ditare domos ac familias; nunc addit eamdem esso robustam, ac sapientes facere fortes ct validos ad quælibet ardua, vel conficienda, vel sustinenda, etiamsi corporo infirmi sint ct invalidi.

Ratio est, quia fortitudo corporea, qualis est mito t
taurorum, consistit in lacertorum robore ; at for- Pr,orU
titudo animi et virtulis, qua priori præstat tantum quantum animus præstat corpori, qmeque res maximas conficit et perficit, consistit in sapienti consilio, directione, arte, industria, qu® per vires parvas et infirmas magna et miranda efficit, uti patet in bellis de quibus vers, sequent. Unde hebraico est, *vir sapiens est in fortitudine; et vir scientiæ, roborans potentiam,* vel præcise, *surrigens virtutem.* Hebræum enim ¡' X *amats* significat surrigere et erigere vires corporis vel animi, esse strenuum, esse erecto animo vel virtute. Prudens enim consilium suggerit mille modos rem arduam conficiendi, itaque erigit ct surrigit vires ct animos ad rem fortiter conficiendam.

Addo : Sapiens est trir, ut hic ait Salomon : quare virili fortique est animo; hinc cl virtus, qure propria est sapientis, a *viro* dicitur, quasi virilitas. Audi S. Remardum, tract. *1)6 Vita solitaria,* ad Fratres de Monte Dei, longiuscule ante finem : « Quid est virtus? filia rationis, sed magis grati®. Vis enim quædam est vx natura; ut autem virtus sil, habet ex gratia. Vis est ex judicio approbantis rationis; virtus autem ex appetitu illuminat® voluntatis. Virtus enim esi voluntarius in bonum assensus, \irtus cslœqualitas quædam vii® per omnia congruens rationi. Virtus est ad judicium rationis usus liber® voluntatis. »

Secundo, Vatablus sic vertit el explicat, uir *sapiens* in *potestate est; et vir eruditus fortificat vires suas,* id est : a Vir sapiens plurimum valet auctoritate, el subinde in ea crescit. »

Tertio, R. Levi sic vertit el explicat, quasi dicat : Vir fit sapiens ob fortitudinem et robur; mortalis enim sapientiæ iit compos, ob vim qua ejusdem mens pollet ad coercendas materico cupiditates, casdemque prorsus expugnandas. « Vir doctus, rotystus, » g. *d.* Qui autem doctrina refertus est, vires, quibus præstat mens, firmat et roborat, ut esteras facultates coerceat, atque in suam potestatem redigat, quod quidem evenit ob præstantiam scientiœ, ejusque incredibilem amorem, quo ad se doctum rapit, ita ut in ea studium vigiliasque suas collocet universas, eidemque invigilet assiduo, cæteræque vires huic uni adipiscendae subjiciantur. Iltee ille.

Quarto, Syrus, Chaldæus et Septuaginta hebrœum yoNO meammels, id est rotusfus, legunt alio puncto ¡'ONO meammits, id est prœ *robusto* (est enim *min* comparationis, idem valens quod *prœ,* vel *melior),* et sic vertunt : Chaldæus, *meliorest vir sapiens robusto, ct vir scientiœ magis quam qui accinctus est fortitudine sua;* Syrus, *melior est s i-piens forti, ct doctus gigante robusto;* Septuaginta, *melior est sapiens forti, ct vir prudentiam habens agricola magno.* Ita Complutenses et Regia, licet Vaticana vertant, *agro magno :* enim et aprum et agricolationem, indequefigurate^iw^o^ id est agricolam, significat.

Videntur Septuaginta hunc versum nexuisse præcedcnti de annona et opibus quas parat sapientia, quasi dicant : Sapientia valida et potens est replere cellaria omnia annona et re pretiosa, magis quam strenuus agricola, qui sua industria penum implet omni frugum et fructuum copia. Aut, si vertas *agro magno, q. d.* Plurcs fruges ct opes parit sapientia, quam agricola) gnavo pariat ager magnus diligenter ab eo excultus; validior ergo et ditior ad replendam penum omni rerum copia est sapientia, quam sit ager magnus ct fertilis. Comparat sapientiam agro, quia optimus el proventus qui ex agro colligitur. Audi Aristotelem, lib. II De *lie familiari,* post initium : « Optimus proventus est ille qui de iis quæ propri i sunt regionis percipitur; proximus, qui do mercatibus; postremus, is qui ex annuisci in oibtm redeuntibus.

¿jpkn» en fortit r¿r'-l

Sapiens igitur fortis est primo, quia sapienter fortia y. g. bella vel heroica oper i, aggreditur, caque feliciter conficit ; *secundo,* quia fortiter cupiditates sapienti ratione cohibet et refrenat. Nam, ut ait Aristoteles apud Antonium in *Melissa»* p. I, cap. xi! : « Fortior est ille qui cupiditates, quam qui hostes vincit, nam scipsuin vincere difficillimum est. Fortis ergo est qui superat hostes, sed fortior qui voluptatibus superior est : multi enim qui hostes vicerunt, a mulieribus victi sunt, » uti Samson, David, Salomon, Alexander Magnus. *Tertio,* quia adversa quælibet sapienter, ideoque fortiter tolerat; sapientia enim facit excelsum ct magnanimum.

Præclaro Seneca, *ad Helviam,* cap. v : « Neo secunda, inquit, sapientem evehunt, nec aoversa demittunt. » Praeclarius S. Ambrosius, lib. De *Jacob et Vita beata,* cap. vni : • Manet, inquit, semper inter adversad delectabilia virlusperfecta, neque adversa do perfectione ejus quidquam minuunt, neque delectabilia adjungunt perfectioni. » El paulopost : « Perfecti eniin osi viri communitatem natura» sustentare animi virtute, ct ad meliora adducere, nec succumbere iis quæ plerisque terribilia ct formidolosa videntur, sed quasi fortem militem gravissimorum casuum sustinere incursum, conflictus subire, et quasi providum gubernatorem navem in tempestate regere,atque occurrendo insurgentibus fluctibus magis vitare naufragium sulcando undas, quam declinando.» Hæc ille. Quibus satis apparvi sapientem virum non debere vitare pericula, sed illis occurrendo superare.

Hinc tlebrei, teste Aldrovando in *Asino,* sapienlis symbolum dant asinum, eo quod instar asini multa sapienter ct fortiter perferre debeat Merito Ammonius Alexandrinus, magno Origene ct Porphyrio discipulis clarus, asinum his condiscipulum fertur adhibuisse : neque verecundatus Cleanthes appellatione hujusmodi, confidentissime respondit : «Asinus quidem sum, sed qui portare possum sarcinam Zenonis. » Debet igitur sapiens juxta hunc sensum omnia libentissime ferre; desuo enim Clio Jacob dixit, Gen. xux, II: « Issachar asinus fortis; » Issachar autem præmium et mcrcedem significat : hoc enim præmii ac mercedis loco sapiens ¿estimare debet, ut sit asinus foriis, nec laboribus defatigetur, sed incommoda omnia libens subeat.

Ejoi 'XniT cur?*

6. Quia cum dispositione initur bellum; et ERIT Ver*.« SALUS UDI MULTA CONSILIA SUNT. — Probat Virum prudentem esso fortem, ex eo quod prudenti ejus dispositione et consiliis bella gerantur et conficiantur. Est argumentum ab exemplo, vel a specio ad genus.

Dispositio hic tripliciter accipi potest : primo, pro gubernatione, vel pro imperatore, qui exercituin gubernat et disponit; *secwuio, pro* ordine el acie, qua exercitus apte congrueque disponitur; *tertio,* pro consiliis quibus bella instruuntur ct disponuntur. Hebræum enim *tachbulot* significat gubernationem, ordinem et consilia quibus navis a navarcho, ct analogico exercitus ab imperatore. vel respublica a principe aut magistratu gubernatur, disponitur, regitur. Sicut enim navarchus gubernat navim suo consilio, industria cl cxperionlia : sie cl hisce tribus dux gubernat exercitum, et rex regnum.

nuposi. «q

Primo ergo, juxta primum significatum, sic exponas : Consilio atque arte imperatoris exercitus regitur, perinde ac navis clavo et gubernaculo. Nam sicut mirum est unum hominem converso clavo vastam navim arbitrio suo in omnem partem impellere : ita etiam mirum est unius imperatoris prudentia et arte integros exercitus

prinu.

coerceri atque regi, a El erit salus ubi multa concilia, d 7. *d.* Imperator, si salvum velit exercitum, multis prudentum ct expertorum militum ducumque utatur consiliis. Id enim faciendum esse docet Vegetius, lib. lll *De Re milit.* cap. ix ct xxvn : a Quid fieri debeat, inquit, traclato cum multis; quid vero facturus tandem sis,cum paucissimis ac fidelissimis, vel potius ipse tecum, d El Plularchus in *Moral.:* uGubernator, inquit, optimos quierit nautas, eosque sæpius in consilium adhibet : ita etiam princeps eos asciscat consiliarios, qui ad reinpublicam administrandam maxime idonei sint. » Ita pr® aliis fecit Severus Imperator, teste Lampridio in ejus Vita. Porro quantum valeat in bello dux prudens et rei bellic® peritus, suo exemplo docuere Annibai, Scipio, Alexander, Julius Cæsar; et e fidelibus David, Judas Machabæus, Constantinus, Theodosius, Carolus Magnus, qui sua prudentia ct peritia orbem victoriis ct triumphis complevere. Hinc Auctor *Calena Græcorum* cx Septuaginta sic vertit, *bellum per gubernatorum prudentiam feliciler administratur; subsidium autem ex prudenti consultoque corde petendum est.*

Secundo, juxta secundum *dispositionis* significatum sensusest, quasi dicat : Bella gcrcndasuntnon tam militum numero, quam ordine et congrua dispositione. Pauci enim in acie rite disposili superabunt multos, qui sine ordine tumultuarie depugnant. Pulchre id cx analogia fabricae domus ostendit Xenophon, lib. De *Dictis ct factis Socratis:* «Bonum, inquit, est imperatori, ut aciem ordinare perquam docte sciat. Quemadmodum enim lapides, ligua et tegula inordinate quidem projecta ad nihil utilia sunt, eadem vero si recte sursum deorsumquo ordinentur, domum fortem et nunquam ruituram componunt: idem de exercitu judicium est. Nam militum confertissimae phalanges, nisi in ordinem redigantur, ad nihil prœstant : paucissimi autem bellatores, si rectum ordinem el dispositionem suscipiant, validissimi atque insuperabiles sunt, d Hinc concludit quod, sicut in domo , summa et ima debent esse firmissima et fortissima, media autem minus fortia, verbi gratia ex lateribus esse possunt: sic quoque in conflictu primam aciem el ultimam debere esse fortissimam, in medio autem collocandos «esse timidiores, ut a primis ducantur exemplo, cl a posterioribus vi impellantur in ptælium.» Sapienter Macrinus apud Herodianum, lib. IV : « Arma, inquit, corripiamus, et, ul mos est Romanis, ordines in acie servemus, quippe in acie barbarorum incomposita multitudo et tumultuaria, ipsa se impediet ac premet. » Hinc videmus paucos Christianos milites, bene dispositos, multa Turearum agmina inordinate et tumultuarie irruentia sternere ct profligare.

Denique Vegetius docet modum efficacem vincendi esse, si dux hostes invadat imparatos, nec det eis tempus aciem apte ordinandi. Idem-, lib. Ill, cap. ivit et xxvn, docet non esse persequendum hostem jam fugientem, si in persecutione periculum sit no ordines turbentur ; « Qui enim dispersis suis inconsulto sequitur, inquit, quam ipso acceperat hosti vult dare victoriam. » Id Christianis nuper accidit in Hungaria cum Turea depugnantibus, frustra suos, qui Tureas fugientes persequebantur confusis ordinibus revocante Sigismundo principe Transylvaniæ; et Belgis apud Neoportum cum Hollandis confligentibus, qui victoriam adepti præfidenter sine ordine Hollandos persequentes, abéiscæbi,eisdem victoriam tradidere.

Tertio, et maxime genuine, *dispositio* hic capitur pro consiliis et strategematibus, quibus bella gubernanda ct disponenda sunt ut victoriam pariant; hæcenim proprie significat hebræum *tachbulot.Vnde* Pagninus vertit, *in consiliis facies tibi bellum;* Cajetanus, in *ingeniis conficitur bellum;* Septuaginta, *cum gubernatione,* id est cum ratione gubernandi, *fit bellum;* Chaldæus, *quoniam in gubernaculis facies tibi bellum : salus autem erit in multitudine consilii.* Minus apte Syrus, *quoniam in provectione facies bellum;* aptius Valablus, guía *industriis facies bellum, ct salus in multitudine consiliariorum, q. d.* Quia debes gerere bellum industria, quam dat sapientia, quæ reddit homi- Tertii
nem consultum ct industrium.

Significat ergo *primo,* in bellis plus valere prudentiam et stratagemata quam copiam militum, aut corum robur el vires ; *secundo,* bellum egero magna accurataque gubernatione, magnaque ducum el gubernatorum consideratione, circumspectione et solertia ; *tertio,* hostibus non temere, neque inconsulto, ait Auctor *Cutenæ Græc.,* « obviam eundum esse, sed considerate maturaque adhibita deliberatione , sive id fiat animæ viribus, sive quibuscumque aliis. » Hoc est quod ait Euripides in *Anthrope :* « Viri prudentia ad bellum magnum momentum est : consilium enim sapienter initum inultas manus vincit ; imperitia cum multitudine deterius malum est. » Præclarius Plutarchus in lib. *Contra vires corporis :* « Quænam tibi, inquit, tanta felicitas videtur viribus pollere, ul ejus causa naturam existimes hominibus novercam, brutis autem parentem fuisse? at hominibus propria vis in animi ratione consistit, qu® elephantes per silvas pedicis capit, frenat equos, subjugat boves, volucres dejicit arundinibus, et in profundo submersa retibus extrahit. Quis non Ulysses quam Cyclops esse malit ad bellum ? » Plura hac de re dixi cap. xi, 14 : a Ubi non est gubernator, populus corruet; salus autem , ubi mulla consilia. » Quod enim ibi de populo ct república, hic de bello et exercitu dicitur. El cap. XX, 18 : a Cogitationes consiliis roborantur, ct gubernaculis tractanda sunt bella. »

« Et erit salus ubi multa consilia. » Salus hic quœlibel accipitur: quamlibet enim pariuntsana consilia. Quia tamen hic agitur de bello, proprie

saltis exercitus hic notalur, præserlim victoria. Unde Tigurina vertit, *consiliis enim bella geruntur, ct victoria multitudine consiliariorum paratur.*

Mystice, in tentationibus ct bellis spiritalibus, nneonii. qure gerimus contra diabolum, mundum ct carlionont ncm, pjus vajet pjudcnlia quam vires. Prudentia nàta, enim docet libidinem superandam esse non viribus illi resistendo, s:d solcrtia ejus cogitationes et incentiva fugiendo : dæmonis suggestiones vinci humilitate, si eas illico superiori vel viro prudenti detegas : mundum superari, si pomparum ejus inanitatem intuearis el consideres, hoc est videas el rideas : carnem domari, si ejus appetitibus brutalibus o-nlradicas, camque maceres jejuniis, chameuniis*id esi humicubationibus,ciliciis, œslu, frigore, cæteraque vitæ austeritate. UndeS. Antonius dictitabat discretionem esse omnium virtutum principem, utpole quæ tenlationcs superet, quæ fixo gradu intrepidum monachum perducat ad Deum, quæ virtutes cælerasconservet illæsas. n Omnium namque virtutum generatrix, custos moderatrixque discretio est, » ait Moses Abbas apud Cassianum, *Collât.* II, cap. iv, qui deinde pluribus exemplis idipsum demonstrat. Vide Alvarez de Paz, tom. II, tract. De vio*loria tentât,* lib. I, part. Ill, cap. xi, ubi decem imprudentia ct stulta militaria consilia recenset
Vers 7. militi Christiano prudenti fugienda.

7. Excelsa bst stulto sapientia, in porta non aperiet os slum. — Pro *excelsa* hebraice est F*nON"l *ramoth,* quod *primo, excelsa* significat; *secundo, cornua unicornis,* vel rhinocerotis : hic enim hebraice vocatur oxn *recm,* quia cornua ejus excelsa sunt, et conira venena efficacia; *tertio, coralia* : sic enim vertunt Pagninus, Vatablus, R. David ct alii, *Job* cap. xxviii, 19. R. Salomon hic censet *ramoth* esse gemmam maximi pretii. Denique Noster, *Ezcch.* xxvn, 16, vertit *sericum.* Porro *ramoth,* id est excelsa, est pluralis numeri : el sic olim vocabantur templa el altaria Deo erecta in montibus el locis excelsis, ad quæ hic alludit, ç. d. Sapientia stulto videtur esse sacrosancta, el in excelsis templis abscondita, sibiquo inaccessa. Unde ad ejus portas non audet accedere.

Rursum, pro *sapientia* hebraice est DIODO *chachmot,* id est *sapientia* in plurali : tum ut significet esse quidem unam sapientiam, sed res multas complecti. Eadem de causa Deus vocatur *Elohim* et *Adonai* in plurali, quia ipse, licci unus sil gubernator el dominus, tamen omnes el reges et dominos transcendit, cosque eminenter in se complectitur; tum quia variæ sunt species, partes, leges et dictamina sapienti®.

sun* Sensus ergo est, g. *d.* Sapientia practica, puta vduiM. prudentia et virlus, stulto, id est imprudenti, qui VcUr?a: suanì phantasiam et cupiditatem sequitur, videtur esse excelsa, ardua et quasi cognitu el practícalo impossibilis, adeoque facilius sibi putat invenire aut comparare cornu unicornis, aut coralia, gemmasque pretiosissimas, quam sapientiam el virtutem ; coralia enim rara erant et in pretio. Unde Plinius, lib. XXXII, cap. u : «Quantum apud nos, inquit, Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in coralio. »

Ratio a priori est *prima,* quod nonnulli adeo aw* ingenio sunt obluso, depresso et hebeti, ut alta sapienti® dogmata non capiant. Tales multi sunt apud Indos, quin et apud Christianos in locis montanis et inaccessis, qui mysteria fidei, Deum, cœluin ignorant, nec sermones de rebus salutis intelligunt, perinde ac si Hebræi vel peregrini forent.

Secunda, quod mulli sunt inertes ct pigri, uts«mlr nolint audiendi discendique, multo minus exsequendi ea quæ salutis sunt, laborem capessere.

Tertia, quod bonis terrenis ct carnis volupta- Tcrbltibus sint immersi el demersi, quo fil ut ea quæ spiritus sunt non capiant, nec ad cœlestia ct divina mentem mauusque erigant.

Quarta, quod multi sunt superbi, ul nolinl ◂ demittere ad audiendam sapientiam : alii vero ex adverso sunt pusillanimes, qui nolunt assurgere mentemque erigere ad sapienti® dogmata et præcepla. Ita S. Augustinus in *Psal.* 1 vih : « Duplex, inquit, hominum genus est, qui ad sapientiam pervenire non possunt, superbi ac pusillanimes. Esi igitur sapicnlia erga superbos profunda (quia ex fastu nolunt ad eam se deprimere), erga pusillanimes excelsa, » quia cx vilitate animi nolunt ad eam se erigere.

Quinta, quæ magis huic loco convenit, est quod QuUu. insipientes adeo celsam ct sublimem restimant sapientiam, ut ad eam se aspirare posse desperent ! putant enim sapientiam se altiorem et in coelis positam, dicuntque cum Judæis illud *Dcut.* XXX, <2 : « Quis nostrum valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud (mandatum Dei) ad nos, et audiamus atque opere compleamus?» Hinc Chaldæus vertit, *murmurat stultus adversus sapientiam,* quasi supra captum et vires suas sit, iliaque ei præcipiatur, quæ captu ct factu ipsi sit impossibilis. Hinc « stultus in porta non aperiet os suum, » g. *d.* Non audebit inter viros sapientes <_t primores (quales sunt judices qui olim judicia exercebant in porlis urbium) loqui vel hiscere; sed, ut stultus et stupidus, præ inscitia ct insipientia obmutescet ct obstupescet, erilque velut noctua inter aves, velut anser inter olores, velut asinus inter leones.

Tacite significat Salomon præter sapient æ fructus jam assignatos, puta præter opes ct splendorem familiæ, præter fortitudinem el victoriam, sapientiam quoque afferre dignitates, cathedras, officia; sapientes enim eliguntur in judices, magistratus, rectores; ab hisce vero muniis excluduntur insipientes. Unde Septuaginta vertunt, *sapientia ct cogitatio bona* (vel *intelligentia recta) in portis sapientoni comperitur; non declinant ab ore* (Complutenses, *alcge) Domini, sed cogitant inconsce sibus,* id est, ut Auctor *Catenæ Græcorum* vertit,

IM *prudenfum reefum conatitufi, quid proponatur prudenter expendunt.* Hoc est, ut recte explicat noster Salazar : *In portis sapientum,* id est in senatu ct subselliis judicum, seu magistratuum, scientia et doctrina prostantium, sapientia ipsa præsidet, ac moderatur omnia, ejusque auxilio judices in sententiis dicendis nec latum unguem discedunt ab ore Domini, hoc est a legibus et statutis, quas Dominus ore suo denuntiavit. In his vero ubi lex nihil sanxit, sed judicis arbitrio transigenda sunt, non temere judicant; sed longa cogitatione jiistiliæ momenta librant, et sic demum sententias justissimas pronuntiant.

Porro, ut intclligas quam excelsa sit hæc spiritalis sapientia, audi septem ejus gradus quos recenset S. Augustinus, lib. II *l)c Doctr. Christ,* cap. vu : a Timor Dei, pietas, dilectio Dei super omnia, consolatio Spiritus Sancti, desiderium rerum caelestium, mori socculo, ac tunc demum in septimi gradus fastigio est vera sapientia. » HæcS. Augustinus, qui deinde singulos hosce gradus sigillatini ct fuso explicat. Denique excelsa est sapientia, si meras naturæ vires spectes; has enim longe transSipiwiú cendit; eadem vero facilis el plena est, si vires thuÌs* Sraliffi, quam Deus cuique præparat, consideres; car? sapientia enim, id est virtus cl sanctitas, gratina Dei est connaturalis, ejusdemque cum ea rationis Caomz. et ordinis; stulti alitem metiuntur se viribus naturæ, sapientes vero viribus gratiæ; quare illis sapientia videtur excelsa et impossibilis, his vicina ct facilis. Nam, ut ait Sextus Pythagoreus, *Sent.* 136 : «Semper juxta Deum est mens sapientis; sapientis mentem Deus inhabitat. » Et *Sent,* 140 : «Sufficit ad beatitudínem agnitio Dei solius et imitatio. » El *Sent.* 40 : « Templum sanctum Deo est mens pii, cl altare optimum est cor mundum ct sine peccato. » Nam, ut ait Nazianzenus. *lam-Lieo* 18 : «Qui sc Deo dat, Deum accipit; talis enim est natura dantis Dei. » Et alias : « Sapiens est speculum Deo limpidissimum ; ut sapiens Deum, sapientis sic animam sequitur Deus, d Sicut enim herba dicta heliotropiuin, sive soliscquium, semper soli se obvertit, ac vicissim sol baliolropio : sic anima sapientis jugiter Deum respicit, et vicissim a Deo respicitur, «Sicut enim sol oculorum, ita cordis lumen est sapientia; » hoc autem lumen est Deus Deique aspectus, illustratio ct gratia. Aurea est gnome Scnccæ, *epist.* 41 : « Sicut solis radii contingunt quidem terram, sed ibi sunt unde mittuntur : sic animus magnus et acer, et in hoc demissus ut propius divina noscemus, conversatur quidem nobiscum, sed ha rei origini suæ. Illinc pendet, illud spectat ac nititur. p Brevius cl divinius S. Paulus : « Nostra conversatio m cœlis esi,» *Philip.* ni, 20. Vide Ibi dicta.

8. Qui cogit at Mala facehe, stultus vocabitur. — Pro *stultus* hebraico est FÙtRO *Laal mezunmot,* id esi tir *machinationum*, Vel dominus molitionum, qm scilicet excogito ailes, rationes argutias, techna? cl fraudes male agendi aliisque nocendi, inventor malorum, architectus el auctor scelerum, qui non ex infirmitate, sed cx proposito mala aliis inferre destinat, imo ea excogitat, quomodo Apostolus philosophos in Deum impios vocat *inventores malorum, Hom.* i, 30. Cum enim pollerent ingenio et scientia speculari, iis abusi sunt ad excogitandas nequitias, casque fletis rationibus defendendas, sicut nonnulli sodomiam et pæderasliam nequiter defenderunt. Noster vertit, *stultus,* scilicet practico, hoc est impius et sceleratus, scilicet eximie per antonomasiam ; talis enim est qui machinatur el excogitat artes malignandi et nocendi, uti faciunt qui excogitant modos duplicandi el triplicandi usuras, novos contractus fraudulentos et injustos, novas artes circumveniendi emptores, novas exactiones, et tribula iniqua, etc.; atque advocati versuti, qui spe lucri excogitant mille subtilitates el argutias ad movendas lites etiam in re clara, sive ea sil facti, sive juris. Hebræum enim *baal* significat dominum, virum, habentem, possidentem, potentem, patronum, maritum. Talis enim est excogitator artium ad malefaciendum ; hic enim eis quasi dominatur et imperat. Unde Chaldæus vertit, *habens astutiam pessimam* ; Syrus, *iniquus;* alii vertunt, *maritum* vel *conjugem malarum artium.* Sicut enim maritus cx uxore progignit proles, sic hic suo subtili ct maligno ingenio cx malis artibus, quibus se quasi maritum despondit lotumque addixit, progignit mille nocendi modos, mille mala opera ct scelera.

Hinc et Cajet mus vertit, *cogitantem ad faciendum malum, (Ilum herum cogitationum malarum vocabunt,* cui scilicet velut maliliæ hero el domino make suæ cogitationes et inventiones velut servi illico se sistunt, famulantur cl obsequuntur; qui proindo instar diaboli in regno ncquitiæ excellit, dominatur et præsidet. Cogitatio enim est vehit imperator, qui in corde velut in throno residet : unde si bona est, imperat bona; si mala, imperat mala, uti docet S. Augustinus, Prof, *in Psalm.* cxLviii. Addit Cajetanus machinanlem mala vocari *herum cogitationum,* quia cogitationes illi famulantur ad optatum successum, ut scilicet mala quæ destinat reipsa opere perficiat. Ratio autem, inquit, quare cogitantes malum potius quam cogitantem bonum fiunt votorum compotes, est multiplex. N/rm et ipse cogitans pronior est ad malum quam ad bonum, ac per hoc propensior ct studiosior est ad malum, cl multitudo ministrorum idonea ad malum in promptu magis est quam ad bonum, cl bonum multa habet impedimenta quibns caret malum, quia bonum consurgit ex causa integra, malum autem *cx* quolibet particulari defectu.

Igitur hac gnome significat Salomón, ait Jansc-nius, venia quidem dignum esse eum qui cx infirmitate et ignorantia labilur cl peccat; at eum qui studet mula facere, el cogitationes suas in hoc insumit, itant sit cx his de quibus dicit Propheta;

dniquilafcin meditati aunt in cubili suo;» quique novas semper malefaciendi et nocendi rationes excogitat, infamiam magnam consecuturum apud homines, id enim significatur, cum dicitur ipsum vocandum sceleratum, vel, ut Noster vertit, *Stultum*. Quanquain merito *stultus* vocandus sit talis, quod salutis su® nullam habeat rationem, nec timore judicii divini a malo proposito ac cogitatione malefaciendi avocetur, aut quia vanitas cogitationum ejus aliquando tandem innotescet. Cogitationes enim malæ, præsertim crebre, destinai, ct aliis noxiæ, animo celari nequeunt, quin erumpant in dicta el facta noxia quæ animo machinantur: quare cum erumpunt, auctores earum ab omnibus stulti, id est impii et scelerati, nominantur, infamantur et damnantur.

Sincti norosex-CmodMl placendi J*3*

Porro, sicut scelerati toti sunt ad machinandum ct excogitandum mala, ut videantur esse quasi dæmonos incarnati : sic vice versa eximie sancti loti sunt, ut excogitent novos modos et rationes quibus magis placeant Deo, magisque ejus gloriam in animarum salute propagent, uti fecero S. Dominicus, S. Franciscos, S. Ignatius (cujus hoc erat dictum : « Ad majorem Dei gloriam »), S. Xaverlus, etc. Sapientia enim, sanctitas ct chantas insatiabilis est, crescitque instar ignis, ut quo major est, eo plura ambiat, et magis crescere satagat.

Vers. 9 **9. COGITATIO STULTI PECCATUM EST; ET ABOMINATIO** hominum detractor.— llebraicc, *cogitatio mala,* vel *machinatio stultitias, peccatum est, et abominatio homini derisor;* Pagninus, *cogitatio mala hominis stulti peccatum est;* Vatablus, *facinus hominis stulti peccatum est, ct irrisorem abominabuntur homines;* Chaldæus, *astutia stulti peccatum est, abominatio kiri sapientis derisor;* Syrus, *improbitas stulti peccatum est, et iniquos malitia reget.*

Primo, R. Salomon sic exponit : *Cogitatio stulti,* id est consilium stultum est peccatum, quia qui illud sequitur, peccati piaculo se obstringit. Rursum cogitatio el actio stulti peccatum est, ait R. Levi, quia illam obit absque ulla deliberatione ct consilio; idem facit derisor: omnis enim consultatio derisori est invisa, cum in ridiculis tantum rebus versetur absque ullo maturo próvidoque consilio ; quare imprudenter agit commiltitque peccatum.

Secundo, Aben-Ezra hunc versum nectit precedenti, tanquam ejus det causam, *q. d.* Cogitans mala vocabitur stultus, quia stulti cogitationes non nisi ad patrandum peccatum feruntur; quare qui illud patrare cogitat, stultus est et vocari debet.

Terito. Cajetanus hunc versum pariter nectit precedenti, sed alto nexu, 7. *d.* Populus laudat cum qui cogitat inalai cumque vocat Acrili» *cogitationum,* qliod ei cogitationes ad felicem votorum suorum successum famulentur, ut qua* cogitat reipsa adimpleat,ut dixi vcrs.præced. At in hac sua opinione el laude graviter errat populus, quia cogitationes stultorum, quales sunt qui destinant mala, sunt peccata, ideoque vl.uperio digna, non laude; quin cl stultus qui eo devenit, ut sil derisor rectcquc facta irrideat, hic sane populo est abominabilis et detestabilis. Verum hic sensus Vulgatae versioni aptari nequii, qutc mala cogitantem ab hominibus vocari *stultum* asserit, ideoque non laudari, sed vituperari ab hominibus.

Onnrto, noster Salazar exponit, 7. *d. Stultus,* id — impius, adeo ad malum pronus est, ut, cun operis externi copia non est, sola animi cogitatione et destinatione graviter delinquat ; pascit enim se cogitatione mala, cum se voluptate et re mala pascere nequiL Similiter iratus, qui alterum Ledere reipsa nequii, gaudet eum Ledere suis sannis el irrisionibus.

Quinto, Jansenius valde apposite explicat, *q. d.* Stultitia, id est improbitas, hominis assidue ei cogitationes malas suggerit, ut nonnisi peccare libeat, ac bene agentes el monentes rideat, eisque detrahat. Pergit Sapiens, inquit, avocare a stultitia. Primum quidem dicens quod omnis cogitatio quam stultitia homini suggerit, hoc est, omnis cogitatio stulti quatenus est stultus, est mala ct peccatum, atque ad peccatum tendit, quod non manebit impunitum. *Secundo,* subjungens cum qui non tantum male cogitat, sedebam irridet bene monentes el consulentes, hominibus esse abominabilem, ut de quo nulla sit spes. Idem recte dicitur et de detractore, qui, cum de omnibus male loquatur, nusquam bene audit, sed merito omnibus est ingratus; quanquam singulariter illud intelligi potest de detractore qui detrahit bene monentibus el docentibus ipsum ; sic enim idem erit detractor et irrisor. Significat ergo stultitiam fugiendam, ut cujus omnis cogitatio sit mala, quæ si eo progrediatur, ut etiam ore irrideat bene consulentes, ac aliis detrahat, se abominabilem faciei omnibus hominibus.

Dixerat Salomon, vers. 8 : a Qui cogitat mala facere, *baal mczimmot,* id est rir madhnationum vocabitur ; » nunc explicat quales sint hæ ejus machinationes, atque non esse bonas, sed malas, esseque peccata. Unde pro *cogitatio* hebraico est HOT *zunma,* id est *machinatio stultitia* vel stulti, est *pécoatum.* Significat ergo stultum, id est sceleratum , ita suis malis cogitationibus ct machinationibus agi et rapi, ut earum non tam dominus quam servus esse videatur , eo quod eas cohibere nequeat, sed instar equi effrenis eas explero cl peccatum perpetrare satagat, adcoque bene monentes ct corripientes irrideat, eisque detrahat. Hoc enim inter sapientes vt stultos est discrimen, quod utrique licet malis cogitationibus pulsentur, sapientes tamen residendo eas statim elidunt, stulti vero consentiendo eis obsecundant. VndcS. Chrysostomus, hortiil. 4 Gen. : 1 Justi, ait, primam quamque malam cogitationem stran*

giilant, improbi autern camdem excipiunt alquo alunt. » Nota *n strangulant ;* sicili onim proditor aut serpens, mox ut deprehenditur, strangulatur, no aliquod post se semen noxium relinquat : sic mala cogitatio, illico ut sentitur, suffocanda csl, ne aliquam post se titillationem et tentatloncm pestilentem relinquat. Impii ergo quia eam non suffocant, sed alunt et indulgent, hinc cor ct fauces cis pandunt, ut eas eloquantur, ac correpti corripientes irrident, risque detrahunt, quod apud homines infame est et abominabile.

Porro Septuaginta alio abeunt; vertunt enim, *indisciplinatis occurrit mors; moritur autem imprudent in peccato.* Est antithesis illius quod apud eosdem processit : « Sapientes a lege Domini non deflectunt, n quasi dicant, ait Auctor *Catener fîrarorum :* Sapientes, qui virtutum studio incumbunt, omni diligentia ct contentione illis incumbunt , neque levi de causa ab ea deflectunt; at homines scelerati ct pestilentes, qui peccatis ct vitiis obstinato adhaerent, eademquo in fixum firmumquc habitum jam verterunt, usque ad ultimum vit® halitum, hoc est, tantisper dum mors illos excipiat, peccare ct mala agere non desistunt , adcoque in peccatis suis exstinguuntur. Id videre c4 in hærcticis, cl similibus qui pravis suis sententiis, quas imbiberunt, obstinato et mordicus ndhærent usque ad mortem, quasi possessi a spiritu erroris.

Moraliter, disce hic summam cogitationibus adl ta bibendam esse curam, ut malm arceantur, bonæ acccrsanlur, ex bonis enim sequitur bona voUtram luntas, bona sermocinatio, bona operatio, ut ex n)a|jg rnaia‡ ||UC faciunt sententi® Patrum apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. txxxvii : Clementis : « Non facinorum abstinentia fidelem justificat, sed cogitationum castitas et pura sinceritas; *n* Philonis : « Domus Dei, cogitatio sapientis, ac hujus popric vocatur Deus, qui univorsorum csl dominus, quod in ea quasi in regia Inambulet; » S. Basili! : « Primum beatissimum est, quod in corde nostro purum, quia radix csl omnium corporis actionum cordis consilium. » El alius : « Talis es qualia sœpc cogitas; » carnalis, si carnalia; coelestis, si coelestia; superbus, si superba ; humilis, si humilia.

V*/t 10». |0 gj DESPDUWU9 LASSUS IN DIE ANGUSTIA, IMMINUETUR PORTITI DO TUA. — Altqut CodlCCS legunt Pq»<ui; sed corrigendum cum Romanis, *lassus;* hebraico enim est,ii *remissus fueris,* vel *remissum te feteris* in *die angustiai, angusta erit fortitudo tua;* Cajelanus, fi *laxaveris animum in die angustiat,* ul scilicet ex parte illi cedas el succumbis, anguria *ent fortitudo tua.* Qui enim coepit succumbere, ait, non erit amplius in amplitudine fortitudinis suæ, sed eam diminuit el arctavit cedendo. Quod tam in temporalibus, quam in spiritualibus verum ea*o experimur. Vatablus, li *dfj rio animo in die tribulationis, angusta est virtus tua,* id e taon poteris ferre tribulationem ; Chnld/nus, *si remiseris in die tribulationis, arctabo tur fortitudo tua;* Symmachus, *cessare quasi desperantem in hora tribulationis, tardi atque ignavi ost;* Aquila, *si tardus* vel *ignavus fuisti;* Theodotion, *si remissus fuisti.*

Syrus et Septuaginta Complutenses cl alii nonnulli hunc versum nectunt sequenti. Syrus enim sic vertit, *in dic angustien libera cos qui ad mortem ducuntur.* Unde R. Salomon, Aben-Ezra ct Baynus : Si remissus, inquiunt, fueris in succurrendo proxirno, qui in angustiis est positus, tu pariter justo Dei judicio delicies a tua fortitudine, ct ad similes angustias redigeris, quibus succumbes; lex enim talionis est : « Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. » Undo Maximus, *serm.* 43 : « Nostro, ait, beneficenti® per omnes sua» dimensiones divina exequatur beneficentia, » ut quam longa, larga ct profunda fuerit tua beneficentia in egenos, tam longam, largam et profundam experiaro vicissim Dei beneficentiam in te, « ul in proximis nostram bcaliludinem ct felicitatem voluti proludamus, » ait S. Augustinus, serm. 20 De *Temp.,* juxta illud *Psal.* xxxvi : « Tota dic miseretur cl commodat, cl semen illius in benedictione crii. » Ex adverso de immisericorde ail S. Jacobus, cap. n, 13 : « Judicium sine misericordia illi qui non feccrit misericordiam. »

Verum, alii passim hanc gnomon ut separatam, ample cl gencratim ul sonat, accipiunt : sed particuiutim vario explicant, ita tamen ul omnes in unam generalem expositionem terminentur cl coeant.

Primo ergo R. Levi sic explicat : Si remisse te gesseris in studio sopienti®, sane tempore adverso vires tu® imbelles erunt ct impares, ul hujusmodi calamitati possis obsistere : tum quia sapientia est, qu® prudentibus rationibus ct consiliis animum roborat ad patientiam cl constantiam in adversis; turn quia, ut ail R. Salomon, si remissus ct deses fueris in sacra lege, Angeli qui sunt divin® voluntatis ministri, haud vires luas firmabunt, sicque ab cis desertus perdes robur , flesquo debilis el infirmus ad resistendum tribulationi.

Secundo, Jansenius ; lîebroa, ait, sic habent : *Si defeceris in die anguslim, angusta erit fortitudo tua, q. d.* Si cum adversum quid acciderit, animo defeceris per impatientiam, id ex eo provenit, quod fortitudo animi lui sit angusta cl exigua, non autem ex ep quod adversitas sit intolerabilis vel insuperabilis*, Oli docet S. Clirysostomus, hom. lì *ad Popul.* Ilie sensus ®grc aptari potest Vulgatze, qu® vertit in futuro : « Minuetur fortitudo tua. »

Tertio, alii cum Cajetano vertunt, *si laxaveris animum in dic angustiai, angusta erit fortitudo tua,* sicrpie explicant, *q. d.* Si animi vigorem laxaveris in die tribulationis vacando deliciis el solatii» carnalibus, fies enervi., delicalun el debilis

nJ resistendum adversis : dolici® enim laxando animum ejus rigorem cl vires dissolvunt, itaque armatum exarmant el inermem reddunt; austeritas vero cum Mringit el roborat. Sic delici® Capuana: fregerunt robur Annibalici Pœnorum, anlea invictum, ut a Romanis victus sii cl prostratus : nimirum ubi rigor, ibi vigor; ubi voluptanti *ta*f* ibi laxitas et debilitas.

Id expertus esi S. Franciscus, de quo S. Bonaventura, cap. v *Vita* ejus : a Experientia, ait, certa didicerat dœmones asperitate torreri, deliciosis autem cl mollibus vestibus ad tentatloncm fortiter animari. Unde cum noclc quadam propter infirmitatem capitis, preter solitum cervical de pluma positum haberet, deemon, in illud ingressus, ipsum usque ad horam matutinam inquietavit. »

Quarto, alii valde apposite censent Salomonem suadere ut in dio tribulationis mens e roboret, omnes vires ad se evocando, ut iis stipata ct munita quasi collectis copiis tribulationi resistat : sic enim dux evocat omnes copias, cum hostis ingruit, ul totis viribus ei repugnet. Quare Hebrea , *si remisene* vel *remissus fueris,* sic exponas, g. t/. Si in tentationo remiseris solita pietatis et mortificationis exercitia, puta si dimiseris orationem, jejunium, poenitentias, officia humilitatis et charilatis; minuetur tua fortitudo, ut vix tentationi resistere valeas.

Quinto, alii censent Salomonem hic suadere continuam Laboris el pugn® exercitationem. Sicut enim milites robusti fiunt quotidie orma tractando, laborando, pugnando; infirmi vero el inertes, si arma ponant, vaccntque otio : sic pariter fidelis robustus fit, si assiduis laboribus et dimicationibus contra adversa se exerceat; debilis vero, si quieti vacet cl ignavi®.

Sexto, noster interpres solerlcr cl profunde pro hebreo, *si remissus fueris,* vel ti* *te,* id est animum tuum, *remiseris,* vertit, *si desperaveris lassus.* Dat enim duplicem radicem ct causam remissionis animi, de qua hic agitur. Prior est diffidentia et desperatio ; secunda est lassitudo. Cum enim animus diffidit se posse ex angustia, qu® cum affligil, eluctari, aut posse eam superare el vincere, eo quod pula! illam viribus suis esse superiorem ; tunc remittit suum vigorem et robur sustinendi, fllquo remissus, enervis cl languidus. Rursum, cum angustia diutius durat, animus mollis in ea toleranda delassatur : unde remittit cl laxat suam contentionem resistendi, ac lassus incipit ei cedere et succumbere. Igitur sicut animi vigor cl robur consistit in spe eluctandi vel vincendi : sic animi languor, remissio, infirmitas ct lapsus consistit in desperatione sublinenti® vel victori®.Spes enim extendit, dilatat cl roborat animum, proponendo ei premium virtutis ct triumphi; desperatio vero eum contrahit, arctat et infirmat : id videro est in pugna militum, et m obsidione urbium; quamdiu cuiiu cives bperant se posse eam sustinere, ct ho<tcm depellere, fortilcr resistunt; cum vero de eo desperant, animis cadunt, cogitantque de deditione Sensus ergo est, g. d. Si In die angusti® fractus fueris animo per desperationem, fortitudo animi tui flet magis angusta, hoc est, per ‹am desperationem magis fies infirmus, ad evadendam incidentem angustiam. Ut hac sententia rnonere velit, ut, cum premunt angusti®, animum non despondeamus, sed animi magnitudine adversa superare contendamus, Juxta illud Poet® :

To ne cede rnalis, sed contra audenbor ito.

Pusillanimis ergo, cl quasi desperans se ex tribulatione posse emergere, licit w debiliorem ad emergendum : victoria enim sita est in magnanimitate , quam perii spes vincendi; quare spes csl radix patienti® cl fortitudinis. Valet autem hæc sententia ad erigendum animum, non tantum cum adversitatum externarum procdl® ingruunt, sed etiam cum conscientia angitur ob criminum admissorum gravitatem : tunc enim non dejiciendus animus, nec do Dei misericordia desperandum; sed per fiduciam in Dei mi*®* ricordia erigenda mens, nc penitus pereat robur animi. Ita Lyranus, Hugo, Janscnius el Reda, quem audi : a Nihil exsecrabilius, ait, desperatione, quam qui habuerit, ct generale* hujus vit® labores, ct, quod maxime nocet in fidei certamine, constantiam fortitudinis perdit. » El S. hidorus, lib. II *!)e Summo bono,* cap. xiv : a Perpetrare, inquit, flagilium aliquod mors anima est, sed desperare est descendere ad infernum. » Ex quibus S. Thomas, II 11, Qu®4. XX, art. 3, docet desperationem esse maximum peccatorum, non in se : nam majus peccatum esi infidelitas el odium Dei; sed quia desperatio est causa omnium peccatorum : in hæc onim agit desperatum. Hoc autem intcllige non tantum in eadem angustia , tentationo ct tribulatione, sed ct quavis alia postea obventura : qui enim semel in una tribulatione animum despondit, sternit viam, ul idem faciat in quavis alia; itaque vires imminuit ut succumbat. Ratio est, quod spes addit acuilque animum, itaque vires adauget, cl tentationmn pugnamquo extenuat : vice versa desperatio animum hebetat ct retundit, itaque vires imminuit, cl tκ ntalioncm pugnamque adauget.

Quocirca iMltes tentalionis et tribulationis hoc suggerit scutum : « Viriliter agile, cl confoitctur cor vostrum, omnes qui operatis in Domino, » *Psalm.* livi, vers. ult. El S. Petrus, *epist.* I, cap v, vers. 8 : « Adversarius voster tanquam leo rugiens circuit, qwnrans quem devoret, cui resistite forles in fide, « el consequenter fortes in spe ; fortitudo enim fidei paril fortitudinem spei : qui enim viva fido credit Deum esso fidelem iapromissis, quibus polficitus est se iis quilfe spelli reponunt, sequo in tribulatione invocant. ;q. bur ad vmcundmn daturum, utique illud ipsum

firmiter a Deo sperant, postulant, exspectant et rgpsa impetrant.

Hæc gnome experientia est testatissima, præsertim in lucta cum dæmone. Id expertus Noster S. Franciscus Xaverius in itinere Japonico, quod variis artibus dæinon, præscius future in ea messis fidelium, impedire conabjitur, scribit in quadam epistola se tunc reipsa didicisse in (ali tentatione nihil magis timendum, quam diffidentiam : si enim quis fortis in spe divinæ opis consistat, illam sentiet, et dæmonis suggestiones macbinationesque velut telas aranearum difflabit ; sin in spe titubet et diffidat, sentiet dœmones acerrimo contra se insurgere, ut vix repelli queant. Idem sensere et docuere prisci Ascelæ in *Vitis Patrum,* lib. VI, libell, iv, num. 29. Senex quidam tentato dixit tenlationc? fortiter esse sustinendas, sicut Joseph easdem viriliter pertulit, et Deus glorificavi! eum usque in finem : « Videamus, inquit, et Job, quod se usque in finem non relaxaverit Deum timens; unde eum nullus a spe Dei movere prevalili!. » Ibidem, lib. V, libell, v, num. 10 : « Abbatissa Sara, ait, mansit tredecim annis fortiter a fornicationibus dæmonum impugnata, et nunquam oravit ut recederet ab ea hujusmodi pugna; sed solum hoc dicebat : Domine, da mihi fortitudinem. » El num. 15, ait senex : « Sunt in sœculo Pancraliaiii, qui, cum nimis cæsi stetenrint ct fortes apparuerint, coronas accipiunt. Aliquoties autem ct unus a duobus creditur ; et confortatus plagis cædcntes se vincit. Vidisti quantam virtutem per carnis exercitium acquisivi!? E! !u sta, et confortare, et Dominus expugnat pro te inimicum, v

S. Ephrem, in *Vita* S. *Abraham Eremitæ,* scribit cum graviter cl diu a dæmonibus tenlatum, omnes ejus tentationes constanter contempsisse, dicendo : « Anathema tibi el omni virtuti luæ, pollutissime dæmon ; gloria autem ct honor Domino, soli sancto ac sapienti Deo, qui nobis dilectoribus suis tc tradidit conculcandum, e! idcirco versutias luas subsannamus atque contemnimus. Agnosce ergo , infirmissimo et infelicissime dæmon, quia nos neque te , neque luas pertimescimus phantasias. » Subdit deinde dœmones variis argumentis ct machinis eum exagitasse, sed irrito conatu, adeo ut no pavorem quidem illi incusserint : ‹ Magis autem, ait, præliando alacritatem in eo, et charilatem apud Deum maximam suscitabat; diligens namque Deum ex toto animo, et conversationem suam secundum voluntatem ejus instituens, affluenter divinam gratiam promeruit, ct propleroa non valebat diabolus lœdere eum : perseveranter namque pulsaverat, ul ei thesauri divinæ graine panderentur, n Quocirca cum magnam videret dæmonum turbam in se irruentem, fidens ct alacer psallebat : « Circumdederunt me ut apes favum, cl exarserunt sicut ignis m spinis, et in nomine Domini vindicabor in eis, » *Psalm.* cxvii. Vide S. Bosilium in *Il^juhs fusius disput.,* Regula 03; Cassianum, *Collât.* IX, cap. xxn, et *Collât,* XXIV, cap. xxv. Vide et quæ fuso de tcnlationum remediis dixi *Eccli.* n, 1 et seqq.

Idem per umbram videro et a Salomone didicero philosophi, quorum hæc est sententia, virum fortem adversis roborari, suamque fortitudinem exacuere, uti gladius acuitur coto ; adversa enim sunt cos fortitudinis. Ita Seneca, *epist.24* : « Acrior, ait, est ad occupanda pericula virtus, quam crudelitas ad irroganda. » Et *epist.* 72 : « Virtutem enim intclligo animosam et excelsam, quam incitat quidquid infestat. » Et lib. De *Gubern. mun* di :* a Avida est periculi virtus, ot quo tendat, nou quid passura sit, cogitat. » El *epist.* 114: a Fortitudo est munimentum humans imbecillitatis inexpugnabile ; quod qui circumdedit sibi, securus in hac viüe obsidione perdurat. » Hinc illa : « Marcet sine adversario virtus. Multum adjicit sibi virtus lacessita. » Cicero, lib. Ill *De Officiis:* « Esi fortitudinis proprium et magnitudinis animi nihil extimescere, omnia humana despicere; nihil quod homini accidero possit, intolerandum putare. » Et lib. Ill *De Finibus : a* Qui magno animo est atque forti, omnia quæ cadere in hominem possunt, despicit, et pro nihilo putat. Atque iste vir altus ct excellens magno animo, vero foriis, infra se omnia humana ducit. » Chrysippus dicebat dolere quidem sapientem, sed non cruciari, utpote cujus animus malo non cederet. Greci dixere fortitudinem esse animam sapientis. Plato, rogatus quomodo animatum esse oporteat circa res adversas, respondit : ‹t Ita ut quis providendo caveat ne in eas incidat ; quod si por imprudentiam in eas Inciderit, nihil curet. »

Gnom. Artitu-dix

Virgilius :

> Tum pudor incendit vires, et conscia virtus.

Ovidius :

> Apparet virtus arguilurque m' Ms.

Lucanus :

> Cresci! in adversis virtus.

Silius Italicus :

> Explorant adversa viros, perqué aspera duro
> Nititur ad laudem virtus interrite divo.

Horatius :

> Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

Seneca Tragoedus :

> Yirtulis est domare qua cuncti pavent
> QueoiLumque tortem videris, miserum neges.

Plautus :

> Fortiter malum qui patitur, idem post patitur boaum.

Porro Septuaginta hic variant ; nam pro eo quod vers, præced. dictum est : u Abominatio ho-

mmum densor,» vel *pestilens,* puta detractor, ipsi vertunt, *immunditia autem* (intente el abominationis hominum) *viro pestilenti inquinabitur.* Deindo eodem tenore addunt Vaticana : *In dic mala et in die tribulationis quoadusque deficiat, q. d.* Derisor ct detractor est odium Dei et hominum ; quare incidet in tribulationem, in qua ab omnibus desertus velut abominabilis misere morietur et peribit. Auctor vero *Catenae Græn.* hæc exponit de obstinatis, qui ad finem vite in peccatis persistunt, *q. d.* * In viro scelerato et pestilente peccatum in modum habitus jam induratum altequo infixum tantisper perstat, donec tandem in die judicii corrumpatur, morliquo sempiterna) mancipetur. » Complutenses autem el Regia tò *immunditia autem viro pestilenti inquinabitur* cum præcedcnlibus nectunt; deinde interposito colo novam ordiuntur sententiam : *In die mala et in dio tribulationis quousque deficiat* (dies illa), *erue eos qui ducuntur ad mortem;* quæ lectio plana est, sed dissidens a dispunctione textus llebræi ct Latini Vulgati : licet eam secutus sit Syrus, ut dixi initio hujus versus.

11. ElUIK EOS QUI DL'CÜXTUR AD MORTEM : ET QUI TRAHUNTUR AD INTERITUM, UBERARE NE CESSES.— Hebraico, *libera cos qui capti sunt ad mortem, et nutantes ad interitum* (liberare) si *cesses,* id csl ne cesses (1); *si* enim Hcbræis sæpe servit negationi, valctque idem quod *ne* vel *non.* Pagninus legit per interrogationem, si *cessabis? q. d.* .Minime cessabis. Chaldajus, *redime eos qui capiuntur al mortem , et qui ducuntur ad interfectionem prohibe ; Septuaginta, et redimere eos qui interficiuntur ne parcas,* id est ne tardes, ne cuncteris. Loquitur de iis qui injuste ducuntur ad mortem : nam si juste, non convenit, imo non licet, eos liberare el justitiam impedire, uti docet D. Thomas, III part. *Quast.* LXVIII, ait. 10, ad 1 : justitia enim fil ul cæteri terreantur,et molu similis supplicii a scelere abstineant; unde illud : « Fiai justitia aut pereat mundus. » Ratio est, quia charitas dictat consulendum esse proximo in fame aliavo necessitale constituto : summa autem necessitas est discrimen vite ; quare illi succurrendum est ex lege charitalis. Id ergo significat hæc gnomo, ut eos qui injuste ducuntur ad mortem liberemus, vel supplicando, vol consulendo, vel pecunia redimendo, vel etiam vi armisquo eripiendo, si id fieri possit. Sic Ruben ct Judas liberarunt Joseph a morte quam fratres ei minabantur, *Genes,* xxxvu, 21 ct 26; et Daniel liberavit Susannam a calumnia et morte, *Dviicl.* xm.

Ha S. Ambrosius In *Psalm.* cxvm,sorm« 8 : * Eripe, inquit, eum qui ducitur ad mortem, hoc est, eripe cum intercessione, eripe gratia tu sacerdos, aut tu, imperator, eripe subscriptione indulgentiæ, et solvisti peccata tua, eruisti to a vinculis; vinculis enim peccatorum suorum unusquisque constringitur. »

Rursum S. Ambrosius, lib. I *Offlc.* cap. xxxvi, cl habetur 23, *Quœst.* III, cap. vn, docet hanc liberationem innocentis esse actum veræ fortitudinis : « Non in inferenda, inquit, sed in depellenda injuria lex virtutis est; qui enim non repellit a socio injunam, si potest, tam est in vitio quam ille qui facit. Unde S. Moyses hinc prius orsus est tentamenta imbecillis fortitudinis repellere. Nam cum vidisset Ilebræum ab Ægyptio injuriam accipientem, defendit ita,ut / Egyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait ; Eripe eum qui ducitur ad mortem. » Ibidem Anastasios el Damasus Papa : « Qui potest, inquiunt, obviare et perturbare perversos, et non fácil, nihil esi aliud quam favere impietati eorum. Nec carct scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinit obviare, »

Porro, si charitas jubet hominem eripi a morte corporali, multo magis a spirituali et œterna : quare viri religiosi, sacerdotes, imo quivis fideles, cum quem vident peccatum mortale animo destinare, aut illud jam perpetrasse, et periculum esse ne in eo moriatur et damnetur, putent insonare auribus suis • a Erue eos qui ducuntur ad mortem, » imo ad gehennam. Unde Beda:* Potest, inquit, accipi mystice. Erue eos qui ab hœrcticis decipiuntur, rectam fidem praedicando; libera, bonorum operum exempla monstrando, eos qui a male viventibus Catholicis trahuntur ad interitum : sed et si quos in certamine persecutionis lapsos vel lap>uros aspexeris, sollicita hos exhortatione ad vitam restaurare satage. Si quos fame perituros, si quos algore videris, illis dato victu et vestitu recrea, d

Sic et Cassianus, *Collât.* II, cap. xni, hanc gnomen applicat tentatis : hi enim ducuntur a dæmone ad mortem gratia?, quos proinde leniter tractandos, consolandos et animandos docet exemplo cujusdam, qui dure arguens lentatum, mox eadem tcntaliono pulsatus , eidem pene succubuit.

Porro solet Deus hoc peccatum talione punire, ul qui alios a morte liberare uoluit, cum posset, idem periculum incurrat, nec inveniat qui eum liberet. Exemplum memorabile est apud Joannem Moschum in *Prato spirit,* cap. cl ivii. Abbas Pœmen inquit Abbati Agalhonico se a feris devorandum; causam addidit : * In provincia nostra^ inquit, cum essem (erant autem ambo Gelate pastor ovium eram, et contempsi transeuntem peregrinum, et a canibus comestus est; cum enim illum salvaro possem, non feci, sed dimisi tum, et a canibus discerptus est ; scioque quia ct ego ita mori debeo. Quod et facium est : post 1res enim annos a bestiis, ut dixerat, et ipsa discerptus est. •

Similia plura et mira sunt in Vte S. *Ephrem,* quæ breviter recensui (tow. xui, 2L

(1) Alti, *uibiam retímos,* cuiubeaa a mûrie. Nou

Ver *it.* 12. Si dixeris : Vires non suppetunt ; qui inspector **EST CORDIS, IPSE INTELLIGIT, ET SERVATOREM AMILE TUB MOIL FALLIT, REDDETQUE HOMINI JUXTA** opera sua. — Hebraice, si *dixeris : Ecce non novimus hunc* (vel *hoc}, nonne librans corda ipse intelliget, et custodiens animam tuam ipse cognoscet?* Septuaginta, *si autem dixeris : Nescio hunc, scito quoniam Dominus omnium corda noscit, ct qui figuravit spiritum omnibus, ipse novit omnia, qui reddit unicuique secundum opera ejus ;* Aquila, *nonne ponderans corda ipse intelligit ?* Lucifer, *et qui figuravit spiritum omnibus illis.* Noster pro *non novimus hoc,* vertit, *vires non suppetunt,* quia qui non novit modum liberandi innocentem a morte, huic vires non suppetunt ad eum liberandum. Unde Syrus vertit, si *dixeris : Nescio* (eum liberare, id est non possum), *scito Deum cogitationes mentis tuce introspicere, ct lui servatorem scire, quod forte possis eum liberare* (1).

Jam *primo,* aliqui sic exponunt, *q. d.* Si vere et non simulate dixeris, ad eripiendum neci proximum vires te delìcere, ne propterea deliciat animus, sed bonam voluntatem habeto, quia Deus, qui corda hominum penitus callet, bonam cujusquc voluntatem probat cl boni consulit, quoties operis facultas deest. Itaque illud *juxta opera sua* perinde csl ac juxta facultatem suam, *q. d.* Deus non operum quantitatem, red facultatem pendit; ct licet opera obsint, voluntatem solam præmiis compensat.

Secundo ct genuine, *q. d.* Si dixeris : Vires non suppetunt ad liberandum innocentem a morte, vide ne hæc sil calva excusatio, quam prœtcxas tuæ ncgligcnliæ vcl torpidæ voluntati, ut cum nolis molestias liCerandi subire, dicas libi vires liberandi non suppetere; quia Deus qui inspector est secretorum cordis, ejusque fundum perspicit, quique servator est animœ tuæ, id est, qui animam tuam uti creavit, ita assidue conservat, ne in touum nihilum, ex quo illam per creationem eduxit, relabatur, ac proinde intima anim e luœ, nipote a so creata ct conservata, pervidet, ut cum fallere eique fucum facere nequeas : hic, in tuam, videt an huc tua excusatio sit vera, an a te conficta, idcoque tibi ac cætcris reddet meritum premium vel supplicium, non juxta tua dicta et prælextus, sed juxta opera tua; ul, si innocentem a morte liberes, ipse vicissim te liberet a morie præsenli cl œlerna : sin eum liberare nolis, falsoquc dicas le non posse, sinat te pari modo labi in periculum mortis ulriusque, ncc invenire qui te liberet : cujus rei exempla paulo ante recitavi; hanc enim talionem tua crudelitas, quæ omnia charitatis jura violat, meretur.

Nota Deum vocari servatorem animœ, *primo,* quia eam conservat; *secundo,* servatorem, id est observatorem, quia observat omnia hominum cogitata ct facta; *tertio,* quod eam custodiat ct præserveta multis malis, ut hoc titulo ct hujus beneficii commemoratione magis excitet ad vicissim præservandum alios a morte cæterisque malis.

Porro Septuaginta et cæteri qui vertunt, si *dixeris : Non novimus hunc,* etc., dupliciter exponi possunt. *Primo, q. d.* Non novimus an hic supplicium mortis commeritus sil an non, ac proinde cum liberare non audemus. *Secundo, q. d.* Si dixeris : Hic qui ducitur ad mortem, nullo amiciliæ vel cognationis fœderc mihi conjunctus est, sed externus el ignotus ; externis ergo qui illum norunt, eum liberandum relinquam: si, inquam, iddixeris, scito hanc esse calvam excusationem, quia hic, licet tibi sit ignotus, Deo tamen est notus et chartis, qui ejus liberandi curam libi quasi proximo demandavit; quare Dei, qui libi animam el vitam inspiravit, ct assidue conservat hac lege, ul tu camdem proximo conserves, offensam ct indignationem incurres, *q. d.* Noti lui notus est. Nam a Deo, qui tibi tot nominibus notus esse debet, probe agnoscitur : etenim lex amiciliæ hæc est, ut amicorum cliam familiares et notos amplectamur. Subdit : a Qui reddit unicuique secundum opera sua. » Deo, inquam, hæc gratia reddenda est, qui operibus nostris paria refert, ct ad cumdcm modum nobiscum agit, quo nos ipsi cum proximis nostris.

Paulo aliter Septuaginta explicat Auctor *Caten® Greve., q. d.* Omnes homines mutuo se noscunt, cum unius sint nature et figuræ. Si, inquit, dixeris : Non novi talem ; redarguet te Deus mendacii, evadesque duorum criminum reus, cædis nimirum ct mendacii. Cum enim mortales omnes unius sint originis, non possunt se mutuo non agnoscere, cum unius quoque speciei animantia bruta sc invicem agnoscant et juvent.

13 ct **Ii.** Comede, fili mi, mel, quia bonum est, et ve«. u **FAVUM DULCISSIMUM GUTTURI TUO : SIC ET DOCTRINA el SAPIENTIA ANIMA TUA, QUAM CUM INVENERIS, HABEBIS IN NOVISSIMIS SPEM, ET SPES TUA NON PERIBIT. —** Septuaginta, *comede, fili, mel; bonus enim favus, ut dulcescat guttur tuum : sic senties sapientiam in animo tuo; si enim inveneris, erit bonus obitus tuus, ct spes te non deseret;* Chaldæus, *sic sapiens esto in animo tuo; quod si invenisti, primis venient novissima meliora, et spes tua non consumetur;* llcbræacl Syrus, *non succidetur* (2).

Sensus est, *q. d.* Sicut esus mellis el favi bonus

(1) Hebrea verte, *quod si dixeris : Ecce non novimus hunc* (Vulgatus vertit *hoc.* scii, non *novimus,* id csl, no/i *ponumus.* Cf. *Jerem.* tv, ÎÎ) , *nonne qui ponderat corda,* u *intetliçei* id quod facis, quam vana sit ista excusatio? — *Et qui observat animam tuam, is cognoscet* pralcxtus tui vamUlem, *ct rependet homini,* adeoque et tibi, *se- tndu^ opus suum.* Cilenim, si trrllom quoque et qtuiium membrum iutcrwgalite accipias, non displicet.

(2) Vers. 14. Rosenmullerus, *sic,* talem *scito sapientiam* esse Animo *tuo.* Maurer, *sic,* eadem cupiditate, qua appetis coinedisquc mel dulce, *disce sapientiam animo tuo,* quæ qnr.m dulce mel est palato tuo, tam dulcis futui ae^t luu dniino ; *si inveneris,* culuecutus cmn ! ucris.

et salutaris est slomacho toliquo corpori, æque ac suavis palato, dulcisque gutturi : sic pariter sapientia salutaris est animœ, æque ac dulcis menti : atque m eo mel superat, quod mel veterascens acescat, el in acorem vertatur; sapientia vero quo magis veterascit, eo magis dulcescit. Huc alludens Isaías, cap. vu, 15, de Christo ait : « Butyrum ct mel comedet, ut sciat reprobare malum ct eligere bonum. » Vide ibi dicta. Et sponsa, *Cant, y,* 1 : « Comedi, inquit, favum cum melle meo. »

Nota : Mel symbolum est sapienti® veræ et
Mdiym. practicæ, quæ homines facit virtute praeditos, ct
MpiHniæ cœ^um deducit; qu® proinde est ipsa pru-
etuocti-dentia, sanctitas et charilas: idque ob mullas
Ulb. utriusquc analogias.

Prino, *Prima* est, quod mel e ccelo depluat, silque quasi manna cadeste.Unde Plinius,lib. XI,cap. xir, de melle loquens : a Sive, inquit, ille cadi sit sudor, sive siderum saliva, y Et cap. xiv, illud vocat a divinum nectar; » unde Virgilius, I *Georg. :*

Aerii mellis coelestia dona.

Idem, lib. IV :

Aliæ purissima mella
Stipant, ct liquido distendunt uecUre cellas.

Rursum Galenus Jib. VII *De Simplic. medie. facult.,* cap. x, asserii saccharum esse mel : a Saccharum,
Sicchi- inquit, quoti ex India atque Arabia Felici conve-
Mainel? hilur, in calamis, ut aiunt, concrescit, ct ipsum mellis est species. » Idem docet Plinius, lib XII, cap. vin, ct Dioscoridcs, lib. II, cap. rjv. Alii tamen, uti nostri Conimbriccnses, verius censent contrarium, scilicet mel ex rore concrescere, saccharum vero cx succo cannarum gigni. Sic pariler sapientia vera desursum est, idcoque Christus de cado descendit, ul eam in terras deferret, hominesque doceret, *Baruch* m, 38.

Audi mellis causas el generationem cx Varrone,
Qui Aristotele el Plinio physice enarrantes nostros
miao* Conimbriccnses, tract. VII *in Meteora,* cap. ix.
loci Quando una cura vapore ilio tenui cx quo ros
fC0& generatur, efferuntur, potissimum sublucanis
retar? temporibus, partes quædam terne subtiles, cx varia ejusmodi partium cum húmido tenui commixtione, si humidum aqueum non mullum dissolvatur, gignitur succus prædulcis, qui herbis, foliis, flosculis et terræ solo excipitur, atque hio mel vocatur. Hujusmodi liquore sub prima aurora folia arborum roscida inveniuntur; eodem perunctas vestes et concretum capillum sentiunt aliquando, qui noctu sub dio fuere ; eumdemquo apes utcrculis congestum in alvearia convehunt; noe cx alio succo carum mel constat, ut docet Aristoteles, lib. V *De Hist, animal,* cap. xxn. Itaque favos cas construere ait c floribus, ceram ex arborum lacryma effingere, mella ex rore aciis colligere. Ac quod mel ipsæ non faciant, sed confectum exportent, duplici argumento concludit. *Primum,* quia uno aut allero die cellas melle repletas inveniunt apiarii. Item, quia in autumno mel sibi detractum non reparant, cum tamen illo cliam tempore flores suppetant. At sublato magna ex parte cibo, vel ad inopiam redact® repeterent certe, qua vigeni solcriia et providentia, munus conficiendi mellis, si id conficerent e Doribus. Nonnulli tamen, quos refert Seneca epuf.Ki, arbitrati sunt apes proprietate quadam sibi ingenita, et quasi fermento collectum rorem in s porcin illum mutare; sed amplectenda est sententia Aristotelis, quam tuetur etiam Plinius loco citato.

Secunda, mel conficitur, vcl potius colligitur ab se^.Jo. apibus, quia casts sunt ct virgines; unde et mel a puris confici et tractari debere docet Plinius, Columella, Varro ct alii. Hinc Pindarus in *Pythiis* apes « sacras Cereris ministras » appellavit; alii, « Nymphas sacrificiorum præsides. » Sic pariler sapientia amat, imo facit castos et virgines. Addit Plutarchus in *Conjugial. præceptis :* « Apes cos male excipiunt, qui recentes a muliebri copula superveniunt; sed mulieres quæ veneri operara dederunt, acrius invadunt, quique vel vinum vcl unguenta oleant : » sic sapientes et sancti oderunt impuros el incestos, el subinde odorem eorum intolerabilem sentiunt, uti sentiebat S. Catharina Senensis.

Tertia, mel conficitur ab apibus pacificis, ct Tertio, mira concordia in suo alveari collaborantibus ct mellificantibus : sic pariler sapientia pacifica est, amat concordiam, fugit discordiam. Quocirca Christianis in baptismo olim dabatur lac et in **J.** « Inde suscepti lactis el m ilis concordiam pregustamos, » ait Tertullianus, el ex eo S. Hieronymus, *Contra Luciferian.;* ct Nazianzenus, *orat.* 17: u Christiana charilas, ait, ct animorum consociatio incredibilis ab ipsis religionis cunabulis suscipienda est, iis præscrlim qui serio Christum volunt consectari. » tluc facit quod scribit S. lsi<lorus, lib. XII *Orig.* cap. vin : «Apes, ait, dicte, vel quod se pedibus invicem alligent, vcl quod sine pedibus nascantur; nam postea el pedes et pennas acquirunt, » quasi *apis* sil «ww;, id est *cipes,* hoc est pedibus carens; primum enim *alpha* est privativum, significans *sine* vel *carens.* Sic pariler sapiens in terra sit expes, ct mentis pennis evolet in cœlum ad Deum, ut cx floribus paradisi mel divin® sapienti® colligat.

Quarta, optimum mel conficitur ab apibus parvis.Audi Columellam, lib. IX *Dc Re rustica,* cap. in: « Aristoteles, ejusque auctoritatem sequens Virgilius, maxime probat apes parvulas, oblongas, leves, nitidas, ardentes auro, et paribus lita corpora guttis, moribus etiam placidis; nam quanto grandiorapis atque etiam rotundior, tanto pejor.v Ita vera sapientia optime discitur et docetur ub

crii tibi *eventus* seu *finis* optatus, *et spes tua non delebilur,*

hnmilibus et mansuete, juxta illud Christi: a Confiteor tibi, Pater, Domine coeli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus (sæculi, puta superbis philosophis), et revelasti ea parvulis, » *Matth.* xi, 25.

Quinta, mei est succus dulcissimus, subtilissimus et saluberrimus, ait Plinius, qui proinde omnibus gratus est, omnesquc cibos condii, dulcorat et sapidos efficit : sic et sapientia omnibus recta ratione utentibus grata est et suavis, omnesque res, licet tristes ct adversas, dulcorat, ct leves sapidasque efficit. « Mei, ait Varro, lib. III *De Ile rustica,* cap. xvi, dulcissimum quid est, et diis ct hominibus est acceptum; favus enim venit in altaria, ct mei ad principia convivii, et in secundam mensam administratur. »

Sexta, mei, omnibus se immiscens, omnium tamen sapori se suamque dulcedinem accommodat ; in vino enim habet dulcedinem vinosam, in aceto acetosam, in carne carneam, in farina farream, etc.: sic pariter sapientia et sanctitas omnibus rebus, temporibus, personis se attemperat; quare alia est sapientia juvenum, alia senum, alia Sacerdotum, alia Religiosorum, alia virorum, alia feminarum, alia Prælatorum, alia Principum, etc.; in juvenibus enim est juvenilis et alacris, in senibus senilis et gravis, in Sacerdotibus sacerdotalis, in Religiosis religiosa, in Regibus regia, etc.

Septima, mei est beneficium, quia saluberrimum plurimisquo morbis medetur, quos recenset Plinius, lib. XI, cap. xiv, et Dioscorides, lib. II, cap. ci : « Medicamenta, ait Plinius, non mella gignuntur, oculis, ulceribus internisque visceribus dona cœleslia. d Et mox : « Non alia suavitas visque mortalium malis n morte vocandis, quam divini nectaris, n id est mellis. Et fusius, lib. XXII, cap. XXIV : « Aculeos, ait, et omnia corpori extrahit, tubera discutit, dura concoquit, dolores nervorum mulcet, ulceraque jam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat, jucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura : faucibus, tonsillis, engin® omnibusque oris desideriis utilissimum, arcscentique in febribus linguae: jam vero peripncumonicis, pleuriticis decoctum ; item vulneribus a serpente percussis, ct contra venena fungorum. »

Idem docet mei ct mulsum, quod ex meile ct aqua conficitur, facere sanos et longævos : « Multi, ait, senectam longam mulsi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo. Centesimum annum excedentem cum D. Augustus hospes interrogavit quanam ratione maxime vigorem illum animi corporisque custodisse!; at ille respondit : Intus mulso, loris oleo. Varro regium cognominatum morbum arquatum tradit, quoniam mulso curetur. »

•ed et Aiietoxanus, ait Pierius, *hieroglyph.* 28, cap. vin, Pythagoricos plurimum melle usos tradit. Neque tantum calidi panis suffitu Democritus vitam dies aliquot in amicorum obsequium produxisse fertur, verum et vapore mellis naribus admoto. Omnino autem ferunt quibus mellis usus frequenlior fuerit, vitam diutius producere; contra vero qui cibis acidis delectentur, brevioris esse vite. Sane Gyrinos populos, qui scilicet Corsicam insulam incolebant, longævos vixisse tradit Athcnæus, quod assidue mellis uterentur cibo. Nam et Diophanes, qui de re rustica libros conscripsit, longævos evadere dicit, qui mellis esitatione delectati fuerint. Prœstat vero in senecta ipsa plurimum pane et meile pasci; neque enim solum, ut is asserit, vivacitatem adjuvat, sed et sensus omnes sanos et integros custodit. Sic pariter sapientia est saluberrima omnesque animæ, et siepe corporis, morbos persanat, ac facit longævos, imo (eternos.

Octava, mei sincerum est, purum ct minime fucatum, ideoque flavum et odoriferum; unde illud Virgilii: «Fragrantia mella thymo redolent.» Sic pariter sincera ct candida est sapientia, omnisque fuci et simulationis expers. Has octo conditiones eodem ordine quo jam recensui, sapienti® attribuit S. Jacobus, cap. in, 17 : « Quæ autem desursum est sapientia, ait, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis» bonis consentiens, plena misericordia ct fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. » Vide ibi dicta. « Apis, ait Varro, *Do Re rustica,* cap. xvi, minimo malefica, qu^)d nullius opus vellicans facit deterius : neque ignava, ut non ei qui ejus opus conetur disturbare, resistat. » Et mox cum apes vocasset *Musarum volucres :* « Neque ipsæ, ait, sunt inficientes (otiosæ, inertes), nec non oderunt inertes; itaque insectantes a sc ejiciunt fucos. » Octo.

Nona, apes nulla re magis consternantur et in fugam vertuntur quam fumo supposito : sic sapientia odit ostentationem fumumque vanæ glori®, ac jactabundos ac gloriosos fugit. Hinc sæpe Scriptura molli comparat sapientiam, ut *Psalm.* cxviii, 103: «Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mei ori meo. » Et *Psal.* xvm, « judicia Dei » dicuntur esse « dulciora super mei et favum, d *Dcbora* quoque prophetissa, Judie, iv, 4, hebraico *apis* interpretatur, ut ait Adamantius, puta Orígenes. Et omnes Prophète, ait Pierius, *hieroglyph.* 26, cap. xiv, sub apis nomine comprehenduntur earumque favi ca sunt oracula, quæ litteris mandavero. Atque hoc est bonum illud mcl, quod comesse jubemur. Quicumque enim oracula ca divina meditatione complectitur, scriptisque valum nostrorum sermonibus alitur et recreatur, is mandatum illud divinum exsequitur, quo praeceptum est : « Comede mei, fili, » bonumque id esse rcipsaprotinus experitur. Quod autem de Christo assertore nostro prœdiclum est: « Mei comedet, » mcl hic Adamantius nostra de virtute colloquia significare profitetur. Quoties

Nodo

Debon, ‘d -ul

cumque enim do abstinendo a voluptatibus, de domanda nequitia, do justitia, de prudentia, ex animo disserimus, sermonis istiusinodi suavitate libentissime pascitur Deus, hosque liquores assidue sitibundus inquirit; cui, si nequilire, si pusillanimitatis, si scelerum et stultitiae amarulenta pocula propinaverimus, gustum ut offensus refugit, cl ut fel odiosum aversatur.

Decima, apes magno labore, molimine et industria texunt favos et mella : sic magno labore, diligentia et industria paranda est sapientia. Sed cogitent sapientes illud Pindaricum : a Olympios victores vitre reliquum agere in terra melliflua, » puta in cadis, ubi felicitas est ct copia bonorum omnium. Sicut enim Christus « favos post fella gustavit, » ut ait Tertullianus, sic ct eosdem Christiani ejus asscclre gustabunt.

Code-tim0- *Undecima,* mcl optimum legitur ex thymo similibusque herbis odoratis. Unde optimum mei est Hyblreum, ita dictum ab Hybla urbe et monte Sicilire, qui thymo odorato abundat, ex quo apes pasta: optimum mei conficiunt, a E fico, ait Varro, lib. II De Re *rustica,* cap. xvi, mei insuave, e cytiso bonum, e thymo optimum. » Ha sapientia colligitur ex sententiis prrestantibus Patrum, Doctorum et præsertim Auctorum saerre Scripturre. Horum enim sapientire ct sanctitatis fama oculis ct mentibus legentium vel audientium suavissimum doctrinre et pietatis sensum odoremque aspirat. Audi Dioscoridem, lib. II, cap. ci : « Principem locum oblinet mcl, quod Altiere regionis est, prrecipuc ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, et c Sicilia cognomine Hyblreum. Magis probatur dulcius, cl acre odoratius, subflavum, ncc humectum, grave et minime fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facile abrumpitur, tractumquo resilit in digitos. Mei abstergendi vim hnbet, ora venarum aperit, humores evocat, qua ratione In sordida ulcera sinusque commodissimo infunditur. » Sic pariter magis probatur sapientia, qure ‘jwxOntxpiv, id est dulcedinem habet non fatuam et belicam, sed cum acrimonia mixtam et acredine exacutam, quoique odorem suum longe latequc spargit, ac gravis est cl solida, ut humores vitiorum c mente evocet ct abstergat.

Dncd'--dmo *Duodecima,* mcl, si purum sumatur, stomachum inflat; at cum aliis commixtum pituitam siccat, ventriculum purgat, nutrit, calefacit, ct stomachum ad concoquendos cibos roborat, ut docent medici cl Hippocrates, lib. II Dc *Diada* : pari modo sapientia sola inflat; at charitatc ct virtutibus mixta, frigidam pituitam, id est phlegmaticam leutamque socordiam siccat ct acuit, animi sordes expurgat, nutrit spiritum, cumque calore divino accendit, ac mentem ad qurevis adversa digerenda confirmat, juxta illud Nazianzcni : « Patientia est decoctio molestiarum. » Patientia autem est sapientia, aut magna sapientire pars.

Rursum, mcl vulneribus infusum medetur, corruptioni resistit, ndoo ut etiam cadavera integra servet ne putrescant. Hinc ollrn Ægyptii corpora defunctorum meile condiebant, itaque servabant incorrupta in plures annos. Simili modo sapientia omnibus animi doloribus, moeroribus et passionibus medetur, corruptioni concupiscentiae resistit, ac corpus hoc quod quasi cadaver circumferimus, ne gula, luxuria aliove vitio putrescat, conservat, atque tandem corpus ipsum corruptibile quoque in resurrectione faciet incorruptum, immortale ct gloriosum.

Er favur dclcissimu» gutturitoo. — Hebraico, *et favum dulcem super palatum tuum.* Favus proprie est apum domus, et cellula*, ita dictus a fovendo, quod in his sobolem foveant, juxta illud Virgilii, IV *Georg. :*

> Pritna faris ponant foniiatuina, deinde tenace»
> Suspendunt cens.

Rursum, favi continent mcl, ideoque melliti non raro toti cum meile comeduntur. Unde Plinius : « Ruccellam panis dedit et fivum mellis, » hoc est frustum opens apiarii meile plenum. Sic Christus post resurrectionem favum mellis ab Apostolis exhibitum comedit, *Luca:* xxiv, 42.

Igitur favus mellis significat hic sapientiam plni, mellitam esse et dulcissimam instar favi : *pnmo,* n»iiu quia vera sapientia est caelestis et divina, ideoque suavissimus animæ cibus; mentis enim cibus est tum veritas, præsertim coelestis el divina. Unde Pomo. S. Augustinus, lib. I *Contra Academ.* cap. m, docet felicitatem consistere in investigatione veritatis : quid enim anima fortius desiderat quam veritatem? Tum puntas, cbaritas, passionum vacuitas, conscientia: pax cl sanctitas quam affert sapientia, a Mel, ait S. Augustinus in Psal. lxxx, sapientia est, primatum dulcedinis tenens in escis cordis. »

Sc *undo,* quia sapientia - pientibus suis ratio- scindo, nibus, consiliis, considerationibus, condit et dulcorat omnia, quantumvis aspera cl adversa, quæ sapienti In hac vita quotidie occurrunt, ita Beda: «Patet, ait, facillime quare doctrina sapienti® melli comparetur, quia nimirum sicut illud cibis, ita hæc doctriuls cæteris dulcedinem prreslat. »

Tertio, quia Deus sapicnliæ anclor cum ea miscet consolationes coelestes, quas mentibus sapientoni, id est sanctorum, crebro infundi, qu<e omne mcl suavitate superant, juxta illud S. Bernardi : a Jesus meus mei in ore, melos in aure, jubilas in corde. » lias expertus noster B. Xaverius clamabat : «Satis est, Domine, salis est; non enim capit cor terrenum tantam consolationum coelestium affluentiam. Aul ergo eas aufer, aut transfer me ad te in paradisum, ubi dilatato corde hauriam mare gaudiorum tuorum, quod electis tuis ab reterno prreparasli. » El ISalles, Psal. XXX, 20 : « Quam magna multitudo dulcedinis ture, Domine, quam abscondisti timentibus te! » Et : « Inebriabuntur ab ubertate domus ture, et torrente voluptatis ture potabis eos, • *Psal.* XXXV, 9.

Symbolice Beda per mei accipit sensum litteralem S. Scripturæ; per favum, allegoricum : « Hoc, ait, inter utriusque significantiam distat, quia mol, quod in promptu est ad comedendum, moralem litteræ superficiem insinuat; favus autem, in quo mcl de cera exprimitur, allegoricam locutionem figurate denuntiat, ut subducto litleræ velamine suavitas sensus spiritualis aliquanto cum labore vel mora percipiatur. » Hanc favi atque mellis difTercntiam hausit ex Augustino in Ps. cxvm, ad illa verba : *Quam dulcia faucibus meis verba tua, super mcl ct favum ort meo!* Sic enim ait, « Melli est similis aperta doctrina sapientiae; favo vero, quæ abstrusioribus sacramentis, tanquam de cellis cereis ore disserentis velut mandentis exprimitur, n Item Pseudo-Augustinus, serm. 14 *Dc Verbis Domini,* qui est Eradii Presbyteri : « Quando possumus de divinis operibus quæ leguntur intellectum alicujus mysticæ significationis exsculpere, quasi de abstrusis favorum cellis mella producimus. » Vice versa Auctor *Catena Gracorum* per favum accipit sensum litteralem, per mei allegoriam; hæc enim in sensu litterali ceu mcl in favo includitur. Per *mcl,* ait, designat allegoriam, per *favum* autem historiam; nam in illa veluti in cellula quadam sublimior quidam sensus absconditus latet; per guttur vero vegetabiles animæ vires. Is mei comedit, qui ex divinis Litteris usum et adjumentum accipit; qui autem ex rebus cx quibus sancti Prophelæ et Apostoli hauserunt, doctrinam haurit, ille comedit favum. El quidem mcl comedere cujusvis volentis est; verum mellis favum comedere, id solius puri mundique pectoris est. Sensus porro vel gustus sapienti® aliud nihil sunt, quam ipsamet sapienti® dogmata et decreta.

Mei tuet pu.* Rursum, noster Alvarez de Paz, lib. IV *De Digai*L *perfectionis,* part. Ill, cap. xxxviii, per mcl et favum accipit sancta virtutum exempla. Vita patrum nostrorum, ait, est mcl, quia ejus memoria suavissima est, ct sapor sive imitatio dulcissima. Hæc nobis in mensa Religionis apponitur, dum mens nostra exemplis perfectorum eruditur, ct monitis Prælatorum accenditur, ct lectione regularum ad eorum sequelam el imitationem invitatur. Comed Anus hoc mcl, quia revera bonum est, ct nostro cordi salutiferum, quia dulcissimum esl,el palato considerationis suavissimum. Comedamus, inquam, illud, et vitam patrum nostrorum sequamur, quæ in hora mortis dabit nobis certam salutis spem, quæ nequaquam nos decipiet, sed in possessionem illius rei quam speramus deducet.

QI AM CUM INVENERIS, HABEBIS IN NOVISSIMIS SPEM, et spes tua non PERiDiT. — Alludit ad convivia, in quibus novissimo loco inferuntur ct comeduntur bellaria mellea, ut placent® mellilæ ct favi, ac simul solebant olimin fine mensarum eas condire sapientibus colloquiis et dissertationibus, uti dixi Eah cap. lixii, 4. Rursum alludit ad mcl, quod vetustate acescit, *q. d.* Mei ætate vertitquc in acorem; at sapientia semper suam suavitatem retinet, imo quo annosior, eo dulcior efficitur. Nam ut alia taceam, illa in novissimis, puta in senio ct morte, dat certam spem adipisccndæ felicitatis; hac autem spe nil dulcius, nil jucundius animæ accidere potest. Unde Septuaginta vertunt, *quod si mcl istud inveneris, finis* (vel *obitus) tuus bonus erit, neque spes tua te fallet.*

Duas alias appositas expositiones suggerit noster Salazar. Prior est : Mei utique vitam servat, adeo ul plures mellis auxilio ad mullam senectam vegeti admodum ac robusti pervenerint. Ergo Salomon ait : « Quam cum inveneris, habebis in novissimis spcin, » id est, ad canos usque pervenies, non quidem infirmus et imbecillis, sed spe roboratus ac confirmatus. Unde ex Ilebræis nonnulli sic vertunt, *habebis in senecta spem.* Posterior : Mcl quidem atque mellita, ut modo prænotabam, sub finem convivii exhiberi solebant. Ergo Salomon his verbis suadet ne studium sapienti© unquam intermittatur, sed hoc etiam in senectute tanquam mcl in convivii clausula adhibeatur. Quid inde? « Et habebis in novissimis, » aut a in senecta spem ; » vel, ul Chaldæus transtulit, *primis venient novissima meliora,* id est, quemadmodum in convivio dulcia ct salubria magis fercula sub finem inferuntur : ita etiam doctrina atque sapientia in senectute colenda est; sic enim fiet ul ca vilæ tu© clausula suavior sit atque sanior, plena videlicet futurorum bonorum spe.

15 el 16. Nk insidieris, et quæras impietatem in Veri, is **DOMO JUSTI, NEQUE VASTES REQUIEM EJUS. SEPTIES el ‚â* ENIM CADET JUSTUS, ET RESURGET,' IMPII AUTEM CORRUENT** in malum. — Noster legit jren raca, id est *impietatem;* jam aliis punctis legunt yvn rasca, id est *impie;* unde vertunt, *ne insidieris, o impie, habitaculo justi, neque vastes* (Pagninus, *rapias;* Cajelanus, *deprcederis) accubitum* vel *cubile ejus: justus enim, etsi septies cadat, resurget tamen; impii autem in malum corruunt;* Chaldæus, *ne insidieris, impie, habitaculo justi, neque projicias domum habitationis ejus;* Syrus, *neque diripias* (1).

Justi casus est duplex : prior in pœnam vel calamitatem, in culpam posterior; unde duplex hic oritur sensus.

Prior dc malo pœnæ, *q. d. Ne insidieris,* o impie, domui justi, *neque vastes ejus cubile,* ul rapias ejus uxorem vel filios, aut *accubitum,* id est quietem, ul turbes ejus pacem, quia Deus cum lutatur : etsi enim sinat eum septies, id est sæpius, in aliquas calamitates labi, tamen facit ut ex iis

(t) In Hebr. est, *ne insidieris, o impie* (Maurer, *improbus,* scii, existons, id est, more improbi) *habitaculo justi: ne devastes cubile,* mansionem *ejus.* Nam etsi *septies,* sæpe *cadat justus* in varias calamitates, ex omnibus tamen *surgit,* Deo eum liberante. Cf. *Ps.* xxxiv, 18. *At improbi corruunt in malo* vel uno, ex eo nunquam emergunt. Vulgatus de *peccato* intellexit sed nusquatu aut raro Ilebræis Sdì *peccare.*

illico fortior resurgat, uti contigit S. Job. a Impii autem corruunt in malum » proni, ut in eo jaceant el maneant sine spe resurgendi ct emergendi. Ita Vatablus : Justus, inquit, frequenter discrimini objicitur, ct evadit periculum, juxta illud *Psalm*. XXXIII : « Multasti ibulationcsjustorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus. » Impii vero primo quoque periculo solent corruere. Sic el Isidoros Clarius, Jansenius el Salazar, quin ct S. Augustinus, lib. XI *De Civit,* cap. xxxi : « Septenarius numerus, inquit, pro universo sæpe ponitur, sicut scriptum est : Septies cadet justus, et resurget; quotiescumque ceciderit, non peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. » Hoc est quod dicitur *Job* v, 19 : « In sex tribulationibus liberabit te, ct in septima non tanget te inalum. n

Præclare Nazianzenus, *orat.* 27 : a Est, ait, quaedam in fabulis arbor, quæ cum cæditur viret, ct adversus ferrum certat, ac si de re nova uovo more loquendum est, morte vivit, ct sectione pullulat, atque cum absumitur crescit. Habetis fabulam, jure suo quidvis libere confingentem. Mihi vero ejusmodi quiddam plane esse vir philosophus videtur; floret enim inter cruciatus, ac vitæ molestias virtutis segetem existimat, atque in adversis gestit ct gloriatur ; sic nimirum se comparans, ul neque ob dextra justitia arma, nec ob sinistra flectalur, sed in diversis rebus idem semper suique similis permaneat, atque adeo probatior tanquam aurum in fornace reperiatur. » El infra invictum ct insuperabilem justi animum describens : « Nihil, ait, philosophia fortius est, nihil inexpugnabilius; omnia prius cedent, quam
Trh In- ut manus det philosophus, etc. Ut in summa di-
Cûm> duo hæc arripi ct superari nequeunt, Deus
Bi^elM, ct Angelus; tertium csl philosophus, in materia
upi^nf. materia expers, in corpore incircumscriptus, in terra coelestis, in passionibus impatibilis, omnibus rebus vinci se facile cedens prælerquam animi magnitudine, ct eo ipso quod vinci se patitur, cos qui superiores sibi esse videntur, devincens. n

Huic expositioni favet textus Hebræus. Vulgata, etsi dissonare vidcalur, tamen eo quoque revocari potest, si sic exponas : Ne insidieris justo licet afflicto et tribulato, ul eum ad impietatem pertrahere satagas, neque turbes conscienti® ejus pacem ct tranquillitatem; quia, etsi septies, id est sapins in tribulationes cadat, tamen iis animo non dijicilur, ut a justitia vel latum unguem dimoveatur, sed in ea constans el immobilis consistit, ideoque hac sua constantia omnes tribulationes dispellit, ac velut adamas ictus malleorum eludit el respuit, imo cx iis generosior, animosior cl lætior resurgit, uti contigit tribus pueris in fornace Babylonica, *Daniel,* in. Hunc sensum innuunt Septuaginta, dum vertunt, *noli applicare impium ad pascua justarum* (S. Hieronymus in *Mich., in tabernaculum;* S. Cyprianus, lib Hi *Testim., in habitandum justorum:* scilicet legit uwr, id est *habitaculum* , pro id est pascua; utrumque significat Hebneum ma *neve;* Aquila ct Thcodotion, in *decore justi), neque decipiaris pabulo* venins : *septies enim cadet justus et resurget; at impii infirmabuntur in malis.* Porro Auctor *Catena Circeorum* ct Cassianus, *Collât.* XIV, cap. xvii, sic Septuaginta explicant, *q. d.* Pascua justi sunt sermones secretiores de virtute ct perfectione; hi non sunt applicandi, id est explicandi impiis, ne margaritas projiciamus ante porcos.

Mystice, requies vel cubile justi vocatur conscienti® mentisque tranquillitas : in hac enim suaviter quasi in lecto requiescit, hanc proinde velat hic turbari.

Secundo, plane et simpliciter juxta Vulgatam versionem hæc accipias de casu justi in culpam, *q. d.* Noli insidiari justo, ul satagas per calumniam in ejus domo aliquam gravem impietatem reperire, itaque turbare ejus requiem ct pacem : quia justus, qui scilicet justiti® constanter adhaeret, omnem impietatem procul a se repellit; etsi enim in leves et veniales aliquas culpas septies, id csl sæpius, cadat, tamen hæ justitiam ei non adimunt, nec impietatem impingunt, atque ex his mox per poenitentiam resurgit. Impii autem in peccata mortalia corruunt, cx quibus viribus suis resurgere nequeunt, nisi peculiari Dei gratia prævenianlur, et ad poenitentiam erigantur.

Rursum ca iterant, iisque se velut porci luto involvunt ct quasi sepeliunt; quare difficilius est ul ex iis ad gratiam quam a morte ad vitam resurgant. Et S. Gregorius, lib. VI in I *Reg.* cap. xv : « De justorum casu scriptum est : Septies in die cadit juslus et resurgit. Justorum certe casus quodam modo status eorum est, quia aliquando permittuntur cadere, ut semper valeant fortius stare ; permittuntur ut in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant. Ili profecto, etsi verba Domini quandoque non implent, a Domino longius non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, ut in æternum teneantur, et modico desipiunt, sed poslmodum resipiscunt. »

Nola to *casus quodam modo status eorum est :* quia justi ex casu illico resurgentes magis in statu grati® se obfirmant. Unde in justorum lapsu impletur illud S. Chrysostomi, homil. 12 in I *ad Cor.:* a Peccatum, si ad animam luam divertit, hospes sit, non incola; » quia justi illico peccatum expellunt , el ad statum graliæ redeunt, ul non tam cecidisse, quam modicum se inclinasse videantur; moniti enim statini pœnitent et resipiscunt, etiam si lapsus fuerit gravis et lethalis, qualis fuit S. Petri negantis Christum, ct Davidis dum occidit Uriam el Belhsabee corrupit, qui ad primam Nathan vocem ct correptionem exclamavit : « Peccavi. »

Justus ergo cadens est sicut arbor per procellam prostrata, quæ idcirco profundiores in terra

agit radices, ideoque statini regerminat et repullulat « Evulsa enim cupidilate, ut ait S. AugustinuSjCito plantam recipit charitatis. » UndeS. Bernardus, serai. I *in Canticum :* « Vigilandum proinde, ait, ct vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora spiritus venturus sit, seu iterum abiturus. It ct redit spiritus, et qui stat eo tenente, deserente cadat nccesse est: sed non collidetur, quia Dominus rur.-.um supponit manum suam. Et has alternaro vices non cessat in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales provide ipse creare intendit, visitans diluculo, ct subito probans. Denique septies cadit justus, et septies resurgit, si tamen cadat in dic, ut se cadere videat, et cecidisse sciat, ct resurgere cupiat, ut requirat manum adjuvantis, ct dicat : Domine, in voluntate tua prostitisti decori meo virtutem, avertisti faciem tuam a me, ct factus sum conturbatus. »

Quorcirca ex hoc loco justos non esse impeccabiles, sed aliquando peccare, æque ac distinctionem peccati in veniale ct mortale (justi enim corruunt in veniale salva justitia, injusti in mortale, quod negarunt Jovinianus, Pelagius, Wiclepb, Calvinus ct Lulherus) recte colligunt Doctores Orthodoxi, ut Cassianus *Collât.* .XXII, cap. sur ; Bellarminus, lib. *De Amiss, gratia:,* cap. v, ct alii : veniale enim consistit cum justitia justi, cum qua mortale consistere nequit : justus enim manens justus septies cadit in peccatum veniale, ct ab co resurgit. Scio S. Hieronymum, epist. 10 *ad Ilusficum,* de gravi lapsu hunc locum intellexisse, dum ait : a Sed justi vocabulum non amittit, qui I» T pœnitôntiam semper resurgit. » Nihilominus de levibus culpis, ac proinde de justo manente justo, communiter inlelligilur, eslque contextui magis consentaneum. Dixerat enim Sapiens : « Ne insidieris, cl quœras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus; *n ct* subdit: « Septies enim cadit, » ubi parliciila *enim* notat connexionem ct causam prioris sententi®. Unde sensus est : Non invenies in justo impietatem, quia licet septies in dic cadat, sunt offensiones leves, a quibus per justitiam suam facile resurgit. Hinc Augudinus, lib. XI De *Trinit.* cap. xxxi, ita exponit : « Quotiescumque ceciderit justus, non peribit n Quod non esset verum, ei de casu, quo justitia amittitur, sermo esset; et ideo addit : < Quod non de iniquitatibus (id est peccatis mortalibus), sed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. » Quod ita accipiendum judico, ut sub his tribulationibus etiam occasiones venialitcr peccandi comprehendantur, tum quia h® plus justum humiliant, quam tribulationes extern®; tum etiam quia condistinguit ibi Sapiens casus justorum ab impietate; ergo et a casu impii corruentis in malum ; ergo loquitur de casu aliquo qui, licet sit culpa, non tamen est impietas seu peccatum grave per quod cadens corruit in malum. Et ita exponit Glossa Ordinaria et Beda, *Jacob.* in, et S. Thomas, *Quœst.* Vil *De malo,* art. 2, ad 13.

Nota: Aliqui legunt : *Septies in die cadit justus.* Ita legit Auctor *Catenæ Græc.,* Cassianus, *Collât.* XXII, cap. sui, ct nonnulli Codices manuscript!; cx quo colligunt nonnulli justum ordinarie non posse se cohibere per unum diem, quin in aliquod peccatum veniale, imo in septem, id est plurà, labatur. Verum ri *in die* delendum est : nec enim est in Hebrreo, nec in Septuaginta ct X'ulgata Romana creterisque impressis. Unde justos, præserlim cautiores et puritatis conscienti® studiosos, posse aliquo tempore esso puros ab omni peccato veniali docet S. Augustinus, lib. II *De Peccat, merced,* cap. n, et *epist.* 95, in line, ct Franciscus Suarez, tom. Ill Do *Gratia,* lib. IX, cap. vin, qui tamen negat hoc tempus esse longum. Dominicus Soto asserit justum ad unum diem posse abstinere a peccato vernali, alii ad tres vel quatuor horas. Vide ibidem Suarez, num. 27.

Aliqui nunquam p"caut delibe* rate.

Rursum justos aliquos valde perfectos, qui toti student puritati ct sanctitati, posse tota deinceps vita vivere aine peccato veniali plane voluntario ct deliberato, docet ibidem Suarez, num. 25, Alvarez de I'az, tom. HI, De *Extermin. mali* lib. 1, pag. t, cap 1x , pag 60 el 61, et Clemens Alexandrinus, lib. I *Pœdag.* cap. li, idque videntur fecisse Apostoli post receptum in Pentecoste Spiritum Sanctum. De S. Maria Oigniaccnsi sic scribit Cardinalis Jacobus de Vilriaco in Filo ejus, cap. vi : « Ab exiguis venialibus culpis adeo sibi cavebat, ut crebro ad dies quindecim neque unam inordinatam cogitationem in suo pectore posset reperire. » Et S. Chrysostomus, hom. 20 *in Matth.,* ad illud : *Fiat voluntas tua :* a Nihil enim est, ait, quod propter terrenarum rerum habitaculum, ad supernarum virtutum perfectionem homines prohibeat pervenire. Est quippe possibile ut in terrarum adhuc regione degentes, quasi jam in coelis habitent, ita cuncta perficiant.» Certo do Abbate Pambo multisque aliis Anachoretis legimus, eos per mullos annos ne unuin quidem verbum otiosum dixisse; potuere tamen illi otiosam vanamque cogitationem in animum admittere. Difficilius enim est cor cohibere quain linguam.

Europia.

Symbolice, septem justi lapsus recenset Cassianus, *Collât.* XXII, cap. xiti. Cretorum justos, inquit, non esse immunes a culpo, manifesto Scriptura pronuntiat, dicens : « Septies in die cadit justus, ct resurgit. » Quid enim aliud est cadere quam peccaro? et tamen cum dicalur septies cadere, justus nihilominus pronuntiatur, nec justitia» ejus prrejudicat lapsus fragilitatis human® : quia mullum interest inter sancti ct peccatoris hominis lapsum. Aliud enim est admittero moríalo peccatum, ct aliud est cogitatione, qu® peccato non careat, proveniri vel ignoranti®, aut oblivionis errore, aut facilitate otiosi sermonis offendere, aut ad punctum iu fidei theoria

illiquid basilare, aut subtili quadam ccnodoxiæ tiHIationo pulsari, aut necessitate naturae aliquantisper a summa perfectione recedere. Hac enim sunt septem lapsuum genera, in quibus vir sanctus, licet noiinunquani cadat, tamen justus esse non desinit, quæ, quamvis levia videantur ac parva, tamen faciunt cum sine peccato esse non posse. Hucusque Cassianus.

Denique aliqui, sed pauci, casum justi accipiunt lelhifenim in peccatum mortale. Unde S. Hieronymus, epist. *ad Rusticum :* « Septies, ait, cadit ju«lus et resurgit. Si cadit, quomodo justus? si justus, quomodo cadit? sed justi vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit : et non solum septies, sed septuagesies septies delinquenti, si convertatur ad pœnitentiam, peccata donantur. Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix lacryinis pedes Salvatoris lavat, et in typum Ecclesiœ de Gentibus congregate meretur audire : Dimittuntur tibi peccata tua. Pharis vi justitia perit superbia, et Publicani humilitas confessione salvatur. » Ju-lus ergo, etsi subinde cadat in peccatum grave, cito tamen resurgit, et non tam resurrectioni casus, quam casui resurrectio succedit; quare ob resurgendi sollicitudinem et celeritatem, justi nomen non tam videtur perdere, quam ad momentum abscondere. Sic in Davide tantum sanctitatis splendorem non tam obscuravit peccatum, quam illustravit pernitentia, et, ut ait Thcodoretus, Quasi. XXV in II Regum : « Regis admirabilem gloriam effecit splendidiorem.: » et, ut ait S. Ambrosius, Apofoÿ. I David, cap. n : « Nullum attulit lapsus impedimentum, sed velocitatis incentiva cumulavit, el aerior ad currendum surrexit. » Similia h.ib. t S. Chrysoslonius, hom. 77 *ad Populum*. Rursum S. Ambrosius, *Apolog.* 2 David, cap. in : « Si David, inquit, infirmus, tu fortis? Si Salomon lapsus est, tu poles primus esso sanctorum? Ergo si erraverunt just, erraverunt tanquam homines, sed peccatum suum tanquam justi agnoverunt. »

17 ct 18. CUM CECIDERIT INIMICUS TUUS, KB «AUDEAS, ET IN RUINA EJUS NE EXSULTET COR TUUM (Clialdæus, *ct cum corruerit in malum, nc exsultet cor tuum),* NE FORTE VIDEAT DOMINUS, ET DISPLICEAT EI, ET AUFERAT AD F0 IRAM SUAM. Septuaginta, M *CC iderit inimicus tuus, ne gaudeas super illum, et in supplantatione ejus ne extollaris : quoniam videbit Dominus, et non placebit ci et avertei indignationem suam ab eo.*

Prior versus clarus est : vetat enim gaudium de calamitate inimici velut contrarium charilati, qua omnes etiam inimicos propter Dcmn diligere debemus, cisque optare bona, et mala avertere; quare qui de fratris sui, licet inimici, casu la-lalur, cidemque propter acceptum damnum insultat, similis est diabolo, qui neminem salute poliri desiderat, ait Auctor *Catenæ Crac.* Loquitur enim de gaudio vindicte private et propria, non publice : nam de pubÛca vindicta (uG docet U. Antiochus, *homil.* 58), utpote actu licet; unde ait, s inimicus tuus, « non Dei vel Ecclesia. Sic submerso Pharaone et Ægyptiis hostibus suis in mari Rubro lutati sunt Moses et HobræijCecineruntquecpinicion Deo, Erodi xv.ldcm fecit Debora et Barac caso Sisara hoste Judæorum, *Judie.* V. Idem fecere Moses et Josué caeso Amalee, Erodi cap. xvii, 15; Machaba! coso Nicanore, Judith coso Holofernc, David subactis Philislæis, Ammonilis, Syris cæterisquc hostibus, Il *Reg.* xxii, 1 et .«eq. Nimirum : « Lætabitur justus, cum viderit vindictam; manus suas lavabit in sanguine peccatoris,» *Psal.* iat i, il. Salomoni succinit Plutarchus, lib. De *Pulitale ex inimicis capienda;* ubi inter alias hanc recenset, quod convicia inimicorum moneant nos nostrorum vitiorum, ut ea eluamus; unde, ait, ab Antisthene dictum est recte, a eum qui salvus esse debeat, opus habere vel probis amicis, vel inimicis vehementissimis, quod illi admonendo peccantes, hi criminando a vitiis avertant. » Sed, quoniam nostra celate ad liberas reprehensiones voce valde exili est prredila amicitia, loquax in adulando, muta in castigando, audienda est nobis ex inimicis veritas : sicut enim Telephus domestico destitutus remedio, vulnus hostili haste sanandum prnbuit: ita quos defecit benevolus castigator, ii ut inimici sermonem audiant necesse est reprehendentis et prementis culpam, non animum maledicentis, sed rem ipsam considerantis. Jasonem Thessalum qui volebat interdeere, gladio vomicam ejus aperuit, caque rupta salutem homini attulit : sic sæpe convicium ab irato inimico nobis indictum animi morbum latentem ncglcctumve sanavit.

Posterior versus dat causam prioris, sed difficilem d obscuram; videtur enim repugnaro charil ili, si cui dicas : Noli tetari de malo inimici, nc Deus ab *eo* auferat iram suam, cum chapitas didet optandum esse ut ab eo, lie l inimico, Deus auferat iram suam. Ira enim Dei incumbens inimico est grande ejus malum, quod proinde charitas non optat, sed aversatur el deprecatur: chantas enim eodem amoris sinu tam inimicos quam amicos complectitur.

Primo, Beda respondet « suam referre non Donni, sed inimicum, *g. d.* Noli gaudere de malo inimici, ne Deus auferat ab eo iram suam, quam scilicet inimicus tuus contra te concepit, quaque tibi velut adversario suo irascitur, hoc est, ne Deus ab eo auferat inimicitiam et odium tui, illudque convertat in amicitiam ct eharilatem, ut en te jam diligat velut amicum, quem antea oderat velili inimicum. Tunc enim dolebis et erubesces te prius de ejus malo exsultasse, utpote quem jam reconciliatum habes amicum, cuique optas omne bonum. Huc facit illud Biantis : « Ama tanquam osurus, odito tanquam amaturus. » Posterius enim huc spectat, docetque odium moderandum esso spe ineunda vel redintegranda amicitia. Prius vero carpit Cicero, lib. *De Amicitia,* et

toteles in *Mietere.* Amicitia enim debet esse stabilis et perpetua, ut nunquam in odium vertatur et desinat.

Sea/ndo, Cajctanus : Salomon, ait, dirigit hoc mandatum ad imperfectos, et, ut inducat cos ad continendum seipsos a peccato gaudii de malo inimici, proponit eis periculum mali proprii, ut si non amore virtulis, saltem amore boni proprii abstineant ab hujuscemodi peccato : declarat enim eis quod hujusmodi lætitia videtur a Deo, et displicet Deo, utpolepeccatum; et forte Deus obhoc peccatum tuum desinet punire inimicum tuum, quia lætitia tua est addere afflictionem afflicto, et inde succedent tibi duo mala : alterum confusionis, quia confundetur lætitia tua cessante ira Dei super inimicum; alterum, vitium inimici, quoniam cessante ira Dei super illum, reparabit vires inimicus tuus. Non itaque ratio affertur contra charitatem, sed ut homo imperfectus habendo rationem boni proprii hoc peccatum evitet : revocatio enim iræ divinas ab inimico, non quatenus est bona inimico homini, sed quatenus esset mala tibi, pro ratione affertur. Inimicus enim jam a Deo suis viribus restitutus fortius tibi resiftet, taque validius quam ante impugnabit. Hoc damni referes ex tuo perverso de ejus calamitate gaudio. Hæc Cajctanus.

Tertio, aptius et plenius, compescit hic Salomon gaudium de malo inimici : *pruno,* dicendo quod hoc displiceat Deo, quæ ingens est pœna; *secundo,* quod Deus auferet ab inimico iram, id est supplicium et calamitatem, quam illi ob peccata iratus inflixit, illumquc restituet suæ integritati ct prosperitati. Qua in re duo sunt damna partis adversæ, puta gaudentis de inimici clade : prius, quod Deus castiget inimicum hoc ejus gaudium, tristitia ct moerore. Tantum enim dolebit et mœrebit invidus de inimici felicitate, quantum antea gavisus fuit de ejusdem nfflirtione et infelicilate, coque magis, quod cogitabit, Deum hoc moerore castigare suam invidiam invidumque gaudium; unde dicet: Utinam ego prior sponte castigassem malum hoc meum gaudium! nunc enim gauderem, tum quia sponte hoc fecissem, tum quia elicuissem actum cbaritatis; jam vero cum Deus castigat præposterum hoc meum gaudium, me invitum castigat, atque castigat meum peccatum, puta odium el invidiam pro meis dementis; insuper me castigat moerore felicitatis contrarile, quam quotidie in inimico cogit me videre, el invidia doloreque tabescere, quæ omnia magna crux et pœna sunt gaudenti, ut longe magis crucietur prosperitate inimici, quam prius lætatus fuit ejus adversitate.

Quarto et plenissime, cum ait : « Ne forte Dominus auferat ab eo iram suam,» tacite intelligit, « cumque transferat in te. n Unde Hebræa habent, *ne forte Dominus recerti faciat,* scilicet ad te, *uain tuam*. Solet enim Deus invidos punire talione, ut malum quod optarunt inimico, cl de quo gavisi sunt, in ipsos recidat, imo ab inimico in ipsos revolvatur, quod mire invidos cruciat. Sic magna fuit crux Aman, quod furcam a se paralara Mardochæo, illo procurante ipsemet conscenderit, in caque suspensus sil. Hoc est quod klumæis imprecatur Psaltes, *Psalm,* cxxxvi : « Memor esto, Domine, filiorum Edom in die Jerusalem, qui dicunt : Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea,» *q.d.* Excidium Hierosolymro illatum a Chaldæisrevolve, o Domine, in Idurnæos hostes nostros, qui de eo exsultarunt, nobisque captis insultarunt. Atque ita illud in eos rcipsa Deus revolvit; nam Chaldæi vastarunt Idurnæos simili modo quo Judæos. Et Abdias ad Idurnæos, vers. 12 : « Non magnificabis, inquit, os tuum in die angusti©,» id est, non insultabis llebræis in angustias a Chaldæis redactis. Causam subdit : « Quoniam sicut fecisti, fiet libi ; v quisquis enim misero insultat, talionem reportat. Similia plura occurrunt in Thronis el Prophetis.

Vere Tertullianus, lib. II *Contra Marcion.* cap. XVIII : « Nihil amarius quam idipsum pati quod feceris aliis, n præsertim si pœna inimici in te transferatur, ut te dolente ille exsultet, imo tibi afflicto insultet, sicut tu illi insultasti. Talia quoque crebro facta legimus el vidimus. Nola est historia Sapricii, qui cum duceretur ad martyrium, obviaretque ei Nicephorus inimicus postulans ei reconciliari, postulantem respuit, ideoque a Deo desertus in morte fidem negavit, palmamque martyrii perdidit, quam Deus in Nicephorum transtulit, uli narrat MeLiphrastes, el ex eo Surius, dic 9 februarii. Hanc rationem affert Lyranus, Valablus, Jansenius; quinci Beda, qui cara damnis spiritualibus adaptat : « Ne gaudeas, ait, de casu inimici, ne forte Dominus superbiam luam, quæ illi absque dubio displicet, hoc ordine dejiciens, humiliet, ut te cadente in peccatum, ille resipiscens sanetur, » uli contigit S. Niccphoro et Sapricio. ElCassianus, *Collât.* V, cap. xv : «Si ceciderit, ait, inimicus tuus, noli gratulari ; in - plantatione autem ejus noli extolli, ne videat Dominus, elnon placeat ei, et vertat iram suam ab eo, id est, ne perspiciens elationem cordis lui, ab ejus impugnatione discedat, ct incipias derelictus ab eo, rursus ab illa, quam per Dei gratiam ante superaveras, passione vexari. Non enim orassct Propheta dicens : Nc tradas, Domine, bestiis animam confitente™ libi, *Psalm,* lxxiu, nisi seisset propter inflationem cordis quosdam ut humilientur, eisdem rursum vitiis quæ vicerant, tradi.»

Virtm-ulcis-dInr ia vidiAuu

Notanda S. Chrysostomi sententia, hom. 2i *in Matth.* : «Quanto majori, ait, invidia laboras, tanto majora illi offers bona cui invides. Deus enim qui omnia perspicit, cum viderit innocentem injuria circumventura, extollit mullo magis, clannnquc illum facit, invadentem autem deprimit; nam si cos qui ob inimicorum incommoda lætanlur, noa sinit esse impunitos (ne gaudeas enim, ait, casu inimicorum tuorum, ne quando videat Deus et displiceat ei), multo majoribus profecto cos, a

quibus innocentes per invidiam exagitantur, suppliciis tradet. Interimamus ergo hanc pestiferam bestiam. »

Accedit quod, ut ait Isidorus Pelusiota, lib. Ill, cpisl. 181 *ad Eutonium:* a Hæc duo ad patientiam contumeliarum hortari debent : *primo,* quod cos qui contumeliam inferunt nihil æque discruciat, ut eorum qui contumelia afficiantur, patientia; *secundo,* quod nulla ratione ipsos æque ulcisci queamus, quam virtutem colendo, p Probat auctoritate viri sapientis qui, « rogatus a quodam qua ratione hostem ulcisceretur, respondit : Si ipse probum atque honestum virum te prebueris. Igitur qui virtutem ct patientiam colit, mortiferas hostibus plagas infligit, » etc. Quocirca P. Jacobus Laincz, secundus Societatis nostre Præpositus Generalis, censebat «optimam refutandi maledicta rationem esse recte factorum constantiam. » Idem censuit ct fecit P. Petrus Ganisius, uli refert, lib. H *Vite* ejus, P. Sacchinus.

VftA. n *el 10-* io ct 20. Ne contendas cum pessimis (Hebraice, *cum malis* vel *malignis},* nec æmuleris impios : quoniam **NON HABENT FUTURORUM SPEM MALI, ET LI CERNA** IMPIORUM EXSTINGUETUR.— Alludit, ¡IUO citat illud patris sui Davidis, *Psalm,* xxxvi, I : a Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem; » ibi enim in Hebreo sunt eadem verba quæ hic, præsertim Tíinnbx *al titchar,* quod Septuaginta vertunt, *noli æmulari;* S. Hieronymus vero et Aquila, *ne contendas;* Symmachus, *ne certes;* Theodotion, *ne irriteris;* proprie *al titchar* significat *ne irascaris,* ne indignons, ne excandescas. Sensus ergo genuinus est, *q. d.* Ne succenscas, ne indigneris viris malis cl malignis (1), nec æmulcris, id est, nc zelo invidia» conira impios movearis, ut invideas cis felicitatem, ob eamque te crucies ct lancines. Posset *secundo, ne æmulcris* sic exponi, *q. d.* Nc zelo el amore impiorum movearis, ut cos spe similis felicitatis imiteris, corumque vitam affectes, et mores impios secteris. HaChaldæus,S.Cyrillus, Hcsychiusin *Psal.*xxxvi; Chaldæus enim ibi æque ac hic vertit, *ne imiteris pessimos;* Syrus, *ne invideas scelestis.*

Rationem reddit, « quoniam non habebunt futurorum spem mali, n *q. d.* Impii non exspectant post hanc vitam aliam felicem in cado, sed miseram in gehenna; quare potius commiseratione digni sunt, quam ira, æmulalione ct invidia.

Nosicr et Aquila vertunt, *ne contendas cum pessimis* vel *malignis;* Symmachus, *nc certes;* quia ex ira ct indignatione sequitur contentio : si enim indigneris malignis, facile cum cis contendes cl rixaberis, præsertim ab illis lœsus : maligni enim sunt malefici, quia aut verbis probra jaciunt in obvios, aut reipsa cos injuria alliciunt, unde læsus ab cis facile contentionem ct rixam cum eis contrahit. Quare monet cum hic Salomon ut nec irascatur malignis, nec cum eis contendat, sed potius eorum dicteria ct leves injurias silens patiatur ct dissimulet, ut se in pace conservet, Deoque judici causam remittal, suamque innocentiam commendet, ac se soletur cogitando breve fore impiorum regnum, cum non habeant futurorum spem, uli habent pii ct innocentes ab eis læsL Non lamen velat quin innocens, ab impiis graviter in fama vel in bonis læsus, possit cum iis judicio contendere, ut ablatam sibi famam vel bona repetat; alioqui enim improbi impune contra probos insolescerent, ac probi suis omnibus pro libilo improborum privarentur. Ita Hugo, Salazar et alii.

Huc facit proverbium Arabicum : • Ne jace sagittas tuas in idolum ferreum, » id est, ne jace verba in hominem durum et prefractum, quales sunt pessimi, ut cum eis litiges cl rixeris, ubi et vincere turpe est, et vinci turpius. Sicut enim sagitta, jacta m idolum ferreum , resultans jaculatorem ipsum lædit : sic prefracti ct maligni proborum querelis el probris non læduntur, sed ea potius in ipsos retorquent.

Aliter Janscnius : Loquitur, ait, Salomon de contentione, qua quis in animo suo secum contendit ol disputat, videns impiorum prosperitatem , qualem disputationem et disceptationem Propheta exprimit in se, *Psal.* lxxii, 2 el seq.

Quocirca impertinens est Lyrani expositio, quæ sic habet : Ne contendas cum pessimis, id est incorrigibilibus, verbo correctionis, quia hoc est inutile; sed judex debet cum talibus contendere pœnis, ut a malo arceantur et alii terreantur : de ira enim el contentione hic agitur, non de correctione.

Porro addamus hic aliorum versiones et expositiones, quæ tamen eodem redeunt : *primo,* R. Salomon et Aben-Ezra vertunt, *ne commiscearis, societatemque ineas cum impiis,* ut eorum adiónos studiose imiteris; *secundo,* R. Levi, *ne dissidia cum perditis exerceas,* ne ab illis e medio tollaris; *tertio,* Cajetan *s, *ne implicens cum malis; quarto,* Pagninus, ne *commercium habeas cum malignis; quinto,* Septuaginta, *ne gaudeas in malefactoribus,* vel, ut vertit Auctor *Catena: Græcor.,* caw *malefactoribus aduleris,* aut *peccatores cernuleris; sexto,* Chaldæus, ne *imiteris pessimos.*

[Quoniam non rabent impii futurorum spem. — Hebraice, non *erit novissimum maligno* (2), quod primo, Septuaginta sic explicant, *non enim fiunt posteri maligno, q. d.* Noli invidere impiis prosperitatem, quia eam brevi Deus succidet, non tantum quoad ipsos, sed eliam quoad posteros, ut brevi deleat omnes eorum filios el nepotes, planeque eorum stirpem, familiam et nomen aboleat, quæ ingens est pœna. Rex enim, cum sceleratum punit, filios ejus intactos relinquit : at

(1) Rectius, *ne te accendas ad iram in,* seu *propter malefacientes,* i. e. ne ob felices impiorum successus ad indignationem et invidiam abripi, animumque in traiu-**orsuih agi sinas.

(1) Quia *non erit finis,* exitus optatus vutfa.

Deus filios cum patribus tollit, ut nullos hreredes post se relinquant. Alludit ad illud *Psal.* xxxvi, 38: «Simul rdiquire impiorum interibunt, n Et vers. 28 : « Injusti punientur, et semen impiorum peribit. »

Secundo, Pagninus et Cajetanus vertunt, *quoniam non erit finis malo, q. d.* Noli impiis succcnscre et invidere, quia hi privandi sunt fine suo propter quem creati sunt, puta privandi sunt regno Dei. Aut, *q. d.* In impiis sunt duo, puta bonum et malum : bonum est prosperitas temporalis, qu® indar lucernrecito exstinguitur ; malum eslpœna et gehenna ælerna, quæ non habet finem, sed in æternum perdurai, *q.* d. Noli impio invidere felicitatem temporalem, quia exspectat eum pœna reterna.

Tertio, Vatablus, *nam malo tandem nihil supererit, q. d.* Omnis felicitas, opes, gloria impiorum cito pertransil, ut nihil cx eis remaneat, sed omnia instar fumi vel somnii evanescant, juxta illud *Psalm.* Lxxv, 6 : «Dormierunt somnum suum, ct nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. D

Quarto, Chaldœus, *non erunt novissima bona pessimis;* Syrus, *quia non habebunt perditi extrema, q. d.* Non obtinget malo bona mors, bonum judicium, bona sors, puta felicitas el gloria cœlestis. Et Baynus : Non erit impio morces, quia nullum ejus fuit meritum, sed mulla demerita, ob qure manent eum multa supplicia ct tormenta in gehenna. Noli ergo a malefico qui te Iresit deposcere vindiciam, quia illam deposcet Deus, ac pro temporali irrogabit perpetuam, pro levi gravem, pro terrena infernalem et igneam.

Denique S. Thomas, II II, *Quæst.* XVIII, art. 2 ct 3, docet nec beatos, nec damnatos, habere spem : non Beatos, quia spes est exspectatio boni futuri; Beati autem beatitudinem habeut prresentem, non futuram, a Quod enim quis videt, quid sperat? » *fiom.* vm, *24.* Non damnatos, quia hi non possunt apprehendere beatitudinem ut sibi possibilem; certi cnirn sunt damnationem suam foro reternam. Soli ergo ct omnes viatores sperare possunt, quia possunt apprehendere beatitudinem, ut bonum futurum et sibi possibile. In improbis tamen languida est spes, sensimque deficite! emoritur, ul tandem cadant in desperationem, uti hic ait Salomon.

Er lvcerna (Septuaginta, id est *lampas, fax)* impiorum exstinguetur. — « Lucerna, n id est gloria, felicitas, posteritas impiorum morte exstinguitur, et in reternam infamiam, miseriam cl oblivionem convertitur, uti fuse dixi cap. xni, vers. 9, et cap. xx, vers. 20. Alludit ad illud *Job,* cap. xviti, vers. 5: * Nonne lux impii exstinguetur, nec splendebit fiamma ignis ejus? lux obtenebrescet m tabernaculo illius; et lucerna, qure super eum est, exstinguetur, »

Mystice Auctor *Catena Grcecorum:* Lucerna, ait, id est omnis illorum doctrina et celebritas, fugax est, ciloque instar fumi evoncaciL

2i et 22. Tub Dominum, fili mi, et regem (Syrus, *et regnato* : servire enim Deo regnare est); ET CUM DETRACTORIBUS NOX COMMISCEARIS : QUONIAM Veri. L REPENTE CONSURGET PERDITIO EORUM, ET RUINAM uiRiusQiE quis novit? — Pro *detractoribus* hebraico est O'OTO *sconim,* id est mutantibus, iterantibus, allcranlibus, variantibus, quod varii vano explicant. Ven.st»

Primo, Septuaginta pro *sconim* alio puncto legentes QUO *scenaim,* id est *duobus,* aut certe sconim, id est varios, diversos, accipientes pro *scenaim,* id csl duobus (duo enim sunt primi varii, qui scilicet primo recedunt ab unitate : binarius enim csl primus numerus multitudinis), vertunt, *et aim duobus ne te misceas,* id est, neutri eorum (puta nec Deo, nec regi) sis inobediens. *Secundo,* alii vertunt, *et cum aliter agentibus,* qui scilicet non timent Deum el regem, *ne misceas te.* Et sic habent nonnulla exemplaria Vulgata) editionis. *Tertio,* Pagninus, *ct cum iterantibus iniquitatem ne misceas te. Quarto,* Chaldœus, *et cum stultis ne misceas te:* « stultus » enim « sicut luna mutatur, » *Eccli.* cap. XXVn, vers. 12. *Quinto,* Isidoras Clarius, *et cum variantibus ne misceas tc;* Cajetanus, *cum mutatoribus;* Aben-Ezra, *cum variis cl inconstantibus. Sexto,* Vatablus, *et cum his qui rerum novarum sunt studiosi ne misceas tc* (1). *Septimo,* R. Salomon hebræum *sconim* vertit, *duplicantes, q. d.* « No commiscearis cum iis qui duos deos duasque potestates (duo numina) affirmant, n *Octavo,* R. Levi *sconim* vertit, *mutantibus, q. d.* « Ne verseris cum iis qui commutant Dei regisque prrecepta, hoc est, qui utriusque leges convellunt, repugnantiaque iisdem præstant. » *Nono,* optime Noster hcbrreum *sconim,* id csl mutantibus, iterantibus, allcranlibus, vertit *detractoribus;* detractores eniin solent aliorum dicla factaque secreta evulgare, mutare, alterare, hoc est, aliter quam gesta sint narrare, et in pejorem partem interpretari. Hinc detractores hebraico vocantur *sconim,* id est mutatores, alteratorcs.

Porro per *detractores* maxime intclligit eos qui regibus et principibus detrahunt. His enim, utpote conspicuis, et tributa aliaque onera imponentibus, vulgo homines maxime solent obtrectare: sie enim cohrerel hoc hemistichium cum prrecedenti : a Time Dominum, fili ini, et regem. » Sensus ergo est, *q. d. Time,* id est cole, reverere, obedi, ama Deum quasi summum rerum dominum, gubernatorem, judicem et vindicem; ac deinde reverere, obedi el ama regem vel principem, quasi Dei in terris vicarium, ac proinde cum iis qui vel Deo vel regi detrahunt, ne commiscearis, præsertim cum, ut vertit Vatablus, novarum rerum sunt studiosi, ut regem regno deponere, et alium in solio collocare velint; et, ut Aben-Ezra, qui animo versant varia consilia, multaque machinantur in regis et regni perni-

(1) Recte el geuume.

c,cm. His cnim vclut perduellibus, seditiosis et læsæ majestatis reis, repentina imminet perditio : nec cnim hæc rebellio diu latore potest; quare reges, ubi eam resciscunt, omnes ejus conscios morte atroci mulctanl.

Significat ergo hæc gnome, *primo,* ordinem et gradum timoris et reverenti®, scilicet ante omnes ct omnia summo timendum esse Deum; deinde, secundo loco et longe inferiori gradu, timendum esso regem : rex cnim, cum sit homo, a Deo in infinitum distat.

Hinc *secundo,* regi esse obediendum, quando non præcipil contraria Deo ; si enim id faciat, ei dicendum est : « Obcdin oportet Deo magis quam hominibus, » *Act.* v, 29. Unde R. Salomon sic exponit : « Regem etiam, qui corporis sanguinisque concretione constat, verere, nisi quando te a divino timore revocabit; semper enim Dei timor cunctis præponendus. » Et R. Levi : a Deum timore prosequere, ejusque prœccpta et legem sedulo observa5 regem etiam verere, statuta serva, necea parvipendas; sed timorem divinum regius subsequatur, nec divino regis limor adversetur; nec enim rex timendus in iis qu® divino Numini adversantur. »

Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 0 *De Verbis Domini :* « Rex carcerem, Deus gehennam minatur. » El Tertullianus, *Apoi.* cap. xxxvi : « Cœlum debellet imperator, coelum captivum triumpho suo invehat, coelo mittat excubias, coelo vectigalia imponat; non potest utique. Ideo magnus est, quia coelo minor est : illius enim est ipse cujus cœlum est, cl omnis creatura. Inde esi Imperator* unde est et homo, antequam Imperator. Indo potestas illi, unde spiritus, » etc.

Tertio, significat regi obediendum esse propter Deum : Deus enim jussit ut regi obedialur, adcoque Deus regiam potestatem instituit, ut per cam apposite ad hominum conditionem totum regnum regat ct gubernet, juxta illud *Rom.* xni, 1 ; « Non est potestas nisi a Deo; qu® autem sunt, a Deo ordinala sunt; itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. » Et S. Petrus, *epist.* I, cap. n, vers. 13 : a Subjecti igitur estote o human® creatur® propter Deum; sive regi, quasi præcelienti; sive ducibus, tauquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, » et mox : a Deum timete, regem honorificato (I). n

Quoniam repente consurget perditio eorum; it RUINAM U1RII SQUE QUIS NOVIT? — Quando SCiliCCt, quomodo et quanta futura sit. Chaldœus, *quoniam repente veniet interitus eorum, ct calamitatem amborum quis scit ?* Septuaginta, *subito enim ulciscentur impios, supplicia autem utrorumque quis novit ?* Syrus, *ct terminum annorum eorum quis novit ?* Hebræum cnim W *scene* el *ambos* et *annos* significat. Sensus est clarus. Solent cnim reges in detractores et rebelles corumquc complices, utpote sibi insidiantes, el pacis public® perturbatores, statin? et severe animadvertere, uti jam dixi. Exempla hoc sæculo plura spectavimus. Unde tí *utriusque* refert detractorem ct complicem, qui detractori commiscetur. Tam cnim rei sunt mor (is rebelles qui detrahunt regi, quam qui eis auscultant, admiscentur et obsequuntur. Aut ufriusque, scilicet Dei cl regis, *q. d.* ruinam, id est punitionem a Deo el rege infligendam quis novit? ut tí *ruina* sumatur active (2).'Hebraice est *pid,* id est clades, contritio, exilium certum ct inevitabile, a quo nulla obtingit liberatio vel redemptio. Ita Baynus, Jansenius, Aben-Ezra. Unde Auctor *Catena* Groe, ex Septuaginta sic vertit : *Repente namque de hominibus impiis vindictam et pœnam exigunt Deus et rex; modum autem et rationem suppliciorum utriusque quis intclligit?*

Alii qui ad quoslibet detractores hanc gnomen extendunt, sic explicant, *q. d. Utrique,* id est tam detractori quam cum audiinti, imminet gravis ruina : uterque cnim graviter peccat, ac proinde graviter puniendus est, vela Superiore vel a Deo. Dum ergo detractor incipit detrahere, candide ot libere ei dicito : Dum aliquod bonum fratris mei effers, libenter audio; sin autem mala effutire vis, non audio, sed abeo. Zelemus nos ipsos, ploremus peccata nostra, curemus infirmitates nosiras ; aliorum vero dicta et facta, qu® ad nos non attinent, relinquamus. Allegorico,tí/ ru«guz?, id est derogantium Christo qui est Rex regum, «cl decepti ab eis populi, sive lacerantium fidem hære^iarcharum, cl auscultantium illis auditorum, » gravis erit ruina et contrilio, ait Beda.

Post hanc gnomen Septuagii Ia Vaticani attexunt aliam, nimirum : « Verbum custodiens filius extra perditionem erit; excipiens autem excepit illud; » quam Nosler reponit cap. xxix, vers, ult., ubi eam explicabo. Addunt deinde aliam quæ neque in llebræo, neque in Nostro, neque in Complutensibus el Regiis exstat; estque hæc : a Nihil falsi de ore regis dicatur, et nihil falsi do lingua illius exeat; gladius lingua regis, et non carnea : quioumque autem traditus fuerit, conteretur. Si enim irritatus fuerit furor ejus, cum nervis Immines absumit, ct ossa hominum devorat, ct comburit tauquam flamma, ita ul siut inepta esui pullis aquilarum. » Qu® sic exponi potest, ut nectatur versui præced. *q. d.* Detractor cl rebellis regi abeo agetur in ruinam et mortem, uti dixi : at nunc ad vos, o reges, sermonem converto, vosque sancto moneo ul exacte causam

(i) Confer hæc Sophoclis in *Ajace i*

Tò Tt XctxGv pb W;
Ebaw, jixÛigsixigûx 5' aíuw
daw.

/n *posterum sciamus diis morem gerere discamus Atridas colere :* nam *principes sunt.*

(i) Alii : *Utriusque,* qui vel Deu® vel rc^em non vere» tur *Quis novit?* i. e. superveniet iü uoa opuunübua.

illius ct similium examinetis, no quid falsi de ore procedat, quo, secuti falsam informationem calumniatorum, ex præcipiti ira falso el injuste innocentem quempiam condemnetis : sententia enim oris vestri est ineluctabilis, ut nemo ei obniti, vel eam effugere possit; quia lingua vestra est instar gladii, ut quos velit morti dedat. Quare lingua vestra non tam carnea est, quam ferrea vel fulminea : quicumque enim ab ea traditus fuerit morti, certo conteretur el perimetur. Quare furor regis irritatus est instar fulminis, quod cum nervis homines absumit, et relicta carne, nipote molli, intacta, ossa, nipote dura et sibi resistentia, devorat, id est confringit et incinerai, velut flamma sulphurea, ita ut non sint edulia pullis aquilarum. Aquilæ enim, praesertim vulturín©, cadaveribus hominum pascuntur el inhiant, nisi ea fulmine sint icta : fulmen enim corpora quæ afflat, tetro odore et sapore inficit, ita ut uec aquilæ, nec aline aves carnivorie, aut feræ ea gustare velint, uti tradit Albertus Magnus, el Physici.

Est metaphora, qua significat regis furorem ita grassari in eorum, etiam nobilium et principum, quibus irascitur, fortunas, domos ct vitas, ut instar fulminis ea sideret et perdat, nec quidquam filiis vel cognatis occisi, qui nobiles ct generosi sunt instar pullorum aquilæ, hæredilandum relinquat, sed miseriis et famæ tabescere sinat. Huic sententi© favent sequentia, quæ pariter ad judices et principes, ut ex æquilate, non ex ira vel passione judicent, perlinent. Ait enim :

Ven. 13. 23. Hæc QUOQUE SAPIENTIBUS : COGNOSCERE (SjTUS, *accipere)* in judicio personam non est donum. — Chaldæus, *hccc quoque sapientibus dico;* Septuaginta, *hæc autem dico vobis sapientibus : Cognoscere et revereri faciem in judicio non est bonum, q. d.* Hæc quoque quæ subjicio ad sapientes perlinent, puta ad judices et principes, quorum est sapienter subditos regere, jus dicere et rcmpublicam administrare. Vatablus vero vertit, *hccc quoque sapientum sunt,* quasi hic finiantur parabolæ Salomonis, iisque attexantur sequentes, quæ aliorum sint sapicnlum(l), ut Ubici, Agur, Uchal, Lamucl, de quibus cap. xxx cl xxxi. Est enim hic quasi convivium sapientiæ, de quo cap. ix, 1, in quo sapientes sua sapientiæ symbola et sententias in commune alternis conferunt, uti fit in dialogismi.

Cognoscere in judicio personam. — Hebraice, *ignoscere vultum,* id est, habere rationem persona- Tum cl dignitatis cujusque non est bonum, id est, rst pessimum : perturbat enim omnem justitiam lotamque rcmpublicam. Est miosis : minus enim dicitur, sed plus significatur. VereS. Bernardus, Ub. l De *Considerat.* : « Qui cognoscit in judicio faciem, inquit, a facie Dei utique stare non poterit. » Et Ægidius Diaconus, *De Regim. principis :* « Nc sis specularis, sed opacus, o princeps, u *q. d.* No instar speculi vultus deformes amicorum, vel potentium, in animum tuum admittas : sed esto opacus ut omnium imaginem excludas, itaque sincere ex ©quilate velut clausis oculis judices. De personarum acceptione plura dixi cap. xvm, vers. 5 ; *Jacobi* n, l ; *Rom.* n, 11, et rursum dicam cap. XXVIII, 27.

24 et 25. Qui dicunt impio: Justus es; maledi Vtn.it
CENT EIS POPULI , ET DETESTABUNTUR EOS TRIBUS.
Qui arguunt eum, laudabuntur, et super ipsos Ver»,is.
veniet benedictio. — Hebraice, *benedictio boni,* id est, magna et eximia benedictione, quæ ingentia eis bona afferet, cumulabuntur. Proprie hæc spectant ad sapientes, id est judices el principes, do quibus vers. 23. Ita docent Rabbini el Latini Interpretes, *q. d.* Judices et principes, qui in judicio respiciunt personam, ut faveant diviti præ paupere, amico præ inimico, ideoque pervertunt justitiam, ut impium pronuntient pium et justum, his maledicent populi. Posset quoque verti, *hos perforabunt ensibus* (hebræum enim 3p2 *nabob* proprie est *perforare*); non raro enim populus indignans judici iniquas ferenti sententias in cum insurgit, cumque confodit et enecat. Ita Baynus.

Qui vero impium impietatis arguunt, ut eum vel corrigant, vel puniant, ad exemplum aliorum, hi laudabuntur tum a Deo, tum a populo; unde Hebraice est, *increpantibus* vel *castigantibus dulcescet,* vel *pulcher et jucundus erit,* tum Deus, ut supplet Pagninus cl Baynus : unde Aben-Ezra ; Qui nefarium arguunt, ait, divina voluptate suavitateque perfundentur, ut qui ex justitia in reos severi fuerint, hi nectar divin® dulcedinis el misericordi® percipiant; tum os populorum, ait Cajelanus, *q. d.* Populis grati erunt judices castigantes impios, ab cisque laudabuntur, ct pulchris justiliæ elogiis ab omnibus, velut communi omnium ordinum consensu suavique concentu celebrabuntur : et veniet super eos benedictio, tum Dei, tum populi, puta fausta imprecatio ct acclamatio dicentium: Vivat noster judex ct princeps, qui impios adeo juste castigat ct pios premiati Vide dicta cap. xvii, 15, ad illa : « Qui justificat impium, cl qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.n

Chaldæus vertit, *corripientibus autem suave erit, g.* d. Judices justi qui corripiunt cl castigant impios, sentient suavitatem cl dulcedinem Ium laudis divinæ æque ac human© jam dictam, tum justitiæ : justitia enim est res pulcherrima et suavissima, utpote quæ rcipublicæ bonum et decus in pace conservat ettuctur.Quareprincipes, dumjusliliam exercent ct reos plectunt, ex ea miram jucunditatem sentiunt. Unde David exsultans dicebat : «Feci judicium ct justitiam, » *Ps.* cxvin. Idem moriturus Salomoni filio ‹'

(i) Ad<U, ut vera sil Vatabli sententia, *a Sancio Spirila afflatorum.*

Semel reos, quibus ipso pepercerat, plecteret, Ili l Il K (i).

Septuaginta vertunt, *qui redarguunt impios, meliores apparebunt,* id est cælcris meliores a populo habebuntur, ait Auclor *Catena Grajorum.* Aut in bonitate, puta in justitia et fortitudine crescent per actus justiliæ, quos fortiter neminem verentes exercent; aut ad meliores, id est digniores honorum officiorumque gradus promovebuntur. Solent judices et principes vereri ne, si severe castigent impios, male audiant apud populum, sibique periculum creent, ne ab amicis vel cognatis rei a se occisi perimantur. At Salomon liic docet contrarium, quasi dicat : Neminem vereare, o judex, sed tuum officium strenue perage : Deus justiliæ patronus te tuamque vitam non solum lutabitur, sed ct laudem gratiamque populi conciliabit, teque ad majores dignitates evehet; si secus faxis, incurres Dei ¡rain : unde fies odium et ludibrium Dei ct hominum, ac dignitate, sorte et vita spoliaberis; ad Dei enim providentiam specialem spectant judices, nipote in quorum manu est jus et justitia, ac consequenter cl salus lotius rcipublicæ.

Potest *secundo,* hæc gnome gencratim ad omnes extendi, ut dicta sit contra adulatores qui vitia aliorum, præsertim principum, excusant, palpant ct justificant, *q. d.* Adulatores qui impio principi dicunt : Justus es, omniaque ejus injuste facta, iusla esse proclamant, his maledicent populi. Qui vero libere vitia principum arguunt, hi a populis laudabuntur, benedicentur a Deo et hominibus : solet enim populus detestari eos qui vilia principum adulando fovent; amare vero el colere eos qui illa arguunt, el arguendo tollunt vel minuunt. Unde Diogenes Cynicus, libere allatrans vitiis regum, in honore fuit apud populum. Quocirca Alexander Magnus aliique principes Diogenem coluere, ut probitatis nomen el populi gratiam sibi conciliarent. Quamobrem Syrus vertit, *pauperes jucunditate perfundentur.*

Quocirca Plinius apposite adulatorem comparat byænæ, lib. VII, cap. n : « Hycena, ait, vocem humanam imitatur, et nomen alicujus ediscit, quem evocatum lacerat: ita quidam obsequio blandiuntur, donec in perniciem trahant. » Idem cap. xxx : a Quod oleum, ait, est muscis, formicis, fereque reliquis insectis, id est adulatio stultis principibus. Siquidem oleo peruncta moriuntur illa : hi assentatione el obsequio palponum in exitium trahuntur; ipsi trahunt rcmpublicam. » Idem, lib. VIII, xxiv : « Cupresso non innascuntur ceraste propter amaritudinem, nec buxo propter duritiem : ita pestis adulationis fugit severa ac tristia ingenia, mollia captat et facilia. » Idem, lib. XVIII, cap. xxvii : «Quemadmodum holiolropium herba semper in eam spectat partem qua sol est, ct eo condito florem contrahit : sic nonnulli ad regis omnes nutus obsecundant, et io quodeumque viderint illum esse propensum, m id feruntur et ipsi. » Plura hac de re dixi Eoli, xxxvil, 1.

(i) Vers. Î5. *Sed Usqui arguunt,* vel *puniunt* impium, jucunda sors *erit; ibque eveniet adpreatio boni* cujusque viri, ve' *adprccutio felicitati.*

20. Labia deosc l l abit ir, qui recta verba respondet. — Proprie 7^ *deosculabitur* active pertinet ad cum qui reda respondet, quod is quaerentium et audientium labia deosculetur. Nonnulli l.uncn w *deosculabitur* referunt ad audientem et quarentem, quasi is recta respondentis Ubia d» osculetur. Unde veilunt, *deosculabuntur,* in plurali, ut hebræum *deosculabitur* sumatur distributive pro *quisque deosculabitur,* id est, mulli deosculabuntur. Ha Chaldæus : *Osculabuntur,* ait, *labia t jrnm qui respondent t erba recta.* Sic elS* pluaginLi. Theodolion vero ulrumque complexus :

ait, id est, *labiis dabit,* vel *accipiet osnda, qui ra ta verba profert.* E>t enim verbum reciprocum, quod tam actionem quam passionem significat : qui enim dat osculum alteri, idem ab altero recipit; sic et qui recipit, dat : osculum enim est osculantis et osculati osculum. Adde : Septuaginta et Chaldæus pro *iissac,* id est, osculabitur, videntur legisse ipsl *lissaku,* id est osculabuntur.

Osculum priscis erat multiplex : *primum,* cum- CHcninra munis benevolenti® signum, quo amici amicos osculari solent ; *secundum,* singularis benevolenti©, quo paler filium, magistri discipulos, el discipuli magistros osculabantur. Unde *Psal.* n, 12, pro eo quod Septuaginta verterunt, *apprehendite disciplinam,* Hebræa et S. Hieronymus habent, *osculamini fibum,* quia osculum symbolum erat disciplina el discipuli; sic Judas quasi discipulus inore communi osculatus est Christum, cum osculo cuín prodidit. *Tertium,* obedienti® el honoris, Tertu. quo subditi osculantur manum regis : principes vero el ainici intimi os et labia ejusdem. Sic Persarum reges osculo honorasse suos procere* et principes, docet Xenophon, lib. l cl V *Padiæ Cyri* : sic David osculatus est Berzellai sibi amicissimum, ut eum præ aliis honoraret : sic et Darius osculatus est Zorobabelem, lll *Esdræ* iv, 47. *Quartum,* adorationis, qua osculamur altaria, reliquias el imagines Dei et Sanctorum.

Rursum ro *recta, primo,* significat *justa; secundo,* vera; *tertio,* mollia cl blanda; *quarto,* apposita et quasi o regione posita, qualia sunt responsa quæ quœsilis directe et ex ©quo respondent, et quasi parilia occurrunt, ut ea impleant, sicut semicirculus implet semicirculum sibi adæqualum, itaque iis plane et ex œquo satisfaciant. Hoc enim significat hebræum FID'O *nocach.* Ex his significatis quatuor oriuntur sensus.

Trimo, mulli hæc connectunt præcedentibus, ut specient ad integra reclaque judicia judicum et principum. Unde Septuaginta addunt *ri autem;* sic enim vertunt, *labia autem osculabuntur respondenti" mones bonos;* et Vatablus, *labia deoscult.* ai respondet verba justa.

Sensus ergo est, g. *d.* Princeps, vel judex qui in judicio sine personarum acceptione *recta,* id esi justa, respondet, (equam justamquo sententiam proferendo, hic populi amorem et benevolentiam sibi conciliabit, perinde ac si ejus labia suaviaretur ct deoscularetur. Est catachresis; osculari enim sumitur pro conciliare, demereri, devincire sibi; verba enim justa verbis litigantium occurrunt velut osculum osculo; justilia enim justaque sententia ct decisio est velut osculum adæquans cl concilians omnes lites, causas ct controversias; quare dum cas solvit ct conciliat, eas osculari videtur. Ita Beda : « Osculum» inquit, pacis el amoris est signum; qui ergo respondet recta, labia deosculabitur, quia quicumque neglecta acceptione personarum sola juslili.»* verba sequitur, iste ct insipientibus gravis forte videtur ct austerus; multos tamen cum quibus pacem habeat prudentes, mullos qui sua dicta cuín amore amplectantur, inveniet. Sæpe et illos quos adversantes suis rectis assertionibus toleraverat, conversos postmodum ad meliora amicos recipiet ct socios. » Sic ct Glossa, Hugo ct alii. Hinc vicissim populus judici justa decernenti ita afficietur, ac si ejus labia deoscularetur, ail Aben-Ezra : talem enim virum par est ut omnes dissuavientur el osculentur, ait R. Salomon.

Secundo, Lyranus per *recta* accipit vera, *q. d.* Labia deosculabitur, id est pacem reformabit, cujus signum est osculum, qui rectu, id est vera, respondet; ille enim qui respondet cx transverso, veritatem fugiendo, non reformat pacem, sed magis dissipat eam. Vatablus vero : Qui verax est, inquit, habetur co loco, ut non solum admittatur ad osculum manus, sed in arctam amicitiam recipiatur. Sicut enim matres cibum orc comminutum ori infantuli instillant : sic doctor sapientiam orc labiisquo suis digestam, ori auribusque discipulorum infundit. Idem facit consultor dando consilium dubio ct perplexo.

Tertio, alii pro *recta* accipiunt gratiosa, mollia, blanda. Unde Septuaginta vertunt, *sermones bonos, q.* d. Judex etsi condemnet rcum, tamen si verbis blandis condemnationem hanc molliat, dicendo se dolore quod cx allegatis et probatis convictus cogatur cum damnare, alioqui paratum se in omnibus illi favere el commodare, hic leniet asperam condemnationis sententiam, ac videbitur reum deosculari, ct pacis osculo complecti, sibique devincire. Idem dicas de Superiore, magistro ct quovis alio, qui cogitur subditum vel discipulum reprehendere et castigare : hic enim, si mollibus verbis castigationem condiat, omnem ejus amaritiem absterget, ac castigatum videbitur deosculari, perinde ac si fel molle condivisset. Idem dicas de quovis abo, qui quidlibet interroganti blande el gratiose respondet : hic enim videtur interrogantes osculari, et vicissim ab eis osculum recipere, ‹/. *d.* Tolis erit omnibus gratus; ac cunctis erit in d‹ liciis ct amoribus, ul singuli cum eo conversari optent, et quasi labia ojus tam gratioso exosculontur. Unde S. Chrysoslomus, homil. De *mansuetudine :* a Mansuetus, inquit, gratus clamabilis est videntibus, gratus etiam et his quibus solo nomine notus est. Neque facile ullum invenies, qui audiens laudari hominem mansuetum, illum videre el exosculari non desideret, cl non habeat in aliqua lucri sui parte, ejus amicitia posse perfrui. »

Quarto, directo et adacquato per *reda* accipias apta, apposita, interrogationi ex ¿equo et adamussim respondentia, quæ scilicet non tantum justa sint, vera el blanda, sed etiam questioni ita adi» quala et conformia, ut ejus difficultatem exhauriant, planeque illi satisfaciant, ac mentem quaerentis adimpleant, lloc enim significat hebreeum *nocach,* ul jam dixi : adæquata enim responsio ita quadrat interrogationi, sicut labium labio, et osculum osculo. Qui ergo adacquate respondet, ita labiis suis demeretur et mulcet interrogantem, ut eum deosculari videatur. Unde Tigmina vertit, *si quis apte respondet, perinde est aesi labiis oscularetur.* Quare hujus amicitiam, colloquium, consilium el doctrinam omnes ambiunt iliique obediunl; quin ct discipuli ejus fieri cupiunt, ac ut talos manum ejus, velut sui magistri et consiliarii exosculari; osculum enim, uti dixi, symbolum erat tum discipulatus, tum obedientia?. Unde Genes, cap. xu, 40, pro eo quod Vulgata habet, *ad oris tui imperium cunctus populus obediei;* Hebræa habent, *superos tuum osculabitur omnis populus.* Si ergo ad judices el principes hanc gnomon areles, sensus erit, *q. d.* Judex et princeps apposite respondens, judicans, discernens, ila subditos cæterosque demeretur sibique conciliai, ac si labiis labia corum deoscularetur. Vicissim subditi eos ita reverentur clamant, ut eis manum osculari, et per omnia obedientes esse satagant, quin et reges eosdem ita diligunt, ut in amoribus ct deliciis habeant, ac ut tales ad osculum labiorum admittant, atque ad majores dignitates promoveant, cum sciant populum his addictum eorum manus osculari, ac per omnia obedirc; (piare per hos lotum populum in officio continent, sibique tot subalterni* reverentia) ct obedientiæ osculis devinctum arctius nsliingunl.

Sin generatini hanc gnomen,ut sonat, accipias, recte eam adaptes cuilibet viro prudenti et veraci, ac præserlim consiliarii*, magistris, confessarne etc. Hi enim cum pœnilcnlibus, præserlim dubiis, anxiis, vel scrupulosis, de quæslionibus conscientia) interrogantibus apte el adæquale respondent; omne dubium, omnem anxietatem, omnem scrupulum eis eximunt, ac conscientiam pacant, serenant, laetificant, perinde ac si eidem osculum pacis imprimerent, ac labia labiis osculando conjungerent, imo compaginarent. Huic similis est gnome cap. seq. vers. 11 : « Mala aurea m ledis argenteis, qui loquitur verbum in tempore sho.» Talis fuit Christus, de quo turba : ‹ Nunquam

sie locutus est homo. » Et S. Petrus : « Domine, nd quem ibimus Y verba vitæ œternæ habes,» Joan, vi, 69. Talis fuit S. Petrus, S. Paulus cœteri-que Apostoli. Tabs fuit S. Athanasius, S. Anto-nius, S. Basilius, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscos, S. Igna-tius, S. Xaverius, ad quos proinde undique con-currebant ii qui veritatis, virtutis et salutis erant studiosi, cx omni gente, statu, sexu, conditione, cisque suas proles ad sapientiam ct virtutem efformandas (radebant. Quare hi ipsorum non tan-tum labia, sed manus, pedes et vestigia deoscu-labantur, juxta illud Isafœ vaticinium, cap. xl ix, 23: « Erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices luæ; vultu in terram demisso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent,» *q.d.* Te,oEc-clesia et Ecclesiæ doctor, omnes dissuaviabuntur ct deosculabuntur. Quare quadruplex cis osculum deferebant, et talibus eliamnum deferunt : primo, amoris et bcnevolenliæ; *secundo,* discipulatus, quo velut discipuli suos magistros reverenti® ergo osculabantur; *tertio,* obedienliæ, qua eorum dictis velut cœlestibus oraculis adamussim obe-diebant; *quarto,* adorationis et venerationis, non latriæ, sed duliæ, qua Sanctorum vestes, imagi-nes et reliquias exosculamur. Hinc osculum hu-militatis el subjectionis est symbolum. Undo sj etymon spectes, diminutivum est ab *os;* dicitur enim osculum quasi parvum os sive oscillum; osculando enim os coarctainus atque minuimus, ct quasi ex ore osculum facimus. Porro cum ma-gister osculum dat discipulo, videtur osculando suum os ct cor illi tradere, suique oris sapien-tiam, facundiam, gratiam, affectum et amorem in cum transfundere. Unde hoc sponsi osculum postulans sponsa, *Cant,* i, 1 : « Osculetur, ait, me osculo oris sui ; » ubi vide S. Bernardum.

Quadra-oculum (jocher!? bui deh-lu“-

Oscuii

Denique osculum a labiis vel labris dictum est labratuin, quale erat, cum populus principem ve-neraturus, manu labris admota, eamquo dcoscu-lans, illa deinde purpuram aut genua principis reverenter contingebat. De quo Cujacius. lib. XI *Observat,* cap. xxvn. Rursum manu ori admota deos per osculum quasi adorabant, ut patet *Job,* cap. XXXI, 27. Unde adorationis etymon derivat Lipsius, lib. H *Elect,* cap. vi, quasi adorare sit ad ora manum reverenter admovere.

Veri. Î7. 27. PREPARA FOUIS OPUS TUUM, ET DILIGEXTER EXERCE AGRUM TUUM, ET POSTEA .EDIFICES DOMUM tuam. — « Opus » intellige agricultura*, ut palet cx Hebræo, qui sic habet, *præpara foris opus tuum, et instanter urge illud in agro tibi, postea et ædifi-cabis domum tuam.* Aben-Ezra ultimum *et* accipit pro *aut, q. d.* Aut, si tibi nullum foris sil opus, domum tuam construe. Verum melius alii w *ct* per mctalhcsin trajiciunt, *q. d.* « Et postea nidifi-cabis, » id est licebit ædificare, « domum luam, » Undo Chaldæus, *præpara foris opus tuum, et sta-tues tibi illud in agro, et postea fabrica tibi domum.* Sic ct Septuaginta.

Agricultura enim olim erat in usu eo hTh uni omnium, etiam Nobilium et PrinHpum, utpote an- innocentissima, ul ait S. Augustinus, et quas-tifosissima. Sub ea tamen, ut specie precipua, omne aliud opus artis fabrilis aut cujuslibet alte-rius, teque ac mercatui e intellige. Preclare Aris-tophanes in *Pace* agriculturam ita celebrat ;

O cunctis hominibus grate pacis
Fida nutrix, prona, opifera procuratrix,
Filia et soror! b«c omnia me nominitat;
Sed quodnam Ubi nomen est? Agricultura.

Plura de ea dixi *Gen.* n, 15, et *Gen.* ix, 20. Pro *diligenter exerce* hebraice est HITIp *atteda,* id est insta, urge, inctfmbe, instanter age et exerce. H. Salomon vertit, *hircos, q. d.* Opus agri exerce, deinde hircos gregesque colloca in agro, ac do-mum ædifica, id est uxorem tibi adjunge; sed errat: E3»1 Vlp *attudim* enim significat hircos, non *atteda.*

Sensus ergo est, *q. d.* Ante omnia compara tibi sumptus tum ad vitam, tum ad fabricam, si eam velis, necessarios, exercendo opus tuum, id est tuam artem, tuum opificium, quod commune omnibus ohm erat agricultura, cui postea succes-sere varile artes mechanic® et mercatura; ac deinde ædifica domum tuam (i). Unde Syrus ver-tit, *præpara in agro, et postea ædifica.* Docet ergo hæc gnome prudentiam oeconomicam, scilicet prius laborandum esse ut opes compares, quam domum fabrices, juxta illud Christi, Luc. xiv, 28: «Quis ex vobis, volens tunan ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? ne posteaquam posuerit fundamentum, ct non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare. »

Contra hoc peccant nonnulli, præserlim Reli-giosi, qui temere ampla monasteria construunt, confisi in eleemosynis fidelium, cum non habeant reditus quibus fabricent, imo quibus vivant. Hic enim est defectus prudenti®, qua* docet magis necessaria prius comparanda esso, deinde ea quæ ad splendorem pertinent : præposlerum est si se-cus fiat; cx quo fit ut crebro ingentia debita con-trahere (qua* sæpe posteris solvenda cum magno onere et damno disciplina* relinquuntur), aut opus inchoatum cum dedecore ct damno relin-quere debeant; studium enim fabricandi avertit eleemosynas fidelium. Dicunt enim fideles, pre-sertim mercatores : Fabrica hæc indicat vos esse divites, nec egere eleemosyna; nemo enim pru-dens tantam fabricam ordietur nisi dives. Quare idipsum Religiosis severe vetuit nuper S. D. N. Urbanus Vili.

(1)1% *ædifica domum tuam* non tantum accipiendum do externa structura, sed etiam de instruenda domo rebus necessariis, ad quam reni prius oportet parare in .iqris ea, unde vivas domi.

Igitur suadet hic Salomon ante omnia diligenter colendum esse agnini, more prisci illius /evi: pro cultura enim dabit messem et fructus; undo illud præceptum agricolationis : a Laudes ingentia rura, exiguum colito, » Exiguus enim ager sedulo excultus plus dabit frugum quam magnus obiter subactus. Unde Plinius, lib. XVIII, cap. m: «Antiqui, ait, censebantsatiùsesse minus serere, et melius arare. Qua in sententia ct Virgiliani fuisse video. Verumque confriantibus latifundia perdidere Italiam, jam vero et provincias.» line facit historia vel apologus patris, qui moriens filiis edixit se in agro ingentem auri vim condidisse; illud ergo post mortem suam eruerent. Fecere filii, totumque agrum spflbdere, sed nihil auri inventum, quia nihil conditum. AI ager illo labore subactus ingentem dedit messem. Tum primus fratrum rem odoratus ad cæteros conversus : « Hic ille nimirum, ait, thesaurus est, quem sedulus nobis pater moriens reliquit, noster, o fratres, labor et agricultura. «

Secundo, sub hoc symbolo altius quid spectat Salomon, 7. d. Prepara, id est prius para tibi opus id est artem operandi qua te tuosqne alas, ao deinde (edifica domum, id est instrue familiam ducendo uxorem, suscipiendo liberos, etc.; qui enim contrarium facit, ut prius ducat uxorem et familiam instruat, antequam sciat artem eam sustentandi, imprudens est, ac se suosque famis ct mullarum ærumnarum periculis exponit.

Septuaginta vertunt*, *prepara in egressu* (vel *in egressum) opera tua, cf prépara in agro, ct vade post me, et aedificabis domum tuam, q. d.* ail S. Hieronymus in cap. m *Sophon. :* Primo d luculo surge, ut incipias operari ct agrum colere; itaque prepara, id est premitte opera tua future domus fabricœ, quam animo destinas, *q. d.* Primo mane, id est a prima adolescentia tua, incipe laborare, ut vilæ necessaria tibi compares, ac deinde comparato sumptu necessario ædifica, si lubet, domum luam. Jubet ergo a teneris assuescere labori, ac excutere otium et desidiam, ut laborando quis artem addiscat, vel agricolandi, vel fabricandi, vel quam aliam, qua sibi in omnem vitam victum et cælcra requisita paret.

AdditS domon:u Et vade post me, » quasi dicat: Imitare me qui ab adolescentia cœpi laborare, cum habenas regni tam operosi ct difficilis suscepi adolescens duodecim, ut S. Ignatius censet, vel ut alii, viginti annorum.

Auctor vero *Catenat Gratcor.* sic cx Septuaginta vertit sicque explicat, *para ad exitum opera tua, ct excole agrum, ct sequere me, et instaurabis domum tuam.* Quæ dicit huc spectare videntur, operare omnia tanquam inoriluriis ; sive ergo agrum colueris, tanquam mortalis cole illum; sive lictus fueris, tanquam mortalis jucundus esto. Quod si vitam recte instituere volueris, me tanquam legislatorem pone, a tergo sequere, hoc esl,quodcumque lege cavi, aut alias jussi, id fideliter exsequere. Alias si ad futurarum rerum statum prospexeris, presentera recto moderabere. Itaque per justitiam virtutosque et studiosas actiones, quæ domus tua sunt, me sequaris : hæc in *Catena.* Sic ct S. Cyrillus, lib. Ill *in Joannem,* cap. XXVII.

Plenius S. Epiphanias censet hic notari mortem ct resurrection m: Para, inquit, in exitum opera tua, id est ad mortem, prepara te ad agrum, quia depositio corporis agri instar est, ob sepulturam et vit© exitum. Unde resurrectionem ostendens ait : a Et instaurabis domum luam, »cum dejecta in agrum domus corporis tui, in resurrectione rursus erigetur, juxta illud Christi *Joannis* n, 19 : a Solvite templum hoc, ct in tribus diebus excitabo illud: » ita S. Epiphanias, lib. 11 *Contra lucres.* cap. Lxxi.

Perperam R. Salomon per *opus* accipit S. Scripturam, per *agrum* sententias Doctorum, per *domum Talmud :* tempore enim Solomonis non erat *Talmud,* sed illud post Christum, imo contra Christum a perfidis Judæis conscriptum est. Melius sic expones, *q. d.* Antequam fabricare domum per verbi Dei predicationem incipias, prepara opus tuum per studium S. Scripture. Nam, ut ait S. Rasilius in *Ethicis,* Regni. 26, cap. i : « Quidquid vel dicimus, vel facimus, id testimonio divinarum Litterarum confirmari debet, ad confirmationem fidei bonorum el confusionem malorum. »

Tropologice, S. Gregorius, lib. X *Moral,* cap. xi : a Quid namque est, ait, preparalo opere agrum diligenter exterius exercere, nisi evulsis iniquitatis sentibus actionem nostram ad frugem retributionis excolere ? et quid est post agri exercitium ad œdiflcium domus redire, nisi quod plerumque ex bonis operibus discimus, quantam vita? munditiam in cogitatione construamus? pene cuncta namque bona opera ex cogitatione prodeunt, sed sunt nonnulla cogitationis acumina, quæ cx operatione nascuntur. Nam sicut ab animo opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Mens quippe divini amoris exordia capiens, imperat bona quæ fiant; sed postquam fieri imperata cœperint, ipsis suis exercitationibus discit, cum imperare bona inchoaverat quantum minus videbat. Foris ergo ager excolatur, ut domus postmodum exstruatur; quoniam plerumque ab exteriori opere videmus quantam subtilitatem rectitudinis in animo teneamus, n

Idem ex S. Gregorio transcripsit hic Beda, Glossa et Hugo, qui per *agrum* accipit quoquo corpus, per *domum* vero conscientiam; Jansenius vero per *agrum* accipit vitam activam, per *domum* contemplativam, *q. d.* Prius exerce te in vita activa serviendo proximis in assiduis laboribus , ac per cos le prepara ad contemplativam, in qua quasi in domo conquiescas. Sicut enim labores juventutis preparant opes, in quibus conquiescas in senectute : sic pariter Martha sternit viam Magdalenas

Ve*. ti. 28. Ne sis testis frustra contra proximum tuum ; NEC LACTES QUEMQUAM LARIIS TUIS. — Tigurina, non *testeris temere contra proximum tuum; nam labiis tuis persuadebis.* Pro *lactes* hebraico est HPD *pitta,* quod Chaldæus vertit, *nc decipias;* Syrus, *nc blanditiis delineas* ; R. Salomon, *ne sermone tuo (unicum transversum agas* (1).

Primo, Beda, Hugo, Lyranus et Jansciius censent hic duo vilia sibi opposita vetari, scilicet calumniam el adulationem, *q. d.* Noli per calumniam falsum testificari contra proximum tuum; noli vicissim quemquam adulando lactare, ut luis blanditiis eum decipias, et in ruinam agas. Hic sensus facilis est et obvius, satisque constat lepos et nervus sententi® in antithesi calumili® et adulationis, *q. d.* Sicut calumnia est noxia, sic el adulatio, et subinde magis; ne ergo uni aduleris, alteri vero calumniosus sis ct injurius: utrumque enim vitium est el nefas. Tantum huic expositioni obstat, quod hcbraice, græce et latine non sit, *testis falsus,* sed *testis gratis* vel *frustra,* id est, qui temere sine causa testatur, etiamsi verum leslelur. Favent tamen illi Septuaginta el Syrus, qui to *gratis* exponunt per *falsum : Ne sis (estis falsus,* ait, *in civem tuum, neque dilateris in labiis tuis,* ut lato, plano et ciTronli ore falsum contra cum lesleris, uti solent facere mendaces et impudentes. El Pagninus, *nc sis testis mendax.* Sic ct Septuaginta, cap. **i,** vers, **il** ct 17, Hebræum *cl^nnam* vertunt, *injuste.*

*Secund**. Baynus sic vertit, *nc sis (estis falsus pro amico tuo contra proximum tuum ; neque lactes eum labiis tuis,* id est nc, ut lacies, id est blandiaris el faveas amico tuo, in ejus gratiam falsum tcstificeris contra tertium, cum quo amico tuo lis est. Verum rò pro *amico tuo* non est in textu.

Tertio, Vatablus, *q. d.* Ne falsum testeris contra proximum tuum, neque lactes el pellicias tertium, ut hoc tuum falsum testimonium suo approbet el confirmet; huc enim est duplex crimen falsi. Sic et Aben-Ezra, *q. d. nc falsa testeris, nec alium ad idem faciendum pellicias.*

Quarto, Rabbui et Pagninus pro *lactes* vertunt , *conteras, q. d. No* falsum testeris contra proximum tuum, neque eum hac falsitale tua conleras cl cverlas. Verum Hebræum *pitta* non significat conterere, sed pellicere, lactare, seducere, decipere, persuadere; nnD *patuth* autem significat frangere, conterere; nrPDDH *haphitita* vero, quod hic est in hebræo, descendit a *pitta,* non a *palath;* forte S. Hieronymus legit nrVHDH /npAi*tita;* hoc enim proprie est *hiphil* a *puta* vel *pitta.*

Quinto, Cajetanus, *q. d.* Ne contra proximum testem te offeras frustra, id est non vocatus, non citatus, nulla necessitate adactus, ut tuo odio, invidi® ct malevolentias, quam contra eum concepisti, obsequaris; esto enim verum dicas, tamen peccas odio et livore, nectam testis es quam accusator. Unde Chaldæus vertit, ne fis *testis* nc*cusator adversus proximum tuum.* Huc usque recte Cajetanus, sed sequens hemistichium huic non coaptat.

Sexto ergo, magis connexe et genuine ex Hebræo sic vertas ct explices, ut ulrumque hemistichium ad unum eumdemque pertineat : *Ne sis (estis chinnam,* id est *grata* vel *frustra, contra proximum tuum , et tardabis labiis tuis, q. d.* Noli gratis, id est sine causa, nec coactus, ut tu® passioni ct cupiditati obsequaris, secreto et occulte testari contra fratrem tuum, cumque accusare etiam de vero crimine, cum interim publice eum lactes, id est illi aduleris, tcque ejus amicum et fautorem esse simules; hæc enim est fraus, hypocrisis cl dolus.

Huic sensui, quem indicant Hebræa, facile accommodes Vulgatam , si tò *quemquam* ref« r.is ad *proximum* qui praecessit, ut unus idemque indicetur, *q. d.* Ne sis testis frustra contra proximum tuum, nec eumdem lactes labiis tuis, ut scilicet eum palam lactando decipias, el secreto contra eum testimonium dicas. Si tamen omnino velis Vulgatam de alio et alio exponere, dicito duo vilia sibi opposita hic notari cl vetari, scilicet nox®, sive inimicili® el adulationis, *q. d.* Ne *frustra,* id est sine causa, non citatus, contra aliquem testimonium dicas, co quod tibi sit exosus , vel ut amico tuo qui contra cum disceptat patrocineris ; neque rursum aliquem vanis verius, promissis aut laudibus lactesci adulando, cumque decipiendo, ct in fraudem agendo. Videtur enim hic magis agi de testimonio non tam quod in judicio, quam quod extra illud inter socios vel alios quavis de causa profertur.

Huic expositioni valde favet id quod sequitur : a Nc dicas : Quomodo fecit mihi, sic faciam ei, et reddam unicuique secundum opus suum, » *q. d.* Ne dicas : Sine causa et ultro contra ipsum testatus sum, viliumquo ejus detexi, vel delectum assertione mea firmavi, eo quod ipse alias contra me ultro testimonium dixerit, ac contra me testis steterit, inctimqiie lapsum prodiderit, aut proditum confirmant. Rursum cumdein vel alium verbis vanis belavi el fefelli, quia ipse alias similibus me lactavit el fefellit: ego enim unicuique talionem reddo, et par pari refero, maledico et malefico me maledicum et maleficum exhibeo; benevolo et benefico benevolentiam et beneficentiam regero.

20. Ne dicks : Quomodo fecit mihi, sic faciam ei; v<». REDDAM UMCUIQUE (2) SECUNDUM OPIS SULM, — Ut

(t) Hebr. est, *ne sis (estis temere,* temerarius, id esi rei fais® vel incerlœ testis, fri *socium tuum: ct num decipies labiis luis?* id est, num decipere velles quomquam labiis tuis? hoc le pudetl. Alii, *nc sis testis inconsiderato,* id est, no imprudenter proximi secreta reveles; *num* hoc faciendo *eum prodere vellet* t

(2) Pro *unicuique* Hebræa verti possunt, *homini illi.* Hic verses pro seorsa sententia capiendus est, quæ generaliin vindici® cupiditatem prohibet.

mihi detrahenti detraham, me lactentem lactem ct fraudantem fraudem, eo modo quo jam explicui. Septuaginta, *ne dicas : Sicut usus est me, utar eo; reddam autem ei in quibus mihi injuriatus est.* Valde innata est homini hæc propensio per talionem par pari referendi, ut beneficis sit beneficus, maledicis ct maleficis se vicissim exhibeat maledicum et maleficum : unde ct brutis animantibus eadem innata csl, ut canibus, equis, bobus, quin cl leonibus ac serpentibus. Corrigit et castigai eam hic Salomon : esto enim in bono et beneficentia sit bona, in malo tamen ct maleficentia esimala; nulli enim ne inimico quidem licet malefacere. Ilie enim est spiritus ultionis et vindicte charitati repugnans. Adde, maleficentia in se est mala ct perversa, tam in inferente quam in regerente maleficium. Si enim quis maleficentiam, id est scelus, contra me exercuit, utique perporam facio si scelus hoc ejus imiter, ct in mc transcribam, nec tam illi quam mihi ipsi maleficus sum; animam enim meam gravi criminis, puta odii ct maleficentiae, reatu obstringo, et gebennæ obnoxiam reddo.

Preclare S. Augustinus, serm. 41 *J)c Verbis Domini secundum Matthœum :* « Cum humiliare dedignantur, vindicari volunt, quasi pœna cuique prodesse possit aliena; læsus et injuriam passus vindicari vult, de aliena pœna sibi quærit medicamentum, ct acquirit grande tormentum, d Nam, ut ait idem Augustinus : « Magnum aliquid pulas si te de inimico tuo vindicas ; sed si le vis vindicare de inimico tuo, ad ipsam iram te converte, quoniam ipsaest inimica tua, quæ occidit animam luam, n Quare, ut idem alibi ait, orandus csl Deus ul occidat non inimicum, sed inimicitiam; hæc enim est sancta vindicta.

Dices : Moses permittit, imo sancit vindiciam, *Exodi* XXI, 24, dicens ; a Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, » etc. Quomodo ergo eam velat hic Salomon? Respondetur : Moses non sancit vindiciam privatam, sed publicam , quæ fit a judico, ul ipse pœna talionis injurias petulantium compescat, non autem ut cuilibet det potestatem talionem reddendi, ut scilicet cum qui oculos exemit, pari modo exoculet, mutilantem mutilet, etc. Salomon autem vetat vindictam quæ privata auctoritate fit. Rursum, Salomon resecat libidinem vindicandi, Moses sancit talionem puniendi; hic enim est modus et limes quem dictat justitia. Porro vindicta sancta debet fieri animo dilectionis, non ultionis, uti docet S. Augustinus in *Psal.* cn, ul justitia sibi copulet chantatem, et charitas justiliæ sororietur. Vide dicta *Exodi* xxi, 21, et *Eccli.* xxvm, l et scq., et S. Augustinum, lib. *Contra Adimantum,* cap. xvn.

Vm M. 30,31 ct 32. Pcr agrum pigri hominis transiti, Veri 51. rr FIR VINEAM VIRI STULTI ; ET ECTJ TOTUM RI.ILE-V*AHT UMTICJE , ET OPERUERANT SUPERFICIEM EJUS SFI5>. rr maceria lapidum (Syrus, *sepes lapidum*) DESTRUCTA ERAT. QUOD CUM VIDISSEM, POSUI IX CORDE MEO, ET EXEMPLO DIDICI DISCIPLINAM. — PrO *SluUi* hebraice est, *carentis corde;* Chaldæus, *carentis intelligentia, cteccc pullulavit tota silva* (i).

Grammatice ct in cortice lilteræ, verba hæo ut sonant accipienda sunt dc pigri socordia, damnis el egestate. Alludit enim cl prosequitur id quod dixit vers. 27 : « Diligenter exerce agrum tuum, » atque per antilhesim ostendit in quantas miserias se conjiciat, qui illum negligenter colit et exercet. Idque dupliciter : *primo,* quia ob oculos ponit quod per experientiam didicit, bona scilicet pigri per ipsius negligentiam ct socordiam pessum ire , ut qui viderit illius agrum repletum urticis, quod ab eo relinqueretur incultus, vel illi neglexerit semen bonum immittere, vel post injectum semen a zizaniis repurgare; viderit etiam vineam ejus omnium incursui ct direptioni fuisse expositam, destructa scilicet maceria lapidum ad custodiam vineæ prius congesta, ita ut quæ fructus adferro poterat bonos, nihil nisi malos protulerit, aut nullos. *Secundo,* quia ex his quæ vidit, prudenter apud se colligit, ct pigris prædicit imminentem eis egestatem : « Cum vidissem, ait, posui incordo meo,ct illius exemplo didici disciplinam, » hanc scilicet qu e sequitur, ut increparem pigritiam ejusque socordiam pungendo, ei dicerem : « Usquequo, piger, dormies?!) etc. Ita Janscnius, Baynus, Cajetanus, Vatablus et alii. K

Jam sub hoc quasi cortice lilteræ cl sensu grammatico altius quid parabolice significat Salomon : nimirum per pigritiam temporalem describit pigritiam spiritalem , ejusque damna ct noxas, *q. d.* Sicut pedibus transiens per agrum pigri, vidi ejus squalorem defectu cultura» : sic oculis mentis transiens, lustransque vitam, animam et conscientiam (hæc enim cujusquo est ager, et prædium illi a Deo datum , imo elocatum ad culturam) hominis inertis, qui illam excolere negligi, non tantum vacuam virtutibus et fructibus bonorum operum , sed repletam quoque urticis, carduis ct spinis viliorum omnium, ac dæmonum, carnis et mundi incursionibus el toni dionibus expositam, eo quod maceria sive sepes ejus sit diruta. Sepes hæc est intrinsecus gratia et custodia sui, extrinsecus protectio Dei cl Angelorum : utraque enim hac sepe disjecta anima, ceu vinea disjecta sepe, aperta patet bestiarum ct hostium, id est Icntalionnm cl dæmonum, incursibus , qui eam radicitus depascuntur el demoliuntur; quo fit ul in extremam sterilitatem ct penuriam rerum omnium incidat, ac in morte

(I) Vers. 3! Ilcbræa sic ad verbum vertenda, *et en! ascendit totus ille* ager *hi urticas, contexta erat* (prêtent. Puhal, posito *kametz-chatouf* loco *bouts) superficies ejus spinis ,* etc.

V<»rs. 32, *Et vidi ego* illuti, *adverti animum, meum,* ut cau-:i a da* dationis cognoscerem; *vidi,* inquam, *ct accepi admonitionem* .scilicet pigritiam vitandam essa.

eum opprimat omnis meritorum inopia, ideoque subito et inevitabiliter relegator in gehennam, ubi cum divito Epulone in ilammiB sitiens, nec guttam aquœ ad linguam refrigerandam inveniat. Sio fero S. Gregorius, lib. XXXIX *Morabam* cap. XX : a Per agrum, ait, hominis pigri, atque per vineam suiti transire, est cujuslibct vitam negligenlis inspicere, ejusque opera considero, quam urticæ vel spin® replent, quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, ct punctiones pullulant vitiorum, quia scriptum csl : In desideriis est omnis otiosus. Maceria lapidum destructa erat, id csl disciplina patrum ab ejus corde dissoluta erat, atque ideo protinus adjunxit : Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam. »Sicct Beda, Glossa aliique.

Hæc prior est agri ct vinero, puta conscicntiæ proprias cultura, vel potius culturæ neglectus; posterior est agri et vincæ alieni, puta Ecclesia) , collegii, vel coetus , cui quis præesl quasi Episcopus, Pastor, Abbas, Prior, Rector, etc., cui proinde apposite parabolam hanc applices, *g.* d. Lustrans oculis corporis vel mentis Ecclesiam vol cœlum pigri pastoris sive rectoris, vidi eam scatere spinis scandalorum, errorum, scelerum, ejusque sepem dirutam, puta solutam disciplinam, el legum custodiam : quare impune in cam irruere tum dœmones, tum haereticos, tum homines sceleratos, eamque vastare, ac suis lueresibus ct sceleribus velut zizaniis contaminaro, imo opplere.

Quoi) CUM VIDISSBM, POSUI 15 conor. MF.O, IT EXEMPLO DIDICI DISCIPLINAM, — *Q. d.* IIOC Videns alte in cor demisi, ct exemplo ejus statui sapero, ul non lanium animum meum strenuo expurgarem, sed et alios mihi creditos omni studio excolerem. Vere Calo : « Slul|i, ail, mullum sapientibus prosunt, quia coiuni exemplo sapere discunt; prudentes vero nihil conferant stultis, quia hi iliorum recte facta non animadvertunt. » I bi adverte hunc quoque sensum esse litteralem, ul patet ex Septuaginta, qui diserte vertunt, *tanquam ager* vir wipudois, *ct tanquam vinea horna egens sensu.* Si *dimiseris cum, desertus fiet, ct silvescet totus,* de quo mox plura. Iu parabolis enim duplex csl sensus litteralis : prior grammaticus, qui ipso cotlice lilteræ et parabola) significatur, qiqilis hic est de agro e| vinea , ejusque pigro cultore. Posterior et polior parabolices, qui rem per parabolam adumbratam significat, qualis hic csl piger cultor animæ vel Eçclcsiæ; hunc enim significai ct adumbrat piger cultor agri, vel vincæ. Sic Isaías, cap. xi), 12, casum regi' Bibylo-Ui» parabolice rgpr.i soniat per casum Luciferi : « Quomodo, ait, cccidMi de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? » El Ez.cchiel, cap. x.\viu, 14, decorem el ruinam regis Tyri adumbrat peç decorem cl lapsum Cherubini : « Tu , ail, Cherub extentus cl protegens, el posui te in monte saucio Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti,» etc. Vide utrobique dicta.

Porro apte piger cultor agri vel vincæ signifl-cat pigrum cultorem animæ vel Ecclesi®, *primo.* quia, ut ait Philo, lib. De *Plantat. Jioe :* « Videa- »moi›
mus quomodo in homine minore mundo sapien- foe-
tissimus opifex Deus arbores quasdam condidit: primum in corpore nostro tanquam in bono agro sensuum scrobes præpnravit,in quas unumquemque tanquam mitem utilcmquo vitem indidit; auditum in aures, visum in oculos, in nares odoratum, ct suis quisque locis cæteros. Attestatur autem huic mcæ sententiœ fatidicus Vates, qui in suis hymnis sic loquitur : Qui plantavit aurem, non audiet? »

Secundo, quia, ut ait S. Bernardus, semi. 63 *in* Semaio.
Confie. : a Homini est vinea, quod vita; cl bona vinca justi, imo bona vinea justus, cui virtus vitis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscicntiæ, cui lingua torcular expressionis. Denique gloria nostra hæc est, ait, testimonium conscicntiæ nostra;. Vides apud sapientem vacare nihil. Sermo, cogitatio , conversatio, et si quid aliud est cx eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificalio est, et vinea Domini Sabaoth? » Et paulo ante citata hac Salomonis gnome : « Audis, ait, sapientem irridentem stultum, quod bona natur® ct dona gTatiæ, quæ forte per lavacrum regenerationis acccpcrat, tanquam illam quam plantavit Deus, et non homo, primam suam vincam in non vincam negligendo redegit. Denique non potest vinca esse, ubi vita non est. Nam stultus quod vivit, mortem potius quam vitam esso ccnsucrim. Quomodo vita cum sterilitate? ArRor ai ida ct in sterilitatem versa, nonne mortua judicatur? Et sarmenta mortua sunt. El occidit, inquit, in grandine vincas eorum, monstrans vitas privatas, quæ Sterilitate, damnat® sunt ; sic stultus eo ipso quod inutiliter vivit, vivens mortuus est. Soli itaque convenit sapienti habere, vel potius esse vincam, qui vitam habet. Est lignum fructiferum in domo Dei, ac per hoc lignum vivens; siquidem ct ipsa sapienti i, qua sapiens dicitur et csl, lignum vil® est apprehendentibus eam. »

Tertio, sicut vinea inculta non tantum spinis T»nio.
ct urticas profert, sed et tota silvescit : sic pariter anima incultu iit vepretum et silva horrida; quare ne id liat, assidue colenda ct putanda est.

Quarto, sicut ager cultus plus profert messis, Qnwto
quatq accipit seminis : sic el anima, gratia Det exculta, plores virtutum cl meritorum fruges proferre debet, quam primitifs acceperit : alioquin infecunda est et ingrata suo creatori, sicut ingratus ct rusticus est, qui benefactori tantum pra'ci'û restituit quantum accepit; hic enim ex benefactore facit venditorem beneficii. Qui ergo benefactori gratus esse cupit, plus restituat quam accepit. Midi Senecam, cpst. «I : « Ingratus est qui beneficium reddit sine usura. » Et nonnullis

interjectis : « Beneficia insipienti qui dat, perdit. Silvestris rusticitas creditum semen restituere non potest, » quasi dicat : Ingratus est rusticus, imo rus silvescens, quod semen in eo salum non reddit cum fœnore, sed devorat et perdit.

Osiate. *Quinto,* sicut ager et vinea inculla in summam sterilitatem et desolationem tendit, sic et anima pigra et torpida. Audi egregie damna ct exilium ejus recensentem S. Bernardum, serm. 63 in *Cantic. :* « Hoc frigus, ait, si semel animam, animam quidem (ut assolet) incuria spiritus dormitantem pervaserit, ac nemine deinde (quod absit) inhibente ad inlcrioraejus pervenerit, descenderit in viscera cordis et sinum mentis, concusserit affectiones, occupaverit consilii semitas, perturbaverit judicii lumen, libertatem adduxerit spiritus; mox (ut in corpore solet evenire fcbricitanlibus) subit quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, limor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vit®, sopitur ratio, spiritus exstinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charilas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura? Dissimulatur lex, abdicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini; dantur postremo impudenti® manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia et confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cœlo in cœnum, de claustro in sœculum, de paradiso in infernum, n

Artro» p r* d^inc - tur.

Porro Septuaginta sic vertunt, *tanquam ager nr imprudens, et tanquam vinea homo egens sensu. Si dimiseris eum, desertus fiet, et silvescet totus, fiet derelictus; sepes autem lapidum ejus defodientur.* Vel, ut clarius Auctor *Catena Gracorum :* « Tanquam ager ad culturam idoneus vir stultus, et tanquam vinea homo mentis inops; si incultam dimiseris, evadet sensim horrida, planeque silvescet, et tandem omnino deseretur, lapidesquo maceria ejus effodientur. »

Inde S. Ambrosius hanc gnomen ex Septuaginta citans et explicans de gratitudine, lib. I *Ofiic.* cap. XXXI : « Imitanda, ail, nobis est in hoc quoque natura terrarum, quæ susceptum semen multiplication! solet numero reddere quam accipit. Ideo est tibi scriptum : Sicut agricultura est homo insipiens, el tanquam vinea homo egens sensu; si reliqueris eum, desolabitur, » etc. (usurpat Ambrosius translationem Septuaginta); « sicut agricultura ergo etiam homo sapiens, et tanquam teócrata sibi majore mensura semina suscepta restituat. Terra ergo aut spontaneos fructus germinat, aut creditos uberiori cumulo refundit, ac reddit, n

Pergunt Septuaginta : Postea (Vaticana, *novissime)* eyo *quoque egi poenitentiam, respexique ut eligerem* ditciphna/ n. L'ode censent nonnulli tota hao parabola suaderi pigro poenitentiam, ut pigritiam poenitentia diluat, el novum efllcaxque concipiat diligenti® propositum. Ita Auctor *Catena Gracorum :* a Observa, ait, consentaneum congruumque sermonis ordinem ; nisi enim poenitentiam egisset, disciplinam non elegisset. Nam nemo ante disciplinam elegit, quam super his quæ male admisit compungatur. Bei itaque praesentis scopus ad poenitentiam tendit,» *q. d.* Ego videns damna pigri et pigritiffi in inculto agro el vinea, reflectens et assurgens ad animam meam in virtutibus tepidam et torpidam, cum Deus eam mihi dederit, ut strenue velut agrum Dei eam excolerem, empi poenitere el compungi, ac destinavi animo eligere disciplinam, puta diligens studium ct exercitationem virtutum.

Ex hisce verbisprobabiliterS.CyrillUS,catecA. 2, et S. Hieronymus, in cap. xun *Ezech.,* censent Salomonem post lapsum in idololatriam egisse poenitentiam esseque salvatum : « Peccavit, inquit S. Hieronymus, Salomon, licet postea egerit pœnitentiam, » scribens Proverbia, in quibus ait.* «Novissime ego cgi pœnitentiam.» Unde etcap. xxx, 2, pœnitens ait : « Stultissimus virorum ego sum, et sapientia hominum non est mecum. » Idem S. Hieronymus, initio *Comment, in Eccles.,* asserit, Hebræos tradere Ecclesiasten esse librum Salomonis poenitentiam agentis; unde omnes hujus mundi delicias expertus exclamat : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. » Vide Pinedam,lib. VIII *De Rebus Salomonis,* cap. i, sect. 0. Majorem vim haberet hoc argumentum, si certo constaret Proverbia et Ecclesiasten conscripta esse a Salomone post lapsum, non ante.

USQUEQUO, PIGER, DORMIES? USQUEQUO DE SOMNO consurges? — Hæc verba in mullis Codicibus exstant, sed delent ea Bomana et Hebræa; quare transcripta esse videntur ex cap. vi, vers. 10, idque satis innuit ™ *inquam,* quod sequitur : « Parum, inquam;» nam alioqui illud præponcndum erat, dicendumque : a Usquequo, inquam, piger, dormies? »

33 el 34. Parum, inquam, dormies, modicum dor- Ver*. 33.
NITARIS, PAUXILLUM MANUS LONSERF.S (complicabis quasi iners) ut quiescas (Chaldæus, *parum applicabis manus tuas ad pectus, uf dormias);* et veniet Vers. 34.
tiri quasi cursor (puta celerrime) egestas, et mendicitas quasi vir armatus. — Hebræa et Chaldæus, *quasi vir scutatus,* id est scuto armatus, ideoque qui vinci ct repelli nequeat; Septuaginta, *parum dormito, parum dormio, parum manibus pectora demulceo. Quod si hac facere perrexeris, dicebam apud me : Veniet propere paupertas tua, et egestas tua quasi expeditus cursor.*

Duplex est hic expositio, ait Janscnius. Quidam censent Salomonem hic docerc quid facere quis debeat, ut cgeslat m effugiat, videlicet quod parum ei sit dormiendum, hoc est, quod pauco somno, et quiete parva debeat esse contentus; id enim si fecerit, etiamsi egestas et inopia aliqua

accedat, non adhærcbit tamen ei, sed velati cursor et vir armatus, qui festinat procedere ad aciem belli, cito pertransict, eamque sua diligentia facile superabit. Alii rectius intelligent hic indicare Sapientem, per quid fiat ut quis in egestatem incidat, quam effugere et superare non valeat; nempe per hoc quod quis nunc parum somno indulget, rursum modicum, ac iterum modicum : modicum scilicet ibi, ct modicum ibi, sicqne multis vicibus dormiendo parum, dormiat multum, tametsi parum se dormire dicat, hoc est, ubique et semper otiosus sit, ct moras nectat varias sui otii causas prætexens. Nam somno, dormitatione ct complexu manuum pigrorum otium designat. Hac ergo cessatione ct otio iit ut ct de improviso egestas adveniat, quemadmodum cursor aliquis subito el inexspectato adest, ct eadem tanquam vir armatus opprimat sic hominem, ut eam non possit effugere, sed ab ea penitus consumatur, a Fames enim, inquit Hesiodus, est individuus comes hominis ignavi. »

Porro hi duo versus hic repetuntur : ad verbum enim iidem exstant cap. vi, vers. 10 ct ii, ubi eos explicui; quare hic iota non addam. Hi ergo acres sunt stimuli quibus Salomon pungit pigrum, ut desidiam excutiat ac laborare assuescat; labore enim sedulo et continuo ager quantumvis senticosus ct silvosus expurgatur, ac su® culturæ, semini et messi restituitur. Tritum est exemplum senis in *Vitis Patrum,* cui, cum quidam quereretur se vitiis opplctum, ac proinde de eorum (x-lirpatione desperare; jussit ille ut secum hortum quemdam carduis sentibusque obsitum expurgaret, quotidie ergo operi manum admovendo sensim omnes extirparunt, hortumque plene intra paucos dies expurgarunt. Tunc senex ad juvenem conversus : « Fac, ait, o fili, similiter in agro animæ tuæ; quotidie aliquod vitium reseca et extirpa, idque constanter urge ct continua, itaque sensim omnia evelles, et animum primævo nitori restitues. »

Hoc capite Septuaginta Vaticani valde mutant ordinem, versusque plurcs transponunt. Nam post vers. 22, interponunt totum pene caput xxx, ut patet intuenti, quod signum est has gnomas Salomonis olim sparsas fuisse, et a variis vario ordine collectas el collocatas. Idem faciunt Syrus ct Arabicus, qui dc more sequuntur Septuaginta.

TERTIA PARS LIBRI.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Gloria Dei ei regum : cor regis *inscrutabile : justitia fumatur thronus ejus : ne te coram rege exaltes : ne* t*n *jurgio secreta prodas: mala aurea sunt verba opportuna : inauris aurea qui arguit sapient-m: quod frigus* in *messe, hoc legatus fidelis est hero : nubes sine pluvia est promissa non complens : lingua mollis fran-jit duritiem : comede mcl moderate : falsum testimonium est jaculum in proximum : dens putridus est infidelis : acetum* in *nitro est cantus mœsto; quod tinca vesti, hoc tristitia est cordi: ciba et pota iiumi- m : facies tristis fugat detrahentes : quod frigida sitienti, hoc nuntius bonus amanti : scrutator majestatis opprimetur a gloria : urbs sine mino est nesciens cohibere linguam.*

1. Ilæ quoque parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechi® regis Juda. 2. Gloria Dei est celare verbum, el gloria regum investigare sermonem. 3. Coelum sursum, et terra deorsum, el cor regum inscrutabile. 4. Aufer rubiginemde argento, et egredietur vas purissimum. 5. Aufer impietatem de vultu regis, cl firmabitur justitia thronus ejus. 6. Ne gloriosus appareas coram rege, et in loco magnorum ne steteris. 7. Melius est enim ut dicatur tibi : Ascende huc, quam ut humilieris coram principe. 8. Qu® viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito : ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum. 9. Causam luam tracta cum amico tuo, et secretum extraneo ne reveles. 10. Ne forte insultet libi cum audierit, ct exprobrare non cesset. Gratia el amicitia liberant : quas libi serva, ne exprobrabilis fias. **Ii.** Mala aurea in lectis argenteis, oui loquitur verbum in

tempore suo. 12. Tn°’’ris aurea, et margaritum fulgens qui arguit sapientem, et aurem obedientem. 13. Sicut frigus nivisin die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum , animam ipsius requiescere facit. 14. Nubes, et ventus, et pluvia* non sequentes, vir gloriosus, et promissa non complens. 15. Patientia lenietur princeps, et lingua mollis confringet duritiam. 16. Mei invenisti, comede quod suilicit tibi, ne forte satiatus evomas illud. 17. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando satiatus oderit te. 18. Jaculum.* et gladius, et sagitta acuta, homo qui loquitnrcnntra proximum suum falsum testimonium. 19. Dens putridus, et pes lassus, qui sperat super infideli in die augusti® : 20. et amittit pallium in die frigoris. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Sicut linea vestimento, et vermis ligno : ita tristitia viri nocet cordi. 21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitierit, da ei aquam bibere. 22. Prunas enim congregabis super caput ejus, et Dominus reddet tibi. 23. Voulus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem. 24. Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi. 25. Aqua frigida animæ sitienti, et nuntius bonus de terra longinqua. 26. Fons turbatus pede, et vena corrupta, justus cadens coram impio. 27. Sicut qui mei mullum comedit, non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria. 28. Sicut urbs patens et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

Vtn. I. 1. II.r QLOQUE PARABOLÆ SALOMONIS, QOAS TRAXStulekunt vim Ezechia regis Jida. — Syrus, *hac quoque proverbia Salomonis profunda, quæ scripserunt amici Ezechia regis Juda;* Arabicus, *disciplina Salomonis filii David, quarum solutio est admirabilis, (pias scribi petierunt amici Ezçchia.* Pro *transtulerunt* hebraico est ip’npH *hetiku,* quod *primo* verti potest, *antiquarunt,* id est antiquitate donarunt, non novas, sed antiquas genuinasque Salomonis esse testati sunt. Unde U. Salomon vertit, *confirmarunt; secundo, adauxerunt,* multiplicarunt, locupletarunt ; *tertio, roborarunt,* id est robur auctoritatis eis dederunt; Lyranus vertit, *fortificaverunt imponendo eas,* inquit, i» *libro authentico; (piarto,* Septuaginta et Syrus vertunt, *transcripserunt ; quinto,* Noster, *transtulerunt.* Porro R.Lcvi : «Ideo, inquit, hæ sententiæ seorsim a cæteris collocate sunt , quod decerpt i* fuerint ex sapientoni scitis et enuntiatis; cætera enim, quarum hucusque facta est mentio, ea ratione et serie reperte fuerunt, quam habent inl< r Salomonis pronuntiata.» Verum errat; nam titulus harum parabolarum, «eque ac præcedentium, est : *Parabola! Salomonis.* Unde constat ex scriptis Salomonis, non aliorum sapienlum, eas esse decerptas.

Qpæres, quomodo viri Ezechiœ transtulerint h is parabolas Salomonis? Suppono non transtulisse eas de una lingua in aliam, uti opinatus est Dionysius Qarthusianus. Constat enim Salomonem scripsisse eas lingua Hebraica, atque eadem huc translate sunt a viris lizcçhiæ.

Communis interpretum sententia est sequentes parabolas ante Ezechiam non fuisse copulatas procedentibus, sed in alia membrana, et forte in variis membranis et schedis fuisse conscriptas; Hebraii enim non scribebant m foliis diversis, quæ deinde in unum volumen compinguntur, uti fit in libris modernis; sed codicem totum scribebant in una membrana, ex una vel multis (si liber esset longus) pellibus compaginata, quam deinde in orbem circa cylindrum convolvebant, revolvebant vero et explicabant cum eam legere vellent, uti Christus revolvit et explicuit codicem Isai®, cap. *Luca:* iv, 17. Igitur ne parabola; hæ dissect® el dispersa? perirent, aut robur et nomen Salomonis longinquitate temporis amitterent,curavit Ezechias eas conquiri annecliquocæteris Salomonis parabolis, et in eamdem cum eis membranam sive codicem transcribi. Itaque ante Ezechiam liber Proverbiorum Sofomonis finiebatur in cap. XXIV ; Ezechias vero addidit cap. xxv cl seq. Ita Lyranus, Cajetanus, Janscnius, B. Salomon, Aben-Ezra et cœteri llebræi, Græci et Latini.

Aliter noster Salazar : censet enim librum hunc Proverbiorum esse qnoddam convivium sapienti® el sapientum Salomonis, in quo nimirum more prisco interloquantur alternis Salomon, Agur el Lamuel, primi sapientes illius ®vi. Cum ergo hucusque locutus sit Salomon, vic<& loquendi cessit Aguri et Lamueli; unde eorum sententias ante cap. xxv collocant Septuaginta in codice Vaticano pervetusto (licet Noster secutus llebræa eas transtulerit in cap. XXX el xxxi), quibus expletis Salomon vices suas loquendi suamque sapientiam complendi resumpsit, ac sententias qu® hoc capite et seq. ponuntur, deprompsit. Porro viri Ezechi® ut sententias Salomonis omnes conjungerent, eas huc transtulerunt, ut immediate præcedcntibiis, quas Salomonis esse constat, necterentur, reliquas vero Aguris cl Lamuelis, qmc olim interposito erant inter utrasque (uti dixi) sustulerunt, ct post omnes sententias Salomonis cqUq-

carunt cap. xxx etxxxi. *Transtulerunt* ergo, id est do loco in locum mutarunt, ut, cum prius sequerentur sententias Aguris ct Lamuelis, jam eas procedant, el proxime cælcris Salomonis parabolis cohæreant.

Hæc sententia videtur probabilis et plausibilis. Sic enim Plato in suo *Convivio* Socratem, Pausaniara, Phœdrum, Eiiximachum et alios de amore disserentes; ac Phitarchus in suo *Epulo* septem Croci® sapientes de legibus disputantes introducit. Verum illi quædam obstare videntur. *Primum,* quod Septuaginta nullam Aguris ct Lamuelis faciant mentionem, sed hæc nomina non ut propria, verum ul appellativa, accipiant et interpretentur, uti facit cl Nostcr. Deinde, quod post verba Aguris Septuaginta intexant verba Salomonis, qu® nos habemus cap. xxtv, 23 : « Hæc quoque sapientibus, » etc. Adde multos per Agurcm et Lamuelem non alium intelligere quam ipsum Salomonem, de quo plura cap. xxx. Sic hoc sæculo viri docti varios S. Augustini, S. Gregorii, S. Basili!, S. Cypriani, S. Bernardi, etc., libros vel tractatus dispersos in unum eorum volumen redegerunt, ut suis eos auctoribus tribuerent.

Dico ergo certius videri quod initio dixi, sequentes parabolas ante Ezechiam fuisse separatas a procedentibus, ct in aliis schedis vel membranis conscriptas; Ezechiam vero curasse ut prioribus in eadem membrana et codice annecterentur, ut nomen et auctoritatem Salomonis et S. Scriptiræ æque ac cæter® obtinerent; undo hebraico Ip'îlpn *heliku* verti potest, ul dixi, *antiquarunt* ct *roborarunt,* id est robur antiquitatis eis addiderunt (I).

Addunt Beatus Hippolytus Martyr el Eusebius viros Czechi® selegisse meliores sententias ct utiliores Salomonis, casque huc transcripsisse ; costeras vero minus insignes minusquo utiles neglexisse cl reliquisse. Sane si sequentes gnomas introspicies, videbis eus præ cælcris quid acre, selectum, vivum ct igneum spirare. QuocircaChaldæushoc loco vertit, *purabol Salomonis profunda:',* Syrus, *abstrusa.* Unde Aben-Ezra ait has parabolas esse singulares, el maxima suavitate affluentes. Constat enim ex lib. Ill *Hcg.* cap. iv, vers. 32, Salomonem supra mille carmina, sive odas, et tria millia parabolarum dictasse. In hoc autem libro vix exstant mille parabol®, imo si a cap. x, ubi pnccise incipiunt parabol®, cas numere usque nd fin m, precise invenies dnntaxal 639.

Sed audi lì. Hippolytum et Eusebiuin apud Anastasium Nicænum, *Quast.* XXXIX tn *Script, s* B. Hippolytus in *Cantica Ccuitirorum,* inquit Anastasios, asserit in diebus Ezechi® regis luda alios quidem libros fuisse electos, alios vero neglectos, idque probat ex cap. xxv *Proverbiorum,* ubi viri Ezccbi® dicuntur transtulisse quasdam Salomonis parabolas; ipse autem ait discretas descripsisse. « Unde autem, inquit, selegerunt, nisi ex libris qui inerant in ter mille odis seu Canticis Canticorum? ex ipsis sapientes amici Ezechi® elegerunt ea quæ pertinebant ad edificationem Ecclcsiæ. » Sic ipse qui legit in Septuaginta, xi ns«u.i« *ai* Jtixy.Tw, non, ut nunc legitur in editione Romana, óíiáxytTu; habet enim, *hrc •sunt Proverbia Salomonis discreta, <pea scripserunt amici Ezechia: regis.* Refert idem Anastasius, Episcopus Nicænus, in eamdem sententiam Eusebii Pamphili in antiquitatis historia hæc verba : « Libros autem Salomonis Proverbiorum et carminum nomine, in quibus de natura plantarum ommsquc generis animalium, qui in terra ct aere versantur, de ipsis etiam adversus omnes morbos remediis disseruerat, ea de causa sustulit Ezechias, quod morborum sanationem ad ea referret populus, ct nihil faceret a Deo petere curationes. » Abulensis quoque Hippolyto consentiens : « De parabolis, ait, et carminibus Salomonis forte sic res se habebat, ut magis essent curiosa et ostentantia magnitudinem ingenii, quam utilia, ct maxime carmina, ideo non fuerunt in Scripturo cañonera translata. Idem dicendum est de disputationibus Salomonis de arboribus, de volucribus, de piscibus ct jumentis, quæ non fuerant transcript® in canonem, quod pure pertinerent ad philosophiam naturalem, quæ directe ad mores non prodest. Unde non convenit ei quod dicit Apostolus : Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia,» etc. Hæc Abulensis in lib. III Rej. cap. iv, *Quast* Vili-

Ex quibus Eusebii et Hippolyti verbis liquet, ver un lectionem Sept uagint a hoc loco esse Suburti, id est distinct®, scicche, discret®, scilicet a minus pre dantibusminusque utilibus, uti dixi. Jam contrai ie legitur id est indistincta*, indiscreta', id est, ut explicat Auctor Cu'.ær *Grercvr.,* citra certum delectum collect®. Parermi®, inquit, quæ UMjiiead hunc locum exposita* sunt, ab ipsomet Salomone in unum corpus redacta*, digestu que comport® sunt. At niult® adhuc alia* senlinti® in apophlht gmatum specie, ab ipso Salomone deprompta* sparsilo ferebantur, quas ionici Ezechia* regis hinc inde nullo certo ordine observato, et in unum quasi fascem redactas, regi Ezechi®, quod is pius admodum et religiosus haberetur, quasi honorarium aliquod obtulerunt. Salazar vio : H® parabol®, inquit, vocantur índístóich^ quia cum ante Ezechiiuu a priecedentibus, .quas

(I) Sensus genuinus est, *etiam lut* quæ sequuntur, perinde ac superiores, sunt *¡>araboltr,* gnoni.r* *Sci imonis, quas transtulerunt* cx aliis scriptis, v. g. annalibus regni Salomonis (conf. *Esther* vi, 1, 2), in quibus dispersai erant, el collegerunt in hunc locum, *viri UisAiie, regis Judie,* litterati, quibus hoc negotii injunxit thskias.— Cæterum, quæ tertia bac parte continentur sententi®, sensus fere sunt abstrusioris ct magis ad «nigmaticam rationem composita*, quam quæ in duabus partibus prioribus leguntur, praecepta maximam partem moralia formandis animis ad pietatis ct virtutis studium inservientia.

hucusque Audivimus, distinguerentur per interpositas Aguris et Lamuclis sententias, viri Ezcchiæ exduMS iis quæ erant Aguris ct Lamuclis, ac in cap. XXX transpositis, nexuerunt sequentes procedentibus, ut nulla esset auctorum distinctio, sed omnes uni cidcmque auctori, puti Salomoni, cujus revera sunt, indistincte tribuerentur.

Vini (id est famuli et officiales) Ezechiæ. — Ezechias enim pietatis ct rerum sacrarum valde fuit studiosus, ulpatet 1! *Paralip.* cap. xxixetxxx. Unde suis demandavit ut libros sacros, ac præsertim Salomonis, integros purosque et sinceros conquirerent, transcriberent, ct suo quemque loco ct ordine digererent; dedit autem curam hujus rei Sobnæ scribæ suo, qui id diligenter cum suis praestitit. Ita Aben-Ezra cæleriqucHebræi. Unde liquet hunc versiculum , sive hanc epigraphen non esse Salomonis, sed additam a Sobna virisquo ab Ezechia ad colligendas basco parabolas deputatis. Habet tamen hæc épigraphe auctoritatem canonicam, quia exstat in ilebræo, Græco, Chaldœo, Syro, Latino, ac communi calculo comprobata est lama Synagoga Judæorum, quam ab Ecclesia Christianorum, idcoque intertexta est velut titulus ipsismet Parabolis.

Aniuiu uT'T fctnp^\|-" rit!

Porro inter hos Ezechiæ viros primarium fuisse ,saiam ProPbelam, ulpote Ezechiæ consanguincura et perfamiliarem , multi autumant; imo Ilebræi, teste Eugubino in cap. i Genesis, ct Thalmudici, teste Mclchiore Cano , lib. II *Dc Locis,* cap. xi, quin ct ipse Eugubinus ac R. Moyses Kimchi, trad. *De Scriptoribus sacrorum librorum,* asserunt Isaiam fuisse scriptorem librorum Salomonis, praesertim Parabolarum . quasi Salomon hasccparabolas non scripserit, sed dixerit, casque vulgus ore usuquc communi celebrante quas deinde Isaías scripserit, ac calamo posteritali mandant. Salomon enim fuit rex; regum autem non est scribere, sed eloqui, suaque dicta aliis scribenda relinquere. Insuper fuit typus Christi, qui Evangelia noil scripsit, sed dixit, el viva voco docuit, ac Evangelislis scribenda reliquit. Euii enim in Christo u decus linguæ regnumque loquendi , » ut loquitur Manilius.

Verum contrarium docent cœleri omnes, idque longe verius csl, scilicet Salomonem immediate hæc Proverbia scripsisse, vel certe scribæ excipienti dictasse. Id enim diserte ipse assent Lede. ni, 9, dicens de se in tertia persona : « Ecclesiastes, cum cssel sapionlissimus, docuit populum, ct enarravit qui* fecerat, et investigans composuit parabolas mullas; quœsivil verba utilia, ct conscripsit sermones rectissimos. » Alias harum Parabolarum non tam Salomon, quam Isaías esset conscriptorelauclor, sicutS. Mallhæus aucto* est Evangeli! a sc conscripti, etsi a Christo dicti 4*| pronuntiati. Et qua ratione, quæso, populus tot centenas, imo millenas sententias Salomonis, casque plane diversas el dispáralas, per ducentos anuos, qui a Salomone usque ad Isaiam interfluxerunt, tam integre ct exacto in mente ct memoria conservasse!?

Respondent aliqui Proverbia, Ecclcsiasten el Cantica a Salomone Ilebræo carmine et metro esse conscripta, ut mente relincri ct ore concini possent; carmina enim memorile facile mandantur, quia certis numeris astringuntur. Ita censet Nazianzenus, poem. 33 *De germanis Script. libris,* dum ita canit :

> Quinque metris constant, Job, David, tres Salomonis:
> Concio, cl insignes Cantus, Proverbia sacra.

Concio est Ecclesiastis. Quam camdem sententiam eisdem fere verbis repetit Amphilochius suo carmine iambico *De Script, libris legendis, ct* Damascenus, lib. IV *De Fide,* cap. xvni, dicens : « Tertius sacrorum librorum quinquernio verslbuf constat, nempe Job, Psalterium, Proverbia Salomonis, ejusdem Ecclesiastes ct Canticum Canticorum. » Neque a Satyrica poesi alienum est, publicam inorum corruptelam carpere, vitia peculiaria omnium Reipublicæ ordinum notare, et ex abrupto ordiri, nec sine indignatione ct amarulenlia. Quæ, ut in *Proverbiis* el *Ecclesiaste* inveniuntur, ita propria esse Salyricorum poetarum certius est, quam ut probatione egeant. Verum Prooemio *in Ecclesiasten* ostendam hæc oratione soluta, non carmine esse conscripta. Adde quod S. Hieronymus, epist. *ad Paulam Vrbicam,* censeat ultimam duntax d *Proverbiorum* partem, scilicet cap. XXXI, vers. 10 usque ad finem, carmine esse conscriptam : « Proverbia Salomonis, ait, extremum claudit Alphabetum, quod tetrametro iambico supputatur ab eo loco in quo ait : Mulierem fortem quis inveniet? »

2. Gloria Dei est celare verbum, et gloria re- ven. GO3I INVESTIGARE SERMONEM.—Hebraice, *gloria Dei est abscondere verbum, et gloria regum scrutari verbum;* Arabicus, *gloria Dei velat intellectum, et gloria regis honorificat, rem,* vel negotium.

Apposite cl pio pii regis Ezcchiæ scribæ exordium hujus partis Parabolarum ducunt a divino cultu ct honore, ait Aben-Ezra.

Aliqui *celare* referunt ad hominem, non ad Deum, *q. d.* Ad gloriam Dei spcclat quod homo cx humilitate celet sua benedicta vel benefacta; hoc ipso enim eorum gloriam sibi detrahit, ct Deo adscribí!; aut potius, *q. d.* Ad gloriam Dei perlinet quod sacerdotes ct doctores nonnulla ejus verba abscondant, ut vulgus ea non inlelligens admiretur et colat. Vicissim gloriosum est regibus per se vel suos consiliarios aut Prœlatos investigare et penetrare arcana quæ vulgus ignorat :sic enim Dei, vulgi scientiam transcendentis, gloriam imitatur. UndoChaldœüs et Syrus vertunt, *gloria Detest qui abscondit verbum, et gloria regum qui investigat sermonem.* Hinc sacerdos dictus quasi celator, toû ¡xúuvto vojxa, id est quod os clauderet, ncc mysteria populo aperirei; divina enim casto sunt honoranda silentio, ut ait S. Dio-

nyriiis. Verum antithesis Dei el regum magis suadet to *celare* referre Deum, non hominem.

Rursum R. Levi sic explicat : Gloria Dei csl celare verbum; vis horum est, cum quispiam aliquid a Deo votis exposcit, haud e Dei gloria est, ut quæ postulat, patefaciat, cum Deus rerum omnium sit conscius; an non enim animadvertis uxorem Jeroboam dissimulasse, cum ad Abiam Silonilcm accederci, atque antequam in ejusdem conspectum adventaret, hunc quæ expetebat patefecisse, Deo illi arcana revelante? « Gloria regum investigare sermonem, » *q. d.* Secus vero se habet regum gloria; illi enim rite investigare debent quæ proponuntur , ut jus ad veritatis prmscriptuin administrent. Ili enim illa tantum perspecta habent quæ exponuntur, cum secus in Deo accidat : bæc R. Levi. Verum hic sensus arctior et alieoior est.

Dico ergo, sensus est, *q. d.* Immensa Dei majestas et gloria elucet in eo quod verba quasdam, id est conceptus, cogitationes et sapientiam quamdam maxime arcanam habeat, quam homines scrutari nequeunt; regum vero laus et gloria est scrutari sermonem, vcl, ut hebraico est, *verbum,* id est rem ac sapientiam arcanam et absconditam. Ratio disparitalis est, quod Deus sil uti essentia, sic el sapientia summa, quæ res omnes omnesque intellectus creatos et possibiles hominum vel Angelorum in infinitum transcendit. Decet ergo ejus sublimitatem el majestatem multa sibi servare ct abscondere, ut hominum reverentiam acuat, corumque venerationem sibi conciliet. Reges vero, quia homines parum habent sapienliæ, mulla tamen indigeni ad regendos tot populos ct urb s; quare ipsorum csl eamdem magno studio inquirere ct scrutari. Huc facit illud Sapientis : « Res divinas docci ab hominum usu ct visu esso remotissimas, ut sui ignoratione hominum admirationem ct venerationem concilient, » Et illud Valerii Maximi, lib. II, cap. vii : « Quidquid in excelso fastigio positum est, humili ct trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse convenit. »

Igitur per *verbum* generatili) hic accipe sapientiam; hæc enim csl verbum mentis, tam in Deo quam in regibus, quod deinde verbo oris prolo-
Vrrbur.» quunliir. Parliculalhu vero verbum hoc et sapientia
quadra- est multiplex. Quocirca *primo,* per *verbum* hoc
Pniio accipias verbum S. Scripluræ, 9. d. Verbum Scrip-
niu0 luræ, ac præscrlim oracula Prophetarum sunt arcana, symbolicact recondita, ul gloriam Dei apud homines velent ct celent; regum vero est eadem retegere, vestigare ct perscrutari, ut eorum arcanos sensus cognoscant, aliisque cognoscendos tradant. Unde Moses, imo Deus, sanxit ut reges inilio regni Deuteronomium sibi describant illudque crebro perlegant, *Deuter.* xvu, 18 (i).

(I) *Gloria Dei,* gloriosum Deo est *occultare rem, el gloria regum investigare rem,* « Deo gloriam el admiralionem illud conciliat, quod in rerum omnium gubernatione suum tantummodo idque secretum consilium sequatur, ita ut suæ adminlstrationis arcana* rationes mortalium nulli pateant; regibus gloriosum est, sagacitate sua explorare ardua, quoi ad oflicium pertinent regain, potissimum adjustitiœ adminlstrationem in causis dubiis, ul diligenter inquirant in ea quæ ipsis proponuntur. » Hæc Rosenmullorus ad h. L

Nola appendicem harum parabolarum colico tam a vins Ezechiæ esse obscuram et profundam, ac magis quam eas quæ præcesscrunt involutam allegoriis, figuris et liopis, uti ex Chaldœo, Syro el aliis dixi, vers, i, q. d. Dei gloria est suam sapientiam celare his parabolis Salomonis: altuum decus esto, Ezechia rex, easdem colligere, vestigare, scrutari, uti facis per Sobnam ejusque socios; æque ac decus Salomonis atavi tui fuit, easdem meditando scrutari et conscribere. Quare insulse Rabbini nonnulli cx hac gnome fabulantur viros Ezechiæ resecuisse parabolas Salomonis obscuras, solisque regibus perspectas ; faciliores vero el populo obvias duntaxat collegisse. Hunc sensum d it S. Gregorius, lib. I *in Ezech.,* hom. 6, ubi tamen crassum scriptorum esi mendum; directe enim verbis Salomonis adversatur, ideoque corrigendum. «Tenebrosa aqua, ait, in nubibus acris, quia obscura est scientia in Prophetis. Sed Salomonis voce attcstante audivimus : Gloria regum celare verbum, ct gloria Dei csl investigare sermonem; quia honor est hominum eorum seen ta abscondere, el gloria Dei est mysteria sermonis ejus aperire. « Mendum habes, quod plane Scripturae textum invertit. Sic ergo corrige : «Sed Salomonis voce attestante audivimus : Gloria Dei est celare verbum, el gloria regum investigare sermonem, quia honor est Dei secreta sua abscondere, ct gloria hominum mysteria sermonis ejus aperire. » Unde apposite ad hanc sententiam subjungit : « ipsa quidem per se Veritas discipulis suis dicit : Quæ dico vobis in tenebris, dicite m lumine, id est, aperte exponite quæ in allegoriarum obscuritatibus auditis. Miguæ vero utilitatis est ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum, ut fatigatione dilatetur, ct exercitatus capiat quod capere non potest otiosus. Habet quoque aliud magis, quia Scriptune sacræ inlelligenlia, si in cunctis esset aperta, vilesceret. Atque adeo in quibusdam locis obscurioribus tanto majore dulcedine inventa reficit, quanto majori labore fatigat animum quæsila. » Hoc est quod ait Clemens Alexandrinus, lib. ISfrorn., magis dulciusque sapit verum studio quæsitum, cl labore paratum, sicut venatoribus ct cambus post longos cursus el venationis labores, suavissima accidit fera jam capta el possessa.

Secundo, per *verbum* hoc accipias mysteria el sacrato Sacramenta fidei, qualo est SS. Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, etc. ; h<ec enim arcana sunt ct omnem hominum captum superant. Unde S. Athanasius m *Synopsi S. Scrip.* legit : « Gloria

Dei *operit* vel obscurat rationem, » *q. d.* Gloria SS. Trinitatis, Incarnationis, Eucharistia! adeo sublimis est el arcana, ul humana ratio in ea vestiganda caliget, ejnsque acies in tam splendidum solis increati jubar hebetetur et obscuretur. Hinc S. Dionysius, *epist.* 5, et *De Divin. Nomin.,* docet Deum habitare in caligine, nec nisi per eam se patefacere mortalibus.

Nolent hoc hærdlci, discantquc credere Deo dicenti se esse trinum ct unum, Verbum esse incarnatum, in Eucharistia esse verum Christi corpus, etc., etiamsi ea non capiant, quia plus potest Deus facere quam humana mens comprehendere. Scriptum est enim vers. 27 : « Qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria. » Captivent ergo intellectum suum in obsequium fidei, imo Dei. Hinc Dei arcana gloria representa! i fuit curru Cherubico, *Ezech.* i, qui plenus est involucris, symbolis et ænigmalibus, ail R. Salomon; porro regum et principum, præsertim prelatorum est, hæc, quoad licet, puta in quantum ca Deus per Ecclesiam revelavit, scrutari, lum ut subditos ea doceant, tum ul ea contra hæreticos defendant.

Tertio. *Tertio,* per *verbum* accipias rerum creationem, quæ verbo Dei facta est : « Dixit enim, ct facta sunt, » *q. d.* Deus in rebus creatis abscondit suam sapientiam, quam homines, præsertim reges et principes, vestigare voluit, Ut in ca Deum auctorem agnoscant et celebrent. Hoc est quod ait Siracides, *Eccli.* ni, 25 : « Plurima super sensum hominum ostensa sunt tibi; » quis enim causam ventorum, nivis, grandinis, tonitrui, fulminis; item motus solis, lunat et stellarum, œstuum maris, et infinitorum similium, praecisam eladæquatam assignare valeat? Et cap. xlui, vers. 3Í : « Exaltantes eum replemini virtute, nc laboretis : non enim comprehendetis, etc., multa abscondita sunt majora his; pauca enim vidimus operum ejus, *b* Ita Aben-Ezra.

0<u<to. *Quarto,* et magis apposite, per *verbum* accipias decretad judicia quæ ab *clohim* (hoc enim nomen hic est in Hebræo), id est a Deo judice, gubernatore ct vindice universorum proficiscuntur; horum enim rationes ct causas penetrare siepe est difficile, v. g. cur nunc Assyrii, nunc Chaldæi, nunc Medi, nunc Persæ, nunc Græci, nunc Romani reruin potiantur? cur Tureis Deus tot dederit victorias, regna et imperla? cur in particulari hunc faciat divitem, nobilem, principem, regem, pontificem; illum pauperem, vilem, plebeium, etc.? Regum tamen est hæc Dei judicia, corumque causas quoad licet vestigare, ut Deum revereri, colere totique ab eo pendere discant. Aut planius, *q. d.* Gloria Dei esi decretorum et judiciorum suorum rabones celare, ut eminentem suam majestatem, sapientiam, dominium ct potestatem ostendat; at vero regum esi nihil decernere , nihil judicare, nisi prævio exacto examine, ul comtet legem vel sententiam quam edituri sunt esse justam, honestam, utilon alioqui enim multas ferent sententias el leges ustas, inlioncstas, inutiles, quibus tam Dtf quam populum graviter offendent, cum pi ulo seditionis vel rebellionis. Ilie sensus va'.»e appositus, et verbis ipsis quasi innatus videtur.

Aliqui sic i xponunt, *q. d.* Gloriosum est apud plebem rudem et incapacem celare alta divinitatis mysteria et judicia, nc ab indignis et non inlelligentibus spernantur et rideantur; at vero gloriosum est regibus, si ipsorum dicta factaque diligenter perquirantur, et perquisita inveniantur œqua et recta. Arerum ti *(¡loria regum est investigare sermonem* proprie significat vestigationem hanc a regibus ipsis faciendam esse.

Aptius Cajetanus : Opponuntur, inquit, honor Dei et honor regis penes actiones istas, videlicet celare verbum et inquirere verbum; itaque celare verbum est honor *Elohim,* ctnon regum; ct e contra inquirere verbum csl honor regum, et non *Elohim.* Oportet enim hæc prælntelligere, ut cognoscantur sensus parabola». Cum igitur verbum *Elohim* (hoc est Dei, quatenus est judex) sil ipsum judicium, consequenscstquod celare verbum significet occultare rationesjudiclorum. Et est sensus : Ad honorem summi judicis spectat abscondere rationes judiciorum; occultissimæ siquidem nobis sunt in particulari rationes divinorum judiciorum quæ sæpe exercet. Et inter Deum et regem disparitas tanta est, quod ad ignominiam regum spectat celare rationes judiciorum suorum, quia debent manifestare quare sic judicant, quare illum damnant ad exilium aut mortem, dc.; ad Dei autem honorem pertinet occultare rationes judiciorum suorum, quia per hoc innotescit quod non habet superiorem aut parem, quod non pendet dominium suum aut justitia sua a nobis, sed a sola sua voluntate. Ad regum autem honorem spectat quærere aut investigare verbum, hoc est verborum, factorum ct rerum notitiam ac veritatem; quod fas non est attribuere Deo. Inquirers enim est nescientis : Deus autem in seipso ab (Eterno omnia novit. Huc perlinet illud Cleomenis : «Vulgi arbitrimi! uper principem est. i» Ilex enim pendet a regno ct republica, Deus autem a nullo; imo totus orbis pendet a Deo, sicut radius a sole.

Simplicius Jansenius, *q. d.* Pertinet ad Del gloriam quod nihil debeat inquirere, cum omnia sciat, ct quod, cum omnia sciat, non tamen omnia se mox scire declaret, sed cuncta quin aguntur modo ct dicuntur apud homines, celet ac dissimulet, suo tempore omnia revelaturus, ciim omnia adducet in judicium : hoc enim mirifice commendat ejus patientiam et lenitatem, quod qui omnia novit, tanto tamen tempore omnia tegat, ac patienter ferat. Nc autem hoc exemplum in Deo imitari velint reges, (pii in ejus locum hia sunt constituti, cx opposito subjicitur ad gloriam regum perlinere, investigare sermonem, hoccsl, diligenter inquirere dc statu regni sui, deque hii

quæ a subditis in regno ipsorum aguntur, ut quæ sunt corrigenda ac punienda, corrigant ac puniant. Neque enim ignominiosum sibi ducere debent inquirere dc rebus, quamvis hoc sil nescientium; noe instar Dei se gerere debent, quasi omnia scientes; nec'quæ noverunt corrigenda instar Dei debent celare, sed detegere ac punire. Sensus ergo est : Sicut ad gloriam Dei facit quod non debeat inquirere de re aliqua, sed qudd, cum omnia sciat, celet tamen ca : ila ad gloriam regum e contrario facit, quod, cum fateri debeant se pleraque ut homines nescire, diligenter scrutentur res scitu necessarias, ul investigatas detegant et dirigant.

Quinto. *Quinto,* per *verbum* aliqui accipiunt praeceptum. Undo Septuaginta vertunt, *gloria Dei est celare verbum; gloria autem regis honorat res,* vel, ut alii legunt, *honorat præcepta;* nimirum pro eja^arx, id csl *res,* Procopius et alii legunt id est præcepta. Unde Auctor *Catena Græcorum* vertil, *gloria regis mannàia sua magni facit,* non permittens ut quis ea impune violet. Alii passim legunt, *gloria regis honorat præcepta ejus,* scilicet Dei, g. *d.* Gloria Dei csl celare præccplorum suorum rationes el causas, v. g. cur jusseril ne quis vestiatur veste e lana et lino contexta, nc quis agrum serat diverso semine, nc quis comedat primos fructus pomorum, etc., *Levit,* xix, 19 ct scq.; ipse enim absolutus el summus est omnium dominus, atipie sapicnliæ ejus non est numerai; quare illi omnes, etiam reges, cervices, rationem el judicium humillime submittere debent, ejusque præcepta exosculari, ac siculi fas est eorum rationes modeste vestigare, ubi vero fas non est, in Dei arbitrio et judicio conquiescere. Rursum noster Pineda , lib. IH De *llcbus Salomonis,* cap. vi, num. 14, explicans illud *Sapientiæ,* cap. ix : « Cogitationes enim mortalium timidæ : » Indicat, inquit, regum cogitationes in eam unam rem insumi debere, ut consequi possint quid velit Deus; cum enim ille consilia sua ct voluntates diligenter inquiri velit, celat tamen aliquando, ut oscitantibus ct desidentibus non omnino pateant, sicut scriptum est *Proverb.* xxv, 2 : « Gloria Dei csl celare verbum, ct gloria regum investigare sermonem, » videlicet illum ipsum quem Deus celat. Itaque proprium regum est cogitaro el investigaro quid ille velit.

Mystice Bcda : «Gloria, ail; Domini csl in carne apparentis, humanitatis suæ infirmitatem magis quam divinitatis rctcrnitalem mortalium oculis ostendere, ct se potius operum miraculis, ac mysticis locutionibus quam apertis assertionibus Verbum, id est Dei Filium, fateri. Unde mullo sæpius in Evangelio l'ilium sc hominis, quam l'ilium Dei appellaro consuevit, lit gloria fidelium ejus discipulorum est diligenter ejus investigaro sermonem, quo se Deum etiam ubi patenter non dicit, mystice significat, quale est illud : Ego et Pater unum sumus, et cætera hujusmodi. Denique celatos Verbi œternilatem, et pretendens carnis infirmitatem, ait : Quem dicunt homines esse Filium hominis? Cui rei eximius investigator ejus sermonis, quem antea sæpius audierat,respondit : Tu es Christus Filius Dei vivi. Nec parvam hac investigatione meruit gloriam; nam protinus audivit : Beatus es, Simon Barjona, • etc.

Ex dictis liquet hanc gnomen Salomonis non adversari illi Raphaclis, *Tobias* xii, 7 : « Sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare el confiteri honorificum est. » Per *sacramentum* enim intelligitur secretum, quod rex omnino celari vult; per opera *Dei* vero illa quæ Deus hominibus ostendit, iliisque per angelos vel homines revelari jubet. Ilie vero tantum dicitur, Dei gloriam c se quod multa celet, eaque hominibus præsertim regibus vestiganda relinquat : unde patet utramque esse verum, nec posterius priori adversari.

3. Cotum scrsum, Er tlrrx deorscm, et cor reGtM inscrutabile. — llebraicc, *calorum in altitudine, et terree in profunditate, et cordis regum non .est investigatio;* Chaldæus, *cali sunt excelsi, et terra profunda, et cor regum investigabile; Syrus, non investigatur.*

Primo, R. Salomon exponit, *q. d.* Sicut cœli sublimitas et terre profunditas investigari nequeunt : Quoties enim, inquit, illijus dicendum? quot etiam bella eidem gerenda? quibus omnibus provida cura adstet ncccsse &t : quod si linguæ omnes sermonem sererent, manusque omnium scribendo vacarent, haud satis essent ad describenda imperii gravia multaque negotia.

Huc accedit Baynus, quisle explicat, g. d. Rex non habet otium ut vestiget tœlorum altitudinem el terre profunditatem, quia tot reipublicæ negotia cor ejus occupant, ut illa omnia scrutari pene sit impossibile.

Secundo, Vatablus contrarie exponit, *g. d.* Utrumque, scilicet tam cœlum quam terra, est in loco definito , ideoque utrumque comprehendi potest; at cor regum quia indefinitum, ct quasi infinitum, nulla disquisitione comprehendi potest.

Tertio, Aben-Ezra huqc versum nectit precedenti , *q. d.* Gloria Dei celatur in cadorum altitudine, et terre profunditate, ac rebus innumeris maxime variis el pulcherrimis, quæ illorum ambitu continentur; quare cor regis ea scrutari ct penetrare nequit, nec iutclligere potest ea quæ sursum sunt in codis, nec ea quæ deorsum in terra. Ipse ergo *inscrutabile* accipit non passivo, quod scilicet ab aliis scrutari nequit; sed active, quod scilicet cœlos et terram scrutari non praevalet. Ende hebraico est, *cordis,ve\cordi, regum non est scrutatio,* scilicet coelorum et (crtOL

Quarto, R. Levi, *q. d.* Cadum summo est altum, et terra summe est profunda; ct cor regis altius debet esse toelo, ct profundius terra î debet enim esse quasi immensum, quod lihlitetisa rei-

publicæ totius æque ac singulorum sibi subditorum negotia complectatur, disponat et expediat, idcoque inscrutabile cl impervestigabile.

Or re- ^c7uu-a Lde. *Quinto,* genuine, *q. d.* Sicut cœli sublimia ct ierra' Pr°fun(1a sunt inscrutabilia *(ct,* id est sic), pariter cor regum est inscrutabile : ?o enim *inscrutabile* ad to *coelum* et tò *terra* per zeugma repetendum est,ut palet ex Hcbræo, atque vocula *ct* hic nntat similitudinem et comparationem, uti el alibi sæpe in *Proverbiis,* idemque valet quod *sic, simili modo;* licet enim Astrologi coelorum altitudinem et torne profunditatem dimensi sint, tamen nuil un certam et definitam utriusque mensuram assignare potuerunt : unde magna est eorum varietas et dissonantia, quam recenset noster Cluvius in lib. I *Sphæræ*. Rursum nullus perscrutari potuit omnia quæ cœli el lcrræ ambitu continentur; quare hæc perscrutatio est curiosa, vana ct inutilis, ailS. Augustinus, æque ac curiosa ct vana est investigatio profundorum cordis regii consiliorum. Ita Bcda, Hugo, Cajctanus, Jansenius ct cælcri passim (1).

luno i *Tnmi* 'ia*JCanl cor›* Ratio a priori est, *prima,* quod reges ingens est ingentes animo* el spiritus, ut maxima medilentur ct animo destinent, ut Alexander Magnus animo destinabat totum orbem sibi subjugare. Hæc autem consilia scrutari est difficile, et Siepe impossibile. Ita Joannes Austríacos, Caroli V nothus, cum secreto in Hispania educaretur, essclque puer, rogatus quisnam suus esset paler, respondit se id nescire, sed magni viri alicujus se esse filium augurari ex ingenti corde et animis quos tum sentiebat, el paulo post declaravit cum Tureas, anno Christi 1571, apud Ecbinadas, et Geusios in Belgio apudGemblacum,

Secondi anno 1577, ingenti clade cecidit; *secunda,* quod in republica ct regnis tot quotidie enascantur novitates, novi motus, tumultus, conspirationes, lites, difficultates, ut regis cor quotidie mille nova mente sua versare debeat consilia, ut omnibus occurrat : hæc autem privato perscrutari est per-

Tertb. difficile; *tertia,* quod cor regum in sublimi quasi adhere positum sit mobile, variarumque passionum , informationum, adulationum ventis expositum, ut sæpe decreta mutet, et quod hodie placuit cras displiceat : quare sicut gallus in culmino turrium flabris ventorum assidue rotatur et cir-

Quuu. cumagilur, sic ct cor regis; *quarta,* quia reges affectant sapientiam, majestatem cl eminentiam super omnes : unde mulla animo celant, ut videantur omnibus eminere, omnibusque esse sapientiores, atque ut ea quæ destinant feliciter exsequantur : ad hoc enim mire valet secretum;

Vniou. *quinta,* quod Deus cor gyret et flectat quocumque vult, ut per cum sua decreta, supplicia, vindictas exsequatur, juxta illud cap. xxi, 1 : a Cor regis in manu Domini. » Sic Nabuchodonosor cor a Deo agebatur ad punitionem ct excidium gentium impiarum. Sic Attila aiebat se esse flagellum Dei. Consilia autem ct arcana Dei quis investiget? Quare hæc gnome parallela est priecedenti, *q. d.* Gloria Dei est celare verbum : hoc autem celat in corde regis, ut per eum illud exsequatur. Rursus, sicut gloria Dei, sic et regis, qui est quasi Deus in terra, est celare verba et arcana cordis sui. Notat præ aliis regibus Salomonem, cujus parabolas hic describit .?Salomon enim a Deo accepit sapientiam infusam rerum omnium, idcoque hominibus cæleris impervestigabilem ct impenetrabilem.

Dicit idipsum Salomon hoc fine ct scopo: *primo,* ut compescat curiosorum vanitatem. Sunt enim nonnulli otiosi ct curiosi, qui aliud non agunt quam scrutari et conjectare arcana consilia regum ct principum; qua in re ct terunt tempus inutiliter, et sæpe falluntur, quia cor regum inscrutabile, ac quantum distal cœlum a terra, tantum cogitationes regum eminent supcranlque cogitationes privatorum.

Secundo, ut doceat non esse ambiendas privatas regum amicitias, familiaritates et favores, quia cum illi emineant instar cœlorum, qui illis adirerei, instar cœlorum assiduo cum ipsis motu rotatur; qui vero ab eis longius abest paucis contentus, quietus et firmus in terra consistit; præsertim quia reges sæpe intimos suos quos in altum et quasi in cœlum elevarunt, ob parvam offensam dejiciunt, et in imam quasi terram prosternunt. Id hoc sæculo in omnium pene regum aulis factum vidimus, quia corda regum sunt mobiliaci inscrutabilia. Hoc est quod ait Psaltes: a Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus, » *Psal.* cxlv , 3.

Hinc Septuaginta pro *inscrutabile* vertunt, iviÇi-XrpcrQC, id est *imperscrutabile,* vel *quod redargui non potest,* quia scilicet rex non habet superiorem in terra a quo redargui possit, aut *irreprehensibile, omnive reprehensione majus,* ut vertit auctor *Catcnoe Græcor.,* tum quia cor regis nulli mortalium est plane perspectum, tum quia nullius reprehensionem admittit, *q. d.* Summa est regis in omnes potestas, ut quidquid faciat impune faciat; ct esto innocentem dejiciat, aut voluti c cœlo in terram deprimat, nullus cum culpare vel arguere audeat. Ita Philippus rex venenum jussit dari Exeo» re-

Arato, qui id præsenliscens ad familiarem conversus : « 0 Cephale, inquit, hæc sunt prærnia regiæ amicitiæ. » Antipater cum didicisset Por* memohem ab Alexandro interfectum, dixit : a Si Parmenio struxit insidias Alexandro, cui fidendum est? si non struxit, quid agendum? » Erat Parmenio velut alter Alexander in rebus militaribus. Si lanius amicus fefellit, non est tutum cuiquam amico fidere; si Alexander nihil commeritum sustulit, præslat a regum negotiis abstinere Ita Plutarchus in *Apophth. requm et \mper.*

(i) Simile illuti M. Terentii apud Tacitum, *Annat.* hb. VI, cap. vin, dictum : ⅛ Abditos principis sensus, ct quid occultius parat exquirere illicitum, anceps, non ideo aequare. •

Antisthenes rogatus quomodo ad rempublicam capessendam sit eundum? Velut, inquinad ignem, nc nimis admotus exuraris, procul amotus frigescas. Ita Stobæus, *serm.* 43.

Mystice, rex est justus ct vir spiritualis, cujus cor regitur a Spiritu Sancio, idcoque magna et coelestia cogitat, ac proinde Uomini animali est inscrutabile, juxta illud I *Cor.* n, 15 : « Spiritalis judicat omnia, et ipse a nemine judicatur. » Ita Auctor *Catcnæ Graecor.* Beda vero sic : a Sicut, inquit, altitudo cœli et profunditas terrai conjici ab hominibus non potest, ita scientia Prophetarum ct Apostolorum, qui arcana divinitatis Spiritu Sancio revelante cognoverunt, nostra» fragilitatis capacitatem transcendit. »

Vfn 4 Veri. 5. **4, S.** Aufer rubiginem de argento, et egredietur **VAS PURISSIMUM; AUFER IMPIETATEM DE VULTU REGIS,** et firmabitur justitia thronus ejus. — « Firmabitur justitia » dupliciter, primo, *q. d.* Firma erit justitia regis et regni. Unde Valablus vertit, *justus erit rex. Secundo, q. d.* Firmum et stabile erit regis regnum, ulpote firma et stabili jusütiæ base subnixum (i).

Impietis quidrupici. Primo. *Impietatem* quadruplicitcr accipias; unde quadruplex hic oritur sensus : *primo,* pro saevitia, minis ct crudelitate, *q. d.* Sicut extersa ab argento et rubigine argentum evadit nitidum, pulchrum et splendidum: sic si rex deposito vultu severo, minaci et crudeli, induat mentem et faciem benignam , clementem, hilarem, instar argenti splendebit, suoque hilaritatis splendore subditorum animos sibi devinciet, quo flet ut libere el sine periculo justitiam exercere, jus dicere , el iniquos quoslibet plectere valeat ; cum enim ab omnibus ametur, a nemine quid rebellionis vel mali metuet. Ita Beda : a Qui enim, inquit, præsunl populis, si volunt firmum esse solium suum, semper hilaritate et gratia plenos vultus exhibeant, nc per arrogantiam rigidiores cfíccti in mussitationem incidant populorum.» Sic Julius Cæsar, Augustus, Constantinus, Theodosium, Carolus Magnus pluresque alii, sua benevolentia et hilaritate conciliarunt sibi omnium animos, ut a se sancitas justiti® leges licet se-

Goom d' redi lentuL veras ultro susciperent. Sic nimirum sapientia divina « attingit a fine usque ad finem fortiter, aum disponit omnia suaviter,» *Sapient.* cap.vm, 1. Scitum est illud Antigoni regis : a Nullum regni præsidium firmius civium benevolentia. » Et illud Apollonii, qui rogatus a rego Babylonis, qua ratione tuto regnaret, respondit : « Si multos honoraveris, paucis vero credideris. » Et illud Themistoclis, qui cuidam admonenti : a Bene principatum geres Athenis, si cunelis communis esse velis et mansuetus, » respondit : a Nunquam ei sell® insederim , unde nihilo plus a me ferrent amici quam alieni. »

Secundo, impietatem proprie accipias regis ip- Secundo, sius, *q. d.* Aufer a rege impietatem, quæ est quasi rubigo argenlci cordis regalis, illud obscurans, exedens et corrumpens, ac facito ut rex sil pietatis, virtutis et juslitiæ studiosus; sic fiet, ut justitiam ubique exerceat, per eamque suum solium et rego'un roboret et confirmet. Sic,si Saul ex animo abstulisset odium Davidis, in justitia firmasset solium suum.

Tertio, impietatem melonymice accipias pro Tertio, impiis, uti est m Hcbræo, Chaldæo, Syro, Septuaginta, Vatablo, Pagnino. Noster enim legit PZH *resca*, id esi impietatem ; Chaldæus vero ct moderni aliis punctis legunt yzH *rasca ¿* id est impium ; unde sic vertunt, remove scorias *de argento, cl egredietur conflatori cos,* scilicet pretiosum, quia conflatum ct purgatum. Remove impium *coram rege, ct dirigetur* vel *firmabitur in justitia solium ejus;* Chaldæus, *colligite robiginem de argento, ut egrediatur vas a conflatorio, et præparabitur in justitia solium ejus;* Syrus, *secernite scorias ab argento, ut egrediatur vas purum, tûnfrin? getur iniquus ante regem,* etc.

Sensus ergo est, *q. d.* Aufer a conspectu et conversatione regis impios consiliarios, principes, amicos, adulatores , qui prava ei suggerunt consilia; ac eorum loco surroga consiliarios, principes, familiares, qui sint probi, justi, sapientes : horum enim suggestione, exemplo el auxilio liet, ut rex justa et sancla sanciat, caque forliter exsequendo, justitia ct probitate se suumque regnum stabiliat. Ex adverso Isaias, cap. i, 23, excidium Hierosolyma* et regum Juda tribuit malis consiliariis el principibus : « Principes lui, inquit, infideles, socii furum; omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. » Unde illis exclusis alios probos se surrogaturum pollicetur, qui Jerusalem pristino nitori restituant : sic enim ail, vers. 25 : a Excoquam ad purum scoriam tuam, et auferam omne stannum tuum; el.restituam judices tuos , ut fuerunt prius, ct consiliarios tuos sicut antiquitus; post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis. » Vide ibi dicta, et *Jcrem.* cap. vi, 29 et 30, ubi eadem metaphora argenti purgandi a scoria Israeli attribuitur.

Hic sensus valde est appositus; tangit enim radicem omnis boni vel mali regiminis regum; radix enim est, boni vel mali consiliarii, el familiares intimique regis : quales enim hi sunt, talis erit et rex; si ergo justos et probos sibi rex asciscat, et expellat improbos, utique in república vigebit probitas et justitia, in eaque firmabitur regnum ejus. Ila R. Levi, Aben-Ezra, Jansenius ct alii. Vere Plutarchus in *Moral. : a* Adulator,inquit, principi ceu scoria argento tenacissime miscetur. »

Quarto, ample H generatim per *impietatem* accipias quceline» scelera ei sceleratos, *a. d.* Sicut

(!) Remove (inflnit. absol. vim habens jubendi, ut Krpissinie alias) *teorías ab argento, et prodibit aurifici* mu. *Remove improbum,* improbos consiliarios qui stant in *conspectu regis, et stotfHetur jWitia solium*

conflator, rive aurifex ct argentarius per ignem *tollit scoriam* ab argento : sic pariter rex per supplicium et vindictam impios tollere debet de conspectu suo ct totius regni; quod ergo facit conflator in purgando argento a scoria, hoc faciat rex in purgando regno ab impiis. In república enim ct regno mixtum est argentum cum scoria, id est probitas cum improbitate, virtutes eum vitiis, probi cum improbis : separet ergo eos rex, probos relinendo, improbos exterminando; sic liet ut justitia ct justi toto regno triumphent, ac proinde a nullo injusto quidquam regi vel alteri cuilibet metuendum erit. L'ode S» ptuaginto vertunt, *penule argentum improbum* te/ *adulterinum, et mundabitur mundum totum. Interfice impios u furie regis, ct recta procedet in justitia thranus ejus.* I bi nota tí *percute :* sicut enim continua percussione argentum purgatur a scoria, suæque puritati restituitur : sic et respublica, si in ea percutiantur ct interficiantur improbi, justitiæ, paci et felicitati reddetur. Ita it. Salomon, Salazar et alii.

B*?b blu. Preclare Diologenes Pythagoreus, lib. *De Degno,* apud Sfobæum, *serm.* 48 : « Tria, inquit, sunt regis officia, imperare, judicare, deos colere. Idcirco in rege perfecto, ut bonus sil imperator , judex et sacerdos, requiritur ; gubernatorin enim opus est servare navim, aurigæ currum, medici ægrotantes, regis autem et imperatoris m bello periclitantes. » St inferius : « Uti heus ad mundum , ila se rex ad civitatem habet, et ut civitas ad mundum, ita rex ad Deum. Civitas enim mundi structuram ct harmoniam imitatur; rex autem nulli obnoxius, ct lex viva existen*, Dei flguram inter homines representa!. Perinde oportet regem a vóluptate non vinci, sed ejus victorem esse. Rursum, qui alios regere volet, prius suas affectiones regere discat, n Causam rege dignem subdit : « Convenit enim ut alih semper virtute preeat, et secundum ipsam imperio dignus testimetur, non secundum opes aut potentiam, aut jus armorum. * Unde et hisce concludit : • Itaque rex qui circa voluptates temperans, liberalis circa pecunias, prudensque et gravis in imperio ftierit, ille revera rex erit ; consequotur hæc si primum fuerit verendus tum aspectu, tum auditu, et dignum se gesserit imperio; deinde benignus colloquio, vultu et con erendis benéficos : decet id quod agit admirab le esse, uti regemo portet, ut eminentior cætcris quasi divinitatem quamdam pra* se (« rat. »

Mystice, Auctor *Carence Grwror. :* « Oui turpia, inquit, carnis desideria, pravosque ejusdem ad libidinem impetus in se mactat, is mentem suam ad justitiam componit, in qua Christus Dei sapienti! ct scientia requiescit. n Christus enim est rex mentium, ac meus ipsa rex est animæ toliusque hominis.

N* > * •>, 7. GLOftlOSUrf APPAREAS CORAM RPCjE, tT IX LOCxj magnorum (Sephiagiula, luvxçwt, id est dynastarum, principimi) ne st et er is. Mel ius bnim iyr UT DICATUR TIR! : ASCENDE HUC. QUAM UT HUMILIERIS Ven.' coram principe. — Pro *ne gloriosus appareas,* Hebraice est ninnn Sx *al tithaddar,* id est nc te ostentes, ne te ornes, ne te glorifices, ut vel splendore vestium, vel famulorum, equorum, rbedarumque copia, vel sapientia aut facundia, aliavo re magnates ct majores imitari aut superare velis, imo cum ipso rege quasi certare; omnis enim privati hominis decor et splendor, dum majestati et splendori regio objicitur, hebetatur, refringitur et evanescit. Septuaginta vertunt, àXaÇcvijcu, id eri *ne superbias,* ne arrogantem te exhibeas. Romana, *nc gloriosum te ostentes;* òÀa^cvux enim est jactantia, strepitus, farius, superbia, ostentatio, insolenta, vaniloquentia. Chaldæus, *nc splendidus sis in conspectu regis;* Syrus, *ne glorieris;* Cajetanus, *nun te pulchrifacias , et in loco magnorum ne steteris,* id est, ut Valablus, *ne lo» uni magnatum occupes, cum magnus non sis.* R. Salomon : Ne te magnifice jacles coram rege ut gloriam luam ostentes, atque superbe te geras coram eo qui tibi dignitate sit superior; satius enim ori, ut libi dicatur : Ascende huc, quam si absque venia aliquem locum ingrediaris, et inde te recedere jubeant. Aben-Ezra, *ne gloriosus appareas,* ne velut ille curru splendidus sis; *et in locum magnorum,* ubi magnates versantur, ne ingrediare el commorere. *Ascende huc,* nam magis e re tua est ut dicatur tibi : Ascende huc, et notiscum inorare, quam inspectante rege e gradu dejiciaris, cum ab ejus conspectu te abire jussermt.

Agitur hoc versu, uti et quinque precedentibus, de rege ejusque consessu inter magnates: sicut enim, vers. 2, regem comparavit cum Deo, ac tribus sijqq. enmdem comparavit cum subditis : ita hic vicissim subditos comparat cum rege, eosque docet modestiam, ut imimlilcr et reverenter agant cum rege et magnalibus. Sensus ergo proprie est, *g. d.* No coram rege te tuasque vestes, opes, nobilitatem, facundiam, bellicam artem, prudentiam, peritiam, etc., ostentes, neve ejus magnatibus te inferas vel ingeras; sic enim et regem et magnates tu i superba audacia ofrendes, atque ab utrisque humiliaberis et dejicieris.

R itio est, quod superbia et ostentatio omnibus quidem exosa sit, sed maxime regibus et dynastie, ttfm quia reges omnibus emini re volunt, nilqiie prie se magni faciunt aut mirantur : unde Gyrus apud Xenophontem docebat suos nihil admirari , nipote qui magis admiranda viderint, ct pre cæleris hominibus sint admirandi ; tum quia reges volunt majestatem suam ab omnibus agnosci. et magna omnibus in rebus submissione coli et suspici : quare superbos et ostentatores velut qui tenebras majestati stufe offundant, detastautnr; ex adverso amant modestos el humiles, qui sua demis ione reges Iionoiant, ac sua ⁑ xigua sorte et statu contenti nihil ambiunt : unde eo-

rum sapientia et industria per sagacitatem qua pollent, perspecta,ipsos ad majores honores pedelentim promovent, dicuntqiic : Ascende huc. Hinc periculosissimam tibí esso puta ostentationem agendi, quippe cx qua existit invidia, magnus aule turbo. Ea igitur quæ agenda sunt, age sine ulla ostentatione agendi. Sapienter ergo : « Sallustius Crispus, cui suberat vigor animi ingentibus negotiis, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentabat, » ait Tacitus, lib. Ill *Annal.;* et Seneca in *(Œdipo :*

> Certissima est regnare cupienti via,
> Laudare modica, et otium ac somnum loqui.

Emmanuel rex Lusitani® laudis eloquenti® avidus, jussit Aloysio Silvcine sibi scribere litteras peregregiasad Pontificem, addiditquesealias quoque suo marte et manu scripturum. Ase scriptam epistolam regi obtulit Aloysius; ea ubi recitata est, subrisit rex, manuque Aloysii comprehensa : « Vicisti, ait, Aloysi, epistola tua plane digna est, quæ ob nitorem el acumen Romam mittatur, et mittetur; meam vix lectu dignam puto. » Erubuit Aloysius, ct gratiis de more actis, e vestigio domum suam reversus, equos insterni jubet, atque una cum liberis in ipso meridie, nullo cibo prægustalo, magnoque silentio solum vertit. Ut extra urbem fuere, substitit paululum Aloysius, et ad liberos conversus : a Alio, alio,ait, o filii, nobis migrandum est; nec enim iu eo regno diutius vivere libet, in quo sciat rex me sibi ingenio ac doctrina præcellere. » Nempe vir prudens illud divin® sapientiæ oraculum memoria tenebat: « Coram rege noli videri sapiens. » Plura hac de re dixi *Eccli.* vn, 5.

Exstat hac de re illustris apologus firmamenti ct Saturni apud Cyrillum, lib. Il *Apol. inorai,* cap. XXIV, cui titulus : *Contra pomposos cx magnitudine gratiarum* : « Fixarum stellarum sphœra, ait, gloriabatur corporis sui magnitudine, ct motus velocitate, atque universalis virtutis granditate, nec non astrorum multitudine, cujus quidem pompam Saturnus inlelligcns, ei ita dixisse fertur : Gloriatio si falsa est, confusio est vera. Sed dic mihi, rogo te, firmamentum, unde tibi sit tant® molis realilas, tant® motionis velocitas, tanta stellarum luciditas et numerositas? At illa respondit : Ab intelligentia quidem ventilor, asole illustror, aniversorum auctor me condidit, et in me sidera ipsa idem fixit. Tunc Saturnus adjunxit : Nihil ergo habes quod cx te sit, sed totum aliunde sumpsisti. Cui illa: Fateor, ait. Mox alter subjunxit : Cur igitur quasi non acceperis, de communicatis tibi perfectionibus glorieris, et alien® gloriæ usurpatrix erigeris? Non attendis quod ubi pomposiUtte rapina sapientem contaminat, nulla sit vera gloria, cujus est bonitas universa; sed falso verum perdere , et per gloriam vanam in confusionem incidere maxime stultum est. » Deinde variis parabolis scitisquc gnomis idipsum corroborat : a Sic ct dicendo, ait, hoc tuum, facit totum te suum, ac fallici gloria foris depictum, intus te rodit gratia vacuum. Quamobrem quanto generosior es, et in bonis tibi communicatis præstantior, tanto sis intra solidum humilitatis sinum collecta latentior. Dives es, time furem, cum lyn- statua/ ce thesaurum reconde, gratiarum spiritum sub duarum velationum tunicis absconde. Aurum es, sub terra late. Pretiosissimus es rubinus, in petra bellagii te reconde. Quid plura ? fuge gloriam spars® lucis, et tunc cum noctiluca intrinseco glori® splendore fulgebis. Quibus dictis, exhortator conticuit, » Hucusque Cyrillus.

Mystice, si apud regem, quanto magis apud Deum, qui est Rex regum, et summe odit superbos, humiliare nos oportet, ac meminisse conditionis nostræ et fragilitatis, nec eximium sanctitatis aut sapientiæ locum nobis apud illum vindicare , nec in ipsius Ecclesia eminentem aliquem honoris gradum ambire! ne cogamur aut hic, aut postea coram Deo, angelis et justis hominibus pudefieri, dum vel non assequimur desideratum in Ecclesia honorem, vel assecuti deprehendimur inferiores esse munere suscepto, ut aliis cedendum sit dignioribus. Hoc est quod monet S. Petrus, *epist.* I, cap. v, 5, dicens : a Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis. »

Antistropha huic gnom® Salomonis est illa Christi, qui verus est Salomon, *Luca* xiv, 8 : u Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sil invitatus ab illo, el veniens is qui te el illum invitavit, dicat tibi: Da huic locum, el tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco , ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi : Amice, ascende superius, et erit tibi gloria coram simul discumbentibus. »

El ¡X LOCO MAGNORUM NB STETERIS. — Præter sen- Viti pr». sum proprium jam datum, hos quoque addas, primo, *q. d.* Ne ambias alta subsellia, magnas dignitates, primas productoras ; sed tuo licet modico vel mediocri gradu contentus quiete el modeste vive , donec a Deo vel a principe ad olliora evoceris. Vita enim privata ct humilis est beata, quia caret nulle curis, distractionibus, periculis, quibus scatet vita aulica magnatum tl piincipuui. Idipsum sero expertus Uvidius, lib. HI Tristium, cleg. 4, ita cami, imo gemit :

> Usibus edocto si quidquam credis amico,
> Vwe tibi, ct longe uomini magna fuge.
> Vive tibi, qoAUtumqae potes pralastril vita:
> Savutn pr¿lustri lulmeu ab arce veniL

El inferius :

> Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit; et intra
> Fortunam debet quisque manen» suam.
> Vive sine invidia, moUeeqee inglorius aunos
> Exige, amicilu* et ubi junge paies.

Denique noster Salomon, imo per cum loqueos *Spiritus* Sanàtus, *Kf'lc.* iv,6 : « Melior est, ait. pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore et afflictione animi. »

CwtHH {'° unU

Secundo, *q. d.* Noli contendere cum magnis de loco, ut, si illi locum aliquem occuparmi, tu eodom Mare velis, prœtendasque illum libi deberi : h© enim contentiones nascuntur ex ambitione, creanique periculum duelli. imo non raro belli cum publica magnaque multorum clade. Sane in Belgio s.-ppe vidimus urbes ab hoste occupari, ac exercitus potentes profligari aut dissolvi, eo quod capitane! inter se loco certarent, nec alter alteri cedere vellet. Quocirca Romani prisci hanc non generositatem, sed stoliditatem censebant, eamque morte puniebant. Sapienter et heroice Damonidcs, cum a chori magistro postremum in choro locum accepisset : a Euge , ait, chorage, reperisti quo pacto et hic locus per se inhonoratus, fiat honorificus. » Et Agesilaus puer, licet jam rex designatus, in ludo solemni a præfecto loco parum honorifico collocatus : « Bene habet, ait, ostendam enim non locum viris, sed viros loco conciliare dignitatem. » lia Plularchus in *Lacon.* Dionysius rex cum offensus esset ab Aristippo philosopho, hominem ad cœnam vocavit, et jussit cum in convivio infimum omnium accumbere. Hic Aristippus nihil offensus : « Hunc, inquit, locum, o rex, illustrare vis , ac honorificum reddere; » significans non locum reddere hominem viliorem, sed ex dignitate hominis honorem addi loco. Ita Laertius, lib. II, cap. vm.

Kum- l a*

Gtih- litn AKcmir.

Tertio, q. d. Noli subito ambire magnos magis- Iratus ct subsellia, sed initio parvos capesse, ab ejgfjUC gra(jatim ad majores ascende, sic cnim tandem ad summos evades. Ratio est, *prima,* quod omnium invidi© pateant qui illico summa ambiunt , ac saltu heteroclito ex humo in thronum transilire nituntur; *secunda,* quod hic sit ordo omnis natur©, artis et disciplina?, ut a parvis pedetentim ad majora fiat progressio. Sic enim puer sendm crescit, fitque adolescens , juvenis, vir el tandem senex. Sic fruges el fructus omnes sensim crescunt; sic enim in militia tiro fit miles, deinde decurio, mox vexillifer, inde centurio , inde chiliarcha, etc. Sic in Ecclesia, nemo repente fit presbyter vel diaconus, sed per sex minores Ordines velut gradus sensim eo ascendit : ita enim in singulis probat suam virtutem, et ad majorem gradum sc præparat et disponit. Unde S. Cyprianus, lib. II *ad Antonianum,* laudat S. Cornelium, quod gradatim per singulos officiorum ordines ad Pontificatum ascenderit : a Non iste, ait, ad Episcopatum subito pervenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, et in divinis adulinoti ationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. p

Vm. <. **R Qi** » viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio **aio, NF POSTEA EMENDARE NON POSSIS, CUM DE-**HONESTAVERIS amicum tuum. — Ex Hebreo verti quoquo potest, *cum dehonestarit te amicus tuus;* amicus enim a te læsus te vicissim Pedet, cl probrum probro regerens, secreta el verecunda lua nudabit.

Est hic triplex dispunctio : *primo* enim R. Levi, R. Salomon, Aben-Ezra el moderna Biblia llebræa tò *quæ viderunt oculi tui* referunt ad vers, prrcced. de regi ct magnatibus (I); *secundo,* Sep* luaginla illa a cæleris sejungunt, et subaudiendo verbum *dicito,* gnomen separatam constituunt: unde vertunt, *quæ oculi tui viderunt ea dicito, ne temere proruas in litem* vel *pugnam, ne ad finem fat ti te pœnitcat; tertio,* optime Noster, Pagninus, Vatablus et alii sequentibus annectunt.

Igitur *primo,* Hebræi illis verbis omissis, et ad versum præcedentem rejectis, sic hanc gnomen efferunt. R. Salomon, *ne litem capessas contra amicum, ut non pudefias, quod cum amico jure certaris, cum quo gratia certare debebas;* Chaldœus, *ne egrediaris ad jurgium cito, ut non contendas postea quando exasperaveris amicum tuum,* vel *quando te exasperaverit amicus tuus;* Syrus, *ne egrediaris ad judicium velociter, ne, quando judicaveris, exprobret tibi amicus tuus;* Baynus, *ne egrediaris ad litem, sed festina ut finem imponas, ne pudefaciat te amicus tuus,* preoccupando tc, ct ad amicitiam redintegrandam invitando ; Aben-Ezra, *ne exeas ad litigandum msi prius causam expenderis, ct eam justam esse apud te decreveris, ne male audias apud amicos tuos, ct litium consectator appelleris.*

Secunda dispunctio Septuaginta ambigua est, el tam ad præcedentem quam ad præsentem versum referri potest. Ad præcedentem, *q. d.* Ne ostentes te tuamque sapientiam coram rege ; sed si qua de re ab eo rogeris, candide et simpliciter dicito ea quæ viderunt oculi lui, id est ea quæ vidisti vel audivisti : sic enim arrogantis fastum devitabis, el modesti vcracisquc nomen apud cum obtinebis. Hic sensus valde appositus est. Si ad præsentem referas, per jurgium accipe causam ct litem civilem, *q. d.* Tu qui in lite testimonium apud judicem dicis, ea tantum depone quæ oculis tuis aspexeris, ct rursus ex his quæ vidisti, ne quid celeriter ct imperate in causa aliqua rogatus dixeris, ne sera tc postea poenitentia dictorum capiat, tunc scilicet cum reum liberare non possis, aut nolis ; ne cogaris retractare quod dixisti, itaque nyndax habearis; uti faciunt mulli, qua in rc similes sunt crocodilis, canibus venaticis, similibusque bestiis, quæ cum semel predæ dentes infixerint, vix unquam evellunt. Ila Salazar. Huc facit illud : a Nescit vox missa reverti. »

(I) Hoc sensu, *coram principe , quem viderunt oculi tui,* cui te insolenter propius admovisti, ita ut eum o proximo el familiariter videre posses.

Vers. 8. *Ne exeas ad litigandum festinanter,* i. o. temere, ne, i. e. nam, *quid facias postea* ignores, *cum te pudore affecerit socius,* adversarius *tuus.* — Vulgatus legit ttXin, *ae proferas temere in jurgio»*

Tertia dispunctio nostri commodissima, aptissimum el maxime connexum sensum exhibet. Monet enim, ait Jansenius , ne quis per jurgium et contentionem publicum faciat alicujus crimen, etiamsi oculis suis illud conspexerit, mullo minus si vano audierit tantum rumore ; sed secundum Christi praeceptum cum peccaverit frater aliquis, secreto moneatur, idque non per contentionem, sed in spiritu lenitatis, conira quorumdam morem, qui statini ubi aliqua viderint in proximo, quæ sintreprehcndenda, mox cum jurgio et sion acho proferunt, ac palam faciunt. Itaque notanda tria quæ hic dicuntur : *Ne proferas,* et *in jurgio, et cito;* neque cnim crimina, maxime secreta, sunt proferenda et publicanda, nec cum jurgio sunt reprehendenda , nec cito aut præcipitanler, sed tempore et loco opportuno. Quanquam illud *in jurgio* aliter accipi possit, videlicet non pro *cum jurgio,* aut *per jurgium,* sed pro *inter jurgandum,* ut significetur, si lilcm aut contentionem aliquam habere cum aliquo contingat, cavendum , ut ne per impatientiam animi ac se vindicandi causa, quid etiam earum rerum quas vidit, effutiat contra alium, ne, cum proximum suum infamia aliqua asperserit, non possit id postea corrigere, et famam ereptam restituere, sicque se ct coram Deo obnoxium faciat magno peccalo, et apud lœsum magno exponat periculo.

Sapienter Plularchus in *Moral. : a* Velut navem, ait, aiTeptam fluctibus anchora non licet sistere, ila nec verbum in alium emissum; » cl rursum : « Ul proclive non esi avem e manu emissam recipere, ila nec dicium semel ab ore profectum, n

ve.-i. 9 9, io. Causam tuam tracta cum amico tuo, et el ,0' SECRETUM EXTRANEO NE REVELES : NE FORTE INSULTET TIBI CUM AUDIERIT, ET EXPROBRARE NON CESSET.— PrO *insultet* hebraico est florii *iechasscdecha,* quod proprie significat, *ne in te pius cl beneficus sit;* sed hic ct alibi per antiphrasin contrarium significat. Unde Tigurina vertit, *ne forte audiens subtrahat a tc beneficentiam ;* Vatablus ct Pagninus, *probris ne afficiat (e;* Chaldœus, *ne exprobrd (ibi.*

Causa hic quintuplici respectu, quintuplicitcr accipi potest : unde quintuplex oritur sensus.

Trimo cnim Cajetanus sic ex Hebreo vertens, *lis tua lis socii tui, et secretum alterius ne detegas, nc exprobret tibi, et infamia tua non quiescat,* sic explicat : Charitalis plena monitio, ul litigiosam causam amici lui reputes tuam, el simile huic est mandatum, ul secretum alterius non delegas, sed tanquam secretum tuum habeas. Et ratio subditur : Nc propria fama damnum patiatur irreparabile, afficiente te contumelia audiente detegi secreta, causamquc amici a te non œslimari. Irrcparabilitas cnim fanne significatur dicendo : a Infamia tua non requiescet; » infames enim sunt, et læsæ amicitiæ rei, qui amici secreta produnt, aut ei in lito cl adversitate non opitulantur. Hæc Cajetanus.

Secundo, R. Salomon, 7. *d.* Tu quidem juste causam luam cum amico jure prosequi potes, si ipse tecum litigare velit, toque ad litigandum cogat; cave tamen ne in lite secretum ejus reveles, ut probrum m-ijorum ejus, qui jam vita fundi sunt, quod cat ri ignorabant, in lucem revoces. Sic enim proditor amicitiæ et secreti audies, atque amicus a le læsus, cæterique hoc proditionis crimen tibi exprobrare non cessabunt

Tertio, Vatablus, 9. *d.* Causam ct litem tuam quam cum abo habes, age non coram judice, sed coram amico, ut is amice et secreto velut arbiter litem dirimat vel componat : si cnim causam in judicium deducas, omnium sermonibus, judiciis et dicteriis te expones . atque pericula diffamationum, expensarum aliorumque damnorum, quæ lites consequi solent, subibis.

Quarto, Hugo, Arboreus et Jansenius : Significatur, inquiunt, non debere quemquam nimis fidere sibi in gerendis suis negotiis et causis, sed si quod habeat negotium, maxime singulare et arduum, tractandum illud cum alio; non tamen cum quovis, sed cum amico quopiam, de cujus fide non dubitetur, qui et b ne consulere vehi et secretum servare. Cavendum enim ne quis secretum suum homini extraneo, cujus integritas nou sil satis explorata, revelet, ne forte quod audivil>ecrvlum, publice objiciat, et sine cessatione ii .properet. Huc accedit S. Thomas, 11II, *Quast.* CLXXXIX, art. IO, ad 2, ubi docet causam temporalem tractandam cum amico temporali, spiritalem qualis est ingressus Religionis) cum amico spintali.

Quinto et genuine, hæc gnome pei linet ad litem el jurgium , de quo vers, proceed., 9. **J.** Si quid causa*, litis, jurgii el querelæ habeas contra amicum, cuín eo umico et secreto illam pertracti, exponendo illi ea dicta vel facta ipsius, quæ tibi injuria videntur, teque affligunt el cruciant, ul ipse vel earum rationem reddat, vel vemæ petitione aliavo satisfactione laesionem sarciat, el amicitiam redintegret : quare secreta h ec inter te cl amicum dissidia, secreta probra, secretas injuri s extraneo (cujus incerta ct dubia est fides) ne reveles, uti imprudentes et impatientes fac» re solent, qui lœsi ab umico, illico queruli eum apud obvios cl exteros quoslibet traducunt, cisque injurias sibi ab eo illatas narrant el amplificant. Extraneus enim facile te ridi bit ubique insultabit, cl eadem divulgare, imo iu faciem Ubi exprobrare non cessabit. Hoc est quod sanxit Christus, *Matth.* xvm, V», dicens : « Si peccaverit in te frater tuus, vade, ct corripe eum inter te et ipsum solum; si tc audierit, lucratus eris fratrem tuum. * Ita Bcda.

Hunc esse sensum palet ex Hebreo qui habet : *Litem tuam litiga* (Chaldœus, *judica) cum al)* i c *tuo, et secretum alten ne reveles; ne forte exprobret tibi, ct infamia tua non revertatur* (f); Chaldæus,

(I) Id est, *non recedat,* id .sI, no sempiterna Ubi mfamta nota inuratur.

ne forte txprnbret tibi cum audierit, ct famam tuam pervertat; Syrus, *ct multi te juditent,* id est vituperent ct condemnent. Et ex Septuaginta, qui in Romanis et Complutensibus *intricali et pbspuri* sunt ; clare vero ab Auctore *Catcnæ Græc.* sic reddunturr : a Si quando probro te affecerit amicus tuus, dissimula, retroqué secede; neque ob id iliuni asperseris, ne conviciis te appetat, adcoque talis bine rixa et inimicitia oboriatur, quæ non facile decedat, verum diu multumque instar mortis te infestet, » *q. d.* Si lis libi incident cum amico, iliumque videris ira accensum parturire verba indignationis plena, quæ in te evomat; tu prudenter abi A secede, dum ira ejus deferveat, quo facto quiete cum ralione causam luam cum eo age : si enim furenti obsistas, tu quoque furere incipies, ejusque furorem magis accendes, unde fiet ut ulrinque mulla probra jaciantur, quæ utrumque apud audientes infament, et infamia semel contracta deinde deleri non possit. Huc facit symbolum Pythagora: «Cibum in scapham putridam ne ponas, id est secretum ne committas improbis ct garrulis. »

Nota : Pro td *rixa et inimicitia,* etc., *quæ instar mortis te infestet f* Romana et Complutenses vertunt, *rixa tua ct inimicitia non aberit, sed erit tibi aquulis morti,* tum quia durabit usque ad mortem : amicus enim Irosus ab amico improperio, revelatione secreti et plaga dolosa, est irreconciliabilis, uti ait Ecclesiasticus cap. xxii, 27 ; tum quia inimicitia interimit amicitiam, quæ est quasi vita amicorum; amans enim vivit in amato, et amicus in amico: anima enim magis est ubi amat, quam ubi animat. « Sicut de Oreste et Pylade traditur, si non fingitur, qui vellent pro invicem, vel simul mori, quia morte illis pejus erat non simul vivere, » ait S. Augustinus, lib. IV *Confess,* cap. v. Amicitia ergo est amicorum vifa, inimicitia vero eorumdem mors. Tum denique quia perpetuai inimiciliæ et rixæ, præserlim eorum qui antea fuerunt amici, sunt molestissima), ut homo malit mori quam in perpetuis litibus rixisque vivere, simul et pcrioulosissimæ, ac non raro in mutuas erodes desinunt. Quocirca Moses, imo Deus, Judœis ita sancit, *Levit,* cap. xix, 17 : a Non oderis fratrem tuum in cordo luo, sed publice argue eum, ne habeassuper illo peccatum. Non quæras ultionem, nec memor eris injuris civium tuorum. »

Gratia et amicitia liberant, quas tibi serva, ne exprobrabili» has. — Pro *liberant* gnece est iziuOqd, id est liberi te donant, servitute liberant, liberum, ingenuum, liberalem, generosum ctllciunt. Hic vernis non est in Hebreo : unde et versui precedenti sub eodem numero annectitur; sed transcriptus est ex Septuaginta, ubi sic habet : *Gratia et amicitia libertatem pariunt, quns, ne probris obnoxius fias, libi senes9via$que tua$ custodi* wwaX- id est *candiiabiiiter,* placide, benevole, composite; *mm&vw* enim vocatur liberalis, placidus, facilis, compositu*, benignus, benevolus, qui sua benevolentia et compositione morum omnes sibi devincit et ponciliat.

Dixerat Salomon non e$se litigandum cum amico, sed ejus injuriam vel dissimulandam, vel secreto et amice cum eo pertractandam, ut amicitia non dissuatur, sed fortius coakscat et rcdintegrefur; nunc causam ?ubdil, cjnod gratia cl amicitia sint virtus ct dos pobifissima, quæ hominem liberum, liberalium el generosum Hficiat, ut malit sapiens eam servare, et aliqqid injuriæ ab amico perpeti, quam amicitiam frangere, el injuriam lite prosequi vel ulcisci. Hoc cjmn est animi liberalis et generosi, qui aliam parit libertatem, qua homo a metu, periculis, rixis aliisejue mille malis, quæ ex inimicitia consequi solept^ liberatur. Unde Jansenius sic explicat : Significatur, inquit, gratiam et amicitiam, id est favorem et benevolentiam Dei et hominum, liberum cl ingenuum reddere hominem, ita ut servili timore sibi male non metuat, sed per gratiaiq ac amicitiam Dei bominumque securus sil, ac libero vivat animo, atque siepe a multis malis per illa liberetur : proinde mprito curam illoruip habendam ut custodiantur et fjrmcntnr, no qui prius bene munitus erat aliorum gratia et amicitia, illis amissis fiat exprobrabilis, Sic etiam cuique custodiendas vias et actiones omnes, ut facile cum ipso transigi possit, ncc durus sit ac præfraclus, sed semper facilem se præbeat qc pacificum, ita ut, etiamsi quid controversée incidat, facile conciliationem admittat, ne scissa amicitia postea non facile resarciri possit.

Unde Septuaginta addunt : *Custodi vias tuas* lùœjvxUàxTœç, id esf *composite* el *conciliabilitcr, q. d.* Ita mores tuos compone, ut omnium gratiam tibi concilies, in diesque novos libi parias amicos, qui te diligant, protegant, promoveant. Qua in re viles imitari debemus. Viles enim, ait plutarchus, lib. *De Adulatoribus vitandis,* « effusis palmitibus proxima quæque arbusta claviculis suis complexa, hetiores fiunt : sic plores per amicitiam sibi adjungere felicissimum est. n Hinc Epaminondas, leste /Ebano, lib. *Variar. histor.,* dicere solebat : « Non prius interdio discedendum c foro esse, quam novum aliquem amicum ad veteres adjeceris; » idque Scipionem Africanum factitasse perhibent. Socrate interrogante Cnesum, quid magni e regno esset consecutus? cum ille respondisset : « Ut hostes ulciscerer, ct amico? beneficio afficerem : Mullo, inquit, melius fecisses, si et illos tibi amicos ascivisses, n Ha Maximus, *serm.* 6. Sic cum Pompeius hostes ferro perdomandos, amicos favore colendo* censeret, Julius Cæsar melius ulrostpie bénéfices devinciendos censuit. Majus enim meliusque est ex inimico amicum facere, quam cum perdere et ulcisci. Porro to tùw/oOX«Twç, id est *concihabilitir,* egregie explicat S. Bernardus, serin. 2 *in Festo* SS. *Petri et Pauli :* « Arbitror, inquit, quod tu qui iu congregatione es. bene vivis, si vivis or-

Amiwi ‘ Onora*.

^'ïm.u tripiei.

dinnbn¡ler,*odabiliter ni humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Ordinabililer, ut tu in omni conversatione tua sollicitus sis observaro vias tuas, et in conspectu homini, et in conspectu proximi, cavens et Ubi a peccato, et illi a scandalo : sociabiliter, ut studeas amari et amaro, blandum te et affabilem exhibere, supportare non solum patienter, sed et libenter infirmi* tales fratrum tuorum, tam inorum quam corpohim. Humiliter, ut, cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas ex-afflare, qui ex hujusmodi nasci solet, et quanlumcumquo illum senseris, negare omnino consensum. »

Ver». 11 **ii.** Mala airea in lbctis argemeis, verdum DICTUM IN TEMPORE SUO. — Noster Videtur IcgiSSC ni3DlPO id est lectis. Jam leguntnVDÜO *maskiot,* id est cælaluris vel cancellis. Unde Septuaginta vertunt, *malum aureum in monili sardii;* Symmachus ct Theodotion, *inconspicuis argenti; Syrus, pomum aureum in opere fusili argenti ;* Pagninus, *in picturis argenteis;* Chaldæus, *in imaginibus argenteis;* Cajelanus, in *casuris;* alii, <n ca/a*turis;* R. Abraham, *in absconditis,* vel *in thesauris argenti;* Vatablus, *in cadatis vasis argenti;* Arias, *in thecis transparentibus argenti* (I).

Igitur primarum trium linguarum trina hic est lectio ct vendo, ac conseque liter trinus sensus. Discrepant enim a se invicem latina, hebræ aet græca, ac proindo cuique sua danda est explicatio.

Primo ergo Latinus Vulgatus interpres *mala aurea* ab aurifico fabrefacta accipere videtur, quæ ex lectis argenteis suspensa sunt, hoo est ad argenteum et cælatum lectorum operculum d ipendimi. Sic enim *Esther.,* i, 0, rex Assuero* iniwnifleontice causa in convivio suo rogali lectulos apparavit aureos et argenteos» ut in iis conviva* discumberent, in quibus elcganliæ cau*a mala aurea incidi vel affigi poterant, ut convivarum oculos pascerent, ne simul ciborum orexim et appetitum acuer.nt, Srn«us ergo wr*> JanM> nius : Quemadmodum mila aun i affixa lectis argenteis, aut ab eis dependentia. exornant multum lectos, recreant atque delectant, et propter varietatem ct propter artis elegantiam : ita verbum opportuno tempore dictum inultum afficit audientes, el ipsum proferentem mire exornat: verbum enim prudens si non dicatur suo tempore, est quidem quasi pomum aureum, ac in se mulli pretii; sed si jungatur tempori suo, quo commode dicatur et opportune, vi luti aumeii pomum est argenteis lectis insertum, valde scilicet recreans bominesque affi, iens : antiquitus enim ditissimi et potentissimi reges lectos habebant aureos et argenteo*, eosque mira varulite exornatos, ut habetur *Esther,* i. liebroa habent, *verbum dictum in rotis suis,* hoc est, dictum debitis quibusdam modis ac coloribus rhetoricis exornatum, quibus voluti rotis v< hatur in audientium aures.

Nino mystice Bcda: « Verba, inquit, prædicaloris apposite ad captum auditorum concino Ha sunt m ila, quia de arbore vitæ, hoc est, de Dei sapientia sunt orta ; aurea, quia charitatrm munti infundunt; lectis etiam comparantur, quia requiem pnrshnt animabas audientium : argenteis, quia splendore fulgent veritatis. Mala ergo aurea superaddit orn dui lectorum argenteorum, quisquis divina elnquia spiritualibus plena bcnsibus atque mysteriis, quibus suaviter animu^ pascitur et accenditur, opportuno tempore superaddit rudioribus ac simplicioribus doctrinis, per quarum custodiam el hio præMatur pax anim e, cl ad quietem pervenitur æt» rnam. •

Minus concinno alii por « mala aurea • accipiunt pedes aureos lodoruin, quos Clemens Alexandrinus in *PísdaQ.* vocat xsw.n-iwa:, id est auro insistunt s, puta aureis pedibus subnixo^ *g.* d. Sicut pedes lectorum loin Hi ex amo, ac rotundi, ut videantur ose mid i aurea, lectos tricliimuum tun ornant q.mm sublinent : sic elverbum dielmn in tempore suo. Minus, inqtuuu, opto, tum quia mala aurea dicmdur esse in leclis, nnn levti incumbiré malts aureis; tum quia tempus opportunum dicitur potius ornare verbum sapiens, quam ab eo ulnari.

Srruftdn, juxll textum hebræum, valde apponite verbum opportune dictum comparatur malis aureis collocatis *bunnktuih.* id e*l in scidpltirjs. cælaluris, vel cancelli* argenti» qu» sditeci Induam sunt thecis argeiih is, sud oaxicvllatis, ut per c uiiù Ihuum foramnn malum aureum quod intrinsecus est, conspiciatur : indix enim HDv sacAo signified conspi»-en* d intueri res czelalaR, pictas, figúralas et affabre ulabor.ila*. Unde Symmachus vertit, m *thecisptr^ficui^* Forte Nuitor ha* thecas vocat *helos* per hebraisinum, quia sicut homo in ledo, sic mala aurea in theca sua requiescunt. Jam s> aurum orn mdum erat prdin&u ubo metallo, nullum quidem opporla-

(II Sermoni? tempestivi laudatio, per comparationem ita concepta, ut procédât res, cui comparatur. sequatur serin» conquiram*. *Mam aurea in oraammlts argenteis verbum* oM *dictum* Im0 /imporr. Per incilo rtret aln iiitclligunt •phrcrnlai sive condias, qilaliA Mint co* Iniiiiuaruin) ligurii' argentea «uuat.is : Ha Gewnius d Ew.tliu*, alii, 'era mala ct qoiilem ryduim > *u cliry•qniel i,quæ ob edurem aurea dicuntur. Do ns Virilius, *Ei lug,* 3 :

Ann mila dwni mid. era» allo fa inilUm,

DillkillUS est qiipd mpiloro Ivmiblirh 0 o-l *ni opìrnav,*

Voci qniilein *rato* MgIlilluilUlll Iii'tuniiluiii putat I Avaldus (opAri/i mini c>l *rota*). tum propter *al,* lum maxime prupter turmam I|»uk nointnls, cinti ca aperta rii du.Mis, qui abhorreat a /empori» signillcatu, aptnt veroni in nomimi *rotai* significante* Ge<*«iUiK varo *opium* dried significan* *tciupui,* a *vertendo volveudoguc* dictum : plureF cium voces *an»»*uvi designaqtea proprio orbaio indicant » Ut *annui,* unde *annulus,* ¿murs;, nijiçJc;, ClC. Ewaldo responderi potest, *ai* vertendum e$»i non *super,* rutas Meli., sed *secundum;* dualis autem furinam ifìéssò voci *ophenao,* quia nullo *temporis* duo complectitur, presteri-* tum tociUcet et futurum.

Dius quam argentum, per cujus foramina subtilissima introspici posset splendor auri, si quis all nle dispiceret; sin longiuscule videret, nihil prefer argentum videre videretur. Huc facit illud *Cant.* cap. **i, il** : a Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. »

verbum q»p r- ie pomo aureo in ar^n- za. Primo. T. 0 urio*

Igitur primo, sicut mira est elegantia pomi aurei affabre inclusi cancellis argenteis, quæ intuentium ocul°s insigniter oblectat et rapit : sic pariter mira est venustas sententia gravis opportune dictæ. *Secundo,* sicut magnum est pretium auri **Soluti** argento, sic magnum est pretium sententiæ prudenter prolate. *Tertio,* sicut in pomo aurco argenteis cancellis incluso, magna est et conc‘nna varietas auri, argenti, cancellorum, figurarum, sculpturarum, etc., quæ mire intuentes recreat : sic pariter in dictis sapienlum magna est sapientia», eloquentiæ, figurarum, troporum, similitudinum copiosa varietas, ct variegata copia, quæ audientes pascit ct recreat. *Quarto,* sicut malum aureum interius latens, exterius cancellis argenteis velatur et ornatur, ita ut aspicienti primo occurrat aspectus argenti cancellati, deinde penitus perspicienti occurrat species mali aurei interius latentis: sic pariter sermo sapientis exterius decoram habet phrasim, et quasi tegmen eloquentiæ, quæ argento sonoro comparatur : interius vero habet sensum reconditum sapientia», quæ auro respondet. Id videre est maxime in parabolis, quales sunt hæ Salomonis, quæ exterius elegantem parabote speciem compositis ct reticulatis verbis exhibent, sed interius arcanum , puta parabolicum ct symbolicum sensum penitius eas rimanti ostentant.

Quocirca R. Moses in libro *More hannebuchim,* id est doctore perplexorum et ductore dubitantium, cap. i, apud Galatinum, lib. I *De Arcanis fidei,* cap. vi, vertit, *sicut malum aureum in reticulo argenti, sic verbum dictum ad duas facies suas, q. d.* Sicut malum aureum inclusum reticulo argenteo duas quasi habet facies, unam externam reticuli argentei, alteram internam et reconditam mali aurei : sic ct parabola duplicem habet sensum, unum externum et apertum, qui est litteralis ; alterum internum ct reconditum, qui est mysticus, puta allegoricus, vel anagogicus, sive cebalislicus. Vide igitur quanto artificio, et quam exquisitaarleelaborarioporteat parabolam, quanto verborum splendore, quam gravis sententia exornanda ei recondenda. Ila R. Levi, R. Salomon , Aben-Ezra , Lyranus, ct noster Pineda, lib. Ill *De llebus Salomonis,* cap. xvi.

Accedit versio Tigurina, *mala aurea in calatis vasis argenteis, est verbum tempestive prolatum;* Vatablus, *mala aurea in cadaturis argenteis.* Additque : « Proprie vox Hebrea significat thecas, in quibus lapides pretiosi recluduntur, ita tamen ut videantur, Gallice, *claires voies.* Hæ autem theca» fiebant ex argento, ubi erant foramina, per quæ poma illa aurea conspicerentur a Salomone ipso. » Verisimile est tempore Salomonis qui præ regibus omnibus abundavit auro el argento, has thecas in usu fuisse in ornatu tum palatii regii, tum templi, tum privatorum; ac forte ea velut monilia ex collo gestabant, uti modo nobiles gestant bullas aureas el argenteas supra pectus, quæ ob rotunditatem a nonnullis poma aurea et argentea vocitantur. Alii per thecas basco acciplunt abacos sive armaria et repositoria, in quibus Salomonis aurea supellex recondebatur, quæ januis reticulatis argenteis claudebantur, per cujus foramina videri poterat supellex aurea.

Cajetanus vertit, *mala axiri in casuris argenti, verbum ordinatum super rotas auri,* sicque explicat, *q. d.* Sicut si quis artifex efformet arbusculam, vel virgultum argenteum variis intersectionibus quasi ramis incisum, producens mala auri, non solum pretiosum, sed artificiosum pulchrumquo spectaculum oculis intuentium exhibebit : sic pariter qui ordinat verba super rotas suas, audientium gratiam sibi conciliat; est enim ct pretiosus, et pulcher, ac mirandus sermo ordinatus super rotas suas, hoc est super loca topica, super colores rhetoricos, super phrases modosque loquendi elegantes et concinnos. Hæ enim sunt rote sermonis, quibus vehitur sermo ad persuadendum ct instruendum auditorem. Ita Cajetanus.

Tertio, Septuaginta grace vertunt, *sicut aurea mala in monili sardii,* vel, ut legit Auctor *Catena Græcor., quod malum aureum est monili sardio, hoc sermo opportunus suo est auctori.* Aliqui hoc per hypallagen exponunt, *q. d.* Quod monile sardii est malo aureo, hoc sermo opportunus suo est auctori. Nam sardius est lapis pretiosus qui in palis annulorum aureorum velut gemma, vel in collaribus ct catenis aureis velut bulla adjungi, et super pectus dependere solet. Congruit enim sardius cum aureo colore : est enim rubeus ut aurum ; unde simili phrasi subditur apud Septuaginta : *Quod sardius insertus est aurea inauri, hoc sermo sapiens est auri obsequenti.* Simili modo ait Ecclesiasticus cap. xxxn, vers. 7 : «Gemmula carbunculi in ornamento auri, el (sic) comparatio musicorum in convivio vini. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino. » Mystice Auctor *Catenæ Græcor. :* Sicut, ait, malum aureum congruit sardio, sic Dei cognitio congruit animæ caste et pura. Per aurum enim designatur cognitio, per sardium honesta actio.

Dubito an in Septuaginta pro cx^icunon legendum sit ápppícu, id est *argenti.* Sic enim habent Hebrea, Chaldaea, Latina, quin et Syrus qui sequi solet Septuaginta, Tunc sensus foret appositus, *q. d.* Sicut malum aureum annulo argenteo velut pala insertum, aut catena argentea velut bulla appensum, eamdem decorat et exornat : sic pariter opportunitas ornat verbum, si videlicet illud congruo ct opportuno loco et tempore pro-

feratur. Ulne Syrus vertit, *sicut pomum aureum in opere fusili argenti.* Quod rursum sic exponas, ç. *d.* Sicut pomum aureum in phiala vel lance argento cælata positum, pulchrius ct speciosius apparet : sic paritor verbum sapiens opportuno tempore prolatum, novum quemdam decorem acquirit, ct seipso pulchrius apparet. Huc quoque posset revocari lectio vulgata : phiala enim vel lanx argentea hebraica metaphora potest vocari lectus, quia in ea quasi in lecto malum aureum decore collocatur ct requiescit. Hic sensus valde planus est ct obvius : solent enim mala aurea tum fabrefacta, tum naturalia et viva in lancibus argenteis proponi, ct convivis exhiberi.

Verbum »«>• ' | quis?

VERBUM DICTUM IN TEMPORE SUO. — Hebraice, V3BND *bcophnau,* id est *dictum in rotis suis.* At quid rotis cum verbis, et cum lectis argenteis? Respondetur alludi ad lectos rotatiles veterum, quales ctiamnum videmus in domibus nobilium et principum, qui de una aula in aliam, de uno triclinio in aliud, per rotas illis subjectas facile moveri ct rotari possunt : lectus enim quadratus habet speciem currus, cui rotæ inferne subjici queunt ct solent : hic autem olim argenteis laminis obduci, vel operculo ex argento cadalo tegi ct ornari solebat, el ctiamnum solet apud principes; superne vero quatuor columellis ad quatuor ejus angulos insistebant capitella rotunda cx auro in speciem pomorum, quæ proinde hic *mala aurea* vocantur, quæ idcirco lecto et rotis argenteis incumbere et quasi vehi videbantur. Rursum *mala aurea* ex cœlo, sive tecto lecti argenteo suspendi solebant. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut mala aurea insistentia, ct quasi vecta lecto rotisque argenteis, magnum sui pretium œque ac pulchritudinem inluentibus exhibent : sic pariter verbum in rotis suis, id est in suis circumstantiis circumspecte, apposito ct opportune dictum, magnum audientibus exhibet ornatum ct fructum : uti imprimis patet in verbo Dei, quod interius animæ loquitur, ut eam a peccato ad justitiam, vel a justitia et sanctitate minore ad majorem traducat, ista enim si dicantur congrue ct opportuno tempore, animam convertunt et sanctificant. Hæc enim est gratia efficax et congrua, quæ scilicet datur congruo tempore, congruaquo audientis dispositione ad eam recipiendam illique obediendum.

Opprtu» Brimo,

Porro verba opportune dicta recte dicuntur dicta in rotis suis. *Primo,* quia instar rotarum sunl rolunda ct aPtc composita, ut nihil in eis sil scabrum, nihil durum, nihil præfractum. Sic Cicero, lib. *De claris Orator. :* « Verborum, ait, apta, et quasi rotunda connexio;»et *De Oratore:* * Thucydides autem praefractior, nec, ul ita dicam, rotundus. » Et Juvenalis :

Aut curtum sermone rotundo
Torqueat enthymema.

Et Horatius :

Gratis dedit ore roteato
Man loqui.

Secundo, quia instar ri/iarum concinne decurnini ct volvuntur in animam audientis. *Tertio,* Tuno, quia instar rotarum nunquam exorbitant, sed in orbitis suis plane, secure et celeriter rotantur. *Quarto,* quia instar rotarum placide suaviterque vehunt, tam verba, quam sensus verborum ad aures mentemque audientium. *Quinto,* quia sicut Quinto, rota aptatur et æquatur orbitæsuæ, sic cl verbum aptandum et æquandum est tempori et occasioni.

Verbum ergo dictum in rotis suis est verbum concinnum, compositum ct aptatum tempori. Hinc Hebræi per *ophan,* id est rotam, metaphorice significant circumstantiam,modum,occasionem, congruentiam. E<t metaphora ab aurigatione; quod enim e>t auriga in curru, hoc est mens in sermone: m nsenim est aurisra linguæ et sermonis. Opportunitas ergo, sive opportunum tempus, puta si verbum dicatur congruo modo, loco, tempore, etc., est quasi rota quæ verbum quasi malum aureum velüt, et insent in animum audientis; si enim idem verbum alio et importuno tempore dicatur, ab audiente non capietur, imo refutabitur et respuetur, uti patet experientia. Hinc qui aliquid alteri persuadere conantur, captant commodas occasiones, et mollia fandi tempora. Quocirca pro *verbum dictum inrotis suis,* id est in *tempore suo,* alii vertunt, *dictum in* circumvolutione sua; Baynus. in *circumferentia sua;* Pagninus, in *modis suis;* alii, in circumstantiis suis; Chaldæus et Valablus, *verbum dictum opportune;* Symmachus et Vulgata, in *tempore suo;* II. Salomon, sermo *supra basim pronuntiatus, id* est, *recte fundatus ct fixus;* Aben-Ezra vero et R. Moyses vertunt, *dictum in facicbus suis,* vel in *utraque fa~cie sua;* censent enim K in T3DN *aphnau* non esso radicale, sed hecmanticum ct ascititium, uti est in HììSvN *asmura,* id est custodia, a rad. TQÜ *scarnar,* id est custodivit. Consequenter cousent *aphnau* radicaliter idem esse quod V3B *panau,* id est facies suas, vel ad utramque faciem suam, ut sit duale.

Jam *verbum dicium ad facies suas* R. Moses exponit dictum juxta sensum litteralem et mysticum, id est dicium circumspecte, quod scilicet antequam proferatur, respicit et circumspicit omnes peristases et circumstantias loci, temporis et personarum, ut nonnisi opportuno tempore, ul vertit Noster, se exeratet depromat.

Ex dictis liquet mala aurea non naturalia, vera ct viva, qualia sunt citria, aurantia et cydonta, sed artificialia, puta ab aurifabro formata ex auro, passim ab Interpretibus hic accipi. Noster tamen Salazar concinnius et venustius mala aurea vera accipit, puta cydonia, quæ suo odore, œque ac rosœ cœterique llores, convivas recreant, et

ebrietati résistant, caque de causa cum floribus solebant lectulis et mensis convivarum inspergi, uti docet Athemeus, lib. Ill : a .Multa mala, ait, cydonia mittebant in thorum regi, multaque myrti folia, rosarumque ac violarum elegantes orbes, » ut sensus sit, *q. d.* Quemadmodum *mala aurea,* id est cydonia aut melina, super lectos argenteos, id est tricliniares, seu epulares, ad stipandos convivas missa, ebrietatem arcent : sic eli un *verbum dictum in tempore suo,* vel *cum rotis suis.* nimirum problema aliquod obscurum opportune inter epulas conjectum , mirifice convivarum ebrietati succurrit, vel potius ipsam prohibet; nam ne mentes oblusis mero capitibus ad *illud* edisserendum ineptas reddantur, nullus non temperanter bibit.

Hæc expositio apta est, sed arch : arctat enim verbum opportune dictum ad problemata convivii. Quare melius generaliusque Baynus accipit verbum congrual amicæque monitionis et correptionis, *q. d.* Quemadmodum mala super lectulos triclinii argenteos conjecta conviva? temulentiam coercent, ct caput contra merum obiit mani : ita etiam benevola ct amica correptio morum tempestive adhibita, hominem ira aut aliqua alia vehementi allectione correptum deebriat ac sibi reddit

Generalissime et plenissime accipias hic verbum quodlibet, sive monitionis, sive consilii, sive instructionis, sive consolationis, etc., *q. d.* Sicut mala aurea lectulis argenteis inspersa convivas recreant, roborant, parcunt : sic pariter verbum quodlibet congrue el opportune dictum audientes rccrcal, roborat et pascit. Huic similis e-tgnoma S. Chrysostomi apud Maximum, *serui.* 31 : « Libere loqui subinde etiam vulgare- solent; at decenter et tempestive cum modo el prudentia licentia uti, hoc demum magni est et admirabilis animi. » Et illa Plinii, lib. XXV, cap. v, in tine : « Utcltiborum tamrt-i efficax, tamen medici vetant dari senibus, aut pueris, aut exilibus, aut timidis : ita admonitio sic est temperanda, ut ferre possi! quem velis emendare; nec solpm spe» tandil n est vitium, sed natura qtioquQ ejus, cujus vitio studeas mederi, d Idem, lib. XV, cap. xiv : « Morus, ait, novissima omnium germinat, et tamen parli inter prunas: ita qui tempus optimum opperiuntur rei conficienda?, diapiri serin- cœperint, tamen maturius conficiunt. » Idem, lib. XI, cap. vi cl X : a Apes peragunt opu< suum non siati* diebus, sed quoties coeli commoditas invitat : ita suo quoque tempore capienda est occasio. »

m **12. I.NAVRIS AVREI, ET MARGARITUM FULGEAS, QUI ARGUIT SAPIENTEM, ET AUREM OUEÜIENTFM. — PFO** *margaritum fulgens* hebraico est ODD *Sn *çholi chatem,* quoej IJebræi passim vcrlunt, *ornamentum auri obryzi,* vel *monile aureum.* Ita Pagniniis, Çajctanus, Vatablus çt alii. Sepluagipta yerlunt, •ordium pretiosum; Syrus, *sardium bonum;* Çhaldæus, *vasa smaragdina;* alii, *diadema,* vel corona *aurea;* alii, ut Xoster, *margaritum fulgens ;* alii, *oraiium prccatorium, placatorium aureum,* id est monile omnibus placens, omnesque alliciens et placans. Rursum , pro *sapientem* ex liebræo verti potest cum Cajetano, *sapiens* in nominativo, ut sapiens qui arguit, hic comparetur inauri aure/e et margarito fulgenti. Insuper, variant hic prisci Interpretes : aliter enim vertunt Septuaginta, aliter Chaldæus, aliter Noster. Trina ergo hic versio trinum pariter poscit sensum (t).

Primo, Septuaginta et ex cis Syrus verlunt, *quod pretiosus sardius illigatus,* vel *insertus est aureæ inauri, hoc sermo sapiens dimissus in aurem obedientem est auri.* Ha Auctor *Catenæ Græcorum,* ubi corripiens el correptio, sive sermo sapiens, comparatur sardio; correptus vero el edoctus qui sermoni obedit, comparatur inauri aureæ, *q. d.* Sicut sardius apte componitur cum inaure aurea, illamque exornat : sic pariter sapiens monitor et monitio apto componitur cum aure obediente, illamque mire condecorat. Ad hunc sensum Vulgatam Latinam accommodat Beda : a Recte, ait, humilis auditor inauri comparatur aureæ, qui dum libenter increpanti et arguenti aurem accommodat, jam se ad recipiendam claritatem coelestis sapirntiæ præparat, jam superniB lucis visioni appropriai, n Postea vero subjicit de doctore : « Recle doctor eruditus marg trito fulgenti a-siinilalur, quia dum emendationem morum, dum supernorum scientiam desiderantibus, ac pie qurereplibus animis obtendit, quasi aureo ornatui ippjorem insuper gratioremque fulgorem gernmœ ardentis adneclit. »

Huc pert net versio Cajetani : *Inauris aurea ct monile obryzi, arguens sapiens super aurctn obeilicnr tem, q. d.* Coneptio et disciplina ornat tam corripientem quam correptum , tam dociprem quam do nlcm discipulum : hic enun qui aure eam excipit, est loco inauris aureæ; illi vero qui illam ore promit, est loco monilis et torquis aurei.

Secundo, Chaldæus verlil, *mauris aurea ct rasa smaragdina, correptio sapims in aure obediente.* 1'er *vasa smaragdina* aliqui accipiunt pocula pn tiosa e smaragdo, quibus divit-s cl nobiles in conviviis ulebiutur. iisqueinviccm cum apprec<dioncsah.(is praîbibebant, *q. d.* Sicut modimperator, sive herus et pra fei tus convivii, conviva propinat calicem pretiosum, v. g. smaniali* oin.ilum, in roque vinum pnr-tans, sed aere cl amarum (unde Udiorum proverbium : *il vino amaro tc sia caro;*

(1) *Annulus aureus rl moiiifr aureum* (alii, *annulus aureus* qui aurom perforat, *et glubuLa aureus* qui cx annulo dependet) est *reprehensor sapiens,* qui sapienter reprehen lit *in mire múltente Sapienda* inauribui ornare quem* frequentatur Arabibus pro : pnleliri* et salutnribus pneceptis aures ci hnhuoro. ha Ar.ibschiados in *Isiciis Chalifarum :* « Vivificasti conia nostra florida tua sapicrdia,cl aures qosiras ii^Iruxisp inauribus margari» torum serniunis luì. »

nroarum enim roborat slnngitque stoma* hum, quem dulce vinum laxat et solvit); conviva* vero calicem hunc ut ameris symbolum, atque salutiferum, cum simii ⁵ dnjis apprccalione avide excipiunt el hauriunt : sic quoque sopiens doctor discipulo propinat amaram disciplinam ct correctionem, ut vilia ejus resecH, velut calicem vinumque amaru **j**, sed pretiosum et salutiferum, quem proinde discipulus amanter avideque cx* ipiut et hauriat oportet. Possunt tamen quælibet vasa smaragdina hic acripi; smaragdus enim et pretio el colore viridi efliilgurans infer *g»* minas eminet, mireque omnium oculos recreat. Vide dii ta *Apurai.* xxi, 19, ubi dixi smaragdum virentem esse insigne virginitatis, esseque amubturn c.ontra venena : sic et correctio virginitatem animæ tuetur, cstque amuletum contra omnia vitia.

Tertio, Noster optime ex hebræo vertit, inauris *aurea, et marggrilum fulgens, qui arguit sapientem et aurem obedientem;* et Tigurina, *torques aureus ct monile aureum, est increpatio sapientis aun* 0¿>- *temperanti.* Sic disciplinam comparavit torqui aureo, cap. i, 9. Sensus ergo est, *g. d.* Correptio severa, sed matura ct amica, quam sapiens opportune adhibet audienti, ideoque obedienti, non vilis est et infamis, sed res nobilis, pretiosa et pulcherrima instar inauris aureæ ct jnarpariti fulgentis, quæ proinde tam corripienti quam correpto magno ornamento est, æque ac saluti. Unde Pagninus clarc yertil, *ut inauris aurea, ct ornamentum obryzi est, qui qfguif sapientem cui est auris obtemperans.* Noster pro *ornamentum obryzi* melius vertit, *margaritum fulgens,* quia inauris aurea proprio erat circulus instar annuli auri insertus, ex quo dependebat margaritum splendidum velut monile, uti docci S. Hieronymus in *Ezcch.* XVI, et e.x co noster Pineda in *Job* cap. xui, vers. **H**, num. 12.

Gnoma dreorrep. tuor con, fiiua.

Huic gnojnæ similes sunt ill® sapientnm apud Maximum, *serm.* 31 : Hennis : a Reprehensio, si agnoscatur, o Imperator, ad cupiditatem eorum quf prius non noral, reprehensum durii. » Iso* cratis ; « Sicul mel exulcerala mordet; secundum naturam vero constitutis suave est : ita habet et oratio Philosophorum. » Aristonymi : n Qui ex oratione libertatem arguendi tollit, perinde facit ac si ex absinthio tollat acorem. » Phocionis : « Nec sol e mundo, nec loquendi libertas ex hominum congressi; removenda. » Anonymi : « Ut elleborum si parcius sumas, magis olfendit, quod ¡nhriTcat visceribus intlclatque coipus; sin co» piosiiis sumas, proderit : erumpet enim liberius: ila non est objurgandus amicus, nisi ea vehe* Rvntia qua? vitio liberet illius animum. Nam lenim « xpostulatio contristai amicum nullo fructu.» Plularchi in *Moral. :* «‹ Medici pliai macia amaris nonnihil sacchari aspergunt, ut œgros alliciunt ad ea sumenda : ita parentes objurgationis asperitatem lenitate debent mitigaro. » Rursum : « Ut lienosis acria et amara prosunt, dulcia obsunt, sic et vitiosis, *n*

Porro «events monitor, et severa monitio sive correptio, recte comparatur inauri aures et margarito fulgenti. *Primo,* quia, sicut inauris aurea pretiosa est, nec dedecorat, s^d ornat decoratqne aurem; unde inauris olim nobilitatis ‹«rat insigne, uti ex Platone et Apuleio docet Rhodiginu*, lib. Ill, cap. XXV : sic pariter correptio pretiosa est, nec infamat, sed ornat et nobilitat audientem ct obedi»-iitrm; magna enim ejus lau‹ est, quod pareat corripienti. Hoc enim signum *csl* magnæ humilitatis et oblienti®, «eque ac prudenti®. Cor->p. *|

Secundo, sicul inauris perforat et pertundit aurem cum dolore, ac deinde firmit-r auri adhæret, eamque assidue vellicando stimulat, et ornai velut monile : sic pariter acris correptio ferit lunditque aurem mentemque, imo intima mentis audientis, ac deinde fortiter illi adhiere!: correptus enim hoc stimulo punctus resipiscit et correptionem constanter retinet, nec eam sibi excidere sinit. Igitur, sicut iis qui aures el auditum habent liebctein el obtusum aflkiturinauns, ut sua punctura hebetatam audiendi vim excitet et acuat : sic iis qui proprii sunt cerebri ct durioris cervicis, adhibetur acris correptio, qu® cervicem sternat, cosque legi obedientes faciat. Vere Plutarchus in *Moral. :* « Remedia, ait. slatim mordent, vel offendunt, postea conferunt salutem ct voluptatem. Ita salubria monita initio nonnihil sunt amara, postea correcto jucundissima. » Sxanda

Tertio, olim in maure, æque ac in annulo inride. ant nomen Dei sui, vel rei summe amaLe : sia panter correptio hse accipitur a sapiente ut res summe utilis, salutifera el dilecta, imo divina et a Deo manans. Hoc est quod ait Deus per Oseam, cap. n, 13 : « Et visitabo supeream dies Baalim, quibus accendebat incensum, ct ornabatur inaure sua ct monili suo. » Deus enim inauri insculptus videbatur homini quasi ad aurem semper assistere, illiq.ie in aurem loqui, et eum sui cultus perpetim admonere. Hinc Jacob defodiens idola fumili® su®, simul cum cis defodit inaures, Genes. XXXV, 4. time et Gedeoncxinauribus fecit vphod, quod deinde Hebræi coluerunt ut idolum, *Judie.* vin, 21. Et Aaron cx inauribus conflavit vitulum aureum, *Erodi* xxxn, 2 et 4. Kddit R. Abraham Hebncos inauribus incidere solitos id quod semper memoria elinente gestire vellent. Igitur inauri comparatur correptio, quia eam dat corripiens correpto, ut ejus perpetuo si! memor, ac juxta eam mores corrigat, et vitam componat, ac simili modo acceptat eam is qui correptionem benevole accipit, illique obedit.

Quarto, inauri aure® solent innecti margaritum fulgens, quod mire ornat aurem æque ac inaurem , ac utrumque sane pretiosum est, sed ponderis exigui : nam qui vellet malsani quamdam aun gravissimam auribus innectere, aures minime ornaret, sed potius oneraret, etfœde discerperet. Quirta.

Similis esto correptio, non levis pretii, sed levis tamen ponderis, ut scilicet sit prudens et cordata, sed tamen lenis et blanda, ne gravi iræ vel tristitiae pondere animum correpti premat, deprimat vel opprimat. Vide duodecim dotes inargarila-
Caonut. rum recensitas, *Apocal.* xxi, 21, quas facile est adaptare correptioni et corripienti. Præclare Plutarchus in *Moral.:* « Quemadmodum medicus, ait, ubi secuit carnem, non statini deserit sectum, sed rigat ac lenit : sic qui acrius objurgavit, debet reliqua vite consuetudine lenire eam molestam. » Ibidem : a Pharmacum non adhibitum in loco dolet absque fructu : sic objurgatio non ut debet admota. Atque idem facit amicus cum molestia, quod adulator cum voluptate. Lœdit enim uterque. » Ibidem : « Ut Telephi vulnus eadem hasta sanatum est qu® vulnus inflixerat : ita vulnus objurgationis ab eodem sanabitur qui fecit. » Alius : « Ut perniones et facit et tollit frigus: item ignis ambusta sanat : ita amici objurgantis oratio dolori quem facit, eadem medetur. »

Qtiofo. *Quinto,* inauris symbolum est disciplin® et obedienti®, quia,sicut inauris inseritur inaurem, sic et verbum disciplin® ingeritur in aurem et mentem. Hinc de Christo dicitur, *Psal.* xxxix, 7 : « Sacrificium et oblationem noluisti; aures autem perfecisti mihi, » hebraico, *perforasti mihi,* nimirum subula servitutis, qua inaurem obedienti® auribus meis appendisti, mentique inseruisti. Inde a tunc dixi : Ecce venio : In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam; Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei.» Qu® verba citat Apostolus *llebr.* x, 5. X.de ibi dicta. Hinc ct illud Christi Patri obedientis usque ad mortem crucis : « Dominus Deus aperuit mihi aurem; ego autem non contradico, retrorsum non abii. Corpus meum dedi percutientibus, el genas vellentibus : faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me,» *Isaiœ* L, 5.

Buio. Denique inauris symbolum erat reconciliationis el pacis; unde amici Job, qui cum eo disceptantes eum sæpius male redarguerant, pœnilentes tulerunt singuli ad eum inaurem auream in signum reconciliationis, Jobcap. xl ii, ii. Unde ct Plautus in *Epidico :* « Non meministi, ait, me inaurem auream ad te adferre natali die. » Ubi Scholiasles: Solebant, ait, hi qui amicos per annum aliqua ratione læserant, illos in die natali inaurium donatione placare, ut injuriarum obliti cum eis in gratiam redirent. Correptio ergo, quæ quasi inauris aurea a corripiente datur, et a correpto accipitur, significat eam amice et placide a corripiente dari, et a correpto accipi, ut si quæ prius inter utrumque intercesserit injuria aut simultas, hæc jam per correptionem obliterelur, el pristina amicitia redintegretur; per correptionem enim quasi auris, imo o* cl mens corripientis, auri et menti ejus qui co? ipitur, copulatur, sociatur el unitur.

Vtn. 13 ¡3. SiCOT raiGCS NIY1S IN DIE MESSIS, ITA LEGATUS FIDELIS EI QU! MISIT ILLUM, ANIMAM IPSIUS «EQUIESCERK facit. — Hebraice, *animam domini reverti facit ;* Septuaginta, *sicut eruptio nivis messis tempore ardorem restinguit, (estuque laborantibus grata existit : ita fidus legatus his qui miserunt illum , siquidem animos illorum qui illo usi fuerant, recreat ct refocillat.* Ita Auctor *Catena Grtecorum.* Syrus, *sicut quando descendit nix in tempore messie æstum refrigerat, sic legatus,* etc., *animam heri reducit;* Chaldæus, *animum domini sui reficit;* Aben-Ezra, *reducit:* «Quasi domini animus, ait, discedenti legato conjunctus fuisset, eo denique redeunte in domini corpus reductus sil, quod is legatum fidum se præbuerit. » H. Levi : Sicut frigus, inquit, ex nive proveniens æstatis tempore jucundissimum est, vitalemque calorem conservat, ne pr® nimio aeris ®stu, qui illa tempestate immoderatus est, evanescat, eumdemque ad intima corporis pr®cordia retrudit : ita legatus fidelis eum oblectat a quo missus fuerit, dominoque suo animum reddit, vitamque præbet, cum illius optata rite absolverit, riteque legationis negotia obierit. Hæc ille.

Quæres, quod sit frigus nivis in die messis? níxt íu. Cum in testate et messo nulla sit nix, sed summus æslus, nisi Deus faciat miraculum, quale fecit B. Virgo Rom® sub Liberio Pontifice, cum ei locum basilic® S. Mari® Majoris in Esquiliis ædificandte, nive de coelo missa die 5 augusti, cum in Urbe summi sunt calores, designavit et delineavit. Respondetur *primo,* nivem a divitibus in hieme Primo, colligi, ut in æstale illi pocula et cyathos imponant, itaque frigidum vinum bibant, imo nonnulli nivem vino miscent, ut frigidius potent, etsi medici id ut valetudini et calori naturali noxium improbent. Vide Franciscum Valesium, De *Sacra Philos,* cap. LXi. Verum hœ paucorum divitum sunt delici®, qu® ad messem et messores pauperes non pertinent. *Secundo,* ventus præsertim Secundo. Aquilonari*, per montes et Alpes nive etiam in æstale oppletos, frigus ex nivibus contrahens, illud defert ad subjectas valles el camporum messores, illosque mire refrigerat, uti Rom®, qu® montibus circumdatur, fieri experimur. Unde signanter ait, « frigus nivis, » id est ex nive a vento contractum, non nix ipsa. *Tertio,* nix ipsa subinde Tertio, dum copiosa est, ex montibus nivosis in campos illis subjectos devolvitur, ibique metentes recreat, et æstum restinguit (i).

Sensus ergo est, *q. d.* Sicut frigus a vento nivoso, vel ab ipsa nive afflatum messoribus calore testuanlibus sudantibusque æstum mitigat, ac

(i) Sententiam recte exposuit Rosenmullerus his ; Minime est dubium, comparationem h. 1. depromptam efise inde, quod in terris ad Austrum el Orientem silis, vinum vel etiam aqua nive refrigerari solet, unde Xenophon In *Memorabit.* lib. 1!, cap. n, § 30 : « Ut suaviter bibas, el vina pretiosa tibi comparas, et æstate circumcursans nivem quæris. » CL Plinium, J/üL *na(,* lib. XIX, cap. IV.

mire cos recreat ct refocillat, cium incendia solis refrigerat, sudorem laborum tergit, ct ardentes temperat anhelitus : sic pariter legatus fidelis animam heri qui cum misit sollicitudine ct curis œstuantem, ab hoc curarum æstu requiescere facit, refrigerat cl solatur. Sicut enim tale frigus valde desideratum ct exspectatum, recreat ct reparat æstuantium ac laborantium animos simul ct corpora : ita ct nuntius talis post negotium fideliter peractum reversus, suo bono nuntio mittentis animam laborantem cl anhelantem præ desiderio reficit, tranquillamque ac pacatam reddit; vel, ut habent Hebræa, *animam ejus restituet,* quasi scilicet collapsam ct mora impatientia languidam factam. Monet ergo hæc sententia legatos sui muneris, ut cogitent quanto desiderio suspensi maneant qui miserunt cos tantisper, donec perficiant injunctum officium, ct quantum refrigerium ac solatium eis afferat fideliter ab eis obita legatio. Ha Jansenius, Baynus et alii.

Nota : Anima physice a plerisque vocatur ipsa respiratio, seu qui respirando attrahitur spiritus; atque Diogenes, ut tradunt qui dc ejus placitis scripserunt, in co aere anima» essentiam esse putavit. Sed utcumque de animæ essentia sentiat physicus, quia respiratu vita servatur, ipsam respirationem *animam* vocat, atque hujus ipsius facilitatem seu tranquillitatem animæ requiem. Itaque facere animam requiescere, est physicis respirationem facilem reddere; id vero fit igneum calorem exstinguendo, atque hominem attemperando.

Uratns ûdeiif nm l,¡n messe, Pxioao. Apposite comparatur sollicitudo œstui, frigus nivis legato fideli : *primo,* quia sicut æslus corpus, s*c sollicitudo animum urit ct cruciat; legatus vero fidelis instar nivis et aura nivosæ, hanc ustionem ct cruciatum lenit cl sopit, tum quia in ejus fide requiescit animus heri anxius et sollicitus; tum quia re ipsa experitur per eum fideliter cl feliciter negotia sua curarum plena transigi ct expediri. Rursum, sicut frigus in a stu summe desideratur, sic ct legatus fidelis in rebus arduis ct Secuüdo. perplexis. *Secundo,* quia sicut ventus est velox, et velociter frigus nivium ad messores profert : ita ct legatus fidelis velociter res heri sui perplexas conficit, cumque sollicitudine levat cl pacat, ut T«rt> Placide in ejus fide conquiescat *Tertio,* sicut messores sudantes ingenti egent refrigerio : ad calorem cniin eorum restinguendum non sufficit pluvia, ncc aura lenis, sed requiritur Aquilo nivosus, qui nivali fi'gore intima penetret cl pervadat. Unde hebnnum n3X *tsinna* significat frigus acutum, quod instar hast® vel teli intima penetrat. Sic pariter ad anxias heri curas levandas non sufficit famulus vel nuntius quilibet, sed requiritur legatus expertus ct fidelis, in cujus fidem et sinum omnes curarum æslus resignet ct deponat. Abcn-Ezra *tsinna* vertit *scutum,* quia nive velut scuto munit se messor contra æstum : sic ct herus fide legali quasi scuto munit se contra curas ct anxietates negotiorum. *Quarto,* sicilt frigus nivis Qturto in messe homines æstu gravatos, et messores metendo anhelantes, eo magis recreat, quo magis rarum, novum ct inexspectatum obvenit : sic pariter legatus fidelis rarus est, et subinde sua diligentia prevenii ct superat exspectationem heri mittentis eum, ¿oque magis cum læüfical et exhilarat.

Talis legatus fuit Moses, missus a Deo ad liberandum Hebreos ex Ægyplo; hoc enim fideliter preslitil, itaque tam Deum quam Hebreos mire recreavit. Item Josué, qui missus a Deo et Mose ad inducendum Hebreos in Terram promissam, idipsum bellando fideliter complevit. Talis quoque fuit Caleb, qui a Mose missus cum Josué ad explorandam Terram sanciam , cum esteri exploratores dicerent cam esse inexpugnabilem, Dei ope expugnatu facilem ostendit, ideoque hi duo soli eam ingressi sunt, A'um.xni, 31. Talis nostro ævo fuit Thomas Morus qui legatus ab Henrico VIH, sæpius missus in Galliam, Flandriam, ac tandem Cameracum, mira dexteritate pacem inter summos Christiani orbis monarchas, magno Henrici, omniumque ordinum gaudio et bono confecit, stabilivitque. Undo ab eo creatus Angliæ Cancellarius eidem in deliciis fuit, donec ejus libidini resistens, capite ab eodem mulctatus gloriosum obiit martyrium.

Mystice, talis legatus Deo Patri fuit Christus, qui ab eo missus ad hominum redemptionem el salutem, idipsum fideliter prestans, summe Deum. Angelos ct homines exhilaravit. Talis item fuit Gabriel Archangclus nuntians, imo afferens B. Virgini incarnationem Christi. Tales quoque fuere Apostoli a Christo missi ad conversionem Gentium. Undo Beda : «Legatus fidelis, ait, doctor est Catholicus; qui autem mittit eum, Dominus. Porro dies messis in æstu, tempus est pnedicationis inter fervores persequentium, dc quo dictum est : Messis quidem multa, operarii autem pauci. Frigus nivis in messe, aliquantula est quies prædicantium a persecutione repugnantium. Recto ergo dicitor : Sicut frigus nivis in die messis, etc., quia sicut optabile est praedicatoribus verbi, cura ab infidelium rabie forte aliquid refrigerii accipiunt, nec facultas docendi negatur : ita ipsi qui ad prædicandum eos misit Domino gratum esso constat, cum susceptum ab eo legationem etiam inter adversa obsistentium fideliter complent. »

14. Nubes, et ventus, et pluviæ non sequentes, vir gloriosus, et promissa non complens. — Hebraice, *vapores, et ventus, ct non pluvia, vir se jactans in dono falsitatis;* Chaldæus, *dici nubium et imti, in quo non est pluvia, similis est vir qui q!o~rtitur in dono falsitatis;* Vatablus, *qui magnifice pollicetur, sed prostando fallit;* Septuaginta, *sicut venti, ct nubes, et pluvio clarissima, sic qui (jlorior tur in dono mendaci;* Symmachus, in *dono iniquo.*

Hæc tria, scilicet nubes, ventus et pluvi® non sequentes, tripliciter conternari possunt; undt

triplex resultat comparatio, et consequenter triplex sensus. *Primo,* plane, *q. d.* Sicut si nubes oriantur, et ventus imbrifer, qualis est Auster, perflet, portendunt et quasi promittant pluviam, ct íunen subinde nil pluviæ sequitur : sic est vir gloriosus qui mulla promittit, et tamen ea non complet. Ita Chaldæus, Vatablus, Pagninus et alii panini.

Senendo, sic : Sicut si nubes densentur, presagwm est pluviæ, el tamen si cooriatur ventus vaIbius (qualis* st Aquilo), nubes dispellit et dissipat, ut nulla sequatur pluvia : sic, etc.

Tertio, sit, ul n *non sequentes* referatur tam ad nubes et ventum, quam ad pluvias, *q. d.* ait Cajebnus: Sicut quandoque videntur orituræ nubes, orturus ventus, cl orilura pluvia, el tamen nil bornin oritur aut sequitur : sic est qui multa promittit et parum præstat. Hoc videntur voluisse Septuaginta dum vertunt, *sinit venii, nubes et pluvie riansswice,* vel, ut Vaticanus legit, *clarissima,* ut ad omnia tria referatur; *clarissima,* id est di iphana et subtilia, quia tenuia el exilia, 7. *d.* Sicut se habent venti clarissimi, id est qui aerem serenant, Dubesque fugant; et sicut nubes chrissimæ, id est exiles, diaphanæ et subtiles, quæ levi aura ventoque dissipantur; et sicut pluviæ clarissimæ, id csl rare, subtiles ct exigu», ut justam aquæ copiam, quæ requiritur ad terram irrigandam, non afferant : sic se liabet qui magnifica omnibus promittit. Hic eûim omnibus ea prestare nequit; quare fidem fallat, et paucis, vel turili quæ promisit præstet. oportet. Hoc est quod ait Threverius in *Apopidh.:* « Cum cœlum mane rutilat, tempestatem presagii : sic quam minimum exspectandum est ab eo qui plurima arroganter promittit.»

Juxta primam conternationem, quæ planior magisque obvia videtur, sensus est, *q. d.* Sicut nubes et ventus inanes et steriles, spe pluviæ quam dederunt, fallunt homines cum non sequitur pluvia, maxime cana avide desideratur ad æstus refrigerium et terræ fertilitatem, sicque homines majori alliciunt postea tristitia ac molestia : itaci qui multa promittit, qu» deinde non prestai, cum exspectatione sua homines frustretur, molestiam duplicem cis ingerit, cum et exspectas eos fecerit, et datæ exspectationi non satisfaciat. Apposite, vir gloriosus in verbis et promisi- mis comparatur nubibus et vento, quod nubes res sint alter, ct ventus res videatur maxime manis et nihili ac instabilis, ul significetur illius superbia et ventosa inanitas atque inconstantia.

Rursum, sicut dies m quibus nubes atre solem tegunt, et tenti horridi cimi fragore in terra personant, qui imbrem promittunt, nec tamen prestint, atri sunt, tristes, mefancholici et permolesti : ñc pariter qui magna jactat et pollicetur, parumque te ipsa exhibet, omnibus gravis etf, molestus, inv'Axrc ni exosns. Tales sunt arrogantes, 03- UnUtom etjacUbmidi. Halio est, quod superbia ct jactantia ‹ fllciat eos magniloquos, ut ingentia supra vires promit!ani, quæ deindo prestare nec velint, nec possint. Hinc omnia quæ mullum habent ostentationis, paium h 'beni rei cl veritatis; ac quæ mullum habent pompa;, parum dant utilitatis et fructus : hic enim totus in pompam insumitur; sicut arbores el viles quæ foliorum luxuriam ostentant, parum dant uvarum et vini, quia totus earum succus abit in folia. Prorsus eodem modo res hic sesc habet.

Juxta secundam conternationem nova datur capsa, cur promissa quis non præstet, scilicet levitas animi el inconstantia: hanc enim represenla! ventus Aquilo, 7. d. Sicut Aquilo dispulit nubes vapore gravidas ut pluviam pariant, easquo facit vagas el steriles : sic pariter levitas animi facit, ul quis id quod pollicitus est non adimpleat, sed cum promissionis faci® pœnileat, illamque irritet et annulbt ; talis enim est instar verdi et aure mobilis, quæ illico pertransil, et locum slatumque mutat. Id videre est in Religiosis qui per levitatem animi Ordinem quem capessivere, deserunt fiuntque apódate. Quocirca Superiores qui sapiunt, novitioruin indolem exacte introspiciunt, ac h eos videant leves, mutabiles et inconstantes, ad Religionem non admittunt. Huc facit illud Ovidii :

ifotiUft Æsônvle, vernaque incertior aura,
Cur tua promissi pondere verba carent?

Juxta tertiam conternationem, tria symbola; scilicet nubes, venti et pluviæ impluvi», id est exiles et steriles, tres notant causas cur quis promissa non præstet : *pruno* enim nubes vacnæ et inanes impluvi» sunt, quia carent materia, puta vapore húmido qui resolvatur in pluviam. Hæ ergo notant ostentationem el arrogantiam fraudulentam, quæ causa est, effleitque ul arrogans et fraudulentus plura ostentet et promittat, quam in sensu habeat et prestare possit aut velit, ut alios decipiat et fallat. *Secundo,* venti mobiles, ideoque impluvii, notant animi mobilitatem, qiue facit ut propositum mutent et promissum retractent.

Tertio, pluviæ graciles et steriles representan! imprudentiam et loquacitatem, qua iit ut quis non considerans, nec dimetens vires cl opes suas cx les majora spondeat, ac deinde pre inopia minora dare cogatur.

Huc perlinet illud Mercurii Trismegisti ad Statium apud Stobæum, serm. II *i)e veritate:* • Siquidem, ait, inter homines, lres exstant causæ propter quas pollicita violant et mentiuntur. Aut enim slatim a principio quispiam aliquid per fraudem dicit; aut ejus quod dixit, postea ipsum pœnitcl ; aut ad perficiendum invalidus est fictus. Ex his primum pravæ voluntatis est, alterum imbecilli judicii, tertium infirm e facultatis. Hæc omnia Reus decimat: bonitatis studio fraudem^ couikmlia revocationem ejus cujus ipsum pœ-

nitore posset, postremo agendi efficacia finis impedimentum. »

Symbolice Cassianus, *Collai.* XV, cap. vu, hanc gnomen adaptat iis qui jactant se de potestate faciendi miracula, ut ejiciendi dœmones, cum Christianus non nisi in humilitate, quæ Christi est virtus, gloriari debeat : « Quapropter, ait, nunquam monachos probos, et moibocenodoxire vacuos nostri majores esso dixerunt, qui semetipsos exorcistas coram hominibus profitentur, ct interadrnira<itium turbas hanc, quam invenerunt, gratiam jactantissima ostentatione diffamant, sed in cassum; sine dubio enim eveniet eis illud quod in Proverbiis dicitur : Sicut venti et nnbes cl pluvia manifestissima sunt, ita qui gloriatur in dato falso. Ita si quis coram nobis horum aliquid fecerit, non de admiratione signorum,sed de ornatu morum debet apud nos esse laudabilis, 0

Stniuib Uüíi?" v Tropologice, hic disce quanta sit vanitas et ostentationis, mendacisque promissionis. Uree enim facit homines arrogantes, vanos, mendaces, infames, ut nemo deinceps eis cred it exosos, invisos ; hrec cos quos fefellit ex amicis facit inimicos. Chamreleon, ait Plinius, lib. XI, cap. XXXI, maximum habet pulmonem,ct nihil aliud intus: quidam prrelerostentationem et ventosam jactantiam nihil habent. Eleganter Plutarehus in *Moral.:* « Giova plena,ait, sidunt, inania fluitant, ita qui veris virtutibus aut litteris est prredilus , minus ostentat se quam qui secus. Animantia quibus longa sunt crura, iisdem longum sil collum oportet : ita qui magno strepitu student vivere, longius rapiant necesse est unde suppetat sumptus. Ut sol quo magis in alto est, hoc minores facit umbras; quo terrre propinquior, hoc majores, puta mane ac vesperi; ita virtus quo major est ct excelsior, hoc minus videri cupit, minusque sese ostentat ; contra qui minus ipsa re valent, magis sese dilatant ostentatione. »

Ei fimiIlbu>' Onom>. Idem in *Apophth.:* a Cum Lcosthenes, ait, civitatem Atheniensium ad bcitam perpulisset, magnificis spebus ad nomen libertatis ac principatus erectam ; Phocion illius verba dicebat esse cupressis similia, qure sublimes cum sint ac pulchrre, fructum non habent. » Nihil potuit dici accommodatius in sermonem splendide magnificequo pollicentem , sed infiugiferum, quemadmodum cupressus arbor sublimi compositoquc in conum vertice procul' egregium quiddam polliceri videtur, at vix ulla est sterilior. Quocirca sapienter idem Phocion dicebat : « Non magna quidem promittenda sunt, sed magna facienda. » Ita Slobæus, serin, I *Dc prudentia.* Contrarium faciunt multi qui aureos montes, ac Crœsi opes pollicentur, cum negry quiJcm prrestent. Aurea Pylhagorre vox exstat : « Age res prredaras, nihil magnifici interim promittens. » Et illa Sixli Philosophi, *sentent.* 187 . « Age magna, non magna pollicens. » Sapientes enim sunt silentes et humiles qui pauca dicunt, sed multa faciunt : iixsipiente» vero sunt loquaces et superbi, qui pauca faciunt el mulla jaciant; hi ergo similes sunt ciendis, qure semper catillant, cl nil operantur: illi apibus, qure silent ct met ceramqne conficiunt. El illa Stobrei, lib. De *Moribus :* < Antequam pollicearis delibera, et cum pollicitas fueris, facito : nam postea non facere , fallere est. Vide ergo nc quis merito luo te oderit, e

15. PATIENTIA LENIETUR PRINCEPS, ET LINGUA MOL- Vers. <5

Lis confringet DuniTiER. — Syrus, *COhfrifiget* ossa; Ifebræa. *in longitudine narium persuadebitur gubernator, et lingua mollis confringet os;* Pagnmus, *in longanimitate flectetur princeps, et verbum molle confringet os ;* Vatablus , *longanimitate sund^ur princeps;* Septuaginta, *in longanimitate prosperitas principis, lingua autem mollis conterit ossa;* Aquila, *lingua autem simplex ;* alias, *lingua tenera.*

Primo, R. Salomon hanc gnomen accipit de Dei ira precibus placanda, *q. d.* Quando Deus irim suam paliehler differì, nec statini pœuas reposcit a criminosis, curandum est sedulo, nt illum precibus et resipiscentia definiant. « El lingua mollis, » id est precibus vacans, miseraiionemque excitans; « confringet duritiem,» id est judicis severam sententiam mitigabit. Hic sensus mysticus et symbolicus est potius quam litteralis, unde eum more suo sequens Beda : « Quamvis, ait, peccando Dominum offendisti, potes tamen ejus promereri clementiam. si adversa, qure pro peccatis irrogantur, patienter pertuleris. »

Secundo, Aben-Ezra vertit, o5 *patientiam princeps seducitur,* llidnreum enim ¡1D2' *icphutte* significat *persuadetur, lenitur, illicitur, seducitur,* et, ut Chaldæus, *lactatur, q. d.* Proplerea quod patienter ferat cos a quibus ad iram sit inflammatus, nec cx eis vindictam sumat, tunc illorum holies hunc seducent, atque in illum vim habent, ac prrevalent. Horum igitur lingua mollis et blanda ossa confringet; hrec ille. Verum No>ler ct alii passim melius vertunt : « Patientia lenitur princeps, » non *seducitur.*

Tertio, Jansenius, Baynus, Cajctanus vertentes, *lenietur,* hrec exponunt dc patientia principis ipsius, non subditorum. Per *patientiam* enim hic non significatur tolerantia malorum, sed longitudo ad iram, ul habcnl Hebrea. Unde Septuaginta vertunt uixx?c^u'.z, id esi *longanimitas,* ut gnome hac significetur principis iram leniendam per suam longanimitatem, hoc est, si non mox princeps sil ad ultionem, sed tardus sit ad eam. Dum enim iram protrahit ct non stalim punit, frequenter per ip&iin dii itionem sedatur furor. Unde cum Theodosius imperator nimis festinus ad vindictam in civitatem Tlp ss.donicam graviter sreviisset, accepit ab Ambrosio legem huic sententia' convenientem, nempe ut non úisipost aliquot diessentcnlia principis lata exsecutioni nnmdaretur, ut videre est in *Ilistor. Tripart. lib.* VII, cap. xxxj et apud Theodoretuin, lib. V, cap. xvm.

Monel ergo Salmon priore parle hùjus senten-

tiæ principes, ne subito prosiliant ad ultionem, sed longanimitate differant el temperent iram ; posteriore vero subditos, ut verbis mollibus et blandis infringant durum principum furorem. Aut si utrumque ad principem referre velis, lingua mollis ejusdem frangit os vel ossa, id est duritiem, duramque cervicem subditorum : princeps enim non dure minans, sed dulciter blandiens, efficit, ut subditi dura colla submittant rigidis ejus legibus, tributis, vectigalibus, similibusque oneribus. Rursum R. Levi sic exponit : Si princeps patiens sit, iramque moderetur, inde fiet ut non nisi juste pœnæ ab eo inferantur. Atque argumento id est, quod, si nimium iræ indulgent, æslus bic universa ejusdem negotia perturbaturus sit, nemoque futurus qui eum a sententia revocare possit, ne ea præstet ad quæ ab iræ impetu propellitur.

Huc perlinere videtur versio Septuaginta, *in ionganimitate prosperitas regibus, q. d.* Regibus omnis felicitas, omnis securitas , omne bonum, situm est in longanimi patientia : hæc enim subditos hostesque amicat, sicut ex adverso ira et vindicta omnes inimicat ; hæc rursum regi principiquo raHonem sinceram mentemque pacatam, qua nihil melius ad rectum animæ statum, et ad bonum reipublicæ regimen, conservat. Etenim, inquit Auctor *Catenæ Græcorum,* cum reges mullas quotidie querelas et controversias audire, multasque causas cognoscere compellantur; nisi leni palienlique animo praediti fuerint, atque ita comparati ul in iram non stalim efferantur, non poterunt et sibi, et ipsis quoque rebus ac negotiis discernendis ct dijudicandis, non maximum detrimentum afferre. Cælerum ut regem patientem esso decet, ita cumdcm quoque sagacem, et judicandi gnarum esse oportet, quo nimirum assentatores e medio submovere, placideque et patienter deliberare et judicare valeat.

Quarto, melius alii accipiunt hæc de patientia ct lingua molli subditorum : si enim subditus longanimi patientia et tolerantia excipiat iram principis , eamque deinde verbis mollibus ct suavibus leniat, utique eam, licet osseam ct instar ossis duram rigidamque infringet. Quæ res sane mira est, scilicet ut res mollis duram instar ossis confringat, nimirum « mollis humilisque sermo est quasi fulmen, quod omnia ossea duraque penetrat ct sternit, » ut aiebat S. Ægidius. Unde R. Levi : Longanimitate, inquit, iræque tolerantia lenitur princeps quando in subditos exarserit; si quis nempe verba illius audiens haud excanduerit, sed patienter illa pertulerit : nam inde fit, ut a se calamitatem arceat, quam princeps molieba-tur repentinam

Rursum significat principem, quando in quempiam ira effervescit, tolerantia leniri, cum nimirum non stalim rogabitur ut det veniam cl vitam ei cui irascitur, sed aliquo temporis spatio iræ indulgere permittitur : ita enim liet ut tempore ini subsidat, ac tunc si verbis mollibus rogetur, veniam concedat. Verba enim mollia iræ ossa, id est duritiem acrimoniamque, demulcendo infringunt Hæc R. Levi. Sic Abigail blando sermone eblandita est, ct infregit iram Davidis, I *Reg.* xxv. Vere Plutarchus : « Animæ morbidæ, ait, remedium est oratio : ul temperata aqua inflammationes, sic lenis oratio iram sedare solet. » Et Menander : a Nullum est iræ remedium, nisi apta amici oralio. »

Vidi Roime virum religiosum et sapientem, qui magno cuidam Ecclesiæ Præsuli crai a confessionibus, el simula consiliis. Hic dum Præsuli sana suggereret consilia a quibus abhorrebat Præsulis animus vel cupiditas, ideoque ille excandesceret mulla ab illo acerba el acria verborum jurgia, quæ ira suscitabat, silenti et constanti tolerantia patiebatur, eaque tandem vincebat animum Præsulis, ut defervescente cholera, sedata mente, eam damnaret, ac rationes a confessarlo propositas quiete considerans, probaret el sequeretur. Hunc imitentur principum confessarli ac consiliarii , ac reipsa discent quod « patientia leniatur princeps. »

Chaldæus vertit, *in patientia spiritus lactatur princeps,* quasi patientia respondentis iratum principem reddat non minus placidum, quam infantulam laclancum; ut sicut infans epoto lacto consopitur, ita princeps audito molli responso a furore detumescat. Nota illud *princeps,* qui maxime voluntarius, el velut torrens in quam partem inclinaverit, vehemenlissimus, et proinde qui a solo Deo coerceri possit ac frenari, juxta illud : a Sicut divisiones aquarum (seu, ut habent Septuaginta, *sicut impetus aquæ),* ita cor regis in manu Domini, » *Prov.* xxi, 1.

Vertunt Septuaginta *conterit ossa,* pulchra anlithesi ad linguam sine osse, et ipsa ossa durissima : nam verbis mollissimis durissima conteruntur.

Vere S. Cbrysoslomus, serm. *De mansuetudine,* tom. V : a Quisquis, ait, furibundos vincere voluerit, fortiter ferat eorum injurias. » Huc facit gnome.Arabum *Cent.* 1, num 68 : a Non fert iram is, cui gradus exaitati sunt; nec adipiscitur summa, cujus natura est iracundia, » id est iracunda, *q. d.* Sicut principes aliorum indignationem non ferunt, ita ad principatum non pertingunt, qui natura sunt iracundi : multos enim offendunt.

Symbolice, princeps, vel, ut alii vertunt, *guber* nator,* est animus excelsus et generosus, qui motus iræ quos ei suggerit vel injuria illata , vel complexio cholerica, vel diabolus, novit rationibus lenire, sibique persuadere ul iram patientia et mansuetudine superans, illi dominari discat : unde iræ suæ duritiem, id est robur et vehementiam, verbis mollibus in ratione solida fundatis enervat et infringit, dum v. g. sibi ipsi interius dicit cum Psalle : * Quare tristis es (quare irasceris : trislitia enim iræ est comes et assecla)

anima mea, et quare conturbas me?» Cur indignaris, o anima mea , ob rem tam levem? Cur libi ob festucam mentis quietem adimis, rationem offuscas, charitalein tedis? Considera quanta patientia Christus injurias atrocissimas sibi in vita el in morie illatas tulerit. Nam ul nervose ait Sidonius Apollonaris lib. IX, *epist.* 4 : « Quantaslibet nobis anxietatum pateras vite propinet afflictio ; parva tolerainus, si recordamur quid biberit ad patibulum, qui invitat ad cœlum. » Hac Christi patientis et patienti® consideratione, omnes irarum motus leniebat et sedabat S. Elzcarius Comes Ariani, adeo ut ad qualisbet etiam atroces famulorum injurias immotus, el *bufa* videretur.

Hinc Hebrea habent, *in longitudine narium lenietur princeps.* Tradunt enim Plinius et Physici animalia et homines, qui longas et latas habent nares, esse longanimes el tardos ad iram, eo quod per latas nares facile ire fumos spirilusque biliosos emittant ct exspirent. Hinc elephas, qui est rex animalium, quia proboscidem et nares habet ingentes, et ad libitum flexiles, cum cœtcra animalia habeant breves ac rigidas, lentus est tardusque ad irum, ut dicat de eo Philosophus : « Æqualis proboscidi ejus ira, nimirum eadem longitudine predila. » Talis sit nasus et longanimitas principis, puta animi celsi et generosi. Quocirca Solion, disput. *De Ira :* a Sapientibus et doctis, ait, Heraclito pro ira lacrymæ, Democrito risus movebatur ; ut enim naves egregie sunt non quæ coelo sereno navigant, sed quæ tempestati resistunt ct servantur : sic homines iræ resistentes magni sunt et fortes.» Elipse Democritus: « Iræ, ail, repugnare diffleile est, vincere autem viri est optima ratione prediti. » Nam, ut ait Aristoteles apud Maximum, *serrn.* 19 : « Ira.est perturbatio, belluarum motui similis, quæ perpetuo premit, duraque ct viólenla quadam vi predila, homicidiorum causa, calamitatum socia, infami® et incommodorum conciliatrix, pecuniarum consumptrix. »

Hinc rursum pro *princeps* alii vertunt, *gubernator,* quia sicut nauclerus navis, tempestatum, sic gubernator animæ, irarum motus sulcare, frangere et componere potest. Unde S. Chrysoslomus, homil. 34 *in Genes.:* « Mansuetudo, ait, animam noslram in perpetua tranquillitate, et quasi in porlu constituit, ct omnis recreationis ac quietis nobis occasio est. Quid enim beatius quam intestino liberari bello?nam quamvis plurima pace externa fruamur, si inira nos irarum noscatur tempestas, tumultus ct seditio, nihil externa pax proderit. »

Qui ejusmodi sunt, non tantum suos, sed et aliorum irarum litiumque tumultus facile sedant et componunt. Ut huc pervenias, animum ab omnibus mundi illecebris avoces, et in uno Deo deligas oportet. Talis fuit S. Sabinus Canusii in apuhu Episcopus sub Jus**limono Imperatone do**

vi-

quo hæc legimus in ejus Vita : « Hic ab infantia s. s»htai se totum Deo mancipavit. Nam carnis spretis il-Iccebris, in divinis meditationibus assiduus, nihil nisi quo pacto Deo placeret, curare videbatur: erat cultor pietatis, justitiæ amans, in pauperes et advenas precipue liberalis. Orphanorum ct viduarum pius pater, nec quisquam ad eum adeo tristis aliquando accedebat, quin lælus abiret; nemo iratus aut superbus, qui mansuetus el humilis non recederet. » Quocirca dono propheli® ct miraculis clarus effulsit, quæ recenset S. Gregorius, lib, il *Dialog,* cap. xv, el lib. Ill, cap. v. Ita ex monumentis Ecclesiarum Capuanæ ct Canusinæ, Philippus Ferraris in *Catalogo Sanctorum Italia:*, ad diem 9 februarii. Nimirum sicut « tranquillus Deus tranquillat omnia, » ut ait S. Bernardus, sic vir, iræ cl passionum domi nus, easdem facile in aliis sedat et componit.

16. Mel **INVENISTI, COXEDE QUOD SUFFICIT TIBIVen.lt.** (Hebraice, *comede sufficientiam tuam ;* Syrus, *partem tuam),* **NE FORTE SATIATUS EVOMAS ILLUD»** — Septuaginta, *melle reperto, comede quantum sat est, nc, si forte nimium te obsaturaveris*, evomere *compellaris.* Ita Auctor *Catena Gracarum.*

Mei, quia calidam est et dulce, si sobrie comedatur, coipus nutrit, vegetat, exhilarat, facitque longaevos, ul tradunt Medici; sin nimium et immodice sumatur, corpus gravat, nauseam tam sui quam ciborum omnium movet, bilem ciet (uain dulcia se in bilem vertunt), ventriculum solvit, el vomitum provocat, uti docent Plinius, lib. XXII, cap. h iv, et Galenus, lib. Ili *De Diala.* Mcl symbolum est cujuslibcl rei suavis, dulcis et delectabilis. Igitur hæc gnome generalis significat generaliter omne id quod delectat, sive corpus, sive animum, moderate sumendum, ut prosit ; si enim immoderate sumalur, obe>se et quasi mei verti in fel : ibi enim natura dulce amaro copulavit. Insomniosum, ait Pierius, *hi** rogl.* 26, cap. vili, mei apud Matronas memorat Xenophon, quod qui copiosius edissent, et vomere ct excernere cogebantur, neque quidem omnino stare poterant.

Parliculatim vero hæc gnome variis rebus quæ oblectant applicari potest.

Primo, voluptatibus corporis, quibus modice mh sumptis corpus restauratur ; immodice vero b,',QiD' sumptis gravalur, enervatur, obruilur. Unde vo- Vdupulupias mei esi, sed felle mixtum, pula est mei tu. Corsicum, quod apes ex cicuta colligunt, ideoque venenatum, de quo Ovidius :

> Quim puto de longe collectam flore ciculæ,
> Melle.sub infami Corsica misil apis.

Ila S. Chrysoslomus, horn. 2 *in Marcum,* ait reel vetitum in sacrificiis, *Levit.* n, 11 : « Quia, ait, mei voluptatis indicium est et suavitatis; semper enim voluptas mortificat, semper voluptas Deo non placet. » Undo constat inter mella apum, dum moriuntur, cadavera el sordes invemri,

sicut omnis voluptas desinit in sordes el putredines.

SnnMi *Huc* facit mcl Ileptacometarum, de quo noster Causions, lib. IX *Parasol.* cap. vin : Heptacomelæ, inquit, sive Scptempagani, mei legunt ex summis arborum ramis, quod homines adigit ad insaniam. Hujus cum crateras Pompeiani* militi» bus propinarent, a sensu alienatas tres eorum cohortes conciderunt, teste Strabone, libro XI, pag. 377, numer. 30. Simili modo voluptas mellis illecebra aucupatur, quos ferro deinde laniat.

lapo tub dulci melle venena latent.

Itaque respondendum est voluptati ad sua lenocinia stimulanti, quod asinus apud Phædrum hero jubenti sibi reliquias hordei dari, quas porcellus repente mactatus conticere non potuerat :

Tmim libenter pmr«us appeterem cibum,
Nisi qui nolritoi illo, et jugulatus foret.

Ita Pbædrus, lib. V, cap. 1xxxv. Videtur plane voluptas similis illi Gelopum fonticulo, cujus meminit Aristoteles in *Admirandis : a* Habet, inquit, aquas mire pellucidas et puris fontibus concolores. Verum ubi animal quodvis ex illis gustaverit, continuo moritur, p Quocirca Sixtus Philosophus, *Sententia* 237, et Medici hoc dant sanitatis remedium et prœceptum : « Ede citra satietatem; ebrietatem quasi insaniam fuge, p

Secundo, ° *Secundo, mcl* hoc applices cum Auctore *Catenae* brœcor., R. Levi et Jansenio sapientiæ perceptioni (uti Salomon ipse applicat, vers. 27), quæ animœ non modcAUi affert voluptatem, unde ad eam superius sub similitudine mellis Sapiens invitavit dicens : u Comede, fili mi, mcl, quia bonum est : sic et doctrina sapientiæ animæ tuæ. » El mox postea simili comparatione ad modum in cognitione servandum adhortaos : « Sicut qui mei, inquit, multum comedit, non est ei bonum ; sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria, p ut videri possit hac sententia peculiariter exigere voluisse modum in percipienda sapientia servandum. Jucunda enim est et suavis hominibus divinorum eloquiorum lectio et meditatio, iis potissimum qui contemptis hujus mundi bonis ad alleram vitam anhelant, ita ut dixerit Propheta : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mei ori meo. p

Huc pertinet proverbium Arabum ; a Gusta, ci-baberis,» id est gusta mei similcmve cibum, el ipse te vocabit ad appetitum sui, quod Galli dicunt : *En mangeant Vomita vient.* Est adhortatio ad cos quos magnitudo laboris deterret a studio sapientiæ ct virtutis. El tamen qui ex Scripturarum dulcedine plus præsumunt quam valent concoquere, volentes sapere plus quam oportet, et nolentes sapere ad sobrietatem; frequenter etiam quæ bene intellexerunt amittunt, excidentem a recta fide, seseque variis malis animi et corporis involventes, ut experientia multa docet. Recte enim cecinit Martialis :

Quisquis plus justo noo wplt, illo sapit.

Et Cicero, lib. II *Tuscul.,* Neoptolemum apud Ennium ait dicere, a Decesse sibi esse philosophari, sed paucis ; nam omnino haud placere. »

Pulchre autem Beda insinuat singulariter per mcl designari dulcedinem cadesti» sapientiæ, quod hæc spiritualium patrum officio, quasi prudentissimarum apum labore hominibus ministretur. Huc facit illud vulgo tritum : « Omnis satietas mala, studiorum autem pessimi. » Ita S. Gregorius, lib. XX *Moral,* cap. x : « Mei invenisti, inquit, comede quod sufficit tibi, ne forte saturatus evomas illud. Dulcedinem quippe spiritalis intelligenti© qui ultra quam capit comedere appetit, etiam quod comederat evomit; quia, dum summa intelligerc ultra vires quierit, etiam quæ bene intellexerat amittit. Hinc rursum dicit : Sicut qui mei mullum comedit, non est ei bonum : sic qui perscrutator est majestatis, opprimetur a gloria. Gloria quippe invisibilis conditoris, que moderate inquisita non erigit ultra vires, perscrutata premit. Itaque hærelici, qui de sublimitate intelligenti© quanto amplius repleri ambiunt, tanto amplius inanescunt. »

Tertio, R. Levi, R. Salomon, Cajctanus, quin Tertio, ct Beda hanc gnomon nectunt sequenti, quasi ibi ejus comparatio expleatur; unde ibidem repetitur to *satiatus,* ut per *mei* accipias amicitiam ct amicum, *q. d.* Utere amicitia ct amico, sed moderate quasi meile : nam si immodice cum amico converseris, ipse satiatus fastidiet, ac tuam nimiam familiaritatem aversabitur et respuet, juxta illud Comici : « Nimia familiaritas parit contemptum. » Atque tandem tuum mcl in fel, id est tua amicitia non tantum in tædium, sed et in odium vertetur, ut te tantum odiat, quantum ante amaverat.

Huc pertincl proverbium Arabum : a Cum fuerit amicus tuus moi, ne comede eum totum. » Multi enim abutuntur lenitate ct facilitate amicorum. Quocirca talibus dicunt suadentquo Arabes: a Qui rogat amicum suum supra vires, meretur prohibitionem, » id est repulsam. Hinc rursus iidem suadent amico : « Ne sis canis amicorum tuorum. »

Quarto, S. Bernardus, *term.* 47, inter breves, per *mei* accipit laudes humanas : « Merito, inquii, non ab omni, sed immoderato mellis hujus edulio prohibemur. Est enim cum utiliter humanas laudes recipimus, fraterme duntaxat intuitu charitatis, el ad salutem eorum qui nobis proplcrea facilius acquiescunt. Hac ergo parcitate Servata, mellis hujus moderata comestio non nocebit. Si quid vero amplius est, a malo est, ct in perniciem convertetur. Invento enim mello immoderatius vescitur, quisquis apponens omnino cor suum favore húmame laudis inlldtur,

incrassatur, impinguatur : a quo se Propbeta sanctus custodiri deprecatura Domino, non quidem mellis, sed olei salis vicina appellatione ipsum quem prædixirnus favorem exprimens, ubi ait : Oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum, » *Psalm,* cxl. Denique quo fastidio ct ratione mei hoc evomatur subtexit, dicens : a Vis nosse quando evomat immodeutus epulator mellis edulium, quod usque ad satietatem sumens modum parcitatis excessit? Tunc sunt sine dubio laudes quibus satiabatur, non alium fructum quœrens, sed favore ipso contentus bumano; tunc, inquam, multa cum anxietate evomit, quod cum perniciosa delectatione comedit, cum alium quemlibet laudari audiens, invidia contabescit. Mons enim dedita vanitati, et arrogantia tumens, laudem alterius, suam reputat vituperationem, p

Quinto, opum.

Quinto, per *mcl* accipias divitias, </. d. Congero opes quæ satis sint ad alendam familiam, quantum cilra injuriam justo et honeste potes : nam quod ultra congesseris, evomero tandem cum dedecoro et damno cogeris, juxta illud Plutarchi in *Moral.* .-«Congere aurum contra fas, contrahe argentum, exstrue ambulationes, comple domum servitiis, urbem nominibus : vinum roganti, febricitanti, et bilioso mellis copiam tribueris, unde non confirmetur, sed maximopere hedatur. »

Sexto, conflati nix ipirituaiü.

Sexto, per *mei* accipias delectationem orationis, meditationis et consolationum spiritualium; hisce enim moderate non fruendura, sed utendum est : nam qui nimis iis indulget, Ledit caput et valetudinem, proprii durique fit cerebri, fit deses, et otium captans, labores vita aclivro refugit, etc., uli docent rerum spiritualium politi, ac quotidiana experientia. Oratio ergo dirigatur ad actionem, præsertim quam vel officium, vel obedicnlia, vel charitas exigit, et hw oratio non minuetur, sed crescet ct augebitur, tum quia in actionem sanciam et proximos se efïundut, tum quia actio nutrit acuitque orationem. Rursum mortificatio præstat orationi; quare oratio ejus qui suam iram, impatientiam, proprium judicium, etc., non mortificat, inanis est et inefficax; ut ergo oratio sit fructuosa ct efficax, comitem adsciscut sibi mortificationem. Undo S. Ignatius, fundator Societatis noslrre, cum quidam laudaretur quod vir esset multa? orationis, idipsum correxit, dicens : «Imo vir inulto mortificationis. »

Denique hanc gnomen adaptes cuivis occupationi, officio, negotio suavi ct delectabili; huic enim modus adhibendus est, no immoderatio noceat ct lædat. Docet ergo Salomon, si modico eo utaris, delectationem luam fore durabilem; sin immodice, non duraturam, sed vertendam in fastidium : ut ergo suavitas tibi sil perpetua, moderatu illa utere.

Halio a priori est : *Prima,* quod mei, atquo omnes delectationes et res delectabiles hujus vito limitato sunt, modicre et exilei; quare dum homo iis nimis indulget, earum dulcedinem exhaurit, qua exhausta, non restant nisi fastidii et amaritudinis tocca. Quocirca mens hominis, quæ infiniti boni et diviore delectationis est capax, exhausta unius rei dulcedine aliam qurerit et aliam, quæ infinitam hanc suam capacitatem impleat el satiet, atque per omnia oberrans nullam invenit nisi in Deo infinito el immenso.

Secunda, quod, sicut stomachus meile opple- sbiadì, tus eo oneratur el depravatur, præsertim quia mei non tantum habet dulcedinem, sedet ¿uum acorem ; rursum mei est aereum el flalulentiim, quare in stomacho ventositates creat el tormina, qua cum lancinant ct torquent, ut illud evomere satagat : sic pariter omnis res delectabilis, si sensum vel potentiam oppleal, eam onerat et gravai sua tam delectatione quam acore el vitio, quod annexum habet; quare creat gravedinem, fastidium, dolorem, vomitum. Sicul enim cibus ideo tantum sapit et delectat, quod explet orexin et famem; qua expleta si plus sumatur, oneri est et nauseae. Lude S. Leo : «Subtrahe, ait, volr.p'ati quod futurum est oneri. » Sic pariter quœvisalia delectatio eo usque delectat, quousque ejus fames et desiderium animæ naturale expleatur : qua expleta quod additur todio est et tormento. Atque hæc est causa cur satietas pariat nauseam, fastidium et vomitum.

Tertia quod sensus et potentiæ animæ sint li- Tenu, mitatæ virtutis, unde usque ad certum sensationi* el delectationis terminum se extendere et intendere possunt; quem si per iutomperantiaa excedant, superantur, obruuntur, enervantur d corrumpuntur. Unde illud Aristotelis, *De Anima :* « Vehemens sensibile corrumpit sen*um. » Contra se res habet : in cado, ubi desiderium visionis cl fruitionis Dei acuit satietatem. et satietas acuit desiderium. Beati enim semper Deo satiantur, ideoquo Deum semper videre desiderant, quia Deus solus est bonum immensum, animam implens el satians, ideoque summe semper desiderabile. Rursum Deus extendit animæ capacitatem, ut tantum bonum capere possit, neo unquam eo oneretur, lassetur, sed jugiter ad illud totis animæ medullis anhelet el aspiret.

Quarta, quod, sicut dulcedo mellis dissolvit Qtinx. loxatque stomachum, ideoque parit nauseam tam sui quam aliarum epularum, ac vomitum, nisi modico sumatur : sic pariter quævis aha dulcedo ct suavitas sonsus potenliasquo animre dissolvit, si intemperanter usurpetur, atque tam sui quain omnium aliarum bonarum actionum el occupationum tædium creat. Hæc est enim dulcedinis el delectationis immoderatæ propriotas. Dulcedo enim est nauseabunda, et nauseam parit, sicut acredo parit horrorem el slupon-m, nisi modico capiatur. Austerum vero quod proprie dulci opponitur, stomachum contrahit et roburat, et sua

austeritate intemperantiam inhibet, nec nisi modice sumi potest.

/chu. *Quintam* dat noster Salazar : Sicut, inquit, in favis cum meile pariter putredines sunt austeri admodum saporis, ita etiam voluptatibus mulli insunt acerbi et amari angores, qui dulcedinem illarum corrumpunt. Rursus, quemadmodum sæpe apes ipsæ melli tenacissimo immersæ pereunt, ita etiam sæpius homines voluptatibus dediti, iisdemque ingurgitati, miserrimum interitum sibi accersunt.

Datcia WBt ^qnia •cire*, Adde dulce grave esse, plus habere terne et terrei; ideoque aqua salsa vino dulci supernatat, non austero, ut docet Aristoteles in *Problem,* sect, xml, Quæsl. XXVI. Hinc mei in imo vasis est optimum, quia eo descendit dulcissimum, utpote maxime terreum. Vice versa oleum, quia aereum, in summo vasis est optimum; vinum vero, quia medium inter aerem et Icrram, in medio vasis est optimum. Rursum dulcia magis sunt concocta, adeoque plus habent succi et alimenti; austera vero minus sunt concocta, ideoque minus habent alimenti, et plus excrementi, ideoque dulcibus citius implemur et satiamur, quam austeris, ut docet Aristoteles *Problem,* sect, xxii, Quæsl. Il et III. Ilinc fît ut dulcia citius impleant et saturent, ac paulo post in fastidium vertantur; quod enim post saturitatem ingeritur, fastidio est et nauseæ. Addit Galenus duicia vina lædere hepar et splenem : hepar enim oppilare, et crassum reddere splenem; insuper generare calculum in renibus. Rursus, saties nimia, inquit, vitales operationes impedii, et calculum renum gignit.

Ver». 17. **17. SUBTRAUE PEDEM TUUM DE DOMO PROXIMI TUI, NE QUANDO SATIATUS ODERIT TE.** — Hebraice, prc*tiosum* (id est rarum; rara enim simt pretiosa et cara) *fac pedem tuum a dumo proximi tui;* Septuaginta, *introduc pedem ad amicum tuum;* Chaldæus, *prohibe;* Symmachus, *contine;* Vatablus, *revoca pedem tuum.*

Hæc gnome derivatur etclara est expræccdcnti, imo, ut nonnulli censent, ejus est antapodosis, ac parabolic mellis applicatio et explicatio, uti ibidem dixi. Non vetat omnem ingressum in domum proximi vel amici; amicitia enim postulat familiarem conversationem mutuamque visitationem: sed jubet ne nimis sit creber el frequens, ut amico fastidium el odium creet. « Vera amicitia, ait Isocrates apud Maximum, *serm.* 6, tria requirit maxime : *primo,* virtutem, tanquam honestam; *secundo,* familiaritatem, ut jucundam; *tertio,* usum, tanquam necessarium : nam ubi judicaris, recipere debes, el congressu lælari, ct, egeas, uti. «

Igitur, si per proximum hic accipias amicum, sic expone, *q. d.* Ne nimis crebro ad amici domum vadas, sed nimiam visitationem raritate tempera, quantum amicitiæ leges cl jura patiuntur; sic enim fiet ut amico fias eo pretiosior et carior, quo rarior. Nam < rarum esse oportet quod diu carum velis, » ait Seneca, lib. I *De Benefio.* cap. xv. Huc facit illud Martialis :

> Nulli te facias nimis sodalem:
> Gaudebis minus, el minus dolebis.

Exemplum est in Vita Catonis : Munacio enim conquerenli quod in Cypro Catonem adire cupiens, parum civiliter ab eo repulsus esset, cum illi nihil esset negotii, sed intus cum Canidio fabularetur, sic se purgavit Cato ut diceret, a se vereri ne juxta Theophrasti sententiam, nimia amicitia causam aliquando daret odio. »

Sin proximum hic quemlibet accipias, etiam non amicum, sic expone, *q. d.* «Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui,» ut eam non ingrediaris nisi cum necessitas, vel utilitas, sive tua, sive illius, sive publica, sive alicujus tertii, id postulat; ac etiam tum curato, ul non nimis crebro ad eum introeas, ne parias ei satiem, quæ fastidium et odium parit, præserlim dum, ut fieri solet, frequenter aliquid ab co postulas. Petitiones enim hæ assiduæ amicis sunt onerosæ ct moleste; unde dum vident petitores adventantes, animos vultumque contrahunt, ac se subducunt, domique se non esse simulant, ac quandoque dum nimis importuni ct petaces sunt, eos hurpyas nuncupant, ac ut harpyas fugiunt.

Accedit quod creber ingressus in domum vicini jun moveat illi suspicionem quod secreta familiæ ex- pretio» plorare velis, aut aliquid ex ea subducere, aut pudiciliæuxoris vel filiarum insidiari, etc., quæ omniate illi invisum ct exosum faciunt. Igitur, sicut creber adventus amici ad amicum fastidiosus est, ita rarus pretiosus. Quod D. Hieronymus in epist. 2 *ad Nepotianum,* sub finem, clericis eleganter inculcat : « Facile, ait, contemnitur clericus, qui sœpe vocatus ad prandium non recusat; nunquam petentes, raro accipiamus rogali. Nescio enim quomodo etiam ipse, qui deprecatur ut tribuat, cum acceperis, viliorem te judicat; el mirum in modum si eum rogantem contempseris, plus te posterius veneratur. » Idem S. Hieronymus, epist. 85 *ad Evagrium :* a Omne, inquit, quod rarum est plus appetitur. Pulegium apud Indios pipere pretiosius est. Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit. «Denique Martialis, lib. IV, *epigram.* 29, alias 22 :

> Rara juvant : primis sic major gratia pomis;
> flybernæ pretium sic meruere rosæ.

Mystice Auctor *Catenae Grcecorum,* per *proximum* vel amicum accipit Deum, sicque exponit, *q. d.* Arcaniora divinitatis mysteria nc attingas, ne quando per mentis infirmitatem a spirituali cognitione excidas.

18. Jaculum, et gladius, et sagitta acuta, homo **QUI LOQUITUR CONTRA PROXIMUM SUUM FALSUM TESTIMONIUM.** — Pro *jaculum* hebraico est pao *mephiti,* quod Chaldæus et alii

Septuaginta, *clavam,* a radice pD puü, id est fregit, contrivit, dispersit. Pro *acuta* Septuaginta vertunt, áxiíwrit, quod Complutcntcs vertunt, *spiculata;* alii proprie, *in cuspidem desinens:* S. Ambrosius, III *Offic.* cap. ivi, *ferrata;* S. Hieronymus contra Ruffinum, *perniciosa.*

Sensus est, 7. d. Falsus testis, qui falsum contra proximum dicit testimonium in judicio, vel etiam extra judicium, ita proximum lædil et ferit, perinde ac si jaculum vel telum esset, proximum configens et confringens, aut gladius eumdem confodiens vel dissecans, aut sagitta euradem penetrans, et subinde lethaliler saucians ac perimens. Nam semper famam, sæpe opes et bona, subinde quoque vitam ipsam eripit, ac proximo causa est ut is a judice condemnetur, vel ab alio privato occidatur. Insuper ingenii doloris vulnere animum proximi ferit et sauciat.

Nota : Per hæc tria, scilicet jaculum, gladium et sagittam, quasi per arma olim maxime usitata, significat *primo,* quodvis genus armorum, g. d. Lingua falsi testis est nocentior quibuslibet armis et telis, quia sæpe insontes graviter sauciat et lædit, ac non raro eis causa est mortis, et mortis cujuslibet, ut scilicet hic jaculo, ille gladio, tertius sagittis, quartus laqueo, etc., necetur et perimatur.

Secundo, hæc tria acutissima notant acumen lingua? falsi testis, quod scilicet instar jaculi, gladii et sagittæ sit acutissima, ac intima non tantum corporis, sed et animæ feriat, penetret, cruciet ctsecct, juxta illud *Psalm.* 1iv, 22 : « Molliti sunt sermones ejus super oleum; et ipsi sunt jacula. » Et *Psalm.* i.vi,5 : a Filii hominum dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus. » Et alibi : a Acuerunt linguam suam sicut serpentes. »

Tertio, quidam duas tantum ponit similitudines, scilicet gladii et sagittæ; vertit enim, *dispergens gladius, ct sagitta acuta, qui loquitur contra proximum falsum testimonium,* q. d. Lingua falsi tostis nocet feritque eminus velut sagitta, cum absente reo falsum ei crimen impingit; eadem nocet feritque cominus velut gladius, cum coram rco apud judicem falsum suum testimonium impudenter tuetur ct confirmat.

Quarto, Lyranus, Dionysius, Jansenius ct alii passim tres ponunt similitudines , *primam* jaculi sive mallei vel clavæ, *secundam* gladii, *tertiam* sagittæ; notantque malleo vel clava solere caput hominis contundi et confringi, gladio vero jugulum poti, sagitta denique cor transfigi, ut significetur eum , qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium, perinde facere ac si caput hominis malleo vel clava contunderet.gladio eum jugularet, aut denique sagitta cor transfigeret. Tria autem hæc diversos et omnes pene modos comprehendunt, quibus homo homini nocet, ul annotat Cajelanus; malleus enim tundendo, gladius scindendo, sagitta acula penetrando nocet el occidit. Unde significatur omnigenum nocumentum quod excipitur a falso testimonio; nocet enim et person®, et famæ, ct rebus.

Mystice, Hæretici sunt jacula, gladii et sag'tlæ acute, quia falso citant testimonia S. Scriptum?, ac perperam intclligendo depravant, ut iis pervertant mentes audientium, casque in hæresim pertrahant, quo fit ut non unam duntaxat animam, sed millenas ct millenas, imo integras urbes cl provincias perdant et interimant.

19 et 20. Dos putridus et pes lassus, qui sperat super infideli in die angustia, et amittit pal- 1
LicM in die frigoris. — Hebrea habent, tfow *fractus , ct pes luxatus est fiducia prævaricataris m die angustia;* Chaldæus, *dens malus, et pes labens;* Pagninus, *dens fractus, et pes non insistens pio vestigio;* Cajelanus, *et pes dimotus* ; Septuaginta vero, via *mali et pes iniqui peribit in die mala.* Pro *lassus* hebraico est mjno muadet, id est nutans, vacillans, titubans : radix enim *!? *maad,* uti litteris transpositis, sic et significatione contraria est verbo *amad. Amad* enim significat stare, consistere ; *maad* vero notat standi vacillationem, titubationem, mutationem et inconstantiam , significalque nutare, labi, declinare in ruinam. Noster pro nO3O *mibtach,* id est spes, fiducia, videtur aliis punctis legisse FIÜ33 me*batteach,* id est sperans, confidens, sed euindem facit sensum ; aut potius solita Scripture phrasi abstractum accepit pro concreto, puta *spes* pro sperans, q. d. Qui fiduciam ponit in infideli, similis est illi qui habet dentem putridum et pedem lassum, ¡Dique confidit et confidenter incumbit, denti quidem putrido ad masticandum et comedendum, pedi vero lasso ad standum ct incedendum. Est melonymia : dens enim ponitur pro dentato, spes pro habente pedum lissum. Aut vice versa tò qui sperai ponitur pro *spes* vd *fiducia ,* scilicet concretum pro abstracto ; spes ‹ niin in infideli est quasi dens putridus et pes lassus. Jam

Primo, Beda et Vatablus per *prtrvarvatorem* vel *infidelem* accipiunt hominem : omnis enim homo est prevaricator cl peccator, tum quia peccavit in Adamo originaliter, tum quia per se sæpe peccat actualiler; quasi Salomon doceat hic spem non esse collocandam in homme, sed in Deo, juxta illud *Jerem.* xvn, fi: « Maledicius homo qui confidit in homine, et ponit carnein brachium suum.» «Hicenim, ait Beda, recte denti putrido et pedi lasso comparatur; quia qui illud unicum homini bonum , hoc est adh erere Deo, et ponere in Deo spem suam, nescit, iste nec vilæ percipere cibum, nec ad mansionem potent desiderate salutis pertingere. Et talis amittit pallium in dio frigoris,quia etsi in serenitate vite presentís, habitu religionis videtur indutus, ubi tamen districtio justi judicii ingruerit, nudus omnimodis ab ornatu justitiœ patebit, nec eorum consortio

dignus, de quibus scriptum est : Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, cl videant turpitudinem ejus. »

Secundo, alii per *præcaricatorcm* accipiunt impium, sceleratum, et, ut Syrus vertit, *iniquum, q. d.* Qui fidit in impio el scelerato, similis est illi qui manducai cibumque comminuit dente putrido, et illi qui incumbit pedi lasso : sicut enim hunc dens putridus el pes lassus fallit oncriquc succumbit, sic et impius fallit spem confidentis in se. Chaldæus vero per *praxaricatorem* accipit prædonem : *Dens malus,* ait, *ct pes lassus* (Syrus, *pes luxatus), sic erit spes depradatoris in dic angustia, q. d.* Prædones sperant ingentes opes ex praedis; sed spes hæc fallit eos, cum videbunt sc ob prædas occidi, vcl a judico suspendi.

Tertio, proprie et genuine Noster per *provavivalorem* accipit *infidelem,* id est infidum et perfidum *i* qui spem fallit. Tam ergo fidens infido, quam ipsa fiducia collocata in infido, comparatur hic denti putrido ct pedi Jasso. Elegantius autem ipsa fiducia quæ habetur in infideli, hoc est infido homine, comparatur denti putrido et confracto ac pedi lasso, quam is qui super illo sperat, cum significandum sit fiduciam talem, ct ipsum in quo quis fisus est, in tempore necessario hominem destituere, sicut dens talis et pes hominem in re necessaria destituit, nempe in manducatione ct ambulatione. Bene tamen etiam juxta nostram versionem, is qui sperat super infideli , comparatur denti putrido ct pedi lasso, quia talis per suam fiduciam non potest sibi suæque necessitati in die angustia* prodesse, sicut dens putridus et pes lassus suum non possunt facere, cum ncccsso est, officium. Ita Jansonius et alii.

Spei iofl. Igitur *prima et* propria ratio hujus analogice et
di» coraParah°Il*s *t* qua spes fallax, quæ collocatur
tndoid ¡n infido, comparatur denti putrido et pedi lasso,
i*> est quod ulraque sit infida. Sicut enim dens pu-
PrX dirius manducantem, et pes lassus ambulantem fallit et destituit, sic pariter et infidus fidentem in se fallit ct deserit in die angustiæ; imo sicut putredo corrumpit dentem ipsum qui adeo validus est, ut nec ferro, nec igne kedalur. Unde Aristoteles, lib. V *llisl. animal,* cap. vu : « Os dentium, ait, adeo firmum, ut solum inter ossa aciem ferri respuat;» sic pariter infidelitas amici vcl servi corrumpit omnem fidem ct fiduciam heri, ul nemini deinceps credat aut fidat, itaque vivat in perpetua diffidentia, pavore ct anxietate.

Ucuio *Secunda,* quod dens putridus edenti, ct pes lassus ambulanti damnum creat; idem creat infidus fidenti in se. Sæpe enim per hanc perfidiam ingentia opum , famæ et vitæ damna incurrit.

Ttrtxv Tertia, quod dens putridus humoribus et catarrhis e capite in fibras ejus tabentibus ingentes dolores eu t, æque ac pes luxatus ambulanti. Similes ciet perfidus hero suo. Audi Plinium, lib. VIII. cap. XVI : «Denles ûit, invicti sunt ignibus, et flammis indomiti, cavantur tabe pituita*. »

Quarta, sicut dens putridus fœtorem excitat in o«*rie ore ct stomacho, atque anhelitum putidum efficit quem astantibus aspirat : sic pariter perfidus infamiam affert hero, cumque omnium risui ct ludibrio exponit. Addit Plinius, lib. XI, cap. xxxvr : « Hominum dentibus, ait, quoddam inest virus; namque et speculi nitorem cx adverso nudati hebetant, ct columborum fœtus implumes necant, n Mullo magis virulenti sunt dentes putridi, el longe amplius amici perfidi.

Quinta, sicut dens putridus suum putorem et Odala, corruptionem vicinis affricat, cosque vitiat et corrumpit : sic et perfidus cæteros heri sui famulos vel socios perfidia sua inficit ct corrumpit. Quocirca Hippocrates, lib. *l)c Affectionibus,* ita statuit : u Si corrosus fuerit dens et moveatur, illico eximatur. » Similiter dc infido amico ait Plularchus in *Moral. :* a Amicum tollere, est dentem excutere.

Sextam dat noster Salazar. Scitum est, inquit, scita, dentibus putridis ac luxatis pedibus id maxime proprium esse, ul temporum differentias in se exprimant : nam sereno ct candido cœlo valent; cum autem tempestas verli, et cœlum nubibus obduci incipit, tunc quidem dolere solent, c/. *d.* Sicut ejusmodi pes vel dens nubilo tempore dolent, atque alter ad ambulandum, alius vero ad cibos terendos ineptus redditur : ita etiam infidus sodalis reflante fortuna, ct adverso tempore deficit, ol amicum deserit.

Rursum et pressius, dens putridus ct pes lassus tribuitur non servo infideli, sed hero qui in o* confidit et sperat, ut vertit Noster, *q. d.* Qui ii perfidum servum vcl amicum spem suam com tulit, denti putrido ct pedi la^so aut languido assimilis est; nam sicut ejusmodi dens atque pes coelo sereno bene habent, nubilo autem codo dolent maxime ac languescunt : ita etiam ille, cum prospera adflat fortuna , amico suo jucundo fruitur, gaudet, ao validus csl; cum vero eadem reflat, ct serenitas in nubilum verlilur, amico fugiente dolet plurimum ct angitur.

Septima, dentes sani ideoque fidi tria ingentia septlm* bona præstani homini et animalibus : *primo* enim Tri» oís- cibum masticant et digerunt ul in stomacho plenius el planius concoquatur : prima enim digestio cibi fit in oro a dentibus; *secundo,* vocem ct loquelam efficiunt, eamque articulatam et sermocinantem in homine; *tertio,* arma sunt, quibus se animal tueatur contra suos hostes; undo brutorum arma non alia sunt quam dentes, ungula*, sive calces, el cornua, llago tria homini adimunt dentes putridi, ideoque infidi; nam inutiles sunt ad masticationem, ad loquelam, ud morsum. Eadem tria adimit amicus vel servus infidelis hero in sc confidenti, scilicet opes ct epulas, famam et gloriam, uc subinde samlalcm et vitam.

Audi Plinium, lib. VII, cap. xvi : « Ncc cibo tantum ct alimentis necessarii dentes, quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum lingure, seriemque structuros, atque magnitudine mutilantes molicntesve aut hebetantes verba, et cum defluxione exnlanallonem omnem adimentes. » Audi et Aristotelem, lib. Ill De *Part, animal,* cap. i : « Homo, ait, ad usum communem probe factos obtinet dentes, videlicet primores acutos, ul secent; maxillares latos, ul molant; discriminant cos utrosque hi, qui canini appellantur, media inter eos natura conditi; nam ct medium particeps utriusque extremi est. Et canini ipsi partirci acuti sunt, partira lati : quod idem in cæteris quoque animalibus est, quibus non omnes acuti habentur, sed potissimum locutionis gratia tales tolque numero dentes homo sortilus est. Ad litteras enim exprimendas plurimum conferunt primi dentes. Nonnulla animalia, quod dictum jam est, cibi tantum conficiendi gralia dentes obtinent; quibus autem et auxilio sunt el robori dentes, hæc aut exertos habent, ut sus; aut acutos peclinalim sese stipantes, unde serratis ca dentibus esse diximus* »

Sicut ergo putredo dentem, indeque hominem ct animal exarmat, nudumque ct inermem hostibus objicit : sic pariter infidelis herum in se fidentem enervat, exarmat, hostibusque perdendum (radit et prodit. Denique Galenus, lib. De Parii6u$, docet dentes putrescere ex otio ct inedia. Qui enim una mandibula semper mandunt, horum dentes molares alterius mandibular, nipote oliosi, citius tabescunt cl putrescunt. Sic perfidia amici non raro orilur ex otio el desidia; hœo enim parit penuriam ct famem , quæ eum adigit ad perfidiam, ut per eam vitæ necessaria acquirat; egestas enim uti facit fures, sic et proditores.

Ver*. 20. 20. Et AMITTIT PALLIUM IN BIR FRIGORIS. — Pro *amittit* hebraico est mpQ *maadc,* quod contrarile est significationis : proprie enim significat addere, ornaro, vestire; hic vero significat contrarium, scilicet vestem adimere, detrahere, amittere, uti vertit No>ter , Pagninus, Vatablus ct alii passim; quare minus apte Cajctanus vertit hio *ornatum,* puta *sericum : Parans sericum,* ait, wi *dic frigoris, q. d.* Sicut soricum, quia tenue, non arcet frigus :sic nec amicus infidus avertit imminoulcm amico calamilah m. Est hæc tiMia similitudo , 9. *d.* Sicut qui cibum sumit confisu-» in dente putrido, ocius dolorem sentit et damnum ; et tucul qui graditur pede lasso, deficit in via; ct sicut qui amittit pallium in die frigoris, alget; sic pariter nullum commodum sentit, sed mullum damni et incouiniodi, qui confidit iu homine infideli, quales sunt omnes homines inconstantes ac leves et varii : horum enim uti animus, sic et fides non solida est, sed levis, mululis ul infida. Nonnulli sont hic duas notari causas infidelilatis, cur scilicet quis fidem alteri datam fallat, nimirum fortunam adversara, ct hanc significari *die angustia;* ac simultatem et discordiam, ct hanc significari *die frigoris,* quo scilicet animus odii frigore rigescit, 7. *d.* Qui fidit amico dubio in fortuna sibi adversa, temere facit, senlictque damnum, quia illa fugare solet amicos, facereque desertores : sicct qui fidit amico, cum quo fovet simultatem et discordiam; hæc enim faciei eum infidum, ut pallium opis suæ illi subtrahat, eumque velut nudum m die frigoris, id est afflictionis, derelinquat.

Ilebræi et Chaldæus ante hæc verba ponunt sopA pasuc, id est punctum, quasi ea pertineant ad versum sequentem, cum quo proinde ea nectunt. Unde Vatablus sic vertit, *maesto cordi carmen canere, perinde est atque detrahere testei tempore frigoris, aut nitrum aceto perfundere ;* sic et Pagninus. Verum longe aptius Noster ea nexuit huic versui. Amicus enim infidus ia adversitate est instar pallii amissi in die frigoris. Quid enim hoc pallium simile habet cum corde mœsto (I)?

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. — Hebraice, *acetum super nitrum, et cantans in canticis super corde mali,* vel *malo;* Syrus, *sicut qui projicit acetum super fidibus,* scilicet eas sol* vit, hebetatque eorum sonum et concentum in testudine. R. Salomon : *Nitrum,* ait, est *genus terrer mollis instar argillæ, or qua figuli* cosa con- *firìunt; quod si in eamdem acetum decidat, dissolvitur, neque ulli usui esse* potest; Cijelanus, *sicut acetum super saponem;* Chaldæus alio abit : Sicut, ait, *qui projicit acetum super nitrum, ita* probat *corda dolor;* Septuaginta, sicut acetum *trahit mutile , sic acci lens in corpore passio cor contristat.*

Nota primo: De nitro ita scribit Galenus, lib. IX Ntnrw- *Simplic. ¡ned. :* a Nitrum dictum est supra in me- lun * dio esse aphronitri el salis virium ; cœterura ustum T potius ad aphronitium accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaque et digerit, et si intra corpus sumatur, siccat el extenuat crassos lentosquo succos, potentius multo quam sal. » El Dioscorides, lib. V, cap. 1 xxxix : « Nitrum, ait, vim ct ustionem salis habet; tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hj dromeliUi; febribus circuitu redeuntibus illinitur ante suspectam accessionem; miscetur emplastris, quæ extrahunt ct discutiunt, extenuant el lepras abstergunt. Cum aqua autem calida aut vino infusum nifiatioues purulentas, auns el sonitus earumdem sanat, sordes expurgat cum aceto instillatum. » In quem Dioicoridis locum ita scribit M dlhiolus : « Nitrum et spuma nitri, quorum antiquis maximus fuit iu medicamentis usus, diu sane est quod ad nos convehi desierunt; proinde hullucinanlur mea qui-

ff) Sicut *qui* rrmenvra sc, exuit *restem die frfqaris, et acetum super nitrum* (Scbulteus, *super vulnus,* coli. arab. nro > non walo), *rt*, id est *sic . qui canit canticis super cor malum,* cordi tristi. Srtisus csl : Hæc qvu (acumi, res laciunt bibi conu arias et a se alienas.

dem sententia (alii enim contrarium sentiunt, sci- ~ Reel esse idem nitrum modernum quod priscum, sed non adhiberi ad medicinas uti olim, servire vero pulveri tormentario), qui putant sal nitrum vocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulveres utuntur, et ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarii fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrum, cujus meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius et antiquorum alii, si quidem id manifeste falsum demonstrat Plinius, lib. XXXI, cap. x, ubi fuse vetus nitrum describit. » Porro « in medicinis nitrum calefacit, extenuat, mordet, spissat, siccat et exulcerat, » ait Plinius, lib. XXXI, cap. x.

Georgius Agricola, *De Re metallica,* lib. XII, modos conficiendi nitrum ita colligit. Nitrum, ait, fieri solet vel ex aqua nitrosa, vel ex diluto, vel ex lixivio. Aqua etiam Nili in nitrarias derivata, et eodem ardore solis dclosta vertitur in nitrum. At dilutum ex quo conficitur nitrum, fit ex aquis dulcibus terra nitrosa percolatis.

Beda, cujus verba transcripsere Lyranus et Dionysius : «Nitrum, ait, non mullum a salis Amoniaci specie distat; nam sicut salem in littore maris fervor conficit solis, durando in petram aquas marinas, quas major vis ventorum, vel ipsius maris fervor in liltoris ulteriora projecerit : ita in Nitria, ubi æslale pluvi® prolixiores tellurem infundunt, adest ardor sideris tantus, quod ipsas aquas pluviales per latitudinem arenarum coquat in petram, salis quidem vel glaciei aspectui simillimam, sed nil gelidi rigoris nisi salsi saporis habentem, quæ tamen juxta naturam salis in caumate durare, et in nubiloso aere fluere ac liquefieri solet. Hanc indigente sumentes servant, et ubi opus exstiterit pro lomento utuntur, n Lomentum est farina fabacia, qua ad eruganda corpora usa est antiquitas, item genus smigmatis, de que Plinius, lib. XXXIII.

Nitri •tyœoo. Censet ergo Beda ct Lyranus nitrum dictum esse a Nitria / Egypti provincia, ubi abundat. Potius dixerim Nilriam dictam a nitro; nitrum vero esse Hebræum nomen, quod æque ac saccus, cornu ct similia quædam nomina, ob Ilebrœis ad Græcos, Latinos, Ægyptios, Italos, Gallos ct omnium pene nationum idiomata ct linguas transiit. Nitrum enim hebraico dicitur in: *nether,* a radice HDD *nathar,* id est removit, transtulit, quod maculas amoveat ct extergat : sicut Græci nrpe* derivant **avel** vwrrtw, id est lavare, abstergere, purgare. Unde illud : *Caput asini ne laveris nitro,* id est, nc in rem vilem rem pretiosam expendas.Vel potius a UU *nathar,* id est saliit, exsiliit, circumsiliit, eo quod nitrum saliat ct circumsiliat, perinde ac sal iu igne. Aberrat ergo Pagninus ct Cajetanus, qui secuti R. Davidem censent nitrum esse alumen, quo lana dealbatur, aut saponem quo vestes inundantur.

Vu Tirimii Nota *fecundo :* Quædam parœmiæ diversos ct contrarios admittunt sensus; variatis enim circumstantiis, fine et modo, variatur veritas sententi®. Tales sunt ill® cap.xxvt, 4 : « Nc respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. » Et illæ Comici : a Ferendo veterem injuriam, invites novam; ferendo veterem injuriam, vites novam, n Certis enim modis ct circumstantiis fit ut prior injuria novam nunc invitei, tunc vitet ct evitet. Et illæ P. Syri : « Amici vitia si feras, facis fua; amici vitia nisi feras, facis tua. » Pari modo hæc gnome contrarias admittit explicationes quas mox recensebo. eontr*.

Nota *tertio : Cor mali* vel *malum* tripliciter accipi potest. *Primo,* pro corde tristi et mœsto; sicut enim bonum accipitur pro jucundo, sic malum pro tristi, ut : «Sufficit diei malitia (id est afflictio, tristitia) sua, » *Matth.* vi, 34. Similia sunt *Eccli.* XIV, 10 ct cap. xxir, 27; *Psalm,* cxxxii, 1, el alibi. Unde Symmachus vertit, *sicut acetum in nitro, qui cantat in canticis ad cor triste;* Septuaginta, *passio incorpore cor contristat.*

Secundo, cor malum est cor iratum, indignabundum, cholericum.

Tertio, cor malum est cor pravum, malignum, vitiosum, sceleratum.

Tota difficultas est quid faciat acetum in nitro. AcMn-n Jam enim uti nullus est nitri in medicinis usus, in «Itr® sic vix ulla aceti cum nitro commixtio. Aliquil quid? censent acetum acucre nitrum, iliique acrimoniam indere; acetum enim suum acorem cibis omnibus et polibus communicat. Unde Isidoras, lib. XX *Origin,* cap. in : « Acetum dicitur, ait, vel quod acutum, vel quod aqua mixtum; vinum enim aqua mixtum in hunc saporem redigitur. Unde ct acidum quasi aquidum, quia aqua lavantur uvæ in torcularibus post expressum vinum. Est vilis potus et servis aptus. » Accedit Galenus, lib. l *De Simplic. medicam.,* et alibi, qui asserit acetum terram fermentare, item exasperare : «Acetum, ait, mixtum cum attenuantibus auget illorum vim.»

Aliicx adverso censent acetum nitrum nitrique vim solverect temperare; acetum enim valde refrigerat, ait Galenus, lib. III *De Simplir. medie.* Idem, lib. I el II *Compórti. medie. :* «Acetum, ait, incidit, disculilct reprimit, penetrat, siccat et delergil ut sal, nec habet vim astringendi ut sal. » Et Plinius, lib. XXU!, cap. i : a Aceto, ait, summa vis in refrigerando, non tamen minor in discutiendo, ita fit ut infusum terne spumet, n Hinc qui explodunt tormenta bellica, accendentes pulverem nitratum, ne illa vi ignis fundantur et erepent, mox ea refrigerant aceto. Rursum Plinius, lib. XIV, cap. XX : «Aceti nequitiæ, inquit, inest virtus magnos ad usus, sine quibus vita mitior duci non potest, n

Utraque sententia vera est suo tempore, loco et modo. Acetum enim ex se habet acorem, quo omnia quibus miscetur, acuit. Idem tamen vim nitri infringit, solvit, liquefacit, ac vicissim vis

ejus ct acrimonia a nitro refringitur cl temperatur. Audi Aristotelem, lib. IV *Mctcorol.* cap. ni : « Nitrum autem el sales solubilia húmido; non omni autem, sed frigido.!» Acetum autem frigidum est humidumque; solvit ergo et temperat nitrum, quod calidum est et siccum. Et Galenus, lib. Ill *De Medicam, compos.*, docet nitrum optime solvi acri vino et aceto. Igitur acetum nitri vim temperat, ac vicissim nitrum aceti acorem emollit. Quocirca medici tam nitri vim aceto infringunt, quam aceti acorem nitro mitigant. Hinc ct acetum pulveri nitrato sive tormentario infusum, illius celeritatem remoratur et tardat. Porro, licet alterum alterius acrimoniam hebetet, vim tamen purgandi adauget; cum enim utrumque suam habeat purgandi vim, si commisceantur, alterum alteri suam vim communicat, itaque propriam exacuit. Quocirca aurifabri ad abstergendas auri ct argenti maculas sordesque, adhibent nitrum aceto mixtum. Denique hac mixtione olim prisci maxime utebantur in medicinis. Unde Dioscorides, lib. V, cap. Lxxxix : «Nitrum, ait, purulentas aures et sonitus carum sanat, sordes expurgat cum aceto instillatum.» Idem docet Plinius, lib. XXXI, cap. x, et Galenus, lib. III *De Compos, medicam.* Additque Plinius curare vitiligines, id est maculas per lotum corpus respersas, item serpentum morsus aliaquc ulcera, insuper lassitudinem membrorum : a Comprimit, inquit, et pruritus suffusorum felle (ictericorum, quibus fel e suo folliculo diffunditur ad membra exteriora),» maxime cum aceto datum. Nunc

Primi fxpofilio.

Primo, si per cor *malum* accipias mœstum, multi cum Jansenio sic exponunt, g. *d.* Sicut acetum nitrum exacuit, ilhidque facit acrius el asperius : sic musica musicumque carmen magis exasperat cor pessimum, id est mœstum nimis, juxta illud: « Musica in luctu importuna narratio, » *Eccli.* xxu, 6. Unde S. Paulus monet « gaudere cum gaudentibus, el flere cum flentibus, « Roman, xn. Favere videtur quod nitrum tam colore atro quam sapore amaro ct salso, æque ac acetum suo acore symbolum sit tristitiae, et, ut ait Galenus, lib. Ill *De Simplic. caus. :* « Bilis atra (id est melancholia parens tristitiae) mordax et valida est ut acetum et cinis. » Addit Cajotanus se experientia didicisse sapone, si acetum addatur, vestes non mundari, sed magis maculari, *q. d.* Sicut præpostcre facit qui vestes nitro, id est, ut ipse ait, sapone ct aceto cluit, cum aqua sint cluendæ; ita præpostcre facit qui afflicto cordi accinit carmina Untiti®; non enim ea ratione tollit afflictionem, sed auget, mitigaturus cam, si cum lugente etiam lugeret. Sic el Aben-Ezra.

Alii cx adverso melius sic exponunt, *q.d.* Sicut acetum refringit lenitque vim nitri, ac nitrum vim aceti : sic pariter suavis sermo et cantilena refringit lenitque sensim malitiam, id est mœslitiam cordis, *q. d.* Hæc quatuor similiter dissimilia, **ct** dissimiliter similia sunt. Similia enim sunt quia, sicut acetum nitio, aut sali vel alumini admixtum, ex medicorum sententia valet ad curationem aurium purulentarum, earumque sordes tergit, ac tinnitum tollit : sic sane decantata carmina, quæ scilicet carmina sunt, id est, habent numerosam orationem certis suavibus selectissimisque verbis constantem, valent ad curandas et leniendas ægriludines mœsli cordis; uti David, pulsans citharam, easdem abigebat a Saule, I Ikg, cap. ivi, 23. Dissimilia sunt, quod non s t eadem aurium et animi curatio ; nam auribus instillandum acetum cum nitro, quorum utrumque partem affectam acriter mordet cl dolore compungit; e contrario cordi ægro suavissim® sententi® et carmina occinenda sunt, quibus nihil insit acrimoni®, nihil mordacitatis. Huc accedit expositio R. Levi : Sicut, ait, ex nitro et aceto vestibus infuso duplex utilitas capitur, tum ut prorsus aboleatur macula, tum etiam ut aceti odore vestes imbuantur, quo mucedo situsque removeatur : ita cum quis multas variasque cantilenas animo moTore obruto canit, id assequitur, ut jucundis cantionibus dolorem prorsus cx animo evellat, cumdemque præterea voluptate cumulet.

Rursum *aedum in nitro* notat modum quo tristitia, quam Cassianus, lib. X, vocat *cordis rubiffinem,* per carmina levari lenifique debeat, nimirum occinendo ci tristitia oppresso primum carmen moeroris et condolenti®, deinde ubi excitari crigique cœpcrit, occinendo ei carmen lætitiak Accium enim mœrorem significat, nitrum vero lætiliam et voluptatem.

Audi S. Gregoriani, lib. HI *Moral,* cap.x : «Ordo, ait, consolationis est, ut, cum volumus afflictum quempiam a mœroro suspendere, studeamus prius mœrendo ejus luctui concordare; dolentem namque non potest consolari qui non concordat dolori, quia eo ipso quod a maerentis afflictione discrepat, minus ab illo recipitur, a quo mentis qualitate separatur; sed emolliri debet animus prius, ut afflicto congruat, congruens inhæreat, inhærens trahat. Neque enim ferrum ferro conjungitur, si non utrumque exustione ignis liquetur, » etc.

Idipsum significat vox *carmina.* Sicut enim carmen longis brevibusque pedibus constat, ita exacte ad numerum et mensuram compositis et modulatis, ut nec una syllaba supersit aut desit: sic consolatio quæ ingeritur mœ>to, ex exhilaratione et condolentia omnibusque quæ dicenda sunt, ita concinne et quasi ad libellam componi debet, ut nil sit vel nimium, vel diminutum, sed tota sil instar affabro compacti et modulati carminis, vel concentus musici.

Secundo, si per *cor pessimum* accipias valde exacerbatum, iratum et indignabundum, simili modo exponas, mutando nomen trisliliæ in nomen iræ. 11® enim du® passiones cognate sunt et commixte; ira enim communiter habet adjunctam tristitiam : tristatur enim et dolet quis de malo SecimH.

ob quod Irascitur; vicissim tristitia comitem habet iram: irascitur enim quis mulo de quo tristatur.

Aliqui ergo sic exponunt, 7. d. Sicut acetum vim nitri exacuit ut ebulliat, sic carmina mordacia, puta dicteria ct convicia, exacuunt cordis malitiam, id est iram et indignationem. Iloc enim, ait liugo, effervescit atque ebullit irascendo, crepitat murmurando. Unde *aceto perfundere* est acriter perstringere ct mordere, juxta illud Persii :

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

Et illud Horatii, lib. ! *Sem. :*

At Græcus postquam est Italo perfusus aceto.

Halum enim acetum, æque ac vinum, præcæteris aliarum regionum est præstans, acre ct mordax. Unde proverbium : *Acetum lIdruscum;* ex acri enim ct generoso vino fit acre cl generosum acetum. Huc facit gnome R. Simconis in Pirite *Avoth,* id est in *Apophthcg. Patrum,* cap. iv : « Noli, ait, frustra conari, ut cum blandis sermonibus lenias, in quo adhuc fervet iracundi® spiritus; neque in vanum studeas amici tui mitigare dolorem, cum adhuc ci extensus ante oculos mortuus jacet, nec devoventi se præ ira dc voti absolutione mentionem facias, nec denique videre eum aut consolari quæras in fervore calamitatis suæ. » Hinc amici Job, venientes ut cum consolarentur, ploraverunt « et sederunt cum co in terra septem diebus et septem noctibus, elnemo loquebatur ei verbum: videbant cnim dolorem esse vehementem,» *Jub* cap. n, 13.

Ahi et melius e contrario sic exponunt, *q. d.* Sicut acetum nitro refractum et temperatum curat ictericos, quorum bilis effunditur in membra, uti paulo ante ex Plinio dixi : sic pariter carmina et sententi® placid®, lenes, suaves et !®t® leniunt ct curant cordis iracundiam. Unde S. Gregorius Ndzianzums, in carni. *De Ira,* docet iram solvi per lepores, risum el jocos, sicut glacies solvitur œslu, cera calore, vini vis aqua :

Ira torridam, *inquit,* jocis peto :
Adversus iram natu joco nihil fortius.

Exemplum est in S. Francisco, qui in gravi ira et dissidio magistratus Senensis a suo Episcopo, fratres suos misit, qui utrique parti suavi modulatione occinerent carmen sive canticum, quod ipse solis nuncupabat, adderentque : « Laudetur Dominus propter ca qu® mihi condonat ex amore; » qua carminis melodia, ac mullo magis viri charitate et sanctitate dissidentes compuncti, posita ira in mutuos ruerunt amplexus. Ita habent Annates Ordinis S. francaci, *el Speculum Vitæ* ejusdem, cap. xcvn.

T«rth. Tei lio, si per cor pessimum accipias valde malignum et sceleratum, S. Gregei ius, lib. I *in Ezech,* hum. ü, sic exponit : « Acetum, si in nitrum effundatur, effervescit nitrum protinus el ebullit: sic ct perversa mens, quando per increpationem corripitur, aut ei per prædicatloms dulcedinem bona suadentur. De correptione cnim fit deterior et debido in murmurationis iniquitatem succendite; unde debuit ab iniquitate compesci. »S. Gregormm secutus de more Reda, ejus verba hic transcripsit. Pessimorum ergo et obstinatorum mentes non sunt carminibus, id est suavi monitione mulcendæ, quia per illam exasperantur, insaniores fiunt, et contra stimulum calcitrant; sed terribili rugitu, minis et plagis vulnerami® et contundendo), ac voluti tonitru et fulmine percolendis cl confringend®. Accedii R. Salomon : Carmen cordis pessimi, ait. est lex qua a praeceptore discipulus flagitiosus imbuitur, qui illam non est servaturus, sed ex ca futurus nequior et deterior.

Alii ex diverso sic exponunt : Sicut nitrum cum aceto instillatum purulentas aures ct tinnitus earum sanat, uti jam dixi ex Dioscoride, Galeno cl Plinio, earumque sordes expurgat : ita et acres exhortationes, admonitiones, increpationes, quas Socrates apud Platonem in *Charmide* animi incantationes el carmina vocat, licet initio molest® sint, et acriter mordeant instar nitri aceto perfusi, postea tamen villa extergunt, eluuntque sordes animi, nisi quis prorsus in iis sit obstinatus et immedicabilis, ac præsertim perturbationes animi, quasi sonitus aurium, prohibentes audire veritatem, sanant. Durat vero hæc mordicatio, usque dum paré senescat et cule obducatur. Ita Franciscas Valerius, lib. *De Sacra Philosoph.* cap. 1 x. Huc facit versio Chaklæa, *sicut qui acetum in nitrum projicit, ita probat cor dolor, sicut argenteum vas, q. d.* Sicut nitrum aceto infusum detergit rubiginem vasorum aureorum el argenteorum ? caque pristino nitori et splendóri restituit : sic pariter dolor quem infligit acris objurgatio, castigatio, labor el afflictio, probat, id est probando abstergit el purgat cor, quod ex otio, luxu ct lascivia viliorum rubigine obductum csl. Pro *probat* cnim Chaldaice est ipyo *melsarcph,* id csl conflat el conflando purgat, sicut aurifex in fornace conflat, el conflando expurgat aurum et argentum a scoria, lude pro *argenteum vas* melius ex Chaldæo vertas, *sicut argentum in vase,* puta conflatorio, in igne excoquitur et purgatur : ut sil novah rc comparatio distinet l a comparatione aceti in nitro. Porro, sicut aceti acrimonia nitro retunditur ct temperatur, ut sordes cluat : sic acrimonia increpationis suavitate et blanditiis increpantis finienda cl condienda est, ul vitia animi abstergat. Unde Samaritanus vulnera euntis in Jericho curavit, infundens cis oleum el vinum, puta oleum lenitatis et vinum acrimonia), *Luca* cap. X, 34.

Huc facit versio Septuaginta, sicut *acetum trahit inutile, sic accident passio in corpore cor contristat, q. d.* Sicut acetum c terra nitrosa exsugit atlrahitque nilrum, itaque ex terra sterili ct salsuginosa facit fertilem lem et mes-

gem, uti docet Columella et niii *Dc Re rustica :* sic pariter passio et pana (aflicta corpori peccabri» ror ejus contristat ct compungit, itaque fit ut ex eo vitia inolita educat, illudque sanilati et virtuti restituat. Auctor vero *Catener Græcor, ex* Septuaginta sic legit : *Sicut acetum officii dentibus, ct fumus oculis: ita morbus, (piicorpori accidit, contristat cor.* Quæ sententia per sc clara est et manifesta.

SICCT TINEA VESTIMENTO, ET VERMIS LIGNO : ITA TRISTITIA VIRI NOCET CORDI. — Hic VCTSUS deest in Hebræo; transcriptus est ex Septuaginta. Chaldæus, *sicut tinca* (vel *teredo) (n ligno, sic stoliditas irritat cor hominis;* Orígenes, in cap. xni *Matth., sicut in ligno vermis, sic dolor viri cor lædit;* S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian., sicut in ligno vermis, ita perdit virum suum uxor malefica.* Hæc cnim est causa omnis trisliliæ, ut jure ipsa tristitia nuncupari possit, *Eccli.* xxv, 17. Mystice uxor malefica est mala conscientia, de qua mox plura. S. Augustinus, lib. XXI *De Civitate Dei,* cap. ix : a Sicut tinea vestimentum et vermis lignum, sic mœror excruciat cor viri.» Unde ex hac gnome demonstrat id quod dicitur de damnatis, *Isai.* lxvi : « Vermis eorum non morietur, » apposite per vermem intelligi dolorem, qui mentem damnatorum vclut vermis rodit ct cruciat.

Tristitia tine®.1 Primo/ Porro apte tristitia assimilalur tincæ et vermi, s*cul l*nca vestem, ct vermis lignum, sensim sine sensu (ila ut arrostò non sentiatur) arrodit, et tandem penitus consumit : ita pariter tristitia cor tum corporale cum loto corpore, tum spiritale, puta mentem hominis, ita sensim sine sensu rodit et cruciat, ut tandem absumat et interimat : vita enim hominis sita est in corde. Undo illud cap. xviî, 22 : « Spiritus tristis exsiccat ossa.»

Secondo. *Secundo,* quia sicut tinca in ipsa veste et ex ipsa veste, ac vermis in ligno el ex ipso ligno generatur : ita tristitia in corde et ex ipso corde nascitur, ibiquo nutritur, alitarci fovetur. Tinea,ait S. Gregorius, lib. V *Moral.* xxYiii, damnum facit, sonitum non facit, ac de veste nascitur, et eamdem vestem do qua oritur oriendo corrumpit : sic et tristitia tacite in cordo oritur, crcsclque, ac ipsum cor cum corpore exedit et consumit. Unde S. Antiochus, *homil.* 25 : *a* Tristitia vermis, ait, est cordis, cuammet exedens matrem. » Et infra : « Quod si mens inertia animi enervetur, mox tristitia arrodere incipit hominis cor, juxta sententiam superiorem, ceu assolet pallium exedere linea, vermis lignum in ligni quasi ossibus prognatus. »

Et S. Chrysostomus,rpist. 8 *ad Olympiad.:* «Tristitia, ait, animarum crudele tormentum est, dolor quidam inexplicabilis, et judicium omni judicio vindiciaque deterius. Nam et vermi est similis venenato, non solummodo carnem, sed et animam ipsam perimens. Et tinea non solum ad ossa, sed et ad corda pertingens, el perpetuus quidam carnifex, uon animam dilacerans, sed vires animæ consumens : ct jngi* nox, ac tenebro? profundae, et (empestes, et turbo; febris non apparens, omni igne validius incendens, et pugna requiem non b ibens. »

Adde : Tinea seipsam cum veste consumit, uti el teredo : sic pariter tristitia *eip*a pascitor, et seipsam depascitur. Lnde Seneca, lib. *De ComoI. ad Martiam,* cap. i : « Quemadmodum, ait, omnia vitia insidunt, nisi dum surgnnl oppressa sint : ita quoque hæc tristia et mi-en, et in se sævientia, ipsa novissime acerbitate pascuntur, et fit infelicis animi prava voluptas, dolor. »

Tertiam analogiam dat Cassianus, lib. IX *De Spi-* Tertia. *ritu tristitia,* cap. in : « Vestimentum namque, ait, tinearum esu attactum, nullius pretii vel honesti usus poterit ulterius habere commercium; ilidernque lignum vermibus exaratum, non jam ad ornatum vel mediocris ædificii, sed ad combustionem ignis merebitur deputari. Ita igitur el anima, quæ edacissimi trislitiæ morsibus devoratur , inutilis erit vel vestimento illi Pontificali, quod unguentum Spiritus Sancti de calo descendens prius ad barbam Aaron, deinde in oram suam solere suscipere S. David vaticinio perhibetur, secundum illud : Sicut unguenlnm in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus, *Psal.* cxxxii; sed nec ad structuram templi illius spiritalis atque ornatum poterit pertinere, cujus Paulus architectus capiens posuit fundamenta, dicen* : Vos estis templum Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis, I *Conni* i. m. Cujus qualia sunt ligna, sponsa describit in Cantico Canticorum : Trabes, inquiens, noslr® cupressus, tigna domorum nostrarum cedri, *Cant.* i. Et idcirco hujuscemodi ad templum Dei lignorum genera deliguntur , quæ sunt et bonæ fragranti® ct imputribilia, quæque neo corruptelœ vetustatis, nec esui vermium valeant subjacere. »

Adde : Sicut vir ve*te a tincis corrosa indutus non audet in publicum prodire, el sicut trabs a vermibus erosa non sustinet molem ædificii, sed sub cacorruit, ct in ruinam trahit lotam domum: sic vir Irislis ineptus est ut in publico versetur, ct publica negotia tractet ; idem invalidus est ut domestica administret : quare cur® rei familians succumbit, totamquo familiam securn perdit. Unde Ovidius exsul et mœstus, lib. I *De Ponto,* sic luget :

Estur (editur) ritiib teredine nivto,
Æquoreos scopulos nt cavat unda salis:
Sic nicj perpetuos curarum peJora morsus.
Eme quibus uullo cooticÚDlur, tubeul.

Quarto, tinea) rei molli, puta lana?, innascuntur, Qurto æque ac teredines ligno tenero : sic tristitia innascitur cordi molli, infirmo, debili, pusillanimi. Audi S. Basilium, homil. *Dc Grat, actione :* « Ut vermes plurimi innasci solent tenerioribus lignis, haud secus angor ipse dejectioris animi in cos

homines se insinuat, qui molliore sunt nec contanti ingenio. » Unde Plinius, lib. XVI, cap. xli : « Teredines, ait. nasci probibet in aliis amaritudo, ut cupresso, ct oleastro, et cedro; in aliis durities, ut buxo : n ita tristitiam arcet cordis robur, magnanimitas. severitas. Oui vero cor habent invalidum, pusillum, depressum, terrestre, carnale, ut opibus et deliciis terrenis inhient, hi, cum illis adeo adamatis privantur, slatini tristantur et mœrent. Ex illis ergo oritur tristitia, perinde ac tineæ oriuntur cx terreno pulvere, situ et putredine. Idem pulvis, ait Plinius lib. XT, cap. xxxv : « In lanis (linum enim tineas non sentit) et veste tincas creat, precipue si araneus una includatur; sitit enim, ct omnem humorem absorbens, siccitatem ampliat. » Idem, lib. XXVII, cap. vn: a Absinthium, ait, vestibus insertum tineas arcet » sua amaritie ; easdem suo acore pellit allium in aceto mulso coctum, ut idem docet lib. XX, cap. vi. Et lib. XV, cap. vin, asserit « vestiarium contra teredines et noxia animalia amurca aspergi. » Sic pariter vita severa, excelsa, sublimis, arcet tristitiam : hæc enim oritur cx otio, ignavia, dejectione animi elconcupiscentia. UndeS. Gregorius, lib. V in I *Reg.* cap. xiv, tristiliæ remedium assignat cogitationem et desiderium bonorum cmlestium :

B«nedl® • Sic, ait, acediæ vitium, id est tædium cordis, catelli. depellitur, si semper bona coelestia cogitentur. Tædere quidem mens nullatenus potest, quæ tam jucunda bona Iretanter videt. Tristiliæ enim angusliosum malum, spiritualis læliliæ campo devoratur; sed tamen ipsa spiritualis lætitia se menti non infundit, quæ temporalis vitæ angustias transgredi contemplando non novit. Bene quidem tristitia vincitur, si temporalium laborum premia videantur;, quia unde electa mens temporaliter se affligi considerat, inde gaudere in coelesti patria œleroalitcr sperat. »

Puerile ergo, stolidum et stultum est de rerum temporalium damnis tristari, cum sciamus per lire nos bona coelestia et æterna lucrari. Unde Chaldæus vertit, *sicut teredo ligno, sic stoliditas irritat cor hominis.* Vere S. Bernardus , *De Interiori domo :* « Mala conscientia deliciarum ct voluptatum assiduus vermis est, » quia assidue rodit gulæ ct voluptatibus deditos, omnemque deliciarum sensum eis adimit et exedit. Denique Cassianus, lib. IX De *Spiritu tristitice,* cap. xni, hoc tristiliæ pharmacum propinat : a Hanc ergo perniciosissimam passionem ita de nobis expellere poterimus, si mentem nostram spiritali meditatione jugiter occupatam futuri spe, et contemplatione repromissæ beatitudini* erigamus, etc. Cum ælernarum rerum ac futurarum intuitu læli atque immobiles perdurantes, nec casibus dejecti præsentibus, nec prosperis fuerimus elati, utraque velut caduca, et mox tran-cuntia contemplantes, vel, ut alii legunt, contemnentes. »

Porro tristitia multiplex est multisque ex causis oritur, atque in omni locum habet hæc Salomonis sententia. Tristitia enim oritur ex multis curis, sollicitudinibus, timoribus, anxietatibus, quibus abundant homines negotiosi, præserlim Prelati et Principes, qui proinde iis ita terebrantur, uti vestis et lignum perforatur teredine. Sane Carolus V, cum regiminis perlæsus illud omne in Philippum filium Bruxelhe transferret, coram toto Ordinum Senatu illacrymans professus est, se toto regiminis sui tempore ne vel quadrantem hore curis, molestiis et mœroribus vacuum habuisse, quo sincere conquiescere animumque laxare c exhilarare posset.

Maxime vero hæc tristiliæ corrosio cernitur in peccatoribus, quibus mala conscientia parit vermem, id est remorsum conscicntiæ, qui eos perpetuo corrodit, ut summe doleant, angantur et crucientur. Unde S. Augustinus, lib. XXI *De Civit.* cap. lx, de eo verme, qui præserlim in damnatis est, hunc locum explicat. Et S. Hieronymus in *Isaiœ* cap. Livi : a Vermis, ait, qui non morietur, a picrisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in suppliciis constitutos, quod vitio suo atque peccato camerini electorum bono, juxta illud quod dicitur : Versatus sum in miseria, dum infigitur spina. Et in *Proverbiis :* Tinca ossium cor intelligens; el iterum sub obelo : Sicut linea vestimentum et vermis lignum, sic mœror excruciat cor viri, d Sicut ergo teredo, teste Plularcho in *Sympos.,* oritur ex putredine, sic tristitia nascitur ex conscicntiæ per peccatum putrefactione. Albertus Magnus, lib. XIX, cap. xviii *De anima,* refert Avicennam scribere quod amicum habuerit, qui, cum vellet, scorpiones e putrefactis lignis generaret : sic peccator, dum vult suæ corrupt® propensioni indulgere, creat scorpios el vermes tristiliæ, qui animam rodunt. Plinius, lib. XXVIII, cap. m : « A scorpione aliquando percussi, ait, nunquam postea a crabronibus, vespis apibusve feriuntur. Minus miretur hoc, qui sciat vestem a tineis non attingi quod fucrii in funere : » ita tinca acediæ et tristiliæ non attingit eum qui jugem habet memoriam funeris et mortis presentís et ælernæ, ubi a vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur,» *Isaiœ* lxvi. Hæc enim memoria superat omnes labores, dolores, angores qui tristitiam parere possunt, atque hominem exstimulat, ut ardua quæque alacriter forlitcrque capessat. Quocirca sapienter S. Isidorus, lib. Ill *De Summo bono :* « Semper, ait, conscientia servi Dei humilis esse debet ac tristis, ul per humilitatem non superbiat, ct per utilem mœrorcm cor ad lasciviam non feratur. »

Rursum nonnulli per tristitiam accipiunt invidiam, quæ tristatur de aliena felicitate, virtute et bono, ideoque non aliud est quam tristitia invida, sive tristitia manans ex invidia. Invidia enim animum invidi rodit el cruciat, sicut tinea rodit vestem, et teredo lignum. UndeS. Chrysoslomus, hom. 45 *ad Popul.:* «Talis, ait, est hujus vitii malitia, ut se parienlem prius offendat, et sicut ver-

mis de ligno nascens ipsum prius absumat, sic et invidia illam prius quæ se pepcrit animam corrumpit. » Et infra : a Antequam ab externis hostibus, ab ipso obsessus vitio tantum non consumitur, et tanquam occultis depastus dentibus, ita clanculum, ut ita dicam, absumptus remanet. »

Quocirca S. Basilius, hom. *De invidia,* ait : Philosophi invidiam comparant ærugini quæ æs, et ferrugini quæ ferrum consumit. Simili enim modo invidia exedit invidum , juxta illud cap. xiv, vers. 30 : « Putredo ossium invidia. » Vide ibi dicta.

Salomonem de more secutus Ecclesiasticus, cap. XXV, vers. 17 : « Omnis plaga, ait, tristitia cordis est. n El cap. xxx, vers. 24 : «Tristitiam longe repelle a te; multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in ea. » Vide ibi dicta.

Gnoma hhtitia° l Utrique succinunt Philosophi. Menander in Gnotnls : u Cum nalura› ait, cunctis hominibus mulla ' mala hæreanl, maximum tristitia est malum. Nulla est, si quis recte consideret, quam tristitia major ægritudo suapte natura inter humanas res. » Apollodorus in *Paralogizomcnis :* « Non appellandus est felix qui pecunias habet plurimas, sed qui contristatur. » Idem in *Galatis :* « Tristitia insanie vicina mihi esse videtur; d inio ipsa mullos fecit facitque dementes el insanos. Phocion : a Mullo satius est, ait, humi cubantem vivere, ac bono quieloque animo esse, quam perturbatum in aureo lecto. » Ita Stobæus, serin. 1 *De Prudentia.* Diogenes autem Laertius, lib. VI : « Fortume, ait, oppone animi fiduciam, legi naturam, affectibus rationem; hisce enim tribus paratur ct servatur hominum tranquillitas. » Aristippus aiebat : « Neque de prælerilis curam suscipiendam, neque de futuris. Solum enim præscns in nostra manu positum, non præleritum, neque futurum : illud enim abiit, hoc an eventurum sil incertum est. » Ha Ælianus, lib. XIV *Variar. Hist.,* Antonius in *Melissa,* part. I, cap. 1xxii, ct Maximus, *serm.* 28, citant Plutarchum dicentem : a Thoraci tunicam, tristiliæ vero mentem el rationem inducere oportet; » et Theopemptum : « Si quis plurimas opes possidens cum tristitia vitam transigat, is certe fuerit omnium qui sunt, quique futuri sunt hominum, miserrimus; » et Epictetum : a Insipientes tempus, sapientes ratio maerore libera!» Sapit qui non tristatur propter absentia, sed gaud t præaenlibus. Qui ob calamitates tum ammo minimo sunt tristi, tum reipsa maxime resistunt, ii el civitatum et privatorum prestantissimi sunt habendi ; » ct Euripidem : « Expers doloris nulli vita permanet. »

Ver», u el tl* 21 ct 22. Si esurierit inimicus tuus, uda illum : **SI SITIERIT, DA EI AQUAM DIBERE ; PRUNAS ENIM CONGREGABIS SUPER CAPUT EJUS, ET DOMINUO REDDET** TiDi. — Sub aqua et pane quemlibet polum et cibum phrasi hebrea inlelligil. Id præstilit Elisœus, qui regi Israel de Syris hostibus suis ila præcepit : « Pone panem et aquam coram eis ul bibant et comedant, et vadant ad dominum suum, » IV *Reg.* cap. vi, 22.

Alludere videtur ad medicos, qui phrenesi vel apoplexia ex frigore laborantibus, rigentibus et torpentibus, ad frigus hoc solvendum capiti fomenta calida, ac subinde testam vel acerram prunarum adhibent. Simili modo inimici, qui frigent rigenlque odio, beneficiorum congerie velut prunarum acerra calefaciendi sunt, ut frigus odii mutent in calorem amoris. Unde S. Augustinus, serm. 163 *De Tempore : Carbones ignis congeres super caput ejus.* « Nam cum, ait, poenitentiam coeperit agere, sensus rationalis, hoc est caput ipsius, incipit chanlatis igne succendi ; et qui prius quasi frigidus et phreneticus contra te consueverat iracundiam relinere, spirituali calore de tua bonitates accensus, incipit loto corde diligere. » Et Dominus reddet tibi, scilicet rependei tibi beneficente tuœ fructum, ait Aben-Ezra ; et beneficium beneficio compensabit, ait R. Levi (i).

Aureum ergo S. Paulini esi dogma, epist. G *ad Severum :* « Memento, ait, granum sinapis (de quo semine sumus), si conteratur, accendi magis, et tum demum in vim suam excitari. Quamobrem debemus quasi naluræ nostre in hoc respondere, ut adversis sermonibus contriti inardescamus ad fidem, el eos ipsos qui nos ut minimos hominum, scilicet quasi granum sinapis (quod mininum est seminum), frangere conantur, uramus. » Hæc est sancta et efficax vindicta de hoste, cum in eo hostilitatem igne amoris occidis,' eumque amicum libi efficis. Tria ergo bona ex ea reportabis, victoriam de hoste tuo, lucrum proximi tui, praemium a Domino tuo. Sic et Saul, postquam ex beneficio David agnovit culpam suam, el dicens : « Justior tu es quam ego : tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala; » subjecit: « Sed Dominus reddat libi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operalusesin me,» llteg. xxiv.

Didicit idipsum a Salomone et Hebræis Plato, ct Plularchus, qui lib. *De llilil. ex hostibus capienda:* a Cesari, ait, cum statuas Pompeii dejectas erigi jussisset, Cicero dixit: Pompeii statuis restituendis tuas defixisti ; laudatio enim inimici laudanti majorem quam laudato conciliat laudem, etc. El vero quænam alia exercitatio majorem animis nostris utilitatem aut affectionem conferat meliorem, quam quæ ex eis invidiam®mulationemque malignam aufert?» Imo ipse Cicero Gabinium, a quo Urbe expulsus fuerat, et Vatinium sibi semper infestum duobus publicis judiciis tutatus est : « Quia speciosius aliquanto in- Spedo» juriæ beneficiis vincuntur, quam mutui odu per- nadicu,

(i) *Carbones super caput alicujus ingerere* est idem ac intolerabile quid ei facere. Sensus igitur est : Beneficia hosti cullata similia erunt prunis capiti inimici illatis, quibus ipso vehementer movebitur el quasi adigetur ad deponendum odium. Quod si vero usque eu ingratus sit, ut collatum sibi beneficium non agiiusual, *tunc Joca rependet tibi* ea qua.* lu illum coululcru.

tiimcb pensantur,» ait Valerius Maximus, lib. IV, cap. n. Ibi plura hujus rei Romanorum exempla rocen«eL

Symbolice Rabbini, ait R. Salomon, de mali concupiscentia ct fomite exposuerunt : Si mali cogitatio famosccl, toque ad ejus cupiditatem criminibus explendam sollicitant, ad gymnasii sedem te subducilo, ibique ejus fami sacrio legis pambussatisfacere curato, aquasque subministra, divin® nimirum logis. Sunt enim velut prunai, quas tu ex hujusmodi statione assumis et hauris, ut in ejusdem caput congeras.

Auctor vero *Catena Græc.* sic exponit, *q, d.* Si inimicum cibos cl poles, ures eum, scilicet diabolum, qui inimico est auctor omnis inimicitia?, quia illum cruciabis, et summo dolore afficiue. Nostra enim charilas ct sanctitas cruciat diabolum, qui ardet odio, invidiaci malitia. Verum hæc nec litteralia sunt, nec satis cohaerentia.

Citat duas hasce gnomas Apostolus, *Rom.* xii, 20, ubi eas copiose explicui; (piare ea hic non repetam.

v •* *'• 23. Ventus Aquilo dissipat-pluvias, et facies tristis linguam DETRAHENTEM. — Hebraice, *linguam abwnsionis,* id est se abscondentem ct in secreto abscondite detrahentem, instarque serpentis mordentem.

Pro *dissipat* hehmice est SSinn *techotel,* quod proprie n t H *ehol* derivatur, et significat,dolore afficiet, cruciabif, parturiet; sin a SSn *ohalal* derives, significat vulnerabit, occidet, perdet, fugabit, dissipabit, interimet. Unde duplex est hic versio, el una alteri ex diametro contraria. Mulli enim vertunt, *aquilo parturit pluvias;* alii vero cum Nostro contrarie, *aquilo dissipat* vel perdit *pluvias.* Prius secutus Chaldæus vertit, *ventus Aquilo concipit pluviam, sic facies irati et lingua abscondita* concipit iras, calumnias, vindictas, quas ceu pluviam cl grandinem in eum cui offensus est, effundat. Septuaginta, *ventus Aquilo suscitat Wbes : facies autem* id est *impudens (in* Vaticanis legitur, *imprudens,* chalcographorum, ut videtur, errore), aspera, inverecunda, procax, audax, *linguam irritat ;* Aquila, ventus *Aquilo parturit ìmbrtm.* Sic et R Salomon, ac R. Levi. Clarius vertit Ojetanus, *aquilo parturit pluviam, ct faciem iracundam lingua* a6$consrtn£t(t). Alii cum Vulgato pro *parturit* contrarie vertunt, *prohibet,* vel *dissipat.* Unde Vatablus, ten fits *Aquilonari* pellit pluviae, at vultus severus linguam delatricem.* Si cuim vultu severo ostendas libi eam displicere, obmutescet, turn ex pudore ct verecundia, tum ex remorsu malT conscicnliæ, tum quia cupit tibi placere, ncc tibi sibique parere tristitiam. Paguinus:

(<) *Liaqua atorondanti, seu occrtht,* qui alUrins exis-Umtllnnl clam detrahit, parit *faciet fndttjnaiione affec»* («Jk Intriligtudos file ventus, qui inter Aquilonem ot 0<xj*um fI.it, Thraecias. «te Caurus , qui a Seneca in l/»rp *a* vt, 1U0, *imbrifer* vocatur. Sed Vulgati sensui prwplML

« Sicut ventus Aquilo fugat pluvias, sic ct facie» iracunda linguam occulte detrahentem. »

Utraque hæc versio verum commodumque capit sensum. Aquilo enim in locis Septentrionalibus ncer est, fugalque nubes et pluvias : iu Meridionalibus vero, qualis est Judæa, nubes cogit, paritque pluvias. Sicut vice versa Auster in locis Aquilonanbus generat pluvias; in Australibus vero, ut in Africa, siccitatem ct serenitatem affert Ila R. Levi : Aquilo, ait, in Jerusalem humores ex mari consurgentes adducit, cum mare Judœæ sit occiduum. Audi Aristotelem, lib. II *Meteor.* cap. m : « Aquilones, ail, evaporosi sunt, quippe qui ab locis hiimidis el frigidis ingruant, atque ob id frigidi; sed apud nos amoeni mitisque cœli auctores sunt, quod nubes dejiciant et ebibant. Contra Australibus in locis, iis denique contrariis, in quæ nubes impellant, aquosi. » El iterum in *Problemat.* sect, xxvi : « Aquilo, inquit, Hellesponto atque Cyrenui imbrem affert, n.

Rursum physici docent, imo rcipsa sæpe Romœ cækrisque Europio locis experimur, quod Aquilo in aestate subinde cogat nubes, ex eisque nimbos, grandinem, tonitrua et fulgura proliciat. Igitur sic vertas et sic explices, *q. d.* Sicut Aquilo quandoque cogit nubes in lestu, paritque nimbos ct pluvias : sic lingua detraclrix parit nubila tristitias et lacrymarum nimbos.

Insuper, sicut Aquilo quandoque ciet grandines , fulgura ct tonitrua : sic lingua detractoris ciet iras cl vindictam, tum illius cujus faunn detrahitur, tum virorum proborum, tum ipsius Dei, cujus iracundiam inflammat, aitR. Salomon : sic cl Cajetanus.

Septuaginta vero qui vertunt, *ventus Aquilo suscitat nubes; facies autem impudens* vel *aspera linguam irritat*, sic exponas, *q. d.* Homo perfricta* frontis provocat hominum linguas contra se. Rursum, *q. d.* Si Superior, Princeps, vel Prolatus subdito, vel cuivis alteri faciem asperam, morosam vel procacem ostendat, enm irritat el provocat, ut intra se colligat irarum et maledictionum vapores, quos, data occasione, inter socios in ipsum turinatim vibret et ejaculetur, perinde ac Aquilo cogit nubes qua: in grandinem, fulmina el tonitrua erumpunt. Quare Superiores nimis severi et morosi sua sævitia et asperitate causa sunt multorum peccatorum, quorum Deo rationem reddent. Exagitant enim subditos ut in convicia etm dedicta, obedientia? votorumque violationem audacter prorumpant.

Auctor vero *Catenes Græconim* Septuaginta mystice sic exponit : Durus et indomitus ventus est diabolus; hio enim os impudens vultumque omnis pudoris expertem indutus, varias Christi fidelibus excitat tentationes, anitnosqua illorum ad malitiam et vitia allectat, sed el linguam quoquo illorum ad bliispheiniam provocat.

Secundo, longe melius Noster, Pagninus, Vatablm>, Aben-Exra et oætcri contrarie vertunt, *ventui*

Aquilo dissipat pluvia/, et facies tristis linguam detrahentem. Aquilo onini sua asperitate communiter dissipat nubes ; sic et facies tristis dissipat criminationes; quia, ut ait Boda : « Si hilari vultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi ; si vero tristi vultu hæc audieris, ut dicit quidam vir Dei, discit non libenter dicero, quod didicerit non libenter audiri.» Criminationes enim sunt velut atra; nubes, quæ famam proximi offu—eant et obscurant, quas Auster loquacitatis inducit, juxta illud Antonii in *Melissa :* « Ct Cencías ventus nubes, sic piorum vita improborum in so cogit convicia. » Sed has fugat ct dissipat Aquilo severus ct rigidus faciei tristis cl sever®.

faciei Ubiis similis Aquilo-ni Filmo»

Nota primo : Apposite facies tristis, vel, ut hebraice est, iracunda comparatur Aquiloni. *Primo,* quia sicut Aquilo asper est, sievus, siccus cl horridus: sic est quoque facies tristis ct iracunda; vice versa, sicut Auster jucundus est, gratus cl huinidus, sic est quoque facies amœna, læta cl hilaris.

Secundo.

Secundo, sicut Aquilo fugat nubeculas, aeremque cl terram serenat : sic ct facies tristis ct indignans fugat detractiones ct criminationes privatas et secretas, omniaque serenat, amœnat, exhilarat. Criminationes enim promit lingua absconsionis, ut habent Hebræa, id est occulte. secrete ct abscondite detrahens, qu® proinde recte comparatur nubi umbrifer®. Hujus enim superna pars, ail noster Salazar, qua soli obvertitur, candida est ac splendida, accoptosquo radios per repercussionem in solem ipsum quodam modo reverberat; inferna vero , qu® ad terram spectat, atra et obscura ipsius solis candorem effundens: non aliter lingua detrahens erga præsenles candidam faciem ac jucundam præbel, eorum laudes libenter usui pal, cl per omnia illis probari cupit; absentium vero splendorem famamque denigrat et offuscat, el in ipsorum probra et vituperi» lota solvitur.

Tertio.

Tertio, sicut Aquilo in æstu quandoque ciet grandines, fulmina et tonitrua : sic el facies iracunda sæpe erumpit in jurgia, objurgationes et minas, quibus detrahentem lacessit, propellit el fugat, imo subinde ferit, vulnerat, necat.

Inde Aben-Ezra bcbrœum hhwt *tccholcl,* id est *dissipat,* proprie ct apposite vertit, *cruciat, q.d.* Sicut Aquilo quasi cruciat, ac dolorem imbecillilalcmque pluvi® infert, dum eam ita dispergit et promit, ut prohibeatur no in terras delluat, imo tota dillletur cl evanescat : sic et facies irata cruciat detrahentem, ejusque linguam maledicam, imbecillem debilemque reddit, ut mala proloqui non valeat, ncc audeat.

Nota : Pro *tristis* hebraico esi *nisainim,* id est perturbata, iracunda, accensa, indignau*; hæc enim mugis fugat detractiones, quam qu® solam tristitiam pr® se fert. El quidem si detractor sit Superior aut vir inagn® auctoritatis, sufficit ei faciem tristem ostendere; sin autem sit aequalis, minor vel inferior, palam vultu gravi, severo vel irato dicendum est ei : Si bona affers proximi, libens audio; si mala effutire vis, non audio. Hoc est quod ait S. Hieronymus, epist. *ad Rustic.:* « Sicut sagitta, ait, si mittatur contra duram materiem, nonuuoquam in mittentem revertitur, illudque completur : Facti sunt mihi in arcum pravum. Et : Qui mittit in altum lapidem, recidit in caput ejus : ita detractor, cum tristem faciem viderit audientis, imo ne audientis quidem, sed obturantis aures suas, illico conticescit, pallet vultus, hærent labia, saliva siccatur. »

Verum, quia vita Sanctorum est viva interpretalio Scripture, meliusque illa docetur et discitur rh facto quam verbo ; accipe eorum exempla qua: imiteris. S. Joannes Eleemo«ynarius, si quis coram eo alteri detraheret, aliam induebat personam ; sin vero ille dt-trahere pergeret, praecipiebat cubiculario ne amplius illi aditum ad se patefaceret, ut per cum cæleros erudirei. Ita Leontius in ejus Vita. Uru

S. Pachomius audiens quem detrahentem : « Avertens se ab eo velut a facie serpentis concitus abscedebat, illud Psalmi frequenter insinuans : Detrahentem proximo suo occulte hunc persequebar, *Psalm.* x. Nullo» (aiebat) bonus de ore suo profert quidquam mali, ncc sanctis patribus venenato prorsus obloquitur. De qua re mullis quidem Scripturis Dei monstrabat indignantis offensam. Precipue tamen Mari® proferebat exemplum, qu® mox uti adversus Mosca querelas obtrectationis effudit, divinum judicium vitare non potuit. » Nam, ut narratur Num. xii, lepra caelitus percussa luit, lia Dionysius in Vita *Pachomtf,* cap. xxvii.

Maches Abbas iu Viti» *Patrum.* audiens detractionem, illico iu somnum incidebat. Ibidem, lih. Ill, num. 133, Abbas Pœmcn, rogatus a quomodo potest homo vitaro ne loquatur malum de proximo suo, » respondit : « Ego et proximus meus du® imagines sumus ; cum ergo ineam perspexero, et reprehendero me, invenitur imago fratris mei apud me venerabilis ; quando autem meam laudavero, tunc Iralris mei imaginem pravam respicio. Tunc ergo de alio non detracto, si semper meipsum reprehendo. » Dixit Abbas llyperichius : Cnt(Ti « Melius est comedere carnes et vinum bibere, ‹|* vitw quam comedere m vituperatione carne» fratrum. Sicut enim susurrans serpens Evmu de paradiso excussit, ita qui de fratre suo detrahit, non suam solum, sed el audientis animam perdii. » Solebat dicere Abbas Joannes : « Parvam sarcinam dimisimus, id est nos ipsos reprehendere, cl gravem portaro eligimus, id est ut nos justificemus, cl alios condemnemus, nimirum »sui inspecter proximi e»t laudator ; sui reprehensio sola e4 hominis justitia, » ait Abbas Pimento*.

Accipe et Philosophorum apophlhcgmata ex Antonio in *Melissa,* part. I, cap. nu. Plularchí : ‹ Quemadmodum gallina, cum ægrolaret, ad fe-

km interrogantem eam Unquam ex benevolentia quomodo valeret : Recto dixit, si tu discedas ; sic ad ejusmodi hominem qui super dissensione sermonem movet, et interrogat, et secreta aliqua suffodit, dicendum est : Atqui nihil ego in teatro desidero, si ncc ipse calumniantes audiam, neo ille. » Socratis : « Loquacem et calumniatorem Jie admittas; non enim ex benevolentia id facit, sed ut aliorum arcana tibi detexit, similiter etiam quæ tu dixeris, exponet aliis. » Moschionis : « A multis malis traduci, neque verum, neque damnosum est; ab uno autem bono reprehendi, et verum et utile est. » Demonactis : a Cum sophista quidam culparet eum el diceret : Cur mihi maledicis? respondit : Quoniam tu maledicentem non contemnis, p

24. Melius est sedere in angulo domatis (Chaldæus, in *angulo tecti;* Syrus, *super cornua tecti),* quam cum muliere litigiosa in domo communi (1).— Syrus, in *domo divisionum.* Hic versus hoc loco repetitur; eum enim audivimus cap. xxi, 9, ubi eum explicui. Pro *in angulo* hebraice est H3D *al pinna,* id est super angulum vel conum; unde Latinum *pinnaculum,* id est culmen domus, *q. d.* Satius est sedere in pinnaculo tecti, ubi summo periculo casus,pluviæ et ventorum molestissime exponaris, quam habitare cum muliere rixosa.

25. Aqua frigida animæ sitienti, et nuntius bonus de ierra longinqua. — Copula *et* hic, uti et crebro in hoc libro, quia nectit similia, valet idem quod sic, *similiter, q. d.* Sicut aqua frigida mire grata est animæ sitienti : sic quoque nuntius bonus de terra longinqua mire gratus est cum exspectanti, vel audire cupienti. Pro *nuntius* hebraice est *rvjviv scimua,* id est auditus, nuntium, nuntiatio. Sed eodem res redit : nuntius enim bonus est qui læta affert nuntia audientibus. Pro *sitienti* hebraice est qjp *iacph,* id est *lassa,* id est ex lassitudine æstuanti, exhausta? et sitienti. Est metalepsis. Bebræa ergo ad verbum habent, *aqua frigida super animam lassam, et auditus bonus de terra longinqua;* Chaldæus, *sicut aqua frigida anima lassa, sic nuntium bonum dc terra remota;* Septuaginta, sicut *aqua frigida sitienti anima est perjucunda, sic nuntius quoque bonus, qui de terra longinqua prosto est, mire earndem recreat.* Ha Auctor *patena Crocorum.*

R. Levi : Sicut, ait, animus labori succumbens emolumentum fructumque singularem percipit ex aquis refrigeratis, quibus revocetur ad corporis intimas paries calor vitalis, qui ad motum dispersus erat, ita singularem quis haurit utilitatem ex jucundo bonoque nuntio, quod ei de consanguineis amicisve allatum sit ex louge dissitis regionibus; id enim animum revocare videtur, quemadmodum ab aquis frigidis animus labore victus redditur vitæ.

Emis hujus sententiæ est ut doceat, ait Abenezra, quemque felicia faustaque narrare, et a tristibus infaustisque narrandis abstinere ; rursum , ut moneat nuntios, cognatos et amicos, ut læta nuntia cito perscribant vel proferant ad suos, quos sciunt illa avide anxicquo exspectare.

Sensus *ergo* est, ait Jansenius, *q. d.* Sicut aqua frigida hominem præ lassitudine et siti valde anhelantem ad aquam, ct propemodum deficientem refrigerat, recreat el restituit, viresque reparat : ita nuntius bonus ex terra longinqua rediens eum qui diu ipsum exspectavit, et præ exspectatione jam delassatus est, ac præ timore deficiens propemodum, mire delectat, ac voluti proibito potu, ejus desiderio cum voluptate satisfacit, collapsas animi vires restituens. Quod non omni nuntio bono hic tribuitur, sed ei potissimum qui advenit ex terra longinqua, quia ut talis et diutius et cum majori anxietate exspectatus est : ita reversus cum majori lætitia et aviditate auditur et recipitur.

Hæc gnome similis est illi vers. 13 : « Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam ipsius requiescere facit. » Sic Jacob audito nuntio quod Joseph filius ejus viveret, et dominaretur in Ægypto, revixit spiritus ejus, *Genes,* xlv, 2*-'.

Noster Salazar j *dc terra longinqua* repetit, jungitque tam aquæ jtigidæ quam nuntio bono. Quam repetitionem etsi gnome absolute non exigat, si tamen addalur, gnomon aptiorem et nervosiorem efficiet, *q. d.* Sicut viator aliquis in loco inaquoso siti arescens et lassitudine deficiens, ulteriusque ad fontem progredi non valens, adducta longo cx intervallo aquæ teigidæ potione reficitur, vires ac spiritum recuperai : ita etiam homo loco dissitus , ex desiderio oplatæ rei sitiens, diuturna exspectatione lassus cl a spe in desperationem nimiam decidens, cum quisquam boni aliquide longinquo perlatum certo denuntiat, refrigerium, vires ac spiritum recipit.

Mystice hæc gnome verior fuit et est in nuntiis spiritualibus, puta Prophetis, qui adventum Messile annuntiarunt, atque hoc nuntio latissimo mire pios Judœos cum avide exspectantes recrearunt, qualis fuit Isaías. Unde cap. xl , 9, ait : « Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; dic civitatibus Juda : Ecco Deus vesler; ccce Dominus Deus in fortitudine veniet, » etc. Talis quoque fuit Archangelus Gabriel annuntians B. Virgini conceptionem Verbi, qui mire ipsam omnesque omnium saeculorum fideles recreavit, dicendo : a Ecce concipies in utero, et paries filium, el vocabis nomen ejus Jesuiu ; hic erit magnus, et Eilius Altissimi vocabitur, v *Luca* 1,31. Talis fuit Angelus nuntians pastoribus Christi nativitatem : a Ecce, ait, evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dumiuus, iu civitate David, » *Luc,* n, 10. Sed

(i) Proprie, quam *mulier rixosa et domus communit*

pr® omnibus talis fuit ipse Christus, qui Evangelium , id est talum nuntium gratiæ et salutis, missus a Patre e calo attulit, oblulitque mundo universo, cum Verbum caro factum est, ct habitavit in nob's. « Angeli quoque, ait Beda, quotidie de terra longinqua, hoc est a superna patria descendentes, justos vel in tentatane spe coelestium roborant, vel finitis tenlationum certaminibus ad palmam perpetuas retributionis inducunt.» Et Hugo : a Bonus nuntius, ait, est bonus praedicator bonos rumores nuntians de terra longinqua, id est de patria cadesti. »

Anagogice Auctor *Catena Gracorum :* Nuntius, inquit, dc carnis resurrectione divinarumque promissionum certitudine cœlitus allatus, non potest homini justo non esse pergratus, animæque bene affecta non oblectabilis. Sane justo lælior accedere nequit nuntius, quam qui nuntiat ei gloriam coelestem, de caque ipsum securum reddit. Unde S. Franciscus accepto cœlitus nuntio, imo oraculo, de sua prædestinatione et salute, exsultavit in spiritu, et per septem dies continuos, quasi impos sui, ncc comedere poterat, nec bibero, sed tantum canere et jubilare Deo.

S. Nicolaus Tolentinos sex mensibus ante mortem , singulis noctibus suavissimum Angelorum concentum se ad coelum invitantium audivit; unde identidem ingeminabat illud Apostoli : « Cupio dissolvi et esse cum Christo, » *Philip.* i. Cum vero dissolutionis tempus instaret, in extremo spiritu voces fundere coepit gaudentis ct gestientis : cujus inusitati gaudii cum Eralres qui aderant causam rcposccrent, attonitus ille vixque sui compos præ magnitudine rei : « Dominus meus Jesus Christus, ait, S. Matri suæ et Augustino Patri nostro innixus, dicit mihi : Euge, serve bono et fidelis, intra in gaudium Domini tui. » In quibus verbis exspiravit. Similia do morio fratris sui Gerardi scribit S. Bernardus, serin. 26 in Confíe. Similia de læto beata mortis fclicitalisque nuntio dato Antonio sui coenobii monacho, Merulo pluribusque aliis recenset S. Gregorius, IV *Dialog.* cap. xLYii et seq. ac præced.

Ver*. !5. **26. FONS TL'HBATUS PEDE, ET VENA CORRUPTA, JUS**TUS cadens coram impio. — Hebraice, *fons pede conculcatus et vena excisa, justus nutans,* vel *corruens, ad faciem impii;* Chaldæus, *sicut qui obturat fontem, et corrumpit venam, sic justus cadens coram impio;* Septuaginta, *sicut si quis fontem obstruat, et aquæ exitum disperdat, sic indecens est justum cecidisse coram impio* (i).

(tac gnome dupliciter accipi potest, puta de duplici casu justi, id est do casu in calamitatem, ct do casu in peccatum.

Primo ergo, de casu in calamitatem sio expo-

(1) *Vlfons* calcando *turbatus, et* sicut *puteus corruptus,* infectus rebus sordidis vel obturatus, triste quid aspectu est, ita *justus vacillans coram impio,* id est oppressus ab impio ; alii minus recto : ob animi pusillanimitatem bldudiens et consentiens impio.

nunt Baynus ct Jansenius. Per fontem et venam idem significat : non enim de vena corporis humani, sed magis de vena aquarum sermo est, sicut et superius cum dicitur cap. x : < Vena vita os justi. » Fons natura sua limpidissimus, jucundissimus ct utilissimus, limpidilatem suam, gratiam ct utilitatem perdit, dum conculcatur et turbatur pede, ita ut pulvis et lutum excitetur, aut dum alias corrumpitur injectione seu admixtione aliquarum sordium, aut obturatione venæ, ita ut aut non reddat aquam, aul non copiosam, nec limpidam. Huic comparatur justus cadens coram impio, cadens, inquam, in carcerem, necem aliamve calamitatem, quam illi inQixit impius ipsum persequens, cl in calamitatem dejiciens. Exemplum appositum Baynus datS. Joannem Baptistam, qui ab Herode conjectus in carcerem, et tandem capite plexus, fuit velut fons pede Herodiadis et puelta saltatricis conculcatus, conturbatus et corruptus, ut amplius non posset aquis salutaris doctrino» bonorumque exemplorum populum potare. Herodias ergo hunc publicum doctrinæ fontem innumera commoda in populum effundentem conculcavit, corrupit ct oppressit, atque os illud aureum quod, erat vena vita ct vitalium eloquiorum, eo quod ab illo liberius de adulterio redargueretur, obturavit, occlusit et exscidit.

Secundo et melius hanc gnomen accipias de casu in peccatum, *q. d.* Cum justus videnle impio cadit in peccatum, est velut fons turbatus, el velut vena corrupta, tum quia exemplum corruptum ct pravum aliis propinat; tum quia impius lapsum ejus evulgat ct exaggerat, itaque lapso infamiam et populo scandalum creat, quorum utrumque sæpe est irreparabile. Rursum ct potius casum hunc justi coram impio accipias, quo justus ab impio vel minis et pomis, vel blanditiis, promissis et muneribus impellitur in peccatum; hoc enim innuit hebræum üO *mot,* id est nutare, inclinare, declinare, labi, cadere, ruere, scilicet impio impellente. Undo Vatablus pro *cadens* vertit, *cedetis impio.* Hoc autem variis modis fit, nimirum

Primo, cum justus in adulterium, fornicationem aliudve scelus in gratiam impii, aut ob terrorem minasve impii prolabitur. Justus enim est pi»
voluti speculum virtutis : quare ejus mores, verba rntLÛ-
el facta reipsa ostendunt et damnant turpitudinem ct mores corruptos impiorum, qui ut hoc suum dedecus tollant, justum in suam nassam et scelera pertrahere omni studio conantur.

Secundo, cum justus, præsertim Sacerdos, Reli- ¿«iodo,
giosus, Doctor, etc., ob minas vel promissa impii, veritatem religionis deserit, fitque hærelicus, ut qui ante fuerat præco fidei, jam fiat præco erroris, quales sæculo elapso fuere Lutherus, Calvinus, Brentius, etc., atqueolim*fuere* Orígenes, Tertullianus, et llosius Episcopus Cordubensis, præses Concilii Nicæai, qui m senectute minis Ar.a-

norum adactus subscripsit damnationi S. Athanasii. Talis enim eat quasi fons turbatus, inio veneno Infilali infectus, ut qui prius fundebat aquas doctrinæ salutifer®, jam fundat lethiferæ, pluresque corrumpat et perdat, quam orthodoxus exis-(eosconverterit et salvant. Hinc Beda, Glossa et Abcn-Ezra, hanc gnomen nectentes sequenti, sic explicant, g.d. « Evenit sæpe Ut qui majori præditi scientia fulgebant, nd ultimum plus volentes sapere quam fragilitati humanis concessum cs(, in insipienti.^ foveam decidant, unde adjungit : < Sicut qui mei mullum comedit, non est ci bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria, i ut non capiens mysterium unius deitatis in SS. Trinitate, v. g. incidat in hæresim Arii, Macedonii, Sabellii.

TtrtJo. Tertio, *justus* hic accipi potest judex cl magistratus, qui, minis vel muneribus impiorum corruptus, iniquas fert sententias, et jura pervertit. Hic enim cum prius esset fons illimis et limpidus veritatis et justitiae, jam limo avarili® vel timiditatis vitiatus, lutulentus et cœnqsus fit fons falsitatis et injustitia?. Quare non minus, imo longe magis, rcipublic® el bono publico officit, qui judicem justum pervertit facitque injustum, quam qui publicos reipublicæ fontes vitiat, obturat vel ex- indit

Beda per *impium* accipit diabolum, qui justum ad peccatum impellit ex Odio tum Dei, tum justi, turn cæterorum hominum. Justus enim est velut tons purus, per quem Deus veram fidem, exempla virtutum, suaque dona et gratias in c®teros emanat; quare illum omni modo obstruere vel vitiare conatur diàboli^, ut lania bona impediat, ct tria contrari^ inaia inducat, scilicet injuriam et offensam Dei, ruinam justi el scandalum cælerorum. Bona enim vita justi est quasi fons manans juges ejus laudes per honesta et sancta ejusdem opera, qu®, cum intercipit chabolas, ¿hhul ejus laudes et famam intercipit. Nam. utailS. Chrysostomus, hom. 24 (¿Ì *Populum :* « Bona hominis fama ex bona ejusdem vita, velut ex fónte manat.»

27. Sicut qui mll multum comedit, nox est ei bonum : **SIC QUI SCRUTATOR EST MAJESTATIS, OPPRIMETUR** a GLORU. — Hebraice, TOD QTCD "ipn c/ieker frotadora *kabod,* id est *scrutatio gloria: eorum, gloria,* ici scrutatio *gravitatis eorum, gravitas.* Quod varii varie vertunt ct expbcaot.

Primo, Septuaginta, comedere *mei multum non* tonum; in pretio *autem habere oportet sermones* gloriosos, scilicet nou curiose et superbe eos scrutando, sed modeste admirando et venerando cos casto silentio, uti docet S. Dionysius, *De Cœlesti Hierarch., ct* De Divin. *Nqmin.* Unde Auctor *Catenae* Groe. sic vertit et sic explicat : a Ut multum mellis comedere non est bonum,ita doctrinam sublimem sobrie oportet gustare, magnoque in pretio habere. • Insinuât per beem divinorum judiciorum rabones parcius inquirendum esse, neque dogmata de eju-modi rebus tradita, promiscue omnibus proponenda et quari prostituenda, sed dignis tanluin, enctemque magno in honore et reverentia habenda : hic ille.

Secundo, Aben-Ezra vertit, *qui justorum gloria: investigandae vacat, gloriam reportabit, q. d.* Sicut mellis nimius usus nocet, moderatus tamen valde prodest : sic qui moderato justorum sapientiam scrutatur, referet gloriam : in sapientia enim justorum eorum gloriaspiendorque consistit ; cl hanc significat mei, juxta illud cap. xxiv,13: «Comede, fili mi, mei, quia bonum est, etc.: sic et doctrina sapienti® animæ tu®. »

Tertio, Pagninus vertit, *sicut mei comedere multum non est bonum, sic investigatio diversarum scientiarum non est gloria,* scilicet vera, sed curiosa el vana.

Quarto, Cajetanus sic vertit, *sicut mei comedere mullum non est bonum, sic ex* adverso *queerere honorem ipsorum honor,* sicque explicat : Gloria, ait, ipsorum est gloria communis toti communitati, collegio, urbi, reipublic®, *q. d.* Propriam el singularem gloriam aucupari, instar mellis multi, dulce quidem est ac volupe, at inutile et noxium ; at vero gloriam communitatis vel reipublic® vestigare el venari, perquam utile est et honorificum.

Quinto, alii vertunt, *sicut comedere mcl muHum non est bonum, sic scrutari glorias non* eri *gloria :* nimirum proprias laudes et glorias aucupari vanitas est, hon vcrilas; superbia est, non gloria.

Sexto, optime el profundissime Noster vertit : « Sicut qui mcl multum comedit, non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria, » tum quia subtiliter intellexit ad aptam hujus sententi® conformationem el comparationem, more llebræo répetendem esso negationem *non,* hoc modo : *Sicut mei multum comedere non est bonum, sic scrutatio gloria: torum* (id est rerum divinarum, qu® sol® sunt menb et veræ) *non est gloría.* Unde Chaldæus vertit, *comedere mei mullum non est bonum, neque scrutari verba gloriosa;* el Vatablus, *quemadmodum multum mellis edere non est bonum, rie qui gloriam eorum* (Supple, coelestium rerum divinarumque, unde solet peti gloria) *nimium scrutatur,* supple, *non est gloria,* non eàl laudabile ;ët Symmachus, *investigare autem honorem Sibi et gloriam,* Fvpetc, *non est bonum,* vel mullo magis non lest bonum; Theodotion, *investiganti quoque per ta qtías glorificata sunt, gloriam,* repete non osi bonum (t).

Aut poiius Noster litteram *mem* ultimam in CD1Ì3D *kebodam* per diærcsim retulit ad vocem sequentem nw *cabod,* sicque legil TÌ33 npn

(I) Maurer,el *investigado gravium, honor,* honorificum est, id est, sed m investigandis hfims «Hflicihhus intellectu nortipnm nimius eris, qunm contra ut tibi laudi siu Hosenmu'lerus, *et investigado gravium, grave,* id est i^S gravísimas, scrutatu dtiiicillimas perarduasque, quarum taûflB et rationes mentis human® captum superant, pervestigare vello, molestiam et sollicitudinem creat. Koh male Vulgatus hæc de rebus divinis intellexit.

choker kabod miccabod, id est *scrutabo glori® a gloria,* subaudi *opprimetur;* ao pro Tpn *chekcr,* id est *scrutatio,* logit aliis punctis TpH *choker,* id est *scrutator.*

Seroutio ' similis r? lll nl" |juc pertinet quod aliqui vertunt, *scrutari gravia,* hoc est, res graves et intellectu difficiles, vel gloriosas, *gravitas est,* vel grave est, hoc est, res ea hominem deprimit et opprimit, ut vertit Noster. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut mcl rem per se optimam

Prtao. sumere bonum est; si autem in sumendo modus non servetur, perniciem affert, cruciatum scilicet, rupturam ct mortem) mei enim celerrime vertitur in rubram bilem ; quare qui avidius usi sunt meile, sæpe periculose inflammantur) : ita quamvis per se bonum sit et jucundum majestatem ipsam divinam, et cujusvis rei præclarjssimæ, sive in Scripturis, sive abbi, cognitionem degustare, tamen eam supra modum naturæ aut intellectui convenientem perscrutari, sua claritate opprimit ct gravat, in stultitiam, amentiam elcrrores ipsum precipitando, non secus quam solis claritas directo ipsam inspicientem hominem excæcat, quæ alioquin reficit et illuminât. Ita Jansenius.

Analogia ergo esus mellis et scrutations majestatis in eo consistit quod, sicut mei grave est, et si nimium sumatur, hominem degravat ct obruit : sic majestas glorlæ divinæ ingens et immensum est gloriæ pondus, quod infirmos mentis oculos hebetat, gravai, excæcat et opprimit. Unde S. Gregorius, lib. XIV *Moral,* cap. xii, vel, juxta aliam sectionem, cap. xiv : a Dulcedo, ait, mellis, si plusquam neccsse est sumitur, unde delectatur os, inde vita comedentis necatur. Dulcis etiam est requisitio majestatis Dei; sed qui plus illam scrutari appetit, quam humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc ejus gloria opprimit, quia velut immoderato mei sumptum, perscrutantis sensum, dum non capitur, rumpit. » Ex S. Gregorio transcripsit hæc Beda.

Sfcondo. *Secundo,* sicut mcl, utpotc aereum, flatulcntum est, ideoque si bimis sumatur, ventrem distendit, inflat, cl tandem rumpit, ut erepet : sic ct scientia inflat, charitas ædificat, ait Apostolus, a Manducaro mei multum non est bonum; magis enim inflat parum fundatum sensum scientia, quam ædificat, » ait Faustus Regiensis in epist. *Contra Hcstorium.* Sicut ergo mcl nimium vertitur in tumidas ventositates ct flatus, sic cl nimia speculatio rerum divinarum, nata ex superbia, vertitur in arrogantiam cl fastum.

Tertio. *Tertio,* mei nimis comestum vcrlilur in bilem, quæ acriter intestina mordet, premit, cruciat, cl subinde enecat opprimilque : sic ct nimia speculatio divinitatis vcrlilur in errores cl hærescs, quæ non tantum spcculantem, sed ct plures alios, ac non raro lotam Ecclesiam gravant cl cruciant, multosque enecant et perdunt. Rursum, mei nuniæ speculationis vertitur m bilem, id est iram, indignationem et invidiam, quia spéculantes facit iracundos, indignabundus cl invidos, dum se ab aliis vident superari, ac vicissim aliorum conira ipsos invidiam provocat et irritat.

Quarto, mei nimium in fastidium, nauseam et vomitum vertitur : sic nimium studium, et nimia vestigatio cl contemplatio rerum divinarum, fatigat cerebrum, indeque parit illarum fastidium, ut homo ad eas nauseans iis spretis dedat se otio, carni et ventri, fiatquo gulosus el carnalis, aut obstupescens flat phantasticus, delirus d amens. Unde illud : « Omnis satietas mala, studiorum autem pessima.» Et illud vers. IG : « Mei invenisti, comede quod sufficit libi, ne forte satiatus evomas illud. » Vide ibi dicta.

Quinto, mol représentât divinæ majestatis dui- O»^ cedinem immensam, quæ non nisi a valentissimis stomachis, id est mentibus Beatorum, capi potest.

Serto, mcl gravius est oleo, vino, aceto cætc- s«xu. risque liquoribus, qui proinde melli innatant. Unde Galenus, lib. I *De Aliment, natur. :* « Mei, ait, poftdere suo reliquis alimentis subsidit, ct ad imum stomachum demittitur; » sic pariter Dei majestas et gloria onus est et pondus rebus omnibus gravius, imo res omnes velut anchora Armans, degravans et stabiliens. Unde hcbraice est (enigma T3D 113D *cabod cobed,* id est *gloria est gravitas,* quæ scilicet in se gravis res omues graves efficit. Hæc omnia facile adaptes honori et gloriæ, quam vane aucupantur homines. Hebræa enim dispuncta uti Vulgatus dispunxit, ad verbum habent : *Scrutatio gloriæ a gloria,* scilicet opprimetur.

Denique discrete et sapienter hanc Salomonis HomUii gnomon pertractans S. Bernardus, serra. 62 in *Cant.,* docet viros humiles contemplationi deditos diTuu. non debere eam vereri, nec ob eam abstinere a Pomo, contempi inda Dei majestate. Causis 1res affert : *Trima* est, quod illa contra elatos ct superbos sit dicta : a Nec verearis, ait, illud quod Scriptura minatur scrutatoribus majestatis; lanium affer purum ct simplicem oculum, non opprimeris a gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam qnresieris gloriam : alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria, dum proclivis in istam, ad illam levare cervicem non sinitur, nimirum gravem cupiditate. Hae excussa, secure scrutemur in petra, in qua thesauri abscouditi sapientias et scicnliæ sunt. Si adhuc dubitas, audi ipsam petram : «Qui operantur, ait, in me, non peccabunt *(Eccli.* XXIV, 31). Quis dabit mihi pennas sicut columba*, et volabo, et requiescam *(Psalm.* 1iv, 7)? Ibi requiem invenit et m insuetus et simplex, ubi dolosus opprimitur, vel elatus el cupidus inanis gloriæ. n

Secunda, quia talis anima non tam majestatis secundo, quam voluntatis divinæ est scrulalnx : « Non opprimitur, ait, quia non scrutatrix majestatis est, sed voluntatis : nam quod majestati allinet, interdum quidem et iu ipsam intendere audet, sed quasi admirons, non quasi scrutans; sed ct si

♦

quando per excessum rapi in illam contingat, digitus Dei csl iste dignanter levins hominem; non hominis temeritas insolenter Dei alta pervadens. Cum enim Apostolus raptum se commemoret, ut ausum excuset, quisnam alter præsumat mortalium, huic se divina majestatis horrendo scrutinio propriis intricare conatibus, et importunus contemplator pavenda irrumpere in arcana? Scrutatores proinde majestatis tanquam irruptores dici reor, non qui scilicet rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur a gloria. Ergo formidolosa scrutatio majestatis, at voluntatis tam tuta quam pia. Quidni tota diligentia scrutando instem sacramenta gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio?»

Teiito. *Tertiam* subdit, quod talis non tam opprimatur, quam imprimatur et conformetur gloriæ Dei. a Non me opprimet, ait, gloria ista, totis licet viribus intendentem in se, ego potius imprimar illi. Etenim revelata facie spéculantes in camdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu. Transformamur, cum conformamur. Absit autem ut in majestatis gloria, ct non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformités prœsumatur. Gloria mea hæc est, si unquam de me audiero : Inveni hominem secundum cor meum; cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? Estote, ait, misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Lue. vi, 36). Hæc forma, quam videre desiderat, cum Ecclesia dicit : Ostende mihi faciem luam, forma pietatis el mansuetudinis. »

Salomonem secutus Siracides, cap. in, 22 : « Affiora te, ait, ne quæsicris, et fortiora te ne scrutatus fueris. » Vide ibi dicta.

Exstat hac de re elegans emblema apud Alciatum inscriptum : « Quæ supra nos, nihil ad nos.»

r Pr. mi Pro- Emblema, inquam, aquila voracissima jecur Promethei exedentis, significans curiosos majestatis coelestis ct rerum divinarum scrutatores, a Deo acriter puniri. Ejus hi sunt versus :

Caucásea æternum propendens rupe Prometheus,
Diripitor sacri pnepeti* ore jecur:
El collet (edsse hominem, figulumque perosus
Acccnsim rapio dirnuat ab igne facem.l
Rodentur nnu prudenlum pectora curis.
Qui cali affalant scire Deunupc vices.

& {jt Rursum noctua tenebris gaudet, el lucem solis non sustinet; aquila vero hilariter, et cum fructu oculos in jubar solis intendit. Dum noctua es ville, ct nondum ad spiritalem vitam accessisti, nec tc tuasque pas-iones edomasti, tenebras tuorum peccatorum aspice, ut ea plores. Si quando vero aquila factus fueris, et ad magnam virtutem contemplationemque provectus, divinitatem contemplaberis, ut amore inflammeris.

v 28. SICUT URBS PATEXS, BT ABSQUE MIRORUM AMBITI, ITA VIR QUI 5OX POTEST IX LOQUKXDO COHIBERE siir diim suum.— n *in loquendo* non est iu Hebræo, Chaldæo et Septuaginta. Hebrea ergo sic habent, *urbs dirupta* (Chaldæus, *diruta) sine muro, vir cui non est cohibitio spiritui ejus;* Cajetanus, *vir cui non est resistentia spiritus;* alii, *praevalescentia* vel *dominium spiritus;* alii, *clausura* ve! *claustrum spiritus.* Hcbræum enim "WJJD *matsar* significat dominium et imperium, quo quis rei cuipiam, v. g. spiritui, prevalel, ut eum ad lib tum relinere, cohibere, coercere, constringere el concludere valeat.

Spiril0| Spiritai cohíben- dui tri. plet. Priauii ire.

Quæres, quis sil hic *spiritus? Primo,* Vatablus accipit iram; ira enim est vehemens spiritus impellens hominem ad aspera verba, minas, gestus et verbera, *q. d.* Sicut urbs moenibus nudata, cujus scilicet murus est diruplus, non est ab hostibus tuta, sed earum incursibus patet : sic el qui in iram proclivis est, neque eam cohibere valet, mullorum malorum quæ suggerit ira, incursibus patet.

Secnr> 'dm saperti*.

Secundo, Rabbini nonnulli per *spiritum* accipiunt superbiam : superbi enim altos gerunt spiritus, tumentque typho et spiritu arrogantiæ. Hi ergo cum suo huic spiritui indulgeant, patent incursibus hostium el malorum omnium, in quæ superbia hominem precipitare solet, ac proinde ipsi similes sunt civitati muris nudate, et hostibus cxposilæ : murus enim virtutum, el bonorum omnium homini est humilitas, iisque insuperabilis, qui hominem contra omnes diaboli mundique insultus fortissime tutatur.

Tirila» cupidi- Ulis.

Tertio, alii adaquate per *spiritum* accipiunt generalim quamlibet animi affectionem, aviditatem, incitationem el impulsum, præsertim cum vehementia, impetu, pruritu ct ardore conjunctum, quem Greci *tyw* vocant, Latini *spiritum* vel *cestum animi,* qui genericus est, el late patet : varias enim species sub se comprehendit; alius enim est spiritus, id est aviditas, impulsus et impetus gulæ, alius luxuria, alius iræ, alius invidiæ, alius curiositatis, alius avaritiæ, alius superbia, etc. Qui ergo hos coercere, comprimere, concludere, inhibere, frenare, regere nequit, sed iis indulgel, imo sinit se ab eis regi et abripi, hic similis est urbi cujus dirupti sunt muri, ul quivis in eam libere ingredi egredique possit, ac proinde hostium proditioni, preda el vastitati patet et objecta est. Qui enim concupiscentiis suis laxat habenas, nimiamque Cis libertatem indulgel, nec eas cohibet freno rationis et timoris Dei, sinit ab cis mulla prava committi, quæ ipsi perniciem crcaut, talisque expositus est suis hostibus, dæmonibus scilicet, ct impiis quibusque, qui ea ralione ipsum facile sibi subjugare, et ad suam trahere voluntatem possunt. Sicut contra qui vallo timoris Dei, et retinaculo recta rationis suos affectus cohibet, veluti civitas est bene murata, ut ex qua non libere progrediantur actiones, nec in quam facile palet hostium incursus.

Ila R. Levi : Vir, ait, qui sibi pro arbitrio imperare nequeat, subacta» urbi similis est, mœnibusque exspoliata, quibus aditus pnedonibus

solerli custodia non prohibetur : qui ergo voluntatis suæ frena non moderatur, plurimis calamitatibus est expositus, quod in cupiditatum suarum volunlatisque potestatem veniat ; qui vero cupiditatibus suis imperat, muri vicem obit : prohibet enim nc direptor sævus ingrediatur animum ob turpes cupiditates.

Quare totum cujusque studium esse debet, ut discat appetitibus suis, etiam bonis et spiritalibus, dominari, ut discat eos moderari, regere, sistere et flectere juxta præscriptum recta rationis et discretionis. Hic enim est vir prudens, sapiens, purus, patiens, perfectus, imperturbabilis, dominus sui, angelus in carne, imo Deus quidam terrestris. Quare hac in re omnem suam operam vitamque impenderunt veteres Ascetæ et Anachoreta, ut per eam puritatem cordis, in qua perfectio consistit, assequerentur, ac intactum a cunctis perturbationibus cor custodirent, Deoque in holocaustum offerrent, uti docet Abbas Moses apud Cassianum, *Collât.* **I**, cap. vi et vu.

Koster addens rò *in loquenJo* (sic et Aben-Ezra) restrinxit hanc gnomen, et spiritum generalem ad spiritum ct pruritum loquendi : quia hic in homine cupido et affectionibus attuante vehementissimus csl, cohibituque difficillimus ; et quia hic omnibus affectibus respondet, cosque tacite in se comprehendit : omnes enim affectus maxime se exserunt per sermonem ct linguam. Quare qui linguam cohibere nequit, signum est eum affectus suos cohibere non posse : ac vicissim qui affectus suos cohibere nequit, impossibile est ut linguam cohibeat, quin cos per verba iracunda, cupida, superba, etc., patefaciat ct prodat. Hic ergo incursibus mille malorum, quæ lingua incontinens parit, scipsum obiJcit, cstque instar urbis moenibus nudata, ct cuilibet etiam hosti ad ingressum el expilationem patenti.

Unde S. Gregorius in *Pastor.* pari. HI, admon. 15 : « Anima, ait, lotam se insidiantis hostis vulneribus delegit, quam nulla munitio custodi® circumcludit. Unde scriptum : Sicut urbs patens, ctc. : quia enim murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis, ct cum se per verba extra semetipsam ejicit, aporiam se adversario suo ostendit, quam tanto ille sino labore superat, quanto ipsa quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. » Simili phrasi, ait Jansenius, dicitur cap. xxix, vers. 11 : a Totum spiritum suum profert stultus. » Et certe qui adeo est intemperantis linguæ vel animi, ul sine retinaculo rationis quidvis ubique dical, bene singulariter civitati dirupta, patenti ct muris carenti assiinilatur, quod in eo nullum lateat secretum, sed quævis nimia libertate, c cordis civitate profundantur, cum maximo sæpe hominis detrimento : quodque talis eorum qui noccre volunt injurio» facile pateat el obnoxius sit, ut qui suis ipsius verbis capialur ct involvatur. Monet ergo proverbium unumquemque debere se reputare v*!ut civitatem quamdam cui mulli insidiantur, ac proinde quibusdam retinaculis ac valuti muris omnes animi motus el affectiones ac potissimum linguam cohibendam, tum ne ex homine prodeant qua» non debent, tum ut ne ingrediantur qui admitti non debent, ct quos non convenit nobis dominari.

Vere Henrietta Harpius, lib. I *in Cant.,* pari. II, Muluu cap. XXXV, damna linguæ incontinentis recensens: a Multiloquium, ait, est argumentum insipienti®, 14 * minister mendacii, manuductor scurrilitatis ct levitatis, potator detractionis, exstinctor compunctionis, conditor acediæ, dissipator devotionis, obscuratio orationis, frigefictio caloris ct fervoris, exstinctor pacis, et eversor totius rectitudinis. »

Quœres, quisnam sil murus sive clausura spiri- chumn tus el lingure, eam sepiens, el arcens hostes? *Primo,* S. Chrysostomus, homd. *ad baptizandos, v lUQ* respondet esse labia ac dentes : < Annetur, ait, w u et lingua adversus peccata tua, non adversus fratris plagam præparclur, ct ideo Deus illam velut muro duplici voluit circumdari : nam dentium tegmine et labiorum custodia continetur, ne verba improvida garrulilate proferantur. Refrena igitur linguam, et, si non patitur reticere, dentium morsu quiescat, et tanquam carnifici tradatur dentibus. »

Hic physicus est linguæ murus, nimirum reti- Stcnnda. naculum labiorum et dentium : accipe nunc murum ejusdem ethicum. *Secundo,* alii censent mu- mor Vei. rum hunc esse retinaculum rationis, consilii, legis el timoris Dei. Unde Septuaginta vertunt, sic it *urbs muros dejectos habens et non murata, sic vir* qmi *non cum consilio quid agit.* Citat hanc gnomen juxta Septuaginta Cassianus, *Collât.* It, cap. iv, ac per *consilium* accipit discretionem el prudentiam, per quam ædificalur omnis fabrica virtutum.

Hinc Philo, *De Sacrif. Cain et Abel:* «Sicut, ait, urbium tutissimum munimentum, viri fortes sunt pro mœnibus stantes : ita etiam in cujusvis nostrum urbe, quæ constat ex ammo et corpore, pro firmissimo propugnaculo sunt cogitationes amicæ prudenti®. » Hinc et Auctor *Caten.* Grcrr. Septuaginta sic clare verlit, *vir qui citra delectum quidvis aggreditur, similis est civitati diruta, murisque et moenibus orba*ce.*

Tertio, alii censent murum hunc esse continentiam linguæ, moderationem in loquendo ac silentium : ita S. Gregorius, verbis jam citatis. El Isidorus Pelusiota, lib. I, cpisl. 307 *ad Cassianum,* citans explicansque hanc Salomonisgnomen, ait: a Non cohibere linguam est relinquere hosti portam apertam. » Lepide B. Petrus Damianus, epist. 39 ad *Desideratum,* ait silentii violatores similes esse crocodilo oscitanti, cui tunc hostis hydrus (Plinius ichneumoni tribuit has insidias) fauces ingreditur, el alvum erodit. Item ostreo seso ad

•oîcm incàute aperienti, cui primum insidiatur cancer, cl calculum injicit ne claudatur, doinde *ejus* viscera depascilurj tum cunuludih tQui (Reli ligiosus) nimirum vivit, dum sub silentii censura concluditur : perit autem, cum ad loquendum i oderatius aperitur, a

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Stulto non convenit gloria, sed virga : responde stulto quandoque stulte, quandoque sapienter : stulto non congruit legatio nec parabola, sed silentium ; iterans stultitiam est quasi canis ad vomitum ; Afcuf *ostium vertitur in cardine, sic piger in lectulo : miscens se rixee est (piasi aunbus tenens canem : dolose noceni amico dicit t* Ludens feci : *subtracto susurrone jurgia quiescunt: sicut ligna ignem, sic iracundus suscitat rixas: cave susurronem, superbum, inimicum, esto se humiliet : qui operit odium, revelabitur : qui fodit foveam, incidet in eam i os lubricum operatur ruinam.*

Summam horum omnium ad tria capita redigas: nam primo, avers, i *ad* <3, *agit de stulto ct stultitia; secundo, a vers.* 13 *ad* 18, *agit de pigro et pigritia; tertio, a vers.* 18 *ad finem, agit de dolo ct doloso.*

1. Quomodo nix in æslate, etpluviæin messo: sic indecens est stulto gloria. 2. Sicut avis ad alia transvolans, et passer quo libet vadens : sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet. 3. Flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium. 4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. 5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. 6. Claudus pedibus, et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. 7. Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias ; sic indecens est in ore stultorum parabola. 8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii : itaque tribuit insipienti honorem. 9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti : sic paraboli in ore stultorum. 10. Judicium determinat causas : et qui imponit stulto suentium, iras mitigat. 11. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam. 12. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. 13. Dicit piger : Leo est in via, et leæna in itineribus. 14. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. 15. Abscondit piger manum sub ascella sua, et laborat si ad os suum eam converterit. 16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. 17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, et commiscetur rixæ alterius. 18. Sicut noxius est, qui mittit sagittas et lanceas in mortem : 19. ita vir qui fraudulenter nocet amico suo ; eteum fuerit deprehensus, dicit : Ludens feci. 20. Cum defecerint ligna, exstinguetur ignis : et susurrone subtracto, jurgia conquiescent. 21. Sicut carbones ad prunas, el ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. 22. Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad intima ventris. 23. Quomodo si argento sordido ornare Velis vas liclile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. 24. Labiis suis inlelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos. 25. Quando submiserit vocem suam, ne crederis ei : quoniam sptem nequitiæsunt in corde illius. 26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio. 27. Qui fodit foveam, incidet in eam : et (pii volvit lapidem, revertetur ad eum. 28. Lingua fallax non amat veritatem : ct os lubricum operatur ruinas.

Vm u **i.** Quomodo xix ili astate, et pluvia ix messe : sic iMDBCtxs (alii leguut, *indecora}* est stulto glo- au. — Symmachus clThcodotion, *non decet tnsri pxentem honor;* Cajelanus, *non* eU *puhhrr insipienti honor;* Vatablus,sicut *intempestiva* esi in *astate nix, et* in m«>e pluvia, eie *intempestivus est honos oui stulto impenditur;* Septuaginta, *quomodo ros in messe, el quomodo pluvia in astate, sic non est insipienti honor} non est,* id est non convenit, non congruit, uti explicat Auctor *Catcnæ Gr/rc.*); Arabicus, *sicut ros gui est in messe, et sicut pluvia in cesiate, sic non est stulto honor.*

Primo, aliqui sic exponunt, *q. d.* Sicut nix >ub-Incle cadens in restato, ct pluvia decidens in messe, non durat, neo saliat terram aridam el sitientem, spd ab ea et ab æstu illico sorbetur el evanescit : filo pariter gloria coliate stulto non durat, mullo minus ejus animam glorine sitien-tlssimain saliat, sed illico transit et deperit, cum-que vilem ct inglorium derelinquit. Ulriimque verum est, sed huic loco imperlinens. Ait enim sic : « Indecens csl stulto gloria, » quod longe differì a ro *stulti gloria non durat, stultum gloria non satiat :* multe enim sunt indecentia, ct tamen non durant, nec saliant stolidos.

Secundo ergo, genuine, *q.* d. Sicut nix in æslate et pluvia in messe indecora est, quia importuna : restaient enim decet calor, et ¡nessem siccitas; hiemem vero decet nix el pluvia : hæc enim eorum sunt tempora opportuna et naturai congrua : sic pariter *stultum,* id est vecprdcin, imprudentem, viliosum, improbum, non decet, id est dedecet, gloria, tum quia illè gloriœ est incapax, tum quia illi debetur probrum et vituperiuiu, tum quia laudando vitiosos laudantur vitia, itaque restin-guitur in sapientibus studium sapientite et virtù; tisf duri) vident in conferendis digqilatibus sibi anteponi improbos, imo probi incipiunt improbo-rum hypperisim fraudes et artes imitari, ut per eas magistratus ct dignitates ipsorum assequantur. Unde /Eschincs apud Stobreum, serm. *De blica* : a Hoc, ait, feputat^e, quod si munerael ho-nores paucis, cisque condignis el secundum leges, contuleritis, multos vos habituros es§o pro virtute certantes; si autem cuilibet cupienti, el his qui nihil egregiuq) fecerint aut sapuerint, gralìQce-mini, frugi etiam ingenia corrupturos. » Notanda sapo principibus hæc sententia.

Stililo noxii llO.b IVI

Rursum indecens est stililo gloria, non tantum quia incongrua ct indecora, sed etiam quia noxia; improbus enim nocet sibi, dum gloria sua abu-titur ad fastum; nocet aliis, dum alios prenjil, opprimit; ct nocet reipublicæ dum eam expilat, et in eam suam improbitatem el vilia transcribit, tgitur, sicut frigida nix vel pruina, quæ subindo cadit sub milium æslus et restatis, suo frigore pri-jnos flores el fructus protuberantes enecat, ct si-cut pluvia in messe sególes jam maturas sternit, humectât, pulrefacjl, corrumpit : sic et honqrcs colluti stulto, in juvenibus primos virtutis ardo^ res hebetant ct enecant, dum yidenl slullitiaip el inipiobilate|p honorari; in yiris vero maturos jam virtutum fructus corrqippuhl, dum Sibi vi-vere volqid, nec rempublicau)capessere, ritpoto quum viderint a stultis regi : aut certe si ad ejus regimen aspirent, slultorujn viam ineunt et cum sjullis slultescunl, et cum impiis impio agunt.

Gn ina.

Sàlomoncm ct llebneos sdenti Gneei, indignis honorem exhiberi Uqc trito velant dicterio : «Asini Caput nc laves nitro. » El Publius Syrus hoc mimo : a Loco esi ignoranlire apud indiguum glo-ria. w EIS. Hieronymus *ad Pammach. :* « De Cál-sare, inquit, egregie (fixit Tullius : Cnm quosdam, ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed orna-mente ipsa turpavit. »

Vis exemplat accipe. Alfonsos, Aragonum rex, cognomento Sapiens, amico suadenti ut tranquille cl voluptuose viveret, nec tot se perlcuìis objice-ret, respondit : « Romani honoris templum vir-tutis templo junxere, in quod nisi per virtutis templum introire nemini licebat, ut significarent ad honoris fast.gium non voluptatum via, sed virtutis, illa quidem aspera et salebrosa eniten-dum esse, p lia Panormitanus, lib I *De Gestis Al-fonsi,* Antisthenes rogatus, « quæ res urbi exitium portenderet, » respondit : < Cum nullum est bono-rum ct malorum discrimen, » cum scilicet nec boni honore, nec mali vituperio afficiuntur Longe enhn pejus ct indignum adhibere gubernaculis reipublicæ, quam si asinum pro equo adhibeas aratro. Ita Laertius, lib. VI, cap. i. Eie»*

Cato Senior aiebat « populum Romanum non tantum purpuræ, verum etiam virtuti plurimum conducen! : quemadmodum enim hnctores eum potissimum colorem inducunt, quo vident ho-mines maxime delectari, ita juventus ad ea stu-dia potissimum incumbit, quibus populus defert honores : honos enim non solum alit artes, verum etiam virtutem, t Hoc pacto monebat populum, ut magistratus his demum committcrint, qui de Se viriulls specimen dedissent, ita foré ul quam plurimi sese ad egregia studia conferrent. Idem, qui virtutem honore suo fraudarent, cos dicebat ipsam virtutem a juventute auferre, sentiens pre-mils animos juvenum ad virtutem accendi; quæ si detrahas, lp<a virtus elanguescit. Ite Plutar-chus in fiæ/1-fh. *Apophthegm.*

Idem censuram petens, cum cœteros competi* torés videret supplices populoque blandientes, IpSe clam ibat populo opus esse modico austero validi<(|ue remedilà, proinde eligendum non (¡ul jucundissimus essél, sed qui Inexorabilis. Atque h;eé dieëtis ante omnes céíisor creatus csl. Asmo-vil populus morbum suum, coque Cato f>lus va-luit objurgando, quamcæteri blandiendo : ibi» dem.

Augustus Cæsnr Romanum admonuit magklra-tum, ul fempublicam committerent iis qui usù el experientia rerum plurimum possent,ncc eam sinerent pen l^i o ex cujusquaui voluntate. Nihil enim in re[»ubliCa perniciosius essopulavit, quam

inagislratiis rorum imperitus dominium obti-neat. Ita Xlpliilirius Dionis abbreviatur in *Augusto.*

Mystice Beda : « Hic versiculus, ait, no indoc-tis honor docendi Ooinmiilatur, pr/emonct. Nix namijuo astate, ct pluvia iit lítense› stmt perse-cutiones infidelium in tempore pnrdieationis Evangelice, quæ dum graviores forte insistunt, cl calorem In nmltis impediunt dilectionis, et fruges bonai operationis firdant. Quibus recte gloria qrite stulto confertur, esse similis assevera* tur : quia si indocto cathedra docendi tribuitur,

æque similiter pnr hoc Ecclesia ut infidelium persecutione læditur, quod esse verissimum Arianæ tempestatis calamitas probavit. »

2. SrCÜT AVIS AD ALIA TRANSVOLANS, ET PASSER QLO LIBET VADENS : SIC MALEDICTUM FRUSTRA PROLA-TUM in quempiam superveniet. — Beda, Lyranus et alii præponunt *nam,* et pro *alia* legunt *alta :* verum tg *nam* delent, ct pro *alta* legunt *alia* codices Romani, idque magis consentit Hebræo, Chaldæo, ct Greco. Hebræa ad verbum sic habent, *sicut avis ad vagandum, ct passer* (vcl Airando, ut vertunt Vatablus, Pagninus, Arias, R. Salomon, ft. Levi et Aben-Ezra) *ad volandum: sic maledictio gratis non veniet.*

In Hebræo hic duplex lectio : alii enim legunt nS *lo* per *aleph,* id est *non superveniet* ; alii vero legtint 1S *lo* per *vau,* id est *ei superveniet,* quare in speciem contrarie vertunt; utramque lectionem sic nectit Aben-Ezra : *Lo,* ait, cura *aleph* scribitur, et sine *aleph* cum *vau* legitur, ut significetur imprecationem illam in eum devolutum iri a quo prolata fuerat, non autem in illum quem alter diris devoverat.

Negative legunt Biblia Regia, Cbaldæa et Septuaginta, qui sic vertunt, *sicut aves avolant et passeres, sic maledictum vanum* (id est vane et falso confictum) *non superveniet ulli;* vel, ut Auctor Cafen® *Græc., sicut aves et passeres citra ullius offensionem volitant, ita stulta maledictio neminem cum offensione invadit, lam primo,* Cajetanus sic vertit el explicat, *sicut avis vagari, et hirundinis volare est : sic maledictio* (prolata) *non veniet, q. d.* Maledictum et calumnia in innocentem prolata sine causa, est sicut avis transvolans, quia nequaquam innocentem tangit, sed mera quædam est velut avolantis verbi in aere verberatio.

Secundo, Vatablus, *ut passer,* ait, *natus est ut fugiat, et hirundo nata est ut volet : sic maledictio immerito prolata non veniet, id est non laedet, quasi dicat : Ut passer viso arcu vcl homine fugit, ut non ladalur: sic non laedit maledictio, quae immerito mittitur in aliquem (i).*

Tertio, noster Salazar sic : Sicut hirundines et alliis aves, quæ regiones mutant, hiems ingruens nunquam opprimit : ita etiam viros insontes et innocuos seu maledicta, seu probra, seu convicia, seu contameli® nunquam afficiunt. Sicut enim aves illæ ad aprica prævolanles ab injuriis temporum sese vindicant : ita etiam isti ad innocentiam et probitatem (licetsic dicere) confugientes, illatas sibi contumelias, injurias et probra facile declinant

Dices: Hirundo in hieme mutat regionem, at non passer qui suo loco remanet. Respondetur : Passer generalim s sumitur pro qualibet ave per synecdochen. Rursum: Passer in hieme, etsi regionem non mutet, mutat tamen locum frigidum in calidum; degit enim in antris et foraminibus calidis, ubi se abscondit ut calescat.

Quarto, Chaldæus vertit, *sicut passer qui volat, et sicut volucris quæ volat, sic maledictio non frustra veniet.* Nonnulli putant alludi ad aves rixosas et pugnaces, quales sunt passeres, accipitres, galli gallinacci, ac proinde illis hic recte comparari maledicta, rixas et jurgia, *q.d.* Sicut avis rixosa, v.g. passer transvolans ubique quiritatur, miscetque rixas et pugnas, quibus tam se quam alios affligit et lædit : sic pariter maledicta, convicia et jurgia, quæ maledici rixosique ubique serunt, tam alios quam ipsosmet maledicos affligunt; convicium enim convicio, verber verbere repercutitur. Arbores reperiuntur quarum e succo, foliis, trunco, ramis aves enascuntur, rostro obvios quosque mordentes. Sic Vincenlius in *Speculo naturalis histor.* lib. Vili, cap. x1, Olaus, lib. XIX, cap. XVI, Ortellus in *Scotia et Hibernia.* Non igitur utaliæ fœtu et incubatione nascuntur, sed sponte ex arboribus nulla preexistente materia, quæ aves aliorum judicio ferre posset, educit. Haud aliter reperiuntur aliqui ad instar harum arborum, qui nulla occasione de rebus nihil ad se pci linentibus quasi aves pariunt rixarum et contentionis.

Porro Pierius, *hieroglyph.* 24, tradit aves ad pugnandum et contendendum incitari allio in cibum dato, quod vile est, sed acre et mordax : itare levi vilique, pula verbulo uno, sed acri et mordaci, concitantur rixosi ad rixas et jurgia. Unde illud : « Ne edas allia. » Affirmative vero vertit Noster : « Sicut avis ad alia transvolans, et passer quo libet vadens : sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet, » hebraico, *superveniet ei.* Sic et Beda, Baynus, Jansenius et alii passim. Per *maledictum* accipe probrum, convicium et injuriam quamlibet; hoc enim significat a maledictum, » *Eccli.* xxu, 30, et cap. xxix, vers. 9, et alibi sæpe, ut ibi dixi. Beda accipit mali imprecationem.

Primo ergo Lyranus, Baynus et Jansenius sic explicant : a Superveniet « ei, scilicet proferenti maledictum, non vero ei contra quem profertur, *q. d.* Sicut avis, ut passer vel hirundo, c nido suo ad alia et alia volat, redit tamen in nidum suum unde avolavit : ita maledictio quæ frustra in aliquem profertur, superveniet in illum, a quo progressa est, ita ut ea maledictio sit ei contra quem dicta est, velut avis in aere vagans; ei vero a quo emissa est, voluti avis in nidum suum reversa, quia redundabit in caput ejus, et propter eam a se in alium prolatam maledictioni ipsemet subjacebit.

Huc accedit Beda : « Verba, ait, recte avibus comparantur, quod sonando per aera transvolent, ab ore videlicet loquenlis ad aures usque

(1) IU et RosennwUerus : *Sicut passer* (seu *avis minor* qudis) *ad rogandum* est, *et hirundo ad votandum, sic imprecaiio gratis,* abs re in aliquem prolata, *non veniet in* eum, puta in quem profertur, sed cito ab eo abibit, pvscna aut hirundinis instar. quod Masoretbæ legi jubent, lexuum fundit nuUunu

audientis. Sed distant in co, quia potest fieri ut avi* quolibet volans co loco resi l* at, ubi nil ei cerlæ necessitatis aut utilitatis suppetat; verba autem quæ loquimur, non quolibet dispersa in ventum defluunt atque evanescunt, sed in auctorem suum cuncta revertuntur, et vel bene prolata juvant loquentem, vel male edita gravant. Neque enim maledici regnum Dei possidebunt. » Subjungit deinde : « Non autem sine causa dicit, maledictum frustra prolatum. Est enim maledictum juxta divinæ districtionis iram in impios emissum, ut est illud B. Petri in Simonem magum : Pecunia tua tecum sit in perditionem; el ea quæ in apostatas et bærcticos Ecclesiastica animadversione proferuntur anathemata, de quibus Dominus eidem Ecclesiæ dicit : Quæcumque alligaveris super terram, erunt ligata et in coelis, » *Matth.* ivi.

Sic maledictio Eliseci in impios pueros se irridentes auctoritate prophetica fulminata, fuit efficax, puerosque ursis devorandos objecit, IV *Rcg.* n, 24 ; talis ergo non se habet instar avis avolantis, sed instar gladii secantis, imo instar fulguris siderantis.

Secundo, a maledictum superveniet sic, » scilicet « sicut avis transvolans, » ut scilicet eum in quem profertur non tangat, vel si tangat, non hæreat, sed avolet et transvolet instar avis; sic ergo superveniet, ut transvolet et supervolet; itaque illico redeat pristinus famæ splendor et gloria.

Hic sensus valde appositus est; tota enim vis consistit in w *sicut* et *sic;* est enim similitudo, in qua maledictum volans comparetur avi huc illucquo instabiliter volanti, et ab uno loco mox ad alium transvolanti; sic enim transvolat maledictum. Quare

Conscia mens recti famae mendacia ridet.

Educit enim tandem quasi lumen Dominus justitiam piorum, ct judicium eorum tanquam meridiem, ut est *Psal.* XXXVI, 0. Unde recto Titus Vespasiani filius audiens sibi quosdam maledixisse, dixit : « Ego, cum nihil faciam dignum propter quod contumelia afficiar, mendacia nihil curo.» Et S. Augustinus, epist. *ad Secundinum :* « Senti de Augustino quidquid libel : sola coram Deo conscientia me non accuset. »

'Tertio, maledictum temere prolatum, ct generatili! quasi in aerem jactum in aliquem superveniet, id est aliquem feriet, alicujus animum sauciabit, qui proinde sc co læsum ostendet, et in maledicente maledicta, aut etiam verbera regeret , ut hac gnome Salomon moneat garrulos pronos ad irrisiones, scommata cl convicia, quæ in quoslibet jaciunt, ut ab iis abstineant, nec putent illa in acrem jaci, sed sciant aliquos illis feriri ct vulnerari, qui ultionem a maledicente expetent. Huic sensui favet vorsio Syri : *Sicut passer, et animal alatum volant in aeré : sic maledidio ermi* si *vagatur,* ut vage none fllnmve tongat et affligat instar fulminis vagi, quod hunc illumve tangit, afflat et incinerai.

Ex dictis patet quod sive affirmative legas, *superveniet,* sive negative, *non superveniet,* \n idem redit, vel certe eodem coit sensus.

3. Flagellum equo, et camus asino, et vtiga n ven.i dorso imprudentium. — Pro *camus* hebraico est *meteg,* id est frenum, retinaculum, habena et lorum, sive in os insertum, sive circum faciem et collum ligatum, quo animal cohibetur ct regitur, ne feratur pro libidine. Talis habena in asino est lorum, vel funis capiti asini alligatus. *Camus* græca est vox xSpxc, idem significans, sed variis T14' modis et formis : *camus* enim vocatur fiscella e vimine, aut reticulum e funiculis plexum, quod equisones equis, mulis et asinis ad os circumponunt imposito in id hordeo, avena fœnove, ita ut equi, muli, asini itinere non subsistant quaerendi pabuli gratia. Rursum, *camus* est capistrum, quo alligantur ora equorum et asinorum ne mordeant, vel ne germina carpant. Insuper *camus* est frenum, laqueus, funis, qui collo capitique asini alligatur, ut a sessore regi possit. Denique Septuaginta, Chaldæus et Syrus, Hebraeum *meteg* vertunt, *stimulum;* sic enim habent, *flagellum equo d stimulus asino : sic virga genti iniguee;* Lucifer, *genti insipienti ;* Aquila, *corpori dementis.*

Sensus ergo est, *g. d.* Sicut flagello el freno reguntur equi et asini, sic et imprudentes virga castigandi regendique sunt, ut recta virtutis via strenue incedant. Eleganti® tamen causa flagellum tribuit equo, camum (id est frenum) asino, quia equi mirifice timent scuticam sive flagellum, adeo ut sola ejus intentatione et comminatione excitentur ad cursum; asini vero, quia vagi sunt et stolidi, indigent freno, puta loro vel fune ad caput alligato, ut a sessore dirigantur ad recta incedendum, necubi deflectant vel exorbitent a semita, quia pigri egent camo ut trahantur ad pergendum. lidem gramini et pabulo inhiant; freno ergo ct capistro ab eo avoca li sunt, ut omissa pabulatione suo itinere pereant. Similiter imprudens, quia vagus et stolidus æque ac piger est, virga castigationis impellendus est, ut impigre incedat in studio prudentiæ et virtutis. Eadem cohibendus est a gula et deliciis quibus inhiat, ut ab iis avulsus strenuo pergat in virtutis studio. Igitur *flagellum* notat incitationem ad bona, *camus* refrenationem a malis, quorum utrumque necessarium est imprudenti.

Addo asinos in Syria et Palestina longe nostris esso vivaciores et generosiores, ac assimilar! equis ct mulis, ideoque camo et freno indigere. Quocirca legimus filios Judicum et principum Israel inequitasso asinis. Vide Abdon, *Judie,* xn, 14: < Habuit, ait, quadraginta filios, et triginta ex cis nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum. » El Christus Dominus, velut Mc<sias rex Israelis inaugurandus in Jerusalem, eum cum Lrmmpho

ingressus est In dì/' Palmarum inequitans qsinæ, *Matth* cap. XXI. Huc facit illud Sente© : a Nobilis equus umbra virgæ regitur, ignavus nec calcaribus concitatur. »

Aliter respondent alii, scilicet per metatheshn transponi hic voces, casque proinde sic suo ordini esse restituendas. Sicut eamus, hoc est frenum equo, et flagellum competit asino: sic et virga congruit dorso imprudentium. Equi enim petulantia coercenda est freno, asini vero tarditas incitanda flagello. Utroque eget insipiens, qui, ut equus, lascivit et currit ad vitia ; u< asinus vero, tardus est ad virtutes: tarditatem ergo hanc virga exstimulare, lasciviam vero eadem cohibere oportet.

Aliter quoquo noster Salazar, ç. d. Correptio cl supplicia stulto inflicta, siquidem stultus equi ad instar præccps ac ferox sil, illum utique incitant, ct ad vilia praîcipitem magis ac ferocem efficiunt : si autem asini in morem socordia el inertia torpeat, illum sane inertem magis ac socordem reddit animadversio.

Symbolice Reda : «Quid per equum, ait, nisi superbum? pl quid per asinum nisi luxuriosum quemlibet figurat? el ideo negòsse est ut per divinum flagellum elutio humilietur superborum, ut per infirmitatem carnis velut par camum cohibeatur voluntas lubricorum; ut qui sponte converti nolunt, coacti flagellis convertantur a vitiis, sicut ait Propheta : In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. »

Plura de bqc virga dixi cap. xxni, 43, èl ¿cefi. xxxiii, 25, ad illa : « Cibaria, el vir^a, cl omis asino : punisci disciplina, cl opus servo. »

i. Ne hi spondeas stulto juxja stultitiam suam, ne efficiahis El similis. — Hebraice, *ne fi (idæqueris.* Nam, ut ail Plato in *bialorj. de Amore :* «Sapiens loto capite supra insipientem attollitur.» Septuaginta, *noli respondere imprudenti ad imprudentiam ejus, ne similis ci fias.* Pro imitó Jeiu*vulto,* id fst *jaita stultitiam suam,* tujetanus el a|ii legunt KiSmO *Leiuvalto,* id est *in styUiba sua;* blleiœ enim el sunt viciare pi aÛJjiçs. Huc facit proverb um Arabum : a Esto cum bàÜuro oliva, id est, esto cum stulto sapiens, ct cum insano mentis compos. »

Responde stulto juxta stultitia^ sjjam, ne sibi sapiens ESSB >u eatuii. — Hebraice, *uc forte* stf *sapiens m otuhs saisi* Septuaginta, sed *responde Mulló ad stultitiam ejus , nc videatur sapiens apud se* ; Chaldæus, *sed loquere cum stulto in sapientia sua, ne existimet scipsum sapientem;* Syru>z *alloquere stultum juxta sapientiam tuam,* ete.;$. Cyprianus, bb. In *S»ngul. Cleric., risponde insipienti contra ipsius ins¡*punt tarp. Græcum cnim non tantum ad vel *juxta,* sed et contra significat.

Primo, generatila has dyas gnomas sibi m speciem contrarias sic concilies, et explices cpm S. U trouymo, lib. I in *Ezeçh.* : uUliumqùe^ ait, pro temporum ct personarum (liversitale concordat, du m et stultus contemnitur, quia non recipit sapientiam; et stulta superbia alia decutitur stultitia,juxta quod Apostolus dicit ll Cpr.xii: «Factus sum insipiens, vos me coegistis. » Scpsus ergo est, *g. d.* Est tempus quando non oportet stulto respondere juxta stultitiam suam, cum scilicet, si ei loquenli stulta, stulta respondeas, cum eo siultescere videberis, vel stultitia? notam apud prudentes incurres. VM ruruim tempus quando oportet stulto respondere juxta stultitiam suam, cum scilicet illo insolescit, et sibi videtur præ aliis sapore; tunc enim retundenda est stulta bree ejus præsumptlo, nc sibi et audientibus noceat, idque faciendum respqndendo el *juxta stultitiam iudm,* id est stultitiam ejus stultitia castigando. Sic hæreticorum stultas quæstiones sìmili stulta responsione vel oppositione sternimus, aliisque ridendas exhibemus. Huc facit illud Calonis :

> Insipiens eslo, cum tempus postulai, aut res :
> Slulliliam simulare loco, prudentia summa est.

Exempla mox subjungam. Ila S. Paulus, ll *Corinth.* xi, sclpsum impense dilaudat, co quod pseudoapostoli seipsos extollerent et Paulum d primèrent : contra hos ergo cogitur seipsum laudare, ut suam contra eos auctoritatem tueatur. « Utinam, ait, sustineretis modicum quid insipienti© méfie; » et cap. xii, Il : « Factus sum insipiens, nit, vos me coegistis. » Insipientis enim est se laudare ; sed hanc insipientiam usurpavit Paulus sapienter, quia ea decussit insipientiam, id est laudes pséudoàpostòlorum. Sic Melania seniora pra> fecto Palæstlme s|>e pecuniæ incarcerata, dixit: « Ego illius quidum sum filia; hujus vero uxor, qui in terra fuit genere clarus; nunc aulein sum ancilla Christi. Vide ne meos in le conciles. Oportet enim adversus stolidos tanquam cane cl accipitre uti animi elatione, cl in tempore eorum superbite in ipsos immittere, n Unde territus præfectus se excusavit, ct ipsam adoravit. Ita Palladius In Ldusidca, cup. civil.

Ergo elatio stultorum elatione sapicnlum retun lertda est, ut ab ittjbrlh compcsciinlur metu mundi, qui Christum nun linient. Mundani enim levibus el stultis r.ilionibus moventur, non stolidis ct saptónlibus; sicut ^ueri coiicitanlur umbris non rebus, pomo hoii nuto, virga ilon gladio. Illorum ergo slultltiA simili stullllia dcculiUir, ct velut clavus clavo pellitur, cüm sapientiam nofo capiant, ncc curent. Simili modo avaro persuadebis quod voles, v.g. frequentationemS. confessionis ct communionis, non peí- rallones aUcrhas, promittendo ei regnum cœlorum, sed per rationes viles et temporales, prohfltlcrtdo 'ei opes toircnaA; afc guloso, promiltuhdu el delicatam mehsam ; supiirbó, lifroiHlttendo ei honores, etc. Talibus tergo vite prudens respondebit non jukta süám sapitenliath, jhkla illorum stultitiam. Brcvit r, rôspotidë Sibilò .ippo ite ÀÜc q.•uildii-in feüatii eUhï tedbccudô : he respondeas stulto; ejui

•fnltîtiam imitando: sic ct ille stultus esse desinet, el tu non fies.

Secundo, particulatim, *q. d.* Est tempus cum stultum stiiltéscënlem non oportet corripere, v. g. cum ira vel insania examinai ; qui enim cum tunc epnipit, imprudens ct stultus censebitur, quia tempus correptioni opportunum non bbservat. Est rursum tempus quando ciim corripere oportet, cum scilicet *stultitia,* id est ira ct passio ejus, subsedit, atque correptionis est capax. SicUt enim medicamenta corpori, sic ct correptionem animo non nisi congruo tempore adhibere oportet, alioqhin morbum non sanabit, sc<J initabit. z\nttstrapha Salomoni est gnome Arabum : «Tege mercem tuam meile, ct projice cam in cisternam Iuli, id est, concilia corda stultorum sermone dulci. «

Tertio, cl omnino genuino, *q. d.* Ne stulte loquaris cum stulto, ne ilîi assimilons et adæqucris, ut cum stulto slullescas; hanc enim rationem subdit Salomon, v. g. cum stultus stulta, insana, inhonesta, erronea, etc., effutit, tu cave ne similia effutias; cum ille te probris et maledictis appetit, cave ne similia in illum regeras : sic enim in vitio illi Similem tê èfficics. a Responde Lamen stulto júxta stultitiam suam, » id esi, ejus vecordiam, iram, scurrilitatem, convicia, erróres, etc., édpibnter corripe, ct cum ratione redargue, ut slultltiarh siiam agnoscat, ct agnitam corrigat, prd?serlim si periculum est nò cadèm alios inficiat. Unde notat Lyranus pr.ppòsllionem *juxta* hic aliter cl aliter accipi, nant in priori versu significat imitationem, in posteriori exigentiam, *q. d.* Noli imitari Stulta stulli dicta, ne fias stultus, Id est vecors et impius; « responde tamen stulto juxta stultitiam suam,» id est, rationibus probis el validis insipientiam ejus confuta pro exigentia stalliti® ejus, ut illa ipsi demonstretur, ipscque eam videat et emendet. Undè Cajctanus priori loco legens *beiúvalto,* Id est *in Multitia sua;* posteriori vero *kciuvalto,* id est *jiixta stultitiam suam;* sic vertit, *nc respondeas stulto in stultitia sua, nc ei similis efficiaris; sed responde stulto secundum stultitiam suam, ne sapiens sibi vidcatUr.* Et Vatablus : « Si stulto, ait, stulta effutienti loquaris, nc tu etiam stulta effutias : si probris tè afficiat, ne tu illi malum pro malo rependas; redargue tunen stultum propter suam stultitiam,» hoc est, « ostende ei stultitiam suam. » Sic el R. Levi : *Ne respondeas stulto.* Quando stultus, ait, te rei cuju^piam insimulabit ob dementiam qua laborat, ne quidquam respondeas, cum te aureS præbere dedeceat ejus lymphatis sermonibus. *Nc efficiatis ei similis,* si ejus verba æstimés , ita ut ab illis te moveri turbarive patiaris, dementi è id crtt tuæ. *Responde stullo.* Slultò fèspondè, Ut illuto ttb errore revoces, quo in sapienti® rebus laborat. *Ne sibi sapiens esse videatur,* Quando hujusmodi errore captus a vero alienam opinionem animo fovebit, haud tibi silentio utendum est, cum dpèhe pretium sit, ut offendicula a mortalium conspectu amoveas pro viribus.

Sicci Salonius, Rìdi, Jansenins, Baynus,R. Salomon, Aben-Ezra cl alii passim. Huc lacii illud Ciceronis contra Salldstlum : « Mihi ratio hibenda est non quid Sallustius merito debeat audire, sed ut ea dicam quæ ego honeste effari possum. »

Benque S. Cyprianus, eplst. *ad Demetrium,* con- stolto set stulto non respondendum silentio» ul silentes contemnamus cl inhibeamus ejus stultiloquia, sicut canis latra'um cohibent transeuntes ei non oblatrando, sed silenter transfundo. Erdem vero respondendum non disputatione, sed «acri reprehensione aut castigatione ct verbere ; stulti enim non nisi plagis cinendantnr. Sic enim scr bit : « Oblatrantem te, et adversus Deum, qni unus ac verus est, ore sacrilego ët verbis impiis obstrepentem frequenter, Demelriane, contempseram, melius existimans errantis imperitiam silentio spernere, quam loquendo dementis imauiam provocare. Nec hoc sine magisterii divini el nomini auctoritate faciebam, cum scriptum sit : Noli respondere imprudenti ad imprudentiam ejus, nc similis fias illi. » Rationem subdit : « Nam cum ad me sæpe studio megis contradicendi quàm voto discendi venires, et clamosis vocibus personans malles tua ingerere, quam nostra patienter audire ; ineptum videbitur congredi tccum, quando facilius esset, ac levius turbulenti maris concitos fluctus clamoribus retundere, quam tuani rabiem tractatibus coercere. Certe ct labor irritus èt nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo , sapienliam bruto , cum ncc sentire brutus possit, ncc aecus lumen admittere, ncc snrduá audire. »

Idem S. Cyprianus, tract. *DeSingul. Cler.,* posteriorem Salomonis gnomen sic ex Septuaginta legit , sreque explicat : « Tales ergo (nimirum stulti) non per orationem, sed per correptionem revincendi sunt. Nam adversus ejusmodi homines Salomon edocet nos, dicens : Noli respondere insipienti ad ipsius insipientiam, ne similis fias dii ; sed responde incipienti contra illius insipientiam, ut non videatur sibi sapiens esse. »

Ita Christus Judæis slulte eum capere Volenti- Ei«n-
bus in sermone, et quærenlibus an liceret tribu- P|*-
tum dare Cæsari, ostensa sibi CæsariS in nummo imagino, sapienter juxta stultitiam cornm respondit : « Rèddilè ergo qnæ sunt Cæsaris Cesari, et quæ sunt Dei Deo, » *Matth.* xxii, ÍL idem fecit stoliditatem Phirlsæorum redarguens, *Math,* xxm, toto capite ; ot cum stolidis Judæis ct Scribis disputans, Joan. cap. v, Iff, et cap. vi, 4:1, et tu, 27, et cap. vin, 12 et seq. Et S. Paulus Elymam magoni stulte su® prædtcationi resistentem juxta stultitiam suam coarguit, czrcitateque percussit : « 0 plene omni dolo, ait, el omni fallacia, fili diaboli, inlmlee omnis justitlæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et nunc coce manus Domini super te, et eris cœcus, » Act xnij iü.

Qniii cl diabolus Judaeos exorcistas stulte volentes se, instar Pauli, in nomino Jesu ab energumeno ejicere, prudenter eorum stultitiam confutavit : a Jesuin novi, ait, et Panium scio ; vos autem qui estis? et insiliens in cos, etc., invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa, » *Act.* xix, 15. Idem hoc sacculo contigit Lúdicro dum vellet dæmonem expellere. Ita ludimngister Orthodoxie Antiochi® stulte rogatus a Libanio sophista , Juliani Apostato amico : «Quid facit fabri filius (ita per scomma vocabat Christum Dominum) ? » slullitiæ ejus sapienter respondit : « Juliano loculum fabricatur, n Et verus fuit vales : nam paulo post Julianus occisus in loculo ad sepulcrum elatus est. Ita Theodoretus, lib. Ill *Bist.* cap. xviii. Et Maris Episcopus Chalcedonis exprobrans Juliano apostasiam, cum ab co stolide velut cœcus rideretur, audirctque : « Non te Galilæus tuus sanabit, » prudenter ei juxta stultitiam suam regessit : «Gratias ago Deo quod cœcus sim, ne te apo-tatam oculis aspiciam. » Ita Sozomenus, lib. V, cap. iv. S. Basilius fatue reprehensus a Demosthene coco Valentis Imperatoris Al iano, quod ¿peta* crederet et doceret, sublidens sapienter fatuo respondit: « Demoslhencm illitteratum hodie vidimus: tuum est jusculorum curare condimenta, nam cum aures habeas oppletas sordibus, sacrosancta dogmata audire non potes. » Ita Theodorelus, lib. IV, cap. XVII.

Festive, sed false, nuper in Belgio frater quidam Franciscanas, irrisus ab hoeretico insolente, alapaque percussus, cum stulte is ipsi objiceret, ut alteram maxillam feriendam offerret ; scriptum est enim, ait: « Si quis te percusserit in dexteram maxillam luam, præbe illi et alteram, » *Matth.* V, 39. Tu autem cum luis, Evangeli! ad litteram custodem te profiteris. Mox frater sagax ct nervosus sapienter el fortiter stultitiam ejus contudit; nam prosternens cum in terram pugnis male mulclavil, dicens : Scriptum est pariter : « Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. » Cum tertius quis superveniret, velletque cos separare : « Sine, inquit, doceo enim hærelicum hunc sacras Scripturas, quas stulte citavit, sane intelligero. Scriptum est enim : Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. »

Ven.e. 6. Claudus pedibus , et iniquitatem bibens, qui MITTIT VERDA PER NUNTIUM STULTUM. — Hebraice , *incidens pedes, rapinam bibens, mittens verba in manu stulti;* Regia, *decurtans pedes;* Vatablus, detrunca/ *pedes, et bibit violentiam, qui per stultum aliquid demandat;* Chaldæus, *qui currit pedibus suis, bibens iniquitatem : sic est, qui mittit verba in manu stulti ;* Septuaginta, *ex viis suis opprobrium facit, qui mittit verba per nuntium stultum* ; Procopius, *ex pedibus suis opprobrium facit,* etc.; Syrus, *de sub pedibus suis bibit iniquitatem, qui mittit nuntium stultum.* Pro *iniquitatem* hebraico est OCR *chimas,* id est vis, rapina, violentia, tyrannis, iniquitas, injustitia, opprobrium, damnum: sumiturque tam active pro rapina, quam quis facit, quam passive pro rapina, injuria ct probro, quod quis patitur. Sic *Job* cap. xv, 10, de impio dicilur : a Qui bibit quasi aquam, iniquitatem ; » et cap. xxxiv, 7 : « Bibit subsannationem quasi aquam, » hoc est, ab omnibus male audit, ridetur el subsannatur. Pro *claudus pede,* Noster legit nypD *mckulse,* quod csl participium passivum *pual,* significans *succisus,* ut vertit Pagninus, vcl *incisus pede,* hoc csl claudus : cui enim incisi sunt nervi ct tendir.es genuum, hic necessario claudus est, el claudicat. Jam nervosius aliis punctis legunt rixpo *mekatse,* quod est participium activum *piel,* significans *incidens* vel *succidens pedes,* uti vertunt alii jam citati (1).

Nota : Herus et servus, mandans ct mandatorius, mittens et missus, puta nuntius vel legatus, oeconomice censentur unum, et civiliter computantur ul una cademque persona, quia servus, mandatarios et missus omnia agit cx commissione et praescripto sui heri, mandantis et mittentis; quare quod unus facit, errat vcl peccat, alter quoque censetur facere, errare ct peccare. Hinc Salomon hic loquitur de mittente et nuntio misso complcxim quasi de uno el eodem, esto unum epithetum magis conveniat uni, alterum alteri. Nam to *claudus* magis convenit nuntio ; vero *bibens iniquitatem* magis convenit mittenti ; sed quia hi duo civiliter sunt unum, hinc quod uni convenit, tribuitur et alteri.

Sensus ergo est, *q. d.* Mittens nuntium stultum ad negotia sua peragenda, perinde faciet ac si *claudum pedibus,* id est tardum, invalidum, ineptum et impotentem mitteret : stultus enim non potest prudenter ca peragere, quare mulla imprudenter faciei, mullos contra se el herum mittentem sc concitabit, multaque temerarie dicet ct aget, quæ in mittentem transcribentur, ut ipse videatur bibere copiosam iniquitatem nuntii, ac consequenter luat meritas ejusdem pœnas, probra et damna. Demus enim ul recte referat ea quæ sibi commissa sunt, at, si super eis examinetur, non sibi constabit, sed vacillabit quasi in utramque partem claudicans, multaquo alia effutiet et faciet quæ hero infamiam el damna creabunt. Ad hæc sinet se decipi, et mille dolis et mendaciis imponi sibi. Unde R. Levi : Iniquitatem bibit, ait, propter ca quæ a stulto referuntur. Quod quidem duplici ratione contingit, tum quidem quod stultus sermones non renuntiet, quemadmodum jussus fuerat : ex quo fiet ul mittenti grata non respondeantur, iisque consentientia quæ proposita fuerant. Ideoque iniquum se præbebit ei ad quem legatio destinata est, licet is crimine culpaque careat : id enim a legali demen-

ti) *Abscindit* sibi *pedes, injuriam bibit,* id est, ingeri sibi noxia quæque , *qui mittit verba,* mandata, *prr manum stuiti.*

lía offectum fuit. Tura quod stultus sermones non referat ut jussus fuerat a responsum dante, idcoque Oct ut negotia implicita sint difficultatibus, consenlaneaque gratia destituantur. Hæc R. Levi,

Igilur tò *claudus pedibus* complexim tribuitur mittenti et nuntio misso : proprie tamen nuntio competit, sed io mittentem transcribitur, quia quod missus facit, censetur facere mittens, et quia censetur claudicare tam mente, id est vacillare judicio et esso amens, quam pede, qui stultum cui mens magis vacillat quam pes mittit: et quia claudus, id est impotens ad negotia sua tractandum, sil oportet, qui non alium quam claudum, id est stultum, habet quem mittat.

Jam nervosius legunt et vertunt, *incidit* vel *truncat pedes,* scilicet *mittens, nuntio* quem mittit, *q. d.* ait Vatablus : Qui verba aut negotia magni momenti homini insipienti ad alium deferenda tradit, similis est ei qui, ut aliquo mittat quempiam, pedes illi succidit, id est eum mittit, qui aut nunquam perveniet ad eum, ad quem destinatur; aut, si ad eum devenerit, rem perperam aget vel dicet; atque adeo quidquid erraverit aut deliquerit, id bibere ac devorare mittentem coget.

Addit Aben-Ezra et Cajctanus, eum qui mittit stultum, non tantum stulto, sed et sibi ipsi pedes incidere et truncare, quia sicut pedes sibi ipsi succidens, privat se facultate ambulandi; sic quoque res suas tractans per stultum, privat se facultate easdem per semelipsum peragendi; stultus enim ita eas intricat el pervertit, ut vix a quoquam extricari et in integrum restitui possint. Idem bibit iniquitatem, quia inique facta et gesta a stulto quem mittit, eorumque probrum et pœnæ in ipsum, utpote qui misit, derivantur. Ulterius R. Salomon to *incidens pedem* extendit ad quoslibet negotii administros, *q. d.* Qui stulti opera in legationibus utitur, multorum pedes proscidit, quos denuo reponere debeat, ut rem a priori legato male gestam reparet. Idem vero iniquitatem bibit, quod eidem amici irascantur ob stulti legationem.

Noster Salazar subtilius censet rò *incidens pedem* significare missionis poenamct poenitentiam, q.d. Herus in poenam missi a se stulti po nam hanc erroris sui ase exiget, ut pedem sibi ipsi incidat, id est verberet ct cruentet, volens nimirum membra punire quæ sibi detrimentum attulerunt : nam cum posset pedes suos ad rem agendam movere, horum ignavia aut inertia calamitati aut infortunio causam dedit.

Septuaginta vertunt, *cx viis suis opprobrium sibi facit,* vcl *probrum refert, qui mittit verba per nuntium stultum:* ita Auctor *Catena Greve.;* quia legatus stultus opprobrium est mittentis : mittens enim stultum censetur et ipso stultus, quia stulte dicta factaque et errores nuntii quem misit videtur probare. Procopius, *ex pedibus suis opprobrium sibi facit;* pedibus enim, ct multo magis mente claudicat tarn missus quam mittens, idcoque magis ridelur quam pedibus claudus, de quo Poeta :

Loripedem rectus derideat, Ælhiopem Albus.

Mystice Beda : < Qui bæreticum, ait, sciens mittit ad prædicandum populis, claudus est peditus, et iniquitatem bibens, quia et operis boni incesum amisit, et interiora sui sensus haustu stultitia deebriat. »

Mystice, pariter B. PetrusDamianus, lib. 1, quit. 18, hanc gnomen explicat de iis qui indignos promovent ad prelaturas : a Claudus pedibus et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. Quibus nimirum verbis, ait, quid aliud videtur expressum, nisi ut carnaliter sapienti, ac per hoc stulto cuilibet non committatur praedicationis officium? De sanctis enim praedicatoribus dicitur : Quam speciosi pedes evangebzanlium pacem, evangelizantium bona! Itaque quilibet ordinator Ecclesia, si dignos et idoneos in dignitate constituit, quasi pedibus rectis incedit. Per eos enim verbum spargendo circumquaque discurrit, el quod per semelipsum non valet agere, per illos satagit efficaciter adimplere. Sin autem carnales quosque ac reprobos ordinare presuma!, hic claudus pedibus ambulat. Qui etiam iniquitatem bibere dicitur : quia dum verba sanctœ prædicationis per stultum nuntium mittit, et contra Apostolum cito manus imponit, peccatis communicat alienis. Nam etsi prudenter quisque loquatur, si tamen non agit ipse quod loquitur, in spirituali claudus itinere non immerito judicatur. » Hæc P. Uamianius.

7. QUOMODO PULCHRAS frustra habet claudus **TIBIAS : SIC 1XDECESS EST IX ORE STULTORUM PARA**BOLA. — Pro *parabola* hebraico est SwO *mascot,* id est *prédominons,* hoc est sententia illustris, erudita, gravis, acula, presertim ethica, quæ mores hominum ad prudentiam el virtutem effonnat, quales sunt hae Salomonis; vide dicta cap. i, I. Hebrea ergo sic habent : *Elevata sunt crura a claudo, ct* (id est sic) *parabola* tu ore *stultorum.* Pro *elevata sunt* hebraico est vhl *daleiu,* qui est imperativus a nbl *dola,* significans haurite, elevate, exaltate, per ironiam, *q. d.* frustra elevabitis. Vel potius indicativus significans, elevata vel exaltata sunt crura claudo; unum enim crus ejus altius est allero : sicut situla una allior est altera, dum hauriunt aquam e puteo : una enim deprimitur, altera elevatur. *Elevata* er^o, id est inœqualia sunt crura claudo, ut vertit Pagninus, Baynns et alii. Alii vertunt, *exhausta sunt,* id est aruerunt, vel siccalæ sunt tibi» claudi (I).

Primo, ergo ex ilebræo sic vertunt et explicant

(1) Rosenmuìlerus, e/erdtfo *crurum,* saltatio, quæ a *claudo* lit, ni est chiudi, r/ *parabola,* sententiose dictum, *in ore stultorum :* utru roque movet risum. Maurer, *lara,* languida, *dependent* (I-'rtia preteriti pluralis per* >ru verbi nb"ì) *crura a ciando, et sententia iti ore stultorum* inepta osi.

nonnulli, quasi significet parabolam, id est sententiam sapientem et gravem non rcpcriri in oro stulti, sicut rectus incessus non reperitili' in claudo: sicut enim claudus incedendo claudicat, sic stultus loquendo imprudentiam et inconstantiam suam ostendit. Onde Chaldæus vertit, sr *dederis ambulationem claudo, suscipies verbum ab ore stulti.* Septuaginta, au/er *gressum crurum et patratelam* (hoc enim significat gnecuin ul habent Complutenses cl Auctor *Catenæ Crœcorum,* pro quo minus recte alii legunt *(id* est *iniquitatem) exore imprudentium,* hoc est, nielare Symmachus, *defecerunt tibice a claudo, e! parabola in ore stulti;* Vatablus, *exaruerunt crura claudo,* etc.

Secundo, alii sic vertunt et explicant, q. d. « Ablata* sunt tibiæ a claudo : sic parabola in ore stulti, » *q. d.* Quod est corpus sine tibiis, hoc est parabola sine intellectu in ore stulti. Huc accedit Aben-Ezra, qui vertit, *an elevabunt extollcntque claudi crura, cum is pedibus careat ? q. d.* « Proverbium absque inlclligenlia csl tanquam corpus carens pedibus. Aut sicut attenuata sunt crura claudi, sic tenuis imbecillaque est parabola sine intelligcntia. »

Tertio, Salomon, g. d. Sicut claudo videntur crura cujuslibet viri altiora suis : sic stulto parabola el sapientia videtur allior se, ul ad eam se erigere eamque prehendero nequeat.

Quarto, Vatablus, *q. d.* Elevate et erigite claudum in pedes suos : tamen non proptcrca rectus incedet aut gressus reget, quinimo slalim concidens procumbet. Ad eutndciu modum, si in ore stulli ac stolidi hominis perelegans et peracuta parabola ponatur, non proptcrca mente discurret, et ex acceptis ad alia scandet; sed quam primum vacillabit, et in absurdiora dilapsus corrueL

Quinto, melius alii vertunt, *clevatæ,* id est *inæquales,* ideoque indecentes *sunt tibiæ claudo, sic et parabola tn ore stultorum;* quod Noster clare vertit, *quomodo pulchras frustra habet claudus tibias,* sic *indecens est in* ore *stultorum parabola, q. d.* Sicut pulchre tibia claudum non ornant, sed dehonestant, et spectantibus ridendum exponunt, eo quod iis uti recleque incedere nesciat, sed eis abutatur ad claudicationem quæ intuentibus ridicula videtur, el risum movet : sic pariler *parabola,* i ,kbn id est senteutia sapiens ct gravis, stultum non uU1 decet, nec decorat, sed dedecorat, quia ea recta uli nescii, sed ea ridicule abutitur ad suam slulb*u tiliam, idque *primo,* quia eam profert non opportune et congrue, sed importuno tempore locoque incongruo. Sic Salomonem explicat *Ecch.* cap. xx, 22, dicins : v Ex ore fatui reprobabitur parabola; non enim dicit illam iu tempore suo. n Vide ibi dicta.

•* ot. *Secundo,* quia sicut claudus tibiis pulchris, sic stultus parabola pulchra rcclc uti nequii, tum quia aliquid ci addit vel detrahit, ait 11. Levi; tum quia recte tam applicare nescit, sed inepte et inconcinne eam accommodat rei cui non debet, et modo quo non debet.

Tertio, sicut claudus, licet pulchras habeat li- Tîrt›* hias, Limen inæqualiter ambulat, quod una tibia sil brevior altera, ideoque claudicando saltitat, nunc pedem unum longiorem attollens, nunc alterum breviorem deprimens : ita pariter^ licet in ore stultorum sit prudens aliquis sermo, tamen cum aliis eorum verbis non consentit; sed veldl hvrqualibus tibiis ambulant et claudicant, dum post dictum aliquod sapiens, ad suas nugas et stultitias revolvuntur. Sermonis sapientis ergo nervos incidit stultitia stulti, dum post eum subnectit inconcinna, inepta, dissoluta quæ non cohærent, quæque nec coelum nec terram tangunt, ut vulgo dicitur. Quare sicut homo est monstrosus, cujus mombra sunt inæqualia, vel debita proportione carentia : sic monstrosus est sermo stulti, cujus partes sunt inæquales et justa proportione destituía. Sic Cicero, *De Claris Orat.,* notans quemdam qui pulchris inepta miscebat : « Actio, inquit, paululum, turn vitio vocis, tum etiam ineptiis claudicabat.» Huc facit proverbium Arabicum, *Cent.* 1, num. 20 : «No incarcera pavonen) cl columbam simul, id est, ne sis modo compositus, modo dissolutus, modo gravis, modo levis et insolens; » uli faciunt stulti, qui modo graves et compositi in dictis et verbis incedunt quasi pavones; modo leves cl ridiculi volitant ut columbre.

Quarto, Baynus : Parabola, ait, id est sermo Quwto· eruditus et elegans in ore stulti, cum a vita ejusdem cl actione discordat, indecenter claudicat. Duo enim velut anima» crura sunt dictio et actio; quapropter cum sermo sublimis est, actio humilis, indecora admodum claudicatio, ac turpis pedum nutatio fit, qualibus dici potest illud Eliæ : « Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini cum; si vero Baal, sequimini eum,» III *Rcg.* xvm. Igitur hæc gnome iq eos intorqueri potest, in quorum ore semper est Evangelium, quique illud ex officio aliis predircant, cum improba sint vitœ, quales omnes Sapiens stultos vocat. Sancta enim hæc predicado illis indecens est, ul qui ca nec ornentur, nec earadem ornent, sed inæqualilalc dictorum cl factorum dehonestent, quantum in se est, omnino claudis similes, qui pulchras quidem habent tibias, sed eis non pulchre incedunt : claudicant enim et illi in duas partes, dum ore Deum, vita mundum pnedicanl. Ita Beda, Jansepius et alii.

Hinc et apposite B. Petrus Damianus,hb. l.epi.$(, 18, hanc gnomen de prædicaloribus male viventibus exponit : « Quomodo, ail, pulchras frustra habet claudus tibias, sic indecens est m ore stultorum parabola. Pulchris plane innititur tibiis, qui luculenti nitet claritate sermonis ; sed dum sine bonis operibus accuratum deprimit eloquium, velut sine gressu promovet recta crurç, verborum. Quasi pulchras ergo habet tibias ad

videndum, sed non utiles ad gradiendum, qui podagricis vitiorum laqueis innodatus, Ipse quidem turpiter claudicat, dum alios ut agiliter gradiantur invitat. !n istorum ergo stultorum ore indecens eat parabola, quia, dum spiritualitcr sonant et carnaliter vichiant, eorum vita cum labiis non concordat : quos nimirum honesta loquentes, sed inhoneste viventes prmdicatlo tecta non liberat- sed mordax consciente vehementer accusat. »

8. 8. Sicut qui mittit lapidim in acervum Mercurii: ita qui tribuit INSIPIENTI honorem. — « Insipientem n hic accipe tum physice, id est dementem et stultum; tum ethice, id est vitiosum ct sceleratum.

*Margeuor*l m' gmüal* Pitao. Pro *acervum Mercurii* hebraice est rtÛjnû *marQcma'* Qu.°d derivatur a ori *ragam,* id est l ipi<lare, lapides jacere, vel lapidibus obruere ; unde quadrupliciter vertitur : primo, *acervus lapidum;* secundo, *vurpura ;* tertio, *funda;* quarto, *acervus Mercurii;* hinc quadruplex oritur versio : *primo, inargenta* Hebræi passim interpretantur *acervum lapidum, q. d.* Sicut qui lapidem, praesertim pulchrum, politum vel pretiosum, projicit in communem acervum lapidum, rem facit inutilem : lapis enim unus, esto pretiosus, in acervo tot lapidum, nec numerum, nec pretium habet, imo nec apparet, nec agnoscitur : sic pariter rem inutilem facit, qui dat honorem insipienti; perdit enim honorem, dum eum collocat in indigno, in quo nec pretium nec dignitatem habet : honor enim suum pretium habet in sapiente el virtute prœdito. Rursum, *q. d.* Qui stulto magistratum defert, lotam rempublicam confundit et perturbai, eamque facit instar acervi lapidum, qui noh est aliud quam rudis indiçestaquo lapidum moles sine lege, sino ordine permixta ct confusa : sic enim in República est rerum omnium confusio, cum stulli, qui regi deberent, præsunt; sapientes vero, quorum est regere, subsunt. Rie etiam acervus potest dici *acernis Mercurii :* quia enlhi ohm acervi plurimi erant dicati Mercurio, hinc videtur manasse usus, ut quilibet lapidum acervus vocaretur *Mercurii :* sio enim sæpe nomina sacra ad res profanas ex usu vulgi translata çunt (1).

Nonnulli banc expositionem acuunt, per acervum lapidum accipientes polynnclriunì , sive locum et sepulturam cadavçrum; in hunc enim solebant coacervare lapides : sepulcra enim el busta plebciorum habebant congeriem lapidum; unde illud Virgili! :

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista upultai.

Sic sensus erit, *q. d.* Sicut si mittas lapidem in polyandrion , non ornat locum , sed sórdidaluf a loco : sic si des honorem stulto , non eum ornat, sed ab co sordidatur, jüxta illud Ciceronis quod citavi vers, l : « Cæsat, cum quosdam ornare voluit, non ipsos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit, d

Citerius alii acervum hunc lapidum subtilius exacuunt, arctantquead funestum lapidum acervum, qui destinatus erat ad hoc, ut eo damnati ad lapidationem obruerentur; ul enim eos lapidaturi lapides haberent ad manum, faciebant eorum congeriem, cx qua lapides depromerent: quare hic acervus Judæis erat abominabilis. Sic sensus erit, *q. d.* Sicut lapis missus in congeriem lapidum d minandorum ÛI abominabilis, sic pariter abominabilis fit honor qui stulto tribuitur. Hinc de Achan lapidato a Josué, cap. vn, -6, dicitur : a Congrcgaverunlque super cum magnum acervum lapidum, qui permanet u<que in præsentem diem. » Huc facit etymon margema, quod csl on *ragam,* id est lapidare, quasi*inargenta* sit acervus lapidationis.

Rursus alii margemavertunt *acervum margaritarum, q. d.* Sicut lapis pretiosus perdit suum decus , si acervo margaritarum ponatur ct condatur; gemmœ enim suum habent splendorem, si non In acervo , sed suo loco cl ordino collocentur : sic pariter honor stulto collatus suam perdit dignitatem, quia non suo ctcongruo, sed indecenti ct indecoro loco collocatur. Aut, *q, d.* Sicut lapis ementitus, puta gemma adulterina mixta aliis gemmis cl margaritis veris, eis fidem detrahit, facitque omnes de adulteratione ct fictione suspectas : sic pariter stultus unus positus in senatu, congregatione vel cœtu sapicnlum, cæleris notam inurit el famam sapientiæ derogat, omnesquo facit de stultitia et scelere suspectos.

Insuper quidam vertit, *sicut fragmentum testai* (Chaldæus, *lamina?) in lapidum arervum,* scilicet conjectum dissipatur, imo in mille frusta dissilit illisum ad lapides, ut plane conteratur ct perdatur : sic et dignitas, sl conferatur stulto, dissilit, desinitque esse dignitas, ita ut nullus sapiens eam velit, quia videt eam sibi cum stulto communem, el a stulto jam profanam ct vilem effectam.

Secundo, Aben-Ezra et R. Joseph hebræum *mar-* scuola *gema* accipiunt pro {ÜJHX *Ûrgaman,* id est purpura , vel HOT! *rigmd,* id l'st splendor ct gloria, *q. d.* Sicut inepte facit qui lapidem abjectum purpura involvit, sic et àw ¿tullo honorem defert : qui enim lapidem Involvit purpura, honorem ei debil; lapis eniüi Stultb, purpura honori respondet. Rursum, (/.• d. Sl qtilfc lapidem, id est caput lapideum, vel statuam lapidt'am principis,

(1) Erant apud priscos rive lapidum acervi Mercuriales, seu viis publicis et compitis ad itinera ilcuionstraiuta congesti, quos transeúntes viatores crebro lapidum jactu in Mercurii honorem angebant. Vide Scldenl *òritili Syrti* syntagm. 2.— Cæterum htfjns loet »nsus gviHiirms nobis hic videtur, vi *scrupum» lapidis,* ut lapillus, leu pondus *in fuudá*, id est, ut qui lapillum, id est pondus, *panic in funda,* ut is inde excutiatur, dum cum m marsupio de moro recondere debuisset : *sic* est *qui dat siulto honorem.*

vestùt purpura, ponatque in solio quasi jus populi dicturam, rem facit ridiculam; nec enim lapidem honestat, sed purpuram dehonestat : sic pariter qui stultum ornat honore magistratus, judicis vel præfecti, rem facit ridiculam, imo noxiam : stultus enim hoc honore rite defungi nequit; sed stulte subditos reget, stultasque proferet sententias, leges, dicta, juxta illud : « Simia in purpura; » quare qui stulto confert magistratum , magistratum violat et contaminat.

Tertio, Septuaginta *margema* vertunt id est *fundam,* qua lapides rotali in orbem magna vi funduntur, torquentur et vibrantur in scopum : *Qui alligat,* inquiunt, *lapidem in funda, similis est ei qui dat insipienti honorem;* Chaldæus, *sicut fragmentum lamina: in funda,* etc.; Syrus, *sicut lapis in funda, sic qui laudat stultum;* Arabicus, *qui ligat lapidem in funda, assimilatur illi qui tribuit stulto honorem.* Sic el Valablus, Pagninus, Baynus, R. Salomon et R. Levi qui sic explicat, *q. d.* Sicut lapis pic.iosus non est ponendus in funda ut abjiciatur : sic nec conferendus stulto honor, id est sapientia, cum illa ipse sit indignus; sapientia enim vocatur honor, quod in ea mortalium decus splendorque consistat, juxta illud cap. in, 35 : a Gloriam sapientes possidebunt; stultorum exaltatio, ignominia. » Funda enim dicitur a arwitw, id est a festinando, quod festinato rotetur et jaciatur; unde «çiWv, VOCatur TÒ (nrraçtxnv.

Sensus ergo est, *q. d.* Sicut qui ligat lapidem in funda, ut projiciatur, stulte facit; nec enim lapis ligatus projici potest : sic stulte facit, qui insipienti dat honorem. Aut potius, *q. d.* Sicut qui lapidem ligat, id est fundæ imponit, et rotando stringit, ut validius et certius ejaculetur, hic cum projicit, abjicit et perdit ; lapis enim ejaculatus abjicitur, evanescit et perit : sic honor tributus stulto non diu permanet, sed illico abjicitur et perditur. Aut *tertio,* magis apposite, *q. d.* Sicut qui vibrat lapidem e funda in scopum, sæpe sæpius ab eo aberrat, ct in devia torquet : sic qui dat honorem stulto, a scopo honoris, qui est ut is detur sapienti et probo, aberrat, ac in devia, puta in insipientem, improbum et indignum eum transmittit.

Rursum, S. Ambrosius in *Psal.* civ, sub finem, sic versionem Septuaginta concinnat : « Libertas, ait, sapienti, non insipienti convenit; quoniam qui illigat lapidem in fundibulo, similis est ei qui dat insipienti claritatem; seipsum vulnerat, atque sibi potius, dum intorquet jaculum, allert periculum. Deinde sicut tormento acerbatur, ct geminatur malum saxi ruina, sic insipientis iu libertate ruina vehementior. » Mens S. Ambrosii est, *q. d.* Sicut is qui rotat fundam, affert sibi periculum, ne rotando lapidem in caput suum impingat : sic qui stultum pr.omovet ad honores, creat periculum suo capiti, ne scilicet populus a stulto lœsus invadat eum qui ipsum promovi' : in promoventem enim solent promoti lapsus et errata transcribi. Rursum, sicut lapis funda valido impetu contortus in altum, mox graviore ruina descendit ferturque deorsum : sic stultus, ad honores evectus, graviore lapsu in ima corruit, juxta illud : a Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant; » sicut enim lapidis, sic ct stulti locus est imus. Denique Adagiographus sic adaptat, *q. d.* Sicut qui lapidem fundæ impositum dat in manus stulti, dat ipsi arma quibus alios ipsumque dantem feriat : sic qui eidein dat dignitatem, dat ei lapidem quo alios et ipsum dantem vulneret : stulti enim dignitate nesciunt uti moderate, sed ea ad libidinem in aliorum perniciem abutuntur.

Nonnulli valde congrue græcum a^ivJovn, id tòt funda, accipiunt pro pala annuli aurei, eamdemque censent notari per hebræum *margema,* id est purpuram. Solet enim palæ annuii addi bracteola coloris purpurei, ne gemma palæ inclusa fulgore auri hebetetur et offuscetur, sed suum splendorem teneat, illoque colore exacuat. Sic sensus erit, *q. d.* Sicut qui lapidem vulgarem ligai in pala annuii aurei, absurde facit : sic et qui dat honorem insipienti. Ita nosler Menochius in *Hieropol.* lib. 11, cap. xi. Nam açwÏGwj ¿oxtuXícu est *pala annuli,* ut Cicero interpretatur apud Platonem, lib. XXI *Polit.* Et Plinius fundam quoquo hoc significatu dicit, ut : « Fundæ, ait, includuntur perspicua», cæteris subjicitur aurichalcum. » Est autem pala annuli funda, circulus ille auri vel alterius metalli, quo gemma annuli includitur, perinde ac fundæ sinus lapidem ejaculandum includit.

Fnt>l> pro piU inculi.

Denique funda accipi potest pro sacculo, crumena et marsupio facto instar retis ; unde Macrobius : «Demissa, ait, in fundam pauperem manu, pauculos denarios protulit. » Funda enim subinde rete significat, ut palet ex illo Virgili!, II *Georg.* :

E(prt «rameo*,

I

> Atque alius latum funda jam verberat amnem,
> Alta petens, pclagoque alius trahit húmida lina.

Ubi Servius : « Funda, ait, est retis genus dictum a fundendo. »

Consequenter per lapidem accipias vel calculum rationum, quo scilicet mercatores supputant summas pecuniarum, vel lapides ponderum; olim enim lapidibus utebantur pro ponderibus, et tam hos quam calculos rationum includebant sacculis et marsupiis. Si calculos rationum accipias, sensus erit, *q. d.* Sicut calculus in se parvi est valoris, sed magni ob summam quam significat : sic stulto ad magistratum evecto deferendus est honor, non propicr se, sed propter Deum et communitatem, cujus personam repræsentat. Ita D. Thomas, II II, *Quast.* LXIII, art. 3, cujus verba mox recitabo. Sin lapides ponderum accipias cum nostro Salazar, sensus ‹/, Hii virum stultum et insapientem a l honores, id

estad magistratum vel principatum extollit, ut cx jure publicam rem administret, perinde facit ac si pondera marsupio includat et inclusa obliget, *q. d.* Illo imperante, nullus erit jusliliæ locus, nihil ex jure , nihil æquitate geretur, sed in omnibus summa temeritas erit. Itaque Salomon stultos ct insipientes homines a magistratu arcendos idcirco dicit, quia illis Rempublicam gerentibus jus et tequilas exulat, ac consequenter exulant merces et mercatores, et mercatura qua Reipublicæ opes et rerum abundantia consta»

Ex dictis liquet açtvïôw, id est funoam, tria significare : *primo,* fundam; secundo, palam annuli; tertio, sacculum et marsupium, triaque hæc significata apte huiesententiæ et similitudini congruere, juxta sensus quos assignavi.

Quarto. Mngcma t u› Mercci. ^tur*

Quarto, solerler noster Interpres *margema* vertit *accrvum Mercurii;* esto enim *margema* in genere significet acervum lapidum , usu tamen appropriata fuit hæc vox ad *acervum Mercurii,* utpote °‘‘m aPu^ Gentiles communissimum et celeberrimum, ac Judœis notissimum, id ita esse docet *primo,* noster Interpres qui sic vertit, ejusque versionem probavit et probat tota Ecclesia. *Secundo,* quia *margema* idem est quod *Mercolis* nOJH *regama,* id est Mercurii (hunc enim Hebræi vocant *Mercolis*) acervus. *Tertio,* ita docent Rabbini in *Scpher Amana,* cap. xx el alibi, ac *Speculum Ilistoriate,* lib. XXIV, quos citat Joannes Drusus, licet in fide heterodoxus, ideoque minus favens Vulgato Interpreti, lib. ili *Qucest.* cap. Livi; et in Classe Proverb, lib. II, cap. xxxiv; et R. Salomon hic : a Rabbini, inquit, eum qui legis doctrina imbuat discipulum ineptum , similem esse lapidem in mercurium jacienti affirmant. » Sic et Mercerushic (cujus verba mox recitabo) testatur veteres ilebræos *margema* vertisse *Mercurium.* Idem docet Elias in *Tisbi,* R. Ismael in *Gemara,* R. Nathan in *Léxico Juris Hcbrœorum.*

Denique id magis constabit cx mox dicendis. Nec novum est in Scriptura citari deos Gentilium, ad eorumque fabulas alludi. Sic enim alludit ad fabulam Titanum, *Judith* xvi, 8 : a Nec percusserunt , ait, eum (Holofernem) filii Titan. » Et *Job* cap. lilt. 15, pro *Cornu stibii,* quod erat nomen •Millie Job, Septuaginta vertunt, *Cornu Amalthea:,* id est cornu copiosum, dives rerum omnium affluentia abundans. Fabulantur enlmPoeta Amaltheam fuisse capram nutricem Jovis, c cujus proinde cornu Jupiter omne bonum fundebat. Ha Olympiodorus et Nicetas ibidem, qui sapienter advertit : « Cum Scriptura, ait, cornu copiæ aut Sirenum , aut vallis Titanum , aut Gigantum mentionem facit, tantum utilitatem illis fabulis significatam, non vero falsitalcm ullam nobis propinat. » Sic el Nysscnus, hom. 9 m *Cant.* Jam

Mercarii utrulino.

Quæritur quis sit *acervus Mercurii ? Primo,* Beda, Arboreus, Rugo, Lyranus ct Glossa interlinearis per *Mercurii acervos* lapidum aggeres seu cumulos, ad Mercurii templum exædificandum collectos, accipiunt, g. *d.* Qui hominem rudem et imperitum Reipublicm praeficit, aut illi docendi munus attribuit, peccat æque ac illi qui falsis idolis, congestis lapidibus, templa aedificant. Nam, sicut Mercurii fanum exstruere idololatria est, ita etiam, inquit Hugo, idololatriae quoddam genus est insipientem virum magistratum creare,juxta illud *ZarJiar.cap,* xi : < O pastor et idolum! » Audi Bedam : a Qui insipienti, id est haeretico, honorem docendi confert, non minus delinquit, quam qui deos ac delubra Gentilium cultu veneratur inani. » Verurn hæc expositio videtur aliena el longe petita. Multo alienior, imo falsa elerronea est illa Mercen hoc loco : < Veteres Hebræi, ait, margema accipiunt pro simulacro Mercurii, quod ex magna lapidum mole factum esset; quo sensu Vulgatus Interpres vertit acervum Mercurii, qualis est imago Christophori, quæ magna mole lapidis in nostris templis alicubi cernitur. » Inde ipse hunc locum cum Beda torquet contra invocationem S. Christophori aliorumque Sanctorum, ac venerationem imaginum eorumdem, *q. d.* Sicut absurde facit, imo peccat in Deum, qui statuam Mercurii, qualis est Christophori, lapidibus pretiosis ornat : sic el peccat qui honorat stultum. Verum hæc est hæresis. Aliud enim est ido luni et dii Gentium, aliud est S. Christophorus et Sancii Christianorum eorumque imagines, uti ostendi l *Corinth,* vin, 4. Rursum, *margema* non significat Mercurii statuam, sed *acervum lapidum.* Denique S. Christophori imaginem esse imaginem veri Sancti et Martyns, non autem emblema cujuslibel pugilis Christiani, qui Christum laborando et patiendo portet, uti volunt hæretici, fuse el efficaciter demonstrat Juannes Molanus, lib. IH De S. *Pietur, ct imagin.*

Secundo, Pagninus vertit, sicu/ *qui ligat,* vel *mittit lapidem m cumulum lapidum,* etc., id est, inter honorem qui homini sapienti exhibetur, et eum qui stulto impenditur, hoc interest, quod inter lapidem qui in eedificio affabre constructo loco aptatur suo, ct inter eum qui in cumulum el aggerem lapidum temere jacilur, *q. d.* Honor sapienti impensus aptissime in illum cadit, et quasi.lapis suo cohærens loco speciosus est; is vero qui stulto adhibetur, lapidem aliquem rudem temere in acervum projectum, et a suo loco emotum imitari videtur.

Tertio, S. Thomas, 11 H, *Qiurst.* LX1 II, art. 2, Hugo et Lyranus, per acervum *Mercurii* accipiunt acervum mercatoris, puta lapillos (pro qmbig jam utuntur nummis æreis), sive numerarios cat culos, quibus summas pecuniarum subducunt d computant. Mercatores enim a mercibus dicti sunt Mercurii. Unde Fulgentius in *Mythologia :* « Omnis *negotiator, ait, dicitur *Mercurius,* quasi mercium suarum curam habens. » Vide Giraldum, *syntagm.* 9. Audi S. Thomam : « Quia Gentiles ratiocinationem attribuebant Mercurio, *acervus Mercurii* dicitur cumulus ratiocinii, in quo mercator

aliquando mittit unum lapillum loco centum marcorum; ita etiam honoratur Prelato*, qui ponitur loco Dei et locu totius communitatis, etiamsi improbus fortasse sil. » Similia habet Lyranus, quem vide, si libet, æque ac llugonem.

Noster vero Salazar per lapides Mercurii accipit lapides quibus utimur pro ponderibus ad ponderandum res quaslibet, *q. d.* Quisquis stulto homini magistratum aut imperium defert, ei similis est, qui Iapides, hoc csl pondera quibus res librari ct appendi consueverunt, non quidem ad librandum adhibet, sed in acervum cogit ac colligit, id est, hoc efficit ne quid exacte et ex juro et justitia peragatur, sed quasi sublatis remotisque ponderibus omnia temere et confuse fiant; ve! hoc prestai, ut, quemadmodum sublatis ponderibus mercatura cessat, ita quoque judicia cessent, et fora sileant.

Qntrto, geouioe. *Quarto,* simpliciter et genuino : Acervus Mercurii significat lapides congestos tumulatim in honorem Mercurii, qui erat dux visad indicandam viatoribus viam, quos Greci *Ilermœa* ct *Ilcrmacas,* id est Mercuriales, vocabant, ut patet ex Nicandro in *Theriacis,* ubi Scholiasles : a *Ilcrmacas,* ait, poeta appellat lapides acervatos in honorem Mercurii. • El Hesychius : a Mercurialis acervus, ait, significat cumulos lapidum Mercurii, quos in viis acervabant in honorem illius dei. » Solebant cnim antiqui in biviis aut triviis statuam Mercurii collocaro, quo cum perveniebant qui faciebant iter, ac mercatores precipue quorum deus erat Mercurius, honoris gratia offerebant lapillum. Is, ut viarum preses, effingebatur trunco habitu, cx lapide rudi, in formam quadratam, hisce grecis verbis subscriptis , id est *auspicatus ad iter;* &rp'c,id csl *dux viæ;* unde tuciwc, teste llesychio, sive iwiicç. Lapides hosco ergo *Hermam* vocabant Greci, et acervi dicebantur ; *Viacum* vocant Latini; vetustissimi Judaeorum vocant *Mercalis* sive *Mercurium.* Citant ex Glossis Thalmudicis, tract. *Do Idololatria,* fol. 42, part. l : « Sunt gentes quæ colunt lapidum acervum, quem Mcrcolis vocant. Cultus autem ejusmodi est : Quisquis venit, projicit lapidem in acervum illum, p Unde veterum Hebreorum proverbium simile huic Salomonio, imo idem cum eo erat : « ITojicit lapidem in Mercolis. • Nam *Mercolis* csl Mercurius, aut potius acervus lapidum Mercurio sacer. Hinc in *Léxico Ucbr. Juns* dicjtur : a Quid est *beth* (domus) Mercolis? est fanum idoli cujusdam quod Mercolis nominabatur, cujus cultus fuit projectione lapidum, de quibus R. Israel in *Gemara :* isti, ait, sunt lapidi fani Mercolis, unus hinc, alter illinc, tertius super utrumque jacet. » Meminit horum lapidum non semel auctor *Sepher Amana* (id est *libri* verdahs), ul cap. xx ct alibi.

Quare autem mercatores aut iter facientes Mercurium honoris ergo lapideo acervo cumularent, a antiqua fabula dimanavit, quam Didymus, lib. XVI m bann grece narrat, Anliclidemque narrat auctorem. Anetor item Etymologici hoc idem narrat. Stultus autem apto vocatur lapis, quia, ut ait Plautus in *Milite :* u Nullum hoc stolidius est saxum. » lloo ergo proverbium vel manavit a superstitione et cultu Mercurii, 7. *d.* Quemadmodum ad statuam Mercurii lapides mittere, honoris causa, summa dementia est, quia statua Mercurii aut lapis est, aut ligmirn nihil sentiens : Ita stulto homini honorem tribuere inscitia eil. Enimvero stultus apud Terentium *caudex,* ct *stipes,* et *lapis* appellari solet iri *Heautontimorumeno.* Vel id manavit a pietate in viatores, *q. d.* Similo est beneficium conferre in stultum (quoad remunerationem intellige) illi quo prosequitur viatorem, quisquis lapidem in acervum jacit m signum el indicium vim. Beneficium cnim csl peregrinaturis deinceps, sed eorum nemo imputat datori,'quia ignoratur: ita beneficium perdis, si beneficium das stulto ct fatuo; nescit namque illo referre. Hinc fluxit apud Christianos, ut juxta cruces in itineribus lapides videamus accumulatos. Nam primi Christiani, quo pravum antiquum morem exstirparent, crucem pro Mercurio substituero coeperunt, ct lapides cum magna reverentia mittere in memoriam Calvari! montis, deducentes superstitionem illius sæculi corruptissimi in veram pietatem et religionem; sicque idololatriam fugarunt omnem.

Indi vero ct Mahumctani adhuc retinent superstitionem illam projiciendorum lapidum, ul patet cx verbis quæ apud Vincentium Bellovacenscm citata comperit Josephus Scaliger, et ipse referi lib. V *De Emendatione temporum.* Verba sunt : « Indiæ gentium , quæ Zcchiarn ct Albarachuma dicuntur, antiqua consuetudo fuit nudos el decalvatos, magnisque ululatibus personantes simulacra dæmonum circuire, angulos osculari, ct projicere lapides in acervum, qui quasi pro honore diis exstruebatur. Indo cnim est quod in libro Salomonis dicitur : Qui projicit lapidem in acervum Mercurii. Faciebant autem hoc his in anno, sole scilicet existente in primo gradu Arietis, ct rursus cum esset in primo gradu Libre, hoc est initio veris ct autumni. Hæc ergo consuetudo cum ab Indis ad Arabas descendisset, eant que suo tempore apud Mecham in Veneris honorem* Maliumeth celebrari reperisse!, sic illam manere precepit, cum tamen cœlera idololatriæ vestigia removisset. »

Ijpb fnntw rimqniil Affinis, 6Í non idem, lapidi *Mercurii* est Iapis ChakLeorum superstitiosus, dictus *mnisurim,* de quo ita Zoroaster : a Quando, ait, conspexeris dæmonem terrestrem (libi responsum expetenti) accedere, incantans sacrifica lapidem *mnisurim.* » Ubi Psellus in *Scholiis* rem aperit : « Dromones, ait, circa terram volitantes natura sua sunt mendaces. Quod si cx his verum aliquem sermonem audire cupias, aram appara, et sacrifica lapidem *mnisurim.* Habet enim hic lapis vim advocandi

majorem dæmoncm, qui occulta ratione materiali genio applicatus, rerum inqubitarnm veritatem insusurrat, quam ille porro homini interroganti profert. Indicat cnim nomen ipsum, quo in advocatione utendum est una cum lapidis sacrificatione. » Hæc UsciIna. Cui similia Nicephorus ad lib. Synesii *Dc Insomniis.* Fuit hæc vanissima superstitio putantium non omnes dæmones œque mendaces, sed aliquos veraces. Deinde cl illud erroneum, quosdam esso materiales, materia tenebrosa plenos, ut loquitur. Ilie ergo magicus fuit ritus Chaldæorum.

Hæc ct plura de acervo Mercurii erudite collegit Laurentius Ramires in Pc/ itacojifarc/ io,cap. penult. Huc facit adagium : a Mercurius triceps, » dici solitum in ambiguos cl ancipites. Mercurius cnim Gentilibus erat deus index viæ; quare in trivio tria ei dabant capita, el cuique inscribebant quonam quodlibet caput el qualibet via (quam caput indicabat) duceret. Exstat de hoc acervo Mercurii elegans epigramma apud Alcialum hoc emblemate : « Qua dii vocant, eundum :

In trivio mons est lapidum, supereminet illi
Trunca dei effigies, pectore fada tenus.
Mercurii est igitur faciei, suspende, vialor,
Serte deo, rectum qui libi rnooskct iter.
Omnes in trivio sumus, atque hoc tramite vita
Fallimur, ostendat ni Deus ipse viam. »

Mercurius interpres deorum, princeps orationis cl sermonis, viatorumque numen credebatur ; unde ejus statua» in biviis triviisque constitue-Jbantur ad indicanda viarum discrimina; viatores itaque statuis solebant lapidum acervos accumulare; sic cnim Deum putabant honorari, ca scilicci rc quæ in promptu esset cl obvia, vel quod ita viam repurgare viderentur, vel quod co lapidum cumulo Dei effigies praetereuntibus esset notior. Ulpianus, Annotat, in Oration. Demosthenis arfversux *Leptinem,* ait Hermas, id est Mercurios, ejusmodi fuisse quadrangulos, superiore parte Menurii figuram gerentes, inferius inscriptiones viarum ostendentes, qua de re Giraldus, synfagm. 9, ct Caelius Rhodiginus, lib. XXVIII, cap. xn. Adagiographus, Proverb. Da *Mercurio dextro,* ct *Mercuriale,* ct *bifrons Mercurius.* Hoc autem emblemate quasi ænigmulc monemur ea tantum sequenda esse, ad quæ Deus cl natura nos reddit idoneos, cum summæ fatuitatis cl dementia» sit aliquid invita, quod aiunt, Minerva suscipere et prosequi. Hinc dicebat Calo apud Ciceronem naturam optimam ducem esse sequendam ; nihilquo aliud fuisse gigantum more bellaro cum diis, nisi natura? repugnare. I nde cl D. Paulus adhortatur eam ul sortem retineamus, in qua nos esse Deus voluit Sed quoniam mentis human e tanta est cæculientia el ignoratio, ut qua via sil eundum plano ignoret, supplici oratione et submisso animo recurrendum est ad eum qui est via, ventas el vita, quem qui sequitur, in teucbris non ambulat; conlinuoque illnd Davfdicum repetendum : « Obtende mihi, Domine, viam m qua ambulem. » Certe H So rates apud Platonem pergendum ea solum esse via, qua Deus no* ducit, asseverat. Porro Mythologl *am per Mercurium , olim deorum nuntium, vel sacras LUterat, quæ nobis divinam volunt.item aperiunt, intelligunl; vel Prophetas el Doctore* apte divina oracula nuntiantes, ex quibus orthodoxam salutis æternæ viam excipere est necease ; serta autem suspensa, honorem el reverentiam illis exhibendam esso declarant.

Hinc Paulus a Lycaoniis vocatus est Mercurius, quia ip^e erat dux verbi, *Actor,* xiv, fi. Mercurius cnim fuit Jovis ex Maia filius, deorum nuntius, et, ul canit Orpheus, Jovis angelus, indeque dictus Mercurius, quasi medicurrius, quod medius curreret inter Deum et hommes. Plura de Mercurio dixi *Actor. xiv,* 11.

Sed redeamus ad acervum Mercurii, cujus hic meminit Salomon. Apposite sane cum, qui honorai stultum , comparat viatori qui mittit lapidem non quemlibet, sed pretiosum in acervum Mercurii. Nam pro *qui mittit lapidem*, hebraice est pKW *tseror cbtn,* Id est *ligandum lapidis,* hoc est lapis, qui ligari solet in pala annuli, quod nulli fit, nisi pretiosus sil ct gemmeus; unde Vatablus vertit, *ut est inclusio lapilli in acervo dum, sic qui dat stulto gloriam, q. d.* Ul lapillus in pala annuii inclusus decorus est, indecore autem in acervo aliorum lapidum , ac præsertim Mercurii, jacet : sic honor decore collocatur in sapiente, indecore in insipiente. *Primo* enim, sicut induci ns et ridiculum csl gemmis ornare lapidem aut lapideam statuam Mercurii, ac ante eam procumbere eamque adorare : sic et indecens ac ridiculunicst slul um ornare, honorare ct adorare, cum ipse sil bardus instar stipitis aut saxi. Rursum, sicul saxum aut saxea statua non sentit ornamenta ct honores sibi impensos, nec impendentibus gratias refert : sic nec stultus eos pro dignitate æslimal, nec impendentibus gratus est. *Tertio,* sicul Mercurius vivus fuit inventor elpræses artium sapientiœ et cloquentiæ, ac proinde honore dignus; statua vero Mercurii, utpote l ipidea ct mammis, nec fari, nec sipcre polcrat, ideoque cultu el honore erat indigua : sic pariter sapiens quasi vivus Mercurius honorem meretur, insipiens vero quaM fictus piclusque Mercurius, qui in sapiendo <. loquendo est infans, bonons e>l incapax. Hinc prisci olim statu.iin Mercurii manibus pedibus pie m&nçanx truncamque etTonnabant, imo deform ibant, utquo hommes stupidos, bardos, insulsos et insipientes, saxeos ¡igneosque Mercurios vocitabant ; unde illud Juvenalis m quemdam stolidum, *Satyra* 8 ;

Stnltua no. Secuaio TlrtU-

At tn
Nil nili Cecropides, truncoque simillimus Îlermæ.
Nulln quippe alio viucis dltcrimiiM, quam quod
Uu luanuurvuiu capul tua vivii imago.

Sensus ergo est, *q. d.* Qui insipientem honorat, perinde facit ac si statuam saxeam Mercurii manibus pedibusque trunci colat el veneretur; insipiens enim est quasi saxeus Mercurius brachiis tibiisque truncus, ad agendum loquendumque ineptus et impotens.

Mystice B. Petrus Damianus, lib. I, epist. 8 *ad Alexandrum* 11, Romanum Pontificem, hanc gnomen exponit de iis qui lucro deditos promovent ad prælaturas : « El certe qui talis est, ait, quoniam pro amore pccuniæ suum violat ordinem, indignus est procul dubio ut Ecclesiasticam obtineat dignitatem. Unde el Salomon ait : Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem. Nam quia apud Gentiles Mercurius deus lucelli sive pccuniæ dicebatur, acervus Mercurii cumulus atque congeries est nummorum. Et quia nummo regala monetalis imprimitur, quid per nummorum designatur acervum, nisi regularium ac veræ sanctitatis imaginem præfcrcntium concio clericorum? Quid vero per lapidem nisi duram, stolidam et insensibilem illius mentem accipimus, qui, dum Deum esse indubitata fide non credit, spem suam in terrena qualibet possessione constituit? de quo per Prophetam dicitur : Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus. Huic autem insipienti honor tribuitur, cum ad Ecclesiastici gradus apicem quispiam non Deo, sed pccuniæ deditus promovetur. » Addit deinde apposite : « Sed sicut nummorum dissipatur acervus, si desuper lapis immittitur: ita per indigni, sive lapìlei pastoris accessum quasi constipatus ordo destruitur regulariter gradientium, el in charitate obedienlium Clericorum : gravatur enim mali pastoris umbraculo, el tanquam nummorum coelestium cumulus tartarei lapidis mole diruitur. Stulto igitur et insipienti denegandus est honor Ecclesiasticus, ne sanctorum Clericorum, tanquam nummorum spiritualium, mergatur acervus. «

Huc facit Auctor *Catenae Graea.,* qui ex Septuaginta sic legit sicque explicat : « Qui stulto impertitur gloriam, similis est illi qui ligat pretiosum lapidem in funda. Stulti enim de re augenda anxii opibusque cogendis, et quæstui faciendo toto animi sensu intenti, nulla honesti aut decori habita ratione turpia quæque consectantur. »

9. Quomodo si spina nascitur in manu temulenti: SIC PARABOLA IN ORE STULTORUM. — ClialdæUS, spina *ascendit in manu ebrii, et stultitia inore stulti.* Pro *nascatur* hebraice est nbp *ala,* id est ascendit, hoc est, germinat vel quomodolibet invenitur, exstat ct prodit. Apte stultus comparatur ebrio, quia sicut hic, sic ct ille rationis est impos, nec judicio, sed phantasiact cupiditate agitur. Parabola vero et sermo stulti comparatur spinæ, quia instar spinæ pungit, sauciat et lædit (1). Igitur

Primo, Hebræi nonnulli sic exponunt, *q. d.* Sicut est aliquod spinarum genus, quod manu ebrii gestatum eum facit sobrium : sio parabola in ore stulti eum ex stulto sapientem efficit. Hoc spinæ genus putant esse spinam regiam, qua vina condiri solere docet Plinius, lib. XIII, cap. XXIV, quia scilicet vim refrigerandi habet, per quam vim vini inhibet et infringit. Rursum, sicut spina pungens manum ebrii eum excitat ut evigilet ct crapulam excutiat, sic sententia gravis et pia in ore stulti, id est impii, cum compungit ut impietatem abdicet. Ita Baynus.

Secundo, alii hebræum mn *choach,* id est spina, vertunt *manicas* ct *compedes,* ad ligandum reos el captivos. « *Choach* enim significat spinam, tum e terra natam, lum artificialem ex ferro, qua quis perforatur ac captivus constringitur et relinetur,» aiunt Lexicographi, *q. d.* Sicut manicæct vincula obveniunt ebriis (ob rixas, injurias, pugnas ct cædjs quas in ebrietate commiserunt), quibus manus eorum pugnaces vinciantur : sic eædem obveniunt manibus stultorum, qui sunt similes ebriis ob stultitias et stultas injurias quas aliis inferunt. Unde Septuaginta vertunt, *spinæ nascuntur in manu temulenti, servitus vero in manu imprudentium.* Servi enim vinciuntur manicis ne manibus abutantur. Ila S. Ambrosius, lib. II, *epist.* 7 : « Recidenda, ait, insipienti potestas, non adjicienda libertas est; servitus enim ei convenit, ¡deoque adjicit Salomon : Spinæ nascuntur in manu inebriosi (hoc est valde ebriosi), servitus autem in manu imprudentis, quia sicut ille suis* vulneratur poculis, ita insipiens suis factis; ille bibendo se peccato inserit, iste operando se culpæ adjudicat, et factis suis trahitur in servitutem. »

Ubi nota : Hebræum Wo *moscai* significat proprie dominium, inde sententiam prædominantcm, qualis est parabola. Septuaginta acceperunt *mascal* pro dominio quod est in domino; huic enim respondet servitus in servo, *q. d.* Sicut spinos® compedes et manicæ nascuntur, id est, apte congruunt manibus ebriorum, ita ut in cis natæ videantur (id enim est nasci in manu per catachresin): sic pariter servitus apto congruit stultis, ut domino alicui subjiciantur, qui cos servitute constringat, ne stulta libertate sua liberaque et indomita stultitia abutantur in suain et aliorum perniciem. Sic dominium accipitur passive, quod scilicet stultus pati cogitur. Posset quoque dominium accipi active, *q. d.* Sicut ebrius suis rixis cl pugnis, velut spinis, omnes configit ct sauciat: sic servus, si dominio poliatur possilque aliis imperare, ipsos dura servitute premit, ac velut servos tyrannice tractat, affligit et cruciat : horum

II) Maurer, *spina ascendit,* prominet, *in manu ebrii, el* Rnifniía, sententiose dictum, *in ore stultorum,* M e«t acute dictum in ore stulli non est nisi ad alios Mendos, spinæ instar quam manu tenet ebrius. Rosenrnullerus, fpuid quæ *adicendit,* id est sublata devenit *in manum ebrii,* et ab eo gestatur, et qua se ipsum et alios ¡¿edit; quemadmodum Latini dicuut : *Gladiui in manu furiosi**

ergo dura servitus est in manu et arbitrio impru dentium.

Tertio, alii *moscai,* id est parabolam, accipiunt pro probro et convicio, *q. d.* Sicut ebrius suis conviciis velut spinis quosvis obvios impetit, sic et stultus in quoslibet jacit parabolas, id est scommata et probra, quorum aculeis velut spinis omnes pungit ct perforat. Unde Chaldæus vertit, *spina descendit in manu ebrii, ct stultitia in ore stulti.* Simili phrasi ait Christus, *Psal.* 1 a mii, 12 : a Factus sum illis in parabolam, » id est in probrum et ludibrium. Et sic *parabola* pro probro accipitur *Jercm.* xxiv, 9; Il *Parai,* vii, 20; *Isaiæ* XIV, 4, et alibi.

Piriboli est itnIto velut ipiDI. Primo.

Quarto et genuine, *q. d.* Parabola in ore stulti se habet sicut spina in manu ebrii, ob multas analogias : *prima* est, quod, sicut spina nascitur, id est, natura sua congruit manui ebrii, ut ex ea nasci videatur, nipote quæ spinosa sil, id est aculeata, malefica, pugnax el rixosa : sicci parabola spinosa natura sua congruit stulto, qui instar ericii spinosus est, id est aculeatus, pungens ct saucians.

Secundo.

Secunda est, quia, sicut ebrius per ebrietatem suam ita decipitur, ut, cum putat se vel florem vel fructum aliquem decerpturum in horto, aut commune aliquod lignum tractaturum, incidat inopinato in spinam, a qua lædilur cum multorum irrisione : ita cl inopinatum est, ut in ore stultorum inveniatur aliqua prudentia, et, cum invenitur, nocet eis magis quam prodest, ac risum potius provocat in aliis quam venerationem; ita ut dicatur de iis illud veteris proverbii : « Num ct Saul inter Propbetas? » I *Reg.* xix, 24; præsertim dum carpunt vilia aliorum, quibus ipsimet æquo vel magis obnoxii sunt. Vere Seneca : « Multi, cum abis maledicunt, sibi ipsis convicium faciunt. »

Teilio.

Tertia est : Sicut ebrius, manu tractans spinas ct sentes, cas non sentit, cum tamen a sentiendo diche sint sentes, quod vel leviter laclæ sensum lædant : sic ct stultus, id est impius, ex parabola, id est sententia gravi et pia, quæ compunctionem movet, non compungitur, imo ejus sensa non percipit, nec sentit, sed in sua stoliditate et improbitate velut hebes et oblusus permanet.

^oirto.

Quarta el potissima : Sicut ebrius spinis suis tum realibus, tum mysticis, puta litibus el rixis, omnes pungit, vulnerat el hcdil : sic pariter stultus, esto quandoque parabolas, id est sententias graves, proferat, tamen eas apte ad aliorum aedificationem proferre nequit, sed eas detorquet ad udilorcs stolide el petulanter objurgandos, rielmdos, vexandos et probris injuriisque afficiendos, aul ut cis suos errores ct vilia persuadeat 1I palei in indoctis hominibus qui sacras Scripturas legentes, et aliis predicantes, eas depravant ad suam ipsorum et aliorum perditionem, ut ait S. Petrus, *epist.* II, cap. m, vers. 16.

Porro Auclor *Cateiue Grincorum,* sequens Septuaginta ac pro *parabola* legens *servitus,* sic explicat : Temulentus assidu® ignavi® sese dedit, neque quidquam unquam quod homine dignum sit, facere ex animo proponit, adeoque anima su© manus, fundumque ejusdem universum prorsus spinosa el inculta relinquit. Amens autem el excors non inlclligil quid, aut quomodo, vel quatenus operandum sit : nam cum proprii sensus dominus non sit, sine ratione ct delectu operatur, si quid est lamen quod operatur. Hæc ille.

Mystice B. Petrus Damianus, lib. I, epis/. 18, hanc gnomen applicat prædicaloribus mal® vitæ : « Quomodo si spina, ait, nascatur in manu Urnalenti, sic parabola in ore stultorum. Spina quippe in manu temulenti nascitur, cum illi qui hujus vii® amore est ebrius, reprehensionis in mente aculeus generatur. In ore itaque stultorum parabola quasi spina est, quia, dum aliud loquuntur, aliud agunt, mens eorum in semetipsa aliquando redarguitur, cl quodam quasi spin® pungentis aculeo perforatur. Velut spina certe mile viventis et bene dicentis conscientia pungit, dum in eo quod extrinsecus loquitur, quodam pudoris aut formidinis stimulo intrinsecus sauciatur. »

10. JODICIÜM DETERMINAT CAUSAS : ET QÜI IMPONIT STLLTO SILENTUM, IRAS MITIGAT. — llebræa hic loto cœlo videntur dissentire; sic enim babent : nap TMH b'M 1DÜ1 Sd SHrtO 31 *rab mtcholel coi, vesocher kcsil, vcsocher oberitn,* id est, *magnus creat omnia, et mcrccdem dat stulto, et mercedem dat transgressoribus* (1). Quod explices :

Primo, cum Jansenio, *q. d.* Reus sicut magna sua polenlia omnia creavit, ita eadem omnia gubernat, ac proinde non solum sapientes, sed et stultos et trangressores legis suæ, tanquam suos mercenarios pascit; quod vocal *dare mcrccdcm,* quia ipse alil eos, ac si deberet eis escam tanquam eorum dominus, quemadmodum quispiam tenetur dare mere dem suis mercenariis. Aut loquitur de mercede quam impiis reddit, tanquam omnium dominus et creator, juxta eorum menta, irrogando scilicet cl cis qui per stultitiam peccant aut ignorantiam, el cis qui per malitiam voluntarie transgrediuntur, commerita supplicia, sive hic, sive in futura vita. Dat causam ct radicem justiliæ juslæque vindicte Dci,q. *d.* Ideo Reus premiai bonos, ac pascit slullos et impios, quia ipse eosdem creavit sua omnipotentia : unde m cos plenum jus herile acquisivi!, ut possit debeatque eos regero, bonos premiando, malos cruciando. Ejusdem enim est opus formare, et formatum dirigere et gubernare.

(1) Hic nobis simplicissimus hujus loci sensus esse videtur : *Sagittarius tenure culnernns omnes,* est *qui cunducit stultum et qui conducit praetereuntes,* riunì;. Ita Ewalclus. Minus recte Rosenrnullerus, *magnus,* blesi potens, qui scilicet potenli.i abutitur ad exercendam Molentium, *terrore affteit omnes, tt conducit stultum, el conducit transgressores.* improbum quemque tanquam sn.e protervia) administrum sibi adscbcil.

Secundo, R. Levi, g. *d.* Magnus, id est princeps, qni in jurgiis dissensioneque versatur, omnes dolore afficit (hoc enim proprie est *mecholel),* allli-jil ct perdit: idem vero stultos nefatio-que praemiis cumulât, ut cos sibi sceleris socios adjungat. Idem alias explicationes adjungit, æque ne Abcn-Ezra, R. Moses, R. Salomon et Baynus, sed peregrinas et longe petilas.

Tertio, Tigurina vertit, *egregius aliquis ac magnus vir conficit per se omnia: stultus autem mercede condunt transgressores;* alius, *magister exacte facit omnia; at conducens mercede stultum, conducit etiam transitores,* vel *transgressores.*

Quarto, planius et commodius Vatablus vertit, *princeps coercet omnes, et dat premium stulto, ct dat premium transgressoribus, id est dat singulis quod meruerunt; qualis princeps, tales et subditi. Transgressores vocat nebulones, negligentes, ignavos.* Ubi nota : Princeps hcbraice vooalur 3T *rob,* id est *magnus,* vel proprie *multus* et multiplex, quia unus ipse est instar multorum; multorum enim, imo omnium subditorum curam gerere, ac negotia et commoda procurare debet : quare valde magno ct capaci ingenio, æque ac animo sit oportet, ut omnia vestigare, nosse, dirigere valeat. Talis fuit Ulysses, quem proinde Homerus vocat id est *multiformem,* multivarium, multiplicem, quia versatili erat ingeuio, atque noverat se in varias formas, modos el figuras vertere, ut omnibus personis, locis ct temporibus se accommodaret. Sic Carolus V cum Italis erat Italus, cum Hispanis Hispanus, cum Belgis Belga, cum Germanis Germanus.

Hinc rursum princeps et dux hcbraice vocatur JpvR *alluph,* id est millenarius, quod non unus et simplex, sed multiplex et quasi millenus esse debeat. Unde Plato in dialogo *De Regno :* « Custos sapiens, inquit, et boni universalis studiosus, unus est pro multis. »

Verum Noster aliis punctis legit Hebræa, ideoque aliter vertit, nec id mirum , cum idem fecerint Septuaginta, Chaldæus, Syrus, Theodotion ct Symmachus, qui Nostro sullragantur. Igitur Noster *primo,* pro D"1 *rab,* id est *magnus,* legit 3H *rib,* id est judicium. *Secundo,* Vnno *mecholel* proprie significat parturire, formare, perficere, compingere. Unde Noster vertit, *judicium format,* id est determinai, el determinando ad formam veritatis justiliæque red git omnia controversa, puta omnes caudas cl lites. *Tertio,* pro *sochcr,* id est mercede conducit, legit "EJv *scober,* id est confringit, *q d.* Confringit stultum, id est stulti dicteria, ac iras et nxas, quas iis ipse suscitavit; quod idem est cum eo quod vertit Noster, *qui imponit stulto itenhum, iras mitigat.* Aut polius "OC *sochcr* per m, accipit pro *socher* per *samedi ; sin* enim et sumrh eju*decn prorsus soni sunt, ideoque inter se commutantur; *sochcr* autem per *samedi* idem est quod *d mdens* el *obturans,* scilicet os Stulti, iliique rknúorn imponens. *Quarto,* pro *oberim,* id est transgressores, legit JTnDJJ *nbarat,* !d est *sira* aut certe ab *abarnt,* id est *iras,* derivans *Oberim* vertit *iratos,* quorum iras mitigat is qui stilltb silentium indicii. Sic quoque legit Symmachus, qui vertit, *qui cohibet imprudentem, obstruit iras ejus;* et Theodotion, *frenans impudentem, frenat iras.*

Sensus est, *q. d.* Sicut judex, causas litesque decidendo, imponit eis finem el silentium : sic pariter sapiens iras rixasque quis stultus sua stulta dicacitate suscitat, componit ct mitigat, vel ex parte, vel ex tolo, dum stulto os claudit indlcitquc silentium, g. *d.* Sicut judicium judicis finem litibus, sic silentium stulto a sapiente indictum, finem iris el rixis imponit. Rursum, sicut judex determinat causam adjudicando eam juste litiganti, el abjudicando eam silenliuinquc imponendo injuste litiganti : sic pariter sapiens mitigat tollitque rixas et iras, dum stulto injuste el imprudenter eas suscitanti obsistit, ct silentium imperat. Hac enim ratione eos qui a stulto injuste ridentur, vexantur, ideoque irascuntur el litigant, defendit, cosque Innocentes declarat, quo fit ut ipsi iras litesque deponant, utpote in causa victores. Innuit ergo hæc gnome lites et jurgia pleraque oriri ex stultorum, id est impiorum, improbitate ct dicacitate; quare illi obsidendum ct silentium indicendum a judice vel superiore; quod si flat, illico lites cessaturas, ct pacem omnibus foro reddendam. Hinc «judex, ihquilS. Isidoros, lib. XVIII *Origin,* cap. xv, dictus quasi jus dicens populo, sive quod jure d sccptel. Jure autem disceptare est juste judicare ; non est autem judex, si non est in co justitia. Accusator vocatus quasi adeausator, quia ad cautam vocat eum quem appellat. Reus a re quæ petitur nuncupatus, quia, quamvis sceleris conscius non sit reus, tamen dicitur, quaindiu in judicio pro re aliqua petitur. » Et paulo ante : « Jurgium dictum quasi juris gai rium, eo quod qui causam dicunt, jure disceptent. Lis a contentione limitis nomen sumpsit: de qtìo Virgilios : Limes erat positus, litem ut discerneret agri. » El anterius : « Eorum,exercendarum lilium locus,a Lindo dictum,» quasi farum a fari. ‹t Causa vocatur a casu, quo evenit. Est enim materia et origo negotii, necdum discussioneel examíne patefacta, quæ dum proponitur, causa cd; dum discutitur, judicium est, quasi juris dictio, ct justitia, quasi juris status. »

Septuaginta vertunt, *mullis procellis jactatur* (Complutenses, *multum trsluat* concupiscentiis cl passionibus) *caro imprudentium ; conteritur enim exstasts* (Complutenses, *stupor) eorum;* vel, ut Auctor *Catenæ Grœiorum^ siquidem insania mentis* que alienatio consumit illos, q.d.* Siquidem malitia mentis judicium tollit: anima enim per malitiam incrassata cl impinguata, sensum sibi judicium-que sincerum eripit, ut velut exslatiea et ménte emola ac extra se posita, insanire videatur ; quare mullum fluctuat gravilcrque quatiatur, dum iu

varias tricas, rixa», peccata et pericula imprudenter ex perversitate ultra sc ingerit ct injicit, ita Auctor *Catena Gramrum.*

Aliter noster Salazar, qui hanc gnomen Sep-'naginta accipit de ira, quæ sumina est animi ominisque tempestas, ‹/. *d.* Quemadmodum na-Vis fluctuans in mari, amisso gubernaculo, ad scopulum illisa dehiscit ac mergitur ? sic etiam homo iratus abjecto consilio, ac mente emotus, ad damna pleraque cl incommoda, tanquam in scopulos aut Syrtes impingit Itaque illud *conteritur exstatis eorum,* perinde est ac si dicat : Ipsi præ exstasi et stupore conteruntur.

Ch ddieus vertit, *multum dolet caro stulti, et ebrius transit mare;* Syrus, *multum patitur caro stulti.* Idem utriusque est sensus, quia Septuaginta uterque sequitur, quasi dicant : Stultus multa patitur, quia instar ebrii navigantis in maii, qui cum undis ct fluctibus imperite contendit, se mari discordiarum, litium et tumultuum hujus sæculi inserit et immergit, ac ubique cum quibuslibet disputat, contendit et rixatur. Nam, ut ait Nazianzcnus in citato Iambico De *Ira :*

> *0* ira, fervor, dæmonis domus horridi,
> Manifesta vultus macula, turbo mentium,
> Crapula, et asile, tartari ad lacus ferens,
> Horrenda legio, multiplex labes mali.

Et S. Chrysostomus, homil. 29 *ad Populum :* « Ebrietas quædam est ira, imo vero difficilior ebrietate, et daemone miserabilior. > Idem, homil. 47 in *Joan, i* « Inter iram el insaniam nihil interest, sed brevis quidam dæmon est, imo quam qui dæmonio vexantur gravior; ille enim venia dignus est; iratus nulla,sed suppliciis innumeris; sponte fiua in profundum perditionis defertur, ct etiam ante futuram gehennam pœuas dat. >

Idipsum claris parallelis demonstrat Seneca, lib. I De *Ira :* a Ut furentium, ait, certa indicia sunt, audax el minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietas manus, color versus, crebra ct vehementius acta suspiria : ita irasccnlium eadem signa sunt. Flagrant et micant oculi, multus in ore toto rubor, (estuante ab imis prrocordiis sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum seipsos torquentium sonus, gemitus mugilusque, cl parum explanatis vocibus sermo pra ruplus, cl complosa» sœpius manus, cl pulsata humus pedibus, el totum concitum corpus, magnasquo iræ minas agens, fœdii visu ct horrenda facies depravantium se atque intumescentium, n

Quærcs, undo isla varíelas versionum? quid uiusæ ut ab llebræo ita dissonent Septuaginta, Chaldæus el Noster? Respondetur : Causa est varietas codicum llebræorum. Septuaginta enim in suis codicibus Hcbræis pro *socher,* quod priori loco ponitur pro legentes ei affinem 3. per metathesin legerunt T53 *bascar,* id est caro ; posteriori vero loco pro NOT *sorber* legerunt T3Ü *scubbar,* id est conteritur, confringitur. Denique pro C3H3P *oberim* legerunt CZTOp *ebram,* id est transitus, hoc est exstasis eorum; vel arn3p *ebratam,* id esi ira eorum ; ira enim est quasi animi exslasis, ut cum extra sc rapiat, ut homo non in sua ratione, sed extra sc in furore et furiis positus videatur. Pro unus codex habet id est extensio. Chaldæus vero similiter priori loco pro *sorber* legit *basar,* id est caro; posteriore vero loco pro *tocher* per *sin* legit *sthicker* per icín, id est ebrius; ac pro oberim per diacres in aliis punctis Legit o* N3Jl oUr iam, id est transiens mare.

Quare non mirum Nostrum quoque aliter legisse, uti superius ostendi. Hinc disce quanta obm codicum Hebraicorum fuerit varietas, ac proinde potius fidendum ct credendum Vulgate Lalinæ, quæ in omnibus exemplaribus eadem est, sibique constat, quamque probavit tota Ecclesia et unanimis duodecim sæculoruin consensus.

It. Sicut canis qui revxrthur ad vomitum, sic IMPRUDENS, QUI ITERAT (SyTUS, *COlUeilvât)* STULTITIAM suam. — Septuaginta : *Sicut canis ad vomitum suum regressus fit exosus et exsecrabilis, ita stultus quoque qui per innatam malitiam ad suum redit peccatum.* Ita Auctor *Catena Grac.* Aquila cl Symmachus, *sic demens iterans m stultitia sua,* id est iterans stultitiam suam. Hoc enim significat hic hobraismus.

Iterantis *stultitiam,* id est imprudentiam el peccatum, fœditas Irio significatur tripliciter : pruno, quod comparetur cani, qui «st animal vile, immundum et impudens; secwido, quod comparetur vomitui sive cani vomenti, quem omnes abominantur; *tertio,* quod comparetur cani vomitum resorbenti, quo nihil est detestabilius. Citat hanc gnomen S. Petrus, *epist.* H, cap. u, vers, ult., ubi multis eam explicui.

Denique canis cum stomachum cibo, vel potius vermibus oneratum sentit, vomitum procurat, mandendo herbam, quæ a cane canaria dicitur, de qua Plinius, lib. XXV, cap. vin : alnvemrunt, ait, canes canariam, qua fastidium deducunt, eamque m nostro conspectu mandunt, s d Ha ut nunquam intelligatur quæ sit; etenim depasta cernitur. • Redeunt vero ad vomitum resorbendum non ex fame, sed ex innata ingluvie el voracitaie, quæ lania esi ut rem fœdi>simam, qualis est vomitus, appetant. Sic peccator, dum conscientia compungitur senlilque peccati onus el pondus, illud per pœnitenliam evomit : quod si illud jam evomitum repetat, id facit non ex cupiditate, sed ex malitia, ut vertunt Septuaginta, id esi ex depravata peccandi consuetudine, qua v. g. ebriosus se inebriare assuetus ud ebrietatem rapitur, etiam sine siti cum cibo et potu plenus est, ex pravo bibendi usu et habitu. Quocuc<

S. Dernardus, serm. 3 *De Assumpt. :* « Reversus, ait, ad vomitum canis odibilis erit multo plus quam ante, el fiet filius gchennæ multipliciter, qui post indulgentiam delictorum in easdem deano sordes inciderit, »

Audi eum, serm. 39 *in Cantic.,* relapsis melum incutientem : a Timeas quidem, ait, pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata;» et appositas deprimo ac secundo timore causas reddens, de terlio attexit : « Jam si gratia propitiata redierit, multo magis tunc timendum ne forte contingat recidivum pati, juxta illud : Jam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Audis recidere, quam incidere esse deterius ! perinde invalescente periculo invalescat et metus. » Et S. Chrysostomus, serm. *De lapsu primi hominis,* tom. I : « Noli, ail, peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. « Et stalim singulorum causas reddens: «Cogita, ait, graviorem culpam esse post veniam, renovatum vulnus pejus dolere post curam, moleslius hominem sordidari post gratiam. » Et rursum harum mutationum perversitatem expendens : « Indulgenti*, ait, ingratus est, qui post veniam peccat; sanitate indignus, qui semetipsum, poslquam curatus est, vulnerat; nec mundari meretur, qui seipsum post gratiam sordidat. » Ac tandem hujus gravitatem relapsis demonstrans : « Grave est,ait, hominem instructum derelinquere, gravius absolutum peccare. Servo pejor est, qui patronum post datam libertatem offendit. »

Vtn. it 12. Vidist i hominem sapientem sibi videri ? magis aio spem habebit insipiens, — id est indoctus et imperitus, qui se doceri patitur, imo cupit et optat. Hic ergo « spem habebit, » vel in seipso, vel certe in animis hominum, hoc est, homines s¡N M- magis de eo sperabunt. Unde ex Hebræo vertas, j *stulto magis quam de illo;* clare Chaldæus : Sí *videris virum qui sapiens est in oculis suis, melior est illo stultus;* et Vatablus : Si *videris hominem qui sibi sapere videtur, de stulto melius sperandum quam de illo,* quod scilicet *stultitiam,* id est peccata, deponet,et *sapientiam,* id est virtutem, discet per poenitentiam et morum mutationem.

Bitto i priart. Pnmi. standa, Hat>° prima est superbia et philautia, qua laborat is qui sibi sapiens videtur, ut putet se omnibus esse sapientiorem et meliorem, ac proinde a nemine discere, sed omnes docere velit. Secunda, quod Deus talibus, nipote superbis et sibi praefidentibus, neget suam gratiam et lumen, itaque illos in sua perfidia relinquat, excœcet et obduret, quo fit ut sint indociles et incurabiles. Tales fuere philosophi, de quibus Apostolus, Rom. i : « Dicentes, ait, se esse sapientes, stulti facti sunt. » Et Isaías, cap. v, vers. 21 : « Vœ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis Ttrtu. prudentes ! » *Tertia,* quod tales, qui sibi videntur sapientes, ut de sua sibi placeant sapientia, alios pre w contemuentes, aut suntirequenter omnium pene rerum imperitissimi, putantes se intelligere quæ non intelligunt; aut etiamsi pleraque bene sciant, Limen agnoscere nolunt se pleraque nescire, quæ ab aliis discere debeant : quare nulla spes est ut aliquando sapientes liant; sed « insipiens magis filo spem habebit, » hoc est, magis sperandum est de insipientis alicujus, qui talis vulgo habetur, salute et sapientia adipiscenda, quam de illius. Ita Jansenius. Tales fuero olim Scribæ et Pharisæi qui, putantes se summos esse legis et veriLitis doctores, Christum verum doctorern respuerunt : itaque in sua calcitate se obduraverunt, æque ac jam se in judaismo obdurant eorum sequaces Judæi omnes. Tales quoque sunt hæretici, præsertim hæresiarchæ, ct magistri ac ministri, qui superbia tumidi putant se sa* pienlissimos, nec quidquam discere, sed omnes docere volunt. Preclare Quintilianus, lib. I : a Nihil, ait, pejus est iis qui paulum ultra primas litteras progressi falsam scienti* persuasionem induerunt. Nam et credere præcipiendi peritis indignantur, ct velut jure quodam potestatis, quo fere hoc hominum genus intumescit, imperiosi, atque interim sævientes stultitiam suam perdocent. Nec minus error eorum nocet moribus. » Tritum est illud : « Qui sibi sapit, summe desipii. »

Porro « sapiens » et a insipiens » hic notant prudentem ct imprudentem, et consequenter probum et improbum.

Unde *secundo* Janc gnomen sic exponas, *q. d.* Magis sperandum est de improbo qui suam improbitatem agnoscit, quod ad frugem se recipiet, quam de probo qui in sua probitate gloriatur, quod in ea sit perseveraturus. Exemplum, est in Pharisœo venditante suam justitiam, et Publicano agnoscente suas culpas, quorum proinde vices sortesque commutans Christus ait : a Descendit hic justificatus ab illo, id est pr* illo, in domum suam, » *Luc.* cap. xviii.

Accedit quod qui sibi sapientes videntur, facile a dæmone decipiuntur et perduntur; at qui suam insipientiam agnoscit, ducem et doctorem quærit, ideoque secure incedit facileque salvatur. Nota est lleronis historia apud Cassianum, *Collât.* II, cap. v. Is enim propterea quod in remissione jejunii ct silentii nunquam majorum consiliis et mandatis acquievit, permissus est a dæmone miserabiliter decipi. Persuasit enim illi ut in profundissimum puteum se conjiceret, quo experimento probaret tanta esse merita sua, ut nequaquam jam posset alicui discrimini subjacere. Paruit miser consilio hostis malignissimi, qui monilis amicorum ct praeceptis majorum obedire noluerat, et ingenti casu præcipilatus, in eadem opinione, quod angelo lucis credidisset, post tertiani diem misere vitam finivit.

Similes Anachoretarum sibi præfidentium lapsus recenset ibidem Cassianus, cap. seq. Palladius, in *Lausiaca,* cap. xxxi narrat Valentem

Anachoretam sibi sapientem, putantemque secura Angelos versari, Sacramentorum communionem contempsisse, et dœmonem salvatoris specie sibi apparentem adorasse. Idem, cap. cv, narrat, Abrahamum a dæmone illusum credidisse se a Deo ordinatum esse sacerdotem. Plures tales Sanctorum sibi sapientium casus lugubres exstant in Vitis Patrum.

Tertio,S. Chrysostomus, hom. 39 *ad Popul.,* hanc gnomen sic exponit, *q. d.* Qui sibi videtur sapiens, id est qui superbus est, pejor est fatuo. Quare superbia csl summa fatuitas : « Magnum, ait, csl elationis malum; stultum esse melius est quam insolentem. Illic enim stultitia tantum est mentisque tarditas, hic autem stultitia pejor est ct fatuitas cum furore. Stultus sibimetipsi malum est, elatus e! aliis pestis; cx amentia hoc vilium nascitur. Non potest esse superbus qui fatuus non sit; stultitia vero plenas est superbus. Audi quemdam sapientem qui dicit : Vidi hominem apparentem esse prudentem apud seipsum, spem autem habet magis insipiens eo. Vides quod non temere dicebam esse malum fatuitate pejus? spem enim, inquit, habet magis insipiens eo. Propler-ca Paulus quoque dicebat: Nolite prudentes esse apud vosmetipsos, » Rom. xii.

Septuaginta huic gnomre annectunt, imo præmittunl hanc : « Est confusio adducens peccatum, et est confusio gloria ct gratia, » id est adducens gloriam el gratiam. Verum cam delent Ilebræa, Latina, Chaldæa, quinci Septuaginta Complutenses ; quare huc translata videtur ex *Eccli.* cap. iv, 25, ubi cara explicui.

13. Dicit piger : Leo est in via, et lesna in it i-ner ibus, — id est in viis et plateis, ut vertit Chaldæus ; quare ne me leo invadat, domi me continebo, et otiosus pigerque desidebo. Significat hæc gnome pigri inertiam qua vult domi desidere, neo egredi ad opera cl labores sibi suisquo Decessa* rios, prælexcndo calvas excusationes, puta terrores el pericula quæ non sunt.

Pro /eo hebraico est *scachal,* quod Noster el Septuaginta transferunt *leo;* Pagninus et Vatablus, *pardus :* sic enim iidem vertunt *Osce* v, 14; alii, *aspis :* sic enim reddunt iidem el Noster *Psal.* xc, 13. Septuaginta ergo sic vertunt, *dixit piger missus ad viam : Leo est in viis, et in plateis sicarii,* qui homines prædasque discerpunt instar leonum (inde enim leo hebraico vocatur HN *ari* ab mN *ara,* id est discerpsit); Syrus, *dicit piger quando mittiturf* etc.

Hæc gnome hic iteratur : audivimus enim eam cap. XXII, 13, ubi eam explicui. A vers. 1 huc usque egit Salomon de stultitia ct imprudentia; nunc gnoraas nonnullas subjungit de pigritia usque ad vers. 17.

Mystice, Hugo per *leonem* accipit diabolum, per *Iccenam* carnis delicias, quæ desides et pigros a capessenda ardua et laboriosa virtutis via absterrent

Denique pigris ct sceleratis leo est leo, at sedulis et sanctis Ico est canis : eis enim servit et obsequitur ceu canis suo hero. Ul alia taceam, Joannes Moschus, in *Prato spir.* cap. cxxxxi, narrai Iconem, Joanni Anachorctæ inter duas arctas sepes occurrentem, illi iter aperuisse, et sepes dorso amovisse, donec Joannes transiret. Ita leo justo iter sine impedimento præbuit : post cujus transitum ct ipse de sepe exsurgens peregit iter suum.

14. SICOT OSTIUM VERTITUR IN CARDINE SUO, ITA PI- Veri
ger in lectulo suo,— IIebraice,*super tectum suum;* Syrus el Vatablus, *sicut fores volutantur in cardine suo, sic volutatur piger in lectulo suo.* Igitur *pruno,* analogiam ostii in cardine, ct pigri in lecto, sic explicat Aben-Ezra: Ostium, inquit, assidue in mtinm
cardine volvilur, turn cum clauditur, tum cum lQ
aperitur. Non dissimili ratione piger in lectulo modo in hoc, modo in aliud latus volutatur, nec ad ea comparanda consurgit, quibus vitam sustentet, ideoque deinde subditur : « Abscondit piger manum sub ascella sua. »

Secundo, idem aliam analogiam assignat: Cardo, Stenda,
inquit, vertitur eo quod patefacta? sint fores , ut quisque ad opus suum progrediatur, sed tamen deses adhuc in lecto deliciatur.

Tertio, H. Levi hanc affert : Quemadmodum, Terti0,
inquit, ostium semper in cardine suo volvitur, nec unquam ab eo avellitur : ita iners nimius est somni amator, cum inertia somnum conciliet.

Quartam dat Hugo : Sicut, inquit, ostium, dum movetur in cardine, stridet: sic piger, dum a sua desidia extrahitur, stridet : id est murmurat, strepit ct clamat, juxta illud Virgili!, I *Æneid. :*

> Foribus cardo stridebat abeois.

El lib. VI :

> Tum demum horrisono stridentes ardine sacra
> Panduntur portæ.

Quocirca S. Ephrem, *Parœnesi* 22 : « Piger, ait, assidue obmurmurat, et seipsum deplorat.» Idem, lib. *be Virtut. et vitiis:* « Pigritia, ait, murmurationi conjunctissima est; si quo enim piger mittatur, dicit : Leo est in via, in medio platearum occidendus sum. Pigro semper excusationes in promptu sunt; si quod ei opus agendum injungitur, obmurmurat, el alios mox etiam pervertit, dicens : El quorsum hoc? Cur istud vel illud? non expedit, inquiens, istud fieri. Si aliquo mittatur : Damnum, inquit, ex illo iliuerc proveniet. Si ad psalmos decantandos excitetur, irascitur; si ad vigilias, stomachi vel capitis sibi dolores praetexit; si illum admoneas : Teipsum, inquit, admone, de me erit sicut Deo placuerit. »

Quinta est : Sicut ostium totum pendet a car- Qnhia.
dine, in coque fixum firmumque turret, el esto volvatur, tamen semper cardini suo insistit : sic piger totus pendet a lecto desidia? suæ, iu coque fixus hæret, ut, licet in eo volvatur, mutetque

sua otia, et olinèas cogitationes, sermocinationes *et actiones,* tamen eidem semper insistat, nec ullius monitis aut ininis ab eo se extrahi patiatur. Cardo enim et summa vilæcl voluptatis pigri est oliurn, torporet desidia, in qua omne suum bonum el felicitatem collocat; unde ultra eam so duci trabiro non sinit. Hinc cardo dicitur quasi cor ostii, quo scilicet illud movetur, ait Servius. Hinc el de Jove ait Seneca iti *Hippolyto.*

Celerique polos cardine vertat.

Sic et cor pigri est ipsa pigritia : hic est cardo ejus, hic polus, circa quem gyrantur omnia ejus desideria.

Sííu. *Sextam* dat Jansenius quod, sicut ostium in cardine hærel. sed non quiescit, quia crebro volvitur, aperitur ct clauditur : sic piger ita deditus est otio, ut ne otium quidem otiose et quiete ferre possit, sed in eo inquietus volvatur: nam etiam cum non dormit, nec ledo ei amplius opus est, vertitur in lectulo suo nunc in hoc, nunc in illud latus, adfixuA pertinaciter lecto, sed in eo inquietus, qui quieti tantum et somno destinatus est. Pulchre ergo pigriliei absurdilatem depingit, significando pigrum etiam quiete uli inquiete, el nec tunc quietem relinquere posse, cum incipit esse molesta.

tytist *Septimam* dat noster Salazar : Sicut ostium, inquit, in cardino vicissim clauditur et aperitur : sic etiam piger per vices quasdam vult et non vult, juxta illud cap. xiii, vers. 4 : a Vult et non vult piger, » id est, nunc laborem affectat, nunc detrectat. Hos pigri hominis contrarios Valde motus erudite descripsit S. Augustinus, serm. 22 *De Vertis Apostoli,* ubi pigritiam cum avaritia in viro inerte confligentem inducit : a II ibes cum avaritia alterum onus piglili», et ista duo nequissima onera securo pugnantia premunt te, et dilaniant te. Non enim p.iria imperant, non similia jubent. Pigritia dicit : Donni ; avaritia dicit : Surge ; pigritia dicit: Noli pali frigidos dies ; avaritia dicit ; Tolera in miri etiam tempestates ; illa dicit: Quiesce; illa non sinit quiescere, n

Pig *r ergo nunc proponit e lecto surgere, et ad opus regredi, nunc sese retrahit et lecto includit, ceu cuniculus in suo antro, el pullus in suo nido, dum frigus vel quid aliud parum molestum sentit. Unde li re sententia ad litteram, ut sonat, ve* rkslina est in pigris› hieme in lucem mullam in lecto stertentibus.

Denique, sicut ostium in cardine movetur, at non promovetur : ili pigri multa movent, nt nil promovent, nihil proliciunt, ne hilum in virtute progrediuntur, de quibus proinde David : « In circuitu, ait, impii ambulant, p *Psalm.* xi, vers. 9. Tanquam bcsliæ in pistrino, qu» incedunt semper, procedunt nunquam ; ita hi plane suam sibi voluntatem, velut qUoddun suarum actionum centrum quodam modo prvfigiint; circa hoc centrum circumferuntur aha atque alia objecta am* plexantes* nunquam lamen a sua Voluntate recedentes; el cum semper in via ambulent, nunquam tamen ad patriam, quœest viæterminus, appropinquant : de quibus consule D. Bernardum, tract. *De diligendo Deo,* post medium, et in suis *Dcclamotionibus,* item post medium, el serra. 12 in Psalm. *Qui habitat.*

Mystico, hanc gnomen accipe de lecto prav» consuetudinis el viliorum, in quibus quidam cum voluptate quiescunt, volutantes sese de uno vitio in aliud, et nunc quidem proponentes vitia relinquere, nunc vero in eadem rolábanles, præ pigritia virtutis viam et labores arripere recusantes.

15. ABSCONDIT PIGER MANUM SUB ASCELLA SUA Ycn (Septuaginta el Syrus, *in sinu suo) ;* et laborat, SI AD OS SUUM EAM CONVERTERIT. — PfO *laborat* Syiil- machus verlit, *obtorpuit.* Est hyperbole, y.d. Adeo piger est deses, ut videatur laborare et fatigari cum manum ori admovet, ut illi lamenti cibum ingerat. Rursum est gradatio; tres enim gradus desidi» affert. *Primus* est,vers. 13 : a Dicit piger: Leo est in via.» *Secundus* m ijor est, vers. 14, quod volvatur in lecto sicut ostium in cardine. *Tertius* et summus est, quod manum sub ascella condat cl laboret ut eam ori admoveat. Hunc versum audivimus cap. xix,?i, ubi eum explicui. Nec mirum eumdem versum biesubinde repeti ; causa enim est, vel quod a diversis collect» sint hae sententi», uti præsenles a cap. xxv usque ad finem libri collect» sunt a viris Ezechiœ, precedentes vero ab aliis; vel quia eadem sententia variis convenit locis, varioque fine et scopo affertur, uli hic affertur ad gradationem jam dictam.

Mystice Beda : a Pigro, ait, labor est ud os manum suam porrigere, quia desidiosus quisque paedicator non vult hoc operari quod docet; manum quippe ad os porrigero, est voci suœ prædicalionis opera concordare. »

16. Sapientior sibi piger videtlr septem vinis Vm.it loquen riBVS SENTENTIAS. — Hebraice, *sapientior piger in onilis suis quam septem referentes judicium exartum* ; Chaldæus, *quam septem reddentes rationem ;* S<'plunginta paulo aliter, *sapienlior sibi piger videtur eo qui in sutuntato refert nuntium;* Syrus, *ignavus, qui sibi sapiens videtur, melior est septem rationem reddentibus.*

Pro *sententias* hebraico est *team,* id est gustus, sapor, indeque per metaphoram concilium, judicium, ratio, sententia : hic enim est gustus et sapor animæ et menti»; item sententi» pulchræ, faceli.e, lepores, sales : hi enim siinl gustus et sapor aurium el auditorum, sicut cibus sale conditus saporem dat lingua* el palato. *Septem,* id est mullis, imo omnibus; septenarius enim est symbolum mollitudinis et univnrsilalis. Rursum præcise sepiera, scilicet consiliariis regiis regnique administratoribus. Alludit enim, ul recto advertit Aben-Ezra, ad septem consiliarios regum olim colebrcs. Quia enim Deus in curia cadesti habet septem Angelos primarios quasi as*

sessores, per quos velut summos codi principes res omnes regit et administrat, ut patet Trt. xn, 15; *lachar.* IV, 10; *Aporal.* 1, 4. Hinc reges idem imitati sunt in curia terrestri, ut septem deligerent viros, imo principes, sapientia præstanles, quorum consilio et opera uterentur in administrando regno. Tales septem habuisse Assuerurn regem Per* sarum patet *Esther* 1,14. Plura de hlRarpichi viris, tum cœleslibus, tum terrestribus, dixi Apoc. 1, 4.

Sensus ergo est, *q. d.* Piger sibi videtur esso sapicntissimus, adeoque sapienllor septem consiliariis regum, qui olim in toto regno sapientissimi habebantur, eo quod ipsi regnum administrarent,

Pigerpu- ct tamen piger est stultissimus; componendo eniin opponitur hio septem summe sapientibus,

mum. quibus nulli nisi summe stulti opponuntur» Piger enim sua inertia perdet Opes, sanitatem, famam, vitam, conscientiam, quæ omnia lucratur, iliisque se ditat et beat vir laboriosus; hic ergo sapiens est, ille stultus. Unde S. Augustinus, sci m. 70 De *Temp.* ⁝ « Videte, ait, fratres, attendito quam ferventi animo hospites debeatis excipere. Ecce ipse Abraham currit, uxor festinat, puer accelerat. Nullus est piger in domo sapientis, n

Ratio priori. Frinii. | Ratio a priori hujus sententiiP est quod piger, ut dixi, summum bonum el felicitatem putet esBô otium, quietem et desidiam ; quod, cum sperni videat a sapientibus, nipote laborantibus el desudantibus in studio sapientiæ , et operatione virtutum, hinc censet esse miseros el insipientes, seque omnibus esse sapientiorem, et, ut Syrus vertit, *meliorem,* id est melius se habere, meliorem sortem elegisse, ac esso feliciorem el beatiorem cæleris, pnrserlim principibus et consiliariis rogum , qui mille sulieunt labores, curas et dolores pro salute regis et regni, ut consilia, modos cl taliones Inveniant et ineant, uli unique tueantur, quod ipse in quiete, otio et desidia vitam transigat.

Sfondi *Secunda,* quod pigri sint loquaces ct garruli; cum enim manu sint otiosi, lingua negotiantur, eamque exercent; quare sibi eloquentes, facundi et sapientes videntur, cætcrisque sapientibus, qui pauciloqui el tardiloqui sunt, esse sapientiores. Unde aliqui pro *sententias* vertunt *facetias,* vel *lepores;* in his enim excellunt otiosi el niigosl; nam, ut ait S. Bernardus : a Otiosa vita mater est nugarum, noverca virtutum. »

Tertia *Tertia,* quod pigri et otiosi sint curiosi ct dicaces. Cum enim nihil agnnt, curiose intuentur fa< la aliorum, caque censurant, carpunt, rident; quare se quasi censores omnium constituunt, itaque se caleris plus sapere arbitrantur : censor enim plus aliis quos censurât, sapiat opm let. Hoc est (¡nod ail Apostolus, Il *Thessal.* cap. in, 11 : < Audivimus, ait, inter vos quosdam ambularo inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes, n id est, ut explicat Maximus, *serm.* 4B : « Nihil operis ipsi facientes, sed in aliena opera curiose inquirentes. Nam, ut ait ibidem Theophylaclus : a Horum qui nihil agunt proprium est alienas sciscitari vitas (!). »

Porro Septuaginta vertunt, rapimfwr *cibi piger videtur eo* giri in *saturitate refert nuntium,* quia pro HJDw Merta per *schin,* id est septem, legerunt HP33 *sebua* per tin, id est *saturitas,* ac OpU team vertunt *nuntium ;* hic enim nova atterens, saporem dat audientibus, g. *d.* Mavult piger iners desidere el laniere, quam aliis serviendo et nuntia perferendo epulari et saturari, saltari et tripudiare. Graecum enim àypria ct nuntium , et temulentorum saltationem tripudiumque significat.

17. Sicut qui acprihendit auribus canem, sic qu ven.i TRANSIT IMPATIENS) ET COMMISCETUR **Biif.** ALTERIUS» — A vers. 13 huc usque egit de desidia et pigritia, nunc usque ad finem cupitis agit de impatientia, ira, odio, dolo et fraude. Hebraice , *apprehvuUns aures ranis, sic transiens ct se ingerens transeundo super litem non suam;* Pegninus, sic *est qui Iron» sit, et irascitur in lite non sua;* Chaldaea*, *sic ille qui contendit in causa qua non est sua;* Septuaginta, *sicut qui tenet caudam canis, sic lUe qui pr&sidtt alieno jurgio.*

Omnes hne versiones in eumdem sensum conspirant, et Vulgatam illustrant. Septuaginta pro *auribus* ponunt caudam, quia cauda in canibus valde sensibilis est, neque illa etiam, cum blandiuntur, se tangi aut teneri patiuntur. Cauda enim cani est instar alarum et remorum, ad omnem motum ct ad omnem affectum significandum: irati enim canes erigunt caudam, Umidi demittunt, blandientes agitant, etc.

Non velat ne quis interponat se rixæ, ut cam dirimat, el rixantes separet. Hoc enim, si prudenter fiat, exigit charilas in æqualibus, el justitia in superioribus ; horum enim est lites et rixas sedare, nc innocentes contra invadentes defendere, uti Moses defendit Hebrumm inique invasum ab Ægyplio rixanto, eum occidendo, quia jam a Deo destinatus erat duX, imo liberator Hebraeorum a tyrannide Egypliorum, uli docet S. Stepbnnus, *Actor.* vu, 2B.

Vetat ergo ne quis temere cx ira et impatientia se nxœ aliorum misceat, ut ipse cum rixantibus rixari incipiat, vel studio rixandi, uti sunt nonnulli rixosi et pugnaces, qui quibuslibet rixis el pugnis se miscent» imo eas ambiunt et quœrunh vel (¡nia favet uni parti, eamque tueri vult, vel quia sperat lucrum aut commodum aliquod, vel ex telo indiscreto, vel qualibet alia de causa; hoc enim proprio est commisceri rixie alleiius, soilieel cum rixanto nxan, et hoe significat vox im* *patiens,* et hebrœum nayno *mitubhrr,* id est *ira exardescens,* excandescens : radix enim *abar* significat transire ; sicut enim qui transit per ignem, corpore exardescit : sic qui transit per

(1) *Quarta* et verior, ut videtur, quod, cum piger «5 satk sapientem opinatur, in eo quud tetre opinatur, ac* qtriadU

iram, mente exardescit et excandescit. Hic ergo si rixæ se misceat, eam magis accendit, eamque in se provocat et concitat. Nam, ut ait Nazianzenus, apud Antonium in *Melissa*, part. II, cap. lxxi : < Solent magno spiritu predili (quales sunt iracundi el rixosi) contumaciter prefracteque resistere, et sicut flamma a vento excitata tanto magis accendi, quanto magis sufflatur. » Et S. Chrysostomus, hom. *De mansuetudine,* tom. V : « Vir iracundus, ait, communis est hostis et civium et peregrinorum, quamvis levissime lœsus clamat, vociferatur, plagas occurrentibus intentat, dicenda et non dicenda loquitur, aspectu torvo, inflata facie, lingua rabida, » etc. Hæc sane omnia canina sunt.

M le rixs uoet a- aure. Primo.

Hunc ergo Salomon apte comparat ei qui auribus canem apprehendit; nam, ut recte Jansenius, canis est animal maxime irritabile, nec alia re magis irritatur, quam si auribus apprehendatur, parte scilicet minime tractabili in canibus: quod qui faciunt, temere contra se canem provocant ad oblatrandum, insurgendum et mordendum, cum id facile vitare possent, canem intactum relinquendo : ita qui aliis inter se contendentibus se immiscet in causa ad se non pertinente, dum vel uni parti studet favere, vel utramque vult reprehendere, animos jam per contentionem irritatos et accensos, vel alterum ipsorum facile contra se adeo provocat, ut jam vel ambo, vel alter, cum ipso contendere incipiat, et in ipsum insurgat, nonnunquam et lædal, cum transeundo et causam eorum intactam relinquendo, omne incommodum effugere facile posset. Monet ergo proverbium non facile quemquam ingerere seipsum debere aliorum causa, ne temere provocet aliorum in se inimicitias et odia.

Secundo, hæc comparatio notat rem esse ancipitem ct plane perplexam miscere se rixo alterius, sicut qui tenet auribus canem perplexus est, ct nescit quo se vertat : si enim tenere pergat, magis canem irritat, ut is impatiens vel aures excutiat, vel caput retorquens tenentis se manum, vel, si id nequii, genua, coxas, vel pedes admordeat ; sin canem laxet, periculum est nc canis ab eo irritatus injuriam suam ulciscatur, ac auctorem ejus invadat el laceret. Sic pariter qui rixæ se miscere cœpit perplexu est, ct nescit quid agat: si enim rixam prosequatur, facile in ea lædet et lædetur; sin cesset, ab aliis rixantibus, quos contra se invitavit, invadetur et ferietur. Hoc est quod vulgo dicitur : a Lupum tenet auribus, neque eum relinere, neque dimitiere polest. n Quod Suetonius Tiberio imperatori adscribil : « Cunctandi causa, ait, erat metus undique imminentium discriminum, ut sæpe lupum se tenere auribus diceret, o Lepus enim, quia prælongas habet aures, iis commode teneri potest; at lupus, quia aures habet pr® corpore breviores, teneri iis nequit; neque rursum citra summum periculum e manibus dimitti bcllua tam mordax; similis est canis: pari modo miscenti se rixæ, eam nec relinquere integrum est, nec prosequi tutum.

Tertio, hæc comparatio notat in rixa periculum esse multiplex a casu et verbere fortuito ; sicut enim canis morsus sæpe est inopinatus et fortuitus; unde Belga? de eo qui casu incerto auctore lœsus est, dicunt : « Canis eum momordit : » sic pariter qui rixæ miscetur, non tantum ab inimico, sed et ab amico aliisque qui rixam sedare volunt, sæpo ictu fortuito vulneratur, et subinde occiditur; si enim uni rixantium faveat, alterum contra se concitat; si neutri, utrumque; si utrique, utriusque casualibus ictibus se feriendum exponit. Vis est in t ú *rixa alterius.* Sicut canis proprius patitur quandoque ab hero se auribus teneri, el alienus non : sic qui rixatur cum alio, non patitur se ab alieno, cum quo nec amicitiam, nec quid aliud commune habet, teneri, vel in rixa impediri. Tertio.

Quarto, canes, quia impatientes, et quia aures habent delicatas, acriter dolent, si iis teneantur el premantur, præsertim dum rixantur; tunc enim rixa aures facit rigidas, quæ si comprimantur acrius dolent : sic pariter rixantes sunt tactus sensusque acuti et delicati, ut levi verbere vel verbulo tacti, etiam ab amico qui rixam dirimere mere satagit, acriter doleant, el in auctorem insurgant, cumque praecipites confodiant. Qnirto.

Denique censent aliqui hac gnome moneri ne quis rixantes in ipso rixæ fervore admoneat et corripiat, nipote sui impotes et admonitionis incapaces, sed exspectet durn æslus iræ deferveat, ut sibi menlique reddatur. Verum nulla hic admonitionis vel correptionis fit mentio: aliud enim est impatientem se rixæ miscere, quod ait Salomon; aliud imprudenter et intempestive rixantes corripere, quod aiunt ipsi. Quinto*

Rursum, Roda et Rugo censent eum qui se miscet rixæ alterius, comparari non tenenti canem , sed ipsi cani qui auribus lenfclur, *q. d.* Qui miscet se rixæ alterius, est instar canis cujus aures vellicantur; sic enim et ipse auribus a rixantibus vellicatur, dum ab iis multa convicia cl probra auribus excipere cogitur, ideoque quasi canis vicissim eos allatrat et mordet.

Verum cæleii aptius censent cum qui miscet se rixæ, comparari non cani delento, sed homini canem auribus detinenti, juxta sensum initio assignatum, ob causas quas adjunxi, cl hoc verba sonant : « Sicut qui apprehendit canem, sic (¡ni, » etc. ; nara tenens canem est quasi tenens rixam : hujus enim idea est canis.

Salomoni succinunt prisci sapientes, philosophi et poelæ. Eum imprimis de more secutus Siracides, cap. xxviii, 10 : a Abstine te, ait, a lite, cl minues peccata; homo enim iracundus incendit litem : secundum enim ligna sylvæ, sic ignis exardescit; el secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit. » Vide ibi dicta. Isocrates Morell- ler» dt 1

apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. 1xviii : • Prava ingenia, ait, soient esso contentiosa, ut non prius faciant finem pugnæ et contentionis, quam Icthalcm acceperint plagam, el supplicio memorabili afficiantur. » Demosthenes a quodam conviciis lacessitus : « Nolim, ait, tecum in hoc genus certaminis descendere, in quo qui vincitur ipso victore est melior. » Ita Slobæus, serm. 19 *l)c Patientia.* Euripides in *Protesilao : a* Allero, ait. duorum colloquentium indignante, is qui se non opponit, plus sapii, p Idem in *Andromache : a* A parvo initio lites magnas hominis lingua producit. Hoc vero sapientes cavent ne quid contentionis excitent. » Plautus in *Persa : a* Stultitia est cui bene esse licet eum praeverti litibus. » Comicus : a Migrat lis omnis ut migrat pecunia. Ne quære litem, fuge litem, si potes. Non est suus qui litigat, sed judicis, » imo secum litigantis. « Vis canes rixari? tenue os inter ipsos abjice. › Nazianzenus in carm. *De rebus suis,* docet cos qui se admiscent litibus, aut noxam aut infamiam contrahere :

> Ut qui se flammæ propius junxere vapori,
> Aut ilammæ aut fumi referunt in corpore signa.

Isidorus Pelusiota, lib. I, *epist* 361 : « Quid, ait, gigantes adversus teipsum armas? Quid rabie percitos canes, quorum pestiferi morsus sunt, exasperas? Quid maledicas linguas exacuis ? quid tuam ipsius existimationem commaculas cum illis te conferens, quibus nec ut mancipiis quisquam mente prœditis uti velit? » Cicero : « Perditissimi, ait, hominis est simul et amicitiam dissolvere , et fallere eum qui læsus non esset, nisi credidisset.

vcn. is el 18 et 19. Sicut noxius est, qui mittit sagittas ET LANCEAS IN MORTEM : ITA VIR QUI FRAUDULENTE! NOCET AMICO SUO, ET CUM FUERIT DEPREHENSUS, DICIT : Ludens feci. — Symmachus pro *qui fraudulenter nocet ,* vertit, vir *fraudum;* S. Hieronymus, *Contra Huffinum :* « Qui insidiatur amicis suis, cum visus fuerit, dicit : Ludens feci (t). «

« Lanceas in mortem, » id est lanceas mortiferas. *Lancea* est spiculum venabuli vel jaculi, ait Budæus; unde hcbraice est |TI *chefs,* id est jaculum, sagitta; lancea ergo est teli genus longissimum, ita dicta a latitudine ferri, vel potius a Græeo id est *lancea, hasta,* ait Festus; vel, ut Uneea •tpnon. js¡¿|orus ; ((*lancea* dicta, quia *æqua lance,* id est (equabili amento ponderata vibratur. »

Pro *noxius est* hebraico est nhnbno *miflalcah,* quod varii varie vertunt: Pagninus apposite, *abscondit sc;* Tigurina, *fatigat se;* Vatablus, *simulat sc infirmum ct debilem ;* Noster, *laborare et dolere facit,* id est *noxius est.* Radix enim rtTD *laha* significat laborare, dolere, affligi; Septuaginta, *curat* vel *curatur;* Chaldæus, *dejicit se* ; Syrus, *fastuosas est;* Aben Ezra, *simulat se insanum;* R. Levi : Sicut, ait, *quispiam se labore fessum, viriumque expertem ad malum praestandum prx se fert, qui, rum postea locum accommodatum invenerit, scintillas igneas emittit, sagittas et mortem jacit.*

Pro *sagittas* hcbraice est O'pT *zickim,* quod R. Salomon, Aben-Ezra, R. Levi et Pagninus vertunt, *scintillas ignis ;* Noster vertit, *flammas, Isaice* L, 11 ; alii vertunt, *laqueos et compedes;* Chald rus, *sagittas.* Igitur *zickim* significat sagittas ardentes, vel bolideset missilia ignita, qualia ab hostibus in urbes vel naves jaciuntur, ut eas inflamment et comburant.

Ex Hebreo ergo sic vertas ad verbum, *sicut abscondit se jaciens scintillas, sagittas et mortem : sic vir qui fraudavit socium suum, et dicit : Nonne ridens egi?* Tigurina, *ut qui se fatigat jaciendo flammas, tela lethaha,* etc.; Chaldæus, *sicut ille qui dejiciens se mittit sagittas acutas mortis, sic ille qui fraudulenter decipit amicum *uum, et dicit : Ludens ludebam;* Syrus, *sicut fastuosi projiciunt verba velut sagittas acutas mortiferas.* Versionem Septuaginta mox subtexam.

Sensus ergo est, *q. d.* Sicut valde nocet qui occulte sagittas ignitas et lanceas mortiferas jacu-latur in cos qui nil tale timent aut suspicantur: sic pariter magis nocet, qui fraudulenter et latenter lædil amicum, quam qui palam et aperte; idque *primo,* quia sicut cominus gladio le impugnantem, gladio et clypeo repellere potes ; eminus vero te sagittis impetentem repellere nequis: pari modo palam te inva lentem devitare poles, at non cum qui fraudulenter te inopinantem, imo ignorantem invadit. *Secundo,* sicut hostis jaciens tela ignita in urbem post moenia, pluteos cl aggeres se abscondens occulte grassatur et perimit : sic et qui fraudulenter lædil amicum, occulte cl gravissime eum sauciat, ut eum agnoscere, declinare et effugere nequeat. Quis enim læsionem ab amico timeat vel caveat? lædit ergo inevitabililer, qui inimicitiam occulit et amicitiam simulat; quod si læsio ejusque auctor appareat vel deprehendatur, ita ut se celare vel excusare nequeat, dicit : « Ludens feci, «jocari mihi fuit animus, non lædere; intentionem lædendi non habui, sed improviso et casu læsio præter mentem meam accidit.

Docet ergo hæc gnome multo minus nocere apertos inimicos, qui aperte, quam lectos ct simulatione amicitiæ fucatos, qui occulte nocent, ideoque eos velut pestes esse indagandos et devitandos. Tales sæpe sunt in aulis pnneipum; imo subinde pnneipum familiares ct consiliarii intimi, sed nomine tenus, cum revera sint hostes perfidi ft proditores nocentissimi, utpote qui vix deprehendi el caveri queant.

Frodare S. Basibus apud Antonium in *Melissa* uuoan.

(1) Recte Maurer, *ut insanus* (nnS, *gravissima siti arsit,* hinc *rabiosus fuit, insanirti* ¡ ita Gesenlus in TAcsauro), *qui jaculatur malleolos,* seu *sagittas, tela et mortem : sic* est *vir qui decipit alterum, et* deinde *dicit : Nonne jocor ego ?* Qui ternere fraudat per jocum, haud minus perniciosus est, quam qui mortiferis telis ludit insanus.

part. II, cap. Lxxxvi : « Occulta malitia, ait. perniciosior est quam aperta ; » et Philo : « Quibus vires desunt tyrannic® natur® homines, rem astu ct insidiis moliuntur; » Plinius, lib. XVIII, cap. wit : « Orobanche, ait, ciceri infesta est ct ervo,ut æra tritico, hordeo festuca, quæ vocalur ægilops, lenti securidaca; atque hæ quidem omnes complexu necant :» ita quorumdam amicitia pestilens magis est quam inimicitia ; Xenophon, lib. V *Pirdar Cyri :* a Neque, ait, beneficium majus amicis praestiteris in bello, quam si inimicus ipsorum esse videaris; vel magis hostibus ullo pacto nocueris, quam si amicitiam ipsorum simules ; d Seneca, bb. *De Providentia :* « Null.e, ait, sunt occultiores insidi®, quam hæ quæ latent in simulatione officii ; nam cum qui palam est adversarius facile vitare possis; el Tiojanos equus ideo fefellit, quia formam misericordi® mentitus est; net Boetius, lib. *I)c Consolatione:* a Nulla pestis est efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus ; » Demonax apud Antonium in *Melissa : a* Pauciora, ait, mala contingunt hominibus ab inimicis quam ab amicis; inimicos enim cum metuant, ab eis cavent, amicis vero aperti sunt; unde periculis exponuntur, et insidiis ipsorum facile capiuntur, p Ita Antonius part. Il, cap. xxv.

Porro Septuaginta pro *noxius csl* vertunt quod cum sit conjugationis mediæ, tam active verti potest *curant,* quam passive *curantur.* Active clare sic vertit cum Complutcnsibus Auclor *Catena Græconim, qui speciosis dictis insidias amicis struunt , haud absimiles sunt circulatoribus medicis. Nam, ut hi gloriosa verba inter homines jactant, interim qui in sermonem illorum primus incurrit, supplantatur: ita illi callida oratione amicos circumveniunt ; ubi autem in fraude deprehensi fuerint : Joco feci, dicunt.* Passive sic vertunt Vaticani, *sicut qui curantur, projiciunt verba in homines; qui auttm occurrit verbo primus, supplantabitur : sic omnes qui insidiantur suis amicis, cum autem visi fuerint, dicunt : Quia ludens fert.*

Esi similitudo petita ab ægris phreneticis, qui in medicos se curantes stomachantur, ct primo obvios verbis ac subinde verberibus impetunt, *q. d.* Sicut phrenetici, probra el maledicta in medicos jacientes, excusanlur per phrenesin : sic fraudulenti nocentes aliis excusant se quod prætcr intentionem per errorem id fecerint. Sin autem iu re operta id prælendere nequeant, dicunt **sc** non serio, sed joco id fecisse.

Denique Scholiastes Vaticanus lógica vertit *insanientes.* Nonnulli codices legunt id est *lacessentes,* quod Scholiastes tribuit Symmacho, sicut Aquilæ id est, *male morati.*

Exemplum illustre hujus sententi® est in Tryphone, qui, ul se regem faceret Syri®, Antiochum regem adolescentem suæ curæ Hdeîquo commissum perfide el nequiter occidit, æque ac Jonatb m Judœ M ichab ei fratrem cum iihifi, i *Machabat rum,* cap. xu, 3Q.

20. Cui dhfecerint ugna , exst inguetur ignis: vm. t0. et SUSURRONE subtracto jurgia conquiescent. — Hebraice, *et in non susurrone silebit contentio* Pro *susurrone* hebraico est pnj *nirgan,* id est susurro, delator, detractor, calumniator.

Semus est clarus, *q. d.* Sicut ligna fovent ignem, ul quo plus lignorum aggeritur, eo magis ignis crescat el inardescat; lignis vero deficientibus deficiat et emoriatur, nipote carens fomento et pabulo : sic pariler susurrones fovent lites, ul quo magis illi susurrant et increscunt, eo magis increscant hies ct jurgia; iis vero deficientibus cessent ct conquiescant. *Susurro* enim et, qui discordias inter amicos seminat, dum uni apud alterum vicissim detrahit, ejus dicta el facta referendo, et sinistre interpretando ac exaggerando, imo ex se mulla addendo el effingendo. Ipse ergo est fomentum ct flabellum odiorum ct jurgiorum ; eo vero amolo utraque subsidunt ct cessant. Quocirca Deus sanxit, *Levit,* xix, 16,dicens: «Non erit criminator, ncc susurro m populo. » El David, *Psalm,* c, vers. 5 : a Detrahentem, ait, secreto proximo suo, hunc persequebar. » Quin et Titus Imperator susurrones el delatores ca^os flagellis ac fustibus in exilium deportari jussit.

Septuaginta vertunt, *in multis lignis germinat,* id est exsurgit ct crescit instar germinis sensim pullulantis et proserpentis. Auclor *Catena Græc., fervet ignis; ubi autem non est dissentiens, quiescit rixa.* Pro *dissentiens* græce csl id est bianimis, discors, non tantum passive, sed el active, et it. qui scilicet suis susurris et criminationibus animos unitos separat, ct quasi in duas partes dissecat, itaque schisma facit, ac lites et bella concitat ergo est susurro:hicenim hebr. vocatur *nirgan.* Quare idem est sensus Septuaginta qui lectionis Hebraic® ct Vulgate, *q. d.* Sicut multa ligna excitant magnum ignem : sic mulli id est susurrones, suscitant mullas lites. Vice versa, sicut detractis vcl deficientibus lignis deficit Ignis : sic deficiente id est susurrone, cessant lites. Aliud ergo est JíOuju;, id csl biammis , discors ; aliud *Siïupcc,* id csl geminus dujilex, dubius, qui hebraico vocatur CDINTI *tcom;* unde dictus est Thomas Apostolus, ulpole de fide resurrectioni'Christi hæsllans ct dubius, *Joan,* cap.xx, 21. Idem igitur est hebraico *Thomas,* quod græco Jiiupw;, latine geminus , ait Angelus Caniuius *be Hominibus Hebraicis novi Testamenti.*

Rursus csl dissentiens ; qui enim dissentit ab allero, alterum et secundum ah co lubel animum, id est alterum judicium, ct consequenter alterum et contrarium affectum, qui est cuiua dissensionis ct litium ; quare esto unus laboret ira et odio, si tamen alter ab eo non dissentiat, sed ei per omnia, quoad licet, consentita ct obsecundet, iilico prioris conlra eum iru el odium sublidet el conquiescet, omuhque rixa cessabit. Et hoc significant Septuaginta dicentes : *Ubi non est quiescit rixa.* Quocirca Apuslolu» <^cu-

Udem mnnnt nook* ul sint id est, ul idem dicant cl sapiant, itaque pacem ct concordiam colant, ul palei *Rom,* xv; *Philipp,* tu; Il *Cortnth.* XIII.

Pro Æî0ujxk alii legunt id est acuii animi, id est iracundus, præccps, rixosus; undo legunt: *Ubi non est* id est *iracundus, cerebrosus, (piicscil rixa.* Ira enim esi quæ suscitat rixas; unde quidam codex habet : *Ubi autem est id est tra et furor, non cessabit pugna.* De susurrone plura dixi *Redi.* v, 1G, cl cap. xxviii, 15 cl seq.

21. SiCUT CARBONFS AD PRUNAS, ET LIGNA AD IGNEM ; SIC HOMO IRACUNDUS SUSCITAT RIXAS. — Hebraice · *Carbo ad prunas, et ligna ad ignem, el vir contentionum ad succendendam litem* ; Septuaginta : *Craticula carbonibus, et ligna igni, vir autem maledicus ad tumultum rixœ.* Ha Vaticanus ; Complutenses vero, *vir autem conviciator ad turbationem rixa ;* Aquila, *vir autem susurro;* Symmachus, *vir dolosus ;* Theodolion, *vir murmurator.*

Sensus est clarus, *q. d.* Sicut carbones valent, imo nati factiquc sunt ad prunas ardentes augendas el acuendas; ac siculi ligna valent ad augendum ignem : sic ira et homo iracundus valet, imo natus factusque videtur ad excitandas rixas. Duo sunt fomites rixæ : prior est exterior, puta susurro, hunc sustulit vers, præccd.; alter est interior, pula ira, quam hic aufert, *q. d.* Aufer exterius flabellum rixte, puta susurronem ; aufer et interius irritamentum, puta iram, atque omnem rixam sustuleris : ira enim excitat iratum ad rixandum ; rixa autem unius provocai rixam partis adversa?. Palet ex dictis vers, præccd., el cap. xv, 18, ubi camdem gnomon pene in terminis audivimus. llebr. est, vir *contentionum,* id est vir pronus ad contendendum, qualis est iracundus : ira enim suscitat contentionem, contentio rixam, rixa pugnam, verberad cædes. Septuaginta id est focus; Vaticana, *craticula* legens el continens focum *carbonibus ct ligna igni, vir autem maledicus ad turbationem* vcl *tumultum rixae;* Aquila et Theodolion, *ad succendendam litem.* Pro *maledicus* græco est XuJcpc;, id csl *conviciator;* Aquila, *susurro;* Symmachus, *dolosus;* quoque signilicat *aram,* idque hic csl appositum, *q. d.* Sicut in ara ardel ignis , quo victimo? Deo cremantur : sic in ira ardel rixa, qua homines Marti, imo diabolo, maciantur et sacrificantur. Ergo ira est ara diaboli, in qua ignis est rixa, sacrificans iracundus, vidimai sunt hominum caules. Auctor *Catcnæ Grac. :* « focus, ait, destinatur carbonibus, et ligna igni; vir nutem couvicialor valet ad concitandas turbas d seditiones, n

Rursum, sicut carbones non tantum accendunt, sed d fuligine sua fuscant ct denigrant; d sicut Ugna accensa, si restinguantur, fumigant, ac camones velut ustionis nolas relinent; undo ct torres vocantur : sic pariler prater uoxas acceptas in rixa remanet nola infamia*, præsertim cx probris ct conviciis a rixante in te jactis; qui; in multa tempora perdurat, d subinde est indelebilis.

Tertio , Vatablus vertit, *carbo prunam ei ligna ignem, contentiosus rixam incendit, q, d.* Ex carbone facile fiunt prunæ, carbo facile in prunas vertitur, ct ligna in ignem ; sic contentio illico transit in rixam.

22. Verra susurronis quasi simplicia, et ipsa | PERVENIUNT AD INTERIORA VENTRIS. — IIOBC gnOTDCÜ audivimus cap. xviii, 8, ubi eam explicui. Aquila verlil, *verba susurronis* Symmachus, *verba murmuratorum obiter dicta;* Theodolion, *verba astuti quasi simplicia;* Septuaginta, *sermones assentatorum sunt molles, penetrantque usque ad intimos viscerum recessus.* Pro *assentatorum* græce est id csl *caudatorum,* hoc est cauda blandiendum. Audi Auctorem *Catena Graecorum :* Vox Mpx/wzuf, id est astutorum caudave blandientium, sumpta esi a vulpibus; h.e namque non alia arte simpliciores aves venari ct capere solent, quam una hac : etenim cauda oculis obtendis fingunt se dormire, d interdum quoque vere dormiunt, coque scarni figmento simpliciora d infirmiora animantia alliciunt, temereque accedentia vel advolantia intercipiunt.

Denique Syrus vertit, *verba iracundi perturbant, et ipsa pertingunt ad interiora cordis.* Pro *quasi simplicia* hebraice est O'CnbnOD *kanitldahomim,* de quo R. Salomon : Vox hrc, inquit, idem est ac *kemithladuimim,* id csl susurronis verba sunt Unquam bellum gerentia. Rabbini vero hanc eidem interpretationem adhibuerunt, inquiuulque idem esse ac zzn\ AD3 *chemath lahem,* id est, *verba delatoris sunt tanquam mors illis.* Aben-Ezra censet *kemithlahamim per* mdalhesin positum pro *Lemithallinnim,* id est sicut percutientia vel malleantia : obn *halam* enim est tunden?, percutere; et Aiobn *halmuth* est malleus; unde vertit, *verba susurronis sunt tanquam plagtv et vulnera.* Denique R. Levi : Verba susurronis quasi simpbcia, id est, inquit, quasi interrupta; illud enim sœpius usurpant : Haud tibi cuncta recensebo, haud totam rei senem tibi expono; quæ quidem vehementem faciunt impressionem in auditoris animo, ut is sibi persuadeat quæ ab allero silentio prætermissa suut, longe graviora esse iis quæ narrata fuerint. Hæc R. Levi (i).

23. Quomodo si argento sordido ornare veus VAS FICTILI, SIC LADIA TLMLNTU CIM PESSIMO CORDE sociata. — Hebraice, *argentum scoriarum obductum super testam, labia ardentia* (2) *ct cor malum.* Pro *tumentibus labiis* hebraice est O'pSn *doldtim.* Symmachus vertit, *labia inflammantia;* Aquili et Theodolion, *laLia ardentia;* Pagninus, *succendentia lites;* Clarius, *labia blandlentia ; Chaldivus, sicut*

(i) Pro *simplicia* Hebnra vertrndarafit *bnrccihr,* n*»mpe delicatiores, arldequr déglutit*; alii, *mollia, lamentìi* hoc sema, audientem vu «Konnogene videmur, wd, eu»

(Î) *Ardcn/ia,* quae aeilloet aworem ardculem UóUuUIT»

argentum fœculentvm, quo opertum est vas fictile, sic labia incensa aim corde pessimo.

Quare minus recte Cajelanus argentum hic accipit id quod in vase fictili per ignem scoria expurgatur, *q. d.* Sicut in vase fictili per ignem scoria ab argento dignoscitur ct separatur : sic in labiis pravis et malitia ardentibus proditur et dignoscitur interna cordis malitia et pravitas. Minus recte, inquam, quia Hebræi ct Interpretes omnes accipiunt hic argentum non test® inclusum, sed testam tegens.

Primo ergo Jansenius putat hac gnome significan congruentiam labiorum tumentium cum corde pessimo, *g. d.* Dignum patella operculum, ut vulgo dicitur, est os malum cordis mali, æque ac scoria argenti vasi fictili superinducta. Pravum enim os congruit apteque respondet pravo cordi, et scoria congruum est tectorium test®.

Secundo, Vatablus censet eorumdem vilitatem notari, *q. d.* Sicut scoria argenti res vilis est, quia vili teste obducitur : sic vile est os pravum quod cordi pravo sociatur et obducitur.

Tertio, noster Salazar censet notari eorumdem imbecillitatem et fragilitatem, *q.d.* Vir hypocrita, qui cor nequam subdolis verbis et falsa probitatis ostentatione contegit, similis est fictili vasi scoriis argenteis imbuto, quod exterius candorem argenti mentitur, intus vero testam luiumque decolorem includit : quod fortasse eliam argenti minime leniam firmitatem præ se fert, sed revera fragile est. Non aliter vir hypocrita et simulator simplicitatem et animi candorem verbis et reliqua conversatione ostentat, dolos vero perversasque allectiones deintus celat; æqui bonique tenax foris apparet, sed fragilis, et ad omnem malitiam labilis ac deciduus est.

Quarto et maxime genuine, hæc gnome significat artes el fraudes quibus dolosi simulant et tegunt internam cordis malitiam, id est iram, odium ct nocendi studium, per verba amica et blanda, quibus amorem el studium bene faciendi præ se ferunt. Vnde per *labia tumentia* inlellige cum Clario adulantia el blandienlia, aut potius dolosa et ficta, quæ scilicet interius in corde tument, et, ut hebraico est, *ardent* ira, odio, malignitate; exterius vero in ore tument simulatione et simulato amore, sed ita ut intermicent subinde, itaque ostendant interni odii signa : ignis enim odii in corde latens se celare nequit, quin aliquando in bullas et scintillas verborum, sstuumque iracundorum et minacium erumpat. Hoc ergo comparat argento sordido tegenti vas testaceum, hebraico, *argento scoriarum,* quod Aben-Ezra interpretatur argento defecato a scoriis ct puro. Verum alii passim accipiunt argentum scoria mixtum, ideoque sordidum; vel per hypallagen ipsam scoriam argenti, puta ramenta plumbi, stanni aut stibii: hæc enim tria mixta sunt argento, cum illud impurum e suis fodinis eruitur, suntque argenti scena et Lex, uti docent rei metallic® periti, ac nominatici Georgius Agricola, lib. IX, et Plinius, lib. XXXIV. Hoc nutem stannum et stibium, ita cum argento erutum, ideoque impurum, adhiberi solet ad imbuenda vasa testacea, ac praesertim eorum orificium, ut os illi admovens non tested luto, sed stanno vel argento os admovere videatur. Talia vasa in usu esse etiamnum crebro videmus. Hisco ergo comparat *labia tumentia,* id est dolosa, manantia ex corde pessimo. Igitur hac comparatione significatur dolus, quo sua dicta contegunt inimici fraudulenti, præserlim susurrones, ut decipiant, simulque ipsa doli detectio, *q. d.* Sicut figuli subindo vasi testaceo superinducunt limbum vel crustam e scoria argenti, ut speciosum appareat, ac eminus videatur esse argenteum, non testaceum : sic pariter fraudulentus testam, id est odium cordo gerens, superinducit illi quasi limbum et crustam sermones speciosos, quibus amicitiam, imo ardens desiderium juvandi alterum præ se fert, ut eum in fraudem el perniciem inducat: at sicut, si cominus limbum argenteum teste inductum intuearis, videbis non esso argentum, sed scoriam et feces argenti : sic pariter si propius intuearis verba modosque loquendi, et gestus fraudulenti, deprehendes ejus fraudem, ac verba ejus speciosa esse ficta et dolosa, atquo sub eis tegi testam odii et malevolenliæ.

Rursum sicut limbus hic argenteus tenuis sensim usu defricatur, et deteritur ul appareat nuditas teste : sic sensim fraudulentus in longiori colloquio, vel crebriore conversatione, deterit suam verborum speciem, ac interserit agitque nonnulla, e quibus ejus tesla, id est odium cl malevolentia, detegatur et denudetur; difficile enim csl diu animum tegere, nec prodere vultu, quin erumpat, seque pandat et ostendat. Porro cor malevoli, quod nil nisi terrena cogitat, recte comparatur vasi fictili, id est fragili, quod tum ab homine facile conteritur, tum a Deo, juxta illud : a Tanquam vas figuli confringes eos, *Psalm,* n, 9. Ita R. Salomon, Aben-Ezra ct R. Levi, Isidorus Clarius et alii.

Hunc genuinum hujus sententi® esso sensum patet : *primo,* quia omnes hi versus a vers: 18 usque ad ultimum spectant ad dolosos ct susurrones, eorumque fraudem ct latens odium describunt; *secundo,* quia vers. seq. (ubi est apodosis, id est redditio cl expositio hujus senlenliæ) ita explicatur, dum ait: « Labiis suis inlclligilur inimicus, cum in corde tractaverit dolos; n *tertio,* idem liquet ex Septuaginta qui vertunt, *argentum datum aim dolo tanquam testa reputatum; labia levigata* (aliqui vertunt, *dolosa) occultant cor triste,* id est iratum ct malignum, uti vertunt nonnulli. Sic *tristis* pro irato sumitur *Eccli.* xxn, 27, ul ibidem pluribus ostendi : « Ad amicum, ait, si aperueris os triste, » id est si locutus fueris morose ct iracunde, « non timeas; est enim concordatio.» Sensus est, *q. d.* Sicut argentum cum dolo, id est dolosum puta adulterinum, cum scilicet dalur scorie

urgenti pro argento, prima specie fallit : putatur onim esse argentum, cum sii scoria; al ubi propius inspicitur,apparel id quod est, scilicet scoria, ac tum vilescit instar test® : sic pariter « labia levigata,» id est blanda et subdola assentatorum, « occultant cor triste, » id est inimicum et malignum; at ubi inimicitiam et malignitatem celare non possunt, sed eam dicteriis cl gestibus pandunt, illico proditur ct reprobatur eorum dolus, adulatio ct perversitas, quæ instar tcslæ ad lapides allisæ dissilit, diffringitur el evanescit. Hinc

Mystice Beda : « Quid, ait, per argentum sordidum, nisi scientia corrupta? et quid per vas fictile, nisi cor carneum designatur? quod cum de ipsa falsa scientia se ornare satagit, in sua locutione contra veritatem tumet, el magister erroris iit. »

Ven. 24. 21. LABIIS SUIS INTELLIGITUR INIMICUS, CUM IN CORDE TRACTAVERIT DOLOS. — CbaldæUS, €t *in iiltenoribus suis reponit fraudulentiam.* Pro *intelligitur* hebraico est *iìtnacher,* a radice nac/tar, id est agnosci, intelligi; sed *iìtnacher* in *hitpael* est contrari® significationis : significai enim ignosci, et incognitum esse, pula alium præ se ferre el simulare, id est, verbo aut factis ostendere se alium quam sit : utraque significatio huic loco congruit. Esi enim antapodosis, id est redditio ct explicatio parabol® versus præcedenlis, ut ibi dixi, g. *d.* Amicus falsus et dolosus, qui exterius se simulat amicum, cum in corde foveat odium et inimicitiam, hic labiis et loquela alium se simulat, quam revera sit, scilicet se esse amicum, cum revera sit inimicus et in corde tractet dolos, unde verbis suis blanditur el adulatur, ul odium simulato amore contegat; sed tandem ex iisdem labiis suis proditur et intelligilur quis el qualis sit, scilicet quod sit amicus fictus el verus inimicus : quia viri prudentes ct solertes fictionem cl simulationem facile deprehendunt ex signis (1).

Siçna a^íci Pnmum. Signa hæc sunt primo, quod simulatores qui °ililnn le8ere Btudont, composita et exquisita quatiti solent verborum mollitie cl blandilie, ita ut plane appareat non esso veram, sed fictam et fucatam. Unde sequilur : « Quando submiserit

Secnn-Teni»m ’ vocem suam, ne credideris ei. «.*Secundo,* quia “dem so'en^ esse inconstantes in verbis. *Tertio,* quia iidem in facie laudant, a tergo vituperant.

Ona lom-quID tum. *Quarto,* quia odium latens ita legi nequit, quin subinde per amarulenta verba, nutus el gestus ebulliat ct emicet. *Quintum* dant Septuaginta cum vertunt, *labiis omnia annuit mimicus, in corde autem suo fabricatur dolos.* Fictus enim amicus ct adulator annuit omnibus dictis et factis amici, illa laudans cl in cœlum extollens, cum verus amicus laudanda moderato laudet, vituperanda vituperet, ac libere amicum sui vitii cl erroris admoneat; denique omnia signa qu® adulatorem produnt ct dolosum amicum : omnis enim adulator fictus pictusque amicus est, ac verus inimicus. Vide Plutarchum, *De Differentiis adulatoris et amici.*

25. Quando submiserit vocem suam, nb credide- Ver*. RIS El : quoniam septem nequitix sunt in corde illius. — « Nequiti®, » hebraica mnjFin *toebot,* id csl abominationes, exsecrationes; Chaldæus, *mala.* Pro *submiserit* hebraico est prp *iechannen,* id est gratiosam fecerit vocem suam; alii, *vocem dederit deprecante* TM*veniam,* et pro gratia ornantem. Radix enim pn *chanan* significat gratificari, misereri, precari. Unde varii varie vertunt. Pagninus, *quando extulerit orando vocem suam;* R. David, *cum gratificavit vocem suam;* Tigurina, *quando voce sua benignus est;* Chaldæus, *si deprecatur voce sua;* beptuaginla, si *te rogaverit voce magna;* S. Hieronymus, *Contra Ruffinum, si te rogaverit inimicus parcens* (forte *precans) voce magna.*

Submisent ergo non significat submisse in aurem susurrari!, modeste suggesserit et admonuerit, sed, *q. d.* Quando submissa et delicata voce, velut humilis et supplex gratiam tuam captant, aut pro crralis veniam poposcerit. Vox enim demissa, velut pudoris ct humilitatis index, solet esse gratiosa et grata, qualis est virginum et pernitentium. Videtur enim precipue loqui Salomon de amico ficto, qui aliquando fuit publicus micus, sed pœnitens ficte reconciliatus est, ita ut odium pristinum mente conservet. Huic enim nulla ratione credendum est, quia *septem,* id est multœ, *nequitia in corde illius, q. d.* Odium latens in corde suggerit illi multiplices, imo omnes artes et technas quibus fraudulenter tibi noceat, teque supplantet. Alii, *q. d.* Odium est instar septem nequitiarum, quia omnes malitias et nocendi artes in sc complectitur. Salomonem secutus Siracides, cap. xii, 10 : « Non credas, ait, mimico tuo in æternum; ct, si humiliatus vadat curvus, abjice animum, et custodi te ab illo,» etc. Vide ibi dicta. Hugo per *septem nequitias* accipit illas de quibus Christus, *Lucæ* xi : a Et assumit septem alios spiritus nequiores se. » Ahi accipiunt septem vilia capitalia, *q. d.* Inimicus occultus ul odium suum in te expromat, advocabit septem vitia : superbiam, ut te deprimat; avaritiam, ut te bonis spoliet; iram, ut tecum rixetur; invidiam, ut tu® prosperitati succcnseat; luxuriam, ut tu® uxoris et filiarum castitati insidietur; gulam, ut se tuis deliciis satiet; acediam, ut in tua necessitate pigrum et tardum ad succurrendum sese exhibeat.

Mystice Beda per inimicum dolosum accipit hærelicum : a Quia, ait, cum verba praedicationis su® ficta humilitate submittit, corda innocentium ct minus intelligcntium demulcendo seducit. » Auctor vero *Catenes Græc.* per inimicum accipit Salanam. Satanas, inquit, variis modis nos rogat, et ad peccatum provocat : modo namque immundos obscenosque *suggerit,* diversasque voluptatum illecebras proponit; modo rursum cla-

(1) Hebraice est, *tabiis suis alium præ se fert osor, et* m *pectore suo reponit fraudes.*

dis nut calamitatis cujuspiam rumorem spargit; *modo denique* alia via in nos invadit ! cui viriliter resistendum est, ut qui continuum et irrevocabile bellum adversum nos gerat, septemque, hoc est, omnis generis nequitiam in corde suo verset. Il ec die.

idoneo, 'j , Denique Cassianus, *Collât.* V, cap. xxv, per inimicum accipit gulam : «Si te rogaverit, ait, inim,cus magna voce, ne consenseris ei ; septem enim sunt nequitiæ in anima ejus id <*t, 51 superatus gastrimargiæ spiritus coeperit tibi sua humiliatione blandiri, rogans quodam modo ut aliquid relaxans a coepto fervore impertias ei, quod continenti® modum, et mensuram justæ districtionis excedat, ne resolvaris subjectione ejus, neo arridente impugnationis securitate, qua videris paulisper a carnalibus incentivis factus quietior, ad pristinam remissionem, vel pretéritas gul® concupiscentias revertaris. Per hoc enim dicit spiritus ille quem viceras : Revertar in domum meam unde exivi. Et procedentes ex eo confestim septem spiritus vitiorum, erunt tibi acriores quam illa passio qua» in primordiis fuerat superata, qu® te mox ad deteriora pertrahent genera peccatorum. ▮

Ven. !«. 26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejls in *cosciuo.* — Hebraice, *operiet se odium in desolatione : manifesta erit malitia illius in concione;* Septuaginta, *qui occultat inimicitiam, componit dolum ; revelat autem sua peccata bene notus in consessionibus ;* Symmachus, *qui occultat odium per captiones, revelabitur malitia ejus in Ecclesia;* Vatablus, *odium, quod abdit se in solitudine, revelari solet in coetu.* Rine patet in Septuaginta Complutensium Uxxzjrrru non recte verti, *celat, abscondit,* cum contrarie vertendum sit, *revelat, manifislat,* uti vertunt Vaticani, Hebræi, Symmachus et Noster. Pro *fraudulenter* hebraice est pXw *bemassaon,* id est *in deceptione,* a radice *nasa,* id est decepit; alii, *m desolatione*, a radice nxz? scan, id est desolavit; alii, *in obscuritate, occulte;* R. Salomon, m *tenebricosa vastitate, q. d.* Qui fraudes molitur in tenebris, revelabitur in publico conventu; R. Levi, *in vasta solitudine,* ubi fraus est secretad nulli cognita (I).

Hucusque malitiam fraudulenti amici descripsit, nunc ejusdem pœnam adjungit, quod scilicet ejus malitia, puta od um et fraus, sit revelanda pubUce in concilio, ib.que dainaanda ct perenni probru notanda.

Nonnulli, ut Dionysius, *consilio* per s scribunt, *q. d.* Per consilium, id est per prudentem inquisitionem poterit deprehendi fraus; sicut Judas Macbafyeus et fratres ejus sæpe deprehenderunt dolos suorum adversariorum, uti narralur in libris *Alachab.* Verum *-n concilio* scribendum est per *c,* ut patet ex Hebreo, Romanis, Septuaginta, Symmacho et cæteris. Per *concilium* ergo accipe consessum judicum et magistratus, item quemlibet seniorum aut populi coetum, *q. d.* Fraudulentus celat suum odium et fraudes, putatquo eas fore secretas ; at sciat eas delatum iri ad judices, ab cisque justa poena nnilctandas. Item eas ema* naturas ad coetus populi, ut in iis ipse traducatur, fiatque omnium bibula cl probrum. Omnes enim odere fraudes et fraudulentos, eosque c suo cœtu et república exturbandos censent. Nola est Dei vindictajusta, qua punit fraudeset scelera occulta per publicam infamiam et pœnam, quara maxime expavescunt et borrent fraudulenti; optant enim sua probra tegi ct latere. Hoc ergo est quod ait Christus *Luca* xn, 2 : « Nihil opertum quod non reveletur, neque absconditum quod non sciatur,)) tum hic sæpe, tum semper in futuro judicio, præserlim extremo, in quo pudondæ fraudes et scelera a Christo toti mundo, id est omnibus Angelis et hominibus, promulgabuntur : quæ summa erit reproborum verecundia, ut optent dicantque « montibus : Cadite supernos; et collibus : Operite nos, » *Apocal.* vj.

27. Qui fodit foveam (Aquila et Symmachus, v««.î id esi *corruptelam, perniciem),* incidet in eam; et qui volvit lafidem, revertetur ad eum.— *T* revertetur* aliqui referunt non ad lapidem, sed ad eum qui ipsum volvit, *q. d.* Sicut si quis lapidem e sublimi loco in alicujus verticem demittat, ao vicissim ipse e sublimi devolutus in euindem lapidem incurrat, illidaturque : ita is qui e fastigio alicujus dignitatis ad quam evectus est, inferiores snbditosve homines damno afficit, hanc mereedem referi, ut inde dejectus, eadem quæ aliis intulit, damna sufferre adigatur.

Verum -rò *revertetur* referendum ad *lapidem,* non ad eum qui ipsuiu volvit, palet ex hebræo TOD *tascub,* >d est *revertetur,* quod est feminini, quod proinde cohærel cum *eben,* id est lapide, pariter feminino, non cum bhui *veqolcl.* id esi *et qui volvit,* utpote masculino. Unde Septuaginta vertunt, *qui volvit lapidem, super seipsum devolvit eum.* Ha Auctor *Cateruo* Gnec. Sensui ergo est, *q.* d. Sicut fodiens foveam, ut capiat apros, lupos aliasque feras, sepe ipse incautus in eamdem incidit ; et sicut qui volvil lapidem per trochleas vel rotas, aut ligna rotunda in alium , sæpe casu incaule laxatis trochleis vel rolis, lapis revolvilur in rolantem cumque qui volvit, atque ipsum lædit vel opprimit : sic pariter qui dolos alteri struit, ip>e in similes, imo eosdem sæpe incidit, ut fraude sua, quam alteri machinatus est, ipse comprehendatur et pereat, uti Auiau suspensus est iu cruce quam paraverat Mardocheo, et Perillus offerens Pnalaridi tyranno bovem æneum, ut igne subjecto in eo tonerei homines^ prunus ab eodem ia

ft) *Tqitvr odium ttmulaffone, rrfrftnr,* palam flt maMlia *cjui,* osoris, *In concior*.* densus : Quacumque uiimiItbnae cfcndeMfauB luinivcos odium»uu<u legit, tamen alquanto m publico popvui convenía kuier cornuliandum U Irrorandum pabuli lici illius malitia ; vel : Tegit osor neium umm callide dissimulando usque <id tempus opp rtuuum, quo litad luto prorumpere sinere posdU

illum conjectos horrende inugiii. Unde Ovidius De *Arte amandi :*

Et PhiUris Unro violenti membra Perilli
Torruit : infelix imbuit anetor opus.

Sic Abimelech, qui septuaginta fratres occidit super lapidum unum, ictu lapidis a muliere occisus est, *Judie,* ix, 53. Hanc gnomen fuse explicui *Eccli.* xxvn, 28; quare hic plura non addam. Hoc est quod vulgo dicitor : a Damnosus aliis, damnosus est sibi. » Exemplum plane ad litteram est in Saule, qui persequens Davidcm velut regni æmulum, eique tendens laqueos et foveas, in speluncam purgandi ventris causa ingressus, incidit in manus Davidis ibidem latentis, qui proinde præscidit oram chlamydis ejus, sed vite pepercit , I *Regum* cap. xxiv, 4 et seq. Ita S. Isidoros, in 1*lleg.* cap. xvii. Quare Davidi similibusquo dolum et fraudem patientibus attribuas proverbium Arabum, *Cent.* 2, num. 50 : ‹ Sors super tc cecidit, et sors tua est ; » vel, ut alii magis apposite vertunt : « Sagitta contra te, sagitta tibi est, » *q. d.* Quod contra te afferebatur, id pro te est : suo inimicum jugulas gladio. Memorabile est quod in Vita S. Elizabeth® regime Lusitani® legimus, famulum quemdam socio gratiam regio® invidentem, illum apud regem accusasse de adulterio cum regina; quare regem jussissc fabris, ut quem postero mane primum ad illos mitteret, illico in ardentem fornacem conjicerent. Misit ergo accusatum, at ille de more prius Sacrum audivit, inierim rex submisit accusatorem, ut videret an fabri jussa peregissent. At illi eum ut primo venientem in fornacem conjecerunt; quare in foveam, quam socio innocenti paraverat, justa Dei vindicia ipsemet incidit. Plura talia exstant in Vitis Sanctorum.

Veu te. 28. Lingua fallax non amat veritatem : et os lubricum operatur ruinas. — Hebraico : *Lingua mendacii odiet contritionem sui* (I), vel *conterentem sc* (2), *el* es *blandum faciet impulsionem,* id est impellet ad casum, id est *operatur ruinas*, ut vertit Noster. Pro os *lubricum* hebraice est pbrt *chalac,* id est dispertitum, diffusum, glabrum, lubricum, leve, blandum; Aquila, Symmachus ct Theodotion, ÜÏGV, id est *levigatum;* Syrus, *os qectionis;* Vatablus, *lingua fallax odit qui illam reprimit,* scilicet, confutando illam, convincendoquc per contrariam veritatem, ul vertit Noster, Chaldæus ct Septuaginta. Hebraeum *contritio* alludit ad nucem : sicut enim cortex nucis frangendo conteritur, ut nucleus appareat et eximatur, sic fraudes dolosi confutando franguntur, ut latens sub eis veritas, id est vana falsitas ct simulatio, appareat ct deprehendatur.

(<) Seu potius *contritos suos,* ut ri pitico dicas *ses vietimes.* Alexandrini legisse videntur -p rivo 0DT> cL vertisse *verum, cera,* ut

(2) Id est *castiganuw, arguentem se i* ita Gcscnius, sed minus recte.

Et os lubricum operatur ruinas,—g. d. Molles et leves homines, qui non amant veritatem, sed falsas suas laudes, quas os lubricum adulalorum eis instillat : hi utique per eas gravia sentient damna et ruinas, sicut qui per loca lubrica ambulat, sæpe cadit et ruit in lutum, saxa et fossas.

Per os *lubricum, primo,* Lyranus et alii accipiunt os quod non servat secretum, sed illud lubrica garrulitate effutit ct effundit; unde Septuaginta vertunt, *os non tectum,* id est patens : hoc enim inultis causa est damni el ruin®, quasi Salomon hic duo vitia contraria notet el insectetur, *q. d.* Prava est lingua fallax, quæ scilicet machinatur occulte malum, sed exterius dolos suos celat, ut adversarium fallat, et incautum opprimat : prava, inquam, est, quia non amat, imo odit veritatem veramque sinceritatem et fidem ; pravum pariter est a os lubricum, » quod scilicet nimis patulum est, omniaque secreta effutit : hoc enim sibi et aliis est causa ruin®. Nec ergo dolosum silentium, nec nimia loquacitas laudanda, sed media virtutis via incedendum, ut nec per dolosum silentium veritatem abscondamus, nec per garrulitatem arcana pandamus, sed dicamus venialem, quæ sine noxa dici potest, taceamus vero secreta qu® noxam afferre queunt.

Secundo, alii per *os lubricum* accipiunt os varium et inconstans, quod nunc asserit rem, nunc negat. Unde Chaldæus vertit, os *bifidum* vel *bipartitum;* hoc enim lubricum est instar augnili®, ut, si illud in assertione sua tenere ct comprehendere velis, lubricando elabatur, alia et alia,imo contraria asserendo. Hoc multos simplices, qui ei credunt, agit in ruinam. Unde Septuaginta vertunt, os *autem patens facit inconstantiam.*

Tertio, nosier Salazar per *os lubricum,* sive lene el molle, œque ac per *linguam fallacem,* accipit os el linguam adulatoris, *q. d.* Adulator, qui adulando fallit ct multa mentitur, odit fugitque rigidum et austerum veritatis amatorem, qui ejus falsas adulationes redarguii et refulal; amat vero el sequitur homines molles et lentos, qui suis laudibus licet falsis mirifice delectantur, juxta illud B. Petri Chrysologi : a Villis semper serviunt blandimenta, lenocinantur dulcia; virtutibus vero austera ct fortia suut amica, n Talis fuit indoles S. Augustini, qui de se ita scribit, lib. IX *De Trinit.:* a Mtgis optabo a quolibet reprehendi, quam ab adulatore laudari : nullus enim reprehensor formidandus est amatori veritatis. »

Quarto et genuine. « os lubricum, » id est blan* dum et blanditiis fallens, ac lingua fallax est os et lingua dolosi, qui dolose odium in corde tegit, ac ore simulat amicitiam. De doloso comi egit u versu 18 huc usque. Hujus enim blanditi® instor olei lubrici illabunlur in mentes audientium, easquo inungunt, deliniunt et fallunt. Sensus ergo est, *q. d.* Lingua mendax dolosi odit eos qui dolos ipsius detegunt, el veram ejus inimicitiam pandunt ; is onun ore suo lubrico, id est blando

et simulato, non alind quæril quam per blanditias hasce dolose operari aliorum ruinam, sed reverá magis operatur suam ipsius propriam.

Hæc gnome ergo duo significat : *primo,* dolosi ingenium, quod amet dolos et fraudes, fugialque eos qui illas detegunt; *secundo,* ejusdem damnum et pœnam. Aut potius duo ejus damna repræsentat : prius, quod suis mendaciis obscuret perdatque veritatem, sinceritatem et fidem; posterius, quod sua lubricltate et blandiloquentia instar serpentis aut veneni melliti illabens in animos hominum, cos secuH) agat in ruinam.

Ubi nota curn Janscnio tò *operatur ruinas* posse accipi, vel dc ruinis aliorum quibus dolos struit, vel de ruinis sui ipsius. Priori modo sensus erit : Lingua mendax non amat veritatem ipsam convincentem et redarguentem, sed non obstante veritatis reprehensione, os quod blanditiis verborumque lenociniis decipere conatur, pergit homines impellere in perditionem, ac in mala deficere. Posteriori modo sensus erit : Lingua mendax, vel homo qui delectatur lingua mendaci, non amat veritatem quæ mendacium detegit et reprehendit, ideoque os tale fallax operatur sibi ipsi perditionem, et in multa mala præcipitationem. Qui sensus praecedentibus mugis convenit, ut hactenus per aliquot versus semper sermo fuerit de linguæ fallacis, ac ad decipiendum composita? vitiis ac pœna : de vitiis enim egit a versu 18 usque ad vers. 27, de pœna vers. 27 et hoc 28.

Septuaginta *os lubricum* vocant *os patens,* id est omnibus apertum, obvium, amabile, blandum : « Os patens, » inquiunt, facit cbtxrxçaaixv, id est seditionem, inconstantiam, tumultum, confusionem, turbatum rerum ordinem, hoc est *ruinam,* ut vertit Noster; et Chaldæus *os lubricum* vocat *os bifidum,* quia partitum in odium et amorem : corde enim odium celat, ore amorem præse fert; unde prodenti blanditur, absenti maledicit. Dolosus ergo duplex habet os, ideoque bifidum.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Non gloriandum in crastinum : ne tapsum laudaveris : tra *stulti intolerabilis : manifesta correptio melior amore abscondito : vulnera diligentis prostant osculis adulantis : anima saturata fastidit mei : vicinus prostat amico remoto : spondens pro extraneo capiat ab co pignus : benedicens voce grandi similis maledicenti : litigiosa mulier similis tecto perstillanti : vir acuit amicum : corda patent prudentibus : oculi insatiabiles : homo probatur ore laudantis : stultus contusus manet stultus; vers.* 23, *ad finem capitis, laudat artem pastoritiam ejusque frugalitatem.*

1.Ne glorieris in crastinum , ignorans quid superventura pariat dies. 2. Laudet te alienus, et non os tuum : extraneus, et non labia tua. 3. Grave est saxum , et onerosa arena : sed ira stulti utroque gravior. 4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitali ferre quis poterit? 5. Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus. G. Meliora sunt vulnera diligentis , quam fraudulenta oscula odientis. 7. Anima saturata calcabit favum, et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. 8. Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. 9. Unguento et variis odoribus delectatur cor, et bonis amici consiliis anima dulcoratur. 10. Amicum tuum el amicum patris tui ne dimiseris, et domum fratris lui ne ingrediaris in die afflictionis luæ. Melior est vicinus juxta, quam frater procul. 1 i. Stude sapientiae , Gli mi, et laetifica cor meum , ut possis exprobranti respondere sermonem. 12. Astutus , videns malum, absconditus est : parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia. 13. Tolle vestimentum ejus, qui spopondit pro extraneo : et pro alienis aufer ei pignus. 14. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit. 15. Tecta perstillantia in die frigoris, et litigiosa mulier comparantur : 16. qui relinet eam, quasi qui ventum teneat, et oleum dexterae suae vocabit. 17. Ferrum ferro exacuitur , et homo exacuit faciem amici sui. 18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus : et qui custos est domini sui, glorificabitur. 19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium , sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. 20. Infernus el perditio nunquam implentur : similiter et oculi hominum

insatiabiles. 21. Quomodo probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum : sic probatur homo ore laudantis. Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam. 22. Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus. 23. Diligenter agnosce vultum pecoris lui, luosque greges considera : 24. non enim habebis jugiter potestatem; sed corona tribuetur in generationem el generationem. 23. Aperta sunt prata et apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt fœna de montibus. 26. Agni ad vestimentum tuum , et hædi ad agri pretium. 27. Sufficiat libi lac caprarum in cibos tuos, et in necessaria domus tuæ, et ad vicium ancillis luis.

Yen.<. 1. Ne glorieris n crastinum, ignorans (quia ignoras) quid superventura pariat dies. — Hebraice : *Ne te laudes in crastinum, quia* non *scis quid paritura* vel *generatura sit dies,* scilicet superventura, id est crastina, vel etiam hodierna, ut vertit Chaldæus : *Nescis,* ait, *quid paritura sit hodierna dies ;* Septuaginta, *ne glorieris ob futura in crastinum,* vel *de iis quæ ad diem crastinum exspectantur : nescis enim quid superventura paritura sit dies. Crastinum* significat quodlibet futurum in Scriptura per synecdochen, *q. d.* Ne glorieris de futuris, dicendo, v. g. : Cras convivabimur, cras ibo ad nuptias, cras fiam consul, doctor, canonicus, senator, episcopus, vicerex, etc.; cras ædificabo palatium, emam vineam, plantabo paradisum, etc. ; cras fundabo hospitale, erigam collegium, instituam academiam : quia nescis a quid pariet, > id est afferet dies crastina, imo hodierna. Nescis enim an cras, an vespere vives; nescis an eadem tibi tunc mens erit, qu® modo est ; nescis an eadem occasio faciendi tunc erit, qu® nunc est. Vetat ergo hæc gnome nimiam fiduciam futurorum, nipote incertorum, ac proinde ne quis differai in futurum bona opera qu® mente destinavit : sed illico ea exsequatur, ne postea ea exsequi nequeat.

Ubi nota: Tempus dicitur parere metaphorice, quia edit in lucem futura, eaque facit presentía; et melonymice, quia profert causas secundas, qu® novas res pariunt et causant; el quia servit Deo Deique ordinationi, qu® id quod mente concepit et decrevit, stato tempore edit et promit, g. *d.* Non hoc fiet quod tu concipis, nec quod fatum decrevit, sed id proferet dies, quod est a Deo conceptum. Proprie autem qu® casu et fortuito fiunt, dicuntur generari a tempore : quia tempus, quod , ul ait Aristoteles, est numerus motus primi mobilis, ex hoc motu adducit varias combinaliones stellarum, ventorum, qualitatum aliarumque causarum secundarum, quarum casualis occursus et concursus causa est eventuum fortuitorum el contingentium : casus ergo ct fortuna sunt parius temporis.

Geon». Huic gnom® affinis csl illa Ben-Sira in fine Alphabeti secundi : a Ne te cruciet ærumna diei crastini , quia nescis quid paritura sit dies. » Et illa Horatii :

Quis scit an adjiciant hodieraæ crastina summe
Tempora dii superi!

Et illa Propertii :

Foniba includet crastini fata dies.
Omnem crede di- m tibi diluisse supremam.

Et illa Comici :

Nescii quid serus vesper vehat.
Longa dies crastina, Vive hodie.

Et illa Ovidii, lib. Ill De *Arte amandi :*

Utendum est xUle, cito pede hbitur xbs,
Nec bona Um sequitur, quam booi p ima fuiL

Et illa Virgilii, IH *Geòrgie. :*

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Et illa Seneo®, lib. *De Brevitate vitæ.* cap. vn : a Precipitai quisque vitam suam, el futuri desiderio laborat, praesentium taedio. At ille qui nullum non tempus in usus suos confert, qui omnes dies tanquam vitam ordinat, nec optat crastinum, nec timet. Quid enim est quod jam ulla hora nov® voluptatis possit afferre ? Omnia vota ad satietatem percepta sunt, de cœtero fors fortuna, ul volet ordinet; vita jam in tuto est. Huic adjici potest, detrahi nihil, et adjici sic, sicut aliquis ventre admodum saturo jam, ac pleno, aliquid cibi nec desiderat, nec capit. » Idem, epist. I *ad Lucilium* : a Magna vite pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quem milii dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem œslimel? qui inlelligat se quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus : magna pars ejus jam praeteriit, quidquid retatis retro est, mors tenet. Fac ergo, mi Lucili, quod facere te scribis, omnes horas complectere, sic liet ul minus ex crastino pendeas, si hodierno manum injeceris. Dum differtur vita, transcurrit. Omnia, mi Lucili aliena sunt, tempus tantum nostrum est. » Idem : * Omnes, ait, vitam differentes incerta mors preveniet. Omnis igitur dies tanquam ultimus ordinandus est. >

Inspice imaginem temporis cum hoc lemmate : « Quid longa speras ? breve est quidquid hic vides. » Sublimius Psaltes, *Psalm,* xciv, 8 : « Hodie, ait, si vocem ejus (Domini) audieritis, nolite obdurare corda vestra. » Ex quo rè *hodie* urget Apostolus, *llebr.* m , 13 : a Adhortamini, ait, vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognomi-

nutor. » Plantas et plenius S. Jacobus, cap. iv, 13, hanc Salomonis gnomen ceu paraphrastes explicat dicens : « Ecce nunc qui dicitis ; Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum , et mercabimur, ct lucrum faciemus : qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, ct deinceps exterminabitur. » Ubi plura hac de re dixi. Qui ergo sapis, vive hodie, cras forsan moriture.

Vct« 1 2. Laudet te alienus , et ira* os tuum : extraneus, et nom labia tua. — Septuaginta, *laudet te Ticinus, et non os tuum : alienus, cl non labia tua;* S. Augustinus, tract. 36 et i>8 *in Joan. : Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui.* « Alienus, n hebraice Ti *zar,* vocatur *exterus,* puta qui est alterius cognationis, aut familiæ el domus, aut civitatis, aut gentis, aut fidei et religionis, quales Judæis erant Gentiles, qui proinde vocabantur DHT *zarim,* id est alieni et alienigen®. Idem vocalur HDD *nar.hri,* id est incognitus, extraneus. Quare *nachri* proprie non significat hostem vel inimicum, sed ad cum extendi potest, quia hostis est summe alienus, et quia hostes Judaeorum erant Gentiles, qui erant alienigen®. Hoc ipso enim quo nati erant ex Esau, Ismael aliisque gentibus, non ex Abraham, Isaac ct JrtTob, ex quibus prognati erant Judæi, trahebant quasi ab ipsa prosapia et parentibus alienationem, et quasi naturale odium Judæorum : uli etiamnum nonnullas gentes ab ipso ortu naturaliter quasi certis aliis quibusdam adversari, ct quasi nasci inimicas conspicimus.

Um •ordcL wr ‘ Sensus ergo est, q. d. Non decet te laudaro teme^Psum› sed digna laude gerere, qu® suo splendore alios, pr-psertim extraneos compellant ad te laudandum, non quod laudem hanc qu®ras ct intendas, sed quod laus ex virtute etiam co qui laudatur ignorante, imo invito, naturaliter quasi emanet et resultet : propria enim virtutis dos est laus, juxta illud Socratis apud Stobæum , *term.* 1 : a Thus diis, laus vero bonis viris debetur. » El illud : a Virtus laudata crescit. » El illud S. Basilii, apud Antonium in Jfelissa, part. **I**, cap. 1i : « Præcipuum beneficium est in rebus honestis laudari ; laus enim pant æmulalionem, æmulalio virtutem, virtus felicitatem, quæ supremum et finis est omnium qu® desiderantur, et quo omnis viri boni mutus refertur. > igitur sinas le laudari non a tujs cognatis, amicis, domesticis, sed ab alienis el extraneis, atque quo magis alieni a (e fuerint, eo major erit laus, si te laudent. Unde summa est laus, qu® ab inimicis alicui tribuitur. Illi enim non spe , non adulatione, non amicitia, sed ventate el magnitudine virtutum moventur ad te laudandum : laus ergo ab inimico extorta est pura.

Fat» i p Ratio a priori hujus sententi® est, quod seipsum laudare sil vanum, superbum ct stultum. Ut o enim laus procedit a philautia, qua quis uli nimis amat, sio et nimis laudat se ipsum. Amor enim proprius hominem exerceat, ut omnia sua, licet prava vel parva, rcstiinel bona vel magna. Externi autem qui nullam habent nobisouin conjunctionem, purius et sincerius de nostris rebus ct factis judicant. Unde eorum judicium ct laus vel vituperium verius est.

Ita censent omnes sapientes fideles et profani : Gooma. fideles, ut S. Paulus, qui ooaclus suas laudes recensere ut suum apostolalum tueretur : « Factus sum, ait, insipiens, vos me coeg:stis; ego enim a vobis debui commendari, » II *Corinth,* xii, 1l ; ct Christus : « Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum ; alius est qui testimonium perhibet de me, » *Joan,* v, 31 ; S. Chrysostomus, homil. 5 *De laudibus Pauli :* « Extrem®, ait, dementi® est nulla imminente necessitate, cl necessitate violenta propriis laudibus velle decorari. »

Lucas medicus, vir disertissimus, cum oratio- Eî*®- nem apud Alfonsum Aragonum regem eloquen- pi* tissimam habuisset, cumque exquisitis et heroicis laudibus extulisset, rex hæc audiens dixisse fertur ; « Si vera sunt, Luca, qu® de me pnedicas, Deo optimo maximo gratias ago; sin aliter, vera ut isthæc faciat oro atque obsecro, » innuens maxime decere reges ut laudibus dignos ubique se præbcant. Ita Panormitanus, lib, I *De Debus gestis Alfonsi.*

Agesilaus rex dictitabat sibi jucundum esse ab hostibus laudari, qui non verentur vituperare si quid ipsis displiceat. Tales enim si quid laudant, judicio laudant, non metu, aqt adulatione. Ha Plutarchus in *Lacon.* Themistius apudStobrcum: « Nulla, ait, narratio tam odiosa est, quam sui ipsius encomium. » Hinc illud vulgo tritum : u In ore proprio laus sordet. » El illud Zenodoli : uTe ipsam laudes, mulier, sicut AslyJamas, » quod usurpans Julianus, epist. *ad* S. *llasilium :* Laudavi me ipsum, ait, ut Aslydamis. » Plinius Junior, lib. **I**, cpisl. 8 *ad Saturninum :* a Id quod magnificum referente alio fuisset, ait, ipso qui gesserai recensente vanescit. » Causam subjicit; u Ih qui benefacta sua verbis adornant, non ideo pr.edicarequ® fecerint,sed ut prædicarentur fecisse ere duutur, p Cuidam apud Lysandrum jactanti quod ipsum el laudjbus evclwret, ct adversus obtrectantes lueretur : *u* Dyo, ait, sunt boves ruri, el tacentibus ambubus Limep perlo novi yler sit ignavus, uter ad laborer strenuus. » Sensit veram virtutem non egere laudibus humanis, cum ipsa secum ducat suam laudem ac decus. Cælerum, qui nihil gerunt præclari, his opus est præconibus. Ha Plutarchus in *Laconicis.*

Cum Pescennio Nigro Imperatore creato quidam Panegyricum recitare vellet, Imperator dixisse fertur : « Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicujus ducis optimi vita functi, et dic quid illo fecerit, ut cum nos imitemur. Nu/n yiyç^lcs lau-

dare irrisio est, maxime Imperatores a qn.bus speratur, qui limentur, qui prestare publice possunt, qui possunt necaro .qui proseribere; se autem vivum placera velle, mortuum eGain laudari. » Ila / Elius Spartanus in ejus Vita.

Hujus sentant!® veritatem pulchro galli et vulpis apologo, bellis similitudinibus varie#do, oculis subjicit Cyrillus, lib. II *Apol. moral,* cap. XXVIII, cui titulus : *Contraeos qui se ipsos commendant :* a Gallus, ait, positus juxta corvum, cum intelligendi lumine el pennarum specie ventosa superbia non parum esset inflatus, elerecto polyinito collo sua se coepit cantatione laudare, dixitque ; 0 quantus in coelo est fons sapientiæ, ac vena splendoris, et ars primaria venustatis, quandoquidem nobis terrigenis tanta pulchritudinis et intelligence dona tradiderit? Cui erudite corvus sic respondit : Cara quidem est intelligentia, et est jucunda venustas; sed optima est sapientia, sine qua aut sibi non sunt, aut nihil sunt omnia. A sapienlioribus autem nostris audivi quod luce lucem perdere, virlutcmque virtute, m unm sit dementiae. Utique etiam laude laudationem amittere idipsum est. Nimirum ab Aristotele laus detiuitur, esse sermo illucidans virtutis magnitudinem; unde nec minima virtus est, imo maximum viüum, laudare seipsum. Dicentes enim so esse sapientes, facti sunt stulti (Rom. i, 22). Verumtamen sapiens, dum laudatur in facie, fla-

Ri(.n a gellatur in mente. » Deindo id ipsum ratione a priori, priori demonstrat : * Virtus enim vera, ut virgo pudicissima, sine rubore se videri non patitur, et quasi stella rutilans ab apparente solo absconditur, et veluti ebrysoprasium splendens in tenebris, ita erubescens laus in lumine occultatur. Igitur qui seipsum commendat, se vituperat, quia laus ejus vilium generat, dum sine splendore virtutis ac castitatis, hunc informem esse demonstrat. Verum si hoc aure inlelligentin percepisti, scriptum est *(Joan.* cap. vin, vers. 13) : Tu testimonium de te ipso perbibes, ac testimonium tuum non est verum. Atque in communi mundi lege pro se nemo suscipitur, eo quod lingu® libra privati amoris ad se pondus attrahit. Esi ergo laus propria dedecus, quia lingua sibi testis non suscipitur, aut mentitur. Quin el illud nos approbat, quod exaltat : hoc autem est laudum fugitiva humilitas *(Matth.* xxin, 12). Quienim se humiliat, exaltabitur. Humilitas enim per semitam mundialis confusionis nique caliginis in finem luciditalis adducit. » Denique novo dilemmate idipsum evincit, coque gnomen Salomonis elucidat : « Sed ad quid te laudas? certe si notus es, agis superfluum; si non notus, momento quod latere desiderat vera virtus. Verum nec tempus laudandi quamquam dst, donec vivit; nam commendatio vora non preterii, quam possess® vidulis ælernilas stabilivit. Laudet ergo te os alienum (Proverò. ixvu, 2), accuset le os tuum, humilitatis te approbet virios, dios te commendet ultimus et internus. Quibus auditis, gallus, quia se laudaverat, erubuit. »

3. Grave est saxum, bt onerosa arena : et iba v«n.k stulti utroque gravior .—• Gravior,» id est molestior, magis premens et affligens, portatu et toleratu difficilior. Gravitas enim proprie est corporum; metaphorice vero, cum ad animum transfutur, significai molestiam , afflictionem , cruciatum. Hebraice, *gravitas lapulis, et pondus* (vel elevatio aut cumulus) *arena, et ira stulti gravior e*t præ utrisque.* Septuaginta, *gravis est tapis, et* iu *portabilis arena, sed ira stulti utroque est grarior.*

Primo, R. Salomon *ira/n stulti* accipit rum passivam, quam ip^e in se habeat, sed activam, quam ipse scilicet excitet et causet in Deo, *q. d.* Ira Dei, quam sua stultitia, id est impietate, ciet et provocat stultus, id est impius, gravior est quovis saxo el arena : quia ipse eamdem Dei iram et vindictam non tantum in se et suos, sed et in totam rempublicam, imo in lotum universum redundare facit. Subinde enim Deus lotum populum castigat ob scelus unius stulli et impii, uli castigavit sacrilegium Adían prosternendo castra tola Israelis, *Josué* cap. vu, 13. Verum alii passim accipiant iram stulti passivam, quæ scilicet silet resideat in ipso sinito. Unde

Secundo, Lyranus exponit iram stulti gravem et importabilem esse ipsi stulto et ceteris stultis, non autem sapientibus, *q. d.* Gravissimum sane ad portandum est saxum, et aren® etiam pondus minime leve, sed tamen h«c duo slultus aliquis viribus pollens levare poterit; at ira stulti longe gravior ac onerosior est : illius enim pondus nullus stultus sustinere potest.

Rursum, ira stulti gravior est saxo et arena, quia homo insipiens nec magnam aliquam instar saxi ac vehementem indignationem, nec leviores nc crebros iracundi® motus (qui sunt instar aren® minuta») perferre potest

Tertio el genuine, *q. d. Ira* stulti gravior est trainiti saxo et cumulo arcu®, ac utroque onerosior et iomknimporlabilior sapienti, mullis de causis. *Pnma* ^a'V est, quia onus saxi et aren® corpus gravat; ira Cinu vero mentem sapientis premit et degravat. Majora Pnauautem et magis sensibilia sunt onera qu® mentem, quam qu® corpus affligunt.

Secunda, saxum el arena dorso imposila a sa- Stelli, piente deponi et excuti possunt; al ira stulli nequaquam. Nam, ut ait Auctor *Catena Grac.,* stultus iratus so furore incensum non animadvertit, atque ite ut animum ab ira sevocet, furoremque comprimat, non laborat; imo cum amat et fovcL Credit enim so prudentem ct intelligentem esso, adcoque juste insanire : hunc ergo stulti furorem in so concitatum patiatur sapiens oportet.

Tertia, quod saxa et aren® arte ct instrumentis allevari possunt, puta curru, equo, mulo vectari queunt : at stulti ira nulla rc naturali (sed sola Dei illuminatione et gratia) non dico tolli, sed nec minui potest, præsertim qtua «tuitus iraui ba-

bet pro ratione, putatque scjuste et cum ratione Irasci. Quocirca a nullo se moneri, doceri aut mitigari patitur, sed plane iram suam explere satagit; quare iracunda, contumeliosa, indigna dicit ct agit, quibus quoslibet ferit et sauciat, premit et opprimit, nec pacari aut teneri se sinit. An non hic gravior et molestior est saxo et arena quantumliM gravi? stultus enim suas iras ferre el moderari nequit, sed iis totum se obrui sinit, ac se captivum dat et mancipat, uti fecit Nabal, qui stulta indignatione oppressus mortuus est, II Rep.xxv. Eadem deinde premit ct opprimit alios, in quos ipsam effundit.

Quartam suggerit versio Septuaginta, *et vix portabilis arena, q. d.* Arena portari nequii, nec elevata et constipata, uti aliqui ex Hebraeo vertunt, *utpote nimis densa, onerosa et gravis;* nec divisa et minuta, quia grana arenæ minuta manibus quis complecti et stringere nequit, quin plurima per digitos elabantur. Sic pariter ira stulli si elevata jsil ct exaggerata, id est, si prodeat ex magno animi tumore et fastu, tam intolerabilis et insuperabilis est, quam insuperabilis est ejusdem fastus; sin parva el instar arenæ minuta sit, pariter intolerabilis est, quia instar arenæ est plurima et innumera : ob quaslibet enim causas minimas stultus irascitur, imo sine causa indignatur, vociferatur, rixatur, verberat, el pugnas ciet. Quis talem ferat? unde sequitur : « Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitati spiritus ferre quis poterii? » Ira ergo stulti gravior est saxo, quia irrationabilis, quia impetuosa el immodica , quia implacabilis, el sedari nequii; cum sapientis ira sit rationabilis, moderata, placabilis, juxta illud Ovidii :

Quo quisque est major, magis e<l placabilis ira :
Et hules animos mens generosa capit.

Qufou *Quinta* est, quod gravitas saxi et arenæ natura sua feratur quidem ad centrum terne, sed ab extrema terne superficie, ejusque gravitate inhibeatur et sistatur, ut in ca conquiescat : at stulti ira reipsa tendit, multosque secum ducit ad ipsum terra centrum, puta ad gehennam et ad œternos ignes. Unde Salomonem secutus Siracides, cap. xni, 17 : « Super plumbum, ait, quid gravabitur ? et quod illi aliud nomen quam fatuus? Arenam, ct salem, et massam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem el fatuum et impium (1). »

Mystice Bcda : « Grave admodum est, ait, vel uno aliquo crimine capitali, quasi vasti cujusdam saxi pondere premi, vel quasi glareis arenæ, innumeris peccatis levioribus onerari; sed utroque gravior est ira stulti. Quia nimirum hæc, quo certius quam sint mala patescunt, eo acrius animum compungunt : ira vero, quia non corporale, sed spirituale est vitium, quo minus deprehenditur, eo amplius gravat; undo non absoluto iram, sed iram stulti dixit. Nam sapientes quomodo actus suos ac sermones, ita mentis quoquo motussolerterexaminare et castigare satagunt.»

Redam secutus Dionysius, clarius idipsum explicat, dum ait : Grave est saxum, ut lapis molaris quodeumque mortalo peccatum, quod suo mox pondere trahit ad aliud, ct impoenitentem pracipitat in gehennam; « et onerosa arena, » conglutinata, seu multiplicata, vel venialium multitudo; sed ira stulti, id est hominis vitiosi, utpote ira per vilium, non per zelum, utroque est gravior ad portandum hominibus, nisi sapientibus ac perfectis. Mullis enim mortalibus peccatis, non omnibus, ira est gravior, coram Deo atque hominibus. Hæc Dionysius.

4. Ira non iiadet misericordiam, nec erumpens Ver», i. FUROR; ET IMPETUM CONCITATI SPIRITUS FERRE QUIS poterit? — Hebraice, *crudelitas indignationis et inundatio nasi* (id est ira, hæc enim in naso ardente se ostendit), *et quis stabit ad faciem zeli?* Pro *zeli* hebraico est nKjp *kina,* id est zelus, item æmulatio, invidia, zelotypia. Septuaginta, *crudelis esi indignatio et acuta ira, sed nihil sustinet zelus;* Chaldœus, *crudelitas est indignatio et inundor tío irae, sed quis stabit coram zelo?* S. Hieronymus *Contra Ruffinum, sed zelus impatiens est;* Scholiasts, *sed zelus ulrisque difficilior* (2).

Primo, aliqui hæc referunt ad iram stulti, quæ praecessit, 7. *d.* Ira stulti non flectitur illis monitis vel precibus, quæ eum ad misericordiam moveant, nec furor ejus erumpens ct raviens ;.quis cnim ferre queat impetum furoris ejus, sive spiritus ejus furentis? qui instar spiritus el venti validissimi, sua vi et violentia omnia perflat ct sternit, nec a quoquam teneri aut cohiberi potest.

Secundo, alii hic 1res ira gradus notari putant; gradalim enim ira increscit: *primo* cnim est ira quæ, quamdiu durat, expers est misericordia, capax tamen adhuc rationis, ita ut homo maneat compos sui; *secundo,* ira increscens fit furor, ut jam homo sui et rationis sit impos, ct agatur furore, furatque et raviat vclut insanus; *tertio,* ira ct furor fit zelus, cum non tantum corpus ct rationem, sed el ipsum spiritum occupat; filque impetus concitati spiritus, ut vertit Noster, cum scilicet spiritus iratus el furens omnes animae corporisque vires inflammat, easque convertit cl traducit ad sumendam vindictam, qualis est ira Luciferi et dæmonum, damnatorum et desperatorum.

Tertio, ahi verisimilius putant hic zelum, id est invidiam, componi, opponi et anteponi ira et fu-

si) Pro *ira* Maurer vertit *cegriludo,* qua scilicet se crucian patitur horno stultus.

ti) Sensus est, *gravitas* ¡minano quid, csl *excandescentia, et impetus* Unquam aquarum magnavi irruentium est *ira ; sed quis consistet coram zelotypia?* gallice, *jalousie,* qui animi sensus apud Orientales vehementissimus est ; nemo tolerare potest fervorem, qui solet violali conjugis esse in suspecta matrimonii tide.

rori. llebræa enim non distinguunt irarn a furore, sed tantum iram, sive nasum, id est indignationem, opponunt zelo sive invidiæ, quam Noster vocat *impetum concitati spiritus, q. d.* Gravis et portatu difficilis est ira el excandescentia, cum erumpit et sævit, ac longe gravior cl portatu difficilior est zelus sive invidia : ira enim cito transit instar venti et flammæ, ut ait Pocla : « Ira furor brevis est;» at livor ct invidia sedem figunt in anima quam occupant, lotumque concitant spiritum ad nocendum ei cui invident; quare difficulter eradicari possunt. Unde Pagninus vertit, *crudelitas est in ira, ct impetus in furore, et (piis stabit coram invidia?* cl Vatablus, *crudelis est ira, et impetuosa iracundia* (vel *inundatio,* id csl, impetus convenit *iracundiae); at quis consistet ante invidiam? q. d.* « Invidiæ non possumus resistere, qiamvis iræ possimus el homini iracundo. » Unde Lassianus, *Collât.* XVIII, cap. ult., de invidia hanc gnomen exponens : « Nam usque adeo, ail, incurabilis csl ista pernicies, ut blandimentis exasperetur, infletur obsequiis, muneribus irritetur, quia, ul idem Salomon ait, nihil sustinet zelus. Quanto enim amplius alius aut humilitatis subjectione , aut patienti® virtute, aut munificenti® laude profecerit, tanto ille majoribus invidi® stimulis incilatur, qui non nisi ruinam aut mortem ejus, cui invidet, concupiscit. » Probat id exemplo filiorum Jacob Joscpho fratri invidentium : « Denique illorum undecim Patriarcharum zelus, in tantum nulla obnoxii fratris subjectione potuit deliniri, ut de his Scriptura commemoret : Invidebant autem ei fratres sui, eo quod diligeret eum pater suus, et non poterant ei loqui quidquam pacificum ; donec zelus eorum, qui nulla germani obsequentis atque subjecti sustinuit blandimenta, morlem ejus cupiens, vix posset venditionis fraternæ crimine satiari. Cunctis ergo vitiis perniciosiorem atque ad purgandum difficiliorem esse constat invidiam, quæ ipsis remediis, quibus reliqua exstinguuntur, accenditur, d

Posset quoque per îWp *kina,* id est *zelus,* accipi *zelotypia;* hæc enim est fervor, culmen et summitas zeli. Unde videmus maritos zelotypos uxorum suarum, ex zelo fieri maniacos el insanos; zelotypiam cnim hanc statam el permanentem nemo cohibere, nemo vincere, nemo sustinere potest. Ita Auctor *Cátente (faetorum.* Unde Chaldœus, *quis stabit coram zelo?* ct Septuaginta, *nihil sustinet zelus.* Vide de vi zelolypiæ dicta cap. vi, vers. 34. Huc facit illud S. Chrysostomi, homil. *De Virginitate :* « Nihil ab hoc zelo hominem potest abducere , sed omni vel commodorum cura, vel incommodorum sollicitudine violentior ista procella est. Etenim ea morbi istius insania est, ut neque sumpto de eo supplicio, a quo lœsus sit, dolorem œger abjiciat. Itaque multi adultero sirpe sublato neque iram, neque angorem tolerare potuerunt. Sunt etiam qui uxore jugulata iidem manserint, vel majore rogo consumpti. ¶ Idem etiam, homil. 38 *in Genes.,* sic habet : « Qui zelotypia laborant, ct bonum pacis amittunt, turbas et fluctus sibi quotidie excogitant, nullamque voluptatem habere possunt, interno bello omnia confundente, multamque amaritudinem eis invehente. »

Adde, invidiam cl zelum esse potenliorem ira ct furore , quia zelus uritur ira, caque velut cole se exacuit. Unde Nazianzenus, orat. 1 *in Laud.* S. *Athanasii :* a Iram ‚ait, zelus exacuit, » *q.* d. Naturalem ipsius ine aciem zelus elimat cl acuit, adeoque coram zelo qui iram distringit, eamque ignit, ut ignitus effulgurct, imo fulminet, nullus immunis tutusque consistere potest.

Parallel® huic sensui sunt gnomœ sapientoni, Gwma quas citat Antonius in *Melissa,* part. I, cap. xxvi, et Maximus, *serm.* 54. S. Basilü : « Nullus affectus perniciosior animis hominum innascitur, quam invidia; nam ut ærugo ferrum, sic invidia quam inficit animam consumit. » S. Gregorii Nazianzeni : a Ulinam pereat ex hominibus invidia, habentium se consumptio et affectorum ærugo! Sola inter affectus injustissima, simul et justissima: injuslL-sima, quia præclaris omnibus molesta est ; justissima, quia lædit eos a quibus fovetur. » Socratis : « Invidia est serra animæ. ® Clcobuli: « Duo maxime sunt cavenda, amicorum invidia, el inimicorum insidi®. » S. Chrysosloini : « O invidia mortis radix, multiplex morbe, cordis acutissime clave ! Quis enim clavus acutissimus tam pungit, quam invidia cor occupatum vulnerat? d Quocirca Euripides in *Phoenice :* « Invidia, ait, dea est pessima et injustissima, malisque gaudet, et bonis tristatur. › Et Palladias apud Stobæurn , *serm.* 38 , exclamat : u O maximam invidiæ improbitatem ! invidus odit fortunatum, quem Deus amat. Adeo stolide, el per invidiam errat; manifeste enim contra Deum ipsum pugnat, maximam iram ex invidia recipiens. Amandus est enim quem Deus amat. ›

Quocirca Abbas Pastor in *Vitis Patrum,* lib. v, vu x*H libello X, num. 45, dicebat : « Non habiles in q*1011* loco ubi vides aliquos habentes adversus te zelum, quia ibi non proficies. » Cæteri quoque sapientes docent prudentis esse studiose fugere invidiam et invidos quoad licet, non ita iram et iratos, quia invidia vix superari potest, ct declinari a præsente nequit.

Denique hebræum *kina,* id est zelus, posset hic generatili! accipi tam de bono, qui in objectum bonum, quam de malo, qui in malum rapitur, ul significetur vis et violentia zeli cujuslibet esse polentior cl efllcacior ira ac furore, *q. d.* Sæva et violenta est ira furibunda, at sævior el violentior est zelus ; hic cnim omnes obices disjicit vel transcendit, nihilquo ei resistere valet, uti Apostoli, zelo Dei armati,subjugarunt orbem Christo, et Elias, zelo Dei ignitus, vicit iras Jezabelis et exercitum Baalitarurn. Unde Elisœus ei in cœluin rapto succlamavit : « Paler mi, currus Israel et

auriga du*,» IV *Deg.* cap. ir, 12. Mathalhias, ejus- *quo* filius Indas Machabæus, hoc zelo instructus, parva manu vicit iras Antiochi, ejusque ingentes debellavit exercitus. Arifitonymus in DtafrtWs : « Invidia, ait, tanquam malus demagogos honestis actionibus obsistit, » Josephus in opere Dc Caj> *tii itate: n* Nihil, inquit, inter omnia bona tam firmum est, quod invidia® perpetuo resistat. »

noi » ,QI

Praeclaro S. Ambrosius in *Psalm,* cxviii : « Angeli quoque, inquit, sine zelo nihil sunt, et subfilanti® sum amittunt praerogativam, nisi eam zeli ardore sustentent. » Unde Psaltes, *Psalm,* cm, 4 : a Qui facit angelos suos spiritus, ct ministros suos Dammam ignis. » El inferius : « ipse Deus Pater ait: Zelans zelabo Jerusalem zelo magno; quia Deus magnus, ideo et zelus magnus est, ct pro uniuscujusque potentine qualitale, ita ct zelus aut mediocris aut magnus est; zelo vindicatur Jerusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Jesus nit : Zelus domus ture comedit me, increpans Judíeos quod domum orationis fecerint speluncam latronum et domum negotiationis, n Et nonnullis interjectis explicans illud *Canite,* vin, 6 : *Fortis ut mors dilectio, dura ut infernus æmulatio :* « Durus, ait, zelus, quem vitæ hujus nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur ut vivamus Deo.» Et S. Chrysostomus, homil. BÎ *in Acta,* do zelo^o ita loquitur : « Qui igne Christi captus fuerit, talis sit qualis esset homo solus super terram habitans; adeo nihil curie est ei gloria et ignominia, tentationes autem sic contemnit, et flagella, et carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamantinum possideret corpus. Quæ autem suavia sunt in hac vita, ita ridet ct non sentit, sicut nos ipsi mortui corpora mortua. Et sicut muse® in medium flammee non iucidunt, sed fugiunt : ita ct affectiones illos accedere non audent.»

Zelus enim est instar ignis qui omnia devorat, et in se transmutat. Unde Christus do hoc zelo loquen* : « Ignem, ail, veni mittere in terram, ct quid volo nisi ut accendatur?» *Luae* xii, 49. Audiant Christiani S. Augustinum, tract. 10 *in Joan. :* « Unumquemque Christianum zelus domus Dei comedat. Verbi gratia, vides fratrem currere ad th atrum, prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit le. Vides alios cun ero et inebri iri velle, ct hoc velle in locis sanctis, quod nusquam decet, prohibe quos poles, terre quos pole*, quibus potes blandire, noli quiescere. Tamen, si amicus est, admoneatur leniter; uxor est, severissimo refrenetur; ancilla est, etiam verberibus compescatur. Fac quidquid pro persona potes. • Hunc zelum charilatis ostendit Christus apparens Carpo, ut Illi zelum iræ et indignationis excuteret : • Feri, ail, me, paratus enim sum rur- *um salutis hominum causa mortem perpeti; nnluquc hoc pergratum est dum alii hommes non peccant; » uti refert S. Dionysius, epist, R *ad Demophilum.*

S. Melior est manifesta correptio, qüam amor absconditus. — Septuaginta : *Meliores correptiones manifester, quam abscondita amicitia:* Auctor lib. *De Amicitia* apud S. Augustinum : « Meliores sunt correptiones, quam tacita amicitia, » id est, qu® lapsus amici tacet et dissimulat, nec cos corripit et castigat. « Manifesta correptio» non est publica, sed aperta et libera; opponitur enim occulte, quæ fit in corde, vel a tergo ejus qui reproben* ditur. Vm.L

Quieres, quisnam *amor absconditus? Primo,* Auotor *Catena: Graecorum* respondet esse amorem fictum ct simulatum; unde hunc versum nectens sequenti, sic ulrumquc ex Septuaginta vertit ct explicat : Melior est aperta reprehensio, quam simulata amicitia; sicut majorem quoque fidem ct benevolentiam testantur amici vulnera, quam voluntaria oscula inimici. Nam cum ex amore illud se facere confingat, neque tamen faciat (siquidem ex animo non amat, sed odio habet), fœde contra amiciti® leges peccat. Alius ibidem : Utiliores sunt, ait, amicorum correptiones, et manifesta eorum vulnera, qui peccata palam arguunt, quam illorum oscula ct adulationes, qui illa dissimulant el tegunt. Nam cum placere ct prodesse hac ratione velint, magis obsunt. Hæc Auctor *Cátente.*

Secundo, Beda et Salonius amorem absconditum censent esse amorem venereum; hic enim præ sui turpitudine ex pudore quæril latebras in quibus se abscondat, *q. d.* a Mullo melius est aliquem, ut corrigatur, manifeste increpare, quam studio simul peccandi occulte diligere. » Aut, *q. d.* Longe satius est palam corripi, id est vexari, verberari, necari ob studium virtutis, v. g. castitatis, quam occulte mala perpetrare, v. g. fornicari. Sic Susanna maluit periculo calmimi® cl lapidationis se exponere, quam fornicari cum senibus, *Daniel,* xm. Et Joseph maluit longum pali carcerem, quam heræ amoribus consentire, *Genes,* xxxtx.

Tertio, Lyranus ct Dionysius: Amor absconditus, inquiunt, est amor habitualis, qui in actum non exit, *q. d.* Præstat actus charilatis, qualis est correptio fraterna, habitui charilatis otioso, qil nihil operatur.

Quarto, Aben-Ezra : Amor absconditus, inqmt, est correptio occulta, 7. d. Utilior est correptio publica correptione privata ct occulta. In publica enim correptus pudore suffunditur, el vitium emendat; verum saepe contrarium accidit. Ex publica enim correptione potentes ct magnanimi gravius irritantur, et in odium corripientis exardescunt, quia vident se infimari ; quare ut suam famam et decus tueantur, peccatum suum defendunt, in coque se obtlrmant.

Quinto ct genuine : « Amor absconditus » est amor delicatus et puMllunimis, qui iu corde sa

abscondit noe nuoci amicum errantem corripere ex verecundia, vel ne eum contristet: quomodo matres siepe nrnore femineo omnia indulgent filiis, nec audent eos peccantes reprehendere. Ita R. Levi, Jansenius cl alii passim. Sensus ergo est : Amor qui se prodit corripiendo vilia amici, præstat amori abscondito, id est latenti, qui se non prodit, nec vitia carpit, sed dissimulat, vel etiam ea tegit ct abscondit : prior enim est amor masculetis,cordatus, efficax; posterior est femineus, abjectus, iners ct inutilis : qua dc causa etiam correptio quæ ab inimico manat, utilior est, quam amor amici absconditus cl vitia dissimulans; ille enim vitia emendat, hic dissimulat, abscondit ct fovet. Quare Plutarchus in *Moral, :* « Quemadmodum Telephas, ait, quoniam carebat amico, coactus est ab hoste petere remedium ad medelam vulneris : ita qui non habent liberos amicos,a quibus admoneantur, sæpenumcro ab inimicis audiunt sua vitia. » Unde pro *amor absconditus* hebraice est JTLTpO *mesutaret,* quod si alio puncto legas DTTIDQ *mesatterct,* idem est quod *amor abscondens,* sciliccl amici vilia. Imo Baynus r0 *absconditus* accipit pro *abscondens.* Sic *Psalm.* Lxvn, 17, vocantur *montes coagulati,* id est coagulantes. Et *Job* XX, 20 : a Tenebræ abscondilæ, » id est, quæ res celant ct abscondunt.

Significat ergo hæc gnome veri amoris ct amiciliæ esse, corripere vitia amici; hoc enim exigit chantas, et lex correptionis fraterne sancita a Christo, imo ab ipsa indole ct natura amoris ct charilatis, *Matth.* cap. xviii, 15 : « Si peccaverit, alt, in tu frater tuus, vado, et corripe cum inter te ct ipsum solum; si to audierit, lucratus eris fratrem tuum. » El Ecclesiasticus cap. xix, 13 : «Corripe, ait, amicum, ne forbl non intellexerit, ct dicat : Non feci; aut si fecerit, nc iterum addat facere, v « Corripe ex amore, non ex rancore, » ait S. Augustinus.

Amlcni corripiat unicum prettalem.

Audi Auctorem lib. *De Amicitia,* cap. xxvii,apud S. Augustinum , tom. IV, hunc locum cx S. Ambrosio elucidantem : n Non solum arguendi sunt amici, sed. si opus fuerit, objurgandi. Objurgandus csl amicus, si veritatem aspernatur et obsequiis atque blanditiis in crimen appellatur; sed monitio acerbitate, objurgatio contumelia careat. Ambrosius: Si quid vitii in amico deprehenderis, corripe occulte, si le non audit rit, corripe palam» Sunt enim bonæ correptiones, ct plerumque meliores quam tacilæ nmicitiæ. Et si l edi se putet amicus, tu tamen corripe. Tolerabiliora enim sunt amici vulnera, quam adulantium oscula. »

Preclare S. Augustinus, epist. I *ad fionifacium :* «Molestus, ail, csl medicus furenti phrenetico, el pater indisciplinato filio : ille ligando, iste cadendo, sed ambo diligendo. Si autem istQS negligaci, ct perire permillanl, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus ct mulus, quibus non est intellectus, morsibus cnlcibusque xcsistqnt honpnibus, a quibus eorum curanda vulnera contrectantur, et cum inter nentes eorum ct calces sæpc homines periclitcntur, aliquando verentur, non tamen eos deserunt, donec per dolores et molestias medicinales revocent ad salutem; quanto magis homo al) homine, frater a fratre, ne in ælernum pereat, non est deserendus, qui correctus intclligerc potest qu mlum sibi præstatur beneficium, quando persecutionem perpeti querebatur? »

Quocirca Clemens Alexandrinus, lib. I Perdu-Gaoma. *gog.* cap. v : *v* IV prehensio, ait, est velut quædam Chirurgia animæ. Admonitio est voluti quædam diæta ægrotantîs animæ. j» Clemens vero Bomañus, bb. il *Constituí. Apost,* cap. xl v : «Tu igitur, ait, uti clemens medicus peccatores omnes cura, utens accommodatis ad salutem medicamentis, non modo secando, urendo, novaculam adhibendo, sed etiam alligando, exsiccando, injiciendo medicamenta lenia, cicatricem obducentia, emolliendo sermonibus consolatoriis. Si vulnus altum fuerit, reficito suavi unguento, ut repletum reliquis partibus æquclur; si sordes collegerit, novacula purgato, hoc csl, sermonead incidendum idoneo; si intumuerit, id acri collyrio complanalo, hoc est judicii minis; si serpat, cauterio cohibeto, tabeque excidito jejunii acrimonia. »

Idem censucre Philosophi. Diogenes Cynicus dicere solebat non tantum fidis amicis sed o iam acribus inimicis opus esse, eo quod illi nos admoneant, hi vero nostros errores vilæquo nostræ flagilia reprehendant atque castigent. Ita Laertius, lib. VI (I).

Memorabdo cl imitabile est quod subjicio. Demades orator cum vidisset Philippum regem, largius potum, cum amicis saltasse per mediam captivorum turbam, cisque petulanlerexprobrasse suam calamitatem, libere dixit : « Cum, o rex, fortuna tibi Agamemnonis personam imposuerit, non pudet te factis agere Thersiten? »» Ea vox potum regem in diversum vitæ genus immutavit.

G. Memora sent vulkera diugevtîs, qvav fracpulenta oscula odiemis. — Hebraice : *l'idtlia vulnera ddigeutis, ct suppliciter adulantia osada odientis.* Ubi licet non sit expresso tp *(¡uam,* <jue est nota comparationis, tamen tacile intelligitur» Est cairn anlithesis. qua opponuntur el pru ponuntur vulnera diligentis osculis oili<utis, co quod illasint fidelia cl sincera, h oc adulantia et ficta. Quis enim non videt fidelia meliora osso simulatis cl fictis? unde Septuaginta comparationem hanc exprimentes vertunt, *fideliora sunt vulnera amil i, quam spontanea oscula inimu i*; el Chaldæus, *pulchra* vel *placida sunt vulnera diligentis, mala* Ve«.«.

(I) Cicero, *f/el.* cap. xxv: « Ut igitur ct monere ct moneri proprium est veræ arnicUiæ, et allcrurn libero facero, nun aspero, altorum p Hiciitcr jccipcrr , non repugnanter: sic habendum est, nulbm in amicitiis pesloity esse majorem, quam adulaUvuemj blanditiam, astenutioxeni. V

osada odientis. Quis enim bonum, imo pulchrum non præfeml malo (I)?

Huic affine est proverbium Arabicum : «Inimicitia sapientis præstat amiciliœ stulti ; » illa enim corripit et emendat, hæc blanditur et perdit. « Quare inimicus sapiens præstat amico stulto. » Et illud Catonis apud Ciceronem, lib. *De Amicitia :* « Mullo melius de quibusdam acerbi inimici merentur, quam amici illi qui dulces videntur. » Porro S. Augustinus, tract. 6 *in Joannem :* « Habeamus, ait, veram pacem cum proximis, habeamus pacem columbinam; osculantur enim se columbæ, osculantur ct corvi. In columbis vera pax; in corvis falsa pax, quia osculantur et laniant. »

Pro *fraudulenta* hcbr. est DTMlpO *nataroth,* quod Chaldæus vertit, *mala;* Septuaginta, *spontanea,* id est amica, benevola; Tigurina, *coacta;* Aben-Ezra et Vatablus, *conferta, densa, spissa :* solent enim ficti iterare el densare oscula; Pagninus ct Cajctanus, *multa;* Symmachus, *turbata;* optime Attuila, *supplicantia,* id est suppliciter blandicnlia, orantia el adulantia. Radix enim IDJI *athar* significat supplicare, orare, dissuaviari, sive suavibus verbis blandiri, ut quid impetres.

Sensus est clarus; probat enim id quod dixit vers, præced., manifestam correptionem esse bonam, imo meliorem amore abscondito, ex eo quod meliora sint vulnera amantis, quam oscula odientis. Significat ergo quod, sicut odium habet oscula amara, ita ex adverso amor habet vulnera suavia et dulcia. Talia sunt vulnera mortificationis ct charilatis se vel suos mortificantis. « Meliori » ergo, id est mitiora et suaviora, non solum quia charilas vulnerat ut medeatur ægris, sed quia sua dulcedine involuta leniter et suaviter ferit: illa enim procedunt ex amore, hæc ex rancore et odio; illa sanant, ac proinde non tam vulnera sunt quam pharmaca, hæc seducunt, ac in laqueos ct exitium inducunt; illa fidelia sunt el sincera, hæc fucata el fraudulenta; illa manant ex studio salvandi, hæc ex animo decipiendi ct perdendi. Vulnera amantis hcbraice vocantur fi*delia,* tum quia sincera sunt, non proditoria; tum quia ex fidelitate et fideli amore manant; tum quia ad fidelem finem diriguntur, ut scilicet amicus corripiatur et malis subducatur, ail R. Levi; tum quia fidem in amico excitant, ut is se amanti, esto vulneranti, luto et secure credere ct committere possit, ait Baynus; tum denique *fidelia,* id est firmaci valida, quia cum qui castigatione indiget, publice vulnerant cl contundunt, ul emendetur, ait Aben-Ezra.

(1) *ridetta* sunt *ruinera amici,* id est, sincera sunt asperiores amici monitiones; *et perfida oscula osoris, supi I x oravit, desideravit,* hinc in forma nipbal *deside-* Fatui *est, abfuit, fefellit, perfidus fuit.* Alii aliter. Maurer, *et larga,* id est crebra, mulli *oscula osoris;* Roscnmullerxu, et *fallacia* sen *o/fensiones* sunt *oscula inimici,* coli trib. caipíiaeíf, *caspitans cecidit.*

Per vulnera intellige correptionem severam; quæ animam percellit ct sauciat, atque castigationem etiam seriam, qua cum opus est corpus verberetur, flagelletur et cruentetur.

Porro vulnera infidelia vocant medici, ut Galenus, et ex eo Celsus, lib. I, ea quæ curant quidem morbum, sed partem incisam lœdunt, v. g. dum ita vena inciditur, ut nervus lædatur : fidelia vero, quæ ita temperata sunt, ul curent, non lædant, quæ scilicet non penetrant intima, sed cutem tantum aperiunt, ul carnem putridam eximant, integram vero non tangant, 7. *d.* Correptiones quas amans amato ad ejus bonum, puta ad vitiorum emendationem, exhibere tenetur, vulnera esse debent vilium tangentia ct eximentia, non famam lædcnlia, ac proinde non injuriosa, non iracunda, non exprobrantia, non conviciantia; hæc enim plagas veteres non curant, sed novas infligunt. Nam, ut ait S. Isidorus, lib. III *De Summo bono, cap.* xci : « Qui delinquentem superbo vel injurioso animo corripit, non emendat, sed percutit. » Unde Chaldæus vertit, *pulchra* vel *placida sunt vulnera amici,* tum quia placent correpto, cum oscula fraudulenti summe displiceant; tum quia ejus animam serenant, placant, componunt ad modestiam, gravitatem omneque decus ct virtutem : sic pulchra sunt vulnera quæ miles recipit ab hoste, dum fortiter cum eo cominus decertat : hæc enim vulnera sunt notæ el signa ejus fortitudinis et generosæ dimicationis. Pulchriora sunt vulnera Martyrum, do quibus Poeta :

Pulchnmque petant per vulnera mortem.

Hæc enim Martyres velut coronæ et laureæ triumphales ornant. Unde S. Augustinus, lib. *De Conflictu vitiorum :* « Genus, ait, quoddam martyrii est non ignobile, reprehendentes æquanimilcr ferre. » Sicut ergo corpora Martyrum gloriosa in coelo, servabunt vulnerum suorum vibices et cicatrices, quasi tesseras suæ passionis, martyrii et triumphi (uti eadem de causa Christus servabit suas), ut eas in omne ævum Domino, Angelis et Beatis gloriose ostentent : sic pariter qui correptiones, increpationes cl castigationes ceu vulnera humiliter, patienter ct amanter suscipiunt, hi pulchras illarum vibices cl nolas martyrii œinulas, gloriose in dic judicii loti mundo ostentabunt.

Ex adverso fraudulenta oscula inimici sunt osculanti probrosa, osculato noxia et exitialia, de quibus Clemens, lib. Il *Pcedag.* cap. ix : « Est aliud, ait, quoddam osculum incestum, veneno plenum,sanctitatem simulans. An nescitis quod etiam phalangia si ore tantum tangunt, graves dolores hominibus afferant? » Phalangium est genus aranearum, quod si vel leviter carnem tangat, venenum instillat, ct per membra dispergit, quod graviter ca cruciat. Idem facit qui dolose osculatur amicum, fraudulentum fuit osculum Judæ quo prodidit Christum, de quo S. Ambrosius in cap. XXII *Luca,* ad illa verba : *Juda, osculo*

Filium homini tradis?* sic subnectit : « Amoris pignore vulnus infligis? charilatis officio sanguinem fundis, et pacis instrumento mortem irrogas ? servus dominum, discipulus prodis magistrum, electus auctorem? Hoc est illud : Utiliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.» Idem S. Ambrosius, lib. I *Ofiic.* cap. xxxiv : « Benevolentia, ait, gladium iracundi® extorquere consuevit. Benevolentia facit, ut amici vulnera utilia magis quam voluntaria inimici oscula sint, etc. Simul advertimus etiam correptiones in amicitia gratas esse, quæ aculeos habent, dolorem non habent. Compungimur enim censoriis sermonibus, sed benevolenti® delectamur sedulitate. »

Porro hæc gnome variis particularibus casibus aptari potest : *primo,* pueris ct discipulis, *q. d.* Meliora sunt verbera patris ct magistri filios vel discipulos peccantes castigantis, quam oscula sociorum illos seducentium. Quocirca in B Igio parentes et magistri honestiores ita instituunt filios et discipulos, ut, postquam ab iis vapularinl, jubeant cos manum patris vel magistri, qui eos flagellavit, aut etiam ferulam vel virgas ipsas, quibus flagellati sunt, osculari, ut hoc modo ostendant sese humiliter et amanter castigationem velài disciplinam paternam suscipere, onmeinque rancorem ex animo deponere, imo patri gratias agere, quod hanc cis errati sui medicinam salubrem propinarti. Imitantur hi S. Augustinum, cujus, teste Dionysio, hoc loco, ista est vox : « Si me posses docere quod nescio, non solum verbis reprehendentem, sed el pugnis cœdentem, deberem patientissime sustinere. »

Rursum hæc gnome competit amico corrigenti lapsum vel errorem amici, uti S. Augustinus correxit sententiam S. Hieronymi, putantis S. Paulum non vere, sed simulate rcprchcndisseS. Petrum, *Galat.* n. Hinc ipse, epist. 19 ad S. *Hieronymum :* « Nescio, inquit, utrum Christian® amicitiae putandae sunt, in quibus magis valet vulgare proverbium : Obsequium amicos, veritas odium parit; quam Ecclesiasticum : Fideliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. »

Fraudulentum pariter fuit osculum Joab, II *Rej.* cap. XX, vers. 9, quo osculans Amasara ei dixit : «Salve, mi frater; el tenuit manu dextera mentum Amasæ, ct percussit eum in latere, et effudit intestina ejus in terram. » His dolosis osculis meliora erant vulnera Pauli, incestuosum tradentis Satana) in interitum carnis, ut spiritus salvus esset in die Domini, I *Corinth,* v.

Audi S. Chrysostomum, hom. De *rq)rehensionibus ferendis,* el *Conversione* S. *Pauli :* a Sano inimicum no laudantem quidem probo, amicum vero etiam reprehendentem amplector. Illo etsi me osculetur insuavis est, hic etsi vulneret amabilis; illius osculum suspicione plenum est, hujus vulnus medicamenti vim habet. Propter hoc dicit quidam : Fideliora sunt vulnera amici, quam blanda oscula inimici. Quid dicit? vulnera amicorum fideliora dicit : non enim ad naturam eorum quæ fiunt, sed potius ad affectionem eorum qui faciunt, attendit. Vis discere quomodo fideliora sunt vulnera amici, etc.? Oculatus est Dominum Judas; sed osculo suo prodidit venenum quod habebat os ejus, malitiaque impleta erat lingua ejus. Paulus vulneravit eum qui anud Corinthios scortatus fuerat, sed salvavit, » etc.

Secundo, hæc gnome aptari potest reis qui a judicibus el magistratu puniuntur, puta flagellantur vel capite mulclanlur, *q. d.* Meliora el fideliora sunt vulnera, inflicta reo a judice, quam oscula fraudulentorum qui cos ad scelus illexerunt: vulnera enim hæc procedunt ex amore justiliæ, quo judex reum amat, ideoque juste plectit, ne deinceps peccent; et ex amore rcipublicœ, ut cæteri timore similis pœnæ a peccatis abstineant, itaque respublica in pace et justitia degat.

Unde S. Augustinus, epist. 48 *ad Vincentium,* ex hoc loco et similibus docet charitati Christian® non repugnare, sed consentaneum esse, ut principes cogant hitrelicos redire ad fidem orthodoxam, propositis pœms non tantum confiscationis bonomia, sed et capitis vilæque : a Non omnis, inquit, qui parcit amicus est, neque omnis qui veibridt inimicus: meliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici; melius est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere. Et qui phreneticum ligat, el qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. Quis nos potest amplius amare quam Deus ? et tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessat, fomentis lenibus, quibus consolatur, sæpe etiam mordacissimum tribulationis medicamentum adjungens. » Idem etiam *Contra litterae Petiliani :* « Malim, ait. me objurgatione misericordi sanari, quam blanda adulatione, tanquam mihi caput ungatur, decipi atque perverti : meliora enim sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. » Porro verba hæc S. Augustini translata sunt in jus canonicum, el habentur », *Quast,* V, cap. n, in princip., cl 23, *Quast.* IV, cap. *Nimium.*

Terho, lare gnome aptari potest quibusvis fidelibus, quos Deus castigat per tribulationes famis, morbi, belli, persecutionum,etc. ILecenim vulnera sunt pharinaca, ftno philtra Dei, quæ Deus ex amore summo nobis propmat, ut a carne, mundo et peccatis ad se, id est ad spiritum, virtutem et cœlum traducat, el cum caro, mundus el dannon illecebris suis velut fallacibus osculis nos decipiant,el in interitum ducant. UndeS. Chrysostomus, *hom.* jam citata, vulnera a Deo Adæ inflicta opponens blandis diaboli osculis , quibus per serpentem Adamum seduxit : « Verum inquiramus, ait, quomodo hoc dictum non solum in hominibus, sed et in Deo et diabolo habeat locum. Ille enim amicus, hic inimicus; ille salvator el curam nostri gerens, hic inimicus et deceptor. Elhic uuidem aliquando dedit osculum, iHe

vero vulnus inflixit. Et quomodo hic osculatus est, et ille vulneravit? Hic quidem dixit: Erilis sicut dii; ille autem : Terra es, et in terram abibis. Uter igitur magis profuit, hiene qui dixit: Erilis sicut dii; an ille qui dixit : Terra es, ct in terram abibis? Ille mortem interminatus est, hic immortalitatem promisit. Atqui hic qui immortalitatem pollicitus est, e paradiso ejecit; illo vero qui mortem comminatus est, in cœlum invexit. Vides quomodo fideliora vulnera amici, quam blanda oscula inimici ? » Subjicit deinde : « Proindehoc primum declarare volui, quod gratiam habeam his qni me arguunt. Amici enim sive juste, sive injuste arguunt, non approbare volunt, sed hoc faciunt ut emendent; inimici autem etsi juste reprehendunt, hoc tamen agunt non ut corrigant, sed ut exsibilent : sicut et illi dum laudant, hoc unum spectant ul meliorem reddant, ct hi dum laudant, student quomodo supplantaro possint, v

Quarto, hæc gnome aptari potest prædicatoribus veris severe in vitia detonantibus, et falsis qui vitiis potentum adulantur. Unde Philo Carpatbinsin cap. vi *Cantie.:* Nec durum, inquit, illi est asperius increpari, morio id Domino placiturum iutelligat; unde Salomon : Mulioni sunt verbera diligentis, quam fraudulenta oscula inimici; hæc enim ad salutem perennem feriunt, illa miserrime occidunt. Utinam ab his verberibus assidue cæderelur sponda Christi (scilicet Ecclesia); non enim tot (heu miseri!) Christiani quotidie per assentationes prœdicantium miserrime perirent ! » Et post nonnulla cos qui hæc vulnera cx amore auditoribus infligunt, ita condecorat : « Hi sunt qui sanctissime cædunt, et saluberrime vulnerant, et ab his cupiant peccatores sibi vulnus infligi, ct ab his velle curari : ab his enim satius est ad tempus occidi, quam ab adulatoribus ad gehennam exosculari. »

Et S. Ambrosius in Psalm, cxvin, octon. 5 : « Nos quoque, ait, vulnus confitemur, cum praedicamus Christum crucifixum ; sed bonus odor sumus Deo, etc. Hoc vulnere Ecclesia vulneratur, cum Salvatoris sui predicai mortem ; sed hoc vulnus Cbl chanlatis. Denique qui non credit negat, qui diligit confitetur. Manichæus negat, Christianus fatetur; et ideo scriptum est : Utiliora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Pulchre ergo dicit Ecclesia:Quia vulnerata charitate egu sum. Nudemus membra nostra bono vulneri; nudemus sagillæ cicche. Sagitta hæc Christus est, qui dicit : Posuit me sicut sagittam electam. Bonum est ergo hac vulnerari sagitta, n Ac deinde Lee vulnera adaptat Martyribus : « Non omnes, ait, possunt dicere, quia vulnerati sunt dilectione. D ceb mt Apostoli < cum pro Christo lapidarentur, et Christum predicarent. Dicebat Paulus, cum ter virgis c ederetur , et die ac nocte Christum adorandum Gentibus disputaret. Dicunt hoc M1Ftyres, qui vulnerantur pro Christo, et quia vulnerari pro ejus meruerunt nomine, plus diligunt. »

Mystice, idem S. Ambrosius in *Psalm.* exr, octon. 18, in tine, per *ruinera* accipit mortificationem carnis, quam fidelis amore Christi sibi infligit, quæ mclior csl blanditiis quibus caro dolose nobis adulatur.

7. Anima saturata CAtCAorr favum, et anima ESURIENS ETIAM AMARUM PRO DOLCI SUMET.— IlcbraiCC, *et animæ famelica: omne amarum dulce;* Sephmginta, *anima quæ in satirritate est fanis illudit, eqenti etiam amara dulcia videntur;* Cassianus, *Collât.* Nil, cap. XIV et xv, legit, *animæ esurienti;* Chaldæus, *ct anima: esurienti quidquid amarum est, dulce est;* Syrus, *anima esurienti etiam amara dulcia erunt.*

Grammatice, sive in cortice litleræ, hac gnome significatursaturitatem parere ciborum fastidium, famem vero afferre saporem et delectationem, qui enim satur est, fastidit omnes cibos etiam delicatissimos ; qui vero esurit, omnes cibos quantumvis insulsos vel amaros, judicat suaves ct gratos. Unde illud : a Optimum cibi condimentum est fames, potionis sitis, d El illud : « Fames efficit, ut cruda fab:e saccharum sapiant ; preter seipsam edulcat omnia fames. » Et illud Lucii : « Copia rerum fastidium pariL » Hinc Socrates in mullam vesperam inambulans ante fores, rogatas quid ageret? « Paro, inquit, condimentum in comam (I). »

Parabolice vero, et precipue sub hoc cortice ct grammatico litleræ sensu, hac parabola significatur, *primo,* quantum distet, imo presici paupertas divitiis, ac inopia opibus ct rorum copia. Divites enim, cum omnibus abundent, seniperqué sint saturi, etiam delicatissimos cibos fastidiunt, semper aliquid quærentes quod appetitum excitet, ct palato sapiat. Pauperes vero qui multam sæpe esuriem patiuntur, raroque plenum habent ventrem, etiam siccum panem ac puram aquam avidissime el cum voluptate sumunt, quæque aliis Insipida sunt et insuavia, illis optime sapiunt. « Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc pre angustia cibi mei sunt, » ait Job cap. vi, 7. Huc facit proverbium Arabum : n Omni calceo calceatur nudipes, » *q. d.* Pauper defectu meliorum, vilioribus quibusque contentus est et gaudet.

Exempla clara subjicio. Ptolemæus Lagi filius, cum peragranti Ægyplum comilibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, negavit ullum cibum unquam sibi visum suaviorem. Aderat enim optimum condimentum fames. Ita Cicero. lib. V *Tuscul. Quæst.*

Darius in fuga cum aquam turbidam et cada veribus inquinatam bibisset, negavit unquam sa bibisse jucundius. Nunquam autem vel perrare sitiens biberat. Ila Cicero, lib. V *Tuscul.*

(1) Horatius, lib. II, «ih/r, i, 18 :

Jejanm rxro itOMUchxir vulgiru Umdt.

Artaxerxes, cum in fuga quadam direpto illius commeatu, aridis ficis el hordeaceo pane vesceretur : « Dii boni, ait, ejusmodi voluptatis hactenus inexpertus fui. » Ita Plutarchus in *Reg. et Imperat, apophth.* Artaxerxi jam sili deficienti Peribarzones eunuchus, cum aliud non liceret, a rustico quopiam sordidum utrem detulit, putris nquæ cotylas octo continentem; eam aquain cum rex ebibisset, sc nunquam vinum potasse jucundius, nec ullam aquam quamvis purissimam, sibi visam suaviorem confessus est.

Secundo, voluptatem consistere non in rerum abundantia et saturitate, sed fame el desiderio. Sicut enim saturitas nauseam, sic fames ct desiderium partant voluptatem, cum quis re desiderata fruitur ; desiderium enim omnia facit sapida et dulcia. Quocirca bona hujus vilæ magis æstimantur ab hominibus ex appetitu el desiderio ipsorum, quam ex rebus ipsis. Sæpe enim videmus nos aliquid vehementer appetere, et ut illud assequamur omnem laborem parvipendere, ac mire gaudere dum illud adipiscimur; at vero ubi, desiderio expleto, re illa saturi sumus, parvi illam pendere, et tandem fastidire, bocci hoc præclare S. Chrysostomus, botti. *Quod nemo ¡ceditur nisi a seipso: a* A prudentibus, ait, ita definitur, quia hæc sil sola voluplas cum quis desideriis suis fruitur. Ubi vero fruí desideriis non potest, dum, vel ægritudo non sinit, vel satietas ipsa desiderari non facit quæ onerosa efficit abundantia, sine dubio el voluptas in eis pariter ct jucunditas perit. Denique considera ægros qui fastidio perurgentur, quomodo, quamvis suaves eis et lauti apponantur cibi, horrori tamen eos magis accipiunt, quam voluptati. Sic ergo, cum per abundantium cupiditas fuerit exstincta, pariter ct voluplas ac jucunditas perimitur, quia non tam ciborum gratia, quam desiderii gignit satisfactio voluptatem. Unde el sapiens quis, atque in horum disciplina philosophari tume sciens, aiebat : Anima in satietate posita favis illudit ; ostendens etiam ipse, quia voluptas non in natura, ut diximus, ciborum, sed in desiderii vigore consistit, d Probat deinde eleganter idipsum ex petra, quæ percussa a Moyse Ilebræis sitientibus in deserto aquam ad potum dedit, *Psalm,* lxxx : « Propter hoc ct Propheta mirabilia cnarrans, quæ in / Egypto gesta sunt, quæquc in cremo, inter certera etiam hoc dicit : De petra meile saturavit eos. Equidem nusquam invenimus mcl finxisse dc saxo: quid ergo est quod dixit? Quoniam quidem post multam itineris defatigationem ct laborem, sitientes aquis frigidis c saxo linentibus frucbanlur , casque mullo cum desiderio hauriebant, lloc ipso ergo quod dulcissime ct desiderabiliter putandi cupiditas explebatur, aquas illas mcl appellavit, non quod natura aquarum fuerit commutata, sed quod dulcedo poculi instar mellis sitientibus et desiderantibus obtineret dulcorem. »

Idem lucum habet in rebus spiritualibus. Mulli enim ex continua pia lectione rt quotidiana *cm*fessone, communione, sacrificio, horis, etc., saturitatem quamdam , et ex ca tædium nauseamque concipiunt, quibus remedium hoc dat Cassianus , ut quotidie famem et desiderium rerum spiritalium, licet earumdem, exritent, quasi prima h ec, nova et hactenus inaudita eis foret pia lectio, collocutio, communio, juxta illud Thoma* Theodidacti, lib. IV De *Imitatione Christi,* cap. n : « Ha magnum , ait, novum et jucundum tibi videri debet, cum celebras aut Missam audis, ac si eodem die Christus primum in uterum Virginis descendens homo factus esset, aut in cruce pendens pro salute hominum pateretur et moreretur. » Sed audi Abbatem Nesterotem apud Cassianum, *Collât.* XIV, cap. ini : « Illud omni observantia custodire te convenit, ut etiamsi ea quae optime nosti forte audieris in collatione proferri, non ex hoc quod tibi jam nota sint aspernanter faslidioseque suscipias ; sed ea cordi tuo illa aviditate commendes, qua debent desiderabilia salutis verba vel auribus nostris indesinenter infundi, vel de nostro jugiter ore proferri. Evidens namque est lepidæ ac superbe mentis indicium, si verborum salutarium medicinam, quamvis studio nimiæ assiduitatis ingestam, fastidiose negligenterque suscipiat. Anima enim, quæ in satietate est,favis illudit; animæ autem egenti etiam amara dulcia videntur. »

Hinc Abbas Cbæremon, *Collât.* XII, cap. v. propendenti ad perfectionem quotidie acuendum ejus desiderium esse docet. « Nam, ait, quem semel ejus desiderium accenderit, filmen, sitim, vigilias, nuditatem , cunctos labores corporis non solum patienter, verum etiam libenter sustinere compellit. Vir enim in laboribus laborat sibi, ct vim facit perditioni suæ ; » et iterum : < Animæ autem egenti etiam amara dulcia videntur. Alias namque non possunt desideria pratentium rerum reprimi vel avelli, nisi pro istis affectibus noxiis quos cupimus amputari, alii salutares fuerint intromissi. Nullatenus enim valet vivacitas mentis absque alicujus desiderii vel timoris, gaudii vel maeroris affectione subsistere, nisi hæc eadem in bonam partem fuerint immutata. Et idcirco , si carnales concupiscentias de cordibus nostris desideramus extrudere, spirituales earum locis plantemus protinus voluntates, ut his noster animus semper innixus, et habeat quibus jugiter immoretur, ct illecebras præsentium ac temporalium respuat gaudiorum. •

Tertio, hæc gnome cocct moderate utendum esso creaturis omnibus, licet jucundis, etiam studiis ct scientiis, quia voluptates commendat rarior usus. Unde illud : « Omnis satietas mala, studiorum autem pessima. » Audi S. Chrysostomum, orat. 6 *De Ptwtdenha* sive *De Pato,* quæ exstat sub finem tom. V : ‹r Si voluptatem quierimus, in eo quod salis, potiirs quam in deliciis inveniemus. Audi quomodo in eo major, quam

in *bis, et* uberior voluptas est, Hæc enim moderari seipsam de cælero non potest, ncque naturam sanguinum idoneam sibi invenit, illa vero contra sibi moderari potest. Quis hoc ait? qui maxime ex omnibus ea fruebatur. Animæ, ait, vacuae, quæ amara sunt, dulcia videntur : anima satiata etiam cum favo ludit ; si enim in abundantia ne favum quidem expetimus, quid volupe potest esse de cœlero?Si id quod suavissimum est, afferre voluptatem non potest, quid potest nos in voluptate constituere ? quare si voluptatem quarimus, hic magis, id est in paupertate, inveniemus. »

Symbolice aliqui sic exponunt, *q. d.* Senes qui saturi sunt voluptatum carnalium, eas calcant et fastidiunt; at juvenes qui eas esuriunt, pro iis omnem laborem suscipiunt, dulcemque æstimant.

Mystice Beda, Salonius et Hugo : « Anima divitum (qui habent consolationem suam in hoc secolo, de quibus dicitur in Evangelio : Væ vobis qui saturali estis, quia esurietis), anima, inquam, divitum favum calcat, quia pro terrenis bonis spernit dulcedinem regni coelestis; anima vero esuriens etiam amarum pro dulci sumet, quoniam qui esurit ac sitit justitiam, omnem hujus vitæ adversitatem avide sumit pro amore coelestis patria. » Sic ct Auctor *Catcnæ Græcorum.*

Contrarie, sed magis apposite Jansenius, ut saturitas in bonam partem, esuries in malam capiatur, *q. d.* Qui jam amplius non esurit temporalia bona, sed animo rebus divinis adjuncto satur est de illis, contentus victu et amictu, et per illa judicans cum Paulo se habere omnia, fastidit hæc omnia terrena quæ ahi dulcissima ducunt. Contra vero qui insatiabili tenentur vel bonorum, vel voluptatum hujus vite cupiditale, res islas caducas, ct voluptates hujus vitæ (quæ revera sunt amane iis qui cadesti sapientia sunt imbuti, ct palatura non habent infectum) dulces judicant, virtutibus animæ et cœleslibus rebus eas anteponentes, quod vere est amarum pro dulci sumere. Juxta hanc enim adaptationem fastidium est in eisdem rebus, in quibus est saturitas; item esuries carumdem rerum, quæ tanquam dulces sumuntur : cum in priori non ita sit, quod lamen vera parabolæ intelligent videtur requirere.

Accedit Dionysius : Anima, inquit, saturata consolatione interna ex contemplatione ct gustu summi et incircumscripti boni calcabit favum, id est omnia terrena oblectamenta.

Ven.1 8. SICLT AVIS TRANSMIGRANS DE NIDO SUO, SIC VIH qui dereliquit locum suum. — Arabicus, *nidum suum*. Nonnulli, ut Aben-Ezra, Clarius, Baynus, Vatablus, hanc gnomen in bonam pariem accipiunt, *q. d.* Sicut avis, ut cibum quæral, de loco in locum avolat, atque tempore hiemis, ut frigus fugiat, in regionem calidam transmigrat : sic paribir qui rebus suis studet, non desidet domi socors et piger, sed inde evolat in forum, in agrum, imo in alienas *regiones,* ut sibi enteque vite ne* cessaria conquirat.

Verum alii passim hanc gnomen in mdera par* lem accipiunt. Taxat ergo eos, qui s:ne ju-ta causacx animi levitate, mobilitato et inconstante, instar avium, temero ex uno loco alium ct alium migrant, uti facium vagabundi. IJsbreum enim **nj** *nadad* significat vagari, agitari, fagere, celeriter transire. Unde Hebræa habent, *sicut at is vagans a nido suo, sic vir vagans a loco suo;* Vatablus, *homo qui de loco suo migrat, similis est ¡hjs-serculo derelinquenti nidum suum;* Syrus, *tuul avis transferens nidum suum* : sic gui *insluldismutatur a loco suo.*

Dixi *sine justa causa,* quia justa causa facit ut mutatio loci sit honesta, utilis et necessaria. Justa autem causa est triplex : *prima,* necesitas; secunda, utilitas; *tertia,* pietas. Necessitas est, cnm quis ob famem, pestem, bellum, etc., herrín mutat, uti fecit Noemi ob famem peregrinans in Moab, quæ tamen ibidem maritum, filios ct opes perdidit; sed unam Ruth secum reduxit et convertit, ex qua prognatus est Christus, *Ruth* cap. i. Rursum necessitas est, cum urget persecutio : uti Elias fugiebat persecutionem Achab et Jczabelis, ct S. Athanasius exsul et profugus toto orbe vagatus est per quadraginta sex annos ob persecutionem Arianorum. De talibus ait Apostolus, *Ilebr.* xi, 37 : « Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, ei speluncis, et in cavernis terne. »

Utilitas est, cum quis causa mercaturæ abit in exteras regiones ut se ditet, et merces reipublicæ utiles adducat. Rursum, cum quis creatur Senator, Præses, Episcopus, Viccrcx alterius urbis aut provincia.

Pietas est, cum quis jussu Dei peregrinatur, ut fecit Abraham, Isaac et Jacob, « confitentes quia peregrini ct hospites sunt super terram : exspectabant enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus, » *llcbr.* xi, II. Rursum, cuín quis ingreditur Religionem, in caque ex uno monasterio vel collegio in aliud, ex una provincia in aliam mittitur : sed hic ubique est domi, ulpote cosmopolita et civis mundi, (pialem se esse dicebat Socrates. Religiosus enim ubique invenit sui instituti Patres et Fratres, ubique idem vite Religiosa genus, eamdem disciplinam, pietatem, charilatem, adeoque juxta centuplum a Christo promissum centum domos, patres, matres, fratres pro una quam Dei amore reliquit, recipit. Major pietas est, cum quis ex zelo evangelizandi peregrinatur ad hærcticos vel Paganos, v. g. ad Indos, Japones et Sinas, uti fecerunt Apostoli, et hodie faciunt viri zelosi Apostolica vitæ æmuli.

Porro hisce causis cessantibus, ex sola animi mobilitate migrare de loco in locum, induca rum est, inutile ct noxium, variis de causis.

Fricdo. *Prima* est, quod (alis carcat quiete ct statu, cum ubique sit vagus ct peregrinus : nusquam enim babel propriam domum vel cubiculum, in quo quiete degal, sed ubique est velut in hospitio ct taberna communi. Ilæc enim vaga vita misera est, eoque miserior quo manat a vago animo, cujus est index. Vere Seneca, *epist. 2 :* « Primum argumentum, ait, composite mentis existimo, posse consistere, ct secum morari ; » et mox : a Nusquam est, qui ubique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat Decesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim et properanter transmittunt. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur. Nihil æquc sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio; non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebra medicamenta tentantur; non convalescit planta, quæ sæpius transfertur : nihil tam utile est, quod in transitu prosit. »

Secunda est, quod vagabundus non potest attendere educandis filiis, instruendæ et augendæ familiæ, comparandis vitæ necessariis, quia in perpetuo est motu et mutatione, ideoque est instar avis, quæ nec opes nec familiam instruit, sed in jugi est volatu, imo ave est deterior : avis enim dum ovis incubat et pullos fovet, donec ii adolescant, el cibum sibi quærcre queant, manet in nido, ut pullis consulat; vagabundus autem ct uxorem, el filios, et familiam deserit, unde necessc est eos rerum penuria affligi. Quare similis est struthioni, de quo Job, cap. xxxix, vers. 13 . a Penna struthionis, ail, similis est pennis herodii atque accipitris : quando derelinquit ova sua in terra, obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat; duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo limore cogente, privavit enim eam Deus sapientia, » elc.

Tertia est, quod mutans locum perdit notos el amicos, vaditquo ad incognitoset extraneos, qui nec illi fidunt, nec ipse eis confidit : quare solus sine amico, omnium sæpe rerum indigus, sina spe opis degit. Quocirca Plato, Dial. 7 *De Legibus,* ait : « Mutatio omnibus in rebus, prælerquam in malis, est periculosa. »

Quarta est, quod , sicut avos dum do loco in locum transvolant, sæpe incidunt in retia, vel jaculis confinguntur : ita qui peregre vadit, legum ct periculorum loci ignarus, sæpe carccris, bonorum, famæ et vitæ discrimen incurrit. Undo Septuaginta vertunt, *sicut* cum avis *devolant a proprio nido, sic homo servus fit cum peregrinatus fuerit a propriis locis;* Auctor *Catcnæ Græcorum, siali avis cum nidum suum deserit, captures periculo se exponit :* ila *homo aim a loco suo peregre abit, in servitutem abripi consuevit nonnunquam;* Symmachus, cum *translatus fuerit,* etc.

Quinta, sicut avis commodissime degit in suo nido, etsi indo avolet, in incommodiorem locum migret oportet : sic el quisque m suo loco el domo habitat commodissime : quare si ex eo in aiium transeat, in incommodiorem transeat necesse est. Ad hæc : Sicut avis, inquit R. Levi, relicto nido sæpe eo spoliatur, aliumque sibi struere cogitur : sic qui suum locum temere deserit, rerum omnium penuria premitur.

Rursum, sicut avis que hieme appetente nidum sexu, deserit, in quo per æslatem degerat, cum rursus post hiemem redit, nidum eversum prorsus cl dissipatum invenit, adeo ut novum construere ac fabricare ipsi opus sit : ita etiam homo, quem a domo sua et a domesticis aliquando abesse contigit,'cum iterum redux ædes suas repetit, omnem familiam omnemque rem domesticam confusam et perturbatam invenit, ita ut omnia instaurare opus sit. Ita Salazar. Salomonem de more secutus Siracides, *Eccli.* xxix, 31 : < Vita nequam, ait, hospitandi de domo in domum, et ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec apenet os. » Et cap. XXXVI, 28 : « Quis credit ei qui non habet nidum, et deflectens ubicumque obscuraveni? » etc. Vide ulrobique dicta.

Mystice Be»ia : « Sicut avis quæ negligil ova Mpuo. sua, sive pullos suos quos foverat, aliorum animantium vel avium raptui dimittit : sic nimirum ille qui custodiam virtutum, in quibus proficiebat, deserit, earumdem virtutum, quas habere videbatur, immundis spiritibus ipse proditor existit. »

Quocirca hanc gnomen apte attribuas iis qui leviter studia, officia, occupationes, pia exercitia, imo siatuin mutant, v. g. qui leviter de uno monasterio in aliud, de uno Ordine in alium, prætexenles majorem quietem vel sanctimoniam, transmigrant, cum vere ea causa non subsit, sed tantum mobilitas et inconstantia animi, quæ ubique eos comitantur. Stabilitas enim mentis, el subinde loci (quam proinde multi cœnobitæ vovent) necessaria est ei qui contendit ad magnam virtutis et vitee Religiosa perfectionem.

Monet ergo hæc gnome persistendum esse in gradu et vocatione sua ei qui suam quietem, stabilitatem, securitatem, profectum et perfectionem amet : hunc enim qui deserit,' incidit in mille turbationes , quibus fit inquietus, instabilis, dubius, devius et pronus in lapsum. Sapienter Poeta :

Qui lueris positus in statione, mane.

Qui instabilitate ducti nunc hauc, nunc aliam artem profitenlur, in nulla proficiunt. Idem est in studiis, officiis, virtutibus.

Præclare S. Basilios, *Constituí. monast.* cap. xxn : a Omnis, ait, prætextus, ut rationi dissentaneus, praecisus est ei el ademptus, qui a spiritali cestu segregare se velit, demonstratumque originem isliusmodi consilii nihil aliud esse quam vitiorum intemperantiam, et laborandi fugam, et judicii corruptelam instabiUtatemque. » S. Ephrem Syrus aie sancit * < tq loco habitations luæ, vel quum

a Ono assignatum accepisti, lubens permaneto, oli m atque desidiam n te repellens, cum neque fu lori mutatione atque distantia situm sit ut passiones nostras reprimamus, sed in attentione et curi mentis. »

Andi S. Bernarijum, epist. 32 *ad Abbatem S. Nites i :* « Franc. Ilngonem do Lnusania oro tuo et nostro spiritu commonemus, non omni spiritui erodere, et ne cito moveatur certa pro incertis deserere, sciens diabolum soli semper perseverantia) insidiari, quam solum virtutem novit coronari, tutiusque esse in ea vocatione qua vocatus esi simpliciter perseverare, quam sub specio quasi melioris boni, id quidem quod jam cœpit amittere, nec ad id quod præsuinit fortassis sufficere. » Denique S.Thomas, II11, *Quast.* CLXXXLX, art. 8, transitum ab una Religione in aliam improbat, nisi gravis causa od id cogat. Plura hac de re dixi *Eccli.* îvir, 21.

Itrt t. 9. Ungient oet variis odoiubisdelectat ir cor : ET BONIS AMICI CONSILIIS ANIMA DULCORATLR. — IIcbraice : *Et dulcedo amici a consilio anima,* vel pro *consilio anima,* vel, ut vertit Pagninus, *propter consilium amma* (f).

Primo, R. Salomon sic explicat, *q. d.* Qui ita confirmat actiones suas, ut Deo jucund® suavesque contingant, præstantius facit quam si animi sui cupiditates expleret. Verum hæc expositio longius a verbis Salomonis abit.

Secundo, melius idem R. Salomon, Aben-Ezra, R. Levi et Baynus ad verbum ex llebrtco vertunt, *unguentum et suffimentum lætificabit cor, ct dulcis est amicus magis quam consilium* anim<c; vel, ut Vatablus, *ct dulce consilium amici magis* (repete *Intifleat* et exhilarat cor hominis) *quam consilium anana,* scilicet propri®, puta quam consilium proprium, *q. d.* Sicut unguentum quo inungimur, et odor opobalsami, thuris, uliorumque aromatum, quorum fragrantia animus recrealur, mire exhilarat et reficit hominem : sic pariter magis exhilarat animum amici suavitas, quando ei arcanum aliquod consilium communicabit, quam exhilaret consilium, cujus ipse sibi auctor erat. Rationeni dat R. Levi : Cur unguentum suffitusque vurii odoris suavitate animum oblectent, ideo contingit, quod res quodammodo extrañe® in animum illabantur : ita secreti suavitas cum amico communicata ad consilium accipiendum, pr i ^tantior est consilio quod quis secutn sine alienus ope deliberavit, quia utrinquó communicatio suavis consilii extrinsecus, et quasi cœlitus In animum amici filabitur.

Tertio, Chaldæus vertit, *sicut oleum bonum et aromata latificant cor : sic homo suavis amico suo in consilio animat suce;* Syrus, *sic vir qui delectat ami cum consilio anima: suæ;* quod clare explicat Tigurina, *et habere amicum ex animo consulentem res dulcissima est.* Magis enim placent et delectant amici benevoli el blandi, quam eruditi et prudentes in consiliis.

Quarto, ex hebneo plane vertas cum l'agnino, *et dulcedo amici a consilio,* id est *propter consilium animæ,* id est, ut Noster vertit, *et bonis amici consiliis animæ dulcoratur.* Pro unguento hebraico est ¡Cü *scemen,* id est oleum, quod quia principem in unctionibus locum tenet, hinc ad quodlibel unguentum significandum per synecdochen extenditur. Si *oleum* hic vertas, sensus erit, g. *d.* Sicut oleum lucet, pascit, ungit: sic amici consilium illuminat mentem, pascit voluntatem, affectus iras et tristiti® ungit et lenit. Idem magis præstant comiunguonta ex opobalsamo aliisque rebus pretiosis « confecta. Pro *odoribus* hebraico est miDp *ketoret,* id est thus incensum, ct quidquid suavem odo- Ita», rem suffitu suo exhalat. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut unguenta cor exhilarant, ct odores caput ccrebrumque Iretificant et corroborant : sic pariter sana ct sincera amici consilia cor moerore, angore, ira, aliavo passione oppressum excitant et Indiflcanl, atque mentem illuminant, Letifican! ct confortant magis quam consilia qu® mens propria cuiqUo suggerit. I,1

Secundo, sicut suaves odores et unguenta con- squalo, loriando cerebrum resistunt ebrietati, caque de causa olim solebant adhiberi in conviviis : sic et sana consilia amici arcent praecipitantiam el temeritatem, qu® sunt quasi anima» insipientis ebrietas, faciuntque ut homo sobrie, caute et provide in suis rebus, præsertim dubiis ct perplexis, procedat.

Tertio, in rebus adversis sana consilia animum depressum ct mierentem erigunt, exhilarant instar unguenti pretiosi; in prosperis vero ne insolescat, velut aromata confortant.

Quarto, unguentis ct suavibus Odoribu» respi- Qairto. ratione attractis redit quasi anima, id est halitus vitalis antea languidus, prostratus et emonens, ut patet in animi deliquio : undo illud Spons® *Cant,* n, !l : u Fulcite me floribus, stipato me malis, quia amore langueo, » *q. d.* Amoris languore pone emorior, odore ergo florum et malorum revocate animam fugientem. Ratio est, quod odorata omnia sint calida; imo odor csl calor, ait Aristoteles *in Problem.* sect, xii, num. 4. Calida autem vitam revocant; vita enim in calore ct humore consistit, quorum utrumque habent res odorat®; exspirant ergo halitus ct vapores suaves el Igneos, qui mire spiritus vitales el cerebrum reficiunt ctroborant: sic pariter bonum consilium animam imerore et angore prostratam, in corpus caputque revocat

fi) *Unguentum* (quod funditur) el ík /JUiu odore suo et fragnlHii *exhilarat cor; et,* id est non sectis*dulcedo amici ejus,* amid cujtisque dulcis consuetudo, cxlillar.il ex con- «flia *anima,* seu ob consilium animæ, id csl quod e sincero proficiscitur animo, quo amico consulta ua tanquam boliiHuet ipsis. Ita plerique. Sed melius, ni fallor, v«a *aUath* præmlssutn, comparativo sumeretur, hoc *er. a, *sed dulcido amici qm* suavis est pn» omni con- ili › aAÍnx, suaviUU superat omnem mantis cogila- Ujuua.

ac in peccati lapsum proclivem in se reducit, ut sibi ct Deo in sanctitate vivat ct serviat. Sic Paulus do se cæterisque Apostolis sana consilia ad salutem dantibus ait : « Christi bonds odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt : aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vit® in vitam, n II Cor. n, 15. Sicut odor rosæ scarabæum necat, hominem vivificat. Huc facit quod Plinius, lib. Vil, cap. tí, ex Megasthene tfadit, populos esse in India dictos astomos, qui sino cibo et polu ex solo halitu et odore florum, pomorum et radicum vivant; sed ego id fabulosum existimo.

Qrjcdo. *Quinto,* res odoratas augent homini crisin ct judicium : excitant enim et roborant spiritus vitales et animales, qui cerebrum confortant ad recte eligendum et judicandum ; idem facit sanum amici consilium. Hinc ÆliUi Verus Imperator lectulo suo minutulum reticulum foliis rosæ (quæ inter flores est odoratissima, unde Gràsce dicitur, quia, ut ait Plutarchus, póui ni: *ciaf,:* àçir.ai, id est ingenti odoris redundantia defluit) repletum sibi substerni jubebat, in quo Persicis odoribus perunctus recubare consueverat, ut hisce odoribus excitaretur animus, et vividum acueretur judicium. Quin et Apulcius in Asino aureo fabulatur se cx homine m asinum conversum, rosis loto orbe perquisitis tam multa pertulisse incommoda, donec demum oblata earum copia quas decerperet, human e formæ restitutus, pristino decori, menti et judicio est redditus.

Sexfo, Aristoteles in *Problem,* sect, xii, nam. 7 cl seq., docet acrius olere, ct diutius aromata cinere suffita quam igne, eo quod ignis celeriter vires eorum domat ct concoquit, itaque odorem alterat ct commutat. Rursum suavius olere aromata ct flores c remoto quam c proximo ; item cum moventur; Insuper rosas suavius olete, quibus umbilicus est asper quam quibus lævis, eo quod plene modum flatur® suæ sint consecutzc : rosa enim natura sua est spinosa ct aspera. Sic pariter saniora ct suaviora sunt consilia amici, quæ matura ct modesta sunt, quam quæ sunt ardentia cl temeraria; item quæ aliquid asperi habent et ardui præ delicatis *cl* mollibus. Hinc cl odorata fete omnia sapore stmf amara, adeoque quæ odore pollent, carent sapóre. Andi Plinium, lib. XXI, cap. vu : « Odorato sapor raro ulli non amarus; c contrario dulcia raro odorata. Itaque el vina mustis odoratiora, ct silvestria magis omnia salivis. Quorumdam odor suavior c longinquo, propius admotus hebetatur, ut viol®. llosa recens a longinquo olet, sicca propius. Omnri ntilrin verno tempore acrior, ct matutinis : quidquid ad meridianas horas diei vergit, hebetatur. Novella quoque vetustis minus odorata; acerrimus tamen oddr omnium æsfatà media, llosa et crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur, et omnia in calidis quam in frigidis. »

Porro Septuaginta alio abeunt, nimirum pro *rcchu,* id est amici sui, aliis punctis legentes, njrn *roah,* id est conteritur, frangitur, rumpitur, ac pro nyy *atsa,* id est consilium, legentes FTpJJ *aka,* id est afllictlô, angustia, vertunt, *unguentis, ct vinis, et odoramentis delectatur cor, disrumpitut autem a calamitatibus anima, q. d.* Qui genio indulgent vacanlque deliciis, puta conviviis ct symposiis lautis, in quibus conviva* unguntur unguentis, et recreantur suffitibus pretiosis; hi quidem modico tempore cor oblectant : at dum in iis opes exhauserint, ad pauperiem redacti, in famem, nuditatem, labores et dolores incidunt, qui animam lancinant et pene disrumpunt.Unde Auctor *Catena Græc.* vertit, *anima autem vanis casibus* (hos enim significat vox Græca quod Complutenses vertunt, *ab accidentibus) jactata, tantum non disrumpitur.* Idem Auctor per cor accipiens mentem, per *animam* vim concupiscibilem cl irascibilcin, symbolice sic exponit, *q. d.* Cor, id est mens, quæ in cogitationes suas dominatum oblinet, variis modis in sopienti® studio se oblectat: hi enim sunt unguenta, vina et odoramenta cordis sive mentis. At cum anima, id est concupiscens aut irasccns vis, principatum in anima tenet, tunc obscuratur ac disrumpitur, ct ad nihilum redigitur.

10. Amicum tuum, rt amicum patris tui kb dimi- vers. io.
SERIS : ET POMUM FRATRIS TUI NB INGREDIARIS IX DUI
afflictionis. — Aquila, in *die angustia;* Hebraice, *in die exitu;* Septuaginta,¿ntyw, id est in *infertumo existons* ; Chaldæus, *m die interitus tui ;* Syrus, *in die confractionis tuæ;* Vatablus, *tempore calamitatis tun;* Pagninos, in *die contritionis tua.* Hebræum TN *cd,* proprie significat vaporem, nubem, aut potius gurgitem aquarum, uti ostendi *Gen.* n, 6, ac metaphorice cladem et calamitatem, quæ subito et improviso ceu nubes et gurges dopltiit ct detonat, præsertim summam ct extremam, (pialis est interitus, exitium vel excidium.

Aliqui hic duos amicos intelligunt, scilicet unum tuum, alterum patris tui. Simplicius ahi unum eumdemque accipiunt. Monet ergo non dimittendum essu amicum veterem, ucc dissuendam ejus Amieuai
amicitiam, qui fidem suam tibi mullo tempore probavit, adeoque non heri accitus, sed ab ohm ‘‘ *
ha reditarius quasi est amicus, qui scilicet non R-uo
tantum tuus, sed et putris tui fuit amicus. Hunc pnun"
enim nosti, huic certo fidero potes. Scis qua ratione cum eo agere debeas, expertus es ejus probitatem, fidem, constantiam : illius consilio, vehit fragrantia odoramentorum, hetificabilur cor tuum. Denique amicitias immortales esse oportei.
El veteres amiciti® magis sunt solid® novis et Gooai*.
recentibus, ait Lyranus. Unde Isocrates ad *Dœrnonicum* ait, « liberos hæredes esso non modo facultatum, sed etiam amicitiarum paternarum. »
Et Cicero : « Amicitia, ail, csl optima et pulcherrima vilæ supellex. » El Herodotus: « Pretiosissimus, ait, thesaurus est, et omnibus opibus antecellit amicus prudens et benevolus. • Porro

caesam cur amious subinde amicum dimittat, dat Seneca, *epist.* 9 : a Qui se spectat, inquit, ct propter hoc ad amicitiam venit, malo cogitat : quemadmodum cœpit sic desinet. Qui causa utilitatis assumptus est, tamdiu placebit quamdiu utilis fuerit. » Quam sæpe, ut dicebat Plutarchus, sicut Hypsipyle alumnus ille in prato sedens, carpebat alium post alium florem, infantia inutilem reddente delectum : ita quivis nostrum studio quodam novitatis, et praesentium fastidio, recenti semper et quasi virente capitur amico, ac subinde mutatur, multas simul imperfectasque ordiens amicitias?

Mystice R. Salomon : Deus, alt, esr nmious Israelis et patris ejus, puta Abrah® ; unde vocatur Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, qui proinde nunquam nec ullo casu dimittendus est.

Et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis. — Nonnulli fratrem censent esse eunidem cum amico qui præccssit, 7. *d.* Adi domum fratris tui, id est amici tui, cum ipse te juvare, el tu ab co juvari potes; at cum res tu® sunt prorsus afflict® ct desperat® (puta *in die exitii tui,* ul habent Hebræa), ul nec ipse te juvare, nec tu ab eo juvari queas, noli frustra eum adire ct opem poscere, ne pro hilaritate, quam tibi afferre solet, molestias ei reponas, ac pro gratia tædia rependas. Rursum noli illum adire, cum adeundo illi periculoxn cs creaturus, ut velut socius tuus in idem exilium, in quod tu detrusus es, tecum retrudatur. Aliis tamen casibus in die afflictionis adeundus est amicus, ut opem et solatium impendat. Ad hoc enim contrahitur amicitia et amicus, ut in rebus adversis afflictum amicum adjuvet et sustentet, uti alibi ostendi.

Secundo et planius, fratrem hic proprie accipias: illum enim componit cl postponit amico, *q. d.* Probatum veteremque amicum tuum et patris tui nullo modo dimiseris : ille enim fidelior, amicior et utilior tibi erit quam frater ; quare in die afflictionis adi potius amicum quam fratrem : plus enim subsidii, consolationis et auxilii hauries a cordato amico, quam a fratre, qui vel longius abest, vel rarius tecum versetur, vel res luas non novit aut non curat, imo subinde simultates el lites tecum exercet. Unde illud : a Fratrum quoque gratia rara est. n Ita sæpe fit, at non semper: invenire enim est fratres amicissimos, qui se suaque fratribus impendunt.

Docet ergo hæc gnome, quanti facienda et colenda sit amicitia verusque amicus, utpote cui plus fidere possis quam fratri, et a quo plus opis m adversis sperare queas, quam a germano fratre, juxta illud cap. xvni, 24 : « Vir amabilis ad societatem magis amicus erit quam frater, n Vide ibi dicta. In calamitate enim fere fratribus et cognatis invisum et molestum est, ut suum auxilium fratres vel cognati implorent, uti dixit cap. m, 7, pro sertim si remoti sint, amicus autem viemus. Unde sequitur :

Melior est vicinis juxta, qvavi fratte procul. — Hebraice : *Bonus vicinus propinquus pros fratre longinquo:* Septuaginta : *Melior* (Auctor *Catena Greto., opportunior) est amicus qui prope, quam fra* ter qui longe.* Beda et Hugo per *vicinum* accipiunt amicum, *q. d.* Melior est amicus fidus et cordatus, quam frater longe dissitus. Major enim est sæpe communio amicitiœ quam fraternitatis. Inter fratres enim sæpe sunt simultates, uti fuere inter Isaac et Ismael, inter Jacob et Esau, inter Joseph et fratres ejus. Unde R. Salomon sic exponit, *q. d.* Ne, o Israel, in prole Ismaelis spem tuam reponas, quod sint futuri tibi propinqui. Quo de re narrat deinde historiam, vel potius fabellam.

Secundo et simplicius, *vrctnum* proprie accipias, *q. d.* Plus opus sperare potes a vicino benevolo, quam a fratre longe dissito : tum quia vicinus opportunior est et ad manum, ut in necessitate tua illico accurrat et succurrat, frater vero remotus, quem proinde adire nequis, aut si adeas, sero post rem transactam ad eum pervenies; tum quia vicinia continu® communicationis, opisque mutu® plures quotidie occasiones suggerit, cum loci distantia inter fratres tope communicationem, indequo amicitiam et opem mutuam minuat et deterat.

Monet ergo hæc gnome, *primo,* ad amicitiam v¡^ diligendos esse potius vicinos quam remotos. (lfiTÍ0¿ Amicus enim crebro cum amico conversetur oportet : quod non potest, nisi sit vicinus; *secundo,* cum vicinis colendam esse si non amicitiam plenam, certe benevolentiam, beneficentiam, et communicationem opis mutu®, cavendumque ne eos offendamus, aut, si offensi sunt, nobis reconciliemus : si reconciliari nequant, de migrando in aliam viciniam cogitemus. Unde S. Ambrosius, lib. *Offic.* cap. xxxiv : « Ad summam, ait, non omnibus eadem semper officia debentur, nec personarum, sed plerumque causarum ct temporum prolationes sunt, ut vicinum quis interdum magis quam fratrem adjuverit. Quoniam et Salomon dicit : Melior csl vicinus in proximo, quam frater longe habitans, ct ideo amici plerumque se benevolenti® quisque libentius committit, quam fratris necessitudini. Tantum valet benevolentia, ut plerumque pignora vincat natur®. » Quocirca S. Augustinus, serm. l *Dc Tempore,* docet vicinos subinde ad mensam esse invitandos, ut major cum eis coeat amorct benevolentia. Idquc faciunt viri honesti ct prudentes. Huc facit gnomo Ben-Sira, *alphabeto* i, littera *resch :* « Procul recedo a vicino malo, et ne annumereris societati cornu?, nam pedes eorum ad malum currunt; nihilomf» nus misereat te vicinorum tuorum, licet mal sint; et da illis do cibo tuo, quia co tempon quo ad judicium stabis, pro tc testimonium dicent. » Huc quoque pertinet illud Catonis :

I

Utilius legno est menili Acquirere amicot

Et illud Comici :

Mdior est alauda in terra, quam grus in calo.

Gqooi». Salomonem de more secuti esteri sapientes et philosophi, censent vicinitatem pro quadam afUnilatc censeri, eamque Terentius in *Jlcantoni.* reputat in propinqua parte arnicitiæ. Cicero, lib. I *Offic. :* « Vicinum, ait, citius adjuveritis in fructibus percipiendis, quam aut fratrem aut familiarem. » Herodotus, lib. I, tradit Persas illos imprimis observare reverenter qui proxime habitant, secundas tribuere his qui a primis proximi; atque sic deinceps progredientes, quo viciniores, hoc arctiori necessitudine junctos existimare. Hesiodus in fine lib. I, cui est titulus *Opera et Dies,* vicinos potissimum ad convivium vocandos esse monet. Proinde apud D. Lucam, cap. xv,vers. 6, qui ovem invenit quam perdiderat, veniens domum, convocat amicos et vicinos (de consanguineis autem nihil dicit) dicens illis : « Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat; » quod et repetitur in Decretis Canonicis, in cap. *Pœnitentem,* XXVI, Quæst. VIL Ex quo facile possumus colligere arctiorem quodammodo et amicitiam et familiaritatem nobis esse cum vicinis, quam cum consanguineis. Ideoque sacræ Lilteræ in ordine Scriptum vicinos cognatis anteponunt, *Luc.* cap. i, 58 : a Et audierunt vicini et cognati ejus. »

Disertis versibus pluribus idipsum asseverat Hesiodus, *De Operibus et diebus :*

Si qua domi inciderit tibi res. tunc illico omissis
Adsunt vicini zonis, cinguntur at ipsi
Attines : noxa est vicinus ut improbus ingens,
Contra ita maximi commoditas, si commodus adsit.
Deest honor huic, bona quem vicinia delicii; at nec
Intereat bos, ni vicinus ubi improbus adsit

Illam autem sententiam, « cladem esse malum vicinum,» tanquam proverbialem adferl Callarus in epist. *ad Calliclem,* inter epistolas rusticas / Eliani. Quam quidem sententiam cum Spartiata quidam laudibus efferret, audiens Diogenes ille Eitm- Cynicus : « Atqui, ait, et Messenii periere, ct eo- VI rum boves, in vicinia vobis constitutis; » quippe Messenam bello Lacedcemonii afflixerant. Auctor Pausanias. Themistocles autem Atheniensium princeps, ul Plutarchus in *Apophth.* et in *Vita* ipsius retulit, cum agrum venalem proscriberet, cœteris commendationibus illud addere præconem jussit, quod vicinos bonos haberet, quasi vicini commendatione futurus esset longe vendibilior. Cui el suffragatur quod scribit Cicero m epistolis *ad Atticum,* lib. XII, epist. 27, omnium vero ¿58 : « Domum tuam pluris video futuram vicino Cæsare. » Et illud Martialis, lib. VI, *tpigr.* 9 :

Non de vi, neque cade, ncc veneno
Sed lis est mihi de tribus capellis :
Vicini queror lus abesse furto.

4 Et alibi, scilicet lib. VH, *epigr.* 9Î :

Propter "iduum qui pretiosus erat.

Ncc hic omittendum exstare apud Jovianum Ponían um in *Aetion,* dialog, i, exemplum instrumenti veteris venditionis , in quo inter cætera illud scribitur: «Tribules ac vicinos bonos habet.* quos mox nominat. Multe gentes relicto solo patrio exterum petivere, puta Acbæi, Iberi, Albani, Siculi, Pelasgi, Aborigènes, Arcades, non alia de cau^a, quam quia malos vicinos ferre non potuerunt. Plinius, lib. XVIII, cap. v : ▮ \grum, ait, paraturos ante omnia intueri oportet aquarum vim,et vicinum; » singula magnis interpretationes habent nec dubias. Palladius quoque qui de eadem disciplina scripsit, lib. I, cap. vi ; « Tria, ait, mala ceque nocent, sterilitas, morbus, vicinus. » Ante hos Plautas in *Mercatore.* actu iv, scena 4 :

Nunc ego verum Illud verbum e&se experior vetus:
Aliquid mili es>e propter Mciouu miluin.

Et huc quoque alludit illud Virgilii, *eelog.* 1 :

Nec mah vidui pecoris couUgia Udent.

Et *eelog.* 9 :

Minina væ misere nimium vicini CrvmoozV

Unde ct illud Martialis sumptum est, lib. Vili, *epigr.* 55 :

Jugera perdiderat misera mna Cremona.

Scitum est illud Sallustii in Beffo *Jugurthino :* « Uti quisque potenti vicinus erat, sedibus pellebatur. » Et illud Demosthenis adversus Callidem: « Non erat quidquam, viri Athenienses, perniciosius quam improbum vicinum, nec suis contentum esse naclum. » Cui astipulatur illud Aristidis in Themistoclem : « Sd salsugino<a (ul aiunt vicinia; » quod citat Plato, lib. IV De *Legibus,* de mala vicinia. Hæc el plura Tiraquellus, lib. *De Panis temperandis,* Causa ¿3. Notum esi quanta Cacus Aventini montis incola Palatinis finitimis damna intulerit. Quocirca sapienter Calo, lib. I *De fíe rustica,* cap. v, villico commendat bonum commodumque vicinum, utque eum sibi conciliet el demereatur : « Frons, ait, occipitio prior est. Vicinis bonus esto; familiam ne siveris peccare. Si te libenter vicinitas videbit, facilius tua vendes, operas facilius locabis, operarios facilius conduces. Si ædificabis, operis, jumentis, materia adjuvabunt. Si quid (bona salute) usus venerit, benigne defendent.» Catonem secutus Columella, lib. I *fíei rustica,* cap. in, colono bonum vicinum dilaudat, citatque illud Hesiodi: « Nec bos intereat, vicinus si improbus absit. »

Denique Plutarchus, lib. *Dc Libens educandis :* «Si, inquit, juxta claudum habites, subclaudicare disces. » El Pindarus in *Nemas,* hymn. 7 : « Si vir viro eget, quid dicemus vicinum esse vi-

ciño animo constanti amicum? gaudium omni re dignum. » Et Alexander Aphrodisæus : « Balbutire discit qui cum balbo assidue versatur, *n* Fugit S. Joannes e balneo, in quo lavabatur Cerinthus hæreticus, nolens talem vicinum, nc cum eo, si terra dehisceret, periret, S. Ambrosius perhibetur fugisse e villa, cum audiret ab hero eum nil infelicitatis in vita habuisse : «Fugiamus, inquit, a domus hujus vicinia; nam tam felici magna infelicitas imminet. « Fugit, et ecce mox domus coilitus igne tacta conflagravit.

II. StLDE **SAPIENTIÆ, FILI MI, ET LÆTIFICA COR MEI M, CT POSSIS EXPROBRANTI RESPONDERE SERMONEM.** — (To *possis* nonnulli cum Græcis et Hebræis legunt *possim* (I), sed eodem redit sensus : pater enim et filius censentur una persona civilis ct ceconomica : quare quod filius pro patre respondet, id est dicit vel agit, hoc pater dicere ct agere videtur, præsertim cum pater jam senex curam domus in filium transtulit, aut eo administro ad omnes res suas utitur. Hebræa ergo ad verbum sic sonant, *esto sapiens, fili mi, et testifica cor meum, ct respondebo probris afficienti me;* Chaldæus, *respondebo verbum his qui mihi exprobrant ;* Septuaginta, *sapiens esto, fili mi, ut latetur cor tuum, et averte a te exprobrabiles sermones;* Symmachus, *ct respondebo probris afficienti me verbum;* Syrus, *ct cessabit a meprobrum mihi exprobrantium.*

Identidem Salomon post præccpta sapientiæ inserit adhortationes ad eorum studium, uli solent apud discipulos facere magistri, el apud filios parentes. Sensus ergo est, q. *d.* Nava, o fili, operam sapientiæ, quam tibi paterno affectu trado; sic enim duplici bono et beneficio me afficies ; *primo,* lætilia, et lætilia cordis, id esi cordiali, intima et summa : pater enim summe amat filium; unde summe gaudet si sapientiam, id est prudentiam et virtutem mente addiscat, eamquo opero exerceat; *secundo,* honore : filius enim sapiens et .tene moratus honori est parentibus; quare si quis vel filium vel parentem calumnielur, filius pro patre respondebit, ct calumnias tam do vitiis suis ex mala educatione patris contractis, quam de male administrata re familiari, aut injuria aliis illata, sive patri, sivo ipsi filio objectas tam verbis quam factis confutabit efficaciter, ac rei prudenter gestæ rationem exactam assignabit. Stude ergo, o fili mi, sapientiæ, ut hetifices cor meum æque ac tuum, utque inihi ac tibi sis honori, ac ab utroque omne probrum dcdecusquo strenuo propellas.

12. Ast it is videns malum, absconditus est ; parvuli **TRANSEUNTES SUSTINUERUNT DISPENDIA. — IIO-** braice, *mulctali sunt;* Pagninus, *puniti sunt;* Septuaginta, Irpúa cfeoMtv, id est *pœnam solvent.* Ita Complutenses; vel *damnum patientur.* Ita Vaticana; Chaldæus, *penuriam sustinent.* Hic versus in lic-

ti) Une Mtrm î Ei habebo quod respondeam exprobranti •c-i-oleni traie œcrauuu

bjæo ad verbum idem est cum vers. 3 cap. xxir, ubi Noster vertit, *callidus vidit malum, et abscon* dii se; innocens pertransiit ct afflictus est malo.* Quare innocens idem est quod parvulus, hebraico Vlfl *pethi,* id est simplex, rudis, inexpertus, imperitus. Unde Auctor *Catenæ Græc. ex* Septuaginta sic clare vertit, *astutus ab ingruentibus malis so subducit : stulti autem qui quidvis temere aggrediuntur, detrimentum capiuht.* Ca tara ibidem explicui, quare actum non agam.

13. Tolle vestimentum ejus qui spopondit piio Verg◇* **EXTRANEO : ET PRO ALIENIS, AUFER EI PIGNUS. —** Extranei enim subinde infidi in sponsorem sua debita transcribunt, nec conveniri possunt, ut sponsorem indemnem praestent nisi per pignus. Unde Septuaginta vertunt, *aufer vestimentum ejus: advenit enim injuriosus, qui quidem aliena vastat;* Scholiasles : *Quorum aufer vestimentum; nam cum injuriosi sunt, alii perniciem afferunt;* clare Auctor *Catenæ Græc. : Tolle vestimentum tuum : præslo est enim violentus oppressor, qui aliena disperdit.* Legit hic Auctor cum S. Ambrosio axurw, id est *tuum,* pro zùrçy, id est *ejus.* Aquila et Symmachus, *quia spopondit alienum.* Audi S. Ambrosium, lib. *De Tobia,* cap. XX, mystice hanc gnomen explanantem : a Hoc est vestimentum, quod etiamsi oppignoraveritis, recipiendum in Proverbiis S. Salomon præcipit, dieens : Aufer vestimentum tuum, præteriit enim injuriosus. Sapientiæ vestimentum est ex illis vestimentis, quæ ex bysso ct purpura sapientia sibi fecit, hoc est indumentum fidei, quod constat cl prædicationc coelestium, ct Dominicae sanguine passionis. Bysso enim œlhcra figurantur, purpuró specio mysterium sacri sanguinis declaratur, quo regnum cadeste con fertur.» Et post nonnulla gnomen hanc ita pertexit : ct Aufer vestimentum tuum, aufer scilicet, no damnum recipias imprudenti©, et nc exutum te proprio vestimento nequissimus ille communis fœnerator agnoscens, confqsioncm tui detegere conetur opprobrii, el persuadeat tibi ut te foliis legas, et nudam to esse conspiciens in Dei verna* ris venire conspectum. » Fusius verba Patrum cito, quia religioni duco ea decurtaro; el si id fecero, sensum mutilabo.

Hanc gnomen totidem verbis audivimus cap. XX, vers. 16, ubi eam explicui.

<4 Qui benedicit proximo suo vpes grandi, de **NOCTE CON URGENS, MALEDICENTI SIMILIS ERIT. —** ll braico, *benedicens socio suo in voce grandi in mane manicando* (id est multo mano), *maledictio reputabitur ei;* Tigurina, *laudanti proximum suum magna voce, mane consurgenti reputabitur ac si exseratis cum fuisset;* Septuaginta, *qui benedixerit amicum mane grandi voce, a maledicente nihil differre videbitur;* Syrus, *non dissimilis est illi qui maledicit.* Suppono maledicere ct benedicere in S. Scriptura tripliciter sumi : *pruno,* pro male ct bene precari; *secundo,* pro vituperaro et laudare) fcrlio, pio malefacere ct benefacere. Juin *primo,*

R. Levi sic exponit, 7. d* Cum quis elata voce socio suo felicia precatur, idquo solemne babel, ita ut singulis diebus summo mane ad id praestandum consurgat, id, inquam»a Deo eidem maledictionis loco vertetur, quod hominem velut Deum habeat, iisque laudibus ac benedictionibus hunc prosequatur ad eum morem, quo Deo impendi hæc oporteret.

Secundo, R. Salomon sic exponit, ç. d. Est qui amicum ob beneficia ab eo in se liberaliter collate, quotidie elata voce magnis laudibus prosequatur : sed laudes h® in vituperia convertuntur, cum de eodem mox rumor spargatur, eum prodigum esse el opibus nimis potentem, ita ut universi ab illo mutuum petant, atque ita fiscus regius in hunc excitatur ad divitias ejus emungendas. Sic et R. Levi, qui exemplo rem illustrat : Si Ruben, ail, elatæ vocis preconio Simconem prosequatur, quod generosi vini lagena ab eo donatus fuerit, cum id improbus quispiam resciverit, Simconem conveniet, eumque rogabit hujuscc vini copiam faciat, ex quo pro beneficio quod in alterum contulit, jacturam faciei. Hæc ille.

Tertio, Aben-Ezra hunc versum nectens precedenti do pignoro, sic exponit, *q. d.* Qui pro alieno fidcjusierit, feneratorem benedictione prosoquolur data voce, ita ut a cæleris audiatur, ad gratiam nb nodem ineundam, ne , cum inane surrexerii ad negotia sua peragenda, illi vestes auferat. Vorum is infausta* id precationis loco ducet, nec parcel quin vestimenta tollat.

Quarto, Vatablus, 7. *d.* Qui de nocte, id est intempestivo el praepropero, juvenem extollit grandibus laudum vocibus , ob exiguam virtutis spectem el specimen, quod prebet; hujus laus vertitur in vituperimi!, cum juvenis hisco laudibus insolescens, vel a sociis seductus, a specimine suo deviabit, fiotque degeneret pravus, voi certe négligeas et torpidus. Addit Beda: a Voce grandi proximo benedicit, qui eum favore superflu® laudis extollit, vel malin actibus ejus conlra justitiam favendo, vel bona plus justo laudando; sed Ilio maledicenti assimilalur, quia plurimum lædit eum cui laudando sivu in mala actione confidentiam tribuit, seu in opero recto simplicitatem puri cordis imminuit, ut videlicet bonum quod supero® virtutis intuitu inchoarat, transitori® laudis amora consummet, d

Quinto, alii benedicere nl mq/adtetre accipientes pro benefacere ct malefacere, ac pçr *vocem grandim* intelligentes probra cl objurgationes quas benefaciens arroganter j icit in pauperem, sic exponunt , 7. d. Qui beneficium in proximum collocat , atque eum simul superbis ac conviciosis sermonibus violat, etiamsi alioqui talo beneficium non procrastinet, sed maturet ac properet, ct studiose accuratequo illud pr.rstct, ejus certo donum damni nd instar dati obtinebit apud eum qui accepit.

Sexto et genuine, h<ec gnome est parabola, per quam grammatice et in cortice litteræ proprie notantur el suggillantur matutin® el antelucano» salutationes et acclamationes laudum el bonarum apprecalionum, quas pauperes stipis causa, vel ambientes officium aliquod aut beneficium, deferebant divitibus ct potentibus, ut eorum gratiam et beneficentiam sibi conciliarent; clamabant enim : « Ave, princeps liberalissime, Deus hunc diem tibi sospitet, ct provehat, ct beet, » etc. Verum h® acclamationes ct benedictiones potius erant maledictiones, tum quia sæpe fiebant ab iis qui infensissimo in eos erant animo, irridendo potius quam vere bene precando, uti testatur Seneca, lib. VI De *Beneficiis;* unde qui palam acclamabant Laides patronis, privali™apud se invicem eos vituperabant, tum quia patronorum bursas emungebant, postulando ab cis stipem vel pensionem; tum quia patronis dormire cupientibus clamore suo somnum excutiebant, aurc-que obtundebant ; denique non ex animo procedebant, sed erant fiche el simulatae ad potentium gratiam captandam.

Has antelucanas acclamationes usitatas fuisse apud Romanos, manifestatum est ex Seneca tragœdo in *Hercule furente;* Juvenali, satyr. 5; Symmacho, lib. VIH, *epist.* 41 : « Nondum,ait, ante januas eminentium potestatum vigilem noctem salutator expertus est; » et ex Seneca philosopho, lib. *I)c Brevitate vit®.* cap. xiv, qui graphice depingit quam nocturni hi salutatores molesti et importuni essent : « Quidni, ait, ab hoc exiguo ct caduco temporis transitu in illa nos toto demus animo, quæ immensa, qu® æterna sunt, qu® cum melioribus communin'? Isti qui per officia discursant, qui se ahorque inquietant, cum bene insanierint, cum omnia limina quotidie perambulaverint, nec ullas apertas foro pnrterierint, cum per diversas domos meritoriam salutationem circumtulerint, quotumquemquo ex tam immensa et variis cupiditatibus districta urbe poterunt videre? quam mulli erunt, quorum illos aut somnus, aut luxuria, aut inhumanitas submoveat? quam mulli qui illos, cum diu torserint, simulata festinatione transcurrant? quiun multi per refertum clientibus atrium prodire vitabunt, el per obscuros ædium aditus profugient? quasi non inhumanius sit decipere quam excludere! quam mulli hesterna crapula somisomnes el graves, illis miseris somnum suum rumpcnlibus, ut alienum exspectent, vix allevatis labiis ii^usurratnm millies nomen oscitatione superbissima reddent?»

Easdem apud llebræos usitatas fuisse, paU t tum ex hac gnomo salutationis, qua* aperta idipsum significat; tum ex Rabbinis jam citatis; tum ex R. ianchuma (quem citat R. Salomon), qui hanc gnomen accipit do Balaam, qui sublimi voce Israelitis benodiccixs, eosdem tamen maledicere, id e>l ad cultum Beelphegor per speciosas feminas pellicere,itaque perdere satagebat, Au j/i. xxin,

vers. H, et cap. xxv, 1, uli ìbidem ostendi; nam antelucanam et matutinam fuisse hanc Balaam benedictionem patet, *Num.* xxii, 4L Eamdem insinuat id quod cap. vm, 34, ex ore Sapienti® audivimus : « Reatus homo qui audit me, et vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes os. tii mei : qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino. » El illud *Sapient.* xvi,28 : « Oportet praevenire solem ad benedictionem tuam, et ad ortum lucis te adorare. » Et *Psal.* 1 xii, 1 : « Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. » Et illud *Thren. u,* 19 : Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. »

Grammatice ergo Salomon hac gnome perstringit nocturnos hosce et importunos salutatoresf quod patronis caput obtunderent, ut stipem vel alimoniam extunderent. Simili modo Columella, lib. I, perstringit eosdem, horlaturque ut indecora hac turpique victitandi arte relicta agriculturam exerceant, ejusque labore honeste sibi victum parent : « An honestius, ait, duxerim mercenarii salutatoris mendacissimum aucupium, circumvolitantis limina potentiorum, somnumque regis suis rumoribus inaugurantis ? Neque enim roganti quid agitur, intus respondere servi dignantur. »

Parabolice vero sub hoc cortice et grammatico

L hre ^,iicræ seosu altius quid significat, scilicet bene-
wTnto- dictiones, id est nimias laudes et præconia, quæ
i*TM®, grandi voce fiunt *noctu*, id est intempestivo el importune, esse fictas et simulatas assentationes, ideoque non lam esse benedictiones et laudes, quam maledictiones, id est irrisiones et vilupería. Qui nimis accurate, ait Vatablus, et magnifice laudat aliquem, videtur exsecrare : laudaro aliquem nimis mane, id est antequam libi perspectus sit, vitio vertitur. Commendatio intempestiva perinde habebitur ut maledictio. Tales sunt laudes hypocritarum et adulatorum, qui eas confingunt, ul aliquid per eas emendicent aut extorqueant, quas proinde sapienti aversandas esso significat, cum ipsi non decus, sed dedecus afferant , quandoquidem qui eas deferunt, ficte deferant, non cx amore, sed ad suum lucrum, ideoque non tam laudatores quam vituperatores sint, imo irrisores. Unde S. Augustinus in *Psal.* 1 xix : < Duo, ait, sunt genera prosecutorum, scilicet vituperantium ct adulantium; sed plus prosequitur lingua adulatoris, quammanus prosecutoris, » tum quia magis nocet : inflat enim hominem ut plus se esse el posse putet, quam revera sit et possit; tum quia qui sic hominem laudat, vituperio cum afficit : re ipsa enim indicat ipsum esso vanum et vanæ gloriæ cupidum, ideoque venari laudes humanas, ac simul esse indignum alieno preconio ob defectum virtutis propri® : quod non est laus, sed vituperium et contumelia; quare qui talis est, non lam laudator quam calumniator et maledicus est; at vir sapiens cum ut maledicum fugiet et repellet.

Salomoni succinunt cæteri sapientes lam ortho- Goonuu
doxi quam philosophi; citat cos Antonius in *Melissa,* part. I, cap. 1i et 1ii, ut S. Rasilius : a No nobis, ait, stulto placeamus propter laudes quæ veritatem excedunt. » S. Gregorius Nazianzenus : « Nimii honores redigunt aliquos ad nimiam superbiam. » Clemens : «Assentatores beatum praedicabant sapientem quemdam ; illo vero dicebat ad eos : Si me laudare destiteritis, cx discessu vestro magnum aliquem meipsum cogitabo; si vero laudare non desinitis, ex laude vestra meam impuritatem conjicio : venatores canibus venantur lepores, stultos autem plcrique capiunt laudibus. » Antigenes : « Cum multi me laudant, tum nullius pretii meipsum existimo; cum vero pauci, bonum et egregium hominem. » Pintarchus : « Sicut corvi cadaverum oculos effodiunt, sic adulatores suis laudibus animos hominum corrumpunt. Lepori canis, amico adulator natura infestus est. Odio habeas adulantes, sicut decipientes : utrique enim ubi eis fides habetur, credentibus injurii sunt. » Diogenes rogatus quodnam animal pessime morderet : « Ferorum, ait, calumniator, cicurum autem adulator, n Epictetus : « Satius est d; xopxxa; x xoAaxxç, id est, *in corvos quam in adulatores* incidere, » Phavorinus : a Sicut Acbeonem nutriti ab eo canes, ita devorantur ab adulatoribus nutritores corum.» Pythagoras : « Gaude potius arguentibus quam adulantibus, el tanqum deteriores inimicis adulatores aversare. » Socrates : « Adulatorum benevolenti® tanquam hostibus dato tergo, fuge infortunium. » Huc facit illud S. Ignatii apud Maximum, *serm.* 43 : « Ut sanus,ait, sum in his quæ ad Deum pertinent, vehementius tamen verendum et cavendum ab iis qui laudant me; laudantes enim me flagellant. » Et illud S. Chrysostomi, ibid. : « Qui improbitatem laudat, eam pœnitentiæ remedio fraudat. » Huc facit illud Euripidis in *Oreste :* içb amlbtai >.(zv, jd est, *anus est laudari valde.* Denique Christus, *Lucas* cap. vi, vers. 2G : a Væ, ait, cum benedixerint vobis hommes! »

15. Tecta perstillantia in die frigoris et liti- ven.iu
GIOSA MULIER COMPARANTUR. — Septuaginta, *stillicidia ejiciunt hominem in die hiemali de domo sua, similiter et mulier maledicta maritum ex domo propria expellit.* Solebat enim sponsus sponsam in domum suam traducere ; sed hæc, si litigiosa sit, sponsum de domo propria expellit. Hanc gnomen audivimus cap. xix, 13, ubi eam explicui. «Assiduis quippe jurgiis, ait S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.,* et quotidiana garrulitate facit perfluere domum ejus, et ejicit cum de ædibus suis, id est de Ecclesia (1). »

(i) *Stillatio trudens,* assidua, *in die ptwiœ, et mulier rixarum aquatur. Nishihavah,* juxta Rosenmiilleniin, ad mulierem refertur, per zeugma vero ad ulrumque |>ertmet ; juxta Maurer, est masculinum, pro neutro positum ; denique Gesenius hanc vocem habet pro forma p.i>-

Vcrs.lfi- <0- 0ü« RETINET RAM , QUASI QU! VEXTUM TENEAT, et oleum di ^ræ suæ vocant. — Ita Romana, Hebrea, Chaldæus et alii. Male ergo Lyranus et alii pro *vocabit* legunt, *evacuet;* alii, *evocet*. Hebrea sic habent : *Abscondens eam abscondit* ven*tum, ct oleum dextera (jus vocabit,* vel *clamabit.*

Sensus est, 7. *d.* Qui uxorem clamosam ct litigiosam cohibere velit ut taceat, perinde facit ac qui condor ventum impetuosum manu tenere aut certo loco claudere, aut intra viscera terra? absconditum delinere ne erumpat el teram perflet, 7. *d.* Sicut hoc, sic d illud est impossibile. Sicut enim ventus teneri ct abscondi nequit, imo quo majores invenit obices ct retinacula , eo majori turbine erumpit et perrumpit, adeo ut arbores, domos ct turres prosternat : sic qui rixosa mulieri os claudere vel cam domi concludere velit, facit ut majori impetu foris erumpat, ct clamoribus non tantum domum ct familiam, sed ct viciniam impleat, concutiat et evertat, juxta illud Persii :

> Tol pariter pelves, tot tintinnabula dicas
> Pulsari.

Vi ergo, minis et verberibus coerceri nequit ; perinde enim est ac si vento mineris, cumque verberes. Cedendum ergo viro uxoris clamoribus per taciturnitatem, modestamque gravitatem, donec illa tonitrua sua detonet, et sponte taceat et subsidat, uti faciebat Socrates detonante Xantippa. Ita R. Salomon, Aben-Ezra, R. Levi, Lyranus, Baynus, Jansenius ct alii passim.

Preclare S. Chrysoslomus apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. xxxiv : « 0 malum, ait, quovis malo pejus mulierem improbam ! Asperi sunt dracones, aspides malefica); sed mulieris asperitas acerbior quam ferarum. Improba mulier nunquam mansuefiet ; si durius tract* tur, furit; si blandius, tollitur et elata est. Ferrum coquere, quam mulierem castigare facilius. Qui habet uxorem malam, suorum sc peccatorum mercedem accepisse intclligal. Nulla in -mundo belimi est, quæ cum muliere improba conferatur. Quid leone inter quadrupedes ferocius? nihil quam mulier improba. Quid crudelius dracone inter serpentia? nihil quam mulier improba. »

Et oleum dextræ suæ vocant. — *Primo,* 7. *d.* Mulier clamosa et vaga coerceri nequit, sicut ventus coarctari nequit; et sicut oleum dextera contineri non potest, quin lubricitale sua diffluat ct effluat, ut proinde illa vocari possit ventus perfluens, ct oleum 0 dextera diffluens*

Secundo, « vocabit, » id est revocabit, quasi dicat : Mulier rixosa a marito in domo compesci nequit, uti compesci nequit ventus : al si e domo eruperit, cl a marito aufugerit, multo minus in domum revocari potest, sicut oleum e dextera in cineres vel terram dilapsum et diffusum, colligi el revocari nequit.

Tectio, Aben-Ezra, 7. *d.* Maritus ut uxori iraü» el clamosae quietem ct modestiam persuadeat, blandietur ei, vocabitquc eam oleum dexterae, hoc est unguentum myrrhinum, quo dextera mulieris inungitur. Dicet ergo ei blande : Veni, dilecta mea; veni, oleum dextere meæ.LndcChildams vertit, *unguentum dextera ejus vocatur.* Accedit nostcr Salazar,qui sic explicat : «Quiret net eam, quasi qui ventum teneat,» id est,vir qui uxorem fastu turgidam , difficilem el morosam per vim et severitatem continere ac coercere velit, ei adsimilis est, qui ventum fugacem el lubricum comprimere ac cohibere contendat. « El oleum dextere suæ vocabit,» 7. *d.* E contra vero mariti lenitas et blanditine ipsam evocabunt, allieti ut ct ad virum convertent. Itaque « oleum dextere • appellat Salomon blandimenta, delinimenla ac poppysmos : hi enim longe melius feminæ rigidæ duritiem demulcent atque emolliunt, quam severitas et acerbitas viri.

Quarto, R. Levi, 7. d. Sicut qui dexteram suam unguento odoralo perfuderit, id celare nequit, cum ejus dextra suo odore idipsum vocet, id est predice! et clamet, scilicet se esse unguento delibutam : sic pariter celari nequit rixa ct jurgia uxoris, quia seipsis, id est suo strepitu, sua voce et clamoribus se produnt, clamantque illam rixari el jurgari. Perstat in metaphora mulieris cum dicit « vocabit,» vel a clamabit; » nam tribuit unguento quod mulieri erat tribuendum, nempe clamorem. Ita Vatablus qui vertit, </ui rt xmdit *cam, recondit ventum, et* (repete recondit) *oleum quod clamabit.* Hinc proverbium : « Tria celari nequeunt, quia seipsa produnt faciuntque sentiri, scilicet mulier, ventus, unguentum ; » mulier voce, ventus impetu, unguentum odore.

Quinto, plene el genuine, *q. d.* Velle uxorem rixosam cohibere, est impossibile, perinde ac si velis oleum fluidum ct lubricum manu tenere, illudque vocare, eique imperare ne c dextra elabatur, aut si elapsum fuerit, velle illud revocare ; ita Cajctanus. Unde Tigurina vertit, *qui cohibet eam, ventos cohibet, ct dextera sua oleo occumt*, ul scilicet defluens cohibeat. Hebræum enim mp *hara* per *he* significat occurrere; NHp *bara* vero per *aleph* significat vocare, clamare. Jam hæ duæ radices inter se commutantur, quia littore *aleph* et *he* sunt commutabiles (I).

Porro Septuaginta pro *tsophen,* id est abscondens, legentes aliis punctis py *(saphon,* id est Aquilo, sive Septentrio quæ est pars orbis

riva conjugationis *hilhpael,* quam *nithpaet* vocat, e radice HW, quæ hoc loco *metuendi* significatum oblincaL

(i) Alii aliter. Eichel, *sed oleum,* id est modoUam, vim *dextera suer advocet,* id est, rixosa? mulieris os verberibus est compescendum ; sed vox *shemen* de rï usurpari nequit. Maurer, *ct oleum dextra ejus provocat,* arcessit, id est, ejus dextre oleum opus est, ejus dextra brevi se sentiet unguibus rixuse mulieris laceratam : oleo enim mitigantur vulnera, *¡sai.* 1. 6.

frigore, gelu et nivibus abscondita, atque pro JCP scemen, id est *unguentimi,* I ' jentes OÜ *scem,* id est nomen, vertunt, *Aquilo durus ventus, nomine autan dexter vocatur;* et Chaldæus› start *ventus Aquilonari* gravis* Aquila et Symmachus, *absconditus Aquilo ventus;* Syius, *ventus Boreas gravis est, et de nomine dexter vocatur.*

Sensus est, *q. d.* Aquilo ventus est frigidus ct rigidus : vocatur autem a nonnulli? *theman,* id est *dexter,* a rad, *iamin,* id est dextra, tum quia si faciem convertas ad Occidentem, ad dexteram habebis Aquilonem, ad sinistram voro Austrum, ait S. Hieronymus in *Sophon,* cap. u. Sicut vice versa si faciem convertas ad Orientem, Aquilo tibi erit ad sinistram, Auster vero ad dexteram; idcoque passim in Scriptura (quæ loquitur congrue ad situm Judææ ct nostri hemisphaerii) Auster vocatur *Theman,* id est dexter. Denique Antipodes conversi ad Orientem ad dexteram habent Aquilonem, ad sinistram Austrum, tum quia qui habitant in Africa ct locis calidis, gaudent Aquilone, co quod ipse calores nimios illius climatis suo frigore temperet. Unde Rom® omnes ad Aquilonem etiam in hieme suspirant, ceu pisces ad aquam; Aquilo enim est salus ct salubritas fioro®. Dexter ergo, id csl prosper, saluber ct faustus; dextera enim felicitatis el prosperitatis est symbolum, sicut sinistra infelicitatis cl adversitatis: unde Cicero, lib. *Do Divinatione :*

Prospera Joppiler his dextris fulgonbus edit.

Sensu? ergo est, *q. d.* Uxor rixosa est similis Aquiloni rigido et impetuoso ; sed sicut Aquilo In calida regione habitantibus et œstuantibus est dexter, id est prosper et faustus, quia mstum temperat : sic maritus si uxoris amore exæstuet, facile uxorem rixosam perferet, tanquam amoris sui flabellum, ul cum moderetur et temperet. Rursum sicul Aquilo in sc asper, a nonnullis tamen dexter vocatur : sic uxor licet aspera, si tamen a marito honoretur, el nd dexteram collocetur (uti ab honestis maritis fleri solet) ut sit illi dcxlera, eoquo et similibus honorificis nominibus blande compelletur, leniatur et mulcentur, fiet ut ponat asperos suo? mores, fiatquo comis et benevola. Ideo enim viris nonnullis uxores aspere ridentur, quia ipsi in eas asperi sunt aut frigidi, ut parum eas ament : quod si valde eas amarent, amor omnem asperitatem in dexteritatem, id est lenitatem ct facilitatem converteret.

A/piUe Mystice, Aquilo notat molestia? el Iribulalione?, quæ in se aspere sunt ; sed si ad occiden-

v.*/ tern, id estad mortem, Purgatorium el gehennam respicias, pre illis hæ dextre, id csl leves, faciles et felices videbuntur.

Rursum Aquilo notat impietatem ct impios, utpote in quibus refrixit charilas, quique « obrigui runt frigore nequllim, ct calorem fidei per-

EUr rv› «fiderunt, • ail S. Hieronymus in cap, i *remue.*

Insuper ©er Aquilonem accipias detractorem cl conviciatorem, qui rigide famam alterius perstringit , uti Aquilo mordet aures cl caput, *q. d.* Detractor instar Aquilonis sipvit in famam uroximi, sed tamen sæpe est dexter, id est faults et felix, quia causa est ul proximus caule vivat, ne quid in eo carpi possit» ct vitium, si quod habet, emendet; quocirca non esi odio habendus, nec calumniator vocandus, sed tevV^tc;, id csldexter, ingeniosus, expeditus, facetus. Tales enhn solent esse dicaces, qui suis facetiis el fabis acuminibus alios mordent, et mordendo non raro curant.

Denique Auctor *Catenæ Gracor. :* Aquilo, ait, est EUhio diabolus, qui dixit :« In cœlum conscendam . ‚nra' super astra lici exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti , hi lateribus Aquilonis, » *Isaiæ* cap. xiv, 13. Hio ab impiis ct obsequentibus « dexter » vocatur, quia cis illecebras mundi ot carnis propinat; tfpiis vero vocatur « dexter, » id est felix et faustus, sed per accidens, quia per tentaliones quas eis objicit, quasque ipsi supo rant, ipsis est occasio felicitatis aternæ. /

17. FERRUM FERRO EXACUITUR, ET HOMO EXACUIT Ven. it . faciem amici sui. — Hebraice, *ferrum in ferro acuetur, et vir acuet facies amivi sui ;* Vatablus, *ut ferrum ferro committitur, sic homo homini consociatur.* Ilebræum enim ir? *iachad,* si a rad. qin *chadad* dcducalur, significat acuere; sin a qrp *ia>had,* significat unire, commiltere, consociare; sin a mn *chada,* significat exhilarare. Undo *tertio* vertas, *sicut ferrum ferro expolitur, sic vir exhilarabit facies amici sui.* Tristitia enim est velut fenugo animi et vultus, quæ ab amico exhilarante discutitur, expolitur cl exhilaratur (I). Jam

Primo, R. Levi et R. Salomon exponunt, *q. d.* Qui sapientis praccploris opera instruuntur, mutuis qu/rjionibus ttouunlup, uti quotidie fieri videmus in tholis per disputationes philosophicas ct theologicas, in quibus respondens ab argumentante dum rationibus stringitur, aculior redditur. *Secundo,* Aben-Ezra, *q. d.* Fenum acuitur per ferrum aliud, ita pariter vir per alterili? iram ud iram a uiliir, eum nimirum ad cmilenlioncm cum eodem exercendam excitatur, ob iram qua ille sit inilimmalus. Unde Septuaginta vertunt id Cbtacuilj irritat, provocat ‚exacerbat ficicm amici. Est metaphora a fibris qui gladios, lanceas, cultros lima ferrea perfricando elimant. Baynus eum aliis hanc gnomen referi ad verbum precedent. 7. *d.* Sicul ferrum ferro acuitur, sic vir rigidus si in rigidam el rixosam uxorem incidat, alius alium ad iram rixamque exacuet; quare no hoc fiat, lenitas el patientia unius asperitatem iramque alterius ceu lima excipiat, hebetet ct obtundat, imo leniat ct molliat. Undo Vatablus vertit, *ensis ensem aruit: ita vir exacuit*

(t) Hodierni foro omn^spo^t Abnn-E?ram, *ferrum ferro acullur,et atur nltcrhis rutium anui.* Id est, nller nlûnus iram excitat, seu irati se mviccin irritant. *Anirrr wtbfm* alterius e*L eum Irritare, ut vultu torvo cl minaci te intueatur. CÍ. *Joh* ivi. V.

iram amici sui, cum quo scilicet contendit. Oportet igitur cedere et dare locum iræ.

Arata» simile habent proverbium : «Omnis rei corruptio, inquiunt, est a genere suo, adcoque ferrum ferro scinditur ct finditur : non dentai ferrino. nisi ferrum, 0

Alii, *q. d.* Si uxor sil aspera, maritus conctur eam mollire, lenire scilicet per oleum dexter®, ut dixit versus praecedens ; quod si lenitate olei non mollescat, vir induat duritiem ferri, et asperitatem asperitate majori verborum et verberum, si opus sit, retundat et contundat. Quocirca Poetai Veriori procaci maritum dedere Vulcanum fabrum ferrarium, qui eju- procacitatem mancando contunderet. Ira enim est acula, uti habent Septuaginta, vers. 4, et recte acritici comparatur, quia omnia scindit, perdit, penetrat.

Tertio, Tigurina vertit, *ut ferrum ferro committitur, sic horno homini consociatur.* Quod apte consonat gnomæ præcedenti, ejusque dat remedium, *q. d.* Ex eo sæpe uxores sunt litigios e, quod maritis suis sint ditiores vel nobiliores : inde enim superbiunt, voluntque maritis non subesso, sed prajfisse. Ut ergo mariti hæc litigia efTugiant, ducant uxores sibi opibus, conditione ct genere pares , vel inferiores, non superiores. Sicul enim ferrum consociatur et coalescit cum ferro, non cum auro vel argento : sic pariter pares cum paribus conjugio sociandi sunt, ut in amore mutuo coalescant. Unde illud Auso: ii: a Par pari jugato conjunx : quod impar csl, dissidet.» Et : « Si vis nubero, nubo pari. » Qua de re plura superius dixi.

Rursus, sicut ferrum cum ferro coalescit vi ignis, cum scilicet ignitur, ct ignitum malleationc cuditur, ul in unum v. g. gladium, cultrum, lanceam, ole., coalescat : sio pariter vir el uxor amore igniendi sunt, ul iu nuam familiam cl personam ceconomicam coalescant.

Potest quoque hæc Tigurinæ versio adaptari cuivis amiciliæ el consociationi, in qua pares cum paribus ceu ferrum ferro optime copulantur, et hoc significat ™*faciem amici sui* : sub amico lamen viro cl amicro feminæ intelligendæ sunt. Inter feminas enim quoquo est amicitia; sed ut solida sit, inter pares ineunda est.

Quarto, noster Salazar per ferrum accipit chalybem, quod est genus ferri durissimi ; chalybs enim cum forro miscetur ad formandum gladium, cultrum, lanceam, etc., ut ferrum ex se lentum et fluxile chalybis duritie liat durum ct rigidum, aptiimquo ad scindendum : sic « homo exacuit faciem amici sui, » id est, illam adversus omnes casus, et ad omnes actiones roborat. Nam liceat sic dicere: Duo singulam homines,etiamsi alter chalybeus sit, et altor ferreus, hic tamen lentus ac llexibilis, illo fragilis erit : quod si utrumque amicitia et familiaritas copulet, ad omnia ardua el difficilia bone temperati animaliqnc erunt.

Hæc expositio elegans gsf, sgd non adeç respondet Vulgalæ, quæ vertit *exaruit :* cnaiyDs enim ferrum non acuit, sed durum rigidumque efficit; melius respondet versioni Tigurin® ; Ut *ferrum ferro committitur, sic homo homini consociatur :* est enim communio ct consociatio chalybis cum ferro.

Quinto, plane ct genuine,*q. d,* Sicut ferrum simili ferro, puta lima, acuitur : sic homo hominem sibi similem exacuit in qualibet re, puta in scientia, arte, consilio, industria ct virtute. Poterat dicere : Eerrum cote acuitur. Unde illud Horatii, *De Arte poetica :*

Funpr vira coti*, acutam
Reddere que ferrem vitei exsors ipsa secandi.

Verum maluit dicere : « Ferrum ferro acuitur,» tum quia cos non acuit ferrum , nisi jam fabrefactum et politum, v. g. cultrum vel gladium ; ferrum autem, puta lima, acuit fenum etiam rude cl impolitum, dum ex co fabricatur cultcr vel gladius; tum quia ferrum simile et ejusdenj natur® est cum ferro , non autem cos. Aptius ergo significat hominem similem in natura, arte et officio acuero alterum hominem in iisdem «ibi similem. llæc enim gnome significat homines similes a sibi similibus in eadem arte vel occupatione exacui ; unde illud : « Unus vir nullus vir; » exacui, inquam, conferendo, interrogando, disputando, animando, instruendo, exhortando, etc. Exemplis res fiet clara.

In ingenio præceptor, imo discipulus, acuit condiscipulum docendo , interrogando, argumentando : in argumentatione enim quasi confricantur, ct colliduntur ingenia, itaque acuuntur. In consitio unus consiliarius promendo sua consilia acuit consilia alterius consiliarii; ideoque ait Salomon : I« Salus populi, ubi multa consilia; i» quod enim unus non videt, hoc vident ct afferunt alii. In arto unus fabor acuit ahum : quisque enim suas habet rationes et modos fabricandi, quibus alter instruitur e.t acuitur : quisque enim habet ingenium proprium, quod invenit rationes et modos sibi proprios, quos non invenit alterius ingenium. Hoc est quod ait Euripides : cuiCmx it isi tí-px;, id est *eollatio peperil artes,* collatio, inquam, sententiarum, et colloquium hominum atque congressus. In prudentia unus prudensacuit alium : quisque ouinisua sugger ì prudenti® dogmata et monita. In virtute qualibet unus acuit alium; castus acuit castum, humilis humilem, lætus l i tum, animosus animosum efficit. Undo S. Antonius considerabat virtutem quæ in singulis eminebai, ct ab uno discebat patientiam, ab alio humilitatem, a tertio claritatem, etc.

Quocirca S. Basilios in *Constitui, manosi,* cap. xiv, vitam cœnobilicam, nipote socialem, preferì onachoreticæ et solitari®, quod in coenobitica unus alium juvet, verboquoet exemplo expoliat, quod non tit in solitaria. Itine et Victor Antiochenus in cap. i S. *Marci,* inter commoda vilæ so-

Vil» foctaUa cû turn(xl*

cíalis hoc recenset, quod convictu et assidua conflictatione plurium ferrei ct quasi chalybci evadant illi qui inter socios diu vixerunt : « Mox, ait, et hac conflictatione velut ferrum induratus, fortior subinde evades, d etc. Societas enim in qua quisque alium juvare, ejusque mores et imperfectiones sustinere, imo curare debet, non solum homines cæteroqui ferreos acuit et expolit; sed etiam quamlibet eorum pusillanimitatem vel animositatem, adeoqne quamlibet infirmitatem ad ferri firmitatem roburque elimat. Hoc est quod ait *Eccle.* cap. iv,9 : « Melius est duos esse simul, quam unum; habent enim emolumentum societatis suæ; si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli! quia, cum ceciderit, non habet sublevantem se. n

18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus, et qui custos est domini sui (Syrus, *quiprospicit domino suo),* glorificabitur. — Alii, *honorabitur,* id est, ad honores promovebitur. Pro *servat* hebraico est nyn *notser,* id est custodit, servat : undo Christus vocatus est Nazarenus, id est custos, servator (1).

Sub *custodia* curam et culturam intellige, *q. d.* Qui custodit, id est curat ct colit ficum : dicit tamen *servat,* sive custodit, potius quam colit, quia ficus præ vite, olea, etc., exiguam exigit culturam. Vitis enim debet seri, repastinari, aggerari, putari, foliis distringi, ut uvæ a sole coquantur ct maturescant, etc., quorum nihil fit in ficu.

otF pii VJ-l Vrimo Unde Septuaginta vertunt, *qui plantat ficum ;* Ílcus cn'in v*x a^ain culturam quam plantationem ct ablaqueationem uti cæleræ arbores, qua radices carum circumfodiendo aperiuntur, cl aeri exponuntur, requirit : ficus ergo exigua sui cultura multos dat fructus, puta ficus preslantissimas; sic qui sedulo et fideliter colit dominum ei obsequendo, ejusque res sibi commissas sedulo curando, hic pro parvis officiis el obsequiis magnas ab hero percipiet mercedes el fructus, adeoque *glorificabitur,* id csl si servus sil, libertate donabitur. Nam, ut ait Julius Cæsar : « Nulla voluptas viris ingenuis suavior est liberiate.» Et Seneca, epist. 79 : « Inaestimabile bonum est suum esso. » Sin liber sit, ad magna officia, beneficia, honores ct prefecturas ab hero promovebitur, uti quotidie in aula Romana cos qui Cardinalibus ct Prolatis fideliter cl studiose famulantur, ad magna promoveri cernimus. Hæc ergo gnome prudens consilium dal famulis, ut scilicet heris suis fideliter et officiose serviant : sic enim fore ut ab iis ingentibus beneficiis et præmiis ornentur.

Secundo, arbor fici profert ficus, qui est fructus suavissimus ct saluberrimus, omniumque arborum fructus antecellit, tum sapore, tum salubritate, tum integritate : sapore, quia melleum habet similem mannæ; salubritate, quia plane percoctus est, unde nihil habet acerbum, indigestum ct crudum, uti habent cœteri omnes; integritate, quia nullos habet acinos aut lapillos, ull ffnbent omnes aliarum arborum. Sic fructus quos famuli seduli ab heris benevolis et beneficis percipiunt, sunt suavissimi, saluberrimi ct integerrimi : adeoque dominus, puta Prelatus vel Princeps, sit instar fici oportet, ut scilicet suam dulcedinem dulcesque fructus impertiat subditis, austeritatem vero sibi servet, ideoque in apologo rhamni ficus, licet invitata, noluit esse rex vel regina arborum, dicens: a Numquid possum deserere dulcedinem meam fructusque suavissimos, et ire ul inter caetera ligna promovear? » *Judie,* ix, 11. Quo significatur cos qui sua quiete dulcique contemplatione gaudent, refugere regimen aliorum, no dulce otium cum molèsto negotio permutent.

Tertio, ficus est bifera : nam bis fert ficus, scilicet temporarias in autumno, puta in septembri, uti faciunt cætere arbores, cl præcoces in testate, puta in junio et julio; hinc ficus non dat flores, sed sine flore illico fructum producit. Addit Plinius, lib. XIII, cap. win, ficus Chalcidicas esse triferas, sive ter in anno dare fructus : imo «sunt, ail, et hybernœ quibusdam provinciis; » sic servus, qui fideliter servit suo hero, multiplicem ab eo mercedem recipiet, scilicet condictam juxta pacta conventa stato et condicto tempore, ac ante eam honestam tractationem, dona, munera et premia, quæ honesti heri famulis officiosis liberaliter prestare solent, velut prœcoquas ficus nancisccclur. « Admirabilis (ait Plinius loco citato) est pomi hujusce (fici) festinatio, unius in cunctis ad maturitatem properantis arte nature. »

Quarto, stercoratio ficum fecundat. Audi Plinium, lib. XVII, cap. xxvi! : a Uberrimas ficus rubrica amurca diluta, et cum fimo infusa radicibus frondere incipientium, facit. » El lib. XV, cap. xviii : « Cato de ficis ita memorat : Ficu» moriscas in loco cretoso aut aperio serito, in loco autem crassiore stercorato; » sic el famuli, si ad vilissima obsequia sese dimittant, herorum gratiam ct beneficentiam elucrantur. Addit Plinius : « Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romee nata, sacra fulguribus ibi conditis, magisque ob memoriam ejus, quod nutrix Romuli el Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inventa lupa infantibus præbcns rumen, id est mammam. »

Quinto, ro *servat* aliqui exponunt *exspectat,* unde vertunt, *qui exspectat ficum, comedet fructum ejus, et qui exspectator est domini sui, glorificabitur.* Nam qui cupit ut ficulnea copiosos proferat fructus, decutit primas ejus ficus, seu grossos, itaque posteriores meliores cl copiosiores exspectat. Audi Columellam, lib. V, cap. ¡x : « Si voles ficum quamvis non natura seram facere, cl uberiores demum ex illa fructus carpere, tunc grossulos prioremve fructum decutito, iterum alterum edet,

vi) *Cuitodirc dominum* suum, id est, ejus jussa prompte exiequi.

quem in hiemem usque differet, n Scboliastes addit : « Iterum alterum uberiorem reddet, n

Hac de causa in lege veteri, *Levit,* xix, 23, ita de ficu cæterisque arboribus fructiferis sanxit Dominus : « Quando ingressi fueritis terram, el plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præpulia eorum; poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt : ego Dominus Deus vester.» Vide ibi dicta.

Simili modo famuli ut ineant gratiam herorum, aliquanto tempore fideliter el officiose eis serviunt, parvam vel nullam ab cis exigendo mercedem : nam inita eorum gratia, copiosiorem el præstantiorem recipient.

Fieni est Euchtruna. Mystice, qui Deum et Christum, ejusque voluntalem ct leges, ac præsertim Eucharistiam, quæ qUasj ficus est Ecclesiæ prestantissima, custodit ct colit, hic utique ab eo omnem gratiam et gloriam conscquelur. Christus enim in Eucharistia est nostra ficus cl nostrum manna, sine labore conlinens in se omne delectamentum el omnem saporis suavitatem, *Sapient,* xvi, 20; *Joan,* vi, 31. Ita Auctor *Catenæ Græc.* « Dominus, ail, csl ficus; fructus illius sanat lepram. Qui sermonem acceptum servai, in honore ct preliu erit, n Dulcedinem hujus ficus gustarat Psaltes, cum cecinit : a Gustate cl videte quoniam suavis est Dominus, » *Psal.* xxxiii. Et cum exclamavit : « Quam magna multitudo dulcedinis tuœ, Domine, quam abscondisti timentibus tc ! » *Psal.* xxx.

Ven io. 19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, SIC CORDA HOMINUM MANIFESTA SUNT PRUDENTIBUS. — Hebraice, *sicut aquis facies ad facies* (resplendent), sic *cor hominis ad hominem.* Quæ verba, quia indeterminata sunt, varie a variis determinantur et explicantur, uti videre est apud Rabbinos el Latinos Interpretes. E mullis paucas magis apposilas el probabiles afferam (1).

Primo, R. Salomon explicat, quasi dicat: Sicut aquæ faciem repræsentanl, quam tu iisdem offers, qua quod ostendis reddunt : ita socio parem se præbcl vir, ul sicul ipse alluri se charum esse intelligit, ita vicissim eum redamel, el benevolum ei vultum præferat.

(1) Maurer, ur *aquæ* ostendunt *fadrín adversus faciem, sic cor hominis adversus hominem* est, id csl, inspicii in alterum tanqonm in speculum quisque, Ilosenmullcrus, *sicut* in *aquis facies* hominis *(aciei* ejusdem respondet, *sic cor hominis homini,* id esi, ul aquæ eamdem quam aquis faciem ostendis, ubi reddunt, ul ridenti respondeat ridens, mœrenii inœrens, etc. : sic cor hominis homini respondet, id est, prout erga alterum se gerit quisquam, cum vicissim fore experietur: fidelem, si fidelis, etc. Juxta alios nil aliud hoc versu diceretur, quam notissimo illo proverbio gallico : *Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui (u es;* sicut, aim quis aquis propendei, cflìcit in iis alium vultum suo simillimum : ita homines qui inter se familiariter vivunt, similes cosdemquc inores induunt.

Secundo, Aben-Ezra, *q. d.* Sicut aquæ crescunt ob alias quæ admiscentur : sic etiam facies propter faciem, id est furor furore alterius augetur : ita quoque viri cor malo cumulatur ob alterum, cujus cordi se invisum esse animadvertit.

Tertio, Vatablus vertit, *ut aquarum fades ad facies, sic cor hominis ad homines;* sicque exponit, quasi dicat : Ut eadem aqua diversas reddit facies, sic alia aliorum hominum sunt corda. Aut, sicul in aqua vultus vultui respondet, ita cor hominis cordi hominis respondet, quasi dicat : Sicut cor unius hominis inclinat ad malum, ita et omnium aliorum corda : similia cnim sunt. Verum nimis ampla, ideoque frigida et insipida est hæc expositio.

Quarto, R. Samuel hæc accipit de fraudulentis fnlsisque amicis, qui vultu præferunt amorem, corde tegunt odium; vertit enim, *quomodo* in *aquis facies ad facies, sic cor hominis ad hominem, q. d.* Sicut facies in aqua apparens oculos fallit, qui non fabam imaginem, sed ipsissimam rem sibi intueri videntur : sic quoque homines alii alios decipiunt, mendacia et fraudes sub veritatis specie sibi mutuo offerentes.

Quinto, alii accipiunt hæc de mutabilitate ct inconstantia hominis, *q. d.* Sicut facies apparens in aqua mobilis et instabilis est, cumque ipso aquæ motu mutatur el variatur assidue : sic pariter inconstans et mutabile est cor hominb, ut ab allero homine certo et solide conspici nequeat, quia firmitatem ct constantiam non habet, sed in dies, horas, imo sæpe momentis singulis, mutat sua proposita cl consilia.

Sexto, alii ex adverso hæc referunt ad firmitatem quæ ex plurium consensione nascitur, quasi dicant : Sicut aquæ aquis addita? maximam vim habent, cl facies faciebus, id est viri viris adjuncti validissimi sunt : ita etiam corda cordibus, id est seulcnliæ sententiis cohærentes maximum ad persuadendum pondus habent.

Septimo, Septuaginta vertunt negative, *sicut non similes facies faciebus, ita neque cogitationes hominum.* Orígenes, homil. 2 in *Numeros,* legit : *Sicut diversi sunt vultus vultibus, ita ct diversa sunt a rda hominum.* Sic et Auctor *Catenæ Grajorum.* Aquæ enim agitai® et fluitantes agitant pariter species cl facies in se receptas, ul non videantur esse eædem, sed ali® ab iis quas représentant. Aut potius, *q. d.* In aquis iisdem apparent vari® variorum facies, el nulla est alteri similis, sed omnes dissimiles : sic pariter in eadem domo, urbe, consessu sunt multa hominum corda, mentes, cogitationes et sententiæ; nulla tamen alteri est similis, sed omnes dissimiles cl divers®. Hoc enim esi quasi natur® miraculum, quod, cum mulli sini similes manibus, pedibus cæterisque mem- siocnlii bris, nullis lamen sil eadem facies, uti nec eadem vox, ul scilicet quisque ab alio tam voce quam iixcie dignosci el discerni possit, uti pulchre do- inu*.

ccl S. Augustinus, lib. XXI *Ve Civitate,* cap. vin. Unde Persius :

> Mille hominum tpccies, ct rerum discolor usus :
> Velle suum inique est, uec voto vivitur uno.

Audi Origenem, *hom.* jam citata : « Alterius, ait, motus animi lenior est, mitis, placidus; alterius turbidus, elatior, petulanlior. Alius cautus, sollicitus, impiger; alius deses, negligcns, incautus. Et in bis alius plus, alius minus. Audeo dicere quod forte quanta in specie vultus inest diversitas hominibus, tanta et in animis invenitur differentia, juxta illud Salomonis : Sicut diversi sunt vultus vultibus, ita ct diversa sunt corda hominum. v Sic legit Orígenes paulo aliter ac Nostcr, cldat exemplum : Eædem, ait, sunt littera, ct tamen in iis scribendis tanta est diversitas, ut quisque ex charactere proprio dignoscatur, unde eum quasi chirographum litteris suis subsignat. Sic et virtus eadem ab uno sic, ab alio aliter apprehenditur et practicalur : a Intuere, ait, singulorum virorum chirographa, et videpyerbi gratia, quomodo animus Pauli proposuit castitatem, et animus nihilominus Petri; sed est propria quondam castitas Petri et alia castitas Pauli, etiamsi una eademque videatur. Denique alterius ipsorum talis est castitas, quæ requirat macerari corpus, dicatque : Castigo corpus mcum,ct in servitutem redigo, no / orto aliis pradicans reprobus cfliciar; alterius autem castitas talis est, quæ istud forte non timeat. Sunililereljustilla habet aliquid proprietatis in Paulo, habet et in Petro. Eodem modo et sapientia cœteræque virtutes, n Uildc illud : «Non est inventus similis illi, qui conservaret legem Excelsi.» Quod Ecclesia singulis sanctis Confessoribus attribuit, quia in singulis enituit peculiaris aliqua virtus, vel virtutis ejusdem peculiaris species et modus.

Chaldæus vero sic vertit, *sicut aqua, ct sicut vultus qui non sunt similes ad invicem: sic cor filiarum hominum non est inter se simile, q. d.* Sicut una eademque aqua diversîseam inlucntibus diversas sui exlübít reddilquc facies : sic una eademque quæslio diversis diversas suggerit responsiones, ul omnes in varias abeant sententias, nec unus cum alio per omnia consentiat.

Denique Syrus vertit, *sicut vultus vultui non sunt simdts, sic corda cordibus non sunt similia, q. d.* Ex dissimilibus vultibus licet conjicere dissimiles cordium affectione:» : hæ enim in vultu velut in speculo relucent ; sic ex sights physiognomicis qua iu vultu relucent, dignosci posse quis sit magnanimus, quis timidus, quis invidus, quis luxuriosus, quis ingeniosus, quis sanguineus, quis melancholicus, etc., docet Aristoteles in *Vhysioqaomicis,*

Octuio, optime Noster vertit, *quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sit corda hominum uusnif^ta twil piu&ntivus, q. d.* Specula ex œrc, stanno, cristallo, sæpe sunt fallacia; alia enim augent rem objectam, alia minuunt, alia distorquent ; at speculum aquæ naturale est et .sincerum, ac plano rem reprasentat talem qualis sibi objicitur : sic ct corda hominum plane talia, qualia sunt, cognoscuntur a prudentibus. Vide de fallacia speculorum Senecam, lib. I *Natur, quant,* cap. XVII, el S. Augustinum, epist. 150 *ad Nvbri* dium,* el Plinium, Ub. XIII, cap. ix<

Corda hic tum propria accipi possunt, turn aliena. De propriis accipit Jansonius ct Salazar, *q. d.* Sicut aquæ sunt quasi speculum, quod speciem faciei futuentis recipit, camque reddit el repriBscntat intuenti : sic pariter cor, id est mens ct conscientia, est quasi speculum hominis, id est affectionum hominis, quod easdem ipsi homini reprasentat : a Quemadmodum enim, ait Jansenius, in aquis resplendent vultus prospicientium, sic ut unusquisque suum ibi vultum tanquam in speculo contemplari possit, quem alioquin non videt: ila ipsi prudentes seipsos el Mcn«ibi sua cognoscunt corda, dum ad ea redeunt, ct exacta consideratione advertunt qualia sint, expendendo scilicet ad quæ inclinantur, in quibus potissimum occupentur cl hæreant, ut ipaummet cor hominis maxime apud prudentes, sit homini ct ipsi cordi pro speculo, sive pro aqua limpida, in qua homo seipsum ct cor intuetur, juxta illud Pauli : Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Sicut ergo neccsse est homini, ri proprium vultum videte velit, illum in speculo videat, aut in aqua, aut alio simili : ita si quis qualis sit cognoscere velit, non potest id alibi melius cognoscere quum in propria sua mente. » Porro, sicut in aqua, nipote facile mobili ct agitabili, sæpe species facieran hominum cum motu aquæ turbantur, alterantur, dimidiantur el confunduntur : sic pariter in corde sæpe species sui ipsius turbatur per passiones, quæ sunt quasi tinctus, basco species miscentes et confundentes : si enim ira, odio, timore, livore, cor agitetur, non sincere el plano poterit seipsum cognoscere. Quare ul sincere seipsum videat, placidum et tranquillum, liberumque a passionibus et perturbationibus sit oportet : sic enim erit instar aquæ pellucido} et immolæ, quæ clare et fideliter reddit et repræsenlat res et facies tales, quales sibi objiciuntur.

Rursum corda aliena hic accipias, idque bifa- Ex iifro riam : *primo, q. d.* Sicut aquæ sunt speculum facici tuæ, ul illam libi représentent : sic parilir cor tuum est speculum cordis alieni, ut, si sciro erg* velis qualo sit alterius cor, id est affectus erga te, illud cogniturus sis ex corde luo, atque ex eo metiri cor alienum possis. Examina enim cor tuum, et vide quomodo illud erga alium affectum sit : si illud videris erga alium benevolum, amoenum, sincerum, scito alium simile plane cor amore el benevolentia plenum erga te geiero : sin tuum cor videris ab alio aversum, rancidum, amarulentum, scito pariter alterius quoque a te

esse aversum, ct odio aut I vore rancidum. Ratio est, quod affectus odii et amoris corde ita tegi nequeant, quin per signa, | uta per verba, vultus el opera, subindo erumpant, qu® dum alius videt, eosdem affectus a^sti I, induit ct rependit; magnes enim amoris c*l autor, cl magnes odii csl odium. Qui enim sciit.t se amari, amantem redamat; qui sentii se odio haberi, odientem se vicissim odii. Hinc sa»po iit ex quadam quasi antipathia vel sympathia naturali, ul, cum duo qui se invicem amant, sibi occurrunt. cor utriusque pandatur, dilatetur, exhilaretur, ‹ xsultat : ex adverso cum duo, qui se invicem cl n tacite oderunt, occurrunt, cor ulriusque claudatur, stringatur, tristetur, amarescat.

Cciput tx ‹Jl(*Secundo,* sicut cor tuum est speculum cordis alieni, sic vicissim cor alienum csl speculum sui ipsius, *q. d.* Sicut aqua est speculum in quo apparent vultus non solum proprii, sed et alieni, ita ut ex cis ipsos agnoscas, tbi eos directe in facie non videas : sic pariter <nr hominis est speculum, in quo apparent ejus udeclus erga alium : cor enim prodit se per gestus, sermones ct actus, quibus velut in speculo suos ail.'dis odii, timoris, amoris, iræ, etc., aliis patefacit ct ostendit, ita ut viri prudentes ex verbis et actionibus cujusque conjiccro et di-piccre possint internas cordis alieni affectiones. In Sanctis id clarum est. Sic enim S. Ludovlcus et S. Ægld;us, socius S. Francisci, se invicem salutantes sine verbis, cordibus solis mutuo loquebantur, suosque amoris ct pietatis affectus invicem repræsentabant ct inspirabant. Sic S. Antonius, S. Catharina Senensis, S. Hilarión mullique alii In Vitis Patrum, cx solo vultu pervidentes cor cujusque, illius statum ct affectus dignoscebant. Idem in quibuslibet prudentibus et sagacibus locum habet, sed gradu inferiore. Prudentes culm facile cx notis ct signis fucum ct imposturam lactei, si quis sit, deprehendunt. Ha Lyranus, Hugo, Dionysius ct alii.

Gdojjj. Huc faciunt ill® sapientuni gnom e apud Antonium in *Melissa,* part. I, cap. xtviii. Pholii Patriarch® : « Specul › similis esl scrino (puta cor in ore ct sermone traluccns), et sicut in illo rcpfcnscntalur species corporis et form®, ita in colloquiis animæ forma expressa conspicitur; v Isi- a dore Pelusiota? : « Quod si sermo ct vita conveniant, totius vita) simulacrum perficient; » Theognidis : « Iu poculis quidem faciei, in colloquiis bharactcr an*ir.® videtur; » Romyli : « Sicut vas fictile ictu b! sono, sic homo sermone probatur » Huc Licii P ud S. Ambrosii, *De Elia c* Jejunio,* cap. X : « Index facies plerumque est conscienti®, et quidam tacitus sermo mentis, cum aut peccato compungimur, aut integritelo ludamur. » Notii ! Solus Deus csl caidlogno.d s, id est cordimi) cognitor et inspector, quia ipse solus omnes omnium Angelorum, d rinonum ct hominum cogitationes, voliliones, intentiones, etiam intimas, profundissimas et secretissimas, quæ nullo signo produntur, pervidet ctintrotpicit. Ratio est, quia Deus solus mentem et vohtionem singulorum, velut creator el conservator, occupat, possidet ct comprehendit; hinc ct ipse solusilLibitur ani iie; ct menti, ut in ea operelur mentem illuminando, ct voluntatem flectendo quocumque ipsa voluerit. Prudentes tamen homines æque ac Angeli, per nutus, voces, signa et gestus possunt mullas cordis cogitationes cl intentiones probabiliter cognoscere et conjectare : prudentia? enim pars rsl solertia sive sagacitas, hoc csl solera et sigax conjectatio. Prudenti® aulam hujus 1res sunt gra- u dus : *primus* est prudenti® uaturalis, quæ ratione t * ac discursu ct experientia naturali nititur, ac per v» gr- illa conjectat dc naturalibus curdiurn cogitatio- Tri nibus; serundusest prudentia» supernxturalis, que fide, gratia, discursu ct experientia supernatural! nititur, qualem habent Christiani el justi, ac per illam conjectant cliam de supernalurahbu' cordium cogitationibus; ferhus est prudenti® sin- Tertius, gularis cl divin;e, qu® vocatur donum discretionis spirituum,per quod Deus revelat nonnul-* lis eximie Sanctis arcana cordimn , uli revelavit S. Antonio, S. Hilirioui, S. Francisco et similibus; atque cliamnum revelat viris magnis et Apostolicis^ præsertim Confessoriis, per quod conscientias pœnltanlium subinde usque ad fundum introspiciunt, et latentes intentiones quas ipsi pcenltcntes non vident vel tacent, iu lucem proferunt, ut pœnilcntes in spiritu ad suam salutem et perfectionem securius dirigant. Inde hoc donum, vel certe particula hujus doni, otllcio eorum congruens, ipsis postulanda est a Deo.

20. INTERXVS ET molilo RUSQUAM IMFLBMia Veo.ix (hebraiee, *saturantur),* simil it er et ocl l i romixem ixsATtiBiLES. — *Perditio* est mors quæ omnia perdit, el statas mortuorum. Perperam R. Levi per *infernum* et *perditionem* accipit materiam primam, quæ nunquam formis expietur, sed semper alias cl alias appetit. Melius R. Salomon : « Nunquam, hit, saturantur infernus et perditio, quominus sceleratorum piacula recipiant admittantve, quemadmodum oculi improborum nunquam ad satietatem expleri possunt, cum assiduo prava propensioni ad crimina sollicitanti obtemperant, eup'ditatibu*que ejus obsequi studeant »

Optime Cajctanus et Janscnius per *oculos* accipiunt cupiditatem tum videndi, tum habendi : neutra enim unquam satiatur, quin plura videre et habere cupiat. Cupiditas autem tribuitur oculis, quia oculi rerum pulchrarum ct concupiscibilium species ct ideas ad phantasiam, indeque ad mentem ct voluntatem, transferunt, ac pereas in voluntate carum cupidinem excitant; unde illud : uOculi sunt in amore duces. * Significat ergo Sapiens cupiditatis grande malum, artifact quod sit inexplebilis et insatiAbilis, indar mortis et inferni, ac proinde nos earn odio prosequi debere velut mortem et infernum : idcoque cohibendos et claudendos esse oculor qui cupiditatum sunt

Internuntii, imo illices et excitatores. Plura bac de re dicam cap. xxx, vers <5 et 16 (Í). Rursum significat frenum injiciendum esse cupiditati, ut sit rationabilis ct moderata; hæc enim satiari potest, cum effreni smt insatiabiles. Quocirca Plato, lib. V De Repuò/., citat laudatque illud paradoxum Pro- Hesiodi : a Dimidium plus toto, » applicalque \ tyrannis, avaris, ambitiosis, qui omnibus volunt qmodo dominari, et suos fines undequaque dilatare, * eap cum satius esset suis paucisquo vivere contentum. Idem, lib. III Dc *Legibus,* ut ostendat infinitam principum potentiam, nuliisque finibus determinatam esse praesentem pestem omnium imperiorum, subdit id ideo accidere, quod ignorent principes cupidi ct ambitiosi Hesiodum recte dicere, « dimidium sæpe toti prestare; quandoquidem damnosum est rem totam accipere : dimidium tantum accipere moderatum est; moderatum vero immodico et immoderato, tanquam potius pejori, sane antecellit. » Sic in litibus avari actores qui totam rem cupiunt, nolentes dimidio cum parte adversa transigere, sæpe totam perdunt; quibus sane utilius fuisset petere dimidium quam totum, cum, ob dimidium quod recosarunt, perdant totum quod avare ambierunt. Plura in hanc rem vide apud Maximum, *sermone* ultimo. Septuaginta post hanc gnomen aliam addunt, quæ non est in Hebreo, nec in Vulgata, scilicet hanc : « Abominatio est Domino obfirmans oculos, et indisciplinati incontinentes lingua, » vel « indocti petulantis sunt linguæ. »

Ven. ii. 21. Quomodo probatur in conflatorio argentum, ET IN FORNACE AURUM Î SIC PROBATUR UOMO ORE LAUDANTIS. — Hebraice, *conflatorium argento, et caminus auro, et vir secundum laudem suam;* Septuaginta, *probatio argento, et auro ignitio : vir autem probatur per os laudantium eum;* Chaldæus, *conflatorium est argento, et fornax auro, et vir ex ore laudantium eum,* scilicet probatur et judicatur.

Primo, R. Salomon et Aben-Ezra exponunt, *q. d.* Sicut cognoscitur bonitas vel pravitas auri et argenti per ignem quo conflatur : sic pariter cognoscitur bonitas et malitia alicujus ex orc laudantium. Si enim populus eum laudet, signum est eum esse probum el laudabilem; sin vituperet, signum est eum esse improbum el vituperabilem. Vox enim populi, vox Dei.

Secundo, Auctor *Catenae Græcor. : a* Vir, inquit, probatur et exploratur per os laudantium, hoc est, per id cognoscitur, quod neque extollitur in prosperis, neque dejicitur in adversis et tristibus : nam boni laudant, quia bonus est; mali autem laudant, quia malus est. » Hæc ille.

Tertio, S. Augustinus in *Psalm,* 1 xix, per os laudantis accipit os adulantis : a Duo, inquit, sunt genera persecutorum, vituperantium et adulantium ; plus persequitur lingua adulatoris, quam manus interfectoris. Nam et ipsum caminum dixit Scriptura. Certe cum dc persecutione loqueretur Scriptura, dixit : Tanquam aurum in fornace probavit cos; de Martyribus interfectis : Et sicut holocausti hostiam accepit illos. Audi quia et lingua adulantium talis est : Probatio, ait, argenti ct auri ignis, vir autem probatur per os laudantium eum. Argenti, ait, et auri, ignis ille, ignis ei iste, do utroque te salvum oportet exire. Fregit tc reprehensor, factus es hi fornace tanquam vas fictile, n Et mox : «Rursus si lauderis ab adulantibus et asselitantibus, et annueris cis, voluti emens oleum, non tccum portans, sicut quinque virgines insipientes, erit caminus fracture ture, etiam os laudantium te. >

Quarto et genuino, *q. d.* Sicut ignis ostendit probitatem et puritatem vel impuritatem auri ct argenti, sic pariter laus ostendit hominis virtutem aut vitium, veritatem aut vanitatem. Sicut enim si aurum et argentum perstet integrum, nullamquo det scoriam, signum est esse purum; sin scoriam det, signum est esse impurum : sic pariter si quis ex laude superbiat et intumescat, signum est virtutem ejus esse impuram et imbecillam : scoria enim virtutis est tumor et superbia ; sin laudatus maneat in pristina sua humilitate ct modestia, signum est ejus virtutem esse puram et solidam. Humiles enim laudes sui respuunt; vani et superbi iis inflantur et insolescunt. Vera ergo Lauipr* virtus cl laus est spernere laudem, sicut vera glo- bal, cor na est gloriam contemnere : hoc enim magni et celsi est animi, qui supra gloriam et res omnes eminet fixus in cœlo. Hinc sicut aurifices ut probent an aurum et argentum sit purum, an impurum et mixtum, solent illud ponderare tam auto quam post conflationem per ignem : si enim illud idem pondus reddat post eam, quod dedit ante, evidens signum est esse purum : sin minus ponderet quam ante, signum est fuisse vel adhuc esse impurum : ignis enim dempsit ab eo scoriam, ideoque minus ponderat; sic pariter si post laudes homo maneat idem, a'que scilicet modestus et gravis, signum est hominem esse probæ et solidre virtutis; sin post cas leviter infletur, et vane sese extollat, signum est ejus virtutem esse le» vein, vanam, et instar venti tumidam. Os quoque' est quasi conflatorium, in quo laude, quasi igm probatur virtus laudati. Leves enim et vani in eo ebulliunt, abeuntque in bullas et fumos vanitatis et superbire, ac laudati cum alto supercilio se circumspiciunt, sinumque dilatant, pectus attollunt, brachia explicant , et quidquid pulchri habent, cum fastu ostentant; imo plus requo exaggerant cl magnificant, perinde ac pavones, ubi ¿c ab hominibus inspici advertunt, inflant pectus, ac turgidi syrma caudre expandunt, ut suos in ea ocellos, velut totidem stellas miro colore variegatas ostentent. E contrario sapientes et cordati, si laudentur, manent iidem, inconcussi ct invariati, reque scilicet humiles, compositi ct graves, quia nec laudibus attolluntur, ncc vituperiis

ti) Com. /UcU. 1,8; n, 8.

deprimuntur. Vere Nazianzenus apud Antonium in *Melissa,* part. I, cap. i.i : «Nimiæ laudes, ait, aliquos redigunt ad summam elationem. » Et S. Augustinus in serm. 5 Dc *Verbis Domini secundum Matth. :* a Laudes, ait, istæ vestae gravant nos potius, et in periculum mittunt; toleramus illas, ct tremimus inter illas. » Quin ct Gentilis Seneca, lib. II *Dc Ira:* «Laude, ait, crescit licentia; spiritus assurgit, si laudatur, ct in spem suam bonam adducitur; sed eadem ista insolentiam et iracundiam generant (1).»

Corditi *tu* ' tur,cur?

Rursum sicut ignis in conflatorio urit, coquit et fluas* cruc*al aurum et argentum : sic laus urit et cruciat viros cordatos, tum quia verecundi sunt et humiles; tum quia timent ne per cam superbiant et evanescant, itaque virtutem cum laude deperdant; tum quia metuunt ne Deus, sincerus operum inspector, videat in eis defectus quos homines non vident, ideoque vituperet opera quæ homines laudant. Unde S. Augustinus, lib. X *Confess.* XXXVI : « Qui, ait, laudari vult ab hominibus, vituperante te (Domine), non defendetur ab hominibus, judicante te, nec eripietur, damnante te ; » tum quia verentur ne laus hominum sil eis loco mercedis, itaque perdant mcrcedem æternam quam exspectant in cœlis. Ita S. Gregorius, lib. XXII *Moralium,* cap. v : « At contra, ait, si cor veraciter humile est, bonaquæ de se audit, aut minime recognoscit, et quia falsa dicuntur metuit, aut certe si adesse sibi ea veraciter scit, eo ipso formidat, ne ab œterna Dei retributione sint perdita : pavet enim vehementer, ne spes futuri muneris in mercedcm reputetur transitorii favoris. Qua ex re agitur ut electorum animus magno laudum suarum igne crucietur, atque ab omni torporis sui rubigine mœrore cogitationis excoquatur : cauta enim consideratione trepidat, ne aut dc his de quibus laudatur, et non sunt, majus Dei judicium subeat; aut de his in quibus laudatur, et sunt, competens præmium perdat.» Et post nonnulla id probat ex hac Salomonis gnome : « unde bene per Salomonem dicitur : Sicut probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantis. Argentum quippe vel aurum, si reprobum est, igne consumitur; si probum vero, igne declaratur : sic nimirum est, et sensus operantis. Nam qualis sit, in eo quod laudatur, ostenditur; si enim se auditis suis laudibus extollit, quid iste aliud quam aurum vel argentum reprobum fuit, quem videlicet fornax linguæ consumpsit? Si autem favores suos audiens, ad superni judicii considerationem redit, ac ne de his apud occultum arbitrum gravetur, metuit, quasi expurgationis jgne ad magnitudinem claritatis excrescit, et unde incendium trepidationis sustinet, inde clarius effulget, » etc.

Ad hæc. sicut aurum et argentum igne probatum nitidius et fulgidius resplendet : sic Sancti dum laudantur, fulgidiores fiunt, tum ob causas a S. Gregorio recensitas, tum quia laus hæc eis stimulus est ad majorem virtutem, juxta illud : « Virtus laudata crescit. » Nam, ulait S. Gregorius, hom. 9 *inEvang.:* «Cum augentur dona, ratione* etiam crescunt donorum : tanto ergo esse humihor, atque ad serviendum Deo promptior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. » Hinc utile est laudare pusillanimes, ut per laudem animos abjectos erigant, el ad heroica laudum opera attollant, uti docet S. Gregorius, III part. *Past,* admonit, 9. « At contra, ail, pusillanimes aptius ad iter bene agendi reducimus, si quædam illorum bona ex latere requiramus, ut dum in eis alia reprehendendo corripimus, alia amplectendo laudemus, quatenus eorum teneritudinem laus audita nutriat, quam culpa incrépala castigat. Plerumque autem utilius apud illos proficimus, si et eorum bene gesta memoramus. Etsi quæ ab eis inordinate gesta sunt, non jam tanquam perpetrata corripimus, sed quasi adhuc ne perpetrari debeant prohibemus, ut et illa quæ approbamus, illatus favor augeat, et contra ea quæ reprehendimus, magis apud pusillanimes exhortatio verecunda convalescat. » Et aller S. Gregorius, puta Nazianzenus, apud Antonium in *Melissa,* part. 1, cap. 1i : a Præcipuum, ait, beneficium est in rebus honestis laudari; laus enim parit æmulationem, æmulalio virtutem, virtus felicitatem. » Ibidem S. Chrysostomus : a Laus, ait, propter egregia facta auget cupiditatem ad meliora. »

Insuper sicut argentum in igne conflatur per plumbum : plumbum enim igne consumitur, ct argentum purum integrumque relinquit; verum quia plumbum semper aliquid argenti admixtum habet, illud ad argentum quod purgatur, accedit, illudque adauget, quo fit ul argentum ex conflatorio majus quam fuerat ante, et adauctum prodeat, uti testantur aurifices et rei metallica} periti : sic pariter Sancti, dum laudantur, ex laudo adaucti prodeunt, tum quia virtutes adaugent, ul laudi respondeant; tum quia per laudem humiliores fiunt, ct ad Deum per gratiarum actionem assurgunt : sciunt enim se ex se, puta ex corrupta sua natura, nihil habere nisi concupiscentiam et peccatum, si quid vero habent boni, id eis provenire ex gratia Dei, cui proinde omne operis decus et laudem, uti debent, refundunt eladscribunt, juxta illud S. Pauli : « Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? » I *Cor.* ¡v, 7. Dicunt quoque cum Psalte : «Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam,» *Psal.* cxm. Et cum viginti quatuor senioribus mittunt coronas suas ante thronum Dei, dicentes : «Dignus es, Domine, accipere gloriam

(1) Gesenius el Winenis in *Lexicis* versum hunc recto Btc interpretantur, *quod conflatorium* eM *argento, et catinus auro,* idem *vir ori (audis ejus,* i e. id homini esi agendum cum eo qui ipsum laudat, examinandum, videndum, quis et qualis sil ille a quo laur proticiscilur.

et honorem et virtutem, quia tu creasti omnia, » *Apoc.* ir, H. Talis fuit S. Gregorius Nazianzenus qui <le sc ita scribit, orat. 14 *De pace :* « Nec item me, ait, vel laudatores vd vituperatores immutabunt. Quod enim sum, hoc maneo, sive maledictis afficiar, sive laudibus in cadum vehar. » Et S. Augustinus, epist. 61 *ad Aurelium* ¡ «Magnum est, ait, de honoribus et laudibus hominum non 1l tari, sed omnem pompam inanem precidere; et si quid inde necessarium retinetur, id totum ad utilitatem honorantium salutemquo conferre. » Uuc pertinet dogma Catonis in *Distichis :*

Cu-a quü U laudat, judex tuus esse memento :
Plus aliis de te, quam tu tibi, credere noli.

Cor INIQUI INQUIRIT MALA, cor alter rectum inquirit scontiam.— «Scientiam,» id est prudentiam, probitatem et virtutem. Uree gnome deed in Hebrreo et Grreco et nonnullis Latinis : habetur Lamen in Vaticanis. Sensus est, *g. <l.* Mens et cogitatio impii propendet in mala, ut scilicet malus «uas cupiditates, iras, gulre, invidire, libidinis, superbire, etc., expleat, ideoque rationes ct modos eas explendi studiose vestigat et inquirit. Ex adverso cor recti et justi propendet ad bona, puta ad opera virtutum, quibus placeat Deo; ideoque studioso exquirit ea, ut in dios magis Deo placeat, illique opera gratiora exhibeat, quibus Deum suum oblectet, juxta illud Apostoli, Roznan, xii, 2; « Ut probetis qure sit voluntas Dei bona, et beneplacens, ct perfecta; » qua de re plura superius dixi.

V«r» « —• S1 CONTUDERIS STULTUM IN PILA QUASI PTISANAS FERIENTE DESUPER PILO, NON AUFERETUR AD EO stultitia ejus. — Hebraice, si *contuderis stultum* in *mortario, in medio farrum* vel *ptisanarum in pistillo, non recedet desuper eo stultitia ejus;* Chaldæus, *etiamsi percusseris stultum plagis inter catus, idque pistillo, non transibit ab eo stultitia ejus;* Syrus, *si* n *rbcraris vecordem in* consessu, *nihil ei lucraberis, ncque ab eo stultitiam amovebit.* Huic affine est proverbium Arabum, Cent. 2, num. 51 : «Cauda canis non corrigitur, etiamsi contundatur in mortario. » Canis enim symbolum est insolentire, rixæ, fœditalls et impudentias, qure propria sunt jT-«ar stulto. Ptisana est hordeum decorticatum, quod deinde aqua decoctum bibitur aut sorbetur, ct saluberrimum est, præsertim in febribus; vulgo hordeaceam aut hordeatum vocant. Audi Plinium, lib. XVIII, cap. vn : «Ptisanre ex hordeo usus va-Mdi-simus saluberrhnusque tantopere probatur; unum laudibus ejus volumen dicavit Hippocrates. » Et lib. XXII, cap. xxv : « Hippocrates ptisanam tantum sorbitionis cau»a laudavit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam sitim arceret, quoniam in alvo non intumesceret, quoniam facile redderetur, et assuetis hic solus cibus in febri bis die posset dari. » Pro *ptisanas* hebraico est *riphot,* id est farra, vel grana tritici con-*usa, vd contundenda; unde et far a frangendo dicitur, ait Varro. Rursum *riphot* significat hordeum et quodvis legumen, quod in mortario contunditur, vel ut a siliquis exuatur, vel ut jam exutum conteratur et comminuatur : radix enim cpl *ruph* significat conterere, contundere. Septuaginta, II *Dcg.* xv», 19, *riphot* vertunt massas ficuum. Solebant enim Grreci, et, ut videtur, Hebrrei, ficus viles et fatuas in massas contundere, ut hoc modo maceratae servarentur ad usum servorum et mancipiorum. Sic sensus appositus erit, *g. d.* Sicut qui ficus fatuas, sive insipidas, contundit, ab eis non tollit fatuum el insipidum saporem, ac nihilo dulciores ct sapidiores efficit : sic qui stultum verbis et verberibus srepius contuderit, non extundet ab eo insipientiam, nec hilo eum sapienliorem et meliorem efficiet. Vulgaire vero (qure purgaveris ptisanas quam stultum ; hordeum enim magno quidem labore, et crebris pili ictibus in mortario tunditur, primo, ut corticem sive siliquam exuat, deinde ut exutum conteratur et comminuatur; at tandem magno conatu repetitis ictibus siliquis revera exuitur, ac conteritur et comminuitur : stultus vero nullis ictibus, nullis minis et flagellis adduci potest ut stultitiam exuat, nique mores stultos, superbos ct pravos frangat et conterat; sed durus, imo durior instar silicis vel adamantis, qui tundendo magis indurescit, flagellis evadit. Hinc Aquila ct Thcodotion vertunt, si *cadas stultum in modio pistorum in pistrino.* Solebant enim servi et homines scelerati relegari ad pistrinum, ul in eo frumenta contunderent et commolerent ad pinsendos panes, *g. d.* Etiamsi hominem stultum et perversum releges ad pistrinum, ut in eo cum frumentis pilo a pistoribus tundatur, non tamen extuderis ilii stultitiam, adeo in ca pertinax lueret, ut illi insita et innata videatur.

Septuaginta non verbum verbo, sed cumdem sensum paraphrastice reddentes vertunt, *si flagellaveris imprudentem in medio consessus inhonorans, non auferes imprudentiam ejus.*

Stultum ct *stultitiam* accipe tum physice, puta stolti h indocilem, hebetem , vecordem ; tum ethice, oMuuti pubi imprudentem, improbum, sceleratum, obduratum ; nec enim hebes doceri potest, esto cum fustibus contundas, nec obduratus molliri, esto plagis cum conteras. Unde S. Gregorius ex hoc loco docet cum obduratis dure esse agendum. Sic enim scribit in *Pastor,* part. Ill, admon. It : « Aliter admonendi sunt, ait, qui flagella metuunt, et propterea innocenter vivunt; atque aliter admonendi sunt, qui sic iu iniquitate duruerunt, ut ncque per flagella corrigantur. Dicendum namque est flagella timentibus, ut et bona temporalia nequaquam pro magno desiderent, qure adesse etiam pravis vident ; et mula prreseniia nequaquam velut intolerabilia fugiant, quibus hic plerumque etiam bonos affici non Ignorant. » Et inferius ; « At con. a hi, quos ab iniquitalibus-nec

flagella compescunt, tanto acriori invectione feriendi sunt, quanto majori insensibilitate duruerunt. Plerumque enim sine dedignatione dedignandi sunt, sino desperatione desperandi, ita duntaxat, ul et ostensa desperatio formidinem incutiat, elsubjuncla admonitio ad spem reducat. Districte itaque contra illos divin® sententias proferendo) sunt, ul ad cognitionem sui considerata œterna animadversione revocentur. Audiant enim in se impletum esso quod scriptum est : Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas, feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus. »

Huc faciunt sententiæ sapienlum : u Quid prodest asino hinnitum docere? nam propterea rudero non desinet. » Et illa Anuli in *Picta Poesi :*

Indocile ingenium si pergas velle docere,
Infelix operam perdes, ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere freno, etc.

Undo concludit :

Ergo
Desino : nam nunquam ars rtâturtm vincit, cquusque
Nusquam ex degeneri flet generosos asello,
Et uuuquam ex stolido cordatus Get in arte.

Rationem a priori dat Petrarcha, *dialog.* 41 : a Sic habe, ait, omnes qui sunt ct qui orunt aut fuerunt virtutibus clari, non posse unum ingenium accendero , nisi aliquæ intus in animo scintillæ sint, quæ præccptoris spiritu excitatæ el adjulæ, generosum disciplinæ fomitem arripiant; alioqui algidum in cinerem nequidquam flabis. »

Huc spectant paroemiæ : a Æthiopem dealbas. Suem doces. Caput cerebro vacuum erudis. Mens non inesl Centauris. Midas auriculas asini. Bœoticum ingenium. » Et illud Persii :

Inguinis ct capitis quæ sint discrimina nesdU

< Phryx plagis emendatur. Pistillo retusior. Colophonium calceamentum. »

Rursum, *Ecdi.* cap. xxi, 17 : a Cor fatui, ait, quasi vas confractum, ctomnem sapientiam non tenebit. » Et cap. xxn, 7 : « Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. » AudiS. Grcgorium, loco jam citalo : « Contra hos Propheta, ait, Domino conqueritur dicens : Attrivisti eos, el renuerunt accipere disciplinam. Hinc est quod Dominus dicit : Interfeci et perdidi populum istum, ct tamen a viis suis non sunt reversi. Hinc rursum ait : Populus non est reversus ad perculientem se. Bino voce flagellantium Propheta conqueritur dicens : Curavimus Babylonem, et non est sanata; Babylon quippe curatur, nec tamen ad sanitatem reducitur, quando mens in prava actione confusa, verba correctionis audit, flagella correptionis percipit, et tamen ad recta salutis itinera redire contemnit. Hinc captivo Israelitico populo, nec tamen ab iniquitate converso Dominus exprobrat dicens : Versa est mihi domus Israel i scoriam; omnes isti æs, el stannum, ct ferrum, et plumbum in medio fornacis. » Exempla hujus sententiæ sunt in Judæia et hæreticis, cæterisque in peccato quopiam obduratis, uti fuit Pharao, qui nullis minis, nullis plagis moventur ut sapiant et perfidiam scelusve deserant.

Denique hanc gnomen commutes et adaptes sapienti hoc modo : a Si contuderis sapientem ia pila sicut ptisanas, feriente desuper pilo, non auferes ali eo ejus sapientiam,# id est virtutem et constantiam. Ita Anaxarchus philosophus cum a Nicocreonle Cypriorum tyranno, post alia acerbissima tormenta in mortario pistiUo ferreo tunderetur, generose respondit : « Tunde, tunde Anaxarchi follem (ita vocabat carnes ct ossa, quorum spiritus est anima), Anaxarchum non tundis; d anima enim est immortalis et invicta in sapiente, quæ tundi nequit. Ita refert Philo in libro, *Quod omnis probus sit liber.* Idem dixerunt septem fratres Machabæi, cum in sartagine ab Antiocho tunderentur et frigerentur, II *Machab.* vn. Idem dixere Martyres in pila contusi.

23 et 24. Diligenter agnoscb vultum pecoris tui, Vcn. u el **TUOSQUB GREGES CONSIDERA : NON ENIM HABEBIS IÜGITER POTESTATEM , SED CORONA TRIBUITUR IN GENERATIONEM** et generationem. — **Hebraice,** *agnoscendo agnoscas facies pecoris tui, et pone cor tuum ad greges, quia non in saculum fortitudo, ct an corona in generationem et generationem?*

Pro *potestatem* hebraice est JDMl *chosen,* id est fortitudo, potestas, potentia, thesaurus, diviti®. Unde Pagninus verlit, *quia non in suculum divitia sunt duratura;* Chaldæus, *quia non in perpetuum possessio, nec pax* (Tigurina, *corona*) *ad perpetuam posteritatem;* Septuaginta, evidenter *cognosces animas gregis tui, et applicabis cor tuum tuis armentis; quoniam non in sxculum viro robur et fortitudo, neque tradit ex generatione in generationem,* hoc ost, ut verlit Auctor *Catenæ Grne., viri enim pastoris imperium et robur non se protendit in ævum, neque de generatione in generationem vita* pabulum administrabit illis;* Syrus, *pascendis gregibus tuis oves tuas noscito,* juxta illud Christi : « Ego cognosco oves meas, et cognoscunt me meœ, » *Joan.* x.

Hucusque Salomon dedit præcepta ethica, num dat oeconomica, quæ scilicet pertinent ad instruendam alendamquo familiam : quare commendat artem pecuariam et pasloritiam, quæ innocen- putod. tissima est et antiquissima, utpote nata cum ho- w* mino. Abel enim filius Ad» fuit pastor ovium, ,7° ^ æque ac Cain fraler ejus agricola, *Genes,* iv; sic qui. el cælcri Adæ filii et nepotes pastores pariter ovium ct armentorum fuere, Abraham, Isaac, Ewm- Jacob, Job, Joseph cum fratribus, Moyses, Da- i'll* vid cælcriquo prisci Patriarch®, qui ex iis ditissimi evasero, imo principes et reges. Unde David canil de se : a Et elegit David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium, de post frotantes accepit eum , pascere (ut pasceret, id csl regeret quasi rex) Jacob servum suum, et Israel

hæwditatem suam, » *Psalm,* txxvii, 70. Magnus *ille* Spiridion, ex pastore ovium factus Episcopus Trimyluntis, oves tamen pascere non desiit : unde sanctitate et miraculorum frequentium gloria claruit in Concilio Nicœno. Sic Romulus ex pastore factos est rex ct conditor Romæ, ac primi Romani fuere pastores et agricolæ. Unde Camillus ab aratro vocatus est ad imperium. Audi Plinium, lib. XVIII, cap. m : « Quænam ergo, ait, lantæ ubertatis causa erat? ipsorum tunc manibus imperatorum colebantur agri, (ut fas est credere), gaudente terra vomere laureato et triumphali aratore : sive illi eadem cura semina tractabant qua bella, eademque diligentia arva disponebant qua castra; sive honestis manibus omnia Iretius proveniunt, quoniam et curiosius fiunt. Serentem invenerunt dati honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor sua jugera in Valicano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato viator attulit dictaturam, et quidem, ut traditur, nudo plenoque pulveris etiamnum ore. Cui viator : Vela corpus, ait, ut proferam senatus populique Romani mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipsum nomen inditum est subinde et ex agris senatum ducesque accersentibus. »

Igitur ad litteram jubet Salomon patrifaraSias, sive agricolæ ct pastori, ut curam diligentem habeat pecoris sui : sic dabit lac, lanam, carnes, corinm omniaque quæ ad victum et vestitum familiæ necessaria sunt. Jubet quoque diligenter inspici vultum pecoris, quia in vultu pecoris, æque ac hominis, relucet tota corporis complexio el constitutio : unde ex vultu colligas pecoris teque ac hominis sanitatem vel morbum, maciem vel pinguedinem, robur vel infirmitatem, etc.; rursum an studiose pabulum cibumque ore carpant ct capiant : hoc enim signum est bonæ valetudinis et roboris ; an vero segniter ct interpolate, velut nauseantes id faciant : hoc enim signum est invaleludinis ct infirmitatis.

Improprie quoquo Vatablus el alii nonnulli per pecus accipiunt opes et pecuniam : opes enim priscorum sit® erant in pecoribus ; unde et a pecore dicta est pecunia, quod effigie pecoris signaretur, teste Plinio, lib. Will, cap. ut. Rationem duplicem subdit. *Prima* est : «Non enim habebis jugiter potestatem ; » *secunda* est : « Sed corona tribuetur in generationem et generationem. » Ex llebræo passim utramque negative vertunt, hoc modo, *neque enim perpetuus erit thesaurus, neque corona in generationem cl generationem, q. d.* Etsi habeas opes, puta auri et argenti thesaurum, is tamen non erit perpetuus, nec diuturnus , quia sensim expendendo absumitur, nec raro furio, incendio , prædatione similive casu aufertur. Etsi quoque sis princeps aut rex corona redimitus, tamen hic principatus et regnum libici luis postui non erit perpetuus : sœpo enim nepotes, imo et tihi pafii 'in regno non succedunt : imo patres ipsi non raro regno dejiciuntur, vel ab æmuhs el hostibus, vel a subditis, præsertim si tyrannico eis dominentur. Gregum autem cura el custodia pastori quotannis continuam dat alimoniam, imo opes ingentes. Ergo præstat greges pascere, quam opibus aut honoribus nipote incertis et instabilibus incubare et indormire.

Verum Noster vertit, *non enim habebis jugiter potestatem,* scilicet pascendi et alendi greges, quia senesces, nec vires suppetent ul cos pascas. Unde Varro, lib. ll *De Dc rustica,* cap. xvit, pastores vult esse juvenes, fortes ct validos, ut in campis cum gregibus pervigilare, cosque per montes saltusque sequi, et a lupis ferisque defendere valeant.

Sed corona tribuetur in generationem et generationem. — Pro *sed* hebraice est *vcim,* id est *etsi,* hoc est *neque,* ut passim vertunt alii. Noster *veim* accipit pro tZ)N > *ki im,* id est *sed;* hebraice enim *vau* esi generale, et significat quamlibet conjunctionem, qualis est *ki.* Sensus ergo est, *q. d.* Si diligenter paveris gregem, nanciscеris magnas opes, quæ libi parient coronam, id est ingens decus el gloriam. Rursum *coronam* proprie dictam, *q. d.* Fies prreses et princeps pastorum, quem Varro loco citato vult esse cæleris seniorem; hic enim quasi princeps coronabatur, æque ac præses convivii, *Eccli.* xxxn, 3. Hinc Romulus spiceam coronam dedit agrorum sacerdotibus, qui inter agricolas ct pastores eminebant velutprincipes. Audi Plinium» lib. XVIII, cap. n : « Arvorum sacerdotes Romulus in primis instituit, seque duodecimum fratrem appellavit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua, spicea corona, quæ vitta alba colligaretur, in sacerdotio ei pro religiosissimo insigni data, quæ prima apud Romanos fuit corona. » Pan vero princeps pastorum a priscis corona batur corona e pinu in signum puritatis et virginitatis ; hujus enim symbolum est pinus, juxta illud Virgilii :

Pronuba nec castos accendet pinus odores.

Unde Propertius, lib. 1 :

Fagus cl Arcadio pinus amata Deo.

Et Ovidius, IV *Mefamorph. :* « Pinu præcineti cornua Panes. » Pluribus idipsum probat Carolus Paschalius, lib. VI *De Coronis,* cap. xxviii. Idem, Lb. II, cap. ni, docet agrestia numina floribus coronari solita.

Insuper fies proprie princeps el rex : olim enim cum omnes pene homines essenl agricolæ et pastores, qui inter eos arte, industria ct opibus excellebai, creabatur princeps el rex. Denique corona glorine in ccelo donaberis, de qua mox. Sic Abraham, Isaac cl Jacob fuerunt pastores et simul principes, sive reges. Sic Moses, Joseph, David, ab ovibus vocati sunt ad principatum Hebraeorum el Egypli, æque ac Cyrus ad regnum Persarum. Vide dicta *Exodi* m. i.

Symbolico, per pastores gregum accipe principes tl prœlatos hominum. Quod enim pastores prostant ovibus, hoc Superiores et Prælati prestare debent subditis, nimirum cujusque vultum, id est mores et actiones sedulo intueri, dirigere, erudire, corrigere. Unde pro *tuosque greges considera,* Septuaginta vertunt, *et applicabis cor tuum armentis tuis;* Aquila etTbeodotion, *pone cor tuum in armentis,* ut quasi tota cordis tui intentio sit in armentis. Per cor accipe mentem et voluntatem: mentem, ut intente consideres quid gregibus utile proficuum sit; voluntatem, ut illud eis singulari amore et cura procures. Quocirca Christus Dominus ascensurus in coelum, S. Petrum relinquens sui gregis, id est suæ Ecclesiœ suorumque fidelium, pastorem, tertio ab eo amorem poposcit, dicens : a Petre, amas me? » ac cum ille tertio respondisset : « Domine, tu scis quia amo te, » ei gregem suum pascendum tradidit, dicens : «Pasce oves meas,» *Joan.* cap. xxi, 47. Rationem subdit, quod scilicet non habebunt jugiter potestatem cos pascendi et regendi ; sed si pauco tempore pastorali munere sedulo perfuncti fuerint, accipient a Deo immarcescibilem glori® coronam, quam capiti eorum imponet princeps pastorum Christus Dominus, ut ait S. Petrus, *epist.* i, cap. v, vers. 4. Vide ibi dicta. Audi Bedam : a Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Pastori, ait, dicitur Ecclesiæ : Diligenter adhibe curam cis quibus te processe contigerit, agnosce animosactusquc singulorum; ct si quid in eis vitii sordidantis inveneris, citius castigare momento : non enim tu semper oves Dominicas pascendi potestatem habebis; sed a torna est corona, quam percipies, si commissum tibi gradum suo tempore bene ministraveris. »

2o. Aperta sunt prata, et apparuerunt herbs VIRENTES, ET COLLECTA SUNT FOGNA DE MONTIBUS. — Hebraice, *revelata est herba, apparuit germen, collecta sunt herbee montium ;* Chaldæus, *humiliatum est fornum, ct apparuit herba,* cto. Septuaginta, *adhibe curam his, qui in campo sunt, viridibus, ct attondebis herbam, ct congrega fœnum aestivum;* Syrus, *apparuit ver,* puta Nisan sivo aprilis, qui ab aperiendo dictus est, quasi terras hiemo rigentes tepore suo aperiens, ait Servius (1).

Demonstrat quam facile a Deo et natura parvo vel nullo labore hominis paretur cibus gregibus, ut eorum pastum ct artem pastoriliam commendet a facilitate, mox camdem commendaturus a fructu ct utilitate; nam sine fossione hominis in vere terra cx rigore hiemis algens ct rigida, teporo solis redeuntis calefacta, aperit se, et gei»-mina herbasquo ad ovium cl pecorum alimoniam producit. Undo agricolæ plciique pluris faciunt prata quam agros, ct ex pratis tantumdem fructus colligunt, quantum cx agris. Facile est quoque pascere gregem, cumin aliis artibus magnus sit labor artifici subeundus, ut agricolæ aratio, occatio, satio, mensio, etc.; mercatori mercium emptio, transportatio, venditio, distributio; fabro, pistori, sartori, sutori ingens ct continuus labor fabricandi, pinsendi, sarciendi, suendi, etc. Porro dicit : «Collecta sunt fœna de montibus; « licet enim ex vallibus pius fœni colligatur quam cx montibus, tamen quod ex montibus colligitur, nipote locis arentibus et aqua destitutis, siccius est, ideoque ægre putrescit, ac in horreis servari potest per lotam hiemem; cum aliud quod ex vallibus colligitur humidius sit, ideoque citius putrescat, nec adeo diu servari possit. Hinc et oves capræque, quæ siccum amant pabulum, ne humore graventur et ægrotent, amant gramina montium, velut sicciora, ideoque saniora. Unde illud Virgili! :

> Mille mea Siculisemnt *(errandopwmtur)* in mentibus ognæ.

Mystice Salonius : « Aperta sunt prata, quia per gratiam Salvatoris revelata sunt cœlestia sacramenta, quando aperuit discipulis suis sensum, ut inlelligerent Scripturas; tunc apparuerunt herba virentes, id est novæ sententi© Evangelic© veritatis et glorio*. Rursus per montes significantur sancti Patres veteris Testamenti; perfuma, scripta eorum.Collecta sunt ergo fœna de montibus, quia scripta sanctorum Patrum collecta sunt ad pabulum ovium Dominicarum, » etc. Sic el Beda.

Tropologice Auctor *Catenor Græc. :* « Agrum, ait, vel pratum appellat hic mentem; virentes autem herbas, beneque olentes flores, virtutes quæ in illa existant. Harum porro rerum qui curam habet, is demetit herbam viridem, nempe Dei cognitionem. Per fœnum montanum cœlestium sanctarumque virtutum el potestatum cognitio designatur, quæ infirmiori ct rudi adhuc animarum constitutioni convenit. Solent enim Scripturæ sanctos montium nomine exprimere; ut : Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi. Rursum : Montes exsultaverunt ut arietes, utique propter Israelis salutem, » *Psalm,* cxni, 4.

26. Agni ad vestimentum tuum, et iixdi ad agri pretium. — Chaldæus, *agni sunt ad vestimentum tuum, el hædi ad negotiationem tuam;* Syrus, *in cibum tuum;* Septuaginta, *ut habeas oves in vestes tuas, cole campum, ut suit tibi agni;* Scholiastes, *ut sint tibi armenta boum.* Ostendit ex parabili pratorum esca quam agni et hædi iis pasti parabilem dent escam el vestem, *q. d.* ait Jansenius : « Agni tui sunt tibi ad vestimentum tuum, quia ex lana agnorum, sub quibus oves omnes comprehenduntur, texuntur vestimenta, fiuntque ex pellibus eorum. El hædi sunt tibi ad pretium agri, hoc est, quibus venditis persolvere poteris pretium agri a te conducti, aul sumptus agri colendi, aul quibus emere poteris fructus agrorum, Vtn h.

(1) *Prodit* (alii, *migravit,* scilicet invectum in horrea, *gramen,* id est fœnum, ri *conspiciuntur,* renascuntur *gramina tenella, et* insuper *colliguntur hirbcr montium.*

ut triticum famfllæ tuæ necessarium; quasi diceret : Si diligenter gregem paveris, non erit necease agros colere. Nam pretio hædonnn poteris agrorum fructus comparare. »

Sub agnis et hædis synecdochicc intelligit vaccas, boves, equos, omniaque jumenta et pecora, quæ ingens dant lucrum. Sed prre cæteris meminit agnorum et hædorum, quia bos fere solos olim paverunt primi orbis pastores, ut Abel, Jacob, Moyses, David, etc.; hos enim facile est pascere et regere, cum majora difficile et sæpe cum periculo regantur; aut, ut Vatablus, *q. d.* Vendes bædos, et ex pecuniis conflabis servos, qui colant agrum tuum. Significat ex grege ct pecoribus posse colligi cadera omnia ad victum necessaria.

Symbolice, sicut agni tonderi solent ad lanam, ut ex ea fiat vestis, non autem excoriari : sio princeps, qui est populi pastor, eum non gravet tributis et exactionibus nimiis, sed moderata et necessaria tantum ab eo accipiat, ita plura ab eo percipiet; opes enim populi sunt opes principis. Unde Tiberius Imperator Æinilium Rectum Ægypti praefectum reprehendit, quod nimiis tributis populum oneraret : a Tondeto, ait, pecus' non deglubito. » Ita Dio Nicteus in *Tiberio.*

Tende o<rú<Ufi- coni.

Mystice Beda : « Agnos, ait, innocentes, hædos pœnitentes nominat. Agnorum ergo vellere vestieris, dum bonis obedientium discipulorum moribus pastor ipse profeceris, eorumque laudabilia facta cernens, et in ornatu virtutum, el in calore dilectionis ipse gloriosior exstiteris. Ru dis agrum comparabis, dum peccatores ad poenitentiam vocando, sublimiorem tibi in terra viventium locum acquires. »

27. Sufficiat tibi lac caprarum in cioos tuos, ET IN NECESSARIA DOMUS TUÆ, F.T AD VICIUM ANCILLIS tuis. — Hebraice, *sufficientia lactis cdpmrum in panem domus tua, et vitas ancillis tuis;* Septuaginta, *fili, a me habes verba fortia ad vitam tuam, et ad vitam ministrorum tuorum;* Aquila, *ad panem domus tua;* Symmachus et Theodotion, ad *necessaria domus tua.*

Sub *lacte caprarum* intellige lac ovium atque «.tiara vaccarum, item butyrum, caseum cæte- .aque lacticinia, *q. d.* Esto frugalis in victu et vestitu; vestire quoque velleribus agnorum, ut iisdem vestitus est Adam, Eva, cæterique primi ho- p„sei mines, Genes, m, 21 ; ac prisci Romani, quin et ir" v»- moderni agricolæ et pastores Roma: accolte, qui pura ovium vellera leviter consuta collo injiciunt, u itaque pectus et dorsum vestiunt; vescere vero lacte, butyro el caseo gregis tui, uti prisci iisdem vescebantur ab Adam usque ad Noe : ante diluvium enim homines abstinuere carnibus, uti ostendi Gen. IX, 3. Itaque Salomon hic ante oculos ponit simplicissimum et innocentissimum vitæ genus, quod Abel cæterique primi homines secuti sunt, ex gregis lacte victitantes, ct ejus velleribus se vestientes, ut ostendat quam paucis quamque simplicibus natura hominum contenta esse possit; ac redarguat insatiabilem hominum gulam et luxum, qui delicias tota urbe ct orbe conquirunt. Salomonem secutus S. Paulus : « Habentes, ait, victum, et quibus tegamur, bis contenti simus,» I *Timoth.* vi, 8. Quin ct prisci Romani non pano et carne, sed lacte et pultibus vescebantur ; undo pultiphagi sunt appellati. Audi Plinium, lib. XVIII, cap. vin : « Pulte non pano longo tempore vixisse Romanos manifestum; quoniam indo et pulmentaria hodicquo vocantur. Et Ennius antiquissimus vates, obsidionis famem exprimens, offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat. El hodio sacra prisca atque natalium pulte fritilla conficiuntur. » Frugalitas hæc Romanos fecit sanos, validos, opulentos, rerumque dominos. Audi eumdeni Plinium, lib. XVIII, cap. vi : a Summum providentiæ illorum fuit, ait, ut quam minimum esset impendii; præcipiebant enim ista, qui triumphali denas argenti libras in suppellectilo crimini dabant, qui mortuo villico relinquere victorias, ct reverti in sua rura postulabant, quorum prædia colenda suscipiebat respublica, exercitusque ducebant senatu illis villicante. Inde illa reliqua oracula nequam agricolam esso quisquis emeret, quod prestare ei fundus posset; malum patrem- prawpu familias, quisquis interdiu faceret, quod noctu posset, nisi in tempestate cœli ; pejorem qui pro UQdi' festis diebus ageret, quod ferialis deberet; pessimum qui sereno dio sub tecto potius operaretur, quam in agro, n Eamdem frugalitatem est hodie videre in Holiandis, quæ proinde eos vegetos, robustos,divites efficit. DeniqtieColumella, lib. II *De Re rustica,* pastorum fidem in eo reponit, ut lacto et caseo contenti, oves aut agnos non mactent.

Preclare Seneca simplicem et parabilem victum commendans, *epist.* 120 : « Quidquid, ait, natu- Nttnn ram excedit, scias esse precarium, non necessa- R'*'*»'- rium; esurio? edendum est : utrum hic panis sit plebeius, an siligineus, ad naturam nihil perti- Miuti. net. Illa ventrem non delectari vult, sed impleri. Sitio? ulrum hæc aqua sil, quam cx lacu proximo excepero, an ea quam mulla nive elisero, ut rigore refrigeretur alieno, ad naturam nihil pertinet : illa hoc unum jubet, sitim exstingui; utrum sil aureum poculum vel crystallinum, an vitreum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil referi. Finem enim rerum specta, et supervacua dimittes. Fames me appellat, ad proxima quæque porrigatur manus. En ipsa mihi commendavit quodeumque comprehendero ; nihil contemnit esuriens. »

Mystice Beda : « Tanta, ait, instantia pecus tibi commissum pasce, ne tibi lac æstatc novum, nec frigore desit; sed tibi semper tuisque sufficiat, id luntA^ est, tam sedulo doctrinæ insta, ut etiam quos- docmu», datn pomitentes ad officium docendi provehas, liœ^ quatenus per illos, qui pridem pro fœditale vitio-

rum nd sinistram judicis videbantur esse ponendi, modo rationabile, et aine dolo, lao verbi parvulis sensu ministretur. Fit autem lac caprarum ad victum ancillis, quahdo hi qui nondum amore perfecto, sed adhuc timóte servili Domino deserviunt, per exemplum vel verbi eorum, qui per pœnitontiam salvi facti sunt, vivificis verbi epulis reficiuntur, atque ut ad majora virtutum proficiant, Incrementa juvantur. »

Symbolice Ino significat pastores pàrva. et simpla ia dunlaxat a subditis accipere debere, scilicet quæ ad simplicem victum et vestitum sufficiant : lac, inquit, non sanguis, quia hoc indigent pecora, non illo. Innuit quoque periniquum esse, si necessaria ovibus alimenta in pastorum oblectamenta transferantur. Hinc illud cap. XXX, vers. 31 : a Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum; et qui vehementer emungit, elldt sanguinem. »

Anagogice idem Beda cx quodam sic exponit : u Aperta sunt prata, » id estnwnumenta Christo moriente, MuttA. xxvii ; « apparuerunt corpora rediviva,sequestrati sunt peccatores a sancti* : fanum ad comburendum do locis excelsis. Sequestrati sunt agni ad dexteram, pædi ad sinistram; agni ad vestimentum regis, quia ipse dixit : Inhabito in eis; tuedi pro pretio sanctorum quibus nocuerunt, ignibus venundantur. •

Porro Septuaginta pro *lac* vertunt, *wrba fortia : a* Fili, inquiunt, accepisti ame verba fortia, quibu tuam et tuorum ministrorum vitam sustenté'. » *Verba* hæc sunt documenta oeconomica hic tradita ad alendam familiam ; vocantur *fortia,* id est severa ct frugalia, qu« te el fortem corpore, et robustum animo efficient : utra na ne enim præstat frugalitas et parcimonia.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Fugit impius, justus ite Ico confidit, peccata multiplicant principes; pauper calumnian pauperes part famem; prxstat pauper simplex divile pravo; epulo confundit patrem; usurarius opes corrogat liberali; pauper prudens scrutatur divitem sibi sapientem; ugnante justo oritur gloria, injusto ruina; confessio pavit veniam; beatus semper pavidus; tyrannus est leo d ursus; dux liberalis longavus; homicida omnibus exosus ; labor parit satietatem, otium famem; festinans ditari fd reus; judex iniquus pro pane vendit veritatem; corripiens invenit gratiam; fur patris sui est homicida ; cupiditas serit lites,* spes *pacem ct satietatem; stultus est audax, sapiens est catus ct cautus; liberalis ditatur, avarus depauperatur; regnante impio fugiunt justi, regnante p(o multiplicantur.*

1. Fugit impius, nemine persequente : justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. 2. Propter peccata terræ multi principes ejus : et propter hominis sapientiam, et horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit. 3. Vir pauper calumniaos pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames. 4. Qui derelinquunt legem, laudant impium : qui custodiunt, succenduntur contra eum. 5. Viri mali non cogitant judicium : qui nutem inquirunt Dominum animadvertunt omnia. 6. Melior est pauper ambulans in simplicitate suo, quam dives in pravis itineribus. 7. Qui custodit legem, filius sapiens est; qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum. 8. Qui coacervat divitias usuris et (tenore, liberali in pauperes congregat eas. 9. Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis. 10. Qui decipit justos invia mala, iu interitu suo corruet : et simplices possidebunt bona ejus. 11. Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum. 12. In exsultatione justorum multa gloria est : regnantibus impiis ruiuæ hominum. 13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur ; qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequatur. 14. Beatus homo, qui semper est pavidus: qui vero mentis est duree, corruet in malum. 15. Leo rugiens, et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. 16. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam : qui autem odit avaritiam, longi licui dies ejus. 17. Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet. 18. Qui ambulat simpliciter, salvus erit : qui perversis graditur viis, concidet semel. 19.* Qui operatur terram suam, satiabitur

panibus : qui autem seciatur otium, replebitur egestate* 20. Vir fidelis mullum laudabitur : qui autem festinat ditari, non erit innocens. 21. Qui cognoscit in judicio faciem, non benefacit: iste et pro buccella panis deserit veritatem. 22. Vir, qui festinat ditari, et aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei. 23. Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum, magis quam ille qui per linguæ blandimenta decipit. 24. Qui subtrahit aliquid a patre suo, et a matre, et dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. 25. Quise jactat, et dilatat, jurgia concitat : qui vero sperat in Domino, sanabitur. 26. Qui confidit in corde suo, stultus est : qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur. 27. Qui dat pauperi, non indigebit : qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. 28. Cum surrexerint impii, abscondentur homines : cum illi perierint, multipli-Obuntur justi.

1. FUGIT IMPIUS, NEMINE PERSEQUENTE: JUSTUS AUTEM QUASI LEO CONFIDENS ABSQUE TERRORE ERIT. — Hebraice, *fugerunt, nemine persequente, impius* (id est quisque impiorum), *justi* (quisque justorum) *autem sicut leunculus fidet;* Arabicus, *impius fugit, nemine abhorrente; justus autem domans velut leo, q. d.* Sicut leo omnia animalia domat sibique subjicit : sic et justus omnes terrores; Vatablus, *fugiunt, nemine persequente , impii; justi ut Icones confident;* S. Hieronymus in *Michea* n : *Nemine,* inquit, id est *dæmonc persequente.* Dæmon enim tam vilis et infirmus est, ut censeatur et vocetur nemo, quia a ex quo bene esse perdidit, ad non esse tetendit, » ait S. Gregorius, XIV *Moral,* xi. Sed hoc mysticum est. Hebraeis solemne est jungere verbum plurale nomini singulari, cum pluralitas, sive distributio in piares significatur. Sic hic dicitur ; *Fugerunt impius,* id est impii, sive quisque impiorum; *justi fidet,* id est fident, sive quisque justorum fidet. Intelligo justum rcalem ct solidum, qui in justitia continuo perseverat el proficit; hic enim confidit ut leo, et quo magis proficit in justitia, eo fit confidentior et animosior; si vero in ea intepescat, intepescitpariterineoconfidentia et animositas.

Hujus gnome veritas in omnibus piis et impiis cernitur, sed maxime in principibus : unde Salazar per impium accipit tyrannum, per *justum* vero regem justum qui populum juste regit, suumque cuique jus administrat. Tyranni enim ubique pavidi mille timoribus ct suspicionibus agitantur, oroniaque tuta timent, quia male sibi conscii sciunt se Deo ct hominibus esse exosos; rex vero justus scit se Deo ct hominibus charum, ideoque a nullo metuit. Unde Job, cap. xv, 21, tyrannum describens : « Sonitus, ait, terroris semper in airibus illius ; el cum pax sit, ille semper insidias suspicatur : non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium.» Quocirca Dionysius tyrannus Damocli ejus felicitatem laudanti instruxit opiparum convivium; sed e tabulato gladium cervici ejus imminentem suspendit, ut ostenderet felicitatem tyrannorum esse infelicem, nipote quibus omni hora cædes immineat. Et Pialo, lib. IX *De Republica :* a Tyrannus, ait, intra ædium parietes formidolosus velut mulier commoratur. » Causam dat Phavorinus apud Stobæum, *serm.* 49 : « An fieri, ait, potest ul Deum effugiant? certe quocumque fugerint, deprehendentur a justitia. » Exempla sunt in C. Caligula, Domitiano, Nerone, Dionysio, Decio, Diocletiano et Maximianoetc.

Porro, cur leo sit impavidus et nullum timeat, Uo fa. causa est quam dat Albertus Magnus in *Leone :* « Certe, ait, leoni hos animos naturale robur non c r facit; » nam multi elephantes, imo mulli tauri simul juncti, sunt leone fortiores, a Sequitur ergo alias feras non leonis fortitudinem vereri, sed naturale illius imperium et dominium recognoscere, » sicut aves omnes recognoscunt aquilis imperium. Sensus ergo est, ait Salazar, *q. d. a* Sicut omnes ferai leoni, naturale ejus imperium voluti agnoscentes, ultro parent : ita etiam principi, qui naturale, justum ac legitimum imperium gerit, omnes ultro acquiescunt, ita ut contra illum nec singulares subditos perfide ac proditorie, nec multitudinem per seditionem moveri contingat. Hæc enim est vis et potentia legitimi ac justi imperii. n

Hic sensus valde appositus est, sed inadæquatus et æquo arctior. Cur enim verba Salomonis ad solos reges et tyrannos restringemus? præsertim cum Hebraea habeant, *fugerunt impius,* id est quisque impiorum; *justi fidet,* id est quisque justorum. Sensus ergo est, *q. d.* Quisque impiorum imp(nj pavet, ac cx pavore suspicans malum sibi immi- paret, nere fugit, etiam dum nullum imminet, ac nemo In,lu? eum persequitur, idquc non tantum cum m actu dui curf peccali versatur, et actu scortatur, vel aliud nefas peragit, sed etiam cum a scelere quiescit ; ex adverso quisque justorum, qui solide perfecteque juslus est, etiam in mediis persecutionibus confidit ut leo, eslque impavidus, sicut impius ubique est pavidus. Hunc impiorum pavorem graphice depingit Job, cap. xv, 21, ct Sapiens, *Sapientia,* cap. ini, 10 et scq.

Ratio a priori est : *prima,* quia justitia, utpote recta, innocens, inculpabilis, est libera et ani- pimimosa, justosque facit generosos et animosos; iniquitas vero, utpote prava, nocens, rea, est timida

et pavida, ac iniquos facit pavidos et pallidos; quia, ut ait Plutarchus : « Improbitas ex seipsa sibi supplicium struit, » Et Seneca, *epist.* 97 : « Sceleris in scelero supplicium est. » Et alius : a Conscientia ante peccatum est frenum, post peccatum est flagrum. » Justus ergo confidit ut leo, iniquus pavet ut lepus. Unde Poeta :

« Non fulminantis magna Jovis manus » terrebit justum.

Etiamsi fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruins.

Esto enim justus sit humilis et mitis ut ovis, tamen idem magnanimus est ut leo; nam, ut ait S. Laurentius Justinianus (ut habet ejus *Vita,* cap. ix) : a Humilitas similis est torrenti, qui æstate tenuior quasi serpit, hieme voro et vero inundat : sic humilitas in prosperis quidem exigua est, in adversis vero magnanima esse debet, » uti fuit in S. Joanne Chrysostomo, cum throno (^eJccius a8erclur *n exilium. De quo audi ipsum- niet, epist. 9 *ad Cyriacum,* tom. V : « Etenim ego, ait, cum a civitate fugarer, nihil horum curabam; sed dicebam intra memetipsum : Siquidem vult regina me exulem, agat in exilium, Domini est terra et plenitudo ejus. Et si vult secare, secet; idem passus est et Isaias, subscribar illi. Si vult in pelagus me mittere, Jonæ recordabor. Si vult in caminum injicere, idem passi sunt tres illi pueri. Si me feris vult objicere, objiciat; Danielis in lacum leonibus objecti recordabor. Si me lapidare vult, lapidet me ; Slephanum habeo primum martyrem socium. Si el caput tollere vult, tollat; habeo socium Joannem Baptistam. Si et substantiam auferre, auferat; nudus exivi de utero matris meœ, nudus etiam abibo. Me admonet Apostolus : Hominis personam Deus non accipit. Et si adhuc hominibus placerem, servus Christi utique non essem. Annat me et David dicens : Loquebar coram regibus, et non confundebar. »

Mienini cbmotomi.

Seconda. *Secunda,* quod justitia pariat bonam securamque conscientiam ; iniquitas vero malam, ideoque timidam et anxiam. Bona enim conscientia nil timet, mala ad omnia expallescit, juxta illud Sapient, cap. XVII, 10 : «Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis; semper enimpræsumit sæva perturbata conscientia. » Qua dc re alibi dixi plura.

Tertii. *Tertia,* quia justi parvi faciunt res omnes hujus vitæ, sive prosperas, sive adversas, quas injusti magni faciunt; justi enim sperant et anhelant ad opes coelestes; unde eorum conversatio, mens ct spes in cœlis est : quare nil in hac vita est cis terribile nisi peccatum. Ita S. Hilarión , ut scribit S. Hieronymus in ejus Vita, captus a latronibus, rogatus an timeret, respondit : « Nudus latrones non timet. El illi : Certe, aiunt, occidi potes. Possum, ait, possum; et ideo latrones non timeo, quia mori paratus sum. » Idem latroiubu i apondit S. Martinos et S. Dominicus. Hac de causa dixit Salomon, cap. xn, 21 ; « Non contristabit justum quidquid ei acciderit; impii autem replebuntur malo. > Vide ibi dicta.

Quarta, quia justi sciunt se Deo esse cordi et tnirtu cune ; Deo ergo nixi nil metuunt ; dicunt enim cum S. Paulo : « Si Deus pro nobis, quis contra nos?» *Roman,* vili, 31. Hanc causam assignat *Eccli.* cap. XXXIV, 16 : « Qui timet Dominum, nihil trepidabit, et non pavebit ; quoniam ipse est spes ejus. » Vide ibi dicta. Hinc pro *leo* hebraice est TB3 *képhir,* id est leunculus, qui plane impavidus est, longe magis quam leo senior, tum quia necdum venatores ct hostes expertus est ut leo; tum quia fames acris, qua assidue laborat, ct aviditas sanguinis, quem recens degustavit, ideoque sitit, acuit ei animos ct iras; tum quia dentes habet acutiores ct firmiores : nam per œtatem leonibus dentes non raro conteruntur vel excidunt. Unde illud *Job* iv, 10 : « Rugitus leonis, et vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt ; » tum quia sub alis patris et matris, id est leonis cl leænæ, securus requiescit : ita justi requiescunt sub alis Dei, qui illis est pater ct mater, ideoque sunt interriti, juxta illud *Psal.* cx: « Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur, etc. Sculo circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno ; a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano. » Et *Psalm.* xxix : « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. »

Rasce rationes paucis assignat S. Gregorius, lib. XXXI *Moral,* cap. xiv : ‹i Justus, ait, quasi leo confidens absque terrore ent; in occursu enim bestiarum idcirco leo non trepidat, quia prevalere se omnibus non ignorai ; unde viri justi securitas recte leoni comparatur; quia, dum contra se quoslibet consurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit ; et scit quia cunctos adversantes superat, quia illum solum diligit, quem invitus nullo modo amittat. Quisquis enim exteriora, quæ etiam nolenti subtrahuntur, appetit, sua se sponte extraneo timori substernit; infracta autem virtus csl concupiscentia vitæ æternæ, terrenæ contemptus, » etc.

Quinta est, quod Deus sæpe terrores pánicos immittat sceleratis , uti minatus est Judæis, si a lege sua desciscerent, Levit. xxvi : « Qui, ait, de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folii volantis, et ila fugient quasi gladium: cadent, nullo persequente, et corruent singuli super fralres suos quasi bella fugientes ; nemo vestrum inimicis audebit resistere : peribitis inter gentes , el hostilis vos terra consumet. Quod si et de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum suorum. e

propter peccata patrum suorum et sua affligentur ; donec confiteantur iniquitates suas, et majorum suorum, quibus praevaricati sunt in me, et ambulaverunt ex adverso mihi. »

Tales pavores Deus immisit Ægyptiis et Pharaoni per tenebras palpabiles, in quibus pariter immisit in eos spectra ct visiones rerum horrendarum, quas fuse describit Sapiens, cap. xvii, 2 ct seq. Tales quoque immisit Madianitis ad clangorem Gcdconis ct trecentorum sociorum ejus, *Judicum* vu, 21, ac Syrus per Elisæum, IV *Reg.* cap. vu, 6.

Ex adverso justis ct Sanctis Deus in rebus asperis vel arduis subinde immittit tantas spefc ct animos, ut omnia audeant el intrepide aggrediantur, imo hostibus omnino sint terribiles. Tales animos immisitS. Petro,S.Paulo cæterisque Apostolis; S. Athanasio,qui ut Ico restitit Arianis totique pene orbi; ct, nostro sœculo, S. Ignatio ct S. Francisco Xaverio, qui innumeras et ingentes persecutiones, Deo nixi, animoso ct intrepide superarunt, quosque Deus non tantum hominibus, sed cl dæmonibus terribiles effecit, juxta illud ab eo promissum : « Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem luam in populos, ut audito nomine tuo paveant, ct in morem parturientium contremiscant, » *Deutcr.* n, Î5.

taitogto ju>ci et *pritnOf* Porro apte justus Impavidus comparatur leoni, quia a leo (ut dicitur cap. xxx) fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum. © Nam, ulail Aristoteles, lib. V *Hist. anim.* cap. xtii : « Leo in venatu, dum cernitur, nunquam fugit aut metuit ; sed etiamsi venantium multitudine cedere aliquando cogitur, sensim pedetentlmqiie discedit, crebro subsistens atque respectans. Ñachis vero opaca, fuga quam maxime potest veloci se subtrahit ; tum rursus lente incedit, n Ex Aristotele hæc descripserunt Plinius, Ælianus et alii. Addit Plinius, lib. Vili, cap. xxxvi : « Invalidissimum urso caput, quod leoni fortissimum; n sic justus omne robur habet in capite, id est in mente et voluntate generosa et amore Dei armata.

Secundo, quia, ut ex S. Basilio, hom. 9 *ilcxam.*^ aitS. Ambrosius, lib. VI *llcxam.* cap. in : « Leo naluræ suie superbus ferocia, aliarum ferarum generibus mi-cere se nescii, sed quasi tex quidam plurimorum dedignatur consortium. » Ita justus dedignatur vitam sœcularlum, esto delicatam, splendidam,pomposam, quia omnia terrena arbitratur ut stercora.

Tertium analogiam suggerit Chaldæus, dum vertit, justi *autem sicut leo, qui intendit cibo suo , sperant insapientium.* Leo enim securus prædasua vescitur, nec alias feras circumstantes metuit vel aspicit; ubi vero se satiaverit, reliquum feris ceteris comedendum dimittit. Sic judi loti intendunt justitiæ ct Deo; hic enim csl cibus illorum, nec quidquam timent quod illum illis auferat, per quem sperant nancisci Ipsam sapientiam, id est gratiam, virtutem, gloriam, visionem Dei, felicitatem et omne bonum : atque hujus sui epuli myatloi reliquias communicant proximis, quibus suam sapientiam aspirant.

Quarta; quia leones contemnunt omnes feras, hostes el terrores ; ae quo illi majores sunt, eo magis accrescit illis confidentia el animus. Vidimus leonem, in quem immissi canes venatici et molossi, cum unus cum fronte apprehenderet, alii auribus, alii cauda, alii dorso, alii pectore, immotum persistere ; ac cum jam plane canibus circumdatus esset, singulos pedibus complecti, ac omnes ex ordine a primo ad ultimum sigillatilo lacerare et discerpere, ea facilitate el quiete, qua chartam discerpimus. Ita justo cum adversis et periculis crescunt animi, juxta illud : « Crescit adversis agitata virtus. » lime justus gaudet adversis, quod in iis habeat materiam exercond© virtutis, acuendiquo animos. Undo animose dicit cum S. Paulo : a Quis nos separabit a charitato Christi ? certus sum quia neque mors, neque vita, n etc., *Rom.* vii!, 35.

Sicut ergo leo confidit, quia videns feram œmulam confidit se illum prostraturum, imo destinat eam sibi prædam et escam : sic justus, viso hoste et tentationo, confidit, quia certa spe opis divin© prœcipit victoriam et triumphum. Rursum Aristoteles, lib. ll *Hist. animal,* cap. i : a Leoni, ait, cervix osso uno rigida constat, nec vertebris unis jungitur. © El lib. IV *De Part, animal,* cap. x : « Collum, ait, cœterls animalibus flexibile, et vertebris compactum est ; at lupo et leoni osse perpetuo riget : commodius enim ad robur, quam ad cæteros usu* colhim iis osso natura voluit. » Ita inteTrita et ad omnia terriculamenta inflexa est justorum confidentia, ao perpetua constantia riget vigetque. Spartiatarum dux et loo fuit Leonidas, qui cum trecentis civibus objecit seso toti Xerxis exercitui ad Thermopylas, dicens suis : « Prandete hic, commilitones, apud inforos coemitur!. n Ha Cicero in *Tuscul.* Sio S. Loo leonina confidentia occurrit Hunnorum regi Attilio, qui se vocabit u flagellum Dui, © cumque repressit, el ex Italia discedere compulit, teste Eutropio, lib. XV. Christianorum dux el leo fuit S. Ignatius; hic enim ut leo confidebat, cum inter leones rugientes martyrii avidus dixit : « Frumentum Christi sum,dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar; w ipse ergo leonibus fuit fortior, ac leonum leo. Unde damnatus a Trajano, ad leones, eos non tam ad duellum» quam ad sui convivium provocans, epist* ad *Romanos:* « De Syria, ait, usque Romam puguo ad bestias, in mari et in terra, nocte diequo ligatus cum decem leopardis, hoc est militibus qui ino custodiunt. © Et mox : « Utinam fruar bestiis, quro mihi sunt preparato;, quas et oro mihi veloces esse ad interitum, et ad supplicia, et allici ad comedendum me, no, sicut et aliorum Martyrum, non audeant corpus attingere l Quod si venire noluerint, ego vim facium ego me urgebo, ut devorer. Filioli t

Ignoscito mihi, quid mihi prosit, ego scio. » El paulo post : « Nunc incipio discipulas esse Christi, nihil de his quio videntur desiderans, ut Jcsuin Christum inveniam. Ignis, crux, bestia), confractio ossium, membrorum divisio, el totius corporis conici lio et tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Christo fruar. »

Denique hanc gnomen luculenter el eleganter explicat S. Chrysostomus, hom. 8 *ad Popul.,* quam audi : « Talis est peccantium consuetudo, omnia suspecta habent, umbras tremunt, omnem strepitum timent, et quemque putant ad se venire. Multos igitur sæpe conspicati peccatores, ad aliud ministerium currentes ad se venire cogitaverunt, ct aliis alia inter se disserentibus, peccati sibi ipsis conscii putant illos de se sermocinari. Talis enim res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo condemnat accusante, pavidum facit cl timidum peccatorem, sicut justitia contrarium. Audi igitur quomodo el hujus pavorem ct illius libertatem Scriptura designavit : Fugit impius, persequenlc nemine, ait. Quomodo, persequente nemine, fugit? Intus habet agentem conscientia) accusatorem, ct hunc undique circumfert; el sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecus ipsum agentem ; sed quocumque abeat, flagellatur, ct vulnus habet immedicabile. Sed non talis justus ; sed qualis, audi : Justus tanquam leo, ait, confidit. Talis erat Elias. Vidit igitur regem ad sc venientem, ct dicente illo : Tunc es ille qui conturbas Israel? Non ego turbavi Israel, ait, sed tu, ct domus patris tui. Vere justus ut leo confidit. Sicul enim leo iu regem tanquam vilem catulum quemdam insurrexit. » El nonnullis interjectis leonem vocans S. Paulum, ita pergit: a Talis crat leo ct B. Paulus, *Act.* xvi ; carcerem enim ingressus, solo clamore omnia fundamenta concussit, vincula rosit non dentibus, sed verbis. ITopterca non leones ipsos tantum, sed et aliud quid Iconibus majus oportet appellare. Leo enim in relia sæpe lapsus capitur; sancti vero, cum ligantur, bine fortiores fiunt. Sicut ct hic beatus in carcere tunc fecit, solvens compeditos, parietes conciliions,carccris torrefaciens custodem, el pietatis verbo capiens. Leo clamat, ct omnes bestias fugat; sanctus clamat, et dæmones undique expellit. Leonis arma : jubarum horror, unguium 'uspis ct dentes acuti; arma justi : sapientia, imperantia, patientia, tolerantia, pnesentium contemptus omnium. Hæc arma quisquis habet, non homines tantum improbos, sed cl ipsas adversarias potestates deridebit. Meditare igitur, homo , secundum Deum vivere, el nemo te unquam superabit. Sed etiamsi omnium vilissimus esse videaris, omnium eris potenlissimus : sicut si animi virtutem neglexeris, etiamsi omnium sis potenlissimus, omnibus insidiantibus eris facile oxpugn ibilis. »

Objicit S. Thomas, III part. Quzrs/. XV, art. 7, ad 1 : De Christo dicitur *Marc.* xiv : a Cœplt Jesus pavere et Ledere; » Christus autem fuit maximo justus; ergo in justum cadit pavor et terror. Ac respondet: « Justus dicitur esse absque terrore, secundum quod terror importet perfectam passionem avertentem hominem ab co quod est rationis ; et sic timor non fuit in Christo, sed solum secundum propassionem, et ideo dicitur quod Jesus capit pavere, quasi secundum propassionem, ut Hieronymus exponit. »

Huc facit quod Ezechiel, cap. i, Chcrubinis, qui sunt typi justorum, Aposlobrum et præconum Evangeli!, dat quatuor facies, scilicet faciem hominis, leonis, vituli et aquike, ubi leo notat eorum fortitudinem : hæc enim habet aliquid leonini et ferocientis nature. « Minister ergo Evangélicos, ait noster Alvarez, debet oso homo, qui sciat pusillis ac miseris peccatoribus compati; Ico, qui noverit adversus peccata rugire, et comminationes divinas terribiliter intonare ; bos, qui possit sollicitudinem onera sustinere; et aquila, quæ contemplando calentia valeat res terrenas effugere, et ad Deum sublimiter evolare. Alio modo istas perfecti hominis facies exposuit S. Gregorius : Omnis, ait, qui in ratione perfectus est, homo est. Et quoniam scmelipsum ah hujus mundi voluptate mortificat, vitulus esL Quia vero ipsa sua spontanea mortificatione conira adversa omnia fortitudinem securitatis habet (unde scriptum est : Justus autem quasi leo confidens absque terrore erit), leo est. Quia vero sublimiter contemplatur ea quæ coelestia atque terrena sunt, aquila est. » Hæc S. Gregorius, hom. 4 m £¿ecA. Vide dicta *Ezcch.* i.

2. PaOPTER PECCATA TERRAL MULTI PRINCIPES EJES : ET PROPTER HOMINIS SAPIENTIAM, ET OORLM SCIENTIAM QIS DICUNTUR, VITA DECIS LONGIOR ERIT. — Hebraice, ín *praiaricatione terra multi principes ejus ; et in homme intelligente ct sciente* p *ken,* id csl *ratum,* vel «ne *prolongabit,* vel *prolongabitur,* scilicet principatus, vel ira principis; Chaldæus, i/i *peccato terra multi principes ejus: et fdii hominum qui ìntdìigunt scientiam, durabunt;* hoc est, ul Syrus, *ct viri justi, qui sciunt* (practice, id est faciunt) *justitiam, longos facient dies suos ;* Septuaginta, *propter peccata impiorum judicia et lites suscitantur; vir autem astutus* vel *prudens, exstinguit ea. Pro judicia* græcc est pro quo Complutenses legunt poiane, id est *gravamina, oppressiones* (i).

PROFTXR PECCATA TERRJ8 DELTI PRINCIPES EJUS. —

(I) *in defectione,* rebellione *terra»* alienjui, ctnn rebellionem facit regio aliqua, wiu/fisunt *principes ejus,* sive hoc inlelligalur de crebra prindpum mutatione, cuiu ahi aliis intra breve lempos succedunt, que mutationes fere non sine stragibus et magnis discriminibus accidunt ; sive potius do multis simul eodem tempore dominantibus, in regem legitimo modo ûOnsUlutum rebellibus, qui dû regno poliendo inter se decertant. *Et,* »ed *ubi homines,* cives sunt *intelligentes* et *prudentes, sic,* ucuest, hac couditioiw *diuturnus* t»I Armcepc.

Hoc est, Inquiunt nonnulli, cx peccato Ad® orti sunt principatus ct regna, principes et reges : nam ante peccatum non fuere ; tunc enim omnes erant æquales, ac per justitiam originalem quisque se gerebat, el in justitia continebat ; at ubi per peccatum ab ea exorbitarunt, opus fuit principibus, qui cos in orbitam reducerent, et in ca legibus, pœnis et præmiis continerent. Undo S. Gregorius, lib. XXI *Moral.* cap. x : « Omnes, ait, homines natura æquales sumus, sed accessit dispositorio ordine ut quibusdam prælati videamur, ipsaque diversitas quæ accessit ex vitio, recte est divinis judiciis ordinata, ut quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab allero regatur. »

Alii *secundo,* hæc accipiunt de polyarchia, q. *d.* Optimum regimen est monarchia; monarcha enim omnibus subditis præest, omnesque in officio ct pace continet; at propter peccata hominum, præsertim ambitiones, orta est polyarchia, id est plurium dominatus : sive optimatum, uti fit in aristocralia; sive populi, uti fit in dcmocratia, in quibus crcbræ oriuntur seditiones, schismata, tyrannides, c¿edcs aliaque scelera. Unde monarchiam optimum esse regimen, et polyarchiam non tam regimen, quam seditionem nuncupandam esse docet Plato, *Dc Legibus,* dialog. 8; ct Aristoteles, lib. V *Politic,* cap. xi!. Et Euripides in *Archelao :* « Regnum, ait, deorum quædam vita videtur nam prætcr immortalitatem reliqua habent omnia : n *regnum,* id est monarchia; nam in regno rex velut monarcha imperat.

Tertio, alii accipiunt dc divisione regni unius in multos principatus, *q. d.* Sæpe ob peccata populi regnum unum dividitur in multos principatus. Sicut divisum est regnum Hcbræoruni in duo, scilicet in regnum Juda ct regnum Israel sub Roboam ob peccata Salomonis, III *Reg.* xii. Talis enim regnorum divisio sicut oritur cx peccatis regis ct populi, sic populo gravis est ct damnosa, quia ex ca oriuntur majores sumptus. Facilius enim est alere unum regem regaliter, quam duos vel 1res; inde nova tributa ct exactiones, novæ leges, nova jura, cl sæpe cædes ac bella, dum quisque studet suos ct regni fines dilatare ; aut cum rege vicino odia el lites intercedunt, uti crebra fuere bella inter reges Inda ct Israel.

Verum hi sensus omnes non coh erent cum versibus sequentibus, nec cum iis ullam habent antithesin, quam aliæ gnomæ continent. Quare genuinus sensus antithcticus est, *q. d.* Ob peccata populi Deus facit ut principes boni sint brevis œvi, itaque alii ct alii succedant, qui populum novis tributis, legibus, impensis, oneribus, bellis gravent : at vero princeps sapiens ct probus cohibet peccata populi; itaque facit ut Deus, in praemium tam populi quam principis probi, utrique prolonget vitam, imperium ct prosperitatem. PropUrhujus enim sapientiam et scientium eorum quæ dicuntur et aguntur in regno, hoc est, quia diligenter scire omnem populi statum studet, ao prudenter prospicit, ut in officio populus contineatur et in religione, ideo vita ejus longior erit. Superius enim dixit : « Aufer impietatem de vultu regis, et firmabitur in justitia thronus ejus. » Potest ct sic intelligi nostra littera. Sicut ob peccata terra multos contingit esse ejus principes : ita ob sapientiam alicujus, cujus opera utitur princeps, et scientiam eorum quæ in sententiis ferendis dicenda sunt, vita ducis Dei munere prolongabitur. Aut propter scientiam eorum quæ dicuntur a Deo, hoc est, propter scientiam mandatorum Dei: ob hanc enim in Deuteronomio promittitur regni diuturnitas. Ita Jansenius.

Alii, per *scientiam eorum quæ dicuntur,* accipiunt publicorum scelerum cognitionem, eorum, inquam, scelerum quæ fama vulgavit: nam publica crimina subditorum coercere, praecipuum regis munus est. Aut plane ct simpliciter, *quæ dicuntur,* scilicet a prudentibus consiliariis, ct principi suggeruntur, *q. d.* Ob sana et sapientia consilia, quæ sibi a sapientibus suggesta prudens princeps amplectitur et exsequitur, *q. d.* Insipientia et peccata abolent, mutant et multiplicant imperia; sapientia vero et justitia eadem firmat, prorogat et prolongat, ut patet *Deutcr.* xvn, 20. Unde clare ex Hebræo cum nonnullis vertas, *propter hominem sapientem et intelligcntem prolongabitur,* scilicet regnum.

Nota : Per *hominis sapientiam* significat principis vel alicujus eminentis viri, cujus consilio princeps omnia facit, sapientiam. Aut singulare accipe pro plurali, *q. d.* Propter homines sapientes, solertes et probos prolongabitur vita ducis, sicut Ezechiæ re* i prorogata est vita ad quindecim annos per consilium ct preces Isaiæ, cap. xxxviii.

3. Vm PAUPER, CALUHNIANS PAUPERES, SIMILIS EST Vcn L imbri veuementi (Syrus, *concutient! et prosternenti;* Aben-Ezra, *semina divellenti),* in quo paratur fames.— Pro *calumniaris* hebraica est psp *osee,* id est injuriam faciens, opprimens injuste, mulctando, rapiendo, spoliando, etc. Sic ergo habent Hebræa, *vir pauper opprimens pauperes, pluvia trahens,* vel *detrahens, ut non sit panis.* Ex Hebræo hæc referas tam ad principatum, quam ad ducem et principem; unde ex eo sic vertit Pagninus, *vir pauper et rapiens pauperes est ut pluvia inundans, ct non est panis;* ct Vatablus, *vir pauper, qui pauperes violentia opprimit, perinde est ac imber putrefaciens segetem ut nihil proveniat.* Doctus interpres censet hac gnome significari divites sæpe injurios esse pauperibus, ideoque pauperes ut se tueantur, inter se conspirare debere. Si enim se invicem vexent, omnes res suas pessumdabunt, atque ad summam famem redigentur. Rursum principi curandum ut lites pauperum, præsertim agricolarum, impediantur, vel ortæ illico sopiantur aut dirimantur, ut agricolationi, ex qua vivit Respublica, vacare possint, netam ipsi quam respublica famem patiatur. Quare Plato in lib. *De Ro-*

pubi., cernet agricolis dandos esse judices vicinos et contribules, quos ipsi sibi in arbitros deligant, ne, si urbes cl forenses judices adeant, agriculturam intermittere debeant, idque fit apud Tureas. Hinc Dionysius Halicarnassæus, lib. II : « Diviso, ait, universo agro in pagos, suum cuique proposuit ruralem magistratum (Romulus Roma» conditor) qui cos curaret, segnes colonos objurgaret, muleta castigaret etiam, et de eorum controversiis judicaret (1). »

Verum dico : Hæc gnome proprie tangit eum qui, cum pauper sit, proficitur aliis pauperibus, sive ut gubernator, sive ut censor, sive ut fiscalis, sive ut prætor, sive quo alio titulo; qui cum sil pauper, ut suam paupertatem alienis pauperum bonis levet, maciemque et famem opum expleat, pauperes usque ad ossa expilat. Hic enim hebraico vocatur 13j *geber,* id est vir; Septuaginta, id est virilis, fortis, potens, scilicet per curam, vel officium quod obtinet in plebeios et paganos, sive rusticos pauperes. Atque hic (ut recte Jansenius) comparatur pluviæ, quæ cum vehementia ma8na inundat terram, eamque obruit, quæ el semina denudat, et segetes natas prosternit, sicque sterilitas sequitur, inopia ct fames. Quæ similitudo consistit in duobus : *primo,* in eo quod, sicut hujusmodi pluvia sua quadam vi et oppressione ierro inopiam inducit et famem, ita vir talis opprimens pauperein, inopiam ei adferl et famem sua oppressione et injuria.

Pauper vp-iini *¡mSi imbri, Primo.

Secundo. *Secundo,* quod, cum pluvia in hoc a natura sit data, ut terram ex sese inopem et indigam fecundet, et fertilitatem rerumque adferat abundantiam, contra naturam hujusmodi vehemens et inundans pluvia sterilitatis causa est : ita ct cum ex naturali quadam condolentia pauper pauperi consolationem ct opem debeat, naturo ordine inverso sua crudelitate desolationem ct inopiam adfert.

Tertio, sicut pluvia obiter verrit montes, indequo defluii in valles, casque inundat, ul in torrentes coiens segetes sternat, imo semina stirpitus evellat, itaque agris extremam vastitatem inducat. Sic officialis pauper non audet affligere divites ct potentes; hi enim quasi montes omnia tribula ct onera decutiunt in valles, id est in plebem el paganos, qui proinde plane dcpauperanlur, ct ad indusium rediguntur.

Quarto, sicut pluvia inundans agros inundat pariler vicinas urbes, sic qui expilat pauperes, expilat et cives. Pauperes enim bonis cxuli deserunt agriculturam el artes mechanicas; quare civitales fame cl rerum omnium inopia laborare Decesse est.

Tacite ergo Salomon monet hic principe› et magistratus, ul pauperes, præsertim cupidos et avaros, non proficiant muniis publicis, ne expilent pauperes (hebraice, *dallim,* id est extenuatos, exhaustos) cives ct agricolas, non tanlum cum ipsorum,sedet cum lotius reipublicæjacturaetdamno. Nam subinde pauperes expilati in desperationem el furorem versi, ipsos principes, potentes, mercatores et divites invadunt, spoliant, diripiunt. Exemplum est in Dionysio seniore, qui, ut ait Plutarchu* in *Apophth. regum :* « Exegerat pecunias a Syracusanis, deinde cum videret illos lamentantes , obsecrantes, ac negante* se habere quod darent, indixit alteram exactionem, idque iterum ac tertio fecit. Ac posleaquam ubi majorem summam imperasse!, audiret illos in foro obambulantes ridere, el scommati in regem jacere, jussit profectos ab exigendo quiescere. Jam enim, ait, nihil habent, posteaquam conlunnunt nos. »

Gravem nolam et censuram subiit Vespasianus Imperator, quod pauperem quemque rapacissimum promovere soleret, ut mox citatum condemnaret ; unde vulgo dictus est officiarios suos habere pro spongii*, quod voluti spongias ct siccos madefaceret, el hu mentes exprimeret. Ita Suetonius m ejus Vita. « Batto Dalmata, a Tiberio interrogatus cur toties cum suis defecisset, et Romanis tant un cladem intulisset, respondit : Vos in causa estis, qui ad greges vestros custodiendos non canes dedistis aut pastores, sed lupos. Sentiens gubernatorum aut Cæsaris tyrannidem defectionis causam fuisse. » Ita Dionysius in *Augusto.*

« Antigono occiso, ejus occisores rerum potili, omni injuriarum genere Phrygios olfecerunt Agricola vero quidam agellum Codions, rogatus quidnam faceret : Ego, suspirans ait, Antigonum refodio. » Ila Brusius, lib. VI, cap. xxi.

Quocirca Solon legislator Atheniensium sanxit ul soli divites in magistratum adoptarentur, teste Aristotele, lib. Ill *Polit,* cap. x, el 1'lutarcho in *Vita Solonis,* e Apud Indos quoque, ail noster Octavianus, ditiores rempublicam gubernabant, ut ait Plinius, lib. XVI, cap. xix, et Solinus, *Collect.* cap. 1x. Idem prostabant Cartilagineuses, ul ait Aristoteles eodem lib. 111 *Polit,* cap. ix, qui, lib. II, cap. vu, Lacedæmones carpit, quod inopes ad summum magistratum erigerent. Consonat his quæ Isaías habet, cap. m. Vocatus enim ad regnum respondit : In dumo mea non est panis neque vestimentum, quod satis esse, ut non eligeretur, existimabat : nimirum verum est quod Silius Italicus habet, lib. XIII :

Sceleri proclivis egestas.

Ideo Philemon, pocla Comicus , apud Stobæum, *sermon.* 04, dicebat inopiam promptam esse iu perpetrandis malis; quare Ecclesiasticus ipsef

ti) Cogitandum est, ut videtur, do homine qui opus facit per pauperes; sed cum ipse egenus sit, pauperum quibus utitur, operam pessimo pretio pensat. Talis homo apte comparatur pluvia) terram pinguem segetemque abripienti, quæ alimentó non Suppeditat : tam apte profecto, quam magister opificum, qui operariis quod debet ad diem solvit, comparabitur pluviæ irrigua) inultórumqne feraci frudum.

cap. xxvn : Propter inopiam, inquit, multi deliquerunt. »

Huc facit Scipionis Æmiliani responsum apud Valerium Maximum, lib. VI, cap. iv : a Cum enim Servius Sulpitius Galba et Aurelius Cotta in senatu contenderent uter adversus Viriatum in Hispaniam mitteretur, rogatus suam sententiam Scipio : Neutrum, ait, mihi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil est satis; œque malum tenentis imperium magistrum judicans inopiam ct avaritiam. Cicero etiam duas esse res qu® possunt homines ad turpe compendium commovere ait, inopiam ct avaritiam. »

Mystice hæc gnome aptari potest iis qui, cum sint infirmi ct vitiis obnoxii, tamen eadem in aliis castigant. Sic enim fit ut qui sibi nimis est indulgens, in alios nimis sil rigidus. Tunc enim vir pauper opprimit pauperes.

porro Septuaginta vertunt, *fortis qui in impietatibus* (hebræum VH *ros,* id est pauper, per apocopen acceperunt pro *rasca,* id est impidas) *calumniatur pauperes, tanquam pluvia vehemens et inutilis,* id est damnosa ct noxia. Est miosis. Per fortem accipe principem vel potentem quemlibet, *q. d.* ait Salazar : a Quemadmodum cum pluvia vehemens decidit, collectis hinc et inde rivis torrentes redundant, et agros longe lateque implent, atque adeo messes convellunt et secum auferunt; quæ vero ea ratione collegerunt, non continent, sed in alia flumina notiora, hæc vero in mare ipsum effundunt: sic quicumquo per violentiam el injuriam pauperes spoliant, nihil inde ditescunt; nam quæcumque ab his contra jus fasquo evulserunt, tanquam torrentes quidam rapidi in ditiores alios, velut in grandiora flumina devolvunt, et hi rursus in mare effundunt, quia vel morte deseruntur, vel oh crimen aliquod fisco adjudicantur. »

Vm.|. 4. Qui DERELINQUUNT LEGEM, LAUDANT IMPIUM : QUI CUSTODIUNT, SUCCENDUNTUR CONTRA EUM. — Vatablus, *succendent ei.* Ita Romana. Minus recte aliqui legunt, *succendunt,* etsi sensu non incommodo, *q- d.* Pii qui custodiunt legem, non tantum succenduntur zelo justitiæ contra impium et impietatem, sed ct eodem alios succendunt, ut conjunctis ardoribus ct viribus impios et impietatem exterminent ; hebraice est TWV *iitgaru,* id est *litem miscebunt in cis,* contendent, confligent, copias contrahent, bellum gerent contra eos ; Cajetanus, *excitabuntur contra cos ;* Chaldæus, *qui relinquunt legem, gloriantur in impietate* (Syrus, *laudantur in iniquitate); et hi qui custodiunt legem, contendent cum eis,* scilicet impiis; Syrus, *magnificant seipso**. Est antithesis inter derelinquentes legem, et custodientes eam, quod illi laudent impios, hi vero cis indignentur (i), *q. d.* Qui violant legem Dei, amant et laudant impios, tum quia sibi In impietate sunt similes, tum quia regnum impio* tatis propagare satagunt, tum quia iis so obarmant contra pios, ct regnum pietatis, quod ipsi exhorrent. Ut enim alia taceam, vita piorum est tacita reprehensio vitæ impiorum. Cum ergo numero et virtute crescunt pii, vituperantur et vilipenduntur, imo sensim exterminantur impii. Quare ne hoc fiat, impii gaudent ct satagunt piares sibi asciscere socios, cosque facere sibi in impietate similes, ul contra pios se muniant.

E contrario pii qui custodiunt Dei legem, ira, vel potius charilate el zelo succenduntur contra impios, tum quia indignantur eorum impietati et violationi legis divinæ; tum quia eos reprehendunt, et severe verbis castigant, quin et si potestatem habeant, pœnis el verberibus puniunt, ut eos emendent, aut certe ut alios ab eorum impictato absterreant; tum quia alios eodem zelo succendunt, et, ut hebraice est, njnl *iitgaru,* id est, copias viresque contrahunt ad impugnandum debellandumque impios cum impietate. Significat ergo, sicut impii ardent studio impietatis, sic pios ardere zelo pietatis propagandes; quare non sufficere pio, si sibi et Deo pie vivat, sed et hunc zelum induero debere ad impietatem in aliis profligandam : hoc enim exigit zelus honoris divini e! salutis proximorum. Hunc habebat David cum diceret, *Usai.* cxvni,vcrs. 130 et 139 : «Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.» Et *Usai,* c, 5 : « Detrahentem secrelo proximo suo hunc persequebar. » Et Elias, Ill *Reg.* XIX, 14 : «Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel; altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, » etc. Hoc zelo Phinecs occiditZambri, Malhathias Judæum idololalrantcm, S. Petrus Ananinm et Sapphiram, ac Simonem Magum acriter castigavit; imo Christus Dominus ementes el vendentes ejecit c templo.

Porro Septuaginta ex præcedenti versu ad hunc accersentcs tò *tanquam pluvia,* sic nectunt ct vertnnt, *tanquam pluvia vehemens ct inutilis, sic qui derelinquentes legem laudant impietatem; qui autem diligunt legem, circumdant sibi murum,* hoc est, ul vertit Auctor *Catena Grece. :* Impii qui deserta lege Dei impietatem laudant, et junctis viribus propagant, sunt similes noxio impetuosoque imbri, qui instar torrentis omnia seenni rapit : sic enim impii pios ad suam impietatem rapere satagunt; at pii, qui legem diligunt, valido muro se cingunt, ul contra hunc impiorum furorem se tueantur, no ab corum impietatis torrente abripiantur. Murus hic est duplex, scilicet custodia legis divinæ, puta constans ct obfirmatus animus ad eam usque ad mortem observandam, ac invocatio el protectio Dei. Qui enim legem Dei constanter custodii, is quamdam iinpalibililatem Dcique favorem sibi mnmi pai il, qui illum vicissim custodii, lulumquo ab hostibus reddit, ait uclor *Catena Grxcur.* Hoc

(i) Laudare unumquemque sui similem, powa ox laudibui vitupendiouibusve, quibus aliquis allicut improban, quahs ipse sil collidi, hoc est quud vull wuleolia, in Ombrala*.

est quod Deus novre Jerusalem, id est Ecclesia», ac fideli pioquo cuilibet, promittit Zacharias, u, 5, dicens: u Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, elin gloria ero in medio ejus. » Vide ibi dicta.

Hujus gnomm verilas patet in hæreticis, qui sicut vulpes Samsonis caudis conspirant, licet orc, verbis, hæresibuset sententiis discriminentur, ut Catholicos junctis viribus oppugnent, et a fide ad hæresin pertrahant; o contrario veri Catholici contra cos se uniunt el muniunt, imo eis sacrum bellum indicunt, uti jam a Serenissimo Imperatore Ferdinando li, in Germania, ao vicinis regibus in suis regnis acre ct intcrnecinum hæresi bellum iudici videmus, limo et hebræum *iitgaru,* id est *litem movent in eis,* sio aliqui exponunt, *q. d.* Seminani in eis dissidia, aut seminari et crescere permittunt, ul ipsi se invicem, velut Madianitre, *Judie,* vu, mutuis litibus et gladiis conficiant, ac divisi et pene confecti plane a Catholicis conficiantur. Bellum enim hrereticorum est pax el victoria Catholicorum.

Ven. a. fi. Viri mali nox cogitant judicium : qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia. — Hebraice, *inlelligunt omnia;* Chaldæus, *inlelligunt omnia bona;* Septuaginta, *in omni.* Pro *cogitant et animadvertunt,* hebraico est idem verbum *ialinu,* id est inlelligunt, prudenter considerant ct advertunt. Per *judicium, primo,* accipe id quod œquum ct juslutn est, *q.* d. Improbi non considerant quid sit ¿equum et justum, quid æquitas ct virtus postulet, sed quid optet eorum cupiditas; qui autem student Deo placere, studiosa considerant omnia et singula quæ ei placent vel displicent, ut illa amplectantur, hæc toto corde refutent. Hæc enim est una el vera sapientia, intelligcntia ct scientia sanctorum, de qua Moses, *Deutcr.* iv, 6 ; a Hæc, ait, est vestra sapientia et intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant : En populus sapiens et in* telligens, gens magna; nec est ulla natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris, r Unde Nazianzenus, *orat.* 14 : « Prima, ait, sapientia est vita proba et honesta, Dcoquo perpurgata, vel certo se purgans, » Et S. Chrysoslomus, hom'd. 19 m «pis/. *ad Coloss. : a* Nihil esi eo sapientius qui ex virtule se recte gerit. Vide enim quomodo sit philosophus. » Ac deinde id ostendit ex definitione philosophia). « Ergo vir justus rorum divinarum et humanarum cognitionem habet : novit enim quæ sunt res divinæ, et qua» humana»; el ab his quidem abstinet, illas vero cxorcct et opcralur (1). »

Secundo, per *judicium* accipias Dai vindictam ct supplicium, tum temporale quod irrogai nnpiis in hac vita; tum ælernum ct gehennale, quod irrogabit eis in dio judicii, *q. d.* Impii non cogitant terribilia Dei judicia et supplicia, quæ improbis solet infligere, et maxime quæ infliget in extremo judicio : quocirca licenter et impune suas cupiditates sequuntur, juxta illud S. Brunonis fundatoris Carthusianorum :

Sic vivonl homines Unquam mon nulla «quater,
Et velat infernas fabali vana foret.

At vero qui timent Deum, ejusque voluntatem et legem inquirunt, hi omnia Dei judicia, ac præserlim «.'terna bonorum praemia, et impiorum tormenta, assidue considerant et formidant; atque hac consideratione ad peccatorum fugam et ad virtutis studium, velut acri stimulo, jugiter seso excitant et exstimulant. Sane hac consideratione judiciorum Dei, et œlernttalis beatissimo! vel miserrimas, nulla alia efficacior dari potest. Audivi senem quemdam valde religiosum et ti- su®Bia<-. moratum dicentem : « Ego quotidie mane ascendo ad coelum ul considerem Beatorum gaudia, ac descendo in infernum ul spectem damnatorum supplicia; itaque ei matutina hac consideratione toto die me sentio perurgeri ad omne bonum , licet arduum et difficile. »

6. Melior est pauper ambulans in simplicitate v»><. SUA, QUAM DIVES (2) IN PRAVIS ITINERIBUS» — *Sini^licitale sua.* hebraico Tsn id est innocentia, integritate ; Pagninus, *perfectione sua.* Sic Job cap. i,1, dicitur *nr simplex,* id e&l integer, et reclus. Pravœ vire, vel itinera, sunt pravæ actiones el mores. Septuaginta, *melior est pauper vadens in simplicitate, divite mendaci,* id est injusto et fraudulento; Chaldæus, *quam illo qui perversus «st in uia d ipse esi* dives; Syrus, pauper *ambulat in simplicitate sua, et dives in viis Miquis.*

« Melior, » id est prrestantior, ditior, felicior, ao reipublicre utilior, est pauper recto vivens, quam dives perverse , quia summæ opes et summa felicitas est virtus et gratia Dei; vice versa, summa inopia et infelicitas est vitium et inimicitia Dei. Hinc aperte S. Gregorius Saxianzenus in Carm. cui *Nicobuluin,* in divitem carentem sapientia et virtute intorquet illud vulgo dictum : « Simia est simia, etiamsi aurea gestet insignia. » El illud : a Asinus etiam auro onustus proplerca rudero nou desinet. » Et illud : a Ensi plumbeo ut quid vagina aurea?» Huic versui similis, imo pene idem est illo cap. xix , 1. Vide ibi dicta. Huc allusit S. Jacobus, *epist.* cap. i, vers. 9, 10 et li : * Glorielur frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitato sua ; quoniam sicut flos fu ni transibit, etc., ei dives in itineribus suis marcescet, n

7. Qui custodit legem, filius sapiens est ; qui

(1) *Homines nudi non inlelliguntjus,* quii juris sit; *at qui querrunt Jovam» inielltyuni omnia* qiue perUucnl ad jus. Mentem divini rl humani juduii tu>imu4 ii perspiciunt, qui illud exercent, el loti vivunt inoo-

(i) Adde ex Habra», *zz contorquetu* ut pouu imballo D› *uupltci iia.*

autem comessatores pAScrr (1), confondit patrem sum. — Septuaginta, *custodit legan filius intelligens ; qui autem pascit luxuriam . inhonorat patrem;* Chaldœus, *qui socius est comessatorum* (Syrus, *qui vana et inutilia prxstat), exacerbat patrem.*

Difficile est hic assignare solitam antithesin inter prius hemistichium ct posterius. *Primo,* Janius : Sicut, ait, sapiens est ille filius qui custodit legem Dei, quæ inter estera vetat omnem luxum præcipue in juvenibus, et proinde talis honore cl lætitia afficit patrem, quia filius sapiens laetificat patrem suum : ita qui alit comessatores, contra legem Dei faciens, ignominia affici! patrem suum, quia in patris ignominiam cedunt filii vitia, tanquam qui non bene instituerit filium. Recte ista dicuntur, nisi quod antithesis hæc nimis generalis sit ct longe petita; sic cnim superbiam, iram, luxuriam, invidiam, et quodvis vitium opponas legi, quia lex omnia prohibet. Quocirca

Secundo, strictius noster Salazar per *legem* accipit, non præceptum Dei, sed hæreditatis portionem a parentibus cuique filiorum relictam, quam *legitimam* vocant, eo quod secundum legem tam naturalem quam positivam filiis debetur, *q. d.* « Qui legitimam suam, quam lex etiam retinere, ac minime alienari præcipit, legi ipsi parens asservat, nec profundit, is certe filius est sapiens, et parentibus suis gloriosus. Qui autem comessationibus acceptam a patribus hæreditatem profundit, ad extremam inopiam redactus, dum inglorius obscurusque mendicare, aut aliis inservire compellitur, dedecore afficit parentes suos. » Verum nusquam, quod sciam, lex sumitur pro legitima hæreditatis paternæ portione filiis debita.

Tertio ergo et plane, Vatablus *legem* sumit pro *modo, q. d.* Qui in expensis servat modum, ut juxta statum et opes ex virtute tomperantiæ moderetur sumptus mensæ et familiæ, hic sapiens est, quia temperans, ct quia opes suas servat ad majores et meliores usus, ut nunquam egeat, sed semper abundet. Qui autem comessaiur convivando ac compotando, ac cum helluonibus sua abligurit, hic insipiens est, et confusione afficit tam se quam parentes suos, tum quia parentibus adseribuntur vilia, uti prodigalitas ctcomessatio filiorum, quasi eam illis indulserint, aut in ea illos educarmi; tum quia comessationes hæ tam filium quam parentes ad inopiam el manticam redigunt, ut cogantur mendicare. Sic *lex* sœpe sumitur pro norma, regula, forma et modo, ut cum Cicero ait, III *De Orator. :* « Hanc ad legem formanda nobis oratio est. » Et : a Difficilius est orabone uti quam versibus, quod in illis certa quædam el definita lex est, quam sequi oportet. » Sicut enim virtus, sic ct lex in modo et medio consistit.

Denique per *legem* accipias legem temperanti® cl continentia?, qu® virtus est generalis, ct voluptatibus quibuslibet modum ponit, easque certis limitibus circumscribit, quos limites transgreditur comessator et helluo.

8. Qui COACERVAT DIVITIAS USURIS et FOÉNORB LIBERALi in pauperes congregat eas. Lyranus rò *liberali* jungit cum *fœnore,* Fœnus enim liberale est, quod non ex pacto, sed liberaliter ultra sortem a mutuatario datur mutuanti sive fœneranti : quod quidem non est expresse contra justitiam, sœpe tamen est contra charitatem, cum mutuans illud tacite intendit et exspectat ; repugnat enim sanctioni Christi : « Mutuum date, nihil inde sperantes,» *Lucæ* vi, 33. Sic ergo explicat Lyranus. Qui coacervat divitias ex usuris et fœnore, esto a liberali, » sive liberaliter dato, «in pauperes,» id est contra pauperes, «congregat eas; » nam pauperes æque exhaurit, ac si ex pacto easdem usuras exigeret. Verum TÒ *liberali* non cohæret cum *fœnore,* sed cum tú» *in pauperes;* id patet ex Hebræo, Chaldæo et Septuaginl i. llebræa enim habent : *Multiplicans copiam suam in usura et augmento, ad miserescendum egenis congregavit ea:* Chaldœus, *miserenti pauperum congregat ea;* Septuaginta, *qui multiplicat bona sua cum usuris et excrescentiis, ei qui miseretur inopum, congregat ea;* Syrus, *relinquet eas illi qui pauperum misereatur* (2). Jam

Primo, aliqui ex Hebræo sic explicant, *q. d.* Qui vult multiplicare opes suas per usuram fecundam æque ac sanctam, hic eas expendit in miserias pauperum; miserando enim pauperum meretur ut Deus vicissim ejus misereatur : quod enim datur pauperi, Deus sibi datum æstimat; quare cum liberalilatc se vinci non sinat, plura rependet danti, quam dans erogavit in pauperes. Unde illud, cap. xix, vers. 17 : «Fenœratur Domino qui miseretur pauperis. » Verum hic sensus coactus videtur, et verba invertit.

Secundo, Vatablus per *liberalem* accipit judicem, *q. d.* Judex ab usurario repetit usuras, utpote injuste acceptas, easque reddit pauperibus, a quibus extortæ sunt. Accedit R. Salomon cx R. Tanchuma : « Qui usura, ait, et fœnore divitias coacervat, id ad erogandum in pauperes facit; cum enim magistratus resciverint hunc inique partis opibus opulentum esse, cum divitiis spoliant, quibus pontes construunt, viasque reficiunt : quod quidem est in pauperes pium beuoficumque se exhibere. »

Tertio et genuine, *q. d.* Qui opes cx usuris coacervat, non coacervat eas suis hæredibus avaris ; nam « de male quœsitis non gaudet tertius hœres; » sed alicui viro qui liberalis et munificus

Dm T' *VI: ¡Q ralem.

1 Projxuni in Hebræo est, *qui delectatur,* familiariter utitur guZujú. prodigis»

(i) *Qui auget opes suai usura et femore , benefico in tenues colligit eas,* idque non sponte, sed sapientissimo Dei constilo»

sit in pauperes : Dei cnim providentia solei transIerre opes ab avaris et usurariis in liberales, tum ad castigandam eorum avaritiam el usuram, lum ut opes a pauperibus per usuras injuste extortae, a liberalibus iisdem juste pieque reddantur. Exemplum csl in S. Joanne Eleemosynario, Patriarcha Alexandrino, qui quia liberalissimus erat in pauperes, hinc Deus ad cum derivabat avarorum el usurariorum, quin ct proborum misericordiumque, opes. Sic sœpe usurariorum bona, si sine hœredibus et intestati moriantur, devolvuntur ad Ecclesiæ Prælatos ct Episcopos, qui post faciam restitutionem possibilem, quæ supersunt in pauperes erogant. Ita Alexander HI, cap. *Cum tu,* til. *De usuris,* jubet, « ut ca quæ usuris inique acquisita sunt, si non supersint illi quibus debentur, aut eorum hærcdes, dentur pauperibus; ct usurarii corumque hærcdes Ecclesiasticis pœnis ad hoc cogantur: » quod Navarrus, Covarruvias cieteriquc Doctores extendunt ad bona incerta, ex aliis deliciis debita, ut cx furto, rapina, damno dato ct iniquis contractibus, idque merito, quia eadem vel major est in bis ratio, nc videlicet hominibus iniquis liceat ex iniquitate el injuriis ditescere. Unde noster Lessius, lib. Il *De Dcstit. rat. rei acceptez,* dubii. 6, docet bona incerta, sive cx contractu, sive ex delicto, restituenda esse pauperibus, non jure naturæ, sed jure positivo vel consuetudine. Hinc palet usuras esse illicitas ct injustas. Idem docuere Philosophi. Unde Aristoteles, lib. l *Polit.* : «Juste, ait, in odio est fœneratoria, quia nummo utitur tanquam merce, el ex eo quod non fructificat natura, fructum capit. AI commutationis causa factus est nummus. Maxime igitur præler naturam est nummum fieri mercem. » Et Cato, interrogatus «quid esset fœnerari, » respondit: a Quod hominem occidere. »

Huic gnomæ antistrophæ sunt hæ : « Si comportaverit quasi terram argentum, ct sicut lutum præparavcrit vestimenta; præparabil quidem, sed justus vestietur illis, et argentum innocens dividet, n *Job* XXVII, 16. « Bonus relinquit hærcdes filios ct nepotes, ct custoditur justo substantia peccatoris, » *Prov.* xni, 22. « Peccatori autem dedit (Deus) afflictionem ct curam superfluam, ul addat, et congreget, cl tradat ei qui placuit Deo, » *Ecclc.* cap. n, 26, ubi rursum hac de re dicam. Nolent hic avari viam et modum ditescendi non esso studium cl sollicitudinem coacervandi opes; sed justitiam cl probitatem, ac præsertim Überalitatcm el studium elcemosynæ. Vis ergo te et tuos ditare, dita prius pauperes Dei, Ha te ditabit Deus vicissim.

Ven. 9. Non audiens piupc-rtm non audirlnr a Deo, cur?

9. Qvi déclinât (Syrus, *obturat)* aures suasnb **AUDIAT LEGEM, ORATIO EJUS ERIT EXSECRABILIS.** — llebræa, Aquila, Symmachus el Theodolion, *etiam oratio ipsius abominatio;* Septuaginta, *et ipse orationem suam abominabilem fecit ;* Syrus, *etiam oratio ipsius erit abominabilis, q. d.* Qui legem, quæ est interpres voluntatis divinæ, non audit, id est non ei obedit, hic meretur vidssim non audiri a Deo, cum eum orat; imo non tantum vilia, sed et oratio ejus est Deo exsecrabilis. Ratio a priori *prima* est pama talionis; Deus enim par pari refert : sicut enim ipse non vult audire Deum loquentem per legem, sic Deus vicissim ipsum non vult audire sibi loquentem per orationem

Secunda, quia oratio volentis perseverare in Sfondi, peccato est peccatum, ideoque Deo abominabilis; est enim conjuncta cum affectu peccati, ac proinde sic orans videtur ridere Deum; talis enim reipsa dicit : Volo Deum colere et invocare, et simul volo eumdem offendere et irritare, quare perinde facit ac Judæi, qui flexo poplite Christum adorabant, dicentes : • Ave, rex Judcorum; » et simul eodem ore ipsum conspuebant et colaphizabant. Quin ct subinde videtur Deum facere socium sceleris, ut cum fures orant Deum, ut sibi occasionem largiatur multa furandi, adulter adulterandi, homicida occidendi inimicum, etc. Ha? enim orationes petunt ut Deus faveat sceleri, ideoque sunt blasphemies et stimma» Deo injuriæ. Hinc illud *Psalm,* cvm : a Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum, 0 id est in offensam, ut oratio hominis tam impii magis offendat et exacerbet Deum, quam placet, quia, ut ait ibid. S. Gregorius, hom. 27 in *Evang.,* oratio in peccatum est petere ea quæ prohibet Deus, v. g. ut Deus ulciscatur inimicos, occidat Christum et Martyres; anima enim orationis est charitas. Nam psalmo illo evui, petunt orantque Judas cl Judæi ut Christi et Christianorum nomen deleatur, ait ibidem Eutbymius. Et S. Augustinus ibidem : « Oratio, ait, Judæ fuit in peccatum, quia non fiebat per Christum, quem noluit sequi, sed persequi. » Talis fuit oratio Antiochi jam quasi condemnati et desperabundi, orantis pro remissione non tam culpa? quam pœnæ, II *Machab,* IX, 13 : « Orabat, ait, scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus, d Unde Auctor *Imperfecti,* hom. 15 in *Matth. :* « Ille, ait, orat, qui jam non peccat; qui autem rogat el peccat, non tam rogat quam deludit Deum. » Vide S. Gregorium, XVIII *Moral,* cap. v.

Tertia, quia, sicut aroma in se odoratum male TsrUx. olet si in stercore, cloaca aut fimeto ponatur, eo quod ejus tetro odore inficiatur : sic pariter oratio, licet in se sil odorata el grata Deo, tamen, quia ex corde peccatoris pulido, quod suos concupiscentia' faetores exhalat, promanai, hinc ejus putoribus maculatur, maleque olet coram Deo ; bene autem olet, si excorde puro el virtutibus fragranto eliciatur.

Quarta, quia qui manet in peccato, manet in Quirta. hostilitate Dei ; Deus autem hostem suum odii, nec ejus preces acceptat. Quare, qui in peccati affectu persistens orat Deum, perinde facit ac Judas, qui osculatur Christum, et interim emu prodit; aul sicut qui una manu blanditur amico,

altera Illum verberat vel occidit. Oratione enim quasi osculatur Deum, iliique blanditur; pravo vero opere vel affectu Deum offendit, et quasi verberat. Hoc est quod ait *Scoli.* cap. xxxiv, vers. 33 : « Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationis iniquorum. » Vide ibi diota, et Proti. xv, 8.

Apposite Ambrosiaster in cap. iv *A*poc. : a Ad eorum, ait, creoitatem demonstrandam quamdam similitudinem proponam. Homo quidam usque ad coUum defixus in limo tenebatur : cumque vidisset quemdam prætereunlem, extendens manum clamabat, dicens i Miserere mei, et extrahe me ab hoc hilo. Cumque manum porrigeret, ut istum extraheret, iste manum, quam extenderat, subluto demersit. Dumque ille qui ad extrahendum venerat recedere vellet, iste iterum ut erueretur postulabat. Cumque ille secundo ad eruendum manum extenderet, iste sicut prius manum sub luto demersit. Dumque crebrius hoc faceret, ille iratus dixit : Cur petis ut eruaris, cum in tuo periculo persistere velis?et quia interitum tuum diligis, posside quod elegisti. Similiter isti Deum deprecantur assidue, ut a vitiis emantur, et tamen ista vitia ita amplectuntur, ut ab cis nullo modo divelli possint. » Unde subjungit justum semper oraro, quia quando mens ab oratione vacat, ipsa opera intercedunt; imo quando dormit, opera ejus in conspectu Dei reftdgent, ct ipsa sunt intercessores apud Deum.

Intellige hæc de iis qui in peccati actu vel affectu obfirmati persistunt; nam, si quis cupiat e vinculis peccati egredi, recte orat Deum, ut illi gratiam et vires id perficiendi largiatur : peccator enim id suis viribus prestare nequit, sed ad hoc eget potenti Dei gratia, quam proinde precibus implorare potest ct debet. Ita D. Thomas, H II, *Quasi.* LXXVIII, art. 2, ad 1, ubi objiciens sibi illud cæci nati : «Scimus quia peccatores Deus non audit, » *Joan.* cap. ix, vers. 8l ; ct hanc Salomonis gnomen, respondet : « Oratio in impetrando non innititur merito, sed divinœ misericordias, quæ etiam ac) malos se extendit; et ideo etiam quandoque peccatorum oratio a Deo exauditur. Unde S. Augustinus dicit super Joannem, tract. 44, quod illud verbum cœcus locutus est, quasi adhuc inunctus, id est nondum perfecte illuminatus; nam peccatores exaudit Deus. Quod autem dicitur, quod oratio non audientis legem est exsecrabilis, intelligenuum est quantum est cx merito peccatoris; sed interdum impetrat ex misericordia Del, vel propter salutem ejus qui orat, sicut auditus est Publicanus, ut dicitur Lue. xvill, vel etiam propter salutem aliorum et gloriam Dei. »

Hoc est quod terribili voce per Isaiam, cap. r, vers. 15, Deus intonat : « Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et cum multiplicaveritis orationem,non exaudiam, maniis enim vestræ sanguine pL næ sunt. Efficax profecto ratio, ait noster Alvarez, et cui nulla tergiversatione satisfieri possit. Non exaudiam, quoniam manus peccatorum sanguine, id est peccatis et iniquitatibus piena: sunt, quibus (quod ad se attinet) iterum Christi sanguinem fundunt. Egregie enim dixit S. Basilius : Ilice causaest cur Deus oculos avertere soleat, quando manus extendimus, nimirum qum) jpdicia supplantationis occasionem irai prwbpanl. Quemadmodum si quis interfecto filio alicujus, qiiqin ille in oculis ferebat, adhuc cruore conspersas manus habens, extendat ipsas putri, etiam tunc stomachanli petens in amicitiam ut se repipiat; nonne sanguis filii, qui in manu ejus apparet, qui filio necem attulit, ad iram magis incj(abit eum, cui injuria data est? Si pater ejus petitionem non audiet, cujus manus videt sanguipp filii sui pollutas, quo pacto Deus orationes iniq iorum suscipiet, quos scit in legem suam esse prævaricatorcs, et in seipsum injuriosos, ct ip sanguinem et merita t'ilii imigeniti sui crudeles existera? »

10. Qui DECIPIT JUSIOS IN VIA MALA, IN INTEBIJU VerM). suo (Syrus, *in foveam)* cokiiuet : et simplices POSSIDEBUNT BOXA EJUS. — TÓ *(JUS* 11011 CSI in I)cbneo, Chaldæo, Septuaginta, Aquila et Thcoi|qtione, nec in multis Latinis. Hebræa enim sic habent : *Errare faciens recios in viam malam, in foveam suam ipse cadet, el integri heereditabunt bonum:* Chaldæus, *in foveam cadet ; perfecti autem et immaculati hœrcditabunt bona;* Septuaginta, *qni seducit rectos in viam malam, in corruptionem ipse incidet; iniqui autem transibunt bona, et non ingredientur in ea;* Aquila et Theodotion, *et simplices obtinebunt bona.*

Igitur delendo « *ejus,* gnomœ hæc generalis hunc dat sensum. Qui errare facit simplicem et justum, seducendo eum in viam vel per viam malam, per quam scilicet cum deducat in foveam aliquam et interitum ei paratum, sivo is corporalis sit, sive spiritalis, qualis est error, hieresis, libido, rixa, etc., hic in illud ipsum malum, quod simplici, id est recto et innocenti, paravit, incidet; simplices autem, id est recti ct doli expertes, seductore pereunto, et suis dolis capto, pro malo eis structo, Deo eos protegente el dirigente, bonum recipient et possidebunt, ut v. *g.* pro errore capessant veritatem, pro hæresi fidem, pro libidine castitatem, pro rixa pacem, in eaquo velut possessores firmentur et solidentur, etc. Igitur hæc gnome consentit cum illa cap. xxyr, vers. 27 : « Qui fodit foveam, incidet in eam. »

Vulgate vero versionis quæ addit *-o ejus,* ut arctetur hæc gnome ad fraudulentos, qui per dolos et fraudes alios suis bonis privare satagunt, hio est sensus : «Qui decipit, » id est decipere nititur (significatur enim aclys decipiendi inchoatus, non perfectus, ul patet ex seq.) justos « in via mala, » id est aliqua fraude, arte, vel dolo, puta actione aliqua perversa el fraudulenta, v. g. per consilium, machinationem* vel contrae-

tum aliquem dolosum, ul opes ejus ingenioca fraude sibi vindicet; hic « in interitu suo, » id osi per artem cl fraudem suam, qua aliis interitum et perniciem machinatus esi, cornici. id est malum quod justis struxit ipse incurret, ul per fraudem, qua eos bonis spoliare putabat, ipscmel per eamdcm bonis suis spolietur, iliaque in justos transcribantur. Sic enim non raro Dei providentia dolum cl dolosos punit talione, ut dolus quem aliis paraverunt, in ipsorum caput recidat, aequi doloso justorum bonasurripere lentarunt, ipsis bona sua cedere cogantur, uti Aman moliens per fraudem Mardochæum et Judæos spoliare dignitate, bonis ct vita, iisdem ipse cum suis per eosdem spoliatus est.

Iloc voluerunt Septuaginta dum verterunt, qui seducit rectos *in viam malam, in corruptionem ipse incidet; iniqui autem transibunt bona, et non ingredientur in ea, q. d.* Iniqui videbunt bona rectorum ct justorum, ad quæ per fraudes aspirant; sed non ingredientur in ea, ncc ea possidebunt, quia ipsi per bona, vel potius juxta bona hæc diinlaxat transibunt, ul in transitu ca videant sed mox cum mœrore ca pertransire el relinquere cogantur, perinde ut qui vult possidere aquam fluvii, frustra laborat; aqua enim hæc teneri nequit, quia jugiter fluit ct transit, illicoque præterfluil : tales prorsus sunt divitiœ, præsertim quæ injuste et fraudo doloque parantur; transeunt enim, fugiuntque ab iniquo possessore, cl avolant ad juslos ct rectos, ac vicissim avari cl dolosi transeunt per eas, alioque, puta m pauperiem, vel mortem et gehennam, abeunt, juxta illud : « Dormierunt somnum suum, el nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis, » *Psal.* txxv, 6.

Exemplum illustre est in Laban, qui volens circumvenire Jacob per pacta nova cl iniqua, iisdem Dei nutu circumventus est. Audi ipsum Jacob loquentem uxoribus suis, Genes, xxxi, 7 : a Sed ct pater vester circumvenit mc,ct mutavit mcrcedcm meam decem vicibus, ct tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi. Si quando dixil : \uri® erunt mercedes luæ, pariabant omnes oves varios fœtus; quando vero e contrario ait : Alba quæquo accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt. Tulilque Deus substantiam patris vestri, cl dedit mihi, p Deus enim est innocenti® el justili® tutor, ac noccnlum ct iniquorum ultor. Justum csl enim ut qui alium dolo circumscribere conatur, ipse eodem circumscribatur; æquum est ul qui aliena appetit, sua perdat; par est ul qui alterius bona per fraudem concupiscit, sua ei cedat. Sic Pharao et Ægyptii dolose spoliantes ct opprimentes Hebreos, eodem dolo ab eis spoliati el oppressi sunt, J£iod. xn, 30, cl cap. xiv, 27. Sic hisce annis principes hærelici satagentes invictissimum imperatorem Eerdinandum, per clancularias conspirationes ct rebelliones ditionibus suis exuere, per easdem suis ab ipso exuti sunt. Similia crebro legimus in Historiis.

Mystice, hærelici, luxuriosi cæterique impii, qui rectos per fraudem in hæresim, libidinem aliaque scelera pertrahere conantur, itaque eoa spoliare cadesti gloria, ac in gehennam pertrahere, ipsimet in gehennam corruunt, ac gloriam sibi in cœlis præparatam rectis el constantibus cedunt. Ita Baynus.

11. SAPIENS SIBI VIDETLR VIR DIVES : PAC PER ALTEM Vert. tí prude*s scrutabitur elm. — Varii varie exponunt. *Primo,* aliqui, *q. d.* Dives videtur sibi sapere, eo quod norit modum coacervandi opes, etiam per contractus iniquos et usurarios, quibus pauperum crumenas emungit; at pauper, qui prudens est, hosce modos et contractus sagaciter odorabitur, conque detestabitur et fugiet.

Secundo , alii, *q. d.* Dives videtur sibi sapiens, id est prudens, honestus et probus, quod honeste splendidcquc alat familiam; at ne sibi blandiatur de probitate; hujus enim testes et judices sunt pauperes : probitas enim divitis maximo consistit in eleemosyna, cujus testes sunt pauperes. Unde B. Chrysologus, homilía De *Divitiis e/ Paupertate : a* Dives, ait, sive bonus, sive malus in conscientiis pauperum apparet ; talis eris, qualem te æstimant pauperum greges. ›

Tertio, Babbini et Baynus, *q. d.* Dives putat summam sapientiam esse industriam congerendi divitias ; pauper autem qui vere sapit, hoc ejus judicium scrutatur el damnat, dum censet sapientiam non in opibus, sed in opum contemptu consistere, quod etiam censuere Philosophi, ut Seneca, *epist.* <19, Diogenes, Aristides, Ciales, etc. Unde Chaldæus vertit, ei *pauper prudens contemnit cum.*

Quarto ct genuine , *q. d.* Diviti opes addunt animos, eumque inflant, ut putet se præ cæteris sapere, præsertim quia a vulgo magnus et excelsus predicatin', et ab adulatoribus prudens el felix nuncupatur : at pauper prudens hunc ejus fastum despiciens, per colloquia, quaestiones ct actiones scrutari potest, clnon raro reipsa scrutatur, an prætcr divitias vera sapientia polleat, facileque ejus insipientiam deprehendet, coarguel cl damnabit. Tacite innuit Salomon divitias esse impedimentum sapienti®, paupertati m vero ejus esse incitamentum, tum quia diviti® inflant, cati faciuntquo superbos, paupertas vero facit modestos ct humiles : sapientia enim vera est humilitas, sicut insipientia est superbia cl fastus ; tum quia divili® amantem sui cuia cruciant, ct deprimunt ad opes cl res terrenas, ut de rebus altis, quas spectat sapientia, non possint sincere judicaro : paujicrlas vero ab opibus expedita, libere intendit opibus rebusque melioribus et coelestibus ; tum quia divites abundant voluptatibus, vacantquo gui® cl luxuri®, qu® mentem hebetant et obtundunt ; pauperes vero sunt frugales ct temperantes; temperantia autem mater est sanitatis, sanctitatis et sapienti® : unde Philosophi opes ab-'ectTunt, ut libero serena mente philosopha-

rentiir. *Hinc* Crates Thebanus ingens auri pondus projecit in mare, dicens : « Mergo illud ne mergat me, » teste S. Hieronymo, epist. 13 *ad Paulinum,* cl epist. 33 *ad Julian.* Et Menander : « Beatus ille qui opes et mentem habet, » quia utrumque habere est difficile: opes enim mentem sæpe opulento eripiunt. Tum quia Deus ita dona sua dividit, ut diviti det opes, pauperi ingenium ct sapientiam : hinc videmus pauperes esse sapienliores, pieniiores, sanctiores divitibus. Unde S. Jacobus, cap. ii, 5 : « Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et hæredes regni quod promisit diligentibus sc ? »

Preclare S. Chrysostomus, homil. *in Psalm,* iv : « Divitiæ, ait, sunt vitiorum ct errorum ministra}, paupertas autem mater philosophiæ. Idque res ipsæ indicant quotidie, quod pauperes sint divitibus prudentiores, et sapienti® amantiores. » El Abbas ille in *Vitis Patrum:* « Paupertas voluntaria, inquit, est animæ requies, n In quiete autem anima invenit videlquc verum veramque sapientiam. Hinc veteres Ascel® et Anachoretæ paupertatem ct quietem professi, evadebant sanctissimi et sapientissimi. Nota est historia pauperis apud Damascenum in *Vita Barlaam ct Josaphat,* cap. iv, qui profitebatur dicebatque : « Ego sermonibus læsis medeor. » Unde accitus a principe, qui ob sermonem incautum iram regis el mortis periculum incurrerat, sapiens ei dedit consilium, quo ct regem placavit, et mortem evasit.

Rursum significat Salomon divites habere specimen ct pompam sapienti®, pauperes vero rem ct medullam sapienti®. Divites enim suo splendore vestium, famulorum, palatiorum, exterius ostentant gravitatem ct sapientiam ; at pauperes scrutantur ejus interiora, puta animum ct mentem, illamque sapientia sæpe vacuam deprehendunt. Sic Diogenes scrutatus est, l¡bereque carpsit Alexandri Magni ambitionem, eoque illum deduxit, ut diceret : «Si non essem Alexander, vellem esse Diogenes, d Quocirca Diogenes dictitabat « paupertatem subsidium esse ad philosophiam, quia quæ philosophia verbis persuadere conatur, ad ea cogit paupertas. » Ita Stobœus, *semi.* 93. Et Ariston aiebat, « paupertatem esso lucernam quæ omnia mala demonstret. » Xenophon : « Paupertas, ait, per se est docta philosophia, n S. Chrysosloinus : «Qui cum paupertate philosophantur, magis inagisque Deo appropinquant, p Ha refert Antonius in *Melissa,* part. I, cap. xxxiii.

Denique « scrutabitur » per metalepsin significat JudícabÜctCOlidemnaóíL Judex enim per scrutinium scelerum judicat et condemnat reum. Sic judex pauper, sed prudens, sæpe scrutatur, judicat et condemuat divites, quod per usuras, iniquos contractus ct rapinas oppresserunt pauperes ; paupertas enim prestai judicium sincerum, quod cupiditas inficit cl offuscat. In divite ergo sunl mulla fucis illita, multa avariti®, fastus ct vitiorum speciosa tegmina : hæc retemt. viliaque sub eis latentia scrutatur, ostendit ct damnat pauper prudentia pollens.

Maxime vero hujus gnomæ veritas apparebit in die judicii : tunc enim Apostoli et viri Apostolici, qui in hac vita fuerunt pauperes spiritu , judicabunt ct condemnabunt divites superbos ct iniquos, uti Lazarus in sinu Abrahæ cum co damnavit divitem Epulonem ardentem in gehenna, *Luc.* xvi. 25, juxta illud Christi promissum, *Matth.* xix, 28 : « Arnen dico vobis, quod vos qui secuti estis me,in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim Iribus Israel. » Et *Lucce* ivi, 9, Christus pauperes facit coeli janitores, judices et præsides, dicens : « Facito vobis amicos de mammona iniquitatis, ul, cum defeceritis, recipiant vos in interna tabernacula; » illis ergo præsunt pauperes.

12. In exsultatione justorum multa gloria est : Vm.ll. REGNAN1IBUS IMPIIS, RU1N.K HOMINUM. — SyPUS, ÍZI *exaltatione,* seu *corroboratione justorum inulta est laus; cum consurgunt impii, investigatur filius hominis* (1). Exaltatio enim justorum parit eorum- Renodem exsultationem; cl exaltatio justorum directe lcCol^ opponitur regno impiorum. Sensus ergo est, *g. d.* nspobii. Cum justi exaltantur ad dignitates, officia, præ- ca-laturas, regimen cl regnum, idcoque exsultant; exaltatur pariter ct exsultat tota Ecclesia ct respublica , ideoque in summa est lætilia cl gloria. E contrario cum exaltantur et regnant impii, deprimitur , cadit ct ruit communis hominum vita ct respublica. Ratio a priori est quod ¡uiw l justi, dum regimi, faciunt ut justitia, probitas pnon' et pictas in república floreat : inde autem oritur pax, vigent commercia, exercentur strenue artes cl agricultura, cx quibus oritur omnium rerum copia cl abundantia. Denique Deus rcipublicæ ob justitiam cl probitatem principimi cl civium, per omnia benedicit. Ex adverso dum regnant impii, inducunt in rempublicain suam impietatem, fraudes, scelera, ex quibus oriuntur schismata, seditiones, lites, bella, quæ fugant agricolas, opifices et mercatores : unde necessc est sequi pauperiem, famem ct rerum indigentiam. Denique Deus principi et rcipublicæ impito maledicit. Sicut enim dominante justo regnat cl triumphat justitia ct virtus : sic dominante impio regnat cl triumphat impietas et scelus. Justus enim princeps omnes subditos sibi similes, id est justos, efficere satagit; impius vero impios. Unde illud: « Qualis rex, talis populus. » Et :

Regis ad exemplum lotus componitur orbis.

Pro *gloria* hebraice est DÌKDD *tipheret,* id est

(1) *Cum exsultant,* prospera utuntur fortuna *Justi, magnus* est *splendor,* vestibus splendidis ornati incedunt cives, plena sunt lætitia omnia ; *at cum surgunt,* florent *impii, abdunt te homines.* Roseninullerus, *magna* fit *gloria,* scilicet totius populi eique maguas apud alios conciliatur honor.

gloria, decor, nitor, magnificentia, 7. *d.* Cum dominantur et exsultant justi, omnia templa, fora, plateæ, curiæ, domus, negotia, merces, opificia, studia, artes, status, cives, omniaque quæ in república sunt, existant splendida, gloriosa, decora , nitida, magnifica ; cum vero regnant impii, omnia hæc ruunt (¡unique ingloria, fœda, spurca, vilia. Sic imperante Constantino, Theodosio, Carolo Magno, qui Christi fidem, Pontifices et Christianos exaltarunt, communis fuit orbis et urbis exsultatio, felicitas ct gloria : ex adverso regnante Nerone, Decio, Diocletiano, Valente, Juliano, communis fuit omnium mœror, squalor, strages ct ruina. Tyrannorum enim est cx aliorum damnis el ruina se ditare et magnificare. Unde Aristoteles, lib. VIII *Ethic.* X, hæc tyrannorum propria esse dicit : « Arma civibus adimere , multitudinem populi conculcare , ac cx urbe pellere , ct vacuam habitatoribus urbem reddere, vexare nobilitatem, clam evertere, et palam in exsilium pellere tanquam adversarios et machinatores contra potentiam suam : unde Periandri consilium Thrasybulo datum , supereminentes spicas dee pere quam opportunum fucrit, id est, eminentiores civium de medio tollere. »

Hiempin

Pro ruùiœ *hominum* hebraico est DIS CDHI *iechuppas adam,* id est *scrutabitur,* explorabitur, perquiretur *homo;* alii, *nudabitur homo:* cum enim impii tyranni aliquem scrutantur, eum nudant et spoliant; alii, *mutabitur homo.* Hinc Chaldæus vertit, *quando ludantur justi, multa est pulchritudo ; cum consurgunt impii, investigatur filius hominis.*

Unde *primo,* R. Salomon sic explicat, *q. d.* Cum dominantur impii, quilibet homo investigatur ct exquiritur ab eis, ul ad quodlibet eorum scelus pertrahatur; impii enim cupiunt ut omnes suas flagitiosas actiones imitentur : pulanl enim par esso ul ad suas actiones reliqui omnes etiam suas moderentur ct conforment, nipote eis subditi.

Secundo, Aben-Ezra, quasi dicat : Cum impii evehuntur, explorabitur vir; impii enim cælerorum facultates explorant ct violenter diripiunt.

Tertio, R. Levi, quasi dicat : Cum exaltantur impii, pii fugiunt abduntque sc in latebras : quare impii eos scrutantur ct indagant, ut inde cos in lucem ad sc educant ct abstrahant.

Quarto, Baynus, *q. d.* Cum regnant impii, omnes ad eorum impietatem se flectunt ; quare tunc difficile est invenire virum qui cis resistat, cl sibi in probitate constet, ita ut, si lucerna omnes perscruteris, vix unum e mille sis inventurus. Unde Cajctanus vertit, *et surgentibus impiis mutatur homo, g. d.* Cum regnant impii, homines etiam pii mutant mores, el ad regum impietatem se flectunt, uti Constantio Ariano regnante plcriquc amplexi sunt arianismum. Et nuper in Anglia Henrico Vili schisma faciente ab Ecclesia, tola Anglia schisma ejus secula est. Nam, ul ait Sosipater apud Slobæum, *serm.* 46 : a Quisnam adeo quadratus est, qui per omnem fortume, rerum, ac imperiorum mutationem firmiter consistat, accommodans se principibus ac subditis, ac sibi ipsi concilians cunctos, et omnem ubique differentiam ad unam rationem connectens?» Aut,g. *d.* Cum dominantur pii, felix et stabile est regnum, unde cives in eo teli manent et consistunt ; at vero dominantibus impiis, fugiunt eorum tyrannidem, ideoque domum mutant, et alio sc transferunt. Aut, ut Pagninus, g. *d.* Cum regnant impii, homo mutabitur in vestibus, id csl mutabit vestes, aliumque habitum assumet ne agnoscatur, sed ul sese abscondat et lateat. Rursum per regem impium mutantur officia, commercia, leges, lolusque Rcipublicæ statas, uti nuper factum vidimus in Anglia. Huc facit factum Diogenis, qui, teste Laertio, lib. VI : < Quodam tempore lucernam laterna inclusam gestans obambulabat in foro clarissima luce, quærenti similis. Rogantibus quid ageret : Hominem, ait, quæro, nolans scilicet publicos civitatis mores ne homine quidem dignos esse. l»

Quinto, Vatablus vertit, *et surgentibus impiis explorabitur homo, q. d.* Regnantibus piis omnes sunt, vel simulant se esse pios el probos : quare tunc probitas alicujus explorari nequit; at si regnent impii, tunc exploratur hominis virtus et constantia. Si enim, cum passim alii cedunt impietati el impio, ipse unus animose ulrique resistat, signum est eum magnæ et probate esse virtutis; qualis fuit Tobias, qui contribulibus suis euntibus ad adorandum vitulos aureos, ipse solus ibat in Jerusalem adoraturus Deum, Tu6. 1. Unde S. Gregorius, lib. I in *Job,* cap. I : « Inter malos, inquit, bonum esse immensae bonitatis est. » Hinc Septuaginta vertant, *per auxilium justorum multa fit gloria; in locis autem impiorum capiuntur homines.*

Omnia hæc eodem redeunt, omniaque Noster complexus est vertens, a regnantibus impiis ruinæ hominum; »hæ enim ruinæ contingunt per scrutinium, quo eos scrutantur impii, ul bonis spolient, nudosque cogant mutare domum et exsulare, aut ul cos ad impietatem pertrahant.

Anagogice, u in exsultatione justorum, » id est Beatorum, in regno coelesti, ubi Sancti exsultant gaudiis el hymnis ineffabilibus, summa est gloria Ecclesia) tam militantis quam triumphantis. Dico *tam militantis,* quia Ecclesia militans ingenii gloria celebrat eorum festa, ac praesertim festum omnium Sanctorum (uli hoc die quo hæc scribo, illud celebramus llomæ magnifice in B. Marte ad Martyres, olitn Panthæo), in quo eis accinil : « 0 quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent sancti, amicti stolis albis, sequuntur agnum quocumque ierit. » Alludit ad illud Davidis patris sui : a Exsultabunt sancti in gloria, lætabunlur in cubilibus suis; exsultationes Dei in gutture eorum, ‹› *Psalm.* cxLix, 5. S. Evergislus Archiepiscopus Coloniensis, ut habet ejus Vita, ingrediens templum S. Gereonis el sociorum

Martyrum, salutavit cos dicendo : *a* Exsultabunt sancti in gloria; » mox S. Gereon et socii e sepulcris, quasi applaudentes exsultando responderunt : « Lætabunlur in cubilibus suis. » De hac eorum gloria ait Isaias, cap. 1 xiv, vers. 4 ; et ex eo S. Paulus, 1 *Corinth,* n, 9 : « Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ praeparavit Deus iis qui diligunt illum. » Hinc immensa illa Sanctorum exsultatio, jubilus el tripudium. Hebraeum enim ybp *alats* significat exsultare, tripudiare, gestire, exsilire prae gaudio, jubilare , uti faciunt Beati in coelis perenniter. Vico versa in inferno, ubi regnat Lucifer et impii daemones, sunt i uinœ et strages œternæ tam hominum quam dœmonum. L't enim taceam gehennre incendia æterna, ibi sunt odia, rixæ et pugnæ, tam dœmonum, quam hominum inter se, quibus se invicem mordent et cruciant, imo discerperent, si possent.

Ven. <3. 13. Qui ABSCOXDIT SCELERA SUA, NOX DIRIGETUR : QUI AUTEM COXFESSUS FUERIT, ET RELIQUERIT EA, III-SERicoRDiAM COX5EQUE1UR. — Hcbraice, *tegens pravaricationes suas, non prosperabitur,* etc. Septuaginta, *qui cooperit iniquitatem suam, non prosperabitur; qui autem narrat redargutiones, diligetur;* Symmachus, *qui enuntiat* (Aquila el Theodotion, *confitetur) redargutiones, prosperabitur;* Chaldæus, *miserebitur ejus Deus.*

Cantu- fio‘‘ta bndit fciomon: quam? Quæres, quam confessionem requirit et commendat Salomon?

Aliqui censent eum exigere auricularem et sacramentalem, quæ in lege nova fit confessano ad recipiendam peccatorum absolutionem in sacramento Pœnitentiæ. Ita Hugo, Dionysius, Baynus el Cajetanus. Verum hæc tempore Salomonis nondum erat instituta, nam post mille annos sancita est a Christo. Dico ergo eum loqui de confessione quæ est juris naturæ, caque duplici. Prior est, qua peccator pcenitens coram Deo confitetur peccata sua, supplexque ab eo postulat veniam et remissionem. Ita Publicanus confitebatur dicendo : a Deus, propitius esto mihi peccatori, » Luc. cap. Ivin, vers. 13. Ita Daniel, cap. ix, vers. 5, confitetur sua ct populi peccata, ut misericordiam et liberationem e captivitate Babylonica a Deo impetret. Ita Jeremías, Isaias cæterique Prophète, tres pueri in fornace Babylonia, *Daniel,* m, 29, Machabæi aliique Sancti veteris Testamenti in Scriptura crebro Dcohumililer confitentur peccata, ut Dei gratiam obtineant; nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. 20 *De confessione* : « Apud judicem bonum confessio est mater indulgenti®. » Recte *mater,* quia sicut mater cum dolore paril filium, sic confessio cum dolore pat it veniam. Ita David, quamdiu abscondit suum adulterium ct homicidium , Deo fuit exosus ; at ubi, arguente Nathan, illud confessus est, dixitque : « Peccavi Domino, » illico gratiam consecutus est, dicente Nathan : • Dominus quoque transtulit peccatum tuum, » II Reg. iu, 13 Unde ipse, Psal. xxxi, 5 : « Dixi, ait : Confitebor adversum i ' injustitiam meam Domino, ct tu remisisti imp aleni peccati mei. »

Posterior confessio est, qua quis de peccato suo a Superiore, vel quo alio, t■ monitus eteorreptus, illud humiliter agnoscit el confitetur, ao emendationem spondet; aut qua is qui alium laesit vel offendit, coram eo culpam agnoscit, et veniam precatur, ut ei de offensa satisfaciat, cumque sibi reconciliet : ad veniam enim et reconciliationem nullum est efficacius remedium, quam humilis culpæ confessio. Undo senior in *Vitis Patrum* : n Cum quem offendisti, ait, illico dic : Mea culpa. » Sensus ergo est, ç. *d.* Humilitas confessionis confitenti et pœnitenti, veniam et condonationem petenti, camdcm, tum a Deo, tum ab hominibus impetrat. Ipsa enim est actus poenitentia» et contritionis, quæ etiam in lege nova sine Sacramento reipsa suscepto, cum solo ojus voto et proposito culpam abolet, ut docet Concilium Tridentinum, sess. XIV, cap. iv. Contritio enim est actus charitatis, quo quis Deum amans super omnia summe dolet se cum offendisse; «charilas autem operit multitudinem peccatorum, » ut ait S. Petrus, epist. 1, cap. iv, vers. 8.

Adde Judæis non solo jure naturali, sed positivo quoque et divino, præceplam fuisse in certis casibus specialem peccati cujuspiam confessionem, uti ostendi *Num.* v, 7, et *Levit.* v, 5. Christianis vero confessio cujuslibet peccati mortalis præcepta est a Christo in lege Evangelica, idque apposite ad naturam peccati, confessionis *ct* remissionis. Nulla enim virtus vel actio tam apposita, et, ut ita dicam, connaturalis est ad impetrandam peccati veniam, quam humilis ejusdem confessio; hæc enim includit contritionem et satisfactionem : nam non parva satisfactio, ct offensæ compensatio est ipsa ejus confessio. Confossio ergo includit tres partes pœnitentiæ, sive tria officia pœnitentis, quæ sunt contritio, confessio, satisfactio. Rursum, ut docet Tertullianus, lib. De *Panitentia,* confessio vice Dei fungitur; facit enim ut peccatum suum ipse pœnilcns confitendo judicet ct vindicet; atque seipsum damnans et castigans iram Dei praevenit, mhilque illi castigandum aut peragendum relinquit. Confas

Adde : confessio est peccati retractatio, itaque congrua ad veniam dispositio; pcenitens enim, confitendo peccatum suum, illud revocat, retractat, et, quantum in se est, destruit aboletque, quia de illo dolet, illudque refutat et detestatur; quare meretur ut Deus illud condonet, el per gratiam suam destruat. Qui vero peccatum suum non agnoscit, sed excusat vel defendit, in eo se obfirmat, ideoque vente est incapax, tum ob ejus superbiam ct fastum, tum quia ipse peccatum impœnitenliæ et defensionis, peccato concupiscenti®, in quod lapsus est, addit cl accumulat. Sic Saul nolens inobedientiam suam Samueli confiteri, qua contra Dei jussum pbpcrccrat gregibus Amalee, sed illam excusans, iram Dei iu-

currit, ac regno et vita privatus est, I *Rcg.* xv. Et Cain, nolens confiteri parricidium Abdis fratris sui, a Deo maledicius est, Gen. cap. iv.

Sensus ergo est, g. d. « Qui abscondit scelera sua non » prosperabitur, nec « dirigetur » ad eorum veniam, gratiam, virtutem et salulem ; « qui autem ea confessus fuerit * eo modo el ritu quo lex sua exigit, ac Deus pro varietate temporum instituit, v. g. ut Gentilis fide ct gratia Dei illustratus confiteatur ea Deo, Judæus sacerdoti sacrificanti , Christianus sacerdoti absolventi ; ac simul ea reliquerit, vitamque emendarli, hio eorum veniam, « misericordiam n et gratiam < consequclur. » Nam, utailS. Augustinus in *Sententiis,* num. 240 : « Apud misericordiam Dei plurimum valet confessio pœnitentis, qua facit peccator confitendo propitium, quem negando non fecit nescium, n Igitur ex hoo loco non male Theologi probant confessionem sacramentalem, tum quia hæc prmvisa fuit a Spiritu Sancto, et per os Salomonis hic adumbrata; tum quia gnome hæc generalis est, quæ proindo cuique Ecclesiæ statui aptanda est juxta rationem et modum a Deo cuique præscriplum. Jam autem Deus in statu legis novæ præsoripsil modum confessionis sacramentalis, tanquam necessarium ad peccati remissionem , nec aliud peccati abolendi remedium esse voluit, quam Sacramentum confessionis. Ergo illud peccatori usurpandum est, si rile pœnitere velit el veniam graliamque Dei consequi : idque inter alia significat hic Salomon actus et instinctus a Spiritu Sancto. Nam, ut ait S. Cyprianus J « Quod ignorat medicina, non sanat. * Vide gnomas ct exempla Patrum do confessionis fructu, quæ citavi *Levit,* cap. vi, vers. 4, et in *epist. S. Jacobi,* cap. v, vers. 46.

mpùuirl prca- lui*

Apposito S. Chrysostomus apud Antonium in *Melissa,* part. I, cap. xvii, inter quinque expiandi peccati modos primum confessioni assignat : « Vim, ail, poenitudinis sunt quinque : *primat* agnitio el increpatio peccatorum; *secunda,* proximis suos errores condonare ; *tertia,* quæ tit pet orationem; *quarta,* pet eleemosynam; *quinta,* per humilitatem animi, v Et rursum : « Dum tempus, ait, nos sinit, prævcniamus faciem Dei in confessione, ut mitem cl placidum Ipsum tunc videamus, ct minaces illos Angelos effugiamus. Peccatum si confitearis, minues; secus, augebis. 0 Sic Judæi peccata sua Joanni Baplislæ confessi sunt, ac deinde ab 60 bttplizati, *Matth.* hi, 6; et *Act.* .vix, 18, fideles Apostolis peccata confessi sunt. Vero S. Augustinus in *Sententiis,* num. 118: « Melior est, ait, in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. »

Ven. n. 14. Beatus homo qui sf.mpeh est pavidus (Galatinus, *timoratus);* qui veho mentis est dune, CORRUET in malum. — Hebræa : *Beatitudine* sunt homini paventi semper, ct indurans cor suum cadet in malunrt* Chaldæus : *Beatus vir qui veretur omnia per metum, durus autem conte incidet in malis;* Septuaginta : *Beatus vir (pii omnia timet* id est *ob pietatem, metum et reverentiam Dei,* qua veretur ne qua in re eum offendat; vel, ut Complutenses, *ob cautelam,* vel cautionem, qua prudens limens malum caule illud declinat. Unde Cicero, *Tuscul.* IV : «i A malis, ait, natura declinamus; qu® declinatio, si cum ratione fiat, cautio appellatur; quæ autem sine ratione, metus. » Jam

Brimo, Rabbini sic exponunt, R. Salomon : u Beatus, ait, ille qui semper pœnam suppliciumque formidat : ita enim se a noxis continebit; › Aben-Ezra : « Beatus, ait, qui semper Deum verelur, nec in eumdem sceleribus se obstringit; qui vero animo ita est obfirmato, ut arguenti aures præbere nolit, eis calamitatibus obnoxius ciit, quas cæteris se illaturum arbitrabatur; » R. Levi : <Ter felix qui eum paveat, quem timere oporteat; id enim in causa erit, ut accommodatis consiliis ineundis sapienter se gerat, ut calamitatibus, quas formidat, sese subducat. Qui vero animo est pervicaci, sibique pro Deo statuit, quæ extimescenda essent, extrema patietur. An non liquet ob animum obstinatum tum primo constructum, tum restauratum templum, prorsus abolitum fuisse? nisi enim Sedecias contumaci animo fuisset, et si regis Babylonis jugo collum supposuisset, haud tunc e nostris sedibus migrare coacti fuissemus; idemque censendum est de restaurato templo : nec enim Romano Imperio subjecti fuissemus, nec ejus jugum ferre cogeremur. »

Secundo, Si Gregorius et ex eo Beda, Rugo, Dionysius, et alii accipiunt hæc de pavore et metu extremi judicii et supplicii. Audi S. Gregoriani, homil. 40 *in Evang. :* a Sic præsentis vitæ agenda est lælilia, ut nunquam amaritudo sequentis judicii recedat a memoria : quatenus dum mens pavida extremæ ultionis timore transfigitur, quantum nunc preseas lælilia, tantum post ira subsequent temperetur. Hinc namque scriptum est : Beatu* homo qui semper est pavidus; qui vero mentis est dune, corruet in malum : sequentis enim ira judicii tanto tunc districtius portabiturj (pianto et nunc el inter culpas minime limetur. •

Tertio, Auctor *Catena Oravontm* accipit hæc de timore et revererilia Dei ; unde ex Septuaginta sio vertit ut explicat : « Beatus vir qui quadam Dei reverentia tactus extimescit omnia; Rst homo duri præfrnctique cordis incidit in mala. Qui Dei timorem oblinet, illo, inquit, omnia quæ all# quod contagium vel detrimentum ani·iu î adferre poterant, formidat, suspectaque habet : adeoqtie beatus censendus est. Ast improbus neminem timet, atque ita in varia incidit incommoda. »

Interpres S. Chrysostom!, homil. M m *Genesin,* pro reverentia vertit *pietatem : «* Beatus, ait ; qui timet omnia propter pietatem. Nam si nos cum videmus famulum qui nostra cum diligentia timoreque mullo surat majorem erga illum declaramus benevolentiam; mullo magis bonus Do-

rr

minus nropter hoc dicebat : Super illum respiciam qui (remit sermones meos. Tremamus igitur, oro, et cum magno timore sermones ejus impleamus; nam ejus sunt sermones. Et cum didicerimus quæ illi placent, et quæ probat, ca obeamus, et tales quales vult, fieri studeamus. » Quænam illa sint parliculatim subnectit : « Quietem, mansuetudinem, humilitatem magnam exhibeamus, ct omnia quay ab eo mandata sunt, cum reverentia adimpleamus, ut, cum approbarit affectionem mentis nostræ, placatus nostra obedienlia, respicere etiam super nos dignetur. Quod si nobis continget, erimus per omnia securi. Dicit enim : Respiciam, hoc est, cura mea dignabor, manum porrigam, in omnibus auxiliator ero, libertina in eum meam liberalilatem profundam. »

tota* «bignè pandos.

Accedit Vatablus : *Beatus,* ait, *qui jugiter pavet, ne offendat Deum.* Ubi nota tò *omnia* ct to *semper,* uti habent Latina et Hebræa; quod S. Chrysoslomus restringit ad Dei præcepta, *q. d.* Beatus qui timet, id est, cx timore et reverentia Dei observat omnia ejus præcepta. Alii gencratim exponunt, quasi dicat : Omnia negotia, omnia opera, omnes personas, omnem sexum, omnia contingentia verere et extimesce, necubi Deum offendas. Dæmon enim in omnibus tibi tendit insidias, ut in omnibus lateat peccati periculum. Hic sane optimus et sanctissimus est pavor et timor. Sic Job,

Bxem- cap. IX, 28 : « Verebar, ait, omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti. » Et cap. **xiii**, 23 : « Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, n El David, *Psalm.* civili, 120 : « Confige, ait, timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui, d Et Ecclesiasticus cap. xxv, 15 : « Beatus homo cui donatum est habere timorem Dei; qui tenet illum, cui assimilabitur? Timor Dei initium dilectionis. » Vide ibi dicta.

Quarto, gencratim et adæquate Jansenius hæc accipit de timore ct cautela in omnibus rebus adhibenda, quæ temeritati opponitur, ut is dicatur hic « beatus, » hoc est felix, qui sic in omnibus rebus est timidus, ut prospicial ne quid temere aggrediatur, nec absque debita deliberatione ct consilio aliorum, sollicito cavens ne quid omittat eorum quæ requiruntur. Talis enim in negotiis suis prosperari solet; cum contra qui a mentis est dura, » hoc est, obstinato animo sine aliquo metu res suas aggreditur, nihil curans quidquid suggeritur et consulitur, ruit sæpc in mulla mala, et damna multa perferre cogitur.

Ubi nota: Timor hic non debet esse nimius; sic enim fit anxietas ct scrupulus, qui hominem vexat, exedit, et a rebus magnis deterret et avertit, agitque in desperationem. Unde Seneca, *epist.* 56 : « imperitus est, ait, qui omnibus rebus suis timet, ad omnem crepitum expavescens, quem una quælibet vox pro fremitu accepta dejicit, quem motus levissimi exanimant. »

Tieer t

Timor ergo hic debet esse moderatus : timor enim hic est virtus, ac proinde in medio duorum vitiorum extremorum, scilicet audaclæ duriquo cordis, quod impavidum nihil metuit, et nimke timiditatis positus; cstque animi sapientis metus et cautio, qua omnia quæ contingere possunt, caute providet et providet, necubi decipiatur, fallatur aut labatur; quare tute ct secure in omnibus procedit cum debita cautela, ut vertunt Septuaginta. Timor ergo hic non destruit, sed efficit securitatem, fiduciam et magnanimitatem. Sic mercatores caute ineunt contractus, coemunt merces, naves transmittunt, etc., ut pericula perdendæ sortis evitent. Eamdem cautelam in commerciis adhibent cives, opifices cæterique prudentes viri, quia experientia docuit nimiam præfidentiam, temeritatem et audaciam multos decepisse et in ruinam egisse.

raln‘ «t lit toa.

Denique pie et sapienter S. Bernardus, serm. 54 *in Cant.,* hanc gnomen accipit de timore couservandæ gratiæ : « In veritale, ait, didici nil (eque efficax esse ad gratiam promerendam, relinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pavidus. Time ergo cum arriserit gratia, lime cum abierit, time cum denuo revertetur, et hoc est semper pavidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum placata redire sentietur. Cum adest, time ne non digne opereris ex ca. Hæc monet Apostolus : Videte, inquiens, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. » Idem, epist. 87 *ad Ogerium :* « Nolo te illud tanquam nullum, vel parvum malum negligere; imo semper timere, semper poenitere, semper securum non esse; sicut scriptum est : Beatus homo qui semper est pavidus. Vides certe quem timorem tibi incutere nitor : non qui tibi sit laqueus desperationis, sed qui spem acquirat bealitudinis. Est siquidem limor inutilis, tristis, crudelis, qui veniam, quia non quærit, non consequitur. Est siquidem timor pius, humilis, fructuosus, qui cuilibet, quantumlibet peccatori, facile misericordiam promeretur. Talis timor generat, nutrii el servat humilitatem, sed mansuetudinem, sed patientiam, sed longanimitatem. Quem non delectat tam inclyta proles? Alterius vero misera soboles est pertinacia, immoderata tristitia, rancor, horror, contemptus ct desperatio. Non hoc ergo, qui desperationem, sed illo, qui generat spem, timens ne non timeres, vel parum timeres, tuam libi culpam sic remorandam esse putavi, n

vers.li*

15. Leo rugiens et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem — Pro *ursus* hebraice est 3T1 *dob,* quod Septuaginta hic el alibi vertunt, *lupus.* Pro *esuriens* hebraice est ppTO *scokcck,* id est *excurrens* præ fame ad diripiendum, devorandum, puta *grassans ;* Pagninus, *avidus;* R. Salomon, *frendens;* Vatablus, *cum fremitu discurrens;* Chaldæus, *clamans;* Septuaginta, *sitiens;* Noster, *esuriens;* Aben-Ezra, *more ferina diripiens :* præ

farno enim et siti discurrit ct grassatur, ut famem sitimque expleat. Pro *princeps* hebraice est SülD *moscai,* id est *dominator.* Pro impius csl *rasca,* quod Septuaginta per apocopen legentes *cn *ras* vertunt, *inops, pauper;* Septuaginta ergo sic habent : *Leo rugiens et lupus sitiens, qui, rum inops % tyrannizat gentem pauperem;* Chaldæus, *Ico rugit et ursus clamat propter impium, qui dominatur super populum pauperem;* Syrus, *ursus dat vocem, quod præficiatur iniquus populo pauperi.*

Recte princeps impius ct tyrannus comparatur leoni et urso, sicut princeps pius comparatur cani et pastori ovium. Unde Plato, lib. 11 *De Ilepubi. :* « Exislimasnc, ait, differre naturam generosi canis cl generosi principis ad custodiam agendam? Quorsum hæc? Utrumque ipsorum sagacem oportet esse ad sentiendum, et velocem ad insequendum; ac demum robustum, cum assecutus fuerit, ad pugnandum capiendumque. »

Tyrin- "¡7 ¡ioniĺ et uno. Pri!D°. Princeps ergo similis est cani vigili et custodi PTcgis ; tyrannus vero leoni ct urso invasori, *primo,* quia sicut leo suo rugitu percellit cætera animalia ct stupefacit, itaque capit, rapii et vorat; ac sicut ursus frendens suo fremitu tcrrcfacit hinnulos ct porcos : sic ct princeps impius sua terrifica voce, minaci vultu ct impiis edictis terrorem incutit plebi.

Secundo. *Secundo,* Iconis çl ursi summa est immanitas cl sævitia, præsertim rapfis catulis, *Oscœ* xni, 8, ct cum fament : ideo præ fame Icones rugiunt, ursi frendent. Leones fament, quia alternis lanium diebus comedunt, ob quartanam, qua perpetuo laborant, teste Aristotele cl Plinio. Ursi autem, quia per hiemem latent nihilquo comedunt, ait Aristoteles, lib. Vili *Histor.* cap. xvii. Inde ergo urso per hiemem exinanito in vere summa existil inedia ct fames, adeo ut omnia voret, etiam formicas ct apes. Hinc ab Aristotele ibidem, cap. v, vocatur omnivorus. Talis prorsus csl tyranni immanitas, avaritia el cupiditas, ut ex omnibus rebus etiam vilibus cl sordidis capiet lucrum, sicut Vespasianus captabat ex urina cl sordibus.

Tectio. *Tertio,* in leone notatur tyranni crudelitas, in urso dolus ct astutia. Unde Plinius, lib. Vili, cap. xxxvi : « Nec alteri, ait, animantium in maleficio astutia solertior. » Hinc *Apocal.* xm, 2, Anlichrislus, qui erit versutissimus, comparatur urso. Et *Thren.* hi, 10, vocatur « ursus insidiaos; » quia, ut ait S. Ambrosius, libro VI *Hcxamcr.* cap. iv : < Plena fraudis est fera. » Et ante cum S. Basilius, homil. 10 *Ilcxam.* : « Quoties, ait, dolus in anima doli fraudisquo concinnalrice sibi delegit domicilium, nonne urso quolibet in suo spelæo collatcbrante csl implacabilior? » Similiter lupi, ut vertunt Septuaginta, sunt astuti ct dolosi ; nam ovilia oberrant, « ac somnum canum, absentiam aul desidiam pastoris explorant, ovium guttur invadunt, ut cito strangulent, » ait S. Ambrosius in cap. X *Luc.* Quin et hyæna, quæ certa est species lupi, pastorum nomina audiendo ediscit, cosque deinde per nomen cx ovili evocat, perinde ac si homo quispiam eos evocaret; prodeuntes deinde invadit et strangulat, ac mox ovile perrumpens in oves grassatur. Similis est crudelitas et astutia tyrannorum.

Quarto, leo noxia invadit animalia; ursus in- Quarte, noxia, puta oves et agnos : ita tyrannus tam probos quam improbos vexat, expilat et mactat. Unde Antisthenes apud Stobœum, senri.49, tyrannum ait esse pejorem carnifice : quia, ait, carnifex occidit duntaxat reos et sceleratos, at tyrannus insontes æque ac sontes.

Quinto, tam leo quam ursus symbolum est ra- Quinu. pacilati» cl injustitia», quia aliena invadit, rapit, mactat cl vorat. Rursum leo reliquias sui prandii ursis, lupis ct feris devorandas relinquit. Sic tyrannus est rapacissimus et injustissimus, ac similes sibi magistratus ct officiales rapaces cl violentos creat, ut tyrannidis sns congruos habeat socios et adjutores, ut docet Plato, lib. IX *De Ilepublica.* Audi S. Ambrosium, *serm.* 59 : « Aiunt plcrique lupos Iconum subsequi solere vestigia, ct non longe ab eorum venatibus oberrare, scilicet ut rabiem suam rapina satient aliena, et quod cx Iconum saturitate remanet, id luporum rapacitate consumatur. Sic ct isti avaritiae lupi praedonum vestigia subsecuti sunt, ut quod illorum rapacitate superavit, horum cederet feritati. » Rursum ursa sævior est urso, teste Aristotele : sic uxores cl concubin® tyrannorum sæpe sæviores ct rapaciores sunt ipsis tyrannis.

Ex hac auri esurie evenit ut princeps avarus nil Pnncq» faciat gratis, sed ob res quaslibet poscat munera, ™ imo prefecturas el officia pretio divendat, quam› ex re non modica sequuntur in rcmpublicam damna. Quocirca Basibus Imperator, *Exhortât. ad Leonem filium,* cap. xl iii, præscribit ne ofticia divendat : « Auro, ait, et muneribus venales honores ct dignitates cave ne habeas, sed eas dignis largire gratis; qui enim magistratum prelio emit, subjectos illi magistratus mullo magis emit, ut muneribus quæ dedit fretus, ipse audacius munera capiat. Proba igitur atque explora diligenter , atque ita demum provehe eos qui sine muneribus ambiunt, si vis a republica omnem sordium ct concussionis labem exsulare. » Rationem nervosam affert : « Nam qui dat, ait, ut magistratum capiat, quaestum sibi a magistratu captat; dat enim ut jus capiendi habeat, contra leges hoc agens, ut nullis legibus teneatur. Qui enim magistratum mercari didicerit, is nunquam munera capere dediscet, et sine muneribus aliquid facere nunquam volet : te autem corruptionis et sordium habebit magistrum, quem debuerat habere vindicem. Neque ipse solum munera capiet, sed eos etiam qui sub ipso erunt, munera capere coget. »

Sexto, leo el ursus hinnulos aliasque feras inter sau›. se dimicantes invadunt, occupant et laniant : sic tyranni gaudent subditorum dissensionibus, imo

eas serunt et fovent, ut partem debiliorem juvent et fortiorem opprimant, qua oppressa debiliorem jam sibi obligatam facile occupant, ut facit Turea. Unde Aristoteles, lib. V *Politic.* cap. xi : a Calumniari, ait, invicem, ct (tínicos Committere cum amicis, ct plebem ehm nobilitate j el divites inter seipsos, et subditos ad patlpcrtatem redigere, tyrannies est pravitatih, ut neque sumptus fiat in custodia, et illi quotidianis molestiis occupati vacare non possint ad consilia contra tyrannos Ineunda. »

StpUine. *Septimo,* Septuaginta *proprinceps impius* vertunt *princeps inops;* unde indicant causam rapacitatis et avaritiæ principum esse ; quod sint inopes, tenues el pauperes, vel quia prodigi, vel quia avari el insatiabiles, vel quia ex infima plebe emergunt, et ad principatum a«surgunt. Quare ut insignem suam inopiam levent, imo impleant, minima quælibet exigunt, ac pauperes vectigalibus ct tributis exhauriunt usque ad ossa. Princeps ergo cui dominatur paupertas, eidem sæpe dominatur rapadlos el impietas. Hinc rursum Septuaginta cos comparant lupo sitienti, tum quia inopes setnpcr sitiunt opes, suntquo inexplebiles ct insatiabiles; tum quia lupus sitit sanguinem animalium, Ideoque guttur invadit ut strangulet et sanguinem hauriat ; sic tyranni sitiunt sanguinem subditorum, omniaquo cædibus ct stragibus implent. Unde Ptolemaeus Philadelphus dicebat in tyrannide cum multa alia esso gravia, tum illud maxime, quod immeritos occidere cogatur utilitatis suægratia. ItaStobæus,serm. 19. Ibidem .Elianus: « Tyranni, ait, omnia suspicantur et metuunt. Sciunt enim quod siculi sues, ita et ipsi vitam omnibus debeant. Quam inopia sil causa avaritiæ, ac proinde inopes non esse præficiendos reipublicæ, pluribus ostendi vers. 3.

OcUto. Denique Icones, ac præsertim ursi, pedibus valent iisque feras minores calcant, proterunt, pessumdanl : sic tyranni majores ct potentes non audent lacessere, sed pauperem plebem exagitant, ct quasi pedibus calcant ct exterunt, quia nemo cis resistere audet aut valet (1).

Eva- Talis leo, ursus ct lupus pauperis plebis, præserlim Christianorum, fuit Nero, Domitianus, Decius, Maximianus, Constantius, Julianus. Vide S. Gregoriani Nazianzenum, oratione *in Julian., S.* Athanasium, Luciferum Calarilanum, clS. Hilarium, Contra *Constantium.* Talis ante Christum fuit Nabuchodonosor, de quo Jeretn. cap. iv, 7 : « Ascendit leo de cubili suo, et prædo gentium se levavit. » Et Ezcchiel, cap. xix, 2 et seq., Joachaz, Joakim, Joachim cl Sedeciam reges Juda comparat Icunculis, ac dc Joakim ait, vers. 6 : « Qui incedebat inter leones, ct factus est Ico, ct didicit prædam capere et homines devorare. Didicit viduas facere, ct civitates eorum in desertum adducere; et desolata est terra, ct plenitudo ejus, a voce rugitus ejus. » Ubi plurcs analogias leonis et tyrartnl assignavi. Hinc Bias interrogatus quodnam animal esset perniciosissimum : a Silvestrium, ait, tyrannus, domesticorum aulcin adulator. »

Mystice, leo, ursus et lupus est diabolus; tyrannorum omnium princeps, inventor el choragus, cujus sævitia, astutia, cupiditas, nequitia, superat omnem leonum ct ferarum crudelitatem, dolum et voracitatem.

10. DUX, ÍNDIGENS PRUDENTIA, MULTOS OPPRI31ET Veri ic PER CALUMNIARI : QUI AU1EM ODIT AtAtIltIAM, LONGI fient dies ejus.— Hebraice, *dux carens intelligentes, mullus oppressionibus ; odiens avaritiam, prolongabit dies;* Chaldæus, *et qui odii calumnias, prolongabuntur dies ejtis;* Septuaginta, *rex egens proventuum , maghus sycophanta : qui autem odit injustitiam, longum tempus vivet;* Sclioliastes, pro *magnus sycophanta,* verlit, *abundans extorsionibus,* ct addit, *qui autem odit injustitiam, vitam vivit;* Tigurina, *sub stulto principe crebra sunt violentia : qui autem odit avaritiam* (Syrus, *fraudem), diu imperabit ;* Vatablus, *princeps carens prudentia et* (id est idcirco, q. d. quia parum habet prudentia?, ideo mullum habet injuriæ) *multus in injuriis non prolongabit dies : at qui odit avaritiam, prolongabit dies.* Ex fine enim versus exponithr ejus principium : « enim *prolongabit dies* per zeugma initio repetendum, ct ob antithcsln negandum est, addita negatione Mon. Alludit ad ursum,cui, teste Plinio; caput est debilissimum : sic princeps oppressor, capite, id est cerebro, judicio et prudentia, est debilissimo;

« Demonstrat hæc sententia, ait Jansenius, qui sint principes illi impii, qiii se gerunt ut Icones et ursi, nempe qui indigent prudentia, qua intelligere deberent quod sit eorum in subditos officium, et qua in re sit propria sita prosperitas, nempe si subditos habeant sibi bene affectos, ct amantes potiuá quam metuentes. Qui ergo hujusmodi caret prudentia, mullos opprimet per calumniam, hoc est per quamvis injuriam, ideoque multos sibi faciet inimicos : unde a suis desertus facile et ipsfe ab hostibus suis opprimetur, vd, quod tyrannis solet evenire, a suis trucidabitur. Hoc enim in hac prima parle relinquitur intelligendum ex secunda parte. Qui autem odit avaritiam, et ideo non premit populum suum exactionibus, longi fient dies ejus, sive quod Deus illius vitam propter pietatem prolongabit « sive quia talis a suis stipatus el dilectus, non solum tutus erit a suorum insidiis, sed et ab hostium incursu. Indicat sententia errare principes, qui ad sui tuitionem el conservationem vitæ sum putant undiquaque comparandas divitias el opes, ideoque mullos expilant, nunquam satiati. » Tales enim sunt imprudentes el *deficientes intelligentiis,* ut habent llebnea, id est multipliciter insipientes, tum quia populum a se avertimi, eum bonum

(I) *Pauperem,* id est tenuem, qui tyrannidi resistere non putest.

principis sit amaro populum et ab eo amari ; tum quia eum expilando seipsos depauperante! expilant: opes enim principis consistunt in opibus subditorum; tum quia rebellionis dant causam, ul œmuli in cos insurgant, imo lotus popúlaseos ul tyrannos expellat, ct principatu, vel etiam vita privet, juxta illud Poeto :

Ad generum Cereris *(ad Ptutbnm, puta ad inferos)*
sine orde el sanguine pauci
Descendunt reges, et bieca morte tyranni.

Tyrannos enim parvo tempore vivere ct regnare constat ex historiis ct jugi experientia. Unde ipsi omnia formidant : sciunt enim quod ut sues vitam suum mullis debeant, uti paulo ante dixi. Hinc Thales ex longa peregrinatione domum rediens, rogatus quid in ea novi vidisset : « Vidi, ait, tyrannum senem, » quasi id prodigiosum esset, inauditum el pene miraculum, lia Plutarchus.

Porro, Septuaginta vertunt, *rex egens proventuum magnus sycophanta,* id est, rex avarus optiraque avidus est calumniator, oppressor elexpilator populi. Sycophanta enim ad litteram idem est quod observator, et delator ejus qui ficos furio sustulisset, ita dictus rw róu Toxnw, id est ab indicando cum qui ficos ederat : hinc sycophanta pro mendace, cavillatore, quadruplatorect fraudatore ponitur. Quod hinc originem habuit. E duobus servis Græci cujusdam viri alter ficus, quæ domi paratie erant, absumpserat : alter quis eas abstulisset, ignorabat. Quærenli cas domino sons innocentem accusabal. Herus, ut veritatem exploraret, haurire utrumque sublepidam aquam jussit, deinde evomere. Tunc primum sycophant® ortum vocabulum : co ita appellato qui ficos devoraverat, culpamque in innocentem cavillando ac mentiendo rejecerat. Festus : « Sycophantas, ait, appellatos hac do causa dicunt, Atticos quondam juvenes in hortos irrumpere solitos, ficosque deligere : quam ob causam lege constitutum fuisse, ut quicumque id fecisset, capite plecteretur. Hanc igitur pœnam qui persequerentur ob parvula detrimenta, sycophantas, hoc csl ficorum edones, esse appellatos. » HæcSipontinus. Sycophantas ergo ad verbum vertas ficosos, ficorum studiosos, ficos numerantes, ficorum custodes, ficis viventes, dc ficis calumniantes. Festus et Athéniens, lib. HI *Dipnosop.,* testantur Athenis pœnam capitis constitutam iis qui ficos furto tollerent; hinc sycophantia vocatur calumnia, delatio falsa, accusatio, dolus el circumventio.

Sycch pliants, quiit

Talis sycophanta fuil Constantius Imperator, qui, teste Marcellino, lib. XIV, delatoribus non tantum dictorum et factorum, sed ct somniorum aurem præbcbat. Prœcipue vero induisit Mercurio cuidam, qui se specie familiaritatis conviviis admiscebat, el si quis nocturnum visum etïulissct, depravata narratione ad Constantium deferebat, adeo ul vix quispiam auderet fateri se dormisse, ac docti uonnulli sortem suam deplorarent quod apud Atlanteos nati non enent, ubi negant videri somnia : quod et Stephanas fatetur in dictione *Atlantes.*

Maximus sycophanta fuit Julianus Apostata Sy®-Constantii consobrinus, qui miris artibus et dolis Christianos circumveniebat, ac inter alia spoliabat A^Juta eos bonis eo titulo, quod ipsi ca c templis Gentilium rapuissent. Cumque id falsum esse ostenderent : « Christus vester, inquietai, vobis pauper-tatem consuluit, et beatos pauperes predicavit, eicque regnum cœlorutn promisit; obedite ergo Christo ct legi vestra, ac cedite mihi op s vestras. » Ita invasit prædia B. Gallicani, qui fuit gener Constantini Magni; sed Christus sycophantiam detexit, imo ultus est : quotquot enim Gallicani pradia invadebant, corripiebantur a dæmone, aut lepra tacti recedebant. Ita habet Vita B. Gallicani, et Baronius, anno Christi 362.

igitur, a rex egenus proventuum magnus est sycophanta, » *primo,* quia avarus vilis el abjecti est ingenii, ideoque opibus subditorum per frau- pbLux dem inhiat ; cum verus « rex non sit, inquit Aris- pnaototeles, lib. Vili *Ethica,* cap. x, nisi sit ex se sufficiens, et bonis omnibus antecellat. Talis autem nullius indiget rei. p Subditos ergo potius dit t quam ab eis ditetur. *Secundo,* quia levi dc causa Swuodc. eis litem intentat, ut sycophanta ob ficus, captatque legum transgressiones, imo earum occasiones suggerit, ut transgressores graviter mulclet, et bona eorum sibi vindicet et confiscet. Tertio, Tertia quia cavillatur ct falsa crimina subditis imponit, aut subtili legum interpretatione culpam eis injicit, ubi vere non est culpa, teste Aristotele, lib. HI *Polit,* cap. vi; idque facit per prætexius el species honestatis, nimirum Lisa fucis, turpia phaleris indigent, hoc est ; « Putre salsamentum origano vel aceto, m ut vulgo dicitur. An non tolis sycophanta?

Quocirca Phavorinus apudSlobæum, cap. xiv, B/x mohoc sycophanti® et avaritiæ dedit remedium : Ut tributa non augeas tributa, minue sumptus. « Si plura præsenlibus desidero, ait, demam aliquid de pra- do sentibus, et prœsentia mihi sufficiunt. » Hinc ct Basilii Imperatoris exhortatio ad Leonem filium, cap. XXVI!, inculcat ei pecunia* contemptum et justam vectigalium moderationem. El Agapetus Diaconus in *Admonitorio ad Justinianum Impera-* Gjouu. *(orem.* cap. xLvii : « Tutissimam, ait, arbitrare salutis tuœ custodiam, nulla quemquam ex subditis afficere injuria; qui enim offendit neminem, suspicioni habet neminem. Quod si nulla quemquam afficere injuria tutelam conciliat, longe magis beneficiis collalis id præslabil; nam ul tutelam exhibet, ila charilatem non prodit. » Plutarchus: « Nullum, ait, firmius principi præsidium, quam vera ct constans benevolentia. » Philo : a Deus nullius indiget, rex solius Dei. Imitare igitur eum qui nullius eget, ac largiter impertire petentibus misericordiam, non summo jure nec restrictione cum supplicibus agens, sed omnibus quæ ad

vitam degendam pertinent petentibus præbens. » Agathon : a Tria meminisse decet magistratum : *primo,* se hominibus imperare *; secundo,* ex legibus imperare; *tertio,* non semper imperaturum esse. »

Munii Diodorus : « Regem bene suo munere fungentem «lecci c$sc justum, magnanimum, veracem et liberalem in largiendo, ac quavis cupiditate majorem; supplicia leviora delicto, gratiam autem majorem beneficio referre tum subjectis, tum amicis. » Ausonius : a Niti decet ut subjectis venerabilis magis, quam terribilis esse videaris; illud enim gravitas, hoc vero feritas comitatur. » limo refert Antonius in *Melissa,* part, li, cap. r.

V'fi 17. **17. fiOMÏ.XEM, QÜI CALUMNIATUR ANIMÆ SANGUINEM, SI USQUE AD LACUM FUGERIT, NEMO SUSTINET. — PrO** *lacum* hebraico est t q *bor,* id est cisterna, puteus, lacus, sumiturque pro sepulcro el inferno, a Calumniatur, n id est, per calumniam aut vim opprimit, ct effundit « sanguinem animæ, » id est sanguinem, in quo est anima, id est vita. Est periphrasis homicidæ. Hebræum enim *asac,* id . est *calumniatur,* significat opprimere, vim inferre, fraudare, vi extorquere, per calumniam, vim aut dolum eripere : sæpe enim quis occidit alium non gladio transfodiendo, sed falsum testificando, uli faciunt falsi testes; aut iniquam capitis sententiam ferendo, uli faciunt perversi judices; aut apud principem aliumvc potentem falso accusando, ut ab eo occidatur, uti faciunt invidi et detractores, qui omnes sunt homicidæ non physice feriendo, sed ethico per calumniam curando, ut ab alio interimatur. Hoc significat hebræum *asac,* id est *calumniatur* (I). Jam

Primo, Rabbini sic exponunt, n. Levi, *g. d.* Homicida, ob multitudinem eorum qui cum insectabuntur ut capiant ct plectant, ita diffugiet, ut ad sepulcrum descendat, neque quispiam sit qui cadentem sustineat auxiliumque ferat, 7. *d.* Omnium odio ct insectationi erit expositus. R. Salomon : Homicida neque ab celliere, neque a terra, neque ab ullo hominum sustinebitur, quin in lacum gehennæ trudatur. Aben-Ezra : Qui violentus est in sanguinem animæ, parricida nimirum et cædis patrator, a suis flagiliis in hujusmodi calamitatem detrudetur, ut in foveam descendat necem sibimet illaturus, seque in calamitosum locum conjecturus; neque vero ullus existât a quo revocetur. Rursum, 7. d. Qui a seip:>o et a divitiis suis supplantatus fuerit, proptcrcaquod humanum sanguinem effuderit, donec in sepulcrum inferatur, sedes mutans, hinc inde diffugiet sibi ipsi maxime timens. Nemo enim hunc, cum ceciderit, sustinet, nec ulla in cum miseratione movetur, eo quod divinam imaginem in homine, quem occidit, labefactarit. Hæc Aben-Ezra.

Secundo, Syrus vertit, vir *gui conscius est sanguinis animæ, ad electos confugiet, et ron adjuvabunt illum.* Hebræum enim 13 *bar* (undo 113 *bor*) purum, nudum, electum significat, 7. *d.* Homicida qui sibi est conscius effusi sanguinis, implorabit opem electorum tum cœlitum, puta Angelorum ct Sanctorum, tam terrigenarum, puta hominum piorum et misericordium ; at nemo a pœna liberabit eum. Omnes enim exhorrent homicidium ct homicidam, cupiuntque illum tanti sceleris tam humano generi noxii pœnas luere.

Tertio, Septuaginta vertunt, *gai in causa cœdis pro altero spondet* (qui se vadem dat judici pro homicida), *et exsilio mulctabilur* (cum homicida metuens poenam capitis non se sistet, sed fugiet et in latebras se abdet), *et nulla unguam securitate polietur.* Amici enim el parentes occisi cum ut homicidam, pro quo spopondit, persequentur, ct jugiter lacessent.

Quarto, Chaldæus vertit, *filius hominis qui sollicitus est de sanguine animæ, si usque ad lacum fugerit, non comprehendent eum, g. d.* Homo sanguinis effusi reus, idcoque sollicitus ct anxius, esto fugiat in antra, specus ct fossas, v. *g.* in fodinas auri, argenti, æris, carbonum, quales sunt Leodii, ut ibi se abscondat; tamen nec carbonarii, ncc cætcri qui in fodinis sunt aut laborant, eum recipient, sed ut communem hostem propellent, verentes nc ct ibi quempiam cx ipsis occidat.

Quinto, Valablus vertit, *qui violenter,* vel *per violentiam, sanguinem fuderit, usgue ad sepulcrum fugiet, ct non retinebunt cum, g. d.* Homicida in certum mortis periculum, ut a judice, vel a cognatis ejus, quem occidit, necetur, se conjicit, nec quis ab co illum eripiet. Rursum, « ad sepulcrum fugiet, » quia mulli homicidæ, conscientia sceleris adacti, seipsos occidunt, aut judici occidendos tradunt, uli Judas proditor Christi seipsum suspendit. Juste enim qui aliorum fuit, etiam sui ipsius fit carnifex ; hæc enim congrua est sceleris talio Deique ultio.

Sexto, Lyranus, 7. *d.* « Homicida, si usque ad lacum fugerit, » id est, si usque ad mortem cl sepulcrum pœnilcrc distulerit, « nemo sustinet, » id est nemo potest ei auxiliari, quia post mortem non est locus poenitentiae et graliæ. Verum hoc mysticum est.

Septimo, Pagninus ct Baynus vertunt, *homo oppressor in sanguine animæ,* id est, qui violenter allori animam cx sanguine et corporc per homicidium extorsit, *ad foveam fugiet,* puta ad antra ct cavernas, ut ibi lateat, *ne teneant cum,* ne scilicet cum capiant ct judici plectendum sistant. Spiritaliter multi homicidæ pœnilonlcs fugerunt ad antra et speluncas, ibique lota vita austeram egere pœnitentiam, ct sancti evasere, uti latro conversus ab Abbate Apollo apud Palladium in *Lausiaca,* cap. 1 u ; et alius apud Moschum *in Prato Spiritali,*

(1) *Uomo oppressus sanguine animer,* sanguine alicujus fuvj linquam ineluctabili onere gravatus, *usque ad foteam.* « pulcrum *fugiet, ne prehendant eum* propinqui oc si Alii, non *sustinebunt eum,* quasi I7S P!'0 K7 P°s*' Uuu esel : iu Vulgatus.

cap. clivi; et alius apud Ruffinum, cap. xvi, quein S. Paphnulius per visurn vidit sibi meritis œqiiari. Sic spiritaliter S. Magdalena, S. Pelagia, S. Maria Ægyptiaca, etc., quæ suis illecebris mullorum animas occiderant, pœnitentes in antris vitam duxere Angelicam. Mirum est quod de Maria infanticida scribit Joannes Moschus in *Prato,* cap.LXXYi, scilicet ea fugiente ad navim, eam stetisse ul nequiret progredi ; ea deinde in scapham expulsa el submersa, navim cursum suum perfecisse. Idem, cap. clivi , narrat latronem quemdam pœnitenlem monasterium adiisse, ibique monachum effectum spectrum pueri vidisse, dicentis : a Cur me occidisti? » quare ad sæculum redeuntem postero die decollatum fuisse. Ita ultio homicidas sequitur usquead aras.

Octavo, noster Salazar ingeniose, ut solet, per xzeum accipiens puteum, censet hic alludi ad ritum veterem, quo ii qui alios juste vel injuste occiderant, lavabant manus, ut quasi contaminati sanguine effuso eum abluerent, itaque puri ad aras ct sacra accederent, uti Pilatus lavit manus in condemnatione Christi, *q. d.* Homicida, si privatus sit, erit omnibus exsecrationi, ut, etiamsi fugiat ad puteum ejusque aquis se abluat, omnes tamen cum deteslcntur : sin dux sit aut princeps qui mullorum sanguinem fudit, ct contra jus fasque innocentes capite damnavit, « si usque ad lacum effugerit, » etiamsi quotidie acceptis cx lacu aut puteo copiosissimis aquis manus suas lustraverit, « nemo sustinet, » id est purum ipsius imperium subditi tolerare non possunt, atque adeo illum aut imperio aut vita privant.

Hornick dim omnrs perluuntur , etiam bestia.

Nono, solide el genuine, *q. d.* Homicida quasi pestis communis humani generis, ita est omnibus exosus ct exsecrabilis, ut lucem, solem hominesque fugiat : quin sub terra in anirase abdat, ul velut socius ferarum cum cis habitet, quas feritate superavit ; ncc tamen ibi erit lutus, sed ubique pavidus cl tremens, instar Cain parricida) profugus, omnes auræ foliorumque sibilos, omnes avium garritus, omnem auræ ventique strepitum expavescet, velut qui sit odium Hei et hominum, ideoque ab hominibus neci devotus, ut tanquam juslitiæ victima, vindicta) divina) cl human® suo sanguine parentet; quin cl bestiis in- jBxem- visus ab eis ucci dedatur aut prodatur. Exempla sunt in Ibyco, qui, cum a latronibus m solitudine occisus esset, grues cos qui auctores erant sceleris prodiderunt, qui ct scelus morte luerunt ; in Besso, cujus parricidium hirundines evulgarunt; in canibus, qui homicidas Pyrrhi cl Hesiodi allatrarunt, itaque prodiderunt ; et in aliis pluribus, quos recenset Plutarchus lib. *De Sera numimis vindicta.* Hinc leges civiles parricidio pollutis viventibus adimunt elementa qualuor, dum jubent culeo insutos inter fera animalia sine usu elementorum interire , nipote qui eorumdem usum suis parentibus ademerint, ideonuc sint homines scelesti ct catharmala mundi.

Hoc est quod severe ab olitanis sæculis sanxit Deus, *Genes.* ix, 5 : « Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, el de manu hominis, etc. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo. » Vide ibi dicta.

18. Ql'I amrllat simpliciter , salvus erit (he- *fcr>. *tff* braice *salvabitur);* qui perversis graditur vus, concidet semel. — Hebraice, *et perversus in viis* (Cajctanus, *transversans* tías) *cadet in una;* Chaldæus, *et cujus universa sunt vias, corruet semel;* Septuaginta, *qui ambulat juste, adjutus est; gui autem perversis viis graditur, implicabitur;* vel, ut clarius vertit Interpres *Catena Graecorum, care obsequaris genti iniqua : qui ambulat juste, auxilium consequetur; qui autem graditur viis perversis, erroribus ct tricis implicabitur;* Syrus, *concidet in foveam.*

Sensus est clarus, *q. d.* Qui in suis actionibus, quæ sunt quasi viæ, procedit simpliciter, hebraico *tamim,* id est innocenter, innoxie, candide, integre : hic esto m obtrectatores, aemulos, aliaquc damna ct pericula, quæ parit misera hæc vita, incidat, tamen Dei ope ex illis salvabitur, et incolumis evadet ; at vero qui in actionibus suis procedit prave, distorte, maligne, dolose, esto ad tempus illæ prospere et ex volo succedant, tamen tandem in una eorum corruet irreparabiliter , nimirum in adversitates incidet, e quibus emergere et resurgere non poterit. Ergo to *concidet semel* duo significat : *primo, q. d.* Corruet in una machinatione sua, ut suis artibus dolisque capiatur; *secundo,* corruet irreparabiliter. Ita Aben-Ezra, R. Salomon et alii. Aliter R. Levi : Corruet *semel,* id est *semper* : cum enim, inquit, una sit via virtutis cl boni, multae vero sint viæ vitii et mali, perversus autem viam boni deserat, Decesse est ut viam mali capessat, m eaque in malum corruat.

Anlislropba Salomoni est gnome *Isaiæ* cap. XLin , 2 : « Cum transieris per aquas , tecum ero, el Ilumina non operient te ; cum ambulaveris in igne, non combureris, et fiamma non ardcbil in le, quia ego Deus luus, sanctus Israel, salvator tuus. » Vide ibi dieta. Ita 1res pueros llebræos Deus in igne Babylonio illœsos servavit, *Daniel,* cap. ni, ac Jonam in ventre ceti. Idem llebræos per maro Rubrum quasi per aridam deduxit, submerso in eo Pharaono msequente, *Exodi* MV. Joannes Moschus in *Prato,* cap. u, narrat senem quemdam tant® virtutis fuisse, ut leones seenni in eadem spelunca susciperet, cum eis ambularet, et cibum eis in suo sinu praeberet. El cap. XVIII, narrat vitam alterius senis, qui cum leonibus passim dormiebat. « Die vero quadam, ait, tulit duos leonis catulos in ecclesiam, dicens fratribus : Si mandata Domini nostri Jesu Christi custodiremus, ista animalia profecto nos timerent ; sed propter peccatum servi effecti, uos illa timere comprobamur.

Vi», o. 19. Qn OPERATUR TERRAS! SLAM, SATURANTI R PAMDLS;QLI AUTEM SECTATUR OTIL.M, REPLEBITUR EGESTATE.__Hebraice, *qui vanos* vel *vacuos,* id est otiosos, *sectatur, satiabitur paupertate*;* Syrus, *qui ambulat post vanitatem* (otium vanum), *satiabitur egestate.* Est elegans antithesis, *q, d.* Operans satiatur esu panum: otiosus vero satiatur, id est repletur, sua fame ct inedia; laborans abundabit opibus : piger et deses abundabit cl conficietur inopia.

Hanc gnomen audivimus cap. xn, l , ubi eam abunde explicui.

Mystice de otio spiritali bonorum operum hanc gnomen exponit Cassianus, lib. X *De Spiritu acedia*,* cap. ii : « Otiosus, ait, replebitur paupertate, vel visibili scilicet, vel invisibili, quia necesse est otiosum quemque e diversis vitiis involutum teneri, ct alienum semper existera a contemplatione Dei, vel divitiis spiritualibus, de quibus beatus Apostolus: Quia in omnibus, ait, divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia, » l *Cor.* i, 5. Si hæc est otiosorum paupertas, laborantium divitiæ in verbo et in scientia consistunt, non in verbo quod acrem verberet, neque in scientia quæ mentem inflet ct in superbiam efferat ; sed in verbo quod mentem erudiat, et in scientia quæ doctoren) ipsum et audientes ædificel. His divitiis strenui operatores ignorantesdocent, frigescentes accendunt, pusillanimes roborant, ct sibimetipsis novos meritorum thesauros accumulant.

Veli. Î0. 20. Vir FIDELIS MULTUM LAUDABITUR : QUI AUTEM FESTINAT DITARI, NON ERIT INNOCENS. — HcbraiCC, *vir verax,* vel *fidelis, multus in benedictionibus;* Aquila, vir fidem *faciens;* Chaldæus, *viri fidelis multae benedictiones (Syrus, fidelis benedicetur): qui autem cucurrerit in iniquitate ut ditetur, non erit innocens;* Septuaginta, *vir fidelis multum benedicetur : malus autem non erit impunitus.*

Benedictio duplex est, verbalis el realis : verbalis csl laus ct boni apprccatio, realis est rerum copia; bine duplex oritur sensus :

Prior, *q. d.* Qui fidelis est in actionibus, ac cum fide negotiatur, hunc omnes laudabunt, eique omnia bona acclamando apprecabuntur : qui vero festinat ditari, ideoque dolis ct fraudibus per fas el nefas opes corradit, hic non erit innocens, sed ut nocens ct fraudator, culpabitur et damnabitur ab omnibus. Ita Vatablus.

Posterior, *q. d.* Qui fidelis est in suis negotiis, hic a multus erit in benedictionibus, » id est cumulabitur rerum copia ut opibus circumfluat : Deus enim omnia ejus negotia prosperabit, ut quotidie ejus fortunæ promoveantur ct crescant; qui vero per fraudes ct usuras festinat ditari, hic non erit innocens, id est impunitus, quia opibus non tantum speratis, sed et iis quas habet privabitur ct depauperabitur (1).

(1) Hic bcruua genuinus csl. Confer hic Juvenalem, *satyra* xiv, vers. 173 seqq. :

ft'eo plora venena
Miscuit, aut farro grassatur sipius ullum
Human» mentii vitium, quam sjbvi cupido
Indomiti censu* : nam dives qui fleri vult,
El cito vull fleri; sed quæ reverentia legum.
Quis metus aut pudor csl unquam properantis avari t

S. Gregorius exponit : a Non erit innocens, • scilicet a peccato. Audi cum, DI pari. *Pastor,* adinon. 21 : a Cum repleti homines cunctis simul opibus inardescunt, audiant quod scriptum est : Qui festinat ditari, non erit innocens. Profecto enim qui augere opes ambit, vitare peccatum negligiti el more avium captus, cum escam terrenarum rerum avide conspicit, quo stranguletur, peccati laqueum non agnoscit, » juxta illud Pauli : u Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem, » i *Tim.* vi, 9. Huic gnoma* similem audivimus cap. xiii, 11, et cap. XX, Si, ubi eam explicui.

21. Qui cognoscit in ji dicio faciem, non bene- Ven.îi. FACIT, ET (id est *quia)* ISIB PRO BUCCELLA PANIS DESERIT veritatem. — Hebraice, *cognoscere faciem,* aut *vultum, non bonum : et super buccellam panis prævaricabiturvir;* Chaldæus, *(estimare faciem non est bonum, ct pro buccella panis peccabit vir;* Septuaginta, *qui non reveretur facies justorum, non est bonus; qui (alis est, buccella panis vendit virum.* Ita Complutenses, Regii cælcrique ; quare in Vaticanis mendose pro *vendit virum* irrepsit *vendit vinum;* Syrus, *ob buccellam panis prodit virum.* Noster pro *virum* vertit *veritatem* paraphraslice, quia, cum deseritur veritas in judicio, proditur, venditur et perditur vir, qui in eo fabo et injuste damnatur; to in *judicio* non est in Hebræo, sed subinlelligitur, quia acceptio personarum maxime cernitur, m iximeque nocet in judicio.

Priorem partem hujus sententi® audivimus cap. XXIV, 23. Sensus est, *q. d.* Accipere personam præseitim insudicio, ut propter munera vel amicitiam amico adjudices causam, quæ parti adversae cx justitia erat adjudicanda, non est bonum, imo grande malum et nefas. Est miosis. Nam, ut ait Cicero : « Exuit personam judicis, quisquis amicum induit. » Oportet ergo ut judex clausis oculis judicet, nec ullius personam recipiat. Hac de causa Areopagita judicabant in tenebris noctu. Rationem (2) subdit : « Et, » id est *quia,* talis « pro buccella panis deserit veritatem, » id est pro re parva parvique pretii et momenti veritatem commutat in falsitatem, æquilatem in iniquitatem, dum in gratiam amici falsam ct injustam contra pariem adversam profert sententiam. Omnis enim res, esto in se pretiosa, vilis

(2) Aut potius merum additamentum, ad quod confer simillimum Calonis de M. Olio, tribuno plebis, apud Gellium, *Noci. Allie,* lib. 1, cap. xv : « Frusto panis conduci potest, vel uti laccai, vel uli loquatur. »

est, si cumprotio veritatis cl justiliæ comparetur. Addo : Non pauci judices iniqui pro re vili, ul pro munero unius htedi voi agni, pervertimi justitiam. Adeo vilis est cis animus, vilis lides, vilis honos, vilis justitia. Hoc est quod queritur Deus, *fitteli.* ini, t() : « Violabant me, ait, ad populum meum, propter pugillum hordei cl fragmen panis, » perinde ac aves et pisces capiuntur hamo per micam panis : per illam enim adescati unco lethifero os inserunt; aut sicut oves quæ frusto panis a lanione ducuntur ad macellum ul mactentur. Quare, licet nonnulli Doctores asserant licere judicibus accipere esculenta el poculenta, jd tamen taxat hic Salomon, quia subinde ob ea pervertitur judicium. Hinc Justinianus Imperator, *§ Oportet,* de mandat, princip. *Authent.* coli. 111, sanxit, *a* ut (præfecti ct judices) nullum omnino, neqnc majus neque minus donum accipiant. Oportet, ait, te pure sumentem adininislrationem, et sine omni suffragio, et præ omnibus aliis mundas servare manus Deo, nobisquo et legibus, ct pullum contingere lucrum, neque majus neque pinus, » efc.

De turpitudine acceptionis personarum, æque ac munerum, dixi cap. xxiv, vers. 23, et alibi: per hæc enim corrumpitur et quasi constupratur Astrae, id est justitia, quam veteres instar virginis inlegerrimæ pingebant; undo illud : a Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam, sic qui facit per vim judicium iniquum, » *Eccli.* cap. xx, 2. Vide ibi dicta.

Ven.it. 22. Vin QUI festinat DITARI, ei alus invidet, ignorat quod egestas SUPERVENIET ei. — Hebraice, *festinus aci opes vir mali oculi, et non sciet quod egestas veniet ei;* Chaldæus, *qui festinat ad substantiam, vir est oculi nequam;* Septuaginta, *festinat ditescere vir invidus, el non novit quod vir misericors obtinebit cum;* Syrus, *festinat ditari oculo invido.* Oculus nequam est oculus avari, qui, ul se ditet, aliis lucrum invidet elsurripit, ul illud ad se derivet, juxta illud deavaro : a Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sua lacrymabitur, » *Eccli.* XXXI, 15. Vide ibi dicta.

Significat Salomon avaritiam parere invidiam, ae vicissim invidiam parere avaritiam : quocirca omnis avarus csl invidus, et omnis invidus avarus. VideS. Chrysostomum, homil. 63 »n *Joan. :* « Gravis, ait, quidam affectus est invidia : hic orbem terrarum innumeris implevit malis. Hinc judioia complentur, hinc livores el pecuniarum amor, o El paucis interjectis : a Hic morbus avaritiam peperit, quæ omnia confudit, ct justitiam corrupit. Doua enim excæcant oculos sapientum, et tanquam frenum ori, avertunt ct cohibent testimonia. » El 8. Augustinus, tract. 8 *in Joan. :* a Si vis ditior esse quam alius homo, invidebis ei, cum videris tibi illum œqualem. Debes ergo velle omnes homines tibi requales esse, n Et in *Psalm.* cxxv : a Nemo, ait, invidet alteri in eo quod non vult vel etse, vel videri. Alius libi invidet, quia dives es; hic autem aut dives vult esse, ut libi invideat, aut dives putari vult » Quocirca lorMia idem Augustinus sæpe inculcat efficax contra luan*. invidiam pharmacum esse opum contemptum. Nervosius S. Cyprianus, tract. De Zelo *et livore:* a Late patet, ait, zeli multiplex et fecunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum, materia culparum; inde odium surgit, animositas inde procedit. Avaritiam zelus inflammat, dum quis suo non potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorum. Zelo excæcanie sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana reducente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligilur, judicii dies non providetur. » Hæc el alia mulla Cyprianus.

Et IGNORAT QUOD EGESTAS SUPERVENIET EI, — quia avaritia excæcat cor ejus æque ac invidia, atque ideo in corradendis divitiis per fas et nefas finem non facit. Egestatem accipe tum temporalem in hac vita, tum spiritalem in gehenna, ubi dives Epulo a Lazaro poposcit guttam aquæ, dec accepit. « Juste enim non accipit guttam, qui Lazaro negavit micam, » ait S. Augustinus. Porro causas hujus egestatis recensui cap. xni, vers. U, ad illa : a Substantia festinata minuetur. » Hic alia causa innuitur, nimirum invidia; cum enim ipse invideat aliis, ahi vicissim invident ipsi, ideoque ab eo lucrum avertere, eumque depauperare satagunt. Adde justo Dei judicio fieri, ut avarus invidens aliis ut solus emineat et ditescat, eniteri vero depauperenlur, talione puniatur, nimirum ut esteri ditescant, ipse solus depauperetur.

Septuaginta pro non *cheser,* id qst egestas, legentes non *chesed,* id est pietas, misericordia; vel potius TOH *chasid,* id est pius, misericors, vertunt, *festinat ditescere vir invidus, et non novit quod misericors obtinebit eum, q. d.* Avarus invidens aliis lucrum, satagii coacervare opes, el nescit quod Deus in pœnam avariti® illas auferet ab eo, et transcribet in virum liberalem et misericordem, qui in pauperes a quibus exorke sunt, cas refundat, juxta illud vers. 8 : « Qui coacervat divitias usuris cl fœnore, liberali in pauperes congregat eas. »

23. Qui corripit uominem, gratum postea v<«.u inveniet (aliqui legunt, *gratiam audi 0* apud bum, MAGIS QUAM ILLB QUI PER LINGUE BLANDIMENTA DECIPIT. — Hebraice, *arguens hominem posi me gratiam inveniet magis quam blandit is lingua;* Chaldæus, *qui corripit filium hominis gratiam inveniet coram eo, magis quam ille gui bifidus «I lingua;* Septuaginta, *gui cornpit hominis vias, gratias reportabit magis illo* aú» *¡ingua gratificatur;* Aquila, præ *delinicnte linguam.*

Pro poslea Noster legit nriK *achare,* id est post, postea; jam alio puncto luguot nnx *acharai* (1),

(1) In codicibus pluribus el antiquioribus libris oditis,

id est *post me;* R. Joseph Kimchi apud Pagninum legit nnx *ochan',* utsitòenom cum tod paragogico, id est retro aversum, tardantem, retrocedentem, resilientem, scilicet a lege Dei; undo vertit, *qui increpat hominem, qui retrocedit* (a via Dei, virtutis et legis), *gratiam magis inveniet quam is qui blanditur lingua;* Aben-Ezra ct Vatablus, *qui corripit hominem post me,* id est, inquiunt, ut me measqiic leges sequatur, ut sint hæc verba Dei, aut Salomonis jubentis contra has suas leges peccantem corripi, et juxta eas emendari corrigique. Baynus vero rà *post me* exponit, *q. d.* Qui peccantem acrius corripit, gratiam correpti inibit, perinde ac *ego* Salomon pravos subditorum inores gravius castigare soleo, cl tamen ipsis pergratus sum.

Verum anteferenda est Vulgata versio, quæ commodiorem dat sensum, *q. d.* Qui corripit errantem, initio acerbitate correptionis eum mordet, affligit ct cruciat; sed ubi correptionis fructum correptus percipit, grate eam accipit, imo corripienti gratias agit, ut vertunt Septuaginta, quia per correptionem videt se mores pravos in probos commutasse, itaque evitasse gravia damna *et* pericula famæ, fortunarum, vitze et gehennæ : at vero adulator blanda et suavia propinans, esto initio delectet, tamen postea ubi auditor ejus rixas et damna persentiscit, eum odit et detestatur. Adulator enim est *bifidus lingua,* ut vertit Chaldæus, quia quasi duplicem habet linguam : unam, qua prœscns adulatur, aliam, qua absens calumniatur; unam, qua blanditur, aliam, qua mordet; unam, qua lambit, aliam, qua pungit. Huc facit illud cap. xxvn, vers. 6 : « Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. » Vide ibi dicta.

Ita videmus viros probos parentibus el magistrisgratias agere, quod in puerilia et adolescentia pravos suos mores ct lascivas cupiditates castigarinl, ac ingenue confiteri : Nisi me corripuisses, o pater, nisi me casligasscs, o magister, perdidissem meipsum, ad furcam, imo ad gehennam ivissem : libi ergo debeo meam probitatem, vitam, salutem. Ex adverso mulli dum ob scelera ducuntur ad furcam, elplures in gehenna maledicunt parentibus el magistris, quod se male agentes non corripuerint, dicuntquc : Maledictus sis, palcr, qui me genuisti; maledicta, mater, quæ me peperisti : quia si a puero mea vilia castigasscs, non evasissem prædo, adulter, homicida, nec torquerer in gehenna cum diemonibus, sed regnarem in cœlo cum Angelis.

Porro initio molesta cuilibet est correptio, uti declarat apologus, quem referi noster Pontanus, Aprio- ven-volum. HI, pag. 1, cap. XL. Veritas olim tolo UU1* orbe profuga, cum erraret, sub nodem aliquando ad casam paupcrculæ anus divertii. Ab ca hospitio perbenigne excepta interrogatur quænam sit, unde et quo lam scro? Illa : Sum veritas, ait, cui omnes invident, ct quam nullo consistere loco patiuntur. Quid commeruisti? omnium accuso vitia, nihil dissimulo. Et quia sese reprehendi nemo ferro moderate potest, hinc mihi fuga et exilium perpetuum. Quid deinde? post cœnulam dormitum eunt. Uni ledo se umbro commendant. Oria luce, cum vestes rursum induerent intuita veritas aniculam, allero oculorum orbatam esse animadvertit, nec vitium tacet. Irascitur illa, ct veritatem cum impetu e tugurio expellens addit : Non mirum si nusquam tibi locus, si te oderunt omnes, quando tam libere omnibus vitia sua objicere soles. Nuper quidam nobilis privatam vitam agens, de illa familiariter colloquons cum Philippo II, Hispanice rege, eamdem prælulit regiæ dignitati, quod illa tribus magnis dotibus polleret, quibus careret regia: *primo,* amicitia et amico vero, pro quo regi se substituunt adulatores; *secundo,* veritate, quam raro audit rex, seductus a parasitis; *tertio,* aurora Musis amica, cum rex subinde in multam lucem dormiat.

24. Qui subtrahit aliquid a patre et a matre, Vea.ii ET DICIT HOC NON ESSE PECCATUM, PARTICEPS EST HOMICIDA. — Hebraice, *diripiens patrem suum ct matrem suam, ct dicens : Non est praevaricatio, socius est viri corrumpentis* (1) ; Chaldæus, *socius est viri dissipantis;* Septuaginta, *qui abjicit patrem vel matrem, et videtur ipsi non peccare, hic consors* (Aquila, Symmachus et Theodolion, *particeps) est viri impii;* Syrus, *viro iniquo sociatur;* Pagninus, *particeps est dissipantis bona sua.* Pro *homicida:* hebraico est JVn&D mascAit, id est corruptoris, perditoris, excisoris, vastatoris, *grassatoris,* ut vertit Vatablus.

Primo, Lyranus, Hugo, Dionysius, censent hic refutari errorem Scribarum ct Sacerdotum, dicentium licitum, imo pium esse, si filii subtrahant alimenta debita parentibus, modo ea dent templo el Sacerdotibus, quos refellit Christus, *Matth.* XV, 3, ut sensus sit, 7. *d.* Qui subtrahit, id est negat patri vel matri alimenta ad vitam necessaria, ul ea conferat templo, dicens id non esse peccatum, imo esse sanctum, is socius est homicidæ, quia cogit parentes inedia mori. Accedit nostcr Salazar, qui sic exponit, 7. ‹/. Qui parentum indigenti® non succurrit, atque ideo illis debitum natura) subtrahit, cum homicidis, imo parricidis, censendus ac numerandus est, juxta illud S. Ambrosii in avaros : « Si non pavisti, occidisti. »

Verum obstat, quod pro *subtrahit* hebræum sit hPU *gozel,* id est rapit, furalur, prædalur, quod longe plus est quam *negat* vel *non succurrit.*

quos recenset De Rossi, legitur HflK *achare,* pereUipnn pufituui pro *achare ken, pojiea;* inio multi *acharai* pro Adverbio Labent, eodem sensu ac *ochar, post.*

(I) kl est, æquiparandus homini nequissimo, qui nihil non andel, qupd ad perniciem aliorum vergit.

Secundo, ergo Cajetanus vertit, *qui dcprædatur patrem aut matrem, ct dicit : Jfat* »u *crimen, socius est viri destructoris,* quia scilicet destruit ct expilat familiam et domum paternam.

Tcrtiu, Jansenius ct Baynus hebrmum *maschit,* quod Noster vertit *homicida,* vertunt *dissipatoris,* uti vertit Noster cap. xvm, vers. 9, ut sensus sit, *q. d.* Qui parentum bona suffuratur, idque sine delicti agnitione, socius est dissipatoris, quia tali se conjungit, ct cum tali etiam ipse dissipat paterna bona. Solent enim juvenes ad hoc parentum bona suffurari, ul dilapident, el dissipatoribus se conjungant. El fere tales fiunt postea egregii dissipatores et homines perditi.

Fnrtrno rum p- udus i.omi- iiïmo. *Quarto* et genuine, Vulgata vereio filium furaDtein bona paterna vocat *socium homicida : primo,* quia continuis furtis parentes exhaurit, ¡taque eos inopia æque ac mœrorc conficit el occidit, præsertim dum dicit id non esse peccatum, eo quodparenlum bonaæstimel sua, quod eorum futurus sit hæres. Qua in re graviter errat, gravemque injuriam facit parentibus : esto enim parentum bona sint filiis debita, ut in ea post mortem succedant, necdum tamen filii eorum sunt domini; multo minus eorum habent administralioncm, ut cis ad libitum uti possint, quare peccant mortaliter, si notabilem summam parentibus surripianl; hæc tamen notabilis summa debet esse major in filio quam in famulo vel externo, quia paler plus indulget filio quam externo; unde cl facilius filius a restitutione excusatur, uti docte docet Petrus Navarra, et cx eo noster Lcssius, lib. II *De Injur, fortun.* cap. xiu.

Secando. *Secundo,* quia filii decoctores solent esse socii nebulonum, hominum perditorum, raptorum ct sicariorum. Rursum rapina, ct dissipatio bonorum paternorum ducit ad rapinas bonorum externorum, indeque ad cædes ct latrocinia, *q. d.* Filius decoctor tandem evadit homicida, prædo ct latro, ac ut talis capite plectetur, vel suspendetur, uli sæpe fieri videmus. Hinc Plato in PAœ*dro* parentum violatores in inferno cum homicidis acccnsct, similique cum cis pœna multari affirmat.

Mystice, R. Salomon : Qui, ait, subtrahit animas a patre, id est a præpotonli Deo, et a matre, id est ab Ecclesia, qui scilicet auctor est ut illæ scelus committant, ct Deum furto petit, a quo filios avocat ; hic similis est homicidio, puta Jeroboam, qui sub Roboam schisma fecit, et decem tribus a duabus ac a templo, Dciquo cultu ad cultum vitulorum aureorum in Dan el Bethel abduxit.

Vera. 15. **Qü¡ SR j^CTAT FT DILATÂT, JURGIA CONCITAT : QUI VERO SPERAT IN DOMINO, SANABITUR. — HebræUS :** *Latus anima miscebit litem, ct fidens in Domino impinguabitur;* Aquila ct Symmachus, id est *latus anima,* sive latianimis, *acuit litem;* Septuaginta, ànAxço;, id est *insatiabilis* (minus apposite ad Hebræum Vaticanus legit «nçoç, id est *infidelis)* i ‹r *jud>r.at temere; qui autem confidit su~per Dominum,* in *cura diligenti ent.*

Quæres, quis sil *latus anima,* sive Latianimis? *Primo,* Syrus vertit, *vir avidus et gulosus :* hic enim latus est anima, id est animæ gula et aviditate, qui, ul eam expleat, debita contrahit, indeque lites et jurgia concitat, quæ gulam exinaniunt, ut pro escis litibus pascatur; qui vero sperat m Domino, alimenta, quin et delicias consequetur, quibus animæ suæ appetitum expleat, satiet et impinguet. ^,7*

Secundo, R. Levi per *latum anima* accipit profu- Sxncdo. sum el prodigum: hic enim dilatat animam profusione opum.

Tertio, Pagninus : *Latus anima,* ait, est animo- Twb0 sus, audax et iracundus, qui proinde jurgia, rixas cl pugnas concitat; sed qui sperat in Domino et implet illud : « Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus, » *Deui,* xxxn , 35; *Rom.* xii, 19, hic impinguabitur tranquillitate conscientia*, cl pace cum omnibus hominibus, quantum in ipso est.

Quarto, Baynus : *Latus anima,* ait, est avarus, Qixrta. qui animam suam dilatat ad mulla capienda et rapienda. Unde Septuaginta vertunt, *insatiabilis :* hic enim dum festinat ditescere, et insatiabili opum desiderio laborat, dum multos afficit injuria, multos habebit inimicos, et lites excitabit; fed qui super Dominum (sic enim legunt Hebræi) spem collocavit, a nemine quidpiam rapit, mori potius eligens, quam aliena deprædari, huic honestus cl sufficiens victus nunquam deerit, imo deliciis affluet, si non corporis, saltem anima illius pinguescet cl crassescet coelesti pinguedine, dc qua loquitur Psalles : « Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea. »

Quinto, Jansenius : *Laius anima,* ait, est super- QaUio, bus et arrogans, ut vertit Chaldæus (1). Nam per superbiam animus hominis dilatatur el extenditur supra se ad honores hujus mundi ; quod secutus noster Interpres vertit, *qui sejactat el dilatat:* hoc est, qui immodicus est sui laudator, animum suum expandens ad honores, talis jurgia concitat , quia non patitur aliquem sibi præferri aut æquari. Qui vero non extollitur in seipso, sed humiliter se Deo subjicit, spem omnem suam collocans in ipsum, talis *impinguabitur,* hoc est prosperabitur in omnibus, Deo ipsi favente; tranquillitate mentis perfruelur, et, ut nos legi» mus, *salvabitur* ab omnibus malis; aut, ul potius legendum est, quemadmodum habent Codices emendatiores, *sanabitur.*

Sexto, noster Salazar : *Latus anima,* ait, duo significat, scilicet superbum et avarum. Hinc Vulgata vertit, *qui sejactat et dilatat :* nam verbum *jactat* fastum superbi», verbum *dilatat* avariti» cupiditatem innuero videlur. Hic ergo superbus shuul ct avarus homo excitat jurgia, vel miscet

(1) Recte.

Uli'S scilicet Intra seipsum : duo nimirum vitia continet, quæ sibi invicem lites intentant. Superbio enim profusos sumptus poscit ad venditationem gloria;; avaritia vero e contra sumptus inhibet, ac sordidum hominem reddit.

s*p<tH9 E»nnin-. *Septimo* ct genuine : *Latus anima* est cupidus. Anjina esl |nfer¡or animæ pars, in qua residet appetitus et concupiscentia; animus vero est pars animæ superior, in qua residet ratio, mens et spiritus; unde ab anima quæ nobis communis est cum brutis, dicimur animales, sicut ab animo et spiritu spirituales. Aliud ergo est latitudo cordis, puta magnanimitas, quæ fuit in Salomone, III *Dej.* iv, 29, ac magna charitas, quæ fuit in S. Paulo, cum diceret : « Os meum patet ad vos, cor nostrum dilatatum est, » II *Cor.* cap vi, 1!; aliud est latitudo animæ, id est cupiditatis : hæc enim est mala et prava. » *Latus* ergo *anima* est, qui magnis desideriis æstuat, qui multa concupiscit, qui omnes vires dilatat ut cupiditates suas expleat. Poiro latitudo hæc animæ, sive cupiditas est triplex, puta : prima est cupiditas honorum, quæ dicitur ambitio; *secunda* opum, quæ dicitur avaritia; *tertia* voluptatum, quæ dicitur gula et luxuria. Unde illud I *Joan,* n, **16** : « Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, ct superbia vilæ. *Latus* ergo *anima* trifariam dicitur : primo enim significat ambitiosum; *secundo,* avarum; *tertio,* gulosum et luxuriosum, et sic omnes aliorum expositiones jam datas lato et generali hoc sensu complectimur. Hinc Septuaginta vertunt id est insatiabilis; talis enim est omnis cupidus et cupiditas. Hinc et Noster, ut hæc omnia complecteretur, solerlcr verfit, *qui se jactat ct dilatat.* Superbus enim se jactat et ostentat ut pavo, avarus et gulosus dilatant gulam cupiditatis suæ, ut lupus fame tabescens.

Igitur sensus est, *q. d. Latus anima,* id est superbus et ambitiosus, *qui sc jactat,* item *qui dilatat* hiatum suæ concupiscente, puta avaritiæ, gulæ et luxuriæ, id est avarus, gulosus ct luxuriosus, hic ut suam vol ambitionem, vel avaritiam, vol gulam et luxuriam expleat, confidens in eadem anima sua, id esl in animæ suæ sagacitate, viribus el robore, cum omnibus lites et jurgia concitat, ex quibus fit ut et honoribus quos ambivit, et opibus ac deliciis quas concupivit, privetur, mancatque inanis, jejunus ct siccus; lites enim hominem exhauriunt cl emaciant. Qui vero sperat in Domino, ab omnibus hisce sanabitur, ac honores, opes cl escas, quæ illi abunde sufficiant, consequetur, iisque impinguabitur, ut habent Ilebræa; undo videri posset m Vulgata pro *sanabitur* legendum *satiabitur,* vel *saginabitur,* si sic aliqui libri haberent, quia id conveniret cum verbo *impinguabitur.* Verum est verisimile nostrum Interpretem hic, ut ct alias, secutum Græca quæ habent, i» ixtpûùa. içа», hoc esl, tn cura *erit,* vel *curabitur,* itaque vertit, *nahitir,* significans eum Ileo curante sanum fore, ct liberum ab omnibus perturbationibus.

Nota er Septuaginta « <lut *autem sperat in Dominum, in cura diligenti erit,* scilicet ipsius Dei. Unde Auctor *Catena Grao,* claro vertit, *qui confidit in Domino, ft Domino curto erit, hoc est,* ait, *is in animi ct corporis sanitate a Domino conservabitur.* Sperantis ergo in se Deus csl provisor et curator, isquo exactus et diligens, juxta illud *Psalm.* Liv, 3 : « Jacta super Dominum curam tuam, ct ipso te enutriet. » Nam Deus res ejus curabit, perindo ac si suæ essent et propriro. Diligens enim cura, ait Jurisconsultus, est, cum quis ea cura curat res alienas qua proprias, quo fiet ul rebus omnibus abundet, ac nullius indigens aúrópxut, id esl sibi sufficiens, nihilque appetens, suis contentus læle el beate vivat, quod proprium est Dei.

Magna hæc dignitas, magnus fruclus spei, Spr> r i quod sperantem collocet in cura ct sinu Dei, Deumque ejus facial curatorem, id est sollicitum c in omnibus custodem et provisorem. *Cura* enim est vehemens et anxia soUicitudo, ita dicta, ait Fcslus : « Quod cor edat, vel quod curat; » unde Ennius apud Ciceronem, *De Senectute i*

Curamve levasse,
Quæ nunc to coquit, ct versat sub pectore fixa.

Sicut ergo tutor et curator gerit curam sollicitam pupilli suæ fidei commissi, sic Deus similem gerit sperantis in sc ; spes enim illum curro Dei tradit, Deusquo in suam curam eum acceptât, ul in ea securo conquiescat, juxta illud : < Tibi derelictus est pauper, orphano tu oris adjutor. » Rursum, sicut pastor curam habet ovium sibi creditarum, sic Deus curam habet sperantium in se, ut illi fidenter dicere queant cum Psalte : « Dominus regit me (Hebraico, *pastor meus),* et nihil mihi deerit; in loco pascuro ibi me collocavit, » *Psalm.* xxn, 1; quare qui tangit sperantem in Deuin, cor Dei tangit, juxta illud : a Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei, » *Zachar.* n , 8. Vide ibi dicta. Cura ergo nostri urit oculos, urit cor Dei. Quocirca S. Petrus, *epist.* **I,** cap. v, 7 , adhortatur fideles dicens : « Omnem sollicitudinem vc«lr.im projicientes in eum, quoniam ipsi cura est fle vobis. » Et S. Paulus, *Philip.* iv, 6 : « Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione, politiones vestrro innotescant apud Deum. » Nam, ut ait Psalles, *Psalm,* xxxix , 18 : « Dominus sollicitus est mei. » Ha S. Joannes Silentiarius irruentibus Saracenis fugere noluit, dicens : « Si Dominus mei curam non gerit, ut quid vivo? sin autem gerit, quem timebo? » Testis est Cyrillus in ejus Vita.

Moralilcr, disce hic cupidam dilatare fauces cordis et corporis sui, ul omnia rapiat ct sorbent, ideo sibi jurgia ct bella quibus pereat, accorsero; hinc infernus pariter, ut cum ejusque lutas

vastasque cupiditates excipiat, dilatat seipsum. Audi Isaiam, cap. v, 14 ; a I'roptcrea dilatavit infernus animam suam, ct aperuit os suum absque ullo termino ; et descendent fortes ejus, etc., ad eum; » et cap. xxx,33 : « Topheth (id est *ge~*henna) dicitur prieparata, profunda ct dilatata; nutrimenta ejus ignis et ligna multa ; flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam. » Ignis enim cupiditatis accendii ct dilatat ignem gebennæ, ut in co perpetim ardeat ct comburatur. At vero qui sperat in Deo, dilatat in eo res ct spes suas, ut ineo placide el secure conquiescat, sciens sc spes suas a Deo per preces obtenturum, et votorum suorum compotem futurum, juxta illud *Psalm.* Lxxx, 11 : « Dilata os tuum, et implebo illud. » Spes ergo in Deum est securis resecans omnes inquietas cupiditates; sperans enim in Deuin, illo unico contentus vivit : scit enim se in Deo omnia possidere. Quare tacite secureque sibi dicit : « Sufficis tu Deo tuo, sufficiat tibi Deus tuus. »

S. Laurentius Justinianus sæpe monebat a nunquam amittendam de Deo fiduciam; illam esse in qua animæ vita consisteret. » Ita habet ejus Vita.

Hoc est quod ait Paulus, 1 *Timoth.* vi, 17 : « Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, ncque sperare in incerto divitiarum, sed in Dco vivo, qui prreslat nobis omnia abundo ad fruendum. Quin el Seneca, *epist.* 119 : « Quanti, ait, animi ros est, solum nihil petere, nulli supplicare et dicere : Nihil mihi tecum fortuna, non facio mei tibi copiam, b Et *epist.* 120 : « An parum habet qui tantum non alget, non esurit, non sitit? plus Jupiter non habet. Nunquam parum est quod salis est. Nunquam mullum est quod satis non esl. Post Darium ct Indos pauper est Alexander Macedo; quærit quod suutn faciat, scrutatur maria ignota, in Oceanum classes mittit novas, et, ut ita dicam, mundi claustra perrumpit. Quod naluræ satis est, homini non est. Inventus est qui concupisceret aliquid post omnia. Tanta est cœcitas mentium I b

Ex dictis collige hoc axioma : « Cupiditas est mater jurgiorum cl bellorum, indequo paupertatis et inopim : b hæc enim individua est bellorum comes et assecla ; « mortificatio vero, ct abdicatio cupiditatis est mater tranquillitatis cl pacis, b qua quis in Dco Deique providentia confidens cl conquiescens, ab oo nanciscitur omnem rerum sufficientiam, imo abundantiam. Hoc est quod alacriter fidelibus inculcat S. Jacobus, cap. iv, 1 : « Unde bella ct lites in vobis? nonno hinc, ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris ? Concupiscitis, ct non habetis; occiditis, ct zelatis, et non potestis adipisci; litigatis, et belligeratis, b

EIS. Chrysostomus, hom. *DeS. Philogonio,* coalitum felicitatem describens : a Ubi, inquit, non est meum ac tuum : frigidum (utpotc calori fraterni amoris repugnans) illud vfmjum, et quidquid est malorum, in vitam nostram invehens, innumeraque gignens bella. » Quin et Seneca, *epist.* 120 jam citata : « Nihil, ait, mi Lucili, interest utrum non desideres, an habeas; summa rei in utroque eadem est : non torqueberis. » Undo illud Italorum : *Desiderare fà penare, nan desiderare fà non penare.*

26. Qui confidit in corde suo, sttlttsest : qui v«r> « AUTEM GRADITUR SAPIENTER, IPSE SALVABITUR. — Perperam quidam pro *salvabitur* legunt *laudabitur.* Nam Hebraice est, *et ambulans in sapientia, ipse evadet;* Chaldæus, *qui ambulat in sapientia, protegetur a malo;* Septuaginta, gui *confidit in audacia cordis, ipse est imprudens ; qui autem ambulai sapientia, salvabitur.* Hæc gnome similis et affinis est præcedenti.

Quæritur, quis est is qui confidit in corde suo? QmA- Primo, Lyranus et Hugo censent esse eum qui**'* 'a confidit in sapientia sua, *q. i.* Qui fastu tumens " '.j?8* pr.rfidit sapienliæ suæ, hic stultus est, juxta il- n«p. lud cap. XXVI, 12 : « Vidisti hominem sapientem prua0- sibi videri, magis illo spem habebit insipiens; > qui autem ipsam in se sapientiam sequitur, hic salvabitur. Innuit sapientiam sitam esse non in superbia, nec in praefidentia suæ sapienliæ, sed in regulis sapienliæ a S. Scriptura et Patnbus traditis.

Secundo, Cajelanus per *cor* accipit cordis cupi- swioda. dilates, *q. d.* Qui confidenter sequitur suas cupiditates, hic stultus est; qui vero sequitur dictamina sapienliæ, id est legis divinæ, hic salvabitur eritque beatus in cadis.

Tertio, melius Janscnius per cor accipit cordis Twuo. judicium ct consilium, *q. d.* Qui confidit in consiliis et cogitationibus cordis sui, ita ut ea sequatur in omnibus actionibus suis, nullius quærens sententiam, sed suo innixus judicio; talis stultus est, et per suam stultitiam in multa incidet pericula et mala; qui autem graditur sapienter, ita ut non suum cor, sed sapientiam habeat ducem suarum actionum, talis salvabitur, ita ul vel non incidat in mala, vel, si incidat, liberetur ab eis per suam sapientiam et Dui gratiam.

Quarto ct genuine, notat hic temerarios et præ- qmrto sumptuosos, *q. d.* Qui pr.i fidit cordis sui ¡magi- -'ʻn,ua* nationibus, id est consiliis cl viribus quas ipse sibi imaginatur et fingit, ideoque audacter et temero se conjicit in tenlalioncs el pericula; hic stultus ct demens est, quia in iis succumbet et corruet; qui voro graditur sapienter, id est provide et caute ut pericula declinet, hic discrimina ct lapsus evadet, ac salvabitur. Est metalepsis : *r*—Auam per *confidere* in *corde* significat confidenter pericula aggredi, in caque temere irruere. Sic *confidere* pro audere, ct audacter aggredi ardua, sumitur cap. xxvui, l,cum dicitur: «Justus quasi leo confidens; « el cap. xiv, 16 : « Stultus transilit, et confidit; » el II *Machab.* xv, 7 : a Machabæus autem semper confidebat, b Quin el Cicero,

Tuscul. IH : « Qui foriis csl, idem ct confidens. » Terentius in *Phorm. :* « Homo confidens, ilium dii omnes perdunt. » Ubi Donatus : Confidens, ait, est improbus, audax, temerarius. Plautus in *Amphitr. :* a Qui me est alter audacior homo, aut qui confidentior? » Virgilios, *Georg.* IV;

Nam, quis tc juvenum coofldcnlissimfl *(ideit audacissime)*
nostras
Jussit adire domos!

Hunc esse sensum liquet ex Septuaginta, ex qui-
Pt bus Auctor *Catenæ Græcorum* sic claro vertit, *qui in cordis sui audacia spem ponit, stultus est ; qui autem ambulat prudenter cl caute, salutem consequelur,* sicque explicat, *q. d.* «Stultus merito vocatur, qui audaci cordi suo confidit, quia plus tribuit temeritati quam judicio, plus rursum iniquitati quam rcquilati. n

Salomonem do moro secutus Siracides, cap. in, 27 : « Qui amat pcriculum, inquii, in illo peribit. » Vide ibi dieta.

Audi et Senecam Tragoedum in *Hercule furente :*

Nemo sc luto dia
Periodis offerre tam crebris potest :
Quem sæpe transit casus, aliquando invenit.

Hinc videmus natatores natandi peritísimos, natando casu aliquo perire, ct optimos milites pugnando.

27. Qui **DAT PAUPERI, NON INDIGENT 1 QUI DESPICIT DEPRECANTE!!, SUSTINEBIT PENURIAM. — Hebraice,** *qui dut pauperi, non deficiet, et abscondenti oculos suos multitudo maledictionum;* Chaldœus, *cl qui prohibet oculum suum a paupere, multa erunt maledictiones ejus;* Septuaginta, *qui autem averterit oculum suum, in mulla erit penuria.*

Hæc gnome clara est. Ratio a priori est, quin, ul dixi cap. xix, vers. 17 : « Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. » Vide ibi dicta, et S. Chrysostomum, hom. *Quod eleemosyna est ars omnium quaestuosissima.* Eleemosyna ergo non depauperai, sed summe dilat. Audi S. Cyprianum hanc gnomen eleganter pertractantem, hom. *De Opere et eleemosyna :* « Si vereris ac metuis ne, si operari plurimum cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad inopiam redigaris, edo in hac parte intrepidus, esto securus; finiri non potest unde in usus Christi impenditur, unde opus cœleslc celebratur. Non hoc libi de meo spondeo, sed de sanctarum Scripturarum fide, el divinæ pollicitationis auctoritate promitto. Loquitur enim per Salomonem Spiritus Sanctus, ac dicit: Qui dat pauperibus, nunquam egebit; qui autem avertit oculum, in magna penuria erit, ostendens misericordes atque operantes egere non posse, magis parcos ac steriles ad inopiam postmodum devenire, d

Sane mirum est divites fideles, cum fidem habeant, reipsa el factis non credere huic Salomomi ora< utn Heiquo promisso. Deus libi, o mercator, promittit augmentum opum, si eas pauperibus communices. Non credis Deo asseveranti cl promittenti? cautionem exigis? En cautio tibi est hæc Salomonis ex Dei ore asseveratio, chirographum libi est S. Scriptura. Audi cl S. Basilium, *hom. 6 :* « Imitare, ait, homo, vel terram : ul illa fructus proferto, ut ne illa conspiciaris esse deterior, quæ inanimis est; sane illa non in suum usum aut commodum, sed in tuum ministrare contendit; tu autem quem debueras ostendero beneficenti® fructum , illum tibi ipsi congregas; nam benefactorum gratiæ in dantes revertuntur: dedisti esurienti, tibi consuluisti; quod dedisti, ad tc cum auctario revertetur : quemadmodum cnim frumentum in terram cadens lucrum projicienti parit, sic el panis in esurientem porrectus multam in posterum libi reddet utilitatem. »

Exempla hujus rei pete ex Gregorio Turoncnsi, lib. V *llislor. Franc,* cap. xix, cx Vita S. Joannis Elcemosynarii, cx S. Gregorio, lib. 11 *Dialogar.* cap. XXIX, cx Sophronio in *Prato spiritali,* cap. CLxxxv, cxcv et ccr.

Porro ponderanda sunt verba Hebraea, quæ habent : *Et abscondenti oculos a paupere multitudo maledictionum, q. d.* Multi, puta Deus, Angeli, dæinoncs ct homines, maledicunt avaro cl immisericordi, tum verbis, tum factis, quia ei malefaciunt, ut in pauperiem, infortunia cl adversa multa incidat; privant eum donis et gratiis tam spiritualibus quam corporalibus,tam præsentibus quam ætemis. Maxime autem maledicunt ct diris cum devovent pauperes, quibus negat eleemosynam, uti maledixerunt Troilo avaro, teste Lcontio in Vita S. Joannis Elcemosynarii. Denique in dic judicii Christus septem maledictionibus oppositis totidem operibus miscricordiæ, quæ immisericordes neglexerunt, eis maledicet, dicens : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo ct angelis ejus; esurivi enim, ct non dedistis mihi manducare; sitivi, ct non dedistis mihi polum, n clc. *Matth.* xxv, 41.

Multiplicem vero avarorum paupertatem justitiae et virtutum describit S. Chrysostomus,hom. 15 *in epist. ad Ilebr.* ct alibi : a Sunt, ait, peregrini corde, sunt debiles animo, sunt mente cæci, inobedientia surdi, et cæteris passionibus spiritualibus ipgrotantcs, quorum animæ omnem escam spiritualem abominantur, ct appropinquaverunt usque ad portas mortis. »

Hinc videmus avaros immisericordes in mullas ærumnas, lites, infortunia, damna incidere, adeoque acerbe cum paupertate non raro conflictari; liberales vero ct misericordes bonis omnibus affluere.

Mystice R. Salomon hæc accipit de eleemosyna spiritali, q. d. Doctor, qui suam doctrinam aliis communicat, non indigebit, sed semper affluet conceptibus sapienti®, ut cos aliis impertiat; qui vero avare cam sibi servat, sentiet ejus inopiam et defe« Ium. Idem dicas de concionatore, consul-

toro, confessorio, etc. Kalio est duplex: prior, quod doctrina exercitio, puta docendo augetur; undo illud : « Qui alios docet, docet seipsum; » posterior, quod Deus doctori strenuo in premium sui laboris et doclrinæ nova assidue lumina instillet, ut ca aliis communicet.

28. Cum surrexirint impii, abscondemur homines : **CUM ILLI PERIERINT, MULTIPLICABUNTUR JUSTI.** — Hugo tò *abscondentur* accipit imperative pro *abscondantur, q. d.* Suadeo ct jubeo justis ut, cum regnant impii, abscondant sese, tum ut vitæ suæ consulant, tum ut melioribus temporibus sc reservent, quibus persecutione cessante collapsam in ca fidem et pietatem restituant; tum ne animos ct furorem impiorum so persequentium irritent, itaque persecutio increscat, ct in omnes desœviat. ItasanxitChristus Apostolis: «Cum, ait,persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam, *vMatth.x,*23.

Exemplum fugæ fuit S. Athanasius, cujus vita per 46 annos in Episcopatu Alexandrino non fuit aliud quam assidua fuga et latebra. Vide eumdem in *Apolog. de fuga sua,* et S. Augustinum, tract. 46 *in Joanncm,* el epist. 180, ubi fuse docet quando fuga sit consilii, quando præcepti ; quibus licita, quibus illicita. Hinc damnandus est liber Tertulliani *Dfi fuga,* quo probare contendit illicitum esso fugere persecutionem, quem scripsit post lapsum in hæresim Monlanislarum.

Verum *ñ abscondentur* futurum est, non imperativus, ac proindo rei eventum significat, non præceplum, *g. d.* Cum ad regnum vel gubernationem assurgunt ct evehuntur impii, quasi per antipathiam (qua calor fugit frigus, et frigus calorem, ac quodque contrarium fugit aliud sibi oppositum) fugiunt ct abscondunt seso homines, ut declinent impiorum tyrannidem, nimias exactiones, vexationes, dc. Maxime justi: tum quia,inquit Jansenins, in carcerem conjiciuntur ab impiis regnantibus; tum quia ultro sc dant in exsilium, solumque patrium vertunt, ut impiorum furorem el persecutionem declinent; tum quia etiam in patria manentes se continent in silentio. Unde Arabicus vertit, *in locis impiorum status justorum coarcfatur.* Contra, cum impii perierint, ct in eorum locum pii surrexerint, justi multiplicantur, tum quia qui prius justi erant el latebant, palam el ubique sc non verentur exhibere; tum quia eorum exemplo et doctrina multi ad justitiam amplexandam excitantur. Docci hæc sentenlia quantum intersit qui præsint. Sic, regnante Achab cum sua Jezabel, absconditi sunt Prophetae Domini in speluncis; ipsis vero perditis, tempore Jehu multiplicati sunt justi ; cl in hoc gratia) tempore, persecutione tyrannorum raviente in Christianos, latibula quæsicrunt Christiani, qui sublatis tyrannis multiplicati sunt. Sed el nostra ætas ostendit quomodo silere, latere ct fugere piis necease sit, ubi regnant hærelici (<).

Halio est, quod impii, dum regunt, suam impietatem propagare, omnesque sibi similes, id est impios, efficere satagunt, tum per exemplum vitæ, tum per impias leges, tum per ruinas et pœnas, tum per honores et præmia, quæ sui sequacibus proponunt, tum per officiales impios quos sibi adsciscunl : quo fit ul mulli pusillanimes ct timidi cedant, et eorum impietati se conforment; qui vero solide pii sunt, fugiant et se abscondant. Ex adverso, dum regunt pii, suam pietatem spargere, omnesque probos cl pios cflb cere conantur : quare plerique omnes ut ipsii placeant, pietati student, vel studere se simulant; impii vero abeunt, el latebras quœrant. Tanti est princeps bonus vel malus, ut, si bonus sit, omnes pene subditi sint boni; si malus, mali, juxta illud :

Regis ad exemplum lotus componitur orbis

Magnum cnim dat auctoramentum rex virtuti aut PHncrpa vitio. El illud : « Princeps est animata lex. p Lex «i multum potest, dum cives cohibet et in officio naUl x* continet; at inanimis est : si animetur per vitam principis, efficacissima erit ut eamdem omnibus aspiret, omnesque faciat principi similes, probos et sanctos, non tantum presentes, sedet posteros. Posthuma cnim principis pii fama perennat, ct ad mullos annos sui memoriam, laudem el stimulum ad imitandum transmittit.

Sapienter Agapetus Diaconus in *Admonit. ad Justinianum Imperatorem*, num. 49 : a Quæ subditis, ait, verbo quasi lege prescribís, hæc tu præveniens reipsa prostitisti, ut verbis, quibus persuades, integra quoque vita adstipulelur; sic enim commendabile tuum asseverabis imperium, si et ratiocineris non sine opere, et opereris non sine ratione. » Et num. 53 : « Quantum potestate cæleris antecellis, tantum factis etiam emicare ante alios enitere; persuasissimum enim habe eam abs te postulari honestorum rationem, quæ magnitudini virium proportione respondeat. » El num. 61 : a Sicut a Deo omnibus hominibus es prælatus, sic magis omnibus eum honestare festina. »

Denique hæc gnome similis et pene eadem est cum illa vers. 12 : a In exsultatione jusloruin mulla gloria csl; regnathbus impiis ruinæ hominum. » Vide ibi dicta.

Porro Septuaginta vertunt, *in locis impiorum gemunt justi; in illorum autem perditione abundabunt justi. Gemunt,* tum quia dolent dominari impios et impietatem, ac ad Deum assiduis gemitibus suspirant ut eam tollat; tum quia ab impiis vexantur, ridentur, ignominia afficiuntur, spoliantur, inearceranlur,et non raro vita privantur.

(i) *Multiplicabunturjiuti,* id est augentur florenique.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Corripientem spernens cito interibit; in multitudine justorum lælatttr, impiorum gemit populus; rex justus erigit terram, avarus destruit; blandus rete tendit; noni justus causam pauperum; pestilentes dissipant urbem, sopientes servant; contendenti cum stulto nulla requies; totum spiritum profert stultus, sapiens rcscn val; principis gaudentis mendaciis ministri sunt impii; pauperis ct divitis Deus est illuminator; regis justi thronus alemus; virga tribuit sapientiam; justi impiorum ruinas videbunt; erudi filium tuum, et refrige-rabit te; deficiente prophetia dissipatur populus; servus verbis non eruditur; loquax insipientior stulto; servus delicate habitus fit contumax; tra multiplicat peccata; superbum sequitur humilitas, et humilem gloria; particeps furis odit animam suam; timens hominem corruet, sperans in Domino sublevabitur; magis timendum Dei judicium, quam potentum; abominantur pii impios, et impii pios.

»

1. Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus : et eum sanitas non sequetur. 2. In multiplicatione justorum lætabitur vulgus : cum impii sumpserint principatum, gemet populus. 3. Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum : qui autem nutrit scorta, perdet substantiam. 4. Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam. 5. Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus. 6. Peccantem virum iniquum involvet laqueus : et justus laudabit atque gaudebit. 7. Novit justus causam pauperum : impius ignorat scientiam. 8. Homines pestilentes dissipant civitatem : sapientes vero avertunt furorem. 9. Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem. 10. Viri sanguinum oderunt simplicem : justi autem quærunt animam ejus. 11. Totum spiritum suum profert stultus : sapiens differt, et reservat in posterum. 12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios. 13. Pauperet creditor obviaveruntsibi : utriusque illuminator est Dominus. 14. Rex qui judicat in verilate pauperes, thronus ejus in aeternum firmabitur. 15. Virga atque correptio tribuit sapientiam : puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. 16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera : et justi ruinas eorum videbunt. 17. Erudi Clium tuum, et refrigerabit te, et dabit deliciasanimæ tuæ. 18. Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus : qui vero custodit lerem, beatus est. 19. Servus verbis non potest erudiri : quia quod dicis inlelligit, et respondere contemnit. 20. Vidisti hominem velocem ad loquendum ? stultitia magis speranda est, quam illius correptio. 21. Qui delicate a pueritia nutrit servum suum, postea sentiet eum contumacem. 22. Vir iracundus provocat rixas : et qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior. 23. Superbum sequitur humilitas : el humilem spiritu suscipiet gloria. 24. Qui cum fure participat, odit animam suam : adjurantem audit, et non indicat. 25. Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, sublevabitur. 26. Multi requirunt faciem principis : ct judicium a Domino egreditur singulorum. 27. Abominantur justi virum impium : et abominantur impii eos, qui in recta sunt via. Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

1. Vino QUI CORRIPIENTEM DURA CERVICE CONTEMNIT, repentinus ei superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur. — Chaldæus, vir qui non *recipit correptionem, et indurat cervicem suam, cito conteretur* (Syrus, *repente profligabitur*), *et non erit ei medicina;* Hebraico, vir *increpationum* (1) *indu-*

ti) Id est, qui sepe obsim vitia corripitur. Alii, *vir reprehensionum,* ul est reprehensione dignus. Gesenius, tir *defensionum,* qut, ubi vituperatur, obloqui et sc d»-fendere solet.

rans cervicem repente conteretur, ct non sanitas, vel *non medela,* id est conteretur insanabiliter, irreparabiliter el immcdicabiliter citra ullum remedium, ait Aben-Ezra, 11. Levi et R. Salomon.

Quæritur, quis sit vir increpationum? Rabbini aliqui active accipiunt, y. *d.* « Vir increpans » alios delinquentes. Unde Septuaginta vertunt Nji», id est corripiens, ul transferunt Complutenses : *Melior est,* inquiunt, tir *comptons,* scilicet leniter, *viro dura cervicis.* Nam, ut explicat Anetor *Catena Gratorum :* « Qui dextere reprehendit, sanat; qui vero pro cervicis suæ duritia conviciatur, non tam sanat quam irritat, et propter ruborem, quem temere ingerit, quos objurgat, impudentes reddit, u Rune lenem correptionis modum sancit Apostolus, *Galat.* vi, i : « Fratres, ait, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, ejusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, no et tu tenteris. » Vide ibi dicta.

Et S. Gregororius, Il part. *Pastor,* cap. x, et S. Chrysoslomus, hom. 30 in *epist. ad Uebr.:* « Non videtis, inquit, medicos, quando urunt vel secant aliquos, cum quanta lenitate opus curationis exercent; multo magis corripientem oportet hoc agere, ut mansuetus ac lenis sit, » ut acerbitatem pillulæ tam amaræ, lenitatis saccharo circumliniat ct edulcoret.

Rabbini vero sic exponunt : *Vir increpans obdurans cervicem, q. d.* Si is qui alios increpat, ut cos legi et disciplinas subdat, ipsemetejus jugum dura cervice excutiat, faciatque illa quæ in aliis objurgat, hic *subito conteretur, et* non sanitas, id est in casum aliquem incidet, quo plano conteratur, ut sanari ct reparari nequeat.

Verum cætcri omnes « *vir increpationum* passive accipiunt, utidemsit quod vir increpitus, ut vertit Pagninus. Sic et Chaldæus, quin ct Septuaginta; nam t» ikiy/uv non est participium a verbo Wvx,", significans *corripiens,* increpans; sed est nomen plurale a singulari Day/.c;, id est *correptio, increpatio.* Unde Valablus ex Septuaginta vertit, *melior est vir correptionum,* id est crebro correptus, qui corripi se sinit, qui correptiones placide excipit, tiro *durai cervicis; repente enim ardente eo non est medela.* Est metaphora a bobus ct tauris, qui dura cervice feroces jugum excutiunt, *q. d.* Qui frequenter ob vilia increpatur, vel ab homino per verba, vel a Deo per flagella ct verbera, aut per internas inspirationes, ct tamen instar tauri indurat cervicem, ut in vitiis perduret ct increpationes obstinate respuat ; huic repentinus superveniet interitus, ct eum sanitas non sequetur: quia vel in rixa ab inimicis cædetur, vel in scelus aliquod grave incidet, ob quod a Reo vel a judice morte mulclabitur. Exemplum est in Pharaonc, qui decies increpitus a Moyse ut dimitteret Hebreos, quos tyrannico opprimebat, cum ille obduraret cervicem , Mosique ct Deo obduratus resisteret, Deus cervicem ejus confregit, mergens eum cum omnibus «uls in mari Rnbro, *Exodi* XIV. Sic Ophni et Phinees luxurio-e vivantes, sæpe correpti ab Hell patre suo, cum nihilominus in scelere perseverarent, ambo una die repente in prælio occisi sunt, I *Eequm* iv, 41. Nota est cædes et damnatio Udonis Archiepiscopi Magdeburgensis, eo quod a Deo increpitos : « Udo, Udo, cessa aludo, lusum satis, Udo, » in sua tamen luxuria persisteret.

Sic sæpe videmus filios parentum monita et reprehensiones spernentes, sensim in scelera ruere, ac tandem furtum, homicidium, aut simile facinus designare, ob quod a judice capite mulctentur. Ratio a priori est : *prima,* quod tales, ut unio» dixi, in scelere se obdurent, ut ex minori in majus pedetentim labantur, quo fit ut tandem aliquid enorme morte puniendum admittant; se- *eunda,* quod hanc pœnam mereatur contemptus correptionis et dura cervix correpit Hæc enim, cum leni correptione non sinit se flecti, sed superbe et dure illi obluctatur,malleo contundenda, aut ferro recidenda est; tertia est justum Dei ju-TertUdicium, quo correptionis etgratiæ suæ neglectum, æque ac obstinationem in malo, ulciscitur, ut sinat talem ruere in exitium, tum corporis, tum anime.

Porro interitus hic tum temporalis est, puta mors, tum ælernus, puta damnatio in gehenna; sæpe enim talis præoccupatur morte temporali, el non raro aeterna, a qua revocari nequit : « In inferno enim nulla est redemptio. » Et merito : quia enim correptus previdero noluit et effugere interitum, justo ei inexspectatus supervenit; el quia, cum sanari posset, medicinam salutarem non recepit, cum sanari volet, sanitatem non consequatur.

Sp<r-D^mcorreptio-Demperibit

Baynus vero interitum hic mysticum et spiritar lem accipit, quo scilicet anima labitur in peccatum enorme, ita ut ex eo non resurgat, sed in eo moriatur et damnetur, *q. d.* Praefractus, qui suæ opinioni et prudenti® præfidit, ac suis desideriis mordicus inh.erct, ut monita omnia respuat, hic tandem in peccatum mortale corruet, quo confringetur irreparabiliter, sicut vas vitreum aut testaceum saxo illisum in minutissima frusta dissilit , ut redintegrari nequeat. Ita sane fieri videmus in sa'cularibus clericis, ct Religiosis, qui Superiorum reprehensiones spernunt, ut tandem in gravia scelera labantur, imo subinde apostaten! ab Ordino, quin et a Cdc ct Ecclesia, fiantque lucratici et ministri, quales multos hæc tulit ælas.

Quœrcs, cur Septuaginta vertunt, *melior est vir correptionum viro duras cervicis?* ri enim *melior* non est in Hebreo, Chaldæo ct Vulgata. Respondeo : Septuaginta pro îTOpD *maese,* id est *obdurans,* legerunt alio puncto cum *daghes iTSpS mitesce,* id est jirœ duro. Sio ergo ad verbum vertere ex Hebreo , tir *correptionum pree duro cervice; pros,* id est præstat, hoc est, melior est eo qui durus est cervice, *q. d.* Melior est qui sinit se corripi, quam

qui dur* cervice correptioni obstrepit. Subdunt causam ; *Repente enim eo ardente non est medela, g. d.* Sæpe enim monitus et increpitus exardescet hi impatientiam, ¡ram, rixam, obstinationem, ut scelera sua excusare, et quasi virtutes defendere velit : quare tunc nulla curationis ejus superest spes; non enim admittit medicinam, puta correptionem. Tales sunt Judrei, qui suæ perfidi® reprehensores audire nolunt, sed surda aure instar aspidum obstinate in judaismo persistunt, ideoque sunt incurabiles. Tales quoque fuere Pharisæi increpationibus Christi obluctantes, et opera Spiritus Sancti adseribentes diabolo, quorum proinde peccatum fuit in Spiritum Sanctum, quod non remittitur neque io hoc sæculo, neque in futuro, *Matthai* xn, 32.

2. In MULTIPLICATIONE JUSTORUM LÆTADITUR VULGUS (Syrus, *multiplicatur populus,* tum numero, tum censu, tum virtute) : cum impii sumpserint principatum , gemet populus. — *In multiplicatione,* hcbraice JTI333 *birboth,* id est *in multiplicari,* hoc est, in magnificari ct exaltari justos, eum scilicet justi dominantur, ct consequenter subditi eorum exemplo et jussu (hæc enim est multiplicatio justorum) student justiti®, itaque justi multiplicantur : opponitur enim impiorum principatui. Nani hebræum ") *rab* et *rabbi,* id est multus, non tantum est quantitatis et numeri, sed et qualitatis et potentiæ, ac significat idem quod magnus, potens, princeps ; unde *rabbim* vocantur optimates el principes, *Isaiæ* xli, et Job cap. xvi. Clare ergo vertit Pagninus, *cum dominati fuerint justi,* etc.; Chaldæus, in *multitudine justorum,* etc.; Septuaginta , dum *laudantur justi, fetabuntur populi; imperantibus autem impiis gemunt viri;* Aquila, in *multiplicatione justorum.*

Igitur hæc gnomo concinit, ct quasi eadem est cum illa cap. xxvm, 12 : « In exsultatione justorum multa gloria est, regnantibus impiis ruin® hominum. » Unde R. Salomon : « Multa gloria, ait, est multiplicatio justorum. » Significat ergo quantum bonum populi et rcipublic® sit princeps probus, et quantum malum improbus, ac proinde tam electoribus curandum ut probum eligant, quam electo satagendum, ut probitate præcellat : sic enim sibi populi benevolentiam, obedientiam, reverentiam conciliabit, ut alacriter ct late per omnia sibi obediat : sin ex adverso sit improbus, populi odium, inobedienliam, contemptum sibi accerset, ut agre et coacte sibi obtemperet, imo eum principatu, vel etiam vita privare satagat.

Causa est *prima,* quod probus princeps populum benigne habeat, nec tributis gravet, sed ejus commodis magis quam suis consulere satagat. Quidni ergo sub tali lætetur populus*? Improbus vero populum dure tradet, oneribus premat, exhauriat, ut se ditet et exaltet ; quidni ergo sub eo gemat populus, et, ut Cajelanus vertit, suspiret, t ad ahum clementiorem anhelet? Secunda, quod probus princeps faciat ut subditi pariter sint probi; itaque multiplicentur justi, et regnet justitia et virtus, unde pax summa, concordia cl amor civium consequitur, sic ul civitas videatur esse felix ct beata instar paradisi. Ex adverso improbus princeps subditos facit improbos, ut omnes passim sint impii , regnetque impietas cl vitia, ex quibus discordi®, lites ct seditiones oriuntur. ul videatur civitas esse aula vel atrium inferni. *Tertia* est, quod Deus sæpe bene- Tertii,
dicat omnique bono cumuler subditos ob probum principem, maledicat vero ct malefacial eisdem ob improbum; ila R. Levi. Hinc Christi ortum et regnum dilaudant Prophet®, quod sub eo regnatura sit justitia, pax, felicitas, in caque exsultaturi sint populi. Exsultationem hanc ct jubilum graphico depingit Psaltes *Psalm.* lxxi, 7 : « Orietur, ait, in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna, » etc. Unde vers. 17 : « Et benedicentur, ait, in ipso omnes tribus terr®, omnes gentes magnificabunt eum.» Et Isaias, cap. xxxv, 1 : « Lætabitur, ait, deserta et invia, et exsultabit solitudo, et florebit quasi lilium. Germinans germinabit, et exsultabit lætabunda ct laudans : gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron, » etc.

Sic sub piis Imperatoribus, Pontificibusct Pr®- El(¡
latis fuit communis populi lœlitia, et quasi totius ph.
orbis ovans exsultatio, ut sub Constantino, Theodosio, Carolo Magno; sub Sylveslro, Leone, Gregorio Magno Pontificibus ; sub S. Augustino, S. Hieronymo, Basilio, Chrysostomo; sub S. Benedicto, Romualdo, Bernardo, Dominico, Francisco , Ignatio. Nam, ut ait Sapiens, cap. vi, 26 : a Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. » Et Ruffinus, Prooemio ad Vitas Patrum : « Quis dubitet mundum precibus stare Sanctorum ?n Tunc ergo jubilando dicebant cum Psalte, *Psalm.* LXiv, 12 : « Benedices coron® anni benignitatis lu®, pinguescent speciosa deserti, el exsultatione colles accingentur. »

Audi quid de S. Antonio, ejusque Religiosorum multiplicatione scribat S. Athanasius : « Erant, ait, in monte tanquam tabernacula plena divinis choris psallentium, legentium, orantium, qui infinitam regionem quamdam, ct oppidum a mundana conversatione sejunctum videbantur incolere. Quis tum monachorum agmen aspiciens, quis virilem illum concordi® coetum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio, sed multitudo abstinentium et certamen officiorum erat, non statini in ejusmodi vocem erumperet? Quam bon® domus tu®, Jacob, tabernacula tua, Israel ! tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradisus super fluvios, tanquam tabernacula, qu® fixa sunt a Domino, tanquam cedri Libani circa aquas,» *Num.* xxiii. Rectorem enim suum sequuntur subditi, patrem filii, magistrum discipuli, ducem milites.

Porro quam hoc natur® siteonsonum, et ex cius

ti ptinci- I " Di' ur,‘ quasiprincipiisproinauans, declarat Silicea, *epùt*. 90 : aNaluræ est, ait, polioribus deteriora submittere. Multis quidem gregibus aut maxima corpora praesunt, aut vcbenientissima. Non præcedit armenta degener taurus, sed qui magnitudine ac toris cœtcros mares vincit. Elephantorum gregem excellentissimus ducit. Inter homines in summo est optimus; ideoque summa felicitas erat gentium, quibus non poterat potenlior esse nisi melior : tantum enim quantum vult potest, qui sc nisi quod debet non putat posse. »

Ver». 3 » 3. Vin QUI AMAT SAPIENTIAM, LJETIEICAT PATREM suum : qui autem nutrit (hebraico, *pascit*) (1) scorta, perdit substantiam. — Chaldæus, *qui adhœret* (Syrus, *qui associatur) meretrici.* Sapientia praesertim juvenum sita est in continentia et temperantia, quæ moderatur brutas voluptates gulæ et luxuriæ, ad quas fervore naturaci sanguinis rapitur juventus; unde S. Hieronymus, *ad Eustoch.:* « Adolescentia, ait, et vinum duplex voluptatis incendium. » Sensus est ergo, *q- d.* Juvenis sapiens qui studet continenliæ ct castitati, hic sua probitate magno gaudio afficit patrem, quia cum casto corpore et mente castum quoque integrumque servat patrimonium : c contrario juvenis vecors, qui indulge! ventri et veneri, hic suas et patris opes cum meretricibus prodigit et dilapidat, ideoque se penuria, patrem moerore afficit: meretrices enim exhauriunt opes licet amplissimas, sciuntque mille artes quibus ab amasiis eas emungant, imo extorqueant; ac libido cæca est et prodiga, unde juvenes ca acti omnia in meretrices profundunt. Exemplum est in filio prodigo , qui omnia sua cum eis vivendo luxuriose consumpsit : quare ad extremam famem redactus, coactus est agere subulcum, et pascere porcos, *Luca* XV. Dc quo eleganter Chrysologus: « Quæ composita fuerant patre moderante, prodigente filio dissipantur. Moritur virtutibus, qui vitiis crescit : sepelitur famæ, perit gloriæ, qui manet turpitudini, crescit infami». » Porro filius prodigus recte opponitur sapienti, quia prodigus est insipiens ct similis furioso : unde ut tali Jure Cæsareo datur curator in leg. His gu» *in ca,* Caus. XII, § 1. Hinc Tiberius Imperator, teste Dione, lib. LVII, senatori cuidam luxurioso cl prodigo curatorem dedit, quasi pupillus foret, imo amens ct furiosus. Hinc et § Si *adolescens,* lib. XII, leg. 17, tit. i, sancitur ut is qui adolescenti luxurioso mutuo dat nummos, non habeat jus cos repetendi, quia sciens ac volens dedit eos juveni prodigo, certissime illos perdituro. Vide quæ dc artibus el damnis meretricum dixit Salomon cap. vu, Get scq.

Ver». 4. ♦. RtX JUSTUS ERIGIT TERRAM, VIR AVARUS DESTRUIT eam. — Hebraice, *rex m judicio stare facit terram, et vir oblationum diruit eam;* Chaldæus, *rex in judicio stabilem facit terram, vir impius dis-*

(1) Keclius, *delectatur ¡cortis.*

ripai eam; Septuaginta, *rex justus criqit provinciam, vir autem iniquus destruit* ; Vatablus, *judicia rex ditionem firmam facit; at qui tributa extorquet, destruit eam.*

Pro *vir avarus* hcbraice est JTIDTÌA ZPK *is terurnot,* id est *vir elevationum* › hoc est *oblationum.* Bine passim in Scriptura *teruma* vocatur donum vel munus, quod Beo per sacerdotem elevatis nibus offerebatur.

Quæres, quis ergo hic est *vir terumot,* sive efe- *vationum?*

Primo, R. Salomon vertit, *vir elationum,* id est vir superbus, qui non veretur fore ut a quoquam in judicium vocetur; unde pro libito ct fastu suo judicat, itaque judicium pervertit. Hic sane destruit rempublicam.

Secundo, alii : *Vir elevationum* vel *oblationum,* inquiunt, est princeps vel judex, qui res sacras diripit, ct oblationes Deo factas sibi adseribit. Hic sane evertit Ecclesiam, et consequenter rempublicam : religio enim et pietas est fundamentum reipublicæ, ut si illam tollas, hanc ruere necesse sit. Tales sunt non pauci, qui proedia ct rura Ecclesia) invadunt, ac proventus Ecclesiasticos suo applicant fisco, quos Deus punit talione, ut qui Ecclesiastica invadunt, perdant propria ct saecularia, ut contigit Henrico Vili Angli® regi. Huc facit quod scribit R. Salomon : « Rabbini, ait, illud pronuntiarunt, judicem, si regi similis sit, quem nec amicos sibi comparare, nec munera oblata recipere necesse sit, hac ratione terram firmare; quod si similis sit sacerdoti per areas oberranti ad primitias postulandas, camdem diripere ct perdere. »

Tertio, Aben-Ezra *is terumot* vertit, vir *exactionum,* qui tributa exigit. Constat autem tributa, quæ a populo princeps refert, esse sextam ephœ partem, ç. *d.* Rex, cum juste se gerit, terram firmam stabilemque reddit; sed qui tributa ampliora sumit quam certo ordine mensuraque constitutum sil, eamdem demolitur. Sic et Vatablus.

Quarto, Septuaginta el Syrus vertunt, vir *iniquus,* qui cequilalem el leges violat; Aquila et Theodotion, id est vir *demptionum* vel *oblationum,* qui aliena demit, vel oblata ambit cl occupat.

Quinto, Baynus vertit, vir *munerum* : Rex, ait, juslo judicio creatus, hoc est legitime electus, puta qui bonis actibus, sive virtutibus, aut legitima successione pervenit ad regnum, hic illud stabiliet, id est diu regnabit m populo; sed vir munerum, qui per largitionem ct munera evectus est ad principatum, hic destruet terram, id est expilabit populum terr®.

Sexto cl genuine, *vir tCrumot,* id est *oblationum,* est tir *munerum,* qui scilicet non dat, sed ambit el accipit munera, puta *avarus,* ut vertit Noster, ideoque *iniquus,* ut vertunt Septuaginta, ct vir *demptionum,* id est demens subditis dona et bona, ut vertit Aquila cl Theodotion, *q. d.* Rex qui justo

judicat, justequo administrat regnum, hic illud facial stabile, dives, felix et prosperum : at qui *recipit* mimera, quibus placatus scelera dimittit impunita, permittit fieri mala, bonos viros opprimit, sontes absolvit, insontes injuste condemnat. Rursum, qui officia et magistratus confert non dignis, sed indignis offerentibus dona, hic sane destruet rempublicam et populum tciræ sibi subject®. Talis enim *primo,* subditos gravabit ct excoriabit, ut munera, qure pro principatu dedit (uti ea solent dare avari, ut illo ditescant) a subditis recuperet in triplum, imo in decuplum, ut ait Justinianus Imporator. *Secundo,* talis subditos velut mancipia munerum pretio a se coempta dure ct indigne tractabit. *Tertio,* hac ratione via aperitur, ut boni ct prudentes, qui non possunt vcl nolunt dare munera, ab officiis excludantur, improbi vero ct insipientes, sed divites, per munera eadem obtineant.

Scripsit hac de re insigne opusculum ad Ducissam Brabantiæ S. Thomas Aquinas, ubi plane dissuadet illi no magistratus pretio licitctur ct vendat.

Nota hebræum TDJP *iaamid,* id est stare facit, statuit, stabilit terram, alludere ad centrum terra?, eique comparare regem, vel polias judicium re* Jurtitu gjg/ *dt* f{CX justus stabilit terram instar centri, vc* P0**118 per justitiam quasi per centrum. Sicut regni enim centrum, teste Aristotele, lib. I *De Cado,* u *terree* ct corporibus omnibus, quæ ad illud tenaoU* dunt, confert triplex beneficium, scilicet unitatem, conservationem ct quietem; sic et rex per justitiam, quam omnibus unam eomdemquo administrat, omnes in eadem sibi unit, ct m concordia, amotis seditionibus, conservat, ac quietem u bellis hostibusque, quos ab cis propulsat, tribuit. Ex adverso vir avarus, id est tyrannus, regis nomine indignus, ut vir privatus potius vocandus sil quam rex, qui muneribus vendit justitiam, subditos quasi a suo centro avellit facitque excéntricos, ac pro unitate affert discordiam et schismata, pro copscrvationo ruinam et exilium, Tyno- pro quiete seditiones ct tumultus. Unde noster fuit i>6- ^a*azar : Sicut corpora, ait, c centro separata non pniua quiescunt, sed vi sua ad ulteriora nituntur; ita etiam cives tyrannum principem nacli, incredibi'* lem vim sustinent, atque adeo in ipsius obediencia non diu persistunt, sed inquieti ac mobiles alium cogitant, et alium affectant. Rursum, sicut corpora a centro dissita, a contrariis suis corrumpi solent; ita etiam imperia quæ ad tyrannos principes devenerunt, ab externis hostibus petita, facilius everti ac destrui solent.

Hanc tyrannidis esse indolem ct proprietatem docet Plato. Plutarchus ct Aristoteles, lib. V Polii. n 1 ' » cap. X. Quocirca Agapetus Diaconus, *Admonit. ad* J £ Juiffa. *Imperat.,* identidem ei commendat jnstitcTk llam et beneficium in subditos: «Solis proferto, ait, partes sunt, illustrare radiis orbem; principis vero virtus est, egenorum misereri. Porro his clarior est imperator, qui pius est: illo nainquo cedit succedenti nocti; hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgetve quidquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit. » Et Plulorchus in *Morat.* : « Ut Deus, ait, in cado pulcherrimum ac jucundissimum sui simulacrum constituit solem; sic in republica principem, qui prudentia, justitia, benignitate sc erga omnes repræsentet. » Sixtus Pylhagorœus in *Sententiis,* Sent. 15 : «Sapiens vir, ait, et pecunia? contemptor similis est Deo. » Et Sent. 33 : « Revereatur vitam tuam mundus : nihil admittas quod tibi invehat notam. » Alius : « Theologia Christianorum tria lUx im precipua quædam in Deo ponit, summam poten- Oddoiei tiam, summam sapientiam, summam bonitatem. Hunc ternarium pro viribus absolvas oportet. Nam potentia sine bonitate mera tyrannis est; sine sapientia, pernicies, non regnum. Primum igitur des operam, ul quandoquidem potentiam fortuna dedit, quam maximam sapienti® vim tibi compares, ut unus omnium optime quid expetendum, quidvo fugiendum sit pcrspicias. Denique ut quam maxime prodesse studeas omnibus: nam id est bonitatis. Potestas autem ad hoc potissimum tibi serviat, ut quantum cupis prodesse, tanlumdem ct possis, imo plus velis quam possis. Porro nocere hoc minus velis, quo magis potes. »

5. Homo qui blandis fictisque sermonibus lo- Ven.5. QUITUR AMICO SUO, BETE EXPANDIT GRESSIBUS EJUS. — Ita Romani et cæteri impressi; manuscript! tamen pro *ejus* legunt *suis,* cl sic vertit R. Levi, Aben-Ezra ct Septuaginta; Hebræum enim pronomen affixum tam est reciprocum quam absolutum, ul tam *suis* quam *ejus* verti possit.

Nostra ergo Vulgata versio, quæ habet ejus, significat cavendam esse assentationem tam assentato quam amico assentanti, *q. d.* Is qui amico blandis et ad assentationem compositis sermonibus adulatur, non amicus est, sed adulator ct hostis : quia vel sciens, vel nesciens, vel simpliciter, vcl fraudulenter, reto cl laqueum expandit moribus et actibus ejus cui adulatur. Facit enim ul is superbiat, ct majorem se putet quam revera sit, utquo vilia quæ adulator excusat vcl laudat, pro virtutibus habeat ct exerceat. Est metaphora a venatoribus, qui aves et foras reti expanso illoquennl : sicut enim aves et feræ laqueo hoc capiuntur ct necantur; sic adulatione capiuntur et necanlur animœ insipieDlum. Ita Plntarchus, tract. De *differentia adulatoris ct amici :* a Adulator, ait, trahit, et in laqueum injicit imitando. » Et post pauca : a Ncc feram moratur, sed ipsum in plagas conjicit, et indagine cingit venatorem, n Vide ibi plura. Seneca, *Natur. Quant.* lib. IV, in Præfat. : «Nec adulatoribus latus præboas, artifices enim sunt ad captandum superiores (cn artem qua venatores ipsos ad retia pertrahunt). Mihi crede, capieris, si proditioni eorum ipse te tradis. » Plato vero iu *Gorgia :*

«Adulator, ait, optimi nullam habet curam, sed semper eo quod dulcissimum est, quasi hamo incautam illaqueat montem, et usque adeo decipit, » etc. llæc est philautia hominis, ut, etiamsi sciat adulatorem adulari, et imprudenter falsa dicere, ac mentiri splendide, tamen eo delectetur, suisquo falsis laudibus ab eo decantatis palpetur cl gaudeat. Graviter Seneca, *epist.* 59 : « Cito, ait, nobis placemus, si invenimus qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, agnoscimus, nec sumus modica laudatione contenti : quidquid m nos adulatio sine pudore congessit, tanquam debitum prendimus; optimos nos esse, sapientissimo» affirmantibus a>scnlimur, cum sciamus illos sæpe mentiri.» Non minus vere ac graviter, *De Tranquil!,* cap. x : « Quis sibi verum dicere ausus est? quis non inter laudantium blandientiumque positus greges, plurimum tamen sibi ipsi assentatus est?» Ergo quod adulatorum deceptione seducamur, ex nostro errore nosfraque assentatione manat. « Amor proprius (ait Plutarchus) facit, ut quisque sui ipsius assentator cum sjt primus atque maximus, non difficulter admittat externum, quem putat ac vult esse sibi atque accedere testem adstipulatoremque. ® Quocirca sapienter Diogenes apud Dionem, oral. 3 *De regno :* « Omnium, ait, vitiorum turpissimum invenias adulationem : etenim id quod honestissimum justissimumque in vita est corrumpit, nempe laudem, ul jam amplius haud videatur credibilis, neque vera; aut (quod omnium pessimum est) virtutis premia vitio attribuit. Itaque mullo pejus faciunt, quam qui corrumpunt monelam, qui virtutem fide carere faciunt. » Et inferius : « Qui pauperem laudat ut divitem, ipse quidem mentitur, laudato autem paupertatem exprobrat. »

rbiiiii-
tbaduU-
ÜODÍ&.

Vulgate accedit Chaldæus qui vertit, vir *qui dividitur* (hebræum enim pbn *ehalac* ct blandiri sive adulari, ct dividere significat) u *socio suo, rete expandit gressibus ejus, q. d.* Qui per litem, iram vel odium separat sc ab amico, hic machinatur ei laquoum, id est fraudem ct dolum, quo eum decipiat ct supplantet.

Hebraicus est, *vir leniens* (I), vel *blandiens, super socium suum, rete expandit gressibus ejus, q. d.* Ideo lenibus utitur verbis, ct blanditur proximo suo, ut per has blanditias cum decipiat, vel aliquid ab co impetret quod sibi commodum, danti grave est ct incommodum. Monet ergo blanditias et blandiloquos cavendos, quia fere decipere intendunt, vel aliquid extorquere : Id ita esse quotidie experimur. Blanditi® ergo sunt dulces ct melliti laquei imprudentium. Undo Cato in *Distichis,* Salomonem secutus ita monet :

Noli homines blandos nimium sermone probare :
Fatula dulco canit, volucrem dum decipit auceps.

(1) Intellige JTOl) *lingam.*

Et inferius :

Sermones blandos bliwsqne carere (Oemento ;
SimplidUs, veri forma est; fraus, ficu loquendi.

Huc facit gnome Syrorum et Arabum, *Cent.* I, num. 97 : < Quando audieris unum de te loquentem bonum, quod in te non est, ne credas (ne in sinu gaudeas) : loquetur enim et malum de te, quod in te non est. » Hinc mollire sermones, sive blandiri, m Scriptura idem est quod decipero , ut : * Molliti sunt sermonis ejus super oleum, et ipsi sunt jacula, » *Psalm,* uv, 22. Sio Dalila blanditiis suis Samsoncm seduxit, el in mortem induxit, *Judie.* cap. xiv, 15. Similia sunt *Proverb,* n, 10, et cap. vi, 20, et cap. xxiii. 31 , cl cap. vu , 23.

Pari modo qui hosti dolose propinant venenum, id porrigunt in vinis dulcibus delicatisquo, et pateris auratis. Undo Juvenalis :

Nulla aconiU bibuntur
Fictilibus : tunc itti time, cum pocula sumes
Gemmata, et hlo Seunum ardebit in auro.

Olim enim Setina vina (ex oppido Setia non longe a Roma) erant delicatissima, undo illa bibebat Augustus Cœsar; jam mutato situ oppidi, mutai® sunt perieruntque hæ vinorum ejus dolici®.

Septuaginta vero Vaticani qui habent *suis,* sic vertunt, *qui prerparat ad faciem amici sui rete, circumdat illud pedibus* suis; qu® sententia nervosior est, monoïque astutos ct fraudulentos, qui aliis tendunt insidias et machinantur fraudes, ut iis abstineant, co quod lue fraudes in eorum caput recisur® sint, *q. d.* Qui amico suo machinatur per insidias malum, ipse eodem velut reti suo illaqueabitur ct capietur, juxta illud cap. xxvin, 10 : a Qui decipit justos in via mala, iu interitu suo corruet, elsimplices possidebunt boni ejus: » el cap. XXVI, 27 : « Qui fodit foveam, incidet iu eam; ct qui volvit lapidem, revertetur ad eum. » Hoc enim csl justum Del judicium ac justa talionis poena, ul dolosi suis dolis quos aliis tetenderunt , illaqueentur, ut ibi dixi, juxta illud *Psalm.* XXXIV, 8 : « Veniat illi laqueus quem ignorat; el caplio quam abscondit, apprehendat cum, cl in laqueum cadat in ipsum. »

Porro Septuaginta Complutenses cl Regii sic habent : *Qui prwparatur ad vultum amici sui, rete cireumjaciet ri pedibus suis.* Veium hæc lectio obcura et implexa est, dissldclquo ab Hebreo, Chaldœo, Vulgata, quin ct a Septuaginta Vaticanis, cl ab Auctore *Catener Grcrcor.,* qui omnes delent H *ci;* forte quia pronomen hebræum, ut dixi, tam verti potest *ejus* quam suis : aliquis ad marginem Septuaginta adjunxit™*ijus* vcl ei, ut utramque versionem indicaret, quod postea in textum irrepsit.

6. Peccantem visum iniquum involvet laqikus : **BT JIS rus LAUDABIT ATQUE GAUDEBIT, — Hebraice,**

in *pravancatione viri malus laqueus* (1), *et justus praconia dicet et lætabitur;* Cajetanus, *ct justus cantabit atque gaudebit;* Chaldæus, tir *malus in peccato suo capitur,* etc. ; Septuaginta, *peccanti viro magnus laqueus, justus autem in gaudio atque lætitia erit;* Aquila, *in peccato viri iniqui offensio;* Symmachus, *in injustitia viri malum scandalum. Offensio* et *scandalum* hic tum active accipi possunt, *q. d.* Iniquus sua iniquitate offendit ct scandalizat proximos; tum passive, 7. *d.* Iniquus in sua iniquitate offendet, scandalizabitur et capietur, sicut mus in esca decipulæ capitur et scandalizatur ; inde enim vox scandali deducta est, ut alias dixi. Et hic posterior sensus conformior est Hebræo, Chaldæo, Vulgat® ct Septuaginta; unde Pagninus vertit, *propter prævaricationem viri, veniet ei malus laqueus; justus autem laudabit ct lætabitur;* Vatablus, *ipsi malo sua transgressio laqueus est : justus autem ovat et gaudet.*

nu
it- r :
qob!
Rcip.
primo.

?Uærcs' vocelur peccans et *vir iniquus,* Qll* suo Pacato et iniquitate illaqueatur? *Primo,* Baynus intelligit fraudulentum ct dolosum, de quo vers, præced., cui hunc versum ipse annectit, *q. d.* Rete expansum ab adulatore non impediet gressus alicujus, sed iniquitates su® capiunt impium, et funibus suorum verborum constringitur. Vel nervosius, *q. d.* Vafer ct fraudulentus cum rete alteri parat, ipse sibi injicit laqueum, quo stranguletur et prefocetur : fraudes enim in fraudulentum recidunt, ipsumque præfocant.

S 'tundo. *Secundo,* Aben-Ezra intclligit rebellem : rebellio enim hebraice vocatur püD *pesca,* id est prævaricatio. Soient cnim rebelles in rebellione sua capi, ct ob cam a principe capile mulctari.

Tertio. *Tertio,* R. Levi intelligit scandalosum, qui alios ad sua scelera pellicere satagii, juxta illud : « V® scelesto, v® scelesti vicino, n Hic cnim velut pestis rcipublicæ, ob hoc scandalum morte puniri et exterminari solet; sicut hærcticos dogmatizantes, qui scilicet alios ad suas hæreses sollicitant, plecti videmus. De his ait Deus, *Jerem.* cap. v, 26 : « Inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes, et pedicas ad capiendos viros : sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plena dolo. »

Qiirto. *Quarto,* nostcr Salazar intelligit desperantem; huic enim sua desperatio est laqueus, id est peccatum gravissimum ct immedicabile, quod cum necat et suffocat; sicut videmus desperantes scipsos sæpe laqueo præfocare, aut aquis submergere. Desperatio ergo primo animam, deinde corpus strangulat. Ex adverso vir justus spe erectus præ gaudio gestit, et in Dei laudes erumpit. Sensus ergo est, ‹/. *d.* Peccatorem maximorum criminum reum, sæpe sua ipsius conscientia ad desperationem adducit, ct collum laqueo inserere cogit, suo ipsius damnatum judicio. Sic Judas proditor admissi sceleris conscientia stimulatus, sibi ipsi laqueum injecit. Hæcapposita,sed inadæquata ct partialis ost explicatio. Desperatio enim tantum est pars ct species una peccati, quod uti varias species alias continet, ita varios præter desperationem sibi nectit laqueos.

q.hdu *Quinto,* ergo plene et adæquate quemlibet hic peccantem accipias, scilicet peccato gravi ct enormi, qui in alios injurius, malignus ct maleficus est. Hic enim hebraico vocatur yi *ra,* atque injuriam notat püD *pesca,* id est prævaricalio. Docet ergo hæc gnome peccatum simile esse escæ ad quam dum advolant aves, mures et feræ, reti vicino vel laqueo implicantur ct capiuntur. Simili Vdapiu enim modo peccatum suam habet escam et ille- ««a ¡** cebram, nimirum voluptatem gulæ, luxuriæ, wlu ambitus, vindictæ, etc., sed cum ca peccatorem criminis unco perfodit, tenet et capit, juxta illud *Sapient,* xiv, 11 : « Creaturæ Dei in odium factæ sunt,el in tentationem animabus hominum, et in muscipulam pedibus insipientium. »

uneui Cneus hic est reatus peccati, quo se peccans dæmoni obstringit, ineque Dei sese obnoxium ac gehennæ reum cfllcit. Unde sequitur perpetuus TMui* conscientiæ moeror et angor, infamia, poena judicis, millequo ærumnæ, vel a Deo, vel ab hominibus, in peccatorem immiss®. Hoc est quod Salomonem secutus Isaías ait, cap. v, 18 : « V®, ait, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri peccatum; n et Job cap. xviii, 9 : « Tenebitur, ait, planta illius laqueo, etc., abscondita est in terra pedica ejus, cl decipula illius super semitam; » et Salomonis pater David : a Funes, ait, inferni circumdederunt me : praevenerunt me laquei mortis, » II *Reg.* xxn, 6. Vide dicta v 22, ad illa : « Iniquitates su® capiunt impium, n etc.

Justus laudabit atque gaudebit. — Hebraicus, *jubilabit* (2) *et lætabitur ;* tum quia gaudet scelera et scelestos puniri ex zelo justiliæ; tum quia ab utrisque se liberatum videt; tum denique quia justitia lætus lætam habet conscientiam, ac securus gaudia et præmia tum præsentia, tum ®terna a Deo exspectat. Cajetanus, *cantabit atque gaudebit,* ut alludatur ad illud *Isaiæ* xxxv, 8, juxta Septuaginta : *In siticulosa terra erit fons aquæ, illic erit lætitia avium.* Cyrillus autem ad hæc alludens verba : a Fons, ait, aquæ viv® Christus salvator, in illo factus est avium concursus et lætilia. Aves hic dicit, qui ultra res terrenas evolant, ct qui libertate spiritus utuntur, qui alti sunt propter virtutem, et quæ supra sunt sapiunt. »

Vere et pie S. Augustinus in *Sententiis,* num. 90 : a Non potest, ait, quisquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. /Eterna enim exsultatio est, qu® bono lætatur œlerno* »

(1) Alii, in *delicto ciri malum,* «eu *peccatum, est* ipsi *laqitnis :* enim, si adjectivum esset, consueta Hebræis syuuxi subjuntivo postponendum fuisset.

Çi) Rectius, *vincet,* id csl HorebiL

ci num. 113 : « Christiano recte gaudendi causa non præsens sæculum est, sed futurum. El ita utendum csl temporalibus, ne obsint æternis, ut in via qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam. » Plura do hoc justorum gaudio dixi cap. xv, 15, ad illa : « Secura mens quasi juge convivium. »

Ven. 7. 7. Novit justus causam pauperum : impius ignorat scientiam. — Pro *causam* hebraice est pq *din,* id est judicium, hoc csl, litem et causam forensem quæ in judicio disceptatur. Unde patet maxime hic de judice cl advocatis agi, *q. d.* Justus judex ct advocatus cura et cordi habent, ideoque c ligenter scrutantur causas forenses pauperum, ut carum justitiam et æquitalem a radice ct fundamentis cognoscant, tueantur ct decidant. At injustus ct impius judex vel advocatus non curat lites pauperum, quia ab cis parum lucri sperat, ideoque non vestigat eorum rationes ct fundamenta, imo afiectat earum ignorantiam, ne cogatur pro cis stare contra divites cl potentes, quorum munera ct gratiam ambit; quales increpans Isaías, cap. i, 23 : « Pupillo, ait, non judicant, cl causa viduæ non ingreditur ad cos. » Conira id quod sancit Propheta, *Psal.* lxxxi, 3 : a Judicate egeno ct pupillo, humilem ct pauperem justificate. » Unde hebraice est pa* nS *lo iabin,* id est non *discernit,* scilicet pa *ben,* id est inter æquum ct iniquum, inter litem divitis cl pauperis, inter legem generalem et casum particularem ; sed omnes una generali lego cl sententia involvit : itaque pauperes sæpe excipiendos injuste condemnat. Talis justus fuit S. Job dicens, cap. XXIX, 10 : a Pater eram pauperum, ct causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. » Talis fuit S. Ludovicus IX, rex Franci®, qui metuens ne causæ pauperum negligenter a judicibus audireniur, ipse singulis hebdomadis easdem audiebat, discernebat ct dijudicabat. Idem fecit S. Ivo, qui totum se gratis addixit patrocinio pauperum, ac proindo (¡nasi patronus pauperum in Sanctorum numerum csl relatus. Hac de causa in mullis acadcmiis gradum Declorata* aul Licenti® in jure suscepturi, ac tribunalium advocati, jurant se pauperum causas gratis acturos : imo Rom® stipendiis publicis designantur advocati, qui pauperum lites gratis peragant. Huc spectat illud Democriti apud Antonium in Jfe- àûûmT. *lissa,* part. II, cap. vii : « Optimus judex est qui cito inlelligil ct lento judicat; alterum cniin benevolenti® est, alterum vero diligenti® exquisite. n Preclare Theodoricus rex apud Cassiodoruin, lib. III *Variarum,* cap. xx : « Inter gloriosas, ait, rcipublicæ curas, quas perpeti cogitatione Deo auxiliante revolvimus, cordi nostro est levamen humilium contra potentiam superborum. » Et Plinius in *Pancg. Trajani :* a Ilex csl cujus imperii majestas salutis est tutela. » Et alius : « Principem dat Deus, qui erga omne hominum genus vice sua fungatur. »

Juti a"„nl pupe, rum.

Eiem-

Porro Septuaginta vertunt, *novit justus judicare paupertbus : impius autem non cogitat scientiam;* Complutenses, *non cogitat causam;* Regia, *non mtclligit judicium,* Adduntque : *Et pauperi non inesl mens cognoscens,* vel *solertia,* ut vertit Auctor Ca*tenæ Græc.* Quæ verba non sunt in Hebræo, Chaldæo, Vulgata : quare vel paraphrastic© a Septuaginta sunl addita, vel certe ex alia versione adjecta. Si enim pro rasca, id est *impius,* per apocopen legas zn *ras* (ut alibi legisse Septuaginta superius adnotavi) id est *pauper,* el reliqua qu® sequuntur eidem addas, prodibit hic sensus : « Pauper non intelligit scientiam, id est pauperi non est mens cognoscens, » quasi dicat : Ideo justus judex vel advocatus scrutatur jus pauperis, quia pauper per se vel simplex est, stupidus aut stolidus, vel ignorans, aul ignarus juris : eo ergo magis ejus miseretur, magisque cura habet tam miseri causam, ciquo sedulo studet, ut ejas. æquilatem vestiget et tueatur. Hoc est quod de Salomone in typo Christi, qui regum ct principum fuit idea, cecinit David, *Psalm,* lxxi, 12 : < Q»ja liberabit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor. »

Veri. s. 8. Homines pestilentes dissipant civitatem : sapientes vero averTUNT FUROREM. — **Hebraice, VÏH** *irrisionum* (id est *irrisores;* Syrus, *illusores,* qui omnia humana et divina irrident, ideoque pestilentes) *efflant,* vel *sufflant civitatem : Sapientes vero reverti faciunt nasum,* id est iram el furorem. Pro *dissipant* hcbraicus est IfPD' *iapichu,* id est *efflant* ; Chaldæus, *loquuntur mendacium.* Vulgo enim *sufflare* dicuntur, qui mentiuntur : sicut enim sufflando concitamus ventum, sic mentieudo nil nisi vanitatem et mendacium cillamus; Symmachus, *incenderunt;* Septuaginta, *exusserunt;* alii, *fluctuare faciunt;* Vatablus et Pagninus, *illaqueant,* ut *iapichu* alludat ad no *pach,* id est laqueus.

Primo, Aben-Ezra sic exponit, *q. d.* Deus ob derisores parat civibus laqueos, quibus implicentur; sapientes vero ob prudentiam, qua pollent, divinam iram sedant, laqueosque devitant.

Secundo, R. Levi : Derisores, ait, jurgia dissidiaque serunt, quibus perditur civitas; sapientes vero pacem conciliare student, iramque etæslum, quo quis in alterum exardescit, prorsus deliniunt. Et Vatablus : Illusores, ait, sunt exitio civitati , at sapientes avertunt iram a sannionibus excitatam.

Tertio, Hebræi, qui *iapichu* vertunt, *efflant,* vel sufflant, vel *fluctuare faciunt,* censent esse metaphoram a vento, *q. d.* Sicut validi venti, praser-tim contrarii, dum inter se conflictantur, sternunt arbores, evertunt turres, lacerant urbes, naves in mari collidunt et confringunt, atque altos tollunt ad sidera fluctus; sic pariter homines tumultuosi et seditiosi concitant rixas, schismata et seditiones, quibus tota civitas collidatur el conquassetur; at vero sapientes sua prudentia et

tranquillitate hos fluctus motusquo sedant, ac wives paci, civitatem integritati restituunt.

Quarto, Septuaginta, Symmachus et alii, qui *iapichu* vertunt, *incendunt* vel inflammant, censent metaphoram duci vel a folle, vel flabris ventorum. *q. d.* Sicut folle sufflando excitatur ignis, qui totam lignorum struem, imo silvam aut domum, plateam, urbem, proserpendo comburat; sic pariter susurrones, qui serunt inimicitias, discordias ct lites, sunt quasi folles et flabella, quæ iras et lites inter cives succendunt, ut tota civitas rixis ex<estuet, abeatque in pugnas et cædes; at vero sapientes hosco folles comprimunt, ac malitiam et pacem civitati reddunt.

Quinto, Noster *iapichu* vertit, *dissipant,* id est difflant, metaphora sumpta a paleis ct stipulis, *q. d.* Sicut ventilator trilici ventilando difflat et dissipat paleas, ut tenues vanescant in auras; sic pariter susurrones ct seditiosi suis susurris cl tumultibus vulgus levo et mobile agitant venlilantque, ut seditiones concitet, quibus divites spolientur, probi necentur, potentes fugentur, itaque cives dispereant et evanescant; at vero sapientes sua sapientia et gravitate hosco tumultus pacant, ac plebem cum senatu conciliant, itaque civitati concordiam et tranquillitatem restituunt : uti Romæ olim fecit Menenius Agrippa, qui plebem a senatu dissidentem et secedentem in Aventinum montem, eo quod a susurronibus concitata quereretur so a senatu opprimi, per apologum ventris ct membrorum, quem recitavi I Cor. xu, 23, cum senatu conciliavit, mbique pacem reddidit.

Preclare Epictetus apud Slobæum, *serra.* 43 : « Sicut, ait, faces in portu sublalæ magna flamma in paucis cremiis (rebus combustibilibus) excitata, navibus per mare errabundis multum auxilii ferunt; sic et viri splendidi in urbe periclitante paucis ipsi rebus contenti, magnis beneficiis cives afficiunt. » Exemplo sit mulier sapiens Thecuilis, quæ urbem Abclam a rebelli Seba infestam sua sapientia a rebellione liberavit, ac Joab et Davidis bellum discussit, II Ilcg. xx. Moses quoque et Aaron sæpe averterunt iram Dei ab Israele, ut ct Phinces occidens pestile ' cultores Beelphegor fornicantes cum Madi 'ms, qui eam concitaran!, *Num.* xxv.

Veri.». ü. Vin SAPIENS , SI CCS! STULTO CONTENDERIT, SIVB IRASCATUR, SIVE RIDEAT, NON INVENIET REQUIEM.— Hebraice, vir *sapiens judicium subiens cum* viro stulto, et irascetur, ct *ridebit, et non requies;* Chaldæus, vir *sapiens contendens* cum viro *stulto, sive irascatur, sive rideat,* non *conteretur;* Septuaginta, *vir sapiens judicabit gentes* : vir autem *nequam* suo censens *deridetur et non terret;* Syrus, non *fert motete,* vel non *indignatur.*

Primo, R. Salomon per virum sapientem accipit Deum, qui cum stultis, id est impiis, contendit jugiter sine requie.

Secundo, Baynus, *q. d.* Stullns est incorriglbilis : aliorum enim monita vel ridendo, vel irascendo explodit ; quare non verbo, sed fuste ct verbere contundendus et emendandus est.

Tertio el genuine, « sive *irascatur, sive rideat, refer* ad sapientem corripientem, non ad stultum corrreptum. Sensus ergo est, ait Janscnius, q. d. Si sapientem sive in judicio, sive extra judicium, disceptare contigerit cum viro stulto, hoc est homine improbo, sive sapiens irascatur, sive rideat, hoc est, sive serio agat, sive joco; sive seriis verbis justam suam indignationem ostendat, sive ridendo declaret se contemnere illius improbitatem; sive duro cum illo agat, sive blande ct benigne, non inveniet requiem, id est non facile ab illo liberabitur, non facile illi satisfaciet, ut ab illius impetitiono sit habiturus quietem. Proverbium docet stultum cl improbum esso implacabilem ct incorrigibilem ; quare sapientibus caule declinandum esso a contentionibus cum eo. Exemplum est in Pharisæis, cum quibus Christus contendens nunquam potuit quietem ab cis obtinere, cum nunc dure cos incesseret, nunc blando eis satisfacere studeret. Stulti enim quasi feræ stolidie cl slupidæ nec blanditiis verborum, nec minis plagisve verberum ad sapientiam virtutemque transferri se sinunt; sapientes vero, utpoto animo et judicio pollentes, utrisque ad honestatem excitantur. Huc facit illud Sixti Pylhagoræi : « Neque vox in piscibus, neque virtus iu hominibus imperitis quærenda. » Et illud Crateris : « Stulti similes sunt terebris, co quod nisi vinculis ct necessitate coacti officium suum non faciant. » Et illud : « Phryx nou nisi plagis emendatur. »

Porro Septuaginta vertunt, *vir sapiensjudicabit gentes : tir autem nequam succensens deridetur, ct non terret, q. d.* Vir sapiens facile regit populos : tum quia prudens est ct moderatus; tum quia suo exemplo subditis præil, qui proinde cum sequuntur, el libenter obtemperant; at vero nequam el improbus ml a subdilis impetrat, sed, esto eis immorigeris succcnseat, ab eisdem deridetur, noquo minando terret, parvi habetur cl contemnitur; tum quia subditos gravat legibus, tributis ct oneribus; tum quia imprudens est; tum quia subditis dat scandalum et malie vitæ exemplum, severa praicipiendo, et dissolute vivendo. Ende Auctor *Catena: Grcec.* Septuaginta sic claro vertit, *vir sapiens recte judicat populum; vir autem improbus ira incensus deridiculum se facit, nec ulti terrò- rem incutit.* Hinc disce probitatem plurimum va- nl*t ›l regina. lere ad regimen, et ad impetrandam a subditis obedientiain; hanc enim impetrat prudontiio et virtutis opinio, æquc ac vitæ exemplum. Unde Plutarchus in *Morat,* principem componit cum lege el jure : « Tot tantorumque, ait, bonorum ct munerum, quæ dii largiuntur, nullus est fructus aut usus rectus sine lege, juro ct principe. Jus finis est legis : principis opus lex ; princeps autem imago Dei cuncta administrantis. » Unde Cato Dcssimum dicebat esso principem, qui sibi ipsi

imperaro nequiret, ut rationi, legi ct virtuti se subderet : qua enim ratione talis alios sibi legique subdet?

ve». IO. IO Vnu SANGUINUM ODERUNT SIMPLICEM : JUSTI AUTEM quæhunt animam ejus.—Pro *simplicem* hebraico est on *tam,* id est *integrum,* immaculatum, incorruptum ; Syrus, *innocentem;* Saptuaginta, id est *sanctum.* Hic autem maxime notat justum jusliliæ propugnatorem ct vindicem, qui scilicet injustos prædoneset homicidas acriter increpat, ct si magistratu fungitur, cos insectatur et morte mulclat ; hunc enim ut vitæ suæ perniciem oderunt homicida.

Sensus est, 7. *d.* Viri sanguinarii ct homicida oderunt virum innocentem et virtutis studiosum, tum quia moribus suis contrarius est, cosque tacite vita sua condemnat : quia ergo delectantur scelerata vita, hinc virtutem cl virtute proditos oderunt. Undo Chaldæus vertit, *viri sanguinem effundentes oderunt simplicitatem; recti autem quærunt cam,* tum quia bonis ejus inhiant, ideoque illius velut in prædam sibi expositi vitæ insidiantur, *justi autem quærunt animam ejus :* student vitæ ejus conscrvandæ, nipote quæ sibi cl loti reipublicæ ob exemplum, consilium, preces et merita apud Deum sit utilissima ; tum denique, quia, ut dixi, sicarii oderunt viros integros, qui jura luentur, ct injurios, præsertim homicidas persequuntur : eos ergo ut suos judices nt carnifices immitissimos odiis inseciantur.

Nola : To *quærunt animam ejus* varie exponitur ; *primo,* Tigurina vertit, *rectis autem vita ejus cura est; secundo, Syrus, recti amant eum,* scilicet amant cum eo versari cl loqui, ut ab ejus anima sapiente cl sancta instruantur, dirigantur, sanctificentur, ao consilium, consolationem, opem accipiant; *tertio,* Vatablus, *redi quærunt voluntatem ejus,* id est student ci in omnibus obsequi. *Anima* enim sæpe metonymice significat animæ desideria ct consilia. Unde R. Salomon : « Vox hæc, ait, charitalem et benevolentiam significat, eamdomque vim babel quam illa Davidis ad Abiathar, » I *Reg.* XXII, 23 : « Si quis quæsieril animam meam, qiiærel et tuam, id est, qui mihi beneficiis gratificabitur, libi etiam gratificabitur, n Sed alius illius loci est sensus : *anima* enim ibi vitam significat. *Quarto,* R. Levi : *Justi,* ait, *quærunt animam suam,* ut scilicet expleant sancta animæ suæ desideria, *q. d.* Omni modo tentant illa quæ desiderant exsequi; *quinto.* Aben-Ezra, Salazar cl Baynus, 7. *d.* Animam, id est vitam, justo ab homicidis ereptam requirent ct vindicabunt recti cl ©qui judices, nce permittent homicidas grassari impune, ut sanguinem proborum fundant, *q.* d. lioo imprimis spectat ad judices ©quos, ut, sicut causas pauperum, no a divitibus opprimantur, scrutantur cl tuentur, sio et viro simplico, id est innocente, justo et integro, interfecto inquirant el puniant cædis auctores, ut sanguinem innocentis ulciscantur. Hoc sensu dicitur IX uxll. vers, fi : « Non est qui requirat (id est ulciscatur), animam ineam, v El *Ezech.* m, 20 : « Sanguinem vero ejus de manu tua requiram; » ct alibi sæpe. Cum enim simplices et innocentes sint modesti et patientes, nec suas injurias vindicent, par est ut id faciant justi judices, ut jusliliæ læs® tum human®, tum divinæ, per sontium pœnam satisfiat. Unde Phocylides : « Scelesti, ait, juste necati, victim® sunt Jovis. »

Ex hisce sensibus maxime genuinus est primus ct ultimus. Utrumque sic connectas, g. *d.* Sicarii oderunt virum integrum, qui fortiter stat pro justitia quam ipsi violant, ideoque in ejus necem conspirant, uti Pharisæi conspirarunt in necem Christi.Unde hæc eorum vox e¡»t,Sup. n, 12: a Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, el contrarius est operibus nostris, el improperat nobis peccala legis, etc.: morte turpissima condemnemus eum. l» At justi, præsertim judices et magistratus, vice versa conspirant, ut vitam viri integri tueantur, et, si illa ipsi ab homicidis erepta sit, vindicetur, et talione puniatur, etiamsi mors illius multorum cædc, qui mortis auctores vel adjutores fuere, luenda et expianda sit.

Hæc gnome verissima est iu probis sedulisque pr<i loribus cl magi>tratibus qui sicarios persequuntur : hos enim cane pejus el angue oderunt sicarii, ac eos ad necem quœrunt; justi vero, praesertim judices et praesides, tales circumdant, ut eorum vitam tueantur : quod si occidantur, acriter necis reos puniunt. Sic Davidis innocentis, et prædoues persequentis, vitam tuebantur Gettai cl stipatores sexcenti, adcoque Saulcm illi insidianlem occidissent, ni David prohibuisset, l Jtey. XXIV, 5.

ii. Totum spirihm suum profert stultus : sa- ves.11.
MENS DIFFERT ET RESERVAT IX POSTEREM. — Nola : *Spiritus* in Scriptura multa significat : *primo,* men- SpHiu
lem el sensa animi; *secundo,* sapientiam; *tertio,* 'la*
desideria cl cupiditates animi; *quarto,* secreta pk,‘
mentis; *quinto,* animum animique vires el impetus. Juxta quintuplicem hanc *spiritus* acceptionem quintuplex ontur sensus.

Primo ergo, R. Salomon *spiritum* accipiens prim*,
pro mente sic explicat : Gum stultus totam mentem suam depromat, accedit sapiens, eumque improbat, compescit et deprimit responsis suis.

Secundo, Abvn-Ezra per *spiritum* accipiens sa- Secati,
pienliam, el per IIHH *achor,* id est *jiosterius,* accipiens cor hominis, quod est post labiorum pronuntiationem, sic exponit, *q. d.* Universos scienti® spiritus exerit stultus cakrisque divulgat, juxta iUud : «In corde prudentis requiescit sapientia, cl in stulti cordo dignoscetur; » sed sapiens scienti® spiritum continet cohibetque corde, quod est post organa pronuntiationis, nec eam stulto evulgat, ut testatur illud : « In corde prudent/s requiescit sapientia. »

Tertio, R. Levi per *spiritum* accipiens desi* delia ct cupiditates, sic exponit : In cupidilatea

suas stultus se effundit, seque dat præcipitcm; sapiens vero cas ratione refrenat ct cohibet, quare qui sapit, illas abscondit cl cohibet. Vere S. Ephrem, serm. ad pietatem bonaque opera exercentes : «Ille vere divinus est philosophus, inquit, qui omni tempore pravis suis concupiscentiis resistit : nam qui solo nomine sapienti® sibi blanditur, insipiens hic prorsus ac stultus reputabitur, quod de tam modicis passionibus ipse inquietari atque torqueri velit, d

Quarto, Cajctanus e! Baynus per *spiritum* accipientes secretum, interpretantur, *q. d.* Nullum majus stullitiæ argumentum, quam non posse servare secretum : lotum statim effutire quidquid animo quis concepit, summa stultitia esi; quare sapiens illud reprimit et mento recondit, juxta illud cap. XVII, 27 : a Pretiosi spiritus vir eruditus; » cl cap. XXV, 28 : « Qui potest in loquendo cohibere spiritum suum. »

Quinto. *Quinto,* Chaldæus per *spiritum* accipit iram et furorem : irati enim spiritus et fumos naribus efflant; unde vertit, *omnem furorem profert stultus, at sapiens in prudentia reprimit cum ;* el Vatablus, *omnem iram suam effundit stultus, sapiens autem postea pacat eam.* Quod dupliciter accipi potest : *primo,* de ira stulti, *q, d.* Stultus litigans et excandescens effutit quidquid illi bilis suggerit, ac sapiens reddita ratione pacat cum ut bile posita mitescat; *secundo,* dc ira ipsius sapientis, *q, d.* Stultus nequit cohibere iram, at sapiens eam prudenti silentio et consideratione reprimit; unde Symmachus vertit, *in novissimo mitigat eam.* Accedunt Septuaginta qui pro *spiritum* vertunt topuv, quod S. Hieronymus et ex eo Cassianus vertunt *iram.* Audi Cassianum, *Collât.* XVI, cap. xxvn : «Totam iram suam profert stultus, sapiens autem dispensat per partes, id o4 stultus quidem ad ultionem sui iræ perturbatione succenditur; sapiens autem paulalim eam maturitate consilii ac moderationis extenuat el expellit. Tale est ct illud quod ab Apostolo dicitur : Non vosmelipsos vindicantes, diarissimi, sed date locum iræ, hoc est, nequaquam ad vindictam iracundia cogente tendati*; sed date locum iræ, hoc est, non sint corda vestra sic impatienliæ el pusillanimitatis angustiis coarclala, ut violentam commotionis procellam, cum irruerit, sustinere non possint : sed dilatamini in cordibus vestris, suscipientes adversos iracundia* fluctus in illis extentis sinibus charitatis, quæ omnia suffert, omnia sustinet ; ct ita mens vestra amplitudine longanimitatis ac patienliæ dilatata, habeat in se consiliorum salutares recessus, in quibus receptus quodammodo atque diffususlelcrrimus iracundiæ fumus, protinus evanescat. » El post nonnuHa : « Hæc est enim natura ira, ut dilata languescat et pereat, prolata vero magis magisque conflagret. » Docet ergo hic Salomon efficax iræ remedium esse, si ultio, verba aspera, rixæ, etc., ad quæ ira exstimulat, differantur, ut maturius considerentur : ira enun est velut flamma, quæ ubi efferbuit, illico defervescit et subsidii. Optimum ergo iræ remedium est mora, præsertim quia per cam ratio evigilat, ct multa prudenter considerat, quæ iræ tumultus reprimant, ¡Bosque per partes carpant ct dissipent : hoc enim est iram fallere, el fallendo eludendoci ' enervare. Idem docuere Philosophi : Aristoteles*. « Ut ira coquatur, ait, tempore opus est, nec aliud salubrius remedium occurrit : » Athenodorus hoc monitum Augusto Cœsari velut monile aureum dedit : « Quoties irasceris, nihil dicito vel agito, donec viginli quatuor alphabeti litteras recitaveris. » Simile documentum dedit S. Ambrosius Goomi. Theodosio Imperatori, cum subita ira jussisset Thessalonicenses, qui statuam suam dejecerant, occidi. Seneca, lib. H *De Ira,* cap. xxvi : a Maximum, ait, remedium iræ est mora, nec ab illa peto initio ut ignoscat, sed ul judicet : desinet, si exspectat ; nec universam illam lentaveris tollere : graves habet impetus primos : tota vincetur, dum partibus carpitur. » Idem, lib. HI, cap. xn : « Nemo se differt : atqui maximum ira» remedium dilatio est, ul primus ejus fervor relanguescat, ct caligo quæ premit mentem, aut resideat, aut minus densa sit. Quædam ex his quæ te præcipitcm ferebant, hora, non tantum dies, molliet; quædam ex loto evanescent. » Præclare Nazianzenus in *Iambicis :* «Patientia, ait, molestiarum decoctio est. » Hic sensus recte cadit in versionem Chaldæam, Vatablum et Septuaginta, at minus commode in Vulgatam, qui habet, *sapiens autem dtffert et reservat in posterum :* nec enim ira differendo reservanda est, sed plane exstinguenda.

Porro S. Gregorius, HI pari. *Pastor,* ¿dinon. IO, per *spiritum* accipit impatientiam, quam reservari ait in posterum, dum ultimo Dei judicio remittitur : a Audiant, ait, impatientes, quod per Salomonem rursum dicitur : Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem differt cl reservat in posterum. Impatientia quippe impellente agitur, ut totus foras spiritus proferatur, quem idcirco perturbatio citius ejicit, quia nulla interius disciplina sapienliæ circumcludit; sapiens autem differt el reservat in posterum; læsus enim in præsensse ulcisci non desiderat, quia etiam tolerans parci optat; sed tamen juste vindicari omnia extremo judicio non ignorat. »

Sexto et genuine, Septuaginta Hebræum nin *ruach,* id *est spiritum,* vertunt *tepy*;* id est *animum,* animique vim, energiam, efficaciam, impulsum, fervorem, œstum, qui hominem stimulat ct agitat ad illa quæ animo concepit, præpropere eloquendum vel operandum, *q. d.* Stultus omnes animi sui vires, impetus et æstus expromil, ut nihil sibi servet, sed totum se effundat et exhauriat ; at vero sapiens animi sui vires et impulsus relinet reprimitque, ct, ut aliqui ex Hebræo vertunt, *retrorsum agit,* ut totum se non exhauriat, sed aliqua sibi servet, quæ deinceps expromat, cl per partes dispenset, ut vertunt Septuaginta. Stultus, ait

Cajetanus, impetu agitur, sapiens impetum reprimit direno rationis moderatur. Sic videmus stultos omnem suam scientiam simul d semel effundere, ac postea velut infantes obmutescere; rursum in agendo omnem suam industriam viresque simul et semel expromere, ac mox velut stupidos torporo et hebescere. Ex adverso sapientes ca quæ sciunt, pedetontim per intervalla enarrare, ut semper dicendi d docendi cis materia supersit. Rursum in agendo moderatos esse, ac vires suas temperare, ctpcr partes successive exerere, quo fit ut diu operari valeant, cl industriam viresque operando adaugeant. Unde cx Hebræo vertas, *sapiens autem in posterum promovet eum* (1), scilicet spiritum suum : hcbræum enim nW *scabach,* contraria significat, scilicet promovere ct cohibere, item laudare et glorificare. Unde cum Cajctano vertas, *sapiens autem in posterum laudabit,* vel *glorificabit eum,* id est laudabilem ct gloriosum efficiet spiritum suum et animum, dum scilicet sensim ejus vires expromit, ut semper operari valeat : itaque ejus virtutem et energiam continua operatione jugique exercitio auget ct exacuit. Natura enim operando progreditur, opusque suum peddentim polit ct perficit; idem facit çratia. Unde in arboribus primo producit frondes, mox flores, deinde fructus, cosque sensim format, auget, maturat. Ex adverso, cum arbor vel vitis luxuriat, totamque sc in folia effundit, nil sibi servat succi quod in flores d fructus conferat : quare sterilis est et infrugifera; idem fit si uno anno in fructibus luxuriet, totamque vim suam exhauriat: mox enim sterilescit et exarescit. Idem fit in aqua ct lacte, quod in olla igni impositum fervore ignis ebullit, ct totum pene se effundit ut ignem exstinguat, ac mox plane detumescit d subsidii. Similes prorsus sunt fervores tironum, qui subito ebulliunt, sed mox subsidunt. Exempla hujus sententi® quotidiana sunt in tironibus qui viam virtutis inchoant, ac præsertim in novi-

Fervor uiOfH(n. mi eva- nttdu

Religionum qui præpropero fervore, nimiis jejuniis, poenitentiis, orationibus caput corpusque fatigant, ac omnes vires suas consumunt, quo fit ut languescant tum corpore, tum spiritu fatiscant d tabescant, utque vigor ille concidat, et in morbos corruant, fiantque infirmi, enerves, torpidi ct inepti ad omnia. Undo sapienter cos moderationis admonet S. Basibus, tract. *De Virgin.*

Ven. iî. 12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios. — *Primo,* Baynus hæc accipit de mendaciis adulatorum, *q. d.* Princeps, qui pascitur adulationibus assentatorum, ministros habet impios : impii enim sunt assentatores qui vitia principis quasi virtutes adulando laudant, quo fit ut princeps vitiosus ct tyrannas evadat, el rempublicam opprimat.

Secundo, abi accipiunt hæc de eo cui princeps irascitur vel offensus est, ac proinde de eodem libenter audit falsas accusationes et criminationes, ut eum perdat : cum enim id sciunt subditi, studeni ei obsequi, ac multa falsa m eum commiscuntur, ut principis gratiam ineant cum damno innocentis et pernicie reipublicæ. Verum hi< sensus arctior est.

Tertio ergo, adequate et genuine, *mendacium* hic planum et plenum accipe, puta non jocosum, nec officiosum; sed perniciosum, quod scilicet aliis gravem injuriam et damnum vel in bonis, vel in fama, vel in vita affert, quale est cum quis alteri in re gravi detrahit, aut eum calumniatur, vel falso accusat de crimine, ob quod infamia vel bonis mulctandus est, aut incarcerandus, vel vita privandus. Princeps enim qui calumnias et falsas accusationes libenter audit, facit ut ministri tales quaerant et fingant, ut ei placeant, quo fit ut innocens opprimatur, justitia pessumdetur el evertatur. Hunc esse sensum liquet ex Septuaginta qui vertunt, *rege audiente* çermonem *injustum, omnes subditi injusti;* hebraice, *dominator, qui attendit super verbis falsitatis, omnes famulos habet impios.* Nam, ut ait Ecclesiasticus, X, 2 : < Secundum judicem populi, sic et ministri ejus; et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea. » Vide ibi dicta. Hinc in aulis principimi malorum, ministros videmus se eis in malitia conformare, imo satagere ut cis sint pejores.

Nota : Pro impios hebraice est CZ'yxn *rescaim,* id est inquietos, tumultuantes, turbulentos, puta litium non tam compositores quam structores et incitatores, mendaces, neque tam veritatis quain imposturarum studiosos, cupidos, avaros : ideo sane « in loco judicii » non solum est impius judex, sed judiciorum subsellia plena sunt iniquissimis sycophantis, el nefariis delatoribus, improbis ministris, rabulis non tam veracibus quam verbosis, causidicis non tam veritatis quam sui lucri causam dicentibus. Denique forum plenum est avaritia et calumnia, ut Isaias, cap. 1 ix, vers. 4, Conquerebatur : « Non est qui invocet justitiam; » quippe justitia exsul abest a suo loco: potius implorant præsens impietatis et iniquitatis auxilium. Vel : « Non est qui invocet juste, » qui vocet alium juste in jus. Hoc est quod velut grande scelus et piaculum deplorat *Eccle.* cap. m, vers. 16 : « vidi sub sole in loco judicii impietatem, et in loco justitiæ iniquitatem, » ut thronum justitiæ possideat impietas ct injustitih, in eoque velut regm< imperet et dominclur, hoc est, ut solium Dei occupet Lucifer, ac solium Christi occupet Antichristus, ut ibidem pluribus dicam. Vide dicta cap. xv», vers. 7, ad illa : « Non decent stultum verba composita, nec principem labium meo tiens. »

Præclare Agapetus Diaconus Justinianum Im-

(1) Rectius, *retrorsum compescit eum.* Sensus: Homo stultus temero promit omnes animi sensus, motus et studia, inconsiderale eflluit omnia quæ intus apud se babel; sapiens vero ea cauto reprimit ol celat. Mmus apto per *spiritum iram* inlelbgunl Wuierus cl Ewaldus.

per«(orem Ita admonet, num. 41 et 42 ; « Æqua lance tam ad amicos quam ad inimicos vergens judicandi munus obito, neque bene sentientibus de te gratificans ob benevolentiam, neque malevolis resistens propter inimicitias : quoniam cjusdem est absurdilatis, et secundum iniqua petentem dare litem, etiamsi sit amicus; et injuriam justo inferre, etiamsi sit inimicus: malum enim utrobique simile est, tametsi in contrariis inveniatur.» Unde concludit : « Intenta mente auscultare debent rerum judices. Difficilis namque captu est justi inventio, facilcque effugere solet non admodum attendentes : quod si praetermissa dicentium eloquentia, diclornmque neglecta verisimilitudine, ad penitissimam intentionum profunditatem penetraverint, sio demum haurient quod ab ipsis qumrilur.gominique insontes erunt delicti, neque ipsi honestum prodendo, neque aliis id ut committant concedendo. »

V«r» 13. 13« PaUFXR ET CREDITOR OBVIAVERUNT SIBI ; UTRIUSQUE ILLUMINATOR EST DOMINUS. — Hanc gnomen audivimus cap. xxii, vers. 2, nisi quod pro *illuminator* ibi sit *operator;* sed ulrumquc eodem redit. Illuminator enim est creator et provisor, qui lucis usuram et vitam ulrique largitur, conservat, dirigit, prosperat, beat : lux enim symbolum est vite, teliti®, gratte, felicitatis omnisquo boni. Undo hebraico est : *Utriusque oculos Dominus illustrat,* ut scilicet lucis hujus usura fruantur, juxta illud Job iii, 20 : « Quare misero data est lux?» ctcap. xxxvni, vers. 15 ; u Auferetur ab impiis lux sua, » id est vita; el alibi sirpe, a Illuminator » ergo idem est quod fautor, custos et beneficentissimus provisor ; vel, ut Baynus, nutritor, *q.* d. Utrumque nutrit et pascit Dominus, juxta id quod Jonathan fame deficiens gustato mello ait : « Illuminati sunt oculi mei, » id csl pastus et refectus sum, ut oculi fame, defectu spirituum visivorum caligantes, jam meile refecti illustrarentur ct exhil rarontur, I Rog.xiv.

Pro *creditor* hebraico est O'DDD©'N ü *tecachim;* qu® vox hic tantum repetitur, unde incertum qnid proprie significet. Rabbini, Pagninus, Baynus, Cajctanus et alii passim vertunt, vir *contritionum* (1), vel *fraudum,* vel usurarum (h® enÜh summra sunt fraudes, quia sub specie commodate pccunte multiplicatum lucrum exigunt), qualis activo est *funerator,* ut vertunt Septuaginta, et *creditor,* ut verlit Noster. Cajctanus vero et Aben-Ezra passive capiunt, ut idem sit quod *vir contritus,* fraudem passus, afflictus, et, ut Syrus, *dolore affectus.* Hic jungitur pauperi, quia afflictus afflicto sociari solet, ut mutuo se invicem solentur per spem in Deum ejusque invocationem t Deus enim utrlusque desolati, ct afflictione quasi exc®calí est illuminator id est consolator, provisor ci exhilarator. Alii cum Chaldœo, *tecachim* a *pn *toch,* id est *medium,* derivantes, vertunt, vir *medietatum,* id est mediocris fortume vir, vel vir fraudum ; *toch* enim, id est modium vel intranenm, Ilebræis subinde notat fraudem, eo quod in medio, puta pectoris, occultetur ct concinnetur in cordo. R. Levi vertit, *vir perplexus;* hnju< enim Deus illuminat oculos, cum ejus perplexitates et scrupulos mentem ejus illuminando dissolvit; alii vertunt, vir *intermedius* vel *mediator,* scilicet ad faciendam misericordiam. Magis credendum nostro Interpreti qui verlit, *creditor,* et Septuaginta qui vertunt, *fancrator,* ct aliis qui vertunt, vir *usurarum.* Divites enim sæpe sunt usurarii, et fœnerantur pauperibus : undo qui hic vocatur *creditor et fœnerator,* cap. xxii, 2, vocatur *dives,*

Mystico Baynus : Deus, ait, illuminat oculos pauperis, cum luce grati® su® ei ostendit quantum bonum Deiquc donum sit paupertas, ut illam patienter ferens mercatur opes (eternas. Creditoris vero oculos illuminat, dum ei ostendit quantum donum sit beneficentia, qua pauperi succurritur : ut hæc gnome pauperes moneat patienti®, creditores et divites beneficenti®, utrosque spei in Deum et confidenti®, ut so resignent divin® Providenti®. Hanc enim notat tí *illuminator.* Unde Septuaginta vertunt, *faneratoro et debitore ad invicem convenientibus,* id est *inspectionem,* vel *visitationem, facit utriusque Dominus,* hoc est, utrosque inspicii el visitat, utrisque do necessariis providet ct prospicit.

Mystico, rursum pauper est subditus, qui doctrina eget et reverentiam ac obediontiam debet; creditor vero Prælatus, qui dpclrinam erogat, creditque et committit subdito : utriusque illuminator est Dominus: hunc enim illuminat, ut recta doceat; et illum, ut per os istius qu® Deo sunt placita, videat ot intelligat.

14. Rex qui judicat in veritate pauperes, turonus ejus in æternum firmabitur. — SIIb paUperibus intollige et diviles : qui enim judicat in veritate pauperes, ait Cajctanus, multo magis in eadem judicabit divitas : solent enim pauperes a divitibus opprimi : divites ouim gratia et potentia valent apud principes et judices, eosquo muneribus corrumpunt, ut pro so contra pauperes sententiam ferant. Rex ergo qui divitum potentiam non veretur, nec munera respicit, sed in veritate jus dicit pauperi, ac æqnam pro oo profert sententiam, hujus thronus firmabitur *in aiternum,* id est per totam vitam, ut scilicet quamdiu vivit judicatquo in verilato, perpetuum obtineat regnum. Undo Aquila vertit, *in posterum;* Theodotion,»nifficu/um. Rursum « inæternum,» quia regnum ejus transferetur in posteros permulta specula, uti translatum fuit regnum Davidis usque ad gentis excidium per Chaldæos. Ad hæc, « In mternum.» quia perpetua regni ejus tam æqui ot justi apud posteros perenrWul fama et gloria. Deni-

(i) Recte. *Obviant tibi,* id est passim occurrunt, æquale» tuul coram Deo. Ewaldus, *inter te ovponuntur,* sed male! utnuiÿiieenim,etc.

que « in æternum » cum Christo Rege regum in coelis regnabit.

Solerter advertit Baynus ; Sapientia divina, ait, longo aliis quam humana semper incedit vestigiis : nam in humana opibus ct potentia divitum, gratia atque amicitia ad regnum pervenitur, armis vero et munitionibus stabiliri solet ct retineri diadema. Contra hæc coelestis plane Salomonis sapientia, pauperum defensione quam diutissime solium firmari posse docet : quod qui pauperibus patrocinatur, Dei optimi et maximi vice in terms quodammodo fungitur. Nam pauperum peculiarem defensionem sibi vindicat Dominus, juxta flhid : a Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, » *Psal. a.*

Porro Septuaginta pro 1J)b *laad,* id est *in perpetuum,* alio puncto legentes *laed,* vertunt, «n *testem,* vel *in testimonium : Principis,* inquiunt, *judicantis in verilate pauperes, sedes ejus in testimonium constituetur,* ut scilicet subditi ad veritatem a so dictam confirmandam citent in testem regem, regisquo dictum velut oraculum infallibile, perinde ac m veritatis a nobis asserto testimonium jurando citamus Deum in testem, dicendo : Testor Deum me vera dicere.

Rursum ; *sedes ejus in testimonium constituetur,* ut scilicet thronus ejus habeatur, et sit infallibile testimonium veritatis, utque rex c throno judicans et definiens quippiam, non tam ipse quam veritas ipsa per cum loqui, judicare et definire videatur.

Veritu regi rit ran. Primo.

Moraliter, hio disce quam veritas et voracitas, præsertim æquitatis ot justitiæ, regi debeat esse cordi et curœ. *Primo,* quia rex csl vicarius Dei, et quasi vicedeus in terris : Deus autem est ipsa prima, increata et essentialis veritas. Unde S. Dionysius apud Antonium in *Melissa,* pari. l,cap. xxi : « Veritas, ait, est Deus, utpote unum, non multa secundum naturam. Verum quippe est unum, mendacium autem multiplex. Nam el Christus ait, *Joan,* xiv : Ego sum via, veritas ct vita. » Ibidem Evagrius : « Veritatem tacere, ait, est aurum sepelire. » Hitic Dei jussu Moses iu Rationali Pontificis insculpsit: « Doctrina ot veritos,» Krod.xxYiu, 30. « Pythagoras dicebat hroc duo divinitus hominibus data esse longe pnlcharrimo, veritatem amplecti, ct beneficiis operam dare; » ot addebat, « utrumque cum deorum immortalium operibus comparari posse. « Ita / Elianus,lib. XII De Variar. *Instar. :* « Idem interrogatus quid Deo simile facerent homines : Cum veritatem exercent, respondit. » Ita Stobæus, *serm.* 9.

Secundo, quin veritas veraquo justitiæ administratio est basis et columen roipublic®. Ex bao enim oritur civium inter so concordia, pax, tequilas, probitas, sanctitas. Undo princeps judicum apud Ægyptios sapphirum o collo gestabat, cui inscripta erat Veritas. Audi Ælianum, lib. XIV *Variar, híslor. :* « Eum omnium hominum esso justissimum ct sincerusimum oportebat, qui circa collum imaginem ex sapphiro gemma confectam gestabat, quæ vocabatur Veritas. Ego vero judicem non tam in lapide sculptam ont expressam veritatem circumfeire, quam in animo menteque insitam ct infixam habere velim. » Cujus quoque rei meminit Diodorus, lib. R, cap. i, scribens in vestibulo illo Simandii Ægyptiorum regis : « Triginta ligneas judicum statua* positas, et in medio judicandi principem, cujus a collo suspensa veritas penderet, ct oculis esset subclaueis librorum cumulo circumstante. » Addit vero Diodorus : « H® imagines præferebanl judices integros esse debere, prætorem solam inspicere veritatem. »

Tertio, quia veracitas regi conciliat subditorum amorem et reverentiam ; fallacia vero odium et contemptum. Unde Plinius in *Panegyr. Trajani :* «Nunquam, ait, deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit. »

Alfonsus Aragonum rex semper hoc in ore habuisse fertur, « tantum valere ad fidem debere unicum principis viri verbum, quantum privatorum jusjurandum. » Veritas enim licet omnibu* cur® esse debeat, principum tamen præcipuum debet esse ornamentum. Panormitanus, lib. l *be Gestis Alfonsi.*

Æschines contra Tiroarchum, « veritatem rem adeo validam esse » dicebat, a ut omnes humanas cogitationes facile superet. » Ita Stobæus, *seni..* 9. Demosthenes interrogatus «quid Deo simile haberent homines, » respondit : «Benefacere, e< veritatem amare. » Ita Maximus, serm. 8. Tritum est illud Zorobabelis Dario regi propositum : « Forte est vinum, fortior est rex, fortiores sunt mulieres, fortissima csl veritas : super omnia enim hæc vincit, » III *Esdra* in, 10.

Errat ergo graviter non tantum contra fidem, sed el contra politiam Plato, dum, lib. V *De Repubi.,* scribit ; « Crebro mendacio et fraude uti imperantes debere ad subditorum commodum. » Verba Platonis sunt hæc, « multiplici mendacio magistratum instructum esse debere, varioque errore, quoad subditorum utilitatem abutatur; diximus autem hujuscemodi omnia, velut pharmacum utilia esso; » et Plinius, lib. XII *Epist.,* dicens ; « Decipere pro moribus temporum prudentia est ; » et ille apud Plularehum in ApopA-*thegrn.,*asserens, «pueros quidem talis circumveniri oportere, at viros juramentis. » Ha c Atheorum el Machiavellislarumimpia, imperita et impudentia sunt axiomata, qu® passim hic confutat Salomon, politi® doctor el politicorum princeps, eademque damnat Ecclesia, imo omnis respublica bene constituta. VidcS. Augustinum, lib. *Contra mendacium,* ubi docet nullo casu licere mentiri. El *epist.* 8 : « Mentiri, ait, non licet neo pro laudo Dei. »

Error r?i"iVa* ¿«ua.

13. Virga at qui corruptio tribuit sapientiam : **PUER AUTEM QUI DIMITTITUR VOLUNTATI SUM.CONEUNDIT** matrem suam. — « Sapientiam » hic practicam sive ethicam intellige, puta morum compositionem.

honestatem, virtutem. Septuaginta, *plagæ ct correptiones dant sapientiam : puer autem errans confundit parentes suos ;* Aquila et Symmachus, *juvenis autem dimissus;* Chaldæus, *puer qui non recipit correptionem.* Sub *matrem* intellige et patrem. Unde Syrus vertit, puer, *qui non castigatur, pudefacit patrem suum;* nominat tamen matrem præ patre, quia ad matrem spectat puerorum educatio et institutio : quare si ipsa eam negligat, filium- que suæ voluntati dimittat, ab eo pudefiet. Sicut Ismael, ait R. Salomon, pudefecit Agar matrem suam, dum vexans Isaacum, a Sara et Abraham jussu Dei una cum matre domo expulsus, eamdem magno dedecore, æque ac miseria et mœrore affecit, *Genes,* xvi.

Huc perlinet proverbium Arabum : « Jocus (collusio) aufert reverentiam. » Itali dicunt : *Saldezza di padrone, cappello di matto.* Pergunt Arabes : « Ne lude cum optimate, ne irascatur tibi, ncque cum infimate, ne audeat super te, » id est ne te abutatur.

Puer do. iiiuj egutiuu. Significat hæc gnome puerum esse instar pulli Ciluinb petulantem, lascivum, et suæ phanlasiæ ac cupiditati obsequentem ; quarc sicut pullus freno, calcari, flagello domatur, ut hero serviat : sic correptione ct castigatione, puta verbis et verberibus domandus formandusque est puer, ut non cupiditati, sed rationi ct doctrinis obsequi discat; alioquin instar pulli indomiti fiet protervus , pervicax, ct sese in omne scelus et dedecus præcipitera dabit, coque secum trahet patrem et matrem. Ita R. Levi: Flagellis, inquit, ct correptione puer sapientia excolitur : ita enim honestis moribus informatur ; quibus si carcat, nulla semita relinquetur ad sapientiam oblinendam : puer autem, qui suæ voluntati permittitur, luni recta institutione, tum sapientia caret, atque ideo matri probro csl ob improbitatem suam ; precipue vero cum in eamdem plerumque improbitatis culpa rejiciatur, universis affirmantibus id ab illa cffccluin fuisse, quæ puerum a teneris recte non imbuerit. Hæc ille.

Salomonem secutus Plutarchus, lib. *Dc Officio auditoris,* docet puerum castigandum et formandum sicut castigatur et formatur pullus equinus, ut sessori sit tractabilis, flexilis ct commodus. Prudenter vero monet Seneca, lib. II *De Ira :* « Plurimum, ait, proderit pueros statini salubriter instituere; difficile autem est regimen ; quia dare debemus operam nc aut iram in illis nutriamus, aut indolem retundamus.» El post nonnulla concludit : « Sic itaque inter utrumquo regendus est, ut modo frenis utamur, modo stimulis. » Sane nimis severi parentes naturam indolemquc puerorum nimia castigatione hebetant, obtundunt, indurant, durosque ct pervicaces efficiunt; nimis vero lenes et blaudi, quales plures sunt, eamdem cupidinibus suis tradunt, vitiant ct corrumpunt. Plura dc educatione el castigatione puerorum dixi cap. X, i, et cap. xxni, 13, et fusius Ecd<. ⌄ *i tl *e ¡q.

16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur SCELERA : ET JUSTI RUINAS EORUM VIDEBUNT. — Hebraice, *multiplicabitur praevaricatio.* Causa csl, quod impius impio ad scelus auxilium præstet, animosque el audaciam addat, qui, si solus esset, invalidus esset, et limerei in scelere deprehendi cl puniri. Rursum, multitudo impiorum inducit licentiam peccandi, ejusque impunitalem, quod nemo multitudinem plectere audeat; insuper multitudo auctoritatem el decus conciliat sceleri : quo enim quisque est sceleratior, eo se videt pluribus placere, esseque in prelio, quasi qui choragum impietatis eorum agal. At nc pii hac impiorum multitudine percellantur, camque in impietate sequantur et æmulcntur, eos in pietate corroborat Salomon, dum subdit : « Et justi ruinas eorum videbunt, » *q. d.* Breve erit impiorum gaudium, breve impietatis regnum, quia mox a Deo vindice punientur, perdentur cl in ruinam agentur; quam justi videbunt et gaudebunt, tum ob impietatis supplicium et excidium, tum ob suam justitiæ sortem sanciam cl beatam, quæ cos a communi impiorum excidio separavit et vindicavit.

Septuaginta pro 1ST *iiru,* id est *videbunt,* aliis punctis legentes 1XT *iireu,* id *est timebunt,* a NT *tare,* id est *timuit,* vertunt, *justi autem illis cadentibus timidi fiunt;* vel, ut Auctor *Catenæ Græc., in illorum ruina consternantur justi,* id est gravitate supplicii impiorum percelluntur cl cohibentur justi, ne eorum scelera imitari cogitent.

Gnome hæc affinis est illi vers. 2 : a In multiplicatione justorum lætabilur vulgus; cum impii sumpserint principatum, gemet populus. » Et illi vers. G : « Peccantem virum iniquum involvet laqueus; et justus laudabit atque gaudebit. » El illi cap. xxvfii, 12 : *a* In exsultatione justorum mulla est gloria, regnantibus impiis ruinæ hominum. » Exemplum est I *Machab.* i, 55, ubi per Antiochum multiplicatis in Judæa impiis, multiplicata narrantur scelera, sed eorum cum Antiocho celeris et horrenda fuit ruina, ul patet II *Machab.* cap. ix.

17. Erudi filium tuum, et refrigerabit (Hebraice, *requiescere faciet)* te, et dabit delicias animæ tuæ. — Septuaginta, *erudi filium tuum, et requiem dabit tibi, et dabit ornatum animæ tuæ.*

Nola : Tô *erudi,* hebraico *tasser,* id est corripe , castiga, crudi, proprie ad cupiditatum castigationem el morum conformationem perlinet; potest tamen quoque ad artes et scientias referri : filius enim a patre eruditus, ac ad scholas amandatus, si doctus ct sapiens evadat, *primo,* patri magnæ est consolationi et refrigerio, ut in eo quasi in baculo senectutis suæ, imo quasi in centro ct complemento votorum suorum, placido conquiescat; *secundo,* eidem est in *deliciis animæ,* id est summis et profundis, quæ ad intima animæ penetrant, caque deliciosa voluptate mirisque oblectamentis perfundant et repleant; *tertio.*

eidcm est magno ornamento , ut vertunt Septuaginta, quia per filium doctum ct eruditum , qui ob scientium fit doctor, episcopus, senator, praefectus, gubernator, etc., reipublicæ pater honoratur, laudatur, ornatur, ac per filini/i nomen ct fama ejus in multos annos celebratur, ac subinde in multa sæcula perennat. Vide dicta *Eccli.* xxx, ‹ ct seq., ubi eadem pene est sententia imo plures alire in eamdem rem.

Huc spectat proverbium Arabum, *Cent.* 2, num. G6: «Rami, quando correxeris eos, reclificantur; trabs autem non lentescit, quando correxeris eam,» id est, tenera retas flecti dirigique potest, at indurata corrigi nequit. Hoc est quod Gallice dicitur : *Vieil arbre, malaisé à redresser.*

Vert. 18. **18. CüM PROPHETIA DEFECERIT, DISSIPABITUR POPULUS : QUI VERO CUSTODIT LEGEM, BEATUS EST.** — Cbaldreus, *in multitudine impiorum dissipabitur populus;* Septuaginta, *non erit enarrator* (Auctor *Caten. Grac., qui legem interpretatur) genti iniqua; custodiens autem legem beatissimus.* Pro *dissipabitur* hebraice est *Upara,* id est, ul Cajctanus, *nudabitur,* vel *spoliabitur populus;* Pagninus, *rebellis erit;* Syrus, *scindetur populus;* alii, *retrocedet;* Baynus, *cessat et otiosus est populus.* Omnia huic loco quadrant : nam ubi deficiunt Prophetes et pii doctores et concionatores, primo populus cessat a bonis operibus, deinde deficit ct recedit a religione, mox scinditur in sectas cl schismata, illico rebellat suis pastoribus, itaque tandem nudatur omni virtute omnique bono spiritali et srepe temporali.

Quæres, quænam hæc est prophetia?

Prophetia molti pliciter dicitur, ''rimo.

Primo, Rabbini ad litteram proprie dictam accipiunt. Hanc enim significat hebræum pin *chacón ,* id est visio : unde Prophète vocati sunt Videntes, quod futura ct abscondita acuto et illuminalo a Deo mentis oculo eminus viderent et prospicerent. Prophète autem prisci, ut Isaias, Jeremías, Ezechiel, Daniel, etc., non tantum erant veri Prophète, sed ct doctores, concionatoresquc a Deo missi ad populum, ut ejus idololatriam et scelera castigarent, ct ad fidei legisque studium reducerent, minando et prredicando captivitatem, aliasque pœnas a Deo infligendas, ac proponendo libertatem, pacem cretcraquc proemia a Deo, si legem servarent, promissa et revelata. Quarc prophetiæ defectus recte hic opponitur legi, legisque studio ct observationi, *q. d.* Cum defecerint Prophète, qui populum in idola et vitia abeuntem corripiant, doceant, refrenent, minando futuras pœnas, ct promittendo futura prremia sibi a Deo revelata, tunc populus effrenis in idololatriam suasquo cupiditates vagus abibit, et dissipabitur in varios errores et scelera, ob qure in captivitatem Assyriacam, Babylonicam, Romanam, etc., abducetur.Cum vero fuerint Prophète virique sancti, quorum monilis et exemplo populus, vel quilibet privatus obediens legem custodiat, tunc felix ct beatus erit, quia pœnas a Deo legis praevaricatoribus intentatas evadet, ct praemia ejus observatoribus promissa conscquelur (t).

Hunc sensum confirmat rei eventus. Cum enim Israelite sub Osee et Sedecia regibus contempserunt Prophetas, comminantes captivitatem Assyriacam et Babylonicam, abeuntes ad idola et scelera, tunc in eamdem abducti, ac per Assyriam ac Babyloniam dispersi fuere. Quamdiu vero eosdem audivere sub Davide, Salomone et cœleris, tamdiu incolumes, opulenti et felices in Judrea perstitere. Ita R. Salomon, R. Levi, Aben-Ezra et alii. Sic sub fieli pontifice et principe, ob nequitiam filiorum ejus deficiente prophetia, dissipatus est populus et traditus Philisteis, I *Reg.* cap n el sequent. Unde Deus tunc suscitavit Samuelem, qui populum Deo el paci restitueret : quia • sermo Dei erat pretiosus (id esi rarus) in diebus illis, non erat visio manifesta, » I *Reg.* m, 1. Hoc est quod Deus interminatur per Isaiam, cap. xxix, 9 : « Obstupescite, cl admiramini; fluctuate, et vacillate; inebriamini, el non a vino; movemini, et non ab ebrietate. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas el principes vestros, qui vident visiones, operiet. El erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent : Lege istum; el respondebit : Non possum; signatus est enim. Et dabilur liber nescienti litteras, dicclurque ei : Lege; et respondebit : Nescio litteras, » quod explicans subdit : « Peribit enim sapientia a sapientibus ejus, el intellectus prudentium ejus abscondetur. » Hac de causa Elias propheta ab Elisreo nuncupatus est « currus Israel, el auriga ejus, » quia ipse velut currus vehebat, protegebat cl aurigabat populum per legis studium ad felicitatem ct omne bonum, IV /i j. h . 12.

Secundo, Beda, Rugo, Cajctanus, Baynus, Vatablus, Janscnius, per *prophetiam* accipiunt interpretationem saerre Scripturæ.Sic Fraociscus Suarez, tract. *De Fide,* disput. 8, sect, m, num. 5; prophetia enim late patet, ct complectitur interpretationem sacræ Scripturae, doctrinam sacram concionem, psalmodiam, etc., uli dixi I *Cor.* xiv, l Sensus ergo est, *q. d.* ait Beda : • Cum cessaverit sacerdotalis eruditio, solvetur continuo disciplina divins legis, qua populus ad beatitudiois prremia pertingere debuerat.»Significat ergo, ait Janscnius, populum dissipandum, cum prophetiam, hoc est Prophetarum oracula, et in illorum locum condonatorum sacram doctrinam recipere recusabit; ut deficere prophetiam sit, eam amplius non admitti, nec recipi; cum enim hoc tit, tunc necesso est ut populus dissipetur, hoc est, dispergatur in varios errores et sectas, ac sepa* relur a vera religione et pielate. « Qui vero cos-

ti) Hic sensus genuinus esU

todil legem (populus scilicet), beatus est, » *q. d.* Beatus ergo et felix ille populus, qui legis Dei rationem habet, eamque observare studet. *Secundo, q. d.* Cum demerentibus hominum peccatis, ita per divinam ultionem fieri contigerit, ut prophetia et sacra doctrina deficiat, et hominibus subtrahatur, certe tunc male erit illi populo : dissipabitur ct distrahetur in varios errores, sectas, vitia et dissensiones. Esl enim hæc vel maxima Dei ultio, et multorum malorum in republica seminarium, quod subtrahat sinceram sua* voluntatis annuntiationem. Unde per .Imos cap. vni, minatur se missurum famem in terram, non panis, sed audiendi verbum Dei.

T«rtjo. *Tertio,* noster Salazar per *prophetiam,* œque ac per *legem,* accipit veram religionem verumque Dei cultum, *q. d.* Si desit in populo prophetia, id est religio ct veri Numinis cultus, continuo pax solvitur ct in factiones plebs secatur, ruitque respublica. « Religio una, ait Philo in *Vita Mosis;* civium animos adstringit, et confurbernia societatesquo confirmat. » Seneca, in *epist.* 93 : « Primum, ait, militi® vinculum esl religio. » Livius, lib. V ; ▮ Omnia prospera eveniunt colentibus deos, adversa spernentibus, n Plinius, lib. XIV ; « Religione vita constat. » Cicero, act. 3 *m Verrem : a* Omnes religione moventur, » Hæc « illa lux doctrinarum ; » sic enim Ciceronem vocat Plinius, lib. XVII, cap. v. Flavius Vopiscus, lib. II : « Romanorum respublica, ait, inter multorum imperia per religionem stetit. Qui vero custodit legem, beatus erit, » id est, populus vdfram religionem observans fortunatissimus erit, uti fuero Hebrnei quamdiu Deum verum sincere coluerunt, teste S. Augustino, libro III *De Civitate Dei,* cap. XXXIV.

Omnes h® explicationes eodem tendunt.

Mystice nonnulli sic exponunt, *q. d.* Cum defecerit, id est expleta fuerit prophetia, id est oracula Prophetarum per ortum et mortem Christi, dissipabitur populus Judaicus, quia vastata a Tito Jud i a dispergetur per totum orbem. Deficit enim prophetia qu® est do futuro, cum impletur ut transit in præsens vel præleritum, juxta illud *Daniel,* ix, 24 : « Impleatur visio ct prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum. »

19. Ser vis ver bis nox pot est er udiri, quia quod DICIS INTELLIGIT, ET RESPONDERE CONTEMNIT. — IIObraice, *quia intelligit,* et non *respondet,* nec verbo, ncc facto, id est non obedit, non facit quæ ei ab hero jubentur. Septuaginta, tertis non *erudietur* servus *durus : nam etsi intellexerit, non obediet ;* Syrus, *scit enim se* non esse *verberandum,* vel *vulnerandum;* Chaldæus, gui *cognoscit jugum, ncc patitur.*

Servum ergo intelligit qui servili est indole, ut ml faciat nisi plagis el flagris adactus. Hinc •errili» metus nomen accepit, qui nil facit amore boni, sed omni i timore mali, pula metu castigationis ServU' i tiim qui herum amat iliique ex amore obsequitur, non tam servus est quam liber et libertus. Unde servus ille apud Euripidem in *Helena,* ait : « Nomen quidem non habeo liberum, sed animum. » El illo apud Sophoclem; «Etsi corpus, ait, servum sit, mens tamen libera est. » Qualem proinde benigne ab hero tractandum esso docet *Eccli.* cap. xxxill ; nam cum vers. 28 dixisset : a Servo malevolo tortura ct compedes, » de benevolo subdit, vers. .11 : u Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua ; quasi fratrem sic eum tracta, n Vide ibi dicta. Servi ergo alii servile habent ingenium, suntque hebetes et stupidi : hi docendi sunt quantum feri eorum capacitas; alii servilem habent voluntatem, puta duram, prœfractam, rebellem, cujus pro* inde durities, inobedientia et rebellio plagis contundenda est. Rue facit adagium : « Phryx plagis emendatur,» dici solitum in barbaros, servilique ingenio homines, qui non pudore, nequo monitis, sed verberibus redduntur meliores, cum conira generosus animus, ut ait Seneca, rectius ducatur quam trahatur. Phrygia enim mulla dabat mancipia. Unde proverbium : « Phrygium mancipium. » Huc quoque facit illud apud .Macrobium in *Saturnal.:* « Quot servi, tot hostes, » tum quia olim hostes victi captique servituti addicebantur : undo vocabantur mancipia quasi manu capta, et hæc prima servitutis el servorum est origo ; tum quia « dimidium mentis servis ademit Jupiter, » ut ait Homerus, *Odyss.* V, et ex Serri co Plato lib. VI *De Legibus : a* Nihil enim integrum, ait, neque sanum habet animus servilis. Nam ni- Mreuu liil oportet credere his hominem qui sapiat ; siquidem Pocla doctissimus ait :

> Dimidio mentis deprivai Juppiter illos,
> Senilis quoscumquo viros sors ceperit unquam.

Tum quia, sicut verus amor libertatis est alumnus, sic merus timor servitutis est assecla : odit enim quisquis metuit. Unde genuinum quoddam odium insitum videtur servis in dominos. Hinc Euripides in *Alemanne :* « Quisquis, ait, fidem haliti servo, perquam stultus esse videtur. »

Quocirca sapienter Philo hic monitum dat servis libro *Quis divinarum rerum liares?* « Est, ait, servi laus maxima, nil cx jussis dominicis contemnere, sed impigre industrieque vel supra vires conari cuncta exsequi ex illius animi sententia. Servi etiam audire debent potius quam loqui, ad quos nimirum dicitur : Tace ct audi : præccptum pulcherrimum. » Unde, ut idem ait : « Nemo tam insanit, quam qui servus cum sit, domino adversatur ; » cum enim contra sc irritat, itaque non nisi probra et flagra sibi acccrsil. Vide monita qu® hac de re servis dat S. Paulus *Ephes.* vi, 5; *Coloss,* ni, 22; et S. Petrus, I *epist.* n, 1.8.

Symbolice S. Augustinus, *epist.* 1.8 ct KO, per cervum accipit hæreticum, qui sua: imaginationi et hœresi se mancipavit el servum addixit. Untie ex hac gnome probat hæreticos, quia verbis et

^cro nolunt, pœnis cogendos, ut fidem Orthodoxam, quam perfido deseruerunt, resumant. Sic cnlm ait, rpisi. KO : « Proponunt nobis, ait, quidam sententiam recularla auctoris (Terentii in *Adelphis*) qui dixit ! Pudore et llboralilatc liberos retinere satius esse credo, quam metu. Hoc quidem verum est, sed sicut meliores sunt quos dirigit amor, ita plores sunt quos corrigit timor. Nam, ut de ipso auctore istis respondeatur, apud illum etiam legunt : Tu, nisi malo coactus, recte facere nescis. Porro autem divine Scriptura et propter illos meliores dixit : Timor non est in cbaritato, sed perfecta charltas foras mittit timorem. El propter bos inferiores, qui plures sunt, ait: Verbis non emendabitur servus durus; si enim ct intellexerit, non obediet. Cum dixit verbis eum non emendari, non eum jussit doceri, sed tacite admonuit unde debuit emendari. Alioqui non diceret : Verbis non emendabitur, sed tantummodo diceret : Non emendabitur. »

Rursum Reda : «Servus, ait, est quilibet peccator recto quidem intclllgens, sed in opere veritatis absque flagelli disciplina respondere contemnens. De talibus ait Veritas : Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens, digne plagis vapulabit mullis, » *Luca* xn.

verf.io. 20. Vidisti hominem velocem ad loquendum? STULTITIA MAGIS SPERANDA EST, QUAM ILUUS CORREPTIO. — « Homo velox ad loquendum, » ait Beda, Hugo, Lyranus, Cajelanus el alii, csl garrulus, futilis, vaniloquus, qui præceps est el prurit ad loquendum; unde effutit quidquid ei in buccam venit; quare stultitia magis speranda est, quam correctio, quia multa dicit futilia, vana, inepta, quæ ejus stultitiam indicant ct adaugent, tum quia iis quæ dicit, totus intendit, ncc alios sinit suum sermonem interrumpere:quare eorum correptionem non audit, nec curat. Hanc causam dat Beda: « Grave quidem, ait, vitium stultitiæ, sed non levius verbositatis. Nam sæpe contingit ut idiota aliquis citius verba salutiferae correptionis accipiat, quam is qui, affluentia predilussermonis, magis sua quæ novit, vel quæ nossc autumat, jactanter proferre, quam dicta sapientum audire contendit, » *q. d.* Talis est incorrigibilis, quia sibi placens, totus suis quæ loquitur, intendit : quare aliorum monitis quibus corrigeretur, attendere nequit.

Secundo ct potius, « homo velox ad loquendum » csl, qui sibi præ tiliis sapere videtur, ideoque quavis re proposita suum judicium præcipitanter interponit ct anteponit caderis; quare eorum sententiam non exspectat, nec rem salis examinat et considerat, sed sententiam praecipitat : quo fit ut sæpe ca dicclr el docere velit, quæ non didicit cl nescit, caque deinde lucri velit, nec sinit sc corrigi. Quocirca a tali nil exspectandum, nisi utslultiliam suam magis magisque loquendo prodal, imo mulla parerga, absurda, falsa, stulta proferat, ac magis stullcscaL Hæc enim gnome est eadem cum illa cap. xxvi, 12 : « Vidisti hominem sapientem sibi videri ? magis illo spem habebit insipiens. » Ibi enim causa indicatur, scilicet quod sibi sapiens videatur ; hic vero effectus notatur, scilicet quod sit velox ad loquendum, ideoque stultus et incorrigibilis. Talem S. Jacobus monet dicens, cap. i, 19 : « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum; » ct *Eccli.* cap. rv, 34 : « Noli citatus e«sc in lingua tun; » ct cap. xix, 2S : « Esl tacens, ct ipso est prudens; » et cap. xx, 5 : «Est tacens, qui invenitur sapiens; et est odibilis, qui procax est od loquendum. »

Hoc vitium se detestatum esse scribit Nazianzonus, orat, i *Apologet. :* « Hajc cum nobiscum, ait, ipsi, non pessimis fortasse consiliariis, benevolis quidem certe collocuti, praestabilius esse duximus, cum ea qure dicenda el facienda essent nesciremus, ea discere, quam nescientes docere. Preclare enim cum eo agitur, cni vel in profundam senectutem canus sermo veniat, eamque vim habens, ut recenti adhuc in pietate animæ adjumento esse possit. » Causam subdit : « Nam certo alios docere aggredi priusquam ipsi satis edocti, vahle stultorum aut temerariorum hominum esso videtur : stultorum quidem, si ne inscitiam quidem suam cognoscant; temerariorum, si cum eam cognitam habeant, hoo tamen negotium aggredi non verentur. »

Audi Nesterotem Abbatem apud Cassianum, *Colini.* XIV, cap. u : « Esto ergo per omnia citus ad audiendum, tardus autein ad loquendum, ne cadat in te illud quod notatur a Salomone : Si videris virum velocem in verbi*, scito quia spem habet magis insipiens quam ille. Nec quemquam verbis docere presumas, quod opere ante nou feceris. Hunc enim nos ordinem tenere debere etiam exemplis suis Dominus noster instituit, de quo ita dicitur : Quæ empii Jesus facere et docere. Cave ‹rgo nc ante actum proviens ad docendum, in illorum numero deputeris, do quibus in Evangelio Dominus ad discipulos loquitur : Quæ dicunt vobis, servate et facite ; secundum vero opera eorum nolite facere : dicunt enim, ct non faciunt. »

Stultitia magis spiranda est, quam illius corruptio. — *Primo,* aliqui sic exponunt, *q. d.* Magis speranda, id est timenda ct exspectanda est ejus stultitia, quod scilicet fiet stultus, quam quod correptus sese corriget. Sic *sperare* pro *timere* sumitur per catachresin apud Virgilium, l *Æneid. :*

> Sl genus humanum, el mortilia lemntli» «mit,
> At sperato deos ineowros fandi jlque nefandi.

Ubi Servius : *Sperate,* inquit, id est timete abusive. Idem, lib. IV *Æneid. :*

> Hunc ego si polui Unium speraro doiorom :

dolor uiiim uon speratur, sed timelur; spera-

mus *enim* bona, timemus tristia el adversa.

Secundo, alii, 7. *d.* Ab homine ad loquendum veloci, si quem monere aut corripere debeat, potius speranda et exspectanda est stulta quam vera utilisque correptio, ut scilicet aduletur potius quam corripiat, aut exasperet quam emendet delinquentes. In tanta enim profusione el velocitate verborum multa improvide miscet, quæ adulentur vel exasperent.

Tertio, alii, 7. *d.* Plus sperandum est de stultitia, quam de velocis ad loquendum correptione, hoc est, plus efficiet in corripiendo stultitia, quam loquacitas , puta stultus quam loquax. Stulto enim si quid effutiat inepte, condonatur, quia stultus est; si quid dicat apte, excipitur cum plausu :at loquaci, qui snpit, nihil condonatur.

Quarto el genuine, *correptio* sumenda est passive, non active, 7. *d.* Majorem de se correctionis spem prebet stultitia, quam velocitas ad loquendum, puta loquacitas : stultitia ipsa in stultis hominibus majorem de se exhibet spem, quod corripi, ct per correptionem corrigi se sinet, quam exhibeat spem velocis ad loquendum correptio et correctio. Hoc est, stultus facilius corripietur et corrigetur quam velox ad loquendum. Ratio est, quia stultus nescit se stultum, unde ostensa sibi stultitia eam damnabit, el sapientiam a sapiente exhibitam amplectetur. Ita R. Levi : Stultus, ait, sua stoliditate animadversa, consilio in suis negotiis utitur; sed preceps neminem consulit, cum sibi satis superque sapere videatur. Rie ergo neminem audit, sed omnes pre se spernit, quasi sapientum octavus, imo primus : censet enim se plus omnibus sapere, ideoque incorrigibilis est. Sic et Auctor *Catenæ Græc. :* a Velox enim, ait, et præceps ponit id esse quod non est, atque ideo ab illius quod est, spe alienus est. De stulto autem spes est fore, ut stultitiam aliquando deponat, nempe ubi de veritate edoctus fuerit. »

Hunc esse sensum liquet *primo,* ex Hebræo, qui sic habet, *spes stulto est præ illo;* Chaldæus, *melior est spes de stulto, quam dc illo;* Syrus, *scito hoc meliorem esse stultum;* Septuaginta, *cognosce quia spem magis habet insipiens. Secundo, ex* cap. XXVI, 12, ubi hæc gnome sic effertur : « Vidisli hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. » *Tertio,* quia Codices manuscript*!, Rabanas et Beda pro *stultitia* legunt *stub titiæ* in genitivo, hoc modo : « Slultitiæ magis speranda est, quam illius correptio, n hoc est, facilius speres slultitiæ stulli, quam velocis ad loquendum, correptionem el correctionem : quæ lectio sane plana est, planeque respondet Hebræo, Chaldæo, Syro el Septuaginta. Hinc Isidoras Cianus hanc gnomen sic emendavit : a Stultitia magis speranda est, quam illius correctio ; » ita Jansenius, el Franciscas Lucas in *Notat.* hic, num. 189.

Remedium verbositatis et velocitatis ad loquendum opportunum suggerit S. Gregorio*, lib. VRl *Moral,* n, nimirum libram rationis et premeditationis, ul illa pensemus quæ dicero cogitamus, ne si id negligamus, auditores illa pensent el reprobent. « Is qui loquitur, ait, dc verbis suis auditoris sententiam exspectat, et quasi ejus judicio supponitur, a quo auditur. Qui igitur in diclb suis reprobari metuit, ipse prius debet examinare quod dicit, quatenus inter cor et linguam æquus quidam discrctusque arbiter sedeat, subtiliter pensitans si verba recta cor offerat, quæ utiliter suscipiens ad auditorum judicium lingua perducat. » El post pauca sic scribit : « Si in co quod ad nos per gressum locutionis exitis, reprehendi non vultis, intus justitiæ libram tenete, ul tanto foris quod dicilur ex veritatis pondere placeat, quanto hoc interius trutina discretionis pensat, » 7. *d.* Tibi ipsi esto verborum tuorum librator, ne si quid impræincditalum ct inconcinnum effutias, prudens auditor eorum sit libripens, caque exacle ad libram judicii expendens, ut futilia, insulsa, stulta reprobet, rideat el condemnet. Plura de hac libra dixi *Eccli.* xxvm, 29, el cap. XIX, vers, ult., et initio cap. xxin. Apposite Plutarchus, lib. *Dc Offic. auditoris ,* precipites ad loquendum comparat puerperis abortientibus, quæ ante tempus foetum emittunt, ideoque imperfectum, mancum, debilem el parum vitalem: sic enim precipitado loquendi, sermonis non tam parius et ortus, quam abortus est ; ideoque mutila, hiulca, futilia ct inepta effundit, imo effutit. Item gallinis prepropere ova patientibus : hæ enim ova edunt subventanea, id est evanida cl sterilia. Sic enim verbositas evanida est ct sieritis, nullumque fructum affert dicenti vel audienti.

qoad-

rv!'

Loqrucei

21. Qui delicate a pueritia nutrit servum suum, **ven.st. POSTEA SENTIET EUM CONTUMACEM, — UI** obsequia heri detrectet, imo velit haberi cl tractari quasi filius, adeoque esse hæres heri sui. Hoc enim significat hebræurn p3D *manon,* id esi arrogans sibi jus filiationis : po *nin* enim est filius; unde Hispanicum *niño.* Unde Tigurina vertit, *postremo jus filiorum occupare molietur;* Vatablus, *novissime ejus erit filius,* id est, *volet haberi pro filio;* Pagninus, *in novissimo erit superbus perinde ac filius,* imo litem movere potcrit filiis, ul cum ipsis sit hæres, allegans jus prescriptions, quod scilicet a puero alitus et habitus sit quasi filius , itaque tacite a patre sit adoptatus, ac tanto tempore jus filiationis et hæreditalis praescripserit. Sic Siba servus Miphiboselh filii Saulis, indulgenter ab eo habitus, partem hærcditatis ejus invasit, dum herum apud Davidem accusando, ab eo camdcm obtinuit, H *Reg.* xix (1).

Significat ergo hæc gnome, ait Jansenius, cum qui servo suo nimis est familiaris, nimisque indulge!, deliciis ciborum cum nutriens, et vestitus splendore ornans, ac otium ei permittens, postea

(i) Ewaldus *manon* vertu *ingratus,* coli. arab. HJO.

pro prestiti* beneficiis experiri ilium sibi magis rebellem ; proinde subindicat proverbium patresfamilias diligenter circumspicere debere, ut sic a principio agant cum servis suis, ut sibi quam maximo utiles et morigeros habeant. Indicat item proverbium cos qui ignobilis sunt conditionis ct animi, prosperam fortunam ferre non posse, caque abuli ad insolentiam ct superbiam. Videre est illud in populo Judaico, qui cum servilis esset conditionis, de servitute Ægyptipca liberatus, post multa ac magna beneficia, quibus ab exitu de Ægypto fuit affectus, factus est contumax et rebellis, juxta vaticinium Moysis in suo cantico : « Incrassatus est dilectus, et recalcitravit; incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo,» *Deuter.* xxxn, 15.

Salomonem secutus Siracidcs, cap. xxxiii, 25, de servis ita sancit : « Cibaria, ct virga, ct onus asino; panis, et disciplina, ct opus servo; » ubi plura hac de re dixi. Quin ct Plato, dialog. G *De Legibus,* docet durius tractandos servos, ne molliores fiant : a Allocutio omnis, ait, ad servos quodam modo imperium sit, neque jocus ullus cum illis habeatur; quod multi stulte facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem viam et sibi ad imperandum, et illis ad obediendum reddunt. »

Septuaginta pro *manon* videntur legisse INO *maon,* id est dolor, *g. d.* Erit hero dolori, sicut Benjamin matre moriente natus, inde vocatus est *Denon* vel *Lenoni,* id est filius doloris. Septuaginta ergo sic vertunt, *qui delinaturpuero, famulus erit; novissime autem dolebit super se.* Sicut doluit Clius prodigus, cum post consumpta bona in deliciis ct luxuriis, coactus est mendicare ct pascere porcos, *Luc.* XV. Et Chaldæus, *qui deliciis indutget a pueritia, servus evadet, ct ad extremum evertetur ;* Syrus, *ad extremum gemet ;* Symmachus, *et in novissimo erit murmuratio.* Huc facit quod scribit Celsus, lib. IV : « Caducus morbus, ait, pueris ex deliciosa educatione contingere solet. » Denique Septuaginta *manon* forte acceperunt quasi conflatum ex JO *man,* id est *pars,* vel *manna,* ct JIN *on,* id est *dolor, q. d.* Qui delicate se nutrit, tandem pars et sors ejus erit dolor, hoc est, incidet in morbos, egestatem, ærumnas aliosquc dolores. Aut *manna,* id est dulces ejus deliciæ fient dolor, id est vertentur in dolores; littera enim *alcph* quæ est in px *on,* quia quiescens, sæpe eliditur cl omittitur.

Tropologice, servus animæ est corpus : qui ergo illud delicate nutriet, sentiet illud sibi contumax cl rebelle, ut suis deliciis addictum nolit animæ obsequi adorandum, meditandum, cæteraque opera pœnitenliæ et virtutum arduarum obeundum; sed potius animæ dominari velit, illamque trahere ad suas cupedias. Dicat ergo animi sui cultor, liber ct dominus, cum Philosopho : < Ad majora natus sum, quam ut me corporis mei mancipium efficiam ; » et : « Magna corporis cura, magna virtutis est incuria. » Crates, teste Maximo, term. 27, conspicatus adolescenluium athleticum vino, carne et exercitatione corpulentiorem : « O miser, ait, desine adversus temetipsum carcerem munire.» Ibidem Diogenes ait : « Quibus in ædibus magna est ciborum copia, ibi multi solent esse mures et feles : sic ca corpora, quæ multum cibi capiunt, «olent plurcs morbos contrahere. » Ibidem S. Basilios : « Venter, ait, est perfidus mercator (græce id est permutator, qui cum alio contrahit, paciscitur, vel merces commutat), penus nihil conservans : multarum rerum appositarum incommodum retinens, res ipsas aulem non conservans. » Rursum S. Basilios apud Antonium *in Melissa,* part. II, cap. xxxix : a Cum corpus, ait, b?ne habitum est, ct mulla carne gravatur, necease est infirmam cl imbecillem esse mentem ad proprias functiones; contra cum anima bene habet, et exercitatione rerum bonarum ad suam magnitudinem attollitur, consequens est ut corporis habitus emarcescat; » sicut emarcuit in ipsomet S. Basilios, qui orationibus, studiis, jejuniis attritus, nihil in corpore præter pellem et ossa habere videbatur. Pergit S. Bxrilius : « Robur Satans, ail Job, cap. xl , in lumbis situm est, et potentia ejus in umbilico ventris. » Ibidem S. Chrysoslomus : a Frugalitas, ait, et alimentum est, el voluptas, et sanitas; nimium vero noxam, fastidium el morbum gignit. » Sapienter vero Nazianzenus cum suo corpore ita disserit, *orat.* IG : • Cui quonam modo conjunclus sim haud equidem scio, quoque pacto simul el imago Dei sim, et cum camo voluter. Quod ct cum pulchra valetudine est, bello me lacessit; ct cum bello premitur, mœrore me afficit. Quod et uti conservum amo, et voluti inimicum odi atque aversor. Quod et uli vinculum fugio, et ut cohærens vereor; si debililare illud et conficere studeo, jam nou habeo quo socio et opitulatore ad res praeclarissimas utar; sin contra, ul cum socio el adjutore mitius agam, nulla jam ratio occurrit, qua rebellantis impetum fugiam, atque a Deo non excidam; compedibus degravatus, vel in terram detrahentibus, vel in ca detinentibus. Hostis est blandus et placidus, et insidiosus amicus. O miram conjunctionem ct alienationem! Quod metuo amplector, quod amo pertimesco. Antequam bellum gesserim, in gratiam redeo ; antequam pace fruar, ab eo dissideo. » Qui ergo sapii, carnem suam edomet jejuniis cl ciliciis, ac S. Paulum imitetur dicentem : « Castigo corpus meum, ct in servitutem redigo, ne forte , cum aliis predicavero, ipse reprobus efficiar, » I *Cor.* ix, 27.

22. Vir iracundus provocat rixas : ft qui au in- Ven. indignandum **FACILIS ESI,** frit **AD PECCANDUM PROCLI-**VIOR. — Hebraice, *vir nasi miscebit litem, et auctor excandescentias multus praevaricatione ;* Chaldæus, *et viri furiosi multa sunt peccata;* Scpluaginla,

vir indignabundus suscitai contentionem, ct mr iracundus effodit peccatum. Pro *suscitat* legunt aliqui codices ¿jjaou, id *esi fodit rixam;* Symmachus, *irritat pugnam;* Syrus, *iracundus multiplicat peccata.* Perperam R. Salomon accipit rixas Dei, *q. d.* Iracundus Dei iram et judicium in so advocabit. Non enim agitur hic de ira Dei, sed de rixis hominum , quas iracundus provocat.

Prius hemistichium audivimus cap. xv, 18; posterius idem quod prius dicit, sed illud aliis verbis repetit et exaggerat, nimirum quod indignabundus proclivis sil ut ruat in multa peccata cordis, oris ct operis : cordis, scilicet in internas murmurationes, excandescentias, impatientias, cogitationes vind'ctæ, etc.; oris, scilicet in clamores, jurgia, convicia, lites, maledicta ; operis, scilicet in pugnas, rapinas, cædes, etc. Hoc est quod ait S. Jacobus cap. i, 20 : « Ira viri justitiam Dei non operatur,» sed omnem injustitiam ct iniquitatem diaboli, qui totus ardet ira, et omnes ad iram succendit. Unde Ñazianzenus in Carmine *De Ira :*

Irascor, *ait,* ira), demoni intui condito.

Iratus enim videtur esse dæmon incarnatus : nam ilasævil, clamat, furit, pugnat, etc., ac si non homo, sed dæmon esset. Nam, ut ait S. Ephrem, 1ract. *De Virtutibus el vitiis, § De Iracundia : «Ex* ira mens perturbatur, sensus debilitatur, ct cogitationes vindictæ fluminis instar scaturiunt. »

Porro Septuaginta vertunt, vir iracundus *effodit peccatum,* ubi tò *effodit* magnam habet energiam et emphasim. Sicut enim fossor qui effodit terram, ut thesaurum vel rem reconditam eruat, profunde fodit, el mullum teme fodiendo exhaurit , donec ad thesaurum perveniat : sic pariter iracundus profundo cogitat et scrutatur tum gravitatem injuriae sibi factæ, tum gravem ct condignam ejus ultionem : quare multos iræ, superbiae, invidia) motus cx corde irato quasi effodit, ac multas vindiclæ rationes ct modos comminiscitur, donno ad commodum ct condignum vindici® modum in quo acquiescat, perveniat. Rursus iracundus contumeliam vel injuriam sibi olim illatam, et longa oblivione sepultam demersamque eruderat, atque iterum iterumque memoria repetens ulciscendi libidinem, illa recordatione incitat et exacuit : imo iræ indulgens, alia etiam delicta et crimina quælibet oblivioni jam tradita, renovare velut effodiendo, cique, cui irascitur, in faciem objicere ct exprobore solet. Ita Salazar, Baynus, Jansenius ct alii. Unde hac phrasi effodiendi in ira utuntur Bclgæ, Germani cælcræque nationes, dum dicunt iracundum effodere ct eruere veteres injurias, oblivione jamdiu obrutas.

V«n.U. 23« StI'ERDl M SEQUTUR Ut MILITAS (non quæ sit voluntaria el virtus, sed involuntaria et coacta, qua sitpœna, puta humiliatio, depressio, vilipendo), et uuMiLKu srmrnj suscipiet gloria.— Nervose hebræa *superbia hominis humiliabit eum, ct humilis spiritu assequetur gloriam;* Chaldæus, *et qui submissus est spiritu, dividet gloriam;* Septuaginta, *contumelia virum humiliat; humiliter autem sentientes firmat gloria Dominus;* Syrus, *demisso humilitas honores multiplicat.*

Pro *suscipiet* hebraice est •pon' *Htmoch,* id est suctinebit, sustentabit, *q. d.* Humilis etiam cum deprimetur, sustinebitur, no honoro spolietur; vel qui animo est demisso, a divina gloria sustinebitur, ait Aben-Ezra. Gloria ergo humiles suscipit, id est sursum capit et rapit sursum, elevat ad altos honorum gradus, et elevatos ibidem relinet, ne quo casu deorsum labantur. Unde R. Salomon : Animo submissus, ait, proximo accedit ad gloriam, illainque semper fovebit, vel potius ab ea fovebitur. Estprosopopœia: gloria enim hic inducitur quasi persona, puta quasi agonotheta humilibus in agone humilitatis strenue decertantibus, attribuens suum decus el lauream, imo suum gradum ct locum, scilicet, ut ad excelsum gloriæ gradum tbronumque eleventur, in coque secum una consideant. Pariles enim comites sunt et associne, gloria et humilitas, atque ex adverso ignominia ct superbia. Unde superbia hic inducitur quasi judex vel carnifex superbum humilians ct dejiciens. Sicut igitur aquila pullos suos alit, excipit clcvatqiie in altum, atque ibi detinet ct sustinet ne prolabantur : sic pariter gloria alis humerisque suis excipit, el in altum elevat humiles, ibique suslcntatet firmat, ne quis casus cos deprimat.

ptrba* probro e,4üU

Huc allusit verus Salomon Christus Dominus dicens : « Omnis qui se exaltat, humiliabitur; ct qui sc humiliat, exaltabitur, » *Luc.* xiv, 11. Nihil hac sententia in re verius, nihil tamen in praxi difficilius. Scimus, imo credimus, omnes quotquot fideles sumus, Salomoni ct Christo, asserentibus viam veram ct securam ad gloriam esse humilitatem, viam vero ad ignominiam esse superbiam; ct tamen conamur eniti ad gloriam superbe nos nostraque ostentando et magnificando, humiliare vero et deprimere tcmulos nostros, ul eis conflemus ignominiam : cum juxta hanc Salomonis et Christi gnomen, hac ratione nobis per superbiam conciliemus ignominiam, humilitatis vero gloriam, sæpe in hac vita, semper in futura. Quantus hic error, quanta abusio filiorum Adæl ait S. Bernardus.

Denique hæc gnomo concinit cum illa cap. xvr, 18 : u Contritionem praecedit superbia, et ante ruinam exaltatur spiritus; » ct cap. xvm, 12 : u Antequam, conteratur, exaltatur cor hominis; ct antequam glorificetur, humiliatur. » Vide utrobique dicta. Ratio est justum Dei judicium, qui justa congruaque talione superbos castigat depressione cl ignominia, humiles vero praemiat celsitudine ct gloria.

Septuaginta vertunt, *spiritu humiles gloria firmat Dominus,* dum scilicet cos continet in humilitato, ne per gloriam superbiant, Itaque utrasque per-

dant; sed ut, quanto fiunt gloriosiores, tanto Rant et humiliores, utpoto qui gloria se indignos et confusione dignos autumant, omnemque suam virtutem ct gloriam uni Deo Deiquo gratia* adscribunt. Chaldæus vertit, *el qui submissus est, dividit gloriam,* id est tam copiosam recipit gloriam, ut eam cum aliis dividere queat, imo optet et velit. Superbi enim indoles est, omnem gloriam sibi soli servare, nno alienam rapere el sibi attribuere : humilis vero indoles est, gloriam suam aliis cedere, eamque cum aliis partiri et dividere, uliosque glori® suæ socios asciscere, ejusque participes efllccre. Syrus, *demisso humilitas honores multiplicat, q. d.* Una humilitas mullos parit honores : honoratur enim a Deo, ab Angelis, ab omnibus hominibus, idque non uno, sed multiplici honore, tum temporali, tum ivierno. Rursum humilis sicut multiplicat humilitatis actus, sic per eos adauget ct multiplicat sibi gloriam : nihil enim Ita gloriosum est atque preclara agere et humiliter* de se sentire; hoc enim proprium est glori® objectum. Quocirca humilis quo præclariora agit, eo humilius de sc sentit, coque majori laude et gloria dignum sc efficit.

Nota : Primus hujus axiomatis, quod Deus superbos humiliet, ct humiles exaltet, auctor fuit S. Job, cap. XXII, vers. 2'J, dicens : a Qui humiliatus fuerit, erit ingloria; et qui inclinaverit oculos (humiles enim demittunt oculos ex demissione animi), ipso salvabitur.» Idem confirmat hic Salomon, et Christus *Lue.* xvin, cap. I I, cl B. Virgo canens in suo *Magnificat :* « Deposuit potentes de sede, ct exaltavit humiles. » Hi ergo quatuor hominum sapientissimi hanc gnomen asseverarunt, ul corum testimonio cedat et convincatur omnis hominum incredulitas et diffidentia. Humilem igitur spiritu in suum hospitium, imo thronum, excipiet gloria, præserlim cum Deus Angelis, imo Scraphinis (quibus incertus est humillimus S. Franciscas) cum inseret, ac in coelo et terra totoque mundo, etiam inferno, illustrem ct gloriosum efficiet. Sunt enim superbia ct humilitas quasi duro lances, quarum si superbia ascendat ct crescat, homo decrescit et descendit; si vero humilitas descendat et sc deprimat, homo in magnam dignitatem ascendit. Exemplo sint primi utriusque choragi et antesignanis. Michael et Lucifer. Lucifer enim arroganter dicens: « In coelum cons< ndam, etc., similis ero Altissimo,» *Isaia* XIV, 13, moxaudiil, vcrs.lfi: «Vcrumtamen ad infernum detraheris in profundum laci ;» Michael vero humillime dicens *mi ra l,* id est, *quis ut Deus?* primatum inter Angelos ct thronum Luciferi occupavit. Eamdem ducum suorum sortem exspectent humiles, qui militant sub vexillo S. Michaelis; et superbi, qui milita 4 sub signis Luciferi. « Ipso enim est rex super universos filios superbi®, » *Job* xu, S5.

Humili* tu S. Exemplum illustre suggerit hodierna dies 26 novembri» qua recolimus memoriam S. Petri Patriarch® Alexandrini et Martyris, qui singulari sua humilitate et charitate meruit primo, honorem ct amorem totius populi, ut pro co e carcere liberando contra presidís exercitum depugnaturus fuisset, nisi ipse modum mortis sententiam contra se latam inscio populo exsequendi, Presuli suggessisset. *Secundo,* meruit martyrium, ut Christus illi apparens illud ipsi presigmticaret, ac simul instantem Arii hæresim revelaret. *Tertio,* ut in morte ejus cœlitus audiretur vox : • Pelrua primus Apostolorum, Petrus ultimus Martyrum» inter Episcopos Alexandriro. *Quarto,* ipse quoad vixit Patriarcha, in Ecclesia pre humilitate nunquam in llirono patriarchal! considere voluit, sed in ejus duntaxat scabello, quod throno se indignum diceret, in quo sederat S. Mircus totque sancti Patriarch®. Unde meruit ut ejus corpus post mortem in eodem throno a fidelibus collocaretur : sedit ergo in throno jrm Martyr, qui non sederat Episcopus. Quot qu .ntæquc hio ejus glori®! Omitto enim eas quas incrrlis recepit.

Fort n'uu.

21. Quieti! Fimi PARTICIPAT, ODIT ARDIA! SUIS : Vm. SA. AIMURANTE! AUDIT, ET NON INDICAT. — HebFdlCe, *cuserationem audiet, et non annuntiabit;* alii legunt, *perjurium audiet,* etc.; Chaldæus, *jusjurandum defertur ei, et non confitebitur ;* Septuaginta hunc versum cum sequenti sic nectunt : *Qui participat furi, odit animam suam; si autem juramentum propositum audientes non annuntiat erunt, timentes et reveriti homines supplantati sunt; qui autem confidit in Domino, lutabitur. Supplantati sunt,* id est supplantabuntur adeo certo, ac si jam supplantati essent, certo subvertentur, ut habent Complutenses Regii et Auctor *Catena tiicsc.*

Passim Interpretes simpliciter et plane hanc gnomen accipiuut de furis socio, qui furti est particeps. Sunt enim nonnulli adeo hebet vel cupiditate croci, ut putent, vel putare et -ibi persuadere velint, furari quidem esse peccatum ; at ubi jam res furto sublata est, sine peccato a se usurpari posse, quod jam extra heri potestatem sit : uno satius esse ut illa a so innocente quam a fure nocente, qui eam injuste rapuit, occupetur. Hunc errorem convellit hic Salomon, docetquo tam reum esso furti socium, qui participat in furto, quam furem qui furtum committit. Ratio est, quod furi et furto cooperetur. Idem est in alio quovis scelere ; qui enim participat in scelere, sceleri et scelesto cooperatur, ac proinde el ipse scelus committit, ct scelestus est. Sensus ergo est, *q. d.* Qui cum fure rem furto ab eo sublatam partitur, odit animam suam, quia pro exiguo lucro temporali animam suam maculat peccato furti, illamquc ream facit gebennro, ac Insuper infamiti', ct peen® temporarne a judice infiigendro cam obnoxiam reddit.

Varii* autem modis quis partiri potest cum fure: nimirum, *primo,* si herus mittat famulum vel filium ad furandum, ut se ditet; st *undo,* si cum fure habeat societatem ad furandum : est enim flcl' s.xiMr furti “iulu*

in nonnullis locis ct urbibus societas furum, sicut est mercatorum, in qua sicut hi lucra; sic fures cum sociis furta dividunt; *tertio,* si furi præbcat receptum, puta hospitium, ad quod divertat, ut securus furetur; *quarto,* si rem a fure sublatam divendat et distrahat, ut nummos conficiat.

Adjurantem audit, et non indicat. — E<t hæc alia ratio cur patiens cum fure oderit animam suam, quia scilicet violat justitiam et judicium publicum, ac sæpe est perjurus. Audit enim adjurantem judicem legitime ct juridice, ut indicet furem ejusque socios et participes, et tamen non indicat, ne se ipsum prodat (1). Judex dupliciter adjurat : *primo,* cum eum quem citat cogit jurare quod non sciat quis rem furatus sit, quique ejus sint socii. Undo Chaldæus vertit, *jusjurandum defertur ci, ct non fatetur;* et Septuaginta, si *autem proposito juramento non annuntiaverint, timentes et verentes ipsos homines, supplantabuntur. Secundo,* cum rcum,v. g. furem ejusque socios, metu religionis violandoe, aut ultionis vel maledictionis divinæ incurrendæ, sub obtestatione nominis divini adigit ct astringit ad dicendam veritatem, an scilicet rem furati vel inter se partiti sint; hoc enim proprie est aliquem adjurare. Quare reus, legitime a judice adjuratus, tenetur dicere veritatem. Unde Tobias, cap. ix, vers. 5, ait Raphaeli : « Vides quomodo adjuravit me Raguel ? cujus adjuramentum spernere non possum. » Sic Caiphas adjuravit Christum, dicens : « Adjuro te per Deum vivum, ul dicas nobis si tu cs Christus filius Dei. » Unde Christus non tam metu judicis, utpoto cui non suberat, quam reverentia nominis divini, per quod adjurabatur, illico respondit se esse Christum, *Matth.* xxvi, 63. Similis eral adjuratio adultam in lege veteri, *Num.* v, 19. Quare minus recte ct frigido Pagninus el Vatablus vertunt, *audit exsecrationem, et non indicat, q. d.* a Qui particeps esi furli, male audii ab hominibus, qui eum exsecrantur, ncc audet conqueri se male audire. »

Secundo, aliqui per partientem cum fure accipiunt testem; unde ex Hcbræo sic verlunt, *partiens cum fure, odiens animam suam; adjurationem audiet, et non annuntiabit, q. d.* Testis adjuratus a judice ut prodat furem, si eum non indicet, sed celet et abscondat, censetur partiri cum fure, et odire animam suam, tum quia gravi perjurio animam vulnerat, tum quia in causa est ne furtum prohibeatur, ac ne domino res sua restituatur : utrumque autem satis est ul in ipsius furti consortium vocetur, ccnseaturque cum fure dividere, elrei furtiva» esse particeps. Huc quoque vocari posset Vulgata versio, si nonnulla suppleas hoc modo: « Qui cum fure participat, odit animam suam. » Talis autem est testis, qui judicem < adjurantem audit, » ut furem prodat, ct tamen « eum non indicat. » Verum hic sensus mulla supplet, quæ non sunt in textu. Quare prior sensus, uti simplicior et planior, sic et germanior videtur, nec idcirco jacet et marcet ; sed suum habet usum, suam vim et pondus, uti liquet ex dictis. Unde eumdem furti socium increpans Salomonis pater David, ait : «Si videbas furem, currebas cum co, » *Psalm,* xlix, 18.

25. Qui timet hominem, cito corruet : qui sperat in Domino, sublevabitur. — Hebraice, pavor vel *tremor hominis dabit laqueum, ct fidens in Domino elevabitur ;* Chaldæus, *calumnia filii hominis acccrsit ei offendiculum; et qui sperat in Deo, roborabitur.* Septuaginta hunc versum nectunt præcedenti, ut paulo ante dixi. Unde hanc gnomen iterato quasi separatam sic efferunt: *Impietas (qua* quis magis hominem veretur quam Deum, ideoque in quælibet scelera, etiam hæresis et idololatriae prolabitur) *dat prolapsionem : qui autem confidit in Domino salvabitur* ; Syrus, *magnus erit.* Aben-Ezra tripliciter explicat : *primo, q. d.* «Sperantem in se Dominus a timorem injiciente sublevabit; » *secundo, q. d.* « Dominus timore eum percellet, laqueisque implicabit, quos pauperibus irretiendis collocarat; » *tertio, q. d.* a Timore anxium, nec in Deo spem suam collocantem, mala quæ formidabit, deprehendent. » R. Levi, *q. d.* Formidolosus incidet in hominem scelestum, qui ejus formidinem animadvertens, ei damnum perniciemque inferet. Verum *timor* hominis hic non active, quo scilicet homo quippiam timet el formidat, sed passive, quo scilicet homo timetur et formidatur, accipiendus esi; unde Noster vertit, *qui timet hominem,* sic et Septuaginta. Loquitur de timore nimio cl inordinalo, quo quis adeo timet hominem, ut ejus metu legem Dei deserat, et peccet, malitque Deum quam hominem offendere. Qui enim sic limet hominem, in gravia mala corporis cl animæ corruet, a quibus liberabitur is qui timet Deum magis quam hominem, et in Deo spem suam collocat. Nervose ex llebrœo vertit Vatablus, *pavor hominis injicit laqueum* (pavido); *qui autem confidit in Domino, exaltabitur.* Exaltari est servari quasi in arce et loco sublimi. Esi metaphora sumpta a militibus, qui, imminente hoste, sesein loca alta recipiunt, quasi ad tutum confugium et asylum; tale enim est Deus sperantibus in se, el ab hominibus quos timent, confugientibus ad se. Unde David Deum sæpe vocat *IXV&misgab,* id eslaltitudinem, exaltationem, locum editum et hostibus inaccessum, munitionem alliorem, quam ut transcendi vel capi possit; refugium tempore persecutionis aut belli, ut *Psal.* XVII, 3 : «Dominus firmamentum meum, et refugium ineum, et liberator meus; » elvers. 17: « Misit de summo, et accepit me, etc., eripuit me de inimicis meis fortissimis. » Deus enim sperantes in sc servat, ct omnem timorem hominum ab illis propulsat, ac mala quæ ab eis vel aliunde quomodolibet timeri poterant, plane dispellit :

vtmis.

HI Bespicxlur quæ *bnte.* Y, i, habetur lex.

ut dispulit a Davide mala el necem quam ei identidem machinabatur Saul.

Antithesis exigebat ul diceret : « Qui timet Dominum; » sed maluit dicere : « Qui sperat in Domino, » quod spes semper juncta sit timori; Deo autem gratior est spes in illum erigens hominem, quam timor deprimens. Sic pariter pro *qui timet hominem,* dicere potuisset : « Qui sperat in homine, cito corruet : » hi enim duo affectus, puta spes el limor, sunt comites individui, unusque ex alio nascitur; spes enim acquirendi bonum ab aliquo, parit timorem eum offendendi, no bonum ab eo sperato privetur.

Pivor qneui: Br? Pavor ergo homini paventi est laqueus, qui eum stringit, illaqueat et quasi strangulat, tum quia illi causa est ut Deum offendat, el animam suam laqueo hujus pavoris illaqueet el necet; tum quia gratiam hominis, quem nimis expavit, non acquirit, sed hujus indignationem sæpe incurrit, ac in malum, quod per humanum timorem declinare satagit, justo Dei judicio incidit; tum quia in alia gravia corporis et animæ damna impingit, quæ velut laquei eum irretiunt ct suffocant, ac præsertim quia laqueum æternæ damnationis et gehennæ sibi innectit.

Est qui sic explicet, *q. d.* Quisquis hominum gratiam ambitiose aucupatur, et illis serviliter displicere timet, ei persimilis est qui collum suum inseruit laqueo, quia jugiter suspensus hærct, quamdiu ex hominum voluntate, metu et studio placendi pendet; atqui co modo pendere, perinde csl ac suspendi, el quasi assidue strangulari; qui limet enim, observat omnes ejus quem limet, nutus, gestus, verba, actus, el, si solito severiores viderit, angitur, trepidat, cruciatur; quare quot per diem habet angores, pavores, metus, trepidationes, tot habet laqueos, qui fauces non corporis, sed animæ stringunt, el quasi strangulant. Idcirco apposite pavor ct metus recto comparatur laqueo; sicut enim laqueus collum, sic pavor animam stringit cl angit, ut vocem, spiritum, motum et vitam intercludat. Hoc est quod ait Psaltes, *Psalm.* lu, 6: a Deum non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non crat limor, » *q. d.* Timuerunt non timenda, metuerunt homines in quibus nil est quod justum metum ciere queat; a quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent : confusi sunt, quoniam Deus sprevit cos. » En triplex grandis ruina quam parit studium placendi hominibus, scilicet omnium ossium confractio, confusio, ct Dei aspernatio sive reprobatio, ait S. Bernardus (vel quisquis csl auctor; stylus enim arguit non csseS. Bernardi) serm. *Dc Miseria humana.*

26. Multi requirunt faciem principis : et judicium a Domino egreditur singulorum. — Hebraico, *multi requirunt faciem dominantis, cta Domino judicium viri.* Ita cl Syrus. Chaldæus, *cl a facie Domini judicium viri;* Septuaginta, *multi colunt facies aucum; a Domino autem fit justum viro.*

Quæres, quodnam judicium singulorum, quod a Domino egreditur ? Jodi-

Primo, judicium Hebræis sæpe idem est quod sors, conditio, status, fortuna. Unde Vatablus PHao. vertit, *a Domino proficiscitur sors uniuscujusque,* vel *fortuna et conditio, q. d.* Multi el magni, ait Aben-Ezra, ambiunt faciem, id cslgratiam ct benevolentiam principis, ut ab eo ad status, dignitates, officia el opes evehantur; verum a Domino pendet cujusque sors, status ct officium, cum illius sit cuique admetiri suum gradum et honorem, suam dignitatem el vilitatem, suas opesct inopiam, *q. d.* Ergo magis ambienda est facies, id est gratia ct benevolentia Dei, quam principis. Deus enim est mundi rector, hominum arbiter, orbis œconomus, officiorum distributor, statuum partitor, opum dispensator, qui cuique suam mensuram opum, honorum, officiorum admetitur ct dispensat, prout ipsi placuerit. Deus etiam regit corda regum et principum, ul cuilibet camdem mensuram, quæ ipsi placuerit, distribuant. Hoc est quod agnoscit et orat Psalles, *Psal.* xxx, 16 : a In manibus tuis sortes meœ, d *q. d.* Status, casus, eventus, vicissitudo rerum mearum, ut divitine ct paupertas, servitus ct principatus, sanitas ct infirmitas, honor el abjectio, pax cl bellum, ait Theodorelus, hæ, inquam, cl quælibet aliæ sortes, status el conditiones non a fortuna, non a principibus, sed a tua, o Domine, providentia pendent, reguntur et dispensantur; unde ab illa sortem meam postulo et exspecto.

Hic sensus valde appositus et genuinus est, ac hanc gnomen nectit præccdenli, imo ejus dat causam, *q. d.* Ideo qui liment homines, corruent; qui vero timent et sperant in Domino, exaltabuntur, quia non hominum, sed Dei esi cuique suam sortem bonam vel malam miseramque distribuere. Deus autem sperantes in se amat, ideoque bonam cis sortem dispensat, cosque sublevat ct exaltat. Eos vero, qui se posthabito liment homines in cisque sperant, odit, ideoque eis sortem miseram attribuit, ul in mullas œrumnas corruant. Nota : Requirere faciem principis vel Dei, est ambire ct captare benevolentium principis vel Dei. Hoc sensu ait Psalles, *Psal.* xxvr, 8 : u Faciem luam, Domine, requiram; » el *Psal.* civ, 4 : a Quietile faciem ejus semper, v el alibi sæpe. Favor enim ct benevolentia alicujus, in ejus facie vultuque sereno ct benevolo apparel ct resplendet.

Sctundo, judicium vocatur id quod æquum et justum est, ut vertunt Septuaginta, *q. d.* Multi suæ causas litisque jus ct justitiam requirunt a principe, ideoque ejus faciem, id est benevolentiam, sibi conciliant, ut in judicio rem rite perpendat et sibi adjudicet; at non animadvertunt judicium, id est juris administrationem, judicisque et principis sententiam pendere a Deo magis quam a principe. Quare, qui sapii, illama Deo efflagitet, ad quem judicis jus spectat, cum princeps a Deo regatur, iliisque quæ Deus suggerit mentem aç- Sanalo,

commodet, juxta illud cap. xxi, 1 : a Cor regis in manu Domini : quocumque voluerit, inclinabit illud.» Ita R. Levi, R. Salomon et Jansenius qui sic explicat, *q. d.* Mulli student placore principibus, qui tantum sunt judices quorumdam, ct in quibusdam causis; at multo magis quærendaest facies, id est favor Domini, utpote a quo omnes ct singuli sunt judicandi, quique etiam judicum judicia examinabit, et, si injusta sint, retractabit, ac injuste damnatis suum jus restituet. Accedit et Salazar, qui *faciem requirere* accepit pro gratiam ct favorem olicujus aucupari per munera, puta judicem vel principem donis sibi conciliaro vel comparare, juxta illud *Psal.* XLiv, 13 : « Et lilina Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur,» *g. d.* Quamvis principes et magistratus muneribus inflexi injustam sententiam forant, non ideo acta res est el causa perfecta; adhuc cnim restat extremum illud judicium, cui tara princeps, quam is qui illum donis corrupit, subjici oportet, ut ex jure absolvantur aut damnentur. Iloc autem est ipsius Dei severissimum et incorruptissimum arbitrium, quod effugere nulli integrum est.

Tertio, per *judicium* aliqui accipiunt Dei judicium extremum, *q. d.* Multi liment judicia hominum ct judicum, ideoque eorum gratiam venantur : at hæc parvi momenti sunt; summi vero momenti est judicium extremum, quod Deus feret dc anima cujusquc, ("jusque meritis vel demeritis, ut eam adjudicet coelo vel inferno per omnem ætcrnilatem, de quotameli homines parum cogi, tant ct curant, *q. d.* Quantœ dementiæ est exilia hominum judicia vereri, ct Dei judicium, a quo pendet ælerna nostra salus vol miseria, non formidare, ideoque ojus gratiam per bona opera non ambire! O vanitas! o stupor hominum! o montes amentes !

Hic sensus cordatus est, pius et profundus. Extremum enim Dei judicium antonomastice vocatur *judicium, primo,* quia ultimum erit et summum, a quo nulla cadit appellatio; *secundo,* quia sincerissimum et æquissimum : in iUo enim scrutabitur Deus Jerusalem in lucernis; *tertio,* quia efflcacissimum et plano inevitabile : illico enim bonos consignabit coelo, malos inferno; *quarto,* quia longissimum, immensum et sternum : durabit enim quamdiu durabit Deus per omnia sæculorum sœcula. Quis ergo non timebit te tuumque judicium, o Rex sæculorum, in cujus manu est singulorum vita et mors, electio et reprobatio, salus ct perditio, felicitas ct infelicitas totius æternitatis? « Timete ergo Dominum, omnes gentes, tribus, linguæ ct populi, pusilli ct magni, el date illi honorem, quia venit hora judicii ejus, ct adorate eum, qui fecit cœlum cl terram, mare et fontes aquarum, » *Apocal.* xiv, 7.

27. ABOMINANTUR JUSTI VIRUM IMPIUM : FT ABOMINANTUR IMPII EOS QUI IN RECTA SUNT VIA. — Qui recte vivendi viam et consuetudinem ineunt, ait H. Salomo *"ustorum vir iniquitatis, et abominatio impii rectus via;* Septuaginta, *abominatio justus vir viro injusto; abominatio autem iniquo recta pergens «ia.*

Concludit Salomon hac gnome suas parabolas, qua instarS. Augustini, duas civitates constituit sibi contrarias, unam Dei, alteram diaboli; unam justorum, alteram impiorum, inter quas perpetua est lis et bellum. Justi ergo abominantur et insectantur impios, ac vicissim pii justos, tum ob morum dissimilitudinem ct repugnantiam, tum quia justi satagunt propagare regnum probitatis. Probitas ergo ne improbitati victa succumbat, semper in armis excubare, cl improbitatis satellites non tantum depellere, sed et expellere nitatur oportet; est enim inter utramque internecinum odium ct dissidium. Justi igitur non oderunt impios, sed eorum impietatem ; impii vero oderunt justos, æque ac justitiam et pietatem. Unde Syrus vertit, *impii rectas semitas abominantur.* Ilie est piorum et impiorum -ndupei, et irreconciliabile bellum. « Qut d cnim participatio justitias cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quro autem conventio Christi ad Belial ?» II Cor. vi, 14. Hinc dignoscat quisque an justus sit, an impius. Si enim impios et impietatem abominatur, justus est; sin pios el pietatem insectatur, impius est. Videat ergo quisque utrlus regni civis sit, pietatis an impietatis, Dei an diaboli. Fructum et finem subdit, quod regni impietatis terminus sit perditio, pietatis vero liberatio a perditione. Huic gnomæ similem audivimus cap. xxi, 8 : « Perversa via viri, ait, aliena est; qui autem mundus est, rectum opus ejus. »

Verbum custodiens eilius, evira perditionem erit . — Hic versus desideratur in Hebræo, Chaldæo et Septuaginta Complutensibus. Transcriptus •et ex Septuaginta Vaticanis qui eum habent cap. XXIV, in fin. vers. 22, ante *Hac quoque sapientibus.*

Igitur hæc gnome est quasi coronis et clausula Parabolarum Salomonis, significans earum fructum et præmium, ut hoc quasi epiphonemate opus suum concludat, omnibusque commendet, *q. d.* Quicumquc hæc mea parabolarum verba, id est monita, dogmata et præccpta mente custodierit, ut ea opere exerceat, et juxta ca omnes suos actus componat et dirigat, hic evadet perditionem impiis ea prævarlcantibus paratam in gehenna, atque felicitatem gloriamque sempiternam ab æterno piis legem Dei (quam hisco parabolis complexus sum) sorvantibus decretam consequetur. Quam ergo cuique chara est anima, animæque salus æterna, tam chara sint et hæc mea verba cl præccpta : hæc enim indicant viam rectam in cœlum ad salutem ct felicitatem perennem, juxta illud cap. xn, 28 : « In semita justitias, vita; iter autem devium ducit ad mortem. »

Citat hanc gnomen S. Augustinus, lib. *Dc Mendacio ad Consentium,* cap. win, et nonnulla addit, quæ fere consonant cum iis quæ habeut Seotua-

pinta Vaticani, cap. xxiv, 22. Sic cnim habet Augustinus : « Verbum excipiens ülius a perditione longe aberit; excipiens autem excipiet illud sibi, ct nihil falsi de ore illius procedit. » Pro quo Vaticani, cap. XXIV, 22, habent, *nihil falsi deore regis dicatur, et nihil falsi ex lingua ipsius exeat :* pluraque addunt, qua* regem concernunt, quorum sensum reddidi cap. xxiv, 22. S. Augustinus vero omisso t « *nihil falsi de ore regis dicatur,* sequentia, scilicet, *nihil fala* lingua ipsius exeat,* vel, ut ipse legit, *exit,* sive *procedit,* attexuit filio excipienti verbum, quasi non regi, sed cuilibet hæc dicantur, ad commendandum studium veritalia ct odium mendacii, scilicet ul probet nunquam licere mentiri : unde per *verbum* accipit Christum, qui est veritas. De eo igitur ipse sic exponit ; a Dicet aliquis non aliud hic accipiendum esse quod positum est : Excipiens verbum filius, nisi Verbum Dei, quod est veritas. Ergo excipiens veritatem filius a perditione longe aberit, referturque ad illud quod dictum est : Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quod vero sequitur : Excipiens autem excipit illud sibi, quid aliud insinuat, nisi quod Apostolus dicit : Opus autem suum probet unusquisque, et tunc in semetipso habebit gratiam, et non in altero? Qui enim excipit verbum, id est veritatem, non sibi, sed ut hominibus placeat, non eam custodit cum eis videt posse placere mendacia. Qui atiUm excipii sibi, nihil falsum de ore ipsius procedit, quia etiam cum placet hominibus mendacium,non mentietur ille qui veritatem non qua illis, sed qua Deo placeret, excepit sibi. Itaque non est cur hic dicatur : Omnes quidem perdet qui loquuntur mendacium. »

Igitur mens S. Augustini est, Verbum Dei esse Christum qui est veritas, ac proinde eum qui Christum custodit, custodire pariter veritatem, ut sit verax tam sermone quam opere; ideoque talem tam longe abesse a perditione, quam abest Christus qui est Jesus, id est Salvator, ipsaque salus el vita, juxta id quod Judæis ait Christus, *Joan,* vi, 10 : « llæc est autem voluntas Pains mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die ; * el cap. vin, 24 : < Si non crediderilis quia ego sum, moriemini in peccato vestro; » et vers. 51 : « Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æteraum; » et cap. XVII, 3 : « llæc est autem vita ælerna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem mbisti Jesum Christum. » Hic sensus sublimis est, sed mysticus potius quam litterulis.

QUARTA PARS LIRRI.

PRIMA ENIM CCEPIT cap. i. SECUNDA, cap. x. TERTIA, cap. xxv. QUARTA, hoc cap. xxx.

Quarta hæc pars elegantissima est ct pulcherrima, æque ac difficillima et obscurissima. Priores enim tres partes continent proverbia el parmmias claras, ac antithesibus et similitudinibus perspicuas et illustres; hæc vero continet ænigmata et gryphos insignes,sed arcanos et perdifficiles, tum ex phrasi, quæ involuta est et ænigmatica; tum ex sensu et materia, qua: sublimis est et profunda. Merito ergo eam Salomon, ul præstantissiniam, ultimo libri loco reservavit, ut hanc velut auream coronidem operi suo imponeret.

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon tn *persona Agur vocat se stultissimum virorum, celebratque elementa ct opera Dei incomprehensibilia. Inde, vers.* **II,** *sex gryphas, sive migmata, proponit per totidem quatemiones. Primus quatemio est quatuor generationum perversarum, vers.* **II.** *Secundus, sanguisuga: et quatuor insaturabilium, scilicet inferni, oris vulvae, terra et ignis, vers.* 15. *Tertius, quatuor viarum difficilium, scilicet viæ aquilæ in cælo, viæ colubri super petram, viæ navis in mari, et viæ viri in adolescentia, vers.* 18. *Quartus, quatuor commoventium terram, quæ sunt servus, stultus et ancilla, dominantes, ac odiosa mulier, vers.* 21. *Quintus est de quatuor terræ minimis, ct tamen sapientissimi*, scilicet formica, lepore, locusta et stellione, vers.* 24. *Sextus, de quatuor quæ bene gradiuntur, quæ sunt leo, gallus, aria et rex, vers. 29.*

*

1. Verba Congregantis filii Vomentis. Visio, quam locutus est vir, cumquoest Deus, et qui Deo secum morante confortatus, ait : 2. Stultissimus sum virorum, et sapientia hominum non est mecum. 3. Non didici sapientiam, et non novi scientiam Sanctorum. 4. Quis ascendit in coelum, atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti? 5. Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se : G. ne addas quidquam verbis illius, el arguaris, inveniarisque mendax. 7. Duo rogavi te, nedeneges mihi antequam moriar. 8. Vanitatem, et verba mendacia longe fac a me. Mendicitatem, el divitias ne dederis mihi : tribue tantum victui meo necessaria : 9. ne forte satiatus illiciar ad negandum, ct dicam : Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei. 10. Ne accuses servum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi, et corruas. 11. Generatio, quæ patri suo maledicit, et quæ matri sua; non benedicit. 12. Generatio, quæ sibi munda videtur, et tamen non est Iota a sordibus suis. 13. Generatio, cujus excelsi sunt oculi, et palpebræ ejus in alta surreclæ. 14. Generatio, quæ prodentibus gladios babet, et commandit molaribus suis, ul comedat inopes de terra, el pauperes cx hominibus. 15. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes : Affer, affer. Tria sunt insaturabilia, et quartum, quod nunquam dicit : Sufficit. 1G. Infernus, elos vulvæ, et terra, quæ non satiatur aqua : ignis vero nunquam dicit : Sufficit. 17. Oculum, qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ. 18. Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro : 19. Viam aquilæ in coelo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, el viam viri in adolescentia. 20. Talis est et via mulieris adulteræ, quæ comedit, et tergens os »uum dicit : Non sum operata n alum. 21. Per tria movetur terra, el quartum nou potest

sustinere : 22. Pers ervum cum regnaverit : per stultum cum saturatas fuerit cibo : 23. per odiosam mulierem cum in matrimonio fuerit assumpta : et per ancillam cum fuerit hæres dominæ suæ. 24. Quatuor sunt minima terræ, et ipsasunt sapientiora sapientibus. 25. For* micæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi. 26. Lepusculus, plebs invalida^ qui collocat in petra cubile suum. 27. Regem locusta non habet, et egreditur universa per turmas suas. 28. Stellio manibus nititur, ct moratur in ædibus regis. 29. Tria sunt, quæ bene gradiuntur, et quartum, quod incedit feliciter. 30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum. 31. Gallus succinctus lumbos : et aries : nec est rex, qui resistat ei. 32. Est qui stultus apparuil postquam elevatus est in sublime : si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum. 33. Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum : et qui vehementer emungit, elicit sanguinem : et qui provocat iras, producit discordias.

1. Verba Congregantis filii Vomentis. Visio, QUAM LOCUTUS EST VIR, CUM QUO EST DEUS, ET QUI CUM Deo SECUM MORANTE CONFORTATUS, AIT. — Multi tò *congregantis, vomentis,* etc., accipiunt ut nomina non appellativa, sed propria, unde el in Bibliis Romanis scribuntur majusculis litteris C el V; quare ex Ilebræo sic vertunt, *verba Agur filii lake; prophetiam dixit vir ad Ithiel et Uchal.* Ita Chaldæus; sic fere cl Syrus, *verba Agur,* ait, *filii lake, qui recipit prophetiam, et corroboratus est, et dixit ad Ithiel ;* Aquila, *ad Ethel, et perfice;* Theodolion, *ad Ethel, et potero,* etc. Ita et Vatablus, Pagninus, Baynus, Jansenius, et Abenezra, qui proinde censent hæc verba non esse Salomonis, sed Agur qui tempore Salomonis floruit sapientia, probitate, auctoritate, atque hanc suam doctrinam tradidit Ithiel et Uchal, duobus discipulis vel sociis suis, ideoque Salomonem ejus sapienter dicta in suum librum huc transtulisse, vel ab alio quopiam illa Salomonis libro esso addita. Quam suam sententiam verisimilem faciunt, tum quod tria accurate hinc expressa sint nomina, patris, filii et discipulorum, quæ non nisi contorte appellative accipi possint; tum quod adeo dissimilis sil hic stylus et sermo a reliquo sermone et stylo Proverbiorum; tum denique quod prophetia dicatur, et visio, cum Salomon hoc libro non Prophetam egerit, sed juvenum instructorem. Alii cx adverso contendunt hæc omnia, æque ac præcedentia, non esso Agur, sed ipsius Salomonis, ideoque nomina *Agur, lake, Ithiel* et *Uchal,* quæ propria videntur, appellative esso accipienda, ut significent proprietates ct dotes Salomoni convenientes, uti eas appellativo accepit el exposuit tam Noster quam Septuaginta. Ecclesia enim ct Patres hæc, æque ac præcedentia, tribuunt Salomoni, citantque nomine Salomonis, non Aguris; ita Bedu, Lyranus, Rugo, Arboreus, Dionysius, Peltanus et alii (i).

Ego inter utramque sententiam medius incedo, el utramque in concordiam redigo. Dico ergo, sicut in parabolis Evangelices Christi Domini cl aliorum, duplex est sensus : prior est grammaticus, sive corticis litterae vel parabols; posterior parabólicos et præcipuus, qui per grammaticum sive corticem litterae parabolice significatur, et per parabolam, velut per imaginem el ideam sibi similem, repræsentatur. Sic pariter hic accidit : est enim hæc parabola vel ænigma Salomonis, in quo sensu grammatico, sive in cortice parabolæ, alludit ad virum sua ælate sapientia insignem, puta ad Agur, quasi his hic suos discipulos vel familiares, Ithielem el Uchal instruat; suamque sapientiam doceat. Imo Salomon Agurem hoc cap., et cap.seq. Lamuelem, ut interlocutores inducit; sicut Pialo in *Dialogis,* et Piuláis chus in *Symposiis* (est enim et hoe symposium, sive convivium sapienti® Salomonis) varios inducunt interlocutores, ul Socratem, Protagoram, Menonem, etc. In Aguris ergo et Lamuehs persona loquitur hie Salomon : eorum enim nomen el personam induit, ut nominis significata sibi attribuat. Ac probabile est gryphos et ænigmata hujus capitis dictata fuisse ab Agure, sed ea $ua facit et in sc transcribit hic Salomon, imo ea confirmat, cisque suum dat calculum, pondus el auctoritatem.

Sub hoc ergo grammatico sensu et cortice s>ning nominum propriorum Aguris, Jake, Ithiclis etgnmou- Uchal, parabolice significat res arcanas, dum nomina hæc propria interpretatur, eorumque significata sibi adseribit, *q. d.* Verba Aguris, id est Salomonis, qui fuit Agur, id est congregans; et filius Jake, id est vomentis, quia ipse suam sapientiam hic congregavit, eamque

indicare. Hæc igitur sit totius loci interpretatio : *Verba* hominis *collecti* (gall, *recueilli,* in sensu mystico: quis Undem illo sit, ignoro), *filii* hominis *Deum Umentis,* vel potius *a Deo inspirati* (quo innuitur ipsum quoquo divitia inspiratione frui)» *efiatum,* scilicet propheticum, seu a Deo inspiratum. *Dictum illius viri* collecti *ad Ithiem, ad ithielem,* inquam, *et Lchalem,* ejus discipulos, salicui cx hypoihest

(I) In re tam incerta, ego quid sentiam, exponere tamen liceat. Nomina hæc symbolic* esse cum Hobræoram pluribus interpretibnsquo antiquis suspicor; Agurem tamen non e^e Saloiuuuem, qux dicuntur veri. 2 videntur

in paucos quaternarios contraxit, ao suam mentem sensusque in Deum collegit, ul ejus lumina divina abundo hauriret cisque plenus, illa deinde aliis pleno oro eructaret tanta abundantia, ut eam evomere videretur ; perinde ac fornax non absurde, sed eleganter dicitur vomere scintillas et ignes, quia illos copiose ejaculatur ; ot Virgilios ait ; « Umbo vomit aureus ignes, n et : « Purp ream vomit illo animam, » *Æneid.* IX ; et Ovili is, *epist.* 18 : « Fluctus vomit atque resorbet ylla, » et lib. I *Fastorum :* « Flammas oro vomd Cacus. » Sicut *ergo* gurgites ct fontes egurgi- Hiit vomuntquo aquarum copiam cum impetu, sic Salomon vomit hic aquas sapienti® velut fons exuberans.

f'i' **Significat** ergo tò *filius vomentis,* id est abundans vomitu (sicut *filius iniquitatis* dicitur abundans iniquitate), Salomonis mentem adeo divinis revelationibus fuisse collustratam et repletam, ut instar abundantis, vomitu cogeretur eructare, et toti inundo profundere hæc salutaria dogmata, quæ collecto spiritu quasi plenus musto didicerat et hauserat a Deo ; sicut Apostoli, recepto Spiritu Sancto in Pentecoste, quasi pleni musto eructabant magnalia Dei, ut viderentur ea vomere esseque ebrii. Hinc hanc doctrinam vocat prophetiam, quia coelesti lumine acceptam, dicilquc *leithiel,* id est *per Ithiel,* id est per hoc quod mecum est Deus (nam »nx *illi* significat *mecum,Sit cl,* id est *Deus);* et *Ithiel,* id est Deo mecum existente et morante; *Uchal,* id est *potero, q. d.* Confortatus a Deo potero altam hanc sapientiam edero ct depromere, sicut de facto eam edo et depromo. Unde Cajetanus sic ad verbum ex Hebræo apposite ad nostram versionem transfert : *Verba collecti filii vomentis. Prophetia, dictum viri per mecum el* (id est *Deus), mecum el, potero.* Sic Salomon, *Ecclc.* i, 1, vocat se *Ecclesiasten,* id est concionantem, convocantem et congregantem, docentemque Ecclesiam, sive coetum fidelium. Planius *leithiel* exponas, cut *nomen est Ithiel,* id est mecum *est Deus,* hoc est, ut vertit Noster, *cum quo est Deus; lamed* enim initiale articulus est lutivi casus; *Ithiel* vero idem est quod mecum Deus.

Sjmbo- *«»■ Sub hoc secundo parabolico sensu, qui genuinus estet litteralis, latet tertius symbolicusaltior et sublimior, quo Salomon assurgit ad Deum et Christum Salomonis antitypum, quem proindo vocat *Ithiel,* Id est mecum Deus. Cum Christo homine enim fuit divinitas et persona Verbi; unde Christus ab Isaia, cap. ix, vocatur *Emmanuel,* id est nobiscum Deus ; igitur Salomon hic adumbrat, et per umbram horum hominum obscure repnesentat mysterium SS. Trinitatis. Açur enim, id est congregans, est Deus Pater, in quo est formaliter cl radicaliter omnis collectio sapienti®, et lotius divinitatis ac sanet® Trinitatis congregatio; unde vocatur *filius vomentis,* id est ex abundantia majestatis et glori® eructans, et quasi vomens, id esi profundens gignensquo *Ithiel,* id csl filium. hic enim dieil *Ithiel,* id osi *inccum est Deus,* quia in Christo inhabitat « omnis plenitudo divinitatis corporaliter, » *Coloss.* n, 9. Ille etiam profundit spiratquo *Uchal,* id est Spiritum Sanctum : hujus enim nomen ot vox est *Uchal,* id csl *potero,* quia Spiritus hic validissimus et potentissimus est, ut nemo ejus vi et efficaci® resistero valeat. Repetitur et geminatur *Ithiel,* ob geminam in Christo naturam, divinam ot humanam. Hoc ergo est ffinigma SS. Trinitatis; hujus enim mysterium non aperte, sed per involucrum obscuri hujus œnigmatis, Salomon prudenter Judiéis rudibus el crassis hoc schemate adumbrare, imo celare voluit et abscondere, ne, si clare illud enuntiaret, ab ipsis non caperetur, §ed rideretur, explodereturet forte blasphemaretur. Hæc ita se habere liquet ex soqq. vers. 4 et 5, ubi Deitatis omnipotentiam, ac SS. Trinitatem, et nominatili! generationem Filii claro exprimit, dicens : a Quod nomen est ejus, ct quod nomen filii ejus, si nbsti? » In quo secutus est Davidem patrem suum, dicentem *Psalm,* cix : « Dixit Dominus Domino meo (puta Deus Pator, Deo Filio): Sede a dextris meis; » undo ex hoc loco Christus convicit Pharisieos. Nunc sigillatila ex ordine verba expendamus singula.

Vkrba Congregantis. — *Aqur* si etymon spectos, est *paul* sive participium passivum conjugationis *cal,* significans *congregatus, collectus, contractus;* potest tamen active sumi pro *congregans, colligens, contrahens,* præsertim dum nomen est. Aliqui Agw vertunt *peregrinum,* advenam : TQ *gur* enim significat peregrinari : ut *alcph* sit hcemanlicum ot ascititium ; verum minus apposito huic loco congruit hoc etymon.

Sed cur Salomon vocatur *Agur,* id est congregans, vel congregatus et collectus? Sdama Ag^r' (1

Respondet *primo* Cajetanus, cum vocari *colicotum,* quod mentem viresquo et sflbsus omnes colligeret, ct in Deum sevocaret, ut divinos sapienti® salus exciperet, quos abunde in alios profunderet, el quasi divino musto plenus evomeret : «t *c ri-* ««««*‘‘. Pnmo’

agar enim significat frumenta a paleis excussa et pura in horrea congregaro, ao musium in dolia condere.

Secundo, Lyranus censet Salomonem dici «an-Seca»!», *gregantem,* quod Israelitas sibi subditos sua sapientia in unum regnum unamquo synagogam congregari! et confœderarit, ut nulla seditio aut rebcUio ejus regnum concusserit : nam, ul ait Agapetus Diaconus in *Admonit. ad Justinianum Imperatorem,* a unum regis et agricolro studium, una cura est congregare : hic quidem serit frumentum, ct frumenta congregat; iUo vero beneficia serit, ct cives conducit. »

Tertio, Hugo *congregantem* censet idem esse quod Ecclesiasten, qui scilicet populum ad concionem evocat, el ad eos verba lacii ; verum h®o alieniora et remoliora a mente Salomonis, et • scopo hujus loci videntur.

Quarto ct magis apposite, hebræurn *Agar* significat colligere frumenta; unde *Agur* vocatur coV lector publicæ annuire frumentari»; hinc Arabes etiam nunc collectores hosce vocant *Agon*. Similis congregator el collector annonae spiritalis, puta doctrinar et sapienlite, fuit Salomon, ut eam in populos distribueret, uti facit hoc libro, juxta illud Christi de servo fideli, « quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram. ▮ *Luc.* xit, 42.

Iluc facit illud Platonis in *Protagora :* < Doctrina ceu frumentum accessiones habet, » *q. d.* Sicut frumentum, quoties ad modium venit el mensuratur, toties auctius et cumulatius invenitur (uti patet experienti) donec justum statumque sui terminum acquirat, sic qui doctrinam in alios effundit, eamdem auget el cumulat.

Huc accedunt alii, qui ri *congregantis* exponunt de fructu auditorum, allusione ad messem messorum, *q. d.* Sicut messores amplam colligunt messem, sic ego Salomon ai pium auditorum fructum, serendo ct docendo hæc mea dogmata, collegi.

Qainto genuine.

Quinto et genuine, dicitur. Salomon congregans, cst collector el compilator, quia sententias graves, elegantes, certas, eximias, non ab alio, sed a se compositas in hoc volumen, velut grana a paleis excussa, eventilata ct pura, in horreum congregavit. Proprie vero dicitur *congregans* respectu sententiarum hujus capitis ct sequentis, quia illæ præ cæteris sunt selcctæ ct illustres, ct quia eas in breves qualerniones adunavit densavitque, ut paucis verbis multa arcana et sublimia significaret, sicut multa spicarum messis, per trituram excussis paleis cl culmis, in pauca redigitur grana, quæ densata in horreum inferuntur; ac sicut multa grana molita, excussis cribro siliquis sive furfuribus, in paucam farinam sive pollinem contrahuntur ; aut sicut uvæ torculari expressœ, rejectis racemis, acinis ct vinaceis, parum dant liquoris præslantis, puta vini, quod collectum ct densatum in doliti congregatur. Radix enim «gar alludit ad mufferà, id est attraxit, contraxit, unde significat congregationem, qua res multæ in paucas contrahuntur ct densantur; hinc JTUN *iggeret* vocatur epistola, quod in ea multæ res paucis scribantur et contrahantur, ut ad amicos perferantur. Unde notat Aben-Ezra Agur, id est Salomonem, hic compilare el condensare sententias illustres, quarum singulto sint quadrimembres, co quod quaternis rebus conflentur et constent, excepta una vers. 7, quæbimembris est, et duabus tantum rebus conflatur, Uccisi recto consideres, in eadem invenire sit quaternionem, scilicet cam quaternis rebus, ut cætcræ, constare : nam el prima sententia, quæ primis sex versiculis absolvitur, quaterna continet, puta quatuor elementa : nimirum cœlos, quorum nomine ignis inlelligilur (qui proximo ad coelos accedit, imo vcle.es censuero solem esse ignem, uti dixi *Eccli.* xun, 3), ventum sive aerem, aquam ct terram. Salomon ergo vocatur hic Agur, id est congregans, contrahens, densans : quia omnes hasce sententias in breves et paucos quaternarios rermn multiplicium, simihum vel dissimilium densavit et contraxit.

Denique *congregans* accipi potest pro *colligans;* segetes enim congregantur, dum in manipulos et fasciculos colligântur ; colligans autem idem est quod sententias involucris parabolarum et «migmatum involvens, addringens et celans, neceas plana narratione explanans et explicans, juxta illud *Isaia* vin, 16 : « Liga testimonium, signa legem, » *q. d.* Ne clare edicta mea Judaeis enunties , sed parabolis ca involve et tege. Itaque v» *congregans,* id est *colligans,* notat sequentes parabolas esse gryphos et ænigmata.

Fil ies Vomext !S, — id est plenus vomitu, ita repletus deliciis el vinis, ut eas eructet et evomat Sicut enim si quis largiter comedat res multi succi multæque substantiæ, sed in parvam quantitatem densatas et contractas, uti sunt pultes, gallinæ aut vervecis succus contusus, distillatus, ct in exiguum liquorem contractus (quod vulgo pislum sive sublimatum, vel quintam essentiam vocant), vina generosa, etc., parva earum quantitate ita stomachum infarcit implelque, ut, dum stomachus singula resolvit, enucleat ei concoquit, distendatur ct accendatur, nec possit ea continere, sed cogatur evomere : sic pariter mens Salomonis hisce sententiis densatis et multa significan tibus plena, tumida et infarta, non tam eas elo quilur quam eructat et evomit, ob earum co piam, densitatem, præstanliam et vim,æque ac animi ardorem ct impetum, ut eas expromat, aliisquo infundat ct imprimat. Porro Plinius, lib. XI, cap. xxxvu, docet illa animalia duntaxat vo« mere, quæ inferiorem ventrem habent angustum, qualia sunt homo ct canis : « Subest, ait, venter stomachum habentibus, cæteris simplex, ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus : vomunt? intestinus enim quibusdam ab ore incipiens, quadam via eodem reflectitur, utsepiæel polypo. In homine adnexus infimo stomacho similis canino, his solis animalium inferiore parte angustior; itaque ct sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus, quod accidere non potest iis quorum spatiosa laxitas|euin ad inferiora transmittit. » Sic pariter Salomoni inferior mentis venter, qui res humanas contemplatur, angustior erat, præsertim zelo et ardore superioris, in mente, ul ita dicam ventris eum coarctante, ac perurgente ad contemplandas res divinas ct coelestes : quare angustiæ hæ coegerunt eum hæc eructare, ct quasi emovere in bonum et salutem subditorum, omniumque hominum. Aliqui, ul Aben-Ezra et Osorius, pro *flhi vomentis* vertunt, *filii obedientis,* vel *obedientia.* Hoc cniin significai hebræurn np' (3 *bin take,* si illud a np» *iaka,* id est audire, obedire, derives. Unde Aben-Ezra :

Salomon, inquit, vocatur *filius take,* id est Davidis, cui populi auscultabant et obtemperabant, aut potiu* qui Deo per omnia auscultabat et obtemperabat. Unde a Deo vocatur, *vir secundum cor Dei.* Verum Noster el alii passim *take* derivant a •Tip *ko.* id est vomuit, ut *iod* sit beemanticum, non radicale. Vertendum ergo, *filii vomentis.*

Igitur 7Ò *vomentis* significat redundantiam sapienti® et spiritus in Salomone, ut eam quasi continere non valens, cogeretur pleno ore el gutture effundere el quasi vomere, perinde ac David dicens, *Psalm,* xliv : « Eructavit cor meum verbum bonum, » *g. d.* Præ copia et præstantia sapienti® divin®, quam ccelitus hausi, non possum eam cohibere, quin eam eructem, et cum impetu proloquar. Alludit ad mustum vini generosi, quod æstuans et bulliens superne per orificium emittit igneos vapores, halitus et bullas, adeo ut, si orificium hoc claudas, vinum suo cestu ipsa vasa disnnnpat: spiritus enim vini æsluantis vase contineri nequii : similis erat spiritus Davidis et Salomonis, ac similis est cujusvis viri Apostolici et zelosi. Huc facit illud Rhodigini, lib. XXI, cap. vin, vomentes olim vocatos, qui non pram-dilata oratione, sed *cx* tempore aliquid profarentur : a Hodie, ait, proponas, cras vero audias, non enim sum ex vomentibus, sed ex accurate dicentibus. » Prophet® vero, qualis erat David et Salomon, quia Spiritu Sancio afflante ex tempore sua dogmata proloquebantur, inter vomentes censen poterant. Idem Rhodiginus, lib. XXI, cap. xliv: Palaton, ait, pictQr pinxit Homerum vomentem, reliquos vero Poetas circumstantes, atque exsorbentes quæ ille ore el peclore funderet : qualem etiam Ovidius eleg. 8 *Amor.,* eumdem describit, velut perenniter scalurienlcm, rcliquosque Poetas ex illo a ingeniorum fonte, » uti eum vocat Plinius lib. XVII, cap. v, bibentes, cujus

« Vatum Phriis ora rigantur aquis. »

Addamus hic aliorum aliter opinantium expositiones.

Primo, R. Levi : Salomon, ait, vocatur *congregans, filius vomentis,* quod apud se collectas haberet cogitationes contrarias in gravissimis quæsliombus evomereque voluerit onerosum el inutile pondus cogitationum, qu® ad veritatis normam exacta; non essent, ut eas reservaret sibi, que utiles essent, verilatique consentirent, *q. d.* Salomon evomuit vanas cogitationes cl desideria concupiscenti®, ut in cor vacuum congregaret ct coacervaret cogitationes sanctas ct desideria cœb 'ia.

Secundo, Rugo : Salomon, inquit, csl *filius vomentis,* id esi filius Davidis cx Bcthsabee : *Bcthsa*ke enim, vel, ut Debrai pronuntiant, *Bat sceba, idem csl* quod *filia saturitatis;* filius ergo vomentis idem est quod filius exsatiate et satura», quia scili»,el Salomon deliciis sese exsaturavit usque ad fastidium et vomitum, q. *d.* Apposite Salomonis mater dicta est *Bcthsabee,* id est filia saturitatis, quia ipsa paritura erat filium qui se omnibus mundi voluptatibus exsatiaret usque ad nauseam el vomitum : hoc omen habuit Bcthsabee nomen.

Tertio, idem Hugo : Salomon, inquit, vocatur *filius vomentis,* id est Davidis qui, ut periculum capitis evaderet, salivam vomens simulavit stultiam coram rege Acbis, l *Beg.* xxi. Unde apposite subditur: « Stultissimus virorum ego sum,» *g. d.* Apposite ego Salomon genitus sum a Davide qui stultitiam simulavit, quasi stultus a stulto, ut stultitia patris simulata, omen ct prasagium foret vera stalliti® filii, cum ipse idola adoravit.

Quarto, vir eruditus censet r¿ *vomentis* alludere ad morem veterum, quo in conviviis olim dicturi sententiam, et sapientiam suam deprompturi, ut serenius id facerent, prius stomachum caputque cibo et vino gravatum vomitu levabant. Unde Plutarchus in *Symposio* docens in convivio philosophandum, consulit vomitum ei qui apte ct erudite dicere velit, cum caput vino oneratum sentit. Agur ergo, id est Salomon, vocatur *filius vomentis,* quia ex vomitu levato capite et expeditis sensibus, ad docendum prosilierat : verum hæc sententia Epicuro quam Salomone dignior v.detur.

Quinto, alii per vomitum putant notari severitatem el acrimoniam harum parœmiarum , quod sint satyric®, acriusque vilia el vitiosos perstringant : hoc enim vulgo vocamus evomere quid in quempiam. Sic Cicero, *Philip.* V : « In me absentem, inquit, orationem evomuit, » id est invectivam in me habuit. Unde Septuaginta paraphrastic vertunt : « Mea verba, fili mi, timeto, et suscipiens ca pœnitentiam age. »

Hæc enim >erba non recte omissa a Complutensibus el Regiis habent codices Vaticani, cap. XXIV, cum loto hoc cietcro capite, quibus non alia respondent quam istu : a Verba congregantis filii vomentis,» ut palet conferenti textum Hebræum, Græcum ct Latinum. Sensus ergo est, *q. d.* Cum verba mea exceperis, o fili, timor Dei astringat el congreget ad se ct ad Deum mentem luam, ut præteritorum peccatorum pœnitentiam agas, itaque ca evomas ct expellas, *q. d.* Verba mea sunt catapotia sive pharmaca calarihica, qu® stomachum mentis timore sancio commovent el compungunt ; ilaque vomitum peccatorum per poenitentiam eliciunt ct provocant.

Sexto, alii per vomitum censent notari pœnitentiam Salomonis, *q. d.* Ego Salomon congregavi mihi opes, delicias et voluptates totius mundi ; at omnium vanitatem expertus, earum me læduit, casque nauseabundus respui ct quasi evomui , ac pœnitentiam agens vitam preteritala damnavi, dixique : a Stultissimus virorum ego sum. n Ita R. Salomon , R. Levi , Arboreus, et noster Pineda, lib. Vili *De Bcbus Salomon.* cap. i, sect. G. Hinc sicut vis vomitus ciet lacrymas

Idecque Plinius nit vomitum levare stomachum, sed nocere oculis; sic pœnitentia lacrymas excivit Salomoni. Quocirca in laminis Elibcritanis nuper inventis, lingua Mozarabum inscriptum legitur dc Salomone : « Et flevit scelus suum vehementi fletu, et condonatum est ei, © uti citat Pineda, esto alii de laminarum istarum fide dubitent. Addunt ¡idem Salomonem amissum per peccata prophetiœ spiritum recepisse per pœnitentiam , ideoque subjungere : a Visio quam locutus est vir cum quo est Deus. » Hæc illi non improbabiliter, at incerte : de Salomonis enim poenitentia cl salute nil certi statui potest, quæcumque enim ad utramque astruendam a multis proferuntur, vel ambigua, vel incerta sunt. Utramque ergo Deus voluit hominibus esse incertam, ut eis sanctum timorem incuteret, cosque metu pio semper suspensos dubio et terribili Salomonis exemplo delineret.

Allegorico, *filius vomentis,* puta Salomonis, fuit Christus Dominus verus Salomon, qui ejus ad instar Evangelium docuit, imo eructavit parabolas, nec nisi in parabolis loquebatur turbis, « ut impleretur quod dictum crat per prophetam Davidem *Psalm.* txxvit, 2, dicentem : Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi, » *Matth.* xin, 35.

Visio quam locutus est vir cum quo est Deus. — Hebraice, *onus dictum viri ad Ithicl : onus,* hebraice KÜO *massa,* vocatur prophetia minax et onerosa, quæ a Deo velut onus grave humeris populorum imponitur, uti dixi *Isaice* xiii , I ; inde extenditur ad quamlibet prophetiam etiam faustam et telam. Hæc enim vocatur *onus,* quia, ut ail S. Dionysius, Prophète *divina patiebantur,* id est, non tam agebant quam sustinebant, patiebantur et portabant spiritus divini vim et impetum. Hinc pro *vir* hebraice est 133 *gcber ,* id est potens, robuslus, qui scilicet ad portandum hoc onus vires habet firmaque latera. Unde ex Hebreo vertas, *onus,* sive *prophetia dicta a viro* dicente : *Per mecum Deus, mecum Deus, et potero.* Insinuat enim Salomon mysterium SS. Trinitatis, *q. d.* Illustret me Deus Pater, illustret me Deus Filius, illustret me Spiritus Sanctus, et sic prevalete et potero digna iisdem effari.

Porro hæ porabolæ et œnigmata hujus capitis vocantur onus, id csl *visio* ct *prophetia; primo,* per catachresin, quia obscure sunt cl arcana», Salomon ideoque illustrante Spiritu Sancto revelate ct dic-
pbeut.r°* a ^eo 'ns^ar prophetiœ; *secundo,* proprie, quia vere futura enuntiant, sed obscure perœnigmata, enuntiant enim Filii Dei incarnationem, nativitatem, passionem, ascensionem in cœlum, etc., uti patebit vers. 4, in fine, cl vers. 19. Quocirca Salomon a S. Epiphanio, *hœresi* 67, vocatur *Propheta beatissimus;* S. Gregorius Nozianzenus quoque cum Prophetis cæteris annumerai, tract. *De Veris ct germanis Scripturce lib.,* æque ac S. Augustinus, lib. il *De Doctrina Christ.,* cap. vin, el lib. XVII De Cin7., cap. vx. diserte asserit « Salomonem in tribus suis libris prophetasse. » Sic ct Thcophylactus, lib. Il *De Fide,* ac Psellus, *Præfi. in Cant.* Denique Chaldæus Paraphastes sic Ecclcsiasten orditur : *Verba prophetiæ, quæ prophetavit Ecclesiastes. Ipse est Salomon filius David.*

Rursum vocantur *onus,* quia castigationem concupiscenti® per legem ct disciplinam Dei proponunt, quæ sane homini in natura corrupta ingens est onus, præsertim quia violanübus eam intentai pœnas graves, tum in hac vita, tum in gehenna.

Hinc pro *quam locutus est,* hebraice est **OM** *neum,* id est dictum certum et indubitatum, ccrtaque fide instar prophetiœ a Deo revelate credendum, quod S. Paulus, I *Tim.* **i,** 15, vertit vocatquc inri; ¿ id est *fidelis,* sive fidus cerlusque *sermo.* Unde sicut prophète et Paulus, sic ct Salomon hic dicturus res certas et indubitatas, imo oracula Dei, præmiltit to *neum, q. d.* Quod dicturus sum certissimum est, ct omni fide dignum , quia Dei est oraculum.

Cum quo est Deus, et qui Deo seccm morame. — Hebr.hiPJVtÒ ^*twvxhlcithiel leithiel,* id eslp€r *merum Deus, per mecum Deus,* qua geminatione significat Salomon se copiosam Dei illuminationem accepisse, ut Deo plenus, ac a Deo potentissime afflatos eructaret, et quasi evomeret hæc Dei oracula. Rursum, ea non semel, sed iterum et iterum sibi esse revelata a Deo, simul impellente ut ea depromeret et eructaret. Septuaginta paraphrastice vertunt, *hæc dicit vir credentibus Deo, ct quiesco;* cl Arabicus, *hos sermones dicit homo iis qui credunt et abstinuerunt* : cum credentibus enim Deus est per fidem et gratiam, *q. d.* Ego hæc Dei oracula iis enuntio, qui Deo credunt; hi enim mihi pariter Deo afflato, et ex ore Dei loquenti credent, a Et quiesco , » id est sic parabolis meis finem impono, ac finito diceudt el scribendi labore, perfectoque opere conquiesco.

Coxfortatus. — Hebraice est Sdn *luhal,* id est *potero; nam est* futurum *cal* a Sd* *nichel.* id est potuit, prrcvaluit, vicit, superavit. IndeTheodoretus et Cajetanus vertunt, *potero* vel *pravalef^o ;* Aquila vero vertit, *perfice,* quia *uchal* derivat aV?3 *calai,* id est perfecit. Huc spectant Septuaginta vertentes, *et quiesco;* vel, ut Auctor *Catcmr Græc.* vertit, *nunc finem facio, q. d.* Finito p< rfecluquo opere cessabo el quiescam. Itec versio symbolice valde congruit Spiritui Sancio : ipso enim e>l *uchal,* id est perfectio, sive terminus, el complementum SS. Trinitatis, æque ac Christi Domini, Apostolorum el fidelium omnium; hos enim ciurliate, zelo, omnique virtute, gratia et gloria cumulat ac perficit. Denique *tertio,* alii *uchal* derivant ab

achat, id est comedit, ac pro *73N *uchal,* alio puncto legunt *ochal,* id est comedoni, hoc est, comedo vel comèdi ; quod recte res;>ondel ri *filii vomentis , q. d.* Ego id eructo et quasi evomo, quod affatim Deo me cibante et inebriante eo-

medi, quoque totum mentis ventrem ct stoma' chum opplevi, et quasi saburravi.

2. STULTISSIMUS SUM VIROBUM, ET SAPIENTIA HOMINUM non est mecum. — Pro *stultissimus* hebraico est 1P3 tkwr, id est tardus, stupidus, stolidus, pecuinus, animalis, qui instar pecudis hinc inde oberrat, nec se regere sua ratione valet, sed ductore et rectore opus habet. *Baar* enim derivatur a *bar,* id est pecus, animal, brutum, a depascendo ita dictum *; baar* ergo est qui pecudem sapit, qui animalem vitam agit, qui bruti mores refert. Igitur Hebræa ad verbum habent : *Quia iardui ego sum prie viro* (quolibet, id est præ viris omnibus), *ct hominum intclligentia non est mihi;* Septuaginta, *insipientissimus enim sum onnium hominum, et prudentia hominum non est in me;* Syrus, *quoniam egentissimus ego sum cogitationum;* Vatablus, *stupidior quidem ego sum quam quisquam alius;* Baynus, cum *stultior sim quovis, et non sit intelligentia hominis mihi.* Hebræa incipiunt a » *ki,* id est quia, nam, enim, ut vertunt Septuaginta, *q. d.* Ideo ego hic in persona mea non loquor, sed in persona Aguris, cumque a Deo confortatum induco loquentem, quia ego, cum mcipsum penitus considero, video me osse bardum, amentem, infantem ctelinguem: Noster tamen omisit « *quia,* quia hebræum *ki* siepe per pleonasmum redundat, tantumque dat initium sermoni, *q. d.* Equidem bardus sum, et stupidum me agnosco præ cœtcris hominibus. Jam

Primo, Rabbini apud Lyranum, Arboreus, Pineda ct alii. vers. l citati, censent hæc esse verba Salomonis de luxuria ct idololatria sua dolentis et pernitentis, quasi ipse hic scipsum accuset, quod, cum sapientia summa a Deo dotatus fuisset, tamen se ad tantam insipientiam abjecerit, ut inter concubinas velut sus sese volutans, eis placendi studio deos eorum, id est lapideas et aureas statuas, adorari!, *q. d.* Accuso me quod, cum cæteris plus sapere debuissem, plus omnibus desipui, et qui unum Deum colere debui, idola adoravi, imo loti populo idololatriæ choragus ct magister exstiti. Sed mirum cuipiam videatur, st Salomon hic pœnitel, cur peccatum ipse idololatriæ publicum et scandalosum, cujus eum pœnitet, hic non nominet, et nominatilo retractet damnetque, ut scandalum quod populo dederat, amoveat et tollat : hoc enim vera poenitentia jubet et exigit. Unde hanc Rabbinorum sententiam refellit Lyranus qui, cum Abulensi aliisque, censet Salomonem in idololatria mortuum impoenitentem, cs«eque damnatum. Quia, inquiunt, si pœniluisset, debuisset de-lruere templa idolorum a »o fabricata; hoc autem non fecit, quia illa steterunt ucque ad Josiam, qui ea evertit, IV *Reg.* tini : sed de hoc plura alibi.

Secundo, R. Salomon censet Salomonem se vocare stultum, eo quod sapientiæ suæ confisus, contra pr iceptumDei dicentis, *Deut.* iv,2 : «Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo, » quod citat hio Salomon, vers. 6, naulia verbis Mosis addiderit vel detraxerit. Verum hac in re stultior ct stolidior Salomone est R.Salomon : constat enim Salomonem has parabolas cx instinctu Dei dictasse, nec iis eum quid addidisse contrarium, vel detraxisse necessarium legi Mosis, sed potius eam explicasse et inculcasse.

Tertio, R. Levi autumat Salomonem se nuncupare insipientem, eo quod cœleslium orbium scientiam non habuerit, ideoque explicando subdere : a Quis ascendit in cadum atque descendit? » Hinc eumdem dicere de Ecclesiaste, id est de seipso,cap. xn, 10: « Quæsivil verba utilia, » ut nimirum voce de cado delapsa sibi responderetur, quod tamen non est consecutus. Rursum Salomon postulavit æquari summis Prophetis in patrandis miraculis, ut omnibus elementis dominaretur. Hoc autem ab eo flagitari nefas erat, quod tamen aliis licebat, ut Mosi qui in cados ascendit el descendit; Aaroni qui spiritum cohibuit, juxta illud : « Et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit » in seditione Core, quem vivum terra absorbuit, ct plaga in cæteruiu populum desæviit, *Num.* xvr, 48; Eliæ, qui vestimentis aquas cohibuit, IV *Reg.* n, 14; Josué, qui firmavit torrar terminos, cum sol in Gabaon fixus constitit, Josué x, 13. Verum hæc, æquc ac illa R. Salomonis, insulsa ac stolida sunt.

Quarto, Auctor *Catcnæ Grac. cx* Septuaginta sic vertit, *nunc finem facio : sum enim mortalium omnium stultissimus, neque ulla humana prudentia in me exstat,* sicque explicat, *q. d.* In posterum morum doclrinam vobis tradere, ac ad illam vos amplius exhortari desistam, quia mortalium sum stultissimus, hoc est, Deo divina sapientia me illustrante, omnis humante prudentira jacturam feci, ac vera sapientia a Deo mihi infusa sustulit cx me omnem falsi nominis scientiam.

Huc accedit expositio S. Gregorii Nazianzeni, *orat.* 29, post initium : «Stultissimus sum virorum : significat, ait, Salomon nullam se propriam habere prudentiam, sed divina el perfectiori sapientia afflari. Siquidem , et Paulus cum aiebat, *Galat. n* : Vivo autem jam non ego , vivit vero in me Christus ; non utique do scipso quasi mortuo loquebatur, sed tanquam de eo qui præstantiorem quam vulgus morluum soleat, vitam ageret, utpote qui vene vitæ, nulloquo mortis fine circumscripto? particeps esset. »

Quinto et genuine, Salomon , licet sapientissimus mortalium, vocat tamen se insipienlissimiini ex modestia el studio humilitatis, quia humiliter de se sentiens, ex scipso talem se agnoscebat, omnem vero sapientiam suam non sibi, sed Deo a quo iUam infusam acceperat, et cujus illa erat, jure adseribebat. Simili sensu S. Paulus (uti cl S. Francisons), licet sanctissimus , vocat se primum peccatorum, 1 *Timoth* i,

vers. 15. Humilis enim de seipso sensus sua parvi, aliena magni restimat. Sensus ergo est : « Stultissimus virorum ego sum, » id est mihi esso videor, dum scilicet me, nc mea quæ ex meipso habeo , seclusa Dei illuminatione, specto ; dum sapienti® me® parvitatem intime perpendo ac penetro, camquc tum cum mea ignorantia, tum cum divina sapientia comparo; videor mihi esse ignorantissima, adcoque abyssus ignoranti® et stultiti®, quodque cæteri quorum ita mihi perspecta ignorantia non est, longe sint me sapientiores, præsertim in sapientia practica, atque in cognitione sul, el Dei. Unde putant Hebræi Salomonem, su® idololalriæ et peccatorum conscium, pœnitcnlcm hæc dixisse, licet cos refellat Lyranus.

Summa, hisce verbis docere nos vult Salomon,- sapientiam veram maxime sitam esse in cognitione sui, suæque miseri® et incipienti®, atque humili de seipso sensu et tési!mattone. Sic Socrates rogatus quid sciret, respondit : « Hoc unum scio quod nihil scio. » Imo alius idem rogatus respondit, addiditque se ne hoc quidem, quod scilicet nihil sciret, scire. Sic S. Augustinus aiebat : « Domine, norim te, norim me; n in his duobus enim summa sapienti® pracllcæ consistit. Et S. Franciscus : « Domine, ait, quis tu? quis ego? tu abyssus sapienti®, entis, omnisque boni ; ego abyssus insipienti®, nihili, peccatorum, omnisquo mali. » Hunc osse sensum liquet ex eo quod mox immensam Dei sapientiam et potentiam in rerum omnium creatione ct gubernatione, prro sua obstupescens subdit : « Quis ascendit in coelum , etc.; quod nomen ejus, ct quod nomon filii ejus, si nosti? »

Mystice S. Hieronymus, lib. II *Contra Pelagium,* cl S. Augustinus, *epist.* 49, censet Salomonem hic loqui in persona Christi; Christum ergo vocare se stultissimum , tum quia nostras stultitias , cupiditates ac scelera in se luenda el expianda suscepit; tum quia sapientia Christi inundo videtur, stultitia : Christus enim docuit verbo et exemplo beatos esse pauperes , lugentes , esurientes, persecutionem patientes, etc., qu® omnia mundanis videntur esse stulta. Unde Christus ait, *Psal.* twin, G : a Deus, tu scis insipientiam meam ; » Ct Paulus I Cor. i, 23 : «Nos autem , ait, prædicamus Christum crucifixum, Judéis quidem scandalum, Gentibus autem stultiam , ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam ; quia quod stultum est Del, sapientius est hominibus, v Hoc est quod oil hic Salomon : «Et sapientia hominum non est mecum. »

Veri 3. 3' Non didici sapientiam (1), ET non novi scientiam Sanctorum.—Hebræa videntur contrarium dicere; habent enim : *Et novi scientiam Sanctorum* (2) ; itaque legunt nonnulli codices Latini, «c Beda, qui sic explicat, q. *d.* Polleo sapientia non humana et studio acquisita, sed divina cœlitus mihi indita; et, ut ait Vatablus, < expers sum hnmanarum artium, at divinarum gnarus sum.» Undo Septuaginta vertunt, Deus *docuit me sapientiam, et scientiam Sanctorum cognovi.* Sic et Arabicus. Verum repetendum cx priori hemistichio t í non, ac legendum cum Romanis negative : *Et non novi scientiam Sanctorum;* prima enim negatio ad sequentes omnes sententi® partes, sæpe apud Hebræos per zeugma extenditur, ut *Psalm,* exui, 7 : a Ne avertas faciem luam a me, et (non) similis ero (sim) descendentibus in lacum,» id est, ne avertas a me faciem, neque me similem mortuis efficias. *Psal.* x1 iii, 19 : <Non recessit retro cor nostrum, et (non) declinasti semitas nostras avia tua. » *Psal.* i, 5; *Psal.* ix, 10; *Prov.* xxiv, 28, in llebræo, et sæpe alibi. Jam aliqui sic exponunt, *q. d.* Cum difficultatem eorum qu® dicturo» sum considero, hæreo et quasi obstupesco ; video enim meam ignorantiam, et ad illa declaranda ineptitudinem, meque stultissimum agnosco, quia careo sapientia humana, qu® docendo et discendo acquiritur; careo et fidentia divina, quam Deus Sanctis infundit : nec enim sapientiam meo marie didici, aut studio acquisivi, nec tantam cœlitus hausi, quanta ad ea qu® enuntianda supersunt requiritur : sed eam sapientia Sanctorum, qualem quantunque scilicet habuere sancti Prophet®, longe inferiorem et imparem profiteor. Verum planius exponas eo modo quo dixi vers. 2, *q. d.* Quod ad me attinet, videor mihi ex me meique ingenii et natur® viribus mortalium esse insipientissimus : etsi enim ex infusa mihi cœlitus sapientia sim omnium sapientísimos, timen hoc totum est donum Dei : quare illud mihi non arrogo, nec meum esse censeo, sed totum Deo auctori, cujus in solidum est. regero ct refundo. Restat ergo ut ex mclpso mihi videor bipedam hominumque stultissimus.

4. Quis ascendit in coelum at ovr descendit? quis CONTINUIT SPIRITUM IN MANIBUS SUIS? QUIS COLLIGAVIT AQUAS QUASI IN VESTIMENTO? QUIS SUSCITAVIT OMNES TERMINOS TERRS? QUOD NOMEN EST MUS, ET QUOD nomen filii ejus, si NOSTt? — Syrus præponit : Dir *mihi quis ascendit,* etc.

Quis continuit spiritum in manibus suis? — Hebraice, *quis collegit spiritum in pugillis suis?* Pagninus, in *velis sub;* Septuaginta, *in sinu suo;* Chaldæus, *quis tenuit ventum in pugillis suis?* Aquila, *quis collegit spiritum in palmis?* Symmachus, *quis congregavit ventos in pugillis?*

Qus COLLIGAVIT AQUAS QUASI IN VESTIMENTO? — Chaldæus, *quasi in pallio;* Syrus, in *sudariolo,* Septuaginta, *quis convertit aquas* m *vestimento?* vel, ut legit Auctor *Catenæ Græc., quis universam*

(il Scilic I rerum humanarum.

(*¡) Pro «anciorum melius vertas *sanetlssiini,* scilicet Dei; aut *sanctorum,* in neutro, rerum scilicet divinarum.

nqtmm, quasi intra vestimi'.¡tum conclusam, in unum coeyit?

Quis SUSCITAVIT OMÎTES TERMINOS TERRÆ? — Hebraice, *quis statuit omnes fines terree ?* Septuaginta, *quis tenuit omnia extrema terræ?* Chaldæus, *quis statuit terminos terree?* Syrus, *quis constituit validos terrai?* Auctor *Catena Grece., quis in omnem terree summitatem dominatum obtinuit?* Jam

Primo, Rabbini apud Lyraniim hæc omnia de Moyse exponunt : « Quis ascendit in cœlum atque descendit?» q. *d.* Quis Moysi par aut similis exstitit, qui in montem Sina cœlo proximum conscendit, ibiquo cum Deo collocutus legem ejus ad nos iesccndens detulit? a Quis continuit spiritum in manibus suis ? » quis aerem et ventus habuit sibi subjectos, ul instar Mosis eos virga verberans, culices et ciniphes eliceret, qui lotam / Egyptum opplorent? a Quis colligavit aquas quasi in vestimento?» sicut fecit Moyses dividens aquas maris Rubri, ul transiret populus Israel, cui proinde aquæ fuerunt pro muro a dextris el a sinistris, *Exodi* cap. xiv. « Quis suscitavit omnes terminos terne? » sicut fecit Moses, qui in erectione tabernaculi suis meritis immisit terrorem omnibus gentibus Cbanaan, ut in ea Hebreos per Josué collocaret, ¡psique omnes ejus regiones firmiter possiderent, juxta illud *Deut.* n, 25 : a Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos. » « Quod nomen est ejus? » *q. d.* Si dicatur quod alius ante Mosen exstitit, qui similia portenta patrant, declaretur quis ille fuerit, et quod fuerit nomen ejus. Et si respondeatur eum esse vita fundum, el nomen ejus datum oblivioni, declaretur a quod nomen filii ejus?» quænam scilicet fuerit genealogia, ac filiorum et nepotum propago, per quam illius ad nos fama transmissa est ; cumque nemo talis reperiri aut nominari possit, superest ut concludamus neminem exstitisse Mosi parem aut similem; atque idcirco, cum Moses ex ore Dei in Deut. cap. xvii, 16 et seq. prohibuerit ne rex Israel multiplicaret sibi equos, aurum, argentum, uxores, etc., el tamen ego Salomon fecerim contrarium; hinc liquet me fuisse stultissimum virorum, uli dixi. Hæc Rabbini.

Verum hæc omnia recte confutat Lyranus. Nulla enim Mosis hic fit mentio, nec Moses ascendit in eœlum, ex eoque descendit, nec omnes terræ terminos, sed exiguam terræ portionem, scilicet Ehananœam, duntaxat tradidit Hebræis, etc. Igitur hæc et cætera soli Deo competunt, ut patebit <x similibus Scripture sententiis, quas mox citabo.

Dico ergo Salomonem ex sua insipientia et infirmitate assurgere, et admirari immensam Dei potentiam ct sapientiam, ut ostendat se comparatum Deo esse insipientissimum ct stultissimum, atque in his duobus consistere veram sapientiam, scilicet ut cognoscas quis sis, et quis sit Deus, ac dicas cum S. Augustino : « Domine, noverim te, noverim me;? scilicet noverim me esse insipientissimum, in lll missiliaim, tube*rimum, qui nihil sdentile, entis ant virtutis habeo ex me: sed quidquid habeo, totum est ex dono Dui. Noverim deinde te esse sapientissimum, potentissimum, optimum, adeoque Ens entium, scilicet te esse immensum et mercatura entis pelagus, in quo est infinita entis cujuslibel amplitudo, a quo singula entia creata exiguum suum esse emendicant et hauriunt, juxta illud : a Ego sum qui sum, » *Exodi* m, 14. Vide ibi dicta.

Porro hæc interrogative proponit Salomon : « Quis ascendit ? n etc., tum quia hic gryphos et œnigmata sua affert, hi autem per interrogationem proponi solent; tum quia solet Scriptura infinitam D i sapientiam el potentiam, quæ incomprehensibilis et inexplicabilis est, non affirmative enarrare, sed interrogando contemplan et admirari : sic enim de ea interrogat Isaías, cap. xi, 12 : «Quis mensus est pugillo aquas, ct cœlos palmo ponderavit? quis appendit Iribus digitis molem terre, el libravit in pondere montes et colles in statera? quis adjuvit spiritum Domini ? aut quis consiliarius ejus fuit el ostendit illi? Ecce gentes quasi stilla situine, et quasi momentum statere reputate sunt. » Sic *Eccli.* cap. i, 2, interrogat : « Arenam maris, et pluvi® guttas, ct dies reculi quis dinumeravit? Altitudinem cœli, cl latitudinem terre, et profundum abyssi quis dimensus est? sapientiam Dei præccdenlem omnia quis investigavit? radix sapientiæ cui revelala est, ct astutias illius quis cognovit?» Hisce gnomis monetur homo, ut Dei comparatione cognoscat suam tum insipientiam, tum infirmitatem , Deoque soli, qui omnia solus potest et novit perfecte, omnem tribuat sapientiam. Sic et Job, cap. XXVIII, 20 : « Unde ergo, ait, venit sapientia? et quis est locus intelligenti® ? Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque cœli latet. Perditio cl mors dixerunt : Auribus nostris audivimus famam ejus. Deus intclligit viam ejus, et ipso novit locum illius : ipse enim fines mundi intuetur, ct omnia quæ sub cœlo sunt, respicit. Qui fecit veniis pondus, ct aquas appendit in mensura. »

Igitur Salomon hic per compendium perstringit totum opus creationis ct gubernationis universi, ulex eo ostendat incomprehensibilem Dei sapientiam ct potentiam, quæ in eo mire resplendet , ut ex eo gradatim assurgamus ad contemplandum ct admirandum abyssum longe majorem sapientiæ et potenti®, quæ in ipso Deo latet abscondita. Celebrat enim hic opus creationis cœlorum el elementorum, sub quibus corpora cætera mixta quæ ex elementis conflata sunt, in* lelligit ; sub cœlis enim comprehendit ignem 4 sub spiritu aerem , sub aqua cl lerra elementum utriusque. Sensus ergo est, *q. d.* Professus sum me esse stultissimum et vacuum sapientia, cum meam ignorantiam confero cum immensa Dei sapientia. Hanc enim considerans non video cur

ego vel quis nliu» so sapientem «estimare, silique sapientiam aliquam arrogare possit. Etenim esine quisquam qui in cœlum ascenderit, ut ibi cœlorum ordines, motus, stellas ordinate disponeret, ac deinde descenderet in terras ul eadem hominibus enarraret? Esine quisquam qui « continuit manibus spirilum », id est acrem et ventos plurimos ct validissimos, qui maria terrasque perflant, arboresque, naves, turres, arces ct urbes dejiciunt et sternunt? Esine quispiam qui ligarit aquas tam quæ in mari, quam quæ in aere sunt, in suis alveis et nubibus quasi in vestimento?Esine quispiam qui a suscitavit », id est erexit, constituit el stabilivit « omnes terminos terræ » , id e-t totum orbem? Nonne solus Drus, qui hæc omnia potest, et fecit? ipse enim cœlos ascendit, omnia supergressus, omnia lustrans, quantumvis alta, sicut dicit Amos : « Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, » *Amos* ix;et Psaltes : «Qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem, »Ps. lxvii. Ipse est qui descendit , quia sicut dicit Job : « Ipse fines mundi intuetur, et omnia quæ sub cœlo sunt respicit. » lp<e est qui ventum continet in manibus suis; ct cujus cursum et impetum nullus, quantumvis potens aut ingeniosus, cohibere potest ullis machinis ct obstaculis, ipse cohibet el tenet in manu omnipotentia* suæ, emittens, cum vult, ventos dc thesauris suis, qui, ut habet Job : a Fecit ventis pondus, » ipse est qui ligavit «aquas velut in vestimento. » Quia, sicut dicit Psalmista : «Congregans sicut in utre aquas maris, » *Ps.* xxxn. Ergo solus Deus est cœlorum , ventorum, aquarum et terræ dominus , opifex, creator el gubernator invisibilis et immensus, qui lucem habitat inaccessibilem. Unde de eo more suo interrogans subjicit : a Quod est nomen ejus, el quod nomen filii ejus, si nosti? » Nomen Dei proprium est arcanum, incomprehensibile el ineffabile, multo magis arcanum est nomen filii ejus. Alludit ad nomen JeAova, quod est ineffabile, juxta illud *Exodi* vi, 3 : « Nomen meum Adonai (hebraico, *Jchova*) non indicavi eis. » Vide ibi dicta. Mox lingula penitus expendam.

Allegorico S. Augustinus, epist. 49 *ad Deogratias,* in responsione ad quintam ejusquæslionem, docet Salomonem hic contra Judíeos modernos docere Deum non esse unum in persona, sicut csl unus in essentia, sed in una essentia duas, imo lres babero personas ; ac deinde de Dei Filio, puta Christo incarnato, totum hunc locum sic mystice exponit : « Quodam, ait, loco Proverbiorum dicitur : Quis ascendit in cœlum atque descendit? quis collegit ventos in sinu? etc. ilorum duorum quæ in extremo commemoravi, unum retulit ad Patrem : Quod nomen csl ei? propter quod dixerat : Deus docuit me sapientiam; ct alterum evidenter ad Filium, cum ait : Quod nomen filii ejus? propter «etera quæ de Filio magis inlelligimtur, hoc est : Quis ascendit in cœlum, el descendit? quod Paulus ita comme morat : Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos. » Pergit deinde cætera eidem adaptare : « Quis collegit ventos in sinu? id est animas credentium in occultum atque secretum, quibus dicetur : Mortui enim estis, el vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Quis convertit aquam in vestimento, ul dici posset : Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis? Quis tenuit fines terræ? qui dixit discipulis suis : Entis mihi testes in Jerusalem, et in lota Judæa et Samaria, cl usque ad fines terræ. »

Quis ascendit in coelum et descendit? — Cajelanus vertit, *quis instar ascendentis ct descendentis cælcstcs sphetras contorquet?* Nam tum hæ. inquit, ab Oriente ad Meridiem sursum ferri et ascendere videantur, a Meridie vero ad Occidentem occidere ct quasi descendere, Deus etiam earum molor, cum cis pariter ascendere ct descendere videtur. Verum hic sensus arctior ct alienior videtur. Aptius ct plenius Lyi anus et alii per hunc Dei ascensum el descensum censent significari omnimodam Dei gubernationem, qua tam supera, quam infera regit et gubernat, *q. d.* Solus Deus omniscius et omnipotens est, qui non mutatione loci (est enim ubique et immensus), sed sua sapientia ct operatione, quasi ascendit in cœlum, et descendit; dum in creaturis coelestibus ct sublunaribus, summis æque ac imis operatur : dum scilicet sursum sapientissime cœlos constituit, ordinat, stellis ornat, movet, regit, gubernat, ac deorsum m aere, terra et mari, omnia animataæque ac inanimata creat, pascit, conservat, fecundat, etc. Alludit ad *Deut.* xxxm, 16: « A^ccnsorcœli auxiliator tuus; magnificentia ejus discurrunt nubes : habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna; » ct ad illud *Arnes* ix, 6 : « Qui «edificai in cœlo ascensionem suam. » Vide utrobique dicta.

Allegorico vero, proprie Christus descendit de cœlo, cum per incarnationem in uterum Virginis terramquo seso demisit; atque inde ascendit, cum post resurrectionem coram Apostolis gloriosus in cœlum conscendit,juxta illud Christi, *Joan.* m, 13 : « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo; » et illud Pauli *Ephes,* iv, 9 : « Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores parles terræ (in infernum)? Qui descendit, ipso est el qui ascendit super omnes cœlos, ul impleret omnia. »

Quis continuit spiritum manibus suis? —Beda *spiritum* quemlibet accipit, puta angelos, dæmones, animas, q. *d.* Deus solus esi qui omnes hosco spiritus *manu,* id est poleslate sua, *continet*9 puta frenat, regit, moderatur, ut nihil agant nisi quod ipse voluerit, id csl decreverit aut permiserit. Melius alii per *spiritum* accipiunt ventum, uti vertunt Septuaginta et Symmachus. Mira enim est ventorum agilitas, subtilitas, contraríelas, **vis**

et impetus, adeo ut montos urbcsquo succutiant. (Judo Scriptura solet Dei sapientiam et potentiam commendare, ex eo quod ambulet super pennas ventorum, id est eos regat, imo eis quasi inequitando dominetur, ct aurigando prasideat. Itine et Poetae fabulantur Æolum ventis præcsse cosque frenare, et in caveas antraque velut in carocres concludere. Ergo Septuaginta vertunt, quis *colligit ventos in sinu suo?* Hebraice, *in pugillis suis, q. d.* Deus ventos ita agiles, subtiles ct labiles, æque ac impetuosos ct perstrepentes, ut nemo iis resistere queat, pugno suo claudit ct concludit, ut ad nutum aperta manu cos quo libuerit emittat, clausa vero comprimat ct tranquillet. Ti *in sinu* significat ventos esse in arcanis Dei. Cur enim Auster flet a Meridie, Aquilo a Septentrione, Eurus ab Oriente, Zephyrus ab Occidente? cur Typho res in orbem circumagat, cur Pnester sil fulmineus, ul domos loco moveat, alioque transferal? etc. Physici causas naturales planas et adacquata*, quæ menti satisfaciant, dare nequeunt : sed hoc pertinet ad secreta Dei, qui ventorum dominus cos ad libitum movet, flectit, gyrat, mutat, cohibet ct sedat. Sicut ergo secreta condimus sinu, sic Deus ventos quasi sinu suo condit, hoc est, in arcano suæ potentiæ ct sapienti reservat et continet.

Quis colligavit aquas quasi in vestimento? — *primo,* Cajctanus per 07110s accipit pluvias, fontes ct fluvios : pluviæ enim videntur stillare e coelo, sicut pannus madidus stillat guttas. Idem cen«ent nonnulli, teste Aristotele, de fontibus et fluviis, quod scilicet, sicut pannus impositus cantharo exsugilliquorem canthari, ut se humectel, itaque cum attollit, ac deinde extra cantharum eumdem per stillas emittit,- sic pariter terra, licet allior sit mari, tamen quia fungosa ct spongiosa est, exsugat ct attrahat aquas 0 mari, casque imbibendo attollat, quas deinde per fontes et fluvios certis locis distillât ct emittat.

Scundo, melius alii per *aquas* accipiunt superas, quæ in nubibus atris quasi in vestimento nigro colligantur, adeo nt solem, stellas et lunam noius abscondant; dum vero hoc nubium vestimentum a Deo aperitur ct quasi scinditur, erumpunt aqu® per pluvias et imbres. Hoc est quod ail Job cap. XXVI, 8 : « Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deursum. »

Terito ct optime, per *aquas* accipias aquas maris, stagnorum ct fluviorum, dc quibus canit P dies, *I's'i'm.* xxxii, 7 : a Congregans sicut in utro aquas maris, » quia nimirum cas congregavit in unum locum, ut appareret arida, terminum illis ponens, nc transirent illum, neque converterentur operire terram, o Undo ct Dominus suam sapientiam ct potentiam commendans ad deprimendum Job infer cætcra dicit, *Job* xxxvm, 8: «Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi dc vulva procedens; cum ponerem nubem vestimentum ejus, ctcaligine illud quasi pannis infantine obvolverem? Circumdedi illud terminis meis, et posui vectem et ostia, et dixi : Usque huc venies, ct non procedes amplius, el hio confringes tumentes fluctus tuos. » Unde Auclor *Catena Grac.* sic explicat, *q. d.* Quis per sapientiam et potentiam suam fluxœ ot inconstanti rerum naturae ct conditioni stabilitatem et constantium indidit? utique solus Deus.

.Mystice, Christus Dominus ventum continuit in manibus suis, et aquas colligavit, quasi in vestimento, cum imperavit ventis et mari, ct facta csl tranquillitas magna, *Matth.* yih; cumquo pedibus calcans fluctus maris super eos ambulavit, *Matth.* XIV.

Quis suscit avit omnes t er minos t ehbjb? — *Primo,* Beila per *terminos terra* accipit animalia, plantas, gentes, omniaque quæ terra terminis clauduntur, 7. *d.* Quis omnia animata, æque ac inanima conservat, fovet, fecundat, ut his arescentibus et emorientibus, alia et alia serie continua nascantur et succedant? utique non alius nisi Deus.

Secundo, melius alii *per terminos terree* accipiunt terminos, quibus terra maris undas fluctusque coercet, ul ipsa eis emineat, juxta illud *Gen.* 1,9 : « Congregentur aqu® In locum unum, et apparcat arida. »

Tertio ct optime accipias hæc de immobilitate terr® : hanc enim signifient hebraum O'pn *heliim,* id est statuit, stare fecit, 7. *d.* Quis terram in acre quasi pendulam ita stabilivit, ut nulla ventorum, Inundationum, aliarumvo rerum vi loco suo moveri queat, sed Ipsa immobilis consistat, imo sit centrum totius universi, quod omnibus suum statum suamquo immobilitatem affert? utique non alius id præslat nisi Deus. Alludit ad illud *Job* xxxvm , 4 : « Ubl cras, quando ponebam fundamenta ferræ? etc. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? super quo bases illius solidatio sunt? aut quis dimisit lapidem angularem ejus? » Et ad illud *Psalm.* cm, 5 : « Qui fundasti terram super stabilitatem suam ; non inclinabitur in sæculum sæcuh. » Deus enim statuit terram in centrum universi, ut in eo terminarentur et firmi consisterent oiws orbes elementorum et cadorum, qui illud circumdant. Rursum Deus ipsi terra statuit terminos, scilicet ut ab Oriente terminaretur mari Eoo el India; ab Occidente mari Occiduo et Italia. Gallia, Germania; a Septentrione mari Glaciali at› Nurwegia; a Meridie mari Australi ct Africa, clc.

Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti? — E-t gryphus sive renigma , q. *d.* Dic mihi tu, qui te sapientem rostimos et sapientiam libi arrogas, quod est nomen ejus qui, uti dixi, cœlos, spiritum, aquas ct terram creavit, suoquo loco ordinate constituit, moderatur ct gubernat? Dices nomen ejus esse Deus. At quid sibi vult hoc nomen Deus? cujus essentiam significat? quæ, qualis et quanta est hæc ejus essentia? utique eam comprehendere neomls. Pateare ergo te no-

mon Doi non comprohendero, multo minus nomen Filii ojus : undo ait: *Si nosti?» g, d. Imperfecte nosti, perfecto non nosti.

Alludit ad nomen lelragrammalon, qnod Hebrœis erat incognitum, quia ineffabile. Videbant enim illud in Uibliis scriptum quatuor litteris consonantibus, nimirum nW, ac nesciebant quibus vocalibus et quo sono pronuntiari deberet, an *Jehova,* an *Jchive,* an JeAu, an *Jaho,* an quo alio modo ; qui voro id sciebant, ul myste et mysteriorum conscii, quales erant pontifices ct Bgisperiti, hi pr® reverentia non pronuntiabant, nec alios qua ralione pronuntiandum esset docebant ; ideoque Judæl quoties occurrebat nw> vice ejus legebant *Adonai,* id est Dominus. Quare significabat *Deus,* non tantum summam reverentiam deberi nomini suo, illudque casto mysticoque silentio venerandum, sed etiam rem nomine significat im, puta essentiam Dei, esse incomprehensibilem, uti dixi *Exod.* vi, 3. Igitur imperfecte et quasi per umbram cognoscimus nomen Dei, plene autem ct proprio illud non cognoscimus. Non enim cognoscimus Deum nisi per relationem et respectum ad creaturas, v. g. quod Deus sit ille qui cœlum, terram ct omnia quæ in eis sunt, creavit, conservat, regit et gubernat; ac sicut creaturas perfecto non cognoscimus, sic multo minus cognoscimus Deum creatorem , multo adhuc minus qualis in se sit Dous, cujus scilieel essenti® ct quante majestatis in soipso ; minimo omnium autem cognoscimus SS. Trinitatem, ct pluralitatem personarum in eo, scilicet quod Dous non tantum sil Dous, sed ot Pater generans Filium, et cum eo spirans Spiritum Sanctum.

Unde D. Thomas, I part. *Quasi.* XIII, art. 1 ct scq., citato hoc Proverbii loco, docet nullum dari nomen, quod perfecte Doi naturam signified ct repræsentet. Ibidem Franciscus Suarez ct Gabriel Vnsquez : Nullum, inquiunt, est nomen quod ndæquatc explicet naturam Del, multo minus naturam cl proprietatem Filii Dei i « Generationem enim ejus quis enarrabit? » *Isaia* ini. 8. Datio D. Thorn® eat, quod Deum in se videre ct cognoscere nequeamus, sed tantum cx creaturis gradu facto ad earum auctorem, Deurnquo creatorem mente accendamus. Creatura) autem in infinitum a Deo distant, magisque imperfecte cum représentant, quam umbra solem. Quare omnia nomina, cx creaturis Deo indita, Imperfecto duntaxat ct tenuiter Dei naturam significant ct repraesentant; tenuissime autem SS. Trinitatem. Hinc S. Dionysius, cap. i De *Divinis IVomin. :* « Dei, ait, ncque nomen csl, neque opinio, n quod *Qutrst.* citala ad I explicans S. Thomas : « Dous, ait, dicitur non habere nomen, ct esso supra nominationem , quia essentia ejus est supra id quod do Deo Intelligimus, et voce significamus : » hinc Cicero, *Tttseul.* I, et ex eo S. Augustinus, XXII *Civit.* XX, Deum ita definit: « Densest mens qua*-dam soluta el libera, secretan!) omni concrcliono mortali, omnia sentiens el movens, ipsaquepray diU motu sempiterno. » Sed audi S. Dionysium : « Hoc Theologi cum intelllgerent, eam (divinitatem) el ut nomine vacantem laudant, et ex omni nomine : ut vacantem quidem nomine, velut cum aiunt divinitatem ipsam in una mysticarum symbolic® divin® demonstrationis visionum, objurgasse cum qui interrogasse! : Quod est nomen tuum? cl quasi eum ab omni Dei nominis cognitione abducentem dixisse : Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? An non nomen hoc vere planeque mirabile est, quod omne nomen superat, quod vacat nomine, quod super omni nomme quod nominatur sive in hoc saeculo sive in futuro, tanquam fundamento collocatum ♦'minet? » Sic ct Trismegistus loquens de ineffabili Dei majestate, Deum esse «wwim, id est innominem et innominabilem dixit.

Annon ergo recte pr® Deo et coram Deo se considerans Salomon, ait : a Stultissimus virorum ego sum, el sapientia hominum non est mecum? » Tertullianus quidem, lib. III *Contra Mmton.,* sub medium, ait, a Dei nomen esse quasi naturale divinitatis; » quia, ul ait S. Justinus in *Erposit. fidei :* «Si essentiam divinam intelligerc velis, Dei nomine expresseris. » Sed tamen S. Augustinus in *Psal.* ixxxv : « Quæris, ait, quid sit Deus? quod oculus non vidit, nec in cor hominis ascendit : quid quæris ut ascendat in linguam, quod in cor non ascendit? » Quin et Plato cx *Trismegisto,* teste S. Cyrillo,lib. I *Contra Julianum,* et Nazianzeno, orat. 2 *De Thcolog. :* • Deum, ait, intelligere quidem difficile est, loqui autem impossibile. » El S. Athanasius in epist. De Iffcœna *Synodi decret.,* post medium : « Cum audimus, ail, vocabulum *Deus,* nihil aliud nisi ipsam incomprehensibilem Dei substantiam significari intelligimus : » nam, ut ail S. Augustinus, serm. I *De Verbis Apóstol. :* « Universa Deus præcellit : si quæras magnitudinem, major est; si pulchritudinem, pulchrior; si dulcedinem, dulcior; si splendorem, fulgidior; si justitiam, justior; si fortitudinem, fortior; st pietatem, dementior. » Et Nyssenus, lib. *ad Ablabium :* « Quod prorsus est infinitum, nulla re definitur : sed omni ratione infinitas effugit definitionem. » Quocirca Evagrius. audiens nonnullos de Deo et SS. Trinitate curiose disputantes, « divinitatem nequaquam definiendam esse respondit: ideoque quod ineffabile est, silentii tantum oratione esse orandum. » lia Socrates, lib. VI Tnparf. cap. XXI ; ct Attalus, martyr, a tyranno interrogatus « quod nomen haberet Deus,» respondit : « Qui pluressunt nominibus discernuntur; qui autem unus est, non indiget nomino. » Ha Eusebius, lib. \I *Ihstor.* cap. in. Cogitari ergo potest Deus, plano nominari non potest. Nam, ut ait Sixtus Pythagorœus in *Sentent.* num. IS:« Omne tempus, quo do Deo non cogitas, hoc puta te perdidisse. » Idem dixit S. Dominicus, cl ex Qjus disciplina S. Thomas, docto" Angelicus.

Go«>

DOMOm

Bri d< finitio ex 8 Augustino.

iva* *VideS.* Augustinum, lib. *De Cognitione verm vita:,* cap. xvni, et serm. 38 De Feròiì Domini, et lib. XV *De Triniate,* cap. n, ubi inter cætcra ait : « Excedit supereminentia Deitatis, non solum usitati eloquii nostri, sed etiam intelligenti» facultatem; verius enim cogitatur Deus quam dicitur, et verius est quam cogitetur. Non parva autem notitiæ pars est, si antequam scire possimus quid sit Deus, possimus scire quid non sit. » Audi Arnobium, lib. Ill *Contra Gentes :* a Quidquid de Deo dixeris, quidquid tacita? mentis cogitatione conceperis, in humanum transit *et* corrumpitur sensum; nec habet propria» significationis nolam, quod nostris dicitur verbis, atque ad negotia humana compositis. Unus est hominis intellectus de Dei natura certissimus, si scias et sentias nihil posse de illo mortali oratione depromi. » Idem, lib. Vili : « Eloquar, ait, quemadmodum sentio; magnitudinem Dei qui se putat nosse, minuit; qui non vult minuere, non novit. « Quocirca Ægyptii in Hieroglyphreis pingebant crocodilum et ciconiam lingua carentes, ut significarent Deum cs-c ineffabilem. Simonides, rogatus ab Hierone quid esset Deus, spatium unius dici ad respondendum petiit, deinde duorum, mox quatuor, ac deinceps duplicatum semper postulavit, negans ullum satis esse : « Quo enim diutius considero, ait, eo res videtur obscurior,» ut refert Cicero, lib. I *De Natura Deorum.*

Er quod xomen pilîî ejus?— Hinc contra Judæos ex Salomone constat Deum habere Filium, ideoque piares in Deo esse personas, scilicet Patrem ct Filium : ita S. Augustinus, *epist.* 49, Quæst. V. Quod enim Rabbini id eludere conantur, dicentes Salomonem loqui non de Deo rerum opifice, sed de viro sapiente, aut de Moyse, qui hoc Dei opificium plene cognoverit, 7. d. Quis vir adeo sapiens est aut fuit, qui hæc quæ dixi de cœlis ct elementis a Deo conditis plene pernoverit? a ct quod nomen illius? » Si dicas cum vita functum, « quod nomen filii ejus? » Hæc certe frivola sunt, et veræ nugæ ud eludendum hoc argumentum confictae. Liquet enim clare Salomonem non loqui de sapiente, sed de Deo res omnes potentissime creante, cl sapientissime gubernante, ideoque de eo quii rit : « Quod nomen esl ejus, et quod nomen filii ejus? » 7. *d.* Nostis, o rudes Judæi, aliquatenus Deum creatorem, al Deum esse patrem ac habere filium non nostis. Paucissimi enim Rabbinorum et sapientoni, tempore Salomoni* plane el distincte cognoverunt mysterium SS. Trinitatis : unde moderni Judæi et Rabbini, «eque ac Turcœ el Gentiles, idipsuin omnino pernegant. Mullo minus norant *nomen*, id est rem nominatam ct dignitatem Filii, quod scilicet ipse sit ¿tJLOMjtx et consubstantialis Patri, ac proinde illi coævus ælernn generatione productus, par et œqualis; quod ipse ait imago Patris; quod « sit Bpbndor gloria* et figura substantiæ ejus, portansque omma verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram mnjc*taiis in excelsis; tanto inclior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit : cui enim dixit aliquando Angelorum : Filius meus es tu, ego hodie genui te? » *Hebr.* 1, 3.

Noster Salazar per *nomen* accipit personam : per nomen enim persona una ab alia secernitur et dignoscitur, 7. d. « Quod esl nomen, » id est quæ persona Dei Patris, < et quod nomen, » id est quæ est persona « Filii, » qua scilicet Filius distinguatur a Patre? nam essentia ct cadera omnia indiscreta sunt, eademque in Patre et Filio. Subtilius et præcisius Bariholomæus Turres, elex eo noster Molina, l pari. *Qucest* XL, art. 2, dispul. 2, membr. 3, initio, respondet duo esse nominarelativa propria Filio Dei, unum nomen Filii, alterum nomen Verbi; atque hoc secundum fuisse magis occultum in veteri Testamento, de eoque inquirere Sapientem quasi de occulto, quod postea per S. Joannem apertissime manifestatum est in novo Testamento, dum dixit : « In principio erat Verbum; ct Verbum caro fictum est. » Unde S. Ignatius, epist. 8 *ad Philip. :* a Unus, ait, est Filius, Verbum, Deus: quod nomen illi, ct quod nomen filio ejus, utcognoacajùus. » Pro quo Noster vertit, *si nosti.*

Verbum 4hlae® gnuum.

Porro Septuaginta pro *filii* vertunt *filiis* in plurali, quia mysterium SS. Trinitatis apud Judæos incredulos abscondere voluerunt; aut certe pro *filiis* legendum *filii* in singulari, sic enim constanter legunt Hebræa, Chaldæus, Vulgata, Aquila, Symmachus, Theodolion et esteri, el codex unus Septuaginta citatus a Caraffa in nolis ad Septuaginta Vaticanos, quin ctS. Augustinus, *epist.* 49.

Meminit solius Filii, non Spiritus Sancii, tum ne multitudine tot personarum in SS. Trinilate Judæos rudes hebetaret cl offenderet; lum quia hic agitur de sapientia Dei: hæc autem appropriatur Filio; tum quia per Verbum Deus creavit coelum ct universa: a Verbo enim Domini cceli firmati sunt,» *Psal.* xxxn, G; Filius autem est Verbum notionale el personale Dei Patris; tum denique quia Filius Judreis erat promissus, quasi venturus Messias ct redemptor. Hinc notat duplicem Filii generationem, divinam et humanam, duplexque ejus nomen : qua Deus enim, vocalur Verbum; qua homo,vocalur Jesus Christus, 7. d. Nosti quod sil Verbum, el quis sit lesus Christus, imo quod verbum sil Jesus Christus? Hinc ejus incarnationem, passionem, ascensionem tacite adumbrat per symbola aquilæ, colubri, navis, virginis, vers. 19, uti ibidem videbimus.

Adde symbolice notari hic Spiritum Sanctum, cum dicit : « Quis continuit spiritum in manibus suis? » Spiritus enim, puta ventus, symbolum csl Spiritus Sancti, qui in specie venti validi et linguarum ignearum, descendit super Apostolos in Pentecoste, *Actor.* 11. Unde de eo dictum est Gen.i, 2: « Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.» Spiritus Sanctus enim csl Spiritus Patris et Filii

Individuus, qui proindo a Patre et Filio nec essentia, ncc operatione, nec quo alio modo separari potest, a Eadem, ait S. Augustinus, lib. I De *Doctrina Christiana,* cap. v, tribus est ælernitas, eadem inconunulabililas, eadem majestas, eadem potestas, in Patre unitas, in Filio æquahtas, in Spiritu Sancto unitatis æqualilatisque concordia. Et tria hæc unum omnia propter Patrem, œqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum Sanctum. »

Ver*.s Set 6. Omnis sekmo Dei ignitus, clypeus est SPERANTIBUS IN SE : NE ADDAS QUIDQUAM YEHRIS ILLIUS, ET ARGUARIS INVEMARISQUE MENDAX. — PrO *ignitus* hebraico est HÛTIX *tserupha,* quod proprie significat conflatus, ct conflando excoctus, dçfæcatus et purgatus, sicut in fornace per ignem conflatur aurum, ut sublatis faecibus et scoriis,purum, nitidum et splendidum exeat. Septuaginta, *omnia verba Dei ignita ; protegit autem cos qui* re*verentur ipsum;* Chaldæus, *omnes sermones Dei conflati* (Syrus, *electi), et auxiliatur confidentibus inse.*

Quæres *primo,* quomodo hi versus cohæreant cum præcedentibus? Respondetur quia Salomon fecit mentionem Filii Dei, puta Verbi æterni; hinc illi attexit, quomodo Verbum quod ab æterno erat apud Deum, in tempore emanarit ad homines per sermones S. Scripturae, legis et Prophetarum, ut Dei Patris voluntatem viamque ad felicitatem nobis annuntiaret. Hi enim sermones prodeunt a Verbo Dei, velut radius a sole, aqua a fonte, calor ab igne. Rursum, quia sapientiam Dei relucentem in coelis ct elementis celebravit; nunc eamdem celebrat quatenus se hominibus communicavit per sermonem ignitum, quo protegit sperantes in se : propter hominem enim creavit cœlum cæteraque universa. Simili modo Salomon, cap. vin, vers. 27, cum dixisset Dei sapientiam constituisse cœlos, œthera firmasse sursum, libra sse fontes aquarum, appendisse fundamenta terne, mox de eadem ad homines descendente subjicit, vers. 31 : «Eldelicias meæ esse cum filiis hominum, nunc ergo, filii, audite me. » Sic et Baruch, cap. m, cum diu inquirens originem el locum sapienliæ, tandem, vers. 32, cum assignasset, dicens : « Oui scit universa novit eam, cl adinvenil cam prudentia sua, qui praparavit terram in æterno tempore, ct replevit eam pecudibus et quadrupedibus, qui emittit lumen, ct vadit; » subjicit vers. 37 : « Hic adinvenil omnem viam disciplinæ,el tradidit illam Jacob puero suo, cl Israel dilecto suo. Post hæc in lenis visus csl, ct cum hominibus conversatus est. » Similiter Job,cap. XXVIII, post verba superius citata, quibus sapientiam Deo naturalem ct propriam assent, subjicit vers. 26 : « Quando ponebat pluviis legem, ct viam procellis sonantibus, tunc vidit illam, et enarravit, et præparavil, ct investigavit. Et dixit homini : Ecce timor Domini, ipsa csl sapientia, cl recedere a mido, intelligenti^.» Sijni-

liter facit Ecclesiasticus xxiv; cum enim, vers. 5, dixisset Sapientia : « Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam; ego feci in cadis ut oriretur lumen indeficiens, » etc.; subjicit vers. 12 : «Tunc præcepit et dixit mihi Creator omnium, etc. In Jacob inhabita, el in Israel hæredilare, cl in electis meis mitte radices.» Quibus omnibus significat Deus Sapientiam pro fine e/ scopo, imo pro domo ct templo elegisse homines, puta fideles et sanctos, ut cos repleret Dei cognitione, timore el amore, itaque eos perduceret ad salutem et gloriam : atque hac de causa cœlos, elementa, cæteraque creasse, ut ex his homo Deum Deique sapientiam, potentiam et bonitatem agnosceret, amaret, coleret, cique per omnia serviret et obediret, itaque ab co proemio œternæ felicitatis donarelur. Idem facit hic Salomon (1).

Qureres *secundof* cur sermo Dei dicalur *ignitus?* Respondeo : *Ignitus,* id est conflatus, defæcatus 1)41 et purus; hoc enim significat Hebraeum *tserupha, et* Graecum wwfejuw. Unde Symmachus et S. Hic- paru*, ronymus, *Ps.* xvn, 31, vertunt, *sermo Dei probatus.* Alludit enim ad vasa chymica, quibus per ignem aurum et argentum a scoria excoquendo purgantur, ut fiant pura et nitida. Hoc enim significat *tserupha.* Unde *Sarepta* dicta est urbs Sidoniorum, quod in ea frequentes essent oflicinæ conflatori® ad conflandum metalla. Sensus ergo esl, *q. d.* Verba Dei, puta tam præcepla quam promissa Dei, adeo sunt vera, pura, sincera, certa, perinde ac si essent aurum igne eliquatum, conflatum, el ab omni fœce expurgatum. Simili enim modo, imo longe magis verba Dei sunt defecata, ct pura ab omni contagione non tantum falsitatis, fraudis el simulationis, sed et vanitatis ac superfluitatis, ut nihil sit quod eloquiis divinis desit aut abundet, nihil quod reprehendi possit, ideoque sequitur : «Ne addas quidquam verbis illius, et arguaris.» Unde el lex Dei vocatur « immaculata,» græce id e*t irreprehensibilis; hebraico nú'On *temiina,* id csl integra, inculpata, perfecta, *Psal.* XVni, 8.

Quocirca Deus (ad Deum enim id pertinet, non ad sermonem, cum *sermo* Hebraice sit feminini generis, in se autem masculini) « clypeus est sperantibus in se, » quia scilicet amorem, opem el protectionem a se, sua præcepla servantibus, et in se sperantibus promissum vere, integre, certo ac luto præstat, nec sinit spe sua frustrari illos qui sperant in cum, uti Davidi in sc speranti miram a Saulis persecutione liberationem, item regnum ac regni perpetuam in posteros propagationem, a se promissam reipsa praestitit. Hunc esse sensum constat ex *Psalm,* xvn, 31, ubi eadem in Hebraeo sunt verba quæ hic. Ibi autem Septuaginta vertunt, *eloquia Domini igne examinata,*

(i) Sententiarum nexus hic esse videtur : Quisnam illa effecerit, ctetiamuum præstel, sola docet a Deo hominibus patefacta doctrina : tunc slatini iu illius doctrinae laudo n excurrit.

protector est omnium sperantium in se; Symmachtií, *locutio Domini probata.* Sic ctS. Hieronymus, ubi S. Rasilius : a Eloquia, ait, igne examinata vocat probata, veracia el a mendacio libera, n Sic ct Thcodorelus, Euthymius, et ahi ibidem. Et clarius *Psalm,* xi, 7 : « Eloquia, inquiunt, Domini, eloquia casta, (sicut) argenlum igno examinatum, probatum terra», purgatum septuplum, d

Pro *clypeus* hebraico est po *mugen,* id est *scutum, clypeus;* Septuaginta vertunt tatperaigu, id est proteget, propugnabit, strenue defendet : unde ferifxemçie est protegens alterius latus clypeo, armiger, Intero, satelles, prolector, auxiliator, defensor. Talis fideli in se speranti sequo invocanti est Deus, quia potentia fideque sua quasi protento clypco suum supplicem servat, tuetur ac propugnat. Ilie sensus maximo proprius esi et genuinus.

Sentndo tamen S. Ambrosius in *Psalm,* civili, ʔJ;;.'.*"* HO, ad illa : « Ignitum eloquium tuum vehemonter:» Ignitum, ait, quia igne zeli etehiritatis auditores accendit. « Quem ergo ignem Dominus sparsit in novo Testamento? Qui secretos mentium divina? ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei ao devotionis adolcret, qui cupiditatem virtutis accenderet. » Et brevi intervallo : « Bonus, ait, ignis qui calefacere novit, nc'cit exurere nisi sola peccata. Hoc igne Aposlolicum illud nurum probatur; hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum; hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur, fcenum autem et stipula consumitur. Mundat ergo hic ignis animum, consumit errorem. » Et rursus infra : « Hoc igne urebatur rubus, ct non consumebatur; urit enim sermo divinus ut corrigat conscientiam peccatoris ; non exurit ul perdat. » Vide sequentia, ubi docet ignem hunc tria potenter efficere, scilicet purgare, illuminare, inflammare. Accedii Cassiodorus in *Psalm,* xvn, 31 : « Eloquia, ait, Domini igne examinata, quasi dicat : Flamma fidei lex superna discutitur, quando sciendi desiderio divina eloquia perquiruntur. Sic et Jeremías Propheta eloquia Domini mirifica definitione conclusit, dicens cap. xxu, 29 : Nonne verba mea sicut ignis, dicit Dominus, et sicut securis concidens petram? » Noster pro *securis* vertit, *malleus.*

Tertio,S. Hieronymus in *Psal.* xvn, vers. 31, censet eloquia Dei dici ignita, « non quod ipsa, ait, in se sint examinata ab igne, aut quod fuissent inquinata; sed quod qui illa acceperit, faciant eum ut aurum mundum purificatum per ignem. Quid enim paleis ad trilicum? » *Jerem.* xxiu, 28. « Quid scoriæ ad argentum? » ait S. Augustinus iu *Collât, dici tertia contra Donatista!.* Igitur verba Dei hoc •ensn dicuntur ignita, quia ut ignis castigant, excoquunt ct extergunt ex anima scoriam, id est cupiditates et vitia : hinc vocantur sagittre, quia eor feriunt, cruciant et vulnerant. Unde Orígenes in Psabn. xxxvu, ad illa verba : «Quoniam sagitlæluæ infine sunt mihi : Qui ergo, ait, loquitur sermones Domini, sagittas jacui dur, ct cum loquitur corripiens et castigans, correptionis jaculo cor penetrat audientis. » Nervosius cl elegantius S. Augustinus *in Psalm.* vu, ad illa verba: « Sagillœ potentis acuto? cum carbonibus, » etc., sio ait : « Sagitlæ polentis acutæ verba Dei sunt. Ecco jaciuntur ct transfigunt corda; sed cum transfixa fuerint corda sagittis verbi Dei, amor excitatur, non interitus comparatur; novit Dominus sagittare ad amorem, et nemo pulchrius sagittat ad amorem, quam qui verbo sagittal, » cto.

Denique quidquid officit ignis, id efficit sermo Dei, Considera ergo dotes et proprietates ignis, præsertim in conflandis purgandone metallis, ul auro ct argento, casque mystice attribue sermoni Dei, puta S. Scripturo, legi, inspirationi et promissis Dei. Undo Didymus in *Psalm,* xvn, 31 : « Eloquia Dei, ait, dicuntur ignita, quia ita mentem succendunt, ut terrenarum rerum et cogitationum paleas absumant. » Auctor veto *Catena Græcor.* hic : « Omnes, ait, sermones Dei sunt igniti; nam et omne spinosum et surculosum igne suo absumunt, el quod mundum el repurgatum est palam ostendunt, ct ad salutem obtinendam sat sunt. » Rursum ignis notat efficaciam et subtilitatem verbi Dei, quod intima animæ penetret, afflet, purificet, illustret et igniat, juxta illud Pauli : « Vivus est enim sermo Dei, et effleax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, cl pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagino quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis,» *Hebr.* cap. iv, 12. Similes sunt pnedicatorcs verbi Del zelo ardentes, qui sermone Dei accensi, velut ignei non nisi ignes coelestes spirant, quibus auditores illuminant, purificant, igniunt el inflammant. Insuper, sicut ignis aurum argentumquo excoquens, illud reddit excellentissimum ct pretiosissimum : sic el sermo Dei excoquens affectus animi, illos reddit præstantissimos, summique pretii apud Deum et homines, puta coelestes ct divinos, juxta illud de Christo promissum, *Malach.* m, 2 : « Ipse enim quasi ignis conflans, ct quasi herba fullonum; cl sedebit conflans, et emundans argentum, ct purgabit filios Levi ct colabit eos quasi aurum, ct quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. » Ubi plura hac de re dixi.

Tropologice S. Augustinus in *Psalm,* xvn, 31 : a Eloquia Dei censet dici Ignita : Quia, ait, igne tribulationis probantur. Protector est omnium sperantium in se, quasi dicat: Et omnes qui non in seipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur; spes enim sequitur fidem. » Rufflnus in exundem *Psalm.:* «Via Dei impolluta, inquit, verba ejus in tribulatione probata : spes illius certa et firma, qui protegit sperantes in sa, nc deficiant in tentationo. Teneamus ergo hana viam, cl inundabimur ; custodiamus ejus eloquia, ct non errabimus; figamus in ipso spem

nostram, et securi sub ejus protectione ambulabimus. » El S. Gregorius, lib. IV *Moral.* cap. xxvnr. « Eloquium Domini, ait, argentum igne examinatum dicitur, quia sermo Dei, si in corde figitur, tribulationibus probatur. » Hinc de Josepho dicitur Psa/m. civ, 20 : a Eloquium Domini inflammavit eum,» g. d. Oraculum Dei per insomnia, ac studium legis divin® causa fuit Joseph, ut coqueretur el probaretur igne tribulationis, dum propter illud a fratribus ipsi invidentibus vendilus tredecim annos servivit in / Egypto, donec anno œlatis trigesimo a Pharaono carcere liberatus, factus est princeps / Egypti.

Clypeus est omnibus spebant ibls in sb, — nimirum ipse Deus, ut dixi. Alludit ad Genes, xv, 1, ubi Deus ait Abrahæ : a Noli timere, Abram, ego protector tuus (Hebraico, *ego scutum tuum),* et merces tua magna nimis.» Posset tamen quoque ad sermonem Dei referri : hic enim est clypeus hominis contra omnes tentationes tum, quia promicio Dei, præsertim vit® ct gloriæ calernæ, animat fideles ad omnia tentamenta mundi, carnis el diaboli fortiter repellenda; tum quia præccpta Dei timorem ejus mentibus indunt, qui omnes hostium insultus dispellit. Sic Christus, tenlalus a diabolo, objecit ei clypeum sermonum Dei, dicens : «Scriptum est : Non in solo pano vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de oro Dei,» *Matth.* iv. Idem fecit S. Paula, toste S. Hieronymo in ejus Vita, cæterique Sancti. Hoc est quod ait S. Paulus : « In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere, *Ephes.* cap. vi, 16. Ila Sidonius : « Omnis sormo, ail, divina auctoritatis idcirco igneus clypeus dicitur, quia corda electorum, qui spem suam in Deo ponunt, el igne charitatis accendit, et scientia veritatis illuminat, et sordes viliorum quas in cis reperii, consumit et purgat, ac ab insidiis hostium cunelis* que defendit adversitatibus. »

Ne addas quidquam verbis illius, — g. d. Ideo verbis divinis insistendum est. quia qui ab illis delleMit, in mendacia deerrat; quia ipsa pura, vera, tornata porfeclaquo sunt, ut nihil illis addi aut domi possit. « Verba Dei, ail Procopius, cum plena ct perfecta existant, nullum auctarium admittunt. » Intolllgo nihil addi posse quod cis repugno! vel deroget; sio enim se explicat Salomon, dum subdit : « Noarguarb (1) inveniarisquo mendax. Cum enim verbum Dei sit verissimum, quicumquo illi addit aliquid repugnans, neccs>e est ul falsum dicat et mentiatur. Rursum nihil eis addi potest quasi dictum a Deo, ul vendites verbum tuum esse verbum Dei, uli faciebant olim Scriba el Pharis®!, suos traditiones inutiles, et legi Dei contrarias pro verbo Dei venditantes; ct nunc faciunt lueretici, qui verba Dei hæretioa expositione vitiant ct corrumpunt, dum sua somnia el deliria obtrudunt pro verbo Dei; qui proinde velut falsarii S. Scriptura a Deo judicabuntur et damnabuntur. Nam, ut ait S. Chrysostomus, homil. 20in *Matth.:* < Non addas verbis Dei, etc.; qui autem hoc ausus fuerit, sc sapientiorcin esse putat quam Deum, et incipit esse falsus testis, quia illud dicit quod ncc auris audivit, nec oculus vidit. » Cum ergo a posteriobus, ab Apostolis» atque ab Ecclesia quædam Dei populo dicta, scripta el pradicata sunt, quæ prioribus Dei verbis non fuerunt expressa, nihil additum est verbis Dei, quia ct illa quæ accesserunt verba Dei sunt. Cum interpretes explanant verba Dei, nihil addunt verbis Dei, cum suas explanationes nolint recipi pro verbo Dei, nisi quatenus cum verbo Dei consonant atque conveniunt ; nec sua addunt, quasi verba Dei non sufficiant, sed quia non ab omnibus inielliguniur. Ita Jansenius. Plura de hac gnome dixi *Deuteronom.* IV, 2; *Apoca!,* xxu, 18; *Galat.* i,8.

7. Duo rogavi te, ne deneges miui antequam moriah , — non quasi petat duntaxat ante mortem horum duorum compos fieri, aut ante mortem de prælcrilis luxuriis et idololatria poenitere (unde aliqui ex hoc loco contendunt Salomonem ante mortem scelerum suorum egisse pœnitentiam); sed quod per omnem reliquam vitam usque ad morlem hæc duo sibi prestan cupiat, g. d. Continuis precibus a tc flagito ul duo hæc quæ subjiciam, mihi non deneges, sed concedas, ut a antequam moriar, » id est quamdiu superstes ero, quamdiu non moriar, sed vivam, hæc duo mihi semper adsint el nunquam desint : nam, ut in morie el post morlem illa mihi desint, parum curo. Unde Hebræa habent : Duo postatavi *a te, m prohibeas a me antequam moriar;* Septuaginta : *Ne aufepas a me gratiam antequam ego moriar,* quasi dicant : Non auferas a me hanc gratiam duplicem , quam postulo quoad vixero, sed gratioso ct benevole utramque mihi semper elargire.

8. Vanitatem et verba mendacii longe fac a me; **MENDICITATEM ET DIVITIAS NE DIDERIS MIUI, TRIBUM TANTUM VICTUI MEO NECESSARIA , — « UC SCiilCet, OÌI** Beda, copia vel inopia transeuntium rerum in oblivionem decidam «ternorum (2). »

Transit ab intellectu ad effectum. Dixit quanta in cœlo totoquo mundo operetur sapientia, et a quo sit postulanda, scilicet a verbo Dei; nunc ostendit ejus usum ct praxim, scilicet quid sapientiam consecuto ordinario sit petendum ad vitam recle transigendam, ob quam sapientia quærilur, et ad quam verbum Dei traditum est. Demonstra! id suo exemplo dicens : « Duo rogavi te, » etc. Aliqui duo ha>e esse censent, *prunum :*

(i) Hebraice est. we *incrcpel te.*

(i) ünuui animi, alkruin corooris bonum peiiL Prius est, ut procul abril a sectandis rebus vanis (v. g, astrorum cultu, ait llosemuullerus : couf. Jrrrw. xvui, 15), faU risque opinionibus, quibus quis a justiuæ vcræque reli» gionis tramite declinet' alleram» ut mediocris fortuni obüngaU

▮ Vanitatem et verba mendacii longe fac a me; » *secundum : a* Mendicitatem et divitias ne dederis mihi. » Per *vanitatem* autem Pagninus accipit *vanum,* id est *otiosum verbum;* Auctor *Catena Græc., verbum stultum,* puta stultiloquium; Chaldœus, *detractionem,* quia detractor est instar cenotaphii, id est sepulcri vacui. quod exterius repræsentat sepulturam cujuspiam, sed interius corpore sepulto caret, estque inane et vacuum. Sic enim detractor multa fingit dicitque quæ exterius famam alterius lædanl, sed interius re ipsa, puta veritate carent, suntque inania, vana el falsa. Alii per *vanitatem* intelligunt vanas opiniones, errores et hæreses, quasi ab iis præservari optet Sapiens; duo enim hæc optanda sunt : *primo,* ut de Deo recte sentiamus; *secundo,* ut recte utamur divitiis el paupertate, ne in alterutro Deum offendamus.

Rursum noster Salazar per *vanitatem,* vel *verbum vanum,* censet promissionem violatam notari, *q. d.* Verbi dati aut oblatæ fidei violationem, et mendacium amove longius a me; utrumque enim principe indignum crimen est, atque adeo ab illo procul esse debet, ita ut ne remotissima quidem ejus suspicio in illum cadat. Hinc Cassiodorus in *Variis : u* Majestas regis, ait, numinis auctoritatem sortiri, cl vox illius oraculi locum habere debet; si enim vel semel mentiatur et fidem fallal, nemo deinceps ei fidem habebit. Huc facit proverbium Syrorum el Arabum, *Cent.* 2, num. 49: « Qui notus est veracilale, recipitur ejus mendacium; et qui notus est mendacitate, non recipitur ejus ventas, » *q. d.* Eam vim opinio habet, ut ei qui vera solet loqui, etiam cum mentitur credamus; ei vero qui sæpius mentitur, etiam tunc cum verum dicit, fides non habeatur. Hoc lucrantur mendaces, perfidi et perjuri, ul perdant famam et fidem, nec eis credalur etiam dum vera effantur et jurant;»» el num. 48 : a Omitte mendacium ubi videris quod tibi profulurum erit, nam nocebit tibi. El tuum Cblhærere veritali, ubi videris quod ipsa nocebit tibi, quia ipsa proderit libi ; » cl *Cent.* 2, num. 72 : « Vei itas est magnificentia (id est magnifica), mendacium autem vilitas. Veritas est sanitas, mendacium infirmitas, » id est debile et infirmum, quia ad lucem veritatis evanescit.

Verum profundius et germanius alii ex hebræo *vanitatem* el *mendacium* referunt ad mendicitatem el divitias, quæ sequuntur, et per illa explicant, *q. d.* Rogo te, Domine, ut milii duo concedas : *primo,* aufer a me divitias, quæ impellunt ad vanitatem cl fastum; *secundo,* aufer a me paupertatem, quæ impellit ad verba mendacii et perjurii. Explicat, dum rationem utriusque subdit : «Ne forte satiatus illiciar ad negandum Dominum, » scilicet dicendo : «Quis est Dominus? n hoc est, ne forte deseram Deum, ct deficiam ad idola; h«c enim sunt « vanitas, » id est plane inania ct vam: ipsa quoque apostasia est vanitas, id est vana superbia cl fastus quo quis spernit Deum, uti fecit Salomon per delicias ct concubinas a Deo apostalans ad deos Gentium. «Aut egestate compulsus furer, et perjuren) nomen Dei mei,» negando scilicet furtum cum adjuratus fuero; hoc autem est incidere in exitialia verba mendacii: ad mentiendum enim sœpe impellit paupertas. Ita Lyranus quem audi : « Duo rogavi te, Domino : vanitatem, quæ est annexa prospera) fortume; et verba mendacii, quæ frequenter annectuntur adversa), longo fac a me; et idem repetit per alia verba : Mendicitatem cl divitias no dederis mihi, » etc. Itaque sub exemplo divitiarum el paupertatis Salomon hic orat, et oraro nos monet, ut nec prosperitate extollamur, et inducamur ad vanitalem superbiæ, ac Dei neglectum cum idolorum cultura; nec per adversitatem deprimamur ac inhonesta ct mendacia, inter quæ maximum est pejerare nomen Dei, hoc est, Deum facere testem falsitatis.

Hinc aliqui hebræum 1NZ7 *seau,* id est *vanitatem,* vertunt *irruptionem,* impetum, temeritatem, præcipitantiam (radix enim FINS significat irrumpere cum impetu et precipitare), qua, scilicet, divitiis insolens ct tumidus irrumpam in thronum Dei, atque arroganter cum Lucifero dicam : Quis est Dominus? quis mihi dominetur? ego sum similis Altissimo, imo Deus in regno meo, uti dicebat Pharao, *Exodi* v, 2; et rex Tyri, JfcccA. XXVIII, 2 : « Deus, ait, ego sum, ct in cathedrS Dei sedi in corde maris. » lia hunc locum explicat S. Basilius in *Regulis fusius disput.,* interrog. 20 : a Salomon, ait, hic divitias, saturitatem; egestatem vero summam rerum ad vitam necessariarum inopiam definivit, nimirum ex eo quod dicit necessaria, medium quid inter egestatem et abundantiam rerum ad usum necessariarum declarans. n Et S. Ambrosius in *Psalm,* civili, oclon. 8: « Hæc enim, ait, tentamenta duo maxima S. Salomon oratione sua declaravit cl rogavit, ul posset excludere, dicens : Divitias autem et paupertatem ne dederis mihi, sed ordina mihi quæ opus sunt, etquæ abundent, ne repletus mendax fiam, et dicam : Quis me videt? aut pauper rapiam el perjuren) nomen. Dei Potes igitur tu ista tentamenta contemnere quæ formidavit Salomon, qui sapientiam postulavit, el meruit? Dives erat, tinniit extolli; pauper fieri formidavit, ne paupertatis necessitale abstinentiæ gratiam non teneret. v Probat id exemplis : « Quam multi qui videbantur sancii esse, ceciderunt ab altitudine cordis sui? Quam mulli aliqua necessitale dejecti, non potuerunt contenti esse in injuria, qui fuerant virtutum exercitio roborati? Rarus Job invenitur in terris, qui et divitias amisit et filios, ct vibicibus corporis exarabatur, cum vermes loto corpore fluerent; a Dei tamen charitate non potuit separari. » El S. Bernardus, serm. 2 *in Dornin. Palm. :* a Licet, ait, mullos occidat adversitas, tamen inulto plures extollit prosperius, sicut scriptum est : Lddenl a latere luu mille, si-

MMIt» criUsGp- Ubdft.

nlstro scilicet, per quod signatur adversitas; ct decem millia, id est mullo plurcs, a dextris tuis, in quibus prosperitas designatur. Denique quia utrobique periculum est, oiat Sapiens et dicit : Divitias et paupertatem ne dederis mihi, ne forte aut divitiæ extollerent in superbiam, aut paupertas dejiceret in impatientiam. »

Simile fuit votum Catharinæ reginæ Angite, uxoris Henrici Vili, quæ deinde injuste ab eo repudiata vitam martyrio persimilem egit, de qua ita scribit Sanderus, lib. 1 *be Schismate Anglic,* Solebat Catharina sæpissime apud suos dicere, fortunam sc nec asperrimam, nec lenissimam, si daretur optio, electuram, cum ulraque suas lenlaliones ac pericula habeat; sed mediam potius ac temperatam : si tamen alterutra eligenda esset, malle se tristissimam quam blandissimam; infelicibus cnim raro deesse consolationem, fortunatissimis fere semper mentem.

GnoiiT. A Salomone hanc sententiam didicit accepitque Plato et Philosophi; Plato cnim, lib. Ill *bc Legibus :* a In quocumque, ait, hominum coetu nec inopia, nec divitiæ sunt, huic justissimi mores aderunt; neque enim ibi contumelia aut injuria locum habet. » Exemplum est in Sparta, a qua Lycurgus sustulit opes et inopiam, ideoque optimos ct justissimos habuit cives. S. Basilius, tract, *be Legendis libris Gentilium,* citat gnomen Theognidis dicentis :

Non ego divitias» non opto magna; sed adsint
Parva, modo ut vivam lalus et absque malis.

Simile est votum Socratis apud Platonem in fine *Phcedri :* a O amice Pan, ait, ct omnes qui hunc locum incolitis dii, date mihi ut pulcher intus efficiar, et quæcumque extrinsecus habeo, intrinsecus sint amica; divitem autem sapientem solum existimem. Tantum vero mihi sit auri, quantum nec ducere, nec ferre queat alius quam vir temperans. » Nam, ut ait S. Ambroshis in lib. VI *Hexam.* cap. vm, citans liane Salomonis gnomen : a Fugienda ct cavenda sunt tentamenta mundi, ne pauper desperet, nc opulentus insolescat. > Maximus, lib. XIII, citat S. Chrysoslonium dicentem : « Dives est non qui multa possidet, sed qui non multis indiget; » et Philonem : « Vir bonus et paucis egens, in mortis et natone immortalis confinio quodam eSt. Nam indiget quidem propter mortale corpus, sed non mullis propter animum immortalitatis appetentem. » Democritum : « Sumptuosam mensam apponit fortuna ; quæ satis sit, temperantia. » Denique Apostolum, 1 Ti*moth.* vi, 6 : « Est, ait, quæslus magnus pietas cum sufficientia, » id est cum animo sibi sufficienti , suisquo licet modicis contento. Ubi plura hac de re dixi.

Dices : Salomon erat rex opulentissimus; regi autem non est timenda paupertas, cum regem neccsse sit opibus abundare. Respondent aliqui cum Jansemo, hæc esse verba Agur, non Salomonis ; sed hoc confutavi vers. 4. Alii melius centeni Salomonem hic induere personam cujuslibet privati et plebeii, ul cum doceat modum orandi, scilicet petere alimonia necessaria, ul liber sit tam a copia quam ab inopia. Hoc enim majori hominum parti, et communi eorum vite minus perfecte magis consonum et contemperatum videtur. Nam pauci perfecti nec divitias nec paupertatem metuunt, sed dicunt cum Paulo : « Scio et humiliari, scio et abundare (ubique et in omnibus institutus sum), et satiari, et esurire, et abundare, ct penuriam pali, > *Philip,* iv, 42; et cum Pialte : < Proba me, Domine (penuriaet afflictione), et tenta me : ure renes meos et cor meum, > *Psalm,* xxv, 2. Id verum est; unde S. Chrysostomus, hom. 18 *in epist. ad Hebr.,* et S. Ambrosius in *Psalm,* civili, oclon. 8, dicunt hæc verba Salomonis convenire hominibus veteris Testamenti, quia imperfecti erant.

Potest tamen hæc gnome accipi, ut dicta in persona regis Salomonis, tum quia rex potest excidere solio et regno, fierique privatus, ut accidit Mithridati, Tigrani, Antiocho, Dejotaro, Persco, Ptolemso, Cleopatra? aliisque regibus a Romanis devictis; tum quia rex sæpe est pauperior privato , quia etsi multas habeat opes, tamen plores habet officialium, urbium, fabricarum, bellorum expensas, ita ut ad illas opes regales non sufficiam, uti hodie in nonnullis regnis oculis cernimus : ores enim illæ æstimandæ sunt, quæ sunt libere ab onere expensarum. Quare mercator habens oentum millia aureorum libera, sæpe ditior est rege, qui annue quindecim colligit milliones, sed omnes obligatos ad solvenda debita, bellorum expensas, aliosque regni sumptus. Hinc subinde egestas cogit reges furari et prædari, non florenos vel aureos, sed integras urbes, provincias el regna, dum vel abena invadunt, vel propria per tributa vel presides et milites expilant.

Dices *secundo :* Salomon hic videtur vituperare et damnare paupertatem Religiosorum ac Ordines mendicantium. Respondeo : Nequaquam, sed modum vivendi suæ ælati congruum præscnbit, qui scilicet conveniebat Judæis, quin et majori Christianorum parti, qui est moderate vivere, ita ut necessaria suppetant, superflua absint; hic cnim modus communi hominum generi congruit, estque salutaris. Christus autem huic perfectius vitæ genus adjunxit, cum suasit paupertatem Evangclicam tam exemplo quam verbo. Undo ipso ait : « Ego autem mendicus sum et pauper, » *Psalm.* xxxix, 18. Et : < Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos ; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet, » *Matth.* vm, 20. Porro hæc paupertas Christi longe alia est a paupertate quam deprecatur Salomon : hæc cnim est involuntaria et coacta, qualis est mendicorum; Christi vero est voluntaria ct libera, qu uu scilicet Apostoli et Religioni sponte assumunt

txtmplo ©ffW, tum humilitatis studio, turn ut affrettisi ah opibus rebusque terrenis avocent, eumque lotum .u Deum ct res divinas transierant. Ita respondet S. Thomas, III part., *Quad.* XL, irL 3, ad I. Quocirca Christus ait, *Matth.* v: « Beati pauperes spiritu ; quoniam ipsorum est regnum cadorum, u Vide Hieronymum Piatum, lib. l *De Bono ttalus Belig.* cap. tx, et lib. II, cap. vin. Addit BeHarminus, lib. ll *Do Monachis,* cap. a1 vi, Salomonem loqui de utcndicilalc quæ exposita csl periculo ; at talis non csl Religiosorum, qui sciunt cerio nil sibi defoie, quia Christus cis promisit conluplum in bac vita, *Matth.* xix. Imo videntur Religiosi, inquit, ad litteram petere quod Sapiens petit ; nec enim volunt divitias, et ideo eas relinquunt; ncc tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame; et ideo dicunt ; a Tribue lanium victui meo necessaria. »

Mystice, hæc dc divitiis et mendicitate spiritali, puta de excessu et defectu sapientias, virtutum, consolationum et gratiarum accipiunt S. Hieronymus in cap. ii *Eccle.,* et S. Bernardus, serm. 68 *in Cant.,* quem audi: « Perniciosa paupertas, penuria meritorum; prassumptio autem spiritus, fallaces diviti»; ei ideo : Divitias et paupertatem no dederis mihi, Domino, ait Sapiens. » Audi çt S. Ilioronymum ; «Non solum temporalis lætilia, sed etiam spiritualis, est tenlalio possidenti, Ita ut aliquando indigeam angelo corripiente et angelo Salame, qui mo colaphizet, no hinc elever. Unde ct Salomon ait : Divitias et paupertatem ne dederis mihi. »

TaXTUM **TniDVB VICTUI MEO KECESSARIA. —** IIcbræum est verbum Cflü *taraph,* id est prædari, rapere, carpere, cibare. Undo ad verbum sic verlas, *carpere me fac panem statuti mei,* vol *panem mihi demensum,* id est me® necessitali sufficientem ct commensum, juxta illud quod orare nos docuit Christus *Matth.* vi, vera. 11 : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Grece est panem Uiwaí», id est substantialem vol substantivum, (d est, ad substantiam nostram pertinentem, scilicet quotidie necessarium ut in vita subsistamus, quem alii cibarium vocant. ItaS. Chryeostomus, S. Rasilius, Thoophylactus, Euthymius el alii in *Matth.* cap. vi. Undo Syrus vertit, panem *indigentia nostra.* Vox ergo carpere significat hunc panem quotidie per partes petendum et carpendum esse ftugnliler el tenuiter, sicut boves, oves «t jumenta quotidie carpunt pura gramina, ex risque victitant. Alii, *ciba ma cibo congruent tee mea;* Aquila, *institue mihi* tutum *sufficientem;* Chaldæus, enutri me pane *sufficients mihi;* Septuaginta, constitue *mihi qua necctiaria et sufficientia.* S. Ambrosius in *¡'tatui,* cxvm, colon. 8 : «Sed ordina mihi, qu® opus sunt, et qu» abundent, » id est, condiluo mihi necessaria vitw non arcte rt parce, sed large el abundantar, quanquain alii eg«n Ium ccn-eanl, « nec abundent: » hoc enim exigere videtur antithesis, petit enim aufllclentfa, deprecatur superflua : suiliclcntia, Inquam, naturæ, uou avarltiæ; avarili» enim nihil aufUcere potest, etiamsi totum mundum, ut est luxuriosa, possideat.

Præclare S. Augustinus, serm. 1» *De Diversis,* cap. XV : « ïstæ, ait, injus!» diviti» dicuntur, non quia injustum est aurum et argentum ; sed quia injustum est eas divitias pulare quæ non auferunt egestatem. Tanto enim quisque ardebit egestate, quanto magis eas diligens majores habuerit. Quomodo ergo sunt diviti», quibus crescentibus crescit inopia, quæ amatoribus suis quanto fuerint ampliores, non auferunt satietatem, sed inflammant cupiditatem? Divitem tu putas, qui minus egeret si minus haberet? » Probat id exemplis : « Nam vidimus quosdam cum haberent parvain pecuniam, parvis lucris fuisse contentos; sed postquam cœpil cis abundare verum quidem corpus auri el argenti, sed tamen fais» diviti», cum parva obtuleris, jam recusant : credis jam cos esse satiatos; sed falsum est. Nam major pecunia faueps avarili» non claudit, sed extendit; non irrigat, sed accendii; poculum respuunt, quia fluvium sitiunt. »

Notat Cajetanus in III part., *Quast.* XL, art. 3, Salomonem hic necessaria ponere ut medium quid inter divitias ct paupertatem, ut qui necessaria duntaxal habeat, nec dives nec pauper sit censendus, sed medius inter utrumque : ac proinde Religiosum, qui pauper est, ct paupertatem profitetur, debere carere non tantum superfluis, sed cl subiude necessariis : his enim non raro indiget is qui vere pauper est.

Idem quod Salomon hic precatur, imprecatus est cl impetravit S. Franciscos hospiti suo in villa Tyfi, quinto a monte Alverniflç mllliario. Cum enim ab eo benevole hospitio fuisset exceptus, ejus domui benedixit, pnedixilqnc ejus progeniei a generatione in generationem duratur», neque divitias neque paupertatem Deum daturum, sed quæ commod» vit» et victui essent necessaria. Antiqui hujus vaticinii adhuc recens csl In dicto loco memoria : domus illa vocatur S. Francisci, omnibusque Franciscanis transeuntibus palet ad hospitium, cslque hospitalis et liberalis, uti narrat Lucas Waddingus in *Annalibus Minorum,* anno Christi 1213, num. 11. « Habentes ergo, ut ait Apostolus, alimenta, ct quibus tegamur, his contenti sumus, » l *Timoth.* vi, 8. Ubi egregie S. Hieronymus excurrit in hunc iqodum : « Nudi nati sumus, nudi etiam morituri ; quidquid hic invenitur, hic relinquetur. Non est nostrum, quod non semper nostium est. Tanquam peregrini ergo sufficienti usu contenti simus : illas divitias acquiramus, quas nobiscuin ad cmldstem patriam ferre possimus. Habentes alimenta, etc. Sufficientiam prius dixerat; quidquid his aipplius est, divitiis deputetur. » Hæc S. Hieronymus.

tku».

'J. Nk rom satiatus illiciar ad MEGa ADUM, et

DICAM *I* Qcis EST DOMINUS? AÜT NECESSITATE. COMPULSUS PURER, ET PERJURFM NOMEN DE! MEL — Hebraice, *ne forte satiar ct negem,* vel *mentiar, et dicam;* Septuaginta, *ne saturatus mendax flam, et dicam : Ecquis me videt ?* Pro *perjurem* hebraico est, *apprehendam nomen Domini,* scilicet ut co quasi clypco apprehenso tuear meum mendacium, quo nego furtum a mo commissum, ac mo de co accusantes eludam. Pagninus, *et assumam in vanum nomen Domini;* Chaldæus, *violem nomen Dei mei;* Septuaginta, *pejerem.*

c*oia *rwunî* 4t." Prim*. Causam cur divitias dcprecetur dat, quod ili® Par'ant rcrum copiam, gulam ct satiem qu® gignit fastum, qui sensim intumescens adeo crescit, ut neget Deum omneque numen, ac dicat: Quis csl Dominus qui mihi opes adimat? aut iis pro libito ad omnem gulam et luxuriam uti fruique me velet? Hæc enim est ratio cur divites ct voluptuarii negent Deum , quia scilicet volunt libere sine metu pœnæ et vindici® indulgere suis cupidinibus ct libidinibus ; ct quia sciunt Deum illas vetare, iisque minari gravissimas poenas in gehenna, hinc ut ejus melum excutiant, libereque epulentur ct luxurientur, dicunt : Noo est Deus, non est numen, non est providentia quæ me videat, judicet, damnet, puniat. Hæc enim est causa atheismi, cur scilicet voluptuarii fiant athei, juxta illud *Psal.* xui, 1 : « Dixit insipiens in cordo suo : Non est Deus. » Causam subdit : « Corrupti sunt, ct abominabiles facti sunt in studiis suis, » *q. d.* Quia corruperunt sua studia, id est cogitationes, actiones ct inores, ideo negarunt Deum, ne ejus vindictam extimescerent.

Altera ratio csl, quod avari ct divitiarum cupidi opes suas ament colantquc quasi idolum ; semper enim de iis parandis, servandis, augendis cogitant, illisque omnes affectus, studia ct labores impendunt, illarum cupiditali per omnia obediunt, atque in cis omne bonum ultimumque finein collocant : quare earum causa Dei cultum negligunt, ejus præccpta violant, ac tandem ejus providentiam negant. Unde avaritia ab Apostolo vocatur « idolorum servitus, » *Ephes,* v, 5. Vide ibidem S. Cbrysostomum, *hom.* 18, el hom. 0 in epist. *ad Doman.,* ubi docet avaros vere cese idololalras, quia auri idolum in mente sibi efformarunt, illiquo et corpus ct animam sacrificant.

Opti dawm id mum : *Tertia* ratio est, quod unum scelus ducat ad aliud, ct minus impellat ad majus, quo fit ut dives crescens in superbia, avaritia, gula, injustitia, omnique scelere, tandem labatur in hærcsim, alhcismum, idololatriam, uti lapsus est Salomon, ac hoc sæculo mullos prolapsos vidimus. lliec enim est justa Dei vindicta, qua unum sec|us njio punit ac tandem sceleratos sinit ruere in atheismum vel idololatriam; sciunt enim scelerati idola esse lapidea el lignea , nec habere vim se vindicandi ct coelcstos puniendi : quare malunt illi servire, ut sint impunes, quam Deo vero, qui acerrimus est vindex scelerum. Hoc est quod Ephraim ait apud *Osce* cap. xn, 8 : « Dives effectus sum : inverti idolum mihi : omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem , qnam peccavi, b *q. d.* Effinxi mihi idolum , quod in omni meo opere ct labore nullis me legibus astringet, ac proinde nullius me sceleris arguet, nullis me pennis multabit. Hinc S. Ambrosius, lib. 11 *Offlc.* cap. vu : « Avaritia, ait, perfidi® vicina est;> et S. Augustinus, lib. V *De Civit.,* docet olim homines ab idolis ad Dei cultum paupertate conversos, ac paupertate in co crevhse, per opes vero a fide in perfidiam relabi. Exemplum est iu Hebræis, qui epulantes et saturi desciverunt a Deo, et fabricarunt sibi idolum vituli aurei, juxta illud *Exodi* xxxn, 4 et 0 : « Sedit populus manducare et bibere , et surrexerunt ludere, dicentes : Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypli ; » ctillud *Deuter.* xxxn, 13 : « Incrassatus est dilectus et recalcitravit : impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo. Provocaverant eum in diis alienis. » Similiter gulosus et luxuriosus pro idolo habet suam gulam et luxuriam, juxta illud *Philipp. ui,* 19 : « Quorum finis interitus, quorum Deus venter est. » Nam, ut ait eleganter Tertullianus , *Contra Psychicos :* « Deus illis venter est, ct pulmo templum, aqualiculus altare, sacerdos coquus, cujus tota charitas in cacabis fervet, tota fides in culinis calet, tota spes in ferculis jacet. »

Moralitcr, hic disce opes, licet in sc nec bon®, nec mal® sint, sed adiaphor®, multis tamen esse occasionem ct illecebram superbi®, gui®, luxuri®, injustitiæ et impietatis, idque ob innatam homini ad hæc concupiscentiam. Unde Antonius in *Melissa,* 1 part., cap. xxxi, citat de iis Patrum et sapienlum gnoinas. S. Chrysostonn : « Pauper non tam desiderat necessaria, quam superflua dives; ncc rursus tantam vim aut facultatem habet pauper ad exercendam improbitatem, quantam dives. Si quis cupiditate superior, vincitur a pecuniis ; nec cupiditate m quidem sæpe vincit, sed a natura accepit, ut parum ei molesta sit hæc : non enim omnes similiter luxuriosi sunt. Radix omnium malorum est pecum'œ studium : desiderium enim divitiarum est perjurium, furtum , rapina, scortatio, invidia, cædes, odium fratrum, bellum, avaritia, simulatio, adulatio. » S. Gregorii Nyssoni : « Honeste possidere pauca mullo præstabilius est, quaiu improbe mulla possidere. Nulla lucrandi satietas unquam oboritur, sed quod subinde accipitur, materia ct fomentum majoris desiderii fit. > Clementis : «Optime sunt opes inopia cupiditatum. » Philonis : a Divitiarum decus non in loculis situm est, sed in auxilio egentibus exhibendo. ▮ Nili : « Ne velis ditescere ca causa ut liberali** sis in pauperes : Deus enim justum jubet misereri ex iis qua

»aal ram.

babel.» Plutarchi: «Ut vestes talares corpora, sic op s immodire animas impediunt. Equus generosus non ex apparalo pretioso judicatur, sed qui natura sit egregius ; neque vir honestus, qui magni pretii possidet opes, sed qui generoso animo sit. » Democriti : « Assidua inest cunctis hominibus divitiarum cupiditas : non acquisita enim cruciat, acquisita vero curis fatigat, perdita denique tristitia conficit. Naturales diviliæ constant pane ct aqua, et parabili corporis tegumento; superflua; vero infinitam in animo cupiditatis vexationem habent. » Eusebii : « Diviti® mullis malis quasi velum pretexunt. n Chilonis : < Quid est opulentia? Thesaurus malorum, calamitatis viaticum, improbitatis suppeditatio. » Ipsius Christi : a Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum ccelorum, » *Matth.* xix, 24; S. Pauli :« Radix omnium malorum est cupiditas, » græcc id est amor pecuni®, 1 *Timoth.* vi, 10. Maximus vero, stfrnu 12, inter alios pcrplures citat gnomen Luciani :

Editos in lucem nudus sum, nudus abibo :
Quid frustra sudo, funera nuda videns?

Addilque : Aristides cognomento Justus, cum quidam ei dives paupertatem exprobraret : « Mihi, ait, paupertas nihil mali videndum præbebit, libi autem diviliæ turbas non paucas. » Hiero cum vituperaretur, quod cum multos rhetoricari docuisset, ipse egeret : « Atqui, ait, ditescere non docui cos, ncque pecuniæ sluderc. » Musonius : «Cresi quidem ct Cyri thesauros tanquam exirem® paupertati obnoxios damnabimus; unum autem solum divitem credimus sapientem, ul qui possit ubique tantum reperire, quantum in- p*np r- digentia postulat. » Xenophon philosophus : ¿liihJu * Paupertatem per se doctam philosophiam esse phii dicebat : quæ enim hæc verbo suadet, illa opere cogit. Mullorum malorum legumentum est opulentia. » Idem « divitem el indocium sordes inargentatas esse dicebat. Etiamsi fueris terræ decem millium cubitorum dominus, mortuus tamen eris trium aut quatuor : sunt quidam qui non in hac presenti vita vivunt, sed magno studio præparant, quasi alteram vitam sint acluri, non hanc præscnlem. »

Rursum Antonius in Melissa, cap. xxxiii cl xxxiv, citat illud S. Basili! : « Gaudeas, o homo, in penuria, quia Laxari bona te sequentur. Aurum est laqueus animarum, hamus mortis, esca peccati. Pauper est qui mullis indiget; mullorum autem indiges facit cupiditas insatiabilis. Quemadmodum ebriis magis magisque occasionem bibendi vinum Libitum præstat; sic etiam homines recenter dilati cum multa possideant, plura desiderant, ex ipsa rerum accessione morbum foventes, ct suum cis studium vertitur in contrarium. Quidquid vide», quidquid imaginaris, aurum esL Hæc Ubi dormienti somnium, el vigilanti cogitatio est : nam ut qui per insaniam delirant, non ipsas res vident, sed quæ cis affectio suggerit, imaginantur; sic animus tibi avaritia detentus, nihil quam aurum et argentum videt, et suavius quidem aurum, quam sol conspectui tuo se offert.

Denique Secundus philosophus interrogates ab Adriano Imperatore : «Quid sunt diviliæ? respondit : Auri pondus, curarum administer, insatiabilis invidia, desiderium inexplebile, invisa concupiscentia. Quid paupertas? odibile donum, sanitatis mater, curarum remotio, sapienti® inventrix, absque sollicitudine felicitas. »

Causam vero cur paupertatem dcprecetur, Pm^b subdit Salomon, dicens : « Ne egestate compulsus UIU ll furor, et perjurem nomen Dei raei : » paupertas enim ut se ditet, proclivis est ad furtum, quod ut legat mentitur, ulque mendacio credatur addit juramentum, ct pejerat. Hinc videmus pauperes ct mendicos furaces, tertio quoque verbo jurare et sæpe pejerare.

Huc faciunt gnom® sapientoni quas recitat Maximus, *serm.* 12. Cratonis : « Nulla major est in vita calamitas paupertate, *n* Et Simonidis, qui rogatus utrum magis expetendum, diviliæ an sapientia : a Nescio, ait; video tamen sapientes divitem januas frequentare. » Et Theognidis :

Non frustra te, Plute, colunt, venerantur et omnes:
Namque libi facile est, non leve ferre malum.

Et Euripidis in *Danae : a* O aurum! pulcherrima felicitas hominibus. » Aristotelis : « Paupertas mullis eget, insatiabilis cupiditas omnibus. » Democratis : «Si non multa concupiscas, pauca etiam multa videbuntur : exigua enim appetentia paupertatem opulenti® parem efficit. » Sixli non Pontificis (ul voluit Ruffinus), sed Pythagorei, *sententia* 90 : « Contentus esto mediocribus. » S, Cypriani, lib. V, *epist.* 2 : « Dum insatiabiles multum volumus, totum perdimus. »

10. Ne accuses (Syrus, *ne prodas)* servum ad Vew.i& DOMINUM SUUM, NE FORTE MALEDICAT TIBI, ET CORRUAS. — Hebraice, *ne crimineris lingua,* aut *crimen imponas servo apud dominum suum, ne ferle maledixerit tibi, et delinquas;* Chaldæus, *ne maledixerit tibi, et reus peragaris;* Septuaginta, *ne tradas servum in manus domini, nequando maledicat te, et delearis.* Illa vero extrema, *ne delearis.* Aquila, Symmachus cl Theodotion sic vertunt, *ne pecces, ne delinquas.* Hebræum enim DPN *ascam* significat, *primo,* delinquere, peccare; *secundo,* reum peccati peragi; *tertio,* ob peccatum puniri ct desolari : alludit enim uti litteris et voce, sic et significato ad OCÚ *scamam,* id est desolari. Aliqui vertunt, *ne affleris,* vel *exsuffleris,* quia *ascam,* inquiunt, significat propter culpam vel pœnam esse afflandum cl exsibilandum, ut cum afflatu quodam fiat abominationi ct horrori spectantibus. Jam

Primo, Rabbini, ct ex iis Baynus, hanc gnomen limitant ad bcrvum Gentilium, qui ad filios Israel

confugiebat, ut a gentilismo conversus ad judaismurn proselytus fleret; quem proinde non reddendum hero gentili, sed apud Judæos libertate donandum ipsi arbitrantur; do coque accipiunt illud *Deuter.* cap. xxin, 15 : «Non trades servum domino suo, qui ad fc confugerit; habitabit tecum in loco qui ci placuerit, et in una urbium tuarum requiescet : ne contristes eum. »

Secundo, melius et plenius Lyranus, Hugo, Jansenius, Arboreus ct alii, hæc accipiunt de quolibet servo, quem vetat accusari apud herum temero et sine gravi causa, præserlim cx dicacitate vel odio, ut illi noceas, illumque per herum affligas. Hoc enim crudelitatis est, et hoc significat hebræum pbn *talsrcn,* id est linguavit, lingua detulit, a radice jTcS *lascon,* id est lingua : et sic vulgo dicimus, loquaces ct detractores longiorem œquo habere linguam. Nam alioqui lex jubet, *Deuter.* xxn, aberrantem bovem vel ovem reduci ad dominum, quanto magis servum? quis enim hæc sibi fieri nolit? vilia servorum suorum quis nolit cognoscere? Ad ulriusquc commodum spectat, si quid delinquat servus, ut herus intelligat. Reddit hujus præcepti rationem : a Ne forte maledicat libi, ct corruas vel delinquas. » Ne maledicat, id est, ne libi male prccetur, ne te cxccrcter, *q. d.* Non minus metuenda est maledictio pauperis ct impotentis injuste læsi, quam vires et opes divitum : habent enim Deum ullòrem impotentes, cl viduæ, cl orphani, cæteriquc qui humana destituuntur ope, præserlim dum ad cum clamant, cique suam injuriam corde graviter saucio commendant : quo fiet ut Deus cos exaudiens sinat te, qui cos inique accusasti, in simile malum corruere, simililerque affligi. Unde Salomonem dc more secutus Ecclesiasticus, cap. iv, 3 : « Cor inopis, ait, ne afflixeris, el non relinquas quærenlibus tibi rctro maledicere : maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius; exaudiet autem cum qui fecit illum. » Pro *ne corruas,* valde apposite cum Chaldœo vertas, *ne reus agaris, q. d.* Noli temere accusare servum apud herum, ne servus a te accusatus tibi maledicat, id est, male do te loquatur, teque pariter accuset, el occultum aliquod facinus pandat, ob quod reus agaris, damneris ct puniaris : talis enim est indoles servorum. Hic sensus valde appositus est. A simili idem dicas do quovis subdito vel inferiore. Nob subditum temero accusaro apud superiorem, ne ipse pariter do te malo loquatur, teque accuset ct reum peragat : undo el Vatablus vertit, *ne furie maledicat (ibi, et pecces, q. d.* « No posteaquam peccaveris, contingat tibi maledictio, » ul sit hysteron proteron.

Docet hæc gnomo, nullum esse quantumvis vilem spernendum vel lædendum, quod nemo lam vilis sil, qui se vindicare cl lædcntem vicis- 6im lædere nequeat. Unde illud : « Cams in suo fimeto, et mendicus suo in loco potest plurimum. » Quot heri a servis, quot principes a cerdonibus cæsi sunt!

Mystice Beda: «Omnis, ait, qui facit peccatum, servus est peccati. Hunc ergo ille domino suo tradit, qui quemlibet delinquentem et resipiscere volentem, sua exhortatione aut exemplo preterita delicta repetere suadet. » Sic et Auctor *Caten® Graecorum.*

11, 12, 13 ct 14. Generatio, quæ patri seo ma- Ven. ii, LEDICIT, ET QUÆ MATRI SUA NOX BENEDICIT. GENERA- U "U el TIO, QUÆ SIBI MUNDA VIDETUR, ET TAMEN NON EST LOTA A SORDIBUS SUIS. GENERATIO, CUJUS EXCELSI SUNT OCULI, ET PALPEBRA EJUS IN ALTA SURRECTÆ. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, et COMMANDIT MOLARIBUS SUIS, UT COMEDAT INOPES DE TERRA, ET PAUPERES EX HOMINIBUS. — Subjungit 11íC Salomon alia vilia imprimis cavenda, multa docens et philosophans per quaternaria potissimum sex. Et primum quidem ponit quatuor *generationes,* hoc est genera hominum, quæ insinuat maxime detestanda esse, ob vitia singulariter mala, ait Janscnius.

Qui ergo hanc gnomen precedenti allexere satagunt, nodum in scirpo quærunt, camque magis extenuant ct obscurant, quam illustrant. Hæc ergo gnome, uti el retere, illustris, per sc sola consistit. Hinc enim incipiunt gryphi et ænigmata sox, quorum quodque quadrimembre est, et quaternario clauditur.

Hebræum nn *dor,* id est *generatio,* tria signifi- D<ir‡ cat : *primo,* ætatem hominis; *secundo,* sæculuiu; tertio, genus hominum. Hinc tripliciter hæc gnome exponitur.

Primo, de quatuor ætatibus hominis, scilicet Pria», pueritia, adolescentia, juventute et virili ætate: puerili® enim congruit *prima* gnome, quia solent pueri parentibus obstrepere ; adolescenti® congruit *secunda,* quia adolescentes videntur candidi ct puri, ct tamen ob bullientem sanguinem proni sunt in iras, rixas, libidines; juventuti congruit *tertia,* quia juvenes spiritosi sunt et animosi, ideoque excelsa ambiunt, et subinde majoia viribus; virili ætati congruil *quarta,* quia viri, ut uxores, proles ct familiam alant, non raro expilant alios, præserlim inopes et pauperes. Censent ergo hoc esse symbolum quatuor ætaluiu vil® hominis. Verum hic sensus longe petitus et alienus videtur.

Secundo, alii per *dor* accipiunt sæculum, quasi hic notet quatuor mundi sœcula, quibus precipua quatuor scelera viguerunt. *Primo* enim saeculo ante Abraham viguit idololatria; *secundo* post Abraham usque ad Christum viguit Judaismus, et Judæorum hypocrisis; *tertio* post Christum viguit hæresis usque ad tempora S. Grugorii; *quarto* post S. Gregorium viguit vigetquu improbitas, oppressiones el tyrannides Christianorum. *Prima* ergo generatio notat idololatras : hi enim patrem suum, id est Deum, et matrem suam, hoc est Ecclesiam, maledictis proscindunt;

secunda generatio Indinos notât, qui propterea *quod carnem* deforis externis quibusdam lavacris et baptismatibus cluunt, sibi munditiem arrogant, cum tamen sordes animi minime deponant ; *tertia* generatio hroreticos adumbrat, quos fastus, superbia et elatio animi a vera fide deficientes in tam dissimiles sectas compulit; *quarta* generatio malos Christianos innuit, qui ab omni misericordia ct mansuetudine alieni viscera induunt ferrea, ct in proximos srovitiem
i exercent. Verum hæc expositio mystica potius est quam litteralis; ul mystica tamen non incommoda, imo congrua est.

Tertio ct genuine, *dor* hic, lili ct alibi, significat genus ct conditionem variorum hominum, quorum precipua quatuor vilia hic describuntur, scilicet *primo,* ingratitudo et impietas in parentes; *secundo,* hypocrisis fictaque sanctimonia; *tertio,* superbia et fastus; *quarto,* injuria, vis et oppressio pauperum: hæc enim quatuor maximo totum orbem exagitant et turbant, ac Deo pr® cæteris exosa sunt, ideoque ea singulis, ut ab iis sibi caveant, proponit hic Salomon. Generatio ergo, scilicet prava, el perversa, el impia, est quadruplex. Unde Septuaginta clare vertunt, fi*lius malus,* vcl, ut Auclor *Catena Grac,* ¿«Sobóles prolesquc mala patri maledicit, ct matri non benedicit. Sobolcs prolesque mala justam seipsam judicat; neque tamen exortus sui sordes abluit. Soboles mala elatos præ se fert oculos, suisque sese palpebris extollit. Soboles mala dentes habet similes gladiis, et molares instar forcipis (vcl *bidentum, bipennium, asciarum;* omnia enim hroo significat vox tcjm;) scindentes, ul devoret, et o terra absumat infirmos el humiles, et pauperes eorum ex hominibus tollat. »

0«tnio *Prima* ergo *generatio,* id est genus, ait Jansen*us› eorum qui per summam ingratitudinem
ignium peccant in cos quibus maxima debetur gratia. Geptccato- aerario, ait, subaudi *est,* hoc est, quoddam est ge-
Trimom. nus hominum, cl sunt quidam qui suo patri etiam male precantur, aut de eo male loquuntur; ct similitcrmalri non benedicunt, sicut deberent, sed con-
sci- tramaledicunt. *Secundum* genus est eorum qui falso
*“‘‘ sibi vindicant sanctimoniam : «Generatio, inquit, quæ sibi munda videtur, cum non sil lota a sordibus suis, » hoc est, sunt qui se mundos esso putant, cum tamen immunditias suas non abluerint : quod fit vel quia ignorunt immunditias suas ct vilia, vel quia eas non curant. *Tertium* genus est corum qui tanta inflati sunt superbia, ut ipso etiam vultu gestuque exteriori illam plane præ sc ierant, ncc eam in animo occultare valeant : « Generatio, ait, cujus excelsi sunt oculi, et palpebra ejus in altum surrecln», » ipso oculorum habitu declarantes se alta petere, oinnesquo
0***- præ sc contemnere. *Quartum* genus est eorum
*<~% qui tant® sunt crudelitatis, ul feras imitentur, et quasi humanam carnem dentibus suis edant, quos exprimit, diccus : «Generatio, quæ pro dentibus gladios habet,» hoc est, cujus dentes sunt quasi gladii ; quo nihil aliud significatur, quam quosdam adeo crudeliter in alios ravire, ad perdendum eos sive facto, sive verbo, aut ad diripiendum eorum bona, ct excoriandum cos, ul videantur ferarum inoro cos dentibus suis dissecare ct commandere, atque confringere molaribus suis.

Noster in Ilebræo legit, DISINO *meachelot,* id est devorantes, sive *commandentes molares ejus,* hoc est *commandit molaribus suis :* jam aliis punctis legunt, *maachalot,* id est cultros, undo vertunt, *cultros habet molares,* id csl dentes molares habet acutos, ul non tam dentes quam cultri acutissimi esse videantur. Est metaphora, *q. d.* Devorant ct expilant pauperes tam crudeliter, ao si instar ferarum dentibus velut cultris cos dilaniarent ct dissecarent. Hoc quartum genus croteris tribus est deterius, adeoque omnium pessimum el ravissimum, ideoque quarto et ultimo loco ponitur quasi culmen et apex malitiæ. Sic in sequentibus quaternariis, quod quarto loco ponitur, in eis est summum.

Hunc esse sensum liquet, tum ex ipsis cujuslibcl in hoc quaternione senlcntiæ verbis, tum cx sequentibus; quartam enim avarorum el raptorum generationem explicat, dum illico subdit : « Sanguisugæ du® sunt fili®, dicentes : Affer, affer. » *Primam* vero, scilicet impiorum in parentes, generationem prosequitur, dum stalim post *sanguisugam,* quasi ad caput generationum quatuor rediens, subjicit vers. <7 : « Oculum qui subsannat patrem, ct qui despicit partum matris suæ, effodiant cum corvi. » *Secundam* deinde generationem hypocritarum persequitur, vers. 18, 19, 20, praesertim dum nominat ; « Viam viri in adolescentia; » additque : a Talis csl via mulieris adulter® quro comedit, ct tergens os suum, dicit : Non sum operata malum. » *Tertiam* denique fastu sublimem generationem pertexit vers. 21 ct 22, ejusdem dans exempla : « Per tria, ait, movetur terra, et quartum non potest sustinere : per servum, cum regno veril : per stultum, cum saturatus fuerit pane : per odiosam mulierem, cum in matrimonio fucril assumpta : et per ancillam, cum fuerit hrores dominos suro. »

Simili schemate singularum generationum, sive statuum, abusus cl vitia eleganter perearumdem antitheses digessitS. Augustinus, vcl quisquis est auctor (nam alii adseribunt S. Cypriano, alii Climacho, alii aliis) tract. *De duodecim Abusionibus,* tom. IX : « *Primus,* ait, abusionis gradus est, si sine bonis operibus sapiens cl prrodicalor fuerit, qui quod sermone docet, actibus complere negligi!; *secundus,* si sine religione senex esse inveniatur; *tertius,* si adolescens sino obcdienlia deprehenditur; *quartus* csl, dives sine eleemosyna; *quintus* est, femina sine pudicitia; *sextus* est, dominus sine virtute; *septimus* est, Christianus contentiosus; *octavus* est, pauper superbus ; *nonus*

eat, rex tnlquui; decimus csl, Episcopus negligent; undeumus csl, plebs sine disciplina ; duodecimus est, populus sine lege. ▪ Quæ deinde singula copiose prosequitur.

Nota vers. 4î : « Non est lota n sortibus suis. • Noster cum Ilebræo legit ÏRNÏO mflhoaM, Id est n sordibus suis ; Septuaginta vero allo puncto legerunt, innyo *mittseato,* Id eat ab eiitu suo; unde vertunt, *exitum nmm non latit,* vcl, ut Auctor *Catena Gracorum, exortus sui tordes non abluit.* Alludit ad secundinas et sordes, quibus involuti pueri nascuntur, dum ex utero matris in lucem prodeunt, n quibus illico obstetrices cos abluunt, juxta illud *Ezech.* xvi,4 : « In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus, et aqua non es lota in salutem, nec sale salita, m

Per *sordes exitus* accipe concupiscentiam cuique innatam et propriam. Alii enim cx parentibus trahunt complexionem cholerlcam, ac proni sunt in iram falli sanguineam, ac proni sunt in libidinem; alii phlegmaticam, ac proni sunt in pigritiam; alii melancholicam, el proni sunt in tristitiam. Porro difficile est cuique hanc suam complexionem, illiquo insidentem concupiscentiam superare, quia quasi ingenita est el connaturalls cuique; unde paucissimi sunt etiam viri sancti, qui eam ita mortificent, ut non repullulet, justa illud :

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

Hinc pro magno, ct pene pro miraculo, habetur quod legimus in VitaS. Ignatii, fundatoris Societatis J&u, ipsum scilicet, cum natura esset choierions, ita perdomuisse naturam ct cholespuriiram, ut videretur lenius et phlegmaticus. Alii vilioti. banc partem referunt ad spurios; his enim libido, levitas et villa parentum non raro ita adhèrent, ut nx hoc solo cos spurios esse dignoscas. Ritió a Ratio est, quia parentum intemperantia ct libido PriorL Inficit semen, ex quo geniti filii insila illi parentum vilia contrahunt: cl esto quandoque ad tempus ca corrigant, lamen data occasione vcl tentalione iu illa celabuntur. Unde Septuaginta vertunt, *et non lavit exitum suum, q. d.* Esto spurius subinde recto vivat, tamen nequit cluere paternam maculam ct vilium inolitum, quod u patre in ortu suo contraxit, quin in illud recidat. Undo Baldus in cap. fin. *be translut. Episctqwrum,* circa medium : « Spurius, ait, legitlmatus, aut aliqua Tallone nobilitatus, similis est avrò curato a vulnere, cujus aliqua semper remanet cicatrix.» El clare Sapiens, cap. iv, 6 : « Ex iniquis enim somnis, nil, filii qui nascuntur, lestes sunt nequiliic adversus parentes suos in interrogatione sua. » Idem a Salomone didicere philosophi. Undo Plutarchus tract. *Do Nobilitate :* a Absurda est, ait, sophistarum contra nobilitatem calumnia, qui vulgaria etiam ct omnibus notissima non considerunt, nempe quod generanda' sobolis gratia generosi equi cl canes enantur; item vilium, oleastrum, et reliquarum orborum optima quaeque semina : homini autem nihil ad futuram successionem generis nobilitatem oonicrre putant» sed tantum valere sive barbaram» f"ve gracam originem.

Neque credunt laUntia qutdim principia et semina virtutis in generatione liberis communicari, ul Telemacho Ulysoii, de quo Homerus clarissimo vocabulo utens, dixit : Instillata patris virtus tibi, tanquam assereret ad paucas seminum gutas paternæ virtutis bona confluere. »

Xenophon de scriptis Theognidis ; « Indicabat, ait, non hominem, non aliud quid bonum futurum, nisi cx bonis parentibus prognatum. Arietes asinosct equos, o Cyrne, generosos quærifnus ct unusquisque cupit hæc animalia ex bono g» nere parare sibi. > Aristoteles, lib. Ill *Polit,* cap vi, docet ex nobilibus et ingenuis viris constituendam esae civitatem, causamque dat, quod ex jis prodeant viri generosi, qui civitatem illustrent. a insuper, inquit, consentaneum est ex melioribus ortos esse meliores ; esi enim generis virtus, nobilitas. *

Denique tertiam generationem eorum qui altis incedunt superciliis, nonnulli attribuunt mundana nobilitati et nobilibus, qui celsis oculis, fastuque tumidi, despiciunt plebeios, uti faciunt Brachmanes apud Indos, qui in hodiernum diem ita genere suo inflantur, ut cum plebciis nec loqui, nec vesci, nec habitare dignentur. El Naires apud Calecotum, qui velul nobiles a plebeio se tangi non patiuntur, sed si casu a quo tangantur, eum fuste vel gladio multant, teste Osorio, lib. I De Gotis *Enunanuelis.* Sallustio: in *Jugurtha : v* Metello, ait, quanquam virtus» gloria et alia oplanda bonis superabant, tamen iuerat illi contemptor animus et superbia, commune nobilitatis malum. » Cicero, act. 7 m *Verrem:* « Hominum nobilium, ait, non fere quisquam nostrae industrio) favet; nullis nostris olliciis benevolentiam illorum allicere possumus : quasi n itura et genere disjuncli sunl, ita dissident a nobis animo el volúntale, quemadmodum sanguino. »

Plutarchus in *Moral,* id declarat similitudine duarum avium, spini scilicet et bori ; • Inter agathallos, ait, el acantides (sic vocat hujusmodi aviculas) tantum e>l odium, ul si sanguis carum vi misceatur, continuo secernat se, ac dissiliat : sio inter patricios el plebem, si quando pro rerum usu conjungantur el conspirent, durat tamen usque odium naturalo. »

Verum hic fastus non est indoles ver® nobilitatis, sed vilium. Vera enim nobilitas est modestia auimiquo cloiuisxio. Inde Diogenes rogatus : « Quinam hominum assoni nobilissimi ? » respondit ; a Qui divitias, gloriam, voluptatem, deniquo vitam couleiununl, el vincunt contraria, paupertatem, infamiam, dolorem ct mortem. ▮ Demosthenes : < Nobiles, ait, et honestos imprimis decet, ut perseverent habere pulchritudini m in facie, lempcranbom in anima, in utrisque

fortitudinem, et in verbis gratiam. » Ita Stobæus, *term. 89.* Aristoteles, in *Politic,* lib. VI, cap. v : < Gratiosorum, ait, el mentem habentium nobilium est, suscipere egenos, et occasionem præbentes convertere ad res agendas. » Sublimius S. Rasilius apud Maximum, *term.* 63 : « Non possumus, ait, patres et majores nobiles dicere; nam veritatis lex cujusquc requirit laudes : non enim idcirco equus est celer, si ex celerrimis natus sit ; sed quemadmodum cæterorum animalium in se quodque spectatur, sic viri laudes testate sunt ex suis cujusquc praeclaris factis. » Et S. Gregorius Nazianzenus ibidem :

> Fams mils pudeat : malum son te genus
> Moveat : genus pridem tuum computruit.
> Genus, vel incipias, vel ad finem trahas,
> Ul vel bonus, vel ex bonis sis editus.

S. Chrysostomus : « Non majorum nobilitas, sed animi virtus nobilem et splendidum efficere solet. » Gregorius Nyssenus : < Generositas et gravitas superbire cum latere cognationem habet ; » vel, ut citat Antonius in *Melissa,* part. II, cap. txxiv : a Generis nobilitas et fastus superbi cognationem habent cum figlinis lateribus, » nimirum quia omnes homines in Adamo, ex luto, ut lateres originem ducunt : ex *adama* enim, id est (erra et luto, formatus est protoplastus, indeque dictus *Adam,* quasi homo ab humo.

15, 16. Sanguisughe duæ sunt fille dicentes : Affer, affer. Tria sunt insaturabilia, et quartum **QUOD NUNQUAM DICIT Î SUFFICIT : INFERNUS, ET OS VULVÆ, ET TERRA QU.R NON SATIATUR AQUA Ł IGNIS** vero nunquam dicit : Sufficit. — Septuaginta repetunt geminantque tô *et aqua ;* sic enim habent : *Et terra quæ non satiatur aqua, et aqua et ignis non dicent : Sufficit.* Ita Vaticani et Complutenses, licet Auctor *Catena Grase.* deleat to *et aqua,* sicut delent Hebræa, Chaldæa, Vulgata et c3?teri. Pro *os vulvas* hebraice est *clausura vulvæ,* puta ejusdem orificium angustum, ait Vatablus. Alii accipiunt mulierem sterilem (i), cujus vulvam conclusit Dominus, el tamen ardenter cupit habere prolem, qualis fuit Anna mater Samuelis.

Nonnulli vers. 15 a duobus sequentibus distinguunt, el consequenter censent duplex hic esse ænigma, unum sanguisuga, alterum trium vel quatuor insaturabilium ; alii vero hos 1res versus connectunt, ut unum idemque (enigma proponant Quod ut liquidius fiat,

Alwta ? Vip. în».

Quaeritur *primo* quid significet hebræurn nplbp *aluka,* quod Noster vertit, *sanguisuga?*

Primo, Aben-Ezra hebræurn *aluka,* id est sanguisuga, per metathesin accipit pro nVlpJJ *akula ,* id est pravitas, tortuositas, perversitas : radix enim SpP *ukal* significai esse pravum, tortuosum, perversum; unde nonnulli putant hac voce notari crocodilum, qui tortuosus est, sævus et perversus, ideoque dicit : Affer, affer, quia alia uno ictu glutit ct devorat, alia sensim mandit et dentibus comminuit. Jam crocodilus symbolum est mortis, quia mors instar crocodili sævit in omnes, et alios quidem cito interitu, alios lento morbo et tabe consumit.

Secundo, R. Saadia et alii apud Pagninum in *Leriro, aluka* vertunt, *privationem, q. d.* a Privationis duæ filiæ sunt, Affer, Affer.» Hoc est, mors alios vita privat in utero materno, alios post nativitatem ex utero.

Tertio, alii apud R. Salomonem *aluka* censent esse synonymum blKü *sceol,* id est inferni el descensus : hujus duæ filiæ sunt, gehenna et hortus deliciarum , quorum alter assiduis vocibus sceleratos, alter vero justos sibi deposcit. Nam tempore Salomonis omnes, etiam justi, post mortem descendebant ad inferos, exspectantes Christum, qui pretio mortis suæ cœlum cis reseraret; justis ergo limbus patrum erat quasi hortus deliciarum. Verum hæc omnia Rabbinica sunt figmenta.

Quarto, enim constanter Septuaginta, Chaldæus, Noster, Symmachus et alii passim *aluka* vertunt *sanguisugam,* sive hirudinem. Unde et Arabes (quorum lingua affinis est Hebrææ) hirudinem vocant *aleka,* et Germani, Angli, Belgæ *echel.* Quitto. 8eouine*

Quæritur *secundo,* quænam sit hæc sanguisuga sive hirudo, et quæ ejus filiæ ? Suppono per duas filias alludi ad duo sanguisuga; ora, quibus ob ingentem sugendi aviditatem prædita est, ul magis sugere suamque aviditatem explere queat. Unde Plinius, lib. XXXII, cap. x : « Ergo, ait, sugentia ora forcipibus præcidunt. » Imo Berchorius ex S. Isidoro, os hirudinis ait esse tribus quasi angulis distinctum, ut tribus partibus carnem incidat, et sanguinem sugat. Duæ ergo filiæ metaphorice hic vocantur duplex os, el duplex aviditas sugendi. Nam proprie hirudo non generat, ncc habet filias, sed nascitur ex aqua limosaæque ac limaces; licet Aldrovandus dubitet an non quandoque ova emittat, e quibus filias excludat. DuaflUa u»gui*

Duplex os hirudinis signum est eam duplicem habere gustum, eo quod sanguis dulcissime ei sapiat : sic enim Aristoteles ex eo quod serpentes bifidam habeant linguam, colligit eos duplicem habere gustum. Imo Andreas Vesalius, insignis Anatomicus, asserit hirudini esse fistulam in ore, qua culem terebret, ut sanguinem quem sitit hauriat. Alii hirudini dant linguam bisulcam et fistulatam, quam penitus cami infigat. Aldrovandus, tom. *De Insectis,* cap. *De hirundine,* ait eam habere os instar aculei, ct quidem trisulci quo trisulcum vulnus carni infligit.

Jam *primo* Beda, Hugo, Lyranus ct Salonius per *sanguisugam* accipiunt diabolum, qui, inquiunt , « siti peccandi, ac peccata suadendi semper accenditur. » Hinc dua; ejus filiæ sunt duæ speciales humani generis illecebro, luxuria videlicet el philargyria. Sicut enim hirudo non l o-

ti) Cujos libido non expletur vinti semine aut coitu • lu IV At-n mulle rui.

num, sed corruptum sanguinem sugit : ita diabolus non nist malas hascn cupiditates sitit, ut easdem in homine excitet. Alii per *sanguisugam* accipiunt avaritiam , alii concupiscentiam. Verum hæc omnia mystica sunt.

Secundo, physice aliqui per hasce sanguisugas, sive quatuor insaturabilia, intelligunl generationem rerum : nam infernus sive status mortuorum , repræsentat rerum corruptionem et mortem ; os vulva), earumdem generationem cl ortum , quorum utrumque usque ad finem mundi durat et durabit, nec unquam expletur. Reliqua duo elementa, puta terra et ignis, ropræscnlanl res per quas fit generatio et corruptio, scilicet per terram, dum humorem ct aquam in sc assiduo suscipit, ac per ignem, qui omnia calefacit, semper agit, cunctaquc in terra agitat, fecundat, immutat. Verum hæc symbola sunt rei pbysicæ, non elhicœ, quam hic precipue spectat Salomon.

T<r^ s-nuiu^. Dico ergo hos tres versus eodem spectare, ideogUe non unum ¡demque esse ænigma sanguisugæ ct quatuor insaturabilium , ac proinde sanguisugam notare quatuor insaturabilia, ut idem sil sanguisuga quod insatiabilitas, sive inexplebilis aviditas : hujus enim idea cl symbolum est sanguisuga, juxta illud Horatii :

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Id ita esse liquet *primo,* quia tam Hebræa quam Romana eodem vers. 13 compì ehcndunl lam sanguisugæ filias quam tria, imo quatuor insaturabilia; *secundo,* quia id significant Hebræa, ct plane cvincuntScpluaginta : sic enim vertunt, sanguisugæ *tres erant filice admodum dilecta, et tres illa non explebant illam, cl quarta dicere nequibat : Satis est.* Hoc esi ænigma, jam ejus solulioncm totidem numeris subjiciunt dicendo : « Tria sunl insatiabilia, ct quarlum nunquam dicit : Sufficit: Infernus, amor mulieris, et terra aqua non saturata, sed ignis quoque ct aqua nunquam dicunt : Sufficit. » Èt clare Arabicus : « Sanguisuga lres habet filias amabiles, diligens eas somno amore, cl has tres non satiavit, et quarta) non dedit sufficientiam ul dicat : Salis est mihi ; cl sunl : Infernus, et amor mulieris, el terra dura quæ non est satiata imbre ; el aqua ct ignis nunquam dixerunt : Sufficit. »

Biniruiba* ali*-bui idem Tri*l rti .pu. tuor m- Xhï’ Idem erit sensus in Latina Vulgata, si sanguisugam ad numerum voces : ipsa enim cum duabus filiabus erit tertia, sicque très sanguisugæ præcise respondent tribus insaturabilibus, cum HsQ06 rc *dem sunt. Ex quibus omnino apparet, quatuor insaturabilia esse eadem cum duabus filiabus sanguisugæ : quatuor enim illa prim„nì numero binario, deinde ternario, ct denique quaternario designantur, *q. d.* Duo sunl insaturabilia, cl quæ nunquam dicunt : Sufficit, sed dicunt : Affer, affer; imo tria sunt insaturabilia, imo quatuor. Est enim hic et in sequentibus quaternariis gradatio, ac talis modus loquendi, qualis ct apud Amos, qui similibus usus e«t quaternariis in describendis plurium gentium sceleribus, cum dicit : « Super tribus sceleribus, et super quatuor, * *Amos,* cap. i, pro co quod est : Tria sunt scelera, imo quatuor, propter quæ non convertam vel non parcam. Sic ct Pros. vi, ubi nos habemus : a Sex suût quæ odit Dominus, ct septimum detestatur anima ejus; d Hebraice non est *septimum,* sed *septem, q. d.* Sex sunt, imo septem, quæ odit Dominus, et detestatur anima ejus.

Unde pro eo quod nos habemus, « ct quartum, nunquam dicit : Sufficit, » Hebraice est, *et* (Vatablus *imo) quatuor nunquam dicunt : Satis est.* Duæ ergo sanguisugæ filiæ dicentes : « Affer, affer;» vel, ut Hebraice csl, *da, da,* sunt prima duo insaturabilia, puta infernus et os vulvæ : hæc duo vocantur duæ filiæ sanguisugæ, quia sicut sanguisuga duo habet ora, quæ sanguine satiari nequeunt, sic et infernus ac os vulvæ sunt quasi duo ora quæ nunquam saturantur, juxta illud :

Inferus insatiabiliter cava guttura pandit.

Hinc infernus hebraice vocatur VlMtJ *s eoi,* quod semper postulet : bxtf *scaal* enim est postulare; Latinis vocatur Orcus, quod omnes ad mortem urgeat, ait Eeslus, ul post mortem eos gluliat. Igitur infernus, id est mors, perditio et status mortuorum, ait Janscnius (cito ejus verba, quia clara, concisa, solida), est velut os omnia devorans, nec unquam saliatur, ita ul semper rcipsa dicat : Affer, el ejus nomen recle dici possil 3H *hab,* ut csl hebraice, hoc est *da.* Similiter cl os vulvæ, quia concupiscentia mulieris semper desiderai viri congressum, ila ut reipsa dicat : « Affer,» el dici etiam possit nomen ejus *hub,* id est *da.* Insatiabilis enim est mulieris libido, juxta illud Poetæ :

DeUssaU quidem, sed non Mtiata recessit.

Hebræa non habent, *os vulva,* sed *dausio vulva* vel *uteri,* hoc est matrix impedita, contracta cl sterilis, ut significetur insatiabile desiderium mulieris sterilis, cujus Dominus conclusit uterum ne pariat : hæc enim concubitus magis est avida quam cæteræ, tum propter desiderium habenda prolis, tum quod fccundæ et gravidœ naturaliter non appetant concubitum, cum sint utero quasi stomacho pleno, ut docent medici; sterilium vero matrix non dilatetur per conceptum, maneatque vacua. Duæ ergo prediche filiæ hirudinis sunt ex numero quatuor insaturabilium. Tertium insaturabile est terra, quæ non facile saturatur aqua, quam semper imbibit, maxime sabulosa. Quartum est ignis, qui appositione lignorum non exstinguitur, sed magis magisque semper accenditur, semperque amplius et amplius consumit et vorat.

Verum sub hoc sensu physico litterali, et sub hoc cortice littere, ethicum insigne latet symbolum, quod nunc indagandum est.

Siagli- *qo.\iAr sfeD*flcct sanguisuga cum duabus filiabus, sive lautura-Qw^uor insaturabilia, puta infernus, os vulva?, bilii. terra quæ aqua non satiatur, et ignis?

ftia? ¡top- Friso. Respondeo *primo :* Sanguisuga ethice significat concupiscentiam, cujus du®, imo tres et quatuor fili® insaturabiles, sunt quatuor primaria vitia, sive vitiosæ cupiditates, puta ira, libido, avaritia cl ambitio, e quibus quatuor quasi radicibus cæter® cupiditates et vitia oriuntur. Unde S. Augustinus, *De Civitate Dei,* lib. XIV, cap. xv : a Libido, ait, generale vocabulum est omnis cupiditatis. Est enim libido ulciscendi, quæ ira dicitur; est libido habendi, qu® avaritia nominatur; est libido seu appetentia delectabilium, qu® luxuria dicitur ; est libido gloriandi el dominandi, qu® jactantia seu ambitio appellatur. »

loferons ó» vnWa eVb¿- do. terra *? VVii estiupex. tu. *Prima* ergo est ira ct invidia, sive vindici® et noccnd* cupiditas, qu® recte per infernum liorriduin et tenebrosum significatur, quod mortem desideret; nec morte ipsa satiari potest, sed semPer *n a'ler'',s et perniciem concitatur, omnia arrodens, omnia destruens. *Secunda* est concupiscentia carnis per os vulv® recte designata, quod in camaxime vigeat, ut dictum est: libido enim in utroque sexu non exstinguitur, nec satiatur ipso usu, sed ejus desiderium usu magis excitatur. *Tertia est* « concupiscentia oculorum,» ut vocat Joannes, I *Joan,* n, ut Paulus çOopppia *(Coloss.* in), avaritia scilicet, qu® terr® comparatur, quod omnino terrena sit, terrenis tantum inhærens rebus, ad cujus etiam similitudinem nunquam satiatur divitiis, sicut illa, maxime arenosa, quamvis multa aqua in se suscepta, parata est semper amplius suscipere. Unde et hydropico avarus comparatur, eiquo accommodatur illud :

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Quarta est cupiditas glori®, qu® superbia esi, recteque igni assimilalur, quod, sicut ignis semper alta petit, ita et superbia; ct sicut ignis omnia devorat, ita superbia omnia sibi subjicere cupit, nec saliatur omnibus etiam sibi subjectis, semper ulteriora petens : sicut patuit in Alexandro, qui, cum subjecto a se orbe audivisset philosophos de aliis mundis disputantes, ingemuisse dicitur, quasi dolens unum tantum sibi subjectum esse.

Huc accedit Anastasios Nicænus in *Quæst.* S. *Scriptures,* Qu®st. XLI, qui Septuaginta secutus : «Hirudini, ait, id est peccato, 1res sunt fili® dilede, fornicatio, invidia, idololatria. » Huc perlinet illud S. Augustini (vel quisquis est auctor : stylus enim arguit non esse S. Augustini Hipponensis Episcopi), lib. *De Salutar. docum.* cap. xux: < Tria sunt in hoc mundo deteriora omni malo : anima peccatoris cum peccato perseverans, qu® mgrior corvo est, et mali angeli qui eam rapiunt, et infernus in quem ducitur. Non sunt enim deteriora hií Iribus. Eadem emm anima metu futuri judicii expavescens, ct putredinem suam inspiciens, dicit : Putruerunt ct corrupi® sunt cicatrices meæ a facie insipienti® me®. Iterum tria sunt quibus in hoc mundo non sunt meliora : anima sancti in bonis operibus perseverans, qu® speciosior est sole, et sancti Angeli qui eam suscipiunt, ct paradisus in quem ducitur, et expectatio regni cœlestis. His tribus non sunt meliora in hoc inundo. Angeli enim sancti delectant animum spiritali cantico, sicut Psalmista ait: Reatus quem elegisti et assumpsisti, Homine, habitabit in tabernaculis luis. Replebimur in bonis domus tu® : sanctum est templum tuum, mirabile in æquilate. Hæc, frater diarissime, medilemur. »

Smgni. ,Qpl *concupì-* jeentíi. PrIra0- Secando, Tertio, Quirto.

Hinc concupiscenti® symbolum appositum est sanguisuga : *primo,* quia sicut hæc in aqua limosa volvitur, ac impense sitit sanguinem, sic et concupiscentia tota est carnalis el terrena, atque in came cl sanguine volutatur, nec nisi carnalia concupiscit. *Secundo,* uiraque csl insatiabilis, nec patitur retardari suas appetitiones, sed quam celerrime et creberrime eas explet. *Tertio,* uiraque mollis est cl delicata. *Quarto,* sanguisuga purum sanguinem non tangit, sed labidum et corruptum, coque delectatur; sic el concupiscentia non nisi pravis desideriis, cogitationibus, operibus gaudet, v. *g.* iratus non cogitat nisi injurias sibi irrogatas : omnia etiam candide facta, sinistre interpretatur quasi facta exodio; quærit modos ulciscendi, etc.; gulosus non cogitat nisi de venire et sordibus, luxuriosus non nisi de spurca libidine, etc. *Quinto,* Quinto, sanguisuga sugendo sanguinem, hominem tandem exhauriunt et enecant. Est genus sanguisugarum, quod Germani ab equo vocant *rossegel,* eo quod novem illarum equum interimant; sic concupiscentia vires corporis et animi exhaurit, hominique causa est mortis præsentis et ælern®. *Sexto,* sanguisuga tenaciter adhæret corpori, undo Scito, dicitur hirudo ab inerendo (licet quantitas dissentiat; *hirudo* enim brevem habet primam, *hareo* longam), ait Pontanas : sic concupiscentia tenacissime adhæret animæ, ut facilius dentem ex ore, quam concupiscentiam exanima excusseris. *Septimo,* sanguisuga est venenata, unde solent eam chirurgi prius aqua dulci macerare, ut in ea venenum ponat, teste Galeno, tom. V, classe 6, cap. i : sic concupiscentia venenum est animæ, illam inficiens, corrumpens cl perimens. *Octavo,* sanguisuga fistulam habet in ore, qua cutim perforat : sic concupiscentia habet aculeum, quo conscientiam vulnerai. *Nono,* sanguisuga in vero per teporem aeris et aqu® generatur, idque provido Dei naturæquo consilio, ut sanguini eodem tempore et eadem de causa abundanti el bullienti occurrat, eumque sugendo minuat, no inflammationes , febres ot morbos causet : sic in vero ob sanguinum ferventem exardescit concupiscentia ir®, gui®, libidinis, superbi®, etc. *Decimo,* hirudo movetur rependo, ut reptile, scilicet nunc extendendo , nunc contrahendo caudam ad caput ; mc

concupiscentia repit humi, dum terrena ambit, ct circa ca nunc se extendit, nunc se contrahit el involvit. *Undecimo,* sanguisuga) cum carni adhærescunl; quanto magis trahuntur, tanto fortius insident donec rumpantur; ad hæc corruptum sanguinem obibunt, itaque nlios sanando seipsas occidunt, ait Aldrovandus. Idem facit concupiscentia, præsertim invidi® et ir®, qu® dum alíos mordet, eos a vitiis sanat, el scipsam livore tabefacit ac consumit. *Duodecimo,* sanguisuga fumi est impatiens, unde ut eam detrahant fumum adhibent, quem cum sentit, sponte abscedit, ait Aldrovandus: sic concupiscentia cohibetur fumo ir® Dei el gehenn®, ubi ignis cl fumus tormentorum ascendit in sæculasæculorum, teste baia cap. xxx, vers. 33, et S. Joanne, Apoca/, xiv, 11. Dum enim quis hæc serio meditatur, concupiscentiam compescit : sibi enim dicit : a Cave modicum quod delectat, ut vites aeternum quod cruciat. » *Decimo tertio,* sanguisug® sunt du® fili® dicentes : Affer, affer, hoc est duo ora assidue sugentia : sic concupiscenti® duo sunt officia, scilicet sibi indulgere, el aliis nocere; se amare, ct alios odisse; sua retinere, cl aliena rapere; se saliare, cl alios lædere ct exhaurire. *Decimo quarto,* S. Isidoras, lib. XII *Origin,* cap. v : «Sanguisuga, ait, ubi uspiam adhœserit, sanguinem haurit, el cum nimio cruore maduerit, id evomit quod hausit, ut recentiorcm denuo sugat: » sic cupiditas ubi adepta est quod concupivit, id nauseando respuit, ac novas delicias quærit, voluti cum gulosi evomunt delicias el vina, ut novisse ingurgitent. *Decimo quinto,* Galenus loco citalo docet sanguisugas deliciis sanguinis inescatas, cum tenacius adhaerescunt, revelli insperso sale aut cinere, tunc enim sponte decidere : sic recta ratio et sapientia, cujus symbolum est sal, ac cineris (id est mortis) memoria restinguunt sitim cupiditatis, llæc omnia qu® de concupiscentia in genere dixi, cuilibet particulari cupiditati, pula ir®, gulæ, luxuriæ, avarili®, superbi®, etc., accommodes, et mutalo nomine appropries. Denique sanguisuga os habet instar trianguli, quod vulnus infligit triangulare, ut ad oculum patet : sic concupiscentia tria infligit vulnera, scilicet corpori, animæ ct menti.

Undici-■so.

Dnoded-DIO.

Decimo tertio.

Decimo quarto.

Decimo quinto.

Dròmo Mito.

Chiritis Inútilbilí*.

Porro cupiditati sive concupiscenti® opponitur charitas, puta amori carnis, amor Dei, qu® multo magis insatiabilis est. quia nullis terminis, nullis meritis, nullis progressibus, nullis laboribus, nullis periculis, nullis tormentis satiatur, quin semper majora pro Deo sibi dilectissimo et pali cl agere concupiscat. Charitas ergo est sanguisuga, qu® semper dicit : Affer, aller labores et dolores, virilités et inorila, animas el populos, quos ad Dei cultum ct salutem traducam. Ipsa pariter capacior est inferno , fertilior ore vulva*, sitienlior terra sabulosa, igne ardenlior, juxta illud *Cant,* vin, 6 : «Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio ; lampades ejus, lampades ignis atque flammarum. Aqu® muli® non poterunt exstinguere chnritatem, nec flumina obruent illam; si dederit homo omnem substantiam domus su® pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. « Talis fuit charitas insatiabilis S. Pauli, de qua plura dixi Proœmio in *Epistolas* ejus, cl Prooemio m *Acta Apost.* Talis pariter fuit charitas S. Dominici, S. Fraucisci, S. Ignatii, S. Xavcrii.

Igitur *prima* sanguisuga est ira, tum ob analogias jam recensitas; tum quia ad se interius ex omnibus partibus allicit sanguinem, cumque accendii : unde iratis exlim® partes pallent. « Nam his qui ad vindiciam anhelant, ita circum pr®cordia sanguis fervet, quasi vi ignis ebulliat ct exaestuet, » ait S. Basilius, horn. *De Ira;* tum quia « ira est homicidii mater, el homicidii bibax, » ait S. Chrysostomus in cap. vi *Maith.* Rursum ira in quatuor insaturabilibus recte comparatur inferno, tum quia est causa injuriarum et cædium, qu® homines transmittunt ad sepulcrum et infernum, juxta illud Christi : «Qui dixerit (proximo intuidcui irascitur) : Fatue, reus erit gehenn® ignis,)» *Malth.* y, 22; tum quia ira similis est incendio gehenn®, ut homo iratus videatur esse dæmon infernalis furore ardens, sicut ait Nazianzenus in carni. *De Ira,* elS. Rasilius, homil. De *Ira* : «Sicut, inquit, qui charitatem habet, Deum in se habet: ita qui odium el iram habet, dæmonem in se continet. »

Audi et Senecam, lib. Il *De Ira :* a Qualia, inquit, poet® inferna monstra finxerunt» succincta serpentibus iu igneo flatu; quales ad bella excitanda pacemquo lacerandam kterrim® inferni exeunt furis; qualem Cerberum tricipitem, flammas vomentem, talem nobis iram figuremus.»

Insuper, sicut ignis inferni urit, sed non lucet, ideoque ardentissiinus est, sed obscurissimus, leste S. Basilio iu *Psalm.* xxvui : sic ira accendit animum, sed rationem obtenebrat, ut homo non videat quid agat.

Porro nonnulli per *infernum* accipiunt gulam, quia hæc, *primo,* insatiabilis est ut infernus; se*eundo,* corpora labefacit, putida facit ct consumit, velut sepulcrum et infernus : undo Nazianzenus in Carni. De *Diversis vitat gener.* : « Non epulum, inquit, adeo, ne sero domum redeam, el venirem sepulcri adinstar vivus referam. » Vide S. Chrysoslomum, homil. 26 *in Matth.*

Onll tepui. el 'Q

Secundo, luxuria est sanguisuga, quia sanguinem optimum (Ldo enim est semen) ac spiritus nobilissimos absumit, hommemque facit pallidum, luridum, exsanguem. Undo Theocritus, *Idyll.* 2 :

> Heu! crudelis amor, nostro saturare cruore,
> Suintnæ afllxa cuti \clut hunc suxbsel hirudo.

Rursum luxuria denotatur per os vulva», præsertim meretricis, quod insaturabiliter ipsa appelli, uti nolani Bada, Hugo, Arboreus, Cajetanus, Jauseuius ct alii. Ihuc Septuaginta pro *os vulva* ver-

tunt, *amor mulieris*. Unde et S. Hieronymus, *Contra Jovin.,* ex Septuaginta legens, *amor mulieris*, sic ait: « Non hic de meretrice, non de adultera dicitur; sed amor mulieris generaliter accusatur, qui semper insatiabilis est, qui exstinctus accenditur, et post copiam rursum inops est, animumque virilem effeminat, et excepta passione quam sustinet, aliud non sinit cogitare, nec ipso usu exstinguitur, sed immoderatius ac vehementius inflammatur. »

Tertio, per sanguisugam accipias avaritiam; hæc enim est tertia filia, ut vertunt Septuaginta, sanguisuga», id est cupiditatis ; sanguisuga enim sugere non cessat, donec totam se sanguine repleat; tunc vero sugere desinit, et decidit. Unde Plinius: « Decidunt satietate, pondere ipso sanguinis detracte. » At avari cupiditas nullis opibus satiatur; sed quo plures habet, eo plures desiderat, juxta illud :

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Rursum, avarus inter quatuor insaturabilia similis est terne, præsertim aridæ et sábulos®, qu® non saliatur aqua, sed pluviam etiam copiosam illico haurit et sorbet, ut statim exarescat, et novum imbrem sitiat : sic enim avarus, esto ingentes opes acquiratj velut arena eas haurit, et majores sitit. Et sicut arena, licet aquis rigata, nullum fert fructum, sic nec avarus, opibus licet abundans, quia eas in arca recondit, nec in egenos erogat. Pereunt ergo in eo et cum eo opes, sicut perit aqua rigans arenam. Unde S. Chrysoslortius avarum comparat hydropico, hom. IS in epist I *ad Corinth.:* « Recte, ait, quidam dixit avaros esse hydropicos : quomodo enim illi multam aquam ferentes in corpore magis utuntur, ita etiam avari mullas circumferentes, plures pecunias concupiscunt. Causa autem est : neque illi in quibus convenit locis aquam habent, neque isti divitias in quibus convenit affectionibus ct cogitationibus. » Asserit S. Chrysostomus hydropicos aqua uti, quia scilicet in eis aqua quæ stomachum ct vitalia refrigeraret, trahitur ad extima, ut resideat inter carnem et culem, quo fit ut vitalia refrigerio aqu® destituta, calore ardeant et sitiant assidue : sic ct avaritia, quo majores habet opes, eo majores appetit, et quasi ardens sitit. Unde S Chrysostomus, homil. *De Lazaro,* avarum dicit magis ardere cl sitire, quam dives Epulo in inferno, qui petiit guttam aqu® , ut linguam flammantem refrigeraret, Luc. xvi. Idem, hom. 28 *in Alatth.,* avarorum cupiditatem conferì cum ardore sitique febricitantium.

Quocirca rationem a priori hujus sentente cx eadem hydropisi petitam, per apologum vulpis hydropic® et mustei® medica*, physice et eleganter assignat Cyrillus, lib. Ill Apologorum *morat.* cap. vni, cui titulus : De *causa ct cura insanabili*aiarilice* •: Vulpes, ait, hydropis onere squaida Unguens, reparundæ sanilati medicinam et medicum inquirebat. Verum cum mustelam obviam habuisset, ejus gnara diligenti®, ipsi mox proposuit languoris querulam quœstionem : Memor sum, inquit, qualiter olim dente tuo vitam de laqueo mortis, quasi noviler nata receperim; quare nunc gravis morbi lelhalis obsessa periculis, pristinis tuis confisa benefiejis, ad consilium sagacitatis tu® recurro. Cui mustela non ingrate respondit : Quod si cuipiam profuerim, nescio; si vero beneficium suscepi, hujus semper reminiscor. Expone ergo morbum : quia, si scivero, lubens paulam curationis modum. Tunc vulpes gratias agens dixit : Languorem, mi soror, inexstinguibilis sitis palior, in quo hæc duo potissimum miror : unum est, quod cum bibo, plus sitio; aliud est, quod extenuatis vitalibus, deforis sola cutis intumuit. Cui magistra respondit : Putabam certe tanta te, soror, arte calliditatis aliquantulum in medicinalibus eruditam; sed video te Hippocratic® disciplina; totaliter esse ignaram.» Causam deinde veram hydropis ex principiis Phy- ciw. sic® ct Medicin®, ejusque curationem assignat : « Languor enim tuus non, ut ¿estimas, silis, sed fames membrorum est; quoniam in te flamma temperati caloris infra suum modum remissa, minor filhepalis digestio, et tunc aquam pro sanguino gignit, suoque membra incremento privantur, atque arefacta membra vitalia, famescentia pro cibo sanguinem concupiscunt. Verum tu errans in hujusmodi judicio, appetitus famem putans corporis sitim esse, dum pro cibo laticem donas, eo magis digeslivam facultatem debilitas. Propter hoc, diarissima, etiamsi Danubium ebiberes, minime hanc sitim exstingueres, sed potius augeres, cum juxta Galeni sententiam, latex organa carnis substantialiter non humeotel. » Deinde h®c omnia adaptat avariti®, qu® spiritalis, sed vera et mera est bydropisis : « Nam, inquit, cum in anima ejus cnriiK (avari) per cupiditatis excessivum incendium charitatis proportio corrumpatur, ac digestiva vis electionis aberret; perdito humoris substantialis sanguine, sitibunda statim ariditas derivatur in mentem. Verum cum cæcutiens mentis appetitus fluxa bona temporalia, quasi polum pro cibo cupiat, ct pro substantialibus et æternis bonis perversa cura pecuni® poculum subministret, sitis magn® cupiditatis accenditur. Quoniam mundanis opulentiis spiritus ariditas non minuitur, sed augetur. Accendunt enim affectum eo graviori aviditate, quo fallunt boni apparitione; quia cum bonum solidum affectetur, et apparens tribuatur, bonitatis solida substantia minime reperla affectus vehementius inflammatur. Natura quippe provocat desideria menlicnlia desideratum. Igitur si mundus esset possessio animæ cupiditatis crescentis, rapax avaritia plus sitiret, ac mentis substantia tabescente, foris tantum inanis glori® culis intumesceret. Quemadmodum ergo avarus, si charitatis largitate cupiditatem exstinxerit, saliatur : sic hydropicus naturali calore confortatus,

si arida membra cito roraverit, mox curatur.* Denique sicut sanguisuga rapina sanguinis noxii, quem sugit, crepat, seque interimit : sic ct avarus opes, quas rapuit, evomit sæpe cum anima, uti cx eodem Cyrillo ostendi cap. i, 22.

Quarto, sanguisuga, sive sanguisugæ filia, est ambitio, quia ipsa instar hirudinis sugit et ad se rapit omnes sensus, sanguinem, spiritus ct vires tam animæ quam corporis; omnes enim ad se advocat, ut excogitet ct exequatur modos ct rationes, quibus honores quos ambit, assequatur. Hæc ergo præ cæteris tribus est insatiabilis; unde de ea præ cæteris tribus dicitur : « Et quartum quod nunquam dicit : Sufficit. » Pro *sufficit* hebraice est pn *hon,* id est *satis est,* item substantia, opes, divitiæ, ut vertit Cajetanus ct Abcn-Ezra, *q.* d. Ignis urendo nullas opes acquirit, sed potius omnes perdit, omuemque substantiam annihilat. Talis est ambitio, quæ nullo honore satiatur, quia honor non habet subjectum et substantiam, sed illico transii cl evanescit in nihilum. Septuaginta *hon* vertunt hoc loco, ut Nostcr, *sufficit;* alibi vero vertunt, *gloria, possessio, substantia, requies* (quod huic loco congruit, quia nec ignis, nec ambitiosus ullam habet requiem), *potentia, copia, pretium,* quia omnia non igni, nec alteri rei creatæ, sed soli Deo competunt. Deus ergo est nobis *hon,* id est sufficientia, substantia, copiaci abundantia omnis boni, ideoque vocatur *Saddai, cornucopia:.*

Rursum sanguisuga, cum caudam ad os trahit, tumescit; cum vero os ulterius promovet, extenuatur et iit gracilis : sic ambitiosus, adepto honore, intumescit; at cum ad majorem aspirat, humilis fit, vilis cl supplex.

Ambitio- Diirfig- rAni" logis, Secunii wn ‘ Tertii, Hinc rursum ambitio inter quatuor in^alurabijja aptc comparatur igni, ob igneam ejus vim : Quia ad instar, *primo,* sursum nititur, ut alta honorum culmina conscendat; *secundo,* quo Paires honores ct magistratus adepta est, co acrius inflammatur, ut plures cl majores ambiat, alliusquc conscendat; *tertio,* sicut ignis terne inclusus eam quatit, cl terne motum concitat : sio ambitiosus, qui humi jacet, omnia movet, omnes turbat, omnia concutit, ut dignitates concupitas adipiscatur; *quarto,* sicut ignis sua subtilitate ct efficacia omnibus rebus se insinuans, eas depascitur : sic ct ambitio subtiliter omnibus actionibus se inserens, eas sibi incorporat, unit cl ignit. Unde Climachus apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. Lxxiv : «Jejunans, inquit, inanis gloriæ cupidus sum; abdo mo ut ignotus sim, tanquam prudens rursus gloriam appeto; splendide vestitus, ab illa vincor; vili habitu tectus rursum gloriam cupio; loqnens vincor, tacens rursus victus sum : utcumque projeceris istum tribulum, aculeus stat rectus. » Quocirca sapienter Theopompus a Pyliis summos honores sibi delatos respuit, dicens : « Mediocres honores ipsum tempus auget, immodicos abolet, » docens celsi animi esse spernere summa, ct omnibus m rebus modum esse optimum. Quin cl illud acute perspexit, quæ subito crescunt in altum, non esse diuturna, quod genus sunt bebe et cucurbita* cælerum quæ paulalim augescunt, ca ferre ætavem, veluti quercum et buxum. Ha Plutarchus in *Lacon.* Ambitiosi ergo tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant, ait Philistion.

Porro Salomon quatuor harum capitalium cupiditatum ingens malum, videlicet inexplebilem insatiabilitatem, ob oculos posuit, ut ab illis nos absterreat, doceatquo eas mortificandas es^e et resecandas ; ut quid enim studeamus vindicte, Ihbidini, avariliæ, ambitioni, quæ non saliant, sed acrius semper animum irritant, laniant et cruciant? Abdicemus igitur ea a nobis, el miram animæ pacem, satiem et gaudium adipiscemur in Deo nostro, dicemusque cum Psalte : <In pace in idipsum dormiam el requiescam. »

Secundo, speciatim et adœqnate per sanguisu- R^p. gain cum duabus, imo tribus et quatuor filiabus insaturabilibus, recte accipias avaritiam, de qua proxime in quarta prava generatione, vers. 14, pr» mi facta est mentio, ut per hæc quatuor insaturabilia declaretur inexplebilis avarorum ct raptorum conditio, indoles cl mores. Unde simili modo seqq. versibus Salomon prosequitur 1res priores pravas generationes, ct nominaliru primam filiorum maledicentium parentibus proximo versu, dicens : « Oculum qui subsannat patrem, etc., suffodiant eum corvi. » Ita Cajetanus : Avaritia, inquit, est sanguisuga, quia hæc sanguinem, illa opes et subinda eruorem pauperum exsorbet. Duo habet ora, scilicet vim ct fraudem : nam quod culem carnemque cum dolore perrumpunt, vis est ; quod autem sanguinem non copiose, sed exiliter et sensim exugunt, nec vulneris vestigium relinquunt, ingens est fraus. Similiter duo ora, sive duæ fili®, avaritte sunt, retinere proprium, ct rapere alienum; aut vendere justitiam, et vendere gratiam, ait Cajetanus, uti faciunt avari judices, præfecti, procuratores provinciarum, quos proinde vulgo sanguisugas vocant, cosque donis saliant, ut iis pleni pecunias malis artibus non emungant. Quocirca Tiberius Imperator cum eos Apolonon facile mutandos, nec nisi defunctis fere sueccssores dandos cxi>!imarct, apologo usus est d» mu>hujusmodi, teste Josepho, lib. Will *Antiq. Judaic.* cap. vin : Muse®, catervalim advolantes, convulnerati cujusdam ulcera contexerant. Hunc eiwgeaquidam forte pneleriens miseratus, operam ei suam in muscis abigendis obtulit; putabat enim " præ virium imbecillitale ipsum eas depellere non posse. Orat saucius ut se ita sineret. .Mirante altero quid esset quod ab hac molestia liberari nollet, respondit ille : « Imo, his depulsis, majore afficiar molestia ct cruciatu; alte enim his succedent recentes muscæ et famelica?, quæ mo jam anlc malo habitum plane perdent; at iste quæ mihi nunc insident, jam nonnihil remissius sugunt sanguinem, quo scilicet ferine exsaturate

sunt. Sic ergo, inquit Tiberius, ego quoque provincialibus conquiere cupio, ne multorum præsidum rapinis nimium vexentur et deglubantur; fuod fieret omnino, si crebro illi mutarentur, accedente ad innatam cupiditatem etiam cito discedendi metu : malo igitur dilatos rapinis relinquere, quam novos substituere, d Apologum hunc ab jEsopq mutuatus est Tiberius. Ille enim ad Samios, cum patrocinium praestaret cuidam tribuno plebis qui capitis arcessebatur ob peculatum , similem quemdam pro ejus defensione apologum attulit de vulpe in voraginem delapsa, ac prohibento erinaceum ne muscas caninas a quibus obsidebatur, a se depelleret, ut auctor est Aristoteles, lib. Il *Ilhctor.* xx. Elegantior cl nervosior erjt apologus, sl pro muscis hirudines sanguisugas substituas.

Rursum avaritia apte comparatur quatuor insaturabilibus, puta inferno, ori vulvæ, terræ quæ non satiatur aqua (Septuaginta addunt, *ct aqua;* aquam geminant, ul inexplebilem opum sitim in avaro denotent), et igni. Inferno, ob rationes, quas paulo ante ex S. Chrysostomo recitavi; ori vero vulvæ, quia tanta est cupiditas auri, quanta veneris. Addit S. Bernardus, *De Conversione ad Clericos,* cap. xiv : « Non prius, inquit, satiabuntur corda auro, quam aura corpora satientur. » Cur avarus terræ, quæ aqua non saliatur, comparetur, paulo ante dixi. Idem vero confertur igni. Nam, ul ail S. Basilius, *homil.* 21 in varios Scripluræ locos : a Avaritiæ malum stare nescit, sed ignis natura? similo. Ignis enim, postquam incendium attigit, omnem properat absumere materiam, nec prius desistere poterit quam maleria defecerit. Avarum aulem quid relinere poterit? igno vehemenlior est : omnia continuando finibus suis occupat, ea quæ sunt vicini sibi aufert. Mox ubi alium sortitur vicinum , et quæ illius sunt ad se rapit. Non ob ea quæ possidet lælatur, sed ob ea quibus caret angitur, neque iis quæ congregavit fruilur, sed cupiditate plura consequendi se magis excruciat. Eadem similitudine utitur hom. G et 7 in Divites *avaros,* ct orat. 15 *De Avaritia.* Itaque sicut iguis, quo plus pabuli, eo plus roboris acquirit, ut violentior grassetur; ct quo plura vorat, eo insatiabilior hclluatur : ita et avarus quo pluies opes congerit, eo pluribus congerendis appetentior incumbit.

Tertio, S. Chrysostomus, homil. 19 Dc *Maledicentia* : Sanguisuga, inquit, est maledicentia, quæ corruptum humorem, id est vitiosos mores proximi, avide bibit, ct aliis hauriendos propinat : hujus duæ filiæ suul detractio et contumelia. < Umues, inquit Chrysostomus, aversantur maledicum, ut eum qui lutum redoleat, ut hirudinem, quæ tetro sanguine; cl scarabæurn, qui stercore , id est alkws malis aluntur, n Addit Plinius , lib. XXXII, cap. X: < Aliquando sanguisugæ cx morsu affixa relqiquunt ora, quæ causa vulnera insanabilia facit, sicut Messalinum c consularibus patriciis,cum ad genua admisisset. » Quod nonnulli adaptant superioribus, cum mordacius castigant defectus subditorum : hi enim plagas alte in animo subditorum defigunt, ideoque insanabiles efficiunt, nipote alta monte repostas. Quapropter uli medici hirudinum virus aquis dulcibus temperant cl diluunt, ac deinde eas cori admovent : sio superiores correptionis asperitatem blandis charitalis visceribus, lenibusque verbis mitigent et cdulcorent.

Quarto, S. Bernardus in *Declamation.,* ad illa: «Ecce nos reliquimus omnia, » sub initium : Sanguisuga, ait, c^t propria voluntas, ejus filiæ sunt avaritia et ambitio : « Avaritia, inquit, et appelitus laudis sibi invicem adversantur; nam quod illa congregat, hic dispergit : hæc autom tam dissimilia mala ex una radico pullularunt, propriæ scilicet voluntatis; hujus enim sanguisugæ duæ sunt insatiabiles filiæ, clamantes : Affer, affer; siquidem nec animus vanitate, nec corpus voluptate satiatur, ut scriptum est : Non satiatur oculus visu, nec auris auditu. Fugo sanguisugam hanc, et omnia reliquisti.» Quin imo propria voluntas etiam opera bona quibus inhærel, inficit, vitiat et corrumpit. Unde S. Bernardus, serin. 71 *in Cant.,* ponderans illa *Isatæ* cap. 1viii : « Ecco in dic jejunii vestri invenitur voluntas vestra, » exclamat : « Grande malum propria voluntas, quo fit ut bona tua tibi bona non sint. »

Quiffo, proprii Toloa-

Quæres *quarto,* quomodo sanguisugæ filias, sive quatuor insaturabilia, puta infernum, os vulvæ, terram quæ non saliatur aqua, el ignem explicent Rabbini, Cabalista el similes? iubfcnora? (£¿7.*

Respondeo *primo,* Aben-Ezra, quem sequitur Baynus, hæc quatuor refert ad quatnor generationes pravas paulo ante recensitas, quasi singularum hic pœna assignetur. *Prima* enim generatio filiorum maledicentium parentibus inferno, id est morti el sepulcro, addicitur; hoc est, brevioris vita» pœna multatur : nam qui negligi! cos, per quos vita donatus est, propter hujus beneficii contemptum, debet ipso privari. *Secundor* generationi immundæ, hoc est filiis spuriis atque nothis, « constrictio vulvæ, » id est sterilitas interminatur. ita enim decet, ut degener plantatio sterilitate cl infecunditate arescat, juxta illud *Sapient.* IV, 3 : a Spuria vitulamina non dabunt radices altas. » *Tertia* vero generatio filiorum, qui natalium suorum gloria insolescunt, paupertate castigatur. Hoc notat tí *et terra quæ non satiatur aqua,* nimirum terra arida el sitiens, atque adeo fructus nullos reddens. Itaque hi frugum inopia, id est paupertate, multantur : paupertas enim superborum fastum supcrciliumquo deprimit. *Quarta* generatio avarorum, pauperes atque humiles devorantium, igni addicitur, nimirum gehennie, ut hi quibus egeni in pabulum cedunt, ipsi quoque æterni incendii pabulum fiant et fomentum.

Verum hæc longe petita et aliena videntur.

Secundo, alii hæc quatuor referunt ad quatuor elementa, quie nulla actione, conversione, mixtione explentur et saturantur. Verum dcesl hic aer : hunc enim nec infernus, qui est In terra, nec os vulvæ, quod pariter est terrestre, representare potest. Rursum, alii per hæc quatuor putant notari quatuor compì-xiones humorum In corpore. Alii enim sunt eholcrici, hos repr ésentât infernus; alii phlegmatici, hos repræsentat os vulvæ, tum quia mulier est phlegmatica, tum quia semen ejus est aqueum ; alii sunt sanguinei; qui rubent ut ignis; alii sunt melancholici, qui atri sunt ut terra : melancholia enim est præ cæteris terrestris affectio animum gravans, ct deorsum premens. Ergo quemadmodum terra arens pluvias ebibit, sic etiam tristitia lacrymis nutritur ct fovetur. Itera, sicut terra aquis semel perfusa iterum arescit, el aquas identidem sitit : sic etiam gravior tristitia nunquam lacrymis exsaturatur, sed priores ebibens alias post alias impense sitit.

Tertio, nonnulli hæc quatuor in bina secant, caque hoc modo combinant. Infernus et os vulvæ repraesentant hominum ortum et interitum : os vulvæ enim significat ortum, infernus interitum, *q. d.* Omnis homo, qui nascitur cx muliere, in•irit vaditque ad inferos; terra, quæ aqua non expletur, significat arbores, herbas, plantas quas nrogignil : quæ omnia tandem siccantur, fluntque pabulum ignis. Ut hisce quatuor notet rerum onr/ uui vanitatem, quod sciiicet omne? res postquvn ortæ sunt, intereant, fiantque pabulum vel inferni, vel ignis, uti in fine mundi omnia comburentur per ignem conflagrationis. Hoc est quod aiticeli. cap. xxxiii, 18: «Contra malum bonum est, et contra mortem vita: sic ct contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi, duo et duo, et inyim contra unum. » Huic sensui physico congrue incumbit ethicus, g. d. Os vulvæ, id est luxuria, ducit homines ad infernum; terra quæ aqua non expletur, id est avaritia, ducit pariter homines ad ignem gchennæ. Quocirca S. Chrysostomus scortationem el meretricem inferno comparat : sic enim ait, tract. 8G *in Joan. ;* « Mulierum genus temerarium est, ct inferno simile, el inferno ejus assimilatur cupiditas : tunc cessat, cum amantem omnibus rebus spoliavit; imo ne tunc quidem, sed magis conviciatur el insultat jacenti. » Tam ergo meretrix quam infernus nunquam dicit : ‹t Sufficit. » Undo S. Augustinus, tract. 107 De *Tempore;* « Infernum , inquit, ct amorem mulieris recte conjungit Scriptura. Inferni ignem tenebit domus meretricis. Pro inferis ponitur domus meretricis, quia neminem repellit, omnem intrantem ad se trahit. » Et S. Hieronymus exclamat : « 0 ignis infernalis luxuria, cujus materia gula, cujus flamma superbia, cujus scintilla prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus linis gehenna! » Siuiilikr juxta secundam loiubinationcm terræ cum igni, avarum igni gehennæ comparat idem Cirysostomns, homil. 29 *iu Matth.* :« Avarus, inquit, in omnes ut mors insiliens, omnes ut infernus deglntiens, communis generis humani hostis, quippe qui nullum hominem esso vellet, ul omnia possideret. » Hinc S. Lucas, cap. xvi, narrans divitis Epulonis et avari cruciatus, ait : « Elevans oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Lazarum, etc. In tormentis erat (inquit Chrysostomus) et oculos solos liberos habebat, ut alterius divitias posset aspicere; propterea dimittuntur oculi liberi, ut magis torqueatur, quia non habebat quod alius tenebat : aliorum divitiæ, eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt. »

Quarto, alii censent hæc quatuor combinata notare, tum vitiorum inter se pugnam, tum vitiosorum æmulationem et inv.diam; nam inferno, id est irro, sæpe resistit os vulvæ, id esi luxuria et amor mulierum; terra sine aqua, id est avaritia, resistit igni, id est ambitioni, quia non vult dare munera ct opes suas expendere, ut honores quos ambitio suggerit assequatur. Rursum, dum quis velut Ignis ambit dignitatem quampiam opulentam, mox exsurgit terra, id est quispiam avarus, isque non unus, sed decem, qui eamdem ambit, imo mercatur et emit.

Verum hæc omnia partim cabalistica, partim contorta sunt, idcoque alieniora a quatuor insaturabilibus; quare quæ tertia quæslione recensui, apposita et genuina videntur.

17. OCULUM, QUI SUBSANNAT fATIUM, ET QUI DESPICIT PARTUM MATRIS SU®, EFFODIANT EUM CORVI DE TORRENTIBUS , ET COMEDANT EUM FILII AQV1L®. — PtO su&sannat hebraico est verbum ajrt hag, id est irridet, balbutit, subsannat, sive ore el lingua balbutiendo , sive linguam extendendo, sive oculis annictando, sive quo alio modo el gestu. Oculi enim omnium affectuum sunt indices, ideoque despectus et irrisio in oculis precipue cernitur, g. *d.* Filius qui parentes suos videns ct agnoscens, aporiis torvisqueet superbis oculis protervo despicit, imo irridet et insultat, meretur a corvis lacerari et exoculari. Nominat oculum, ut indicet nefas esse vel oculis torvis parentes aspicere-, ut inde colligendum relinquat quantum sit parricidium violentas in eos manus injicere. Pro *partum* hebraico est DHp' *iickehat,* id est *obedientia¡n* (t); alii, *doctrinam;* alii, *exspectationem;* Aben-Eira vertit, *societatem, q. d.* Qui matris societatem consorliumque aspernatur; R. Salomon ct Cajetanus vertunt, rugas,' Septuaginta el Syrus, *senectam.*

Per *partum* aliqui accipiunt fratrem eadem matre natum, *q. d.* Sicut scelus e«l despicere m. trem, sic et fratrem, quia frater ejusdem matris est parius; ac proindp qui fratrem despicit, despicit ct matrem, quæ cum secum peperit el genuit : filius enim esi imago matris, eaiuque velut idea et speculum repræsentat. Quid ergo ini-

it) Recta.

quius, quam fraœem iisdem visceribus formatum, alitum, genitum derelinquere, despicere et odio prosequi? Vcruin melius per *partum* proprie accipias labores ct dolores partus, quos scilicet mater cum filium concepit, novem mensibus in utero gestavit ac peperit, plurimos et acerbissimos pertulit; qui enim eos despicit, mortalium ingratissimus et perfidissimus est. Ratio a priori est, quod parentes sint principium et causa filiorum, a quibus scilicet filii lotum suum esse, totam naturam suam, omniaquequæ habent acceperunt. Quare parentes filiis sunt instar creatoris Dei, ejusque vices gerunt in terra, ac viva quædam Dei sunt simulacra, imo terrestres quidam dii et numina, ut ait Plato; quare dignitas parentum a filiis nunquam satis aestimari, nec ullis officiis vel beneficiis pensari potest, quia omne quod rependunt, id a parentibus acceperunt, ac parentum proinde magis est, quam filiorum. Unde Herodes apud Stobæum, *serm.* 79 (qui Xenophontem, Musonium, Aristoxenum, Socratem, Platonem aliosque in hanc rem citai) : « Ul igitur, ait, in promptu habeamus quibus officiis erga parentes adstringamur, summariam hanc sententiam semper animo versare oportet, quod parentes deorum nobis imagines sunt, ct per Jovem dii lares, seu domestici, beneficiorum auctores, cognati, creditores, domini, et amici constantissimi; sunt enim eorum imagines certissima», cl similitudinem eorum nobis referunt, melius quam ullius artis facultas exprimere possit, cum tanquam dii domus, patroni ct nobis familiares sint.» Unde concludit, « filios existimare debere se in domo pairia veluti fano quodam editos, et sacerdotes ab ipsa natura consecratos esse, ut parentum cultui operam darent. » Qui ergo parentes lœdunt, non tantum immanes sunt parricidæ parentum, sed el in naluram ac Deum ipsum injurii, cum viva ejus simulacra violent.

Effodiant eum corvi de torrentibus (I).— Solent enim corvi, utpole sicci, calidi el silibundi, juxta torrentes degere, ut sese crebro aquis proluant , humectent, bibant, refrigerent. Sensus est, *q. d.* Filius parentes subsannans dignus est qui suspendatur, eat in malam crucem, affigatur patibulo, ut ibi a corvis exoculetur et devoretur, juxta illud Horatii : a Non pasces in cruce corvos. » Hinc vulgo dicilur : « Ito ad corvos, » id est in malam crucem, ubi corvos pascas; qui enim in parentes impius est ct crudelis, longe impientior et saevior erit in exteros; unde videmus filios in parentes inhumanos, evadere fures, homicidas, proditores, prædoncs, etc. Quare oculus in parentes impius et sævus meretur ab impiis sævisque corvis effodi ct vorari.

Quærcs, cur præ cæteris avibus et feris nomi-

ti) Hebraeum est, *corvi torrentis,* seu *vallis. Nahal* el lerrmiem et *torrentis alveum,* per quem pluviæ tempore torrens rapitur, qui vero reliquo tempore siccus est, tum •aXum quaiucmuque notare constat.

nat corvos et aquilas? Respondeo *primo,* quia corvi oculos invadunt, ct rostro laniant, sive quia hi eis sunt esca suavissima, sive cx malignitate, sive ex imaginatione, ne scilicet videatur carum sœvitia, eruunt oculos, ut libere deinde in exoculata et cæca corpora grassentur.

Docent hoc de corvo tum Physici, ut Ælianus, lib. II *De Animal,* cap. 1 i; tum experientia ipsa. Unde Catullus : C rvi maligai-tu. Fritto.

Effossos oculos voret atro gutture corvus,
Intestina canes, ratera membra lupi.

Imo corvus pugnans cum asino et tauro, quos hostes habet se robustiores, ad eos vincendum astu utitur; alis enim eos verberans oculos invadit, itaque exoculatos et ca cos facile superat. Audi Aristotelem, lib. IX *llistor. animal,* cap. i : « Corvus tauro ct asino adversarius est, quippe qui advolans feriat el oculos eorum laceret. » Isidorus quoque, lib. XII *Origin,* cap. vu, docet corvos in cadaveribus primum oculos eruere. Hinc et illud Aristophanis in Aviôus : « Corvus adveniens pejeranti, clam advolans, ejiciet oculum verberans. » Causam dant nonnulli, quod corvi in oculis vel pupillis effigiem suam, quasi in speculo intuentes, invidia ct ira inflammentur, perinde ac si alios sibi adversarios conspicerent; indeque dici græce *coraces* a pupillis figendis : enim dicitur a xopt, id csl pupilla. Ita ipsi.

Secundo, quia corvi et aquilae ob siccitatem, calorem , nervos et vires cæteris avibus sunt longaeviores, teste Plinio, lib. VII, cap. vin, Aristotele et aliis. Jure ergo corvis longævis perimendus dalur filius in vitæ datores impius, ut ei longaevitatem adimant, cumque ut vita indignum cita morte perimant. Albertus Magnus et ex eo Aldrovandus tradunt corvum vivere centum ct octo annos.

Tertio, quia corvi in pullos inhumani sunt, æque ac pulli in parentes : apposite ergo impiorum filiorum sunt tortores et carnifices. Audi S. Gregorium, lib. XXX *Moral,* cap. vin : « Corvus editis pullis (ut fertur) escam plane præbere dissimulat, priusquam plumescendo nigrescant, cosque inedia affici patilur, quoadusque in illis per pennarum nigredinem sua similitudo videatur. » Idem asserit S. Augustinus ct alii Patres ad illa verba *Psalm,* c.xl vi : « Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus cum.» Qui addunt pullos muscis ct culicibus prætcrvolantibus pasci; Cassiodorus, etiam rore coelesti. Ulterius addit Aristoteles, lib. VI *llistor. animal.* cap. vi : « Corvus, ait, pullos nido expellit; » cogit enim vix volantes egredi et cibum sibi quærere, ne ipse eos alere cogatur; imo non permittit cos in sua regione, si arctior sit, consistere, ne sibi escam proripiant, ul diserte docet idem Aristoteles, lib. IX *Ihst. animal,* cap. XXXi. Undo Ælianus cl Plinius aiunt hoc fertilitatis agrorum esse signum, cum corvorum copia in eis obvoblat: uhi

enim granorum copia est, corvi corvos plures degere patiuntur. Huc facit apologus /Esopi : « Corvus, ail, ægrotans dixit matri : Mater, precare Deum, nec lamentare. Cui mater : Et quis, ait, o fili, miserebitur tui? cujus enim tu carnes non comedisti? Apologus siynificat eos qui in vita multos habent inimicos, amicum in necessitate neminem inventuros. »

jairto. *Quarto,* quia corvini pulli immites in suos parentes, similes pullos progignunt, quos in se æque immitesetsœvosexperiuntur: simili modo filii impii in parentes similes sibi filios procreant, quos proinde parlim ex prava educatione pravoque exemplo, parlim ju>ta Dei vindicta, æque in se impios et crudeles sentiunt, præsertim in senio, juxta illud : a Mali corvi, malum ovum. ® Quinimo pulli corvini ob voracitatem et sœvitiam, deficiente esca, parentes corvos invadunt, laniant et vorant. Unde illud Philis, De *Dotibus animal. :*

Corvus autem malus malos fœtus al- us,
Quus ipse *(ova excludens)* excusat *(genuit)* generis causa,
Cum urget vel breve famis tempus,
Cibum sese fœtibas alimenti loco infert.

Ælianus quoque, lib. 11, cap. xux, docet corvos a pullis in senio deseri et fame confici, eo quod ipsi pullos in nido deseruerint. Idem, lib. Ill, cap. XLiii, ait pullos corvorum pr® voracitate et ingluvie, ne quidem parentibus parcere, sed eos necare et devorare; quare gravissimi parricidii rei culeo insui merentur, ait /Udrovandus in Corvo. Noster Nicolaus Causinus, lib. VI *Parab. hist.* cap. xux : Corvi, inquit, meminerunt se, cum pulli essent, a parentibus fuisse desertos* famique expositos, ita parentes suos senio confectos devorant. *Corvini* igitur *pulli* significant alios negligenti® parentum ultores. Tacite ergo parentes monet hic Salomon, ut pie educent filios, si eos in se pios experiri velint; si enim impie et corvine eos educent, impios et corvinos in se sentient, ut impietatem parentum ulciscantur, et talione puniant.

Quinto. *Quinto,* quia corvus est avis foeda, furax, atra, rapacissima, infausta; unde a S. Hieronymo vocatur *ales teterrima :* hoc ipso ergo quo impii in parentes comparantur, imo traduntur corvo, significatur nihil esse magis abominabile, nihil contemptius, nihil turpius. Hinc corvus Græce dicitur a «?o;, id est niger; vel a xx?x, id est caput, quia caput habet grando; vel a id est pupilla, quod oculos invadat; aut, ul Rhodiginus, lib. Vil, cap. v : nxpà «mît xopxc, id est ab assiduo pupill® motu. Suidas a jqr.frv, id est crocio vel crocito, quia vox eorum est crocitalio; ingeminant enim tò *coras* seu cras. Sic et Varro Latinum *corvus* affine docet verbo crocio; Isidoras vero, lib. Xll *Origin,* cap.vn, corvos dici putat a *cordis voce.,* quod videlicet vocem promant expectore, eamqueexpectorantes grunniant, suaque voce proditi rapiantur. Alii Latinum *corvus* ct Graecum derivant ab Hebræo np *oreb,* vel *gorcb,* quod, ut saccus, cornu et alia nonnulla nomina, ab Hebræa lingua ad plerasque cœteras translatum videtur. Vocatur autem corvus *gorcb,* quia mixtum habet colorem inter lucidum ct nigrum; vel quia obscuritatem vesper® refert, et vespere volat : nip *ereb* emm, vel *gereb* est vespera; vel, ut alii, *oreb* dicitur ob *Arab,* id est Arabia, et *Arabi,* id est Arabs, quod instar Arabum prædelur et latrocinetur. Imo nonnulli ab *oreb* per aphæresin derivant verbum *rapto;* unde Germanice *corvus* vocatur *raab,* Belgice *rave.*

Hinc apposite corvus symbolum e>tdæmonnm, cTM qui pariter atri sunt, maligni, rapaces, impii, hominemque exoculant et excæcant; unde ei saepe dæmones in specie corvorum apparuere, et etiamnum apparent. Sic Beda hic per *corvos* accipit dæmones, *g. d.* Filios m parentes impios invadent dæmones, qui eos rapient ad tartara, ubi oculos eorum, quibus parentes subsannarunt, velut feroces corvi rostro pungent et excarnificabunt.

Mystice, S. Gregorius, lib. XVIII *Moralium,* cap. xix : *Oculum qui subsannat,* etc. < Perversi quippe, inquit, dum divina judicia reprehendunt subsannant patrem suum. Et quilibet bæretici, dum prædieationem sancta» Ecclesi® contemnunt, despiciunt partum matris suæ. Corvi vero de torrentibus veniunt, dum prædicatores vui ad defensionem sanci® Ecclesiae a sacrorum librorum fluentis procedunt, qui etiam recte corvi vocati sunt, quia nequiquam de justitiæ luce superbiunt, sed per humilitatis graliam peccatorum m se nigredinem confitentur : qui videlicet corvi oculum subsannantis effodiunt, quia pravorum ac pertinacium hominum intentionem vincunt.

Tropologice noster Alvarez de Paz, lib. V, Trcpekpart. HI, cap. vi *De Extcrmin. mali :* Quisnam, r" inquit, subsannat patrem suum? qui turgidus r^h' superbia non obedit prælato suo; et quis despicit partum, id est laborem iu pariendo sive partuiitionem matris suæ? qui, ut su® voluntati satisfaciat, non obediendo, disciplinam Religiosam subvertit. Hic dignus est qui in crucem agatur, imo qui in æterna supplicia destinetur, ubi d®mones peccati nigredine corvis, et rapacitate aquilis similes, oculos ejus effodiant, ut solem justitiæ non videat, el omnia ejus bona carnibus similia discerpant. An non fur, sirem magni valoris surripiat, legibus ita statuentibus m crucem agitur, sive furca suspenditur ? Sed fur est, el rei magni valoris, scilicet voluntatis Deo consecrat® usurpator, qui prælatis non obedit. Ideoque S. Bonaventura ait : <Te prældto dedisti propter Dominum, el propter regnum cadorum, el jari nos es tuus, sed ejus cui te vendidisti; et ideo nihil tibi licet agere de te, sme ejus voluulaU ¿

ipeo enim est dominus voluntatis turo, ct contrectatio rei aliento invito domino furtum est; fur autem cœlo non appropriât. » Hæc S. Bonaventura, tract. *De Inter, homine,* cap. n.

Addit Salomon : « El comedant eum filii aquila).» Censent R. Salomon et Aben-Ezra aquilas esso pios in pullos et in parentes, ideoque juste hic cis filios in parentes impios tradi devorandos, ut piro aves impietatem vindicent. Catorum sunt ct aquilro nonnulla) in pullos et parentes inhumante etsrovro; unde illud de aquila apud Aristotelem, lib. I *De Histor. animal.* cap. xxxi : «Tres piril, atque duos nido ejicit, educat unum; » ct lib. IX, cap. XXXII : « Aquila), ait, alunt pullos suos donec potestas volandi fiat, tum nido cos expellunt; post regione, quam ipsi genitores incolunt, lota exterminant. » Quare quibus de causis jam dixi impios filios tradi corvis, ob easdem traduntur et aquilis.

Exemplum hujus gnomes appositum recenset Gregorius Turonensis, oculatus testis, Merovel, qui rerum novarum studiosus ct regni avidus, a patre Chilpcrico rege Francorum dissidens, ab eodem attonsus fuit, et monasterio inclusus : ex quo profugiens Turones ad templum S. Martini, a Gregorio Turonensi benevole exceptus, ibidem hoc omen quasi fulmen accepit, quod hisco verbis refert ipso Gregorius, lib. V *Hislor. Francia,* cap. xiv : « Meroveus vero de patre atque noverca multa crimina loquebatur; quæ cum ex parte vera essent, credo acceptum non fuisse Deo, ul hæc per filium vulgarentur, sicut in sequentibus cognovi. Quadam enim dio ad convivium ejus accitus, dum pariter sederemus, suppliciter petiit aliqua ad instructionem animæ legi. Ego vero, reserato Salomonis libro, versiculum qui primus occurrit, arripui, qui hæc continebat : Oculum qui adversus aspexerit patrem, effodiant eum corvi de convallibus. Illo quoque non intelligente, consideravi hunc versiculum a Domino prœparatum, » ac juxta eum infelix fuit Mcrovei exitus. Nam a patre Chilpcrico, velut corvus a corvo, oculorum luco vitaque privatus est, teste Paulo / Emilio in *Vita Chiiperiri;* ubi et addit Chilpcrico par pari redditura, cum a Fredcgonde uxore sua corvina interemptus est.

Ven. is di9* 18 et 19. Tria sunt difficilia (Hebraice, *abscondita* vel *mirabilia,* uti vertit Aquila, itaque legit S. Ambrosius, *De Obitu Valentin.;* Chaldæus, occulta; Septuaginta, *tria sunt impossibilia mihi infelligere;* Vatàblus, *tria sunt excellentia* tic *supra captum meum)* Mini, et quartum pemtus ignoro : viam aquus in collo (Septuaginta, vestigia *aquila volantis),* viKM colibri Super petram (perperam multi codices legunt, super *terram),* viam navis in medio mari (Hebrea, in *corde maris;* Septuaginta, *semitas naris navigantis),* et viam viri in adolescentia. — Arabicus, *vestigia aqudœ volantis, et* etrmtlum sarpènhs *super petram politam, et decursus navis decurrentis per mare, ct vias hominis in adolescentia.*

Tertius hic est gryphus tertiumquo œnigma obscurissimum, œque ac vhgantisbimum et divinissimum.

Est hic duplex lectio : antiqui enim codices et Vaticani cura Beda et aliis mullis legunt, *in adolcsccntia;* ac Septuaginta, id esl *in juventute;* Syrus, *in juventa;* sicquo legit S. Ambrosius, Anastasius Nicronus, Isidoras Pelusiota ct alii mox citandi. Altera lectio est : *Et viam viri in adolescentula ;* sic legunt Codices manuscript!, Hugo, Isidoros Clarius, Jansenius et alii, quos citat Franciscos Lucas in *Nolts* hic : hebraico enim est nobjia *bcalma,* id est *in virgine,* et sic vertit Pagninus; *alma* enim significat adulescentulam absconditam (IZd Sp *alam* enim est *abscondere)* et viro incognitam, qualis est Virgo, oli ostendi *Isaiæ* vu, 14, ad illa : «Ecco virgo (hebraico, *alma)* concipiet; » el sic transtulit S. Matlhrous, cap. i, 23 : undo et Chaldæus hic vertit, *ct viam viri in virgine;* ct Symmachus, tv navíJc, id est tn *adolescentula* (I). Suspicatur Franciscos Lucas in *Notis* hic Septuaginta primitus verti>sc, *b* vr/ríSt, id est *in juvencula,* quod postea corruptum sil iv wnrn, id est *in juventute,* indequo forlc derivatum tg *m adolescentia,* quod habent mulli codices Vulgatæ. Hæc enim mutatio et lapsus uti vicinior, ita facilior el pronior est, quam ex rtO^P *alma,* id csl *adolescentula,* in niobp *almut,* id est *adolescentiam.* Atque luce lectio continet sensum sublimem, cl perspectu difficilem, imo impossibilem, nimirum incarnationem Verbi in virgine, ul merito do ea dixerit Salomon croteroquin sapientissimus ; « Et quartum penitus ignoro, » cum a viro viri in adolescentia, n ex quotidiano usu el experientia, cognitio videatur esso facilis, certe non adeo diilicilis. Utraque ergo lectio gravibus fulcitur auctoribus, ac proinde ntraquo explicanda venit.

Tertian

Ulkutt-

Prior lectio : cc El viam viri in adolescentia, » *primo,* hunc suggerit sensum planqra et plausibilem, de mobilitate adolosccnliro, el vaga instabilitate adolesccnlum, ob fervorem (Blatis et sanguinis, *q. d.* Sicut via aquilro, colubri ot navis obliqua) sunt et tortuoso, otquo difficulter inveniuntur, quia nullum remanet vestigium earum : ita et via, hoc esl vitro ratio, quam quis in adolescenliasua sequitur, difllculler intelligilur; adeo enim instabilis est via hominis in adolescentia, ita se adolescens per omnes horas in diversa torquet, el nunc huo, nunc illuc rapitur, ut difficile sit Id comprehendere, et animadvertere quo tendat, et in quibus vertatus sil.

Prima ^ru® uiio.

Porro via aquilro in coelo est instabilis, via colubri super petram terramque vaga et lubrica, via navis in mari fluida et fluctuans ; quare tri-

ti) Intelligit furtivos et clandestinos amore?, et congressum quem vir cum puella innupta exercet, nemine præter amantes cònscio, dum iütcrea illa pro virgine habétW.

bus hisce rebus ct elementis graphici depingitur, el quasi in imagine repræsentatur vaga via mentis instabilis, quæ nunc vagatur in cupiditate gloriæ mundanæ, nunc in cupiditate rerum terrenarum, nunc in cupiditate libidinum ct rerum Venerearum, in quibus velut in aquis homines volutantur et immerguntur.

Rursum hic aquilæ, colubri ct navis gryphus tigniücat sapientiam, consilium et omnem sublimiorem doctrinam cogitationemque , quæ similis est aquilæ, per adolescentes ct adolescendam velut per mobilem acrem transvolare, ita nt nullum sui vestigium imprimat; prudentiam, quam coluber sua vafritie représentât, per camdem ætatem velut per petram serpere et l ibi, sio ut nulla post sc indicia relinquat; custodum, constantiam, proposita bona, omnemque virtutem per eamdem transire, instar navis mare secantis , quæ nullam mari notam infigit. ita ut hæc omnia significent, nihil firmiter in adolescentia hærcre per modum habitus, sed omnia per cam transcurrere et elabi, ut ex eo quod vides adolescentem hodie probum, pudicum, sobrium, etc., statuere nequeas an talis crastino dic futurus sit; nescias pariter quid mente tegat, quos affectus, amores, vel odia animo celet; sicut adultera adulterinos amores studiose abscondit. Unde de ea subditur : « Talis est via mulieris adultéra, n etc. Quocirca S. Chrysoslomus, homil. 84 *in Matth.,* vitam nostram asserit instabilem magis fluctuare, quam fluctuet Oceanus ct Charybdis : « Adolescentium fluctus , inquit , puoritiæ succedunt, qui vehementius sicut Ægcum mare concupiscenti® ventis exagitantur, quæ quidem œtas potissimum correctione de-tikiitur, non solum quia majoribus turbationum fluctibus cæditur, sed etiam quia pœdagogus tunc ct magister subtrahitur, n Vide Aristotelem, lib. VIII *Ethic,* cap. in, ubi hanc adolescenti» mobilitatem describit; ex qua concludit nullum ex ea certum ingenii, indolis, ct morum in sequenti vita futurorum argumentum capi posse. Nam, ut ait Homerus , *Iliad.* Ill : « Semper juniorum mentes pendent. »

Huc accedit Pineda, lib. HI *De Rebus Salomonis,* cap. n : Hæ quatuor res, inquii, inter se simillimæ sunt, ct imaginem ultimas, id est quart®, reprasentant. Priorum enim trium, puta aquila», colubri et navis , viæ ct processus tortuosi sunt ct obliqui, ct nunc huc, nunc illuc torquentur per momenta : navis præsertim in medio mari contrariis impetitæ ventis, rapidis impulsæ fluctibus, qui vel rectum cursum impediunt, vel navim, id est adolesccntiam, demergunt in interitum. Illud enim significat apud quosdam ri *in medio maris.* At si sapientia contingat adolescenti, ea erit instar gubernaculi ad dirigendum cursum , ct superandos fluctus, cum ipsa eadem dicatur fuisse Salomoni instar littorls, ad quod alliduntur infringuntur superbissimi maris æslus, id est adolescenti» perturbationes et impetus cupiditatum rapidissimarum. Audi Scripturam : « Dedit Deus sapientiam Salomoni, et prudentiam inultam nimis, et latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in littore maris, » III Jlqj. iv, 29. Salomon enim in adolescentia coepit regnare post mortem patris Davidis, anno fetatis 18, uti ibidem docet Pineda, et sub initium regni postulavit impetravitque a Deo sapientiam, 111 *Reg.* m, 11.

Secundo, alii cx adverso per hæc tria, imo quatuor, censent notari miram adolescent » ct adolescentis probe instituti, cordati et strenui instar viri (hunc enim significat hebræum *gâter),* virtutem et vigorem, 7. *d.* Res admiratione digna est, quod aqnilamole corporis gravis, solis alis per aera se libret, et in altum evolet; quod coluber, pedibus carens, velocissime per petras et saxa lubricando serpat et currat, imo altas rupes, arbores, domos sine scalis vel clavis subito conscendat; quod navis grandibus sarcinis onerata, mari velut piscis innatet, et quaquaversum ad libitum naucleri se circumagat, quin et ventis, procellis el fluctibus sulcando obludetur, eosquo calcando subigat : at magis admiranda est via *gâter,* id est viri, puta conversatio matura et proba adolescentis virilis et generosi, qui in adolescentia virtute præcoci vincit annos et præcurrit ætatem. Hic enim similis est, imo transcendit generositatem aquilæ, colubri, navis et naucleri : juvenis enim in carne vivens, et carni dominans, dum superna meditatur, ct conversationem habet in cœlis, est aquila terram despiciens, ct in sublime evolans. Idem prudenter et circumspecte in omnibus sese gerens, cum prudentiam necdum per experientiam didicerit, est quasi coluber astulus, qui teres et pedibus carens, ìnsita a natura agilitate solerlcr fugiens saxa transcurrit, ct rupes conscendit. Idem tcntaliones carnis et mundi caute declinans vel fortiter superans, est velut navis acta a perito nauclero, quæ procellas et fluctus vel sulcando, vel obluctando superat, ac directe in portum fertur.

Tertio, noster Salazar putat hisce quatuor designari velocem adolescenti» et ætatis voluptatumque ejus decursum, 7. *d.* Aquila per acris levissimam regionem velocissime fertur, serpens per terram levissime (abitar, navis per aquas maris mollissimo, simul atque ocissime ruit; sed tamen longe velocius ae lenius vir ex adolescentia ad alias ætates fertur, labitur, ruit : quia juvenis quid sibi temporis abeat, non satis attendit, atque adeo juventus inopinantem illum el quasi aliud agentem fugit.

Simili schemate Sapiens, cap. v, vers. 10, celerem ælalis human® lapsum comparat navi aquam pertranseunti, et avi aerem secanti, æque ac Job cap. ix, vers. 26, et alii cam comparant serpenti per saxa fugienti. Unda Chaldaei perserpentem m orbam glomeratum, et caudam suam

ore mandentem, annum semper fugientem, circuì internet in orbem redeunti ru repræsentabant; idi (estis est Horus Apollo in Serpente. Rursum, sicut difficile, imo impossibile est aquilam, colubrum, navim per eamdem prorsus viam retrocedere et reverti : sic perdifficile est, ut adolescens viam voluptatum quam inivit relegat, viam virtutis capessat, seque ad bonam frugem convertat. Quid enim aliud est juvenis glori® cupidilate elatus, nisi aquila sublime volans ? quid adolescens terrena et caduca bona impense appetens, nisi coluber per terram serpens? quid denique *juvenis* deliciis ac voluptatibus diffluens, nisi navis per aquas ruens?

Mystice Isidoras Pelusiota, lib. I, *epist.* 416 : «Triasunt, inquit, quæ intellectu assequi nequeo, ct quartum penitus ignoro, inquit Salomon : viam aquilæ volantis ; hoc autem est divina Filii natura, quæ nullo humano ingenio comprehendi potest. Et vestigia tua non cognoscentur, ait divinus Spiritus in Psalmis. Vidit autem hanc aquilam ipse quoquo Moses, pennis suis populum in deserto contegentem. Et viam serpentis in petra. Obliqua ac sinuosas serpentis illius vire sunt, qui mandati transgressionem nobis insusurravit, quæ quidem peccata sunt, nec viam in petra invenerunt; petra autem Christus est, qui cum carnem induit, mutationis omnis expers mansit. Neque enim peccatum fecit, neque inventus est dolus in ore ejus. Viam navis in medio mari, hoc est, divinæ Incarnationis omnibus salutem afferentis; quæ, navis instar, mortis abyssum peragravit, atque genus quidem nostrum ab ea revocavit, ipsius autem mortis semita in inferno minime inveniebatur. Viam viri in adolescentia. Per juventutem hoc loco resui rectionem a mortuis intelligit, cum nimirum corruptio immutabitur, ac natura ad statum ab omni corruptione nique interitu alienum juvenescet. Hunc tu statum qurere. »

Minus apposite hæc quatuor Isidoras ibidem accommodat diabolo ejusque lentationibus. Magis apposite Auctor *Catcnæ* Græcor. : « Per aquilam, inquii, accipe Christum; per aquilæ vestigia incomprehensum ejus c coelis descensum, et ad eosdem rursum ascensum. per semitas navis, admirabilem illius ex mat:e virgine exortum; per viam denique anguis, diabolicas lenlationum vires et opera'iones. »

▾ h Tiri itola, ço» * FlUiU.

Posterior lectio : « Et viam viri in adulescentula, » scilicet *alma,* id est virgine, ut habent Hebrœa et Chaldæa, *primo,* a nostro Gaspare Sanchez in cap. vu Isofœ, 14, sic exponitur, g. d. l acibus invenies viam aquilæ in aere, ct viam colubri in saxis, ct viam navis in mari, quam viam virorum ad januam virginis illius quæ nunquam se viris videndam offert, imo cos avertatur et fugit, ideoque est *alma,* id est abscond ta. Rursum, sicut post transitum aquilæ ,colunt» ct navis, nullum in acre, p :!rn ct mari remanet trvd mUis vestigium : sic m virgine cujus mens est illibata et pura cogitatio, affectus aut memoria viri nulla sui vestigia figit; sed illico hæc omnia ditabuntur ct diffluunt. Quo significatur optimam virginitatis custodiam esse, *primo,* firmum ct constans ejus studium; *secundo,* fugam virorum, ut domi se celet et abscondat : nec enim eam decipere poterunt juvenes petulantes, quæ omnium conspectum et colloquium velut serpentinum aversatur ct horret.

Secundo, vice versa Janscnius censet hrec verba respondere illi generationi secundæ, de qua dixit vers. 12 : « Generatio quæ sibi inunda videtur, ct non est lota a sordibus suis. » Nimirum est generatio quædam, quæ cum impura sit atque impudica, tamen pudicitiam et illibatam quamdam puritatem prre sc fert; hrec autem est virgo constuprata sui copiam faciens, ct conjugata adulterum admittens : utraque enim facinus suum tegere ac dissimulare contendit. Itaque ait : Sicut in aere, petra et aqua nullas itineris sui expressas nolas dimittunt aquila, serpens atque navis: sic etiam viri ad virginem ingressus nullum vestigium apparere solet, propter nimium studium celandi id quod sine capitis periculo evulgari non potest. Itaque juxta hunc sensum hebræum *alma* non significat adolcscentulam incorruptam, sed virginem , scilicet non (¡ure jam sit virgo, sed qure ante congressum fuerit, imo in ipso congressu inventa sit virgo.

Tertio, alii sic explicant, ut Salomon suadeat parentibus vigilem et exactam filiarum virginum custodiam, eo quod, sicut aquilæ, colubri et navis mollissimus et lenissimus est per aera, rupes et mare ingressus ct incessus, adeo ut non sentiatur : sic pariter viri ad virginem introitus sit lenissimus et secretissimus, ut omnes etiam parentes fallat. Rursum, sicut aditus viri ad virginem est occultus,sic et abscessus : nullum enim relinquit sui vestigium in viro; in virgine vero etiamsi nonnulli putent manere vestigium membrana? disrupt®, qure ante copulam virginale secretum legebat, eratquo virginitatis signaculum, tamen idipsum negant alii, ut Franciscos Vallesius medicus, uti ostendi *Deuter.* xxn, 17 ct 18. Tertii,

Sub hoc humili abjectoque lillerre cortice et grammatico ejus sensu, aliius quid spectavit Salomon , nimirum incarnationem et nativitatem Verbi divini in B. Virgine ; hanc enim significat hebræum *alma,* ad quam ingressus est *gaber,* id est vir Christus nuntiante Archangelo Gabriele, ita nuncupato, quod nuntiaret *gaber el,* id est virum Deum, puta Verbum incarnatum. Hoc enim fuit mirabile, difficile et incomprehensibile mysterium, sive portentum sreculorum omnium, juxta illud *Jerem.* xxxi, 22 : « Creavit Dominus novum super terram : femina circumdabit virum ; » ef Isaias cap. vu, 14, Achaz regi hoc signum signorum maximum exhibet, dicens : « Ecce virgo concipiet el parici filium ; n et cap. 1 u i, 8 : a Generationem ejus quis enarrabit? » Quod ergo

R. Virgo adimplens hanc abavi sui Salomonis prophetiam, accepto a Gabriele nuntio, admiraos dixit : « Quomodo flet istud, quoniam virum non cognosco? » atque Angelus ei respondit, id opus fore non hominis, sed Spiritus Sancti : «Spiritus Sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi : » idem prorsus primus vaticinatur hic Salomon, ae lam sublime mysterium oblupescens, se modum ejus plane ignorare confitetur : unde ipse a Patribus propheta nuncupatur, imo ipse se prophetam nuncupavit hoc cap. vers, i , dum hoc suum eloquium vocavit visionem, id est oraculum et prophetiam. Vox enim hebrea *gaber,* id est *vir robustus,* nulli proprie puero vel adolescenti, sed soli Christo nascenti competit tum ob divinitatis suæ fortitudinem, tum quod ab instanti sum conceptionis, secundum animam omnino fuerit perfectus : nec enim mysterio videtur carere , quod non sit dictum : Via adolescentis sive juvenis in adolescencia, quemadmodum juxta illum priorem litteralem sensum videbatur dicendum , sed vm viri. Certe in nullum alium istud verius competere potest. quam in Christum ejusque matrem virginem. Juxta quem sensum reliquie tres vim recte intelliguntur adduci®, ut per illarum exemplum quarta illa via, el pre aliis magis mirabilis, melius intclligerelur ct adverteretur , scilicet quod, quemadmodum avis in aere volat, serpens super petram repit, navis transit in mari sine aliqua aeris, vel petrro, vel aqure corruptione, vel divisionis alicujus signo relicto : ita et via illa viri contingit sine virginis Imsione el corruptione. Ita hunc locum de Christo in Virgine incarnato explicarunt veteres Rabbini, ac inter eos H. linceados, id est Sanctus, apud Galatinum, lib. VII *I)c Arcanis fidci,* cap. xv, Lyranus, Jansenius, Franciscas Suarez, III part. *Quæst.* XXVili, art. I, disp. 5, sect, i, et alii.

Igitur Salomon hic aviam viri in virgine,» id est Verbi in ea incarnationem, adumbrat tribus similibus, sed ænigmatibuB, nimirum per viam aquilæ in codo, per viam colubri in petra, per viam navis in mari : unde colligas Christum esse aquilam, colubrum, navim; B. Virginem esse cœlum, petram, mare.

Cbriitui k'r.C nim; b.

Christum esse aquilam, qu® regina est avium, cx utriusque analogiis liquet. Audi S. Ambrosium, tract, in cap. xxx *Prov,,* sub finem : « Aquila ¡ntelligilur Christus, qui volatu suo descendit ad terras; quod animalis genus non nutritur, nisi prius castitas comprobetur matris, ut apertis oculis absque palpitatione lotum aspiciat solem : hoc enim animal comparatur Salvatori, quod cum aliquid rapere voluerit, non vestigiis obambulat terras, sed excelsum eligit locum : sic ct Christus alta cruce suspensus, tonanti strepitu ct terribili volatu impetum ad inferos fecit, sanctosque rapiens ad superna remeavit. » Christum pariter esse colubrum, qui scilicet formam peccatoris suscepit, sed veneno peccati caruit, imo illud suo sanguine expiavit, liquet ex illo *Joan.* cap. ni, 14 : « Sicut Moses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, *ed habeat vitam ælernam. » Christum esse navim mercium coelestium, qu® omnes fideles els.mctos per mare hujus sæculi vehit ad portum salutis ælernæ, docet ibidem S. Ambrosius : « Christus, inquit, est navis in qua ascendunt omnium credentium animæ, quæ ut firmius inter fluctus evehatur, de ligno fabricatur, et ferro configitur : hoc autem est Christus in cruce; sed dicit navem sine vestigio, quia Verbum Dei verum el efficax per aurem penetrat ad viscera sine laesione, el homine assumpto Verbum inter homines nascitur sine sui diminutione, et Maria virgo generat sine corruptione. Transit ergo navis per mare, el nulla in undis vestigia remanent, quia venit Cbri.dus de cœlo, aure concipitur, utero portatur, el talis virgo Maria remansit postquam peperii, qudis antequam Verbum aure conceperat, el utero gestaverat. »

b. vtrp «t lam 11 Jbr.a'"

Beatam Virginem vero esse cœlum liquet, quia in ea ceu in throno coelesti omni decore et gratia adornato, per novem menses resedit Deus, puta Verbum divinum (ubi enim Deus est, ibi cœlum est; ubi Papa, ibi Roma, inquiunt Canonist®), quod sicut aquila celerrime ct sublimissime in illam advolavit, cum illa dicente : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum,» eodem temporis instanti in eamdem e sinu Patris descendit, carnem e carne ejus assumpsit, ac seipsum corporavit. Beatam Virginem esse petram limpidam puritatis, et fottitudims, et constanti®, manifestum est. Eamdem esse mare sapienti® el virtutum docent Patres. Unde ct *Maria,* vel, ut Hebræi pronuntiant, *Miram,* vel *Mariam,* idem est quod altitudo maris, uti nonnulli volunt; licet alia plura ct veriora sint ejus etyma. Hic tibi latum, o Icclor, campum aperio, tum in laudes B. Virginis excurrendi, tum incarnationis Verbi in Virgine modum contemplandi el admirandi. Considera enim hinc dotes aquil e, colubri et navis, easque attribue Christo; inde expende dotes cœli, petre vel rupis, el miris, easque attribue B. Virgini, et vere abyssum sapienti® in hoc aenigmate lalerc conspicies.

calnm Ira, Dire.

Mystice, Lyranus per viam aquilæ in calo intclligit significatam Christi m cœlis ascensionem; per viam colubri super petram, ejus resurrectionem : qui cum tanquam serpens pependerit in cruce, in resurrectione e sepulcro surrexil clauso, ita ut in signato saxo desuper posito nullum appareret resurrectionis vestigium; perviam navis in medio mari, ipsius conversationem in hoc mundo procelloso ct turbulento, in quo expositus fuit apud Judœos variis tempestatibus, ex uno loco in alium instabiliter semper vagatus. 11® enim omnes viro, sicut el via conceptionis ac nativitatis ejus, excedunt hominis caplum.

Aliter hæc Christo adaptai Anastasios Nicænus fn *Quast*. S. *Script*. Quœst. XLIll ; sic enim ait : Quis intclligct cl mento comprehendet « Viam aquilæ volantis in codo, id esi Christi ascensionem ; viain serpentis super terram, nempe vestigium peccati m corpore Christi; cl semitas navis per mare, nempe Ecclesia», utpote quæ in hac vita tanquam in mare, spe in Christum per crucem gubernatur; t vias viri in juventute, nempe ejus qui natus est ex Spiritu Sancto et Virgine? Eccc enim vir oriens nomen ejus,» *Zachar.* vi, 12.

Elegantius, plenius et fusius S. Ambrosius totum hoc ænigma dc Christo pertractat, tract, in eap. XXX *Prov.,* sive de Salomone, qui exstai sub finem tom. Il, ubi per viam aquilæ in coelo, accipit Christi descensum in terras Virginisque uterum, ac rursum ejusdem ascensum in cœlum; per viam colubri in petra, immunitatem Christi (hicenim est petra) a peccato cl servitute diaboli; per viam navis in mari, Christi tum incarnationem, tum crucem, tum Ecclesiam; per viam viri in adolescentia, Christi vitam ct conversationem in hoc mundo. Sed audi ipsummet resonantem : *primum* emblema aquilæ sic Christo attributi : < Quasi vero sit facile ut suspensa aquila in altum celeri elatione pennarum plausus sui ct lapsus vestigia manifesta constituat, aut viam signet in vacuo, et lineam sui volatus figat in liquido. Aquilam in hoc loco Dominum debemus accipere. Etsi enim post passionem et r* surrectionem suam pivesentibus Apostolis Dominus noster ascendit in coelum, tamen cujus hominis tam altus sensus «t tantus est, ut explicari possit, quomodo illa Vinta majestas de coelo aut venire dignata fuerit, ont redire? cum hoc solum nobis scire liceat, quod aut venit, aut rediit. Quis cnim cognoscere potest quemadmodum Verbum in Virginem venit, ut repente conceperit, ut tam felicem foetum partus virginalis effunderet, ut hominem Deus indueret, quem totus mundus non potest nec sufferre, nec capere? id est quod Salomon ait, vestigia aquilæ rolantis, id est Christi Domini advenientis ad terram, ac redeuntis ad coelos, vestigia comprehendi enarrarique non posse. »

Secundum emblema serpentis in petra Christo sic adaptat : a Hanc petram Christum Dominum nostrum e*se ambigere non debemus; seipons autem ex ipso nomine, quod sit callidior omnium bestiarum, quæ sunt super terram, apparet quod est diabolus; qui ideo serpens dicitur, quod occulte serpat et quod sensus hominis tenuiter inibendo pertentet. Hic ergo in corpore hominis, quod omnipotens induerat Dominus, nulla malitia* suæ potuit imprimere vestigia, quamvis illud auMis fuerit sæpe tentare. » Et in appendice docet serpentem seduxisse Adam ct Evam, quia cx pulvere conditi erant pulverei cl terreni ; non vero Christum, quia ipse ex petra erat petrinus. « potuit, ait, et ad ipsum lentandum aggredi; sed Christus non obtemperavit, ac diaboli verba contempsit : ideo serpens in petra vestigium non fecit. »

Tertium emblema viæ navis sic Christo adscribíl : « Navem adæquo Ecclesiam debemus accipere in salo hujus mundi constitutam, quo! crebris ventorum flatibus, id est lentationum plagis ac verberibus, fatigatur; quam turbidi fluctus, id est hujus sæculi potestas conatur ad saxa perducere; quæ etsi undarum fluctibus sæpe vexatur, nunquam tamen potest sustinere naufragium, quia in arbore ejus, id est in cruce, Christus erigitur In puppi Pater residet gubernator; proram paraentus servat Spiritus. Hanc per angusta hujus mundi freta duodecim in portum remiges ducunt, id est duodecim Apostoli et similis numerus Prophetarum. »

Subdit deinde navim hanc omnes scopulos, procellas, piratas et ventorum flabra superare : « Sed quod ait vias navis navigantis, proprie significat, quod in tempore persecutionis miro modo comprehendi omnino non possit : quia scilicet vivida per interitum, et dives per damna reddatur, qme ob hoc multis in locis soli comparatur aut lunæ, quæ etsi tunditur, non movetur, aut, si moveatur, resurgit; » scilicet luna recedens a sole, luce orbeque minuitur; accedens deinde, rursum augetur, et quasi resurgit.

Deinde *quartum* emblema viri in adolescentia sic de Christo prosequitur : « Vir iste Christus Dominus noster est; hic est vir, cujus viæ non possunt cognosci in juventute. Quis enim ¿estimare animo possit, quanta ille opera exercuerit, cum secundum hominem inoraretur in terris, quæ itinera virtutum duxerit, quas vias beneficiorum circa humanum genus fuerit ingressus? »

Tropologice, per quadruplicem hanc viam accipias quadrigam virtutum, qua imus, imo Irahiinur ad felicitatem ælcrnam. Scilicet per viam aquilæ in cado significatur prudentia : hujus cnim symbolum est aquila, utpote quæ mira pollet oculorum ad videndum et providendum acie, siculi prudenti® est providere et prospicere omnia actioni commoda vel noxia. Per viam navis in mare significatur fortitudo, qua contra fluctus el procellas tenlationuin mundi hujus fortiter incedimus. Perviam viri in adolescentia significatur temperantia, qua adolescentia) œshu et cupiditates moderamur. Per viam colubri in petra significatur justitia, qu® cuique suum tribuit : sicut coluber repens per petram nil illi adimit, sed sua omnia relinquit. Vis ergo ire in cadum, viam virlutis capesse : hac ivere Sancti omnes, Apostoli, Martyres, Virgines, Confessores.

Tre; *r».* toa.

S« d age, sanctos de via recta percunctemur. Dic, Abraham, dic, Isaac, dic, Jacob, quo compendio in cœlum evasistis? a Fide in l« rra quasi in aliena, habitavimus in casulis, confitentes quia peregrini cl hospites sumus super terram : exspectabamus enim fundamenta habentem civitatem, cujus ur-

tlfex et conditor est Deus, « *Hcbr.* xi. Dic, Moses, dicite, Prophet®, Eremita!, dicite, aquilæ, imo angeli terrestres : < Circaiviinus in melotis, in pellibUH caprinis, egentes, angustiati, nfilicti; in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, et in cavernis terne. Elegimus affligi cum populo Dei, quain temporalis peccali habere jucunditatem : majores divitius mslimantcs thesauro -Egyptiorum improperium Christi ; aspiciebamus enim in remnncralionem. n *Ibidem.* Dic, S. Paule, quam viam raptus in cœlum inisti? « Fratres, jam non estis hospites et advente, sed estis cives Sanctorum, ct domestici Dei, Bp/tes. u. Cupio dissolvi ct esse cum Christo, *Philip,* i. Nostra conversabo in cœlis est. Non sunt condign® passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, *Rom.* vm, 18 : quod enim momentaneum est ct leve tribulationis nòstre, supra modum in sublimitate æternum glori® pondus operatur in nobis, » II *Cor.* iv. Dic, S. Sebastiano : a Posuit mè quasi signum ad sagittam, direxit in me filias pharetra* suæ,» TAren. xn : altius me cœlorum quam telorum jacula penetrarunt. Dic, S. Francisco : a Fratres, magna promisimus, majora promissa sunt nobis : servemus hæc, aspiremus ad illa. Voluptas brevis, pœna perpetua; modica passio, gloria Infinita ; multorum vocatio, paucorum electio, omnium retributio. » Tanta est gloria quam exspecto, ut omnis me pœna, omnis paupertas, omnis macies, omnis labor, omnis infirmitas, omnis tentatio, omnis crux delectet. Dic, S. Laurenti, quæ te via duxit in urbem? « Igne me examinasti, ct non est inventa in me iniquitas, » *Psal.* XV!, 31. Ita cor meum in Deo, in cado defixum, ut igne examinatus, assatus, tostus, citius animam, quam cœlum prodigerem. Dic, S. Agnes : « Carnis spurcitias et tyranni minas immaculato cl inflexo calle transivi : et ecco ad te venio, quem amavi, quem quæsivi, quem semper optavi. Illi sum juncta in cœlis, quem in terris posita lota devotione dilexi. » S. Ambrosius, *serm.* 90. Dicite, Machabæi, velus ct invictum fratrum Marlyrumquo agmen : «Tu quidem, scelestissime, in ptæsenti vita nos perdis; sod rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in ælerna* vitæ resurrectione suscitabit. Ecœlo ista possideo, sed hunc propter Dei teges hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero, » li *Mach.* in. Dic, mater, dic, virago : « Nescio qualiter in utero meo apparuistis : sed enim Creator mundi, qui formavit hominis nativitatem, quique invenit tunnium originem, et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet cl vitam, sicut nunc vosmet-Ipsos despicitis propter leges ejus. Fili mi, miserere mei, quæ te novem mensibus in utero portavi, lac triennio dedi, alui, et in ælatcm istam perduxi. Peto, nate, ut aspicias ad cœlum, ul non timeas carnificem istum; sed dignus fratribus tuis effectus particeps, qui, modico dolore sustentato, sub testamento vita' æternæ effecti sunt, mortem suscipe, ul in illa miserat'one cmn fratribus luis te recipiam, » tf/wter/i.

Hos sequamur, hos imitemur, his nos obarmemus, si bellum, si tentabo, si Infirmitas, si me* laneholia urgeat, ut in suburbiis cœli, ín atriis Dei nostri Assidue veremur. Incipe esse, o anima, quod futura es; Angelorum socia destinata cs, angelice vive; avidissime te custos angelus, (e Sancti omnes, tot charomm numerus exspectat; curre, propera, festina; exspectat le R. Virgo, mater tua; exspectat te Christus Dominus, delici® tu®; exspectat te Deus Pater, utqna<i filiam hæreditate sua, ab æterno praedestinata, te dom i; exspectat te Dens Filius, ut in tuos quasi <pomæ duldssimæ amplexus cl oscula mat ; exspectat te Spiritus Sanctus quasi ezratissimnm amicam, ut omni gloria, omni gratia, omni decore te vestiat et ornet. Quid moraris? e salo et solo, e cœno hoc in cœlum evola. Egredere, o anima, de papilione corporis tui, ut in ostio stans videas pertransire gloriam Domini : e carcere hoc in cœlum evolanti B. Virgo mater Domini occurret choris comitata virgineis, te amplexabitur, te in suos recipiet, tibi cum omnibus suis applaudet; cum omnes Angeli luam gloriam admirantes acclamabunt : « Quæ est ista quæ ascendit dc deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?» *Cant,* vm, 9; cum jucundissime inspicient te omnes filiæ Sion, salutabunt, el beatissimam praedicabunt; cmn jubilabunt omnes filii Dei; cum illa UI millia in conspectu throni et seniorum, tenentes citharas cantabunt canticum novum, tuque triumphalrix pretine* : « Cantemus Domino, gloriose enim magnifícalas est : equum et ascensorem projecit in mare, » *Erod.* xni; cum ipse sponsus cum myriadibus Sanctorum occurret : « Surge, veni, propera, amica mea, formosa mea, columba mea. Jam hiems transiit, imber abiit et recessit. Veni de Libano; veni, coronaberis, » *Cant.* n, 10. Tunc absterget omnem iacrymam ab oculis luis; tunc labor et dolor, tentatio, œrumna, humiliatio, pœnilentia, bilis, phlegma, melancholia non erunt ultra. Tunc pro spinea corona capiti tuo auro gemmisque fulgentem imponet; tunc oscnlabilur te osculo oris mu; tunc dabit tibi * coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris,» *Isaifr* ixi, 3. Time securi et exsultabunda in amplexus sponsi evolabis, el cum jubilo dices : «Inveni quem ddigit anima mea, tenui eum, nec dimittam cum. Gaudens gaudebo in Domino, quia induit me vestimentis salutis, el indumento Lulilіæ circumdedit me, el quasi sponsam decoravit me corona,» iôtd. vers. 10. Ilæccreberrimo mediteinur, hic assidue cum Sanctis cum angelis versemur; hic sit cor nostrum, hic lingua nostra, hic omnes vi® et vota nostra, ut post brevem et inanem hanc vitam, post pauculos annos, utmam post pauculos dies el horas, utinum hac ipsa die et hora, in Sanctorum omnium societatem m

cœlis recipiamur, et fruamur eo qui est amor noster, finis et desiderium, Deus noster benedictus in raciila. Amen.

¿0. Talis est et via mulieris adultera, qua COMEDIT , ET TERGENS OS SUUM DICIT : NON SUM OPERATA malum. — Hæc gnome vel potest precedentibus connecti (I), velut eis similis eo modo quo jam exposui; vel ab eis separari, et per se sola consistere. Nam, ut recte advertit Jansenius, vox *talis* non ad præcedentia, sed ad sequentia referri potest, *q. d.* a Talis est via, » id est hujusmodi agendi modus est mulieris adultera, quem scilicet subjungo, nempe, « comedit et tergit os sunm, d etc. In Hebræo enim non est « quæ comedit, » sed tantum *comedit.* Et sic optime consistit mysterium nativitatis Christi in versu praced. Sensus ergo est, *q. d.* Hic est genius, hæc indoles, hic mos el usus mulieris adultera, nimirum instar gulora alicujus, quæ fortini comedit rem vetitam, tergit os suum, ul nullum comestionis vestigium appareat, ac præ se fert continentiam. dicilque : Non comedi rem furtivam, « non sum operata malum, n id est non commisi adulterium. Honeste enim voluptatem copulæ adulterii significat per metaphoram (similis metaphora et catachresis est cap. v, vers. 15, et cap. n, 17) comestionis rei furtivae, quia adultera furtum committit, tum quia corpus suum marito obligatum tradit adultero, tum quia adulteri corpus sibi alienum vetiturnque foratur. Adde, solere adulteras cum adulteris convivari, ¡taqúese ad adulterium incitare : gula enim sternit viam ad luxuriam, ac venter mero æstuans despumat in libidines, ul ait S. Hieronymus. Porro adultera, ut gulam et adulterinos amores celent, solent epulationes cum adulteris abscondere, osque suum tergere, ac dicere : Non sum epulata cum adultero.

My-lice Anastasius Nicœnus, *Quast.* XLIII, jam citati, per adulteram accipit Ecclesiam e gentibus idololatris collectam : « Talis, inquit, est conversatio Ecclcsi© Christo credentis; quæ fornicata in idolis, ipsis renunlians et diabolo, cum peccata abluerit, et acceperit remissionem, dicit se nihil mali fecisse. » Sic el Isidorus Pelusiota, lib. I, *epist.* 417.

Elegantius et luculentius S. Ambrosius, tract, in cap. m *Ecdesiast.,* serin. l *De eleemosyna, qui* exstat sub finem tom ll : «Scilicet de anima per baptismum abluta dixisse Salomonem pulo : ejusmodi est iniqua via mulieris meretricis, quæ cum se abluerit, nihil se dicit fecisse pravum, quod de hac plane dictum est, quæ postea quam fonte abluta est Salvatoris, delictorum vitia non meminit, virtutem pradicationis assumit, el viva aqua abstergens m iculas suas, ad evangelizandum non conscientia peccali retrahitur, sed fidei calore compellitur. Nihil enim dicit se fecisse pravitatis, dum iit nuntia veritatis, ct oblivione annegai impudicitiam, dum devotione prædicatcastitatem. d Causam subdit : « Hæc enim virtus est Christi Domini, ut peccator qui ejus unda se laverit, denuo in virginem reparatus, non meminerit ante quod fecerit, rediviva nativitate infanti® innocentiam præ se ferat, sitque virgo fide Christi, qui fuerat adulter corruptione peccati, d Similia, imo eadem habet S. Ambrosius, *semi. 42* inter communes, et tract, in cap. xxx *Prov.,* sive *de Salomone.*

21, 22 et 23. Per (Chaldæus, *propter)* tria MOVETUR TERRA, ET QUARTUM NON POTEST SUSTINERE : PER SERVUM CUM REGNAVERIT : PER STULTUM CUM SATURATUS FUERIT CIBO : PER ODIOSAM MULIEREM CUM IN MATRIMONIO FUERIT ASSUMPTA : ET PER ANCILLAM CUM fuirit n.ERES domina sua. — **Hebraice,** *sub tribus tremit terra, ct sub quarto non potest sufferre;* Septuaginta, *per tria concutitur terra, quartum autem non potest sufferre;* Symmachus, *quatuor autem non potest ferre.* Septuaginta ultima duo transponunt, et mulierem odiosam quarto ultimoque loco, velut pessimam præ tribus cæleris, collocant; sic enim habent : *Si famulus regnet, et imprudens saturatus fuerit cibis, si famula ejecerit suam ipsius dominam, et odibilis mulier sortita fueht virum bonum.* Septuaginta more suo sequitur Syrus.

Quartus est hic gryphus, sive quartum quasi Quirnigma quatuor intolerabilium. tnm •“ \

Per *mulierem odiosam* intcllige morosam, iraeundam, rixosam, cerebrosam, superbam, incon- inuimtinentein, quæ suo fastu, ira, impatientia, malis- b,numque moribus se facit exosam, ul marito totique famiiiæ sit odio et horrori; cum ex adverso bona uxor debeat esse amabilis, omniumque amorem sua modestia ct gratia sibi conciliare.

Pro *movetur* bebraice est HEH3 *nirgeza,* id est movetur, tremit, fremit : Ul *ragaz* enim uti litteris, sic et significato alludit ad *ragas,* et üyi *raas,* id est tremere,contremiscere,conturbari, pavere, irasci, tamque de animatis quam de inanimalis dicitur. Unde Septuaginta *nirgeza* ct *ragaz* nunc vertunt, ad iram incitari, nunc exacerbari, nunc irritari, nunc turbari et conturbari, nunc pavere, nunc contristari, nunc defatigari, nunc sollicitum, esse, nunc concuti, nunc obstupescere. Vatablus hoc loco vertit, *stomachatur terra;* Chaldæus, *commovetur;* Syrus, *sub tribus nutat terra.* Alludit ad terne motum, quo terra concutitur, fremit et tremit ob aerem et ventos inclusos, qui inter se conflictantes sub terra, eam alioqui immobilem succutiunt, ut domos, turres, templa subruant, ac subinde videantur terram e centro suo convellere, quod revera in terne motu fieri nonnulli Philosophi censent, uti ostendam *Eccle.* i, 4. Similis est in domo et república terra, id est terra? incolarum , puta civium et domesticorum , non tam corporum, quam animorum motus et turbatio.

(I) *Tali»,* Hebr. *sic,* refertur ail id quod dixerat de Yirume.

cum servus dominatur hero, stultus sapienti, uxor viro, ancilla domin® : hi enim superbia tumidi, cupiditate hiantes, imprudentia cæci, nova sorte et dignitate elati, non se capientes insolescunt, omnia invertunt, pervertunt, susquedeque miscent ; quocirca motus, seditiones, tumultus in domo vel republica concitant, ut ipsa a fundamentis convelli et quasi excentricari videatur : omnes enim ad impotentem, iniquum, tyrannum, arrogantem eorum dominatum indignantes fremunt et frendent, ac velut contra furias facibus furoris accensi sæviunt et furunt : undo et Ui *regez* idem est quod commotio, terror, tremor, ira, furor.

RâUo a fziiui Ratio est *prima,* quod indignum et contra naluram videatur herum subjici servo ; sapientem, cujus erat regere, regi a stulto ; maritum servire uxori, dominam ancili® : servi enim ob indolem et mores serviles proprium est servire, domini vero ct dominas dominari, ut docet Aristoteles, lib. I *Polit,* cap. IV ; quare si secus fiat, natura videtur inverti et esse mundus inversus.

Secundi. *Secunda,* quod servi, stulti, feminæ el ancili® dominantes non capiant se suamque sortem ct fortunam ; sed velut emot® mentis exsiliant, limitesque omnes transiliant, ac voluti insani bacchettine, ideoque mulla indigna, aliisque injuria committant, quibus omnes contra se concitant, juxta illud :

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.

Unde Plato, lib. VI *Dc Legibus :* a Contra etiam dicitur, ait, nihil in animo serviente integrum esse, nec quidquam servorum generi esse demandandum, quod et sapientissimus Poetarum (Homerus) testatur nobis, cum de Jove sic loquitur: Dimidium mentis Jupiter illis aufert, qui servitutis sorti subjecti sunt. »

Similiter stultus si saturetur cibo, id est deliciis et vinis, est intolerabilis, tum quia stultus, tum quia stultitiam ejus acuit saturitas et vinum. « Saturitatis enim germana proles est petulantia,» ait Philo : uti videmus in vitulis saturis, quorum saltus et gestus petulantes imitantur stulti saturi cl ebrii; sub saturitate intelligitur opulentia et divili®, quas in se absonum est stultum habere, ut qu® non deceant eum, qui eis recte uti non potest, sed debeantur sapienti qui carum rectum novit usum. Nam , ul supra dictum est, « quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit? » Nec est tantum hæc res in se absona, sed hinc in terra magna provenit turbatio, quod stulti divitiis abutentes multa insolenter committant, alios despicientes cl injuria afficientes, ac per hæc alios ad indignationem ac zelum concitantes. Exemplum est in Nabal mario Abigail, cujus nomen hoc loco ponitur pro stulto ; nam *nabal* hebraico stultum significat.

Ttrtii. *Tertia,* quod serv , stulti, femina? el ancili® dominantes non agantur ratione, sed passione et concupiscentia, qu® dum annatur potestate et imperio, in omnes impune a:que ac imperiose grassatur : quare tunc domus vel regnum non regitur æqua ratione, sed impotenti et effreni concupiscentia : hæc enim regit servum, qui regit domum vel regnum; omnes autem subditi, quia homines rationales, volunt regi humana ratione, non passione : hæc enim est humana hominum regendi ratio; si secus fiat, non ratio, sed cupiditas regit domum vel rempublicam, ideoque non principatus est, sed tyrannis, qu m omnes oderunt, ac propter eam irascuntur et tumultuantur, ut se in libertatem vindicent. Audi S. Augustinum, lib. IV *De Citit.* cap. in : a Proinde justus, etiamsi serviat, liber est ; malus autem etiamsi regnet, servus est : nec unius domini , sed, quod gravius est, tot dominorum, quot viliorum, de quibus vitiis cum ageret Scriptura divina : A quo, inquit, quis devulus est, huic et servus addictus est. »

Denique nihil servi, ait Auctor *Calena Gracor.,* quod ad regnum administrandum idoneum sit adferunl, ul sunt humilitas, scientia, experientia aliaque hujusmodi. Regnavit sane servus Jeroboam, at tanta mala hic perpetravit, quanta nullus ante, vel post ipsum, ul rerum exitus demonstravit. Simile exemplum fuit in Eutropio servo, qui Arcadio Imperatore in deliciis, sub eo imperium administravit tanto fastu el insolentia, ut a populo furente ad necem appetitus, confugiens ad asilum templi, ibi vix S. Chrysostomi oratione servatus sit, ut superius ex Baronio et aliis enarravi.

Porro plane intolerabile est, quod vertunt Septuaginta, *et serva cum dominam suam ejecerit,* ut scilicet serva domin® a se eject® torum, tronum, jus, opes et regnum invadat, uti Agar Sarani dominam suam despexit, ejusque locum invasit, ac ideo jussu Dei ab Abrahamo domo pulsa est, *Genes,* xvi.

Igitur parabola hæc docet hinc omnia turbari in mundo, quod his qui subesse et regi, quique inopia premi et contemni deberent, imperium obtingit, dominium, rerum abundantia ct honor. Quod et in nobis ipsis usuvenil : commovetur enim ob id terra cordis nostri, quod carnalis affectus, qui spiritui deberet sei vire, imperat rationi ; quod stult® el brute portioni nimis indulgetur saturitatis; quod odiosa caro in nimio habetur honore, et qu® ancilla esse deberet, dominari vult. Ita Jansenius, Baynus et alii.

Allegorico Auctor *Catena Groe.* per hæc quatuor accipit peccatum, sive culpam quatuor sæculoruin sibi ordine succedentium, scilicet diluvii Noetici, Sodomorum, .Egyptiorum et Judæonun. Igitur culpa, inquit, qu® natura serva est, servumque eilìcil, jam olim regnavit in mortali hominum corpore, semel quidem universalis diluvii tempore, mox vero retate Sodomorum terr® su® ubertatem modeste ferre non valentium, nec non

exteris peregrinisene hominibus ex mera petulantia vim adferentium. Hinc rursum sub odiosa Ægypto, hæc enim virum bonum, nempe Josephum nacía, ingrata exstitit. Joseph namque ne fame interirent, omnibus frumenti mensuram distribuebat, deque omnibus bene mereri studebat; verum superbia ebria, filios Israel nihil tale meritos per summam injuriam et contumeliam miserrime divexabat et opprimebat. At vero ancilla qu® dominam suam expulit, est terrena Jerusalem, propter frequentes captivitates, quas apud gentes perpessa est, appellata omnium serva vel ancilla; hæc autem ejecit dominam suam, sacram nimirum Christi Dei carnem, deicida ct dominicida effecta.

Porro quod alius quidam ibidem sic explicat : Per tria, hoc est per Patrem, ct Filium, el Spiritum Sanctum, terra commovetur et gubernatur; quartum autem non potest ferre : neque enim in divinis est quaternitas, sed Trinitas tantum, cujus gloriam ct majestatem universa creatura ferro non poterit. Ut ergo mysteria hæc Sapiens nos doceat, ait : « Tria sunt, quæ terra ferre non potest. » llæc, inquam, explicatio sensui litterali non inhaeret, imo adversatur, ideoque incongrua est, insulsa ct indigna, ut mirum sit camdem reperiti apud Anastasium Nicænum, *Quart.* XLV; quis enim audeat SS. Trinitatem comparare servo, stulto, ancili®, stffshcris dominantibus?

Tropoio- Tropologice, per hæc quatuor accipias concupisccntiam animalem et brutam, rationi mentique rebellem et dominantem, qu® quadruplex est : nam carnalis appetitus, qui servire debuerat, imperat rationi ct corpori, quod de sc instar est bruti : quidquid petit usque ad saturitatem ingeritur, ct odiosa caro in nirnio habetur honore, ct sensualitas dum suis deliciis fere totum tempus præcipit, videtur fieri hærcs rationis, scilicet domin® su®. Per hæc quatuor cordis nostri terra turbatur, quod cum aliqua cadesti luce perfunditur, ea ceu indignissima ferre non potest.

Hoc est quod ait Philo, lib. De *Mundi opificio :* « Piatio inescata a concupiscentia ex regina fit subdita, ct serva ex domina, ct exsul ex cive, ct mortalis cx immortali. » Sicut enim inter uxorem ct maritum ob inæqualitatcm ct dissimilitudinem assidua sunt jurgia; sic ct inter concupiscentiam ct rationem, sive mentem ct spiritum, enmdem ob causam continua sunt bella. Quid enim magis inæquale quam ratio et concupiscentia? hæc terrena, degener, imo congener brutis; illa vero spiritualis, generosa, et Angelo* ipsos cognatione attingens; hæc pauper omnino et indiga, illa dives et opulenta; hujus mores aliquando rigidi cl iracundi, nonnunquam molles cl effeminati, aliquando fastuosi ct superbi, nonnunquam humiles ct depressi, quæ non conjugl suo solum, sed sibi diam semper dissimilis csl : at rationis mores severi el graves cum suavitate conjuncti. Eigo in tanta morum dissimilitudine, ct condi- tionis inaequalitate nulla potest esse consensio.. Hinc liquet quantam oporteat esse ralionis constantiam et robur ad concupiscenti® motus frenandos et coercendos : si enim h®c rationem parum robustam et vegetam experiatur, sic se habet erga illam, sicut uxor contumax erga virum imbellem ac mollem. Ita Salazar. Unde Thalassius ad Paulinum : « Sicut, ait, absurdum est subesse bonum dominum improbo servo, ita et absurdum corruptibilis corporis mancipium esse mentem. n Vidit idipsum Cicero, lib. II *De Officiis,* cujus verba recital S. Ambrosius, lib. I *Officior.* cap. xi.vn : ‹ Est, ait, in animis omnium mollo quóddam, demissum, humile, enervatum quodammodo el languidum : si nihil esset aliud, nihil esset homine deformius : sed præsto est domina omnium, regina ratio,quæconnixa,perse; et progressa longius fit perfecta virtus. Hæc ut imperet illi parti animæ, qu® obedire debet, videndum est viro, velut servo dominus, velut imperator militi, velut parens filio. »

Symbolice noster Salazar hæc quatuor tribuit Prælatis et principibus : sic enim aliquid obscurum cl ænigmaticmn, uti cæteri, hi quinque gryphi continent, *q. d.* « Per tria movetur terra, » id csl impellitur ac nutat respublica; «ct quartum non potest sustinere, » tria scilicet illam concutiunt, quartum omnino ipsam evertit. «Per servum cum regnaverit,)) nimirum per principem, qui suarum cupiditatum servus est : hic enim rempublicam continere ct juste administrare non potest. Nam principem ct regem non facit purpura, non diadema, non sceptrum, non turba famulorum, non pompa equorum el curruum; sed, ut ait Seneca, *Tragad.* 2 : SjmtaP **

> Rex est, qui posait metus
> Et diri mah pectoris,
> Quem non ambitio impotens,
> Et nunquam stabilii favor
> Vulgi proripitis movet.
> Rvx e«l qui meUil nihil:
> Hoc regnum sibi quisque dit.

Ratio est, quod regni gubernatio refertur ad id quod in rege regnat, ipsumque moderatur : nam quod regem ipsum regit, ejusque voluntatem impellit, id sane quasi a fortiori regnum gubernat. Si ergo ratto ct virtus, cujus csl omnia sapienter cl juste constituere, in rege imperat, regnum utique ratio et virtus regit; si autem e converso cupiditas el vitia in principe imperium teneant, illumquc sibi ipsis mancipent, cupiditas utique ac vitia regnum gubernant, etc.

24,25, 26,27 et 28. Quatuor sunt minima ter- Ven
ile, et ipsa sunt sapientiora sapientibus : for- ri 28
.MICE, POPULIS INFIRMUS, QUI PRÆPARAT IN MESSE CIBUM SUU : LEPUSCULUS, PLEBS INVALIDA, QUI COLLOCAT IN' PETRA CUBILE SUUM : REGEM LOCUSTA NON HABET, IT EGREDITUR PER TURMAS SUAS Î STRLLIO MANIBUS NITITUR, ET MORATUR IN ÆDIDUS REGUM.

Quatuor sunt minima terrai. — Hebraice, guo-

tuor ipsa minima ferrât, ct ipsa sapientia sapienter edocta ; Pagninus, *et ipsa perinde sapiunt, ac si sapientiam essent edocta* ; Arabicus, *c/uatuor sunt contemptibilia terree, et sunt sapientissima pr<r sapientibus;* Vulgata, *formiem populus infirmus,* etc. Hebræa, *formica* populus non fortis, cl praeparaverunt in testate panem suum ;* Septuaginta, *formica* quibus non est fortitudo, et préparant vere cibum suum.* Formic® enim nomen hic est pluralis numeri, ut patet ex Hebreo : significat enim coetum formicarum, qui typus est populi infirmi.

Pro *lepusculus* hebraica est *saphon,* id est abfconditus, vel se abscondens, quæ vox tria significat : *primo,* choerogryllum, ut vertunt hic Septuaginta; *secundo,* ericium vel erinaceum, sive porcellum hortensem, spinosum, qui spinis suis poma configit, iisque se onerat; *tertio,* lepusculum sive cuniculum, ut vertit Syrus: hic enim parvus est lepus (4). Vide dicta *Levitici,* cap. xi, vers. S.

L/porij Porro lepores et cuniculi sunt capientes, id est solertes ut fugiant canes, ct «abdant se in antris lu suis. Unde Aristoteles, lib. l *Hist. animal,* cap. i : « Aline animantes, ait, ingenios® sunt et timid®, ul cervi, lepores, cuniculi; » timor enim facit cautos, solertes, providos, ut malum quod timent effugiant. Hinc et « mensibus quatuor frigidissimis latent, ncc per id tempus quidquam comedunt, n ait idem, lib. Vili, cap. xv. Hinc et lepus, ut ait Plinius, animalium villosissimus, cor habet maximum, ut et reterà timida, apertis oculis dormit, cum ejus esus faciat somniculosos el formidolosos. Lepus græce dicitur h ‘ù: a id est salax, luxuriosus, fecundus : talis enim lepus est; unde simul mas est et femina , pluri-
Etymcii. mosque edit fœtus, idque crebro. Hebraice dicitur DDTIN *arnebet* ab 31K *arab,* id est insidiari, cl non *rana,* id est strepere, quod venatores el insidiantes cum persequantur cum clamore ct strepitu, ululatuquc turbarum el canum, juxla illud Horatii, II *Serm.,* satyra 4 :

Fecundi leporis sapiens sectabitur armos;

armi enim ejus cl pulpamentum sunt admodum delicata. Latino dicitur lepus, cujus etymon dans Varro, lib. Ili *De* Re *rustica,* cap. xn : « Lucius / Elius, ait, putabat leporem dictum a celorituiino, quod levipes esset; ego arbitror a greco rocnbulo antiquo, quod eum / Eolcs Beotii Virejw appellabant. » Sicci Gellius, lib. I, cap. xvni.

Regem locusta non habet. — Hebraice, *rcr non est locusta*, ct cgteditur dimidians totum ipsum,* id est dimidians totas suas turmas ct acies, hoc est, tota distributa in suas cohortes et phalanges; Pagninus, *ct egreditur adunata tota ipsa;* Chald.iuis, *ct congregantur omnes in unum;* Syrus, *congregantur omnes velut unum ;* Septuaginta, *sine rege est locusta, cl pergit in acie ab una jussione ordinate;* Symmachus, *et tanquam calculus tota,* id est egreditur ordinate, uti calculi ordine collocantur in computum ; Aben-Ezra, *locusta eqre'Utur glomerata, et agminatim collecta;* alii, *egreditur aculeata;* Arabica; *in exercitu suo imperium suum.*

Stellio mantees nttttvr. — Hebraice est rVQOTJ Serai- *scemamith,* quod *primo,* Arabicus, R. Salomon, R. Levi, Marinus ct alii vertunt, *araneam* : hæc enim manibus quasi telam texit; unde laboris est pnmo, symbolum, ct in domibus quoque regum liabiUl. Unde Chaldæus vertit, *aranea manibus tegumenta facit, et captu facilis habitat in munition*bus regum ;* Aquila, *manibus capiens* vel *tractans;* alii, *utrinque manibus apprehendens;* Vatablus, *araneus utrumque latus apprehendet ;* R. Levi et R. David, *aranea pedibus carminat,* sicut carminantur lana et fila dum pectuntur, et pectendo a sordibus repurgantur. *Secundo,* Aben-Ezra, Pagninus, s^ndo, Jansenius ct alii vertunt, *simiam.* Hæc enim voce el significato assonat voci *scemamith :* simia quoque pedibus velut manibus utitur, et subinde bipes velut homo graditur concinne et grabóse, ac hominis mores et gestus decore imitatur : ideoque ob ingenii sui dexteritatem, et human® prudenti® imitationem regibus est recreationi, et in deliciis. *Tertio,* Noster vertit *stellm.* Sic et Septua- Tetto, ginta qui vertunt, (vitiose in Complutonsibus el Regiis legitur mùxuù?*;), vel ¿raua&c, uoaem. ab ¿txxIx;, id est circulus, quia scilicet circulis quibusdam aureis, velut stellis distinctus ac varius est; undo ct stellio vocatur; vel, ul alii, quia in orbem incedit, ct circulatim progreditur. Animal est parvum simile laceri®, dc quo dixi *Levit.* xi, 30. Vide ct Plinium, lib. XXX, cap. x, et Aristotelem in *Distar, animal.* Hebraice dicitur sre*mamith* a *sramam,* id est admirari, obstupescere, quod dum homines videt, hæreat, et quasi admiraos consistat, aut quod homines suis stellis et gestibus m admirationem rapiat

Quintus est hic gryphus, sive ænigma quatuor Quiaminimorum : « Quatuor, ait, sunt mìnima terre, » **hoc est ex minoribus terre animalibus, quæ ta- q"'^t *mon* « sunt sapientiora sapientibus, • hoc est, miaimoquæ ex instinctu nature exercent quædam sa- runk pienti® opera, magis quam hi qui nomen sapientis profitentur, aut quam homines qui vero sapienti® sunt capaces; quia ita sibi prospiciunt quasi ex sapientia aliqua operarentur, et quia nos sapientiam docent : unde et idcirco possunt dici « sapientiora sapientibus, * quod sua actione singulari docent sapientes sapientiam, et ab eis non docentur. Rursum, quod reteris animantibus sint sapientiora, id est sagaciora et solertiora. Ita Jansenius, Baynui ct alii (2).

Docet ergo hic Salomon imitari sapientiam

(t) *Shaphan* hic est *mus ja:utus,* sive *montanus.*

(2) Sensuscst, *stellio* (gall. *Ucard).* qui *manibus* tantut! res, v. g. muscas, *apprrhendit* cl operatur, habitat tamen in iyj/hj *palatiis.* Ad vcualum perlioct manuum nieuUs.

«ita ia quatuor minimorum : quo significat primo, sa-
•Ghrtii. pH?ntiani nnn consistere in mole corporis, nec in robore, nec in pulchritudine, nec in quavis alia re, sed in solertia solertiqne actione, qua quisque sibi de rebus necessariis providet, quam videre est in hisce quatuor minimis. *Secundo,* docet nos Dei sapientiam et potentiam admirari in mini-
ta mini- mis; nam, ul ait S. Augustinus, magis elucet Dei
Dd ^aP'cn^a c*ili ape, formica, culice, musca, quam in cœlo : non solum quia illa animata est,
‹*»• coelum inanime; sed etiam quia in culice, v. g. sunt oculi, cor, stomachus, cæleraque membra, quæ in aliis animalibus, et tamen hæc oculus visu distinguere nequit, quæ Deus et natura re ipsa distinxit. Unde Poeta :

Eminet in minimis maximus ipse Deus.

Tertio, docet nihil spernendum ob parvitatem
ztmti- vel imbecillitatem, cum parvi præ magnis sæpe
r2 vn polleant ingenio, sapientia, acrimonia, spiritu, virtute, a Natura nusquam magis quam in minimis est, » ait Plinius, lib. XI, cap. u. Sic et virtus nusquam magis quam in minimis ostenditur. Et Aristoteles, lib. IX *Hist. animal,* cap. vu : a Omnino, ait, ratio brutorum magnam refert vit® human® similitudinem, magisque in minori genere, quam in majori videris intelligenti® rationes. » Tertullianus, lib I *Contra Marcion.* cap. xiv : « Animalia minutiora, ait, maximus artifex de industria, ingeniis aut virtutibus ampliavit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum virtutem in infirmitate secundum Apostolum. Imitare (si poles) apis ædificia, formic® stabula, arane® retia, bombycis stamina. » Et Div. Hieronymus ad hæc divini Psallis verba : « Impleta est terra possessione tua, » *Psal.* cm, vers. 24, sic habet : « Et revera omnia opera Domini plena sunt sapientia; quando enim videmus formicam scire quando hiems venit, ct reponit sibi escam; ct iterum culicem tam minutum habere oculos, ventrem ct universa membra sicut et nos habemus, etc., nonne hæc sunt admiratione digna ct sapientia plena, videlicet cum rerum natura nusquam magis quam in minimis mira sit? Unde Salomon quoque, regum sapientissimus, hoc genus minimorum animantium imprimis obstupuit : Quatuor, inquiens, sunt minima terræ, et ipsa sunt sapientiora sapientibus, formic® populus infirmus. »

Sapin- Hæc autem sapientia elucet *primo,* quod in for-
ti for- micis non sit rex, uti est in apibus, ac proinde
non **h^anl** ducem, sed quœque suopte in-
Pxlxio. slinctu ctmolu agat. Apes ergo habent monarchiam , formic® dcmocratiam et rempublicam. *Secundo,* hæc respublica est quasi castrensis. Unde urbes quasi sub terra sibi œdificant formic® instar castrorum, ea solertia, proportione, mensura, distributione, ut eas intuitus Simon Majolu> Episcopus Vulturine, uti ipse scribit in *Diebus cantad.* colioq. 7, magis eas miratus sil, quam fabricam Neapolis aut alterius civitatis pulcherrimæ. *Tertio,* formic® suas urbes in tria Teni®, quasi habitacula dividunt, in quorum scilicet una vitam degunt ac communiter comedunt, in altero alimenta sua quasi in horreo vel granario recondunt, in tertio mortuos suos sepeliunt, ait Plularchus, insigni sane amoris, benevolenti® bonilatisque argumento. .Elianus, lib. VJ *De Animalibus,* cap. XLiii, addit quartum scilicet gynecænm, ubi feminæ pariant. *Quarto,* formicas tur- Qui. o. malim incedunt, sed miro ordine, astutia et pace; vacu® enim onustas non spoliant, nec eis quidquam surripiuht,sed quæque sibi colligit. «Ali®, ait Ælianus, lib. II, cap. xxv, ad legenda grana eunt, ali® onus portantes redeunt, ac summo cum honore et modestia (hoc imitentur fideles et Religiosi), ali® aliis de via decedunt, » imprimis quidem expedit® onus gerentibus. Et alibi rursus : « Formic® imprimis, sedula atque operosa animalia, tanto Iaborandi studio tenentur, idque absque ulla excusatione et prætextu, quo uti solent ignavi, ut ne noctes quidem in suo opere cessent, modo sit plena luna; nec vero quemadmodum homines, inerti® fugæque laborandi excusationes prætendunt, » etc. Exactius vero singularum opera depingens, cum cavernarum illarum artem descripsisset ac usum, addit : « Tertiam granorum acervis destinant, » cum tamen ab Ischomacho et Socrale rei œconomicæ peritis nihil tale didicerint. Cum autem tanquam ad pabulandum proficiscuntur, natu grandiores 'similiter eas atque exercitus duces ducunt; ut ad segetes pervenerunt, adolesccntiores sub stipula stant, duces vero ascendunt, et spicas abscissas inferioribus dejiciunt; h® vero circumstantes distrahunt simul et ex suis glumis, et vaginis grana inclusa explicant; neque ad excutiendum ullo instrumento egent, neque ad ventilandum viris, neque ventis ad purganda a sordibus grana, cx frumentis qu® homines exarant seruntque cibos sibi conficientes, humanis laboribus fruuntur. Hoc est quod admiraos Virgilius, IV *Æneid.,* ita de iis canit :

It nigrum campis agmen, prædamquc per herbas
Convertant calle augusto : pars grandia trudunt
Obnix.c frumenta humeris, pars agmina cogunt,
Casliganique inoras : opere omnis semita fervet.

Quinto, formic® coelestium notionem quamdam habent, ac sæpe cœlum suspiciunt, præsenliuntque ventos et imbres ; unde tunc domi se continent. Quocirca / Elianus, lib. I, cap. xxii, eas astrologue peritas asserit; Plinius, lib. XI, xxx, eis tribuit vaticinam præsensionem. *Sexto,* formic®, dum senescunt et oneri succumbunt (nam tunc alas emittunt, ut homo canos capillos), e reipublic® adininisiratione abeunt, et in eminentem locum, teste Alberto Magno, lib. XXVI, avolant, velut fastidientes terrena, ad coelestia. Plura da industria formicarum dixi cap. yi, vers. G.

îbrr*. Rursum maxima animalia hcvrent paventque minimis, ul elephas a mure, leo a gallo gallinaceo, crocodilus ab ichneumone, asinus ab acanthide ave, ait Aldrovandus, lib. V *Ornithol.*

a Gratia parvis comes est, » ait S. Gregorius Nazianzenus. Auctor *Hilariorum* do parvo canit :

Ea parvulorum est indoles, ut corpore
Sil animus ollis (tï/fo) grandior pedes decem.

Parvi enim sunt acres et magnanimi, ncc corpus exile animos eorum capit. Claudianus de gente Alana :

Cui natura breves animis ingentibus artus
Finxerat, immanique oculos infecerat ira.
Vulneribus pars nulla vacat, prxcisaque cunctis
Gloria fœdaü splendet jaclantior oris.

El Statius, *Thebaid.* I :

Sed nou et viribus infra
Tydea fert animus, tolosque infusa per artus
Major in exiguo regnabat corpore virtus.

De eodem cx Homero Virgilius :

Ingenio pugnax, corpore parvus erat.

Xantippus Lacedæmonius, brevis statur®, ita laudatur a Silio Italico :

Exiguis vigor, admirabile, membris
Vividus, et magnos nisu qui vinceret artus.

Quid minutius carbunculis? quid brevius adamante? quid hyacintho magis pusillum? El tamen nihil his nobilius pretiosiusve rcperilur. Denique mundum circumspice, et perspicies omnes pene res orbis magis virtute, quam magnitudine œstimari. Edgarus, rex Britanni®, cum ob corporis parvitatem a Binando, Scotorum rege, contemneretur, eum provocavit ad duellum, ac veniam petere coegit, uti narrat Fulgosus, lib. III *Dc sui ipsius contemptu.* Persius quanto minor e4, tanto clegantior; quanto minus habet ponderis, tanto plus obtinet auctoritatis. Unde de eo Martialis :

Sæpius in libro memoratur Persius uno,
Quam levis in lota Marsus Amazonide.

Pusilli viri ler maximi fuere Philippus Macedo, Xantippus Lacon, Ulysses, Agesilaus fortes animis el corpore ; sed super omnes S. Paulus. Contra Salyricus ridet a longum invalidi collum. » Vide qu® de parvis dixi *Ecch* xi, 3, cl *Zachar.* iv, 10, el Prolegomena in *Prophetas Minores.*

Muí- Denique renigma celebre est : « Quodnam est
tnm m maximum in minimo? Est Verbum abbrcvialum,
v« r- ut ait Isaías, cap. x, et incarnatum, puta Verbum
Um in infans, puer sapiens, Deus lactens, jacens in præ-
far e' sepio, ceu lepusculus, ceu formica, locusta, stellio in antro, ubi magnus Dominus ct laudabilis nimis factus est puer parvulus ct amabilis nimis, et, ul ail S. Fulgentius, serm. I *De Epiphan.:* « Quis est iste rex Judæorum? pauper et dives, humilis et sublimis, qui portatur ut parvulus, adoratur ut Deus; parvulus in presepio, immensus in cœlo; vilis in pannis, pretiosus in stellis.

Indicat ergo Salomon parvos et infirmos non esse spernendos, ncc ipsos sese abjicere et melioris sortis spem deponere debere ; quia si quis prudentia cl sapientia polleat, fieri potest, et ‹®pe fit ut pauper necessaria ad victum copiose paret, ct vagus seu advena domum commodamque habitationem sibi construat, et imbellis castra militiamque sequatur, ac demum plebeius et degener honestissima rcipublicæ munia obeat, cl inter aulicos ac regni proceres locum teneat. Hæc igitur Salomon qualuor animalium exemplo haud difficilia esse evincit. Quocirca sapienter R. Ben-Azai in *Pirke Avoth,* cap. iv : « Nullum, ait, hominem spernas unquam, aut rem quampiam nihili facias, quantumvis libi nullius ponderis esse videatur; cuique enim rei suus locus est et usus, sicut ct cuilibet homini suum tempus. »

Jam propius et parliculalim hoc emblema ex pendamus.

Dico ergo illud esse triplex, scilicet ethicum, Æuîpuu oeconomicum, politicum, ac repraesentare tripli- bv* dnce‹ cem sapientiam , scilicet ethicam, œconomicam, politicam, ut cujusvis status et ordinis homines micim informet. el

Ethicam, quia docet quemlibet privatum prudentiam ad vitam recte instituendam, ut vir honestus probusque evadat; œconomicam, quia instruit maritum vel herum ad domum rite gubernandam, ut probus paterfamilias efficiatur; politicam, quia erudit tum cives, quomodo politice debeant vivere ; tum magistratus, quomodo politico rempublicam gubernent, ut probi fiant cives et gubernatores. Singula consideremus.

Ethico accipit Cajctanus, Baynus, Janscnius. **Ethicam.** Docet, inquiunt, hic Salomon nos imitari formic® primo, sedulitatem et labores, ut iis victum corpori el animœ comparemus; nam hæc est prima prudenti® cura. Idipsuin autem nullum animal facit neque tempestivius, neque sagacius, neque diligentius, quam formica. Undo ad eam pigros suos, cap. vi, vers. G, misit Salomon, dicens a Vade ad formicam, o piger. » Hio autem pretei sedulitatem, meminit etiam imbecillitatis, dioens: « Populus infirmus, » ut ne quis temere praetexat corporis infirmitatem, quasi per eam non possit curare quai sunt vitæ necessaria, significans laborem improbum omnia vincere, si opportuno tempore sit susceptus, uti formica «parat in ¡nesse, *vel* in testate cibum sibi. »

Secunda sapienti® pars est, ut nobis de coni- secuaJo. moda habitatione provideamus. Docet eam secundum animalculum, «lepusculus, plebs invalida. » Lepusculus enim, sive cuniculus, in petra i vel cavernis petrosis, loco scilicet tutiore minusque accesso, sibi cubile et mansionem deligit, ut

qui suis viribus Gdere no» potest, eo loci securus sit; illi euim venatores ubique insidiantur, co quod ipso sit mensarum decus, el convivantium delici e. Unde Martialis, lib. XIV, mensarum lautitiam pingens ita canit :

Inter aves tardas, si quis me judice certet,
later quadrupedes gloria prima lepus.

Post curam annonæ et secura habitationis, danda est opera ut in paced concordia vivamus cum proximis, atque cum eis charilatis et amici-|i® vinculo colligemur. Docet id tertium animal locusta, qu® natur® ductu gregatim dc agro in agrum summa concordia egreditur; ct cum ducem non habeat, tamen proficiscendi tempus, incedendi ordinem, quiescendi stationes d castra, movendi opportunitatem non minus servat, quam si ducem signo dato sequeretur.

Quartum animal, quod ct ipsum singularem docet sapientiam, est stellio. «Stellio, ait, manibus nititur; » stellio sua industria d quasi ingenio, suaquo gratia qua decore lucidis guttis quasi stellis resplendet, docet modum conciliandi sibi principum favorem d honores, esse industriam d singularis grati® demonstrationem : sicut stellio singulari bua industria, astu ct gratia pedibus quasi manibus rependo, d stellulis collucendo, conspicuus est et admirandus regibus: manus enim notant opus, industriam cl laborem quibus parandus est favor et gratia principum.

Igitur, ut summatim omnia colligam, sensus csl, ‹/. d. Ex formicis assidue laborantibus ut cibum in hiemem comparent, disce, o homo, prudentiam laborandi el comparandi libi annonam, tum corpori, tum animæ necessariam; cx lepusculo sive cuniculo disco prudentiam habitandi securo in loco tuto d commodo. Ex locusta disce quantum sit bonum concordi®, ex stellione comitatem, gratiam cl splendorem bonorum operum, quibus tibi principes Deumque concilies. Locust® enim, cum non habeant ducem vel regem, uti habent apes, tamen ita concordes sunt ct conspirant in unum, ut una egrediente, cæteræ omnes turmalina egrediantur, summo agmine, ordine et quiete, ac integras provincias depascantur, perinde ac si ab uno duce tunc evocat® essent d una jussione cxcilæ, ut vertunt Septuaginta Quare pulcherrimum sunt symbolum ct incitamentum pacis et concordi®.

(Economico hæc quatuor significant totidem palrisf.imilias officia, quorum *primum* est studioso rem familiarem curare cl augere; *secundum,* prolem rite suscipere d educare; *tertium,* tam inter domesticos pacem conciliare, quam cum vicinis eamdem facere d colere ; *quartum,* magistralibus honorem el obsequium debitum deferre. Discat ergo paterfamilias a formicis providere (amili®, ideoque omnes qui in ca sunt utili labore occupet, nec quemquam inertem in otio vitam agere permittat, uti formio® omnes suas domesticas cogunt laborare

Discat a cuniculo prolem suscipere et educaro. Cuniculus enim fecundissimus est, ac singulis mensibus copiam fœtuum paril, adeo ul femina semper sit gravida. Ex fœtibus autem nullum spernit, sed omnes lactat ct nulrit; hinc eorum amorese eviscerat et exhaurit, vilamquo suam valde abbreviat. Ad luce fœtuum causa domos ct rupes suffodit, ut antra profunda excavet, cæteris animalibus impervia, in quibus lute et commode eos collocet. Deniquo per omnia eis prospicit, fovet, protegit quasi benigna ot pia mater. Cuniculus ergo typus est œconomiæ, boniquo patris et matrisfamilias, quæ prolem sollicito educat,ac tam corporis quam animæ alimentad commoda procurat ct subministrat.

Discat a locusta pacem cum domesticis et vicinis colere, imo conciliare, ut nulla inter eos sh lis, nulla simultas, nullum odium, sed omnes in fumili® bonum nitantur, ac agminatim velut locust® ad illud concurrant cl collaborent : sic et domum et rempublicam faciet invictam et insuperabilem.

Discat a stellione palatia regum adcunte, et eorum gratiam captante, principibus et magistratibus deferre, suaque obsequia offerre, el eorum gratiam sibi conciliare; sic et magistratum principemque fulciet, ct ab eo vicissim fulcietur et promovebitur. Igitur stellionis exemplo degeneres et inflmæ conditionis homines adhortatur, ne cadant animis, ncc ad supremos honores aspirare desinant, quasi id prorsus impossibile sit.

Politice hæc spectant ad rempublicam ejusque principem : ideo enim proponitur formicarum, tam. cuniculorum et locustarum agmen, instar populi vel geniis, non autem singulare animal. Docetur Primo, ergo respublica curandum esse sibi, ut omnes in civitate sini seduli el laboriosi; deinde ut commodum sibi locum deligat, cumque muniat ut secure possit habitare; tum ut concordiam inter cives retineat, qua contra omnes hostes sil foriis et munita. Postremo, ul cum capite suo et principe ipsi bene conveniat, et vicissim princeps sedulus sit et vigilans, quod bene docet aranea te- Tertl(›i lam texens, qu® ideo intelligi potest dici in domibus regum esse, ul doceat reges sedulitatem. Idem docet stellio, manibus assidue laborans cl quuu prorepens. 3

llihc apposito noster Salazar per hæo quatuor animalia accipit quatuor hominum genera, qu® rempublicam conflant, fovent et promovent, nimirum per formicas coacervantes grana, accipit agricolas, qui fruges parant cibumque republic®. Unde Plato in *Ptondone* constituens 7/ocn Pythagoricam, sive animarum post mortem in alia corpora ct animantia, quorum mores in vita imitati sunt, transmigrationem, asserit agricolarum animas migrare in formicas, quia earum laborem, dum viverént,agro colendo imitati sunt.

Per lepusculum accipit cives hi urbibus, quasi in antris suis degentes, el civitatem civiliaque officia et opificia curantes; per locustas accipit milites, qui urbain et rempublicam ab hostibus defendunt : locustarum enim exercitus, ordines, acies ct phalanges militiam quamdam præ se ferunt, imo ipsarum forma galeatos milites refert. Hipe locustæ cum serpentibus bolla gerunt, cosque necant, a Serpentem, inquit Plinius, lib. XI, cap. lxxxix, cum libuit necant singulæ, faucibus ejus apprehensis mordicus. » Per stellionem accipit aulicos; stellio enim circa aularum fores et forium cardines versatur. A stellione ergo discant aulici gratiam agendi ct conversandi, ut omnium favorem sibi concilient; item ejus ingenium ct astutiam imitentur, ut ab æmulis et periculis sibi caveant. Ad htec ejus vim et efficaciam usurpent; nam, ut ait Galenum lib. *De Theriaca ad Pisonem,* cap. ix : « Multa sunt quæ solum inspecta vim suam ostendunt, ut stellio; quem si scorpiones intuentur, immobiles, et demum mortui redduntur. » Et Philos ; a Et stellionem perditor, fur scorpius, » subaudi metuit vel odit.

Inter araneum et stellionem bellum esse, et araneos devorari a stellione tradit Aristoteles, lib. IX *Hist. animal,* cap. i, el Plinius, lib. XI, cap. XXV!, qui et addit stelliones quodam modo chnmæleontum habere naturam, ut rore tantum vivant, praeterquam araneis. Adjungit Aristoteles stellionem araneis pasci, casque capere miro astu; nam ad telas earum arrepero, diasque vellicare el concitaro; mox araneas motu excitas advolare, quasi muscas capluræ sint, sioque a stellionibus latentibus invadi ot devorari : simili modo cordali aulici araneis et scorpionibus , id est venenatis sermonibus, machinationibus, consiliis, aclibus hominum factiosorum cauto ct fortiter sese opponant, caque dissipent et disturbent.

Caveant vero stellionis invidiam, qua pellem quam exuit devorat, ul homini præsens comitialis morbi remedium præripiat, tosto Plinio, lib. XXX, cap. X; caveant ejus dolos ct fraudes : a stellione enim dolus ot fraus vocatur crimen stellionatus. In aulis enim viget invidia, dolus el fraus, cum is qui potontior est debiliorem supplantat , ejusque consilia cl postulata miris artibus suffodit ot evertit; ao officia solus præripit, nec si novis majoribus honoratur, vetera aliis codit, sed omnia velut stellio sibi usurpai el devorat, ul sit gurges ct vorago beneficiorum et officiorum.

Ovat rrf* I Miei optima? Gnom ioptcm MpIfO* turn.

Formicæ ergo et locustæ sunt typus reipublicæ, sive democratic ct popularis imperii, quod maximo in aequalitate et unione mutua consistit; unde do eo ita consuero septem Grecie Sapientes apud Plularchuin in eorum *Convivio.* « Primus Solon : Mihi, ait, videtur civitas maxime fore beata, et conservatura popularem statum, in qua injuri® alicujus auctorem non minus illæsi, qunin qui læsus est, in jus rapiant atque puniant. Secundus Bias dixit eum popularem reipublicæ statum esse optimum, in quo legem universi tanquam tyrannum metuant. Thales, ubi neque divites nimis, neque pauperes sint cives. Anortarais : In qua, cum reliqua omnia æqualia habeantur, virtuti lamen polior, vitio deterior conditio deferatur. Quintus Cleobulus pronuntiavit populum maximo facturum officium, si cives reprehensionem magis metuant quam legem. Sextus Pillacus : Ubi magistratum gerere non licet malis, licet bonis. Conversus deinde Chilo : Ea, ait, optima est respublica, in qua maxime leges, minimo oratores audiuntur. Rursum ultimus omnium, Periander, de dictis horum ita censuit videri sibi, omnibus his pronuntiatis, eam commendari popularem reipublicæ formam, quæ simillima sii optimatum in civitate gubernationi.)»

Mystice, Hugo quatuor hæc animalia ait notare quatuor hominum species, in quibus excellit sa- Vruno' piantia, scilicet per formicas significari monachos, per lepusculos doctores, per locustas anachoretas, per stellionem simplices Christianos, ac deinde singula singulis adaptat.

S. Gregorius vero, lib. XXI *Moral,* cap. xn, em- Secundo, blerna locustæ Gentilibus adaptat : a Regem locusta non habet: Quia videlicet, ait, derelicta gentilitas aliena dudum a divino regimine exstitit , sed tamen ordinata postmodum contra adversantes spiritus, ad fidei bellum processit. › Idem, lib. VI, cap. v, de stellione sic ait : ‹| Stellio manibus nititur, etc., plerumque enim aves quas ad volandum penna sublevat, in vepribus resident; et stellio qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus regis ædificium tenet. Quia nimirum sæpe ingeniosi quique dum negligenza torpent, in pravis actionibus remanent, el simplices quos ingenii penna non adjuvat, ad obtinenda ¿eterni regni munia virtus operationis levat. Stellio ergo qui manibus nititur, in regiis ædibus moratur : quia illo simplex per intentionem recli operis pervenit, quo ingeniosus minimo ascendit, w

0 quanta ot quam pulchra ao magna animalia terræ cavernas inhabitant, cl in antris horridis delitescunt, ct domos regias adire non curant! at stellio aniinalculum vile, quia manibus nititur, quia nimirum curat in alta quæquo conscendere, in domo regia locum requietionis accepit. Ita multi viri graves, ob insignem doctrinam, eloquentium ot gubernationis peritiam nominati, in imo jacent, ot ob suam osdtantiam in quadam vitæ obscuritate, ct in abysso quodam imperfectionum commorantur; cum tamen stellio, id est vir ignarus et contemptibilis, qui mundum despicit, et diligenter in omnem virtutem incumbit, arcem Homini, id esi perfectionem obtineat. Qui dexteritatem habet ad sæculi negotia tractanda, hoc negotium su® salutis omittit, ex quo pendet ut domus regis, id csl patri® Calestis, et puritatis vit® sU UamUèUft

Oüutô. Cassianus, *Collât.* X, cap. x, ex Septuaginta pro *lepusculis* legens *erinaceus,* per eum intelligit Christianos et Religiosos perfectioni studentes, qui in petra, id est in Christo, ejusque passione meditando commorantur. De quibus dicitur *Psalm,* cm : « Montes excelsi cervis, petra refugium erinaceis. Eo quod, ait, quisquis in simplicitate atque innocentia perseverans, nulli est noxius vel molestus, sed sua tantum simplicitate contentus, solummodo se ab insidiantium præda desiderat contutari, velut erinaceus spiritalis effectus, jugi Evangelic® illius petræ velamine protegatur, id est memoria Dominic© passionis, prædictique versiculi incessabili meditatione munitus, infestantes inimici declinet insidias. De bis spiritalibus erinaceis et in Proverbiis ita dicitur : Et erinacii gens invalida, qui fecerunt in petris domos suas. El revera quid Christiano invalidius? quid monacho infirmius, cui non solum nulla injuriarum vindicta suppeditat, sed ne levis quidem tacitaque commotio saltem intrinsecus pullulare conceditur ? »

Tropoij-ce' Tropologice, sapientiam obtinent minima, id est plane humiles *; in* humilitate enim consistit vera sapientia. Unde utriusque hic quatuor species recensentur, quas ita ex Beda prosequitur noster Alvarez de Paz, lib. IV, part. I, cap. vu *De Humilitate :* Formic®, inquit, posili® sunt corpore, magnæ viribus, quæ onera duplo majora se portant, populusque infirmus vocantur, quoniam ad majora animalia collai© imbecilles esse videntur. Hæ latebras amant, et non nisi ad aliquod necessarium exeunt. In æstate cibaria parant, et in cellis promptuariis a se factis recondunt; morsu secant, no renascantur; madefacta, sereno coelo, ne putrescant, in medium proferunt; noctibus diebusque laborant, et mutuo se juvant, ut vicaria ope ditiores evadant. 0 magnam sapientiam pusillorum animalculornm, quam humilis non a formicis, sed a Deo ipso humilium præceptore hausit; ille externa specie parvus est: nec enim resistit malo, imo si quis perculit illum in dexteram maxillam , præbel ei ct aliam : cui ab hominibus laudari non placet ; sed virtute est magnus, qui in Deo confisus ardua ac difficilia, si ad ea vocetur, absque ulla trepidatione præsumit. Libenter absconditus manet, sed si gloria Dei ac proximorum utilitas postulet, in publicum prodire, et inter magnos hujus mundi loqui non metuit. Dum vita comes fuerit, quæ sibi pro astate conceditur, quia se pauperem putat, merita parat, quibus in hieme mortis ditescat. A meritis suis omnia superflua et van© ostentationi servientia resecat, ne germen inanis gloriæ pullulascat. Si opera quæ fecit, aliquas imperfectiones habeant, consumendas justitiæ soli presentai. Semper laboral, quia nunquam sc satis perfectum existimat. El juvari ab aliis non refugit, quia in recte (actis nullum sibi honorem inquirit. An non videtur Ubi ule sapienlior muudi sapientibus, cui tanta congregandorum meritorum accessit industria?

Secunda species allior est lepusculorum, sive cuniculorum, qui scilicet ita sunt humiles, ut plane suis viribus diffisi confugiant ad petram, id est, omnes suas spes defigant in Christo, in eoque evadunt fortes ct magnanimi. Talis erat David dicens, 11 *Peg* xxn, 2 : a Dominus pelra mea, et robur meum, et salvator meus; Deus fortis meus, sperabo in eum. » Hæc eadem humilis quisque proclamat : Mihi fugienti tu, Domine, pelra es, in qua consisto ; mihi trepidanti arx munitissima es, hujus protectionis muris cingor atque defendor ; mihi opem imploranti liberator es, cujus invicta potentia ab unguibus leonum me persequentium eripior. Si infirmus sum ct impotens, nihil curo, quia tu foriis meus es ; si solitarius relinquor, nihil refert, quia tu spes mea es ; si hostes ignita tela in me jaculenlur, alacer sum et securus, quia tu scutum meum es ; si in me facto impetu irruant, eos facile in fugam converlo, quoniam tu vice xdadii et lance® in manu mea es.

Tertia species est locustarum turmalina, ordinate, quiete et concorditer procedentium. Talis est humilium congregatio, quorum quilibet, cum se sibimelipsi sufficientem non reputet, aliorum fratrum juvamen poscit, et eis charitatis vinculo uniri contendit. Est quasi regem non habeat* quia non timore Prelati, sed amore fratrum et notitia suæ necessitatis edoctus, pacem cum aliis tenet, et ab omni discordia el singularitate discedit. Per turmas humiles egrediuntur, quoniam licet in studiis spiritualibus ©quales non sint, sed magis unus, alius minus dono divinæ familiaritatis emineat, tamen in labore corporis, cl externa observantia discipline nemo se subtrahit, sed universi ac si ©quales meritis essent, socialiter vivunt. Hinc cl S. Augustinus in *Psalm,* cviii, exposit. 2, per locustas accipit justos, vel ob multitudinem, vel quod transierint de loco in locum. Sunt igitur humiles sicut locustæ in hoc quod sunt animalia munda, in hoc quod a rebus terrenis ad desideria cœleslia saliunt, in hoc quod non timore superioris alicujus oppressi, sed propri® imbecillitatis cognitione incitati, non solivaga sed aliis aggregati procedunt.

Quarta species est stellionis, quod est reptile vile, simile laceri®. Hic est humilis, qui ex vili sui aestimatione intimo loco sedet, sed virtutibus suis quasi stellulis quibusdam splendet. Hic ergo licet parum valeat, licet nihil sapiat, illud tamen didicit, mundum ridere, ejus honores el dignitates fugere, ac summum honorem (sicut vero est) Dei amicitiam ct familiaritatem reputare. Pro hac assequenda manibus nititur et summis conatibus ac desideriis hunc verum honorem, hanc veram gloriam obtinere conatur. Constat cx his humilitatem veram esse sapientiam, siquidem ducet opes cœlestes lucrari m babilaliune lutis-

«ima, nimirum in Dei protectione residere, fraternitatem diligere et verum honorem a falso discernere. Humiles profecto sunt minimi terrae, quia nolunt in terra magni esse, ut magnitudinem habeant in cœlis; sed sunt sapientiores sapientibus, quia illud sciunt virtutis summum, et ad illud aspirant, quod vani sapientes ignorant. Humilitas denique non tantum vera, sedet sola sapientia osi, quam ipse (ut jam diximus) in mundum veniens suos fideles edocuit, dicens : « Venite ad me, et discite a me quia mitis sum et humilis cordo, » *Matth.* xi, 28.

Talis stellio fuit Paulus Simplex , S. Franciscus, S. Bonaventura ct similes. Stellio enim est simplex el humilis, sed industrius et laboriosus, qui doctum otiosum et vanum in cœlo præcedet.

Chrlitns mici ir- piis. io- •idiio' °'

Denique hæc omnia præ cæteris uni competunt Christo : Christus enim est formica per sedulitatem, prudentiam et providentiam, qua suis fideHküs et Ecclesiæ de omnibus ad salutem proflcuis prospicit. Ipse est lepusculus vel cuniculus per fecunditatem, qua omnes gentes per suum sanguinem in baptismo regenerat, casque in excelsis petræ scissuris, id est in sacris passionis sure vulneribus collocat, ut ab omni hostium incursu sint tutæ et sccuræ. Ipse est locusta per concordiam ct ordinem, qua populos sibi contrarios in una Ecclcsiaquasi fratres ordinale associat, imo sibi rcalitcr in Eucharistia unit ct incorporat. Ipse est stellio per gratiam, qua omnium animos sibi conciliat ct subjugat. Unde quidam censent stellionem repræsenlare Christum in nativitate parvulum : sicut enim stellio manibus, sic parvuli manibus el pedibus nituntur et reptant; el sicut stellio in aulis regum habitat, sic Christus in aula SS. Trinitatis degit, quasi «unigenitus qui est in sinu Patris, n *Joan,* i; imo qua homo merito humilitatis el passionis sue exaltatus, ascendit in coelum, sedetque ad dexteram Dei.

Vcît.w, 30 M 31.

29, 30 et 31. Tria sunt quæ rene gradiuntur, KT QUARTUM QUOI) INCEDIT FELICITER : LEO FORTISSIMIS BESTIARUM , AD NULLIUS PAVEBIT OCCURSUM : GALffIS SUCCINCTUS LUMBOS SUOS : ET ARIES, NEC EST REX QUI RESISTAT BI.

Tria sunt quæ bene gradiuntur , etc. — Hebraice, *tria sunt incessum bonifleantia, et quatuor bonificantia iter;* Septuaginta, *tria sunt quæ prospere vadunt. ct quartum quod bene incedit;* Aquila, Symmachus et Theodotion, *tria sunt bonum facientia gressum.*

Leo fortissimus bestiarum, etc. — Hcbraice, *Ico fortis* vel *potens animalibus, et non revertetur a facie omnium;* Septuaginta, *catulus leonis fortior bestiis, qui non avertitur neque horret bestiam;* Aquila, Symmachus ct Theodotion, *qui non horret a facie cujusquam;* Vatablus, *hæc tria bene incodunt, tmo quatuor belle incedunt : leo qui heros est inter belluas, neca cujusquam conspectu fugit; canis venaticus, arfa, ct rex alcuni.* Sic el Pagninus : *Tria,* 'nquit, *sunt optimi incessus., et quatuor ovtimai itinerationis : leo fortis inter animalia, et non revertetur a facie omnium; Maps accinctus lumbos, vel aries, et rex alam cum eo;* Syrus, *catulus leonis neque fugatur, neque convertitur a quoquam; gallus qu» deambulat inter gallinas; aries qui primus ante greges incedit, et rex qui loquitur inter populos.*

Pro *gallus succinctus lumbos* hcbraice est VTH O^DOxarxtr *motnaim,* id est *zarzir lumborum,* hoc est procinctus lumbos. Per quod aliqui accipiunt animal lumbos stringens, arctans et quasi succingens, qualis est apis et vespa item formica. Alii accipiunt animal quod graciles h.ibel lumbos, ideoque agiles, quale est Maps, sive canivenaticus el leporarius, qui dicitur *zarzir,* id est distractor, a radice 1T3 *bazer,* id est distraxit, discerpsit, quod *uo robore animalia, quæ venatur. laceret et discerpat ut devoret. Verum Noster optime vertit, *gallum* : hic enim inter aves in incessu eminet; incedit enim erectus componte, generose, regie, quasi lumbis ad iter, imo ad prrelium prrecinctis. Unde et Chaldæus vertit, *et gal'us inter gallinas succinctus;* Septuaginta, *et gallus conscendens gallinas alacer;* Aquila et Theodotion , *et gallus dorso succinctus;* Symmachus, *et gallus succinctus lumbos* (i).

Pro *aries* hebraice est C71 *thaïs,* id est hircus, vel aries : uterque enim egregie incedit, gregemque praecedit et ducit, juxta illud : • Dux gregis ipse caper. » Unde Arabicus, *et anes qui præccdit gregem.*

Nec est rex (perperam aliqui legunt, res *qwe)* qui resistat ei. — Hebraice, *et rex alcum rum eo.* Unde Vatablus et Pagninus -rò *alcum* accipiunt ut nomen proprium regis, eo tempore illustris; imo nonnulli censent Salomon» m se vocare *Alkum,* quod omnes omnium retatum reges opibus, robore, felicitate, gloria superaril, ut nemo coram eo stare, id est illi œquari vel resistere posset. Marinus in *Léxico* suspicatur *alkum* esse nomen animalis cujusdam, sic dicti a corporis fortitudine, contra quod nullum aliud animal insurgere audeat : quod etiam hac de causa regis nomine ornetur, et forte, ait, leonis est descriptio, sed alterius speciei a zrb *lais* diversre. Alii *alkum* vertunt *alcem,* quæ vulgo magna bestia vocatur, cujus ungula medetur morbo caduco. Cæteri *alkum* accipiunt ut appellativum, conflatum ex *al kum,* id eat non stare, vel non surgere : unde vertunt, *et fion insurgere cum eo,* id est rex fortis, in quem nullus insurgere ausit. Chaldæus, *rex qui stat et loquitur in domo populi sui;* Septuaginta, *et rex*

(i) T¿> *succinctus lumbis* Gesenio describi nuetur *equus balator,* fibulis lorisque in lumbis vrn itus ; Matirerò autem, *luctator,* qui corpore decoro beneque composito incedit, et gressu majesutem el superbiam pr« se fert. — Sequitur, *et rex non eit turgere cum eo.* id est, adversus quem sure quis nou putest ; recensores lamer *album* pro ipM arabica voce habeut, releuto arucul >, vertuntque, *et rex quotum est populus yus.* populo suo slipalua.

qvi contionatur in gente ; legerunt loy *ammo,* id est in gente, vel populo : jam legunt loy *immo,* id est *cum co;* Arabicus, el *rex qui post sc ducit populos,* vel *qui desponsat,* id est copulat, *sibi populos.*

Hinc liquet quartum quod bene incedit esse regem. Unde Lyranus, Dionysius, Clarius, Jansenius et alii censent in Vulgatam irrepsisse mendum, sicque verba esse transportanda : « Et rex, ncc est qui resistat ei. » Verum vetusti codices plerique, ac imprimis Rom e correcti constanter habent, *ncc est rex qui resistat ei.* Quæ verba ul conformentur llebræo, Septuaginta, Cbaldæo et caderis Interpretibus, sic exponenda sunt, *q. d. Nec est rex,* scilicet habens aliquem, *qui resistat ci,* id est *sibi :* rex enim est quartum quod præ cæteris tribus magnifice et regaliter incedit, ut nemo ei resistere velit aut valeat. Vel cum Francisco Luca in notis hic, w *rex* ut a casu absolutum (quomodo suis nominibus utuntur llebræi) per antiplosin ponitur pro dativo *regi, q. d. Nec est regi, qui resistat ei,* hoc est, *nec est qui regi resistat ;* ro enim *ei* Hebr.eo redundat; quod perinde est ac si dixeris, *et rex, nec est qui resistat ei;* vel, ut habent Hebræa, Chaldæa, et Septuaginta, *et rex, ncc est qui stet vel surgat coram eo,* id est contra cum. Alioqui enim inepte diceretur de arieto vel gallo : « *Nec* est rex qui resistat ei; » quis enim rex adeo imbellis est, ut resistere nequeat arieti vel gallo? igitur hæc particula per se consistit, quarlumque bene incedens assignat, scilicet regeni, qui idcirco tribus cæleris bene gradieniibus, puta leoni, gallo, arieti adjungitur, ut doles eximias quæ m illis animalibus cernuntur, sibi imitandas proponat. Jam horum quatuor significata sensumque vesligcmus. Hoc enim est sextum ¡enigma bene gradicnlium.

Sfituiu «njgwA hew iuteifd* lioin. Primi ^juf expolitio.

l'rimo, llpbræi por quatuor hæc feliciter incedentia putant hieroglyphice significari quatuor monarchias, carumquo felicitatem et magniliccnliam, scilicet per leonem notari monarchiam A - syriorum et Chaldaeorum, quam leoni compar;/ , it Jeremías, cap. iv, 7, dicens : « Ascendit leo de cubili suo, et prædo gentium so levavit. » Nabuchodonosor enim victorias victoriis, gentes gentibus accumulans incessit ut leo, cui nemo resistero possit. Per *gallum,* vel, ul llebr;ei vertunt, *canem venaticum,* accipiunt monarchiam Versarum; h i c enim coepit a Cyro, qui infans ah avo Astyage expositus fertur lactatus a cane, ac venationi ferarum per canes impense studuit, teste Xenophonte : nam venatio græce dicitur Çû?«, unde Cyrus. Per arietem vel hircum intclligunt monarchiam Græcorum, quia hæc coepit ab Alexandro Magno, quem Daniel, cap. viii»>j, comparat hirco, dicens : « Porro hircus caprarum rex Græcorum est. n Causas ibidem assignavi. Denique per « regent non levari cum co, » ul ex llebræo vertunt, inlelligunl imperium Romanorum, qui Tarquinio Superbo ultimo rege expulso, per I OU'Ules v.l - enatum admiuistraruul Remp iblicam ea felicitate, ut ad summum imperii fastigium conscenderit. Verum hæc, licet non inepto dicantur, tamen longe petita videntur : præsertim cum tempore Salomonis, qui hæc scripsit, non exstaret monarchia Chaldmorum, multo minus Persarum, Græcorum et Romanorum; ipso enim hasco omnes ætates præcessit. Imo luno Roma necdum erat inrerum natura: conditacnimeslsub Joatham rego Juda, 228 post Salomonem annis.

Huc perlinet expositio R. Salomonis, qui n. Sti*. quinque hæc emblemata sive quaternarios, qui a vers. 15 hucusque propositi sunt, do iisdem quatuor monarchiis exponit. Audi eum : Allegorico, inquit, quinque lue parles singulis quaternis constantes, de quatuor regnis exponuntur, propterea quod eorum imperium firmatum fuerit in Israelitas ob eorumdem scelera, quibus divinam legem quinque libris comprehensam violaranl, ut ideo quinquies eorum facta sil mentio. « Infernus : » regnum Babylonicum inferno innuitur, juxta illud quod de Nabuchodonosore usurpatur : « Qui dilatavit quasi infernus ani mam suam, » *Uabac,* n. 7. n Os vulvæ, » constrictio vulvæ, hoc est Medorum imperium, cum per illam tempestateti Israelita) fœtus suscipere nequirent, ut testantur illa : a Missæ sunt per cursores regis, ut occiderent atque delerent omnes Judíeos, » *Esther* ip, 13. «Terra quæ non satiatur aqua,» id est Græcorum regnum, cui nunquam satis fuit in Israelitas leges suaque edicta exitii sancire. « Ignis, » hoc est regnum Esau, quod ira inflammatum incendia Isracliticæ geniis edidit, ita ut eadem die mulieres cum suis infantibus c medio tolli jusscrit. « Viam aquilæ in cœlo, » hæc est Babylon, aquila ingens, alisque late se effundens. « Viam colubri,» hic est Modus. « Viam navis in medio mari : » pertinent hæc ad Græcos, qui citissimi erant ad leges fcrciuqis. « Viam viri in adolescentia : » hi sunt Persie vel Romani, qui sui imperii nullum unquam finem futurum affirmarunt. « Talis est via mulieris adullcræ : » hæc est calamitas, cujus sibi opifex fuit Israelitica gens, superstitiosum idolorum pfiltum a Reo recedens amplexata, ex quo pœnas hasco ingruentes in sese experta fuit; h;ec enim illud jactabat : « Nullo me crimine obstrinxi;» cx quo invicem illud a Deo responsum : « Ideo judicio meo cs obnoxia, quod crimine to carere affirmaris.» «Movetur terra, » id est israelita!, « per servum.» Perlinet id ad Nabuchodon*»' sor, qui servus fuit Merodach Baladan, oiqua ab epistojis inservivit. « Per stultum cum saturatus fuerit :» hic est Assucrus, qui 180 diorum spatio epulas regias exhibuit. «Perodiosam mulierem :» ad Græços id est r< ferendum. « Per ancillam cum fuerit hæres domimi) : » referendum est ad posteritatem Esau, quem Jacobo fas erat inservire, cum tamen secus res successerit. « Formica* populus infirmus, » id est Zorobabel, ul testantur illa «Ecce terra Chaldaeorum, talis populus uon

fuit, » Jsaícc xxni, 43. a Preparai in messe cibum sibi, » Nabuchodonosori aliquando dei honorem detulit per rotalem Merodach Baladan, qui litteras ad Ezechinm perscribens, ait : « Salus Ezechia;, salus civit iti Jerusalem, salus Deo magno Nabuchodonosor. n Ergo qui illi erat ab epistolis eo forte die aberat, cumque rediisset, eorum qu® gesta fuerant conscius factus, ait : < Deum magnum appellatis, iliumque postremo adscribilis?» Ergo pbbt nuntium excurrens, illum reduxit. Quare propter hujusmodi euhum ad regnum evectus est. Is eigo messis tempestate alimenta sibi præparavit formicam imitatus, u Lepusculus plebs invalida : » hi sunt Mediet Persæ, qui quidem cubile in petra collocarunt, propterea quod templum llierosolymilicum œdiûcarint. * Stellio manibus : » Romani, posteritas Esau, innuuntur, juxta illud : u Manus autem Esau, y Genes, xxvn. a Moratur in ædibus regis : y Romani enim llierosolymiticum templum ingressi, idem funditus deleverunt. « Leo fortis : » hic est Nabuchodonosor, juxta illud : u Ascendit Ico de cubili suo, » *Jercm*. IV. « Gallus succinctus lumbos : » hi sunt Medi et Persæ, qui simul conspirantes lumbos accingentes Balthasarcm interfecerunt, cidemque regnum eripuerunt, u Aries : » hi sunt Greci, qui hujusmodi voce sunt appellati, juxta illud : « Porro hircus caprarum rex Græcorum est, » *Daniel,* vili 21. « Nec est rex : » spectant hæc ad Persas, qui illud de se usurpabaut : « Ego sum, et non est prætcr me alius, » *Isaiœ* xlvii, 8 et 10; iis enim nemo vires suas apponere audebat ; uli *alkum* significat, « nemo poterat ei obsistere »

coüfutjlur. Huc tisque ad verbum R. Salomon. Verum hæc partim alieua sunt, partim falsa, ut quod per Esau et Idurnæos accipit Romanos, quasi Julius Cæsar el Romani prognati sint ab Idumæis, quæ magna csl hislori® inscitia ac calumnia; partim incerta ct fabulosa, ul quod aitNabuchodonosori fuisse servum Baladan Merodach, cum inter utrumquo intercesserint conium anni cl amplius ; nam Baladan regnavit sub Ezechia rego Juda, Nabuchodonosor vero sub Joakim, qui quintus fuit rex post Ezcchiam.

Sreunda invrpro-uu°. *Secundo,* alii per hæc quatuor *feliciter,* id est prospere quoad humanam felicitatem, sed perperam cl pravo quoad futuram et divinam incedentia , putant notari quatuor vilia regum , nimirum per leonem indicari regum fastum, iram et sœvitiam, juxta illud cap. xx, 2 : « Sicut fremitus leonis, ita ct terror regis, u Per gallum notari rogum libidinem : gallus enim est animal salax. Unde Septuaginta vertunt, *gallus conscendetis feminas alacer;* aut, ul Salazar, gallus oblivionem ct memori® defectum notat, qui inter precipua regum vilia referri debet. Nihil enim, inquit ipse, principibus ac regibus solemne magis quam subditorum officia et merita oblivisci ; da enim ferunt regum superbi mores, ul omnia sibi debori existiment, etnullbs se officiis obstringi putent : hinc oblivio et memoriae defectui, quem gallus notat. Aiunt enim illum pr® cæteris animantibus iminemorem esse ; inde natum vulgare illud apud nostrates proverbium : * Memoria de gallo; » ct Phisiognomici tradunt eos, quorum capita temporibus compressis gallos imitantur, labilis admodum memori® esse. Per arietem insinuari regum imprudentiam, pertinaciam et stoliditatem: nihil enim stolidius ove et ariete. Denique injustitiam et tyrannidem eorum notari cum dicitur : < Nec est qui resistat ei, » *q. d.* Rex agit omnia pro libito, qmccumque ei libent pariter licent, nemo est qui se ei opponat.

Tertio et genuine : Sicut Salomon, vers. 11 et deinceps proposuit quinque emblemata sive quaternarios, *primo,* quatuor generationum perversarum; *secundo,* quatuor insaturabilium; *tertio,* quatuor cognitu difficilium; *quarto,* quatuor intolerabilium; *quinto,* quatuor minimorum sapientissimorum, per quæ quasi physica symbola aliquid ethicum el morale représentai: ita et hic proponit sextum emblema bene incedentium, per quod physice significat quatuor hæc, scilicet leonem, gallum, arietem el regem bene et feliciter, id est honeste, composite, concinne, decore, firmiter æque ac prudvnter, expedite, animose, potenter, efficaciter et feliciter incedere; adeo ut cuilibet eorum nihil ejusdem similisve generis aequari, vel sese opponere aut resistere audeat; bonus enim felixque incessus in incedendo tum honestatem el compositionem, tum decorem et elegantiam, tum providentiam, tum agilitatem, tum firmitatem, tum robur ct efficaciam, tum successum et felicitatem incessus denotat. Leo enim incedit erecta cervice, generose explicatis jubis, caudam velut lanceam vibrans, gradu magnifico velut rex ferarum, adeo ut eum incedentem cadere adversis oculis aspicere non sustineant , sed protinus diffugiant et in latebras sese abdant. Gallus pariter incedit alta cervice, et erectis cristis; certat cum gallis glori® studio, canit in victoria, principem se ostendens; excitat suo cantu homines e lecto, lucemque adesse nuntiat ; gallinis maritali adest allectu, eas defendens. Dicitur autem gallus succinctus lumbos, quia paratus ad ingressum et pugnam , quod scilicet per lumborum fortitudinem promptus sit ad certamen ct procreationem. Denique gallus in sua area gallinis pullisquc dominatur, nec patitur rivalem, sed sulus m sua area et sterquilinio, ut vulgo dicitur, imperat. Aries similiter toto grege major, cornibus armatus, composito et animose incedit, imo gregem lotum prrecedit ducitquo, adeo ut omnes oves eum velut principem studiose sequantur, præsertim quia ejus modestiam el clementiam adamant. Rex denique regali habitu el incessu, sceptro, purpura et diademate coronatus, regaliter incedit stipatus illustri aulicorum, stipatorum, militum, equorumquo phaleratorum, nutaturum curruum el rhedarum acie et pompa,

Tertia cl «eLDi*

ut nemo ei se componere vel opponere ausit. Hæc physice.

rvi fit » vaici, r¡': ” Sub hoc physico schemate ethice et moraliter rcpræscntat Salomon qualis debeat esse rex, cjusque incedendi ct procedendi modus, dum eum componit incessui leonis, galli et arietis, nimirum regem debere imitari leonis fortitudinem, ut ejus magnanimitatem præ se ferat, qua tamen utatur ad subditorum tutelam , non abutatur ad tyrannidem; Ico enim non sævil nisi irritatus, subjectis sciens parcere. In gallo proponitur iiriitanda vigilantia, ad quam ct suos jugiter excitare ¡ıı\ nl' debet. In ariete vel hirco monetur, quod subjccfji'l ut tos bonis exemplis praeire, bonis legibus ad catuo. quæ recta sunt ducere, ct ad eorum defensionem se hostibus objicere obligetur.

Cœleras trium horum animalium doles regi imitandas mox subjiciam.

Porro Salomon non solum regem, sed sub eo quemlibet superiorem, imo quemvis privatum informat. Dat enim sub hoc schemate cuilibet exemplar morum et vitæ recte instituendae. Igitur hæc sententia politice dat formam regendæ rcipublicæ, œconomice dat formam regendæ filmili®, ethice dat formam regendæ animæ; tam enim magistratus in república quam pater in familia, ct privatus quisque in seipso est quasi rex : primi regnum est respublica, secundi familia, tertii anima.

politia u lo. gilIcs' * et líits? Politice ergo princeps in república, Episcopus d,œccsb Abbas in monasterio, Rector in collcongregatione sit Ico per fortitudinem et magnanimitatem, ut contra feras, id est hærelíeos, latrones cæterosque sceleratos rugiat ct sæviat. Idem sil gallus per vigilantiam, ut omnes ad labores excitet, ncc patiatur rivalem, vel æmulum qui subditos a se avertat ct pervertat, sed pro iis instar galli acerrime dimicet. Idem sit aries per mansuetudinem, gravitatem ct modestiam, qua subditis virtutis exemplo præcal. Idem sit rex per sapientiam, qua juste et congrue subditos regat sapienterque omnia administret.

ac no- (Economice, paterfamilias sit leo in domo sua, ut ab ca feras, pula sedera viliaque superbia), invidiæ, discordi®, litium , murmurationum, odiorum, etc., profliget. Sit gallus, ut jus matrimonii severe tueatur, nec adulteris aditum ad pynæccum permittat, sed illud castum servet, ex coque proles honeste procreet, educet, multiplicet, quibus de vestitu cœlerisquc ad corpus et animam necessariis vigilanter provideat. Sit aries per comitatem et benevolentiam ac virtutum exempla, ut domesticis singulari omnis honestatis et probitatis exemplo præeat. Sit denique rex per providentiam, æquilatem et justitiam, qua uxori, filiis, servis el ancillis ca quæ jure debita sunt præstet : quare singulos ct singula obeat, visitet, lustret, tueatur, custodiat, protegat et promoveat. Sic fortiter incedit ut leo, vigilante** ut gallus, comiter ut aries, sapienter ut rex. Sic bonus felixque per omnia ejus crit incessus, dum in verbis honestatem, in actionibus concinnitatem, in corripiendo lenitatem, in puniendo severitatem, in custodiendo vigilantiam, in providendo sedulitatem, in imperando prudentiam, in regendo œquitatem præ se fert.

Ethice, quisque in animæ suffi republica et Eth;« regno incedat fortiter ut leo, sapienter ut gallus, temperanter ut aries, juste ut rex. Notantur hic ergo quatuor virtutes cardinales, scilicêl fortitudo, prudentia, temperantia cl justitia, quibus ve- r(' Iuli quatuor rotis optime incedunt et progrediun- n.*. ,-r. tur piorum hominum vitæ et cursus ad felicita-,u>' ' tem properantes æternam. In leone fortitudinem quis dubitat indicatam, quæ omnia hujus mundi seu prospera seu adversa facile contemnit, nihil ,rl timens, neque ab instituto cursu deflectens quidquid evenerit, ut est hæc mortalis vita pluribus incommodis obnoxia? Accinctum lumbos, quodcumque sit animal (Noster gallum accipit), continentiam significat, qua carnales restringimus affectiones, tanto magis idonei et habiles ad coelestem cursum, quanto minus carnis illecebris laxamus frena. In ariete vero seu hirco, qui dux gregis est, et reliquum vulgus videtur quodam modo gubernare, non absurde prudentiam possumus inlelligcrc; quæ virtus cum recte dispenset omnia, et futurorum rationem habeat, spiritualem cursum plurimum juvat. In rege denique quocum nemo congredi potest, vel contra quem nemo potest insurgere, justitiam amplectimur virtutum omnium reginam; quæ tanta æquitate, tam justa mensura el pondere omnia librat, ut nemo quantumvis alioqui alienus a virtute, justitiam possit accusare aut condemnare. Nam quæ tribuit unicuique quod suum est, de omnibus bene meretur, male vero dc nemine. Sicut ergo rex, cui nullus resistere potest, qui nullum formidat, nullius precibus vel minis cedit : sic et justitia, cum sincera csl ct integra, nec precibus, nec lacrymis, ncc promissis, nec terroribus se flecti sinit. Ita Baynus, Jansenius cl alii. Jam singula parliculatim ct minutius expendamus.

Quatuor hæ virtutes adurnbrake sunt quatuor Cherubinis, stipantibus currum providentiæ cl gloriœ Dei, EzedLi, qui faciem cl speciem habent quatuor animalium, scilicet Iconis, bovis, aquilæ ct hominis, quibus totidem hic animalia Salomonis cx æquo respondent : leoni enim respondet leo, bovi aries, aquilæ gallus, homini rex ; vide dicta *Ezcch.* i, sub iinem capitis, *Quæst,* III. Præclare Seneca in *Octavia,* regis officia ila paucis complectitur : ■

> Consulere patria», parcere afflictis, fera
> Cxde abstinere, tempus atque iræ dare,
> Orbi quietem, iaculo pacem suo.

Leo fortissimus bestiarum ad **NULLIUS PAVEBIT Rn in»** occursum. — *Primo,* Aristoteles loco citato : « Leo, dH, ait, ambulat larde ct magnifice, ac movens se in

spatulis cum ambulat : » sic rex et Prœlalus in ¿ictione non sit levis et præceps, sed gravis, tardus, magnificus.

Secundo, leo ad nullius ursi, pardi, tigridis, lupi alteriusve feræ pavet occursum, sed omnes pavidos efficit ct percellit : sic rex sua sapientia et robore se faciat impavidum ct constantem, ut omnibus sui pavorem metumque incutiat. Unde Aben-Ezra w *ncc est rex qui resistat ei,* sic exponit, *q. d.* Tunc rex felici gressu incedit, cum nemo ad bellum inferendum insurgit, resque feliciter succedunt, eo quod justiliæ tramiti insistens, nullum adversarium hostemque habeat, uti nullum in regno suo habuit Salomon, quem aliqui nomine *album* hic, quasi per œnigma indicari autumant, uti dixi.

Tertb. *Tertio,* Aristoteles, lib. IX *Ilistor. animal,* cap. xliv : « Leo, ait, dum cernitur, nunquam fugit; sed si venatorum multitudini cedere cogitur, sensim pedatimque discedit, crebro subsistens atque respectans. Naclus vero opaca, fuga quam maxime potest veloci fc subtrahit, donec in aperta deveniat, tunc rursus lente incedit. » Sic rex, si quando bellis vel adversis pressus et oppressus cogatur cedere, honeste , constanter et decore id faciat, ne fuga ignominiosa majestati regi® notam timiditatis et pusillanimitatis inurat, uti Justinianum monet Agapetus Diaconus : a Quemadmodum enim, ait, leone subsistente ac respectante hærent venatores : sic etiam principe constanter agente, malorum impetus franguntur. >

Qiiii to. *Quarto,* Aristoteles, lib. II *Ilistor. animal,* cap. i: *a* Gradiuntur, ait, pedatim Icones, nimirum sinister pes manusque non transit dextrum, sed subsequitur more camelorum : » sic rex sinistra postponat dextris, hoc est turpia honestis, improvida prudentibus, dubia cerlis, caduca ælernis, humana divinis; ac dextros, id csl sapientiores el meliores in gubernando , pnrferal sinistris, id est minus bonis minusque sapientibus.

Quinto. *Quinto,* S. Gregorius Nazianzenus in Carni. *De virtute humana* asserit leonem pedum suorum vestigia cauda everrere el abolere, ne a venatoribus ea cerni queant, ut ipsum persequantur: sic rex consilia sua tegat et celet, ne ab adversariis deprehendi et everti possint. Plurimum enim ad regimen valet secretum.

Sexto, Plinius,lib. Vili, cap. xvi, leoni hæcgenerositatis dat elogia : « Generositas maxime in periculis deprehenditur : non in illo tantummodo , quod spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac velut cogi testatur ; cooriturquo non tanquam periculo coactus, sed tanquam amenti® iratus. Illa nobilior animi significatio, quamlibet magna canum cl venantium urgente vi, contemplili! reslitansquc cedit in campis, el ubi spectari potest. » Sic rex in periculis sil intrepidus, iisque acuatur ejus animus, ut ct alios ad robur exacuat; nam a crescit adversis agitata virtus, » nimirum qu® veru est et heroica. Eleganter ct sapienter R Juda in *Pirke Avalli,* id est in *Apophth. Patrum:* « Audacem, ait, te oportet esse ut pardum, alacrem et expeditum pedibus quasi capream; sicut aquilam, regiam et solarem volucrem, omnia pr® agilitate corporis penetrantem ; denique adinstar leonis strenuum ac bellicosum, fortem et magnanimum ad mandandum exsecutioni Dei ac patris tui voluntatem. »

Exstat apud nostrum Jacobum Pontanum, volum. Ill *Progymn.* part. 1, cap. xun, cujus titulus, *Leontarchia,* sive *leonis inter bestiai principatus,* insignis hac de re dissertatio, et leonis cum elephante de primatu contentio; in qua cætera animalia omnia leoni causam adjudicant, eumque ut suum principem adorant, unde idem tandem facit elephas, seque a leone vinci profitetur, eique ultro sese submittit.

Gallus succixctus limbos suos. — Apposite quasi per gradationem a leone ascendit ad gallum, quia hic terror est leoni, uti mox ostendam. Gallus pompatice incedit; nam in incessu alte crura elevat, ut majori energia pedes figat: hinc a Poeta vocatur *altigradus.* Rursum «cum limen intrat, ail Ælianus, tametsi allis<mum existât, cristam inclinat ne crista uspiam offendatur; » crista enim ipsi est pro diademate, quare studiose cani intactam servat, ut obstacula el pericula etiam remota declinet. Sic rex providus sit, ut non tantum vicina et certa, sed et remota dubiaque hostium et adversitatum discrimina eminus prospiciat, avertat el discutiat. Rursum gallus canili suo exsultans superbit, leoni omnium animalium ferocissimo aspectu suo terrorem incutit, regnum in quacumque sit domo exercet, ternas discernit horas, quasi gnarus astrorum, ait Aldrovandus initio lib. XIV *Ornithul.* Jam singula hæc pluraque alia minulim digeramus, et regi Pralaloque aptemus.

Primo, in gallo mirus est amor erga gallinas et pullos, mira eorum cura, ut pro eis certet usque ad mortem : similem habeat rex curam regni et subditorum, ut pro eis vitam si opus esi, impendat. Audi Aldrovanduro, lib. IV *Ornithol.:* Gallus, ait, optimi palrisfamilias exemplar est : is enim non vigilem tantum sese suorumque præbel custodem, el mane dum tempus est, ad quotidianum invitat laborem ; sed ipse primus exsilit, non tam voce, quam reapse quid faciendum sit ostendens; ipse omnia verrit, omnia explorat, omnia dispicit, ct simulalque aliquid esc® naclus est, gallinas ct pullos ad pascendum convocat; inierim ceu paler quidam el symposiarchus excelsus adslat, et ad epulandum invitat, hoc unum semper cur® habens, ut suis sil quod edant. Interea ipso disquirit ecquid in proximo reperiat, quo reperto rursus suam familiam citai alta voce. Accurrunt illico. Ille sublimem se gerens, et undique circumspiciens ecquid hostile usquam <q»pareat, totam cohortem circumit, et obiter gi num aliquando unum sibi sumit, non citra iuvitalio-

ivi » simili* Primo.

nem ut *se* sui sequantur. Porro zelotypia el amor galli erga gallinas sibi subjecta.*, inquii Rhodiglnus, gallum toties noctu excitat, et ideo canit, ut eantu suo se adesso testetur : simili ratione zelus et amor erga regnum, probum regem principemque pervigilem efficiat.

Secundo, gallus miro pollet præsagoque, ut ita dicam, ingenio, industria ct solerlia. Hanc imictur rex. Audi Plinium, lib. X, cap. xxi : a Galli, ait, proxime gloriam sentiunt, et hi nostri vigiles nocturni, quos excitan lis in opera mortalibus rnmpendoque somno natura genuit, norunt sidera, et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremve revocant. Nec solis ortum incautis sinunt obrepere, diemquo venientem nuntiant cantu, ipsum vero cantum plausu laterum. Imperitant suo generi, ct regnum in quacumque sunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoque inter ipsos, velut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes. » Ælianus etiam non solis tantum, sed lunas etiam ortu tatari gallinaceos scribit, ubi ait : a Gallinaceum exoriente luna, quasi divino quodam spiritu afflatum bacchari, atque exsultare ferunt. Oriens autem sol nunquam ipsum fallit : tum vehementissima voce contendens, semet magis magisque cantando vincere conatur. Ita Ælianus, lib. IV, cap. XXIX. Hinc illud *Job. cap. xxxvm, vers.* 36 : « Quis dedit gallo intelligentiam ? » Galli enim cantus diem ct noctem sapienter distinguit, perinde ac si intellectu praditus foret.

Tedio. *Tertio,* mira est galli magnanimitas, præsertim in duello et pugna : hanc induat rex. Audi Aldrovandum loco citato : Laus gallo maxima, inquit, in animo plusquam regio, adeo ut Oppianus avium omnium pugnacissimum vocare non sit veritus : cujus nimirum tam excelsus animus est, tanta animi constantia, ut non vita, quæ omnibus animalibus carissima est, pericula tantum subire, sed perdere etiam eam malit, quam alterius imperium jugumque, vel ad unicum tantummodo temporis momentum, pati. Scivit hoc Themistocles, sciverunt majores nostri, qui anniversariis solemnibusque gallorum pugnis soIcmni ritu institutis, perpetuos nos esse voluerunt gallorum imitatores. Aiunt vero non leonem modo ad eorum cantum, sed et basiliscum expavescere; quod an verum sit, ut parvi refert, ita certum est nullum animal majori animo et excelsiori, vel caput cristatum , et caudam erectam falcatamque gerere, vel certamen inire, in quo frequenter ante moritur quam adversario cedat. Quarc jure merito Marti, bellorum pugnarumque deo, sacer habitus fuit, et proverbialiter á;tu; vútte;, hoc est *Martis pullus,* vocatur, quasi ad bella pugnasque magnopere propensus.

Porro in pugna galli inira utuntur arte et gestibus : duin enim pugnant, naluræ ductu terram feriunt, et plumas circum collum erigunt, pennasquo caudas quantum possunt sursum atque deorsum vibrant, assilientes interim, quo magis calcaribus suis, quie ob id ceu tela In cruribus agnata teste Plinio agnoscunt, hostem feriant.

Ab ejusmodi certamine vulgaro exstat adagium: a Gallus insilit,» in eum qui semel victus redintegrat certamen, quod sano srevissimum in gallo conspicitur. Unde dicebat D. Augustinus. « Cum ecce ante fores advertimus gallos gallinaceos, ineuntes pugnam nimis acrem. » Et paulo post pugnam ita describit : « Ut in ipsis gallis erat videre intenta projectius capita, inflatas comas, vehementes ictus, cautissimas evitationes, ct in omni motu animalium rationis expertum nihil non decorum : quippe alia ratione desuper omnia moderanto; postremo legem ipsam victoria superbum cantum, ct membra in unum quasi orbem collecta, velut in fastum dominationis.» Sed doctissime idem certamen hisce versibus quam breviter Angelus Polilianus complexus est in *Rustra :*

> Et regnum sibi marte p.iraní, quippe obvia rostri*
> Rosira terunt, crebrisque acuunt assultibus iras.
> Ignescunt animis, ct calcem calce repulsant
> Infesto, adversumqne affligunt corpore pectus.
> Victor ovans cantu palmam testatur, et hosti
> Insultans victo, pavidum pede calcat iniquo :
> Ille silet, lalebrasqim petit, dominumque superbum
> Ferre gemit : comes it merito plebs caetera regi.

Ælianus, lib. IV, cap. xxtx : « Quod si, ait, palma contingit, stalim in victoria canunt, seque ipsi principes testantur, etc. Cœlumque sola volucram aspicit, crebro in sublime caudam quoque falcatam erigens, n Et Plinius : « Si ex certamine victoriam reportarit, tum oculorum eminentia, tum cervice erecta, simul et cantus contentione insolenter effertur, ct triumphanti similis est. » Quocirca Miltiades Athenienses contra Persas ad prælium exacuit proposito gallorum dtiellantium spectaculo. « Spectata enim, ait Philo, in brutis patientia, pcrtinaciquc contentione usque ad necem pugnantibus, invicto pectore correptis armis eam expeditionem susceperunt, quasi bellaturi cum ingenti strage hostium, contemptis mortibus et vulneribus, ut saltem insepelirentnr libero solo palriæ. Nihil enim ad rem graviter gerendam magis excitat, ac deteriorum victoria major quam sperari poterat. » Tradit item Diogenes Laertius Socratem Iphicrati duci animos adjecisse, cum ei ostendisset gallos gallinaceos ton«oris Mid® adversus eos qui erant Gallile pennis ac rostro dimicantes. Huc facit symbolum Pythagora : « Gallum nutrias, ne tamen sacrifices, id est, milites alas ad urbis tutelam, sed cos sacris ne adhibeto. »

Quarto, gallus formidini est leoni; imo Plinius, lib. XXIX, cap. XIV, tradit a leonibus et pantheris non attingi eos qui Jure galli peruncti fuerint, maxime si ei allium admisceatur. Rursum gal-

lum metuit aspis, simia, basiliscus : sio rex sit formidabilis maleficis.

Quinio, gallus est animal solare, miramque cum sole habet sympathiam : hunc enim ad omnes mundi angulos festinantem, exortivum, occiduum ct meridianum voce admodum vocali, et alarum applausu congratulanda in morem sœpenumoro salutat et resalutat.

Rursum gallus symbolum est vigilanti® ; undo pluvias ct tempestates praesentit : eas autem imprimis praesagit, cum paulo post solis occasum, vel primis horis nodis, stalim a vespertino crepusculo, insolens in raucisonum cucurltum, non sine alarum motu indefessus prorumpit. « Gallinacei, ait Ælianus, cœteræquo domestic® aves alarum percussione concrepantes ct cucurientes, et sua quadam voce obstrepentes, tempestatem nuntiant. » Rationem ejus alias assignavimus, quod scilicet Auster una cum vaporoso aere vocalia instrumenta ut sensim replet, ita multa pituita infarcit : cujus motum sentientes galli, per eum coeli et corporis statum facile raucescunt. Cadcrum ut gravante hac sarcinula, vocis et motus presidio seso exonerent, ad cantum modo insolito stimulantur. Adde, si videbitur, laryngis per humldum acris stattim dilatationem, qu® ut vocem graviorem, ita raucam ct clangosaxn solet reddere. Sio rex futura famis, belli, seditionum , ctc., pericula sagaciter prospiciat ct discutiat. Præclarc S. Ephrcm, in semi, ascetico ad imitationem *Proverb. :* « Non exiguum, ait, damnum sibi conciliat pastor, qui extra ovile dormit ovium : somnolentia enim pastorum, luporum est gaudium. »

Sexto. Sexto, gallus acuti est visus, aeren-que habet oculorum aciem. Argumento est, quod unico tantum oculo sursum elevato, semper rapaces aves, Infensissimos hostes suos observet, nc ex improviso vel pullum aliquem, vel gallinam, aut ipsummel ex arca abripiant; altero vero diligentissimo minutissima quæquc in locis diam parum lucidis disquirat. Ua rex uno oculo coelum Deumque intueatur, necubi cum offendat, et dæmonis rapina? pateat; altero regnum inspiciat, ut subditis de rebus omnibus provideat : sed ita ut prior oculus regat posteriorem, ut scilicet cura religionis cullusquc Del dirigat curam terrenorum. Recta enim ratio dictat infera a superis, terrena a coelestibus, humana a divinis debere gubernari.

Septimo. *Septimo,* gallus maximo gestit ct pompatico incedit exoriente luna : tunc enim, inquit Ælianus, quasi divino quodam afflatus spiritu ovat ct exsultat; quare videtur regia luna, ciquc se per omnia subdere ct conformare : unde juxta lunro motum ct vices cantum iterat ct innovat. Sic rex human® mutabilitati, cujus symbolum est luna, sese accommodet, et quasi se subdat, ut pro mutatione rorum et temporum, consilia, edicta, actiones ct studia mutet, lllisque adaptet.

OwUVO. *Octavo,* S. Augustinus, lib. l *Dc Ordine,* tradit gallos in pugnam non prosilire, nisi ut gallinas sibi subditas, areamque sibi concreditam tueantur. Docent ergo galli regem non movere bellum ut aliena invadat, sed ut sua ab aliis invasa recuperet, vel tueatur. Unde Varro tradit gallos generosiores pugnam non ordiri, nec priores hostem invadere, sed aggredientibus fortiter repugnare.

Et aries, — qui gregem prreit ducitque mane ad pascua, ct ad stabulum sero reducit. Unde Varro: «Totius, inquit, gregis oculus est aries;* hinc aries prudenti® d providenti® est symbolum. Unde Pausanias in *Corinth,* narrat Corinthi œneum Mercurii simulacrum fuisse, cui aries ex opposito assistebat, ut significaretur, inquit, eloquenti®, cujus preses erat Mercurius, jungendam esse prudentiam. Rursum aries, etsi in oves quas ducit, sil comis et mansuetus, tamen in hircos et arietes rivales est ferox et pugnax. Quocirca Pierius, *hicrogl.* 10, cap. xxix : Quantum, ait, in agno mansuetudinis, tantum in ariete ferocitatis experimur. Simul enim ac cornua noere veruni, pugnacissimi fiunt, neque se Unium in suo genere lacessunt, incursant pie invicem arietant; verum et homines impetunt, in bellumque provocant. Hinc Marti coelestis aries dicatus. Romani quoque bellum cuipiam indicturi arietem per fœcialem præmitkbant, quem in hostium fines immitteret. Pari modo rex suis benignus, hostibus sit formidabilis, juxta illud Virgili! de Marcello, cujus imperandi artem hisco duobus comprehendit, *Æneid.* VI :

Pírcete subjectis, et debellile uperbos.

Addamus hic alias arietis doti s regi imitandas. *Primo,* elephantum furentem conspecto arieto insania solvi, et mansuescere, tradit Plutarchus. lib. II *Si/mpof.* Quæst. VU. Addit Ælianus elephantum exhorrescere arietis cornua, atque hac ratione a Romanis fugatos fuisse elephantos Pyrrhi Epirotarum regis objectu arietum. Pluribus idipsnm docet Aldrovanduft in *Elrpha/ito* t sio subditorum iras ct tumultus sedet rex sua mansuetudine et vultus hilaritate. Qua in re imitetur Deum; nam, ut ail S. Bernardus, «tranquillus Deus tranquillat omnia, et quietum aspicere quiescere est.»

Secundo, Albertus Magnus -criblt, «i cornua arietis sepeliantur nd radicem Ilei arboris, fructus in ca cillus maturescere. Et Antonius Mixildus ficum, ne fructus amittat, arietis cornibus circa radices obrui jubet, le<le Aldrovando, tract Dti *Ove :* sio rex bonus sua fortitudine mixta clementia fecundat dilatque subditos.

Tiitio, nola est arietis cum lupo antipathia, odium ct bellum, qu® etiam post mortem durat, præsertim in pelle, lana et chordis. Unde Pythagoras auctor est, si pellis arietis lupinie apponatur defluxuram lanam arietina? ; chorda? ex nervis arietum mixte chordis cx nervis lupinis sonum non edunt. Oppianus scribit, si ex lupina pelle feceris tympanum, id inter reterà pulsatum so-

Ium resonabit silentibus arietinis cl arteris utcumque prius sonoris. Scribit Albertus, lib. I *llist. animal,* cap. xxxviu, si funiculum ex intestino lupi sepeliveris in terra, ovile pecus co transire prohibebis, etiamsi fuste adigatur. Notum est illud Alciati :

Olera mulesennt, coriumque silebit ovillum,
Si confecta lupi tympana pelle sonent.

Hanc antipathiam cum hœreticis, quos lupis rapacibus comparat Christus, similibusque rcipublicæ pestibus rex imitetur, ut cos ubique persequatur et exterminet.

Quarto, Ægyptii Jovi Hammonio appingebant cornua arietis. Unde ad ejus imitationem prisci Gentiles in sepulcris ejusdem cornua insculpebant: / Egypliienim Hammonem velut salutiferum salutisque deum mire venerabantur. Quin et prisci arietis pelle tecti, cique indormientes oracula ex somniis captabant, uti ex Pausania et Virgilio docet Aldrovandus in *Ove :* aries enim misericordia), mansuetudinis, benevoleptire et beneficentiæ divinte est symbolum. Hanc imitetur rex.

QoInto. Arie» •ymk** tum bfr- roii.

Quinto, heroum symbolum fuit aries. Saporis regis gestamen celebrat Ammianus, aureo capitis arietini figmento elaboratum. Quod el insigne militi®, et quasi sodalitatis cujusdam suæ, recentissima memoria (inquit Pierius Valerianus, *hicrogl.* 10, cap.xxvi) Carolus fortissimus Burgundionum Dux, Caroli V Imperatoris avus, adseivit, aureum arietis caput singulis pro gestamine imponendo, et arietini capitis cognomento sodalitatem vocando : eam Tossionis aurei vulgo appellarunt *(Tardine del Tosone),* quod ca locutio caput arietinum lingua patria designaret. Nummum reperire est Galieni Imperatoris, in quo aries expressus cernitur inscriptione addita Jovi cons.aug. Sebastianas Erilius alium depingit nummum Antinoi, magnum Græcum æreum, cl ab excellenti quodam sculptore facUim, cum isliusmodi litteris ANT1NOOC HPnC, id est Antinous heros : ostendit ab altera parte arietem pulcherrime expressum cum quibusdam litteris, quœ tamen propter temporis injuriam erosœ legi non possunt. Hic, ait, nummus a Græcis fuit excusus honoris ac memori® gratia post mortem Antinoi, ac fortasse ut Adriano Imperatore cui ille erat in deliciis, ablandirentur, qui ubique terrarum statuas ei erigebat. Heroes hosce rexœmuletur, ut ipse arietum sit aries, et heroum heros, puta heroum choragus et dux ad heroica quaeque facinora generose capessenda.

ItaS. Ephrem,in Encomio S. Basilii, eum comparat arieti : « Arietem , ait, aliquando vidi, cui pulchra erat pellis, el cornua ratione praedita divinitus loquentia, ad quem ego propius cum multa anxietate accedens, parvum filum ex ipso sensim abstuli. Sapiens hic est et fidelis Rasilius. Basileus enim vere gressus esi virtutum, liber laudum, vita miraculorum; qui in carne gradiens spiritu incedebat; beryllum (beryllo gemma constans) plectrum mystica* cithare, regionem sanctorum Angelorum oblectans, certus agnus matricis suæ, Spiritus Sancti agrum ac hortum illustrans, desiderio atque amore exsultans, ac ilorem ex ima radico pretiosissimæ crucis decerpens; presepe sacrorum dogmatum, lingua verborum, membrana pulchra divinæ sapientiæ, quæ de cœlo divinas elementorum impressiones accepit. »

Sexto, patientiæ et martyrii symbolum est ovis ct aries, utpotc qui nulli nocet et nocentes tolerat, juxta illud Christiani Poetæ :

Hic scopus uniis erit cunctis prodesse, nocere
Nulli, el amare bonos, ac tolerare malos.

Hem hoc alterum :

Juvare cunctos, ac nocere nemini,
Est sumina vitæ Christian® regula.

Quemadmodum et Cicero « virum bonum esse dicit eum, qui prosit omnibus, noceat nemini, nisi lacessitus injuria. » Alibi additur cx Claudiano ad Adrianum, « mens ignara nocendi. » Pingit denique idem ovem, sive agnum, quem lupus mordicus prehensum tenet, cum verbis : Fit suavior :

Dum premitur justus, fit gratior hostia Olympo;
Sic quoque fit morsu, suavior agna, lupi.

Hinc S. / Augustinus Apostolos vocat arietes gregis Dominici, qui illi viam præivere- in cœlum per victimam martyrii. Horum patientiam, fortitudinem et zelum imitetur rex et Pnelatus quilibet. Quæ enim de rege dixi, mutato tantum nomine cuivis principi, Episcopo, Prelato, Pastori, rectori, imo cuilibet privato adapta.

Allegorico, hæc quatuor optime competunt Christo, qui est leo de tribu Juda, Hex regum, et Dominus dominantium, cui proinde nemo resistere potest ; qui tanquam gallus vigil excubat, ct peccatores ut a peccati somno evigilent suscitat, clamando : « Surge qui dormis, et exsurge a mortuis. » Ipse est et per arietem illum significatus, qui inter vepres haerebat cornibus suis, et pro Isaac, id est fidelibus et electis, immolatus est, Genes, xxu. Ipse denique est aries, imo pastor qui ante oves vadit, et pro eis animam suam ponit, *Joan.* cap. x. Ita S. Augustinus, lib. XII *Contra Faustum,* cap. xui, qui sic hanc gnomen legit, sicque explicat : « Catulus leonis fortior jumentis, hoc est parvulus majoribus; si non ascendit in cruce recumbens, cum inclinato capite reddidit spiritum? si non dormivit ut leo? quia in ipsa morte non est vicius, sed vicit; el ul catulus leonis? inde enim mortuus est, unde et natus, » 7. *d.* Ideo Christus moriens dicitur catulus leonis, quia ab inilio ad mortem natus el morti destinatus est. Sic etiam Auctor *Catenæ Græc.* hæc quatuor attribuit Christo.

Alidori- „T* JXa°iia wunt

Trpoio-rre- Tropologice S. Gregorius (quem more suo sequitur Beda, et Salonius), lib. XXX *Moral,* cap. ni, vel juxta aliam editionem v, per *leonem* accipit Christum, per *gallum* doctores et prædicatores, per *arietem* sacerdotes : « Ipse, ait, hoc loco leo ponilur, de quo scriptum est:Vicit leo de tribu Juda, qui fortissimus bestiarum, quia in ilio hoc quod infirmum est Dei, fortius est hominibus; qui ad nullius pavet occursum. Dicit enim : Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam. Gallus succinctus lumbos, id est prædicatores sancti inter hujus noctis tenebras verum mane nuntiantes. Qui succincti lumbos sunt, quia a membris suis luxuriæ fluxa restringunt : in lumbis quippe luxuria est. Unde et eisdem a Domino dicitur : Sint lumbi vestri præcincti. El aries, nec est rex qui resistat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum intra Ecclesiam ordinem sacerdotum? De quibus scriptum est : Afferte Domino filios arietum ; qui per exempla sua gradientem populum, quasi subsequentem ovium gregem trahunt. Quibus spirilualiler rectcque viventibus nullus rex sufficit omnino resistere, quia quilibet persecutor intentionem eorum non valet præpedire; sciunt enim ad eum quem desiderant et anxie currere, et moriendo pervenire. Ponitur ergo *primus* leo, *secundus* gallus, *tertius* aries. Apparuit enim Christus, deinde sancti prædicatores Apostoli, el tunc demum spiritales patres Ecclesiarum praepositi, videlicet duces gregum ? quia doctores sequentium populorum. › Addit deinde quartum, quod feliciter, id est prospere, quoad temporalia; sed non bene, imo pessime, quoad spiritalia incedit, esse stultum elevatum in sublime, puta Anlichristum, de quo vers. seq. Verum melius cæteri omnes, quartum bene et feliciter (hæc enim unum idemque sunt; pro utroque enim in hebræo est eadem vox *melibe)* incedens, censent esse regem, uti dixi.

Ven. 3Î. 32. EA QUI STULTUS APPARUIT, POSTQUAM ELEVATUS EST IN sublime; si enim intellexisset, ori sio imposuisset manum. — Pro *est* nonnulli legunt ei, unde hunc versum nectunt praecedenti, quasi hio assignetur quartum feliciter incedens, scilicet stultus elevatus in sublime, per quem S. Gregorius, XXX *Moral,* cap. m, intellexit Antichrislum, qui a dæmonc elevabitur, fielque monarcha mundi (i).

Verum pro *et* legendum *est,* uti legunt codices Vaticani et cæteri emendati. Hebraice est, n *stulte egisti in elevando te, et si cogitasti, manum ad os,* scilicet pone et sile : ubi prius im, id est *si,* ex phrasi hebræa est negantis, significans *ne, non.* Unde Chaldæus vertit, *ne te extollas, ne sis insipiens,* vel, *ne elatus in altum libere et insipienter agas, aut loquaris,* ul stulti solent; quod Noster clare vertit, *tst qui stultus apparuit postquam elatus est in sublime.* Hebræum ^33 *nabal* significat stultescere, item cadere, defluere el marcescere; ac de herbis ct floribus dicitur, ut sicut litteris et voce, sic et significato consentiat cumbae *naphal,* id est cadere, decidere. Unde Pagninus vertit, *si cecidisti cum te efferres; si cogitasti, magnum ad os pone;* alii : *Siluisti postquam exaltatus es,* etc. Septuaginta, si *profluxeris,* vel *profuderis te in l&titiam, et extenderis manum tuum cum pugna, inhonoraberis;* R. David sic vertit, si *cecidisti,* vel *desipuisti,* id fuit *in elevando te: si sapuisti, id fuit quia manum ori apposuisti.* Sermo Agur dirigitur ad discipulos Ithielem et Uchal, ait Aben-Ezra. ut patet cx dictis vers. 1. Sed sub his quemvis lectorem vel auditorem accipe, *q. d.* Si insipienliæ famam ct notam incurristi, causa fuit tua superbia, quod te præ cæteris elevaris et venditaris : superbia' enim comes est insipientia æque ac infamia; sin vero sapientiæ nomen et decus acquisivisti, causa fuit tua modestia, humilitas et silentium, qua manum ori apposuisti, ne quid insulsum effutires: «Stultus enim si tacuerit, sapiens reputabitur, » ut ait Salomon, Prov. xvn, 28.

Rursum idem R. David sic explicat, *q. d.* Si excidisti tuo statu, gradu, honore, ac in imam vilitatem el pauperiem deturbatus es, noli desperare; sed cogita ct sapienter age, ul manum ori apponas, id est ut manibus labores, hocque labore libi vicium pares, quem ori luo inferas.

Secundo, Vatablus vertit, st *quid stulte egisti efferendo te, aut si quid scelerati apud te cogitasti* (hoc enim est DÌCÌ *zamotha), pone manum super os,* id est, saltem os statim compescito, ne scelus erumpat, et tibi vit®, vel opum et forma' periculum creet. Huc accedit R. Levi : Si sapù, ait, *pone manum super os,* id est secretum tibi commissum ore clauso sile et cela; mulli enim se el alios perdiderunt per revelationem secreti. Aut pone *manum super os,* id est, silenter et sapienter cogita qua ratione, id quod stulte egisti vel dixisti, emendes, corrigas ct restaures.

Tertio, Syrus vertit, *ne desideriis indúlgeos* (uti faciunt stulti), *ne probris affiaaris, neque manus ad os tuum injuste apponas,* ut aliquem vituperes, caluumieris, falso accuses, ac ori manum, id est duris verbis duriora verbera adjungas. Plures alias Hcbræorum interpretationes legere est apud R. Salomonem et Aben-Ezra, quas, quia parum probabiles et apposito videntur, consulto omitto.

Quarto, Cajctanus, *siluisti aim exaltatus es, et si considerasti manum ad os,* quasi sit oraculum de futuro, quod iose sic miro modo explicat : Apo-

(t) *Si* ita *stultus fuisti,* ut *te efferre* volucris, *et cogitasti* iræ laxaro habenas, manum *ait os,* scilicet impono, (rena lei|>sum.

Vers. 33. *barn* quemadmodum *pressio tactis* in ntro *producit butyrum, et pressio nasi educit sanguinem ,* naso compresso et durius emuncto elicitur sanguis, *et* ita *compressio nanum,* id est iræ. *educit litem. Compressio ira* hic non est ejusdem cohibitio ne erumpat, sed concitatio, similitudine sumpta ab eo qtri · rHinat ¿liquid in quo succus est, ut exeat ille succus. SignUuMur qui alterius longanimitatem injuriis diclisvo aculeata ad iram concitai

strophe est, inquit, ad Rempublicam Romanaio, futurum praedicens, ut tunc maximo cum evecta *foret,* vilius dejecta rueret, et in antiquam humilitatem ad reges devoluta recideret, cum Ctcsares imperium capesserent, cl dictaturam perpetuam sibi usurparent. Atque id sibi vult illud : *Si considerasti manum ad os;* nam manus ad os exsecutio est ad imperium oris, quibus verbis innuitur dictatoris ofllcium, cujus tanta erat in Rempublicam auctoritas, ut quidquid diceret, illico exsequerentur, *q.d.* Futurum csl quandoque ut ruente Republica et senatu Romanorum, omnium manus ad os unius, id est ad imperium Crosaris moveantur; aut ut eorum manus, id est exercitus, ad os et scientiam unius Imperatoris dirigantur. Verum hæc versio et interpretatio nova esl, peregrina ct violenta.

Quinto, alii verisimilius sic, *q. d.* Si forte cum stultus esses, et rerum ignarus, elatus es ad dignitates vel regimen, noli subito ad novas res, novaque edicta ct molimina prosilire; sed maturo cogita ponendo manum super os, id csl silendo el deliberando tecum quid facto sit opus; cx matura enim deliberatione sequitur matura exsecutio ct gubernatio. Verum hæc omnia longe abeunt a Vulgata versione.

Sexto ergo, juxta Vulgatam hic planus et genuinus est sensus. Dixerat Salomon vers, præced., regem sapientem similem esse leoni, gallo el arieti, ut ei nemo obsistere queat; nunc per antilhesin subjungit nonnullos insipientes et stultos, cum elevantur ad regnum vel alias dignitates, stultitiam suam prodere stulte loquendo, agendo vel imperando : quapropter eos stulto regnum vel dignitatem acceptasse, ad quam ob stultitiam vel imprudentiam, aut inoxperientiam ct imperitiam se sciebant ineptos et inidoneos; in regimine enim cos stultitiam suam prius reconditam aliisque incognitam, stulte imperando prodidisse, et publicam fecisse; quare cx regno vel dignitate non nisi dedecus ct infamiam sibi conscivisse. «Si enim intellexisset,« id est si intelligens ct sapiens fuisset, « ori suo imposuisset manum , » id est in regnum vel dignitatem ad quam eligebatur, aut postulabatur, non consensisset, nec eam acceptasse!, utpote conscius suæ ineptitudinis et stullitiæ. Rursum acceptato regno si. luisset, id est silenter, tacite ct modeste processisset, ne temere stultequc agendo, loquendo vel Jubendo, stultitiam suam proderet.

Summa, hæc sententia indicat imprudentem illius garrulitatem, mordacemqnc dicacitatem mullum mali tam ipsi loquaci, quam audientibus afferre, utpote quos ad iram, lites, rixas el erodes suscitet, uti explicat vers, seq . Illum enim huc perlinere patet ex hebrroo, qui pro qui *autem,* habet *qui enim,* quasi hujus dicti el versiculi det causam.

Porro Septuaginta alio abeunt; vertunt enim, ii *profuderit te in latrila, et extenderis tnanus* tuas *cum pugna, inhonoraberis.* Quo nonnulli putant Salomonem monere reges, no nimis eint vet blandi, voi severi cl rigidi; sed inter utrumquo medii comitatem gravitale temperent erga subditos, *q.d.* Si, o princeps, te profuderis in hotitiam, ut tuis subditis festive etfamiliariter nimis usus fueris , *inhonoraberis* ab ipsis, quia scilicet ipsi tua lenitate abulentur, tcoumque agent quasi paras cum pari, non quasi subditi cum roge; quod si vice versa *extenderis manus tuas cum pugna,* id est, si in eosdem severe et pugnaciter egeris, vim ct manus cis inferens, minas jactans, pugnas indicens, similiter *inhonoraberis.* Nam subditi ut se tueantur, et vim injuriamque propulsent,principes suos impetere, violare et Irodcro non formidant. Huc quoque trahunt versionem Vulgatam, multa in eo supplendo.

Verum facilius traxeris versionem Septuaginta ad Vulgatam, illiquo accommodaris. Est enim unica gnome unimembris, non bimembris; alioqui enim repeteretur *-A si.* Sensus ergo est, *q. d.* Si, o princeps, in sublime evectus te effuderis, more stultorum cum subditis leviter jocundo, eos carpendo, vellicando, verberando, et quasi joco pugnando, inhonoraberis : hoc est, si subditos petulanter verbis vel pugnis vexaveris, illi te Inhonorabunt et vilipendent, tibique similia regerent, tcque similiter verbis ct pugnis appetent. Idem est sensus Vulgato;. Undo sequitur :

33. Qui AUTEM FORTITER PREMIT UBERA AD ELICIENDUM LAC, EXPRIMIT BUTYRUM J ET QUI VEHEMENTER EMUNGIT, ELICIT SANGUINEM; ET QUI PROVOCAT IRAS, producit discordias. — Pro *qui fortiter premit, emungit, provocat,* hebraico idem est nomen **p** *mils,* id e»l cmulsor, emunctor, expressor; vel, ut alii, emuhio, emunctio, expressio. Hebraea ergo sic habent, *quia emulsor laciis educti butyrum, emunctor nasi elicit sanguinem, et emunctor furorum producit litem;* Septuaginta, *mulge lac, et crii butyrum; si autem expresseris nares, exibit sanguis; si autem extraxeris sermones, exibunl Ules4/ rixa;* Chaldæus, *quia qui exprimit lac, elicit butyrum, et de expressione furoris erit sanguis, el de naribus vultus exit contentio.* Aquila quoque pro *naso* vertit *furorem,* quia hic maxime in naso flammanto cernitur. Syrus, *a pinguedine lactis exit butyrum; et si compresseris manum super pruritum, egreditur sanguis: ita ex contentione facierum procedunt lites;* claro Vatablus, certe *ut concussio frequens lactis exprimit butyrum, et vehemens emunctio nasi exprimit sanguinem: ita et irritatio ira vehemens extftal contentionem.* Hinc patet primo, minus recte Bedani, Lyranum, Hugonein et alios utrnmque prius hemistichium referre ad ubera, *q. d.* « Qui fortiter premit ubera, exprimit butyrum ; et qui eadem vehementer emungit, elicit sanguinom. » Constat enim cx Hebrroo et Septuaginta, priorem emulsionen! ad ubera, posteriorem ad nares referri; qui onim nimis mucum c naribus emungit, tandem pro muco emungit sanguinem. Perperam

quoque Raynufl pro viera legit *utrcm,* eo quod butyrum non mulgcatur cx uberibus, ex lacte vero in utre pulsato eliciatur butyrum. Nam om-
0»i »*i- nes codices Latini habent *ubera.* Ex uberibus enim
s*mul cumiarte mulgctur butyrum; butyrum enim
r.iiiui- cum lacte commixtum est, ejusquo est quasi adeps
sm <r>oet pinguedo, quæ in utre ligneo per crebram
Mn,uT concussionem a lacto separatur, densatur, ct fit butyrum. Denique perperam Lyranus per *Lutyrum* accipit adipem, *q. d.* Qui nimis fortiter mulget premitque ubera, tandem pro lacte quod deficit, emungit ipsum uberum adipem ct pinguedinem; licet enim hoc verum sit ct appositum, tamen butyrum non significat adipem. Jam

Primo, Cajelanus per emulsionerai ctcmunctio-
' EJ' nem accipit dictaturam, dc qua explicuit ct versum praecedentem, qu® ruina fuit Roman® libertatis, dum Julius Cæsar usurpavit sibi dictaturam perpetuam, id est urbis et orbis imperium. Vox enim *quia,* inquit, dat causam versus præcedcntis. Ratio siquidem quare Roma cl viluit et cecidit a libertate, fuit dictatura; ct quoniam dictatura boni quandoque effectus fuit, et quandoque mali, ideo affertur una eademquo actio proferens quandoque bonum, ct quandoque malum : cmulsio siquidem lactis invenitur proferens bonum, puta butyrum : cx emulso enim lacto resultat butyrum; rursus omulsio invenitur effectrix mali:nam cmulsio nasi profert sanguinem. El hinc lertio loco applicat ad propositum dicendo quod cmulsio furorum profert litem. Ad litteram enim cmulsio furorum Cassaris el Pompeii protulitlilcin, quam oportuit bello dirimere cum jactura Roman® libertatis. Verum h®o explicatio, uti dixi vers, prrecedent., aliena videtur et coacta.

Secundo, alii hanc emulsionerai ct emunctionem accipiunt hominis in seipso, *q. d.* Qui nimis fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum* id est, qui nimis vehementer urget slimulatquc suum ingenium, indolem, naturam, sive ad scientiam ct studium, sive ad jejunia, pcrnitentlas, vigilias, etc., sive ad quid aliud sure complexioni vim inferendo, hic exprimit butyrum, id est, omnem naturre vigorem, robur et vires exsugit, ut cx vivida fiat offerta, cx Inda tetrica, ex benigna iracunda ct contentiosa. Verum hic sensus a seopo Salomonis alienior videtur.

Tertio, alii aptius emunctionem lactis referunt ad cos qui natura' sunt facilis et benign e ; emunctionem vero narium ad eos qui indolis sunt asper® ct choloilcre, *q. d.* Sicut qui nimis premit ubera, cum lacto exprimit butyrum, id est omnem pinguedinem ct adipem : sic qui nimis premit benignos ct mansuetos, acriusque cos urget vel objurgat, hic cis exprimit omne robur, omnem animum et viros, facitquc ut fiant pusillanimes ct desperent. Qui vero asperos ct cholencos nimis urget et increpat, hio elicit sanguinem, id est provocat eorum iram ct wevitiam.

Quarto, alii lac referunt ad amicofr, sanguinem ad inimicos, *q. d.* Sicut qui lac nimis premit et concutit, elicit butyrum : sic qui petax est, et amicos nimiis postulationibus vel querelis urget, hio omnem nb eis oxprimil gratiam, ut eis fiat invisus et exosus ; qui vero inimicos acrius insectatur ct arguit, hic eorum contra se iram et furorem concitat.

Quinto, Jansenius tam lac cl butyrum quam nares ct sanguinem refert ad idem, puta ad iram ct contentionem. Loquitur, inquit, Sapiens de duplici vehementi emulsione, altera lactis ex uberibus , altera muci ex naribus. Et his comparat tertiam, quia expressio irarum producit discordia', *q. d.* Sicut per emulsionerai laciis simul educitur butyrum, et sicut per emunctionem narium, si vehemens est, educitur sæpe et sanguis : ita si quis non cohibeat cogitationes suas ct conceptam iracundiam, sed per stultitiam suam emulgeat eam, et exprimat verbis iracundis et minabundis, volens semper jus suum prosequi; aut potius qui verbis importunis provocat aliorum iras, simul producet et excitabit sibi discordias el contentiones contra alios. Monet ergo kec parabola comprimendam iracundiam, dori manum imponendam, cum quis exagitatur malis vel superbis cogitationibus. Huc accedunt Hebraizautes, qui lac accipiunt non in ubere, sed in utre concussam ul exprimatur butyrum, *q. d.* Sicut lac liquidum el molle, in utre diu vehementerque concussum, tandem indurescit el in butyrum ‹oncrescit : sic etiam mansueti et benigni, si vehementius a Superiore vel alio quovis exagitentur, corripiantur aut verberentur, indurescunt, indignantur et exasperantur. Hæc expositio valde respondet hebrreo.

Sexto, noster Salazar tam lac quam sanguinem refert ad nimis nerem correptionem, et ad nimiam vectigalium et tributorum exactionem, *q. d.* Sicut is qui eadem ubera vehementius comprimit, exhausto lacte sanguinem extrudit : sic etiam princeps, qui subditos suos nimia severitate compescit, et plusquam salis esl legibus premit, non utique bonos mores et justam vivendi rationem illis suadet, sed eorumdem iram el furorem in so concitat, et impatientes animos ad bella et seditiones cogitandas exacuit. Simili ratione monet liTO gnomo, tribula a subditis parce admodum exigenda: subditos uberum in morem mulgendos esso, non emungendos cl exhauriendos : nam ubi sc exhauriri vident, seditiones cogitant.

Huc facit Alexandri Magni responsum apud Plutarchum in ÀpopMh., qui cuidam sibi suggen uti, ut majora tributa populo suo imponeret : « Odi, inquit, olitorem, qui radicitus olera exscindit. » El Tiberii Cusoris apud Maximum, serm. 13 : « Itoni pastoris est tondere pecus, non deglubere. » Ha ipso more suo eleganter ct ingeniose : nisi quod non satis apte hic per expressionem butyri intelligitur expressio adipis, id esl fortu-

nanim a subditis : aliud enim est butyrum, aliud adeps. Rursum lactis bonum et fructus eximius est, quod contusum det butyrum. Butyrum enim «st flos, succus et pinguedo lactis : quare butyrum non malæ, sed bonæ rei et nominis est symbolum et omen.

Septimo, »td .m* *Septimo* ergo, plane et genuine, lac pertinet ad virtutem modestiæ ct mansuetudinis, sanguis ad vitium superbi® et asperitatis, llebræum enim ' *ki*, id est *quia,* indicat hic dari causam ejus quod dixi vers, præced., stultum elevatum in sublime prodere suam stultitiam, stulte et superbe loquendo, agendo, imperando. Unde priorem lactis et butyri parabolam non applicat Salomon, sed velut obviam et facilem legenti applicandam relinquit ; posteriorem vero nasi et sanguinis applicat, quia proposito ejus servit, scilicet ut illa probet stulti elevati stultitiam. Sensus ergo est, g. *d.* Sicut qui fortiter trahens ubera mulgel lac, et ex co fortiter concusso elicit butyrum : sic qui modeste, suaviter et blande loquitur, atque huic blande loquendi modo fortiter et constanter insistit, praesertim si rex sit et princeps, dum quid gravius imperat vel postulat, hic conciliat sibi audientes ct subditos, eosque velut leni suavique butyro pascit et recreat, ac vicissim ab eis butyrum, id est pinguedinem, gratiam, dulcedinem, amorem, officia, tribula elicit et impetrat. Ex adverso, sicul qui acrius emungit nares, eductis sordibus et muco prolicii sanguinem : cum enim natura plus pituike, quod emungenti suggerat, non habeat, exhausta urgenti suggerit sanguinem qui sibi restat : sic pariter qui sordida, puta superba, iracunda, minacia, contumeliosa jjroloquilur, parit contentiones, lites el rixas, ac præsertim rex et princeps, qui duris imperiis, oneribus, minis et suppliciis vexat slimulatque populum, hic eum ad rebellionem, seditionem et cædes suscitat, ut indignans tandem grasselur in ipsam principis familiam, omniaque sanguine ct flammis populetur ct vastet.

Monet ergo hæc gnome reges,et quoslibet alios, ut subditorum, familiarium el cæterorum quorumlibet benevolentiam sibi concilient modeste, leniter el blande imperando, agendo, loquendo; vitent vero eorum malevolentiam, utpote quæ utrisque dissidium, rixam ct extremam perniciem afferat. Quare rex, et quivis alius in subditos cæterosque durus et sævus, stultus est et desipii; qui vero in cos comis est ct benignus, hic sapit tum sibi, tum toti populo.

Hunc esse sensum liquet *primo,* cx Septuaginta dum vertunt, *emulge lac, ct erit butyrum : si autem expresseris nares, exibit sanguis.* Quæ verba satis significant alio pertinere lac cl butyrum , scilicet ad modestiam et blanditiem sermonum , alio nares el sanguinem, puta ad duritiem cl sævitiam loquendi, agendi el imperandi. Idem ergo hic dicitur quod cap. xv, 1 : a Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem. »

Secundo, idem liquet cx hebræo, ubi in lertio membro, puta in applicatione parabolo», *appaim,* id est *iras,* et nomine el significato respondet *aph,* id est *naso,* ex quo elicitur sanguis, de quo dictum est in secundo membro : plane vero dissidet a HNOFl *chema,* id est butyro, quod nominatum est in membro primo.

Tertio, quia ita hæc secernunt et opponunt S.Gregorius tam Magnus quam Nazianzenus, Reda, Auctor *Catenæ Græc.,* Glossa, Jansenius, Baynus cl alii. Quocirca huic expositioni insistens S. Gregorius, II *Moral,* cap. i, mystice sic exponit: « Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum, etc. Ubera quippe fortiter premimus, cum verba sacri eloquii subtili intellectu pensamus, qua pressione dum lacquærimus, butyrum invenimus, quia dum nutriri vel levi intellectu quærimus, ubertate inlernre pinguedinis ungimur, quod tamen nec nimie, nec semper agendum est, ne, dum lac quæriturab uberibus, sanguis sequatur. Plerumque etenim dum verba quidam sacri eloquii plusquam debent discutiunt, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui vehementer emungit, quia carnale efficitur hoc quod cx nimia spiritus discussione sentitur. » Huc pertinet illud D. Gregorii Nazianzeni, *orat.* I : a Mulge lac, ait ille, et erit butyrum, id est sedulo exquire, et fortasse in his succulentius aliquid invenies. »

Porro hæc gnome generalis est, quare variis aptari potest, ut magistris plagiariis in discipulos sævientibus, el sanguineis plagis errata castiganlibus; confessariis, qui nimiis pœnitentiis et præccptis pœnitentes arctant; rectoribus, qui nimiis legibus, reprehensionibus, nimisque rigida disciplina subditos stringunt, quibus competit illud : «Si strinxeris,erumpit; » hi enim subditos vel in desperationem vel in furorem et rebellionem adigunt, causaque sunt vel occasio mullorum scelerum, ut murmurationum , detractionum, inobedientiæ, conspirationum, etc. Præfectis, qui in milites nimis acerbi sunt ; telonariis, qui nimium vectigal exigunt el emungunt ; magistralibus, qui in cives desæviunt, etc. Unde Dionysius : « Per hæc, inquit, edocetur, quod non debemus nimium importune ab alio aliquid postulare, nec eum qui bonæ est voluntatis immoderatius molestare, vel nimis acriter increpare, ne exasperetur, et totum neget quod petebatur, sicque viscera pietatis extrahantur ab eo, quæ nomine exprimimus butyri, et vitam animæ (quæ est gratia Dei) amittat. Hinc Seneca loquitur : Nihil petas, quod negaturus es ; nihil neges, quod petiturus es. Itemque : Furor fit patientia sœpius læsa. Et : Denuo bonus animus læsus, gravius multo irascitur. »

ii*cgr* r,rn| *'

Unde S. Gregorius in epist. *ad Augustinum,* Anglorum Episcopum, ut habetur disi. IV, cap. fin., Ecclesiasticis præscribens, ul jejunium QuadragesinuB inchoent a Dominica Quinquagesimæ,

excipii laicos el speculare*, qui illa Dominica, el duobus sequentibus diebus soient celebrare Bacchanalia, ac vino cl carne se ingurgitare : « Noe a tali consuetudine, inquit, averti possunt, ct ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte pejores existant, si a tali consuetudine prohibeantur; ut enim ait Salomon : Qui mullum emungit, elicit sanguinem. » Hæc S. Gregorius.

Denique exempla hujus sententiæ sunt in Julio Cassare , qui nimio fastu emungens senatum, nullique e senatoribus salutantibus assurgens; ac perpetuam dictaturam, Imperatoris nomen, cognomen patris palriæ, regiam potestatem, statuam inter reges, suggestum in orchestra, imo sedem auream in curia, templa, aras, simulacra, pulvinar, flaminem, etc., sibi arrogans, omnium iramet invidiam sibi conflavit, quo facium est ut sexaginla senatoribus in ejus necem conjurantibus, in senatu 23 vulneribus confossus, velut tyrannus et palriæ oppressor mactatus sit, uti fuse narrat Suetonius in ejus Vita, cap. lxxvi ct seq. Et in C. Caligula, qui cum in quoslibet saevitia, libidine, rapinis, extorsionibus, cædibus ad libitum grassaretur, monitus ab Antonia avia, ut modestius ageret, Linquam parum esset non ohedire: « Memento, ait,omnia mihict in omnes licere; oderint, dum metuant. ◊ Infensus turba» sibi adversanti exclamavit : < Elinam populus Romanus unam cervicem haberet,» ut scilicet eam unico ictu amputaret. Cassio Chæreœ tribuno ct familiari suo arridens, causam rogatus, dixit: « Rideo, ait, quia caput tuum iu manu mea est, ut illud ad libitum tibi tollam ; » quare ab eodem praeventus, gladio percussus trucidalusque est. Et in Nerone, qui senatores proscribens, spolians, occidens, ab eisdem hostis palriæ judicatus, fugiens ne ab inscquenlibus comprehenderetur , ipse sibi pugione in pectus adacto necem consciscere coactus est. Ita Suetonius in *Caio* et ATerone. Exempla quotidiana quilibet cernere ct notare potest in provinciis, urbibus, congregationibus, quibus president homines imprudentes , superbi, inhumani, avari, rigidi et sœvi, qui subditorum iras et seditiones sua asperitate in se provocant. Nota est historia Roboam, qui minans sc tributis et oneribus emuncturum populum, decem tribus a se domoque Davidis in perpetuum avertit, ac regno Israelis excidit, Ill Reg. xn.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon recenset monita sibi a matre data de cavendo vino et mulieribus, deque sectanda beneficentia et justitia. Inde, vers. IO, in *matris gratiam et laudem, mulierem fortem et strenuam, ac* in *ea matrem matrisque dotes depingit ct celebrat.*

1. Verba Lamuelis regis. Visio , qua erudivit eum mater sua. 2. Quid, dilecte mi, quid, dilecte uteri mei, quid, dilecte votorum meorum? 3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam , ct divitias tuas ad delendos reges. 4. Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum : quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas, 5. et ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum, eB*nutent causam filiorum pauperis. 6. Date siceram mœrentibus, et vinum bis qui amaro sunt animo : 7. bibant, et obliviscantur egestatis suæ, el doloris sui non recordentur amplius. 8. Aperi os tuum muto, el causis omnium filiorum qui pertranseunt : 9. aperi os tuum, decerne quod justum est, et judica inopem et pauperem. 10. Mulierem fortem quis inveniet? procul, el de ultimis finibus pretium ejus. 11. Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit. 12. Reddet ei bonum, el non malum, omnibus diebus vitæ suæ. 13. Quæstvit lanam el linum, el operata est consilio manuum suarum. 14. Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum. lo. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, el cibaria ancillis suis. 16. Consideravit agrum, et emit eum : de fructu manuum suarum plantavit vineam. 17. Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum. 18. Gustavit, et vidit quia bona est negotiatio ejus : non exstinguetur in nocte lucerna ejus. 19. Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum. 20. Manum suam aperuit inopi, el palmus suas extendit ad pauperem. 21. Non timebit domui suæ a frigoribus nivis : omnes enim domestici e:us vestiti sunt duplicibus.

22. Straguiatam vestem fecit sibi : byssus et purpura indumentum ejus. 23. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terra. 24. Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum tradidit Cbananæo. 25. Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo. 26. Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lingua ejus. 27. Considera-vit semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit. 28. Surrexerunt lilii ejus, et beatis-simam prædicaverunt; vir ejus, et laudavit eam. 29. Multæ filiæ congregaverunt divitias : tu supergressa es universas. 30. Fallax gratia, et vana est pulchritudo; mulier timens Do-minum, ipsa laudabitur. 31. Date ei de fructu manuum suarum : et laudent eam in portis opera ejus.

1. Verba Lamuelis regis. — Sicut Salomon cap. præced., in hoc sapientiæ quasi symposio, indu-cit Agurem loquentem eleganti® causa, et tamen in Agure ipse loquitur Salomon : sic hic inducit Lamuclom interloquentem, ct tamen in Lamuele non alius loquitur quam Salomon. Sio Plato iu suis dialogis inducit Prolagoram, Socratem, Cra-tylum,ct alios interloquantes, et tamen in iis non alius loquitur quam ipse Plato. Sic hodie multi scribunt libros et dialogos, in quibus indu-cunt loquentes Philolhcum, Philolimum aliasquo personas veras, vel fictas, ut ex earum significato vel analogia libri argumentum elscopum indi-cent, itaque suavius in animos legentium influant. Ergo « verba Lamuelis, » id est Salomonis; ita omnes Hebræi, Gricci et Latini ; nec enim ullus alius apud Hebræos vel exteros invenitur rex, qui dictus sit Lamuel. Theodotion vertit, *verba Rebuel,* quia *lamed* subinde commutatur vel depravatur in litteram *resch.*

Silomon est La rutiri f cnrî Bup. Fxjwo.

Quæres, cur Salomon vocatur *Lamuel?* Res-poudeo : Vari® sunt analogiæ et causœ, ob vana Lamuelis elyma.

Primo enim Baynus censet *Lamuel* idem esse quod *temo el,* id est *cui est Deus;* R. Salomon vero autumat *Lamuel* idem esse quod 4x5 *le-1,* id est *Dei* vel Deo : Salomon enim fuit Dei quasi peculium, imo filius, unde typus fuit Christi ex se nascituri. Hinc de ulroquo dicitura Deo : u Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, » H Reg. vu, 44. Rursum Salomon a puero Deo fuit dilectus, dicatus et consecratus; unde ab eo per Nathan vocatus est « Icdidia, id est amabilis Do-mino, eo quod diligeret eum Dominus, » 11 *Hcg.* iii,25. Sic rex Mclchiscdcch, Gen. xiv, vocatur sacerdos *Icci elion,* id est Dei Altissimi, scilicet consecratus Deo omnipotenti ; *el* enim significat Deum qui potens est per essentiam et omnipoten-tiam, ita ut ab eo omnis potestas, vis ct robur hominum, Angelorum et creaturarum omnium, ceu radius a sole dimanet : sic ut hoc nomino omnis creatura arctissimo Deo obstricta sit ad cum amaudum, colendum, gratias agendum, invo-candum, omnibusque corporis et mentis viribus serviendum.

Secundo, Syrus *Lamuel* decurtans vorlit *muci,* sicut Galli decurtantes nomen *Emmanuel* dicunt *Noci* : undo diem natalem Christi vocant *Noel.* « Verba Muciis Regis Prophetæ, » ait Syrus. Jam *Muel* dicitur quasi bxo *meet,* id est « *Deo,* sci-licet electus, evectus et consecratus rex, regum omnium potentissimus, ditissimus, sapientissi-mus. « Verba Lamuelis » ergo, hoc est verba ejus, qui a Deo creatus sit rex. Ita R. Levi.

Tertio, «Lamuel » alii dici censent quasi iiab Sx *lemud el,* id est doctus a Deo, ut littera *da-leth* durior cuphoni® causa elidatur : Salomon enim sapientiam a Deo infusam accepit, quam hic depromit. Unde Septuaginta pro '■) ! *dibre,* id est *verba,* legentes *debarai,* id est *verba mea,* vertunt : *Verba mea profecta sunt a Deo, quæ velut oraculum didici a matre mea.* Ita Auctor *Catana Græcor.*

Quarto, Lamuel vel *lamoel,* uti vocatur vers. 4, Quuto. dici potest quasi bx lOpS *lemmo el.* id est *cum illo est Deus* : unde postea filius ejus Christus, qui ei in regno Israelis, id est Ecclesi® fidelium, succes-sit, dictus est Emmanuel, id est *nobiscum Deus, Isaia vu;* ita Aben-Ezra. Sic Salomon cap. prie-ced. vers. 1, vocatus est *Ithiel,* id est *cum quo est Deus.* Ita Beda, Lyranus et alii. Hinc Lamuelis nomen alludit ad id quod Nathan propbeta dixit Davidi : « Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sio sit cum Salomone, 111 *Rcg.* i, 37 ; ct ad illud Angeli ad Gedeonem : « Dominus lo-cum, virorum fortissime, » *Judie,* vi, 12. Hoc ety-mon, œque ac illo primo loco recensitum, valde est plausibile.

Quiido, alii *Lamuel* censent componi ex ax *em* Quini* Ctbx el, *q. d. Cui in matrem fuit Deus;* Salomo-nem enim Deus amavit, instruxit, evexit, quasi mater.

Sexto, Jansenius censet *Lamuel* esse deflexum a *Salomon,* ac significare *ipsi Deus,* vel *cum ipso Deus.* Unde Aquila vertit, *lerbu Lammun,* id est Salo-mon. Omissa est enim prima littera S, ct addi-tum est nomen Dei *cl ;* et videri potest hoc nomen matrem ei tribuisse, postquam videret Deum osse cum eo : quoniam in verbis matris nomen hoc ponitur, ut quæ prius vocavit eum Salomonem, nunc omissis quibusdam et quibusdam additis, vocaverit eum *Lamuel.* Dicuntur autem verba sub-juncta esse *verba Lamuelis,* cum mox dicat esse verba matris sute, sive quod sint ab ipso descrip-ta, sive quod ad ipsum pertineant, tanquam ad ipsuu» peculiariter a matre dicta.

Deniquo *Lamuel* illudit ad *Samuel.* Sicut enim *Samuel* dictus est quasi u matre Anna sterili « postulatus » et impetratus « a Deo, » I *Peg.* i, 20: sic Salomon dictus est *Lamuel,* quasi datus a Deo Deoque dicatus. RurMim Suloniu* *Lamuel* vertit, *in ipso Deus,* quia Salomon fuit typus Christi, in quo « plenitudo divinitatis habitavit corporaliter, » *Colost,* u, 0. Hugo censet quod Salomon infans vel parvulus, a matre unioe eum diligente cx deliciis amoris, delicato nomino vocatus sit *Lamuel,* uti pueri a matribus inflexo paulisper nomine proprio, alio vicino delicioso compellantur. Aben-Ezra censet nomon *Lamuel* a matre cum his monitis datum Salomoni post mortem patris Davidis, cum in ipsam tota filii cura recumberet, ut eum formaret ad regnum : regendi enim dat pnecepta, ac proinde Salomoni non parvulo, sed grandiori, et jam proxime regnaturo a matre illa data videntur (1).

VISIO QUA ERUDIVIT EUM MATER SUA. — PtO VISIO hebraico est NVJD *massa,* id est *onus;* Aquila, *pondus;* Symmachus, *assumptio;* S. Ambrosius ad Virgines, *admonitio;* Chaldæus, *prophetia et correptio, qua erudivit eum mater sua.*

Hebræi, quos sequitur Arboreus et Dionysius, tradunt hæc a Bethsabee matre Salomoni per correptionem dicta fuisse, eo quod ille prima die nuptiarum cum filia Pharaonis, qua ct templum dedicatum esse aiunt, cum largius genio vinoquo induisisse!, totam noctem audiendis organis creterisquc musicis instrumentis insomnem transegisset : cx quo postridie, ad horam usque quartam diei somnum cepit, quo factum fuerit ut usque in horam dici quartam, præter morem rejecta et dilata fuerit oblatio sacrificii jugis, quod ex lege primo mane offerri debebat, eo quod ipse templi claves sub cervicali suppositas haberet. Undo amanter, sed aoriler matrem corripuisse eum ceu filium, dicendo : « Quid dilecte mi ? » etc., *q. d.* Quid tuis, o fili, voluptatibus adeo indulges, ut eis divina officia postponas? Verum hæc fabellam redolent, et Judæorum somnia videntur.

Cnr h.w dohtnr R«»p. sicumh ’ Quieres, cur hæc Bethsabee matris Salomonis instructio ct admonitio ad filium vooetur « visio, » id est prophetia. Respondeo : Varii varias dant causas : *Prima* est, quod vera ct certa, œque ac 8ravis cl P*a instor prophète, ut sit catachresis. Ita Vatablus. *Secunda,* quod Bethsabee videns Salomonis complexionem, indolem et mores in gulam et venerem proclives, conjectaret id quod evenit, scilicet Salomonem fore mulierosum, v nolenlum et voluptuarium, ideoque hæc ejus vi lia, cujus jam indicia cernebat, castiget. Conjectores enim vocantur divini, et conjectare subinda vocamus divinare vel prophetare : quia conjeotor idem facit quod Propheta, nimirum attingit et prœdicit id quod verum est, licet Propheta id faciat ex revelatione divina, conjector ex sagacitate el indiciis naturalibus. *Tertia,* quod Bettaabec hæc acceperit a Nathan, qui vere erat Propheta : Nathan enim hæc videtur suggessisse matri , ut iis imbueret Salomonem. Ita Cajetanus. *Quarta,* quod matres et patres filiis sint quasi Dei vicarii, et], ut ait Plato, lib. XII *De Legibus,* < Dei simulacra, » imo dii quidam terrestres; quare eorum monita et consilia ea reverentia el observantia a filiis excipienda sunt, quasi essent Dei oracula, ut vertunt Septuaginta. Itaque ca se hæc a matre excepisse testatur hio Salomon. Ita Baynus.

Quinta, propria et genuina, est quod Bethsabee hæc diclaril Salomoni ex instinctu Spiritus Sancti : illo enim afflata velut prophetissa hæc dixit et docuit Salomonem. Id patet ex eo quod hæc ejus monita sint pars *Proverb.,* id est Sacre Scripture, ideoque fide divina credenda quasi verba Dei et Spiritus Sancti, idquc non tantum quatenus referuntur a Salomone, sed etiam quatenus dicta sunt a matre. Salomon enim verba non sua, sed matris refert in suum hunc sacrum et Canonicum Proverò, hbrum, eaque vocat *visionem,* id est doctrinam per revelationem a Deo acceptam , puta oraculum Dei. Movit enim Spiritus Sanctus mentem et os Bethsabee ad hoc eloquendum, quia prævidebat Sidomouis in mulieres et vina prolapsum, ideoque cum præmoncndo præcavere volebat. Sic omnes scriptores Hagiographi vocantur Prophetic, et quœlibel S. Scriptura, etiam historialis et ethica, a S. Petro, *epist.* 11, cap. i, 20, vocatur « prophetia, » id est revelatio rei arcarne, sivo oraculum Dei. Nam,ut ait Philo, lib. *De Prcm. et punit. :* a Propheta est interpres Dei dictantis oracula, m Addunt Baynus, Jansenius, Pineda el alii Bethsabee vere proprieque fuisse prophetissam, ac ex revelatione Dei prævidisse Salomonis ruinam, ideoque lam sollicite de ca hic filium præmouere.Vide Pine lam, lib. 1 *De Ileb. Salomonis,* cap. n, num. 8 el seq., ubi docet Bethsabee post adulterium cum Davide pœnituisse, fuisseque feminam probam clDeum timentem, ideoque vocari ancillam Dei : a Deus, inquit Salomon *Sapient.* IX, 5, patrum meorum, quoniam servus tuus sum ego, ct filius ancili® tuie. » Porro Bethsabee hic monet Salomonem de quatuor rebus ipsi maxime necessariis : *primo,* ut caveat a mulieribus; *secundo,* ut caveat a vino tam ipse, quam omnes proceres; *tertio,* ut in afflictos sit clemens et liberalis; *quarto,* ut justifiant præsertim pauperum tueatur.

Mvstl accipit Dei gratiam

(I) *Verba Lmnuclis regit,* quit) ci dicta «nui, r/etnm *quod docuit cum mater sua.* Non nulo Schifiteli* *Lamuelis* nomen convenire existimat cum alio nomine *Jcdidiah* Salomoni a Nathalie imposito, II *Sani.* xn, 25 ; quemad* modum enim id nominis *dilectum Javer* notat, ita Limaci *peculium Dei* significaro. Addit Gelem», ct alii, *Lamuel* el *shcloiMk* unum idemque esse nomen, itlamquo priorem formam quasi dimtnulivum hujus proterioris esw arbitratur, qua lhfibsabce in appellando tenello adhuc filiolo usa fuerit. Solent hodicqum matres infantum nomina amoris leporisque gratia varia ratione iulleclun»

quæ inferius hanc sapientiam docuit Salomonem, ut cl ipse camdem alios doceret. Auctor *Catenæ Græcor.* per matrem accipit sapientiam , quasi ipsa Salomonem ceu filium hic instrueret.

2. Quid, dilecte mi? quid, dilecte uteri mei? QUID, DILECTE VOTORUM MEORUM?—Hebraice,*quid, fili mi ? quid, fili uteri mei? quid, fili votorum meorum?* Chaldæus, *quale væ, fili* mi, *væ, fili uteri mei*ϑ vœ, *fili votorum meorum? q. d.* Magnum væ, id est magnus dolor, magna pernicies tum pressens, turn æterna tibi, o fili, imminet, si sequaris vina et mulieres, in quas te proclivem video. Septuaginta, *quid, fili, servabis, quid? dictiones Dei ; primogenite, libi dico, fili : quid, fili mei ventris? quid, fili mearum orationum ?* Syrus, *vœ, [di mi.* Tò *quid* ter repetitur ad pathos, ut mater vehementiam amoris sui filio indicet, ac hæc documenta vehementer ei commendet et inculcet. Supplendum csl hic verbum aliquod: hoc enim desideratur, quod varii varie supplent. Sunt ex Hebraeis, inter quos est R. Levi, qui putant hanc fuisse mallis responsionem, quæ, rogata a filio post mortem patris ut aliquid ab eo peteret, respondit : Quid, fili mi, et quid, fili uteri mei, non quem educavi, ut filia Pharaonis educavit Ifoysen, sed quem peperi ; quid petam nisi ut ne des mulieribus fortitudinem luam? Alii tum tandem putant matrem his verbis usam erga filium, cum videret cum mullas accipere uxores, prœserlim alienigenas ; sed cum hanc admonitionem et correptionem matris tanquam prophetiam proponat nobis, melius intelligimus eliamnum puerum his verbis fuisse instructum Salomonem a matre, tanquam divinante qualis fulurus esset, quod ad amorem mulierum spectat. « Quid, fili mi, et quid, fili uteri mei? » Supplendum est aliquid. Quid, fili mi, cogitas, vel quem animum habes in me quæ te portavi in utero, quæ pro te vola feci ? Alii sic : < Quid, fili mi? quid, fili uteri mei? » supple facis, qui multiplicas libi uxores, et tantopere deditus cs amoribus mulierum ? Alii sic : « Quid, fili mi, » supple petam abs te? Quid, inquam, petam, quæ gestavi te in utero meo, quod te nutriverim cl educaverim? Mihi magis arridet, ut ad ca quæ sequuntur referantur hæ interrogationes, ut sit sensus : Quid , fili mi, et quid, fili uleri mei, potissimum te admoneam pro maximo quo te prosequor amore ; quid a te petam vcl exigam ul facias? utique non aliud, quam id quod subjungo : « Ne dederis mulieribus substantiam tuam, » etc.

Inde Auctor *Catenæ Græcor.* juxta Septuaginta sic clare vertit, *quid, fili, quid tandem custodies, nisi sermones Dei? quid, fili primogenite (te enim compello), quid, fili uteri mei? quid, fili votorum meorum, aliud te moneam quam ne mulieribus dederis divitias tuas?*

Quid , dilecte mi ?— Pro *dilecte* hebraice est H3 ten , quod *primo,* Septuaginta vertunt, *fili; bar* ernia chtddaice significat filium. *Secundo , bar* (unde *heri*) hebræum derivatur a TD *barar,* id est inundus, purus, electus, dilectus fuit; unde vertunt, *quid, munde, pure, electe, dilecte mi ? q. d.* Tu, Salomon, adhuc innocens es, purus el mundus : quid ergo commendabo tibi aliud, quam ut talis per sobrietatem ct castitatem permaneas? Cave igitur ne te cum mulieribus coinquines, ul puritatem el innocentiam puerilem deperdas, eamque cum libidine el scortatione commutes. Rursum tu es dilectus cl electus a Deo in regem Israelis; vide ergo ut eum diligas amore spiritali, et caveas ab amore contrario, puta carnali mulierum. Septuaginta vertunt, *quid, fili mi primogenite?* Euii enim Salomon primogenitus Davidis ex Belhsabee, quæ plures alios post Salomonem filios Davidi peperit, uti ostendit noster Pineda, lib. I *De Debus Saloni.* cap. Vili. Rursum *primogenite,* id est specie, pulchritudine, prudentia et cæteris omnibus ornate, et secundum mea vota ad tantam eminentiam evectc, ideoque præ cictcris dilecte. Ha Auctor *Catenæ Græcor.*

Quid, dilecte uteri mei? —Solent matres ut delicias amoris filiis ostendant, iisque ipsos urgeant ad sibi obtemperandum, refricare dolores, fastidia, metus ct pericula, quæ pro ipsi per novem menses suslinuere, cum cos utero gestarunt. Ita mater Machabæorum : « Fili, inquit, miserere mei, quæ le in utero novem mensibus portavi, ct lac triennio dedi, et alui, et in ælatem istam perduxi, II *Machab.* vu, 27. Rursum noster Pineda, lib. I *De Debus Salomonis,* cap. vi, censet per *uterum,* non lautum conceptum ct partum, sed ct lactationem notari, *q. d.* Ego te ulero meo concepi ct genui; ego quoque in sinu meo quasi ad pectus et uterum continue te gestavi, lactavi, fovi, nec te aliis lactandum dedi, ut faciunt nonnulla} nobiles el delicatae matres; sed ipsa c meis visceribus, meo sanguine, puta meo lacte te alui, ut totus quantus quantus es, meus sis in solidum, nullamque substantium, carnem et sanguinem nisi meam possideas : quare par est ul pariler hæc mea monita tua facias, tuæquc menti penitus inscribas.

Quid, dilecte votorum meorum? — *Vota* hic *primo,* accipi possunt desideria, *q. d.* O fili exoptatissime, quem omnibus volis et desideriis concupivi, cujus bonum lotis animæ medullis opto cl desidero? Ita Vatablus ct Jansenius. *Secundo,* Baynus ct Cajctanus, *q. d.* O fili tot votis ct desideriis expetite, tot suspiriis et lacrymis a Deo postulate, ut non sis minus desideriorum meorum filius quam uleri mei, nipote quem animo magis quam corpore enixa sum! Audi ergo hæc mea, quæ adeo de tua salute sollicita sum, extrema monita cl vola. *Tertio,* Beda legit: «Quid, electe votorum meorum?» *q. d.* O fili electe cl evectc jam ad regnum, quod ego omnibus votis tibi desideravi el procuravil *Quarto,* «votorum,» scilicet pro quo multas preces et vota Deo nuncupavi, ut juxta promissu Dei febeiler nascereris, felicius

educareris, felicissime regnares. Ante nativitatem enim heus promiserat Davidi ex Betbsabee filium, cui nomen futurum erat Salomon, eique regnum, opes, gloriain omniaque bona destinara!, ut patet II *Rcg.* vii; Bethsabce ergo orabat et vota nuncupabat, ut Deus sua liæc de Salomone promissa exhiberet et compleret. *Quinio,* nonnulli censent Bethsabce fuisse sterilem, ideoque per preces et vota obtinuisse a Deo per miraculum fecunditatem ct nativitatem Salomonis. Ita Rupertus in cap. n *Matth.:* «Septeni matres, ait, fuisse steriles Sacra Scriptura memorat, Sarani ct Rcbeccam, Rachel et eam quæ peperit Samson, Annam matrem Samuelis, Bethsabce quæ fuit mater Salomonis, et Elisabeth quæ peperit pracursorem Domini; qui ex istis nati fuerunt, magni fuerunt, ct in plerisquc (ut jam dictum est) admirabiles quasdam similitudines Domini prætulerunt de virginitate nascituri, quæ naturaliter sterilis est el non parit, videlicet Isaac et Jacob, Joseph et Samson, Samuel, Salomon ct Joannes.» Verum id recle refutat nosier Pineda loco citato cap. vn. Nam ex Scriptura liquet Bethsabce illico cx adulterio Davidis concepisse prolem : ergo naturaliter erat fecunda; nam quis dicat Deum adultera sterili, in ipso adulterio fecunditatem per miraculum concessisse? Sic enim visus fuisset Deus adulterium probare, illique cooperari : quod ergo dicitur ipsa « sanclificuta ab immunditia, » intellige quod purificata fuerit a sordibus menstrui, a quibus lege veteri et Evangelica purificantur puerpera. *Sexto,* idem Pineda, quem sequitur Salazar, censet Bethsabce cum videret prolem, quam cx adulterio Davidis conceperat, illico morte a Deo percussam, fuisse perculsam, ac metuisse vehementer ne pari modo secundus filius, puta Salomon simili nece feriretur, idcoque pro ejus vita sollicitam preces el vota nuncupasse : qua de causa, inquiunt, illum filium votorum suorum appellat, id est, quem non solum ex utero editum pepererat, sed in dies etiam volis ac precibus quodam modo reparluricbat. Huc spectat lectio Septuaginta qui habent, *quid, /ili mearum orationum ?* Itaque Salomon *orationum filius* dicitur, sive quia precibus illum mater a Deo obtinuit, sive etiam quia editum jam in lucem mater precibus a pracoci morte vindicavit, sive etiam quia regnum, sapientiam et probos mores eidem mater precibus suis exoravit. Quapropter affirmaro beet orationem una cum Belhsabeo Salomonis matrem fuisse, aut etiam commalrem : sic enim in homil. *De Anna et Samuele* S. Chrysostomus asserit orationem in procreando, alendo et educando Samuele Annæ commalrem exstitisse.

3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, et divitias tuas ad delendos reges. — Hebraice, *ne dederis mulieribus robur tuum, et vias tuas ad delendos reges;* Chaldæus, *ne dederis mulieribus fortitudinem tuam, et* rf<i> *tuas filiabus regum;* Septuaginta Vaticani, *ne dederis mulieribus substantiam tuam, et mentem tuam, et vitam in seram consilii mutationem;* Complulensis el Regia æque ac Theodotion, <l; , id est *in pomitentiam.* Pro *substantiam* hebraice est -¡S'H *chdccha,* id est *robur tuum,* vcl *virtutem luam;* Aquila, Symmachus et Theodolion, *pecunias tuas :* in his enim robur suum constituunt divites; Septuaginta, *opes tuas.*

Igitur *primo,* per *substantiam* accipias opes, *q. d.* Ne opes tuas, o Salomon, profundas in mulieres; meretrix enim est abyssus et vorago, quæ opes quantumvis magnas et regias vorat et sorbet.

Secundo, ane dederis substantiam,» id est robur, carnem cl sanguinem tuum mulieribus : libido enim et fornicatio exhaurit corporis vigorem, spiritus et sanguinem, illudque emaciate! consumit, imo lue venerea multisque morbis inficit et conficit, ut dixi cap. v, vers. 9 et sequentibus.

Sensus ergo est, *q. d.* Noli, o fili mi, mulierum potenlum contagio integerrimas regis vires, atque amplissimas regni tui opes delere et exstinguere. Vera fuit vales Bethsabce; vero enim pra>agio divinavit Salomonis per mulieres lapsum et exilium. Porro pro *divitias* Hebraea cl Chaldæa habent, *vias tuas ad delendos reges. Primo* et genuine, *q. d.* Ne ineas illas vias, hoc est, ne capessas illas actiones, quibus enervari, deleri et perdi solent reges; actiones hœ sunt fornicationes, comessationes, ebrietates, profusiones opum æque ac virium in meretrices el mulieres. II® enim regibus adimunt robur mentis et corporis, judicium, prudentiam, sanitatem, æque ac œrarium exhauriunt, ul sumptus ad rempublicam luendam necessarios non habeant, fianlque inopes, ignavi, viles, imbelles et contemptibiles, quæ curta est pernicies regum et regnorum, dum reges veluplalibus dediti regnum negligunl, regnique opes in suas delicias et luxurias absumunt. Undo Chaldæus vertit, *ne des vias tuas filiabus regum,* ut copuleris amore carnali filiabus principimi, praserlim regum vicinorum Chanauæorum, quod lege a D< o vetitum est, uti rcipsa immemor hujus moniti materni, cis copulatus est Salomon cum gravi sua culpa æque ac pœna, III *Reg.* xi, 1.

Syrus, *ne des vias tuas abis regum.* Ergo velat gulam ct libidinem, quibus se dedere solent reges, qui opibus regiis ad luxum et licentiam carnis abutuntur. Hoc enim hemistichium pendet a priori : «Ne dederis mulieribus substantiam luam,» illudque inculcat et exaggerat osteudendo ejus effectus cl damna, scilicet quod mulieres perdunt regum opes, famam, dignitatem, robur et vitam. Ha Hebraei, Beda, Jansenius, Baynus et alii. Exen> pia sunt in Davide, Samsone, Sardanapalo, Hei* culo ct ipso Salomone : hisce enim mulieres ademerunt sapientiam, sanctitatem, robur, vigorem omnequo decus: imo eos effeminarunt, hostibus quo prodiderunt et perdiderunt.

Secundo, alii, *q.d.* Noli, o Salomon, tua Op et vires profundere m mulieres, ne hoc luo exe

pio deleas ct perdas reges, regumque ac tuos imprimis, procerus el consiliarios, ut illi pariter sua in meretrices profundant. Potens enim est regis exemplum: illud enim subditi et proceres intueri ct imitari solent.

Tertio, alii censent hio diversum a pnecedenti, uovumque esse monitum de colenda paco cum vicinis, *q.* d. Noli, o Laxnuel, bellum movere vicinis regibus, ut eos evertas, ct regna eorum in te transcribas : hoc enim superbum et injustum est; sed potius stude paci et amicitire. ut quiete et diutine regnes, sisque uti nomine, ita reipsa Salomon, *id* est pacificus. Hoc enitn sopiens pacis consilium dedit Bdhsabee Salomoni, no in belli molestias et damna tam so, quam reges gqntesque vicinas conjiceret. Idquo secutus Salomon regnum effecit pacificum, opulentum et fortunatum (1).

Porro Septuaginta vertunt, *ne dederis mentem tuam ct vitam in seram óonsilii mutationem,* vel, ut babel Auctor *Catenat* Groe., *no mentem vitamque luam d studio mandi „ cujüs postea te pœmteat,* quod fiet, si opes viresqiio tuas inlmulíeiw pródigas, uti precessiL Qua ratione hæc versio consentiat cum Hebreo, non satis liquet Aliqui sic adaptant : Septuaginta, inquiunt, ex Hebreo verterunt, ad *delendum reges,* id est ad deletionem et oblitterationem regimi, *q.d.* Ne vias illas et vivendi rationes ineas, quæ coguntregds stylum vertere, Id est sententias et consilia mutare, ut sit metaphora ab his, qui quod semel in tabulis exararunt, converso stylo detergere et deloro coguntur. Alii censent Septuaginta moro suo Hebrea non vctbotcnns, sed quoad sensum paraphrastic^ reddidissd : alibi enim non raro magis paraphrasten quam interpretem agunt. Vérior ruHodst, quod Sqdudgintaper *WffaoWfy* id *abrèges,* intóllexcrunt *consfhum, q. d. ad delendum tonsilium,* hoc est, ad sdram coitsilil mutationem. Undo mox subdunt : Cu/n *consilio omnia fac;* dc quo mox plura.

Ver». 4. 4. Nom regibus, o Lasivl, noli rv.gibvs babe YHWM f QtIA ÑÜLLUM SECRETUM EST / CUI NfctiXÁT timurrAS. — Hebraice, *non regum, o I/imuelt non regum bibere vinum, el gubernatorum non est siceta;* Cùlldæùs, o&scrca *te a regibus, o Lamuel, obsérvate a regibtlS qui bibunt vinum, et a potentibus qui bibunt sieerotm;* Septuaginta paulo aliter, *eum consitio cmnia ftte, cum consilio tinum pota; potentes iracundi tunt, tinum autem nbn bibant f* S. llicronyintis in cap. v *Iscriat* sic reddit verbà Septdagiiila, *ponentes vero, si /facundi rinf, vinum non bibant (i).*

Pro *nullum secretum* hebraico est Dumb *Ierogenim,* id estj *principibus ne des siceram.* Hebræum enim c valet *cn,* id est *non,* ait Aben-Ezra et castori. Videtur Noster iu Hebreo legisse n Vi OW1 *velo rotenim,* id est, *quia non secretarii,* scilicet sunt, *ubi est ebrietas;* unde vcrlil, *quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas. Hozcnim* enim secretorios et secretorum scrutatores significat, ut patet *Isaicu* xu, 21 ♦ Ita Jansenius.

Qmares, cur Septuaginta pro : *Noli regibus dare vinum,* vertunt, cum *consilio omnia fac;* Hebræum enim *melachim* significat *reges,* non *consilium.* Respondeo : Hebræum *melachim,* id est *reges,* significat quoque *consilium,* el "|bo *mdach,* id est regnare, significat quoque consulere, eo quod vere regnare sit consulere reipubliac, sive cum consilio ct prudentia rempublicam gubernare. Unde rex idem est qui consultor et prudere gubernator, uti multis ostendi *Daniel.* iv> 24, juxta illud S. Basilii apud Antonium in *Melissa,* part. H, cap. t : « Proprium est regis iis quibus præsit prospicere. Regnum csl legitima prefectura. » Idquo plane lue et *Eccle.* ii, 12, significant Septuaginta dum pro *melachim,* id est reges, vertunt *consilium;* quare pro Sx *al,* id est *non)* legerunt Sx *el,* id est ^*td, cum.* Unde apposito vertunt, *cum consilio omnia faa, cl cum consilio irinum bibe,* puta sobrie, parce et moderate, quantum sanitas mentis ctcorporis reqniriij *q.d.* ¿ivty o fili mi, Salomon rexy a mulieribus ¿eque ac a vinolentia, quia ulræque auferunt consiliiiin maturamque deliberationem et prudentiam qu© in rego ad sapienter regendum requiritur vel maxime, juxta illud *Osoe* iv¿ 11 : «Fornicatio, et vinum, ct ebrietas auferunt cor,» uti pluribus ibidem ostendi. Atque hac de causa in regibus majora sunt peccata et culpa quam in plebeiis, quia scilicet impediunt sanum consilium, quod summe regibus ad recte regendum est necessarium, uti docet I). Thomas, II II¿ *Qtuest** CXLIX, art. 4 in corp* Unde Auctor *Gùteurn Orerò,* sic Septuaginta explicat, *q.d.* Vino potius cl crapula tute imperes, quam imperium illorum subeas; nnm st isthoc feceris, ali honesto quod natura vel ialio diclat, non facile i excides* Occuperis autem eirch ver/o vitis vinum, hoo e$t circa divinàrum Seraturarum ihlerpretntionem, rerumquu natura constantium considerationem, magnoquo judicio et mentis deliberatione in ea incumbas.

Hiiio patet sensui Vulgate versioni*: «Noli regibus, o Lunldel, dare vinum; » quæ verba prima fronte videntur non Salomoni ihlerdicuro vinum, sed jubeto nt Salomon aliis regibus vinum interdicat. Vèrüni hie sensus parurgus cal, imo absurdum. In Jml.ra enim unus duntaxat rex efat Salomon : aptíd ticnblen vicinò^ plure» quidem oraut

(1) Ita multi, in his Winerus. Maurer lamen, obparaltclismum, *el vías liras* üe des *ad perdendum reges.* id est, studia tua et instituta dé dttrfferafr Ÿii id qdotf cïitie èst irgibus, muFietutà ìrnrtvMicnttr ttaorém • ¿ont. v. y ; vn, 16/ *Lamecholh* pro *Irfiamec/yJlK,* lnfln« *htphil* nomi- Bdcealei *Jfdakm* chnlAuca plnrah unniiuh -n umruitur. Gcsenius *uiecfyjlh* habet plur. femiu. uoiuinb parlicipialis *macheti,* vel legit *mockoUi,* verifique, *ne dedas (e cerruptrditius regum,* pellicibus.

(ÌJ M**fintini**itt hebræo. *et prtnetplbnr ad quid temetum 7* Alii, *ei* no sit, vel atót a *prMipilius,* ut ítctóil : *t'bi* est *temetum ?* Maiir»*r, *abiit ti rtjibus bibere,* politio rfn/ *El u principibus, aut temetum.*

reges, sed his vino interdicere nequibat Salomon. Hinc nonnulli censent matrem hic suggerere Salomoni, ne regibus, id est pnvfectis, judicibus et consiliariis suis permittat vinum, ut sobrii sana dent consilia, caque servent secreta, oc rempublicam sapienter administrent

Verum, cum mater hic instruat Salomonem, cæteraquo monita ad ipsummet dirigat, hoc quoque ad ipsum dirigere non est dubium. Sensus ergo est, g. *d.* Noli regibus, id est libi ipsi, o fili mi Salomon, qui cs rex, tuisque regiis consiliariis (qui *mclachim* quoque, id est reges, vocantur; regnare enim est consulere reipublicæ ul paulo ante dixi) dare vinum, scilicet in magna copia, ul fiant temulenti, vinolenti vel ebrii : nam vinum moderate sumptum acuit ingenium, consilium et sapientiam ad recte gubernandum. Esleuphemsmus ; festive enim ct decore, honoris causa Salomoni loquitur mater non in secunda, sed in tertia persona more veterum Hebræorum, quem hodie præ cæteris nationibus Germani sequuntur, qui, dum viris honoratis loquuntur, non dicunt in secunda persona : Domine, facito hoc vel illud; sed in tertia : Dominus faciat hoc vel istud. Odiosum enim et rusticum est tuizarc, et dicere ; Tu, o rex vel prine- ps, abstine vino.

Hunc esse sensum liquet ex Hebreo, ex quo sic passim vertunt : a Non est regum, o Lemuel, non est regum vinum,» hoc est, non est tuum, o Salomon, qui es rex, indulgere vino, sed vacare sapientiœ et sapienti Israelis gubernationi. Unde ct quod Noster subdit in plurali : « Ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum, n Hebræa efferunt in singulari : « Ne forte bibat, ct obliviscatur statuti,» id est, no forte bibas tu, o rtx fili mi Salomon, et obliviscaris statuti, scilicet præcepli, et juris divini vel humani. Hic Ghahleus clare vertit : ¿Ve *forte bibas, et pervertas nationem.*

Noster Vilalpaudoiu Esrc/ i.cap. xxvn, vers. 15, pag. 19, Iit. D. putat nDUZ ^*char.* id est sicera inebrians, ut ipsa ebrietas, alludere ad <war, id est donum, pretium, inimus, quasi hic veletur principibus el judicibus, ne accipiant munera, quia munera eos inebriant instar vini, ut juris obliviscamur illudque pervertant ; vinum ergo hic accipi pro munere instat vini dementante, per catachresin. Verum ex antecedenti et sequenti liquet hæc omnia spectare ad vioolenliam, non ad acceptionem inunreum.

Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dark vinum, — Iterat r* *regibus* ad pondus et emphasim, g. *d.* Omnino omnibusque modis reges arcendi sunt a vinolentia, tum quia plano dedecorosum et probrosum est, si rex, cujus est regore regnum › sit ebrius et regatur a vino, tum quia return est omnia cum ratione, judicio ct consilio acere, ut vertunt Septuaginta. Sobrii ergo sint oportet, non ebrii ct rationis consihiquo impotes. Idem a Salomone didicit Plato, qui, libi 111 *De hepubl. :* « Ab ebrietate itaque, ait, omnibus diximus abstinendum; sed tamen cum alii, tum maxime custodi non conceditur, ut ebrietate gravatus ubi terrarum sit nesciat Nempe ridiculum esset custode indigere custodem. » Custodem vocat principem, quia principis est instar custodis vigilare, et ab hostibus cælêrkque malis custodire subditos. Et Solon, qui Atheniensibus hanc tulit legem : « Princeps, si deprehendatur ebrius, morte mulctetur. » Item Alexander ab Alexandro, lib. HI, cap. xi, tradii apud Indos lege similiter cautum ul concubina, vel alia quælibet mulier, regem temulentum occidens, hoc donaretur munere, ut successori nuberet. Exemplum est in f Alexandro Magno, qui ex temulentia Clitum sibi p**- cbarissimuiu et fidissimum occid4; de quo S. Augustinus, Ex/ torL *ad sacras virgines :* « Innumerabiles quidem, ait, jugum dominationis diu recusantes, vinolentia in alienum redegit arbitrium : Alexander omnium victor a vino victus est. »

O Lamull , — Tacite hic Belhsabee aliam dat causam, cur Salomon cœterique reges abstinere debeant a potatione, quod scilicet sint *Lamudes,* id est vicarii Dei in terris, cum quibus et in quibus est, imperalque et gubernat Deus. Deus autem plane exsors carnis, ulpolc purus spiritus, •horret vinolentos et ebrios. Ebrietas enim facit iracundos ct furiosos instar ¿Lemonum. Inde S. Augustinus, serm. 24, eum vocat a daemonem blandum;» S. Chrysostomus, hom. t *ad Popul.:* u Ebrius, ait, dæmon est voluntarius. » Rursum S. Basibus, homil. 16 *De ingluvie ct ebrietate :* « Ebrietas, ait, non suscipit Dominum, Spiritum Sanctum depellit; nam ut fumus fugat apes, sic crapula fugat dona Spiritus Sancti. »

QUIA NULLUM SECRETUM LST UBI REGNAT EBRIETAS. —Hæc est puma ratio expressa, ob quam Belhsabee Salomoni et regibus interdicit vinum, quod scilicet vinolentia detegat arcana eorum Consilia, quo fit ul tumultus, seditiones et bella concitentur. « Quod enim latet in mente sobrii, hoc natat m ore ebrii. » Quocirca ad hunc Salomonis locum alludens S. Augustinus, hom. axi *sacras virgines :* a Ebrius, ait, vultu dejecto supinus aocumbit, el nullo alio cogente prætcr vinum cordis sui arcana patefacit, ct amicorum commissa secreta in medium producit. » Pondera illud : « Nullo alio cogente prater vimini, » g. d. Vinum ad proditionem secreti ebrium non tam agit, quam cogit.

Ninnram *speculum forma est æs, animi autem vinum, » ait / Eschines apud Maximum, *serm.* 30. Hao de causa nonnulli principes solent inebriare cos quos suspectos habent, ut ab ebriis expiscentur ct extorqueant arcana eorum consilia. Nam, ut ait Plato m *Symposia* : « Viuum et cum puerilia, et sine puerilia veridicum est. » Urne illud Poche : « Et vino tortus el ira. » Torqueatur enim quodam modo homines vino et ira, potiquo et irati arcana

sibi commina interdum enuntiant. Ita, *ode* 21, lib. ili, Horatius canit :

Tu lene tormentan» ingenio admoves
Pleram ¡ue duro ; tu sapientium
Curas, el arcanum jocoso
Consilium relegis Lyaeo.

Recte vero Plato, lib. I *De Legibus,* nullum ait esse tormentum minus sumptuosum, minusque noxium ac periculosum quani vinum, ad explorandos hominum affectus et mores. Apposite rursum Horatius *ad Pisones :*

Dicuntur reges magnis urgere culullis,
El torquere mero, quem perspexisse laboramt.

Unde ¿ut .çt ; Aiqvjco ;, id csl *crudelis Bacchus,* Græcis dicebatur, non tam quia olim vivi homines ei sacrificarentur, quam quod excruciet qui sese illi dicarunt, id est ebrios. Et Aufoaeg dictus quasi rò Jíx, hoc est w veo* wowr, id est, *mentem feriens,* pungens, lancinans, vulnerans. Anacharsis in *Convivio* apud Platonem ita dormiens decubuit, utquæ procreationis causa natura corpori affinxit sinistra manu, os vero dextra comprimeret, quod bene poli hominis linguam valentiore freno existimaret indigere. Quocirca veteres picam Baccho sacram fecerunt dicaruntque, teste Natali Comite, lib. I *Mythoi.* cap. xi. Pica enim est garrula, et quidquid audierit refert. Idem facit ebrius, unde Horatius :

BWu revehi •rema

Arcanum demens detegit ebrietas.

Nam : « In vino veritas. »

Sapienter Seneca, *epist.* 84 : a Quemadmodum, ait, musto dolia ipsa rumpuntur, el omne quod in imo jacet, in summam partem vis caloris ejectat : sic vino cxæstuante, quidquid in imo jacet abditum, effertur et prodit in medium. Onerati mero quemadmodum non continent cibum vino redundante, ita ne secretum quidem ; quod suum alienumque est, pariter effundunt. » Egregie Ambrosius hanc camdcin vini vim contemplans dixit, lib. *De Elia et Jejun.* cap. xvii : a PIcrique vino ut untur ut equuleo, et quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo, ut patriæ statum, salutem civium, defensionis suæ prodant consilia. Quis inter cyathos texit quod latere cupiebat? » Cujus rei si exempla quieras, notum illud M. CrasM. Is cniin, ut Dio, lib. Ll, bellum contra Dacos ct Bastarnas exercens, admisit eorum legatos, cl convivio salis lauto excepit : qui vino pleni sua omnia consilia denudarunt. Sic etiam Bonosus imperator Barbarorum legatos propinato vino ebrios reddebat, extorquebatque quœcumque vellet, ul ait Flavius Vop scus. Ebrii enim nullum secretum tegere norunt; imo, ct qui retegunt, ebrii sunt censendi : ebrii enim est et insipientis secretum suum aperire , <ed maxime extraneo.

Aihur rationem cur reges abstinere debeant vino, dant Septuaginta dum vertunt, *potentes iracundi sunt, vinum autem non bibant.* Vinum cniin accendit iram et bilem, ct iracundos agit in furorem. Unde Plato, lib. Vili *De Republ. :* a Ebrius Acn'l vir, ait, tyrannicum gerit animum; quin etiam furiosus ct extra se positus, non solum hominibus, sed el diis imperaro contendit, speralque se id consecuturum. » Ac causam subjicit, quod ebrietas acuit animos et iras, quæ pariant tyrannidem et furorem. Vere Eratosthenes apud Slobæum, semi. 18 *De incontinentia :* a Vinum, ait, igni æqualem habet vim ul hominem subierit, quem conturbat ul Libycum mare Aquilo vel Auster, itaque prodii latentia in mentis recessu, animumque universum concutit. » Tullius Cimber vinolentus erat, ideoque iracundus, cl jugi dominiique impatiens; quare in Julii Cæsaris cædcm cum sociis conjuravit, dicens : « Ego quamquam feram, qui vinum ferre non possum? » uti refert Seneca, *epist.* 84.

5. Et NE FORTE DIDANT, ET OBLIVISCANTUR JUDICIOROM, ET MUTENT (commutent) CAUSAM FILIORUM pai per is. — Hebraice, *ne forte bibat, et obliviscatur statuti* (juris et justiliæ) *et mutet judicium filiorum afflictionis.* Loquitur mater Salomoni in plurali, et in tertia persona honoris causa, ut dixi, *q. d.* Ne forte tu, cum tuis consiliariis bibens vinum, fias temulentus, et per temulentiam obliviscaris juris et justiliæ, itaque mutes et transvertas causas pauperum. Unde clare Chaldæus vertit, *ne forte bibas, ct pervertas rationem tuam, et mutes judicia omnium filiorum pauperis;* Septuaginta, *ne obliviscantur sapientice, ct recte judicare non possint imbecilles;* vel, ul Auctor *Catena; Græcorum, ne infirmos ac debiles conterant;* Syrus, *a regibus cave,* vel, *ne bibas et obliviscaris investigationis, et obliviscaris judicii filiorum pauperis.* Ven s. Tertii

Causa physica est, quod ebrietas mentem sopit, imo mergit ct sepelit in vino, ut homo jam sit vibrationis impos, nec tam homo, quam brutum: quare sapienti®, juris, justiliæ, causarum rerumque omnium cum capit oblivio. Fumis enim vini turbatum habet cerebrum, qui species phantasiæ obnubilant, confundunt el commiscent, ul pro veris falsa imaginetur, ct videre sibi videatur. Causa ethica csl, quod ebrietas faciat horninem levem, petulantem, iræ cl amori obnoxium, ut sopita jam ratione in gratiam amici compotoris, mulla promittat ct faciat quæ juri cl honestati adversantur. Cium Ethici

Quocirca S. Chrysoslomus apud Antonium in *Melissa,* part. I, cap. xn : a Illis, ail, qui in ebrietate cl luxuria vivunt, dies in caliginem nocturnam vertitur, non quidem exstincto sole, sed mente ipsorum per ebrietatem obfuscala. Ebrietas est reel® rationis alienatio, ct delirium, et secundum animam sanitatis perditio. Vinum immodice potum luxuriæ fomes csl, voluptatum suppeditatio, lues juventutis, animæ venenum rationis exstinctio, virtutis alienatio. > Ibidem

Clemens : a Omnis vinosus, ait, inferior est ira, et mente vacuus. « Ibidem S. Basibus : « Vinum a Deo, ait, datum temperantibus donum ad consolationem infirmitatis, lascivientibus nunc factum est instrumentum luxuriæ. Ignis ille qui carni ex vino innascitur, fomes fit ignitorum jaculorum inimici : rationem enim et mentem vinum demergit-, affectus autem et voluptates, ut oleum flammam, accendit. » Et mox : a Ebrietas dæmon est sponte admissus per voluptatem in animos. Ebrietas mater est malitiæ, impugnatio virtutis; hæc ex forti timidum facit, ex modesto lascivum, justitiam ignorat, prudentiam abolet. Nam sicut aqua repugnat igni, sic immoderatio vfni sobriam mentem exstinguit. Ebriorum graves sunt somni, profundi, et suffocationi, imo revera morti vicini; vigilia vero ipsorum , minus etiam quam somni, sensuum habent; vita enim eis insomnium est, qui cum tunicam non habeant, neque quod in crastinum comedant, regnant tamen, ct exercitibus imperant in ipsa ebrietate, ct urbes æditlcant, et pecunias distribuunt, » Idem, homil. *De Jejunio :* a Ebrietas, inquit, ut somnum afferi mortis germanum, ita vigiliam habet obliviosam somnis assimilem. »

Quocirca Deus sacerdotibus, dum sacris funguntur, vino sub pœna mortis interdicit, *Levit,* cap. X, 9 : a Vinum, inquit, et omne quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ne moriamini : quia præceplum sempiternum est in generationes vestras: et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum ct profanum, inter pollutum et mundum : doccatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus sum ad cos. » Atque hac de causa Nadab et Abiu, quia temulenti pro igne sacro ignem profanum obtulerunt, eodem igne cremati sunt, uti ibidem ostendi.

Ver'. 6 el 7. 6 eli. Date siceram horrentibus, et vinum his QUI AMARO SUNT AMMO : BIBANT, ET OBLIVISCANTUR egestatis su.E (Chaldæus, *detritarum vestium),* et doloris sui (Septuaginta, *laborum suorum;* Symmachus, *molestiarum suarum)* non recordentur amplius, — quamdiu scilicet vinum, vel vis vini in eis fuerit, ait Galatinus, lib. V *Dc Arcanis fidei,* cap. vu, ubi pluribus exemplis probat tò *amplius,* vel *ultra,* non semper internum aut longum sed subinde breve tempus significare. Septuaginta, date *inebriativum his qui in maroriLus, ct vinum bibere his qui in doloribus.* In Hebræo pulchra est paronomasia inter "oz; *scchar,* id est sicera sive vinum, et nS *la iizchar,* id est *non recordetur, q. d. Scchar* sive sicera tollit "1DÌ *zcchar,* id est memoriam dolorum et angorum.

Primo, pro *imrrcntibus* h braice est *Icobed,* id est *pereunti,* id est damnato ad mortem, inquiunt Debrai et Arboreus, his enim dari solet vinum, ut moerores suos mitigent, roburque mentis et corporis colligant ad tolerandum supplicia , juxta illud *Amos* n, 8 : u Et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. » Sic Judœi Christo crucifigendo dederunt vinuin myrrh dum ad perferendum crucis tormentum, *Marci* xv, 23. Unde Vatablus vertit, *damnatis date vinum,* etc., *ut calamitatis suæ non recordentur;* Syrus, ut *injustitia et calamitatis non reminiscantur.* Scilicet Belhsabee dissuadet Salomoni et judicibus vinum, argumento petilo a contrariis, *q. d.* Vinum pertinet ad reos, cosque qui morte ob scelera mulctandi sunt : indecens ergo ct indignum est ut judices, qui cos morte mulctant, in reorum locum subeant, vinumque bibant. Audi Galalinum ex libro Sanhedrin, lib. Vili *De Arcanis fidei,* cap. xn : « Dixit R. Rasda, quod egressurus occidendus potabatur pulvere incensi in scypho vini, quatenus separarentur sensus ejus ab to, sicut dictum est *Proverb,* xxxi : Date ebriativum perdito , ct vinum amaro animo. Erant autem in Jerusalem mulieres honestæ, quæ hæc sponte mittebant. »

Secundo, alii per *moerentes* accipiunt *lugentes,* qui s*xodJ». scilicet lugent mortem patris, fratris, sororis, uxoris : his enim de more datur vinum, ut mœrorem pellant vel mitigent. Unde *Jerem,* cap. xvi, inter extremas Hebraeorum calamitates assignat, quod vino ad temperandum luctum destituerentur : « Et non dabunt, ait, illis potum calicis, ad consolandum super patre suo et matre.» Ha noster Hieronymus Prado in *Ezechiel.* cap. xliv.

Tertio ct genuine, quoslibet maerentes hic accipe cum S. Chrysostomo ct aliis passim. Hi enim hebraico vocantur *pereuntes,* quia mœrore conficiuntur et contabescunt, ut prope perire videantur, ait R. Levi. Ad hoc enim Deus post diluvium docuit Noe modum conficiendi vinum ex uv»s, ul ejus et filiorum mœrorem ob inductum mun io diluvium, et rerum omnium exterminium, hilaritate vini temperaret, *Genes, ix,* 20. Vinum enim dolorum oblivionem inducit, phantasiam recreat, mentem exhilarat. Nec maerentibus magnum periculum est ab ebrietate, quia moeror ebrietati resistit. Unde Hippocrates ct medici docent trMes el melancholicos ægre vino vinci et inebriari, sed id facile contingere sanguineis, et in lætiliam eífusis. Audi S. Chiysostomum, homil. 29 in *Genes.,* qui explicans illud *Genes,* ix, 20 : «Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, cl plantavit vineam, bibensque vinum (copiosius) inebriatus est, » causam assignat : « Quia, ait, magna tenebatur tristitia, et sibi ipsi consolationem inde excogitare volebat, sicut el sapiens quidam dicit : Date vinuin iis qui in tristitia, ct siceram iis qui in dolore, monstrans quod nullum tam prœsens est tristitiœ remedium, atque vini usus; tantam utihlalem ejus ne perdat intemperantia. Quod autem in tristitia et mœrore fuerit justus ille, videns scipsum in tanta solitudine, el illorum hominum corpora ante oculos projecta, ct commune omnium sepulcrum hominibus el brutis factum, quis contradiceret? Mos enim Prophetarum etjustorum

T«nfo. genaiDe.

,

«grr i e

vinum «

dium

omnium est, non solum pro iisduntaxat dolere, qui «ibi proximi sunt, sed et pro reliquis omnibus. »

Idem S. Chrysostomus, homil. De *Castitati et Sobrietate :* « Vinum moderatum, ait, debilem stomachum reficit, viros deficientes reparat, algentem frigore calefacit, vulneribus infusum medetur, antidotis etiam diversisque medicamentis adjunctum salutem operatur, tristitiam removet, languores animi delet, laetitiam infundit, convivas honesta miscere colloquia facit; paulo amplius vero sumptum quodammodo convertitur m venenum. » Et post nonnulla : « Rusticanum quidem, sed sanum dictum : Vini medicamentum plus justo sumptum, venenum esse cognoscitur. » Salomonem de ipore secutus Siracides : « Vinum, ait, injucunditatem creatum est, et non in ebrietatem ab initio. Exaltatio animæ et cordis, vinum moderate potatum, » *Ecdi.* cap. xtxr, 38. Vide ibi dicta. Alcæus Græcus poeta lyricus sic de vino canit :

> Vinum enim, quia oblivia dolorum inducit, Someto et Jovis (iliis
> nominibus dedil, Infundo miscens vinum,
> Unam ad aquic menaurani duas addens meraci,

ut scilicet in cyatlio duip partes sint vini, tertia sit aquæ. Idem :

> Nullam aliam severis arborem prius vile.

Ex quo Horatius :

> Nullam, Vare, «acra vite prius severis arborem.

Xenophon in *Symposio ;* a Vinum ita miraros sopit, ut mandragora hominem; benevojentiam autem, non aliter quam oleum flammans, excitat. » Epictetus apud Maximum, *serm.* 30 : « Cicadæ, ait, canora;, cochlear autem mp|æ, gaudent tamen hæ humectalione, illæ vero calore : hæ provocanturrore, et in eum exeunt, illas contra excitat sol ardens, ct in eo canunt. Itaque si vis et musicus, el px omni parte aptus vir existera, cum in compotationibus vino animus irrigatus fuerit, tum eum progredi et contaminari ne sinito : at, cum in consessibus a ratione animus incensus fuerit, tum et divinare cl justitiæ oracula canere jubet. » Hac de causa vini repertor dictus fuit Liber, vel quod det licentiam et libertatem loquendi, vel quod liberet a curis, ait Seneca, lib. *Dc Tranquillitate anipii,* de quo vide Jacobum Pontanum, hb. II. *Progymn.* Undo Horatius, otte 7,lib, 1 :

> O fortis, *ait,* majeraque passi
> Meam trpo, vm, nunc vino pellite caras.

Idem, lib. 11, *Satyr.* 5 :

> bucere sollicite jucunda oblivia vito,

hoc est, ait Lambinus : « Potare, seu haurire oblivia curarum. » Et Anacreon :

> QiumJg vinatn bibo, dormiunt cura.

Et Ovidius :

> Vina parant animos faciuntque caloribus aptos ;
> Cura fugit mullo diluilurquc mero.
> Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua Sumit :
> Tunc dolor et eure, rugaquo ironiis abit.

El Plato, lib. I *De Legibus :* u Vinum, ait, haustum continuo hominem seipso ketiorein atque hilariorem reddit, n Socrates apud Xenophontem in *Symposio :* « Atque ul bibamus, ait, viri, etiam mihi valde placet. Revera enim vinum rigans animos, curas quidem non secus atque mandragora homines, sopit. » Panyasis apud Athenæum, lib. Ii :

> Est cibus igni par, vinum mortalibus ipsum,
> Cujusvis medicina muli, medicina dolorum,
> Maxima tallito pars, et splendoris in ipsis.

Denique S. Augustinus, *Ad Virgin,* cap. i : « Vinum, ait, tristitiam removet, omnes animi languores delet, lætitiam infundit, convivas honesta colloquia miscere facit (i). »

Neque hoc ignoravit Lutherus, hære«um nostri œvi fax, qui, uti refert Cocblæus, cum acres ob novatam fidem et adinventam hreresim, assiduosque pateretur conscientiae scrupulos, ut eos vino sopiret vel exstingueret, quotidie perpotabat ct pergraecabatur strenue, ut videretur semper vinolentus el temulentus; atque suæ perfidio; asseclis, qni similibus conscienti® scrupulis exagitabantur, idem remedium suggerebat, ut scilicet scrupulos vino obruerent, sed frustra : nam ex ebrietate evigilantibus, et jam sobriis vivacius recrudescebant scrupuli, atque mordaces mentis angores'eos acrius mordebant et discru iabant; malam enim conscientiam, et perfidiam assidue mordentem, nec vinum, nec res ulla mundi sanaro potest, nisi vera fides dunlaxal ct poenitentia.

Tropologice, Nesteros Abbas apud Cassianum, *Collai.* XIV, xv», cx Septuaginta ; « Date gí9r,v, hoc est, ait, ebrietatem (id est *inebriatncnltim,* ul vertunt Vaticani, puta *siceram inebriaticam),* his qui in tristjlia sunt, etc., id est, his qui pro poenitudine actuum pristinorum moerore atque tristitia deprimuntur, spiritalis scienti® jucunditatem velut vimini quod lætificat cor hominis, aflluenter infundite, cosque salutaris verbi crapula refovete, ne forte jugitate moeroris, ac lethali de spcralione demersi, abundanliore tristitia absorbeantur qni ejusmodi sunt. »

8. APERI OS TULII MUTO, ET CAUSIS OHÿlUJl FILIORUM qui PF.IITRA.XSEUNT. — Vatablus, *patrocinare silenti m causa sua;* alii, *loquere pro muto;* Aben-Ezra, *propter cum qui c/fari nequit, (u loquere. Metus* ergo vocatur, qui ad tribunal vocatus, jus suum tueri vel præ pudore non ¿udet, vel præ imperitia nescii, quales sunl peregrini, pu-

(1) Et Homerus, *Iliad. 7.*, 16t :

'AvSpi 5« xucurón cïveç

Viro defatigato robur magnum cinum auget.

pilli, rustid , vlduæ, quro ab oHx «7/em, id est muttis vel ligatus, cui scilicet lingua est ligata ne fari que,at, vocantur |R5çSr *nlmnnofh,* quod ligate sint vel mut®, ut suas Injuries propulsan?, suumnug jus per rationes ct lepes tueri non valeant. Ilis enim judex et princeps debet esse patronus, ac pro cis loqui, coranique Ius contra potentes ct eloquentes defendere, u|l fecit S. ivo pauperum advocatus, S. Ludovicus rex Francia?, etS. lob : « Auris audiens, ait, beatificabat me, ct oculus videns testimonium reddebat mihi, eo quod liberassem paupçrcm yociferaotem, et pupillum cyi non erat adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, et cor vidua' consolatus sum, etc. Oculus fui cæco, et pes claudo. Pater eram pauperum : et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. Conterebam molas iniqui, et dentibus illius auferebam prredam, » Joôxxix, it. Ita passim Interpretes (i).

Quare minus genuino aliqui per *mutum* accipiunt taciturnum et servantem secretum, *q. d.* Tua secreta nulli reveles nisi imito, id csl silenti, qui secyetum non effptit, sed silens in mente condit ct copscrVQt: silens enim videtur elinguis ct mutps, Verum hic npn agitur do servando secreto, sed dc tutandis mfsç'ris qui se tueri nesciunt. Vjido ClifildæUjS vertit, *operi* os *tuum his qui non pcrvcrluqt judicium,* imo jus habent, quod explicare ct probare nequeunt.

Septuaginta per *mulum* ageipiunt verbum Dei : « Aperi, inquiunt, os tuum verbo Ilei, ct judica omnes sane vel integro, » *q.* d. Verbum Dpi exaratum in S. Scriptura elingue est, inanime ct quasi mutum, quiq leges judiciales cl jura scriptis chartis labulisquq S. Scriptum continentur, nec fari scqqc tueri queunt, fiium ergo, o rex et judex, est ca animaye ct vocalia edicere , ut ea ore tuo epimlies, promujges, defendas, ac. ex eis justam sententiam proferas, sontes damnando ct puniendo, insontes absolvendo et proemiando. R x ergo ct judex est os verbi Dei, reque ac jutis el justifiai, quod illam Velut quitam facit vocalem, spporam ct formidilbilpni, Aliter alii : censent enim Septuaginta pro rmho in dativo vgrtjsse *mutus ip* nominativo, scjljçpl *qppri* qs *tuum mutus,* hqc pst, nqn t'|a» 0 mx, sçd Dei verba proferre debes : noli ergo ex cerebro tuo loqui, sed mulu>i et taccqs oxspeplp a Deo quidquid dicturus es ; ac tunc demum diplqtA a Deo verba dicito : Dei ejiiiq potevate ct vice fqpgcrjs, ejus nomino jus difii-s el caqsqs judicas; ergq sjc loquere ut Deum deref, qijufl vices pepj^ : plqrp sçilipbl verbis Ilei, hoc csf, ad euqj podqm intpgrc ac justq sentcpr tiqni profor, aesi Deus ipse exsollo sententiam proferret : Deus pnim per judjcein Yplut per os suum loquitur, ct justuu; ju;|icjum cnupliqt. Verum prior expositio, uti ptarior, iti prermanior est.

Et CAÜSTS OMXIVM F1UÔ11CM QUI PFXTUÍtSIÜTr. — Minus recte Tigurina vertit, *aperi os tuum muto, in judicio omnium eorum qui prororant,* scilicet nd tuum tribunal et judicium. Hebraice enim etf «pbn *03 bme *chatoph,* Id est *filiorum mutationi** vel *transitus.* Quod primo, Pagninus vertit, omnium *filiorum mundi;* hi enim in perpetua sunt mnlatione ac assidue transeunt tenduntque ad mortem. Omnis ergo homo eU filius mntationls, quia a pìt ii avvita transit in mortem, a morte in immortalitatem. uu®mi. Unde Vatablus vertit, *in causa omnium filiorum in- „ * *teritus,* id est mortis, *q. d.* Omnibus esto requus, fnmo. omnes ex requitate judica; neminem verere, esto is potens, dives ct princeps sit : quia omnes sunt mortales breviquo morientur, juxta illud : « Omnes morimur, et quasi aqum dilabimur in terram qure non revertuntur,» II *Rtg.* cap. xiv, 14; et illud : « Mane sicut herba transeat, mane floreat el transeat, vespero decidat, induret et arescat,» P.sal. 1xxxix, 6; ct illud Job xiv, l : « Homo natus dc muliere, brevi vivens tempore, etc., fugit velut umbra; ct nunquam in eodem sintu permanet. »

Secundo, Chaldæus vertit, *judica twes perversorum :* hi enim sunt /Wi *mutationis,* quia jura pervertunt, caque in injurias mutant et convertunt.

Tertio, alii per *filios mutationis* accipiunt eo» Tertia, quorum fortuna commutata est, ut ex prosperitate et opibus dejecti sint in adversdatem ct pauperiem : horum enim sors miserior est sorte eorum qui nunquam felices vel opulenti fuere, ideoque piagis miseranda et sublevanda. Huc accedit R. Salomon : « Qui pertranseunt, » ait, snnt populi, quorum auxilium prrelcriitet irritum evadit.

Quarto, alii per *filio¡ commutationis* accipiunt Qauto. reos, qui vitam cum morte çommutant, *q. d.* Vide, 0 Salomon, o rex, o jude.y, ne quem pr®cipitanter morti aipudicesj a morte enim non est commutatio el rpditjjs m vitam, ged semel pecisqs in re.tornum manet oocifiUs; quape. vide nç quem temere inaudita causa çpndcmnçs : sfa enim facile insontem gt juslum condemnabis. Ita Aben-Ezra : « Bene cbajoph, ait, sunt morti adjudicati ob capitale supplicium; hprum igitur causapr rite solerlerque discutiendam curato. »

Quuitq, proppip et gçnuiue, /i/q *mi'(a(ionis* vel Qninto, *transits* vpqanlur peregrini. Hi enjm fum a pa- ««unio* tria absint, sintqnt' qpiuj exteros, nyjlum habent notum vel patronum, nçpcmnt jura Ipcj, ab indigenis parvi Quiit, facileqnc ab improbis opprimi vd circumveniri queunt. Principis ergo est eorum patrocinium suscipere, eofiquc velut syos protegere et promovere. Exponit qpoil dixit : « Aperi os tuum muto. » Peregrini enim peregre sunt quasi elingues ct muti, præterljm quia sæpe linguam loci non intelligunt, aut eloqui nesciunt.

Mystice, S. Hieronymus (vel potius Rabanus) in cap. i *ThreUor.,* ad illa : Oros *omnes qui transitis per viam :* « Hinc, ait, per Saloxionem dicilur :

(I) i/ vn' *Ói tuum muto,* pro iis qui sc in jndipio <lrfondura in fpw-wrt, vqi *fiu^ rm* oppressioni$: chainph irruti* quoque significat.

Aperi os Inum muto, et causis omnium fiboiiim qui pcrtranseunt ; muti enim dicuntur, qui prædicatorum verbis contradicendo minime resistunt . qui etiam periranseuniessunt, quia intentionem mentis in amore vita» presentís dedignantur agere. » Aliter Beda : « Os, ait, aperire muto, est populo gentium fidei verbum prœdicare, qui divina eloquia prius personare nesciebat, n

9. APERI OS TUUM, DECERNE QUOD JUSTUM EST, ET judica inopem et pauperem. — Hebraice, *aperi os tuum, et judica justitiam, et judicium (!) afflicti et egeni;* Chaldæus, *et jus redde pauperibus, et injuriam patientibus;* Septuaginta, *et judica pauperem ct imbecillum.* Addunt prisci codices : *Et vindica inopem et pauperem.* Quæ verba a quopiam per modum glossa adjecta fuere. *Judica* enim idem ‹st quod *vindica* inopem ct pauperem a vi et oppressione divitum : regis enirn c4 pauperum jura tueri contra potent in divitum, cum ipsi contra os se defendere nequeant. Tu ergo, o Lamuel, min quo est Deus, in terris vices Dei exerce, de no ait Psaltes : « Tibi derelictus est pauper, orpeano tu eris adjutor. »» Preclare S. Chrysostous apud Antonium in *Melissa,* part. II, cap. vi : « Non in pretiosa veste et zona, inquit, nec in prreconis voco cernitur princeps, sed in eo quod collapsa reficiat, quæ male constituta sunt corrigat, ac in injuriosos animadvertat, nec patiatur a pottnlioribus jus auferri. « El Epictetus : « Nihil est quod magis cum qui pr.rsit, deceat, quam ut neminem ve) superbe contemnat, vel indecore admiretur, sed ex æquo omnibus præsit. d

ALTERA PARS CAPITIS ET ULTIMA LIBRI.

Huc u«quc audivimus monita Betbsabec data Salomoni filio : nunc Salomon matri vires rependit, ac matris occasione mulierem fortem, id csl insignem matremfamilias, in caque ipsammet matrem graphice depingit et celebrat. Sicut Christus accepto testimonio a S. Joanne Baptista, quod ipse esset Messias ct Agnus, qui tollit peccata mundi, Joanni vicem rependit, hæc ei dans encomia : a Quid existis in desertum videre? etc. prophetam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam. Hic C"l enim de quo scriptum est : Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui pra*p«nabit viam luam aulete. Arnen dico vobis, non surre*it inter natos mulierum major Joanne Baptista, » *Matth.* cap. xi, 1. Ita Vatablus, Baynus, Aben-Ezra, Janscnius ct alii.

Alii censent hæc quoque esse verba Belhsabee, qua^i ip**a pus'quani monuit Salomonem de cavendis mulieribus, nunc eum doceat qualem ambire debeat uxorem, ac quot illa quantisque dolibus pollere debeat, ita Cajetanus. Verum prius quod dixi venus est.

0) Allii *din* est verbum, eodem sensu, scilicet. *Judica ei pauperem,* ut Vulgatus

Porro elegantia» c m i versus hi sunt alphabetic! : *primus* enim incipit a prima littera *aleph,* sc*cundus* a secunda littera *beth,* et ita consequenter per 22 versus; qui a totidem litteris Hebraicis ordine alphabetico inchoantur. Idem fit in *Threat's* Jeremire, ubi causam assignavi, el in Psalmis nonnullis, ul xxv, xxxiv, xxxvn, exi, cxn, cxvm, CXLV. S. Hieronymus, *ad Paulam Vrbicam,* censet hæc omnia ad finem capitis Iambico tetrametro esse conscripta : cujus metri quanam olim apud Hebraeos fuerit ratio, numerus, pedes ct mensura, jam ignoramus.

Allegorico depingit hic Salomon Ecclesiam, quæ uxor est Christi, veri Salomonis, cl materfamilias fidelium omnium. Ita Auctor *Imperfecti* apud Chrysoslomum, hom. 23 *in Matth.,* S. Gregorius, XXXIII *Moral,* xxii, vel juxta aliam editionem, xvi, B da, Salonius, Glossa, Arboreus, Baynus et alii; quin et S. Ambrosius in fin. tom. II editionis Romana, fuse totum hoc caput Ecclesiæ adaptat; sed hic commentarius pene ad verbum idem est cum serm. IS S. Augustini *De Diversis,* magisque redolet stylum S. Augustini, ac S. Augustino tribuitur a Possidio et Beda *Hom.* vm, et a doctoribus Lovaniensibus, qui hos S. Augustini sermones velut novos primi ediderunt. In lextu tamen aliter sæpe vertit legitque hos Salomonis versus S. Ambrosius, aliter S. Augustinus. Rursum S. Ambrosius uberior est, el plura habet quam S. Augustinus.

Apposite ergo Christianos alloquitur S. Epiphanias in suo *Ancorato :* « O vo^ orthodoxi et Ecclesiæ filii, veritatis filii, sapientis et fortissima mulieris illius filii, cujus gloria est apud Salomonem dicentem : Mulierem fortem quis inveniet? *Proverb,* xxxi. Velut rara sil, imo potius una, fortem mulierem intelligit Ecclesiam Dei, vestram matrem, qua nihil fortius est, ut quæ moriatur per singulas excit itas persecutiones, pro nomine viri sui. n Hæc Epiphanias.

Tropologice depingit animam sanciam heroicis virtutibus deditam, ac signatim B. Virginem, cui hæc applicat S. Bernardus, *serm.* 9 inter parvos, et fusius serm. 2 super *Missus est;* sic ct Auctor *Catcnæ Græcorum.*

Symbolice, mulier fortis est sapientia, item S. Scriptura, cui hæc adaptat Lyranus cx R. Salomone.

Rursum mulier fortis est virtus heroica, sive virtutis perfectio. Ita R. Levi. Audi nostrum Pinodani, lib. II *De Rebus Salomonie,* cap. iv, num. iO. Monetar, inquit, a matre Salomon ne accipiat conjugem de terra Chanaan, dum ait : « Nc dederis mulieribus (Chananæis, profanis doctrinis, voluptatibus, falsæ relig oni) substantiam tuam, et vias luas ad delendos reges; » sed vaca sapientia, qua reges amplificat. Suadet igitur ul « mulierem fortem accipiat de ultimis finibus et procul : » ipsa est sapientia. Huic ejus dotes alphabelario carmine describit, ut ipsa etiam elementa

YTtteraria cum sapienti© studio conjungantur, et puerum ab ipsa alphabel&ria tabella sapienti© ct pietati assuefaciat.

Scripsit de muliere forti ingentem librum Albertus Magnus, quo singula capitis verba fuse examinat, ex iisque discursus et conceptus morales elicit, quibus magnam concionibus materiam suppeditat.

Verʃ io. 10. Mulierem fortem quis inveniet? (7. *d.* Inventu est non impossibilis, sed difficilis, quia paucœ tales sunt, ct velut rara avis in terris) procul ET DE ULTIMIS PINIBUS PRETIUM EJUS. — Marcii9 Antonius Abugarus cx vetustissimis Bibliis ante annos 800, Armenorum lingua et charactere scriptis, legit : *Mulierem sani cerebri quis inveniet? pretiosior ea est lapidibus pretiosis.* Pro *muliere* hebraice cstHwN *esceth,* id est mulierem vel uxorem: de conjugata enim et matrefamilias hic agi patet ex sequenti : « Confidit in ea cor viri sui, d etc.

Muikr qnif litspind. priuw. pr0 *fate*™hebraice est b'H *chail,* id est roboris, virtutis, strenuitatis. Unde *primo,* aliqui vertunl, *mulierem divitiarum :* divitiæ enim sunt robur fortitudo divitis, *Prov.* xvui, It. Ita Aben-Ezra, qui verlit, *mulierem divitias parantem, q. d.* «Quis invenire queat mulierem rem facientem, roburque parantem præ sapientia qua sit exculta?»

Secundo, alii vertunt, *mulierem exercitus,* id est mulierem validam et militarem : unde de ca subdit : « El spoliis non indigebit, » ç. *d.* Fortitudine sua ampla ab hostibus spolia referet, quales olim fuere Amazones quæ tractando arma bellicosissimi© evaserunt, de quibus Valerius, lib. V *Argonaut. :* « Qualem Mavortia vidit Amazon; » Mavortia, id est bellicosa vel Marte genita, uti ipsæ de se jactabant. Et Virgilios, l *Æneid. :*

> Ducit Amaxonidâm lunatis agmina pellis,
> Penthesilea furens.

Sic Lycurgus, legislator Sparlæ, corpora virginum cursu, lucta, disci et telorum jactu exercebat. Rogatus, hanc causam d«d't : «Ut in valido corpore fœtus validas agens radices, pulchre adolescat , ipsœqùo deinde mulieres robore in partu fœtæ,ejus dolores et conjugii domusque labores facile sustineant el superent, utque si necessitas postulet, jiro so suisque liberis et patria possint pugnare cl prœliari. » Ume Gorgo Leonid© uxor cuidam dicenti : «Solæ vos Lacerne, viris imperatis,» respondit : «Solæenim nos viros parimus. » Ita Plutarebus in *Lycurg.* et in *Apophthegm. Lacon.* Similes Amazones et Lica nas nostra vidit videtque œlas. Sane durior cl severior educatio filiarum facit eas robustas, animosas, strenuas, generosas , uti experientia quotidiana docet. « Sauromatæ uxoribus ceu dominis per omnia parent: virginem non prius locant ad nuptias, quam hostem occident,» ait Nicolaus, *De Moribus gentium.*

Tertio, Septuaginta melius vertunt, ivtyww, id est *mulierem virilem,* puta viraginem› quæ virtute cum v ri or; let, imo viros suppet; Chaldæus, *mulierem bonam;* Vatablus, *mulierem masculam;* alii proprie et genuine, *mulierem strenuam, industriam, heroicam,* puta heroinam; alii, *omni virtute cumulatam;* Baynus, *mulierem audacem ad res gerendas.* Solent enim mulieres esse pusillanimes et timide; unde mulier dicta est quasi *mollier.* « Quare mulier fortis, ait Hieronymus Osorius, dicitur, quæ muliebrem superat infirmitatem : nam fere mulierum genus infirmum et molle est, mulieremque a *molliUe* dictam passim docet Etymologorum turba : ergo femina quæ muliebrem, id est mollem et imbecillem naturam vieil, ct conditione sua superior existit, hæc mulier fortis appellatur, seu mulier virtutis. » Hebræum enim *chail* vocatur strenuitas, industria, vigor tam mentis quam corporis, qui scilicet in labore el exercitio consistit, ac cum dolore enititur , el quasi partorii (radix enim SiH *chol* significat parturire, et cum dolore eniti) facinora ct actus heroicos. Mulier ergo *chail,* id est virtutis et strenuitatis, est quæ in operando est strenua, in patiendo magnanima, in regendo discreta et sapiens, in consolando blanda, in mercando industria, in providendo sollicita, quie maritum alit, solatur, ditat, beat; quæ proles severe educat in lege et timore Dei, quæ servos el ancillas in officio ct concordia continet, quæ domum et familiam prudenter moderatur, ei de victu et vestitu providet, eam locupletat. Talis fuit Salome, mater septem Machabæorum, Il *Machab.* vn. Talis fuit S. Felicitas, talis S. Symphorosa, quæ sej>tein filios erudivere ad marlvrium. Talis fuit Nonna mater S. Gregorìi Nazianzeni, de qua ipse in funere patris sic ait : « Divinam Scripturam dicentem audivi : Mulierem fortem quis inveniet? qua in sententia externi quoque sunt : siquidem illorum hoc est, nullam proba uxore meliorem rem cuique evenire posse, nec rursus improba pejorem. » Porro probam definit eam quæ pia est erga Deum, et industria sedulaque erga familiam , ac ab utroque matrem dilaudat : d fllede enim e>t utrumque cupulare ; pietas enim quietem el otium, sedulitas sollicitudinem et negotium requirit.

Procul et de ultimis finibus pretium ejus. — Il 'braice No>ter forte legit O'OJDO *mippinunim,* id est *ab angulis,* id est *ultimis finibus* (H32 *pinna* enim angulum cl finem significai) *prdium ejus;* jam aliis punctis legunt O'JJDO *mippeninDn,* id est prte *margaritis,* sive *unionibus pretium ejus;* Septuaginta, *pretiosior est lapidibus pretiosis qua talis est;* Chaldæus, *pretiosior est lapidibus optimis;* alii, *pretiosior est rubinis ,* sive *carbunculis;* Vatablus, *feminam virtute pr^litam quisquis nodus fuerit, mercan habet gemmis procul petitis pretiosiorem* (i). Jam

(I) Recte Rosciimullerus, *et tange majus margarita dJctmin çur.*

Primo, aliqiii «lo exponunt, *q. d.* Mulier fortis res adeo rara el pretiosa est, ut in ultimis tomo finibus sit inquirenda, indeque arcessenda et evocanda. Sic regina Saba dicitur « venisse a finibus terr®, » id est a longinqua regione ad Salomonem, ut ejns sapientiam audiret, III *Peg.* x, 1, ct *Matth.* xi!, 42.

Secundo, planius et germanius, *q. d.* Mulier fortis, id est strenua et Industria, rara res est rarique pretii, uti solent esse ea qn® de ultimis Indorum terris afferuntur : pretium enim ejus tantum est, ut cum pretiosissimis gemmis et margalitis, qu® ex remotissimis orbis partibus adducuntur, æquiparandum sit. Unde ex Hebraeo legentes *mippeninim,* jam vertunt, *longinquum ab unionibus pretium ejus,* id est, longe superat pretium unionum sive margaritarum. Aut quod eodem redit, *q. d.* Pretium mulieris fortis adeo magnum, carum et rarum est, ut de ultimis terra finibus petendum sit : nihil enim quantumvis pretiosum in terra nostra est, quod pretium mulieris fortis adæquct; sed a longe petendum est, quod ei in pretio debeat comparari et adæquari, hoo est, mulier foriis est ros pretiosissima, cujus pretium vix æstimari, difficilius inveniri potest, quia prçtium auri et argenti superat, ac cum pretio gemmarum certat, imo illud ipsum vincit et transrendit.

Alludit ad priscam uxorum coemptionem. Olim enim mariti uxores dato pretio coemebant ab eorum parentibus, uti Osce, cap. m, vers. 2, uxorem sibi emit quindecim argenteis. Vide ibi dicta. Et Jacob emit Uachclem, serviendo pro cataban patri ejus septem annis, *Gen.* xxix, 27. Sensus ergo est, *q.* d. Si uxorem strenuam el virilem dato do more pretio justo emero volis, nulli parens expens®, quia talis omne pretium superat. Hinc Septuaginta vertunt, *pretiosior est lapidibus pretiosis, qum talis est;* Hebræa, *pretiosior est margaritis.* Quale et quantum sit pretium margaritarum , ac sanctorum qui per eas repnesentantur, prescritas B. Virginis, per multas utrorumque analogias ostendi *Apoc.* xxi,2t. Syrus *pretiosior est lapillis pretiosissimis, quibus nullum par pretium est.*

M • Allegorico , S. Ambrosius in hoc *Proverb,* caput , ,r sub finem tom. II, per mulierem fortem accipit ^¿'."Ecclesiam, per ejus virum Christum, per filios Martyres : « Congruit, ait, dici Martyrum fortitudo mulieris; nisi enim ipsa fortis esset, ejus pignora in passione defecissent. » Et S. Augustinus, serm. 217 De *Tempore:* «Mulierem fortem quis inveniet' quod dixit : Quis inveniet, difficultatem inveniendi, non impossibilitatem oportet Intclligi. Mulier ista fortis Ecclesia est. Quomodo non est fortis, qu® ab initio mnndi tantis tribulationibus fatigatur, et tamen non vincitur? Mulierem fortem quis inveniet? Quis alius nisi Chri- autem eam fortem invenit, sed inveniendo fortem fecit. Nam ut eam inveniret, nonaginta novem dimisit in montibus, et qu®slvlt unam qu® erraverat, et hutneris soia impositam ad ovile proprium revocavit. » Et fusili», *term. 21R :* «Mulierem fortem quis inveniet? Difficile est invenire eam, et difficile est nescire eam. Nonne ipsa est civitas in monto, qu® abscondi non potest? quare ergo dictum est : Quis inveniet? cum dici debuerit : Quis non inveniet? Sed tu civitatem in monte positmn vides, ut autem in monte ponitur, inventa est : ipsa est enim ovis Illa qu® perierat. » Et nonnullis interjectis : « Et postquam eam invenit, non solummodo do spinis peccatorum suorum eripuit, sed etiam lapidibus pretiosis ornavit. Ideo de ipsa dicitur : Pretiosior est lapidibus pretiosis. » Concludit denique assignans ejus lapides pretiosos, ceu mundum muliebrem : « Sunt in Ecclesia lapides protiosi, et semper fuerunt, docti scilicet, abundantes scientia et eloquentia, et omni instructione legis. Pretiosi plane Isti lapides sunt : do Ipsis fuit Cyprianus, do ipsis fuit Ambrosius, et ereteri eorum similes. Ex eorum numero quidam erraverunt ab ornatu hujus mulieris, v Eadem pene ad verbum habet S. Ambrosius loco jam citato; quare cx alterutro in altero transcripta esso videntur.

Luculentius mngisqne pathetice Boda, qui per pretium mulieris fortis, id est Ecclesi®, accipit Christum, qui pretio sanguinis sui eam redemit : hoc autem pretium procul full, quia de codis venit. Addit deinde : « Quamvis et ita recte possit intelligi, pretium snnet® Ecelosi® procul positum fuisse, quia incarnatio Verbi Del, conversatio inter homines, passio ao resurrectio longe a nostr® esset n itui-® conditlohe discreta ; quoniam videlicet ilio ct quando yojuit, ct dc qiiq voluit matre natus est, et sine peccato vixit in mundo, ct quando voluit, et qua voluit morte discessit a mundo, tempusque resurrectionis et ascensionis su® in potestate habuit, et reterà hujusmodi, in quibus tam procul est a nobis, quam cœltim distat a terra, *n*

Tropologie, mulier foriis, imo heroína omnlum fortissima, ac martyrum princeps et regi- nk*. na est B. Virgo, qn®, ut ait S. Bernardus, serm. o mal" inter parvos: «Adeo forth fail, nt illius serpentis D Vlf. Caput contereret, cui a Domino dictum est : Inimicitias ponam inter te et mulierem, et inter semen tuum ct semen Illius : ipsa conteret caput go. tuum. » Quocirca B. Maria est margarita, quæ omne pretium superat: pluris enim valet qqatn omnes angeli et homines mundusque universus , et, ut ail S. Augustinus : d Ornamenti sui ipsa pretium est. * Quæ recte unio dicitur, qifia sibi suæque carni, et consequenter loti generi humano Filium Dèi,et comitantor lottiti SS. Trinitatem univit ct copulavit in pnpellium.' fdl'm S. Bernardus, serra. 2 super *Missus cat:* « Chi, rat; hnec victoria (contriti Serpentis) servati est nisi Mario? Quam vero aliara Salomon requirebat,

ctim dicebat : Mulierem fortem quis inveniet? Noverai quippe Sapiens hujus sexus infirmitatem, fragile corpus, lubricam mentem : quia tamen ct Deum legerat promisisse, cl ita videbat congruero, ut qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam; vehementer admiraos aiobat : Mulierem fortem quis inveniet? quod est dicere ; Si ita de manu feminm pendet et nostra omnium salus, et innocentino restitutio, et de hoste victoria, fortis omnino necesso est ut provideatur, quæ ad tantum opus possit esse idonea. Sed mulierem fortem quie inveniet? At ne hoc quæsisse putent desperando, subdit prophetando : Procul et de ultimis finibus pretium ejus, hoc est, non vile, non parvum, non mediocre, non denique dc terra, sed da ccelo; nec de coelo proximo terris pretium fortis hujus mulieris, sed a summo cado egressio ejus. »

ei na ane- **• „1. Rursum mulier fortis est anima sancta et rcligiosa, præsertim quæ actionem contemplationi jungit. Vita enim activa est quasi ancilla, contemplativa est quasi filia pulchra ct delicata; at utraque simul est quasi mulier fortis uxor Christi, ipsum namque contemplationis stringit amplexibus, ac sua doctrina, pratlicatione ct actione mullos ei filios gignit, educat et gubernat. Talis rara est et inventu difficilis. Uujus indumentum est fortitudo patienti®, et decor justiliæ : fortitudo luetur decorem, et decor ornat fortitudinem. Vido nostrum Alvarum de Paz, libro 11 De *Vita spirituali,* part. 11, cap. xix.

Ver». H. I'^A. **II. CONFIDIT IN EA COB VIRI SOI, ET SPOLIIS KOS** indigebit. — q Confidit, » id est secure in uxoro strenua conquiescit cor mariti, quia certus est non tantum do ejus castitate, sed et dc ejus fido et slronuilato : in earn ergo cordis sui curas ct sollicitudines do providondo families resignat ; illi opes suas, arcana sua. resquo omnes vel actas vel agendas tuto credit ot committit. Magna enim est mariti crux ct anxietas, si uxorem dc fido suspectam, aul pigram voi improvidam habeat : tunc enim tota domus cura in maritum recidit, nec tentata domus, sod uxoris ipsius: timet enim maritus ne uxor res suas prodigat, aut cum amicis vel amasiis epulando consumat, aut in suos cognatos fortini dispenset, aut por imprudentiam negligendo dissipet : quare milio, ut ita dicam, oculis ejus actus ecu Argus observat, nl vix aliud agero queat, nec animus ei sit ad quippinm magni aggrediendum. Hisco omnibus maritum exonerat uxor prudens et strenna, quei proindo marito confidentiam, quietem,securitatem ct gaudium inenarrabile affert.

Er spoliis non indigebit, — scilicet vir, non uxor. Hebræum enim non' tcr/iwr est masculini generis; undo virum respicit, non uxorein. Potest tamen ad utriimquc referri, si sio ad verbum cx Hobrteo vertas, *et spolium non deficiet,* scilicet tam viro quam uxori. Chaldæus, *el non spoliatur, neque indiget.* Jam

Primo, per *spolia* aliqui accipiunt annonam et cibos ad alendam familiam ntaei-arios. Unde Sypus vertit, *et dactylis non indigebit.* Dactylis enim, qui fructus est palm®, Syri, Indi et Ægypiit victi tant, utpoto quibus suppetiipalraarnm copia, quæ eis victum el vestitum suppeditant. Unde S. Paulus primus Eremita, S. Antonius, S. Macana», cætorique Anachoretæ in Thebaide dactylis, quos paucos per diem sumebant, por multos anno» vixerunt- M|* pia»,

Secumlo, alii per *spolia,* accipiunt opes et hona qiunlihet (<). Unde H. Salomon vertit, *et bonis non carebil ;* Vatablus, re *domestica m>n egebit ;* Tigurina, *res ejus non detresatnit* Aben-Ezra, wa *riti animus* in *ea confidit, quod rem fauuliarmn adr ministret ; quare supellectilem qua* at ea *paratur, nunquam desiderabit* Swbo&.

Tertio, noster Salazar per *ipohiim* accipit vestem scutulatam, qu® a scuto dicitur, quod Mutorum formis sit insignita. ScuU autem soleat esse spolia belli, *q. d. Uxor* strenua non indiget scutulata veste et monilibus, sed nuda el indotata a marito duci potest, tum quia illi dos sufficiens est industria et strenuitas propria; tum quia ipsa virilis est, ideoque orn unenta illa muliebria ceu feminea et vilia, quæ. tam studiose Terti*,

veris prudenti® et virtutum ornamentis desli-
tntæ, despicit atque contemnit, omnemque sui cultum collocat in sapientia, probitate et strenui tate.

Quarto, Jansenius proprie *spolia* accipit, 7. *d.* Vir hujus strenuo* uxoris nou opus habebit ut ad castra procedat, fiatque miles ad captanda hostium spolia, ut ex iis se alat et ditet : quia uxor strenua affatim opimi ei suggeret, ut eas ex spolus hostium cum tanto sui impendio el periculo qu®rere. non debeat. Qmrta.

Quinto, Luysius Legionensis, tract. Dc *Muliere forti,* per *spolia* accipit mercaturam el marces, quia non raro mercatores merces et opea ex spoliis, puta ex usuris, fraudibus el inju>lis contractibus, quibus alios spoliant, cougenml, *q. d.* Nir iste felix, cui diligens oc sollicita uxor eouligil, augende rei familiaris spem in ipsa reponens, satis sibi duret agros colere et fructus decerpere, quos tellus sponte affert ; negotia vero el mercaturam exercere ad quæstus ampliores percipiendos, opus sibi esse non existimabit. Qninu

Scato, plantas et plenius, *q. d.* Confidit in ea cor viri sui, quod ipsa sibi cl fattali® >uæ industria do rebus necessariis abunde providebit, ita ut spoliis non indigeat; sed loco spelicium armi» pariorum sint illi fruges et opus, labore vigorequesuo part®. Nominat *spolia, primo,* quia persistit in m.taphora *mulieri» fuilts,* hebroio. S'il *cbail,* id est militarisct bellicosa*, cujus spolia sunt manuum, non hostium : ruis enim ma- snto, '"a*-

fi) Recta,

nibus diripit lucra ingentia instar spoliorum; *secundo,* quia olim prima* Hébræorum opes conflat® fuere ex spoliis, quibus spoliarunt Ægyplum, *Erodi* xii, 36, et Chananæos, cum per Josué cos devicerunt, et Chananæam occuparunt. Hinc per catachresin Hebraei quaslibet opes vocant *spolium* vel praedam, ul patet versu 15. Sic etiamnum Arabes, Tartari, Cosaki aliique piares vivunt ex rapto : unde omnes eorum opes sunl spolia ; *tertio,* ro *spolia* notat tum virtutem mulieris, tum opum copiam, *q. d.* Mulier fortis suo valore et sapientia res ad familiam necessarias viro sibique comparabit, non minore industria, nec minore virtute quam si victis hostibus asporlassel spolia; quare rebus omnibus afiluet, perinde ac si opima ab hoste spolia retulisset: nam, captis urbibus, magna et varia rerum supellex victoribus cedit, quæ spolia dicuntur ; ita Baynus. Hinc Septuaginta : *Et bonis* vel *honestis spoliis nunquam indigebit,* ubi Auctor *Catenæ Græcor.* : Ejus, inquit, proventus el fructus appellantur honesta spolia ad differentiam malorum, qualia sunt quæ injuste comparantur.

A'lrpl- Allegorica, cor Dei el Christi confidit in Ecclesia, quam sibi despondit, quia per gratiam ct charismata sua eam fortem et stabilem edicit, ut contra omnes dæmoniset impiorum impugnationes fidelis ct sancta perseveret nsque in finem mundi, imo inælernum. Ita S. Ambrosius, lib. VI *in Lucam,* post initium : a Confidit, inquit, in ca vir suus. Videamus quid hæc viro faciat suo, quod opus ejus, quod sil obsequium, cur confidat in ea Christus. Bona uxor virum suum vestit. Vestiat Jesuni fides nostra corpore suo, vestiat carnem ejus divinitatis suæ gloria; sicut ct illa bina vestimenta fecit viro suo, ut in presenti et in futuro sæculo honorificet eum. Non mediocris hæc femina, cujus tale textrinum est, quam non mollia lame fila carpentem, sed pretiosa virtutis pensa tractantem vir ejus inveniat, quæ manus extollat in noctibus, el ad libram dirigat opus, morumque suorum pondus examinet, gestorum quoque novent servare non mensuram, gloriosi subtegmen laboris intexens, d Causam subjicit amorem ct exspectationem sponsi, puta Christi. Unde ait : a Sollicita quando vir redeat, anxia atque suspirans, et jam cum viro suo esse desiderans, dicens : Moras facit vir metis venire, festinabo ipsa ad eum; occurram ei facie ad faciem, cum venire cœperil in gloria sua. Veni, Domine Jcsu, ut invenias sponsam tuam , non contaminatam, non adulteratam,quæ non violaverit domum tuam, non mandata neglexerit. Dicat tibi : Inveni quem dilexit anima mea, introducat te in domum vini (vinum enim lœlificat cor hominis), inebrietur spiritu; agnoscat mysterium, loquatur oraculum. «

Rursum S. Augustinus, serm. 45 De Diversis (exstant inter novos a Lovaniensibus editos), qui ad verbum idem reperilur apud S. Ambrosium, in hunc Proverò, locum sub finem tom. II, editionis Romanæ, sive Sixlin® : « Plane confidit, ait, el ut confidamusel no3, docuit. Commendavit enim Ecclesiam usque ad terminos orbis terrarum per omnes gentes, clamari usque ad mare. Hæc si non usque ad finem perseveraret, in ea cor viri ejus non utique confideret. » Et pont nonnulla : a Mulier hæc spoliis non indiget, non quia non quærat, sed quia abundat multis. Undique mundum spoliat, rapit undique trophæa diabolo. Ideo dicit viro suo, sicut scriptum est in Psalmo : Exsulto ego in verbis luis sicut qui invenit spolia mulla. Quemadmodum spoliis indi* gebit, qu® undique rapit, undique trahit, undr que acquirit, undique operatur bona? »

Sic et Beda, qui ct causam addit: Novit enim, ait, spiritum gratiae, quem dedit; novil virtutem charitalis, quam ejus praecordiis infudit. Unde ei dicitura sponso *Cantic.* vm, 6 : « Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum : quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus aemulatio. »

Idem ab eodem sponso tropologice dicitur cuilibet animæ fideli et sanctæ, quæ totam mentem, totum amorem et affectum in Christo ceu sponso defixit. Unde S. / Egidius, socius S. Francisci, ro- vu ›l
galus « quænam esset via ad sanctitatem, » res- MDC,iu'
pondit : a Una ad unum, una ad unum, » scilicet una anima uni Deo detur, tota et in solidum, quanta quanta e«t; sic evadet sancta, imo cœlos- f
lis ct divina, ut in ea ceu in templo suo confidat et conquiescat Deus, ac vicissim ipsa in Deo cl Christo ceu sponso amantissime confidat et conquiescat ; uli præ cætcris fecisse S. Agnctem legimus in ejus Vita apud Ambrosium, *serm.* 90, cl lib. I *De Virgin.* Anima enim sancta , perfecte Deum ct Christum amans, tola se in ejus amorem effundit et transfundit : quare non aliud cogitat quam ipsum, quem in omnibus rebus contemplatur el amat ; nec in iis amai aliud quam ipsum, unde œqualiter ipsum amat in omnibus tam adversis quam prosperis : quia Christum suum repent tam in monte Calvari®, quam in monte Thabor. Sicut ergo in monte Calvari® non amai crucem, sed Christum crucifixum, sic in Thabor non amat gloriam, sed Christum gloriosum : illi enim dicit : a Dilectus meus mihi, ct ego illi, p

Rursum mulier foriis est B. Virgo, in qua vir ejus, puta S. Joseph, post plane perspectam exi- Virpw
miam ejus sanctitatem, et conceptionem de Spi- ln 11
ritu Sancto ex angeli revelatione cognitam, plane confisus est el conquievit. Hinc graves theologi up».
asserunt Josepho, mox ut conjugium iniit cum B. Virgine, ob tant® virginis et matris Dei reverentiam, exemptum fuisse omnem libidinis fomitem ct sensum, ita ul ne primos quidem ejus motus persentisceret. Ita censent Joannes Eckius, serm. *De* S. *Joseph*, Jacobus Christopolitunus in *Magnificat,* Gersonius, serm. *Dc Naiiv. Virginis,* et

alii. Porro idipsum, puta fird is bisce motibus sesc liberum, utique persentiscebat ipse Joseph; idque non ante, sed a conjugio B. Virginis sibi obtigisse advertebat : illam ergo ut virginem divinam reverebatur, omnemque post Deum in illam spem et fiduciam collocabat. Rursum Spiritus Sanctus

fi Spi-

Unctui

v*r B* Virginis, quia in ea operatus est conceptionem Christi, fccitquc in ea quod in aliis mulieribus efficit vir. Unde cum B. Virgo angelo nuntianti Christi incarnationem respondisset : a Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?» occurrit angelus, et virum assignavit Spiritum Sanctum, dicens : « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit libi, » ut scilicet totus tota sua plenitudine in te illabatur, itaque in te confidat, id est confidenter el secure in te habitet, tibi sua dona omnia communicet, tibi seipsum omniaque sua credat ct committat, imo Verbum cum tota deitate ceu suppositum, imo depositum divinum, in te confidenter collocet et deponat. Unde S. Laurentius Justinus agens de nuptiis B. Virginis, ait Spiritum Sanctum et Joscphum sic officia inter se partitos fuisse, ut cura el custodia corporis Virginis ad Josephum pertineret, animi autem curam et custodiam sibi sumeret Spiritus Sanctus. Denique in ca confidit cor Spiritus Sancti, quia eam peccatorum advocatam constituit, per quam plurima eorum, qui a peccatis ejus ope salvantur, spolia acquirit; cujus rei innumera sunt exempla : unde ipsa vocatur «spes peccatorum, cl fiducia miserorum.»

Vtt. I!. *Gbnel.* Uior »trenna rrddet viro bo- ! liî

12. Reddet ei (scilicet viro, ut patet ex llcbræo Kin /m quod est masculinum) bonum, et Hon malum, OMNIBUS DIEBUS ViTÆ SUÆ, — quibus SCIliCCt vivit ipsa mulier, ut palet ex Hcbræo, *q. d.* Non ad aliquot dies, menses vel annos, sed conslanlcr Pcr omncm vitam uxor strenua reddet manto bonum, ct non malum.

Primo, Aben-Ezra sic exponit, *q. d.* Mulier strenua marito bona rependit, co quod maritus in eamdem spem suam rejiciat, in caque confidat, nec unquam dc ea male mercatur, line accedit Baynus, *q. d.* Uxor viro pro confidentia, qua illam sibi devinxit, reddet ei fidem, non perfidiam, ut scilicet bona ei retribuat, non mala, quod sinceram et liberalem uxoris indolem arguit, ac magnanimitatis ejus csl indicium, eo quod amore se vinci non sinat, sed amorem amore penset, obsequiis superet.

gamo.

Secundo, Valablus, *q.d.* Uxor mascula virum suum semper lætitia afficit, quia facit ut jugitor gaudeat ob bona quæ ei assidue procurat; *bonum* enim sæpe significat lætum, sive jucundum , sicut *malum* significat tristo ct molestum ; ut cum dicitur : « Ecce quam bonum cl quam jucundum habitare fratres in unum ! » El : • Sufficit diei malitia sua, » id esi afflictio ct tristitia sua, *Matth.* vi, 34.

Tertio, alii, *q. d.* Uxor proba viri opes non dissipabit, sed cumulabit ct augebit, idque faciet ul bonum bono rependat, quo significat Salomon virum ita benevolum ct beneficum esse debere uxori, cl sua benevolentia et beneficentia provocet, et quasi cogat illam ut eamdem sibi reddat et retribuat, quod sane prudens est consilium : hæc enim est optima ratio concilian t pacem et concordiam inter conjuges, si obsequiis inter se certent. Vir ergo praeveniat uxorem beneficiis, uxor eadem, imo majora illi rependat: « Magnes enim amoris est amor; » el : « Si vis amari, ama. » Nullum enim potentius telum ad extorquendum amorem, quam amor.

Quarto, Jansenius *bonum* quodlibel accipit, *q. d. Quti** Mulier foriis reddet viro bonum, et non malum: hoc est, juxta confidentiam, quam vir de ca habet, reddet hæc mulier viro bonum, idque ¿ine alicujus mali permixtione; nec id ad breve tempus, sed omnibus diebus vite suæ; ergo et post mortem mariti, si ipsam superessc contingat, non obliviscetur cjus, sed pie semper erga illum affecta persistet. Bonum autem quod mulier viro reddit est animi securitas, et pcr illam cordis lætitia, vite longaevitas, rerum domesticarum procuratio et conservatio, etc. Sic cl Ecclesiasticus ait, cap. XXVI, 1 : « Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex. Mulier fortis oblectat virum suum, et annos vite illius in pace implebit; » et vers. 16 : « Gratia mulieris sedute delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit; disciplina illius datum Dei est. ▮

Quinto, pressius et strictius noster Salazar hæc Qiiau. accipit de uxore, cui severus, morosus cl durus obtigit maritus, *q. d.* Licet maritus acerbus uxorem generosam objurget, carpal, succenseat, ipsa tamen adeo lenis el magnanima est, ut omnia sustineat, ct bona placidaque verba malis cl acerbis regerat; ilaque vincit mariti asperitatem, ul ex iracundo fiat mitis et blandus, uti B. Monica mater S. Augustini sua lenitate domuit iras Patrilii sui mariti, ul referi S. Augustinus, lib. IX *Confess.* Qua de re pulchrum exemplum vipers, quæ, dum copulatur cum muræna, prius venenum evomit, affert el conjugibus imitandum proponit S. Rasilius, hom. 7 *Hexam.:* a Vipera, ait, ob nuptiarum venerationem virus evomit: tu duritiam, tu feritatem, tu crudelitatem ob unioms reverentiam non deponis ? »

Igitur hic est heroicus mansuetudinis, patieutin et magnanimitatis gradus, qua uxor viro bonum pro malo, mollia pro asperis, humilia pro superbis, blanda pro iracundis rependit. Nimirum hominis est bonum pro bono regerere; sancti cl angeli est bonum pro malo reponere; vice versa, ethnici csl malum pro malo reddere; barbari ct dæinonis est malum pro bono retribuere. Omnes hi sensus oppositi sunt; primus tamen planior est, quartus plenior, quinius pressior el profundior. 'j 7 ‘ .

Porro R. Levi t ? *reddet* vel *retribuet* accipit improprie pro dabit, largietur, quomodo subinde

in Scriptura accipitur to *retribuere* pro *tribuere,* pro íú:«, scilicet compositum pro simplici, nulla habita ratione meriti vel recompensæ. Unde exponit, *q. d.* Uxor ghava virum sibi beneficiis demeretur, eo quod ejus servituti et obsequio se prorsus demittat et mancipet, neque unquam servitutem defugiat. Itine ct Septuaginta Complutenses vertunt, *operatur cnim tiro suo* 66-*num, et non malum tota vita Sua;* Vaticani, *operatur enim* viro *bima Di umili vita sua, q. d.* Mulier pigra, vel morosa et rixóstì, molestat virum eutnque stimulat ad mala, puta ad iram, tristitiam, desperationem; at mulier sedula, et viri amans, illi eooperatur ad omne bonum, quia eum in adversis solatur et erigit, in difficilibus animat, in perplexis sanum suggerit consilium. Quare sicut boves idem trahentes jiigum, se invicem solantur, animant, roborant, nt currum frugibus onustum facile trahant, quem alteruter solus trahere nequiret : sic uxor eodem jugo matrimonii conjugata (unde ct conjunx dicitur), et copulata cum viro, ejus labores et dolores compatiendo et tionsolando alleviai, imo in se transcribit, ut junctis utrinque viribus facile omnes tolerent et superent, itaque jugum conjugii paribus animis et passibus alacres ct laeti ducant. S. Augustinus, serm. 45 Dc *Diversis,* legit, *operatur viro suo bona ctnon mala;* ct Syrus, *fecit ei bonum;* et Auclor *Catenæ Græc., totd vita viro conciliat bonum, et non malum, q. d.* Ul viri gratiam captet, bona semper operatur, nunquam mala; hoc signora est probæ indolis, æque ac virlutis : fidelium enim ct Sanctorum hoc axioma proprium est, quod in omnibus actionibus vclut pnemeditatum præfcrunt : « Omnibus bene, nulli male facito : de omnibus bene merere : omnes amicos benevolentia retine, mimicos officiis tuis concilia ct fac amicos. » Docuit idipsum Christus verbo et exemplo, qui nulli licet inimicissimo vindictam optavit, multo minus intulit, sed omnibus suam doctrinam ct gratiam obtulit. Unde de co ait S. Lucas, *Actor,* x, 38 : «Transiit benefaciendo, ct sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. » Deus cnim omnibus benefacit, nulli male, ideoque est ct vocatur Deus, quia « solem suum oriri facit super bonos ct malos, ct pluit super justos et injustos, » *Mattii.* v, 41».

i
I

Alle ori- Allegorico Ecclesia, et anima sancta sponso suo

* 1■ Christo reddit boûum, et non malum, quia studet
tkûi el bonis operibus, et cavet a malis, ut ei placeat, ideoque bona bonis accumulare satagii, ut eiS magis magisque suam gratiam et Christi gloriam magnis quotidie incrementis adaugeat. Ita S. Ambrosius in cap. suxi Proverb., sub finem tom. II : « Hinc mulier ista, ait, quia exspoliat mundum, rapit gentes, tola vita operatur bonum ; verum non sibi, sed viro : ut quæ jam non sibi vivat, •ed qui pro omnibus mortuus est, ct resurrexit. Tiro ergo operatur bonum, illi servit, iUi devota •rt, illum diligit, illi placere semper studet. Nou se ornat, nec propter suos, nec propter alienos oculos; non qmerit hominibus placere; non qu®-rit quæ sua sunt : operatur omnia viro suo. » Huc accedit Beda : « Reddit quippe, ail, auiiua Christo bonum; cum perceptis ab eo vitæ muneribus recte vivendo respondet; cum ea quæ ipsa scire vel fticere ab illo adjuta potuit, etiam aliis intimare satagit. »

Rursum mulier hæc est B. Virgo, quai Josepho sponso, eo quod virginitatis suæ fuerit in oonjugio custos, retribuit omne bonum. Audi S. Bernardum, serm. *De S. Josepho :* «Amplius autem, quia omnia qu® sunt uxoris sunt viri, credo quod beatissima Virgo totum thesaurum cordis sui, quem Joseph recipere poterat, ei liberalissime exhibebat. » Et post nonnulla : « Quantas putas exhortationes, consolationes, promissiones, illuminationes, et æternorum bonorum revelationes recepit in transitu suo Joseph a sanctissima sua sponsa Maria?» Hac de causa B. Virgo Josepho cooperata est ad omnem virtutem, gratiam et gloriam, uti explicaro pergit S. Bernardus : « Quomodo, ait, cogitaro potest mens discreta, quod tanta unione uniret menti tant® Virginis aliquam animam, nisi ei virtutum operatione simillimam? unde credo Joseph fuisse mundissimum in virginitate, profundissimum in humilitate, ardentissimum in charitate, allissimum in contemplatione,» etc.

n virro J relribnil omo* b DUO.

13. QUSSIVIT LAXAM ET LINUM, ET OPERATA EST Vw». IJ. consilio manuum suarum. — Hebraice, r/uuvm/ */anam el* lina, *ct fecit* in *voluntate manuum suarum* (I); alii, *in beneplacito manuum suarum;* Chaldœus, *et operata est juxta voluntatem manuum suarum ;* Septuaginta , *filans lanam et linum, fecit quod utile est manibus suis;* Syrus, *vestigavit linteum, seu tunicam; operata est ejus manus quodeumque libuit.*

Sensus churus est, *q. d.* Studuit lanificio: undo cri-non exspectavit donec maritus ei lanam el linum linm "* coemeret, vel obtruderet; sed ultro ipsa utrumque quæsivit, ut inde vestes laneas et lineas conficeret, quibus virum, filios ct domesticos decoro vestiret. Hoc est quod subdit : ‹i Bt operata est consilio manuum suarum, » id est, manus juxta voluntatem ejus operat® sunt, ita ul manus tam prompt® forent ad opus quam voluntas, perindo ac si manibus insita fuisset voluntas el promptitudo operandi. Est hypallage. Ita Aben-Erza : Operata est, inquit, in voluntate manuum, quasi manibus volendi facultas insit; nt e contra in manibus pigri est nolitio, ut ita dicam, operandi. Et Vatablus, *in beneplacito,* ait, *manuum suarum, quia complacet sibi, et delectatur opere manuum suarum ;* Tigurind, operatur *cum voluptate manibu» suis;* ut cnim opus sit facile, fructuosum ct constans, voluntas adsit oportet.

nuam multi* piel»

(1) *Studiosa est lanificii et linifidi, et tractat* (lanam ct linum) *labore,* vel *peritia nucinum suarum,* Maurer, *tractat.* Minibus tent (coil. Arab.) *lanam* 4 *Unum, et opus facit manibus lubentibue.*

Sé^.uuflbi IL Êibmantiel vertit, fecd vo/anfatern *mmiilna tuis,* Id est, quidquid voluit ex lana et lino confecit; tanta erat ejus operandi in lino ct lana dexteritas, ut voluntas non materiam, sed materia voluntatem ct manum sequeretur, ut quidquid illa vellet, illico dexteritate manuum in lucem proderet cl fleret.

Tertio, Noster vertit, «consilio,» id m>t industria, peritia eldexteritate manuum suarum, g.d, Mira pollet manuum, æque ac mentis indiulria, ad eximie ct dexterrime filandum, texendum, ct quodlibel opus textile conficiendum. Ars, enim, puta habitus et dexteritas filandi, texendi, fabricandi, etc., tum in mente manus ad opus dirigente, tum in ipsis manibus operantibus, quæ cx assidua operatione habitum ct facilitatem operandi induerunt, consistit. Sic de Beseleel architecto tabernaculi ait Deus *Exodi* xxxi, i : «Implevi cum spiritu Dei, sapientia, et intelligentia, ct scientia in ornui opere, ad excogitandum quidquid fabre lien polcbt. p

Rursum «consilio,» id est prudentia prudentique electione, g. *d.* Prudenter operatur manibus non res futiles ct inutiles, sed serias ei utiles, quæ ad domesticorum vestitum conferant. Inde Septuaginta vertunt, *et fecit quod ut ile est manibus suis.* Mullæ enim nugosæ et curiosæ mulieres operantur res nugosas el curiosas, sed inutiles, imo illecebrosas ct noxias : at mulier hæc prudens non nisi utilia, sana ct sancta operatur. Hoc est cjus consilium, hæc ejus sapientia ct prudentia. Hinc Pluto in *Symposio* Salomonem secutus,

id est opum deum, fecit filium id est consilii : consilio cnim parantur opes. Illecebrosa sunt pepla, et sindones adeo subtiles, ut por eas corporis forma et nuditas transluceat, quæ proinde carpens S. Hieronymus, epist. 7 *ad Latam,* dc institutione filiæ, sic ait ; «Spernat bombycum telas, serum vellera, el aurum in fila lentescens : talia vestimenta pal'd, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. »

Moralikr mrom. Moralité?, discant hic mulieres so suasquo filias linificio ct lanificio assuefacere : hoc emm proprium est feminarum opus, ut ad hoc natœ ct a natura Cotæ faclæquo videantur, idque duplici lino et fructu : *primo,* ad fugam otii ; *secundo,* ad custodiam honestatis et castitatis. Operi enim dum intendunt, amasios fugiunt, eisque attendero nequeunt. Quocirca ab omni œvo strenuarum mulierum, etiam principimi ot reginarum, hæc in lana et lino fuit occilpalio. Laudatur Anna uxor Tobiæ, quod ibat quotidlü ad Opus textorium, *Tob.* cap. ii. S. Hieronymus instituens virginem Demetriadem : « Habeto, ait, lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina in alveolis fusi vortahtur. d Et alibi *ad Latam,* de institutione filiæ : « Discat et lanam faoero, tenero colum, ponere in gremio calathum, rotare fustini, stamina pol ico ducere, > Ex votoci Romanorum more Uudassd notnen in nuptiis crebro jactabatur, ut videlice/ Ijuc nuptiali voce provocarentur novæ nuptæ, exhortlferildrqiw dd opus et lanificium, ut Varro ct Juba, cl Plularchus tum in *Romulo,* tum in *Quasifaubui,* cap. xxix,et Festus Pompeius tradiderunt : cnim significat lanificium, ait Plularchus, unde Latinis *thulassio.* Quam vocem crebro occinebant «ponsæ, illamque signum fuisse lanificii testatur Varro, scilicet Ihalasrionem veteres vocasse quasillum vas lanificiis aptum. Hinc Thalassio apud Romanos erat Hymentus, puta virginitati^ deus, inquit Servius : virginitatis emm custos est lanificium Sed et sponsæ (quod scribit Varro, el Plularchus postremo a mo citato loco, cl Plinius lib. VHIjCap. xl víh) colum secum in domum sponsi inferebant et fusum, virorumque januam lana coronabant ac cingebant : hac quoque cæretnonla nuptiali indicantem, lanificium a nuptis in domo mai itali exercendum esse. Item apud eosdem Romanos in pelle lanata nova nupta considere solebat, quo testaretur lanificii officium sc præstituram viro, ut referi ipse Pompeius. Quin ipsi Romani apud Caiæ *Cæciliæ* statuam æreain, in templo M. And sitam , colum, lanam el fusum confixerunt, pudidtiæ et industrie ejus certa monumenta. Auctores M. Varro et Plinius loco jam citato, el Plutarchas in *Problem,* dicto cap. nix. Ea est aukm, ut scribit idem Pompeius, quæ, antequam Romam veni&set, Tanaquil vocabatur, uxor Tarquinii Prisci Romanorum regis, quæ tantæ probitatis fuit, ut id Caiæ nomen boni ominis causa frequentarent nubentes, quam sumnirun asseverant fuisse lanificam. Cujus etiam rei meminit Cains Titus Probus in *Epitome* X lib. Valerii Maximi, si nou titulus ejus libri fallax sil : ubi el illud prœterea dicit ideo institutum fuisse, iit nova nupta ante januam manti interrogata quænam vocaretur,Caiam esse se dicerel. Non multo post tempore Lucretiam nocte som)anm deditam, inter lucubrantes ancillas in medio ædium sedentem, Collatinus maritus juvenesque Tarquinii inveniunt ; quod pro signo ¡irobitatis accipi voluit Livius, paulo ante finem lib. I ab Urbe cohdita, et Plinius, aut quisquis est auctor, lib. *be Vins illustr.* in Tarquinio ct Collatino ; el Serv'ius iu eum locum Virgilii, lib. VIM *£nndo$ i*

Nec non Tarquinium ejectinn.

Sed ct eamdem hiblonatn recensens Ovidius, lib. Il *Fastontm*, ait :

luda tito passu petitur LutnAia; cu|u>
Aule ihorum cijaün» toruque luoUis eral :
Lutncu ad exiguum fjmuU data pcnsA IraheUaL

Thcnno Pythagorica, Brotlnl Ctotonlatæ (ut Piotino plaCUil) aüt 5pMué Pythàgoræ (ut Thcocri- (itè maluit) uxor iúterrogala, quam potissime uxorem commendaret, respóndil illud Homericum : « Telam texentem et nicum fid ¿st vhi ;

nam Agamemnon est qui loquitur) lectum instruentem. » lia Athenæus Naucratita, et Stobæus, srrm. 72. Apud cumdem Homerum, lib. IV, lum *Odysseœ,* tum *lliados,* Helena lanificium exercet; ci lib. Vejusdem *Odysseœ,* Mercurius Calypso nympham, Atlantis filiam, texentem reperii; et lib. VI, Arelen Alcinoi regis uxorem in foco sedentem, cum ancillis et pensa purpurea torquentem invenit Nausicaa ipsius filia. Herodotus in *Calliope* tradit Xcrxem regem regum , ab Amestri uxore donatum amiculo quod ipsa texuerat. Curtius quoquo, lib. V, memoriæ prodidit Alexandrum vestes Macedonicas ad se cx Macedonia missas, cum his qui eas confecerant, tradi Sisygambi matri Darii jussissc, eamque admoneri praecepisse ut, si cordi vestes essent, eis neptes assuefaceret. Ad quam vocem cum lacrym® obortæ prodidissent animum aspernantis id munus (quippe cum non aliam contumeliam magis Persarum femin® accipiant, quam admovere lanæ manus), Alexander ea re cognita ad eam pervenit : a Et, mater, inquit, hanc vestem qua indutus sum , sororum non solum donum, sed etiam opus vides; nostri decepere me mores. Cave, obsecro, nc in contumeliam accipias ignorantiam meam. » Apud Terentium in *Andria,* Simonis senis ad Sosiam libertum hæc verba sunt :

Primum hæc pudice vitam, parce ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quærilans.

Huc facit illud Ovidii ad Leandrum

Tortaque versato ducentes stamina filo,
Feminea tardas fallimus arte moras.

Et Claudianus in eo epigrammate, quod de equo Honorii Imperatoris edidit, loquens de Serena regina uxore Sliliconis :

Et medium te zona liget, variata colorum
Floribus, et castæ manibus sudata Serenae.

Tranquillus memorat Augustum Cæsarem ita filiam et neptes instituisse, ul lanificio sc assuefacerent. Idemque fecisse Carolum Magnum scribit Eginhardus illius Cancellarius in Vita ipsius. Alibi item testatur ipse Plutarchus Augustum ipsum non temere alia veste, quam domestica usum esse, ab uxore, ct sorore, el filia el neptibus confecta. Plutarchus testimonio Bibuli asseverat Brutum ad bellum exiturum, Porciam uxorem interpellantem ad colum el telam remisisse, usum versibus, quos Homerus Hectori Andromachen alloquenti assignat, *Iliad.* XXII, ubi narrat ipsam, dum telam orditur, lamenta ejulatusque e turri ob mortem mariti audivisse. Nola est casta heroína Penelope Ulyssis uxor, quæ absente marito ob formam a procis appetita ul eos falleret, dicebat se nulli nupturam nisi prius telam, quam orsa erat, pertexuisset; quare inlerdiu telam texebat, sed uoctu eamdem retexebat, ul nunquam eam pertexeret. Denique Virgilius, lib. VII *Æneid.,* ita casiam probamque feminam pingit:

Cui tolerare rolo vitam, tennique Minerva,
Impositum cinerem, el sopitos suscitat ignes;
Noctem addens operi, famula*que ad lumina longo
Exercet penso, castum ul servaro cubile
Conjugis, ct possit parvos educere natos.

Hæc et plura Tiraquellus, leg. x *Connub.* num. 38 et seq.

Porro Carolus Magnus, rogatus cur filias lanificio occuparet, duas causas dedit : *primo,* ut otium vitarent ; *secundo,* ut, si ad paupertatem per reflantem et adversam fortunam redigerentur, hoc opere sibi victum pararent. Ita Eginhardus. g R
Hoc in opere eminuit S. Elisabelba, Andre® Hurt- bethim
garorum regis filia, quæ per summam injuriam mm et
a cognatis castris et possessionibus spoliata, la- hno“
nam manibus operabatur et linum, ut de sui la- «ur! *
boris impendio se aleret, el pauperes, quorum erat ancilla, ul mater vesliret. Ila nobilissimis orta natalibus mundo se fecit ignobilem, ut nobilitaretur in coelis, pro corona suscipiens cinerem, cilicium pro fascia pectorali, fusum lanæ et lini pro sceptro. Unde el meruit, in coelum defixa, videre Dei Filium Jesum ad se inclinatum coelis patentibus, cumque inter alia consolationis lenimenta audire dicentem : a Si tu vis esse mecum, ego ero tecum, et a te nullatenus separabor. » Ha habet ejus Vita.

Poche deas ipsas linum lanamque tractare asserunt. Narrai Ovidius, lib. VI *Mctamorph.* Arachnen Idmonis filiam, eo quod deam Palladem in lanificio provocare ausa esset, ab ea superatam, versam esse in araneam, quæ pristinam adhuc telæ servat artem ; unde et aranea græce vocatur *ipmi.*

Dixi fusum feminarum esse decus, nam viro- Fnpii4
rum est dedecus. Unde David Joab homicidae im- rofaa
precatus csl : a Nec deficiat de domo Joab... te- dedico*
nens fusum, » il *Rey.* in, 29 , q. *d.* Posteri Joab sint effeminati, ut ad vile el muliebre exercitium filandi redigantur, coque victum sibi quærere cogantur. Sic Surdanapolo probrum fuit et exitium, quod eum Artabanus dux militum inter concubinas purpuram nentem invenisset; illum enim regno ct vita privavit. Hinc Eutropium eunuchum Arcadii Imperatoris panlagogurn , ideoque imperii rectorem, ita perstringit Claudianus :

— Quid te turpissime bellis
Inseris, aut sævi pertentas Pallada campi!
Tu poles alteris studiis bærere Minerva*,
Tu telas non tela pati, tu stimma nosse,
Tu segnes operum solerà urgere puellas,
Et nivearu dominai pensis involvere lanam.

Idcirco Narseti viris mullis fortiori, Justiniani Iro*
peraloris illa Juno impotens minitata, se illum gynæceo pensis et quasillis addicturam; quam ignominiam vir strenuus, graviter cum Romani impera clade vindicavit. Exemplum ingens ne.

qni superiores sunt, in subditos temere linguam laxent.

Allegorico S. Augustinus, serm. 217 *De Temp.* : Mulier foriis, id est Ecclesia, ait, ct anima sancta operatur lanam, id est carnalia ct temporalia; et linum, id est spiritualia et œterna : utraque enim in hac vita fidelibus necessaria sunt. Sed audi S. Augustinum : «Quid est lana, quid linum? Lana carnale aliquid, linum vero spiritale signat; quia in ordine vestimentorum, interiora sunt linea vestimenta, lanea vero exteriora. Lana etiam decommixtione animalium nascitur, linum vero sine carnis voluptate do terra procreatur, imo castitatis imaginem praeferre videtur. In tantum ut sacerdotes veteris Testamenti ex praccpto legis, propter castitatis indicium, lineis femoralibus uterentur. Ergo in lana carnale aliquid, in lino vero spiritale significatur. Pro laude etiam ponuntur. Invcnisenimhominem porrigentem manu eleemosynas pauperi, nec tamen de Deo ibi cogitantem, sed hominibus piacere cupientem : laneam vestem, quæ videri potest, habet, interiorem lineam non habet. Invenis alium dicentem tibi : Sufficit mihi conscientia mea, Deum colo, Deum adoro, quid mihi opus est ad ecclesiam ire, aut visibiliter Christianis misceri? lineam vult habere sine tunica. Non novit, neque commendat talia mulier ista. Invenit hæc mulier lanam et linum, et fecit utile. .Mulli inveniunt, sed non faciunt utile manibus suis. Cum libenter auditis, invenitis cum bene vivitis, facitis. » Eadem pene ad verbum habet S. Ambrosius in XXXI Prov., sub finem I. II, qui et addit : «Operari carne, ct non operari spiritu, quamvis bonum videatur, utile non est; operari vero spiritu, et non operari carne, pigrorum est, etc. Tene spiritualia, el carnalia spiritualiter, operare.»

Beda vero per lanam accipit simplicitatis et pietatis opera, per linum castigationem carnis : linuni cn*m variis modis macerando, tundendo, pectendo , carminando, etc., præparatur et quasi castigatur : « Possunt, ait, in lana, qui ovinus csl habitus, omnia pietatis et simplicitatis opera, quæ proximis impendimus, accipi. Potest in lino, quod cx terra virens oritur, sed longo ac multiplici exercitio amittit humorem nativum, atque ad gratiam novi candoris pervenit, castigatio nostra carnis intimari : cujus dum ingenitas vitiorum sordes per continentiam excoquimus, dignam profecto cam, qua Christum induamus, efficimus, juxta illud Apostoli : Quotquot ergo baptizad estis, Christum induistis. Quærit ergo mulier fortis lanam cl linum , et operata est consilio manuum suarum, cum Ecclesia sancta sollicite perquirit, quibus sc pietatis fructibus exerceat, quomodo a carnalibus emundet illecebris. Et hoc utrumque eonsilio prudentissimo , hoc est superna* solummodo retributionis facit intuitu. »

Rursum opus lanæ et lini optime convenit B. Virgini. *Primo,* plane ad litteram ; nam, ut ait Epiphani», Presbyter Constantinopolitanus, in *Vitato.Virginis,* « erat ipsa docilis, et amans doctrinam, ct non solum insacris Litteris, sed etiam in lanaet lino, serico et bysso laborabat. Erat prateria in sapientia et intelligenlia, super omnes illius sæculi adolescencias, cunctis admirationi, quæ et vere conficeret ea quorum mus in templo erat sacerdotibus. » Et S. Anselmas in lib. De *Vita Virgin.* : a Opus vero manuum ejus, ait, erat lanæ, lini et serici. » Hinc et Moniales in monasteriis, exemplo beatæ Virginis, magnam diei pariem in opere manuali, lanam et linum operando, transigunt. Idem virginibus feminisque devotis suadent, imo jubent, prudentes Confessarii; quæ enim eo relicto lotas sc dedere volunt orationi, lectioni, contemplationi, cerebrum quod feminis est debile, affligunt el lædunt, fiuntque phantastica», anxis, scrupulosae, maniacs, superba?, delira, uti experientia inulta didici.

Secundo, allegorica : quia, ut ait S. Epiphamus, lib. Ill *Contra turres.,* longius a principio, explicans illud cap. xxxviu, juxta Septuaginta : *Quis dedit mulieribus texturae sapientiam, et vanegandí scientiam?* « Mariae datum est, ait, ut peperoni nobis agnum et ovem, et ex gloria ipsius agni el ovis, facium esl nobis velut ex vellere in sapientia per virtutem ipsius, indumenlum incorruptibilitatis. »

Tertio, tropologice : nam, ul ait Proclus Cyzicenus Episcopus, *De Nativ. Chnsti* (exstat initio *Condì. Ephesini),* a hæc sola pons est, per quem Deus ad hominem descendit : hæc admiranda illius œconomiæ tela, ex qua et in quu ineffabili quodam modo admirabilis illius unionis tunica confecta esl: cujus quidem textor exstitit Spiritus Sanctus, netrix virtus ex alto obumbrans, lana vetusta villosaque Adami pellis, trama impolluta Virginis caro, radius textoris immensa gestantis gratia, artifex verbum per auditum illapsum. » Trama est subtegmen, et (ut ait Sergius) filum quod intra stamen currit. Trama dicta, ut ait Varro, «quod phrygionis tranat vestimentum.» Pro *tranat* videtur legendum *trameat,* id e^t *transmeat,* sive *penetrat.*

Quarto, anagogice : quia lana reprasentat vitam activam, linum subtile contemplativam; utramque operata est, et in eminenti gradu exercuit B. Virgo, quæ in omni opere Martham Magdalena mirifica harmonia perfecte associavit.

<4. Facta lst quasi navis institoris de longs portans panem suum. — Hebraice, *futi sicut navis* ctr-*cumeuntis,(k longe adducet panem suum;* Chaldæus, *facta csl sicut nauti mercatoris, cujus e longinquo affertur abus;* Septuaginta Vaticani, *facta est tanquam navis mercaturam exercens de longe; congregat autem here vitam;* Complutenses et Regii habent, *congregat autem luxe divitias;* Syrus, *tanquam navis mercatoris a longinquo mercimonia advehens. Institor* ergo vocatur mercator, eo quod cumulandis mercibus opibusque sedulus instet, vel quia negotio suo insistit, inquit Ulpianus. Unde et domos ur-

besque circumit (ideoque hebraico vocatur *socher,* id est circitor vel circuitor) singulis suas tuerces offerens, et ut ens emant urgens et instans.

Sensus ergo est, *q. d.* Mulier hæc strenua operando lanam ct linum similis est navibus mercatorum, quia sicut illæ pannos, telas, aliasque merces in longinquas orbis partes deferunt, pro quibus ex eisdem locis referunt alias merces, undo mercatores sibi victum et necessaria comparant : ita et illa a longe sibi parat panem suum, hoc est victum familiæ necessarium,quia pro his qua; manibus suis operata est, comparat sibi etiam qum ex longinquo afferuntur, dansque exteris pannum a se confectum, accipit ab eis frumentum in cibum; ipsa ergo cum domi maneat, nec cum mercatoribus extremos currat ad Indos, tamen velut navis quædam necessaria a longe advehens, etiam ipsa sua exteris communicando portat de longe panem suum.

Aflilo-gu mn-lierit itrtnua •t MTÍ1. Fnnu.

Igitur analogia navis ct mulieris sedulœ in his consistit. *Primo,* sicut navis frumentaria ex Sicilia vel Egypto (quod olim erat horreum Italiæ) frumenta devehit in Italiam : sic mulier hœc panem, id est cibum quemlibet invehit in domum suam. Rursum, sicut naves Indicæ ex India in Hispaniam et Europam deferunt aromata, aurum, argentum aliasque merces pretiosas; et sicut navis Japonica quotannis ex India Lusitanis, et Religiosis in Japone degentibus et evangelizantibus defert annonam totius anni, adeo ut si navis pereat, periclitentur omnes Religiosi, qui in Japone sunt, de victu ctvita : sic pariter mulier hæc quemlibet cibum ct supellectilem familiæ necessariam procurat, ita ut ab illa omnium qui in domo sunt, victus ct vita pendeat Hinc eam comparat navi, non currui, quia una navis plus vehit quam centum, imo milio currus.

Secuadâ,

Secundo, sicut navis merces domesticas in longinquas oras vehit ct vendit, indeque alias revehit, itaque duplex facit lucrum : ex utrisque enim lucratur : sic pariter mulier hæc suos pannos et telas, quas per se suosque texuit, per naves et mercatores in exteras regiones, ubi cariores sunt, mittit ct distrahit; indeque merces alias comparat, quibus familiam alat, vel quas divendat; itaque duplex, vel triplex lucrum facit. Imo, ut notat Baynus, In co superat naves, quod ipsa domi securo consistens, hæc omnia per mercatores vel famulos et ancillas efficiat, eum naves longissimas regiones peragrare et oberrare debeant, idque cum perpetuo sui cl mercium periculo, ne naufragium patiantur, aut a piratis capiantur.

Tertio, sicut navis nunquam, ne noctu quidem nautis dormientibus, quiescit, sed semper navigat, ac circumit el obit varias regiones, singulis suas merces proponens, et indigenis ad eas emendum instans : sic mulier strenua nunquam quiescit, sed cæleris dormientibus ipsa vigilat, semper sollicita, omnibus invigilans, jugiter cogitans quodr inni de omnibus prospiciat ; ideoque assiduo perdia et pernox operatur et laborat, neo unquam in opere fatigatur aut lassescit.

Quarto, sicut naves non uno allerove anno, sed Owru. quamdiu durant, subeunt maria, mercesque vehunt et revehunt : sic mulier sedula lota vita sua sibi similis est, semperque laborat utres familiæ curet et adaugeat, nec quiescit nisi in morte, quasi jam peracto navigationis suæ cursu.

Quinto, sicut naves e remotissimis regionibus merces raras et pretiosas advehunt, quo iit ul Veneti, Autuerpienses, Genueuscs, cwterique maris accote, qui navigationi et mercatura) vacant, domi suæ habeant opes et delicias quaslibet, ac quidquid alicubi præclarum vel pretiosum est, quia omnia per naves sibi afferri curant : sic pariter mulier streuua domum instruit non tantum carne, vino, telis, pannis illius regionis, sed ct ox remotis ca quæ ad familiæ non tantum necessitatem, sed el splendorem faciunt, accersit.

Sexto, mulier hæc comparatur non uni navi, SciU- sed navibus in plurali, ut habent Hebræa, puta classi integræ, quæ ingentem mercium copiam affert, quia ipsa licet una instar est inultorum, ao per eo perque filios, servos et ancillas plura conficit, quam multi simul juncti in suis familiis efficiant.

Allegoriae et tropologico, hæc omnia facile est Aii^or> adaptaro Ecclesiæ et animæ sancte, mutato duutaxat nomine mulieris in nomen Ecclesiæ vel animæ. Ecclesia enim ceu navis omnis generis annonam fidelibus affert, puta verbum Dai, Sanctorum exempla, conciones, exhortationes, Sacramenta, ac præsertim Eucharistiam, quæest panis vitalis, manducantibus afferens vitam præsontem et æternam. Audi Bedam: « Navis, ait, per mare peregrina, ut illic venditis quæ attulerat, cariora ad domumreportet : sic nimirum sancta Ecclesia, sic anima qusque perfecta virtutum divitiis gaudet onustari, quibus majora divin® gratiœ dona mercctur. Optimum namque est commercium, cum bona quæ valemus operantes, primo hanc a Domino mcrccdem recipimus, ut ad majora semper agenda proficiamus, dehino vitam percipiamus sempiternam. Factu ergo est anima sancta quasi navis institoris, quæ transit desiderio fluctus sæculi præsenlis, solaque se in cœlis accipere sperat a lema gaudia, et pro his abundantius adipiscendis quidquid valet instanter agere, quidquid adversum occurrit, fortiter superare contendit. »

Audi et Auctorem *Operis imperfecti inS. Matth.,* apudS. Chrysostoinum, xxin : « Facta est tanquam navis mercatur® longinqua, id est Ecclesia, quæ navigantibus Apostolis,gubernante Domino, flante Spiritu Sancio, praedicationis verbo ubique discurrit, portans secum magnum et inæstimabilo pretium, quo omne genus humanum, vel potius lotum mundum sanguine Christi mercata est, de quo idem Salomon, cap. xxx, iO, retulit dicens, vestigium navis pelagizanlis inveniri non posse,

ostendens conversationem Ecclesiæ non terrenam esse, sed cœlcstoin, juxta id quod Apostolus ait : Nostra conversatio in coelis est, » *Philip.iu.*

D« B Virgin*. Prmvv

Pari modo eadem adaptes B. Virgini, quæ in domum, id est in Ecclesiam, invexit panem vivificum, puta Christum Dominum, dum eum peperit in Bethlehem, id est in domo panis. Unde S. Gregorius, homil. 8 *in Evang.:* a Bene, ait, in Bethlehem nascitur, id est in domo panis; ipse enim est qui ait : Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi, » *Joan.* vi. Ipsa ergo « delonge,» id est de cœlis, per vitæ hujus pelagus portat panem suum. T¿ enim *de longe* notat distantiam inter Verbum et humanam naturam, quam sibi hypostatice univit in utero hujus mulieris benediche. Recte vero panem hunc vocat *suum,* quia sola absque viri opera illum concepit, quem in Bethlehem per partum suum virgineum, tanquam ex navi in omnium utilitatem exposuit, ut eo in

Secundo. Eucharistia pascamur. Rursum, ipsa navis institoris plena fuit mercibus coelestibus, puta omni virtute et gratia. Undo Damascenus, orat. I De Dormit *Virgin. :* « Hæc est, ait, quœ grati» abyssum invenit, et duplicem virginitatis navem incolumem servaverat, animamque non minus quam

Tertio. corpus incolumem custodierat. » *Tertio,* Virgo etiam dormiens mente vigilabat intenta oralioni et amori divino, juxta illud in *Cantic. :* a Ego dormio, el cor meum vigilat. » Quocirca perdia et pernox augebat virtutum merita et lucra, qui-

QouU. bus fideles el Ecclesiam ditavit. *Quarto,* B. Virgo velut malerfamilias Ecclesiæ assidue e cœlo illi de omnibus prospicit, quia apud filium omnem illi gratiam exposcit et impetrai. Ipsa est quœ animavit S. Athanasium, ut Ecclesiam defenderet contra Arianos, S. Cynllum conira Nesloriauos, S. Augustinum contra Pelagianos, S. Dominicum contra Albigenses, S. Ignalium contra Lulheranos. Ipsa est quæ statis temporibus religiones novas suscitat, ut Ecclesiam senescentem novo doclrinæ el virtutum splendore renovent el illustrent. Qua de ro vide Hieronymum Piatum, lib. I *De Bono status Relig.* cap. xxxiv.

Ver». 15. VdM. IS; Er DB NOCTE SUBREXIT, dbditqub prxdam domesticis suis, ft cibaria ancillis suis. — Hebraice, *et surrexit adhuc nocte* (dum adhuo nox esset), *deditque prædam domui* suæ, *et statutum puellis suis.*

Pro *prædam* hebraico est *tcreph,* quod proprie osi esca ferina, diciturque de feris quæ venando praedantur minores feras et jumenta, caque discequint el devorant, lude per calachresim transfertur ad quamlibet escam animalium et hominum, præsertim quæ venando, id est laborando ct sudando, comparatur. Est metaphora a leonibus cl feris, quorum omnis cibus predando acquiritur, cstque præda.

Pro *cibaria* hebraica est pin *choc,* id est demensum, statutum, consuetum, a radice ppn *chatte,* id est statuere, describere, definire : unde tarn ad statum cibum, quam ad statum penium referri potest. Hinc Chaldæus vertit,*dedit pensum ancillis suis;* Syrus, *dedit opus puellis suis ;* Theodotion, *dedit constitutionem puellis suis;* Septuaginta, *dedit opera puellis suis. Choc* ergo tam pensum operis quam demensum cibi, putaportionem et cibum definitum, hoc est statum panem et escam in dies constitutam sive ordinatam, ideoque ordinariam significat.

Sensus ergo est, *q. d.* Mulier hæc strenua et provida non stertit in mullam lucem, sed ante auroram noctu surgit, ut servis el ancillis, filiis ct filiabus cæterisque domesticis præparet tribuatque cibos, ulque totius diei operas et pensa inter cos partiatur, singulisque sua distribuat et adaequet, scilicet ne quid perdant lucis et temporis, sed id tolum operi impendant. Quare servis ituris ad agros colendos, vel aliud opus <*ummo mane, imo noctu, maturius dat jentaculum, ac simul cibos assignat, quos in agrum deferant, ibique comedant, ne, si domum ad prandium revertantur, tantillum temporis perdant et operi sufTurentur. Ancillis pariter suis in aurora pensa lanœ. liniet operarum distribuit, ac annonam assignat, ut expedit» sint ad opus, iliique totum diem insumant. Hæc enim sunt signa, imo actus magnœ providenti», sedulitatis et strenuitatis m matrefamilias.

Porro cibos hosce vocat a prædam, » *primo,* Cibi v> quia noctu obiter quasi capiuntur et rapiuntur. Alludit enim ad leones ct feras, quæ po.4 comam nocte digestam rursum famelicæ, in tenebris et aur ora exeunt venatum cl prœdatum, ut alias feras et animalia, ceu prædam capiant et devorent. Sic *Job* XXIV, 5, dicitur : a Ahi quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantes ad prædam (Hebraice, auroran/» *prctda* vel *iapuae)* præpôrant panem liberis.» Hinc vocantur lupi vespertini, id est nocturni, qui noctu prædanlur, de quibus multa dixi *Habac.* i, 8, et *Jercm.* v,6.Ha quoque mulier hæc leonina summo mane cibos hosce servis ct ancillis obiter capiendos el quasi rapiendos parat, ut ad iter opusque sint expediti et celeres. Rursum *præda* significat hosco cibos s«uuU magna industria el labore mulieris comparari, ac non nisi labori insigni servorum et ancillarum velul mercedem attribui. «Quienim non laborat, non manducat, » ait Apostolus. Hinc, ul ait S. Ambrosius, lib. *De Abraham :* < In domo sapientis nemo piger est. » Olim matres in Balearibus insulis pueris non dabant cibum, nisi cum eminus propositum fund» jactu dejecissent, lum ut eos labori assuefacerent, tum ut in arle sagittandi exercerent, in qua proinde tam eximii evasere, ut scopum quemlibet non fallente, sed certo ictu contingerent, imo pilum in coma capite illœso ferirent : quocirca in prolio fundibularii exstitere hostibus formidabiles.

Tertio, sicut leo et leœna prædam quam vena- Tc«uo« tus est, non ipse solus comedit, sed in partes

discerpit, atque catulis suis sive leunculis distribuit : sic mulier hæc cibos industria sua partos, in servos et ancillas partitur, sed seorsim, non mixtim, scilicet primo servis dat *tcreph,* id est carnem ferinam, puta escas duriores ; deinde seorsim ancillis dat cibaria leviora. Ubi nola ejus honestatem et pudicitire studium, quæ ancillas a cervis separat, ut mutuos aspectus, colloquia, aliasque luxuriae inter eos illecebras amoveat; ac simul discretionem, qua cuique annonam congruam attribuit.

Quarto, pro *et cibaria ancillis suis,* Septuaginta, Chaldæus, Syrus el alii vertunt, *ct pensum operarum ancillis suis.* Hebræum enim pin *choc,* tam pensum operarum , quam demensum eserrum, penso operarum, velut mercedem merito 'itborique respondentem, significat : quo innuit mulierem sapientem banc legem fixisse ancillis suis, ut non prius demensum escarum sive statutum cibum sumant, quam pensa operarum persolverint.

Moraliler, hic disce mairisfamilias dotem esse vigiliam, ut, sicut ille ait, ultima eat cubitum, prima ante alios, ct ante lucem surgat, qua in re mulierum indolem transcendat oportet : mulier enim natura sua phlegmatica est, ideoque lenta, tarda, somnolenta, adeo ul Comicus eam cx mora natam asserat. Sic enim ait Pleusides Plaulinus in *Milite :*

> Mulier profecto nata est ex ipsa mon
> Nam quatvis alia, quæ mora est «que, mora
> Minor ea videtur, quam qnæ propter mulierem est.

Et Terentius in *Heautont. :*

> Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Secus est in hac muliere virili, quæ virago est, ct non tantum mulieres, sed el viros el virtute el vigilantia superat. Unde vigilantia in emblematibus pingitur quasi matrona ct virago, dextra tenens librum, sinistra virgam cum lucerna accensa: astat ei grus pede allero elevato sustinens lapidem, ut, si quo casu in somnum incidat, lapidis ruentis ad pavimentum allisu strepituque excitetur ct evigilet.

Rursum uxor hæc suis dat cibum noctu , ut innuat totum diem dandum labori ct operi, noctem vero necessari® refectioni. Ila S. Antonius, S. Hilarión cælerique Anachoretæ cibum non per diem, sed vespere ct noctu sumebant, idquc duabus de causis. Prior erat, ul totam diem operi vel manuali, vel mentali, puta oralioni, studio, lectioni ct contemplationi impenderent, nec ab co per cibum impedirentur : venter enim cibo onustus mentem hebetat, ut nequeat acumine suo uti, ct sublimia scrutari. Posterior, quod verecundarentur, ct quasi indignum ducerent hominem ct servum Dei comedere per diem, quodque sol eum comedentem aspiceret. Vilissima enim hominis actio est comedere, utpote in qua mens hominis nata ad spiritualia et crelestia, deprimitur ad terrena et carnalia, similisque est brutis. Unde sanctus ille Anachoreta in Vitis Patrum pudore suffusus,.lacrymabatur, cum cibum sumeret, eo quod noctu escam porcorum ct animalium sumere cogeretur, qui per diem cibo vescebatur angelorum.

Allegorico S. Augustinus, serm. 45 *De Diversis,* hæc exponit de Ecclesia, œque ac de anima sancta: « De noctibus, ait, exsurgit : noctes tribulationes sunt, sed cui hæc? Do noctibus surgit, id est in tribulationibus proficit, etc. El dedit escas domui suæ : in noctibus prrebuit sc imitandam , faciens docuit quod faciendum dixit. »

Rursum Beda: a Nox, ait, dicata est quieti, dies labori. Sic Ecclesia et anima sancta quasi nocte quiescit, cum intermissa ad tempus sollicitudine externa, sibimet vacare, seque ipsam spiritualité!' incipit curare : vel lectionibus videlicet sacris, vel orationibus ac lacrymis sese, vel aliis hujusmodi studiis secretius exercendo. Surgit autem dc nocte, cum in eisdem suis fidelibus, ad agendam etiam proximorum curam se sollicite accingit. Quod fraternæ administrations opus duobus modis cxerccre consuevit : quia et cos qui foris errabant, ad fidei gratiam convocat; et illos qui fidei Sacramentis jam sunt imbuti, ut bonis operibus amplius insistant, excitare non desinit. Unde bene dicitur : Dedit prodam domesticis suis, et cibaria ancillis suis. Dat namque prædam domesticis suis, cum eos quos ab antiquo hoste docendo eripere potuit, societati illorum qui in fide processere, conciliât; dat ct ancillis cibaria, cum humiles quosque, et debito timore sua jussa servantes, ne pio labore lassescant, superare mercedis commemoratione reficit. »

Porro hrec omnia mutato nomine adapta B. Vir- De ¿
gini, quæ noctu excipiens incarnationis Verbi v,rpr*
ab Archangelo nuntium, illi assensum prrebens, Verbum in se corporavit, ul illud in escam nobis proponeret in Eucharistia. Rursum suam gratiam el merita, qure in nocte hujus vitre innumera et quasi immensa, per actus intensas diaritatis, humilitatis, patientire creterarlimque virtutum comparavit, non sibi soli servavit, sed in Ecclesiam fidelesque omnes dispensavit, et in dies dispensat. Nam, ul ail S. Bernardus, « de plenitudine illius omnes accepimus. » Insuper eminentes Sanctos noctu, id est ante retateli), provenit, ul a puero, imo ab utero, incipiant vacare Deo ct pietati, uti de S. Joanne Baptista, S. Nicolao, S. Dominico, el aliis legimus : quare tuneéis virtutum pensa dispensat, ulea sensim illi crescentes retate et meritis pertexant el perficiant.

1G. CONSIDERAVIT AGRUM, ET EMIT EUM (I) : DE Ver» I* FRUCTU MANUUM SUARUM PLANTAVIT (2) VINEAM. —

(1) Sensus est : Si quando placentem agrum in animum inducit emere , rem ad exitum perducit agrumque comparat.

(2) *plantavit* in hebræo verbum est masculinum, quod

Ik'braice, *cogitavit agrum ci accepit eum;* Aben-Ezra, *de agro emendo cogitationem suscepit;* Clialdæus, *cogitavit in consilio, et accepit agrum;* Vatablus, *contemplatur agrum;* Tigurina, *consultat de agro, et emit eum;* Septuaginta, *considerans agrum emit eum, ct de fructibus manuum suarum emit possessionem;* Syrus, *agriculturam meditatur.*

Dupliciter hic versus accipi potest : *primo,* de agro a vinea separato, *g. d.* Mulier hæc prudens el sedula cx pretio telarum et pannorum quos confecit, emit tam agrum quam vineam, id est agrum, ad sementem ct messem frumenti ; vineam , ad vindemiam uvarum et vini : atque ita familiæ tam de cibo quam de potu, puta tam de pane quam de vino prospexit. Ubi nola w *consideravit, q.d.* Non temere, non fortuito, sed mature et consulto emit agrum, nimirum prius exacte consideravit conditionem , commoditatem et fertilitatem agri, œque ac vilitatem pretii quo venalis offerebatur : quare agrum fertilem bono vilique pretio emit. Rursum simili modo emit vineam, in caque vites conseri curavit, aut certe eas in parte agri jam empti ad vites apti consevit. Sic videmus in Lombardia in eodem agro viles segetibus et arboribus immixtas, magna elegantia el fructu. Idem enim ager fert frumentum, uvas, poma el pira.

Secundo, accipi potest de agro in vineam commutato, *q. d.* Consideravit agrum quemdam ob tenuem frumenti proventum ab heris negligi, parvique æstimari ; quarc emit cum vili pretio, atque ex eo vineam effecit : quia considerans eum, perspexit glebas ejus, el eum vilibus, quam segetibus esse aptiorem , et uvarum quam frumenti feraciorem; quare ex inculto cultum, cx sterili fertilem effecit, quæ sane egregia est ejus industria ac solerlia. Frumentum enim exigit solum crassum el pingue, vites vero solum gracile et tenue. Audi Virgiliani, l *Georg. :*

> Altera frumentis quoniam favet, altera tacebo,
> Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo.

Planius clariusque Theophrastus, lib. Il,cap.xxv : « Pratense el arenaceum, ait, vilibus percommodum est, ct in summa solulum, leve, tenue. » Audi et Columellam in lib. *De Arboribus,* cap. xiii : a Locis aridis, et macris, ct siccis vilem sere, natura feracem et validam, crebrisque acinis : quod si pingui agro validas viles deposueris, pampinis magis eluxuriabunt, el qualcmcumque fructum tulerint, ad maturitatem non perducent. » El lib. Ill, cap. V, nit : a Vitiarium faciendum in terra mediocri potius quam pingui. »

Atugo. gic*. Anagogice S. Augustinus, *serm.* 45, inter novos Lovanienses, per *agrum* accipit cœlutn, cœlcstemquo gloriam, quam Ecclesia ct anima fidelis mercatur el emit labore manuum suarum, pula

ad maritum est referendam, nisi impersonaliter sumas, subaojilo participio *plantans.*

laborando, ct accumulando mulla bona opera, præserlim charilatis el patienliæ. Considerat enim el prospicit, quod < non sunt condignœ pasiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. »

Allegorico Beda per *agrum* et *vineam* accipit pri- Aikjorfc mitivœ Ecclesiæ propagationem : Ecclesia enim a Christo fundata in Judæa, cœpit se propagare et plantare per vicinas provincias el gentes, easque per novalia spiritualium agrorum et vinearum excolere, indeque messem et vindemiam magnam fidelium, virginum, martyrum et confessorum colligere.

Hæc omnia adaptes B. Virgini, quæ *primo,* in l· seipsa plantavit agrum ct vineam, cum corpus el J ¿ animam assidua virtutum omnium operatione Pnu u excoluit. *Secundo,* ip*a agrum el vineam primilivæ Ecclesiæ sua sapientia, providentia, meritis el exemplis plantavit, adeoque fertilem effecit, ut in omni sanctitate effloresceret, ac viros Apostólicos, martyres ct virgines proferret, imo ut omnes fideles viverent vitam non tantum Christianam, sed et religiosam in paupertate, castitate el obedientia, uti fecere Essæi subS. Marco Alexandria;, cl llierosolymilœ Christiani sub S. Peiro, ut - palet *Actor.* cap. u, m el iv, ubi plura hac de re dixi. Rursum ipsa per omnia saecula propagavit agrum Ecclesiæ per alias et alias gentes, ac in eis plantavit vineas sanctarum seleclarumque congregationum, præserlim Religionum, et Religioborum diversorum ordinum, qui vino suæ devotionis, castitatis ct charilatis Ecclesiam inebriarent. Insuper ipsa cx agro el vinea sua profert fidelibus in Eucharistia « frumentum electorum, el vinum germinans virgines,» ut ait Zacharias cap. 1a, 17. *Tertio,* ipsa fideles singulos quasi Tertio, agros ct vineas novellas in fide el sanctitate excolit : nullus enim fidelium el Sanctorum est, qui non suam fidem el sanctitatem, qualiscumque et quantacumque ea sil, debeat B. Virgini : ipsa enim a Christo constituta est malerfamdias, cujus proinde filii, quos ipsa Christo parit, alit et provehit, sunt omnes fideles el justi. Porro, sicut muter dia sapiens sua sagacitate tellurem aptam semini facit agrum, tellurem vero feracem uvarum facit vineam : sic et B. Virgo quemque fidelium ad eam virtutem, statum el perfectionem dirigit provehilque, ad quam per naturam et gratiam maximo propendet, muximeque idoneus el aplu< videtur. Qua in re illam imitentur prælatj, principes, rectores Religionum, d quilibet superiores, ul subditus applicent illis inuniis, ad quæ eos per indolem el gratiam maxime habiles el proclives animadvertunt : naturam enim secundante gratia magnum quid producitur; sin hæc duo dissideant el gratia natura sit dissona, parum proficitur, Juxta illud :

> Tu nihil invila facies diceste Minerva,

id est natura. Quis enim perpetuo naturæ obluo-

tari, *ct relut* adverso flumine remigaro, ventisque contrariis perpetim navigaro valeat?

ven. n. chft' 17- Accinxit fortitudini lumbos suos, et rodo ravit brachium scum. — Hebraice, *cinxit in fortitudine lumbos suos, ct confirmavit brachia sua ad opus ;* Septuaginta, *pracincta fortiter lumbum suum, firmavit brachia sua ad opus ; Aquila* etTheodotion, *accinxit fortitudine sua* rev wtom, id ost *humerum,* vel *armum,* vcl *dorsum suum.* Pro *roboravit* Symmachus vertit, ¿xparaíwoiv, id est *solidavit;* Aquila et Theodolion, ixapr/pNw, id est *induravit callosque obducere fecit ;* Vatablus, *fortiter lumbos suos accinxit;* Aben-Ezra, *renes suos illa succinxit quasi robore sese instruxerit* (1).

Primo, S. Augustinus, *serm.* 45, Beda, Salonius et Hugo per cingulum hoc mulieris stremi® accipiunt mortificationem et castitatem ; in lumbis enim est origo seminis cl luxuriæ, uti docent medici. Lumbos ergo succingere in fortitudine, est fortiter carnis concupiscentias restringerò ct cohibere. Unde Beda: «Actio boni operis Domino acceptabitis esse non valet, si non fluxa luxuriæ quis prius simul a came cl a mente restringai, n Sic cl S. Gregorius in illud *Lucre* xii : *Sint lumbi vestri prescindi :* « Tunc, ait, lumbos praecingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarclamus. » Hiño zona olim virginitatis erat insigne, quam proinde solvebant conjugata?. Verum hic proprie non a castitate, sed a fortitudine laudatur hzec virago; comitanter tamen a castitate, quia, sicut libido vires exhaurit et enervat, sic castitas easdem firmal el roborat, uti experientia docet. Unde *castra* militum fortium dicta sunt a *castitate,* vel a *castratione* libidinis, uti alibi ostendi. Castitas ergo facit fortem hanc viraginem.

Secundo et genuine, alludit ad cingulum quo viragines el viri, præsertim profecturi, laboraturi, vel prælialiiri lumbos succingunt, ut cos in se infirmos, molles el fluxos cingulo astringant, densent, firment cl roborent : ita pariter cingulo succingit se hæc virago, ut robur viresque colligat, tum ul domum, agrum et vincam veloci fortique gressu obeat lu-lrclquc, tum ul opera robusta robusto corpore menteque capessat. Quare et cingulo, et per cingulum magis ipsa fortitudine se accingit; hæc enim ipsi osi cingulum, ct velut balteus militaris, quo ad opera heroica ceu miles ad prælia se accingit, animumquo ct robur exacuit. Significatur ergo hac catachresi, quod hæc virago naturam femineam mollcmque excitet cl exstimulet ad virile robur, tum mentis, tum corporis, *q. d.* Virile robur, viriles animos excit ivit et Induit, uti fecit mater septem Machabeorum, ▮ femineæ cogitationi masculinum animum inserens, » filiosque fortiter exhortaos ad martyrium, H *Machab.* vn, 21. Vide quæ de cingulu militi» Christiani fuso dixi *Ephes,* vi, 14.

Et roboravit brachium suum, — *q. d.* Robusto brachia sua exoruit ad robustos labores quos exercuit : hoc enim roboris exercitio augetur robur. Unde Milo Crotoniates nobilis pugil, quotidie brachiis portando vitulum, cum ille œtate et molo cresceret, sensim per exercitium crescente pariter brachiorum roboro, iisdem portavit eumdem adultum el bovem efTectum. Huc facit quod Plato, lib. V *De República,* et lib. VIII *fíe Legibus,* doceat viragines militi® adseribendas, ideoque exercendas in circo et ludo equestri, atque in *Critia* asserit tales olim fuisse, quæ in deas ob sua fortia facinora relate sint. Verum plusæquo mulieribus tribuit Plato, dum eodem libro *De República* vult eas viris omnibus esso communes ad majorem civium unionem, in quo plane vir sapiens delirat.

Mystico S. Augustinus, serm. 45 *De Diversis,* sive inter novos a Lovaniensibus oditos, hæc applicat Rodeste et animæ sanclæ : « Succincta, ait, fortiter lumbos firmavit brachia sua, vere fortis. Vide si non est ancilla, quam demote servit, quam parate : no fluctuantes sinus carnalium concupiscentiarum impediant operantem, succinxit lumbos, ut nihil superfluum calcet, dum in opere festinat; ibi enim castitas mulieris hujus zona præcepti constricta, succincta fortiter lumbos suos, firmavit brachia non defectura. »

Porro hæc omnia adaptes B. Virgini, cujus virginitas et fortitudo divina enituit, tum in itineribus, laboribus, paupertate, persecutionibus, quas ab Herode et Judæis pro Christo infante fortiter pertulit; tum in constantia, qua Christo crucifixo usque ad mortem adslilit, omniaque tormentorum genera, qua? Christus patiendo, ipsa compatiendo pertulit; tum quod in Pontéeoslo cum Apostolis, imo præ Apostolis, induta sit virtute ex alto, ac Spirilum receperit in summa fortitudinis plenitudine, ut scilicet ipsa post Christi mortem omnes Apostolorum dolores, omnes fidelium cruces, totumque Ecclesia» pondus sustineret; quod et roipsa præslilit. Vide dicta cap. vin, vers. i4, ad illa : « Mea est fortitudo, » l'uit ergo ipsa quasi Atlas Ecelesiæ primitiva?, uti et est moderine. p Vir¿¡c*. n Vir. go Alla '

18. Gustavit et vidit quia bona est negotiatio ver», il ejus : non exstinguetur in nocte lucerna fjus. — 7<iA. Hebraice, *gustavit quod bona circuitio ejus non exstinguetur,* etc.; Septuaginta, *gustavit guia bonum est operari, et non exstinguitur lucerna ejus totam noctem:* Vatablus, *percipiens opus suum esse frugiferum, etiam nocte operatur;* Aben-Erza, *solerti rar (tone ct consilio* (QpD *taam* enim, id est gustus, etiam consilium el rationem significat, quia sicut gustus sapit el discernit cibos, sic ratio sapii ct discernit res commodas ab incommodis), *deprehendit ct intellexit negotiationi vacare utilissimum esse.* Alii *taam* voltimi, *supputavit apud se negotiationes,* id est impensas cl lucra, ac vidit, id est certo collegit artem quæstuosam se exercere.

(1) Sensus est : Alacriter el strenue ad labores obeundos accedit. Loquendi forma indi desumpta, quod qui prolixioribus vestimentis utuntur, solent ca in operibus tacicndts succingere, ne impedimento sint. Græcus Alexandrinus recle adverbialiter *fortiter,* reddidit.

Gustavit ergo, Id est experientia didicit, ac gustu ipso claro sensit, quantum ct quam suave esset lucrum negotiationis suro ct diligentia) in operanda lana et lino, pnesertim dum cx iis emit agrum ct vineain, indeque vinum gustavit et bibit : quare totam pene noctem opere impendii ad lucernam, idcoque cam non permisit exstingui. To *gustavit* significat *primo,* considerationem et computimi expensarum el lucri; *secundo,* crebram experientiam, quod scilicet crebro ingens lucrum ex lanificio et linificio reportant et senserit; *tertio,* gustum ct oblectationem : lucrum enim labore partum, velut proprium, propriœque industrio) fructus mire sapii, et valut saccharum labores condit, sapidosque efficit; cum lucrum «<ow», jd csl sine labore obveniens, v. g. ex hinreditatc aut donatione, velut alienum ct extrinsecuin parum delectet, el quasi insipidum sit ; quod enim magno stetit, rarum et carum est; quod nitro obvenit, parvi rostimatur.

Porro olim feminas strenuas cum suis puellis et ancillis, non tantum per diem, sed ct noctu ad lucernam vacasse lanificio et linificio, palet ex dictis vers. 13, Undo Virgilius, l *Ccorg. :*

> Ncc nocturni quidem carpentes pensa puella
> Nescivere hiemem.

Et Ovidius, lib. II *Pastor.,* l ucrctiam a Tarquinio adultero noctu sic inventam referi :

> Inde cito passu petitur Lucretia, culus
> Ante thoruin calathi, lanaque mollis erat.

Et rursus in epistola sio Penelope ad Ulyssem :

> Ncc mihi quærenli spatiosam fallere noctem,
> Lassaret viduas pendula tela manus.

Id imitentur Pastores, Prrolali virique zelosi, ut cum pastoribus Bethlohomilicis super gregem suum pervigilent ; sio merebuntur cum eis primi videre Christum nascentem, imo resurgentem et venientem ad judicium; hoo enim vel summo mane, vcl noctu peragendum est, juxta parabolam virginum prudentum noctu lampadas accensas habentium, ct sponsum exspectantium : «Media, ait, nocte olamor factus est : Ecco sponsus venit, exile obviam oi, etc., ot qua» parato) erant, intraverunt cum eo nd nuptias, » *Matth.* xxv, 0.

Noctnr- »mm ' Quocirca Ecclesia celebrabat olim iu festis Mar» tyriim vigilias : noolu enim pervigilabant fideles in oratione ad templa ol sepulcra Martyrum. Hinc nocturni in officio Ecclesiastico, quos etiamnum Religiosi permulti noctu decantant ; quo in re imitantur Christum, qui per diem prrodioabal, vespero vero socedons in montes pernoctabat in orationo. Unde mystico Auclor *Catena Gracorwn :* Per lucernam, ait, montem puram at contemplationi deditam, donisque spiritualibus ornatam accipe.

S» Geno- Memorabile ost quod do S. Genovefa legimus in ejus Vita, cum singulis sabbatis soleret pernoctare in oratione, ac quadam vice nocte per- bo-ma geret ari basilicam S. Dionysii sua opera construo tam, cereus illi et sociatus praelucens exstinctu#, ipsa orante, illico caelitus ab angelis rursus fuit accensus (Idem contigit S. Gudulre, quæ fuit filia S. Ameiberg® sororis Pipini, estque Bruxellensium advocata, ut habet ejus Vita apud Surium ad diem 8 januarii). Unde ejus imagini apte subscribi solot hic versus ; « Non exstinguetur in nocte lucerna ejus,» prrosertim quia ipsa splendore sanctitatis, jugis orationis, abstinenti® et miraculorum toti Galliro, imo orbi, præluxit et prrolucet. Ideoque S. Simeon Stylites per litteras ejus se precibus commendavit, ac S. Retnigius, Clodovnnis, Clotildis ataque Principes et Prrolati illi conivi, magno eam in honore et pretio habuerunt, adeo ul Parisienses eam jugiter ul patronam colant, eo quod prroler alia ab eorum urbe Allitam et Hunnos, qui cæteram Galliam vastabant, suis orationibus averterit.

Olim in Oriente erat monasterium *Acametarumi* M-.nii- id est non dormientium, sed semper in Dei laudibus pervigilantium, uti fecit S. Simeon Stylites, et S. Daniel ejus assecla, aliique ; nimirum, « vita ubon. Sanctorum vigilia; » vita brevis est, rolermtas longa ; tam ergo noctu quam diu operemur bonum, ut merita el gloriam accumulemus m omne œvum duraturam,

Salomonem secutus Plato: «Nemo dormiens, ait, ulla re dignus est; » ita refert Laertius, lib. lll ; ct Philippus rex Macedonum, cum in exercitu quodam tempore obdormissel, experrectus ; «Tuto, ait, dormivi, vigilat enim Antipater, » significans non esse regum indulgere somno, praesertim in bello, nisi habeant fidum vigilum prodecium. Ita Plutarchus in *Apophth.* Vere Philo apud Antonium in *Mdissa,* part. 1, cap. xili ; «Somnus, ait, velut publicanus dimidium vita» nobtscum partitur. » Et Democritus apud Maximum, *serm,* 29: • Temperantes, ait, et studiosi nunquam dormitant, etiamsi sua studiata mullam noctem producant; non enim somnus tanquam dominus quidam eos impellit, cervicem vino subactam et in servitutem redactam, quasi cum contumelia deprimens ; sed liberi et recti permanent ; cum autem somnum petunt, eum puramente recipiunt, neque prosperitatibus elati, neque ullis rebus adversis dejecti ; roqualiter enim utraque h.ec fert am mus sobrius, neulroque horum sc vinci patitur; itaque el suavissime dormii omni dolore vacuus, ct somno non intercepto,»

Symbolice, «non exstinguetur in nocte, » id csl, symboh- in adversis tenlatiombus et persecutionibus, vira- °*- ginis lucerna, id csl Irolilia, ratio, consilium, gloria, posteritas, felicitas; horum enim symbolum csl lucerna, uti dixi cap. xx, 27, et cap. xxiv, 20.

Allegorico S. Augustinus, serm. 45 *De Diversis :* Ecclesia) lucerna in nocte, ml, esi spes in tribu- ‹*• latione ct rorumiiis hujus vitro; hiec enim spes eam illuminat, animat, corroborat, ul constans

in viriate et bonis operibus persistat, exspectans lucem ct diem beate immortalitatis. « Ul in tenebris, ait, non deficiamus, sed per patientiam exspectemus; quod non videmus, speremus. Tota ergo nocte ardeal lucerna nostra. Et quia qui nobis quotidie loquitur verbum, oleum infundit, nc lucerna exstinguatur : ideo quotidie audiamus verbum, suscipiamus oleum, sustentemus lucernas ardentes, ut docet Dominus : El lucernæ ardentes in manibus vestris, *Lucte* xn. Sic enim mulieris fortis hujus exemplum imitabimur. »

Audi et Bedam : «Gustavit, ait. Ecclesia, et quælibel anima perfecta, id est intimo mentis desiderio cognovit, quia bona csl negotiatio vitæ immarcescibilis, quam relictis illecebris temporalibus æternam mercemur in coelis. Gustavit autem, id est aperte didicit, quia bonum est per instantiam prædicandi, quoscumque valet, ad viam veritatis adduccre, atque ideo nullis tribulationum tenebris, nec ipsa morte potest lucerna devotionis ejus exstingui. Eorum namque lucerna nocte- exstinguitur, quamvis in die videatur ardere. qui, sicut Dominus ait, ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. »

Subdit deinde per noctem posse accipi quietem orationis ct contemplationis, g. d. « Lucerna Ecclesiæetanimro sanclæ non exstinguitur in nocte, quia et cum a negotio quiescit actionis, vacat liberius luci supernæ contemplationis; cumque a publicis cessat operibus, curat se ardentius vel auditui sancte lectionis, vel laudibus mancipare divinis juxta exemplum videlicet mulieris industrie, quæ non solum interdiu necessariis solet instare laboribus, sed et noctu sæpius accenso lumine lucernæ parilem rei familiaris agere curam. ©

B. Vir0- cerai, Pruno.

Optime hæc accommodes B. Virgini. *Primo,* quia lam noctu quam diu vacabat orationi, et amori divino cœterisque bonis operibus, juxta *Cantic,* v, 2 : «Ego dormio, el cor meum vigilat. » Unde S. Bernardus, serin. 2 *De Assumptione,* opponens illam virginibus fatuis, quæ, veniente sponso, caruerunt oleo ad lampades suas accendendas : «Non sic, ait, mulier illa fortis, quæ serpentis caput contrivit; habes cniin post inulta in laudibus ejus, quia non exstinguetur in nocte lucerna ipsius. In flagellationem liocdicilur fatuarum, quæ, veniente media nocte sponso, conqueruntur sero, el dicunt : Quia lampades nostræ exstinguuntur. Processit igitur gloriosa Virgo, cujus lampas ardentissima ipsis quoque angelis lucis miraculo fuit, ut dicerent: Quæ est ista? etc.: clarius enim cæteris rutilabat, quam replevit oleo gratiæ præ participibus suis Christus Jésus filius ejus, » etc.

Secundo, quia Christo in cruce morienti, cum apostoli dc ejus resurrectione diffiderent et desperarent, m sola B. Virgine mansit lucerna, id est certa fides el "pes resurrectioni , quod scilicet tertio die resurgeret uti promiserat. Alaue hoc repraesentat Ecclesia, inquit Amalarais in *Officio Ecries,* hebdomad® sancte, cum cereos duodecim exstinguit, unicumquc accensum reservat: scilicet significat in duodecim Apostolis obscuratam , vel exstinctam fuisse fidem et spem resurrectionis Christi, in B. Virgine vero vivam el splendidam permansisse. Unde S. Cyrillus, serm. *Contra Nestorium,* eam vocat « lampadem inexstinguibilem. » Deipara ergo fidem tempore Dominicas passionis, voluti in nocte tribulationis et angusti®, sibi propter filii compassionem nimis tenebrosa, solidamatque ardentem servavit, quod salis ostendit, dum filio in cruce suffixo fortiter astitit, neque ejus crucem erubuit domi se abdendo, sed palam in publicum prodiit, el ut Christi passionibus magis communicaret, illum secuta stabat juxta crucem ejus. Cum cæteris autem mulieribus ad ungendum corpus ejus (quem firma fide tertia die resurrecturum credebat) nequaquam accessit, ul propterea dc muliere illa forti dictum sil : a Non exstinguetur in nocte lucerna ejus. »

Tertio, quia dum moreretur, illico resurrexit, ac tam corpore, quam anima felix el gloriosa assumpta est in cœlum; quare mors illi non tam mors quam vita fuit. Lucerna ergo, id est vita, ejus non fuit morte exstincta, sed magis accensa. Unde Damascenus, orat. 2 *De Assumptione :* « Tu sola nobis, ait, in terra consolatio relicta es, et le vivente simul vivere, et moriente simul mori beatum est; quid autem moriente dicemus? tib»i enim mors quoque ipsa vita est, ac vita præstantior, atque hanc vitam incomparabiliter antecedens. »

Quarto, quia B. Virgo et dum viveret, ct multo magis jam in cœlis, pro omnium fidelium hominumque salute sollicita, perdia et pernox laborat ct pervigilat, efficitque ul singuli pro sua salute solliciti pervigilent.Quo S. Bernardus adaptat illud : « Ad lumen ejus ambulabunt in nocte. » Hoc est, inquit, favor illius el gralia mihi pro face et lumine erunt, ad hujus sæculi nocturnas tenebras dispellendas. Ipsa ergo csl velut pharus luminibus circumdata, fidelibus in nocte cl mari hujus sæculi navigantibus portum salutis ostendens. Quidni? cum S. Paulus singulis fidelibus dicat, *Philip,* ii, 15 : « Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. ©

Denique S. Bernardus, serm. 2 *Dc Pentecoste :* « Ad illam, ait, sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium omnium sæculorum respiciunt, et qui in cœlo habitant, cl qui in inferno, cl qui nos præccsserunt, et nos qui sumus, el qui sequentur, cl nati natorum, ct qui nascentur ab illis. Illi qui sunl in cœlo, ut resarciantur ; et qui in inferno, ul eripiantur; qui praecesserunt, ul Prophet® fideles inveniantur ; qui sequentur, ut glorificentur, etc. In te enim angeli lætitiam, justi gratiam, peccatorei veniam invenerunt in œternum. Merito in tc re-

spiciunt oculi omnis creatur®, quia in te, et per te, et do te benigna manus Omnipotentis quidquid creaverat, recreavit. »

Ubi nota B. Virginem vocari *negotium omnium ueculorum : primo,* passive et objective, quia scilicet ad ipsam tendunt omnia sæcula, ut ad eam ornandam etcóronandam omnia sæcula negotiari, id est perpetuo volvi, ¡aborare et operari videantur; *secundo,* active, quia ipsa est «negotium, > id est negotiatrix apud Deum pro fidelibus cnjusvis sæculi, idque facit tanta cura et studio, ut non tam negotiatrix quam ipsum negotium cujusque esse videatur; adeo enim cordi habet cujusque salutis negotium, ac si sua propria res et negotium ageretur; quare instar ipsius negotii nunquam otiatur, sed negotiatur intente et assidue.

19. Manum suam misit au fortia, et digiti ejus APPREHENDERUNT FUSUM. — Septuaginta, *CUbltOS SUOS extendit ad utilia, et manus suas ad fusum,* quasi dicant : Ita constanter fila ducit, ut manus ad fusum firmatas ct alligatas habere videatur.

Pro *fortia* hebraice est 1TOO *kiscor,* quod Rabbini, Vatablus, Pagninus et alii passim vertunt *colum,* vel *verticulum;* Chaldæus, *vertibulum.* Per quod accipi potest vel annulus ille lapideus, qui inferne fuso inseritur, tum ad pondus, ut descendat et defluat, tum ut rotunditate ejus facilius fusus gyretur; vel rota, quæ una manu circumacta, fila qu® altera manu nentur, fuso circumducit, qua proinde utuntur honestiores et ditiores femin®, tum ad facilitatem nendi, tum ut brevi tempore multa stamina filaque conficiant et accumulent (1).

Verum Noster melius vertit, *fbrtia.* Nam Symmachus, Aquila et Theodotion vertunt ¿vlpíx, id est *virilia;* Septuaginta, *utilia.* Hebræurn enim ***TO*** *cascar* significat rectum esse, congruere, convenire. Hinc ÌTCPD *kiscor* est rectitudo, congruentia, convenientia, decorum, utile, item industria recte faciendi, qu® est vera fortitudo. Significat ergo, quod virago hæc manus extenderit ad opera sibi congrua, decora, utilia, industria, et consequenter fortia. Per quæ tum generatili! quælibel opera heroica muliebria accipe, tum speciatiin opus lanificii et linifici!, quod magnam industriam ct fortitudinem requirit. Unde de eo explicans subdit : « Et digiti ejus apprehenderunt fusum. » Nullum enim opus mulieribus est convenientius, decentius, honestius, dignius, utilius, quam nere et texere, ut palet ex dictis vers. 13 : hoc enim insigne ingenium artemque requirit; hoc quoquo forte est, tum ob causas jam dictas, tum quia magnam corporis animique constantiam requirit, ut mentem æque ac brachia ad assidue filandum ct texendum virago hæc obfirmet, utque omnem vitam huic labori impendat, imo noctes integras in co pervigilet. Quocirca Poeta Palladem, sive Minervam deam, fecerunt præsidem tum nendi et texendi, tum bellandi, tum studendi. Eidem ergo deœ tribuerunt haec tria, linum cum lata, arma ct litteras, quia industria texendi fortes simul ac doctas mulieres in genere suo, sive juxta statum gradumque suum cilicii. Unde *Exodi* xxxy, 25 : « Sed et mulieres docta, ait, qu® neverant hyacinthum, purpuram, » etc. Hinc «fusus, ait S. Isidorus, lib. XIX *Orig.* cap. xxix, dicitur, quod per ipsum fundatur, quod netum est; colum, quod sit in longitudine et rotunditate quasi columna. » Mulieri ergo arma sunl colus et fusus; iidem illi sunl liber sapienti®, honestatis et virtutis. Paulo aliter, sed moraliler explicat B. Petrus Damianus, *Opuscul.* XV, cap. i : « Manum suam, ait, misit ad fortia, el digiti ejus apprehenderunt fusum, quia videlicet hujus vita idoneus executor sic se per majora opera ex desiderii fervore dilatat, ul etiam cautus quæ sunt minima non relinquat. *

Allegorico S. Augustinus, serm. 45 *De Diversis,* hæc adaptans Ecclesiæ ct fidelibus, docet eos continue ducere fusum, cum assidue intendunt bonis operibus in præsenti, ul inulta colligant menta quasi stamina, nec ea differant in futurum, cum hoc incertum sil, et sæpe non eveniat; idque ex eo quod per modicum hunc laborem præscniem spereni certo se consecuturos ingentia premia in futuro sæeulo : « Diligenter, ait, attende in lanificio duo instrumenta, colum et fusum. In colo quidem lana involuta esu quæ filo ducenda transeat in fusum : quod in colo involutum est, adhuc in sinistra est, et nondum in fuso est; quod in fuso collectum est, jam praeteritum est; opus ergo tuum in fuso sit, et non in colo; in colo enim est quod facturus es, in fuso quod fecisti. Vide ergo si habes aliquid infuso; ibi enim firmantur brachia tua, ibi erit foriis constantia tua, ibi securus Deo dices : Da, quia dedi; dimitte, quia dimisi; fac,quia feci. Quod pendei in colo, ad fusum trajiciendum est ; non autem quod collectum est in fubo, ad colum revocandum est. Ergo vide quid agas ut habeas in fuso, ul brachia tua firmes in fuso, quod te consoletur, quod te confirmet, quod libi det fiduciam deprecandi et sperandi. ▮

Hoc ut represenlen! Poeta, constituunt 1res Parcas, quæ nendo homini vita dies et sortes quasi stamina distribuunt, ut cum diebus vita cujusquc educant pariter ejus sortes, actiones scilicet et passiones; vita enim in actione consistit, vivere enim est se movere et agere. Unde otiosus qui ml agit, mortuus potius videtur quam vivus. Hinc Poeta 1res Parcas ita depingit :

Clotho rotat fusum, Lachesis net, at Atropos occiL

Nam, ut ait Apuleius : « Tres Parcœ, tria fata sunt numero, cum ratione temporis facientia, si potestatem earum ad ejusdem temporis bumlitu-

(Í) *Kiscor* est *rectitudo, erectio baculus erectus,* spec. *colus,* gj||. *qucnouiLe,*

dc* 1*1-lâ»lt, D*od: 't StudeD-Ji:cur*

Pif n-rum Irfan sycubo-ia in.

dinem referas. Nam quod in fuso perfectum est, pra tenti temporis habet speciem; et quod torquetur in digitis, momenti presentís indicat spatia; et quod nondum ex colo tractum est, subactumque cura digitorum, futuri et consequentis saeculi posteriora videtur ostendere. » Lachesim dictam esse putant, quasi sortem, quia Xxy/.zvu græce *sortior* designat ; Atropon, quia reverti non possit ; Clothon, quoniam contorta et coordinata omnia teneat. Il®c enim nomina ipsa lingua greca ostendunt. Hinc Martialis, lib. I :

LxnlOcas nulli tre» exorare puellis
Contigit : observant quetn stalliere diem.

Rursum :

Concordes stabili fatorum numine Parcæ,

ait Virgilius, *Eclog.* 4 :

Porro quisque operari debet *vackisor,* id est in quisqn» rectitudine ct congruentia, ul scilicet operetur dmuoo. congrue ad suam personam, vocationem et gradum : nimirum rex operetur regaliter, civis civiliter, Religiosus religiose, sacerdos uti decet sacerdotem, miles uti decet militem, senator uti peretor decet senatorem, etc., idque perfecte ct excellenter; sic quisque personam suam aget decenter et eximie.

Nyiti» Rursum per *fusum* qui rectus est et recte rotafuMurrt (Ur> nugo accipit rectitudinem intentionis, qu® "¿uín." opera etiam indifferentia reel ficat et sanctificat, ut quo reclior et sanctior est intentio, eo rectius et sanctius sit opus; intentio enim est quasi forma et anima operis : « Digiti, ait, hujus manus sunt omnes electi, qui apprehendunt fusum, id est rectitudinem intentionis, per quam omnia opera quasi fila in orbem œlernitatis retorquent. Hic autem notaridebet,quodpersinistram temporalia, per dexteram spiritualia et «terna bona significantur. Item per colum significatur vita temporalis, per fusum intentio boni operis : colus quidem in sinistra ponitur, et fuso lana vel linum iu dexteram retorquetur, quod est recte neie : hoc autem fit quando temporalia et humana sic exercentur, ul per bonam intentionem quasi in filum ducta, ad «tarai spiritualisque meriti conditionem transeant. » Insuper Auctor *Catena! firæc. :* « Fusus, ait, est mens pura, qu® virtutem vii tuti, dogmaque dogmati continuo attexit. »

ix a. Hæc omnia mutato nomine adaptes B. Virgini, vUftM. qu® fortia, id est su® dignitati congruentia el heroica churitalis, dilectionis inimicorum, ul Judaeorum qui Christum occiderant, patienti®, etc.,opera assidue exercebat, qualia decubat operari matrem Christi, ac nominatim corporaliter assidue ducebat fusum, ut telas conticent pro templo, et Christo filio suo : spiritaliter vero in omni opere bono habebat fusum, id est rectissimam intentionem, æque ac assiduam continuationem, atque eorum inter se aptam connexionem et ordinem, ul inter sa pulchre connexa el ordinata essent, instar filorum in fuso. Ureo enim tria, Fumi scilicet rectitudinem, continuationem el connexio- ,rh ll◊· nem, sive ordinem actionum representa! fusus. Quare quotiescumque illi beno operandi occasio offerebatur, eam arripiebat, ct ex illa quasi ex colo bona opera, velut stamina efficaci operatione in fusum, id est, in cumulum meritorum suorum, transmittebat. Rursum, quoties illi bonum desiderium a Deo immittebatur, continuo ex eo quasi ex colo et lino lila .efficacis operationis educebat. Nobis tot occasiones, tot bona desideria ingeruntur, sed velut linum in colo hærent, quia cx eis stamina bonarum actionum non educimus, ac interim stamina vii® nostre ad finem decurrunt; quare in morte fusum intritorum nostrorum exilem et gracilem rcpcrivmus, et sero poenitebimus.

Anagogice Beda per colum, qui est in dextra, a m^-v accipit vitam «ternam ; per fusum qui in sinistra, «*• vitam presenten! : « Sæpe, ait, in Scriptura dextra vitam perpetuam, læva presentía Dei dona significat, opulentiam videlicet rerum, pacem temporum, sospitalem corporum, scientiam quoque Scripturarum, et coelestium perceptionem sacramentorum. Hæc et hujusmodi bona cum Domino largiente perceperimus, quasi lanam colo involutam in kuva gestamus, At cum capre amore coelestium salubriter exercere incipimus, jam lanam Agni immaculati do colo in fusum, de læva in dexteram trajicimus, quia ile donis nostri redemptoris, de exemplis operum ejus stolam nobis glori® ccelestis, ac vestam charitalis nuptialem facimus, m El inferius : « Et bene dicitur : Apprehenderunt, ut vivacius commendetur quanto studio, quanta festinatione in hujus vit® incerto, pro certis apud Dominum prauuiis agere debeamus. »

Tropologico Martyres, Virgines, Religiosi robustos, viriles et martios gerunt spiritus, ideoquo inanimi mittunt ad fortia; quid eniin fortius quam bestias, ignes, cruces superare, imo ambire? quid fortius quam in carne quasi sino carne, instar angoli vivere? quid fortius <[uam seipsum vincere, se lotum Deo consecrare, virtutes omnes, oinnemquo perfectionem, omnus dotes opesquo terr® et cœli invadere et diripere?

20. Manum suam apehuit inopi, et pai mas suas vm w. extendit ad PAUPEHEM. — Hebraice, *manum mam Caph, extundit ad afflictum, ct manus suas misit ad* ebenum ; Chaldæus, wmiuui suiiui *extendil ad inopim, et brachia sua misit injuriam patientibus* ; Septua» ginta, *manus suas aperuit pauperi, el palmam* ea> *tendit inopi,*

Pro *palmam* greca est qu® vox el fructum, el commissuram sivejunoluram brachii cum manu, quam Latini post Grecos carpum vocant, et consequenter palmam significat. Undo S. Augustinus legit : *Et fruetum suum porrexit inopi.* Verum hoc loco palmam significare, non fructum, patet ex Hcbræo, Chaldæo el Vulgata. Pro <qw-

rut/ hebraico est OTO paroi, id est extendit, distendit, expandit, qu® vox liberalilatem hujus viraginis notat, *q. d.* Manum, quam alte mulieres timid® ne quando egeant, curvam et clausam (hanc enim significat hebræumfpeqpA) habere solent, hæc virago non tantum aperuit, sed et Jibcraliter ad obvios quosque expandit, imo et ad remotos distendit, idque fecit non solum benefaciendi, sed et sibi suæque familte consulendi studio. Sciebat enim nihil ita opes famili® augere ac eleemosynam, nipote cui Deus benedicit, nec tantum par pari, sed et decuplum simplo rependit. Vide S. Chrysostomuin, homil. *Quod eleemosyna est ars omnium artium quaestuosissima.* Septuaginta vertunt, *carpum suum extendit pauperi,* quod aliqui sic explicant, *q. d.* Pauperi non tantum pnesentem dabat eleemosynam, sed et futuram quasi data per carpum fide pollicebatur. Solebant enim veteres, teste Clementc Alexandrino, cum alicui se obstringerent et fidem darent, carpum manu tenere, alterique cui fidem dabant premendum præbere, ul hoc ritu fidei obstricte nodus exprimeretur.

S. Augustinus xxpzi/ vertens, *fructum,* sic explicat, *q. d.* Fructum, puta lucrum quod ex opere manuum suarum collegit et conflavit, non sibi servavit, nec tantum in familiam alendam expendit, sed et in pauperes distribuit : quo significatur ingens viraginis hujus opera, ct operte lucrum, æque ac ejus animus ct beneficentia, ut hæc illi suppar, ct cx tcquo commensa forct. Id praestitit

B. Nonna miter Niziinz. effusi in palperei.

B. Nonna mater S. Grcgorii Nazianzcni, de qua ipso ita scribit *orat.* 19 : « Solas has tuas atque ab omni surreptione immunes opes ducebat, nimirum Deo cl pauperibus effundere opes, ac præsertim consanguineis, qui fortunis suis tanquam flore quodam excidissent : quibus quod ncccsso esset dunlaxat præbero, non calamitatis depulsionem, sed monimenlum esse judicabat ; liberalius autem ct prolixius cos juvare, id demum firmi honoris, ac perfectissimi solatii esse. »

Et B. Gorgoni*.

El B. Gorgon ia, tilia B. Nonna', sororque S.Gregorii Nazianzcni, de qua ipso ila scribit *orat.* 11 : *a* Quænam liberaliorem egentibus manum porrexit? Equidem Jobi quoque verba deca jactare non dubitem : Ostium ejus viatori omni patebat, ncc foris jacebat peregrinus. Cæcorum oculus erat, claudorum pes, pupillorum mater. De ipsius porro erga viduas humanitate ac misericordia qluu majus dicere necesso csl, quam quod hinc fructum hunc tulit, ul vidua minime vocata sit? Illius domus propinquis inopia laborantibus hospitii communis loco erat. Illius opes pauperibus omnibus non minus communes erant, quam suæ cuique facultates : dispersit, dedit pauperibus, atque ob divini promissi firmitatem summamque veritatem multa in coelestia horrea condidit, ac pcrsæpo de mullis bene merendo Christum ipsum excepit. »

Et 3 Pauli.

S. Paula adeo offusa fuit in pauperes, ut opes quas habebat maximas, exhauserit, ac monens ingentia debita fili® S. Eustochio persolvenda reliquerit; imo quod oplaral ei obtigerit, ut in aliena sindone sepeliretur : testis est S. Hieronymus in ejus Epitaphio.

Memorabile est quod legimus de S. Oswaldo, s. o> rege Angli e, ejus manum ob eleemosynas large erogatas, post mortem mansisse incorruptam. ^"/4- Audi de eo Bedaro, lib. Ill *¡listarte Angìor.ze* Cum u. die sancto Pasch® cum Aidano Pontifice, » (id est Episcopo,) « consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteas, regalibus epulis refertus, jamque essent manus ad panem benedicendum missuri : intravit subito minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, et indicavit regi, quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima per plateas sederet, postulans aliquid cleemosynæ a rege, qui mox dapes sibimcl appositas deferri pauperibus jussit ; sed ct discum confringi, atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso Episcopus quiassid' bat, delectatus tali facto pietatis apprehendit dexteram ejus, ct ait : Nunquam inveterascat hæc manus, quod et ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum interfecto illo in pugna, manus cum brachio a cætero esset corpore reseda, contigit, ut hactenus incorrupta perduret. Denique in urbe regia, quæ a regina quondam vocabulo Bebba cognominatur, loculo inclusa argenteo in ecclesia S. Petri servator, ac digno a cunctis honore veneratur.»

Simili modo dextera manus S. Slephani primi Hungarorum regis et apostoli, qua largas dabat eleemosynas, post mortem mansit incorrupta, ab angelo revelata, cl a proceribus regni debito cultu honorata, uti habet ejus Vita. Vila functus transiit ad superos anno Domini 1038.

Allegorico Beda: < Ecclesia, ait, aperuit manum inopi, cum mysteria fidei ignorantibus per operarios veritatis revelavit. Palmas extendit ad pauperem, cum longe latequo prædicalores ad imbuendos œtemæ salutis indigenas per nationes dispersit, r

Et B. Virs°-

Porro hæc omnia facile csl accommodare B. Virpini, cujus eleemosynas, misericordiam et liberalitalem celebrant omnium sæculoruro bistorte, omnes nationes, omnis ælas et sexus ; quam proinde lota Ecclesia quotidie hisce vocibus inclamat, et hisce elogiis ejus opem implorai : « Salve, regina, mater misericordi®; vita, dulcedo el spes nostra, salve. » Nam, ut ait S. Anselmas: « Charilatem cl misericordiam velut alumnas suas ulnis fovet; » et S. Bernardus: a Nihil nos Deus habere voluit, quod per manus Marte non transiret. » Unde S. Bonaventura: « Sicut oculi, ait, anelli® in manibus dominæ suæ, ila oculi nostri ad Dominam nostram donec misereatur nostri, n

21. Nox TIMEBIT DOMUI SIÆ (domesticis Stlis) Veri Îl. À KHIC IRIBUS Nivis: OMNES ENIM DOMESTICI EJUS (Ilebraice, *omnis domus ejus)* vest it i sunt dupdcibus. d

— *Pro duplicibus* hebraico est scanim, quod Chaldæus, Pagninus el alii vertunt, *coccinum*. Sic enim habet Chaldæus, *non timebunt filii domus ejus a nive : quoniam omnes domestici ejus vestiti sunt (occino,* id est vestibus coccineis, *q. d.* Onnes vestiti sunt vestibus pretiosis, quanto magis necessariis ad arcendum frigus? Ha Vatablus.

Verum indecorum videtur, ut hæc virago viles ancillas operibus lanae linique addictas, ac servos cullane agri et vinero deputatos, vestiat protioso cocco : præsertim quia coccus etsi calidus, tamen simplex et subtilis est : quare minus arcet frigus quam vestis crassa et suffulta.

Igitur Noster melius vertit, *duplicibus;* hebræum enim *scanim* descendit a **iW** *scana,* id est mutare, iterare, geminare, unde *scanim* significat geminatum el duplex; vel, si aliis punctis legas o»jp *scenaim,* idem esi praecise quod *duabus* vel *duplicibus.* Unde Septuaginta nectentes cum C2H31D *marbaddun*, quod sequilur vers, proximo, ver- **tunl,id** est *binas,* vel *duplices;* sed prisci codices Septuaginta consentiunt cum Vulgata ; unde Cassianus, *Collât.* XIV, cap. vin, legit ex Septuaginta, *omnes enim qui apud eam sunt, vestiti sunt dupliciter.* Per *duplices* vestes alii accipiunt unam rostivam leviorem, alleram hiemalem crassiorem et calidiorem; alii, unam vestem delriprotam et veterem,aliam novam el villosam. Verum prie accipias vestes duplices, scilicet binas el geminas; aut simplices, sed suffultas. In hieme enim solent ditiores vestes multiplicare, el binas vestes induere, aut certe unam pellibus vel panno suffultam, ut sit indar duarum ad pellendum frigus. Rursum *duplicibus* accipi potest pro *multiplicibus,* cujus significati alibi plura collegi exempla. Significatur enim hic provida viraginis cura et liberalilas, qua domui et domesticis de multiplici supellectile, annona cl veste copiose prospicit. Illorum enim decus cl decora vestis sunt decus ipsius viraginis. Nam, ut ail S. Chrysostomus : u Integra familia integri adinstar cujiisdam corporis obtinet, cujus caput vir et uxor, reliqui autem domestici (scilicet filii et filiro, servi atque íamulro) alia membra componunt. Ergo qui servos suos indecore nudos, aut detritis absolelisque vestibus amictos esse sinit, sui corporis bonam pariem dedecore aflicil. »

Adde hoc esse lucrum viraginis cl familiro. Cum enim domestici ab ea contra frigus vestibus muniti sunt, calent ferventque ad opus : quare duplo plus operis conficiunt, quam conficerent si nuditate el frigore algerent et torperent. Audiat hoc Religio, cujus hæc mulier typum gerit, et Abbates, Priores ct Rectores Religionum, ac manus suas Christi pauperibus, religiosis filiis suis, qui propter Christum pauperes se fecerunt, aperiat, el eis necessaria cum magna charitatis significatione provideat, ne a parentibus vel amicis ea emendicare, aut aliunde ea sibi comparare, cum paupertatis, famæ el disciplina jactura cogantur.

Hanc gnomen insigni apologo testudinis et muris suis parabolis infarlo, Cyrillus illustrat, lib. I *Apolog. moral,* cap. vu, cujus titulus : *Semper aun tuto onere perge :* « Mus, ail, per cellarium festino gressu discurrens, testudini lento passu pergenti obviavit. Cujus quidem congruam gravitatem mox stultus deridens, ironice cum illusione sic dixit : Quid, soror, tam rapida velocitate incedis? Cui illa molo capite illusorem deludens, ad veritatem respondit : Ego sic pergo, quoniam onerata sum armis meis. Tunc ille : Stultum est lanium onus ubique portare. At illa : Imo stultum est quod judicas non sentire, ac stolidum magis nondum securum ab hostibus, inermem sallando discurrere : nimirum ex naturæ providentia lota corticis pondere circumquaque vallata, domum, murum ct clypcum, cum necessitas instat, inihimet ipsi reperio, et mendicando suffragia non discurro. Tu vero levis, quia inermis es; cum hostis libi ungula furibunda occurrerit, hinc inde qurorendo suffragia, stupidus curris; ac subito præventus ab hoslili milite, peris, si non inveneris ubi mox abscondaris. Quid ergo de lelhilera situilo, levilate lætaris? » Idem deinde similitudine nautarum, equi, maris, lerræ et stipulæ confirmat, aitque : « Attende igitur, quod ventorum levitas in profundum sæpe nautam submergit : cl belliger equus, nisi sit pondere aggravatus, haud securus in hostium cuneum se immittit, maris unda fluctuosa levitate semper circumfluit, et tellus sua ponderosilate quiescit, levis stipula flatu ventorum inquieta revolvitur, ct lapillus sua gravitale firmatur. Igitur, fraler mi, tibi turo sit levitatis grata tempestas; mihi mero ponderositatis chara tranquillitas. Placet certe ubique suave jugum protectionis, ac semper habere mecum onus leve salutis. Quibus dictis recedens, derisoris sui risum convertit in luctum, n

Porro Septuaginta non ad verbum, sed paraphrastice vertunt, *non est sollicitus de his qui in domo vir ejus, sicubi inoratus fuerit* (nive intercludente reditum); *omnes enim qui apud eam degunt, probe sunt induti rectcque constituti.* Ita Auctor *Catena; Groe. q. d.* Vir omnem domesticorum circa victum et vestitum sollicitudinem in uxorem, quro virago est, rejicit. Scit enim ab ea omnibus de cibo et vestibus abunde prospici, ac in primis sibi, nipote marito : unde subdunt Septuaginta, *binas vestes fecit viro suo.*

Allegorico Beda ct cx eo Glossa : Ecclesia, inquit, et anima fidelis vestitur duplici veste, scilicet *primo,* doctrina et virtute; *secundo,* sapientia et patientia; *tertio,* gratia et bonis presentís vitro, ac gloria fulurro ; *quarto,* fide el operibus; *quinto,* Christi Sacramentis ct exemplis. Audi Bedani : « Vestiti sunt duplicibus, quia promissionem habent vitæ quie nunc est el fulurro : nunc in peregrinatione temporali divino auxilio, ne deliciant,

adjuti : tunc in patrte perpetis habitatione divinæ gratias visione, ut felices semper vivant, allevati. Item domestici ejus induti veste sunt duplici, una operis, altera mentis, fidei habentes factorumque velamina, Sacramentis videlicet sui redemptoris imbuti, et informati exemplis. Sic enim fit illud Apostoli : Quicumque in Christo baplizdi c$ti% Christum indubiis. Possunt autem frigora nivis tormenta ¿eterna intelligi, quæ igne et frigore mixta esse legimus, cum dicitur : Ibi erit (Ictus ct stridor dentium. Fletum quippe oculis ignis et fumus, stridorem vero dentibus solet frigus gignere. Unde el beatus Job de pœnis reproborum loquens œlcrnis : Ad calorem, ait, nimium transibunt ab aquis nivium, *Job.* xxiv, 19. Sed ab his Ecclesia domui suæ non timebit : quia quicumque pereunt, ad domum illius non perlinebant, nec veste ¡prius spirituali erant induti, tametsi mysteriis ejus ad tempus videbantur instituti. »

Rursum Hugo : a Duplex, ait, vestis est bonum opus cum recta intentione, qua vestiti sunt viri Ecclesiastici : hypocrite vero penulas habent, id est vestes simplices sine suffultura, quia bona opera faciunt, sed non recta intentione. » Idem Hugo : « Duplex vestis, ait, est hiemalis el aestivalis. Vestem hiemalem dico virtutes, quibus protegimur conira pluviam et grandinem lentationum et persecutionum : ejusmodi sunt patientia, mansuetudo, humilitas dalia id genus. .Estivalcm dico virtutes, quibus tempore pacis et tranquillitatis vacatur bonis operibus et contemplationi, qualis est charilas, pictas, devotio, sapientia. »

Insuper Ecclesia el anima fidelis contra frigus nivis, id est acediæ el torporis, vestitur duplici charilatc, scilicet Dei et proximi, qua» proinde est coccus bis tinclus, ait S. Gregorius.

Porro S. Ambrosius, lib. II *ad Gratianum,* in prooemio, per duplices vestes accipit sacerdotales, quasi eas imitala sit hæc virago, ut sacram earum significationem sibi ob oculos poneret:® Bona enim dilla, ail, quæ textrinum indumenti sacerdotalis ostendit, vel lex scilicet, vel Ecclesia, quæ binas vestes fecit viro suo, sicut scriptum est, unam operis, alleram mentis, fidei intexens factorumque velamina. Itaque alibi, sicut legimus, aurum prælexil, cl postea hyacinthum ac purpuram cum cocco subjungit el bysso, Erodi XXVIII. Rursus alibi ex hyacintho et cæteris prius nosculos format, aurumque subnectit, el unus est habitus sacerdotis, ut iisdem coloribus micans , gratiæ decorisque diversitas ordinis diversitale resplendeat. »

Idem S. Ambrosius in cap. xxxi. Proverò., per binas vestes geminam de Christo fidem accipit : Christum enim tam Deum quam hominem credimus ct confitemur. Denique S. Bernardus, lib. HI *De Considerat, ad Eugenium,* per duplices vestes accipit fortitudinem d decorem : fortitudinem in conscientia, decorem in fama. «Dominus inquit, regnavit, decorem induit : induit Dominus fortitudinem. Tu quoque esto fortis in fide, deco» rus in gloria , et probasti te imitatorem Dei. Fortitudo tua, fiducia fidelis conscientte; decor tuus, splendor bonæ opinionis. Ha, quœso, induere fortitudinem : etenim gaudium Domini fortitudo tu i. Porro specie tua et pulchritudine tua nihilominus tanquam propria similitudine delectatur. Induere vestimentis gloriæ tuæ , vestire duplicibus, quibus domesticos suos fortis illa mulier induere consuevit. Non sit in conscientia nutans infirmitas modiche fidei, non sit in fama nævus mate speciei; ct vestieris duplicibus, et gaudebit sponsus super sponsam animam luam, et gaudebit super te Deus tuus. »

Symbolice Cassianus, *Collât.* XIV. cap. vni, per duplices vestes accipit duplicem S. Scripturae sensum, scilicet litteralem cl mysticum; utroque enim se vestit ornatque Ecclesia.

Itec omnia focile est adaptare B. Virgini; ipsa b. vugt enim vestita fuit veste duplici ct coccinea bis tincta, id est ardenti chántate Dei et proximi, juxta illud *Psal.* xuv : « Omnis gloria filte regis boi* ab intus, m fimbriis aureis circumamxta varietatibus, » puta omnium virtutum varietate. Interioris enim hominis, puta mentis, vestis aurea est charilas; exterioris hominis vero vestis est modestia et continentia, quæ cæteras virtutes complectitur. Rursum ipsa duplici veste, scilicet vita activa et contemplativa, dolata fuit. Porro pretiosissima fuit ejus charilas tum quia superveniens in eam Spiritus Sanctus, qui per essentiam, imo ex vi processionis suæ est increatus amor et charilas , totum se cum illa Virgini infudit; tum quia ipsa continuos et ardentes hujus amoris actus eliciens, eam immensis incrementis adaugebat; tum quia ipsa heroico charitatis actu crebro et quasi assidue se cum filio, Deo in holocaustum morti pro salute hominum devovebat : cujus actus undequaque pretium el meritum erat ingens, et nobis incomprehensibile.

Eadem veste ipsa ornat sibi devotos, caque rursus duplex est, quia tam Christi, quam B. Virginis virtutibus eos vestit el induit, juxta illud S. Bonavenltræ in *Psalter.* : a Mariam induite quotquot diligiti* eam; hæc luceat in moribus, splendeat in actionibus. *

Porro quomodo duplex vestis, id est ardens et continuus charitatis actus, excludat omne frigus nivis, id est peccati, ostendam in fine versus seq.

Insuper sicut Eva, ut ait S. Bernardus, serm. *De Laudibus S. Marne,* « superveslivit carnem filiorum suorum, sicut diploide confusione sua : de manu quippe illius duplicis mali semen terra nostra suscepit, scilicet iniquitatem el culpam in anima, calamitatem in corpore : » sic ex adverso B. Virgo duplici veste contraria nos donat, scilicet gratia el gloria, tam corporis quam animæ. Hæc ergo est diplois fulgida, quam suis tribuit Virgo gloriosa. Quocirca ilh optime convenit versio Se¡>

tuagint.i, *non esi sollicitus de his qutr in domo vir ejus, siatbi moratus fuerit ; omnes enim qui apud ipsam vestiti sunt :* quia scilicet Christus Eeclesiæet fidelium adininistrationem usque ad diem judicii, quo ipse post longam moram omnes judicaturus redibit, commisit B. Virgini, uti docet S. Germanus, S. Bernardus, S. Bonaventura et alii.

Rursum Doctor priscus, pius et eruditus, ex hoc loco docet eos, qui in hac vita peculiari devotione servierunt U. Virgini, ab ea singulari gloria quasi veste duplici donandos in tœlo : « Sicut, ait, servi regii et regime in curia regia, certis vestibus ct insignibus deaurati procedunt, per quæ agnoscuntur esse servi regis vel reginæ, ac speciali purpura vestiti ambulant : ita in curia coelesti servi B. Virginis speciali ornatu ct gloria, qua præ aliis discernuntur, quod sint servi Maliae, fulgebunt, jusi i illud *Proverb,* ult.: Omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus. »

Denique nonnulli per duplices vestes accipiunt duplicatum meritum singularum actionum B. Virginis. Nam Franeiscus Suarez, HI part., *Quasi. XXXVII,* art. 4, disput. 18, sect, n et iv, censet B. Virginem in vita continue meruisse, ct in gratia crevisse : frequentissime enim et quasi assidue actus charitatis intensissimos elicuisse, itaque cos per meritum conduplicasse, idque continua intensione el conduplicatione : qua factum est ut in fine ad immensum charitatis el meritorum cumulum pervenerit. Docet enim Deiparam secundum omnes gradus intensionis habitus charilatis et grati® semper operatam fuisse, adeo ut præexislens jam habitus totam vim sequenti actu exhauriret. Probat hoc *primo,* exemplo angelorum, qui dum viatores essent, idipsum prostiterunt : intensissime enim ct continuo amore amarunt ct coluerunt Deum, ita ut actualis amor habitu suo esset commensus et ada-qualus, illumque exhauriret; quod autem angelis aut alicui creatur® est concessum, id matri Dei congrue denegari nequit. *Secundo,* probat idipsum ratione, quia nihil erat in Virgine, quod vim istam habitus hebetaret, non distractio, non tentatio, non concupiscentia, non gravedo corporis, qu® in nobis actus rc'undunt el hebetant, ut nemo hominum sit, qui issidue tantum amet Deum, quantum ex habitu charilatis, quem habet, amare potest. Ergo demus B. Virginem in *primo* instanti habuisse habitum charitatis et gratia; intensum ut mille (infusus est enim illi major habitus quam supremo Scraphino), ac elicuisse actum charilatis ut mille, illo actu meruit totidem gradus adjici habitui charilatis, cumque duplicari : Deus ergo illico eum duplicavit, fccitque intensum ut bis mille. *Secundo* operationis su® instanti ex habitu hoc intenso ut bis mille, elicuit actum æque intensum ut bis mille : meruit ergo totidem, scilicet bis mille gradus adjici habitui charilatis, ut jam is esset intensus ut quatuor mille. Tertio operationis instanti eidem ex ®quo cooperala, elicmi actum intensum ut quatuor mille : meruit ergo augmentum aliorum quatuor mille, ut jam acciperet habitum intensum ut octo mille. Et sic semper actui adaequando habitum, continuo eum conduplicavit, ut *quarto* instanti habitus foret intensus ut sedecim millia, *quinto* ut 32 millia, *sexto* ut 64 millia, *septimo* ut 128 millia, *octavo* ut 250 millia, *nono* ut 512 millia, *decimo* ut 1024 millia, *undecimo* ut 2018 millia, *duodecimo*ut 4006 millia : et ita consequenter per progressionem arilhineticam, qua numerus et pretium exiguum post paucas progressiones crescit in immensum. Inde colligit Suarez B. Virginem extremo charilatis actu, quem elicuit moriens, majorem gratiam ct gloriam meruisse, quam omnibus actibus totius vit® procedentis. Sic enim in progressione arithmetica ultimus numerus conduplicatus multitudine superat omnes procedentes.

II®c supputatio pia el probabilis est, ac Deo Mctnu possibilis; at non usquequaque certa, tum quia incertum est an continuo per singulas operationes totius vit® per 72 annos tam intensos actus elicuerit B. Virgo, ut semper habitum adæquarent et exhaurirent : præsertim cum id non fecerit Adam in statu innocenti®, nec forte fecissent angeli per 72 annos, si eorum status viæ et merendi tam diu durassel : potentia enim creata flexilis ct libera non videtur ferre tam longam el continuam attentionem , intentionem et contentionem : est enim extrema, ideoque violenta : unde nullum ejus exstat exemplum ; tum quia actus in homine non tam crebro innovantur, sed iidem in contemplativis durare solent ad plures quadrantes et horas ; tum quia incertum est an actus ut tria mereatur augmentum habitus ut tria, præsertim ut id illico detur in hac vita; nam meritum actuum supernaturalium videtur respondere actioni physic® actuum naturalium : actus autem naturales non augent, ncc duplicant habitum nisi illo sint intensiores. Potuit utique Deus per continuos el vehementes grati® impulsus voluntatem Virginis ita excitare et roborare, ut non tantum habitum actu adæquarel, sed el superaret, utque tam diu, quam noctu actus ardentísimos assiduo eliceret el conduplicaret : sed an re ipsa hæc prostiterit, non certo liquet. Certum est mulla extraordinaria nobis incognita in B. Virginem Deum contulisse privilegia, qu® matrem Dei decebant; sed quæ proche, qualia et quanta illa fuerint, nulli hactenus revelavit, quare varii varia opinantur el conjectant.

22. Sthagllatam vestem fecit sibi : byssus et purpura iNDUMBXTUM ejus. Ver* n — Hebraice pro *stragulatam vestem* est DHaiO *murbaddim,* quod Aquila et Theodolion vertunt, *peristromata* ; Symmachus el Vatablus, *tapelia;* Chaldæus, *strata fecit sibi;* Syrus, *lectulum* (lectisternium) *fecit sibi;* minus recte Pagninus, *torquem fecit sibi;* Noster ergo optime vertit, *stragulatam vestem.* Radix enim 131 *rabad* significat sternere, et sternendo ornare : unde *marbaddun* significat stragula ornata et va-

ricgata. Nam Varro, Dc *Lìngua latina :* « Quidquid insternebant, ait, asternendo stragulum vocatur. » Valla, lib. VI, cap. xi.vi : Stragula, inquit, csl genus vestis, sive quidquid insternitur lecto, equo vel alii, ut altari, parieti, pulpito, etc.

Porro veteres hæc stragula varia textura, acupiclura cl vario delineamento figurarum confi-ciebant et exornabant, ideoque erunt pretiosa; unde Tibullus, lib. I *Elcg. :*

Nam neque tunc plums, nec straguli picta soporem.

Hinc inter stragula numerantur tapetia Turcica et Belgica, affabre variis figuris Incisa vel acupicta. Unde Isidorus, lib. XIX , cap. xxvi : « Stragulum , ait, vestis est discolor, quod manu artificis diversa varietate distinguitur. Didum autem quod in stratu, ct amictu aptum sit, de quo Salomon : Stragulatam vestem fecit sibi. » Et cap. vu, 10 : « Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto, » ubi in Hebreo idem est verbum inn *rabad* quod hic. Vestis ergo stragulata est vestis diversis figuris, coloribus, liciis variegata per variam sive texturam, sive acupicluram, sive incisuram , etc.

Sensus ergo csl, g. *d.* Virago hæc non tantum simplices telas el pannos lineos laneosque nevit et texuit pro domesticis, servis ct ancillis, sed cl pretiosa stragula, puta tapetia, lectisternia, frontalia, etc., vel texendo, vel acupingcndo opere phrygionico eleganter elaboravit, lisquo domum instruxit ct adornavit uti iisdem domos nobilium et principum videmus instrui ct adornari.

Byssus et puRPiriu indumentum ui», — d. Sua industria sibi seque ac marito, ut habent Septuaginta, ct filiis byssinas ct purpureas vestes confecit, qua in re sacerdotales vestes imitata est : hæ enim contextes erant cx bysso cl purpura : ut significaret ornatum suum esso sacrum el mysticum; sicut enim sacerdos iis ornatur ad placendum Deo, sic et illa similibus se decore ornavit ad placendum, tam Deo, quam marito. Byssus enim candore suo pudicitiam, purpura flammeo colore amorem conjugalem représentât. Piamo e- Undo olim velum, quo sponsæ in nuptiis velaun.quid! bantur, candidum orat et purpureum, indeque flammeum vocabatur, ut Isidorus et alii lestantur. Byuut Bysso ergo suam castitatem , purpura suum uicinl- amorem præ se fert ct profitetur.

Jmncbv Allegorico hæc adaptes Ecclcsiæ, unde S. Amnu*. brosius, lib. *De Tobia,* cap. xx : « Sapientiæ vestimentum, ail, est cx illis vestimentis, quæ ex bysso el purpura sapientia sibi fecit, hoc est, indumentum fidei constat ex prædicalione coelestium, ct Dominicæ sanguino passionis. Bysso œlhera figurantur, purpuræ specie mysterium sacri sanguinis declaratur, quo regnum coeleste confertur. Idem in cap. xxxi *Prov. :* a Fecit et do bysso ct do purpura indumenta sibi. Dc bysso propter candidam confessionem, dc purpura propter gloriosam passionem. Hujus byssum cum oramus agnoscimus, hujus purpuram in Martyribus collaudamus, v Eadem ad vtr'mrn habet S. Augustinus, term. 45 *be Ditenis.*

Accedit Beda, qui per vestem stragulatam accipit varia virtutum, imo virtutis cujuque ornamenta. Humilita» eniin ornatur, et quasi variegatur, modestia, verecundia, silentio, etc.; charitas ornatur eleemosyna, beneficentia, liberalitate, telo, etc., et sic de c&teris virtutibus. Byssus est casta el pura conversatio, purpura est sanguinis pro Christo el pietate profugio ; Ecclesia emm in pace habet him candida el quasi byssina virginum, in bello rosas purpureas Martyrum.

Ubi nota byssum veterum fuisse boum pr®-stanlissimum, ex quo tel® pretiose, quales jam sunt Hollandic® et Gameracenses, confici* binlur, uti oslendi *Exodi* cap. xxv, 4. Linum autem, quia varie carpitur, tunditur, maceratur, carminatur, significat carnis castigationem, qua castitas conservanda est. Audi Bedam : • Quia byssus, ait, de terra virens oritur, sed per exercitatione longas ac multifarios, amisso humore ac virore nativo ad decorem candid® vestis perducitur. Purpura autem regalis est habitus. Bysso induitur Ecclesia, cum castigant corpora sua electi, el servituti subjiciunt : purpura autem, cum eamdem continentiam non ob favorem vulgi, sed ad acquireudam beatitudinem regni perennis exercent. Sed hic virtutum habitus in presenti quidem nescientibus videlui contemptibilis, sed m futuro qualis fuerit manifeste patebit. Unde pulchre in Apocalypsi sua Joannes sauciorum se voces audisse referi dicentium : Gaudeamus et exsultemus, quia venerunt nupti® agni, el uxor ejus preparavi! se, cl datum est illi ut cooperiat se byssino splendenti et candido. Byssinum enim justificationes sunt sanctorum. »

Hæc omnia eminenter habuit B. Virgo, cujus vestis erat byssus, id est virginitas plusquam angotica; ct purpura, id e>l charitas ardentissim i, piq . Vestis stragulata fuit varietas sanctarum inspirationum et desideriorum› quam tum angeli pittatasi®, tum Deus ipse menti ipsius jugiter ingerebant, ad quaslibet virtutum heroicarum actiones strenuo obeundas, sod precipue ad jugem et continuum ardentemque Dei amorem. Hunc enim in illa extitisso, a primo instanti conceptionis continuum, imo crescentem semper, et per sui meritum assidua progrc>siono, si non ex «quo gemi-natum etoonduplicatum, certo valde augescentem, docent Franciscas Suarcx, Gabriel Vasquui, Barradius, Canisius, Salazar et alii. Porro cum hic actus amoris Dei initio conceptionis in ea tam intensus fuerit, ut superarit omnes actus amoris divini, quos elicuerunt summi angeli, etiam Cherubini el Seraphini in termino vi® suœ, qui utique fuere intensissimi : hoc enim decebat eam, quæ a Deo desti ata erat, ct proxime futura mater Dei : hinc colligunt cam continuo hoc divini amoris incremento, ad tantum charitatis inertmen-

tum, imo incendium, ct nd tantum meritorum culmen in fine vite, puta anno affatis suæ 72, conscendisse, ut si in una lance bilancis collocarentur omnia omnium Sanctorum et angelorum, etiam Seraphinoruin, opera ac merita, in altera vero nnius B. Virginis, hæc illi praeponderaret. Rursum hinc colligunt B. Virginem, etsi liberi fuerit arbitrii, ut peccare posset (quam tamen peccandi potentiam Virgini adimunt S. Bonaventura, Ricbardus, .Marsilius, Almainus el alii) ad majus ejus meritum, nunquam tamen peccasse ne minimo quidem peccato veniali, uti sentit lota Ecclesia, teste Concilio Tridentino : quia scilicet Deus eam, exterius amovendo occasiones peccatorum, et interius suggerendo assidue menti ejus sancias cogitationes et desideria, ita secure certoque dirigebat ct acuebat, ut non nisi sancta cogitaret. desideraret el operaretur. Intellectui enim ejus tot pias illuminationes, ac voluntati tot sanctas affectiones jugiter immittebat, ut omne peccatum exhorresceret velut diabolum, utque ad virtutum omnium, præsertim amoris Dei, actus ferventissimos, instar torrentis continuo raperetur, nec vires capitis cl mentis in hoc ardore unquam remitterentur aut lassarentur, sed potius augerentur et acuerentur.

Hoc est quod de ea in sensu mystico ait Ecclesiasticas cap. xxiv, 41 : « Ego quasi trames aquæ iœmensœ de fluvio, ego quasi fluvii dioryx, et sicut aquaeductus exivi de paradiso. » Vide ibi dicta. EtS. Augustinus, cujus verba recitat el sequitur Bonaventura in *Speculo,* cap. xiv : « Quis, inquit, dubitare potest, omnino in charilatis affectionem transiisse viscera Marte, in quibus ipsa, quæ Deus est, charitas novem mensibus corporaliter requievit?» *q. d.* B. Virgo videtur charitale non tam imbuta, quam informata et animata, adeoque esse ipsissima charitas, sicut ferrum ignitum non tam ferrum esse videtur quam ignis.

Accedit Damascenus, orat. I *De Nativitate :* «Sanciam omnem, inquit, et cum animi utilitate conjunctam cogitationem habes; contra supervacaneam omnem et animis exitiosam, antequam gustes, exspuis. » Deinde singulas sensuum actiones recensens : « Oculi, ail, ejus semper ad Dominum, perenne ac inaccessum lumen intuenles; aures divinum sermonem hauriunt, ac spiritus cilbara delectantur, etc. Cor purum ac labis expers, Deum spurcitie omni carentem cernens, ipsiusque cupiditale semper flagrans. » Addit deinde eam Dei cognitione superare Cherubino*, clamore Scraphinos, ideoque repræsenlatam Mosi per rubum qui ardebat et non comburebatur, *Exodi* m. Denique Galalinus, lib. VII *De* Arcanis *fidei,* ex pnscis Rabbini*, quem citat et laudat nosler Cañistas, lib. I *De B. Virgine,* cap. xiii : « inler cinteras, ait, perfectiones eo prophetice spiritu donati est, ut si forte aliquid inconcessum seu illiatum vel visura vel auditura esset, illico ejus auro» et oculi clauderentur, ita ut sensus ejus vel membra nonnisi divin® voluntati deservire viderentur. »

Causa ergo immunitatis ab omni peccato, etiam veniali, in B. Virgine fuit duplex. Prior, protectio ct jugis assistentia Dei, quæ ita sensus ejus mentemque regebat, ut prohiberent omnes illicitos concupiscenti® motus, etiam indeliberalos cl primo primos, uti fiebat in Adamo aule peccatum quamdiu mansit in statu innocentia». Atque hæc proprie est causa cur in ea sopitus, imo exstinctus fuerit fomes concupiscentia», at non sufficiens ad non peccandum omnino; potuisset enim exstincto licet fomite, uti nihilominus libertate sua ad malum et peccare, uti fecit Adam. Altera ergo ct adæquata causa cur non peccarit unquam, fuit stragulata vestis, id est ardentissima ejus charitas, amorque Dei continuus, qui ab ea procul omne frigus nivis, id est peccati cujuslibel, longe dispulit. Sicut enim ardor continuus opponitur nivi, eamque excludit, sic amor continuus opponitur peccato, illudque excludit. Dico *continuus,* quia si intermittatur ardor ct amor, remittetur calor et amor, lietque tepor, ac subeunto frigore fiet nix, imo gelu el glacies frigidissima. Docet id hic ad vers, præced. Albertus .Magnus, qui assignans causam physicam cur nix sit frigidissima, ejusque generationis modum ex Aristotele, lib. II *Meteor.* describens : «Nix, inquit, generatur ex vapore calido in media regione aeris vehementer elevato, cujus significatio esi„ quia cadit lata ad modum lanæ carminate; hoc enim contigit ei, quia calor nubis lanius est, quod frigus non vincit nisi partem et partem, et non totum per partes magnas, ita ut totum indurare possit. Similiter quantum ad qualitatem, est frigida vehementer, quia regula est, quod quanto aliquid calidius fuerit, tanto efficitur frigidius cum calor expellitur. Calor enim qui ante infuit, aperit poros, ita ul abundauter, el ubique frigus ingrediatur, cl ita multum capit frigoris. Hujus signum csl, quod calida aqua profundius constringitur et congelatur frigore, quam in toto frigida. Quantum vero ad calorem est alba, eo quod sit ex húmido puro disgregato primo per calorem nubis, cl postea congelato per frigus. Albedo enim causatur a frigore ipsius, ct humidi perspicuitate ct luciditate. » Quæ deinde singula mystice peccato el peccatoribus accommodat. Simili modo ethice videmus eos, qui in Religione, zelo cœterisque virtutibus ferventes et flagrantissimi fuere, si hunc fervorem intermithint, fieri tepidos, ac tandem maxime torpidos, frigidos ct rigidos; perinde ac ii qui incaluerunt in hypocausto, si in aerem frigidum exeant, in poros calore apertos subintrante frigore, fiunt frigidissimi ; imo in gravissima scelera prolabantur, uti Lucifer ex ardentissimo Seraphino factus csl terrimus cacodœmon ; sic Judas ex Apostolo factus est Christi proditor; Lutherus ex monacho, doctore et concionatore factus est heresiarcha. Unde S. Augustinus ait se non uivenisse meliores iis qui

profecerunt in monasteriis, ncc pejores iis qui defecerunt in monasteriis.

Verum B. Virgo quia scraphicis amoris mstibus jugiter ardebat, nullum dedit locum frigori aut tepori, sed ¡¡s assiduo magis exarsit; quare procul ab ca fugit omne peccatum, etiam tenuissimum , omnisque tentatio, sicut muscft fugiunt ab olla fervente ct bulliente, ut ait quidam Sanctorum; præsertim quia oculi ejus, mens, sensus et affectus defixa el absorpta crant in verbo incarnato, puta in Christo Domino Filio suo. Nam, ut ait S. Cyprianus, tract. De *Nalivit. Christi,* * præscnlia parvuli sic eorum qui aderant oculos occuparat, sic illuminaverat animos, sic corda illexerat, ut in hoc summo bono omnium bonorum unita collectio videretur, nec opus esset evagari et mendicare per partes, quod simul in sc uno fidelibus omnipotens infantia præsentabat; n et post nonnulla : « Possidebat (Spiritus Sanctus) domum suam, ct templum, quod sibi consecraverat, adornabat, servabat sacrarium suum, et sanclinioniæ thalamum honorabant, ludificabant consolationes hujusmodi animam benedictam, ct tanti habitatoris reverentia concupiscentiarum ludibria abigebat; legem mentis lex carnis non infestabat; rebellio nulla quietem spiritus ailligebat. Parvulus sugens ubera pura alimonia utebatur, et fons sacri pectoris defæcatum edulium ori mundissimo infundebat. Sed ct cor matris quædam dulcedines, quæ humanum superant intellectum , imbuebant, eratque utrinque mera jucunditas, cum pia sanctæ matris ct devola humilitas, et Sancti sanctorum immensa benignitas, confœdcralis affectibus mergerentur. »

23. Nobilis m portis vir ejus, quando sederit CUM SENATORIBUS TERRÆ. — llcbr. JHÌ3 *noda,* id CSÍ *notus,* id csl illustris, conspicuus, *in portis maritus ejus, cum sederit cum senioribus terra,* id est cum principibus, ait Vatablus; nam olim seniores erant principes cl judices regionis. Chaldæus, *notus in provinciis vir ejus;* Syrus, *inter urbes maritus ejus celebris;* Septuaginta, *conspicuus autem fit vir ejus in portis, quandocumquc sederit in consessu cum senioribus habitatoribus terra,* puta cum senatoribus el judicibus; In enim pro tribunali considebant in portis, ut tam advenis ct rusticis, quam civibus faciles darent ad se adilus, uti alibi dixi. Noster pro *notus* apte el eleganter vertit *nobilis,* id est excellens el illustris; *nobilis* enim dicitur quasi *noscibilis,* quia sua dignitate et virtute passim notus est, omnibusque cognitus. Unde Cicero *pro Placeo :* « Cæten, ait, homines apud vos noli, inter suos nobiles; » et *pro Calio :* a Clodia, ait, non solum nobilis, sed etiam nota;» et Plautus in *Pseudol. :* a Cum iis mihi ncc locus, nec sermo convenit; iis nunquam nobilis fui, » id est cognitus.

Nobilis

Laudavit viraginem ex seipsa, nunc laudat a marito, *q. d.* Ipsa in se nobilis est nobilitatu virtutum el actionum illustrium; nubilis est pariter nobilitate mariti, imo ipsa maritum honestat oi nobilitat, tum quia suo labore et industria virum ct familiam honestat, ditat, illustrat : divite* enim fiunt nobiles, et alleguntur in senatum; tum quia ipsa ila curai domum, ut maritum omni cura domestica liberet, isque possit sc totum addicere negotiis reipublicæ in senatu, quod illustrium et nobilium est; nam, ut ait Plato in *Menone : a* Viri est administrare rempublicam, mulieris familiam; » tum quia bysso cl purpura cum decore et splendide vestit, uti paulo ante dixit, ul nobili amictu inter senatores illustris emineat : vestitus enim nobilis facit hominem spectabilem el nobilem, præsertim apud vulgus. Tum denique quia, ut ail R. Levi, cum vir ejus inter sapientes assederit, sapientia conspicuus erit, eo quod ab uxore sua prudente eximie sit ad comparandam sapientiam excultus et institutus : ipsa enim viro, uti opes, sicci consilia suggerit, ac suas virtutes suique decus, famam el nomen in maritum transcribit, ul omnes propter viraginem ita celebrem virum honorent et nobilitent (1).

Id præstilit B. Nonna S. Gregoni Nazianzeni mater ct Gregoni seniori» uxor, de qua ita scribit Nazianzenus, orat. 19 *in funere patris :* a Buie mulier Dei beneficio concessa non modo adjutrix, sed et dux et antesignana fuit : nimirum eum vita et sermone ad optima quisque per seipsam ducens, ac cæteris quidem m rebus, ut matrimonii leges ferebant, viro suo parere optimum esse judicans, fidei autem et pietatis magistram quoque sc præbcre haudquaquam erubescens; * et mox : a Unam nobilitatem in pietate sitam esse censebat, atipie in eo, ut unde ortum habuimus, et quo tandem perventuri sumus, inlelligamus. * Matrem sanctam secuta est filiaS. Gorgonia, soror S. Grcgorii Nazianzeni, quam ipse, *urat.* 11, hisce elogiis ornat : « Gorgonia* patria fuit superna Jerusalem (fuit ergo nobilissima, quia coelestis); civitas, inquam, illa quæ oculis minime cernitur, verum animo et mente intelligilur, in qua civium munere fungimur el ad quam omni celeritate properamus, cujus civis Christus est, et concives frequens ille coctus et Ecclesia primitivorum, qui m cœlis descripti sunt, el circum magnum urbis conditorem per gloriæ contemplationem festos dies celebrant, ac sempiternam choream agitant; nobilitas autem, divinæ imaginis conservatio, atque archetypi imilatio, quam ratio et virtus etllciunt, purumque desiderium eos, qui supernarum rerum vere studiosi sunt, quotidie magis ac magis

b. tù viro pieUUi migw* 4 tr*.

Kt 3 Gor<ir

(i) Commentarii instarsi! I-mos Columellæ in Præfat. ad lib. XII *De ne nunca :* « Apud lìr.tcos, et mox apud Kornanos, usque ad patrumnostrurüm memoriam, fert domesticus labor matronalis fuit.... Erat enim suma* reverentia cum concordia et diligentia mixta, flagrabat-* que mulier pulcherrima æmulaliono, studens negotia viri cura sua majora et melium reddere.... Incommune conspirabantur, ut cum forensibus negotiis viri matronalis sedulitas ul industria rationem param laceret, a»

quantum ad Deum attinet, informans; ac denique cognitum habere, et quinam, et quam ob causam facti sumus. »

s. o«-lu s cioti-d: a Pol-tnl* Sic S. Cæcilia nobilitavit suum sponsum S. Valerianum, dum eum Christianum, sanctura et illustrem martyrem effecit. Sic S. Clotildis nobilitavit Clodovæum, primum regem Francorum christianum, ac S. Pulcheria Theodosium fratrem et Marcianum maritum Imperatorem, quando eos Dei cultores et pios, ideoque hostium victores, potentes et gloriosos reddidere.

Aileron- Allegorico, Ecclesia; maritus Christus Dominus mento humilitatis su®, qua judicatus el damnatus a Pilato, velut ignobilis, imo infamis latro crucifixus est; *nobilis,* id est illustris apparebit, quando judex gloriose sedebit in sede majestatis suæ, cum Apostolis velut senatoribus et assessoribus, judicaturus orbem. Ita S. Augustinus, Beda, Salonius et alii. Nobiles enim sunt Apostoli, et similes, qui cœlestia terrenis proferunt; ignobiles vero sunt mundani, qui terram cœlo, lutum auro, humana divinis, temporalia aeternis anteponunt, uti ait S. Gregorius explicans hiec Salomonis verba, lib. XIX *Moralium,* cap. xvi. B. Virginis quoque sponsu», puta S. Joseph, erit in hoc consessu nobilis, quia post B. Virginem censetur inter primos sanctos ; quare in die judicii inter Prophetas et Apostolos considebit, imo inter primos angelorum ordines illustris et conspicuus apparebit. Alii per maritum Virginis accipiunt Spiritum Sanctum, qui inter senatores, id est inter duas personas SS. Trinitatis, scilicet Patrem et Filium, tortius nobilis est, imo illis per omnia par et œqualis. Hio enim cum cis consedit in B. Virgine, cum in ca incarnationem Verbi operatus est, juxta illud *Luca i :* « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. ›

Veri. Ì4. So/mcA. **24. SINDONEM FECIT ET VENDIDIT, ET CINGULUM TRA**didit Cbananjeo. — Chaldæus, Vatablus et R. Salomon, *mercatori.* Sic et Septuaginta Vaticani, Complutenses el Regii ; sed in *Catena Græcor.* sic habent Septuaginta, *sindones texuit, et tradidit Phœnicibus; zonas autem, et vendidit Chananæis.* Addilque Auclor, *sindon contexitur ex lino;* Pagninus, *linteum fecit et vendidit, et cingulum tradidit negotiatori;* Vatablus, *linteam, id est telam, texuit.*

Sadm h quid? Nam llebrœum JHO«adni, unde Latinum et Græcum *sindon,* significat linteum el linteamen, uti verlit Notior *Isaun* ni, 22, sod subtile et pretiosum ; unde Septuaginta *Isaice* iu, 22, vertunt, *byssum;* byssus enim veterum erat linum subtilissimum et

El-.iety- candidissimum, uti dixi vers. 22. Forte *sadin,* dictum a Sidone (Ulla a *tsade,* quæ initialis est in Sidone, conversa iu vicinum *samedi,* quæ est prima in sudi»), urbo Phoenicia?, quod in ea sindones hæ præslanlJBsimæ texerenturj unde et Martialis, lib. IV, *cpigr.* IB :

RvWbii, ‹mG vtolM hoc munere lectas, el imbceit
Nev ne m Tyha tmdoM lulm eru.

Tyrus enim adjacebat Sidoni; licet enim aliqui sindonem putant vocari Tyriam, quod Tyrio murice sive purpura esset tincta, tamen alii censent sindonem ila diei, quod in Tyro el Sidone conficeretur. Ita Theodorus Gaza iu lib. IV Theophraslis *Hist, plant,* cap. ix : a Sindon, ait, vestis ex lino ita dicta, quia primum in Sidone urbe hujusmodi amictus fuerit coeptus, ob id Tyria a Martiale dicta; erant enim vicinœ urbes Tyrus el Sidon, p Accedit Syrus, qui pro *sadin,* id est *sindon,* vertit, *vestem xylinam;* xylon enim est frutex exiguus laniger, ex quo telæ conficiuntur, de quo Plinius, lib. XIX, cap. i : a Superior pars / Egypti, ait, in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui gossipion vocant, plures xylon, et ideo lina inde facta xylina, » id est gossipina. Vide Ruellium, lib. II, cap. c1. Favet S. Joannes Evangelista, cap. xix, 40, ubi de Josepho ab Arimalhia corpus Christi sepeliente cum sociis, ait : a Ligaverunt illud iv ¿Q&vtci;„ » id est *linteis cum aromatibus,* pro quo S. Mallhæus, cap. xxvu, 59, ait. « Joseph involvit illud in sindone munda, » atque sindonem hanc lineam fuisse patet, quia ipsa eliamnum Taurini talis visitur, et magna veneratione colitur.

Postea Græci et Latini nomen *sindon* ad certum vestis elegantis genus significandum traduxerunt, cum proprie *sadin* llebræura, indeque Græcum et Latinum *sindon* linteum, sive telam lineam subtiliorem significet. Unde recte eam *vendidit,* quia non decebat illam ea vestiri, utpole per quam tam subtilem nuditas ejus corporis appareret, quod contrarium eral eximiæ ejus honestati et pudicitiœ. Hinc Clemens Alexandrinus, lib, II P®dagog. cap. x, feminis casiis sindones vetat : a Non est enim amplius, inquit, tegumentum mollis et delicata vestis, quæ nudam figuram non polest occulere. Ejusmodi enim vestis in corpus incidens, mollius ipsi corpori imprimitur et applicatur, figura carnis instar adhærens, et mulieris typum ita exprimit, ut vel non videnti manifesta sil lota constitutio corporis. »

Porro cingulum, sive zona, Palæslinis cæterisque Orientalibus, qui pro femoralibus et thorace tunicis utuntur, communis el celebris est; Innicam enim fluidam laxamque zona corpori astringunt et succingunt; ideoque zonam velul conspicuum tunicœ redimiculum solebant acu pingere, liliis, floribus siimlibusque liguris parlim aureis, partira argenteis, partira purpureis el byssinis intexere. Unde Homerus Veneris zonam describens : « Solvit, inquit, de pectore zonam textilem, picturatam. »

znnl witauf

El mox :

Slnnique tuo succingito lonam
Contextam vane.

Hinc zona dicta *balteus* quasi *búllateos;* balteus enim erat cingulum o corio, bullis cx auro, by&so, purpura, gemmis, etc., ornatum. Unde Livius : “*»

« Aurntæ, ait, vagiate, aurata baltea illis erant; » et Virgilios, V *Æneid. :*

> Alter Amazoniam pharetram, plenamque sigillis
> Threiciis, lato quam circum amplectitur auro
> Balteus, el tertii subnectit libala gemma.

Sensus ergo est, 7. *d.* Virago hæc omni arte et modo rem suam et familiæ auxit; unde sindones pretiosas, a se suisque contextas, ac singula aflabre acu picta ct elaborata vendidit, el vendenda tradidit *Chananæi,* id csl mercatori, indeque magna confecit lucra. Chananæi enim eo quod mari essent vicini, mercatura maxime erant dediti. Unde in Scriptura *Chananæus* idem est quod mercator, ut patet *Zachar.* xiv, 21 ; *Isaiæ* xxiii,8, ubi pro *mercator* hebraico est *Chananæus.* Idem palet cx Tyro et Tyriis qui mercatura el navigationi fuere addictissimi. Tyrus enim erat emporium Chananææ, puta metropolis Phœniciæ. ita Chaldæus et R. Salomon, Aben-Ezra, R. Levi, Valablus, Pagninus ct alii passim. Exemplum illustre rursum dedit B. Nonna mater S. Gregorii Nazianzeni, quæ omnes numeros mulieris slrenuæ adimplevit, do qua proinde ita scribit Nazianzcnus, *orat.* 19 : « Jam cum aliæ rei familiaris augendæ laude, aliæ pietatis gloria excellant (utrumque enim assequi difficile est), utroque nomine mulieres omnes superavit, tum quod utrumque horum ad summum usque prestiIerit, tum quod sola duo ista complexa fuerit. Rem enim domesticam industria et solerlia sua, juxta leges mulieri forti a Salomone statutas ita auxit, quasi pietatem colere nesciret; Deo rursum ac divinis rebus ita se addixit, tanquam a rerum domesticarum procuratione plurimum abesset; neque ab alterutro horum quidquam impedita est, quominus alterum impleret, quin potius ulrumque alienus ope fulcivit et confirmavit. »

Armena versio apud Abagarum habet, *fecit animæ suæ cingulum, ct sibi zonam,* sive *cingulum, q. d.* Tam sponso suo, quam sibi fecit cingulum, quo significaret mutuo conjugii ct conjugalis amoris vinculo sese esso constrictos. Sponsum enim vocat animam suam, quia eum amabat ut animam suam, quo ct vivebat informata. Anima enim magis est ubi amat quam ubi animat; sic amans enixe alterum, vocat cum suam animam, suum corculum.

Sindon quid aik*VIU<

Allegorico S. Gregorius, lib. XXXl1I *Moralium,* cap. XVI : a Quid, ait, signatur per linteum sindonis, nisi subtilis intextio sanctæ prædicationis? in qua molliter quiescitur, quia mens in illa fidelium spe superna refovetur. Unde el Petro animalia in linteo demonstrantur, quia peccatorum animæ misericorditer aggrcgalæ in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo sindonem Ecclesia fecit ct vendidit, quia fidem quain credendo texuerat, loquendo dedit, et ab infidelibus vitam rcclæ conversationis accepit. Quæ et Chananæo cingulum tradidit, quia per vigorem demonstrata justitiæ fluxa opera gentilitatis astrinxit, ul hoc quod precipitar, vivendo teneatur. Sint lumbi vestri pracincti. Prædicatorcs ergo suos Dominus quærendo, ancillas invenit, permutando amicos facit, ditando negotiatores exhibet. » Hæc exS. Gregorio more suo ad verbum transcripsit Beda et Salonius.

Porro B. Virgo sindonem fecit et vendidit, cum exemplo et verbo docuit conjugatas maritis se subdere, cisque obedire, et per omnia obsequi : hujus enim symbolum est sindon, puta velum lineum, quod in capite gestant, juxta illud Apostoli : « Debet mulier velamen, vel potestatem, habere super caput, » hoc enim velum symbolum csl eam subjacere potestati viri, I Cor. cap. xi, 10. Vide ibi dicta. B. Virgo enim Josepho humillime se subjecit et obedivit, uti docet S. Ambrosius in cap. i *Lucas.*

Rursum el aptius sindon symbolum est puritatis ct virginitatis, quam ipsa pretio humilitatis, abslincnliæ el orationum vendit virginibus; ipsa enim virginum est antesignana et virginitatis praeses. Cingulum vero, quia lumbos, in quibus origo est libidinis et concupiscentia, astringit, symbolum est mortificationis et pœnitentiæ; quam B. Virgo tradit lapsis in luxuriam el incontinentiam, ut illam in castitatem et continentiam commutent, itaque sint Chananæi, id est commulatores el negotiatores, qui mercem cum merce, puta concupiscentiam cum pœnitentia, luxuriam cum continentia commutent.

25. Fortitudo et decor indumentum ejus : et ridebit in die novissimo. — Septuaginta, *fortitudinem et honestatem induit : et gaudebit* in dieòusnovissimi; Syrus, *exsultabit m die extraño.* ITo *decor* hebraico est Tin *hadar,* id est decus, decor, decentia, pulchritudo, splendor, magnificentia; Septuaginta vertunt, ctapfrua, id est decor, forma, honestas, ornatus. S. Ambrosius et S. Augustinus mox citandi per *fortitudinem* accipiunt *purpuram :* hæc enim foriis esi; per *decoran* vero byssum : hæc enim decora est, ul hic idem dicatur quod vers. 22 : ‹l Byssus et purpura indumentum ejus; » verba eorum mox recitabo. Posset vice versa, ut ordo verborum ordini atrinque respondeat, pe- *fortitudinem* accipi byssus veterum, quæ foriis erat adeo ul igni resisteret, et iu eo illæsa insiar asbesti permaneret, ut dixi *Lxodi* xxv, 4; per *decorem* vero purpura : hæc enim miro decora est» Tripliciter hunc versum explicant interpretes : *primo,* aliqui fortitudinem accipiunt internam, decorem vero externum; *secundo,* alii ulrumque internum; *tertio,* alii ulrumque externum accipiunt.

Primo ergo Lyranus : *Fortitudo,* ait, esi constantia mentis; *decor* est exterior modestia el honestas. El Cajctanus : *Fortitudo,* ait, est habitus fortitudinis, qui medium tenet inter audaciam et timiditatem, qui mentem viraginis vestit, coquo ipsa exterius apparet in actibus Miis **rtis, simul

ct dccnrum servans modesti® atque auctoritatis: gravitatem enim decoram præ sé fert, 7. *d.* Virano hæc vestitur inicrius virtute fortitudinis, exterius gravitate decora. Accedit R. Levi : Induit, inquit, fortitudinis et decoris vestes, quia corporis cupiditates forti continentia coercet, ct decore præclarcque mores instituit, eo quod sanclæ legis semitas inierit.

viriut * Secundo, alii per *fortitudinem* et *decorem* acci- ” ',piunl omnem virtutem et probitatem mentis; virq„.vi vj. enim a in et *viro* cujus est virilitas cl forlilunitUi. do, dicitur, quasi actio et opus viri fortis et strenui. Ende Cicero, *Tusen!.* II, docet virtutem proprie significaro fortitudinem virilem. « Appellata est, ait, a viro virtus; viri autem propria maxime esi fortitudo; » et lib. V *Dc Finibus :* a Virtus, ail, esi vis illa, qua res cujus est virtus, perfecta est ; » et *ad Plancum,* lib. X : a Omnia summa consecutus es viriate duce, cornile fortuna; » et Virgilios, lib. V *JEneid. :*

Tunc pudor incendii vires, el conscia virtus.

Sensus ergo est, *q. d.* Ilæc virago sindonem non induit, sed vendidit, quia non decebat eam veste tatù subtili indui, nec ipsa gaudet ornatu externo vestiumque splendore; sed internum virtutum virilium el fortium amictum ambii, coque longe pulchrius se vestit et ornat : per hunc enim virilis efficitur, ut jam non tam femina, quam virago, imo vir esse videatur, juxta id quod monet ct

Omn sancit S. Petrus, *epist.* **I,** cap. 111 : « Quarum non vkiuj. s¡(extrinsecus capillatura, aul circumdatio auri, no'¡is'M aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti cl modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. » Idem docet S. Chrysostomus in *Psal.* xLiv, ubi addit feminas, licet deformes, posse hanc virtutum formam et pulchritudinem sibi accorsero, camque in immensum augere, cum externam sæpe non possint; insuper cultum externum magnis sumptibus stare, internum vero sola voluntate parari.

Tertio, alii melius accipiunt fortitudinem et decorem externum, sed ab interno manantem, *q. d.* Virago hæc non curat sindones cl vestes pretiosas, sed graviter, modeste et honeste se vestii, uti decet feminam fortem ct virilem : quare in omnibus ejus gestibus cl actibus resplendet fortitudo, id est gravitas, maturitas, robur et vigor virilis animi, el decor, id est morum honestas, decus et gratia; perinde ac si ejus amictus esset ipsa fortitudo ct decor, inquit Aben-Ezra, quæ internam animi fortitudinem el virtutum decorem indicant ct ostendunt. Quare non luxuriat illa corporis ornatu, uli cœleræ mulieres philocosmæ; sed virtutibus se comit, nempe forl.ludine et honestate, ac totius vitæ decore ornari gaudet, magis quam vestibus sumptuosis. Atque inde provenit, ait Baynus, quod semper sil hela, imo, quo diutius vivit, vel u^que ad extremam senectutem, semper crescentibus anymt virtutibus crescit illius Lititia, et gaudium conscienti® secura}. Mulierculas quæ florem œlalis deliciis transigunt, ct curioso corporis ornatu seso delectant, ct pulchritudine sibi placent, ubi temporis injuria flos œlalis emarcuerit, ubi rugata facies nullo stibio aut purpurisso nitescere velit, ubi vclulæ contemni cœperint; deficientibus simul viribus ct pulchritudine mœrcnt, infelices jam corporis et animæ destituire dotibus : quando sapiens mulier potissimum gaudet instante postremo die, quo laborum prremia se recepturam novit.

Favet huic expositioni, quod in Septuaginta Vaticanis ante hunc versum prremiltatur : « Os suum aperuit attente et legitime, et ordinem pò* suit linguæ suæ; » ct subjungatur : a Os suum aperuit sapienter et congruenter legibus. » Quæ videntur esse duæ interpretationes unius ejusdemqucscnlentiæ. Nam pro ulroque Hebræa, Vulgata cl Septuaginta Complutenses habent hunc dunlaxal, qui proxime sequitur : *Os suum aperuit sapienticBj et lex clementiæ in lingua ejus, q. d.* Virago hœc foriis ct virilis, æque ac decora ct gratiosa est tam in agendo, quam in loquendo, adeoque fortitudine ct decore amicta videtur : nam loquitur sapienter, ideoque constanter ct fortiter; atque clementer, ideoque decore et gratiose. Favet et Auctor *Catenæ Græcorum,* qui hunc versum sequenti nectens cx Septuaginta sic legit : a Fortitudinem et decorem induit, lælaque el jucunda erit in diebus novissimis. Os suum aperit caule cl legi consentanee, ordinemque ct modum præsliluit liuguæ suæ; » ac deinde sic explicat : a Videtur hoc loco exponcrc virilia sapientiæ facta. Primo enim aperit os suum prudenter cl ornate. Mox cutaxiam venuslumquc ordinem præflgit linguæ suæ. Hinc in operibus misericordi® aliisque honestis actionibus sesc fortem virilemque ostendit. Ex quo tandem sequitur ut novissimis diebus, quando nimirum bonis operibus plena hinc excedet, gaudeat. Tunc enim bon© honcslæque illius actiones apud omnes manifestabuntur ct magnificabuntur, mullisque et magnis præmiis remunerabuntur. »

Disce hic modestiam esse vestem cl purpuram virtutum. Ipsa enim prodit ct manat cx interna animi virtutibus praediti compositione, illamque ornai ac aliis ostendit; atipie hæc est viraginis hujus vestis, quam per periphrasin describens, ait : a Fortitudo ct decor indumentum ejus ; n virilis enim modestia et gravitas in omnibus gestibus, verbis el actionibus relucens cum decore cl gratia, vestis ejus est et cyclas pulcherrima. Quam proinde Tertullianus feminis imitandam cl induendam proponens, lib. *Dc Habitu feminarum :* a Pudiciti e, ait, atque honestati Christian® salir non est esse, verum et videri; tanta cnim débet esse plenitudo ejus, ut emanet ab animo in habitum, el i ructet a conscientia in superficiem, ul et furis inspiciat quasi supellectilem suam. » Sub-

jungit deinde : « Proditu vos jam medicamentis et ornamentis instructe Apostolorum, sumentes do simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depicte oculos verecundia et os taciturnitate, inserentes in aures sermones Dei, annectentes cervicibus jugum Christi ; caput maritis subjicite, et satis ornatæ erilis; manus lanis occupate, pedes domi figite, et plus quam in auro placebunt; vestite vos serico pubertatis, byssino sanctitatis, purpura pudicilte : taliter pigmentale Deum habebitis amatorem. »

Alidori-hiwo Allegorice S. Gregorius in *Psal.* iv *Poenit. :* Ecclesia, ait, ct anima fidelis vestitur fortitudine, ut tentationibus resistat; ac decore, id est splendore justitiæ, ut operibus justitiæ effulgeat. Rursum fortitudo mentem perseverantem designat, qua quis adversus se pugnat; et decor nitorem puritatis, quo semetipsum exornat. Ideo autem unius el ejusdem vestis fortitudo et decor pares esse dicuntur : quia qui perseverantiœ in sui abnegatene obliviscitur, minime perfectas virtutis pulchritudine decoratur. Quin imo dum homo prius se abnegans atque mortificans, a studio abnegalionis cessat, paulalim ex munditia ad immunditiam, et ex magna perfectione ad magnas imperfectiones declinat. Estque similis statua» per somnum a superbo illo rege conspcclæ, quæ in auro cœpit et in luto finivit, *Daniel,* il

Secondo, s. Augustinus vero, scrm. 45 *Dc Diversis,* cl plenius S. Ambrosius in cap. xxxi *Proverb.,* sub fin. tom. Il, cap. x : « Fortitudinem, ait, et honestatem induit, honestatem tanquam byssum, fortitudinem tanquam purpuram: quia fortis lutatur in passione, quia honesta : Speciosi pedes ovangelizantium pacem. Et Retala est in diebus ultimis. In diebus ultimis lutatur, quia in mundo hoc jugiter tribulatur. Quare pulchre scriptum est : Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, *Matth.* V. Et Dominus ad discipulos : In mundo pressuram habebitis, *Joan,* xvi; et : Tristitia vestra vertetur in gaudium, *ibidem.* Sine tribulatione unde haberet purpureum indumentum? Rine sciscitanti Prophète : Quare rubra sunt vestimenta tua, et indumenta tua sicut calcati torcularis? respondet : Torcular calcavi solus, » etc., *Isaur* 1 xiil

Tertio. Uberius Beda, et ex eo Glossa : « Fortitudo, ait, ad tolerandam perversorum improbitatem; decor ad exercendam virtutum gratiam. Decor, quia operatur justitiam ; fortitudo, quia persecutionem patitur propter justitium; ct ideo ridebit in dic novissimo, id est gaudebit in retributione regni cœlcslis, quæ dolebat in certamine vite praesentis. Mos etenim Scriptura; est pro gaudio risum polì» re, sicut ct Dominus ait : Beati qui nunc fidis, quia ridebitis,Lucar m. El beatus Job : Os autem veracium replebitur risu, *Job* vin. Similem sane huic sententiam Propheta de Domino ac Salvatore hujus fortissimo) mulieris posuit, dicens : Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, *Psalm.* xcn. Cum enim prœdicaret Evangelium regni, aliis placebat, aliis displicebat; alii bene loquebantur, ahi detrahebant, lacerabant, mordebant, conviciabantur. Ad eoa ergo quibus placebat, decorem induit : ad eos quibus displicebat, fortitudinem. Imitare ergo et tu Dominum tuum, ut possis esse vestis ipsius; esto cum decore ad eos quibus placent bona opera tua, esto fortis adversus detractores. »

Porro hæc omnia, et sigillatili) 1res sensus initio datos, facile est assignare B.Virgini. Nam ipsa juxta primum summa pollebat mentis constantia el fortitudine; interius ac exterius pari modestia et decore in omnibus nutibus, achbus, loquelis el gestibus, juxta illud *Psal.* xuv : « Omnis gloria filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. » *Secundo,* juxta secundum ex- s* cellebat omni virtute et probitate : habebat enim omnes virtutes in actu heroico, prout decebat matrem Dei ; vide dicta cap. vin, <4, ad illa :« Mea est fortitudo. > Tertio, juxta tertium, ipsa ejus corporis species simulacrum erat mentis, figura probitatis. a Bona quippe domus in ipso vestíbulo debet agnosci, » ail S. Ambrosius, lib. Il *De Vinj.* Audi S. Bonaventuram in *Specui. B. Virg.* Icct. 2, ex D. Bernardo : « Non sic, ait, liment hostes visibiles castrorum multitudinem copiosam, sicut potestates Marte vocabulum „patrocinium, exemplum; fluunt el pereunt sicut cera a facie ignis, ubicumque inveniunt crebram hujus nominis recordationem , devotam invocationem, sollicitam imitationem. • Et D. Bernardus, *serm.* 51, art. 3, D- Vir° cap. n : u Sicut magnus ignis effugat muscas, sic ab ardentissima Virginis mente et inflammatis- nm. sima chántale effugabantur daemones, ct pellebantur in tantum, quod solum in modico non erant ausi respicere mentem ejus, nec de magno spatio illi propinquare. » El Richardus Victorious, cap. XXVI *in Cant. :* a Virgo, ail. tenebrarum principibus terribilis fuit, ut ad eam accedere eaiuque tentare non praesumpserint; deterrebat enim cos flamma charitalis, incendebant orationes, et fervor devotionis : stupebant immunem a peccatis. »

Er ridebit in die NoviSMMo. — *Primo,* aliqui per *diem novissimum* accipiunt sabbatum, ç. *d.* ILrc virago strenue operatur per omnes dies hebdomada; : unde in ultimo, puta iu sabbato, juxta legem feriatur, ct partis lucris (ruitur, ridet et gaudet.

Secundo, alii accipiunt hiemem, *g. d.* Operatur in œstate, unde quiescit iu hieme, et instar formiche laute vivit escis paratis iu testate. Verum hæc frigida sunt.

Tertio, melius Baynus, Jansenius et alii per *diem novissimum* accipiunt sequ iitem œlatein, ct posteriora tempora: Hebr. enim pinxu**haion,* id est novissimum, significat tempus sequens, futurum et postorum (1).

(1) Hebraice est, *ridetgue diem pjsterum,* id est non timet sibi sM i*|, ia tempus fuluruiii, qu.decum-

Quarto, proprie et præcise per *diem navissimum* accipias senectam et ultima vite tempora, *q. d.* Mulieres pigræ, quæ in juventute otixntes stertuerunt, egcnt et mœrent in senecta. At hæc virago, quia in juventute strenuo laboravit, bine in senecta opibus abundat, ideoque ridet et ovat.

Denique per *diem novissimum* accipias mortem, *q. d.* Virago hæc probo et strenuo operata est omne bonum per totam vitam : quaro in morio bene sibi conscia, et sperans praemia coelestia, nim non tristabitur, sed ridebit et exsultabit, canet-
? '^n iluo cum Simeone et cum S. Maria / Egypliaca
t. >?ie. D cycnæum illud : « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. »
Ef-n-Exemplum ad litteram est in S. Sabina, quæ
rl' S. Pionii (ut habent ejus acta prisca, quæ probat Baronius) in martyrio fuit socia, die prima februarii. Cum enim Pionius prrefeclis diceret : « Utinam vobis persuadere possem ut fieretis Christiani ! illi risu soluto dixerunt : Tu vero no id feceris, ne vivi comburamur. Gravius et acerbius, inquit Pionius, est post mortem igne comburi sempiterno. Arridenteque Sabina, ædituus ct satellites ejus dixerunt : Rides? ita Deo placet,
V'. ait illa : Christiani enim sumus : et qui fido sunt in Christum firma atque constanti, risu ridebunt perpetuo; cumque illi minarentur lupanar, respondit : Sancto Deo id erit curæ. »

S. Mechtildis in morte ter impugnata a temonibus , ter flevit; sed ter defensa a sanctis Angelis ter risit, ridensque et ovans velut victrix et triumphatrix spiritum Deo reddidit, testo Engelhardo in ejus Vita. Ita S. Gorgonia, teste ejus fratto S. Gregorio Nazianzeno, *orat.* 11, placida lætaque obdormivit in Domino, jubilans: « In pace in idipsum dormiam ct requiescam. »

S. Gertrudis sub mortem pervisum vidit sc recipi in sinum Christi, ab eoque cordi suo applicari, mox accedere vicissim sanctos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, Martyres, Virgines, ac singulos sua dona et gratias quibus cxcelluerunt, illi communicare; quibus circumdata ct penetrata cum foret medullitus, Christus eamdem tam similem sibi reddebat, quam ferrum ignitum similo eillcitur igni. Ita habet ejus Vito, lib. IV, cap. xxxtv. Quantum ergo ejus erat tunc gaudium, quantus risus ct jubilus l

S. Tharsilla, amita S. Gregorii, morions vidit S. Felicem Pontificem atavum suum, qui ei « mandonem perpetuæ claritatis ostendit, dicens: Veni, quia in hac te lucis mansione suscipio; quæ mox febre correpta ad diem pervenit extremum. Cum subito illa sursum respiciens Jcsum venientem vidit, et cum magna animadversione erepit circumstantibus clamare, dicens : Recedite, recedite, Jesus venit. Cumque in cum in-

que accidat, ut hyernnm, aut tempus famis, aut senectutem, quia jam res necessanas domi suæ reposuit, *fiidere* quis dicitur quod contemnit,- quod won curat, de quo non M «oUicitiu et anxius.

tenderet quem videbat, sancta illa anima e conpore est egressa; tantaquo subito fragrantia miri odoris aspersa est, ut ipsa quoque suavitas cunofis ostenderet illic auctorem suavitatis venisse, * aitS. Gregorius, lib. IV *Dialog.*cap. xvn. Similia habet eodem lib. I, cap. xm, de Galla, Symmachi consulis filia, et cap. xv de Romula, in cujus morte « ante ejus cellulam duo chori psallentium constiterunt : psalmodies cantus dicebant viri, ct feminæ respondebant ; sicquo sancta illa anima carne soluta est, qua ad coelum ducta, quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto coepit psalmodia lenius audiri, quousque ct ejusdem psalmodiae sonitus, ct odoris suavitas elongata finiretur, » ait S. Gregorius.

S. Maria Oigniacensis moriens risit, ct ovans irrisit mortem; nam, ut scribit oculatus testis Cardinalis Jacobus de Vitriaco, lib. II *Vita* ejus, cap. xm : « Præ gaudio diutissime subridens, submissa voce cantabat : Quam pulcher es, rex noster Domine! In eo gaudio postquam diu perstitit cantando, ridendo, ct interdum plaudendo manibus, tandem ad se reversa : Mirabilia, ait, dicerem, si auderem. » Et inferius : a Dulci voce cantavit Alleluia; ct tota fere nocte illa tanquam ad epulas invitata fuit in jubilo ct exsultatione; at paulo post iterum cantans Alleluia, in vigilia S. Joannis Baptiste (qua et creditur S. Joannes Evangelista migrasse e sæculo), circa horam nonam, qua Christus in cruce spiritum Patri reddidit, ipsa quoque ad Dominum migravit, nullo unquam mortis dolore vultus Angelici hilaritatem amittens, anno Domini 1513, retatis 36. n Uree Cardinalis fusius, cx quibus pauca excerpsi.

Multo magis B. Virgo in morte, viso Christo suo, et ab co evocata : « Veni, electa mea, gaudens cl ridens soluta est corpore, ct perrexit ad Domi num,» ait S. Ildefonsus, serm. 3 De *Assumptione* imo graves auctores censent illam cx nimio Christi videndi desiderio, amore et gaudio animam exhalasse. Unde S. Damascenus in orat. 1 De Virg. *dormit.,* exclamat : « O miraculum sane natura prrestantius! o res summre admirationis plena! Mors, quæ odio cl exccrationi prius erat, hic commendatur ac beata censetur; qure olim luctum et mrerorem, lacrymasque ct tristitiam afferebat, nunc gaudii et lœte celebritatis causa est. » Et paulo post : a Quocirca, ait, non te mors beatam reddidit, sed ipsa mortem exornasti, ut quæ ejus mmstitiam sustuleris, ac mortem gaudium esse plenum feceris. » Et *orat.* 2 de eadem dormitione sic scribit : a Ut enim antequam ullo partus dolore afficeretur peperit, ita etiam ipsius c vita discessus doloribus caruit. » Unde concludit : « Ac proinde sacram tuam migrationem mortem haudquaquam appellabimus, sed somnum aut peregrinationem, vel, ut aptiori verbo utar, cum Domino praesentiam. » Idipsum ex revelatione ipsius Dclparre facta S. Brigitte, lib. VI Revel. cap. Lxii, confirmatur : *a* Paravi, ait Deipara*

mí nd exitum, circumiens omnia loca more meo, in quibus filius meus passus fuerat ; cumque quadam dio animus meus suspensus esset in admiratione divin® charitatis, tunc anima mea in ipsa contemplatione repleta fuit tanta exsultatione, quod vix sc capere poterat, ct in ipsa consideratione anima mea a corpore fuit soluta. »

Vers W. Pe- **26. Os SUUM APERUIT SAPIENTI®, FT I.EX CLEMENTI® in LINGUA ejus.** — Hebraice, os suum *aperuit in* sapientia, *ct lex pietatis super lingua ejus;* Chaldaeus ct Tbcodotion, *et lex gratia* in *lingua ejus;* Septuaginta Vaticani, os suum *aperuit attente et legitime, et ordinem posuit lingua sua;* Complutenses vero, os suum *aperuit sapienter et legaliter : at eleemosyna ejus in lingua ejus;* Vatablus, *sapienter loquitur, ct est gratiosa.* Pro *clementia* hcbraicc est tortcAesed, id est pietas, gratia, charitas, benevolentia, beneficentia, gratitudo, bonitas, sanctitas (1).

Explicat hic quod dixit vers, præced. : « Fortitudo ct decor indumentum ejus, « nimirum gravitatem et decoram modestiam hujus viraginis maximo elucere in verbis sapientibus ct clementibus. Solent enim mulieres, quia otiosœ ct curiosas, esse loquaces et garrulae; ct quia parvi præ viris sunt cerebri, ac passionibus aguntur, hinc inulta imprudenter, dicaciter ct procaciter effutiunt ct vociferantur. Secus facit virago hæc, qua* mentem æquo ac linguam suam domuit ct castigavit sapientia ct pietate : sapientia, ut nil insipiens; pietate, ul nil injurium vel noxium loquatur.

Vox *aperuit* notat eam clausum habere os et obsignatum silentio, quod nil nisi clavis sapienti® reseret. Rursum rt *aperuit sapientia* innuit sapientiam habitare in corde ejus, illudquc quasi animare, movere, regere et aurigare, ut non tam virago quam sapientia ipsa per os ejus loqui, ct per manus ejus operari videatur. ItaS. Mechtildis adeo recte « servabat silentium, ut eam mutam putares : sin loqueretur, tanta id gratia faciebat, ul cum angelo te colloqui existimares, s ait Engelhardus in ejus Vita, cap. v.

lz« eleq","ll* iir«p. primo. et iex clementi®. — *Primo, q. d.* In verbis non est aspera, morosa, clamosa, iracunda, sed lenis, blanda, modesta, suavis : hanc enim legem p¡|,¡ dementi® fixit, ut cum omnibus benigno et clementer loquatur; quare hæc clementi® lex quasi dictatrix menti insidens et præsidens, linguam ejus moderatur ct regit, ut non nisi clementia ct benevola, quæ ei suggerit ct dictat, promat ct lingua proferat.

Sfcundo. *Secundo,* Chaldæus, Thcodotion ctS. Ambrosius in cap. XXXI *Proverb,* vertunt, *lex gratia, g. d.* Gratiosam sc exhibet in loquendo, ut non tam ipsa, quam gratia per os ejus loqui videatur.

Tertio. *Tertio»* hebræum *chescd* proprie significat pietalera, id est pium affectum, quo quis parentes, consanguineos, domesticos prosequitur, *q. d.* Materfamilias hæc in virum, filios, servos et ancillas pia est, benevola et benefica : quare viri labores et moerores benevolis verbis solatur et abstergit. Rursum filiorum, servorum et ancillarum lites et jurgia amicis sermonibus sedat et componit, ut ipsa videatur totius familiæ esse pax, concordia et amor mutuus; quia omnibus hasce virtutes verbis et factis instillat : quare si quis ab alio læsus sit vel offensus, curat ut offendens humiliando se, vel veniam petendo, offenso se reconciliet, ac offensus offendenti clementer culpam condonet, et pristinam amicitiam redintegret. Sic Abigail sua placida el blanda oratione Davidis iras sedavit, ut parceret Nabal et domui su®, I *Peg.* xxv, 24; et Esther regina, simili oratione, placavit animum Assueri, et ad clementiam, ut Judæis innocentibus parceret, inflexit.

Quarto, chescd cum Septuaginta vertas, *eleemosynam* el misericordiam, et cum Tigurina, *beneficentiam, q.d.* Virago hæc assidue in lingua, æque ac mente et manu habet nomen eleemosynae; quia assidue eam omnibus commendat, jubetque suis ut nulli petenti eam denegent. Ita Aben-Ezra. Rursum, cum manu non potest, lingua dat eleemosynam, blandis verbis afflictum solando, instruendo, animando, consilium dando, commendando, ctc. Denique in omnes est benefica, sibique fixit legem bcneficcntiæ, ut quibuscumque potest benefaciat.

Quinto, R. Levi per *chesed* accipit pietatem in Deum, *q. d.* Haec virago assidue in lingua habet Deum, piaque verba de Deo, Deique in homines et totum mundum beneficentia : assidue enim eam praedicat et celebrat, cæterosque ad eamdem celebrandam invitat et excitat Hinc rursum *chesed* vertas bonitatem ct sanctitatem, *q. d.* Non nisi bona et sancta eloquitur, ut omnes ad sanctitatem impellat ; quare os ejus videtur organum, et lingua ejus esse plectrum Spiritus Sancti, juxta illud S. Petri, *epist.* I, cap. it , 1 i : s Si quis loquitur, quasi sermones Dei. » Vide ibi dicta. O^

Sic S. Gertrudis pia et sancta cuilibet dabat monita salutis, adeoque non tam ip-a quam Spiritus Sanctus per os el linguam ejus loqui videbatur, Quare omnes ad illam velut ad coeleste oraculum concurrebant, ac quolibet veniente, ejusque auxilium vel consilium postulante, antequam ipse qua in re id postularet, ediceret, Spiritus Sanctus ei suggerebat quid respondere, quid consulere et eloqui deberet. Ita habet ejus Vita. Similia legimus de S. Catharina Senensi, cujus verba efficacia erant et ardentia, ut nullus peccator cis resistere posset, nec quisquam nisi melior effectus, ab ea recederet. 0« 8. spinto» s*061*-

Nota clementiam jungi sapienti®, quasi cffcctum cans®; vera enim sapientia movet hominem ad clementiam et beneficentiam. *g. d.* Virago hæc loquitur sapienter, ideoque dementer; sapientia Cl-. 0- phoU*

(1) Sensus csl : Sermo ejus est sapiens, gratia ct dulcediue temperatus.

puim ipsam docet clementiam et misericordiam, utpote qu®sit virtus et dos propria ileo, quœque homines faciat divinos, et quasi deos, juxta illud Naxianzeni, *orat.* 16 : « Esto calamitoso Deus, n

Hanc legem sapienti® et clementias S. Hieronymus vel potius S. Paulinus, inculcat Celanti® matron® : « Sermo , ait, in omnibus sit moderatus et parcus, et qui necessitatem loquendi magis indicet quam voluntatem. Ornet prudentiam verecundia : quodque præcipuum in feminis semper fuit, eundas in te virtutes pudor superet. Diu autem considera quid loquendum sit, ne quid dixisse pœniteat; verba tua ponderet cogitatio, *et lingua»* offleium animi libra dispenset. Unde Scriptura dicit : Aurum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo rectos, et attende ne forte labaris in lingua, » *£ i».* XXVIII, 29.

Deinde de lege dementite ista illico subjungit: « Nunquam malum verbum de ore tuo procedat, qu.e ad cumulum benignitatis juberis etiam maledicentibus benedicere. Misericordes, ait, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, I *Petri* m, 8. Mentiri autem alquo jurare lingua tua prorsus ignoret, tantusquo in te sit ven amor, ut quidquid dixeris, juratum putes. » Ac tandem concludit : a In omni igitur actu, atque verbo quieta mens et placida servetur; semperque cogitationi luæ Dei præsentia occurrat : sit humilis animus ac mitis, et adversus sola vitia erectus. »

Legem hanc clementiæ egregie didicerat S. Monica, mater S. Augustini, quæ per eamdem iras el choleram manti sui cicuravit, atque ex leone ovem effecit, imo ex pagano Christianum : quin et eamdem legem ipsa alias matronas docebat, quæ doctrinam ejus secui® cum maritis, in jugi pace et amore vitam felicem agebant, uti narrat S Augustinus, lib. IX *Confess,* cap. xxix.

B Virgo ckn/D' tlUUDl» Veruni præ omnibus matronis, viris et angelis legem hanc sapienti® et clementiæ servavit et docuit, servalque et docet B. Virgo, quæ, ut ait S. Ambrosius, lib. *De Virgin. :* « Corde erat humilis, verbis gravis, animo prudens, loquendi parcior, legendi studiosior. » Et S. Damascenus, orat. I *De Nalivit. :* a Sermo ejus, ait, jucundus ex leni anima progrediens. » El S. Bonaventura in Spectio, cap. vm : « Maria, ait, mansuetissima fuit per lenitatem, palientissima contra omnem adversitatem. » Clementi® ejus in peccatores et afflictos innumera exstant exempla. Quocirca Ecclesia eam in hymno *Salve, regina,* ita salutat et invocat : a O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria! » El in hymno Ave, *maris stella :* « Virgo singularis, inter omnes mitis, nos culpis solutos, mites fac ct castos. » Et S. Bernardus, serm. in illud *Apocal.* xn : *Signum magnum : a* Nihil, ait, austerum in ea, nihil terribile, tota suavis est offerens lac et lanam. » Et mox : « Quod si (ut vere sunt) plena magis omnia pietatis et grati®, plena mansuetudinis ct misericordia}, qu e ad eam pertinent, inveneris; age gratias ei, qui talem tibi mcdiatriccm benignissima miseratione providit. » Causam dat S. Ildefonsus, serm. I *De Assumptione : a* B. Mariam, ait, velut ignis ferrum, Spiritus Sanctus totam decoxit, incanduit cl ignivit, ila ul in ca Spiritus Sanctus flamma videatur, nec sentiatur nisi tantum ignis amoris Dei. «Quid enim amor tantus nisi amabilia, blanda, clementia exhalat? scilicet ut nec a sole auferri potest lux, ut non luceat: nec ab igne calor, ut non adurat : ita nec a Virgine Dei matre clementia, ut misericors et pia non sit, quia ipsa innatam, inviolabilem, sempiternam simul cum dignitate matris Dei, legem clementi® divinitus accepit. In lingua ejus hæc esse dicitur, eo quod in continuis supplicationibus ad Deum filium effusis, admirabilem istam et maternam pietatem demonstrat. Quapropter ipsa omnes ad se invitans : a Transite, ait, ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini; spiritus enim meus super mei dulcis, et hæreditas mea super mei et favum, » *Eccli.* xxiv, 26. Vide ibi dicta.

Allegorico Beda hæc attribuit Ecclesiæ et anima sanctæ : « Os suum aperuit sapientiæ, » ait, *q. d.* «Ad hoc tantum loqueos os aperuit, ut sapientiam doceret, juxta illud Apostoli : Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus ad ædificationcm fidei, ut det gratiam audientibus, *Ephes,* iv. Vel certe os cordis aperuit ad discendum ab ipsa sapientia interius veritatem, quam alios foris doceret. Utrique autem sensui, quia ulrumque fecit Ecclesia, concinit apte quod sequitur : Et lex clementiæ in lingua ejus; illa videlicet, utnon statini more legis Mosaic® peccantes puniret, sed misericorditer ad pœnitcntiæ remedia vocaret. Cujus exemplum clementi® ab ipso Deo et Salvatore nostro manifeste percepit, cum oblata ei peccatrice muliere : Si quis, ait, sine peccato est, primus mittat in illam lapidem. El sic eam a crimine quod patrarat, sub conditione amplius non peccandi, miseratus absolvit, d

27. Consideravit semitas domus suæ, f.t panem v^.w, otiosa non comedit. — Hebraice, *spéculant vias domus suæ, et panem pigritia non comedit ;* Chaldœus, *manifesta sunt via domus ejus;* Septuaginta Complutenses, *angusta sunt via domus ejus, cibos autem otiosa non comedit;* sed Vaticani sic, *constricta* (græce çqvxt, id est stricta}, præclusæ, obsept®, firm®, solid®) *mansiones domorum ejus, cibos autem pigros non manducavit;* Symmachus, *considerat itinera domus sua;* clare Vatablus, *speculatur statum domus sua, et panem ignavia* (Scholiastes Graecus, *panem socordia;* Chaldœus, *panem pigredinis) non edit;* R. Salomon, *observat diligenter, qua familia sua opus sint.* *TwJe.*

Pro *consideravit* hebraica est fPDW *tsopia,* id est speculata est. perspexit, discooperuit, apertis oculis circumlustravit. Unde HDW *tsophe* est specu-

Infor (inde patria Samuelis vocatur *Ramathaim sopim,* id esi speculatorum); FIDEOmííspe est specula : unde *Maspha* vocata est urbs Levitarmi!, sita in monte quasi specula Israelis. Porro radix HDï *tsapha* est contrariée significationis : sicut enim passim significat speculando aperire, sic et subindo significat obductis laminis tegere, claudere el operire, ul patet *Exodi* xxxvi, 34. Hinc Septuaginta vertunt : *Clausa vel arcta et constricta ia domus ejus.*

Notatur hic propria dos et præcipuum officium malrisfamilias, quod est speculari, ac quasi e specula prospicere el circumlustrare totam domum omnesque domesticos, atque ab iis inertiam omniaque noxia arcere, el sedulitatem omniaque bona procurare; per *semitas* cnim *domus* accipe lum oslia› cubicula, angulos domus : hæc enim omnia lustrat, ct vigilat excubalque ne quid in domum se inscia inferatur noxium. vel efferatur furtivum; tum vias, id est actiones domesticorum, metonymice, *q. d.* Malerfamilias hæc diligentem domus et familiæ suæ curam gerit, excubat, speculatur et circumspicit actiones et mores domesticorum suorum, quid scilicet, qualectquantum agant, num torpescant olio, num litibus, crapulae? libidini se dedant; quare ad hæc rile excludendam, omnes urget ad laborem et opus tum verbo, tum magis præiens exemplo : quocirca «panem otiosa (Hebraice, *panem incuria* vel *socordia)* non comedit;» sed panem multis curis ct laboribus conditum meritumque parce sumit, el aliis laborantibus sumendum distribuit. Pigris enim et otiosis intentat illud Apostoli : « Qui non laborat, non manducet. » Virago ergo prudenter fame castigat otium et otiosos; hos cnim fames cogit laborare. Celebre apud Romanos erat illud Appii Claudii : « Negotium melius populo Romano committit quam otium ; n idem fideli cuilibet dicatur.

Uior vidomo in

lùtio a priori,

Halio a priori est, quod cura domus proprie incumbat uxori, sicut negotia externa marito, uti dixi vers. 21. Hoc est quod ait Aristoteles, lib. I *De Refamil.,* cap. in : « Divina providentia utriusque natura, viri scilicet ac mulieris, ordinata est ad societatem. Allerum cnim robustum fecit, alterum imbecillius : hoc quidem ob timorem cautius, illud vero propter fortitudinem pugnacius; et hoc quidem ut foris suppeditaret, quæ necessaria sunt; illud autem ut intus eadem conservaret. » Praeclarius S. Hieronymus, vel potius S. Paulinus, Cclantiam ita instruit : « Familiam tuam ita rege el confove, ut te matrem magis tuorum quam dominam videri velis, a quibus benignitate potius quam severitate exige reverentiam. Fidelius el gratius semper obsequium est quod ab amore, quam quod a metu proficiscitur. Precipue autem in conjugio venerabili atque immaculalo Apostolica regulro ordo teneatur. Servetur in primis viro auctoritas sua, lolaque a te discat domus quantum illi honoris debeat. Tu illum dominum obsequio tuo, lu magnum illum tua humilitate demonstra, tinto ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraveris. Caput enim, ul ait Apostolus, mulieris est vir, nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quam ex capilisdignitate. »

Allegorica, Prælatus quilibet diligenter consideret Ecclesiam, vel congregationem sibi commissam. A consideratione enim pendei omne bonum, ab inconsideratione omne malum tam Praelati quam Ecclesiæ, uti graphice docet S. Bernardus libris quinque quos *De Consideratione* eximios scripsit ad Eugenium Pontificem, ubi inter cætera, lib. I, ante finem, sic ait : « Et primum quidem ipsum fontem suum, id est mentem de qua oritur, purificat consideratio; deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat et ordinat; postremo divinarum pariter cl humanarum rerum scientiam confert. Hæc est quæ confusa disterminat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, verisimilia examinat, ficta et fucata explorat, llæc est quæ agenda praeordinat; acta recogitat, ul nihil in mente resideat aut incorrectum, aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis adversa præsenlit, in adversis quasi non sentit: quorum allerum fortitudinis, allerum prudenti® est. » Subdit deinde ab ea pendere omnes virtutes : a Ibi etiam advertere libi est suavissimum quemdam concentum complexumque virtutum atque alleram pendere cx altera; sicut hoc loco vides fortitudinis matrem esse prudentiam, nec fortitudinem, sed temeritatem esse quemlibet ausum , quem non parturivit prudentia. Hæc item est quæ inter voluptates el necessitates media quasi quædam arbitra sedens, utrimque certis limitibus disterminat fines, istis assignaus ct praebens quod sat est, illis quod nimis est demens, cl sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt temperantiam. Nempe intemperantem ipsa consideratio censet tam eum qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulgcl superfluis. Non ergo est temperantia in solis resecandis superfluis, est et in admittendis necessariis. »

Pr¸btix eicub*

c aitde-

Tropologice S. Gregorius, XXXV *Moral.* cap. xv, cujus verba de more transcribit Beda, el plura adjungit, per hanc considerationem semitarum, id est actionum, accipit examen conscienti®, quod ad animæ purgationem el profectum utilissimum est : «Semitas, ait, domus suæ considerat, quia cunctas suæ conscientiae cogitationes subtiliter investigat. Panem oliosa non comedit, quia hoc quod de sacro eloquio intelligendo perceperat, ante æterni Judicis oculos exhibendo operibus ostendit. Hem domus fortis mulieris, habitatio est palriæ cœlestis. Semita» domus illius præccpta justitia, quibus ad ælernæ vitæ mansionem pervenitur. Quas profecto semitas anima bene considerat, cum el diligenter quibus actibus ad superna pervenire debeat, inspicit, et quæ agenda didicil, sedula exercere non desimi* » Prosequitur

deindo ea qua* sequuntur, et sigillatimi explicat : «Panem quoquo otiosa non comedit, cum sacrificium Dominici corporis percipiens studet imitari actu, quod in mysterio celebrat, multum sollicita ne indigne panem Domini comedendo, et calicem bibendo, judicium sibi manducet et bibat, sed ut patiendo pro Christo, ac lacrymas fundendo, bonis quoque actibus insistendo, passionum exempla ipsius quantum valet sequatur.»

Porro Septuaginta vertunt, *constricte sunt mandones domus ejus, q. d.* Virago hæc constringit et claudit horreum, penum, abacum, etc., eorumque elavem sibi servat, ut custodiat annonam et supellectilem, ne ad eam accessus vol furibus, vel domesticis ad eam efferendam et dissipandam pateat.

Moraliter, Pradatus et Princeps gnavus stringit disciplinam, arcteque servari vult omnes leges et ordinationes, itaque facit ut floreat respublica : Trh iB-nam a ubi rigor, ibi vigor;» ignavus vero laxat ¿ disciplinam et leges, itaque rempublicam dissipat, piinjj in Solebat Carolus V Imperator urbem quamlibet ori* rei ingrediens, ex Iribus P conjicere an in ea vigeret €olirr,°' politia, forelquo bonum regimen; considerabat enim an gnavus in ca esset pastor, prætor et preceptor; gnavus enim pastor severe tuetur disciplinam Ecclesia*, prætor rcipublicæ, præccplor ¿chote, ut juventus reele erudiatur el formelur. Et S. P. N. Ignatius ex tribus conjiciebat an in monasterio vel collegio quolibet vigeret religio, scilicet considerabat an in eo exacte servaretur clausura, nitor et silentium; hæc enim tria aiebat certa esso indidla bonæ disciplinæ.

Symbolice Auctor *Catenæ Græc.* hæc applicans B. Virgini, per angustas vel constrictas ejus semitas accipit ejus virginitatem, et virginalem clauso utero partum.

S. Augustinus, serm. 43 *Dc Diversis,* pro *constricte* vertit : a Sevcrra conversationes domus ejus, cibos autem pigros non comedit : sevens, impiam, fortes, districta*; non est ubi diffluatur, non amat dissolutionem; ct merito tantum acquisivi!, quia cibos pigros non comedit,» *q. d.* Virago hæc severe tuetur domus ordinem ct disciplinam, ideoque non molli otio, sed severo labori omnes assuefacit ipsaque exemplo eis præit; quare panes non pigros, sed sudore elaboratos parlocque comedit. « Est ergo, ait S. Ambrosius in hunc *Proverb,* locum, mulier hæc laboriosa, vigilans, sollicita, surgens de noctibus, anxia no lucerna exstinguatur, in tribulatione foriis, promissis nondum acceptis patiens, digitos suos ad fusum formans, panem pigra non manducans; sed post labores istos quid erit ei? Surrexerunt filii ejus, ct divites facti sunt. Dicebat Apostolus 1 Cor. XV : ‹x Seminatur corpus in ignobilitate, surge! in gloria. Tunc ditabuntur filii ejus; para ergo tc divitias (dotes membrorum gloriosas) resurrectionis accipere. » Sic ipse legit cx Septuaginta •icque explicat.

Iteo applices B. Virgini, cujus severa et rigida b. Virgt fuit vita in jejuniis, orationibus, lacrymis, perso Ba,ura ditionibus, doloribus, passionibus. Unde S. Bernardus in Méditât, super *Salve regina : a O* certo vita, inquit, amabilis, vita desiderabilis, vita delectabilis ! o vita quæ nutris tuos cœlestibus alimentis? qui enim vult te habere, se affligat, delicias respuat, delicata quæque contemnat; ct qui amplius morlificatus fuerit, te amplius possidebit. »

Hue facit quod S. Brigitta narrat B. Virginem sibi revelasse, nullam se gratiam a Deo accepisse, nisi previo magno labore, precibus et lacrymis, Ideoque eamdem horiatur ac quosvis fideles, ut iisdem mediis graliæ dona sibi procurent; non enim aliam esse viam ad gratiam, quam mortificationem et crucem.

28. SURREXERUNT FILII EJUS, ET BEATISSIMAM PRÆ- Veri.!!. dicaverunt (Chaldæus, *beaktudinem illi dederunt):* vir ejus, et laudavit eam. — Hebræum TC7N *asear* in *piel* significat et beare vel beatum prædicare, ac dilare; opes enim divites faciunt felices et beatos. Unde Septuaginta Complutenses vertunt, *surrexerunt filii ejus, ct ditati sunt;* Vaticani vero, *eleemosyna autem suscitavit filios ejus, et ditati sunt;* Auctor *Catenæ Græc., eleemosynce ejus suscitarunt liberos ejus, ct ditati sunt.*

Hebraice **Op** *kam,* id est surrexit, stetit, sæpe non corporis se erigentis stantisve situm, sed existentiam duntaxat et præsenliam, vel actionis initium ot inchoationem significat, *q. d.* Surrexerunt filii, id est, virago hæc non est sterilis, nec illiberis; sed plures insignes habet filios, qui existentes et presentes videntesque matrem lam sedulam, strenuam et opulentam, cœperunt eam celebrare et beatissimam prædicare. Potest tamen hoc loco *kam* et *kaniu,* id est *surrexerunt,* proprie accipi, idquc habet emphasim. *Primo, q. d.* lilii, qui totam noctem sine cura, quiete et jucunde dormierunt, mane surrexerunt, inquit Aben-Ezra, invencrunlque matrem iis dormientibus noctu pervigilasse, lanam et linum pexuisse, filasse, texuisse, cibaria famulis et ancillis preparasse, rosque lotius domus in diem futurum decore et eximie ordinasse; imo ejus industria lam se (piam domesticos omnes vestibus duplicibus, rebusque omnibus abundare; quare se cum domesticis felices ct beatos tali matre, matrem vero beatissimam prædicaveruni, utpote cui omnis hæc laus, omne domus decus ct gloria debetur.

Secundo, « surrexerunt, n inquit Baynus, id ost adoleverunt ct creverunt filii, non solum ætate ct statura corporis, sed et virtutibus quas a matre didicerunt, indequo honoribus, dignitatibus et gloria, quibus omnibus non lam voce (piam facto apud omnes celebrarunt matrem, ac reipsa illam prædicarunt beatissimam, nipote qua* lam beatos genuisset, aluisset et effecisset liberos; solet enim prolium educatio incumbere matri; quare earum pr.obitas, dignitas et gloria matri jure tribuitur.

Vir etiam non tantum voce, sed etiam moribus suis mulierem hanc dilaudare et commendare dicitur, quia vin facilitas, lenitas et suavitas morum ad uxorem magna cx parte spectat, et ab illius moribus pendet.

Porro Septuaginta Complutenses vertunt, *surrexerunt filii ejus, et ditati sunt, q. d.* Mater tantas opes colligit, ut, cum filii ducta uxore surgerent, id est e domo materna in propriam migrarent, divitem eis dotem et hæreditatem assignant, ut filii ab ca adeo ditati beatissimam matrem pro-ri¡carent, et laudibus in cœlum veherent. Septuaginta vero Vaticani habent, e/eeihosyna *autem suscitavit filios ejus, q. d.* Mulieres timida*, ideoque avaro sua relinent, nec dant pauperibus etiam poscentibus eleemosynas, ne per eas depauperentur; at hæc virago sapiens et magnanima largiter dedit eleemosynas poscentibus, æque ac non poscentibus : sciebat enim per has se et suos a Deo fore benedicendos, ct magno cum fœnoro ditandos. Itaque reipsa facium est; nam eleemosynas ejus *suscitarunt,* id est ad magnas opes et honores filios evexerunt : hunc enim esse eleomosynre fructum docet S. Chrysoslomus, homiL *Quod eleemosyna sit ars omnium quastuosissima,* ac S. Basibus, homil. *in Divites avaros,* S. Joannes Elecmosynarius, et alii quos superius cilavi.

Tropoto-g,<*‘ Tropologice Auctor *Catena Græc.* : « Nullus, ait, apud illam claudicat aut ccspitat : nam si quos in flagilium aliquod prolapsos animadvertit, statini pro sua pietate et clementia e sordibus in quibus jacent, excitat illos, opibusque spiritualibus auget. Quare etiam vir ejus laudat el admiratur illam. »

Anagogic * Anagogico Sancti qui in hac vita sedent, lugentes in cinere et sacco pœnitentiæ, in cœlo surgen!, imo resurgent in stola gloriæ, ibiquo beatam prædicabunt matrem suam Ecclesiam nunc militantem, tunc triumphantem. Eamdem vir suus, puta Christus, laudabit videns eam cum tanta multitudine filiorum divitum in resurrectione mortuorum, ait S. Augustinus, serm. 45 *De Diversis.* Et Beda : a Surgunl, ait, filii Ecclesiæ,ct beatissimam earn prædicant, cum caelestibus bonis sublimati quanta sit illius patria beatitas, cujus participes esse meruerunt, aspiciunt, ct hanc debita laudatione in divina visione concelebrant. Laudat eam vir ejus, cum bona quro ipso donavit, remunerat. Quibus autem verbis eam laudet consequenter ostenditur, cum dicitur: Mullre fibre congregave-n. virro runt divitias, tu supergressa os universas. n

t/rrk-^tur. Hæc omnia facile adaptes B. Virgini. Ipsam ontm beatissimam praedicavit Christus films ejus, tum verbo, tum opere el moribus. Christus enim suam indolem cum natura hausit a B. Virgine : quare actiones ct mores Christi repraesentarunt actiones ct mores matris, ac virtus, Lentitudo el gloria Christi repræscntal virtutem, bealitudinem el gloriam matris. Undo illa in Evangelio exclamabat : « Beatus venter qui te portavit, et ubera qure suxisti. • Tota enim laus filii in matrem redit; et, ul ait Salomon : « Gloria patris (et matris) est filius sapiens, p Rursum S. Joannes, quem Christus morions sibi substituit, filiumque B. Sirgini arrogavit, eam beatam prædicavil, cum ejus eximiam sanctitatem sua sanctitate expressit. Idem fecere S. Germanus, Damascenus, Ildefonsos, Anselmus, Bernardus, Dominicus, Franciscos, Ignatius, aliiquo innumeri, qui B. Virgini ceu devotissimi filii, ejus præconia per se el suos verbis factisque celebrarunt, et in dies celebrant, indeque eximiagratiarum dona caelitus hauriunt. Nam, ut ait S. Bonaventura in *Psalterio :* « Jucundus homo qui non satiatur in laude tua; exortum est in corde illius lumen Dei, Spiritus Sanctus illuminat inlelligenliam ejus. » Denique omnes omnium sæculorum in Ecclesia fideles mire amant el glorificant B.Virginem. Hinc nulla pene est civitas, que non habeal templum in honorem Virginis dedicatum ; nullum templum, quod non habeat sacellum, vel altare, vel imaginem B. Virginis; nulla ecclesia, quæ non ei quotidie *Salve regina,* similesve hymnos et laudes accinat; imo lota Ecclesia eam assidue salutat : « Benedicta tu in mulieribus, et (id est quia) benedictus fructus ventris lui. w Hoc est quod ipsa spiritu prophetico prævidens præcinuit : • Beatam me dicent omnes generationes, p Nam, ul ait Damascenus, orat. *De Nativit. :* « Virgo omnium cncomiorum legem excedit, ncc, si omnes toto orbe dispersa linguæ in unum coeant, ejus.laudes oratione consequi possent. » Nimirum :

Tot libi sunt doles, Virgo, quoi sidera cerio.

Rursum vir ejus, puta Spiritus Sanctus, laudavit laudatque eam, cum omnes Prophetas, Apostolos et ¿anctos in ejus laudes excitavit. Hinc ubique Congregationes ct Religiones in honorem Virginis erexit, quæ jugiter ejus Oflicium concinerent ct laudes deprædicarent, uti inter alias facit Ordo Carmelitarum, Annuntiatarum et Servitarum, qui loti cultuiol Virgini addicti, dicti sunt Servite quasi servi Virginis.

29. Multa filia coxgrlgavkrlxt (Chaldæus, poxsedcrunt)niviTus;TU siri rghessaisixhebsas.— Hebraice, *multa filia fecerunt* b'H *chait,ùle^t virtutem, strenuitatem* (t), *fortitudinem, gloriam, oyes; ct tu ascendisti super universas ipsas.* Hinc Septuaginta» utramque *chail* significationem complexi, vertunt, *muttæ fihæ acquisierunt divitias, multa fecerunt virtutem; tu autem excellis, vel emines et supergressa es universas,* hoc est, excellenter ct eminenter, sive eminus, supergressa cs universas : est hendiadys. S. Augustinus, serm. 45 Do *Diversis,* legit : *Mulla filia fecerunt poterdiem, tu autem superasti ct superposuisti omnes.* Posset quo-

(i) hl est, strenue se gesserunt. *Eiliæ* Iiic notat *muli^res,* ut *(^nrs.* xxx, IX

que vertí, *multe filte fecerunt exercitum,* id est copiam filiorum, servorum, ancillarum; a sed tu superasti omnes, » quia multos genuisti filios, et plurcs comparasti servos el ancillas, ut cx illis exercitum conflare et instruere possis, ac acie contra hostes decertare valeas, uti fecit Abraham, Genes, cap. xiv. Armena versio apud M. Antonium Abagarum habet : *Multœ filia congregaverunt magnificentiam, acquisierunt justitiam.*

Sensus ergo est, 7. *d.* Tu tua strenuitate et heroicis facinoribus parasti tibi robur, decus, gloriam et opes, quantas nulla cælerarum mulierum; sed iis omnes transcendis et superas. Est hæc laus viraginis, qua, ut processit, laudat eam vir suus, ait Beda, et filii beatissimam prodicant, dicendo scilicet quod ipsa suo *chait,* id est vigore , valore, industria, robore, opibus, cœteris feminis longe antecellat. Id prostitit B. Gorgonia soror S. Gregorn Nazienzeni, cui hoc ipse dat elogium, *orat.* 11 : a Et ut quosdam fuisse demus› Qu' una aliqua virtute cum ipsa contenderent, at hoc certe nomine omnes vicit, quod una virtutes omnes complexa sit. Sic enim omnia prostitit, ut ne mediocriter quidem unum quisquam alius; sic autem ad summum singula, ut vel unum solum pro omnibus abunde sufllceret. » Unde sigillatici) nonnulla recensens exclamat : « O squalidum corpus, el indumentum virtute sola florens ! O anima corpus pene sine cibo, vclul malerte expers retinentem ! O noctes insomnes , et psalmorum canius, et stationem ex die in diem indesinentem! etc. O lacrymariim fontes, quæ ex afflictione seminabantur, ut in exsultatione meterent! O nocturnum clamorem nubes penetrantem, atque ad Deum pervadentem! O spiritus fervorem ob orationis desiderium, ncc canes nocturnos, nec frigora, nec imbres, nec tonitrua, nec grandinem, ncc tenebras formidantem! O femineam naturam, qure propter commune salutis certamen virilem naturam superasti, atque illud conspicuum fecisti, masculum cl feminam corporis, non item animœ discrimen esse! O ingentem post baptismum castitatem, el sponsam Christi animam in puro corporis thalamo! O amarum gustum, et Evam, tum generis nostri, tum peccati matrem , cl impostorem serpentem, el muriem illius continentia superatam ! O Christi exinanitionem, et servi formam, ctpassiones ipsius mortificatione honoratas, *n*

Wm Go^S' va.

Symbolice Lyranus hanc gnomon : a Tu superpressa es universas, n de S. Scriptura accipit, quæ plures et utiliores veritates includit, quam omnia cælerorum scriptorum monumenta. Hinc S. Augustinus in *Psalm,* cxxx, explicans illud 1 Cor. cap. XV, 10 : *Abundantius omnibus laboravi :* «Paulus, inquit, plus omnibus laboravit, quia copiosius omnibus scripsit. » Alii enirn Apostoli non scripserunt, abi nec tantum, ncc tanta gratia scrip-erunt. Ubi ergo plus scribitur, plus laboratur; quasi unus scribendi labor tantus sit, ut nullus alius, quantumvis importunus, cum illo conferendus videatur.

Allegorico S. Augustinus, S. Ambrosius et Beda hæc accipiunt de Ecclesia, quæ omnes filias, id est Synagogam Judæoruin, scholas Philosophorum sectasque hæreticorum omnium (quæ filiæ vocantur, quia idem baptisma, cumdem Deum confitentur, sed male ob hæresim) de suis jejuniis, orationibus, eleemosynis, quin et prophetiis et miraculis gloriantes, longe vera fide, sapientia, virtute, gratia et gloria transcendit, a Multœ, ait S. Ambrosius, fecerunt potentias, multœ locute sunt linguis, sciverunt mysteria, dæmonia excluserunt, res suas pauperibus distribuerunt, corpora sua ignibus cremanda tradiderunt; tamen quia charitatcm non habuerunt, inflate sunt, et laude et præmio defraudate remanserunt. Itec vero mulier ct floro ct fruclu abundat, quia charitate plena est, quam spiritus fructum testatur Apostolus ad Galatas, *Galat.* v. Ipsa est botrus vineœ dilecte, *(.'antic.* 1; ab ea enim procedunt cœterarum perfectiones virtutum, quas Apostolus ad Galatas enumerat dicens : Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, etc., *Galat.* v. Verum quia in his filiis, quæ ct potentias fecerunt, defuit charitas, ideo illis dicitur : Fallaces graliæ, el vana species, quia sine charitate sunt sicut æramcnlum resonans, cl sicut cymbalum tinniens; nihil sunt, nihil virtutes prosunt. Igitur fallaces gratte. Ista vero quia quæsivit quid intelligeret, quia intellectum custodivit, merito sapiens commendatur. »

Tropologice hæc adaptes animœ heroicæ, qualis fuit S. Pauli, S. Augustini, S. Alhanasii, S. Dominici, S. Francisci, S. Ignalii, etc., qui communes cælerorum Sanctorum virtutes, gratiam et gloriam, per illustriorem Dei gratiam et per heroicas virtutum operationes transcenderunt. Igilur in hac viragine describitur emblema heroicæ animœ et virtutis, cui singulas gnomas ex dictis facile est adaptare.

Singulariter vero et eximie hancSalomonis gnomon B. Virginis sic adapt ml Patres et Doctores. *Primo,* S. Bernardinus, loin. II *Concionum,* serm. 2 *De B. Virgine :* «Maria virgo, ait, sanctissima, quæ Salvatorem genuit, peperit ct aluit; quæ jugiter ejus adhmsil lateri, quæ comes individua nullo fere abfuit itinere, quæ intensa pro cœteris invigilavit verbo, ct operi ejus, sola Salvatoris actuum insignia opera, melliflua prodicalionis genera, inaudita contra mundum, et peccatum, cl tartarcum zabuluin diviene severitatis acerrima eloquia, quod cis diu interfuit, specialius vidit, secretius audivit, citius agnovit, propensius retinuit, et Apostolis aliisque discipulis locupletius edidit, diligentius retulit, melius indidit, fidelius tradidit. » Probat id ex hac gnome : « Hinc est quod de ca legitur in Evangelio : Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde

suo. Hinc In ejus laudibus legitur : Multe filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas; licet enim in parabolis loqueretur ad turbas, licet Apostolis omnia nota faceret ut amicis, quœdam tamen credendum csl pre act - ris matrem suam, quemadmodum dilAitae, ita etiam propensius erudisse, quædam t secretius intimasse, frequenter eam ad montem myrrh®, clad colles thuris sublimasse, in cellam vinariam occultasse, sui, prout novit et voluit, gloriam deifican), el supercaelestem revelasse notitiam. Unde Joannes in *Apocal.* cap. iy : De throno, ait, procedebant fulgura, voces et tonitrua, quia mater filii Jesu Christi parabolas, ænigrnata, legalia, et mirifica gesta, dicta, opera avidius ebibit, fidelius credidit, sincerius luculentiusque aliis edidit. »

Secundo. *Secundo,* S. Bonaventura in *Speculo,* cap. u : « Mari®, ait, Deus præparaverat non solum magnitudinem, sed et multitudinem bonorum in cœlo, ita ul nullus Angelus, nullus Sanctorum ei œquari possit in multitudine et congregatione bonorum coelestium, juxta illud : Muli® filiæ congregaverunt divitias, tu sola supergressa es universas, *Pro».* XXXI. Si filias istas intelligamus animas sanctas, vel intelligentes angelicas, numquid non supergressa es divitias omnium, cum ipsa sil primitiva Virginum, speculum Confessorum, rosa Martyrum, registrimi Apostolorum, oraculum Prophetarum, filia Patriarcharum, regina Angelorum? Quid enim de divitiis omnium horum defuit? S. Hieronymus enim ait : Mariam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil speciosilalis, nihil candoris et glori®, quod in ca non resplendeat. » Idem, cap. vin : a Et quia Dominus, ait, opulentissimus opulentissime est tecum, ideo tu cs opulentissima sive ditissima secum; ut ita vere dici tibi poscit illud Proverò. : Muli® fili» congregaverunt divitias, tu supergressa cs universas. Filia Agnes, filia Lucia, filia Cæcilia, filia Agatha, filia Catharina, cl multœ aliœ filiæ, cl muli® ali® virgines sancte, cl mull® animœ juste congregaverunt divitias virtutem cl gratiarum, divitias meritorum cl prœmiorum; sed Maria universis divitiis supergressa csl excellentissime universas.» Elcap.x : «Supergressa, ait, est Maria cunctas filias, supergressa est in natura, supergressa est in gratia, supergressa est in gloria universas filias, wl est universas animas, et universas intelligentlas angelicas. »

Tritia. *Tertio,* S. Bernardinus, tom. II *Concionum,* serm. M, ari. 3, cap. x, dicit B. Virginem actu illo fidei et obedientiœ, quo Angelo Christi incarnationem annuntianti assensil, et assentendo sese condigne disposuit, ac de congruo meruit ut esset mater Dei, plus meruisse quam meruerunt omnes Angeli ct Sancti in omnibus actibus suis, quia scilicet (ut explicat Suarius, disp. <2, sect, iv) eo actu meruit saltem de congruo eam dignitatem (maternitatem Dei) cui excellentior gratia el gloria quodam modo debebatur. Verba S. Bernardini hæc sunt : « Si quis, ait, considerat ad tantum mysterium finalem virginei consensus terminum, clare intelliget, quod omnis dignitas et perfectio inclusa in hoc quod est es<e matrem Dei, tam mente, quam carne comprehend itur in eo, quod quidem transcendit in merito in infinitum, quidquid sub Deo homine cogitari vel dici potest. Si igitur terminus tam ineffabilis fuit suo merito proportionates oportet quod meritoria perfectio hujus condensus fuerit perfectioni sui termini pariler proportionate » Ex hoc principio hanc conclusionem infert : « Ex his igitur colligi potest, Virginem Beatam in conceptionis Filii Dei consensu plus meruisse, quam omnes creaturas, tam Angelos quam homines in cunctis actibus, motibus ac cogitationibus suis : nempe omnes, qui meruerunt, nihil aliud potuerunt mereri, nisi secundum vanos status ct gradus gloriam sempiternam; hæc autem Virgo in illo admirando consensu meruit totalem fomitis exstinctionem, dominium et primatum tolius orbis, plenitudinem omnium gratiarum, omnium virtutum, omnium donorum, omnium beatitudinum, omnium fructuum spiritus, cunctarum scientiarum, interpretationes sermonum, spiritus prophetia», discretiones spirituum, operationes virtutum : meruit fecunditatem in virginitate, maternitatem Filii Dei : meruit quod sit stella maris, porta cœli, el super omnia quod regina misericordi® nuncupetur, ac talis nominis consequatur effectum. 1'n le merito Proverò, nil., de ipsa B. Virgine Salomon ait : Mulle fili® congregaverunt divitias, tu supergressa es universas. »

Quarto, Patres docent B. Virginem gratia et gloria omnes omnino sanctos homines et Angelos etiam Cherubinos et Seraphinos, longe superare, ac nullam creaturam cum illa comparari posse, utpote quæ a solo creatore Deo superatur. Ita D. Epiphanius in orat. De *Laudib. Virg. :* « Solo Deo excepto, ait, cunctis superior existis, v D. Gregorius, lib. I *Regum,* cap. n : « Mons fuit beatissima Virgo, quæ omnem elect® creature altitudinem electionis suæ sublimitale transcendit. » D. Damascenus, serm. *De Nativit. Virg. :* « Hodie, ait, mundi salus inchoavit; exsultate, montes, hoc est ratione predite nature qoæque ad spiritualis contemplationis fastigium assurgitis : siquidem clarissimus Dei mons pariter, mons, inquam, ille, qui collem omnem ac montem, id est Angelorum atque hominum sublimitatem, exsuperat. »

Quinto, omnes consentiunt B. Virginem sicut gratia, sic quoque dignitate et honore superare omnes Angelos et homines, quia tota Ecclesia hos colit dulia, B. Virginem vero hyperdulia, quæ proxime accedit ad lalriam, qua colitur Deus. Junge jam simul omnes honores, qui singulis angelis et hominibus debentur ac deferuntur, omnes erunt duliæ, nec unquam pertingent,

qnantumcumquc increscant, ad hyperduliain B. Virgini debitam, quia li re allions est ordinis; quare omnes alias dignitates in unum conflatas transcendit, sicut aurum dignitate transcendit omne argentum, et cœlum transcendit omnia ele* menta el corpora elementaria.

R><* V:l d Mitfr- Aitai Dri qranU ili dig- DIUS.

Ratio a priori est quod B. Virgo colatur ut mater Dei : hæc enim, cum sit dignitas immensa, longe omnes alias transcendit; hinc ci honor parjter ct cultus, qui cæteros omnes transcendat, debetur. Maternius Dei enim est dignitas incomparabilis et incomprehensibilis. Ipsa enim est consanguinitas cum Deo caque proxima, summa et ardissima : quare per eam B. Virgo elevata est, facta quasi ordinis divini, uteumdem Deum jabeat filium sibi consubstantialem in humanitate , quem Deus Pater sibi habet ¿ucúguv et consubstantialem in divinitate. Quare sicut ei dicit Deus Pater : « Filius meus es tu, ego hodie genui te; » sic idem eidem dicere potest B. Virgo. Ipsa ergo præ cæteris omnibus proprie est « mater, filia, sponsa Dei, » puta mater Dei Filii, filia unigenita Dei Patris, sponsa Spiritus Sancti. Quid ergo quantumquo est esse matrem Dei? Est esso maternitate quodam modo superiorem Deo, est parere et gignere Deum, est Deo dare suam substantiam, suam essentiam, suum corpus, suam carnem cl sanguinem; est habere jus maternum in Deum, velut suum infantem et prolem; est Deum habere sibi subditum ceu filium, ut Deus eam vocet genitricem suam, eam colat ut matrem, amet ut matrem, ei obediat ut matri; rursus ut eam exornet illis dotibus et gratiis, quæ et matrem Dei ct Deum Fdium decent : honor enim filii pendet ab honoro matris. Quare sicut matrem regis decet esso reginam tanto filio dignam : sic pariter Dei matrem decet esso Deo dignam. Sicut enim turpe esset regi habere matrem eo indignam, vilem et abjectam: sic pariter turpe esset, si Deus haberet matrem so indignam, nec iis ornatam dotibus quæ Deum decent. Hinc matris Dei decus obstupescens S. Bernardus exclamat, hom. 1 super *Missus est :* a Ulrinque stupor, utrinque miraculum, et quod Deus femina obtemperet, humilitas absque exemplo; et quod Deo femina principelur, sublimitas sine socio. »

Idipsum liquet rursum ex eo quod dignitas unionis hypostatic® humanitatis cum Deo, in Christo sit plane immensa, quæ omnes omnium creaturarum dignitates el excellentias in unum conflatas longe superai : facit cniin hunc hominem, puta Jesum, esso Deum. Huic autem unioni intimo ct proxime cooperala est B. Virgo, dum Verbum œternum e suis visceribus corporavit, et di carne sua induit. Maternitas ergo ejus proxime potati*- accedit ad Verbi incarnationem. Unde sicut nihil urnut unione, sic nec maternitate Dei quidquam D». pr«- praestantius, vel ab ipso Deo fieri potest, uti doiUe im, cct q Thomas, 1 part. *Quæst.* XXV, art. G, ad 4 : « Diccuuum, ait, quod humanitas Christi ex hoc quod est unita Deo, et bcatitudo creata cx hoc quod est fruitio Dei, et B. Virgo ex hoc quod est mater Dei, habent quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus; et ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis, sicut non potest aliquid melius esse Deo. » Ex quibus colligas quod, licet maternitas Dei, sicut et visio Dei, sit dos et dignitas enlitativc et absolute finita, utpote quæ recipitur in intellectu cl natura creata, quæ, cum sit limitala et finita, doni infiniti non est capax ; tamen objective et respective sil infinita, quia scilicet uiraque respicit tenditque in objectum infinitum, quod est Deus. Hinc esse matrem Dei, in morali hominum æstimationc ct conceptu censetur esse dignitas immensa : quare ita vocatur a S. Epiphanio, Anselmo, Damasceno et aliis; quia omnes alias dotes et dignitates quibusvis hominibus el Angelis datas, longe transcendit, ct a sola unione hypostatica Christo communicata superatur.

Sexto, cx hac radice et fundamento omnia Virginis Deipara) charismata el privilegia profluunt, inter quæ graves Doctores, ut Franciscus Suarez, Salazar ct alii censent esse hoc, quod B. Virgo sua gratia suisque meritis superet omnem omnium Angelorum ct hominum gratiam ac merita, non tantum seorsim sumpta, sed etiam adunata ct in unum cumulum collecta, ut si in una bilaneis lance ponerentur ista omnia, in altera vero solius Virginis, hæc illi praeponderaret. Unde consc- prece»D. quitur ipsam magis Deo esse gratam, dilectam virgimi et in pretio, quam sint omnes homines et Angeli simul sumpti : quare ejus preces pluris valere apud Deum, quam valeant preces omnium ho- Dium minum et Angelorum. Mater Dei enim dignior est ut exaudiatur a Deo, quam sint omnes homines cur? ct Angeli simul.

Kalio a priori est dignitas maternitatis jam as- b. virgo signata, quæ plano hanc praecellentiam quasi maurfijure suo deposcere videtur. Accedit quod, sicut malerfamilias, qua talis, dignior csl omnibus suis filiis, servis ct ancillis simul sumptis, tanquam mater, caput cl princeps totius familiæ : sio et B. Virgo a Christo constituta materfamilias suæ z Ecclesiæ, omnibus ejus filiis et fidelibus, etiam simul sumptis, dignior sil oportet. Unde S. Irenoms : a Quid est, ait, quod sine Mariæ consensu non perficitur incarnationis mysterium? quia nempe vult illam Deus omnium bonorum esse principium; p et S. Gregorius, lib. 1 *Reg.* cap. n; « Mons fuit beatissima Virgo, quæ omnem elect® creatura allitudiuem electionis suæ sublimitale transcendit. »

Insuper B. Virgo, quia mater Dei effecta est re- Regini gina omnium Angelorum et hominum, ut om- Anadonnes ei se subjicere, ejusque se subditos, imo scr- rum vos profiteri, atque illam ceu dominam, principem et pleno jure reginam suam agnoscere debeant, imo gaudeant ct optent. Atqui honor et dignitas Regime superat omnes dignitates Ducum,

Uaronnm, Comitum illi subditorum, etiam simul sumptas, quia est transcendens cl altioris ordinis, ac par regiæ majestati. Ergo pariter B. Virgo, quia regina codi et terrai, regia hac majestate superat omnes dignitates omnium Angelorum ct hominum, nipote sibi subditorum, etiam adunatas el in unum conflatas.

MHh-Irix fidelium.

Denique B. Virgo, quia mater Dei, a S. Anselmo cl Patribus vocatur et revera est mediatrix totius Ecclesiæ et omnium fidelium, quia ipsa proxime cooperata est incarnationi Verbi, et consequenter redemptioni nostrae. Rursum per illam ceu malremfamilias et mediatriccm, Deus Martyribus distribuit fortitudinem, Virginibus castitatem, Apostolis zelum, Confessoribus patientiam, Anachoretis austeritatem, Religiosis humilitatem, paupertatem, obedientiam; conjugibus continentiam et fidem conjugalem, ac cæteris fidelibus suas dotes, virtutes et gratias cuique congruas et proprias. Quare hasce omnes ipsa perfectius et eminentius in sese habeat oportet: sicut causa universalis, v. g. coelum eminenter in se continet omnes perfectiones corporum elementariorum, quas ipsa causal et producit; quare sicut cœlum superat omnia terrena, ignis calore superat omnem calorem a se productum, el sicut sol suo splendore vincit et obscurat omnem lucem acris et stellarum, utpote a se productam : sic pariter gratia, et consequenter gloria B. Virginis, superat omnem gratiam et gloriam fidelium omnium. Rursum, sicut caput sensum,rationem, motum et directionem induens in cætera membra, iis omnibus etiam simul sumptis longe antecellit (plus enim habet rationis et sapienti e solum caput , quam omnia membra simul sumpta): sic etiam gratia B. Virginis gratiam cæterorum omnium simul sumptorum praecellat oportet, quia est gratia capitis, quam proinde non sibi soli accepit , sed velut caput eamdem in cæteros fideles pro cujusquc capacitate transfundit.

Gratis B Virginii e*i prati i capitis.

Porro etiamsi nec Christus gratiam et gloriam Angelis meruerit, nec illam cis B. Virgo impétrant aut distribuerit, ut proprie Angelorum mediatrix dici nequeat : hactenus tamen mediatrix eorum dici potest, quod una sit in cœlis Ecclesia, Angelorum cl hominum beatorum; quare cum Christus et B. Virgo effecerint ut ruinas Angelorum, lapsu dæmonum facta?, per homines sarcirentur, unaque integra el plena, omnibus numeris perfecta cl beata Ecclesia triumphans ex utrisque con^:ircnh,r› hinc i*l lll Christus Angelorum mediator, et B. Virgo mediatrix diei queat, quia magnum eis bonum contulit, scilicet reipublicæ ct Ecclesiæ eorum lacerai redintegrationem, indequo gaudia mutua, qual bealiludinem Angelorum accidentalem mire adaugent. Gaudent enim mirifico Angeli dc Apostolorum zelo ct fructu, dc Martyrum invicta constantia, dc angelica Virginum castitate, etc., atque eorum merita, triumphos, gloriam ct prxmla sua les'imant per communionem charitatis et Ecclesiæ. Hpc entm fadt ut, quod unius Beali est, id alterius quoque fiat, adeoque quisque Beatus fruatur ct gaudeat de bono alterius, perinde ac si id suum propriumque foret Quare cum omnes Angeli simul hanc suæ ruin® per homines restaurationem mereri et impetrare nequiverint, sed id prostiterit Christo*, et post porque Christum B. Virgo, lune sequitur plus eam apud Deum gratia valere, plusque ab eo impetrasse, ipsis etiam Angelis, quam omnes Angeli simul juncti sibi impetrare potuerint, ac proinde B. Virginem tam gratia quam gloria, omnes Angelos simul sumptos transcendere et superare. Unde S. Anselmus ait per B. Virginem totum mundum esse erectum, ct totam rerum naturam esse renovatam. Et B. Petrus Damianos, serm. De *Assumpt.*, ad illa : *Electa* ut *sol :* * Electa, ait, sed præclecta ut sol, quia sicut sol solus orbem illuminat, sic hæc sola solidiori lumine et Angelot ct homines illustrat. » Denique S. Bernardus : n Maria, ait, omnibus misericordi® sinum aperuit, ut dc plenitudine ejus accipiant universi, peccator veniam, justus gratiam, Angelus Letitiam, tota Trinitas gloriam (i)• »

n virgo medix-

a !,\ ib. tnm, í"noTr*"

30. Fallax gratia, et vasa est **pvLcnnnrno;** mulier **T1MEXS IJOMIMM IPSA LAIDABITLR. — Hebraic*',** *mendacium gratia, et vanitas pulchritudo; mulier timens* (vel *timor,* ulrumque enim signiticat hebreum J1KT *iirath, q. d.* Qui est timor Domini, vel qui ita limet Dominum, ul videatur esse ipse timor) *Domini* ipsa *laudabitur;* Syrus, *mentitur decor, infructuosa est pulchritudo, etc.;* R. Salomon, *mulier haud laudibus extollenda, quod forma præceliai, cum omnia sint quid inane et merum mendacium; mulier vero qua Deum vereatur, hæc solum laudibus est celebranda.* Idem per mulierem hanc mystice accipit S. Scripturam ct legem Dei. Septuaginta hic variant; nam Vaticani habent : *Fallaces gratiæ, et vana pulchritudo; mulier enim intelligens benedicitur: timorem autem Domini ista laudet,* quæ ultima videntur esse duplex vfcrslo ejusdem scn-< tentiæ llebrææ. Complutenses el Regii, *mendaci# grati# et* tuna *pulchritudo non est in te;* ct S. Ambrosius , *fallaces* (S. Augustinus, *falsa) grati#, et vana species; mulier prudens* (S. Augustinus, sapiens) *benedicitur : timorem autem Domini ista laudet;* sicque mystice exponit, *q. d.* Vaine sunt virtutes sine chiniate; Umor enim Del filialis est amor ct charitas. Auctor *Catena Gr#c. sic* legil, sicque mystico explicat, *mendaces grati#, et vana mulieris pulchritudo nulla est in te; mulier pruda# apud omnes bene audit. Ipsa autem timorem Domini laudet ct extollat :* « Multæ, inquit, sunt artes et disciplina) extern® sapienti®, quæ hominem ad sepclliciuntetdibtrahunL Verum divinasapienlia, vera illa cl salutari pulchritudine ornala, excellit

(1) Quæ sequuntur, videntur esse uon continuatio Verborum mariti, sed auctoris epiphonema, quo inairisfainilias omnibus numeris porteci» âüOQUÜoüiiem impomL

omnes. Timorem autem Domini laudet, etc. Anima, inquit, quæ hanc sapientiam adepta est, non se efferat, sed Deum timeat et laudet, ut qui omnis cognitionis auctor et parens ipsi exstiterit. »

Gata ’ *Gratia est* gratiosa venustas, sive decor et concmnitas, tum corporis, tum gestuum et actionum, qua quis in habitu, incessu, sermone et actione ita decore se gerit, ut inluentium amorem sibi conciliet, cisque acceptus et gratiosus existât : sic femina» bene educata solent esse graliosæ in dicendo ct agendo, omnique gestu et habitu. « Pulchritudo est bona illa concinnitas in compositione membrorum, floris instar superinductam sibi gratiam habens, » ail S. Basibus apud Antonium in Pnkhri- *Melissa,* part. I, cap. 1x. Pulchritudo in Iribus sita l't »n cs*: in JUbla corporis quantitale, qualilate au. ct complexione *; secundo,* in congrua membrorum proportione; *tertio,* in grata coloris suavitate.

Sensus est, *q. d.* Cæteræ mulieres laudem quaerunt vanam ex sua gratia, et laudari cupiunt a sua pulchritudine; at hæc virago laudem veram aucupatur ex *timore Dei.* Vana enirn dos, et vana laus, est pulchritudo; at vera laus et vera dos laudanda, est timor Dei, ideoque ipsa præ cæteris reipsa laudabitur. Solent enim feminœ ponere suum decus in gratia morum et pulchritudine corporum, tum naturali, tum ascititia quam sibi asciscunt, obliniendo faciem purpurisso, cerussa, aliisque pigmentis cl fucis : item vestiendo sebysso, monilibus, catenis aureis, unionibus, armillis, cœleroque mundo muliebri. At omnis hæc gratia est fallax ct vana, citoque tollitur et evanescit. Quocirca virago hæc decus suum ponit non in gratia et pulchritudine, sed in timore Dei, qui manet in sæculum sæculi, atque Dei et Angelorum gratiam ct gloriam, laudemque œternam illi conciliat.

Secundo, q. d. Gratia et pulchritudo corporea, quam adeo ambiunt homines et feminœ, fallax est ct vana; vera enim gratia et pulchritudo sita est in virtute, quam affert timor Dei : illa enim pulchritudo corpus duntaxal ornat; al hæc virtutis tam animam quam corpus condecorat, ideoque præ illi sub omnibus laudari ct celebrari solet; virtus enim sola est laude digna : unde a Poetis per metonymiam virtus vocari solet laus. Præclare S. Gregorius Nazianzenus apud Antonium in *Melissa,* part. 1, cap. 1x : < Pulchritudinem, ait, existima animi ornatum, p Et S. Chrysostomus : < Nun in corporis forma, sed in moribus el modestia pulchritudo sita est. p

fpkbri- Nota : Gratia et pulchritudo vocatur mendax, i lo vi- falsa, fallax etvana; vel, ut nervosius habent Hebr. mendacium sive falsitas ct vanitas. *Primo,* quia brevis est et caduca, fugax et evanida : cito enim per elatem, morbum, laborem, aliudvc accidens deperii et evanescit. Mentitur ergo se esse rem realcm et stabilem, cum revera sil umbratica et instabilis. Unde Poeta :

Form» bonum fragJe est, quantunque accedit ad annos
Va ouaor, el syalio carpitur ilu &uo.

Sicut ergo radii solares, per vitrum rubrum transparentes apparent rubri, cum revera tales non sint, sed vitrum mentiatur eos esse rubros; ct sicut sepulcra intus plena putoribus, vermibus ct cadaveribus, exterius mentiuntur se esse pulchra, puta alba el aurea : sic feminœ pulchræ et coo- perta», ut meretrices, externo fuco mentiuntur se esse pulchras, cum interius sint plenæ sordibus, putoribus intolerabilibus, ac morbis et lue venerea quam amasiis aillant, ul vere meretrix non sit aliud quam sepulcrum dealbatum, et caro spurca per cutem spatiose tralucens.

Secundo, quia gratia et pulchritudo fallit, deci- scuoto, pit el dejicit ipsas feminas gratiosas et pulchras, quia facit eas superbas, morosas, intemperantes. Unde illud :

Fastus inesl pulchris, sequiturque superbia formam.

Pulchræ enim cupiunt omnibus suam formam ostentare, idcoque omnium concupiscentias et tenlationes in se provocant. Unde Naso :

Lis est cum forma magna pudicitiae,

quia formosa* œgrc sunt castæ : nam juvenes el mœchi carum formæ insidiantur. Hinc Aristippus philosophus, consultus a quopiam an uxorem ducere deberet, negavit, rationemque attulit dicens : Vel duces deformem, vel formosam; si deformem, habebis id est pœnam; si formosam, habebis xaw, id est communem multis. Ha Antonius in *Melissa,* part. II, cap. xxxiv. Vide S. Chrysostomum, homil. De *Muliere et pulchritudine,* tom. VI, et homil. 20 in cpisl. *ad Ephes.*

Quocirca legimus in Vilis Sanctorum virgines Femios ct viragines castas petiisse a Deo, ut ab eis hanc * illecebram pulchritudinis tolleret, ac sese efficerct deformes, atque impetrasse; alias oculos sibi cisti* eruisse, nasos truncasse, vibicibus faciem defor- UU4e masse, ut incestis tentationis ansam prœcidercnt. Nam, ut ait Leucippus apud Antonium in *Melissa,* part. 1, cap. 1x : « Pulchritudo acutius telo vulnerat, et per oculos in animam defluit; » et Anonyinus ibidem : « Eximia forma mullis etiam criminibus scatet. » Ita S. Ebba Abbatissa Collin- Eien. ghammensis coenobii in Anglia, anno 870, Danis Pl*- Angliam invadentibus, ut eorum lasciviam effugeret, sese cum omnibus monialibus naso et labro superiore truncavit : quare Dani furentes ipsas cum coenobio concremarunt, itaque pro virginitate martyrii lauream adeplæ sunt, uti ex Malthœo Weslmouasteriensi referi Baronius, loin. X, ad annum Christi 870. Sophronius, vel potius Joannes Moschus in *Prato Spirit,* cap. 1x, narrat virginem ob oculorum pulchritudinem a juvene appetitam, effodisse sibi oculos, cosque juveni misisse; quo viso ille compunctus, sœculum deseruit, et probatissimus faclus csl monachus. Idem fecit Sanctimonialis quœdam, dc qua scribit Jacobus de Vitriaco Cardinalis, quæ adamata a principe ob oculorum speciem, eos sibi evulsit, ac in disco

principi destinavit : « Habeto, ait, oculos quos desiderasti, modo meos cordis oculos intactos atque ilhesos relinquas. » Quod exemplum post Vitriacura recenset Vincentius Bellovacensis in *Speculo morali„* lib. 1, part. HI, dist. 96, illudque in Anglia contigisse testatur; principem vero illum fuisse Richardum Angliæ regem, qui se monasterium combusturum minabatur, nisi sibi Sanctimonialis adeo formosa dederetur.

Tertio. *Tertio.* quia grafia el pulchritudo fallii et dementat mentes virorum el juvenum, ul velut amentes illas insane adament, et velut effrenes equi ad equas adhinniant, itaque cum eis castitatem, sanitatem, virtutem, conscientiam, famam,coelum deperdant, ac feminini et incesti fiant, morlemque presentan et æternam in gehenna sibi æque ac feminre,quas adamarunt, accersant. Huc facit illud Theophrasti, quod citat S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian. :* a Pulchra, ait, cito adamatur; difficile autem custoditur quod plures amant : nihil tutum est, in quod totius populi vota suspirant : alius forma, alius artificio, alius facetiis, alius liberalilate sollicitat. Aliquo modo vel aliquando expugnatur, quod undique incessitur. » Et infra : a Omnis, quantumvis circumspecta et prudens, custodia luditur. »

Polcbri. Quocirca quid est *gratia,* quid *pulchritudo ?* Res-
‹n linis pondeanl sapientes tam Patres quam Philosophi,
S £la- quos citat Maximus, *serm.* 44; Antonius in *Melissa,* part. 1, cap. 1 x; Stobæus, part. Il, *serm.* 66 el63, et Tiraquellus, *leg.* Il *Connub.* num. 10 el seq.; S. Hieronymus : a Pulchritudo est oblivio rationis; » Sócrates : a Pulchritudo est modici temporis tyrannis, d quod fornire gratia mox deflorescat; idem : a Formosorum oscula vitanda sunt quasi animalium morsus venenatorum; » Theophrastus : a Pulchritudo est tacila deceptio, » quod absque verbis persuadeat; » Euripides in *Helena :* « Pulchritudo est res infelix; » Xenophon, lib. *Dc Amore :* « Pulchritudo est ignis, qui tangentes urit, distantes inflammat. Est autem animai cultus disciplina, et mens ad prudentiam composita; » Pctrarcha, lib. l *De Rented, utnusque fortunes :* « Pulchritudo est velum oculis, laqueus pedibus, viscus alis, ut non facile vera discernat, nec virtutem sequatur, ncc in altum anunre evolet. Est hostis domesticus, raptor quietis, materia laboris, tormentum libidinis. » Proclus, lib. *De Anima,* ait : « Animæ decepta propter verre pulchritudinis ignorantiam, corporeas formas admirantur et depereunt. » S. Chrysostomus, episl. *ad Theod. lapsum :* d Pulchritudo, ait, est gypsum sepulcro inductum, id est phlegma sanguine mixtum pulchre per pellem pcllucens. » Detraho pellem, et videbis quam putida subsit caro, quale sterquilinium sit in ventre, quale phlegma per os, nares, oculos, etc., distillet. Omitto vomica^ gangrenas, carcinomata, flatus, fœlores, predores.

Rursum Bion apud Laertium, lib. IV, cap. vu : «Forma, ait, est bunum alieauin, » sentions extra hominem esse, quod ipse sibi nec dare potest, ner tueri datum. Animi bona vere nostra sunt. Theocritus : « Forma est eburneum detrimentum, » quod grata quidem sil aspectui, sed multorum incommodorum causa. Carneades : « Forma est regnum absque satellitio, » quod formosi impetrent quidquid volunt, nulla adhibita vi. Refert hæc Laertius, lib. V, cap. i, et Slob eus, *serm.* 63.

Isocrates eos qui pulchrum hal ent corpus, animam autem malam, dicebat optimam habere navim, gubernatorem autem pravum; Æsopus ' a Ne mihi formam, ait, sed mentem aspice; » ita Maximus, serm. 44. Alius : a Forma esi flo*juventa , qui deflorescit in senecta, d Sicut rosa floret mane, marcet ve-pere. Vide roseum vultum juvenis, cumque confer cum rugis canisque senecta. Seneca in *Hippolyto :*

> Lì fulgor tenens qui radiat genis,
> Momento rapitur, nulUque non dies
> For.nosi spolium corporis abstulit.
> Res est forma fugax.

Philo, lib. *De Providentia :* u Ob formositatem corporis, ait, se jactare, et laudes aucupari, mentis compos nemo poterit, quæ brevi adeo exstinguitur tempore, ut antequam florescat defloruisse videatur. »» Denique S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 31 : « P Ichriludo, ail, csl temporis et morbi ludibrium; » nam, ut ait Boetius, lib. Ill *De Consol.* prosa 8 : « Triduanæ febris igmculo potest dissolvi. »

Nota : Non negat Salomon pulchritudinem et gratiam esse decus viraginis, sea tantum alserit id esse fallax el caducum, cum verum solidumque ejus decus sit sapientia el virtus, quam parit limor Domini. Creleroqui forma corporis sæpe index et specimen est formæ animæ. Quocirca B ¡rtholomæus Capranus, Mediolanensis Archirpiseopus, idcirco se ministros forma prestantes quresivisse dicebat : « Quoniam lurpes animi turpia corpora incolerent ; improbitatem autem m egregio corpore raro compertam esse,» ait / Eneas Sylvius, lib. Il *De Gtstis Alfonsi* : unde illud : Pulchilludo corporu refert palmtodiDem inilDL

> Gratior est pulchro vemens e corpore virtus.

Et illud Ovidii :

> Pulchri verecundo suffundens ora rubore,

quæ est virginum pulchritudo. Bion : « Forma, ail, mulieres ornat, virum autem robur; » Menander : « Si naturæ decus inores exornent boni duplo amore accedens capitur; » Plato : ‹ Sensus omnes formosus delectat; » Aristoteles : « Pulchritudine homines magis quam quavis epistola commendantur, » Plutarchus ; a Pulchritudo corporis opus est animæ, gratificantis ei decus formæ : » hæc el plura Slobreus, sena. 65. Iliac S. Augustinus, lib. XV *De* Civil cap. xxit, assent pulchritudinem esse donum Dei.

Igitur damnat pulchritudinem ascitiliam, quam

«ibi parant feminæ philocosmæ; naturalem vero formam non damnat, sed fallacem et fugacem esse docet, ac, si comparetur cum timore Dei ct virtute, longo illi esso postponendam, cum virtus sit vera imhdaque animi corporisque forma et pulchritudo, uti docet S. Petrus, *epist, I,* cap. ni, 3 et seq., ubi plura hac do re dixi, seque ao *Isaiie* ni, sub finem cap.

Norat hoc optime B. Nonna mater S. Gregorii Nazianzeni, de qua ipse ita scribit, *orat.* 19 : « Illa est, ait, quæ cum ¿dite mulieres tam ob forma: elegantiam nativam, quam fictam et ascititiam gloriari, atque animis efferri soleant, ipsa contra hanc unam quæ in anima divinaque imagine sive tuenda, sivo pro viribus repurganda, posita est, pulchritudinem agnoscebat; pictos autem et arte quæsitos ornatus ad scenica* mulierculas abjiciebat. »

Eum. fll Matrem sapientem secula est sapiens filia S. Gorgonia, de qua idem ita loquitur, orat. II : a Non illam aurum arte ad eximiam pulchritudinem elaboratum ornavit, non Gavie coime, tum apparentes, tum sublucentes, non crinium nodi et imposturas, pretiosum caput summa cum infamia scenam efficientium, non circumfluentis et pellucida vestis magnificentia, non lapidum splendores et gratia: propinquum acrem colorantes, ac formas lumine circumfundentes, non pictorum artes et prœsligiæ, ac vilis et parvo constan* pulchritudo, terrenusque fictor in contrarium fabricans, insidiosisque coloribus Dei figmentum obducens, cl per honorem infamiam inurens, ac divinam formam meretricium procacibus oculis idolum proponens, ut adulterina pulchritudo naturalem imaginem, quæ Deo ac futuro ævo servatur, surnpiat. V.;rum cum externos multos et varios mulierum ornatus cognitos haberet, nullum tamen moribus suis, atque intus conditio splendore preslanliorvm aguo icbal. Unus illi rubor placebat, quem pudor offert; uuu» candor, quem paril abstinentia. Nam pigmenta ct fucos, ac vivas tabulas, cl lluxam formiti venustatem iconicis ct trivialibus relinquebat, quibusque probrum ac dedecus est erubescere. »

Mulier timens Deum ipsa laudabitur : — a vera solidaque animi pulchritudine, quie consistit in timore Dei el virtute; virtus ergo sola est laudabilis, ac vera laus decusque viragini*. Septuaginta vertunt, *timorem autem Homini nla laudet, q. d.* Laudent aliæ philocosmæ et vanne suam gratiam et pulchritudinem genarum, oculorum, vultus, etc.; al baie cordata virago laudet timorem Dei, in quo omne suum decus formamque sapienter collocavit. De hoc ergo glorietur, hunc celebret, hunc omnibus verbo cl magis opere deprædicet, ut discant illum sibi accersere, ac relieta vana ‹urporeæ pulchritudinis cura, illo sdpsas longe speciosius exornare.

Sapienter S. Bernardi», serm. 1 *De* S. *Victure :* sme virlule, ait, est gloria, profecto mdobita venit, præpropere affectatur, periculoso captatur. Virtus gradus ad gloriam, virtus mater gloriæ est. Fallax gratia et vana est pulchritudo, quam illa nou parturivit; sola est, cui gloria debetur jure, et secure impenditur. »

Ubi nota : Virago hæc tanto est sapienti®, virtutis, nominis et famæ, ut non tam ipsa laudetur a timore Dei, quam ipsa eum laudet et commendet. Sic enim viragines et viri eminentes suo verbo et exemplo luxibus, regulis et virtutibus dant pondus, auctoritatem, decus et laudem, ipsasque alias a vulgo neglectas cl parvi æslimatas appretiant, auctorant et velut canonizant; sic Christus sua auctoritate addidit pondus, auctoravit, et quasi canonizavitpaupertatem, humilitatem, patientiam, crucem, martyrium, quoffim dignitas et pretium ob hominibus ignorabatur, imo quos ut viles et ignobiles contemptui habebantur, quando ipse semetipsum humiliavit ct exinanivit formam servi accipiens, nascens in stabulo, reclinatus in presepio, pauperem vitam agens, patiens opprobria, tormenta et mortem crucis, moriens iu patibulo. Unde cum secuti sunt omnes Apostoli, Martyres, Confessores, Anachoretæ, Virgines, Religiosi. Hinc S. Bernardus, serm. 1 *in Vigilia Nativit.,* loqueos de paupertate : « In terris, ait, abundat et superabunda! hæc species, et nesciebat homo pretium ejus. Hanc itaque Dei Filius concupiscens descendit, ut eam eligat sibi, et nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum tuum, Sion, sed humilitate, sed paupertate. » Sic B. Virgo auctoravit virginitatem, humilitatem cæterasque virtutes, quando ipsa noluit esse mater Dei, nisi persisteret virgo; unde virginitatis, nuncupato ejus voto, prima vexillum sustulit, quod deinde tot agmina virginum secuta sunt; sic Religiosi, Doctores et gradu eminentes auctorant Ordinis sui disciplinam, obedientiam, paupertatem, officia humilia, cum ipsi ea obeunt, ao junioribus eadem obeundi exemplo prelucent.

Allegorico S. Augustinus, serm. 43 *De Diversis:* au* «Fallax, ait, grafia, et vana species mulieris, quia Kcri‘‘* si cburilatem non bulico, nihil sum, etc. Timorem autem Domini ipsa collaudat, ipsaque benedici* tur; collaudat illud, unde benedicitur. Quid collaudat? timorem Domini quo perducta est ad sapientiam. Initium enim sapientiae timor Domini. Timorem autem Domini ipsa collaudet, laboriosa tot laudibus, inter lot scandala patiens, provida ad exspectandum, foriis ad loleraudum. constans ad perseverandum. Laboribus finitis, d de illi do frudibus manuum suarum. Quid date? Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum vobis pa* ralum ab origine mundi. »

Rursum hanc gnomen adaptes B. Virgini, quæ B Vir|(t corporo fuit eximie preclaro el pulchro, non fe- pdcbsrminea el illecebrosa, sed gravi, decora, venera- niul* bib et augusta pulchritudine, qualem pretermit imagines ejus a S. Luca depiclæ, quas hic Romas

spectamus et veneramur. Eadem patet cx egregia physiognornia membrorum ejus, quam graphice ex Eplphanio presbytero depingit Nicephorus, lib. 11 *Hist*. cap. xxiii.

JUtio Vtiuix. Ratio fuit *prima*, quia ipsa per miraculum a sterilibus senibusque parentibus concepta, non tam parentum, quam Dei el Spiritus Sancti fuit opus. Spiritus Sancti autem opera sunt perfecta, pulchra, eximia. Ita Albertus Magnus apud Dionysium Carlhusianum, lib. I *De Laudibus Virg*. cap. in : «Quemadmodum, ait, corpus Christi, quod Deus supernaturalitcr per seipsum formavit, est perfectissimum atque pulcherrimum in natura, quoad fieri potuit secundum statum viar. sic corpus Virginis ad hoc immediate ordinatum fuit pulcherrimum secundum statum vioe, quod natura per se operans facere potest; ideo dicimus quod, sicut Christus fuit speciosus forma prie filiis hominum, sic Virgo pulcherrima fuit inter filias hominum, et quod ipsa habuit summum et perfectissimum, quod potuit esse in mortali corpore femineo, secundum statum viæ operante natura.» Hæc Albertus.

Ipse Dionysius ibidem, art. 35 : « A planta, ait, pedis usque ad verticem capitis, nihil penitus fuit in Virgine neque in corpore, neque in anima indecens, reprehensibile, indecorum, imo totum fuit divinæ sapienti® formatum pulcherrime, circumcisum ab omni superfluitate, plenissime ac speciosissime operatum. Nempe sicut Christi humanitatem propter ejus personalem cum Deo unionem, decuit omni perfectione naturæ ct grati® in termino excellenti® præfulgero : ita ipsius genitricis personam post unigeniti sui humanitatem, oportebat in omnibus sic ornari. Quoniam post hypostaticam in Deo conjunctionem, non est alia tam vicina, ut unio m dris Dei cum Deo filio suo. » Hæc Dionysius. Idem, art. 36, existimat Virginis sanctissim i! vultum splendore quodam illustratum, ejusque carnem suavem odorem spirasse.

Secuuúa. *Secunda,* quia ipsa ccu mater formavit corpus Christi, quod fuit speciosissimum, juxta illud *Psal*. xi.iv : «Speciosus forma præ filiis hominum; diffusa est gratia in labiis tuis. » Christi ergo species et pulchritudine matris: hanc enim magis a matre quam a patre trahere solent proles, utpotc quæ in earum utero formantur ex earum visceribus; quare siepe proles solent magis matrissare quam patrissare, magisque matris lineamenta, mores et gestus, quam patris referre, juxta illud : «Multum dc patre decoris, plus de matre feras. »

Twti». *Tertia,* quia interna mentis pulchritudo transfundebat se in corpus Virginis, quo fiebat ul divina ejus puritas ct sanctitas luminosa in facio radiaret. Simile de S. Antonio scribit S. Athanasius.

ihiicbritudo mi- Porro si tanni fuit corporis B. Virginis pulchritud0, quanta fuit animæ ct mentis! lege Cantica Canticorum ct id videbis ; illa enim in Canticis præ cæteris Ecclesiæ fidelibus describitur et depingitur. Unde illud cap. iv, 7 : « Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.» Ratio a priori est quod ipsa fuerit thalamus Verbi ex se incarnati, atque consequenter totius S. Trinitatis. Quid Dei throno pulchrius? Nam, ut aitS. Augustinus, tract. 32 tn Joan. : « Sicut animus facit decus in corpore, sic Deus in animo; » et mox : Decus ergo corporis animus, decus animi Ileus. » b

Rursum animi decor in virtutum omnium splendore , ac divinæ gratiæ praecellentia consistit : B. Virgo autem gratia et virtutibus omnes h Mil nes et Angelos longe transcendit Nihil ergo creatum in cœlo et terra, illa fuit nobilius, illa pulchrius.

Accipe nunc Patrum et Doctorum de utraque &>rm« Virginis forma sensa et dicta. S. Gregorius Na- p*UuiX zianzenus in Tragœdia, Chnstus *patiens,* sic de ea camt :

> Ebeti poicas inter et pulcherrimas,
> Atque venerandas prima, virgo «alera
> Et parens Maria l

Et rursum ex persona chori :

> 0 Virgo forms qnæ nitore oeteru
> Prais, puelli nobilis, qu* bajuhns
> Infintem iu utero (ut tu refers) luo Deum,
> Thesaurum eodem bajalasti maximum.

S. Ephrem, orat. *De Deipara,* eam urnam pulcherrimam vocal, quæ co*Ii manna gestat. Epiphanius, orat. *De* Lauditi. *Virg*., eam his verbis compellat: « Qua? solo Deo excepto cunctis superior existis, formosior es ipsis Cherubim ct Seraphim, et omni exercitu Angelico. » Andreas Cretensis, oratione *De Dormit. Deìpara,* his cam elogiis exornat : « Eximia pulchritudo a Deo sculpta, statua recte descripta, vivi archetypi imago, n Gregorius Nicomediensis, oratione *De Oblatione,* Deiparam sic afTalur : « O pulcherrima pulchritudo omnium pulchritudinum ! o Dei genitrix pulchrorum omnium summum ornamentum! »

Richardus Victorious, cap. xxvi tn *Cantica,* B. Virgini, dat puritatem angelicam et vultum angelicum. S. Bonaventura in *Litaniis* sic eam vocat et invocat : a Sancta Maria feminarum pulcherrima.» Idem in *Speculo :* « Dicamus, ait, illud *Cant*. v : Qualis est dilectus tuus cx dilecto, o pulcherrima mulierum ! et ccce ipsa respondens statim dicit : Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus, ipse candor lucis œternæ. Candidus quidem est divinitate, rubicundus autem humanitate; candidus quoque conversatione, rubicundus passiono. Ecco quam pulcher fructus: propter hoc bene dicit de ipso Augustinus : Pulcher in coelis, pulcher m terris, pulcher in Patre Verbum, pulcher in matre caro et Verbum; hæc autem pulcherrima arbor Maria, non solum habet pulcherrimum fructum ventris, sed etiam pulcher-

timos habet fractus mentis; de quibus Apostolus ad *Galatas,* cap. v, scribens ait : Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. »

Idem doccntS. Antoninus, IVpart, tit, xv, cap. xt; Canisius, lib. I *Dc B. Virgine,* cap. xiii; Suarez, torn. Il, in III part. disp. 2, sect, n; Barradius, lib. VI, cap. lx. Denique S. Brigitta in *Serm. angel,* cap. xiii: «Quemadmodum, inquit, Deus et Angeli dû Virginis animæ venustate gratulabantur in coelis, ita etiam gratissima ejus corporis pulchritudo omnibus eam cernere cupientibus utilis fuit ct consolatoria in terris; » et lib. V, post interrog. 9, Christus Dominus singula suæ genitricis membra dilaudat, et mystice eorum pulchritudinem declarat; ct lib. I, cap. ii, matri suæ hæc dixisse perhibetur : « Angeli considerant alter alterius pulchritudinem, el pulchritudinem omnium animarum ct omnium corporum admirantur; sed animæ tuæ pulchritudinem vident esse super omnia quæ creata sunt, et corporis tui honestatem excellere omnes homines qui creati sunt, et sic omnes Angelos, cl omnia quæ creata sunt, excellit pulchritudo tua. »

Addit S. Ambrosius, lib. *De Jnstit. virg.* cap. vu, loqueas de Deipara : « Tanta, inquit, erat cjus gratia, ut non solum in se virginitatis gratiam servaret, sed etiam his quos viseret integritatis insigne conferret; visitavit Joannem Baptistam, nec immerito mansit integer corpore, quem in Iribus mensibus oleo quodam suæ præsenliæ, el integritatis unguento Domini mater exercuit, n Alcnsis, lll part, suæ *Theol.,* Qurest. IX, num. 2, art. 5: « Beata Virgo, inquit, suo aspectu concupiscenti® motus exstinxit. » S. Thomas, in III part., disi, ni, Quæsl. I, art. 2, quæsliunc. 1, ad i : «Gratia, inquit, sanctificationis in R. Virgine non tantum repressit in illa motus illicitos, sed etiam in aliis efficaciam habuit, ita ut, quamvis esset pulchra, a nullo unquam potuerit concupisci. »

Denique Rupertos, lib. Ill *in Cant.,* in illud cap. ir : *Quam pulchra es, amica mea! oculi tui columbarum,* septem Deipara virtutes in septem corporis membris significatas esse animadvertit, propter quas a sponso laudatur, et formosa ab Angelis et hominibus jure optimo reputatur : « 0 pulchritudo, inquit, admirabilis, quam sic admiratur et collaudat pulcherrimus auctor pulchritudinis! Septem præconiis consideravit oculos, capillos, dentes, labia, genas, collum et ubera, et pro singulis dilectis singula decantavit digiue collaudationis capitula : laudatur in oculis simplicitas, in capillis cogitationum tuarum munditia, in dentibus innocentia, in labiis doctrina, in genis verecundia, incollo humilitas, in uberibus tuis admiranda cum fecunditate virginitas. »

t- Quocirca S. Dionysius Areopagita, conversus a *S. Paulo, ab coque missus ad B. Virginem, ejus i conftshm aspectu tanta est suavitate perfusus, tantaque admiratione correptus, ex ea quam in Virgine plusquam mortalem persensit dignitatem, ut, nisi a magistro Paulo (nam sic ad eum ipse scripsit) fuisset de veritate informatus, deam procul dubio existiniasset, ac pro dea habitam adorasse!. Tanta erat univers® Ecclcsiæ de B. Virgine opinio, ea dc ejus virtute concepta existimatio, nipote quæ vel ipso vultu Dei matris præ se ferret dignitatem, omnesque se intiicnles sua componeret majestate, internosque affectus miris modis mitigaret. Circumfertur hac de re epistola S. Dionysii ad S. Paulum, quam recitat noster Christophorus a Castro in *Hist. Deiparæ, cap.* xix, in qua inter cœtera sic ait : « Ductus fui ad Deiformem præsenliamaltissimæ Virginis, etiam me immensus divinus splendor circumfulsit exterius, el plenius irradiavi! interius; tanta etiam in me omnium odoramentorum superabundavit fragrantia, ut nec corpus infelix, neque spiritus posset lotius ac tantæ ælernæ felicitatis insignia sustinere. Defecit cor meum, defecit et spiritus, tanta gloria majestatis oppressus. Testor, qui aderal in Virgine Deum, si tua divina concepta mente non me docuissent, hanc ego verum Deum esse credidissem: quoniam nulla videri major esse posset gloria Beatorum, quam felicitas illa, quam ego infelix nunc, tunc vero felicissimus degustavi. »

31. Date ei de fructu maxuum suarum, et LAUDENT EAM IN PORTIS OPERA EJUS. — **Aquila,** *luudabunt eam in partis opificia ejus;* Septuaginta Vaticani pro *manuum* habent *labiorum : Date,* inquiunt, *ei de fructu labiorum suorum.* Verum Regii, Complutenses, S. Ambrosius, S. Augustinus et Auctor *Catena: Gnecor.* ex Septuaginta legunt *manuum,* non *labiorum,* hæcque videtur prisca et sincera Septuaginta versio. Respondet enim liebræo et Vulgate, ac Aquilæ, Symmacho el Thcodolioni, qui constanter vertunt *manuum;* quare Septuaginta verterunt xupw, id est *manuum,* quod deinde a Scribis deflexum videtur in 7.11).«*, id est *labiorum* (1).

Sensus ergo est, *q. d.* Cum virago hæc manibus strenua, tot opes sibi cl familiæ peperit, digna nunc est ut iis perfruatur. Date ei ergo bibere vinum delicatum, quod protulit vinea quam ipsa plantavit : date illi vestem byssinam cl purpuream : vestite illam sindone, quam ipsa manibus suis filavit et texuit : mensam opiparam illi instruite ex annona omnigena et pretiosa, quam ipsa suo labore comparavit : gaudeat supellectile aurea et argentea, qua ipsa domum sua industria adornavit. Scriptum est enim : « Labores manuum tuarum manducabis; beatus es, ct bene tibi erit, n *Psalm,* cxxvii, 2.

Secundo, Aben-Ezra : *Date,* inquit, *scilicet laudes ei ,* id est laudate eam, juxta illud : « Date Domino Deo vestro gloriam, » Jtrem. xiii, 16; et : « Date gloriam laudi ejus, » *Psalm.* i.xv,2. bic

(1) Sensus etti: Laudale eam, uli merentur ejus opera.

sensus erît, g. (F. Dite laudem operibus ejus, quæ manibus operata est, imo ipsa ejus opera laudent eam in portis, coram coetu magistratus populique totius.

Si cum Septuaginta Vaticanis pro *manuum* legas *labiorum,* sensus erit, *q. d.* Date, id est offerte, ei fructum sermonum suorum, quibus suos ad Dei timorem, prudentiam el probitatem instruxit : offerte illi proles, servos, ancillas, etc., ejus instructione bene moratos, probos, industrios, ut de iis velut fructibus suis gaudeat, ac propter illos ipsam laudate et celebrate. Rursum orationis, recteque loquendi et sermocinandi copiam ab illa petite el accipite, ait Auctor *Catena Grac.* Aut, *q. d.* Hæc virago labiis suis non esi abusa ad convicia, jurgia, rixas; sed bene iis usa ad Dei laudem el proximorum utilitatem ; nulli detraxit, sed de omnibus honeste locuta est; nulli maledixit, sed omnibus benedixit. Ergo simili modo nullus dc ea male loquatur, omnes eam laudent, omnes eam benedicant, nemo maledicere, aut male dc ea loqui audeat.

* Et laudent eam in portis opera ejus, — *q. d.* Jactent alii patrum ct avorum facta, opes, decora, ab iisque se laudent : ab heroína hæc sua, non aliena promit, ab iisque se laudabilem efficit. Nam cum sit gravis, modesta et verecunda, dc sc modeste sentit, ncc ipsa verbis sc jactat, sed opera ejus strenua et magnifica, ipsa etiam tacente, loquuntur ejus laudes; idque non tantum domi, ut ex iis laudetur a domesticis; sed etiam in *portis,* id est palam et in publico magistratus judicumque consessu, ubi viri sapientes el nobiles ejus opera heroica admirantes celebrant, et laudibus in cœlum vehunt : idque tum ad ejus laudem ct gloriam, tum ad aliorum exemplum, ut ejus laus cæteris sil stimulus ad virtutem.

Septuaginta eodem sensu vertunt : *Et laudetur in portis vir ejus, q. d.* Judices ct principes populi, qui in portis morc prisco considero solent, laudant et felicem prœdicant ejus virum, qui talem uxorem et viraginem naclus sil, quæ tot bonis, opibus, fama el gloria ipsum, lotamquc ipsius familiam cumulant.

Allegorico el anagogico, Ecclesia et anima sancta audiet in hora mortis, cl in die judicii a Christo judice, et a sanctis Angelis : « Date ei do fructu manuum suarum, » scilicet, date ei inerccdem el gloriam pro merito heroicorum operum, quæ manibus operata est. Ita Salonius : « Hæc, ait, sunl ver^a Christi dicenda ad Angelos in dic judicii : Date ci de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus, » ut scilicet in porti* coeli inscribantur fortia ejus facinora, quæ ælernam ejii§ laudem omnibus coeli incolis perpetuo repræsenlent, ut ipsi illa Deumque in illis perpetim laudent et celebrent. Ejus victoriae et trophæa quæ retulit de mundo, carne, diabolo insculpantur valvis paradisi, velut perennia virtutis et fortitudinis ejus, Deique gratiæ encomia.

Operi in dîltiir lo*, qm IJbaet

Imo, sicut Christus in cœlo servabit sacra suæ passionis et vulnerum stigmata, sic ct Sancti ibidem suas ostentabunt vibices et cicatrices, quasi perennes Dei suique laudes et praeconia. Ibi craticula ignea laudabit S. Laurentium, sagittæ S. Sebastianum, crux S. Andream, etc. Ibi enim quemque laudabunt non verba, sed verbera; non dicta, sed facta; non linguæ, sed manus et opera.

Hoc cogita, o Christi athleta, dum arduum opus aggrederis, cum dura ingruit lentatio, persecutio, mors, martyrium. Propone tibi æternarn laudem el gloriam, quam, si illud superes, consequeris; labor et dolor brevi transibit, sed merces et gloria ejus perennabit in omne ævum : laudabunt te Deus, Angeli et Cœlites universi quod teipsum viceris, quod mundum calcaris, quod tormenta superaris. < Moine «ianeum enim ct leve tribulationis nostræ, ætern .m gloriæ pondus operatur in nobis. » Unde S. Gr gorius, lib. VI *Moral,* cap. xv, cujus titulus est : *des judicii est porta regni.* a De his portis, inquit,· -dlomon iterum dicit : Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus. Tunc quippe sancta Ecclesia de fructu manuum suarum accipit, cum cam ad percipienda coelestia laboris sui retributio attollit. Tunc eam sua opera in portis laudant, quando ejus membris in ipso regni aditu dicitur : Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, el dedistis mihi polum; hospes cram, et collegiatis me; nudus, et cooperuistis me, *Matth.* xxv. Filii igitur hujus sæculi ante portam elati sunt, sed in porta conterentur : quia amatores hujus speculi in præsenti vita superbiunt, sed in ipso regni aditu æterna animadversione feriuntur. » Accedit Beda : Date, inquit, ei mercedem in cœlo, quia fructum spiritus proferre satagit, scilicet cliarilalem, gaudium, pacem, benignitatem, modestiam, continentiam, fidem, patientiam.

Audi S. Ambrosium in hunc *Proverb.* locum, ct S. Augustinum, serm. 45 *De Diversis :* « Laudatur in portis vir ejus. Portus nostrorum laborum est videro Deum, laudare Deum. Hoc docet Joannes in Apocalypsi, dum Beati in regno caelorum se mutuo invitantes, dicunt : Gaudeamus el exsultemus, et demus gloriam Deo, *Apodal.* xix. Non ibi dicc^tur : Labora, vesti servos, vesti teipsum, orna te purpura, da escam ancillis, attende nc exstinguatur lucerna, sollicita esto, surge de noctibus, aperi manum pauperi, trajice de colo in fusum : non erunt opera necessitatis, ubi nulla indigentia; non erunt opera misericordie, ubi nulla miseria. Non enim frangis pauperi panem, ubi nemo mendicat; non suscipis peregrinum, ubi quilibet in patria quiescit; non visitas ægrotum, ubi omnes perpetua potiuntur sanctitate; non vestis nudum, ubi cuncti æterna vestiti sunt luce: non mortuum sepelis, ubi omnes sine termino vivunt. » Subjicit quale erit in beato otio Sanctorum negotium : « Nec tamen ista non agendo eris otiosus. Quid ergo facies? Docet Propheta : Ut videam voluptla-

tem Domini, *Psalm,* xxvi ; videbisquem desiderasti, cumque laudabis indeficienter. Rune recipies fructum. Tunc potieris illa una, quam poposcisti dicens : Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnes dies vilæ mem, *ibidem*. Tunc mors ultra non erit, neque luctus, neque dolor. Tunc laus, exsultatio et gaudium comprehendet, et fugiet dolor, et tristitia et gemitus, *Isaia* XXXV. Tunc erit Deus omnia in omnibus, I Cor. XV. Tunc laudabitur in portis vir ejus : •quia beati qui habitant in domo tua, Domine, in arcula smculorum laudabunt to, *Psalm*. lxxxiii, qii vivis et regnas in æternum. Amen. »

Hæc omnia facile est adaptare B. Virgini, qum transcendentium laborum ct dolorum suorum .fructum et gloriam pre omnibus Sanctis ct Angelis percipit in coelo, ibique ob heroica sum humilitatis, patientim, charitatis, etc., opera laudatur ab Angelis ct Coclitibus omnibus. AudiS. Joannem Damascenum, orat. 2. *De Dormit. B. Virginis,* loquentem de ejus assumptione in coelum : « Hodierno, inquit, die choreas agunt Angeli, plaudunt Archangeli, Virtutes concelebrant, Principatus exsultant, Potestates Letantur, Dominationes gaudent, Throni festum diem agunt, Cherubim laudibus efferunt, Seraphim gloria afficiunt : ncc minus ipsi gloria afficiuntur, cum glori® parenti gloriam tribuunt, n El post nonnulla asserit Angelos omnes dormitioni Virginis interfuisse : « Quantumcumque enim, inquit, summo Regi astent, illius tamen matrem, et omnibus rebus conditis excellentiorem stipare oportebat. » Idem, oral, i *De Nativit.,* alloquens S. Joachim ct Annam : « Vos, inquit, Angelis superiorem, nunc autem Angelis dominantem filiam extulistis. » S. Athanasius, serm. *De Deipara :* « Beatam, niquil, te predicant omnes Angelorum et terrestrium hierarchiæ, qure ct in coelis benediceris, et in terris beata prodicaris, n Et singularum hiorarchiarum benedictiones, quibus eam celebrant, assignat S. Ephrcm, serm. De *Laudili. Virgin. :* • Ave, inquit, canticum Cherubim et Seraphim, el hymnodia Angelorum : ave, preclarissimum hierarchiarum coelestium ornamentum. » Sophronius inter opera S. Hieronymi De *Assumptione Virg. :* « Hæc, inquit, dicitur terribilis ut castrorum acies ordinata, multis freta et vallata Sanctorum agminibus : siquidem terribilis suis facta virtutibus, ut castrorum acies admodum ordinata, hinc inde Angelorum sanctorum fulta prrasidiis, pulchra ut luna, imo pulchrior quam luna, quia jam sine defectu sui coruscat coelestibus illustrata fulgoribus.» S. Augustinus, serm. 35 *De Sanctis:* « Si coelum, inquit, te vocem, altior es; si matrem gentium dicam, procedis; si dominam Angelorum vocitem, per omnia te esse probaris. » S. Epiphanias, seno. *De Laudib. Deipara* : « Conspicio, inquit, Virginem nb Angelis adorari. Gabriel imprimis salutat : Avo, gratia plena. » Et infra: « O Virgo incomprehensi mysterii ferens miraculum, quæ fidem ter optatam orbi predicasti; Virgo sublimior facta, ct superior ipsis Cherubim et Seraphim, placens Christo regi, a Deo in honoro habita tanquam ancilla digna ct mater. » S. Bonaventura In *Cantico : « Tibi,* inquit, omnes Angeli ct Archangeli, tibi Throni et Principatus fideliter deserviunt; tibi omnes Potestates ot Virtutes coelorum, et universa? Dominationes obediunl; tibi omnes Chori, tibi Cherubim et Seraphim existentes assistunt; tibi omnis angelica creatura incessabili voce proclamat : Sancta, sancta, sancta Maria Dei genitrix, mater et Virgo. » S. Bernardinus Senensis, tom. IV *De Nativit.* cap. vi : « Tot, inquit, creaturae serviunt glorioso? Virgini Marira, quot serviunt Trinitati; omnes nempe creature quemcumquc gradum tenoant in creatis, sive spirituales ut Angeli, sive rationales ut homines, sive corporales ut cceli et elementa, sive damnati, sive beati; omnia quæ divino imperio sunt subjugata, gloriosæ Virgini sunt subjecta, ille enim qui iiliu» Dei est ct Virginis, benedict® matri famulatur in terra, » juxta illud *Luca* n : « Erat subditus illis. » Claudat Sanctorum agmen Doctor Angelicus, qui, I part. *Quast. XXV,* art. 3, ad 4, aureum hoc B. Virgini dat elogium : « B. Virgo, ex hoc quod est mater Dei, habet quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus; et ex hac parte non potest fieri aliquid melius ea. »

IL Virgihùd'nì caiiui.

S. Gregorius Nazianzenus in *Distichis :* « Perpetuam sempilernæ glori® curam habe; nam hreo prrasens quotidie homines fallit. »

Boetius, lib. II *De Consolat. :* « Infiniti vero atque finiti nulla unquam poterit esse collatio. Ita fit ut quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitatc cogitetur, non parva, sed plane nulla esse videatur. »

Habacuccap. m : a Incurvati sunt colles mundi ab itineribus ætcrnitalis ejus. »

Sixtus Philosophus in *Sentent. :* « Immortale» crede te manere in judicio honores et pœnas. »

« Si octoginta aut centum annos laborantes in opere Dei vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro, sed pro praedictis antiis omnium nobis sraculorum regna tribuentur. » S. Antonius apud Athanasium.

« Nullus labor durus videri debet, nullum tempus longum, quo gloria ætcrnitalis acquiritur. » Angeli apud Bedani lib. III *Histor.* cap. xix.

Aleam jacis de æternitatc, jactus unicus et irrevocabilis est; vide ergo ut pro senione non ccrnum, sed coelum jacias.

« Beati qui habitant in domo tua, Domino, in sracula sraculorum laudabunt te. »

VIVE ÆTEHNTTAT1.

FINIS.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ IN PROVERBIORUM LIBRO EXPLICANTUR, VEL ELUCIDANTUR.

(Prior numerus paginam, secundus columnam innuit; sìcubi unicus tantum est numerus, eum ad priorem referri signum est; asteriscos tomum posteriorem, scii. VI, indicat.)

EX VETERE TESTAMENTO.

EX GENESI.

Cap. i, *vers.* 1. In principio creavit Deus coelum et terram, *pag.* 178, *col.* 2.
il, 7. Factus est homo in animam viventem, 121, 1.
tv, 1. Possedi hominem per Deum, 108, i; 2¿2, 1.
— 24. Septuplum ultio dabitur de Cain, 179, 2.
v, 2. Masculum et feminam creavit eos, 567, 2.
xi, 27. Thare genuit Abram, Nachor et Aran < <07,1.
xii!, 9. Ecce universa terra coram te est, 456, 1.
avii, 2. Tolle filium tuum unigenitum, 106,2.
xi.f, 40. Ad oris tui imperium cunctus populus obediat, 242, 2.
itili, 6. In meam hoc fecistis miseriam, ul indicaretis ei et alium vos habere fratrem, 547, 1
ilii, 22. Filius accrescens Jo>cph, filius accrescens, 142,1.

EX EXODO.

Cap. v, vers. 21. Fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaonp, 281. I.
XX, 7. Ncc cniin habebit insontem Dominus cum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra, 176,1 ; 6, 2.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. X, *vers.* 12. El nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum? 135, 2.
ini, 16. Ligabis ea quasi signum in manu tua, 185, I, 2.

EX LIBRO JOSUE.

Cap. XXIV, *vers.* 14. Nunc ergo timeto Dominum, etc. 185, 2.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. xn, *vers.* B. Posui animam meam in manibus meis, 584,2.

EX LIBRIS REGUM.

Lib. I, *cap.* m, ver/. 1. Sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, 555,1.
xn, 9. Factus est spiritus Domini malus in Saul, 498,1.
ini, 23. Si quis quæsient animam meam, quaret cl animam tuam, 399, 1.
Kivi, 9. Quis extendet manum suam in ebristum Domini, ct innocens erit? 330, 1.
Lib. II, *cap.* ni,29. Nec deficiat de domo Joab tenens fusum, *406, 2.
xn, 17. Ne exstinguas lucernam Israel, 71, 1.
Lib. III, cap. tv, 5. Alarias erat super eos qui assistebant regi 172,2.
Cap. IV, *vers.* 29. Dedit quoque Deus Salomoni latitudinem cordis, quasi arenam mari», 5, t.

EX LIBRO I PARALIPOMENON.

Cap. ni, *vers.* 5. Porro in Jerusalem nati sunt ei filii, Simman, et Sobab, et Nathan . et Salomon, quatuor de Betbsabce filia Ammiri, 106,1.
nix, 1. Salomonem filium meum unicum elegit Deus, 107, 1.

EX LIBRO TOBIÆ.

Cap. xn, *vers.* 7. Sacramentum regis abscondere bonum est, opera nutem Dri revelare honorificum «t, 258,1.

EX LIBRO JOB.

Cap. i, *vers.* 1. Vir simplex ctrectus, 2, t; 52, 2.
v, 19. In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malura, 179, 2.
xx, 11. Ossa ejus implebuntur villis adolescenti® ejus, et cum eo in pulvere dormient, *142, 2 el seq.
— 2G. Tcnebne abscondit®, *331, 1.
XXVIII, 25. Qui fecit ventis pondus, el aquas appendit in mensura, 458,2.
nix, 8. Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, *71,2.
XXXIV, 7. Bibit subsannationem quasi aquam, ‘300, 2.
xxxviu, 37. Concentum corii quis dormire faciet? 238, 1.
XL, 10. Ecce, Behemoth, quem feci tecum, 44, t.
— 14. Ipse est principium viarum Dei, 221. 2.

EX LIBRO PSALMORUM.

Psalm, i. *vers.* 6. Novit Dominus viam justorum , 355, 2.
v, 18. Domine, ut scuto bou® voluntatis luæ coronasti nos, 863, 2.
xi, 7. In circuitu impii ambulant, *314, 1.
— 0. Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, purgatum speluplum, 297, 2.
un, 1. Dixit insipiens incordo suo: Non est Deus,*135,1.
— 2. Ul videat si est inldligens, aut requirens Deum, 531, 2.
— 3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, 163,2.
— 3. Contritio cl infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt, 565, 2.
xvi, 10. Adipem suum concluserunt, 330. 2.
XVII, 26. Cum «ancto sanctus em, el cum viro innocente, innocens uris 875, t.

ira. 27. Cam electo electus eris, et cum perverso perver-
tii», *1.03, 2.
— 23. Quoniam tu populum humilem salvam facies, et orulos superborum humiliabit, *134, 2.
xvi. 21. De manu canis unicam me.im, 106, 2.
•"«v, U. Firmamentum est Dominus amnibus timentibus Mm , 100, 1.
«vi,8. Faciem tuam, Domino, requiram, *413, 2.
Xix, 16. In manibus tuis sortes mea», 519. 2; *413, 2.
xxxi, 4. Convenus sum in srumna men, dum confluitur spina, 518, 3.
~vxr, 4. Noluit inlrlligere ut bene afferet, 531, 2.
Xivi, 1. Noli .Tinulari in malignantibus, neque zelaveris Cirientes iniquitatem, 99. 1; *105, 1.
• 16. Melius est modicum justo super divitias pecratorummullas, 492, 1.
mu, 10. Domino, anto to omno desiderium meum, 4M, 1.
ixn, 7. Aures autem perfecisti milii, *268, 1.
— 9 Legem luam in medio cordis mei, 119, 1.
XL, 1. Beatus qui ¡nielligli super egenum ct pauperem, •423, 2.
xun, 19. Non recesdt retro cnr nostrum, ct declinasti semitas nodras a via tua , *423, 2.
xliv, 1. Eructavit cor meum verbum bonum , *420, 1.
XLViii, 7. Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur, 137,2.
L, 12, Cor mundum crea in me Deus, 222, 1,
ui, 6. Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor, *413, 1.
Lv, 9. Posuisti lacryrms meas in conspectu tuo, 414, 2.
lu, 10. Mendaces lilii hominum in stateris, ut decipiant, 313. 1, 2.
Lxvif, 5. Iter facile cl, qui aveendit super occasum, 109,2.
— 17. Montes coagulali, •331,1,
— 19. Accepisti dona in hominibus, 104,1.
Lxviii, 12. Factus sum illis in parabolam, *309, 1.
lxxi, 14. Honorabile nomen eorum coram illo, 555, 1.
lixii, 0. Operti sunt iniquitate et impietate sua, 189, 1.
lixiis, 15. Tu siccaMi fluvios Elhan, 390, 1.
lxxxv, 11. Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum, 106, 2.
lxuvin, 15. Justitia et judicium præparatio sedis tus, 1% 1.
v, 19. Eloquium Domini inflammavit eum, *431, 1.
cix, 3. Tecum principium in die virtutis tuæ, 30, 1; 223 I ; 210, i; 499, 2.
— In splendoribus sanctorum, cx utero ante luciferum gCDUi te. 117,2.
exi, 9. Justitia ejus manet in saeculum Maculi, *96, 1.
cxv, 15. Pretiosa iu conspectu Domini mors sanctorum 'ju«. *91,2.
civili, 105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis, 170, 2.
— 109. Anima mea inmanibus meis semper, 58», 2,
— 140. Ignilurneloquium tuumvehementer, '430, 1.
cxxin, 3. Forte vivos degiulusent nos, 38, 1.
cixvn, 3. Filii lui sicut novella» olivarum, 389, 1.
citivi, 7. Memor esto, Domino, (Iliorum Edom,in die Jerusalem, qui dicunt : Exinanite usque ad fundamentum io ea, *236,2.
cxxxtx, 12. Vir linguosus non dirigetur In terra, 317, 1.
CIU.5. Non est qui requirat animam meam, *399, 2.
cilii, 7. Na avertas faciem tuam a me, ct similis em descendentibus in lacum , *498, 1, 2.
aun, 5. Tange montes, et fumigabunt, *65, 2«

EX PROVERBIIS.

Cap. rn, rrrs. 1. Hominis est animam preparare, 243,1.
xxv, i. H® quoque pirabol® Salomonii , quas transtulerunt viri Kiecbue regi» Judo, 2$ 2-

EX ECCLESIASTE.

Cap. m, vers. 20. Omnia pergunt ad unum, *133, 1,

EX CANTICIS.

Cap. f, vers. 3. Memoret uberum tuorum, 146, f.
il, 5. Fulcito rao floribus, stipate me mulis, quia amore langueo, *338, 2.
Iv, 4. Sicut turris David collum tuum, 255, 1.
vi, 8. Una e«t matris sua*, electa genetrici suæ, 106, 2.
vu, 2. Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam inligens poculis, 253, 1; 256, 2.
vin, 1 Ut inveniam te foris, 189, 2.
— 12. Vinea rnea coram me est, 456, 1.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

Cap. viit, ver/. 4. Doctrix enim est disciplina? Dei, et electrix operum illius, 5,1.

EX ECCLESIASTICO.

Cap. vit, *vers.* 3. Non semines mala in sulcis injustitia?, el non meles ea in septuplum, 179, 2.

EX ISAIA.

Cap. vu. vers, 14. Ecce virgo concipiet, *451,2.
vin, 16. Liga testimonium, signa legem, *419, 2.
XL, 10. Opus illius coram illo , 450, 1.
XLv, 6 el 7. Ego Deus formans lucem, et creans tenebras , 222, 2.
xux, 23. Erunt reges nutritii tui, etc., vultu in terram demisso adorabunt te, et pulverem, etc., *243, 1.
lvii, 6, Dissolve colligationes impietatis, *146, t.
lix, 4. Non est qui invocet jibtitiam, *404, 1,
lx, 7. Offerentur super placabili altari meo, 412, 2.

EX JEREMIA.

Cap. i, *vers.* 10. Constitui te hodie super gentes, ut evellas, et (ledruas, el dUpordas , 57,1 ; 223, 2.
xxv, 10. Perdam lumen lucero*, *71 » 1.
L, 23. Quomodo confractus est malleus univorso» terras Y *41,1.

EX DANIELE.

Cap. n, *vers.* 9. Quod interpretationem fallacem cl deceptione plenam composueritis , 528, 2.
IX, 24. Impleatur visio el prophetia, *406, 1.

EX 03EEL

Cap. n, vers. 18. Visitabo super eam dios Baalim, quibus accendebat incensum, el ornabatur in iure sua, el monili suo, *267, 2.
tv, 2. Maledictum, el mendacium, et furtum, et adulterium inundaverunt, 167,2.
— 3. Et pisces maris congregabuntur, 397, 2.
vi, 6. Misericordiam volui, et non sacrificium, 207, 1.
vii, 1. Quia operati sunt mendacium, <67, 2.
|U, 1 Ephraim pascit ventum, et sequitur æstum, 277, 1.
— 8. Dives effectus sum , inveni idolum mihi, omnci labores mei non invenient mihi Iniquitatem, *435, 2

EX AMOS.

Cap, i, *vers.* 9. Super tribus scelenbusTyri, et super quatuor, 350, 2.

EX ABDIA.

Vers. 12. Non magnificabis os tuum In die angustí* « •236, 2.

EX RABACÜC.

Cap, I, *vers.* 10. Tyranni ridiculi ejus arant, 814, 2.
— 13. Quare taces devorante impio judiorem se, *78, 2.
1H, 14. Sicut ejus qui devorat pauperem, *78, 2.

EX ZACI1AR1A.

Cap. I, *wr».* S. Convertimini ad me, el ego convertor ad VOI, HI,i,

EX WALACHIA.

Cap. I, ver». 8. Emu odio habui, «4, S.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆO.

Cap. vi, vers. 3. Te faciente eleemosynam, neuiat sinistra tun quid facial dextera tua , 127, 2.
— 9. Sanctificetur nomen tuum , 570, 1.
— 11.Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, *434,1.
— 34. Sufficit diei malitia sua, 454, 2; ’Î80, 2; *495, 1.
vu, 6. Nolite dare sanctum canibus, neque iniltatis margaritas vestras ante porcos, 258, 1.
— 23. Nunquam novi yos, 414, I, 2.
x, 16. Esime prudentes sicut serpentes, et simplices sicut colnmbæ, 23, 2,
xxv, 29. Omni b ibenti dabitur : ei autem qui non habet, ct quod sidetur hnbcre, auferetur, 22t, 1.
xxv!, 69. Petrus sedebat foris, 189, 2.

EX S. LUCA.

Cap. i, vers. 37. Non erit apud Deum impossibile omne verbum, 388, 1.
— 48. Uc'pexil humilitatem ancillæsuæ, 209, i.
xv. 6. Convocat amicos cl vicinos, dicens, *841, 1.

EX S. JOANNE.

Cap. i, *vers.* I. In principio erat Verbum, ct Verbum erat Apud Deum, 22i, 1.
— 4. In ipso vita erat, ct vita erat lux hominum. 500,2.
— 14. Gloriam ejus gloriam quasi unigeniti a Patre, 302, 1.
ii, 19. Solvilel emplum hoc, ot in Iribus diebus excitabo filmi, 249, 2.
vili, 44. Quia mendax est, ct pater ejus, *39, 2.
x», 25. Qui odit animam suam in hoc mundo, 424, 2,
xxii, U, Paler sancte, servaros in nomine luo, 570, 1.
xix, 49. Ligaverunt illud linteis cum annualibus, *514, 2«

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. hiv, ten. 12. Neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, 246, 1.

EX EPISTOLIS S. PAULI.

fío . *cap.* vni, *vers.* ¿4. Spei quæ videtur, non est spes, 387. 1.
I *Cor. cap.* vi, 7. Delictum esi in vobis, quod judicia habetis inter vos, 582, 1.
xi, 29. Qui manducat ct bibit indigne, judicium sibi mandi. »1 ct bibit, ’177, i.
xv, 50. Caro ct sanguis regnum Dei possidere non poliunt, 119,2.
¡1 Cor. cup. IX. 9. Jmlilia ejus manet in Hsculum sacóla , •06, 1.
Ephes. cap. il, 10. Creati m operibus bonis, 260, 1.
Colos, cap. i, 12. Qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, 519, 2.
II *Timoth. cap.* u, 19. Cognovit Dominus qui sum ejus, 355, *2.*
Jithr. cap. vi, 5. Virtutes acculi venturi, 137, 2.
xi, 4. Defunctus adhuc loquitur, *123, 1.
XII, 5. Quem enim diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium quem recipit, 83,1.

EX EPISTOLA S. JACOBI.

Cap. Iv, m 6. Deus superbis resistit. 503,1.

EX APOCALYPSI S. JOANNIS.

Cap. XXI, *vers.* 27. Non intrabit in tain aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens ct mendacium, 167,2.
xxii, 15. Oiuuis qui amat et kcil meudaauua, 167,2.

INDEX

RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM

QUÆ IN HOC COMMENTARIO CONTINENTUR.

Abbácyn» quotidie ab omnibus corripi et probris exagitari gestiebat, 347, 1.
Abel unde dictus sit, *76, 1.
Abet et Caini munera in eo discrepabant, quod ille cor suum Deo offerret, non hic, *200, 1, 2.
Abigail sua humili oratione iram Davidis lenivit, 131, 1; *20, 1 ; *520, 2.
Abjectio animi ira deterior est, 573, 1.
Abraham cedens Lot nepoti meliorem regionem Pentapolis, a Deo in Chanaan ditatus fuit, 371,1. ejus obediently 474, 2. quomodo Dominus totius terræ factus sit, 526,2. vir fuit fidelis, *5!, 1.
Abramius Eremita omnes daemonum tentationes contempsit, *2'6,1.
Ab^ilom ob patrem afflictum misere periit, *39,1.
Absinthium symbolum est meretricis, 133, 1. ejus amarilies, 2. arcet tineas, *284, 1.
Absorbere in Script, capitur pro funditus abolere, 38, 2.
Abusiones duodecim recensentur, 380, 1.
Aby<«us triplex statui potest, 92, 2 et seq. abyssi gyro vallate qnenam intelllgaotur, 134,1.
Academia fuit constructa a Salomone in atrio templi, 245, 2. ejus columns septem denotant septem artium liberalium cathedras, *ibid,* imo el ipsas artes, 216, 1. an fuerit in parte templi orientali, *ibid,* fuit hæc matrix omnium acadcmiarum, *ibid.*
Acceptio person® evertit justitiam, 564, 2. Dei et Christi judicium pervertit, *ibid,* dat grave scandalum toti reipublicæ. *(bid.*
Acclamationes faustas olim divitibus clientes pauperes mane dabant, *343, 2.
Accu<ans scipsum, incipit esse Justus, etsi sit peccator, 579. I. accubans peccatum, pœnam excusat, *ibid.*
Accusator dictus quasi adcausalus, *310, 2.
Acedi® spiritus non invadit do morte cogitantem, *284 2. ejus comites et indices, 567, 1. — *Vide* Pigritia.
Accdi desideria inutilia. *120, 2etseq. — *Vide* Piger.
Acervi lapidum dicati erant Mercurio, et dicebantur Mercurii, *303, 1 ; *305. 1, 2 et seq.
Acetum unde dicatur : ad quid id in nitro adhibeatur : suum acorem rebus omnibus et potibus communicat, *280, 2. terram fermentat et exasperat : aliæ ejus vires, *ibid,* temperat el infringit vim nitri, *281, 1. est symbolum mœroris, *ibid, aceto perfundere* est idem quod acriter perstringere, *282, 1. Italicum acetum est praestans et acre, *ibid,* terram sterilem reddit fertilem, *285, 1, 2. stuporem ct dolorem affert dentibus, 306,1.
Acban furatus pallium conturbavit totum Israelem, 47Ì. 1.
Achatius monachus nbediens, post mortem apparens, dixit se ob obedientiam vivere, *127, 2.
Anda vitam abbreviant, *230, 2.
Aciei rite disposita prævalet incondite multitudini, •232, 2 et seq. quomodo ea sit instruenda , *ibid.*
Acœmetœ qui essent monachi, 115, 1; *503, 2.
ÁxoXxorc; quam varia significet : unde formetur, *43, 1.
Acredo parit horrorem et stuporem , *275, 2.
Actio comitem habere debet contemplationem, 20. I. el praecedat contemplationem, 109, 1, 2. actiones suas ad Dei honorem referens, impletur gratia cl virtute a Deo, 82, 2. sunt eæ per sapientiam ordinanda, 227, 2. sunt agenda ex mente et voluntate Dei, 123,1. actiones justorum a Deo diriguntur, impiorum infauste sunt, 347, 2. actio viri probi videtur ei recta, ac sæpe Deus in ea aliquem defectum deprehendit, *95, 1. actio nulla tam est prava, quin alicui pravo recta videatur, *ibid.* 2. actio contemplationi miscenda est, *179, 2 ct seq. sequatur ea sermonem, *302, 2. actiones omnes hominis patent Deo, 483, 1, 2. quomodo ab eo prosperentur, 248, 2. ab eodem disponuntur, ordinantur, cl stabiliuntur, *75, 1. tam naturales quam supcrnalurales, *ibid.* idque diversimode, *(bid.* 2. actiones filiorum tribuuntur parentibus , 527, 2. actiones omnes justi non sunt peccata , *56,1.
Actores satius esset cum adversariis de dimidio pacisci, quam totum velle, *352, 1.
Actus internus virtutis cujusllbct Deo est gratior quam externa sacrificia, 490, 1. Ipse liberos sandosque actus justorum peculiari sua gratia prævenit, cl ad perfectionem dirigit ; et pravos impiorum dirigit, nc nimis exorbitant, 519, 1.
Acumen in Scriptura exponenda non usque adeo probatur, 13, i.
Adagiaci adagiones quæ dicantur, 24, 1.
Adam ob colloquium cum serpente ad labores subeundos damnatus est, 509, 1. non fuit androgynus, 567, 1, 2. peccati sui culpam tacite retorsit in Deum, *5, 2. carnis rebellionem sensit ob inobedicnliam, *6, 2. ei proplerca animalia parere recusarunt, *125, 1. an Salomone sapienlior fuerit, 5,2.
Adamantis natura describitur, 86, 2. an conjugum amorem foveat, 580, 2.
Addi quomodo nihil possit verte Dei, *431, 1.
Aditus facilis adeuntibus dandus, 545, 1.
Administratores rei uni alienarum fideles sunt pauci, *50, 1. iniqui administratores facultatum alienarum sæpe rationem postea reddere coguntur, *66, 2.
Admonitio peccantis commode est temperanda, *266, I. requirit ea aurem obedientem, 2. — *Vide* Correptio.
Adolescentia est omnium aetatum periculosissima, 18, 2. in ea studendum virtuti, ul ea fruamur in sento, 279, 1. ca vocatur estas el messis, *ibid,* ejus vitia et virtutes in senium usque homini adhxrent, *ibid,* adolescentia via est incognita, cur, *324, 2. ejus instabilitas,*451,1. nihil in ea firmum, *ibid,* ei sapientia est necessaria, *ibid.*
Adolescentium sapientia est quadruplex, 24, 2. eorum

quatuor tliPMiiri, 1. si lint fatinosi, Hint retundendi, 337, 1. adolescens probus el maturui quam ait laudati* lis, *452, 1. si dissolutus, xgre resipiscit, *ibid,* adolescentibus maxime diabolus insidiatur, ‘141, 1. quatuor iis sunt commendanda, *ibid.* — *Vide* Juvenis.
Adorire quid proprie sit juxta Lipsium, *243, 1.
Adorationis osculum datur altaribus, reliquiis ct imaginibus Sanctorum, *241,2.
Adriani moles qua occasione dicta castellum S. Angeli, 20'». 2.
Adulantur mali principibus plerumque, *8, 1. %*
Adulatio cavenda tam adulato quam adulanti,cur,‘391,2. ndulnlio falsa pudefncit laudatum, 377, 2.
Adulatores proximum decipere moliuntur, 310. 2. annuunt oculis, 285, H sunt noxii el polypo similes, *ibid.;* 646, 2. eorum effigies et descriptio, 621, 1. in secunda fortuna manent, in adverso amicum deserunt, 424, 2 et seq. adulatores principum , omnia eorum vitia laudant ct colorant, 302, 2. sunt regum ruina : cur lupi* comparentur, ct sorices palatii dicantur, 497, 1. tandem odium regum incurrunt, *ibid,* item populi, *241,1. laudant vitia ct vitiosos, 539,2. ad nutum ejus cui adulantur, verba cl vultus suos mutant, 516, 2. similes sunt polypo, lunae, planetis, tbid. et seq. sæpe sunt odio iis quibus adulantur, *ibid,* sunt similes vulpibus, canibus, cercopithecis, 566, 1. eorum verba plena sunt veneno, 2. caque sunt quasi vulnera, *ibid,* nunquam magis adulantur, quam cum objurgant, *ibid,* sunt regibus probro, *8, 1, 2. lingua mendaci corrogant opes, *100,2. similes sunt hyænæ, et oleo ct heliotropio, *241,1. sunt a rege submovendi, *257, 2. quibus signis dignoscantur a veris amicis, •321,1, 2. amant homines molles ct credulos, *298, 2. fíete hominem laudant, ideoque ei nocent, *344, 1. sunt cavendi, *ibid,* quam sint noxii, *352, 1. duplicem habent linguam , *384, 1. non amici suul, sed hostes, *394, 2. cur verbis blandis utantur, *395, 1. adulator quidain regis lifturici Vili ei m peccato incestus appi iuml, *40,1.
Adultera plerumque venefica est, 350, 1. adulteram dimittere, non consilii lautum, sed cl prxeepti est, 586, 2. seJ p'jenitens a marito in gratiam admittenda, si relit agere dementer, 587, 1.
Adulter sæpe mortem incurrit ob suum adulterium, 176, 2; 180, 1. animæ salutem prodigit, *ibid.* eju> inopia mentis in quo sila sit, *ibid, et* seq. pejor est bruto, ct vipera deterior, *ibid,* ejus excitas, 2. est similis porco, 517, 2.
Adulteri sæpe in flagranti delicto moriuntur, 198, 1. olim igne cremabantur, 176, 2 ; 180,1. qu® ipsis in primitiva Ecclesia pernitentia esset prxscripta, 2. apud omnes gentes sunt infames, 181, 1.
Adulterini filii sæpe sunt male morati, dignitatibus arcentur, ct ad sacerdotia sunt inhabiles, 143, 1.
Adulterium cur vocetur furtum, 265, 2; *456, 1. est etiam nocentius ct gravius furto, 179, 2. ejus damna, 67, 2. sæpe morte punitur, 136, 1, 2. est velut ignis in sinu, 176, 2. ipsum tandem erumpit, el adulterum infamat, *ibid,* hominem ratione ct judicio privat, 180, 1. ejus culpa est per pœnitentiam delebilis, etsi non infamia, 181,1.nullis in veteri lege hostiis poterai expiari, 182,2. adulterium omnia mala secuin vehit, 588, 1. id celare adultera cupit, *452, 2; *456, i. maritus adulterio uxoris conniven» vel dissimulans, cal impius, 586, 2.
Adversis nascitur vera solidaque amicitia, 542, 2. in lis vir fortis perseverat immotus, ‘233, 1.
Advocati subtiles leges civiles suis tricis mire eludunt, 549, 2. si injustam causam defendant, lingua mendaci congregant thesauros, *100,2. advocati pro pauperibus Romx spedalini designati sunt, *25, 1.
*Alp»v quam varia significet. 90, 1.
Ægjptii sua dogmata bicroglyplifcis suis celabant, 16, 2.
Ælius Verus Imperator dormiebat Inter rosa*, cur, *339, i.
Ærnllianus (S.) Martyr Trebianus e corpore truncato he loco sanguinis fudit, 34, 2.
Æmgtna species est parabolas, 17, 1. aenigmstibu* gaudebant prisci, 29, 2. «nigmata varia Ausonii et Thaletis, *ibid.* enigma cordila dæmon* procusum, *200, 1. znigmiU septem Ven. Bada, 507, 1. — *Vide* Parabola.
Æquitas propria ·apienlis dos est, 211, 1. ipsa est in omni re, Um in judicio quam in distribuitone onerum cl bonorum servanda, 312,1. zquihs, judicium, et justitia qui differant, 21,1, 2. sxpe idem sunt, 21, 2 et seq.
Ærumnœ hujus vita sunt causa et materia compunctionis, 415,1.
Æst.uhnus erat deus æris, 298, 1.
Æ'opus recte dixit se nescire, quo iret, *74, i. Æsopi tragœdi filins lurco fuit notissimus, *197, 1.
Æslas symbolum est juventutis, 279, 1, 2. item occa«onis rem bene gerendi, *ibid.* el præsenüs vita, *ibid.* in xstale laborandum in tempus hiemis, 279, 1.
Æstus maris pro varietate locorum est varius, *113, 2.
Ælas humana cito labitur et transit, *451, 2. rtas puerilis disciplina est capax, *31, 1. artas sendb velut coroni est, 513,1. artatum quatuor hominum symbola, *437, 2.
¿Eternila» est in rebus animatis vilæ perpetuitas, 87, 1. ca soli Deo convenit, *ibid,* aeternitas est quasi punctum indivisibile, semper durat unum idemque, *263, 1. ipsa radix est justorum, 348, 1.
Ælher quid proprie dicatur, 235, 1. ejus miracula, *ibid.* quomodo in eo hudatur Deus, 239, 2.
Ætna symbolum ons meretricii, *156, 2 seq.
Afieclus quantitatem ponderat Deus m operum patratione, 483, 2; 485, 1. affectus vitiosus sxpe bonum opus vitiat, ‘84,1. ex affectu nostro alienus erga nos metiendus, *350, 2. afíecius carnalis subesse debet rationi, non prxessc, ‘457, 2. affectus animi, el maxime amor, in oculis cernitur, 550, 2 seq.; *148, 1. affectus odii el amoris per signa subinde, id est verba cl opera, erumpunt, *351, 1. affectu» cum impetu et ferventer edomandi, 569, 1, per renes denotantur, *193, 2. cos vincens polior est viro forti, 514, 2 seq. et velut civitas bene murata, *292.2 seq. affectus nimios viri temperet uxor, *21, 1 affectus sapientia sunt regeudi, 126, i.
Afllictio justorum in morte fluitur, 319, 1. afflictio eliun labor dicitur, 510, i.
Affficlis non sunt carmina lxlitix accinenda, ‘281. 1. sunt tamen per ea curandi, 2. eos juvat, fovet el consolatur Deus, *4Q2, 1.
Agape quale esset convivium in primitiva Ecclesia, 449, 2.
Agapetx quæ sunt, cl quam noxix iis quibu^cum habitant, 177. 2.
Agathocles ex figulo factus Sicilis rex, m figulini» vasis semper cœnabal, *11, 1, 2.
Agenda, sunt sollicite præmediLanda, 492, 3.
Agendum nihil ex ira vel odio el dolo, 423, L
Ager bene cultus Dominum locupletat, 396, 2. ager diligenter colendus est, ‘369, 1. commendabilis est a bono vicino, *341, I. qux agro noceant, *ibid* ager emptus non relinebatur ultra annum jubilxi, *170, 2. ejus termini non sunt transferendi, *ibid,* cl seq. agri in Lombardia vitibus, segete et arboribus simul conseruntur, *501, 1.
Agesilaus rex Lacedxmoniorum mendacium maxime abominabatur, 529, 1. ipse adhuc puer, loco se indigno collocatus, non tulit indigne, *260, 1.
Aggeres arenarum quare vocentur capita, 233, 1.
Agnorum stoliditas, 196, 1. agni parabilem dant escam et vestem, *357, 2. cos pascere est facile, *ibid,* symbolum sunt innocenti*, 94, 2 seq.
Agricolx per formicas denotantur, *462, 2. eorum lite* ut sopiantur el dirimantur, curet princeps, *365, 1.
Agricultura erat olim m u>u, etiam apud principes, *243,1«

dus prrcepta, *388 , 2. mercature præponltur, 357, i , 80S, 2. est ars necessaria cl innocentissima, iWd. f43, 2.
Azrippi (M.) quare ab Augusto rebus gerendis admotus sil, *172, 2.
Agur ubi in Proverbiis Sitomonis loqui incipiat, *162, 1; *250, 2. nu quædam ediderit proverbii slgillatlm, quæ Salomon stlis adjunxerit, *417, l. an quædam proverbia conscripserit, an solum introducatur ut interlocutor, 3, Í ; *118, 1
Ala vox ib *axilla* derivatur, '47, 2.
'A).incilia proprie est jactantia, fastui, *258, 2.
Albanus dux principes nonnullos in Belgio ad convivium vocatos cepit, cosque paulo post capite mulctavit, *181, l.
Alchimia? inventor non est Salomon, 88, 2.
Alchimista promittunt multa, non præslant, *100, 2.
Alruim (B.) diligentia et studium in rebus bonis, 276, 1.
Alcyon in pullos immitis, Deo eos videtur credere, *193, 1.
Alexander (S.) S. Antoniam c lupanari liberavit mutatis cum ea vestibus, 371. 2.
Alexander Magnus deum se praedicantibus unde diceret se hominem videri, 188, 1. Iracundiam vincere non potuit, 515, 2. fuit vinosus, *211, 2. Clitum amicum temulentus et cx ira occidit, *107, I ; *483, 2. etiam Parmentonem suum, *256, 2. ejus clementia, *86, 1. ejus insatiabilitas, *442, 1. hirco comparatur, *483, 2. indutus est veste lanea confecta a sororibus, *496, 1.
Alexander Pberœus est ab uxore Interfectus, 182, 2.
Alexander Dux Parmensis quanti secretum fecerit nd res magnas pertinendas, 466, 1.
Alexius (S.) maluit latere in angulo domus paterna? quam mundi pompis Implicari, *352, 2.
Alfonsos Alburquercius in gravi tempestate puero innocente arrepto nihil timebat, 284, 2.
Alfonsus Aragonuru rex manibus propriis laborare non recusavit, 354, 1, 2. ejus de rege discere nolente sententia, 25, 2. ejus dictum de bonis consiliariis, 443, 2. pericula prætulil vitæ voluptuosa, *295, 2. mire crai lents, •86, 1, 2. ejus modestia auditis suis laudibus, *320, 2.
Alfonsus Vili Castella rex maximam de Saracenis ope B. Virginis refert victoriam, 218, 1.
Aliena mulier est adultera, 65, 2.
Aliena damnamus, propria laudamus, *62, 1. alieni tc laudent, non domestici el amici, *320, 1, 2.
Alimenta necessaria, non opes nimiæ a Deo polendo?, ◆4lÍ, 1,2.
Allium in aceto mulso coctum pellit tincas, *284, 1.
Aloe est odorata, <92. 1.
Aloysius Gonzaga (B.) qua arte sermones de rebu« piis induceret, 260, l. cur cum bilance pingatur, 411, 2. earuit sensu libidinis, *57. 1.
Alòydus Silveira audiens regem Lusitania» a se In conscriptione epistola» victum, illico aula et regno excessit, *197, X
Alpinistico online inScriptura inulta sunt scripta, *488, 1, ī
Alpibus (ex) varii oriuntur tluvii, 563, 2.
Altare csl mensa Dei, 250, 2 scq. altaria olim super Mirti rum sepulcra construebantur, 203, 2.
Alternatio occupationum levat laboris tædium, 377, 1.
Altilia sunt pecudes saginata?, 252, 2.
Amalthea? cornu quid dicatur, *305, i.
Am indus ne magis amicus, an frater? 588, 2. amans persuadebit quidlibet ciülibet, 506, l.
Amante* transfigantur Mgitli doloris el amoris, ejusque multiplicis, 197, 2. similes «tint servis stolidis, RM vont amentes, 149, 1; 1R0, i.
Amaste «rpc occidunt adulteros, ÎJ8, 1.
Amaxooes bellaces erant mulieres, *489, <.
Ambitio est mater bellorum, 384, !. via est quæ homini vtuelur recta, al novi» ima ejus deducunt ad mortem, 416, 2. est causa lilium, ruinæ ct contritionis, 545, 1 seq. ejus symbolum est sanguisuga, *444, 2 wq. est in satiabilis, *ibid.* ejus ct ignis analogia?, *ibid,* omnibus opibus se immiscet, *445, t.
Ambitiosus sanguisuga? comparatur et igni, *445, 1.
Ambrosius (S.) viro felici usquequaque est malum ominatus, 54, 2. quomodo in Salomonem scripserit, 12, i. secreti ita fuit servans, ut ne fratri quidem suo id revelaret. 322, 2. quoslibet facile admittebat, el ad bonam rrugem reducere satagebat, 343, 1. scripta sua censura Sabini subjecit, 361, l. ejus in morte fiducia, 441, 1. ejus qualis sit stylus nc ratio loquendi, 448, 1. ejus adhuc pueri ori insederunt apes, 508, t. puer praelusit sc fore sacerdotem, *59, 1. fugit a domo viri cui nihil adversi aliquando acciderat, *341/2. Theodosio Imperatori suasit nt sententias mortis differret, *400, 2.
Ambulare in spiritu idem quod proficere est, *52, 2.
Amicitia proprie non est inter hominem cl bruta, 355, 2. ejus summus est gradus pro umico mori, 371. 2. sit constant» 542, 2. honestatis, non utilitatis causa iniri debet, *ibid,* nascitur in prosperis, sed in adversis exploratur el solidatur, *ibid,* et seq. eam dissolvere cupiens, quierit causas ob qun< ld juste facere videatur, 558, 1, 2, non rumpenda, sed paulatim dissuenda, 2. eam colens magis juvabit amicum quam frater, 588, 1. ipsa velut quædam fraternitas, *ibid,* nunquam in odium verti debet, *236, t. est dos nobilissima, proinde est inviolata scrvanda, *263, 2. ea est moderate velut mello utendum, *274, 2; 276; 1. non est cum bilioso ineunda, *168, 2. varia de ea gnomæ, 588, 1, 3. vetus pr;pslal nova?, *342, 1. amicitia curii Deo reddit omnes homines amicos, 491, 1. amicitia quorumdam pestilens magis eli quain inimicitia, *317, 2. amicitia vera quanti sil facienda, *340, 1, 2. amicitia! privatio regum non sunt ambienda», •256, 2. sunt perfculosæ, *ibid.*
Amicus amicum Juvans per cervum repnpscnlalur, 145, 1. amicus pro amico vitam periculo potest subjicere ex charitate, 371,1. amici tales recensentur, *ibid,* amicum despiciens, ostendit se insipientem, 320, 2. amicus fictus amici secreta aliis revelat, sed fidelis commissa celat, 322, 1« amici ficti damnosiores sunt inimlcif publicis, 99, 1. hi amicitiam nonnisi ob commoda colunt, 424, 2. similes sunt hirundinibus, 425, 1. amici pauperes non sunt despiciendi, *ibid,* amicus est alter ego, *334, 1e Juvet amicum in adversis, 541, 2. ejus causi bona propria negligendo sunt, *ibid,* si amicum juvel, magis amat quam frater, 587, 2. hinc fero magis diligendus, quam frater el pater, 588, 2. tamen ei non csl usquequaque fidendum, *7, 2. ejus vitia tacenda, virtutes cvulgandæ, •69, i. cum eo sunt negotia communicanda, *261, 2. ab amico læsus, cum ipso clam rem componat, extraneo injuriam non narret, *ibid.;*262,2. eo non est abutendum per nimiam familiaritatem, *274, 2; *276, 1. nimis multa ab eo petenda non sunt, w276, 2. amicum corripiendo majorem ei amorem ostendit quam ejus errata dissimulando, *331, 1, 2; *333, l. 2. vulnera amici sunt xuavia, *332, 1. quomodo eurn corripere debeat, 2. amicum errantem corrigat, *333, 1,2. amicus benevola* quomodo animum oblectet, B33R. 2. quatenus in rebus aillictis adeundus et non adeundtts eit, *ibid,* et seq. tamen tunc is potius adeundus qunm frater, cur, *ibid.* quia magis juvabit, *ibid,* non est nimiis postulattoniboi vel querelis urgendus, *475, 2. amicus vetus cl notus non facile dimittendus, *339, 2. cur amicus amicum subinde dimittat, *ibid,* amicus verus in advenis noscitur, 543, 2. amici ficti signa, #321, 1,2. in amico perfido spem ponens qu<v damna sentiat, *278, 1, 2 *eq. ■e invicem amici osculantur in signurn benevolenti», *168, l. amici sunt multiplicandi, *262, 2. amicorum fidnrum multa paria recensentur, 588, 2. amici multi sunt divitum, pauperum pauci, *6, 1. quomodo amid

noiii ablegandi, 558, 2. amici oliarci sequuntur fortunam» *6» !•
Ammoniti! Alexandrinus discipulis tui! asinum adhibebat, 97, II 2.
Amor movet affectum cordis, 58, 1. amoris emblema est alveolus apum, 131, 1. amor amorem protocol, 146, 1. is igne repræsentatur, 175, 2. et spliinge, 194, 2 scq. ejus quanta potentia, 199, 2. ejus piradoiaet axiomata, 114, 1. amoris statera sil recta, nec prepondere! amor mundi, 812, 2. amor gaudium causal, 414, 1. est sanitas cordis, 436, 1. amoris cacci emblemata, 188, 1. bic csl otiosorum negotium, 857, 2. amor erga conjugem nimius, fit adulterinus, 116, t, 2. amor eximius parit exstasin, 241, 1. amor Christi erga genus humanum, 240, 2. amor Del est remedium acediæ, 465, 1. eo in anima refrigescente putrescit anima, ¿81, 2. unde amor B, Virginis in Christum, cl Christi in B. Virginem summus fuerit, 107, 2. amor est pondus animæ, 484, 1. corde designatur : is cogit sapientem omnes In docendo molestias superare, 507, 2. debet esse gratuitus, non mercenarius, 543, 2. animum amati dilatat, et cogit redamare amantem, 575, 1. ejus est nmare alterum, 588, 1. ornor ingeniosus miros excogitat modos ad animus salvandas, 108, 1. amor csl pretium amoris, *ibid.* est illex amoris, 533, 1. el magnes amoris, *351, 1. si sit sincerus, omnium corda ad se attraili!, *155, 1. est vinculum, nodus et anima conjugii, *21, i. amor quo Deus amatur, idem est cum eo quo proximus, 543, 1. ille satini mentem, *85, I. amor noster se erga omnes homines extendat, *180, 2, ornor erga amicum ostenditur, si peccata ejus corripit, *331, 1. amor cordis Deo dandus, 200, t, t seq. amor carnalis est negotium otiolorum, *121, 2. qusril latebras, *330, 2. quis amor absconditus dicatur, (bid.
Amplexus luxuriosi sunt proximi dispositio ad concubitum, 193, 1.
Auachorclæ silentium et absconsionem sectabantur, 289, I. abstinebant vino, *210, 1. hinc mulli fuere longævi, 89, 1 ; 549, 1. foli erant in appetitu suo refrenando, *293, 1. vivebant dactylis, *491, 2. cibum vespere, non per diem sumebant, *500, 1. eorum multos tradidit Deus peculiari angelonnn curæ, *190, 2.
Anates pnleutriæ silvestres in retia ducunt, 199, 1.
Anaxarchl constantia iu tormentis. *255, 2.
Ancilla dominam subvertens, res est intolerabilis, •457, 2.
Ancilis miss® a sapientia ul vorarent ad arcem, sunt diversæ facultates, qua? In academia arcis Sion tradebantur, 246, 1. quæ sint nficlll® ejus m¡ssæ ad invitandum omnes ad ipsius convivium, 254, 1.
Androgyni sunt qui ulrumque habent sexum, 507, 1.
'Antlia et nuntium el temulentorum saltationem significat, *315, 2.
Angeli exiliter tantum laudant et glorificant Deum, 217,1. in solum Deum intenti sunt, 256, 2. uno verbo tantum dicunt, quantum homines mille, 296, 9. gaudenti sanctis colloquiis, 297, 1. boni sunt nuntii, 992, t. pudent super pœnitentta peccatoris, 414, 2. *Angelus mor» tisin* Scriptura dæmoneni significat, 498, 1. angelorum medlatnx qua ratione dici queat B. Virgo, *526, 1, 2. angeli ei morlcnti adfuere, *534, I,
Angliæ totius alatus mutatus per impium regem, *260, 1.
Angulus vox derivatur ab angustia , *104, 1. angulus domatis, qui pnrfrrtur cohabitation! cum muliere litigiosa, quatuor denotat, *ibid.*
Anhelans vehementer, validus «t ad onera ferenda, 573, 9 seq.
Anima una etiam hominis vilissimi quanti sit pretii, 346, 2. anima colenda estui terra, 857, 2. anima sancta e*l sputila Dei, 148, 1; *22, I.est domus Dei, 248, 1. Chririu .i decorat quasi corona, 849, 1. cur dicatur lux, 882. I. et anima impii lucerna, *ibtd.* anima randificata ad vomitum reversi, est similis sal circulum aureum rn pnnbus habenti, 8*4, 1. anima viri unie dicatur pretiosi, 174 , 2. anima digne communicantis fit triclinium Sapientiæ ælernæ, 248, 2. quinam ejus «nt confix® mistici ,259, 2. anirna in laborando mani pitilur et fatigatur quam corpus, 503. non est ex traduce, *27,2; *70, 1. eU spiraculum hominis, et spinili*, *81, t. ejus lux alia naturalis, alia supcrnaluraln, *88, 2. mm Deu* qui creavit, potest eripere, *27, 1. eju< contentio ob luctam rharitaltwel concupiscentis, 539, 2. ejus vita et mors a lingua oritur, 583, 2. ea nobis imprimi* curanda, *9, 2 el wq. ejus cultor e<l velut cultor vinca» , *247, 1, 2. quomodn quisque suoni mimam regere debeat, *468, 2. ejus alimentum Ml doctrina et disciplina, 198, t. a verbis Dei expurgatur,*490, I. d penetratur, 2. ejus quæ *Inl vestimenta, *197, 2. tropologice in muliere forti describitur, *491,1; *492, 2. totnrn se uni det Deo, *ibid.* Christo reddit bonum, *49$, 1. quomodo operetur lanam et Imum, *496, 2 el seq. est velut navia de longe annonam comparans, *498, 2. tribulationibus proficit, *500, 2. quomodo lumbos succingat, et ruberei brachium suum, *502. 2. /Jus lucerna non exstinguitur, *504, 1. quadruplici veste induatur, *508, 2 et seq. qua fortitudine et decore vestiatur, *517, 1. in morte a Christo laudabitur ob opera quæ vivens prestili!, *532, 1. Deus vocatur aniline servator, *228, 2. anima pigri in quæ mala ruat, *246, 2. et seq.; *235, L anmn in amintibus est una, *514, 1. quæ animæ rôttotta dicatur, *2, 2. anima sicca capientissima, *45, 1. animi « epe significat animæ desideria et consilia, *399, 1. cura animarum suscepta deberet gemitum in animis suscipientium excitare, non plausum, 544.2.
Animas afilíelas, oppressas, emeas et scrupulis implicatas suscipiunt, sublevant et illuminant saucii, 343, i. earum convectores, etti aliquid sibi sordium in conscientia contrahant, fructus tamen colligunt uberiores, 403,2. anima in Purgatorio pœna damni mire lurquentur, Imo aliquo sohiu desiderii pumarn habent, 387, 2.
Animalia parva astutiora magnis ,24,1. animalia pleraque morsu pugnant, 512, 1. animalia breves habentia nares, sunt infirma; at longas el tatas, fortia, *12, 2. ct seq. cur fœtus Jus vitæ et necis babeanl, *27, 2. Adamo peccanti parere noluere, *125,1. omnia horrent pericula, *150, 1. eorum arma sunt dentes, ungulæ, cornua, *278, 2. omnia timent leonem, *16, i. maxima paventa minimis, *461, 1. quænam animalia vomaut, •419,9b
Animus hominis quodammodo statera est, 813, t. ei unde debeatur virtus, 327, 1. animus sanus facit corpus el carnem sanam, 435, t. suam sanitatem, quietem , lætiti.im, et ægritudmem, turbationem el moslitudinem communicat corpori, 2. animus sensithus describitur, *iM.* animum vincere quam nubilis sil viclorii, 515,2. animi tristitia est peno incurabilis 547,2. ejin sénsa non sunt temero loquendo effundenda , 534, 2. auimus virilis facile mala omnia sustinet, 573, I. animus fucatus diu tegi nequit, *320, 2. ejus descriptio, *ibid.* *321, 2 el seq. animi impetus in re aliqua efficienda non est statini lotus expromendus, sed per partes dispensandus, *400, 2. animus donantis superet donum datum, 531, 1.
Ann® Bolen® astus et vafritles, 204, 1.
Annoino flagellatore*graviter peccant, et a Patribus veto monter perstringuntur, 337, !, 2. sæpe a plebe cædiuiltir, 2. iiniioikiiii necessariam familia sapiens conqxv ret, *218, I.
Annuere solent homines varii* de causis, 285, L annuens oculo dat dolorem : habet id locum in oculis lascivis, *ibid,* item iu adulatoribus, i.
Aunuiu» spouwlissymbolum tul aumris coujugohs, 155, 1.

annutis solebai incidi cfflgtes sponsi vel amici, *ibid.* et *267, 2.
Anni vit® tam longævitatem quam sanitatem significant,72.1
Anselmus(S.) affectu commiseratioui* movebatur erga bestias. 356, 1
Anthropophagi devorant homines, •79, 1
Antnhristus erit monarch! mundi, •473, 1, 2
Antigoni regis Macedonum clementia, •S6, 1.
Antinous Adriano Imp. m deliciis fuit, hinc illi vari® statu® erect®, *474, 2.
Antiochi Epiphanis oratio Deo abominabilis fuit, *369, 2.
Antipathia vana in rebus naturalibus, *185, 2. lupiet ovis durat etiam post mortem, *471, 2 el seq.
Anili® usus in aqua haurienda, *52, 1, 2.
Antonini (M.) Imperatoris lenocinium in uxoris Faustin® adulterio, 587, 1.
Antonius (S.) quomodo ad Christum sit conversus, 209, 1. semper in virtutibus crevit, 153, 1. in Deo confidens dxmonum spectra non curabat, 284, 2; 535,2. vultu erat semper hilari ex continua Ixtitia mentis, 547,2; *531, 1. item ejus monachi, *392, 2.
Antonii (S.) Patavini lingua post mortem diu integra report 299, 2.
Anuph (S.) Abbas omnia quæcumque voluit a Deo scivit, 100, L
Apes sibi ct aliis laborant, docent homines facere eleemosynas, 159, 2. sunt symbolum B. Virginis, *ibid,* habent regem : detestantur inertes et segnes, *ibid,* sunt typus Religiosorum, *ibid.;* 161, 1. vocantur divin®, 160, 1. qux in iis homini sint imitanda, *ibid,* varius earum labor, *ibid,* carum natura describitur, *ibid.* 2. sunt prudenti® et castitatissymbolum, 508, 1. mei legunt e floribus odoratis, *ibid,* id m favis condunt et cera incrustant, *ibid.* 2; 161,1. regem habent, cumque aculeo carentem ac placidum, *15,2. tempore pluvio intra alveare se continent, *138, 1. mei non conficiunt c floribus, sed rore aeris : nec id faciunt, sed confectum exportant, 159, 2; ‘220, 1. sunt cast®, íóíd. 2. sunt pacific®; unde sint diet®, *ibid,* parv® optimum mei conficiunt, *ibid.* non sunt malefic®, uec ignave, *230, *2.* fugantur a fumo, *ibid.*
Á^'Xíx quid significet, 401,1.
Apollinaris (S.) mulier inter monachos vestitu virili egit, 189, 2.
Apollo quadrimanus et quadriouris quid denotaret, 124,1.
Apologi species »unl parabolarum, 17, 1. apologi morales Cyrilh elegantes sunt, 13, 2. apologus vulpis et curvi, 26, 1. prædomim, 39, 1. ursi et bovis, 40, t. alius vulpis el corvi, 43, 2. sanguisuga cl formic®, 46, 2. ovis el cervi, 112, 2. elephantis et viper®, 151, 1. passeris elturturis, 146, 1. dead® el formic®, 158, 2. musc® el arane®, 161,1. porci el felis, 182, 1. hominis et satyri. 209, 2. corvi et vulpis et simi®, 261,1. serpentis et agricul®, 268, 1. pavoni* et crinacii, 289, 1, 2. satyri et chamæleontis, 2. aucupis et viper® , 316, I. vulpis et formic®, 324, 1. arane® el bombycis. 327, 2 et seq. pavomset corvi, 336, 1. lupi et bovis, 355,1. simi® el vulpis, 355.1. piscatorum, 366,1. crocodili etavicul®, 379, 1. cucurbit®, ole® el palm®,386, 1. agrieoi® et (ìliorum, 963, 2. vulpis ctanimabuiii, 417,1. voluptatis eidolons, 418, 1. bovis et purci, 421, 1. simi® et vulpis, 472, 2. capre® el leonis furculis, 498, 1. vulpis el galli, 559, 1. simi® cauda carentis, 566, 1. equi et bovis, *4, 2. pueri et m itris, *28, 2. corvi ct serpentis, *101,1. el cowl®, *ibid,* apis et arane®, *102, 1. old el aqu®, •114, 1. uni, agni, colomba, *151, 1. cameli cornua ambientis, '186, 2. apis el bubonis, *211, *t.* firmamenti el Saturni. *259, 1, 2. galli el vulpis, *327. 1. de vedute omnibus invisa. *384, 1, 2. vulpis el mustei®, *4»», i. 2. musicarum vulnera lingentium, ’445, 2. tesluduua el inuro, *âu», 2.
Apoplexia* quis proprie dicatur 571, î.
Apostasia est mera vanitas, 4»2, 1.
Apostate partes et munia, 163, 2. is nihil facit Deo plecens, *ibid,* idem est Salomoni qui impius, 41, 1. apostata; acerbis uvis ct fumo repraesentantur, 307, 2. apostato: a fide et religione sunt valuti fons pede turbatus, *289, 2 seq.
Apostemata quomodo curentur, *90, 1,2.
Apostolici viri fuere ob concordiam inexpugnabiles, 581,1. linguis suis igneis tam sibi quam suis omnibus vitam grati® et glori® conciliant, 583, 1. margaritis conferuntur, *63, 2. sunt velut Cherubini Ezechlelis quadrifaciale*, *363, 2. in compitis el foris praedicant. 45, 1.
Apostoli sunt veluti liinnulj cervorum ob varias analogias, 149, 1. in viis, portis el tribunalibus Christi fidem pr®dicarunl, 203, 1. sunt vertices Ecclesia», 2. in quo sapientiam, Christum, Deiparam imitentur, 160, 1. cur vocentur ancili® Dei, 254, 2. quales fuerint concionatore*, 293, 2. eorum sonus exivit in omnem terram, 299, I. fuere nuntii fideles Dei, 392, 1. et boni nuntii, 476, 2. sunt ministri intelligentes Dei, 444, 2. ct piscatores, venatores, messores mystici, *ibid,* apostoli suam prædicationem obsignarunt patientia, *12, 1. qui eos affligit, Christum affligit, 553, 2. equo denotantur, *131, 1, 2. post receptum Spiritum Saucium non commisere venialia deliberate, *234, 2. fuerunt fideles Dei legati, •269, 2. per quadrifaciales Cherubim Ezechielis repræsentantur, *363, 2. etsi pauperes, in dic judicii condemnabunt divites superbos el iniquos, *372, 1, 2. fuere velut arietes, *472, 2.
Appetitus rationi pareat, 582, 2; *293, 1. el tunc per uxorem morigeram denotatur, 586, 1. appetitus mali nobis est innatus, 106, 1. appetitu expleto res appetita vertitur in nauseam, *335, 1.
Aprilis dictus est ab ¿periendo, *357, 1.
Aqua non facit globum a terra separatum, 233, 2. ipsa ubique terrarum reperitur, si effodiatur terra, 235, 2. aqu® super firmamentum sitœ vallat® sunt sursum gyro cœli empyrei, ct deorsum circulo cœli siderei, seu primi mobilis. ¿34, 1. cure® ibi sint posit®, *ibid,* aqu® quomodo librentur, 235, 1, 2. aquas dividere in plateis quid metaphorice el symbolice significet, 143, 2. aqu® furliv® cur sint dulciores, 265, 1. aqu® quiet® et stagnantes dicuntur rnorluæ, 280, 2. aqua faciem objectam referi, *349, 1 ; *350, 1,2. aqua communis non est in proprios usus derivanda, 538, 1. *aquam in clepsydra dimittere* est dare licentiam perorandi el initium, 539,1. aqu® fontium per venas fluentes quodammodo percolantur, 564, 1. aqu® fiunt medir® quod per venas metallicas fluant, *ibid,* a terra e mari attrahuntur, *426, 1. super® sunt initio mundi divis® ab inferis, *91,1, 2. ct tunc Deus cas omnes unum in locum congregavit, •426, 1.
Aquila pullos suo* educat severe, *192, 2. non edit carnes fulmine tactas, *240, 1. altissime exieris avibus supervolat, *184, 2 seq. per eam opes denotantur, *185,1, 2. volant e® celerrime, *ibid,* earum celeritas, robur, dominium, *ibid,* carum ali® proprietates, *185, 1, 2. mirum quid de earum pennis, *ibid,* sunt nonnull® in parentes pi®, alia dur®, *450, 1. «uni typus Christi, et in quo, *453, 1 ; I.
Aquilo est Romz salubris ct vitalis, cur, *216, 1. quia ibi per «slalom auram frigidam inducit a montibus nive oppletis, *268, 2. lenitatis est symbolum, *270, 2. in septentrionalibus locis accr est, fugat nubes ct pluvias, in meridionalibus eosdem parit, *286,2. in Judæa humores e mari adducit, *i6id.* asper, siccus et horridus est, •¿87, 1. aerem ct terram serenat, *ibid.* in astu quandoque grandines, fulmina et tonitrua ciet, *ibid,* cur vocetur dexter, *346, 1. eo gaudent qui in calidis locis habitant, *ibid,* varia denotat. ***ibid.***

Vachne lanificii arte cuoi Palude certans, est in araneam inulatn, *496, 2.
Arauca laboris est symbolum, *459, 2; *462, 2. est cibui stellionis, *463, i
Aratio tria denotai inpeccatianalogia, *38, 1.
Arbor vitæ représentâtvirtutem ingenere, 01, 1. qua in re, *ibid,* ca describitur : bæc mystice est ipsa «apìcntia el justitia, item sapiens et Justus, 342, 2. qualis sit arbor virtutum, 340, 2. quæ ejus folia el fructus, *ibici.* arbor mystica est Christus in cruce, *ibid.*
Arcana ab ebriis denudantur, *207, 1 ; *208, 1 ; *209, 2. — *Vide* Secretum.
'Ap/.r, lam principium quam principatum- et praecipuum significat, 189. 2; 539. 1
Arcus triumphales eriguntur de viciis hostibus, *79, 2.
Arena portari nequii nec constipala, nec divisa, *328, 1.
'Aptrii vox unde derivetur, 74, 1.
Argenllnus erat deus præ<es argenti, 298, 1.
Argentum electum quod sit, 297, 1. ejus eruendi et purgandi ratio, *ibid,* quid in Scriptura denotet, 2. ejus candor el nitor, ejus pretium, 298, I. quando id cœperit, *ibid,* ejus soliditas, *ibid,* cius puritas, 2. ejus sonus, 299, 1. argentum igne exploratur, '352, 2. ejus bonitas unde colligatur, *ibid,* igne evadit nitidius, '353, 2. plumbo in igne conflatur, *ibid,* ei c fodinis eruto admixta sunt plumbum, stibium, stannum, *320, 1.
Aries generose incedit, gregemque ducit, *467, 2. csl prudentiae et providenti® symbolum, *47!, 2. est in rivales ferox el pugnax, *ibid,* ejus cornua terrent elephantes, ct ficui prosunt, *ibid,* ejus antipathia ct bellum cum lupo, *472,1. ejus pelli indormientes prisci captabant oracula : est symbolum misericordi® et beneficenti® divinæ, item heroum, *ibid,* item patienti® et martyrii, 2. item sacerdotum, *ibid,* et seq. arides sunt in venerem propensi, 196, 1.
Aristippus a Dionysio tyranno loco convivii infimo collocatus non tulit inique, *260, 1. quid dixerit do uxoro ducenda, 528, 2.
Arnobius quare subinde in scriptis genlilixet, 10, 2.
Aromatibus ct floribus aspergunt meretrices Iccium suum, 192, 1. qu® el quando magis redoleant, •339, 1
'A^x&w ab Hobræo *araba* deducitur, 95, 1
Arripi sapientiam vult Salomon, quo sensu, HO, 1
Arrogantes volunt videri divites, et sunt pauperes, 380, 1. arrogans omnis Deo exosus est, 489, 1. est æmulus Dei, *ibid,* sed ab eo mox punitur, *ibid,* omnia sibi licere et debere .< *iin> it, *97,1,2.
Ars fallendi plerumque fallentem delectat, 206, 1. artes vetite mystice sfinì aqu® furlivæ, 2. arles prav® non locupletant, 381, 2. artis quisque suæ dictamina sequens, in ejus exercitio non errabit, 494, 1. ars comparanda ante uxorem, *244, 1. artes mechanic® sunt a paupertate adinvente, *134, 1. ars architectonica (edificai domum, *216, i
Arscholanus Dux inutili opera juxta Lovanium mullos pauperes occupavit, ne otiando matum committerent, 509,2.
Arsenius (S.) malo olentem aquam semper penes sc asservabat, 193, 1. semper lacryrnabalur, 415, 1. magister fuit Imperatoris Arcadii, 418, 2.
Artaxerxes Longimanus rex Persarum vilium su® manus dextrae benigne csl interpretatus, 49, 1. in sili bibens uquain putrem, prætulit eam vino, *335, 1.
Articulos casuum sæpe Hebræi commutant, *142, 1.
Artifex non patietur inopiam, *172, 2. artifex unus acuit alium : quisque enim babel suas rationes ct modos artis, quos alter non habet, *347, 2.
Aruspex cur viso aruspice rideat, *188, 2.
'AaxxXxCônç cur stellio dicatur, *458, 1, 2.
Ascella dicitur diminutive quasi parva ala, *36, 1.
Asceta prisci vino abstinebint, *210, 1. — *Vide* Anachorète continuo in virtutibus proficiebant, 276, 1
A<ilus pitek Kcxal thynnos 418, 1.
Asini Maurasii symbolum sunt initio ferventium, post intepentium, 385,2.
Asinocamt/w proverbium in quos <taatur, '103, 2. asinus symbolum est pigri, 568, 2 *et* sapientis, *219, 2. mire formidat leonem, *155, ?. fræno e» uno opus habet, *297, 2. asini Patestin® wd %iva\ /, generosi, *ibid.*
'AouTÍa varia significat, *43,1.
Aspar Leonem Imperatorem redarguit quod promissi* non stetisset, 529, 1.
Aspero (in) colle juxta Lovanium quam mira B. Virgo præslileril, 208, 2-
AssiHentes regi sunt ejus intimi el consiliarii, '172, S.
Assuefaciendi sunt pueri virtutibus ct probitati, '143, 2
Á-7i7*4 metaphorice dicitur garrulus, 283, 2
Attorni an vivant solo odore, et sine cibo, *339, 1
Astutia duplex est bona ct mala, 23,1. ca in bellis est necesaria, 2 seq. saepe capitur pro cautione, solcrtia, consilio, 207,1
Asyli® jure qui olim Rom® gauderent, '168, 1
Atalanta virgo fuit ab ursa enutrita, 535, 2.
Athanasius(S.) Episcopus Alexandrinus quadraginta onnis toto orbe ob persecutionem Atianorum vagatus est, *336, 2; *389,1. intrepide loti peneorbi restitit, *362, 1.
Atbeismus est centrum impietatis et peccati, 31, i. ejus causa sunt opes ct voluptates, *435, 1.
Athenodorus quod ir® domande dogma dederit, *400, 2.
Atrium erat templum laicorum, 245, 2.
Attentio cordis est modus acquirendi sapientiam, 57, 1,2 el seq.
Attonitus quis proprie dicatur, et unde vox deducatur, 512, 1.
Auctoris in hisce Commentariis methodus, 12, 2 seq.
Audaces vocantur pestis ct pestilentes, '120,1. sæpe impin* glint, 87, 2.
Audire audiendo idem est quod recte tenere, *60, 1.
Auditores a Deo moventur, ul persuadeantur, 481, 1. auditorum doclrin® qu® sint paries. *51, ¿ auditor simplex verbi et factor, melior erudito male vivente, *2, 2.
Auditus sensus est discipnnx, 505, 2. quia eo sapientia et doctrina percipitur, 196, 1. parat sapientiam, 25, 2.
Augustinus (S.) a quolibet edoceri el discere voluit, 26,1. audita vita S.Antuniiad continentiam se convertit, 209, 1. furatus est pira, non ob pira, sed ob artem quæ erat in furto, 266, 1. sub bæresi fuit nutri su® inœron,27l, 2. S. Hieronymum de dubiis S. Scripturae consulere solitus fuit, 361, 1. quis ejus sit sermo et scribendi ratio, 448, 1. ejus lingua a Deo in concione directa fuit ad convertendum quemdam maiiichæum, 482, 1. Dei instinctu forte Biblia aperuit, 519. 1. suis peccatis matri fuit mœrori, 552, 2. cur ad mensam lectionem et disputationem adhiberet, *182, 1. ad nulla accedebat convivia, *ibid,* quæ esset ejus oratio, *423, 1 ; *424, 2.
Augusti Cæsaris clementia, 500, 1. filiam ac nepotem assuefecit linificio, *496, I.eoin Syriam profecto concepta est B. Virgo, 281, 2. hic ad corniliurn privatum etiam amicos adbibebat, » 324, !•
Aula (in) vigent doli, fraus, invidia, '463, 1.
Auli circecta dent principibus consilia, 497, 1. per stellionem denotantur: quid ab eo debeant discere, *463, 1«
Aures cuslodicnd® ne pateaut detractoribus, 525, i. sunt instrumentum sapienti® panmdæ, 575, 1. iis medetur acetum nitro mixtum, *281, 1; 87, 1. auribus apprehendere canem lutum nou est, *316, 1. b® illi rigent dum rixatur, alioquin delicate sunt, *314, 1.
Aurifaber aurum camino explorat, 523, 2.
Auror® proprietates, el justi comparantur, 116, 1. un ie dicatur, *i.*
Aurum in India eruunt foruuoe ex arena, 157, 1. aunua

ophaz. eri aurum obf1«nm cl optimum, 218, 1, 2. aurum deorum omnium potentissimus, 290, 2. aurum igne examinator, 496, 1 ; *352, 2. ejus bonitas unde colligatur, *352. 2; *353, 1, 2. auri vena indicia quæ sint, *58, 1. ejus quanta sit vis, 543, 2 seq.
Auster in loéis Aquilonaribus generat pluvias, in Auslralibusadfert siccitatem, *286, 2 csl Jucundus, gratus et humidus, *287, 1. cur in Scriptura vocetur *themumi* id e<t dexter, *346, 1.
Austeritas una quam usurpamus, via est ad aliam, 85, 1. <2slcrus sapor stomachum contrahit cl roborat, nec nisi modice sumi potest, *275, 2. austera minus habent alimenti, plus excrementi, *276, 1.
Auxilium Dei requiritur ut bona proposita exsecutioni inandentar, 492, 2.
Avaritia est dilatatio cordis, cur, *97, 1. est quoque lucerna impiorum, *ibid,* vincitur ab eleemosynario, *150,1. nihil ei suflirit, *434, I. est idolorum servitus, *435, 1. terrena est, nec unquam satiatur, '442, 2; 46i, 1, 2 et seq. est velut sanguisuga, *445, 2. ejus filiæ, *ibid,* confertur igni, *446, 1.
Avarus demoniaco similis est, 272, 1. ab opibus injustis quasi captivatur, 317, 2. ejus spes in morio perit, 318,1. dum aliena invadit, non evadet supplicia, 330,2. ncc sic evadet ditior, sed pauperior, 335, 2. replet domum suam jurgiis, murmurationibus subditorum, ítem privatione opum, 471, 2. ei omnia subtrahuntur, 82, 2. etiam sibi vitæ alimenta denegat, 327, 2. est etiam in consanguineos crudelis, *ibtd.*
Avari divites sunt qui inopiam simulant, ne cogantur splendide vivere, 376, 1. cur sua in pauperes erogare timeant, 426, 2. sæpe sc Liboribus conficiunt, 510,1. suis non sunt contenti, 526, 1. promittunt multa et donant piuca, 528, 1. uti lucro, ita ncc labore sanantur, 569, 1. paucos habent amicos, *6, 1, 2. omnibus odio sunt, *8, 2. sunt vere pauperes, etsi sint divites, *34, 1. etiam proprium defraudant genium, *37, 1. caducis inhiantes, amittunt sterna, *73, 2. eos clamantes ad sc Deus non exaudit, 109,1. sua tenacitate mullos offendunt, *ibid.* 2. cur mœreant et paveant, *111,1. eorum spins et laquei, 140,1, 2. ferunt ægre de suis cibis comedi, *187, 1, 2 et seq. curn eis non comedendum, *188, 1. eorum opes nd liberalem justo Dei judicio deveniunt, *368, 2. plerum*que* sunt invidi, 383, 1. justo Dei judicio sæpe non ditescunl, *ibid.* 2. sunt lati anima, quia mulla capiunt ct rapiunt, *385, 2 cl seq. semper jurgia concitant, '386, 1. eis omnes in cœlo, terra, gehenna mnlcdicunl, *388, 2. funi pauperes justitia el virtutibus, *ibid,* in varias incidunt ærurnnas, lites, damna, *ibid.* Dei cultum negligunt, '435, 1. sunt insatiabiles, *444,1, 2 etseq.; *446, 1. igni Infernali conferuntur, 447, 1.
Avertitur irnpius a Deo, Deiquc lege, timore et disciplina, 53, 2. et ipse alios avertit, *ibid.*
Aves stolido» temere se in retia dant, 42, 2 seq. aves ab avibu<decipiuntur, 199, Laves bibentes cur collo resupinent, 264, 9. aves puellos voce cl cantu suo ad canendum erudiunt, *2)0, 2. allio ad pugnam incilantur, *296, 2. tamdiu in nido manent donec pulli cibum sibi quærere queant, *337, 1. ex eo alio volantes, in varia incidunt incommoda, *ibid.* i. quæ aves pullos severe educent, *192, 2. nonnulla ex arboribus nascuntur, •S96, 2.
4vi cur nepotibus magis coronentur, quam patres filiis, 527, 2. cur magis eos diligunt, quam In filios, *194,1.
Axilla diminutive dicitur qua«i parva ala, *36, 1.
Axiomata vocantur principia scientiarum, 17, 2.
AxoWa Arabibus est lucifer a radice suAar, ld ut splendore : fonati bine dicilur aurora Ixünü.

B.

bac4.bui cur dicatur crudelis. '484, 1. ejus quatuor li ha et noro, '204, 2. ejus navis describitur, ejusque instrumenta et remiges, *210, 2.
Balaam pessimum consilium regi Bloab suggessit, 268, 1,2. ejus linguam et verba direxit Deus ud benedicendum Israelí, 480, 1. ei mule benedixit, *344, 1.
Balearicorum peritia in funda tractanda, *142, 2. quia a puero ea cibum edendum conjiciebant, 499, 2.
Balsamum putredinem arcet : cujus rei sit symbolum, 282, 2.
Baltasar compotatione sua perdidit monarchiam Babyloniorum, quam Nabucbodonosor erexerat, 369, Í.
Balteus erat cingulum c corio, undo dictus, •515, 2.
Baptismus bærelicorum non est invalidus, 269, 1, 2; 453, 2.
Barba intonsa symbolum erat poenitentiae, 151, 1.
Barbari nonnulli filios occidunt, 578, 1.
Barlaain Eremita qno astu ad Josaphat aditum sibi pararit, 575, 2.
Barlholomneus Capranus Archlepiscepus Mediolanus cur famulos forma prestantes seligeret, *529, 2.
Basilicæ prises Romæ adhuc supersunt, palatiis eversis, 416, 1.
Basiliscus serpens describitur, *208, 2 et seq. enecatur a speculo, *ibid.* est invidi typus el imago, 438, 1.
Rasilius (S.) in quo Achilli comparetur, 80, 2. ejus sermo fontem perennem repræsentut, 563, 1. ejus pallor et macies e jejunio, 551, i ; *409, 2. scite respondit Demostheni coco ipsum convicianti, *300, 1. in quo fuerit similis arieti, *217, 1, 2.
Bisilius Imperator Constantinopolis Saracenos Deipare auspicio cædit, 218, 1.
Beati qui viventes Deum ardenter videre desiderarunt, eo possesso summe delectantur, 393, 2, in cado non jurant, 407, 1. sunt rex el domus mundi, 526, 1. non habent spem, *238, 1. ob eorum exsultationem summa est gloria Ecclesia) triumphantis ct militantis, •373, 2.
Beatitudo cœlcstis promissa filiis parentum sanctorum, *53, 1. ca animam non exsatiat, sed sui desiderium semper exacuit, •275, 2.
Bedæ (Ven.) est commentarius in Proverbia S. Hieronymo adseriptus, 12,1. ejus in morte vox, 441, 2.
Bclgæ Catholici cæsi ab Hollandis apud Neoporlum ob ordines non servatos, *220, 2.
Belial vox unde derivetur, 163, 1. quam varia significet, *ibid,* filii Belial qui dicantur, 2. significat hominem legis jugum cxculicntem, 504, Î.
Bello (in) plus valet astutia quam fortitudo, 23, 2. B. Virgo in bellis insignem gloriam consecuta est, 217, 2. bell! directio similis directioni navis, *67,1. in eo plus valet ars quam robur, *ibid.* 2. in eo triplex requiritur dispositio, *2)9, 2. non movendum ut aliena invadantur *471, 2. injustum regibus cavendum, si pacifice regnare velint. '481,1.
Beltrandus Perrerías in venere exspiravit, 198, 2.
Benedicere qtii<* potest diversimode, 336, 2, *benedicere* in Scriptura tripliciter sumitur, *345, 2.
Benedictio tam in rebus consistit quam in verbis, *147, 2 seq. et quæ utraque, *382, 1. benedictio, id est boni precatio Justorum, civitatibus prodest, 320, 1, 2. *benedictio* sæpe capitur pro rerum allluenlia, *ibid.* 1. Hem pro beneficentia, *ibid.*
Benedictus (S.) regulis suis uuidquam a quoquam addi vetuit, *172, 1, monacnum adæmone vexatum virga libcravit,
Benedicti Ordinis quanta? fuerint divitiæ, 301, 2. ipse per quos celebratus, 320, 2.
Benefaciendum cito, nec donum differendum, 98, 1.
Beneficentia cur torqui adaptetur, 74, 2 cl seq. ejus encomium el gradus, 97, 2 et seq. est quasi fons, 287, 1, beqeflcentia larga videtur esse latitudo cordis, æque ac dvmiH ct fauul^a 575, 2. ea homines cl Deus concillan-

tur, *7, 1. cam orc predicant multi, opere pra «tant pauci, *50, 1. ea in Scriptura vocatur justitia, Mît» 2. ea egeno exhibita provocat Dei in not beneficentiam, *224, 1

Beneficia accepta majoribus sunt compensanda, *218, 1. eorum oblivio refricat veteres Injurias, et novas suscitat, 538, 2. qui beneficia a Deo postulat, prius scip<um accuset, 577, 2. ad beneficia Ecclesiastica ineptum pro* movens ad restitutionem damnorum secutorum tenetur, •41, 1.

Benefici esso omnes volunt, *33, t. beneficus, divinus, imo Dens terrestris, vocatur, *28, 1. dominus pecunie suæ, 97, 2. spargendo dona fit ditior, 335, 2. et a Deo benedicitur, *ibid.*

Benevolentia regia soli lucenti comparatur, 499, 2. item pluri® verna», *ibid,* est regnorum firmamentum, *7, X reges decet cl rectores, ’257, 1. auro el argento prestai *432,1. vultu so prodit, *413, 2. benevolentia subditorum conciliatur lenitate, *476, E

Benignitas decet reges, *257, 1.

Benigni non sunt nimis acriter objurgandi, *475, 1. benignus in pauperes a Deo benedicitur, etsi nihil eis det, •118, 1.

Bernardi (S.) incessui cl habitus fuit modestus el disciplinatus, 189, 2. sua dicendi agendiquo gratia «chuma Petri Leonis sustulit, 320, 2. est in stylo suavis ct mellitus, 448, 1. ejus moricnlis monita ad sua, 467, 1. juvenis pudicitiæ suæ fidi sedulus costos, *208. 1. an sit auctor sermonis *de Aliseria humana,* *413, 1.

Bessi parricidium hirundines evulgarunt, *381, 1.

Bestias vincit obediens, *129, i.

Delhsabec nominis omen, *420, 2. dat filio Salomoni precepia regendi, *479, 1. cur monita ejus dicantur visio, *ibid,* previdit filii mulierositatem el vinolentiam, *ibid.* 2 et seq.; *481,2. fuit prophetissa, *479, 2. adulterii pœnitens, fuit deinde mulier proba, *ibid,* quanto alTectufilio monita dederit, *480 , 1 cum ipsamel lactavit, *ibid.* 2. cur cum vocet filium votorum, *ibid,* ct seq. non fuit natura sterilis, *481,1. dissuadet filio vinolentiam, •482, 2.

Bezæ sycophantia in invocationem Sanctorum, ’305, t.

Biantis de lingua hominis judicium, 552, 2; 584, 1.

Biblia olim in mensa apud Hebreos exponebantur, 251, t.

Bilance* Judicii quæ dicantur, 495, 2.

Bilingues Deo sunt odibiles, 209, 2. et proindo homini fugiendi, *ibid,* bilinguis csl susurro, adulator, murmurator, 565, 2. est bicors, 567, 1. — *Vide* Detractor, Lingua, cur cum bilioso non sit ineunda amicitia vcl societas, *168,2 seq.

Bilis cos est virtutis, 158, 2. bile carentia sunt longeva, 436. 1.

Binarius est primus numerus multitudinis, *218. 2.

Bivium recta ori comparatur; bivium adolt scciiti.r, ’III. E bivium Herculis quod sit, 26', 1.

Blanca regina lincia filium Ludovicumsanctum reddidit. 271, 2. regno suo mire profuit, 402, 2.

Blandiloqui sunt plerumque deceptores, *69, 1,2. caveo» di Mint, *395, 1.

Blandimenta plus nocent quam tormenta, 30, 2. recti oleo comparantur, 132, 2.

Bombyx «ymbolum viri justi in quo, 420, 1. ejus transformatio typus Csl resurrectionis, *ibid,* bombycum curatrix una alit lotam domum, 402, t.

Bona temporalia non dant veram felicitatem. 70, 2. ex charitate negligi possunt ob majus bonum amiciliæ, iit non spini dia, 371, I. iis immixta «uni mala el dolores 418, I. ca «Judæis promisit Dcus, 54. i; 70, I; 72, 2. sed spiritualia Christianis, 55, I ; 70, 2; 87, 2; 273, 2. illa per sinistram denotantur, æternæ per dexteram, 88,1. bona Ecclesiastica cum ad laicoruin domo* transferuntur, eas earuinque opes devorant, 4*t. 2. bona impii ab co ad justum avolabunt, 841, 2. — *Vide* Diruti», Opes.

Donifacitis (S.) monachus Camaldulenus ad martyrium adsplravit, 253. 1.

Bonitas Dei elucet in mundi creatione, 93, 1.

Boni non debent cubitum concedere nisi prestilo bono, 114, 2. bonus oculo dicilur de benigno in pauperes, ’146,2. quis sit vir bonus, *589,2. boni nesciunt adulan, hinc pauciori a principibus obtinent. *8, 1, X boni soli amant seipvos, *9. 2.

Bonosus Imperator vino exploravit secreta barbarorum, •484, 1.

Bonum <®pe sumitur pro jucundo et læto, 454, X bonum cl felix cur vocetur dextrum, 126, 2. bonum difficilius exsecutioni mandatur quam malum, *222, *2* bonum pro malo hostibus reddendum. *286, 1. quod bonum viro accedat ab uxore proba, *493, 1. *bonum* sæpe capitur pro læto et jucundo, *ibid.* bona communia in proprios usui qui detorquet, causa est litium, 538, E bona spiritualia dives non curat, sed justus; at caduca et temporalia hic negligi!. ille in pretio habet, 571, X

Bos animal est stolidum, 196, 1. erat priscis orationia et fertilitatis symbolum, 404, 2. tjus dotes quadrant doctori et concionatori Evangelico, 405, 1. typus est laboris. *ibid,* est animal innocens, *ibid,* ahia laborat, non sibi, *ibid,* est validus, *ibid,* est cibi frugalis, *ibid.* est symbolum Religionis et martyrii, E m incessa el aratione lenius est. sed exactus, *ibid,* boves validi requiruntur ad colendam terram, 404, X

Bracbmanum modernorum apud Indos superbia, *439, 2.

Buccella sicca cum gaudio meliorent quam domus plrna victimis, 520, 1, 2. quomodo id mystice accipiatur, 522. 1.

Bulla* ex collo in cor pendube inscribebant veteres nomen Dei sui vel amici, 76. 2,

Burgum dictum a Greco vcó^-pc, 569, E

Burgnndus undo dictus sit, *ibid.*

Butyrum est pinguedo laciis, *475, 1.non tamen pro adipe capi potest, 2; *488. 1.

Byssus veterum fuit linum prestantitMmum, 511.2;'5t4, 1. igni resistebat, *515, 2. est symbolum j udidtis et caslilalH, *511, 1.

C.

Cachinnus liberior peccato viam pandit, 302, 1.

Orili i (S.) fuit mulier diligens et corona viro suo, 310. I novem ejus corone, iò*d. i. convertit sponsum «unni Valerianum ad fidem, 586. 1.

Ocitas mentis est quoddam peccantium profundum, sequitur ca cx consuetudine, 561. E

Cftcitas ct caligo peccatorum, ils. E

Odes deliberata grave scelus est. 168, I.

Ohbatu* prestai rixoso conjugio, *194, 2.

Osares Romanam rempublicam perdiderunt, *474, I.

Caia Otilia csl eadem qu® Tanaquil, *495, 2.

Caií Osaris occidendi præsagium, 123, 2.

Cain noluit scipsum accusare, ct ideo permissus diabolo, 578, i, 2. ob parentes afflictos percussus est a Deo membrorum tremore, *38. 2. una cum dono cor suum Deo non dedit, *200, i, 2.

Calamitates sunt ju«tis merita, impiis supplicia, 503, X

cas adauget prior felicitas, 139, 2.

(ulani epistola ad Alexandrum Magnum sapientium libertatem ostendit, 523, I.

Calculis olmi sortes jaciebantur, 517, 2. et judíeos sententiam condemnationis vel absolutionis dabant, *6?, I. an calculi numerarii iutclliganlur per acervos lapidum. *304, 2; *305. X

f.alcb fuit legatus fidelis a Mose mi*>u.<» *269, X

Calice (iu) Eucharistico aqua vmo est mucenda, 252, 1.

CiLh vitim revocant et conservant, *270, 1. cur deh *fiant* frigidissima, *512,2.
Cahpuln Imperator ob sævillani omnibus exosus, cæsus est f, *477,2.
Callidus tam csl versutus cl vafer, quam prudens el cautos, *136,2.
Callis est iter pecudum, 70,1.
Callisthenes ab Alexandro ob libertatem dicendi est occiMic, 584,1.
Calor causa agilitatis, magnanimitatis, fervoris, 567. 2. hic si intermittatur, oritur tepor, *512, 2.
Calumniari pauperem quis dicator, *159, 2.
Calumniam mendacem ci<err.itnr justus, 377, 2.
Gilumniatorperindefacit iesi proximum gladio confoderet, 363, 2. insipiens est, sibique malum creat, 291, 1. sibi adfert mortem, aulam vero calumniam æqiio animo patienti, 584, 1. dal .<rpe calumili® su® pœnas, *10, 2.
Calvinus in Deum rejicitomnia hominum opera tam mala quam bona, *5,1. docet neminem in hac vita voro esse justum, *56, 1.
Calvitium domus est prudenti®, *297,1.
Camelus mercibus onustus symbolum est divitis et divitiarum, *186, 2.
Camus diversa significat in equorum usu, 515, 1.
Cancellorum in fenebris usus, 187, 1.
Cancri *incedimi* oblique, vel retrorsum, 65,1. caute se a *periculo* subducunt, *137,2.
Candor placet regibus, *154, 2. mira ejus vis, 284, 1,2.
Canities csl senibus instar coron®, 513, 1. esl eorum dignitas, *86. 2. dicta csl a candore, *86, 2.
Cantica Canticorum an metro sint conscripta, *252, 1, 2.
Cantus meretricius quam sit noxius, 132,1, 2. cantus infringit inœsliliam animi, *281, 1, 2.
Canum luxuria et impudentia, 198, 1, 2. proverbia ab iis deducta, *ibid,* canis reversus ad vomitum symbolum csl peccatoris peccata iterantis, 311,2. vomitum procurat, cl eum resorbet ex ¡unita ingluvie, *ibid.* cauda ostendit suos affectus, *ibid.* maxime irritatur si auribus apprehendatur, *ibid,* quia eas habet delicalas, *316, 2. esl idea rit®, *ibid,* csl symbolum insolenti®, rit®. fœdilalis, impudenti®. *354, 1.canis venaticus dr/cribilur, *340,1. canes >®pe homicidas dominorum indicarunt, *381, 1.
Capilli cani decorant senes, *80, 2. docenl cos moderationem passionum ct affectuum, *ibid.*
Capilo (i) derivatur sanitas vel infirmitas corporis, 499, 1.
Capitolium fuit arx Romanorum, 569, 2.
Gipilulis (in) monachi virga castigantur, *192, 1, 2
Caprai minina montium juga petunt, 145, 2. brevis sunt 196, 2.
Captiv® puelis sunl plerumque virgines, ideo raptores iis magis inhlmt, 264, i.
Catbones sunt indicium thesauri reperiendi, 60,1. symbolum <unt flabellorum ir®, *319, !•
Cardamum cæteras herbas sibi vicinas cogit exarescere : alia ejus nomina, *185, 2.
Cardo dicitur quasi cor ostii, *314, 2.
'Cardines terr® qui vocentur, 233, 1.
Carmina valent ad curandas animi ægriludincs, *281, 1,2. quale fueril olim Hebræorum carmen, 488, 1, 2.
Carnales sunt velut pueri, 46, 1, 2 seq. — Ffde Libidinosi. Voluptas,
Caro sepe capitur pro toto homine, 110, 2. melonymice pro animi cl concupiscentia, *ibid,* in Scriptura significat propinquo*. 326,2 el seq. can» mulieris esl velut prune ardentes, 175,2; 178,1. caro cl sanguis Christi vere est in Eucharistia, 252, 1, caro domanda Jejunio ct aspeniate. *409,1, 2cl seq. eam ejusque concupiscentiam vincit obcdiens,*124, letseq. caroChrisli.in Eucharistia heil homines divinos ct igneos, *180, t. carnium esu abstinuerunt primi homines, "358, 1.
Cardui Borruinxus (S.) diœcesi su® optimos præfecit pastores, 17, 2. in pauperes mire liberalis fuit, 47,.g 1 Ecclesiam Mediolanensem sanciam reddidit, 256, i.
Carolus (B.) Flandri® Comes a dardanariis quibusdam frumentariis Brugis cæsus est, 338,1.
Carolus Audax dux Burgundi® ordinem Velleris aurei instituit, *472, 1.
Carolus Magnus cur filias assuefecit linifìcio, *496, 1.
Caroli IV erga litteras amor ct studium, 16, 1.
Caroli V Imperatoris gnome de mundi lætilia, 420,1. ne vel quadrantem hor® curis vacuum Imbuit toto tempore regiminis sui, *284, 2. omnium nationum ingenio se accommodabat, *310, 1. e Iribus P. P. P. bonum reipublic® regimen colligebat, *522,1.
Carthagine rises filios suos Saturno immolabant, *16, 9.
Krfpcv, id csl nux, dicitura xxpcû, id est torpedine, 192, 2.
Casti mire placent Deo, *153,1,2.
Casbgat suos Detis variis dc causis, 83, 1. cl seq. castigaro omittetis filium suum, eum odii, 399, 1.
Castigatio quanti sil meriti elboni, $4,1,2. ca filio quantum prosit, 399, 1,2. castigatio impiorum reddit stolidum sapientem, *106, 1. castigatio filium emendat etiam contumacem, *16, 1. at ca sit moderata, *257, 2; *192, 2. ejus negligencia est causa damnationis filiorum, *193. 1. eam Superior mollibus verbis condiat, *242, 1. — *ride* Correptio.
Castitatis pulchritudo, 182, 1. ipsa soror est sapienliæ, 186, 1,2. pro amici castitate licet vitam periculo exponere, 371,2. castitas cordis cl verborum placel Deo cl regibus, *152,1. ubi castilas ibi omnis puritas, sinceritas, virtus, 2. castitas per humilitatem custoditur, *157, 2 et seq. reddit ca fortes, *502, 1.
Cams dominatur in rebus dubiis cl incertis, 579, 2-
Calccbisl® matres imitentur, 507, 2
Caténa Græcorum PP. in Proverbia commendatur, 12, 2. Calena trium Hebræorum Rabbinorum quant® auctori-Intis, 13,1.
CalhnrinæSenensi (S.) quam Christus fuerit familiaris, 100, 2. diu sola Eucharistia vixil, 274, 1. cx unica communione anim® dominium adepta est, *178. 1. ejus alloquio ad sanam mentem omnes redibant, *519, 1.
Cilhann® regin® Angli® votum circa prosperam cl adversam fortunam, *433, 1.
Catholici gaudent dc Catholicorum victoriis, 393, 2. Catholicus malus est velut nuntius piger, 307, 2.
Cato quid responderit Munatio amico parum civiliter ab eo repulso, *270,2.
Catuli ferarum parentum cflbrmationcm suscipiunt el sequuntur, '76, 1.
Giuda in canibus est valde sensibilis, cl ca omnem affectum indicant, *315, 2.
Causa vocatura casu, *310,2. causa prima debet supplere defectum secundarum, 519, 1. has disponit Deus, unamquamque juxta conditionem suam, *5, 2. causas pauperum defendunt viri justi, *397, 1, 2.
Cautela negotiorum tractationi præmissa prosperum eorum facit successum, *376, 1.
Ccdru* medetur putredini, 282, 2. est symbolum ælcrnitalis ct immortalitatis, *ibid.*
Celari tria nequeunt, mulier, ventus, unguentum, *345, 2.
Celebritas B. Virginis quanta sil in Ecclesia, 523, 1, 2.
Celeritas nimia sugillatur, 385, 2 seq.
Cellarum apum concinna constructio, 508, 2.
Celsa vitanda, quia ruin® proxima, 542, 1.
Ccnodoxia monachis fugienda, *271, 1.
Centrum csl symbolum peccati inveterati, 561, 2. centrum terr® an recte vocelur *caput pulverum terree,* 233, 1. an id vocari queat abyssi, 2.
Centuplum promissum omnia relinquenti propter Deum, 525, 2. centuplum reddit Deus deernosynarii*, 22,1,2 significat efferri, leviter circumagi, 195, 1.

Caput avis est marina, levissima, proverbialiter sumitur pro derepto et stolido, 193, 1,2.
Cerastes serpens describitur, 207,2.
Cercopes erant populi in Epheso not« fraudulenti», 566,2.
Ccrroplzare idem quod adulari, 566, 2.
Cerebro (e) oritur semen naturale, 138, 1.
Cerei in Deipara* honorem accensi in Ecclesia S. Mari» Majoris, olim in pondere non minuebantur. 201, 2. cur» cum cerei duodecim in officio Majons Hebdomad» extinguantur, unus accensus maneat, *504, 1.
Certantes et laborantes soli codos subeunt, 276, I.
Certitudo de beatitudine adipiscenda mire hominem recreare debet, *289,1.
Cerva comes ct nutrix fuit S. Ægidii, 145,2. est cerva symbolum amoris conjugalis, ibid, et bcq.
Cervi proprietates et natura describitur, 146.2 et seq. undo dicatur græcc Dio^o;, 1 H,2.quamdiu vivat, *ibid,* est symbolum Christi, 148, 2. et Ecclesi», ct amici, 119, 1. amore cervie ardet, idoou venatore facile capitur, 197,2. ejus stoliditas, *ibid.*
Chaldaei Hebncum *¿7 mutuant in n, 15, 1.
Chalybs ferrum durat, 4 *347, 1.
Chamæleon symbolum est ambitiosi, 277, 2.
Chanaiucus idem est quod mercator, quia Chananæi mercatur» maxime dediti erant, *515,1.
Cliaritas esl primaria omnium virtutum, 124, t. est sapienti» principatus, 30,1,2. esl sanitas cordis, 436, 1. celat delicia el lites fugit, 287, 2. charitas justorum quam sit ampla, 351, 1. dilatat vitam hominis ad Deum, 576, 1. oleo repræsentatur, *117,2. castitatem puriorem reddit, *152, 2. virtutum regina est cl nodus, 484, 2; *217, 2. vulnerat ul medeatur, *332, i. est insatiabilis, 443, 1. charitas hosti exhibita vincit diabolum, *286, 1. chantas hominis sancti reddit opus bonum eximium vel pretiosum in oculis Dei, 483, 2 et seq. crescit instar ignis in viris sanctis, *223, 1. ea ia extendit ad proximum, 490, 2. chatitas Christi erga lidclcs in Eucharistia» •180, 1. chiiritas B. Mari® Virginis immensa fuit, *509, 2. — *Vide* Amor.
Charites 1res horaruin sunt sorores» eæ matrimonio necessari», 585, 2 ct seq. sunt fili® Jovis ct Veneris, 35, 2.
Charopus>color quis sit, 551. 1.
Charybdis unde vocelur : csl symbolum libidinis, 134,2.
Cherubinorum Ezechielis facies quatuor symbolice explicantur, *863,2. denotant hi virtutes quatuor cardinales, •468, 2.
Childcricus deridi! sua perdidit regnum Francorum, quod Pharamundus vigore suo inchoar.it, 869, 1.
Chiliasta) censebant Sanctos per mille annos in terra cum Christo regnaturos, 71,1.
Cholerici sunt pusillanimes, 434, 1. inepti sunt ad regendum, 555, 2. non sunt nimis acriter increpandi, *475, 1.
Choream (quam) angelorum Mahoinetani monachi vocent, 546,2
X^T.ua dicitur a id csl uti, 82, 2.
Chiisliani in quo serpentis astutiam debeant imitari, 23, 2. inter cruces solantur se spe bonorum calestium, 55,1. iis potius quam Judxis sapientia vitam «ternam cl veras divitias el gloriam confert, 88,1. cur iis fugienda unguenta cl deliciosi odores, 67, 2. est ipsis promissa terra viventium in colis, 309, 2. Christiani primi iloribus coronari nolebant, 349, t. qualis eorum esset mensa, 250, 2. sint imago Christi, *178, 2. sunt domini Judæorum, *145, 1, 2. sapidum de sc Christo epulum præbeanl, ’178, 2. Christiani ficti subducunt se in periculis pro fide imminentibus, at sinceri in iis mori se exponunt, *136, 2 cl seq. Christiani Hierosolymitani urbis excidium evaserunt secedendo in urbem Pellam, •ID., I.
Christianismus est imitatio divin® naluræ, *178, 2
Christophorus (S.) vertis fuit sanctus et mat tar : uou c*t emblema pugilis cujuivii christiani Cbnitum portantis laborando et patiendo, *305,2.
Chronologie Salomonis, 4,2.
Chrysaorius in morte inducias ^bi dari frustra petiit, 151, t
Cibus integer in stomachum transmissus eum onerat, *80, t. cibus nobis incorporatur, ”180, 1, 2. cibus delicatus est panis mendacii, *181, 1. cur cibi a muliere forti in domesticos diapertiti vocentur præda, *499, 2.
Cicero (M.) in adversarios suos benignus fuit, 2.
Cineas Pyrrho regi orator et consiliarius fidus fuit, 443, 2. hujus dominandi libidinem scito repressit. *b»J.
Cingulo se accingunt laboraturi, profecturi, pugnaturi, *[>02, 1. id erat Palæstinis in usu idque acu pictum, *515, 1, 2. symbolum est pœnitenti® et mortificationis, *ibid.* — Vide Zona.
Circulus figura perfectissima est, 63, 1. circulus aureus in porco, est form® venustas in lasciva, 332, 2.
Circumccllioneshærctici Imperatorem in Catholicos irritare conati, cum vindicem sen-crunt, ’15, 1.
Circumdandre collo misericordia et veritas qaomodo, 74, I.
Cistcn»» vana symbola, 264, 2.
Cito dandum» 9S, <•
Cives concordes urbem lutantur et propugnant, 580, 2 per leporem denotantur, *463, i.
Civilis et socialis sil vita hominum, 157, 2.
Civitas David cur vocetur arx, 255, 1. civitas omnis habere debet pauperes cl divites, ’135, 1. civitates laborant inedia, cum pauperes oppressi artes suas deserunt, ”365, 1, 2.
Clades piis paratas subeunt iniqui et impii, *115, 1,2. pii sæpe evadunt clades communes reipublicæ, *ibid,* clades Christianorum in Hungaria contigli ob eorum iu persequendis Tureis fugientibus inordinationem, *220» 1.
Claudus pedibus symbolum est nuntii stulti, et cum mittentis» ”301,1. claudum dedecorant libi® pulchr®, 302, 1, 2. in incessu saltitat, tUd.
Claustra lingua» naturalia cl ethica» quæ, *293, 2.
Cleanthes cur dictus sil asinus, *219, 2.
Clemens dicitur quasi colens mentem, 329, 1. qui clemens est, virtutum se capacem teddit, *ibid.*
Clementia excellit inter opera jusliti®, 329,1. cx ea omnis bonitas el sanctitas promanat, *ibid,* regibus optimum satellitium esl, 511, 2; ”85, 1. omnium bonorum est mater, *85, 2. esl affectus sapientis, ”519, 1.
Clepsydra ohm ex aqu® fluxu flebat, ad eam actores in judicio el accusatores perorabant, 539, 1.
Clerici superbientis funestus interitus 503, 2. clerici otiosi laborem pii operis formidantes, ipsum ideo omittunt, •150, i. eorum mores ct vestitus inordinatus sugillatur 230,2.
Clulildis regina maritum suum una cum regno ad Christum convertit, 402, 1 ; 514, 1.
Clytemncslra Agamemnonem ob pellicatus suspicionem interfecit, 132. 2.
Codile® quomodo sibi ab hostibus caveant, •137» i.
Codex juris civilis videtur liber oraculorum» •527, I, 2.
Cœkbtis gloria dibit® desiderium Sanctos miro excruciat, 387, 2. ipsum est causa compunctioni?, 415,1. ea meusB comparatur, 253, 2.
Cœleslium cogitatio arcet tristitiam, *284,1. cadesti* gloria esl Sanctis quasi gemin i preliosi*sim i, 531, i.
Cœlis distantia a terra, 468, i. csl clementis pra^tantius, quia altius, 2. cœlum est urbs fortium el fortitudinis, qu “ in illam parandus csl aditus forL^line, 291,1. el quii* in se est fortissima, *ibid.* cœlum empyreum est immobile, 234, i cadorum concentus est inysluus, non musicum 233, 1. quomodo in cudis ludat Dons, 239, i. cœlum creatum A Deo pro justis, 486, 2. ejus influxus an sit causa Imuiiv fortuna*, *74, 2 ejus allitu lo incerta esl, *74, 2. obcdicnli cedil, *126, 2. eiuitur labonbiu,

•501, I. elecmosynariis promittitur. * 150, 1. ibi fugantur omnes umbre vanitatis, 571, 2.
Ccrrnotcrium (in) tolcnt lapides coacervari, 303, I.
Cœnæ tapicntum olim, sapientibus sententiis condiebantur, 244, 2; 250, 2; 251, I.
Canobitica vita potior ost anachoretica, *365, 1. ejus commoda, *348, 1.
Cogitan ia semper bona sunt, 530,2 ; 224, 1.
Cogitantes main cavendi sunt, *48,1. our cogitans malum oertiai id exsequatur, quam cogitans bonum, '222, 2.
Cogitata oxiluin optatum non consequuntur sine consul* Utiono, 407, 1.
Cogitatio bona vel mala est radix omnis boni vel mali, 351, 1; 470, 1. ux eu Deus metitur amorem, 470, I. cogitatio est triplex, 121, 2. cogitatio justi fertur ud

tatio turpis et libidinosa osi velut ignis in sinu ardens, 175, 2. ejus remedium, *ibid,* cogitatio Dui ubique præsentis quanti sit momenti, 77, 1,2. cogitatio a bolo Deo perspicitur ct ordinatur, 483, 1 ; *82, 2.

Cogitationes suas sequens, semper aget mate % nc de una impietate procedet ad aliam, 346, 1. a primordiis cogitationum pendini opera lotius diei, 170, 1. circa eas maxima est c;raidhibenda, 470,1. cogitationes soli Deo sunt not®, 453, 2. earum radix examipnnda, el hac cognita eæ eradicanda?, 371, 2. cogitationes bon» Deum el angelos oblectant, *ibid.;* 463, 2 et scq. e® excludunt motu-» pravos animi, 122, 2. cogitationes sanci® sunt habend® ante somnum, 169, 2. cogitationes Justorum quomodo sint Judicia, 350, 1, 2. cogitationes impura sunt tela ignita diaboli, 114. 1. cur e® Deo maxime displiceant, 469, 2 et seq. sunt em maxime illecebrosa, *ibid,* sunt oratione superando, 471, I, 2. ex iis sequitur egtf<tassanctorumdesiderlorum,grati®clvirlulis, 102,2. cogitationes mal® vocari ponunt machlnalionet malae, item simulationes, doli, fraudes, Hem obsceno» el vitio*®, 470, 2 et seq. cogitationes morosa», quibus voluntas plane vel ex parte consentit, sunt peccata, etsi in opus non exeant, 1. cogitationes suas homo in animo disponit et ordinat, 480, 1. si eæ evagari permittantur, oritur in mente distractio el inquietudo, 539, 2. quisque cogitalionessuas non sequatur, *81, 2. humanas cogitationes facile subvertit Deus, *ibid, eæ* renibus représentantur, *195, 1. eæ deducunt ad cogitatorum desideria el actiones, *194, 1. in corde velut rex dominantur, *222, 2. quomodo cogitationes probi cl improbi differant, *221,1. idem seduli el pigri, 2. quales sunt cogitationes justorum, 492, 2. cogitationes obflnnal® lignum sunt perfect® malitiæ, 512, 1. cur cogitationes collect® cl striet® pariant abundantiam, *98, 2. cogitationes venereas nemo non sentit, *57,1. cogitationes mal® crebra? cl destinat® animo, celari nequeunt, *222, 2 et seq. bas Sancti statini elidunt, fluiti el impii sequuntur, *ibid.;* *223, 2. sed slatini sunt suffocanda?, *ibid,* cogitationes bon® sunt filii et nepotes spirituales anima», *195, 2. a cogit illunibus primis qualibet in re pendet copia vel inopia , *222, t.

Cogito est verbum frequentativum acopo, 77, 1.
Cognitio sui vera esi sapientia, 384, 1 ;*231, 1.
Cognovit qui quod cerio eloquitur, indicat quod «quum et juvlutn est, 363,1.
Colloquium cum muliere noxium est, 173, i; 177, 1. ipsum cavendum, 177, 1. colloquio pio interest divina sapientia, 208, 1 ; 209,1. colloqutis bonis delectatur Deus, ***210, 2.**
Gsluber typus esi Christi, *453, 1 •, *454, 1.
Columbarum stoliditas, 204,2.
Columnas marmoreas b ibent templa Romana, 244, 2. columni templi Salomonici que os*enl, 245, 4 qu® sint septem columna: Ecclesia», 246, 2 el seq. column® septem domus Mpieuli® qu® mjslice, 247, 1, 2 el seq.
Colas est telum muliebre, •SOS, 2.
Coma intonsa erat signum pœnitentium, 151, 1.
Comessatio our juventuti cavunda, *196, I, *2.* corncitatio filiorum cadit in parentum probrum, *368, 1.
Commentarius in cap. xxxi Procerò. Ambrosio asoriptua videtur esso S. Augustini, *488,2 ; *480, 2.
Commentatores Proverbiorum Salomonii, 12, 1.
Commiseratio naturalis homini n natura est insita, at supenmturnlis supernatunditer oi inseritur, *33, 2
Communio non sunt usibus privatis deputanda, 426, 1
Communicans edit Christum, et editur a Christo, *177, 2; *178, I.
Communicans digne iit domus ut templum sapienti®, 248, 2.
Communio bonorum orat in primitiv.. Ecclesia, ol nuno est in Religionibus, 40, **1.**
Communionem (post) mens intro recolligenda, *178, t.
Communitatis Religiosa) bona, 581, 1.
Comparatio frequens oocurrit in Salomonii Proverbiis, 17, 1. in ca situs est lupos proverbii, 18, 1. n diversis rebus ea petitur , *ibid.* 2.
Compeiles aureas gestant aulici el amantes, 197, 1.
Complexio bona el firma quantum vita» conducat, *34, 2. complexionem suam trahunt plerique a parentibus, *439, 1. an complexiones quatuor hominis per quatuor insaturabilia Salomoni* repræ>entenlur, *447, 1.
Componere sæpe idem est quod fingere , 528, 2.
Compunctio animi semper mirum el cwleslo in se continet gaudium, 413, 2. ipsa Niñeta est, animamque Deo conciliat, *ibid,* procedit ex amore Dei, 414, 1. certam adferl spem bcatitudinls , et gaudii cœleslis quasi pra> guslus est, 2. recreat Deum, Angelus et Sanctos omnes, *ibid,* ejus materia multiplex est, *ibid.*
Computare annos vii® in dextera et sinistra solebant xe- 87t 2.
Conch® quomodo se a polypis subducant, *137, 2.
Concilio (e) Episcoporum clamosi el contentiosi ejiciendi, '151, 2.
Conciones breves potiores sunt prolixis, 296,1, 2.
Concionatorio omnes affectus se Iransfurmet, 48, 1. horam concionis excedens auditoribus tædium cre#t, >ibi fatigationem, 296, 1, 2. ne sil nimis blandus, sed saepe vilia coarguat, 293, 1. imitari debet seminantem, 452, 2. doctrinam quam docet, eventilet ab omni cupidilate, *ibid,* eam ex intimo cordis sensu depromat, nec recitet ud verbum prout eam memoriter didicit, *ibid.* concionetur spe fructus suo tempore colligendi, *ibid.* non moveatur auditorum paucitate vel multitudine, *ibtd.* oret Deum, ul linguam dicentis dirigat, ¡82, 1. dulciter clamorose peccantes corripiat, 506, 1. ejus gloria sunt auditores bene disciplinati, 528, 1. accommodet se loco, tempori el personis, 563, 1. sensim, non simul omnia , documenta sua instillet, 564, 1. sua lingua vitam grati® et glori® auditoribus conciliet, *32, 2. opere suo doctrinam astruat, *37, 1 ; *147, 2. equo reprxscntatur, *131, 1,2. fontes imitetur, *163, 1. oportuno sua dical, *203, 2; 265, 1. bene vivat oportet *303, 1. si est mal® vil® est velut stultus habens para bolam in ore, *309, 2. libere vitia carpat, non aduletur potentibus, *334, 1. per gallum denotatur, *472, 2 et seq. concionatores efficaces sunt mallei peccatorum, *41 , 2. iis deficientibus mala in republica invalescunt, •405,1.
Concordi® quanta vis, 580, 2. ejus quanta bona, 582, 2. decet ea ChrMianus, *229, 2. concordia fratrum valida cl inexpugnabilis est, 580, 2. ea evadit potens instar regni , *ibid,* esi studiose conservanda, *ibid,* concordimi fundi® procuret uxor, *21, 1, 2. concordia colenda cum proximis, domesticis et vicinis, *462, 1.
Concorporei funus Christo in Eucharistia, *180, 2.
Concubitu in ipso mulli occubuere, <98, L.

Concupiscentia est velut meretrix, 66, 2; too, 2; 268, t ; *203, t. est tribulatione coercenda, 293, 1. quam sit noxia, 07, 1 ; 131, 2; 132, 2; 175, 1 ; 170, 2. non habet mentem, 180. 1. exsiccat omnem virorem virtuti*, 279, 1. opponitur venu sapienti®, 262, 2. est stulta el clamosa, 263, 1, 2. concupiscentia interna mulieri* lege veteri init vetita, 172, 2. concupiscentiis indulgens incidet in egestatem et ignominiam, 392, 1. concupiscentia serio vincenda, non remisso, 566, 1. si non regatur a prudentia, res pessima esi, *3, 1. non debet deliciis indulgere, 'II, 2. nemo ea carel, *57, 1. maximo erga res venerea», *ibid.* 2. hæc sæpe exhalat fœdas imagination^'*, *ibid,* per renes denotatur, *193, 2, est latro, *203, 1. per sanguisugam repræscntalur : ejus quatuor fili®, *442, 1. idque per varios analogias denotatur, 2. est ea in nobis quadruplex, non debet dominari, *458, 1. inter eam el rationem assidua sunt bella, 2. concupiscentia innata cuique dicit ulter superatur, *439, 1. quo sensu sil puero colligata, *158,1, 2. hæc ei deforis advenit, 2. ligat filios Adam per omnem vilain, *ibid.* quomodo hæc illis adimenda, *159, I. eam superans, fortior Csl forti duce, 515, 1. ac ei obsequens, omnium rerum possessione spoliatur, *65, 1, 2. et similis est urbi hostibus patenti, *292, 2. —* *pide* Cupiditas.

Condemnans justum judicio menlis, multorum est malorum causi, 539, 2

Conditio par sil inter conjuges, *20, 2. si sil dispar, quid agendum ei qui inferiori» est conditionis, *ibid,* conditio sua cuique a Deo datur, *413, 1, 2.

Confessarli »æpe orent Deum, ul dirigat ìk.guani ipsorum, 482, 1,2, apposite pœnitentibus respondentes, videntur iis quasi osculum pacis imprimere, *2«2, 2. sæpe penetrant fundum conscientis suorum pumilentium, *351,2. eos nimiis præceptis el poenitentiis non gravent, *476,2.

Confessio veritatem ac Deum honorat, 577, 1. sil prima apud Deum, et apud homines, 2. procedat ex corde sincero, 578, 1. ipsa a culpa el pœna liberat, *ibid,* refellit ac compescit dæmonem, *ibid,* peracta cum dolore parit veniam, *374, 1, 2 el seq. includit Iros partes pœmlenliæ : quomodo vice Dei fungatur : est peccati retractatio, *ibid.* 2. confessio specialis peccati alicujus Judæis quibusdam in casibus fuit præccpta, *ibid,* confessio sacramentali! gratiam, veniam et satisfactionem vel in re, vel in toto debet antecedere, 578, 1, 2. an ea a Salomone prædicla sil, el a Spiritu Sancio prxvisa , *374, i; *375, 1. ea peccatori est usurpanda, si velit veniam el gratiam Dei consequi, *375, 1. confessio mortalium est Christianis præcepta a Christo, *ibid.* 2. confessio humilis redarguenti reddita Deum iratum placat, 446, 2.

Confidens in corde suo quis sil, *387, 2.

Confidere capitur subinde pro *audere,* *387, 2.

Contueri peccata laudabile est, 578, 2,

Congregari ad patre* est idem quod mori, *203, I, 2.

Congregare in Script, sæpe sumitur pro *perdere,* 397, i.

Conjectationis cordis alieni tres sunt gradus *351, 2.

Conjuges delectationem copulai moderari debent, 146, 1. mutuo onera conjugii ferant, 147, 1; *494, t.ob conjugo sibi incongruas multi damnantur, *10, 9. conjuges Deum ament et colant, itaque liet ul inter se conveniant, *21, 2. sic eum experientur fautorem, *104, 1,2. sint pares, *112, 1. ament se invicem, *ibid.* 2.

Conscientia umbilico reprasentatur, 80, 1. Ipsa quomodo statera recta el dolosa sit, 313. 1. ejus pax omnem pacem superat, 72, i. dat fiduciam et securitatem, 55, 2. ipsi suminum est bonum hujus vil®, 459, 2; 460, 1. hæc magna est hominis consolatio, 395, 1. conscientia criminis admissi quantus tortor, *ibid,* conscienti® manifestatio quæ n Religiosis fit Superiori, suadetur, 486, 2. conscientia peccati spina r*I, 518, 2. est annn® stomachus, *35, 1, eam amittunt obdurati peccatores, 562, t. ejus augonbus crucian*ur iniqui opum corrasures, *101, 1, 2. conscientia hominis inertis repletor utrlds et spinis vitiorum omnium ac daemonum : ejus sepes quæ, *246, 2. conscienti® borne pax et gaudium, 521, 9; 540, 1 ; *35, 1; *111,2. reddit bornínem longaevam v 549, 9. eat cubile Justi, *233, 2. ea non decet stultos, sed turbatio, *10, 2. conscientia mala mire hominem excruciat, *983, 1. maxime peccatorem, *284, 2. conscientiarum cognoscendarum donum confessant a Deo identidem petant, *351,2.

Consecrandi potestas omnibus omnino sacerdotibus, etiam indignis, concessa est a Christo, *178, i.

Considerationis uflicu et partes, *521, 2. vocatur in Script, ¡goto, 298,9.

Consiliarios quales reges sibi seligant, 443, 1. imprudentes el fatui damna loti reipubl. inferunt, 2. secretum taceant, 446, 1. quare mali consiliarii cavendi, boni subrogandi, 468, 1 ; *257,2. sint secreti tenaces, *52, 2. vera et sana dent iis consilia, 497, 1. prudentes quanti omni in re nini momenti, *67, 9.

Consilium quanti referat in re agenda, 325, I^i el .*eq. in eo habitat sapientia, 207, 2 el seq. consilio aliorum acquiescentes pacem habent, 3S4, 1, 9. consilium solet esse arcanum. 466, 1. id requiritur iu re ardua perficienda, *ibid.;* 467, 1. consilia non numero, sed maturitate astimanda, 323, 2. non propria, sed aliena, si modo bona sint, sequenda. 467, 2. consilio Dei hic pauper esi, ille dives in hoc mundo, *135, 1. consilia propria sequens stultus est, et sæpe minala ct pericula incidit, *387, 2. consilia sua celans mala vitat plurima, et pleraque sibi comparai bona, *9,1, 2. consilia hominum varia sunt et incerta, Dei certa et stabilia, *31, 2 et seq. sua homo divinis substernat, *ibid.* Deus orandus ut consilia uostra dirigat, *ibid,* consilia de futuris pendent a mullis causis secundis contingentibus, *32,1. consilium viri profundae aquae comparatur, *51, 1. consilium in bello plus valet quam robur, *67, 2 el seq.; 208, 9. consilia regum moderatur Deus pro libitu , *92, t. 2. quod ea suul noxia a Deo iruto provenit, el proinde ipse iratus placandus pœnitenûa, *92, 2; *93, 2. sua consilia taceat rex, *469, I. consilii tarditas probatur, *172, 2. cousihum amici simile aromati, *338,2. consilia modesta elmatura suaviora sunt ardentibus et temerariis, *364, i. consilia impiorum infringuntur, si dissipentur, *80, 2. consilia Christi non capiunt mundani et animales homines, *52, 1. quod sit consilium manuum mulieris slreuu®, *494, 2.

CoiiM)landis atllictis (in) per carmina quis modus servandus, *281, 2. consolantes atlliclum verbo vel re, a Deo pariter consolationem recipient, 360, 2.

Consolatio concinna et velut ad libellum composita aillicto adbibenda, *281, 2. consolationes spirituales oleo denotantur, *117, 2. quomodo ea hominem vitiosum in Religione mutent, *ibid,* el seq. sed nimia' non sunt sectanda?, *275, 1. Mini melle dub ores, *276, 2.

Consonantia inter virum el uxorem qualis requiratur, *19, 2 el seq.— 1'ide Coujuges, Uxor.

Consortium improborum et pruboruiu magni est m utramque partem momenti, 394, 2.— lïJe Conversatio, Societas.

Constantia justorum in adversis, 305, 9. eorum constantia mentis, 350, 9. constantia animi mire hominem ad vitia virtuti contraria superanda coufortat, 576, 1. quomodo paria) timorem Domini, *138,2. constantia justorum in adversis mirabilis, *233, 1.

Constantini Imperatoris kx de terminis agrorum, *171, i.

Conslintinopolis est B. Virgini dicata, 213, 2. justo Dei judicio iu festo Pentecostes a Tureis capta, *325, i.

Constantius Imperator etiam somniorum delatoribus ered. bU . *379, 1, 2.

Consuetudo seinuin mali adimit, 533, 2. consuetudo pec- Ctndl adfert quamdam necessitatem, 461, i.^usmaluxu

el perirutanb iWf. 2. est velili lectus peccare pergentium, *314,2.
ConwìjndoxD mature, 184.1.
Consultor benus et prudens, rex sît, *582, 2 ct seqq.
Contemplatio est sterihs sine actione,20,1. contemplatione gaudet prudens, *72, 2. eaactionemiscendaesl,*179,1,2. — *Vide* Viti.
Contemplativa vita per sapientiam denotatur in Proverbiis, 186,2. contemplativi sunt velut aves in sublime volant(s, 42.1.
Contemplativi humiles divinam majestatem posso n Icontempi ui, "291, 2 01 seq.
Contemptibiles sæpe ad summam porrectionem connilun-tui-, *464, 1.
Contemptu aliorum (ex) oritur opprobrium, 560, 2. contemptus Dei oritur ab obduratione et contumacia peccantium, 561, 2.
Contendendum non est cum impiis, *247, 1 el seq.
Contentionis auctor, auctor est omnium litium inde sequentium, 537,2. contentiones fratrum sunt irreconciliabiles, 580, 1 ; 573, 1 ; cur, 582, 1.
Contentus cœli est ejusdem apta dispositio, motus ct circulatio, 238, 1.
Contentus suis, felix est, 354. 1. et dives, *33, 2 et seq. hic obi pauper, habet animi quietem, 379, 1.
Continentia pant timorem Dei, opes, tflorifim^ V.3K i, X
Contingentia libera Deus regit, 519, 1.
Contorsio labiorum dolum ct fraudem sapit, *2, 1.
Contrari.» aliis semper sentiens, amat rixas, 546, 2.
Conti ilio cium fine Sacramento re ipsa suscepto cum solo ejus voto culpam abolet, *374, 2.
Contumelia) non est per contumelias respondendum, 321, 1,2. ex odio celalo oritur, 294, 2 contumelia) in qua re sint echo similes, 525, 1. innocentem non efficiunt, *295, 2 et seq. duo ad carum patientiam stimuli, *237. 1, 2.
Conversans cum sapientibus sapiens evadit, cum improbis irnprol 394, 1.
Convert itio crebra sua sensa et affectus instillat ei cum quo versatur, 396, 1. conversatio asperorum hominum est labeiidi occasio, 390, 2. conversatio cum muliere est velut ignis in >inu, 177, 1. est cavenda, 178,1.
Conversio ad Deum nullo modo est differentia, 151, 2.
Convertere volens animas, Deum roget ut cœpla sua dirigat, 482, 1. cur justus impios convertere conetur, *107,2 et seq.
Convicia inimicorum qua in re nobis prosint, *235, 2. exacuunt iram el indignationem, *282, 1. innocentes non tangunt, 4295, 2; 297, 1. recidunt in conviciantem, *296, 2 convitti victoria paratur modesta culpe confessione, aut miti responso, 446, 1.
Conviciator vere est insipiens, 294, 1. aquilone denotatur, *346.1,2.
Convictu» hominum nititur rectitudine ctæquitate, *102, 2 et seq.
Convivium sapientia* quod sit, B. 1 ; 244, 2. quid hoc mystice designet, 250, 2. convivium ex amore, non livore iustrueudum, 462, 1. ejus forma et anima est amor et benevolentia, *(bid.* cur militibus olmi convivium daretur, 255. 2. convivium sacrum cx victimis Deo immolatis sacris lectionibus ct sermonibus condiebatur, 251, 1; 257, 1. convivia egestatem paviunt corporalem et spirijualem, atque inde oritur dolor, *114, 2; *339, 1, 2. convivium avari nihil dat voluptatis el honoris, sed doloris et dedecoris plurimum, cl nauseam creat,'183,1,2. convivia principum sunt periculosa, *174,2 el seq. convivii ebriosorum desinunt in rixas cl cædes, *204, 1. ad convivii Unem eduntur bellaria mellita, *232, 2. in iis ohm unguenta et llores adhibebantur, *113, 1; *338, 2; •M9. 1, 2.
Cor bominis velut mare est, voluntas navis, : w qn>-
boluin cl sedes esi rapientia, 58, 1; 585, I. csl velut fon<, 142, 244; 1, 2; 588. 1, 2. esi proprie vena vitæ et mortis, 286, 2. velut bilans est, 313, 1. ei inscribenda misericordia cl veritas, 74, I, 2. est omni custòdia cus todiendurn, 86, 2; 121, 1. ex co malm et bonae cogitationes procedunt, 119, 2. ejus custodia majoris momenti quam lingua* aut manus, 120, 2. est id custodiendum a triplici cogitatione, 121, 2. ejus instabilitas, 122,1. est id uniendum cordi Christi, 2. cordis humani proprietates, 124, 1. id semper aut crescit aut decrescit, 299, 2. habet cum ore magnam affinitatem , 286, 2. cor sibi conscium secreti mœruris, non facile capitur solatiis externis, 412, 2 el seq. ager cordis seminandus bono semine , non malo, 426, 2. cor generat spiritus vitales, eosque in singula membra immittit, 436, 2. Ipsum imprimis custodiendum , *ibid,* cor gaudens facit faciem hilarem el decoram, 457, 1. cor bonum vocatur pura et raneta conscientia, jucunda et lista mens, 458, 2. cor sensitivum quale sil, 435, 2. cor symbolum est mentis, sapientiae, amoris, 585,1. fonti comparatur maxime cor sapientis, 563, 2. est primum vivens, et ultimum monens, 583, 2. est vitae principium, *94, 1. habet magnam sympathiam cum oculis, *199, 2; *206, 2. cur cor hominis Deus imprimis sibi deposcat, *200, 1 el seq. ejus præparatio ad bonuin, pertinens ad salutem, provenit a gratia Dei, 481,1. ipse cor omnium in manu sua habet, 490, 2. quo igne id ab eo probetur, 523, 2. ejus scrutatio ad plenam Dei providentiam spectat, 523,2; *95,1 ; •228, 1. id plane ab allero nequit perspici, *349, 2. quæ cordis munditia regum animos sibi conciliet, *122,1,2. parit ca munditiem et honestatem verborum, *ibid,* ca placet etiam Christo, '153, 1. qua ratione id mundum reddere possimus, *147, 2. est origo omnium passionum, 548, 1. semper bona cogitet, *224, 1. difficilius id est cohibere quam linguam, *234, 2. id palet ex ore, *851,1. expurgatur a verbis Dei, *430, 1. est quasi speculum humanarum affectionum , *350, 2. ipsum tamen sæpe fallit, *ibid,* sit placidum el quietum, *ibid.* cor Justi affectus suos moderatur, est regnum in quo regnat Deus, *94, i, 2. cor malum cogitat malum, 165, 1; 167, 2. quam in eo diversimode se geral, 167,2. cor impiorum quomodo pro nihilo sit, 299, 2. quomodo id semper decrescat, *ibid,* corda omnium angelorum, dæmonum el damnatorum sunt in manu Dei, 456,1 etseq.ilem omnium hominum, *ibid,* cor malum quod dicatur, "2bO, 1, 2. cor malevoli recte comparatur vasi ticl li, *320, 2. cor sapientis est profundum , *63, 2. item crater sapientia), *ibid,* cur cor regum sit inscrutabile, *256, 1, 2. ipsum a Deo flectitur quocumque vult, *ibid,* est in manu Domini ul aqua, *91, 1, 2; *92, 2 el seq.; *93, 2.
Kopai quare græce vocentur pupilla), 184, 1.
Cordati cruciantur dum laudantur, *333, i.
Cornelius (S.) per omnes officiorum gradus ad Pontificatum summum evectus est, *260, 1.
Cornelius Alusius a S. Cornelio petiit ei in martyrio assimilari, 253, 2.
Corona erat præmium sapienliæ, 34, 2. ct triplicis dignitatis insigne, *ibid,* symbolum est perfectionis el cumuli, item vicloriæ, 348, 2. item laboris, strenuitati* et regni, *ibid,* integritatis, virtutis et perfectionis, 349, 1. corona Christi carnea et spinea quænam sit, *ibid,* corona coronabantur sponsi in signum amoris et concordile, et gaudii nuptialis, 318, 2. item ul victoria dc libidine innueretur , *tbid.* el regnum mariti in familiam, *ibiik* item copia liberorum, 349, 1. corono gratiarum mystica est catena virtutum, 32,2; 35, 2. corona regni cœlestis debetur obedientibus , 33, 1. corona» quinque dat sapientia , IH,I.
Corona senum multiplex est, 35,2.
Coronabatur olim princeps putorum, *356,2.
Corpo* tamixur 78, i, ^oroui

laboribus èl pttnitentiis subigendum est, 357, 2. animo subjici débet cl Ab co regi, *!!, 2, id delicate non est enutriendum, *409, 1, 2. corpus Christi est quasi domus in qua habitavit, 247,1, 2. corpus gloriosum Sanctorum anagogice domus Dei, 249, 2. corpus Christi et anima est in Eucharistia, et multa alia per concomilanliam, *178, 2 el seq. id ibi est impassibile, *170, 2. ûliæ ejus dotes, *ibid,* est ibi sine membrorum commixtione aut confusione, *180,1.

Correctionem æquo animo admittens, amat scientiam, morum honestatem, et virtutem, 345, 1. et gaudet animi pace, *ibid.* 2. gloriam consequitur, 392, 2. quant, ea sit momenti, 346, 2 el seq. earn suscipiens cor possidet, 477, 1. sapiens cam libenter suscipit cl ambit, 259, 1; 292, 2. ex illa is proficit, 259, 2. cur ca secreto facienda, 287, 2. correctio vitiorum summum animæ bonum est, 477, I.

Correptio Dei fit diversimode, 83, 1. correptio molesta est impiis cupedias sectantibus, 454, 2. ejus commoda et bona, 357, 1. correptionem contemnentium 1res sunt gradu», 139, i, 2. hi infelicem habebunt rerum successum, 388, 1. hi sunt fidelibus fugiendi ul pestes, 456, 2, correptionem vir justus el sapiens benigne admittit, *128,2;*267,2. ea amanda ul medicina, *129,1. si tempestive adhibita, hominem passione abreptum ¿ibi reddit, '266, 1. ornat tam corripientem quam correptum, 2 el seq. ejus utilitas, *267. 1. est velut inauris aureo, 2; '268, 2. sil levis el blanda, *268, 1; *391, 1. correptio operta præstat amori abscondito, *330, 2; *332, 1. correptio amici melior quam blanditia adulantium, *330, 2. melior privata quam publica, *ibid,* correptio inimici utilior est, quam amor amici vitia carpere non audentis, *331, 1. correptio severa vocatur vulnus, *332,1,2. correptio amici qualis esse debeat, *ibid,* æquo animo tolerata, cedet in gloriam in die judicii, *ibid,* csl molesta correpto, *384. 1,2. eam spernens per obdurationem, male peribit, *391,1, 2. cur, *ibid.*— *Vide* Correptio, Increpatio. Doctrina.

Correptores diligendi sunt, 84, 2.

Correptus obedial corripienti, 379, 1, 2. cl agat ei gratias, *267, 1, 2. correplus a Superiore si culpam agnoscat, veniam slatini oblinet, *374, 2. se corripi gaudens praestat obstinate correptioni obluctantibus, *391, 2.

Corripiens aliquod vitium in proximo, debet illud prius in seipso corrigere, 577, 2. corripiens impatienter damna sustinebit, *35, 2. est amandus ul medicus, *129, 1. corripiens proximum manifeste pacem sæpe conciliat, 2SG, 1.

Corsicum mei est venenatum, '273, 2.

Corvi degunt juxta torrentes. *448, 1. cur primo oculos invadant, 2. eis adversantur asinus et taurus : eorum longævitas, *ibid,* sunl in pullos inhumani, *ibid,* a quibus in senio comeduntur, 449, 1. est avis rapax, atra, infausta, *ibid,* et dæmonis typus, 2. eorum vox unde formetur : an ab Hebræo *oreb^* et cur, *ibid,* corvus crocitando prædam suam amittit, 368, 2.

Crapulo» damna cl dedecora, 358. 1, 2.

Crassus (M.) Dacorum secreta vino exploravit, *484, 1.

Crastinum in Scriptura significat quodlibet futurum, *324, 1.

Creare Hebræi sumunt pro facere, elicere, concipere, 221, 2 el seq. cl pro gignere, *ibid.*

Creata a Deo omnia sunt propter justos, 487, 1. creata mulla quæ hominum captum transcendunt, *254, 1.

Creatio mundi ostendit Dei bonitatem ct sapientiam, 93, 1,2; *424, 2 cl seq. ci fuit facillima, etsi arduum sit opus, 231, 2. inter eam cl Verbi Incarnationem est mutua contradependentia, 224, 2.

Creature omnes predicant Deum, 202, 2. sunt victim® Dei, 228, 1. earum ordo ct dispositio, a sapientia derivatur, 2. omnes sunt capienti» et providenti® Dei commis<æ, 238, 1. ipsis fidentes pntlnv quam creatori, pascunt vento», 278, 2. creatura nmnis refertur ad suum creatorem, 486, 2.etnb eo habet nnmcin suam essentiam et bonum, 487, 2. ejus felicitas est quod eum amet, collat cl glorificet, 475, 1. moderate iis utendum ut sapiant, *335, 2. cx earum singulis pii Deum agnoscunt et laudant, 520, 1. eas omnes Deus sua sapientia gubernat, *425, 2.cx iis eum nonnisi imperfecte cognoscimus, *427, 1. omnes intereunt, *443, 1.

Credendum (non) adulatoribus, mala consulentibus, detractoribus, suspicionibus temerariis. 421, 1. ere lendi levitas taxatur, 420, 2 el seq.

Credens in Deo, misericordiam diliget, 426, 1,2.

Creditores commercia caveant extraneorum, *65,1. olim habebant jus cl potestatem in debitorem ceu mancipium, etiam in ejus filios, '145, 2 et seq. etiam eum torquebant, ac secabant, *ibid.*

Crescendi in omni virtute praxis per fervida ejus desideria , 334, 2.

Crescunt quæ cito non sunt diuturna, 385, 2 ct seq. *445, 2. — *Vide Opes.*

Crimina aliena non sunl in jurgio publicanda, *261,1, 2.

Criminationes a facie tristi dissipantur, *287, 1.

Criminatores falsi sæpe subennl panam quam alii* parabant, *114,2.

CrMam gallus studiose intectam servat, *469, 2.

Crocodilus quomodo ova sua in tuto ponat, *138, 1. diaboli csl typus, *155, 1, 2. ct ejus voracitas symbolum murtis, *440, 2.

Crudelitas capitur subinde pro immisericordi i, 327, 2. dicitur a cruditate, ct quare, *ibid.*

Crumena cur vocetur nomine find®, *355, 1, 2

Crurifragium olim crucifixis inferebatur per malleos, *41,1.

Crux Christi fuit currus triumphalis patienti® el obedientiæ, *121,1. ligno vitæ denotatur, 91,2. allegorico per mensam sapienti®, 251, 2. crux est doctrina cl beatiludo , 85, 1. cruces patientem probant, impatientem destruunt, 279. 2. denotantur rslalc, *ibid,* crucem primi Christiani in viis loco Mercurii statuerunt, '3V6, 2.

Cucurbita symbolum prematuri incrementi, 385,2 clseq.

Culpa peccati post actum remanens est velut funis ejus, 150, t. culpa sequitur peccantem, eumque jugiter pungit, 394. 2. culpa minor alia majore castigatur, 502, 2. culpæ ct seminis similitudo, *147, 1. ejus confesso réconciliai offendentem offenso, *374, 2.

Culter (quis) sit in gutture statuendus in convivio principis , *174, 1, 2 el seq.

Cultor animæ est velut cultor vine® vel agri, '247, 1, 2.

Cultores B. Virginis bene dc salute sua sperent, 227, 1.

Cultura perficit rem omnem, 568, 1.

Cultus Dei fideli ante omnia quærcndus, 491, 1. non est idolis impendendus, 136, 2. cultus B. Virgiuis semper pro-ie-l, 243, 1, 2.

Cunctatio in consilio prodest, *73,1.

Cuniculum. *Vide* — Lepus.

Cupiditas seipsa perimit, 47, 1. est insatiabilis, 68, 2. esi stulta, 63, i. ct clamosa, 2. csl velut meretrix, 268, t. est via quæ videtur recta, at novissima ejus deducunt ad mortem, 416, 2. ejus initiis csl obstandum, 417, i. cupiditas opum est insatiabilis, 461, 1.

Cupiditates sunt aquæ furtiva, cur, 267, 1. sunl causa perturbationum, 379, 2. illis serviens rex, vere senus est, 369, 2. iis addicti obturant aures suas discipline cl monitis salutaribus, 242,1. illis obsequi cupiunt impii, 393. 1. cupiditas in homine triplex est, *286, 1. csl jurgiorum mater el paupertatis, *387, 1. <¡ut cam sequitur, stultus est, *ibid.:* *400, 1. ei obsequens crimine M obstringit, *3, 1. refrenans eam, sapiens est, *400, 1. si ei obsequaris, insolescit; si resistas, mitescit, '160, 1. est inexplebilis, ideo esso debel moderala.

*351, Î. at nobis cohibenda, •292, i. — *Vide* Concupiscentia. Cupiditas opum est belluina, 540, 2.
Cupidinis schema, 163, 1, 2.
Cupidus est pauper, 379, 1. cur dicatur latus anima, •385, 2 cl scq. isque est triplex, *ibid,* omnia capere desiderat, *ibid.*
Cupressus arbor symbolum mulla pollicentium , nihil perstantium, *271, i.
Cura pungit ut spina, 548, 2. quæ dicatur cura diligens, •386, t. cura esi vehemens sollicitudo, unde ila dicta, *ibid.* eam pellit vini potus, *486, 1. cura adhibenda in puerorum natura corrupta cohibenda, *159,1.
Curculio quale sil animalculum, et unde dictum, 338, 2.
Curiositas in divinis servandis Deo displicet, *291,1; *202, 1.
Curiosorum vanitas in regum consiliis indagandis taxatur, •256, 2.
Cursores sunt iidem qui ministri regum el judicum, IGt, 2.
Custos sapienti® et prudentiae inveniet bona, *0, 2.
Cyneas orator Pyrrhi regis Epirotarum sua eloquentia mullas urbes ei subjecit, *119, 1.
Cypriani qualis sil stylus ct phrasis, 447, 2.
Cyrilli apologi morales a quo edili, et quam sint elegante*, 13,2.
Cyrillus (S.) Alexandr. a B. Virgine fuit armatui, 209, 1.
Cjrus minor Persarum rex hortum ipse per se coluit, 357» 1. sic dictus esi a sole, *54, 8. cur propinatum sibi vinum non ebiberet, *211, 2. a cane nutritus venationis fuit studiosus, *466, 1.

D.

Dactyli* vivunt plerique in Oriente, *401, 1,2.
Dwtnon peccari periculum et infamiam subticet dum lentat , at speciosum et gratum sensibus homini objicit, 39, 1. est hominis hostis acerrimus et tyrannus, 137,1. C'tomne malum, 140,1,2. est myrmicoleon, 158,1. quomodo fornicantibus singulis annis imponat, 151, 2. fuil princeps omnis apostasia» et inobedienliæ , 163, 1. est fons nequitia et inscili®, cl apud eum est vena mortis, 269, 2. est (estis injustus et infidelis , 407, 2. quomodo illudat in gehenna peccatori, 51, I ; 412, I. daemon precursor maluimus, quis sil, 123» 1, 2.
Dæmoncs cur vocentur gigantes, 267,1. :unt jurati Dei hostes, 268, I. cur in homines sxvianl, *ibid,* gaudent otiosis verbis, 297, 1. sunt avarorum h®redc«, 338, 1. eorum intimi secreta Deus novit, 456, 1. obediunl amicis Dei, 480, 1. vincuntur ab obediente, cur, *124, 1. diligunt inobediente!», *ibid,* vincuntur ab eleemosynario, *150, 2. damnatis apud inferos illudunt, *213, I. homines suis consiliis «d m-iU impellunt, '215, 2. omnis suoi mendaces, *307, 1. Marum Virginem timent, *517, 2. *Vide* — Diabolus.
Dalila quomodo importunitate sua Samsonem dicatur oeddtae, *121, 1.
Duna est caprea, vel capreolus silvestris, 153,1.
Damnati, cur vocentur gigantes, 267, 1, 2. in ils non manent semini virtutum , 139, 2. summa torquentur Ira, invidia , angore et remorsu conscientia , 438, 1. eorum secreta singula novit Deus, 456, 1. non habent spem, '238,1.
Damnationem impiorum decernit Deus ob prævisa peccata, 488, 2. eam impedit poenitentia, 510,1. evitat ejus p<ro ula obedient, *127,1.
Damnum justo imminens a Deo <®pc devolvitur in impium , *116, 1.
Damocles m comi Dionysii, didicit regum vitam esse plenim metu, *175, 1 ; '360, 1.
D imomdes loco indigno collocatus, non est indignatus, •ua» L
Damon et Pylinai alter pro allero mori full paratui, 871, 1.
Dandum cito, nec donum differendum, 886, i. quantum, quoties, quibus quomodo dandum, *148, 1.
Aivcfjtû est vel famerari, vel mutuare citra usuram, *24,1.
Dans a Deo accipit, 336, t.
Dardanarii annon® unde dicantur, 837, i. sæpe a populo decipiuntur ct occiduntur, 838, i.
Darius Codomanus ignavo luxu perdidit monarchiam Persarum, quam Cyrus virtute sua fundara!, 869, 1. bibens nquam turbidam, negavit se unquam bibisse Jucundius, *334, 2.
Davidi Deus omnes inimicos amicavi!, 491, 1. ejus mansuetudoquam fuerit fortis, 515,2. hac solium suum firmavit, *86, 1. ejus idus contra impios, *366, 2. tam vivens quam moriens acria salutis el sapientia» monita dedil Salomoni, 105, 1. an mullos habuerit lilios ex Behabcc, 106, 1. simulando se stultum, periculum morlis evasit, 359, 2.
Debitoris pauperis pignus olim ante vesperam erat reddendum, '65, I. oppigneratus tradebatur creditori nexus apud Homanos, *146,1. etiam torquebatur cl secabatur, *ibid,* debitorem esse apud Persas turpe esse ducebatur, *146, 2. ejus miseria, *ibid.*
Deceptor dilatat labia sua, *69, 2.
Decimas Itebræi quare overrent, 81, 2.
Decoctores solent fieri fures, raptores et sicarii, *322, 1.
Decor conversationis extern® tegit, ornat, servat decorem virtutum menti internarum, 420, 1. decor morum et form® conciliat mulieri gloriam, 326, 1.
Decreta el judicia Dei penetrare difficile est, *254, 1, 2. cur ipse ea revelare non teneatur, 2. quam ®qua decreta regum sint potentia, *54, 2.
Defectus el excessus in omni ro adjunctum babel vitium, *58, 1
Defigere manus, est se vadem dare creditori, *170,1.
Deglutire iu Scriptura capitur pro funditus delere, 38, 1.
Delutor seminat discordias, etiam inter principes, 511, 2. pungit eum quem accusai, 566, 1. sermones factaque aliena ad alios deferens, similis est mercatori, '69, 1. delator quidem iniquus quot malorum exstiterit causa, *30, 2. — *Vide* Lingua, Susurro.
Delectabilia moderate sumenda, *173, 2; *275, 1, 2.
Delectatione* furtiv® maxime in venere, cur suaviores, 965. 2. delectationes moros® in agone mortis recurrentes sunt mullis causa damnationis, 834, 1.
Deliberatio rebus agendi* praemittenda est, *250, 2. matura est signum prudenti®, *474, 1.
Delici® enervant virtutem, 105, 1. viam ad libidinem sternunt, 101, 1. spin® sunt, 465, 1. sæpe in nauseam vertuntur, 420, 1. delici® Dei cum hominibus quadruplices sunt, 240, I. non decent stultum, *10, 2. cur, '11, 1 sed sapientem, *ibid,* enecant spiritum, *114, 2. ejus vigorem el vires dissolvunt, *224, 2. sunt mendaces, '181 ,1, 2 et scq. e® maxime de escis intelligunliir, *ibid.* — *Vide* Voluptas.
Deliciosorum corpora magis fœtenl quam sobriorum et ‹ ! rum , 282, 2.
Delictum aliorum qui ceint, fàcile locem conciliat inter dissidentes : qui vero id refricat, separat ct a scipso ct a se invicem amicos, 532, 2. tama proximi indo pendet, *ibid.*
Demade* orator Philippum regem Macedoni® corripiens, eum sapere docuit, *331, 2.
Demens instar bruti plerumque temperans est, *11, 1.
Demetrius rex Bernices uxoris Jussu interemptus est, 182, 2. alius Demetrius cognomento Nicator, est a Cleopatra uxore interfectus, *ibid.*
Democralia qu® optima sil, *363, 1.
Democritus quibus rebus vitam ad dies aliquot pertraxerit, *230, 1.

Demosthenes elaborata pronuntiabat, 478, 2.
Dentes ferri acicin respuunt, *278, 1. calar hi in eos docidentcs neres dolores dent : si putidi sunt, aspirant gravem fœtorem, *ibid.* 2. iis inesl virtu*, *ibid,* vicinis aillant suum malum, *ibid,* dentes exprimunt in se temporum differentias, *ibid,* tria præstant bono homini , *ibid* el seq.
Derisorem qui erudit exponit se suaque ludibrio, ct sibi notam imprudentia) accendi, 258, 1. in cauta est ut derisor gravius peccet, et irritat eum ut similia in erudientem vilia regerat, *ibid.;* 258, 2. derisor in Proverbiis sæpe esi idem quod impius el nefarius, *120, 1. statim in iracunda verba prorumpit, *ibid.* seminat lites, '151,1. est e coctu ejiciendus, 2. est velut simia,*69, 1. derisor bene monentium abominabilis est,*223, 2. —Eide Impii, Stultus.
Desertum potius est uxore rixosa, cur, *116, 2. ejus bona, *ibid.*
Desiderari subinde idem est quod deficere, decise, *33, 2.
Desiderium serium requiritur ad sapientiam comparandam, 57, 2. desiderium rei bona* justis a Deo venit et adimpletur, 303, 2. desiderium virtutis alicujus est praxis m ea proficiendi, 431, 2. desiderium boni eat triplex, honesti, utilis, delectabilis, 335, 1. desiderii adimpletio mire animam satiat, *520, 1. desiderium impiorum rebus terrenis non saliatur, 400, 2. desiderium palriæ cœlestis esi causa cl materia compunctionis, 415, 1. item videndi Dei, *ibid,* desiderium id est inanima, quod fames in stomacho, 548, 2. Ipsum homo conformet voluntati divinæ, *31, 2. desideria concupiscentis subinde valde sunt vehementia, *121, 1. quo sensu nocent pigrum, *120, 2el seq. desiderium cœlcslium pellit tristiani, *284, i. desiderium rerum spiritualium identidem renovandum el acuendum, *335, 2.
Desidia gradus 1res, *314, 2. — *ride* Otium.
Desperabilis in Scriptura subinde sumitur pro desperatus, 55S, 1.
Desperatio veniæ el salutis est profundum peccatorum ; nascitur ex Dei contemptu et obduratione, 562, 1. parit vitam infernalem,*ibid.* est noxiam adversis, et in peccatorum recogitatione, *103, 2. quomodo sit maximum peccaturum, 2. semper animam, s®pe el corpus strangulat, *396, 1. desperati vident subinde damunes, el locum sibi cum cis m inferno paratum , 562, 2.
Despicere quid proprie sil, 167, I. despicere plus est quam spernere, 49, 2.
Detractio justo csl odiosa, 377, 2. crono porcorum comparatur, *ibid,* ca gaudentis poscunt ventos, 278, 2« quam gravo ejus sil peccatum, 403, 2; *287, 2.eam qui cavet, cum Deo el hominibus pacem habebit, 389, 1. qua m re sil manna similis, 525, 1. quam grave sit malum, *287, 2 et seq. vere csl stultiloquium el vanitas, *131, 2. impeditur a vultu severo, 399, 2 el seq.
Detractor negotiatori assiinilatur, 322, 1. ci non sunt præbendoo aures, 124, 2. vere est insipiens, 204, 1. se in futurum obliget, 388, 2 el seq. esi perversus lingua, *286, 2. verba ejus sunt quasi verbera cl vulnera, 566, 2. sua lingua 1res occidit uno iclu, 583,2. re> aliter narrat ac gola? sunt, *61, 1. adfert sibi mortem, vitam pilientcr calumnias sustinenti, 584, 1. suscitat jurgia, *151, 1. edit carnes proximi sui, *197, 2. passim apud omnes male audit, *223, 2. cur vocetur alterator, *238, 2. ci oleum audienti gravis imminet ruina, *239, 2. quomodo retundendus, *ibid,* si auditor vultum severum ci ostendat, licebit, *286, 1. Aquilone denotatur, *846,1, 2. si sit superior, sufllcit ci faciem tristem ostendere, si æqunlis vel inferior verbis csl arguendus, *287, 1, 2. detractores regis cur populo exosi, *238, 2. — *1'ide* Convicia, Delator, Lingua, Maledicus.
Deus est sæpe invocandus a rectoribus omnibus, 29, 1. vocat suos divenimode, 48, 1. quatuor de caucis manus extendit, *ibid* et seq. semper dat, non accipit, 49, 1. in eum uon cadit passio, 50, Î. quomodo delectari et gaudere dicatur vindicta impiorum, *ibid,* ridet sui irrisores, 51,1. est essentialis et immensa pulchritudo, 64,1. neminem deserit, nisi ab eo prius deseratur, 73, I. dat rei spem, vires el successum, 76, 2. dingil actiones nostras, Ii nos ei obsequamur, 78, 1. castigat suos quatuor de causis, 83, 1 el seq. solus replet animæ noUræ rapacitatem , 86, 1. est suis secura possessio, 92. 2. habet omnipotentiam cl sapientiam lum physicam, tum ethicam, 93, 1. omni petenti dat stinper aliquid, 98, 2. est animæ sponsus, 148, 1. omnia intuetur, etiam abilita, 149, 2 cl seq. 187,1. custodii et diligit suos ut pupillam oculi, 185, 1 ; 214, 1. colit colentes se, 202, 2. Mpientiæ suæ leges tuti mundo prxdicat,?. piis interest colloquiis el lectioni, 209, 1. dat regibusjus regendi el regnum, 211, 2. immensam habet gloriarn in se el in S. Trinilate, 210, 2. nnn decreverat creare mundum, angelos el he minem, et Ada» lapsum permittere, nisi simul Christi incarnationem decernendo, ad Ad«c hpmm restaurandum, 224, 2. in illo non est ull i distinctio temporis, sed Instans semper durans unum et idem, 231, 2 et seq. est nobis in omni loco præ oculi» babendu», 77, 1, 2; 449, t. novit intima Inferni, dæmonuiu, damnatorum secreta, uti et arcana curdis humani, 455, 2. immittit iis cogitationes el volition» quales voluerit, 456, I. averti tur ab iis qui ta ab ipso avertunt, 2; 474, 2 et seq. vicinus est justis, 474, 2 et seq. hominis verba ordinal cl disponit, 480, 1. ab eo est salutis hominis initium 2. actiones omnes hominum perspicit, 483, 1. orninone operum tam bonorum quam maiorum pondus nieiuu rat, 4SI, I. csl auriga cordis, ons, operis, *ibid.:* 482, 1 opera nostra sunt ei commendanda, ul illa prosperet. 485, 2 cl seq. omnia debent ad ipsum referri, 4S7, 1 est prima causa illiciens, exemplaris el finalis rerun omnium, *ibid,* quid m rerum creatione spectant, *ibid* est ultimus rerum omnium finis, 2. operatur omuia propter suam gloriam increalam, non propt* r creatam, 488. 1. neminem ad damnationem destinat, *ibid.* 2 vult omnium salutem, *ibid,* iu ea ominum animi uniuntur, 490, 2. suis omnes inimicus amicat. 491, 1. est primus et summus legislator, 194, 1. vult pondera equa inter homines servari, 495, 1. superbis resistit, 503, I, 2. in eo collucanda fiducia de re agendi felici successu, 504, 2. fortes tripliciter temperat, 518, i. eju* providentia dirigit omina humana, 2. quomodo actus liberos justorum el impiorum dirigat, 519,1. quorum polusimum curam habeat, *ibid,* sæpe voluntatem suam per sortes patefacit, el tunc potissimum eas dirigit, i6id. cordis est scrutatur, 46, 2 ; 523, 2. quo pacto id exploret, 523, 2. eum possidens possidet lotum mundum, 526, 1. est justitia increata, cl ab eo manat omnis creata justitia hominum el angelorum, 539, 2. quomodo sit frater Israelis, 543, 2. omnibus se æqunlem præbel, 564, 2. c4 justorum refugium, 569, 2; 571, 1. cuique sium fortunam dispensat, 585, 2. non est causa et auctor peccati, *5, 1, 2. causas tacundvs quomodo dispoual, *5, 2. castigat perjuros et mendaces, *7, 1. omnia curat, inigis tamen magis necssaria, *19, i. diligit coqjugium in quo viget umor, *21, 1. viro bono prudentem dat uxorem, *19, i. sibi datum reputat, quod datur pauperi, *24, 1, 2. lit debitor cleemosynario, tóñ/.;*26, 2. promissionem suam dat ei cautione, *25, 2 el seq. est vitæ et necis Dominus, *27, 2. ejus consilia certa ct stabilia sunt,*31, 2 cl seq. quod ipse statuit certo evenit, *ibid,* m rebus dubiis et perplexis ab eo consilium peleudum, *ibid,* sulus aniiuum saliat, *35, 1. nocentes et innocente» diversimode liagoliat, *41, 2. peccator* s sua gratia prævenit, *47, 1. ejus proprium est miseri, *51, 2. est velut in solio judicii sedens, *55, 1. juvat injuriam patientes, *74, 1,2. dirigit justos iu uatUi dUbu» et supemaluralibus, *75» 2

ct *teq.* dirigit gressus Justi ut boni sint et felices, *77, 1, 2. fortuna bona et mala ab ipso proficiscitur, *ibid.* est ex se misericors, justus esse.cogitur ob scelera, *85, 2. est senum imago, *87, 1. est rex mentium, *93, 1. in ejus manu est cor regum, *ibid,* operum nostrorum fundum penetrat, *95,1. verus cordium scrutator et ponderator est, *ibid.;* 523, 2,*351, I. est nudor omnis virtutis ct boni, •88, 1; *76, 2; odit dolosos ct fraudulentos, *103, 1, 2. in duros est durus, *109, 1; *871, 1. gaudet justitia et judicio, *110, 2. voluntatem facit hominis obedientis ei, *127, 2. rerum magnarum peculiarem curam babel, '130, 1. ejus consilio hic est paiqier, ille dives, *135, I. unicuique secundum opera retribuit, *148, 1. omnem duplicitatem aversatur, ct amit puritatem et candorem, *153, 2. ejus oculus omnia intuetur, *60, 1 ; *154, 2 et scq. parta injusto a ditioribus aufert, *161, 1. est pupillorum et parvulorum auctor el vindex, *190, 1, 2; '371, 1. quomodo nobis dedent cor suum, '200, 1. est servator animæ nostræ, •228, 1. mulla ejus arcana homines scrutari nequeunt, *253, 1; 234, 1. celat sua judicia, idquo spectat ad majestatem cl gloriam ejus, *254, 2. sub eo no* humiliari oportet, *259, 2. est piorum murus, *366, 2. plura rependet danti pauperibus, *368, 2. pios tuetur abortu ct machinationibus impiorum, *381, 2. refugium est el asylum sperantium in se, *286, 2 el seq.;*4!2,2; *430, 1; *431, 1, nb eo cflhgilanda csl senlenliæ pronuntiatio per os judicis, *413, 2. ejus infinit i scientia ct sapientia, *423, 1; *424, 1, 2 ct seq.; *427, 2.quod ejus sit nomen, *426, 2. cur ipsum sit ineffabile, *427, 1. ejus essentia plane cognosci nequit « *ibid,* ejus definitio, 2. est prorsus ineffabilis, *428, I. csl nobis sufficientia, *415, 1. omnibus beneficii, nulli male. *491, 1. cur nntornilite B. Virginis nil facere possit præslanlius, *526, 2.

Devorare sæpe sumitur pro spoliare,-78, 2. qui devorare preces, vola, verba dicantur, '79, i, 2. quid sit orationem, quid nomen devorare, *ibid,* quid devorare sanctos, et qui id faciant, *78,1, 2 el scq.

Devoratores pauperum summe sunt crudeles, *438, 1, 2.

Devorare verbum priscis fuit In usu, *77, 2.

Devotionis miter est compunctio, 415, 2.

Dexter » pars potior e4 sinistra, cur, 87, t. per dexteram datam fides datur cl sancitur, 2. ejus usus et symboli, 88, 1. dexter prosperitatem, bonum, amicos, honores llgn ficai, 126, I. 2; *846, 1.

Diabolus vincitur humilitate, 517, 1. sæpe variis spectris Sanctos terrere satagit, 536, 1. csl pater mendacii, *39, 2. cur vocetur impius *122, 1. item testis falsus, •123, 1. adolescentibus maxime insidiatur, *144,1. item otiosis, *155, 2. est ex nnnn.T regno ejiciendus, quii ejus picem evertit, '151, 2. nobiscum calumniose et inique agit. ‘1G0,1. saluti nostræ summopere invidet, *187, 2. ejus versutia et fucus d« legendus est, *215, 2. cbarilate hosti exhibita vincitur, *286, 1, 2. est velut ventus durus, 2. nos variis modis ad peccandum provocat,*322, 1. justos imprimis ad peccatum sollicitat, *290, I.pcrinyrmicoleoncm ct crocodilum repræsentatur, *155, 1, 2. item per Aquilonem, *346, 2. item per sanguisugam, *4tt. 1. item per corvum, *449, 2. cur dicatur nemo, *481.2. c4 omnium tyrannorum princeps el choragus, ' › 3, <• — Fida Demon»

Diifogt convivales priscis in usu fuere, 3, 1. cur ii sint succinti, 2.

D'an» gentibu? erat pudicitiae ac viarum præses, 204, 1.

D cere Dei est idem quod facere, 320, 1.

D». limus herba describitur , medetur ea cervis sagitta icti*, 198, 2 est pernitentia» symbolum, *ibid.* item virginitatis et B. Virginis : unde dicatur virginale, 199, 1.

Dictaturi perpetua Romim perdidit, *473, 2; 475, i.

DtcUru mordieu >»pe morbis animae medentur, ‘90, 2.

exacuunt coniis malitiam , iram ct indignationem 9 •282, 1.

Dictio hominis a Deo dirigitur, 480,1.— *Vide* Sermo,Verbum.

At^uuc; idem quod g. minus, duplex, 318. Î.

Didymus (S.) pro castitate S. Theodor® vitam exposuit, 371, 2.

Dies, tempus est ambulandi et negotiandi, Î69, 2.

Difficultas rei babendæ, ijus desiderium adauget, 266, 1,2. difficultates in via virtutis occurrentes sunt perfringendo:, cæ spinis comparantur, 463, 2; 464, I, J.

Diffidentia de victoria animum remissum reddit, *225, i cl scq.

Digito medio summus ostenditur contemptus, 164, 2. digiti decem refricant decem præcepta decalogi, 185. 2.

Dignitas in indigno, est ornamentum in Iulo, 334, t.

Dignis dandum, non indignis, 97, 2. dignitas hominis consistit in ratione et natura rationali, *102, 2. dignitas non est danda stulto, quia ca ab ipso sordidatur, *303, I ; *304, 1 ; *306, I, 2; '307. 2, dignitates auro diiendilx mala adïerunt plurima,'377, 2.— *Vide* Honor, Officium.

Dii gentilium in Scriptura aliquando citantur, *305, 1.

Dilapidator rerum suarum ad extremam penuriam redi» gelili-, 361,2.

Dilatatio cordis est proprie impiorum, quæ omnia sibi licere ct deberi existimant* *60,1, 2.

Dilatio rei sperata? animum affligit, 387, 1.

Diligentes sua strenuitate parant sibi opes et dominium, 275, 2; 3G9, 1; 372, 1 ; '99, 2. parvum peculium labore suo adaugent, 379, 1. eorum fundi accurate coluntur, 464, 1.

Diligentia parat divitias, 162, 1. eam homo discat a formica, 155. 2; 158, 1,2.

Diluculum rebus agendis et meditandis est commodum, -14, 2,

Dilutum vinum cordi prodest ct sanitati, 250, 1.

Dimensiones quatuor profundi peccatorum, 562, I.

Dimidium plus toto est, cur et quando, Ji52, 1.

Diocletianus Imperator abdicato imperio agricultura» se dedidit* 357, 1.

Diogenes unde dictus sit Cynicus, 196, 2. libere reprehendens reges in honore fuit apud populum, *241,1. sic Alexandri magni ambitionem carpsit, *372, 1. ejus gnoinæ de lurconibus, '197,4.

Dionysius (S.) Areopagita B. Virginem pene Deum ccnl'iii-M t. *532, 1, 2.

Dionysius (S.) capite plexus caput truncatum aliquonsque manibus gestavit, 33, 2.

Dionysius Tyrannus (cur) scelerum pœnas non dederit in viti. 271,2

Dionysius Syracusanus suos exactionibus nimiis exhausi 865, 2.

Awvjog; Bacchus unde dicatur, '484, 1.

Dipsas serpens in iis quos mordet, sitim accendit. *207, 2.

Directio Dei supernaturalis est multiplex, *76, 1.

Diriga in Scriptura idem est subinde quod prospero, >17. 1.

Discendum semper el a quolibet, 26, 1. disciplina proprie est vitiorum pa»>ionumque castigatio, 20, 1. incipientibus competit, 19. 2. ejus bona, 399,1. ea quantum boni homini ndferat, 477, 1. disciplina Dei multiplex est, 83, 1, 2.

Disciplina est gemma cœleslis et prestantissima, 531, 9. detur pueris, non senibus, *143, 2. per inaurem denotatur, *268, 1. ci Attentio adhibenda est, *191,2. utilis est discipulo cl correptu, '267, 1. ca in omni congregatione servanda est, *522, 1. disciplina? bonæ in urbe vel collegio tria indicia, *ibid.*

Discipula*, qu» magis verborum diligit ornatum, quam scientiam, nihil reportat fruclus, *9, 2. patienter magistrum audiat, "12, 1. tuum magistrum afiligens sibi

probrum cl infelicihiem accersil, *3J1,1. olirn magistros osculabantur, '241, 2.
Discordias seminant impii y 163, 2; 165, 1. cas seminani Socius est diaboli cl Antichrist!, 292, 1; *242, 2. quæ sint discordia fuces, 511, 2. eum introducens, quaerit lites, 545, 1, 2 scq. affinitatem habet cum invidia ct superbia, *ibid.* 2.
Discretio mire valet nd perfectionem virtutis, 217, 2. est virtutum princeps, *22!, 1. discretio est species prudentia, 20, 2. ca digitis denotatur, 185, 2.
Dispositio maximo facit nd eloquentiam, *186, 2 scq. dispositio in bellis triplex est, *195, 2. maxime in acie disponenda requiritur, *ibid,* clseq.
:spu(atioues scholares acuunt ingenium , *346, 2 ; I347, 2.
dissensionibus subditorum gaudent tyranni, cosque fovent el serunt, *377, 2 scq.
Dissentiens ab altero nlliim ib co affectum habet, qui c>l causa lilium. *318, 2.
Dissimulans multo, aptus est ad regendum, 555, 1. dissimulat in lapsu alieno vir sapiens, *14, 1.
Dil U solus Deus, 801,2.
Ditescere volens etiam minima lucra captet, 275, 2. ditescendi nimium studium csl jugis animæ cruciatus, cl hominum ad illicita compellit, *182, 2. ipsum moderandum est, *ibid.;* *184, 2. id mox evanescit, 1. ditescendi optima ratio est justitia, liberatila* ct eleemosyn® studium, *182, *1.*
Atljpx; csl bianimis et susurro, *318, 2. item dissentiens, *ibid.— Vide* Bilinguis.
Dives nihil habens, quis dicatur, 491, 2. dives semper in gaudiis est, 459, 1. non saliatur opibus, 160, 2. sæpe revera non est dives, 379, 1. divesopibus sæpe est inops virtutibus, 380, 1. dives dictus quasi divus, *151. 1. dives putat se per opes invictum, lutum et securum esse, 290, 2; 569,2. item lectum et vallatum, 570, 1. ejus cæcitas in amandis opibus, 2. ob eas tumide cl imperiose loquitur, 587, 1, 2. dure respondet, *ibid,* a plerisque timetur el amatur, '7, 2. si in convivia opes impendat, ad egestatem redigetur, *113, 1. item si pauperes opprimat, *167, 2. paupere eget ad sustentationem vitæ, 135. 1, 2. amet pauperes, *136, 1. invicem egent alter alterius ope, *133, 2. divili dans «epe ad inopiam redigitur, *159, 2. ejus commercium qualiter sectandum, *184, 2. non est in eo sperandum, *186, 1. quo sensu sibi videatur sapiens, *371,2. ejus bonitas in eleemosyna sila est, *ibid,* habet specimen cl pompam sapientiæ, non medullam, *372, 1. multa habet fucata, *ibid,* cur Deum neget, *435, 1. opes amat ceu idolum, *ibid,* cadit in omnia vilia, *ibid,* quis dives Deo sit, *145, 1. dives dolosus, plerumque injustus, impius, pravus, *2, 1, 2. dives opibus, non csl semper dives in gratia, *134, 1, 2. vere dives csl qui nil appetit, suis contentus, 514, 2. dives ct pauper uterque a Deo conditus, *134, 1,2. ab invicem dissident, 2. uterque opus est Dei, *136, 1, sint sua sorte contenti, *ibid,* quærant opes cœlestcs, 2. divites dominari volunt pauperibus ob opes, *132, I.ct quomodo, *144, 2. solent eligi in magistratus, *ibid,* merito in cum cooptantur, *365, 2. modeste imperent pauperibus, *145, 1. terrena sopes praeponunt cœlcstibus, 179,2.
Divina concipimus ut humana solemus, 221, 2.
Divina arcana abscondenda sunt, *252, 2 scq. non sunt nimis curiose scrutanda, *291, 1. sed possunt ab humilibus inquiri, **ibid.* 2.
Divinatio vox unde derivetur, 493, 1. sic olim vocabatur judicium rei obscur®, 494, 2.
Divinitas possedit humanitatem Christi per unionem hypostaticam, 221, 1. humanitas ci subordinala est, 228, 2. divinitatis est se suaque aliis communicare, 442, 1. divinitas lucerna denotatur, *70,2 seq.divinitasChrûti e patientia ejus colligi potuit ,'*13, 2. dulcedo divinitatis non potest capi nisi a mentibus Beatorum, *291,2.
Divini vocantur conjectores, *473, 2.
Divisiones aquarum multiplices a Deo faebesuut, *01,1,2. divisio regni in multos, populo gravis el damnosa est, *364, 1.
Divitiæ injuste part® non ditant, 101, 1. e® citoavolanl, 276, 1. cur hominem affligant et inquietent, 272. 1. sunt diviti quasi munimentum et vallum, 290, 1. eorum utilitas in quo sila, *ibid,* justis proveniunt favore Dei, 301, 1. non prosunt in die judicii, 316,1,2. præstintiores sunt nobilitate, 354, 1. qui in iis confidit, inani nititur fundamento. 340, 1. pro carum ratione appretiantur homines, 380, 2. addunt diviti animos ct robur, *ibid,* facile hominem a quolibet malo liberant, *ibid,* et a capitis periculo, 381, 1. a Deo dantur ut rite expendantur, 429, 2. ineptis cum cedunt injuriam quodammodo sibi fleri putant, *ibid,* parant diviti multos amicos, *6, 1 ; *7,2. earum commoda, *544, 2. diviti® terreo® animum non satiant, nec beant, *214,1. qu® diviti® spirituales et ver® sint, *133, 2. *Vide* Opes.
Divortium ab uxore Christianis licet, 506, 2.
Docens alios docet seipsum, 505,2; *263, i. doceat cum amore, 507, 2. si alios quis doceat, signum est magui profectus, *193, 2 seq. doceat nemo nisi qui plene didicerit, 506, 2.
Docilis docetur, cum videt alios castigari, *106, 2. qui csl docilis, omnibus placet, 390, 2.
Ductor imitetur seminantem, 452. 2. doctor sapienti® nullis minis vel blanditiis a veritate docenda avocari debet, 47, 2. ea sine docture non discitur, 109, 2. sit concha, non canalis, 564, 1. per modica præcepta doceat sapientiam, non simul omnia effundat, *ibid,* si boni habeat verba, nulla facta, nullam a Deo referet mercedem, *9, 2. sit patiens, 12, 1. od Deum omnia sua referat, *159, 2. non faciens ea qu® docet pndefit, 510, 1. hominum corda explorai et probat, 523, 2. ductor falsos ct verus, quomodo differant quoad doctnn® duralionem, *124,1. declori salutis osculum quadruplex debetur, *243, 1. doctores cur coronentur, 35,1. sunt janitores sapienti®, 242, 1, 2. tantum in proximum effundant, quantum a Deo acceperunt, 143, 2 sunt velut ancili® Dei, el cur, 254, 2. doctores sancti per hinnulos repr®sentantur, 149, I. ct doctores Ecclesie, per septem columnas domus sapienti®, 247, 1. doctores sancti multos parlimi amicos, *6, 1. ductores divina oracula nuntiantes, sunt nobis ceu .Mercurii, *307, 2. doctores in Religione sua humilitate Ordinis sui disciplinam auctorant, *530, 2.
Doctrina (quid de) senserit Aristoteles, 24,2. doctrina cl prudentia qui differant, 20, 1, 8. doctrina legis divin® et Christian® lacte designatur, 36,1. pluvi® comparatur, 139, I, 2. el cistern®, 140,1. argento designatur, 297, 2. doctrina moralis est velut fons, 141, 2. est pura intentione prœdicanda, 144, 1. est vere magna, 205, 2. ct velut mensa, 253, 1. doctrina sapiens et sancta docentem ct discipulum Deo el hominibus reddit acceptum, 390, 1. doctrina fallacium et mendacium semper suspecta est, 391, 1. doctrina prudentium est facilis, 408, 1. doctrina sine eloquentia parum aliis prodest, 506, t. eam plus ®quo jaclanf, sæpe ignominiam sibi accersil, 541,2. placida et modica prodest, nimia ct vehemens ubest, 564. 1. ejus fructus dulcis, labor difficilis, *62, 2. csl vita probanda,*i 47, 2. ejus pulchritudo in quo sita sit, *162. 2. ruminanda est post auditionem, *ibid,* chántate ct virtutibus mixta prodest anime; sine illis inflat* 541, 1 ; *231, 1. ingreditur in aures et mentem auditorum, *191, 2 scq. est in senectute colenda, *232, 2. doctrin® sapicnlum ct stultorum discrimen, 506, 2. quando pro doctrina licitum sit pretium accipere, *198, 2. doctrina erronea est mystice adultera, 587,1. doctrina? sa-

crr *ncfrirctnt mah* adfert reipuhliræ, *405, 2. doctrina sana et cana est velut mater grandæva,'198, 1,— *Vide* Sapienti i, Scientia.
Dût tus ab *indocto* qui differat, 105, 2. docti sed immundæ vilæ, comparantur sui nnnulum aureum in naribu? habenti, 333, 2. qui festinate satagunt evadere docti, nihil vel parum proliciunt, 385, I, docti viri sermo quam sit efficax, 508, Î, 2. quia cum mira arte condii ct construit, *ibid,* docti >unl plerumque modesti et taciturni, 556, *i.* — *Vide* S i¡ iens.
Dogmata Christi fuere parcemía et parabola?, et cur, 18, 2.
3*»lium perforatum eH meretricis symbolum, *201, 2.
Dolor nascitur ex iniquitate, 365, 2. nullus dolor justum conlhMjf, 366, I. *dolorem* animæ suæ premit sapiens, 413, I, dolorprofundus peccatorum pudorem abstergit, *80, 1.
Dolores sunt gladii fallaces, dicti n dolo, 315, 2.
Doloso* pcr Proteum designatur, *103.1. ejus via quomodo aliena sil, *ibid,* induit formas variorum animalium, *ibid.* incidit in fraudes et dolos, Deo permittente, quos justo struxit, ‘103, 1; *370, 2 seq. maxime in proprios, *395, 2 seq. ore blando tegit internam cordis malitiam, *320, 1, 2. quam ejus blandiliæ sint noxiæ, ’323, 2 seq. in viis cI actionibus suis non prosperabitur,*381, 2. dolosi sunt plerumque otiosi, 369,1.— *Fide* Fraudulentus.
polus Deo displicet, 470, 2. &rpe recidit in caput ipsum struentium, *103, 1; 322, 3; 370, 2 seq.
Domiducus qui? esset priscis deus, *77, 2.
Dominari meretur qui beuo servivit, 572, 1.
Dominatus lucerna denotatur, *71,1. dominatus impotens el arrogans domum el rempublicam perturbat, *456,

Domini quales se erga famulos præbere debeant, *318, 2.
Dominici (S.) adhuc pueri in ore sederunt apes, 508, I. a B. Virgine contra Albigeuses pugnaturus fuit inslructœ, 209.1.
Dominicus Loricatus (B.) quotidie in pamilenliis suis crcscebatj coa, i
Dominium Christi ut hominis in res omne? creatas el omnes omnium hominum cI augelorum actiones erat summi cujusdam ordinis, 212, 2.
Domitianus Imperator ob sævilmm suis invisus, tandem ert a domesticis interfectus, 498, 2. erat pavidus et suspfcax, *17, 1.
Donineo (S.) Martyr capite imminutus, ipsum sublatum manibus propriis gestavit, 34, 1.
•àtyu; el Joua inter se significato differunt, 575, 1.
jornus sapicniiae quænam sit, 144, 2. mystice designat humanum corpus, quod Filius Dei.sibi assumpsit, 217, 1, 2. item mundum, ibfd. item uterum B. Virginis, 2. et animam sanctam, i’5id. sapiens domus constitutio quæ esse debeat, 245, I. domus spiritalis qutvnmi sit, et ejus partes, 402, 3. domus impiorum cito deletur, 404, 1. domum altam edificantes sibi ruinam aecersunt, 541 , <• domorum æqualis altitudo urbis servit elegante cI vicinorum commoditati el paci , 545, 1. in iis ■xl firandis spectanda num ct ner, *210, 1. domus nimis alte præ aliis eminens, causa est litis, 545, 1, 2. dumus prudentia, arte, virtute ædificalur, *216, 1,2. item prrparatur, instauratur, *216, 1. item absolvitur el roboratur, *241, 2. ejus optimum regimen quod sil, *ibid,* domus vicini el proximi crebro non esi frequentanda. '276, 2. domus turbatur pcr impotentem dominatum, *458, 1.
Donninu? (8.) decollatos caput suum manibus ad jactum lapidis gestavit, 34,1.
Donum modicum cum hilaritate præslat magno cum tristitia dato. 461, I, 2. dona Dei sunt divisa per singulos, 13, 2. dmia Spiritu? Sancti roborant prelato! Ecclesia: el singulos fidele*, 247, 1. ea per columnas domus sapienti* deooUnlur, *ibid.* \ 148, 2. donum ab animodonanlis intimationem, vim, et pondus accipit, 531, 1; dona crucifiant gratiam el accessum judicis ve) principis, 531, 1,2; 575. I. quo sensu dilatant viam Gintium, *ibid,* provocant item amorem, *ibid.* — *Vide* Manus.
Acpxàç dicitur a Jípxiiv, id est vivendo. 155, 1.
Dormire necessitatis est, diligere dormitationem pigriliæ, *60, 2.
Ducissa ‹ uædam Venóla odoribus raris delectata, postea toto ojrporc coinpntruil, 193, 1.
Dulcedo nauseabunda est, ’275, 2. ali® ejus proprietates^ *276, i.
Dulcia sint gravia quia terrea, *276, 1. iiscitius satiamur quam austeris, *ibid.*
Dura (Miti fortius est, quam forth agere, 516, 1.
Duri *di re* tractandi, 278, 2.
Dux bd li peritus qualis esso debeat, *67, 2. non sil festinus, *4, 1. in Deo potissimam spem collocet, *130, 1. ejus jonsilio regitur exercitus, *232, 2

E.

Ebba S.) Abbatissa se cum omnibus suis naso el labro sopì riore truncavit, ut castitatem tueretur, 528, 2.
Ehion hæreliciK recte sic dictus, id est pauper, quia paupen ime et tenuiter de Christo sentiebat, *33, 2.
Ebrietatis damna el dedecora, 358 , 1. dat occasionem hosli invadendi et rapiendi arces el urbes, *ibid,* ebrietas sæpe capitur pro sanitate el aflluenlia, 330, 2. ebriclas facit hominem ridiculum, *43, 1. ei rationem eripit, *ibid,* esi mater luxuriae, tumultus cl omnium vitiorum, 2. .jii- deripito, *» i ; 485, i. ejus damna, *81, i. *206, I ; *212, 1 ; *213,1, 2. ejus comites et filiæ, *ibid.* ejllfeffectu?, *x|, i ; *205, 1,2; *206, I, 2; *208, I ;*209, 1, 2; *481, 2. est dærnon voluntarius, *211, 1. verberibus e cerebro pellitur, *213, 1. ei resistunt unguenta, 338 2. dedecet reges ct rectores, '483, 1, 2. facit iracundos el furiosos : detegit arcana consilia, i¿íd. 2 seq.; •50 1.
Ebrii omnia el omnes rident, *43, 1. sunt tumultuosi, *44, 1 ; *81, 2. qnam sint probrosi el infames, *1 i, 2; • *218, !. eorum ingluvies, *44,1, 2. eorurn protervia et vesania, *46, 1. sont lividi, luridi, morosi, et varias bestiarum species induunt, *204, 1. linguam moderari nesciunt : cespitant, nec recta incedunt, *ibid,* sepeliunt se et rationem, 2. sunt vivum cadaver, et dæmone pejores, *(bid.* verberant sine causa el verberantur, *ibid,* eorum oculi rubent, livent, ardent, caligant, *205, 1,9, *209, 1, 2. eorum assidua potatio, *205, 2 seq. paludibus similes sunt, *ibid,* nudant secreta, 318, 2; 358, 1 ; •207, 1; *208, 1 ; *209, 2; *483 , 2 seq. iis videntur omnia recta, tametsi prava, *207, 1. omnibus horrori sunt, *208, 2. comparantur basllisris, *ibid,* eorum mores inconditi similes sunt insanis, *ibid,* sunt similes navarcho dormienti, et in mari (luctibus jactato, '210, 2; *212, L eorum pericula et vomitus, *211, I.sunl insensibile? ad plagas, *213, 1. sunt typus stulti, *308, 1, 2. el servi ebrietatis, *(bid.* pejores sunt bestiis, *209, 2; *213. 1. et similes dæmoniaci*, *ibid,* port somnum illerum vina quærunl, 2. rerum omnium nblivìsrunlur, *484,2 seq. eorum tcmcrilas, *ibid,* ebrius prodit animarum arcana, 322, 1 ; 358, 1. corpus nudai, mulla dicit ngitque insulsa, 858, 1. ejus vomitus ct sorde? : uxorem et filio? nd inopiam redigit, *(bid.*
Ecclesia vox significat congregationem , 139, 2. Ecclesia est velut mater nostra, 32. 1. est in incipientibus ul aurora, in proficientibus ut luna, in perfectis ut sol, 118,1. est velut cerva diarissima, 149, 1. npem per denotatur , 160, 2. templo et synagoga Judaica designatur, 245, 1; 256, 2. est a Christo in monte Sion capta erigi, 246, 2. ejus septem columnæ quæ, 2 etseq. est an , 255. 1. est luuc.V nsUr arcis, et quare* 1. est instar mulieris se-

(iute, 340, 1. allegorico domus Jutti est, 203, 2 cur dicatur es>o vidua, 469, 1, 2. Ecclesìa militans pendei a triumphante, 93, 2. polior csl synagoga Judæorum, •105, 1. velut mensa est, *175, 2. e< » Christo prudenter (edificata cl roborata, *217, 1. sub inerte reclore scatet spinis errorum, scandalorum, scelerum, *217, 1. n muliere forti allegorico describitur, *488, 2; *490, t. ejus prclium, *490, 2. in ea confidit Deus ct Christus, cl facit eam fortem cl stabilem, *492, 1. ejus adventum ipsa exspectat, *ibid.* Christo sponso mio reddit bonum, •494, 1. quomodo operetur lanam ct linum , *496, 2 ct seq. csl velut navis mercatoria dc longe portans annonam , *498, 2. quomodo dc nocte surgere dicatur, *500, 2. quomodo se paulalim diffuderit, *501, I. in persecutionibus sperat liberationem, *503,2. ejus lucerna non exstinguitur, *ibid.* 2 ct seq. qui duplici veste vestiatur, *508, 2. ejus vestis byssina el purpurea, *511, 1. quomodo vestiatur fortitudine el decore, *517, 1. quam sit clemens in docendo, *520, 2. laudabitur a Sanctis in cœlo cta Christo, *523, 1. superat omnes Judæorum et philosophorum scholas, *524, 1. ejus rectores qui aftligit, Christum affligit, 553, 2.

Ecclesiastes qui sit, et unde sic dicatur liber Salomonis, 1, 1. an conscriptus a Salomone post lapsum in idololatriam, *256, t. an carmine, *252, i.

Ecclesiastici liber cur Salomoni adseribatur, 10, 1.

Ecclesiastici se suosque dilanies sugillantur, 472, 1. domum suam conturbant, el scandalizant Ecclesiam, 2.

Echinus in globum convolutus, lypus est innocenti®, 284, 2. intra spinas suas latitans hostem non limet, *137. 2.

Echsincis symbolum esi torpidi el torporis, 507, 2.

Edere, est hominis vilissimum opus, *500, 2.

Edgarus rex Britanni® ob parvitatem contemplus hostem veniam petere coegit, *461, 1»

Edrnundus (S.) illectus a femina ad concubitum, illam virgis cecidit, 194, 2.

Edrnundus (S.) Campianus Societatis Jesu ad furcam damnatus cecinit pr® gaudio, 441, 2.

Educatio mollis filios enervat, 271, 1. ea cavenda el nimio severitas, '27, 2. servilis educatio facit serviles, *28, 1. at delicata mulla parli mala, *400, 1, 2.

Educationis prav® mala, *143, 1. educationis severioris utilitas, *27,1. hæc facit strenuos et robustos, *192, 2; *489, 1. cl sanctos, *193, 1.

Egestas accedit Deo maledicente, 801, 2. egestatem corporalem cl spiritualem pariunt epul®, 237, I. — Tide Paupertas»

Elatio animi nostri ex bono opero sæpe solet a Deo deprimi, *95, 2.

Eleazarus senex preciarum juventuti exemplum dedit observanti® paternarum logum, *88, 2.

Electores legem eligant ir® potentem, non iracundum, *15, 2.

Eleemosyna uæpe nomine justitio» in Scriptura dicitur, 21,1; 829, 1• ea nos semper amiciri oportet, 74, 1. earn dantes nihil amittunt, 144, 2. sed ditantur, 82, 1 et seq. 275, 1; 835, 2; 336, t. est in manu justi velut fons vit®, 287,1. liberat a mort© «tenui, 316, 2. expedit ab amore divitiarum, 817, 2. fructum stabilem producit, 828, 2. est quasi seminatio, 835, 2. item sacrificium, 337, 1. quos fructus in misericorde proforai, 340, 2. est anim® redemptio, 882,1. ejus commendatio : provocat Del misericordiam, 425, 2. facit nos homines divinos, 426, 1. et recta ad regnum cadeste perducit, 317, 1 ; 451, 2. expiat peccata, 473, 1. remittit venialia, et pœnam mortalium, *ibid,* eleemosyna Deo est gratior quam sacrificia, 489, 2. et homini utilior, *ibid,* modica cum hilaritati melior est magna cum tristitia, 522, 1. viam ad Deum sternit, 575, 2. ejus vis cl laus, 576, 1. facit ut Deus misereatur cleemosynarii, *24,1,2. est tenus fructuosissimum, *ibid,* pro ea «e Dens obstringit ad usuram ejus solvendam, *26,1. ingens fructu* el census est, *33, 1. fine non bono ficta, non placet Deo, *50, 2 In occulto erogata exstinguit iram Christi judicis, *H0t 1. non depauperai, sed ditat, *149, 2; *365. 2; *368, 2; *385, 2; *507, 1, *523, 1. cur vocetur nomine justitia, *111, 1. non juvat manentem in peccato, *122, 2. quomodo danda sit, el quibus, et quoties, *148, 1,2. e t <i sit hilaris, supplet qu® cæteris actionibus desunt, *1 *9, 2. vincit eam accipientem, *150, 1. vincit avaritiam el peccata; expugn-il cœlum, *ibid,* vincli aurum, opes, (temones, Deum, 2. est Deo familiarissima, *ibid* eleemosyna spiritualis dignior est corporali, *149, 2.

Elecmosynarius consulit honori divino, 81, t. ejus opes adaugentur a Deo, 82, 1. Deo providente fame non emorietur, 274, 1. in Scriptura peculiariter dicitur >ps-justus, 280, 2. cum Deus facile admittit, *ibid.* emit cœlum vili pretio, 291, 2. tam proximis quam alienis benefacit, 827, 1, 2. evadit omnia supplicia, 330, 2. est instar fontis, 336, 2. est sacerdos mysticus, 337, 1. meretur vitam longam. 842, 2 seq. est nunc beatus in spe, re futurus in cœlo, 425, 1, 2. non moritur impaniteli*, 426, 1. ei Deus opes multiplicat. *25, 1. certum apud eum repositum habet cum sorte lucrum, 2. hic proles ejus et familiam alit et ditat, *26, 1 ; *53, 2. dans Deo qu® ejus sunt, recipit pro eo tenus et lucrum, *26, 1, 2; *368, 2. devincit sibi animos accipientium stipem, *150, 1. item Deum sibi conciliat, *ibid, van® ejus* victori®, 2.

Elementa an sint insaturabilia, *446, 2. omnia Deum predicant, 202, 2. elementis quatuor pascuntur quatuor animalia, 458, I, X.

Elementaria corpora non recte vocantur abyssi, W4, 1.

Elephas est princeps inter animalia, 221, 2. symbolum est moderationis linguæ, 296, 2. lentus est nd iram, *273, 1. timet cornua arietum, *471, X quis vir Elevationum vocetur, *393, 2.

Elisabeth (S.) Andre® Hungarorum regis filia lanam el linum operata est, *496. !•

Eliiabetba (S.) regina Lusitani® regno suo mirifice profuit, 402, I.

Elocutio etiam propositorum ad eloquendum, provenit a Dei gratia, 481,1.

Eloquentia sapienti® necessaria est, 505, 2 seq. ipsa auro pretiosior est, *63, 2. ei jungenda prudentia est, *471, 2. eloquentia varia est velut thesaurus impietatis, 273, I. ea pollent multi sapientes, 447, 1. et ilia eos proprie decet, *ibid,* el seq. ipsa varia est el multiplex, 2.

Eloquium Dei in Scriptura argento representatur, 297. 2.

Elzearius (S) memoria Dominic® passionis iram domuit. 862, 1. ad omnes injurias erat immotus, *273, 1.

Emendationis propositum velut laqueus est. 154, 1.

Ementes rem extenuant, vendentes extollunt, *62, I.

Eminere abis volens, omnium incurrit odia, 545, 2.

Empedocles quomodo ventos noxios stiterit, 277, 2. in Ælnam insilili volens Deus haberi, *158, t.

Emuleia mater S. Basili! rnoribu* erat composita, 79, 1,

Emungens nimis nasum elicit sanguinem, *474, 1

Emygdius (S.) Episcopus Asculanus, caput recisum, et manu sublatum ad trecentos passus gestavit, 84, t.

•Evw.fli variam habet significationem. *183, 1.

Ephrem (S.) fuit a meretrice modestiam edoctus, 134, i.

Epicureorum dogmata mortem presenten) et ariernam adferunt, 389, 2.

Epigraphe capiti xxv Proverbiorum præfixa e«l a S<»bna. estquo canonic® auctoritatis, *252. 1

Episcopatus quam sit grave onus, 544, 1.

Episcopus csl symbolice sol, 54, *Z* pro Episcopo inepto spondens, omnium animarum ejus culpa pereuntium reus est, *41, 1. Episcoporum incuria el inscitia mira Ecclesiam afflixit, 558, S. sunt fidejussores pro saluta

subditorum, 153, 2,
Epulœ laute hominem ad libidinem pertrahunt, 191, 1. sæpe sunt ferales et cruente, 462, 2. pariunt inopiam, •113, 2 seq.; *114, 2. maximo spiritualem, *115, 1. scatent mendaciis, adulationibus, fraudibus, *182, 1. dives Epulo quia in Laxarum durus, a Deo non est exauditus, *100, 1.
Equites in bello validissimi sunt, *130, 1.
Equus mystice csl mens contra vilia certans, item hominis anima ct corpus, *130, 2. item passiones cl virtutes, ’131, 1, 2. equus mire timet flagella, 298, 1. stupefit calcans lupi vestigium, *139, 2. equus quidam ex timore concepto ferociam exuit, *139, 2.
Errantes a via doclrinæ et Justitiæ damnabuntur cum dæmonibus, *112, 2,
Errata subditorum moderate sunt castiganda, *192, 1, 2.
Error csl filia praecipitationis, *73, 1, 2. error in moribus csl, quo quh licilnm el honestum putat, quod illicitum cl inhonestum est, 416, 2. error peccantium est practicas, id csl erronea electio cl operatio mali culpæ, 427, 2. habet tamen ordinarie comitem vel antecessorem errorem in intellectu. *ibid.*
Eruditione doclrinæ quid proprie denotetur, 20, 2. de ca varia* sententiæ, 24, 2.
Emu odium in Jacob ad posteros propagavit, 582, 1.
’E/.còx tam forum quam aram significat, *319, 1.
Esquilmum montem (cur) B. Virgo elegerit, 203, 2. ejus logium, *ibid, el* seq.
Essæi de dio laborabant cl studebant, noctu modicum cibi cl somni capiebant, 115, 1. cur olim fuerint longam, 550, 2. vino abuinebant, *210, 1.
£f *sæpe* in Scriptura capitur pro *sic, ita,* *63, 1 ; *288, 1. ponitur ab llebræis pro qualibet alia conjunctione, *48, 2. pro *autem,* V,3, 1.
Ethica olim per breves goomas tradebatur, 3, 2. sola sapientiae nomen meretur, 19, 2. diversimode a Salomone nominatur, 25, 1, 2. mullas ea partes complectitur, *ibid,* est velut fons, 170, 1.
Eucharistia ligno vite designatur allegorico, 91, 2. ea indigne communicantibus lit panis impietatis, 115, 2. in mensa sapienti® adumbratur, 251, 2 seq. ejus effectus admirabiles, 254, 1. reddit nos adversus dæmones terribiles, 255, 2. est ore tum corporali, tum spiritali comedenda, 257, 1. ad eam omnes invitantur, *ibid.* expressus ejus typus csl manna, *ibid,* sedat famem viliorum, item animæ amantis, cl non raro famem corporis, 274, 1. ejus sacrificium vim maxime habet cx opere operato, 433, 1, 2. non est in odio Dei suscipienda, 462, 2. Eucharistia* sacrificium vim babel cx scipso, 490, 1. præstat omnibus tegis veteris victimis, 522, 1. eju« præsUntia ex se ipsa, *ibid,* per mensam principis rcpræsenlaliir, *177, 1, 2. est convivium Christi, *ibid.* in ca falluntur sensus, *ibid,* in ca summa requiritur attentio, discretio et fides, *ibid,* ejus effectus, *178, 1. ejus decem miracula, 2. in ea latet Christus absconditus, *179, 1. in ca dat se nobis totum, *ibid,* ea passim ct ubique cuilibet palet ct obvia csl, *180, i. ccu ficus csl, *319, 1. est panis vite, 498,2.
cl tùçfcçta quid sint, 444, 1.
Eulhymia Democriti quæ sit, 459, 1.
Etilropius servus quam impotenter sitdominatus, *457, 2. fuit effeminatus, *406, 2.
va peccatum confiions, vernam invenit, 578, 1.
.vagnus philosophus post mortem apparens dixit sibi cb eleemosynas abunde satisfactum, *26, 2.
¿vangeli» ct legis Mosaics harmonia, 484, 2. Evangelium velai lumen est, 171, 1.
Eventus fortuitos regit Deu«, 519, i.
Evergisio (S.) Archiepiscopo Coloniansi S. Gereonem laudanti applausere Sancti dc tumulis suis, *374, 1.
ffoomere capdur el pro dictis perstringere, *420, 2.
Exaltans se præ aliis, omnibus exosus est, et humiliabitur, 545, 2.
Examen mentis divina* perspicit corda hominum, 523, 2. examen conecieutiæ facit ad animæ purgationem el profectum, *521,2.
Excandescentia est temulentiae species, *45, 1.
Excellenti® cupido radix est litium et discordiarum, 545, 2.
Excelsa dicuntur templa in locis excelsis erecta, *221, I.
Excessus et defectus omni in re habet adjunctum vitium, *58. 1.
Excusationes frivote impotentias vel infirmitatis sunt symbolice panni laceri, *197, 2.
Exempla sancta velut mensa sunt, 253, 1. item velut tauri altiles, *ibid,* mire prosunt ad virtutem ingenerandam, 39S, 1. exempla virtutum sunt velnl mei, a232, 1.
Exercitia pietatis torpidi ob diflicultatem abhorrescunt, *279,1, 2. non sunt facile mutanda, *327, 2.
Exhortationes acres initio moleste sunt, postea vero menti prosunt, *282, 2.
Exitii sedes propria est anima ct domus impiorum, *102, 1. hinc iis semper id impendet, *107,1.
Experientia in senibus repcrilur, 513, 2.
Exprobrabilis tam significat vituperandus, quam probra jaciens, 558, 2.
Exsecutio operis optata asolo Deo provenit, 481,1 etseq.; *130, 1. est ca in omni re difficilis, præparatio facilis, *ibid.*
Exspectatio justorum læta est, et quare, 308, 1. exspectatio odorationi comparatur, 2. exspectatio inhiantium cupiditatibus in morte peribit, 318,1,2. exspectationis adimpletio quam sil gratia expectant!, 531, 1.
Extranca mulier est adultera, 65, 2.
Extraneo (curn) csl anceps negotiatio, *187, 1.
Ezechias rex parabolas Salomonis dispersas in unum codicem transcribi jussit, *250, 1, 2; *251, 2 seq. fuit pietatis ct rerum sacrarum studiosus, *252, 1.

F.

Fabius Gurges unde dictus, *197, i.
Fabii Maximi (Q.) cunctatio profuit Romanis, *4, 2.
Fabrica cœpta perficienda, 568, 1. fabricas priscæ Rom.inæ quam sint ex arte constructe, *216, 1.
Fabula. — *Vide* Apologus.
Facies sua singulis est ab aliis diversa, *349, 2. facies trislis dissipat criminationes, *287, 1. Aquiloni comparatur, • *ibid,* 2.
Facta respondeant dictis, *302, 2.
Fallaces sæpe patent nilorum dolis ct contumeliae, 525, 1. — *Vide* Fraudulenti.
Fallacia mulieris sunt ejus blanditine, fictiones, artes ct fraudes, 130, 1.
FaLilas una non lanium veritati, sed et alteri falsitali opponitur, 365, 1.
Fama mala ct infamia fideli devitanda, 157, 2. fama virtutum et sanctorum exemplorum el operum recreat audientes, 475, 2. item eum qui en habet, *ibid,* fama parentum est fama filiorum, cl vice versa, 528, I. famam cordati magni faciunt, 533, I. ejus claritas lucerna designatur, *69, 2. post mortem crescit cl perennat, *130, 2. opibus præstat, *132, 1, 2.
Fames homines cogit laborare, 509, 2. sequitur ex otio, *23, 1. ipsa cruciat el enecat pigrum, *121, 1. pari! saporem ciborum cl dulcorcm, *334 , 2. fames spiritualis quæ dicatur, 274, 1.
Familia impiorum cito delebitur, 416. 1. familiæ splendor, dignitas, nobilitas a parentibus ad filios transmittitur, *19, 1. familiæ cura non excusat ab eleemosyna, *26, 1. aedificatur el roboratur pendentia, item arte, industria, el virtute, *216, 1 ; *217, 1. qu* sil optima familia *217,

2. in ei adhibendus ordo, *218,1. familia ime providero débet paterfamilias, *462, 1.
Familiares impii regem depravant, *235, L—Fide Amici.
Familiaritas mulierum est velut ignis in sinu, 177, 1. est ea cavenda, cur, *ibid.* 2 ct seq. — *Vide* Consortium.
Famuli obsequentes solent a dominis ad ulliora promoveri, *348. 1, 2. et mulla dona accipere, *ibid,* ad sillissima Fc dimittant, *ibid.*
Far dicitur a frangendo, •351,1.
Parantes Indorum rex agros coluit, 357, 1.
Fascinator fascinum maxime gestat in oculis, *148, 1 ; •206, 2.
Fastus animi quo pacto retundendus, 503, 1. peccato sequente deprimitur, 502, 2. oculis se prodit elatis, 167,1.
Fatui non loquuntur nisi stulta, 447, 1.
Fatum fuit philosophis Deus vel Dei providentia : huic omnia tam bona quam mala tribuebant, *5, 1,2.
Favor praestat auro, *255, 2.
Favus dictus est u fovendo : est apum domus et cellula», 843, 2. arte insigni ab iii construitur, 508, 2. sunt melliti et sæpe loti cum melle eduntur, *231, 2.
Fel eximebatur olim, dum in conuubiis Junoni pronubæ sacrificabatur, 146, 2.
Felicitas justorum solida est et perdurai, at impiorum modica et brevis est, 382, 2. recreat omnes, 319, 2. felicitas terrena deducit in ruinam et interitum, 417, 1. felicitas miscetur infelicitati in hoc mundo, 518, 2. lucerna repraesentatur, *71, 2. felicitas impiorum el superborum est peccatum, *97, 2. — *Vide* Prosperitas.
Felicitas (S.) suos septem filios ad martyrium animavit, 169, 1 ; 508, 2,
Fcminæ in omni genere animalium astutiores cl insidiosiores sunt maribus, 535, 1. fcminæ quidquid sciunt, slatini effutiunt, *49, 1. in pulchritudine morum et corporis, decus suum ponunt, *528, 1. ct ca superbiunt, 2. deformes virtutis ornamento pulchrescunt, *516, 1. sint moribus modesta* cl pudica*, 2. nonnulla* se deformarunt studio castitatis, *528, 2. —*Vide* Mulier.
Fcnellæ pomum tangentes jaculis confodiebant. 418, 1.
Ferdinandus (P.) a Salazar in Proverbia scripsit ; de ejus commentario Judicium, 13, 1«
Ferdinandus 11 Imperat, maliens hærclicorum est, 424, 2. ejus felicitas, potentia, gloria, 443, 1. ejus responsum cuidam religionis libertatem poscenti, *ibid,* qua arte Silesios ad fidem Catholicam pellexerit, *116, 1. acre haereri bellum indixit, *367, 1. ab hæreticis exagitatus eos mire exagitavit, *371, 1.
Ferae catulos suos efformant ad omnes actiones nature suæ congruas, *198,2.
Fermenti qualitates competunt corripi nolentis, 283. 1. fermentum subinde pro malitia capitur, *ibid.*
«errimi chalybe durescit, *347, 1. lima exacuitur,2. fertilitatis indicium est corvorum copia, *449, 1.
Ferventes sæpe fiunt tepidissimi, *512, 2. serviunt Deo cum gaudio, 162,2.
Fervores (invitiorum intempestivi cito consumuntur, 385, 2 cl seq. fervores nimii inìlio non probantur, *401, 1.
Festa urbs Africo? unde cognominata sit, 218, 1, 2.
Festinandum lente, 385, 2. feslinntæ divitiæ non sunt Stabiles, 1. festinans plus «quo sero nd finem pervenit, *4, I. festinatur ad h.vrcditatem tripliciter, *72, 2.
Festinatio signum est imprudentia*, *4, 1. festinatio praepropera quam nociva sit, *73, 1. nimia non csl durabilis, 385. 2 cl seq.
Festinus semper ad defectum ct penuriam tendit, *98, 2 ct seq.
Ficus exiguam requirit culturam , *348, 1. ejus fructus quam dulcis, sapidus, integer, 2. ipsa est bifera, nec dat flores, *ibid,* stercoratione fœcundatur, *ibid,* primus ejus fructus decutiendus, *ibid,* est typus Venerabilis Eucharistia*, *340,1 ci prosuntcornuaarietiiu, *346, I. ficus viles Inmutt» ohm contundebai.dr <d usus mancipiorum, *351, 1. earurn ruptores dicti sunt sycophant*, *379,1.
Fidis -m nomine sapienti® vocari possit, 13,1. error in fide videtur homini rectus, at ejus novissima deducunt ad mortem, 417,1.
Fidejubendo (a) sibi cavet justus, 325,1.
Fidejussio prudens est opus beneficenti* , temeraria vero cavenda, 153,1. — *Vide* Sponsio.
Fidejussor liberet se quantocius ah obligatione sponsionis, 154, 1. quare discurrere et anxius c se debeat, ct amicum stimulare, 2. multis molestiis afficitur et damns', 201,2.
Fidejussoris an pignus tolli licitum fuerit, *65,1. fidejussor pro extraneis non sit lemeranu< et præceps, *ibid.* cum fidejussoribus non est familiariter agendum, •170,1.
Fideli servit totus mundus, 526. 1. eo is utitor ad necessitatem, non luxuriam, *ibid,* et ad ululem, 526, 1. fideles sunt Christi corona, 513, 2. fidelis vir quis dicatur, *51,1. tales viri fideles aliquot recensentur, *(bid.* tales requirit Deus, *52» 1, 2. fidelis arcana celai, *69, 1. ab omnibus laudatur, *382. 1. a Deo in omnibus prosperatur, *ibid,* fideles non jurant nec mentiuntur, 407, 1.
Fidelius decet reges, 529, 1, 2. eos fidelitas io verbis contra calumniantes tuetur. *85, 1. ea rarius invenitur, quam misericordia, *50,1,2; *52,1,2.
Fidens Deo totum possidet mundum, 525, 2 et seq.
Fides sanctissimum hominis bonum est, *66, 1. eri amiciti* basis et custos, 543, 1. major adhiberi solet ei qui prior suam causam exposuit, 54. 1. ejus obstringendi signum, *507, 1. fidei fortitudo parit fortitudinem spei, *225, 2. fidei professio constans Deo donante fit, 481,2. cam praedicare majus est quam credere, 505, 1. ejus limites, quos patre» fixere, non sunt tran«grcdiendi, *171,1,2. multa ejus mysteria captum hominum «uperanl, *253, 2;\56, 1. i.
Fiducia in perfido fidentem destituit, *278. 1. fiducia in Deum animam dilatat, *386, 2 et seq. causi est fortitudinis, 431,1,2.
Filius Dei est sapientia increata personalis Dei» quam ab «terno possediict per quam creavit omnia, 222, i. quo sensu is creatus dicatur, *ibid.* fuit ab «terno, et increatus, 2. ejus productio modo vocitur generatio, modo creatio, *ibid,* quomodo dicatur Patris pullus, *ibid,* constituí est ab co princeps operum ejus, 213,1. abeo creandi potestatem, ct in creaturas dominium eljus accepit, *ibtd.* per assumptionem humanitatis non est muhlus, 229, 1. «terna ejus generatio a Patre per intellectum, 231,1,2. ad ejus ideam Pater omnia architectatus est, *ibid,* ab eo semper gignitur cl genitus est,iôid. hominum amore factus est homo. 240, 1. lusit ab ælerno coram Patre, 2. quomodo appelletur adolescens aut puer conim Patre ludens, *ibid,* prælusit suæ incarnationi, *ibid,* in quo ejus dolici® cum filiis hominum eluceant, *ibid.* ædifLivit sibi humanitatem quasi domum, 247, 2; 248, 2. dicitur Patris imago, character, sapientia, 374. 1,2. est coctus Patri el consubstantialis, *428, 1.
Filii proprium csl erudiri doctrina patris, 249, 2. ip*e est fabrica patris, 374, I. si a patre non castigatur, fit <egnis cl rebellis, 399, 1. ipso et paler censentur una persona civilis. *339, 2. dc filii institutione non desperandum. esto sil hebes, *27. I. ejus vita ex vifa parentis traducitur. *70. 1. est parentum portio, *53, 1. non inhiet opibus patris ante ejus mortem, *72, 2. ejus profectus est gaudium patris , *193. 2 el seq. cum semper audire debet eique auscultare, et quoad potest, obedire, •39. 1; *198, 2. dum ab eo castigatur, beneficium accipit, *31, I ; *333, 1. a paterna castigatione el educatione pendet ejus salus, *70, 2. materni juris semper sil memur, *75, i. parentibus omnia debet, *ibid,* hinc »i eoe

dMpld.tr, mertlur in crucem agi, *76, 1; *448, 2. rnodum servans in expensis est sapiens; at qui prodigus, confusione se, et parentes dolore afficit, *203, 2;'368,1. filius dires non bene institutus, nescit opibus uti, *ibid.* filius sapiens parentes lætilia, stultus tristitia afficit, 464,1. quis sapiens ct stultus filius Salomoni dicatur, 271, 1. filius sapiens est decus et doctrina patris, 374,1. imo ls sæpe patrem docet, 2. filius suscipiens doctrinam patris est sapiens, *ibid,* filius stultus deridet correptionem patris sui, 450, 2. filius sapiens patrem afficit lætilia ct honore, 527, 2; *IW, 1; *342, 1. habet longam posteritatem. *70, 2. parentibus est consolationi, voluptati, ornamento, *404, 2 et seq. imo iis longævitatem adfert, 5t8, 1. filius continens patrem lætilia, incontinens mcerore afficit. *393, 1. filius stultus inœrori est parentibusob indocilitatem, *8,2. item ignominiæ,'9,l. filius perversus patrem provocat ad iram, matrem ad dolorem, 552, 2. eorum sæpe indignationem Incurrit,*ibid.* m causa est ut patri adversa contingant, *18, 1. imo citam eiadfert mortem, 528, l. dc ejus tamen emendatione non est desperandum, *27,1 ; *28, 1. nec est contumelia ad indignationem provocandus, *28,1 /castigandus est moderate, 2 et seq. non est lædendus, nec mutilandus, *28. 1. nec interficiendus, 2. id qui facit, seipsum plectit, *29,1. filius imprudens non est Deo offerendus, sed prudens, '40, 2. filius qui sua protervia patrem affligit, el matrem domo fugere cogit, ignominiosus plane est, *38, 1. est natura hostis, et honestatis Inimicus 2. regnoet dominatu exuetur, *71,1. immorigeros habebit suos filios, *449, 1. si paterna bona siiffuretur an sit socius homicida?, el quatenus ad restitutionem teneatur, '385, 1. parentes ct avos debito honore prosequatur, 527,2 etseq.

Filiorum virtus ct vitium in parentes proxime redundat, 171, 1. magis matrem quam patrem imitantur, *ibid.* sunt decus ct gloria parentum, 848, 2. sæpe decoquunt avare a parentibus congesta, 384, 2. si sequantur parentum peccata, non erunt impuniti, 330, 2. sed bene morali decus iis ndferunl, 143, 2. eoruinqne ductum el consilium sequuntur, *ibid,* ii qui parentibus obediunt, vita donantur longa, opulentia et sanilate, 33, 1. *filii timoris Dei* sunt summe timentes Deum, 431,2. filii castorum parentum sortiuntur felix conjugium, 145, 1. filii adulterini apud omnes sunt infames, 181, 1. filii improbi sæpe matres rnœrorc enecant, 283, 2. proborum filiorum premium est habere paires diu superstites, *ibid,* filii a patre moriente quasi lampadem vita», virtutis, opum et gloria» accipiunt, 500, 2. sæpe ob parentum integritatem honorantur, et ab aliis benedicuntur,*53,1. filii proborum parentum Deo sunt cura, *52,2. et beati, *53, 1. item rniscricordium, 164, 1. qui dicantur filii mutationis vel transitus, *487. 2.

Finibus agrorum (de) sæpe populi certarunt, *170, 2 et seq.
finis in omni re spectandus est, 411, 1.
Firmamenti concavum ct convexum quantum distet a terra, 468, 1.
7iscu< npit quod non accipit Christus, *161,1.
Flagella omnia quibus llagellamur, ad Deum sunt referend l, ■ t'inri't flagella, •297,1
Flagellabantur olim in rota torti, •81, 1<
Fhgellatores annonæ, qui dicantur, 337, 1.
Flagitioso uno castigato sapiunt reliqui, •37,2
Flammeum erat velum sponsarum in nuptiis, *511,1
Flandri Germanicum S mutant in T, 15, 1
Flavus color c tribus aliis componitur, placet ls oculis, •M«. 1, 2.
Flores cur lectis convivalibus el mensis olim Inspergerentur, *265, 2. quando flores magis redoleant, *339, 1.
Flumen est «ymbolum verborum sapientis, 563, 2 el seq.
flumina ex mari orta eodem redeunt, *92, i.
Fluvii quomodo findi el dividi dicantur, 93, 1. sunt quasi platea» terrarum, 233,1. quatuor fluvii paradisi denotant quatuor virtutes cardinales, 01, 1.
Fœnerari tam est mutuare quum dare ad u<uram, *24, 1 ; *144, 2. fœneralur Domino qui miseretur pauperis, *24, 2; *26, 1.
Fœneratoris insatiabilitas, *144, 2. cur hebraico vocetur ab elevando, *145,2.
Pœneratarius fit servus fœnerantis, *145, 2.
Fœniculum oculorum aciem acuit, 450, 2.
Fœnurn montanum prastat eo quod ex vallibus colligitur, *357, 2.
Fœnus liberale quod vocetur, *368, 2.
Folia quid symbolice significent, 420, l. folia arboris virtutum quæ sint, 841,1. quæ arboris vilæ, id est Christi in cruce erecti, *ibid.*
Fomes peccati omnibus inbærel, *57, 1. is maxime in rebus venercis cernitur, 2.
Fons dicitur a fundendo : idem dicitur vena, 563, 2. est symbolum cordis, *ibid,* cl seq. fontium proprietates, *ibid,* fons quomodo turbetur, *289, 1, 2. fons Cinclopum bibentes enecat, *274. l. fons vilæ est, qui jugiter aquas limpidas effundit, 286, 2. fontes In terra sunt a Deo librati, el quomodo, 235, 1. fontes mystici sunt vani, 141, 1.
Fnramlna peccatoris quæ sint, *197, 1, 2.
Foris aliquando idem est quod *in limine,* 189, 2.
Forma mulieris nemo debet inescari, 130, 2. quam ea sil illecebrosa, 172, 2. est ea viro cx animo eradenda, 176, 1. ipsa est velut ignis, *ibid,* quam sil potens cl efficax, *529, 2. ejus brevitas, *530, 1.— *Vide* Pulchritudo.
Formicarum doles homini sani imitande, 155,2. paratll in œstâta sibi cibum pro hieme, *ibid,* frumentum deferunt in suas cellas, *Ìbid.* grana incidunt : arrodunt oculos seminis : grana seligunt meliora, 156, 1. tempestatem et serenitatem præsentiunt, *ibid,* earum natura describitur, *ibid.;* *460, 1. temperamento sicce sunt : carent sanguine : laborant assidue, *ibid,* nurum eruunt in India, 157, 1. habent oculos : invicem ninant el juvant, *ibid,* habent dbclores, non duces, 2. tetros odores fugiunt ct oderunt, *ibid,* in senio volant, *ibid,* el tunc fortificantur et crescunt : onera arte multiplici reddunt facilia portatu, 158, 1. hieme fruuntur cibo reposito, *Md.* a vino statirn inebriantur ! sunt mortis prænunliæ, *ibid.* Ægyptiis erant symbolum trium illustrium dotum, *ibid,* bilis est ipsis laboris stimulus, 2. rectam sequuntur semitam, licet obliquando viam, *ibid,* earum sapientia in quibus eluceat: carum ordo, astutia, opera, *ibid,;* 159,1 ; *464, 1. qua in re nobis imitando», *461, 2 el seq.; *462, t, 2. suini typus agricolarum, *462, 2. el democratic*, *ibid,* et monachorum, *463, 2. ítem humilium, *164, 1. item Christi, *465, 1. unde formetur vox *formica,* 155, 2.
Fornicari dicitur n fornicibus meretricum, 68, 2.
Fornicationis tentaciones per cordis custodiam excluduntur, 122, 1. ejus sex sunt damna, 132, 1, 2. ejus remedium unicum est fuga, 135, 2. ipsa laqueus est, quem dæmon omni hominum generi tendit, 172, 1. ejus interna concupiscentia etiam lege veteri vetita fuit, 2. Ipsa quam sil brevis, 174, 2. ejus turpitudo cl ignominia, 181, 2.
Fornicator quomodo in peccato moriatur, 151, 1, 2. quæ ei esset in primitiva Ecclesia poenitentia prascripta, 180,2 et seq. fornicatore* unde ægrv retipiscan1,268, 2.
Fornix esi arcus triumphalis, *82,2. item furva, *ibid,* fornicem incurvare super impios quid sil, *80, 2.
Fortium laus cl gloria apud homines, 515, t. fortes adversis roborantur, *104,1.
Fortitudo propria est sapientiæ, 211, 1, 2. an all majot virtus patientia, 514, 2. alia in agendo, alia In sustinendo sita est, 515, 1. per leonem denotatur, *468, 2. fortitudo animi consistit in sapienti consillo, directione, arte, *218, 2. manet ea perfecta ct constans in adversie

et prosperi*, *919, 2. crescit laboribus el piis exercitiis

Fortuita etiam a Deo reguntur, 518, 2 cl seq. in ili Dei subsidium implorandum , 519, 1.
Fortuna impiorum cito convertitur, 852, 2. fortunam veteres ut deam invocabant, 518, 2 sed ca nihil est, Deo dirigente omnia, *ibid,* non est cauci felicitatis vel Infelicitatis, *77, 1. ejus rota est instabilis, *82, 1. qui forlunam suam impendio exaltare vult, accerti! sibi ruinam, 541,1.
®orum dictum a fando, *310, 2.
/ossa profunda per catachresin denotat perniciem extremam, in quam Incidit meretricum sectator, *157, 1. et fossæ sunt plerumque habitacula meretricum, *201, 1.
Franciscanus quidam caesus ab herético, scite ei par pari regessit, *300,1.
Franchcus (S.) quomodo tentationem carnis edomuerit, 178, 2. erat amore Dei ebrius, canticum amoris ejus, 241.1, 2. spe gloriæ se in pœna solabatur, 308, 1. pium se erga bestias ostendit, 356, 1. non timuit Ilirones, 381, 2. ejus mprientis vox, 441, 2. ejus humilis dc se sensus, 449, 1. condonabatur tam ferventer ad paucos atque ad multos auditores, 453, 1. omnes ad cœlum vocabat, 468, 2. de sua prædcslinationc factus certior ad aliquot dies mira exsultavit laetitia, 476, 1 ; *289, 1. suo spiritus robore carnem infirmam sustinebat, 573, 2. quantam lingua) custodiam a suis vellet observari, '30,1. fuit pauper censu cl spiritu, cl ideo in honore, *3,2. rigore in corpus fiebat valenlior in spiritu, *221,2. carminibus per fratres suos cantatis dissidentes invicem reconciliavit, *305, 1, 2. quæejus oratio esset, *423, 1. benedixit hospiti, a quo benigne hospitio exceptus, ejusque progeniei , , *435, 1, 2.
Franciscus (S.) Xavcrius omnibus fiebat omnia, ut omnes Christo lucrifaceret, 560, 1. quibus modis animas converterit, *108, 2. ejus obedientla, *125, Setseq. intentatione maxime cavebat diffidentiam, *225,2. per ludorum filios sæpe parentes convertit , 374, 2.
Franciscus Brianus Henrico Vili Anglix regi in suis amoribus incedis applausit, 302. 2.
Francorum lex prisca circa ebrios, *204, 1.
Frater fratrem in adversis juvare debet, 542, i, 2. frater verus in adversitate maxime se fratrem ostendit, 542,1. unde dictus sit frater, 2; 581, 2. frater a fratre adjutus est quasi civitas firma, 510, 1 ; 582, 1. frater siepe minus juvat fratrem pauperem, quam amicus, *310, 1. inter fratres sæpe sunt simultates, 2, fratrem despicere grande acclusesi, *580, 1. frater idem subinde est quod similis, 508, 1. fratrum lites sunt gravissima, 580, l ; 582, 1. cur, 582, 1. fratres p itici uniti ¿equivalent mullis civibus urbem propugnantibus, 580,2 ; 581, 2. fratres invicem contendentes sunt velul urbes ho4i perviæ, 182, 1. fratrum amor an prævaleat amori amicorum, 588.2.
Fraternitas summus conjunctionis est gradus posi parentes,
Fraudulenti diu nequeunt latere : semper sunt pavidi, el dcln fiunt confusi, 285, 1. a testimonio ferendo repelluntur, 363, 1. annuere sociis oculo solent, pede plodere, el digito loqui, 161, 2; 286, l. omnia sua agunt per dolos, 350, 1. opibus suis excidunt, quas inique corrasere, 307, 1. verbis suavibus proximum decipiunt, 511, 2. sunt perversi lingua, 556, 1. eorum laquei varii, *101, 1; *323, 2. sermonibus speciosis legunt odium tordis, *320, 1. subinde detegunt suam virulentiam , *ibid.* 2. sunt omnibus odio, *322, 2. suismet laqueis sæpe capiuntur, *395, 2; *396, 1.
Fraudulenter amicum lædcns^ gravissime ei noccl, *317, 2 et seq.
Fraus causa est egestatis, 275, 1. ipsa Deo maxime exosa est, 329, 2. causal tristitiam, 365, 2. fraudes initio sunt suaves, pontea Urn dicentem qtrnn audientem cruciant, *06,1. retorquentur m caput ilbu machinantium, *115, 2. omnibus sunt exow», *316, t. dolorosum confutatione patescunt, 823, 1.— Wit Dolus»
Frigidus spiritu est moderatus in loquendo, 554,1; 555, 1. frigidi apti sunt ad regendum, *2.
Frigus cau<i est timoris et torporis, 567, 2. famem hebetat el sedat, *36, x quod frigus nivis m estate sit, *268, 2. quam id gratum sit, *ibid. i* et *eq. per id designatur nuntius fidelis, *269, 1. fngus ex phrenesi vel apoplexia contractum pellitur per calida fomenta, *285, Ir 2.
Fructus sapienti* qui sint externi el interni, 218, 2. fructus arboris virtutum qui sint, 341 . 1. qui arboris vilæ, id est Christi in cruce erecti, *ddd.* fructav verborum el operum ad suum redii auctorem, 360, 1. fructus oris est duplex, *19,2.
Frugalitas præstal mense opiparae cum jurgio, 521, 1. frugalitas priscorum Romanorum, 358, 1, 2.
Frumentum sub mensum semper adaugetur, *419, i. frumentum exigit solum crassum et pingue, *501, 1. illud abM-ondere, vel omne coemere, ut carias venditur, inhumanum est, el contra chanlalem etJustitiam legalem, 337, 1, 2. frumentum avare servatum, el pauperibus denegatum sepe mile pent , 338, 1. sed tempore famis illud aliis distribuens, Dei et hominum gratiam acquirit, 2.
Frustra diversam habere potest significationem, 37, Î el seq. non significai dolose, 38, 1 ; 41, L
Fuga unicum remedium fornicationis, 135, 2. in persecutione quando cl quibus sit licita et illicita, *3SS, 2.
Fulgentius mytbologus an sit Episcopus Ruspensis, ♦205, I.
Fulica avis describitur, 195, i, 2.
Fulmine tacta cadavera ab aquila non vorantur, *240, i. fulmen in pede aquilæ quid denotet, *ibid.*
Fumus elicil oculis lacrymas, 306, 1. 2. e<t symbolum peccati : ejus proprietates peccato adaptantur, 307, 1.
Funda Jaciuntur lapides, *304, 1. capitur cl furnia pro pala annuli, *ibid,* item pro crumena, 2 seq.
Fundamenta solida altæ domui sunt necessaria, 541, i. fundamenti ierre sunt ejusdem centrum, 237. 1.
Fundatores Ordinum in quo Deum, Christum et Deiparam imitentur, 227, 2. eis ascribitur omnis asseclarum virtus el opera, *ibid,* sapienter suas familiis fundarunt, •217,1.
Fur vox derivatur a furvo, 37, 2. furem quomodo Salomon septuplum redditurum pro furto dicat, secus ac lex jubeat, <73, 2. furum Insidite quomodo frustra sint, 41,1. fures solent soclli annuere, 285, 2. fur sibi ipsi damnum creat, *30, 2. furis socius etiam furli reus est, *411 , 2. fur sepe est perjurus, *4t2, i. fur bonorum patris est socius homicida*, quo sensu, 385» 1.
Furati parentibus solitus fit postea dilapidator, ibid,
Furfures dicti videntur afur.iri, 264,1.
Furtiva venus cur magi* delcckt, 255, 1. furtiva omnia inagis delectant, 2 et seq.
Furium rei notabilis est peccatum mortale, 179, 1. quomodo dicatur a Salomone non grandis esse culpa, *ibid.* est minus adulterio, 179, 2. furia furi sunt velul retia quæ ipsummel illaqueant, 42. 2 et seq. furtum oritur ex otio, *60, 2. furta ablata male perire solent, 147, i. curca Deo non sint offerenda, '36,2. furti societas multiplex est, *412, i.
Fusus unde dicatur, *505, 2. tria repræsentat, *506,2. est virorum dedecus *496, 2.
Futurorum nimia fiducia cavenda, *325, 1.

Gabriel angelus 'elui bonus nurSu* silutein hoiuinibuj

et toti orbi attulit, 391, i. fuit fidelis Dei legatus, *269, X et bonus nuntius, 288,2.
Gallicani (S.) prædia qui invisere, a demone sunt correpti, *379, 2,
Galli incessus geiiirosus, *465, 2; *467, 2; *469, 2. est animai tabi, *467, 1. est imrnemor, iàd. ejus descriptio, 2; *469.2. regem ejusque partes representa!, '469, 2 el seq. est terror leoni, *ibid-;* *470,1, 2. ejus ornor in pullos, •469, 2. ejus zelotypia et amor erga gallinas ; est ingenio presago cl solees, *ibid,* ejus in pugna magnanimitas, *470, 1, 2. miram habet cum sole sympathiam, eumque in omni cœli parte salutat, 2. pluvias ct tempestatem presagii, *471, 1. acuti est visus, *ibid,* oriente luna gestit, *ibid,* non pugnat nisi ul gallinas suas luentur, 2«
Garrulitas otiosa pani egestatem, 428, 2. nocet tam loquenti. quam audientibus, *474, 1.
Garruli offendunt suam insipientiam, 556, 2. secreta amicorum produnt, *441, 1. «egre ad taciturnitatem el correctionem reducuntur. *407, 1, 2. sunt plerumque adulatores : mhil eis condonatur. 2. abortienti similes sunt, •408, 1. quomodo tecto carere dicantur, 283, 2.
Gaudentes de inimici malo, sæpe in illud ipsum Deo vindice incidunt. *236. 1, 2.
Gaudium sapientis moderatum est, 416. i. gaudium cordis mirifice ad contemplationem confert, 456, 2. gaudium perfecte novit is qui post dolorem ejus fit compos, 413, 2. gaudii cœlestis compotes redduntur soli lugentes, non impœnitcntes, 415, 2. est id purum et plenum, terrenum vero desinit in luctum, 419, 2. gaudia justorum quanta sint, 303, 2. gaudia mundi mixta sunt dolori, 417, 2 et seq. quænam ejus rei causa, *ibid.* gaudium solum est in saluto et tranquillitate, 521, i; •396, 2 ct seq. comes est confidenti®, securitatis, animositatis, *110, 2. id renibus denotatur. *71, 1. solidum c sola nascitur virtute, *111, 2; *194, 2. id excitat timor Dei, *34, 2. gaudium cortesie quam amplum et latum >it. *19?, i.
Gebhardus /Vbbas brachium miraculose sanatum feminæ devota? osculandum præbeus, idem rursus sensit obrigesc» r 193, 2.
Gedeon molli responso Ephraimilas iratos sibi reconciliavit. 446. 1.
dicuntur gigantes, *112, 1.
Gemma? debentsuo lococollocari, *303. 2.
Gemulus (S.) Martyr caput amputatum manu sustulit, >‹• 1.
Generandi vis umbilico denotatur, 80, 2.
Generatio Christi, tum ¡eterna, tum temporalis, rori a‹-•miilatur, 117, 2 et seq. est a Deo Patre peracta ut principium viarum ejus in opera ejus, 219, 2 el seq. generatio renibus repræsenlatur, *218, 1. generatio duplex Filii Dei, *428,2. quæ quatuor generationes pravo?, *437, 2. earum pœna congrua Juxta Rabbino», *146, 2.
Generositas indolis a parentibus descendit, *439, 1, 2.
Generosus facile tolerat suam infirmitatem, 573, 1. item aliam quamlibet, *ibid.;* 574, 1. iræ dominatur, *272, 2. est similis Iconi. *155. 2.
Genesim (S.) Martyr sanguine suo baptizalus est, 441, 2-
Genovefr (S.) cereus fuit ab angelo reaccensus : ejus sanctitas illustris : est Parislentium patrona, *503, 2.
Gentes nonnullx naturaliter aliis quibusdam certis adversantur, *326, 1.
Gentiles mulla o Salomone dogmata mutuati sunt, 6, I ; 10, 1. corum libri S. Scriptura? debent ancillari, 10, 2. omnia eorum opera non sunt peccatum, 442, 2, corum religio est cultus idolorum, *ibid,* dominati sunt Judæis, el «I Christum conversi hæreditatcm Ecclesiæ cum cis divi‹erunt. 523, I. sunt symbolum seductoris hominum, *103, 1. eorum scientia non est praeponenda sacre, M6, 2. magis Deum dilexere quam Judæi, 588. 2. cos Judxi voc ibant alienigenas, *313, 2.
rutfpytsv et agricolationem et agricolam significat, *219, 1.
Georgius Castrio ltus labiis præmorsis in prælium ruebat eps, 512, 2.
Gerardus (S.) quomodo ad Religionem Cisterciensem sit vocatus, 40, 2.
ripe et id est honor eximius ct venerari, apte ad senes torquentur, 513, 2.
Gerontio (S.) Episcopo jubente cerva lac comitibus ipsius præbuil, 145, 2.
Gertrude (S.) Islebiensi (cum) mire deliciabatur Christus, 240, 1, 2.
Gertrudis (S.) in sinum Christi sub mortem recepta est, *518, 1, cuique pia salutis dabat monita, *519, 1.
Gervasii et Protasii (SS.) martyrum constantia, 86, 2.
Gestus inconditi quam sint reprehensibiles, 161, 1.
Gigantum nomine vocantur dæmones et damnati, cur, 68, 1. cur gigantes dicti sint terne filii, 267, 1. cos Scriptura collocat in inferno, 2. erant gentilibus gens impia deos negans, *ibid.* habent' pedes serpentinos, *ibid.* 268, 1. gigas in Scriptura tria significat, *113, 2. cur per gigantes mortui et dæmones denotentur, *112, 1. sunt symbolum haereticorum, '113, 1. gigantes Scriptura vocat homines valde improbos, 9.
Gignere ct genuisse, gigni ct genitum esse, idem sunt in divinis, 231, 2.
Glacies symbolum superbi® est, *140, 1.
Gladio tripliciter quis pcrcuti potest, *90, 1. cur gladii vocentur lamina?, *140,1.
Gloria dicitur quasi chria, 216, 2. gloria propria dos ct laus piorum, 102, 2. ct individua virtutis comes ct assecla, 217, 1. gloria Dei est in nostris actionibus omnibus spectanda, *ibid,* quantum eam promovemus, tantum promovemus et propriam, *ibid,* gloria impiorum putrescet, 281. 1. 2. gloria piorum instar lucis omnes exhilarat, nt impiorum brevis ct exigua est, 382, 2. gloria Beatorum quæ sit, 217,1. gloria cœlestis labore sita? paranda, 291, 1. gloriam nullam addere Deo homines possunt. 487, 2. propter gloriam suam incrcalarn omnia is creavit ct operatus est, *ibid.;* 488, 1. gloria, quam ei creatura? omnes dant, cl omni jure debetur : et hæc tim potens est quam tacita, *ibid,* cur tamen propter hanc nihil Deus sit operatus, *ibid,* gloria per hicernarn repræ*entatur, *69, 2. cur dedeceat stultum, 295, 1. est ei quoque noxia, *ibid,* sequitur humiles, *410, 2. gloria Dei est in omnibus operibus maxime spectanda, 483, 2. gloria cœlestis continet dominium totius mundi, 526, 1. gloriam propriam aucupari noxium est, at communitatis utile ct honorificum, *290, 2.
Gloriari de innocentia nenio debet, *56, 2.
Gloriosum est injurias despicere, cl quasi non videre, *14, 1. gloriosus multa promittens, ct ea non implens, similis est nubi a ventis pluviis coacta?, el pluviam non (!anti. '270, 1, 2.
Gnoinæ proverbiales brevitate sua lectoris ingenium exercent, 327, 2.
Godefridus Bullonius ope B. Virginis Saracenos profligat, 218. 1.
Gordianus senior Imperator natura mitis erat, 356, 1.
Gorgoni® (S.) morientis vox, 441, 2. ejus in pauperes liberalilas, *507, 1. ejus nobilitas spiritualis, *513. 2. placide defuncta est, *518, 1. ejus eximia virtus, *524, 1. de sola anima? pulchritudine fuit sollicita, *530, 1.
Gradatio sit in honoribus, *260, 1.
Græci pueros elegantes et moratos coronabant, 35, 1. item triennes el sexennes, quare, 35, 2.
Gratio? prevenienti adseribendum est salutis initium , bona voluntas, 242, 2 ct seq. gratia Dei et hominum debetur obedienti, 32, 2. gr ilia? Dei qustuor sunt partes, 48, ,1 2. ea ad singulos actus datur, 78. 2. necessitas iir.us ostenditur. 127, I. est velut fons, 142,1. est radix «t semen glori®, 347, 2. ip»a super caput Juiti est,

ISO, 1. gratia lam formæ quam morum in femina maxime requiritur, 325, 2 ct *cq. gratiarum copia datur obedientibus, 33, 1. gratias fingebant veteres alatas, quæ ad homines advolarent, 73, 2.
Gratia sæpe misericordiam significat, *130, 1. gratia oleo repræsenlaliir, 117, 2. gratia Dei est Initium salutis, 242, 2. cl boni sermonis, 243, 1. requiritur ut opera cogitata felicem habeant successum, 402, 2 et seq. ejus incertiludo, *56, 2. est lux animæ surpcrnaturalis, *83, 2 et seq. ipsa ci pro respiratione est, *ibid,* rebus omnibus potior est. cur, *132, 2 cl seq. ejus elogium ct effectus, *ibid.* quanto cum timore conservanda sil, *376, 2. naturam perficit, *217, 2. gratia subsequens magis necessaria quam preveniens, 492, 2 et seq. a congrua pendet nostra salus et felicitas sterna, *76, 1. gratiam el churitatem in bonis opcnbus maxime spectat Deus, 483, 2. gratia B. Virginis est gratia capitis, *414, 2. gratia corporis quid sit, *415, 2. gratia dicendi reges et principes sibi conciliai, *152, 2. gratia principum paranda per industriam, *462, 1, 2. gratis gratis datæ dantur per actualem Spiritus Sancti motionem, 482, 1. qui gratiis abundat, latere gaudeat, 372, 1. quas gratias uxor bona in familiam inducat, 108, 1. graliæ agendæ Deo pro omni bono opere, et pro prosperis sque atque adversis, 485,2.
Gratiosilas est melior auro cl argento, *132, 1. ejus elogium, *ibid,* arce! invidiam, pant amorem, *132, 1.
Gratiosus in verbis ab omnibus amabitur, *242, 2.
Gratiludo ostendenda post acceptum beneficium, *248, 1.
Gravida! non appetunt concubitum, quia plenæ, *441, 2.
Gravitas ordinata potior nimia celeritate, *4, 2. gravitas etiam nd animum transfertur, *327, 1, 2. gravitas externa potior levitate timida, *508, 2.
Gregorio Nazianzeno (S.) per visum apparuere sapientia et castitas, 73, 2; 186, 2. suo discessu Episcoporum lites sedavit, 537,2. ejus oratio rivum imitatur, 563, 1.
Gregorius Bœticus fuit schismaticus, ac proinde ejus scripta pnrvæ sunt auctoritatis, 12, 2.
Gregorius Magnus (S.) in communi lue B. Virginis imaginem in supplicatione jussit deferri, caque cessavit, 204, 2; 320, 2. suum raptum c monasterio ad pontificatum deplorat, 256, 2. Maunliutn Imperatorem sua humilitate et patientia fregit, 320, 2; 435, 1. ejus elogium, 430, 1. excellit morali sensu, 448, 1. bona Ecclesiæ in alimenta pauperum expendit, 472, 2.
Gregorius VII Pontifex gratia compunctionis fuit privatus ob contactum monile neptis sus, 190, 1.
Gregorius XIII Pontifex quatuor viros integros ct spectatae virtutis Ecclesiæ regimini prællciebal, 27, 2.
Gregorius XV Pontifex quid cardinali Bellarmino annos plurimos ei apprecanti responderit, 514, 2.
Gregorius Thaumaturgus (S.) a S. Joanne jussu B. Virginis fuit edoctus, 208, 2.
Gressuum directio a solo Deo provenit, 493, 1. gressus significant opera, studia, actiones ct totum vitæ institutum, *75, 2. ii diriguntur a Deo, *ibid.*
Grex dominum quotannis ditat, *364, 1.
Grues tempestatem presagíenles a mari ad mediterranea loca devolant, *138, i. Ibyci interfectorem prodidere, *382, 1.
Gryphi species sunt parabolarum, 17, t.
Gubernationis ratio tempori est accommodanda, 28, 1.
Gubernator imitari debet nauclerum, 27, 2 ; 323, 2. ubi gubernator prudens est, ibi populu? prospere agit, 1. quam talis sit rcipublicæ necessarius, 324. 1. talis reipublic® prodest, mali obsunt, 404, 2. gubernatores abstineant vino, *211, 2 et seq. — *Vide* Prælatus, Hedores, Superiores.
Gudulæ (B.) lucerna exstincta, fuit ab angelo reaccensa, *503, 1, 2.
Gulœ proles et comites, *147, 1. ea cavenda in convivio apud principem, *174,1, 2 et seq. deducit ad paupei li-tem, et per quos gradus, *197, 1. ejus insatiabilis vorago, *ibid,* est magnus hominis inimicus, *322, 1. est velut sepulcrum et infernus, *443. 2.
Gulonum vana exempla, *197, 1.
Gulosi quos morbos contrahant, *90, 1. rediguntur ad inopiam, inde dolorem animi contrahunt, *339, 1. 2. semper jurgia concitant, *385, 1, 2 et seq. pro Deo habent suam gulam, *424, 1. non saliantur unqu m, 400, 1.
GuAus symbolum est discretionis, 331, 2.
Gyrus spatium est glonæ impii, 352, I.

II.

Habitatione (de) commoda sibi quisque protpiciat, *461, 2.
Habitudo bona animi reddit corpus habile et sanum, 435, 1, 2.
Habitus peccandi sunt quasi funes peccatorum, 150, 2.
Hædos poscere facilius est quam armenia, *358, 1. hædi sunt pcemtentiuiu typus, *ibid.*
Hereditanlur vitia et virtutes, 104, 2 el seq.
Hxreditas cito parta caret successu et felicitate, *72,1, 2. hærcditas a patre relicta non est nimis augenda, *171,2.
Hæresiarchæ pleiiquc demonem habent paredruin, *113, 1. eorum superbia et obstinatio, *312, t.
Hærcsis est velut meretrix, 191, I; 200, 1, 2; *157, 2. est spirituale adulterium, 182, 2 ct seq. est contraria veræ sapientiæ, 262, 2. est stulta, 263, i. item clamosa, *ibid, est* illecebrosa, 264, 1. est plena fallacia el impostura, item occulti, 266, 2. ejus origo est libido, 2G8, 2 ex hæresi formata pauci ad veram redeunt fidem, 69, I. probat orthodoxorum in fide constantiam, 524, 2, seculà est rebellionem, 534, 1. ob eam a Deo provincia! diversimode afiliguntur, *113, 1. ejus parens est diabolus, *ibid.* per luxuriam punitur, *157, 2. nunquam primum est peccatum, *ibid.* quo scoilo maxime invaluerit, *437, 2. sæpe pruQigalur a fidelibus docloribus, *119, 1. hrreses nate e nimis curiosa speculatione, *291. 1.
Hæreticus mendaciis nititur, 276, 2. ct pascit ventos, *ibid.* est testis mendax m)slice. 430, 2. jam conversus, desinil esse impius, 351, 2. herética uxor non est ducenda a Catholico, *20, 1. cur, *ibid,* liærelicorum sermo venustus est, sed stolidus, 195, 2. eorum fama posthuma pani proles sibi sundes, 282, 2. fumo el aceto comparantur, 307, 2. eorum impostura : eam detegit vera tides et theologia. 319, 2. semper inter se babel jurgia, 384, 1. sapientiam veram etsi quærant, non tamen inveniunt, qui extra Ecclesiam quærunt et male, 408, 2. sunt in credendo tardi, 421, 1. semper in dogmatibus suis evariant, 447, 1. valide baptizant, 328, 2. sunt superbi, 469, 2. corum liona sæpe cedunt Dei nutu Catholicis, 470, 1. si obstinati, vi pomisque ad orthodoxam fidem sunt cogendi, 259, 2. hæretici unius urbis desiderant hæreticus aliarum pullri victoriis connu orthodoxus, 359, 1; 393, 2. hæretici sacras Scripturos depravaro conantur, 510, 1. sunt bellorum faces, el titiones gehennæ, 511, 2. sermonibus suavibus innocentes sedueunt, 512, 1. scientia Scriptura iis obesi, 541, 1. plerumque Ecclesiasticorum vitam prælexunt suæ ab Ecclesia defectioni, 559,1. lacerant Ecclesiam, et Tureis viam pandunt, 581, 1. mullis morlem animæ attulere, 583, t. suis rixis cvcrlunJ domum Ecclesiæ, *18, 1. Patrem Deum dehonestant, el matrem Ecclesiam irritant, *39 t. iisque bellum indicunt, *113, 1. propinant auditoribus panem mendacii, *66, 2. eorum Ecclesia litigiis plena est, 105, 1. errant a vu doctrine : comparantur gigantlbus, *It3, 1. sunt superbi et tbeomachi, *ibid, a Deo* deturbantur in tartara : eurum pater est diabolus, nuter libido, ibid, dæmouem superanl malitia el per-

fidis, ibid. eorum loen» est in profundo inferni, *ibid.* rito mm «nu doctrina pereunt, *124, 1. Tentati perfracte resistunt, *1*28, 2. sunt ab Ecclesia ejiciendi, eo quod ejus pacem turbent. *151, 9. eorum doctrina a Deo mbvertilur, *154, 2. per meretricem denotantur, •157, 2. non csl cum iis do Scriptura loquendum, *189, Í. plerique in sua hæresi emoriuntur, *224, 1. credant, ebi non intelligent fidei mysteria, *251, 1. sunt gladii, sagiltæ, jacula acuta, *277, 2. sunt inimicus dolosus, *329, 1. quo pacto sint a principibus ad (idem orthodoxam cogendi, etiam pœna rapitis vilæquc proposita, *331, 1 ; 405, 2. Junctis viribus Catholicos oppugnant, *367, 1. eorum bellum pax est Catholicorum, *ibid.* iis dominantibus fugiunt aut latent Catholici : cupiunt enim omnes sibi reddere similes, 889,1, 2. verbum Dei depravant, sua somnia ei addendo *431,1. sunt rebelles filii matris Ecclesia», *449, 2. a regibus sunt exagitandi, *472, 1. hæreticos germanos sua obedienlia vicit P. Ca- *125, i et seq.

Halcyon avis est spei emblema, 77, 1.

Halitus ad dentes allisus efficit vocem et sermonem, 554, 2. halitu* validus facile feri onera gravia, 573, 1. at languidus redit unguentis et doloribus suavibus, *338, 2.

Hariolus dictus quasi fariolus, a fando, *188, 2.

Harmonia viri el uxoris in quo sita sit, *19, 1, 9. ea csl sexluplex, -|9, 2.
verbum dicitur do conjugibus, eo quod conjunguntur cl conglutinentur, 238, 1. idem est quod congruo, adapto, quadro, conglutino, tempero, *19, 1. vox est musicorum, *ibid.*

Hallo Archiepiscopus Moguntinus pauperes vocans mures, a muribus comestus est, 337. 9 et seq.

Hebetes sunt duri ct asperi, 890, 2. ct indociles, *354, 2.

Hebetudini suorum compatitur justus, 355, 2.

Hebraicorum codicum Bibliorum quanta sit varietas, •311, 9.

Hebræi prisci sua dogmata involucris quibusdam involvebant, et quare, 16, 2. in parabolis el strophis discipulos suos exercebant, 21,1. noctem in 1res divisero vigilias, 120, 2. in rhythmis posteriore hemistichio explicant prius, 24, 2; 32, 2; 53, 2; 136, 1; 205, 2. futurum sæpe ‹ ipiunt pro imperativo, 74, 1. gaudent similitudinibus, 2. praeteritum usurpant pro quolibet tempore, 104, 2. et numerum cardinalem pro ordinali, 166, 1. el infinitivum pro quolibet modo, 466, i. res inler se comparantes majorem asserunt, minorem negant, 297, 1 verba realia usurpant pro mentalibus aut verbalibus, 223, 2. frequenter mutant personas, 409, 1, 2. sua vina aqua diluebant, *206, 1, eorum libri erant una membrana in orbem circa cylindrum convoluta, *250, 1, 2. ipsis frequens est enallage generum ct personarum, 482, 2. in carmino cl versu concise loquuntur, cl mulla fubmlelligunl, lectori supplenda, 488, 2. regimen genitivi capiunt pro nominativo,, 495, 2. simplici utuntur pro quolibet composito, 546, 1. verba contactus construunt cum ablativo, mediante præposillono in, 559, Í. imperativum ponunt pro futuro, *60, 2. carent casibus, •64, 2; *68, 2; *145, 1 ; *153, 2; *466, 1. vinum vocant mixtio, 206, 1. cl colorem oculum, 2. femininum genus usurpant pro neutro, *209, 9. verbum plurale jungunt nomini singulari, cum pluralitas significatur, *360, 1. ipsis pronomen absolutum ct reciprocum idem est, *394, 2 ct seq.

Hebrea nomini quolibet casu verti possunt, 392,2; 427,1,2.

Hecale aconitum invenit, 350, 1.

Helena (S.) Constantinum filium ad fidem Christi convcrl t. 586, 1 ; *19. 2 cl «eq.

lìdi nimia indulgentia in filios in causa fuit ut populus sit **traditus bilibus ,** **'405,2.**

HeWropium typus est adulantium, *941,1, 2.

Mearum (S.) U Imperator virgo B. Virgini carus fuit, 205, 1. unde dictus Claudus, *ibid.* Imperium B. Virgini «ubjr. il. 214, i.

Hcoricus VHI Angli» rex S. Thomam Cantuarienscin excanonizavit, ct quo prætextu, 559, 1. sacras res omnes invasit, sed vindicem Dei manum sensit, *393, 2.

Hcnricus (B.) Suso sapientiam visibili specie pucllæ vidit sibi apparentem, *202, 1.

Heplacomelarum mcl comedentes ad insaniam redigit, *274, 1.

Heraclitus philosophus undo dietns sit Obscurus, 29, 2.

Heraclius Imperator opo Deipare Percas profligavit, 218, E

Herculanus (S.) Episcopus Perusinus mullos post mortem dies repertus est integer cl incorruptus, 34, 2.

Herculis bivium, 262, 1,2

Heri olim digitis crepitantibus jussa sua servis indicabant, 164, 2.

Hcrmæa ct Hennaeas quid priscis essent, *306, i ; *307, t.

Hermannus (B.) Josephus ila B. Virgini fuit familiaris, ut ab ea in sponsum fuerit assumptus, 100, 2

Hermaphroditi sunt qui ulrumquo habent sexum, 567, 1.

Hermes unde dictus ter maximus, *289, 2.

Hermodorus pro mercibus vendebat scripta Platonis, *10,1,2.

Hero anachoreta sibi soli sapiens misere lapsus est, *312, 2.

Herodias Joannem Baptistam curavit de medio tolli, •289, 2.

Heroes per arietem designantur, *346, 2.

Hieronymus (S.) interpres libri Proverbiorum, in eo sæpe ab Hebræo deflectit, 7, 1, 2. in ca non scripsit, 12, 1. erga presepe Domini mire affectus fuit, 204, 2. ejus in morte vox, 441, 1. ejus sermo doctus et antiquitatis exemplum abundans, 448, 1. ad cum variæ quæsliones cx Sacra Scriptura resolvenda; mittebantur, *166, 2.

Hieronymus Siciliæ rex publicum consilium nulla de re convocavit aut consuluit, 824, 2.

Hilarión (S.) egregius munerum contemptor fuit, *232, 2. captus a latronibus mortem non timuit, *361, 1, 2; 881, 2.

Hilaritas animi vultum ct corpus totum reddit pulchrum, 547, 2, est in danda eleemosyna necessaria, *148, 2. hilaritas regis similis est rori, *17, 1.

Hildegardis (S.) etiam non orantis preces Deus exaudiit, 303, 2.

Hinnulus est pullus caprarum ct cervarum, 145, 2.

Hircus duplex iu festo expiationis fuit figura piorum el impiorum, *116, 1.

Hirundinum in nidificando sapienlia, 501, 2. symbolum sunt amicorum ollarium, *6,1. et falsorum , 425, 1,

Hirudo. — 4iJe Sanguisuga.

Histrix quomodo se in periculo immunem præstet, *137,2.

Holland! frugales sunt, *114, 2.

Homerus quando natus sit ct fiorucrit, 4, 9. cur dictus vomere sua, *420, 1.

Homicida omnium odio ct insectationi est expositus, *380, 1, 2. semper diffugiet sibi maxime timens, *ibid.* hominum piorum et angelorum opem frustra implorat, *ibid,* nemo ei, etiam intra abditas cavernas, latibulum præbcbit, *ibid,* etiam in certum mortis periculum se conjicit, vel etiam sibi ipsi manus infert, *ibid,* eum omnes persequuntur, etiam bestiæ : id exemplis probatur, *381, 1. eorum multi pœnitentes ad speluncas confugientes, ibi tota vita austeram egere pœnltentiam, *380, 2. homicidas persequitur umbra occisi, 395, 1.

Homicidium quam grave sit scelus, 167, 2. «n eo gravius sit susurratio, 166. 1. etiam fit per calumnias, *380, 1.

Homo vclut statera est, m «pia anima et corpus sunt bilance*, 313, 2. csl quasi arbor inversa, 340, 2. Ipse sibi interitum creat, 43,2. homines exiliter glorificant Deum, 217, 1. quomodo in illis ludat Deus, 239, 2 et seq. per

se soli non possunt ad Deum converti lino gratia preveniente , Ît3, t. homo nalus ad laborem po*t el ob peccatum, 509, 9. cil mutationi obnoxius, *407, 1. i. navi comparatur, 210,2. nihil novit comparatione Dei, *423, 1 ; *424, 1, 2. alter alterum in qualibet re exacuit, *324, 2. per se intelligore nequit quid sibi ait agendum, quid in dubio eligendum, *76, 1. homo omnis, peccator est, *277, 2. sapientia divina cupit sc ei communicare, *420, 1 cl seq. homines omnes ejusdem sunt origini*, *228, 2. homines immaniores sunt belluis, *16. 9. hominibus placentes in gravia mala incurrent, *412, 2 et seq.; ”413, 2. homines primi vino abstinuere, *210, 1. qui homines terræ, el homines cœli, vocantur, ‘235, t.

Honestatis 1res hostes, gula, inorila, luxuria, *236, I, 2. bonum honestum prostat utili, 542, 2.

Honor diversimode accipitur, 185, 2. ad honorem evectus inferiores damno non afficiat, ”322, 2. honor non movet virum cordatum, sed cruciat, *353, 1. honor sapienti et stulto impensus, qui differant, *805,2; *307,2. honor Dei in omnibus operibus maxime esi intendendus, 486, 1 cl seq. honores qui ambiunt, sibi ruinam accersunt, 541, 2. honores alii non sunt tuti, *259, 2. ad cos gradatila esi ascendendum, *ibid.:* ”260, 1. stultum non docent, *295, t; "303, 1; ”304, 1. ab eo sordidantur, *303, 1, 2. imo sunt ei noxii, ”295, t. debentur viris sapientibus, 2. honores nimii merro sunl adulationes, *84 4,1, 2. nd eos etiam aspirant intimi, ”462, 2. ad cos subito evecti ne moliantur res novas, *474, 1.

Honoratus csl qui alios honorat, 514, 2.

Honorius Auguslouncnsis in Salomonem scripsit, 12, 1.

Hordeaceus potus usua est in medicina, *354, 1, 2.

liorticoli capti, porro colendi sunt, 568, i.

Hosius Cordubensis in senio cessit minis Arianorum , *289, 2.

Hospitalitas non tam in epulis, quam in animo officioso consistit, 462, 1.

Hospites quales quærendi, 462, 1.

Hostia pacifica majori ex parte cedebat offerenti, 191, 1. hostix impiorum triplicem habent defectum et vitium , *122, 1,2. ul hostia sit grata Deo tria requiruntur, *(bid.*

Hostis occultus nocentior est quam apertus, *317,9. hostis fugiens non est turbatis ordinibus per«equendu«,*220,1. hostes in bello vincit obediens, ’125, 2. hostes beneficiis afficiendi sunt, ”285, 2. hostes olim bello capti addicebantur servituti, ’406, 2.

Humanitas Christi ex VIrgino rori comparatur, 118, 1. est domus Verbi divini, 247, t. fuit ea assumpta a Christo velut corona, 349, 1. velut equus est, cui divinitas inequitavit, ”131, 1, 2. humanitas homini csl congenita, *33, 1, 2.

Humilians se in secreto coram Deo, et apud homines <0 deprædicans, e*l apud Deum abominabilis, *75, 1, 2. humiliari nos sub Deo oportet, *259, 2.

Humiliatio gradus est ad gloriam, 479, 2.

Humilis capax est sapientiæ, 257, 1; 408, 9. gaudet sui contemptu, 814, 2. ct ideo gloriam sibi conciliat, *(bid.* nemini sc praeponit, omnibus postponit, hinc vere sapiens cd , *ibid,* irrisus tacet : ejus conatu* promovet Deus, *ibid,* libenter se corripi sustinet, 345, 1, 2. ideoque a Deo gratiam meretur, 2. humiles suas opes modesto tegunt, 880, 1. libenter aliorum consiliis acquiescunt, 884, 1. humilis cordo etiam minimos nevos suos perspicit, 482, 2. præsUnlior esi eo qui virtutibus abundat, sed arrogans csl, ”34,1, 2. ejus magnanimitas, *139, 2. potest divina scrutari, ”291,2. divinam voluntatem scrutatur , *(bid.* in omnibus operibus suis prosperatur, *385,2. inter humiles præ*tal agere quam inter superbos, 504, 1, 2. subinde Dei nutu afiliguntur, 503, 2. sunl mites, 504, 2. cl in loquendo modesti, In Dei aroma penetrant, 555, 2. regibus placent, *259, i. optime discunt virtotem,*229, 2. ingio.^ ungis te humiliant, *411, 1. gloriam suam cedunt alteri, et de se sentiunt humiliter, *(bid.* per formicas denotantur, *464, 1. item per cuniculo* et locustas, 9. Hem per stellionem , *(bid.* eorum studia, mores et gestus, *464, 1,2. in solo Deo confidunt, 2. sunt vere sapientes, *139, 1 ; ”465, 1. humilia 'uni Cablila, 542, 1.

Humilita* Deo et hominibus ext grata et honorata, 314, 2. trinscendit omnem principimi dignitatem, 315. 1, est fundamentum glori®, 815, t ; 478, 1. In ea summa consistit prudentia et astutia, 24,1. conducit ad alias virtutes parandas, 346, 1. est vera sapientia, 884, 1; ”371,2. est causa concordis et pacis, 384, 1. precedi! gloriam, el gloria humilitatem, 478, 2. de humilitate varia axiomata, *ibid,* et seq. humilitas B. Virginis, 210, 1. humilitas est salutaris, et hnmini tranquilla, 504, 1. acer ad eum stimulus 503, 1. nutrix est pacis cl dilectionis, 504, 1. per eam acquiritur dominium passionum, 516,2. esi fundamentum celsitudinis, 542, 1. est optima morborum omnium animi el corporis medicina, 545, 9. securitatem præstat, 572, 9. glorificat hominem, *ih(d.;* *410, 2 cl seq. dat donum castitatis, et minuit sensum libidinis, ”57, 2; *157, 2 et seq. est fundamentum, radix el parens timoris Domini, ”138, 2. est mater sapienti®, *464,1; *465, 1. ejus merces c*t dominium, *140, 1. semper est animosa, *361, t. humilitas confessioni* confitenti et pœnitenti veniam petenti Impetrat eamdem a Deo et hominibus, *374, 2. humilitas Christi In Eucharistia, *179, t.

Humor radicali* deficit ex tristitia, 548, 2. humores conjuguai congruere debent, *19,2.

Hungari ad nomen B. Virginis suppliciter caput inclinant , 213,2.

Hungaria regnum B. Virginis appellata, 213,9.

Hyacinthus gemma an amorem conciliet, 530,S»

Hyades steli® dicuntur ab Cuv, quod pluvias adducant, 96,1.

Hyæna typus est adulatorum, *241, 1. ejus astutia, •377,1, 9.

Hyblei mollis prxstanlia, *377,1.

Hydrargyri origo, 997, 2.

Hydropicus symbolum est avari, *444, 1, 2.

Hydropis causa, *444, 9. et curatio, *(b(d.

Hypani* Iluvias symbolum e*t voluptatis, 418, 2.

Hypcrdulia B. Virginis debita transcendit omnes honores Sanctis et angelis debitos, *525, Î.

Hyptri vertigo proverbium quid significet, *207, 1.

Hypocrisis est aperto odio deterior, 204, 2.

Ilypocnt® ore proferunt amicitiam, callide celant odium, 294, t. my«tice sunl testis mendax, 430, 2. Insidiantur operibus laborantium, 158, t. eorum mores, 184, t. amicitiani simulando annuunt oculo, 286, 1. hinc alium afficiunt mœmre, *tòid.* hypocrita In se fragilis est, ’32O,t. ejus signa, ”32!, t. ficte laudat, *344, 1. sibi sanctimoniam vindicat, *433,

I.

Ibyci interfectorem grues prodidere, *381,1.

Icterus si spectetur, *anat ictericos, 262, 1^ 9.

Idcæ in Deo sunt ordinatissima, ÎÎ3. b 2«

Idola colebantur comessaliombus et libidinibus, 69, 1. sunt vanitas , *432,1.

Idololatria provenit a nimietate opum, *435, t. ea ante Abi ih tm viguit; *437. 9.

Ignatius (S.) Martyr intrepide leones ad sui devorationem provocant, *369, 9 ct seq.

Ignatius (S.) de Loyola lectis vitis Sanctorum est conversus, 200, 2. spe in Deum nixus re* arduas moliebatur 431, 2. in rebus peragendis Deo nitebatur, 505, 1. quun praxim suos docuerit mundanos convertendi, 560,*

etri natura eholerkur, iram mire perdomuit, *439, 1. in *fohrium* domus ascendit cœluin contemplaturus, •105, i. varios modos adinvenit homines n vitiis reirá-bendi, *108, 1. e tribus indiciis bonam nonas terii disciplinam colligebat, *592. 1.
Ignavia opus inchoatum non promovet, sed destruit, 560, 2 et seq. — *Vide* Piger, Pigritia.
Ignavus opera sua di&sipat et disperdit, 560. 2.
Ignis est symbolum amoris carnalis, 175, 2. ignem libidinis qui vicerit, facile ignem vincet corporeum. 178, 2. ignis, quo sapiens examinat dicenda, est circumspectio, et gratia Christi, ct charilas, 2J8, 2. ignis in sinu quid sil, 175, 2. ignis venis an mite cœlum n Deo sit positus, ut per eum auimæ beanda transeant, 524, 2. ignis an vivat el vivax sit, *70, 2. Deum decet, *7f, 1. ignis addebatur extensis in tortum, *81, 1. ignem vincunt obedientes, *126, 1. igne probatur auri argenlique bonitas, •352, 2. non satiatur, sed semper appetit ul anieat, *441, 2. symbolum csl ambitionis et ambitiosi, *445, 1. item avaritia?, *446, 1; *447, 1. devorat el devorabit omnia creata, *447, 1. quo igne Deus corda probet, 523, 2. quis ignis conjugii præsens el futurus, *104, 2. ignis verborum Dei quam sit efficax, *430, !, 2.
Ignobilis conditionis homines prosperitatem ferre nequeunt, *409. 1.
Ignominia sequitur superbum, 313, 1; *410, 2. nascitur proprie ex peccato, 326, 2.
Illecebra potentes sunt ad lapsum procurandum, 36, 2. illecebra? meretricie, 188,1,2.
Illuminator pauperum est Deus, *402, 1, 2.
Illusor vocatur omnis impius, el cur, 99, 2. illusores illudet Deus, 102,1.
Imbecillitas virium animi adulterorum, 18o, 1.
Immisericors in piuperesa Deo non admittitur, 280, 2. omnia sua abligurit el in propinquos crudelis est, 327, 1. etiam seipsmn lædil, *ibid,* cl 2. dicilur crudelis, 327,2. alios experitur immisericordes, 327, 2. non ad preces solum, sed ct ad clamorem pauperum aures obturat, *108, 2. quam proplerea pœnam sil subiturus, *ibid.* *109, 1.
Immodestia gestuum ct morum sugillatur, 164, t.
Immundities peccati ct adulterii, 176, 2.
Immunitatem maleficio concedentes, sæpe sibi et domui suæ damnum creant, 544, 2.
Impatibilem quomodo se homo præbere possit, *178, 2. •onpatienlis eC >atienli« discrimen, 422, 2 et seq. alia eoum quoad L.'i) antithesis, 434, 2. impatiens duplicat malum, malim ' sensum, *13, 1. sustinebit damnum : at si in impatientia alium raptet cl vellicet, majora damna incurret, *K\ 2 et seq. sibi est carnifex , *30, 2. vincetur a variis nu'. j ct hostibus, *74, 2.
Impatientia temeraria ingens sæpe damnum creat. 369, 2. unde impatientiam adversis proveniat, 337, 1. qui bene imperare vult, ante bene servire oportet, 28, 2.
Imperativus llebreis ponitur pro futuro , *212, 2.
Imper doris bellici consilio cl arte regitur exercitus, *221. 1. Imperatores Grecorum in inauguratione solemniter jurabant sc veritatem dicturo*, 529, 1. in Imperatorum apotheosi, cx pyra, in qua eorum corpora cremabantur, aquila emittebatur, *186, i. Imperatores pii orbem lælificant, *392, 2. imperatori oliai lampas præferebatur, 172, i. 1
imperium lucerna denotatur , 71, Î.
Impietas peccatorem quomodo supplantet. 378, 1. impielas etiam in posteris punitur a Deo, ’238. 1. ea a rege exsulare debet, *257,1,2. Aquilone denolalur,*346,1,2. semper est pavida, et impios facit pavidos, *300, 2. dal malim conscientiam. *361, 1. impietas iniquorum displicel justis. *414. 2 ct seq. — *Vide* Improbitas.
Impn Dei timorem ct sapientiam despiciunt, 31. 1. in die judicii maxime a Deo plectentur, 51, 2. solam timent mortem , *ibid,* cl seq. eorum post mnrlem vita in tormentis, *ibid,* eorum sera pernitentia, *ibid,* eorum studia ct consilia infelices habent successus, 53. 1. eorum impidas secundum demerita castigatur, *ibid,* puniti, Deum invocantes pro remissione poena non culpæ, non exaudiuntur, 52, t, 2. cur exaudiri non mereantur, 52, 2. incedunt ut cancri oblique, 65, 1, 2. iniquo terram occupant ethice, 71, l.sed non civiliter, *ibid,* inviti a terra avelluntur, nipote terrenis offixi, *ibid,* sæpe carent bonis tum temporalibus tum spiritualibus ; subinde tamen temporalibus obundant, 101,1,2. eos sequitur ignominia ctprobrtim. 102,2. sunt fugiendi, 114, 1. semper intenti sunt ut noceant, 114, 1, 2 bibunt vinum iniquitatis, ct edunt panem impietatis, 115, 1. in multis divitiis semper sunt pauperes et inquieti, 220, 2. plurimas occasiones bene agendi elabi sinunt, 260, 1, 2. visis sanctis indignantur, 262, 2. eorum nomen non perennat, 281, t. eorum verba omnem spirant iniquitatem, 286, 2; 287,2. sunt illiberales et duri, 287, 1. loquuntur insipientia et impura, 298, 1. quidquid in corde habent, ore effutiunt, 300, 1. hinc mortem sibi accersunt, *ibid,* nolunt justis auscultare, 2. anxie ducuntur, 301, 1. per risum operantur peccatum et scelus, 302,1, 2. ipsum studio captant, el quasi recreationis rausa, 2. sunt inconstantes, *ibid,* ob nequitiam suam semper timent, 309, 1, 2. incidunt in laqueum, quem aliis tetenderunt, 315, 2. eorum mors ipsis acerba, piis lieta accidit, 317, 1. fiunt etiam in proximum injusti, quia impii iu Deum, *ibid,* non habent prosperos successus, *ibid,* in morte spem omnem priorem amittunt, 318,1. post mortem primum cruciari incipiunt, 310, 1. justos affligendo pamas sibi adaugent, *ibid,* eorum clade lætantur omnes, 2. habent os perversum, 320, 1. malis suis consiliis, rixis, dolis respublicas evertunt, 2. eorum merces et fructus operis est mendax el evanidus, 328, 2. similes ergo sunt araneæ, *ibid,* semper furorem in alios exerere student, 334, 2. et plura mala facere quam faciant, *ibid,* sunt arbores steriles, 340, 2. qua in re piis subserviant, 342, 1. pro suis sceleribus graviter in gehenna castigabuntur, 343, 2; 427, 1. pios student privare vita, 351, 1. eorum gloria brevis est, 2. et eorum subsistentia tenuis, quia mox evertuntur, et cito deficiunt, 352. 1. eorum domus et familia cito deficit, wtd. in seipsos sunt crudeles, 356, 2. desiderant alios impios roborari, 359,1. nihil sublime et cadeste cogitant, *ibid,* eorum voluntas a variis cupiditatibus invaditur, *ibid,* justos opprimere et bonis spoliare student, 2. sua garrulitate sibi malum ct ruinam creant, *ibid,* eorum molitiones in pios a Deo evertuntur, 365, 2. dolent ubi deberent lætari, et lætantur ubi dolere, 370,2. plerumque, premature moriuntur, 374,2. sunt iu alios iniqui et violenti, 375, 1. sed id postea Deo vindice luent, *ibid,* eorum sapientia, virtus, lælitia et prosperitas luccrnæ comparatur, 382, 2 et seq. eorum via est dura et sæva, 390,1. cl difficulter corrigitur, 2. delectantur rebus malis, 393, 2. eorum upes non raro cedunt justis, 395, 2. eorum fames non satiatur, 400, i. et cur, *ibid,* nunquam habent solidum gaudium, 417,2. sæpe fiunt supplices justis etiam in hac vita, 424, l.sunt instabiles et vagi, 652, 1,2, eorum vicliin.r Deo placere nequeunt, 453, 1; 454, 1. cur iis Deus divitias concedat, 461, 2. Deus ab iis longe abest, cur, 474, 2 et seq. eos et impietatem detestatur sapientia, 206, 1. dicuntur impii proprie, quçpeccati callum obduxere, 560, 2. ad eorum supplicium omnes creature conspirabunt, 487, 1. quomodo glorite Dei serviant, 488, 2. scrutantur modos el artes nocendi proximo, 510,2. ei etiam lingua et manu nocent, sed simul sibi ipsis, *ibid,* ante diem moriuntur, 512, 2. cur hic prospere agant, 518,1. vere servi sunt, 522, 2. in tribulatione deficiunt, 524, 1. loto mundo abutuntur ad suas concupiscentias, 526, 1. habent tantum civile rerum suarum dominium, 2. sunt in verbis

Infidi, 529,1. virgis cl (hgcllis «uni corrigendi, 533. 1. non sequunltir dinlum rationi*, *ibid,* peccant ex malitia et obiti natione, 2. vcrbli^non moventur, sed exspectant flagella, *ibid.* ¡ls tamen magia indurantor, *298, 1. quærunl rebellionem , 534, 1. saviorei sun* uria cum corripiuntur, 2. utrorumque analogia, 536. 1, *i.* eorum in pauperes immisericordia, 2. vilia virtutum nomine palliant, 540,1. divitiæ iis non prosunt, cum ex us non flant sapíentíores , *ibtd.* verarn scientiam habere non possunt, 541, 1. nonnisi terrena bona spectant, 551, 2. longissime absunt a virtute, *ibid.* sequuntur vias suæ concupiscentiæ, *ibid,* sibi dissimile* censent improbos, ac similes, probos, 553, 1. Dei et Sanctorum amicilix renuntiant, et quo prætcxtn, 559, i. rident viam virtutis, quia suo genio inconvenientem, 560, 1. in probos probra ct contumelias jaciunt, 2. assiduo peccandi usu in profundum impietatis barathrum ditabuntur, *ibid.* eorum cæcitas, 561, 1. quibus gradibus in tactarum ruunt, 562, 2. adversis oppressi Deum incusant, *5,1, 2. sunt pone incurabiles, *37, 1. sunt velut helluones scelerum, *40, 1. a Deo et hominibus castigantur, tum m hoc mundo, tum in alio, *41, 1. terrenam felicitatem sectantes, amittunt æternam, *75, 1, 2. eorum vires et consilia infringuntur, si dissipantur, *80, 2. tribus suppliciis a Deo mulclantur, *89, 2. et graduimi majoribus, *90, 1. suntob peccata sua plerumque timidi, dolentes ct pusillanimes, 551, 1; *90, 2; *113, 1. eorum gloria cl excellentia est peccatum, quale, *97, 2. arant impietatem , *08, 1. sunt alieni a recto, dignitate hominis, Deo, convictu hominum, scipsis, *102,2. ex indole sua desiderant improbitatem, *105, 2. propensiores sunt ad malum, quam pii potentes ad cos convertendum, *107.2. dolent cum justitia administratur, *110, 2 cl seq. erunt in gehenna socii dæmonum, *112, 2. quomodo distinguantur ab iniquis, *115,1. quomodudamncnlur pro rectis, *ibid,* sunt velut hostia pro peccato jusli,*110, 1, 2. eorum hosliæ triplex habent vitium , *117, 1. cur Deo non placeant, *ibid.* 2. vultum obfirmanl in mulum, *128,1. reprehendentem non ferunt, et peccata sua luentur, *ibid.* alice eorum proprietates dum corripiuntur, *ibid,* nequitis suæ duplicem pœnam luunt, *140, 1. ambulant vias difficiles, frigidas cl periculosas, *ibid,* semper piis nocere volunt, 2. eorum spime ct laquei pavivi qui sint, *ibid,* proutin alios saevierunt, punientur a Deo vcl judice, *147, 2. eorum felicitati non est invidendum, *194, 2 el seq.; *237, 1, 2 cl seq. eorum societas non est ambienda, *214, t. excogitant artes nocendi cl malignandi, *235, 1. sæpe delinquunt cogitatione, cum se re mala pascere nequeunt, *223, 2. cogitationibus suis parent, etsi malis, *ibid.* usque ad mortem male agere nun desinunt, *221, 1. in gravia mala facile incidunt, ctvix resurgunt, *233, 2. commiseratione potius digni sunt, quum æmulatione , 237, 1. non luibent spem, *225, 2. cos princeps regno suo expellat, *258, 1. in iis non est ponendi spes, *167, 1. cur justos ad peccatum sollicitent, *289, 2. cos dedecet gloria, *295, 1, 2. eorum ira quum sil gravis, *327, 1. excogitant modos explendi suus cupiditates, *355, i. sunt indociles, 2. Deus us sæpe terrores pánicos immittit, *361, 2. non cogitant Dei judicia, *367, 1. ns regnantibus pereunt respublica?. *372, 2 el seq. cupiunt omnes Sibi reddere similes, *ibid.* *389,1,2. eorum impietatem omnes assectantur, *385,2. iis regnantibus fugiunt justi, *389, 1. olus pereuntibus multiplicantur, 2. eorum multitudo quam sit reipublicæ noxia, *404, 1. eorum gaudium breve est, *ibid.* oderuntjustos,*414,2. per filios rebelles repraesentantur, *45!, 1.

Impius odit veritatem, 206, 1. esi apostata a Deo ct lege, 163, 1. csl vir noxius, 2. loquitur fraudulenta, *ibid.* saepe repentina ruma opprimitur, 165, t. in quæ scelera ororuat, 2cl seq. cum Salomon vocat stultum, 271, 1. corripi recueil, 282, 2. ideo hbii< rrdilnr, id est plagas sibi accersit, *ibtd.* et «eq. laborando sibi tormenta adauget, 292, 1. a tribulatione el clade abripitor, 304, 2. brevis est ejus vita, *ibtd.* 307, 2. est velut procella, 301, 2. ejus fima post mortem exstinguitur, 205, 1. non effugiet supplicium Dei, 330, 1, 2. cur non merentur diu vivere, 342, 2. paucos vcl nullos relinquit heredes cosque míseros, 347, t. esse nequit stabilis, 318, l. in omni peccato dissimulai et commet, 377. 1, 2. quotidie fit deterior, 378, i. excussit limurnn Dei, 482, 2. despicit timentes Deum, et ipsum Drum, *ibid,* et seq. suo vitio sibi despectum conciliât, 401, t. configitur verbis borniois sapientis magis quam sagittis, 410, 1. ei omnis sunt adversa, *ibtd.* leges et jura contemnendo, graves sibi calamitates accersit, 422,1. in malitia sua expellitur d* vita, 440, 1, 2. cupediis parcitur, lisque magis et mag * se implicat, 458, 1. avide excipit iruulsas fibulas et nugas, *ibid.* ejus vita tota mi<era e»t, 2. quidquid corde fovet, ore temere effutit, 473, 2. praecepti' obluctatur, et cum arguitur obmurmurat, 474, 1. cur, si obstinatum, non sil arguendus, 258, 2. odit correptionem et corripientem, *ibid.* et seq. ob umus impii scelus sæpe lotus populus castigatur, *327, 1. impium in judicio præponere pio grave est scelus, 564, 2.

Implere Hebræis sæpe idem est quod plene dare, 220, 1.

Impoenitentia peccatorum describitur, 562, 1.

Improbitas studio assumpta pejor est feritale naturali, 535, 2. ejus natura et índoles describitur, *106, 1.

Imprudens sibi præfidcns, alios renuit consulere, 360, 2. in suis actionibus sæpe impingit, *3, 2; 1. in dainiu incidens, Dei providentiam accusat, non se, *5, l. temere omina effutit, et nihil secreti servat, '9, 1. per parentes studiose congesta statini consumit prodigaliter, *117, 2. — Fide Stultus.

Impudentes aliter admoueudi, aliter verecundi, 533, 2.

Impudentia mater est scelerum, 28, 1. propria meretricum est, 264, 1. abjicit pudorem ct virtutem, 292, 2.

Impudica: mulieris gestus, 164, 2.

Impuri puros impuros esse judicant, '111, 2.

Impuritas animi Deo piacere nequit, 18, 2.

/n præpositio sæpe m Scriptura subauditur, 345, 1.

Inaures priscorum quales essent, *267, 1. symbolum suut correptionis, 2. item obedientue, *268, 1. et pacis, *ibid.* erant insigne nobilitatis, *267, 2. eis insculpebatur nomen Dei vel rei summe amalæ, *ibU.*

Incarnatio Christi fuit a Deu decreta et predestinala post Adami lapsum, 221, 2. fuit ea finis, decur, forma creationis hominum el angelorum, et lotius univcr?i, *ibid.* Dei mensa repræsenUtur, *176, 2. hanc prophetavit Salomon, *J27, l.ejus mirabilia, *ibid,* fuit ca prorsus incognita el difficilis intellectu, 2.

Incedentia feliciter quatuor, *466, i. quid deuolent, *467.2.

Incessus bonus ct felix quid denotet, *467, L.

Incidere labiis est ge>lus malum alteri machinantis, 5H, 2.

Incipiendum semper a Deo, 76, t.

Inclinart cor quid proprio sit, 57, 2; 58, 2.

Incogniti multi mundo, noti sunt Deo, 289, t.

Inconstantes in verbis sibi el aliis noxam creant, *323, i.

Incorrigibles an el quaudo docendi et corripiendi sint, 25S,1.

/«crrdï6i7tf sæpo in Scriptura sumitur pro incredulus, 558, t.

Increpatione (sine) homo in devia aberrat, 293, 1. eam benigne admittens fiet prudens ct sapiens, 450,2. cam non ferens est exosus, et desperat e salutis , 454, 2. eam libenter audiens, inter sapientes agere gaudet, cl honorari meretur, 477, i. acris initio molesta e»t, postea vilia extergit, *282, 2. blanditiis lenienda el condienda est, *ibid.* — *Vide* Correptio.

Incunabitis (ob) sunt pueri docendi, *140, i.

Incunus sua uegligit, el dissipari sinit, 568,

Incurvare (quid iit) fornicem super impios, 191» 1.
Indu B. Virgini est a Lusitanis dedicali, 214, 1.
Indigens corde quit dicatur, 821.1. indigens est misericors, •56, 1. el magis quam dives, *ibid.* — Kn/e Pauper.
Indigni non «uni od prelaturas promovendi, *301, 9.
Indociles plagis non sapiunt, *54. 2 el seq.
Indocti nomen meretur superbus, *120, 1. indoctis docendi munus committi non debet, *295, 2« indocti pii potiorcs sunt doctis impiis, 354,1.
jidustria el industrius quid proprio sint, 25, 1. industria in bello plus valet robore, *68, 1. ipsa domum ¡edificai, *216. 1.
Inertia corporalis et spiritualis est fugienda , 161, 2.
Infimes generant posloros serpentinos, 282, 1.
Infamia impiorum putredo est, 285, 1. undo ipsa oriatur, 'bid. infamia parentum etiam in filias redundat, civico versa, 528, 1. infamio) metus angit iniquarum opum possessores, *101, 1.
Infernus scopus impiorum est. 89,1. domus est libidinosorum, 68, 2. et sentina malorum , 139, 1, 2. esl regio mortis, 200, 1. ejus atroces pœnæ, 2. in eo nulla est redemptio, 318, L cur dicatur perditio, 455, 1. esl ultima et ima pars mundi, 460, t. csl profundum peccatorum, 562, 2. ab obediente vincitur, *127, 1. ita sunt odia, risa et pugnæ perpetua) tam dæmonum quam hominum inter se, *374, 1. est insaturabilis, *441, 2.
Infidelis pauper est, etsi totum possidcalmundum, 525,1,2. infidelem uxorem non ducat Christianus, *20, 1. cur, *ibid.*
Infidelitas per luxuriam punitur,208,2. rempublicamevertit, 529, 2.
Infidus ob perfidiam in lites et graves pœnas incidet, 516, 2. fidentem in se fallit in dio angustiae, *278, 1. nemo ei fidit, *ibid.*
Infinitivus apud Hebræos pro omni tempore, modo, numero et persona capitur , 351, 2.
Ingeniosi sunt verbis parci, sed factis efficaces, 297, 1. ingeniosi quæ sint signa, 551, 1.
Ingenii vis, polentis, el effectus, 25,1. ipsum csl habitus prudentiæ, *ibid,* sæpe cx oculorum et vultus physiognomia cernitur,551, 1. ejus velocitas laudatur in inveniendis consiliis in subito periculo, *173, 1. non est nimis vehementer urgendum, *475, 1.
Ingenui non debent mentiri, 529, 1.
Ingratitudo in beneficium etiam a Deo punitur, 536, I, 2.
Ingredi ad mulierem sæpe capitur pro cum illa conversari, 177. 1.
Inimicitia inter amicos orta esl irreconciliabilis, molestissima el periculosissima, • ”262,1.
Inimicos justis Deus amicat, 490, 2. optima inimicorum nobis conciliandorum ratio, 491, 1. exemplo Christi in Eucharistia, nobis diligendi sunt, *180, 1 in quo nobis prosint, *235,2. de eorum ruina quatenus sil lætandum, *235, I, 2 cl seq. beneficiis afficiendi sunt, *285, 2. inithtei aperti minus nocent,quam occulti, *317. 2; *331, 2 et seq. ptosunl, etiam dum vilia nostra carpunt, *331,1,2.
Iniqui el impii quomodo differant, *115, 2. iniqui in alios etiam alios sævos experientur, *147, I, 2. *Vide* Impius.
Iniquitas sæpe capitur pro pœna iniquitatis, 281, 1. iniquitatis patratio efficit ut non videatur bonum, 306, 2 el seq. ipsa viam impiorum reddit curvam, 317,1. ælernam semper, el saepe praesentem mortem adferl, 328,2. non prosperat, 347, 2. parli dolorem, 565, 2. non placet justo, *ibid.* — *Vide* Peccatum.
Initia omnia sunt ardua , 489, 2.
Injuri* memom accendit vindictam et iram In iracundo, 372, 2; 463, i. injuria frangitur submissione mitlque responso, 445, 2. solvit amores, 558, 2. injurias altatas «quo animo perpeti, gloriosum csl, *14, I, 2. ca» condonare «ancta est ultio, *14, 1. capiens eas parvipendit, <• injurii universis, est periculosa, etri facienti nihil adferal periculi, 41,1. eam patienter ferens variam refert Victoriam; sed eam non sustinens, vincitur, *74, 1, 2. ejus memor. esl homo iniquus, cur, *120, 1. injuria prior subcode invitat, subinde vitat novam, *280, 2. injurixjudicibus illatæ, principi quodammodo inferuntur, 553, 1. injuria a fralre illata videtur esse acerbior, 582, 1.
Iqjustitia, regnorum el regum csl ruina, 442, 2.
Injustus est qui vel unum scelus admittit, 254, i. injusti opum corrasores a Deo castigantur, 272, 2. — Pufo Impius.
Innocens inter vitæ pericula securus agit, 300, 1. innocens per metalepsin subinde idem quod impunitus, *6, 2. innocentes sæpe vident sui oppressores pœnas dare Deo vindice, *168, 1. eorum liberatio est actus veræ fortitudinis, *227, 1, 2. quatenus ab impiis graviter Issi, possint cum iis judicio contendere, ”237, 2.
Innocentia nihil timet, sed confidens esl, 284, I, 2. ejus symbolum esl salamandra, 2. ejus lemma, *ibid,* justos dirigit ne decipiantur, 315, 2. de innocentia sua nemo vere gloriari potest, *56, 2. ipsa asylum est, *168, 1. est quasi galea, *ibid.*
Inopia cordis adulteri in quo sita sit, 180, 1. inopia piœstat rerum copiæ, *210, 1. est causa avarili®, *252, 2. — *Vide* Paupertas.
Insaturabilia quatuor quin sint, *441, 1. quid ethice et symbolice denotent, *442, 2.
Insensibilitas Christi in Eucharistia tum passiva, tum activa, quanquam non supernaturaliter, *179, 2. eam et homo consectari studeat, *ibid,* sequitur ex peccato consuetudine roborato, *214, I, 2.
Insidia) impiorum adversus pium a Deo dissipantur, 274, 2.
Insipiens in *Proverbiis* capitur pro impio, 163, 2. insipientes semper jurgantur, el proprium sequuntur cerebrum, 38i, 1. habent innatam malitiam, ncc sinunt sc ab ea avelli, ea ¡¡audent et fruunlur, eamque aliis communicant, 423, 2. insipiens est garrulus et graculus, *10. 1. dicitur saxeus igneusque Mercurius, *358, I, 2. — *Vid** Imprudens, Stultus, Impius.
Inspirationes Dei negligens permittitur labi in gravia mata, 189, 2.
Instabilitas tum mentis, tum pedum, propria meretricum est, *121, 2.
Instita crai tenuissima fasciola stola» extremitatem ambiens : ea utebinlur matrons bonestæ, 10!, 1.
Inslitor (cur) dicatur mercalor, *407, 2.
Instituito pueri similis tirocinio militum, *142, 2. institutio parentum magni momenti est in filiis, 168, 2. institutio bona reddit homines gratiosos, 300, 1.
Integritas est lutum asylum, *168, 1.
Intellectu difficilia sunt quatuor, *475, 2 ct seq. intellectus habitus sunt quinque, IO, 1. intellectus integer requiritur ad probitatem vitæ, 390, 2. intellectus justorum a Deo Illuminatur, ul virtutis dignitatem magis cognoscat, 427, 2. intellectus sæpe errat speculativo, *tbid.*
Intelligentla lux est, ca in impiis exstinguitur, 382, t.
Intemperans est hebes ut brutum, *45, 1.
Intentio recta in omnibus actionibus habenda, 77, 2. Intentio mentis a solo Deo providetur el liberatur, 483, 1, 2. ipsa opus bonuin reddere malum, vel indifferens reddere bonum malumve potest, *ibid.;* 485, 1 ; *217, 2. quo ipsa melior, eo melius csl opus, 484, 1. intentio recta in omnibus operibus habenda, 485, 1. per fusum denotatur, *500, t. dat operi formam ct animam, *ibid.*
intentio mafa vitiat oblationem hostite bona», *122, £
Interfectio filii a patre est immane patiicidium, *28, 2,
Interiora colenda ante exteriora, *3,
Interlocutores In symposiis varii sunt, *417. 2.
Interrogatio sapiens indicium est animi sapientis, 556, 1.
Intolerabilia quatuor quæ sint, *456, 2

Invidi Irin, Den», angelus justus, *233,1.
Invidia liominim conticii cl exedit, 435, 1,2. ejus toilendæ rationes, 2. non tantum allii, sed ct invido ipsi mala est, 437, 1. est putredo ossium, 2. principum invidia quam sit noxia, *ibid,* invidia cavenda in amore amicorum, 588, 2. eam virtus ulciscitur, *237, 1. animam invidi mire rodit ct cruciat, in tinca denotatur et œrugine, *284, *î* cl seq. est gravior ira cl furore, *328, 2; *329, 2. difficulter cx anima evelli potest, *329, 1, 2. ejus effectus, *ibid,* (jus damna, *383, 1, 2.
Invidi effigies cl forma, 435, 2. ejus symbolum est basiliscus, 437, 1. invidi maxime gestant virus in oculis, *148, 1. inulta suspiciosa imaginantur, *187, i; *188, 2. cum iis non csl comedendum, etsi invitent, *187, 2; *189, 1. ncc ipsi sunt invitandi, *189, 2. gaudentes malo alieno, sæpe Deo puniente in illud incidunt, r23G, 2. sunt declinandi, non irati, cur, *329, 2. invidus omnis esl avarus, *383, 1. Dei judicio non dites-cit,
Invitans ad convivium sæpe mentitur amorem, vel ad suum commodum, *182, 1.
Invocare sapientiam quid sit, 58, 1, 2.
Invocatio Dei justo csl velut turris fortissima, 570, 2. invocatio B. Virginis nunquam Ul frustra, 243, 1, 2.
Ira cur vocetur furor , 321, 2. eam sapiens celai, stultus Statim prodit, 361, I, 2. hi tripliciter ase invicem quoad iram differunt, *ibid,* ea rationi obedit in sapiente, 3G1, 2. i$ eam illico m animo refrænal, *ibid,* ejus so dandæ ratio, 3G2, 1, 2. eam premens esl versutus, cl proinde metuendus, 423, 1. ira cx cordo ascendit in caput el nares, 445, 1. molli responso frangitur, duro exacerbatur, *ibid.* 2. nascitur ex superbia alterius, aut injuria, *ibid,* habet quid magnanimi, *ibid,* ejus quinque remedia, *ibid,* eam vincere ingens virtus csl cl gloria, 446, 2. tria homini eripit, 4G3, 1. ira Dei manet impios in vita, ct post mortem, 335,1. omnium passionum esl vehementissima, 515,2. eam domare quam sil heroicum, iôid. 517, 1. vincitur consilio el celeritate, 516,2. prodii se naribus, *11, 2. impedit quo minus animus verum cernat, *12, 1. eam differre, exstinguere csl, *ibid.* est quasi furiæ, *16,1 ; *447, i. per eam omnia ammalia suam feritatem exasperant, *16, 1. ad eam proclivis, damna et pœnas incurret, *29, 1, 2. insipientiam horni* nis prodii, *120, 1, 2. ceu virga est, qua iratus in alios «evil, ct per cam ipse plectetur, *147, I. quæ ex illa sequantur damna, *169, 1, 2; *410, 1. est velut laqueus animæ cl vitæ, *1GO, 1, 2. ejus descriptio, i6id. ol belluina, *273, 1. ejus spiritus cohibendus csl, ’292, 1, 2. hominem in mulla mala tradit, *311, I.csl quælam ebrietas clinsania, *ibid,* suscitat rixas, *319,1. est ara diaboli *ibid,* per gradus paulatim increscit, *328,2. una alteram accendit, *346, 2. acuta esl, *ibid,* eam slullus statini prodii, sapiens premit, *400, 1. est m sinu chantalis suffocanda, *ibid,* ejus remedium est mora, *tbid.* inferno denotatur, *442, 1 ; *444, 1. est sanguisuga insatiabilis, *443, 2. quid sil proprie ira in sinu, *110,1, hanc evellit munus in binum emissum, *ibid,* inter amicos solet esso gravissima, *169, I. iræ Dei m sceleratos varii gradus, ”90, 1. hujus signum e>l incidere in meretricem, *157,2 cl seq. cl in hærosm, *tbid.* Dei ira precibus placanda csl, *271, 2. ira regum gravis et acerba csl, 498, 1. ol similis rugitui leonis, ’15, 1 ; 2. sedeam dûment, *15,1. hanc provocans peccat in anim.im suam <*45, 2. ipsa quam sil gravis, *ibid,* eg permittenda tempore subsidere, •272, 2. ira «ocii csl toleranda, non excitanda, *292, 1. ira ol tristitia sunt corniles, *282,1. ira stulti gravis csl lum ipsiinot, tum cælcris stullis, *327, i, 2. item sapientibus, cicur, *327,1, 2. ira sapientis rationabiliscsl, *ibid.*
Iracundia ex ebrietate pleruinqmi oritur, *45, 1. solvitur per lepores, rhum, jocos. *2fc-» 1. c»l cohibenda, *475, 2. rationem offuscai, BOG 2.
Iracundorum in vultu turpitudo, 337, 1. corripiendi sunt post iræ motum, 423, 1. videntur a demone possessi, 2. injuriam sibi dictam aut factam a<«idue ruminant, ct ideo suscitant lites, 463, 1. iracundus iracundiæ suæ damna illico sentit, *30, i. plerumque cito placatur, *110, 1. cum eo non esl amicitia ineunda, *168,2. cur, *ibid.;* *169, 1. cum co convenni, ejus lites et iras in se suscipit, quas is habet contra tertium, 2. parum aptus est ad amicitiam, *ibid,* statim ad rixas provolat, * 316, 1. quare dicalur latus anima, *317, 1, 2. incidit in multa peccata cordis, ori% operis, *410, 1. meditatur semper vindictam, *ibtd.* ct veteres injurias in memoriam identidem revocat, *ibid.*
Irati quare labia mordeant, 512, 2. sibi invicem probra el vdia aggerunt, *47, 1. non sunt blandis sermonibus leniendi, sed post iram sedatam, *282, 1. quando corripiendi, el quando non, *298, 2. eorum gestus, schema, imago, *311, t. sunt similes dunont, *317, 2. irati schemi el gestus, 361, 2.
Irrationalia muta voco glorificant Deum, 488, 1.
Irrisores babent mores inconditos, 161, t, annuunt oculis, cl irriso dani dolorem, el sæpe sibi, 285, 2.
Irrisoribus judiciorum Dei, ea maxime propter hanc culpam parata sunt, *41,1.
Isaac púleos suos Geraritis cedens, alium meliorem a Deo obtinuit, 371, 1.
Isaac monachus sua patientia obsessum a dæmone liberavil, 517, !.
Isaias non lam Propbeta quam Evangelista videtur, 476, 2. an fuerit scriptor *Proverbiorum,* *252, 1.
Isidon (S.) Hispalensis pueri adhuc (in) ore apes sederunt, 508, 1.
Israelitas quia Prophetis noluerunt auscultare, in captivatem abducti sunt, *405,1,2.
Ivo (S.) fuit pauperum patronus, *397,1; *487, 1.
lynx avis fertur inluentes in sui amorem trahere, 174,1.

Jacoponus (B.) quare jugiter lacrymarelur, *108, i.
Jactantia de peccatis, est altitudo profundi peccatorum, 562, 1.
Japonum in fido tuenda constantia cl martyria, 406, L lilios, quos alere nequeunt, occidunt, *27, 2.
Japyges cum Tarentinis ob limites ccrlarunl, *170, 2 el seq.
Jecur sedes amoris cl concupiscentiae, 197, 1, 2 cl seq. esl fons sauguinis, 198, 1. ol sjmbolum voluptatis cl gl<»næ, tVu/.
Jebova crai Hcbræis nomen Dei, el asylum, 570, 1.
Jeroboam in quo fuerit filius slullus, 55, 2. regnando perdidit Uraelcm, *457, 2.
Jerusalem quatuor diversas re< allegorico denotai, ’165, 1. Jerusalem captiva dici potest serva, *458, 1.
Jous e>t nomen proprium Verbi incarnali dans salutem omnibus ad se confugientibus, 570, 2.
Jesus Christus fuit in Salomone rcpræscntalus, I, 2. crebris usus Cil parabolis, 18, 2. ubique prædicavil regnum Dei, 44, 2 ct seq. quomodo olmi suos vocant, jam vero vocet, 48, 1. est Dei Patris sapientia, 61, 1; 62,1. ejus pulchritudo, 64, 2. ipse est lignum vil», 91, 2. fuit unicus Patri coelesti, et mairi lerreslri, 107, 1. unico matrem dilexit, 2. unde vocari possil tener, *ibid.* fons csl, 141, 2. esl symbolice cervus grallarum, 148, 2. pro peccatis nostris tldejussit, 153, 2. adesi cl juvat viros apostólicos, 202, 1, est doctor sapienliæ, 206, L ejus humilitas, 210, 1. per cum reges Juda regnarunt, el ipsum decebat o regibus nasci, 212, 1, 2. qua homo habet directum dominium tam temporale quam spirn tualc, *ibid* præcst angelis totique mundo, *ibid,* in ha. vita juro suo uli noluit, 2. mairi communicat dominium

rerum omnium, 213, 1. diligentes se diligit, 214, î. est fructus omni auro el lapide pretioso pretiosior, 210, 1. Deus ab ælerno creavit et possedit eum, id est creare et possidere decrevit, 224, 1. etiam qua homo, est et dici debet Filius Dei, *ibid.* est princeps operum Dei, *ibid,* an praedestinatus a Deo ante prævisionem peccati originalis, *ibid,* respectu gratiæ et status supernatural!* fuit prior lapsu Adæ et creatione mundi, 2. fuit princeps omnium operum supernaturalium Dei, *ibid.* est principium omnis virtutis, 225, 1. est primus sanctorum, primilla» sanctitatis, princeps hominum ct angelorum, causa et origo omnis sanctitatis et gloria»,.*ibid.* viam in cœlum suo nobis exemplo præhit, *ibid.* fuit novi secali principium, 2. omnes ejus potentix, cogitationes, verba ct actiones fuere ordinatissima», 228, 2. fideles cl Ecclesiam ordinalissime regit, *ibid,* qua homo, fundatus est, 220, 1. ai) ælerno decretus est fundamentum Ecclesia, *ibid,* nos homines unice diligit, 210. 1. ejus erga nos amor, 2. fuit is major quam erga angelos, 241, t. amore illo fuit quodammodo ebrius, 2. ejus victima fuit multiplex, et multas sustinuit mortes 251, 2. ejus os est vena vitae, 287, 1. fuit forma concionatorum, 293, 1. ejus lingua fuit ùrgenti instar electi, 299, 1. est arbor vita» in cruce erectus, 341, 1. animas quaslibet suscipiebat, 343, 1. est radix justorum, 318, 1. caro assumpta, fuit ci instar corono», 310, 1. cur coronatus sil spinis, *ibid,* fuit fidelis nuntius, 392, 1. paupertatem honoravit cl quasi deificavi!, 439. 1. eam velut consilium Evarigelicum sanxit, *ibid,* quomodo dicatur verbum opportunum, 407, 2. ejus obcdienlia, 474, 1. est regum Rex : in judicio errare nequit, 191, 2. ejus ira in diejudicii quam sit atrox futura. 198, 2. qua Verbum, est vita Patris, Spiritus Sancti, et omnium creaturarum; qua homo, vila angelorum et hominum, 500, 2. est gloria totius Ecclesiæ. 513, 2. per mansuetudinem habitat in mentibus nostris, 517, 1. quomodo se nobis fratrem obtenderit, 513, 2. ejus in facie elucebat sapientia divinitati*, 551 ,|t. cum docebit, accommodabit se carnalibus audientium conceptibus, 559, 2. omnibus se praebuit æquatein, 564, 2. spiritus roboro carnis infirmitatem superavit, 573, 2. vere se nobis nmirum ostendit, 588. 1. eum nmiiesob dona data coluere etdilexcre, *S, I. ejus incredibilis patientia, *13, 2, erit in die judicii Impiis ut leo, piis ul ros lenis, *17, 2. est velut rex in solio judicii sedens, *55,1. exstitit sponsor pro debito Adami el hominum, *65, 1, 2. modos inopinabiles excogitavit ad Impios a peccatis abstrahendo*, *108, 1. ip*e justus pro omnibus impiis est pnsMis, *116, 1, 2. ejus obedientia u«que ad mortem, *121, 1. patitur in pauperibus, *167, 2. eju« incarnatio mensa denotatur, *174, 1 mire se in Eucharistia humiliat, *179, 1 totum se nobis in ca dat, *ibid.* est in ea impassibilis, 2. item in-*eu<ibilis active et passive, *ibid,* naturaliter quidem, sed non superntluraliler, *ibid,* ejus in ea erga nos dignatio. *ibid,* in ea omnes fideles totius orbis pascit, *180, 1. illius erga nos rharitas communicantis nobis suam vitam el spiritum, *ibid,* cur Eucharistiam instituerit, 2. carnem humanam assumendo fartus est noster frater, proximus, cognatus *190, 2. est pauperum el pupillorum vindex, *ibid,* item propinquum, frater, consanguineus *191, 1. nihil scripsit manu, sed ore docuit, *252, 1. infirmitatem «uæ humanitatis ubique inculcavit dum vixit, *255, 1. fuit legatus fidelis Deo Patri, *269, 2; *289, 1. ejus in injuriis patientia, *272, 2. quomodo stultis Pharisæis responderit subinde, *299, 2. quomodo in passione cœperil ledere et pavere, *363, 1, 2. quam eJu-» regnum fuerit felix et pacificum, '392, 2. adjuratus t Caipbi recpondil, *412,1. veritas est, *415, 1, 2. ejus utraque natura a Salomone symbolice denotatur, *418,2. qu* stultitia unde eluceat, *423, 1. ejus incarnationem • Virgine prædiiit Salomon, *452, 2. est aquila, coluber, navis, *453, 1. earum viæ ei adaptantur, 2 el seq. per formicam, leporem, locustam, stellionem denotatur, *465, 1. item per leonem, gallum, arietem, regem, 472, 2. suo sanguine sibi Ecclesiam comparavit, *490, 2. omnibus bene fecit, nulli male, *491, 1. est Ecclesiæ maritus, et quidem nobilis, *514, 1. quo pacto ilici possit angelorum mediator, *527, 1, 2. verbo et exemplo virtutem auctoravit, *530, 1, 2. fuit forma pulcherrimus, unde, *531, 1.

Jethro qua occasione sil factus proselytus, *37, i.

Joachimi (S.) cum S. Anna gaudium in conjugio, 145, i,

Joannes Abbas qua via ad perfectionem venerit, 33, 2.
sola Eucharistia diu vixit, 274, 1. adhuc monachus jussuf leænam adducere, vinctam ad monasterium adduxit, *126, 2. alter Joannes aridum slipitem jussus irrigare, cum tandem virentem vidit, *ibid.*

Joannes (S.) Apostolus cum Cerintho bæretico in eodem balneo lavari noluit, *140, 2; *34!, 2.

Joannes Auslriacus ex ingentibus animis collegit se magni cujusdam filium esse, *256, I,

Joannes Baptista (S.) cur puer in desertum abierit, 293,1.
fuit forma concionatorum, *ibid,* rnoriens triplicem evasit angustiam, 359, 2. bonus fuit nuntius et quare, 476, 1. cur dictus sit lucerna, *71, 1.

Joannes Baptista (P.) Romanes in naufragio cedens Judæo tabulam, ea lege ut, si enataret, fieret Christianus, uterque Dei ope enatavit, 371, 1.

Joannes Calybita (S.) obscurus in angulo delituit, *105,1.

Joannis Chrysoslomi (S.) oratio flumini comparatur, 563, 1. unde ita dictus, *63, 2. ejus magnanimitas, *ibid.*

Joannes Columbinus (S.) lecta vita S. Mariæ Ægypliacæ, secuto valedixit, 209, 2.

Joannes Comnenus Imperator ope B. Virginis insignes victorias retulit, 213, 2.

Joannes Damascenus (S.) a B. Virgine fuit instructus adversus iconomachos, 200, 1.

Joanni Eleemosynario (S.) apparens misericordia, eum liberalem in pauperes efficit, 73, 1. ejus ardens in pauperes affectus, 74, I. visa eleemosyna, factus est in pauperes effusus, 576, 1. quo plus in eos erogabat, eo duplo amplius recipiebat. *25, i; *149, 2. quomodo detractores coerceret, *287, 2. ad eum avarorum ojies deveniebant, *369, 1.

Joannes Gerson Cancell. Parisiensis pueris erudiendis serio incumbebat, 257, *2.*

*Joanne** Parvus in solitudine sine cibo vivere lurn cupit, spe sua frustratus est, *186, *2.*

Joannes Silentiarius magnam in Deo spem habuit, *387, 1.

Joannes de Tumpes, alias de temporibus, quot annis vixerit , 549, 1.

Joannes Zimisces Imperat. Deiparæ presidio victoriam de Barbaris retulit, 214, 1.

Joscionis monachi defuncti ex ore quinque enatæ sunt rusæ cum inscriptione nomini* *Maria,* 310, 2.

Joseph patriarcha obediendo patri meruit donum prophetia», el principatum Ægypli, 35, 1. quam prudenter se in omnibus gesserit, 353, i. eju* fortitudo in quo emicuerit, 515, 1. quæ crimina fratribus impegerit juxta Rabbino*, *8,2. fratres vere accu-avil, *ibid,* servus licet, ob sapientiam et prophetiam ad principatum Ægypli fuit evectus, *11, 1, 2.

Josepho (S.) mox a conjugio cum B. Virgine exemptus fuit omnis fomes libidinis, *492, 2 cl seq. ab ca omne bonum accepit, *494, 2. censetur inter primos Sanctos, *514, 1.

Judæi nullam habebant cum gentibus communionem, 6,1. sunl invitati ad convivium caeleste per legem Mosis, 252, 1. iis etiam promissa fuit cœli gloria, cl comminuta gehenna, 468, 1, 2. credebant duo post mortem essa animarum receptacula , 469, 1. eorum fames tempora ob»idionis Jerusalem, 273, 2. o*»ruin bona cesserunt n

tibus In sanguine Cbrlstl justificati», 396. 1. eortim in Christum odium, 39, 1. sub suo Messia sperant hereditatem terne et terrena bona, 71,1. quare iis predicarmi Apostoli, 258, 1. in Christum ingrati etiarnnum hodie mulclanlur, 636, 2. deaeri panlatim cœpcre tempori Christi, *8, 1. veritate deserta malunt adhærerc fabrilis mendacium Rahbinorum, *67, I.scd id in inferno acriter luent : in line mundi adhærcbunt Anlicbrislo, *ibid.* serviunt Christianis, *145, 1, 2. ob obstinitionem «>unt incurabiles, *392,1. Judais priscis in certi» casibus praecepta fuit specialis peccati alicujusconfcc$io.'37ll 2 el seq.

Judex impios castigans eos liberat ab impietate, 351, 1. judices olim in portis sedebint, 45, 2. judex dictus quasi jus dicens populo, "310, 2. judex injuste judicans graviter delinquit, ct ad restitutionem tenetur, 540. 1. auro accepto plerumque in pariem dantis propendet, 549, 2 ct seq. talis olim apud Romanos morte muletabalur, *ibid,* talis bis peccat, 553, 1. el lingua mendace ditescit, *100, 1. non vult aurum sibi palam dari, cur, *109, 2. est velut fons corruptus, *290, 1. judex non debet judicari a privato, 553, 1. in judicio non sit personarum acceptor, *239, 1 ; *382,2 cl seq. est hoc grave scelus, 87, 1. grave reipublicæ dat scandalum, ct vitam pandit injustitiae et avarili®, 565, 1. hic sæpe pro re vili pervertit justitiam, *383, 1. an esculenta cl poculenla dona accipere possit licite, *ibid,* justitiam cl veritatem sectetur, *403, 1. tueatur viduas ct pauperes, •487, 1. testes ad Juramentum adigit, Dei interposito nomine, *7, 1. abstineat vino, *211, 2. judex iniquus falsis testibus patrocinatur, *40, 1. at impios plectens rempublicam liberal sceleribus, *107, 2. et hic Deo cl hominibus gratus est, *365, 1, 2. alsi iis parcat, Dei iram incurrit, *ibid,* sententiam condemnationis blandis verbis molliat, *367, 2. qui judicem ad iniquam sententiam cogit, tandem suæ fabilatis dat panas, *123, X judex justus est prædonibus cl sicariis exosus, *399, t. ulciscitur viri justi ncccm, *ibid.* 2. judices olim in portis urbium sedebant, *167, i. judices dandi agricolis vidui cl contribules, *365, 1.

Judicandum (non) nisi ulraque parte audita, 567, 2.

Judicans recta cl justa, populum sibi demeretur, *241, 2. cl seq. item reges, *242, 2.

Judicantes juste stateram rectam tenent, 312, 2.

Judicium exstinguitur a libidine carnali, 160, I. judicium cl discretio in Scriptura vocatur ignis, 298, 2. judicium rationis quando rectum, quando dolosum sit, 312, 2. judicium depravatum aliter dc rebus quibusvis censet atque oportet, 366, i. judicio proprio cl alieno non est fidendum, 417, 1. suo nemo debet prendere, maxime in rebus propriis, 467, 1. judicio suo quisque gaudet, *ibid,* judicium practice erroneum sequens elcclio voluntatis, pariter errat, fitque erronea, 428, t. Judicium, æquitas ct Justitia quomodo differant, 21, 1, 2, sæpe idem omnino sunl, *ibid,* cl seq. judicia Justorum quæ dicantur, 350,1, 2. hæc diademati comparantur, *ibid.* in dic Judicii sera est pœnitenlia, 52, 2. judicium Ilebrels sæpe idem quod æquitas, 491, 2; *413, 1, 2. subinde significat lites ct contentiones. 582. 1. aliquando est idem quod justitia, cl vindicia Dei, *40, t. judicio iniquo contra se lato acquiescens egregiam referi victoriam, *123, 2. judicia judicum a Dei judicio ct sententia pendent, *413, 1. in judicio particulari ct universali omnium conscientias explorat Deus, 525, X in dic judicii impii acriter ab eo castigabuntur, *41, 2. tunc etiam minutissima quæquo examinabuntur, *66, 2. tuuc patescent omnes fraudes fraudulentorum, *322, 2. ejus pavor Christianos perterrere debet, *375, 2. est id maxime timendum, *414, 1. ct cur, *ibid,* id, ejusque vindictam non recogitant impii, *367, 1. ejus tamen recordatio acer est stimulus ad bonum, 2. judicium facere, gaudium est justo, el pavor impiis, *11!. 2. judicium et mens evertitur ab ebrietate, *484. 2. judicia hominum pirum curanda »unt, *414, 1. judicia Dei sunt «qua et Judo, 458, 1. que judicia parata «int (kri<oribos, *41, 1. judicia Dei arcana penetrare difficile est, penetrare tamen Mtagunt reges, *254, i, 2. ea non »unt temere inquirenda, *291, 1.

Judith sua forma, pudicitia, et virtute gloriam obtinuit, 326. 1.

Juglandis et querens antipathia , *185, 2.

Juliani Apostatæ afflictio contra Ecclesiam fuit velut nimbus cito perirà osiens, 304, 2. summas fuit sycophanta, *379, 2.

Julii Cæsaris clementia, *86, 1. etiam hostes beneficila affecit, *262, 2 fuit in Pompeium benigno», *285 2. rempublicam Romanam perdidit, *473, 2; *475, 1. suo fastu omnium odium incurrit, *477, 1. raro conidium senatus adhibuit, *109.2.

Jumentorum suorum compassione moveturjustus, 355,1,2. Jumenta magnum dant pastori lucrum, *358, i.

Juniperus (B.) quid dixerit de in se probra jacentibus, 2ft,X

Junius Brutus filios securi perculi jubeas reprehenditur, *28, 2.

Jupiter dictus quasi juvans pater , *150, i. cur ei aquila fascia sit, *185, 1, 2. quis Jupiter Terminalis Romr esset, *171, 1. Jupiter Ihmmon cum cornibus arietinis pingebatur, *472, 1.

Jura alterius parochiæ non sunt invadenda, *171, X

Juramenta quatenus fidelibus illicita, 407, 1.

Jurare non licet, nisi cogat hominis incredula diffidentia, 407, 1. in paradiso Jurare non licebat, sicut nec licet Beatis in cœlo, *ibid.*

Jurgia seminare quam sil noxium, 165,1. jurgium dictum quasi juris garnum, *310, 2 jurgia pejora suoi paupertate , 521,1.

Justitia sæpe capitur pro complexione omnium virtutum, 22, 1; 273, 1. hrc liberat justos sæpe a morte presenti, semper ab «terna, 272, 1 ; 173, 1; 316, 2. JusbUæ Christian® partes sunt duæ, 22, I. ejus via esi levis, 70, i. ipsa semper in homine potest crescere, 116, 1. csl via regia ducens ad vitam. 272. X est quintuplex, 273, 1. custodit Justum . 378, 1. justitii cl aequitas decet redores reipublicæ, 27» 2. ipsa terram scelestam deserens cœlos adiit, 26, 2. m stant regna et imperia, 216, t. in «qualilate precisa consistit, 312, 1. ejus decus cl schema, *ibid,* justitia Dei nullum sinit scelus abire impunitum. 395, 1. quomodo elevet maxime reges, regna cl respublicas, 442, 2. cur sil maxima virtutum moralium, 451, 1. s.rpe m Scriptura pro eleemosyna accipitur, 329, t; *111, 1. quomodo differant justitia, judicium, «quilas, 21, 1, 2. justitia proprie dicta virtus csl jus suuin cuique reddens, *110, 2. quantum regnis prosit, 196. 2. csl ejus centrum tripliciter, *394, 1. facit asseclas suos longævos hic, el in futuro «ternos, 502, 1. eos ad extremam senectutem deducit, 512, 2. cum in judicio forensi evertens graviter peccat, 540, 1. custodit reges, *85, I. el quibus in rebus eam possint ostendere, *ibid.* 2. graviter eam lædit qui ineptum ad officia promovet, *40, 2. causal in eam exercente gaudium, cl adfert laudem. *241, t. pater justus imbuit ca filium, *52, 2. pervertitur per munerum acceptionem, *383, 1. vigeat in tribun ili, *40!, 2. ejus partes cl munia per regem denotantur, *468, 2. justitia omnis, id est sanctitas, a Deo provenit, est opus gratiæ, non nature, *56, 1. est animosa, juslosque facit animosos, *360, 2. dat bonam conscientiam, *361, 1. justitia et misericordia explicat Scriptura omno officium virtutis , *96, t. Justitia Dei elucet in eo quod neminem damnet nisi ob peccata, 483, 2, ca in omnes «qu ilis csl, *309, 2. justitia capitur et pro qualibet virtute, 489, 2; 492, i; *96.l ; *111, 1.

Juftufin omni acto meritorio eget actuali motione Spiritus *Smeli,* 78, 2. crescere potest in justitia, 116, 1. aurore comparatur, *ibid.* crescit senrim, 2; 117, 1. un* dcqiiique captat an*am sc ampliusjustificandi, 260,1, 2. mundo utilis est, injustus inutilis, 261, 2. solo aspectu JmtHiam afflat, *ibid,* time non moritur, 273, 2. est intrepidus, 284, 1, 2. laborat ut vitam sustentet, 292, 1. item ut augeat vitam grati© et glori®, *ibid.* in tcntaliono ctcalamitate manet firmus, 304, 2; 309, 2. cur diu vivere dicatur, 304, 2. omnem cladem superat, 305, 1. nihil timet. 309, 2. diu in mundo vivet, *ibid,* est quadrato lapidi similis, 305, 2. est fundamentum mundi, *ibid, ipse* eju<qiie posteri in suis domibus multis annis firmi agent, 309, 2. sapientiam ore proloquitur, *ibid.* nil loquitur nisi præmedihtum et opportune, 310, 1, X magnum verbis suis profectum facit, 310, 1. est in verbis parcus et in iis se accommodat ruditati disctpulnrum, ct plura cordo reservat quam ore proferat, *ibid,* loquitur Deo placita, ideoque omnibus placet, *ibid.* 2. Deo dirigente evadit laqueos impiorum, 315, 2; 319, 1, 2. item sua prudentia, 359, 2; 316, 2. mortem non timet, 316,2. post mortem transii ad gloriam, *ibid,* fugit omne impii commercium, 325,2. corpus suum edomat el subjugat, el animæ suæ saluti consultum esse cupit, *ibid.;* 327, 2. ex bonis propositis, quæ mano concepit, semper quietu* et jucundus est, 339, 2. semper virtutis suæ imitatores progignet, 340, 2. est arbor fructifera et semper virens, 341, 1. item arbor vita», 342, I. profert justitia» fructus saa sapientia et virtute, 2. meretur vitam longam, et deinde beatam ttternitatem, 3(2, 2; 374, 2. felicem ct copio*ani post se relinquit posteritatem, 347, 2. nulla adversitate commovetur, 242, 1 ; 348, 1. cuique suum jus tribuit, 350, 2. etiam vult impium salvare sibi msldiantem» 351, 1. qualem corporis curam gerat, 35G, 1. cœlestia desiderat, 359, 1. ejus voluntas a pravis desiderio est impenetrabilis, *ibid,* ejus opes tutæ sunt ab inridiis impiorum, *ibid,* omni virtute pollet, 366, 1. polior csl divito, honorato, nobili, 370, 2. discit ab amico ellam justo, *ibid,* ad utramque fortunam commodum ct benevolum se praebet, *ibid,* sua commoda proximi commodi* postponit, 371, t. fructus juventutis in bona senecta percipiet, 371, 2. omne peccatum reprehendit, 377, 1. fit dives ct honoratus, 392, 2. quo sensu comedendo saliet animam suam, <00, t.el quare, *ibid,* timet Deum, 402, 2. si quem peccantem videt, excusat, ct pereto benigne corripit, 412, 2. cuilibet credit, ncc fraudem suspicatur, 420, 1. sperai in morte sua, cur, 440, 1,2. quotidie in bonis animi ct corporis corroboratur, hinc omnia adversa transcendit, 450, 2. semper in kctitiaest, 458, 2. ct securus, 459, 1, 2. premeditale respondet, 473, 2. csl obediens, cl jussa tum Dei, tum hominis benigne admittit, tòlti, diversimode obedientiam meditatur, 474, 1. prior est in lite sua, quo sensu, 576, 1 ct seq. confidens justiliæ eau*® suæ prior adit judicem, *ibid,* rem suam omnem ei aperit, ct vere, 2. in litis principio cau<um simpliciter judici aperit : preoccupai judicem, ne ab aliis male informetur in ventatis pnrjudicium, *ibid,* ita se accusat omnia aperiens, ut advenarim dein adveniens nihil ultra habeat quod arguat, 577, 1. justum se esse nemo certo scire potest, •56. 2.

Iudi ditantur tum temporalibus, tum spiritualibus bonis, subinde tamen illis carent, 101, 2 semper ad Deum respiciunt, et cum eo ambulant, Î17, I. cos sæpe miraculose aluit Deu* in novo Testamento. 273, 2. affluunt bonis omnigenis , 280,1,2. eorum recordatur Dominus, 281,1. semper sancta et salutaria loquuntur quæ corde volvunt, 286, 2; 297, 2; 300, 1. eorum lingua instar argenti est, 298,1. constanter veritatem proloquuntur, t. eorum dignitas «t, quod cwlo decorem afferant, 10 i. 1. eo» roborat xirtua sanatiU>, 309, i. eorum opera a Deo prosperantur, 317, 1. eorum felicitato gaudent cives omnes, 319, 2. in sua opulentia sunt benefici, *ibid.* si sint opulenti, civitatibus mirifice prosunt, 320, 1. ct ê”rum benedictio eas a malis tuetur, *ibid,* eas suis monitis, consiliis, exemplis tuentur, *ibid,* eorum opus et fructus operis, est certus, stabilis, fidelis, 328, 2. sunt similes in eo apibus, *ibid,* semper desiderant bonum facere et benefacere, 334, 1. anhelant ad beatitudinem codestem, 335, 1. in hac vita ob leves noxas subinde graviter castigantur, 343, 2. eorum radix ct Justitia, Deo protegente, contra impiorum conatus invalescit, 359, I.sæpc in hac vita affliguntur, 360, 1, 2. omnes tribulationes (amen æquo animo ferunt, *ibid,* quia res omnes hujus mundi parvi æstimant, *ibid,* refrenant suas cupiditates, quæ sunt causa peccatorum et perturbationum,*. pacem animi rebus omnibus anteponunt, sciunt se suaque Deo esse curto, *ibid,* mentem habent in Deo defixam, 367,1. sua animi serenitale mundi hujus molestias et adversa facile excutiunt, 382,2; 465,1. eorum sapientia, virtus, dignitas, lætilia, felici Lis luci ampi® comparatur, 382, 2. eos delectat fuga mali, ct virtutis operatio, 393, 1. mentem habent plenam sanctis desideriis, 2. eorum hæredes sunt filii et nepotes, non extranei, 395, 2. et ipsi sæpe sunt hæredes impiorum, *ibid,* sunt mansueti, 404, 1. quia Deo accepti hostias offerunt non pro peccatis suis, sed spontaneas, ad gratiam ejus sibi conciliandam, 412, 2. rorum domus el familia semper efflorescit, 416,1. fabricando bonum virtutis, fabricant sibi bonum gloriæ cœlestis, 427, !• permittente Deo plerumque sunt pauperes, 461, 2. omne'» in via virtutis occurrentes difficultates singillatim perfringunt, 463, 2 et seq. ipsi* via virtutis facilis et complanata videtur, *ibid,* iis prope adest Dens, 471, 2 ct seq. ipsi sæpe loti civitati suis precibus prosunt, 475,1. propter jdltos omnia creata sunt, 487, 1,2. ipsi sunt coagulum civitatis su®, 190, 2. iis Deus amicat inimicos, *ibid,* quomodo disponant vias suas, 492, 2- in die judicii Christum benevolum experientur, *47, 2. cur hic a Deo affligantur, 503, 2; 518, 1. tribulatione probantur, 524, 1. eis omnes creatur® serviunt, 526, 2. sua sorte sunt contenti ; terrena omnia calcant pedibus Deum spectantes : in creatis singulis eum agnoscunt, *ibid,* habent dominium rerum et opum totius mundi proprium ct velut naturale, 527, 1. abominantur mendacii, 529, 1. nullis moventur terroribus, 536, 1. eorum oculi sunt sereni, læti, hilares, 551, 1. spectant bona et premia cœleslia, 2. virtuti sunt vicini ct familiares, *ibid,* leges Dei semper intuentur in suo capite Christo, *ibid,* offendere illos non csl bonum, 553, t. a Salomone vocantur docti, sciente*et eruditi, 554, 1. per qu.im scalam in cœlutn ascendant, 562, 2. currunt ad Deum quasi ad arcam in tribulatione, 569, 2; 571,1 si quid per infirmitatem peccarint, statini se accusant et condemnant. 577, 1. antequam alios accusent,seipsos increpant, *ibid,* tegunt laudes suas, sed vilia detegunt, *ibid,* 2. eorum filii Deo etiam cur® sunt, el bcatl0 "52, *2* ct seq. omnes eorum actus non sunt peccata, •56, 1. eorum claritas In tenebris mortis elucescit magis, w71, 2. diriguntur a Deo, a75,2. inter impios agentes, eorum domui benedicunt, *107, 1. eorum externam pompam villpendunt, quia vident quam Intus lancinentur, 2. eos omnimodis convertere student : qu® ipsos a<l hoc rationes impellant, *ibid.;* *366, 2. gaudent cum justitia administratur, *110, 2 ct seq. cur perpetuo in gaudio agant, *ibid,* pro ipsorum delictis luunt impii, *115, 2. sed in particulari aliqui pro illis pœnas dant, *ibid,* sæpe tamen ipsi pro impiis ct per Impios afe«4untur, *116, 2. quod oleum in domo eorum abundet, *117, 1, 2. bene beatequa *lvunt in hoc recul*, *118, 2. sua fidnrla in Deum subjugant urbe* armis indomabiles, *ibid,* suul ob operationem suam in rerum

copiact gaudio, ‘121, 2. confidenter enarrant suas vic ¿orias, ’123, i. liberantur a malo quod fabo testimonio eis paratur, *ibid.* si errati moneantur, ipsum agnoscunt, *128, 2; *233, 2. <11® eurum proprietates dum corripiuntur, *129, 1. prudenter se a peccaluribu> et peccandi periculis segregant, *137, 1. semper habent spem, *195, 1, 2. quomodo cadant septies in adversa, et resurgant, *233,1. cadunt in leves noxas, 2. non sunt impeccabiles, *234, I. possunt ad aliquod tempus ab omni peccato veniali cavere, 2. si in aliquod peccatum grave cadant, cito conantur emergere, ’235,1. cadentes in calamitatem coram impio, sunt velut fons pede con culcalus, *289, 1, 2. item cadentes in peccatum,?, et qui sint hi justi, *ibid.* in sua justitia gloriantes pejores sunt improbo suam improbitatem agnoscente, *312, 2. præponunt æterna temporalibus, *339, 2. explorant modos Deo magis in dies placendi, *35i, 1. confidunt ut leones,*355, 1 ; *360, 2; *363, 1. res hujus vitas tam prosperas quam adsersas parvi faciunt,*361, I, spernet animum magnum in adversis ab eo accipiunt, *362, 1. eorum et leonis analogi®, *ibid,* ct seq. omne robur habent iu mente voluntate Dei armata : sæcularium vitam dedignantur, *ibid,* soli Deo et justiliæ intendunt, 2. in adverris crescunt iis animi, *ibid,* in tentalioiie confidunt ob spem opis divin®, *ibid,* sunt quadritaciales ut Cherubini Eiechielh, *363, 2. eorum murus est Deus, *366, 2. exquirunt omnia Dei judicia, *367, 2. iis regnantibus dorent regnaci urbes, *372, 2; *380, 2. fugiunt cl gemunt regnantibus impiis, "389, 1, 2. cur gaudeant impiis punitis, *396, 2. tuentur causas pauperum, *ibid.* amant justos judices, *399, 1. oderunt impiorum impietatem, ’414, 2. justi omnes sanctitatem suam B. Virgini acceptam referunt, *501, 2.

Juvenes cur præccllant ingenii acumine, 13, 2. eorum vecordia, 188, 1. juvenes a meretricibus sollicitati, quid agant, 194,1. 2. juvenum amantium vesania describitur, 195, 1;196, 1,2 cl seq. ; 199, 1. juvenes nugis ct vitiis assueti, difficile sapientiam percipiunt, 403, 2« sunt corona senum, cur, 513,2. senem honorent, 514,1. et eum interrogent, 556, 2. robur suum exerceant, eo utantur ad reipublicæ bonum, *88,1. sil ipsis id stimulus ad virtutis opera, *ibid,* audiant disciplinam . *196,1, si labantur in amores meretricios, labuntur velut in foveam, *201, 1,2. sæpe mortem corporis incurrunt, 2. non sunt nimis laudandi ob periculum depravationis forsan seculuræ, *343, 1. eorum sapientia sila in temperantia et continentia, *303,1, juvenesotim sapicnliæ studiosi vino abstinebant, *210, 1. juveni luxurioso mutuo dans pecuniam, jus non habet eam repetendi, *393, 1.

Juventutis viror cl decus perit fornicando, 136, 1. in ea laborandum pro senectute, 155, 2; 158, 2; 279, 1. est edocenda præ senectute, ct cur, 215, 2. juventutis incauto) emblema, 187, 2 el seq. juventutis ct senectutis diversa studia cl officia : utraque habet suas dotes, *88, 1. altera alterius ope vicissim opus habet, *ibid.* utiiusquo elogia, 2. juventus disciplina) capax est, *143, 2. ex ca hauriuntor mores reliquæ ætalis,*144,1. quanta ejus sit lascivia, *159, 1.

K.

KftpirH tnin frudum quam brachii Juncturam significat, •506, 2.

tam pupillas quam puellas significant, *70, 1.

IU’fxÇ id est corvus, dicitur axcpx, id est pupilla, *448, 2. et seq. alia ejus etyma, *449, 1.

Ripu; a dictum Sire vel Sieur vel Sri^ncur, 513, 2.

Labaii Jacobum circumvenire studens suis dolis est circumv«mlu>r *371» i.

Labia sunt lingua claustra, *293, 2. ea contorquens non vult ngere sincere, <ed decipere, i. ea mordere signum est perfecta) perversitatis, *225,2 et seq.

Labor omnia vincit, 59, 1. continuatus dulcescit, 158, 2. in juventute est assumendus, *tb(d.* virtutem et sapientiam parit, 157, 1. item opes, imperium, el omnium bonorum abundantiam, 162, 1 ; 369, 1 ; 372,1. labore paranda sunt virtutes, 291, 1. labor tenuium potior est otio inerti divilam, 2. labor proprius nobilitat, non avorum, 354, 2. hbore parta non tam cito depereant 384, 2 et seq. labor bove repræsentatur, 405,1. is hominis est dignitas, 428, 1. parit issuaple natura aliquod lucrum, 2. libor homini est pœna post peccatum, conducit etiam minuends concupiscentia», 509, 2. moderandus est, nec nimius assumendus nd opes congerendas, sed qui sufficiat ad victum lucrandum, *iM.* labor jfurit omne bonum el abundantiam, *23, 1; *60, 2. labore parta studiosius servantur, *72, 2. labor continuus omnes difficultates evincit, *249,1,2; *461,2. labore emitur coelum, *501, 1, 2. labor etiam molestiam significat, 510,1. item fraudem, iniquitatem, injuriam, *214,1.

Laborandum ul quæratur victus, 509, 1; *4Gl, 2. idque a prima adolescentia, *244, 1. ct quamdiu vivimus, *505,2. laborando fimus valcntiores corpore ct spiritu, *225, 1. laborandum m hac vita, ul m altera gloriæ opes cnmparemus, 291, 1; 377, t.

Laborans sibi sufficiens, melior est splendido esuriente domi, 353, 2. laborare debent qui edere et ditescere volunt, 404, 2. laborans satiabitur panibus, deses conficietur inopia, *382, I. laborans laborat sibi, id est animæ ct corporis bono, 510, 2.

Laboriosa vita potior otiosa nobilium, 354, 2. laboriosi statina post desiderium conceptum manum operi admovent, 376,2.

Laboriosus vocari potest vir robustus, *97. 1, 2.

Ubratum vocatur osculum, unde, *243, 1.

Lac est sanguis concoctu*. ct primum infantis nutrimentum , 36,1. quod lac prcstanlisstmum, ibid, tac symbolum est puræ ct simplicis vloclrlnT, *ibid,* lac dabatur sapicnliæ discipulis initiandis in Ægypto a vase in modum nnmmæ femincæ, 253,1. Licte vescebantur prisci, noncirnc, *35S, 1.

Lacænæ maritos captivos mutato cum cis habitu liberarunt, 371,2. erant valid® cl fortes, *489, 1.

Lacedæmonii mire fuere concordes, 580, 2. explorabant puerorum indolem, *59, 1. erant in liberorum castigatione severi, *159, 2. in puerorum institutione fuere singulares, 390, 1,2.— *Vide* Sparta.

Lacrpnarum smetarum vis clgaudium, 413, 2 el seq.; 414,2. eas Deus charas habet, *ibid.*

Lactare per metaphoram est inescare , decipere, 36,1.

Læditur omnis homo a seipso, 367, 1.

LxsuS injuria ad Deum solum respidat, 74,1. ejus panoplia cl victoria quintuplex , *ibid,* cl seq.

Ladilla luce declaratur,382, 2. lætiliaimpiorum fallatesi, *ibid,* lætilia capitur mdonymlcc pro amplitudine ct ubertate, 383, I. Lclitiam animi celat sapiens, 413, L ca ad contemplationem mire confert, 456, 2. ejus causa est bona conscientia, *ibid,* est comes individua puritatis, 459, 2. lætitia rei bon® vis® vel audit® corpus simu! ct animum recreat, 476, 1. est flos, decor, ct quasi vita animæ, 547, 2. ea per lotum corpus redundat, *ibid.* ejus alii clTeclus, 548, 1 } "10, 2 cl seq. est optima morborum omnium medicina, 547, 1, 2. redundat ca ct corde in vultum, fML item In corpus, 2 cl seq. lucerna :natur, *71, 2.

Ax-pi;, id est lepus, derivatur a Xx-prrc, *459,1.

Laid. — *Vide* Sæcularcs.

L impas olim Patriare his et Imperatori pr.Tferebatur, 173, L tradebatur in stadio cursoribus, *70,1« lampades

cens® Olim in nnptiis proferebantur sponsis, *88, 1, 2.
Lumie! ubi in Proverbia Salomonis loqui Incipiat, *249, 2 et *fcq.* Lamucl est Salomon ipse, *478, 1. unde sic dictus . •475, 2 cl seq.
Lina semel tincta suum colorem retinet, *113, t. quid tropologice designet, *496, 2 el seq.
Lance® quod sit etymon. *317, 1.
Lanificium est opus feminarum , *404, 2 cl scq.
Lanx melaphojicc vocari po<set lectus, *204, 2 ct scq.
Lapidcsolim ponderum erant loco, 311,1,2; 495, 1 ; 531,1 ; *57, 2 ; *304, 2; *306,1. lapides terminales agris apponi juoil Numa Pompilius, *207, 2. lapides coacervabantur in locum aliquem ut lapidationi servirent, *303, 2. lapis pretiosus non est projiciendus in acervum lapidum communium, 1. lupis *mnisuritn* Cbaldæorum superstitiosus, quis, *306, 2. *lapidem verberare* proverbium do quibus dicatur, 533, 2.
Lapones ventos mercatoribus vendunt, 277, 2. eorum chorea symbolum est gaudii mundani, 418, 1.
Lapsus septem justorum qui sint, post quos tamen non desinunt em justi, *235,1.
Laquei varii quibus vinciuntur opum per fraudem corrogalores, *101, 1. qui laquei peccatorum, *140, 1, 2. laqueus symbolum est timoris» *413, 1. |
Largitiones liberales conciliant honorem , 575, 2.
Larus.— *Vide* Cepphus, Fulica.
Lascivia mulierum est velut rirculus, quo a viris lascivis circumaguntur ad suas libidines , 332, 1, 2. |
Latebre sunt illecebræ facinoris, 37, 2. eas sectantur imPH> 44. 1.
Latere quam sit tutum , 289, 2.
Latitudo in constructione molis alicujus respondere debet longitudini, 542,1. cordi» et animæ latitudo qui différants *386, 1.
Latrones didi sunt a latere quod stipant, 37, 2; 96, 1 ; *202, 2. solent sociis oculo annuere, 285, 2. sunt typus meretricis, *202, 2 el seq.
Latus anima quis dicatur, et jurgia concitare, *385, 2.
Laudare intempestive est quodammodo vituperare, *344, 1. laudari omnes cupiunt, vituperari nemo, *03, 1.
Laudis sectator 1res caveat hostes, gulam, luxuriam, inertiam, *1 14, 1. hus hominum quatenus captanda, *274,2. ca dato explorat hominis bonitatem, *3 >2,1, 2. eam spernere vera laus est, *ibid.* 2. virum sapientem non titillat. sed cruciat, *353, 1. laus proprio in ore sordet, 577, I ; *325, 2. vera est quæ ab inimico proficiscitur, *326, 1, 2.
Laurentius (S.) diaconus Deo et Ecclcsiæ fidelis fuit, *52. 1,2.
Lecti mollities csl pulvinar diaboli, 191,2. sed durior decet Dei servos, *ibid,* lectus sponsoris a creditore tolli nequit, >1 alia bibet minus necessaria, *170, i. non venit In generali hypotheca bonorum, *ibid,* lectus quadratus habet speciem currus, *265, 1. lecti olim aurei el argentei erant in usu, *263, 2; *265, 1. iis etiam llores et poma inspergebantur, *265, 2.
Legatio ad viros graves non csl imponenda stulto , 528, 2.
Legatus fidelis multis salutem adfcrl, 391. 2. legati principum quales esse debeant, 444, i. sui principis secreta celant, altorum expiscantur, *52, 2. si diserti, sæpe eloquentia urbes inexpugnabiles ad deditionem compellunt. *119, I. sunt inviolabiles, *168, 1 si fideles, oblectant eum a quo missi sunt, *268, 2. sunt similes nivi in messe, *269, 1. legatus stultus opprobrium est mittentis, *301, t, 2.
Legislatore* gentium flngebantse cum diis colloqui, 489, 2.
Legitima filiis jure et ex lege debetur, *368, t.
Lemnir mulieres viros tum suos, tum universos obtruncarunt, 182, 2 etseq.
I* »' cur dici po«<int serpentes, 268. i.
Leui' au.inus virtutum omnium se reddit capacem, 329, t.
Lenitas el sanitas cordis opponitur iræ et iorCfüæ, 4S5t t.
Lenocinium in viro est ingens probrum, 586, 1.
Lenones simplices puellas donis seducunt, 511,1.
Leo habet ossa solida, 70, 1, 2. simiam non fert, hinc ejus pastione febri liberatur, 102,1. parcit prostratis, 446,1. est symbolum fortis justiliæ, 496, 2. el regis, *15, 1. maxime ob rugitum, *40, 1. est pronus ad irain,el ipsa gravis est, *15, 1. foriis esi et fortitudo acuii iram ejus, *ibid,* suo rugitu terrcfacil omnia animalia, *16,1; *374, 2. per iram efferatur, *16, 1 ; præ rabio emoritur, cl morions gemit : cju> rugitus est necis prænuntius, 1. $æpe inlegras provincias vastat, ct in senecta in homines grassatur, *ibid,* quomodo iras el fremitus exuat, *ibid.* nisi stimuletur non irascitur, *46, 2. quam sil terribilis, •155, 2. maxime dum famel, *374, 2. cur sil impavidus, *360, 2. quomodo fuga se subducat, *362, 1; *469, 1. animalium cætcrorum dedignatur consortium, *362, 1. securus preda sua vescitur : contemnit omnes hostes, 2. ejus el justi analogia), 1 et seq. vari® ejus proprietates el natura, *ibid.;* *468, 2 el scq. habet coL lum osseum, *362, 2. alternis tantum diebus comedit, *374, 2. ejus rapacitas» *ibid,* pedibus valet, *375, 1. ejus generosus incessus, *467, 2. est rex animalium, *469,1, 2. metuit gallum, *ibid.;* *470, 1, 2 el seq. leones seri ierunt aliquando Sanctis, *313, 1.
Leo Magnus (S.) intrepide Allilæ Hunnorum regi restitit, *362, 2. sua dicendi facundia Altilam compescuit, ne Romam vastaret, 520, 2 ejus in loquendo gravitai et rotunditas, • 448, 1.
Leo IV Pontifex Urbem a pestifero serpente liberavit per publicas litanias, 205, 1.
Leonid® Spartani animus ingens, *362, 2.
Lepus sapiens est ut fugiat canes : ejus natura describitur, *459, 1. unde vox *lepus* derivetur, *ibid,* quid nos doceat, *461, 2 etseq. ejus fœcundilas, *458, 2. e«l typus œconomi® bonique patris el matris familias , *ibid,* item doctorum, *463, 2. item humilium, *464, 2. item Christi, *463, 1.
Lethargus sequitur ex corpore, 22, 1.
Leunculus magis rugit od prædam quam leo grandaevus, '15, 1 ; *45, 2. est magis impavidus, *361, 2.
Levi unde dictus sit, 35 , 1.
Levitas mentis Religioso quam sit noxia, 135, 2. ea majoribus vitiis aditum patefacit, 417, 2. ejus damna, *ibid.* levitas animi in causa est ut promissa sua sponsor non impleat, *270, Î. ea vento denotatur, *ibid.*
Lex vox unde derivetur, 171, 2. lcx vocatur essentia vel subsistentia, 61, 2; 94, 1. est in se lenis, sed nostro vitio fil gravie, 70, 1. inter omnia Dei dona surnrnum est, 104.2. die, noctuqueet mane memoranda, 169, 2 etseq.; 185, 1, 2. lucerna est, lux cl via vitæ, 170, 1, 2; 172, 1. custodienda ut pupilla, 184, 2. hominem dirigit in omni actione, *ibtd.* omne bonum, virtutem el honestatem continet, *ibid,* non fuit ante mundum a Deo creata, 221, 2. eam spernens, se obnoxium facit judicio, 389, 1. quomodo sil superior justo, 469, 1. lcx prima de honorandis parentibus est, cur, 3t, 1. lex omnis non est per se cuilibet clara el perspicua, 171, 2. lex naturalis omnibus a Deo indita velut fons est, 142, 2 seq. et lex creata est participatio legis increate, 172, 1. lex omnis regum a lege æterna Dei derivatur, 212, I.lcx vetus est a Cbrtsto evecta el perfecta, 225, 1, 2. lex sæpe sumitur pro modo, norma, regula, *368, 1. non pro portione legitima hereditatis, *ibid,* lex horninum corda examinat, 523, 2. eam contemnentes mortem incurrent, *13, 2. cur vocetur via, *ibid,* tresob causas custodienda est, *ibid.* est liberi hominis anima, *ibid,* et velut obstetrix, *111, 1. leges omnes regum derivantur a lege æterna quæ est in Dei mente, 494, i. eas, si sint æquæ, Deus propugnat, rarumque sensum luetur contra iniquos, *155, 1. lex. Dei e>l thesaurus desiderabilis, *118, 1. por meusam

rcpræsenlatur, *176,1. cam violantes, amant cl laudan Impios, *866, 1. at cam custodientes zelantur, contra impios, 2. cam non audiens, non meretur audiri a Deo, *369, 2. leges judiciales sunt vi® regi®, quas secus interpretans vel corrumpens, init diverticula, 549, 2.
Liber quis vero sit, *145, 2.
Liber cur dictus sil repertor vini, *486, 1.
Liber *Quœstionum novi et veteris Testamenti,* an sit S. Augustini, 392,2. librorum trium Salomonis argumentum, 1, 1. iideni mystice explicati, 2. hi omnes vocantur Sapientia, 5, 2 ct seqq. eorum ordo quoad scriptionem , 0, 2. libri hæreticorum sunt velut ignis, eorum lectio quam sit noxia, 178, 2 et seq. libris impiis nihil detestabilius, 282,1. at piorum lectio vel auditio ossa impinguat, 475, 2. libris tribus Salomon sapientiam tradidit, *164, 2 libri Hebræorum quales essent, *250,1, 2.
Liberalis promissa liberalilcr præstat, 528, 1. multos babet amicos, *6, 2; *7, 2; *8, 2; *109, 2 etseq. sua dando, non fit pauperior, 335, 2; *150, 1. meretur evehi ad principatum , *7, 2. etiam optimates cum rogant, *ibid.* omnes cum amant, *8, 2. dando munera potenti, ejus iras avertit, *109, 2. adeo aliena non appetit, ut etiam sua elargiatur, *121, 2.
Liberalis (S.) fuit in pauperes effusus, cl miracula plurima patravit, *149, 2.
Liberatila! regia virtus csl, 579, 1 ; *7, 2. magna est efficaci® ad animos emolliendos, *110, 1; *132, 1.
Liberi infames el inhonesti dedecorant parentes, 547, 1 — *Vide* Filii, Proles.
Libertas est noxia, 112, 2.
Libertini cupiditatem suam ad omnia extendunt, *97,1,2.
Liberum arbitrium probatur, 126, 1; 128, 1; 488, 1, 2. non est initium salutis, 241, 1, 2; 480, 2.
Libido carnalis est inter concupiscentias vehementissima, 66, 1. totam animam ad se rapit, *ibid,* vires animi ct corporis exhaurit, 2; 137, 1. vincitur fuga, 66,2. ducit ad mortem, 68, 2. ob eam major hominum pars damnatur, *ibid,* pauci ex ca emergunt, ncc sine singulari Dei gratia, 69, I.csldærnon voluntarius, 2. facit hominem animalem cl brutum, *ibid,* est fulcrum cl basis inferni, 131.1. mortem accelerat, cl multiplicem, *ibid,* hominem facit luridum, 136,1. cur vocetur crudelis, 138, 1. quam noceat corpori ct valetudini, *ibid,* est omnis mali origo, 139, 1,2. usque ad senium homini adhæret, 150,1; 151, i. ignis csl, 175,2; 178, 1. cum qui superavit, facile ignem vincet corporeum, 178, 2. est amens, 180,1. hominem inebriat ac dementat, *ibid.;* 193,1. causai ignominiam, infamiam, dolores, mala tam corporis quam animi, 140, 1, 2; 181, 2. tenebras quærit, 188,1. cur sapienti® contraria sit, 65,2 cl scq.; 262, 2. ejus strepitus ct inquietudo, 263, 2. non satiat, sed sitim exacuit, 141, 1 ; 265, 2 ct seq. sanctissimos et fortissimos domuit, 267,2. viam ad alia scelera sternit, 268,2. libido est inter conjuges moderanda, 146, 1. ejus noxa, 2. ejus titillatio neminem non invadit, *57, 1. libido mater csthæresis, *110, 2. rationis lumen in nobis exstinguit, *203, I.est filia ebrietatis, *209, 2. et seq. non saliatur usu, *520, 2. per os vulva denotatur, fhid.;*444, 1. deducit recta ad infernum, 44T,I« corporis vigorem exhaurit, *480, 1,2; *502, 1. libido multarla est insatiabilis, *441, 2 — *Vide* Adulterium, Fornicatio, Meretrix.
Libidinosi robore corporis, el vigore mentis destituuntur, 66.1. agre ad sanam mentem redeunt, 69, 1, 2 ; 135,1. non sunt fœcundi in matrimonio, 137, 1. eorum sera pœnitentia, 139, 1. canibus nssimilnntur, 106, 2. in inferno cæteris damnatis gravius punientur, 268, 2. eorum spin® cl laquei, *118,2.— *Vide* Fornicarii, Adulteri.
Librare aquas quid sit, 235, 1. librare item csl ejaculari et grava facere, 2.
Lignum vit*. — *Vide* Arbor.
Llion urrvnx rude el impolitum acuit, *327, 1,
Limbo (m) quomodo anim® patrum adventuri Christi tim diu exspectantes affligerentur, 387, 2.
Limbus argenteus cur inducatur vasi testaceo, *320, 2.
Limbus patrum erat justis hortus deliciarum, *440, 2.
Limites agrorum el possessionum non sunt plus «quo extendendi, *170, 2. quanta ewcl eorum cura priscis, *ibid.*
Lingua a Deo dirigitur, 480, 2 cl seq.; 493, 1. non custodita, cauta est litium, 538, 1, 2. si non possit loqui utilia,se vertit ad probra, detractiones et contumelias, 538, 2. eam moderans vir est sapiens, 554, 1,2. est in homine optimum et pessimum, 555, 1 ; 584, 1 sibi et aliis vitam vel mortem, bonum vel malum adfert, 576, 2; 585, 1. ejus perfectio ultimo acquiritur, 583, 2. est ultimum vivens, el primum moriens, *ibid,* eam qui potest cohibere, poterit et rcliquo* affectus suos cohibere, *293, 1. eju« clausura toni labia, dentes, ratio, lex, timor Dei, silentium, 2. lingua bona loquenli copiosum adfert fructum» 585, 1. conciliat vitam praesentem et «ternam audienti, 584,1. et sibi, et ei de quo loquitur, *ibid.* ejus custodia necessaria paradisum amissum recuperare volentibus, 375, 2; 450, 1, 2. lingua detractorum gladio et sagittis comparatur, 166, 1. lingua detractrix parit tristitiam ct lacrymas, item iram el vindictam, *286, 2. præsenlibus adulatur, absentes mordet, *287, I. lingua impiorum, quia noxia proteri, m relur exscindi, ac de facto s®pe exscinditur, 310, 1. lingua justorum instar argenti est, 298, 1. qu® bona operetur, 299, 1. lingua sapienlium est instar hydrargyri, *ibid,* tam proprios quain alienos dolores sanat, 361, 1. quo sensu hæc ornet sapientiam, 446, 2. ordinale sapientiam eloquitur, 447, 1. eamque honorat el commendat, *ibid,* lingua placabilis est in «e sana, et Instar fructus arboris vit®, 419, 2. hæc omnes animi ægritudines in aliis curat et sanat, 450, 1. lingua immitis et iracunda alio< destruit, et se lædit, *ibid,* lingua sanans iram aut dolorem, est suavis ct grata, 448, 2. qu® sit lingua sana, 325, 1. lingua ebrii loquitur lisciva, *209, 2. lingu® incontinentis octo cruciatus, *119, 1, 2. lingua fallax sectatur animos sibi similes, 5'4, 2. lingua falsi testis noccntior est quibuslibet armis et telis, *277, i. quamque ca sit acuta, *ibid,* nocet eminus ct cominus, *ibid,* lingua maledica est incendium, 511, 1. lingua mendax est sexluplex, *100, 1. non anni veritatem, *323, 1 ; *324, 1, 3. lingua mollis frangit iram, *272. 1.
Linifidum est opus feminarum, *494, 3 el seq.
Linum non sentit tineas, *284, 1. quid allegorico designet, •406, 2 et seq. est symbolum castigationis carnis, *511,2.
Lis vox dicta a contentione limitis, *310, 2. liti dans initium , causa est omnium malorum inde sequentium, 537, 1. ejus initia succidenda, nec ipsa ulterius prosequenda, *ibtd.* 3. non tam cito componitur, quam inchoatur, *ibid,* ca fugienda, *ibid,* non temere assumenda: et inchoata cum honore succidenda, *46, 2. ejus damna, *ibid,* nisi succidatur, fit immortalis et irreconciliabili! , in quo similis serpenti sit, *ibid,* lis externa parit litem internam cum animo, *47, 1. lites mulla generant peccata, 544, 1, 2 plerumque oriuntur ex impiorum improbitate et dicacitate, *810, 3. lites fratrum sunt gravissima? et inexpugnabiles, quare, *ibid.* 580, 2; 582. 1.
Lites injustas pauperibus intentans, non erit impunitus, 830, 2.
Litigandum (non) cum impiis el malignis *237, t. 2.
Litigantium plurim® et continu® expens® sunt, 289. 2. sibi mutuo probra et vilia aggerunt, 46. 2. eorum anima perpetuis est in motibus, 47, 1.
Littera Pythagor® exponitur, 127, 1.
Litter® quiescentes Hcbr.eis srpo commutantur, *196. 1.
Littoriu! in hominibus spem ponens, ab hoste prælio victus el vinctus e<t. *77, 2.
Lividi oculi qui vocantor, *204, 2 et seq.

Liror *vulneris* abderget main, quo sensu, *89, 1, 2.
Loco (de) contentio vitanda quietis causa*, *260, 1. recto locus mutatur ob 1res rationes, *335, 2. loci stabilitas necessaria ad virtutis perfectionem, *337, 2.
Locusta qui<l homines doceat, *462, i, 2. earum turine, *459, i; *462, 1 ; *463,1; *464,2. sunt typus militum, •463, 1. et anachoretarum et Gentilium, *464, 2. ct humilium, 2. item Christi, *465, 1.
Lomentum est farina sabacea, ejus erat usus ad eruganda corpora, *280, i.
Loup « vitas timori Dei tribuitur ut merces, *138, 2. ejus tria documenta, 548, 1. datur n meile, *230, 2; *232, 2.
Longanimes sunt magnanimi et tardi ad iram, 434, 1. longanimis est vir prudens, 555, 2. est magnanimus, M3,2. longitudo narium signum est prudentis; longitudo animi sapientis, 1. longitudo dierum symbolice denotat æternam beatitudinem, 88, t.
Loquacitatis remedium est libra rationis, *408, 1, 2.
Loquaces multos offendunt, ct parum proficiunt, non sunt opii ad regendum, 555,1. perstringuntur, *10/1. eorum physiognomic, *69, 1, tales prodere solent arcana, *ibid.* multis hostium patent incursibus, *293, 1. sunt similes abortienti, *408, 2, loquax sæpe a vero et recto aberrat, 283, 2.— *Vide* Garrulus, Lingua.
Loquela prudens magnam requirit circumspectionem, 296, 2.
Loquendi tempus quod esse debeat, 868, 2. in loquendo inconsideratus, incurret mala, 375, 2. loquendi ad alios pravis, 507,2. loquendi pruritus in homine vehementissimus est, ct difficillimus cohibitu, *293, 1. loqucns sino Deo nihil persuaderò potest audientibus, 481, 2. loqueos superbo clarroganter quærit sibi ruinam, 544, 2.
Lot posteritas Israeliti» non accensebatur, 557,1, 2,
Lucerna dicitur a luco, 170,2. ejus et lucis differenti®, 171, 1. lucerna symbolum est sapientiæ, virtutis, lætiliæ ct prosperitatis impiorum, 382, 2 et seq. cur ea dicatur exstingui, 383, 1. quarum rerum sit symbolum, *70, 1 ; *83. 1; *97, 2. cur lucernæ lestaceæ in sepulcris Martyrum olim apponerentur, *70, 2. cur *lucerna Domini* dicatur spiraculum hominis, *82. 2 e lucerna superstitiose omen ohm captabant an proles esset futura vitalis, ncc ne, *83, 1,2. ad eam operabantur olim stremi® mulieres cum ancillis et puellis, *503, 1.
Lucerna piscis est symbolum linguarum Apostolicarum, 299,1, 2.
Lucia (8.) oculos sibi eruit, et cos amasio misit, 264, 2.
Lucifer stell i conics et assecla est solis, 117, 1.
Luciferi superbii quantopere sil humiliata, *41 í, 1, 2.
Lucretia fuit lanifica, *495, 2.
Lucrum serio sectantur mercatores, *62, 1, 2. lucrum e labore proprio dulcius csl eo quod sine labore provenit, *303, 1.
Luctus pro peccatis quam sil salutari*, 413, 2; 414, 1, 2.
Ludganlis (S.) fuit Christo Jcsu in deliciis, 240, 2.
Ludiiuigistcr quidam Antiochenus Catholicus scite respondit Libanio sophistae cavillanti, *300, 1.
Ludovici!» (S.) rex Franci® vldnU et miseris semel in hebdomade per sejus dicebat, *54, i; *397, i.
Ludovicus Pius Imperni. I). Virginem unico coluit,213,2.
Lugentes In funere bibant vinum, *485, 2.
Lumbi sunt symbolum concupucenti®, 80, 1. illos constringere metaphorice est concupiscentias carnis restringere, •602,1.
Luna matrem representa!, *71, 2«
Lupanar dictum a lupis, id est meretricibus, 202. 2. est scelerum spelxum, *203, 2. lapanaria olim ffebaut in specubus et fornicibus , 68, 2. sunt officia® diaboli, 268, 1, 2.
Lupo quinta sit rapiendi ct nocendi vis, 40, 2. typus es ostentatoris, 497. I. ejus calcaneus equum stupefacit *139, 2. cum tenere auribus periculosum esi, *316, 1 est astutus et dolosus, *877. 1, 2. cur lupi non procul a leone pascantur ct oberrent, 2. sitiunt sanguinem animalium, *378,1. eorum cum ovibus antipathia, *459, 2.
Lusitanus quidam aulicus falso alium accusans ul eum perderet, sibimetipsi malum accersivit, *323, 1.
Lusus Dei in orbe terrarum in quo consistat, 238, 2. isque lusus est quadruplex, 239, 2.
Lulbecus conscienti® remorsus hausto vino lentavit obruere, *486. 2.
Lux quomodo differat a lucerna, 171,1. lux justi quæ «11« catar, 389, 1. lux quarum rerum sit svmbolurn, *ibid.* 498, 2; *71, 2. quare el quomodo hæc hrliflcet, 883, t. ea semper crescit ct magis clarescit, *(bid.* lux atilrnm alia naturalis, alia supernaturalis, *83, 9.
Luxuriæ amaritudo cl damna, 133, 1, 2. ejus apologus, damna, causa, 138, 2. brevis est ejus voluptas, 175, t. fugiendo vincitur, 470, 2 el seq. luxuria omnem luxutn significat, *43, 1. luxuria est pœna hæresis et superbi®, *157, 2. non solum petulantes, sed el homicidas fácil, *201, 2. est sanguisuga, *444, 1. — *Vide* Fornicado, Libido, Meretrix, Venus.
Luxuriosus pro Deo habet suam luxuriam, *435, 2.
Lychnis gemma symbolum est lucero® legis, 171, 1.
Lydwina (S.) habuit bursam Christi indeficientem, *149,2.

M.

Macarius (S.) Abbas dæmones non timebat, 108, 9.
Miches Abbas audita detractione illico in somnum incidebat, *287, 2.
Machiavelli (Nie.) impia axiomata *85, 1.
Macronense mei insomniosum est *273, 2.
Mœcenatis in Itylo lascivia, *64, 1.
Magi pascunt ventos, 277, 1, 2.
Ma¿dslratus est legem Dei populo proponere, lucri, vifh dicare, ctleges humanas condere, 172, 1. magistratum detrectantes ad eum promovendi, 28, 1. ejus elogium, 136, 1. eum violans, principem violat, 553, 1. quomodo magistratus regere debeat, *468,1. non est dandus stulto el indiguo, *303, 1 ; *304, 1. nec detur cum dono ementibus, *894, i.
Magistri cur crebro suos auditores excitare debeant, 118, 2. dent discipulis occasione* proficiendi in doctrina, 260, 1. in discipulos non nimis sæviaut, *476, 2. eos osculari solent, *211,2; *248,1.
Magnanimitas exaltat oculos, el dilatat cor ad mala perferenda, *97, 1. omnia adversa superat, *226, 2.
Magnanimus quis dicatur, 573,1, 2. non vindicat injurias, sed contrinnit, *12, 2-
Magnes cur dictus lapis amoris, el amor : unde dictus magnes, 530, 1, 2. an sit vivus et animatus : ejus vir angelar mole, frangitur frigore, imbre, glacie, non •ilio, *ibi l*
Magnitudine animi mala superanda sunt, *225, 1, 2. et pcr hæc illa crescit. *226, 1, 2.
Magnus spiritu qui dicatur, 573, 1,2.
Mnhumetani ctiamnum lapides in acervummiltunt, *306, 2.
Majestatis scrutatio Minili» est melli nimis comesto, *291,1.
Malachias (S.) re pauper, spe dives, ampla monasteria ædtÛcabat9 526, 1.
Malchus (S.) qua consideraliomr ad monasterium profugus redierit, 156, 1«
Maledicentia est velut sanguisuga, ejusque filia, *146, I, 9,
Maledicere patri vel matri perinde est, *69, 2. id qui facit, erit obscurus et inglorius, *ibid,* ct privatus lumine rationis, ‘70, 1. maledicere inScriptura tripliciter sumitur, *349, 2.
Maledictio Dei causa est egestatis, 301, 2.
Maledictum patientia repercussum in suum redit auctorem, 294,2. in Scriptura sumitur pro convicio, *296, 1. maledilla inuuccnles uou afficiunt,*196, 1, 2; *297, 1, 2.

reddunt In maledicos, *ibid.* comparantur avi ex uno loco in alium transvolanti, *ibid,* semper aliquem lædunt, etsi non deliberalo, *ibid.*
Maledicus in parentes erit illiberis, *70, t, 2. ct privatur œterna vita, 2. exstinguit in mente lumen pietatis. *71,1. est infelix, 2. meretur parentes amittere, "71,1,
Malefacere nulli licet, nc quidein inimico tuo, *216, 1.
Malefica mulier quæ dicatur, 350,1.
Maleficentiae gradus quatuor, 08, 1. ea sugillatur, 99,1.
Maleficium non satiat, 115, 1.
Malo parta cito ditabuntur, *72, 2; *160, 2. — *Vide* Opes.
Maligni sunt malcfiii, *237,1.
Maliliæ perfecto signa, 512, 1. deviat a natura rationali, •102, 2.
Mali cogitant mala, 165, 1. Jacebunt ante pedes justorum in futuro oevo, 424,1. malos bonis subjici magnum est bonum, non tantum bonorum, sed t*l malorum, 2. at cum illi bonis dominantur, signum est maledictionis divina, *ibid,* soli oderunt se, *9, 2. malus oculo denotat avarum, invidum, dolosum, gulosum, malitiosum, *187, 2; *189,1, 2. — *Vide* Impius.
Mallei gehennæ quales sint, *41,1.
Malum impendens qui contemnit, exitum subdit, 388.1. mali contagium majus est quam boni. 394, 1, 2. mila quæ peccantem mineant, 803, 2. mah nunquam fleri possunt bona, etsi optima intentione facta, 483, 1, 2. in suum recidunt auctorem, 511, 1. mala pro bonis reddens, meretur ut pro his paria mala recipiat, 537, 1; *147, t. mala declinat prudens, 541,2. malum indagans cx dictis factisque alienis, amat lites ct dissidia, 5H, 2. id alteri machinaos, sæpe est infortunatus; at ¡psum exsequens, sæpe in idipsum inridel, 546, 1. dal materiam viclorіæ, *74, l.in malo alterius liciatus, sæpe in idem vel simile incidit, 527, 1. malum augetur ira ct vindicta, *13, 2. sæpe impius iniluin pro pio patitur, *115, t. *malum* subinde pro tristi accipitur, *280, 2; *403, 1.
Mancipia dicta quasi manu capta, *406, 2. — *Vide* Servus.
Mandata Dei sunt justa et acqua, 383, 2. eorum is rationes et causas celat, iis tamen omnes, etiam reges debent parere, *193, 2. iis corda hominum explorantur. 523, 2. dicuntur viæ, cur, *23,2. ea servantes custodiunt vitam tum præsentem, tum «ternam : ac spernentes, mortem incurrunt, *ibid.* — *Vide Lex.*
Mano sunt diei totius opera dedignanda, 339, 2. quod qui facit, magna sibi parat merita, 1. mane viget mens et ingenium, 2. mana ultimum est post diem mortis, 52, 2.
Manichei damnabant agriculturam, 357, 1. cur finxerint duos Deos, *6,1.
M inna expressus typus est Eucharistia, 251, 1, Î.
Mansuetudo reddit hominem aptum regno Del, 329, I, 2. ei gratiam conciliat, 390, 2. c*l cordis sanitas, 435. 2. mansuetudo cfllcacissimum remedium csl contra omnia vilia, 437, 2. mansuetudinis quanta sit vis, *139, 1,2. cur ei detur calcaneus, 2. animum in perpetua quiete constituit, *273,2.
nsuetus potentlor est viro forti, urbes expugnanto, 515, 2. calcat opes ct honores, *139, 2. nfTrical altori mansuetudinem suam, *168, 2. omnibus est amabilis et gratus, 242, !• aliorum doloribus cl passionibus medetur, 436, 1, 2.
Manus symbolum est societatis, 331, 1. manui su is Deus multis de causis extendit, 48, 1, 2. manus quarum rerum sit symbolum, *ibid, manus in manu non erit inno»* cent, quid sibi velit, 330, 1, 2. ct mnnus *Hngurr* quo sil vil un et mortem continens, 584,2. *manus defigere* est vadem «c dare creditori, *170, 1. cur manus abluerent homicidæ justi vel Injusti, *381,1.
M ircus et Marcellianus (SS.) a S< Sebastiano sunt in mar* tyrio corroborali, 508.9.
Marc Rubrum quomodo diviserit Deus, *92,1. mare superatur nb obediente, *126, 1. maria an vocari possint abyssi, 233, 2. ea Deus cert i lege et gyro metatus est, *ibid,* mari* termini qui vocentur, 236, 1. mare mysticum triplex, 27, i. mare Mortuum unde dicatur, 286,Î.
Margaritarum pretium, 86, 1. margaritum appendebatur inauri nureæ, *267,1; *268,1.
Maria quam diverta significet, et unde vox derivetur : ac derivatio ct significatio quælibel B. Virgini accommodatur, 216. 1, 2.
Maria (B.) mater Del est Pandora vere, 35, 2. quare filium suum summe dilexerit.el ipse illam, 107, X est aurora Ecclesia», It 8,1. pcr apem repræ«entalur, 159,2. ejus cultus remedium est contra tenlationes cornil, 194, 1; 199. 2. esiodea sapienti®, et mater sapientiæ œlernæ, 203, 2. cur in monte Esqmllno coli voluerit, *ibid,* magna prædicavit, 206, 1. pratesi Conciliis et piu congregationibus ipsiu« nomine erectis, 208, 1. item sanctis cogitationibus. 2. fuit Religiosa, et Religiosos el Religiones protegit : prresl eruditis cl eruditioni cuilibet, *ibid,* quos doctos ip<i docuerit, 209, 1. odit superbos, quiasummeesl humilis, 210, L mores ejus quam sancti cl spectabiles, 2. est nostra Minerva et Amazon, 21!, 1, 2. fuit cœlum el firmamentum, *ibid,* est mundi regina, cur, 212, 2. habuit oh Filii Dei mitemilalem dominium in omnia, 213,1. habet hoc titulo Deiparæ, *ibid,* ab omnibus gentibus vocatur domina, *ibid,* diligentes sciamine diligit. 214,2. ejus chantas est ardentissima, *ibid.* Christianos mirifice complectitur, 215, 1. habitus cl actu», quo diligit eos, est in ea maximus, *ibid.* Ecclesia illi est commissa, *ibid.* filium suum in cruce obtulit Deo pro totius mundi salute, 2. qu® hominibus contulerit beneficia : pueros et a teneris illi servientes maximo diligit, *ibid,* ejus quanti sil gloria, 217,1, 2. ejus gloria e bellis, 2 et seq. est mediatrix el auctrix noslræ redemptiouls cl salutis : filii sui vitam, dolores el mortem Deo obtulit ex ardentissima eh aritale, 219, t. Ipsa est altare ct sacerdos, ibid, quam mullos tum gratiarum, tum hominum sanctorum fructus ediderit et assidue edat, 2. est princeps operum Dei. cl ab initio decreti, 225. 2. accepit a Deo principatum grati®, glori®, sanctitatis et dominii : facta quoque ab eo est primiliæ operum ejus, *ibid,* in ejus utero perfectum est m ixinium operum Dei, 226, 1. est microcoMuus gratiarum, *tbid.:* 234, î. est solium glori® Dei, 220, 2. quomodo dicatur primus homo, *ibid.* est muntin* specialissimus, cl cœli terrrque mysterium : est repamtrix toliu* mundi. 227, L cœlum terræ reconciliavit : nemo in cœlum ascendit, nisi ipsa consentiente, adjuvante, dirigente, *ibid,* novo Christi inorum sæculo dedit exordium, *ibid,* ab ælcrno est a Deo ordinata, 229,1. fuit ordinata sacerdos mystica, et in omnibus suis cogitationibus, verbis cl actionibus ordinatissima : sanctos el sanctas congregationes ordinat el disponit, *ibid,* est castrorum acies ordinali : fuit consanguinea SS. Trinitatis, ibid. conjunxit hominem Deo,23û, 1. est omnium mater quadruplicitcr, *ibid,* ejus conceptio est principium omnium operum supernaturalium Dei,232, t. est idea perfectionis, virtutis et sanctitatis, exemplar decoris et grati®. abyssus miraculorum, *ibid.:* 225, *2.* fuit a Deo ab ælcrno predestínala non solum ut esset sancta, sed el mater sanctorum, 232, I. quot annis ante Christum sil concepta, 2. est cœlum animatum, idquo quintuplex, 234, Î; 238, I, 2. est aqueductus gratiarum, 236, 1. Christum quomodo arnbieril, *ibid,* fuit mare dolorum in passione Chridi, 2. est doctrix fidelium, *ibid,* csl pluvia maris, domina maris, celsior mari, *ibid,* quo picto centrum dici possit 237, 2. est a Deo in omni sapientia ct sanctitate enutrita,et In iisdem omne*homines enutrit ct promovet. 238, 1. est inundu* divinus, *ibid,* in variis figuris veteris Testamenti fuit adumbrata, 241, i. ejus

ddici.T sunt c«se cum Deo et filiis hominum, *ibid,* eam qui quærit illico invenit, 243,1, 2. qui vero illam non reveretur, ejus ultionem sentiet, 248, L eli in Ecclesia Christi nntcrfamilias, *ibid,* ojaf uterus allegorico est domus sapienti®. *ibid.;* 219, t, 2. quomodo cum ad hoc Deus disposueritel adornarit, *ibid,* quomodo nobis mensam instruxerit ct proposuerit, 253, 2. quomodo misceat vinum aquæ, et jugulari! fdios suos, *ibid,* invitat omnes ad vitam excelsam ct contemplativam , 256, 2. fuit crater continent et propinans nobis carnem cl sanguinem Christi, *ibid,* secretum semper captavit, 153, I. incessanter mortem optabat ul Deo fruerctur, 387, 2. «edificai Ecclesiam numero et virtute fidelium, 402, 2. omnium hominum mater est, 579, 1. pro omnibus intercedit , *ibid,* omne bonum invexit in familiam Josephi, ct lotum orbem ct Ecclesiam, 586, 2. mortua creditur præ desiderio videndi Christi cl præ gaudio, 112, 1; *121, 1. fuit cœlum , petra, mare, *453, 1, 2. fuit vero mulier fortissimi, el Martyrum regina, *190, 2. ejus vaiorei pretium recte vocatur unio, *ibid,* in ea confidit S. Joseph el Spiritus Sanctus, *493, 1. est peccatorum advocata, *ibid.* Joscpho suo retribuit omne bonum, *494. 2. operala est manu lanam et linum, *497, 1. item spiritualiter, 2. fuit dedita vitæ nclivæ simul cl contemplali'æ, *ibid.;* *509, 2. c4 velut navis afferens panem vivificum, *409, 1. fuit plena omni virtute et gratia, *ibid,* merita sua semper adauxit, idquo in bonum Ecclesiæ, *ibid,* ei dc omnibus necessariis prospicit : Keligiones novas ad ejus subsidium suscitat, *501, 2. est ejus atlas, *502, 2. cl ejus malerfamilias, *526, 2. fidelibus sua merita communicat : Sanctos eximios ante aetatem prævcnil, *499, 2. est ager et vinea, *501,2. Ecclesiam fœcundatn cl florentem reddidit, *ibid.;* fideles quosque ad convenientem sanctitatem promovet, *ibid.* *504, 2 el seq. diu noctuquc incubuit orationi, *504, 1. de filii sui resurrectione nunquam vacillavit, *ibid,* mox a morte resurrexit, 2. est negotium omnium sæculorum , *ibid.* ejus opera corporalia el spiritualia erani continua, cl recta cum intentione peragebantur, *506, 1. ejus misericordia cl liberalità, *507, 2. ardens ejus charilas iu Deum ct proximum, *511, 2 el seq. liujtH actu* immense adaugebat* *509, 2; *511. 2. sibi devotos virtùlibus induit, *509, 2. cos peculiari gloria in cœlo donat, *510, I. an per singulas actiones suas semper meritum duplicarii, *ibid,* ultimo charitatis suæ actu meruit majorem gratiam ct gloriam, quam omnibus procedentibus, 2. varia privilegia ci data , quæ nobis sunt incogniti, *ibid,* plus h ibuit gratix, gloriæ ct honoris quam omnes angelici homines simul, *511, 2; *525,2; *527, 1. nunquam vel in minimo peccavit, *511, 2. semper sancta cogitabat, *512, 1. videtur ipsissima charilas, *ibid, cur* ab omni peccato fuerit immunis, *ibid.;* *513, 1. amor ejus in Deum, *511, 2; *513, 1. Verbi incarnati conspectus eam jugiter inflammabat, *ibid,* suo Joscpho se humillime subjecit, *515, 2. est virginum dux cl prases virginitatis * *ibid,* ejus fortitudo cl decora modestia •502, 2; •517, 2. ejus pulchritudo corporis, '517, 2; •531. 1. csl terror dæmonum, *517, 2. quam fuerit ei sil clemens, *520, 1, 2. vitam egit rigidam et austeram, •522, 1, 2. ab omnibus laudalur, a Christo , angelis ct hominibus, *523» 1,1. quam sxl in terra celebris, *ibid.* transcendit gloria omnes Sanctos. *521, 2 et seq. suo in opus incarnationis assensu plus meruit quam omnes Angeli cl Sancti omnibus suis actibus, *525, 1. ejus dignius ex co quod sit mater Dei, *526, 1. suis meritis superat omnium angelorum et hominum merita. et plus valent ejus preces quam horum preces, 2; '524, 2. csl regina angelorum , et mediatrix fidelium , *527,1. virtutes el gratias omnes habuit in eminenti gradu, *ibid.* qua ratione sil mediatrix angelorum, *ibid,* quantum boui muivlo præsliterit, 2. omnes virtutes auctoravit, •530, 1. fuit in conceptu opus Spiritus Sancti, 2 cl seq. corpus habuit undequaque perfectum, *ibid,* in filium suam pulchritudinem derivavit, *ibid,* quanta animæ ejus pulchritudo fuerit, *53!, 1. fuit Dei thronus, *ibid,* dicta varia Patrum cl Doctorum de utraque ejus forma, 2. habita pene est dea a S. Dionysio, *532, 1. 2. quia cultus ejus spirabat quid majestatis plenum, *ibid,* in cœlo ab omnibus angelis et cœlilibus laudatur, *534, 1.

Maris (S.) Ægypliacæ moricntis vox, 441, 2.

Maria Magdalena (S.) de Christo mire anxia et sollicita fuit, 214, 2. pascebatur suis Incrymis, 414, 2.

Maria infanticida navem ingressa, ca progredi non potuit; sed ea in more expulsa, confestim progressa csl, •381, 1.

Maria Oigniacensis sollicite cor suum custodiebat, 124,1. ex contactu manus virilis e devotione, motus primos carnis sensit, 193, 1. ejus in morie vox, 441, 2. de salute sua facta certior, exlra se præ gaudio quasi rapta fuit, 476, 2. ad dies multos nullam cogitationem inordinatam habuit, *234, 2. moriens risit, et ridens est mortua, *518, 2.

Manna (S.) falso diffamata, sed patiens, obsessam quamdam a diabolo liberavit, 517, 2.

Maris Episcopus Chalcedonis scite respondit Juliano Aposlulæ cæcitatcm exprobranti, *300, 1.

Maritus rex est uxoris ct familia?, 348, 2. ei quatenus adulterum occidere liceat, non tamen citra culpam apud Deum, 182, 1, 2. adulteram relinens stultus ct impius est, 586, 2. ejus magna crux est uxor suspecta de fide, ve! pigra cl improvida, *491, 1. sil uxori suæ benevolus, 493, 2.— *Vide* Uxor.

Marlmus non timuit captus a pradonlbus, 381, 2; *361, 1, 2. pauperem vestiens, Christum vestisse visus est, 440, 1. ejus moricntis vox, 2; 441, 1.

Marlinus I (S.) Pontifex in templo S. Maria Majors a morte fuit præservatus, 204, 2.

Martyres adamanti assiinilantur, 80, 2. sunt victims quas Deus sibi mactavit, 253, 2. cœlum caro emuni, 291, 2. cOrinn lingua constanter Deum coram tyrannis profitebatur, 298, 2. bobus repræsentantar, 406, 1. eorum in morte sua spes, 441, 2. Martyres sunt qui vitam divinam agunt, 407, 2. Martyres nonnulli jam mortui caput manu gestarunt, 33, 2. nonnulli enecti sunt fame, secus nc Dominus olim promisit, 273, 2. praferendi sunt sapientibus priscis, 523, I. Deum quam maxime (fileterutti* 5í3, 1. mentis fortitudine carnis imbecillitatem sustentarunt, 573, 2. ibant ad tormenta læli, cur, 451, 1. a suis vulneribus in cœlo decorantur, *332, 2. eorum fortitudo cl virilis animus, *506, 2.

Martyrium sine sanguine triplex csl, *178, 2. martyrium ove designatur, *472, 2. martyria olim dicta sunt templa* 203, 2.

Mater tractat filium blandius cl connivcntius, 271, 1. hinc de ejus improbitate mœrct, *ibid,* cum eum tenerius arnet, *ibid.;* 465, 1. magis dolet dc ejus protervia qtiam paler, *ibid,* matrem esse Dei quanta sit dignitas, 213, f. mater filiis immorigeris non irascitur, sed dolet. 552, 1, 2. mater senescens sæpe a filiis majoribus contemnitur, *198,1. sed contra csl laetificanda, *190, 1. ad eam maxime spectat puerorum educatio el institutio, *403, 2. matrisfamilias providentia colligitur ex distributione operum cl cibariorum in domesticos, *449, 2. sil vigilans, *500, 1. omnes domus partes circumlustret» *521, 2. ct elavem earum servet, *522, I.

Malerfamilias prudens aedificat domum, quo sensu, 401,1,2.

Materia forma præparari debel congruentibus certis qualitatibus, *20, 1, 2.

MaternlUi Dei, quantæ sit dignitatis* *526, 1* 2.

Matrimonium est institutum ad sedandam sitim libidinis. 141 , 1, gratiam confert in statu legis novae, *ibid,* cu* finis et fructus est soboles copiosa cl liouoraU, U3, i.

C<t in loge nova Sacramentum, ideoque sanctum et inviolabile t 180, 1. id felix csl ubi vir et uxor boni in unum conspirant, 585, 2. unde matrimonia molesta et infausta sint, *19, 2. quare in calis copulari dicantur, *21, 2. non sunt ineunda inter minorenne*, *40, 2.
Matrona honesta quomodo se gerat et ornet, 189, !•
Matthias Ilovius Archiepisc. Mechliniensis Proverbia Salomonis assidue volvebat in itinere : ejus elogiurn , 6, 1.
Matutina pluvia in Script, quæ dicatur, 499, 1. matutina clientum salutationes erant priscis m usu, *343, 2.
Matutinum tempus opportunum est institutioni, 399, 1. et quæ tunc discuntur, tota die inherent : tunc etiam animus est sedxlior, *ibid.*
Mauritius (S.) erat sermone silens, et silentio loquens, 321, 2.
Mauritius (S.) dux suos milites ad martyrium obeundum nnim.i\it, 508, 2.
Maxhniliani I Imperat, vox de vera nobilitate, 354, 2.
Mecbtildis (S.) in Christi corde omnem inveniebat requiem, 437, 2. in morte risit ab angelis defensa, *518, 1. silentii fuit tenacissima, 111, 2.
Mediatrix fidelium est B. Virgo, *527, L an et angelorum, *ibid.*
Medio (in) est virtus, 80, 1.
Mediocritas cur umbilico designetur, 80, I. opum optima csl, el optanda, *432, 2; *433, 2.
Medulla est ossium fomentum ct firmamentum, 203, 2; 508, 1.
Mei sobrie sumptum salubre est, 100, 1. putredini medetur, 282, 1. est symbolum bonitatis, affabilitatis, beneficenti®, *ibid,* mellis effectus, 508, 1. ejus usus in medicinis, ibid.; *230, 1. os>a vegetat, 508, 1. symbolum sapientis est ct sanctitatis, *229, 1,2. pluit e cœlo , *ibid.* ejus generatio, *ibid,* colligitur ab apibus, 508, 1 ; *229, 2 maxime a partii» *ibid,* est succus subtilissimus ct saluberrimus, *230, 1. omnium sapori se accommodat, ibid, est sincerum ct non fucatum, 2. optimum ex thyino legitur, *231, i. ejus praestantia unde colligatur, ibid, aliis rebus commixtum prodeM, purum obest, *ibid,* cadavera preservai a putrefactione, *ibid,* est symbolum voluptatis *-73, 2 et seq. item sapienti®, *274,1. item ornielli®, 2. item laudum humanarum, *ibid,* quæ in stomacho mala procreet, *275, 2. mei optimum csl in imo vasis, *276, 1. ejus nimius esus nocet, *273, 2; *290, 2. ipsum in se grave est, "290, 2 s
Melancholici inulta tristia ct horrida imaginantur, *310, 2; *312, 1, 2. per terram denotantur, *447, agre vino vincuntur, *485, 2.
Melania cur genus suum aliquando dilaudaril apud præfOCtum I' Il BSlfa;r, *298, 2,
Meliora debent præcsse deterioribus, non e contra, *392,2.
Membro (in) per quod qui* peccavit, maxime punitur, *60, 1. membra Christi in Eucharistia suam habent connexionem, ordinem et dispositionem, *180, 1, quæ membra a quibus planctis regantur, *181, 1.
Memoriae labilis quod sit signum, *467, 2. qua arte Juvetur, 185, 2.
Mendacium triplex est, 167, 1. mendacium perniciosum, Deo cl hominibus valde invisum est, *ibid* mendacium in Scriptura sumitur sæpe pro fraude et fallacia, 2. vi assuetus nihil evincit, sed potius sibi obest, 277, 1. simile id est vento et pastori ventorum, *ibid.* 2. id statini deprehenditur nec durabile est, 364, 2. quando Deo ct proximo noxium, est peccatum mortiferum, 377, 2. es< evanidum, item fascinum ct pr&stfglum, 406, 2. ejus nomina hcbraice, 407, 2. semper est illicitum, 2. mendacium omneuletestatur Deus, 367,2. dedecet quoslibet, ac maxime principes et ingenuos, 528, 2 et seq.; *403, 1; *432, 1. mendacium csl maximo probrosum, 529, 1. meudaciurn perniciosum perfectam est mendacium, *10, 2.
Mendaces pascunt ventos, 276, 1. mendacia eleganter con. cinnant, 278, 1. e diabolo fraudes et dolos concipiunt, *ibid,* eloquuntur quidquid in baccam venit, 36$, 1. addunt rnendicium mendacio, *ibid.* mendax Rebrxis idem est quod fallax et evanidus, 328, 1. mendacio pascitur et auscultat, 524, 2. est perversus lingua, et velut figulus, 546, 1. non effugiet vindictam vel hominum, vel certe Dei, *7, 1. est inconstans, et as<erla mox negat, *ibid,* mendax m judicio effron* est : efilii mendacia cum impetu, dignus c-t cui flatus intercludatur : dm hiere nequit, *ibid,* est filius el membrum diaboli, *39, 2 quis ejus sit panis, *66, 1. ei etiam vera dicenti non creditur, •432, 1. — Fide Impius, Testis.
Mendicitas periculosa non est Religiosorum propria, •434, 1.
Mendici non sunt calumniandi, *161, 1.
Menenius Agrippa plebem senatui narratione apologi reconciliavit, *3SS| 1.
Mens ædificat animam omni virtute, 402, 2. mens Lmu velut fons est, 142,1. mens sana generat spiritus sanor vitula vitiosos, 436, 2. mens sicca sapientissima, J5C 2. mens corde denotatur, ab ea vitia animi procedit» 507, 1. mens sapientis dirigit os ejus, *ibid.* tuens dum recte agit, et cæleras potentias recte agere cogit, rex est, 495, 2; *55, 1. ejus facies est decora, 551, 2. ejus intima parent Deo, *82, 2. est velut lux a Deo immisu homini, *83,2. per ventrem repræsenlalur, *162, 2. ejus rex est Deus, *93, 1. liberum tamen ea habet arbitrium, *ibid.* ejus arcanum viro prudenti latibulum est, *137, 2. ipsa in homine gubernaculum tenere debet in mari laniationum, *212, 2. sibi ipsi speculum eat» *350, 2. mens bene sibi conscia quantum sit bonum, 521, 2. sed ci quæ in peccato est, nunquam est quieta, *ibid,* mens prudentum est gravis, stabilis, composita, stultorum levis el vaga, cl ulraque in oculis se prodit» 550, i. hujus via vaga est, *451, 1.
Mensa sapienti®, csl mystice mensa Eucharistica, 247,2; 250, 2; *177, 1. item altare, 250, 2 et seq. typus est Ec. desia?, *175, 2. et sapienti®, *176,1. item incarnationis Fihi Dei, 2. mensa symbolum est alimoniæ, deliciarum el omnium bonorum , *177, 1. mensa panum prvpi 'ilionis ambiebatur a corona palmi, 255, 2. mensa pauperis el divitis m quo ddferat, 461, 2. mensa principis est mendax ct fallax, cur, *180, 2 et seq.
Mensuras iuæquales odit Deus, eas qui habet peccat m justitiam, *57, 2. mensura justa in emendo vendendoque adhibenda, 312, 1. idque Deo volente, *ibid.*
Mentions csl testis fraudulentus, 363, 1.
Mentiuntur impii imprudenter, et levi de causa, *40, I. mentiri nullo in casu licitum est, *403, 2; *415, 1.
Mercator dictus a Mercurio, *30G, 1. mercator opibu-» inhians, non sapientia», stultus e>t, 540, 2. ejus labores et pericula, "61, 2. gaudet de iisdem, *62, 1. laudat propria, damnat aliena, *ibid,* utiliter ex uno loco in ihum migrat, *336, 1. mercator justus pauper prestai locupleti iniquo, *2, 2. mercator prudens ditescit, temerarius depauperala, *98, 2. at iniquus lingua mendaci congregat thesauros, *89,2.
Mercatura cedit agricultura?, el ipsa fraudibus subjacet, 398, 2. mercatura virtutis est prestantissima» 85, 2.
Merces est quasi præmium labori congruum et debitum, 531, 2. merces timentium Dominum partim sterna, partim temporalis est, *195, 2. sterna eos maxime animal, *ibid,* hæc folatur libores Christianorum, *533, 2,
Mercurius Hebrsis dicitur »/rrco/ú. *305, I. Mercuri. acervus quis dicatur, *¡bid.:* 2 et seq. est deus mercatorum. *ibid,* el viarum præso, *ibid.;* *307, 1. effingebatur tunc trunco habitu ex vili lapide, *306, I ; *307,2. colebatur lapidis unius injectu ad accnurn, *306» 1. cur

iu colerelor, *ct unde is* ritus dimanarit, *307, 1, 2, quis Mercurius mysticus sit Christianis, 2. quis priscus Mercurius esset* el unde dictus, *ibid,* dous est artis ct fallan®, 260, 1.
Meretrix vocatur mulier mala ct extranea, 17, 1. quam vile ejus sit pretium, 171, 1, 2. ipsa loculos exhaurit, et redigit ad paupertatem, *ibid,* ejus sermo est mellitus, *ibid,* ea animam viri perdit, *ibid.* ejus vilitas ct propudium, *ibid,* plerumque pauper est, 175, 1. vocatur ignis, 178, 1. 2. ejus sordes ctfœtor, 182, 1. ejus domus ducit ad mortem, 68, 1. hæc item est domus gigantum, *ibid.* ip?a mortem adfert, 68, 2; 134, 1. in sphinge adumbratur, 194,2. contraria est sapientia», , 262. 1, 2. est stulta ct clamosa, 263, 1, 2. est inops et egena, *ibid,* csl impudens, 264, 1. formam ostentat, *ibid.* viam sternit ad gehennam, 134, 1; 268, 2, est laqueus inferni, 268, 2. mantum devorat, 350,1. vocatur limax, *ibtd.* contraria prorsus est sapientiæ ct virtuti, *109, 2. (jus domus scatet jurgiis cl litigiis, *104, 2. ejus os est gufisi vorago profundo et Ætna, *156, 2. ipsa est fossa profunda, in quam demerguntur omnia hominis bona, *157, i ; *20!, 1. in eam incidit, cui Dominus iratus csl, •157, 1. qua arte amasios suos detineat ct illaqueet, *201,1. csl mors, 542, 2. cl sepulcrum, *ibid,* et sordes, *ibid,* ct pernicies, nugacitas, dolium perforatum, 543, 1. el puteus, *ibid,* ejus insidi®, *202, 2. in ea omnium ferarum congeries : est vorax et velut siren, *ibid,* insidiatur ut latro, *ibid.,* *203, 1. magna rapinix est, *ibid,* csl scelerum spelæum, 315, 1. recta ad inferos deducit, *447, 2. exhaurit opes amplissimas, *393, 1 ; *481, 2.
Meretrices ægrc convertuntur ad Deum, 69, 2. carurn artes, 130,1, 2 ct seq. earum pulchritudo sæpe est aliena el fucata, 130, 1. carum blanda el osculaci unguenta, 132, 1. verba carum sunt instar mellis cl olei, *ibid.* canius carum suut sibilus serpenlum, 2, quæ damna animæ inferant, 133, 1. remedium adversus carum illecebras el speciem. 2. carum fornices olim erant in antris, ct mortuorum sepulcris, 134, 2 cl seq. carum in magnates imperium, 136, 1. quem honorem homini auferant, *ibid,* cur vocentur crudeles, 13G, 2. exhauriunt opes amasiorum suorum, 137, 2. non exstinguunt æstum libidinis, 141,1. fœtuin plerumque impediunt, 143, I. sobóles sapo supponunt, 444, 1. carum amorosi inhonestus, infaustus, brevi*, illiberis, 145, 1; 146, 1. gaudent videri, 187,2. vecordes juvenes cl habitu cl oculis dignoscunt, 188, 1. sunt callidae, 2. carum habitus lascivus, *ibid.* carum ornatus ct habitus qualis sit, *ibid,* solent se ornatas amasiis suis exhibere, *ibid,* mille norunt el excogitant arles ad incautos alliciendos : sunt garrulæ et vagæ, 189, 1. nequeunt domi consistere, 2. aromatibus cl floribus respergunt lectos suos, 192, 1. semper unguenta circumferunt quia putent, *2.* pauca dant ul majora accipiant, 194, i. illarum verba blanda ligant animos amariorum, find, olim calceis addebant crepitaculum, 196, 1. earum illicia, 264, 1, 2. in illarum domibus dominantur dæmones, 267, 2. sunt velut serpentes, 268, 1. sæpe lue venerea computrescunt, 349, 2. meretrices secret® habitant in secessibus cl locis ignotu, 109, 1. lluinæ habitum habebant a matronis diversum, 188, 2 ct seq.
Merita honorum operum colligenda sunt in hac vita, *4S, 1, 2. merita B. Virginis prope infinita sunt, *525, i. «
Mcrovtus in patrem Chilpericum contumax, panas dedit justo Dei judicio, *450, 1.
Nous illa vera est quæ semen suum reddit multiplicatum et novum, 328, 2.
hkwne» in æslate indigent refrigerio, *269, 1.
MeUUorutn magna est inter se vicinitas, 297, 2.
M< tbonenses quomodo noxio* Africi flatus sedent, -77,1.
MeUn m tuo pede solet UpiCQS, *217, !•
Michael (8.) cur cum libra pingatur, w. ejus ninnilitas exaltata fuit, *411,2.
Micipsa moriens filios ad concordiam est hortatus, 58!, 1.
Migrare temere ex uno loco in alium non est bonum, *336, 1, 2. sed noxium, 2 ct seq.
Militos Deum potissimum In bello sibi propitium reddant, *130, 1. non sunt nimis dure habendi, *476, 2«
Milo Crotoniata assiduo exercitio vires adauxit, *502, 1.
Miltiades spectaculo gallorum pugnanliumsuos ad præliuiu exacuit, *¡70,2.
Milvus hibernis mensibus latet, *138, 1* symbolum est boni nuntii, ct quare, 476,1.
Alimi cujusdum veleris lepos, '129, I.
Minervæ cerebro Jovis naie mystica applicatio, 231, 1, 2.
Mmima terrae sunt sapientissima, *459, 2 el seq. in minimis Dei sapientia elucet, *ibid,* ct natur® vis, *ibid.*
Minister regis quis intelligens dicatur, 443, 1. ministri imprudentes sæpe sapienti obtingunt, 278, 2.
Miracula decem Ven. Bucherisi!®, *178, 2,
Misceatur cur aqua vino, *206, 1.
Miser semper malos habet dies, 458, 2.
Miserationes impiorum suut crudeles, 355, 1.
Miseriae nostra) fuere deliciae Christi, 240, 2. miseria est objectum misericordiæ, 442, *2.* peccatum variam invehit miseriam, *ibid,* miseriam alienam optime sentii is qui cani in se csl expertus, *34, 1.
Misericordia cur torqui ossimilctur, 74, 2. lotum mundum complectitur, *ibid,* post mortem defunctus comitatur, 327, 1. facit nos homines divinos, 426, 1. misericordia in Scriptura significat opus indebitum cl gratuitum, 473, 1 ; 427,1. misericordia Justorum etiam iu jumenta se extendit, 355, 1. banc præcepit ohm Deus, 356, 1. misericordia ct veritas quæuam sint virtutes, 72, 2. his omne virtutum genus Scriptura cumpleclilur, *ibid.* misericordia ct justitia quid iu Scriptura significent, 427, 1; *50, 2; *96, 1; •118, I. misericordia Deo gratior quam viclimæ, 489, 1 ; *06, 1. eam exercere facilius est, quam servare justitiam, *50, 1. ea luetur reges, *85, 1. quibus in rebus cam possint ostendere, *ibid.* est index Justitiæ Justi viri, *96, 1. ea oleo repraesentatur, *117, 2. ejus uculi sunt columbini, '147, 2. apologus de misericordia, *148, 2.
Misericors defraudat genium suum, ut in alios sit misericors, 289, 2. animæ suæ quomodo benefaciat, *tbid.* Deum sibi debitorem facit, 290, 1. iu alios etiam benignus est, *ibid,* est beatissimus, 425, 1, 2. misencordium a Deo consequatur, *ibid,* eamque m se provocat, 427, 2. divinus fit, *51, 2. ct misericordem experitur Deum, •109, 1. bene bealeque vivet, *118, 2. misericordiam meretur, *149, 2. — *Vide* Elcemosynarius.
Missiones ferculorum erant olmi in usu, *196, 2.
Mites virtutibus tenaciter adhærcnt, *139, 2. mitis cur appelletur vir boni intellectus, 391, 1.
Mithiæ sacerdotes docebant in saxea spelunca, 245, 1. ejus discipuli panis oblatione Initiabantur, 251, 1.
Miltcns ct missus nuntius censetur civiliter una persona, *300, 2. qui stultum mittit, perinde est ac si claudum mitteret, *301, 1. qui propterea sibi ipsi irascitur, *ibid.*
Mixturam vocant Ilebræi vinum, *206, 1. ejus mixtura stalim cerebrum ferit, *207, 1.
Afnisurim lapis Chaldæorum superstitiosus quis c>set, *306, 2 el seq.
Modestia vux unde derivetur ; quid sil, '138, 1, 2. est juncta timori Domini, *ibid,* ejus effectus, *139, 2 cl seq csl purpura virtutum. *510, 2
Modicum cum justitia præstal multis opibus iniqui, 402, 1. modicuin habentis <piies, *ibid.*
Modicum justi potiu* est quam mullum impii, 461, 1«
Modulo se suo quisque metiatur, *183, 2.
Modum excedeules labuulur, et ruma sua so involvunt, 541. X

Moechus. — Vide Adulter.
Mœrentibui cur dandum vinum, *485, 1. cur dicantur pereuntes, ML 2.
Mœstitia cordis suavi sermono pellitur, *281, í, 2. — Fide Tristitia.
Molendinum lapides suos atterit, si non babel frumentum, quod molai, 538, 2.
'flnllia omnia impetum elidunt et infringunt, 107, 1.
Mollire sermones est blandiri, *305, 2.
Monachi olim cor imprimis custodiebant, 123,1. monachus semper aliquid operis faciat, 160, 2. monachi pauperes Deo instiganto eleemosynis piorum aluntur, nec fame enecantur, 273, 2. existiment se omnium peripsema, >45, 1, 2. monachus quidam a Superiore jussus in fornacem ardentem ingredi, illx<us in ea perstitit, *126,1. alii obedientes, feras subjugarunt, 2. quam vocent Monachi Turcici choream angelorum, 546, 2.
Monarchia optimum regimen 0*1/364, 1. monarchiarum series ot vicissitudo fit Deo dirigente, *130, 1. monarchi® quatuor non denotantur recte per quatuor feliciter incidentia, *466, 1, 2. nec per alia ænignmta priora, 2.
Monasteria sunt formicaria, 156, 1. ea, ubi vigent studia, clarent castitate et disciplina religiosa, 186, 2.
Moniales utiliter in lino et lana operantur, *497, 2.
Moni»a (S.) sacra synaxi sumpta erat amore ebria, 241, i. quomodo pacem inter dissidentes amicas conciliaret, 533, 1. Patricium conjugem ac filium Augustinum ad Christum reduxit, *19, 2. sua modestia viri iras moderabatur, *21, 1; *493, 2; *520, 1. ancili® dicterio omnem vini cupedinem ex animo erasit, *88, 1.
Monita, consilia ct exempla justorum civitatem exaltant, 320, 2. monita salubria monitum ad mentem reducunt, *207, 2. cur monita Bclhsabce ad Salomonem vocentur visio, *479, 1, 2.
Monogamia præstal polygamiæ, 143, 1.
Monopoi® devorant homines vivos, 38, 2.
Monte (in) cur Christus legem novam promulgari!, 207,2. montium radices videntur tertas infix®, 231, 1«
Morbi animi quomodo curentur, *87, 2.
Mores suos ordinans, est discipulus sapienti® et B. Virginis, 230, 1, 2. mores conjuguai sint pares ct congrui, *19, 2. mores suos ad viri mores componat prudens uxor, *20, 1. inorum gravitas decet senes, *88, 1, 2« moros probi formosos condecorant, *529, 2.
Morituris datur vinum, cur, *485. 1, 2.
Mors impiorum qualis sit, 52, 1. mors sancta vitam sanctam consequitur, 410, 1. mors sortes educit salutis vel damnationis cujusquc nostrum, 519, 2. eam horrent iniqui opum corrasorcs, 565, 1. ejus domus est proprie in Inferno, 566, 1. ah obediente vincitur, '127, 1. nb ilebræis vocatur congregatio, *203, i, 2. In omnibus operibus est nobis præ oculis habenda, *244, 1, 2. ejus memoria fugat spiritum accdlæ et tristllix, *284, 2. est extrema perditio, *351,2. crocodilo denotatur, *440,1, 2. td eam injuste damnati, re vel consilio liberandi sunt, *224, 2. mors intentatur legem praevaricantibus, *23, 2. mors animæ plerumque a linguæ sitio incipit, 583, 2; 581, 2. mortem spiritualem a proximo avertat fidelis, •227, 2.
Mortales omnes sumus, *487, 1, 2.
Mortificatio omnia difficilia perrumpit, 83, 2. e diametro voluptati opponitur, 198, 2. velut victima est, e.ique quotidie Immolanda, ct vino orationis condienda, 253, 2. mortificatio affectuum communicanti necessaria esi, ct Eucharistia? effectus est, *178,1. Ipsa potior est oratione, *275, 1. est mater pacis, *387, I, 2. ultro assumpta animæ prodest, *334,1, 2. viam sternit ad gratiam Impeti tnd un, *522. 2.
Mortificatili vir vocari potest spiritus contignati, 555, 2.
Moscovita? ebrios verberant, *213. i.
Motus concupiscenti® venere» ro»»i nomini connaturvU *57, 2. motus angeli et animæ triplex est, 63, 1, 2. tus principium est a dextra parte, 126, 2. motos calorem virtutis et rhsrilatis acuit, 282, 1.
Moyses fuit fidelis Dei servus, *51, 1, X el legatus fidelis, •269,2. ejus elogium ct gesta, *424, 1.
Moyses (B) Eremita lasciviam camis edomare nullo modo potuit, 151,2.
Mulier instar slrenls incantat etiam mentem sapientium, 65, 2. vincitur faga aspectus et colloquii, 60,2. ejus amoribus implicatus difficillime se ab en expedit, 60, 1. habet quid serpentinum, 130, 2. ejus descriptio, *ibid.* el seq. G9, 1. ejus oculis inest fascinum, 173,1. ejus forma est ceu Ignis in simi, 176,1; 178, 1. ejus conversatio quam sit noxia, 176, 2 et seq. ea cavenda est, fófif. ejus varia epitheta, 190,1, 2. etiam senes et castos per omnem vitam perdit, 199, 2. est malorum pessimum, *(bid.* cur condita sit facie venusta, et cur stulta effecta post form® venustatem, 333, 1. si improba et lasciva. ingens ndfcrl (fodecus ct probrum, 326, 2. mulierem fatuam dedecet nec convenit pulchritudo, 331, 2 el seq. mulier impudica pulchritudinem form® deturpat, *ibid,* hæc sul comparatur, *ibid,* analogi® utriusque, *ibid* hæc nonnisi lasciviam cogitat, 332, 2. r<t impudens et indocilis, *ibid,* mulier mali virum facit contabescere, 349, 2. sæpe tales viris veneni propinant, *ibid,* mulier diligens quxnam sit, 348, 2. hæc virum ornat, legit, roborat, lætifleat, *ibid,* mulier prudens œdifleat domum suam, quo sensu, 401, 1, 2 et seq. mulierum causa major hominum pars damnatur, 268, 1; 203, 2. mulieres pulchra sine dote nubunt, 325, 2. ex apud homines sunt in gloria, 326,1. mulier malum nece«arinm e«t, 585, 2. natura est supebba, loquax ct dicax, 481,2. est iracunda, *168, 2. libidine non «atialur, *441, 2; *444, 1. est natura mollis et timida, *489, 1,2. utilia opera faciat, non nugacia, *495, 1. tractat lanam et linum, *ibid,* semper nectit moras, "500, 1. viro subsit, '515, 1, 2. perdit regum opes, famam, robur, vitam, *481, 2. mulier bona quæ dicatur, 585, 2. ea rara est, 4W. ejus opera ct dotc<, <òfd.;586, 1. mulier rixosa omnes cœli tempestates exprimit, *104, 1. viro causa est damnationis animx, *ibtd.* ei præfertur prasens corporis periculum, *ibid,* cl nequiquam compesci potest, *345, 1, 2. est similis sento impetuoso, *316, 1. mulier dives superba est, *104,2. mulier nequam est sævior feris, *116, 2. multer odiosa quæ vncctur, *456, 2.
Mulier fortis difficilis inventu est, *489, 1. quæ multer fortis dicatur, *ibid.* 2. «st res rara, *ibid,* ejus pretium, •490, 1. vir in ea confidit, *491, 1. nec is indigebit spoliis, 2. quod bonum illa huic reddit, *493, 1, 2. operati est linum el lanam, qu® ipsa quxsivit, *404, 2. ejus cl navis varie analogi», *497, 1, 2. ante auroram surgit ut suis dc cibo prospiciat, *499, 2, ejns in boc discretio, *500, 1. emit agrum cl vincam, *501,1. cur lumbos cingulo succingat, *502, i. ejus in indigos beneficentia, *507, 1 ; *519, 1. suis de duplici et multiplici veste prospicit, '508, 1. parasit iu domu« ornamentum pretiosa stragula, *511, 1« o siro nobihbtnr, eumque vicissim nobilitat, *513, 2. cur sindonem vendiderit, *514, 2. induit fortitudinem ct decorem, *515, 2 ct seq. ejus ornatus internus virtutum, *ibid,* ejus gravitas, maturitas, vigor animi : hinc semper gaudet, *516, 1. in senectute fruitur laboribus suis, *518,1. est In verbis sapiens, clemens, gratiosa, *519, 1. familiam in pace conservat, 2. sancta cl pia loquitur, *tbid.* domum suam sedula circumlustrat, *521, 1. suos labori assuefacit, *522, 1. est a filiis dilaudata, et prxdicala a viro suo, 2 el seq. eleemosynis sibi opes paravit, *ibid,* paravit sibi robur, decus el gloriam, *524, t. in timore Dei decui suum posuit, *528, 1 ; *530, 1. cl eum laudavit, *tbid.* 2. meretur fruì fuis laboribus, *532, 2. lingua sua non est

•bu», *533, 1. laudatur palam ob opera, *ibid.* — *Vide* Femina, Mater.
Mohum quam sit salubre, *242, 2.
Multiloqui facile labente lingua in peccatum labunlur, 295, 2 el seq.
Multiloquium quod vetetur, 295, 1. quale sit vitium, el in quo situm, 2. est causa peccati, 296, 1. semper tendit ad defectum, 428, 2. ejus noxa, *293,1, 2.
Multiplicatio impiorum cur noxia sit rcipublicæ, *404, 2.
Multitudo angelorum, beatorum, stellarum et creaturarum ostendit Dei magnificentiam, 433, 1. multitudo ordinata regum est decus, non incomposita et inordinata, 2.
Mundana omnia sunt mera mendacia, 46, 2. ea in morie amittit impius, 318, 2. sunt umbratica ct fugacia, 571, 2. mundani terrenis inhiantes amittunt eterna, *72, 2. palliant sua vitia norrine virtutum, *93, 2. eorum stultitia simili stultitia pellitur, *94,2; *298, 2. terrenas voluptates preponimi cœleslibus, *336, 1.
Mundities cordis quæ amicet regem, *152, 1 efc seq. illa ul el orw perplacet Deo, *153, 1, 2.
Mundus est domus Dei, 248, 1. mundi gaudia mixta sunt dolori, 417, 2 el seq. quæ ejus rei causa, *ibid,* ejus honor quam sil brevis ct mutabilis, 418, 2. mundus totus servit fideli, 526, 1. creatus est ad usum fidelium, *ibid.* eum possidelqui Deum habet, 526, 1. quia celsa spectat, el humilitatis negligit fundamenta, hinc cito ruit, 542, 1. mentem satiare nequit, *35, 1. eum vincit obedienlia, *124, 2. ejus pompa cl voluptas mendax est, •181,2.
Munera detestans vitam agit quietam, 472, 1. munera regum contemnentes, regibus fuerc superiores , 2. infatuant accipientes, 529, 2et seq; *109,8. non recte dantur judici in causa iniqua, 549, 2. ea dans plerumque injustam fovet causam; ea accipiens, iniquam pronuntiando sententiam impius est, *ibid,* habent vim etiam in judices æquos, *ibid,* ea quibus judicum gratia quærilur, sunt vetita, non illa quibus via ad oblinendum jus sibi debitum, ad magnates sternitur, 575, 2. clam data principi vel judici, sedant eorum iras, *109, 2; *110, 2. eosque excæcant,*483, 1. comparantur pisciculo torpedini, *110, 1. munus in sinu quid sit, 2. ipsum iu sinum irati ingerendum, *ibid.* — *Vide* Dona.
Murus piorum duplex est, legis custodia, et Dei protec- •366, 2.
Musica non oblectat mœstos, *281, 1. cur eam puer discere debeat, •159, 2.
Mustum vini generosi quam sit potens, *420, 1.
Mutabilitas animi vento repraesentatur, •270, 2.
Mutare locum e necessitate utile est, •336, 1.
Mutuum accipiens fit quasi servus mutuantis, *145, 2 quando erubescat el pallescat, •146, 2.
Mystehsmus est irrisio, 52, 2 ct seq.
Myrmetia dici possunt gymnasia, 155, 2.
(a) derivatur vox funnica 155, 2.
Mynnecoleon cibo formicarum insidiatur, eumque in hieme comedit, 157, 2 et seq. quid sit : est typus diaboli, •155, 1, 2.
Myrmedones populi unde ita dicti sint, *158, 2.
Myrrha asperguntur lecti et vestes, 192, 1.
Mysteria divina uon sunt humano sensu rimanda, *183,2. rudi plebi non sunt revelanda, *254,1, 2. mysteria arcana (idei non sunt insipientibus committenda, 281, 1.

N.

N&bucbodonosor a&simllatur leoni, *466,1, 2. non fuiUervui Batidani Merodacb , 2.
Maires Calceulani quam tini arrogantes, *439, 2.
Hardisus flo» torporis est symbolum, *22, 2.
UU: et arcLe longanimitatem vel iracundiam denotant, *11,2; *273, 1 carum longitudo signum est sapientia*, *13,1. signum sunt lenitatis, vel excandescentia* , 422, 2.
Narses dux B. Virginis mire fuit studiosus, 213, 2. undo hæc insignes dedit ei victorias, 217, 2. contumeliam Imperatricis per gravem Rom. Imperii cladem vindicavit , *496,2.
Nasus est dicatus subdolo* irrisioni, 52, 2 el seq.
Natali die amicos læsos inaurium damnatione placebant amici offendentes, *268, 1.
Nathan fuit verus et naturalis Salomonis frater, 106, 2.
Nationes bellicosæ sunt bibaces, *44,2.
Nature laps® infirmitas, 69, 1. naturam quisque suam examinet in statu , oilicio , et occupatione deligenda, 411, 1. natura omnes pares sumus, dives æque ac pauper, *134, 2; *136, 1. naturam vincit eleemosyna et beneficentia, '150, 2. a gratia perfici debet, *217, 2. ipsa est ut dux sequenda, *307, 1, 2. opus suum sensim perficit, *401, 1. ejus vis in minimis se exerit, •460,1. natura hominum paucis est contenta, *358, 1. necessaria postulat, non delicata, 2.
Naucleri parles et munia , 27, 2. caque gubernatoribus rerumpubl. accommodantur, *ibid.*
Navarchus dormiens in mediis fluctibus symbolum est ebrii qui rationem perdidit, *210, 2 el seq.
Navis mare sulcans est velut avis sulcans aera, 28, 1. malo, clavo, rudentibus maxime gurbernatur, *210, 1. navis mystica hominis, '211, 1 ; *212, 1, 2. navis symbolum Christi est, *453, 2 et seq. navis et mulieris strenuB analogia*, *498, 1.
Nazarei vino abstinebant, *210,1.
Necessaria quærenda, non superflua, *433, 1, 2. iis etiam subinde caret Religiosus, *434, 2.
Negatio prima ad sequentes omnes senlenliæ partes apud Hebreos sæpe extenditur , *423, 2.
Negligendo in re familiari el publica quantopere noceat, 568, 2. — *Vide* Pigritia#
Negotium quibusdam est otio utilius, 357, 2.
Nepotes probi sunt decus et corona senum el avorum, 513, 1 ; 527, 2. per lucernam repræsenlanlur, *70, 1.
Nere est opus mulieres decens, *505. 1.
Nero pugnas gladiatorum spectabat interposita viridi, smaragdo, 530, 1. fuit velul leo ob iracundiam, *15, 2. ejus initio imperii clementia, *86, 1. sibi necem conscivit, *477, 2. quo viso morlem sibi senserit imminere, 158, 1, 2. consilium senatus nulla in re exquisivil, 824, 2.
Nicolaus (S.) Episcopus infans jejunavit, *59, 1.
Nicolaus (S.) Tolentinos semestri ante morlem quot noctibus concentum angelorum audivit, *289,1. ejus morientis ultima verba, 441, 2.
Nidus avium quid homines doceat, 501,1.
Nigredo oculorum signum esi copine humoris aquel, 184, 2. ea necessaria ad colores videndos congregandos, *ibid.*
Nitri natura el vires describuntur, "279, 2. unde conficiatur, *280, 1. unde dicatur, *ibid,* est nomen llcbræum, *ibid,* non est alumen, *ibid,* ejus usus cum aceto, 2 et seq. est tristitia* symbolum, *281, 1.
Nix æstatis quæ sit, *268, 2. a divitibus vino iu æstato nix admiscetur, *ibid,* hiemi congruit, non estati, *295, 1. cur sit frigidissima, candida, ejus generatio, *512, 2.
Nobilis dicitur quasi noscibilis, *513, 1. nobiles mundans sunt tumidi, *439, 2. nobiles sint bene morati, 105, 1. nobiles foris splendidi, domi tenues sugillantur, 379, 2.
Nobilitas vera sila est in labore, non in desidia el otio, 354, 2. est virtus, *439, 2.
Nocturnorum origo quæ in Ecclesia sit, *503, 2.
Nomen sæpe in Scriptura signitlcal rem nominatam , 570, 1. quod nomen Domini sil turris* ad quod coniu-

glens Justus exaltatur, *ib J.* ipsum asylum est, *ibid,* id est ipse Deus, *ibid,* item omnipotentia ejus ct protectio, *ibid,* item nominatio Dei, 2. nomen proprium Dei est arcanum , *425, 1. cur id sit incognitum, *427, 1. nullurn est nomen ci adæquatum, *ibid,* cjus nomen tetragrammalon erat Judæis ineffabile, ’427, 1. nomen bonum est melius quam diviliæ, *132, 1. ipsum procurandum , 2.
Jomina dualia et pluralia apud Hebræos, quæ carent singulari, vel magis usitata sunt in duali vel plurali quam in singulari, tam singulare, quam plurale vel quale significant, 294, 1.
Nop¿C id est lex, dicitur a víjutv, 171, 2.
Nonna mater S. Gregorii Nazianzeni Gregorio marito fidei et pietatis fuit magistra, *20, 1 ; *513, 2. Iota erat iu domesticis procurandis et divinis, *179,1. fuit strenua mulier, *489, 2; *515, I.ejus in pauperes munificentia, *507, I. de sola anima exornanda laboravit, *530, 1.
Nosseseipsum quanti referat, *3, 1.
Notitia perfecta Dei per arborem vilæ mystice denotatur, 343, 1.
Novale est novus ager, isque tripliciter dicitur, 397, 1. novalia typus sunt instructionis puerilis, *143, 1.
Novissima impiorum bona non sunt, *238, 1.
Noviliatu (a) pendet tota deinceps vita in Religione, 99, 2.
Noviliorum in Religione quæ liat mutatio, *117, 2. ne sint initio nimis ferventes, *401, 1. eorum fervores nimii non sunt durabiles, 3S5, 2. cogitationes suas el tentaciones Superiori aperiant, 471, 2.
Nox propria est impii, 114, 2.
Nocte (de) laborandum est, *503, 1.
Noxii sunt puniendi ad exemplum aliorum, *41, 2.
Nubes sapientia Dei concrescunt, 92, 2. a Deo sunt ia aere suspensæ, 235, 1. nubes el venii symbolum sunt mulla spondentis, nihil dantis, *270, 1. item arrogantiæ et mutabilitatis, 2. nubes superne candida el splendida est inferne atra el obscura, *287, t. aquas continet, quas deinde Dei jussu in terram depluat, *426, 1.
Nugacitas meretricum, 201,2.
Nimius diclus quasi vopoç, id csl lex, 279, 2. unde dictus sil moneta, *ibid.*
Nunc diversimode accipitur, 135, 1.
Nuntium bonum non tantum aures mulcet, sed et aientem recreat, 476, 1;*288, 1, 2.
Nuntius fidelis oblectat eum u quo missus esi, ‘518, 2 et seq. cur frigori in messe comparetur, *519, 2. nuntium stultum mittens perinde facit ac si claudum, tardum , ineptum, impotentem mitteret, *300, 2 et seq. quæ mala is mittenti creet, *ibid,* nuntius piger molestiam el noxam creat iis qui miserunt cum, 306, 1. comparatur aceto et fumo, *ibid,* nuntius infidelis infideliter agens a rege sæpe plectitur, at fidelis sibi incolumitatem conciliat, 39), 1, 2. item qui fraudes maligni annuntiat, iis delectis ipse dat pamas, 2.
Nupta nova olim viri januam lana coronabat, 348, 2.
Nuptiale convivium a Christo in parabola propositum est mystice mensa Evangelica doctrinae, ct maxime Eucbaristi B , 252, 2.
Nux dicitur a nocendo, 192,2. o nucibus fit oleum el unguentum, *ibid.*

O.

Obduratio peccantium describitur, 561, 2. obediens Deo pacatos habet omnes animæ suæ potentias, 491, 2. obediens loquitur victorias quo sensu, *123, 1. vincit dæmoues, *124, 1. mundum, carnem, 2. seipsum, *125, 1. homines, 2. more, ignem, *126, 1. terram et bestias, 2. cados, infernum, iôtô. tenlationes, mortem ct gehennam, Deum, *127, 1. præ cæleris Sanctis glorio decoratur, *ibid,* loquitur et vivit in perpetuum, 2.
Ohedicntis in obediendo certamina, 33, 2. filius obediens patri, filios quoque h.ibebít obedientes, 57, 1. obediens verus quis sit, 474, 1, 2. obediendi ratio, *ibid.*
Obedicntia ornat obedientem, 22, 2, ejus corona est multiplex, *ibid* el seq. suadet omnigenas virtutes, *ibid,* mire in calis coronatur, 33,1. ejus elogium, *ibid.* obedicntia filiorum erga parentes probam eorum indolem ostendit, 34, 2. obedicntia est vera sapientia, 473,1. ejus (ructus ct necessitas, 474, 2. ejus gradus, *ibid.* ejus victoria, *123, 2. ejus potentia et vis, *124, 1. vincit reliquas virtutes, *125, 1 ; *126, 2 el seq. facit nos in Deo omnipotentes, *127,1, 2. infernum superat, *ibid.* per inaurem repraesentatur, *268, 1.
Objurgatio acris delergit vitiorum rubiginem, *282, 2. «equo animo est admittenda, 293, 2. — *Vide* Correptio.
Oblationes Christianorum vim suam habent ex opere operantis, 453. i.
Obscuritas eruta parit dulcedinem, 29, 2.
Obsequia similia sunt ficui, *322, 2 el seq.
Obstinati in malo sæpe dum consilium quxrunt, non inveniunt, 408, 2. non sunt suavi monitione mulcendi, sed acriter contundendi, *382, 2. sunt indociles, *354, 2 et seq. plerumque male pereunt, et a Deo deseruntur, *391, 2. morlem æternam incurrunt, *ibid,* in gravia etiam peccala et scandalosa corruunt, *ibid,* el tandem ea quasi virtutes defendunt, *392, 1.
Obturare aurem idem est quod non audire, *108, 1.
Occasio rei bene gerendæ æstate denotatur, 279, 2. dum obvia est, est apprehendenda, 260, 2. est tempus actionis opportunum, 558,2. ejus definitio, *ibid,* ea captanda csl persuadere aliquid cenanti, *265, 2. non item occasio bene agendi, *444, i.
Occultari volunt sancti, 289, 1, 2.
Oculi fabula moraliter exposita, 568, 2.
Oculi et cor magnam habent sympathiam, *199, 2. eorum vis in cor, *206, 2. dirigunt hi bominem incedentem, *200, 1. vini splendore et colore alliciuntur ad ejus potum, *206, 2. ab co sunt avertendi, *ibid.* avertendi quoque a conspectu rei turpis et meretricis, *209, 1. suut cupiditatum illices el inlernuncii, *351, 2. per eos omnes affectu» indicantur, *447, 2. cur eos primum lanient corvi, *448, 2. eorum extollentia superbiam denotat, *97, 1. oculus bonus, et bonus oculo dicitur de benignis et liberalibus, *147, 2. oculi Dei sunt providentia, favor, gratia, ira, indignatio, vindicta : illi sunt m omni loco per essentiam, præsentiam et potentiam : hi oculi sunt mens et intuitus Dei, *ibid.* oculi Dei quam scientiam servent, *154, i. oculi misericordia* sunt columbini, *448, 1. oculis torvis parentes suos aspicere nefas est, *447, 2. oculi sunt in amore tam bono quam malo duces, 125, 1. magna eorum vis ad cor vulnerandum, *i6id.* 2. oculi cordis et mentis maxime sunt coercendi, *ibid,* prima adulterii tela sunt, 172, 2. ad eoa regendos apologus el tria dogmata, 173, 2. quare iis homines annuant, 28, 2. maxime id faciunt lascivi el libidinosi, *ibid,* oculi sublimes denotant vel impudentiam, vel superbiam el fastum, 167, 1. oculi (eminarum cavendi, 264, 2. eorum vis, 173, 1, 2. oculus considerationis ubique nobis est adhibendus, 157,1. oculus mundi est Deus, 448, 2. oculi nomine vocant Hebræi colorem, *207, 1. oculus avari est invidus, *383, 1. oculi ebriorum suffunduntur, suffodiuntur, confunduntur el obtunduntur, quo sensu, *205, 1, 2. videntur natare, 1. oculi ignei signum sunt audaci* et impudentis, *ibid.*
Odium suscitat rixas, et eo laborans æmulum semper carpit, 287,2. odium patescens melius est qdam occultum, 294, 2. odium est similo carbonibus cinere tectis, 423, 1. odium ahqu&ndo capitur pro despectu, fastidio, minore amore, 424, 2. varias nocendi artes in se complectitur, *198, 1. est magnes odii, *351,1. odium in conjugio provenit a diabolo, *21, 1« odium m dominos videlur servis insitum, *406, 2.

òhe et itepç* erant epitheta Mercurii, ’306, 1.
Odorala omnia sunt calida, *838, 2. augent homini judicium, *ibid.* sapore sunt amaro, *339, 1. odorata nocent, 167, 9.
Odores animum oblectant et cerebrum confortant, *338, 1, 9.
(Economi boni fiunt boni politici, ”172, 2.
Offcris.r oblivione icpullæ si refriccntur, recrudescunt, 53 î, 2.
Offerre nos totos in tota vita, et in qualibet ejus parte Christo debemus, *179,1.
Officia duo justitix Christian®, 70, 1.
Officiales solent regem suum imitari, 195, 9. quales ab eo seligendi sint, *172, 9. officiales pauperes mire populum vexant et exsugunt, *85, 2.
Officium regendi alios ambiens, sibi accersit ruinam, 541, 2. ob id dolendiim, non ridendum est, 544, I. ineptum ad officia promovens graviter in rempublicam peccat, ”163, 1, 2. ad officia statu celsiora non est aspirandum, ”186, 1, 2. rex iniquus habet ea venalia, *377, 2. quæ inde damna sequantur, *ibid.*
Oiuc; tam viain quam verbum significat, atque ab hac voce formatur vox rapctjxfa, 15, 2.
Olea inter arbores principatum tenet, *117, 1.
Oleum significat in Script, quidquid est pingue tam in aromatibus quam epulis, *118, 2; ”338, 2. ejus proprietates, 132, 2. id symbolum est blanditiarum, *ibid,* item lucubrationis ct studii, *117, 1. ejus usus quadruplex ; est symbolum abundantia', *ibid,* et adulantium, ”118, 2. item graliæ et charilatis, *117,9. ac misericordia, eleemosyna: ct consolationum spiritualium, *ibid,* oleum optimum est in summo vasis, *276, *[.oleum dexterw i\u\d* significet, *345, 2.
Olera cum cborilate apposita, potiora sunt vitulo saginato ex odio, 462, 1.
Omne Hebræi etiam pro binario sumunt, *138, 1.
Onera mentis gravissima sunt, *827, 1.
Onuphrius (S.) curatorem habebat angelum, *190, 2.
Operetur decoro quisque pro statu suo, *506, L
Operarius diligens per formicas denotatur, 159, 1.
Opes dum in pauperes effunduntur retinentur, *144, 2. opibus studentes sspe justitiam et Dei legem violini, 82, 2. hæ per sinistram sapientiæ deiiotuitiir» 88, 1. cistern® assîmilantur, HO, 1, 2. proprie sunt justorum et proborum, 220, 2. cur vocentur impia, 271, 2. cur hominem vexent ct pungant, 272, 1. a Deo dat® afferunt animi quietem, secus opes mundante, 301,2. a Deo dantur dignis, 336, 2. labore partio proprio, sunt cbariores bæreditite relictis, 372, 1. iis uti el parcere posse suo tempore, magna est prudentia, 379, 2. opes vera» sit® sunt non in copia auri, sed tidei el virtutum, 380, 1,2. in res vanas expens® minuentur; item nullo labore part®, 384, 1. item vanis pravisque artibus acquisii®, *ibid,* cilo parlæ, cito diffluunt, cur, *ibid,* qui •opes pauperibus negant, sæpe eas extraneis congerun v assenant, 396, 2. sapientem instar corona* decorant, 429, 1, 2 et seq. el pium maxime, non Impium, *ibid.* earum necessitas» *Ibid,* sunt fortitudo divitum, 451, 1 ; 571,1. eæ injustis a Deo ct sapientia congregantur cl conservantur, 2. ea ab iis rite in ipsorum usus, el eleemosynas expenduntur, *ibid,* eæ transeunt a patre in filios el nepotes, *ibid,* opes quas afferant turbationes, lites, angores. 401, 1. modie® ficlunt modestos cl humiles, immobile® audaces el superbos, *ibid,* hæ sunt damnosæ, illx diuturni), *ibid,* opes fraude part® cito poreuni, 4t, 2; 328, i; 369, 1, 2; 371, 1 ; 372, I, 2; 384, 1, 2. non prosunt, sed obsunt possidenti, 272, 1. eas pater ad fllfum non transmittet, 341,2; 347, 2; 451,2. opes impiorum disturbantur et dlipereuût, 451, 2. quin cl Ipsi ras inutiliter rohsunuinl, *(bid.* opes justorum stabiles sunt et tirina, 347,2; 372,1, 2. eæ civitatem exaltant, 320, 1. eæ a Deo benedicuntur, 370, 1. opes spiritales graliæ ct virtutum semper dat sapientia, 210, 9. opes modica» juslæ præstant magnis injustis, 492, 1. opibus uti nesciens pauper est; qui uti novit, dives, 526, 1. quomodo eæ stulto non prosint, quia iis sapientiam emere nequii, 540, 2. imo ei obsunt, ‘371,2; *457, 1. sine sapientia sunt vanæ cl noxia», 540, 2. ab hac regi debent, *ibid,* sunt umbratic® et fugaces, 541, ŝæpe domino sunt mortis causa, *ibid,* ipsis agnata superbia est, 587, 1, 2. iis cognata sunt fraus, usura, injustitii, pravitas, *3,2. sunt vitiorum ministro?, ”372, 1; ”435, 1. sunl spernenda», ne invidiam cl nomen avari afflent, *132, 1. sunt bonum intimum, *ibid.* 2. sed mo* deralas sibi quisque laborando paret, *144, 2. justis artibus parando» sunt, ”182, 2. ipsa? sapienti® studium el amorem imminuunt, *ibid,* cogitatio est ab illis avocanda, *183, 1. ipsæ possidentem non saliant, *ibid,* sunt paranti® per arte* el industriam, *ibid,;* -184, 2. ab uno ad alium avolant, 1. idquc ad modum aquilæ in calum evolantis, *ibid,* cæ quæ vires superant, non sunt cxpclciidæ, *ibid,* aquilis comparantur, *ibid,* sunt homini comparand® ante fabricam» '243, 2. modie® prosimi, nimiæobtuiiL *275, 1. variis casibus subjacent, *356, 1. cas coacervare studens vix erit immunisa peccato, ”382, 1, 2. nirniæ non sunl oplaudæ, ”432, 2. cur dicantur injust®,‘431, 1. proficiscuntur ab industria, ”495, 1. cur sml recusanda?, *435, i. cur ducant ad atheismum , *ibid,* carum mala et damna, *436, 2« opes usura et fraude pari®» sunt panis mendacii, 529, t. sunt eæ causa inquietudinis conscicntiæ, *ibid,* carent succensu ct felicitate, *72, 2. dominis fiunt laquei el pedica? mortis, *100, 2. eæ etiam sunl el vocantur vanitas, *ibid,* sunl causa damnationis æleruæ, *ibid,* earum domini variis laqueis cruciantur, ”101, 1. et ab iis sæpe deorsum trahuntur» 2. peregrinantur ab uno ad alium, *102, 1. tamdiu oberrant donec ud justum velut ad legitimum dominum perveniant, *ibid.;* *370, 2 el seq. superant hæ omne avari studium ct conatum, *185, 1. sed et proprias enecant et eripiunt, *ibid.;* *186, 2. oculorum aciem avari eludunt, *185, 1. avolant cito el collabunlur, *184, 2 cl seq.; *214, 1; *216, 2. opes avari Justo Dei judicio in liberalem derivantur, *368, 2. opes usurariorum, si intestati moriuntur, item ex aliis delictis debil®, ud Episcopos ct Ecclesiam devolvuntur, *369, 1. opes ab Hcbræis vocantur spolia, cur, *499, 1. opes priscorum erant sil® in pecoribus, *356, 2. opes spirituales quæ sint, *218, 1, 9. opes calestes quærendæ tarn divili quam paupftri, *136, 2. — *Vide* Diviliæ.
Opifices pauperespræstantdivitibus injurtisel pravis, ”2,2.
Opilius (S.) puer Placentinus orans ab angelorum cinctus est multitudine, 101, 1«
Opiniones novas proferre stultitias signum est, 560, 1.
non tantum arma, sed el organa cl instrumenta **sigillile it,** 409, 2.
Opportunitas in monendo4tdocendo sapienti captanda est, 260, 1. ea beneficia auget plurimum, 839, 1, 2.
Oppor/mius vox undo derivetur, 467, 1.
Opportunitate (ab) pendet rei cx voto successus, 559, 1. ca similis rota est» *205, 1, 2.
Optima Deo sunl offerenda» *40, 2.
Opus bonum potest reddi malum ob molam intentionem, 483, 1, 2. operis decor et pncslantia elucet in ejus modo, ordine, perfectione, ”180, 1. opere ipso lex est adimplenda, 185, 2. opera verbis consentiant, 455, !• opera grati® sunl tum grati®, lum liberi arbitrii, 61, 1. opero bona a vanitate sunt circumcidenda, 156, 1. semper homini adsunt ct juvant, 170, 1, justo spem addunt in morte, 318, 1. quomodo ct qua intentione facienda sint, ”41, 2. moralia opera infidelium non sunt peccata, 369, 2. opera lepidi quæ damna creent, *ibid.* opera hominum judicii sui trutina expendit Deus, 483.

1, ?. pro quantilata grati?, quoi c4 in operante, ea metitur» X ei opera omnia sunt commendanda, ut ip<e ca dirigai, 485, 2 et seq. ca varili modii ab eo diriguntur, *75. S. corum principium pendet a fine ct medio, 568, 1, omni carero debent vitio, 569, I.et habere moderationem, *ibid,* respondeant linguæ, 585, I. operibus pili satisfacimus pro pœna peccato debita, 490,1. de eorum bonitate homines sibi blandiri non debent, '95, 1. sunt ca facienda in hac vita, post vitam non erit faciendi opportunitas, *48, 1. ca sola partant gaudium, 'Ili, 2. Deum situ propitium reddunt, *112, 1. ea pigri ob laborem sibi putant impossibilia, *156, 1. ca laudant in cœlo Beatos, *522,9. opera omnia Dei ud justum pondus sunt facta, 495, 2. opera urnalia et spiritualia tana ct lino repræsentanlur, *496, 2 et seq.

Oracula captabantur ab indormientibus pelli arietine, *472, 1.

Orandus Deus ut gressus nostros dirigat, *76,1, 2.

Oratio somno præmittenda i erit ea munimen contra nocturnas illusiones, 169, X quæ sil oratio saluberrima, 62, I. oratio claudicat, cum operatio ci non respondet» 283, 2. orationes nuvlræ vim habent cx opi re operantis, non cx opere operato, 453, 2. oratio est velut munus Deo oblatum, 531, 1. facta ad Deum est quasi turris celsissima, 570, 2. sæpe prolem a Deo impetravit, *481,1.dirigatur ad actionem, *275, 1. oratio volentis m peccato perseverare est peccatum» ct Deo abominabilis, *169,2. oratio pauperis et divitis ad Deum, quomodo differat, 587, 1, 2. oratio blanda dono gratiam conciliat, *148, 2. hæc valet ud animi ægritudiues curandos el leniendas, •281, 1.

Oratoris tria sunt officia, 508, 1. auditorem suum solet reddere attentum, benevolum, docilem, 206, 2; *166, 1. oratores Græciæ, Demosthenes (lumini, Isocrates rivo, Æschincs fonti comparantur, 563, 1. quæ oratorum Latinorum el Grxcorum singulorum proprietas in dicendo (nent,

Orbite ct axes rotarum apposite ad animam transferuntur, 62, 2 et seq. orbita est symbolum vite ct vivendi rationis pians, *77,1.

Orcus dicitur ab urgendo, *441, X

Ordinata Deo placent, 228, 1.

Ordo summum est universi bonum, 228, 2 ; 280, X dat rebus omnibus stabilitatem, 229, 1. ordo sapientiæ Dei, 228, 1. ordines serborum imperfectorum affinium sæpe Hebraei commiscent, 40, 1. ordo verborum sapientis valde est efficax, *64, L ordo in acie quanti sit momenti, *220, i. maxime in hosto fugiente prosequendo, *ibid,* ordo in familia administralioiic el curatione servandus est, *218, 1«

)rdmum Religiosorum fundatores in quo Deum Christum et Deiparam imitentur, 227, i. habent merita non solum sitae propri®, sed et omnium sui asseclarum post mortem, *ibid,* singuli per aliquo* viros insigniter celebrati sunt, 320, 2. nonnulli II Virgini peculiariter sunt devoti, *523,

Organa sunt hydraulica ct anomaulica, 978, X

Ornare sæpo idem est quod laudare, 447, 1.

Ornatus meretricum est velut spina, 189, 1.

Os synocdocliice capitur pro capito ct vultu, 280, 2. os homini in primis est custodiendum, 124, 2. os sæpe 4pssuni ct imperium sigmlicnt, 320, 1. oris custodia qu.c sit ct dicatur, 375, 2. os impii est vehit stagnum putiscens, el mare mortuum, 286, X *ot* yifrcersum quod dicatur, 163, 2. *os pravum* quod appelletur, 124, 2. id apto congruit pravo cordi : ejus vilitas cl fragilitas, *320, 1. os haurire debet sapientiam a cordo, 507, 1, 9. srpo homini magnas creat molestias, 509, 9 ct seq. os ct janua habent inter so analogiam, 544, X ejus fructus sunt verba, ct damna, bonaquo cx iis dimanan* tia, 582, 2 cl seq. ore quidam vicium sibi parant et qurstum faciunt, *ibid,* qui os custodit, custodit animam ab angustiis, *119, 1, 2. or Rebneif metaphorice Initium cl aperturam denotat, *141, 1. 0% eruditum fundit gemmas, *63, L ct aurum, X est cráter sapienti», *64, 1. os justi gaxophytarium est Cocenti» » *118, 1. os meretricis c«t vorago profunda, *^66, 2. item os barathri, vestibulum inferni, *157, 1 quod n< lubricum dicatur, *323/ 2. os laudantium quasi confisionum est, *352, 2 quomodo os stulti sit contritio, 566, 2 et seq. *ore loqui* est cordate loqui, *60,1.

Osculum tam c t d iniis quam accipientis,*241, 2. id prisci dabant variis de camis, est humilitatis cl subjection ii symbolum : unde dicatur, *243, f. oscula fraudulenta inimici sunt osculanti probrosa, osculato noxia, *332» 2. oscula cavenda, etiam fratrum cl sororum» 190.1.

aliquando capi possel pro ¿cía, id est *exequia,* 440, 2.

Osor discipline vere insipiens est» 345, 1.

Ossa sæpe significant vires animæ, 473, 2. ossa per medullam foventur cl roborantur» 79, 1, 2.

Ostentatio regibus imprimis est exosa, 371» 1,2. nube inani denotatur, *258, t. ejus quanta sit stultitia, *ibid.* X

Ostentatores sunt magniloqui ct inanes, *270, 1, 2.

Odium ct os habent inter se analogiam, 544, 2. ostium in cardine volutum typus est pigri in lecto se vohcotis, •313, X

Ostrea quomodo a cancro sibi caveant, *137, 2.

Osvraldi regis manus mansit incorrupta, quia in pauperes fuit effusa, *507,2.

Otiosi mundum destruere conantor, 568, 2. maxime a diabolo infestantur, *136, 1. vestientur laceris vestibus, *196, X merentur fame emori, *522, 1. otiosi multa machinantur mata, 163, 1. ota>us cur vocetur stultissimus, 357, i. omne tuum otium impendit in nuda desideria, nec ad operandum unquam accedit» 376, X — I *idc* 1'igcr.

Otium tum corporale, tum spirituale fugiendum, 161,2 377, 1. malorum plurimorum est causa, 291, 1. Xip docet otiosus» 356, X hominem ad famem necetnque redigit, 357, 1. facit mentem ignavam hebescere, did. parit detractiones, calumnias, furta, rstque omnis mali causa, Mid. causa paupertatis est, *7, 2, '60, 2; *249, 1. ejus damua, 567,2; *21, 1 ; *23, i. opus inchoatum non promovet, sed dissipat, 568, 1. est mater cupidinum et malarum cogitationum, *121, i et seq. desideria acuit cl accendii» *120, Set seq. varus laboris apprehensiones el difficultates pigro suggerit, ne cum suscipiat, *152,1, 2 cl seq. est summa voluptas pigri » *314» 2 et seq.

Oiis. — *Vide* Anes.

P.

Pachontins (S.) serpentes cl scorpiones calcabat illsesus» 97.1. libidini* tcntationem expugnare non potuit, 153, 1. si quem detractorem au lirvi, litico recedebat, *287, 2.

PaciQci placent regibus» '152. 1. semper gaudeut, 365, 2. animam tum suam, tum aliorum possident, 463, 2.

Pmdagogus liber Clementis Alexandrini uode dictus sit, M» Í» 2.

Pal i annuli cur dicatur funda, cl ei indatur bracteola color/ purpurei» *304, 2.

Palabra vox Hispana derivatura *Parabola,* quasi *fiarabla,* 1«». 2.

Palæstini longas gestabant tunicas, casquô cingula succingebant, *514, 2.

HxXxicv-c tam pugiles quam palmum significat, 255, 2.

Palatia antiqua Botil e penitus conciderunt, 416» 1.

Palatini quinam regi sint utiles, 443, 1 ; 444, i.

Pallas doa bellandi, nendi, studendi, *494, t»

piimus major hebraico cur vocetur ridens t ct minor tristil, 383, 1.
Palpebro» volant instar avium, • 173,1,
Pambo Abbas quid dc obedientia censeret, *125, 1. per mullos annos verbum otiosum non protulit, *134, 2.
Pan princeps pastorum olim corona pinea coronabatur, •356, t.
Pandora erat dea, cui omnes dii et deæ dona dederunt, 35,2.
Fanis erat pretium meretricis olim, 175,1. panis mendacii quis dicatur, *65,1. panis avari est panis mali oculo, *187, 1 el seq. carentia panis occidit pigrum famelicum, *121,1.
Panni lanei semper primum colorem retinent, *142, 2.
Panther® et hyænæ antipathia, *185, 2.
Paphnutius Abbas sua humilitate dæmonem ab energumeno expulit, 517, 1.
Pari nubendum, *20, 2. par pari in malis retribuere malum est, *73, 2. par pari nobis referi Deus, *227, 2; 228, 2.
Parabola quid proprie sit, 16, 1 ; 17, 2. quinque ejus sunt species, 16, 2. sæpe in Scriptura voces *parabola, proverbium, paræmia* confunduntur, el pro eodem sumuntur, 15, 1,2. sunt Salomoni parabola ct comparationes frequentes , 16, 2 cl seq. parabolas a se propositas Christus explicavit in postparabola, 42, 1. quot parabolis Salomon composuerit, an c® libro Proverbiorum contineantur, 5, 1. parabolarum sensum Apostoli Christo interpretante discebant, *52, 1. in iis duplex est sensus litteralis, unus externus el apertus, alter internus el reconditus, *247, I ; *264, 1 ; *418, 1. parabola non decorat stultum, sed dedecorat, *302, 1. in ore ejus est velut spina in manu ebrii, *309. 1. parabola subinde capitur pro probro et convicio , i6id. parabolo Salomonis prater sensum litteralem alium habent arcanum et tropologicum , *62,1, 2. quomodo a viris Czechi® regis translatai et compilat® sint, *250, 1, 2. e® ante hujus tempora erant separat®, 2. <¡u® ne spars® perirent, eas in unum fascem cætcris allegit Ezcchias, *251, 2. earum fructus, *414,2.
Paradoxa doctrin® Christi, *423,1.
Paradisus denotat animam sanctam, 91, 1.
Ilxpaxórrriw quid proprie sil, *187, 2.
Paratiti temper egeni sunt, 429, 1. sunt regnorum ruina, 497, i.
Parca 1res hominis vitam filant, *505, 2.
Parcitas sermonum quid requirat, 554, 1, 2.
Parentes filiis potius prospiciam dc sapientia ct virtute, quam de opibus et prædiis, 108, 2. eos qui colit,colit Deum , 465, 2. sunl parentes filiis dii quidam terrestres, *ibid,* studiose educent filios el nepotes, 271, 2; 527, 2 et seq. filios instituant cl castigent, 552, 2. lælantur ob eorum probitatem, ob improbitatem dolent, 547, 1. olim filium protervum ducebant adjudicem, *28, 2. filius eos affligens, dignus opprobrio est, *39, 1. eorum afflictio est infelicitatis præsagium, *ibid,* corum decus et dedecus, est decus et dedecus filiorum, *ibid,* sunt quasi domestica numina et oracula, *ibid.* dc filiis maxime sunl solliciti, *53,1. in iis præmiantur vel puniuntur, bene ut male agentes, ibid, iis vitam tradunt, *70, 1, 2. prolis per fas el nefas ditescere satagentes, spe sua sæpe frustrantur, *72, 2. illicite quid parentibus subtrahitur aut templo detur, *38 4, 2. iis victum subtraben* particeps est homicid®, quo sensu, 2 et seq. ils maledicentes pessima sunl generatio, *438, 1. eos torve aspicere et despicere, est grande nefas, *447, 2 el seq. sunt filiis instar creatori* Dei, *ibid,* ct quasi Dei vicarii, *479, 2. parentes pro filiis gloriam conciliant, 527, 2. sunt reges familiarum suarum, *ibid,* ne sint in liberos nimis blandi, *192,2. sic enim exponunt cos fericulo micinit *193, 1. sed severi nimis ludolem eorum hebetant el indurant, *404, 1 *Vide* Mater, Pater.
Parcimonia parit abundantiam, *114,2.
Parœmiæ quid proprie sint ,6, 1 ; 15, 2 et seq. sæpe ea vox confunditur cum parabola el proverbio, 15, 1, 2. ejus definitio, 18, 1. c® solebant in viis ct plateis decantari, 44, 2. subinde contrarios habent sensus, *280, 2. — *Vide* Parabola.
Patricidis vivis quatuor elementa adimuntur, *506, 1,
Parthenium herba non est eadem cum diciamo, 199, 1.
Particeps sceleris ei cooperatur ct scelestus est, *412, 1.
Partus cervarum difficilis est, 147, 1.
Parvis (a) ad majora ascendendum, *260, 1. parvi pr® magnis pollent ingenio, spiritu, virtute, *460, 1 ; *461, 1. tales recensentur, *461, 1. non sunt contemnendi, *ibid.*
Parvulum (per) hebraico intelligitur simplex, imperitus, docilis, *106, 2. parvulorum possessiones non sunl occupando, *177, 2. parvuli sensu plurimi sunl, 205,2.
Pascere ventos quid sil, 227, 1. pascit omnes Deus, malos æque ac bonos, *377, 2.
Passer in Scriptura sæpe generatine pro qualibet ave sumitur : mutat hieme locum frigidum in calidum, *296, 2.
Passionis Dominic® recordatio optimus est ir® sedandae modus, 302, 1. passiones edomil® reddunt corpus sanum , 435, 1, 2. sin invalescunt, ipsum exedunt, *ibid.* omnes cas moderatur sapientia, 89, 1. eas domare heroicum est, 515, 1,2; 517, t. sunt ca non solum in animo, sed cl in corpore, 548, 1. ipsis serviens non debet in principem cl Prælalum eligi, *11, 2. equo repræsentantur, *131, 1, 2. earum victoria sequitur ex sacra communione, *178, 1. iis acti non bene dominantur, *457, 2.
Pastores spondent pro animabus fidelium , 153, 2; 154, 2. pastores tepidi sugillantur, 598, 1. sint juvenesci validi , *356, 2. eorum princeps olim coronabatur, *ibid.* pro pastore inepto spondens, omnium animarum ejus culpa pereuntium reus est, *40, 2 cl seq. eos decet vita austerior, *65, 2. sint amore prediti, *108, 2. ponant animas suas pro salute subditorum, *170,2. diligentem eorum curam habeant, ipsosque inspiciunt, *356, 1. prospiciunt eorum saluti necessaria , 2 et seq. ab iis accipiant necessaria, non sanguinem, *358, 2. vigilent super gregem suum, *503, 1. pastor bonus manet periclitantibus ovibus, at hypocrita fugit, *136, 2cl seq.
Pastoricia ars quam sit facilis, *357, 2. est innocens el antiqui, *355, 2.
Paler cur lælclur do filio prnbo, 271, 1. pater iri filio quasi viva sua imagine repnescnlalur, 374, 2. paler filium peccantem non castigans, cum odit, 399, 1. paler non debet omnia in rigore cl exacte observari curare, sed In nonnullis connivere, 341,2. pater crudelis reviens in filios, cosa se effugat, *ibid,* paler probus relinquet probos post se filios, *52, 2. pater morieus sine liberis habebatur olim infaustus , *70, 1. paler monachus filium in furnum conjicere Jussus a superiore, cumdem indemnem inde eduxit, *126, 1. paler ct filius censentur una persona civilis, *342, 1. pater cl mater diversimode amant et educant filios, 31, 1. Paler ®lcrnus quomodo generant Filium suum, 222, 2.
Patres in filiorum dissolutione potius irascuntur, quam dolent, 552, 2. in cos habent jus quasi regium, 527, 2. idque jure generationis, *198, 2. debent cos erudire juré natur®, *ibid,* item cos alere in anima ct corpore . *ibid.* gaudent ob eorum probitatem, *199, 1. cos castigando præstani iis beneficium , *333, 1. non habent jus ad eorum vitam, *27, 2. ii sunt in filiis infelices, qui in suos pitres duri exstitere, '38, 2. Deum representan!, *ibid.* filio minorenni non despondeant uxorem , *40, 2. Deum iis relinquant curatorem, *53, 2. in iis vivunt, *193, 2, invigilent potius filiis bene instituendis, quam locuple-

Undis, 398, 2. pluris estiman! sapientiam filiorum , indeque majorem lælitiamdc eorum sapientia concipiunt, quam matres, 465, E antiqui patres multa suis laboribus el studio reliquere posteris, 398, 1. qncrn Greci Patres singuli stylum habeant, 447, 2. item Latini, *ibid.* — *Vide* Parentes, Mater.

Paterfamilias est velut sol in sua familia. *54. 9. servo non nimis indulges!, *409, 1. ejus officia. *469, 1,2. quæ animalia in quibus debeat imitan, *468, 1. in gallo repraesentatur, *469, 2.

Patibula fornicata quæ sint, *82, 2.

Patiens, quia injurias factas non recolit, iras sedat et mitigat, 463,1. patiens et impatiens quomodo invicem differant quoad iram, 434, 2; 450, 1, patiens melior est forti, 515, i. quomodo, *ibid,* ad adversa vitæ hujus se comparat et munit, *13, 1. ca æquanimiter tolerat, ut animx paccin assequatur, *ibid,* sibi est medicus et medicina, *30, 2. variam refert victoriam , *74, 1, 2.

Patientia potior est virtus quam fortitudo, 514, 2 et seq. animum adversus dolores mortis et timorem firmans, est pars fortitudinis integratis, caque precipua, *ibid.* 515, 1. vincit dolores, 517,1. ex canoscitur prudentia, *12,1,2; *13, 2. ejus tres sunl gradus, *13, 2. est sapientiæ pars, *231, 1. per ovem denotatur, *472, 2. in morbo, est longum martyrium, *178, 2. patientia dolorum reddimur fortes cl validi, 83,2. ca excreetur molestia aliorum, 435, 1. cfficacissimum est remedium contra carnis vilium cl reliqua omnia , 437, 2.

Patriarchae primi vino abstinuere, *210,1. fuere pastores ovium ct armentorum, ‘230, 2; *231, 2.

Patriarchis quinque olim lampas praeferebatur, 172, 1.

Patrimonia ampla dum cedunt filiis imprudentibus, sæpe evertuntur et pereunt, 397,2.

Pauciloqucntia commendatur, 288,2.

Pauciloquus plerumque habetur sapiens, 289, 1. quomodo animam custodiat, 375,2.

Paula (S.) morbos corporis valido spiritu sustentabit, 573, 2. Scriptura verbis se in tentatione animabit, *431,1. in pauperes fuit rifusa, *507, 2.

Pauli (S.) caput præcisum lac pro sanguine fudit, 34,1. cordis latitudine totum mundum complectebatur, 74,1. erat ul apis operosus cl diligens, 160, 2. amore Christi fuit ebrius, 241, 1, 2. qualis fuerit condonator, 293,2. accommodabat sc audientium captui, 560, 1. varios exeo-* gilivit modos animas salvandi, *108, 1, 2. quare seipsum aliquando laudarit, *298, 2. stultis quomodo aliquando respondent, *209, 2. fuit leonina generositate, *363,1.

Paulus (S.) primus Eremita per corvum a Deo in deserto aliius fuit, 273.2.

Paulus Simplex Eremita simplici obedienlia ad omnium virtutum culmen evasit, 32, 2 ct seq. in obedientiæ virtute varia miracula patrabat, *126, 2.

Pauper vox unde derivetur, 290, 1. pauper ob egestatem semper est pavidus, *¡bid.* ei quod denegatur, sæpe male perit, 338, 1. quamvis acriore increpatione percelitur, 381, 1. non sustinet increpationcnem, *ibid,* declinat sæpe periculum, eo quod sil pauper, *ibid,* in eo latet Deus, 191, 2. semper habet dies malos, 458,2 et seq. est viva imago Christi pauperis, 439, 1. pauper spiritu est mundi dominus, ct similis Deo, *ibid,* est dives gratia ct virtutibus, 2. super omnia creata elevatus degit in cœlo, *ibid,* imitatur Dei el Christi puritatem, sanctitatem ct perfectionem, *ibid,* est Salvatoris nummularius, 440, 1. non habet dies malos, 459, 1. pauper sibi sufficiens melior est ct sapienlior glorioso panem domi non habente, 353, 2. pauper multas habens divitias, quis dicatur, 379, 2. pauperem huuc et illum esse vult Deus, 438, 2. pauperem despiciens, exprobrat factori ejus, 522, 1. csl potius juvandus quam templa udonuudd, 489, 2. supplicaci qiv.d postulat a dilioribu», 587, 1. ubique timidus et supplex eM, *ibid.* si simplex et sincerus, melior, sanctior, quietior csl divite doloso, *2,1, 2. paucos habet amicos , ‘6, 1 ; *7,2. cum fratres et amici oderunt et deserunt, *7, 2. ei benJ.ieiens mutuum dat Deo, quod amplo cum fœnore ab ipso est recepturus, *24, 1. lotus ex desideriis conflatus videtur, *33, 2. quomodo mendaci ut melior, *tUd.* et seq. si lucrum symposiis decoquat, non ditabitur, *113, 2. divitis ope et libendiUle indiget,*133,2;*135,l, 2 cl seq. est sponte accedendus ul ei eleemosyna detur, *134, 1. ametur a divitibus, ‘136.1. pauper opibus nno semper est pauper in grafia, *134, 1, 2. io eo magis apparet ars Dei quom in divile, *ibid,* est ei benefaciendum pro viribus, *148, Í. cum calumniaos ad inopiam redigetur, *159, 2; *160, 2. et opprimetur ab alio ditiore, •160,2clseq. ejus vindex cl tutor eslDeus,*167,1; *402, 1. hinc qui cum vexat, Christum vexat, *167, 2. non csl opprimendus in judicio, *167, 1. nec affligendus, *437, 1. caveat diviturn consortia ct convivia, •174, 1. non se æquet iis in victu, supellectile, vestitu . familia,*171,1. non est ad reipubl. regimen ct principatum evehendus, *378, 1. cur pauperes pauperibus nasini <landi in prefectos, *365, 1. sunl hi similes imbri vehementi,2. pauperes expilati repe in ipsos principes insurgunt, *ibid,* eorum causas agunt justi judices et advocati, *397, 1, 2. si rex cos foveat, diu regnabit, *402,2. pauper recto vivens prestantior, ditior, felicior, utilior est, quam dives perverse, ‘367, 2ctseq. hic divitis dolos Dei nutu evadit, *371, 2. ad veram sapientiam pertinget, *ibid.,* *372, 1,2. pauperum spiritu vindex el tutor csl Deus, *190, 2. hi erunt in die judicii judices diviturn iniquorum , *372, 1. 2. pauper ct dives, uterque a Deo creatus, *133, 2 etseq. invicem contrarii sunt, *134, 2. ulorquc est opus Dei, *136, 1. uterque sit sua sorte contentus, ibid.; qui pauperem amicum odit, ostendit se non esse vere amicum, cl ad amicitiam ineptus csl, *8,2.

Pauperes sunt domini diviturn, 97, 1. sæpe sunt divites virtutibus, 380, 1. sunt beati, 425, 2. non sunt opprimendi, 438, 1, 2. eos sibi Deus arrogat, 2 ct seq. cur plerosque Deus voluerit esse pauperes, 43S, 1. eos qui opprimit, Deum carpii, 2. ipse eorum peculiarem gerit curam, 2 cl seq.

PauperUs sequitur inertiam, 161, 1, 2 cl seq. ejus violentia, *ibid,* est incommoda, nisi Dei amore toleretur. 290, 1. est tamen magna securitas, 458, 2 cl seq. flet tolerabilis, si in ea secura mens inveniatur, 459, 2. paupertati Evangelica nihil in victu cl vestitu decst, 273, 2. eam ubertate spiritualium bonorum Deus compensat, 336, 1. a Christo est stabilita, *433, 2. paupertas spiritus non est adaugendi per luxum el voluptates, ‘160, 1. paupertas creata 5ft a Deo æque ac opulentia, 438, 1, 2. a Christo est sincila ul consilium Evangelicum* 439, 1. paupertas potior est quam stultitia, *2, 1, 2. et cognata est sanctitas, innocentia, simplicitas, *3,2. ejus damna experiuntur, qui eam ægro ferunt, *30, 2. ipsa minus rnalum est quam mendacium, *34, 1. duo confert homini bona, *ibid,* sequitur gulam, *197, 1. præstat divitiis, *334, 2. stimulus est ad scientiam, *371, 2 cl seq. præstat judicium sincerum, *372, 1, 2. inducit ad mentiendum, *432, 2. est philosophia rcalis, *436, 1. ejus incommoda, 2; *144, 2.

Pavidus ubique beatus est, *376, 1.

Pavor comes est tristitiae, *H0, 2.

llavGupTva tam in bonam quam malam partem capi potest, 23. 1.

Pax Hebraeis omnia bona et gaudia significat, 72, 1 ; 90, 2. pacem turbantes ct Incerantes, sæpe graves dant pamas, hic et in futuro, 165, 1. illius quantum bonum sil. 230, 2. eam po$«lrlet justu«. cnmque aliis spiral, 300, 2. pax aiüini est stniimum vitæ bonum, 367, 1.

PAI majos est bonum omnibus deliciis, *180, 1, 2. gignitur a patientia, '13, 1. pacem ab adversario poscens prior, ostendit se magnanimum, *47, 1. pacis inter conjuges concilianda» optima ratio, *493, 2.
Peccans anima relinquit Deum ducem ct sponsum pubertatis suæ, 68, 1. qui peccant ex certa scientia, non peccant ex errore, 42b, 1.
Peccans deliberate fit apud homines infamis, *223, 1.
Peccare dicilur quasi pellicare, 425, 1, 2.
Peccator sue mheriæest auctoret faber, 53, I. a diabolo videtur quodammodo possessus, 60, 2. est ejus equus et mancipium, 150, 2. dat annos suos diabolo, 130, 2 el seq. ct vires animœ peccato, 138, 1, 2 semper pavidus est ct trepidat, 865, 2, peccator pœnitens lætificat patrem Deum, el matrem Ecclesiam, 271, 2. peccator conversus incipit esse nlius quarn fuerat, 351, 2. peccator amiciliæ Dei ct Sanctorum renuntiat, 559, L ct quas occasiones ad hoc prætexat, *ibid.* calamitate pressus Deum incusat, *4, 2 et seq. peccatum item suum ei adseribit, *ibid.;* *5, 1, 2. dæmoncs quibus in vita auscultavit, habebit socios in gehenna; *112, 2. iniquitatem metet, quia eam sevit, *147, L dormitat quodammodo in mediis mortis et gehonn® periculis, *212, 2. eum lancinat conscienti® remorsus, *281, 2. ubique el omnia timet, *363, 1. quomodo ejus orntin Deo displiceat, *369, 2. sed peccato valedicere cupiens, recle Deum orat, *370, 1. quomodo cum Deus audiat, *ibid* peccatoris obstinati descriptio cl impietas, 561, 1. fit infamis cl probrum cœli ac terr®, *ibid,* ejus impœnitenlia, 2. ejus cædtiis, *ibid,* ejus obduratio, *ibid,* peccator si peccata confiteatur, a Deo ct hominibus misericordiam consequetur, *374, 1,2. et tunc fit alius ab eo qui fuit, *456, 1, 2. et potior est justo tepescente, 523, I. talis compatiatur aliis peccatoribus, *34, 1. per sanctam comrnunicnem aliam personam c transmutet oportet, *178,2. peccator relapsus quam sit abominabilis, *311, 2. peccatorum insignium genera sunt quatuor, *438, 1. — *Vide* Impius.
Peccatores duobus modis lactant cos quos decipiunt, 37, 1. sibi ipsi tendunt laqueos, 42, 2. parant sibi malum, 427, 1. parant sibi infernum, 48, 1, 2. eorum caligo, 118, 2. ob absentiam Christi putant se posse impune peccaro, sed decipiuntur, 191, 1. sunt hostes anim® su®, 243, 2. sunt a via aberrantes instar erronum vcl ebriorum, 126, 2. peccatores graves chi conversi, mox tamen sæpe relabunlur,378, t. peccatore* Horn® ad limina Apostolorum supplices peccati veniam emerentur, 424, 2.
Peccatrices muli® pœnilcnles, lû intris austeram vitam egerunt, *381, 1.
Peccatum est obliquitas cl iniquas,22, 1, 2. in co est aversio a Deo Deique lege, cl conversio ad prosperitatem bonorum temporalium, 53, 2. ipsum est hominis acerrimus hostis el lortor, 137, 1. quas ci vires eripiat, 138, 2. sine eo ad mullos dies vivere nemo potest, 296, 1. comparatur id aceto et uv® acerb® ac fumo, 307, t. est privatio entis, *ibid.* 2. id quomodo illudat peccatori, 412, I. multiplicem invehit miseriam, 441, 2 et seq. unum trahit ad aliud, et hoc ad aliud, 150, 2. ipsum ignis est, 184, Lest morale adulterium, 182, 2 el seq. peccatum in Scriptura »®i>e sumitur pro hostia quæ pro expiatione peccati offertur, 412,2; 442, 2. peccatum quodvis mortiferum csl adulterium ‘plrituMc, 182. 2 ct seq. Deo confitendum ul illud condonet, 180, 1. csl plerumque punitio superbii, 502, 2 et seq. in delectatione sua qua"i pungendo mentem lancinat, 548, 2. evi panis lapidosus, *60, t. est qu isi centrum nb quatuor analogias, 561, 2. ejus auclor non est Deus, *5, 1, 2 et «eq. ul fugere honorificum est, *14, I. a peccato nemo mundus, quo sensu, *56, 1. nec sine eo diu viver» quis potest, i. deletur uer ‹•leemos)nam, *26, 2; *150, 1, 2. quinque modis expiatur, ’375, t. simile est esc®, sed una cum ea peccatorem unco, id est reitu perfodit, *396, 2. cx uno labimur in aliud, 503, 1. unum per aliud punitur, *157, 1; *435, L dum homo id cogitat, do misericordia non desperet, *225, 2. csl vinum amarum, *208, 2. peccati consuetudine roborati fructus esi insensibilitas, *214, 1, 2. in peccati statu manen* per pietatis opera Dei iram placare nequii, *122, I, 2. hic Deum orans, similis est Jud® proditori, *360, 2 ct seq. sed o peccati statu egredi cupiens, recto Deum orat, *370, L peccatum non agnoscens, sed defendens, ineo se affirmat, *374, 2 et seq. ex peccato Ad® orti sunt principatus el regna, *364, 1. peccata sua impius piis affingit cl affricat, 560, 2. peccata filii patri imputantur, *28, 2. peccaium aliud vcniole, aliud moriile, *234, 1, unurn mortale praeponderat innumeris venialibus, *328, L
Peccala admissa recolens, non potest non tristari, 416, 1. peccata purgantur per opera virtutis, tum debito, (uni indebita, 473, 1. faciunt intercapedinem inter Deum ct hominem orantem, 475, 1. peccata tum propria, tum aliena, sunt materia compunctionis, 414, 2.
Pecora sua cur curet justus, cisque de necessariis provideat, 355,2. pecora ingeris dant lucrum pastori, *307,2.
Pecuaria ars innocens et antiqua est, *355, 2 et seq.
Pecunia dicta a pecore, *856, 1. ejus cupidi non sunt ad prælnlurns promovendi, *308, L inferior est sapientia, 207, 1. est juste comparanda, 272, 2. amatores suos captivat, 317, 2. ejus corrasorcs semper anxii sunt, *ibid.* — *fide* Opes.
Pelagia (S.) ante pœnitcnliam in meretricio curabat se per urbem gestari, 264, 1, 2.
Pelagia (S.) virgo se cum matre cl sororibus in fluvium pripcipitcrn dedit, 522, 2.
Pelagius I Hispani® rex Deipara» ope Saracenos profligat, 218, t.
Penelopes tela proverbium quid sibi velit, 568, 2; *496, 2.
Penn® aquilarum quam sint voraces, *185, 2. unde id eveniat, *ibid.*
Perditio sedem propriam habet in domo impii, *102, 1.
Peregrinado evangelixandi causa utilis est, *33 , 2. — *Vide* Locus, Migrare, Vagabundus.
Peregrina est nomen proprium meretricis, 189, 2.
Peregrini non ægrc ferunt se rideri el probris impeti, *14, 2. debent a principo defendi, »487, 2.
Perfectio nobilior est regum nobilitate, 111, 1. ad perfectionem Christianismi vocat suos omnes Deus, 255, 1,2, ipsius desiderium in iis adimplet. 303, 2. perfectio virtutum est velut gemma gratissima, 531, 2. hominem conira omnia mala communii et tutatur, 571, 2 el seq. sapientia triplici ædifleatur, *217, 1, 2. ejus possessio homini Jucunda est, *218, 1, 2.
Perfectus quis proprie dici queat, 20, 1. Ipse solum Deum quœrit, 148. 1, 2. qui cito perfecti in re aliqua evadere conantur, mox deficiunt, 385, 1.
Perfecti cur cum perversis nonnnnquam debeant conversari, *168. 2. qui perfecti esso volunt, divitius nec ambiunt, nec paupertatem metuunt, *433, 2.
Perfidia rempublicam evertit, 529, 2.
Perfido (in) non esi sperandum, *278, I.
Periculis (in) omnibus ad Deum confugere debemus, *32, 2. pericula vir sapiens caute declinet, *137, 1, 2 el seq. periculum mortis incurrunt, qui alium a morte liberare dctreclanl, *227, 2 cl seq.
Perillus primus a Phalaride tauro suo est inclusus, *322, 2.
Perjuri lædunl falso suo testimonio proximum, 863, 2.
Pers® filiis ul servis olim utebantur, *27, 2. quos amicos primo haberent loco, quos secundo, *841, 1. reges suos sine dono adire non poterant, 575, 2. eorum reges proceres osculo honorabant, *241, 2. eorum femina» perosum babebwl linificium, *400, 1,

Persecutioni ct persecutori non est indignandum » 536, 2. persecutionis tempore justi consulto sc abscondunt, *389, t. persecutio purgat niente! et linguas Confc»<orum cl Martyrum, 298, 2. persecutione* Ecclesia.' qua damna inflixerint, 304, 2,
Perseverantia magnum Dei donum est, 62, 1. ejus praeclara elogia, 72, 2.
ytersona una in SS. Trinitate est alteri intima, 222,1. persona commutatio crebra est in phrasi Scripturae, 409, 1. 2. personarum trinitas in Deo ostenditur, *425, 1.
Personalitas in SS. Trinitate Judaeis fuit incognita,*428, !,2.
Personarum acceptio in judicio pessima est, *240, 1. cl populo exosa, *240. 2. quam sit noxia, *383, 2. maxima si sit persona impio, 564, 2. in tertia persona liebræi viros honoratos alloquebantur, *482, 2.
Pertinacia peccantium describitur, 561, 2.
Perturbationes animi ab acri increpatione saminlur, *282, 2.
Perversus idem est qui vafer, dolosus, lictus, *102, 2 est a seipso alienus, *ibid,* perversus lingua quis dicatur, *546. 1.
Pervertens alios deterior csl Ethnico, *103, 1.
Pervicacia adversus redarguentes, Deum ad iram concitat, 445, 2.
Pede loqui quis dicatur, 164, 1. piules bene dirigendi præceplum, 174, 1. pes est symbolum actionis ct operis, *4, I.
Pescennius Niger Imperat, panegyricum sibi noluit recitari, •827, 1.
Pessimorum mentes non sunt suavi monitione mulcendæ, •282, 2.
Pestilentes sunt derisores rerum sacrorum ct sanctorum, •37, 1, 2.
Peti non debent nimis multa ab amico, *276. 2.
Petri (B.) de Alcantara in morto vox, 441, 2; 476, 2.
Petri (S.) Alexandrini Episcopi el Martyris humilita* quomodo sil exallala, *411. 2.
Pclrus (S.) in carcere dormiebat postridie capite plectendus, 284, 2. S. Pauli correptionem humiliter audivit el suscepit, 861, 1. lupinis solum vescebatur, 405, 1, quilis fuerit concionator, 293, 1. ei commissæ oves a Christo pascenda?, *357, 1.
Petrus (S.) Cbrysologus undo ita dictus, quo viso creatus Archiepiscopi)? Ravennas, *63, 2.
Petrus Canisius (P.) dissidia, lites, odia sua blandiloquentia persanabat, 864, 1. obedienlia sua vicit liærcticos, •125, 2,
Pclrus Faber (P.) tam in vita quam morte fuit obediente victima, 32, 2 ct seq.
Phalangium cuccai cum risu, 418, 1. phalangium genus aranearum noxium csl, *332, 2.
Phario exemplar est vindictae rebellium, 534, 1. ejus obstinatio, *128, 2. ob eam male periit, *391,1.
Phorisfcl e phitautio quidam in sua cæcitato se obdurarunt, *312, 1, 2. horum obstinatio tempore Christi, *392, t. verbo Dei addchml sum traditiones, *431, 1,
Phiala nomine metaphorice vocatur lectus, *264, 2 ct seq.
Philaulia pleriquo laborant, 509, i. ca laborat homo maxime audito adulatore, *395, 1.
Philippus II tlispaniarum rex dictus est Prudens, 555,2. ino fuit potens, *14» 1.
Philipp. Melancbthou Deo adscribit bona el mala opera hominum i *5, i.
Philomel* formicarum ovis convalescunt ægrolæ, 157, 2.
Philusuphl prisci nb llebnris suam hauMre sapientiam, 246, 1. philosophorum Atheniensium qualia osceni convivia, 251,1. philosophi omnia falo tribuebant lain bona quam mala, *6, 1. carentes veris virtutibus, gratia cl gloria, sedatore? suos amisere, tide inclarescente, 2. a vinolentia, gula, luxuria ex amore sapientis abstinuerunt,'45, 1. coram malli opes sprevere, ul (oli philosophia? vacarmi, *198, 2. cur facile ditescant, *63, 1. philosophus idem est quod vir constant ct mortifleatus, *106, 1.
Phlegmatici apti sunt ad regendum, 555, 2. sunt aquel, •447, 1.
id eitvena, dicitur a id est redundare, 563,2.
Phrenetici œgri in medicos u curantes stomachantur, *318,1.
Phrygia dabit mulla mancipia, *406, 2.
Phylacteria Judeorum qnænatn essent, et quem ad usum adhiberentur, 185, 1, 2. el quatenus ea a Chri-tn carpantur, 185, 2.
Pica e«t avis Baccho sacra, cur, *f 11, 1.
Pictoria ars in umbris el coloribus sita est, 571, 2.
Pietatem colere rex imprimis debet, *257, 1,2. pictis aliquando suadet peregrinationem ex uno loco in alium, *336, 2. ab omni liberat adversitate, 359, 1. pietas in parentes est proxima pietati in Deum, 31, 1.
Piger est mollis et dissolutus, opem sua dissipat, 567, I ; 568, 2. horret laborem, otium sectator, 567, t. est effeminatus, *ibid,* est similis Ocno, 568, 2. et asino, *200, 1. manus condit sub axilla, *36, 1. præ extrema ignavia minum ori applicare vix sustinet ut famem pellat, 2; *314, 2. non vult laborare ut cibum compirei, *36, 2. in messe panem petens, a nullo accipit, *48, 1. non erubescit ob penuriam exprobratam, *ibid,* in hieme ob frigus laborare negligi!, *iM.* ob otium ad egestatem redigitur, *100, 1. ex uno desiderio in aliud labilur, *120, 2. fames ct egestas cum consumunt, *121, t. in suis desideriis moritur, *ibid,* b cc cum assidue cruciant, et ad morioni disponunt, *ibid,* imo ob h«c saepe sibi mortem consciscit, 2. ne cogatur laboraro, fingit mille inanes melus el pericula, *155, 2 el seq. ejus ager et vinea ob socordiam pessum eunt, ‘246,1, J. est flagellis regendus, *297, 2. indiget etiam freno, quia debel a vitiis retrahi, *298, 1. in lecto volvitur velut outturn in cardine, *318, 2. etiam quiete utitur inquiete, ‘3t4, 1. ejus contrarii motus, *ibid,* multa movet, sed non promovet, *ibid,* ipse sibi etiam videtur sapiens, *ibid.* 2. putat sc beitiorem consiliariis rogum, *315, 1. est loquax et garrnlus, *(Md.* Hern curiosus el dicax, *tbld.* piger spiritualis non vult labores virtutum subire, et ideo in desideriis suis moritur, *120, 2 et <eq. incidit in mortem animæ, quin et mortem ælernam, *ibid,* pigri in divino obsequio cl hic et in futuro sustinent detrimentum, 162, 2. pigri sunt somnolenti, 161, 1. sunt torpidi, et evadunt furc«, 275, I. creant sibi suo torpore paupertatem, 290, 2. sua pigritia a fortibus subjugantur, 860. 1, quia nolunt laborare, nihil eornm quæ petunt obtinent, 488, I. volunt ct nolunt, *ibid,* eorum voluntas est torpida et languida, ut nesciatur, an velint an nolint, quidquid optant, optant inefficaciter, *ibid,* eorum agri ne prrdla inculti sunt, 339, 1. ipsis videtur via virtutis dura, ardua ct implexa, 464, L — *Vide* Otiosi.
Pignus sumendum ab ignoto pro quo fidejubes, 64, 2.
Pigritia effeminai, 567, I, 2. ejus comites ct Indices, *ibid.* opus cœplum destruit, 568, 1. pigritia? damna, 567, 2; •12, 1 ; *23. ejus emblema, *36, 2. tota diffiuil in cogitatione? et otia, *120, I. mater est moeroris, lædii, desperationis, *121, 1. murmurationi cstcoi\juncti$sima, •318, 2. pigritia spiritu? quanta afferat mala, *246, 2. mater est egestatis, 175, 1. quantopere aniiuæ noceat, 306, 1. ejus remedium est audire, legere, meditari verbum Dei, 464, 2.
Pii reverentur sapientiam, 31, 1. lucem amant ct oculos hominum, 44, 1. n Deo In temporalibus prosperantur, 54, ?. in adversis Mini securi ct intrepidi, 55, 2. nonnuuquam conqueruntur de impiorum prosperitate, 99, 2. iis nonnnnquam dantur opes cl gloria, uonnunquam negantur, 216, i. eos tuetur Deus ab uuidiJ

impiorum, 274, 2; 365, 2. sed ab his ad ipsorum probationem exercentur, 278, 2. nt non nocent illis fraudulenta molimina ipsorum, 365, 2. in morte confidunt, 441, 1, 2. eorum verbis respondent facta, 448, 1. pauca dicunt, sed multa præstant, *ibid, sua* pietate urbes armis indomabiles subjugarunt : probatur id exemplis, *118, 2 ct seq. quomodo sub regno impiorum investigentur, *373, 1, 2. pium esse inter improbos, signum est magne et probate virtutis. — *Vide* Justi, Sancti, Sapiens.

Pilus uuus sæpe strangulat comedentem, *189, 1.

Pindarus princeps Lyricorum qua morte obierit, 198, 2.

Pinna Hebræis et angulum et pinnam significat, 103, 2.

Pirjssymbolum puritatis ct virginitatis csl, *35G, 2.

Pisces majores minores devorant, *160, 2.

Pistillo nudior, calvior, retusior, proverbia quid sibi velint, • *207, i.

Pistrinum (ad) relegantur homines contumaces, *354, 2.

Pitho fuit dea persuasionis, 264, 1.

Pittaci Mitylenæi clementia, "86, 1

Placens Deo placari sibi inimicos a Deo sentit, 491, 1.

placet sibi quisque in consiliis suis, 509 1.

Placidi sunt coagulum civitatis, 491, 1.

Plaga homini mentem cl oculos aperiunt, *89,1,2. *90,2. — 1'idc Tribulatio.

Plato multa est c Salomone mutuatus, 3,1. mortis memoria stimulabat suos ad omnem honestatem, 373, 2. mendacium probans sugillatur, 377, 2. docet regibus subinde licere mentiri, *403, 2. graviter delirat dum uxores omnibus communes esse vult, *502, 2.

Plaudere est manibus puharc in signum lætitiæ, 544, 1.

Plebeii sæpe sunt opulentiores priucipibus proportionali1er, 380, 1.

Plumbum liquatum seccrnil aurum a «coria, 524, 1. co argentum in igne conflatur, *353, 2.

Pluvia in Palæstina duplex est, in autumno ct vere : utriusque ratio, 499, 1. verna csl symbolum regite elementi®, 2. pluvia sterilis représentai imprudentem promissorem, ' 270 , 2. pluvi® vehementis noxa, *365, 1, 2.

Pœmen Abbas prædixil «c a feris devorandum, quia alium ipse noluit liberare a feris, *240, 1. diaconum suum a dæmonc percitum molli responso liberavit,

Perna peccato annexa est velut fune, 151, 1. semper persequitur peccatorem, 395, 1. poena gehennro sunt funes peccatorum, 151, 1. pœnæ impiorum tendunt ad Dei gloriam, 488, 2. poma nocentium tuetur innocentes, *41, 2. sapiens pœnam noxæ impositam prudenter declinat, *137, 1.

Pœnitens gaudet compungi, et lacrymis quasi epulis pasdtnr, 414, 1.

Pœnitentia aurore assìmilatur, 116, 2. diciamo herba rcpræscnUlur, 198, 2. est in hac vita nunquam sera, si vera, 52. 1. est conversio a peccato ad Deum, 444, 2. pœnilcnliæ labor perditionem profligat, 5t0, 1. pœnitentia modica cum mentis hilaritate melior csl magna corporis afflictione cum murmuratione, 522, 1. poenitentiam in hac vita agere nolens, postea non habebit ad boc tempus, *48, 1, 2. jam amara est, at in coelo dulcescit, *61, 2. gjus vis in peccatis abolendis, *90, 1. ejus tres partes, *874, 2. pœnitentiæ sunt proportionandæ viribus corporis, *183, 2. — ride Compunctio.

Politici sunt seditionum follet, 511, 2. regnandi causa Jus violant, 529, 2.

Pollex dexter mor<us iram et malum indicat, 512, 2.

U«Xgc non modo pullum equinum, sed et cqjusvis animalis significat, 145, 2.

Tolyarrhia non tam regimen quam seditio esl '364, 1.

Pohgamia Judxii erat licita. 143. 1.

Polypus quomodo hostem declinet, *137, •U

Poma aurea fabrefacta lectos argenteos exornant, *263,1; *265, 2. poma aurea el cydonia olim mensis inspergebantur, *ibid,* cur, *266,1.

Pompa plerumque nihil habet utilitatis et fructus,*270, !, 2. pomparum mundanarum fugacilas, *308, 1.

Pomposi ob magnitudinem gratis sugillantur, *259, 1, 2.

Pondera cur esse debeant œnea vel lapidea, 311,1,2. eorum ¡tquilalem inculcat Deus, 312,1. pondera vocantur etiam libramenta, 235,2. ponderum Jus n Deo est, 495, 1. ea inæqualia odit : ea qui habet, peccat in justitiam, *57, 2.

Pontifex Hebraicus erat verus Judex controversiarum juris, 494, 2. Pontifices novi Testamenti in decretis fidei ct morum, Christo dirigente, errare nequeunt, *ibid.* Pontifices pii orbem lætificant, *392, 2.

Populus exsultat sub principe bono, *392, 1, 2. scite follis arborum comparatur, 323, 1. ejus incrementum, multitudo, prosperitas, regis est dignitas et laus, 432, 2. et robur, *ibid,* ejus decrementum, infelicitas, paucitas, regis est probrum et ruina, *ibid.cur* ejus judicium circa res gerendas princeps exquirere debeat, 466, 2.

Porci fœditas cl natura, 332, 2 et seq. huic lasciva? mulieres comparantur, *ibid.*

Porticus templi Salomonici erant Irei, «ingulæ xlv habebant columnas, 245, 2,

Portis (in) judicia olim flebant, 45, 2.

Portis in judices olim Jus dicebant, *167,1; 513, 1, 2.

Possessio capitur pedis impositione, '139, 2. possessio spiritualis quæ sil, *218, 1, 2. possessio rei acquiritur emendo, 108,1. possessio secura esl Deus, 02, 1.

Post formicam apis proverbium quid significet 160, 2.

Posteri per lucernam repræsenlantur, •70, 1.

Potatores videntur in vino habitare, *205, 2 cl scq.

Potentem (cur) plerique timeant et ament, *7, 2. hic pauperem non opprimat, *167, 1. in potente non est spes defigenda, •186,1.

Potentia sæcularis est velut gladius, quo perversi Justas opprimunt, *140, 2 el seq. potentia perniciosa pennis aquilinis repræsentatur, *185, 2. potenti® omnes obediunl obedientibus Deo, 491, 2. omnes potenti® animæ, sensus, vires, cogitationes, actiones Deo offerende sunt, *179, 1. non sunt nimietate nbruend® vel enervandae, *275, 2. potentia creata non potest esse longa et continuo attenta, *510, 2.

Potestas virga denotatur, caque hominem premit el opprimit, *147,1, 2. potestas regnandi descendil a Deo, 212, 1.

Præcepla Dei servans liber erit a pœna, 388. 1.

Præceploris institutio similis esl perpendiculo 5UtS.

Praecipitantia quam sit noxia, *73, 1.

Praecocia cito flaccescunt, *ibid.* 2.

Prædæ nomine vocantur cibi a muliere forti «ervis el ancillis dati, *500, 1, 2.

Praedantes alium tandem fiunt praeda, 315, 2.

Prxdatus innoxios fit aliis præda, 315, 2; *160, 2 el seq.

Praedestinatio Calvinislarurn refutatur, 488, 1, 2. praedestinatio filiorum pendet ab educatione parentum, *193, 1. prædestinationis suæ nuntium qui accepit, esl quod gaudeat, 476, 2.

Praedicatione alios fraudare, esl «piritualitcr frumenta recondere, 214, 2.

Praedicatores locis editis ad populum condonantur, 203,1. sunt velut ancili® Dei, et ad Dei cultum et Ecclesiam omnes vocant, 503, 1, 2. bobus reprxsentantur, 404. 2 el seq. debent ali a fidelibus, *ibid,* prædicatores doctrinæ ver® et salutifera, testes sunt veraces, 430, 2. prædicatores superbi ct arrogantes in increpando, sugillantur, 404, 1. —*Vide* Condonator.

Prædicendi (mos) in foris el compitis, viris apostolici* et (oil iu usu. si 4

Piædones simile* sunt avibus pennatis et rapacibus, 43, 1. qu bus verbis alios nd sui societatem pollicinnl, 37, 1 ; 88, I, 2 el seq. eorum immanitas, 38, t. cum iis versari est periculosum, 40, 2. sibi ipsis tendunt laqueos, 42, 2. viatores dolose in avia deducunt, ubi cum exspoliant, 511, 2.
Præfecli avari provinciarum recte sanguisughe appellantur, *445
Præffdcns suo ingenio aliorum monita spernit, ncc quidquam vult addiscere, 408, 2,
Prégnantes ex femella cur sint morosae et iracundo», *18, 2.
Prælaturarn ambientes sibi ruinam accersunl, 541, 2. non csl ea danda indignis, *301, 2. nec lucro deditis, *308, 1.
Prælalus dominetur passionibus suis, *11, 2. esl velut sol, *54, 2. eum decet vita austerior, *65, 2. ei maledicens, ejus prosperitas exstinguitur, *72, 1.
Prælati sunt fidejussores pro salute subditorum, 277, 1. prælati prout sunt, sic sunt cl subditi, 437, 1,2. ne sint invidi, fòid. habeant linguam quæaliorum morbis medentur, 450, 1. actionem misceant contemplationi, *179, 1, 2. cujusque subditi vultum, inores et actiones inspicient, *231, 2. eorum gloria sunt subditi bene morali, 528, 1. in leone repræ$entantur per mullas analogias, *467, 2. excubent in Ecclesia, *521, 1, 2. disciplinam servari faciant, *522, 1. Prælati pii orbem lætiflcant, *392, 2. — 17de Episcopus, Pastor.
Premia tum hujus, tum fulurae vitæ Deus rependit pro mensura meritorum, 495, 2.
Præs el vas quomodo invicem distinguantur, *170, 1.
Prxsens tempus sæpeponitur pro futuro, 512, 1.
Presentía Dei ubique habenda, 77, 2; 448, 2. ca virtutis csl stimulus, 187,2.
Presepe Domini visitur Roma in templo B. Marte Majoris, 204, 1-
Praevaricatio Ilebræis sæpe idem est quod discordia, rebellio, schisma, apostasia, 514, 1, 2.
Provenions partem offensam, magnanimus est, *47, 1. ante prævisioncm peccati neminem decrevit Deus damnarc, 363, 2.
Praga in festo omnium Sauciorum ab Imperat. Ferdinando II occupata, *79,1.
Preces (quomodo) Sanclis factæ dicantur devorari, *ibid.* 2. — *Vide* Oratio.
Pretiosus in Scriptura sæpe idem esl quod rarus, 555, 1. *pretiosus spiritu* quis vocetur, 55*, 1; 555, 1. prcliosa sapiens comparat ct asservat, *117, I, 2.
Prelium meretricis vix est unius panis, 174, 2. id quam esset exiguum, *ibid,*
Priapus an idem sit cum Moloch, ejusque cultus, 69, 1.
Primitias frugum quare Judæi Deo offerrent, 81, 2. quis primitias spirituales Deo offerat, *ibid.*
Primogeniti semper in regno ct principatu succedunt, 513, 2.
Princeps fortes ct sapientes deligat judices cl officiales, 27,2. rcipubl. bonum spectet, non suum, 28. 1. princeps bonus regnum florens reddit, malus exhaurit et pessumdat aliæ utriusque conlrarietates, 432, 2 ct seq. princeps Deo nitatur, ab coque se regi sinat, 494, 2. indignationem in aliquem conceptam exterius ostendere non debet, 497, 2. cum dedecet mendacium, 528, 2. ejus verbo nititur cl regitur respubl. 529, 1. sua dicta honeste retractare nequit, *ibid.* acriter in rebelles sævit, 534, 1. cum offendere non csl bonum, quia Deus ejus injurias æquo vindicat ac parentum, 553, 1, 2. cur antonomaslicc vocetur justus, *ibid,* eum percuticns totam rempubl. percutit, *ibid,* eum decet liberahlns, *7,1,2. cum colli vir bonus, adulatur improbus, *8,1. sæpe ex ira, si sc ulcisci nequeat, apoplexia tangitur ctexanimatur, *16,2. amat secreti tenaces consiliarios, '52,2. ejus decreta aqua quantum auctoritatis habeant, *54,1. 4 maledicentis lucerna exstinguetur, 535 i. ejus minis-
tris secreto danda sunt munera, *109, 2. a principo epulo lauto exceptus, gratum se illi prtbere debet, '174,1 quæ attentio in hoc convivio adhibenda. 2 el seq. ejus mensa periculosa est, *175, 2. ejus epulae sæpe veneno inficiuntur, *181, 2. quare ei detur & subditis osculum, *241,2; 243, 1. iram moderetur, et castigationem differat, '271, 2 cl seq. non fert aliorum indignationem , *272, 1, 2. magno ingenio cl capaci animo sit oportet, *312,2. debet dominandi appetitum moderaci, *352, i. sub litos non gravet tribulis et exactionibus , *358, 1 ; *475,2. debet publica Subditorum scelera coercere, *364, 2. curet ut paupere* et agricole careant litibus, *365, 1. nec cos aspere alloquatur, sed blinde, *478, 1. sit tulor pauperum, miserorum cl viduarum, *487, 1 ; *488, 1. non silln judicando præcep*, *487, 2. peregrinos tueatur, *ibid,* est animata lex, *389, 2. veritas ei sit cordi, *403, 1. qua arte ejus grati i colligenda sit, *462, 1. princeps sacras re* invidens, Ecclesiam et rempubl. evertit :sed a Deo talione punitur, *393, 2. princeps sibi imperare nescius, pessimus evi, *398, 2. princeps adulatoribus auscultans, fit improbus, ct improbos habet ministros, *401, 1. si pascatur mendacibus, calumniis, causa est ut ministri talibus innocentes opprimant, *ibid,* princeps impius Deum sentiet iratum, itaque regnum opprimet calamitas. *372,2. urso et leoni comparatur, *377, 1. ct pius cani, *ibid.* est pejor carnifico, 2. ml facit grali<, sed ob quidlibet exigit munera, *ibid,* quis sit princeps impius, *378. 2. princeps blandus facit ut subdili ei pareant in legibus et oneribus, *272,2. principes sint benefici, 74, 2. sunt fidejussores pro salute subditorum, 151, 1. eorum doles quatuor, 209, 2; 211, 1.2. regnum ct regendi jus a Deo accipiunt, *ibid,* sæpe sunt pauperes et unde, 880, 1. cur in mullis opibus sint pauperes, 397, 1. eos pejus est invidere quam invideri, 437, 2. principes qui consulere alios nolunt, nihil perficiunt, rei gerendæ occasione jam elapsa, 466. 2. principes boni ob peccata populi cito ex Lievita tolluntur, *364,1. at sub populo bono diu imperant, *ibid,* faciunt totum regnuni bonum, contra mali, *389, 2; '393. I. sub bonis exsultat populus, et respubl. sub malis gemit, *392, 1. principes severi causa sunt mullorum malorum in subditis, *286, 2. principes saucii fuere subinde prophetas veri, 494, t. plerique principes in antiquo Testamento fuere pastores, *356, 2. — Ffcfo Hex.
Principium capitur aliquando pro principatu, el eo quod est aliqua in re præcipuum ac princeps, 80, 1 ; 109, 1 ; 221,2 ; 223, 1. quomodo principium sapienliæ sil, eam possidere, 108, 2.
Prisco (S.) fame afflicto cerva lie prabuit, 145, 2.
Probare per melalepsin multa significat, 523, 2.
Probitas præslanlior esl libertate, 522, 1, 2. ejus est omnibus bonum, nulli malum facere, *106, 1. ea familiis adauget ct roborat, *216, 2. plurimum volet ad regimen, *398, 2.
Probrum proximi non est in lucem proferendum : id qui facit, in charilatcm peec.it, 204, 1. probra non sunt probris retundenda, 321, 1. amicitiam dissohunl, 558,2.
Probus Salomoni vocatur sapiens, 271, 1.— *Vide* Justus.
Probus Imp. milites laboriosos requirebat, 354, 1, 2.
Procella est symbolum impii, 304, 2.
Proci juxta angulos domus amusiarum obanf)lant, 188, 1.
Proculus (S.) Martyr Bononiensis caput recisum a terra sustulit ct gestavit, V4, 1.
Prodigi sua consumunt vivendo luxuriose : sunt furioso similes, hinc dantur iis curatores, *39 ', 1.
Proditores solent sociis oculo annuere, 285. 2 et seq. ca- *vendi sunt, *68, 2. rorum domus funditus delentur, et sale asperguntur, *81, &

ÍNDEX RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM.

Profectus fitti *el* discipuli est gaudium patris el magistri, *193, t; *194, 1.

Profundum peccatorum quid dicator, 561, 1, 2. ejus dimensione*, 5G2» I•

Prolium *educatio* proprie matrum est, *513, 1. quia el plus matrem quam patrem referunt, 533, 2. proles ex uxore quaerenda est, non aliunde, i <3, 1.

Promethei lucem a cœlo furantis fabula exponitur, *83, 1, 2.

Promis* i non praestans propriam quurit ruinam, 545, 1. ea Iribus de causia non implentur, *270, 2.

Promissionis mendacis stultitia, *271. L

Promittens multa, necea implens, similis est nubi ab Austro coactu, nec pluviam danti, *277, I, 2. promittens *aliquid* femen! postea remorsu conscienti® pungitur, si id implere nequeat, *271,1.

Pronomen reciprocum FTebræis est Idem quod absolutum, 403, 1. pronomina *mihi, tibi* apud Hebræos et Latinos per pleonasmum supo redundant, *164, L

Propensio spectando est in puerorum institutione, *141,1.

Prophetic in montibus degebant, 203, I.cur vocentur anciII® Dei, 254, 2. fuere legati ejus fideles, 392, 1. frequenter mutant personas inter scribendum, 409, 1, 2. quales fuerint predicatore*, 293, 2. Messi® adventu nuntiato, exspectantes eum Judæos mire recrearunt. *288, 1. eorum oracula sunl velul favi, ’230. 2. cur dicti sint Videntes, *270,2. iis cessantibus invalescit iniquitas, *ibid,* erant velut concinnatores a Deo ad peccantem populum missi, *405, 1. cur dici possint vomentes, *420, t. divina patiuntur, *421, 1. qui dilli cani a conjectoribus, *479, 2.

Prophetia quam varia significet, *405, 2. tam læta quam minax vocatur *onus,* *421, 1.

Propinqui apud Hebræos quod jus haberent, ‘190, 1.

Proposita bona mane sunl concipienda, 339, 2. ab iis pendet felix totius diei decursus, *(bid.*

ïljiotam tam faciem quam personam significai, 239, 2.

Prosperitas impiorum in magnam desinit calamitatem, 51, 2 el seq. ea magis timenda quam adversitas, *ibid.* majus nb Illa periculum sapienti quam ab hac, *ibid.* ipsa impiis noti csl invidenda, 99, 2. enecat virtutem, 282, t. semper es^ mixta adversitati, 420, 1. est filiis promissa ob bonos p trentes, *52, 2. prosperitas non est Impiis invidenda, *191, 2 et seq.; *195, 1,2; *211, 1. ea brevis est, *238, 1. inducit Dei contemptum, *432.2.

Prostibulum est domus mortis et gehennæ, 200, 1, 2.

Proteus rst forma gubernatorum, 323, 1. est symbolum dolosorum, *103, 1.

Protoplasti ob linguam non custoditam e paradiso sunl pulsi, 450, 1, 2.

Proventus impiorum e laboro usurpatur ab iis ad peccatum, 292, 1. proventus optimus est qui ex agra colligitur, *219, 1.

Proverbium quid sit proprie, 15, 1,2. sœpo cum parabola cl parœmia confunditur, *ibid.* proverbium undediealur, 17, 2. ejus definitio, 18, in quo ejus gratia consistat, *ibid,* proverbia multa do loquacibus, *10, 1 Proverbiorum Salomonis stylus ei profunditas, 515, 2. eurum elegantia, *165, 2 ot seq. sunt divisa in Iros partes, 1. tn carmine sint conscripta, *252, 1, 2.

Proverbiorum libri quod sit argumentum, 1, 1; 2, I. ejus auctoritas canonica, *ibid. esi* a Salomone conscriptus, quædam proverbia sunl ab aliis digesta el disposita, 2 ejus pries primari® sunl duæ *ibid.* ojus gnoni® non lu bent ordinem ri oounexioncm, 3, 1. quo stylo ca ti al conscripta, 2. olim In synagogis decaniatanlur, *fnd.* earum liber quomodo inscribatur, 4, I. quam variam contineant materiam, tbid. nolani quid sæpe fiat, >on quid h-ruper, *ibid.* eorum sapientia, 5, 1. vocantur • Patribus sapientia Salomonis, 2. eorum dignitas cl uUhtas, 6, 1 qui* eorum scribendorum finis ol scopus, 2. omnium virtutum documenta tradunt, *ibid,* an a'*-censenda sint hagiographis an prophetalibus, *ibid,* sunt velut oracula, 18, 1. in iis sæpius Dei attributa inculcantur, 19, 2. in ipsis qu® laical elegantia : sæpe posterius eorum membrum oppositio est prioris, aperte, vel occulte, 269, 1; 284, 1. in iis nonnullo) gnom® sunt mer® similitudines; quædam etiam sunt de eventis hujus vit®, 269, 2. nonnullœ sunt comminatori®, ali® promissori®; quædam ethic®, quædam (economie®, ali® politic® : non habent connexionem aut ordinem, *ibid.* ejus gnomic brevitale sua acni® sunt, 327, 3.

Providentia tam futura quam præsenlia circumspicit, *3, 2. providenti® divinæ nitatur homo in omnibus operibus suis, 48(1, 1; *31, 2 et seq. Ipsa non csl incusanda ob justorum afflictionem, impiorum prosperilaleni, 518, 1. ipsa regit res humanas, 2. curai studia, allectus cl opera hominis in hac vita, *77,1. pios ab omni mato luetur, *154, I. ei se resignent tam pauper quam dives, *402, 2. mens® opipar® a**imilaliir, 252, 2.

Proximum despiciens stolido facit, 320, 2 et seq. sed ejus vilia velanda sunt, *ibid,* proximum egentem despiciens peccat superbia ct inhumanitate, 125, 1. qui proximum aliter censurât ac se, duplici utitur pondere, *57, 2. proximi carnem edil detractor, *107, 2. proximus in vil® periculo constitutus eripiendus est, *227, 1. proximus non nimis crebro adeundus, maxime ut quid ab eo pel «tur, ‘ *276, 2.

Prudens et prudentia unde dicantur, 76, 2. prudenssocium loquentem non deludit, 317, 2. dum reprehendit, sanat, non vulnerat; secus imprudens, 363, 2. cuilibet tam® temere non credit, 3G8, 2. cur dicatur thronus intelligenti®, *ibid^* omnia agit considerate, 391, 1. facile discit el docet prudentiam, sive doctrinam, 408, 1. ad actiones suas reflectit, ut c® sint reel®, 410, 1. non facile omni verbo cl concilio credit, 420, 2. ila operatur, ut fructum exspectet a solo Deo, 505, 1. loquitur raro. 554, 1. el considerate, 2. orditur sermonem a sui vituperio, 577, 1. ad omnes actiones reflectit, *3,2. lente ad opus progreditur, *4, 1. seipsum a multis malis et infortuniis immunem præstat, *9, 1. tardus est ad iram et vindictam, *12, 1; *13, 1. quare in actionibus suis sit prosper, *77, 1. praevidens pericula, illa prudenter declinai, *137, 1. rationes commodas invenit, et vitat contrarias, *216, E — *Vide* Sapiens.

Prudentia el doctrina qui di(Terant, 20, 1, 2. prudentia decet pr®fectosct gubernatores, 27, I, 2. parai opes et gloriam, 216, 1. csl virtutum princeps, regina, lux, 260, 2 el seq. <le ca apologus, 261, 1. a prudentia in loquendo ct agendo quisque noscitur, 352, 2. quid ca requirat in loqucnle, *ibid,* prudentia sapienlu ol intclligere actiones suas; at impiorum, est machinari dolos et fraudes sed h ec illorum sapientia summa est insipientia, 410, 2. prudentia in dicenda sententia tam in consilio, qmm extra illud, servanda. 167, 2. prudentia agendi vel dicendi fuinistit in particulari, imo individua rerum peristaii, *ibid,* in scnihiK viget, 513, 2. reddit onera spirili^ portatu facilia, 574, 2. mm præsenlia solum, sed cl prælerila ac futuri prospicit, *3, 2. est oculus animæ, *ibid,* cl mater prudenti®, *11, 2. dictai misericordiam, *ibid,* reddit hominem longanimem et • dominum ir®, *12, 2. cjns signum est longitudo narium, *13, 1. ejus elogium cl encomium, *117, 1. csl virtutum omnium modus hinc ci modus poni nequit, *182, 2. xdifical el perficit domum tum materialem, tum civilem, *216, 1, 2 el seq. esi in conflictibus ct bello adhibenda, *220, 2. item in bello spirituali, *221, i. non reperitur in ore stulti, *302, 1. ncc cum decet, *ibid,* prudentia naturalis potest corda aliena penetraro tripliciler, *351,2. in ariete designatur, *468, 2.— *Vide* Sapientia.

Prunius symbolum e*l voluptalu, ’66, <.

Psittams biennio primo vitæ facile addiscit, in senio obstupesci!, 2 ; *i'J3, t.
PtUanna quid sit : ejus usui in febribus, *354,1.
Ptolemæo Lagi optimo sapuit panis cibarius in fame, •334, 2.
IlTuy/Jç derivatur a -rrrôÇ, id e<t pauper a pavidus, 290, t.
Pubertas (piare sit noxia ct periculosa, 67, 2.
Pudicitia» elogia, 143, *i,* thesaurus pretiosus est, '826, 2. vix stat cum forma, *528, 2.
Pudor impedii hominem no peccata condicatur, 578, 2. is per poenitentiam curari debet, *90, I. etiam iptx animæ morbum sanat, 2. est virtutis comes, 392, 2.
Puella indiget duce et custode, cur, 67,1. pucllæ innupta sua legunt vilia, 585, 2.
Pueri etiam in certaminibus coronas accipiebant, 33, 2. sunt schema hominum carnalium, 46, 1, 2. sunt oblivioso, 93, 2. eorum mentes sunt vane ct fluidae, 107, 2. sæpe martyrium obiero et ambierò, 168,1, 2. facile discunt, et quæ didicero usque ad senium retinent, 214, 2. B. Virgini carissimi sunl, 315, 2. iis incautis et imperitis, cl cupidis quæ sint necessaria, 23, 1, 2. sunt ad Christum adducendi, 257, 2. non facile capiunt præccpta sapientia?, 408, i. sunl in credendo facile*, 420, 1,2. ab iis est suscipienda bona disciplina patris el matris, 81,2. a puero studendum virtuti, 105, 2. eorum natura non facile ex operibus cognoscitur, *58, 2. sæpe sunt alii in pueritia, quam futuri sunl in senio cl'ælale virili, *59, 1, 2 el seq.; 142, 1, 2 et seq. ex primis eorum operibus facile colligitur qualia eorum sint futura opera in state majori, *58, 2. sæpe dissimulant sna interna vitia, 169, 2. eorum cura maximi in republica habenda, tòid. plerumque retinent modum vivendi, quem a teneris imbiberunt, *141,1. probilas ei> instilland i sensim, idque ab incunabulis, 2; *144, 1. cl pro propensione cujusquc, *144, 1. cl cum ratione uli incipiunt, fbid. eorum mens est quasi tabula rasa, *ibid,* statini Deo sunl dedicandi, *142, 1, 2. cum ratione uli incipiunt, tenentur ad Deum converti per actus virtutum, *ibid.* eorum instructio velut tyrociniurn militis est, 2. ct velut tinctura, *143, 1. item innovatio, *ibid,* sunt petulantes, ideo pædagogoopus habent, *14$, 1. sunl velut animal brutum, unde virga in rectum sunl compellendi. *158, 1,2. eorum natura ex se bona csl, *ibid,* eorum mens csl levis el volatica, *159, t. quanta sil eorum lascivia, *ibid,* cur doceri debeant musicam, 2. virga refrenandi sunt, *192, 1. ct ita « morte liberantur, *ibid.* 2. sunt domandi ceu pullus equinus, *404, 1.
PueriliaCót aurora totius vil©, 399, 1. preludi! virilitati, •59, 1.
Pugna est laqueus cædium, *169, 1,2.
Pulcheria (S.) virum suum el fratrem pios reddidit el potentes, •514,1.
Pulchritudo meretricis sæpe est fucata, cl aliunde mutuala, 130, 1. pulchritudo mulieris quam sit illecebrosi, 172, 2. ab ilta sunl oculi avertendi, 166, 2; 176, 2. ca mulieri loco dolis est, 326, 1. eaque eri fulcrum gloria* t im 4© quam viri,í¿íd. non convenit ca mulieri stullæ, et Air, 331, 2. hanc mulier impudica deturpat, 332, I. /iacc auro splendenti comparatur, *ibid,* item circulo aureo suum, 2. item gladio, *ibid,* pulchritudo corporea in tribus sita est, *528, 1. cur vana sit, *ibid. 2.* inescat mentes virorum, *ibid,* eju* epitheta, 2 pulchritudo corporis sæpe est specimen form© animi, *529, 2. pulchritudo vera eri timor Dei, *530, 1. — *Vide* l'orma, Mulier.
Pulli avium parentibus per omnia obvcquunlur cl iudiunt, *198, 2. pulli corvorum undeuam in nido vivant, *448, 2. sunt in parentes immites, *(bid.*
Pulpitis (e) recte prædicalur verbum Dei, 45, 2.
Pullus arteriarum qualis in tristibus, quilis in Letis, 548, 1.
Pulvis lineas procreat, *284.4,
Punitio impiorum per judicem vel regem, Deo el populo placet, *240, 1.
Pupille etymon, Latinum, Græcum, Hebraicum, 184, f. ip«a tribus propugnaculis munitur, 2. ejus usus, *ibid.* lotum mundum in se continet, *ibid.*
Pupillorum jura non sunl violanda, •190, 1. sunl Deo cura, *(bid.*
Puritani Angli dictorum ?unl servantes, etiam in malo, •73, 2.
Puritas cordis Deo gratissima est, ’153, 2. puritas verborum Dei, *429,2.
Purpura non est lapis involvendus, *303, 2. ipsachariulis csl symbolum, *511,1.
Pusillanimis adversam fortunam vix sustinet, 572, 2. imo nec ipso sustinetor, 573, 1. nihil ferre potest, 2. est laudandus, ut magnos animos induat. *353, 2. pusillanimes sunt parvi anum et impatientes, 1S6, 1.
Pusillanimius camal animi debilitatem, *225, 1, 2.
Putei eo amplius redundant, quo plus aqus cx iis hauritur, *51, 2. puteus profundus et angustus eri typus meretricis, *202. 1,
Putredo corrumpit denles alioqui inviolabiles, *278,1. putredinis remedium mei eri, 282, 1. el cedrus et balsamum, *ibid.*
Putrefactio unius partis iufic.il alias, 281,1. 2. unde ip*a liat, *ibid.* quid sit : primo putrescunt húmida, deinde sicca : omnia putrescunt prater ignem, *(bid.* res putrescunt f.iciliu* ©state quam hieme, in tempore quam in fervore, in quiete quam in motu, *(bid.*
Pyrrhus Epiri rex ob dominandi libidinem periit, 444, 1.
Pythagoras aurea corona solitus redimiti ob insignem sapientiam, 35, 1. otii fugam suis suadebat, 158, 2.

Q-

Quadragesimale jejunium a quo die sit inchoandum, *476¿ 2 el seq.
Quadrimembres parabolas usurpat Salomon in cap. xxi, *419, 1.
Quaritonum *Htbr. in libros Regum* liber an sit proprie S. Hieronymi, 5, I. qiLrriio una diversas suggerit responsiones, *350, t. quariiones convivales non sint continu©, sed dissect© et solulæ, *163, 2. eæ olim erant in usu, *166, 2; *188,1, 2. quid in earum solutione observandum, *174, 2. quxriioncs undequaque mittuntur ad sapientes el doctores résolvent!©, *166. 2.
Quaternariis (in) griphorum S.ilomouis quod ultimo loco ponitur, csl in cis summum, *438, 2; *441, 2.
Quercus el juglandis antipathia, *185, 2.
Quies animi est fructus Justitiæ, 367, 1. oritur a Imiore el amore Dei, *35, i. quies nb hominum turbis conducit ad contempi itionem cœlestium, *105, 1, 2.
Quieta vitæ commoda, 521, 1, 2.

R.

Rabbini in Joseph patriarcham injurii suut, *8, 1. eorum piuci noverimi SS. Triuiülis mysterium, *429, 1. id moderni negant, *ibid.*
Radix juriorum est gratia, Deus Christus, æternitas, 347, 2 el seq.
Rapere somnum quid sit, <14, 2. rapere idem esi quod abripere se, vel raptim reportare, item raptim ac fcslinanter ducere, *29, 2. item per vim aut festinanter, sive cum ira trahere, evellere, auferre, *ibid.*
Rapina rapit direptores, quo sensu, *101, 2. est velut serra conscientiam dissecans, *ibid,* ejus damna, 836, 1.
Raptores alienorum el sacrorum plerumque ad paupertatem rediguntur, *36, 2. opprimuntur a fisco cl exactionibus principum , *161, 1. sperant se in morte facturos rcriituUoucm, itaque ubi impouuul, *78, i. raptores

opiim iniqinrnm miro erga cas Affochi detinentur, MOI, 1. mortem horrent, tW. liment infamiam et punitionem Jodiéis : hæredes eorum in male parta jucccdunl, *ibid.* semper habent vermem conscientia», 2.
Ripio (ex) non est hostia offerenda, *122, 2.
Rtra sunt pretiosa ct cara, 265, 2 et seq.; *276, 2.
Ratio in capite, quasi in arce a Deo csl collocata, 203, 1. nnn est concupiscenti® subdenda, 316, 1. ejus sanitas est sanitas cordis, 436, 1.
Rationis usus cum incipit in puero, tunc est erudiendus, *141, 2. eam eripit vinum, ‘45, 1. ejus naufragium fit in ebrietate, *211, 1 ; *212, I, 2. ca tunc amissa in qu® pericula homo incurrat, ‘211,1. ipsa csl velut rex: in homine solium regni ct judicis occupet, '55, 1. per lucernam rcpræsenlatur, ‘70, 1 ; *76, 1. ejus tribunal in homme csl, ‘102, 2 ct scq. ratio cl concupiscentia jugiter inter se digladiantur, 560, 2. quam fortiter illa hujus motus debeat deprimere, *ibid.*
Raucedo vocis gallinaceorum unde proveniat, *471, 2.
Reate est umbilicus Itali®, 80, 1.
Reatus post culpam peccati remanens, csl velut funis, 150, 2. est peccati uncus, *396, 2.
Rebellio per daemonem vel carnificem plectitur, 531, 1. item per quemvis alium fortiorem, a quo contundatur, *ibid.* 2. rebellio in regem maxime et slatim punitur, '¿38, 2 el seqq.
Rebellis studio quærit mala, et nonnisi mala, 531, 1. sibi potius quam superiori malum creat, 2. semper in sua rebellione pergit, *ibid,* solet ob cam capite mulclarl, *396,1.
Reconciliatio per inaurem rcpræsenlatur, ‘268, 1.
Rector omnis nauclerum imitetur, 27, 2. regendorum inclinationi se accommodet, 28, 2. Deum sæpe invocet, 29,1. mullis m ignisque consiliis cl modis regendi opus habet, 323, 1. sit proinde Proteus, *ibid.* — *Vide* Princeps, Rex,
Rectores rcipubl. abstineant vino, ‘211, 2. eos sequuntur subditi, 392, 2. — *Vide* Prælali.
Recto (a) alienum csl opus perversi, ‘102, 2. recia verba quæ dicantur, ‘2M, 2. *rccluni* in Script, sæpe capitur pro jucundo el placenti, *207, 2.
Reddere malum pro malo non csl actos justiliæ. sed vindicis, ‘73, 2 el scq. — *Vide* Par, Talio, Vindicta.
Regere homines qtnm sit diffìcile, 323, 1, 2.
/b *jiña cali tatare* hymnus, unde initium habuerit, 204, 2.
Begins pis regnum suum omni bono cumulant, 402, 1.
Regnantibus impiis magna mala in orbem cl urbes incubant, *372, 2cl seq. eos subditi imitantur, ‘373, 1, 2.
Regna lucerna designantur, ‘71,1. eorum gubernationem poGssiïnum curat Deus, ‘130, 1. ca singulis prope sæculisde una familia in aliam transeunt, *ibid,* non sunt familiis perpetua, cur, ‘356, 1, 2. orta sunt ex peccalo Ad®, *363, 2 el scq. sæpe ob populi peccata in mullos dividuntur principatus, *ibid,* eorum centrum esi justitii, ‘391,1.
Rcgncrus (S.) Martyr Populoniensis recisum capul c lerra sustulit, cl manu gestevil, 34, 1.
Regnum plus damni palilur a ministris malis quam sub rege malo a bonis ministris, 443, 2.
Rcgulx monistic® a sauciis fundatoribus dictai® conferunt asseclis suis vitim sanctam el gloriosam, 389, 2. ci non est pcrfcclius quid addendum, ‘172, 1.
Relapsus gravior lap«u est, 561, 1.
Religio csl arx Ecclcsiæ, 256, 1 ct scq. cur dicatur speculi vel Sion, *ibid,* religionis consonantia prima sil inter conjuges, ‘19, 2. religionis veræ pçopugnalio luetur reges, ‘84, 2. ca in republica deficiente populus in vitìa et factiones abit, ‘406, t. Religio una prae alia po-Ua« homini congruit, ‘19, 1. cx una ad aliam non est facile Iranu'undum, ‘337,2cl seq. Religiones in quibus vigel obedientin, sunt invici®, *125, 2. pene omnes instinctu elope D. Virginis sunt institut®, 256,2.
Religioso (in) slalu animi quies maxime locum babet, 367, 2.
Religiosos ordines B. Virgo ad Ecclcsiæ subsidium submitlil, ‘499, 1 ; ‘501, j.
Religiosus quidam quomodo tentationem specios® cujusdam mulieris jam rnorluro vicerit, 240, 1.
Religiosi angelorum statum imitandum suscepere, 256,1,2. sinant se a Deo regi, 77, 1. cum in omnibus rebus sibi pnesentem proponant, 76, 2. in studio virtutum cl zelo animarum formicas imitentur, 158, 2etseq. item apes, 157, 1. ad summa et perfecta connitanlur, 185, 1. sæpe tedio continu® obedienli® lentantur ad vitam solitariam, 267, 1. Deo sunt cur®, ab coque sensus accipiunt, 301, 2. ament correctionem, objurgationem, castigationem, 346, 2. Religiosi zelosi quantum in Ecclesia laborent, 406, 1. Religiosorum paupertas csl voluntaria, *434, 1. eam colentes, sunt præslanliores divitibus dolosis, *2, 2. si concordes sint, omnes æmulosel d®mones superant, 581, 2. prout se gessere in novitiatu, sic erunt deinceps in vita, *99, 2; ‘142, 2. a sui victoria incipiant orbis conversionem, *126, 1. opes spernant, ut Christum sequantur, ‘198, 2. male faciunt, si amplas domos construant confisi in eleemosynis fidelium, *243, 2. si ex uno loco in alium jussu Superiorum migrent , non incurrent nolam levitatis , ’336, 2. per erinaceum denotantur, *464, 1. eorum martius spiritus, *506, 2. si singularia sectenlur et appelant, semper in angoribus vivunt, 515, 2. Religiosi torpidi, laborem boni operis exhorrescentes, eum subire reformidant, ‘150, 1. qui praefracti sunt erga Superiores, fiunt plerumque apostat®, '391, 2. cl digni sunl infernali supplicio, *449, 2.
Remigant qui in medio navis, maxime navim movent, •57;, 2.
Remissio anim® oritur vel ex diffidentia, vel ex lassitudine, *225, 1, 2.
Remorsus conscienti® lancinat peccatores, ‘284, 2.
Rene> quid simbolico denotent, 193, 2 ct seq. unde sint dicti, ’194,1.
Reprehensio prudentium et imprudentium quomodo differat , 363, 2.
Reprehensores viliorum principis, populo grali sunl, *241. I.
Repudii libellus erat Judæisolim licitus, *18, 1.
Requirere faciem Dei vel principis, esi eorumdem benevolentiam captare, ‘413, 2 etseq.
Res human® velul in orbem eunt, 240, 1. res babil® vilescunt, amissa» sunt in pretio, *61, 2.
Respiratio causal vilain, *269, 1. cur vocetur anima, •269, 1.
Respondere idem est Hebræis quod loqui, 480, 1. respondens antequam audiat, sæpe respondet insulse, 572, I. respondens adacquate ad mentem interrogantis, cum videlur exosculari, ’241, 2 etseq. respondendum cl non respondendum stulto, juxta stultitiam ejus, *298, 2.
Responsio lenis iram frangit irati, 445, 1 ; 463, 1. asperi eam accendit, 445, 1.
Respublica velut mare csl, 27,1, 2. ejus salus consistit in sapientia regentium, et obedientium civium, 324, 1. senibus committenda, 513,2. floret regnanto Justo, at impio regnante cadit el perit, ‘372, 2. turbatur per iniquum dominatum, ‘456, 2 cl scq. quid respublica curare el providere debeat, *462, 2. qu® sit optima respublica, ‘463, 2. — *Vide* Regnum.
Restitutio rei alien® domino legitimo polior est quam eleemosyna ex ea, *50, 2.
Relaliatio in malis noxia csl . *75 1,
Rete frustra avibus jacilur, quo sensu, 41, %

Heus nuncupatus a re quæ petitur, *310, %, reus a judice punitus beneficio afficitur, *333, 2. legitime a judice adjuratus, dicere debet veritatem, *412,1. reo ad mortem damnato dabatur vinum, *485, 1.
Reverentia qualis in sacra synaxi adhibenda sil, *178, 1.
Rex dicitura regendo, *41, 2. vel recle agens, *55, 1.
Rogem qualia verba deceant, 17, 2. ejus decus est multitudo et magnitudo populi, 432, 2; 433, 2. reges suum regnandi jus cl regnum a Deo accipiunt, 211, 2. gerunt Dei vices, 212, 1. juste regnent cl sancte, *ibid.* roges pii a Deo multitudine populorum donantur, 433, 2. reges mystici qui sint, 212, I. vere rex est qui se regit, ct a ratione regi sinit, 430, 1. quæejus officia et paries, *ibid.;* *258, 1; *380, i; *488, 1. sit m didis cl pronuntiatis suis verax, 493, 1. dubia juris resolvat et interpretetur, 2. a Deo in responsis suis dirigitur, *ibid,* est ejus internuntius, 494, 1. ejus sententia est oraculum, *(bid.* 2. a Deo debel regi ut bene regat, *ibid,* assentatores devitet quasi pestem , 497, 1. in eos tandem deprehensa fraude saevit, 2. ejus indignatio est mortis nuntius, 498, 1. si sit placidus ct benevolus, omnium amorem sibi conciliat, 499, 1. tunc ejus vita in securo csl, *ibid,* ejus vultus serenus cl lætus subditos recreat, conira mœstus et iratus consternat, *ibid.* regat animi sui affectus, *ibid,* ab ejus amore vel ira subditorum vita vel mors dependet, *ibid.* in quotolcm ‘milelur, 2. in primo regni aditu solet esse beneficentior, 500, 1, 2. non debet mentiri, 528, 2 ct seq. repraesentat Deum, *ibid, est* velut sol, *54, 2. cl angelus summus, *55, 1. est summus justiliæ præses, 553, 2. jure suo exigit munera, 575, 2. ejus ira csl similis rugitui leonis famelici, *15, 1, 2 ct seq.; *45, 2. hinc per leonem rcpræsenlatur, *14, 2. iram compescat, *ibid.* sil niltis et placidus, *15, 2. natura pronus est ad iram, *ibid,* umbris injuriarum feritur : in co ihe juncia potentia est, *16, 1. ejus edicta omnes terrent, *ibid.* per iram furit, 2. cx ira integras urbes el lotum regnum expilat cl vastat, *ibid,* ad minimas umbras expavescit, *17, 1. ejus benevolentia cl hilaritas similis rori ub mullas analogias, *ibid.* 2. ejus sævitia velut imber procellosus est, *ibid,* ejus iram provocans peccai in animam suam, *45, *2.* est eiobediendum, *239, t. idque propter Deum, *ibid,* nt contra Deum aliquid jubenti non est obediendum, 46, t. solo suo intuitu omnia scelera cl scelestos fugai, *53, 2; *54, 2. quadrupliciter sedet in solio judicii, *54,1. ct tunc dirigitur a Deo, *ibid,* sæpe perse judicet, nec credat omnia præloribus el judicibus inferioribus, *ibid,* obeat subinde suas provincias, *ibid,* thronum judicii collocet in metropoli, *ibid.* ejus facies bonis csl jucunda, malis terribilis, ’55, 1. ejus dotesel qualitates, *56, t. sit patiens cl lentus ad iram, *271, 2; *273, 1. ejus iram verbis lenibus infringant subditi, *272, 1. a solo Deo potevi cohiberi, *ibid,* regis exemplum omnes sequuntur, *372, 2 ct seq.; *481, 2 cl seq. tributa moderetur sumptus minuendo, *379, 2. eum tueatur amor ct benevolentia subditorum, *ibid.* 2. quanam in re miserior silplebeiis, *381, 2. si sit per munera electus, expilat populum, *393,2. qui per dona scelera dimittit impunita, el indignis oblargitiones officia confert, destruit populum ct regnum, *394, 1. sil Justus et beneficus, tres Dei dotes imitetur, 2. eum dedecet promissi violatio, *432, 1. sit magnanimus, vigilans, ductor suorum, 559, 1. leoni nssirnilatur in mullis analogiis, *169, i. item gallo, 2 et scq. item arieti, *470, i, 2. nec nimis blandus sit, ncc severus, *474, 2. ejus severitas excitat contentiones el rixas in populo, 470, 1. regibus olim faces el ignes proferebantur, *71, 1. devictis hostibus erigunt arcus triumphales •ttrophæa, *82,1. sepulcra impiorum destruunt, *ibid.* eorum quanta sil potentia in bonum el malum, 2. cos custodii veræ religionis propugnatio, *109j 1. et tuentur justitia el dementia, 2 el scq. semper potius in misericordiam propendeant, *110, 1. quomodo cor eorum a Deo dividatur, *91, 1. sæpe eorum consilia impia in ipsos revolvit, ¿ eorum decreta a Dei voluntate derivantur, *92, 1, 2. eos mala consulere sinit Deus, cum genti cuipiam iratus est, bona vero, cum ei favet, 2 fW seq. eorum corda sunl in manu Dei, *93, 1. sinant se ab eo regi, *ibid,* eorum gratiam qui ambit, prius Deum oret, 2. eorum cor im et cupiditate rsluans est instar fluvii impetuosi, tòid. ei a Deo immittuntur ardores ad id capessendum quod ipse per eos vult peragere, *94, i. eos ipse contra hostes ct insidias tuetur, *ibid,* si fideles exonerent, cl haereticosonerent, conmito faciunt, ut sic cos ad fidem compellant, *116, 1. eorum puritas et honestas colligitur c ministris puris cl honestis, *153, 1. quos eligere officiales debeant, *172, 2. sunl proxime post Deum timendi, *238,2. eorum furor est instar fulminis, *ibid,* personas non accipiant, *ibid.* sapientiam inquirant ct scrutentur, *253, 1. item fidei mysteria, *254, 1. item Dei arcana judicia, *ibid.* 2. et regni statum, *ibid,* nihil decernant el judicent, nisi matare deliberatum, t¿úf. cur judiciorum suorum rationes debeant manifestare, *ibid,* eorum cor inscrutabile est, *255, 2 et seq. mignon habent animos el spiritus, *ibid,* habent cor mobile, et sæp-* necesario mulari debent ob novos successus, *ibid,* affect xnt sapientiam el eminentiam supra caelero<, reguntur a Deo, *ibid.* eorum amicitia privata non est ambienda, *256. 2. nolunt reprehendi, esto male faciant. *ibid,* præstent se gratiosos cl benevolos, *257, 1. sunl Ide* quales eorum consiliarii, 2. coram cis nemo <e jactat, *258, 2. non ferunt superbiam, *ibid,* excidere possunt regno, ct fieri privati, *433, 2. sæpe sunt pauperes, cur, *tbid* non sequantur suas cupiditates, *458, 2. quid in repr blica speci ire cl curare debeant, *462, 2. eorum qualue sunt primaria vilia, *463, 2. facile suorum obsequia obliviscuntur, *ibid,* generose incedunt, *461, i. quibus viis ct actionibus perdantur, *481, 2. noq. debent temere mutare sua consilia , *482, I. caveant a nimio vino, 2; *483, 1. cos ct regna Deus maxime curat, *130, 1. in bellis somno non indulgeant, *50), 2. quis sil rex mysticus , 497, 1. rex probus abominatur omnem injustitiam, 496, 2. delectatur candore, veracitate, corde puro, *152, 1. at improbi hypocrisi el adulatione, *ibid,* item puri tale et integritate, 2 et seq. tali regnante floret Ecclesia et orbis, ex adverso impio regnante sequitur corumdcm mœror, squalor, ruina, *372, 2 ct seq. rex pauper est sycophanta, opibus subditorum per fraudem inhiat, levi de causa cis litem intentat, falsa crimina eis imponit, *379, 2. rex sævus a suis petitur insidiis, 497, 2. cur cx pastoribus olmi reges crearentur, *356, 2. reges mulli uno in regno causa sunt bellorum cl variarum exactionum, *377, 1. reges Judxorum debebant cx lege Dei populum regere, 494, I, 2. regi assistere, csl ei esse familiarem, *172,2. — *Vide* Princeps.
Rhetores qua arte memoriam juvent, 185, 9.
Rhetorica non vetatur a Salomone multiloquium carpente, 295.1,2.
Rhythmus Proverbiorum elegantiam juvat, 18, 2.
Ilichardus (S.) Angliæ rex deposito regno Christum pauperem secutus est, *163, 1, 2.
Ridere quomodo Deus dicatur sui irrisores , 62, 1.
Rigor ubi, ibi vigor est, *224, 2 cl seq.
Rism Sanctorum in morte, *518, 1. ri*iK impiorum detestabilis est, Cl, 2 etseq. magno timore mixtus est, 303, 2. item magnis doloribus, el tandem desinet in luctum, 417, 2. risus nimius opportunitatem sceleribus pr<ebet, 302, 1. spiritus vitales dissolvit , 418, 2.
Rivi fiunt vel a Deo ct natura, vel manu liominum, *92, 2.
Rixx sunt fu^ieudæ, 537, 2. cas sedare uiagnæ pruden-

ti» e«t, 565, 1. est iis abstinendum etiam post honoris Jæsioncm, *46, 2. qualiter iis se interponere fas sit, *315, 2 et seq. e® sunt summopere cavcndæ, *317, 1. earum duo sunt fomites, susurro ct ira, *319, 1.
Rixantes dirimere csl Superiorum : iis se immiscere non csl lutum, *315, 2. sæpe scipsos suis rixis ailligunt, *206, 2, sæpe uno verbo ad rixas concitantur, *ibid.*
Robertas Boicot an in Proverbia scripserit, • 13, 1.
Roboam rex ob nimiam severitatem regno Israelis excidit, *477, 2.
Robustus idem est in Script, quod sedulus, *98, 2. et integer, *90, 1. item diligens, *ibid.* 2.
Pálcv unde dicta sit rosa Græcis, *339, 1.
Rom® crebro sunt lites *dc* aquis fontium, 538, 2. Roma crevit per concordiam Romuli et Remi, 582, 2. ejus respublica periit ob perpetuam dictaturam, *474, 1 ; *475, 1. Rom® mensurarum idei exstat in Capitolio, 312, 2.
Romani mu fortitudine acquisierunt orbis imperium, 369, I. Romani pietale ac religione se cæteris gentibus proponebant, *110, 1. gaudent Aquilone ob salubritatem, *316, I. Romani primi proceres fuere agrieoi®, *356,1. velleribus ovium induebantur, *358, 1. item lacte ct pultibus vescebantur, *ibid,* non sunt prognati ab Idum.ii*, *467, 1.
Romuli (S.) placide in Domino defuncta est, *518, 1.
Romuli lex dc terminis agrorum, *171, 1. corona spicea coronavit sacerdotes agrorum, *356,2.
Ros vertitur in margaritam in concham dilapsus, *17, 1. ali® ejus proprietates, *ibid,* est pinguis ct pinguem succum germinibus el plantis instillat; suaviter cl sensim herbis ili.ibitur, *ibid,* roris natura exponitur, 110, 2; 117. *2.*
Rom inter flores est odoratissima, *339, 1. quæ rosæ suavil “d, *ibid.*
Rosarii Sodalitas est a S. Dominico erecta, 208, 1.
Rosimunda macella tam amasium quntn seipsam veneno sn-hiht, (eg, I.
Rotarum circumactio super corpora reorum erat olim in usu, *80, 2. rol® fornix quis sil, *ibid,* rota erat item priscis genus torturo el supplicii : ipsa describitur, *81, I. quomodo id supplicium irrogaretur, *ibid, in* rolis diam damnati apud *inferos* torquentur, 2. in iis fit plerumque ossifragium, *ibid, rotæ* symbolum sunt opportunitatis, *265, 1. c® etiam ledis adhibentur, *263, 2. rota forlunæ sæpe converlilur, *60, 2 et seq.; *145,1.
Rubedo oculorum unde proveniat, *205, 1
Rubri cl rufi coloris multæ sunt species, *206, 2
Rudolphus Stcrwinus marlyr Angliis in morto cecinit 441, 2.
Rugitus Iconis quam sit terribilis, *16, 1. huic comparatur ira regis, *ibid.* 2. hicestmortispnrnunlius,2.— *Vide* Leo.
Ruminanda sunt prius omnia quam in animam demittenda, 421, 1. ruminatio animalium doctrin® accommodatur, *286, L
Rupclli in festo omnium Sanctorum est occupala, *78, 2.

S.

Sabbato datur quies non solum hominibus, sed ct jumentis, 350, 1.
Sabina (S.) in morte risit, *518, 1.
Sabim (S.) Canusini Episcopi longanimitas, *273, 2. venenum dum bibit innoxius, qui illud porrexit eodem momento alibi defunctus est, *116, 1.
Sacchcrum non est mei, *229, 1.
Suculis (io) ohm servabantur pondera, 495, t, 2.
Sácenlos consecrans glubo quodammodo dissecat et immolat ChrMuin, *178, 1.sacerdotes A ironici sacrificaturi vino abstinebant, *485, 1. sacerdote* olmi accents Umpdca proferebant, *71, I. per arietem repræsentantur, *472, 2 et seq. sacerdotes quales etto viti debeant, *362, 2.
Sacerdotium lucerna repraesentatur, •71,1.
Sacra non sunt in profanos usus convertenda, 78, 2.
Sacramenta septem sunt septem mystica» columnae Ecclesia, 246, 2 et seq.
Sacrificabant veterem inter epulas, 250, 2. olim inter sacrificandum sacerdotes canebant Dei laudes cl bjmnos oce et musicis instrumentis, 251, 1.
Sacrificium est summus Dei cultus, 250, 2. eo peracto instruebatur epulum, *2* et seq.; *324, 1. sacrificium Eucharisticnm valet ex opere operantis, sed magis ex opere operato et vi sua, 453, 2. sacrificia Jmlæorurn vim suam habebant ex opere operantis, *ibid,* ncc proderant homini in statu peccati, 454, 1. sacrificiact vota sunt actus religionis, 81, 2. sacrificii externi dignitas mensuratur dignitate interni actus devotionis ex qua manat, 490,1. sacrificium epulo olim claudebatur, 324,1.
Sæculares (quare) procedant multos Religiosos in regno Dei, 410,2-
Socculum hoc velut mare est, homo quilibet navis, 27,1.
Sagacitas pars prudentiae est, *351, 2.
Sagæ plores sunt quam sagi, 355, 1.
Sagittas duplices infligunt meretrices, amoris ct doloris, 197, 2.
Salamandra est amoris bieroglyphicum, 193, 2. innocentl® symbolum, 284,1»
Salethus Crotoniensium princeps commisso adulterio vivus in ignem insilili, 176, 2.
Salix symbolum promaturi incrementi, 261, 1.
Salome mater Machnbæonnn fuit fortis mulier, *489, 2,
Salomon (R.) inter Rabbinos percelebris csl, 13, 1.
Salomon fuit sapientium omnium magister et princeps, 1, 1. init trinomius, *ibid.* 1res ejus libri, *ibid,* cum Proverbia scripsit, habuit spiritum propheli®, 3, 1. an ea dictaril tantum, an vero conscripserit cl digesserit, *ibid.* ipsius sunt omnia quæ libro Proverbiorum continentur, *ibid,* vere fuit Propheta, 2. fuit auctor libri Proverbiorum, 4, 2. ejus sapientia el scientia, 5, 2. fuil ea divina, 1; 6, 1. qua alate floruerit, 4, 2. nulla dogmata hausit a Gentilibus philosophis, G, 1. (pio ordine suos libros scripserit, 2. ejus dogmata secuti sunt posteri sapientes, 7,2. ipse auctor est libri Proverbiorum ideoque ei suum nomen profigit, idquo primus inter omnes scriptores sacros, et quare, 15, 1. cur so Davidis filium vocet, 2. cur usus sit hoc obscuro orationis genere, 2 et seq. videtur sua Proverbia diebus festis ad populum esse concionatili, 20, 1. induit in iis personum nunc patris, nunc pædngogi, 35, 2. praevidit Deum incarnandum, 44, 2. unde sit dubia ejus salus, 70, 1. non csl invenior akhymiæ, 88, 2. cur vocetur tenellus patris, 105, 1. an is fuerit moriente patre puer, *ibid,* fuil corpore delicato, ct optimo temperamento : fuit docilis ct flexilis, 2. quomodo vocetur unigenitus, 106, I. fuil matri unice dilectus, 2. fuit hæres regni, *ibid,* vidotur fuisse primogenitus, 107, 1. filius fuit pœnitcnliæ, ideoque a parentibus unice dilectus, *ibid,* per sapientiam factus csl regum maximus cl gloriosissimus, 216, 2. acadcmiam in atrio templi sui constituit, 245, 2. an ipsemel in ea sapientiam iit professus, 240, 1, 2. ct quoto anno regni sui : dictavit in ea parabolas el proverbia sua, *ibid.* cjiH magnificentia in numero, opibus, fortitudine militum el famulorum , 433, 1. plenam cum omnibus vicinis tam inimicis quam amicis pacem habuit, 491, 1. fortitudine justiliæ regni solium firmavit, 496, 2. lectorem ct auditorem suum subinde inter docendum compellat cl excitat, *161, 2. doctrinam suam commendai, *162-65. quo letali* anno ad regnum evectus sit, *244, 1. nn post lapsum m idololatriam egerit poenitentiam, *248, 2. quot parabolas didant, inultæ earum perurunt *251, 1. que cas scripsit, aut sullem

dictavit, *252, 1. an etiam rit auctor ultimorum duorum capitum Proverb,, *417, 1. vocatur congregans et illius vomentis, *418, 1, 2et seq.; *419, 2. ejus sipicnlito redundantia cl bpiritus, *419, 2 ct seq. eju* stullitia, *410, 2. ejus pwnitenlia el satus dubia est, *42!. 1; *422, 1; *431, 2. fuil vere Propbeta, *421,1; *453, 1. el Deo perplenui, *421, 2. cur se stultissimum vocet, *422,1, 2. ejus humilis modestia, *423, 1. paupertatem cl mimas opes deprecatur, *431, 2; *432, 2. ejus sapientia initio regni, 451,2. cur dictus sil *alkumt* *405,2. qua ælate vixerit, *466, 1, 2. cur se Limuclem vocet, 478, 1, 2. fuit quasi peculium Dei, elei a puero dilectus, *479, 1, 2. est a Deo electus rex : accepit ab co sapientiam, *ibici,* fuil typus Christi, *ibid.* 2. an prima nuptiarum node in causa fuerit ul sacrificium malulinum æquo serius sil oblatum, *ibid.* ejus vinolentiam et mulierositatem prævidit mater Belhsabce, *tbid.* 2. fuit ei primogenitus ex Davide, *480, 2. fuit ei filius votorum, *ibid,* item filius orationum, *481, 1. alienigenis mulieribus copulatus regnum perdidit, 2. matrem suam deprædicat et describit sub typo mulieris fortis, *488, 1.

Salonius an fuerit filius Eucbeni Lugdunensis, 12, 1. scripsit in Proverbia, *ibid,* e Vener. Beda mulla transcripsit, 338, 2. fuero duo, uuus Beda posterior, alter anterior, *ibid.*

Salutationes matutino)clientum priscis erant in usu,*343,2. salutatio angelica reiterala B. Virgini gratissima est,

Salutis initium csl a proveniente gratia, non a libero arbitrio, 2«2, 2 et seq. ct a Dei gratia, 458, 1. salus animæ in omni statu cl officio consideranda, 411, 1. salus liliorum pendet a castigatione parentum, *193, 1. 310, 2.

Samson prodendo suum secretum Dalike robur amisit, 136, 1.

Samuel dictus quasi postulatus cl impetratus a Deo, *491,1.

Smela canibus non sunt danda, *189,2 el seq.

Sancti slatini a morte ad Dei conspectum admittuntur, 70,2. m omnibus a Deo diriguntur, 78, 1. tabonbusct crucibus redduntur apti ad aeternam gloriam, 63, 2. m fino mundi non pavebunt ob casus inopinatos tunc eveniente», 96, 1. sunt Dei secretarii, 100, 1. res hæcprobatur exemplis, *ibid.* eorum propria dos e»l gloria, 103, 1, u pueris dederunt operam virtuti, 105, 2. in Deum et Christum quodammodo transformantur, 117,2. in senio maxime sapiunt, 158, 1. mortem instantem temper prospiciunt, i6id. ignem libidinis igne corporeo exstinxere, 178, 2. sunt reges, 200, 1, 2. qualem ipsis gloriam communicet Deus, 217, 1, in montibus ct rupibus egerunt, 203, 1. eorum intelligenlia el sapientia sita est in timore, cultu el reverentia Dei, 260, 2. ipsi quoque circaeu sunt consulendi, *ibid.* virtutes suos celant, 289, 1. et latere cupiunt, *(bid.* sunt pacifici ct tranquilli, 300, 3. sua eloquentia urbes et regna sæpe ab exitio liberant, 320, 2. sitiunt Deum, 335, 1. suscipiunt animas, casque juvant et sublevant, 343, 1. sæpe uno verbo afiliclis medentur, 364, 1. sunt pentitimi virtutis artifices, 383, 2. eorum exempla alios ad imitationem excitant, 398, 1. sunt aves perniala? mystice, 41,2. timore Dei armati vicerunt tyrannos el supplicia ctadversa, 431, 1. allliguutur ut a Deo exaltentur, 603, 2. non sunt persequendi, *78, 1. nec res iis temere vovendo», *ibid,* quomodo proprio devoreulur, *79, 1, 2. cum iis eris saucius, *95, 1,2. sunt velut aquilæ, *186, L novos excogitant modo» pl icendi Deo, *223, I. oderunt impuros et inceUos, *230, I. sæpe sibi invicem *olis cordibus loquebantur; cogitila ex solo vultu dignoscebant, *ibid,* dum laudantur, fiunt fulgidiores, *353, 2. el sanctiores, ibid, confidunt ul Ico, *362, i; *363, 1. in morte rident, *518, I. in cucio ob opera laudantur, *534, 1. oslenlabiiiit ibi vulnera ct cicatrices suas, *ibidi* Sancti omnes suam sanctitatem B. Virgiui acceptam referunt, *501, 2. <incli illustres viHnte, communes transcendunt, *524, 2 Sanctioning velen* Testamenti proliferimi B. Virginis sanctitati, 229, 1. cum Sanctis nonnullis eximii» Christus mire csl deliciatus, 24!, 1. cos inebriat et quodammodo amentes facit, *ibid.* — *Vidé* Justi.

Sanctimoniales cur sint longævæ et vegeta», 549, 1. sanctimonialis quædam studio castitatis sibi oculo* ermi et amasio misit, 523,2.

Sanctitas præstat opibus multis, 492,1. senectutem mire condecorat, 514, 1, 2. lucerna representitur,'70, 2. tutum est asylum, *168, 1. est qui>i galea, tbirf. facilis est, * 222, 1. molle denotatur, *229, 1. omnibus rebus, temporibus et prrsunis se accommodat, *230, 1. quæ iit via ad sanctitatem recta, *492, 2. roborat justos, et impios percellit, 309, 1.

Sanctus C'l velut rex ob domitas paciones, 111, 1. ejus fortitudo est Deus ipse, 309, 1. sanctus sæcuh est velut formica ¡ 159, 1.

Sanguine (in) vita consistit, 193, E

Sanguinei facite a vmo vincuntur, *455, 2.

Sauguis m rixa riTusui iram accendit, 570, 1.

Sanguisuga descriptio, ejusque aviditas anguinis, non generat, *440, 2; *443, 1, 2. quid per cam represenb lur, *441, 1 , 2 ct scq.;*44î, 2; *443, 2 et seq.;*444, 2 ct seq.; *446 1, 2.

Sanitas corporis pendet ex sanitate partium teneriorum ct duriorum, 79,1.

Saimio et sanna quid sibi velint, 50,2.

Sapere nemo sibi videri debet, 78, 2. sapere ultra quam salis sit, via est ad hxresin, *4, 1. sapd, qui periculo alieno sapii, *37, 2. qui sapere sibi videtur, vere stultus est, *407, 1,2. cl pejor est stulto, *312, i.

Sapiens libenter audit et discit, 25, 2 opus suum omni ex parte lustral el moderatur, 74, 2. diligit correctionem el corrigentem, 259, 1. est ei dauda occasio sapientiæ ct virtutis, 2. ipse ultro se in virtute promovet, *ibid, ex* omni re captat occasionem proficiendi, 261, 1. tam se quam alios regere poterii, 279, 1. libenter corripitur, 282, 2. ncc temere loquitur, 283, 1. abundat sapientia, 287, 2 et seq. nou loquitur nui sapientiam, 28S, 1. cam modeste abscondit, 2. libenter se disciplinæ subjicit, 192, 1, 2. iu odio el amore apertus est, 29 «, 2. in fornace discretionis expurgat >ua vcrixi, 298,2. sapientis auxilio mala decimal, 303, 1. cavet sibi ab improbo, 302, 1. in risum non dissohitur, 2. sapientia ei levis est, ibid. 2. mane vacat Deo per orationem el studium, 339, 1, 2. tunc et diei talius opera disponit, *ibid,* alios consulit, eoi unique consilia sequitur, quia sc nihil putat scire, alios omnia, 360, 2. sequitur judicium rationis : non est duri cerebri, i6id. verbo asperiore tactus statini non irascitur, 361, 2. iram in amino refrsnal, ibid, eam m corde premit, ue foras prorumpat, *ibid,* putii satius iram condonare, quam ulcisci, 362, 1. nihil temere promittit aut vovet, 364, 1. scientiam suam celat, el quare, 368, 1 tradit præctpta vita?, 389, 1, 2. sermones prudenter disponit, itaque sibi gratiam conciliât, 409,2. pivuosel supplicia ventus, declinat a malo, 423, I. ejus xelüs insapientta communicanda, 442, 1. qui propterea ex ea nihil deperdit, sed eamdem adauget, *ibid,* habet cor sapientia pleuum et imbutum, 452, 1. semper sui similis est, 2. imitari debel seminantes, *ibid,* semper quænl houestalem el virtutem, 458, 1. uno earn avido ab omnibus haunt, fôid. in gaudio non agit immoderale, 433, 2. sursum semper os habet, cor el manus, 468, t. sapiens unus eminens cæleros sapientes cohonestat, 430, 1. sapiens sedal ¡ralos, tliain reges, 498, 1. semper m sapientia sua proficiat, 305, 1. docendo alios, obtinet nomen prudentis, 2. cor prius plane imbuat sapientia, quam eam alius verbo et exemplo doceat, 506, 2. etiam cum fame sapiential

studet, 510, f. solu< liber est, 522, 2. quomodo ijns tint omnia, 520, 2. icrbo corrigitur, 533, 1. et cur, *ibid, si peccet,* peccat ct infirmitate vel ignorantia, Mid, nullis movetur (erroribus, 536, 1. est parcissimus in verbi», sed multa facit, 555, 2; *10, 1; '271, 1. ejus verba comparantur profundo flumini, torrenti redundanti, fonti scaturienti, 563, L idque pro varietate loci, temporis et personarum, *ibid,* ejus cor ct mens est velut fons sapienti». 563, 2 et seq. dolores patienter sustinet, 572, 2 ratione se duci sinit, 573, 1. doctrinæ diligenter vacare studet, 574, 2. audit diligenter doctores, 575, 1. si habet sapientiam, habet Deum, estque beatus, *3, 1. maturus est cl Iccius, *4, 1. est patiens, *11, 2; *13,1. est magnanimia *13, 1. omnem despicit injuriam, 2; *14, 2. nudis vuebis correptus resipiscit, *38, 1. doctrinam suam celat, *51, 2. facile alterius secretum expiscatur, 52, 1 et seq. sed suum celat, *ibid,* facile potest ditescere, *63. 1. dotes habet gemm.irum, 2. ejus os et cor est crater sapienti®, *ibid,* sapit, castigato impio, *106, 1, 2. sua prudentia cl providentia comparat sibi quidquid ad usum familia? requiritur, *117, 1,2. totus a Deo pendere debet, cl illi fidere, *129, 2. eminus prospicit hostium insidias, arma, molimina, fraudes, *140, 2. est furtis, ct quibus in rebus, '219, l.ejus symbolum est asinus, 2. in quo similis est apibus, *271, 1, 2. rixas a stulto excitatas sopit, *310, 2. est mire laboriosus, *315, 1. suis in laudibus manet inconcussus, *353, 1. in adversis csl constans, *355, 2. tumultus reipublica? sua prudentia «edat, '397, 2 ct seq. declinat litem cum stulto, *398, 2. spiritum suum reprimit ct reservat, *399, 2. in agendo loquendoque moderatus est, *401, 1. — *Vide* Luctus, Prudens.

Sapientes eliguntur ad rcipublicæ gubernacula, 212, 1; *221, 2, eorum est regere, 341, 2. diligenter sibi cavent a stultis, 403, 2. opes dispertiunt in eleemosynas, 429, 2. utuntur cis quasi domini earum, *ibid.* iis fiunt sapientiorcs ct sanctiores, *ibid.* cur sapientes hujus mundi appellentur parvuli, 424, 1. sapientes judicant ex coquitate, *ibid.* olim sibi invicem in conviviis quaestiones proponebant, *166,2.

Sapientia? liber cujus sit auctoritatis, 1, 2. sapientia? nomine dicuntur omnes libri Salomonis, et maxime Pro^ verbia, 5, 2. I

Sapientia quomodo a disciplina distinguatur, 19, 1. quid ipsa proprie sit, *ibid,* in libris sapientialibus capitur pro doctrina morum, 2. ea competit perfectis, 2. sapientia vera seipsam ignorat, 70, I. est sacerdos Dei quodammodo, 228, i. estque in se ordinatissima, et creaturas omnes optimo ordine disponit ct gubernat, *ibid.* quomodo parturiri dicatur, 232, 2 et seq. Deum exstimulavit ad res in tempore creandas : ejus opera sunt ardua, *ibid,* ejus stabilitas, 233, 2. produxit coelos et abyssos cœlesles, 234, 1. res creatas gubernat, alit, ct qu.nnque ad finem suum dirigit, velut œconoma vel artifex, 238, 1. ipsa communicata aliis magis excrescit, »37 n.

Sapientia creata et parIMpata, a Deo est ab æterno creata, id est creari decreta el possessa, 223, 2. per eam Deus omnia creavit, 221, i. ipsa inire ordinata est, 228, 2. elementis suum dedit ordinem , *ibid.*

Sapientia creata, id est prudeulia et virtus, quomodo in plateis clamet, 42. 2. sola præstat tranquillitatem, 55,1. diversis nominibus appellatur a Salomone iu Proverbiis, 57, 2; 61, 1; 261, 2. est in corde abscondenda velut cimehuin , 57, 2. est velut thesaurus, 59, 1. ea tuta perdiscenda, 2. est donum Dei, 60, 2. provenit cx Dei revelatione : insuper requiritur Intern i Dei illuminatio, iôid. paranda studio el oratione, 61, 1. cultores suos pnrservat ne cadant, 2. amantes sui amat, spernentes spernit, 73, 2. a Deo speranda et postulanda est, 76, U. I prunum est ducenda quini do^uda, 85, 1» ejus negoilitio quam sil preclara, 2 ct seq. qnnm dt pretio», 123, 2. csl velut adamas, *ibid,* vitam prolongat quinluplicitcr, 89, 1. ejus doles ct membra, 2. ejus vi» sunt pulchre, 90, 1. est velut lignum vita?, 91, 1. quomodo det gratiam faucibus, 94, 1. eam possidere est principium ejus, 108, 2. n doctore discenda est, 109, 2. est arripienda, 110, 1. suis clientibus dat cumulos gratiarum, el adversus mala quælibet tuetur, 2. dat eisdem quintuplicem coronam, lit, 1. est instar fontis, 141. 2. cervo et hinnulo comparatur, 147, 2. cur vocetur soror, 186, 1. est nobis congenita, *ibid,* est soror mentis el rationis, *ibid,* est ut sponsa complectenda, *ibid,* est soror castitatis, *ibid,* repugnat cx diametro libidini, *ibid,* colentes se colit, 325, 2. ubique ct ad omnes predicai, 326, 1. est auro cl geminis potior, 207, 1. habitat in consilio, 2 el seq. ejus comites vari», 211, 1, 2. reges illuminat et dirigit, 210, 2. ejus fructus externi el interni, 218, 2. ejus dictamina ab æterno in Dei mente ordinata sunt, 229, 1. ejus mensa cl victima?, 250, 1. est scientia rerum sanctarum, 260, 2. apud sapientem invenitur, 287, 2. paril prudentiam, 303, 1. sapientem coronat velut diadema, 429, 2; 442, 1. sapiente nidi mystici qui sint, 501, 2. ejus duo sunt munia, eam habere el proferre poscit eloquentiam, 505, 2. ea aliis non est invidenda, *ibid,* quo magis in alios depromitur a sapiente, co in eo magis crescit, 506, 2. in eo continuas sapienti» aquas scaturit, *ibid,* est fons vitæ ipsam possidenti, *ibid,* est etiam in alios effundenda, *ibid,* dirigit os sapientis, ul sapienter loquatur, 507, 1,2. opibus præstat, 540, 2. sino docture constructa, mullis erroribus depressa tabescit, 541, 2. quis ejus sit decor ct pulchritudo, 552, 1. eam sectans, sapientibus se adjungit, 557, 1, 2. est propria possessio viri sapientis; est ei in pretio, nec a quopiam ei invito potest auferri, 575, 1. paratur diligenter audiendo, cl studiose meditando, *ibid,* dilatat animum, 2 ct seq. qui ea pascitur, per eam fiet possessor cordis, el diligit animam suam, *9, 1, 2. facit hominem iræ potentem et patientem, *11, 2. nasciture! patientia, íóic/.; *12,2. hæc ejus mensum est, '13, 2. sapit el gustat adversa, *14, 1. usu el eruditione in puero crescit, *31, 1, 2. decet senes, ftad.; *86, 2. nascitur ex temperantia, *45, 1. ei comparando? quæ sint necessaria, *49, 1. vincit fortitudinem corporis, *118, 2. quo sensu a Salomone tripliciter descripta sit, '165, 1, 2. sapientia triplici domus ædificatur, *215, 2. sapientes reddit fortes ad quælibet ardua conficienda el sustinenda, *218, 2. parit opes cl fruges, cum stulto fit ardua, *219, 1. est excelsa , *222, 1. in quo sit meile dulcior, cl meile repraesentatur, *228, 2 ct seq. *231, 2; '274, 1. csl dulcis gustatu, *231, 2. omnia aspera dulcorat, *ibid,* in senio dat spem certam adipiscenda? felicitatis, *232, 2. in ea percipienda modus est adhibendus, *279, 1. non in opibus, sed in carum contemptu sita csl, *371, 2. ipsam ha? impediunt, *ibid,* ejus ductum sequens, luto incedet in operibus suis, *387, 2. eam communicans eam adauget, *389, 1. symbolice in muliere forti describitur, *489, 1. docet clementiam, *520, i.— *Vide* Doctrina, Prudentia ct Scientia. Virtus, sapientia ct justitia firmant ct prolongant imperia, *364, 2. sapientia Dei est increata, infinita et omnipotens, *129, 2. comprehendi nequit, *424, 1, 2.

Sapientia increata, id est Deus, quomodo ad homines predicci, 44, 2. creavit el firmavit terram cl cœlos, 93,1. diligentes se diligit, 214, 1. semper exstitit in Deo, 220, I.eam Deus habuit ab æterno, ct per illam fecit omnia, 221, 2. quomodo is sapientiam peperifie dicatur, 231 , 2. centri terra? ipse centrum csl, 237, 1, 2. in igis gandel suis attributis quam creaturis, 230, 1. Iudit quudruplicilcr in creaturis, 2. in quibus is lusus consistat, *ibid,* ejus delicia? sunt cum filiis hominum, 240, 2. est auctor voluntatis Nmæ et gratia?, 242, 2

seq. est Dominus ct rector ventorum, 277, 2. ipse tranquillus tranquillat omnia, 800 , 2. ipso solus hominem ditat, 301. 2. simplico* ct innocentes dirigit, 316, 1. est simplex, *ibid,* ejus nomen proprium est clemens, 329,2. omnis rnalitia ct duplicitas ci displicet, maxime fictio et simulatio, *ibid,* est desiderium Jastorum, 335, I. item eorum radix, 347, 2 et seq. quos diligit, castigat, 399,1. ejus videndi desiderium est materia compunctionis, 415, I. suam magnificentiam ostendit in multitudine angelorum , beatorum ct creaturarum , 433 , 1. gerit curam pauperum, 38, 1, 2 et seq. omnia intuetur præterite, presentía, futura, 448, 2. omnes homines intuetur, *ibid.* — *ride* Deus.

Sapientia increata essentialis, possessa et creata est a Deo ab æterno, 221,2. ordinat in Deo omnia ejus attributa, ct omnes personarum processiones, 228, 1. item omnia Dei decreta et rerum faciendarum ideas, *ibid.;* 231, i. delectatur intuitu rerum creatarum per singulos dies, 238. 2.

Sapientia increata notionalis et personalis est Filius Dei : hanc possedii Deus nb æterno per generationem, cl per cam creavit omnia, 222, 1 ;231, L ca est ordinatissima, 228, 1. lusit ab æterno apud Patrem, 238, 2. — *ride* Jesus Filius Dei.

Sapientia humana instar fucat® meretricis est, 130,1. sapientia humana divinæ collala , potius est insipientia : divinæ voluntati illa subservit. *120, 1. 2. nulla sapientia impii Deo valet resistere, *ibid,* sapienti® opinione se oblectare nefas est cl stultum, *10, 2. ci præsidens, stultus est, *387,2. sapientia vera sita in sui cognitione, '423, 1. nec non in solerlia, '460, 1.

Sapo mixtus aceto vestes non purgat, sed maculat, *281 . 1.

Saporem non habent odorata, *339, 1.

Sapphirus gemma gratiam et amorem conciliat, 530, I. cur pueris appenderetur, cstque Dei symbolum, 94, 2.

Sapricius inimico Nicepboro reconcilian nolens palmam martyrii amisit, quam Niccphorus adeptus est, 236, 2.

Sardanapalus ob luxum ct ignaviam excidit imperio Assyriorum, 369, 1. inter concubinas purpuram nevit, •496,2.

Sardius gemma rubet ut aurum, *264, 2. huic comparatur sermo sapiens, *266, 2.

Sarepta urbs Sidoniorum unde nomen invenerit, '429, 2.

Saturitas paril ciborum fastidium, *323, 1. facit servos insolentes, '457, 1. ca datur a timore Dei, * 35, 1. capitur pro abundantia, 82, L

Satyrus frater S. Ambrosii quam simplex el sincerus esset, 329, 2. parcus cl sobrius erat, *114, 2.

Saul ira œstuans velut cnergumenus fuit, 498, L Dividi insidias slruens, in hujus tandem manus incidit, *323, 1« peccatum nolens agnoscere, Dei iram incurrit, *374, 2 ct seq.

Saxa alligabantur tortis in catasta, *81, 1.

Scala peccantium qu® eos in infernum deducit, 562, 2. ct contra scala Justorum in cœlum, *ibid.*

Scandalum dans aliis vindiciam Det sentiet, 472, 2. et csl a judice puniendus. *396, 1.

Schismata quantum Ecclesiæ nocuerint, 166, 2.

Scientia paulatim moderato labore comparanda, 385,2. scientia reruin sanctarum sola vera csl prudentia ct intelligentia, 260, 2. at vana est thesaurus impietatis , 273, 1. rnodica cum charitate ct humilitate potior est magna cum contentione el superbia, 462, 2; 504, 2. sino virtute nihil prodest, 541 , I.esl proprium animæ bonum ct vitale, *3, 1. optime mens et cor dicitur, *9, 1. ejus pretium, *63, 1, 2. ca utendum moderate ut sapiat, *335, 2. scientia practica passim in Proverbiis denotatur per intellectum, sapientiam, sensum, 574, 2. ei cor el aures dandæ, 191,2. quæ dicatur scientia animæ, *3, 1 ,2. scientia sanctorum et justorum quæ dicatur, 2. scienti® Gentilium non sunt cum divina comparande, 5, 2 el seq. cur hæ vocentur ancili® Theologi®, 255, 1. — *ride* Doctrina, Sapientia.

Sciturus quo facto filios ad concordiam excitari!, 531, 1.

Sciolus deterior stulto est, *557, 1.

Scita quæ dicantur, *18,1.
et quid sibi velint, 541, 1.

Scortum. — *ride* Meretrix.

Scribendi modum , quisque proprium habet, et ab aliis diversum, *350,1.

Sc riptores sacri scribunt triplici fine , el triplici fructu, '166,1.

Scriptura sacra ad Gentium ritus non est accommodanda, 10, 2, >n recensendis filiis nnn servat ordinem temporis et generationis, 107,1. ejus scientia paranda assidui lectione, 110, 1. est velut cisterna et fons, 142. 2. non est tota dira legentibus, 171, 2. est relut mensa. 250, 2; *176, 1,2, quomodo statera recta ct dolosa sil, 313.1. phrasibus el moribus hominum so accommodat, 155, 2. illius modica scientia melior csl, qmm amph sæcuhris, 522, 1. in ea tamen non nportet pias sapere quam oportet, *274 , 1 , 2. Scriptura est velut thesaurus, *118,1. ejus sententiis loco ruo proferre pow, perutile est, *163 , 1. quatuor babel sensus, '165. 1. optimum doctrinæ el pietatis odorem exhalat, r231,I. ejus sensos litteralis meile, allegorical favo denotatur, vel contra, *232, 1. csl abscondita et arcana, *253. 1. ea est a regibus exquirenda, *ibid.* nobis velut Mercurius c*t,*307,2. non debet afi indoctis legi, *309, 2. ejus verba non sunt nimis subtiliter excutienda, *351, 1. quam ampla sit, •524,1. scriptura omnis, etiam historialis, vocatur prophetia, *470,2.

Scrupulosi nunquam cum gaudio comedunt, 521,2.

Scrutatio majestatis similis melli nimis comesto, *291, 1.

Scjlla unde dicta sit, 134, 1, 2. est sv mbdum iræ. *ibid.*

Scyrius lapis integer enatat, comminutus mergitur, 5S2, 2.

Secretum colandum : quod qui cel.il, fidelis amicus est, 322, 1. cl fidelis Spiritui Sancio, 2. secretum non carcat consilio, 466, 1. m consiliario maxime requiritur, ibid, secreta cur magis delectent, 265, 2. quo sensu sit facilius secreta cordium veire quam inferni, 207. 1, 2. secretum celans studet ainiciti®, id revelaos eam destruit, 532, 1. secretum umici non est prodendum. *261, 2. id non est cum extraneo communicandum, *ibid,* quo sensu secretum cum amico communicatum animum exhilaret, *2l3, 2. id revelans causa est inimicitia», odiorum ct litium, 538, 1. cl explorator, *68, 2. item proditor, delator, adulator, *ibid,* siili cl aliis causa ruin® est, '323, 2. id statini elTulire stultissimum est, *400 , 1. secreta prodit imprudens, prudens celat. 554, 1, 2; *9, I; *118,1. secretum alicujus scire difficillimum est. *51 , 2. ejus expiscandi praxis, *52, 1. secreti tenaces consiliarii a principibus magni fiunt, *ibid,* secretum plurimum valet ad regimen, * 469, 2. id proditur ab ebrietate, *483, 2.

Secundina (S.) marlyr Anagnina casa pro sanguine lac fudit, el odorem suavissimum exhalavit, 34, I, 2.

Securitas filia csl virtutis, 97, 1, unde securitas conscienti® nascatur, 459,2.

Securus aliquando capitur pro immuni, 450, 1.

Sedere in solio judicii qualuor denotat, *51, 1.

Seditiosi sæpe falsitatis su® dant pamas, vel per plebem, vel per Deum, *10, 2. suoi flabella seditionum et rixarum , '11,1.

Segnities opus cœptum non promovet, sed destruit, 568, 1,2, — *Vide* Pigritia, Otium.

Segullum est terr® genus in summo solo, e quo metallarii cognoscunt subesse venam auri, *59, 1.

Seigneur vox unde derivetur, 513, 2 cl seq.

Seminis et culp® analogia *147,1« semina mala fœcuu-

INDEX RERUM ET VERBORUM MEMOTtAtHLIÜM.

dion tant book, *ibid.* ièminis genitalia origo, *191, i. *eJ(H crebra effusione* multi spiritus vitales effunduntur, •j37, 1. unde ipsum oriatur, et diversum ad diversa membra efformanda requiritur, 138, 1.
Semita idem csl quod semi iter, 50î, 1. acmite æquitatis quæ dicantur, 111, 2 el seq.
Semitaria meretrices quæ vocentur, 199, 2 ; 264,2.
Senatori quæ sint necessaria, 208, 1.
Senatus a senibus dicitis, 513, 2.
Senectute (in) sectandum otium quietis et tranquillitatis, 157, 2. senectus justorum suavis et sapida est, 37$, 2. senectus sancta est venerabilis; cl velut corona, 512, 2. est requies laborum cl casuum, 514, 1. est decor senum, *87, 1. eim decet morum gravitas et sanctitas, *ibid.* 2. e<t imago antiquitatis Dei, *87, 1. careat animi perturbationibus *ibid,* potici sapientia, 2. senectus bona quæ sit, *ibid,* quæ ejus parles el officia, *88,1. in quo juventute opus habeat, *ibid,* esi indocilis, 143, 2.
Senes valent judicio ctconsillo, 13, 2. eorum corona sextuple!, 513,1. coronantur canis, «tale, nepotibus, *ibid.* et prudentia, 2. olim coronabantur, 1. reipublicæ regenda* proficiuntur, 2. cupiditatum suarum munstris domita, coronam laudis promerentur, 514 , 1. eorum corona sunt nepotes, 527,2. cos decet sapientia, *31,2. eorum consilia sunt velut oracula accipienda, *87, 1. sunt inter juvenes quasi Deus, *ibid,* dominentur passionibus animi, *(bid.* unde sint reges, 2. pollent sapientia, *ibid,* cernunt magnam ex se propaginem : prospiciunt et prænutiliant futura, *ibid,* ad beatam vitam anhelare debent, *ibid,* eurum consilium et exemplum quam sit utile, 88, 1.
Senior idem esi quod dominus, 513,2. seniores olim erant judices ot principes regionis, *513, 1.
Senium dictum a sensu , quia senes valent prudentia, *86, 2.
Sensus custodiendi ne cor inficiant, *122, 1. sensus debet ratium subjici, et ab ea regi, *11, 2. sensibus horno uti debet ad Dei honorem el beneplacitum, *59, 2. qui sensus lint administri intellectus ct voluntatis, *60, 1. sunt limitate virtutis, hinc per intemperantiam enervantur, •275,2. sensus sacræ Scripluræ quadruplex i st, cl qui singuli, *165,1. sensus litteralis meile,allegorica* favo designatur, vel contra, *232, 1. sensus genuinus semper interpreti csl sectandus, 13, 1, 2.
Sententiæ libri Proverbiorum quæ exstent in Hebreo, quæ non, 7,1. sententiæ ejus non significant quid semper, sed sæpe eveniant, 273, 2. in co mult e nun sunt connexa, 127, 2. multe quoque cx uno loco in alium sunt translate, *ibid,* cur sententia regis dicatur oraculum, •30, 2. sententia aliqua bella cl sapida sæpe melancholiam levat 0111(01111,571,2. senti ntta opportune producta magnam habet venustatem, '261, 1; * 265, 1. sententia gravis non repentur in ore stulti, *302 , 1. nec eum decet, *ibid,* sententiæ S. Scripluræ quam sint utiles, *163,1. cur sententiæ eadem subinde in libro Proverbiorum repetantur, *31$, 2.
Sentes dicte a sentiendo, *309, I.
S ntiens moerorem, non ita cum alteri exponere potest atque ip«e sentit, 413,1.
Sepes animæ et conscientiae, *246,2.
Septem regni administratores ct consiliarios primarios habebant reges prisci, *315,1.
Septenarius numerus symbolum est plenitudinis, 2»6, 2 tt ▪ i -1 multitudinis, *315,L
Septies cadit justus quo sensu, *233,1.
Septuaginta sæpe non tantum interprete*, sed cl paro. pbraste sunt, 4, 2. *482, 2. «epe a nodro evadant ct quare, *ibid.* mulla in Ipsis exstant qu® non sunt m Hebreo, ii, i. an sint Scriptores higlograpbi, *ibid,* verno turum errores quosdam habet, 4, 2. olim fuit Vulgata, ideoque canonica scriptura, 7,2. sæpe vocibus Græcis novum tribuunt significatum, 440, 2. <unt antiquissimi cl doctissimi, 558, 1. nl eorum codices sunt vitiati pluribus in locis, *114,1
Septuplum capitur pro mulliiplum, *179,2.
Sepulcris (in) extra urbes habitabant olim hipæ ∨illorcs, 68,2. «epulcrum dealbatum lypus est meretricis compte, sed puliscentis, *201,*2.
C. Sergio* Orata unde dictus sil, 538, !.
Sergius Abbas agricolam injuriantem leni responso placavit, et monachum fecit, 445, 1.
Sermo pravus fugiendus, 124, 2. csl velut ignis iu sinu, 176, 1. sermo stultorum multos habet defectu*, 2S3, 1. quis sermo opportunus dicatur, 467 , 1,2. in sermone noscitur prudentia vel imprudentia viri, 353, 2. sermo hilaris ct suavis animum animat cl vivificat, 369,2. sermo terribilis quis sil; quæ damna creel n superiore in subditum prolatus, *ibid,* sermo sapientis sapientiam redolet, 571, 2. facit audientium mentem rectam, *ibid.* sermones puri Deo sunt grati et placem, 4t.O, 2. quomodo sini recti sermones sapienti©, 206, 2. sermo omnis utilis a Dei gratta proficiscitur, 481, 1. ejus vari® species, 508 , 2. sermonem moderans vir est sapiens 554, 1, 2. sermones causant homini bonum vel malum, præmium vel supplicium, 583, 1. sunt manus linguæ, 584, 2. sermonibus spiritualibus anima repletur, 583, i. sermo hominis pii est clara lux, *83, 1. per eum homo secreta sua alteri pandit, *ibid,* sermo opportunus a sapiente prolatus magnam habet energiam, *264, 1; *204, 1, 2; *266, I. sermo sapiens dedecet stultum, *302, 1,2. maxime cum vita ejusdem et actio discordat, 2. sermo rarus decet sapientem, 554, 2. sermo dulcis in quatuor rebus consistit, 506, 1. est velut favus mellis, 508 , 1. ejus effectus, *ibid,* sæpe laborem ab homine tollit, 510,1. cur sermo Dei dicatur ignitus, *420, 2 ct seq. est clypeiB contra omnes tcnlalioncs, *431, 1. — *Vide* Sententia, Verbum.
Serotina pluvia in Palæstinn quæ dicatur, 409, 1.
Serpenlis astutia in <jno sila sit, 23, 2. cur hebraico vocetur *nnnn,* id est astulus, 368, 2. (¡nam sil prudens ejus velocitas per plana , 410, 2 cl seq cur pectore el ventre repere dicatur mystico sensu , 470, 2. cum insectatur cervus, 147, I. serpentes symbolum sunt dæmonum, 268, 1. item meretricum, *ibid,* sunt acri visu, ct mule, 450, 2. morsu pugnant el necant, 512, 2. eorum astutia el vafrilies, *137, 1, 2. serpente necato fugantur reliqui serpentes, *37, 2. a serpente morsus dolorem initio non sentit, *207, 2 serpens in orbem revolutus annum semper redeuntem represent at, *452, 1. serpenti qui Evan) decepit grave* punias Deus inflixit, *37, 2.
Servitus convenit stultis, *308, 2. servitus cordis veram dat ei libertatem , 477, 2.
Servi objurgati el duro habiti fugam parant, 341, 2. illorum curam gerit justus, 355, 2. servi flagellis assueti illa nihili faciunt, 533 , 2. eos non decet pranso principibus, *10, 2 et séq. coi uni c4 servire, non domni iri, *ibid,* servus si dominetnr , fil siiperbàs et insolenti *11, 1; *457,1,2. hic sevit in liberos et potentes, *11, t. at non servus qui animo el sapientia pollet, *ibid,* cl hi humiles sunt el modesti, 2. servi pro naturali su i indole ab hero docendi sunt, *406 , 2. dimidio mentis an carcant, *(bid.* non Súñt delicate ab initio nutriendi *408, 2 et seq. non sunt temere apud herum accusandi, *437, 1. servus prudens iram viri prudentis sedat, 573, L ob sapientiam reget filios stultos heri sui, 52i, 2. ex amore liero obsequens, vere liberes!, *496, I. talis est ab eo bene tract indus, *ibid.* 2. servus cl stultus inter se comparantur, *10, 2. servus gentilis ad llcbræos fugiens relinendus erat, nec hero reddendus, '436, 2 cl seq.
Servili* Tullus sextus Horn, rex serva natus fuit, -e<l indole Ingenua, 'ii, 1.
Setina vina erant olim delicatissima, non modo, "395, i.

Severa* Imperat, morions filios ad concordiam hortatus est, 581, 1. nil statuit unquam absque peritorum assensu, 861,2.
Si Ilebræis sæpe idem est quod ne vel non, *227, 1.
Sicarii oderunt virum justitia? tenacem, *399, 1,2 elseq.
Sicera vocatur omnis polus inebrians, *43, 2.
Sidone (In) urbe Phoenicia sindones prestantbsimæ conficiebantur , *614. 1.
Silentium decet discipulos, 129, 1, 2. Index et etTeClus csl animi maturi et divini, 296, 2. cl animi sapientis, 650, 1. ejiK elogium, *ibid.* interdum responsi loco *crvil, 321, 2. ejus pernitentia melior poenitentia super sermone, *ibid,* silentii ruptura causa est litium, 538, t.cjus encomium, 556, 2. præslal requiem, *119, 2. id m mensa principis servandum csl, *175, 1. ejus violator similis esi crocodilo oscitanti, *293, 2. est id clausura linguæ, *ibid.*
Simeon el Levi in sororis stupro vindicando çæviores fuerunt ursis, 535, 2. sua ira magnum sibi damnum creirunt, '30, 2.
Simeon Salus (S.) scortationem meretricum dato iis pretio redimebat, 332, 1.
Simeon Stylites (S.) usque ad mortem in columna stetit, 203, 1. semper in ca ascendit altius el altius, cl in ca mortuus est, 468, 2. quibus Evangeli! verbis ad vitam monasticam sil incitatus, 209, 2.
Simia ob gestus decorus csl homini in deliciis, *459, 2. cam leo non fert, 102.1.
Similitudinibus abundat Salomon in Proverbiis, 16, 2 et seq.
Simonides quid de Deo sentiret, *415,2.
Simplex tam pro sincero, integro ct candido accipitur, qu.im pro rudi cl insipiente, *2, 1; *136, 2. simplicem in interitum tam spiritualem, quam temporalem pertrahens, in illum incidet, *370, 2. contra, simplex bonum oppositum recipiet, *ibid,* simplices cl humiles suo alloquio dignatur Deus, 76, L a Deo diriguntur cl proteguntur, 316,1. ad cum proxime accedunt, *ibid.*
Simplicitas in Scriptura expositione sectanda, 13, 2. ipsa Deo propria csl, 810, i. capitur subinde pro larga misericordia , *5-b
Simpliciter cl innocenter in suis actionibus ambulans, Dei ope incolumis erit, *381, 2. simpliciter nmbulnn*, ambulat confidenter , 283, 2 el seq.
Simulatio Deo imprimis displicet, 329. 2.
Simulatores amicitia undo dignoscantur, *321, 1.
Silicei itas m ministris placet regibus, *152, 1 ; *153, 1. Deo placet, 470, 2.
Sincerus a Deo benedicitur, 337, 1. est velut aurum mundum, 372, 1. vocari potest purus, mundus, limpidus, *102,2.
Sindon videtur derivari nb Ilebr i o *sadin*, *514, 2. ea primum Sidone confecta, 2. quid proprie sit, *ibid.*
Sinistra an dextra sit polior, 87, I ejus symbola, 2. Ipsa adversitatem, inimicos, crucem el ignominiam denotat, 126, 1; 127, 2. typus est infelicitatis et adversitatis, •316, 1.
Sinus vocatur vas cavum in quod sortes jaciuntur, 51 S, 2.
Sion cur vocetur arx, 255, L
SIracidis cum Salomone consonantia et harmonia, *1,* 2; 10,1.
Sirenum fibula moralitcr exposita, 132.1. symbolum sunt meretm s *156,2.
Sisois Abbas cum confidentia Deum pro discipulo oravit, 281, 2.
Smaragdini* (e) vasis olim potabatur, *517,1.
Smaragdus est amuletum contra venena, *517, t.
Sobrietatis elogia, *45, 1. hominem ditat, *113, 2; *114, 2. est ea in mensa principis sei valida, *175, 1. ejus elogia et effectus, 547, 1.
Socialis vita commodat *348,1.
Societate proborum (a) te segregare noxium est, 282, 1. societas hominum ejusdem farina non eripiet impium a poma el punitione, 331, 1. n societate pendet salus cl damnatio aeterna hominis. 394, 2. societas concors stat, discors dixiptilur, 582, 2 societas hominum m ratione rectitudinis consistit, 102, 2.— Tide Sodales, Consortium.
Socii inali reddunt hominem malum, *168, 2.
Socrati* invicta patientia in adveráis el injuriis, *15, 1. e suæ Xanlippes jurgiis tolerantiam ducebat, *18,2; •104, 1 ; *.i'.5, 1.
Sodai mali quam sint noxii, 36, 2; 40, 2. per sodales »u •< fi Virgo mira in Ecclesia operatur, 256, 2. — lïcfe Soc.ilo, Consortium.
Sudatitilibu* pr.ik'-t Ü. Virgo, 208, 1. Sodalitas Gonfaloni* Rumo: a S. Bonaventura est erecta, 2.
Sol quid mane hominibus oneru inch mH, 116, 1,2. mine apparti pulcherrimus, *ibid,* ejus intensus cursus 117, I. e>l symbolum D i, *ibid,* solis memi apud Ægyptios describitur, 250, i ; 251,1. solis proprietates regi adaptantur , *5Í, 2. is item patrem représentât, '71, 2. sol lucens et deficiens est typus regia benevolentia et indignationis, 499,2«
Solertes a regibus ad mignas dignitates evehuntur, *172,2.
Solcrlia reddit onus leve, 158, 1.
Solitudinis elogia, 521, 1, 2, ejus bona et commoda, •116, 2.
Sollicitudo alia bona, alia mala est, 318, 1. sollicitudo viri fortis animum dejicit, 369, 2. sollicitudo acuti industriam quærendi modos rei bene conficienda» 428,2. sollicitudo temporalium minia displicet Deo, 492, 2. mire animum lancinai, 548, 2. comparatur astui, *269, 1,2. auget tioliliam, *284, 2.
Solum quale vilibus, qu ite frumento convenid. *501, t.
Somnia sunt juxta hominis affectum ct propensionem, *95, 2.
Somnus csl imago mortis, 95. 1. somni amor parens est socordi®, *60,2. is fugiendus ditescere volenti, *248, 2. otium pigrorum somno denotatur, *249, 1.
Sono argenti bonitas exploratur, 299, I.
Sopater magus incantationibus sub ventos retinuit, 277, 1. quid significet, unde vox derivetur, *45, 1.
Sofvor pini penuriam et famem, dissolvit neno<e<omnia membra, vertitur in lethargum, *22, 1. ingenium mentemque coi rumpit, *ibid,* est mortis imago, 2.
Sordes meretricum, *201, 2 ct seq.
Sororis nomine cur dicatur sapientia, '186, 1.
Sortes hominum v.inu Deo disponente ordinantur, 496, 1. res multa tuitum sorte traiuigi queunt, 519, i. cas sæpe direxit Deus, *ibid,* eæ dirimunt controvert is et liles, 579, 2. sorte sua sint contenti dives cl pauper, *13,1. nam sua cuique a Deo datur, *417, L hinc ca cuique e4retinenda, *357, 2. sortes in sinum mittere quid sil, 517, 2. ea* Deu* tripliciter temperat, 518. I. el peculiari cura regit, 519. f.
Sortiendi mos priscus, 517,2; 518, I, 2.
Sputa nec dives erat nec pauper, ideo bene monta, *433, 1. ibi erani senes inhonore, 513, 2.
Specie (ex) externa non facile homojudicandus est, 379,1.
Spoetili? mentis sunt varia, 121, 2.
Spéculantes Hunt arrogantes, hærclici, iracundi, invidi, •291, 1.
Speculatio non raro causât impatientiam, *11, 2. nimia rerum divinarum speculatio nata cx superbia vertitur in arrogantiam, *291, 1. item in hærcses et errorest *ibid.*
Speculi objectu retunditur halitus venenosus hi«ili«ci, *208, 2. speculum nquv minime fallax est, *850, 1.
Sperandum non est in homine, *277, 2; *279, 1.
Sperantium recta spes tandem in rem vciictur, 195, 2. sperans in infideli comparatur denti putrido el ptdi

hsfô9 278, 1. nappe per eum damna incurrit cl infamiam, 2. speroni in Domino nulla premetur inedia, •385, 2; *388, 1, 2.
Sperare pro *timere* capitur interdum , *407, 2.
Sperata? rei consecutu* mentem replet magna lætitia,

•'pes prout est, ita el res, 219, 2. spes ponitur subinde prore sperata, 387, L tunc dicitur ejus dilalio*menlem cruciare, *ibid,* spes cauul delectationem cx apprehensione rcisperalæ, 388, 1. est prxnunlia beatitudini*, 419,2. recte comparatur filo, 420, 1. instar clypei tuetur sperantem, 431, 2. ejus quanta sit fortitudo, 432, 1. spes pii ct impii quomodo differat, 441, 1. spes omnis in qualibet actione ct periculo in Deo ex toto corde collocandi, 76, 2. qua? in rebus <æculi,ct hominibus mundanis ponitur, esi mendacium, 277, 1. spes bonorum temporalium vana est, et sperantes deludit; æternorum ver i, stabilis, et certo advenit, 386, 2. spes impiorum instabilis, piorum secura, fidens, stabilis, 55, 2. spes impiorum est anxia ctcrucians, 308, 1. imo hi spe sua excidunt, *ibid,* eorum spes vita? in morte perit, 318, 1. spe-» cor dilatat ad omnes, el omnia, el oculo» exaltat, *06, 2. spes est causa fortitudinis, *225, i, 2. spem non habent damnati, ncc beati, *238, 1. spes in infido est velut dens putridus el pes lassus, *277, 2; *278, 1, 2; *279, 1. spes non est in homine locanda, *277, 2. nec in impio, *278, I. spes iu Deo collocanda pio bono rei cujushbel successu, 504, 2. spes timentium Dominum erit in novissimo, quo sensu, '195, L qnænam illa sil, *ibid.* 2. ea nos solatur in laboribus, *ibid.* nos local in cura Dei, *413, 1, 2. est ei gratissima, *386, 2. spes magna justorum provenit a Deo, *413,1. spesct timor semper sunt conjuncta, *362, 1.
Sphinx symbolum amoris el meretricis, 194,2. ipsa describitur, i6/r/ et seq.
Spin» dorsi usus, cl unde rigetur, 79, 1, 2. spinis suos Christus in hac vita coronat, 349, 1. spina regia vini vim inhibet, *308, 2. spino? conveniunt ebriis, quo sensu, *Ibid.* et seq. spino? peccatorum quæ sint, *140, 1.
Spun avis odium cum lloro, *439, 2 et seq.
Spindioii ex pastore ovium factus est Episcopus Trimilhunlli, *356, 1.
2uiritualis viri arcana nequit carnalis comprehendere, *257, i. spiritualia dona cum proximis communicantes copio-ius ea a Spiritu Sancto recipiunt, 336, 2.
Spiritus significat vim, impetum, œstiisque animi, 47,2. spiritus allectus vultu se prodit, 457, 1. sæpe fastum el superbiam significat, 481, 2. etiam amorem , zelum, fervorem, 554, 1. diversimode in Script, accipitur, *399, 2. spiritus in homine est duplex, spiritualis ct corporalis, el uterque est upifex sermonis, 554, 2. internum spiritum solus perspicit Deus, 483, 1 ; *82, 2. spiritus mala alia sunt ub intrinseco nuta, uha ab extrínseco advenientia, 572, 2. quomodo ulraquequis sustineat, *ibid.* spiritus portal mürmilales tam spirituales quam corporales , tam suas quam alienas, 574, 1. spiritus vitalis hominis facit vultum et corpus vividum, laetum, 548, 1. est velut lumen derivatum a spiritu vitali qui est in Deo, *83, 1. et velut lampas, 2. hic per gratiam Dei penetral secreta mentis, *84,2. spiritus triplex nobis cohibendus est, *292, 1, 2. spiritus cujuUibet actionis quanti faciendus, 4S4, 2. cur spiritus viri taciturni vocatur pretiosus , 554,2 et seq. spiritus scientia vocatur scientia animæ, *3, 1.
Spiritus Sanctus fous est, ejus aqua dona illius sunt, 141, 2. pullo columbino designatur, 148, 2. in Deiparam descendit cum omnibus suis virtutibus essentialibus, 249, 1. ejus» dona expurgant linguam justi, 298,2. huic tribuitur omnis honesta benevolentia et amicitia, •22, 2. cum expellit tristitia animi, 456, 2. auctor est rubum virilis el generositatis spiritus, 573, 2 et seq. est perfectio SS. Trinitatis, *421, 2. n Patre el Filio est individuus, *428, 2. fuit quasi vir B. Virginis, *493,1 ; •514, 1. curavit animam ejusdem, *493, i.
Splendores sanctorum Christi qui sint, tam quoad ejus generationem spiritualem, quam personalem, 117, 2.
Spolia mulieris fortis quo? vocentur, ‘491, 2.
Sponsa sæpe vocatur soror, 186, t.
Sponsi el sponsa? olim coronabantur, 111, Í. sponsus nuptiarum cœlcsliurn est Christus, 252, 2. sponsis Romanis ohm tedœ accensa? præferebanliir, *83, 1, 2. e» jactabant se lanificas et linificas , *495, 2.
Sponsionem sapiens subterfugit, stultus ea facta plaudit, 519, 1.
Sponsor pro alio suscipit in se obligationem solvendi ah* num debitum, 519, 1. injicit sibi vincula, *170, 1 *Vide* Fidejussor.
Spurcitia? apologus, 183, 1.
Spurii parentibus sunt dedecori et ad beneficia Ecclesiastica inhabiles, 143, 1. iis udhærent vitia parentum, •iJj, 1.
Stannum plerumque argento in fodinis admixtum est, ♦820, 1, 2.
Stare coram rege, est regi esse familiarem, *172, 2.
Stationarii milites qui vocentur, 569, 2.
Stationes Ecclesia? unde nomen sumpserint, 570, 2.
Statua? Imperatorum dabant ad se confugientibus jus asyli.e ,
Status matura deliberatione est assumendus : hoc faciunt sapientes, negliguiil stulti, 411, 1. cur status perfectionis sit arx Ecclesia? el civitas Christi, 256, 1. est cœlum quoddam terrestre, *ibid,* cur dicatur specula vel Sion, *ibid,* status hominum varii justo judicio a Deo ordinantur, 496, 1. suus cuique ab eo datur, *413, 1,2. quilibet suam habet crucem et martyrium, *178, 2. statu suo quisque sit contentus, 1. is non temere est mutandus, •J37, 2. status natura? congruus assumendus est, *217,2. stabilis status fucilad quietem mentis, *336, 2; *337,2. statuum duodecim vitia totidem, *438, 2.
Statuta rerumpubl. Ecclesiarum, Religionum, Ordinum, Monasteriorum, quæ fundatores constituerunt, non sunt transgredienda, *171, 2 el seq.
Stellio describitur, *459, 2; *402, 1 ; *463, 1. quid nos doceat, 2; *462, 1, 2 et seq. ejus astutia, *463, 2. el invidia, *ibid.* 1. Christum repræsenlal, *465, 2.
Stellionatus crimen quid sil, 463, 1.
Slephani (S.) regis llungarorum manus post mortem m insit incorrupta, *597, 2. B. Virgini mire fuit addictus, 213, 2.
Steriles sunt plerumque insatiabiles, *441, 2.
Sterilitas mullarum matrum in veteri Testamento a Deo amota fuit per partum filii, *481, 1.
Stoicorum qua.* essent dogmata, 19,2 et seq. 389, 2.
Stomachi bona digestio confert ad sanitatem, *34,2.
Stragulum dicitur quidquid insternitur, *511, 1. ea erant olim pretiosa, *ibid,*
Stralageinata m bello mullum valent, *67,2; *68, 1. plus possunt quam robur militum, *118, 2; *220, 2. in re bellica requiruntur, 24, 1.
Strenuus similis est leoni, 155, 2. est magnanimus, cl apud reges gratiosus, *172, 1.
Sirophæ quid sml : sunt species parabolarum, 16, 2. m illis discipulos suos exercebant llebiæi, 20, 2.
Structura? omnes ad libellam el perpendiculum dirigendae sunt, 125. 2.
Studium omnia rimatur el penetrat, 59, 1. studium nimium rerum divinarum vertitur in bilem, fastum .errores , fastidium, indignationem, invidiam, *291, 1,2.
Stultitia corona stultorum est, 429,1,2. illis hæc gaudium est, 466, 1. elucet m oculis el vultu stulti, 550, 2. quæ stultitia colligata sil in corde pueri, *158, 1. hæc virga el ttagello coercetur, et tulli potol, *tbid.* 2.

Stultus labiis vocatur is, qui effutit quidquid in buccam venit» 282, 2 ct seq. stultus ad sapientiam discendam virga et monitione adigendus est» 288, 1. ob insipientiam semper castigatur, *ibid,* temere omnia effutit, 9. bine semper irridetur, *ibid.* quam primum scientiam suam profert, cur : itaque stultitiam prodit, 368, 1. quidquid audit, credit et effutit, *ibid, 7* et seq. sino consilio ct temero sua aggreditur, et ideo «æpc impingit» 891, 1. dum alios lacessit et vexat, etiam se vexat, 40$, 1. illius conversatio fugienda, $09, 2. non reflectit ad opera sua, hinc sæpe in iis impingit, $10, 2. quasi ludens perpetrat peccatum, et cum de eo arguitur, arguentem ridendo eludit, 412, 1. aliena peccata per risum commemorat, *ibid,* non vult Deum pro peccatis suis per hostiæ oblationem sibi reddere propitium, 2. gaudet de suis stultis cogitationibus, sermonibus, operibus , 465, 2. uescit suas passiones moderari : gaudet rebus secundis, *ibid,* stultus unus sua stultitia dedecorat totum cœtum tam sapientum quam insipientium, $30,1. stultus in libro Proverbiorum est impius sequens suas concupiscentias, *11, 2. hic vere est servus, ct servire debet sapienti, 522, 2. cum non decent xerba fleta ct jactabunda, 528, 2. nec sermones graves et magnifici, *ibid.;* *302,1. est quasi animal brutum « 633, 1. peccat cx malitia et obstinatione, 2. cum a suis concupiscentiis abducitur aut corripitur, sævior et damnosior est ursa , 53$, 2. urso comparatur, 535, 1, 2. si sileat, cur sapiens videbitur, 555, 2 ct seq. duobus modis «ibi susque famæ consulit, 556, 1, 2. non recipit verba sensata, sed vana, levia, stulta, 559, 2. nihil ei placet, nisi quod ipse sentit ; vult ut cum se stulto doctor slultescat, *ibid,* vix potest ad sapientiam assurgere, *ibid.* cum docens debet se ejus ineptis conceptibus, quoad licet, conformare, *ibid,* rixis se temere immiscet, ul eas adaugeat, 565, 1; *310, 1, 2. coque ipse vapulat, 5C5, 2. jactatur fluctibus passionum, *5, 1. Deo suum infortunium adscribil, *ibid.* 2. plerumque habet conscientiam turbidam, *10, 2. csl servus su® stalla? cupiditatis , *ibid,* non decent cum delici®, *ibid,* non nisi, imo vix, verberibus sapii, *533, 1; 87, I, 2; *354, 2. sæpe tamen iis ictus callum obducit, 533, 2. videns poenam cl infortunia impiorum, et sapienti prospetitalem , fit sapiens, *106, 2. temere in pericula se induit, *137,1. cur ei virtus ct prudentia sil ardua , *221, 1,2. pauca facit, multa jaciat, in quo similis est cie .dis, *271,1, 2. ei respondendum el non respondendum Juxta stultitiam ejus, quo sensu, *298, 1 ; *299, 1, 2. cum eo non est stullesceodum, *299, t. ejus lamen stultitia ct errores corrigendi, *ibid,* non habet prudentes sermones, *302, 1. ei non est honor dandus, *303, 1 ; *304, 1, 2; •805, 1, 2; *306, 1, 2. allectus in cœtum «apicnlum, cætcris nolam inurit stalliti® , *303, 2. apte vocatur lapis, *306, 2 cl seq. csl similis Mercurio, *307, 1. item ebrio,2. jacit in omnea scommata, *309, 1. caret prudentia» *ibid,* quam ejus ira sit intolerabilis sapientibus, *327, 1 ct seq. laudibus evanescit cl delectatur, ’352,2. est incorrigibilis, *398, 2. suis civibus est derisui ct contemptui, *ibid,* quomodo totum spiritum suum proferat, *399. 2. omnem animi vim cl impulsum slatini expromit, *400, 2. si saturetur, fit intolerabilis, *457, 1.

Stulti amant re< nugaces, $6, *2.* debent regi a sapientibus, 342, 1« sæpe tamen contra (it, nihilominus illi bis serviunt, *ibid,* sunt superbi, pulantque se solos sapere , 360, 2. ornant suas cupiditates, *ibid,* sunt duri cerebri cl pervicaces, *ibid,* verbo asperiore puncti, illico excandescunt, 861, 1. iram in corde coquunt, et in furorem prorumpunt, *ibid.* didicerunt pudere, 444,1. inconsiderate effutiunt stultitiam, $48,2.— *Vide* Impius.

Stupidus apte vocatur saxeus Mercurius, ’307, 2 ct seq.

Stuprum pueli® oiuuimodis celare student, *452, 2.

Subditi bene se gerentes fetificant Superiores, 271, 2. hi subditorum suorum curam gerant, 355, 3. regum suorum decretis parcant, 494, 1. cur, *92» 1. eos revereri debent, *15,1. sunt benigne ab iis habendi, *85, 2. modeste ct reverenter cum iis agant, *258, 2. eorum manum osculantur, *241, 2 nimii* tribulis gravandi nor sunt, *475, 2. nec nimiis legibus et nimia disciplina, *476, 2. subditi obstrepentes Superiori humaniter cos corripienti, incident in severum, 53$, 1. si suos Supcriore* affligant, sibi probrum ct infelicitatem accersunt, *39, 1. non sunt apud eos accusandi temere, *437, 1.

Sublinere os est adulando decipere, 132, 2.

Subsannare est probra et sannas ceu stulto irrogare, 50,1.

Substantia festinata quæ dicaUir, 384, 1, 2.

Successus bonus rei cujudibct Ha a Deo sperandus, ul tamen cum humani prudentia peragatur, 504, 2 ct seq.

Suculæ steli® dicuntur ab Hcbræo *keiil* per mct&tbesin » 96, 1.

Sufficientia a Deo petenda sunt, non superflua, *433. 1, 2

Superbia Deo ct hominibus exosa est, 314. 1. progigni; lites ct jurgii. 383, 2; 504, 1. 2. et cur, *ibid,* frangibj- humilitate, 445, 2. ea gradus ad ruinam csl, 479, 2 eam punit Deus per peccata «obsequentia, 502, 2 cur vocetur injuria Dei. 502, 2. est causa omnium malo» rum, *ibid,* el seq. *47, 1. ejus gravitas, 503, 1. est signum reprobationis, *ibid.* 2. est omnibus exosa, 545, 2. principibus maxime esl exosa, *258, 2. radix est detractionis, *61, 1. el exaltatio oculorum. *97, 1. ct insipientia, *139, 1; *313, 1. et sanguisuga, *44$, 2 cl seq. in glacie denotatur, *140, 1. ejus proles, *147, 2. per luxuriam punitur, *157, 2. nascitur ex opinione maina sui, *312, 1. virtutis est scoria, *352, 2. probro hominem afficit, *410, 2. alta petit, igni confertur, nec satiatur, *441, i.

Superbum «equitur ignominia, 314, 1. dolet cum despicitur, *ibid,* contumeliam sibi accersil. 2. est insipiens, *ibid,* quare sapientiam non assequatur, 408, 2. «uperbi per aves denotantur, 43, 2. despiciunt el contemnunt alios, 167, 1 ; 314,2; 403, t se despicientes despiciunt» 314, 2. pascuntur honore ct opinione sui. 277, 1. quomodo eos puniat Deus, 314, 2. semper Mia jactant, cum sæpe parum vel nihil habeant, 370, 1. eorum familias el opes Deus evertit, 469, i. a Deo deprimuntur, 482, 2. per humiles conteruntur, 503, 2. quare altam et vagam habeant imaginationem , *97, 1. suum factum ubique ostentant, 2 st.ilim in verbi cl facta contumeliosa prorumpunt, *H9, 2 el seq. omnibus injurii sunt, *119, 2. sunt stolidi, cur, *120, I. sectantur honorem, sed incurrunt infamiam. 2. sunt plerumque in pauperes violenti, *167, 1 quibus hostium ct malorum incursibus pateant, *192, 2. dhina castigatione humilia sapiunt» *298, 2. semper jurgia concitant, *385, 2 cl seq. suut anima lati. *ibid,* destruunt judicium, *393, 2. omnem gloriam sibi servant, *411, i.

Supercilia sunt oculorum propugnaculum, 184, 2,

Superiores excitare suos debent verbo et exemplo, 151, 2. quatenus eos subinde notare debeant, 187, 1. eos sæpe monere el corripere debent, el quare, 259, 1 ; *446, 2. dent cis occasiones proficiendi, 260, 1. sunt fidelium patres ct matres spirituales, 32» 1. ne sint nimis suaves, 0 295, 1. imitari debent Proteum, 534, t. elquædam animalia, *468, 1. per pastores ovium repræsentanlur, *356, 2. subditis munia injungant indoli convenientia, *501, 2. vigilare debent, *503, 1 ; * 521, i, 2. si sint nimis severi cl morosi, causa sunt multorum peccatorum m subditi*, *286, 2. Superiores Religionum suis de rebus necessariis prospiciant, *509, 11 — *Vide* Prælatus, Princeps, Subditi.

Supplicia Deus infligit ad mensuram scelerum, 495, 2. ea peccantibus omnibus æqualiter irrogat, *309, 2. suppli- •4< infliguntur reis ad terrorem aliorum, 1«

Su* Immonda symbolum csl impudica? mulieris, 332, 1. ítem stulti, ítem gulosi ct unmandi, *ibid,* item indocilitali* el impudenti®, *ibid.*

Susceptores in baptismo vel confirmatione, eos pro quibus spoponderunt, instruant cl dirigant ad bonum, 154. 2

Suscipere in Script, capitur ¡rro opitulari, dirigere, fovere, protegere, 342, 2.

Suspicaces eunt plerumque obnoxii ex vitio, quod in altero imaginantur, *188, 2.

Suspicere quid proprie sit, 49, 2.

Suspicio vana sæpe iramconcitat, *16, 1.

Sadinere dura piliendo, majus est quam eadem aggrediendo aliis inferre, 515, 1 ; 516, 1.

Susurratio gravissimum scelus est, 160, I, 2. au sil homicidio gravius, *ibid.* tollit fraternum amorem , *ibid,* ex ca multa sequuntur cædcs, varia peccata ex ea oriuntur, *ibid.* evertit civitates, respublicas, collegia, *ibid.* csl gravior detractione ct contumelia, *ibid.*

Susurro laborat ul amicitias dhsoívat, 511, 1. ctut jurgia suscitet inter amicos, et ea foveat, *151, 1; *318, 2. ejus molimina, 511, I. principes sæpe ad bella concitat, 2. ejus verba sunt quasi verbera ct vulnera, 566,2. odü et nnxm malignitatem derivat in intima cordis, *ibid,* duplex habet cor el linguam, 567, 1. sæpe perversitalissuæ dat pœnis *10, 2. Minte reputi,ejiciendi, *151, 2. sunt velut carbones, *319, 1. quomodo eorum verba videantur simplicia, 2. — *Vide* Detractor, Lingua.

Sycophanta quis proprie sit, unde ca vox primum promanarli, *379, 1. quis ejus nsus, *ibid.;* *159, 2.

Symbola epulonum ct peccatorum olim erant in usu, et modo sunt, *196, 2. symbola Pvlhagor® unde sini enata, 17, 1.

Xut/.zsfcotpioOxi el conversari, cl facilem se præbere significai, 311,1.

Sympborosa (S.) septem filios ad martyrium educavit, 169, i ; 508, 2.

Symposia quare devitanda, *196, 1, 2. ea ad paupertatem deducunt, •20», i l

Synagoga vox significai cœlum, 139, 2. Synagoga est parabolice domus sapienti®, 245, 1. ea Ecclesiam repræsentai, *ibtd,*

Syra versio Bibliorum quæ modo exstat, e Grsco videtur traducta, 7, 2.

T.

Tabernacula sunl domus mobiles, cæque propri® justorum, 416,2.

Tabulis inscribebatur «ante usum charla?, 74, 1.

Taciturnitas homini stulto pro sapientia est, 556,2. — *Vide* Silentium.

Taciturni doctrina rara est, 554, I. Ipse videtur mulus, *487. I. cur ejus -piritas vocetur prehoMis, 554, 2.

Tactus mulieris quam sil noxius, 177, I; 193, 1.

I a hum in rebus spiritu dibus quo pu lo curandum, *336,1.

Tdionis lexquæ sit, *30, 1. ea gaudent homines, *238, 1.

Talmud conscriptum po*t tempora CbrMi, *244, 2.

Tanaquil regina eadem cum Caia Cecilia, *195, 2.

r.inlili fons apud Indos quis esset, 251, 1.

Tapetes varias continent figura*, 191, 1.

Tirintulis (a) moni tripudiando emoriuntur, 65,1.

I srtari (cur) nonnulli infinies suos lacte canum alant, 36, 1.

laurus quo podo a lanionibus decipiatur, 196, 1.

Te tum synecdochlce domutn significat, *103, 2. lecta Mini in Palatimi plana, non culminata, *ibid.*

Todas <ccen»a> tradebant canores m stadio proxime sequeotibu*. *70, I. prxb rcbanlur ce sponsis, *83, I, 2.

Tdonaru mima vectigalia non exigant., *476, 2.

Temerarius io n dita corruet pericula, *387, 2 et seq.

Temperantia acuit ingenium, 89, 1 ; *45, 1 m iter esi sanitatis, sanctitatis» sapienti®, *372, 1. per animal succinctum lumbos denotatur, '95, 3.

Temperaro tria significat, 518, 1. sic tripliciter Deus fortes temperat, *ibid,* et seq.

Tempestatis descriptio, 304, 2.

Tem|do (in) potissimum Dens cum hominibus habitat, 238, 2. ipsum csl domus sapientiæ parabolice, 245, 1. omnes ejus partes ei accommodantur, *ibid,* in co docet suos, *ibid,* porticus atrii ejus habebant septem precise columnas, *ibid,* in eo Christus et Apostoli legem novam docuere, 203, 1. cur id vocetur arx, 253, 1. ul templo detur, nihil parentibus Hirrlpieildum est, *884, 2. templum S. Marte Majoris Hom® a B. Virgine nive in augusto submissa designatum aedificari, *268, 2. quam sil celebre : ejus reliquiæ, miracula, honor, 204, L

Tempus quomodo futura purera dicatur: servit Deo cl ejus ordinationi, *325, 1. ejus fugadlas ct volubilitas, 2. temporum differentias dentes iu se exprimunt, *278, 2.

Tenacitas depauperai, 336, 1.

Tendicula tenditur avibus ct feris, 37, 2.

Tenebrosi per catachresin vocantur luridi, viles, pauperes, •172, 1.

Tentatio carnalis pojor est fornace Babylonia, 178,1. ejus vis, *ibid,* quos lenlationihiis sœculi terminos Deus ponat, *236, 1. tentationes hujus vilæ sunt causa cl materia compunctionis, 415, 1. immittuntur juxta vires natur® el gratin», 496, 1. ¡¡s exploratur robur justorum, 496, 1 ; 524, 1. cas superans vere vir fortis c>t, 514, 2. qnælibet ab obediente vincuntur, *127, I.sunl consilio, non vi superando?, *221, 1, in iis intendenda sunt pietatis exercitia, *225, 1. sunl pietatis exercitia, *ibid,* sunt fortiter tolerand®, *226, 1. nemo sein eas nitro potest conjicere,*353,2. sunl insui initiocognosccndie, *215,2.

Tentali leviter tractandi sunt, *227, 2.

Tepidos in bonis operibus in die judicii mendicabit, *48,2.

Tepor in divinis valdo est animæ noxius, 162,2; 282, 1. tepor sequitur nimium fervorem, 385, 2.

Termini inoris sunl eminentiora terne, cl moles arenari®, 236, 1. iidem dicuntur ostia cl vectes, *ibid,* terminos agrorum transferre est contra jus gentium cl natura?, *170, 2. Terminus qui deus Romanis esset, *ibid.* 2 ct seq.

Ternarii numeri mysteria ex Rabbinis, *164, 2. ipse est symbolum multitudinis ct perfectionis, *ibid.*

Terra merito vocari potest Pandora, 35, 2. per sapientium Dei formata est, 92, 2. in imo fundata csl in scipsa, 237, 1. Dei nutu hæret in mundi medio suspensa ct in vacuo firmatur, *ibid,* an motu librationis moveatur, 2. quomodo in ea laudatur Deus, 239, 2. terra tum præsens, tum futura in cœlîs debetur Sanctis, 238, 2. (erra profunditas incerta csl, *256, 1. ipsi aquis supereminet, *426» 1» 2. est immobilis, 2. csl centrum totius universi, *ibid,* qui ejus sint termini, *ibid.*

Terne motus quos effectus causet, *450, 2.

Tertullianus docens nqfas esse in persecutione fugere, erat, *3S9,1. nimio castitatis amore pro hæresi Montani adversus Catholicos scripsit, 181, 1.

Testa liquoris quo semel csl imbuta, odorem semper retlnel, *392, 1.

Testamenti ulriusque consensus, 484, 1. sunl velul duo Dei libia : hinc errare nequeunt, 495, 1.

Testimonium fabum contra proximum cavendum, *245. 4, 2. ejus varici «lamna, '277, 1. hoc Dei providentia subvertit, at verum luetur cl propugnat, *154,2.

Testb audita ct visa deponat, *260, 2. Deum spectatorem habet, *155, 1. fallere assuetus etiam in judicio ineptie* tur, secus qui mendacium aversatur, 363, 1 ; 406, 1, 2. qui vult haberi testis fidelis, abstinet a mendacio, 2. hic uuuquam ex proposito mentitur, al dolosus facile me»-

titur, *ibid,* tostis fidelis null¡< precibus vol minis ad mentiendum adduci potest; nt inondai mentitur sponte. *ibid,* testi» verax audacter testimonium profert; al qui inter testandum habitant, hi se produnt mentiri, 263' *i.* testi» fidelis liberat anima» a varili melis, 480, 2 at falsus eas opprimit, *ib(d.* testis verax quomodo n falso dignoscitur, *ibid,* f tlsus unde potissimum agnoscatur1 *ibid.* testis consideratus verum testatur, inconsideratus do veritate non laborat, sed facile mentitur, 364, i. testes falsi ægrc falsam testantur, 168, 1; 363, 1. hi perdunt sæpe innoxios, 168, 1. Mint quasi fornax occensa, *ibid.* Deo displicent, 367, 2. testis falSUm 1« datus pirnnm talionis falsariis juro statutam non evadet, *6,2. manus saltem Dei non effugiet, *7. 1. lædit sanctitatem Dei suo perjurio, *ibid,* deridet judicium, *80, 2. el ipsum risui el ludibrio exponit, *ibid,* luet suam fibdalcm in gehenna, *ibid,* lingua sua mendaci corrogat (heviuros, *100, 1. dedidicit pudere, *128, 1. proximum lædil instar jaculi vel gladii, *277, Í. etiam instar mallet caput contundentis, *ibid,* mendaciis suis se perdet, quia sibi non constabit, nl verax semper idem dicet et testabitur, *123, 1. illo vel q judice, vela Deo perdetur, hic vero vita longa donabitur, *ibid.* 2. testes duo m judicio absolvunt vel damnant reum, 5S5. i.

Testudines intra testam se a periculo abscondunt, *137, 2. symbolum sunt bon® inotrisfamilias, 189, 2.

Texere est opus decens feminas, *505, 1.

Thalaisium et *thalassio* voces spectant ad lanificium muli' bret *495. i, 2.

Tharsilla (S.) morions a Christo recepta est, *518, 1.

Thebas legionis martyres capita recisa gestarunt u»que ad locum sepulluræ, 34, 2.

Thecæ argentea», per quarum foramina aurata figura» vi-sebantur, olim erant in usu, 264, 1.

Themistocles quid do suo feroci adolescentis ingenio diceret, 390, 3.

Theodoricus rex Arianus a spectro sibi apparente inorbuin et morlem incurrit, *89, 2.

Theodorus Abbas in omni timore erat intrepidus, 97, 1 ; «84, 3.

Theodorus Mopsucstenus Episcopus factus est hæretfcus, 0 ¦.

Theodosius Imperator injurias sibi illatas despexit et ignovit, *14,3. est monitus ab Ambrosio mortis sententiam in alios latam ad dies aliquot differre, *271, 2.

Theodosii junioris clementia, *86, 1.

Therm® Diocletiani a martyribus sunl edificata, eæque converse spot in templum S. Mari® angelorum, 416, 1. 2.

Thesaurus capitur tam pro repositorio, quam pro re reposita, 220, t. thesauri ot sapienti® nmlogiæ, 58, 2 el seq. thesauri ohm per carbones et cineres reperiebantur, 60, 1; 288,3. thesauri quaro insatiabiles vocentur, 460 , 1 , qui thesauros per linguam mendacem corrogent, *100, 1, 2. thesaurus desiderabilis a sapiente L'oinp'iralur cl asservatur, *117, 2.

Thomas (S.) apostolus undo dictus Didymus, *318,2.

Tliiunas (S) Aquinas omni libidinis sensu caruil, *56, 2. ejus pueritia indicabat ejus studium, *59, h

Tilomas (S.) Canlueriensis n ministris regiis regi placere volentibus interfectus f 498, 1.

Thomas Morus (B.) in amplissimis honoribus non multum auxit annuum censum , *171, 2. fuit legatus fidelis rogi suo Henrico Vili, *269, 2. el minister, *100, t, 2.

Th)mu» optimum suppeditat med, *231, 1.

Tiberius Imperat, vinoius fuit, *211, 2. cur non facile prafectos provinciarum mutaret, *415,2.

Tibio pulchra dedecent claudos, *302, 1, 2.

Tillius Cimber ab ebrietate actus est in necem Julii Casari», *484,2.

Tiiueus Deum nou lunet dœmonem, quia < Duo protegitur, *97, L qu® ejus fit spes, *105, 1, 2. nihil ei deerit, *885,2; *386, 1, 3.

Timendus IU non est homo, ut proplerea Deus offendatur, *412, 2.

Timidi qu® sint signa et indicii, 567, 2. timidi et frigidi natura cavent sibi a periculi», 422, 2.

Timor filiali» e«t custos virtutis et charttatis, 60 , 1 i» causatur a sricntia infusa, *ibid,* timor an »il in cœlo : erit ibi limor filialis el securus, 55,2el seq, limor Impiorum post scelus patratum ingens est, 303,2. limor est nuntius iræ et vindictas divin®, 304, 1. timori» renirdiiiin, 536, 1. ipse timido est velul laqueus, *415, 1 , 2. timores pinici impiorum quales, *361 , 2. timor noster, ul sit virtù», debet esse non miiu», nec audax, sed moderatus, *376, 1. timor servilis quis sit, '417, 2 cl»eq.

Timor Dei duplex ot, servilis cl filialis, 59, 2. uterque pee sipicnh® studium iotelligilur, *ibid,* et seq. »*4 principium sapienti®, tam servilis, quam filiali», 30, 1. is deprimit pnrsumptioiuni, 79, 1. umbiliru reprz*entatur, 2 h q. odit inhonestatem et malitiam, 209,1. principium sapienti® Ot, 260, 2. ejus effectus, 261,1. hominem stimulat, ut in via Dei ambulet, 402, 2. peccatum omni studio fugit, 422,1. parit fortitudinem el fiduciam, 431,1,2. est fons vit®, grati® el immortalitatis, 432. 1, 2, hic si quando intermittitur, homo succumbit tentationibus, 2. sed cum illis etiam umbram peccati vitat, *ibid,* hic præstal opibu», 461,1. facit mentem quietam, eam saliat ct explet, *ibid,* praeservat a peccato committendo, 473, 1. docet veram sapientiam, et virtutem , 477, 1 cl seq. timor Domini ducit ad beatam vitam, *34, 2. quatuor ejus fructus, 2 el seq. intrepidus est, et omnem alium timorem excludit, *35,2. adfert longitudinem dierum, opes cl gloriam, *138, 2. mentis fastum edoinit, *189, 2. is ubique pr® oculis habendus : et tum qui habet, a Deo benedicitur, *375, 2 et seq. ipse vera c$t pulchritudo, *530, 1.

Tinea symbolum csl tristitias, *283, I. nascitur in veste et cx ipn, *ibid.* seipMru uni cum ipsa consumit. *ibid.* 2. innascitur rei molli, *ibid,* qui re arceatur, *281. 1.

Tiutimnbula gestabant olim meretrices m calceis, 196, 1. modo gestent ea stulti, *ibtd* item rei capite niioletandi , 2.

Tirocinio militi® similis est instructio puerilis, *142, 2.

Titulus libri Proverbiorum est ab ipso Salomone el praefixus, 15, 1. non ab alio additus, *ibid.*

Titu» Imperat, contumelias non curabat, *207, i. susurrones in exitium deportari Jubebat, *318, 3.

Tobias grati un invenit coram Salrnanasar, 491, 1.

Toniti u percellit scelestus et peccatores, 305, 1.

Tori injuria maxima est, 183, 1,2.

Torpedo pisciculus symbolum est torpidi, 567, 2;* 22,3.

Turpor simitis pisci torpedini el echeneidi, 567, 2. hebetat animam, *22,2. torporis spiritualis »chema, *37, 1. is describitur, *248,1.

Torques fuit præmium sapientium, 34, 2. torques notat sex dotes sapientiæ, 74 , 3, ejus sex proprietates, *ibid.* el seq.

Tortura per vinum est facilis ct expedita, *483, 2 ct seq.

Totum cupiens, sæpe totum perdii, 537, i.

Tragœdiæ triplex est i rgumentum, 420, 1. tragadla mLc humana) totidem habet, *ibid.*

Trajanus Imperat, justitia cultor eximius fuit, 313, 3. cjm bonitas ct clementia, 498, 3.

Trama quid sil, et unde diete, *497, 2.

Transsubstanlialio iu Eucharistia sacramento repentur, '178, 2.

Triarii in bello fortissimi erant milite», *164, 3.

Tribulatio e*t disciplina ct doctrina, 85, 1. tribulationes sunt velut œstus, 279, 2. sunl via ad calum, 292,3. cos viribus luxu lutura, turn grati® Deus admetitur, 40 ,61.

iis ceu cimino explorat robur justorum, *ibid.:* 524, 1. Ir» ipsorum animum expurgant, *89, t; *00, 2; *430, 2. *In die* tribulationis mens omnes suas vires colligat ad ei resistendum, *225, t. tribulationes a Deo immiss® proficiscuntur ex amore ejus, et ad majus bonum nostrum, *334, 1. aquilone denotantur, *346, 1.
Tribunal conscienti» quod, quæ ejus person», *350, 2.
Tributis non sunt subditi onerandi, *358, 1; *268, I; *475, 1, 2. id proprie tyrannorum est, *378, 1.
.rinitis (SS.) vclut fons est, *141,2. ejus consanguinea luit B. Virgo, 220, 2. ejus symbolum, *418, 1. id Salomon Judæis tacite significat, *ibid.:* *42!, 1. ipsa prorsus incognita nobis est, *427, 1. uti el priscis Judæis, *428, 1. Turcæ eam negant el moderni Judæi, *ibid,* non habet quartum : insulse confertur impotenter dominantibus, *458, t.
Tripliciter capitur subinde pro multipliciter, plene, per- •165,2.
Tristi non sunt carmina læta occinenda, *281, 1. tristes non facile inebriantur, *485, 2. *tristis* pro *irato* sumitur subinde, *320, 2.
Tristitia cordis fugat Spiritum Sanctum, 457, 1. facit faciem luridam et tristem, *ibid,* ejus causa est mala conscientia, *ibid,* quam ea sit noxia, 458, 1. ejus remedium spes est, el cogitatio æternæ glori», *ibid.* 2. animum viri magnanimi sternit, 369, 2. est quædam ægriludo, moflios adauget, et medicina» vim elidit, 547, 2. eam superans vir fortis csl, 516, 1. nusquam csl, nisi ubi est adversitas cl jurgium hominis, 520, 1, 2 ct seq. hebetat oculos mentis el corporis, 547, 2. item corpus reddit luridum, languidum, debile, 548, I. exedit ossium medullas, 2 et seq. alii ejus effectus ct damna, *ibid.* •283, 1,2; *285, 1. quomodo per carmina levari debeat, *281, 1. ipsa cum ira cognationem habet, *ibid. 2.* per tineam cl vermem designatur, *283, 1. scipsam depascitur, 2. animam reddit inutilem, *ibid,* innascitur cordi infirmo et debili, *ibid,* pellitur cogitatione codestiurn, '284, 1, item vino, *486,1. alia ejus remedia, *284, 2 el seq. mullis cx causis oritur, *ibid.*
Trituratio apud multas gentes fit rotis et equis, *85, 2.
Trochlea et Tpcy^àJax supplicii genus describitur : id in martyriis erat frequens, *81, 2.
r3$x<;et quid priscis esset in tortura, *83. 2.
\ ryphon sub pallio amiciti® hostilitatem tegens, se regem Syriæ constituit, *318,1.
Tumultus oritur ex ebrietate, *44, 1.
Tunica oculorum quadruplex est, 184, 9.
Turba noxia principibus est, 433, 2.
Turbulentus unus lotam urbem turbare potest, •151, 1. tales sunt e cœlu, Ecclesia, república, domo ejiciendi, *ibid.* 2.
Turcæ crevere per dissidia Christianorum, 581, 1. eorum chorea in orbem qualis sit, 65, 1. Turea desolationem cl vastitatem terris infert, 433, 1.
Turris quædim peculiaria Davide exstrucla in arce Sion, 255, 2. lurres habebant veteres in urbibus el pagis, ad quas ingruente hoste confugiebant, 562, 2. turris Babel fuit vclut arx, *ibid.*
Turtur qua herba pullis suis a lupo prospiciat, *138,1.
Tyrannis est omnibus odiosa, *457, 2.
T)ranni suos tributis onerantes, exteros a regno fugant; suum, non populi, commodum quærunt, 557, 1, 2. eorum mores, 558, 1. lyraini mystici sunl qui motus jarnh potenter opprimunt, 212,1. impietate se et regnum evertunt, 496,2. eorum quis fuerit exitus, *17,1. omnia appetunt, nunquam sunt saturi, *352, 1. ditant sc ruina aliorum, *373, 1. Iconi cl urso comparantur, *177, 1, 2. terrorem incutiunt plebi, *ibid,* corutn avaritia et cupiditas, *ibid,* item crudelitas, *ibid,* rapacitas el injustitia , *ibid.* gaudent subditorum disscnlionibus, •t eas fovent, ibtd. populum exacUunibus gravant, i6id. potentes non nudent lacessere, *ib(d.* plerumque a populo dc medio tolluninr, hinc semper pavent, *379, 1. faciunt populum exccnlricum, *394, 1. tyrannis quidam superbus quomodo ad modestiam sil traductus, 503, 2.
Tyrii erant mercatur® deditissimi, *515, 1

Ü.

Ubera nimium pressa dant sanguinem, *474, 2. sunt illices amoris, *146,1
Udo Archiepisc. Mngdcburgensis increpitu/ non pernituit, *391,2.
Ulcisci (non) facit hominem similem Deo, *14, 2. — *Vide* Vindicia.
Ulysses aures obturans ad cantus sirenum, est vir sapiens infractus ad illicia meretricum, 132, i. fuit multiformis cl mullivarius, *310, 1. cur, 444, 1,
Umbilici usus, et ejus symbolum, 79, 2. unde sit dictus, 80, 1. umbilicus Veneris quæ sit gemma, ejus vires, 530, 2.
Umbra est corporis imago, 571, 2. est major re, *ibid,* umbr® pictori® ad quid adhibeantur, 2 cl seq.
Unguenta (cur) Christiani fugere debeant, 192, 2. quod sit unguentum pudiciliæ, *ibid,* creant unguenta etiam canitiem, *ibid,* cur exhilarant, *338,1. resistunt ebrietati , 2.
Unigenitus quomodo dicatur Salomon, 106, 1, 2.
Unionis hypostatic® humanitatis in Deo quanta sil dignitas, *526, 1.
Uniones (cur) *intima* dicantur, *63, 2.
Uredo ventus est urens, siccans frumenta, 279, 1, 9.
Ursa ferocior est urso, præsertim raptis catulis, 534, 2. ejus amor in catulos quos informes lambendo format, 535, 1. ejus natura describitur, *ibid,* doli ac feroci® est symbolum, *ibid,* est memor injuri®, nulla misericordia flectitur, 2. specie virginis et infantis mansuescit, *ibid.* multum habet phlegmatis quo sævitiam diluat, *ibid,* est symbolum terroris et sollicitudinis, *ibid,* frendens tcrrefacil porcos et hinnulos, sævit raptis catulis , ct in fame, maxime post hiemem in vere, *377,1. ejus astutia, *ibid,* innoxia animalia invadit, 2. est symbolum rapacitatis et injustiti®, *ibid,* ungulas habet validas,*378,1. est symbolum diaboli, 2. caput habet debilissimum, *ibid.* ursi Russi® melli inhiantes mortem sibi accersunt, 418, 1.
Ursicinus (S.) caput praecisum suis manibus detulit ad locum sepultura», 34, 1. est a S. Vitali in martyrio obeundo confortatus, 508, 2.
Ursinus presbjler in morte etiam ab uxore olim sua tangi noluit, 193,1,2.
Usuram odiens vitam ducit quietam, 472, 1. ca est illicita cl injusta, *369. 1.
Usurarius vigesimam partem ultra sortem jure lucri accipit, *24, 2. tam sortem quam usuram exponit sæpe periculo perdendi, *25, 1. solum ad usuram se obstringit, *26, 1. usurariorum bona, si intestati moriantur, devolvuntur ad Ecclesi® Prælatos, *369, 1.
Usus rei est ejus viva possessio, 221, 1.
Uterus Deipar® fuit velut domus sapienti®, 248, 1, 2 cl seq. quomodo Hia eum sibi in habitaculum præpararit, 2 el seq.
Uxor puteo et cistern® assimilatur, 140, 1, 2. ea diligenda cum caque lælandum,2 ; 143,1. gaudium ex uxore Deo placitum est, 14 4, 2. ipsa est fecunda si maritus non sectetur mœchas, 145,1. amanda est a viro, 146,1. cerva comparatur, 2. diligat filios , 147, 1. sit timida et discreta,2. ducenda bene morata, nonopulenta, 333,1. uxor sapiens sua diligentia familiam suam egregie instruit et auget, 402, 1. insipiens vero destruit, *ibid,* uxor mala robur mariti exedit el consumit, 349. 2. uxor caule diligenda est, *104,1. pittali et religioni viri se accollimi

det, *101, 2 cl seq. ct moribus ejus se conformet* *20.1. milium nmd præter ipsum* 2, nimios eju*niTectus temperet, *ibid,* familiam in paco conservet, *21, 1. exempla Ultimi conjuguin, 2. uxor est par opibus, genere, conditione ducenda, *20, 2; *347, 1 ipsa viri mores asperiores ferat, nec malum malo regerat, *403, 2. ejus labores el dolores consolando allevici, *ibid,* ci subsit, '20, 2; *515, t, 2. vigilet in domo ct omnia circumlustret, *521, 1. juvenes uxorem ducturi, Dei gratiam pelant, *21, 2. uxores olim coemebantur dalo pretio, *490, 1. uxor aliena est puteus angustus, *202, 1. uxorem bonam qui nactusest, rem riram cl bonam fortunam naclus est, 585, 2. eam dat Deus pro libito cui vult, 586, 2. sœpe bonum cl probum virum efficit, 1. talis est causa omnis boni, felicitatis et jucunditatis a Deo danda) marito, *ibid,* illa in familiam quoque derivat, 2. talis viro prudenti et probo a Deo præparatur/19,1, 2. est singulare Dei donum, *ibid,* est a Deo petenda , *ibid.* uxor bene morata, satis dotata est, esto carcaldote, *491, 2. viri opes adauget, *493, 2. uxor malefica est omnis tristitia» causa, *283, 1. uxor rixosa domesticos domo ejicit, *18, 1, 2. virum exedit, ifcirf. virum ad divortium cogit, *ibid,* pejor est deserto, *H6, 2. talis si umetur, forte lenietur, *346, 1. si leniri non possit, asperitas est asperitate retundenda, *347, 1. uxores nonnulla» maritos adulterantes occiderunt, 182, 2.

V.

Vadimonium et vadari quid sint, *170,1.
Væ gemitum insignem denotat cum tunsione pectoris ct coinplosionc manuum, *203, 2.
Vagabundus caret quiete ct statu. *330, 2. non potest attendere familia», nec fill's, *337 , 1. csl similis struthioni : perdii notos el amicos, el ignotis fidere non potest, *ibid.* sæpe carccris, fanno cl vitæ discrimen incurrit, *ibid,* rerum omnium premitur inopia, incidit in varia incommoda, *ibid,* postliminio ad sua reversos ceperit omnia turbata cl confusa, *ibid.* 2.
Vagus vox unde derivetur, 189, 1.
Valens anachoreta a dæmonc turpiter illusus <st, *312, 2.
Vallis filii Ennon describitur, *69, 1.
Vas llebræis omne instrumentum el organum est, *63,1; '186, 2. vas, adis, idem est quod sponsor, unde dicta vox, *170, t.
Vecte onera ingentia facili negotio portantur, *475 , 2. maxime si is habeat fulcrum, *ibid.*
Vectigalia moderetur rex, *379, 2 cl seq.
Velleribus ovium induebantur primi hominum, *358, 1.
Velocitas sil in rerum cxccntione, *172, 1. item in consiliis subitis inveniendis, *173, 1. est efficax ad res magnas rite conficiendas, st maturo consilio dirigatur : illius alia commoda, *ibid.* 2.
Velo immisso leones capiuntur, '16, 2 et seq. velum muliebre quid denotet, '515, 2.
Vena dicitur a veniendo, 563, 2. venœ auri indicia, *58, 2.
Vendendae rei ad commendationem facit bona vicinia, •341, 1. 2.
Vendentes merces suas extollunt, ementes extenuant, *62,1. sœpe in eo contra justitiam peccant, 2.
Venefica) plurimo» sunt, pauci veneficii, 363, 1.
Veneficium el adulterium cognata sunl, 350, 1.
Venenata animalia cum alienis cocunl, 180, 1.
Venenum lacti immissum plane lethale e*t : cur, 36 , 2. oleo inditum cito in intima corporis pervadit, 566, 2. id in dulci vino propinatur, *395, 2.
Veniali peccato nemo diu carere potest, *69, 1. consistit cum justitia justorum, *234, lal ip<um eos valde humiliai , *ibid,* riñe peccalo veniali deliberato possunt valde perfecti vivere* X
Venter metaphorice capitur pro mente el conscientia. 583, 1 ; *162, 2.
Ventus levis et fluidus est, ac celerrime pertnnsit, 277,2. utres distendit, cl aves facit canoras, 278,1. quara sœpe sil validus, *ibid,* venti Theodosio Imperat, in praelio Deo disponente propitii fuere, 277, 2. vento» pascere quid sit, 1. ventus impetuosos cohiberi nequii vel retineri, *3 44,2. ventos moderatur et regit Deus ; sunt in ejus arcanis , *425, 2 el seq.
Venus græce dicta esi a spuma, cur, 66, 1,2. ejus schema et emblema, *ibid,* vox Venus unde dicatur, iòid.I; 133,1. utres el sanguinem exhaurit, 136, 1; 137, i.eju* usus epilepsia» comparatur, 69, 2. multos occidit, 198, 1. Venus Libitina colebatur Rora® in ede Ltbiline, 2. unde dicatur, 63, 2.
Vera dicens quodammodo jural, 407, 1.
Verax solei in le<tcm assumi, 363, 1. verax qui meditato veritatem eloquitur, semper in ventate consistit* 364, 2. nihil dicit quin verum esse comparent, 365, 1. placet Deo, 367 , 2. mendacem et mendacium abominatur, 524, 2. omnium fit amicus, '242, i. etiam menticns verum dicere putatur, *432, t.
Vcrl>era quomodo ebrietatem discutiant, *213, 1.
Verbosus.— *Vide* Garrulus.
Verbo Dei satiatur anima pii, 400, 1. verbum increatura est lumen, creatum lucerna, 171, 1. *verbum* llebræis sæpe significat rem verbo significatam. 388, I.
Verba quomodo fiant statera dolosa vel recta, 313, 1. verba blanda recte oleo comparantur, 132, 2. verbi salutifera monitorum el confessariorum sunl velut venae effundentes salutares aquas, 286, 2. verba inepta, otiosa el nugosa velantur, 295, 1. verba sapientis candida ct nitida sunt, 298, 1. item pretiosa, *ib\d.* item solida, 2. et pura ab omni mixtione falsihtis, *ibid.* <unl velut aqua profunda fluminis vel torrentis. 563, 2; 564, 1, 2. non nisi bene limata ad os veniunt, *ibid,* spirant virtutes varias, *ibid,* verba tarditate pensanda, el ad rationis obrussam examinandi sunl, 555, 1. sunt fractus oris , 582, 2. camanl bonum vel milum, *ibid,* qui verbis nudis pascitur, pascitur sento, *9, 1, 2. verba veracia cl fidelia decent principem, 528, 2. verbum opportune dictum multum afficit audientes , et proferentem mire exurnat, *263, 1 est simile pomo aureo in theca argentea , *264, 1. quas habeat rotas* 265, 1; *ibid* 2 quod sit verbum opportunum , *ibid,* verba detractoris sunt vulnera, quomodo sint simplicia, 566, 2. sunl item verbera et mallei, *ibid.* verba blanda iram leniunt, 583,1; *398, 1. concilimi gratiam, *476, 1. verba munda indicant cor esse mundum, *153, i. quæ dicantur verba composita, 528, 2. verba justorum quanti sint pretii, 310, 1. sunl oa pauca, cl bene expensa, *ibid.* verba aspera lenibus leniuntur, 370, t. verba Hebræoruni sœpe significant actum non realem, sed mentalem vel verbalem. 57, i, 2. item actura non completum, sed inchoatura vel mente conceptura, *ibid.* 2.
Verbositas egestatem parit, 428, 2.
Verecundia asocal a vitiis, 392,2.
Verecundi aliter monendi, quam impudentes, 533, 1, 2.
Veritas etiam sui osoribus in honore est, 10 , 1. stabilis est et œterna, 364, 2. est invicta et adamantina, et instar silicis, cur , *ibid,* una ct eadem semper perseverat, 365, 1. omnem ascililium ornatum rejicit, *ibid,* verit u ct misericordia quæ virtutes, 72, 2. veritas est triplex, vite, doctrin®, justitia : item cordis, oris el operis, *ibid,* veritas significat in Scriptura opus debitum, 427, 1; 473, 1. *veritas* llebræis capitur pro soliditate, 328, 1. veritas, doctrina, sapientia, intelligentia. sensus, disciplina in libnsSalomonis idem sunt, *191 , 2; *198, 1. veritati nec addendum quid, nec detrahendum est* •57. i. ei decet reges, 5?9, 1. hi debent eam tueri, '58, 1; '403* 1. bœc eas contra querelas subditurum

custodit, *84, 2 et neq. ipsli etiam placet, *152, I. est basis rcipubl. *403, 1. conciliat principi subditorum amorem, *ibid.* prevale! mendacio, *123, 2. veritatem fidei, five morum, in orbe et Ecclesia sua integram per doctores Deus tuetur, *154, 2 et scq. illa chi ad tempus lateat, tandem lamen caput effert, *ibid,* (pl inti sit facienda, *198,1,2. cur non possit, ncc debeat vendi, *ibid,* el qui eam vendant : est suavissimus animæ cibus, •231. 2. omnibus exosa est, *384, 1,2. veritas prima Christus est, *415, 2.

Vermis vymbolum est tristiliæ, *283, 1. nascitur in el ox ligno, *ibtd.* maxime in tenerioribus, 2. vermes nascuntur e putredine, 269, 1. vermes qui foliis vescuntur nendo fila conficiunt, 420, 1. vermis conscicntiæ in damnatis non moritur, 438, 1.

Versipellis quis appelletur, 423, 1.

Versos Proverbiorum carentes nola numeri, non exstant in Hebreo, 7, 1, 2.

Versutus quis proprio dicatur, unde vox formetur, 423, t. subinde idem est quod cautus, prudens, 368, 1.

Vertiginosis omnia videntur gyrari, *187, 1.

Vespasianus Imperat, expilatores provinciarum dihtos condemnabat, remque corum fisco addicebat, *186, 1; *365. 2.

Vestalis ignis vitam divinam pr® se ferebat, *193, 1.

Vcstei animæ quæ finí, *197, 2. quæ vestes duplices dicantur, *508, 1, 2. quid allegorica denotent, 2 et seq. quæ vestis stragulata vocetur, *511, 1. vestes subtiliores ®quo, carpuntur a Patribus, *514, 2.

Vesuvius symbolum est oris meretricii, *156, 2.

Velatio acuit rei velit® desiderium, 265, 2 ct ttq.

Velemus peccati unde sequatur, quamque sit gravis, •214, 1, 2.

Via irnpinrum pleni est spinis avaritia*, gladiis detractionis, laqueis adulationis, et lapidibus contentionis, 465, 1. recta tendit ad inferos, 468. 1. ca declinanda, 113, 1. non est recta, sed peccatum, *98, 1. ea est via ad inferos, *103, 2. est perversa cl aliena, *102, 2. est aliena a recto, *ibid.* et a dignitate hominis, *ibtd.* cl a Deo, *ibici,* viarum presides qui essent priscis, *78, 1. via, qua nos Deus vocat, eundum, *307,1,2. via justorum est recta, occulta et arcta, 502, 1. cur dicatur semita ct hebraice ¿cala, *ibid,* vía dextera est virtutis via, 128, 1. via vitii el virtutis quomodo differant, 417, 1. via salutis initio arcta est, postea fit lata et plana, 112, 1. est alta, elevata, ardua, difficilis, 468, 1. via vitæ est supernaturdU, 169. i. via triplex, terrena, media, cœlestis, 117, 2. via trita el communi semper inceueiiduin Religion>. 156, 2. item recta, 158, 1» vite sapienti® sunl pulchre, 90. 1,1. vi» 1res ad cadum, el 1res ad mortem ducunt. 111, 2. viæ hominum a Deo diriguntur, stabiliuntur. perficiuntur. *75, 2 el seq. quomodo via omnis viri videatur ei recta, *94, 2. via doctrina* csl via justili», hac ihir ad virtutem, *112, 2. via vitiorum esi frigida, id esi laboriosa, ardua, periculosa, plena curis el doloribus, *140, I. via aquilæ in cœlo, colubri in petra, navis in mari, Christo adaptantur, *452 1; *453, 1; 454, 1. via viri in adolescentia quae sil, *452, 1, 2.

qua via in cadum Sancti iverinl, *454, 2 el seq.

Viscus erat nomen Mercurii, *306, 1.

Viator aliquando idem est quod lictor vel apparitor, 161, 2. vhtoribus insidiantur meretrices. 264, 2 viatores addebant statu® Mercurii m triviis atanti lapidem, *306, t. 2 et seq. viatores soli habere possunt spem beati lutimi', *238. 1.

Vicinitas pro quadam affinitate censelur, *341,1. vicinitas impii cavenda. *140, 2,

Vicino (s) benevolo plus opis sæpe venit quam a fratre Umfe dndlo, *340, 2. cum vicino potius amicitia el henevidenlu ineunda quam cum remoto : is non est offcwKnda>, *ibtd.* vicini suat subiude ad mensam invitandi. *ibid,* et seq. cum iis ardior nobis familiar''** est quam cum consanguineis, *ibid,* vicinos malos muli® gentes ferre non valentes, alio commigrarunt, *ibid,* honos eos habere satagat villicus, *341, 2.

Vicissitudo gaudii el doloris in rebus mundanis, 118, 1; 419, 1.

Victim® pacific® pars potissima cedebat offerenti, 250, 2. victima corde carens mortem portendit. 123,2. victima Christi omnes victimarum species est complexa, 251,2, victim® opiparas dapes significant el carnes, 521,1. victimas postponit Scriptura misericordi®, *96, 1.

Victoria Pragensis cœlitus parla est, *79, 1. victori® in bello a Deo provenire debent, *130, 1. eæ sunt causa vicissitudinis regnorum, *ibid,* victoria hominis patientis multiplex est, 538, t. victoria contra tentationes fit per gratiam Dei, *130, 2. victoria navalis u Tureis relati sub Pio V Dcipar® est adseribenda, 218, 1.

Victus spiritualis quis sit, *61, 1.

Videndo videre significat dilucide videre, 60, 1.

Vidu® cur Deo sint cur®, 469, I.sint univiræ, 2. repræscntanl Ecclesiam, *ibid,* sunl stimulus virginibus ad virginitatem servandam, *ibid,* cur vocentur mut®, *486, 2 et seq. vidua Sareplana Eliam pascens vicit naturam, famem, mortem, et Abrabamum, *150, 2.

Vigilanti® emblema, *500, 1.

Vigilantius est ab Astione ad parentes ipsius missus, ul eos de ipsius morte mœrentcs solaretur, 167, 2.

Vigili® Romanis diurn® el noctum® erant quatuor, 120, 2. Ilebræis ct Græcis 1res, *ibid.* Vigilia* in festis Martyrum ohm usitalæ, •503, 1.

Vilis etiam non est lædendus aut spernendus, *437, î.

Vincula possessorum iniquarum opum, *101, î.

Vindicia est opus animi feminei, '13, 1. vindici® genus est reddere malum pro malo, *73, 2 el seq. \indicta sancta est injuriam condonare, *11, 1; *262, 2 ct seq. de vindicia privata inimici gaudere illicitum est, non de publica, *235, 1. vindicta do inimico omnis illicita csl, *246, 1. Moses privatam vindictam non sancit, sed publicam quæ a judice fit, *ibid,* fleri ca debel animo dilectionis, non ultionis, *ibid,* vindicta divina tenebris denotataci *71,2.

Vinca hominis mystica est anima sua, *248, 1.

Vino (a) abstinent sancti et pii, 158, 1. vinum aqua miscebant veteres, 250, 1. sapientia vinum conviviis miscet et propinat, *ibid,* ct quid hoc significet, *ibid,* vinum dictum a vi, *43, 1. homini mentem eripit, *ibid,* ejus effectus, *ibid.* 2; *206, 1, 2; *208, 1; *209, 1; *235, 1; *236, 2. cur dicatur prodigium, *43, 2. est quid tumultuosum : item indomitum, *ibid,* ci immixtus est sanguis quatuor animalium, *4 4,1. rationis ct sapienti® lumen exstinguit, *45, 1. excitat pipiones appetitus concupiscibilis ct trascibilis, *ibid.;* *483, 2. est met ori, fel capiti, *45,2. mœrcntem exhilarat, cicuras solvit, *114, 1. secreta pandit; hinc reis torquendis dabatur, *43, 2; •175,1. ejus mala cl damna, *43, 2; *205, 1; *217, 1; *212,1; *213, i. id Ilebræis dicitur mixtio, *205, 2. spirituosum est,cl spiritus suos per bullas ejaculatur, *206, 2. ejus mixtur i statim inebriat, *ibid,* ingreditur blando, *207, 2 et seq. serpente damnosius est cl pestilentius, *43, 1; *208, 1. est velut basiliscus, 2. suo intuitu nos rapit, *ibid,* paril libidinem cl concupiscentiam, *43, 2; *200, 2cl seq. qui vini potu mortem incurrerint, *212, 1. sitim exacuit ct accendii, *213, 2. divites el admiscent nivein per ¿cslatem, *269, 1. id in medio vasis est optimum, *276, 1. est datum a Deo ad trMiti® remedium, *484, 1, 2; *485, 2. ejus moderatus Ustis prodest, nimius noccl, *483, t; *485, 2 ct seq. vinum omne, etiam album, flavescit, '206, 1, 2. vini oculus quis dií dur, *ibid,* vina Palæstinæ rnbent, *ibid,* qui ohm vino •bstinuerint, *?10, 1. vinum dulce la*dil hepar et spie*em, '176, i. vinum amarum præstat dulci, *2(J6, X

Vipera posito veneno cum murena congreditur, 180,1, 2.
Viri laboro sibi opea parare debent, *189, 2 ct scq. vir *cogitationum* quii dicatur, 422, 2 cl seq. viri quidam illustre* sunl corona suæ Ecclesiæ ct Ordinis, 430, 1. tin cl *filii hominum* in Scriptura sacra quomodo distinguantur, 205, 1, 2. *vir* in Scriptura fortem rtrenuiiniquc significat, 563, 1. item prODtim, honc4 um, ct virtutis studiosum, "95, 1. vir fortis nullis cedit malis, 673, 2. viri Ezecbi® quo sensu parabolas Snlom inis transtulerint, "250, 1.2.
Virago generosa describitur, "489, 1,2.
Vires portant pondus, 574,1.
Virga indigent pueri ul stoliditatem ct imprudent am exuant, "158, 1, 2. virga disciplinae debetur piis, virga irae impiis, "159, 1. virga fronum puerorum csl, "i 16, 1, 2. csl symbolum disciplina», *ibid,* cur cis quadret, "192, 2. ejus verber non csl lettale, *ibid,* virga parentum csl causa electionis ad glorftim, "193, 1. quæ vocetur virga iræ impium consumens, "147, 1, 2.
Virginitatis quæ optima custodia sil, *452, 1. an ejus aliquod in corpore exstet signum, *ibid.* 2.
Virgines in adolescentia maximas patiuntur tcntationes æque ac insidias castitatis, 67, 1; 266, 1. oculos suos custodiant, 125, 1. sint prudentes el laboriosa*, 158, 1. fugiant virorum conspectum cl alloquium, *452, 1. sunt a parentibus cuslodiendæ, 2. manuali operi incumbant, "497, 2. eas Plato voluit exerceri in palaestra et circo, *502, 2. virgines Christian® præfcrcndæ fortibus ethnicis, 523,1.
Virtus csl rectitudo et æquitas, 22, 1, 2. ejus via esi semila ob quatuor analogias, 63, 2. eaque via levis est tribus de causis, 70, 1. esi summe pulchra, 64, t ; 90, 1. c cordis imo procedat oportet, 74, t. illius mercatura est præstantissima, 85, 2. ipsa est velut adamas, 86. 2. prolongat vitam, quomodo, 89, 1. arbori vit® nssimilalur, 91, 1. facit somnum jucundum, 95, 1. aufert timorem, 97, i. meretur gloriam hic et in futuro, 103, 1. ci studendum a pueris, 105, 2. uon in nuda speculatione ct cognitione, sed in exercitio et praxi consistit, 109, 1. mire hominem nobilitat, Hi, 1. hominem nou delassat, sed cl vires auget, 112,1. est vita formalis el causalis, 2. consistit in medio, 128,1. est ad instar cervie, 147, 2. est perfectio rationis, 309, 2, animos viriics poscit, non effeminatos, 205, 2. auro csl potior, 207, 1. est veritas, 259, 1. ca sensim addiscitur, 260, 1. illius schema cl habitus, 263, 1. lucem ct oculos ambit, 267, 1. virtus virtuti csl addenda, 275, 2 cl seq. una alteram attrahit, 378, 2. ejus studiosi ament correptionem, 846, 2. cribrata evadit purior, 293, l. justos prosperai et stabilit, 847, 2. ci qui detrahit, obligat se iræ divinæ ct condemnationi, 388, 2. ipsa sc contcinncnlem contemnit, *(bid.* comitem habet pudorem, 392, 2. omne ejus cilicium est vel debitum vel indebitum, 427, 1. de ca non sufficit loqui, sed insuper operandum est, 428, 2 ct seq. roborat justos, ct impios consternat, 309, 1. ejus sectator directore cl ductore opus habet, 324, 2. paulalim comparanda moderalo labore, 3S5, 2. dissolvit egestatem et ignominiam, 302, 2. pios delectat, impios contristat, 393, 1, 2. instanter est a nobis consectanda, 454, 2. causa est ver® læliliæ, 582, 1. justorum virtus lox est, at impiorum nonnisi lucerna, 382, 2. virtus parva exercita ex amore Dei potior est ca quæ sine co excreetur, 462,2. virtus propria nobilitat, non avorum ct majorum, 354, 2. virtus cl voluptas suul velut duæ zelotypa in nobis habitantes, 187, 1. virtutis alicujus perfectio consistit in voluntatis promplitudinc, 334, 2. virtus a Salomone scienti® cl doctrina nomine vocatur, 554, 1. est dicta a vi cl viro, quasi virilitas, *95, 1; •218, 2; *516,1. ipsa hominem ornat, non vestis, "516, 1. omne ejus officium Scriptura exprimit per justitiam et misericordiam, 96,1. ejus via ridetur ab impiis, 560,1. exercitio redditur facilis, 489,1. non in specu.ando, sed in faciendo justitiam consistit, 490,1. omnes, etiam hostes, in admirationem sui et amorem rapit, *ibid. 2.* elucet in facie el oculta viri prudentis. 550, 2. ejus decor et majestas, 552, 1. ejus exercitio incumbere negligentes, fiunt in bonis spiritualibus pauperes, *23, i. labor ejus e*t difficilia, fructui suaves, *61, 2 el >eq. ejus auctor Deus est, *95, 2. sola pani gaudium, "HI, 2; *194, 2. homo in eam ingreditur, el in hominem ipsa, *191, 2. ejus capacitas ct amplitudo, *ibid,* mystice est terra deserta, *116, 2. familias adauget ct roborat, *216, 2. ejus vis in vigore spiritus consistit, "217,2. semper perfecta ct constans manet, *219, 2. cur sil stulto ardua, *221, 2. esi tamen in se facilis, *222, 1. omnia adversa dulcorat, "230, 1. est salubris anima*, 2. est fuci expers, "243, 1. lugit jactabundos ibid. est paranda labore c| industria, *231, 1. ejus effectu* in anima, 2» ejus exempla velut mei sunl. "232, 1. est omni «ludio, labore et prelio comparanda, *198,2. ei prorsus contraria est meretrix, *199, 2- ejus propria dos hos est, *326, 1. non eget laudibus humanis, 2 et seq. ejus scora est superbia, *352, 2. virtus, vera est nobilitas, "430, 1. ejus pulchritudo lam animam quam corpus condecorat, *528, 1. quæ virius sil optima, *231, 1. ea virtus est sequenda ad quam quisque natura est aptus, "217, 2. m virtute unus acuit alium, *347, 2. virtus eadem diversimode a singulis practicatur, '350, 1.
Virtutes exercitio fiunt faciliores, 63. 1. hinc carum iter simul spatibsum et arctum est, *ibid,* item arduum et præceps ibid, in omnibus se sinunt ilecG, gyrari el regyrari, ibid. omnia amara reddunt dulcia, ibid. 2. sunt quasi angeli c cœlo missi, 73, 2. sunl quasi foules, 119, 1. corpus sinant cl roborant, 2. inter se rectum tenere debent ordinem cl mensuram, 125, 2« per dextram denotantur, 127, t, 2. carum actus diverti sunt pro disparitale proparalionis, tum grati®, tum voluutatis. 243, 1. cæ non sunt passim jacl.indæ, 289, 1. sunl homini instar validi munimenti, 291, 1. laudata el celebrat® crescunt, 475, 2. virtutum omnium prorogativam tubini Christus, 224, 2. semper virtutes meliores sunt seligenda?, 156. i. carum actus el doctrina in pace exponenda, in tentatione ct persecutione abscondenda, *ibtd.* in illa colligenda» sunl, in hac iis utendum, 158, l. spirituales sunt diviliæ, 381, 2. equo denotantur, *131, t, 2. regunt vitia, 532, 1. ad earum studia natura repugnans violenter adigenda est, *191, 2. virtutes cœptæ non sunl deferendo», *337, 2. virtutes nobis celsiores non sunl consectande, *186, l. virtutes nostre ct proximi eodem modo habcnd.v, *57. 2. virtutes quatuor cardinales per vias aquile, serpentis, navis, cl viri in adolescentia denotantur, *454, 2. item per quatuor bene incedentia, "468, 2. item per quatuor Cherubim currus Dei, ibtd.
Visio Dei ligno vitæ adumbratur; ea merito virtutum pu r.itur, 91, 2,
Visio (an) fiat emissione an receptione specierum ab olrJcclo, *58, 2. cur monita Belli<ibcc ad filium vocentur Visio, "479, 1.1,
Vita omnium bonorum summum est, 98, 2. vita præsens Sstate denotatur, vita futura hieme, 279, 2. aapicnlia vitam longam Christianis et justis promittit, item glorum cl opes spirituales, 87, 2 el seq. 809. 2. vita multiplex a corde initium habet, 123, 2. vita humana est continua tragœdia, desimtque in luctum, maxime in morte, 419, t. vita ct conversatio justorum lælitical Deum, angelos ct homines, 383, 1. vita impiorum brevis est, 312, 2. vita omnium creaturarum est in Christo velut In fonte, 500, 1. vita hominis in calore consistit, 548, 2. vita hæc multa adversa includit, "13, 1. vita vera est vegeta, <ina, longæva, "34,2. vita nostra lucerna rcprascnlalur, *70, 2; *83, 1, est quasi lumen dertve-

tum a luce vitali quæ est in Deo, *83, 1, summum est bonum, *132,1. vita præsens hiemi comparatur, futura incocto «stati, *48, t. rita per societatem cum iracundo illaqueatur, *46, 1, 2. vita fìlli traducitur ex vita parentis, *70, 1. ejus tamen Jus non habet pater, *27, 2. vita in actione sita est, *505, 2. vita respondeat verbis, *302, 2. vitæ statum singularem quærcns modum vivendi secundum desiderium suum undique investigat, 558, 1. vitæ bon» præmium est longævitas, 527, 2. proba vita ex probitate manans, est bona, uti quidem videtur, non ex ipso, sed ex Deo, *95, 2. vita et mors pericli-ta!or in lingua, 584, 2. vita privata praestat honoribus, *259, 2. vitam presenterò ct ælcrnam adfert timor Dei, *35, 1. vita litigiosa vita canina csl, *18, 2. vitæ cœnobiticæ el socialis commoda, *3Í8, 1. vita adiva csl tropolog. mulier litigiosa, *105, 1. csl contemplative præmillcnda, *244, 2. ci contemplativa prestai, *117, 1. ad contemplativam ducit, 109, 1, 2. vita adiva cl contemplativa sunt dnæ partes adæqualæ virtutis, 19, 2 ct seq. cl ab eodem Deo procreata! : sunt sorores, 186, 2. vita activa ct contemplativa simul esl mulier fortis uxor Christi, *491, 1. lana d lino indicantur, *497, 2. vitæ cœleslls spes Sanctos ad ardua subeunda animavit, *195, 2. vita Christi quadruplex csl, 500, 1. vita tota Christi mensa designatur, *176, 2. vita gloriosa justorum velut lux est, 382, 2.

Vitalius (S.) labore manuum fornicationem meretricum redimebat, 343, 2.

Vitiosi sunt suspiciosi, *188, 2. eorum inter sc œmulatio, *445, 1. — lïiM Impii.

Vilis magno indiget labore et cultura, *348, 1. exigit solum tenue d gracile, *501, 1«

Vitium csl declinatio a medio, 128, 1. vilium unum attrahit aliud, 378, 2. vitium csl mendacium pracl.cuin, 259, 1. gignit impudentiam, 392, 2. facilius addiscitur quam virtù*, 304, 1, vilia per dextram denotantur, 127, 1, 2. causantur in sui sectatoribus famem, 274, 1. vilia proximi sunt dissimulanda, quod qui facit, sapiens est, 321, 1. vitiis sæpe iisdem implicamur, quæ in aliis inclementius damnamus, 356, 2. viliorum imperium quam sit illustre, 515, 2. vitium est velut mulier procax el linguax, *116, 2, vilia virtutum nomine palleant perversi, 540, 1. hi abominabiles sunt Deo, *ibid,* vilia etiam inter sese pugnant, *447, 2. vitium quod in proximo reprehenditur, prius in se corrigat reprehendens, 577, 2. vitia omnia in puero continua eruditione cl castigatione tolluntur, *27, 1. quæ vitia fugienda laudem consedanti, *114, 1. vrtia principum foventes popuK» displicent, ea reprehendentes vere placent huic, *197, 1. vilia proximi el nostra æqualitcr sunt ponderanda, *57, 2 ct seq. vitiis quibusdam obnoxii ea in aliis rigide carpere non debent, 477, 1, 2. — *Vide* Peccatum.

Vitulus in curru Cherubico Eiechiclis mystice exponitur, 405,2.

Vivendi (bene) modus triplex est, *365, 2 ct seq.

Vocat Deus suos diversis modis, 48, 1. vocare proprium est vocis, hinc appropriata? Verbo, id csl Filio Dei, *ibid,* diversimode vocat nos Deus, mundus, diabolus, 2.x

Vocatio Dei ad perfectionem non spernenda, 49, 1. eam qui negligil, spernit Dei sapientiam, bonitatem, majestatem , tWd. ejus neglcclæ ultio, itid. in vocatione sua cuique persistendum, *337, 2.

Vocatus csl nomen Israelis, 58, 1, 2.

Voluntas cffìcax sapienliæ comparand®, ejni est principium, 108,2. voluntas csl causa vitæ moralis, id est virtutis, 123, 2. esl tanquam rex in homine, *ibid,* voluntas vacandi virtutibus a solo Deo æque grata est, atque opus ipsum, 333, 1, 2. voluntas resoluta alicujus virtutis comparand» est optima ratio ejus assequend», 376, 2. voluntas a Deo solo perspicitur cl ponderatur, 433, 1. eam Ueclit cl regii Deus, 491, 1. intellectui se subjiciat, 582, 2. a Deo immediate ex parte Ipsius potenti» necesfilari potest, nihilominus relinquitur ca mi» liberisti t *93, t. non potest desiderare nisi bonum, *106, 1. ipsa quasi regina, omnibus sensibus, potentiis, membris imperat, *206, 1. voluntatem bonam reputat Deus pro facto, *228, 1. voluntatem propriam vincere csl nobilissima victoria, *125, 1, 2. hæc est velut sanguisuga, *446,2. voluntas Dei omnia nostra consilia dissipat instar fumi,*31,2. hanc nemo evertere vel impedire potest,*32,1.

Voluptatis damna, 67,1. ejus illccebræ sunt noxiæ, 131,2; 132, 2. ejus breve gaudium, 133, 1. quomodo plateas prospicere dicatur, 187, 2. ipsa causa est hærosis, 191, i. quibus verbis sectatores suos allidat, 194,1, 2. illius idea et habitus, 263, 1. ejus suadela, 261, 2. ejus irritamentum, 267, I. ipsa uvæ acerb» comparatur, 184, 1. item fumo, *ibid,* est via quæ videtur recta , al est devia a recto, 416, 2. ejus initiis obstandum, 417, 1. jaculis dolorum asseclas suos configit, 418, 1. ei innatus est dolor cl mala, *ibid,* est implicata spinis, 465, 1. ipsa cl virtus jugiter intra nos digladiantur, 187, 1. voluptas carnalis tripliciter luitur a libidinoso, 69, 2 ct seq. ea quam sit brevis, 175, 1. in fine amara csl, *65, 2 cl seq. est pruritui similis, *ibid,* est fallax, *181, 2. desinit in dolores, *ibid,* est velut meretrix el latro, *203, 1. esl velut vinum in stomacho amarescens, *208, 2. hominem dementat, *214, 1,2. csl mei felle mixtum, *273, 2. ejus symbola, í¿u7Z.eJus dulcedo quam sit noxia ctacerba, *275, 1, 2. est sita non in satie, sed fame, *335, 1. est esca peccati, *396, 2. voluptates sectatoribus suis noxam afferunt, 46, 2. iisque in nauseam vertuntur puniente Deo, 53, 1. voluptates omnes hujus vitæ sunt modie» ct exiles, *275, 1. sensum gravant tam sua dulcedine quam acore quem habent annexum , 2. blinditi delectant, quoad naturale animæ desiderium sil expletum, *ibid,* sensus potenliasque animæ sua nimietate dissolvunt, el sui tædium creant, *ibid.*

Voluptuarii sæpe sibi miserrimum interitum acccrsunt, *276, 2. voluptuarii cur negent Doum, *435, 1.

Vomere flammas ct ignes, csl illos copiose emittere, *418,1. quid sil vomere sententias, *419, 2. quæ animalia vomant , *ibid,* vomere dicuntur qui cx tempore proloquuntur, '420, 1.

Vomitus nocet oculis, prodest stomacho, *420, 2 ct seq.

Vorago peccatorum quæ sit, *390, 1.

Vota Deo promissa debent adimpleri, 153, 2. vola suorum etiam tacita, Deus exaudit, 303, 2. vota justorum placent Deo, 453, 1, 2 cl seq. vola crebra Sanctis non sunt facienda, *78, 1. vota sacrilegorum Deo displicent el irrita sunt, 2. vota eludere impium est ct laqueus, *ibid.* votum temerarium esl voventi laqueus, *80, 1. ct qui tale facit, bis devorat Sanctos ct sancta, *ibid.*

Vovens aliquid quod implere nequit, aut non vult, perpetuo conscienti» remorsu angitur, 363, 2,

Vox Apostolorum quam esset sonoro, 299, 1. vox sua singulis est ab aliis diversa, *349, 2. vox demissi pudoris et humilitatis est index, *321, 1.

Vulcanus cur Veneri maritus sil datus, *347, 1.

Vulgata Proverbiorum versio sæpe ab Hebraeo deviat, 7, 1,2. ea non est omnino pura puta, 126, 2. Vulgata Bibliorum versio non potest facile cum Septuaginta versione conciliari, 7, 2. et hi Septuaginta interpretes si quando consentiunt, præferendi reliquis omnibus, 191, 2. Vulgata versio Latina quam sit probat» fidei, *311, 2.

Vulgi rumores conscctantcs pascunt vcnlos, 278,2. vulgus quia mullivarium, diffìcile regitur, 323, 1.

Vulnera quo paclo sanentur, *90, 1, 2. vulnus serra inilicium diffìcile coalescit, *101, 2. vulnera amoris sunt suavia, *332,1. item fidelia, *ibid,* quæ sint vulnera infidelia medicis, quæ fidelia, *ibid,* fidelia sunt vulnera amici, *ibid.*

Vulpes cauda decipit incauta animálculo, 566, I. ejus astus iu captandis animakulis, *319, 2.

Vultures c sento osa subventarica concipiunt, 278, 1.
Vultui est index spiritus et animi, 457, 1 ; 548, 1, 2; 550, 2; *356,1« vultu» lineamenta denotant cordis affectiones, ct complexionem hominis, *350, 1, 2; 4356, 1« vultus jucundus ii Ixium est interni gaudii, 547, X
Willibaldu* (S.) I Epleltensium Episcopus versabat identidem Proverbiorum Salomonis, *163, 1« ejus dotes et virtutes, 2.
Wohtanus (S.) appetitus ad libidinem a nobili quadam (emina, eam fugavit a se inflicta alapa, 6o, 1 ; 194,1,2«

X.

Xerxes rex Persarum ob innumera* et inconditas suas eopio* pcnilt 433,2.
Xylon frutex est hmger, e quo telae eonfieiuntor, *514,2.

Z.

Zelotypi rabinde fiunt maniaci, *329,1,
Zela* capitur pro zelotypia aliquando, *329, 1. zeli vis quinta sit, 2. facit angelos, »Wd. est relut igni» devorans omnia, *330,1. selas ebanisti» erga proximo* unicuique sectandus, *330, 1. relus ptonsm advenus impios, *379, 1. zelus quorumdam Sanctorum, *ibvi.* zelus nimius cavendus ac torpor, 126,1, 2.
Zona signum erat virginitatis, *502, 1. priscis Piissimi» erat usitata : hinc eam acu pingebant, *314, 2.
Zopyrus quam fidai amica» regi Dario inerit, *153, 1.

ÍNDEX

MATERIARUM MORALIUM

QÜÆ HOC TOMO UBERIUS DEDUCUNTUR.

TERBIS EVANGELI! PEH DOMINICAS, FESTOS DIES, ET FERIAS NO.N5DLL.KS OCCURRENTIS ACCOMMODATARUM, IN GRATIAM ET USUM CONCIONANTIUM.

DOMINICA I ADVENTOS#

Erunt signa in sole. — Sub finem mundi erant in cœlo tigna» cap. m, vers. 25.

Vementem cum potestate.— Judicii extremi horror hominem a peccando revocat, cap. xxvin, vers. 14.

Quia prope est .estas. — Vita præsens hiemi, futura restati comparatur, cap. xx, vers. 4.

Coelum bt terra transirunt. — Quæ sint fundamenta terræ et maris, cap. vin, vers. 29. quomodo sit illorum concentus in fine sæculi futurus discors, vers. 30.

Verba autem mea non transibunt. — Hæc quidem de verbis Dei, at vertu hominum prolata in ventos et auras abeunt, quia vana, cap. xix, vers. 3. — *Reliqua vide notata Domin. XXIV post Pentecosten, et in Indice* flerum, *voc.* Judicium, Judex.

DOMINICA II ADVENTOS.

Pauperes evangelilantur. — Pauper spiritu est dives, et similis Deo, cap. xiv, vers. 3!. Paupertas prestai divitiis, cap. XXVII, vers. 7. quæ illa incommoda includat, cap, XXX, vers. 0. pauperes sunt præoccupandi ut aliquid iis delur, cap. xxii, vers. 2. — Fide *Indicem Iterum, voc.* Pauper, Paupertas.

Christus factus est pauper, quo pauperes quasi sui similes lueretur, cap. xxm, vers. 11.

Quid existis indesertum videre?—Opportune laudavit hic Christus Joannem, quia intempestive laudare vituperare est, cap. xiv», vers. 14.

Quid existis? — Christus Jonnncm absentem laudavit : porro laus audita ostendit qualis quisque in corde sit, cap. xxvii» vers. 21. viri probi cruciantur dum laudantur,

Mollibus vestitum, — quia Joannes vestitus erat exuviis cameli. Nutritio delicata nocet puero, cap. xxix, vers. 21.

In domibus regum sunt.— Aulici quid a stellione discere debeant, cap. I, vers. 28, *serpius.*

Pltsquam Prophetam. — Prophetas fuere boni nuntii, maximi qui Mesaiæ adventum nuntiarunt, cap. xxv, **ven. 25.**

Qci pRÆPARAirr viam. — Dirigit gressus nostros Deus, cap. XX, vers. 24. quia homo ncscit qua via sibi eundum sit. *ibid.*

DOMINICA IH ADVENTUS.

Te qcu is? — Sic se quisque interroget; hinc officia statui incongrua non sunt assumenda, sed suo quisque statu contentus sit, cap. xxm, vers. 5.

Tu quis hs? — Sapientia vera sita in sui cognitione, cap. xix, vers. 2. examen conscienliæ prodest animæ, cap. XXXI, vers. 27.

Confessus est. — Confessio sit prima apud Deum et homines, cap. xyiii, vers. 17 — *Vide notata Domiti. XIII pdtt Pentecosten.*

FERIA IV QUATUOR TEMP. ADVENTUS.

Christus propter carnem assumptam factus est noster propinquus, cap. xxm, vers. 11. ipse ut Verbum Dei, erat Judæis incognitus, cap. xxx, vers. 4. cur seipsum in terris revelari!, vers. 5. humanitas est thronus ejus, cap. ix, vers. 1.

Filius Altissimi vocabitur.—Quomodo Dei Filius creatus dicatur, cap. vin, vers. 22.

Butyrum et mel comedet. — Mellis proprietates el bona. *Vide notata Feria III post Pascha, ct in Indice Iterum, voc.* Apis, Mel. Butyrum et lac sunt doctrinæ symbolum, cap. i, vers. lu.

DOMINICA IV ADVENTUS.

Parate viam Domini. — Joannes omne genus hominum in deserto docebat, cl unumquemque statui suo congrue monebat. Monitio enim congrua animum recrea!, el mire potens est, cap. xxv, vers. 11 el 12.

Erunt prava in directa. — Omnes se recta via ambulare putant, cap. xxj, vers. 2.

Omnis collis humiliabitur. — *Vide notata Dominica X post Pentecosten.*

IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Ascendit autem et Joseph cum Maria desponsata sidi. — Deipara Josepho suo obediendo docuit conjugatas maritis suis obsequi et se subdere, cap. xxxi, vers. 24.

Non frat ei locus in diversorio. — Ergo secessit in stabulum, cum tamen lepusculus nos doceat de habitatione commoda nobis prospicere, cap. xxx, vers. 20.

Uterus B. Virginis domus est Dei, cap. ix, vers. 1. paravit illa nobis mensam filium pariendo, vers. 2.

IlumaniLis Christi corona ejus carnea fuit, cap. xii, vers. 4. item thronus ejus, cap. ix, vers. 1. delicia Dei esse cum filiis hominum, et non cum angelis, cap. viir9 vers. 31. fuit amore ebrius, *ibid.* — *Vide notata Feria IV Quatuor Temper. Adventus.*

Ex Verbum krat apud Deum. — Sapientia increata ab

«terno apud Deum fuit, cap. vili, ver», 22 quomodo Christus creatus dicatur, rttd.

Iloc erat ix principio apud Deum. — Filius Dei semper gignitur ct genitu* csl, cap. vm, W*. W*

Omnia peb ipsum facta stht. — Christus csl princeps operum Dei, item omnium eupei naturalium, omnhquc virtutis, cap. vin, vers. 22.

IN FESTO SS. INNOCENTIUM.

Surge et accipe plerum. — Deum curatorem filio relinquat paler, uli hic Deo Patri parvulus Jews curio fuit, cap. xx, vers. 7.

Et EbTo idi. — Mutatur tribus do causis locus utiliter; id alioquin Tacere noxium e^t, cap. xxvil, vers. 8.

Occidit omnes a bimatu et infra. — Atque iu his proprium filium. Poito reges non sint ad ultionem précipités, cap. xxv, vers. 5. patres barbari filios suos necant, cap. xix, vers. 18.

DOMINICA INFRA OCTAV. NATIVIT.

Er hæc vidua erat. — Viduae cur Deo sint curæ, cap. iv, vers. 25.

Confluens in corde suo. — Doctrina nudila postea csl in mcnteconferenda, el opere exercenda, cap. xxii, vers. 18.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

Vocatum est nomen ejus Jesus. — Nomen Del esc asylum, cap. avili, vers. 10. el prolegil ipsuip invócenles, cap. xix, vers. 23. nullum est nomen Dei adæquatum quod ejus naturam exprimai, cap. xxx, vers. 4, Fide no-*(ata in Indice Rerum, voc.* Jesus Christus.

IN VIGILIA EPIPIIANIÆ.

Audiens quod regnaret Arcuelaus, etc., secessit in partes Galilææ. — RegnanlibuJ impiis, justi se subducunt, cap. xxvin, vers. 28.

IN EPIPHANIA DOMINI.

Ecce magi venerunt. — Magi pascunt venios quo sensu, cap. X, vers. 4.

Herodes. — Çjus typus csl vulpes cl ursa, cur, cap. xx ii, vers. 12.

Turdatus est. — Tyranni semper pavent ul cl peccatores, cap. xix, vers. 12; cap. xxvtii, vers. 1.

Et omnib Hierosolyma cum illo. — Regnantes impii suam improbitatem propagare contendunt, cap. xxvin, vers. 28. seditiosi regna suis rixis cl molibus scindunt, cap. xxii, vers. 8.

Sciscitabatur ar eis. — Sapiens explorai aliorum secreta, cap. xx, vers. 5. mysteria Dei impervestigabilia non sunt temere scrutanda, cap. xxm, vers. 4.

Ciam vocatis.— Sapiens colat arcanum suum, cap. xii, vers. 23. regum cor cui sil inscrutabile, cap. xxv, vers. 3.

Didicit ad eis. — Reges debent habere bonos consiliarios, cap. xiv, vers. 35.

Ut et fgo veniens. — Mentitur Herodes fraudulenter. Fictu amico non credendum, cap. xxvi, vers. 25. ejus pœiia, *ibid,* fraudulenti omnibus «uni odio, vers, 26. salpo cadunt in laqueos quos aliis pararunt, vers. 27; cap. xxix, vers. 5 cl 6. oderunt eus qui ipsorum fraudes delegant, cap. xxvi, vers. 28.

Aurum, thus.—Quæ sint indicia ven® aun, cap. xx, vers. 11.

Ne redirent. — Cor regum est in manu Dei, cap. xxi, vers. 1.

Responso accetto. — Dirigit Deus nostros gressus, cap. xx, vers. 24.

Per aliam viam. — Quomodo via impii sil aliena, cap. xxi, vers. 8.

DOMINICA INFRA OCTAV. EPÏPHAN1Æ.

Cm factus esset Jesus annorum duodecim. — A puero virtuti studendum, cap. iv, ven. 3. filii sunt diligenter instituendi, cap. vi, ver*. 20. pu<»ri nonnulli suam legunt indolem, cap. xx, ver». 11. pueritia præludit virili «Uli, *ibid.* mulli pueri a teneris signa præmonslrarunl virtutis cui futuri erant addicti, *ibid.* adolescens quam viam semel iniit, eam retinebit, cap. xxii, vers. 6. puer esi a primo usu rationis instituendus, Deo dedicandus, virtuti assuefaciendus, moderate est castigandus, *ibid,* el ven. 15. institutio prima semper puero adhaerescit, vers. 6. virga est frenum pueri, cap. xxm, vers. 13. impedit hæc ne ipse damnetur, *ibid, puer* domandus ut pullus equinus, cap. xxix, ven. 15. filius doctus gaudio et refrigerio est matri soz, cap. xxix, vers. 1. cur puerilia sit pericolosa, cap. i, vers. 4. concupiscentia ei est collidila, cap. ixn, vers. 15. severa educatio fácil robustos, cap xxin, vers. 13. indoles bona descendit a parentibus, *ibid.* vers. 25.

In comitatu. — Vin ergo scorsum a mnhenbus incedant, nec alter alterius negotiis sese immisceat, cap. xxxr, vers. 13.

In medio doctorum. — Senes utpote prudentes decet canities, cap. xx, vers. 29. senex sit inter juvenes quasi Deus, *ibid,* cum decet morum gravitas, *ibid,* senectutis el juventutis quod sit discrimen, itid. senem ægre quidquam doceas, cap. xxii, vers. 6. — Fide *plura* in *Feslo Purificationis B. Virginis.*

Doctrina moralis velut fons est, cap. v, vers. 15. reddit hominem Deo el hominibus acceptum, cap. xni, vers. 15. facit tardum ad iram, cap. xix, veri. 11 scientia animar quæ dicatur, cap. xix, ven. 2.

Doctorlm. — Docloribus quadruplex datur osculum, cap. xxiv, vers. 26. doctor vera docens affert vitam, cap. xvm, vers. 21.

B. Virgo interest eruditis congregationibus et doctrinis, cap. vin, vers. 12. promovet ad omnigenas virtutes et doctrinas, *ibid.*

Audientem et Interrogvntem. — Conscius sul nihili et fascili®, libenler aliis auscultat, cap. xni, vers. 10.

Audientem. — Auribus sapientia percipilur, cap. i, vers. 5; cap. xvui, vers. 15.

Super iridentia et responsis. — Prudentia cl doctrini qui differant, cap. !, vers. 3.

Pater tuus et ego.— Christus fuit unigenilus Patns el malris, cisque dilectus, cap. iv, vers. 3. parentes sont filiis inalar Dei creatoris, cap. xxx, vers. 17. filii iis rebelles a corvis laniabuntur, *ibid.*

Quia in his quje Patris mei sunt oportet me esse. — Pix occupationes el exercitia facile non suul mulands» cap. xxvil, vers. 8. in vocatione el gradu primo persistendum esi, *ibid.*

Erat subditus ilus. — Consilia »üa homo Deo substernat, cap. xix, vers. 21. vir obediens multas loquitur victorias, cap. xxi, vers. 28.

Obedient!» corona multiplex, cap. i, vers. 9. eam meditatur justus, cap. iv, ver®. 23.

Conservabat omnia in corde sco. — Secretum prodens vero csl insipiens, cap. x, vers. 18. at sapiens celai, cap. xii, vers. 15. ipsum celatum, tum proprium, turn alienum, cap. xi, vers. 13.

Proficiebat. — Sancii sunl yclul aurora, cl a Deo migis magisque illustrantur, cap. iv, vers. 18. doctrina senfilli ' si juranda, cap. xm, vers. 11.

Sapientia. — Sapientia est thesaurus, cap. ii, vers. 4. est lignum vitx, cap. in, vers. 18. per earn regnanl reges, cap. mu, vers. 16. qui sint nidi sapienti®, cap. xvi, Yers. 16. proprie ipsa senum est, cap. xix, ver». 20. red* dii infirmos validos, cap. xxiv, vers. 5. est stulto ardua, vers. G. opes ei obstant, cap. xxvni, vers. 11.

Ordo sapienti® Dei, cap, viu, vers. 23. sapiens solus

liber est, cap. xvn, vers. 2. est velut Humen sapienliæ, cap. xnn, vers. 4. ipse solus est patiens, cap. xix, vers. 11. comparatur vasi prelioso, cap. xx, ver». 15. ejusque os ▼elui crater est, *ibid,* — *Vide notata in Indice Rerum, eoe.* Siplentia, Doctrina.

Gr at ia. — Christus est acervus gratiarum, cap. ▼, ▼ers. 19.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

Nuptl e factæ sunt. —Spirituales nupti® Religiosi cum Deo, cap. v, ven. 19.

Uxor propria dat marito puram voluptatem, cap. v, ▼ers. 15 et seq. ejus et cerva? analogia?, sers. 19. — *Vide notata Sabbato post Dornin. HI in Quadragesima, et in Indice Rerum, voc.* Mulier, Femina, Uxor.

Vinum non habent. — Uti D. Virgo nonnisi rarissime et quam paucissimis locuta est, sic et nobis pauciloquium suadetur, cap. x, vers. 14. quod multiloquium vetitum sit, vers. 10. ut hic Deipara a benignitate est sponsorum miserta, sic et nos ipsa amat, et quare, cap. vin, vers. 17. est mire clemens, vers. 26. est nostra mediatrix, vers. 19. est oinnium nostrum mater, vers. 23. adest ipsam invocantibus, vers. 31. ejus misericordia erga fideles, cap. xxxf, ▼ers. ¿0.

Bonum vinum ponit. — Quod sit vinum sapientiæ, cap. lx, vers. 2. vino olim torquebantur rei, quia ipsum secreta pandit, cap. xxiu, vers. 2. ejus color non est aspiciendus, vers. 31. ingreditur blande, est simile serpenti : iuheit spiritus, et sanguinem inflammat, ut basiliscus venena diffundit : ejus malignitas, *ibid,* vinum dedecet reges et rectores, vers. 34. est dandum mœrentibus, cap. xxxi, vers. 6. bi ægre inebriantur, *ibid,* id bibendum moderate, vers. 7. pellit curas, *ibid.*

Er cum inebr iat i. — *Vide dc ebrietate notata Dornin. Q anquagesimœ, et in Indica Rerum, voc.* Vinum, Ebrietas.

DOMENICA *111* POST EPIPHANIAM.

Vidi, nemini dixer is. — Delicta delinquentium celans, eorum amorem sibi conciliat, cap. xvn, vers. 9.

Domine, puer meus.— Herus hic, esto erga servum benevolus, docet tamen non esse servo nimis familiariter utendum, cap. nix, vers. 21. patrisfamihas partes ct officia, cap. XXX, vers. 25 et seq. vers. 30, 31. sermo lenis et benevolus, maxime in principe, conciliat animos subditorum, cap. lix, vers. 33.— *Vide Indicem Rerum, voc.* Servus, Domiuus, Sermo.

Sed tantum dlc ver bo.— Dicere Dei est efficax, cap. xi, ver>. 11.

Dico uuic, vade, et vadit. — Sapiens solus liber est, nec servit, cap. xvu, vers. 2; cap, xxix, vers. 19. obsequia Domino exhibita similia sunt ficui, cap. xxvn, vers. 18. servitus quam sit probrosa et odiosa, cap. xxix, vers. 19.

Non inveni tantam fidem in Isr ael. — Qm sint viri fideles, ct tales difficulter invenire est, cap. xx, vers. 5.

FIUI AUTEM REGNI EJICIENTUR FORAS. — SæCUlürC3 Sæpe eos virtutum actus exercent quos Religiosi negligunt, cap. xiii, vers. 23. Judæi adbærentes fabulis rejecta lido Cbnsti, a Deo repudiati sunt, cap. xx, vers. 17. neglectæ vocationis ultio gravis est, cap. i, vers. 2fr, 20 et 27. impii inique terram occupant, cap. ii, vers. 21.

In tenebr as ext er ior es. — Qui sunt in inferno, tenebris et oblivione involuti, videntur periisse, cap. xv, vers. 11. infernalium pœnarum atrocitas, cap. vu, vers. 27. — *Vide notata Feria II post Domin. t* tn *Quadragesima, et Indicem Rerum, voc.* Infernus, Damnati.

Ibi er it str idor dentium. — Dentium tria officia, cap. XXV, vers. 19.

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Morus magncs factus est. — Animi motus sunt ad Dei voluntatem ordinandi, cap. vili, vers. 23. cupiditates nobis sunt compescendæ, cap. xxv, vers. 28. concupiscentia turbat totam terram el hominem, cap. xxx, vers. 21. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Concupiscentia, Peccatum. — Impius est velut procella, cap. x, vers. 2S

In mar i. — Mare mysticum triplex est, cap. i, vers. 5.

Domine, salva nos.— Tribulatio docet hominem sapere, cap. x, vers. 17. castigationes Dei sunt ut vulnera amici, cap. xxvn, vers. 6.

Quid timidi est is modica nrxi? -*An ct quis timor est in cœlo, cap. i, vers. 33. virtus omnem timorem aufert, cap. in, vers. 26. at conscientia mala est in continuo pavore, cap. xiii, vers. 21. diffidentia In rebus perplexis cavenda est, cap. XXIV, vers. 10. impius semper pavet, justus est impavidus nixus Deo, cap. xxvm, vers. 1. sapins pavor homini pavido est velut laqueus, cap. xxix, vers. 25.

Ipse vxho dor miebat. — Christus hic ita se gerit, quasi dc tempestate nihil sciret; ad cumdem modum ludit diversimode in orbe terrarum cum hominibus, cap. vili, vers. 31.

Dor miebat. — Sic justus est in mediis periculis intrepidus, cap. x, vers. 9. ejus constantia in adversis, vers. 25. tribulationes a Deo immissas forti animo tolerat, cap. xit, vers. 21. nihil ei accidit mali nisi disponente Domino, cap. XVI, vers. 33, est fortis et robustus, cap. xiv, vers. 26.

Dor miebat. —Somnolentiam sequitur egestas, cap. xx, vers. 13. inter sæculi ten lationes non est secure dormiendum, cap. XXIII, vers. 34.

Imper avit vent is.— Qui illico sublidunt, quia dicere Dei est efficax, cap. xi, vers. 11.

Facta est tr anquill itas. — Rector prudens imitetur nauclerum, cap. i, vers. 5. tranquillitas animi summum est bonum vita hujus,cap. xii, vers. 21. justi regunt suos affectus, cap. xxi, vers. 1. in eorum corde regnat Deus quiete, *ibid.* Deus omnes inimicos justis amicat, cap. xv/, ▼ers. 7.

Mar e et venti. — Ventos pascunt magi, cap. x, vers. 4. Aquilo quas res denotet, cap. xxvn, vers. 16.

Obedient ei. — Solus Deus imperat ventis, cap. x, vers. 4. eorum gyratio et motus ejus innuunt potentiam, cap. xxx, vers. 4. obedienti Deo obediunt etiam omnes animæ potentiæ, cap. xvi, vers. 7. iracundia? motus compescens velut rex est, cap. xxv, vers. 15. — *Vide Indicem Rerum, toc.* Obediens, Obedientia, *ct notata Dominica infra Octavam Epiphan.*

DOMINICA V POST EPIPHANIAM.

Sinit e utr aque cr escer e. — Impii aliquaudiu tolerantur a Deo, at laudem ei dabuul pomas, cap. m, vers. 34.

Colligate ad comburendum. — Impii tandem a Deo deprimentur et confundentur, cap. ni, vers. 35.

DOMINICA VI POST EPIPHANIAM.

Simil e est r egnum. —Regnum per lucernam denotatur, cap. xx, vers. 20.

Seminavit in agro. — Agricolandi præcepta, cap. xxvn, ven. 27. agricultura potior est mercatura, cap. xii, vers. 11. est ars innocentissima, cap. xni, vers. 23. fuit etiam olim a principibus usurpata, cap. xxiv, vert. 27. limites agrorum non sunt transgrediendi, cap. xxn, vers. 28.

Simil e est r egnum coelor um fer mento.— Fermenti qualitates competunt stulto, cap. x, vers 8.

Et sine par abolis non loquebatur. — Proverbiorum Salomonis utilitas, in *Argumento.* Parabolarum dignitas et utilitas, *ibid,* et cap. i, vers. 1. quinque earum species, cap. i, vers. 1. omnia Christi Domini dicta sunl parabolæ et sententia?, *tbid.* parabola m ore stulti non convenit, cap. xxv!, vers. 7. est in ejus ore velut spina, vers. 9. — *Vide indicem Rerum, voc** Parabola, Proverbium

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Patr if amil ia*.— Qu® familia «it optima, cap, xxiv, vers. 3.

Paino mane. — Laborandum in juventute et estate, cap. x, vers. 5. mane vacandum orationi, et opera bona per diem exercenda, sunt destinanda, cap. X!, vers. 26.

Conducere. — Officiales quales a regibus sint seligendi, cap. xvn, vers. 29.

Quid hic «tatis tota die otiosi? — Otium imprimit fugiendum, cap. vi, vers. 11; cap. x, vers. 4. pigritia in rebus spiritualibus excutienda, quia probrosa, cap. vi, vers. 11. ejus damna, cap. xviii, vers. 8; cap. xxi, vers. 25. torporis mala, el effectus, et symbola, cap. xix, vers. 15. ejus emblema, vers. 24. somnolentiam sequitur egestas, cap. xx, vers. 13.

Otiosus est vere stultus, cap. xii, vers. 11. piger mulla cupit, sed quia laborare detrectat, nihil oblinet, cap. xni, vers. 4. opera sua quæ fecit destruit, cap. xviii, vers. 9. mavult torpere quam operari ul manducet, cap. xix, vers. 24. non vult incumbere virtutum studio, ideo in die angustile mendicabit, cap. xx, vers. 4. desideria cum necant, quia operari detrectat, cap. xxi, vers. 25. mille inanes metus confingit ne cogatur laborare, cap. xxii, vers. 13. in lecto volvitur ut ostium in cardine, cap. xxvi, vers. 14. ut diligentiam discat, imitetur formicas, cap. vi, vers. 8. — *Vide Indicem Herum, voc.* Piger, Pigritia.

Piger in spiritualibus operibus mille in eis comminiscitur difficultates, cap. xxii, vers. 13.

Ite et vos in vineam meam.— Anima nobis colenda csl ut vinea el ager, cap. xii, vers. 11. cultor animæ cultor est vine®, cap. xxiv, vers. 31.

Voca operarios.— Labor el operatio parit omne bonum, cap. xix, vers. 15.

Portavimus pondus diei. — Labor et pœna nocenlum tuetur innocentes, cap. xix, vers. 29. nimius fervor ct redundantia initio non probatur, cap. xxix, vers. 11.

Qui circa undecimam. — Festinandum lente est, cap. xix, vers. 2.

Amice, non facio tibi injuriam.— Jurgium cum amico amice est transigendum, cap. xxv, vers. 9.

Non licet miui quod volo facere? — Dei volunt is a nullo potest impediri, cap. xix, vers. 21. voluntas propria est insatiabilis, cap. xxx, vers. 15.

An oculus tuus? — Oculi sunt maxime nobis custodiendi, cap, IV, vers. 25; cap. vi, vers. 25. sanctorum oculi el vultus sunt sereni, cap. xvn, vere. 24.

Oculi feminei quam sint illecebrosi, cap. vi, vers. 25, 27. — *Vide Indicem Herum, voc.* Oculus.

Nequam7 est. — Invidia quam noxia sit, cap. xiv, vers. 30. avarus omnis est invidus, cap. xxvm, veri. 22. in quæ damna incidat ; redigitur ad paupertatem temporalem ct spiritualem, *ibid,* invidia quam sit intolerabilis ct potens, cap. xxvn, vers. 3.

Oculus symbolum est intentionis. Porro recta intentio velut fusus est, cap. xxxi, vers. 10. intentio operis patet Deo : intentio bona in omni opere habenda, cap. xvi, vers. 2. cx affectu nostro erga alios, metiendus alienus erga nos, cap. xxvn, vers. 19. affectum ct voluntatem in omni opere sibi Deus imprimis deposcit, cap. xini, vers. 1G.

Multi sunt vocati. — Salutis initium est a gratia preveniente, cap. vin, vere. 34.

Qui prædestinationis suæ nuntium accipit, habet gaudendi occasionem, cap. xv, vers. 30.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Exiit qui seminat. — *Vide notata Dominica VI post Epiphan., ct Indicem Herum, voc.* Agricola. Doctor in quo seminantem debeat imitari, cap. xv, vers. 7. seminans mala, metet el mala, cap. xxu, vere. 8.

Suera petram. — Peccatum est lapidosus panis, cap. xx, vere. 17. duri et mcorrigibiles frustra docentur, cap. ix, vere. 7.

Inter spinar. — Anima pigri scatet sentibus, et caret frudibus bonorum operum, cap. xxiv, vere. 31.

Vobis datum est nosse mysterium. — Mysteria Dei incomprehensibilia non sunt scrutanda, cap. xxm, vere. 4. ejus judicia ab homine penetrari nequeunt, cap. xxv, vere. 2.

Semen est verbum Dei. Praedicatores verbi Dei bove denotantur, cap. xiv. vere. 14. sermo Dei cur sit ignitus, — *Vide notata in fedo Pentecostes,* Verbum Det est nobii instar clypei, cap. xxx, vers. 5.

In tempore tentationis recedunt.—Impii retrogrediuntur ul cancri, cap. n, vers. 15. perseverantia in virtute necessaria est, cap. ni, vers. 3. aposlalantíum qualitates vari® , cap. n, vere. 14»

Et a voluptatibus vitje. — Concupiscentia est velut meretrix, cap. lì, vere. 16. per sanguisugam denotatur, cap. xxx, ver». 15. cupiditatis proprietates describuntur, cap. n, vere. 13 et seq. qui eam sequitur, vere pauper est, cap. xin, vere. 7. ejus initiis obsistendum, cap. xiv, vere. 12. voluptatis damna et illicia, cap. v, vers. 2. inilio dulcis est, al postmodam amara, cap. xiv, vere. 12. cur voluptas mundana sil mendax, cap. xxm, vere. 3. melle represenlalur, cap. xxv. vers. 16.— *Vide notata Domin. in Quinquages., et Indicem Herum, voc.* Voluptas, Concupiscentia.

Audientes verbum retinent. — Audiendi aviditas est via sapienti®, semperque discendum csl, cap. i, vere. 5.

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Ipse vero multo magis clamabat. — Quis spiritus in loquendo sit cohibendus, cap. xxv, vere. 28. loquendi prurilus difficillime in homine comprimitur, *ibid.*

Domini, ut videam. — Quanta peccantium et impiorum sil caligo, cap. iv, vere. 19.

Occasione instantium Bacchanalium præmonealur auditor, ne cor gravet crapula ct ebrietate , caveatque omne dissolutionis genus : Delicis non decent impium, cap. xix, vers. 10. sunt mendaces, cap. xxm, vere. 3. omnia dulcia brevia sunt, et mox nauseam creant; sunt ct gravia, quia terrea, cap. xxv, vers. 15. corpus non est delicate nimii nutriendum, cap. xxiv, vers. 2L

Carnales sunl velul pueri, cip. i, vere. 22. peccator omnis peccando dat annos suos diabolo, cap. v, vers. 9. omnes quoque vires bene agendi et merendi deperdit, vere. 11. devorat iniquitatem velut escam panis, cap. xix, vere. 23. lancinatur assiduo conscienti® remorsu, cap. xxv, vers, y

Peccatum quam sil dirus carnifex, cap. v, vers. 9. vi. lupias omnis initio mellea, postea (it absinthium, cap. xiv, vere. 12. improbitas hominem adigit ad scelera scelerumque pœnas, cap. xix, vere, k

Crapul® et ebrietatis damna ct probra, cap xii, vere. 11; cap. xx, vers. 1 cl *æq. ; cap. xml, vers. 30. vinum creat luxum, cap. xx, vers. 1. tria ejus damna : accendit ad iramf *ibid,* epule redigunt ad inopiam, cap. xxi, vere. 17. gula quam sit exitialis, cap. xxm, vere. 21. ebrietas prodit secreta, cap. xxxi, vers. 4. accendii iram , judicium pervertit, ct eripit homini meulcm, vers. 5. frugalitas priscorum patrum, cap. xxvn, vers. 27.

Ebrii petulantia et lascivia, cap. xx, vers. t. est voluntarius demon, prorumpit in pugnas et cedes, oculos habet rubicundos, cap. xxm, vere. 29. videtur in dolio habitare, vers. 30. exardescit in concupiscentia mulierum, vers. 33. est quasi navarchum in mediis tempestatibus dormiens, vere. 31. omnium ludibrio exponitur, et est canibus fodior; experrectus rursus ad vinum aspirat, vere. 35. — *Vide notata Domin. I post Pentecost., et Indicem Herum, voc.* Ebriolas, Peccatum, Vinum, Voluptas.

Multitudo impiorum (qualis

cít licentiam peccandi, cap. xxix, vers. 16. stultus se temere conjicit in pericula animæ cl corporis , cap. xxvili, ver». 26.

FERIA IV CINERUM.

Exterminant faces suas.—'-Nimis austeritates non sunt 'USumendæ, cap. xxiii, vers. 4.

Facies suas. Tristis facies similis csl Aquiloni, cap. xxv, >rs. 23.

'Siti thesaurizare interra, uni tinea, — de. Opes Avofenl ul aquilæ, cl sunt aquilis similes, idque per plurima' aquilarum proprietate-declaratur, cap. xxiii, vers. 5. — *Vide Indicem Perum, voc.* Opes.

Thesaurizate vomì thesauros in coflo. — Quæ sint opes spirituales,cap. vin, vers. IS. quæ divitis nobissint consedandae, cap. xxiv, vers. 4. sapientia pretiosissimus est thesaurus, cap. ii, vers. 4.

Im 1st et con tuum. — Cor sibi Deus imprimis deposcit, id esi voluntatem, cap. xiih, vers. 26. cor semper sancta cogitet, cap. xxiv, vers. *Q.* virtus ex corde procedat oportet, cap lit, vers. 3.

FERIA V POST CINERES.

Vide notata Dominica HI post Epiphan. Idem est enim Evangelium.

FERIA VI POST CINERES.

Odio habebis ihuíicum. — De publica vindicta, utpote actu justiliæ, licet gaudere, cap. xxiv, vers. 17.

Diligite inimicos vestros. — Deus justis omnes inimicos amicat, cap. xvi, vert. 7. inimici beneficiis sunl demulcendi, cap. XXV, ver». 21. bonum pro malo iis reddere, sancta vindicta est, *ibid.*

Estote ergo vos perfecti. — Virtus dicta a vi el viro; ipsa ornat nos, non vestis, cap. xxxi, vers. 25. ejus proeliantia , cnp. iv, vers. 9. est vera anima» pulchritudo, cap. n, vers. 10, 11. ejus via inilio quidem est arcta, sed postea dilatatur, nec lassat hominem, sed vires ei adauget, cip. iv, vers. 12. anima sancta domus est Dei, cap. ix, ▼ers, t. praxis crescendi in virtute csl ejus desiderium, cap. xi, vers. 23. perfectio virtutum hominem contra omnia adversa, vilia et dœmones tuetur, cap. xvm, vers. 11. est stulto ardui, cap. xxiv, vers. 6. iil per Dei gratiam facilis, vers. 7. quæ sil via ad perfectionem, cap. xxxi, vers. 11.

Justi per venialia commissa non desinunt esse justi, cap. xxiv, vers. 16. nonnulli perfecti nunquam peccant deliberate, *ibid,* eos decet gestuum modestia, cap. vi, vers. 14.

Via virtutum cardinalium ducit ad vitam œlcrnam, cap. XXX, vers. 19. bæ per quatuor generosa animalia denotantur, vers. 30.

Vide notata in Communi *Confessorum, et in Indice Perum, toc.* Religiosus, Justi, Virtus.

Ti autim paciente eleemosynam. — Deus honoratur per eleemosyinin, cap. ni, vers. 9. ipsa dantem locupletat, ver». 10; cap. xxii, ven. 9; cap. xxvui, vers. 27. est Deo fœnus idque fructuosissimum, cap. xix, vers. 17 hoc (onus bis ub co solvitur, el pro veteri credilo, novum spondet debitum, ibid. volunta* in eleemosyna dunda magi» Deo placet quam donum , cap. xxii, vers. 9. quando, quibu», quoties, quomodo ca danda, (bid. vincit Deum , peccata, dæmones, avaritiam, etc. *ibid.*

Pauperes sunt preoccupandi ut aliquid iis detur, cap. xxii, vers. 2.

Elevino*ynarii in futuro sœculo remunemtionem a Deo accipient, cap. xvm, ven. 16. sint in dando hilares, cap. ini, vers 9. at tenaci et immisericordi omnes in calo, terra, Inferno maledicunt, cap. xxvtii, ven. 27. — *Vide Indicem Perum,* voc. Eleemosyna, Eleemotynarius. Mu. neon, Opes,

Pater tuus oui videt in absconditto. — Presentía Dei omnituentis csl stimulus ad virtutem, cap. vu, vers. 6. Deus omnia intuetur et audit, cap. xx, vers. 12. et proindo est rex mentium, cap. xxi, vers. 1. el penetrat cordturn intima, vert. 2. quam scientiam oculi Dei observent, cap. xxii, vers. 12. — *Vide Indicem Perum, voc.* Deus, Oculus.

SABBATO POST CINERES.

Quotquot tangebant eum, salvi fiebant. — Sanitas cordis diversimode accipitur, cap. xiv, vert. 39.

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

Ductus est Jhsus in desertum. — Solitudini» elogia, cap. xvi!, vers. 1. latere præstat quam agere in turba, cap. xxi, vers. 9. eremita mulli habuerunt angelos curatores, cap. xxiii, vers. 11. silentii laus et commendatio, cap. xvi!, vers. 28. ipsum est signum sapientiæ, cap. x, vers. 19.

Ut ventaretur. — Per solam Del gratiam tentationes superantur, cap. xxi, vers. 31. et consilio, non violentia, cap. xxiv, vers. 6. in iis non est de Dei auxilio desperandum , vers. 10.

Postea esuriit. — Sobrietatis elogia, cap. xx, vers. 1. ejus commoda, cap. xxiii, vers. 30.

Tentator. — Dœmones per corvum repræsenlanlur, cujus natura describitur, cap. xxx, vers. 17. item per gigantes, cap. ix, vers. 18.

Ut lapides isti panes fiant. — Peccatum est panis lapidosus , cap. xx, vers. 17.

Scriptum est. — Christus patientia sua vicit dæmoncm, ul et omnis patiens, cap. xvi, vers. 32.

H.r.c omnia tibi dabo. — Sancti sunt domini totius mundi, cap. xiv, vers. 4.

Vade, Satana. — Satanas est summus apostata, cap. vi, vers. 14. angelorum et dæmonum voliliones et intentiones solus Deus videt, cap. xxvn, vers. 19.

Angeli ministrabant ei.—Christus homo præesl toti mundo et angelis, cap. vin, vers. 16.

FERIA H.

Oves ab uxdis.— Arietis el regis symbola, cap. xxx, vers. 31. item herois el martyris, *ibid.*

Uni ex his fratribus meis minimis.— *Vide notata Feria VI post Cineres, cl Indicem Perum, voc.* Eleemosyna, Dives, Pauper. Pauperes vexans vexat Christum; et contra eis benefaciens, Christo benefacit, cap. xxii, vers. 16 et 23.

Supplicium sternum. — Damnati apud inferos in gigantihus repræsentunlur, cap. ix, vers. 18. quam atroce» tint pœnæ infernales, cap. vu, vers. 27.— *Vide notala Domi* nica III post Epiphan.*

FERIA III.

Cathedras vendentium evertit. — *Vide notata Dominica IX et XIX post Pentecost., et Indicem Perum} voc.* Mercatur, Pondera, Staterà.

FERIA IV.

Generatio mala et adultera. — Indoles bona descendit a parentibus cap. xxiii, vers. 25. cur &purii sint vitio»i, cap. xxx, vers. 11.

Audire sapientiam Salomonis. — Salomonis elogium: fuit vere Propheta, ejus sapientia divina fuit, non humana, in *Argumento* cur vocetur illius tener, et an fucril matri unigenitus, cap. iv, vers. 3.

Omne hignum divisum dp.soiabitur. — Regnum inculis nbund.it sub benigno el clemente rege, cap. xiv, vers. 28.

Revertar in domum meam.— Peccatum reiterans est velui sus revertens ad volutabrum, cap. xi, vers. 22. convueludo peccandi quam sil noxia, cap. xvm, vers. 3.

Et pif t t novísima FFJonA prior ibus.— Impiuicx una im-*>têtatc in Aham prolabilur, cap. xvin, vert. 3. quibus gratíibus ad tartara descendat, *ibid,* quod sit profundum peccAtorum, *ibid,* desperatio peccantium oritur ab obduratione, *ibid,* obdurati peccatores sunt indociles, cap. xxvn, vers. 22. insensibilitai sequitur cx peccato consuetudine roborato, cap. xilll, vers. 35. peccatum quasi centrum €St, cap. xrin, vers. 3. — l'itte *notala Dornin. /// in Quadrages,, et Indicem Rerum, voc.* Peccaturi); Relapsus*

Extendens manum in discípulos. — Diversimode Deus manus extendit, cap. i, vers. 2i.

Ipse meus frate» et soror. — Virtus nostra est soror, quo sensu : item soror castitatis, cap. vu, vers. 4.

FERLA V.

Domine, adjuva me.— Sancti a Deo dirigi orant ct impetrant, cap. ni, vers. 6.

DOMINICA II IN QUADRAGESIMA.

Assumpsit Jesus Petrum et Jacobum. — Sancti sunt Doo familiares ot secretarii, cap. in, vers. 32.

Transfiguratus est ante eos. — Deliciatur Chelltus cum sanctis hominibus, cap. vm, vers. 31.

Bonum est nos me esse.— Deus amicos suos facit exslaticos ct quasi amentes, cap. vin, vers. 3t.

Contemplatio Dei Coi quasi linis rerum omnium, cap. xvi, vers. 4.

FERIA III.

Dicunt et non faciunt, etc. — Vila mala dedecorat bonam doctrinam, cap. xi, vers. 22. promittens et nihil praestans, limili! col nubi non emittenti pluviam, cap. xxv, vers. 14. temere nihil Deo vovendum, aut proximo promittendum, cap. xn, vers. 16.

Magnificans fimbrias. — Quomodo Judæi ad liltcram servatores se legis ostenderent, cap. vu, vers. 3.

Amant primos recubitus. — Contentionem de principo loco cavero oporlet, cap. xxv, ver?. 7.

Salutationes in foro. — Salutationes matutino? ad cedes divituiii ohm crani in usu , cap. xxvn, ver*. 14.

Amant vocari Rabbi. — Piger putat se esse saplentlsMmum, cap. xxvi, vert. 16.

Nolite vocari Rabdi. — Non cslsapicnliæ nomen aucupandum, nec nimis sapiendum, cap. xxv, vers. 16. adulatione et laudibus auditis pionque capiuntur, cap. xxix, vers. 5.

Qui se exaltaverit. — Humilitas exaltat, superbia infamat, cap. xxix, vers. 22. — *Vide notata Dornin. X post Pentecost,*

FERIA IV.

Dic ut sedpakt.— Virtus propria nobilitat, non avorum, secus ac prætendebat hæc mater, d¡xa cogoalioiic cum Christo, cap. xn, vers. 9. ineptum ad officia sacra vel profana promovens vel commendans, peccat m justitiam, cap. xiv, vers. 28. contentio de primo loco vitanda est, cap. xxv, vers. 7. lucro dediti non sunt ad prolatura* promovendi, cap. XXVI, vers. 8.

Unus ad dexteram.— Dextra an polior ml sinistra, ct quæ utriusque symbola, cap. m, vers. 16. dextrum vocatur id quod felix et bonum est, cap. iv, vers. 27.

In regno tuo. — Ambitio est sanguisuga insatiabilis, ejus et ignis analogii), cap. xxx, vers. 15.

Nescitis quid petatis. — Quia non simal, sed gradatilo ad honores est ascendendum, cap. xxv, vers. 7. honores non sunt dandi insipientibus, cap. xxvi, vera. 8. in quo sint hi Mercurio similes, *ibid,* pauper ulus pauperibus uou est prælicicndus, cur, - cap. xxvili. Vers. 3.

DICUNT ei : Possumus. — Gloria dedecet stultum cl indignum, quin el nocet, cap. xxvi, ven. 1.

Principes gentium dominantur. — Rector omni hominum generi se accommodet, cap, xi, ven. 14. regat **001 affectui, cap. xvi, ven. 15. iram cobibeat, cap. xix, vers. 12. eJus ira similis rugitui leonis; at hilaritas limilii rori, *ibid,* rex solo suo intuitu e solio celsitudini* omnia scelera dissipat, el scelestos fugat, cap. xx, ver*. 8. quomodo sedeat in solio judien, *ibid,* sit sol, *ibid,* veritas eum cu'todit, vers. 28. impuritas et impura eum dedecent, cap. xxii, ven. il. ei nemo audet refragari, cap. xxiv, ven. 22. magnos habet animos el conceptus, cap. xxv, ven. 3. que sil regis idea, ven. 5. non fert nipertot, quia omnibus vult eminere, ven. 6. quæ animalia debeat imitari, cap. xxx. vers. 30. incedit ut leo, *ibid.* — *Vide notata Domin. XXII post Pentecost., et Indicem Perum, voc.* Princeps, Rex.

Dominantur eoum. — Familia quæ sit optima, cap. xxiv, vers. 3. regi obediendum cum non praxipit contraria Deo, vers. 2!.

Et *qüi* majores sunt. — Divites soli in magistratum cooptandi, cap. xxvili, vers. 3. justo regnante florei respublica, ven. 12. probitas requiritur in omni rectore, cap. xxrx, vers. 9.

Potestatem exercent.— Reges lint benevoli, non severi ct tyranni, cap. xxv, vers. 5. dum regnant impii, magna fit hominum ruina, cap. xxvni, vers. 12. at sub piis regibus populus exultât, cap. xxix, ven. 2.

Rector omnis quid abanimahbus discere debeai, cap. xxx, vers. 30. non sit nimis severus, vers. 33. nec sil nimius vini potator, cap. xxxi, vers. 4. sit sobrius, cap. xxiii, vers. 34,

FERIA V.

Homo quidam erat dives. — Diviliæ pariant superbiam cl audaciam , cap. x, vers. 15.

Dives opibus suis se oblectat, cap. xvm, vers. il. multos habet amicos, pauper paucos, cap. xix, vers. 4. dites eget paupere, ct pauper divite: uterque sil sua sorte contentus, cap. xxii, vers. 2. quærat dives opes coleste», *ibid.* Dei consilio hic est dives, ille pauper, *ibid,* divitum prosperitati non est invidendum, cap. xxm, vers. 18. — Fide *Indicent Rerum, voc.* Dives, Opts.

Epulabatur splendide. — Quam guta sil exitialis, cap. xxm, vers. 21. — *Vide notata Dominica in Quinquagesima , ct in Indice Rerum, voc.* Epulæ, Guta, Courivium, Vinum. Voluptas non in satie, sed fame consistit, cap. xx\n, vers. 7. ea utendum moderate ut sapiat, *tbitL* quia natura paucis est contenta, vers. 27. qui in re domestica modum servat, semper abundat, cap. xxvni, vers. 7.

Et nemo ei dabat. — Durus in pauperes graviter peccat, cap. xiv, vers. 2!. hic excitat Del ct hominum iram, cap. xxi, vers. 14. divites debent amare pauperes, imo eos préoccupent, cap. xxii, vers. 2. pauperes vex ni? vexat Christum, vers. 23.

Sepultos est in inferno. — Peccator dæmones secutus, tandem ad eorum sedes deducetur, cap. xxi, vers. 16.

Fil i, recordamb quia recepisti bona. — Itnpii laboree operum suorum in inferno comedunt, cap. 1, vers. 30. talionis lege punit Deu* durum in pauperes, cap. xxi, vers. 13.

Tu cruciaris. — Voluptas in fine vitea sectatorem suum deserit, cap. xx, vers. 21.

FERIA VI.

Locabit eam alus. — Impii occupant terram inique, cap. n, ven. It.

Agricolis. — *Vide notata Dominica VI post Epiphaniam, ct Indicem Rerum, voc.* Ager, Agricola. Pa.4or, Vinea.

SABBATO.

Adolescentioh.— Cur adolescentia sil periculosa, cap. 1, vers. 4. bine iudigel custode, cap. U, vers 17. lusentuiui

emblema H schema, rap. vir, vers. 7. adolescens viam quam iniit, semper retinebit, verum per Dei gratiam sæpe ab ea deflectit, cap. 22, vers. 6. huic demon maxime insidiatur : quatuor ei sunt commendanda, *ibid.* concupiscentia ct est colligata, vers. 15. est mobilis et instabilis, cap. XXX, vers. 19.

filius delinquens castigandus est, ldque mane, cap. xiii, vers. 24. adolescens continens et temperans gaudio allicit patrem, cap. xxix, vers. 3. filius doctus refrigerio est patri suo, vers. 17. adolescens bene moratus omnibus est admirationi, cap. XXX, vers. 19.

Da Mini portionem. — Libertas in adolescente quam sit noxia, cap. tv, vers. 13. fur paternorum bonorum quomodo ait socius homicida?, cap. xxviii, vers. 24.

In statu vitæ deligendo mature deliberandum, cap. xiv, vers. 8.

Vivendo luxuriose.—Luxuriosi «egro fiunt casti, cap. n, vers. 19. juventus quam sit petulans et lasciva, cap. xxii, vers. 15. adolescens incontinens disperdit opes paternas, cap. xxix, vers. 3. filii ex adulterio nati cur sint plerumque viliosi, cap. xiv, vers. 11. — *Vide Indicem Rerum, toc.* Filios, Libido, Fornicatio, Mulier, Meretrix, *et notata Sabbato post Domin. III in Quadragesima.*

Lvxcbiose. — Meretricis mores describuntur, cap. ix, vers. 13.

Fames. — Castigatio aperit oculos, cl emundat a peccato, cap. XX, vers. 30.

Cecidit super collum ejus.—Amplexus quam sit illecebrosus, cap. vu, vers. 18.

Et osculatus est bum. — Osculum quadruplex datur, cap. XXIV, vers. 26. at inimici oscula sunt fraudulenta, cap. XXVII, vers. 6.

Proferte stolam primam. — Stola ct torques erant signa honoris : torques varias sapienti® dotes denotat, cap. m, vers. 3.

Symphoniam et cnonuM. — üli hic canius invidum fratrem male habuit, sic musica exasperat animum pessimum et mceUum, cap. xxv, vers. 20.

Epulari et gaudere oportebat. — Convivium cx amore debet instrui, cap. xv, vers. 17.

Mobtuus erat et revixit. — Pater hic «Je recepto filio sibi gratulatur, ceu de ad vitam resuscitato, porro patres barbari nonnulli filios necant, licet paler nullum jus in vitam filii habeat, cap. xix, vers. 18.

DOMINICA III IN QUADRAGESIMA.

Om5e regnum divisum desolabitur ,— Concordiae quanta nt vis, cap. Ivin, vers. 19. seditiosi suis rixis cl molibus regna discindunt, cap. xxix, vers. 8.

Regnum. — Regnum lucerna repræsentatur, cap. xx, vers. 20. regnum et respublica quid ab animalibus discere debeat, cap. xxx, vers. 23 et seq.

Cum fortis armatcs custodit.— In bello lamen plus valet consilium quam robur, cap. xx, vers. 18. — Fide *Indicem Rerum, voc.* Delium.

QI frens requiem, et non inveniens. — Improbus non quiescit, donec improbitatem explerlt, cap. xxi, vers. 11.

Revertar in domum meam. — Relapsus in peccatum similis est cani vomitum resorbenti, cap. xxvi, vers. 10.

Et fiunt novissima. — *Vide notata Feria IV post Dominica I* in *Quadragesima.* Obdurati sunt indociles, cap. XXVII, ven. 22.

FERIA IL

Et repleti sunt omnes ira. — Judai hi, ut et iracundi omnes, injurias animo volventes meditantur ultionem, cap. xxix, vers. 22.— *Vide notata Domin. V el XIX post Pentecost.*

FERIA III.

CûRRiFB.— Cucriÿitu» est amandus ul medicus, cap. xxi, vers. 29. correptio c<t velut inauris aurea, cap. xxv, vers. 12. correptio manifesta melior quam amor absconditus, cap. xxvii, vers. 5 et 6. 1res sunt gradus correptionis, vers. 19. ea sit lenis, cap. xxix, vers. 1. correptio amanda est, cap. xii, vers. 2.

Corripe eum inter te et ipsum. — Increpationes bene sunt admitiendo?, cap. x, vers. 17. suscipiens correptionem possidet cor, cap. xv , vers. 32. quomodo se impius in ca gerat, cap. xxi, vers. 29. sed qui eam spernit, peribit, cap. xxix, vers. 1. stultus audiens corripientem, polior est garrulo cl loquace, cap. xxix, vers. 20.

Sapientes amant corripi, cap. ix, vers. 8/ justus dum corripitur quomodo se gerat, cap. xxi, vers. 20. incorrigibilcs frustra monentur, cap. ix , vers. 7. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Castigatio, Correptio, Disciplina.

Inter te et ipsum solum. — Vitia proximi propalai insipiens, sapiens celat, cap. xi, vers. 1! et 12.

Lucratus eris fratrem tuum. — Amicus amicum peccantem corripiens, vere se illi fratrem exhibet, cap. xxvii, vers. 5. amor dat suavia vulnera, vers. 6.

Si duo ex vobis consenserint. — Cum iracundo agens fiet iracundus, et animæ suæ nocet, cap. xxii, vers. 24. iracundi non sunt apti ad amicitiam , *ibid,* vil® socialis commoda, cap. xxvii, vers. 17. concordiam nos docci locuela, cap. xxx, vers. 27.

Rixæ se immiscens esl velut tenens canem aure , cap. xxvi, vers. 17. rixa cavenda est, *ibid,* eam suscitat susurro, ven. 20. — *Consule Indicem Rerum, voc.* Amicus, Concordia, Conjux, Lis, Rixa, Vicinus, Uxor.

FERIA IV.

Transgrediuntur traditiones. — Ergo ili® servando» sunt præter verbum Dei scriptum : quomodo igitur nihil ei addi queat, cap. xxx, vers. 6.

Honora patrem tuum f.t matrem tuam. — Prima lex jubet parentes honorari, cap. i, vers. 8. pirenlum proborum filii sunt beati, cap. xv vers. 7. vita a parentibus descendit, anima creatur a À»o, cap. xx, vers. 20.

Filius sapiens patrem lætiflcat, stultus mœslilia est mairi suæ, cap. x, vers. 1.

Qui maledixerit patri. — Filius affligens palrem, et matrem fugere compellens, csl ignominiosus, cap. xix, vers. 26. cl hæc afflictio portendit ei infelicitatem . *ibid.* — *Vide Indicem Rerum, toc.* Filius, Parentes, Mater, Pater.

Quæ procedunt de orr , coinquinant hominem. — Os impiorum est quasi stagnum putiscens, cap. x, vers. 11. quod multiloquium sil velitum, quia multiloqui facile in peccatum labunlur, vers. 19. sermo csl speculum incutis, cap. xit, vers. 8. stultus effutit quidquid iu buccam venit, tum in litigando, tum in scientia ostentanda, cap. xxix, vers. 11.— *Vide Indicem Rerum, voc.* Lingua. Verbum, *et notata Dominica XI post Pentecost.*

De corde exeunt cogitationes malt.. — *mpii semper malum cogitante! machinantur, cap. iv, vers. 16. idcirco cor quam maxime est custodiendum, quia est principium multiplicis vitæ, vers. 23. ipsum est symbolum mentii, sapienti®, amoris, cap. xvi, vers. 23.

Cogitationes malm. — Cogitatio turpis est velut ignis in sinu, cap. vi, vers. 27. ipsa Deo est abominabilis, cap. xv, vers. 26. at bona mire animæ conducit, cap. vin, vers. 1 \ I — *Vide indicem Rerum, voc.* Cogitatio, Cor.

Fornicationes. — Fornicationis turpitudo, cap. vi, vers. 33.

Furta. — Cur furtiva omnia sint sapidiora et suaviora, cap. ix, vers. 17.

Falsa testimonia. — Susurro suscitat rixas, cap. xxvi, vers. 20. susurratio quomodo sil pejor homicidio, cap. vi, vers. 10. testis mendax tandem patescit, nonnisi trepidans testimonium dicit, cap. xix,vers. 5. deridet judicium, vers. 28. famam et opes proximi inaiar gladii dissecat,cap. xxv,

tori. 18. punietur ft Deo tiled in futuro, ver*. 29. peribit , at verus non confundetur, cap. xxi, ver*. 28.

Detractor 1res occidit uno ictu, cap. xviii, veri. 21. edit carnes proximi sui, cap. xxiii, vers. 21. est austero vultu retundendus , cap. xxv, ven*. 23. detractio vitanda est, *{bid.*

Lites oriuntur a lingua non refrsnata, cap. xv», vers. 14. linguto incontinentis octo cruciatus, cap. xxi, vers. 23.

Mendacium perniciosum abominatur Dominus, cap. vi, vers. 17, 19. mendacium est vento simile, cap. x, vers. 4. ipsum turpe est, nec unquam licitum, cap. 13, vers. 5. dedecet principes, cap. xvii , vers. 7. opes eo partae cito difflantur, cap. xxi, vers. 6, 7.

Mendax lingua sextuplex est, cap. xxi, vers. 6.— *i'ide Indicem Rerum, voc.* Lingua , Detractio, Mendacium , Ttsiis.

Blasphemiæ.—Inter quas summae.*! hsresis, cujusmores describuntur sub sebeinote meretricis, cap. ix, vers. 13 el seq.; cap. xxii, vers. 14. convicians conviciis excipitur ab alio, cap. xi, verf. 12. maledicentia est velut sanguisuga, cap. xxx, vers. 15. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Convicium , Maledictio.

FERIA V.

Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare. — Christus per pagos, vicos cl oppida discurrit doceudo, cap. i, vers. 21.

FERIA VI.

Qui biberit ex aqua ijac, sitiet iterum. — Artes velit» sunt velut aquæ furtiva», cip. ix, vers. 17.

Fiet in eo fons aquæ salientis. — Fontes mystici varii, cap. v, vers. 15.

In vitam æternam.— Tria pharmaca ad diu vivendum, cap. xvii, vers. 21.

Da mihi hanc aquam. — Sancti sitiunt Deum, cap. xi, vers. 23. — Fide *notala in Festo omnium Sanctorum.*

SABBATO.

Mulierem deprehensam in adulterio.— Adulterii damna, cap. n, vers. 17. csl id vehit ignis in sinu,cap. vi, vers. 27. peccator spirituale adulterium committit. vers. 85. — *Fide Indicem Rerum , voc.* Adulter, Adultera, Fornicatio, Libido, Mœcliuc, Meretrix.

Adulter mentem quodammodo perdidit, cap. vi, vers. 32. adulteram uxorem vir abs se dimittat, cap. xvni, vers. 12. adultera semper celat suam turpitudinem, cap. xxx , vers. 20.

Libido vires exhaurit, cap. v, vers. 11. sapienti» maxime contraria est, cap. n, vers. 16. fornicationis varia damna, cap 5, vers. 4, 9. ejus ardorem exstinxerunt Sancti igne corporeo, cap. vi, vers. 27. ejus turpitudo, vers. 33, est pœna hærescos et superbi», cap. xxii , vers. 14. est sanguisuga, rap. xxx, vers. 15. cur furtiva libido magis sapiat quam licita, cap. ix, vers. 17.

Mulierem.— Mulieris fallaci» non attendendum, cap. v, vers. 2. ejus descriptio, *ibid,* quam sil ejus familiaritas noxia, ideoque cavenda est, cap. vi, vers. 27 , ejus epitheta, cap. vu, vers. 13. pulchritudo non quadrat mulieri stullæ, cap. xi, vers. 22. concupiscentia mulierum est insatiabilis, cap. xxx, vers. 16.

Meretrix cur dicatur crudelis, cap. v, vers. 9. ejus vilitas, cap. vi, vers. 26. quamobreni anima pretiosa non est ei tradenda , iòtcL quam sit voluptas , quam dal, brevis, *ibid,* ejus illecebræ vari®, cap. vu, vers. 10 el seq. est velut sphinx, vers. 21. ejus mores describuntur, cap. ix, vers. 13. est similis porco, cap. xi, vers. 22. ejus illecebræ sunt fovea profunda, cap. xxii, vers. 14. est fossa , mors, sepulcrum, sordes, puteus; est voracissima, et congeries omnium ferarum cap. xxiii, ver» 27 Insidiatur ut latro, *ibid, cur* spurii sint plerumque make indolis, cap. xxx, vers 11.

DOMINICA IV IN QUADRAGESIMA.

Erat autem foencm multum. — Nullo labore parator herba el gramen gregibus, cap. xxvii, ver-. 23.

Et impleti sunt. — Cur justus saturetur eo quod comedit, cap. xiii, vers. 25.

Collegerunt quæ superfuerint. — Cl Ine reliqui® plures fuere panibus, ita bcneficus in pauperes semper abundat, cap. xi, vers. 15.— *Vide notata Dominica VI post Pentecosten.*

Cum vidissent signum, etc. — Liberalius ei munera omnium animos evincunt, cap. xxi, veri. 14.

Qcia hic est vere Propheta. — Prophet® fuere boni nuntii, cap. xxv, vers. 25.

Fugit in montem ipse solus,—Christus regnum fugiens, docet vitam privatam esse vitam beatam, cap. xxv, vers. 6.

Fugit. — Sapientes celant suam sapientiam et dotes, cap x, vers. 14. — *Fide notala Dominica I m Quadragesima.*

FERIA II.

Zelus domus tc.e.—Zelus per ignem denotatur, cap. xxvn. vers. 4. — *Fide religua in Dominica Pentecost., et Indicem Rerum, voc.* Ignis, Zelus.

Ejecit de templo. — Fide *notata Dominica IX post Pentecosten.*

FERIA III.

Quomodo hic litteras scit cum non didiciuit ? —Scientia animæ quæ dicatur, cap. xix, vers. 2. ea potissimum qui futura et praeterita circumlustrat, *ibid.* — *Vide Indicem Rerum . voc.* Doctrina, Scientia, *et notata Dominica infra Octav. Epiphaniae.*

Nolite judicari* secindum faciem. — Justus non condemnandus præ injusto, cap. xvii, vers. 15 improbi non curant rei æqmtatem, student tantum cupiditati, cap- xxvi», vers. 5.

Rectum judicium judicati. — Judicem currumpunt munera : eorum vis : tales judices sunt infames, cap. xvii, vers. 23. judices non opprimant pauperem , cap. xx», vers. 22. — *Fide Indicem Rerum, voc.* Judex, Judicium.

Pii semper intuentur Dei judicia tum futura, tum presentía, cap. xxvi», vers. 5.

FERIA IV.

Quis peccavit, ut hic oecus nasceretur ? — Castigatio emundat peccata, cap. xx, vers. 30.

Me oportet operari. — Qui spiritualia opera facere detracLinl, fingunt mille difflcultates in iis, cap. xxii, vers. 13.

Lux sum mundi. —Anima duplicem habet lucem, naturalem cl supernaturalem, cap. xx, ver>. 27. animæ lux est gratia, *ibid.* — *Vide Indicem Rerum, voc.* Lucerna, Lux.

Da gloriam Dd. — Juramentum quando el quos deceat , cap. xiv, vers. 5.

Scimus quia peccatores Deus non audit. — Cur impii a Deo non exaudiantur, cap. i, vers. 30. legem non audiens, ul est peccator, non audietur a Deo, cap. xxvnt, vers. 9. — *Vide Indicem Rerum , voc.* Peccator, Impii.

In peccatis natus es totus. — Fomes peccati cl concupiscenti® cuivis inbæret, cap. xx, vers. 9.

FERIA V.

Misericordia motus.— *Vide notata Dominica VI et XV post Pentecost., et Indicem Herum, voc.* Eleemosyna, Misericordia

FERIA VL

LaxabUB amicus noster dormit. — Deus nmicos suos . castigat, et quare, cap. in, vers. 13. castigationi! bonum, *ibid.* — *Tide Indicem Rerum, voc.* Correptio, Disciplina, Virga.

Infirmitas *nrx* non est ad mortem. — Prospera magis nocent quam advera , morbi minus quam bona valetudo, cap. i, vers. 32. — *Fide Indicem Rerum, eoe.* Prosperitas.

Solvite eum. — Qui funes peccatorum peccatorem ligent, cap. v, vers. 22. justum liberat Deus amorte, cap. xi, vers. 3.

SABBATO.

Eco sum lüx mundi. — Modestia morum lucere debent Sancti, cap. vi, vers. 14. virtus similis est luci magno*, cap. xin, ver*. 9.

Si m lux. — Qu® lux jiKtum lætiflret, cap. xin, vers. 9. — *Vide notata Ferla IV hujus Hebdómada!.*

Et remo appaiiiendit rum. — Sermo mollis frangit intuì, sermo durus excitat furorem, cap. xv, vers. J. — I'irfe *Indicem Rerum,* eoe. Sermo, Verbum.

DOMINICA DE PASSIONE.

Olis arguet me de peccato? — Peccatum qua*i centrum est, cap. xviii, vers. 3. nemo mundus a peccato est, quo sensu, cap. xx, ver. 9.— *f ide Indicem Rerum, voc.* Peccatum, Vitium , *ct notata Dominica in Quinguagesima.*

Qws argitt me? — Innocentia tutissimum asylum est, rap. XXII, vers. 23.

Ego NON QU.ERO GLORIAM, est qui qujbbat. — Gloria decet stultum ct indignum, cap. xxvi, vers. I.

Si veritatem dico. — Veritos vendi nequit, cap. xxiii, vers. 23, — *Consule Indicem Rerum , voc.* Verax, Veritas.

Jfsls AUTEM ABSCONDIT se. — Ul lites evitentur, cedendum, cap. xv», vers. li. sapiens pericula declinat, quod ct animalia faciunt, cap. xxii, vers. 3.— *Vide Indicem Rerum, voc.* Fuga.

FERIA HI.

Mr ODIT, QUIA F.GO TESTIMONIUM PFRUJIUO. — Odiens disciplinam stultus est, cap. xii, vers. 1.

FERIA IV.

Opera quæ ego facio. — Deus operatur propter glorum suvm iiicrcatain, non creatam, cap. xvi, vers. 3, Operi suo serio attendens, nec id temere suscipiens, ipsum sapienter conficiet, cap. xvi, vers. 20. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Operarius, Opus, *et notata Dominica* iu *Septuagesima.*

FERIA VI

Quia UIC UOMO MULTA signa facit. — Laudatio ab hoste vera eit, non fucata, cap. xxvn, vers. 2.

DOMINICA IN PALMIS.

Sedit super asinam.*—Nobis quidem asinus vile est animal, sed inPalcUini pares sunt equis, cap. xxvi, vers. 3.

Hosanna hlio David. — Gloria Deo immensa debetur, cap. vin, vers. 18-

Quii hodie Passionis Dominico? Ecclesia facit mentionem bine ejus materia hic suggeritur.

Christi hodiernus triumphus mox transit in crucem , cap. xiv, vers. 13. ejus patientia in adversis et pusione, cap. xix» vers. IL quam vietimi Christi in crure fuerit »ufficien», cap. ix. vers. 2. Christus m cruce est arbor optimo* fructus proferens, cap. xi. ven. 28. — *Vide Indicem Rcrwn.* voc. Jesús, Gaudium, Mu(idus.

8I IN VIRIDI UGNO n.EC FACIUNT, in ARIDO QUID HET ?—SI pli etiam luant, quam ergo graviter castigabuntur impii, cap. xii, vers. 13.

Dabant ei vinum biiifre. — Cur reis morituris daretur vinum, cap. xxxi, vers. 0.

DOMINICA RESURRECT. DOMINI.

Valde mane una sabdatí. — Mane vacandum orationi, ct destinanda per diem exercenda, cap. xi, vers. 26.

Resurrexit. — B. Virgo uti ncc sub lilii cruce diffisa est, sed constans perm insit : ita nec dc ejusdem resurrectione dubitavit, unde lucerna fidei ejus nculiquam exstincta est, cap. xxxi, vers. 18. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Jesus, Resurrectio.

FERIA II POST PASCHA.

Nos autem sperabamus. — Spes nos locat in cura Dei, cap. xxviif, vers. 25. hinc tota in cum transferenda est, cap. iti, vers. 5. spes dilata animum sperantis cruciat, cap. xin, vers. 12. pii proprie sperant, impii desperant, idque tum præsentia, tum futura, cap. xxm, vers. 18. spes infida est pes lassus, et dens putridus, cap. xxv, vers. 19. spes in tribulatione est velut lucerna lucens in tenebris, cap. xxxi, vers. IS.— *Vide Indicem Rerum, voc. Spes.*

Interpretabatur iIlis in omnibus Scripturis. — Sententia? sacra Scriptura iililitcr addiscuntur et in tempore depromuntur, cap. xxii, vers. 18. Scriptura? sensui allegorici^ melle designatur, cap. xxiv, vers. 13.— *Consule Indicem Rerum, voc.* Scriptura.

Nonne con nostrum ardens erat cum loqueretur? — Verbum opportune prolatum simile est pomo aureo in theca argentea, cap. xxv, vers. 11. Verbum suus habet rotas, quin cl ipsa opportunitas similis est rotæ, *ibid.* — *Vide Indicem Rerum, voc.* Sermo, Verbum.

FERIA III POST PASCUA.

Conturbati et conterriti. — Justus nullis rebus perturbatur , cap. xii, vers. 21.

Favum mellis. — Apes sunt symbolum virginum, qua in re ens imitari debeamus, cap. vi, vers. 8. favus mellis esi sapientia mellita, cap. xxiv, vers. 13.

Mellis. — Mei est symbolum virtutis et sanctitatis, cap. xxiv, vers. 13. spiritus consolationes sunt instar mellis, *ibid.;* cap. xxv, vers. 16. quid mcl denotet symbolice, cap. xxv, vers. 16. laus humana ipso repræsentatur, *ibid.* — *Vide Indicem Rerum, voc.* Apes, Mcl, *et notata Fena IV Quatuor Tcmpor. Adventus.*

DOMINICA IN ALBIS.

Thomas , qui dicitur Didymus. — Unde Thomas dictus sit Didyinus, cap. xxvi, vers. 20.

Quorum remiseritis peccata. — Confessio sacramentali! cl a pœna et a culpa liberat, cstque a Deo prædestiinta omnes ante homines, cap. xvni, vers. 17. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Confessio, Peccatum.

Infer digitum tuum huc. — Ul hic Christus Thorn® ob absentiam priorem dedit occasionem in fide proficiendi' sic superiores dent subditis interdum occasionem actus virtutum exercendi, cap. ¡x, vers. 9.

DOMINICA II POST PASCHA.

Ego sim pastor donus. — Pastor sit vigilans, cap. vi, vers. 1. paslorilia ars est antiqua cl innocens, cap. xxvn, vers. 23. putorum princeps (qualis e*l Christus) ohm coronabitur, *ibid.*— *Vide Indicem Rerum, voc.* Episcopus, Pastor, Prælalus, Princeps, Superior.

Et cognoscunt me mkæ. — Tam c vultu quam voce. Nun omnes homines diversum habent vultum el voceiu(cap. xxvn, vers. 19.

Ponit animam pro ovibus. — Pro amici vila cl cavillato licet morti se exponere, cap. xii, vers. 27.

Animam pomo pro ovines mi is. — Pastora Mini sponsores pro animabus subditorum, cap, vi, vers. 1. pecus suum curent ct inspiciunt, cap. xxvn, vers. 23.

Mercenarios autem fugit. — Hypocrita fugit tempore periculi, at verus pastor minet, cap. xxii, vers. V.

DOMINICA III POST PASCHA.

Plorabitis et flebitis, mondos autem gaudebit. — Impii prosperantur, pii /iflliguntur, rap. m, vers. 81 cl 33. cordis tristitia quam cx se sit mala, cap. xv, vers. 18; cap. xxv, vers, 20. macerat ct exedit corpus, cap. xvii, vers. 22. est similis tineis, lenitur a sermone leni, cap. xxv, vers. 20. ejus remedium est cogitare cœlestia, iW.

Mundos autem gaudebit. — Risus frequens est causa dissolutionis, cap. x, vers. 23. impii pios ct justos deridٍent, cap. xiv, vers. 2. risus peccantium transit in luctum, vers. 13. gaudia mundi mixta sunt dolore, et cur, *ibid.*

Tristitia vestra vertetur in gaudium. — Justus monens bene sperat, el jubilat in morte, cap. xiv, vers. 32.

Mulier CUM parit. — Virtutis difllcullalcs sunt perfringendæ, ul ejus dulcedo percipiatur, cap. xv, vers. 19. fortius est dura pali quam agere, cap. xvi, vers. 32.

Gaudium vestrum nemo tollet a vobis. — Conscientiae honæ quantum sil gaudium, cap. xv, vers. 15. animi gaudium etiam in corpus et vultum se transfundit, vers. 13; cap. xvii, vers. 21. gaudet justus ob opera virtutis, quæ agit; contra impius niœrcl, cap. xxî, vers. 15. virtus sola affert verum gaudium, iW.;cap. xxm, vers. 16.— *Vide in Indice Herum, voc.* Gaudium, Mœror, Tristitia, Tribulatio, *ct notata in Festo omnium Sanctorum.*

DOMINICA IV POST PASCHA.

De justitia it judicio.— Judicium, justitia, æquilas, qui differant, cap. 1, vers. 3,

De judicio. —Judicia Dei sunt multa, cap. xvi, vers. 11. caque sunt incomprehensibilia, cap. xxv, vers. 2.

Sed non potestis portare modo. — Magister se accommodet capacitati discipulorum, cap. xviii, vers. 2. mysteria Dei iinpervcstigabilia non sunt scrutanda, cap. xxm, vers. 4. mulla fidei mysteria captum hominum superant, cap. xxv, vers. 2. Deus omnia sua secreta non pandit, quædnro sibi reservat, *ibid.*

Doceiiit vos omnem veritatem.— Doctrina facit lardum ad iram, cap. xix, vers. 11.

DOMINICA V POST PASCHA.

Pjioverbiim nullum meis. — Parabola in ore '•tulli non convenit, cap. xxvi, vers. 7. est iu ejus oro velut spina, vers. 9.— *Vide notata in Dominica VIpost Epiphaniam, et in Indice Utrum, voc.* Proverbium, Parabola.

IN LITANIIS MAJORIBUS.

Amicus meus venit. — Amicitiæ bonum, cl quæ ejus ineundæ ratio, cap. xvn, vers. 17. amicus est alter ego, cap. xviii, vers. 2i. csl magis amandus quam frater, *ibid.* cap. xxvn, vers. 10. Christus csl nobis summus amicus, cap, xviii, vers. 24. — *Consule Indicem Herum, voc.* Amicitia, Amicus. Quæ sint signa ficti amici, cap. xxvi, vers. 24. ei non csl credendum, vers. 25. ejus pœna, vers. 26. amicus vetus non dimittendus ob novum, cap. xxvn, vers. 10.

Non possum sorgere. — Beneficium porro slatim dandum csl, cap. iu, vers. 28.

Propter improbitatem tamen ejus. — Amici domus non est plus æquo frequentanda, cap. xxv, vers. 17.

Qui petit accipit.— Invocatio Dei tutum in adversis asylum est, cap. xvm, ver». 10. piis suis precibus expugnant urbes hostium, Gip. xii, vers. 22.

Nostis dona data dare filus. — Bona spiritualia pro mifca Christianis, Ierra Judæis, cap. i, vers* 33.

Quanto magis Pater vester. — Victoria a solo Deo petenda, el dalur, cap. xxi, vers. 31.

DOMINICA PENTECOSTES.

Spiritus Sanctus fons est, cap* v, vers. 15. tristitia pellit Spiritum Sindum, cap. xv, vers. 13.

Quis dicatur spiritus viri infirmitatem sustentans, cap. xviii, vers. 14. — *Vide indicem Herum, eoe.* Spiriti) Sanctus, Consilium , Doctrina, Sapientia, Scientia, Fortiludo, Timor, Timens.

Pacem meam do vobis. — Triplex datur pax; enm Deo, hominibus, secmn, cap. xvn, vers. 1.

Disperthm ijnguæ tanquam ignis. — Quo igne Deus corda probet, cap. xvn, vera, 3. lingua primum moriens, nhimnm vivens, cap xviii, vers. Xi. zelus est instar ignis, cap. xxvn, vers. 4. cur sermo Dei sit ignitus, cap. xxv, ver». 5. ignis est symbolum verborum Dei, *ibid.* — Fide *Indicem Rerum, coc.* Ignis, Lingua.

Deus promisit bona temporalia Judæis, Christianis vero charismata Spiritus Sancti, cap. i, vers. 33. hæc ul ct virtutes <unt velut angeli e cœlo missi, cap. ni, vers. 3. inter quæ unum est Sapientia. Quomodo hæc differii a disciplina, cap. i, vers. 3. hæc reddit infirmos validos, cap. xxiv, vers 5.

Scientia. — Lac symbolum est doctrinae el scienti», cap. i, vers. 10.

Consilium. — Consilium simile aromati, cap. xxvn, vers. 9. consKio regenda respublica, cap. xi, vers. 14. consultandum mature, quia precipitanti! omnis est noxia, cap. XX. vers. 21. velocitas sit in exsecutione, tarditi* in consilio, cap. xxn, vers. 29.

Roges debent habere bonos consiliarios, cap. xiv, vers. 85.

FoRTrruDO. — Spiritus Sanctus dat suis fortes animos, cap. xviii, ver*. 14. sapiens est tripliciter fortis, ejus symbolum est asinus, cap. xxiv, vers. 5.

Timor Domini. — Hic timor csl principium sapientiæ, cap. i, vers. 27 ; cap. ix, vers. I. timor est duplex, filialis ct servilis, cap. u, vers. 5. timor Domini prestai opibus, cap. .xv, vers. 16. quatuor ejus effectus, cap. xix, vers. 23. csl vera pulchritudo animæ, cip. xxxi, vers. 30.

Timentes Deum sunt fortes cl robusti, cip. xiv, vers. 26.

FERIA II POST PENTECOSTEN.

Sic Deus dîlexit mundum. — Amoris paradoxa et axiomata, cap. vin, vers. 17. deliciatur Deus cx amore cum hominibus vers. 31. quia fuit quasi .amore ebrius, vers. 34. *Vide Indicem Rerum, voc.* Amor, Christus.

Odit lucem.— Lux csl lucerna variis de causis eap. vi, vers. 23.— *Vide Indicem Rerum, toc.* Lucerna, Lux.

FERIA IIf POST PENTECOSTEN.

Fur non venit nisi ut fcrf.tcr. — Paterna bona quateuus liceat filio furari, cap xxviii, vers. 24. furti società* multipliciter admittitur, cap. xxix, vers. 21. — *Consule Indicem Rerum, voc.* Fur.

DOMINICA I POST PENTECOS1EN.

Estote misericordes.— Misericordia ct veritas quid m Scriptura denotent, cap. m, vers. 3. misericordiam preferì Deus victimis, cap. xxi, vers. 3*.

Misericors csl beatissimus, cap. xiv, vers. 21. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Misericordia, Eleemosyna.

Date, et dabitur vobis. — Misericordes oculi a Deo bewicdicunlur, cap. xxn, vers. 8.

Mensuram bonam. — Deus odit mensuras duplices, cap. XX, vers. io.

Supereffluentem. — Beneficio temper aliquid superredundabit, cap. xi, vers. 25.

Perfectus autem ebit. —Quomodo domus perfectionis ædi(icelur, cap. xxiv, vert. 8. Christus sua buiuibUto el

paupertate auctoravit humilitatem, paupertatem, crucem, paciones et omnem perfectionem, cap. xxxi, vers. 30. — *Vide notata Feria* 17 *post Cineres et Indicem Herum, voc.* Justi, Perfectio, Virtus.

IN FESTO SS. TRINITATIS.

Deo optimo maximo proprium csl sc communicare alteri, cap XX, vers. 6. ejus sapientia ct potentia est inenarrabilis, cap. xvi, vers. 4. quin ct ipse csl ineffabilis, *ibid.* — *Vide Indicem Herum, voc.* Deus, Trinitas.

Iw nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. — Ternarius numerus Hebræis est multitudinis, cap. xxii, vers. 20. SS. Trinitatis symbolum quod sit, cap. xxx, vers. 1. prisci Jud.ri cam non cognoverunt, vers.4. non est in ca quaternitas, vers. 21. Dei filius fuil Hebræis incognitus, vers. 4. — *Vide Indicem Herum, voc.* Pater, Filius, Spiritus Sanctus.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

Caro mea verb est cibus. — Venerabilis Eucharistia est mensi Ecclesia}, cap. ix, vers. 2. ipsa Deo per sc placet, C-»p. XV, vers. 8. csl dignior quarn omnia vetera sacrificia et epulæ mundi, cap. xvii, vers. 1. decem ejus miracula recensentur, cap. xxm, vers. 2. est velat ficus, cap. xxvn, vers. 18.— *Vide Indicem Herum, voc.* Eucharistia, Communio.

Altare est velut mensa sapientiae, cap. ix, vers. 2. ad hostiam gratam tria requiruntur, cap. xxi, vers. 27.

Nisi manducaveritis. — Digne ad communionem accedens domus fit Dei, cap. ix, vers. 2.

Vivet in æternem. — Longaevitatis tria pharmaca, cap. xvii, vers. 21.

DOMINICA II POST PENTECOSTEN.

Juca boum emi. — Contentus suis, est felicissimus, cap. xn, vers. 0.

Avaritia cur sit cordis dilatatio, cap. xxi, vers. 4. est sanguisuga insatiabilis, cap. xxx, vers. 15. sœpius inferno a&imilatur, *ibid.*— *Vide Indicem Herum, voc.* Avaritia, Avarus.

Uxorem duxi. — Res uxoria maxime sapicnliæ adversatur, cap. n, vers. 16. in concupiscentia carnali maximo elucet fomes peccati et natura? corruptio, cap. xx, vers. 9. Oculi avertendi ab aspectu mulierum, cap. xxm, vers. 33.

Mulieris descriptio, cap. v, vers. 2. et epitheta, cap. vu, vers. 13. mulier rixosa virum continuo excruciat, cap. xix, vers. 13. cur mulier m rixas prono sit, *ibid,* talis omnes cali tempestates exprimit, cap. xxi, vers. 9. deterior est descrío, vers. 19. — *Vide notata Dominica I post Epiphan. et Sabbato post Dominic. III* tn *Quadrages, ct Indicem Herum, voc.* Adulter, Libido, Meretrix, Uxor.

Uxor bona res rara el inventu difficilis, cap. xvin, vers. 22, quæ bona talis in familiam invehat, *ibid,* uxor viro congrua ingens Dei donum est, cap. xix, vers. 14. quæralur prudens el composita, conveniat cum viro in religione, in obsequio, conditione, affectibus, concordia: Ulb a Deo datur, *ibid,* mulier fortis el virago describitur, cap. xxii, a vers, to *usque ad finem.* modestia decorat feminas el morum honestas, cap. xxxi, vers. 25. uxor sit in domo vigilans, vers. 27. feminx mullæ se deformarunt studio castitatis, vers. 30.

Duxi. — Zelotypia in maritis quam sit vehemens, cap. xxvn, vers. 4. zelus est instar ignis, *ibid,* uxoris propnx cl cervae analogia, cap. xv, vers. 19.

to*fille inibark' — An hærelici possint violenter ad wdem cogi, cap. xxvii, vers. 6

DOMINICA III POST PENTECOSTEN.

FRANT APPROPINQUANTES AD JeSVM PECCATORES.— SfrOCli sum 'piunl animas omnes, etiam peccatores, cap. xi, vers. 30. — Fide *indicem Herum,* voc. Misericors, Benignus.

CoMuCAT AMiúQ» LT VICINOS — Vieilli prOSUlll pt® amicis el consanguineis, cap. xxvn, vers. 10. quæ bonus vicinus adferal bona, *ibid.* — *Vide Indicem Herum, voc.* Vicinus.

Accendit lucernam.— Quid lucerna symbolice denotet, maxime vitam représentai, cap. xx, vers. 20 et 27.— *^Consule Indicem Herum, voc.* Lucerna, Lux.

Gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente. — Compunctio continet coeleste gaudium, cap. xiv, vers. 10. pœnitens ea pascitur, cl quæ compiine (ionia sil materia, *ibid.*— *Vide notatavi Festo S. Maria Magdalena.*

DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.

Cum Tunnt irruerent. — Turba enim nimia obest potius quam prosit, cap. xiv, vers. 28.

Navim quae erat Simonis. — Ut hic in navi Petri docuit Redemptor turbas, sic in Ecclesia quæ Domus est sapicnliæ, docet omnes omnino homines, cap. ix, vers 1. — *Vide Indicem Herum, voc.* Ecclesia, S. Petrus.

Navis et hominis similitudo, cap. xxm, vers. 34. navis item et mulieris strenua?, cap. xxxi, vers. 14.

Per totam noctem laborantes. — Noctu vigilandum cl laborandum, cap. xxxi, vers. 18. — *Vide notata Dominica in Septuagesima.*

Annuerunt sociis. — Variis de causis annuunt homines oculis, cap. X, vers. 10.

Exi A ME, QUIA HOMO PECCATOR SUM.— Quomodo SailCti se vocent maximos peccatores, cap. xxx, vers. 2. — *Vide notata Dominica X post Pentecosten, ct in Indice Herum, voc.*Humilis, Humilitas.

DOMINICA V POST PENTECOSTEN.

Non occides. — Homicida omnibus exosus est, etiam bestiis, cap. xxvin, vers. 7.

Qui irascitur nratri suo.— Ira stulti cl sapientis quomodo differant, cap. xn, vers. 16. iræ sedandæ modus efficax, *ibid,* alia ejusdem remedia, cap. xv, vers. 1. ira est preoccupando antequam hominem occupet, cap. xvi, vers. 22. doctrina facit tardum ad iram, cap. xix, vers. 11. ira Iconem redolet, vers. 12. est homini laqueus, cap. xxii, vers. 28. ira stulti est intolerabilis, cap. xxvn, vers 3. ira est sanguisuga insatiabilis ct furia, cap. xxx, vers. 15. — *Vide Indicem Herum, voc.* Ira, Iratus, Iracundi.

Qui dicit fratri suo raca. — Quare fratrum odia acerbiora sint, cap. xvin, vers. 19.

Raca. — Convicta monent nos nostrorum viliorum, cap. XXIV, vers. 18.

Quod frater tuus habet aliquid adversum tf.. — Lites, quoad possunt, fugienda? sunt, cap. xx, vers. 3. lis cum amico amice transigenda est, cap. xxv, vers. 9. imo amici sunt multiplicandi, vers. 10. lites plerumque oriuntur ex stultorum dicacitate, cap. xxvi, vers. 10. eas suscitat susurro, *ibid.* vert. 20.

Vade prius te reconciliari fratri tuo. — Quærcns in offensa reconciliationem, edit opus heroicæ virtutis, cap. xx, vers. 5. injuriam acceptam non ulcisci, .«ancta est ultio, cap. xix, vers. 11. ira patienti e el charilatis sinu suffocanda est, cap. xxix, vers. 11. — *Vide notata Feria HI post Domin. III in Quadragesima, et Indicem Herum, voc.* Lis, Rixa, Jurgium.

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.

Manducaverunt, et saturati sunt.—Sancti pascuntur spirilucililcr ct temporaliter, cap. x, vers. 3. solus Deus, ejusque timor mentem satiare potest, cap. xix, vers. 23.

Et sustulerunt quæ supzravrrunt. — Deus facit locupletes el abundantes, cap. x, vers. 22.

Vide notata Domin. IV in Quadrages.: est enim idem I Evangelium.

DOMINICA VII POST PENTECOSTEN.

Attilnditx ▲ FALSU pRupUMTiA. — Quales bunt U®retici.

qui commode per gignn.es denotantur, cap. xxi, vers. 16. on cogl postilli ad Ihfem suscipiendam, cup. xxvn, vers. 6. — *f ide Indicem Herum, voc.* Harem, Hærclicül, Impii, Socii.

Societal malorum quam sil noxia, cap. iv, ven. 15; cap. xxii, ven. 24. maxime dum spe prædæ allicit, cap. i, ven. 14.

Numquid colligunt de spinis uvam? iniquitas similis est uva* acerba* et fumo, cap. x, ven. 26.

Non i'ote»t arbor bona malos fructus facere. — Cliri>tiiK in erme e4 arbor fructifera, cap. xi, ven. 28.

A fructibus Emitm COGNOSCEns los. — Senuone» et actus produnt interiorem hominis animum, cap. xxvn, ven. 19.

Non omnis qui dicit miui : Domine, etc.— Devorare verb i in Sanctorum invocatione displicet Deo, cap. xx, ver» 25.

DOMINICA Vili POST PENTECOSTEN

Quasi dissipasse^ — Eputa redigunt ad inopiam, parcimonia ditat, cap. xxi, vers. 17.

Quid uoc audio de te? — Infamia velut putredo est, cap x, ven. 7. fama præstat opibu» : bon® fama?, quantum sit bunuin, cap. xxn, ven. 1. — *Vide Indican Herum, voc.* Puma, Inlamia.

Pudere non vallo, mendicale erudisco. — Multi so lingunt divites, cum vere sint pauperes, cap. xiii, vers. 7.

11L1I 11LJU5 SÆCUL] PHUDLNTIOBES ULUS LUCIS.— Mdluill facilius addiscitur quam bonum, cap. xiii, ven. 20.

Tacit i; vobis amicos. — Amici sunt multiplicandi, cap. xxv, vers. 10.

De mammona iniquitatis — Cur mammona cl opes dicantur injusta*, cap. x, vers. 2. ducunt ad allieismum, sunt scelerum occasio, abaque homini damna allerunt, cap. xxx, vers. 9. sunt van®, cap. xvin, vers. 11. obstant sapienti®, cap. xx, vers. 14. opes iniqua cito avolant, vers. 4 ; cap. xxi, vers, ü, 7. sunt punis mendacii, cap. xx, vers. 17. opes festínala* non sunt diuturna.*, cap. xiii, vers, il ; cap. xx, vers. 21. opes ornant pium, non impium, cap. xtv, vers. 24. modic® præstanl mugnis nijuslis, cap. xvi, vers. 8. sine virtute non prosunt, sed sapienti® subservire debent, cap. xvii, vers. 16. opes avari ad liberalem derivantur, cup xxviii, vers. 8. — *fide Indicem Herum, voc.* Dives, Avarus, Impii, Ope-. Deus solus fácil divites, cap. x, vers. 22. mundus lotus diviliaium est hominis Deo fidentis, eique ille servil, cap. xvn, vers. 4.

DOMINICA IX POST PENTECOSTEN.

Et quidem in hac die.— Opportunitas verborum ct temporis similis est rota, cap. xw, vers. 11.

Non manebit in te lapis super lapidem. — Deus irridet ni irrisores, el gravi clude ct ruina cos opprimet, cap. i, vera 27. — *Vide Indicem Herum, voc. Ira,* Princeps, Hex.

Coangustabunt te undique. — Judæa Christianis urbe t vertenda egressis, soli perfidi Judæi obsessi sunt et afllicli : sic impius sæpe luit pu*nas, pio manente indemni. » ip. xxi, vers. 18.

Er EJECIT VENDENTES ET EMENTES. — Justitia IU empilone « l venditione tervaûdà est, quæ alioqui hic peiichlalur, cap. xi, vers. 1. emptor cl venditor quas fraudes in mercando committant, cap. xx, vers. 14. mensuras iniquas odit Deus, cap. xx, vere io.

Vide notala Feria IH post Dominic. I in Quadrages.

DOMINICA X POST PENTECOSTEN.

Qui in si confidebant. — Cur stulti sibi præfldmt, cup. xii, vcm. 15. superbi erigunt præ arrogantia oculo» míos, cap. xxi, vers. 4. sunt stolidi, vers. 24. qui sibi mpiciH videtur, pejor est stulto, el laqle a datinone decijilur, l 'p ire veti, i

Non sum sicut cfteri. — D Urinam mvm jncianCet tandem cadunt in ignominiam, cap. xxvn, vers. 16. dives superbe Deum rogat, cap. xvin, vers. 23. improbus peccatum suum non vult agno>ccre, cap. xix, vers. 3. ostentationis vesania, cap. xxv, vers. 14. laus sui ipsius sordet, cap. xxvn, vers. 2. arrogans omnibus cxo»u> est, cap. xvi, ver*. 5.

Publicanus a longe stars. — Humilis lamen cU Dea vicinus, cap. xi, ver». 2.

Propitiis esto mihi peccatori. — Justus prior se accusi!, antequam alio», cap. xvin, vers. 17. confoto til prima apud Deum el hommes, *ibid.*

Qui sc lxaltat, uumiliaxhtla. —Superbiam sequitur ignominie, et superbus alio» despicit, cap. xi, ven. 2. uperbia est causa omnium maloium, cap. xvi, ven. 18. gloria dedecet stultum el indiguum, eique nocct, cap. xxvi, vers. 1.

Qui se humiliat, exaltabitur. — Huiiidii.n vera evi ustutia, cap. i, ven. 4. ejus elogium, cap. xv, vers. 33. pant timorem Domini, cap. xxn, vers. 4. ipta exaltat, superbia probro allicit, cap. xxtx, ven. 22.

Humile» a Dt o exallantur, cap. xvi, vers. 18. pluie <iptiuenl sapientiam, cap. xxx, vers. 28.— 1 ofe *Indium Hcl'uni, voc.* HumiLb, Humilitas, Superbu*, Superbia.

DOMINICA XI POST PENTECOSTEN.

Et utPRtCABANTiii riM. — luvucaüo Dei lutum iu morbis cladversis as)tum est, cap. xvm, vcw. 10.

Adapluibu — 0$ diversa habet claustra tum a uatura, tum mystica, cap. xxv, vers. 28.

Solutum est vincullm lingua ejls. — Sermones eloquentis Deu» dispumt, cap. xvi, vers. 1. rvgilque huguain ejus, quæ est velut aunga, *thid.* in bugna cun-islil vita et mors, cap. xvin, vers. 21. velox ad loquendum cito impiligli, et stulta proferì, illo polior esi stultus audiens correptionem, cap. xxix, vers. 20.

1.UQLL1IA1UR secte. — Pauciloquium qu mi sit laudabile, cap. x, vers 14. pauciloqui suul prudentes el tapíenles, vers. 19; cap. xvit, vers. 2. doqueutiæ gratia vana esi, cap. xv, vers. 2. silentii laus el commendatio, cap. xvu, vers. 18. que contra sint damna loquacitati», cap. xix, vers. 8. quia loquax prodit secreta, cap. xx, ver». 19. loquacitatis remedium, cap. xxix, veis. ¿0.

Lingua justi est instar argenti, cap. x, vers. 20. sermo sil lenis, quia asper turbat animum audientis, cap. xn, vers. 25. lingua sapientis ornat scientiam, cap. XV, \cr>. *2.* lingua placida est velut arbor vita, vers. 4. m quo silus sit dulcis sermo, cap. xvi, vers. 21. ipse esi quasi favus mellis, vei». 24. sermo bouu> quos parui ii udus, cap. xvm, ver». 20. sermo lenis m rego conciliat aumiu» subditurum, cap. xxx, vers. 33.— *Vide notata Feria H post Dominicam IH m Quadrages, et indicem Herum, voc.* Lingua.

Tanto magis plus i'mxdicadant. — Lites ununtui a Uugii.i non refrenata, cap. xvn, vers. 14. devorare verba in Sancturum precatione Deo displicet, cap. xx, vers. 25.— l *ide Indicem Herum, voc.* Lis, Kixa.

Dlnl omnia fecit. — Mundi terræquo creatio scite peracta est, cap. in, vers. 19. creata oumia sunt propter hominem, cap. xvi, vers. 4.

Bcuelacieusabis sibi benefacit, cap. xi, ver». 17.

DOMINICA XU POST PENTECOSTEN.

In lege quid scriptum est ?— Lex esi custodienda ul pupilla oculi, cap. vu, vers. 2. idque ub sex causas, cap. xix, vers. 16.

Diliges Duminum Delm tuum. — Charilatis encomium, cap. iv, vers. 2X est regina Uinnium virtutum, cap. xxiv, ver». 3. — Eide *Indicem Herum, voc.* Amor, Cliaritav.

Ex toto corde. — Nihil lamen Deo temere vovendum, c.i|>. xn. vcr<. 16.

Lt rruuuiD «iu r ieipsim. — Proximo nihil tument

promittendum, cap. m, vers. 16» amor unus provocat alterum, cap. xviii, veri. 16 boni soli se amant, mali Invicem oderunt, cap. xix, vera. 8. amoris pretium est nmnr, cap. XXI, vers. li. amor, quo diligitur proximus, pendet ®bamore Dei, cap. xvn, vers. 17.

Quis est meos proximus? — Cum extraneo commercia ineunda non sint, cap. xx, vers. 16.

Ikflndens oleum. — Olei cl blanditiarum analogia, cap. v, vers. 8. olei usus quadruplex, ejusque varia sym-’^¡a, cap. xxi, vers. 20.

Olici et vinum. — Hoc amaricat, illud lenit. Sic Superior»^ subinde misceant rigorem dulcedini, cap. x, vers. 17.

Vide de vino notata Dominica i post Hpiphun., et indicem Herum, voc. Vinum, Oleum.

Vade et tu fac similiter. — Exempla sancta sunt velut mensa Ecclesia, cap. ix, vers. 2.

DOMINICA XIII POST PENTECOSTEN.

Ostendite vos sacerdotibus — Confessio sacramentali* el a culpa ctapœna liberat, cap. xvm, vers. 17. est a Deo praedestinata antu omnes homines, *ibid,* de peccatorum venia nunquam csl desperandum, cap. xxiv, vers. 10. confitta sacramenlalis an a Salomone sil pravisa, cap. xxviii, vers. 13. ejus diguitas, *ibid.— Vide Indicem iterum, voc.* Confessio, Sacerdos.

DOMINICA XIV POST PENTECOSTEN. '

Nox potestis Deo sbrvirb et mammonas. — Quis dives ni Deo, cap. xxn, vers. 7. mediocritas opum petenda a Deo, non abundantia, cap. xxx, vers. 8. — *Vide notata Dominica Vili post Pentecosten.*

Ne sollicitii sitis. — Nimium ditescendi studium reprehenditur, cap. xxiu, vers. 7. de crastino non est laboran-(Inni, quia tempus parit futura, cap. xxvii, ven. 1. Deo Ildens lolum possidet mundum, cap. xvn, Yers. 4.

Respicite volatilia. — Frustra jacitur rete avibus peliliti?, cap. i, vers. 17. quæ sil formicarum sapientia : quid nos doccant, cap. xxx, vers. 25. — *Vide notata de opibus Feria IV post Pascha.* Animalia docent nos elb lcam, politicam , œeonomlcam, cap. xxx, vers. 24 el seqq.

Considerate lilia agri. — Dei sapientia elucet in minimis, cap. xxx, vers. 24.

In OMNI GLORIA SUA SIC COOPERTUS EST. — Pulchritudinis epitheta, cap. xxxi, vers. 80, pulchritudo anima c corporali colligitur, *ibid.*

Si foenum agri Dius sic vestit. — Pulchritudo vera sita est in virlule, cap. n, vers. 10, 11. vìrlus vere homineln ornat, non vestis, cap. xxxi, vers. 25. pulchritudo corporis in tribuí sila csl, cur vana et fallax sil, cap. xxxi, vers. 30. — Hde *indicem Herum,* voc. Forma, Pulchritudo.

Qcærite phimum regnum Dei.—Avari caducis inhiante* amittunt «terna, cap. xx, vers. 21. pulchritudo vera eat lunor Dei, cap. xxxi, vers. 80. fumín® mulla se deformatunl studio castitatis, *ibid.*

DOMINICA XV POST PENTECOSTEN.

Filius unicis matris suæ. — Peccator (ul hic adolescens) semper sibi tangam vitam promittit, cap. v, vers. 23.

Tmcus. — Pupillorum jura non sunt invadenda , cap. 1X111, vers. 10. eos tuetur Deus, vers. IL

Et uæc vidua. — Vidua Deo inni curai, cap. xv, veis. 25. — *Vide Indicem Herum, voc.* Pupillus, Parvulus, Vidua.

DOMINICA XVI POST PENTECOSTEN.

Cerea vestrum afjius. — Juslus novit jumentorum suorum animas, iis sedulo prospicit, el in ea misericors est, cap. xn, vers. 10. animaba docent nos politicam, ethicam, a nomicam, cap. xxx, ven. 24 el seqq. — *Vide Indicem Iterum, toc.* Animal, Justi.

ti mon contìnuo extrahet illum? — Justus temper co-gilat dc aliis a perditione avocandis, cap, xxi, ver». 12.

Primos accubitus. — *Vide notata Feria III post Domi nicam !* in *Quadragesima.*

Qui se exaltat, etc. — *Vide notata Dominica X posi Pentecosten.*

DOMINICA XVII POST PENTECOSTEN.

Quod est mandatum magnum? — Mandata Del sunt via homini ad Deum, vitam, salutem, cap. xix, ver*. 16.

Diliges. — *Vide notata Dominica XII post Pentecosten.*

Videns fidem illorum, dixit : Confide. — Vola justorum Deus audit, hinc in co semper sperant, cap. x, vers. ¿4,

DOMINICA XVIII POST PENTECOSTEN.

Cum vidisset cogitationes. — Dei oculus omnia rimatur et penetrat, cap. xv, vers 3. cogitationes bona qui tum animæ prosint, vers. 26. cogitationes qualibet Deo patent, cap. XVI, vers. 2. a cogitationibus primis pendet dici totius operatio, cap. xxi , vers. 5.

Secreta cordis scire est facilius quam inferni, cap. xv, vers. 11. mens ipsa sibi speculum est, cap. xwii, vers. 19. solus Deus hominum, angelorum, dæmonum voliliones et intentiones pervidet, *ibid. — Vide Indicem Herum , voc.* Cogitatio, *et notata Feria IV posi Dornin. IV in Quadragesima.*

Ur quid cogitatis mala? — Cogitationes perversa D»o sani abominabiles, cap. xv, vers. 26. impius semper cogitat malum, idque in ruinam alterius, cap. xvi, vers. 27 cl 30. cogitantes malum, id facilius exsequuntur quam qui bonum, cap. xxiv, vers. 8. cor semper cogitet bona, vers. 9. cogitationes suas sequitur impius et equus effrenis, *ibid.*

Tolle lectum tuum. — Lecti mollities est pulvinar diaboli, cap. vu, vers. 10. stragulum in usu lecti quid proprie «it, CRp. xxxi, vers. 2i<

DOMINICA XIX POST PENTECOSTEN.

Homini regi. —Mens recte agetis rex c»l, cap. xx, vers. b. vere rex est qui seipsum regit, cap. xxx, vers. 22.

Fecit nuptias filio suo. — Quæ sit sapientia domus et convivium, cap. ix , vers. 1. secura mens quasi juge convivium, cap. xv, vers. 15. mensa mystica Ecclesiæ, Eucharistia, incarnationis, cap. xxm, vers. 2.

Misit servos suos. — Prædicalores sunt velut ancilla missœ ad invitandos homines, cap. ix, vers. 3. — *Vide Indicem Herum, voc.* Concionatore*, *et notata Dornin, in Sexagesima.*

Ecce prandium meum paravi. — Convivium ex amore instituatur, cap. xv, vers. 17. — *Vide Indicem Herum, voc.* Convivium, Mensa.

Ad negotiationem. — Virtutis mercatura prestantissima est, cap. iu , vers. 14. vendentes el ementes quas fraudes committant, cap. xx, vers. 14.— *Vide Indicem Herum, voc.* Mercurius, Mercator.

Contumeliis affectos occiderunt. — Homicidam omnes persequuntur, etiam bestia, cap» xxviu, vers. 17.

Hex iratus. — Iram cohibeat rex, ejus ira similis rugitui leonis, at hilaritas rori, cap. xix, vers. 12. ira est quasi furia, *ibid,* tegis iram nemo provocet, quia est terribilis, cap. xx, vers. 2. regis doles qua sint, vers. 8. ne sit præceps ad ultionem, cap. xv, vers. 15.— *Vide Indicem Iterum, voc.* Ira, Iracundi, Iratus, Princeps, Ilex.

Amice, qlomodo nuc intrasti? — Conviva principum gerant se circumspecte, cap. xxm, vers. 1.

At il 1£ obmutuit. —Silentii laus et commendatio, cap. xvu, vers. 28,

DOMINICA XX POST PENTECOSTEN.

Erat quidam regulus.— *Vide notata Dominica III post Epiphaniam et lodicem Iterum, voc.* Princeps, Rext Servus.

DOMINICA XXI POST PENTECOSTEN.

Patientiam hade in mh. — Quomodo patiens ab impatiente differat, cup. xiv, ven. 29. responsio mollis frangit iram Domini, cap. xv, vers. 1. impatiens sibi est tortor, cap.xix, veri. IO. — *Vide Indicem Herum, voc.* Patiens, Pati'-ntia, Impatientia, Servus.

Misertus autem Dominus. — Clementia el justitia reges custodit, cap. xx, vers 28.

Tenens suffocabat eum. — Servus non debet dominari, cap. xix, vers. 10. impatiens multa sibi male accersil, vers. 19.

Serve nequam. — Sermo durus excitat lurorem, cap, xv, vers. 1, servo non csl nimis familiariter utendum, cap. XXIX, vers. 21.

Oportuit misereri conservi tui? —Commiseratio homini a natura csl insita, cap. xix, vers. 22.

Jussit eum venundari, — Prudens verbo corrigitur, stultus virga, cap. xvu, vers, 10. pauperem opprimens, opprimetur n ditiore ul hic contingit, cap.xxn, vers. 16 quin imo tribulis regiis gravatur, eo quod pauperem expilavit: quia quod non babel Christus, hoceapit fiscus,*ibid.*

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN.

Consilium inierunt. — Non est consilium contra Dei voluntatem, cap. xxi, vers. 30.

Ut caperent eum in sermone. — Odium absconditum est nocentius aperto, cap x, vers. 18 ; cap. xxvi, vers. 28. laque! fraudulentorum varii, cap. xxi, vers. 6. fraus perdit perversos, cap. xi, vers. 3; cap. xxvi, vers. 26. — *Vide Indicem Rerum,* eoe. Odium, Fraus. Vultus sæpe prodit animum, cap. xvn, vers, 22 el ii.

Scimus quia verax es, et viAii Dei in veritate docp«. — Christus est prima veritas, ejusque dicta sunl velut oracula, cap. xvi, vers. 10. doctor bona dócens adfert vitam, secus mortem, cap. xvm, vers. 2l veritas regi sil cur© » cap. xxii, vers. 14.

Adulatores sunt perversi corde ct versuti, cap.xxn, vers. 20; cap. xvm, vers. 8. decipere volunt cum cui blandiuntur. cap. XXIX , vera. 5.

Ét non est tibi cura db aliquo. — Acceptio personaro n quam grave sil scelus, cap. xvm, vera. 6. rex non sit personarum acccplor, cap. xxiv, vera. 23.

Acceptio personarum in judicio cl corruptio judicii per munera, Deo odibilis csl, cap. xxviif, vera. 21. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Acceptio, Persona.

Justitia est regnorum centrum, cap. xxix, vera. 4.

Licetne tributum dark C.E5ARI? — Justi regis edicta suscipienda sunt ul Dei oracula, cap. xvi, vera. 10. tyranni populum tributis opprimentes similes leoni ot urso, cap. xxviii, vers. 15. qui proprie sint tyranni, vers. 16. rex pauper vero sycophanta est, *ibid.*

Cognita nequiiia. — Intentio operis patet Deo, cap. xvi, vers, 2, maledicta recidimi in maledicentes, cap. xxvi, vers. 2. cl decipietur decipiens, cap. xxviii, vera. 10. frustra fraus paratur homini sapienti, cl rete jacilur pennatis, cap. i, vers. 17.

Quid me tentati», hypocrita*.? — Derisores rerum sacrarum et sanctarum summo sont noxii, cap. xix, vera. 25. vitio alicui addictus, ipsum mox in alio suspicatur, cap xxm, vera. 0. respondendum stulto juxta stultitiam suam, cl aliquando non respondendum, cap. xxvi, vers. 5.— *Vide Indicem Rerum, voc.* Hypocrita, Simulano.

Numisma census.—Numisma ct nummus unde dicta sini, cap. x, vers. 2.

Date C.esarí.— ilex moderari tribula debet, cap. xxviii, vera. 16. tributorum nimietas turbat et enecat subditos, cap. xxx, vers. 33. quia vehementer emungens, dicit sanguinem, *ibid,* tribula nova excogitantibus irascitur populus , cap. xxiv, vera. 21. regi obediendum quando Deo ontraria non nræcipit *Wd.*

Cjbsabi».— Sub demente elbono rege abundat regnum incolis, cap. xiv , ver», 28. reges Deo nitantur, ab eoque regi debent, cap. xvi. vora io. ne dent regni ope« et virea mulieribus, cap. xxxi, vera. 3. ragnanl per sapientiam, cap. vin, vera. 16. decet eos clementia, cap. ivi, vers. 15t cap. xx, vers. 23. item fidelitas; dedecet vero mendacium, cap. xvn, vera. 7 ; cap. nix, vers. 14. non sint personarum acceptores, cap. xxiv, vers. 23. sint benevoli, non never! el tyranni, cap. xxv, vers. 15 ; cap. xxx, vers. 33. sint ju*U et benefici, cap. xxix, vera. 4. — *Vide notata Feria IV poet Dornin. I* in *Quadrages.,* et in *Indice Rerum, voc.* Princeps, Rex.

DOMINICA XXIII POST PENTECOSTEN.

Filia mea modo defuncta e>t. — Mori spiritualis a proximo avertenda est, cap. xxiv, vers. 11. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Mors, Mortuus.

Cum vidisset tibicines. — Musica exasperat animum tristem et mœslum, cap. xxv, vera. 20.

Turbam tumultuante». — Turba nimia obesi potius quam prosit, cap. xiv, vers 28. — contra Sancti in morte rid nt, cap. xxxi, vers. 25.

Et surrexit puella. — A morte alium non liberan*, camdem incurrit, cap. xxiv, vers. 11.

Exiit fama in universam terram. — Fama praestat opibus, cap. xxii, vera. I,

DOMINICA XXIV POST PENTECOSTEN.

Qui in Judæa sunt, fugiant ad montes. — Justi subducunt se regnantibus impiis, cap.xxviii, vers. SS.

Videbitis Filium hominis vementem cum potestate. — Christus in ultimo judicio futurus terribilis ut leo, cap. xix, vera. 12. judicii extremi cogitatio avocat hominem a malo, cap. xxviii, vera. 14. cur id maxime sil metuendum, cap. xxix , vera. 26. ira Christi judUis erit mortis nuntius, cip. xvi, vera. 14. divinorum judiciorum timor non debe esso nimius, sed moderatus, cap-xxviii, vers. 14.— *Vide Indicem Rerum, voc.* Judicium.

Scitis quia prope est jutas. — ÆsUs est symbolum Juventutis el commod©occasionis, cap.x, vera. 5.

IN FESTO S. ANDRBÆ.

Er vocavit bos. — Deus hominem diversimode vocat, cap. i, vers. 24.

IN FESTO S. FRANCISCI XAVERIL

Vide Indicem Rerum, voc. S. Franclscus Xaverlus.

IN FESTO S. NICOLAI EPISCOPI.

Unicuique sbcundüm propriam virtcthm. — Officia statui incongrua non sunt assumenda. sed quisque statu suo sit contentus, cap. xxm, vers. 5. officium suum et dignitas unicuique a Domino assignatur, cap. xxix, vers. 26. quisque pro statu suo decore operetur, cap. xxxi, vers. 19.

Euge, serve bone et fidelis. — Fidelitas in omni ministro requiritur, cap. xx, vers. 6.

Vide notata in Communi Confessorum.

IN FESTO CONCEPTIONIS B. VIRGINIS.

Lirer generationis. — Ex hoc libro B. Virginis nobilis prosapia patet. Porro mundana nobilitas inlhl, cap. xxx, vera. 11. virtus vera est nobilitas, *ibid.*

Ex ea quæ fuit ÜRIÆ. — Hac mulier nomine Bclhsabee, fuit prophetissa et pœnitentiæ speculum, cap. xxxi, vera. 1 et seqq.

R. Virgo est principium operum Dei, cap. vin, vers. 22. maxime supernatiiralium , vera. 25. fuit ab «terno ordinata , vers 23. — *Vide Indicem Rerum, coc.* B. Maria Virgo, *et notata in Festo Assumptionis R. Virginis.*

IN FESTO PURIFICATIONIS.

Np.\c dimittis — Occasione Simeoub pii senis agi pole-

rit <fe canitie ct senio. Corona sonum multiplex est, cap. xn, ver*. 31. iones valent consilio, *ibid.* — *Vide notata Domiti. infra Octavam Epiphania»*

PoslQikH IMPLETI SUNT DIES PURIFICATIONIS. — Deiparam non noceste fuit purificari, nihilominus legi obedivit. Ejus virginitas cl chantas, cap. xxxi, vers. 22. puritatis ejus cau*i duplex est, *ibid,* praeses est virginitatis, vers. 24. ejus modestia, vers. 25.

IN FESTO CATUEDRÆ S. PETRI.

Ecclesiam meam. — Ecclesia habet mensam sacram, ct qme 'ii illa, cap. n, vers. 2; cap. xxiii, vers. 2. Ecclesia p*t mulier fortis, cap. xxxi, vers. 10. in ea confidit cor Dei ct Christi, vers. IL ali® ejus dotes eodem cap. in seq. versibus deducuntur.

Et portu inferi non pr.evalebunt. — Fides antiqua non est temere immutanda, cap. xxii, vers. 28. Ecclesia est vclut arx inexpugnabilis, cap. ix, vers. 3.— Fide *indicem Herum, voc.* Ecclesia, S. Petrus.

IN FESTO S. MATTI1IÆ APOSTOLI.

Et suspensus Judas. — Desperans dc peccati venia Juda*, ad laqueum confugii. Porro desperatio oritur ab obduratione, cap. xxiii, veri. 3. de peccati venia nunquam est desperandum, cap. xxiv, vers. 10.

Ostxnde quem ELEGBRts. — In fortuitis Dei auxilium et assistentia impior inda est, cap. xvr, vers. 33. unicuique MH dignitas et status n Deo assignatur, cap. xxix, vers. 26.

Sons cecidit st rrn Mstt iiiam. — Sortes hominum a *Deo* temperantur, cap xvi, vers. 33. nihil bonis accidit , nis/ disponente Deo, *ibid,* sortes peculiari cura a Deo curantur, *ibid, — Vide Indicem Herum, voc» Sors.*

IN FESTO ANNUNTIAT. B. VIRGINIS.

Missus est angelus Gabriel. — Fuit hic fidelis Dei nimiius cap, xni, vers. 17. nuntii quoque boni sunt qui Christi adventum nuntiarunt, cap. xv, vera. 30. ut Propheto, cap. xiv, vers. 25. legatus fidelis est similis nivi aestivae, vers. 3. tales plurimi recensentur, *ibid,* nuntium hunc Deipara accepit de nocte, cap. xxxi, vers. 15.

Numen Virginis Maria. — Mari® nominis etymon ct derivatio, cap. vm, vers. 20.

Ave gratia plena. — B. Virginis gratia el pulchritudo , cap. xxxi, vers. 30. sua vita sancta virtutes omne* auctomil, *ibid* pulchritudo animaejir, Item corporis, ut ob cim pene habita sit dea, *ibid,* rat microcosmiis gratiarum, cip. vm, vers. 22. plus habuit grati® quam omnes angeli el homines simul, cap. xxxi, vers. 20 et 29. — *Vide notata Dominica XIV post Pentrosten.*

Turbata a*r. — E pudore haud dubie, qui comes est virtutis, cap. xni, vers. 18.

Eccr concipies.— B. Virgo fuit aurora el lucis initium, cap iv, vers. 18. ejus uterus domus est Dei, cap. ix, vers. 1. pariendo filium preparavi! nobis meiuRin, ver*. 2. est thronus Verbi, cap. xxx, vers. 19. est navis ferens panem de longe m Ecrlraiam, cap. xxxi, vera. 1I.

Dabit il u Domini» sedem David patris ejus. — Sub rego Chridn abun labii justitia el pax, cap. xxix, vera. 2.

Seir tus Sanctus superveniet in tb.— Qui in B. Virgine confisus csl, cap. xxxi, vera, ti*

Verbum Dei per incarnationem non fuit immutatum, cip. vm, ver*. 23. quomodo aule incanì Uionem in orbo luudt, ver*. 31. humanius esi ejus domus, cip. ix, arra. 1. fuit hac ei velut corona carnea, cap. xn , vers. 4. Curati iu carnem adventum avide exspectarunt anima Pair»tm in limbo, cap. xni, vera. 12. recte Christus dictus est Emiri muet, cap* xxx, vera. 3»

1 cce ancilia Domini, piat mihi. — B. Virgo incarnait" I nuntio sveniUndo, per actum illum li lei cl oboli cul r plu* meruit quam omne* Angeli cl Sancti simul, cap. xxxi, veri. 29. h«c Dei maternità* quant® in ea sit dignitatis, *ibid,* est salutis nostrae auctrix, cap. vm, vers. 19.

Deo proprium est se homini communicare, cap. xx, vera. 6.

Incarnationis Christi mensa quæ, cap. xxiii , vers. 2. Incarnatio in Virgine fuit a Salomone praedicta, cap. xxx, vers. 19. eadem repraesentatur per viam aquila, colubri ct navis, *ibid,* quin et Christus propterea csl aquila, coluber, navis, *ibid,* item formica, lepus, locusta, stellio, vera. 24. item leo, aries, gallus, vera. 3L

IN FESTO S. MARCI EVANGELIST.

Misit illo* binos.— *Vide notata Feria Iit post Dominicam III Quadragesimis.* Amicitis bonum, et quæ sil ratio ejus ineundæ, cap. xvii, vers. 17. concordiæ quanta •il vis, cap. xviii, vers. 17. religios® communitatis buna. *ibid.*

IN FESTO SS. APOSTOL. PETRI ET PAULI.

Vide notata in Festo Cathedra S. Petri.

IN FESTO VISITAT. B. MARIÆ VIRGINIS.

Abut in montana cum festinatione. — Deipara est vert mulier foriis, cap. xxxi, vers. 10. ejus fortitudo in quo elu xcrit, vers. 17. ejus fortitudo virilis et modestia, vera. 25. opera heroica virtutum patravit, vers. 19.

IN FESTO S. MARLE MAGDALENÆ.

In civitate peccatrix. — Muliebris illecebra inescat juvenes, cap. vit t vers. 22 ct seqq. amantium corda tinnii!-gunlur amoro ct dolore, vers. 23. meretrix recta ad inferos deducit, vers. 27.

Lacrtmis cofpit rigare pedes ejus.—Compunctio continet cedeste gaudium, caque pascitur pœnitens, cl quo ejus materia, cap. xiv, vera. 10.

Duo debitores erant cuidam foeneratori. — Famcrntarius fit servus fœneratoris, cap. xxii, vers. 7. quanta debitorum sil miseria, *ibid.*

Vides hanc mulierem. — Ut Christus hanc peccatricem, sic justi defendunt rausas pauperum , cap. xxix , vers. 7. Deus protegit timentes se, cap. xix, vers. 23,

Oleo caput meum non unxisti.— Unguenta odorata emolliunt, cap. vu, vers. 17. quod sit unguentum pudiciliæ, *ibid.*

Osculum. — *Vide notata Sabbato post Dominicam II Quadrages.*

Remittuntor ei peccata. — De peccali venia nunquam Cbl desperandum, cap. xxiv, vers. 10. — *Vide notata Dominica XIII post Pentecost., et Indi'em Herum, voc.* Peccatum, Compunctio, Confessio.

IN FESTO S. JACOBI APOSTOLI.

Vide notala Feria ¡V post Dominicam II in Quadragesima, nam idem est Evangelium.

IN FESTO S. IGNAT1I DE LOYOLA.

Vide Indicem Herum, voc. S. Ignatius.

IN FESTO S. MARIÆ AD NIVES.

Rei historia narratur, cap. vm, vers. 3. miracula B. Mari® Majoris, *ibid.*

IN FESTO S. DOMINICI.

Vide Indicem Herum, voc. S. Dominicus.

IN FESTO ASSUMPT. B. MARLE VIRGINIS.

B. Virgo odit superbos, cap. vm, vera. 13. est regina mundi, hinc cl varia regna ei sunl dedicata, vera. 16. mire nos amat, el cur, vera. 17. quanta ejus síl gloria etiam e bello pro Christianis susccptn, *ibid,* nnUra est medialrix, vera. 19, est princeps operum Dei. vera. 22. e*l omnium mater, vera. 21. rat cœlum animalurn, alia-

quo ejus encomia cl tituli, vers. 27. adest ip»nm invocantibus, vers. 35. est ager cl vinca, cap. xxxi, vers. 16 est negotium omnium sæculorum, vers. 18. ejus misericordia erga fideles, vers. 20. ejus charilas erga Deum el proximum, vers. 21. an vivens meritum per singulos virtutum actus duplicarii, *ibid,* est terror dæmonum, vers. 25. est mortua præ gaudio cl desiderio lilii, *ibid,* celebratur ab omnibus beatissima, vers. 28. ejus excellentia et dignitas, vers. 29. gratia el gloria superavit omnes Angelos el Sanctos, *ibid,* ejus preces eflicaciorcs sunl precibus omnium Sanctorum, vers. 29. est mntcrfamilias Ecclesia», regina angelorum, fidelium mediatrix : fidelibus singulis suas doles cl gratias distribuit, *ibid,* omnes endites eam laudant, vers. 30. an fuerit angelorum mediatrix, vers. 29. — *Vide Indicem Rerum, voc.* B. Maria Virgo.

IN FESTOS. MATTHÆI APOSTOLI.

Miser icor diam volo. — Clementia est eficclus sapienti®, cap. xxxi, vers. 26. misericordia el veritas quid sint in S. Scriptura, cap. in, vers. 3. placel Dco misericordia præ victimis, cap. xxi, vers. 3.

Et non sacr if icium. —Sacrificia impiorum abominatur Dominus, cap. xxii, vers. 27. ad hostiam gr&tem tria requiruntur, *ibid. — Vide notata infra in Communi Apostolorum.*

IN FESTO S. MICHAELIS.

Nisi efficiamini sicut farvult. — Parva sunt astnliora magnis, cap. i, vers. 4. parvulorum Jura non sunl invadenda, cap. xxiii, vers. 10. eorum tutores! Deus, vers. It. *Vide Indicem Rorum*, toc. Puer, Simplex, Justi.

Sicut parvuli. — Simpliciter instar pueri ambulans, ambulat confidenter, cap. x, vers. 9. critque in periculis et detractionibus incolumis, cap. xxvm, vers. tS. humilis el simplex divina mysteria scrutari potest, cap. xxv, vers. 27.

Si quis scandalizaverit unum ex pusillis istis. — Pusillanimes potius sunt laudandi ut animos concipiant, ' ip. XXVII, vers. It.

Quia S. Michael cum statera pingitur, agi poterit de stateris el ponderibus. Statene mystic® qua sint

Angeli tripliciter moventur, cap. i, vers. 9. an angelorum mediatrix Virgo Deipara fuerit, cap. xxxi, vers. 29. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Angeli.

IN FESTO S. FRANCISCI CONFESS.

ride Indicem Rerum, voc. S. Franciscus, Humilitas, Paupertas.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Beati pauperes spirito. — Pauper spiritu tere dives ct similis Den, cap. xiv, ver». 31. pauper recte vivens melior est divito Improbo, cap. xxvm, vers. 6. pauper etsi pati dur incommoda, nihilominus beatus,cap. xxv, vers. 9.

Paupertas sincera præstat iniquis opibus, cap. xix, ver?. I ; cap. xxvii, vers. 7. paupertatem Ordinum mendicantium nnu sigillat Silonum, rap. xxx, vers. 8. — J'k/** *Indicem Rerum, voc.* Pauper, Paupertas.

Biati qui sitiint -— Sancti sitiunt Deum, cap. xi, veri. 21.

Qua saturabuntur. — Cur Justus saturetur eo quod comedit, cap. xni, vers. 25. Sancti pascuntur spirilualitcr el corporaliter, cap. x, vers. 3.

Beati misericordes. — Misericors est vere beatus, cap xiv, vers. 22.

Beati mlndo cordi — Quæ cordis mundities regem amicum reddat, cap. \xn,vers. II. mundus corde etiam Deo est amicus, *ibid.* item mundus orc, *ibid,* quid sileor mundum, et ejus muudendi ratio, *ibid.*

Mundus corde est qui <•*! in Dei gratia : hæc autem animæ lux C3l, 'jusque lopiralio, cap. xx, vers. 27. e«t summum bonum, cap. xxii, vers. 1.

Beati qu persecutionem fatiuntfr. — jn»tnrnm m adversis constantia, cap. x, vera. 25. deridentur ab Impiis, cap. xiv, vers. 2. patiens melior e<l viro forti, cap. xvi, ver*. 32. patientia vincit ipsos demons, *ibid.* nihil accidit Justis, ni«i annuente Deo, ver.. 33. snloe sapiens patiens est, cap. xix, vers. II, injuriam non ulcisci sancta est ultio, *ibid,* hoc Deo reddit similem, *ibid.* injuriam passi panoplia et victoria quintuplex, cap. xx, vers. 22. justus quomodo cadat coram impio, cap. txv, vera. 26. tribulationis ignis corda expurgat, cap. xxx, vers. 3. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Afflictio, Patientia, Tribulatio.

Vita beata æstati, hare hiemi comparatur, cap. xx. vera. 4.

An in cœlo sit limor el qualis, cap. i, vers. 33. cœlum est urbs fortitudinis cl fortium, cap. x, vers. 15. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Cœlum.

Corona el aureola quid denotet, cap. xn, vers. 4 Sancti dum moriuntur bene sperant, el in morte ndent el Jubilant, cap. xiv, ver». 32; cap. xxxiv, vers. 25. sunl velut aves pennati, cap. i, vers. 17. incalo quintuplicem habent coronam, cap. iv, vers. 9. per formicas rrpr edentantur, cap. vi, ver». 8. sunt domini lotius mundi, cap. xni, vers. 4. eorum vultus et orlili sunl serent, ver*. 24. sunl velut aquilæ, cap. xxnr, vers. 5. cogitant modos novos Deo placendi, cap. xxiv, vers. 8. quomodo sese maximos peccatores vncent, cap. xxx. ver». 2. opera cos in cœlo laudant, qua ratione, cap. xxxi, ver». 31. quin imo ipsi ob eadem ibi laudant Deum «ervantqoe ibi suas cicatrices cl vibices.— *Vide Indicem Rerum, voc.* Jusli, Sancti.

IN DIE FIDELIUM ANIMARUM.

Animæ in limbo avide Christi adventum exspectarunt, cap. xni, vers. 12.

IN FESTO PRESENTATIONIS B. VIRGINIS.

Tractavit B. Virgo in templo, et postea, lanam el linum, cap. xxxi, vers. 13. Josepho conjugata attulit ei omne bonum, vers. 12. unde ip<e in ca confidit, vers. It. an vivens meritum per singulo» virtutum .ictus duplicarii, vers. 21. ejus virginitas cl chantas, vers. 22. puritatis ejus causa est triplex, *ibid.* fuit vite lusler.e, vers. 27. ejus mores sancti el modesti, rap. vm, vers. 13. est nostra Pallas, nendi, studendi ct b< liandi muter, vers. 19. — *Vide Indicem Rerum*, VOC. B. Virgo Maria.

IN COMMUNI APOSTOLORUM ET EVANGELISTARUM.

Apostoli el doctores sunt ingeniosi ad animas Deo lucrandas, cap. xx, vers. 12. eorum fortitudo leonina, cap. xxvm, vers. 1 *eapius.* Virorum qui fort ludiiiem leoninam habuere exempla, *ibid.* eorum chantas esi insatiabilis, cap. xxx, ver*. 15. eorum sjmbultuu est bos, cap. xiv, vers. 14, — *Vide Indicem Rerum, voc.* Apostoli, Do» lor, Sapiens.

Jucum meum leve est. — Via virlutis levis csl iribus de causis, cap. ir, vers. 20.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Martyres nonnulli caput recisum manibus aliqunusque gestarunt, cap. r, vers 9. plerumque in rula torquebantur cl trochlea, cap. xx, vers. 20. fiunt inter cruciatu» valenllores cap. xxiv, vers. 16. per arietem repræscniantur, cap. xxx, vers. 31.

Sancte viven* etiam martyr est, cap. xiv, vers. 5. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Martyr, Martyrium.

IN COMMUNI CONFESSORUM.

Sint lumbi accincti. — Renes cl lumbi diversa signifi- ' "it. cap. xxiii, vers. U.

Estote prudentes sicut serpentes. —• Serpentis qui Evam decepit, iislulia, cap. i, vers. 4,

«'inflicts ïicrr coirne. — Ambulans simpliciter ambulai confidenter, cap. x, vers. 9. erit In periculis el detractionibus incolumis, cap xxviii, véri. 18. simplicitas dînait justos, cap. xt, vers. 3.

Arcta *ut* via. — Virtutis sia est semita ob quatuor analogías, cap. ir, vers. 9 nihilominus ipsa in «e levis est, cap. n, vers. 90. via virtutis initio arcta, postea dilatatur, cap. iv, vert. 12. esl ad hæc ardua, unde magno conatu capessenda, cap. xxin, vers. 12. virtus in hominem, el homo In virtutem Ingreditur, í¿W.

Qcod pracinoet st. — Prisci Palæitlnl utebantur zona ad vestes præcingendas, ct quid illi denotet, cap.xxxi, vers. 24.

Religiosi connublum ineunt cum Deo, cap. v, vers. 19» formicas imitari debent, hinc eorum monasteria sunt formicaria, cap. vi, ven. 8. gaudent vera animi tranquillitate, cap. ni, vers. 11. præponanl animarum salutem propri® devotioni, cap, xiv, vers. 4. si quando Superiori suo rebelles sunt, merentur a Deo castigari, cap. xxx, vers. 17. religioM! obcdienliæ multiplex corona, cap. i, vers. 9. varias refert et loquitur vir obediens victorias, el de quibus» cap. XXI, vers. 28.

Religiosorum Ordinum fundatores sunt initium operum Dei in sua Religione, cap. vin, vers. 22.

Ordinum mendicantium paupertas a Salomone non laxatur, cap. xxx, vers. 8. Religio velut arx est, cap. ix. vers. 9.

Vide notata Feria Vi post Cineres, et Indicem Rerum, voc. Doctor, Doctrina, Religiosi.

IN COMMUNI PONTIFICUM ET EPISCOPORUM.

Heroum et virorum illustrium symbolum est aries, cap. xxx, ven. 31.

Ecclesiastici et Episcopi non sectentur nimias opes aut beneficia, cap. xv, vers. 17.

Pastor pecus suum inficiai el curet, cap xvvii, vers. 23. Ohm pastorum princeps coronabatur, ul modo Pontifex Romanus, *i6id.* excubet in Ecclesia, cap. xxxi, vers. 27. curet in eadem disciplinam servari, *Ibid.* — *Vide Indicem Rerum, voc.* Pastor, Praelatus, Episcopus.

Quis tx voris votéis edificare? — Domus ædificalur arte, prudentis, virtute, cap. xxiv, vers. 3.

QüIS RKX ÎTV1W COMMITTIRE IÍLLÜM. — Ili bello triplex requiritur dispositio, cap. xxiv, vers. 0. in eo plus valet prudentia quam copia et robur militum, *ibid,*

Date illi qui decem mnas habit* — Bona fraudulentorum transeunt ad rectos, Idquc probalur exemplis, cap. xxviii, vers. 10. ad justos sæpe devolvuntur opes iniquorum, cap. xm, vers. 22.

IN COMMUNI DOCTORUM.

Qui doccer it sic homines. — Doctores coronantur, cap. i, vers. 9. Doctor sil in veritate docenda constans, vers. 23.

Concionatore* in vilia publica detonantes sunt veri amici, cap. XXVII, vers. 6. Prophetas veteres erant vclul condonalores a Deo missi, cap. xxix, vers. 18. illis deficientibus populus ruit in peccata, *ibid.* Doctor vera docens, adferl vitam; secus mortem, cap. xvni, vers. 21.

IN COMMUNI VIRGINUM.

Mulieres fortes cl virgines *describuntur in muliere forti, cap.* xxxt, *a vers.* 10 *usque ad finem.* Multe mulieres fuere viris suis pietatis magistrae, vers. 23. navis ct mulieris slrenuæ variæ analogia, vers. 14. virginum symbolum sunt apes, cap. vi, vers. 8. puella indiget custode, cap. n, vers. 17. — *Vide Indicem Rerum, voc.* Virgo, Virginitas, üxor, Maritus, *et notata Dominica I post Epiphan. et Dominica II post Pentecost.*

Homini negotiatori. — Virtus esl præslantissima mercatura, cap. in, vers. 14.

Inventa una pretiosa margarita. — Virlus esl pretiosissimus adamas, cap. ni, vers. 15. vitam prolongat multipliciter, vers. 16 quis dicatur pretiosus spiritu, cap. xvn, vers. 27.

Una. —- Rara sunt semper pretiosa, cap. xxv, ver». 17.

Margarita. —Gemmarum nonnullarum vires, cap. xvn, ver*. 18.

Vigilate itaqub. — Materfamilias sil vigilans, cap. xxxi, vers. 15 et 27. de nocte ad lucernam cum puellis vacet linificio, vers. 18. linificium decet virgines el mulieres, vers. 13. vigiliæ nocturna symbolum gallus, cujus vigilia el natura describitur, cap. xxx, vers. 81.

Accipientes lampades. — Lucerne symbola, cap. xx, vers. 20. maxime symbolum est vite, vers. 27. lampi olim præferebalur ímucralorl el Patriarchi»> cap. vl vers. 23.

CORRIGENDA.

TOMUfcí V.

Passim pro M- De Caino, lege lib. De Cain

Png. 1, *c°l'* 1, Kn. 2 — **hoc est**
2, — 35 — nbnp-
— **Chrysologus**
— 105, —
— 109, — 2, — 38.
— 109, — 2. — 56 — nbo.
— 28S. — 0 **16,** — nnno.
— 313, — **14,** — C. XXXI, jVon *afferamus :* « Non
— igitur Hebraeum
39 *dele* relerna.
lege Dio Chrysostomus in Diog.
— 553.
— 509

Pan. 588, col. 2, hn. 13, lege propinquum averso re.....diremptio.

TOMI S VI.

Pag. 5, coi. 2, Kn. 17, lege qui jaceret
.— 8, — 1, — 56, Apostoli e Judreis.
— 53. —2(1),— 2 suis omnem
— 193, — 2(1) — 2, — constat, n
— 251, — 2, — (9, — *Antiquitatis Historia.*
— 351, — 1, — 17, — speculum tui
— 351, — 1, — 50, — Romylis :
— 508, — 2, — 15* — *forsan delendum* non, vel pro non legm *dum* onus.